جلد سویم و چهارم

قال الله تعالیٰ

وعلم آدم الاسماء کلها

الحمد لله

لوح نویس

مبارک رقم محمد حسین

که این کتاب مستطاب مطلوب شائقان باکمال محبوب سخنوران شیرین مقال جلد ثانی از کتاب

منتهی الارب

سنہ ۱۳۴۴ھ

فی لغات العرب

بفرمائش

حامیان دین متین صاحب الصدق والیقین شیخ الٰہی بخش محمد جلال الدین صاحب

تاجران کتب لاہور کشمیری بازار

در مطبع اسلامیہ لاہور

باہتمام چودھری [illegible] مطبوع گردید محمد لطیف خادم [illegible]

قیمت کامل ۴ جلدات

مندرجہ ذیل کتب کے علاوہ ہر قسم کی کتابیں ہم سے بارعائت و کفائت مل سکتی ہیں

شمس المعارف و لطائف العوارف کبریٰ

مترجم اردو مصنفہ صفوۃ الانام حضرت امام شیخ ابو العباس احمد بن علی بونی

اس کتاب نایاب میں قابل مصنف اور کامل مؤلف نے پہلو اعداد حروف کے اسرار اور خواص نجوم و کواکب کی تاثیرات شمس و قمر کے فیوضات بروج و منازل کے حالات سعادت و نحوست ایام کے حالات منازل بروج کے کیفیات اور اہل باطن کے حیرت انگیز کمالات کا مفصل ذکر کے بعد اسم اعظم کے برکات اور ننانوے اسمائے حسنیٰ کے موثر و عجیب و غریب خاصیات نقوش و اوراد کی اعلیٰ کرامات خلوتوں اور چلوں کے فوائد اور وظائف و اعمال کے قبول اوقات اور اختراعات رحمونیات و اسرار ملکوتیات و اسرار حروف مقطعات اور بسم اللہ شریف اور سورہ ہائے قرآنی کے بینظیر خاصیات اعمال حب و بغض و ہلاکت و حاضرات کے مفصل ترکیبات بادشاہوں جابروں اجناد شیاطین کی تعدی کے علاجات مذکورہ بالا حصہ اول میں درج ہیں اور حصہ دوم میں اسرار عملیات آثار مصر و کیمیا و بعض چٹکلے نیرنجات کے مثل نظر انسان سے غائب ہو جانا وغیرہ درج ہیں۔ گویا مصنف کے سمندر کو کوزہ میں بند کر دیا ہے۔ ان علوم کے جویا کے واسطے اس کتاب کی موجودگی میں پھر اور کسی کتاب کی ضرورت نہیں پڑتی۔ قیمت ہر دو حصہ کامل جو سابق [illegible] تھا۔ اب فوائد عامہ کے لحاظ سے مبلغ [illegible] روپے کر دی ہے۔

اردو ترجمہ کتاب تذکرۃ الواعظین

یہ کتاب سراپا برکت مولانا مولوی محمد جعفر القریشی حنفی المذہب کی تصنیف ہے عربی زبان میں تھی اسکا اردو ترجمہ بصرف زر کثیر شائقین کیلئے عموماً اور واعظین کے لئے خصوصاً کرایا گیا ہے۔ جو ہر مسلمان کیلئے نہایت کارآمد ہے۔

قیمت [illegible] روپے . . . . [illegible]

[illegible] تحفۃ الواعظین اردو کامل

ایک عرصہ سے خیال تھا کہ واعظین کو [illegible] جامع و مستند کتاب دستیاب ہو کہ جسکی موجودگی میں کسی اور کتاب کے دیکھنے [illegible] اور بعض اردو دان اور کم لیاقت اصحاب اس سے بلا امداد غیرے مستفید [illegible] علاوہ ازیں اگر کوئی واعظ اس کتاب سے وعظ کرنا چاہے۔ تو ایک لائق او[illegible] آسانی سے بلا دقت وعظ کر سکے ہر چند تلاش کیگئی مگر کہیں بھی [illegible] وعظ کی کتابیں اکثر دیکھنے میں آئی ہیں لیکن افسوس ہے [illegible] صحیح اور مستند روایات کا التزام نہیں ہے۔ اس لئے محققین ان کتابوں کو وقعت کی [illegible] نہیں دیکھتے کیونکہ وہ غیر ثقہ اور بے معتبر اور ضعیف اور بے سند روایات سے مملو ہیں۔ ایسی روایات کو سننے سے نہ صرف گناہ عظیم ہوتا ہے۔ بلکہ ان پر عمل کرنے سے ایمان رخصت ہو جاتا ہے۔ بنا بریں ہم نے محض حمیت و غیرت اور اخوت اسلامی کے باعث اس کار عظیم کو پنجاب کے برگزیدہ بزرگ حنفی جناب مولانا مولوی فخر الدین صاحب گجراتی کے سپرد کیا۔ جو فن وعظ گوئی میں لاثانی اور مہارت تامہ رکھتے ہیں۔ آپنے باوجود کثرت مشاغل اور موانع عامہ کے اس کار خیر کو تھوڑے ہی عرصہ میں سرانجام دیا کتاب کیا ہے واعظوں کی جان ہے۔ اس کا لفظ لفظ در نایاب ہے۔ اس کتاب کے رموز تصوف نکات فقہی اور اشارات عالمانہ ایسے تحریر کئے گئے ہیں۔ جو بڑے اکابر علماء کے کلسوں میں بمشکل حاصل ہوتے ہیں۔ ایسے نکات کے سننے کیلئے اکثر شائقین ترسا کرتے ہیں الحمد للہ کہ میری دو آرزو اس کتاب کے مضامین کی ترتیب ایسی مرتب کیگئی ہے۔ کہ جہاں اس کتاب کا وعظ ہوتا ہو وہاں سے اٹھنے کو دل نہیں چاہتا اور مضامین کی لطافت اور فصاحت کا زیور اس کے حسن کو اور بھی دوبالا کرتا ہے۔ یہ کتاب ایک مشہود و معروف حدیث کی شرح ہے جس میں ارکان خمسہ کا بیان ہے۔ بلحاظ مضمون کے اس کتاب کو دو دفتر میں منقسم کیا گیا ہے۔ پہلے دفتر میں ارکان خمسہ کا بیان اور دوسرے دفتر میں قیامت کے منازل کا ذکر کیا ہے۔ سب خلق عام اس بوستان زر نگار اور نفائس ذکار کے مشاہدہ سے مسرور ہو گئے اور اس کتاب کے عجیب مضامین کی جلوہ گری اور اس کتاب کے بیان کی رنگینی اور عشوہ گری دیکھیں گے۔ تو بالضرور کہیں گے۔ کہ یہ کتاب گلستان رنگین پھولوں سے آراستہ یا ایک بوستان شیریں میووں سے پیراستہ ہے دفتر اول [illegible] مجلسوں میں شامل ہے اور ہر ایک مجلس کے شروع میں احادیث صحیحہ سے ایک حدیث مع شرح عبارت اور اشارات و حکایات صالحین و لطیفہ لکھی گئی ہے۔ باوجود ان تمام خوبیوں کے قیمت صرف چار روپے علاوہ محصول ڈاک . . [illegible]

یادگار دستگیر

اردو ترجمہ غنیۃ الطالبین [illegible]

اس کتاب کا نہایت سلیس عمدہ اردو ترجمہ کر کے چھاپ دیا گیا ہے مضامین کی خوبی و اہمیت دیکھنے سے تعلق رکھتی ہے اس کتاب کی تصنیف حضرت پیران پیر نے کی ہے۔ قرآن و حدیث کا عطر نکال کر رکھدیا ہے انسان کو اپنی مالک کی طرف کھینچنے اور اس سے ملا دینے دنیا اور عاقبت میں خوشحال بنانے کے لئے کمال درجہ کی محنت سے کام لیا ہے۔ افسوس ہے کہ اہل اسلام اس قسم کی ضروری کتابوں سے آگاہ نہیں ہیں۔ اس لئے شروع میں حضرت کا مفصل تذکرہ زندگی بھی چھاپا ہے جس کے مطالعہ سے طبیعت بہت متاثر ہوتی ہے قیمت بلحاظ اسکی خوبی کے بہت کم ہے یعنی . . . [illegible]

کتاب باطنی خوبیوں کے علاوہ ظاہری محاسن سے بھی مالامال ہے امید ہے۔ کہ آپ اس سے فائدہ اٹھائیں گے۔

جلد سوم

منتہی الارب

سنہ ۱۹۲۶ء

الله اکبر

بسم الله الرحمن الرحيم

الحمد لله

رب العالمين والصلوة على رسوله محمد وآله واصحابه اجمعين اما بعد فهذا شروع الربع الثالث من كتاب منتهى الارب في لغات العرب من الكتاب الخامس عشر في الضاد

باب الضاد فصل الهمزة

ض ء ض ء

(ضأضأ) کجعفر بانگ وفریاد مردان در جنگ و (ضوضاء) بالمد و یقصر شله (ضأضأة) ناله وفریاد کردن در جنگ (ضئضئ) کزبرج اصل وکان [illegible] بسیاری نسل وافزونی آن — (ضنضئ) کقندیل و (ضؤضؤ) [illegible]

[illegible] (ضوضؤ) کسر سوشلیف [illegible] (ضؤضؤ) کهدهد مرغی ست [illegible] که گنجشک را شکار کند [illegible] شقراق ست و عربان [illegible] شوم انگارند و بدال [illegible] گیرند — [illegible] (مضوضئ) بنیا

للفاعل — مرد با بانگ وفریاد.

ض ء ب

(ضِئب) بالکسر دابه ست دریائی یا آن دانه مروارید ست.

(ضَئاب) بالفتح آنکه در امور عظام درآید و در آن تصرف نماید یا آن تصحیف ضَبّان ست

(ضُؤبان) بالضم شتر فربه وسخت و توانا.

ض ء ب ل

(ضِئبِل) بکسرتین کزبرج و قد یضم با وهما سختی و بلا و کلا ثالث لهما. قلت حرف مثله لغة في الكسر ذکره سیبویه

ض ء د

(ضَأد) بالفتح کس زن

(ضُؤد) بالضم زکام (ضُؤدة) و (ضُؤدة) بالضم هر دو مثله

(ضَئِدة) کفرحة او کسفینة آلی ست.

(ضُؤاد) زکام ست وزنا و معنی

(مضؤود) کمزکوم زکام زده.

(ف) ضأده ضأداً بالفتح خصومت کرد او را. و ضُئِد الرجل ضُؤاداً کغراب مجهولا زکام زده شد مرد.

(اضاد) مبتلای زکام گردانیدن کسی را يقال اضأده الله تعالى يعني در زکام مبتلا گرداند او را خدای.

ض ء ز

(قسمة ضِئزى) بالقصر والتثليث قسمت جائز وناقص ونا راست لغة في ضيزى بالياء قال الله تعالى قسمة ضيزى . اي جائرة و هي فعلى مثل طوبى وانما كسروا الفاء لتسلم فيه الياء لانه ليس في الكلام فِعلى بالكسر صفة وانما هو من بناء الاسماء كالشعرى والدفلى

(ف) ضأزه ضأزاً ضأزاً ستم کرد او را و زیادتی نمود و ضأز فلانا حقه کم کرد حق او را.

ض ء ط

(ضَئِط) ککتف آنکه در رفتن

ہر دو دوش و بازو را بجنباند

(س) ضَئِطَ ضَأَطًا بالتحریک ہر دو دوش و بازو را حرکت داد در رفتن۔

ض ئ ك

(رجلٌ مَضْئُوكٌ) مرد زکام زدہ

(س) ضُئِكَ الرَّجُلُ مجہولا زکام زدہ گردید اَضْأَكَہُ اللّٰہُ متعدی ست دران۔

ض ئ ل

(ضُؤَلَۃ) کہمزۃ نیک لاغر ونزار وسخت سست وضعیف

(ضَئِيل) کامیر لاغر ونزار وحقیر وخرد و باریک ضُؤَلَاءُ جمع ضِئَالٌ کگتاب مثلہ

(ضَئِيلَۃ) کسفینۃ کام و مار باریک۔

(ضُؤْلَان) بالضم گران وناخوش یقال ہو علیہ ضُؤْلَانٌ ای کَلٌّ

(ك) ضَئُلَ ضَآلَۃ نزار گردید وخرد و باریک شد۔ ونیز ضَآلَۃ ضعیف شدن رای وعقل۔

(ضَاءَلَ شخصہ مضاءلۃ) خرد وحقیر نمود جثہ خود را۔

(مُضْطَئِل) خرد و باریک ولاغر حقیر۔

(متضائل) باریک وخرد وحقیر

(تضاؤل) نزار وحقیر وخرد و باریک شدن وپوشیدن شخص خود را بنشستن وحقیر وخرد نمودن خود را

ض ئ ن

(ضأن) بالفتح میش خلاف معز آضان ضَئِينٌ اضؤن جمع و جدا کردن ضأن را از معز والفعل من فتح یقال اِضْأَنْ ضَأْنَكَ ای اَعْزِلْہا مِنَ الْمَعْزِ

(ضَأْنَۃ) بالفتح حلقہ بینی شتر کہ از پے باشد۔

(ضائن) کراکب سست فروہشتہ شکم و مرد نیکو تن کم خوار ولپشتہ سپید پہنا از ریگ ومیش نرخلاف ماعز ضأن بالفتح وبالتحریک جمع کراکب ورکب وحارس وحرس۔ ضَئِينٌ کغازٍ وغزی مثلہ۔

(ضَائِنَۃ) میش مادہ یا یک ضأن۔ ضَوَائِن جمع۔

(ضِئْنِيّ) بالکسر مشددۃ الیاء خیک بزرگ از یک پوست کہ دران دوغ زنند۔

(اَضْأَنَ الرَّجُلُ) صاحب بیاَ میش گردید۔

ض ئ ی

(ف) ضَأَی جِسْمُہ ضَأْیًا لاغر ونزار شدن تن او۔

باب الضاد فصل البآ

ض ب ء

(ضَابِئ) کصاحب خاکستر و وادی ست کہ درو یار بنی ذبیان میریزد۔ وضابی بن حارث برجمی شاعر ست

(ضَبَّاء) کشداد موضعی ست ضَبِيّ کامیر دو سیدہ بزمین۔

(مَضْبَأ) بالفتح نہان جاے۔

(مَضْبُوْءٌ بہ) چفسانیدہ شدہ۔

(ف) ضَبَأَ ضَبْأً بالفتح وضُبُوْءًا بالضم دوسید بزمین۔ وضَبَأَ بہ الارض بر چفسانید او را بزمین۔ ونیز ضَبْءٌ وضُبُوءٌ پنہان شدن وپنہان شدن تا بفریبد کسی را وبر آمدن وبلند شدن لسبے چیزے وپناہ بردن بآن وشرم داشتن از کسی یقال ضَبَأَ مِنْہُ اِذَا استحیی۔

(مَضْبِئٌ عَلَيْہِ) کمحسن خاموش بودہ پنہان دارندہ چیزے را در دل۔

(اَضْبَأَ اِضْبَاءً) پنہان داشت آن را وپنہان کرد۔ واَضْبَأَ عَلَی الشَّيْءِ خاموش شد بران چیز۔

واَضْبَأَ عَلَی الدَّاهِيَۃِ سکوت ورزید بربلاء ونیز اِضْبَاءٌ در دل پنہان داشتن کینہ را وخاموش بودن بران۔

(مُضَابِئَۃ) بضم میم وکسرہ حوال کلان دگران کہ پنہان سازد بردارندہ را

(اضْطِبَاء) پنہان شدن

ض ب ب

(ضَبّ) بالفتح سوسمار۔ وفی الحدیث ان النبی صلی اللہ علیہ وسلم اُتِیَ بِضَبٍّ فلم یاکلہ ولم یحرمہ وقال ابو حنیفۃ واصحابہ اکلہ مکروہ وقال الشافعی وہو قول الاکثر لیس بمکروہ اَضُبّ وضِبَاب بالکسر وضُبَّان بالضم جمع مَضَبَّۃ مثلہ۔ وفی المثل اَعَقُّ من ضَبٍّ وکذا اخدع من ضب وگویند لا افعلہ حتی یحن الضب فی اثر الابل الصادرۃ وکذا لا افعلہ حتی یرد الضب لانہ لا یشرب ماء۔ ونیز ضب بیماری ست در آرنج شتر و آماس سل شتر و آماس سینہ آن وکینہ وبغض وخشم ویک سر ونام مردے وکوہی ست ودر بن آن کوہ مسجد خیف ست وبیماری ست در لب کہ خون رود ازو ورجل خب ضب مرد گربز پرکار۔

(ضَبَّۃ) سوسمار مادہ یا یک سوسمار ونام مردے ونیز ضَبَّۃ خشکی فرج کہ گل کردہ باشد و پوست سوسمار کہ برائے روغن پیر استہ باشند وآہنی ست پہنا کہ بدان در را بند کنند ضَبّ وضِبَاب جمع ودہی ست بتہامہ ونام مادہ شتر احبش بن قلع عنبری وضَبَّۃ بن اد عم تمیم بن مر است۔

(ارض مَضَبَّۃ) کفرحۃ زمین سوسمار ناک وہذا احد ما جاء علی اصلہ

(اَضَبّ) شتر بیمار سینہ یا بیمار سبل۔

(ضَبَّاء) مؤنث ضب بالضم جمع

(ضَبَاب) بالفتح میغ نرم و آن بخاری باشد کہ در ایام زمستان در ہوا پدید گردد۔

(ضِبَاب) کگتاب نام مردی و (قلعۃ الضباب) در کوفہ ہست و (ضِبَاب الباب) آہن مسمار ونیز ضِبَاب قومی ست از عرب از اولاد معاویہ بن کلاب بن ربیعہ ضِبَابی منسوب ست بوی۔

(ضُبَاب) کغراب نام مردے۔

(ضَبُوب) کصبور ستور کہ دو دو کمیر انداز دو گوسپند تنگ سوراخ پستان و اسپ جمانہ حارنی

(ضَبِيب) کامیر طرف تیز تیغ۔

(ضَبِيبَة) کسفینہ مسکہ و آنچہ از مسکہ سازند برائے خوردنی کودک

(ضُبَيْب) کزبیر نام اسپ حسان بن حنظلہ و اسپ حضرمی بن عامر و آبی ست و وادی۔

(ضِبْضِب) بالکسر فربہ و دلیر بدزبان۔

(ضُبَاضِب) کعلابط دلیر پلید زبان۔ و رجل ضُبَاضِبٌ مرد تونا و قوی و کوتاہ بالا پلید زبان فربہ یا مرد چالاک توانا۔

(مَضَبّ) بالفتح موضعی ست۔

(ارض مَضَبَّة) بالفتح زمین سوسمارناک مَضَابّ جمع۔ ومنہ وقعنا فی مضاب منکرۃ ای فی قطعۃ من الارض کثیر الضباب

(س ك) ضَبِبَتِ الْاَرْضُ سوسمارناک گردید وکذا اضبّت علی الاصل بالفک والادغام۔

(ض) ضَبَّت شفتہ ضَبًّا و ضُبُوبًا خون آمد و رو لب او وکذا ضَبَّت لثتہ دما ای سالت و ضبّت الارض [illegible] سید و شد بزمین ویقال للرجل اذا اشتد حرصہ علی الشیء جاء فلان تضبّ لثاتہ یعنی آمد ... حریص تمام فال ابن سید ... تبض ... نسیل و ... آب ... خون ... تبض ... ضبیب ... ریا ... مثل ... براچیا ... شدہ و شیدن باہم کرد ... دو ... نیدن و خاموش

شدن و آماسیدن بپل شتر و نیز آماسیدن سینہ آن یقال ضبّ البعیر یضَبّ بالفتح فیہما و خاموش شدن برکینہ و فراگرفتن چیزے را و آگندہ و پرگوشت شدن بغل

(مُضِبّ) نام مردی۔

(اَضَبَّتِ الْاَرْضُ) سوسمارناک شد۔ و اَضَبَّ) بانگ کرد و ایضا بسخن در آمد و آماس گرفت و رشک برد و پنہان کرد کینہ را و اضبّ النعم پیش آمدند شتران بتفاریق و پریشان و اَضَبَّ الشَّعَرُ) بسیار شد موے و اضبّت الارض) بسیار شد گیاہ آن۔ و اضب فلانًا) ملازم شد او را پس جدا نگردید از وے۔ و اضب علیہ) باز داشت آنرا و خاموش گردانید۔ و اَضَبَّ عَلَی الْمَطْلُوبِ) قریب بمطلوب رسید۔ و اضب السقاء) ریختہ شد آب آن از درز وی و اَضَبَّ الْيَوْمُ میغ نمناک شد روز۔ و اَضَبَّ علی ما فی نفسہ) خاموش ماند بر چیزے کہ در دل داشت و بر زبان آورد و ظاہر کرد۔ از لغات اضداد ست۔ و اَضَبُّوا علیہ) فراہم آمدند بر آن و بسیار شدند و اتفاق نمودند۔ و نیز اِضْبَاب خاموش شدن و فراگرفتن چیزے را و روان کردن آب و خون یقال اضبّت یدہ اذا سال الدم منہا

(مُضَبِّب) کمحدث آنکہ در سوراخ سوسمار آب ریزد تا بیرون آرد یا آنکہ بر سوراخ آن دست بجنباند

و حرکت دہد تا سوسمار بگمان مار دم برآرد تا بزند مار را پس آنکس بگیرد دم او را و شکار کند۔

(بابٌ مُضَبَّب) کمعظم درے کہ بران ضباب آہن باشد۔

(ضَبَّبَ الصَّبِیَّ) ضبیبہ خورانید کودک را۔ و نیز تَضْبِيب) ضبیبہ ساختن برای کودک و فراگرفتن چیزے را و ضباب ساختن برای در

(تَضَبَّبَ الصَّبِیَّ) نیک فربہ گردید

ض ب ت

(ضَبْتَة) بالفتح داغی ست مر شتر را۔

(ضَبِث) ککتف شیر بیشہ

(ضُبَاث) کغراب پنجہ شیر و نام پدر زید و یحیی و عطیہ۔

(ضُبَاثِیَة) ذراع سطبر فراخ سخت

(اَضْبَاث) قبضہ و منہ الحدیث اوحی اللہ الی داود قل لبنی اسرائیل لا یدعونی والخطایا بین اضباثہم ای قبضاتہم ای محتقبون للاوزار غیر مقلعین عنہا۔

(ناقة ضَبُوث) کصبور شتر مادہ کہ در فربہی آن شک باشد پس بدست بسودہ شود فعول بمعنی مفعول۔ و نیز ضَبُوث شیر بیشہ

اضبّات) شدہ شد۔

(مِضْبَث) منبر شیر بیشہ۔

(مَضَابِثُ الْاَسَد) ناخنہائے شیر

(جمل مَضْبُوث) شتر بداغ ضبتہ رسیدہ۔

(ض) ضَبَثَ بہ ضَبْثًا) بپنجہ گرفت آنرا و ضبث فلانًا) زد او را و ضَبَثَ النَّاقَةَ وغیرہا) بسود ناقہ وجز آن را تا فربہی و لاغری را معلوم نماید۔

(مِضْطَبِث) بکسر باء شیر بیشہ

(اِضْطِبَاث) بپنجہ گرفتن یقال اضطبثتُ بہ اذا قبضتَ علیہ بکفک۔

ض ب ث م

(ضَبْثَم) کجعفر شیر بیشہ منہ [illegible] کعلابط مثلہ۔ و ضبثم بن ابی یعقوب) تابعی ست و ہم زاہد ست و بنایش فعلم۔

ض ب ج

(ضَبْج) بالفتح انداختن خود را بر زمین از اندوہ یا ماندگی یا ضرب و الم و مانند آن والفعل من نصر

ض ب ح

(ضَبْح) بالفتح آن جائے از عرفات کہ مردمان اول از انجا افاضت کنند۔ و رفتاری ست اسپ را و آن فوق تقریب ست قالہ ابو عبیدۃ و آواز دم اسپ کہ از جوف آن برآید وقت دویدن۔

(ضَبْحَة) آواز و منہ الحدیث لا یخرجن احدکم الی ضبحۃ بلیل ای صیحۃ یسمعہا فلعلہ یصیبہ مکروہ و بیرون

(ضِبْح) بالکسر خاکستر و بفتح۔

(ضُبَاح) کغراب آواز دم اسپ و آن غیر صہیل و غیر حمحمہ است و بانگ بوم و بانگ روباہ و موضعے

من ذرة چنانکه مورچه مضاعف خود
را برسد اود و باز آنرا امنی گذارد
وکذا اضبط من عائشة بن عثم
زیرا که وی روزی آب میداد شتران را
و فرود آورده بود برادر خود را در
چاه تا پر کند دلو را درین اثنا از
ازد بام شتران شتر جوانی در چاه
افتاد و گرفت عایشه دم او را و نزاید
کرده برادر خود که در چاه بود ای
برادر الموت الی ذنب البکرة
یعنی وابسته بدم شتر ست یعنی
اگر منقطع میشود دمی افتد پس تر
آن چنان کشید دم او را که بر آورد
آنرا و نیز اضبط ـ شیر بیشه +
و اضبط بن تریع شاعر ست
و اضبط بن کلاب بطنی از بنی
کلاب چنانکه بنو الاضبط ـ و ربیعه
بن الاضبط سخت گیری بود بر
اسیران +
رجل ضبنطی ـ کحبنطی مرد قوی
و نیک توانا + جمل ضبنطی
کذا که الف و نون زاید ست
برای الحاق +
ص ـ ضبطه ضبطا و ضباطة
بالفتح نگاهداشت آنرا بهوش
ضبطت الارض ـ مجهولا
باران بارید و نشد +
تضبطه بقهر و بندی گرفت
او را + و تضبطت الضان ـ بیار
گیاه رسیدند گوسپندان و شتابی
کردند و چرا و قوی و توانا گردیدند
ض ب ط ر
ضبطر کهزبر توانا و فربه پر
گوشت و گره اندام و شیر قوی
سخت ضبیطر ـ کسمیدع مثله

ض ب ع

ضبع ـ بالفتح بازو یا میانه بازو
یا لعل یا ما بین بغل تا نیمه بالائین
بازو ضباع جمع به و نوعی از
رفتار اسپ فوق تقریب و هر شیئ
زمین سیاه اندک و دراز به و گویند
وسب به ضبعا معا یعنی رایگان
برد آنرا +
ضبع ـ بضم باء و سکون آن
مؤنث است اضبع و ضباع و ضبع
بضمتین و بضمة و مضبعة جمع
و الضبع العرجاء ـ نیز از صفات
گفتار ست بدان جهت که لنگان
لنگان راه رود + من امسك بيده
حنظلة فرت منه الضباع و من
امسكت اسنانها معه لم تنبح
علیه الکلاب جلدها ان شدت بطن
حامل لم یسقط و ان جعلت بمکیال
و کیل به البذر امن الزرع من آفاته
و الاکتحال بمرارته یحد النظر ـ و
گویند سیل جائر الضبع یعنی
بیرون میکند گفتار را از خانه وی
و دلجة الضبع ـ نصف شب
زیرا که گفتار نصف شب بگردد و
و کرجل و تسکین الباء سال قحط
و منه الحدیث اکلتنا الضبع یا رسول
الله ای السنة المجدبة و بدون
الف و لام موضعی ست یا پشته
زمین + و وادی ست از وادیهای
عقیق + و ضبع مثلثة بیاء بجانب
و جانب و ناحیه یقال کنا فی ضبع
فلان ای فی کنفه و ناحیته +
ضبعة ـ گفتار ماده عن ابن عباد
ضبع جمع یا ضبعة نگویند
ضبعة کفرحة ناقه آرزومند کشن
ضباع بالکسر ضباعی کحبالی مثله
ناقة ضابع ناقه بازو بازیده در
رفتن و فرس ضابع اسپ تیز
رفتار یا بسیار ره یا گردن پیچان
یک جانب رونده + یا ضبع
از رفتار اسپ ست +
ضباعة کثمامه کوهی ست و
نیز نام دختر زفر بن حارث که اشاره
کرد پدر را بر رها کردن بند قطامی
و منت نهادن بروی که اسیر بود
پس رها کرد او و بخشید بوی صد ناقه
پس گفت قطامی + قفی قبل التفرق
یا ضباعا ـ و لا یك موقف منك
الوداعا ـ اراد یا ضباعة فرخم المنادی
قفی و دعینا ان عزمت علی فرقتنا
فلا کان منك الوداع لنا فی موقف
و نام دختر عامر بن قشیر و آن ضباعة
کبری ست + و از صحابیات ضباعة
بنت زبیر بن عبد المطلب بن هاشم +
ضباعة بنت عامر بن قرط + و
ضباعة بنت عمران بن حصین +
ضبیعة ـ کسفینة دهی ست
بیمامه +
ضبیعة ـ کجهینة محله است ببصره
و ضبیعة ـ بن ربیعه بن نزار
ضبعی منسوبست بوی + و ضبیعة
بن اسد بن ربیعه ـ و ضبیعة بن
قیس بن ثعلبه + و ضبیعة بن
عجل بن لجیم بطنها اند از عرب
ضباع ـ کتاب ستارهای بسیار
اند اسفل از بنات النعش و بطن
الصباع ـ موضعی ست +
ضبوعة منزلیست نزدیک
بیل +
ضبعان ـ مثنی موضعیست
ضبعانی منسوب به مضبع و ضبعان
ضبعان بالکسر گفتار نر ضباعین
جمع ضباع مثله ـ و ضبعان امدان
و گفتار نر کلان شکم بر آمده بروده پهلو
ذکر الجوهری ههنا و قال صاحب القاموس
موضعه دم ور +
ضبعانة ـ بالکسر گفتار ماده
ضبعانات جمع ضباع مثله
مضبعة بالفتح گوشت پاره زیر
بغل بجانب پیش +
حمار مضبوع خرکه آن را
گفتار خورده باشد +
ت ـ ضبعه ضبعا بالفتح دست
او را از کرد برای زدن + و ضبع
القوم الطریق لنا راه را تقسیم
کردند برای ما + و ضبع فلانا
جور کرد و ظلم نمود + و ضبع علی
فلان دراز کرد سر و بازوی خود
را بهر دعا بر وی + و ضبع یده
الیه بالسیف دراز کرد دست را
با شمشیر + و ضبعت الخیل و
الابل ضبعا و ضبوعا و ضبعانا
محرکته یا زید تند بازوها را در رفتن
و ضبع البعیر ـ شتاب رفت
یا جنبانید سر و بازو را در رفتن +
ضبعت الخیل ـ شنوانیدند
اسپان آواز دم را از دهن خود +

وضَبَعَ القومُ لِلصُّلحِ میل نمودند بسوی صلح + وضَبَعَ الشیَٔ بخش بخش کرد آں چیز را +

س ـ ضَبِعَتْ الناقة ضَبَعًا و ضَبَعَةً ـ محرکتین نیک آرزومند نر شد ناقہ وگاہی در زناں ہم استعمال کنند +

اَضْبَاع ـ آرزومند شدن ناقہ بفحل +

ناقَة مُضْبِعَة کمعظمة ناقہ کہ سینۂ آں پیش شدہ وہر دو بازوی آں باز گردیدہ باشد +

ضَبَّعَ تَضْبِيعًا بددل شد + وضَبَّعَ فلانًا ـ حائل گشت میان وی و میان چیزی کہ او قصد می آں کردہ + نیز تضبیع یا زیدن ستور بازوہا را در رفتن +

اِضْطِبَاع ـ ردا از زیر بغل راست بر کتف چپ انداختن و دریں صورت دوش راست برہنہ ماند و دوش چپ پوشیدہ گردد و ایں نوع ردا پوشی را اضطباع بداں جہت گویند کہ یک بازو برہنہ می ماند +

اِسْتَضْبَعَتْ النَّاقَةُ ـ آرزومند گشن شد ناقہ +

ض ب ع ط

ضَبَعْطَی ـ کجنطی کول و کلمہ است کہ بداں کودکاں را می ترسانند بفارسی کخ ست +

ض ب غ ط

ضَبَغْطَی کسفرجل کخ کہ بداں کودکاں را ترسنند ضباعط جمع +

ض ب غ ط ر

ضَبَغْطَرَی مقصورہ کقبعثری مرد دراز بالا سخت توانا و کول و کخ کہ بداں کودکاں را ترسانند و ہر چیز کہ آں را بر سر چوب داری و ہر دو دست ماراں گذاری تا بر نیفتد و خوشہ کہ در زراعت و پالیزہا نصب کنند تا مرغاں و دواں دراں در نیایند و آں را مترس ہم نامند و کفتار و کفتار مادہ ضَبَغْطَرَات شناسی آں ست یقال رایت ضَبَغْطَرین +

ض ب ك

ضُبُوكُ الأرضِ خطہای زمین کہ از دیدن ناپدید گردد + و ضُبُوكُ الغَيْثِ آمادگی آں ست باراں را +

اِضْبِيكَاك ـ برآمدن گیاہ یقال اِضْبَاكَّتْ الارض ای خرج نَبْتُهَا

ض ب ن

ضَبْن ـ بالفتح آب اندک کہ بس نباشد +

ضِبْن بالکسر سخت و آنچہ ماندہ و عاجز سازد قوم را از کندن آں و کش و آں مابین کشح و بغل ست وقالوا اَوَّلُ الجَنْبِ الإبِطُ ثُمَّ الضِّبْنُ ثُمَّ الحِضْنُ

ضُبْن گکنف آب اندک + ومکان ضِبْن جای تنگ +

ضِبْنَة کفرحة عیال مرد وپیرو او و آنکہ در وے فائدہ و کفایتی نبود اندر فیقاں و سپاہ اواں +

ضَبَن محرکت نقصان و کمی +

ضُبْنَة مثلثہ بمعنی ضبنت جست کفرحة +

بَنُو ضِبَان ـ قبیلہ است +

ضَبِينَة کسفینت پدر بطنی ست +

اَضْبَان علی الجمع جای باش و داں و جای دوناک +

مَضْبُون آب اندک و مرد بجای ماندہ +

(ن) ضَبَنَ عَنَّا الهَدِيَّة باز داشت از ما ہدیہ را بالعتہ فی الصاد

اَضْبَنَهُ بجای ماندہ گردانید اورا و نیک گرفت + واَضْبَنَ الشیَٔ زیر کش گرفت آنرا +

بَنُو مُضْبَان ـ قبیلہ است +

اِضْطَبَنَ الشیَٔ اضْطِبَانًا زیر کش گرفت آں چیز را +

ض ب ن ط

ضَبَنْطَی ـ کجنطی سخت و توانا

ض ب و

ضَابِی ـ خاکستر گرم یا عام ست +

مَضْبَاة ـ بالفتح مغاک کوماج پختن +

ن ـ ضَبَتْهُ النَّارُ ضَبْوًا وَضُبِيًّا برگردانید گونہ آں را آتش و بریاں کرد ویرا + وضَبَا اِلَيْهِ پناہ برد بسوی او و مضطر شد +

مُضْبَاة بالضم نان کہ در خاکستر گرم پختہ شد +

اَضْبَاهُ اِضْبَاءً باز داشت آنرا و پوشیدہ داشت و بلند کرد و نیز ریزہ ریزہ ساخت

واَضْبَی عَلَيْهِ ـ برآمد بروی تا بنگرد آنرا و پیروز گردد + واَضْبَی بِهِمُ السَّفَرُ مخالف برآمد ایشاں را سفر در چیزی کہ امید داشتند از سود و نفع + واَضْبَی لاغر شد

باب الضاد فصل التاء

ض ت ع

ضَتْع ـ بالفتح جانورکے یا مرغے ست + ضَوْتَع کجوہر شلہ فیہما و نیز ضَوْتَع مرد کول با اصحاب ضوکعتہ است +

باب الضاد فصل الثاء

ض ث م

ضَهْثَم ـ کضیغم شیر بیشہ با غین را ثا بدل کردند +

باب الضاد فصل الجیم

ض ج ج

ضَجَّة ـ بالفتح بانگ و فریاد مردم

ضَجَاج کسحاب دندان نیل و مہرہ است +

ضِجَاج گکتاب صمغی ست کہ خوردہ شود و ہر بار درختی کہ بداں طیور و سباع را سم دہند +

ضَجُوج کصبور ناقہ فریاد ناک بوقت دوشیدن و بار کردن +

ض ـ ضَجَّ ضَجِيجًا نالید و فریاد کرد از بیم یا عام است + وضَجَّة ضَجَاجًا بالفتح بسیم بر کاری داشت او را + و نیز ضَجِيج ـ ناخوش و تشنت و بیم + دنی الحدیث عیدوا

ضاجتین ای فعلن اصواتهم بالتلبیة
أضجّ القومُ إضجاجاً بانگ و
فریاد کردند و غوغا نمودند فاذا فزعوا
من شیء وغلبوا قیل ضجّوا ضجیجاً
مضاجّة همدیگر شور و غوغا نمودن
و بانگ و فریاد کردن و نزاع
و خصومت نمودن ضِجاج بالکسر
مثله فی الکل و بالفتح اسم ست
مصدر را +
ضجّح تضجیحاً - رفت و مائل
گردید و [illegible] پرنده [illegible]
و نیز تضجیح - بر بانگ و فریاد
انگیختن کسی را +

ض ج ح ب

ضجعجت القربة ضجعجة بالفتح
پر کرد مشک را +
و اضجعت السقاء اضجاراً -
پر کرد مشک یا انبان پر کرد

ض ج ر

ضَجْر - بالفتح جای تنگ +
ضُجْرة - بالضم اندوه و ملال یقال
زید ضجرة ای ملال و نیز ضجیت
ضَجَر - محرکة تنگی و بیقراری
از اندوه و غیر آن +
[illegible] - [illegible] و ملول
[illegible] + [illegible] ضَجِر -
[illegible]
جای تنگ +
ناقة ضجور [illegible] وقت
[illegible] یا بار کردن [illegible] و
[illegible] +
[illegible] و [illegible] ضجر
[illegible]

نمود و تفته گردید از اندوه و ملول شد
و ضجرت الناقة - بانگ کرد
ناقه در وقت دوشیدن یا بار کردن
مُضجِر کمحسن ملول و اندوه ناک
کننده مضاجر و مضاجیر
جمع یقال رجل مضجر و قوم مضاجر
و مضاجیر -
أضجرته إضجاراً اندوهگین
کردم او را و ملول ساختم +
تضجّر - نالیدن و بیقراری کردن
تضاجر - اندوهناک نمودن خود را

ض ج ع

ضَجْع - بالفتح غاسولی ست که
بدان جامها شویند ضجعة یکی +
و گیاهی است مانا بخیار و بادرنگ
زیره مگر آن از خیار بزرگتر ست
و شاخهایش چهار پهلو و آتش اگر
برو [illegible] افشرده شود باز شیر خفته
و خورش سیرد و اندوه باه را قوت دهد +
ضَجْعة - بالفتح یک بار بر پهلو
خفتن +
ضِجْع - بالکسر میل و رغبت یقال
ضِجْعُ فلان الیّ
ضِجْعة بالکسر [illegible] و هیأت
بر پهلو خفتن + یقال فلان حسن
الضجعة مثل الجلسة والرکبة
و فی الحدیث کانت ضجعته صلی الله
علیه و سلم ادماً حشوها لیف
یعنی فرش که بدان حضرت صلی الله
علیه و سلم +
ضُجَعة - بالضم [illegible] دراز
[illegible] مردم
او را بسیار [illegible] + و

رجل ضجعة مرد بسیار خسپنده و
کاهل یا لازم گیرنده خانه را که بر
نمی آید و نمی خیزد جهت بندگی
یا عاجزی و مقیم بجا ست
رجل ضُجَعیّة ضِجْعِی بکسرهما
و ضمهما مثله فی الکل
رجل ضُجَعة کهمزة مرد بسیار
خسپنده و کاهل +
ضَجْعَج - کجعفر موضعی ست +
ضَجَعة محرکة بر پهلو خفتگی
اسم است +
ضَاجِع کصاحب وادی ست
بسفل حرة بنی سلیم و جای [illegible]
وادی ضَوَاجِع + و کوکب ضاجع
ستاره مایل بغروب و مرد بر پهلو
خوابیده و کاهل بسیار خسپنده و
ملازم خانه و مقیم در آن بجهت
عجز یا بزرگی + و نیز ضواجع
جماعت و پشتها و موضعی ست
ضَاجِعة کصاحبة گوسفندان
بسیار و جای ریزش رود و بارود
آب که از گرانی کژ و مائل بنشیب
شد +
أضجع - بالفتح مرد مخالف زن
خود + و اضجع الثنایا مرد
مائل دندان پیشین +
ضَجْعاء کصحراء گوسفندان
بسیار +
أضجوع کعصفور شکست گران که
باعث گرانی سستی را گردانند
و رجه است مرزبان را [illegible] و
کشاده [illegible] خالع جهت شو
و مرد [illegible] و درازی و بطنی

ست از بنی کلاب و ابر آهسته
رو جهت گرانی و کثرت آب و ناقه
که بگوشه و ناحیه چرا کند و چاه
فراخ جوانب +
ضُجُوع بالضم قبیلا است از
بنی عامر +
ضَجِیع - کامیر همخوابه و
[illegible] سنگی +
مَضجَع - کمقعد جای بر پهلو
خوابیدن و خوابگاه و گور و تنگگاه
در جنگ یا عام ست و شهر یست
و در آن شهر ست پشتهای ریگ
سپید سر بنی ابی بکر بن کلاب را
و انها را مضاجع گویند + و نیز
مضاجع الغیث جای افتادن
باران +
مُضطَجَع مرد ضعیف رای و
کول +
ف - ضجع ضجعاً بالفتح
و ضجوعاً بالضم بر پهلو خفت یا
پهلو را بر زمین نهاد + و ضجع
النجم ضجعاً - مائل بغروب شد
ثریا +
أضجعته إضجاعاً - بر پهلو
خوابانیدم او را بر زمین + و
أضجعت جوالقه خالی ساختم
جوال وی را که پر بود + و نیز اضجاع
در قوافی شعر مانند اکفاست - یا
مانند اقواء و در حرکات مانند امالة
و جر + و اضجعت الشیء رد
کردم آن چیز را +
مُضاجع هم خوابه +
ضاجع امرأته - هم بستر کرد او را

ضَجَّعَ فِي الْأَمْرِ تَضْجِيعًا - کوتاهی نمود درکار + وَضَجَّعَتِ الشَّمْسُ نزدیک بغروب شد آفتاب
مُضْطَجَعٌ جای بر پهلو خفتن +
اِضْطِجَاعٌ بر پهلو خفتن و فی
افتعل منه لغتان قلب التاء طاء
کاضطجع ولا ادغام کاتجع فیظهر
الاصلی ولا یقولون اطجع ادغام
الضاد فی الطاء او یقولون وقال
المازنی وبعضهم یکره الجمع بین
حرفین مطبقین فیبدل مکان الضاد
اقرب الحروف الیها وهی اللام
فیقول الطجع ونیز اضطجاع
در سجود فراهم آمدن مصلی و چسپانیدن
سینه خود را بزمین +
تَضَاجُعٌ همدیگر پهلو بر زمین
نهادند و بر پهلو خفتند +
تَضَجُّعٌ - فرو ایستادن از کار و
اقامت نمودن بجای و پیوسته بودن
ابر در جائے +
اِنْضِجَاعٌ بر پهلو خوابیدن یقال
اضجعه فانضجع

ض ج ع م

ضُجَعْمٌ - کقنفذ و جعفر پدر بطنی
ست از قضاعة ضجاعم ضجاعمة
جمع و ایشان پادشاهان شام بودند
و آنها للنسبة

ض ج م

ضَجَمٌ محرکة کجی دهن و لب
و زنخ و گردن و میل کردن بینی
بطرف یکی از دو جانب و کژی
یکی از دو دوش و کژی چاه و کژی
جراحت والفعل من سمع +

ضُجْمَةٌ - بالضم جانوری ست
بد بو +
اَضْجَمُ بالفتح کج دهن یا کج زنخ
و ضُبَيْعَة اَضْجَم قبیله ایست و
نیز اضجم لقب ضبیعة بن قیس بن ثعلبة
قبیس قفه -
مُتَضَاجِمٌ بر دگر دهان و مخالف
و راست +
تَضَاجُمٌ اختلاف کردن یقال
تضاجم الامر بینهما ای اختلف

ض ج ن

ضَجَنٌ - محرکة کوهی ست +
ضَجَنَات بکسران کوهی ست
نزدیک مکه معظمه غیر معروف آید
و کوهی ست دیگر بباد یه +

باب الضاد فصل الحاء

ض ح ح

ضِحٌّ - بالکسر آفتاب و روشنی آن
و قتیکه منتشر شود قال ابن الاعرابی
الضح لون الشمس در هوا و فضائے
فراخ و آنچه بران آفتاب تابد و منه
جاء فلان بالضح والریح ولا تقل
بالضیح وانه لیس بشیٔ ای بما طلعت
علیه الشمس وما جرت علیه الریح
ای المال الکثیر - وفی الحدیث
لا یقعدن احد کم بین الضح
والظل فانه مقعد الشیطان
ضَحْضَحٌ - کجعفر و قنفذ روش آب
ضَحْضَحَةٌ بالفتح مثله + و نیز
ضَحْضَحٌ - کجعفر آب اندک
ضَحْضَاحٌ بالفتح پایاب و آب
اندک یا آبی که تا شتالنگ رسد تا به
ساق یا آبیکه دران غرق نشوده و
نیز آب بسیار بلغت هذیل +
ضَحْضَحَ السَّرَابُ ضَحْضَحَةً
جنبید سراب و درخشید + و
ضَحْضَحَ الْمَاءُ روان شد آب +
ضَحْضَحَ الْأَمْرُ هویدا و آشکار
گردید کار +
تَضَحْضَحَ السَّرَابُ جنبید و
درخشید +

ض ح ك

ضَحْكٌ بالفتح برف و کفک شیر و
انگبین و شهد و شگفت و دندان
سپید و شکوفه و میانه راه و شگوفه از
غلاف برآمده +
ضَحْكَة - بالفتح یکبار خنده +
ضُحْكَة - بالضم آنکه بروی خندند
و هو آذم
ضُحَكَة - کهمزة بسیار خنده +
ضُحُكَّة کحزقة مثله و هو ذم
ضَاحِكٌ خنده و مرد بسیار
خنده و ابر بابرق و سنگ نیک
سپید نمایان در کوه و کوهی ست تحت
فرش + و برقة ضاحك جای
ست بدیار بنی تمیم + و روضة
ضاحك و رضمان نست +
ضَاحِكَة دندانیکه وقت خنده
پیدا گردد یا چهار دندان که میان
انیاب و اضراس ست +
اُضْحُوكَة بالضم آنچه از وے
خنده آید +
ضُوَيْحِك مصغرا کوهی ست
اسفل فرش +
ضَحُوك کصبور بسیار خنده

ضُحُك بالضم جمع + و راه فراخ
پیدا و روشن +
ضَحَّاك کشداد و بسیار خنده و
هو ذم و میانه راه بخفیف و راه
روشن و آشکار و نام مردی که
مالک شد زمین را و کانت امه
جنیة فلحق بالجن و ضحاک بن خلیفة بن
ثعلبة و قیل ضحاک بن امیة بن ثعلبة
و ابو سعید ضحاک بن سفین بن
عوف صحابیان اند و ضحاک بن
قیس بن خالد بهفت سال پیش از
وفات نبی صلی الله علیه وسلم متولد
شد لا یثبتون له سماعا عنه صلی
الله علیه وسلم - و ضحاک بن
شرحبیل همدانی مشرقی و ضحاک فیروز
دیلمی + و ضحاک بن
مزاحم - تابعیان اند و ابو بحر
ضحاک احنف بن قیس تمیمی
زمان آنحضرت را دریافته اما بشرف
رویت مشرف نشد و آنحضرت
در حقش فرمود اللهم اغفر للاحنف
قال ابن عبد البر انه اسلم فی زمن النبی
صلی الله علیه وسلم و هو من اجلة
التابعین و اکابرهم و کان سیدا
موسوما بالعلم والحلم والعقل الخ
ضَحَّاكَة - کشداده آبی ست
مر بنی سبیع را +
مِضْحَاك بالکسر بسیار خنده
یقال رجل ضحاك و امرأة مضحاك
س - ضحك به ومنه ضحكا -
بالفتح و ضحكا بالکسر و بکسرتین و
شگفت و سپید و راضی شده قبول
کرد و ضَحِكَتِ الْأَرْنَبُ حیض

آورد خرگوش + وقیل منه ضحکت فبشرناها - وضحکت الرجل بشگفت آمد و نیز بیم ناک گردید + وضحک السحاب درخشید ابر وضحک الرعد بانگ کرد بوزنه
تضحک خندیدن +
تضاحک خندید ویقال هم یتضاحکون یعنی باهم خندیدند
اضحکته اضحاکا - خندانیدم اورا + ونیز اضحاک ویگفت آوردن کسی را و پر کردن حوض را چندان که روان گردد و بر آوردن زمین گیاه را +
استضحاک خندیدن و خندیدن خواستن +

ض ح ل

ضحل بالفتح آب اندک بی عمق اضحال وضحول وضحال جمع واتان الضحل - مر فی افلان و بالحرکة مکان الضحل قال فی المجمع مضحل کمقعد جای آب کم +
ضحل الماء فرو رفت آب و تنگ گردید و کمیاب شد و ضحلت الغدر کم شد آب آن

ض ح ن

ضحن - محرکه شهریست میگوید که از ابن سیده است و ابن سیده بیت ابن مقبل را که جوهری آنرا در ضج ن - آورده خوانده پس یکی ازین تصحیف باشد +

ض ح و

ضحو - بالفتح نیم چاشت ضحوة بالتاء مثله +

ضحی - بالضم چاشتگاه و یذکر ضحیا - بتشدید یا و بدون ها مصغر آن ست کانهم قد ابهما بنیة بین تصغیر ضحوة فمن انث قال جمع ضحوة ومن ذکر قال انه اسم علی فعل مثل صرد و نغر و هو منون یقال لقیته ضحی بلا تنوین اذا اردت ضحی یومک و بالقصر آفتاب و نماز چاشت و منه حدیث عمر اضحوا بصلوة الضحی ای صلوها لوقتها ولا تؤخروها الی ارتفاع الضحی وما لکلامه ضحی - نیست کلام اورا بیانی + و قال والشمس وضحیها ای ضوءها اذا اشرق -
مضاحی - کصاحب و لعی ست وریگستانی است + و مکان ضاح جای ظاهر و بارز +
ضاحیة - آشکارا یقال فعله ضاحیة ای علانیة + وضاحیة کل شیء کرانه ظاهر هر چیزی ضواحی جمع یقال هم ینزلون الضواحی و ضاحیة المال شتریکه بروقت چاشت آب خورد + وضاحیة البصرة - خلاف باطنه آن ست و ندکورست در ب ط ن
ضواحی - بالفتح آسمانها + وضواحیها آنچه از تو پیدا باشد در آفتاب مانند شانه و دوش + و ضواحی الحوض کرانهای آن وضواحی الروم شهرهای ظاهر روم +
اضحی - بالفتح اسب سپید اشهب و روز قربان +

لیلة اضحیة بالکسر شب روشن ضحیاء - کحمراء نام اسپی یا اسپ اشهب + ولیلة ضحیاء شب روشن بی ابر + ونیز ضحیاء رینکه موی زهارش نرویده ونام اسپ عمرو بن عامر +
ضحاء - بالضم والمد و بفتح چاشت فراخ یا نزدیک قریب نصف شدن روز و یقال اقمت بالمکان حتی اضحیت و طعام چاشت + و قال الخلیل وقد تسمی الشمس الضحاء
اضحیة بالضم والکسر و تشدید الیا گوسپندی که در چاشت یا در روز اضحی ذبح نمایند اضاحی جمع اضحاة جمعی ضحیه است اضحی جمع و بها سمی یوم النحر الاضحی
ضحیة - کغنی موضعی است به یمن ضحیة کسفینة گوسپند قربانی ضحایا جمع + و نیم چاشت
یوم ضحیانة - بالفتح روز روشن اضحیان - بکسر همزه گیاهی ست ولیلة اضحیانة - بکسر الهمزة والنون شب روان و تضمان.
قمر اضحیان بضمتین ماه روشن و یوم اضحیان - روز بی ابر +
ضحیان - بالفتح موضعی است در راه حضر موت بطرف مکه و قلوه است مر احیحة را - و رجل ضحیان مردیکه در وقت چاشت خورد و مونث بالتاء و نام مردی + و یوم ضحیان روز روشن و کذا سراج ضحیان ای منیر + و نیز ضحیان لقب عامر بن سعد بدان

جهت که در چاشت برای حکومت جلوس می نمود +
قلة ضحیانة - سر کوه ظاهر برای آفتاب +
ارض مضحاة - بالفتح زمینیکه بران همواره آفتاب باشد +
ب ت - ضحا ضحوا - بالفتح و ضحوا و ضحیا - بالضم و تشدید بیرون آمد در آفتاب و منه الحدیث رای محرما قد استظل فقال اضح یعنی بیرون شو در آفتاب + و ضحا الطریق ضحوا آشکارا گردید راه و ضحا ظل فلان بمرد + و ضحا الضحی کرد نماز چاشت را +
ف س - ضحی ضحوا و ضحیا رسید او را آفتاب + و ضحی ضحی خوی کرد و عرق آورد +
اضحی اضحاء - در ضحی در آمد + واضحی الشیء - پیدا نمود آن را + واضحی یفعل کذا امضی کرد آن کار را و نافل آن شد
ضاحاه آمد او را در وقت چاشت
ضحیه تضحیة - در وقت چاشت خورانیدم او را + و ضحیت بالشاة - ذبح کردم گوسپند را در وقت چاشت + و ضحیت الغنم چرانیدم گوسپندی را در چاشت وضح رویدا یعنی شتاب مکن +
متضح در چاشت و رانیده در وقت چاشت خورند +
تضحی - خورد وقت چاشت و قربانی کرد و نماز چاشت گزارد و تضحت الابل در چاشت

ضج

چیدن گرفتند +
مُضطَخِم - در چاشت در آینده
مُستَفخِم - بمعنی مضطخم است

باب الضاد فصل الخاء

ض خ خ

ضَخّ بالفتح اشک استاد بول وپاشیدگی آب وشاشیدن والفعل من نصر +
مِضَخَّة - بالکسر نی وجز آن میان کاواک که درآن چوب مانند آن انداز ند تا برکسی آب باشند وبهندی پچکاری است +

ض خ ز

ف - ضَخَز عینه ضَخزاً برکند چشم وبرا +

ض خ م

ضَخم بالفتح والتحریک سطبر وکلان از هر چیزی یا بزرگ هیکل پرگوشت ضِخام جمع ضَخمَة مونث ضَخمَات بالتسکین جمع زیرا که صفت است وتحریک عین در اسم است وبس + ونیز ضَخم راه کشاده وروشن واب بسیار وگران سنگ + ونیز عبد بن ضخم از عرب قدیم بوده اند وگذشتند
اَضخَم - کاحمد وقد یشد و آخره فی الشعر سطبر بزرگ تن از هر چیزی +
ضُخَام - کغراب کلان وفربه هر چه باشد +
اَضخُوصَة بالضم بالشچه سرین که زنان بندند تا کلان نماید +

ضِخَمَّة کخذبة زن پهن تن خوشنما نرم ونازک اندام +
ضِخَمّ کقنبر سخت کوفت وزد وکوب وبهتر بزرگ کلان جثه +
ك - ضَخُم ضِخَماً کعنب وضَخَامَةً بالفتح کلان وفربه گردید

ض خ ی

ضَاخِیَة کصاحبة بلاء سختی

باب الضاد فصل الدال

ض د ء

س - ضَدِیَ ضَدَأً بخشم گرفت

ض د د

ضِدّ - بالکسر همتا ومانند وناهمتا از لغات اضداد است اَضداد جمع وگاهی جمع هم آمده قال الله تعالی ویکون علیهم ضِدّاً - ویقال لا ضِدّ له ولا ندّ له ولا ضِدیدَ له وضخم تبیلاست ادماو +
ضَدِید - همتا وناهمتا ضد است +
ن - ضَدَّه فی الخصومة ضَدّاً بالفتح غالب آمد بروی + وضَدَّه عنه برگردانید اورا از وی وباز داشت بلطف ونرمی + وضَدَّ القِربَة پر ورد مشک را +
اَضَدَّ اِضدَاداً خشمناک گردید
هما مُتَضَادَّان - هر دو مخالف یکدیگر اند +
ضَادَّه - خلاف کرد اورا +

ض د ن

ضِدَن نی اکسکری موضعی است +

ض - ضَدَنَه اصلاح کرد وآسان گردانید آن را +

ض د و

ضَدَوَان محرکة دو کوه است ضَدَیَان بالیاء مثله +

ض د ی

ضَدَی کرمی خشم یُقَالُ اِنَّهُ لذو ضَدی یعنی صاحب غضب است +
ضَادِی خشمناک ضُدَاة جمع + وسخن زشت که بخشم آرد ضَوادِی جمع + وآنچه تعلل وبهانه کنند بدان وهیچ فعل محقق نشود برای وی +
س - ضَدِیَ ضَدًی خشم گرفت +
اَضدَی اِضدَاءً پر کرد آوند خود را بستر خالی کرد +
ضَادَاهُ - دشمنی کرد +

باب الضاد فصل الراء

ض ر ء

ض -
ضَرَأ ضَرءاً بالفتح پوشیده شد
اِنضَرَأَتِ الابلُ اِنضِرَاءً هلاک شدند ومردند شتران وانضرأت النخلُ خشک گردید کذا انضرأت الشجر والبقل

ض ر ب

ضَرب بالفتح مانند وهمتا ومرد رسا تیز خاطر سبک گوشت چست چالاک گونه ونوع وصنف از هر چیزی ویاران سبک تنک از هر چیزی وشهد سپید سطبر وبحرک والتحریک شهد کرآید وهم مونث + وجزو آخر از شعر +
ضَربَة بالفتح زد اسم است ویکبار زدن +
ضِرِّب کسکیت بسیار زننده +
ضَارِب کصاحب زننده ورزنده وامین تیر قمار وناقه که ذر زننده تهمت دوشیدن وشب که تاریکی آن همه اطراف را پوشیده وزننده تیر قداح وشتر ماده که دم را بر داشته بر فرج خود زنان راه رود وضارب نیز مثله ومرغ طلبگار رزق وجای پست هموار در تحت ناک وپایه از زمین درشت دراز وزیره نرم وآب راهم ورحبه مانندی در وادی ضَوَارِب جمع + وضاریة السلم موضعی است بیمامه +
ضَرَابیه بالضم والتخفیف قریه شهرستانی ست بمصر از خوف شهر
ضَروب کصبور بسیار زننده یقال رجل ضروب ای شدید الضرب وکشیده +
ضَرِیب کامیر زده شده ونوع وصفت از هر چیزی ونیک زننده وامین تیر قمار وزننده تیر قداح ونام تیر سوم از تیرهای قمار وشیری که از چند ناقه در یک تیر دوشیده شود وبهره شکم مردم وبرف ولیشک وشال ماننده شبیر سخت ترش یا پاره پاره شده +
ضَرِیبَة - سرشت وخوی یقال فلان کریم الضریبة ولئیم الضریبة وفرد غلام یقال کضریبه عبدك ای

غلّة - دخل سرای رزدخراج و
مانند آن وزده شده بشمشیر هرچه
باشد. وانّما دخلته الهاء وان کان
بمعنی مفعول لانّه صار فی عداد
الاسماء. ضریبة ایضا پلیته
دسته کرده از پشم و پاغنده که برسند
ضرائب جمع + وشمشیر و جای
تیزی آن و پاره از پنبه و مرد
اشته بشمشیر ممدود باریک است نرمی
ریزه و در ذات اعرق +
ضُرَیب بن نقیر بن شُمیر بقاف
وقیل بفاء ولام مصغرات صحابی
است و مذکور ست در ق
مَضرَب کمقعد استخوان با مغز
ورفتن در زمین بطلب رزق و
شمشیر و تیزی آن و بکسر الراء + و
کذا مضربة السیف یعنی
زخم گاه آن +
مِضرَب بالکسر جای زدن و یقال
اَنتَجَ الناقة علی مضربها یعنی بوقتی
رسیده که گشن داده شود آن را جعلوا
الزمان کالمکان وکذا قالوا
اَنتَجَ الناقة علی مَضرَابها بکسر
التاء علی تفعال قال له ابوحیان
ویقال ما فلان بمضرب عسلة
وکذا ما اعرف له مضرب عسلة
یعنی شناخته نمی شود اصل و قوم
و پدر او و حسب و نسب و
...
مَضرِبة بفتح الراء و کسرها شمشیر
و تیزی او و زخم گاه آن +
مِضرَب کمنبر بسیار زننده و آله
زدن و خرگاه کلان +

مِضرَاب بالکسر مرد سخت زننده
و زخمه رباب و آله زدن +
مَضرُوب زده شده و نوع و صفت
از هر چیزی +
اَرضٌ مَضرُوبَة - زمین پشک
زده +
ض ضربه ضربا زد او را +
وَضَرَبَ له مثل آورد برای او و بیان
نمود + وَضَرَبَتِ الطیر - رفتند
مرغان بطلب رزق + وَضَرَبَ
علی یدیه گرفت آن را و باز
داشت وی را + وَضَرَبَ علی یده
عقد بیع نمود + وَضَرَبَ فی الارض
ضَربا وَضَرَبَانا بالتحریک برآمد
برای بازرگانی یا برای جنگ با
کفار و نیز شتاب کرد و رفت + و
ضَرَبَ علی اُذُنِه خوابانید او را
یا باز داشت او را از شنیدن + وضَرَبَ
بنفسه الارض اقامت نمود
در جای از لغت اضداد است +
وَضَرَبَ الفحل ضرابا ککتاب جهید
گشن برماده + وَضَرَبَتِ الناقة
برداشت ماده شتر دم خود را و زد
آن را بر فرج و رفت در آن حال
وَضَرَبَ الخلاء قضای حاجت کرد
ضرب الغائط کذلک وَضَرَبَ
الشیء بالشیء آمیخت آن را
در آن + ضَرَبَ البعیر فی جهازه
بر رمید + وَضَرَبَ فی الماء شنا کرد
در آب + وَضَرَبَته الحیّة گزید
او را مار + وَضَرَبَ فلان جنبید و
در او گردید و دوری کردانید و اشارت
کرد + وَضَرَبَ الجرح ضَربانا

پرشد جراحت از ریم + وَضَرَبَ
العرق جست رگ وَضَرَبَ
الدهر بیننا جدائی انداخت
زمانه ما + وَضَرَبَ بذقنه
الارض بدل شد و ترسیده وَ
ضَرَبَ الزمان گذشت وقت
وَضُرِبَتِ الارض - بمولا پشک
زده شد + و نیز ضَرَب بالفتح
و رزیدن بزرگی و طلب کردن آن
یقال هو یضرب المجد ای یکسبه
و یطلبه و زرگری نمودن +
لث ضَرِبَت یده - چه خوش و
جید است ضربت دست وی +
س - ضَرِبَ فلان مضربا
بالتحریک ملاک شد از سردی یا
سردی زده شد + و ضَرِبَتِ الارض
پشک زده شد +
حیّة مِضرَب سمن مار سر فرو
افگنده بر یک جای که حرکت نکند
اَضرَبَ بنفسه الارض اضرابا
اقامت ورزید وَاَضرَبَ القوم
افتاد بر ایشان پشک وَاَضرَبَتِ
السموم الماء جذب گردانید و
خشک کرد باد گرم آب را در زمین
وَاَضرَبَ الخبز پخته شد نان
و نیز اِضرَاب مقیم بودن بر یک
جای و سر فرو افگندن و خاموش
ماندن و برگشتن از کسی القائل اَضرَبَ
عنه ای اعرض عنه و برافگندن
گشن را برماده و رسیدن سرما
کسی را +
ضَرَبه تضریبا زد او را + و
ضَرَّاب پیش آمد برف ما و نشید

شیر دوشیده بود آمیختن + وضَرَبَت
عینه فرو رفت چشم او بمغاک +
و نیز تضریب - آمیختن چیزی
بچیزی و برغلانیدن و سخن چینی
کردن و نگنده زدن جامه را +
ضَارَبَه فضربه نبرد کرد او را در
ضرب پس غالب آمد او را در آن
وضاربه - بشمشیر زدند یکدیگر
را + و نیز مضاربة - انباسه کردن
دوکس در مال و تن و تجارت نمودن
از مال غیر یقال ضارب له ای تجر
فی ماله و این فعل را قراض نامند
جاء مضطرب العنان - آمد
شکست خورده و تنها + وهذا
حدیث مضطرب السند یعنی
طریق حدیث جید نیست + و رمح
مضطرب نیزه دراز است و منه
رجل مضطرب ای مستقیم القد
اِضطَرَبَ اضطرابا جنبید و
حرکت نمود و دراز شد باز می و
فروتنگی و دو دله و تباه گردید و
و نیز خواست که بخشش نماید
جهت او + وَاضطَرَبَ القوم
با یکدیگر جنگ و خصومت نمودند
وَاضطَرَبَ حبلهم مختلف
و پراگنده شد سخن ایشان و اضطرب
خاتما من ذهب ای امران
یضرب له و یصاغ
تَضَرُّب جنبش نمودن و حرکت
کردن +
تَضَارُب باهم خصومت کردن
جنگ نمودن +
اِستَضرَبَ العسل شهد سپید

سطبر گردید + وَاسْتَضْرَبَتِ النَّاقَةُ آرزومند گشتن گردید شتر ماده + و اِسْتَضْرَبَ لَهٗ - فریب داد او را +

ض ر ج

ضَارِج کصاحب موضعی است
عَدْوٌ ضَرِيجٌ کامیر دوید سخت +
ضَرِيجِي - بپای لبت درم ناسره +
مَضَارِج جامه‌های کهن عاریتی یا عام است و سقاط و پرده از جامه و جز آن مضرج بالکسر واحد آن است +
اِضْرِيج بالکسر نوعی از جامه‌های زرد رنگ یا نوعی از جامه‌های زرد رنگ و خز سرخ و اسپ تکاور رو و تیز رو و رنگ سرخ
عَيْنٌ مَضْرُوجَةٌ چشم فراخ شگاف +
ن - ضَرَجَهٗ ضَرْجًا بالفتح شگافت آن را + وَضَرَجَهٗ بِالدَّمِ آلوده او را بخون + و نیز ضرج افگندن چیزی را +
مُضَرِّج کمحدث شیر بیشه +
ضَرَّجَ الْجَيْبَ تَضْرِيجًا - فراخ و فرشته کرد گریبان را + ضَرَّجَ الْاِبِلَ سخت دوانید شتران را در غارت + وَضَرَّجَ الْكَلَامَ آراست سخن را و زینت داد + وَضَرَّجَ الثَّوْبَ رنگ سرخ کرد جامه را و آن مابین مشبع و مورد است + وضرّج الانف بالدّم خون آلود کرد بینی را +
تَضَرَّجَ خون آلود شدن یقال ضرّجه بالدّم فتضرّج و آراستن زن خویشتن را و شگفتن شگوفه و منتشر و درخشیدن برق و سرخ گردیدن رخسار و جز آن +
اِنْضَرَجَ اِنْضِرَاجًا - شگافته و گشاده گردید + وَانْضَرَجَ مَا بَيْنَ الْقَوْمِ - دوری و جدائی شد میان قوم + وَانْضَرَجَتِ الْعُقَابُ فرود آمد عقاب بر صید یا گرفت صید را در طرفی + و نیز انضراج - شگافته شدن غلاف شگوفه یقال انضرجت الاکمام بالزهر اذا انفتحت و منتشر و پراگنده شدن برق از افق +

ض ر ج ع

ضَرْجَع کجعفر پلنگ +

ض ر ح

ضَرْح بالفتح پوست تنک یا عام است +
ضَرَح بحرکته مرد تباه کار + و نیز ضرح - آهنگ دور و دراز
ضُرَاح کغراب نام بیت المعمور که خانه ایست ساخته در آسمان چهارم مقابل کعبه از ابن عباس رضی الله عنه +
ضَرَاحِ کقطام ای اضرح یعنی دور کن و بینداز +
ضَارِح از اعلام است +
ضَرُوح کصبور اسپ دست و پا زننده یا عام است و اسپ بسیار لگد زن + وقوس ضروح کمان نیک دور انداز ننده تیر را +
ضَرِيح کامیر دور و گور با شگاف میان گور یا و بیک جانب آن یا بی شگاف و فی الحدیث اللحد لنا والضریح لغیرنا و هو جعفر الضریح من غیر لحد
ضَرِيحَة - کسفینة موضعی است
عَرْفَجَة بن ضُرَيْح کزبیر صحابی است او بوبالشین +
ضَرَّاح - کشداد از اعلام است
مَضْرَح کمقعد چرغ دراز بال
مَضْرَحِيّ چرغ دراز بال و بهتر بزرگ و سپید از هر چیزی و دراز و نام مردی +
ف - ضَرَحَهٗ ضَرْحًا بالفتح راند آن را و یکسو نمود و دور کرد + و ضَرَحَ شَهَادَةَ ذٰلِكَ عَنِّی باطل کرد گواهی او را از او و انداخت از اعتبار + وَضَرَحَتِ الدَّابَّةُ برجلها لگد زد ستور + وَضَرَحَ لِلْمَيِّتِ - گور کند برای مرده + و ضَرَحَتِ السُّوقُ ضُرُوحًا بالضم کاسد گردید بازار +
ن - ضَرَحَ الْفَرَسُ ضِرَاحًا - لگد زد + و ضرح ضرحا لحد کند در گور +
اَضْرَحَتِ السُّوقَ اِضْرَاحًا کاسد نمود و گردانید بازار او را + و
اَضْرَحَ الْاَمْرَ تباه نمود و کاسد ساخت و دور گردانید +
مُضَرِّح - کمحدث از اعلام است
مُضَارَحَة - بهم گیر را دشنام دادن و تیر انداختن و قریب شدن
شَيْءٌ مُضْطَرِحٌ در گوشه و جانب افگنده + یقال اِطَّرَحَ الشیء اِذَا رَمٰى بِهٖ فِی نَاحِيَة
شَيْءٌ مُنْضَرِحٌ یعنی دور و در گوشه افتاده +

ض ر د خ

ضِرْدَخ کزبرج کلان از هر چیزی +
نَخْلَةٌ ضِرْدَاخٌ کقرطاس خرما بن بهتر و برگزیده و نجیب +

ض ر ر

ضَرّ - بالفتح و بالضم گزند و گزند رسانیدن خلاف نفع و زن خواستن بر زن پیشین یا بالفتح مصدر است و بالضم اسم مصدر و الفعل من نصر یقال ضَرَّهٗ و ضَرَّ بِهٖ یعنی گزند رسانید
ضَرَّة بالفتح نیاز و حاجت هم است و سخت حالی و اندوه و پستان یقال ما به ضرّة شکوٰی ملأی من اللبن و سر پستان ناقه و بیخ پستان و گوشت پاره زیر انگشت نر یا گوشت شکم کف دست و گوشت پاره کف پا متصل بن انگشت کلان یا گوشت پاره مقدم کف پا زیر بیخ انگشتها ضرائر جمع - و مال بسیار از آن غیر و گله شتران و گوسپندان و پاره از مال و بنا بحکمی در اموال و نفوس +
ضَرَّتَان سیرین باعتبار دو طرف استخوان آن و دو زن یک مرد را هر یکی از ان ضرّة است مر دیگری ضرائر جمع و دو سنگ آسیا
ضُرّ - بالضم آبله است و سختی و گزند و لاغری و بدحالی +
ضُرَّة بالضم حاجت و بیچارگی

اسم است اضطرار را +
ضِرّ - بالکسر و بضم جمع میان دو زن
اسم است مُضارّة را یقال تزوّج علی
ضِرٍّ و ضُرٍّ ای مُضارّةٍ ای جمع بین
امرأتین او ثلث
رجلٌ ضِرٌّ ای أضرار مرد نیک دانا
و نهایت رسا و زیرک و آزموده
ضَرَر محرکة گزند و بدحالی و
تنگی و لب غار و کمی و نقصان در
چیزی و تنگی و منه مکان ذو ضَرَرٍ
یعنی جای تنگ + و لا ضَرَرَ علیک
تنگی نیست بر تو +
ضَرِیرٌ - کأمیر نابینا أَضِرّاء
بالفتح و کسر الضاد جمع + و بیمار
نحیف و هر چیز که نقصانی رسیده
باشد آن را و شک و صبر یقال انه
لَذُو ضَرِیرٍ علی الشیء اذا کان
صبورا علی مقاساته و کرانه وادی و لفس و
باقی تن و ستور ساکن و شوی دو
زن و جمع میان دو زن +
ضَرِیرَة کسفینة زن بیمار و لاغر
و نابینا +
ضَیْم - بالفتح احتیاج و بیچارگی
ضَیُّور - کصبور حاجت مندی
بچیزی +
ضِرارُ بنُ ازور - کتاب و
ضِرارُ بنُ الخطاب و ضِرارُ بنُ
القعقاع و ضِرارُ بنُ مُقَرّن صحابیان
اند - و ابو نعیم ضرار بن صرد و
حادث بن ضرار و محمد بن اسمعیل
بن ضرار محدثان اند +
تَباسّا د ضَراء سختی و بدحالی
و نقصان در مال و جان موشان لا

مذکر لهما قال الفرّاء لو جمعا علی
ابؤس و اضرّ لما یجمع النِّعَم یعنی
النعمة علی انعم لجاز و نیز ضَرّاء
برجا ماندگی +
ضَرُورَة نیاز و حاجت
ضَرارة کسحابة کمی در اموال
و ذوات +
ضارُورٌ نیاز و حاجت و تنگی و
تنگ ضارورة بالتاء مثله فی
الکل -
اضارور کعاسورا قحط و سختی
و ضرر و بدحالی و نقصان در
چیزی و نیاز و حاجت +
مَضرُور - هر چه در وی نقصان
باشد +
مَضَرّة گزند خلاف منفعت +
مِضرار بالکسر سرکش و رمنده
و نفور از اسب و شتر و زن +
مُضِرّ بکسر ضاد کمقر نزدیک شونده
و زیان کار و آنکه بسیار مال در آید پیش
هر روز + و رجلٌ مُضِرّ مرد باد و
زن + امرأة مُضِرٌّ و مُضِرَّة زن
با تباه +
اَضَرّه اِضرارا گزند رسانید اورا
و اَضَرّ السیلُ من الحائط -
و قریب شد تو جبه و دیوار را . و اَضَرّ
السحابُ الی الارض قریب
زمین شد ابر + و نیز اضرار گزیدن
اسب لگام را + یقال اَضَرّ الفرس
علی اللجام ای عَضَّه و دو بدان بر سر
زن و دیگری خواستن و شتابی کردن
و ستم کسی را بکاری داشتن +
مُضارّة - گزند رسانید یکدیگر

را ضِرار مثله و جمع کردن میان
دو یا سه زن و نزاع و خلاف کردن
و منه لا تُضارّون فی رؤیته
ای لا تضامّون تضامًّا یدنو بعضکم
من بعض او من مضارّة ضِرارًا اذا
خالفه و نیز ضِرار جزای ضرر و
قوله اتخذوا ضِرارًا ای مضارّة
لاصحاب مسجد قبا
تَضِرّة - بکسر الضاد و ضمها تنگی
و بدحالی و تنگ دلی +
اِضطِرار بیچاره و حاجت مند
کردن کسی را یقال اُضطُرّ الیه
فاضطُرّ الیه مجهولا و احتیاج
بچیزی و نیاز +
تضرّر - گزند یافتن +

ض ر ز

ضَرْزُ الارضِ بالفتح نیک هموار ی
زمین و قلت درشتی آن +
ضِرِزّ - کفلزّ نیک فت و بخیل و
سنگ سخت و شیر بیشه +
امرأة ضِرِزّة کفلزّة زن پست
بالا ناکس +
مُضْرِز - کمقشعر نیک بخیل +

ض ر ز ل

ضِرْزِل کزبرج نیک آزمند
و بخیل

ض ر ز م

ضَرْزَمة سخت گزیدن و دندان
فرو بردن +
ضِرْزِم کزبرج و جعفر ماده شتر
کلان سال یا آنکه در وی بقیه
از جوانی باشد یا کلان سال اندک
شیر افعی ضِرْزِم کزبرج مار سخت

گزنده +

ض ر س

ضَرْس بالفتح گزیدن سخت و
سختی زمانه و سخت شدن روزگار
بر کسی و سکوت تمام روز تا شب و
بر بیان بینی شتر بسنگ سپس آن
گذاشتن بر آن دوال باره را تا تمام
شود و زمین که جای جای گیاه دارد
و بدندان آزمودن چوب را بنرمی
و سختی - و الفعل من نصر
ضِرْس بالفتح دندان مذکر است
ضُرُوس و اَضراس جمع
و اپشه رشت و باران اندک ضُرُوس
جمع - و طول قیام در نماز و بند
نمودن چشم بر تیع و گیاه شلیج و درخت
دشت که بیخ آنها را خورده باشند
و سنگ که بدان گرد اگرد چاه را
بر آورند ضُرُوس جمع - و ضِرْسُ
العَیْر لقب شمشیر علقمة بن
ای قیمان -
ذو ضُرُوس لقب شمشیر ذی
کنعان حمیری که در آن نوشته
بود اَنا ذو ضُرُوس قاتلتُ عادا
ثمود یا سیف من کنتُ معه و لم
یتنصر ضَرِس کتف آنکه خشم گیرد از
گرسنگی و مرد تند خو و نام اسپی
که نبی صلی الله علیه و سلم از فزاری
خریده و نام آن اسکب تغیر فرمود
و ضَرِیس شَرِیس - مرد دشوار خو
رجلٌ اَضرَس اَضرَس ازاتباع
است + و غلامٌ اَضرَس کودک
کلان دندان +
ضِراس کتاب دهی است

محاذی یمین +
ضَرُوْس. کصبور شتر ماده بدخو گزنده دوشنده را و آن ماده شتر که در نوزادن بگزد +
ضَرِیْس. کامیر چاه گرد اگرد از سنگ برآورده و مهره‌های پشت و سخت گرسنه. ضَرَاسی جمع کخرین خرائی + و خرما و خوزه آن نان کعک آمیخته. یقال اَضْرَسْنَا مِنْ ضَرِیسِہٖ اَیْ التمر والبسر والکعک
ضُرَیْس. کزبیر علم است و یحیی بن ضُرَیْس محدث +
بئرٌ مَضْرُوْسَۃٌ چاه گرد اگرد از سنگ برآورده + وجَرَّۃٌ مَضْرُوْسَۃٌ سنگستانے که دران سنگ‌ها مانند دندان سنگ باشد یا سنگریزه ناک +
س. ضَرِسَتْ اَسْنَانُہٗ. کند گردید دندان آواز ترشے + و ضَرِسَ الزَّمَانُ. سخت شد زمانه بر مردم +
ض. ضَرَسَ ضَرْسًا. بالفتح برآورده گرد اگرد چاه را از سنگ.
اَضْرَسَہٗ اِضْرَاسًا. در بی آرامی و پریشانی افگند ویرا + وَاَضْرَسَہٗ بِالْکَلَامِ. خاموش گردانید او را بسخن + و نیز اِضْرَاس کند نمودن ترشے دندان را
مُضَرِّس. کمحدث شیر که بخاید شکار را و فرو نبرد + و مُضَرِّس بن سفیان صحابی است + و مُضَرِّس بن ربعی شاعری از بنی اسد +

مُضَرَّس. کمعظم جامه و جز آن که دران نگار مانند دندان باشد +
رجلٌ مُضَرَّسٌ مرد مهذب و آزموده +
حَرَّۃٌ مُضَرَّسَۃٌ کمعظمہ حره سنگریزه ناک یا حره که دران سنگها مانند دندان سنگ باشد +
ضَرَّسَتْہُ الْحُرُوْبُ تَضْرِیْسًا. مجرب و آزموده نمود و محکم و استوار ساخت ویرا جنگ ضَرَّسَہُ السَّفَرُ کذالک
مُضَارَسَۃ. بهمدیگر جنگ کردن و دشمنی نمودن +
تَضَارُس. ناهموار آمدن بنا +

ض ر س م

ضِرْسَام. بالکسر آبی است
ضِرْسَامَۃ بالکسر ناکس بے مروت سست حقیر +

ض ر ض م

ضَرْضَم. کجعفر شیر بیشه و دو نر

ض ر ط

ضَرَط. محرکه سبکی ریش و باریکی ابرو والفعل من سمع
اَضْرَط. مرد سبک ریش باریک ابرو +
ضَرْطَاء. کحمراء زن باریک ابرو +
ضُرَاط. کغراب تیز یا آواز تیز +
ضَرِیْط. کنهیق مثله فی الحدیث اذا نادی بالصلوٰۃ ادبر الشیطان وله ضراط و روی ضریط کنهاق ونهیق.
ضَرُوْط. کصبور مرد گوز زن +
ضِرَّوْط. کسنور مثله +
ضَرَّاط. کشداد تیز دهنده +
ضَرُّوْط. بالفتح وتشدید الراء تندار یقال اِنَّہٗ لَضَرُّوْطٌ.
نعجۃ ضَرُوْطۃ کجمیزۃ گوسفند ماده فربه +
الاخذ سُرَّیْطٰی والقضاء ضُرَّیْطٰی یعنی وقت گرفتن قرض در حلق فرو بردن است و در وقت ادا گوز زدن در حق شخصی گویند که دروادای وام سست و محیل باشد و مذکور است در س ر ط
ض ن. ضَرَطَ ضَرْطًا بالفتح و ضَرِطًا ککتف و ضَرِیْطًا کامیر و ضُرَاطًا بالضم تیز داد + و فی المثل اَجْبَنُ مِنَ الْمَنْزُوْفِ ضَرِطًا اصلش آن است که چند زنان عرب بودند که هیچ کدام شوهر نداشت تا آنکه یکی را از آنها بنکاح مردی آوردند که تا صبح خوابید. هرگاه آن زنان او را برای صبوحی بیدار میکردند میگفت کاش وقت حملهٔ دشمن بیدار ساختندے. هرگاه زنان حال او را چنین دیدند بعض آنها گفت فلانے شوهر تو ولاور است بیائید تا بیازمائیم او را پس آمدند همه پیش وے بطور سے که می آمدند و برخیزانیدند او را او بعادت مالوف کلمهٔ معهود بر زبان راند اگاو زنان با تفاق گفتند اینکه اسپان دشمن رسید باستماع این خبر او هم گفتن گرفت الخیل الخیل و گوز زدن تا آنکه بمرد + یا برآمدند ده کس بصحرا پس ظاهر شد آنها را شجره یکے از آنها گفت می بینم قومے که انتظار ما میکشند و راه بر ما بسته اند یار او گفت انما هی عُشَرَۃ بضم عین لعینی به تحقیق آن درخت عشر است او دانست که میگوید آن ده کس اند پس شروع کرد که میگفت مَا غَنَاءُ اثْنَیْنِ عَنْ عَشَرَۃٍ و گوزی زد تا که روح وی از تن برآمد پس نامیده شد بمنزوف ضرطا یا آن دابه است از سگ خرد و از گربه کلان هرگاه کسی بروے بانگ می زند او از جبن و بدولی گوز میزند + و نیز مثل است اَوْدَی الْعَیْرُ اِلَّا ضَرِطًا یعنی هلاک شد خر مگر گوز او باقی است در حق ذلیل و خوار آنکه بهتر او رفته و بدتر باقی مانده باشد استعمال کنند +
اضلاط بدهان حکایت صوت ضراط کردن و بدان نسو بخ دن بکسی بعدی بالبار و گوزانیدن کسے را یعنی کاری کردن بالوزار از تیز دهد + و نیز اضراط سبک شمردن و خوار داشتن و منه تکلم فلان بکلمۃ فاضرط بہ ای استخف به و انکره و کذا سئل عن شیء فاضرط بالسائل
ضَرَّطَہٗ تَضْرِیْطًا بانگ تیز برآورد و از دهن و دست گردید
و ضَرِّطَہٗ. گوز کنانید از وی

ض ر ط م

ضِرْطِم. کزبرج کلان شکم
ضُرَاطِمی کعلابطی بیائی نسبت

بانیسطبر برآمده +

ض ر ع

ضَرْع. بالفتح پستان وهو للظلف
والخف. أو للشاة والبقر ونحوهما
اما للناقة فخلف. ضُرُوع بالضم
جمع +
ضِرْع بالکسر مثل و مانند و تاه
رسن ضُرُوع بالضم و اَضْرُع جمع
ضَرَع. محرکة سست و ناتوان
ضَرَع بصورت واحد یقال
رجلٌ ضَرَعٌ وقومٌ ضَرَعٌ ایضاً مصدر
ضَرَع اسپ کره ناتوان که دویدن
نتواند جهت سستی و ناتوانی و
ریزه وخرد از هر چیزے یا کم سن
سست بدن ناتوان ناآزموده کار
ضَرَعَة. محرکة رام و متواضع
وخوار و حقیر +
ضَرِع گشتن متواضع ورام وخوار
زار و سست ناتوان +
ضَارِع فروتن وخوار و رام و
ضعیف ونزار لاغر جسم و ریزه از
هر چیزے یا خردسال ناتوان
ضَرْعاء. کصحراء هی است +
وامرأةٌ ضَرْعاءُ زن کلان پستان
کذا شاةٌ ضَرْعاءُ
ضَرُوع کصبور خوار نزار ورام و
نرم خو +
ضُرُوع بالضم انگور سپید بزرگ معا
دانه +
ضَرِیع کامیر شبرق خشک یا عام
است یا گیاهی است که تر آن شبرق
است و خشک آن ضریع که جهت
پلیدی آن ستوران نخورند وخار
درخت خرما ونوعی از نباتے
است دیگر که در آب ایستاده برگرده
تنگ بود ودید وپهنایش تا زمین
نرسد یا چیزی است در دوزخ
تلخ تر از صبر وبدبو تر از مرده سوزان
تر از آتش و گیاهی است گنده بوی
که از تموج دریا بر ساحل فراهم
آید و هر درخت خشک شراب انگوری
یا تنک آن و آشامیدنے تنگ پوست
است تنک زیر گوشت بر استخوان +
وامرأةٌ ضَرِیعٌ. زن کلان پستان
شاةٌ ضَرِیعٌ کذلک
شاةٌ ضَرِیعَةٌ. کسفینة گوسفند
بزرگ پستان + امرأةٌ ضَرِیعَةٌ مثل
ضَرَاعَة. خواری وزاری
تَضَرُّع. کتنصر وضعی است
ن. ضَرَعَ إلیه ضَرَعاً بالتحریک
وضَرَاعَةً فروتنی نمود وخوار و حقیر
گردید و رام شد و این معنی از سمع
وکرم نیز آید یا از فرح ومنع بمعنے
فرمان بردو رام گردیدن آید +
ل. ضَرُعَ ضَرَاعَةً. سست و
ناتوان گردید وخوار زار شد +
ف ضَرَعَ بِهِ فَرَسُهُ رام کرد
اسپ را + وَضَرَعَ السَّبُعُ مِنَ
الشَّيْءِ ضُرُوعاً قریب گردید + و
ضَرَعَت الشَّمْسُ. غروب کرد
آفتاب یا نزدیک لغروب گردید
اَضْرَعَ لَهُ مَالاً اِضْرَاعاً. داد
وی را مال + وَاَضْرَعَ فُلَاناً. خوار
ورام گردانید او را + وَاَضْرَعَت
الشَّاةُ شیر فرود آورد و گوسپند
اندک پیش از نتاج + ویُقَالُ لِلحُمّٰی
اَضْرَعَتْنِی لِلنَّوْمِ در حق شخصی گویند
که ذلت وخواری بردار دو در حاجت
ضَرَّعَتِ الشَّمْسُ تَضْرِیعاً.
بغروب کرد یا نزدیک بغروب رسید
آفتاب +. وَضَرَّعَ الرُّبُّ خوب
ناپخت شیره را + وَضَرَّعَتِ القِدْرُ
وقت فرود آوردن از دیگدان آمد
دیگ را. و نیز تَضْرِیع. قریب
بپویه دویدن +
مُضَارَعَة. همدیگر مانا و برابر
گردیدن +
تَضَرَّعَ لِلّٰهِ تعالٰے زاری نمود
بسوی خدای وعجز وخواری کرد
یا حاجت خواست ازوی + وتَضَرَّعَ
الظِّلُّ. برآمد سایه وبرگردید + و
نیز تَضَرُّع. قریب بپویه دویدن
تَضَارُع بضم التاء المثناة الفوقیة
والراء کوهی است بنجد وفیه لغات
تُضَارِع بضم التاء وکسر الراء
وتَضَارُع بفتح التاء وضم الراء
کلها عن الموعب منه الحدیث اذا
سال تضارع فهو عام خصب
مُتَضَرِّع خوار وحقیر. وزاری
والحاح کننده +

ض ر ع م ط

ضَرْعَمِط کقذعمل شیر و فرزک
زده بعثرات شده ومرد آرزومند
هر چیزے +

ض ر غ د

ضَرْغَد کجعفر کوهیست یا سنگستانی
ست مر غطفان را یا مقبریست
فی الاولین ولا فی الثالث

ض ر غ ط

ضِرْغَاطَة بالکسر گل ولایے
مُضْرَغِط کمطمئن مرد سطبر
فربه بیخبر +
اِضْرَغَطّ برآماسید از خشم یا دوتا
گردید پوست آن بر گوشت آن یا
بسیار گوشت شد +

ض ر غ م

ضَرْغَم کجعفر شیر بیشه +
ضِرْغَامَة بالکسر شیر بیشه +
ضِرْغَام مثله و مرد دلاور دلیر
قوی و توانا و مرد سخت وفی نسخة
الرجل الشدید ضَرْغَما وگل ولایے
شدید +
ضَرْغَمَتِ الابطال شیرے
گردند دلاوران وشیر شدند +
تَضَرْغَمَتِ الابطال بمعنے
ضَرْغَمَتِ الابطال است در هر دو

ض ر ف

ضُرْفَة. بالضم بسیاری یقال هو
فی ضُرْفَةِ خیر ای کثرته
ضَرْف گلتف درخت انجیر
ضَرْفَة یکی + یا درختیست کوهی
ودبزرگ و در برگ مانا بدرخت
عناب بار آن سپید در پهن مانند
تین الحماط الصغار تلخ می شکنند
بدندان ومیخورند آنرا مردم بطور
ولوزها +
ضُرَافَة کثمامه موضعی است
نزدیک لعلع +

ض ر ف ط

ضُرَافِط کعلابط بزرگ جثه فربه
کلان شکم +
ضِرْفَاطَة بالکسر مرد کلان شکم

فربه بزرگ شکل +

ضِرَفْطِی - بکسرتین مشددة الیا فربه کلان شکم +

ضُرَیْفِطِیَه - تصغیر و یای نسبت باری است مر عربان را +

ضَرْفَطَه ضَرْقَطَه بست او را و محکم گردانید +

تَضَرْفُط - نشستن بر پشت کسی و بر آوردن هر دو پای را از زیر بغل و دو کشادن آنها بر گردنش +

ض ر ك

ضُرَاكِت - کفتار شیر بیشه و آنکه پیه گلوی او درشت و سخت باشد +

ضَرِیکِ کامیر کسی نر و مرد کول دو بر جای مانده و نابینا و فقیر بدحال

ضَرَائِک و ضُرَکَاء جمع

ضِبِیرَاک بالکسر ماهی است

ضَرَاکَه - نابینا و درویش بدحال شدن و گول گردیدن و برجای ماندن و درشت و سخت شدن پی و رگ حلق والفعل من کرم

ض ر م

ضُرْم - بالضم والکسر درختی است خوشبو بار آن مانند بلوط است و شگوفه آن مانند شگوفه سعتر شود آن خوبتر و بهتر باشد یا آن اسطوخودوس است یونانیه +

ضِرَم کگتف گرسنه و چوزه عقاب دسپ بسیار تیز دونده +

ضِرْمَة بن ضِرْمَة بکسر ضاد مهمله جد است مر اسلم بن ضرمله را +

ضَرَمَة - محرکة نیم سوخته از شیحه

و از شاخ خرما و فندرک آتش و آتش

ضَرَم جمع و مَا بِهَا نَافِخُ ضَرَمَةٍ یعنی نیست دران کسی +

ضِرَام - کگتاب هیزم ریزه یا هیزم سست و نرم یا آنکه فندرک نباشد او را یا هیزم افروخته ضِرَامَة مثلثة

و نیز ضِرَامَة درخت حبة الخضرا که بفارسی بن گویند +

ضَبِیْرَم - کحیدر سوخته +

ضَرِیم - کامیر سوخته +

ضُرَیْمَة کجهینة تلعه است بیمن +

ضِرْیَم - بالکسر کحذیم صمغ درختی است +

س - ضَرِمَ الرَّجُلُ ضَرَمًا - بالتحریک سخت گرسنه گردید + و ضَرِمَ الشَّیْءُ سخت شد سوزش و حرارت آن + وَضَرِمَ عَلَیْهِ فروخته شد بروی از خشم + وضَرِمَ فِی الطَّعَامِ نیک خورد و چیزی نگذاشت از آن + وَضَرِمَتِ النَّارُ افروخته شد آتش و شعله زد +

اِضْرَام - فروزانیدن آتش +

ضَرَّمَ النَّارَ تَضْرِیمًا - بر فروزانید آتش را +

اِنْضِرَام - افروخته شدن آتش و در رسیدن پیری و موی سپید شدن یقال اضطرم الشیب اذا اشتعل

تَضَرُّم - افروخته شدن آتش و افروخته شدن از خشم +

اِسْتِضْرَام - افروختن آتش را

ض ر هـ ز

اِضْرِهْزَاد - آهسته پنهان رفتن +

یقال اضرهز الی کذا اذا دب مستترا

ض ر ی و

ضَرْو - بالفتح بیرون جستن خون از رگ ضُرُوّ بالضم مثله والفعل من نصر -

ضِرْو - بالکسر سگ درنده ضِرْوَة مونث + و درخت کمکام یا صمغ آن و یَنَم بفتح اَضْرَاء جمع - و اندک از جذام که خورده باشد

ضَرِی - سگ سگ دونده +

ضَادی خون روان و سگ سگ دوان + سِقَاءٌ ضَارٍ بِاللَّبَنِ - خیک نیکو کننده شیر + و کَلْبٌ ضَارٍ - سگ حریص بشکار و سگ سگ پی صید دونده ضَارِیَة مونث + و عِرْقٌ ضَارٍ رگ که خون آن منقطع نشود +

ضَرَاء بالفتح و المد درختان انبوه در وادی که دران پنهان تواند شد یقال هو یمشی الضراء اذا مشی مستخفیا ایضا و وادی من الشجر و زمین نشیب یا اندک درخت که جای میگیرد دران دران + و نیز ضَرَاء - نهان شدن

عِرْقٌ ضَرِیٌّ یعنی رگ که خون وی منقطع نشود و نیز ضَرِیّ - آب غوره سرخ و زرد که آن را بر بار درخت کنار ریزند و ببیند ریزند +

ضَرِیَّة - دهی است بر راه بصره بسوی مکه +

س - ضَرِیَ بِهِ ضَرًی و ضَرَاوَةً و ضَرْیًا و ضَرَاوَةً آزمند حریص گردید + و نیز ضَرَاوَة در پی صید دونده شدن سگ و خوگرشدن چیزی را + و منه قول عمر ایاکم و هذه المجازر فان لها ضراوة کضراوة الخمر

ض - ضَرِیَ الدَّمُ ضَرْیًا - روان شد خون +

اَضْرَاءُ و بِهِ اِضْرَاءً ا - حریص کرد او را و خوگر ساخت و بر اغالا نید

وَ اَضْرَی بِالضَّرِیّ - خورد نبید ضری را +

ضَرَّاهُ بِهِ تَضْرِیَة - بر اغالانید او را بآن و حریص کرد + و تَضْرِیَة العزارة تا دن شاخ مال یا خرتیهن است +

اِسْتِضْرَاد بفریب شکار کردن +

اِضْرِیرَاء بر آمدن شکم از طعام امتلا شدن +

باب الضاد فصل الزاء

ض ز ز

رَجُلٌ اَضَزُّ - مرد دشوار خود خشمناک و مرد تنگ دهان که دندان بالائین و دندان زیرین او باهم قرین باشد بر درشتی که تبیین کلام را نتواند یا آنکه کام او بهم چفسیده باشد و وقت حرف زدن نتواند که آن را ادا گرداند یا آنکه مخرج کلام بروی تنگ باشد و در تکلم ضاد استعانت کند ضُزٌّ جمع

و دَکْبُ اَضَزُّ - بار سخت

س - ضَزَّ ضَزَزًا بالتحریک دشوار خواه گردید خشمناک شد و کلام بر هم

کج

چفسیده گردید+
رجلٌ مُضطرٌ قیا مرد شمگین+
اِضْرَازٌ تنگ دل شدن یُقالُ اَضرَّ عَلَیَّ ای ضاقَ فَلَمْ یُعْطِنی دمانیدن اسپ لگام را+

ض ز ن

ضَیْزَنٌ کسی بود نگاهبان معتمد و فرزندان مرد عیال و انبازان او و آب و چاه آلک بازرگانی که متاع دانگاه وا... و ناگران فروشاند نیز دمانت آن که میان سوراخ مرد یا کره باشد چوبی که کره آگیرد+ و نیز ضیزن چوبی که سوراخ کره را محکم کند اگر فراخ گردد+ و منه مَن یُزاحِمُ اَباهُ فی امرأته یعنی فرزند که مزاحم پدر خود باشد در بارهٔ زن وی قال الشاعر و کُلُّهُمْ لِاَبِیهِ ضَیْزَنٌ سَلِفٌ و نیز ضَیْزَنٌ آگیر سر چاه رحمت دیده... کند و نام بتی+ و ضَیْزَنُ بنُ مُعاوِیَة ملکی بود از قضاعة که سابور ذوالاکتاف وی را کشت+
ضَیْزان بالفتح اسپی بود که گاهی ماده را زیر خود نکشید و هرگز بر ماده نجهید+
ض ن۔ ضَرَنَهُ ضَرْنًا گرفت چیزی را که در دست او بود از چیزی که سخواست+
تَضَازَنَا فراگرفتند با هم و بهمدیگر غلبه نمودند+

باب الضاد فصل الطاء

ض ط ر

ضَوْطَرٌ بالفتح مرد کلان جثه و فربه... ستبر ریش و مرد... گرفت بی خیر ضَیْطَرٌ و ضَیْطار بالفتح مثله فی الکل ضَیاطِرَة و ضَیاطِرَة و ضَیْطارُونَ جمع و نیز ضَیْطار بازرگانی که سفر نکند و از جای خود بجای دیگر نرود برای فروختن+
ضَیْطَری بالفتح والکسر آنکه در بازار بردن راس المال درآید در کسب مطلوب حیله نجوید
ضَوْطار بالفتح مثله+
ضَوْطَرِیٌّ مرد شکم بخیر+ و نیز ضَوْضَوْطَری گرسنگی و قبیله است+

ض ط ط

ضَطَط بفتحتین گل ولای سخت
ضَطِیط کامیر مثله+
ضُطُط بضمتین بادهای سخت

ض ط ن

ضَیْطَن کصیقل مرد... بدن جنبانند یا بسیاری گوشت در رفتار ضَیْطان کسکران مثله
ضَیْطَنَ ضَیْطَنَةً ضَیْطانًا۔ حرکتة برفتار مدس جنبانید بردو دوش و بدن را مع بسیاری گوشت+

باب الضاد فصل العین

ض ع ر

ف۔ ضَعَرَهُ ضَعْرًا بالفتح نیک کوفته و پاسپرده نمود او را+

ض ع ط

ف۔ ضَعَطَهُ ضَعْطًا۔ ذبح نمود آنرا+

ض ع ع

ضَعّ۔ بالفتح ریاضت دادن شتر و ماده شتر ریاضت نایافته را و الفعل من نصر یا آن کلمه است که بدان شتر را ادب آموزند+
ضَعْضَع کجعفر سست و نرم و ناتوان از هر چیزی و مرد کول دیر آمد و هوش ضَعْضاع۔ بالفتح مثله فی الکل
ضُعاضِع کعلابط کوهچه است بس خرد و نزدیک آن کوهیست بزرگ و در آن آب گرد آید+
ضَعْضَعَ البِناءَ ضَعْضَعَةً شکست بنا را و از مین و پست و خراب کرد
تَضَعْضُع فروتنی کردن و عاجز گردیدن و نیاز مند شدن بسوی کسی+ و فی الحدیث ما تَضَعْضَعَ اَمْرُؤٌ لِاَخٍ یُرِیدُ بِهِ عَرَضَ الدُّنیا اِلّا ذَهَبَ ثُلُثا دِینِه۔ و نیز فرو نشستن بنا و افتادن و نمیدن آن+

ض ع ف

ضَعْف۔ و بضم و تحریک نیز سستی و ناتوانی خلاف قوت+ قال ابو عمرو الفتح لغة تمیم والضم لغة اهل الحجاز و منه قال الله تعالی وَ خَلَقَکُمْ مِن ضَعْفٍ یعنی از آب مرد و زن
ضِعْفُ الشَّیءِ۔ بالکسر یک مثل آن نیز و ضِعْفان دو مثل وی یا ضعف ما آن چیز نیست به قدر که زیاده باشد+ و منه یقال لک ضِعْفُه یُرِیدُونَ مِثْلَیْهِ اَو ثَلاثَةَ اَمْثالِهِ لِاَنَّهُ زِیادَةٌ غَیرُ مَحْصُورَةٍ قوله الله تعالی یُضاعَفْ لَهَا الْعَذابُ ضِعْفَیْنِ یعنی سه عذاب+
اَضْعافُ الکتاب۔ بالفتح ما بین السطور و حواشی الکتب یُقالُ وَقَعَ فی اَضْعافِ الکُتُبِ یعنی توقیع نهاد میان سطرها یا میان خط و حاشیه آن+ و اَضْعافُ الجَسَد عضوهای بدن یا استخوانها است واحد آن ضعف است بالکسر ضَعَف محرکة بیماری دو چند گردد+
ضَعِیف کامیر سست و ناتوان و کور قال الشعبی ضِعاف الکتاب و ضُعَفاء و ضَعَفَة و ضَعْفی کسکری و ضَعافی کسکاری جمع و مغلوب هوا و هوس و منه قوله تعالی وَخُلِقَ الْاِنسانُ ضَعِیفًا ای یستمیله هواه و کور لغت حمیریست قیل منه اِنّا لَنَرَاکَ فِینا ضَعِیفًا ای اعمی و فی الحدیث اتقوا الله فی الضعیفین ای المرأة والملوک
ضَعِیفَة کسفینة زن سست و ناتوان+
ضَعُوف کصبور ضعیف و ناتوان للذکر والانثی ضِعاف و ضَعَفَة جمع
ضَعْفان کسکران سست و ناتوان
مَضْعُوف کو من اَضْعَفَهُ اَضْعافًا والقیاس مُضْعَف ولم یجیٔ و سمحیر دو چند کرده شده من اَضْعَفْتُ الشَّیءَ فَهُوَ مَضْعُوفٌ
ن ن۔ ضَعُفَ ضَعْفًا۔ بالفتح

و بالضم ضَعَافَةً بالفتح و ضُعَافِيَةً
بالضم و تخفیف الیا سست گردید یا
ضَعْف بالفتح سختی و سستی عقل و
بالضم ناتوانی بدن و ضَعُفَتِ
الدَّابةُ بکرم سست و ناتوان
گردید ستور +
ف ـ ضَعَفَهُم ضَعْفاً بالفتح زیاده
گردانید آنها را پس جهت آود
یاران وی دو چند گردید بر ایشان
مُضْعِف کمحسن صاحب ستور
ناتوان و منه الحدیث فی خیبر من
کان مُضْعِفاً فلیرجع و قول عمر
الخطاب رضی الله عنه المُضْعِف امیر
علی اصحابه اراد انهم یسیرون بسیره +
و آنکه مثیر او شایع و کثیر باشد +
و رجلٌ مضعِف ـ و بالفتح آنکه
مستوجب ضعف باشد +
اَضْعَفَه اِضْعَافاً ـ کور گردانید
وی را و سست و ضعیف کرد و اَضْعَفَ
الشیئَ دو چندان کرد آنرا + و
اَضْعَفَ فلانٌ ـ صاحب ستور
سست و ناتوان گردید + اُضْعِفَ
القومُ مجهولا دو چندان کرده شد
جهت ایشان +
ارضٌ مَضْعَفَةٌ کمعظمة زمین
باران سست رسیده +
ضَعَّفَه تَضْعِیفاً ـ سست و ناتوان
پنداشت وی را + و ضَعَّفَ
الحدیثَ نسبتی بضعف منسوب
کرد آنرا + و نیز تَضْعِیف یک
چیز را دو چندان نمودن یا زائد و
ضعیف گردانیدن یقال ضعفه المرض
ای صیّره ضعیفا ـ و نیز تَضْعِیف

نقش کیمیا +
درعٌ مضاعَفَةٌ ـ زره دوگانه
حلقه بافته +
مُضَاعَفَة دو چندان یا زیاده
کردن چیزی را و بطرف چیزی دوگونه
آن چیز گردانیدن تا سه گونه گردد +
و زره را دو گان حلقه بافتن
تَضَعُّف ضعیف شمردن و سست
پنداشتن و خوار و گمنام شدن و فی
الحدیث اهل الجنة کل ضعیف
متضعَّف بفتح العین ای من یستضعفه
الناس و یحتقرونه و یکبر لای خمول بدان
تَضَاعُف دو چند شدن آنچه بود
او رو دو چندان کرد +
اِسْتِضْعَاف ـ سست
پنداشتن و ناتوان شمردن کسی را
و ناتوان یافتن و مقهور
ساختن +

ض ع ل

ضَعَل محرکته باریکی بدان بهتر
نزدیکی و تقارب نسب و این عرب
گمان عرب است که مرد را از زن
قریب النسب فرزند باریک بدن
و نحیف جثه آید و مذکور است در
حن و سے +
ضَاعِل کصاحب شتر نر توانا

ض ع و

ضَعَة ـ کدعة درختی است و
ها عوض الواو و موات جمع
ضَعَوِیٌّ ـ منسوب ست
بسوی +
ت ـ ضَعَاضُوًّا پوشیده شده و
نهان گردید +

باب الضاد فصل الغین

ض غ ب

رجلٌ ضَغِب ـ بالفتح مرد
خواهنده یا درنگ یا حریص شفیق
محبت آن ضَغِبَة مونث
ضَاغِب شخصی که جهت
ترسانیدن کسی در پنهان آواز
هیب و مخوف بر زند تا شنونده
خائف و بیمناک گردد +
ضُغَاب بغراب آواز خرگوش
و گرگ +
ضَغِیب کامیر آواز خرگوش و
گرگ و آواز حرکت شکم اسپ غلاف خود
ارضٌ مَضْغَبَةٌ ـ بالفتح زمین
بادرنگ ناک +
ف ـ ضَغَبَ ضَغْباً بالفتح بانگ
خرگوش و ذئب برزد تا بیم کند کسی را
و ضَغَبَتِ المرأةُ کاتیدن زن را +
و ضَغَبَتِ الارنب ـ نالید خرگوش
و فتنه گریختار شد +

ض ع ب س

ضُغْبُوس بالضم خیار و بادرنگ
ریزه و شاخ نرم خاری است که
شتر خورد یا گیاهیست مانند هلیون
ضغابیس جمع ـ و نیز ضُغْبُوس
بچه روباه و مرد ضعیف و ناتوان و
شتر میانه سال و میانه تن +
ارضٌ مَضْغَبَةٌ بالفتح زمین
گیاه ضغبوس ناک +

ض غ ت

ضَغَت ـ بالفتح خائیدن و ندان
و النعل من نسج +

ض غ ث

ضِغْث بالکسر و الفتح دسته گیاه
خشک و تر و آمیخته و نیز بعضی شاخ
نرم یک بیخ اَضْغَاث جمع و اَضْغَاثُ
احلام خواب های شوریده و
پریشان که تاویل آن از جهت
اختلاط ها راست نیاید +
ضَابِغَث آنکه پنهان شود به
پوشش وجز آن و با آواز هیب
ترساند کودکان و مانند آن یا آن
بجای موحده است +
ناقةٌ ضَغُوث کصبور شتر ماده که
در فربهی آن شک باشد پس بدست
بمالند تا فربهی را از لاغری معلوم
نماید +
ف ـ ضَغَثَ الحدیثَ ضَغْثاً
بالفتح در آمیخت سخن را و مشتبه کرد
و ضَغَثَ السَّنَامَ سود کوهان
را + و ضَغَثَتِ الورلُ بانگ کرد
سفنقور یا جانوری دیگر که مشابه
سوسمار است + و ضَغَثَ الثوبَ
شست جامه را و خوب پاک کرد
تَضْغِیث زمین و گیاه تر از
باران و تر کردن آن +
اِضْطِغَاث بزاسم آوردن ضغث

ض غ د

ف ـ ضَغَدَه ضَغْداً لخبه کرد
او را یا بفشرد گلوی وی را +

ض غ د ر

ضَغَادِر گیاهی واحد آن ضغدره
بالفتح است +

ض غ ر س

ضَغْرَس کدرهم مرد کز مستد

ہوس باز +

ض غ ر

ضِغر۔ بالکسر شیر بیشہ و بدخوے زشت طبع از دوان +

ض غ ط

ضُغطَۃ بالضم سختی و فشارش وتنگی واکراہ یقال اَخذتُ فُلانًا ضُغطَۃ اِذا اَضیقت علیہ لتکرہہ ومطالبت غریم دردادای بن سجدیکہ وایں تنگ دل گردیدہ برکتر از حق خود راضی شود و آنرا مجاملۃ گیرد +

ضُغاط۔ کغراب موضعی است

ضاغط لگا سبان و امین بر چیزے وکشادگی بغل شتر و بسیاری گوشت آں و سوسمار +

ضَغیط۔ کامیر چاہ کندہ پُر از گل ولای سیاہ در پہلوی چاہ خوش آب پاکیزہ کہ آنرا ہم تباہ و بوے ناک گرداند + و مرد سست عقل و تباہ رائے ضَغطی کقتلی جمع

ضَغیطَۃ گیاہ سست و نرم +

مَضغطَۃ کمقعدۃ زمین پست فراہم آمدن گاہ آب مضاغط جمع

ن ف۔ ضَغطَۃ ضَغطًا فشرد آنرا وانبوہی نمود و کوفت آنرا و سخت فشرد بدیوار و جز آں و تنگ کرد + و منہ ضُغطَۃ القبر یعنی عذاب تنگ گرفتن گور و سخت فشارش او +

مُضاغطَۃ۔ باہم انبوہی کردن وفشاردن ہمدیگر را یقال ضاغطوا ای ذا حموا

تضاغط فراہم آمدن وانبوہی

کردن وفشردن ہمدیگر را +

ض غ غ

ضَغیغ۔ کامیر فراخی سال یقال اَقمتُ عِندَہٗ فی ضَغیغ دہرہٖ ای قَدر تمامہٖ وکذا اقمنا عِندَہٗ فی ضَغیغ ای خِصب

ضَغیغَۃ کسفینۃ مرغزار تر و تازہ و نمیر تنگ و گروہ مردم مختلط از ہر صنف و نان برنج تنگ و رندگے خوش با فراخی خصب +

ضَغضَغ اللحم فی فیہٖ خوب نخائید گوشت را + و نیز ضَغضَغَۃ نخائیدن مردم بی دنداں چیزی را یقال ضَغضَغتُ العجوزُ اذا اکلت شیئًا بَین حَنکیہا ذلک اذا ذہبت اسنانہا وسخن آمیختہ و ناپید اگفتن و حکایت آواز خوردن گرگ گوشت و زیادت در سخن و کثرت دراں +

ضَغ القومُ اِضغاغًا در آمدند قوم در زندگانی فراخ + واَضغّتِ الارضُ سیراب سبز شد گیاہ آں اِضطغّتِ الارضُ گیاہ سبز و سیراب ناک شد زمین +

ض غ ف

ضَغیفَۃ کسفینۃ نضارت تازگے تر یقال ضَغیفَۃ من بقل اذا کانت الروضۃ ناضرۃ متخیلۃ

ض غ ل

ضَغیل کامیر آواز دوین حجام وقت مکیدن خون از شاخ +

ض غ م

ضَیغَم کصیقل گزندہ و شیر بیشہ

ضَیغَمی بیای نسبت شیر بیشہ

ضُغامۃ کثمامۃ آنچہ بدنداں گزیدہ بماندا زند +

ف۔ ضَغمَہٗ و بہٖ ضَغمًا گزید اورا بدنداں یا اندک گزید یا پُر کرد دہن را از چیزے کہ میوہ است +

ض غ ن

ضِغن بالکسر ناحیہ و کرانہ و بغل شتر و کینہ و میل و خواہش یقال ضِغنی الی فُلانٍ ای مَیلی الیہ۔ و ناقۃ ذات ضِغنٍ ای مالِقۃ الی وطنہا و نیز ضُغن آہنیست مر فرار را نزدیک خیبر +

قَناۃ ضَغِنَۃ کفرحۃ نیزہ کج +

فرسٌ ضاغِنٌ کصاحب اسپ کہ تا نزنے نیکو نرود +

ضَغینَۃ کسفینۃ کینہ +

ضِغنی بیای مشدد و شیر بیشہ +

س۔ ضَغِنَ ضَغنًا۔ محرکۃ کینہ ورزید + و ضَغِنَ اِلی الدُنیا میل کرد بسوی دنیا + و نیز ضَغن آرامیدن +

اِضطِغان و سعل کینہ ماشی و پنہاں کردن کینہ را و کینہ گرفتن ہمدیگر + و در زیر بغل گرفتن چیزے را و منہ کانہ مُضطَغِنٌ صَبیًّا ای حاملہٗ فی حجرہٖ

تضاغن باہم کینہ ورزیدن و پنہاں داشتن کینہ را +

ض غ و

ضُغاء بالضم والمد بانگ روباہ و گربہ و مانند آں ضَغو بالفتح مثلہ

ن۔ ضَغا ضَغوًا سست و کوفتہ گردید وَضَغا المقامر۔ ناسستی کرد و خیانت نمود + وضَغا السنور یضغو ضَغوًا و ضُغاءً۔ کغراب نالید و آواز کرد +

اَضغاہُ اِضغاءً بانگ رو داو را و بربانگ برانگیخت +

باب الضاد فصل الفاء

ض ف د

ضَفَادِی بالفتح غوکہا + وَہُو فی الاصل الضفادع اُبدل العین بالیاء کالثعالی فی الثعالب

ض۔ ضَفَدَہٗ ضَفدًا طپانچہ زد او را +

اِضفاد اِضفیدادًا بر آماسید از خشم +

ض ف د ع

ضِفدِع کزبرج غوک دراں لغات است ضَفدَع بجعفر و ضُفدُع کجندب و ضِفدَع کدرہم و ہذا اقل او مردود قال الخلیل لیس فی الکلام فعلل الاربعۃ حروف درہم و ہجرع و ہبلع و قلعم۔ ضفادع و ضفادی جمع

ضِفدِعَۃ یکی یا مونث است وآں نہریست گوشت مطبوخ آں با روغن زیت و نمک تریاق است مر زہر ہوام را + و دشتی بیہ آں عجیب الفعال است۔ جہت بر آوردن دنداں + و گویند کہ بیہ آں از سموم قتالہ و مجموع در سموم ہر دو راول خشک و شرب اقسام آں مورث استسقا و کشندہ بدرد و لرزہ و قی و ورم احشاء و ورد دل و نفخ

ضَفِع بطنُہٗ۔ یعنی گرسنہ گردید

نج

ونیز ضِفْدِع کنبع استخوانی است در شکم سم اسپ +
ضَفْدَعَ الْمَاءُ مُضَفْدَعَة غوکناک شد آب +

ض ف ر

ضَفْر بالفتح رسن تافته که بدان شتر و پالان بندند ضُفُور بالضم و ضُفُر کعنق جمع + و هر دسته موی بافته جداگانه و ریگ توده کلان فراهم آمده یا ریگی که بعض آن بر بعض نشسته باشد ضُفُور بالضم جمع + و بنا بسنگریزه بر آورده بی آهک و گل +
ضَفِرَة کفرحة ریگ توده کلان یا ریگ که بعض آن بر بعض نشسته ضَفِر جمع و جا لوزی است که شتر را بنجاند +
ضِفَار بالفتح رسن تافته که بدان شتر و پالان بندند +
ضَفِير کامیر هر دسته موی بافته جداگانه + و ضَفِير البحر کرانه دریا + و نیز ضَفِير معرفة کوهی است بشام +
ضَفِيرَة زمینیت بوادی عقیق + موی بافته ضَفَائِر جمع و ریگ توده و نیز ضَفَائِر الجن پریاوشان
ض. ضَفَر ضَفْرًا بالفتح بر جست و دوید و سعی نمود + و
ضَفَر الشعر بافت موی را + و
ضَفَر الحبل تافت رسن را + و نیز ضَفْر انداختن علف در دهن ستور و گرد آوردن موی شعر مُضَفَّر کمعظم موی بافته
بر سه تاه +
تَضْفِير موی بافتن شد للمبالغة
مُضَافَرَة همدیگر را یاری کردن
تَضَافَرُوا عَلَى الْأَمْرِ باهم مدد کردند و یاری نمودند در کار +
اِنْضِفَار بهم در پیچیدن دو کوه و فی بعض نسخ الصحاح بالحاء المهملة فعلی هذا ترجمة دو رسن

ض ف ر ط

جمل ضِفِرْط کز برج شتر کلان شکم
ضَفَرْطَة بالفتح کلان و سطبر شدن شکم +
ضَفَارِيط الوجه شکنهای میان رخسار و معنی تقریب هر دو دنباله چشم
ضَفَرُوط کعصفور و احد آن است

ض ف ن

ضَفْن بالفتح فرو بردن شتر لقمه را یا بکراهت فرو بردن آن و راندن و طی کردن و دویدن و جهیدن و بر جستن و زدن بدست یا بپا و در آوردن لگام را در دهن اسپ والفعل من نصر
ضَفَن محرکة کبیده جو برای علف شتر و کبیده کردن آن +
ضَفَن کامیر سطبر و کبیده جو +
ضَفِنَّة کسفینة لقمه بزرگ ضَفَائِن جمع +
ضَفَّان کشداد سخن چین + و هو مشتق من الضفن بحرکة للشعیر یحش لیعلفه البعیر لانه یؤتیا قول الزور کمایؤتیا هذا الشعیر بعلف +
اِضْطَفَن فرو بردن آنرا بنا خوشی

ض ف س

ض. ضَفَسَ الْبَعِيرَ ضَفْسًا بالفتح گیاه جلی را گرد آورده لقمه ساخت اشتر را +

ض ف ط

ضَفْطَة بالفتح سستی عقل +
ضَفَطَات جمع
ضَافِط کصاحب مسافر سفر دور و دراز و شتر بارکش + و آنکه متاع را از شهری بشهری برو برای فروختن
ضَافِطَة مردم فرومایه +
ضَفَاطَة بالفتح نادانی و سستی عقل و کلانی شکم و سست رایی و ضعیف عقل شدن والفعل من کرم
ومنه حدیث عمر اللهم انی اعوذ بک من الضفاطة [illegible] و بازی گر ازدست +
ضَفِيط کامیر آنکه وقت جماع حدث کند و آنکه پیش از انزال آید و نادان و سست رای ضَفْطَى کحمقی جمع و شتر نیکو خود و شتر دشوار خو از لغات اضداد و سست و مرد ستبر نرم و فروهشته بدن +
ضَفَنْدَد کسمندر کلان شکم فروهشته بدن +
ضِفِيط کفلز مرد فربه پرگوشت گران بدن +
ضُفَّاط کرمان مردم فرومایه +
ضَفَّاط کشداد شتربان و آنکه شتر را بکرایه دهد و برنده متاع از جایی بجایی و رنج زننده و لیسبر فروهشته گوشت و گران بدن که ایشان هم راسی نتوانند +
ضَفَاطَة کجبانة شتر بارکش و گروه بزرگ همراهان +
ن. ضَفَطَه ضَفْطًا بست و براو
ضَفَطَ عَلَيْهِ سوار شد بر و و نگذاشت +
تَضَفَّطَ اللحم پر گردید گوشت +

ض ف ط ر

ضِفْطَار بالکسر سوسمار کلان سال بدسرشت بدخلقت +

ض ف ع

ضَفْع بالفتح سرگین پیل +
ضَفْعَانَة بالفتح بار سعدانه خار دار که مانند فلکه دوک باشد و
لا تراها
اذا هاج السعدان وانتثرت الا
مُسْلَنْقِيَة قد نثرت عن شوکها و
انتقبت لعدم من یطؤها
ن. ضَفَعَ ضَفْعًا سرگین انداخت و تیز داد +

ض ف ف

رجل ضَفُّ الحال تنگ و رقیق حال و آنکه آمد کم دارد و عیال بسیار
ضُفَّف بالضم چیزیست مانند کنه تیره و خاکستری رنگ بگاه تیگیز و بر پوست آبله بر می آید
ضَفَفَة کقردة جمع +
ضَفَّة بالفتح یکبار انبوهی کردن بر آب + و ضَفَّة النهر بکسر کرانه جوی + و کذا ضِفَّة البحر والکسر فیه اکثر و ضَفَّتَا الوادی
و التحریک منه مثنی بکسر دو طرف رود بار و دو طرف سینه ضَفَّة البحر کناره دریا + و ضَفَّة من الماء یکباره ریختن آب + و ضَفَّة

القوم جماعت قوم و شاة
ضفة المشخب۔ یکمہ شیر ش
بسیار بیک کشیدن آید +
ضفف محرکتہ بسیاری عیال
وتناول الطعام با مردم یا بسیاری دست
بر طعام ومنہ الحدیث احب الطعام
ما یکون علی ضفف ۔ وفی الحدیث
ما شبع رسول اللہ صلی اللہ
علیہ وسلم من خبز ولحم الا
علی ضفف ای علی کثرة الایدی
علی الطعام او علی الضیق والشدة
یا تنگی وسختی حال یا بسیاری
خورندگان یا قلت طعام و
حاجت ومشقت درکا شی یقال
لقیتہ علی ضفف ای عجلة و نیز
ضفف ضعف وسستی وکم از پرسے
پیمانہ وکم از سر پر کہ باشد وانبوہی
مردم بر آب +
ناقة ضفوف کصبور ناقہ بسیار
شیر کہ بغیر کف دست دوشیدہ شود
ضفافة کسحابة مرد کول و بے
عقل +
ہو من ضفیفنا و لفیفنا
آواز جمیع آں کسانست کہ با خود
آمیزیم و تنہیک الیشاں ازامور خراب
سازد +
ماء مضفوف آبیکہ بر آں
ازدحام مردم باشد + ورجل
مضفوف آنکہ از کثرت سائلاں
تہیدست شدہ باشد +
ضفیفة من بقل۔ ترہ سبزہ
تازہ +
تضفف فلان القوم جماعت قوم

ن ۔ ضفت الناقة ضفا و شید
ناقہ را بہمہ کف دست + وضفا
ضفا گرد و دو آنرا + وضفت
المصطلی بند نمود انگشتاں
خود را نزدیک باتش +
تضاف انبوہی کردن و گرد
آمدن بر آب جز آں وقت یک
گردیدن حال آنہا +

ض ف ق

ن ۔ ضفق ضفقا ۔ اندامت
کرد ۔ ایک مرتبہ +

ض ف ن

ضیفن کصیقل طفیلے و ذکرہ
است در ض ی ف +
ضفن کہجف کوتاہ بالا کلاں
جثہ درشت خلقت ضیفن کعلم
مثلہ +
من ضفن الیہم ضفنا بالفتح
آمد سوی آنہا کہ بنشیند با آنہا
وضفن بغائطہ فکند غائط را
وضفن بحاجتہ ۔ پرداخت
و برآوردہ کار او را + وضفن المرأة
گائید زن را + وضفن البعیر
برحلہ زد شتر دست و پای خود
را بر زمین + وضفنہ علی ناقتہ
بر ناقہ خود سوار کرد وی را و نیز
باز زد بداں + وضفن فلانا زد
پای خود را بسرین او + وضفن
بہ الارض بر زمین کوفت وی را +
وضفن ضرع الشاة ۔ جست
دوشیدن گرفت پستان گوسپند را
اضطفان انبانی خود و جمع الم
خود را زدن یقال اضطفن ای ضمہ

بقدمہ مؤخر نفسہ
تضافنوا علیہ تضافنا باہم
مدد کردند بداں +

ض ف ن د

ضفند محرکتہ ردفر بہ ستبر
کول +
ضفنّد کسفنج نرم و سست کلاں
شکم +

ض ف ن س

ضفنس کسفرجل نرم و بسیار و
فرو ہشتہ گوشت +

ض ف و

ضفو ۔ بالفتح تام و کامل گردیدن
و زیادہ شدن مال و نعال گردیدن
حوض والفعل من نصر
ضفوة العیش فراخی زندگانی
ضفا کعصا جانب و کرانہ
ضفوان
ثوب ضاف جامہ کامل و تمام
ورجل ضافی الرأس مرد بسیار
موی +

باب الضاد فصل القاف

ض ق ق

من ضق ضقا ۔ بالفتح حکایت
کرد آواز سنگ را کہ بر سنگ اندازد +

باب الضاد فصل الکاف

ض ک ز

ضکز بالفتح فشارش سخت +

ض ک ع

ضوکعة کحجہ سبزہ مرد بسیار گوشت
گراں سنگ گول سست بدنہا

سست پای وزنیکہ ہیچ پیچان رود
وسستی وتہیل کند در رفتن +
ضوکع فی مشیتہ ضوکعة
مانند گردید +
تضوکع من الحفا گراں گردید
از بے کفشی +

ض ک ک

ن ۔ ضکہ الامر ضکا دشوار
گردید امر او کار و تنگش + وضک
الشیء فشار داد و تنگ گرفت
ضکضکة بد پرستہ نوعے از رفتار
بسرعت یا عام است و آنرا
سکسک ہم گویند +
ضکضاک بفتح پست بالا
فربہ پر گوشت + ضکضاکة
مونث +
ضکاضک نعلابط کوتاہ بالا
پر گوشت +
ضکضکہ ضکضکة فشارد
او را و تنگ گرفت +
تضکضک تضکضکا کشادہ
روی وشادمان گردید +

ض ک ل

ضکل ۔ بالفتح آب اندک +
اضکل ۔ بالفتح برہنہ +
ضنبکل کہیکل کلاں جثہ فربہ پر
گوشت و برہنہ از فقر یا عام
است و نیازمند و محتاج ضیاکل
وضیاکلة جمع

باب الضاد فصل اللام

ض ل ج

ضولج کجوہر سیم و صواب بیضا

است +

ض ل ع

ضِلَع کعنب و بسکون استخوان
پہلو وہو مؤنث لہ ضِلْعٌ کالقلب ضُلُوعٌ
بالضم و اضلاع جمع + وقولہم
ہم علیَّ ضِلَعٌ جائرۃٌ یعنے
ستمگاراں اند برمن + ونیز ضِلَع
کوہچۂ تنہا کانہ یا کوہ پست یا ریگ
نرم سہل گیر و منہ الحدیث
کانکم بأعداء اللہ بجزرۃ الضلع
الحمراء ای مقتلین مد للین
وموضعی است لطیف وچوب ہرچہ
باشد یا چوب پہناو کج مانا باستخوان
پہلوی حیوان و ضِلَع بنی
الشیصبان - وضلع القتلی
وضلع بنی مالک - وضلع
الرجام مواضع اند + وضِلَعُ
الخلف داغی است پس استخوان
پہلو بطرف پشت + وضِلَعٌ من
البطیخ یک قاش خربزہ + ویوم
الضلعین شنی روزیست از
روزہای عرباں وضلع عوجاء
زن بداں جہت کہ حوا از کوچک
ضلع چپ آدم علیہما السلام پیدا
شد و ازینجا است کہ مرداں
جانب چپ یک ضلع کم دارند +
ضِلَعَۃٌ کعنبۃ ماہیست خرد سبز
کوتاہ استخوان +
ضَلُع - ککتف کژ خلقی فان لم یکن
خلقۃ فہو ضالع
رجل اَضلَع بالفتح مرد توانا درشت
سطبر یا آنکہ دندانش بزرگ
ومانند استخوان پہلو باشد
در کجی + دابۃ اضلع کذلک
ضُلْع بالضم جمع +
ضَلِیع ستمگار و کژ شدہ از خلقت
باشد +
ضُلُوع بالضم زمین کج یا راہ ہا
از سنگلاخ سوختہ +
ضَلِیع کامیر مرد زور آور و سخت
وکلاں چنبر بزرگ سینہ فراخ پہلو
اضلاع وضُلْع کقفل جمع و فرسٌ
ضَلِیعٌ اسپ تمام خلقت بزرگ
و فراخ میان درشت استخوان
بسیار پی سطبر سرین ورجل ضلیع
الفم مرد کلاں دہن یا فراخ بن
یا بزرگ دنداں باہم نزدیک شدہ
والعرب تحمد سعۃ الفم وتذم
صغرہ ونیز ضَلِیع کمانیکہ چوب
آن خم و کجی داشتہ باشد و باقی بدن
مانند قبضہ باشد یعنی ہمہ تن آن
برابر بود +
ضَوَلَع کجوتل مائل پہلو خواہش
ضَلُوعَۃ کمانیکہ در چوب آن
خم باشد و راستی و تمام چوب آن
شامل کبد آن کہ قبضہ گاہ است
باشد + مَضلُوعَۃ مثلہ
من ضَلَعَ ضَلَعًا - بالفتح پُرشکم
شد از سیری یا سیرابی تا آنکہ رسید
آب اضلاع را یا تمام ہست + وضَلَعَ
فلانٌ میل کرد و کژ گردید نہ از
خلقت و تم نمود + وضَلَعَ عن
الحق - برگردید از آن + ضَلَعَ فلانًا
در پہلوی او زد + ونیز ضَلَعَ میل و
خواہش نفس یقال ضلعک معہ
ومنہ المثل لا تنقش الشوکۃ بالشوکۃ
فان ضلعہا معہا - در حق شخصے
گویند کہ با دیگرے پیکار نماید +
قیل القیاس تحریکہ لانہم یقولون
ضَلِعَ مَعَ فُلانٍ کفرح ولکنہم خففوہ
فیقول الجعفان یعنی و بینک فلانا ای جلا
بیقوی ہوہم - ویقال ہم علیہ ضلع
واحد یعنی جمع اند بر عداوت او
س ضَلِعَ السیفُ ضَلَعًا -
محرکہ کژ گردید شمشیر + ضَلِعَ
مع فلانٍ خصومت کرد با او +
ونیز ضَلَع محرکہ کژی غلقی و کژ
شدن و خلقت و یسکن منہ لا قیم
ضَلَعات بأوجبین - یا ضلع مرشنرد
بمنزلہ غمزاست - یا بالم و قوت
و توانائی و تحمل بار گراں و گرانی
و استیجدی کہ صاحب آن از راستی
زائل گرد و انحراف ورزد و حو
ضَلاعَۃ - کسحابہ قوت و محکمی
استخوانہای پہلو و بازو و سخت
اضلاع شدن والفعل من کرم یقال
ضَلُعَ الرجلُ ضَلاعَۃً یعنی توانا و سخت
اضلاع گردید
حِمْلٌ مُضْلِعٌ - کمحسن بار گراں
وہو مُضلِعٌ بہذا الأمر یعنی
او توانا است بر آن کار و دابۃ
مُضْلِع آنکہ در برداشتن بار
استخوانہای پہلویش سست باشد
اِضْلاع میل دادن و گراں بار
گردیدن و گراں بار کردن لازم
است و متعدی +
مُضَلَّع کمعظم پارچہ کہ بعض
آن بافتہ و بعض آن رنگ دادہ
جامۂ مخطط بصورت و مثال از ابریشم
و دیز آن +
تَضْلِیعُ الثوبِ نگار بستن کردن
جامہ را بشکل اضلاع +
ہو مُضطَلِعٌ بہذا الأمر یعنی
قوی و توانا است بر آن و لا نقل مطلع
بالادغام فانہ من الاطلاع و قال
ابو نصر بن حاتم ہو مضطلع
بہذا الامر و مطلع لہ ای قوی
بہ و مالک لہ
تَضَلُّع - پر شکم شدن از سیری یا
سیراب گردیدن تا آنکہ باضلاع
آب یا عام است +

ض ل ف ع

ضَلْفَع - کجعفر موضعی ست و زن
فراخ کس ضلفعۃ مثلہ
ضَلفَعَ راسَہ مُضَلفَعۃ سترد
وی سر او را +

ض ل ل

ضَلٌّ بالفتح و بضم گمراہی ہلاکی
والضم فیہ اکثر - وقولہم ہو
ضِلُّ بن ضِلٍّ بکسر ہما و ضمہما
یعنی او بسیار در پی ضلالت و غرق
دراں شیفتہ است یا آنکہ او را
و پدرش را کسی نشناسد یا بے خیر
محض است + وہو ضِلُّ اَضلال
بالکسر و بضم آن بجای است و خیرے
دراں نیست و اذا قیل بالضاد المہملۃ
فلیس فیہ الا الکسر و در وقت تا سف
و تحسر گویند یا منل ما تجری بہ
العصا ای یا حقد و یا تلفہ
ضَلَّۃ - بالفتح ہسر اسمگی وغیبت
بخیر یا شر و گمراہی +
ضُلَّۃ - بالضم پہلوے کاک

ضِمْد بالکسر دوست +
ضِمَاد بالکسر آنچه بر جراحت بندد وعصابه ضِمَادَةٌ مثله - و يُقَالُ انا على ضِمَادَةٍ من الامر اى اَشْرَفْتُ عَلَيْهِ ونیز ضَمَاد از اعلام است + وضماد بن ثعلبه ازدی و يقال ضمام والاول اکثر صحابیست وكان صديقا للنبى صلى الله عليه وسلم فى الجاهلية +
ص ن - ضَمَدَ الجرحَ ضَمْدًا - بالفتح وضِمَادًا بالكسر بست ضماد را بر جراحت ومنه ضَمَدَ عَيْنَيْهِ بالصبر وهو محرم اى جعله عليها وضَمَدَهُ بالعَصَا - زد عصا را بروی + ونیز ضَمَدَ مدارا نمودن وبلا بری کردن در چیزی + و دو معشوق گرفتن زن قال ابو ذويب تُرِيدِينَ كَيْمَا تَضْمِدِينِى وخالدًا - وهل يُجْمَعُ السَّيْفَانِ وَيْحَكِ فى غِمْدٍ وجمع نمودن دو چیز را باهم يقال ضمد الثورين اى جمعهما للعمل بهما
س - ضَمِدَ خشک شد ودشمنی کرد و کینه گرفت - وضَمِدَ عليه سخت خشم گرفت بروی + ونیز ضَمَد محرکة کینه وحق دیرینه از دیت یا دین يقال لنا ضَمَدٌ عند فلان اى لغابر من الحق من معقلة او دين ونیز ضَمَد موضعی است بیمن +
اَضْمَدَهُمْ اِضْمَادًا - فراهم آورد آنها را + واَضْمَدَ العرفج غنچه پدید آورد و عرفج +
ضَمَّدَ رَاْسَهُ عصابه بست سر را جر عمامه + ونیز تَضْمِيد - بر جراحت ضماد بستن وآلودن چیزی را بچیزی +
تَضَمَّدَ الجُرْحُ - ضماد بسته شد جراحت +

ض م ر

ضَمْر - بالفتح مرد هموار شکم وباریک ولطیف اندام واسپ باریک ابرو وتنگ هرچه باشد ونهانی وکوهیست به بلاد بنی سعد +
ضَمْرَةٌ - زن باریک شکم لطیف بدن نازک اندام وگروهی است از کنانه + وبنو ضمرة گروهی عمرو بن امیه ضمری + وضَمْرَة بن ربیعه رملی فلسطینی + وضمرة بن حبیب وعاصم بن ضمرة محدثان اند + قال عبد الله بن احمد بن حنبل سالت ابى عن ضمرة بن ربيعة فقال هو رجل صالح من الثقات المامونين
ضُمْر - بالضم لاغری وسبکی گوشت و دو شیدن شکم بپشت وکوهیست ببلاد بنی قیس +
ضُمُر - کعنق لاغری وسبکی گوشت و دوسیدن شکم بپشت +
جمل ضَامِرٌ شتر باریک اندام لاغر ناقة ضَامِرَةٌ وضَامِرٌ كذلك وقضيبٌ ضَامِرٌ گیر سنی رخیه +
ضِمَاد - بالکسر مال پنهان ومالی که امید رجوع آن نباشد وعذاب که در تاخیر باشد ونهان خلاف عیان ووام بی مدت ووعده ووام که از وی امید نتوان داشت وجاییست دبتی است که عباس بن مرداس وقوش پرستش آن کرده +
ضَيْمُر کامیر انگور زیره دراز ونهانی ضَمَائِر جمع وشهریست از عمان +
ضُمَيْر کزبیر موضعی است نزدیک دمشق وکوهیست بشام +
ضَمِيْرَى کسکیت نهانی وراز +
ضَمْرَان کسکران وادی است به نجد وگیاهیست نهایت باریک
ضُمْرَان بالضم سگیست یا ماده سگی +
ضَوْمَرَان بفتح الضاد والميم ریحان دشتی یا فارسی است وبضم الميم ضَيْمُرَان مثله فى الكل
مِضْمَار بالکسر جای ریاضت دادن اسپ ومدت ریاضت دادن آن وغایت اسپ در سباق +
ن ك - ضَمَرَ ضُمُورًا بضمتين وضُمْرَةً بالضم لاغر گردید وسبک گوشت شد +
مُضْمَر کمکرم نهان داشته وجای نهان داشتن +
اَضْمَرَهُ اِضْمَارًا در دل نهان داشت آنرا + واَضْمَرَتِ الارضُ الرجلَ پوشید مرد را زمین بسفر یا بموت + واَضْمَرَ الفرسَ اندک علف داد اورا بعد فربهی و لاغر کرد + ونیز به نهایت رسیدن وساکن گردانیدن تای متفاعلن در بحر کامل + ودر دل نهان داشتن چیزی را
تَضْمِيْر اندک علف دادن سپاه را بعد فربهی ولاغر کردن اسپ را لؤلؤ مُضْطَمِرٌ - مبنيا للفاعل مروارید میان باریک يقال لؤلؤ مضطمر للذى فى وسطه بعض الانضمام اى الانضمام قال تَلَأْلَأَتِ الثُّرَيَّا واسْتَنَارَتْ تَلَأْلُؤَ لُؤْلُؤٍ فيه اضطمار -
اِضْطِمَار - لاغر وسبک گوشت شدن +
تَضَنَّكَ مُنْضَمِرٌ کیر انزال کرده +
تَضَمَّرَ وجهه تَضَمُّرًا چفسید و ترنجیده شد پوست وی از لاغری

ض م ر ز

ضَمْرَز کجعفر شیر بیشه وزمین سخت ودرشت +
ضَمْرَزَة بالفتح زمین درشت سنگلاخ سوخته که در شب رفته نشود وزن درشت خوی +
ضِمْرِز کزبرج ناقه کلان سال یا کلان سال کم شیر وقوی +
ضُمَارِز کعلابط ناقه کلان سال کم شیر وفحل ضُمَارِز کشن وفزک وتوانا +
ضَمْرَزَ عَلَيْهِ البَلَدُ ضَمْرَزَةً درشت گردید بروی بلد وسخت شد + وکذا اضمرز علیه الفقر ای غلظ

ض م ر ط

ضُمْرُوط کعصفور نو رسید لنگاد وجای تنگ ونهان +
رجل مُضْمَرِطُّ الوجه مرد ترنجیده و درکشیده روی +
ضَمَارِيط بالفتح شکنگی ها است میان رخساره وبینی نزدیک بر دو دنباله چشم کانها جمع ضمروط

ج ٢

ض م ز

ضَمْز - بالفتح جائے درشت وپشته دشوارگذار یا پشته پست و هرکوه جداگانه که دران سنگ سرخ درشت وسخت باشد خاک وگل نبود دران ضَمْزَة یکی + رَجُلٌ ضَامِزٌ مرد خاموش و باز ایستاده از چیزی + ونیز بسیار غیبت کننده مردم + وبَعِیْرٌ ضَامِزٌ شترکه دبه از دهان بیرون نیارد ضَمُوْز کصبور خاموش وهرکوه جداگانه که سنگهایش سرخ و سخت باشد وگل وخاک نبود دران وشیر بیشه + ض ن - ضَمَزَ ضَمْزًا خاموش ماند وحرفے نزد + وضَمَزَ اللُّقْمَةَ فرو برد لقمه را + ونیز ضمز نگاه داشتن شتر دبه را در دهان ونشخوار ناکردن آن وجز چیزے ن چیزے ول زم گرفتن آنرا وقیام وثبات ورزیدن بآن جز بعضی آزنده نمودن برچیزے + تَضْمِیْز - خاموش گردانیدن کسی را +

ض م ز د

ضَمْزَر کجعفر زمین سخت و زن درشت وشتر ماده است وشیر بیشه + ضِمْزِر بالکسر شتر ماده توانا وقوی بعیر ضُمَازِر کعلابط شتر توانا ضَمْزَرَ عَلَی الْبَلَدِ ضَمْزَرَةً سخت ودرشت شد بر زمین

ض م س

ضَمْس - بالفتح آهسته و نرم خائیدن والفعل من ضرب + ونیز ضَمْس دشوار وسخت +

ض م ط ر

ضَمَاطِیْر - بالفتح جای منتهای سیل وادی +

ض م ع ج

ضَمْعَج - کجعفر زن فربه تمام بدن پرگوشت وکذالک البعیر والناقة وزن درشت پست بالا

ض م ك

اِضْمَأَكَّ السَّحَابُ اِضْمِئْكَاكًا - بالهمز آماده باریدن گردید + واَضْمَأَكَّ النَّبْتُ سیراب شد گیاه وسبز گردید + واَضْمَأَكَّتِ الْاَرْضُ برآورد گیاه را وسبز شد بآن + واَضْمَأَكَّ الرَّجُلُ برآماسید از خشم +

ض م ل

ضَامِل کصاحب خشک ضَمِیْل کامیر مثله + ضَمِیْلَة کسفینة زن بر جای مانده یا زن لنگ ومنه ان رجلا خطب الی معاویة بنته عرجاء فقال انها ضمیلة فقال انی اریدان اتشرف بمصاهرتک ولا ارید السباق فی الحلبة -

ض م م

ضَمّ بالفتح فراهم آوردن چیزے را بچیزے والفعل من نصر یقال ضَمَّهُ فتضامّ الیه ضَمَّة بالفتح گروه اسپان رهان و اسپان که جهت گرو جمع کنند +

ضِمْیَم - بالکسر بلای سخت ضِمَام بالکسر مثله قال کانه تصحیف والصواب بالصاد المهملة ضمام - بالکسر وبالضم آنچه بدان فراهم آرند چیزے را + اِضْمَامَة بالکسر گروه مردم از هر جنس وشتواره کتب وبز آر اَضَامِیْم جمع یقال جاء فلان باضمامة من الکتب وسنگریزه ومنه الحدیث من زنا من ثیب فجزاؤه رجما بالاضامیم ای ارجموه بالحجارة وجماعت یقال هذا فرس سباق الاضامیم ای الجماعات ضِمَام - بالکسر آله فراهم آوردن چیزی + وضِمَام بن ثعلبة + و ضِمَام بن زید بن ثوابة صحابیان اند + ضِمَامَة - بالکسر شتواره لغة فی اضمامة + ضَمُوْم کصبور سر دو بارکه میان دو پشته بلند دراز جاری باشد + ضَمْضَم کجعفر مرد خشمناک وشیر خشم آلود ودلیر ومرد تندار آمیزنده هر چیزے را + وضَمْضَم بن حارث وضَمْضَم بن قتاده صحابیان اند + وضَمْضَم بن جوس + وضَمْضَم بن زرعة اُمْلُوکی ابو المثنی محدثان اند + ضُمَضِم کعلبط شیر خشم آلود ودلیر وشیر که آمیزد هر چیزے را ضُمَاضِم - کعلابط مثله + ضُمُضَام بالضم آنکه فراهم

آورد واحاطه کند هر چیزے را + ضَمْضَمَ ضَمْضَمَةً - شجاع کرد دل خود را + وضَمْضَمَ عَلَی الْمَالِ گرفت همه را + وضَمْضَمَ الْاَسَدُ بانگ برزد + اِضْطَمَّ الشَّیْءَ بسوی خود کشید و فراهم آورد آنرا + واَضْطَمَّ عَلَیْهِ بگرفت اورا و مشتمل شد بروی + ضَامَّهُ مُضَامَّةً - فراهم آورد آنرا + تَضَامَّ الْقَوْمُ تَضَامًّا فراهم شدند + وتَضَامَّ اِلَیْهِ کشیده شد بسوی آن و فراهم آمد + لُؤْلُؤٌ مُنْضَمٌّ - مروارید میان اریک + اِنْضِمَام فراهم آمدن یقال ضَمَّه اللّٰه فانضمّ وبا یک میان گردیدن

ض م ن

ضِمْنُ الْکِتَابِ - بالکسر طے آن است + یقال کان ذلک فی ضمنه ای طیه ضُمْنَة بالضم بسیاری وبرجاے ماندگی از مرض یقال به ضُمْنَة ای زمانة وکانت ضُمْنَة فلان اربعة اشهر ضَمِن گشتن عاشق و بر جای مانده ومبتلا در آفت بدنے وفی الحدیث من اکتتب ضمنا بعثه اللّٰه ضمنا ای من کتب نفسه دیوان الضمنی والزمنی لیعذر عن الجهاد بعث کذالک ضَمَن محرکة بر جای ماندگے

ضَمَانَة بالفتح حب وبرجا ماندگے ضَمَان مثله
ضَامِن پذرفتار وکفیل و ناقه باردار ضَوَامِن جمع
ضَامِنَه خرمابن که در شهر یا قریه یا داخل حصار شهر باشد ومنه الحدیث انه صلی الله علیه وسلم کتب اَنّ لنا الضاحیة من البعل ولکم الضامنة من النخل و الضاحیة هی الظاهرة التی فی البر من النخل والبعل الذی یشرب بعروقه من غیر سقی
مِضْمَان ـ بالکسر ناقه باردار
ضَمِین کامیر پذرفتار وکفیل
مَضْمُون نام مردی + ورجل مَضْمُون الید مرد دست در بغل وزیر جامه گذاشته و نطفه که در پشت نران باشد مضامین جمع ومنه نهی عن بیع المضامین والملاقیح
س ـ ضَمِنَ الشیٔ وبه ضَمَانًا و ضَمْنًا پذرفت آنرا + وضَمِنَ ضَمَنًا ـ برجا ماند و عاجز شد +
مُضَمَّن کمعظم شعر با تضمین و بیتی که موقوف بر بیت دوم باشد در معنی و آوازی که تا دیگرے بدو نه پیوندد تفهیم نیاید +
ضَمَّنْتُهُ الشیٔ تَضْمِینًا پذیرانیدم وتاوان دادم اورا آں چیزرا ویقال ضَمَّنْتُهُ اِیَّاه اِذا جعلتَهُ فی وعاء ونیز تَضْمِین در آوردن بیت دیگراں در شعر خویش و در چیزے وجای آوردن +
تَضَمَّنَ الشیٔ پذیرفت آں را وتَضَمَّنَهُ عَنِّی ـ لازم گرفت آنرا از من و تَضَمَّنَهُ فراهم گرفت آنرا و مشتمل گردید + ونیز تَضَمُّن فراهم گرفتن مکتوب ولفظ و معنی را

ض م ی

ض ـ ضَمِیَ ضَمْیًا بالفتح ستم کرد +

باب الضاد فصل النون

ض ن ء

ضَنْءٌ بالفتح بسیاری نسل وفرزند وبکسر واحد ندارد مانند ضُنُوءٌ بالضم جمع +
ضِنْءٌ ـ بالکسر وبالفتح اصل وجایگاه یقال هو فی ضِنْءِ صدق وکان
ضَانِیٔ زن بسیار فرزند ضَانِئَة بالتا مثله ـ
ضُنَاءَة ـ کثمامه ضرورت وحاجت ضُنَاءَة بالضم مثله یقال قعد فلان مقعد ضُنَاءَة ای ضرورة
س ف ـ ضَنَأَتِ المرأة ضَنْأً وضَنَاءَةً وضُنُوءًا ـ بالضم بسیار بچه شد زن وکذلک غیرها + وضَنَأَ المال بسیار شد شتران + وضَنَأَ فی الارض رفت و پنهان شد +
اِضْنَاء بسیار فرزند شدن زن یقال اَضْنَأَتِ المرأة ای کثر ولدها وبسیار مال گردیدن وصاحب بسیار مواشی شدن قوم +
اِضْطِنَاء شرم داشتن و شرمناک گردیدن وتر نجیده شدن و یتعدی باللام وبمن +

ض ن ب

ض ـ ضَنَبَ بِهِ الارض کوفت ویرا بر زمین + وضَنَبَ بالشیٔ گرفت آنرا +

ض ن ب ر

ضَنْبَر ـ کجعفر نام مردی +

ض ن ب س

ضِنْبِس ـ کزبرج سست بطش وزود شکسته شونده وسست فرومایه وزود رنج +

ض ن د ل

ضَنْدَل صندل است وزنا و معنی که کلاں سر باشد یا آں بصاد است +

ض ن ط

ضَنْط ـ بالفتح تنگی و دو بار گرفتن زن والفعل من نصر
ضَنُوط ـ کصبور زن و دوست گیرنده +
ضِنَاط کتاب بسیار انبوهی کردن بر چاه و مانند آں +
س ـ ضَنِطَ من اللحم ضَنَطًا محرکه فربه و پرگوشت شد + ونیز ضَنَط شادمانی وشادمانی نمودن و پیه والات زدن وبے بهره شدن زن از شوے +
اِنْضِنَاط ـ انبوهی نمودن بر چاه و مانند آں +

ض ن ف س

ضُنْفُس کزبرج سست گرفتن زن بیک ... و ناکس وزود رنج +

ض ن ک

ضَنْک بالفتح تنگی در هر چیزے للذکر والانثی وتنگ +
ضَنَاک بالفتح زن پر گوشت یا بکسر + وزن درشت +
ضِنَاک کتاب استوار خلقت توانا وقوی یستوی فیه المذکر والمونث وزن گراں سرین ناقة ضِنَاک کذلک قاله الاصمعی ودرخت بزرگ +
ضُنَاک کغراب زکام ضُنْکَة بالضم مثله +
ضَنِیک کامیر زندگانی تنگ و مرد سست تدبیر وعقل وضعیف بدن وجان وخادم که بر نان خدمت کند و بریده +
ضُنَاک کجندب سخت پے با گوشت آمیخته ضُنَاک کجندل مثله والمونث بالهاء وشتر ماده بزرگ هیکل + ضُنَاکَة مثله
مَضْنُوک زکام زده
ک ـ ضَنُکَ ضَنْکًا وضَنَاکَةً بالفتح وضُنُوکَةً تنگ شد وضَنُکَ فلان ضَنَاکَةً ـ سست رای وضعیف عقل وسست بدن وسست جان گردید + وضُنِکَ کعنی مجهولا زکام گرفت او گشت +

ض ن ن

ضَنَن محرکه مرد ولادر نخستین کار یقال هو ضِنِّی ـ ... خاص ... وفی الحدیث ان لله ضَنَائِنَ من خلقه یحییهم فی

عافیۃ ویمیتھم فی عافیۃ ضنائن
اللہ خاصان خلق او +
ضِنَّۃ ـ بالکسر بخیل قبیله ایست
ضِنَّۃ بن سعد ـ ودر قضاعه است
وضِنَّۃ بن عبد اللہ در عذرہ
وضِنَّۃ بن خلاف در اسد
وضِنَّۃ بن خزیمۃ وضِنَّۃ بن العاص
در ازد ـ وضِنَّۃ بن عبد اللہ در نمیر
ضَنّ بن کاہی رفت و نکس
ھذا علق مضِنَّۃ ـ بفتح و کسر
ضاد نفیس که بدان بخل تواند
کرد +
ضَنّان بن بابان شداد شاعر است
مَضنون غالیه که بر سر و ریش
بمالند +
مضنونۃ نام زمزم +
من س ـ ضنّ ضنانۃ ـ بالفتح
وضنا ـ بالکسر زفت گردید و زفتی کرد
اضطنان زفتی کردن +

ض ن ی

ضَنو ـ و یکسر فرزند +
ضَنِی گشتن بیمار بیفال تر کته
ضَنیً وضَنیاً
ضَنیً بالقصر بیماری + و بیماری
پوشیده که هرگاه گمان بهی کنند
نکس نماید + و بیمار مذکر و مونث
جمع ـ روی یکسان است بدان جهت
که در اصل مصدر است و اگر او را
کسره دهند مثنی و مجموع آید +
ابو ضَنیً سعید بن ضَنیً
از محدث است +
من ـ ضنت ضنیً وضناءً
بالفتح بسیار بچه شدن زن هیمزونا
وضَنَتْ نوبۃ ـ بسیار شد
و زیاده گشت بهره او +
س ضَنِی ضَنیً ـ بسیار شدیا
باز گردید بیماری او + وضَنَئت
المرأۃ بسیار فرزند شد زن
اَضناہ المرض ـ گران و سست
کرد آن را بیماری +
مُضاناۃ ـ سختی کشیدن +

باب الضاد وفصل الواو

ض و ء

ضَوء ـ بالفتح و بضم روشنایی +
وضوء بن سلمۃ و ضوء بن
الحلاج شاعران اند +
ضِواء ـ بالکسر والمد روشنائی
ضیاء ـ بالکسر مثله +
ن ـ ضاء ضَوءً او ضُواءً ا بالضم
روشن گردید +
اِضاءۃ روشن شدن و روشن
کردن لازم و متعد + و اضاء ببوله
انداخت کمیز را +
ضَوّ تَضویۃ روشن کرد آن را +
وضَوّأ عن الامر میل کرد از آن
و برگردید +
تضوُّؤ ـ بالیاء در تاریکی تا به
بیند در روشنی آتش اہل آن را +
مستضیء بامر اللہ ابو محمد حسن
بن یوسف خلیفه سی و سوم است
از خلفاء عباسیه +
استضاءۃ روشنی کردن متعدی
بالباء + ولا تستضیئوا بنار
اہل الشرك منع من استشارتہم
فی الامور

ض و ب

ضُوبان بالضم و بالفتح شتر
قوی توانا و پر گوشت واحد و جمع
برابر است + و بالضم روش شتر و
هما لغتان بالهمزۃ +
ن ـ ضاب ضَوباً پنهان گردید
و فریب داد دشمن را +

ض و ت

ضَوت بالفتح ضعیف است +

ض و ج

ضَوج بالفتح خم رودبار اضواج
جمع
ضَوجان بالفتح آنکه خشک و
نیک لاغر باشد ستور و مردم و
نخلۃ ضوجانۃ خرمابن خشک
و خشک شاخهای + لغۃ فی الضاد
ن ـ ضاج ضَوجاً میل کرد و فراخ
گردید + وضاج السهم عن
الهدف برگردید از نشانه +
تضوَّج الوادی تضوُّجاً ـ
بسیار گردید خمهای رودبار
انضیاج فراخ شدن +

ض و د

ضاد ـ حرفیست از حروف هجا
خاص است مر عرب را +
ضَوادی بالفتح سخن که بدان
تعلل نمایند +

ض و ر

ضَور بالفتح گرسنگی سخت و گزند
رسانیدن کسی را والفعل من نصر
و بنو ضَور قبیله است از عرب
و جمیل بن ضَور صیاد ضبی مثل
است در سختی و صلابت +
ضُور ـ بالضم بر سیاه +
ضُورۃ مرد حقیر بی قدر
ضُوَری لشکری آبی است
تضوُّر ـ آماده گریستن شدن
فریاد کردن و در پیچیدن غلطیدن
بر پشت و شکم از گرسنگی و اندوه
والم و جز آن ومنه الحدیث دخل
علی امرأۃ وهی تتضوّر من شدۃ
الحمّی و گشادن چوزه هر دو بازو
پیش مادر تا خورش دهد +
استضارۃ کشن خواستن گاو
ماده و مانند آن +

ض و ز

ضَوز بالفتح پاره جدا افتاده
از مسواک ضُوازۃ بالضم مثله
ن ـ ضاز حقه ضَوزاً کم نمود
و نقصان کرد در حق او +
وضاز التمر خائید خرما را +
ضاز السواك كذلك ـ وضاز
علیه جور و ستم کرد بروی در حکم

ض و س

ضَوس بالفتح طعام خوردن
والفعل من نصر +

ض و ض

ضَوضا بالفتح والقصر شور و
غوغا لغۃ فی المهموز +
رجل مُضَوضِیّ مرد با آزار

ض و ط

ضَوط ـ محرکۃ کژ شدن زنخ و
کلامی آن ـ والفعل من سمع
اَضوط ـ مرد کولی و فرد زنخ و
کژ زنخ +
ضَوَیطۃ ـ کجهینه خمیر سست

وگل ولای آنکه حوض و روغن یا پیه
گداخته که در خیک خرج کرده
باشند +
تضویط - اندوختن و فراهم
آوردن چیزے را +

ض و ع

ضُوَع کصرد و عنب مرغیست
از مرغان شب یا آن شوات است
یا بوم نر که همه شب بانگ کند و
آنرا چوکک هم گویند یا مرغیست
سیاه مانند زاغ پاکیزه گوشت
اَضواع و ضیعان بالکسر جمع +
ضُوَاع کغراب بانگ چوکک
ضَوّاع کشداد روباه +
ضَوائع شتران لاغر ام کم
گوشت +
ن - ضاعهٔ ضوعاً جنبانید آنرا
و برکند و بی آرام کرد و ترسانید
و شگافت و دو پاره کرد + وضاع
السفر الدابة لاغر کرد سفر
ستور را + و ضاع الطائر فرخه
خورش داد مرغ بچه را + و ضاع
المسك جنبید و بر دمید بوے
آن + ضاع الشئ المنتن کالات
وضاعت الریح الغصن مائل
کرد + وضاع الصبی - آماده
گریستن گردید +
تضوّع جنبیدن نافه و دمیدن
بوی آن و آماده گریستن گردیدن
کودک و کشادن چوزه هردو بازو
را پیش مادر تا خورش دهد +
انضاع الفرخ بانگ کرد و
زیاده کشاد چوزه هر دو
بازو را پیش مادر تا خورش دهد
وانضاع الصبی آماده گریستن
گردید و بانگ کرد +

ض و ف

مَضُوفة بالفتح شدت و اندوه
یقال نزلت بهم مضوفة من
الامر ای شدة قال ابوجندب
الهذلی + وکنت اذا جاری دعا
لمضوفة ؛ اشمر حتی ینصف الساق
میزری ؛ و نیز حاجت و نیاز یقال
ان اصله من الیاء مضیفة لکن
من ضاف یضیف الهم ای نزل فسکنت
الیاء لاعلالها وثقل الضمة علیها
نقلة حرکتها الی الضاد قبلها فتولد
منها واو مکان الیاء

ض و ك

ضواکة - کسحابة گراوه از
هر چیزے ؛ ضوبکة کسفینة مثله
یقال رایت ضواکة وضوبکة
ای جماعة
ن - ضاك الفرس الحجر
بر جست اسپ بر ماده +
تضوّك فی رجیعه آلوده
شد در پلیدی خود +
اضطوکوا علیه - سخت
خصومت کردند بر آن +

ض و م

ن - ضام حقه ضوماً کم کرد
حق او را و ستم نمود +

ض و ن

ضَوْن بالفتح شکنبه بره و بزغاله
که هنوز علف نخورده باشد +
ضونة بالفتح ۲ هو ماده ریزه
و خرد + و نیز ضونة - بسیار بچه
شدن و الفعل من نصر
ضائنة حلقه که در بینی شتر اندازند
ضیون بالفتح گربه نر ضیاون
جمع
تضون - بسیار بچه شدن

ض و ی

ضوی محرکة باریکی استخوان
و خردی جسم و خلقت و لاغری +
ضواة مثانه مانندی که از فرج
ناقه برآید پیش از ولادت و ورمی
است که در شتر عارض شود یقال
بالبعیر ضواة ای سلعة ؛ و نیز ضواة
شور و غوغا و بانگ و فریاد مردم
ضوة نیز بی واو مثله یقال سمعت
ضوة القوم ای جلبتهم -
ضاوی مرد درآینده در شب و
اسپی است +
ضوضاة شور و بانگ فریاد مردم
ضویضیة بالضم وفتح الواو
تخفیف الیاء بلا وکشن تیز شهوت
ضواضی بالضم سطبر درشت
ضواضیة - بالضم والیاء و بلا
ضاوی علی فاعول باریک
اندام والمونث بالهاء یقال غلام
ضاوی وجاریة ضاویة
س - ضوی ضوًی - لاغر گردید
ض - ضوی ضیًّا و ضویّاً فراهم
آمد و پناه برد و جای گرفت بوی و
درآمد در شب + و ضوی الی
خبره پرسید خبر آنرا + وفی
الحدیث + لما هبطوا من ثنیة الاراک
یوم حنین ضوی الیه المسلمون ای مالوا
اضوی باریک شد و سست گردید
و اضواه الیه مائل کرد او را
بسوی آن + واضوت المرأة فرزند
لاغر آورد زن + وفی الحدیث اغتربوا
و لا تضووا ؛ ای تزوجوا الغرائب
دون القرائب فان ذلك ان الغریب تجم
ان ولد الرجل من قرابته یجی
ضاویا نحیفا غیر انه یجی کریما علی
طبع قومه ؛ واضوی حقه ای ما
کم کرد حق آنرا واضوی الامر
راست و استوار نه کرد کار را +
تضویة مائل کردن چیزے را
بچیزے +
انضواء مایل شدن بسوی چیزے

باب الضاد فصل الهاء

ض ه ء

ضُهاء کغراب موضعی است +
دفن به ابن لساعدة بن جوتیة
فقیل له ذو ضهاء
ضهیا کجعفر نباتی است که
بنبات سبل ماند و زنیکه حیض
نیارد و زنیکه شیر و پستان ندارد
ضهیاة زنیکه شیر و پستان نباشد
و راه بیابان بی آب و دو شعبه اند
که از کوه سرازیر می آیند +
ضهیا امره سست کرد کار را
و استوار نتوانست کرد +
مضاهاة - نرمی کردن و مانند
شدن مضاهاة بلا همزه مثله
و قری بهما یضاهون و یضاهئون
قول الذین کفروا -

ض ه ب

ضَهْبُ الْقَوْمِ - بالفتح هر جنس مردم بهم آمیخته +
ضَیْهَب کصیقل هر بیابانی تفسان بآفتاب که گوشت را بران بریان توانند ساخت +
ضَهْبَاء کمانیکه در آن آتش اثر کرده باشد +
ف - ضَهَبَهُ بالنَّار ضَهْبًا - برگردانید آنرا بآتش و تغیر داد + وضَهَبَ الرَّجُلُ ضُهُوبًا پس مانده ضعیف و سست گردید چنانکه برداشتن نشد +
ضَهْضَبَ النَّارَ فرا آمد و زدن آتش را
لحم مُضَهَّبٌ کمعظم بریان نیم سوخته یا گوشت پاره پاره کرده
تَضْهِیب بر سنگ تفسان بریان کردن گوشت را یا نیم پخته کردن آنرا و در آتش داشتن کمان و نیزه و مانند آن وقت راست کردن
تَضَاهُبٌ همدیگر را دشنام دادن و بدگفتن رو در روی یا عام است +

ضهت

ف - ضَهَتَهُ ضَهْتًا نیک پاسپر کرد آنرا +

ضهج

أَضْهَجَتِ النَّاقَةُ - افگند شتر ماده بچه را

ضهد

مُضْهَدَةٌ بالضم نیک مغلوب منه هو مُضْهَدَةٌ لِلْكُلِّ أَي مَنْ شَاءَ قَهَرَهُ
ضَهْیَد بفتح فا میانیک سخت و لاغر فعیل سواه و مخرجی است یا آن بجا داست +
مَضْهُود مقهور +
ف - ضَهَدَهُ چیره شد بروی و مغلوب کرد او را و ستم نمود +
أَضْهَدَهُ وَبِهِ ستم کرد بروی
مُضْطَهِد شیر بیشه +
مُضْطَهَد علی بناء المفعول مقهور و مغلوب مضطر و مظلوم +
إِضْطِهَاد - قهر کردن و چیره شدن و ستم نمودن کسی را +

ضهر

ضَهْر - بالفتح کنف و سر کوه و نوعی از سنگ در کوه مخالف رنگ ظاهر کوه و کوهیست به یمن و ظاهر رودبار
ضَاهِر - سر کوه +

ضهز

ف - ضَهَزَهُ ضَهْزًا نیک کوفت وی را و سخت پاسپر کرد + وَضَهَزَ الْمَرْأَةَ - گائید آن را + وَضَهَزَتْهُ الدَّابَّةُ به پیش دهان گزید او را ستور +

ضهزم

ضِهْزِم کزبرج تاکس و فرومایه

ضهس

در دعای بد گویند لا أَطْعَمَهُ اللهُ لا ضَاهِسًا وَلا ضَاغِمًا آرسا یعنی بخوراند خدای او را اندک از نبات که بمقدم دهان خائیده شود و نوشاند او را آب خالص که آمیخ شیر یعنی شیر میسر نشود او را +
ف - ضَهَسَهُ ضَهْسًا بدندان پیشین گزید او را +

ضهل

ضَهْل بالفتح شیر گرد آمده یا هر چیز که اندک اندک و یکی بعد دیگری فرا هم آمده باشد و آب اندک +
ضَهْلَة بالفتح عطای اندک یقال أَعْطَاهُ ضَهْلَةً مِنْ مَالِهِ أَي عَطِيَّةً نَزْرَةً
عَيْنٌ ضَاهِلَةٌ چشمه کم آب
ضَهُول کصبور شتر مرغ سپید + و نیز ضَهُول چاه کم آب و کذا شَاةٌ ضَهُولٌ وَنَاقَةٌ ضَهُولٌ أي قليل اللبن ضُهُل ککتب جمع +
ف - ضَهَلَ اللَّبَنُ ضُهُولًا - گرد آمد شیر و ضَهَلَتِ النَّاقَةُ کم شیر گردید ناقه و ضَهَلَتِ الشَّاةُ کذلک و ضَهَلَ الشَّيْءُ ضَهْلًا و ضُهُولًا اندک اندک فراهم آمد آن چیز و ضَهَلَ الشَّرَابُ اندک و تنگ گردید نوشیدنی و یقال هَلْ ضَهَلَ إِلَيْكُمُ الْخَبَرُ یعنی برداشته و منسوب نموده است بسوی شما خبر را + و نیز ضَهَلَ بالفتح بازگشتن بسوی اصل و نیز بسوی کسی نه بوجه مغالبه و مغالبه یا عام است صلته بالی + و کم کرد و باطل نمودن حق کسی را و اندک دادن +
أَضْهَلَتِ النَّخْلَةُ رطب آورد زمان و رطبناک گردید + و أَضْهَلَ الْبُسْرُ رطب شدن گرفت غوره خرمابن +
إِسْتِضْهَال طلب کردن خبر را حسب امکان +

ضهو

ضَهْوَة بالفتح ایستادنگاه آب أَضْهَاء بالمد جمع
ضَهْوَاء بالمد دختر که پستان ناکرده باشد +

ضهه

ضَهَّهَه تضهیهًا مشابه و مانند گردید آنرا لغة فی ضاهاه

ضهی

ضَهْيَاء بالمد و یقصر زنی که نه حیض آرد نه باردار گردد یعنی نانا بردار گردید + یا آنکه حیض آرد و باردار نه گردد + ضَهْيَاة بالتاء و ضَهْيَاة بالهاء مثله و زنیکه پستان نباشد او را و درخت خاردار +
ضَهِيّ - کغنی مانا و مانند یقال هذا ضَهِيُّكَ أي شبيهك
س - ضَهِيَتْ ضَهًى بی نمازی شدن و بانگرفت یا پستان نه کرد + وضَهِيَتِ الأَرْضُ نرویانید گیاه را +
إِضْهَاء - درخت ضَهْيَاء را چرانیدن و زن ضهیاء را بنکاح در آوردن +
ضَاهَاه مُضَاهَاةً مانست بار و مانند گشت وی را بهم نوردا +

باب الضاد فصل الياء

ضیء

ضَيَّأَتِ الْمَرْأَةُ تَضْيِئَةً بسیار بچه شدن و المعروف بالنون و التخفیف

ض ی ب

ضَیْب - بالفتح جانوری است دریای یا دانهٔ مروارید لغة فی الهمزة +

ض ی ج

ض - ضاج ضُیُوجًا و ضَیَجانًا خمیده و میل کرد +

ض ی ح

ضَیح بالفتح شهد و مقل پخته که بهندی گوگل گویند و شیر تنک آب آمیخته +

ضِیح بالکسر آفتاب و روشنی آن و زمین هموار و هرچه بر آن آفتاب رسیده باشد و اتباع ریح است بقول عامه یقال جاء فلان بالضیح والریح یعنی آورد تمامه آنکه بر آن آفتاب میتابد و بادمی وزد +

ضَاحَة - بینای یا چشم

ضَیاح بالفتح شیر تنک آب آمیخته +

ضَیّاح گلستان نام مردی + و محمد بن ضَیّاح محدث است + و ابو الضَّیّاح انصاری نعمان بن ثابت صحابی بدری +

عَیشٌ مَضْیُوحٌ زیست غیر خالص +

ض - ضَیَحْتُ اللَّبَنَ با آب آمیختم شیر را + و ضَاحَت البلاد خراب و خالی گردید +

ضَیَّحْتُ الرَّجُلَ تَضْیِیحًا نوشانیدم او را شیر تنک آب آمیخته متوخته تَضْوِیحًا بالواو مثله +

ضَیَّحْتُ اللَّبَنَ - آب آمیختم شیر را شد للمبالغة +

مُتَضَیِّح آنکه حار و حوض آنگاه شود که اکثر آب آنرا خورده و بقیه غیر خالص گذاشته باشند

تَضَیَّحَ اللَّبَنُ تنک گردید شیر و تَضَیَّحَ الرَّجُلُ - نوشید شیر آب آمیخته را +

ض ی خ

ضَاخ موضعی است ببادیه

ضَاخَة - سختی و بلا

ض ی ر

لَا ضَیْرَ عَلَیْکُمْ - ای لا ضرر فی تاخیر الصلوٰة بالنوم

ض - ضَارَهُ الْاَمْرُ ضَیْرًا گزند رسانید او را کار و زیان کرد +

ضَارَهُ یَضُورُهُ ضَوْرًا لغة فیه

تَضَیُّر - بانگ کردن گرگ و سگ و شیر و فریاد کردن روباه از گرسنگی و فریاد کردن و در پیچیدن و طپیدن از گرسنگی والم و آزردن

تَضَوُّر مثله فی الکل

ض ی ز

قِسْمَةٌ ضِیزیٰ بالکسر قسمت نارا است لغة فی الهمزة و قد مرت

ض - ضَازَ حَقَّهُ ضَیْزًا بالفتح کم کرد حق او را + و ضَازَ فلانًا - ستم کرد بروی +

ض ی س

ضَیْس بالفتح گیاه پژمرده در خشک شدن در آمده کصاحب و ضَیِّس کلیس مثله

ض - ضَاسَ النَّبْتُ ضَیْسًا - خشک شدن گرفت +

ض ی ط

ضَیَّاط کشداد و مرد درشت و سخت و خمیده در رفتار +

ض - ضَاطَ فی مِشْیَتِهِ ضَیْطًا و ضَیَطَانًا محرکة جنبانید دوش و اندام را در رفتار با بسیاری گوشت و فروهشتگی اندام ضَیْطان بالفتح لغت است از آن +

ض ی ع

ضَیْعَة بالفتح آب و زمین مانند آن و زمین سیر حاصل و بسیار برآمد از غله و جز آن ضُیَیْعَة بیاء مصغر است نه ضویعة لو او ضِیَع کعنب و ضِیَاع کرجال و ضَیعات جمع و حرفه و مرد و پیشه آن و بازرگانی +

ضَیَاع کسحاب زن و فرزندان و هرکه در نفقه و مونث او باشد و ضعیف و نیازمند که در امور و حوائج خویش محتاج او بود و هلاک و نوعی از بوی خوش + و فلانٌ مات ضَیَاعًا یعنی مرد و کسی پروای او نکرد

ضَیْعًا کعنب و ضِیعًا و ضِیعَةً بکسر هما مثله +

ضَائِع هالک و تباه ضِیَاع بالکسر جمع و یقال هو یاکل فی معیٰ ضائع ای جائع و عثمان بن بلج الضائع محدث است و ابن الضائع از نحویان مغرب +

اَضْیَع هیچ کاره تر و منه المثل هو اَضْیَع من قمر الشتاء

رَجُلٌ مِضْیَاعٌ لِلْمَالِ - بالکسر مرد ضائع و هلاک کننده مال +

مَضِیعَة کمعیشة و مهلکة جای هلاکت یقال فلان بدار مَضِیعَة ای بدار ضیاع

ض - ضَاعَ ضَیْعًا و بکسر و ضَیْعَةً و ضَیَاعًا بالفتح هلاک شد و تلف گردید + و ضَاعَ الشیءُ بی تیمار و هیچکاره گردید +

رَجُلٌ مُضِیعٌ مرد بسیار ضیعه

اَضَاعَ اِضَاعَةً هویدا و آشکارا گشت و بسیار گردید ضیعت وی +

و اَضَاعَ الشیءَ مهمل و هیچکاره کرد و هلاک گردانید و بی تیمار گذاشت

مُضَیِّع ضائع و هلاک کننده

تَضْیِیع مهمل و هیچکاره گردانیدن چیزی را و بی تیمار گذاشتن و فی المثل الصَّیْفَ ضَیَّعْتِ اللَّبَنَ و بکسر التاء و لو خوطب به المذکر والجمع لانه خوطبت به المراة کانت تحت موسر فکرهته لکبره فطلقها فتزوجها مملق فبعث الی الاول تستمیحه فقال لها الصیف ضیعت اللبن والصیف منصوب علی الظرف او طلق الاسود بن هرمز امراته العنود الثنیة رغبة عنها الی جمیلة من قومه ثم جری بینهما ما ادی الی المفارقة فتتبعت نفسه العنود فراسلها فاجابته بقولها اترکتنی حتی اذی علقت ابیض کالشیطن انشات تطلب و صلنا فی الصیف ضیعت اللبن و علی هذا التاء مفتوحة"

تَضَیَّعَ المِسْکُ تَضَیُّعًا جنبید نافه و دمید بوی آن و پراگنده گردید

ض ی ف

ضَیف بالفتح مهمان للذکر و
الانثی والواحد والجمع وقد یجمع
علی اَضیاف وضُیُوف بالضم و
ضِیفان بالکسر وا سپی ست از نل
سروں ونام مردی + ونیز ضَیف
نزدیک شدن آفتاب بفرو شدن
و بیک سو رفتن تیر از نشانه و فرود
آمدن غم برکسی و مهمان شدن
نزدیک کسی ضِیافَة بالکسر شل
یقال ضِفتُه ضَیفًا وضِیافةً والفعل
من ضرب و بی نمازی شدن زن
و خمیدن و میل کردن +
ضَیفَة زن مهمان و زن حائض
وبی نمازی +
ضِیفت بالکسر پهلو و بازو + و
ضِیفا الوادی دو کرانه رودبار
ضَیفَن طفیلی نون زایداست
ووزنش فعلن بالفتح نه فیعل +
محمد بن عبد الملک بن
ضَیفُون کحمدون رصافی قرطبی
از ابن اعرابی روایت می کند
مَضِیفَة ولنیم اسیار اندوه وتم
وکاری که از وی ترسیده شود
مَضُوفَة مثله : ومَضایِفُ الوادی
کرانهای وادی +
مُضاف آنکه او را در جنگ گرد
گرفته باشند و در آمده در قومی و
خواهنده خیک آنکه خود را بسوی
دشمنان قایم و برپا دارد و جای
پناه جو و نیز مُضاف بازخوانده
بدیگری +
اَضَفتُه اِضافَةً نماییدم آنرا
و میل دادم بچیزی و مهمان داشتم
اَضَفتُه الیه مضطر کردم او را
بسوی او + واَضَفتُ منه ترسیدم و
پرهیز کردم از وی و ترسیدم + و
اَضَفتُ علیه ستم نمودن بروی و
آگاه شدم + واَضَفتُ فیه شتاب
کردم در آن + ونیز اِضافَة برآمدن
و قریب شدن بچیزی ونسبت کردن
اسمی را باسمی و نحو غلام زید +
فالغلام مضاف وزید مضاف الیه
والغرض بها التخصیص و التعریف
فلهذا لا یجوز اضافة الشیٔ الی
نفسه لانه لا یعرف نفسه
تَضیِیف مهمان داشتن کسی را
و بفرو شدن نزدیک گشتن آفتاب
و میل دادن چیزی را بچیزی +
تَضَیُّف مهمان گردیدن نزدیک
کسی و بغروب نزدیک
شدن آفتاب و خمیدن و میل کردن
تَضایُف الوادی تنگ شدن
رودبار از دو جانب وادی آمدن
قوم رودبار را از دو جانب صید
آمدن سگان شکار را +
مُستَضیِف فریاد کننده و داد
خواه و خواهنده ضیافت +

ض ی ق

ضَیق بالفتح تنگ تنگی و شک
که در دل گذرد و بکسر آنچه باعث
تنگی سینه باشد و دبی است به
یمامه +
ضَیقَة تنگدستی و درویشی +
ضَیِّق بالفتح جمع و منزلی است
ماه راسیاں ثریا و دبران ضَیقَة و
بکسر و مثله +
ضِیق بالکسر آنچه گاهی کشاده
باشد و وقتی تنگ مانند سرای و
جامه و تنگی +
ضِیقَة بالکسر درویشی و نیاز مندی
و تنگ و بدحالت و بفتح ضِیق
بالکسر جمع + و منزلیست مر ماه
را و راهی است میان طایف و جنین
و چشمه است نزدیک عیذاب
ضایِق تنگ +
اَضیَق تنگ تر و دشوار تر +
ضِیقَی کصیزی مونث اَضیَق
ضُوقی کطوبی مثله یقال هم فی
ضوقی من الامر واصلها من
الیاء ضَیقَی فانقلبت الیاء واو
السکونها وانضمام ما قبلها
ضِیاق کتاب پاره از خرقهار
خوشبو آلوده که زنان بدان کس را
تنگ نمایند +
ضَیِّق کسید تنگ +
مَضِیق مکان تنگ و کار سخت
و بیت ملجمن آره +
ض - ضاق ضَیقًا بالکسر و
الفتح تنگ شد خلاف اتسع + و
ضاق الرجل بخیل شد و ضاق
الشیٔ عنه نگنجید در آن + و
ضِقتُ به ذَرعًا ای [illegible]
اَضاقَة اِضاقَة - تنگ گردانیدن
و اَضاقَ الرجلُ رفت مال او
و درویش گردید و نیاز مند شد
تَضیِیق - تنگ کردن و تنگ
گرفتن بر کسی +
مُضایَقَة - باهم دشواری کردن
و تنگ گرفتن +
تَضَیُّق - تنگ گردیدن +
تَضایُق تنگ گردیدن و یقال
تَضایَقَ القَومُ اذا لم یتسعوا
فی خلق او مکان
اِستِضاقَة تنگ کردن و تنگ
کردن خواستن +

ض ی ک

ضائِک ناقه گرانده که از سختی
گرمی پایش برگشته حتی که نتواند
ران خود را با پستان خود جمع
ساختن ضُیَّک بضم و تشدید
یا جمع +
ضَیَکان نوعی از رفتار و مرد فربه
ران و آن حرکت دادن دوش و کشاده
داشتن هر دو زانو در رفتن +
ض - ضاکَتِ النّاقَةُ ضَیکًا -
کشاده و متفرق انداخت پای خود
از سختی گرما پس قادر نماند با نیکه
در اهم آرد ران خود را بر پستان +
وضاک علی عَینِ ضَیکًا - خشم گرفت بر
من خشمناک شد +

ض ی ل

ضال کنار کرانه باران آب خورد
ضالَة یکی یا کنار دشتی یا درختی
است دیگر +
و موضعی است - وذات الضال
ضالَة - سلاح هرچه باشد یا تیر
خاصة
اَضالَ المَکانُ اِضالَةً - وکذا
اَضیَلَ اِضیالًا نروییاند ضال را

ض ی م

ضَیم - بالفتح ظلم و ستم ضیوم

جمع وهو مصدر راجع
ضیئم - بالکسر ناحیه کوه وکرانه آن وموضعی است بسرات یا رود باری است یا کوهی است ✦
ضُیَیْم - بن طبیخ فهمی که دبیر از دلاوران عربست ✦
مَضِیْم بالفتح مظلوم وسر بیخ تا تمام رسیده ✦
ض - ضَامَ حَقَّهٗ ضَیْمًا - بالفتح کم کرد حق اورا ✦ وَضِیْمَ الرَّجُلُ مجهولا ستم کرده شد ودراں سه لغت است ✦ ضِیْم وضُیِّمَ وضُوْم
مُسْتَضَام مظلوم وآنکه از حق او کم کرده باشند ✦
اِسْتِضَامَة کم کردن حق کسی را

ض ی ن

ضِیْن بالکسر کوهیست بزرگ بصنعاء

الکتب السادس عشر فی الطاء

باب الطاء فصل الهمزه

ط ء ط ء

طَأْطَاء کسلسال جای پست که بپوشد در آینده را وشتر کوتاه بالا کوتاه گردن ✦
طَأْطَاَ رَاْسَهٗ طَأْطَاَةً پست نمود سر را وفرود آنگند ✦ طَأْطَاَ یَدَهٗ بالعنان فرو هشت عنان را برای دوانیدن وتافتن اسپ ✦ وطَأْطَاَ فی مَالِهٖ شتابی نمود در خرج مال ومبالغه کرد دراں ✦ وطَأْطَاَ فَرَسَهٗ دغدغه آورد بهر دو ران وجنبانید تا بدود و تیز تر رود ✦
تَطَأْطُؤ پست کردن سر را و فرود آمدن یقال تَطَأْطَاَ لَهُمْ تَطَأْطُؤَ الدَّلَاةِ ای خَفَضْتُ لَهُمْ نَفْسِی کَمَا یَخْفِضُهَا الْمُسْتَقُوْنَ بالدِّلَاءِ ای تواضعت لهم

ط ء ر

گوید مَا بِالدَّارِ طُوْرِیٌّ بالضم وتشدید الیاء نیست در خانه کسی

ط ء و

طَاَةٌ کطعاة گل ولای اَصْلُهٗ طُأْوَةٌ کشجرة
مَا بِهَا طُوْرِیٌّ - کطوعی نیست در خانه کسی طُوْءِیٌّ - بالهمز وطَاوِیٌّ وطُوْئِیٌّ کجهنی مثله

باب الطاء فصل الباء

ط ب ء

طَبَاءَة - بالفتح سرشت وخوی مردم هرچه باشد ✦

ط ب ب

طَبّ - بالفتح دانا ونیک ماهر در کار خود یقال فلان طَبٌّ بکذا ای عالم بِهٖ وطبیب ✦ وجمل طَبٌّ یعنی دانا وماهر طروق ضراب را ✦ ونیز شتر تیز هوش که پای نه نهد تا جای نه بیند ✦ وطِبّ مثلثة داروی اندام وپزشکی و داروی نفس وفی المثل عرَّبْ طبٌّ ویردی لِطِبّهٖ واصله ان رجلا تزوج امرأة فهدیت الیه فلما قعد منها مقعد الرجال من النساء قال ابکر انت ام ثیب فقلت المثل وقولهم ان کنت ذا طِبٍّ فطبّ لعینک ثلثة الطاء فیهما یعنی داروی چشم کن ✦ ونیز طَبّ رفق وعمل لا تعنت ومنه من احبّ طَبّ هرکه دوست دارد کاری را باید کرد که آهستگی ونرمی نماید وشتاب زدگی نکند در تحریص برتالی گویند ✦ ونیز طِبّ فسوس وجادوئی ✦
طِبّ بالکسر شهوت وخواهانی تن وآرزو وارادت وشان وحال سر دو پزشکی وجادوی ودهر وخوی وعادت یقال ما ذاک بطبی ای بدهری وعادتی ✦
طِبَّة بالکسر لوزد ابرو زمین دراز گیاهناک وخانه وجامه پیش کشاده درازدامن وپوست درازو دوال دقیق وخط شعاع آفتاب طِبَب کعنب جمع ✦ وگونه یقال انه علی طِبَب کثیرة ای علی الوان کثیرة
طُبّ - بضم موضعی است ✦
طُبَّة بالضم دوال که در پای مشک بوی گیرند او السیر الذی یکون فی اسفل القربة بین الخرزتین
طِبَابَة بالکسر لوزد ابرو ریگ وجامه پیش کشاده درازدامن و دراز از زمین وابرو چرم ودوال که در پای مشک بوی گیرند او السیر یکون فی اسفل القربة بین الخرزتین طِبَاب جمع وپزشکی وطَبَابَة السماء وطبابتها - بالفتح طول دراز آن که بر افق نمایان باشد
طَبَاطِبَا - لقب اسمعیل بن ابراهیم بن حسن بن حسن بن علی بن ابی طالب رضوان الله علیهم لقب به لانه کان یبدل القاف طاء او لانه اعطی قباء فقال طباطبا ویرید قباقبا طباطبائی خوب است بوی ✦
طَبِیْب کامیر دانا وزیرک ونیک ماهر در کار خود وپزشک اَطِبَّة و اَطِبَّاء جمع
طِبِّیْبَة - کسفینة دراز از زمین و جامه وابرو پوست طِبَاب بالکسر جمع ✦
طَبْطَبَة - بانگ وآواز تلاطم سیل و حکایت آن وآواز پای وقت دویدن وآواز تازیانه طَبْطَبِیَّة - بیا درّه
طَبْطَاب - بالفتح رفیست کلاں گوش وتخته که گوی بازی طَبْطَابَة یکی
مَطْبُوْب فسوس کرده شده وسحر زده ✦
ن ض - طَبَّ طِبًّا مثلثه دارو کرد وجادوئی نمود ✦ ویقال طَبِبْتَ بالکسر والفتح وما کنت طبیبا و طَبَبْتَ السقاء طَبًّا - درز مشک را به دوال دوختم ✦ وطُبَّ الرَّجُلُ مجهولا جادو کرده شد ✦
طَبْطَبَ طَبْطَبَةً - آواز کرد
تَطَبْطَبَ الْمَاءُ - بانگ کرد آب
تَطْبِیْب مشک را چوب خانه آویختن ودوغ زدن وتیغه بر وپیا ودختن تا فراخ شود ودر زمشک را به دوال دوختن شد والمبالغة

سج

مُطَابَّة - دارو درمان کردن
مُتَطَبِّب علی ابناء الفاعل علم
طب خواننده و برکار دارنده +
اِسْتِطْبَاب درمان پرسیدن از
طبیب یقال هو یستطب لوجعه ای
یستوصف الدّواء ایها یصلح له

ط ب ج

طَبْج - بالفتح محکم واستوار شدن
حماقت وزدن برهر چیز میان کاواک
مانند سر و نحو آن +
طَبِیجَة - کسکینة کون
س طَبَج طَبْجًا - گول گردید
تَطَبَّجَ فی الکلام تطبّجا -
سخن های گوناگون رنگارنگ گفت

ط ب ح

مُطَبَّح - کمعظم فربه و پر گوشت

ط ب خ

طَبْخ بالفتح پختن اشتوا آبا شد
یا اقتدار والفعل من نصر و فتح و
یقال هذه خُبْزَة جَیّدَة الطبخ
و کذا اُجرة
طَبْخَة - بالفتح سخت گول +
طَبَاخ کسحاب دلیم استوای
و نیز طباخ توانائی و فربهی
طَابِخ کصاحب تپ گرم سخت
طُبَّخ کعتر فرشتگان عذاب اسد
آن طابخ است +
طَابِخَة گرمای نیم روز و لقب
عامر بن الیاس بن مضر
طِبَاخَة - بالکسر باورچی گری
طُبَاخَة بضم سر جوش دیگ و
کف آن +
اِمْرَأَة طَبَاخِیَة کراهیة زن
جوان پر گوشت یا زن دانا ملیح
مُطْبَخِیَة کعزابیة مثله
اَطْبَخ کاحمد مرد سخت احمق
و گول +
طَبِیخ - کامیر نوعی از شراب منصف
اکر نیم جوش شیره باشد و گچ و خشت
پخته منه الحدیث اخا اراد الله
بعبد سوءً اجعل ماله فی الطبیخ
طِبِّیخ - کسکیر خربزه لغة فی
البطیخ +
طَبَائِخ الحر - بادهای گرم
طَبَّاخ - کشتان پزنده باورچی
مِطْبَخ کمنبر آلت پختن یا دیگ
مَطْبَخ کمسکن جای پختن
مَطَابِخ موضعی است بمکه
مُطَبَّخ - کمحدث اول بچه سوسمار
یا اول آن حسل است بعد آن غیداق
بعد آن مطبخ بعد آن خضرم بعد آن
ضب و نیز مطبخ جوان فربه
آگنده گوشت +
هذا مُطَّبَخ القوم و مشتواهم
یعنی جای پختن و بریان ساختن
تَطْبِیخ عنیدن بالیدن کودک
و مرشدن یقال طبّخ الحنظل ای کبر
اِطَّبَاخ بتشدید الطاء پخته
گردیدن + یقال طبخته فاطّبخ و
پختنی ساختن برای خود و بریان
کردن و دیگ برنهادن +
اِنْطِبَاخ پخته شدن یقال طبخه
فانطبخ

ط ب د ر

طَبَنْدَر - کسفرجل بدی و فساد
یقال بینهم طبندد ای شر

ط ب ر

طَبْر - بالفتح برجستن و پنهان
گردیدن و جهیدن اسپ برباره
والفعل من نصر
طِبْر - بالکسر ستون قصر
طَبَرِی محرکة و ثلث درهم
شامی است +
طَبَرِیَّة محرکة قصبه است
باردن طبرانی منسوبست بآن
از آن قصبه است حافظ ابوالقاسم
سلیمان بن احمد + و دهی است
بواسط طبری منسوبست بوی
طَبَرَک مذکور است در کاف
بنات طَبَار بفتح را و کسر آن بلایا
و سختیها +
طُبَّار - کرمان درختیست مانا
بدرخت انجیر
طَابَرَان یکی از دو مدینه طوس
است
طَبَرَان دهی است لب حد
توس
طَبَرِسْتَان بلادیست فراخ
و وسیع طبری منسوبست بآن
قاله السیوطی

ط ب ر ج

طَبَرْجَح کجعفر سورچه کذا فی الشمس

ط ب ر خ

طِبْرَاخ بالکسر لقب والد علی بن
ابی هاشم محدث یا آن طمراخ
بمیم است .

ط ب ر ذ

طَبَرْزَذ شکر معروفست گویا که
اطراف آن کنده شده است بتبر
و بقول اصمعی طبرزن و طبرزل
مثله و فی الصحاح الطبرزذ نوع
من السکر و قال الاصمعی یقال
سکر طبرزذ صفة

ط ب ر س

طِبْرِس کزبرج و جعفر نیک
دروغ گوی

ط ب ر ک

طَبَرَک محرکة قلعه است بری
و قلعه است باصبهان

ط ب ز

طَبْز بالفتح پری هر چیزے
طِبْز بالکسر سنگ بزرگ از کوه
یا کرانه قوی تر آن و شتر دو کوهانه
طَنْبَزِیز کزنجبیل کس زن +
ن. طَبَنَ المرأة طبزا گائیدن
آن را

ط ب س

طَبْس - بالفتح سیاه از هر چیزے
طِبْس بالکسر گرگ
طَبَس - محرکة شهرستانی است
در خراسان اعجمی است طبسان
بالتحریک مثله
بحر طبیس کامیر دریای بسیار
آب
تَطَبُّس گل اندود کردن

ط ب ش

طَبْش بالفتح مردم طمش
بمیم شد و منه ما فی الطبش مثله
و ما ادری ای الطمش هو ای
ای الناس هو و کذا ای الطبش هو

ط ب ش ر

طَبَاشِیر مداییست که از جون

سج

نی هندی بهم رسد یا آں خاکستر
بیخ نی است + وفلوس طباشیر که
در شکم نے میباشد مدور است مانند
درهم + وگویند چوں نی از شدت
باد یکی بر دیگری بهم خورد از اینجا
آتش برآید و در نیستاں افتد
طباشیر بندهای نی است که از خاکستر
آں جدا کنند. و بهترین آں سپید
کرد باندک تندی وگزیدگی زبان
ومغشوش آں که از استخوان سر
گوسپند میسازند باندک شوریت
وبیجدت میباشد مقوی دل و
معده وجگر وقاطع تی صفراوی و
سهال دموی

ط ب ع

طَبْع - بالفتح سرشت که مردم
برآں آفریده شده وهو فی الاصل
مصدر + ومثل ومانند ضیع و
ساخت وهیات چیزی یقال
ضربه علی طبع هذا
طِبْع - بالکسر نام جوی وجائے
پست نزد خوردن آب بری کیں
وبری مشک جوی ونهر و زنگ و
ریمناکی بحرکت اطباع جمع
یا بتحریک ریمناکی سخت از زنگ
درشتی وعیب است
طَبَع بالتحریک گناه وعیب و
هرچیزیکه باشد و زنگ وزنگ گرفتن
شمشیر ومانند آں و ریمناک شدن
مرد وکاهل و دون همت گردیدن
ادوا الفعل من سمع و منه فلاں یطبع
یعنی ادراک در سکار و سود رنفادی نیست
بلکه در رذائل امور منهمک و
مستغرق است مانند شمشیر زنگ
آلوده
هو طَبِع طَمِع - گلنف او زشت
خوی ناکس طبیعت ریمناک که شرم
ندارد از زشتی وناکسی
طِبَاع بالکسر سرشت که مردم
را برآں آفریده اند یا اخلاق که
از مطعم ومشرب دراں پیدا و
مستحکم وممتنع الزوال گردد
طِبَاعَة گکتابة شمشیر سازی
طَابِع کصاحب اخلاقی که در
مردم پیدا و ترکیب یافته باشد
از مطعم ومشرب وغیر آں که دفعش
ناممکن بود + ومهرزن
طَابَع بالفتح الباء انگشترین و
آنچه بداں برعطایای مرسوم و
مانند آں نشان وعلامت کنند و
منه علیه طابع الشهداء ای علامتهم
وکسر الباء لغة فی الکل
طَبِیعَة - سرشت که مردم برآں
آفریده شده
هذا مَطْبَعَانُ الابیو بالضم گل
که بداں مهر کرده شود
طَبَّاع کشداد مهرزن و سازنده
هرچه باشد و سازنده تیغ
طَبُّوع کتنور جانوری است
زهردار یا قسمی از لوزینه که گزیدنش
را درد سخت باشد
طِبِّیع کسکیت میانه شگوفه
نخستین خرمابن ولب آں
ف - طَبَعَ عَلَی الکتاب
غیره طَبْعًا بالفتح مهر کرد بر نامه
وجز آں ونقش نمود وطبع السیف
مِنَ الطِّین ساخت شمشیر را از
گل و کذا طَبَعَ اللّٰهُ الخَلْقَ مِنَ الطِّین
وطبع الجرة من الطین + وطبع
الدلو - پرکرد دلو را + وطبع تقاءم
از دست زد پس گردن اورا + و
طَبَعَ اللّٰهُ عَلی قَلْبِهِ - پرده
انداخت بروی و مهر کرد +
طُبِعَ عَلَی الشَّیْءِ - مجهولا سرشته
شد برآں وطَبِعَ فُلَانٌ -
ریمناک شد و زشت گردید + وفی
حدیث الجمعة طُبِعَت فیها طینة
آدم - ای جولت صلصالا ای طینا
ناقة مُطَبَّعَة کمعظمة شتر باده
گراں بار
تَطْبِیع - پرکردن مشک ودلو را
ونیز پلید گردانیدن چیزے
تَطَبَّعَ بطباعه تَطَبُّعًا - خوی
وی گرفت وتطبع الاناء - پر گردید
آوند تطبع النهر کذلک + وتطبع
امرا بتکلف وبخلاف طبع کرد کار
را ویقال الطبع یغلب التطبع

ط ب ق

طِبْق - بالکسر گروه مردم وگروه
ملخ یا بسیار از مردم باشد
یا ملخ ودسر پشم که مرغاں را بداں
شکار کنند و بار درختی وهرچه بداں
چیزے را بچیزے چسپانند و دام
که بوی شکار کنند طِبْقَة کجی و شات
از روز وزمان دراز ومنه اقمنا عنده
طبقا ای زمانا طویلا + وهذا طبقه
ومجاز این موافق وبرابر است و
طِبْقَة - بالکسر ساعت از روز
وعام که بداں صید کنند
کعنب جمع -
طَبَق محرکة تاه هر چیزے و
پوشش آں اطباق واطبقة جمع
ومانند ومساوی هر چیز وروی
زمین وظرفیکه ے خورند براں
ویک قرن از زمان یا بیست سال
وگروه مردم و ملخ یقال اتانا طبق
من النّاس وطبق من الجراد ای
جماعة + یا کثیر از مردم و ملخ
وحال مردم ومنه قوله تعالے
لَتَرْکَبُنَّ طَبَقًا عَنْ طَبَقٍ ای حالا عن
حال یوم القیامة واستخواں
تنک که میان دو پیوند استخواں
پشت باشد یا مهرهای پشت طبقه
یکی وباران عام ومنه فی استسقا
النبی صلی الله علیه وسلم اللّٰهمّ
اسْقِنَا غَیْثًا مُغِیثًا طَبَقًا وپشت
فرج زن وپاره بزرگ از شب وروز
یقال مضی طبق من اللیل و
طبق من النهار ای معظم منهما
وبنات طبق بلاها وسنگ
پشتاں وماراں + وبنت طبق -
سنگ پشت ماده که نود ونه بیضه
دهد که همه سنگ پشت برآیند و
یک بیضه دهد که مار برآید از اں
ونیز پس یکدیگر زاده از بره
وبچه یقال ولدتها طبقا وطبقة
ای ولدت بعضها بعد بعض
طَبَقَة - محرکة زنی بود زیرک
که مردی دانا وهوشیار موسوم شن
بنکاح در آورد وی را ومنه المثل
وَافَقَ شَنٌّ طَبَقَة + وقیل شن حی
من عبد القیس کانوا یکثرون الغارة

طبق الناس حتی اغاروا علی طبقة
وهی ایضا قبیلة فغزتهم طبقة
فضربتهم المثل وسئل الاصمعی
من هذا المثل فقال الشن دعلو من
آدم اتخذ له غطاء وهو الطبق
فوافقه والماء علی هذا عامل علی
الشن وقیل هما قبیلتان اتفقتا
علی امر فقیل لهما ذلک لان کلا
منهما وافق نظیره وقیل طبقة
قبیلة من ایاد کانت لا تطاق
فارقعت بهاشن فانتصفت منها و
اصابت فیها ـ وطبقات الناس
اجناس مختلفه از مردم طبقة یک
جنس از انها
بنت طبقة کفرحة دست به پهلو
چسپیده وکوتاه درکشیده
طابق کهاجر وصاحب خشت
پخته کلان وعضو هرچه باشد ومنه
فی غلام ابق لاقطعن منه طابقا
ان قدرت علیه ای عضوا او دست
ومنه امر فی السارق بقطع طابقه ای
یده وآن قدر از بزکه سیر کند دو
سه کس را بالنصف آن وتابه معرب
است طوابق وطوابیق جمع
تنه طابقیه نوعی از دستار بستن
وآن بر سر بستن باشد بی زیر حنک
طباق بالکسر موافق وبرابر یقال
هذا طباقه ای موافقه ـ والسموات
طباق جهت مطابقت بعض مر
بعض را یا اینکه بعض آن بالای بعض
است وطباق الارض هرچه
بالای وی است وقوله تعالی وهی
سبع طباقا ای المطبق علی بعضها

قیل من یعجز عن الکلام فتنطبق
شفتاه ـ
طبیق کامیر ساعتی از شب
طبق بالضم جمع ـ وزمانه دراز
یقال اقام عنده طبیقا ای زمانا
طویلا ـ وموافق وبرابر یقال
هذا طبیقة ـ
طبیقة موافق
جمل طباقاء ـ بالفتح شتر
ناتوانی که از گشنی درماند ـ رجل طباقاء ـ
آنکه بروی سخن بسته گردد یا آنکه
بپوشاندن را لبسیه جهت غربی
وگرانباری خود یا مرد درمانده و
عاجز وناتوان
طباق ـ گز نار درختی است که در
کوه های مکه روید نوشیدن مطبوخ
آن نافع است مر زهرها را وجهت
خارش وگرد تپهای کهنه ومغص
ویرقان وسده های جگر شدید
الامتحان است
طاباق ـ خشت پخته کلان
س طبق یفعل نزدیک گردید
بکردن کار ـ وطبقت یده طبقا
دیگر آنکه چسپیده ست او به پهلو
کشته نشد
جنون مطبق ـ بکسر الباء
دیوانگی پوشنده عقل
حمی مطبقة ـ تپ درگیرنده
تمام اندام وتپ شب روز خنک
نشود
حروف مطبق علی بناء المفعول
صاد وضاد وطاء وظاء است
اطبقه المباقا پوشانید اعما

واطبق القوم علی الامر اجماع
کردند بر کاری وفراز آمدند بر آن
واطبقت النجوم ـ بسیار
شدند ستارها وظاهر گردیدند
واطبقت علیهم سبعا یعنی
هفت روز پیوسته بارید ـ ونیز
الطباق برهم نهادن چیزی وپوشیدن
توبرتو وبرابر کردن وما اطبقه ـ
کدام چیز دانا وزیرک کرد او را
مطبق کمحدث مرد رسا در امور
سحابة مطبقة کمحدثة ابر
که باران او همه جا رسیده
طبق الشیء تطبیقا در گرفت
تمامه آن چیز را وشامل گشت
طبق السحاب الجو پوشید ابر
هوا را وطبق الماء وجه الارض
فرو گرفت آب زمین را ـ ونیز
تطبیق دست میان دو ران نهادن
در رکوع ورسیدن شمشیر بر پیوند
وقت زدن وجدا کردن آن یقال
انه یطبق المفصل للرجل اذا اصاب
الحجة ـ وبر دو دست معا برداشتن
ونهادن اسپ دویدن وسم بر سم
نهادن اسپ در رفتن ودویدن
وبهمه جا رسانیدن ابر باران را وبهمه
زمین فرو گرفتن آب باران وبرابر
کردن وموافق نمودن
طابق بین قمیصین مطابقة
یکی را بر دیگری پوشید ـ ونیز
مطابقة موافقت وبرابر کردن
وچسپانیدن ورفتن بابند بر پای
وسم پای بجای سم دست نهادن
اسپ در رفتن ودر دویدن عادت

کردن برکاری
تطبق برابر شدن مطاوع است
مر اطباق یقال اطبقه فتطبق
وتوبرتو پوشیدن چیزی را
تطابق اتفاق کردن
انطباق ـ موافق وبرابر شدن

ط ب ل

طبل ـ بالفتح دهل یک رویه باشد
یا دو رویه وغولک سیم که بهندی
گولک است اطبال وطبول جمع
وخلق ومردم وجامه است
یمانی که نگار طبل دارد یا جامه
مصری است وبلع ومنه هو تحت
الطبلیة ای دوام الخراج بدیقال
ما ادری ای الطبل هو ای ای الناس هو
طباله ـ کتابة طبل نوازی
طوبالة بالضم میش طوبالات
جمع ولا یقال للکبش طوبال
طبال ـ کشده او طبل نواز
ن ـ طبل طبلا دهل زد
تطبیل دهل نواختن

ط ب ن

طبن بالفتح گروه بسیار وبحرک
ویقال ما ادری ای الطبن
هو ای ای الناس هو
طبن بالضم طنبور یا رباب
طبنة بالضم آواز طنبور یا رباب
ونیز طبنة بازیچه است طبن
مصدر وجمع یا همان طبن است
طبنة بالکسر زیرکی طبن کعنب
جمع
طبن محرکة زیرکی طبانه
طبانیه طبونة بالفتح نیز مثل

طَبَن کعصر وثبات بازی است معرب تبنراکہ بفارسی سدرنامند وآں خطوط ہا است کہ برزمین کشند ومہرداریکہ آنرا دردام کرکس وروان نہند برای صید۔

طَبِن ۔ککتف زیرک و دانا

طَابِن ۔ زیرک وفہیم

طَابُون جای آتش خوابانیدن

طُوبَانِیَة بالضم قلعه است بفلسطین

س ص ۔ طَبِنَ له طَبْنًا و طَبَانَةً وَطَبَانِیَةً وَطُبُونَةً زیرک شد و دانا گردید ونیز طبن بالفتح وبحرک فرو پوشیدن آتش را تا نمیرد

مُطَابَنَه موافق وبرابر شدن وقولہم طَابِنْ هٰذِهِ الْحَفِیْرَة علی صیغة الامر یعنی پست بکن کو آتش خوابانیدن را

مُطْمَئِن معنی است در مطمئن

اِطْبَأَنَّ اِطْبِئْنَانًا ۔ آرامید و قرار گرفت

ط ب و

ن ۔ طَبَاهُ اِلَیْهِ طَبْوًا خواند اورا بسوی آں ہو طَبَاهُ عَنِ الْاَمْرِ برگردانید اورا ازاں کار

اِطَّبَاهُ اِطِّبَاءً ۔ بالتشدید خواند وی را و اَطْبَی الْقَوْمُ فُلَانًا دوست گرفتند اورا وقبول کردند برگزیدند برای ذات خود

ط ب ه ج

طَبَاهِجَة ۔ گوشت کفانیده وبوی آں ظاہر کرده معرب تباہہ

طَبَاهِج وبمعنی گوشت در روغن سرخ کرده یا آں کباب شامی است

ط ب ی

طُبْی ۔ بالکسر والضم سرپستان مادیان سباع وخر واسپ وناقه وجز آں اَطْبَاء جمع ۔ وفی المثل جاوز الحزام الطبیین ای اشتد الامر وتفاقم ۔ وذو الطبیین لقب وثیل بن عمرو

خِلْفُ طِبْی کغنی سرپستان مجیب کہ ہموارہ شیر آید

طَبِیَّة کغنیت کار عظیم سخت

طُبْیَاء بالفتح مثله

ص ۔ طَبَیْتُهُ عَنْهُ ۔ بازگردانیدم آنرا از وی ۔ وَطَبَیْتُهُ اِلَیْهِ ۔ خواندم وی را بسوی آں وکشیدم

س ۔ طَبِیَتِ النَّاقَةُ طَبْیًا ۔ شد بیدا نیک فرو ہشته وسست گردید سرپستان وی

اِطَّبَاء ۔ بالتشدید خواندن کسے را بسوی چیزے وبرگزیدن اورا برای ذات خود

باب الطاء فصل التاء

ط ت و

ن ۔ طَتَا طُتُوًّا ۔ بالضم رفت

باب الطاء فصل الثاء

ط ث ء

ف ۔ طَثَأَ طَثْأً ۔ بالفتح بازی کرد بقلہ کہ نوک چوب باشد فکند پلیدی را

ط ث ث

طَثّ بالفتح نوعی از بازیچہ کودکاں کہ می اندازند چوب مدور را

مِطَثَّة ۔ بالکسر چوبی است گرد کہ بداں بازی طث کنند بفارسی چکر

ط ث ر

طَثْر ۔ بالفتح بطنی است از ازد

طَثْرَة بالفتح سطبری شیر و مانند آں وسر شیر از چربش ولای وچغز لاوه وآب سطبر ودفزک و فراخی زندگانی وپشم گوسپند وروغن آں وسر جغرات

طَثَرِیَّة محرکة نام مادر یزید بن طثریة شاعر قشیری

لَبَنٌ طَاثِرٌ شیر جغته

طَیْثَرَة ۔ بالفتح نام مردی

طَیْثَار ۔ بالفتح علی فیعال شیر بیشہ ولپشہ ودرجل طیثار مرد بے باک طثیاد ۔ بتقدیم ثای مثلثه مثله فیهما

ن ۔ طَثَرَ اللَّبَنُ طَثْرًا وطُثُورًا سطبر گردید وکذلك السمن وغیره

اَطْثَرُوا بسیار شدند

ط ث ر ج

طُثْرُج کجعفر مورچہ

ط ث ن

طَثْن بالفتح سبکی نشاط وشادی وتنعم

ط ث و

طُثَا ۔ محرکة بچہ ہای خورد

ن ۔ طَثَا طُثُوًّا ۔ بازی کرد بنوک چوب

باب الطاء فصل الجیم

ط ج ن

طَجْن ۔ بالفتح بریان نمودن گوشت وجز آں

طَاجَن کہاجر وبکسر العین تابہ کہ بداں بریان کنند طَیْجَن کحید رمثله معربان لان الطاء والجیم لا یجتمعان فی الکلام

مُطَجَّن کمعظم بریان کرده در تابه

باب الطاء فصل الحاء

ط ح ب

طُحَاب کغراب موضعی است ومرآں موضع را روزیست عظیم

ط ح ث

ن ۔ طَحَثَهُ طَحْثًا ۔ بالفتح راند آنرا بدست ودفع نمود

ط ح ح

طَحّ ۔ بالفتح گستردن وپوشیدن خراشیدن ومالیدن وکوفتن چیزے را والفعل من نصر

طُحُح ۔ بضمتین خراشیده وانچہ بداں خراشند

مِطَحَّة کمذبة دنباله سُم گوسپند یا چیزے است برآمده گرد در پایش کہ بداں خراشید زمین را

طَحْطَحَة شکستن ۔ طِحْطَاح بالکسر مثله وجدا کردن وپریشان نمودن جہت ہلاك واہلاك است بقا

طَحْطَح بہمای فرتهم وخندیدن یا دنداں سپید کردن

ما علیه طَحْطَحَة ۔ بالکسر نیست بروی چیزے یا موی

طحطاح بالفتح شیر بیشه
اطحه اطحاحا. افگند ویرا
وانداخت
انطحاح گسترده وکشاده شدی

ط ح ر

طحر. بالفتح بیرون انداختن
چشم وچشمه خاشاک را یقال طحرت
العین قذاها وراندن وگائیدن
وازبن بریدن حجام غلاف سرنره
را در ختنه والفعل من فتح + وپاره
از ابر تنک یقال ما فی السماء طحر
ای قطعه طحرة وطحر وطحرة
محرکتین وطحرور وطحرورة
بضمتین وطحربة کعفربة مثله
ونیز طحرة ویسکن بشم یقال ما
لقیت علی الابل طحرة ای ویرا
ولباس ومنه ما علیه طحرة ای
لباس طحرية مثله فیهما.

ج ۳

طحور کصبور چشم وچشمه بیرون
اندازنده چرک وخاشاک را +
طحورة مثله وشتابنده وکمان
دور اندازنده
طحیر کامیر نوعی از پیچاک
شکم که دران تنفس سخت باشد
ونخیدن وسخت دم زدن طحار
بالضم مثله فی الکل والفعل
من ضرب
مطحر کمنبر کمان تیر دور انداز
ونیز که دور رود وشیر بیشه + وحرب
مطحر ربه زبون که دور اندازد
یکدیگر را
مطحرة کمکنسة جنگ زبون که
دور کننده دفع سازد یکدیگر را ونیزه
بفصل طحور کگرم پیکان دراز
اطحر الحجام از بن برید حجام غلاف
سرنره وقت ختنه

ط ح ر ب

طحرب کزبرج آب آورد
طحرب القربة طحربة پرکرد
مشک را + ونیز طحربة کدحرجة و
بکسر اللام عن ابی عبید لثة پاره
وابرپاره طحربة بکسر الطاء و
الراء وضمهما مثله + وقیل خاص
بالجحد یقال ما علیه طحربة ای شئ
من اللباس ومنه حدیث القبا
متنزو الشمس من رؤس الناس
ولیس علی احد منهم طحربة
وما فی السماء طحربة ای شئ من
غیم + ونیز بالیدن چیزی را تا نرم
شود وکشاده گردد ونیک پرکردن
وسیراب گردانیدن وجنبانیدن
خنور وجز آن تا نیک پر + دوسخت
دویدن وتیز دادن
طحرف. کزبرج آشامیدنی است
تنگ جز نبابه وشوربای تنگ وسک
تنگ دابر تنگ طحرفة مثله فی الکل

ط ح ر م

ما علیه طحرمة بکسر تهین نیست
بروی چیزی
طحرم السقاء طحرمة پر کرد
مشک را + وطحرم القوس زه
کرد کمان را

ط ح ز

طحز. بالفتح کنایه از جماع است

ط ح س

ف طحس الجارية طحسا.
بالفتح گائید آن را

ط ح ف

طحاف کسحاب ابر بالا رفته لغة
فی الخاء عن ابن عدیس

ط ح ت

طحت کقبر شتری که هنوز
فرو خوابیدن نیاموخته باشد

ط ح ل

طحلة بالضم سبز رنگی وآن رنگی
است میان تیرگی وسیاهی بااندک
سپیدی
طحل ککتف خشمناک وپر آب
چغزلاوه بر آورده وسیاه + رجل
طحل مرد کلان سپرز ودمند
آن + وشراب طحل شراب نه تیره
ونه روشن عراب طحل کذلک
طاحل کصاحب سپرز رنگ
ذئب اطحل گرگ نه تیره نه سپید
وکذا رماد اطحل وشراب اطحل
یعنی نه تیره نه روشن + وماء اطحل
آب چغزلاوه بر آورده + وفرس
اطحل اسپ که سبزی او اندک
مائل بزردی باشد + ونیز اطحل
نام کوهی بمکه که ثور بن عبد مناف
را بوی مضاف کنند وگویند ثور اطحل
شاة طحلاء گوسپند نه تیره ونه
روشن + ونیز طحلاء دوده اند
بمصر
طحال ککتاب سپرز طحل ککتب
جمع + که اسپ سپرز ندارد و
این شکست در شتاب روی چنانکه
گویند شتر مراره ندارد یعنی بددل
است + ونیز طحال نام سگی وموضعی
است مرنبی غبر را فی منه المثل
ضیعت البکار علی الطحال در حق شخصی
گویند که طلب کند حاجت را از
شخصی که بدی رسانده باشد ویرا
اصله ان سوید بن ابی کاهل عیر بنی
غبر بقوله: من شرة التیک بغیر
مال + فالغبريا علی الطحال: ثم اسر
سوید فطلب الی بنی غبر ان
یعنوه فی فکاکه فقالوا له ذلک
معقل بن خویلد بن مطحل.
کمنبر شاعر هذلی است یا آن ابو
المطاحل است
یوم مطاحل کمساجد روزی
است که عربان دران کشته شدند
یا آن نام موضعی است
مطحول بر سپرز زده شده + و
اناء مطحول آوند پر
ف. طحله طحلا بالفتح وبحرک
بر سپرز وی زد وطحله پر کرد
آن را
س طحل طحلا بالتحریک
دردمند سپرز گردید ونیز کلان شد
سپرز او + وطحل مجهولا کذلک + و
طحل الماء تباه شد آب بوی گرفت
از لای + طحل سپرز رنگ گردید

ط ح ل ب

طحلب کقنفذ وبفتح اللام
چغزلاوه که بسبب دیر ماندگی آب
پیدا شود طحلب کزبرج مثله +
وطحلب القصر خزاز الصغر
است
طحلبة کزبرجة شئ اندک وحقیر

دموی و منه ماعلیه طحبة ای شعرة

مُطحَلِب علی بناء الفاعل آب جغز لاوه ناک و بفتح اللام مثله

طحلب الماء مطحلبة جغز لاوه بر آورد آب طحلب تعین کذلک

وطحلب الابل - بریدپشم شتران را و طحلب فلانا کشت اورا و طحلبت الارض سبز شد از نبات

ط ح ل م

طحلمة کزبرجة ابر یا ابر پاره یقال مافی السماء طحلمة ای غیم او قطعه منه

ط ح م

طَحمَةُ الوادی - بالفتح بهترین جای از وادی و معظم آن طحمة السیل و طحمة اللیل کذلک

و بثلث فی الکل و گروه مردم یقال اتنا طحمة من الناس ای جماعة

و طحمة الفتنة - دوادوش مردمان در وقت فتنه ÷ و طحمة ابلیس افساد واست ÷ ابو طحمة عدی بن خارثة از شرفا است ÷ و نیز طحمة گیاهی است یا آن نوعی از گیاه شوره

طُحمة کهمزة شتران بسیار و مرد سخت کارزار کننده

طَحوم - بالفتح بسیار راننده

طَحماء بالفتح و المد گیاهیست یا نوعی از شوره گیاه

مَطحوم پر هر چه باشد

ط ح م ر

طحمرة جستن و پر کردن مشک

و بزه کردن کمان را

طِحمِرة - بکسرتین پاره از ابر و موی و منه ماعلی راسه طحمرة ای شعرة

طِحمِبر - کقندیل ابر پاره یقال مافی السماء طحمیر ای لطخ من السحاب

طَحمَریرة بالفتح مثله

طُحامِر کعلابط کلان شکم

ط ح ن

طِحن بالکسر آرد و منه المثل اسمع جعجعة ولا اری طحنا یعنی آواز آسیا می شنوم و نمی بینم آرد را

طُحَن کصرد شیر بیشه و جانوریست و مرد کوتاه بالا

طِحانة بالکسر آسیاگری

طاحن کصاحب گاو یکه در مرکز خرمن بندند وقت کوفتن خرمن

طَحون کصبور مقدار سه صد گوسپند و لشکر گران یا لشکر و کارزار و شتر بسیار

طَحین کامیر آرد

طاحونة آسیا

طَواحن دندانهای بزرگ جمع طاحونة یا طاحنة -

طَحّان کشداد آسیابان و هو منصرف ان لم یجعل من الطح ÷ و فی المثل این الماءون من الطحان

طَحّانة - گنتانه شتر بسیار

مِطحَن کمنبر آسیا

مِطحان بالکسر مار حلقه زده گرد گردیده

ف طحن البر طحنا - آرد کرد گندم را و کذا طحنت الرحی ÷ و طحنت الافعی گرد گردید

مار

تطحین - آرد کردن

ط ح و

طَحو گستردن و گسترده شدن و بدراز اکشیدن و پس پهلو چپ خفتن یا عام است و رفتن یقال ما ادری این طحا ای ذهب و بردن کسی را و اول او بسوی چیزی یقال طحابه قتبة ای ذهب به فی کل شیء و الفعل من فتح ÷ و نیز طحو - دور گردیدن و هلاک شدن و اندوهگین گردیدن و بر روی افگندن مردم را و الفعل من نصر ÷ و الطحی بالیاء لغة فیه طحیة من السحاب بالفتح ابر پاره

طَحا - بالقصر زمین فراخ و کشاده

طَحاء بالمد معرفة چهار ده است بمصر

طَحاوة دهی است بمصر از ان ده است امام ابو جعفر احمد بن محمد بن سلامة از وی طحاوی

طاحی گروه بزرگ و گسترده و بالا بر آمده و آنچه که پر کند هر چیز را و دراز کشیده یقال ضربه ضربة طحا منها ای امتد

طاحیة بن سود بن حجر بطنی است از ازد و طاحی منسوب بوی ÷ و مظلة طاحیة سایبان بزرگ مطحیة و مطحوة مثله

طواحی کرکسان بر هوا کرد مردار گردنده

و بقلة طحیة گسترده تره رونیده بر زمین

باب الطا فصل الخاء

ط خ خ

طخ بالفتح انداختن چیزی و دور کردن و گائیدن و الفعل من نصر

طُخوخ بالضم دشوار خوی و بد صحبتی

طیخ طیخ حکایت آواز خندیده

طخطخة برابر کردن چیزی را و فراهم آوردن بعض آن با بعض و حکایت آواز یا حکایت ضحک

طخطاخ بالفتح مرد بد خلق و آواز زیور و ابر تو بر تو و نام مردی

طُخاطخ کعلابط تاریکی

مُتطخطخ سیاه و ابر سیاه و تو بر تو و سست بینائی

مِطخة بالکسر چوبی است که طفلان بدان بازی کنند

ط خ ر

طَخر بالفتح ابر سیاه تنگ

طاخر ابر سیاه

طُخرور بالضم پاره ابر تنگ

طخاریر جمع و مرد غریب و آنکه نه چست باشد و نه سست ÷ و یقال جاءنا طخاریر یعنی آمدند اورا مردم در آمیخته از هر جنس یا آمدند اورا متفرق و پریشان

مُطخرِد کمدحرج سست و ناتوان

اتان طخاریة خر ماده نجیب و اصیل

طُخارستان - بالضم شهریست

ط خ ر ب

طَخرَبَة کہ جرجبة پارہ و ابر پارہ لغة فی الحاءِ المهملة وقد مرّ در ذکر او اهمنا طُخرُ بیّة بالضم مشددة الیاء

ط خ ر م

طَخارِم ۔ کعلابط خشمناک

ط خ ز

طِخز بالکسر دروغ

ط خ س

طِخس بالکسر بن مریخ بر خیزی یقال هو طِخسُ شَرٍّ ای نهایة فیه او اصل و باعث علیه

ط خ ش

س ۔ طَخِشَت عَینُهُ طَخَشًا ۔ بالفتح و التحریک تاریک شد چشم او

ط خ ف

طَخف بالفتح اندوه و غم که دل را فرگیرد و شیر ترش و ابر تنک بالا رفته

صَخفة بالکسر و بالفتح کو شے است مرغ و ... ابر آن پا مهاست و آب خوبی دهمای حضرتیہ یا طخفة نام جای است از آن است یوم طِخفة مربنی یربوع را با قابوس بن منذر بن ماء السماء و ابن طِخفة صحابی است ذکر فی ط ہ ف

طَخاف بالفتح ابر تنک بالا رفته

طِخاف ککتاب و بفتح ابر تنک که از خلال آں آسمان دیده شود

یا طخاف بالکسر جمع طخفہ است

طَخِیفَة سفینه نوعی از آش و آں چناں باشد که پارہای گوشت و در دیگ انداخته آب بسیار در آں ریخته بر آتش نهند چوں پخته شود فرود آرند

امان طَخفاء ۔ کحمرا خرماده سیاه بینی

ضرب طِلخف کہزبرز و گے سخت لام زائد است

اِطّخاف طخیفہ ساختن کہ آش باشد

ط خ م

طَخمَة بالفتح گلہ بزاں

طِخمَة بالکسر نام والد حوشب تابعی

طُخمَة بالضم سیاہی نوک بینی

اُطخَم قچقار سیاہ سر تیرہ اندام و اسپ کہ از کاکل تا دمش خط سیاہ باشد و نوک بینی مردم دستور و گوشت خشک کہ بسیاہی زند

طُخوم ۔ بالضم حد فاصل میاں دو زمین

طَخِم کامیر گوشت خشک کہ بسیاہی زند

طَخیم بن ابی الطّخماء کزبیر شاعر است

ف ک طَخَم بزرگ منشی نمود و تکبر کرد

اِطخَمَّ اِطخِمامًا مائل بسیاہی گردید گوشت خشک

ط خ م ر ث

طُخمورث ملکی بود از ملوک فارس کہ ہفت صد سال پادشاہی کرد

ط خ م ل

طِخمِیل کقندیل خروس

ط خ و

طَخوَة بالفتح ابر تنک

ط خ ی

طَخیَة بالفتح ابر پارہ و هرد گول طَخیُوت جمع ؛ و تاریکی و شباہت

ظلامٌ طاخٍ ۔ تاریکی سخت تاریک

طَاخِیَة کصاحبة نام مورچہ کہ با سلیمان علیہ السلام در سخن در آمدہ

طُخیّ کسمی خروس

طَخا ۔ کسما ابر بالا بر آمدہ یقال مَا فِی السَّمَاءِ طَخاءٌ ای شَیءٌ مِن سَحَابٍ و اندوہ کہ دم باز گیرد از وی ؛ و قال ابو عُبَید وَجَدتُ عَلَی قَلبِی طَخاءً ای شِبهَ الکَرَب

طَخیَاءُ بالفتح و المد شب تاریک و سخن نا مفہوم یقال تَکَلَّمَ بِکَلِمَةٍ طُخیَاءَ ای اَعجَمِیَّة

باب الطاء فصل الدال

ط د و

طَادِیَة ثابت دیرینہ یقال عادةٌ طَادِیَةٌ ای ثَابِتَةٌ قَدِیمَةٌ مقلوب و اطدة طَیادی جمع

باب الطاء فصل الراء

ط ر ء

طَرءٌ بالفتح طرو و بالضم از جائی و شہری آمدن کسی یا ناگاہ بر آمدن از جای کسی و الفعل من فتح یقال طَرَأَ عَلَیهِم اِذَا اَتَاهُم مِن مَکَانٍ اَو خَرَجَ عَلَیهِم مِنهُ فُجَاءَةً

طُرأَةُ السَّیلِ دفعہ از سیل و معظم آں

طَارِی آیندہ یا ناگاہ بر آیندہ طرءاء کرمان و طُرآء کرماء جمع

طَارِئَة واہیہ و زناً و معنی

طَرِیّ کامیر تر و تازہ

طُرآن کقرآن کوہی است کہ دراں کبوتراں بسیار میباشند و راہ و کار منکر و بد

امرٌ طُرآنیٌّ ۔ بالضم کاری کہ معلوم نشود از کجا رسیدہ ؛ حمامٌ طرآنی ۔ مثلہ

لَا یَطرُو مُعَ البَقلِ طَرَاءَةً طَرَاءً تر و تازہ گردید نہ خلاف ذَوِیَ

اِطرَاء ۔ از حد در گذشتن در مدح و نیک مبالغہ کردن دراں

ط ر ب

طَرَب محرکة شادمانی و اندوہ از لغات اضداد است یا سبکی نشاط یا اندوہ مختص بشادمانی نیست ؛ و جنبش و میل بسوئے چیزے و الفعل من سمع

طَرِب ککتف نام اسپ آنحضرت صلی اللہ علیہ وسلم

اَطرَاب خیار و برگزیدہ ریاحین

طُرَابِیَة بالضم و التخفیف شہرستانی است بمصر یا آں ضرابیة است

طَرُوب کصبور مرد بسیار طرب

ابل طِرَاب بالکسر شتراں مایل بوطن

طَیرُوب ـ بالفتح نام مردی
طَاراب وهی است بنجارا
مَطْرَب بالفتح راه تنگ متفق
یا راه کوچک که بشارع عام پیوسته
مَطْرَبة بالتاء مثله ومنه الحدیث
لعن الله من غیّر المطربة مَطَارِب
جمع ونیز مَطَارِب روستای است
بیمن
رجل مِطْرَاب بالکسر مرد
طرباک مِطْرَابة مثله
اِطْرَاب سرود گفتن و در طرب
آوردن کسی را
تَطْرِیب در طرب آوردن و سرود
گفتن و نیکو کردن آواز کشیدن
بجانب چیزی و دراز کردن آواز و
قرائت
تَطَرُّب سرود گفتن و در طرب
آوردن و شادمان کردن
اِستِطْرَاب طرب خواستن و بحرکت
آوردن شتر را از سرود

ط ر ب ل

طِرْبَال بالکسر مناره بلند همچنین
بر کوه و هر بنای بزرگ بلند و هر پاره
از کوه و دیوار دراز و هو امنه الحدیث
اذا مر احدکم بطربال مائل فلیسرع
المشی و سنگ بلند بزرگ در کوه
حِرْبِیل کقندیل لونه که بدان
خرمن را کوبند
طَرَابِیلُ الشام بالفتح صومعهای
شام
طَرْبَلَ بَوْلَهُ باز انداخت کمیز را

ط ر ب ل س

طَرَابُلُس بالفتح وضم الباء واللام
شهریست بشام و شهریست
بمغرب یا لغت شامیست و اصل
آن اَطْرَابلس بهمزه یا لغت رومی
است معنی آن سه شهر

ط ر ث

طَرْث بالفتح هر بنای تازه و نو
طِرْث بالکسر کرانه تندی لب
فرج
طُرْثُوث کعصفور سبزه و گیاهی
است باریک شاخ مایل بسرخی
شیرین بار خورده میشود طَرَاثِیث
جمع
طُرَیثِیث مصغر ادهی است
به نیشاپور
تَطَرْثُث کتدحرج گیاه طرثوث
جیدن یقال خرجوا یتطرثثون
یجتنبونه

ط ر ث خ

طَرْثَخَة بالفتح سُبکی و چُستی

ط ر ث م

طَرْثَمَة بالفتح سر فرو افکندن
و خاموش بودن از خشم یا تکبر

ط ر ج ه ر

طَرْجَهَارَة بفتح والکسر کاسه
مانندی که آب خورند بوسے و
پنگانچه

ط ر ج ه ل

طِرْجِهَالَة بالکسر پنگانچه و کاسه
خرد

ط ر ح

طِرْح بالکسر جای دور
طَرْحَة بالفتح چادر
طَرَح محرکة جای دور و نیّة
طَرُوح تقصد دور و بعید و افکنده
شده طَرْح بمعنی مطروح
طِرَاح کسحاب جای دور
طَرُوح کصبور جای دور و قوس
طَرُوح کمان تیر دور انداز و
خرمابن دراز شاخ و مرد که در هر
جماع بار دار سازد
طُرَّح کقبر مکان بعید
طِرْیَح کامیر جای دور و نیز طِرْیَح
از اعلام است
طُرَیح کزبیر نام مردی
سیر طُرَاحِیّ بالضم سیر دور و
دراز
سَنَام اِطْرِیح بالکسر کوهان دراز
طَرْحَان بالفتح موضعی است
نزدیک ضیمرة
طَرَّاح کشداد از اعلام است
طَرْف مِطْرَح کمنبر چشم
دوربین و رمح مُطَّرَح نیزه دراز و
فحل مِطْرَح کشن که موقع
منی او دور باشد از رحم ماده
طِرْمِحَة دراز ساختن بنا و میم
زائد است
طِرِمَّاح بن حکیم بکسرتین و
تشدید المیم شاعری است طائی
مَطْرُوح جای دور افگنده و
نام مردی
ف ـ طَرَحَهُ وَبِهِ انداخت
او را و دور گردانید
س ـ طَرِحَ طَرَحًا زشت گردید
نوی او و نیک مرفه الحال و فراخ
عیش شد
مُطَرَّح معظم نام مردے
تَطْرِیح افکندن و دور کردن شد و
للمبالغة و طویل و دراز ساختن بنا را
یقال طرّح البناء اذا طوّله و طرّح
الجدار کذلک
مُطَارَحَة الکلام باهم سخن
در افکندن
اِطَّرَحَهُ کافتعله افکند او را و دور
گردانید
مشی مُتَطَرِّحًا ـ برفتار ماندگان
رفت

ط ر ح م

طُرْحُوم کعصفور دراز و آب
برگردید رنگ و مزه

ط ر خ

طَرْخَة بالفتح حوض بزرگ
مانندی نزدیک مخرج کاریز کلمه است
غیر عربی که داخل لغت عرب
گردیده
طَرْخَاباذ بالفتح دهی ست
بجرجان
طِرِیخ کسکین ماهی است خرد
که آنرا نمک زده گذارند
طَرْخُون بالفتح گیاهی است
معرب ترخ بیخ ریشهای آن
عاقرقرحا است قاطع شهوتست
طَرْخَان بالفتح اسم است
مر رئیس شریف را و آنکه پادشاهان
قلم تکلیف از وی بردارند و بر گناه او را
مواخذه نکنند لغت خراسانی است
طَرَاخِنَة جمع الخاء المعجمة و دنج
طَرْخَان بالکسر والده سلیمان تیمی
است و نیز لقب حمید بن ابی
حمید طویل

ج ۳

ط ر خ ش

طَرْخَشَة بالفتح خفت وسبکی ونیستی

ط ر خ ف

طِرْخِف کنز برج مسکه تنک که روان باشد یا هیچ کاره وبدترین مسکها است طِرْخِفَة مثله

ط ر خ م

مُطْرَخِم کقشعر بر پهلو خوابیده و پرخشم ومتکبر و د شابٌّ مُطْرَخِمٌّ جوان نیکو بدن تمام اندام

اِطْرَخَمَّ الرَّجُلُ اِطْرِخْمَامًا کنایه کردید بینایی وی واِطْرَخَمَّ اللَّیْلُ سخت تاریک وسیاه شد شب ونیز اِطْرِخْمَام تکبر کردن و بزرگ منشی نمودن

ط ر د

طَرِد گلنف آب باران که بسیل ستوران آمیخته از کثرت آمده شده آنها

طِرْدَة بالکسر اسم است مطارده ابطال را در یک مرتبه یعنی حمله آوردن حریف بهمدیگر را در یکبار

طِرَاد کلتاب نیزه کوتاه که بدان شکار کنند یا عام است

بَنُو طَرُود کتنبور بطنی است از حرم بن ربان بن ثعلبه

طَرِیْد کامیدانده ونفی ودور کرده شده وتنه درخت کج شده که شاخ بزرگ مانده ورود دراز آنکه بعد دیگری زاده باشد اول هم طرید ثانی است وبَنُو طَرِیْد بطنی است

طَرِیْدَة شکار رانده شده که در پی وی قوم است که شکار کنند آنرا رانده و پاره کم عرض از گیاه وزمین و... پاره دراز وکاروان شتر و چوب که بر دوک وتیر قمار نهند وتراشند مانند رنگ وبازی است که عامه ... وضبط نامند فاذا وَقَعَتْ یَدُ اللَّاعِبِ مِنْ آخَرَ عَلَی اَبْدَنِهِ اَوْ رَاْسِهِ اَوْ کَتِفِهِ فَهِیَ اللِّسَةُ وَاِذَا وَقَعَتْ عَلَی رِجْلِهِ فَهِیَ الْاَسِّ وخرقه ترکه بدان تنور را پاک کنند

طَرِیْدَان شب وروز

طَرَّاد کشداد کشتی خرد شتاب رو وجای فراخ وسطح هموار وسیع وآنکه قرأت را بر مردمان دراز کند گویا که از طول قرأت مردمان را می راند و روز دراز و نام جماعتی

طِرَّاد کرمان موضعی است

بَنُو طُرُوْدِیْن بالضم طعامی است مرکرا ورا

مِطْرَد کمنبر نیزه خرد که بدان شکار کنند

مِطْرَدَة دکیسر میان راه وبالفتح سبب راندن وبکسر لشته پاره که بزرگ دُ بدان تنور پاک کنند

مَطَارِد کوهها است بتهامه کانه جمع مطرد

مَطْرُود رانده ودور کرده شده وبَنُو مَطْرُود بطنی است

تقول طَرَدْتُ الْقَوْمَ طَرْدًا آمدم قوم را و گذشتم از آن دنگاوند کردم پس طَرَدْتُهٗ دور کردم اورا از خود ونیز طَرْد وتحریک راندن ودور کردن وفراهم آوردن شتران از اطراف واکناف آن یقال طَرَدْتُ الْاِبِلَ طَرْدًا اِذَا ضَمَمْتَهَا مِنْ نَوَاحِیْهَا وتحریک مرسیدن بشکار

اِطْرَاد دور کردن فرمودن کسی را یا بدر ونفی کردن از شهر یا فراهم آوردن شتران را از اطراف واکناف یقال اَطْرَدْتُ الْاِبِلَ اِذَا اَمَرْتَ بِطَرْدِهَا ؛ وقَالَ ابْنُ السِّکِّیْتِ اَطْرَدْتُهٗ اِذَا صَیَّرْتَهٗ طَرِیْدًا وَطَرَدْتُهٗ اِذَا نَفَیْتَهٗ عَنْكَ وَقُلْتَ لَهٗ اِذْهَبْ عَنَّا ونیز اطراد گرو کردن با کسی در سبقت وجز آن ومنه لَا بَاْسَ بِالسِّبَاقِ مَا لَمْ تُطْرِدْهُ وَیُطْرِدُكَ وهو ان تقول ان سبقتنی فلك علی کذا وان سبقتك فلی علیك

مُطَّرِد کمعظم روز دراز

تَطْرِیْدُ السَّوْطِ دراز کشیدن تازیانه ودور کردن فرمودن کسی را

مُطَارَدَة حمله آوردن بر یکدیگر طِرَاد مثله وهم فرسان الطِّرَاد ؛ وطِرَاد الصَّیْد حیله آنست

جَدْوَلٌ مُطَّرِدٌ جوئی است روان

اِطِّرَاد پی یکدیگر شدن کار و راست ومستقیم گردیدن واروان گشتن آن وجاری روان شدن جوی ومنه فی حدیث لَا تُشْرِ اَعْفَاذًا النَّهْرَانِ یَطَّرِدَانِ ؛ قال الجوهری ولا یقال منه انفعل ولا افتعل الا فی لغة ردیة -

تَطَارُد بر یکدیگر حمله آوردن

اِسْتَطْرَدَ لَهٗ از پیش دشمن هزیمت خورد برای فریفتن او ؛ وَهُوَ نَوْعٌ مِنَ الْمَکِیْدَةِ ونیز

اِسْتِطْرَاد شمول وشمول خواستن

ط ر د س

طَرْدَسَه طَرْدَسَةً استوار نمودن وی را ومحکم کرد

ط ر ر

طَرّ بالفتح نیک راندن وگرد آوردن شتران از اطراف وجوانب وقت راندن وتیز کردن کارد وجز آن وکفانیدن وبریدن ومنه کان یَطُرُّ شاربه ای یقصه ونیک اندودن حوض را وفتادن دست بزخم شمشیر وبلند ساختن بنا و ومیدن گیاه وبروت وروشن شدن یقال طَرَّتِ النُّجُوْمُ اذا اضاءت

طُرُوْر بالضم مثله ومدبودن د طبانچه زدن وافتادن والفعل من نصر وضرب ونیز طَرّ پشم نو بر آمده وموی خرکه بعد از آنختن بر آمده باشد

طَرَّة بالفتح تهیگاه دیک جماع آبستن کردن گشن ماده را ونیز طَرَّة شهریست بافریقیه

جَاءُوْا طُرًّا - بالضم آمدند همه

طُرَّة بالضم کرانه جامه که ریشه ندارد وکرانه وادی وجوی وکرانه هر چیزی وطرف آن بوی پیشانی یا موی صف کرده پیشانی

ونگار جامه و توشه دان و مقنع
طُرّات جمع و پاره ابر دراز که
از افق نمودار گردد و برید گے
است در مقدم پیشانی دختر
مانند نشان زیر تاج وگاهی آنرا
از رامک که بوی خوش است
میسازند طِرار جمع طُرّه بکسر و شد
طُرّتان دو خط پشت خر گاو
وحشی که بر دو شانه باشد
غلام طارٌ کودک نوخط
طُرُور بالضم بریدگی است در
مقدم پیشانی دختر مانند نشان
زیر تاج وگاهی از رامک سازند
طَرِیٌر کامیر مرد با منظر نیکو و
دیدار ع سِنانٌ طَرِیرٌ سنان تیز
غلام طَرِیرٌ کودک نوخط
طَرّار کشندۀ کیسه بر
طَرَطَر بالفتح موضعی است بشام
غیر منصرف است
طُرْطُور بضم هر دو طا باریک دراز
و کلاه باریک دراز و ناکس ضعیف
طُرّی بالضم و تشدید الراء
مقصور اخر باده رانده و دور کرده
شده
اَطْرِیرَة بالفتح شهریست
بمغرب
طِرِّیان کصلّیان خوان ها
طُرْطُس بالضم امراست جهت
همسایگی بیت الله تعالی الحرام
همیشگی بران؛ قال بعضهم الصواب ان یذکر فی طرس
لکن الجوهری وغیره ذکره فی اللغة
فتبعتهم و سمعت

طَرْطَرة گفتن و ناکردن ولبوی
خود خواندن بزرا برای دوشیدن
وطرطرة القطا آواز قطا
مِطْرَد تیز از کارد و جز آن و سیف
مِطْرورٌ شمشیر زدوده
مُطِرّ کمقر اسپ مخیل بن سبخته
وغضبٌ مُطِرٌّ خشم ناجای نگاه
یا خشم نابایست و جاءَ مُطِرًّا
آمد غرامان
مُطِرّة خوی و عادت
اَطْرِرَةٌ اطرارٌ انداخت او را
اَطْرّ شاربَهُ بر دمید بروت آن و
اَطْرّ یدهُ جدا کرد دست او را و
اَطْرّ برانگالانید و برید و خوار بنمود
وفی المثل اطرّی فانک فاعلة ذری و
اِطْرّی فانت فاعلة بالظاء المعجمة
ای خذی طرّیه الوادی و اذنی ای اجمعی
الابل فانک علیک نعلین یعنی درشت
پای هستی هر جای می توانی رفت
للذکر والانثی والواحد والجمع علی
لفظ التانیث لان الاصل فانه رجل
لراعیة له کانت ترعی فی السهولة
وتترک الحزونة در وقت تحریص بر
ارتکاب امر شدید استعمال کنند
نظر بتوانائی مخاطب
اِطْرَوری کالعذولی پر شد از خشم
واز تکبر و پُری شکم

ط ر ز

طَرْز بالفتح هیئات و شکل چیزی
طِرَاز بالکسر نگار جامه معربست
ولیس هذا من طرازک یعنی
از دل و طبیعت تو نیست و نیز طراز
جای بافتن جامهای نیکو و جید و
گستردنی و جامهایست که برای سلطان
بافند و محله است بمرو و باصفهان
و شهریست نزدیک اسبیجاب و
بفتح
طِرازدان غلاف میزان معرب
است
س - طَرِزَ طَرَزًا صورت گرفت پس
شخانت و سطبری و نیک خوی گردید
پس درشت خوی؛ وطرز فی
المَلْبس لباس پسندیده و فاخر
پوشید
مُطَرِّز کمحدث علم گر و نگار ساز
مُطَرَّز کمعظم جامه با علم و نگار
تَطْرِیز نگارین کردن جامه را
تَطَرُّز نگارین شدن جامه

ط ر س

طِرْس بالکسر نامه و کاغذ یا
صحیفه که محو کرده بران نویسند
اَطْراس و طُرُوس جمع
طَرَسُوس کحلزون شهریست
مر مسلمانان را که بسیار ارزانی و فراخ
سالی دارد و در دست ارامنه بود و باز
در دست مسلمانان افتاد ولا یخفف
الا فی الشعر لان فعلولا بالفتح لیس
من ابنیتهم
ض طَرَسَهُ طَرْسًا محو کرد و حک
ساخت
تَطْرِیس سیاه کردن باب و باز
نوشتن بر نبشته
مُتَطَرِّس مرد بیزه کار و پسندیده
کار و مختار
تَطَرُّس چیزی پاک و نفیس خوردن
و بری گردیدن و پرهیز کردن از چیزی
ویعدی بعن

ط ر س ع

طَرْسَعَة سخت دویدن از بیم و
ترس

ط ر س م

طَرْسَمَ طَرْسَمَةً سر فرو برد و
طَرْسَمَ عن القتال وغیره برگردید
از جنگ و غیر آن

ط ر ش

قومٌ طُرْشٌ بالضم جماعت گران
طُرْشَة بالضم کری یقال به طرشة
طَرَش محرکة کری یا اندک کری
یا لغت مولد است
تَطْرُوش بالضم کر
س طَرِشَ کر شد
تَطَرُّش به شدن از بیماری و
تَطَرّش بالبهائم آورد و برد
چارپایان
تَطارُش خود را کر نمودن و
بتکلف کر ساختن

ط ر ش ح

طَرْشَحَة فروهشتگی یقال ضربه
حتی طرشحه ای ارخاه

ط ر ش م

طَرْشَمَ اللیلُ تاریک شد شب

ط ر ط

طَرَط محرکة کولی و بی عقلی و
سبکی موی پلک و ابرو والفعل من
سمع
طَرِط گفتن مرد کول و نادان و
طَرِط الحاجبین مرد کم موی ابرو
ولا بُدّ من ذکر الحاجبین
وقد یترک قلیلا

رجل اَطْرَطُ الحاجبَین مرد کم
موی ابرو ٭ ویجوز رجل اَطْرَطُ ای
بهل ذکر الحاجبَین
امرأة طَرْطاءُ العَینَین زن کم موی
پلک
طَارِطٌ کصاحب سبک موی

ط ر ط ب

طَرْطَبَة بالفتح آواز صفیر دولب
دوشنده بزوجنبش آب در شکم و
خواندن گوسپند از برای دوشیدن
تا فراهم آیند ٭ قال ابن درید قال
بعض اهل اللغة طَرْطَبَ
الرجلُ اِذا فرّ
طُرْطُب یَقْعَنْدَد اَسْقَفُ پستان
اهال فروهشته طُرْطُبّی واحد آنست
ودر تواں شخصی که ندی را موت
گویند ٭ ونره و زن بزرگ
پستان یقال امرأة طُرْطُبی
طُرْطُبَّة کاشقفة وتخفف دراز
پستان الاطعه نیز وجز آن ٭ ودر
دنت انوسرچ گویند دُهْدُرَّین
رطرْ طُبَّتین
طُرْطُبَانِیَّة بضم هردو طا و
تشدید یا بمعنی طرطبة است

ط ر ط ب س

طَرْطَبِیس کزنجبیل آب بسیار
وگننده پیر فروهشته اندام دشتر
ماده نسبت رام ونرم نزدیک
دوشیدن

ط ر ط ش

طُرْطُوشَة کعصفرة و بالفتح
شهریست باندلس
طَرَطُوانِش بفتح هردو طا و کسر
نون شهریست ٭ از اعمال باجنة

ط ر ع ب

طَرْعَب کجعفر دراز بدراز ی
زشت

ط ر غ ش

طَرْغَشَة رفتن ٭ ونیز طَرْغَشَة
آبی است مر بنی عَنْبَر را بیمامه
اِطْرِغْشَاش نیکو شدن بیمار و
جنبیدن وایستادن وبرفتار آمدن
ورسیدن باران قومی را بعد
سختی یقال اِطْرَغَشَّ القومُ ای غیثوا
واَخْصَبُوا بَعْدَ الجَهْد ٭ جنبش نمودن
جوزه در آشیانه

ط ر غ ل

اُطْرُغُلّات بضم همزه وراء وغین
معجمه وتشدید لام فاخته و
قمری ودبسی است که در گردن
طوق دارد

ط ر غ م

اِطْرِغْمَام بزرگ منشی کردن

ط ر ف

طَرْف بالفتح چشم لا یجمع لانه
فی الاصل مصدر ٭ منه قوله تعالی
لا یرتد الیهم طرفهم وقال تعالی قبل
ان یرتد الیک طرفک ٭ واسم جامع
للبصر لا یثنی ولا یجمع ٭ وقیل جمعه
اَطْرَاف ٭ دو منزلی است از منازل
دو قمر آن دو ستاره است در مقدم
جبهة یمین الاسد نامند وشش
بدان جهت که بر دو چشم اسد است ٭
و پشک تمل ٭ فان تسلك المطلبات
الطرف لم یزل بنجران منها قتبة
وعزوش ٭ المطلبات جنس من الابل
وجوانمرد و منهی او پایان هر چیزی
وبنو طَرْف قومی است در یمن
طَرْفَة بالفتح ستاره است و نقطه
سرخی از خون بسته در چشم که از
ضربت وجز آن حادث گردد و نامی
است ماما سنجط که اطراف ندارد ٭ و
نیز یکبار جنبانیدن پلک چشم را
یقال هو اَسْرَع من طَرْفَة عَیْن
طِرْف ـ بالکسر مرد کریم الطرفین
اَطْرَاف جمع ودر صفت غیر مردم
طُرُوف جمع شود اکثر ٭ واسپ
گرامی نژاد نجیب الاطراف یا صفت
مذکر است خاصة طُرُوف واطراف
جمع ٭ وجوانمرد وکریم وگیاه نو
دمیده ومال نو ویغنم ٭ وآنکه
از جهت ملالت طبیعت بر صحبت
احدی ثابت نماند دشتری که از
چراگاهی بچراگاهی نقل کند ٭ و
رجل طِرْف فی نسبه یعنی
مرد شرف ومجد نو پیدا کانه مخفف
من طرف گکتف ٭ ومرد حریص
چشم که هر چه بیند خواهش آن کند
که او را باشد ٭ وامرأة طِرْفَة
الحدیث زن خوش کلام که
هر سامع را خوش آید
طُرْفَة ـ بالضم نعمت رسیدگی چشم
اسم است ومصدر او مال نو دشگفتی
ونادر از هر چیزی طرفه مصدر را نیست
از آن در آن فعل من بوده ٭ ونیز مال
اسم است طَرِیف وطَارِف وطُرُف
که مال نو است ونیز طُرْفَة ـ دختر
عبد الله مادر احمد است
طَرَف محرکة کرانه وناحیه و
پاره از هر چیزی وگروهی از آن و
جوانمرد اَطْرَاف جمع ـ و آبی
است در راه عراق بر بیست و پنج کروه
از مدینه ودر آنجا چاهها و حوض ها
است وطَرَفٌ من البَدَن هر دو
دست و پای وسر ٭ ونیز انگشتان و
مواضع وضو ومنه الحدیث یتوضؤن
علی اطرافهم ای یصبون الماء
طَرَفٌ من الارض اشراف و
دانشمندان آن وطَرَفَا الرَّجُل
یعنی پدران وبرادران واعمام
و هر قریب ومحرم وی اطراف جمع
ونیز طَرَفُ الاَرْض ناحیه و
کرانه دو تر آن قال سعد نسج بعد ما کان
ذو الفرسین جدی فقال فی ٭ طَرَف
البلاد من المکان الابعد ویقال
لا یدری ای طَرَفَیه اَطْوَل یعنی
دانسته نمیشود که کیروی دراز است
یا زبان بالنسبت پدری یا مادری
وی ٭ وفی الحدیث ما رأیت اقطع طرفا
من عمرو بن العاص ای امضی لسانا
منه ٭ وفلان لا یملک طرفیه
ای فمه واسته وتنیکه دارد نخورد یا
ست شراب گردد در تن یا اسهال
هما مبتلا باشد وکذا لا یدری
ای طرفیه اسرع ـ ای حلقه او دبره
وفی الحدیث کان اذا اشتکی احد
من اهله لم تزل البرمة علی النار
حتی تاتی علی احد طرفیه یعنی
صحت یا موت که هر دو نهایت مرض
است وقول الله عز وجل اقم الصلوة
طَرَفَیِ النهار یعنی نماز دو طرف روز
اول نماز صبح دوم دوم بر اختلاف

قال الحسن صلوٰة العصر وقال مجاهد صلوٰة العصر والظهر وقال ابن عباس صلوٰة المغرب۔

ذو الطرفین ۔ ماری که دو نیش دارد یکی در بینی و دیگرے در ذنب میزند بهر دو و گزنده اش زنده نماند

اطراف العدادی نوعی از انگور

طرفات ۔ بالتحریک پسران عدی بن حاتم که طریف و طرفة و مطرف بودند و در جنگ صفین کشته شدند

رجل طرف ککتف آنکه بر یک زن و بر یک صاحب دیار ثبات قرار نگیرد ✤ و آنکه میان او و جد اکبر وی پدران بسیار باشند و مرد کریم الطرفین ✤ و نیز طرف موضعی است بر سی و شش میل از مدینه

ناقة طرفة کفرحة شتر ماده که بر یک چراگاه قرار نگیرد و ناقه که فرو ریخته باشد لوک دهن آن از پیری

طارف مال نو خلاف تالد

جاء بطارفة عین آورد مال بسیار را

طراف ککتاب خرگاه ادیم

طرف بالضم جمع ✤ و آنچه از اطراف کشت و نواح آن گیرند ✤ و یقال توارثوا المجد طارفا یعنی بزرگی و شرافت را بمیراث یا فتند

طرفاء کصحرا گز و آن بر چهار صفت است یکی از آن اثل طرفاة

بالتاء یکی

طرفة ۔ بالتحریک یک درخت گز و احد طرفاء است و بها لقب طرفة بن العبد و اسمه عمرو و انما لقب بقوله ✤ لا تعجلا بالبکاء الیوم مطرفا ✤ ولا امیریکما بالدار اذ وقفا ✤ و طرفة خزیمی از بنی خزیمة بن رواحة ✤ و طرفة عامری از بنی عامر بن ربیعة ✤ و طرفة بن الاٰلاءة بن نضرة الفلتان بن منذر شاعران اند ✤ و طرفة بن عرفجة صحابی است اصیب انفه یوم الکلاب فاتخذ انفا من ورق فانتن فاخذ له فی الذهب ✤ و مسجد طرفة در قرطبة است و تمیم بن طرفة ✤ و طرفة مسلمی ✤ و طرفة حضرمی محدثان اند

طریف کامیر مال نو خلاف تلید طرف بالضم جمع ✤ و آنکه او را تا جد اکبر او پدران بسیار در میان باشد خلاف تعدد و الفعل من کرم فیهما یقال طروف الرجل و کذلک قعدد و نا در از ثمر و عنبر آمده ✤ و ابو تمیمه طریف ابن مجالد تابعی ثقه است یا صحابی است ✤ و طریف ابن تمیم عنبری شاعر ✤ و طریف بن شهاب ضعیف الروایة است ✤ و ابو طریف کنیت عدی بن حاتم

طریفة کسفینة گیاه نصی که سپید یا انبوه و تمام کوالیده گردیده باشد

طریف کزبیر موضعی است

بحرین و نام مردی

طریفة کجهینة آبی است در اسفل ارمام و طریفة بن حاجز صحابی

طریف کحذیم موضعی است بیمین

طرایف بلادی است نزدیک اعلام ضبع و آن چند کوه است متساوی و متقابل یکدیگر

طراف کشداد از اعلام است

طوارف چشمها یقال لا تراه الطوارف و دو که برای دیدن شکار را و خیمه و خرگاه دامنها در وا کرده جهت نگریستن ما ورای آن

مطراف بالکسر شتر ماده که بچرد چراگاهی را تا طرفه و لو پسندارد و بر یک چراگاه قرار نگیرد و ناقه که جابجا چرا کند

مطروف نام مردی ✤ و مطروف العین آنکه چشم بر یک کس ندارد

مطروفة زنی که در مردان نگرد جز شوی یقال امرأة مطروفة بالرجال اذا طمحت عینها الیهم او لا تنظر الا الیهم و چشم آب روان از رسیدگی زخم ✤ و ارض مطروفة زمین طریفه ناک که گیاه نصی است

عن طرفة عنه طرفا ۔ بالفتح برگردانید او را از آن یقال شخص بصره فما طرف تیز رو نمود آنرا و طرف بصره بر یکدیگر نهاد پلک ها را ۔ و طرف بعینیه جنبانید هر دو پلک را او طرف عینه

چشم برهم زد ✤ و نیز بچشم آورد چیزی را که آب روان شد از وی طرف رسید چشم او را چیزے که اشک ریخت و طرف الیه نگریست بسوی وی و طرفه طبانچه زد او را و منه الحدیث کان محمد بن عبد الرحمن اصلع فطرف له طرفة ای ضرب علی راسه ✤ و اصل الطرف الضرب علی طرف العین ثم نقل الی غیرها

طرفت العین ۔ مجهولا رسیده شد چشم پس اشک ریخت ما بقیت منهم عین تطرف یعنی همه مردند و کشته شدند

س طرفت الناقة طرفا ۔ محرکة چراگاه برگرانه چرا کرد ناقه

مطرف کمحسن مال نو

مطرف کمکرم چادر خز چهار گوشه نگارین [illegible] و فتح [illegible] مطارف جمع و لقب عبد الله بن عمرو بن عثمان بجهت [illegible] فعلته مطرف الایام [illegible]

اطرف البلد اطرافا بسیار شد طریفه آن که گیاه نصی است ✤ و اطرف رجل بریکدیگر [illegible] پلک [illegible] ✤ و اطرف فلانا داد او را چیزے که قبل وے کسے ندادہ بود

طرفة بالضم اسم است ✤ و نیز اطراف نو آوردن و اطلاع یا فتن بر چیزے و بر آمدن بر آن

مطرف کمحدث آنکه بر اطراف لشکر زند و نام مردی ✤ و [illegible]

ج۳

كَانَ يقاتل حَوْلَ الْعَسْكَرِ و مُطَرِّف بن عبد الله بن مُطَرِّف شیخ است سرنجای ما مُطَرِّف بن عبد الله بن شخیر تابعی است و مطرف بن طریف و معرف بن معقل و مُعرف بن مازمان محدثان اند

مُطَرَّف کمعظم آغاز و اول هر چیزی یقال فعلته فی مُطَرَّفِ الایّام ای مستانفها - و اسپیکه سر و دم یا سپید یا سیاه باشد مخالف سائر اعضای آن

مُطَرَّفة کمعظمة گوسپنه که طرف دنب یا هر دو دست و پای او سیاه و سایر بدان سپید باشد

ج ۲ طَرَّفَ تَطْرِیفًا برکرانه لشکر زد و باز گردانید خصم را در حرب + و طَرَّفَ الْمُعِیرُ افتاد دندان شتر و طَرَّفَ عَلَی الْاِبِلِ باز گردانید اطراف شتران را برین و طَرَّفَ الْخَیْلَ برگردانید پیش روان گله اسپ را + و طَرَّفَتِ الْمَرْأَةُ بنانها خضاب کرد سر انگشتان را

اَنْطَا لِیْفَیْ اطراف و جوانب تکحستان یقال اختضبت المراة تطاریفها ای اطراف اصابعها جمع تطریف است + و نیز تطریف نگارین کردن سر انگشتان سحنا و حنا

اِطْرَاف کافتعال نو خریدن چیزے را

تَطَرَّفَتِ النَّاقَةُ تَطَرُّفًا در اطراف چراگاه چرید ناقه و نیا میخت با دیگران و فی حدیث عذاب القبر کان لا یتطرف من البول ای لا یتباعد

مُسْتَطْرَف آنکه خانه زاد و از نتاج صاحب خود نباشد مُسْتَطْرَفَة مونث + و هر گیاه که هنوز در غلاف خود باشد و مال نو + و مستطرف الایام - اول زمانه یقال فعلته فی مُسْتَطْرَفِ الْاَیَّام

اِسْتَطْرَفَهُ طرفه و نو شمرد آن را و اِسْتَطْرَفَ الشَّیْءَ نو پیدا کرد آن را + و نیز اِسْتِطْرَاف خوش کردن و شگفت داشتن بچیزے

ط ر ف س

طِرْفَاس کقرطاس پاره از ریگ یا ریگ پاره که در پهلوے درخت باشد طِرْفِسَان بالکسر مثلِ فیها + و نیز طَرْفَسَان - تاریکی

طِرْفِسَاء بالکسر ممدود آید لقتح شب تاریک و تاریکی

مُطَرْفَسَة پوشیده یقال السماء مُطَرْفَسَةٌ و مُطَنْفَسَةٌ ای مُسْتَغْمِدَةٌ فی السحاب

طَرْفَسَ طَرْفَسَةً - تیز نگریست یا نگریست و شکست نگاه را و پوشید جامهای بسیار و طَرْفَسَ اللَّیْلُ تاریک گردید شب + و طَرْفَسَ الْمَاءُ تیره گشت آب خورد + طَرْفَسَ الْمَاءُ بسیار شدند بر آب خورانیدگان

ط ر ف ش

طُرَافِش کعلابط و شوار خوے بد سرشت از مردم و شتر

طَرْفَشَ بالماء طَرْفَشَةً باب رفت یا رفت + و طَرْفَشَتْ عَیْنُهُ تاریک شد و سست گردید چشم او و طَرْفَشَ زَیْدٌ - نگریست و بشکست نگاه را

ط ر ق

طَرْق بالفتح زدن یا زدن بمطرقه و کوفتن و آب باران که در آن گه و روی شتران کمیز انداخته باشند و منه قول ابراهیم الوضوء بالطرق احب الیّ من التیمم و نیز طَرْق فال سنگ زدن کاهن و برکندن موی و پول اندافتن ستوران در آب ایستاده و بشب فرود آمدن بر کسی را و چشم و پشم زدن بچوب جهت والغیدن و برجستن کشن برماده و بشب آمدن کسی را طُرُوق بالضم مثلِ فیها و الفعل من نصر + و سست عقل شدن یقال طَرِقَ الرَّجُلُ مجهولا و کشن سے بالمصدر + و هر آواز یا نغمه رباب و مانند آن طُرُقهما جداگانه است یقال تضرب هذه الجاریة لک کذا طرقا + و نیز طرق آب منی و سستی عقل و آمیختن جادو گر پنبه را با پشم وقت جادوی و خرما بن لغت طای است و یکبار یقال اختضبت المراة طرقا او طرقین و بمعنی مرة او مرتین و اتیته طرقة او طرقتین کذلک و بمعنی دام و مانند آن و بکسر و دهی است باصفهان

طَرْقَة - بالفتح یکبار هرچه باشد یقال اتیته الیوم طرقة او طرقتین یعنی آمدم او را امروز یکبار یا دو بار + و هذا طَرْقَةُ الرَّجُلِ یعنی پیشه و صنعت او

طِرْق بالکسر پیشه و توانایی و فربهی

طُرْقَة بالضم تاریکی و آزمندی و کولی و کول و سنگریزه بر یکدیگر افتاده و خوی و عادت یقال ما زال ذلک طرقتک ای دابک و راه و روش و راه بسوی چیزی و تو بر تو و بر همدیگر نهادن چیزے را و بر همدیگر نهاده و بکسر و خطوط طهای آلمان طُرَق کصرد جمع + و کارد صنیعة یقال هذه طُرْقَةُ رجل واحد ای صنعة رجل

طَرَق محرکة نوزد و شکسته و رسته و نوزد و شکم اَطْرَاق جمع + و جای گرد آمدن آب و آبی است مرتبی و تبی را و دام صیاد طرقة یکی + و پی شتران یقال جاءت الابل علی طَرَقَةٍ واحدةٍ و علی اخف واحد علی اثر واحد و پر بر هم نشسته رحل طرقة کهمزة مرد بسیار بشب آینده

اَطْرَق بالفتح شتر سست زانو یا گرنه ساق طَرْقَاء مونث

طَارِق کصاحب بشب آینده و ستاره صبح و فال سنگ زننده + و طارق بن شهاب بجلی و طارق بن عبد الله محاربی + و طارق بن اشیم اشجعی صحابیان اند + اما طارق بن شهاب در اسماعت انکل حضرت صلی الله علیه و سلم بسیار کمتر + و طارق بن عبد الرحمن

کمونی و طارق مولای عثمان بن عفان
و کان امیرًا علی المدینة ٭ و طارق
بن مرقع تابعیان اند
طَارِقَة . سهریری است خرد و
قبیله مرد و اہل و عشیرت آں و
حادثه طَوَارِق جمع ٭ ومنه اعوذ
من طَوَارِقِ اللیل ای سایتوبُ من
النوایب فی اللیل
طَارِقِیَّة بتشدید یا گردن بندی
است
طِرَاق کتاب آهنی که پهن کرده
سپس آں کرد ساخته خود و مانند
آں سازند ٭ و طِرَاقُ النَّعل
پاره نعل که بر موزه زنند و هر پاره
برابر یکدیگر باشد و هر پیشه که برابر
چیزے باشد و پوست پاره که
گرد ساخته بر سپر چسپانند ٭ و
ریش طِرَاق پر بر هم نشسته و
داغی است میان دو گوش گوسپند
طُرُق بالضم جمع
طِرْیَاق تریاق است وزنًا و معنی
طِرَّاق بکسر الطا و تشدید الراء
شاه
طَرِیق راه یذکر یونث اَطْرِقَة
کافلس و طُرُق ککتب و طُرُق
کقفل و اَطْرِقَاء بالفتح و کسر الراء
و اَطْرِقَة جمع طُرُقَات جمع الجمع
طَرِیقَة کسفینة خرما بن نیک
بلند طَرِیق جمع یا خرما بن برگ
رُسته و ستون سایبان و گنبد و قوم نائل
آنها واحد و جمع دروی یکسان است
٭ و گاهی بر طَرَائِق جمع شود فیقال هذه
طَرِیقَةٌ قومهم و طَرَائِق قومهم

ایضًا و منه قوله تعالی کُنَّا طَرَائِقَ
قِدَدًا ای کُنَّا فِرَقًا مختلفة اهوائنا
و ثوب طَرَائِق جامه کهنه و هر
شکاف زمین که پدید ابود
و خط هر چیزے و ضایعے دراز از
پشم و جز آں بافته یا گسترد نے
از موی و پشم بافته در عرض یک
ذراع و در طول برابر خانه و در ملتقا
شقاق از کسر تا کسر دوخته ٭ و
روش و مذہب و حالت که بران
باشی یقال مازال فلانٌ علی
طریقة واحدةٍ ای حالةٍ
طُرَیْق کزبیر نخله است حجازی
اُطْبُوق کاجیمر شعله
طِرِّیق کسکیت نر کے خاموش
و کروان نر که چو نبیه است
طِرِّیقَة کسکینة سستے و فروہشتگی
و منه المثل تحت طِرِّیقَتِک لَعِنْدَاوَة
یعنی در تحت سستی و انقیاد تو تکبر
و فریب است و مذکور است در ع ن د
٭ زمین نرم
اُمُّ طُرَیْق کقبیط کفتار
طُرَاق . کریان فال سنگ گزیده
طَوَارِقَات مونث
طَرُوقَةُ الفحل کصبورة ماده
شتر نر ٭ و طَرُوقَةُ الرَّجُل زن مرد
و منه کان یصبح جنبًا من غیر
طَرُوقَة ٭ و ناقة طَرُوقَةُ الفحل
بوقتی رسید ناقه که نر داده شود
آں را و کذلک المرأة
مِطْرَق کمنبر نام شترے و البلینه
بن مِطْرَق محدث است و چوبیکه
بداں پشم زنند مِطْرَقَة بالتاء

مثله ٭ و نیز مِطْرَقَة خایسک آهنگران
مِطْرَاقُ الشیٔ پی رو و مانند و
نظیر چیزی یقال هذا مِطْرَاقُ هذا
ای تلوه و نظیره مَطَارِیق جمع ٭
و نیز مَطَارِیق گروه پیادگان و
شتر پے یکدیگر روندہ نزدیک آب
یقال جاءت الابل مَطَارِیق یعنی
در پی یکدیگر
رجلٌ مَطْرُوقٌ مرد که دروی
نرمی و سستی و فروہشتگی باشد ٭
و کلأ مَطْرُوق گیاه باران زده
بعد خشکی ٭ و نیز مَطْرُوق آب
باران و جز آں که دروی شتران کمیز
انداخته باشند
نَعْجَةٌ مَطْرُوقَةٌ گوسپند که درمیان
گوش وی داغ باشد
س طَرِقَ نوشید آب مکدر را
و نیز طَرِقَ سستی زانوی شتر یا
کجی است در ساق آں و توبه تو شدن
پر مرغ
مُطْرِق کمحسن و ادنیٰ است و مرد
فرومایه و آنکه سست چشم باشد
در خلقت و نام والد نضر کوفی
محدث
مَجَانٌّ مُطْرَقَة سپر تو بر تو ساخته
مانند نعل مُطْرَقَة که تو بر تو دوخته
باشد و یُروی المُطَرَّقَة کمعظمة
اَطْرَقَا علی تثنیة الامر شهریست
و منه المثل علی اَطْرِقَا بالیات
الخیام
اَطْرَقَ اِطْرَاقًا خاموش گردید
و نگفت چیزی را و فرو د کرد چشم و
خوابانید و فرو افکند سر را و منه فی

وصف النبی صلی الله علیه وسلم اذا
تکلم اطرق جلساؤه کانما علی
رؤسهم الطیر ای یسکتون و یغضون
ابصارهم و لا یتحرکون ٭ و اَطْرَقَ
فلانًا فحله . عاریت داد کشن را
برای گشنی و اَطْرَقَ الی اللهو .
میل کرد بیازی و اَطْرَقَ اللیلُ
عَلَیْه برآمد بعض شب بر بعض ٭
اَطْرَقَ الابل پی یکدیگر شدند
و لا اطرق الله علیه تمر و اند
خدای بروی چیزی که خراب و تباه کند
او را و فی المثل اَطْرِقْ کرا اَطْرِقْ
کَرَا انَّ النعام فی القری در
حق شخصی گویند که خود ستایی کند ٭
و یقال اُطْرِقَتِ الجِلْدَ وَالعَصَبَ
مجهولًا ای اُلْبِسَتْ
طَرَّقَتِ القطاة تَطْرِیقًا رسید
وقت کفانیدن بیضه سنگ خوار و
هذا الفعل خاص لها و لا یقال لغیرها
و طَرَّقَتِ النَّاقَةُ بولدها دشوار
گردید زائیدن بچه ناقه را و کذا
المرأة امرأة مُطَرِّق نعت است از آں
و طَرَّقَ فلانًا بحقی انکار کرد
سپس اقرار نمود و طَرَّقَ الابل
باز داشت شتران را بر گیاه و جز آں
و طَرَّقَ لها الطریق ساخت برائے
او راه را
مُطَارَقَة نعل بریکدیگر زدن بر
موزه و جامه بریکدیگر دوختن یقال
طَارَقَ الرجل بین نعلین اذا خصف
احدیهما علی الاخری و طَارَقَ بین
ثوبین اذا طابق بینهما ٭ نعل
مُطَارَقَة نعت است از آں

ج ۳

اطراق کاجتناب در پے یکدیگر رفتن شتراں و پراگندہ شدن براہ ها و گزاشتن راہ راست را و برهم نشستن پر مرغ یقال اطرق جناح الطیر یعنی برهم نشست
تطارق در پے یکدیگر رفتن شتراں
استطراق لعایت خواستن گشن را و فال سنگک زدن خواستن از کاهن

ط ر ک ن

طرکونة - بفتح طا و را مشدو ضم کاف شهرے است باندلس و موضعی است بمغرب

ط ر م

طرم بالکسر و بفتح انگبین یا موم و مسکه و انگبین که خانه را پر کرده باشد
طرمة - بالفتح جگو
طرم بالضم کوره آتش و درختی است
طرمة بالضم کورهٔ آتش
طرمة مثلثة کوہی سب بالائیں
طارمة - خانه از چوب معرب طارم
طرامة کثمامة کبودی دنداں و آنچه درمیان دنداں بماند از طعام و جز آں
طرهم - کامیتشم یقال طار طرهمه یعنی خشم گرفت
طرهیم کجذیم انگبین یا برسطبر تو بر تو و رجل نرتیم مرد بلا

بالا

س - طرمت اسنانه طرما بالتحریک کبود گردید دنداں او و نیز طرم رواں و جاری گردیدن انگبین را زخانگس و پوشیدن آں زداں
اطرم فوه اطراما متغیر و بدبوے گردید دهن او از ریزه طعام و
اطرمت اسنانه کبود گردید دندان او
طرتم الماء پلید شد آب و پُر گردید و جغز لاده بر آمدن بر آں
طرتم الشئ موافق شد آں چیز
تطرتم فی الطین آلوده بگل گردید
تطرسم فی کلامه خفی و نهاں گفت سخن را
اطرام از افتعال کبود گردیدن دنداں

ط ر م ث

طرموث بالضم سست و ناتواں و ناں در خاکستر گرم پخته

ط ر م ح

طرمح کجعفر مرد فراخ گام
طرمحانیة بالفتح و تشدید الیا خودنمائی و بزرگ منشی
طرموح کزنبور بلند بالا
طرماح کسمار مرد بزرگ نسب مشهور و بلند نظر و پیش بین و را مور و طرماح بن الجهم و طرماح بن الحکیم شاعران اند
طرمح بناءه نیک دراز کرد بنای نو درا

ط ر م ذ

طرمذة بکسر الراء والمیم آنکه کردار او موافق گفتارش نباشد و کار را درست نتواند کرد
طرماذ - بالکسر مرد لافی
طرمذان بالکسر مثله
مطرمذ بصیا للفاعل آنکه بگوید و نکند و ناآزموده کار
طرمذ علیه طرمذة لاف زد و فخر نمود و نازید و نیز طرمذة گفتن و نا کردن و هذا لیس من کلام اهل البادیة -

ط ر م ذ ر

طرمذار زعفران مردلافی

ط ر م س

طرمسة ترنجیده و گفته شدن و سیمائگی بر گشتن و سپسائگی رفتن و گریختن و محو و پاک کردن نبشته را و ترش روی گردیدن و اژنگ در افکندن میان دوابرو
طرمساء بکسر طا و میم ممدود تاریکی و تراکم آں و ابر تنک و گرد و غبار
طرموس بالضم ناں که در خاکستر گرم پخته باشد و کوماج
اطرمس اللیل اطرمساسا تاریک شد شب

ط ر م ش

طرمشة تاریک گردیدن شب یقال طرمش اللیل اذا اظلم

ط ر م ق

طرموق کجعفور شب پرد

ط ر ن

طرن - بالضم جامه ابریشم
طارونی - نوعی از جامه ابریشم
طرون کصبور موضعی است بارمینیه
طرین کدرهم گس و لای تنک نشم یقال اتی بالطرین و الغرین ای غضب
طریانة بالکسر شهرے است بمغرب
اطرون بضم شهریست بفلسطین
طورین بالضم دهی است بری
طرین الشرب طرینة باهم آمیختند از مستی شراب خواراں و اختلاط کردند

ط ر ه ف

مطرهف کمشعل مرد تمام خلقت نیکو اندام

ط ر ه م

مطرهم کمشعل شتر صعب و سرکش که گاهی روی رسن ندیده و جوان معتدل
اطرهمام باعتدال کوالیدن یقال اطرهم الشاب اذا اعتدل

ط ر ی

طرا - محرکة آنچه از غیر خلقت زمین باشد یعنی طرا غیر ثری است و چیزی که در احاطه عدد در نیاید از آفرینش یقال هم اکثر من الطرا والثری
اطریة کسبریة ماهیچه که نوعے از طعام اهل شام است و لا واحد لها و بعضی بهمزه با کسره خوانند تا موافق بنای مفرد باشد
طری - کغنی تازه و تر

ج

اطروان الشباب بالضم اول جوانی وشروع آن
ن ـ طرا طروا ـ از دور آمد
ك س ـ طرو وطراوة وطراءة وطراءة ـ تر وتازه گردید
أطراه اطراء نیکو ستود آنرا ونیز اطراء پروردن طارم ومرهم وجز آن
غسلة مطراة دست شستنی پرورده در خوشبویها العود المطرى كذلك یعنی چوب پرورده در بوی خوشی که بدان بخور کنند
طراه تطرية تر وتازه نمود آن را ونرم کرد جامه را وطری الطیب بگشاد بوی خوش را وآمیخت بچیزی دیگر تا معطر گرداند آن را طرى الطعام كذلك
وطرى الغسلة پرورد دست شستنی را ببوی خوش طراة العود كذلك اى رباه بالطيب لتجربه
اطرورى ناگوار شد اورا طعام وآماس ونفخ کرد شکم او

طری

طرية ـ وهی است ببمین
س ـ طرى طریا پیش آمد یا گذشت ورفت

باب الطاء فصل الزاء

طزج

طازج کهاجر تازه معرب است وسخن رارت نیکو وپاکیزه وخالص از هر چیزی

طزر

طزر ـ بالفتح راندن بلگد والفعل من نصر
طزد مهرکنه گیاهی است که در تابستان روید معرب تزره

طزع

طزع گلتف مرو بی غیرت وحریص بیخیر
طزیع کامیر بمعنی طزع گلتف است
س ـ طزع طزعا حریص گردید وآزمندی نمود وشوخ چشم شد لغة فی طمع
ف ـ طزع المرأة طزعا گائید آن را ، وطزع الجندی پس ماند لشکری وتقاعد ورزید از جنگ

باب الطاء فصل السين

طسء

طسأ ـ بالفتح وبالتحریک ناگوار شدن ودل گرفتن از روغن وچربش والفعل من سمع وفتح وشرم داشتن یقال طسأ فلان اذا استحیی
طاسیة گرفته یقال نفسی طاسیة یعنی دل من گرفته است
طسیء کامیر مرد تخمه زده ودل گرفته از روغن
أطسأه الشبع ناگوار کرد اورا پری شکم

طسب

مطاسب بالفتح وکسر السين آبهای ریزان وجهنده

طست

طست تشت هو طس ابدل
احدى السینین تاء اللاستثقال فاذا جمعت او صغرت رددت السین لانك فصلت بينهما بواو او الف او یاء فقلت طسوس وطساس وطسیس وحکی بالشین

طسج

طسوج کتماره وناحیه وچهار یک دانگ که دو حبه باشد معرب است طساسیج جمع

طسد

طبسد کجعفر آب بسیار طیسل باللام مثله ویقال نعم طیسل اى كثيرة

طسس

طس تشت طسة بالفتح والکسر وتشدید السین مثله طسوس بضمتین وطساس بالكسر وطسیس کعبید وطسات جمع
طعنة طاسة نیزه که در شکم درآمده
طستان گرد بالا رفته
طساسة تشت گری
طساس کشداد تشت گر
ن ـ طسه غالب آمد اورا در خصومت وساکت وخاموش نمود اورا ، وطسه فی الماء فرو برد اورا در آب غوطه داد ، وما ادری این طس هو نمیدانم کجا رفت او
مطسس کمحدث رونده در شهرها
تطسیس رفتن در جهان یقال ما ادری این طسس هو ای ذهب

طسع

طسیع گلتف مرو شوخ چشم وبی غیرت وحریص وبیخیر
طسیع کامیر مثله فی الكل
طیسع کصیقل جای فراخ ومرد آزمند
هاد مطسع کمنبر دلیل ماهر وزیرک
ف ـ طسع المرأة طسعا گائید زن را وطسع فی البلاد رفت در شهرها
س ـ طسع طسعا شوخ چشم وبی غیرت گردید بر زنان وآزمند

طسق

طسق بفتح وبغا دره بغلط بکسره خوانند پیمانه است یا مقداری از خراج که بحساب سر جریب بر زمین زراعت وجز آن گیرند ومنه قول عمر رضی الله عنه حیث کتب الی عامل له فی رجلین اسلما ارفع الجزیة عن رؤسهما وخذ الطسق من ارضهما یا مانند جزیه که است که در جزیه گرفته شود ولغت مولد یا معرب است

طسك

طسك طسق است وزنا ومعنی

طسل

طسل بالفتح آب روان بر روی زمین ودرخشیدن سراب در صحرا ودرخش آن والفعل من نصر
طیسل کصیقل سراب وباد یا باد سخت وغبار وشب تاریک وحد اشیبا وبسیار از هر چیزی یقال ماء طیسل

ونعم طیس ای کثیر و تشت سطل
بتقدیم سین مهمله
طیسل طیسلة - سفر نزدیک
نحو پس زیاده گردیدند شتران وی و
نیز طیسلة بالفتح نام مردی

ط س م

طسم بالفتح قبیله است از عاد
که گذشت و آن از اولاد طسم بن
لاوذ بن سام بن نوح علیه السلام بود
طسم محرکة تیرگی و تاریکی اول
شب یا عام است
طسام کغراب کثیر و بسیار یقال
رایته فی طسام الغباری فی کثیر
طسام کسحاب و شدا و مثله
فی المثل وردة میاه طسیم
کزبیر در حق شخصی گویند که در
گمراهی و ضلالت باشد و بصواب
چیزی نرسد
طسمة الشی میانه و اشرف
هرچیزی و برگزیده و خیار آن
طواسیم بعض از سور تهای
قرآن جمعت علی خیر القیاس و تقول
ان یجمع هو والطواسین والحوامیم
بذوات و تضاف الی واحد فیقال
ذوات طسم و ذوات حم و قل فی

ح م م

ض - طسم الشی طسوما
ناپدید گردید و منه المسم الطریق
لغة فی طمس علی القلب و طسمته
ناپدید کردم آن را لازم است و
متعدی
س طسم ناگوار گردید و تخم
گرد شکم او

ط س ن

طیسانیه بالفتح و تخفیف الیا
شهریست باشبیلیة
طسن سورتی است از سور قرآن
جمع آن ذوات طسن است نه طواسین

ط س ی

س طسی طسا لب شد چربش
بعلل او پس ناگوار دگر دید
طسا کدعا مثله

باب الطا فصل الشین

ط ش ء

طشأة بالضم زکام و سر کنگلاج
ورماندو رسخن و طشاة کهمزة
مثله فیهما
ف - طشأ المرأة - گائید زن را
الطشاء - زکام زده گردیدن

ط ش ش

طش - بالفتح باران ریزه زانمان
واذاذ طشیش کامیر مثله
طشة بالکسر پسر خرد سال
طشاش کسحاب چکیدهای
اشک و آب و جز آن
طشاش کغراب بیماری است
مانند زکام طشة بالضم مثله
ارض مطشوشة زمین باران
نرم و ضعیف رسیده
ض ن - طشت السماء طشا و
طشیشا - باران ریزه بارید ابر
طش الرجل مجهولا طشه زده
گردید مرد + و طشت الارض
باران ضعیف رسید آنرا
الطشاش باران ریزه باریدن

باب الطا فصل العین

ط ع ب

طعب - بالفتح مزه و بوی خوش
یقال مابه من الطعب شی ای
من اللذة والتطیب

ط ع ث ن

طعثنة بالفتح و بتا ر ثلثة زن با
خوی و غنم طعثنة گوسپندان
بسیار

ط ع د

طعد - بالفتح جماع کردن والفعل
من فتح + واجبار قاضی کسی را بر
حکم

ط ع ز ب

طعزبة کدحرجة فسوس کردن
و فسوس و سخریة

ط ع س

ف طعس المرأة طعسا بالفتح
گائید زن را

ط ع س ب

طعسبة دویدن بسعی نمودن در
بی راهی و تعسف

ط ع س ف

طعسفة - بالفتح سخت پای زدن
بر زمین و نا راست و ناهموار رفتن
یقال مر یطعسف فی الارض اذا
تعسف لغة متروک و نامرغوب
است

ط ع ش ب

طعشب کجعفر نام مردی

ط ع ع

طعع - بالفتح لیسیدن بزبان انفعل
من سمع و فتح نیز قلیلا
طعطع کفدفد زمین هموار و
پست
طعطعة حکایت آواز لیسنده
چیز خوش مزه را یعنی زبان را بکام
و غار اعلی چسپانده لذت خوردنی
خوش مزه را گیرد برو شتی که آواز
انان برآید

ط ع ل

طعل بالفتح طعن کردن در
انساب مردم والفعل من فتح
طاعل تیر راست

ط ع م

طعم - بالفتح شیرینی و تلخی و
آنچه مابین آنها است و ترشی و
نمکینی در خوردنی و نوشیدنی طعوم
بالضم جمع + و مزه اشتهای طعام
یقال لیس له طعم و ما هو بذی طعم
و عقل و قوت بیضم یقال ما لفلان
طعم ای قوة
طعم بالضم خوردنی و توانائی
یقول فلان قل طعمه ای اکله و طعام
طعم - چیزی که از خوردن آن
سیری آید و منه الحدیث فی زمزم
انها طعام طعم و شفاء سقم
طعمة بالضم خورش یقال
جعلت ضیعتی طعمة له طعم کصرد
جمع + والطعام خوراندن کسی را
و وجه کسب و سیر یقال فلان
عفیف الطعمة و خبیث الطعمة
ای الکسب و طعمة بن اشرف
صحابی است و طعمة بن عمرو
کوفی محدث

طِعمَۃ - بالکسر روش خوردن یقال فلانٌ حَسَنُ الطِّعْمَۃ ای حَسَن السِّیرۃ فی الاکلِ ؛ و ابو طِعمۃ بن ابیرق بکسر طا است ؛ ہمچنیں عمارۃ بن عبداللہ بن طِعمۃ

رجلٌ طَعِمٌ کتف مرد نیکو حال و خوش

طَاعِمٌ بی نیاز یقال فلانٌ طاعمٌ حسن الطعام ای مستغنی و خورندہ و چشندہ و مرد نیکو حال و مَطعَم و مأکل

طَعَام - بالفتح خوردنی و گندم اَطعِمَۃ جمع اَطعِمَات جمع الجمع و بعضی تمام حبوب ماکول را طعام گویند و بعضی گندم را خاصہ بدلیل حدیث ابی سعید کنا نُخرِجُ صَدَقَۃ الفِطرِ فی عَہدِ رسول اللہ صلی اللہ علیہ وسلم صَاعاً من الطعامِ او صاعًا من الشعیر و نیز طعام آب یا آب زمزم

طَعُوم کصبور شتر با مغز استخوان و با پیہ یستوی فیہ المذکر و المؤنث و جزور طَعُومٌ شتر کشتنی کہ نہ لاغر باشد و نہ فربہ ؛ جزور

طَعِیمٌ کامیر سیر شدہ

طَعُومَۃ گوسپند کہ جہت خوردن نگاہدارند

طُعَیم کزبیر نام مردی

طُعَیمَۃ بن عَدِی کافری بود کہ بروز بدر بدست حمزہ بن عبد المطلب عم آں حضرت صلی اللہ علیہ وسلم کشتہ شد و در عوض خون او وحشی عبد جبیر بن مطعم بن عدی بحکم جبیر حمزہ را بروز احد شہید کرد

مِطعَم کمنبر نیک خورندہ مِطعَمَۃ مؤنث

مِطعَام بالکسر بسیار خورانندہ و بسیار طعام دہندہ و مرد بسیار مہمان و بسیار مہمانی

س - طَعِمَہ طَعمًا - بالفتح و طعامًا - خورد آں را و طَعِمَ الماء خورد آب را و طَعِمَ الغُصن - وصل پذیرفت شاخ بشاخ درخت دیگر و طَعِمَ طُعمًا - بالضم چشیدن آں را و طَعِمَ علیہ قادر شد بروی و توانست و طَعِمَ العَظم مغز بہم رسانید استخواں ؛ و گویند مایطعم آکل ھذا کیمنع یعنی سیر نمیشود خورندہ آں

مُطعِم بن عدی کمحسن از اشراف قریش است ؛ و جبیر بن مطعم بن عدی ؂ از مؤلفات قلوب ثم اَسلَمَ فصار من سادۃ مُسلِمی الفتح

مُعطَم کمکرم مرد بجستور و مرزوق

مُطعَمَۃ کمکرمۃ کمان مُطعِمَۃ کمحسنۃ مثلہ بداں جہت کہ صاحب خود را صید میخوراند ؛ و نیز مطعمۃ کمحسنۃ سر حلقوم و تندی آں ؛ و مُطعِمَتان دو انگشت پیشین مرغی

اِطعَام خورانیدن کسے را و رسانیدن درخت میوہ را تقول اَطعَمَتِ النَّخلَۃُ اذا ادرکَ ثمرہا و صار ذا طعم و رسیدن بار درخت یقال اَطعَمَتِ الثَّمرۃ یعنی پختہ شد ؛ و پیوند دادن شاخی را بشاخ درخت دیگر یقال اَطعَمَ الغُصنَ یعنی پیوند داد شاخ را بشاخ درخت دیگر

لبنٌ مُطعِمٌ - کمحسن شیر کہ گرفتہ باشد در مشک شیرینی و خوشبوی را ؛ و بعیرٌ مُطعَمٌ شتر با مغز استخواں و باپیہ و ناقۃ مُطعَمۃ کذالک

تَطعِیم - شاخی را بشاخ درخت دیگر پیوند دادن و پر مغز گردیدن استخواں

مُطَاعَمَۃ داخل کردن کبوتر نر دہن خود را در دہن مادہ

بعیرٌ مُطَّعِمٌ کمفتعل شتر با مغز استخواں و پیہ ناقۃ مُطَّعِمۃ مثلہ

اِطَّعَمَ البُسرُ - کاجتنب شیریں گردید غورہ خرما و مزہ گرفت ؛ و نیز اِطِّعَام طعام خوردن و ادب پذیرفتن و اصلاح گرفتن یقال فلانٌ لا یَطَّعِمُ ای لا یتأدب و یجع فیہ ما یصلحہ

تَطَاعُم داخل کردن دہن کبوتر نر در دہن مادہ و یقال تَطَاعَمَا اذا ادخَلَ فمہ فی فم انثاہ

تَطَعُّم چشیدن یقال تَطَعَّم تَطعَم یعنی بچش تا اشتہا پیدا شود پس بخور

مُستَطعَمُ الفرس بفتح العین تپوز اسپ

اِستِطعَام طعام خواستن و تلقین خواستن امام در قراءت منہ الحدیث اِذَا استَطعَمَکُم الامامُ فَاطعِمُوہ ای اذا استفتح فافتحوا علیہ و حدیث خواستن یقال استطعمہ الحدیث اذا اراد ان یحدث بہ

ط ع ن

طَعِین کامیر مجروح و درختہ بہ نیزہ طُعُن بالضم جمع ؛ و طاعون زدہ

طَعَّان کشداد بسیار نیزہ زنندہ و بسیار طعن کنندہ و عیب جوے مردم را و منہ الحدیث لا یکون المؤمن طَعَّانًا ای فی اعراض الناس

طاعون مرگ عام کے طَوَاعِین جمع

مِطعَان بسیار نیزہ زنندہ بر دشمن یا عام است و طعن کنندہ مَطَاعِین و مَطَاعِن جمع

مِطعَن کمنبر بمعنی مطعان است در ہر دو

مَطعُون درختہ و مجروح بہ نیزہ و طاعون زدہ و منہ المطعون معدود فی الشہداء

ف ن - طَعَنَہ بالرُّمحِ طَعنًا - بالفتح زد او را بہ نیزہ و درخست ازاں و طَعَنَ فی السِّنّ کلاں سال گردید ؛ و طَعَنَ فی المفازۃ رفت در بیابان و طَعَنَ اللیلَ ہمہ شب رفت ؛ و طَعَنَ فیہ بالقولِ طَعنًا و طَعَنَانًا - رنجانید او را بسخن و طعن کرد وی در حسب و دین وی ؛ و طَعِنَ رسیدہ او را طاعون ؛ و نیز طَعَن گام زدن اسپ و نیکو

رفتن آن چون عنان را بکشی
یقال تطعن الفرس فی لعنانه
اطّعان کافتعال یکدیگر را نیزه
زدن و بهمدیگر با طعن کردن
تطاعنوا فی الحرب تطاعناً
وطعناناً وطعاناً با یکدیگر نیزه
زدند

ط ع ی

طاعیة کصاحبة زن بیمار جگر

باب الطاء فصل الغین

ط غ ب

طوغاب بضم شهریست
بار زان روم

ط غ ر

طغر بالفتح در آمدن بر کسے
بالفعل بستم یقال طغر علیهم
اذا دغر
طغر کصرد پرنده ایست طغران
بالکسر جمع

ط غ غ

طغغ و بفتح غین نیز طغیا مثله

ط غ ف

طغفة بن قبیس بالفتح صحابی
است غفاری یا ابن طهفه یا طقفه
است

ط غ م

طغم بالتحریک دریا و آب
بسیار
طغام کسحاب ناکس و فرومایه
از مردم و هیچ کاره و فرومایه
از مرغان طغامة مثله للذکر و
الانثی و گویند واحد و جمع
یکسان است
طغومة بالضم آسی کولی و ناواست
و دون همتی طغومیة بتشدید
الیاء مثله فی الکل
تطغّم خویشتن را نادان نمودن

ط غ م س

طغموس کعصفور دیو سرکش و
خبیث از غول وجز آن

ط غ م ش

طغمشة سستی بینائی
مطغمش سست وخفی و سست
نگرنده از فساد چشم

ط غ و

طغوة بالفتح جای بلند و اندکی
از هر چیزی
طغوی بالفتح اسم است طغیان
را و منه کذبت ثمود بطغویها
طاغوت لات وعزی و جادو و
جادوگر و کاهن و دیو و هر پاطل بت
و هر چه بدی را سر شاید و هر چه جز
خدا است که او را پرستند و سرکش
از اهل کتاب واحد و جمع درو ی
یکسان است و ورزنش فعلوت از طغی
طواغیت جمع طواغ مثله یا جبت
حیی بن اخطب است و طاغوت
کعب بن اشرف
ن ف ـ طغا طغوی و طغوانا
بالضم در گذشت از حد و نافرمانی
نمود
الطغاة الطغاة نافرمان کرد او را
و بر ستم انگیخت

ط غ ی

طغیا ـ کرخی آواز
طغیة بالفتح اندک از هر چیزے
و مکان بلند و سر کوه و سخت ترین
جای آن و آواز بلغت هذیل سنگ
سخت تابان
طغیا بالفتح و الضم مقصوراً گاو
ریزه ـ و نیز علم است مرگاو وحشی را
طاغی از حد در گذرنده و نافرمان
و ستمگار
طاغیة کصاحبة سخت ستمگار و
احمق متکبر و صاعقه و پادشاه
روم ستک طاغی والهاء للمبالغة
و بت طواغی جمع و منه الحدیث
لا تحلفوا بآبائکم و لا بالطواغی
و نبی و لا بالطواغیت و آواز سخت در
عذاب و منه قول الله عز و جل فاهلکوا
بالطاغیة ای الصیحة المفرطة فی
العذاب قاله قتادة و قال مجاهد و بالذنوب
س طغی طغیا ـ بالفتح و طغیانا
بالضم و الکسر در گذشت از اندازه
و بلند شد از حد در گذشت در کفر
و زیادتی نمود و در معاصی و ظلم ـ
و طغی الماء موج زد ـ و طغی
الدم جوشیدن ـ و طغی
البقر بانگ کرد و طغی السیل
بسیار آب با آورد
اطغاه المال طاغی کرد او را مال

باب الطاء فصل الفاء

ط ف ء

س ـ طفئت النار طفوءاً فرو
مرد آتش
مطفئ الجمر کمحسن روز پنجم
یا چهارم از روزهای عجوزه و
مطفئ الرضف بلای سخت که
فراموش گرداند بلاهای سابق را
مطفئة الرضف پیه که چون بر
سنگ تفسان رسد گداخته گرمی
سنگ را فرونشاند ـ و ماری است
سخت پلید که اگر بر سنگ تفسان
بگذرد زهر آن حرارت سنگ را
فرو میراند و مذکور است در
رض ف
اطفاء فرونشاندن آتش را
طفأ النار ـ فرونشاند آتش را
انطفاء فرومردن آتش

ط ف ح

سکران طافح مست پر از شراب
که از خود خبر ندارد
طافحة خشک بر جاست و منه
رکبة طافحة التی لا یقدر صاحبها
ان یقبضها
طفاح الارض بالکسر بر شدن مین
طفاحة کثمامة سر آید هر چیزے
مانند کفک دیگ و جز آن
اناء طفحان خنور لبریز قصعة
طفحی مؤنث
ناقة طفاحة القوائم بجدا ناقة
شتاب رو سبک پا تیز قدم
مطفحة کمکنسة کفگیر
ف طفح الاناء طفحاً و طفوحاً
پر و لبالب گردید و طفحه پر کرد
آن را لازم است و متعدی و طفح
السکران پر شد از شراب ـ و
طفحت المرأة بالولد للبیر تمامی
ایام حمل آورده زن ـ و طفحت الریح
القطنة ـ برداشت باد پنبه را

ومجهود قولهم اطفح جفنه یعنی
بر واز نزد من
و اطفح اطفاحا پر و لبالب نمود
تطفیح لبریز گردانیدن
اطفاح بالتشدید کفک از سر دیگ
گرفتن یقال اطفحت ما لقدر اذا
اذا اخذت تفاحتها

ط ف ذ

طفذ بالفتح کور و بحرکت اطفا
جمع
من - طفذه طفذا دفن نمود
اورا و در گور کرد

ط ف ر

طفرة بالفتح جستن یا بالا
برجستن طفور مثله فیهما و الفعل
من ضرب ٭ و سر شیر
طیفور بالفتح جانوری است
و نام بایزید بسطامی شیخ صوفیه
طفر اللبن متطفیر الکفک برآورد
شیر
اطفار داخل کردن سوار پای خود
زیر بغل دست اسپ این عیب است
مر سوار را

ط ف ر س

طفرس بالکسر نرم و سهل

ط ف ر ش

مطفرش مطفش است وزنا
و معنی ای من ینظر الیک
خفیا لفساد عینه

ط ف س

طفس گشتن پلید و نجس از
مردم و جز آن ٭ چرک و ریمناک
من طفس الجارية طفسا
کاشیدوی را و طفس فلان
طفوسا بمرد
س - طفس الثوب طفسا
محرکة و طفاسة بالفتح چرکن و
ریمناک شد جامه ٭ و نیز طفس
پلیدی مردم و پلیدی کردن

ط ف س ح

طفسونج شهریست بکنار
دجله

ط ف ش

طفش بالفتح گاشیدن و پلیدی
کردن والفعل من نصر
طفاشاء زن لاغر
تطفش پلیدی کردن
طنفش کجعفر مرد ناتوان و
ضعیف کطنفشی بیای نسبت مثله
طنفشة تیز نگریستن و بغور
نگاه کردن بچیزی یقال طنفش
عینه ای صغرها
طنفشاء سست بدمل
طفنش - بالفتح و تشدید النون
آنکه صدر پای او فراخ باشد
طفنشاء - کسمندل سست نظر و
سست و قد مر فی الطهن

ط ف ش ل

طفیشل کسمیدع نوعی از
شوربا
طنفشل بنون مرد ضعیف
ناتوان

ط ف ف

طف المکوک و الاناء بالفتح
پری پیمانه تا سر آن یا آنچه بر سر
پیمانه باشد بعد پری یا آن جمام
پیمانه است یا پری آن طفف محرکة
طفاف - بالفتح و بکسر مثله فی
الکل ٭ یا طفاف و طفافة بالضم آنچه
زائد و سر پیمانه باشد ٭ و نیز طف
موضعی است نزدیک کوفه و هر زمین
عرب که مشرف بر زمین آبادان
عراق است ٭ و جانب و کرانه منه
حدیث مقتل الحسین رضی الله عنه
انه یقتل بالطف هو موضع یعرف
بکربلا سمی به لانه طرف البری
یلی الفراة و کانت تجری یومئذ
قریبا منه ٭ و هر زمین بلند ٭ و
فرس طف اسپ سبک و تیز رو
فرس خف و فرس دف مثله
طففة محرکة آنچه زائد و بر سر
پیمانه باشد طفافة - بالضم مثله
یا طفافة اندک کمتر از پری
طفاف کسحاب و بکسر سیاهی
شب
طافة - بامین کوه و دشت ٭ و طافة
البستان - نواح و گرد اگرد باغستان
طفیف کامیر اندک و ناقص و
ناتمام
اناء طفان کسکران پیمانه بر
تراز بها پر شده
طفطفة بکسر تهی گاه یا اطراف
پهلو متصل اضلاع یا هر گوشت پاره
مضطرب یا گوشت پاره نرم از نرم
جای شکم کطفاطف جمع
طفطاف کرانه جوی و جانب
آن اطراف و کرانهای درخت
فرس طفاف کشد او اسپ
تیز رو
ن - طفه برجله او بیده
برداشت آن را بپای یا بدست ٭
و طف الشی منی نزدیک شد
و طف الناقة بست پاهای
ناقه را ٭ و یقال خذ ما طف لک
یعنی بگیر هر چه نزدیک تو رسید
و آسان شد
اطف علیه آگاه گردید و
نزدیک شد ٭ و اطف الکیل
با طفافه پر کرد پیمانه را و اطفت
الناقة بچه ناتمام زاد ناقه ٭ و
اطف الامر نهید کار را او اطف
علیه بحجر - و گرفت آن را
بسنگ ٭ و اطف له - اراده فریب
او کرد و اطف علیه فرو گرفت
وی را و یقال خذ ما اطف لک
ای خذ ما ارتفع لک و امکن
طفف الکیل تطفیفا - کم
پیمود پیمانه را و آن تا لب پیمانه باشد
نه با طفافه و طفف الطائر -
گسترد مرغ هر دو بازو را و طفف
به الفرس بر جست اسپ با
فریب شد آن را و منه الحدیث
طفف بی الفرس مسجد بنی زریق
حتی کاد یساوی المسجد یعنی و ثب
بی و قیل قارب و لم تبلغ مناك
طفطف - نرم و فروتن گردید بر
دست دشمن
(اگویند خذ ما استطف لک)
بگیر هر چه بدست تو نزدیک تر باشد

ط ف ق

س ض - طفق یفعل کذا طفقا
و طفوقا گردن گرفت و منه و

طَفِقَا يَخْصِفَانِ عَلَيْهِمَا مِنْ وَرَقِ الْجَنَّةِ یعنی و دختن گرفتند از برگ
وهو خاص بالاثبات فلا یقال ما طَفِقَ ٭ و طَفِقَ بمراده رسید مراد
خود را ٭ طَفِقَ الْمَوْضِعَ کسمع
لازم گرفت جائی را
اِطْفَاق بمراد وی رسانیدن
کسی را

ط ف ل

طَفْل بالفتح نازک و ناز پرورده
از هر چیزی طِفَال بالکسر و طُفُول
بالضم جمع طَفْلَة مونث ٭ یقال
بنان طفل و جارية طفلة و
انما جاز ان يوصف البنان وهو
جمع بالطفل وهو واحد لان
کل جمع ليس بينه وبين واحده
الا الهاء فانه يذكر و يونث
طِفْل ـ بالکسر نوزاده مردم و
جانوران وحشی و خرد و ریزهٔ هر
چیزی ٭ وهو واحد و جمع مثل
الجنب قوله تعالى اَوِ الطِّفْلِ الَّذِيْنَ
لم يظهروا اَطْفَال جمع و نیاز و
شب و آفتاب قریب غروب و
اخگر که از آتش زنه بر افتد و
خرد و پاره از هر چیزی عین باشد
یا حدث یا معنی
طَفَلَ الشیءُ بحرکته آخر روز
نزدیک غروب و طَفَلُ
الْغَدَاةِ ـ از صبح تا وقت غروب
کردن آفتاب ٭ و نیز طَفَل تاریکی
و سیکین [illegible]
طُفَال ـ گغراب گل و لای خشک
طَفَال کسحاب [illegible]

طَفِيْل کامیر آب مکدر باقی
مانده در حوض طَفِيْلَة یکی
و کوهی است بمکه و چشمه است
ومنه هل يبدون لی شامة و طفيل
و طُفَيْل جبلان بنواحی مکه و قیل عینان
طُفَيْل ـ کزبیر شاعری است
و طُفَيْلُ بن زلال کوفی از
اولاد عبد الله بن غطفان بن سعد
است و آنرا طُفَيْلُ الاعراس یا
طُفَيْلُ العرائس میخوانند
بدان جهت که در طعام و لیمه
ناخوانده می آمد طُفَيْلِی نا
خوانده بمهمانی آینده منسوب بوی
لنسب ذلک الفعل الی اول من
فعله و طُفَيْل بن عمرو بن طریف
دوسی ٭ و ابو الطفيل عامر
بن واثلة لیثی صحابیان اند و
طفیل بن ابی بن کعب انصاری
تابعی
طِفْيَل کحذیم نام مردی و
نوزاده
طِفْلِيْل کقندیل آنکه ناخوانده
بمهمانی آید
ت ـ طَفُلَ طَفَالَةً و طُفُوْلَةً
نرم و نازپرورده گردید ٭ و نیز
طَفَالَة و طُفُوْلَة و طُفُوْلِيَّة خرد
و ریزه شدن
ن ـ طَفَل پیشینگاه [illegible]
و طَفَلَتِ الشَّمْسُ برآمد آفتاب
و نیز سرخی گرفت قبل غروب از
لغات اضداد است و طَفَلَتِ
النَّاقَةُ پرورد بچه را و نیکو اصلاح
بچه کرد ٭ و طَفَلَتِ الشَّمْسُ

بغروب قریب شد
س ـ طَفِلَ النَّبْتُ خاک آلود
گشت ٭ و طَفِلَ ـ ناخوانده بمهمانی
آمد
مُطْفِل کمحسن ماده بچه دار
از مردم و وحش ٭ و ناقة
مُطْفِلٌ ناقه با کره نوزاده ظبية
مُطْفِلٌ کذلک مَطَافِل و مَطَافِيْل
جمع ٭ و لیلة تُطْفِلُ شبی که از سرما
طفلان را هلاک کند
مَطَافِل موضعی است
اِطْفَال ـ در شبانگاه در آمدن و
سرخ گردیدن آفتاب نزدیک
غروب
طَفَّلَ الْكَلَامَ تَطْفِيْلًا ـ اندیشه
کرد و دریافت حقیقت آن را ٭ طَفَّلَ
اللَّيْلُ نزدیک شد شب پیش آمد
تاریکی آن ٭ و طُفِّلَ النَّبْتُ مجهولا
خاک آلوده گردید گیاه ٭ و طَفَّلَتِ
النَّاقَةُ نیکو اصلاح و پرورش کرد بچه
را و نیز تَطْفِيْل ـ ناخوانده بمهمانی
آمدن و بغروب میل کردن آفتاب
و شتر با بچه را آهسته و نرم راندن تا بچه
از مادر جدا و دور نشود
تَطَفَّل ناخوانده بمهمانی آمدن
کسی را

ط ف ن

طَفْن بالفتح مرگ و بند و زندان
طَفَانِيَة کعلانیة دشنام است
مر مرد و زن هر دو را
طَفَانِيْن دروغ و کلام بی خیر
و تخفیف و زندان
اِطْفَأَنَّ اِطْفِئْنَانًا نرمی کرد و

آرام گرفت و اطْفَأَنَّ خُلُقُهُ ـ نیکو
شد خوی او

ط ف و

طَفْوَة ـ بالفتح گیاه باریک
طُفْيَة ـ بالضم برگ مقل طُفًى
جمع ٭ و ماریست خبیث که بر
پشت دو خط سپید دارد مانند دو
برگ مقل ومنه الحديث اقتلوا
ذا الطُّفْيَتَيْنِ ـ
طافی ـ نام اسپی و بر آب برآینده
طُفَاوَة بالضم خرمن ماه و خرمن
آفتاب و کلک سعیک قبیله است از
قیس عیلان و هو منبه بن اعصر بن
سعد بن قیس غیلان ٭ و پاره از
هر چیزی یقال امّنا طفاوة من
الربيع ای شيئا منه
ن ـ طَفَا فَوْقَ الْمَاءِ طَفْوًا بالفتح
و طُفُوًّا بتشدید واو بالا بر آمد بر آب
و طَفَتِ الخُوصَةُ فَوْقَ الشَّجَرِ
ظاهر شد برگ بر درخت ٭ و طَفَا
الثَّوْرُ عَلَى الْأَكَمِ بر آمد و منجر گردید
و طَفَا الظَّبْيُ سخت دوید
آهو ٭ و طَفَا فُلَانٌ بمرد و نیز مرد
کاری در آمد

باب الطا فصل القاف

ط ق ف

طَقْفَة بن قیس غفاری بالفتح
صحابی است یا صواب طِخْفَة بخاء
معجمه یا طَغْفَة بغین معجمه یا قیس
بن طخفة یا یعیش بن طخفة یا
عبد الله بن طخفة یا طهفة بن
ابی ذر است

ط ق ق

طَقّ - بالفتح حکایت آواز سنگریزه
طِقّ بالکسر آواز جستن غوک در آب از کرانه نهر
طَقْطَقَة بالفتح آواز سنگریزه و آواز سم اسپ بر جای سخت

ط ق و

طَقْو - بالفتح شتاب روی و شتافتن والفعل من نصر

باب الطاء فصل اللام

ط ل ء

طُلَاءَ الدم کریلن خراش پوست که خون رود از وی

ط ل ب

طِلب بالکسر مرد خواهان زنان و زن خواسته مرد معشوق او یقال هو طِلبُ نِسَاءٍ و هِيَ طِلْبَتُهُ اَطْلَاب و طِلَبَة کعنبة جمع -
طِلْبَة - بالکسر باز جست اسم است طالب بدان و زن خواسته معشوقه مرد و ام طِلْبَة عقاب
طَلَبَة - بالضم فرشتگان که اعمال عباد را نویسند و نگاه دارند خلاف سفره قریب که کرام کاتبین اند
طَلِبَة بکسر اللام خواسته و مطلوب
طَلَب محرکة باز جست اسم است مطالبة را
طَلِيَة از اعلام است
طَالِب جوینده و خواهنده طُلَّاب کرمان و طُلَّب کرکع و طَلَبَة و طَلَب محرکتین جمع + و سنه طَلَبَة العلم
و فی حدیث الهجرة فالله لکما ان رد عنکما الطَّلَب جمع طالب است یا مصدر قایم مقام جمع بحذف مضاف ای اهل الطلب و کذا ابعث الامیر الطلب و نیز طالب نام مردی + و ابو طالب کنیت عم نبی صلی الله علیه وسلم و الد علی کرم الله وجهه اسمه عبد مناف بن عبد المطلب بن هاشم بن عبد مناف القرشی الهاشمی
طَلُوب کصبور طالب بسیار خواهنده طُلُب ککتب جمع + و نیز طَلُوب چاهی است نزدیک سمیراء
طَلُوبَة کوهیست
طَلِيب کامیر بسیار جوینده طُلَبَاء جمع
طُلَيب کزبیر از اعلام است
طَلَّاب کشداد بسیار جوینده و خواهنده طَلَّابُون جمع و نام مردی
مَطْلُوب موضعی است و خواسته و جسته
ن - طَلَبَه طَلَباً - محرکة جست آنرا + و طَلَّبْتَ لِي خواهش کرد لسوی من
س طَلِب دور شد و دوری گزید کلاء مُطْلِب کمحسن گیاه دور و ماء مُطْلِب آب دور از گیاه یا آنکه میان هر دو مسافت دور گردد یا یک روزه یا دو روزه باشد + و علی بن مُطْلِب محدث است
اَطْلَبَه اِطْلَاباً - داد خواسته و جسته او را + و نیز محتاج طلب گردانید آن را از لغات اضداد است
و اَطْلَبَ الماء - دور شد آب که بلا طلب حاصل نشود اَطْلَبَ الکلاء و غیره کذلک
طَلَّبَه تَطْلِيباً بمهلت خواست آنرا
طَالَبَه مُطَالَبَةً و طِلَاباً خواست حق خود را از وی و باز جست کرد
عَبْدُ المُطَّلِب بن هاشم - و نامش عامر جد آن حضرت است صلی الله علیه وسلم + و بئر مُطَّلِب چاهی است منسوب بسوی مُطَّلِب بن عبد الله بن حنطب در راه عراق . و نیز مُطَّلِب از اعلام است
اِطِّلَاب جستن
تَطَلُّب پیاپی جستن یا جستن

ط ل ت

طَالُوت نام پادشاهی عجمی و حق تعالی داؤد علیه السلام را طرش کمکش فرمود

ط ل ث

طُلَثَة - بالضم جاهل سست خرد و ناتوان
ن - طَلَثَ الماء طُلُوثاً - روان گشت آب
طَلَّثَ علی کذا تَطْلِيثاً افسرده بماند

ط ل ح

طَلْح - بالفتح درختان بزرگ [illegible] ریگستان یا نام است طَلْحَة یکی طِلَاح بالکسر جمع + و نام درخت شکوفه نیشتر خربان لغة فی الطلع موز و مرد گرسنه [illegible] و بیمانده
در تنگ حوض + و نیز طَلْح موضعی است میان مدینه و بدر + و طَلْح الغباری موضعی است مر بنی سنبس را + و طلح منضود درخت موز است یا شکوفه خربان
ابو محمد طَلْحَةُ بْنُ عُبَيْدِ الله بن عثمان - تیمی + و ابو طَلْحَة زید بن سهل انصاری و طَلْحَة بن براء انصاری صحابیان اند + و طَلْحَة بن عُبَيْد الله بن خلف بن اسعد خزاعی اجود العرب و طَلْحَة الطَلَحَات است زیرا که مادرش صفیه بنت حارث بن طَلْحَة بن ابی طلحه بن عبد مناف است + و نامید آن حضرت صلی الله علیه وسلم بروز احد طَلْحَة بن عبد الله را طَلْحَة الخیر و روز غزوهٔ ذات العُسرة طَلْحَة الفیاض و روز حُنَین طلحة الجود + و طلحة بن الخزاش و طلحة عبد الله بن عوف قرشی و ابو مطرف طلحة بن عبید الله بن کریز و طلحة بن عمرو تیمی و ابو محمد یا ابو عبید الله طلحة بن مصرف و ابو سفیان طلحة بن نافع و ابو طلحه خولانی تابعیان اند
طِلْح - بالکسر والفتح ستور مانده شده یستوی فیه المذکر و الانثی
طِلْحَة مونث اَطْلَاح جمع و بالکسر کنه [illegible] مانده کننده [illegible] یقال هو طِلْح [illegible]
یقال هو طلح [illegible]
طَلَح - بالتحریک [illegible] و تازگی

ونازکی وموضعی است ودرد شکم ستور از خوردن طلح ۔ وذو طلح موضعی است
ناقۃ طَلِحَۃ کفرحۃ ناقہ مبتلای درد شکم از خوردن طلح ۔ وارض طَلِحَۃ زمین طلح ناک
طِلاَّح کتکاب درختاں بزرگ در ریگستان یا عام است
طَلاَح بالفتح فساد وتباہی خلاف صلاح
طَالِح شتر مادہ ماندہ طُلَّح کوکع جمع مینر طالح ضد صالح وفی الحدیث لولا الشیوخ لَمَلّت الطالحون
طَلَحِیَّۃ بالفتح وتشدید الیاء ورقۃ کاغذ لغت مولدہ است
ذو طَلُوح مردی است از بنی ودلیعہ بن تیم اللہ۔ وموضعی است
طَلِیح کامیر شتر ماندہ شدہ طَلِیحَۃ مونث طَلاَئِح جمع و یقال بعیر طلیح وناقۃ طلیح ایضاً وکذا یقال ناقۃ طَلِیح اسفار یعنی ماندہ کردہ سفرہا
طَلِیحَان سواد شتر مادہ بداں جہت کہ ہر دو ماندہ میشوند
طُلَیح کزبیر موضعی است بحجاز
طُلَیحَۃ نام مردی طُلَیحَات طُلَیحَۃ بن خویلد اسدی وبرادر او۔ وابو طلیحۃ قیس بن عاصم است بر قولے
ابل طَلاَحِیَّۃ بالکسر وبضم شتران طلح خوار

ابل طَلاَحِی کسکاری شتران بدرد شکم مبتلا شدہ از خوردن درخت طلح
مَطْلَح ۔ کمسکن موضعی است
مَطْلُوح وہی است مر بحیدر را س ض ۔ طَلِحَ طَلَحًا خارے شکم گردید از خوردے طَلَح طَلَح جھوکا کذالک
ف طَلَحَ البَعِیرُ طَلْحًا وطَلاَحۃً ماندہ گردید شتر ومنہ حدیث اسلام عمر فما برح یقاتلہم حتی طلح ای اعیا ۔ وطلح زید بعیرہ ماندہ گردانید شتر را لازم است ومتعدے
اِطْلاَح ماندہ گردانیدن و ہلاک کردن شتر را
طلح علیہ تطلیحًا ستہید بلاں وطلّح البعیرَ ۔ ماندہ گردانید شتر را وہلاک کرد

ط ل ح ب

مُطْلَحِب کمقشعر دراز ہرچہ باشد

ط ل ح ث

طَلَحْثَۃ آلودن کسی را بچیزے کہ ناخوش دارد آنرا

ط ل ح ف

ضربٌ طِلَحِیفٌ کبرطیل زدن سخت یقال ضربہ ضربًا طلحیفًا ای شدیدًا وفیہ لغات الحف کسمند سجل وطِلَّحف کجردحل طَلَحْف کعبرکی وطِلَّحاف کقرطاس ۔ ونیز جمیع طَلَحْف کسمیں گرسنگی سخت طلحیف مثلۃ اللام اصلنا لذا کرہم الطلحف فی باب فعلّی تبشدید اللام مع حبو کی او بالخاء المعجمۃ لغۃ فیہ ۔

ط ل ح م

طِلْحَام ۔ بکسر موضعی است
طُلْحُوم ۔ بالضم آب برگشتہ رنگ ومزہ

ط ل خ

طَلْخ ۔ بالفتح لای سیل آورد کہ در تالہا کفلچیزہا باقی باشد وبداں جہت کسی در شرب آب بعد ورایر قادر نشود ۔ وآلودن بگل ولای سیاہ و سیاہ کردن والفعل من نصر ومنہ الحدیث کان فی جنازۃ فقال ایکم یاتی المدینۃ فلا یدع فیہا وثنا الا کسرہ ولا صورۃ الا طلخہا ای لطخہا بالطین حتی یطمسہا وتباہ ساختن کتاب را وآلودن بپلیدی قال الخلیل اللطخ اعم من الطلخ
طُلَّخَاء کمقارزن کوام موضعی بمصر نیل کہ میرساند ببوے دمیاط
اِطْلَخ اِطْلِخَاخًا مبداگر در والطلخ ومعہ رمان گشت اشک

ط ل خ ث

طَلْخَثَۃ بامزنا پست آلودن یا عام است

ط ل خ ف

ضربٌ طِلَّخِیفٌ ضربٌ طِلَّخْف است در لغات ومعانے

ط ل خ م

طُلْخُوم ۔ بالضم آب برگردیدہ رنگ ومزہ
طِلْخَام ۔ بالکسر نیل مادہ وموضعی است لغۃ فی الطلحام
اِطْلَخْمَام ۔ کند شدن بینائی وسیاہ شدن شب

ط ل س

طَلْس ۔ بالفتح چادر سیاہ
طِلْس ۔ بالکسر نامہ یا نامہ پاک کردہ شدہ وجامہ رمینگ پست موی رفتہ ومانی شتر وگرگ بموی وکمنہ اَطْلاَس جمع ۔
اَطْلَس بالفتح جامہ کہنہ یقال رجل اَطْلَسُ الثوب طُلْس بالضم جمع ۔ وگرگ تیرہ رنگ سیاہی آمیختہ و ہرچیز کہ براں رنگ باشد ومرد کہ او را بزشتی متہم کردہ باشند و سیاہ مانند حبشی ومثل آں ودرک وریم ونام سگی دوزد ۔ وفی الحدیث انہ قطع ید مولد اطلس سرق قیل اراد اسود سخًا وقیل الاطلس اللص ۔
طَیْلَس بالفتح چادر
طُلاَسَۃ کمجیانۃ لتہ پاک کردن لوح
طِلْنِیس کسکیت نابینا
طَیْلَسَان بالفتح وبتثلیث اللام عن عیاض وغیرہ چادر معرب است اصلہ تالشان ویقال فی الشم یا ابن الطیلسان یعنی تو عجمی ہستے طیالسۃ جمع والہاء للعجمۃ والعامۃ تقول بکسر اللام فلو رخمت عنا فی الندا لم یجز لانہ لیس فی

کلا مهم فَعِل بکسر العین الامتلا کسید و میت + ونیز طَیْلَسَان تعلیمیست وسیع در لواح ولیم
ض- طَلَسَ الکِتَابَ - پاک کردو نوشته را و محو نمود + وطَلَسَ بالشیٔ علی وَجْهِهٖ آورد آن چیز را + و طَلَسَ بَصَرُہٗ کور گردید + وطَلَسَ بِهَا تیز رواد + وطُلِسَ بِهٖ فی السِّجن مجهولاً در زندان افکنده شد
تَطْلِیس - محو کردن نوشته را شُدِّد للمبالغة
تَطَلُّس پاک و محو شدن نوشته
اِنْطِلَاس پوشیده شدن کار راو مشتبه گردید
اِطْلِنْسَاء - از جای بجای شدن و روان شدن خوی بر همه اندام

ط ل ش

طَلْش بالفتح کار و مقلوب شلط است

ط ل ط

اَطْلَط مرد نیک زیرک و رسا
طُلَاطِیْن بضم طا کبر حین واهیه

ط ل ع

طَلْع - بالفتح اندازه و مقدار یقال الجیش طَلْعُ اَلْفٍ + وطَلْعُ النَّخْلِ آنچه از خرمابن بر آید مانند نو نعل بر هم نهاده تیز اطراف و میان آن بار آن نهاده تلیان شگوفه نخستین خرما است و پوست آن را الکفری او چیز درونی آن را اغریض نامند جهت سپیدی آن و طَلْعُ الْوَادِی لغة فی الطلع بالکسر

طَلْعَة - بالفتح دیدار یقال حَیَّا اللّٰهُ طَلْعَتَهٗ ای آیفار وِبَتَه او وجهه وطَلْعَةُ ذَکَرٍ بالاضافة غلاف آن است
طِلْع - بالکسر اسم است اطلاع را ومنه اَطْلَعَ طِلْعَ عدوه وجای بلند که از آن اطلاع یابند کرانه و یفتح فیهما + و هر زمین پست و هموار یا پشته ناک و مار دراز + ویقال اَطْلَعْتُهٗ طِلْعَ اَمْرِی ای اَظْهَرْتُهٗ سرّی
نَفْسٌ طُلَعَةٌ کهمزه نفس سخت نگرنده چیزی و تفحص کننده آن و مائل بهوا + وامرأة طُلَعَةٌ خُبَاْءَةٌ - زن بسیار خویشتن نماینده و پنهان شونده
طَالِع - تیری که پس نشانه افتد وماه نو و صبح کاذب
طَوَالِع - کجو هرتی
طُوَیْلِع بتصغیر نام مردی و آبی است مر بنی تمیم را بناحیة متمان یا چاهیست کهنه در سواد شواجن که آب نزدیک و شیرین دارد
طِلَاعُ الشَّیْءِ کتاب پری چیزی
طُلَع بالضم جمع + ومنه حدیث عمر رضی الله عنه لو ان لی طِلَاعَ الْاَرْضِ ذهبًا لافتدیت به + ونیز طِلَاع هر چه بر آن آفتاب تابد
طَلِیْعَةُ الْجَیْشِ - طلایه لشکر و هو من یبعث لیطلع طلع العدو واحد و جمع در وی یکسان است طَلَائِع جمع
رَجُلٌ طَلَّاعُ الثَّنَایَا وَالْاَنْجُدِ -

کشد او مرد نیک آزماینده کارها در آینده و تصرف کننده در آن نیک ماهر و شناسا و تجربه کار و تیز فهم و زیرک یا آنکه پیوسته همت او مائل بمعالی امور باشد
طُلَعَاء - کنفساء قی
مَطْلِع - بکسر اللام و فتحها جای بر آمدن آفتاب و جز آن و بر آمدن نیز
ن طَلَعَ الْکَوْکَبُ طُلُوْعًا ومَطْلَعًا بکسر اللام و فتحها بر آمد ستاره وکذلک طَلَعَتِ الشَّمْسُ وطَلَعَ عَلَی الْاَمْرِ طُلُوْعًا آگاه شد بر آن
ف ن طَلَعَ فُلَانٌ عَلَیْنَا - آمد بر ما و متوجه گردید وطَلَعَ عنهم پنهان شد ضد است وطَلَعَ سِنُّ الصَّبِیِّ ظاهر گردید تیزی دندان آن + وطَلَعَ اَرْضَهُمْ رسید زمین آنها + وطَلَعَ النَّخْلُ شگوفه آورد + وطَلَعَ بِلَادَهٗ آهنگ آن کرد + وطَلَعَ الْجَبَلَ بر آمد بر کوه +
س طَلِعَ الْجَبَلَ طَلَعًا محرکة بر آمد بر کوه
نَخْلَةٌ مُطْلِعَةٌ کمحسنة نخله دراز تر و بلند تر از دیگران
اَطْلَعَ اِطْلَاعًا قی کرد + واَطْلَعَ اِلَیْهِ مَعْرُوْفًا - نیکوی کرد با وی وَاَطْلَعَ الرَّامِی از بالای هدف گذرانید تیر را + واَطْلَعَ فُلَانًا شتابانید او را واَطْلَعَ فُلَانًا عَلٰی سِرِّهٖ - آگاهانید آن را بر

راز خویش + ونیز اِطْلَاع شگوفه بر آوردن درخت و بر آوردن چیزی را
تَطْلِیْع بر آمدن غوره خرمابن و پر کردن پیمانه را
طَالَعَهٗ طِلَاعًا ومُطَالَعَةً واقف گردید + وطَالَعَ بِالْحَالِ ظاهر کرد حال را + ونیز مُطَالَعَة - چیزی بکسی نوشتن تا واقف گردد
مُطَّلَع بفتح اللام بر آمد نگاه وجای اطلاع یافتن از مکان بلند قیامت + وقول عمر رضی الله عنه لَافْتَدَیْتُ بِهٖ مِنْ هَوْلِ الْمُطَّلَعِ تشبیه لما یشرف علیه من امر الآخرة بذلک وفی الحدیث ما نزل من القرآن آیة الا لها ظَهْرٌ وبطن ولکل حرف حدٌّ ولکل حدٍّ مُطَّلَعٌ ای مَصْعَد یصعد الیه من معرفة علمه وفی الحدیث لا تمنوا الموت فان هول المطلع شدید ای موقف القیامة او امور تانیه عقیب الموت -
مُطَّلِع بالکسر اللام توانا و بلند و بر چیره دست
اِطَّلَعَ عَلٰی بَاطِنِهٖ کافتعل واقف گردید و دید و رشد بر آن + واطَّلَعَ هٰذِهِ الْاَرْضَ رسید آن را + و اَطَّلَعَ عَلَیْنَا آمد نزد ما و متوجه شد + واَطَّلَعَ عَنْهُمْ پنهان گردید از لغات اضداد است + ونیز اِطِّلَاع بر آمدن آفتاب و جز آن و واقف گردیدن بر کاری و تعدی بعلی و شگوفه بر آوردن خرمابن و آگاه شدن خواستن و آموختن ومنه قوله تعالیٰ هَلْ اَنْتُمْ مُطَّلِعُوْنَ فَاطَّلَعَ - ای هل انتم

ج ۳

تُحِبُّونَ ان تَطَّلِعُوا اَمْتَعْلَمُونَ اَيْنَ مَنْزِلُكُمْ
من مَنْزِلَةِ الجَهَنَّمِيِّينَ فَاطَّلَعَ المُسْلِمُ فرئی
قرينه فی سواءِ الجَحِيمِ و در قرأت بعض
مُطْلِعُونَ لحسنون فَاُطْلِعَ آمد

تَطَلَّعَ تَطَلُّعاً ـ واقف و آگاه شد
و تَطَلَّعَ فی مِشْيَةٍ خرامید + و
تَطَلَّعَ المِكْيَالُ پر شد پیمانه و
قولهم عافاك الله من لم يتطلّع فی خملك
یعنی سخن چینی نکرد ترا + و نیز تَطَلُّع
پیوسته در چیزی نگریستن و انتظار
کردن یقال تَطَلَّعْتُ اِلَی وُرُودِ کتابك

اِسْتَطْلَعَهُ بر و اورا در رسید + و
اِسْتَطْلَعَ رَأْیَ فُلَانٍ نگریست
تدبیر وی را و آنچه آشکار اگر دواز
امر وے

ط ل غ

طَلَغَان محرکة آنچه مانده شود
پس بر نجید گے کار کند و الفعل
سن نخ یقال هو يطلغ المعنة ای نجح

ط ل ف

طَلَف وبحرك رایگان و باطل
یقال ذهب دمه طلفا ای هدرا
و بالتحریک دہش و عطاء آسان و
زیاده از چیزے

طَلِيف کامیر چیز گرفته و ناچیز
و هدر

طَلَفَان محرکة مانده که بعجز کار
کند اوا لصواب بالغین ومر

اِطْلَاف بخشیدن رایگان و ناچیز
گردانیدن و باطل شدن خون چیزی

طَلَّفَ عَلَيْهِ تَطْلِيفاً ـ نزدو بر ازو

ط ل ن ف

طَلَنْفَی کسجر کے مرد بسیار
گوی بسیار سخن طَلَنْفَاءُ ـ
جَمَلٌ مُطْلَنْفِئُ السَّنَامِ ـ
شتر خفیده کوهان

اِطْلِنْفَاءٌ ـ و رسیدن بزمین

ط ل ف ح

طَلَافِح ـ بالفتح و کسر الفاء چیزهای
پهن و عریض کانّه جمع طَلْفَح

طُلَافِح ـ بالضم مغز تنگ

طَلْفَحَةٌ تنگ و سبک کرد آنرا
و طَلْفَحَ الخُبْزَ تنگ و پهن کرد
نان را

طَلَنْفَح ـ کغضنفر گرسنه و تہی شکم
و مانده و کوفته

ط ل ق

طَلْق ـ بالفتح آهو اَطْلَاق جمع
و سگ شکاری و ناقه بر سر خود گذاشته
+ و یومٌ طَلْقٌ ـ روز خوش هوا نه گرم
نه سرد و لیلة طلق کذلك ؛ و طَلْق
بن علی بن طَلْق ؛ و طَلْقُ بن خُشَّاف
و طَلْقُ بن یزید صحابیان اند +
و طلق بن حبیب عنزی تابعی + و
طَلْقُ الوجه مثلثة خندان و
گشاده روی + و طَلْقُ الیَدَیْن
بالفتح و بضمتین جوان مرد کشاده
دست + و طَلْقُ اللِّسَان بالفتح
و الکسر تیز زبان + و لسانٌ طَلْقٌ
زبان تیز و فصیح + و فرسٌ طَلْقُ
الیَدِ الیُمْنیٰ اسپ که در دست
راست آن سپیدی نباشد و فی حجل

طَلْقَة ـ بالفتح نام اسپی + و
لیلة طَلْقَةٌ شب نه گرم نه سرد

طِلْق بالکسر حلال در والیقال
هو لك طلقا و اعفيته من تلق مالی
یعنی خالص و جید و تیز رئ بیرون
ـ یقال انت منه طِلْقٌ ای خالص
و بری.

طَلِق گکتف خندان و تازه
روی ؛ و لسانٌ طَلِقٌ زبان تیز
لسانٌ طُلُقٌ کعنق زبان تیز و
فصیح و لِسَانٌ طُلَقٌ ـ کصرد مثله

طَلَق ـ بالتحریک بند از پست
شام یا عام است و منه الحدیث
الحیاء و الایمان مقرونان فی
طلق ای هما مجتمعان فی حبل
شدید الفتل ؛ و بهره و سیر شب
برای وارد شدن بر آب و آن بکون
بین الابل و بین الماء لیلتان
فاللیلة الاولی الطلق لان
الراعی یخلیها الی الماء و یترکها
مع ذلك ترعی فی سیرها و الابل
بعد التجویز طوالق و فی اللیلة الثانیة
قوارب + و نیز طلق رودهٔ غلاف
نره اَطْلَاق جمع + و شیر میا گیاهی
است که در رنگ نبکار آید و تنگ
اسپ یقال عدا الفرس طَلَقاً او
طلقین یعنی دوید اسپ یک تگ
یا دو تگ و یقال فلان حُبِسَ طَلَقاً
و بیضمان و قد یخفف یعنی
بندی بلا قید گردید + و دو لے
است کیمیا و آن نافع سوختگی
آتش است و مشهور دران سکون
لام یا آن غلط است معرب تلک
و حکی ابو حاتم طِلَق کشل و آن
سنگی است براق بهندی ابرک
و چون آنرا بکوبند تو بر تو جدا
شود و گاهی آن را در تابد نهای
حمام بجاے آبگینه بکار برند
اجوده الیمانی ثم الهندی ثم
الاندلسی ؛ و الحیلة فی حله ان
یجعل فی خرقة مع حصوات و
یدخل فی الماء الفاتر ثم یحرك
برفق حتی ینحل و یخرج من الخرقة
فی الماء ثم یصفی عنه الماء و
یشمس لیجف

طُلَقَة ـ کهمزة مرد بسیار طلاق
دهنده + طِلِّیق کسکیت مثله

طَالِق ـ زن رها شده از قید نکاح
طُلَّق کرکع جمع ؛ و ناقة طالق
ناقه بے مهار بر سر خود گذاشته
یا متوجه بطرف آب یا ناقه که آن را
بعد یک شبا روز دوشند + و نعجة
طالق میش بر سر خود گذاشته

طَالِقَة زن وارسته از قید نکاح
طَوَالِق جمع + و شتر ماده بر سر
خود گذاشته یا ناقه که شبان
جهت خود بگذارد و بر آب نه
دوشد و لیلة طالقة شب
نه گرم نه سرد لیالی طوالق جمع

طَالِقَان کجابران شهریست
میان بلخ و مرو و از ان شهر
است ابو محمد محمود بن خداش

طالقانی شهریست یا شهرستانی
ست میان قزوین و ابهر از آنجا
است صاحب اسمعیل بن عباد

طَلَاق کسحاب رها شدن از
قید نکاح

طَلِيق کامیر خنده و کشاده
روی + و رجلٌ طَلِيقُ اللسان
مرد تیز زبان + و لسانٌ طَلِيقٌ

زبان فصیح + ونیز طَلیق از قید
رستہ ورہا کردہ + وَطَلیقُ الاِلٰه
باوفاست +
طَلیقُ بن سفیان - کہ یکے صحابی
است
مِطْلَاق بالکسر مرد بسیار طلاق
دہندہ مِطْلیق مثلہ ؛ وناقۃ
مِطْلَاق ناقۃ متوجہ بطرف آب
ـت طَلُقَ طَلَاقَۃ کشادہ ودرخشان
روی گردید ؛ وطَلُقَ الیَوم واللَّیلَۃ
طُلُوقَۃ وطَلَاقَۃ باعتدال شد یعنی
نہ گرم ونہ سرد + وطُلِّقَتِ المرأۃ
من زوجھا طَلَاقاً رہا شدن زن
از قید نکاح ؛ وطُلِقَت فی المخاض
طَلْقاً - بالفتح بدرد زہ مبتلا گردید
واین ہر دو فعل مجہول اند + و
طَلَقَتِ الابلُ رہا وبے مہار
گشتند شتران
ض - طَلَقَ یَدَہٗ بخیر طَلْقاً بالفتح
کشاد دست را بنیکی + وطَلَقَہٗ
الشیٔ داد اورا آں چیز وبخشید
س - طَلِقَ طَلَقاً دور گردید و
برفت
اَطْلَقَ العَدُوّ - زہر خورانید دشمن
را + واَطْلَقَ بالنخلۃ کشتی داد
خرما بن را ؛ واَطْلَقَ القوم رسیدند
وبے مہار گشتند شتران ایشاں +
نیز اِطْلَاق کشادن دست بنیکی و
رہا کردن بندی را از بند وطلاق
دادن زن را
مُطَلِّق کمحدث آنکہ ارادہ سبقت
دارد ودر اسپ تاختن
طَلَّقَ النخلۃ تَطْلِیقاً کشتی

دادخرمابن را + وطُلِّقَ السَّلیم -
مجہولا باز گردید روح مار گزیدہ
دربدن او وسلامت یافت وآرمید
درد او + وطَلَّقَ المرأۃ طلاق داد
زن را
اِطِّلَاق منشرح شدن یقال مااَطَّلَقَ
نفسہٗ لھذا الامر ای لاانشرح وتصغیر
الاطلاق مُطَیْلِیق بقلب الطاء تاء
لتحرک الطاء الاولیٰ -
تَطَلَّقَ الظَّبی بسرعت گذشت
آہو کہ روی برگردانید + وتَطَلَّقَ
الفرس شاشید بعد رفتار + و
تَطَلَّقتُ فی وَجْھِہٖ کشادہ روئے
کردم در روی او
اُنْطُلِقَ بہ انطلاقاً بمجہول بردہ
شد + ونیز اِنْطِلَاق رفتن وکشادہ
گردیدن روی وپیدا شدن بشاشت
وتصغیر الانطلاق نُطَیْلِق وبتصغیر
المنطلق مُطَیْلِق ومُطَیْلِیق -
اِسْتِطْلَاق - بیت مکم وگرفتن راہ
واختیار کردن او ناقہ را برائے خود
وتصغیر الاستطلاق تُطَیْلِیق

ط ل ل

طَلّ بالفتح باران ریزہ یا سبکتر یا
ضعیف ترین باران یا مثنی یا فوق
ازنم وکم از باران طِلَال بالکسر وطَلَل
کعنب جمع + وچیز نیکو وخوشنما و
معجب از شب ومو وآب وجز
آں وشیر ومرد سال خوردہ و
مار وبکسرہ ودیر داشت دام وکمی شیر
ناقہ وبعیم وسخت راندن شتران را
ورائگان شدن خون مقتول یا خون
قصاص نگرفتہ یا قصاص ناگرفتن

خون را
طَلَّۃ - بالفتح مے خوش مزہ وزن
مرد وباد خوش ومغز ار باران ریزہ
رسیدہ وزن سالخوردہ وبیہودہ
گوی وبدزبان ودست رس در
خوردنے ونوشیدنے طِلَاء بالکسر
مثلہ فی الکل
طُلّ - بالضم گردن ویکے دلی
از شیر طُلَل کصرد جمع + وشیر یا
خون وپیر منہ مابالناقۃ طُلٌّ و
قولہ لبدہٗ ہ مزب الطَّلَل اذ ضرب
الطل فقلب المدغم ثم حرکہٗ روی
بکسر الطاء مقصوراً من الطِّلَال
التی ھی جمع الطَّل -
طَلَل محرکۃ اثر سرای وجای خراب
شدہ قال شعر رسم دار وقفت فی
طَلَلِہٖ کدتُ اَقضی الحیوۃ من جَلَلِہٖ ای
من اجلہٖ وکالبد ہر چیزی اَطْلَال
طُلُول بالضم جمع ؛ ومنہ حَیّا اللّٰہ
طَلَلَکَ ای شخصک + وودکان ماند
از سرای کہ برای نشیند + وطَلَل
السفینۃ بادبان کشتی وثاند ونز
از ہر چیزے وروی آب یقال مشی
علی طَلَلِ الماء ای علی ظھرہٖ
طَلَالَۃ کسحابۃ خرمی شادمانی
ونیکوی حالت وخوبی ہیأت و
کالبد ہر چیزے یقال حَیّا اللّٰہ طلالتک
ای شخصک + واثر سرای وجای خراب
شدہ
اَطْلَال بالفتح ناقہ یا اسپیست
مرکبی شد اخی داراز عمرو آنکہ گفت
لما قال فارسھا یوم القادسیۃ وقد
انتھی الی العُرَیْبی الطلال فقالت

الفرس وثبٌ وسورۃ البقرۃ
طَلِیل کامیر خون رائگان رفتہ و
شیرین وبوریا یا از برگ درخت بوی
جھوداں یا از شاخ نخل یا پوست آں
بافتہ اَطِلَّۃ وطِلَّۃ بالکسر و
طُلُل ککتب جمع
ذو طِلَال - گکتاب آبیست یا
موضعی است ببلاد بنی مرہ واسپ
ابی سلمان بن ربیعۃ
طُلَاء کسلاء خون رائگان رفتہ
ہمزتہ منقلبۃ عن یاء مبدلۃ
من لام
طُلْطُل کہدہد بیماری پیوستہ
طُلَیْطُلَۃ بضم الطائین شہرے
است بمغرب
طُلَاطِل بالضم والفتح بیماری
است در پشت خرکہ قطع کند آنرا
وکعلابط مرگ وبیماری مہلک کہ دوا
نپذیرد وبلای سخت
طُلَاطِلَۃ کعلابط بیماری سخت
عاجز کن اطبا وبلا یقال رماہ اللّٰہ
بالطَّلَاطِلَۃ ای الداء العضال و
الداھیۃ طُلْطُلَۃ وطُلْطُل بفتحھما
مثلہ وگوشت پارہ است در حلق
یا در کرانہ جائے فرو بردن لقمہ
و آں فرو آمدن ہکام است کہ جہت
آں طعام وشراب بسہولت فرو نہ
نشود + ونیز طُلَاطِلَۃ پادر
مالک یکی از مستہزیان نبی صلے
اللہ علیہ وسلم وبیماری است در
پشت خر کہ قطع کند آنرا ومرگ
مَطْلُول خون رائگان رفتہ + و
ارض مَطْلُولَۃ - زمین باران خوردہ

رسیده
ن۔ طَلَّ الدَّمُ واطل ورائگان
شد خون یانگردید شد قصاص و
یستعمل فیہ مجہولًا کثیرًا وطَلَّہُ ثُلُلًا
طَلًّا وطُلُولًا رائگان کردم خون اورا
وطَلَّ الْاَرْضَ النَّدٰی۔ رسید
زمین را باران ریزه + وطَلَّہٗ حَقَّہٗ
کم کرد حق اورا و ناچیز گردانید + و
طَلَّ غَرِیْمَہٗ مرد فرو اگرد غریم
خود را + وطَلَّہٗ اندود آنرا + و
طَلَّ فلانًا۔ بازداشت ویرا
س۔ طَلَّ طَلَالَۃً شگفت نمود +
وطُلَّتِ الْاَرْضُ مجہولًا باران
ریزه بارید برآں
طَلْطَلَۃٌ طَلْطَالَۃٌ۔ جنبانید کرا
امر مُطَلٌّ کار غیر مستقل
مُطَلٌّ خون رائگان رفته
اَطَلَّ اِطْلَالًا مجہولًا رائگان رفت
خون او + واَطَلَّہُ اللّٰہ ناچیز گرداند
اللہ تعالیٰ خون او را رائگان و مُطَلٌّ
نعت مستازان + واَطَلَّ علیہ
برآمد برآں واَطَلَّتِ الْاَرْضُ
مجہولًا باران ریزه رسید زمین را
وَ اَطَلَّ عَلَیْہِ۔ آگاه گردید برآں
تَطَالُلٌ گردن دراز کردن تا دور
نگرد
اِسْتِطْلَالٌ آگاه گردیدن و از
بالا بزیر نگریستن

ط ل م

طُلْم بالضم خوان نان نهادن
طُلْمَۃ بالضم نان کماج واصل
الطَلْم الضرب ببسط الکف + وقیل
الطُلْمَۃ صفیحۃ من حجارۃ کانطاق

یحنز علیها + وفی الحدیث انه
علیه السلام مرّ برجل یعالج طُلْمَۃً
لاصحابه فی قد عرق فقال
لا یصیبہ حرّ جہنم ابدًا
طَلَم محرکۃ چرک دنداں کہ از
ناکردن مسواک گرد آید
طَالِم نان پز طَلَمَۃ جمع
طُلَّام گزنار شاہدانہ
ن طَلَمَ الْخُبْزَۃَ برابر و درست
ساخت نان را
تَطْلِیْم۔ دست زدن برنان تا برابر
وپہن گردد + وقول حسان رضی اللہ عنہ
مصرع یُطَلِّمُہُنَّ بالخُمُرِ النِّسَاءُ
ای تَمْسَحُ النساءُ العرقَ عنہن بالخُمُر
+ وروایت ینطمہن ضعیف یا مردود
است

ط ل م س

طَلْمَسَۃ روی ترش کردن و
آژنگ ناک گردانیدن
طِلِمْسَاء بکسرتین زمین بے بینا
ونشان وتاریکی وشب تاریک
لَیْلَۃٌ طِلِمْسَانَۃ۔ بکسرتین شب
تاریک وارض طِلِمْسَانَۃٌ
زمین بے آب

ط ل ن س

اِطْلَنْسَی العرقُ اِطْلِنْسَاءً۔
بر تمام اندام رواں گشت خوی

ط ل ن ف

طَلَنْفَی کحبرکی مرد لسیار نشست
طَلَنْفَاء بالهمز مثله
جملٌ مُطْلَنْفِی السَّنَامِ شتر نر
چسپیده کوہان وصائدٌ مُطْلَنْفِیْ
فی قترۃ شکاری چسپیده دکناره خود

اِطْلَنْفَیْتُ موسیدم بزمین وکل
ذلک فی الہمز

ط ل ه

طُلْهَۃٌ من المال۔ بالضم باقیمانده
از شتران
طُلَہ کصرد ابر تنک یقال مافی
السَّمَاءِ طُلَہَۃٌ ای مارق من السحاب
وادٍ اَطْلَہُ وادی بے آب طُلْہ
جمع
(ف) طَلَہَ فی البلاد طَلْهًا۔
رفت ونیز آہستہ ونرم رفت
تَطَلَّہ۔ مختلف شدن
اِطَّلَہَ۔ بالا برآمد و آگاه شد

ط ل ه س

طِلْهِبْس کقندیل لشکر بسیار
طَلَهْبَس کسفرجل تاریکی شب
لشکر بسیار

ط ل و

طَلْو بالفتح ریزه ہر چیزی وپایک
بچه چارپایاں ستن والفعل من نصر
یقال طَلَوْتُ الطَّلَا اذا ربطتہ تو
طِلْو۔ بالکسر قالعین بایک اندام
وکرک
طِلْوَۃ بالکسر بچه بہایم
طُلْوَۃ بالضم سپیدی صبح وکردن
لغتہ فی الطلیه
طَلَاء بالفتح آب دہن کہ بجہت
بیماری وجز آں بستہ باشد طُلْوَان
بالضم وسحر کے مثلہ + ولقطران اندوده
وبچہ آہو وقت زائیدن وبچہ گاو
وگوسپند وریزه خرد از ہر چیزے
اَطْلَاء وطِلَاء بالکسر وطُلْیَان بالضم
وبکسر جمع

طُلَاوَۃ مثلثۃ خوبی وشادمانی و
پذیرائے دل و پذیرائے ومنه
سَمِعْتُ کلامًا عَلَیْہِ طُلَاوَۃٌ + وجادوکی
وپوست تنک مانندی سرشیر یا
سرخون وطعام باقیمانده در دہن
وآب دہن کہ بسبب بیماری جز آں
بستہ گردد
طَلَاوَۃ بالفتح چشم داشتن ودرنگ
کردن
طُلَوَاء کغلواء چشم داشتن و
درنگ کردن

ط ل ی

طُلْیَۃ۔ بالضم گردن وبیخ آں
طُلَی بالضم جمع ومنه قول بعضہم
اللِّحْیَۃ لحلیۃ مالم تطل عن الطُلْیَۃ
طَلًی۔ بالفتح والقصر کی لبد و
قطران مالیده ومرد نیک بیمار اَطْلَاء
جمع + طَلَیَان شنہاے آں و
خواہش نفس یقال قضی طَلَاہُ
ای ہواه
طِلًی بالکسر والقصر لذت
طُلَاۃ۔ بالضم شتر ماده کہ رگین ولت
پاره کہ بداں شتر از النہ طُلْیَاءُ
مثلہ
طُلَاء۔ بالضم پوست تنک مانندی
کہ از باد بر خون فراہم آید
منہل طَالٍ چشمہ جغز لاوه
برآورده وبیل طَالٍ شب تاریک
طِلَاء گکسار قطران وہر چہ آں
را در مالند بر جائے وسے کہ
سیکے ومی پنجم گویند آنرا وسے
پختہ منصف وفی الحدیث سیشرب
ناس من امتی الخمر یسمونہا

صحیح

بنیہ اسمها برید انهم یشربون
البنیة المسکر المطبوخ ویسمونها
طلاء ۱۲ و دشنام و رسن کہ بداں
پای بره بندند
طُلی کربی یک نوشیدنی از
شیر
طُلیاء - بالفتح کردن خمے است
مانند ادرفن ÷ و ناقۃ طُلیاء
شتر مادہ قطران مالیدہ و گرگین
طُلاء ۶ کار خون
طَلی یعنی بچگان ریزہ گوسپند
طُلیان بالضم جمع ÷ و بچہ ہای
بستہ و چرک دنداں یقال باسنانہ
طَلی ای قلح -
مِطلی - بکسر المیم موضعی است
مِطلاء بالکسر و المد و یقصر
آب رو تنک یا زمین نرم کہ عضات
رویاند مَطالے جمع وادیۃ یائیۃ
و نیز مَطالی جانہا کہ وحشیان
بچہ خود را در وے چرانند
حس طَلی البعیر الهناء و بہ
قطران مالید شتر را ÷ و نیز طَلی
پاہی بچہ چارپایاں بستن یقال
طَلیت الطلاء اذا ربطتہ و حبستہ
س طَلِی فوہ - چرکن گردید
دندان او
أطلی بہ قطران و جز آں مالید
آنرا ÷ و نیز اطلاء میل کردن
بسوی خواہش نفس و منها اطلے
بنی قطاء ای سلمان الی هواہ کرد
گرویدن گردن بسودن و نحو آں
تطلی - کہنگی دایم المرض و اسیر
کہ امید بالیش نباشد و بچہ

پای بستہ
تَطلیۃ قطران مالیدن شتر را
و بیماردارى کردن و تیمار نمودن و
دشنام دادن و سرود گفتن
تَطَلّی لازم کرد بازی و شادمانے
را ÷ و نیز تَطَلّی - قطران مالیدہ
شدن
اِطّلاء بالتشدید خویشتن با قطران
و جز آں مالیدن و موے زہار را
بنورہ بردن

باب الطاء فصل المیم

ط م ث

طَامِث زن حایض
واثلہ بن طَمَتان بالتحریک از
قوم ایاد است
ض ن - طَمَثَها طَمثًا بالفتح برد
دختری آں را و گائید ÷ و طَمِثَت
المرأۃ حائض شد زن و این معنی از
نصر و سمع آید ÷ و نیز طَمث
بسودن ہر چیز کہ باشد و منها الطمث
ذا المرتع قبلنا احد و ما طمث
هذہ الناقۃ حبل قط ای ما مسها عقال
و ریمناکے و فساد و ریمناک شدن

ط م ح

بنو الطَمَح محرکۃ قبیلہ است
طَمَحات الدهر محرکۃ و مسکنۃ
سختیہای زمانہ
طِمِح - کعنب درختیست قال و هو
بالطاء و الخاء المعجمتین و غلط
ابن عباد
طَماح زن کہ بے اجازت شوی
اہل خود رود زن نگرندہ بسوے

مرداں و بلند از ہر چیزے
طِمَاح کَکتاب سرکشی یقال فرس
فیہ طِماح و نافرمانی زن از شوی
ابو الطمحان قینی - محرکتہ و
بسکون شاعری است از قضاعہ از
نبی قین بن جسر
طَمّاح کشداد از مندر یض و
مروی است از بنی اسد بعثوا الی
قیصر فمحل بامراء القیس حتی سمم
طَماحیۃ بالفتح و تخفیف الیا
آبی است شرقے سمیراء
ف - طَمَح بصرہ الیہ بلند
نگریست و بلند شد نظر او ÷ و طَمَحت
المرأۃ برآمد از خانہ شوی رفت
پیش اہل خود بے اجازت شوی ÷
و نیز نگریست سوی مرداں جز شوی ÷
و طَمَح بہ رفت و برد ÷ و طَمَح فی
الطلب دور رفت
أطمَح بصرہ برداشت و بلند کرد
نگاہ را -
طَمَّح الفرس تطمیحًا برداشت
ہر دو دست را ÷ و طَمَّح بولۃ بلند
انداخت بکیز رادی الحدیث انہ
نهی عن التطمیح بالبول

ط م ح ر

طُمَاحِر کعلابط کلاں شکم
طِمِحرِیر - کزنجبیل کلاں شکم
مُطمَحِر کمقشعر خنور پر
اِطمَحَرّ کاقشعر نیک نوشید

ط م خ

طَمخ بالفتح تکبر و بزرگ منشی
کردن یقال طَمخ بانفہ ای تکبر الفعل
من نصر

ط م خ ر

طُماخِر کعلابط شتر
طِمخِرِیر کزنجبیل کلاں شکم
اِطمِخرار نیک نوشیدن

ط م ر

طَمر بالفتح پوشیدن در زمین و
پنہاں کردن و برجستن بسوی نشیب
یا بسوی ہوا طَماء بالفتح طُمور
بالضم مثلہ و الفعل من ضرب ÷ و
نیز طُمُور رفتن و در گذشتن
طِمر بالکسر جامہ کہنہ و چادر کہنہ
غیر پشمین - اَطمار جمع
طَامِر کصاحب کیک و طامر بن
طامر آنکہ او را و پدرش را کسے
نداند کہ کیست
طَمَارِ کقطام و بفتح الراء غیر منصرف
جای بلند یقال انصب علیہ من
طَمارِ بالکسر عن الاصمعی و
بالفتح عن الکسائی و فی الحدیث فلیرم
نفسہ من طمار ای الموضع المرتفع و
قیل اسم جبل ای لا ینبغی ان یعرض
نفسہ للمهالک فان لا قدر توکلت
و بَنات طَمار کقطام سختی و داهیہ
و ابنتا طَمار دو کوہ پشتہ بلست
بلند
طِمِرّ کفلز اسپ نجیب نکو رود
اسپ در چیدہ و گردانذام طِمِرّۃ
بالهاء مثلہ و ابنا طِمِرّ دو کوہ است
طُمُرّ کسکر زنج و بن طمور کسنور
مثلہ ÷ و غفلت و ناوانی یقال
انت فی طُمُرات الدنیا کُنت ای
غمرات و جملات
طُمَرَّۃ الشباب کسکرۃ اول جوانے

طِمِر کزبرج اسپ نیکو ودچیده گرد اندام
طِمْر چادر کهنه که از پشم گوسپند نباشد و آنکه چیزے ندارد و مرے است مختلف الالحان که اخیل مانند و اسپ نجیب نیکو رو یا اسپ دراز یا سبک اندام یا اسپ آماده دویدن و برجستن
طِمِرِّیۃ - بالکسر اسپ نیکو رو و آماده جستن
اُطْمُرّ کاردن اسپ نیکو رو و اسپ آماده جستن
طُومَار - نامه و دفتر طَوَامِیر مثله
طَوَامِیر جمع
مِطْمَر کمنبر رشته دراز که بداں اندازه کنند؛ و اَقِم المِطْمَر یا محدث یعنی راست و درست کن حدیث را
مِطْمَار بالکسر رشته بنایاں که بداں اندازه کنند و مرد کهنه لباس و نیز شبه و مانند یقال هو علی مِطْمَارِ اَبِیهِ یعنی شبیه و مانند پدر است در خلق و خُلق
طَامِر نام اسپ قعقاع بن شَوْر
مَطْمُورَة نهاں خانه زیر زمین که در وی طعام نهند یا نام است
ن طَمَرَ المَطْمُورَة طَمْرًا پر کرد آں را از طعام و جز آں وطَمَر الجُرْحُ آماسید زخم
س طَمِرَت یداه آماسید دست او و طُمِرَ فی ضرسه مجهولاً درد کرد دندان او
مُطَمِّرَاتُ الامُور کمحسنات کارهای هلاک کننده

اَطْمَرَ الفرسُ غُرْمُوله فی الحِجْر - همه در آورد اسپ نر را در ماده و نیز اِطْمَار بر جهانیدن یقال اَطْمَرَه فَطَمَرَ
اَتَانٌ مُطْمَرَّة کمعظمه خر ماده دراز استوار خلقت
تَطْمِیر نوردیدن و فرو هشتن پرده
اِطْمَرَّ علی فرسه کافتعل از پر آں بر جست بر اسپ

ط م خ ر

طِمَّاخ بالکسر لقب والد علی بن هاشم او هو بالباء الموحدة و قد مر

ط م ر س

طِمْرِس کزبرج دروغگوی ناکس و فرومایه
طَمْرَسَة ترنجیدن و سپسایی رفتن
طُمْرُوس کعصفور نان کوماج و بره اسپ کره شتر و بره و مرد دروغ گوے و ناکس
طِمْرِسَا - بالکسر غبار تنک که هواے روز را متغیر گرداند

ط م س

طَامِس دور و ناپدید طَوَامِس جمع و ناپدید کننده؛ و رجل طَامِسُ القَلْب مرده دل مرده
طَمِیس کامیر شهرے است بطبرستان با آں طمیسة کسفینة یا طَمِیسَه کجهینة است و نیز کور و نابینا
مَطْمُوس نابینا و مَطْمُوش

العَیْن و دجال بداں جهت که یک چشم را نشان ندارد
ن من طَمَسَ طُمُوسًا ناپدید شد راه و جز آں محو و پاک گردید
و طَمَسْتُ طَمْسًا ناپدید کردم آں را لازم و متعد و طَمَسْتُ الشَیءَ از بیخ برکندم آں را و ناپدید کردم نشان وی را و منه و اِذَا النُّجُومُ طُمِسَتْ و رَبَّنَا اطْمِسْ عَلَی اَمْوَالِهِم ای اَهْلِکْهَا اَسْتَاصِلْهَا
و طَمَسَ بعینه دور نگریست
و طَمَسَ الرَّجُلُ دوری گزید
و طَمَسَ اللهُ النُّجُومَ برد روشنی آنها را و طمس علی بَصَرِه کور کرد آں را و برابر و بی نشان کرد
ض - طَمَسَه طَمَاسَة تخمین کرد و اندازه نمود و نگاه داشت آں را
تَطَمُّس پوشیده شدن و محو و ناپدید گردیدن خط و جز آں
اِنْطَمَسَ اِنْطِمَاسًا ناپدید گردید و پیش بره شد محو و پاک گردید خط

ط م س ل

طُمْسُل کقنفذ دزد طَمَاسِلَة جمع
طَمَسْلَی کموزلی بلاد وحتی و نقصان یقال هو یمشی الی الطَّمَسْلَی ای الضراء
طَمْسَلَ من المراة طَمْسَلَة عاجز گردید از زن

ط م ش

طَمْش بالفتح مردم یقال ما ادری ای الطَمْش هو ای ای الناس طموش جمع قال؛ وحش و لا طَمْش من الطموش

ط م ع

طَمِع کتف و بضم المیم آزمند حریص و امیدوارنده طَمِعُون و طُمَعَاء کعلماء و طَمَاعَی جمع
طَمَع محرکة رسوم لشکر اَطْمَاع جمع؛ یقال امر لهم الامیر باطماعهم یا اطماع اوقات گرفتن رسوم لشکر و نیز طمع آز و امید
طَامِع آزمند حریص اَطْمَاع جمع و امیدوار
مَطْمَع کمقعد چیزے که در آں طمع کنند
مَطْمَعَة بالفتح سبب طمع
امراة مِطْمَاع زنیکه امیدوار کند و قادر نگردد اندر نفس خود
س طَمِعَ فیه و به طَمَعًا محرکة و طَمَاعًا و طَمَاعِیَةً آزمند گردید و حریص گشت و امید داشت
و یقال فی التعجب طَمُعَ الرجلُ فلان بکرم یعنی بسیار طمع شد
و کذا خرجت المراة فلانة ای صارت کثیرة الخروج و قضوا القاضی فلان و کذلک التعجب فی کل شیء الا ما قالوا فی نعم و بئس روایة تروی عنهم غیر لازمة لقیاس التعجب لان صور التعجب ثلثة ما احسن زیدا و احسن بزید و کبرت کلمة و قد شذ عنها نعم و بئس
اِطْمَاع امیدوار کردن و آزمند گردانیدن کسی را
تَطْمِیع بمعنی اطماع است

ج ۳

تَطَمَّعَ - آزمند وحریص شدن

ط م غ

طَمَغ محرکتہ بسیار روان شدن خیم چشم والفعل من سمع یقال طَمِغَتْ عَینُہٗ اذا کثر غمصہا۔

ط م ل

طَمَل - بالفتح آزرنش

طِمِل بالکسر مرد پلید زبان شوخ چشم بیباک طُمُول بالضم جمع + وآب تیرہ وجامۂ سبزرنگ گلیم سیاہ یا سیاہ ہرچہ باشد وگردن بند وناکس فرومایہ وکول و دزد و نافرمان وجامہ کہنہ وگرگ تیرہ رنگ خفی الشخص وگرگ سخت حیلہ و درویش بدخوئے و بحال زشت وتنگ زندگانی چرکین یا مرد برہنہ

طِمْلَة - بالکسر زن ناتوان وسست + ولای وکار زشت لغتہ فی الطملۃ

طُمْلَة بالضم والفتح وبحرکہ لای تنک حوض یقال صاد الماء طملۃ وآب تیرہ کہ در تنک حوض مانده باشد و بالضم کار زشت وناملایم یقال وقع فلان فی طملۃ ای فی امر قبیح۔

طَامِل مرد پلید زبان بیباک

طَمُول - کصبور مرد پلید زبان بیباک

طُمُولَة بالضم پلید زبانے و بیباکے اسم است مصدر را

طِمْبِل کاملیہ نیاں سال نوبغالہ نوبادہ وبوریا وآب گل ولای آمیختہ وخار وخرابن و پیکان پہن وگردن بند بداں جہت کہ بسوی خوش ببالایند آنرا ونان فراخ وپہن وتیر خون آلود

طِمِيلَة کسفینۃ بزغالہ

طِمِّل کطمر گرگ تیرہ رنگ پوشیدہ شخص

طِمْلَال بالکسر درویش بدخوئے وزشت حال وتنگ زیست یا برہنہ وگرگ تیرہ رنگ نہان قامت خونریز اسپیست مرثی حارث بن ثعلبۃ را

طُمْلُول کزنبور برہنہ

طِمْلِيل بالکسر فاسق درویش سخت عیش طُمْلُول بالضم مثلہ

مِطْمَلَة کمکنسۃ تغروج نان بازکن کہ بہندی بیلن است

مَطْمُول نان فراخ وتیر آلودہ بخون

ن - طَمَلَ الابل طَمْلاً سخت راند ÷ وطمل الحصیر باریک بافت بوریا را ÷ داخل کرد دراں رشتہا ÷ وطمل الثوب سبزرنگ کرد جامہ را وطمل الخبز بازو پہن کرد نان را بمطلمہ وطمل الشئ پہن و برابر کرد آں را + وطمل الدم السہم آلودہ بخون تیر را وکل ما لطخ بذھن ودم اوقار اوشبہ ذلک فقد طمل کعنی فرح بہ طمل فی طملۃ در کار بد افتاد و آلودہ شد بداں

اَطْمَلَ الدفتر پاک کرد دفتر را ومحو نمود

اِطَّمَلَ ما فی الحوض کافتعل بر آورد آنچہ در چاہ بود

تَطَمَّل آلودہ شدن

اِنْطِمَال - بازداں مشارکت نمودن یقال انطمل فلان اذا شارک اللصوص

ط م ل خ

طَمَالِيخ بالفتح ابر تنک سپید پراگندہ

ط ل س

طَمْلَسَة رنج دیدن ورسے و نرمی کردن وپنہاں شدن در چیزے وکینہ داشتن

رغیف طُمْلُس کعملس کردہ خشک یا سبک تنک

ط م م

طِمّ بالکسر آب یا آنچہ آں گرد آید یا آب آورد و دریا وعدد کثیر ومال بسیار ومنہ جاء فلان بالطم والرم ای بالمال الکثیر ومرد رسا وشگفت ودر شگفت آورندہ وشتر مرغ نر وکبیر کلاں و اسپ نیکو رو

طُمَّة - بالضم پلیدی وپارہ از گیاہ خشک

طَامَّة - روز قیامت بداں جہت کہ غالب وفوق ہمہ چیزہا است + وبلا کہ غالب وفوق ہمہ بلاہا باشد۔

طِمِيم کامیر اسپ نیکو رو سریع وشتاب

رجل طِمْطِم کزبرج مرد سخن ناسرہ گوے خلاف فصیح

رجل طِمْطِمِیّ بالیاء مثلہ

طَمْطَام بالفتح میانہ دریا و معظم آں ومعظم ہرچیزے

رجل طُمْطُمَانِیّ - بالضم مرد کنکلاج

طُمْطُمَانِيَّة حمیر - بالضم سخنان زشت کہ در لغت حمیر است

اَطَامِيم بالفتح وکسر المیم پایہا

رجل مطموم الشعر مرد بسیار موے + ومطموم الرأس بریدہ موی سر

ن - طَمَّ الماءُ طَمًّا وطموماً بسیار گردید آب ÷ وطم الاناء پر کرد خنور را

ن ض - طَمَّ البِرْکَة درانباشت چاہ را برابر کرد ÷ وطم الشئ بسیار شد بحدی کہ فوق گردید و غالب شد ÷ وطم رأسہ تراشید بعض آں را ÷ وطم شعرہ برید موی را یا گرہ زد ÷ وطم الطائر الشجرۃ بر بالائے آں برآمد ÷ وطم الرجل طماً وطمیماً سبک گردید یا نرم نرم رفت یا دوید کذا طمت الفرس

طَمْطَمَ طَمْطَمَةً ناکردہ سخن بزبان عجم گشت

اَطَمَّ شَعْرَہٗ وقت بریدن موی رسید

تَطَمَّمَ الطائر مُتَطَمِّماً فرود آمد مرغ بر شاخ درخت

اِسْتِطْمَام - وقت بریدن موی د

پشم رسیدن

ط م ن

طمن - بالفتح آرمیده طمون بالضم جمع
طمیّن کسکین شهرے است بردم
مُطمَئِن - آرامنده تصغیرش طُمَیئِن است بحذف میم ویکے از دو نون
اُطمأنّ - آرامیده وقرار گرفت
طُمَیئِنة تصغیر طمانینة است بحذف یکی از دو نون که زائد است
اطمأنّ ظهره پست وبرابر نمود پشت را ٭ واطمأنّ من الامر - آرامید از کار
مُطامَنة پشت داشت وبرابر کردن
ج ۳
اِطمأنّ الی کذا اِطمیناناً و طُمانینة بالضم آرامید وقرار گرفت ٭ وفی الحدیث عن النبی صلی الله علیه وسلم فی تعلیم الصلوة ثم ارکع حتی تطمئن راکعاً ثم ارفع حتی تعتدل قائماً ثم اسجد حتی تطمئن ساجداً

ط م ه

مُطمَّة - کمعظم دراز بالا

ط م و

طَموَیة - دوده است بمصر
الطمیة کغنیة کوهے است ببادیه وموضعی است بر نیل مصر
ن طما البحر طمواً پُر شد ٭ وطما النبت بالیده گیاه ٭ و طمت الهمة بلند گردید و
طما الماء بر آمد آب وبلند گردید

ط م ی

طَمی بسیار شدن آب کوالیدن ودراز گردیدن گیاه وبلند گشتن قصد وهمت وپر شدن دریا وبرآمدن آب وهذا کله فی الواو والفعل من ضرب

باب الطاء فصل النون

ط ن ء

طِنء - بالکسر باقی جان، یقال ترکته بطنئه ای بقیة روحه بهمز ولا واصله الهمز - وجای باش وگستردنی وخواهش نفس وزمین سپید ومرغزار وپشته بلند که آب برآن نرود وبیماری وآب باقیمانده در حوض وآنچه جهت شکار شیر دوده سازند مانند زبیه که مغاکیست و خاکستر آتش نشانده ونافرمانی وفجور وجای خشک کردن خرما از سنگ ساخته وهمت وقصد
طَنَأة محرکة زناکاران
س طَنِیء البعیر طنأً - چفسید سپرزوی در پهلوی او ٭ وطنیء فلان - آشکار نکرد جهت شرم آنچه در دل داشت
ف - طنأ طنأً شرم داشت
اطنأ اطناءً میل کرد بسوی منزل وجای باش ٭ واطنأ الی الحوض رفت بسوی حوض پس نوشید آب را ٭ واطنأ الی البساط خفت بسوی فرش پس خفت بران از جهت سستی وکسالت ٭ وهو طنیء حیة لا تطنیء یعنی جان نشود ولدغ آن

ط ن ب

طُنُب - بضمتین طناب که سرا پردهای خیمه بدان بسته شود یا میخ اطناب طِنَبة کعنبة جمع ودوال که بزه کمان پیوندند سپس آن بر چوبک گوشه کمان پیچند یا دوال که بر قبضه کمان بندند ونیز پے اعلای سینه وموضعی است میان ماویه وذات العشر وبیخ و عروق درخت وپی اندام وطرف وناحیه ومنه الحدیث ما بین طنبی المدینة احوج منی الیها ای طرفیها
طَنَب محرکة کجی نیزه ودرازی پا باسستی ونرمی ودرازی پشت وآن عیب است
اَطنب کاحمد دراز دست پا ودراز پشت طنباء مونث
اِطنابة بالکسر سایه بان دنبله بود ٭ وعمرو بن اطنابة پس آنرا شاعر است وهو عمرو بن عامر بن زید مناة بن مالک نسبا الی امه ٭ ونیز اطنابة دوال که بر قبضه کمان بندند
مَطنَب کمقعد گردن ودوش وبازو
جیش مِطناب بالکسر لشکر گران وبزرگ
اِطناب سخت وزیدن باد ور غبار وپے یکدیگر رفتن شتران ودور ودراز رفتن نهر وبلاغت آوردن شاعر در وصف ومبالغه کردن مدح باشد یا ذم ونیز دراز کشیدن عبارت ولفظ را خلاف ایجاز
خباء مُطَنَّب - کمعظم خیمه بطناب استوار کرده
طَنَّبه تطنیباً کشید آن را بطناب وبست بآن ٭ وطنّب الذئب آواز برآورد گرگ ٭ و طنّب بالمکان اقامت نمود در انجای ٭ وطنّب الفرس دراز پشت شد اسپ ٭ ونیز تطنیب بدوال دوختن مشک را
جاری مُطانِبی - آنکه طناب خانه او تا طناب خانه من است

ط ن ب ذ

طُنبُذ - کقنفذ دهی است بمصر از آن ده است مسلم طنبذی بن یسار تابعی محدث هم شیر عبدالملک بن مروان ٭ ویاقوت در مشترک آورده که طنبذة دو موضع اند یکے ازان شهریست در صعید ودیگرے موضعی است در اقلیم محمدیه تونس

ط ن ب ر

طُنبُور بالضم وبفتح نوعی از رود جاها معرب است دنبه بره شبه بالیة الحمل ٭ طِنبار بالکسر مثله
طَنُّبرة بالفتح وتشدید النون شهری است باندلس

ط ن ب ل

طَنبَل طَنبَلة کوے نمود بعد عاقلے
طَنبُول - بالفتح دوده است بمصر

ط ن ث ر

طَنثَرة فیک خوردن پیه را

چندان که گران گردد جسم ازان + و
نیز طنثرة نام مردی
تطنثر گران شدن جسم از بسیار
خوری بیہ

ط ن ج

طنجة - بالفتح شہریست بکرانہ
دریای مغرب
طنوج نوعہا و اجزائے کتاب
واحد ندارد

ط ن ج ر

طنجیر بکسر دیگ و دیگ فراخ دہن
حلوا پزی معرب است بفارسی پاتیلہ

ط ن ح

طناح - کسحاب بیست بصر
س طنحت الابل طنحًا
ناگوار و شد و نیز فربہ گردیدند

ط ن خ

طنخ بالکسر پارہ از شب یقال مر
طنخ من اللیل ای طائفة منہا
طنخة - محرکتہ کول و نادان
س طنخ ناگوار گردید و دل
گرفتہ شد از چربش و فربہ و پر گوشت
شد
اطنخہ اطناخا بناگوار و آورد
اورا
تطنیخ - بناگوار آوردن یقال
طنخہ اذا اتخمہ۔

ط ن ز

طنز - بالفتح فسوس کردن والفعل
من نصر و نیز طنز نوعی از ماہے
طنزة - بالفتح وبیست
طانز فسوس کنندہ
طناز کشداو بسیار فسوس کنندہ

مطنزة کمقعدة بی خیر یقال ہم
مطنزة ای جماعة لا خیر فیہم
ھینة انفسہم علیہم

ط ن س

طنس محرکتہ تاریکے است
تاریک

ط ن ف

طنف بالفتح والضم و بالتحریک
و بضمتین تندی از کوہ بیرون برآمدہ
و آنچہ برآید از کوہ و سر کوہ اطناف
و طنوف بالضم جمع + و کرانہای
دیوار بخشت فرو گرفتہ و ہر چہ بلند
و بیرون برآمدہ باشد از بنا و پوشش
در سرائے و بالتحریک دوال یا پوست
پارہ سرخ کہ بر جامہ دانہا باشد و
تہمت والفعل من سمع
طنف ککتف متہم و کم خوار بدنیت
طنفة مونث و بددل و
تباہ رائے
س طنف طنافة و طنوفة
و طنفا محرکتہ بد باطن گردید
مطنف کمحسن صاحب طنف
و برآیندہ بر کوہ
ما اطنفہ چہ کم خوار و ناخواہان
و کم مال است او
رجل مطنف کمعظم مرد متہم
طنف فلانا الی کذا تطنیفا
بآن و حرص فریب کرد نفس خود را
+ و نیز تطنیف تہمت کردن خار و
خسک بر دیوار نہادن
تطنف - آگاہ گردیدن و انتظار
کردن یقال ما تطنفت نفسی الی ہذا
ای ما اشفقت و پوشیدن آمدن

کسی را یقال ہو یتطنفہم ای یغشاہم

ط ن ف س

طنفس بالکسر بیچارہ و ناخوش
منظر و زشت روی
طنفسة مثلثة الطاء والفاء و بکسر
الطاء و فتح الفاء و بالعکس گستردنے
است و جامہ و بوریا مانندی از شاخ
خرما بر پہن یکگز طنافس جمع
طنفسة - زشت خوی گردیدن
بعد نیک خوی و پوشیدن جامہای
بسیار

ط ن ف ش

طنفش کجعفر مرد سست و
ناتوان طنفشی بالیاء المشددة
مثلہ
طنفش عینہ طنفشة - چشم
را آلوچک کردہ نگریست در چیزے و
تیز نگریست

ط ن ن

طن بالکسر خرمای تر سرخ نیک
شیرین
طن - بالضم اندام اطنان و طنان
بالکسر جمع + و سر بار کہ بالای عدلہا
نہند و پشتوارہ نے و ہیزم و مانند
آن کطنة کی
طنی بالضم و تشدید الیاء مرد
تندار پر گوشت
طنطنة بآواز آوردن تشت و
جز آن و حکایت آواز طنبور و
مانند آن و آوازہ
طنین کامیر آواز مگس و بانگ
تشت و پیکان و بط و جز آن
رجل ذو طنطات بالفتح مرد

بافریاد و فغان
ن طن طنا - ببانگ آمد تشت
و جز آن + و طنت الطست
ببانگ آمد تشت لازم است و متعدی
و طن فلان طنینا - بمرد
الطنان بریدن یقال ضربہ
بالسیف فاطن ساقہ ای قطعہا
قال بعضہم یراد بذلک صوت القطع
+ و ببانگ آوردن تشت و جز
آنرا
تطنین بہ بانگ در آوردن

ط ن و

طنو بالفتح گستردنی و بالضم
نافرمانی والفعل من سمع

ط ن ی

طنی - بالفتح تہمت و خاکستر
سرد و بیماری و چیز لاوہ و خریدن
درخت یا بار آن یا فروختن بار درخت
خاصة
طنی - بالکسر نافرمانی اسم است
طنی - رما و آبی است
طنی ککتف بر چفسیدہ سپرز
در پہلو از تشنگے طنی مثلہ
طناة - زناکاران جمع طانی است
س طنی الیہا طنی زنا
کرد و طنی فی فجورہ در
گذشت دران و تمادی کرد + و
طنی زید بر چفسید سپرز و
در پہلوی چپ آواز تشنگے + و نیز
طنی بہ شدن از گزیدگی کژدم
اطنی فلانا اطناء و رجاے
کشتنگاہ زخم رسانید فلاں را +
و اطنی زید میل نمایش کرد و بطرف

تهمت وشک ومیل نمود بطرف فرش
وخوابید تهمت سستی :: وحیة
لا تنطفی یعنی باقی ہے مانند
گزیده آن طفنا اسم است ازال
ونیز الطناء درگذشتن ودنافوانی
دشاهی وبرچفسیدن سپرز وشش
پہلو از تشنگی وفروختن وخریدن
از لغات اضداد است
مناه نطنیة علاج طنی کرد +
وطنی البعیرة داغ کرد در پہلوی وے

باب الطاء فصل الواو

ط و ء

طاءة ـ کطاعة دور در شدن در
چراگاه . یقال فرس بعید الطاءة
وناں است طیئ کسیس پدر
بطنی آو من طاء یطوء اذا ذ
دجاء والنسبة الیه طائی قیاسا
طیئی کطیعی حذفوا الیاء الثانیة
فبقی طیئی فقلبوا الیاء الساکنة الفا
وکل ولائے طاء کسعة مثله
وگویند ما بها طوئی ـ بالضم
نیست در آں کسی
س ـ طاء فی الارض رفت
یا دور رفت
تطاءت الاسعار گراں گردید
نرخ

ط و ح

نیة طوح محرکة قصد دور و
دراز
طوائح شدائد مهلکات
مطواح بالکسر چوب رستی
مطاوح ـ جایہای الاضحن

جایہای ہلاک
ن ـ طاح طوحا ہلاک گردید یا
قریب بہلاک شد ودفت وساقط
گردید در جہاں وسرگشته شد طاح
یطیح لغة فی الکل وهی افصح
اطاح شعرة افکند موی را +
اطاح الشیٔ نیست نمود وبرو
آنرا
طوحه وبه تطویحا انداخت
اورا در ہوا ہوس وطوح بزید
برانگیخت ویرا برفتن در میدان
جائیکه + ونیز تطویح سرگشته
وپریشان نمودن وآواره کردن
در جہاں واینجا آنجا بردن ہلاک
ساختن :: ویقال طوحته الطوائح
ای قذفته القواذف ولا یقال المطوح
وشو نادر + وبعصا زدن فرستادن
بجای کہ انسان آمدن نتواند
مطاوحة ہمدیگر را انداختن
تطوح فی البلاد سرگرداں
گردید در جہاں واینجا آنجا انداخت
خود را وآمد ورفت
تطاوحت بہم النوی ـ دور
انداخت آنہا را النوی

ط و خ

طوخ بالضم چہار ده موضع است
بمصر
ن ـ طلخه طوخا تہمت کرد
اورا بالقول یا بالفعل

ط و د

طود ـ بالفتح کوه یا کوه بزرگ
اطواد وطودة بالکسر جمع + و
ریگ توده بلند بر آمده ونام موی

ونام کوہی که از بالای عرفه بطرف
صنعا میرود وشہریست بصعید
وابن الطود خرسنگ که از کوه
برافتد
طاد ـ گراں ہر چہ باشد وشتر
خواباں ماده
مطادة دشت دور ودراز
مطاود جایہای راہلاک
ن ـ طار طودا پایید وقرار
گرفت
مطود ـ کمعظم دور وبعید
طود تطویدا سرگرداں گردید
ورفت :: وطود فی الجبال ـ
درآمد در کوہا
تطود ـ گرد گردیدن ورفتن درجہاں
بناء متطاد بنای بلند
انطیاد ـ بجانب بالا رفتن بہ جا

ط و ر

طور بالفتح یکبار اطوار جمع
وقوله تعالی خلقکم اطوارا قال
الاخفش ای طورا نطفة وطورا
علقة وطورا مضغة + ونیز طور ساحة
ومقابل چیزی وحد وقدر ونہایت
آں یقال فلان عدا طوره ای حده
ومقدار وصنف اصل میان دو چیز ونوع
وصنف یقال الناس اطوار ای
اصناف مختلفون + ونیز طور
پیرامون چیزی گردیدن طوران
مثله + ونزدیک شدن بچیزی والفعل
من نصر یقال طار به ای قرب منه
طور بالضم کوه وپیرامون سرائے
وحد ونہایت چیزے وکوہی است
نزدیک ایله منسوب بسوی سیناء

سینین وکوہی است بشام منسوب
بسینا یعقوب وکوہے است بقدس
بطرف راست مسجد وکوہی است
ودیگری بر جانب قبله مسجد در آن است
قبر ہاروں علیه السلام وکوہی است
برأس العین وکوہی است دیگر مشرف بر
طبریه وشہرستانی است بمصر
از قبیله وشہریست بنواحی
نصیبین
طوری ـ بالضم دہی است بری
طوری بالضم وحشی از مردم
ومرغ وکبوتر :: وما بہا طوری
نیست دراں کسے
طورة کعنبة قال بل لغة فی الطیرة
اطور کاحمد حد وطرف چیزے
اطورین بفتح الراء وبکسر دو
کرانه یقال بلغ فی لعلم اطوریه ای
اوله واخره :: ولقی منه الاطورین
بکسر الراء یعنی سختی وبلا دید از وے
طوار بالفتح حد ونہایت چیزے
ومساوی آں + وطوار الدار وکیه
فراخی ودرازی سرائے
طوار کغراب ہر چیزی ومقدار
طورات بالضم دہی است بہرات
ودہی است بنواحی مداین وناحیه
است بسند
طورانی بالضم مرغ وکبوتر وحشی
ومردم ویقال ما بہا طورانی
ای احد ـ
طورا بعد طوره انکند مرة
بعد اخری

ط و ز

طوز از گلستان نرم وکلاں سال

از موم وجز آں

ط و س

طَوْس بالفتح ماه وخوبی وتازگی چهره بعد بیماری وخوب روی شدن والفعل من نصر + وپاسپر کردن
طُوس بالضم دوام و همیشگی چیزی و دوای است که جهت حفظ صحت خورند وشهریست
طَوَاس کسحاب موضعی است و شبی از شبهای محاق ولشت که بدان آب خورند
طَاوُس پرنده ایست خوش رنگ از پرندگاں بلاد عجم تصغیر آں طُوَیس است بعد حذف زیادات
اَطْوَاس و طَوَاوِیس جمع + و مرد خوب روی بلغت شام وسیم وزمین سبز یا هر گونه گیاه ..
وابوعبد الرحمن طاوُس بن کیسان یمانی مولای بحیر بن رَیسان حمیری از کبار تابعیان است
طَوَاوِیس دهی است بنجارا
طُوَیس که زبیر مخنثی بود در مدینه کنیت او ابوعبد النعیم ونامش طاوُس وهرگاه مخنث شد طُوَیس نامیدند وهو اول من اتی نی الاسلام ومنه المثل هو اشأم من طُوَیس وکان یقول ان امی تمشی بالنمائم بین نساء الانصار ثم ولدتنی فی اللیلة التی مات فیها رسول الله صلی الله علیه وسلم وفطمتنی یوم مات ابوبکر وبلغت الحلم یوم مات عمر وتزوجت یوم قتل عثمان وولد لی یوم قتل علی فمن مثلی وتمامه فی نعته ؛ انی عبد النعیم ؛ انا طاوُس الجحیم ؛ انا اشأم من مشی علی ظهر الحطیم .
مُطَوَّس کمعظم نیک وزیبا از هر چیزی
تَطْوِیس رفتن ومنه ما ادری این طَوَّس به ای این ذهب به
تَطَوَّسَتِ المرأة آراست خود را زن وزینت کرد

ط و ش

طَوْش بالفتح سبکی عقل
طَوَّش تَطْوِیشًا امروز وفردا کرد غریم را

ط و ط

طُوط بالضم مار وپنبه وسر وبلند بالا وباشه وشب پره وخرد و ریزه ومرد سخت پیکار خصومت ودلیر وکشن تیز شهوت اَطْوَاط جمع
طِیط ـ بالکسر مرد دراز بالا واحمق ونادان وکشن تیز شهوت
طَاط ـ مرد دراز و دلاور وکشن تیز شهوت وبابانگ
طَائِط کشن تیز شهوت وبابانگ ومرد سخت خصومت ودراز جمع
طُوَاط کغراب مرد شجاع
طِیطَان کتیجان کند نای بری طِیطَانة یکی
طِیطَوِی بالکسر وفتح طای دوم کتینوی نوعی از مرغ سنگ خوار یا غیر آنست
طُیُوط ـ بالضم سختی
ن س ـ طَاطَ الفحل طَوْطًا و طُیُوطًا یا ئیر وا ویّة تیز شهوت گردید کشن وبانگ کرد

ط و ع

هو طَوْعُ یدیك بالفتح یعنی او مطیع وفرمان بردار تست + و فرسٌ طَوْعُ العِنان اسپ نرم ورام
طَوْعَة ـ بالفتح از اعلام زنان است لا یُعرف وابن طُوعَة فزاری وابن طَوْعَة شیبانی شاعران اند
طَاعٌ فرماں بردار
طُوَعَة ـ کهمزة مرد فرماں بر هر کس
طَاعَة بندگی واز اسمای زناں است ؛ وحُمَید بن طاعة شاعر
طائع فرماں بردار وخواهان ومنه جاء فلانٌ طائعًا غیر مُکرَهٍ طیّع
ککیس مثله طُوَّع کرکع جمع
طَوَاعِیَة ککراهیة طاعت وبندگی یقال فلانٌ حَسَنُ الطَّوَاعِیَة لك ای حَسَنُ الطَّاعَة
مِطْوَاع ـ بالکسر فرماں بردار
ن ف ـ طَاعَ لَهُ طَوْعًا وطاعَةً بالفتح فرمانبرداری کرد ومنقاد شد وطَاعَ لَهُ المَرتَعُ ـ فراخ علف شد چراگاه
الشَّیخُ المُطَاعُ آنکه صاحب او در منع حقیق مطیع وفرماں بردی باشد
اَطَاعَ الشَّجَرُ اِطَاعَةً رسانید میوه را وبر چیدن آں تا وقت گرد هویز
اِطَاعَة فراخ علف شدن چراگاه وفرماں برداری کردن
تَطْوِیع آسان نمودن کاری را بر کسی وتوانا کردن برکاری ومنه قوله تعالی فطوَّعت له نفسه قتل اخیه یعنی آسان کرد وتوانا نمود یا پے روے او گشت فرماں برداری نمود یا دلیر کرد او را واعانت کرد و پذیرفت حکم وی را
مُطَاوَعَة فرماں برداری کردن وسازداری نمودن با دیگرے + و نزد نحاة آمدن فعلے پس فعلے جهت دلالت بر پذیرفتن مفعول که فاعل فعل ثانے است اثر فاعل فعل اول را
مُطَّوِّعَة آنها که بطوع جهاد کنند بی آنکه واجب گردد بر ایشاں ومنه قوله تعالی الَّذِینَ یَلْمِزُونَ المُطَّوِّعِینَ و اصله المتطوعین فادغم التاء فی الطاء
تَطَوُّع توانای نمودن از خود دا آنچه نه فریضه باشد آوردن و منه صلوة التطوع ای نافلة وکل متنفل خیر متطوع ـ
تَطَاوُع نرم گردنے نمودن یقال تطاوع لهذا الامر حتی یستطیعه
اِسْتِطَاعَة توانستن قوله تعالی فما اسْطَاعُوا ان یظهروه یحذفون التاء استثقالًا لها مع الطاء ویکرهون ادغام التاء فیها فتحرك السین وهی لا تحرك ابدًا ؛ وقرأ حمزة فما اسْطَّاعُوا بالادغام فجمع بین الساکنین ؛ وبعض العرب یقول اسْتَاعَ یَسْتِیعُ یحذف الطاء استثقالًا وبعضهم یقول اَسْطَاعَ یُسْطِیعُ بقطع الهمزة بمعنی اطاع یُطِیعُ و یجعل السین عوضًا من ذهاب

ج ٣

حَرَکَةُ عَیْنِ الفعل۔
اِنْطِبَاع فرماں بردار شدن

ط و ف

طَوْف ۔ بالفتح شناخ و آں مشکہای
دمکردہ باہم بستہ مانند سطح ساختہ
کہ بوی از آب گذرند و اسباب خود
را برند + و پلیدے ومنہ الحدیث
لایُصَلِّیَنَّ احدُکُم وھو یُدافِع
الطَّوفَ والبول۔
رجلٌ طَافٌ مرد بسیار طواف
اَخَذَہُ بطُوفِ رَقَبَتِہِ بالضم و
بطَافِ رَقَبَتِہِ وقد مرّ فی القاف
طَائف پاسبان شب و نام شہری بلاد
ثقیف در وادی کہ ابتدائے آں
از لُقَیم و انتہائے آں تا دھط کہ دو
رواند؛ سُمِّیَتْ لانّھا طافت علی
المَاءِ فی الطُّوفانِ؛ او لانّ جبرئیل
علیہ السلام طاف بھا علی البیت
او لانّھا کانت بالشام فنقلھا اللّٰہ
تعالیٰ الی الحجاز بدعوۃ ابراھیم
علیہ السلام؛ او لانّ رجلاً من
الصَّدِفِ اصاب دمًا بحضرموت
ففرّ الی وَجّ وحالف مسعود بن
مُعَتِّب وکان لہ مال عظیم فقال ھل
لکم اَنْ ابنی طَوْفًا علیکم یکون لکم
ردأً من العرب فقالوا نعم فبناہ وھو
الحائط المُطِیفُ بہ و طائف کمان
کہ مابین گوشہ و ابراست +
یا قبضہ نزدیک استخوان دست
یا طائف سوای ستین است +
دگاہ نزدیک طرف خرمن
باشد و سنگ از کوہ بیروں جستہ
و خادم کہ بنرمی و عنایت
خدمت کند

طَائفَة پارہ گروہی از ھر
چیزے قال اللّٰہ تعالیٰ وَلْیَشْھَدْ
عذابھما طائفةٌ من المؤمنین؛ و
قال ابن عباس الواحد فما فوقہ
یا از یک تا ہزار یا کمتر ازاں +
یا طائفہ دو مرد یا یک مرد پس
بمعنی نفس باشد + و ناحیہ و جانب
چیزے
طُوَّاف کشد ا و خادم کہ بنرمے
و عنایت خدمت کند و آب غالب و
بسیار + و ذُو الطُّوَّاف وائل حضرمی
است
طوفان ۔ بالضم باران سخت و
آب بسیار کہ ہمہ را بپوشد و مرگ
شتاب و سریع و قتل زدہ و سبک
و سیل یا آبکہ از زمین برآید و
ہمہ را غرق کند و منہ فَاَخَذَھُمُ
الطُّوفانُ؛ وقیل الغرق وقیل کثرۃ
الماء وقیل العذاب + و ہر چیز بسیار
کہ احاطہ کند تمامہ جماعت را طُوفانہ
یکی + و شب یا شب بسیار تاریک
مَطَاف بالفتح جای طواف
کردن
ن ۔ طَافَ حَوْلَ الکَعْبَةِ بھا
طَوْفًا و طَوَافًا و طَوَفَانًا ۔ بالتحریک
و تَطْوَافًا بالفتح گرد و پیرامون
کعبہ گشت + و طَافَ طَوْفًا
بحاجتگاہ شد و پلیدی انداخت
+ و طَافَ علیٰ نسائِہِ دور
کرد بر آنہا و ھو کنایۃٌ عن الجماع
و طَافَ بی رَجُلٌ در خواب آمد
مرا شخصی + و فی الحدیث و لیس بینہ
وبین الطواف واحد یرید بالطواف

المطاف + و نیز طَوْف آمد خیال
در خواب
اَطَافَ بہ ۔ فرود آمد بروی و
نزدیک گردید و احاطہ کرد
طَوَّفَ الشَّیْءَ تَطْوِیفًا و تَطْوَافًا
گرد چیزی گردید شد للمبالغة +
و نیز تطواف و بکسرہ او ھو الصحیح
جامہ کہ دراں طواف کنند
تَطَوُّف ۔ گرد چیزی گردیدن
اِطَّیَاف بتشدید طا پلیدے
انداختن و بحاجتگاہ شدن
اِسْتِطَافَة ۔ پیرامون چیزے
گشتن

ط و ق

طَوْق ۔ بالفتح گردن بند و ہرچہ
گرد گیرد چیزے را اَطْوَاق جمع؛
و کشادگی و توانائی و رسنی کہ بداں
بر بالای درخت خرما برآیند + و
مالکُ بنُ طَوْق صاحب رحبۂ
فرات است کہ در زمان ہاروں
رشید بود؛ و فی المثل کَبُرَ عمرو
عن الطَّوق در حق شخصی گویند کہ
ملابس چیزے گردد کہ کمتر از مرتبہ
او باشد و ھو عمرو بن عدی بن نصر
مَلِکٌ من ملوک حمیر و کان خالہ
جُذَیمة الابرش جمع غلمانًا من
اَبْنَاءِ الملوک یخدمونہ منھم عدیّ
و کان جمیلاً فعشقتہ رقاش اخت
جذیمة فقالت لہ اذا سقیت الملک
فَسَکِرَ فاخطبنی الیہ فسقی عدی
جذیمة و الطف لہ فلما سکر قال
سَلْنِی ما احببت قال زوّجنی رقاش
اختک قال قد فعلت فعلمت فقالت
انّہ سیُنکِر اذا افاق فقالت الغلام
ادخل علی اھلک ففعل فاصبح فی
ثیابٍ جُدُدٍ و طیب فلما رآہ جذیمة
قال ما ھذا قال انکحتنی اختک البارحة
قال ما فعلت وجعل یضرب وجھہ
و راسہ و اقبل علی رقاش وقال
حَدِّثِینِی وانت غیر کذوبٍ ابحُرٍّ
زنیت ام بھجینٍ؛ ام بعبدٍ فانت اھلٌ
لعبدٍ؛ ام بدونٍ وانت اھلٌ لدونٍ
قالت بل زوّجتنی کفوًا کریمًا من
ابناء الملوک فاطرق جذیمة فلما علم
عدیّ بذلک خاف فھرب و لحق بقومہ
ومات ھنالک وعلقت منہ رقاش
واتت بابنٍ سمّاہ جذیمة عمرًا و
تبنّاہ واحبّہ حبًّا شدیدًا وکان لا ولد
لہ فلما ترعرع کان یخرج مع الحشم
یجتنون للملک الکماۃ فکانوا اذا
وجدوا الکماۃ خیارًا اکلوھا و اتوا بالباقی
الی الملک وکان عمرو لا یاکل منہ
یاتی بہ کما ھو ویقول ھذا جنای
وخیارہ فیہ؛ اذ کل جانٍ یدہ الی
فیہ؛ ثم انّہ خرج یومًا وعلیہ حلی و
ثیاب فاستطیر ففقد زمانًا فضرب فی
الآفاق فلم یوجد ثم وجدہ مالک و
عقیل ابنا فارج رجلان من بلقین
کانا متوجھین الی جذیمة بھدایا
فبینما ھما بوادی السماوة انتھی الیھما
عمرو بن عدی فقالا لہ من انت
فقال ابن التنوخیة فقالا للجاریة
معھما اطعمینا فاطعمتھما فاشار
عمرو الیھما ان اطعمینی فاطعمتہ
ثم سقتھما فقال عمرو اسقینی فقالت
الجاریة لا تطعم العبد الکراع فیطمع

فی اللہ داء دثم انصا حملاہ الی
جذیمۃ فعرفہ وضمہ وقبلہ وقال
لھما حکما کما فسألاہ منادمتہ
فلم یزالا ندیمیہ وبعث عمرا الی
امّہ فادخلتہ الحمام والبستہ
وطوقتہ طوقا کان لہ من ذہب
فلما راٰہ جذیمۃ قال کبر عمرو
عن الطوق فذہبت مثلا
طوقۃ - بالفتح زمینی است گرد نرم
میان زمین سخت ودرشت
طاق - آنچہ خمیدہ باشد از بناہا
معرب تاک طاقات طیقان جمع
+ ونوعی از جامہ وچادر وچادر
سبز وشہری است بسجستان و
قلعہ است بطبرستان وبیسکن
محمد بن نعمان شیطان الطاق
وسنگ بزرگ بیروں برآمدہ از کوہ
وکذلک فی البئر ومابین ہر
دوچوب کشتی ویقال طاق
نعل وطاقۃ نعل وطاقۃ ریحان
طاقۃ توانائی اسم است اطاقۃ
+ ویک تاہ از رسن ویکدستہ موی
طائق سنگ بیروں برآمدہ از
کوہ واز چاہ
طائفک شئی دہی است در بلخ
اطواق شیرنار جبل وھو مسکر
جدا سکرا معتدلا مالم یسرشاربہ
بلریح فان برزلہا شرط سکرہ واذا
اذاسہ من لم یعتدہ افسد عقلہ
فان نبی الی الغد کان اشتغل
ن - طاقۃ طوقا - توانستن آنرا
و طاقۃ توانائی وتوانستن برچیزی
یقال اطاقۃ وعلیہ -
مطوقۃ کمعظمۃ کبوتر کہ در

گردن او طوق باشد وقاردہ
بزرگ کہ گردن طوق وار داشتہ
باشد
طوقتہ تطویقا تکلیف دادم ترا
برآں چیز یا بر چیزیکہ فوق طاقت
تست + وطوقنی اللہ اداء حقہ
توانا کند مرا خدای بر ادای
حق او یا توانا کرد + وطوقت
لہ نفسہ یعنے راضی شد
اجازت داد وآسان نمود + و
نیز تطویق والی گردانیدن وامین
ساختن وطوق درگلوی کسی انداختن
وگردن بندپوشانیدن
تطوق گردن بند پوشیدن قری
علی الذین یطوقونہ بتشدید
واو یعنی گردانیدہ شد مانند طوق
درگردنہای ایشاں ویطوقونہ
بتشدید طا و واو اصلہ یتطوقونہ
تا را طا کردہ ادغام نمودند یطیقونہ
اصلہ یطیوقونہ واو را یا بدل کردند
ویطیقونہ اصلہ یتطیوقونہ علی
یتفیعلونہ واو را یا کردند

ط و ل

طول - بالفتح فزونی وتوانائی و
توانگری ودستگاہ وفراخی
طول - بالفتح والضم عمر وزندگانی
یا غیبت ودرنگ طیل بالکسر
مثلہ یقال طال طولک وطیلک ای
مکثک او عمرک او غیبتک ویقال
لا آتیک طول الدھر بالضم ای
مدتہ -
طیلۃ - بالکسر عمر وزندگانی و
یقال طال طیلتک یعنی دراز شد

عمر تو وکذا مکثک وغیبتک
طول - کعنب وطیل بالیاء وقد
تشدد لامصافی الشعر پای بند ستور
یا رسن دراز کہ بداں ستور را بعلف
بندند یقال ارخ للفرس طولہ یعنے
دراز کن رسن آنرا + وطال طولک
وطیلک یعنی دراز شد عمر تو یا
درنگی یا غیبت تو
طول کصرد عمر یا دیری وغیبت
یقال طال طولک + والسبع الطول
جمع طولی است وآں سورہ بقرہ وآل
عمران ونساء ومائدہ وانعام واعراف
وہفتم سورہ یونس یا انفال وبراءت
ہر دو زیرا کہ ہر دو زیرا کہ ہر دو یک صورت
اند نزد صاحب ایں کلام
طول - محرکۃ درازی بفتح برین شتر
یا عام است
طالۃ مادہ خر
طوال کسحاب غایت زمانہ یقال
لا آتیک طوال الدھر ویضم ویقال
طال طوالک وطیالک بالکسر ایضا
ای عمرک او مکثک او غیبتک و
طوال الدار صحن دراز
طوال کغراب دراز ونام مردی
طوالۃ - کثمامہ موضعی است
یا چاہی است + ونیز اسپ
مرنی ضبیعہ بن نزار را + وابو طوالۃ
عبداللہ بن عبدالرحمن تابعی
است
اطول دراز تر وفاضل تر وافزون تر
اطاول جمع + وبعیر اطول شتر
کہ لب بربن او دراز بود + وبنو
الاطول - بطنی است

طولی کطوبی زن دراز تر تانیث
اطول است + وحالت ومنتہی بلند
طول - کصرد جمع
طائل فزونی وتوانائی وتوانگری
ودستگاہ وفراخی طائلۃ مثلہ فی
الکل + وفائدۃ لا یستعمل فی
المثبت الا فی النفی یقال لا طائل
فی ھذا الامر + وما ھو بطائل یعنے
بیخیر وسخت فرومایہ وناکس
است + ولم یحل منہ بطائل حاصل
نشد از اں فائدہ + وضربہ بسیف
غیر طائل ای غیر ماض ولا قاطع
ونیز طائلۃ دشمنی وکینہ یقال
بینہم طائلۃ ای عداوۃ وترۃ
طویل کامیر دراز طویلۃ
مونث طوال وطیال بکسرہما جمع
وحمید الطویل مولای طلحۃ
الطلحات خزاعی تابعی است + و
نیز طویل نام بحری از بحور شعر
مرکب از دو جزو مکرر فعولن مفاعیلن
فعولن مفاعیلن لغت مولد
است
طویلۃ کسفینۃ رسن کہ بداں
پای ستوراں بندند یا رسن دراز کہ
ستور را در علف بندند وزن دراز پا
وفی المثل قصیرۃ عن طویلۃ یکی
یک خرما از نخلۃ در اختصار کلام
استعمال کنند + ونیز طویلۃ
مرغزاری است بصحان یک کردہ
در عرض وسہ کردہ در طول ودراں
آبگیرہا است ہر آب باراں را
طوال - کسکر مرغی است آبی
دراز پا

ج ۳

طیلة اربع کلیسہ بادنجة
تطول - کدہ ہم رسن درازکہ
ستور را بعلف بندند و رسن کہ
بداں پای ستوراں بندند
طوال کمان نیک دراز
مطول کمنبر کبیر درسن مطاول
جمع: و مطاول الخیل رسانها
لت - طال طولا - بالضم دراز شد
قال طال الشیء وطلت انا اصله
طولت نقلت الضمة للطاء سقطت
الواو لاجتماع الساکنین ولا یجوز
ان تقول منه طلته لان فعلت لا
یتعدی فان اردت تعدیة قلت
طولته او اطلته واما قولك طاولنی
فطلته فانما یعنی بذلك کنت اطول
ج ۳
منه من الطول والطول جمیعا
ن طال علیه منت نهاد بروے
+ ونیز طول بالفتح فزونی کردن بر
کسی و فخر نمودن وغالب آمدن در
درازی ومنه فی الحدیث استسقاء
فطال العباس عمر ای غلبه
فی طول القامة وکان عمر طویلا
وکان العباس اطول منه واحسان کمعن
طلته تعلی و یقال طالما انتظرتك
دیراست کہ چشم میدارم ترا
ادخلوا علیه ما لیصح ترکیب الفعلین
بلا واسطة ولولا ما لم یجز ان یقال طال
انتظرتك فلما دخلت ما صیرت
الفعل مصدرا ای طال انتظاری بك
اطاله اطالة واطوالا دراز کرد
او را + واطوله علی الاصل مثله
واطالت المرأة بچگان دراز بالا
نهاد زن یا زائید یک فرزند بلند

بالا را وفی المثل ان القصیر قد
یطیل وهو حدیث کما فی الصحاح
طول لها تطویلا - دراز و فروهشته
کردن رسن ستور را در چراگاه وکذا
طول فرسه: وطول له مهلت
داد او را + ونیز تطویل دراز نمودن
مطاولة نبرد کردن بدرازی و
بفضل و توانائی و دور افکندن و
درنگ کردن در کاری
تطاول گردن دراز کردن بوقت
نگریستن بچیزے و گردنکشی و تکبر
نمودن و بلند گردیدن و افزون
شدن و فخر نمودن در درازی بنا و
بلندی آن
تطول علیهم منت نهاد بر
ایشان و فضل و فزونی نمود
مستطیل دراز و فجر اول
استطال علیهم گشتند بیشتر
ازاں کہ آنها کشته بودند + ونیز
استطالة دراز شدن و تکبر کردن
و بلند گردیدن

ط و م

طومة بالضم مرگ و بلا و سختی و
سنگ پشت ماده

ط و ن

طوانة کثمامة موضعی است

ط و ی

طوی کرضی گرسنگی و نیک
طوبی بالضم والکسر وادی است
بشام یصرف ولا فمن صرفه جعله
وادیا و مکانا منکرا ومن لم یصرفه جعله
بلدة و بقعة معرفة: وذو طوی
مثلثة الطاء و ینون موضعی است
قریب مکه
طیة - بالکسر لوزد دراز و هیئات
لوز و منه یقال انه لحسن الطیة
+ و نیت و قصد و جای کہ قصد آں
دارد و یقال مضی لطیته ای لنیته
التی انتواها و بعدت عنا طیته ای
مقصده و منزله الذی انتواه
طایة بام و خشک کردنگاه خرما
و خرسنگ - و زمین ریگستان و زمین
کہ درآں سنگ نباشد
طوی کغنی چاهی است در
ذو طوی و چاه از سنگ چزآن برآمده
و پشتواره از سلاح و متاع و ساعتی
از شب
طویة راز و نفس و چاه برآورده سنگ
اطواء - بالفتح دهی است بیمامه
واطواء الناقة نوردهای پیه
کوهان ناقه
رجل طیان کلنان مرد گرسنه
طاو گرسنه طوی مثله و گرسنه دارنده
خود را طاویة مثله فیهما و نیز طوی
مرد لاغر شکم کال + فقام فادنی من
وسادة وسادة: طوی البطن مشرق
الذراعین شرحب -
طیا - زن گرسنه
مطاوی الحیة - نوردهای مار
وکذا مطاوی الامعاء والشحم والبطن
والثوب مطوی واحد آنست
من - طوی الصحیفة طیا -
نوردید و در نوشت نامه را: وطوی
الحدیث پوشید سخن را - وطوی
کشحه عنی - روی گردانید از
من و مفارقت گزید + وطوی

القوم نشست با آنها یا آمد نزد
ایشان یا تجاوز نمود از ایشان + و
طوی کشحه علی امر - پنهان کرد
کار را و طوی البلاد - طی کرد
زمین را + و طوی الله البعد لنا
نزدیک نمود + و طوی الله عمره تمام
و فنا کرد عمر او را + ونیز طی گرسنه
داشتن خود را و افکندن ساکن چهارم
از مستفعلن و مفعولات
س - طوی طوی بی اراده نخورد
چیزے را
اطواء - نخوردن چیزی را و گرسنه
داشتن خود را
اطوی - به تشدید الطاء پیچیده
شد
تطوت الحیة - حلقه زد مار
انطواء - نوردیدن گشتن

باب الطاء فصل الهاء

ط ه ب

طهب محرکة از اسماء اشجار
صغار است

ط ه ب ل

طهبلة رفتن در شهرها

ط ه ث

طهثة - بالضم مرد سست خردگو
تناور و فربه باشد

ط ه ج

طیهوج تیهو نر

ط ه ر

طهر بالضم پاکی از حیض و جنابت
اطهار جمع
طهرة بالضم پاکی و پاکیزگی اسم

است طهارت را
طَهِر گشتن پاک طَهْرُون جمع
طَاهِر پاک اَطْهَار جمع و رجلٌ
طَاهِرُ الثِّیَاب مرد پاکیزه لباس
+ ثیاب طهاری جمع بر غیر قیاس
گویا جمع طهران است + وامرأة
طَاهِرٌ بدون ها زن پاک از حیض +
وَامرأة طَاهِرَة بالها زن پاک از
نجاست واز عیوب و منقصت و نیز
اطهار - ایام پاکی زن از حیض
طَهُور کصبور طهارت کردن و
آب وستی وآنچه بداں طهارت کنند
از آب وجز آں و پاک و پاک کننده
طِهِّیر کامیر پاک طُهْرَان بالضم
طَهَارَی جمع
احمد بن حسن بن طُهَیْر
موصلی کزبیر محدث است
طِهْرَان بالکسر دهی است باصفهان
ودهی ابهری و شهریست که دار السلطنت ملک ایران میباشد
مِطْهَرَة بالکسر والفتح ظرفیکه
بداں طهارت کنند وآب ستدان
غسل خانه مَطَاهِر جمع : و بالفتح
سبب طهارت و منه الحدیث السواک
مَطْهَرَةٌ للفم مَرْضَاةٌ للرب یعنی
مسواک سبب طهارت دهان است و
خوشنودی خالق جهان است
ن ل - طَهَرَ طُهْرًا - بالضم و
طَهَارَةً بالفتح پاک گردید + و
طَهَرَتِ المرأة منقطع شد حیض
زن و نیز غسل آورد بانقطاع خون
وجز آں
ف - طَهَّرَهُ طَهْرًا دور گردانید

آنرا
تَطْهِیر پاک کردن و شستن یقال
طَهَّرَهُ بالماء و پاک کردن از معصیت
تَطَهُّر پاک شدن و غسل آوردن
زن از خون وجز آں یقال تَطَهَّرَت
بالماء + و نیز پرهیز کردن از گناه و از
هرزشتی
اِطَّهَرَ اِطَّهُرًا و اصل تطهر بود تا
را بطا بدل نموده ادغام نمودند
و همزه را در اول آوردند جهت امکان
نطق

ط ه ر م س

طُهْرُمُس بضمتین وضم المیم
دهی است بمصر ازاں ده است
اسحق بن وهب طهرمسی

ط ه س

ف - طَهَسَ فی الارض
در آمد درآں باستواری یا بسستی +
وما اَدْرِی این طَهَسَ یعنی
نمیدانم که کجا رفت و کذا ما ادری
این طُهِسَ به مجهولا

ط ه ش

طَهْش - بالفتح تباه کردن کار و
درهم کردن مرد کار شروع نموده
خود را از دست خود یا بدست غیر
والفعل من فتح
طَهُّوش کصبور نام مردی

ط ه ف

طَهْف ویجرک گیاهیست نرم
وسست که در زمین کارند و دانه آنرا
که در رنگ کوچکی بجزول سرخ
مانند بوقت تنگدستی وسختی خورند
گرم و یابس است

طَهْفَة بالفتح صلیان بلند و
دراز و سر آں و آں گیاهی است که
در تابستان روید و بفارسی زبوده
نامندش و طَهْفَة بن ابی
زُهَیر نهدی - صحابی است +
و طِهْفَة بن قیس مزنی طوق ف
و زبدة طَهْفَةٌ مسکه تنگ
طِهْفَة - بالکسر پاره از هر چیزے
طَهَاف سحاب ابر بلند بر آمده
طُهَافَة گنانسه پوست تنک
مانند سر شیر
اَطْهَفَ الصِّلِّیَانُ نیک روئید گیاه
صلیان + وَاَطْهَفَ له طِهْفَةً
من المال واد اورا پاره از مال + و
اَطْهَفَ فی کلامه سهل و آسان
کرد سخن را و واضح و پیدا گفت + و
اَطْهَفَ السِّقَاءُ فرو هشته شد مشک
و نرم گردید + و نیز اِطْهَاف طهف
را کاشتن لغت یمنی است

ط ه ف ل

طَهْفَلَة - خوردن نان ارزن را
و مداومت کردن بر آں

ط ه ق

طَهْق بالفتح شتافتن والفعل
من فتح

ط ه ل

طَهْل بالفتح آب برگردیده
رنگ و مزه
طُهْلَة - بالضم گیاه اندک و تره
است نانک
طَاهِل آب رنگ و مزه برگردیده
طِهْلِئَة بالکسر و تاخیر الهمزة
و طِئْلِهَة بتقدیم الهمزة احمق بے
خیر و گل ولای که در حوض فرو ریزد
بعد ازاں که اندوده باشد آں را
طَهْیَلَة - کسفینة مثله فیهما + و
تیرگے و ابر یقال ما فی السماء طِهْلِئَة
یعنے نیست در آسمان چیزی از ابر
همزه زاید است وقد مرفے الهمزة
طَهَیْلَة نره طهله خوردن
س ف - طَهِلَ الماءُ طَهَلًا -
برگردیده رنگ و مزه شد آب
تَطَهُّل برگردیدن رنگ و مزه
آب

ط ه ل ب

طَهْلَبَة رفتن در بلاد

ط ه ل س

طِهْلِس کزبرج لشکر گراں +
و لِطْهِس بتقدیم اللام مثله

ط ه م

ما اَدْرِی اَیُّ الطُّهْمُمِ هُوَ و
بضم نمیدانم که کیست او
طُهْمَة - بالضم سیاه زردی مایل
یا تیره یا اندک سیاهی یا سرخ که
بسپیدی زند
امرأة طَهِمَة کفرحة زنی که
رخسار او کم گوشت باشد
طَهْمَان کسلمان و بضم مولی
رسول الله صلی الله علیه وسلم و مولی
سعید بن العاص صحابیان اند + و
طَهْمَان ذکوان و ابراهیم بن طَهْمَان
که هر دو از ائمه اسلام اند بر اختلاف
اقوال
فرس مُطَهَّم کمعظم اسپ نیک
فربه و نیز لاغر از لغات اضداد است
و رجل مُطَهَّم مرد تمسلم

سبب خوشی نفس است
ض - طَابَ طَاباً و طِیباً و طِیبَۃً بکسرہما و تطیاباً - بالفتح خوش مزہ و پاک و پاکیزہ گردید و حلال شد + و طَابَتِ الارضُ گیاہ ناک گردید + و طِبْتُ بہ نفساً ای طابَت بہ نفسی + و طابہ خوش کرد آنرا و پاک و پاکیزہ ساخت
ما اَطیبَہ - چہ پاکیزہ و خوش است آن + و ما اَیطَبَہ مقلوب وی است
اِطَابَۃ خوش کردن کسی را و خوشبوی ساختن و حلال و پاکیزہ نمودن و خوش مزہ ساختن طعام و پاک کردن و شستن و استنجا نمودن و پاک گفتن چیزی و سخن شیرین گفتن و طعام لذیذ آوردن و پسران نیک سیرت زادن و نکاح نمودن زن حلال را
مُطَیِّبْ کمعظم نام پسر نبی صلی اللہ علیہ وسلم و حِلفُ المُطَیَّبِینَ بنو عبد مناف اند سُمُّوا بہ لانّہ لمّا اراد بنو عبد مناف اَخذ ما فی اَیدی بنی عبد الدار من الحجابۃ و الرفادۃ و اللواء و السقایۃ وَاَبَت بنو عبد الدار عقد کلّ قوم علی امرہم حلفا مؤکدا علی ان لا یتخاذلوا ثم اخرج بنو عبد مناف جفنۃ مملوّۃ طیبا و غمسوا ایدیہم فیہا و تعاقدوا ثم مسحوا الکعبۃ بایدیہم توکیدا فسُمّوا المطیّبین و تعاقدت بنو عبد الدار و حلفاؤہا حلفا آخر مؤکدا فسُمّوا الاحلاف و کان النبی صلی اللہ علیہ وسلم من المطیّبین -

مُطَیَّبَۃ - کمعظمۃ نام مدینہ منورہ صانہا اللہ تعالی
طَیَّبَہ تَطْیِیباً - پاک یافت آنرا و خوش گردانید و حلال و پاکیزہ ساخت
مطایبہ خوش منشی کردن باہم
تَطَیُّبْ آلودن خود را ببوی خوش
اِسْتِطَابَۃ پاک جستن و پاک یافتن و استنجا کردن و شستن یا بسنگ و موی زہار ستردن یقال اِسْتَطَابَ لِعَانَتِہ + و آب شیرین خواستن اِسْتِطْیَاب لغۃ فصیح مثلہ فی الکل

ط ی ح

طَیْحٌ - بالفتح چوب کہ در بن فدان باشد
طَیْحَۃ بالفتح امور دشوار کہ دوری اندازد میان قوم یقال اَصَابَتہم طَیْحَۃ ای امور فرقت بینہم
اِطَاحَۃ ہلاک و تباہ نمودن مال را وادی است دیار و یا اقصار زو...
مُطَیَّحٌ کمعظم تباہ و بیچارہ
طَیَّحَ بثوبہ تَطْییحاً انداخت جامہ را جائیکہ ضائع و تباہ شود و طَیَّحَ فلاناً - حیران گردانید اورا + و طَیَّحَ الشیئَ تباہ و ہلاک کرد آنرا

ط ی خ

طِیخ بالکسر حکایت خندہ و قالوا طیخ طیخ یعنی بر کسر یعنی قہقہہ کردند + و نیز طیخ تکبر و بزرگ منشی و قیل بالسھا

طَیخَہ - بالفتح کول بیخبر و فتنہ و بلا
ض - طَاخَ طَیخاً - آلودہ گردید بکار زشت و طَاخَ فلاناً آلود اورا بزشتی و بزرگ منشی نمود و تہمت بدکار باطل و آلودہ و غرق شد در آن
مُطَیَّخ - کمعظم تباہ و رو در چیز قطران مالیدہ
طَیَّخَہُ السِمَنُ تَطْییخاً - پر کرد اورا فربہی بہ پیہ و گوشت + و طَیَّخَ العذابُ علیہ پائید و مداومت کرد بروی عذاب چندان کہ بکشت و ہلاک کرد + و نیز تَطییخ بکار زشت آلودن کسی را
تَطَیُّخ - بزشتی آلودہ شدن

ط ی ر

طِیَر - بالکسر جمعی است
طِیَرَۃ - بکسر وہمی است بد شگون
طَیْرَۃ - بالفتح سبکی یقال فیہ طَیْرَۃ ای خفۃ و طیش + طَیْرُورَۃ مثلہ
طِیَرَۃ کعنبۃ و بالکسر فال بد طُورَۃ بالضم مثلہ -
طَائِر پرندہ و کردار طَیْر بالفتح جمع + منہ قولہ تعالی الزمناہ طائرہ فی عنقہ ای عملہ طُیُور و اَطْیَار جمع الجمع + و گاہی طیر بر واحد واقع شود منہ قولہ تعالی فیکون طیرا باذن اللہ + و ہو ساکن الطائر -
یعنی با تمکین است + و نیز طائر دماغ و آنچہ بدان فال گیرند نیک باشد یا بد و بہرہ و روزی و کار و عمل مرد کہ مقلد آنست + و نیز طائر خشم یقال طار طائرہ + و نام اسپ قتادہ بن جریر سدوسی + و فی الحدیث و کانّ علی رؤسہم الطیر ای ساکنون ہیبۃ و اصلہ ان الغراب یقع علی راس البعیر فیلقط منہ القراد فلا یتحرک البعیر لئلا ینفر عنہ الغراب
طَیُّور - کتنور تیز رو چالاک شتاب باز آیندہ یقال ہو طیور فیور ای حدید سریع الفیئہ
فرس طَیَّار کگتان اسپ تیز خاطر چست و چالاک و اسپی است مر قیس بن خولانی را
طَیَّارَۃ کجبانہ کشتی سریع و تیز رو
طِیَرِی کعبری دہی است باصبہان طیر لائے منسوب است بوی
فرس مُطَار اسپ تیز خاطر و چست و چالاک
مُطَارَۃ بالضم و بفتح چاہ کشادہ دہن و قیل دوریکہ از مطار زمین پرندہ ناک و ذو المطارۃ کوہی است
مَطِیرَۃ کمدینہ شہری است نزدیک سر من رای
ض - طار طَیْراً بالفتح و طَیَرَاناً بالتحریک و طَیْرُورَۃ پرید + و طار الشیئ دراز گردید + و فی المثل ہم فی شیئ لا یطیر غرابہ در فراخی عیش و کثرت خیر استعمال کنند
اِطَارَۃ پرانیدن و بخش بخش کردن مال را و شگافتن بلغت یمن
مُطَیَّر کمعظم چوب یا چوب تر و

تازہ وشگافتہ وشکستہ مقلوب
مُطَرَّی ونوعی ازچادر
طَیَّرَ الفحلُ الابِلَ باردار کرد
گشن ہمہ مادیاں را + ونیز تطییر
پرانیدن یقال طیّرہٗ وطیّر بہٖ + ونجش
سنجش کردن چیزیرا
مُطَایَرَہ پرانیدن
تَطَایُرٌ پراگندہ شدن ودراز
گردیدن وفی الحدیث خذما تطایر
من شعرک + ودرگرفتن ہمہ ابر
آسمانرا
تَطَیَّرَ بِہٖ ومنہ فال بدگرفت
ازوی وقولہ تعالی وقالوا اطّیّرنا بک
اصلہ تطیّرنا فادغمت التاء فی الطاء
واجتلبت الالف لیصح الابتداء بہا
مُستَطِیرٌ غبار برآمدہ وپریشان
وسگ وشتر تیز شدہ بکشی
فرسٌ مُستَطَارٌ اسپ تیز رو
تیز راندہ شدہ
اِستطار الفجر منتشر شد روشنی
صبح وبردمید + وَاستطارت
الشّوقُ افزون گردید وتق بانان
وَاستطار الحائطُ شگافتہ شد
دیوار + وَاستطار السّیفَ
بسرعت برکشید شمشیر را از نیام +
وَاستطارت الکَلبَۃُ خواہش
نر نمود مادہ سگ + واستُطِیرَ مجہولا
پرندہ شد وَاستُطِیرَ فلانٌ ترسانیدہ
شد + وَاستُطِیرَ الفرسُ بسرعت
راندہ شد اسپ + ونیز استطار
برآمدن ومتفرق گردیدن
اِنطِیَارٌ شگافتہ شدن

ط ی س

طَیسٌ بالفتح عدد بسیار و
ہرچہ برزمین باشد از خاک وخس و
خاشاک یا ہر مخلوق کثیر النسل
مانند مگس ومور وہوام یا خاک
ریزہ ہا یا دریا طَیسَلٌ مثلہ فی الکل
+ یا بسیاری ہر چیزی از ریگ وآب
وجز آں
طَیسَمَانِیَۃ بالفتح شہری است
باندلس
ض - طَاسَ طَیسًا بسیار گردید

ط ی ش

طَیشٌ بالفتح سبکی
طَائِشٌ مرد سبک
اَطیَشُ مرغی است
طَیَّاشٌ کشدا ومرد سبک وآنکہ
آہنگ مختلف دارد وبریک ارادہ
نبود
ش - طَاشَ طَیشًا سبک گردید
+ ونیز طَیشٌ رفتن عقل وخطا
کردن تیر از نشانہ
اِطَاشَۃ - بیکو انداختن تیر را
از نشانہ ومائل گردانیدن آں

ط ی ع

ض - طَاعَ طَیعًا - فرمان برداری
کرد لغۃ فی طاع یطوع

ط ی ف

طَیفٌ بالفتح خشم وجنون وخیال
ووسوسہ ومنہ اذا مسّہم طیفٌ
من الشیطان وآمدن خیال در
خواب وگرد چیزی گردیدن لغۃ فی
الطوف مطاف مثلہ فیہما والفعل
من ضرب
طَائِفٌ خیال درخواب آید و
وسوسہ وخشم
ابنُ الطَّیفَانِ بکسر آن خالد
بن علقمہ شاعر فارس است و
طَیفَانُ نام مادر اوست
ابنُ الطَّیفَانِیَّۃ عمرو بن
قبیصۃ یکی از بنی دارم است و
طَیفَانِیَّۃ نام مادر او
طَیِّفٌ - خیال ووسوسہ وقیل من
الواو واصلہ طیوف فادغم وقرئ فی
قراءۃ سعید بن جبیر اذا مسّہم
من الشیطان بالتشدید
طَیَّفَ تَطییفًا - بسیار طواف کرد
طَوَّفَ تَطویفًا مثلہ

ط ی م

(ض) طَامَہُ اللّٰہُ علی الخَیرِ
سرشت او را خدای بر نیکوئی + و
طَامَ فلانٌ نیکوکار گردید

ط ی ن

طِینٌ بالکسر گل طِینَۃ بالتاء
اخص است ازاں + ونیز طِینَۃ شہری
است نزدیک دمیاط وسرشت وخوی
مَکَانٌ طَانٌ جای گل ناک +
یومٌ طَانٌ وارضٌ طانۃ مثلہ
طِیَانَۃ گتابۃ گلکاری کردن
مَطِینٌ کمبیع سقف گل اندود
فلسطِینُ - شہری است ومذکور
است در ف ل س ط
ض - طَانَ طِینًا نیک کرد کار
گل را + وطان کتابہ بگل مہر
کرد کتاب را + وطان السّطحَ
گل اندود بام را + وطانہ اللّٰہ علی
الخیر سرشت او خدای بر نیکی
مُطَیَّنٌ کمحدث لقب محمد بن
عبد اللّٰہ حافظ بداں جہت کہ از
طفلی بگل کاری سخت حریص بود
تطیینٌ بگل اندودن بام وجز
آنرا
تَطَیَّنٌ آلودہ گردیدن بگل

الکتاب السابع عشر فی الظاء

باب الظاء فصل الہمزۃ

ظ ء ظ ء

ظَأظَأَ التیسُ ظأظأۃً وظأظاءً
بانگ کرد نکرہ برای جفتی گرفتن +
ونیز ظأظأۃ سخن گفتن شخصی
کہ لب بالائین او شگافتہ یا دندان
پیشین او ریختہ باشد بداں جہت سخن
او مفہوم نشود ودراں غنہ بود

ظ ء ب

ظَأبٌ بالفتح بانگ وفریاد وغوغا و
ستم وداد نکہ وشوی خواہر زن
اَظؤُبٌ وظُؤوبٌ جمع + ونیز ظأب
بانگ کردن ودر اندو لج پذیرفتن و
الفعل من فتح
مُظَاءَبَۃ دو خواہر را دو کس
در نکاح در آوردن

ظ ء ت

ف - ظَأتہٗ ظأتًا خبہ کرد آں را

ظ ء ر

عدوٌ ظَأرٌ بالفتح دشمن کہ ہم خود
باخود دارد
ظِئرٌ - بالکسر شیردہ بچہ غیر یاد ومہربان
بہوی از مردم وجز آں
للذکر والانثی ومنہ الحدیث سَیفُ
القین ظِئرٌ ملبراھیم ابن النبی

صلی الله علیه وسلم و مَوۡضِعٌ من مَنۡعِجَة
آظۡوُرٌ ساظآر مکو مقر بالمعۃ ظؤار
و ظؤورة جمع ورکن کوشک و
ستون پهلوی دیوار که بدان
قوت گیرد
ظُؤَار کغراب دیگ پایه
الطعن ظِئَارُ القَوم بالکسر بلی
جهت که بسوی صلح مائل کند کما
قیل أخِفۡهم حتّی یحبّون
ناقة ظَؤُور کصبور ناقه مهربان
بر بچه غیر ظؤر و ظُؤُرة مثله
ظُؤۡرَی بالضم والقصر گاو ماده
آزمندکشن ـ ناقه
مظؤورة ناقه دایه گرفته شده
ف ـ ظَأَرَهَا ظَأۡرًا بالفتح و ظِئَارًا
بالکسر دایه گرفت آنرا ـ و ظَأَرَتۡ
صبی ـ دایه و مهربان گردید لازم است
و متعدی و ظَأَرۡتُ النَّاقَةَ دایه
گرفتم شتر بچه را و مهربان ساختم
آنرا بروی ـ و ظارنی علی الامر
خواست از من کاری را یا بستم
داشت مرا بر کاری یا مائل ساخت مارا
بسوی آن ـ و نیز ظِئَار بینی ماده
شتر را بغمامه بستن تا مهربان گردد
بر بچه غیر ـ و غمامه خرقه پاره است
جهت این کار تا بوی بچه غیر را
نداند
اَظۡأَرَ المرأة ـ دایه گرفت او را
مُظَاءَرَة بهمدیگر دایگی گرفتن
یقال بینهم مُظَاءَرَة ای کل واحد
منهما ظئر لصاحبه و دایه گرفتن
و گرفتن دایه بچه غیر را جهت شیر
دادن

اِضۡطَار بولده ظِئۡرًا دایه گرفت
جهت بچه خود ـ و نیز اِظِّئَار
بالتشدید دایگی کردن و مهربان
گردیدن
تَظَؤُّر دیگی کردن و مهربان
شدن
اِسۡتَظۡأَرَتِ الکَلۡبَة آزمندتر
گردید سگ ماده

ظ ء ف

ظَأۡف بالفتح راندن و دور کردن
یقال جاء یظأفه کیمنعه و
یظوفه کیسوفه ای یطرده

ظ ء م

ظَأۡم سخن هرچه باشد بانگ
غوغا ـ و نیز شوی خواهر مرد
ف ـ ظَأَمَ المرأة گائید زن را ـ
و نیز ظَأَم دو خواهر را دو کس در
نکاح در آوردن
مُظَاءَمَة دو خواهر را دو کس
خواستن ـ یقال ظاءمه فلان
اذا تزوج اخت زوجته

باب الظاء فصل الباء

ظ ب ء

ظَبَأَة بالفتح گفتار

ظ ب ب

ضُبَّاب بیماری هرچه باشد و
رنج و درد و عیب ـ یقال ما به ظباب
ای شیء من وجع ـ و آبله ریزه که در چشم
و رخسار لاله حادث شود و بانگ
فریاد و سخن ترساننده لبشر و بدی
ظَبَاظِب جمع ـ و بادشاهی بود
در یمن

ضُبِظِّبَ الرجل مجهولًا تب زده
گردید
تَظَبۡظَبَ الشیء اندک اثر کرد
آن چیز

ظ ب و

ظُبَة کثُبَة دم شمشیر یا طرف تیز
آن یا دم سنان و مانند آن ـ اَظۡب
بالفتح و ظُبَات و ظُبُون بالضم و
الکسر و ظُبِیّ کهدی جمع ـ و فی
النهایة فوضعت ظبیب السیف
فی بطنه کذا اروی و انما
هو ظُبَة السیف هو طرفه

ظ ب ی

ظَبۡی بالفتح آهو ـ اَظۡبٍ و ظَبَیَات
محرکة و ظِبَاء بالکسر و ظُبِیّ علی
فعول بالضم جمع ـ و وادی است و
نشان و داغی است مر بعض عرب را
و نام موضعی است و اسپ
فربه
ظَبۡیَة آهو ماده و گوسپند گاو
ماده و فرج زن و فرج ناقه قال
الاصمعی هی لکل ذات حافر و قال الفراء
هی للکلبة ـ و انبان یا انبان خرد
و خریطه و گم وادی و نام چاه زمزم و
اسپ و دو آب و دو موضع و زنی
عِرۡقُ الظُّبۡیَة بالضم موضعی است
برسه میل از روحا
ظُبَاء ـ بالضم نام جای
مَرۡجُ الظِّبَاء بالکسر نام
موضعی
ظُبَی ـ کربی بالضم والقصر موضعی
است
ظُبَیّ ـ کدلی جائیست

باب الظاء فصل الجیم

ظ ج ج

ن ـ ظَجَّ ظَجِیجًا ـ بانگ و فریاد خواهی
کرد در جنگ ـ اما در غیر جنگ بغای
معجمه گویند

باب الظاء فصل الراء

ظ ر ء

ظَرۡء ـ بالفتح آب منجمد و خاک خشک
بژاله و برف کذا فی النسخ

ظ ر ب

ظَرِب ـ کَکَتِف سنگ بر آمده
تیز اطراف یا کوه پست گسترده یا کوه
خرد و پشته ـ ظِرَاب ککتاب جمع ـ
و نام مردی و نام اسپ آن حضرت
علیه الصلوة والسلام و بر کاست میان
قرعا و واقصه ـ و ظِرِبُ لُبۡنَ
موضعی است
ظُرُبّ بضمتین و تشدید اللام
کعتل کوتاه بالا درشت و پر گوشت
ظَرِیب کامیر موضعی است
ظُرَیۡبَة کجهینة نام جائی
ظَرِبَان کقطران جانوری است
مانند گربه گنده بوی ـ ظَرَابِیّ مثله
ظَرَابِین و ظَرَابِیّ بتشدید یا جمع
و ظِرۡبَی بالکسر والقصر و ظِرۡبَاء
بالکسر والمد اسم جمع ـ و فی المثل
فسا بینهم الظربان یعنی بهمدیگر
بریدند و متفرق شدند لانه اذا
فسا فی ثوب لا یذهب الرائحة حتی
یبلی و یقال تفسو فی حجر الضب
فیسکن من خبث رائحته فیاکله

ج

واَظْرَابٌ کاضراس چهار دندان پس نواجد یا پنج دندان و بن آن

س ـ ظَرِبَ بِهِ ظَرَبًا محرکة چفسید بوی و ملصق گردید

مُظَرَّبَة کمعظمة سم سخت

ظُرِّبَتِ الحوافر تَظْرِيبًا ـ مجهولاً سخت و درشت گردید سم

ظ ر ب غ

ظَرْبَغَانَة بالفتح وکسر الباء وزيادة النون مار

ظ ر ر

ظَرّ ـ و بضم آبی است

ظِرّ ـ بالکسر سنگ یا سنگ گرد تیز اطراف ظِرَار بالکسر و تخفیف الراء و تشدید ها جمع

اُظْرُور ـ بالضم بمعنی ظر بالکسر است ظُرّ ظُرُور بالضم مثله

ظُرَر تصر و سنگ یا سنگ گرد تیز ظُرَرَة بالتاء مثله ظُرَّان بالضم جمع

ظَرِير ـ کامیر زمین سنگ ناک و زمین درشت و مناره که بدان راه شناسند ظُرَّان بالضم و اَظِرَّة بکسر الظاء جمع

مَظَرَّة بالفتح سنگ برهای سخت و تیز ـ و ارض مَظَرَّة زمین سنگ ناک

مِظَرَّة بکسر سنگ آتش زنه

مُظْرُور بضم المیم و سکون الظاء سنگ یا سنگ گرد تیز مظارير جمع

ن ظَرَّ مَظَرَّة به بسنگ آتش زن راه ـ ظَرَّتِ الناقة ذبح کرد ناقه را بسنگ به نام است

اَظَرَّ اِظْرَارًا رفت بر سنگ ـ و اَظِرِّي فانك ناعلة ـ بطاء مهمله مشهورتر است و گذشت

ظ ر ط

ظَرِيَاطَة ـ زمین بیک سرشت یقال ارض علی ظریاطة واحدة ای طينة واحدة

ظ ر ف

ظَرْف بالفتح خنور و آنچه در آن چیزی را نهند منه ظَرْفُ الزمان و المكان ظُرُوف جمع ـ و زیرکی ویقال هو نقی الظرف یعنی امین راست باز است نه خائن و دغاباز ـ و رأيته بظرفه بنفسه

ظَرِيف کامیر زیرک معانا ظُرَفَاء و ظُرْف ککتب و ظِرَاف ککتاب ظَرِيفُون و ظُرُوف جمع ـ کانهم جموه بعد حذف الزائد او هو کالمذاکير و الظرف انما هو فی اللسان او حسن الوجه والهيئة او یکون فی الوجه و اللسان او البراعة و ذكاء القلب او الحذق لا يوصف به الا الفتيان الازوال و الفتيات الزولات لا الشيوخ و لا السادة

ظُرَاف کغراب زیرک و دانا ظُرَفَاء کعلماء جمع

ظُرَّاف کرمان زیرک ظُرَّافُون جمع

ن ظَرُفَ ظَرْفًا و ظَرَافَةً زیرک و ماهر گردید

اَظْرَاف پدید فرزندان زیرک شدن ـ و ظرف ساختن برای کسی

تَظَرُّف بتکلف زیرکی نمودن

ظ ر م ط

ارض مُتَظَرْمِطَة ـ زمین سخت کلناک

تَظَرْمَطَ فِي الطين در گل و لای افتاده و آلوده گردید در آن

ظ ر ن

ظَرَان ـ کسحاب موضعی است

ظ ر ی

ظَارِي گزنده

ض ظَرَى ظَرْيًا جاری و روان گردید ـ و ظَرَى بَطْنُهُ رفت شکم او و نرم روان گردید

س ـ ظَرِيَ زیرک گردید

ظَرَوْرَى بفتحتین و القصر زیرک و ماهر

اِظْرِيرَاء ـ نفخ کردن شکم یا بطنه و امتلاء زده شدن یا غالب مدن پس بیمل

باب الظاء فصل الشين

ظ ش ش

ظَشّ بالفتح جای سخت و درشت

باب الظاء فصل العين

ظ ع م

ظِعَام ـ ککتاب رسن هودج یا رسن که بار بوی بندند

ظ ع ن

ظَاعِنَة بن مُرّ ـ کصاحبة پدر قبیله است

ظِعَان ـ ککتاب رسن که بار و هودج بوی بندند

ظَعُون ـ کصبور شتر کار کشت و بار بردار و شتر هودج کش

ظَعِينَة کسفينة هودج مثل دام که در هودج باشد ظُعُن بالضم و بضمتين و ظَعَائِن و اَظْعَان جمع وقال ابو زيد و لا يقال حمول و ظُعُن الا للابل التي عليها الهوادج

ذو الظعينة کجهينة موضعی است

عُثْمَان بن مَظْعُون ـ اول صحابی است که بمدینه وفات یافت

ف ظَعَنَ ظَعْنًا ـ بالفتح و بحرک رفت و کوچ کرد

اِظْعَان بردن و راندن و کوچ کنانیدن

اِظِّعَان بتشدید الظاء سوار گردیدن زن هوده را بغال علی البعير تَظَّعِنُهُ المرأة ای ترکبه ـ

باب الظاء فصل الغين

ظ غ ی

ظَاغِيَة شیوه و آنکه ده تیمار و تعهد بچه باشد

باب الظاء فصل الفاء

ظ ف ر

ظَفْر بالفتح نام مردی

ظُفْر ـ بالضم و بضمتين و بکسر شاذ ناخن اَظْفَار و اَظَافِير جمع ومنه المثل احك جلدك مثل ظفرك ـ و رجل كليل الظفر مرکست و بد دل و ذلیل و خوار معتاب

مُقَلَّمُ الظُّفُرِ مثله فيهما ÷ وَظُفُرُ النَّسْرِ گیاهی است + وظُفُرُ القِطِّ گیاهی دیگر + ونیز ظُفُر بالضم ناخنه چشم وکمان سوای بستنگاه زه کمان یا گوشه ولوکمان وقلعه است ویقال ما بالدار ظُفُرٌ. ای احد ورأیته بِظُفُره ای بنفسه + و قوله تعالی کل ذی ظفر دخل فیه ذوات المناسم من الابل و الانعام لانها کالاظفار لها
ظُفْرَة ـ بالضم گیاهی ست تیز زبان کزریش خبیثه وتابیل. انافع +
ظُفْرَةُ العجوز خار مغیلان
ظَفَر ـ محرکة زمین هموار پست گیاهناک و بنو ظَفَر بطنی ست از انصار بطنی است از بنی سلیم + ونیز ظَفَر موضعی است قریب حَوْأَب وهی است بحجاز وظَفَر الفتح از اعمال زبید است + و قراح ظفر محله است ببغداد
ظَفَرَة ـ محرکة ناخنه چشم
ظَفَرِيَّة بالتحریک وتشدید الیا محله است ببغداد
ظَفِر کَکَتِف مردی که بهرچه اراده کند دریابد آن را + وقلعه است بیمن
ظَفِرَة کفرحة چشم ناخنه برآمده ومرد پیروز ومطلب رسیده
اَظْفَر ـ دراز ناخن وپهن آن
اَظْفَار نوعی از بوی خوش بر شکل ناخن برکنده که لا واحد له وربما قیل اظفارة واحدة ولا یجوز فی القیاس اظافیر جمع ؛ فان
أُفْرِدَ فالقیاس ان یقال ظُفْر
ظَفَار ـ کسحاب بمعنی اظفار است که بوی خوش است + وکقطام شهری است بیمن نزدیک صنعا وجزع منسوب است بوی + و فی الحدیث وعلیها عقد من جزع اظفار کذا روی ارید بالعطر المذکور کانه یشف ویجعل فی العقد والقلادة والصحیح روایة ظفار کقطام + وشهری است دیگر نزدیک مرباط که قسط را بوی منسوب کنند بدان جهت که از هند اول آنجا برند وقلعه است بیملن صنعا وقلعه دیگر شامی صنعا
اُظْفُور ـ بالضم ناخن قال ان ما بین لقمتها الاولی اذا انحدرت وبین اخری تلیها قید اظفور ؛ اظافیر جمع + وریزهای که بر شاخ درخت انگور پیچیده گردد
ظَفِرَان کفرحان قلعه است بیمن
ظَفِير ـ کامیر مردی که بهرچه اراده کند دریابد + وظفر کسکیت مثله + و قلعه است بیمن + ونیز از اعلام است
اَظْفَار ستارهای مقدم نسر و کنه های بزرگ
مِظْفَار بالکسر مردی یابنده المرام و موضعی ونام مردی
مَظْفُور مردی که در چشم او ناخنه باشد
ض ـ ظَفَرَه ظَفْرًا ـ فرو برد ناخن را در رخسار او
س ـ ظَفِرَتِ العَيْنُ ناخنه برآمد چشم + وظَفِرَ الرجل
مجهولًا ناخنه چشم کرد پد مرد +
وَظَفِرَ به وعليه ظَفَرًا محرکة پیروز شد بمراد رسید وما ظفرت عيني مثله زمان ـ ای ما رأتک
اِظْفَار ـ ناخن فرو بردن بچیزی وپیروزی دادن کسی را
مُظَفَّر ـ کمعظم مرد بمراد خود رسیده بهرچه باشد وپیروزی ونصرت یافته ونیز از اعلام است
فرس مُظَفَّرَة کمعظمة آنکه اندک از اطراف آن بریده باشد
ظَفَّرَ به ثوبه تظفیرا خوشبوی کرد جامه را بظفار + ونیز تظفیر پیروزی دادن وپیروزمند ساختن وناخن فرو بردن در چیزی وظفر الله فلان گفتن وبقدر ناخن برآمدن عرفج وبرآوردن زمین گیاه را چندانکه بانگشت کنده شود + ومالیدن پوست را با اظفار آن تابان گردد
اِظَّفَرَ ـ چنگال زد ودر آویخت ناخن خود را + واِظَّفَرَ الصقرُ الطائرَ ـ سرگرفت چرغ مرغ را + ونیز اظفار بمراد رسیدن وپیروز شدن

ظ ف ف

ظَفَف بالفتح زندگانی تلخ و ناخوش وپیوسته گرانی نرخ
ظَفَف ـ محرکة بسیاری عیال یا تنگی معیشت
مَظْفُوف مردتنگ دست
ن ـ ظَفَّ قوائم البعیر بست هر چهار پای شتر را وفراهم آورد
استظفف آثارهم پیروی نمود
ایشان را

باب الظاء فصل اللام

ظ ل ع

ظَلْع ـ بالفتح شان حالت وفی المثل لا یربع علی ظلعک من لیس یحزنه امرک یعنی باهتمام شان تو نرسد مگر غمخوار تو من ربع بمعنی اقام ویقال اربع علی ظلعک یعنی باز دار خود را از کاری که طاقت آن نداری زیرا که ضعیف وناتوان هستی + و ارق علی ظلعک ـ یعنی چهار بکاری کن که توانی ونرمی ورفق کن باتن خود + وقیل ارقاه مهموزا ای اصلح امرک اولا ای تکلف ما تطیق لان الراقی فی سلم اذا کان ظالعا یرفق بنفسه ای لا تتجاوز حدک فی وعیدک وابصر نقصک وعجزک عنه یعنی خاموش باش بر عیبی که داری + ویقال قع علی ظلعک من قمت ما اذا کان بالرجل عیب واردت زجره لئلا یذکر ذا الک منه یعنی نگاه دار وانشاکن + ویقال ارق علی ظلعک یک ارقائه امرا من الرقیة کانه قال لا ظلع لی ارقیه وادواویه ؛ رفی المثل ارق علی ظلعک ان یهما منا.
ظَلَع ـ محرکة تنگ آمدن جایگاه زمین به بسیاری مردم یقال ظلعت الارض باهلها بالکسر ای ضاقت لغة فی ظلعت بالفتح
ظُلَع ـ کعمر کوهی است مر بنی سلیم را
ظَالِع ستور خمیده ولنگ و مرد

مائل و گنهگار و تهمت زده مذکر و مونث دروی یکسان است قال النابغة ؛ اتوعد عبدا لم یخنک امانة وتترک عبدا ظالما وهو ظالع یا ظالعة مونث ✦ و سگ لنگ و منه لا انام حتی ینام ظالع الکلاب ای لا انام الا اذا اهدأت الکلاب لان الظالع لا یقدر ان یعاظل مع صحاحها فینتظر حتی اذا لم یبق غیره سفدها ثم ینام یا ظالع سگ آزمند ماده و آن لهی خوابد پس این مثل در حق شخصی گویند که از امور خود غافل نشود ✦ یا طالع سگ ماده آزمند که سگان در پے افتاده فرصت ندهند که خواب کنند

ظُلَاع کغراب بیماری است در پای ستور نه از جهت تیغ ۵۰ ف۔ ظَلَعَ البعیر ظَلْعًا ۔ بالفتح لنگید شتر در رفتن و خمید ✦ و ظلعت الارض باهلها تنگی کرد زمین بر اهل خود بجهت کثرت ... و ظلعت الکلبة ... گشن خواه شد سگ ماده ✦ و ظلع عن الحق بس گردان حق ✦ و منه الحدیث اعطی قوما اخاف ظلعهم ای میلهم عن الحق و ضعف ایمانهم

ظ ل ف

ظَلْف ۔ بالفتح ناچیز و روا و تنگی زندگانی و ذهب دمه ظلفا و بحرک یعنی رایگان رفت خون او ظلفة و بکسر اهما نشانی است مشتر را و ارض ظلفة بالفتح و بحرک زمین درشت که اثر نگیرد ظلف ۔ بکسر سُم شگافته چون سُم گاو و گوسپند و مانند آن ظُلُوف بالضم و اظلاف جمع ✦ و حاجت و نیاز و پے روی در رفتار و جز آن و مراد و مقصد یقال وجد ظلفه ای مراده و چراگاه موافق یقال وجدت الشاة ظلفها ای مرعی موافقا فلا تبرح منه ؛ و ظلف النفس ای نزهها

ظَلِف کتف جای بلند از آب و گل ولاے

ارض ظَلِفَة کفرحة زمین درشت که اثر نگیرد ۔ و امراة ظلفة النفس ای عزیزة عند نفسها ✦ و نیز ظلفة یکی از چهار چوب که بر پالان بر سر دو پهلو شتر بندند و اطراف زیرین آن بزمین رسد وقتیکه بزمین نهند ظلف کعنب و ظلفات جمع ✦ و در وسط دو چوب و در موخر دو چوب که در پائین هر دو کوهه پالان است

ظَلَف محرکة کامل و تمام یقال اخذ بظلفه و مکان ظلف جای بلند از آب و گل ولای

ظَلِيف کامیر بدحال و خوار و جای سخت و کار دشوار و بلای شدید و سختی و درشتی و بن کردن ظُلُف بالضم و بضمتین جمع و ظلیف النفس ای نزهها و ذهب به ظلیفا ۔ یعنی مفت و بی بها برد آنرا و منه ذهب فلان بغلامی ظلیفا ✦ و نیز ظلیف تمام و کامل یقال اخذه بظلیفه و ظلیفته ای کله

ظَلَّيف کزبیر موضعی است

ظُلُوف ظُلَّف کرکع سمهای درشت و سخت

ظُلَفَاء کصحرا سنگ سخت یا زمین برابر دراز گسترده

اُظْلُوفَة بالضم زمین که در وے سنگهای تیز باشد گویا سرشت آن سرشت کوه است اظالیف جمع

ظبی مظلوف آهو بر سم زده شده

ض ۔ ظلف نفسه عنه ۔ باز داشت نفس را که از آن کند یا باید آنرا یا باز داشت آنرا از وی ✦ و ظلف القوم پیروی کرد آنها را و ظلف الشاة بر سم زد گوسپند را

ض ن ۔ ظلف اثره پوشیده ناپدید کرد اثر پاے را تا پیروے نکند کسی او را یا در زمین درشت رود تا اثر نکند

س ۔ ظلفت الارض درشت گردید ✦ و ظلف عنه باز ایستاد از آن ✦ و نیز ظلف بالتحریک سختی زندگانی

ا ظلف اظلافا ۔ در آمد بزمین الظلیف

مظالفة ۔ بزمین درشت رفتن تا اثر نگیرد و ناپدید کردن اثر پای را ظلف علی کذا تظلیفا ۔ افزون شود

ظ ل ل

ظِلّ بالکسر نقیض ضح او هو الفیء او هو بالغداة و الفیء بالعشی ظلال و ظلول و اظلال جمع ۱ ... جنت و منه و لا الظل و لا الحرور راحت و نعمت و خیال که از دیو و پری و جز آن پیدا شود و اسپ مسلمة بن عبد الملک ارجمندی و استواری در پیشه و پرنده جامه و شب یا هوا از شب و کالبد و شخص هر چیزے یا پوشش آن و اول جوانی ✦ و ظل القیظ سختی گرما ✦ و ظل السحاب ۔ آنچه بپوشد آفتاب را از ابر یا سیاهی آن ✦ و ظل السیف کنایه از قرب است چندانکه شمشیر بر سر او باشد و ظل العرش رحمت خدا یا بهشت یا سایه رحمت یا سایه طوبا یا سایه عرش و ظل النهار رنگ روز است و فتیکه آفتاب غالب شد و ظل اللیل تاریکی شب ✦ و نیز ظل پناه یقال هو فی ظل فلان ای کنفه ؛ و ناحیه قیل و منه الحدیث ان فی الجنة شجرة یسیر الراکب فی ظلها مائة عام ای فی ناحیتها و فی المثل اترکه ترک الظبی ظله و حق شخصے گویند که بسیار نفور و رمنده باشد لان الظبی اذا نفر من شیء لا یعود الیه ابدا و پوشش اسم ست ازلال را ✦ و ظل ظلیل سایه دائم یا مبالغه است ؛ و ملاعب ظله بالاضافة مرغی است یقال هما ملاعبا ظلهما و ملاعبات ظلهن فاذا نکرته اخرجت الظل علی العدة فقلت هن ملاعبات اظلالهن

ظَلَّة بالفتح اقامت بجاے و صحت

ظُلَّة ۔ بالضم سایه پوش و سائبان

تنگ۔ غیر فراخ واول ابر کہ سایہ افکند وہر درخت کہ سایہ افکند بر تو و قولہ تعالیٰ عذابُ یومِ الظُّلَّۃ قالوا غَنِمَ تحتہ سَموُمٌ او سحابۃٌ اَظَلَّتْہُمْ فاجتمعوا تحتہا مُستَجِیرِینَ بہا لِمَا نالہم من الحرّ الشدید فاطبقت علیہم ۛ و نیز صفہ مانندی ست کہ در گرمی و سردی بداں پناہ گیرند ظُلَلٌ کصرو و ظِلَالٌ بالکسر جمع ۔ وَدَامَتْ ظُلَّةُ الظِّلِّ ای ما یُسْتَظَلُّ بِہِ

ظِلَّۃ ۔ بالکسر سایبان

ظَلَل محرکۃ آب زیر درختان کہ برآں آفتاب نرسد

اَظَلّ بالفتح شکم انگشت و شکم سپل شتر ظُلّ بالضم جمع شد و ذُا و عجاج در قول خود ۔ تَشْکُو الوَجیٰ من اَظْلَلٍ و اَظْلَلِ بفک اونام خوانده جہت ضرورت

ظِلَال ۔ بالکسر سایبان و او ظِلَالُ ہلال بن ابی مالک تابعی است و بہشت و بستان و سایہ ابر ۔ ظِلَالُ البحر ۔ موجہای دریا

ظِلَالَۃ بالکسر ابر کہ تنہا نماید یا ابر کہ سایہ آنرا بر زمین بینی و دامت ظِلَالَۃُ الظِّلِّ ما یُسْتَظَلُّ بہ

ظَلَال کسحاب ہر آنچہ کہ سایہ افکند بر تو

ظَلَالَۃ ۔ کسحابۃ کالبد

ظَلَّال ۔ کشداد موضعی ست

ظُلْظُل بالضم کشتیہا

ظَلِیل کامیر سایہ دار ۔

ظَلِیلٌ جای با سایہ یا پیوستہ سایہ و قیل بارد و سرد

ظَلِیلَۃ کسفینۃ استادنگاہ آب در اسفل سیل رود بار و مرغزار بسیار درخت ظَلَائِل جمع

ظَلِیلا ۔ بالفتح موضعی است

مَظَلَّۃ بکسر و فتح خیمہ بزرگ و سایہ بان

س ظَلَّ نہارَہ یَفعَلُ کذا یعنی تمام روز میکند چنیں و کذا ظَلَّ لیلَہ یفعلُ کذا سُمِع فی الشعر ظَلّاً و ظُلُولاً و ظَلِلتُ بالکسر و ظَلْتُ کلست و ظِلْتُ کمِلْتُ اصلہ ظَلِلْتُ ۔

اِظْلَال ۔ با سایہ گردیدن روز یقال اَظَلَّ یومُنا اذا کان ذا ظِلٍّ و سایہ افکندن درخت و جز آں و نزدیک آمدن کسی یعنی سایہ افکندن و منہ اَظَلَّکَ شہرُ کذا ای دنا منک و روی آوردن بسوی کسی

ظَلَّلَ بالسَّوط ترسانید بتازیانہ

تَظَلُّل ۔ سایہ گرفتن

اِستَظَلَّ بالظِّلِّ اِستِظلالاً خواہش کرد بسوی سایہ و پناہ برد بداں و نشست دراں ۔ و اِستَظَلَّ مِنَ الشیءِ بِہِ سایہ گرفت باں ۔ و اِستَظَلَّ الکَرْمُ بہم پیچید شاخہای خوشہ دار انگور ۔ و اِستَظَلَّتِ العَیْنُ فرو شد چشم بمغاک ۔ و اِستَظَلَّ الدَّمُ رفت خون از چشم

ظ ل م

ظَلْم ۔ بالفتح برف و نام شمشیر ہُذَیل تغلبی و آب داری دندان و صفای و درخشیدگی آں یعنی از شدت سپیدی در استخواں دندان سیاہی مانند ہے نمایاں گردد ہمچو جوہر شمشیر ظُلُوم جمع

ظُلْم بالضم بنا جا نگاہ نہادن چیزے را و ستم و ستم کردن و مصدر در حقیقت بفتح است و این اسم است آں را ظِلَام جمع ۔ و تاریکی ظُلُم بضمتین مثلہ ۔ و شرک و عبادت غیر خدای ۛ و کہفُ الظُّلْم بالضم مردی است معروف

ظُلْمَۃ بضم تاریکی و بضم اللام لغتہ فیہ و عذاب و شدت ظُلَم کصرد ظُلُمَات بضمتین جمع ظُلَمَات بفتح لام و سکون آں مثلہ ابدلت من الضمۃ فتحۃ لانہا اخف ۛ و فی الحدیث فان الظُّلْم ظُلُمَاتٌ علی صاحبہ ای لا یہتدی سبیلا یوم القیامۃ حیث یَسْعیٰ نورُ المؤمنین بین ایدیہم

ظِلْمَۃ بالکسر و الضم فاجرہ ایست از قوم ہُذَیل اَسَنَّت و فَنِیَت فاشترت تیسا و کانت تقول اریح بنتیہا فقیل اَقْوَدُ من ظِلْمَۃ

ظَلَم ۔ محرکۃ کالبد و کوہ ظُلُوم جمع ۔ و موضعی ست و یقال لقیتہ ادنی ظَلَمٍ او اَوَّلَ ذی ظَلَمٍ ای اَوَّلَ کل شیءٍ او حین اختلط الظلام او اَدنیٰ ظَلَمٍ القُربُ او القریبُ ۛ

ظِلْیَم ۔ کعتب رود بار ایست لقبیلۃ و گیاہی است کہ شاخ تر و نرم دراز دارد

ظُلْمَم کزبرج شب متصل بعد شبہای دُرَع یعنی شب دہم و سیم بیست و نہم و القیاس ظُلَم بالسکون لان واحدہا ظَلْمَاء ۔

لَیْلَۃٌ ظُلَمَۃٌ کفرحۃ علی طرح الزائد شب تاریک

ظَالِم ۔ ستمگار نوعی از گیاہ کہ شاخ تر و نرم دراز دارد و نام مہری ۔ و ابو الاسود ظَالِم بن عمرو بن سفیان دئلی از کبار تابعیان است در جنگ صفین با علی کرم اللہ وجہہ بود در نسبت او اقوال است و ہو اول من تکلم فی النحو بعد علی کرم اللہ وجہہ وقد اوردناہ فی عین الاحسان

اَظْلَم ۔ کاحمد کوہی ست بزمین بنی سُلیم و کوہی بحبشہ کہ کان روہین دارد و موضعی است از بطن الرمۃ و کوہی است سیاہ از ذات حبشین ۛ و قولہم لعن اللہ اَظلَمِی و اَظلَمَکَ ای الاظلم منا ۔

ظَلْمَاء کصحرا تاریکی ۔ و لیلۃ ظَلْمَاءُ شب نیک تاریک ۛ و لیل ظَلْمَا شاذ ۔

ظَلَام کسحاب تاریکی اول شب یا تاریکی

ظِلَام بالکسر نوعی از گیاہ نرم شاخ و تر و دراز و آسان و اندک از ہر چیزے و منہ نظر الی ظِلَاما ای شزرا ۔

ظَلَامَۃ ستاننہ داد و داد خواہی

ظَلُوم ۔ کصبور سخت ستمگار

ظِلِّیم ۔ کا میر شتر مرغ نر ظِلْمَان بالکسر و الضم جمع ۔ و خاکشیں مظلومہ دو ستارہ اند ۔ و ظَلِیم مولای عبد اللہ بن سعد تابعی است و وادی است بنجد و اسپی است مر عبد اللہ بن عمر بن حنظلہ را و اسپ نوح سدی اسپ فضالہ

بن اسد وشیر که پیش از جغرات
شدن خورده شود + ونیز تابعی
است،
ظَلِیمَة - داد خواهی و شیر که پیش
از جغرات شدن خورده شود یقال
سَقَانَا ظَلِیمَةً طَیِّبَةً -
ظُلَیْم - کزبیر موضعی است بیمن
+ وظُلَیم بن حُطَیط - محدث
است + وظُلَیم بن ظالم بن مالک
مشهور است + ودو ظُلَیم
شبیب بن جمتہ تابعی است
ظَلَّام - کشداد بسیار ستم و گیاهی
است نرم شاخ و تر و تازه و دراز
ظِلِّیم - کفسیق بسیار ستم
مَظْلِمَة - بکسر اللام داد خواهی
و داد
مِظْلَام - محراب کاری که راه
در آمدن دران معلوم نشود
مَظْلُوم - ستم رسیده و شیر که
پیش از جغرات شدن خورده شود
مَظْلُومَة - کشت زاری است
بیمن + وارض مَظْلُومَة
زمینی که گاهی پیش ازین کنده نشده
باشد
ض - ظَلَمَ ظَلْماً - بالفتح ستم کرد
و نابجا جایگاه نهاد چیزی را و منه المثل
من استرعی الذئب فقد ظلم * و
ظَلَمَه حقه - کم کرد حق اورا و قوله
تعالی و لم تظلم منه شیئا ای لم تنقص
ویقال من اشبه اباه فما ظلم ای
ما وضع الشبه فی غیر موضعه *
ظَلَمَ الارض - کند زمین را در
غیر جای کندیده + وظلم البعیر

کشت شتر را بی علت و بیماری +
وَظَلَمَ الْوَادِی - از حد زیاده شد
آب رود بار + وظَلَمَ الْوَطْبَ پیش
از جغرات شدن خورد شیر را + و
ظَلَمَ الْحِمَارُ الْاَتَانَ - بر ماده بار داد
جبراً + وظَلَمَ القَوْمَ - شورانید
قوم را شیر پیش از جغرات شدن و
مَا ظَلَمَكَ اَنْ تَفْعَلَ - یعنی کدام
چیز باز داشت ترا از کردن آن کار
ظَلَمَ الطَّرِیقَ - میل کرد از راه
س - ظَلِمَ ظَلَماً - تاریک گردید
+ یوم مُظْلِمٌ - کمحسن روز بسیار
شر + ولیل مُظْلِمٌ - شب تاریک
وامر مُظْلِمٌ - کار شتبه که راه
در آمدن دران معلوم نشود * و شعر
مُظْلِمٌ - موی سخت سیاه و نبت
مُظْلِمٌ - گیاه تازه و سبز که بسیاهی
زند + ونیز مُظْلِمٌ - پوشش راهی
است نزدیک مداین
اِظْلَام - تاریک گردیدن شب
و در تاریکی در آمدن و درخشیدن
دندان و بستم رسیدن و در تاریکی
بجای رفتن
مُظَّلِم - کمعظم کرکس و زاغ و گیاه
و در زمینی روئیده که پیش ازین
باران نرسیده آنرا
تَظْلِیم - بظلم نسبت کردن کسی را
ظِلَام - بالکسر ستم کردن مُظَالَمَة
مثله
اظَّلَام - کاجتناب ستم کشیدن و
احتمال کردن و فیه ثلث لغات تقلب
التاء ظاء فتدغمها الظاء و ظَّلَمَ بتشدید
فوا لظلم و اد غام الظاء فی الطاء نحو

اِطَّلَمَ و هو اکثر اللغات و ادغام الطاء
فی الاصلی نحو اِظَّلَمَ -
تَظَلَّمَ فلانا حقه تظلما - کم کرد
حق اورا + وتَظَلَّمَ - حوالہ کرد ظلم را
بر خود + وتَظَلَّمَ مِنْهُ - شکایت
نمود از ظلم او
تَظَالُم - همدیگر را ستم کردن
اِنْظِلَام - ستم کشیدن واحتمال
کردن

ظ ل ی

تَظَلِّی - لازم گرفتن سایه و تن
آسانی را

باب الظاء فصل المیم

ظ م ء

ظِمْء - بالکسر آرزومندی مدت
میان دو نوبت آب خوردن شتر
و مدت میان دوبار آوردن شتران
بر آب خور اظماء جمع + وتشنگی +
وظِمْءُ الحیوة - از وقت ولادت تا
وقت مرگ + وقولهم مابقی من عمره
الا قدر ظمء الحمار ای لم یبق منه
الیسیر لانه من الدواب لیس اقصر
ظِمْأً من الحمار او اقل صبراً عن الماء
ظَمِئٌ - ککتف تشنه
ظَمْآن - کسکران تشنه ظِمَاء
بالکسر جمع ظُمَّا بالضم مثل ولدا
عن اللحیانی * وقیل الظماء بالکسر
جمع الاظماء من الناس * ویقال
للفرس انه لمسومة ظماء ای لیست
بر هلة لحیمة یعنی بندهای آن سست
و فربه شده و پر گوشت نیست
ظَمْآى - کسکری و مونث ظمآن

ظَمَآنة مثله * و ریح ظَمْآى
باد تند تشنه کن خلاف لینه
ظَمَاءَةُ الرَّجُل - کسحابة سیرت
بد و طبیعت زشت و کمی انصاف
او نسبت بهم صحبتان خود
مِظْمَاء - کمسمار مرد سخت تشنه
مَظْمَاء - کمقعد جای تشنگی را
مَظْمَای - بالفتح و یای نسبت
کشت و شتی که از باران آب خورد
خلاف مَسْقَوِی
س - ظَمِئَ ظَمَأً - محرکة وظماء
وظَمَاءَةً - تشنه گردید یا سخت تشنه
شد + وظَمِئَ اِلَیْهِ - آرزومند
وی گردید
اِظْمَاء - تشنه کردن ولاغر نمودن
اسپ فربه را
تَظْمِئَة - تشنه کردن ولاغر نمودن
اسپ فربه را

ظ م خ

ظِمْخ - کعنب درختی است که
بدرخت چنار ماند و درخت انجیر
بلغت طی ظِمْخَة یکی یا بسکون میم
است مانند کسرة وکسر و گاهی میم
جمع را هم ساکن کنند مثل نبنة
و نبن -

ظ م ی

ظَمَی - محرکة کمی خون بن دندان
وقیل سواد الشفتین والفعل
من سمع
اَظْمَی - مرد کم خون بن دندان
یا صاحب لب گندم گون وقال
ابو عمرو الاظمی الاسود و رمح
اَظْمَی - نیزه باریک سیاه

ظَمْیَاءُ بالفتح ناقهٔ سیاه‌لب
شیروه گندم‌گون و چشم کم گوشت
باریک شره و ساق کم گوشت و بن
دندان اندک غون یقال امرأةٌ
ظَمْیَاءُ مؤنث اَلْثاثٌ و کذا اَظْمیاءُ
الشفة والعین والساق -
مَظْمِیٌّ - کرمی کشت که از باران
آب خورد خلاف مَسْقِیٌّ

باب الظاء فصل النون

ظ ن ب

ظِنْبٌ بالکسر بیخ و بن درخت
ظُنْبُوبٌ بالضم پی که بر اطراف پرهای
که نزدیک سوفار است پیچند
ظُنْبُوبٌ کعصفور کرانهٔ پیشین
ساق یا استخوان خشک ساق یا طرف
استخوان ساق و میخی است که در کعب
سنان که سر نیزه در وی رود ظَنَابِیبُ
جمع ؛ و قولهم قَرَعَ ظُنْبُوبَهُ
للامر - یعنی خوار گردانید آنرا و رام
کرد ، یا آماده جنگ گردید و در آمد
در امور شد او

ظ ن م

ظَنَمَةٌ محرکة یک شربت از شیر
که مسکه از آن نگرفته باشند

ظ ن ن

ظَنٌّ - بالفتح گمان یعنی طرف
راجح از دو طرف اعتقاد غیر جازم
ظُنُونٌ و اَظَانِینُ جمع ، و در السنة
از لغات اضداد است ، و گمان بمعنی
دانستن والفعل من نصر تقول
ظَنَنْتُكَ زیدًا و قوله تعالی وَظَنَّ
داودُ ای علم و ایقن

ظِنَّةٌ بکسر تهمت ظِنَنٌ کعنب
جمع
ظَنُونٌ کصبور مرد سست کم حیله
و زن بذات شرف که بجهت آن نکاح
کنند و مرد بدگمان و چاه که در وی
آب هست یا نه معلوم نباشد و چاه
کم آب و دوام که گزارده شده یا نه
معلوم نباشد
ظَنِینٌ کامیر تهمت کرده شده
مَظِنَّةُ الشیٔ بکسر الظاء جائے
گمان بردن چیزی را که در آن جائے
است مَظَانٌّ جمع -
اَظْنَنْتُهُ پیش آوردم او را برائے
تهمت و تهمت کردم
اِطَّنَّهُ و اِظَّنَّهُ بالطاء والظاء علی
افتعال تهمت کرد او را ، و منه قول
ابن سیرین لم یکن علیٌّ یُظَّنُّ فی
قتل عثمان قال الشاعر ؎ ولا کل من
یَظَّنُّنی انا مُعْتَبٌ ؛ ولا کل ما
یُرْوی علیَّ اَقُولُ

ظ ن ی

تَظَنِّی - گمان بردن اصله تَظَنُّن
نا بُدِّل من احدی النونات یاءٌ

باب الظاء فصل الواو

ظ و ء

ظَوْءَةٌ بالفتح مرد کول

ظ و ب

ظَاب سخن و غوغا و آواز بز کهی
وقت بر جستن بر ماده

ظ و ف

اخذه بِظُوفِ رَقَبَتِهِ بالضم و
بِظَافِ رَقَبَتِهِ گرفت آنرا همه یعنی
پوست گردن وی ، و ترکته
بِظُوفِهَا و بِظَافِهَا گذاشتم
آن را تنها
جَاءَ یَظُوفُهُ و یَظَافُهُ کیسوقه
و یتبعه آمد حالیکه دور میکرد آن را

ظ و م

ظَام - آواز و غوغا لغة فی الظاء
والباء اجود

ظ و ی

اَظْوِیٌ اِظْوَاءً کول گردید

باب الظاء فصل الهاء

ظ ه ر

ظَهْرٌ - بالفتح پشت ضد بطن
مذکور آید اَظْهُرٌ کافلس و ظُهُورٌ
و ظُهْرَانٌ بضمهما جمع ، و پستو
پشست و منه رمی بعادی ظهر
یعنی در آمد در شتران و دزدید ، و
دیگ کهنه و موضعی است و بال سیاه
و محز بچیزے و جانب کوتاه موی
پر مرغ ظُهْرَانٌ بالضم جمع و منه
ش سهمات بظهران فلا تریشه بطنان ،
، و راه دشت و زمین بلند در دشت
و لفظ قرآن خلاف بطن که تاویل آن
است و حدیث و خبر و آنچه از تو غائب
باشد و بر پشت رسیدن
چیزی والفعل من ضرب ، و یقال
اَعْطاه عن ظَهْرِ یَدٍ - یعنی بے
مکافات داد او را ، و خفیف الظهر
کم عیال ، و ثقیل الظهر بسیار عیال
، و هو علی ظَهْرٍ - ای آماده سفر
است ، و اقران الظهر ادپس
پشت آینگان در حرب ، و یقال
لا تجعل حاجتی بظهرٍ - یعنی
فراموش مکن ، و سَالَ وادیهم ظَهْرًا
یعنی روان شد رود بار ایشان از باران
زمین ایشان بخلاف سال وادیهم
دَرْءًا یعنی روان شد از آب زمین
دیگران ، و اَصَبْتُ منه مَطَرًا
ظَهْرًا - یعنی رسید از تو خیر بسیار ، و
هو یاکل علی ظَهْرِ یدی -
یعنی نفقه او من میدهم ، و هو بَیْنَ
ظَهْرَیْهِمْ - یعنی او میانه و در معظم
ایشان است و کذا بین ظهرانیهم
و لا تکسر النون و بین اظهرهم ، و
نزل بین ظهریهم و ظهرانیهم
فرود آمد پس پشت آنها ، و لقیته
بَیْنَ الظَّهْرَیْنِ و بَیْنَ الظَّهْرَانَیْنِ
یعنی ملاقات کردم او را بعد دو روز یا
سه روز ، و جاء فلانٌ بین ظهریه
ای قومه
ظُهْرٌ بالضم پس از زوال آفتاب
و صلوٰة الظهر نماز پیشین
ظُهَرَةٌ - بالضم سنگ پشت و
قبیله مردم و منه جاء نا فی ظهرته
یعنی در قوم خود آمد
ظِهْرَةٌ - بالکسر مددگار و یاری
کرقوم و قبیله مرد یقال جاءنا
بظِهْرَتِهِ ای عشیرته -
ظِهْرِیٌّ بالکسر پس پشت انداخته
و فراموش کرده و منه اتخذتموه
وراء کم ظهریا منسوب بسوئے
ظهر و کسر ظاء از شواذ نسب ، و
ابو رهم احزاب بن اسید الظهری
صحابی است ، و حارث بن مضر
ظهری تابعی ، و معافی بن

عمران ظهری ضعیف است
در روایت حدیث + وبعیرٌ ظهریٌّ
شتر آماده جهت حاجت ظهاریٌّ
مشددة جمع لاینصرف لانّ
یاءَ النسبة ثابتةٌ فی الواحد
ظَهَر - محرکة درد پشت والفعل
من سمع
ظَهَرة بفتحتین رخت سرای
وقبیلهٔ مرد
ظَهر - کمنتف درد کن پشت
ظاهر - پید اخلاف باطن وسخن
که سامع از ذات صیغه اراده کند
وغائب ونامی از نامهای باری
تعالی + وظاهرُ الروایة آنچه
در مبسوط وجامع کبیر وجامع صغیر
وسیر کبیر است ظاهرُ المذهب
مثله :: ویقال هذا امر ظاهرٌ عنك
عارهٗ ای زائل قال ابو ذویب و
عیّرها الواشون انی اُحبها :: و
تلك شکاة ظاهرٌ عنك عارها
ظاهرَة آب خور که آب آزا به
نیم روز خورند آب خوری شتران
در نیم روز ونیم روز یقال فلان یرد
ابله الظاهرة + چشم بر جسته
وقوم وقبیلهٔ مرد یقال جاءنا
فی ظاهرته ای فی عشیرته
ظواهر - مردم اشراف وقریش
الظواهر آنانکه در ظاهر مکه فرود
آمدندی + وظواهر الارض
بلندیهای زمین وبلندی ها یقال
حاجت ظواهر الارض اذا یبس بقلها
ظُهار - کسحاب ظاهر زمین سنگستان
ظِهارة بکسر ابرهٔ جامه خلاف

بطانة -
ظُهار - کغراب گروه وجماعت و
جانب کوتاه موی پر مرغ
ظُهاریّة بندی از بندهای کشتی
گرفتن یا آن شغربیّة است پا بر پشت
انداختن بر زمین حریف را ونوعی
از کاشیدن + واَوثقهُ الظُهاریّة و
یخفف محکم بست شانه اورا
ظَهران بالفتح دهی است به بحرین
وکوهی است با طراف فدان و
رود باری است نزدیک که بظهران
میشود بسوی آن لفظ مرّ گویند
مَرُّ الظَهران -
ظَهیر کامیر درد پشت رسیده
وقوی پشت از شتر وجز آن وهم پشت و
یاری گر ومنه قوله تعالی والملٰئکة بعد
ذلك ظهیرٌ وانما لم یجمعه لان فعیلاً
وفعولاً یستوی فیهما المذکر والمونث
والجمع کما فی قوله تعالی انا رسول
رب العٰلمین ویقال بعیر ظهیر وناقة
ظهیرٌ ای قوی + ومحمد بن ظهیر اربلی
ومحمد بن اسمعیل بن ظهیر حموی
محدثان اند
ظهیرة کسفینه نیمروز و نیمروز
گرما + وناقة ظهیرة ناقه قوی
پشت ظهائر جمع
ظُهَیر - کزبیر گروهی است و
ظُهَیر بن رافع صحابی و ابو ظهیر
عبد الله بن فارس عمری شیخ است
مر ابو عبد الرحمن سلمی را
مَظهَر - جای بالا رفتن
ف ظَهَر ظَهارةً بالفتح قوی
پشت گردید وظهر عنه العیبُ و

محو ونا پدید گردید + وظَهَرَ
بالبعیر آماده کرد شتر را جهت
حاجت + وظَهَرَ بحاجتی -
فراموش کرد حاجت مرا + وظَهَر
ظهوراً - آشکارا گردید + وظَهَر
عَلَیه ببام برآمد + وظهر علی
یاری نمود مرا + وظَهَر به وعلیه -
چیره گردید بروی + وظَهَر بفلان
آشکارا کرد او را ·
بعیرٌ مُظهِرٌ - کمحسن شتر گرمی
نیمروز رسیده ودر وقت ظهیره
آینده + ونیز مُظهِر - خداوند ستور
برنشست یقال بنو فلان مُظهِرون
ای لهم ظهرٌ -
اِظهار پس پشت گردانیدن
چیزی را یعنی فراموش کردن و
آشکارا کردن ومطلع ودیده ور
ساختن کسی را وچیره گردانیدن
وبوقت نماز پیشین رفتن و در نیم
روز در آمدن ودر آن وقت شدن
بجای وصاحب ستور شدن واز بر
خواندن قرآن را یقال اَظهَرتُ
القرآن وکذا اَظهرتُ علیه
ای قرأته علی ظهر لسانی -
مُظَهَّر - کمحدث نام مردی ودر
وقت ظهیره آینده
مُظَهَّر - کمعظم قوی پشت از
شتران وجز آن ونام جد عبد الملك
بن قریب اصمعی
تَظهیر - فراموش کردن وبوقت
ظهیره در آمدن ودر آن وقت شدن
بجائی ومرد مر زن خود را اَنتِ
عَلَیّ کظهر اُمی گفتن ویدی من

ظَاهَرَ بَینَهُما پشت به پشت
آوردند ویارمندی کردند + و
نیز مُظاهَرة مرد مر زن خود را
انت علی کظهر امی گفتن ظِهار
بالکسر مثله یقال ظاهر من امراته
ودو جامه بهم در پوشیدن
تَظاهُر - یارمند شدن باهم و به
پشت در آوردن از لغات اضداد
است
تَظَهَّر - در نیم روز بجای شدن
وانت علی کظهر امی گفتن مرد
مر زن خود را
اِظّهار کافتعال فراموش نمودن
استَظهَرَ بِه یاد گرفت واز بر
خواند کتاب را وظاهر خواند آنرا
وقوی پشت شد + واستظهر به
یاری خواست از وی + ونیز استظهار
آماده ساختن شتر را جهت حاجت

باب الظاء فصل الیاء

ظ ی ء

ظِیأَة بالفتح مرد گول
ظَیَّئَه تَظییئاً - اندوهگین
گردانید او را

ظ ی ی

ظاء - حرفی است از حروف تهجی
مختص بلغت عرب
ظَبی - کظبی انگبین
ظَیَّة - بالفتح مشبه مرداری در
آماس وشگافتگی در آمده
ظیّان گلستان انگبین میان
دشتی گرم وخشک است درد سر
شقیقه وصداع بلغمی وسوداوی

رانافع محلل رطوبات بلغمی و ضماد
آن کلف را زائل کند ✦ و نیز ظَیّان
گیاهی است که به برگ آن پوست
پیرایند و یقال انّ الظَّیّان فعلان
من الواو اصله ظَوْیان فادغم
ومنه ارضٌ مَظْواةٌ
ارضٌ مَظْیاةٌ - بالفتح زمین گیاه
ظیان ناک ارضٌ مَظْواةٌ بالواو مثله
ادیمٌ مُظْبیٌ پوست به برگ
ظیان پیراسته ادیم مَظْیٌّ و
مَظْوِیٌّ بالیاء والواو مثله

الکتب الثامن عشر فی العین

باب العین فصل الباء

ع ب ء

عَبْءٌ بالفتح پرتو آفتاب و قد
یحذف الآخر فیقال عَبٌّ کدَم
عِبْءٌ - بالکسر بار و گرانی از هرچه
باشد و متاع و تنک بار و همتا بفتح
أَعْبَاءٌ جمع
عَبَاءٌ کسما گلیم خط دار
عَبَاءَةٌ بالتاء مثله و گول گران و
ثقیل الجسم فربه أَعْبِئَةٌ جمع
مِعْبَاءٌ کمقعد راه
مِعْبَاءَةٌ کمکنسة لتة حیض
ف عَبَأَ المتاعَ آماده کرد
رخت را و کذا عَبَأَ الامرَ و عَبَأَ
الجیشَ - ساخت سامان لشکر را
و عَبَأَ الطیبَ آمیخت بوی خوش
و ساخت آن را ✦ و ما عَبَأَ به باک
نداشت وی را ومنه قوله تعالی
قُلْ مَا یَعْبَؤُا بِکُمْ رَبِّی ای ما بالی بکم
ای بعد ابکم ✦ و ما
أَعْبَأُ بِهِ ای ما أَصْنَعُ -
تَعْبِئَةٌ - آماده و ساخته کردن
سامان لشکر را تَعْبِیَةٌ مثله
اِعْتِبَاءٌ - در آگندن

ع ب ب

عَبٌّ - بالفتح آب خوردن یا جرعه
جرعه خوردن آن یا پی در پی خوردن
و بدهان خوردن آب از جوی و فی
الحدیث الکُبَادُ مِنَ العَبِّ الحَمام
تَشْرَبُ المَاءَ عَبًّا کما تَعُبُّ الدَّوابُّ
و آواز کردن دلو وقت آب گرفتن
در چاه و دراز و انبوه شدن گیاه
والفعل من نصر ✦ و عَبُّ الشمسِ
و یخفف پرتو خورشید
عَبَّةٌ - بالفتح یک نوشیدن
از آب
عُبٌّ - بالضم تریز و بن آستین
عُبَّةٌ - بالضم دانه کاکنج یا
سنگ انگور یا درخت را یا درختی
است دیگر عُبَبٌ کصرد جمع ✦ و نیز
ذو عُبَبٍ وادی است
عُبُبٌ - بضمتین آب جهان
ریزان
عِبِّیَّةٌ - بالضم والکسر بزرگ
منشی و فخر و ناز و منه عُبِّیَّةُ
الجاهلیة ای نخوتها -
اَعَبُّ مرد نیاز مند درشت بینی
عُبَابٌ کغراب برگ خرما و توجیه
بزرگ بسیار آب و پری آب بسیاری
آن و بالا بر آمدن آب یا موج سیل و اول
و اعلای هر چیزی و نام اسپ مالک بن
نویرة یا صواب آن عناب بنون است
و قولهم اذا اصابت الظباءُ الماءَ
فلا عَبَابَ و ان لم تُصبه فلا اَبابَ
در رعایت اعتدال و ترک حرص و
آز استعمال کنند ای ان وجدته لم
تَعُبَّ و ان لم تجده لم تأتبب له البتة
بنو عَبَّاب کشداد قبیله است از
عرب سُمّوا لانهم خالطوا فارس
حتی اعتبت خیلهم فی الفرات
عُبَیْبَةٌ - کسفینة چیزیست شیرین
بر شکل صمغ که از درخت عرفط
بر آید و خورده شود یا صمغ یا شیر آن
است و عصاره بز و چراگاه شتر از
شوره گیاه و زمین پست
عُبَّی - کربّی زنی که فرزندش
نمیرد
یَعْبُوبٌ کیعفور اسپ تیزرو و دراز
بالا یا اسپ نیکو دو نرم دویدن
یا اسپ که در تگ روش پای دور
دور اندازد و جوی که آب در وی تیزرو
و نهر بسیار آب و ابر و نیز اسپ اند
مر ربیع ابن زیاد و نعمان بن منذر
و اجلح بن قاسط را
عَبْعَبٌ - بالفتح نازکی و تازگی جوانی
و جوان پر گوشت و جامه وسیع و فراخ
و چادر باریک و نازک از پشم شتر
و بتی است و نام مردی و تجانه و مرد
بلند بالا و ارنگ و سگ کوهی
عَبْعَبَةٌ پشم گوسپند سرخ رنگ
و نام مادر دُرَی شاعر
عَبْعَابٌ بالفتح مرد دراز بالا و
نیز عَبْعَاب فراخ گلوی بزرگ شکم
تمام اندام نیکو سرشت
عُبَاعِبٌ کعلابط آبی است مر قیس
بن ثعلبه را
عُنْبَبٌ کجندب بسیاری آب
ورود باریست و گیاهیست
عَبْعَبَ عَبْعَبَةً شکست
خورد و گریخت
تَعَبْعَبْتُهُ هلاک کردم او را
مُعَابَّةٌ - نبرد کردن در فخر و فزونی
عِبَاب بالکسر مثله
تَعَبَّبَ النَّبِیذَ ستهید در خوردن
نبید

ع ب ث

عَوْبَثٌ کجعفر راه در کوه
عَوْبَثَانُ بن زاهر بن مراد جد هدا
بن عامر است
عَبِیثٌ کامیر لویی از ریحان
عَبِیثَةٌ کسفینة پینو و طعامی
است که در آن بجای گوشت ملخ
اندازند ✦ و قیل از آرد و روغن و
خرما و آمیزش نسب یقال
فلان عَبِیثَةٌ در نسب او آمیزش
و خلط است ✦ و عَبِیثَةُ الناس
مردم از هر جنس در آمیخته
و جو و گندم در آمیخته و منه جاء
فلان بعبیثة فی وعائه - یعنی
جو و گندم در آمیخته ✦ و فی المثل خلطت
الغنم عبیثة واحدة و بکلة
واحدة وقد مرّ فی ب ل ل
عَبِّیثٌ کسکیت بسیار بازی
کننده
س عَبِثَ عَبَثاً - محرکة
بازی کرد ✦ و عَبْثَةٌ بالفتح یکبار
بازی کردن

عبث. عَبَثَ عَبْثاً - آمیخت
وعبیثه ساخت

ع ب ث ر

عَبَیْثَر - کسفرجل نام مردے
عَبَوْثُرَان بالفتح وضم الثا وفتحها
گیاہیست خوشبو مسحوقه اِنّ
یعجن یغسل واحنملته المرأة اسغنها
بحبلها عبیثران بضم الثا وفتحها
مثله ؛ ونیز عبیثران کار دشوار و
فتنه ومکروه وبفتح الثا درختی است
بسیار خار که زود رہای نیابد
ازاں ہر کرا خاری رسد در امر شدید
بداں مثل زنند

عَبَاثِر - راه در کوہیست که از
اضم به ینبع میرود

ع ب ث م

عَبْثَم - کجعفر نام مردے

ع ب ج

عَبَجَة محرکته دشمن روی فرومایه
که ہرچه گوید یا دندارد وباک و
پاس آں نکند وبی خیر

ع ب ج ر

عَبَنْجَر - کسفرجل سطبر درشت

ع ب د

عبد - بالفتح بنده خلاف حر زمرہم
عَبْدُون وعَبِیْدٌ وأَعْبُد کافلس
وعِبَاد وعُبْدَان بالضم وبالکسر و
عِبِدَّان کطمران ومَعْبَدَة کمشیخته
ومعابد وعِبِدَّاء بکسرتین مشدده
الدال ممدوداً وعِبِدَّی مقصوراً و
عُبُد بضمتین وعُبُد کنس و
مَعْبُودَاء جمع اعابد جمع الجمع ؛ و
گیاہیست خوشبوی پیکان قاه پن

وکوہی است مر بنی اسد را وکوہی است
دیگر وموضعی است در بلاد طی وطرفة
بن العبد شاعری ست وعَبْد
ذُو الاذعار ملکی از ملوک حمیر
عَبْدِیّ منسوب است بعَبْد
القیس ویقال عَبْقَسِیّ ایضاً وکذلک
العَبْدَرِی والعَبْشَمِی منسوباً الی
عَبْدِ الدار وعبد الشمس
عَبْدَان مثنی عبد الله بن قشیر
اعور پسر کبنی وعبد الله بن سلمة
بن قشیر وآں سلمة خیر است و
کسعبان دہیست بمرو ازاں ده
است عَبْدُ الحمید بن عبد
الرحمن ابو القاسم خواہرزاده
ونام مردی که نهر بصره از حفر او
است

عَبْدِیَّة - بالفتح مشددة الیا
بندگے ؛ ودراهم عَبْدِیَّة نوعی
از دراہم جید وارج
وعَبْدَة بن الطَّبِیب بالفتح
مردی است ؛ ونیز عَبْدَة نام
زنی

عَبَد بالتحریک خشم وکر
سخت وعار وپشیمانی وملامت نفس
وآزلو اباو انکار والفعل من سمع
فی الکل

عَبَدَة محرکته توانای وفربہی
وزندگانی وسنگ خوشبوی سا
وننگ وعار ومغضوب علیه ؛ والو
عَلْقَمَة عَبَدَة بن عَبَدَة شاعر
یمنی است

وعُبْدَة بالضم نام مردی
عَبْدَل - کجعفر بنده لحن است

یا ضرورت ذاله الفراء
عَبِد - ککتف مرد با ننگ وعار
عَابِد کوہی است ومرد با ننگ
وعار قیل ومنه قوله تعالیٰ ان کان
للرحمن ولد فانا اول العابدین ای
اول الانفین من عبادة رب الولد و
عابد بن عمر بن مخزوم از اولاد او
است عبد الله بن سائب عابدی
صحابی وعبد الله بن مسیب
عابدی محدث

أَعْبَد کاحمد نام مردی
عِبَاد - بالفتح وبکسر قبیله ہای
پراگنده از عرب که در حیره بر نصرانیت
مجتمع شدند عبادی منسوب
بوی وبالکسر بنده لغت مزنیه است
وقوله تعالیٰ فادخلو فی عبادی
ای فی حزبی وبالفتح نام مردے
عِبَادَة باآنکه پرستش وبندگے
عُبُودَة وعُبُودِیَّة مثله والفعل
من نصر ؛ وقولهم عَبُدَتْ به اوذیه
یعنی ودغلانیه شدم براذیت او
عُبَاد - کغراب نام مردی
عُبَادَة بن الصامت بالضم و
التخفیف صحابی است

عَبِیْد - کامیر نام مردی وعبید
بن الابرص شاعری ست از بنی اسد
ام عَبِیْدَة کسفینة دہی ست
نزدیک واسط ودران ده است قبر
ابو سید احمد رفاعی ؛ ونیز عَبِیْدَة
نام زنی

عَبِیْدَتَان عَبِیْدَة بن معاویه
بن قشیر وعَبِیْدَة بن عمرو بن معاویه
عُبَیْد کزبیر اسپی است مر

عباس بن مرداس را ونام مردے
؛ وعُبَیْدُ الله بن عمر بن
الخطاب در جنگ صفین با
معاویه کشته شد ولیس له روایة ولا
سماع عنه صلی الله علیه وسلم ؛ و
عُبَیْدُ الله بن معیه در صحبت او
اختلاف است وبنو العُبَیْد -
بطنی عُبَیْدی کهذلی منسوب بوے
دام عُبَیْد دشت خالی وویران یا
بیابان که باران نرسیده باشد آنرا
عُبَیْدَان شنی رود باری است
عُبَیْدَة کجهینة ہزار خانه
شکنبه ؛ وابو عُبَیْدَة بن الجراح
صحابی است از عشره مبشره ونامش
عامر بن عبید الله بن الجراح
منسوب بسوی جد

عَبُّود کتنور مردی است بسیار
خواب که ہفت سال در جای ہیزم
کشی خود در خواب بود وفی حدیث
معضل ان اول الناس دخولا الجنة
عبد اسود یقال له عَبُّود وذلک ان
الله تعالیٰ بعث نبیاً الی اہل قریة
فلم یؤمن به احد الا ذلک الاسود
وان قومه احتفروا البئر فصیروه
فیها واطبقوا علیه صخرة عظیمة
وکان ذلک الاسود یخرج فیحتطب
فیبیع الحطب ویشتری به طعاما و
شرابا ثم یاتی تلک الحفرة فیعینه
الله عز وجل علی تلک الصخرة
فیرفعها ویدلی الیه ذلک الطعام
والشراب وان الاسود احتطب یوماً
ثم جلس یستریح فضرب بنفسه شقه
الایسر فنام سبع سنین ثم هب من

وَتَمْنِيَه وهو لا يرى الا انّه نام ساعةً من نهار فاحتمل حزمته فاتى القرية فباع حطبه ثم اتى الى الحفرة فلم يجد النبي فيها فقد كان بدا للقوم فيه فاخرجوه فكان يسال عن الاسود فيقولون لا ندري اين هو فضرب به المثل لمن نام طويلا و نيز عَبُّود موضعی است و کوهی و ابن عَبُّود محدث است

عَابُود - کطاوس شهری است نزدیک قدس

عَبَّاد - کشداد نام مردی و نیز عَبَّاد بن بشر و عَبَّاد بن شرحبیل و عَبَّاد بن المطلب از صحابیان اند

عَبَّادَة - بالفتح و تشدید الب دختری است و مخنثی و نیز از اسدی مردان است

عَبَّادِيَة تشدید البا و الیا دهی است ببرزخ

عَبَّادان تشدید البا جزیرهٔ است محابط بدو شعبه دجله که در بحر فارس میریزند

عُبْدان - بالضم والتخفیف وادی است

ذُو عَبْدان بالفتح قبیله است از لوک یمن از اعبود بن سکسک

عَبَدان محرکة ناحیه است بیمن

عَبَابِيد - کعصافیر بلا واحد من لفظها گروه های مردم و گروه دد گذشته و پریشان و متفرق شده و دونده بهر سوی یقال صار القوم عبادید و عبابید ای متفرقین و دشتها و راههای دور عبادید مثله

فی الکل و النسبة الیهم عبادیدی قال سیبویه لانّه لا واحد له و واحده فی القیاس علی فعلول او فعلیل و فعلال و نیز عَبَادِيد موضعی است و گویند مردا کیا عبادیده یعنی بطور خود رفت

عِبْدِيد - بالکسر نام مردی

عَبَادِلَة - بن عباس و ابن عمر و ابن زبیر و ابن عمرو ابن العاص اند و بس نه ابن مسعود

مَعْبَد بالفتح نام مردی معبد بضم الباء مثله

مِعْبَد - کمنبر بیل و کلند

أَعْبَدَنِي - بنده گرفت مرا و أَعْبَدَنِي فُلَانٌ فلانًا مالک وی گردانید مرا و أَعْبَدَ القوم بالرجل زدند او را و أَعْبَدُوا فراهم آمدند و مجتمع شدند و أُعْبِدَ بِهِ مجهولا فرو ماند در راه از ماندگی ستور راحله یا هلاک شد

مُعَبَّد کمعظم نرم و خوار و گرامی داشته شده از لغات اضداد است و میخ زده شده و نیز ستور از کشتن و شتری که او را علم داب نداده و شتری قطران مالیده و نیز شترمرام و طریق مُعَبَّد راه کوفته و پاسپر کرده

مُعَبَّدَة کمعظمة کشتی قیر اندوده

عَبَّدَ تَعْبِيدًا رمید و گریخت و ما عَبَّدَ ان فعل دیر نکرد در کار و نیز تَعْبِيد به بندگی گرفتن و رام کردن و خوار داشتن و گرامی داشتن از لغات اضداد است

اِعْتِبَاد بنده کردن و به بندگی گرفتن

تَعَبَّدَ تَعَبُّدًا - پرستش نمود خدای را و تَعَبَّدَ البعیر سرکشی نمود شتر و تَعَبَّدَ البعیر راند شتر را چندانکه عاجز و مانده گردید و تَعَبَّدَ فلانًا بنده خود ساخت او را و تَعَبَّدَ فُلَانٌ ای تکلّف فی العبادة

اِسْتِعْبَاد به بندگی گرفتن و مانند بنده گردانیدن

ع ب د ر

عَبْدَرِيّ بالفتح و تشدید الیا منسوب بسوی بنی عبد الدار و همچنین عَبْقَسِيّ و عَبْشَمِيّ منسوب بعبد القیس و عبد الشمس

ع ب د س

عُبْدُوس کعصفور و بفتح از اعلام است و یقال السین زائدة

ع ب د ک

عَبْدَك از اعلام است

ع ب د ل

عَبْدَل - بالفتح نام حضرموت و بنده و مملوک خلاف حر و قیل اللام زائدة و عَبْدَل بن حنظلة معروف بنهاس شریف قوم است و مرثد محاربی و حکم کوفی پسران عبدل شاعران اند

عَبَادِلَة جمع از اصحاب نبی صلی الله علیه و سلم دو صد و بیست کس اند و از مطلق چهار کس مراد باشند عبد الله بن عباس و عبد الله بن عمر و عبد الله بن زبیر و عبد الله بن عمرو بن العاص و بعضی عبد الله بن مسعود را هم از عبادله شمارند

ع ب ر

عَبْر - بالفتح موضعی است میان حضرموت و مارب

عَبْرَة - بالفتح بیان و تفسیر اسم است تعبیر را و سرشک در چشم یا تردد گریه در سینه یا اندوه بی گریه عَبَرات بالتحریک و عِبَر کعنب جمع و نیز عَبْرَة اشک باریدن والفعل من سمع یقال عبرت العین عبرا اشک بارید چشم و اندوهگین شدن

عُبْر بضم قبیله است و زن بی فرزند و زن فرزند مرده و ابر سخت رو ان و عقاب و گرمی چشم و بسیاری از هر چیز و عُبْرُ النهر و بفتح کرانه جوی و اکبش عُبْر - قچقارها یک سال فربه ناکرده و عُبْرَةُ الوادی بالضم و بفتح کرانه وادی و ناحیه آن و کذلک عُبْرَة النهر و بالضم گرمی چشم و سحر گه و بسیار از هر چیزی و گروه و نیز عُبْرَة بالضم مهره است کان یلبسها بیعة بن جوش فلقب ذا العبرة

عِبْر - بالکسر از عربی قرات تا بریه عرب و قبیله است و عِبْر الوادی کناره رودبار و بنات عبر دروغ و باطل و مجلس عبر مجلس بسیار اهل

عِبْرَة - بالکسر شگفت و پند عِبَر جمع منه صحف موسی کانت عبرا و قال الله تعالی انّ فی ذلک لعبرة لاولی الالباب

عَبَر ـ محرکة اعتبار و منه قولهم اللّٰهُمَّ اجْعَلْنَا مِمَّن یَعْبُرُ الدُّنیا ولا یعبُرُها یعنی بگذرد ازاں و اعتباری ننهد آنرا • و نیز عَبَر گرمی چشم • و اَبُو العَبَر ـ بیهوده گوی فسوس کننده اَبُو عَبَرَة محرکة مثله • و یَوم العَبَرَات روزی است مر عرب را

ناقة عُبْرُ اسفار مثلثة ناقه قوی که قطع کند بهر زمین که بگذرد و ناقه پیوسته در سفر یستوی فیه المذکر و المؤنث و الواحد و الجمع • رجل عُبْر اسفار کذلک ـ

رجل عَبِر کَکَتِف مرد با اشک امرأة عَبِرَة کفرحة زن با اشک

عُبْرِیّ بالضم و تشدید التحتیة کنار با ساق که بر لب جوی روید و نیز بعض کنار بی ساق است

عِبْرِیّ ـ بالکسر منسوب بالعبر جهودان عِبرانی مثله

رجل عَبْران کسکران مرد با اشک و نیز عَبْران موضعی است امرأة عَبْری زن با اشک عَبَاری جمع • عین عَبْری چشم پر اشک

عَابِر ـ کصاحب با اشک یقال رجل عابر و امرأة عابر ایضا • و عَابِر سَبِیل ـ راهگذر و مسافر

لغة عَابِرَة لغت جائز و روان

عَابَر کهاجر ابن شالخ ارفخشد بن سام بن نوح علیه السلام • و قالع بن عابر از اجداد معد بن عدنان است

ذو بَر ـ کجوهر بچه پلنگ

عُبُور کصبور بره گوسپند عبائر جمع • و ختنه ناکرده عُبُر جمع • و الشِّعرَی العَبُور نام ستاره که بعد جوزا بر آید

قوم عِبِدٌ کامیر گروه بسیار اهل و زعفران یا بوی خوش با زعفران آمیخته و سهم عَبِیرٌ تیر سیاه ناپیراسته و نیز بسیار پر

عَبَرْتی ـ بالفتح و القصر دهی است نزدیک نهروان

عُبَیْرَاء گیاهی است

جمل عُبَار ـ کغراب شتر نر توانا که از هر زمین گذرد و همیشه سفر کند

مَعْبَر ـ بالفتح جای گذر از کرانه دریا و جز آن و شهریست بکنار دریای هند

مِعْبَر ـ بالکسر کشتی و پل و آنچه بداں از دریا و جز آں گذرند

مَعَابِر چوبهای کشتی که باں لنگر کشتی بندند

ن عَبَرَ الرُّؤیا عَبْرًا و عِبَارَةً بیان کرد خواب را و خبر داد از مآل کار • و عَبَرَ الکَلَامَ عِبَارَةً ـ تفسیر کرد سخن را • و عَبَرَ النَّهر عَبْرًا و عُبُورًا درگذشت از آب و جوی • عَبَرَ القَومُ ـ مردند و درگذشتند • و عَبَرَ السَّبِیلَ شگافت راه را • و عَبَرَ عَبْرًا جاری گردید اشک و اندوهگین شد • و عَبَرَ الکَبْشَ یکسال فریز ناکرده گذاشت قچقار را • و عَبَرَ بِهِ الماءَ بداں درگذشت از آب • و عَبَرَ المَتَاعَ و الدَّرَاهِمَ تامل نمود در کمیت و ماهیت آن • و عبر الکتاب باندیشه خواند نامه را بی آواز

ن ض ـ عَبَرَ الطّیرَ زجر کرد مرغ را

جمل مُعْبَر ـ کمکرم شتر بسیار پشم و لا تعقل اعبرة • و سهم مُعْبَر تیر بسیار پر و ناپیراسته • و غلام مُعْبَر کودک مراهق ختنه ناکرده

جاریة مُعْبَرَة ـ کمکرمة دختر ختنه ناکرده و شتر ماده که سه سال نزاید و ایں ایام سخت گذشته باشد بروی • و شاة مُعْبَرَة گوسپند فریز ناکرده • و قولهم یا ابن المُعْبَرَة دشنام است مر عرب را زیرا که مُعْبَرَة زنیکه از کس او آب مانند یم جاری باشد

اِعْبَار ـ یکسال فریز ناکرده ماندن گوسپند را شاة معبرة لغت سنه

مُعَبَّر ـ کمعظم کوهی است بدیها • قوس مُعَبَّرَة کمان تمام و خوب

عَبَّرَ الرُّؤیا تَعْبِیرًا ـ بیان نمود خواب را و آگاه کرد از انجام کار • و عَبَّرَ بالماء درگذشت از آب و بگذرانید • و عَبَّرَ عَمَّا فِی نَفْسِه بیان نمود آنچه در دل بود • و عَبَّرَ عنه غیره استفسار نمود غیری پس بیان کرد از وی • عَبَّرَ بِهِ ـ نمود او را گرمی چشم • و عَبَّرَ بِهِ الأمر دشوار شد کار بروی • و عَبَّرَ الکِتَاب باندیشه خواند نامه را بی آواز • و عَبَّرَت بِهِ هلاک گردانیدم او را و نیز تَعْبِیر سخن از کسی باز گفتن یقال عبّر عنه • و یکبار سنجیدن درم بعد ازاں که بتفاریق سنجیده باشد و پیمودن گندم همانند آں

اِعْتَبَرَ شگفت نمود و پند گرفت و نیز یکی را بدیگری قیاس کرد یقال اعتبر الصاحب بالصاحب و منه حدیث ابن سیرین انی اعتبر الحدیث یعنی یعبر الرؤیا علی الحدیث و یعتبر به کما یعتبرها بالقرآن فی تاویلها مثل ان یعبر الغراب بالفاسق و الضلع بالمرأة

امرأة مُسْتَعْبِرَة و بفتح الباء زن که بهره خود از شوی نگیرد

اِسْتِعْبَار جاری گردیدن اشک و اندوهناک شدن و خواب گذاردن بر کسے جهت تعبیر کردن وے

ع ب ر ب

عَبْرَب بالفتح سماق که نوعی از بر درخت ترش ست که در طعام اندازند

عَرَوْبَب مثله مقوی احشای حاره و قابض و رافع صفرا

قدر عَبْرَبِیَّة دیگ که دراں سماق انداخته باشند

ع ب ر د

جاریة عُبْرُدٌ کقنفذ دختر سپید رنگ و تازه بدن نازک و لرزان اندام

جاریة عُبُرِّدَة ـ کعُلَبِط و عُلَبِطَة و عُلَابِط مثله • و عُشْب عُبْرُدٌ گیاه باریک و بیچاره

غُصْن عُبْرُود کعصفور شاخ نرم و نازک غُصْن عُبَارِد ـ بالضم مثله

وشحم عُبُرودٌ پیه جنبان ولرزان

ع ب س

عَبْس ـ بالفتح گیاهی است بفارسی
شلپاپک یا سپیز و بمصر برلف نامند
و کوهی است و آبی است بنجد بیاربنی اسد
و محله است بکوفه و عَبْس بن
بغیض بن ریث پدر قبیله است از
حتیس عیلان و نیز قبیله است بیمن
از قضاعه از اولاد عبس بن خولان
عَبَس ـ محرکه سرگین پشک و جوان
خشک شده بر دنب ستور و خشک شدن
آن والفعل من سمع ـ و علقمة بن
عَبَس ـ احد الستة الّذین
ولّوا عثمان رضی الله عنه ـ و نیز
عَبَس خشک شدن ریم بر دست انلام
والفعل من سمع
عمرو بن عبسة ـ صحابی است
عَابِس ـ ترش روی و شمشیر عبد
الرحمن بن سلیم کلبی و شیر بیشه ـ و نیز
عَابِس مولای حویطب بن
عبد العزی و عَابِس بن ربیعه و
عَابِس بن عبس با آن عبس آن
عابس است صحابیان اند
عَوَبس کجوهر نام ناقه بسیار شیر
عَبَوّس بالفتح کجرول جماعت
بسیار
عَبُوس کصبور شیر بیشه ـ و یوم
عَبُوس روز بد که از آن روی ترش شود
عُبَیس بن ... ـ گرز بر و
عبیس بن میمون محدثان اند و
و عبیس بن هشام شیخ است مر
شیر را
عَبَّاس کشداد شیر بیشه و ابو

الفضل العباس بن عبد المطلب عم
آن حضرت صلی الله علیه وسلم و
عباس بن مرداس از صحابیان و
عباس بن سهل بن سعد از تابعیان
عَبَّاسِیَّة بتشدید الباء والیاء دهی
است بنهر الملک و شهری است بمصر
تسمیت بعباسیه بنت احمد بن
طولون و دهی است قریب طائف
عَبُوسَس ـ کسنورموضعی است
من عَبَسَ وَجْهُهٗ عَبْسًا و
عُبُوسًا ترش کرد روی را
اُعْبَاس عبس ناک شدن ستور
تَعْبِیس ترش روی کردن شد د
للمبالغة
تعبّس ـ ناخوش و ترش روی
گردیدن

ع ب س ر

عَبَنْسَر بالفتح و ضم السین شتر ماده
قوی و تیز رو و عُبْسُور کعصفور مثله

ع ب ش

عَبْش ـ بالفتح نیکویی و صلاح
یقال للختان عَبِّشْ للصبی ای اصلحه
فاعبشوه کولی وکنده فهمی و زیرک
عَبْشَة بالفتح والتحریک سستی و
غفلت یقال به عبشة ای غفلة
اِعْبَاش ـ ختنه کردن کودک را
واصلاح نمودن

ع ب ش م

تَعَبْشُم عبشمی شدن

ع ب ط

مات فلان عَبْطَةً بالفتح جوان
صحیح و تندرست مرد قال امیة بن
الصلت ـ من لم یمت عَبْطَةً
یمت هرما ـ للموت کاسٌ والمرء
ذائقها ـ
عُبْطَة بالضم تازگی و تری
عَوَبْطَة ـ بالفتح داهیه دبلا و
لجه دریا
عَبِیط کامیر شتر فربه و جوان که
بی علت و بیماری کشته باشند آنرا
عَبِیطَة مونث عبیط ککتب و عباط
بالکسر جمع ـ ولحم عَبِیط گوشت تازه
دم عَبِیط وزعفران عَبِیط کذالک
وثوبٌ عَبِیطٌ جامه نو دریده
وثوبٌ مَعْبُوطٌ ثوب عبیط است
من ـ عَبَطَ الذَّبِیحَةَ عَبْطًا ـ
بالفتح بی علت کشت ذبیحه را گوشت
و جوان را ـ و عَبَطَ فلانٌ پنهان
و غائب گردید ـ و عَبَطَتِ الرِّیحُ
وَجْهَ الْاَرْضِ رنید با دروی
زمین را ـ و عَبَطَ الْاَرْضَ کندید
جای ناکنده را ـ و عَبَطَ عَلَی الْکِذْبِ
دروغ برابست برمن بی سبب و بهانه
و عَبَطَ نَفْسَهٗ فِی الْحَرْبِ
بی سبب بی باکانه انداخت خود را در
جنگ ـ و عَبَطَ التُّرَابَ ـ
برانگیخت خاک را ـ و عَبَطَ الْفَرَسَ
تاخت اسپ را چندان که عرق آورد
و عَبَطَ الضَّرْعَ خون آلوده کرد
پستان را ـ و عَبَطَ الثَّوْبَ الْجَدِیْدَ
درید جامه نو و درست را ـ و
عَبَطَ هُوَ ـ دریده شد ـ لازم متعدی
و عَبَطَ الدَّوَاهِی الرَّجُلَ بی موجب
رسید او را بلاها ـ و عَبَطَتْهُ
الْمَنِیَّةُ بی علت و جوان کشت او را
اَعْبَطَهُ الْمَوْتُ رسید او را
مرگ در جوانی و صحت
اِعْتِبَاط ـ کشتن ذبیحه را گوشت
و جوان را و پنهان شدن و خراشیدن
باد زمین را و کندن جای ناکنده
و دروغ گفتن بی سبب و بهانه
و در صحت و تندرستی مردن جوان و
دریده و کفته شدن پوست

ع ب ق

عَبَق ـ بالتحریک سختی و نام
جد ابی اسحاق اسمعیل بن عمر عبقی
محدث
عَبَقَة ـ محرکه چربش روغن
در مشک یقال ما فی النِّحْیِ من
عَبَقَةٍ ای شیء من سمن
رجلٌ عَبِقٌ ککتف مرد آلوده
بوی خوش که از چند روز که هنوز باقی
است ـ امرأة عَبِقَة ـ بالهاء
مثله ـ
عَبَاقِیَة ـ مرد مکار و نیک زیرک
و بلا یقال به شَیْنٌ عَبَاقِیَة
یعنی اثر زخمی در بهترین جای روی
باقی است و درختی است خاردار و
وزد سخت دزدنده و مکار ـ
وشیءٌ عَبَاقِیَةٌ چیز لازم ـ و
شیءٌ له عَبَاقِیَةٌ یعنی آنرا اثری
است باقی ـ وانه لعباقیة
یعنی عار و ننگ است او را
رجل عَبْقَان رَبْقَان مرد
بدخوی
عَبْقَانَة ـ زن بدخوی
عقاب عَبَنْقَاء و عَبَنْقَاة ـ
عقاب تیز چنگال عقاب عَقَنْبَاة
بتقدیم قاف بر نون مثله ـ

رجل عَبَاقاء - مرمکه سخت پید بالتو
س - عَبِقَ بِهِ الطیبُ عَبَقاً محرکة و عَبَاقَةً و عَبَاقِیَةً بالفتح والتخفیف چسپید بوی بوئی خوش وخوش بوی شد ۰ و عَبِقَ بالمکانِ اقامت نمود دراں جائے ۰ و عَبِقَ به آزمند و حریص آں گردید
تعبیق - گلو بریدن و ذبح کردن
اَعْبَنْقَی الرَّجُلُ مسوت دلہے وبلا و بدخوی گردید

ع ب ق ر

عَبْقَر - کجعفر موضعی ست بسیار پری دو بیست که پارچه دراں جاخوب می بافند - یا عربان هر چیز خوب ونیکو را از مردم و جامه و ستوار و جز آں بوی نسبت کنند - تیقال ثوبٌ عَبْقَرِیٌّ و ثیابٌ عَبْقَرِیَّة ونیز عَبْقَر - نام زنی
عَبْقَرِی بیای نسبت مهتر و قوی وسخت یقال هو عَبْقَرِیُّ القوم یعنی مرد مهتر و مرد قوی و بهتر و کاملتر از هر چیزی و آنچه در حسن و خوبی ونیکوی فائق تر باشد و در مدح بی آمیغ و نوعی از گستردنی و بالکا پین و منه الحدیث کَانَ عُمَرُ یَسْجُدُ عَلَى عَبْقَرِی - و ظلم عَبْقَرِی ستم سخت و شدید
عَبْقَرَة - کدحرجة زن پر گوشت بانازک حسینه ۰ ونیز عَبْقَرَة - درخشیدن سراب
عَبُوقَرَة بالفتح موضعیست یا نوعی ست

عَبَیْقَر - بضم قاف موضعی است
عَبَاقِر - ابی است مر بنی فزاره را
عَبَاقِرِی - نوعی از گستردنی و قری مُتَّکِئِینَ عَلَى رَفْرَفٍ خُضْرٍ و عَبْقَرِیٍّ حِسَانٍ -
ابردُ مِنْ عَبْقُر مذکور است در ح ب ق ر

ع ب ق س

عَبْقَس - کجعفر و عُبْقُوس کعصفور جانوری ست
عُبْقُسِیّ منسوب بعبد القیس
عَبَاقِیس باقی مانده از بقیه و پس چیزها عقابیل مثله
عَبَنْقَس مرد بدخوی و نازک تن و دراز بالا و آنکه دو جده آواز جانب هر دو پدر ش عجمی باشند
عَبَنْقَسَاء - شادمان و خورم

ع ب ق ص

عَبْقَص - کجعفر و عُبْقُوص کعصفور جانوری ست

ع ب ق ل

عَبَاقِیل باقی مانده بیماری و محبت

ع ب ك

عَبَكَة - محرکة پست لوله کردو پاره و شکسته از هر چیزی و چرایش و چرک مشک شیر و منه ما بالبیر عبکة و سست و سبک از هر چیزی و ور نه ندن و دشمن روے ن - عبك الشیّٔ بالشیّٔ

ع ب ل

عَبْل بالفتح کلاں و سطبر از هر چیزی و تمام اندام یقال رجل عَبْلٌ و امرأة عَبْلَةٌ یعنی سطبر تمام اندام عِبَال و عبلات جمع ۰ وکذا رجل عَبْل الذراعین یعنی سطبر بازو ۰ و فرس عَبْل الشوی اسب درشت بند پای ۰ و فی صفة سعد کان عبلا من الرجال ای ضخما
عَبْلَة - بالفتح زن تمام اندام و امرأة عَبْلَة المخلخل زن سطبر جای خلخال ۰ ونیز عَبْلَة نام جاریه قریش مادر قبیله که امیه صغری است وایشان را عَبَلات بالتحریک خوانند عَبْلِی بالسکون والمحرکة یکی منسوب بسوی که نام مادر ایشان است ۰ و عَبْلَة البئر موضعی ست بمغرب
عُبْلَة بن الانمار بالضم بطنی است از تمیم
عَبَل محرکة هر برگ تافته بی پهن باریک مانند برگ گز و نیز بار درخت ارطی یا برگ آں که سخت وصالح گردد که بوی دباغت کرده شود یا برگ باریک دراز باشد یا کوتاه یا برگ از درخت فرو ریخته یا برگ نو بر آمده از لغات اضداد است عَبَلَة یکی فی الکل
عَبِل - کتف درشت و سطبر سپید از سنگ و جز آں
اَعْبَل - کوه سپید سنگ یا سنگ سپید یا سنگ نیک سخت و سطبر که سرخ و سپید و سیاه می باشد تن سخت نافته و سطبر
صخرة عَبْلاء بالفتح سنگ سپید واکمة عَبْلاء پشته درشت

و شجرة عَبْلاء نیک سپید سطبره ونیز عَبْلاء سه موضع است و کان رومین است ببلاد قیس
عَبُول - کصبور مرگ
عَوْبَل - کجوهر نام مردی
عَبَال کسحاب نوعی از درخت در دکوهی بزرگ که از آں عصا سازند ۰ وقیل منه کان عصا موسى علیه السلام
ذو العابل بن رحیب بادشاهے است از ملوك حمیر
بنو عَبِیل بن عوض بن ارم بن سام که امیر قبیله بود خالص از عرب و گذشت
عَبِیلَة - کسفینة زن درشت و سطبر و عبیلة بن قبیل مرا و را ذکری ست
عَبَالَة - بالفتح وتشدید اللام و یخفف ثقل و گرانی یقال القی علیه عبالّته ای ثقله
عُنْبُل کقنفذ تلاق و کند عُنْبُلَة بالتاء مثله
عُنَابِل کعلابط درشت و سطبر
صخرة عَبْلاء بالفتح سنگ سپید واکمة عَبْلاء - پشته درشت و شجرة عَبْلاء -
عَبَنْبَل کغضنفر بزرگ و سخت
مِعْبَلَة بالکسر پیکان پهن دراز مَعَابِل جمع ۰ ونیز مَعَابِل موضعی است
ك ن - عَبُلَ عبالة بالفتح سطبر و تمام اندام گردید ۰ و عَبُلَت الفرس درشت و سطبر

یاگردیده
ن - عَبَلَتْهُ عَبُولٌ - رسید اورا
مرگ ٭ و عَبَلَ الحَبلَ عَبْلاً تافت
رسن را
س - عَبِلَ عَبَلاً محرکة درشت
شد و سپید گردید
ص - عَبَلَ الشَّجَرَ - فرو ریخت
برگ آنرا ٭ و عَبَلَ السَّهْمَ پیکان
پهن نهاد تیر را ٭ وَعَبَلَ الشَّیئَ
رد کرد آنرا و باز داشت و برید آنرا ٭ و
عَبَلَ بِهِ برواں را ٭ و عَبَلَ عَلَیهِ
انداخت بروی ثقل را ٭ و عَبَلَت
الشَّجَرَةُ برگ ریخت و برگ
برآورد ضد
إِعْبَال - درشت شدن و سپید
گردیدن و فرو افتاد برگ درخت
و برآمدن و سخت گردیدن آن از لغات
اضداد است
مُعَبِّل کمحدث پیکان پهن
و درازدار
تَعْبِیل فرو افگندن برگ
درخت را

ع ب م

عَبَام - کسحاب عاجز و درمانده
گران جسم
مَاءٌ عُبَامٌ کغراب آب بسیار
عَبِمّ - کهجف بلند بالا تندار
عَبَامَاء بالفتح کول
ك - عَبُمَ عَبَامَةً کول گردید

ع ب ن

عَبْن بالفتح سطبری بدن
و درشتی آن و الفعل من نصر
عُبْنَة بالضم طاقت شتر و ناقه

عُبُن - بضمتین مرد ملیح پرگوشت
تمام اندام
عَبَنّ - بالتحریک مشددة النون
سطبر و پرگوشت از کرکس و شتر
عَبَنَّة - مونث
عَبَنّی بالتحریک و تشدید النون
والقصر فربه و سطبر از کرکس و شتر
عَبَنَّاة مونث عَبَنَّیَات جمع
إِعْبَان شتر بزرگ جثه را
گرفتن و اختیار کردن

ع ب ن ك

عَبَنَّك کعملس مرد سخت
و درشت

ع ب ه ر

عَبْهَر - بالفتح پرگوشت و بزرگ
از مردم یقال رجلٌ عَبْهَرٌ و امرأةٌ
عَبْهَرٌ ای ضخمٌ ٭ و قوسٌ عَبْهَرٌ
کمان اگنده قبضه ٭ و فرسٌ
عَبْهَرٌ اسپ اگنده گوشت ٭ و نیز
عَبْهَر دراز و نازک و خوش تن
از هر چیز و نرگس و یاسمین و لبستان افروز
عَبْهَرَة - زن تنگ پوست
سخت سپید اگنده گوشت نیکو روی
خوش تن خوش خوی
عَبَاهِر - بالفتح دراز نیکو و
خوش تن

ع ب ه ل

عَبْهَلَة بیکار و برسر خود گذاشتن
ستور را و خشمگینی نمودن
إِعْبِهَال - بالکسر مثله
ابلٌ عَبَاهِل شتران برسر
خود گذاشته
عَبَاهِلَة - ملوک حمیر که در اسلام
هم بر ملک خود گذاشته شدند
ابلٌ مُعَبْهَلَةٌ بفتح الهاء شتران
بیکار و برسر خود گذاشته
مُتَعَبْهِل باز ایستاده از چیزی
یا آنکه باز داشته نشود از چیزی
که خواهد و اراده کند

ع ب و

عَابِیَة زن نیکو روی حسینه
ن - عَبَا عَبْواً - روشن گردید
روی وی ٭ و نیز عَبْو آماده
کردن رخت و آراستن آن

ع ب ی

عَبَایَة نوعی از گلیم و اسپی
است و مرو جانی گران جسم و
القصر فیه افصح ٭ و عبایة
بن رفاعة تابعی ست
عَبَاءَة بالفتح نوعی از گلیم
عَبَاءَات جمع
عبی کغنی بخش و بهره یقال
عَبِیَّكَ مِنَ الجَزُورِ ای نصیبك
عُبَیَّة - کسمیة آبی است
و نام زنی
تَعْبِیَة - آراستن و آماده کردن
لشکر و سامان آں را تَعْبِیّ مثله
فیهما -
تَعَابِی میل کردن یکی بجانب
قومی و دیگری بجانب قومی دیگر
و این وقتی باشد که هر دو قوم
برای هر یکی ازان هر دو طعامی
طیار کرده باشند

باب العین
فصل التاء

ع ت ب

عَتَب - خشم گرفتن و خشم مَعْتَب
بالفتح و مَعْتِبَة بفتح التاء و کسرها
مثله فیهما و ملامت و ملامت
کردن و لنگی و برسه پای رفتن ستور
و یک پای برداشته جستن مردم
والفعل من ضرب و نصر فی الکل
و پاسپر کردن استانه را و منه قولهم
ما عَتَبْتُ بَابَهُ یعنی پاسپر نکردم
استانه در او را ای گاهی بدرش
نرفتم
عِتْب بالکسر مرد بسیار خشم
عُتْبَة - بالضم نام مردی
عَتَب - بالتحریک کار کریه و
ناخوش و سختی یقال مافی هذا الامر
رَتَبٌ وَلا عَتَبٌ ای شدة ٭ و میان
انگشت سبابه و وسطی یا میان وسطی
و بنصر و تباهی و چوبهای پهن که بر
عود نهند تا تارهای عود را بداں دراز
کشند و درشتی زمین
عَتَبَة - محرکة استانه دریا
بالائین از هر دو و سختی کار ناملایم
و ناخوش یقال حمل فلان علیٰ
عَتَبَةٍ ای امر کریه من البلاء عَتَب
و عَتَبَات جمع ٭ و زن مرد و منه
قول ابراهیم لامرأة اسمعیل
علیهما السلام قولی لاسمعیل
یحول عَتَبَةَ بیته ٭ و یک پایه نردبان
عَتُوب - کصبور آنکه در وی
عتاب اثر نکند
عُتَیْب - کامیر قبیله است اغار
عَلَیهِم مَلِكٌ فَسَبَی الرِّجَالَ وَکانوا
یقولون اذا کبر صبیاننا لم یترکونا
حتی یفتکونا فلم یزل الراعند حتی

ج۳

هذا او انفیل المثل اودی عتیب
وحفرة عتیب محلاست بصره
قربة عتبة کسفینة دهکم
خسر
عتیبة کجهینة از اعلام است
مر عربان را
عتبان بالفتح خشم گرفتن و
ملامت کردن و بالتحریک یک
پای برداشته جستن مردم ورفتن
ستور بر سه پای
عتبان بالکسر نام مردی
ام عتبان کذا۔
عتبی۔ بالضم والقصر خوشنودی
ورضا یقال لک العتبی ۔
اعتوبة بضم الالف والتا
هرچه بدان عتاب کنند یقال
بینهم اعتوبة یتعاتبون بها۔
عتیبی۔ کدیلی ملامت وملامت
کردن
تعتاب بالفتح یک پا برداشته
جهان جهان رفتن مردم
ام عتاب کشد او گفته۔
عتابة کسحابة از اعلام زنان
است
معتب کمکرم بازگشته
اعتاب رضا دادن و بازگشتن بسوی مسرت کسی از اسائت
وخوشنود کردن یقال اعتبنی
فلان ای عاد الی مسرتی راجعا
عن الاساءة۔
معتب کمحدث نام مردی
تعتیب۔ نیفه ازار چیده
وابستن از پیش پا استاده در ساختن

عتاب بالکسر خشم گرفتن وملامت
کردن یا خشم گرفتن همدیگر را معاتبة
مثله فی الکل ونیز ناز کردن و
خشمگینی پیدا نمودن ویاد کردن
خشم را ومنه قوله لله در القائل
اعاتب ذا المودة من صدیق
اذا ما رابنی منه اجتناب۔
اذا ذهب العتاب فلیس ود
ویبقی الود ما بقی العتاب
اعتتب اعتتابا۔ برگردید از کاری
بسوی غیر آن کار و آهنگ نمود
کاری را، واعتتب من الجبل
ای رکبه ولم ینثن عنه۔ واعتتب
الطریق راه آسان را گذاشته
براه دشوار رفت ونیز اعتتاب
از بدی بسوی خوشنودی باز
گردیدن
تعتب باهم خشم گرفتن وبناز
خطاب کردن وعیب کردن یقال
فلان لا یتعتب بشیء ای لا یعاب
تعاتب بایکدیگر خشم گرفتن
وناز نمودن و همدیگر خشمگینی
نمودن یقال اذا تعاتبوا اصلح
ما بینهم العتاب۔
استعتبه بخشیدن او را رضا وخواست
از وی رضا را از لغات اضداد است
یقال استعتبه فاعتبنی ای استرضیته فارضانی۔ ونیز استعتاب آرزو
نمودن چیزی ومنه قوله تعالی وان
یستعتبوا فما هم من المعتبین ای
ان یستقیلوا ربهم لم یقلهم ای یردهم
الی الدنیا وباز گردیدن از بدی

ع ت ت

عتت۔ محرکة۔ درشتی در سخن
عتی۔ لغتی است در حتی
عتعت۔ کسبحل ودبنبز غاله نر
وسخت وتوانا ومرد دراز بالا تمام اندام
یا دراز مضطرب خلقت
عتعتة دیوانگی وخواندن بزغاله
را بکلمه عت عت۔
ن۔ عته عتا بار بار باز گردانید
بروی سخن را، وعته بالمسألة
ستهید بروی در سوال، وعته
بالکلام سرزنش کرد وی را۔ ابن
الاعرابی عتته الحیة گزید او را مار
عاته معاتة وعتاتا پیکار نمود
با وی یقال ما زلت اعاته فلانا
تعتت فی کلامه استقرار
نگرفت بر سخن خود ونرفت بر آن

ع ت د

فرس عتد محرکة اسپ آماده
رفتن یا توانا تمام اندام، وفرس
عتد ککتف مثله۔
عتید کحیدر موضعی است ونام
مردی وتکسر عینه
عتود۔ کدرهم وبفتح واو ملی ست
نظیره خروع وذرود وعتورد
جذول لغة فی جدول لا غیر
عتود۔ کصبور درخت کنار و
درخت بزرگ ریگستانی و بزغاله
یکساله اعتدة وعتدان بالکسر
جمع، واصل العتدان عندان
تاد غمت، وبئر عتود۔ بطنی
است از عل
عتاید بالضم موضعی است
عتاد۔ بالفتح ساخت وسامان

وآمادگی وانچه جهت سفر وجز آن
آماده سازند اعتدة کتحفه
مثله فی الکل اعتد جمع وکاسه
کلان
عتید کامیر حاضر وآماده و
منه قوله تعالی هذا لدی عتید
وعتید بن ضرار شاعری است
عتیدة کسفینه طبله یا حقه که
دران خوشبوی نهند
عتبد۔ کزبیر موضعی است
عتوادة۔ بکسر العین مرد کوتاه
بالا قاله ابو عمرو
عتوادة بالضم نام مردی وهو
عتوادة بن عامر بن لیث بن
بکر بن عبد مناة بن کنانة
ن۔ عتد عتادة وعتادا۔
آماده گردید
معتد۔ کمکرم آماده کرده و
موجود
اعتاد۔ آماده کردن ومنه
قوله تعالی واعتدت لهن متکأ
تعتید۔ آماده کردن
تعتد فی منطقه۔ ریزه کاری
نمود در کار خود

ع ت ر

عتر۔ بالفتح استوار گردیدن
نیزه وجز آن ولرزیدن وجنبیدن
نیزه عتران بالتحریک مثله و
برخیز انیدن نره برداشتن عتور
مثله۔ وقربان کردن عتیره را
والفعل من ضرب فی الکل
ونیز عتر کیر وکیسر
عتر۔ بکسر اصل وفی المثل

عادت بعترها - در حق شخصی گویند که
بسوی خلق قدیم خود باز گردد و گیاهی
است که پراگنده روید و فی الحدیث
لا بأس للمحرم ان یتداوی بالسنا
والعتر - یا از درختان خرد است
و بت و نره و ذبیحه گوسپند که در
جاهلیت در ماه رجب جهت آلهٔ
خود می کشتند و قبیله است از اولاد
عتر بن جشم از آن قبیله است
عبد الرحمن بن عدیس صحابی و
و عتر بن معاذ بطنی است از هوازن
و سنان بن مظاهر و محمد بن موسی
و بکار بن سلام و مالک بن ضمره
تابعی و ابان و قاسم هر دو پسران
... تم عتریان محدثان اند و
و دستهٔ بیل و جز آن یا چوب
پهن که بر بیل آهن دوزند و پائی
بروی نهند وقت زمین کندن
و سلیم بن عتر تجیبی و بفتح قاضی
مصر است و فضیل بن مروان مولای
بنی عتر و نیز عتر - بیهوده گفتن
عترفا - بالکسر گردن بند که بمشک
و عنبر و مانند آن معجون کرده ساخته
باشند و فرزندان و اخص اقارب
مرد با اهل بیت قریب یا خویشان
او از اقارب باشند یا از اباعد
و منه حدیث الصدیق نحن
عترة رسول الله - و تیزی دندان
مبارکی و صفائی و آبداری آن و
خیار کبر و سر خوش و آب دهن خوش
و پاره از مشک خالص و نام پسر
عمرو بن حارث و پسر عادیه
عتر - بالتحریک سختی و توانائی و

عتر بن عامر جد است مر ابی موسی
اشعری را
عتر بن حبیب - کزفر بطنی است
از هوازن
عترة - بالضم پسر عامر بن کعب
است
عاتر - کصاحب نام زنی بد و نیز
فرج ور واکرده از شهوت عتر
ککتب جمع -
عتار - بالفتح نره
عتور - کصبور فرج کشاده از تیزی
شهوت عتر بضمتین جمع
عتیرة - کسفینه گوسپند قربانی
جاهلیت که در ماه رجب بنام بتان
می کشتند و محمد بن عتیرة محدث
است
عتبر - کزبیر صحابی است بدری
او بالثاء المثلثة و فلعة عمارة
بن عتبر - نام است بفارس
عتوارة - بکسر پاره از مشک
و مرد کوتاه بالا و معرفة قبیله است
بضم
عتار - کمنان دلاور و سپ
توانا و جای درشت و خالی
عتورة - کغانم وادی است
تعتور تعتورا مانان یا منسوب
گردید بایشان

ع ت ر ب

عترب - کقنفذ تمر که نوعی از
بر درخت ترش ست و در طعام
اندازد و تصحیف عنزب و
عبرب نیست بلکه هر واحد معنی است
جداگانه در یک معنی

ع ت ر س

عترس - کجعفر و عذا و س مرد
استوار خلقت کروانده اندام تن از سطبر
بندهای اعضا و سطبر و بزرگ سینه
از ستور و شیر بیشه و خروس
عترسة - سخت گرفتن و ستم
و درشتی نمودن و گرفت سخت
و درشت
عتریس - بالکسر سخت سرکش
خشم ناک غول نر و بلا و سختی عتاریس
مثله والنون زائده - و نیز
عنتریس ناقه استوار خلقت
بسیار گوشت
عترسان - بالضم خروس

ع ت ر ف

عترفة - سختی
عتریف - کزنبیل پلید بدکار
بیباک دلاور کار گزار ستمکار و درشت
و سخت و شتر استوار اندام
عتروف - کعصفور مثله فی الکل
و نیز عتریف - آبی است مر بنی
... را و ربطان
عترفیة - کزنبیله شتر ماده
استوار و توانا و کم شیر و گرامی ذات
بی باک
عترفان - بضم خروس و گیاهی ست
پهن تا بستانی
تعترف - بزرگ منشی کردن
و فلان تعترفت -

ع ت س

عتاس - کگتان نام جد پدر
اسمعیل بن حسن علی محدث

ع ت ش

ض - عتشه عتشا خم داد و دوتا
کرد او را

ع ت ص

عتص - بالفتح فعل آن نیامده
اما بقول ایشان بمعنی اعتباص
است که دشوار شدن باشد

ع ت ف

عتف - بالفتح برکندن موی و
الفعل من نصر
عتف - بالکسر پاره از شب
یقال مضی عتف من اللیل
ای قطعة منه

ع ت ق

خمر عتق - بالفتح کهنه و نیکو
عتق - بالکسر جوانمردی و مردی و
جمال و شرف و بزرگی و آزادی آزاد
مردی
عتق - بضمتین و بکسر درختی است
که از آن کمان سازند
عاتق - کصاحب آزاد و می کهنه
دمی که مهر از آن برداشته باشند و خیک
فراخ و دختر نوجوان یا دختر نوبالغ یا زن
بی نکاح یا زن جوان در خانهٔ پدر
مانده و دوش و جای چادر پوشیدن از
دوش یا ابن کتف و بن گردن و قدیم ...
عتق - بالضم جمع کمان کهنه سرخ رنگ
و چوزه مرغ که قوت گرفته و پریدن رسیده
باشد و چوزه سنگ خورده و بچه
کبوتر که هنوز قوت نگرفته باشد
عواتق جمع و رهمه
عاتقة - کمان کهنه سرخ رنگ
عتاق - کغراب می کهنه و نیکو
عتاق الطیر - کگلاب مرغان

شکاری از عتاق الخیل اسپان برگزیده و گرامی
مولی عَتاقة ـ بالفتح غلام آزاد کرده
عَتِیق ـ کامیر آزاد و عُتُق بالضم جمع عُتَقاء مثله یقال عبدٌ عَتِیقٌ و امة عَتِیقٌ و عَتِیقَةٌ ایضا عَتائِق جمع یقال هو مولی عَتِیقٌ و البَیْتُ العَتِیق ـ کعبه قیل لانه اول بیتٍ وُضِعَ فی الارض او اعتق من الغرق او من الجبابرة او من الحبشة او لانه حرٌّ لم یملکه احد و نیز عَتِیق خرما بن نر که نخله را بار نشاند و آب و خرمای علم است ازا و پیه و می و سبکی و شیر و بهترین از هر چیزی و گرامی و آزاده و برگزیده و لقب صدیق رضی الله عنه لُقِّبَ به لجماله او لقوله صلی الله علیه وسلم من اراد ان ینظر الی عتیق من النار فلینظر الی ابی بکر او سمّته به امّه و عتیق بن یعقوب و عتیق بن مسلمة و عتیق بن هشام و عتیق بن عبد الله مصری و عتیق محمد بن ... و عتیق بن عبد الرحمن و عتیق بن موسی و عتیق بن محمد قیروانی و اسپرش محدثان اند + ابو عَتِیق ـ محمد بن عبد الرحمن بن ابی بکر و ابو عتیق عبد الرحمن بن جابر بن عبد الله تابعیان اند و صحابه
عَتِیق شراب کهنه و فرس عَتِیق اسپ نیکو خوش منظر و بجمهمه و ابن ابی عُتَیق مردی است ماجن و بسیار فسوس و نیز عَتِیق مرد نیکو روی تازه رخسار بعد خشونت و درشتی
امة عَتِیقَة ـ داه آزاد کرده
عَتائِق جمع و هی مولاة عتیقة و داح عَتِیقَة می کهنه و یقال قنطرة عَتِیقَة ـ و قنطرة جدید بالتاء بلا تا یعنی پل کهنه و نو لانّ العتیقة بمعنی الفاعلة و الجدید بمعنی المفعول ـ
عُتَیق بن محمد جرشی
کز بر و عتیق بن احمد بن حامد و عُتَیق بن عامر بن منتجع تکبیر بن عتیق و نصر بن عُتَیق و عقبو بن عُتَیق و علی بن عتیق و احمد و محمد پسر و پسر عُتَیق محدثان اند
عتقبو ت کنز و منسوب اند بسوی عُتَقاء یعنی عبد الله بن بشر صحابی و حارث بن سعید محدث و عبد الرحمن بن فضل قاضی تدمر و عبد الرحمن بن فضل قاسم صاحب مالک و مراد از سپی عتقاء بصره و فی الحدیث الطلقاء من قریش و العتقاء من ثقیف بعضهم اولیاء بعض فی الدنیا و الآخرة و نیز عتقاء گروهی است فراهم آمده از حجر حمیر و سعد العشیرة و از بنی کنانه مضر و از غیر آن
عَتائِق ـ بالفتح وهی است بنهر عیسی و وهی است شرقی حلة المزیدیه
ن ـ عَتَقَ العَبْدُ عِتْقًا بالکسر و یفتح او بالفتح المصدر و بالکسر الاسم و یفتح و عَتاقًا و عَتاقةً بفتحهما آزاد گردید و عَتَقَتِ الجاریةُ جوان گردید دختر + و عَتَقَ الرَّجُلُ ـ گرامی شد
ض ل ث ـ عتق بعد استعلاج نیک و تازه گردید بشره او بعد درشتی + و عَتَقَتِ الیمینُ علیه واجب شد سوگند بروی + و عَتَقَتِ الخمرُ کهنه گردید و نیکو شد + و عَتُقَ الفرسُ درگذشت اسپ از دیگران + و عَتُقَ الشیءُ دیرینه گردید و نیکو گشت و درین هر دو معنی از نصر هم آمده + او العِتْق بالکسر و یضم للموات کالخمر و التمر و القدم للموات و الحیوان جمیعًا
ن ـ عَتَقَهُ بقبه عُتقا ـ گرید ازا
و عَتَّقَ المال ـ نیکو کرد مال را و عَتَقَ المال نیکو گردید لازم و متعد
عَبْدٌ مُعْتَق ـ کمکرم بنده آزاد
اَعْتَقَهُ اِعْتاقًا آزاد نمود آنرا و اَعْتَقَ فرسه درگذرانید اسپ را در دوانیدن + و اَعْتَقَ قَلیبَه کند چاه سر کرد نا گرفته را و بر آمد و آزاد + و اَعْتَقَ المال نیکو گردانید و اصلاح آن کرد + اَعْتَقَ ـ موضعه ـ گرو گرفت جای را پس ملک شد
مُعَتَّقَة ـ کمعظمة عطری است و شراب کهنه
تَعْتِیق کهنه و دیرینه کردن و گزیدن

ع ت ك

عَتَك ـ بالتحریک زمانه و کوهی است
عِتاك ـ ککتاب موضعی است
عاتِك ـ جوان مرد و بی آمیغ از دگیها و ستیهنده و از حالی بحالی گرونده و کمان کهنه سرخ و نبیذ صاف و پاکیزه
عاتِکَة ـ خرما بن که گشن نه پذیرد و زن آلوده بخوشبوی و نام زنی قال النبی صلی الله علیه وسلم انا ابن العَواتِك من سلیم یعنی جداته و هنّ تسع ثلث من سلیم ـ عاتکة بنت هلال امّ جدها هاشم ـ و عاتکة بنت مرة بن هلال امّ هاشم + و عاتکة بنت اوقص بن مرة بن هلال ام وهب بن عبد مناف بن زهرة جد النبی صلی الله علیه وسلم و البواقی من امهات النبی صلی الله علیه وسلم من غیر بنی سلیم ـ و عاتکة بنت اسید و عاتکة بنت خالد و عاتکة بنت یزید بن عمرو و عاتکة بنت عبد الله و عاتکة بنت عوف و عاتکة بنت نعیم + و عاتکة بنت الولید صحابیات اند + و نیز عاتکة کمان دیرینه سرخ
عَتِیك ـ کامیر روز سخت و بطنی است از ازد و عَتَکی محرکة منسوب است بآن
ض ـ عَتَكَ عَتْکًا ـ حمله نمود در جنگ + و عَتَكَ الفرسُ آهنگ گزیدن کرد اسپ + و عَتَكَ

فی الارض عتوکا - تنها رفت وسفر کرد ؛ وعتک علی یمین فاجرة اقدام نمود بر سوگند دروغ وعتک علیه بخیر او شر پیش آمد او را بخیر یا بشر ؛ وعتکت علی زوجها ناسازواری نمود و نافرمانی کرد با شوی وعتکت القوس عتکا وعتوکا - سرخ شد از کهنگی ؛ وعتک اللبن نیک ترش گردید وکذا اعتک النبیذ ؛ وعتک البول علی فخذ الناقة خشک گردید کمیز بر ران ناقه ؛ وعتک به الطیب چفسید بآن بوی خوش وعتک البلد سیاست وحفاظت آن کرد ؛ وعتک الی موضع کذا خواهش نمود ومیل آن کرد و عتک یده دوتا داشت دست را بر سینه وعتکت المرأة بزرگ وپیر گردید زن ؛ وعتک فلان ببیتة پائید وثبات ورزید بر میل خود واستوار وراست کرد مقصد ومراد خود را ؛ وعتک علیه یضربه - چیزی باز نداشت اورا ازاں

ع ت ل

عتل - ککتف روشنا بنده ببدے عتلة محرکة کلوخ کلاں که از زمین برکنده باشد وآهنی است مانند سر تبر وچوبدستی بزرگ مانندی از آهن سرپهن که بداں دیوار بشکنند وبرپا می دود وگراں وتیشه چوب گاو وشتر ماده که هرگز آبستن نشود وچوب دستی سطبر ودرشت وکمان فارسی عتل بحذف تا جمع ؛ ونیز عتلة بن عبد سلمی معرفة مروی است که نبی صلی الله علیه وسلم نامش بعتبه تغیر داده

عتل - بضمتین وتشدید اللام بسیار خوار سرکش درشت خوی سخت گوی سخت آزار قال الله تعالی عتل بعد ذلک زنیم ونیزه درشت سطبر

عتیل - کامیر مزدور وخادم عتلاء جمع ؛ وداء عتیل آزار سخت

عتول - کدیمم اکره اورا از زناں غنا نباشد مآ هو

عنتل - کقنفذ وجندب تلاق

عنابل - بالفتح آهو که جست شکار دواں پاره پاره نموده بجای نصب سازند

معتل - کمنبر توانا بر سختی کشیدن وسخت کشنده

ض ن - عتل العتل عتلاً - سخت کشید تلاق را وبرداشت او وکذا اعتل الشیء یعنی سخت کشید آں را ؛ وعتل الناقة کشید ناقه را

س و - عتل الی الشر شتافت بسوی بدی

عنتله عنتلة - پاره پاره کرد وی را

انعتال - سخت کشیده شدن تلاق وگذاشتن ویقال لا انعتل معک ای لا ابرح مکانی

ع ت ل ب

معتلب کمعصفر نرم وسست

ع ت م

عتم بالضم نام مردی واسپی است وبالضم وبضمتین زیتون دشتی

عتمة محرکة سه یک اول از شب بعد از غیبت شفق ووقت نماز خفتن وبقیه شیر که بعد از دوشیدن فرود آرد بپستان یا شیر که وقت عتمه فراهم آرد وتاریکی شب وباز گشتن شتران از چراگاه وقت شام یقال قمراء اربع وعتمة ربع ای قدر ما یحتبس فی عشائه

ضیف عاتم مهمان شبانگاه آینده یقال جاء ناضیف عاتم ای بطیء مس ؛ وقری عاتم مهمانے بدیر

النجوم العاتمات بکسر التاء الاولی استارگاں که از تیرگی هوا تاریک وپوشیده گردد

عتوم - کصبور شتر ماده که جز وقت شبانگاه شیر ندهد ودوشیده نشود

عیتوم - بالفتح شتر آهسته وسست رو ومرد سطبر وفربه

ن ض - عتم عنه عتماً - باز ایستاد ازاں بعد گذشتن وراں وباز ماند از کردن کاری که اراده آں داشت وعتم قراه - دیر نمود در مهمانی او ؛ وعتم اللیل درگذشت پاره از شب وعتم الشعرا برکند موی را ؛ وعتمنه الابل دوشیده شدند وقت عشا ودریں معنی از نصر نیز آمده

اعتام بازداشتن از کاری که در آمده باشد وراں گذشتن پاره از شب ودرنگ نمودن در مهمانی کسی ودر شبانگاه دوشیده شدن شتر ماده ودرنگ کردن در کارے ودر وقت نماز خفتن شدن بجاے وآمدن دراں وقت یا باز گشتن در وقت عتمه

عتم الطائر تعتیماً جنبانید مرغ بال را بر سر مردم ودور نرفت ونیز تعتیم باز ایستادن از کارے وباز داشتن ازاں ودرنگ کردن در مهمانی ودر وقت عتمه رفتن یا آمدن یا باز گشتن دراں وقت و سپاسگی رفتن وگریختن یقال حمل علیه فما اعتم ای ما نکص ؛ ودرنگ نمودن یقال ما عتم ان فعل کذا ای ما لبث

استعتام در شبانگاه دوشیده شدن ناقه وتاخیر کردن در دوشیدن یقال استعتموا نعمکم حتی تفیق ای اخروا احلبها حتی یجتمع لبنها -

ع ت ن

عتان کغراب آبی است مقابل خیبر

عتون - کصبور توانا عاتن کصاحب مثله عتن ککتب جمع

ض ن - عتنه الی السجن سخت راند اورا بسوی زندان اعتن علی غریمه - سخت

تقاضا کرد بر قرض دار خود و اذیت داد

ع ت ه

عَتَه . بالفتح والضم دل شدگی بیعقلی یقال به عَتَهٌ

عاتِه رنجاننده وحکایت کننده سخن کسی عتهاء جمع

عَتاهَة دل شدگی و بی عقلی اسم است وگمراهی و مرد گمراه و کول

عَتاهِيَة گمراهیه کم عقلی وگمراهی و مردم گمراه و بی عقل واحمق و بعضم و نام مردی هو و

اَبُو العَتاهِيَة کنایه لقب است مر ابی اسحق اسمعیل بن ابی القاسم بن سوید را انه کنیت او

عُتَتَه بالضم مرد سخت مبالغه وکوشش کننده در کار

عُتْهِى . بالضم منسوباً با مرد نیک کوشش کننده در کار

مَعْتُوه . دل شده و بی عقل و سبک خرد

ض . عَتِه عَتْهاً وعُتْهاً و عُتاهاً بضمها مجهولا سبک عقل گردید یا کم کرده شد عقل او یا بدیهه شگفت در رفت خرد او وعَتِه فی العلم آزمند علم گردید وحریص شد بدان وعَتِه فی فلان حریص کرده شد بر اذیت آن و به حکایت کردن کلام او

مُعَتَّه کم عقل دانا و زیرک معتدل انگشت و دیوانه مضطرب قامت از لغات اضداد است

تَعَتَّه خویشتن را نادان نمودن وسستی کردن و پاک شدن و خود را دیوانه نمودن واحمق وسست گردیدن وبددل شدن و زیادتی کردن در طعام ولباس هر دو نیز

تَعَتُّه . دل شدگی و بیعقلی

ع ت و

عات . متکبر و درگذرنده از حد

عُتِىّ . بالضم جمع

عَتِىّ . تا لغتی است در عتی

عَتِىّ . کغنی متکبر و درگذرنده از حد

ن . عَتا عُتُوّاً بالضم والکسر و

شدید الباء و عُتُوّاً کدخول بزرگ منشی نمود و سرکشی کرد و از حد درگذشت وعَتا الشیخ عُتِيّاً بالضم و بالفتح کلان سال گشت و پشت و دوتا گردید

ع ت ی

عَتِىّ علی فعول بالفتح مرد فرومایه تباه کار سرکش اَعْتاء جمع

عُتَىّ بن ضمرة کسمی تابعی است

ض . عَتى عَتْياً بزرگ منشی نمود و درگذشت از حد لغت روی است والافصح تعتی

تَعَتِّى بزرگ منشی کردن و درگذشتن از حد

باب العین فصل الثاء

ع ث ث

یقال هُوَ عُثُّ مال بالضم یعنی او نباه کن شتران است کما یقال ازاء مال لقیم المال

عُثَّة بالضم متهشم عُثّ بحذف تا جمع وکنه پیروزن پلید لبان کول و مارک مار را خورد و اگر سنگی درخشک سال عِثاث بالکسر جمع

عُثَيْثَة . متهشم خرد وضعیف مصغر عُثَّة ومنه المثل عُثَيْثَة تقرم جلداً املسا یعنی کرمک ضعیف پوست تا بان را خوردن میخواهد در حق شخصی گویند که در چیزی فوق طاقت خود کوشش کند و نتواند که برسد بدان قادر شود

عَثّاء . بالفتح مار

عَثْعَث کجعفر تباهی وفساد و کوهی است بمدینه ونام سرود گوئی و نرم از سرین واندین و پشته بی گیاه و سختی عَثاعِث جمع

عَثْعَثَة جنبانیدن و اقامت کردن وقعاد و توانا شدن و میل کردن و آرمیدن

ن . عَثَّتِ الصُّوفَ عَثّاً . خورد متهشم با و در او فتاد و در آن ، و عَثَّتَ الرَّجُلَ ستهید و عَثَّتُه الحَيَّة گزید او را مار لغة فی النّاء او تصحیف

تَعْثِيث . خوش کردن آواز را در سرود و خوش سرائیدن

مُعاثَّة . نیکو کردن آواز را در سرود و گفتن عِثاث بالکسر مثله

تَعاثَثْتُهُ سخت راندم آنرا

اِعْتِثاث از بیخ کندن راه یافتن بسوی چیزی و توهم اعْتَثَّه عرضه سوء ای تعقله ان يبلغ الخبر

ع ث ج

عَثَج . بحرک گروه مسافران مقلوب ثَعَج . وگروه مردم عُثْجَة بالضم مثله و پاره از شب

عَثْجَج . کجعفر گروه بسیار

عُثَوْثَج بفتحتین و فزک تیز رو

عَثَنْثَج و عَثَوْثَج مثله

ض . عَثَج . همیشگی بود بر اندک اندک نوشیدن چیزی

اِعْثَوْجَج اعثیجاجاً شتافت

ع ث ج ل

عَثْجَل . کجعفر بزرگ شکم و فراخ وسطبر از مشک وخنور

عَثْجَلِيَّة بالفتح وتشدید یاء زمینی است و آبی ست بوادی سلیع از یمامه

عُثاجِل بالضم بزرگ شکم

عَثْجَل عَثْجَلَة گران شد بروی برخاستن از نهایت پیری یا مرض

ع ث ر

عَثْر . بالفتح وبحرک کشت وشتی که از باران آب خورد و بالفتح شهری است بیمن وموضعی ست بتهامه

عَثْرَة بالفتح سکوخه

عَثَرِىّ محرکة کشت وشتی که از باران آب خورد و مرد لا ابالی کرد بی دنیا و آخرت نبود و قد تشد و ثاء ه المثلثة والصواب تخفیفها

عُثْر . بالضم عقاب دور و نگرسی و بحرک

عَثْرَة کجعفر نام زمینی است چنانکه در حدیث آمده و مذکور ست در مرخ ض ما

عثار - جای هلاک وبدی
عَثَّر - کبقم بیشه است شیرناک یا موضعی است
عَیثَر - کحیدر نام پسر قاسم محدث وعَیثَرُ الشیئ ذات چیزی وکالبد آن ونیز عیثر نشان خفی وگل ولای تنگ یقال ما رایت لهم اثرا ولا عیثرا ولا عثیرا۔
عَثیر - کامیر نام مردی
مُعَتِّر - کزبیر صحابی بدری ست او هو بالثاء وقد مر ونیز از اعلام است
عِثیَر - کحذیم خاک وگرد وگل ولای که باطراف پایها زیره وبالا گرده باشی ونشان خفی ونام مردی
عُثاری کسکاری رود بارلی ست
عِثران - بالکسر از اعلام ست
عاثور - جای هلاک وسختی وبدی ومنه المثل وقع فی عاثور شرّ وعاثور شر یا لفا البضاعة او لثقة ونیز عاثور گوی که جهت شکار شیر وجزآن کنند وچاه
مزن س ل عَثَر عَثرا عِثارا وعَثیرا - شکوخید وبسر در افتاد وعَثَر جَدُّه بروی افتاد وخوار گردید ن - عَثَر عَثرا دروغ گفت ه عَثَر العِرق جهید رگ ۱ ونیز عَثَر بالفتح عُثور بالضم آگاه ودیده ور شدن بر چیزی یقال عَثَر علیه عَیثَر الطیرَ عَیثَرةً روان دید مرغ را لیس زجر کرد آن را
تعثیر - بسر در آوردن وخوار وهلاک گردانیدن
اَعثَرَه عند السلطان شکایت آن نمود نزد پادشاه ونیز اعثار بسر در آوردن وخوار وهلاک کردن وآگاه نمودن واطلاع دادن کسی را ومنه وکذلک اعثرنا علیهم
تعثّر - شکوخیدن وبسر در آمدن ونیز شکوخیدن زبان در سخن

ع ث ر ب

عُثرُب - کقنفذ درختی است مانند درخت انار سرشاخ نرم وسرخ دارد وهمچو ریباس مقشر کرده می خورند عُثرُبة یکی وبجوار اطبا ریباس است

ع ث ق

عَثَق - محرکة درختی ست
عَثَقة یکی وشارع عام ۱ ونیز عَثَقة نزعی سال وارزانی یقال اصبت الارض عثقة ای مخصبة۔
اعثاق - فراخ وارزان گردیدن سال
سحاب متعثّق - بکسر الثاء - ابر فراهم آمده با هم آمیخته
سحاب مُنعَثِق - یعنی سحاب متعثّق است

ع ث ک

عَثَک - محرکة ریشهای درخت خرما خاصة عُثک کعنق وصرو وکتف مثله
عَثَکة - بالتحریک آب وگل تنگ دگلزار سخت
اعثاک اعسر است وزنا ومعنی

ع ث ک ل

عُثکُلة گران وسست از دویدن
عُثکول - کعصفور خوشه خرما وشاخ خرد وسرشاخ یا شاخ بزرگ ومنه الحدیث اتی النبیّ صلی الله علیه وسلم رجل مریض قد ظنی فامر النبی صلی الله علیه وسلم بعثکول فیه مائة شمراخ فضرب به ضربة واحدة خرما بن بابار وعوزه انگور عُثکوله و عِثکال کقرطاس مثله فی الکل عثاکل وعثاکیل جمع ۱ ونیز عُثکوله پشم وجزآن که جهت زینت بهودج مانند آن آویزند واز باد بجنبند
عثاکل جمع
ذو عُثکلان - گروهی از پادشاهان حمیر
عَثکَل الهودج زینت داد هودج را از عثکوله هودج مُعَثکِل نعت است ازان
تعثکل العِذق بسیار خوشه گردید عِذق مُتعثکِل و تفتح الکاف نخلة متعثکلة - نعت است ازان

ع ث ل

عِثل بالکسر برپا وانده شتران ومصلح آن
عَثِل - کتف وبجرک بسیار از هر چیزی ودرشت وپرگوشت والفعل من سمع فیهما
عَثَل - محرکة چادر پیه بالای روده وشکنبه گوسفند
عَثَول - کصبور کول عثل گکتب جمع وخرما بن سطبر تنبر ودرشت
لحیة عثولیة کجعفریة ریش انبوه
عِثال - کتاب پشته است ودشت یار وبارای در زمین جذام
عُثلول - کعصفور پی گردن اسپ که بران یال روید
عِثیَل - کحذیم گفتار نر وآنکه سخن نمالد وآرایش نکند ۱ وام عِثیَل - گفتار ماده
عَثوثَل کسفرجل مرد کنکلاج وفرو هشته گوشت
عِثوَل - کقرشب مرد کنکلاج سست وفرو هشته گوشت ومرد بسیار موی سر وبدن

ع ث ل ب

عَثلَب کجعفر آبی است
امر مُعَثلِب بکسر اللام کار نا استوار
نوی مُعَثلَب - بفتح اللام گو گرداگرد خرگاه که کنار آن فرو زیده باشد وشیخ مُعَثلَب پیر پشت دوتاه کرده از پیری
عَثلَب زَنده - گرفت چوب آتش زنه را از درخت ناشناخته یعنی میداند که آتش میدهد یا نه وعَثلَب الطعام در خاکستر بریان کرد گندم را یا بضرورة کبیده نمود از لتو و عثلب الماء سخت فرو برد آب را ۱ ونیز عَثلَبة شورانیدن وپراگنده ساختن وتفتیش نمودن
تعثلُب - زشت شدن حال ولاغر ونزار گردیدن از پیری یا عام است

ع ث ل ث

عِثْلِبْث بالکسر قلعه است بسواحل شام مشهور بحصن احمر

ع ث ل ط

لبن عُثَلِط کعلبط شیر سطبر و دفزک عُثَالِط کعلابط مثله

ع ث ل م

عَثْلَمَة موضعی است

ع ث م

عَثْم - بالفتح کژ بسته شدن استخوان شکسته یا خاص است بجبر دست کژ بستن لازم ست و متعدی ۸ و سست دوختن توشه دان را و سطبر گردیدن و پوست فراهم آوردن زخم بی آنکه به شود و الفعل من سمع ۸ ونیز عَثَم - استخوان کژ بسته ۸ و عُثْم بن دلجة صحابی است عَثَمَة الجهنی بالفتح صحابی است و سوید بن عَثَمة تابعی مسجد عَیْثَم - بالفتح کحیدر در مصر است نزدیک مسجد جامع عمرو و ثامة بن قیس بالضم صحابی است

عَثَمْثَم شیر بیشه و شتر سخت اندام و دراز عَثَمْثَمَة مؤنث

عَیْثُوم - بالفتح کفتار و پیل نر باشد یا ماده یا بچه پیل ؛ و جمل عَیْثُوم - شتر بزرگ یا بزرگ پیل ۸ و ناقه تند و سخت و توانا از هر چیزی

عُثْمان - بالضم چوزهٔ شوات و بچه اژدها و مار یا بچه مار و نام هفت صحابه کبار دیا زده تابعی ۸ ابو عُثْمان بیست صحابی اند و عُثْمان بن عفان بن ابی العاص سوم خلیفه ۸ یکی از عشره مبشره و ختن آنحضرت صلی الله علیه وسلم و صاحب هجرتین و ابو قحافه عثمان بن عامر والد صدیق عَثِیم بن کثیر بن کُلَیب کزبیر تابعی و عَثِیم بن اسطاس محدثان اند

عَیْثَام - بالفتح درختی ست و طعامی که از ملخ سازند

عَیْثَمی - بالفتح گورخر

عَثَّام بن طلق کشداد شیخ بخاری و عَثَّام بن علی محدثان اند

اِعْثَام استوار نا دوختن توشه دان را

اِعْتَثَم به اِفْتِمَا یاری خواست از وی سو و گرفت از آن ۸ و اَعْثَم بیده وا زنمود دست را ۸ و فی المثل الا اکن مسقا فانی اعثم ای ان لم اکن حاذقا فانی اعمل علی قدر معرفتی ؛ و نیز اِعْتِثَام - سست دوختن توشه دان را

ع ث م ر

عُثْمُر - کقنفذ ریگستانی ست نیکو گیاه آسان گذار هموار در بلاد علی -

عَثْمَرَة بالتار انگور شیره کشیده که بجز پوست باقی نمانده باشد

ع ث ن

عِثْن - بالکسر نوعی از برگ خرما ۸ تر و سبز از اشتر خورد نیکو کن شتران را حافظ آن و پشم

عُثْن - بالتحریک بت خرد

اَعْثَان - جمع ۸ و دود

عَثِن - گنتف طعام بوی گرفته و تباه از دود

عُثَان کغراب غبار و موضعی است و دود عَوَاثِن جمع

عُثَانَة - کثمامة ابی است مر جدیمة را

عُثْنُون کعصفور ریش یا آنچه زاید باشد از آن بر موی ۸ زیر دو رخسار یا آنچه بر زنخ و زیر آن تعوید یا آن درازی ریش است و موی دراز زیر زنخ شتر و اول باد و باران و باران عام یا ابر در شده میان آسمان و زمین

عَثَانِین جمع

عَوَاثِن بالضم شعر بسیار پشم

مَعْثُون طعام بوی گرفته و تباه از دود

ن - عَثَنَت النار عَثْنا و عُثَانا و عُثُونا بضمها دود بر آورد آتش ۸ و عَثَن فی الجبال - بر آمد بر کوه

س - عَثِن الثوب - بوی دود گرفت جامه

مُعَثَّن - کمعظم مرد سطبر ریش و انبوه آن

تَعْثِین - دود بر آوردن آتش و آمیختن و بر انگیختن تباهی و بوی دود دادن جامه را

ع ث و

عَثْوَة - بالفتح زلف دراز عتی کربی جمع و یقال شاب عثی الارض یعنی پژمرد و خشک شد گیاه

عَاثِی - تباه کن عُثَاة جمع عُثِیّ بالضم والکسر علی فعول مثله

اَعْثَی رنگی است مائل بسیاهی و انکه رنگش مائل بسیاهی بود و مرد کول گران جان و مرد بسیار موی و کفتار نر

عَثْوَاء - بالفتح کفتار و گنده پیر

عِثْیَان بالکسر کفتار نر

ن - عَثَا فی الارض عُثُوا - تباه کرد و فساد انگیخت عَثَی کرمی و رضی و سعی عثیا بالضم و الکسر مشدودة ایا و عِثْیَانا مثله

باب العین فصل الجیم

ع ج ب

عَجْب - بالفتح بن ذنب یقال انه اول ما یخلق و آخر ما یبلی میان ریگ عُجُوب - جمع ۸ و سپس هر چیزی و قبیله است

عُجْب - بالضم خویشتن بینی و نازو گردن کشی و بزرگ منشی ۸ و آنکه نشستن با زنان و محادثه با ایشان خوش دارد یا زنان خوش آیند او را یقال فلان عُجْب فلانة و تثلیث و ناشناختن چیزی که پیش آید اَعْجَاب جمع یا جمع ندارد

عَجَب محرکة ناشناختن چیزی که وارد شود و کار شگفت یستوی فیه المذکر و المونث یقال امر عَجَب و قصة عجب ای عجیبة قال عمر بن یزید التحولانی ؛ کانت لنا عجوز ای وقعة عجب ؛ لما التقینا و حادی

ج

شگفت و قولهم
عجبا عاجب و عجب عجاب مبالغه
است ای العجب جدا کقولهم لیل الیل
ولا یجمع عجب لانه فی الاصل مصدر
و عجبا من الله خوشنودی خدای
و ابن عجب احمد بن سعید کرکی است و
سعید بن عجب محدث و منیة
عجب شهری ست بمغرب
بغداد اعجب شتر بشگفت آینده
و اعجب حا هلا لقب مردی
عجباء زن بشگفت آینده حسن
شتی خود از لغات اضداد است
شتر ماده که از لاغری دبار یکی حلقه
و بر او بلند بر آمده باشد و شتر ماده
و فربه و درشت
عجاب بالضم کار نیک شگفت
عجیب کاری بر خوش آینده از هر
چیزی و کار شگفت و نا شناخته
عجائب جمع یا جمع ندارد
عجیبة جهینه نام مردی
اعجوبة بالضم کار شگفت و شگفت
عجیبة کسفینة مثله و جمعها
عجاب بالضم و تشدید الجیم
کار نیک شگفت و درگذرنده از
حد در شگفت
اعاجب شگفتیها که جمع
اعجوبه کا حذوبه و احادیث
رجل تعجابة بالکسر در شگفت
آینده
ما اعجبه برایه شاذ است یعنی
چه خود پسند است او
تعاجیب شگفتها لا واحد
لها من لفظها

س ۔ عجبت منه عجبا
بشگفت آمدم از وی
اعجبه بشگفت آورد او را
و اعجب به خود را بشگفت آمد و شاد
شد و اعجبه کذلک ۔ و اعجب
بنفسه فضیلت نهاد خود را
تعجیب بشگفت آوردن کسی را
تعجبت منه بشگفت آمدم از وی
و تعجبنی فریب داد مراد در
فتنه انداخت
استعجاب بشگفت آمدن از
چیزے

ع ج ج

عججة بالضم خایگینه لغت مولده
است
طریق عاج راه پر از روندگان
عجاج کسحاب کول و گرد و
دود و مردم و دیده و فرومایه
عجاجة بالفتح گله بزرگ از
شتران ۔ ولک عجاجة علیهم
تازه آورد بر آنها ۔ و لبدک
عجاجته باز داشت خود را
از چیزی که در آن بود ۔ و نیز
عجاجة گرد و دود و احض از
عجاج است
عاج عاج بکسر الجیم کلمه است
که بدان شتر ماده را زجر کنند
عجاج کشداد بانگ و بلاد
از هر چیزی کرا شد یقال نهر عجاج
و فحل عجاجة ۔ و عجاج بن رؤبة
شاعر است و آن پدر رؤبة عجاج
است یوم عجاج روز گرد ناک
روز گرد انگیز

عجعاج بالفتح با بانگ و
فریاد از هر چیزی و اسپ گرامی
نژاد و سال خورده
ر باح معاجیج بادهای گرد انگیز
ض س ن ۔ عج عجا و عجیجا
برداشت آواز را و بانگ کرد
و منه الحدیث افضل الحج
العج والثج یعنی برداشتن آواز
بتلبیه و قربان کردن هدیه را
عج الناقة زجر کردن ناقه را بلفظ
عاج عاج ۔ و عج القوم
ماهر شدند در فنون رکوب ۔ و
عجت الریح سخت وزید باد
و بر انگیخت گرد و غبار را ۔ و
عج الرعد غرید تندر
عجعج البعیر بانگ برداشت
و فریاد کرد از زدن یا از گران
باری بارگران ۔ و عجعج الناقة
از زجر کرد ناقه را بکلمه عاج ۔ و نیز
عجعجة بار بار برداشتن آواز
و فریاد و بانگ کردن و یار جیم کردن
بلغت قضاعة تقول هذا راعج
خرج معج ای راعی خرج معی
ای تو معجج مبنا للفاعل روز
گرد ناک
اعجاج نیک وزیدن باد و
بر گرفتن آن
تعجیج از دود پر کردن خانه و
جز آن یقال عجج البیت دخانا
و من الدخان و بر انگیختن باد غبار را
تعجج از دود پر گردیدن خانه
مطاوع تعجیج است یقال عجج
البیت فتعجج

ع ج د

عجد بالفتح دانه مویز یا مویز
رومی و بیچکاره
عجد بالضم مویز و دانه انگور
و بالفتح یا سیوه است که بمویز ماند
عجدة بالتحریک ضرغ عجد
بحذف تا جمع
عنجد کقنفذ نوعی از مویز
یا بیچکاره از آن
منعجد تیز و سخت خشم ناک

ع ج ر

عجر بالفتح گردن تافتن و در
گذشتن از بیم و مانند عجران
مثله و دنب بر داشتن اسپ
و رویدن و بشتاب رفتن آن و
بتمشیر آهنگ کردن بر کسی و
بر جستن خر و باز داشتن قلعه
کسی را از کاری و ستیهیدن ۔
سر باز گردانیدن ستور بسوی دیگر بعد
از بر نشستن و نفعل من ضرب
لی الکل و نام مردی
عجرة بالفتح نام مردی
عجرة بالضم پدر قبیله است
و نام اسپ نافع غنوی و الدعب
صحابی و جای سطبری و درشتی از
هر چیزی و گره که در چوب
و جز آن و عیب و مشقت و هر
آنچه که در آن خشمی تا بیدگی نهان
کنند و کارهای مشکل و دشوار
عجر کصرد جمع ۔ یقال اشکو
الیه عجری و بجری و نیز عجرة
از اعلام است
عجرة بالکسر هیأت بست

عج

وستاره.
یقال فلانٌ حسن العجرة.
(عَجَر) محرکه مفندگی وبیرون
آمدگی هرچیزی
وَظِیفٌ عَجِر. گلنف وضخم نهاد
ماق وذراع استوار ودرشت
رجلٌ اَعْجَر مرد کلان شکم + و
همیانٌ اَعْجَر کیسهٔ پُر ومغلل
اعجر. کشن وشت + ونیز
اَعْجَر نام مردی
(عُجَّار) کصمرا چوب دستی بازو
بیرون برآمده
(عاجر) نام مردی
عَجَرِی گگروی ودروغ گوئی
و بلا وسختی
عَوْجَر. بجوهر اذا غلام است
(عُجَیْر) کامیر نام مرداز مردم
(عُجَیْل) کزبیر موضعی ست و
شاعری سلوکی واز اعلام است
(عَجَّار) کتان آنکه گلو خمیرا
خورد وکشتگیری که پهلوی دیرا
کسی بر زمین نتواند کرد وکشتگیر که
پای خود را بپای حریف پیچیده
بر زمین افگنده ادرا
(عجاجین) بالفتح گلوله خمیر وانکه
بخورد آنرا
(عَجَّاری) بالفتح بلامات ودیرای
استخوان وتخفیف یاده فی الشعر
عُجْرُور) کعصفور خطی که بر ریگ
از باد پیدا گردد عَجَارِیر.
(عُنجُور) کعصفور غلام شیشه
(عَجَوْجَر) بالتحریک مرد سطبر
استخوان

عَجَنْجَرَةٌ) بالفتح زان گرداند
سبکرفتن
(مِعْجَر) کمنبر بر سر افگندنی زنان
ویارچه است یمنی واعجاز پوست
خرما بشکل جوال بافند
رجلٌ مَعْجُورٌ علیه آنکه همواره
وی را بخواست وسوال گرفته باشند
(س) عَجِرَ عَجَرًا . بالتحریک
درشت گردید وپرگوشت گشت
وبزرگ شکم شد + عَجِرَ الفرس
درشت وفربه گردید
عَجْرٌ عَنجُرَة وزانکردهر دو
لب را ودرهم پیچید وایں خاص است
بلب چنانکه زنجرة بزدن انگشت
(مُعَاجَرَة) زود درگذشتن از
ترس ومانند آن
تَعَجُّر نورد گرفتن شکم از فربهی
اِعْتِجَار. معجر افگندن بر سر و
دستار بی‌زیر حنک بستن وبجه
آوردن زن بعد تو سبد دیگری بالاء

ع ج ر ج ا

عَجْرَدَة. کجعفر سبک سریع ودرشت
وسخت ودهی ست بنامِ وتام
مردی وبره
عَجَارِد کعلابطه
عَجَرَّد. کعلس دلاور برهنه و
عبد الکریم بن عَجَرَّد تیمی است
از خوارج واصحاب او را عَجَارِدَة
گویند
(عَنجَرد) زن چیره بر شوی یا زن
پلید زبان یا بدخوی
(مُعْجَرد) بکسر... وفتح بر مشه

ع ج ر ز

عُجرُون کعصفور خطی که از باد
بر ریگ پیدا گردد عَجَارِین جمع

ع ج ر ف

عَجْرَفَة) بالفتح درشتی در سخن و
شکستگی ونا راستی کار وشتاب
زدگی وبی‌باکی ویقال یکونُ الجمل
عَجْرَفی المشی یعنی بسرعت شتاب
زده وفی عَجْرَفَةٌ وعجرفیه. ای سرعة
وقلة مبالاة لسرعته
عُجْرُوف) کزنبور ناقه چست و
سبک وجانوری است یا مورچه
دراز پا تیز رو وکنده پیرو عجروفة
بالتاء مثله
عَجَارِیفُ الدَّهر سختیهای زمانه
وشدت باران + عَجَارِف
مثله.
تَعَجْرُف بزرگ منشی کردن و
باکراه بر کار داشتن کسی او بی‌باکی
وشتاب زدگی یقال جملٌ فیه
تَعَجْرُفٌ ای قلة مبالاة لسرعته

ع ج ر ق ب

عَجَرْقَبَة کسفرجل متشکل
پلید

ع ج ر م

(عَجْرَم) کجعفر مرد سخت استوار
واندام وفراهم آمدنگاه گرههای
میان ران بن زره دستور
عَجْرِم کزبرج جانوری است
نیک سخت اندام که بر درخت می
باشد وماه بالا سخت واستوار سطبر
پر گوشت و نیم
(عُجْرُمَه) کقنفذ شتر سخت اندام
عُجْرُمه مؤنث وه... درشت خلقت

ودات العَجْرَم موضعی است
عَجْرَمَة مثلثه صد شتر یا دو صد
یا مابین پنجاه تا صد ونیز عَجْرَمَة
بالفتح شتافتن
عُجْرُمَة بالضم درختی است و
بکسر عُجْرُم کقنفذ وزبرج جمع
ونام مردی
عُجَارِم کعلابط مرد استوار اندام
وکیر سخت
مُعَجْرَم بفتح الراء شاخ بسیار
گره دو کوهان شتر دو گره دار از
هر چیزی

ع ج ز

عَجْز بالفتح قبضه شمشیر وبیماری
است در سرین ستور.
بَنَاتُ العَجْز تیرها وپرنده
است
عَجُز مثلثه سرین وبن هر چیزی
مؤنث ویذکر وهی للرجل والمرأة جمیعا
اَعْجَاز جمع؛ ومنه اَعْجَازُ نَخْلٍ
یعنی بیخهای خرما بنان + و
رکب فی الطلب اَعْجَاز الابل
یعنی مرتکب خواری وسختی گردید
وصبر نمود بر تکلیف ومشقت و
بر محرومی از حق خود وتقدم
دیگری بروی وکوشش کرد در
طلب چیزی
(عِجْز) بالکسر قبضه کمان لغة
فی العجس
عِجْزَة بالکسر فرزند پسین مرد
ویضم ویقال فلانٌ عِجْزَة وُلْدِ ابویه
یستوی فیه المذکر والمؤنث والجمع
(عُجُن) کندس سرین وبن هر

چیزے مذکر و مونث آید و عجز هوازن: بنو نصر بن معاویه بن جشم بن بکر
ابن عجزة: بالضم مردی است از لیحیان بن هذیل
عجز۔ گکتف سرین وبن هر چیزے مونث ولا
عاجز۔ سست وناتوان
عواجز جمع عجزة
عجزة، محرکة مثله
عجاز، گکتاب پی که بدان قبضهٔ شمشیر بندند
عجازة بالشم که زنان برسرین بندند تا فربه نماید وانگشت پنجم مرغ
اعجازة بالکسر آنچه کندنان برسرین بندند تا بزرگ نماید
عجیز کامیر نامرد که بزن قادر نشود وسرین
عجیزة سرین زن خاصّه و گاهی باستعاره برای مرد آید ومنه رفع
عجیزة فی السجود۔
عجوز، کصبور زن گنده پیر کلان سال و پیر عجز گکتب عجائز جمع۔ وفی الحدیث اِنَّ الجَنَّة لا یَدخُلها العُجُز۔ وایاکم والعجز العُقُر والعقر جمع عاقر ای لاتلد ولاتقل عجوزة بالناء او هی ذیّة۔ وایام العجوز هفت روز است که سپس و هر بر آید صن و صنبر و وبر و آمر و مؤتمر و معلل و مطفی الجمر یا مکفی الظعن ونیز عجوز سوزن ورین خرگوش وشیر بیشه و هزار از سر
چیزے دیباه ودنیا ودشت و مرد دلیر وگاو ماده وتاجر و سپر وتوبه وگاو نر دگرسنه وتیردان وکاسه کلان ودود زنخ وجنگ آکار زار ویزه وتپ ومی وخیمه وخرمن آفتاب وبلابختی وقمیص زن ودنیا و گرگ وگرگ ماده ورایت وکرکس ودرعشه واسپ مادیان ودرکشتی و آسمان وروغن وباد گرم وسال وآفتاب ونامه ونبشته وسنگ ترازو وصومعه وگفتار وراه وعاجز وماده گورخر وکژدم واسپ وسیم وقبله ودیک وخیک وکمان وازچیزی درزخ آن ولشکر وکعبه وسگ وزن جوان باشد یا پیر ومسافر ومشک وملک ودیگ پایه وآتش ودشتر ماده وخرمابن ودم شمشیر دولایت ودوست راست ونیز عجوز پرهیزگاری ازگناه وادعی ازخوشبوی وگرسنگی وخلافت و عافیت ودریگستانی است وختی و طعامی است که از تره دیبای سازند ومیخیست در قبضهٔ شمشیر
عجزاء کصحرا زن کلان سرین مونث اعجز ودریگستانی است بلند وعقاب کوتاه دنب عقابیکه درهم پر سپید باشد وزن که کف دست وی درشت باشد
معجزة، بفتح الجیم وکسرها جاییکه درآن از کسب عاجز باشند ومنه بحدیث ولاتلتوا بدار معجزة ای لاتقیموا فی موضع تعجزون فیه عن الکسب
تعجیز کتنصر از علمهای زنان است
معجزة کمنفقه کربند بدان جهت کرنتسل کمر صاحب خود باشد
معجاز، بالکسر راه
معجوز، کسیکه الحاح کرده شده باشد بروی در سوال
(ض س) عجز عجزا ومعجزا ومعجزة بالفتح وفتح الوسط وکسره وعجزانا محرکة وعجوزا وناتوان گردید وترک داد چیزے را که کردن آن واجب بود وکاهلی کرد
(ک ن) عجزت المرأة عجوزا بالضم عجوز وگنده پیر گردید
(ن) عجز۔ غالب آمد بروی در معاجزة
(س) عجزت المرأة عجزا محرکة و(عجزا) بالضم کلان و بزرگ سرین گردید
معجزة النبی علیه السلام آنچه عاجز کند بدان خصم را وقت غلبه جستن در دعوی والتا للمبالغة معجزات
اعجز الشیء درگذشت آن چیز ازوی وفوت کرد۔ واعجز فلانا عاجز یافت او را ونا توان گردانید
(تعجیز) بازداشتن از چیزے پرورنگ داشتن ومنسوب بعجز کردن کسی را وگنده پیر شدن و کلان سرین گردن یستعمل مجهولا
معاجز عاجز کننده یا بیندازنده ومنه قوله تعالیٰ والذین سعوا فی آیاتنا معاجزین ای معاجزون للانبیاء واولیاء الله ای یقاتلونهم ویمانعونهم لیصیّروهم الی العجز عن امر الله تعالیٰ ومعاجزین مسابقین وظنوا انهم یعجزوننا
معاجزة مبادرت کردن ورفتن کسی چنانکه نتوان بوی رسیدن بهمدیگر نبرد کردن ورسبقت جستن ومیل کردن بسوی چیزی یقال عاجز الی ثقة ای مال
تعجز البعیر برنشست برعجزوی

ع ج س

عجس۔ بالفتح میانه چیزے وقال بعضهم عجس القوم آخرهم نیز عجس بتثلیث عین قبضهٔ کمان وپارهٔ ازمیانه شب یا آخر شب یا پارهٔ از شب
عجسة بالضم ساعتی از شب
عجس کندس سرین اعجاس جمع
آ عجنس ۔ سخت میان
عجوس کصبور ابر گران وباران ریزان پے هم
عجیس، کامیر کشن که نتواند گشنی کردن ونخل عجیس خرما که گشن پذیرد ویقال لا اتیک سجیس عجیس یعنی نیایم ترا هرگز وند کو راسته ده (ص ح س)
عجیسا، بالفتح ممدود ویقصر نوعی از رفتار آهسته + ویفعل
عجیسا کشن که گشنی نتواند
عجیسی، کخلیفی نوعی از رفتار آهسته
عجاساء، بالمد گله بزرگ

ع ج ۳

وآب تره وشتاب وسریع
(عُجَالَة) بالضم والکسر حاضر
هرچه سرودست میسر آید وزود تر
مهیا وحاضر گردد ویقال التمر عُجَالَةُ
الرَّاكِب ٭ وشیر ناشتاشکن که شبانان
پیش از دوشیدن شتران بیک حلبه
در چراگاه دوشیده باشد
(عِجَالَة) بالکسر شیر ناشتاشکن
که شبانان بیک حلبه در چریدن گاه
تا قریب از دو شیدن شتران
دوشیده باشد
(عَجُول) کصبور زنی فرزند مرده
وناقه بچه گم کرده قال ٭ أَحِنُّ اِلَيْكَ
حَنِينَ العَجُول ٭ اذا ما الحَامِلُ
نَاحَتْ هَدِيلاً ٭ ونیک شتابنده
قال الله تعالی وکان الانسان عجولا
قیل ان ادم حین نفخت فیه الروح
حتی بلغت سرته اراد ان ینهض
عجلا ٭ ووالهٔ وسرگشته از زن و
شتر ماده بدان جهت که از غایت
جزع در حرکات خود شتابی میکنند
عُجُل کتب وعَجَائِل جمع ٭
ومرگ وناشتاشکن و چاهیست
بمکه از حفر عبل عبد الشمس یا قصی
بن کلاب
(عَجْلَی) کسکری نام ناقهٔ ذی
الرمه واسپ ثعلبه بن ام حزنه و
اسپ یزید بن مرداس سلمی
واسپ درید بن صمه جشمی
٭ قوس عَجْلَی) کمان تیز زود
گذار ٭ وامراة عَجْلَی) زن
شتاب عَجَالَی جمع
(اعجل) کم مدت ومنه الحدیث
حتی یموت الاعجل منی کلا افارقه
حتی یموت احد نا وهو الاقرب
اجلا
(عَجْلَاء) بالفتح موضعی است
(عَجْلَانِيَة) شهریست میان برح
ودباج
(عَجِيل) شتابنده عُجَالَی بالضم
عِجَال کتاب جمع
(مِعْجَل) که بیر ناشتاشکن یا
ما حضری که جهت قوم سازند
(عُجَيْلَة) بالتصغیر سیر شتاب
عجیلی مقصورا مثله
(عَجُّول) کسفود مشتی از حیس
وخرما ویست با خرما آمیخته و
گوساله عَجُّولَة مونث عَجَاجِيل
جمع
(عَجْلَان) بالفتح تیز رو وسریع
عَجَالَی جمع عِجَال بالکسر مثله
ونام ماه شعبان بدان جهت که
شتاب میگذرد ومعرفة نام مردی
٭ وبطنی است از انصار از اولاد
عجلان بن زید غنم ٭ عَجْلَانِی
منسوب است بوی ٭ و
ام عَجْلَان) مرغی است
(عُجَّال) کرمان مشتی از طعام
حیس وخرما که شتاب خورده
شود یا خرما با سویق سوراییده
ومشتی از خرما یقال آتانا بِعُجَّالٍ
وعَجُّول ای بجمعة من التمر
(عَجَاجِيل) چیزکی است
از پیذو که بمقدار و بر کف
دست دراز کنند
(ناقة مِعْجَال) کمفتاح
یعنی ناقه معجل است فی الکل
(مَعَاجِيل) راه است کوتاه
ترین که زود بمنزل رسیده شود
(مُعْجِل) کمحسن ناقه که قبل از
تمامی سال بچه آرد وآن بچه زنده
باشد وناقه که وقت سوار شدن
بجهد مُعْجِلَة مثله وخرما بن که
در اول حمل بار آرد ٭ و
بقرة مُعْجِل) ماده گاو با گوساله
(مُعْجَل) کمکرم شتر بچه نا تمام
زاده که زنده باشد
(اِعْجَال) پیشی گرفتن ودر
گذشتن از کسی وانداختن
ناقه بچه نا تمام را ووام را بی
مهلت گرفتن وبر انگیختن کسی
را بر سرعت وشتاب ومنه
الحدیث لعنا اَعْجَلْنَاك ای
عن فراغ حاجتك
(مُعْجَال) کمحدث ناقه که قبل
از تمام شدن سال بچه آرد
که زنده ماند وناقه که چون پا در
رکاب نهند بجهد وخرما بن که
در حمل نخستین بار آرد وشبانان
که شیر ناشتاشکن ده شده و
آنکه شیر را عجالة باهل آن آرد
(تَعْجِيلُ اَقِطَةٍ تَعْجِيلاً) مقدار
ویرکف دست دراز کرد پینو را
٭ وعَجَّلْتُ لَهُ مِنَ التَّمْرِ
پیش کردم آن را ٭ ونیز تَعْجِيل
شتافتن وپیشی نمودن وبر
انگیختن وشتافتن فرمودن
وبهاز ونزد دادن وگوشت
را شتاب پختن وزود تر گرفتن
کسی را
(مُعَاجَلَة) وام را بی مهلت
گرفتن ٭ ویقال عَاجَلَهُ بِذَنْبِهِ
اذا اخذه ولم یمهله وعَاجَلَهُ
بِالْعُقُوبَةِ) زود تر گرفت آن
را وشتاب کرد در عقوبت او
(مُنْعَجَل) انجالة آرنده
(تَعَجُّل) بر انگیختن وشتافتن
فرمودن وپینو را بغلظ کف دست
دراز کردن ووام سر دست دادن
وشتافتن وشتابی نمودن وزود
گرفتن یقال تَعَجَّلَ مِنْهُ کذا
اذا اخذه عاجلا
(تَعَاجُل) بهم برشتافتن
(مُسْتَعْجَلَة الطَّرِيق) راه نزدیک
وراه شهر یقال اخذت مُسْتَعْجَلَةً
مِنَ الطَّرِيقِ وهٰذِهِ مُسْتَعْجَلَاتُ
الطَّرِيق
(اِسْتَعْجَلَهُ) برشتابی انگیخت
آن را وشتابی کردن فرمود ودور
گذشت از وی وپیشی گرفت و
یقال مَرَّ يَسْتَعْجِلُ ای طالبا
ذلك من نفسه متكلفا اياه

ع ج ل د

(عُجَالِد) علبط شیر خفته یا شیر
وفرک زده وجغرات شده
عُجَالِد کعلابط مثله
(تَعَجْلُد) بزرگ گردیدن کار
وسخت ودشوار شدن آن

ع ج ل ز

(عِجْلِزَة) کزبرجة وبرجه اسپ
ماده استوار ودرشت اندام ولا یقال
للمذکر عجلز کزبرج ٭ نعم

یقال جملٌ عُجَلزٌ کجعفر وناقة عُجَلزَةٌ ؛ وریگ توده است ودراز برابر جعرانی موسی عجالز جمع (عُجالِز) کعلابط شیر خفته

ع ج ل ط

(عُجَلِط) کعلبط شیر خفته سطبر عُجالِط کعلابط مثله

ع ج ل ف

(عَبجلوف) کیحمور نام موری است که ذکرش فی تنزیل آمده

ع ج ل م

(عَجالم) بالفتح گروهی است از اہل یمن عجلمی منسوب بوی

ع ج م

(عَجم) بالفتح بن ومغزه وانبہم وشتران ربزه للذکر والانثی عُجوم بالضم جمع ؛ ووانا وصاحب تمیز ؛ وذات العجم اسپ حنظلة بن اوس سعدی (عُجم) بالضم غیر عرب (عُجمة) بالضم وبکسر ریگ انبوه وبسیاری ریگ وآخر ریگ توده وبقال فی لسانه عُجمةٌ بالضم ای عجمیت است

(عَجَم) محرکة غیر عرب از مردم یقال هؤلاء العجم وجستهٔ خرما وجستهٔ انگور ومانند آن عَجَمَة یکی و ؛ وشتران ربزه از بنات مخاض وبنات لبون تا جذع

(عَجَمة) بالتحریک وبفتح خرابن که از جسته روید ؛ وسنگ سخت کلان که بدان ناقه را تشبیه دهند عجمات جمع

(عَجَمی) محرکة آنکه سخن پیدا گفتن نتواند وباشندهٔ عجم هرچند که فصیح باشد عجم محرکة جمع

(اَعجَم) آنکه کلام پیدا وفصیح گفتن نتواند گو از عرب باشد اعجمی یکے وگنگ یقال رجلٌ اعجمُ وقومٌ اعجمُ ؛ وخلاف عرب ولسان اعجم وکتابٌ اعجم ای اعجمی ؛ واعجم زیاد شاعر است ؛ وموج که دم نزند وآواز آن شنوده نشود اعجمان مثنی اعجمون واعاجم جمع ؛ وبنو الاعجم دو بطن اند از عرب ؛ وقوله تعالی وَلَو جَعَلناهُ قرآناً اعجمیّاً ای منسوبا الیهم بلسانهم

(عَجماء) چهارپایه ؛ ومنه الحدیث جرحُ العجماء جُبارٌ ؛ وریگستان بی درخت ونمازیکه بی قراءت ادا کنند ... پیدا فصیح گفتن نتواند گنگ مؤنث اعجم ؛ و... بدان جهت که زبان بسته است ؛ وابو العجماء شیبانی تابعی است

(عُجام) کغراب جسته خرما
هر چیزے

(عَجُومة) بالفتح ناقهٔ توانا بر سفر

(ابلٌ عُجُمٌ) کعُتُل شتران که بخوردن خار از شوره خرسند شوند

(عُجّام) کشداد شپرهٔ سطبر وفراستوک

(اعَواجِم) دندانها کانها جمع عاجم

(عَجَمجَمة) شتر مادهٔ استوار وتوانا بر سفر

(رجلٌ مُعجَمٌ) کمقعد مرد نادر الوجود عزیز النفس رجلٌ صُلبُ المَعجَم کذلک وناقةٌ ذاتُ مَعجَمة شتر مادهٔ توانا وفربه وباقیمانده بر سیر

(مَعجُوم) نام شمشیر جابر و ؛ وشمشیر بشر بن معلی

(ن) عَجمه عَجماً وعُجوماً دندان فرو بردن بدان یا خائید جهت خوردن یا دانستن سختی وسستی آن ؛ وعجمتُ عُودَه آزمودم آن را وامتحان کردم ؛ ومنه النور تَعجُمُ قرنَه اذا ضرب به الشجرة یبلوه ؛ وعجم السیف جنبانید شمشیر را جهت آزمودن ؛ وعجم الکتاب نقطه نهاد حرف را ؛ وفی الحدیث نهانا ان نَعجُمَ النّوی ای اذا طبخ التّمر للدّبس یُطبخ عفواً بحیث لا یبلغ الطبخ النّوی فیفسدُ طعم الحلاوة او لانّه قوت للدّواجن فلا ینضج لئلّا یذهبَ طعمُهُ ؛ وما عجمتْکَ عَینی منذ کذا یعنی نگرفت ترا ونه یافت از چندی ؛ جعلتُ عَینی تَعجُمُه گویا که چشم من میشناسد او را

(حروفُ المُعجَم) کمکرم بمعنی حروف الخطّ المُعجَم است مانند مسجد الجامع یعنی یوم الجامع او حروف الاعجام ای من شأنه ان یُعجَم تعلی ذلک مصدر لمُدخَل ؛ باب مُعجَم در بسته

(اِعجام) سخن گفتن بزبان عجم ونقطه نهادن بر نوشته

(تعجیم) سخن گفتن بزبان عجم ونقطه نهادن نوشته را

(مُستَعجِم) آنکه سخن پیدا گفتن نتواند وگنگ

(استعجم عن جواب السائل) خاموش گشت ؛ واستعجم القراءة قادر نشد بر قراءت جهت غلبهٔ خواب ؛ واستعجم علیه الکلام بسته گردید بروی سخن وفصیح گفتن نتوانست

ع ج م ض

(عَجَمضی) کجمزی نوعی از خرمای ریزه

ع ج ن

(عَجِن) کتف شتر فربه پرگوشت
عَجِنَة کفرحة ناقهٔ آماسیده
فرج و ناقهٔ فربه بسیار گوشت
(ناقةٌ عَاجِنٌ) ناقه که بچه در
شکمش قرار نگیرد و آنکه وقت نشستن
دست را بر زمین زند و پیری که از
ضعف بدست تکیه بر زمین کرده
برخیزد
(عَاجِنَةُ المَكَان) میانه جای
(عِجَان) کتاب گردن و سرین
و زیر زنخ و تعقیب مرد و از خصیه
تا دبر و ابن خصیه و دبر عُجُنَة
و عُجُن جمع
(عَجِين) کامیر خمیر و سرشته
و مخنث عُجُن ککتب جمع و از هُم
أَهْلُ الرَّخَاوَةِ مِنَ الرِّجَالِ وَالنِّسَاء
(عُجَيْنَة) کسفینة مخنث یا نرم
و سست از مردمان و کول و گروه
یا گروه بسیار و أُمُّ عُجَيْنَةِ
کرکس و أَبُو عُجَيْنَة و ابن ابی
عُجَيْنَة) محدثان اند
(عَجَّان) کشداد کول
(عَجْنَاء) کصحراء ناقه کم شیر
نیک فربه و ناقه که بن پستانش
فرو بسته تا پرستان رسیده و سر پستان
فرو آمده باشد و ناقه آماسیده فرج
(مَعْجُون) خمیر سرشته
(ض ن) عَجَنَه عَجْنًا و عَجِينًا
بسرشت آن را و خمیر کرد و نیز
زد بر عجان آن و عَجَنَتِ النَّاقَةُ
دست زد شتر ماده بر زمین در
رفتن و عَجَنَ فُلَانٌ تکیه بر
زمین نموده برخاست از جهت
پیری و ضعف
(س) عَجِنَ البَعِيرُ عَجَنًا)
بالتحریک فربه گردید شتر و
عَجِنَتِ النَّاقَةُ) آماسید میان
فرج و دبر آن
(إِعْجَان) برناکه فربه سوار
شدن و آماسیدن عجان ناقه
(اِعْتِجَانُه) خمیر کرد آن را و خمیر
گرفت و ساخت
(مُتَعَجِّن) شتر فربه پرگوشت
(مُتَعَجِّنَة) جماعت و شتر ماده
نیک فربه
(تَعَجُّن) فربه شدن شتر

ع ج ن س

(عَجَنَّس) کعلس شتر سطبر نیک
استوار
(عَجَانِس) بالفتح کوه گردان

ع ج ه

(عُجْجُهِيّ) بالضم مرد کول کاپیوه
و نادان و متکبر
(عُنْجُهِيَّة) کولی و نادانی و
بزرگ منشی و بزرگی عُنْجُهَانِيَّة
بتخفیف مثله
(عَجَّهَ بَيْنَهُمَا تَعْجِيهًا) عیب
کرد هر دو را و بس فرق کرد
میان هر دو
(تَعَجُّه) خود را نادان نمودن و
دیری گزیدن کاه

ع ج ه ر

(عَجْهَرَة) بالفتح ستم و درشتی
خلق
(عَجَهُور) کخیزبون نام زنی

ع ج ه م

(عُجْهُوم) کعصفور مرغی است
آبی

ع ج ه ن

(عُجَاهِن) بالضم خار پشت
و آنکه نسب وی صحیح نباشد و
دوست نوشاه تا که با زن خود
خلوت نکرده باشد و وکیل نکاح
و رسول میان عروس و اهل
او و در کدخدائی و خادم و طباخ
و خوان سالار عَجَاهِنَة بالفتح جمع
(عُجَاهِنَة) کعلابطة زن پیغام بر
کدخدای میان عروس و اهل
وی مونث عجاهن و زن مشاطه
(تَعَجْهُن) لازم گرفت زن را
چندانکه بخانه خود آورد و زفاف
برد و نیز خوان سالار شد و سفیر و
رسول کدخدائی گردید

ع ج و

(عَجْوَة) بالفتح بدبر دادن مادر
شیر بچه را و الفعل من نصر و
خرمائی پرورده درون حفسه بحجاز
و خرمائی است نیکو بمدینه
(عُجْوَة) بالضم شیره طفل یتیم را
خورانند
(عَجَاوَة) بالفتح بمعنی عَجْوَة بالفتح
است عَجَايَة بالیاء مثله
(مُعَجَّاوَة) بالضم والکسر شیر که بچه
یتیم را بدان پرورند
(عَجِيّ) کغنی بچه گم کرده مادر از مردم
و شتر که بشیر بیگانه غذا یافته
(مُعَجّى) بضم و تشدید یا بچه
شیر بد پرورش یافته و کودک که بشیر بیگانه
پرورش یافته باشد و عَجِيَّة
بالتاء مونث عَجَايَا بالفتح والضم
جمع و منه قول یصف اولاد
الجراد: إِذَا أُرْغِلَتْ مِنْ مَقْرِلٍ
خَلَفَتْ بِهِ ٭ عَجَايَا تُحَاكِي بِالتُّرَابِ
دَفِينَهَا ٭
(ن) عَجَا البَعِيرُ عَجْوًا) بانگ
کرد و بدخوی گردید و عَجَا فَاهُ)
بگشاد دهن را و عَجَا وَجْهَهُ
درچید و کج ساخت روی را
(إِعْجَاء) بدبر شیر دادن مادر
بچه را یا شیر دادن آن
(تَعْجِيَة) درچیدن و کج کردن
روی را
(مُعَاجَاة) باز داشتن و درنگ
نمودن مادر شیر را از بچه یا غذا به
دیگر یا بشیر دیگری

ع ج ی

(عُجَايَة) بضم پی کردن سر
استخوان است بند دست ستور
ترتیب یافته با پی دست یا پی
پای باطن سم اسب دیگا و یا پی جمع
باشد عُجَاوَة بالواو مثله عُجِيّ
کهدی و عُجِيّ کصلی و عُجَايَا جمع
عُجَيَّة) بالضم پوست خشک شده
که آن را پزند و خورند عُجِيّ
کهدی جمع و لغتی است در عجاوه
و گذشت

بَابُ العين فصل الدال

ع د و

(عَنْدَأْوَة) کفعلوة و شواری
پیچیدگی و فریب و ستم و نیک

غَ يُبِعْ نَعْدَ عُوَّمَلَه ، و مکرو
بد ترین آن بلا ؛ و یقال تحت
طَرِيقَتِكَ لَعِنْدَ عُوَةٌ ای تحت
اُطْرَاقِكَ وَ سُكُوتِكَ لَمَكْرٌ

ع د ب

(عَذَاب) کسحاب ریگ تنگ
گسترده برابر یا طرف تنگ از ریگ
که بزمین هموار و درشت رسیده
باشد واحد و جمع درو ی یکسان
است و جمعی است
(عَذَابَةٌ) کسحابة زبدان وز ار
یان آن
(عَمْدَابِيَّة) بالضم مردی از اوس
(عَدَنِيّ) بالتحریک منسوب بنیاک
... یا آنکه در وسے عیبے
... شد
(عَنْدَل ، بَب) کعصفور ریگ بسیار

ع د ب س

(عَدَبَّس) کعملس توانا و استوار
محکم اندام و سطبر ... آن
... بس ... و بدخوی و ستبر
و درشت و نام مردے کنانے
... و عَدَبَّس ... بن سلیمان تابعی است

ع د ب ل

(عَنْدَبِيل) مرغی است کوچکتر
از قمری یا فاختہ است و عندلیب

ع د ث

(عَدَمث ، بالفتح نرمی خوی
(عَدْنَان) بالضم نام مردی

ع د د

(عَدّ) بالفتح شمردن و فعل
من نصر
(عِدَد) بالکسر آنچه که ماده اش
منقطع نشود چون آب چشمه
(اَعْدَاد) جمع و بسیارے
هر چیزے و چاه قدیم و همتا و
حریف
(عِدَّة) بالکسر گروه ؛ و عدة
کتب جماعت کتاب ؛ و
عِدَّةُ الْمَرْأَة ایام حیض یا طهر
زن و مدت سوگ زن بمرگ شوی
(عُدّ) بالضم آبله ریزه که بر رخسار
ملاح بر آید
(عُدَّة) بالضم ساز و ساخت یقال
کُونُوا علی عُدَّةٍ یعنی بر آماده
باشید ؛ و آبله ریزه که بر رخسار
ملیحان بر آید
(عَدَد) محرکة شمار اسم است
و شمار کرده و سالهای عمر کسی
که بشمارند
(عِدَاد) کعنب بر انگیخته شدن
درد مار گزیده بعد از مدت ؛
اَوْ هُوَ مَقْصُورٌ عَنِ الْعِدَاد
(عِدَاد) بالکسر همتا و حریف و
بخشش و اثرے از دیوانگی
هنگام ... و بانگ کمان
(عَدِيد) کامیر شمار اسم است
و منه هم عَدِيدُ الْحَصَى ؛ و بنو
فلان فی العدید الاکثر و همتا
و حریف و همدست در شجاعت
؛ و فلان عَدِيدُ الْقَوْم) یعنی
او از ایشان است ؛ و عَدِيدُ
الشئ مثل آن در عدد و یقال
دنانیر فلان عَدِيدُ دنانیرك
و بانگ کمان ؛ و نیز ... ابی
است عمیره را
(عَدِيدَة) کسفینة بهره
(عَدَّانُ الشَّئ) بالفتح و الکسر
زمانه چیزی و عهد آن یقال
کان ذلك علی عَدَّانِ فلان ؛ یا اول
و بهتر از هر چیزی یقال هو فی
عَدَّان شبابه
(عَدْ عَدْ) بالفتح کلمه است که
بادان استر را زجر کنند
(عَدْعَدَة) شتابی و شتاب
کردن در رفتار و آواز سنگ خوار
(مَعَدُّ بن عدنان) بالفتح پدر
عرب ؛ او المیم اصلیة لقولهم
تَمَعْدَدَ ؛ و ذُو مَعَدِّي بن ... یم
پادشاهی است در حمیر
(مَعَدَّان) محرکة جاے و نشستن
از هر دو پهلو
(مُعَيْدِي) تصغیر معدی است
خففت الدال استثقالا لتشدیدین
مع یاء التصغیر ؛ و قولهم تَسْمَعُ
بِالْمُعَيْدِي خَيْرٌ مِنْ اَنْ تَرَاهُ و لا اَنْ
تَرَاهُ در حق شخصی گویند که بزرگی
و خوش نامی شهرت یافته و ظاهرش
حقیر گرداند او را ؛ تاویله امراء
اِسْمَعْ بِهِ وَلَا تَرَاهُ یعنی بشنو صفاتش
و مبین ظاهرش ؛ و الاصل ان
شقة بن ضمرة دخل علی المنذر بن
ماء السماء و کان یسمع منه بصفته
فعجبه فلما وقف بین یدیه قال
المثل کالله ازدری هیأته فقال
شقة ا تحسب المرء الجزور و انما
المرء باصغریه القلب و اللسان
(لبسة معدية) جامه غش و
درشت
(اَيَّامُ مَعْدُودَات) اسم سه روز تشریق
است که پس یوم النحر آید
(تَمَعْدَدَ) ای تزیا بزی مَعَدّ فی
تَقَشُّفِهِمْ او تنسب الیهم او تصبر
علی عیشهم و فی الحدیث تمعددوا
و اخشوشنوا رواه ابن ابی حدرد
الصحابی ؛ و تَمَعْدَدَ الغلام
جوان و درشت گردید کودک
(اَعَدَّهُ اِعْدَادًا) آماده گردانید
آن را و ذخیره ساخت
(عَدَّدَهُ تَعْدِيدًا) ساز و سامان
زمانه ساختن آن را ؛ و نیز تعدید
باستقصای چیزی شمردن و مال
بسیار جمع کردن
(مُعَادَّة) بمعنی یکسال بر انگیخته
شدن درد مار گزیده عداد مثله
یقال عادته اللسعة ای اتته
بعداد ؛ و منه الحدیث ما زالت اکلة
خیبر تعادنی یعنی همیشه عود میکند لقمه
ذلك ان کل من لدغ اذا تمت له
سنة هاج الالم ؛ و بمعنی آهنگ
نمودن در کارزار ؛ و یوم العداد
روز جمعه یا عید الفطر یا الاضحی
؛ و عداده فی منی فلان
ای یعد منهم فی الدیوان ؛ و
لقیته عداد الثریا) یعنی در
هر ماه یکبار
(هُمْ يَتَعَادُّونَ عَلَى الْفِ)
یعنی زیاده از هزار اند
(القوم يَتَعَادُّونَ عَلَى الْف)
یعنی آنها زاید اند از هزار
(اِعْتِدَاد) بشمار آمدن و معدود
گردیدن و اعتنا کردن بچیزے

وبس وکافی شدن و بشمار آوردن و بجدّی بلبا یقال اِعْتَدَّ بِهِ و عدت داشتن
(اِسْتَعَدَّ لَهٗ) آماده گشت و نیز
(اِسْتِعْدَاد) آمادگی کردن

ع د ر

(عَذْر) بالفتح دلیرے و باران سخت و بسیار و بضم
(عَاذِر) نیک دروغ گوے
(عُذَار) کغراب داءیه است در یمن که مردم را می گاید و نطفه آن همه گرم است و مِنْهُ اَلْوَطْءُ
(مَعْذُوْن عُذَار) و نیز از اعلام است
(عَذَّار) کشدا و ملاح
(عُذَّار) کرمان نام مردی
(عَذَرَ الْمَكَان) بسیار آب گردید جای
(عَذْرَا الْمَطَر) سخت بارید باران
(مَطَرٌ مُعْذَوْذِرٌ) نعت است از ان
(اِعْذَاذ) نیک باریدن باران و بسیار شدن آب و تر و سیراب گردیدن جای از ان

ع د ر ج

(عَذَرَّج) کعلس نیز رو و سبک و نام مردی و یقال مَا بِهَا مِنْ عَذَرَّجٍ یعنی نیست دران کسے

ع د س

(عَدَس) محرکة نرسک و نام مردی یا قومی در عهد سلیمان علیه السّلام که بر استران سخت گیری مے گردند یا آن بجاے مهمله است و گذشت و نیز عَدَسْ بسکون سین کلمه است که بدان استر را زجر کنند و نام استری
(عَدَسَة) بالتحریک یکدانه نرسک و سرخکان که بر اندام برآید یا نوعی از جاری که میکشد مردم را آبله و باثمی است و نوع عَدَسَة بطنی است دریلی و بطنی است در کلب
(عُدَس) کزفر و کعنق نام مردے یا عُدَس بن زید بن عبد الله بن دارم بضمتین است و کزفر سواے او عبد الله و عبد الرحمن پسران
(عُدَيْس) کزبیر صحابیان اند
(عَدَّاس) گلتان نام مردی
(عَدُوْس) کصبور زن دلیر و رجلٌ عَدُوْس السُّرٰی مرد نیک توانا و قوی بر شب رفتن و رفتار و کذا ضَبُعٌ عَدُوْسُ السُّرٰی یعنی سخت رفتار امرأةٌ عَدُوْسُ السُّرٰی کذلك
(مَعْدُوْس) سرخکان زده
(ض) عَدَسَ عَدْسًا خابت کرد و عَدَسَ فِی الْاَرْضِ عَدْسًا وعَدَسَانًا وعِدَاسًا بالکسر و عدوسا بالضم رفت در زمین و عَدَسَ الْمَالَ عَدْسًا چرانید شتران را و عُدِسَ مجهولا عدسه زده گردید مرد و عَدَسَ الْبَغْلَ زجر کرد استر را بلفظ عدس و عَدَسَتْ بِهِ الْمَنِيَّةُ برد او را مرگ و نیز عدس لغتی است در عدس سخت پاسپر کردن و سکیدن و کوشیدن

ع د ش ن

(عَيْدَشُوْن) بالفتح جانورے است لغةٌ فی عسنوعش

ع د ش ق

(عَيْدَشُوْق) کخیزبون جانوری است

ع د ف

(عَدْف) بالفتح نوال اندک و خورش ستور اندک و اندک از هر چیزے یقال مَا ذُقْتُ عَدْفًا ای شیئا و خوردن والفعل من ضرب
(عَدْفَة) بالفتح بن و نیز از هر چیزے
(عِدْف) بالکسر پاره از شب و گروه مردم و اصل از هر چیزے و از ده تا پنجاه مرد
(عِدْفَة) بالکسر از ده تا پنجاه از مرد یا عام است و فراهم آمدگی مردم و پاره از هر چیزے و شاخچه و طره جامه یعنی ملک کرباس و جز آن مانند صَنِفَة و بیخ درخت در زیر زمین و بحرک عِدَف کعنب و فرس جمع
(عَدَف) بالتحریک خاشاک و اندک از علف و جز آن و منه مَا ذُقْنَا عَدَفًا ای شیئا
(عِدَف) کعنب از ده تا پنجاه مرد
(عُدَاف) کغراب اندکی یقال مَا ذُقْنَا عُدَافًا ای شیئا
(عَيْدَف) بالفتح پاره از هر چیزے یقال اَعْطَاهُ عَيْدَفًا مِنَ الْمَالِ ای قِطْعَةً
(عَدُوْف) کصبور نیک چشنده عُدُف بالضم جمع و یقال مَا ذُقْتُ عَلَفًا ولَا عَدُوْفًا ای چیزے از خورش ستور یقال بَاتَتْ دَابَّةٌ بِلَا عُدُوْفٍ ای علف و این لغت مضر است
(عَدَفًا) بالفتح و المد موضعی است
(تَعَدُّف) اندک چشیدن چیزی یقال مَا تَعَدَّفْتُ ای مَا ذُقْتُ قَلِيْلًا فَضْلًا عَنْ كَثِيْرٍ

ع د ق

(عَدَق) محرکة بغالب راے خود کردن کاری را با عدم تیقن و در جوانب حوض دست انداختن برمثال جوینده چیزے والفعل من سمع
(عَدَقَة) محرکة بمعنی عروق است عَدَق بحذف تا جمع
(عَوْدَق) بالفتح آهنی است با شاخهاے سرکج که بدان دلو و جز آن را از چاه برآورند عَوَادِق و عُدُوْقَة مثله عَلَاق کتب جمع و نیز عَوْدَقَة آهنی است سرکج که بر سر آن گوشت پاره نصب کنند برای صید گرگ تا وقت او باریدن در گلویش آویزد
(رَجُلٌ عَادِقُ الرَّاْی) مرد که تدبیر صائب ندارد
(ض) عَدَقَه عَدْقًا فراهم آورد آن را و گرد کرد و عَدَقَ بِظَنِّهٖ کاری بغالب رای خود کرد که یقین آن نداشت
(ریکَة) اندا ختن وشست خود را در جوانب حوض مانند جوینده

ج ۲

پیسته
(عَوْدَقَ عَوْدَقَةً) دست انداختن درجوانب حوض مانند طالب چیزی وگمان کاری کرد که یقین آن نداشت + وعَوْدَقَ الرَّجُلُ برآورد لعودقه آنچه در چاه بود
(اِعْنَاق) باندازه کردن کاری را و دست انداختن در حوض مانند طالب چیزی
(عَدْوَقِیهِ تَعْدِیقاً) تنجیح داد رای خود را در اندازه و تخمین کاری که یقین آن نداشت + و عَدَّقَ الْعَدُوْقَةَ انداخت عدوقه را در چاه تا بدر در آوردن پیسته را

ع د ک

(عَدْک) بالفتح بشم زدن بمطرقه را شتل تا بضرب
(مِعْدَکَة) کمکنه چوبک نداف

ع د ل

(عَدْل) بالفتح داد ضد جور و شایسته گواهی که در وی صلاحیت نمایند و او ثبوت بنده مذکر و مؤنث واحد و جمع در وی یکسان است و اصل مصدر است + ای هو اسم للجمع + وقد یثنی یقال رجل عدل وامرأة عدل وعدلة + و همتا و ترازو و مانند و مثل چیزی هم جنس یا از غیر جنس او تمام است
(اَعْدَال وعُدُول) جمع + پیمانه و پاداش و فدا و بیقین و فدیه ومنه الحدیث لایقبل منه صرف ولا عدل ای توبة والعدل الفدیة

+ وقوله تعالی اِنْ تَعْدِلْ کُلَّ عَدْلٍ ای تَفْدِ کُلَّ فِدَاءٍ + ونیز عدل در حوار رحیاة خروج کلمه است از صیغه اصلی خود بسوی صیغه دیگر +
(والشاهد العدل) آنکه از کبائر پرهیزد و بر صغایر اصرار نورزد و از افعال دنیه مانند خوردن در طریق و بول در آن مجتنب و پرهیزنده باشد و معرّفه نام مردی و آن عدل بن حزّ بن سعد عشیرة است شحنه ملک تبع موکل بقتل مجرمان + ومنه المثل وُضِعَ فُلَانٌ عَلٰی یَدَیْ عَدْلٍ درحق شخصی گویند که امید حیاتش منقطع باشد
(عَدَلَه) بالفتح زن داد زنده
(عِدَال) بالکسر مانند و مثل چیزی در وزن و قدر و تنکبار
(اَعْدَال وعُدُول) جمع + قال الفراء عَدْلٌ بالفتح ما عادل الشیء من غیر جنسه بالکسر من جنسه ومثله یقال عندی عدل غلامک اذا کان غلاماً + فاذا اردت قیمته من غیر جنسه فتحت العین وربما کسرها بعضهم وکانه منهم غلط
(عَدَل) بالتحریک برابر کردن میان دو تنکبار
(عَدَلَة) محرکة شایستگان گواهی
(عُدَلَة) کهمزة مثله بالتحریک جمع و کهمزة واحد
(عَادِل) داد دهنده جمع و مشترک + والامام العادل ای تابع حکم خدا

(نَرِیضَةٌ عَادِلَةٌ) ای العدل فی القسمة
(عَدَالَة) بسند گواهی شدن و افضل من کرم
(عَدَذَل) بالتحریک نام مردی که کشتی بسیار نیکو میساخت
(عَدَایِل) مانند و همسنگ عُدَلَاءُ جمع + وهمتنگ وهمسر
(عُدَیْلُ ابْنُ فَرَج) گزیر شاعر است
(عَدَوْلِی) بالفتح دهی ست بحرین و درختی کهنه بلند
(عَدَوْلِیَة) کشتی منسوب بعدولی یا بعدول یا بسوی گروهی که وارد هجر بودند عدولی بحذف یا جمع + ونیز عَدَوْلِی کشتی بان
(مَعْدِل) بالفتح جای باز گشت یقال ما له مَعْدِلٌ ای مصرف +
ومَعْدِل بن اَحْمَد محدث است
(مَعْدِلَة) بکسر الدال وفتحها وادیقال بعضا لوالی معدلته و فلان من اهل المعدلة ای العدل
(مَعْدُول) جای باز گشت
(ض) عَدَلَ عَدْلاً وعُدُولَةً ومَعْدِلَةً بکسر الدال وفتحها داد داد + وعَدَلَهُ عَدْلاً موزون گردانید آن را و راست کرد و برابر نمود و برابر آمد و را
وعَدَلَه فی المحمل سوار گردید همراه او در کجاوه + و
(عَدَلَهُ بِهِ) برابر و مانا گردانید او را بآن + وعَدَلَ عَنْه عَدْلاً وعُدُولاً میل گردانید از وی برگشت

وعَدَلَ اِلَیْهِ عُدُولاً باز گردید بسوی او + وعَدَّلَ لَهُ مثل و همتا گردانید برای او و برابر ساخت + وعَدَلَ الطَّرِیقُ خمید راه و کج گردید + وعَدَلَ الْفَحْلُ از کشتی باز ایستاد کشش + وعَدَلَ الْجَمَلَ الْفَحْلَ باز گردانید ساربان کشش را + وعَدَلَ فُلَاناً بِفُلَانٍ برابر کرد میان آنها + وعَدَلَ بِرَبِّهِ شرک کرد با پروردگار خود + وعَدَلَ بَیْنَ الْاَمْرَیْنِ متردد شد در اختیار یکی از آن هر دو
(مُعْتَدِلَات) معتدلات گوشهای خانه
(تَعْدِیل) راست کردن یقال عَدَّلَ الْحُکْمَ + و شایسته گواهی گردانیدن و برابر کردن ترازو + ویقال شرب حتی عدّل یعنی نوشید چندان که شکمش مانند تنگبار گردید + و بد رستی نمودن کاری را
(مُعَادِل) همسر و همتا
(مُعَادَلَة) خمیدن و باز گردیدن از کسی و اندازه کردن میان دو چیز و توقف نمودن و هموزن کردن و برابر گردانیدن چیزی را بچیزی و با کسی سوار شدن در کجاوه و با چیزی برابر آمدن
عِدَال بالکسر مثله و نیز عِدَال متردد بودن در اختیار یکی از دو امر که پیش آمده باشد ویقال فلان یُعَادِلُ هذا الامر یعنی شوریده گردیده امر و تمام و رونق نمیرود آن را

(مُعتَدِل) راست وبرابر و میانه حال ومناسب هرچه باشد و (اَیّامٌ مُعتَدِلاتٌ) روزهای خوش وطیب

(اِعتِدَال) میانه حال شدن در کمیت وکیفیت ومناسب شدن وراست گردیدن ومنه الحدیث فی تعلیم الصلوة ثم ارکع حتی تطمئن راکعاً ثم ثم حتی تعتدل قائماً قال الشافعی وابو یوسف الاعتدال فی الصلوة واجب وقال ابو حنیفة ومحمد هو مستحب

(اِنعَدَلَ عَنهُ) برگردید از وی

ع د م

(عَدَم) بالتحریک وقد یضم نیستی وکم کردن واکثر به فقدان استعمل شود و ویقال ما یعدمنی هذا الامر یعنی نمی گذارد مرا و نجا و نمیکند و درویشی عُدم بالضم مثله اذا ضممت اوّله خففت واذا فتحت ثقلت نحو جُحد وجَحَد ورُشد ورَشَد والفعل من سمع

(عَدِم) گلتف درویش ونیازمند عُدَماء جمع

(عَدَامَة) بالفتح آبی است مری جشم را

(عَدِیم) کامیر گول دیوانه و نیازمند و درویش

(عَدُوم) کصبور درویش محتاج

(عَدَائِم) نوعی از خرما در مدینه که در آخر فصل بار آرد

(ارض عَدَماء) کبیضاء زمین سپید (شاة عَدماء) گوسپند سپید سر مخالف رنگ سایر اندام

(مَعدُوم) آن که موجود نبود و وهو شیٔ عند الاکثر وقال بعضهم لایسمّی شیأ لان الشیٔ عندهم الموجود وجسم معدوم لحن وهو عند البعض والاکثر ان الجسم لایقع علیه ویقع علیه الجوهر والعرض و بعضی وقوع شیٔ یک را از این اشیا بر معدوم جایز ندارند و وهو یکسب المعدوم یعنی او بخت وراست که میرسد چیزی را که دیگران مردم اندادان ونیز معدوم درویش نیازمند ومنه الحدیث انّک تکسب المعدوم ای تعطی الفقیر مالا وقیل تعطی الناس ما یجدونه اوانّک تکسب ما یحرمه غیرک

(عَدُمَ عَدَامَةً وعُدماً) کول گردید

(مُعدِم) کمحسن درویش و نیازمند

(اَعدَمَهُ الله اِعدَاماً) نیست گردانید او را خدای و (اَعدَمَنی الشّیٔ) نایاب شد بر من ونیافتم آن را و (اَعدَمَ اِعدَاماً وعُدماً) بالضم درویش گردید ونیازمند شد و (اَعدَمَ فُلاناً) باز داشت او را

(قول متکلمان وُجِدَ فانعَدَمَ) غلط است

ع د م س

(عُدامِس) کعلابط گیا خشک بسیار فراهم آمده بجای ترو یقال کلأ عُدامس

ع د م ل

(عُدمُل) کقنفذ بسیار سال خورده و عُدامِل کعلابط و عُدمُلی و عُدامِلی مثله فی الکل و درگس نر

(عُدمُول) کزنبور عزک دیرینه

ع د ن

(عَدن) بالفتح اقامت کردن و همیشه بودن بجای و ومنه جنّات عدن عُدُون مثله و همیشگی گردن شتر بر علفه گیا شور و کوالیدن و لازم گرفتن آن را والفعل من ضرب ونصر و و در او شدن خرمابن یقال عَدَنَت النخلة اذا صارت عیدانة

(عُدنة) بالضم بنیته است نزدیک ملل

(عَدَن اَبیَن) محرکة جزیره است بر یمن که در آن ابین اقامت ورزیده یا شهری و وعدن لاعة ایضاً جزیره است نزدیک آن جزیره

(عَدَنة) محرکة موضعی است بناحیه ربذه ونام شخصی

(عَدان) کسحاب موضعی است وساحل دریا وکرانه نهر و رود و بر هفت سال از زمان یقال مکثوا عداناً و وانزا غلام زنان است

(عَدانة) گروه مردم عَدانات جمع و وپوست پاره بن ولو و موضعی است

(عادِن) ناقه بر یک جای باشنده از علف مقیم در چراگاه وشتر پیوسته شوره گیاه چرنده

(عَدَنیة) کسفینة چرم پاره بن و (عَدانِن) جمع و وموضعی است ودر آن است قبور صالحان ومقبره ذی الشرفه

(عُدَینة) کجهینة مدینه تعز الیمن ونام زنی

(عُدنان) بالفتح پدر معد

(عَیدان) خرمابنان دراز وقد مرّ فی الذال

(عَدَوَدنی) شتر شتاب رو وتخت یا منسوب بسوی کشتی یا زمینی

(مَعدِن) کمجلس کان جواهر از سیم وزر و جز آن بدان جهت که همواره اهل آن در آن قیام میدارند یا آنکه حق تعالی جواهر را در آن ثبات داده وجای باش بابستان وزمستان واصل ومرکز هر چیزی

(مِعدَان) کمنبر تبر بزرگ وکلند

(عَدَن الارض) تیر داد زمین را بسرگین و وعَدَنَ الشجر تباه کرد درخت را به تبر ومانند آن و وعَدَنَ الحَجَر برکند آن را

(مُعَدِّن) کمحدث کان کن که زر وسیم و جز آن از کان بر آرد

(بَعیر مُعَدَّن) کمعظم ولو عدیده دوخته

(عَدَّنَ بِهِ الارضَ تَعدِیناً) شگافت زمین را به کلند و (عَدَّنَ الشّارب) پر شد شکم ووسیر

(تَعدِین) بیز و دامن زمین و گشت را بسرگین و که

ع د ه

(عَدَه) بالفتح بدخوی وکبر عَبدَه وعبدهیه مثله بدخوی از شتر و جز آن عَیدَاه مثله مردگرامی تعدد ورشت

ع د ه ر

عیدهود بالفتح وفتح الدال
شتر ماده شتاب رو

ع د و

عِدْوُ الشیٔ بالکسر درازی و
پهنائی چیزی وحد و نهایت آن
عدوة در ضم مثله و سنگ تنگ
که بدان چیزی را تیز کنند عداء
بالکسر جمع
عدوة بالکسر والضم جای بلند
عِداء بالکسر و عدوات و
عُدیات بالضم جمع
عَدْوة بالفتح موضعی است
عِدْوة شسته کرانه وادی و
بالضم مکان دور
عدای کالی کرانه و بفتح اعدا
جمع و کرانه رود بار در چوب که
میان دو چوب باشد و سنگ تنگ
که بدان چیزی را چو سنند و
دور شوندگان و مسافران قال ابن
السکیت لم یات فِعَلٌ فی النعوت
الا حرف واحد یقال هؤلاء قومٌ
عدی ای غربا و بنو عِدیٌ
بطنی است عداوی منسوب بآن
و نیز عُدی بالضم والکسر دشمنان
اسم جمع است یقال هؤلاء قوم
عدی ای اعداء
عداء کلسا و بفتح یک تک و
و درازی و پهنائی چیزی و حد و
نهایت آن و کسماء دوری زکاری
که باز گرداند ترا از چیزی و باز دارد
و بنو عدا قبیله است
اعداء بالفتح دور شوندگان

و مسافران
عَادِی ستم کار و دزد و دشمن
عِدیٰ کسُویٰ بالضم والکسر جمع
وان ادخلت التاء قلت عُداة
بالضم و عادٍ باللام هر دو
کرانه آن و نیز عَادِی شیر بیشه
عَادِیة گروهی از قوم که جهت
کارزار بدوند یا آنکه پیشتر حمله کنند
از پیادگان و شتر چرنده شوره گیاه
عَوَادِ جمع و شتران مانده
در طاقستان که بشوره گیاه میل
نکنند و شتران سخت دونده
عَادِیات مثله فیهما و نیز عَادِیة
ستم یقال دفعت عنک عَادِیة فلان
ای ظلمه و شره و دوری و کاری
که باز دارد ترا از چیزی و عَادِیة
أُمُّ اُهبان مکلم گرگ است
عَوَادِی باز دارندگان
عوادی الکرم جای نشاندن رز
از دور بهلب درختان کلان
عَدْوی بالفتح والقصر بیماری که از
یکی بدیگری نقل کند مانند خارش
و گر و جز آن و سرایت بیماری و
تجاوز آن از صاحب خود بدیگری
و منه الحدیث لاعدوی ولا طیرة
و یاری گری اسم است اعدا و را
عُدَاوی بالضم والقصر تباهی و فساد
عداوة دشمنی اسم است
عدو بالفتح دشمن خلاف صدیق
واحد و جمع مذکر و مؤنث در وی
یکسان است و قد یثنی و یجمع
و یؤنث اعداء جمع اعادی جمع الجمع
عَدُوَّة مؤنث و هو وصف

لکنه ضارع الاسم قال ابن السکیت
فَعُولٌ اذا کان بتاویل فاعل
کان مؤنثه بغیر هاء نحو رجلٌ صبورٌ
وامرأةٌ صبورٌ الا عَدُوَّةٌ فهی نادرةٌ
وقال الفراء انما ادخلوا فیها الهاء تشبیهاً
بالصدیقة لان الشیٔ قد یبنی علی ضده
عَدِی کغنی قبیله است عَدَوِیٌّ
یا عَدَنی کغنی منسوب بدان قبیله
از قریش گروه عمر بن الخطاب
رضی الله عنه عَدَوِی
منسوب بوی و گروهی از قوم که جهت
کارزار بدوند یا آنکه پیشتر
حمله کنند از پیادگان یا آن
بجای سواران است
عَدَوِیَّة بالتحریک گیاهی است
که در تابستان بعد مرور بهار بروید
و گوسپند و بهائم گیاه چهل روزه
او بهی بالغبن و دهی است قریب
مصر و قومی از تمیم وار حنظله
عُدَیة کسمیة زنی است و قبیله
و پشته
عَدَّاء بالفتح و تشدید دال
سخت دویدگی و عداء بن خالد
صحابی است
(عدواء) کغلواء زمین درشت
خشک و جائی که نشیمن آن
جنبان و بی آرام باشد و روی آسایش نتوان
یافت و یقال جئت علی مرکب ذی
عدواء ای لیس بمطمئن و عُدَواء
الشغل موانع آن و دوری جای
و مغل بکوسه و بفتح دال نام مردی
و شهری است
رسم خول بن عادیاء بالمد نام

مردی که در وفای عهد بوی مثل
زنند
(عَدَوان) بالفتح قبیله است و
بالضم ستم آشکار
(ذئبٌ ذو عَدَوان) بالتحریک
گرگ که بر مردم دود و حمله آرد
و منه السلطان ذو عَدَوان و ذو
بدوان و نیز عَدَوان)
سخت دویدگی
مَعْدُو بهستم دیده مَعْدِی بتشدید
الیاء مثله یقال هو معدو علیه و
معدیٌّ
(ن) عدا الفرس عَدْواً و عَدْواً
و عدواناً) بالتحریک و تعداء او
عَدَّی دوید اسب و دو ویدن
خواست و عدا علیه عَدْواً و
عُدُوّاً و عداء) بالفتح و عُدْواناً
بالضم والکسر علوی بالضم والقصر
ستم کرد بروی و در گذشت
از حد و عدا اللص
علی القماش عُدْیاً و عُدْواناً)
بالضم والتحریک دزدید آنرا.
عَدَاه عن الامر عَدْواً و عُدْواناً
باز گردانید و مشغول کرد از کار و
عَدَا علیه) برجست بروی و عَدَا
الامرُ و عنه) تجاوز کرد و در گذشت
از آن و ترک داد و نیز عدا)
فعلی است جهت استثنا نصب کند
مابعد خود را یقال جاء القوم عدا
زیداً و ندخل ما نحو جاءونی
ما عدا زیدا
(س) عَدِیَتْ له) دشمن داشتم
او را

(مَالِی عنه مُعْدًی) کمکرم ای لاتجاوُزلی الی غیره
اَعْدٰی زَیدًا علیه اِعدَاءً) یاری داد و مدد کرد و توانا گردانید بر آن وَاَعْدَی الْاَمر در گذرانید غیری را بسوے آن
ونیز اِعْدَاء) دوانیدن اسپ را و ستم کردن و نقل کردن کرو جز آن از صاحب خود بدیگری و دلیری کردن در سخن و گذشتن چیزی از یکے بدیگرے
(تَعدِیَه) باز گردانیدن از کارے و دور داشتن و نافذ گردانیدن
ویقال عَدِّ عَنهُ ای اصرِف بَصَرَکَ عَنهُ
(عادی بَیْنَ الصَّیْدَیْنِ مُعَادَاةً وعِدَاءً) یکی بدیگر زد و انداخت دو شکار را در یک تگ و عَادَاهُ مُعَادَاةً دشمنی نمود وعادی شَعْرَهٗ) گرفت از شعر او یا منسوب کرد آنرا نیز مُعَادَاة نبرد کردن در دویدن
اِعْتِدَاء ستم کردن
(تَعَدّٰی علیه) ستم کرد بر وی
وتعدّٰی الامر بدر گذشت از ان و ترک داد... . وتعدّٰی
مهر فلانة) گرفت آنرا ونیز
تَعَدّٰی بشیء از وی بی نیاز شدن و بے نیاز گردانیدن چراگاه از شرای گیاه و ستم کردن بر کسے
مَکَانٌ مُتَعَادٍ) جای متفاوت و ناهموار وارضٌ مُتَعَادِیَةٌ) زمین مختلف با سنگ و کلوخ

(تَعَادٰی) دور شد و تعادی مَا بَیْنَهُمْ اختلاف کرد میان ایشان و تعادی الْقَوْمُ) همدیگر دشمنی کردند و تعادی الْقَوْمُ مِنَ الْعَدْوِی) یعنی مردند یکے بعد دیگرے ونیز تَعَادِی) باهم دویدن و نبرد کردن و در دویدن ونیز تعادِی) جایهاے ناهموار و برابر نا شدن جاے و تباهی و دوری و فساد
(اِسْتَعْدَاهُ) یاری خواست از غیرے بر آن یقال اِسْتَعْدَیْتُ الْاَمِیْرَ عَلٰی فلان فَاَعْدَانِی

باب العین فصل الذال

ع ذ ب

(عَذْب) بالفتح خوش گوار و پاکیزه از آب و خورش و ناخوردن از شدت تشنگے و باز داشتن و باز ایستادن و گذاشتن نیز مرا الفعل من ضرب فی الکل و درختی است
(عذبه) بالفتح درختی است که شته بخورد ش میرد دائی و چغز لاده وذَاتُ الْعَذْبَه) موضعی است
(عذب) بالتحریک خاشاک و منه مَاءٌ وَعَذِبٌ) ای کَثِیْرُ الْقَذٰی و آنچه از بچه دان بر آید بعد ولادت و درختی است و خرقه زن نوحه که بوقت نوحه بر میان بندد و رسن که بدآن چرانند بر دراند و کرانه سر جیب و سر دره شتر و چرم پاره که پس پالان آویزند عَذَبَه یکے در همه

(عَذَبَه) بالتحریک چغز لاده و شما دستار و شاخ درخت و تیزی زبان و چابق تازیانه و سر شراک عَذَب بحذف تا جمع
(عَذَبات) محرکه نام است یزید بن سبیع وَیَوْمُ الْعَذَبَات) از روز هاے عربان است
(مَاءٌ عَذِبٌ) ککتف آب چغز لاده بر آورده
(عَذِبَه) کفرحة آنچه از گندم بر آید و دور کرده شود و خس و خاشاک و چابق تازیانه و چغز لاده
(عَذَابِی) بالتحریک مرد کریم الخلق کذا فی الشمس
(عَذاب) شکنجه و هر چه بنفس رسد از الم اَعْذِبَة جمع و قولهم اَصَابَنِیْ عَذَابٌ عُذِّبْتُ کَمُلَقِّیْن یعنی رسید او را عذابیکه از ان رهائش نیست.
(عَذَابَهٌ) عذابه است وزناً و معنی
(اَعْذَبَان) اکل و نکاح یا آب و دهن و می
(عاذب) آنکه میان او و آسمان چیزی حائل نباشد و باز ماننده از خوردن از شدت تشنگے و ستور ایستاده که آب و علف نخورد و نام جائی است
(عَذُوب) کصبور کسے که از شدت تشنگے نه خورد و آنکه میان او و میان آسمان چیزے حائل نباشد و ستور ایستاده که آب و علف نخورد
(عُذَیْب) کزبیر آبی است مر بنی تمیم را
(عُذَیْبَة) کجهینه نام

دو آبی است
(عُبَیْدَاب) کمیدان شهری است
(عَذَّاب) کشداد نام اسپ بدار بن قیس
(مِعْذَب) کمجلس خرقه که زنان بوقت نوحه بر میان بندند
مَعَاذِب جمع
(ک، عَذُبَ الْمَاءُ عُذُوبَةً) پاکیزه گردید آب
(اَعْذَبَ الْمَاءَ اِعْذَابًا) دور نمود چغز لاده را واَعْذَبَ الْقَوْمُ) شیرین و پاکیزه گردید آب ایشان ونیز اِعْذَاب) باز داشتن و گذاشتن چیزے را
(تَعْذِیْب) در شکنجه کشیدن و باز داشتن
(اِسْتِعْذَاب) آب شیرین و پاکیزه خورانیدن و گذاشتن و پاکیزه شمردن و پاکیزه و شیرین یافتن
(اِعْتِذَاب) فرو گذاشتن دو شمله پس دستار

ع ذ ج

(عذج) بالفتح نوشیدن والفعل من نصر و عَذَجٌ عَاذِجٌ) مبالغه است
(مِعْذَج) کمنبر مرد غیرت مند و بدخوی بسیار نکوهش

ع ذ ر

(عُذْر) بالضم بهانه اَعْذَار جمع و پیروزی و چیرگی و دوشیزگی ومنه مَا اَنْتَ بِذِیْ عُذْرِ هٰذَا الْکَلَامِ یعنی تو بکارت بندهٔ این سخن نیستے وابو عُذْر دوشیزگی برنده

(عذرة) بالضم نزد موی یعنی
الخصلة من الشعر و موی پیشانی
اسپ و موئیکه سوار وقت سوار شدن
بدست گیرد عُذَر کصرد
جمع و غلاف سر نره کودک که
ببرند آنرا و موی دوش اسپ
و تاری میان فرج زن و ختنه
و دوشیزگی و پنج ستاره است
در پس کهکشان و دوشیزگی پر
دختر او ستاره است که چون
برآید حرارت گرما شدت گیرد و
نشان و بیماری است در گلو
درد گلو از غلبهٔ خون و جای آن
زخم و نیز عُذْرة معرفه قبیله
ایست در یمن و داغی است در
جای فسار و اَبُو عُذْرة مرد
دوشیزگی ربا
عِذْرَة) بالکسر عذرخواهی
اسم مصدر است
(عَذَر) بن وائل الحسن جد است
مر ابی موسی اشعری را
(عَذِرَة) کفرحة پلیدی و
پیرامون سرای و جای نشست
قوم و درگاه و هیچکاره و دردی که از گلو
برآید
(عُذَر) بن سعد، کزفر از همدان
است
عذار ککتاب فسار و ستور عذار
بالضم جمع خط ریش و نشان فسار
بر روی ستور و طعام بنا و طعام ختنه
و طعامیکه وقت پی بردن هر جدید بطرز شادمانی
ترتیب دهند و برادران را بر آن
خوانند و درشتگی زمین و دفناست

فراخ و زمین عرب مشرف
بزمین عراق
و عذارین در قول ذی الرمه دو کوه
اندر از از ریگ یا دو راه جدا
و داغی است در جای فسار
هُوَ خَلِیعُ الْعِذَارِ او فسار گسسته یعنی
بر سر خود است و نِعْمَ الْعِذَارُ
مِنَ النَّصْلِ هر دو کرانه پیکان و
رخسار و آنچه بدان مهار را ضم کنند
بسوی سر شتر
و عذیر کامیر طعام بنا و مهمانی ختنه
و طعامیکه بعد هر امر جدید بطریق
شادمانی سازند و قریبان را بر آن
خوانند عذیرة مثله فیهما
و مرد عذرخواه منه مَنْ عَذِیرِی مِنْ
فلانٍ یعنی کیست عذرخواه من از
فلان و بهانه آرنده و حال که جهت
عذرخواهی سازند و بر آن معذور
دارند عذر جمع و یاری ده
و یقال عَذِیرَكَ مِنْ فُلَانٍ
بالنصب یعنی بیا بکسی که ترا معذور
دارد و او را ملامت کند
عذیرة کسفینه نشان خستگی
و مهمانی ختنه
عاذر رگ خون استحاضه و نشان
خستگی و پلیدی عاذِرَة بالتاء
مثله و مرد عذرخواه
اعذار طعام که بعد هر امر جدید بطرز
شادی بسازند و برادران را بر آن
خوانند و طعام ختنه و طعام بنا
عذوّر کعلس فراخ و فراخ
شکم و مرد بدخوی سنگدل بیاد شام
سخت و درشت

عَذْرَاء کصحرا دوشیزه عذاری
بفتح الراء و کسرها و عَذْرَا و اَت
جمع و چیزی است از آهن که بدان
کسی را تعذیب کنند و سخ رسانند جهت
اقرار بامری و ریگستانی است که
پا سپر نشده و مروارید ناسفته و
برج سنبله یا جوزا و مدینة الرسول
صلی الله علیه وسلم
و نیز عَذْرَاء معرفه موضعی است
بر یک منزل از دمشق و در آن
موضع کشته شد معویه بن عمرو و هی
است بشام
عَاذُور بدی و فساد و رَمْنِهٖ لَقِیتُ
مِنْهُ عَاذُورًا ای شرا و در وی خطی
است در شتر و اسپ سوا رسم عواذیر
جمع
عَاذُورَاء کعاشوراء بیماری
است در گلو
مَعْذِرَة مثلثة الذال عذرخواهی
اسم است
مِعْذَار بالکسر وجه و حجت و
برهان مَعَاذِیر جمع و منه قوله
تَعَالٰى وَلَوْ اَلْقٰى مَعَاذِیرَهٗ ای
وَلَوْ جَادَلَ عَنْهَا
مَعْذُور درد رسیده گلو و ختنه کرده
(ن ض) عَذَرَ عَذْرًا بالفتح
بسیار عیب و گناه گردید وَعَذَرَ
الْفَرَسَ بِالْعِذَارِ عذار نهاد
اسپ را
(ض) عَذَرَهٗ عُذْرًا بالضم
و بضمتین و عُذْرَى بالضم والقصر
و مَعْذِرَة بکسر الذال و ضمها
بپذیرفت و معذور داشت او را و عَذَرَ

الْغُلَامَ) ختنه کرد کودک را
عَذِرَ الدَّمُ) غالب شد او را خون
و عُذِرَ مجهولاً عذره زده شد
اِعْذَار بهانه کردن و عذر آشکار
نمودن و پیدا کردن و عذر او ثابت
گردیدن او را بهانه درست نمودن جهت
و مبالغه کردن با گمان مبالغه
و مبالغه نمودن در کار کانه ضد
و بسیار گناه و بسیار عیب گردیدن و
منه لَنْ یَهْلِكَ النَّاسُ حَتّٰى یُعْذِرُوا
مِنْ اَنْفُسِهِمْ و لگام دادن اسپ را
یا فسار ساختن برای اسپ و فسار
نهادن و ختنه کردن کودک را و
مهمانی ختنه ساختن و داد دادن
و راستی کردن و صاحب عذر شدن
زن و با جراحت کردن و بهلاک نزدیک
گردیدن یقال ضرب زیدا فاعذر
مجهولاً ای شرف به علی الهلاك
و برپشت آوردن کسی را چند آنکه اثر
پیدا کند و پدید تاک شدن جامه
و قوله تعالی وَجَاءَ الْمُعَذِّرُونَ مِنَ
الْاَعْرَابِ بتشدید الذال
المکسورة ای المتعذرون الذین لهم
عذر و قد یکون المعذر غیر محق
فالمعنی المقصرون بغیر عذر و
قرا ابن عباس رضی الله عنه بالتخفیف
من اعذر و کان یقول والله هکذا انزلت
وَكَانَ یَقُولُ لَعَنَ اللّٰهُ الْمُعَذِّرِیْنَ
وَكَانَ الْمُعَذِّرُ عنده انما هو غیر المحق
و بالتخفیف مَنْ لَهٗ عذر
(معذر) کمعظم هر دو کرانه
پیکان و رخسار
عَذَّرَ تَعْذِیْرًا) ثابت نشد مراد او

عذری وعذر الغلام، دمید سبزه رخسار او وعذّر الشیٔ آلودن آن را به پلیدی وعذّر الدّار ناپدید کرد نشان سرای را و نیز تعذیر مهمانی ختنه ساختن و مهمانی آن خواندن و تقصیر کردن در کار و دروش کردن چشم شتر را یقال عذّر علیٰ بغیرک ای سمه بغیر سمة بعیری لیتعارف من ابلنا (معاذرة) عذر ثابت ناشدن جهت کسے

(تعذّر الامر تعذّرا) استوار نگردید امر و تعذّر الرّسم کهنه و محو شد نشان سرای و نیز تعذّر پس ماندن و درنگ کردن و بعذره آلوده شدن و دشوار شدن کار و عذر و حجت آوردن و گریختن (اعتذار) شکایت نمود العمامة، و شمله گذاشت واعتذر المیاه منقطع شد آب و نیز اعتذار عذر خواستن و با عذر شدن و ناپدید گردیدن نشان عمارت و جز آن و بکارت زایل کردن و نیز اعتذار کهنه

ع ذ ط

(عذط) بالفتح اسم است عذیطة را و لایشتق منه فعل الا انه خلقة وعذیوط کسیکه وقت جماع حدث کند یا قبل دخول انزال آید و ش عذیوطة بالتاء وعذیوط کعصفور وعذوّط کعرود ون وعذوط کعتور مثله عذیوطون وعذاییط وعذاویط جمع قالت امرأة تهجو زوجها انی بلیت بعذیوط له نجو یکاد یقتل من ما جاه ان کثرا (عذیطة عذیطة) حدث کرد وقت جماع و پلیدی انداخت یا انزال نمود پیش از دخول

ع ذ ف

(سمّ عذاف) کغراب زهر قاتل (عذوف) کصبور نیک خورنده و دایقه گیرنده و علف یقال بانت الدّابّة علیٰ غیر عذوف لغة فی الدّال المهملة فی لغاته و هی لغة ربیعة وبالمهملة لسائر العرب (ماذقت عاذفا منذ الیوم) یعنی نچشیدم چیزے را (ض) عذفه عذفا خوردن آن را وماذقت عذفا وعذوفا وعذافا کسحاب ای شیئا

ع ذ ر ف

(عذافر) کعلابط شیر بیشه و نام مردی و شتر بزرگ تن استوار زرنگ جثه عذوفر بالتحریک شله عذافرة مؤنث (تعذفر) خشم گرفتن

ع ذ ف ط

(عذفوط) کعصفور کرمکی است سپید نازک که بدآن انگشتان دختران ملیح را تشبیه دهند

ع ذ ق

(عذق) بالفتح خرمابن یا بار اعذق کافلس عذاق بالکسر جمع و منه قول لحباب بن المنذر انا عذیقها المرجّب رنوے از خرما در مدینه عذقة وبکسر آن پشم که جهت علامت و نشان بر گوسپند بندد بخلاف رنگ آن و هر چیز از سمه و جز آن که علامت و نشان باشد (عذق) بالکسر خوشه خرما و خوشه انگور یا خوشه انگور که بار آن خورده باشد ..... اعذاق وعذوق جمع و قلعه است بمدینه مر یهی امیه بن زید را و هر شاخ که بر آن شاخهای ریزه باشد و نیز (عذق) ارجمندی (عذق) ککتف مرد زیرک هوشیار چرب زبان وطیب عذق خوشبوی تیز و تند بوے خیرام العذق کعنب او محرکة موضعی است بناحیه صمان که درخت کنار و آب بسیار دارد (عذقانة) بالفتح زن زبان دراز (ض) عذق الفحل عن الابل دور کرد گشن را از ماده شتران و فراهم آورد و فرا گرفت آنها را وعذق الشاة بست بر آن پشم را بخلاف رنگ آن جهت نشان وعذق فلانا بشرّ او قبیح دشنام داد آن را و تهمت کرد وعذّق الی کذا نسبت کرد آن را بان (معذق البعیر) رجع زد (وعذق الاذخر) بار آورد و نیز عذّق بالفتح برید شاخهاے خرما (اعذاق) بخلاف رنگ گوسپند پشمی بر آن بستن جهت علامت و نشان و بار آوردن گوم و جز آن (تعذیق) بریدن شاخهای خرما (اعتذق) دو شمله از پس گذاشت مردستار را واعتذق فلان بکذا خاص نمود او را بچیزی واعتذق بکوره من ابله نشان کرد بروی تا کہ بگیرد آن را

ع ذ ل

(عذل) بالفتح نکوهیدن والفعل من نصر (عذل) محرکة نکوهش و فی المثل سبق السّیف العذل یقال اوّل من تکلم بذلک ضبّة بن ادّ حین قتل رجلا فی الشهر الحرام فعذله النّاس فقال المثل (ایام عذل) بضمتین روزهای نیک گرم عذلة کهمزة بسیار نکوهنده (عاذل) نکوهش کننده عذلة محرکة وعذّال وعذّل بالضم وتشدید الذال فیهما جمع و نیز (عاذل) رگ خون استحاضه و منه سئل بن عباس عن دم استحاضة فقال ذلک العاذل یغذو ولیستثفر ولتصل قوله یغذو ای یسیل و نیز آبی است یا موضعی و نام ماه شعبان یا شوال در جاهلیت عواذل جمع عذّال کشداد بسیار نکوهش کننده (عذّالة) بالفتح وتشدید الذال سرین (معذّل) کمعظم آنکه بر بسیاری

جو دردہنش او ملامت کنند ورا
ونام مردی
(تعذیل) نکوهیدن
(تعذّل) نکوهش پذیرفتن
(ایام معتدلات) مبنیاً للفاعل
روزهای سخت گرم
(اعتدل اعتدالاً) برجاده راه
رفت وبیانه روی گزید و
اعتدل الرامی دیگر باره تیر
انداخت ونیز اعتذال نکوهش
پذیرفتن

ع ذ ل ج

(عذلوج) کعصفور بچه خورشی
دپرورش نیکو یافته
(عیش عذلاج) بالکسر زندگانی
خوش
(سقاء معذلج) مشک پر
(معذلج) پر گوشت نازک ناعم
ونیک خوی معذلجة مؤنث
(عذلج السقاء عذلجة) پر کرد
مشک را وعذلج ولده نیکو
نمود خورش وغذای ویرا

ع ذ ل ط

(لبن عذلط) کعلیط
شیر درفزک وسطبر

ع ذ ل ق

(عذلوق) کعصفور کودک سبک
روح چست نیز بهم لغة فی علوق
(تعذلق فی مشیته) جنبید
در رفتار خود

ع ذ م

(عذم) محرکه رود باری است
دریمن وگیاهی است ونیز
عذام دشنام دادن زن شوی
را برگاه اوارادہ نطے از وی بوسے
کند والفعل من سمع
(فرس عذم) ککتف اسپ
گزنده وبسختی خورنده
(عذامة) کسحابة نام مردی
(عذیمة) کسفینة نکوهش وگزیدگی
وخایدگی عذائم جمع ونیز
عذیمة خرما بن که باران خستہ
نداشته باشد
(عذام) کشاه کیک عذم
ککتب جمع
(عذام) کزنار نوعی از درختان
شوره گز و عذامة یکے
(عذمذم) کسفرجل پیمایش
تخمینی ومرگ بسیار
(ض) عذم الفرس عذماً
بالفتح گزید وبسختی خورد و
عذم عن نفسه دور نمود و
نیز عذم نکوهیدن

ع ذ م ه ر

(بلد عذمهر) کسفرجل شهر
گشاده ووسیع

ع ذ ن

(عذانة) کسحابة کون

ع ذ و

(عذاة) محرکه زمین خوش خاک
دور از آب دانه شوریت ونا گوارایی
عذیة کفرحة مثله عذوات
جمع نیز عذیة خاشاک یقال
ذررت بماء ما فیه عذیة اے
قذی قاله اللحیانی
(ن) عذا البلد خوش بر گردید
ششم
(ک) عذوت الارض خوش
باو گردید عذیت کسمع مثله و
عذی المکان دور شد از آب
مکان عاذ لغت است از ان

ع ذ ی

عذی بالکسر وبفتح کشت و
کشتی که از باران آب خورد ونام
جائی است وهر شهر که شوره ندارد
(ابل عواذ) شتران باشنده چراگاه
شیرین گیاه که شوره ندارد ابل
عاذبة وابل عذیة بالتحریک
مثله
(استعذیت المکان) خوش
وموافق یافتم جای را

باب العین فصل الرا

ع ر ب

(عرب) بالفتح وبحرک شادمانی
(عرب) بالکسر گیاه بهی خشک
(عرب) بالضم مردم تازی شهر
باش یا عام است خلاف عجم مؤنث
(عرب) بالتحریک مردم تازی شهر
باش یا عام است مؤنث آید
عربی یای وعرب عاربة تازی
خالص عرب عرباء وعربیة
وعربات کذلک وفساد معده و
آب صافی بسیار وتکسر او ومناجیه
است بدینه ونشان باقی مانده بعد
از به شدن جراحت
(عربی) منسوب بعرب وعرب
عربی ای بین العروبة والعروبیة و
نیز عربی جو سپید وخوشه آن
وفی الحدیث لا تنقشوا فی
خواتیمکم عربیاً یعنی در نگین خود
نقش لفظ محمد رسول الله کنده مکنید
کانه قال نبیاً عربیاً یعنی نفسه
النفیسة علیه السلام وابن
العربی قاضی ابوبکر مالکی است
وابن عربی معرفة محمد بن عبد الله
حاتمی طائی است
(عربة) محرکه نهر که آبش سخت
تیز رود ونفس وناحیه است
نزدیک مدینه اقامت قریش
بعربة فنسب العرب الیها وان باحه
عرب ومعظم آن وباحة دار ابی
الفصاحة اسمعیل علیه السلام
واضطر الشاعر الی تسکین
رائها فقال عربة ارض
ما یحل حرامها من الناس
الا اللوذعی الحلاحل
یعنی النبی صلی الله علیه وسلم
(عربیة) بالتحریک لغت تازی
(عرب) ککتف تیزی معده
(عربة) کفرحة خالص از عرب یقال عربة
عربة اے خالص عربات
مثله وزن بسیار خندیده وفهان
حریص بر بازی ولهو ومعده تباه
شده وچاه بسیار آب
(عراب) کسحاب بار درختی است
که از پوست آن رسن سازند
(اعرابة) بالفتح غلاف پستان
گوسفند عرابات جمع وعرابة بن
اوس بن قیظی جوانمردی است
که قرین ندارد ونام مردی از انصار
(اعرابی) بالفتح لقب محمد بن حسین
بن مبارک
(عراب) بالکسر اسپان تازی

گرامی نژاد ابل عراب کذلک
(عِرَابَة) فحش و زشت گوی اسم
است اعراب را
(بشیر بن جابر بن عراب)
کغراب صحابی است
(عرابی) بن معاویه بن عرابی
بالضم و یاء النسبة از تبع تابعی
(عَرِیب) کامیر نام مردی اسپی
است و یقال ما بالدار عَرِیبٌ
ای احد و عریب بن زید ملکی
از ملوک حمیر
(عارب) نهر بسیار آب عاربة
مثله و العرب العاربة تازیان
خالص
(عَرُوب) کصبور زن صاحب
جمال شوی دوست یا زن نافرمان
عاشق شوی یا بستم دوست دارنده
شوی و آشکار کننده آن یا زن بسیار
خنده عروبة مثله عُرُب ککتب
جمع و منه قوله تعالی عُرُباً اتراباً و نیز
عُرُوبَة بالام و بدون آن و هو الا
فصح روز جمعه و عروبة بن ابی
عروبة بلام است و ترک آن
غلط یا قلیل الاستعمال عَرُوبَا بالفتح
و ضم الراء و المد آسمان هفتم
عروبة تازی زبان شدن عُرُوبة
مثله و الفعل من کرم
(اَعْرَب) کافلس اسپان تازی
نژاد نجیب
(عراب) کشداد سازنده غلاف
پستان گوسپند
(عُرْبَان) بالضم و قد یبدل العین
همزة بیعانه

(عَرَبَان) محرکة شهری است بخ بو
(عُرْبُون) بالضم و بالتحریک و
یبدل العین همزة بیعانه و الفعل
علیه عربونه محرکة ای ذابطنه
(اَعْرَاب) علی الجمع تازیان بیابان
باش خاصة و لا واحد له اعرابی
مثله و قیل هو جمع اعراب و النسبة
الیهم اعرابی و هو واحدهم و لیس
الاعراب جمع عرب لانه اسم جنس
(عَرَبَات) بالتحریک راهی ست
در کوه براه مصر و کشتیهای بسته در
دجله که بجای پل باشند
یَعْرُب بن قحطان کینصر پدر
قبائل یمن گویند اول کسی
است که بزبان عرب سخن گفته
(عُرُوب) کقنفذ آب صافی بسیار
و ناحیه است بمدینه و باقی نشان
جراحت
(ض) عَرَبَ عَرْباً خورد
(س) عَرِبَ عَرَباً شادمان گردید
و آماسید و ریمناک گشت و
(عَرِبَ الجرح) باقی ماند نشان زخم
بعد به شدن و عَرِبَتْ
معدته تباه گردید و عرب
(النهر) بسیار آب گردید چشمه و کذا
عَرِبَتِ البئر
(مُعْرِب) کمحسن مردم یقال ما بها
مُعْرِبٌ ای احد و خداوند اسپان
تازی گرامی نژاد و آنکه اصیل
باشد مُعْرِبة مؤنث
(اِعْرَاب) آشکار کردن و اصلاح
کردن و پیدا گفتن سخن را و
تاختن اسپ و تیز کردن آن

و بشنیدن آواز شناختن اسپ
را از عربی و هجین و مهارت در
آن و صاحب اسپان تازی شدن
و درست کردن کلام را و فرزند برنگ
عرب شدن مرد را یستعمل مجهولا
و زشت گفتن و باز داشتن از زشت
گفتن از اضداد است و بیعانه دادن
و نکاح با آمیزش بکار ع نمودن و نحو
کردن با زن عروب و سخن عجمی را
عربی گردانیدن
(تَعْرِیب) پاک کردن زبان از غلط
گوی و سخن پیدا گفتن و بریدن
شاخ خرما و نشتر کردن اشاعر ستور را
سپس آن داغ کردن و زشت گفتن
قول یا فعل کسی را و باز گردانیدن بر
آن و از قوم سخن گفتن و حجت
آوردن برای ایشان و تنگ نشین
آب صاف ساد آزمند گشتن گردانیدن
کاو زیاد و راو باتکار باز گردانیدن
یقال عربوا علیه ای ردوا علیه
بالانکار و سخن عجمی را عربی کردن
و کمان عربی ساختن و تباه گردیدن
ذرابت معده و فحش گفتن و سخن
زشت بر زبان راندن و بیعانه دادن
(مُتَعَرِّب) و تازیان در آمده و با نا
بایشان شونده و تازی غیر خالص
و بیابانی شونده
(تَعَرُّب) و بادیه جای گرفتن و
بیابانی شدن و خویشتن را بعرب
مانند کردن و یقال تَعَرَّبَ بعد
هجرته ای صار اعرابیا
(مُسْتَعْرِبَة) غیر عرب در عرب
در آمده و با نا بعرب شونده و تازی

غیر خالص و بیابانی شونده
(اِسْتَعْرَبَتِ البَقَرَة) گشن خواه
شد گاو ماده و نیز (اِسْتِعْرَاب) فحش
گفتن و سخن زشت آوردن

ع ر ب ج

(عُرْبُج) کقنفذ سگ سطبر فربه

ع ر ب د

(عِرْبِدُّ) آن برج مار و زمین
درشت
(عِرْبِید) بالکسر ستمگار جلیس
خود وقت مستی
(عَرْبَدَّ) کقرشب و تکسر الباء
درشت از هر چیزی و خوی و
عادت و مار نر و مارے است که
در و مدد تنزو یا مارے است
خبیث سرخ رنگ و یقال رکبت
عربدة بعنی گذشتم و بچیزی
میل نکردم
(مُعَرْبِد) مبنیا للفاعل و دست
آزار وقت مستی و بدخوی و جنگ
جوی
(عَرْبَدَة) کد حرجة بدخلقی
جنگ جوی

ع ر ب ر ب

(عَرَبْرَب) کسفرجل بمعنی عبرب
است و قیل (عَرَبْرَبِیَّة) بمعنی
عدد عبد بمر و گذشت

ع ر ب س

(عِرْبِس) گزبرج پشته بلند
هموار از زمین سهل و نرم جهت
فرود آمدن آخر شبها
عَرْبَسِیس بفتح العین و قد تکسر
اوهو وهم مثله

ع ر ب ض

(عربض) کدرہم شیر گران جسم تندار
(عِرَابض) کعلابط درشت واستوار
(عِرْبَاض) کقرطاس درشت وتوانا واستوار از مردم وشتر وشیر گران وبزرگ جثه پهن سینه عربض کقمطر مثله فی الکل وکلید آن کرا پس وا چسپانند وعِرْبَاض بن ساریه عِرْبَاض کندی صحابیان اند
ونیز عِرَیض کقمطر پهن از هرچه باشد

ع ر ب ن

(عربون) کعصفور ربون عَرْبُون کحلزون وعربان کقربان مثله وندکورست درع ر ب وقد نهی وعن بیع العربان هو ان یشتری ویدفع شیئاً علی انه ان مضی البیع حسب من الثمن والاکان للبائع
(عَرْبَنَه) ربون دادن

ع ر ت

(عَرَّات) کشداد درخشنده ازنده وجنبنده از نیزه وبرق
(ن ض س) عَرَتَ الرُّمْحُ عرتاً سخت گردید نیزه وجنبید وازنبید ودرخشید وعَرَتَ اَنْفُه کذلك
وعَرَتَ اَنْفَه مالید بینی وی را

ع ر ت ب

(عَرْتَبَه) کدرهم جنبیدن یا نوک بینی یا گوشت بلاکمین یا جانب تیزی بینی

ع ر ت م

(عرتمه) نوک بینی وما بین بینی ولب یا کرلب بالاکمین عرتمة مثله فی الکل ویقال فعله علی عَرْتَمَتِه ای علی رغم انفه

ع ر ت ن

(عَرْتَن) کجعفر وبالتحریك وتضم التاء گیاهی است که بدان دباغت کنند اصله عَرَنْتُن کقرنفل وکجحنفل ابیلت تا وه او حذفت منه النون وترك علی حاله عَرْتُون کزرجون مثله
(عُرَيْتِنَات) بالضم موضعی است
(اَدِيمٌ مُعَرْتَنٌ) پوست پیراسته بگیاه عرتن

ع ر ث

(عرث) بالفتح برکندن ومالیدن وبرکنده شدن والفصل من نصر

ع ر ج

(عَرْج) بالفتح شهریست به یمن ووادی است در حجاز که نخلستان بسیار دارد وموضعی است در بلاد هذیل ومنزلی است براه که از آن منزل است عبدالله بن عمرو بن عثمان العرجی شاعر، وگله شتران مقدار هشتاد عدد یا از هشتاد تا نود یا کله صد وپنجاه شتر واندک بالای آن یا از پانصد تا یک هزار ویکسر اعراج وعروج جمع
(عَرْج) بالضم معرفة ممنوعة کفار جعلوها بمنزلة القبیلة ونام جاهلی از محدثان
(عُرْجَة) بالضم توقف وتعویق یقال مالی علیه عرجة ای توقف
(عَرَج) محرکة غروب شدن آفتاب یا میل کردن آن سوی مغرب وما اشد عَرَجَه چه لنگ است ولا یقال ما اعرجه فی التعجب لان ما کان لوناً اوخلقةً فی الجسد لا یقال منه ما افعله الامع اشدّ
(عَرْجَ) ککتف شتر که کمتر کج اندازد (امرٌ عَرِيجٌ) کامیر کار ناستوار
(عَرِيجَة) کسفینة چه بشیرین کرنیم
(عُرَاج) کغراب معرفة ممنوعة کفار جعلوها بمنزلة القبیلة
(عراجة) کثمامة نام مردے
(عَارِج) پوشیده وغائب
اَعْرَج سخت لنگ عُرْجٌ وعُرْجَان بضمتها جمع وزغ والحارث الاعرج ملکی است از ملوک غسان ونیز اَعْرَج لقب عبدالرحمن بن هرمز تابعی صاحب ابوهریره، وحمید اعرج بن قیس مولی آل زبیر وقاری اهل مکه است
وبنو الاعرج قبیله است
(عرجاء) کصحرا رکفتار
وذو عرجاء پشته است بزمین مزینه
وبنو العوجاء حی است از تمیم
(عُرَيْجَاء) بالضم وفتح الراء ممدوداً نیمروز و برآب آمدن شتران روزی در نیمروز وروزی در پگاه وتیز در رهرو زیک بار بجورون ومعرفة موضعی است
(عَرَجَان) بالتحریك لنگان رفتگی
(عَرْهَجٌ) بالتحریك نام حمیر بن سبا
(اُعَيْرِج) مصغراً ماری است خبیث که رقیه پذیرد ومانند افعی بر جهد قال اللیث لا یونث
اُعَيْرِجَات جمع
مِعْرَاج نردبان ومصعد مِعْرَاج بکسر المیم وفتحها مثله ومنه لیلة المعراج معارج ومعاریج جمع
راه معراج بالفتح مثله
(ن) عَرَجَ عُرُوجاً ومَعْرَجاً بالفتح بلند گردید وبرآمد ورسید وپای او پس لنکید واگر لنگی خلقی باشد از سمع آید ومصدرش عرج بالتحریك یا در غیر خلقی بهر سه حرکت در عین کلمه گویند اَعْرَجَ فلاناً اِعْرَاجاً داد او را گله شتران، ونیز اِعْرَاج مالك شتران لنگان گردیدن وبوقت غروب درآمدن ولنگ گردانیدن ومنه اَعْرَجَهُ الله دعای بد است
ثوبٌ مُعَرَّجٌ کمعظم جامه خط دار در پیچیده گی (تَعْرِيج) خمانیدن وبر پایه داشتن وبند کردن مطیه در خانه وخبر آن بعدی لعلی وبوقت غروب درآمدن ومیل کردن وتوقف نمودن
(تَعَرُّج) بند نمودن چهارپایه را در خانه حیوان ولنگ شدن نما
(تَعَارُج) لنگان رفتن
(مُنْعَرَج) مبنیا للمفعول خمیده وخم وادی بهمه است حبیب
(اِنْعِرَاج) خمیدن آفتاب بسوی مغرب میل کردن یقال همّت الشمس بعرج ای بغیب
(اِعْرَنْجَم) کوشش نمود در کار

ع ر ج د

(عَرْجَدَة) نام مردی

(عَرْجَدْ) کلہ شاخ کج نخل عرجد کطرطب مثله

(عُرْجُود) کزنبور شاخ کژ نخل و اول آنچه که از انگور بر آید مانند آن ژخ

ع رج ف

(عُرْجُوف) کعصفور شتر ماده درشت تندار

ع رج ل

(عَرْجَلَة) بالفتح گله اسپان وگلۀ بزو گروه پیادگان روان

(عُرْجُول) کبرزدان گروه

ع رج م

(عُرْجُوم) کعصفور شتر ماده درشت استوار اندام

(اِعْرِنْجَام) تباه گردیدن

ع رج ن

(عُرْجُون) کزنبور خوشه خرما یا خوشه خرما که خشک و کج گردد یا بن آن یا چوب خوشه خرما وگیاهی است شبیه بسماروغ سپید یا نوعی از سماروغ عراجین جمع و درخت کژ شده و شاخهاے بریده ازوی ومنه قوله تعالی حَتّٰی عَادَ کَالْعُرْجُوْنِ الْقَدِیْمِ

(عَرْجَنَ الثَّوْبَ) نگار کرد جامه را بنگار عرجون وعَرْجَنَ فُلَانًا) زد او را بالعرجون والودوطلا نمود آنرا بخون یا بزعفران یا خضاب کرد

ع رد

(عَرْد) بالفتح سخت ودرست وایستاده و برپا شونده وخر که ایستاده وبن وبیخ گردن

(عَرْدَة) بالفتح موضعی است

(عَرَدَات) محرکة وادی است مر بجیله را

(عَرِد) ککتف سخت عُرُد کعتل مثله

(عُرْدَة) کهمزة آبی است مر بنی صخر را یا پشته است وبیران آبی

(عَرِید) کامیر دور وخوی

(عَرَاد) کسحاب گیاه سطبر ودرشت وگیاهی است

(عَرَادَة) کسحابة ملخ ماده وحال یقال هو فی عَرَادَة خیر واسپان اند مر ابی دواد ایادی وربیع بن زیاد کلبی وکَحْلَبَة عرنی راو نام مردی که جریر هجو او کرده ونام اسپی

(عَارِد) بر آینده وبر کنار دیکسو شونده ومنه قول حجل مولی بنی قزارة تراشنون راسه العوارد ای منتبذاةً بعضها من بعض او المراد الغلظة

(عَرَّاد) کشداد اسپ ماغر بن مجالد وجد والد احمد بن موسی محدث

(عَرَّادَة) ککنانة آله جنگ خرد تر از منجنیق ودهی است قریب نصیبین

(عِرْدَاد) بالکسر پیل ودولا ور و سخت وچوبی است بزرگ که بدان اسپ وشتر را بندند

(عُرُنْد) بالضم درشت ودرست یقال وتر عُرُنْد لا نظیر له فی الکلام الا تُرُنْج عُرُنْدُد) کسفرجل سخت درشت

(عُرُنْد) بضمتین وتشدید الراء قلعه است بصنعای یمن

(ن) عَرَدَ النَّبْتُ عُرُوْدًا روئید گیاه و بلند گردید وکذا عرد الناب وغیره وعَرَدَ الْحَجَرَ دور انداخت آنرا

(س) عَرِدَ عَرَدًا گریخت عَرَّدَ السَّهْمَ فِی الرَّمِیَّةِ تَعْرِیْدًا وگذاشت تیر از شکار عَرَّدَ فُلَانٌ گذاشت راه را وعَرَّدَ النَّجْمُ بلند شد ستاره ونیز نزدیک غروب رسید بعد در آمدن درمیانه آسمان ونیز تَعْرِیْد گریختن

ع رد س

(عَرَادِیْس) علی الجمع هر محل اجتماع دو استخوان مردم وجز آن جَمَلٌ عَرَنْدَس کسفرجل شتر سخت وتوانا وناقة عَرَنْدَس وعَرَنْدَسَةٌ ایضًا مثله وتوجبه بسیار آب وشیر بیشه

(عَرْدَسَ عَرْدَسَةً) بر زمین افگند او را

ع رد ل

(عَرْدَل) کجعفر سخت درشت و دراز قامت عَرْدَلِی کسندلی مثله

(عَرْدَلَة) کدحرجة سستی و فرو هشتگی در رفتار

ع رد م

(عَرْدَم) کجعفر سطبر تمام اندام درشت کم گوشت وسخت از هر چیزی و گردن

(عَرْدَمَة) سختی و درشتی

(عِرْدَام) بالکسر شاخی که از آن خوشها باشد وشاخ بزرگ که بر آن شاخهاے ریزه باشد

(عُرْدُمَان) بضم العین والدال درشت سخت اندام بدخوی یا سطبر گردن

ع رر

(عَرّ) بالفتح کر عُرّ و عرة بضمهما مثله او بالفتح الجرب بالضم قروح فی اعناق الابل والفصلان قال النابغة حلتنی ذنب امرأ وترکته کذا العر یکوی غیره وهو راتع و بروی المعر وبیماریست که از آن پشم گوسپند وشتر بر افتد وطفل که زود از شیر باز داشته یا عام است

(عَرَّة) بالفتح سختی حرب وکارزار و خوی زشت ودختر که زود آن را از غیر باز دارند

(عُرّ) بالضم نام کوه عدن وکودک وبچال مرغ

(عُرَّة) بالضم پشک وسرگین گوسپند وپلیدی شتر ومرغ پرنده و پلیدی مردم وپیه کوهان وگناه وانکه سبب عیب وزشتی قوم باشد و یقال فُلَان عُرَّةٌ ای نجس و دختر خرد سال

(عَرَر) محرکة خردی کوهان یا کمی یا تنگی آن

(عَرّ) گر وخارش

(عَرَار) کسحاب هر چیزی که بسوی چیزے باز گردد وزنان که هوا الغبیر زانید و درختی است خوشبوی یا آن

ج ۳

کردن در خصومت و درخطیت وگرفته و ترنجیده شدن
(مُعَازَزَة) بهمدیگر ستیهیدن و دره دو دریک جانب بودن و غلاب کردن و باهم خشم گرفتن و گرفته و ترنجیده گردیدن
(تَعَزَّزَ عَلَیْه) سخت و دشوار گردید بر آن
(تَعَازُز) منقبض و ترنجیده شدن
(اِسْتِعْزَاز) دشوار گردیدن و درشت شدن و سخت گشتن و گرفته و ترنجیده گردیدن

ع ر ز ب

(عَزْزَب) کجعفر وازدب درشت و سخت و توانا و درست ◦ وضحاک بن عبد الرحمن بن (عَزْزَب) کجعفر تابعی است

ع ر ز ل

(عِرْزَال) کقرطاس خوابگاه شیر وجائی خواب پالیزبان در پالیز بر سر درخت و جز آن از ترس درندگان وگرد آورده شیر در جای باش خویش جهت بچگان مانند آشیانه مرغ دهاتی مانند گوشت و چیزی است مانند جوال و خانه خرد است که وقت کارزار در جنگ گاه جهت پادشاه سازند و خانه مربع که بر سر شاخ درخت کنند و سوراخ مار و چیزی است مانند درخت و دوکان و گروه مردم دیگران و جز و خوار و بهم پیوسته شدن و امریکه بدان مردم را اختیار نمایند و خاص کنند و گرد آورده صیاد در کاره از صید قد بد و جز آن

(قومٌ عَرَازِیْلُ) گروه متفق و هم مشرب در دزدی

ع ر ز م

(عَرْزَم) کجعفر چیزے گرد و سخت
علم است ◦ ومنه جبانة عَرْزَم منسوب به کوفه که فرود آمده آن عبد الملک بن میسرة عَرْزَمی و شیر بیشه
(عُرْزُوم) افسرزیم مار در ...
(عِرْزَام) کقرشب شیر بیشه
(عَرَازِم) بالفتح وعِرْزَام بالکسر مثل (اِعْرِنْزَام) گرد آمدن و ترنجیده شدن

ع ر س

(عَرْس) بالفتح ستونے است در میانه خیمه و رسن و شتر بچه خرد سال و بیضم و دیواری که میان دو دیوار خانه سرمائی نهند و نهایت ... مانند مُسَقَّف سازند تا آن خانه گرم تر شود و نشاسی بچه گویند
اَعْرَاس جمع
(عِرْس) بالکسر زن باشوی و مرد بازن و شیر ماده یا نر اَعْرَاس جمع ◦ و ربما سمی الذکر والانثی عِرْسَیْن ◦ وابن عرس ماسوکه خرد گوش و برگردیده پلک باشد کو یا که گوشش از بیخ بریده است بنات عِرْس جمع هکذا یجمع للذکر والانثی وحکی الاخفش بنی عِرْس
(عِرْسِی) بالکسر منسوب است
(عُرُس) بالضم و بضمتین مهمانے عروسی مؤنث است اعراس و عُرُسَات جمع

(عَرِس) کتف سرگشته و شیر بیشه و لازم گیرنده چیزے و ترسنده
(عِرَاس) ککتاب رسنے که بدان کردن شتر را به بازوی وی بند ند
(عَرُوس) بالفتح مرد و زن نوخاسته یکدیگر را ◦ و فی المثل کاد العروس ان یکون امیرا ◦ العروس عُرُس ککتب و عَرَائِس جمع یقال هُم عُرُس وهُنّ عَرَائِس و قلعه است بیمن ◦ و قولهم لا عِطْر بعد عروس اصله ان اسماء بنت عبد الله العذریة اسم زوجها عروس ومات عنها فتزوجها رجل اعسر ابخر بخیل دمیم فلما اراد ان یظعن بها قالت لو اذنت لی رثیت ابن عمی فقال افعلی فقالت ◦ ابکیک یا عروس ◦ یا اسدا عند البأس ◦ مع اشیاء لیس یعلمها الناس ◦ قال وما تلک الاشیاء ◦ قالت کان عن الهمة غیر نعاس ◦ ویعمل السیف صبیحات البأس ◦ ثم قالت یا عروس الاغر الازهر ◦ الطیب الخیم الکریم المحضر ◦ مع اشیاء له لا تذکر ◦ قال ◦ ما تلک الاشیاء قالت کان عیوفا للخنا والمنکر ◦ طیب النکهة غیر ابخر ایسر غیر اعسر ◦ فعرف الزوج انها تعرض به فلما رحل بها قال ضمی الیک عطرک وقد نظر الی قشوة عطرها مطروحة فقالت لا عطر بعد عروس ◦ وتزوج رجل امرأة فهدیت الیه فوجدها تفلة فقال این عطرک فقالت خبأته فقال لا مخبأ لعطر بعد عروس وابن

مثل و رحق شخصے گویند که اخباس خوب و نیکو از وے پوشیدن نباید
(وعروسین) قلعه است بیمن ◦
(وادی العروس) موضعی است نزدیک مدینه ◦ وذات العرائس موضعی است
(عُرَسَاء) کشهدا موضعی است
(عَرَّاس) کشداد شتر بچه فروش
(عِرِّیس) کسکیت خوابگاه شیر
(عِرِّیسَة) مثله
(مِعْرَس) کمنبر شتربان ماهر در شتربانی که بداند وقت نشاط و فرود آید وقت سستی
(ن) عَرَسَ البَعِیْرَ عَرْسًا بست کردن شتر را با بازو سے وے
وعَرَسَ عَنِّی برگشت از من
وعَرَسَ عُرُسًا بالضم و بضمتین کاسید ◦ ونیز عَرْس بالفتح پائیدن و پیوسته بودن در شادمانے
(س) عَرِسَ عَرَسًا محرکة متحیر و سرگشته گردید ◦ وعَرِسَ عَلَی مَا عِنْدَه باز داشت از آن ◦ ونیز عَرِسَ تکبر نمودن و فیریدن و بیخود شدن و وحشت داشتن و ملازم چیزے بودن یقال عَرِسَ بِه
(مُعَرَّس) کمکرم فرود آمدنگاه در آخر شب
(اَعْرَسَ اِعْرَاسًا) مهمانی عروسی نمود و سور کرد ◦ واَعْرَسَ بِاَهْلِه آورد زن را در خانه خود و خلوت نمود ◦ واَعْرَسَ القَوْم فرود آمدند در آخر شب

جہت استراحت * ونیز اِعْرَاس
جماع نمودن و لازم گرفتن
چیزے را
(مُعَرِّس) کمحدث فرود شده
عروس که شتر بچه باشد
(مُعَرَّس) کمعظم فرود آمدنگاه
در آخر شب * و بیتٌ مُعَرَّس)
خانه با بچه
(تَعْرِیس) در آخر شب فرود
آمدن * نقلاً اکثر بخلاف
اعراس * ولیلة التعریس
شبے که آن حضرت صلی الله علیه
وسلم در آن بخواب رفتند
(تَعَرَّسَ لِامْرَأَتِهِ) دوستی کرد
با زن و فریفته گشت بروے
(اِعْتِرَاس) پراگنده شدن
وبعدی بعن

ع رش

(عَرْش) بالفتح تخت و سریر
بادشاه و تخت رب العالمین که
تعریفش کرده نشود یا یاقوت
سرخ است که از نور خدای تعالی
می درخشد و جاه و قوام امر و منه
ثلّ عرشه ای وهی امره و ذهب
عزه * و رکن چیزے و سقف خانه
و خیمه و سایه بان و بر پوشش
که سایه بر افکند و خانه کم *
و منه ان ابن عمر کان یقطع
التلبیة اذا نظر الی عروش
مکه عُرُوش بالضم و
عُرُش ککتب و اَعْرَاش
و عِرَشَة کعنبة جمع *
و ریئس و مدبر قوم و کنگ * و
عَرْشُ السِّمَاك چهار ستاره
خرد پایین عوا و عجز اسد
و عجازه * قیل و منه اهتز العرش
لموت سعد و اهتزازه فرحه
و ملک و چوب که بدان سر چاه آگیر
بعد بر آوردن از سنگ باندازه قد
مردم و طاقت پاسے و سایه بان از
نے ساخته و چوبیکه بر آن آبکش
ایستاده شود و آشیانه مرغ
(عُرْش) بالضم گوشت پاره دراز
در یک سوے گردن یا در بن گردن
یا جاے شیشه حجامت یا استخوان
نزدیک حلق که زبان را بر پا دارد
و هما عُرْشَان * و موی پایین
یال اسپ و گوش و فتره و سطبر
بزرگ سینه گویا بالاے سینه اش
تخت انداخته شده و کمعظمه یا
سرا لے پیشین آن و بالفتح او
بالفتح نه و بالضم بیو تها دا مابین که
پشت پاے و انگشتان پاے
و بفتح عِرَشَة کعنبة و اَعْرَاش
جمع
(عَرِیش) کامیر کرا به و داو تیج
رز و خانه از چوب و یز ساخته و
کاره عُرُش ککتب جمع و منه قیل
لبیوت مکة العُرُش لانها
عیدان تنصب و یظلل علیها
و فی حدیث سعد تمتعنا مع رسول الله
السلام و فلان کافر بالعرش یعنی بیوت مکه
عائب تعیم بمکة و یشیری است
از اخاں معه که بیران شده و بهلن
چهار پایه یخ در رخت خرما از یک سنج
و بر پوشش که سایه افکند و سایه بان * و
(مَعْرُوش) ... که بر گیر از درخت و نحو
آن (مُعْتَرِق الجَنْب)
شتر بزرگ پهلو
(ض ن) عَرَشَ عَرْشًا) ساختن
را از چوب * و عَرَشَ الکَلْبُ)
صید رسیدن نتوانست سگ از تعوے
کردن * و عَرِشَ الرَّجُلُ) گشته
گردید و متحیر شد * و عَرَشَ البَیْتَ)
بنا کرد خانه را * و عَرَشَ الکَرْمَ
عَرْشًا و عُرُوشًا) داو تیج بست
رز را * و عَرَشَ البِئْرَ) گرد گرفت
چاه را بقدر یک قامت زیرین
از سنگ و تمامه بالایین از چوب *
و عَرَشَ فُلَانًا) زد وی را عرش
کردن و عَرَشَ بِالْمَکَانِ)
اقامت نمود * عُرِشَ الوُفُودُ)
مجبولا پیوسته افروخته ماند
هیزم
(س) عَرِشَ الرَّجُلُ عَرْشًا)
بالفتح و التحریک سرگشته گشت و
متحیر گردید * و عَرِشَ بِغَرِیمِهِ)
سخت گرفت وے را * و عَرِشَ)
عَنِّی) برگشت از من * و عَرِشَ
عَلَیَّ مَا عِنْدَ فُلَانٍ) قوی گردید
بر چیزے که نزد او بود
(عَرُوشُ الدَّابَّةِ عَرُوشَةً)
سوار گردید بر ستور
(اِعْرَاش) عریش ساختن
(عَرَّشَ الحِمَارُ بِرَاسِهِ تَعْرِیشًا)
حمله کرد خرس بر داشت سر را
و کشاد دهن را * و عَرَّشَ
البَیْتَ) ساخت سقف خانه را
* و عَرَّشَ الاَمْرُ) درنگ نمود
در کار * و نیز تَعْرِیش) بنا ساختن
از چوب و داو تیج بستن رز را و
پیوسته افروخته ماندن هیزم
(تَعَرَّشَ بِالْبَلَدِ) پاینده و ثابت
ورزیده * و تَعَرَّشَ بِالاَمْرِ)
لازم کار گشت *
(اعْتَرَشَ الْعِنَبُ) بر شد تاک
بر داو تیج * و اعترش فلان)
عریش ساخت * و اِعْتَرَشَ
الدَّابَّةَ) سوار شد بر آن
(تَعَرْمُش) متعلق کاری شدن
و بر ستور سوار گردیدن
(اعْرَوَّشَ الدَّابَّةَ اِعْرِوَّاشًا)
سوار گردید

ع رص

(عَرْص) بالفتح برق پراگنده و
مضطرب و درخشنده (عَرِص) کتف
مثاله و تیر که بر آن چوبهای کوچک
انداخته خانه را سقف کنند و قیل
بالسین
(عَرْصَة) گشادگی میان سراے
که در آن بنا نباشد. و بقال عرصة الدار
وسطها و زمین سرای حکاوه عِرَاص
بالکسر عَرَصَات و اَعْرَاص جمع و
عَرْصَةُ الکُبْرٰی و عَرْصَةُ الصُّغْرٰی
دو فضای است بعقیق مدینه
(عَرُوص) کصبور ناقه که عرقش
بوے خوش دارد
(عَرَّاص) کشداد ابر با رعد و
برق و ابر بسیار درخش پراگنده و
مضطرب و نیز لرزان شمشیر لرزان
(ض) عَرَصَتِ السَّمَاءُ عَرْصًا)
بالفتح پیوسته با درخش و رعد ماند

هوا * و عَرَصَ البَعِيرُ) مضطرب گردید شتر * و نیز عَرْص) بستن کردن شتر سا به بندی آن و الحَدِّ ثُوِّنَ يَلْحَنُونَ فَيُعْجِمُونَ الصَّادَ (س) عَرِصَ البَرْقُ عَرَصًا) محرکة پراگنده درخشید برق * و نیز عَرَص) نشاط و شادمانی نمودن و بوی نم گرفتن خانه و گیاه

(اِعْرَاص) پراگنده و مضطرب گردیدن شتران

(لَحْمٌ مُعَرَّصٌ) کمعظم گوشت که در صحن سرای افگنده جهت خشک شدن یا گوشت پاره پاره کرده یا گوشت بر خدر ک افگنده با خاکستر آلوده نیک نپخته

(بَعِيرٌ مُعَرَّصٌ) شتر که پشت خماند و سر فرو نیازد و یقال عَرَّصَ البَعِيرُ إِذَا ذَلَّ ظَهْرُهُ لَا رَأْسُهُ

(تَعْرِيص) تیر بر خانه نهادن تا سقف سازند

(تَعَرُّص) اقامت نمودن بجای

(اِعْتِرَاص) باختن و فسوس نمودن و بریدن پوست و جستن آن

ع رص ف

(عَرْصَف) بجعفر گیاهی است یونانی مانند ماقیطوس که درفش با آب عسل چهل روز نوشیدن دافع یرقان (عُرْصُوف) بالضم دو چوب که در دو چوب دان داخل نمایند (عِرْصَاف الأَكَاف) بالکسر چوبک میان دو چوب مقدم بسته شود * عُرْصُوف و عُصْفُور بضمهما مثله * و نیز عِرْصَاف) تازیانه از پی وپی دراز یا یک توک از پی و تسمه و میخ رحل که بهر جنوبالان تنند و آن چهار تا باشد بر سر هر جنو دو تا

(عَرَاصِيف) جمع و یا دو چوب که میان واسطه و آخره رحل بهم پیوسته است بسته شود * و عَرَاصِيفُ سَنَامِ البَعِيرِ) اطراف مهره پشت شتر * و عِرْصَافُ العُرْطُوم) استخوانهای دو تا اندعلی بینی

(عَرْصَفَة تَعَرْصُفًا) کشیمه برادر دو پاره نمود آنرا

ع رص م

(عَرْصَم) بجعفر بسیار خورنده و خرم و شادمان

(عِرْصَم) کقرشب نزار و نرم تن و توانا درشت گوشت از اضداد است * و نیز بیشه عِرْصَام بالکسر و عُرَاصِم کعلابط مثله

(عُرْصُوم) کعصفور زفت ناکس

ع رض

(عَرْض) بالفتح پهنا خلاف طول و متاع درخت و یحرک عن القرار و بهر چیز جز زر و سیم عُرُوض جمع * و کوه یا روی کوه یا کرانه آن یا جایی که از آن بر کوه بر آیند و ملخ بسیار کوهی است بفارس و فراخی و وادی و لشکر أَعْرَاض جمع * و منه و ما هو الا عَرْض مِنَ الأَعْرَاض و بکسر و ساعتی از شب و ابر یا ابر که کرانه آسمان را فراگیرد و قصد و همت بضم و بالفتح روستا أَعْرَاض جمع * و منه أَعْرَاضُ الحِجَاز روستاهای آن * و أَعْرَاضُ النَّجْل سرشاخهای درخت

(عُرْض) بالضم شهرستانیست بشام و دو سوی کوه و بن آن و کرانه و سو و طرف و میانه جوی و دریا و میانه هر چیزی و حیث بهتر و بزرگ و مردم بزرگ و شریف و بفتح و رخسار شمشیر و هر دو جانب گردن و نوعی از رفتار که نسبت اسپ نیکو و نسبت شتر بد * و یقال هو من عُرْضِ النَّاس) یعنی آواز عامه مردم * و نَاقَة عُرْضُ أَسْفَار) شتر ماده توانا بر سیر * و عُرْضُ هٰذَا البَعِيرِ السَّفَرُ وَ الحَجَرُ) یعنی هر قصد * و یقال کل الجبن عُرْضًا و بفتح یعنی و پیش آمد بخر از هر که یابی و بخور آن را و مپرس از سازنده آن * و نَظَرَ إِلَيْهِ عَنْ عُرْضٍ) یعنی نگریست از گوشه چشم * و یقال هم یضربون النَّاس عَنْ عُرْضٍ) یعنی می زنند و باک و اندیشه ندارند که کرا زنند و چگونه زنند * و اضرب به عُرْضَ الحَائِط) یعنی بر پهنای دیوار یا وسط آن و بمعنی جانب عراض بالکسر جمع

(عُرْضَة) بالضم آهنگ و قوت و همت و بندی است در کشتی گیری یقال له عُرْضَة يَصْرَعُ بِهَا النَّاس * هُوَ عُرْضَةٌ لَه أَي قِرْنٌ لَه * و فُلَانَة عُرْضَةٌ لِلزَّوْج) یعنی قوی و توانا است بر وی * نَاقَة عُرْضَةٌ لِلحِجَارَة کذلک * و هو عُرْضَةٌ لِذَلِك) ای یعترض له دون غیره او مقرن له قوی علیه * و هو عُرْضَةٌ لِلنَّاس) یعنی پیوسته بد گوی او می کنند * و جَعَلْتُه عُرْضَةً لِكَذَا) یعنی آماده و برپا کردم آنرا برای کاری * و لا تجعلوا الله عُرْضَةً لأیمانکم ای ما نعا و معترضا بینکم و بین ما یقربکم الی الله ان تبروا و تتقوا و العرضة الاعتراض فی الخیر و الشر ای لا تعترضوا بالیمین فی کل ساعة ان لا تبروا و لا تتقوا و لا تصلحوا و الحلف فی الحق و الباطل

(عِرْض) بالکسر اندام و هر عضو که از آن خوی آید و منه الحدیث فی ذکر اهل الجنة لا یبولون و لا یتغوطون انما هو عرق یجری من اعراضهم مثل المسک * بوی اندام خوش یا ناخوش و نفس و ذات چیزی و ناموس آبروی مرد که از نقصان در خشم نگاه دارد آنرا یا آبرو خواه در نفس مرد باشد یا در آباء و اجداد و یا در تبعه و لاحقه یا جایی مدح و ذم از وی یا آنچه بدان فخر کنند از حسب و شرف و گاهی از آن آبا و اجداد مراد گیرند و طبیعت و خوی محمود و پوست و لشکر و بفتح دره و باره که در آن دهها و آبها باشد یا نخلستانی است در یمامه و مزارع است در حوالی مسجد قبلتین و دو وادی است بمدینه و شوره گیاه و اراک و گیاه تلخ شوره مزه و کرانه وادی و شهر و نواح هر دو و ابر بزرگ و ملخ بسیار که باعل و ناچیز فریبد مردم را

(عِرْضَة) بالتاء مؤنث

(عَرَض) محرکة آنچه لاحق گردد مردم را از بیماری و جز آن و گرند و مال نیشا

یقال الدنیا عَرَضٌ حاضِرٌ یاکُلُ مِنها البَرُّ والفاجر و مال اندک باشد یا بسیار و غنیمت و لشکر و آن و چیزی که پیوسته نباشد اسم است آنرا و هرچه قایم بچیزے دیگر باشد در اصطلاح منطقیان و نیز (عَرَض) بفتحتین سیدن چیزی را در آهنگ بهوا و عشق کسی در آویخته شدن یقال عُلِّقَهَا عَرَضًا اے اعترضت ولی فهویتها و اصابه سهم عَرَضٍ علی الاضافة و کذا حَجَرُ عَرَضٍ یعنے تیر یا سنگ که یکدیگری انداخته باشند و بروی آید (عُرُض) بضمتین گوشه چشم یقال نظر الیه من عُرُضٍ ای من جانب و کرانه و ناحیه

(عَرَضی) بالضم منسوبا آنکه از ابریشم و ثیاب متواند و شتر که در رفتار سرکشی کند بدان جهت که ریاضتش کامل نشده و یقال بعیرٌ عُرَضِیٌّ و ناقةٌ عُرَضِیَّةٌ ای صعبة قیل فیه عُرَضِیَّةٌ یعنی بی باکی و سختی و سرکشی است

(عَمَارِض) کصاحب مختار داده بیمار یا شکسته آفت رسیده و سفر فیما مردم و یقال فلانٌ خَفِیفُ العَارِضَین یعنے سبک موی در روی و منه ان یقال حزة نقیة العارض یا دندان که در عرض دهن است و هی ما بعد الثنایا و ابر پهنای که زیر آسمان بود و منه عارضٌ الیمامة و هرچه پیش آید تراز بیرو و جزان و صفحه گردن و هر دو طرف روی

و هر دو جانب دهن و لغز بسیار و عطا (عَارِضُ الجُنْدِ) سالار لشکر (عَارِضَة) صفور خسار و حاجت و حادثه و ناقه بیمار و آفت رسیده که بکشند و منه بنو فلان لا یاکلون الا العوارض یعیبونهم بذلك و دندان یا دندان که در عرض دهن است عوارض جمع و چیزے که پیش آید ترا و چوب بالای در که در بران گردد و کرانه و پشتیبان در و بالار (وعَارِضَةٌ من الوجه) آنچه آشکار گردد وقت خنده از روے و نیز عَارِضَة زبان آوری و تیز زبانی و چستی و چابکی و دلیرے و رسائی در امور و دقت و قدرت بر سخن و جز آن

اعراض کتاب داغی است یا خطی است پهنا در ران شتر یا داغ بر پهنا سے سرین ستور و یقال بعیرٌ و عراض یعارض الشجر ذا الشوك بفیه و آهنی سنکه بیم و شته را بدان داغ کنند تا اثر وی شناخته شود و کرانه و عِرَاض اتحلیفیه معظم و معتبر آن (اِعْرَاض) کغراب پهنا و درازطان و آنچه اهل فرستند آنچه که خور ر بارکن ول پیش کنند تا دخواه بار او رغبت نماید (عُرْضَنَة) بالضم راه کرد و از طعام و جز آن و طوا بار و قوس عُرْضَنَة کمان پهنا ده (عَرَضی) ابالقاسم والقصیر نوعی از جامه و بعض مراتش سرای و

خانه لغت عراقی است (عَرُوض) کصبور مکة و مدینة حرسهما الله تعالی و حوالی هر دو و مختار داده ریاضت نایافته و میزان شعر لانه یظهر به المتزن من المنکسر او لانها ناحیةٌ من العلوم او لانها صَعْبَةٌ او لِاَنَّ الشِّعْرَ یُعْرَضُ عَلَیْه او لانه اَلْهَمَهَا الخلیل بمکة و بونث و جزو آخر مصراع اول از شعر اسم است آن را سالم باشد تا متغیر و مونث پید آ عَارِیض جمع و هو جمع علی غیر قیاس کانه جمع اعْرِیض اعارض کذلك و کرانه و گوشه و راه در کوه و مضمون کلام یقال عرفتُ فی عَرُوضِ کلامه ای فی معناه و نحواه و جایکه پیش آید کسی را وقت رفتن و بسیار از چیزے و ابر و طعام و گوسپند و شتر که خار خورد از بی علفی یا عمار است و اسپ قره اسدی و حاجت و یقال هو ربوض بلا عروض ای بلا حاجة عَرَضَت له عَرِیض کامیر پهنا و بزغاله که جهت کشتی در بانگ و حرکت آمده یا بعرض کنج دهن گیاه را تناول نماید عرضان بالکسر والضم جمع و رجلٌ عَرِیضُ البِطَان مرد توانگر و نیز عَرِیض حضی از گوسپند و دُعَاءٌ عَرِیضٌ دعاے بسیار (عریض) کزبیر وادی است بمدینه و در آن شتران اهل مدینه باشند

(عُرَیْض) کسکیت کسی که شر و فساد پیش آرد مردم را و آنکه کاسبی نامکره کند و در پی باطل رود

(عوارض) بالضم کوهی است بلاد طی و در آن است قبر حاتم طائی (ناقةٌ عِرَضْنَةٌ) کسبحله شتر ماده که رونده بنشاط و یقال هو یمشی العِرَضْنَةَ یعنی از نشاط سرکشی میکند در رفتار و نظر الیه عِرَضْنَةً ای بموخر عینیه (عِرَضْنَی) بالکسر و فتح الراء مقصورًا سرکشی و یقال هو یمشی العِرَضْنَی یعنی در رفتار آن سرکشی و اعتراض است از نشاط و یقال نظر الیه عِرَضْنَی یعنی نگریست بدنبال چشم و یقال فی تصغیر العِرَضْنَی عُرَیْضِنٌ تثبت النون لانها ملحقة و تحذف الیاء لانها غیر ملحقة (عِرَضْنَی) کز مکی شادمال (مِعْرَض) کمنبر جامه که پرده کنیز فروختنی را بدان عرضه کنند (مِعْرَاض) کمحراب تیری پرکه هر دو طرف باریک و میان ستبر باشد و بپهن رسد نه طرف تیزے آن و مضمون کلام (ض) عَرَضَ لَهُ کذا پیدا و آشکار گردید او را و عَرَضَ الشیءَ لَهُ پیدا و ظاهر ساخت و منه قوله تعالی وعرضنا جهنم یومئذ للکافرین عرضًا و عرض علیه نموده او را و پیش کرد و عَرَضَت له الغُول نمایان گردید او را غول و

ج

پیش آمد و عَرَضَتِ النَّاقَةُ، رسید آنرا شکستے و آفتے و عَرَضَتْ لَهُ الحاجَةُ عَرَضًا و عُرُوضًا، پیش آمد او را حاجت عَرَضَ، در آمد عروض را و عَرَضَ لَهُ مِنْ حَقِّهِ ثَوْبًا، جامہ داد او را بعوض حق او و عَرَضَ الفَرَسُ، بیک پہلو گذشت و عَرَضَ الشَّيْءَ رسید بر کنار آن چیز و عَرَضَ بِسِلْعَتِهِ، مبالغہ نمود از متاع خود و عَرَضَ القَوْمَ عَلَى السَّيْفِ کشت قوم را و عَرَضَ عَلَى السَّوْطِ، بتازیانہ زد و عَرَضَ الحَوْضَ والقِرْبَةَ، پر کرد آنرا و عَرَضَتِ الشَّاةُ، بہ بیماری مرد گوسپند و عرض البعير از اطراف واحائے درخت خورد و عَرَضَ عَرْضَهُ، اراده کرد بسوی آن و عَرَضَ الجُنْدَ عَرْضَ عَيْنٍ، پیش کرد لشکر را بر دیدے و نگریست حال آنرا و نیز عَرْض پیش داشتن نامه و نبشته را و عرضه داشتن سخن و جز آن و پیش آمدن ناخوشی و نشان کردن بر سرین ستور و سر و گردن کج نموده رفتن اسپ و زرد دیدن و سقیون شدن و رغبیدن و فروختن یقال عَارَضْتُهُ فَعَرَضْتُهُ و دیوانگی یقال عرض مجهولا و بی بیمارے مردن مردم و پیدا شدن سلعة بالالم و عرضه کردن چیزے را بر کسی بفروختن و فی المثل عَرْضٌ سَابِرِيٌّ و هو ثوب جيد بُسْتَرِي باول عرض و لا يبالغ فيه

(ض ن) عَرَضَ العُودَ عَلَى الإِنَاءِ، برنهاد چوب را بر خنور و کذا عَرَضَ السَّيْفَ عَلَى الفَخِذِ عَرَضَ الرُّمْحَ بکذلك (ك) عَرُضَ عِرَضًا) کعنب و عَرَاضَةً بالفتح پہن گردید (س) عَرِضَتِ الشَّاةُ بس فربہ و پرگوشت شدند از کثرت گیاه و عَرِضَ لَهُ کذا پیدا و آشکار گردید او را و عَرِضَتْ لَهُ الغُولُ، نمایان گردید او را و پیش آمد و عَرِضَتِ النَّاقَةُ، رسید ناشتر را شکستے و آفتی لغتان جیدتان (مُعْرِض) کمحسن آنکه پیش آید هر کرا که قرض دهد یا رزے گرداند از وی که منع کند از قرض گرفتن یا کسی که بی باکانه از هر کس و از هر جانب وام گیرد و ادا نکند منه قول عمر فی الاُسَيْفِع فَادَّانَ مُعْرِضًا وقد مَرَّ فی س ف ع و یقال طَأْ مُعْرِضًا حیث شئت یعنی پا سپر کن هر جا که بخواه باکی نیست و تحقیق اسکانی و قدرتی داری

(اَرْضٌ مُعْرِضَةٌ) زمین گیاه ناک یقال اَرْضٌ مُعْرِضَةٌ اُسْتُعْرِضَتْهَا المال ای فیها نبات يَرْعَاهُ المالُ اذا مَرَّ فیها

(اِعْرَاض) روی بگردانیدن از چیزے و پہنا و دراز رفتن در پہنا در کردن و خصی کردن بزغاله را و بجرم آوردن زن یقال اَعْرَضَتِ المَرْأَةُ بِوَلَدِهَا اِذَا وَلَدَتْهُمْ عِرَاضًا و پیدا شدن چیزے یقال عَرَضْتُ الشَّيْءَ فَاَعْرَضَ ای اظهرته فظهر مثل كَبَبْتُهُ فَاَكَبَّ و هو من النوادر و دست دادن دیکو تی و جز آن در راست ایستادن آهو تیر انداختن شکارے را و عریض و وسیع آوردن

(مُعَرِّض) کمحدث ختنه کننده کودکان و مُعَرِّضُ بن عُلاط و مُعَرِّضُ بن مُعَيْقِيب صحابیان اند یا صواب معیقیب بن معرض است

(مُعَرَّض) کمعظم ستور داغ پہن بر سرین ستور و گوشت نیم پخته

(تَعْرِيض) بکنایه سخن گفتن خلاف تصریح معتا بالباء و باللام و منه المَعَارِيضُ فی الکلام و هی التوریة بالشیء عن الشیء و فی المثل اِنَّ فی المَعَارِيضِ لَمَنْدُوحَةً عَنِ الکذب ای سعة و پہن نمودن چیزے را و فروختن رخت را بعرض و بغیر جنس آن و خوردا نیدن راه آورد و دادن راه آورد را و پیوسته خوردن بزیکساله را و صاحب عارضه و کلام کردیدن و تعمیه نمودن کاتب نوشته و بیان ناکردن و چیزے عرض چیزے ساختن و تمام ناپختن گوشت را و نیم جوشانیدن آنرا و نشان پہن بر چهارپای نمودن و پیش آوردن کسے را بر کارے و قول سمرة من عَرَّضَ عَرَّضْنَا لَهُ و من مَشَى عَلَى الکَلَّاءِ قَذَفْنَاهُ فی النَّهْرِ یعنی هر که دشنام صریح ندهد پیش آییم او را بضرب خفیف و هر که دشنام صریح دهد غذف جاری میکنیم بر او و استعار المشی علی الکلاء فناء السفینة للتصریح والتغریق للحد

(مُعَارِض) شتر ماده که بچه را بوسے کند و شیر ندهد

(ابْنُ المُعَارَضَةِ) تیری نصیب از تیرها ے قمار

(مُعَارَضَة) دور شدن از کسے دیکسو گردیدن و برگشتن و سیر کردن برابر آن و پیشا پیش آمدن کسی را در راه و مقابله کردن کتاب را با کتاب و مدارسته کردن و مکیدن نهار ام رفتن و در راه همراه جنازه گشتن و مکافات کردن بدآنچه دیگرے کند منه المعارضة کَاَنْ عَرَضَ فِعْلَهُ کَعَرْضِ فِعْلِهِ و پیش آوردن ناقه را بفحل جهت گشتی یقال ضرب الفحل الناقة عِرَاضًا ای عرض علیها لیضربها ان اشتهاها و انزل مثله فی الاکل و نیز عِرَاض بعیر شتر که بد پہن یا درخت یا خار معارضه کند یقال جاءت المَرْأَةُ بولد عن عِرَاضٍ و مُعَارَضَةٍ، یعنی فرزند حرام آورد و هو ان یعارض الرجل المرأة فیاتیها حرامًا

(مُذَال بن معترض) شاعری است

اِعْتَرَضَ عَنْ اِمْرَأَتِهِ اِعْتِرَاضًا، آنتی رسیدن زن و را از جن یا از بیماری که مانع از وطی گردید و اِعْتَرَضَ لَهُ بِسَهْمٍ، پیش آمد

او را به تیری پس انداخت بردے وکشت ونیز اِعْتِرَاض سوار شدن بوقت عرض و برپهنا ایستادن چیزے مانند چوب برپهنای جیحے وحائل شدن پیش چیزی و بر کسے در آمدن و چیرے و سرکشی نمودن اسپ بوقت کشیدن و برشتر توسن سوار گردیدن و از میان ناه آغاز کردن کار برا و غیبت وعیب کردن کسے را و یک یک پیش شدن لشکر یقال عَرَضَ لُغَاءِ من الجُنْدَ فاعترضوا وفی الحدیث لاجَلَبَ ولاجنب ولا اعْتِرَاضَ وهو ان یعترض رجل بفرسه فی بعض الغایه فیدخل مع الخیل و بازجستن والاصل فیه ان الطریق اذا اعترض فیه بناء او غیره منع السابلة من سلوکه وچریدن شتر زمین گیاه ناک را وتکلیف نمودن در چیزے

(تَعَرَّضَ لَهُ تَعَرُّضًا) پیش آمد او را ودر پی شد منه تعرضوا لنفحات رحمة الله وتعرض الجمل فی الجبل چپ و راست رفت شتر بکوه از دشواری راه ونیز تعرّض کژ گردیدن و ناحیه و کرانه ظاهر نمودن

(تَعَارُضٌ) خلاف یکدیگر آمدن خبر وجز آن

اُسْتُعْرِضَتِ النَّاقَةُ بالحمل الجهول لا غربه گردید و استعرضهم کشت آنها را الی و بافت کرا سیر یقال استعرض العرب ای سل من شئت منهم عن کذا و کذا ونیز

اِسْتِعْرَاض عرضه کردن خواستن و چریدن ستور زمین با گیاه را ومتهم شدن

ع رط

(عَرُوطٌ) کصبور ناقه که بجز و در درخت و دندان ریخته باشد عُرُطٌ ککتب جمع

(عِرْیَطٌ) کحذیم کژدم اُمُّ عِرِیطٍ و اُمُّ العِرْیَطِ مثله

(ن) عَرَطَتِ النَّاقَةُ الشجرَ) خورد درخت را چند آنکه ریخته شد دندان او عَرَطَ عِرْضَهُ معیوب کرد آبروے وے را از غیبت

(اِعْتِرَاطٌ) معیوب کردن آبروی کسی را بغیبت

ع رط ب

(عَرْطَبَةٌ) رود یا طنبور یا طبل یا طبل حبشی و بضم

ع رط ث

(عَرْطَنِیثَا) بالفتح کد زد بیشا) بیخ درخت بخور مریم

ع رط ج

(عُرْطُوج) کزنبور نام بادشاهی

ع رط ز

(عَرْطَزَ عَرْطَزَةً) یکسو گردید و کناره گزید از قوم لغــة فی عَرْطَسَ

ع رط س

(عَرْطَسَةٌ) یکسو شدن و کناره گزیدن از قوم و ذلیل و نرم گردیدن از جنگ و منازعت ایشان ومنه وقد اتانی ان عبدا طمع ما یوعدنی وتودانی عرطسا

ع رط ل

(عَرْطَل) بالفتح وفزک و نیک در از عَرْطَلِیل کزنجبیل مثله عَرْطُوِیل بالفتح نیکو خوابے خوش قد

ع رف

(عَرْف) بالفتح بوے خوش و ناخوش والاکثر استعماله فی الطیبة یقال ما اطیب عرفه وفی المثل لا یخبرک السوء عن عرف السوء درحق ناکسی گویند که از فعل شنیع خود باز نایستد شبة بجلد لم یصلحه للد باغ ونیز عُرْف) گیاهی است یا زمین یا گیاهے است که از جنس حمض و عضاه نیست

(عَرْکَةٌ) بالفتح باد و اسم است اعتراف بمعنی سوال را وکسر کردیش کف دست

(عِرْف) بالکسر بدرنگ شناختن و دیری در شناختگی یقال ما عرفت عرفی الا باخرة ای عرفنی الا آخِرًا وشکیبائی

(عِرْفَةٌ) بالکسر شناخت وشناختگی

(عُرْف) بالضم شناختن و نیکوئی وجوانمردی وسخاوت و دهش و نام آنچه ببذل وبخشش کرده ی وموج دریا وشناختگی منه انکر و اسم است اعتراف را تقول له علی الف عرفا ای اعترافا ونش سپوناج خروس و ریگ توده بلند وجاے بلند وبضم الراء فیهن عُرُف کصرد واعراف کاقفال جمع ونش از خریا بن یا خرما بنی که رستین بار بیش رسد یا خرما بنی است ببحرین که برشوم نام شدش ودرخت ترنج ویشت ریگ توده که بلند بر آمده باشد و موضعی است و مناره ویقال طار القطا عرفا یعنی درپے یکدیگر پریدند مرغان سنگ خوار وکذا جاء القوم عُرُفا وقیل منه قوله تعالی والمرسلات عرفا ای ارسلت متتابعة او اراد انها ترسل بالمعروف

(ذو العُرف) ربیعة بن وائل ذی طواف حضرمے قبیله است از ان قبیله است ربیعة بن عبدان بن ربیعة ذی العُرف صحابی واز اعلام است

عُرْفَةٌ بالضم زمین بر آمده ونمایان و دراز و پاننده گیاه و حد فاصل میان دو چیز عُرَف کصرد جمع و ریگ توده بلند وجاے بلند ونیز

اُعْرُفه سیزده موضع اند عرفة صارة وعرفة القنان وعرفة ساق وعرفة الاملح وعرفة القزوین وعرفة نجا وعرفة بناط و عرفة ضریة وعرفة منعج وعرفة الاجبار وغیر ذلک

(عَرَفَةٌ) بالتحریک روز نهم از ذی الحجه یقال هذا یوم عرفة غیر منون ولا تدخله الالف واللام واز اعلام است

(عرفات) محرکة جاے وقوف حاجیان روز نهم ذی الحجه بردوازده کروه از مکه معظمه سمیت بذلک لان ادم وحوا تعارفا بها او لقول جبرئیل لابراهیم علیهما السلام

لما علمه المناسك أعَرَفْتَ قال
عرفتُ اولانها مقدسة معظمة
كانها عرفت اى طيبت وهو اسم
فى لفظ الجمع فلا تجمع معرفة
وان كانت جمعا لان الاماكن لا
تزول فصارت كالشئ الواحد
وقولهم نزلنا عرفةَ شبيهٌ بمولد و
ليس بعربى محض وخالف الزيد بن
يقول هؤلاءِ عرفاتٌ حسنة بنصب
النعت لانه نكرة وهى مصروفة
كقوله تعالى فاذا افضتم من عرفات
قال الاخفش لان التاء بمنزلة
الياء والواو فى مسلمين والمسلمون
لانه تذكيرهُ وصار التنوين بمنزلة
النون فلما سمى به تُرِك على حاله
كما يُترك مسلمون اذا سمى به
فينون مطلقا فتقول هذه عرفاتٌ
ورايتُ عرفاتٍ ومررتُ بعرفاتٍ
قلتُ وفيه مذهب ثالث وهو ان
يحكى اعرابه قبل التسمية ويترك
تنوينه مطلقا فيقال هذه عرفاتُ
ورايتُ عرفاتِ ومررت بعرفاتِ
والنسبة عرفى بالتحريك منه
كنفلُ بن شداد العرفى لانه
سكنها فنسب اليها
(عُرُن) كعنق آبى است مر بنى
اسد را وموضعى است
(عَرُوف) كصبور مرد نيک شكيبا
وعُرُف بالضم جمع
(عَرُوفَة) بالفتح مرد دانا و نيک
ماهر وكارشناس والهاء للمبالغة
(عَرِيف) كامير دانا و شناسنده
[illegible]

قوم وهو دون الرئيس عُرَفاء
جمع يا رئيس قوم سمى لانه عُرِف
بذلك وفى الحديث العرفاء فى النار
محمول على عرفاء يقصرون و
يرتكبون ما لا يجوز وعريف بن
سريع وعريف بن مازن تابعيان
اند وعُرَيف بن جشم شاعر
فارسى است وابن عَرِيف
ابو القاسم حسين بن وليد اندلسى
نحوى شاعر واز اعلام است
(عُرَيف بن ادهم) كزبير و
وعُرَيف بن ابرهيم وعُرَيف
بن مدرك محدثان اند و
حارث بن مالك بن قيس بن
عُرَيف صحابى وعريف بن ابد
در قبيله حضرموت واز اعلام است
(عَارِف) دانا وشناسنده ومرد شكيبا
وامرٌ عَارِفٌ كار معروف
(عَارِفَة) شناخته ونيكوئى عَوَارِف
جمع
(اَعْرَف) كاحمر اسپ بسيار يال
ودارا بافش عُرْف بالضم جمع و
آنچه او را فش باشد
(عَرْفَاء) كحمراء كفتار سمى لكثرة
شعر رقبتها وشتر بافش عُرْف بالضم
جمع
(اعراف) كاعراب نوعى از خرما بنان
وباره است ميان جنت ودوزخ
وبلندترين از بادها واَعْرَاف
نخل پشته هاى سرخ است مر بنى
سهله را واعراف لبنى واعراف
غمرة مواضع است
(عُرْفَان) كعثمان زنى است سرود

گوى كه درين فن يد طولى داشت
(مُعَلَّى بن عرفان) بالضم تبع
تابعى
(عِرِفَّان) بضمتين وتشديد الفا
ويكسران مشدد ة جنيد بكلان
مانند جراده ولا يكون الا فى رمثة
او عنظوانة وياكرمى است كه
در هالج ودهنا باشد وكوهيست
بكسرتين مشددة نقط صاحب اعمى
كه در حق او ميگويد كفانى عرفانُ
الكرى وكفيته كلوء النجوم والنعاس
معانقه فبات يريه عرسه وبناته
وبت اريه النجم اين مخافقه
(عِرِفَّان) كشمراخ كاهن وفال گوى
وچخچک ونام مردى وريگى است
نزديک زرود مر بنى سعد را يا آبى
است از ان بنى اسد وكوهى است
در دهنا
(مَعْرُف) كمقعد روى زن وآنچه
ظاهر ونمايان گردد از روى مَعَارِف
جمع ويقال امراة حسنة المعارف
اى الوجه وما يظهر منها وحيّا الله
المعارف اى الوجوه ويقال هى
من المعارف يعنى از مردمان شناخته
ومعروف
(مَعْرَفَة) كمرحلة جاى فش از گردن
اسپ وتاج خروس وبكسر الراء
شناختگى وآنچه كه مقتضى سكون
نفس معتقد باشد بمعتقد اليه
(مَعْرُوف) مشهور وشناخته
خلاف ومنكر ونيكوئى وطاعت خداى
تعالى وصاحب دست كف ريش
نيز مَعْرُوف معرفت نام اسپ سلمة

العاص ومعروف بن مشكان
بانى كعبه است ومَعْرُوف بن
سويد ومعروف بن خربوذ
محدثان اند ومعروف بن
فيروزان كرخى است وگورش
ترياق آزموده در بغداد
(معروفة) نام اسپ زبير بن
العوام وارضٌ سهلة مَعْرُوفَة
اى طيبة العَرْف
(ن، عَرَفَ عِرَافَة) كتابة عريفى
كرد يقال عَرَفَ فلانٌ علينا سنين
(ض، عَرَفَه مَعْرِفَةً وعِرْفَانًا
وعِرْفَة) بالكسر فيهما وعِرِفَّانًا
بكسرتين مشددة الفاء شناخت
آنرا ودانست بعد نادانى ومن
ثم لا يجوز ان يكون صفة الله تعالى
بخلاف العلم ويقال ما اعرف لاحد
يصرعنى اى ما اعترف وعَرَفَ
الفرسَ عَرْفًا بالفتح بريد يال
اسپ را وعَرَفَ للامر صبر كرد بر
وعَرَفَ بذنبه وله اقرار كرد
پذيرفت وعَرَفَ فلانًا پاداش
داد او را وقرا الكسائى عَرَفَ بعضه
بالتخفيف اى جازى حفصة
رضى الله عنها ببعض ما فعلت
او معناه اقر ببعضه واعرض
عن بعض ومنه انا اعرف للحسن والمسئ
اى لا يخفى على ذلك ولا مقابلته بما
يوافقه وعُرِفَ فلانٌ مجهولا
عَرْفًا بالفتح ريش بر آورد كف
دست او
(ك ض، عَرُفَ عَرَافَةً) بالفتح
عريف گرديد

(س) عَرِفَ عَرَفاً) بسیار کرد بوی خوش را
(اِعْرَوْرَفَ) دراز گردیدن فش
(مُعَرَّف) کمعظم جای وقوف بعرفات
و(تعریف) شناسا کردن و آگاهانیدن و (عرفان) تکبیره بعرفات و وقوف نمودن و گم شده را جستن و خوشبو گردانیدن و منه قوله تعالی عَرَّفَهَا لَهُمْ ای طیبها و اسم کرده یا معرفه کردن
(تَعَرَّفْتُ مَا عِنْدَكَ) خواستم و جستم چیزیرا تا آنکه شناختم آنرا و نیز (تعرّف) معرفت جستن
(تَعَارُف) همدیگر را شناختن
(استعراف) شناختن خواستن یقال (ایته فاستعرف الیه حتی یعرفک)
(اِعْرَوْرَفَ) [illegible] آماده گردید بدی را و (اِعْرَوْرَفَ البحر) موج بر آورد دریا
(اِعْرَوْرَفَ النخل) سطبر و جسیم گردید مانندش گدنا رو
(اِعْرَوْرَفَ الدم) کف بر آورد خون، و (اِعْرَوْرَفَ الفرس) بالید و بلند گردید یال آن و (اِعْرَوْرَفَ الرجل) [illegible] خرمان بن
(مُعْتَرِف بالشیء) بکسر الراء رضا دهنده و دال بر آن چیز و مرد مقر گناه خویش
(اِعْتَرَفَنِی اِلیَ [illegible]) خبر داد مرا بنام و حال و وصف خود و نیز (اعتراف) اقرار کردن بخبر پرسیدن و شناختن چیزیها

و فلیس و خوار گردیدن و شکیبا گردیدن برامرے

ع ر ف ج

(عَرْفَج) کجعفر درختی است ریگی (عرفجة) یکی و نام مردیست و نیز (العُرَیْفِجَة) نوعی از جماع و عرفجة سعد و عرفجة بن شریح صحابیان اند
(عَرَافِج) ریگستانهاست که راه ندارد
(عُرْفُجَاء) بالفتح جایی است یا آبی است مر بنی عمیل را

ع ر ف ز

(اِعْرِنْفَاز) انسردی قریب بهلاک شدن یقال (اعرنفز الرجل) ای کاد یموت من البرد

ع ر ف س

(عِرْفَاس) عفرناس ناقه نیک شکیبا بر سیر و سطبر و شیر بیشه و الصواب فی هذا العفرناس مقدمة الفاء
(عرفسیس) که [illegible] درشت سطبر از شتران و ناقان

ع ر ف ص

(عِرْفَاص) بالکسر تازیانه که بدان ادب کنند و سلطان عتاب نماید و [illegible] دراز و [illegible] پی کی بدان سر [illegible] چوب [illegible] (عَرَافِیص) جمع

ع ر ف ط

(عُرْفُط) کقنفذ نوعی از درخت طلح خاردار (عُرْفُطَة) و نیز عُرْفُطَة بن حباب صحابی است
(عُرَیْفِطَان) مصغر آوادی است

(مُعْرَنْفِط) بنیاللفاعل شرمگاه
(اِعْرِنْفَاط) گرفته و ترنجیده گردیدن

ع ر ق

(عَرْق) بالفتح استخوان که گوشت از وی ربوده خورده باشند
(عُرَاق) گاناب جمع عُرَاق کغراب مثاله نادر لانه لم یجئ شیء من الجمع علی فُعال بضم الفاء لا احرف منها تؤام و رباب و ظؤار و عراق و رخال و فرار ولانظیر لها یا عرق استخوان با گوشت و عُرَاق استخوان که گوشت از وی ربوده خورده باشند یا هر دو لفظ جمعت هر دو معنی است و فی الحدیث تناول النبی صلی الله علیه وسلم عرقا ثم صلی ولم یتوضأ و نیز (عَرْق) بالفتح راه باسپرده و مسلوک
(عَرْقَة) راه در کوه
(عِرْق) بالکسر رگ و منه فی الشراب عِرْقٌ مِنَ الحُمُوضَةِ وکذا عرق من الماء یعنی رگ ست و فی فلان عِرْقٌ من العبودیة ای خلط و ریشه بیخ درخت عُرُوق و اَعْرَاق و عِرَاق بالکسر جمع و اصل و بن هر چیزی و فی الحدیث من احیا ارضا میتة فهی له ولیس لعرق ظالم فیها حق والعرق الظالم ان یغرس الرجل فی ارض غیره لیستوجب بها الارض زمین خورده [illegible] یا زمین شوره که گز روئیده [illegible] درشت گنار که جهت سوراخ [illegible] بر آمد [illegible] شده و کوه خرد از [illegible] است و تن و شیر و یقال لبن حلیب انه عرق ای قریب العهد من الضرع لم یتغیر طعمه - و بچکان بسیار کوه تنگ از ریگ بدرازا کسترده یا جای بلند عروق جمع و جای بسیار درخت و گیاهی است که بدان رنگ کنند و نیز (عِرْق) لقب حسین بن عبدالجبار و موضعی است و رود باریست مر بنی حنظله بن مالک را و دو موضع است در بصره کوهیست خرد در راه مکه (و ذات عِرْق) جای احرام اهل عراق در حج و آن بادیه است و نیز (عِرْقی) کرانه و [illegible] نمانده گیاه ترش و قال بعضهم العروق اربعة عرقان ظاهران و هما الغرس والبناء و عرقان باطنان و هما البئر والمعدن و عبدالرحمن بن عرق و پسرش محمد تابعیان اند و ابراهیم بن محمد بن عرق حمصی محدث است و احمد بن یعقوب مصری بغدادی معروف است بابن اخی العرق
(عِرْقَة) بالکسر بن جنیح یا اصل یا بیخ درخت که از آن بیخهای دیگر بر آید و شهریست بشام از آن ست عروة بن مروان مسند و ثکله بن حسن عرقیان
(عَرَق) محرکة خوی حیوان و گاهی در غیر حیوان هم باستعاره آید تری دیوار [illegible] آن و خاک بانمک خاک و شیر بدان جهت که نخستین در عرق روان کرده پس آن در پستان فرود آید و رسته [illegible]

بنان دستهٔ خشت خام ودستهٔ
خشت دیوار ورستهٔ بنا یقال
قد بنی البانی عرقاً وعرقین ای
صفّاً وصفّین وراه کوه وپیچ آن و
آثار وپیروی شتران سرکید گمی دموی
دانجیر وصف اسپان ومرغان
وهرچه صف زده باشد وبوسیاز
برگ خرما بافته که هنوز زنبیل نسا
باشند یا زنبیل از برگ خرما
وپیکن وتنگ اسپ یقال جری
الفرس عرقاً وعرقین ای طلقا
او طلقین (وعرق التمر)
دوشاب خرما (وعرقُ القربة)
کنایه از سختی وخجالت وکوشش
ومشقت است لان القربة اذا
عرقت خبث ریحها او لان القربة
مالها عرق فکانه تجشم محالا
او عرق القربة منفعتها کانه تجشم
حتّی احتاج الی عرق القربة وهو
ماؤها یعنی السفر الیها او عرقُ
القربة سفیفة یجعلها حامل
القربة علی صدره او معناه تکلّف
مشقة کمشقة حامل القربة یعرق
تحتها من ثقلها (وعرق الخلائ)
آنچه بنظر دوستی دهند از عطیه
وما اکثر عرق ابله ای نتاجها و
عرق الجبین شدت سکرات موت
یا مشقت طلب حلال
(عَرَقَة) محرکه چوب میان دو
ساق دیوار در پهن نهاده و
یک رسته خشت وبنا یقال بنی
عرقة وعرقتین ویک رسته از
اسپ ومرغ ومانند آن وزنبیل از برگ

خرما بافته ووده بدان میزنند و
طره ونوار گرداگرد خیمه ونوار
که بدان اسیران را بندند
(تعرق وعرقات جمع وراه کوه و
مینی کوه دره وا برآمده
(لَبَنٌ عَرِقٌ) ککتف شیر مزه
برگردانیده از خوی شترکه بران
راست وهذا اذا حمل علی البعیر
ولیس بینه وبین جنب البعیر وقاءٌ
فاذا اصابه عرق البعیر افسد
طعمه وتغیّرت رائحته ومکانٌ
عرقٌ جای برابر
(حبّان بن عرقه) کفرسة وتفتح
راء شخصی است که روز خندق
بر سعد بن معاذ رضی الله عنه
تیر انداخت وعرقه لقب مادر
اوست که قلا به نام اشت لقیتُ
به لطیب ریحها
(رجل عَرِقٌ) ککتف مرد بسیار
خوے
(عُرَقَه) کهمزة مرد بسیار خوی
وبناء مطّرد فی کل فعل ثلاثی
کضحکة
(عارِق) لقب قیس بن جروه طائی
لقوله فان لم یغیر بعض ما قد صنعتم
لانتحین العظم ذو انا عارقه
(عَرْقاة) بالفتح آب صافی وبن و
اصل مال وبیخ درخت که
از آن بیخهای دیگر برآید ویکسر و
قولهم استاصل الله عرقاتهم ای
اصلهم ان فتحت اوله فتحت آخره
وهو الاکثر وان کسرته کسرته علی
انه جمع عرقه بالکسر

(عراق) ککتاب کرانه دریا
بدرانه اعرُق ککتب جمع و
درون پرمرغ وچند آب است
مر بنی سعد را وکرانه آب ودرز
دوتا دوخته وزیر توشه دان
ومشک وپوست پاره که بر ملتقی
دو چرم در اسفل توشه دان دوزند
ودوال که بدان درزهای
مشک را فراگیرند وکرانه کوه وحد
آن وباقیمانده گیاه ترش و
جای درختناک وگرداگرد ناخن
وکفاف کوش وپیرامون سری و
(عراقُ السُّفرة) درز محیط آن و
کرانهٔ نهر وآنچه در شکم است
بالای ناف بر پهنای شکم آخرکله
وعُرُق جمع ودر همه نیز عراق
معرفة بلادیست مشهور از عبادان
تا موصل در طول واز قادسیه
تا حلوان در عرض ویذکر سمّیت
بها لتواشج عراق النخل والشجر
فیها او سمّی لعراق المزادة الجلدة
تجعل علی ملتقی طرفی الجلد اذا
خرز فی اسفلها لان العراق بین
الریف والبر او لانّه علی عراق
دجلة والفرات ای شاطئهما او
معربة ایران شهر ومعناه کثیرة النخل
والشجر (وعراقان) کوفه و
بصره
(ابلٌ عراقیّةٌ) شتران که گیاه
باقی مانده را خورند
(عُراق) کغراب استخوان با گوشت
وآب صافی وباران بسیار وعُراق
الغیث گیاهی است کاذ پین

باران روید
(عُراقه) بالضم آب صافی و
باران بسیار
(عَرِیق) کامیر مرد صاحب عرق
واصل در کرم ودر لوم
(عُرَیق) کزبیر موضعی است میان
بصره وبحرین
(عُرَیقه) کجهینه جائی است
ومر آنرا روز می است
(اعراق) موضعی است
عَرَقاة بالتحریک چوب نخستین
دلو
(عِرقان) بالکسر جائیست واین
عرفان مردے
(عُروق) بالضم ریگ تودهای
سرخ رنگ اند ویک سخا وعروق
الصّفر زردچوبه یا بردیا مران
یا کرم خرد است وعروق لبیعی
گیاهے که زنان را فربه کند و
ستجه نیز نامند ش وعروق الحمر
روین وعروق الکافور
زرنباد وعروق الشجر علک
(عَرقُوة الدّلو) بالفتح کترقوة
ولا بضم چوب چنبر دلو وعرقوتان
دو چوب بر پهناے دلو نهاده مانند
صلیب ودو چوب باهم منضم در پایه
واسط رحل ومؤخر آن عراقی
جمع ونیز ذات العراقی بلا و
سختی ونیز عرقوة پشته
زمین آسان گذار مانند سنگ
توده کوه
(عَرارِق) علی الجمع اضراس و
سنون لانها تعرق الانسان

معروق، شراب رکه او آب وار
رجل معروق العظام مرد کم
گوشت
رن، عرق العظم عرقاً بالفتح
ومعرقاً، کمقعد باز کرد وخورد
گوشت را که با استخوان بود
وعرق فی الارض، رفت در
عرق المزادة، عراق ساخت مر
توشه دان را وعرق عروقاً مجهولاً
کم گوشت گردید
رس، عرق عرقاً، سست گردید
ونیز عرق، با تحریک سود کردن
وپیه گرفتن، بشتران دهی کردن
عرقت الله بو عرقاة چوب
چنبر وزلبسه پهنا
شراب معرق، کمکرم بمعنی
شراب معروف است
نخل معرق، کمحسن گشتن اصل
وخب
معرقة، کمسنه راهی است بسوی
شام که قریش از آن راه میرفتند
معرقة کمحدثة مثله
اعرق الله واعراقاً پر کرد
دوا وکذا اعرق القربة
اعراق، عراق رفتن وعرق گشتن
در لوم وکرم وبیخ زدن درخت
وسخت گردیدن بیخ ورگ دار کردن
شراب را اندک آب اندختن
ران
معرق، کمظهر شراب که با آب
ورجل معرق الخدین مرد کم گوشت
رخسار ومرد کم گوشت
رجل معرق فی العظام مثله
وارتعریق ممزوج کردن شراب را
رطل اعرق، معرق، لغت است از آن و
پر کردن دلو ومشک را از آب پر کلل
کردن شراب را از آب
ومغترق، مرد کم گوشت
ابعتراق، باز کردن گوشت را
از استخوان
التعرق، بروزن انگنه یقال
حسارعه فتعرقه ای اخذه اسما
تحت ابطه فصرعه گرفتن از
استخوان باز کردن دندان و
متمع شدن چیزی
استعراق، پیش آمدن عرق
را جبت عنوی کردن ودراز کردن
درخت بیخ را در زمین

ع رق ب

رعرقوب، کعصفور پی سطبر پشت
مردم وعرقوب الدابة پی پای
ستور و قیل لکل ذی اربع عرقوبان
فی رجلیه وکبتان فی یدیه وجمع
او دیا وعرقوب القطا ساق
آن وراهی است درکوه وحیله در
شناخت جهت وامیسی است در
عرقوب بن معبد لعرقوب معبد
من اسد است از عمالقه کذاب
ترین اهل زمان خود بود و مدعی
وعده بدان مثل شد سال اخ له شیئاً
فقال اذا اطلع قال اذا ازهی فلما ازهی
قال اذا ارطب فلما ارطب قال اذا
صار تمراً فلما اتمر جده لیلا ولم یعطه
شیئاً قال جبیها ولا تجعلی وعدک
وکان الخلف منک سجیة مواعید
عرقوب اخاه بیثرب علی فعل
فی المثل شر ما
اجاءک الی مخه
عرقوب در حق شخصی گویند از
لئیم چیزی خواهد
رعراقیب، بالفتح بینی های کوه
دراهنای تنگ ودشوار گذار وپشت
کوه ودو اراقیب الاموره کارهای
سترک ودشوار وکارهای درهم و
مشتبه ونیز العراقیب اخیل
است نیز عراقیب وهی است
نزدیک حمی ضریة
رعرقبة، ابی بالشتر بریدن تا بیفتد
وبر داشتن بردو پاشنه تا ایستاده
کرده یقال عرقبت اذا ابه اذا قطعت
عرقوبها وتعقب تعرقوبها الیتیم
منه وحیله نمودن
رتعرقب، براه پشت کوه رفتن
وبازگردیدن از کار سے

ع رق د

رعرقدة، سخت تافتن

ع رق ص

رعرقصة، پویه دویدن ورقصیدن
دو ذعی از رفتار مار
عرقصاء، بالضم والمد وقد یا
ربطو روآن گیاهی است که ساقش
مانند ساق را از بالنه باشد ودسته
هدان و نبوه عقبه والفتح وجمیع اقسام
وباد ور دندان گرم خورد وگوش
وسپرده وسر کینه وزرد وجوان
ودر آن لغات است
رعرقصاء، بالتصغیر ممدوداً
عرنقصانة بالضم وکسر القاف
وعرنقصان بالضم وفتح الدال النون
بعد ما وعرقصان محرکه

ع رق ط

رعرنقطة، مصغر کمعیبیجانور کی
است عریض وجنبنده مانند رکی
کردان عرنقطان کزجیه زان بطلبه

ع رق ل

رعرقل بن خطیم، مرویست
رعراقیل، سختیها وکارهای
دشوار وسخت موشوار بها
رعرقال، بالکسر مرد کج رو که
براه مستقیم نیاید وثبات ندارد
رعرقلی، کمزلی خرامش و
رفتار تکبر
رعرقیل، بالکسر زردی بیضه
رعرقل عرقلة، میل کرد از توسط
رعرقل کلامه، راست نگفت
سخن را وعرقل علی فلان
کج نمود وبردی کار وسخن را ودائر
نمود بروی کلام غیر مستقیم را

ع رك

رعرك، بالفتح پلیدی دو کان
ودذو العرکین، نباته هندی
از بنی شیبان است
رعرکة، بالفتح یک مرتبه عرکات جمع
یقال لقیته عرکة او عرکات
ای مرة او مرات
رعرك، محرکه اسم مصدر است
عرك را وآوان
رعرکی، محرکة ماهی گیر وکشتی بان
عرکی محرکه وعروك بالضم جمع
رعرکیکة، بالتحریك زن زناکار
زن سطبر ودرشت عرکانه مثله
اعرك، گشتن ام ونگ اندازنده

اقران خود را در حرب و جز آن مرد
آزموده و سخت تر اناورکار زار
(عَرِكُون) جمع و سَخل (عَرُوك)
هر یک در یکدیگر در آمده و آواز میان
ود با و معظم آن قاله ابوبکر
(عَرَكَة) کهنه مرد خبیث و
پلید یُقَالُ هُوَ عَرَكَةٌ يَعْرِكُ الأذی
بجنبه ای یحتمله
(رَجُلٌ عَرِيكٌ) کاسیر مرد سآمده
[illegible]،
(عَرِيكَة) کسنهنة کوهان یا باقی
مانده آن عرائك جمع و نفس و
طبیعت و خوی یُقَالُ رَجُلٌ لَيِّنُ
العَرِيكَة ای سلس الخلق و یُقَالُ
لانت عَرِيكَتُه ای
انکسرت نخوته
(عَارِك) شتر که از خراش آرنج
بازویش بریده باشد [illegible]
(عَوَارِك) جمع
(عَرَاك) کعزاب شتر که پیش فیقه
نخستین دوشند
(عراك بن مالك) ککتاب تابعی
ست غفاری جلیل القدر
(نَاقَةٌ عَرُوكٌ) بالفتح ناقه که
بدون مالیدن کوهان فربهی آن
دریافته نشود و ناقه که در پیه
کوهانش شک باشد عُرُك ککتب
جمع
(عَرَكْرَك) کسفرجل فرج سطبر
و شتر قوی و درشت و مرد تندار
و شکیبا و شتر که از خراش آرنج بازویش
بریده باشد
(عَرَكْرَكَة) زن بسیار گوشت
زشت هیات
(مَعْرَك) بالفتح حرب جای
مَعْرَكَة و یُضَمُّ الرَّاءُ و مِثْلُه فی
حدیثِ ذَمِّ السُّوقِ فانها مَعْرَكَةُ
الشَّيْطَانِ ای موطنه و محلّه
الذی یأوی الیه
(مِعْرَك) کمنبر از اعلام است
(مِعْرَاك) مِثْلُه
(مِعْرَكَة) کمکنسة خرقه ولته
(مَاءٌ مَعْرُوكٌ) آب که بر آن از
دحام و انبوه باشد
(اَرْضٌ مَعْرُوكَةٌ) زمین از دحام
و انبوه رسیده و زمین رندیده
و پاسپر کرده ستوران چندانکه
بی نبات و تباه گردد
(ن عَرَكَ الابِلَ فی الحَمْضِ)
(عَرْكًا) بالفتح گذاشت شتر را در گیاه
ترش تا بچرد از آن بقدر حاجت
خواهش و عَرَكَتِ المَرْأَةُ عَرْكًا
و عِرَاكًا بالفتح و عُرُوكًا حائض
گردید و عَرَكَتِ الحَرْبُ القَوْمَ
سخت شد بر ایشان و نیز عَرْك
مالیدن پوست و جز آن و خراشیدن
چیزی را چندانکه محو و ناچیز گردد
و برانگیختن بدی و زنان کسی را
و بریدن بازوی شتر را آرنج او چندانکه
بگوشت رسد و استوار خرد گردانیدن
کسی را زمانه و چریدن ستور گیاه را
و گوشمال دادن و یُقَالُ عَرَكْتُ
السَّنَامَ اِذَا لَمَسْتُهُ تَنْظُرُ ابِهِ طِرْقٌ امْ لا
(س) عَرِكَ عَرَكًا) نیک انداز نده
هم سران گردید یا سخت افکنده
شد در حرب
(مُعْرَوْرِك) از یک در آمده در یکدیگر
و مرو متداخل گرد اندام
(مُعْرِك) کمحسن زن حائض
(إِعْرَاك) حائض شدن زن
(مُعَارِك) مبنیًّا لِلْفَاعِلِ مرد افگننده
سخت علاج و نیک انداز نده
در حرب
(مُعَارَكَة) کارزار کردن عِرَاك
بالکسر مثله یُقَالُ أَوْرَدَ إِبِلَهُ العِرَاكَ
یعنی یکبار همه شتران بر آب
آورد والاصل عِرَاكًا نُصِبَ نصب
المصادر ثمّ ادخل علیه الالف
قِیلَ مَرَرْتُ بِهِمُ الجَمَّاءَ الغَفِیرَ
لَمْ تَتَغَيَّرِ المَصْدَرُ عَنْ حَالِهِ
(مُعْتَرَك) جنگاه
(اِعْتَرَكُوا فِی المَعْرَكَةِ
اِعْتِرَاكًا) انبوهی کردند در جنگاه
و اعْتَرَكَتِ الابِلُ فی الوِرْدِ
کَذٰلِكَ و اعْتَرَكَتِ المَرْأَةُ
بِمِعْرَكَةٍ زن لته را در خود کرد

ع ر ك س

(عَرْكَسَة) بر یکدیگر نهادن چیزی را
و گرد آوردن
(اِعْرَنْكَاس) گرد آمدن و بر هم
نشستن چیزی و سخت سیاه
گردیدن موی

ع ر ك ل

(عَرْكَل) کجعفر دف و طبل و
نام مردی

ع ر م

(عَرْم) بالفتح کوی که فراهم
آید نگاه آب باشد عُرْمان بالضم
جمع و چربش و باقی مانده در
دیگ و عَرَمًا وَاللهِ بمعنی
اما والله است
(عَرْمَة) فراهم آمد نگاه ریگ
و عَرْمَةُ الرَّجُلِ قبیله و گروه مرد
(عُرْمَة) بالضم بمعنی عرم محرکة
است در پیه
(عَرَم) محرکة سیاهی سپیدی
آمیخته و هر چه باشد یا گمک زدن
از سیاهی و سپیدی و سپیدی ست
بر لب گوسپند و گوشت تا پخته و
بیضه سنگ خوار
(عَرَمَة) محرکة بوی طبیخ و خرمن
کوفته گرد کرده از باد صاف پاک
نانموده و ریگ توده فتنی است
سخت و درشت بر سر حد بنا و
مقابل عارض بامه
(عَرِم) ککتف سخت و درشت
از هر چیزی و هر چه حاجز باشد
میان دو چیز
(عَرِمَة) کفرحة بند آب و حاجز
میان دو چیز (عُرُم) ککتب جمع
او هو جمع بلا واحد و قیل واحده
عَرِمَة و کلاك موش نر و باران سخت
و وادی است و بکل فسر قوله تعالی
سَيْلَ العَرِمِ
(عَارِم) سخت و شدید و یوم
عَارِمٌ) روز نهایت سرد و رجل
عَارِمٌ مرد پلید و نام مردی است
منسوب عالم و سجن عارم
زندانی است در کوفه حبس فیه
عبد الله بن الزبیر محمد بن الحنفیة
هو و المختار و شوخ و یقال صبی
عارم کودک شادان و کبوتر سے

است
(عَارِمَة) زمینی است
(عَوَارِم) پشته است و آبی
(عَرِیم) کامیر بلا و سختی
(عُرَیْمَة) بجهینة ریگ توده است
مر بنی فزاره را و موضعی است و پدر
قبیله از قضاعه
(اَعْرَم) ابزیکه بر پشتش سپیدی
باشد و آنکه در وی سپیدی و سیاهی
باشد و منه الحدیث ضحی معاذ
بکبش اعرم ای الذی فیه سواد
و بیاض عُرْم بالضم جمع و قطیع
اعرم که بز و گوسپند آمیخته
و مرد مشئون و حیله و مرد ختنه
ناکرده عَرْمَان بالضم و عرامین
بالفتح جمع الجمع [illegible]
آب در بینه مرغ سنگ خوار
عُرْمَان بالضم جمع
(عَرْمَاء) مونث اعرم و ماریکه
نقطهای سیاه سپید داشته باشد
(عَرْمَان) بالفتح پدر قبیله است
(عُرَام) کغراب استخوان گوشت
از وی باز کرده و درخت پوست
رفته و درخت شاییده آنچه بافته
ز پوست و برگ عوسج و شوخی
و بدخوی در کشش و اذیت و نشاط
و شاد استن + وعُرَام الجیش
بسیاری و تیزی و سختی لشکر و از
اعلام است و کبوتری است
(عَرَمْرَم) کسفرجل سخت و جمع
باشد و لشکر بسیار
(ن کس) عَرَم عَرْمًا و عُرَامَة
و عُرَامًا کغراب شد بد و سخت

گرد بد شوخ شد و عَرَمَ الصَّبِیُّ
عَنِیبًا ثانه گردو ز امید و شاد گرید
و قیره با سر گشته شد و تباه گشت و
(عَرَمَ مِنَ الطَّعَامِ) خورد چیزی
از آن عَرَم گوشت از استخوان
باز کردن و درخت خاییدن و چریدن
ستور و شیر مادر خوردن پسر و سخ
و اذیت رسانیدن کسی
(س) عَرِمَ العَظْمُ فرمه و سست
گردید
(تَعَرُّم) آمیختن
(اِعْتِرَام) سخت شدن
(تَعَرُّم) گوشت از استخوان باز
کردن

ع ر م س

(عِرْمِس) کزبرج سنگ بزرگ
و ناقه استوار
(عَرَمَّس) کعلس مرد درگذرنده
در سادر امور و دانا
(عَرْمَس عَرْمَسَةً) استوار گردید
اندام او سپس نرمی و فرو هشتگی

ع ر م ض

(عَرَمْرَض) کجعفر درخت باخار
(عِرْمِض) کزبرج مثلثه و درخت
خرد کنار و پیلو و بر درخت کاهی
کلان گرد و چیزیکه عرماض
بالکسر مثله عَرْمَضَة یکی
ماء مُعَرْمِض صیغه للفاعل
آب با جوا لاوه
عَرْمَضَ الماءُ عَرْمَضَةً
عِرْمَاضًا چفنده بر آمد آب

ع ر ن

(عِرْن) بالکسر بوی طبیخ

(عَرَنَة) با کاسره کهای بینی یا چوب
درخت طلح و بیخ درخت کبوی
خورش و هند پوست را و مرد پلید
در افتاده از بی طاقتی
(عَرَن) محرکه آب بسیار و بوی
طبیخ و دو دود درختی است که بدان
پوست پیرانید و گوشت پخته و نیز
بیماری است که در پایین پای
ستور بر آید و موی بر افکند یا کفتگی
دست و پای ستور یا درشتی است
که در خرده گاه دست و پای اعلیبا
گرد و عُرُنَة بالضم مثل فی الکل
و ریش کردن ستور و الفعل من
سمع فی الکل
(عَرِن) گکتف بر که لازم گیرد جزا
و با قسمت کننده را چند اگر او
نخوراند گوشت شتر را و اسب
عدی بن امیّة منبی یا اسب عمیر
بن حبال نجلی
(عَرِنَة) کفرحة ستور کفیده پا
دموی رفته پا و اسب عرن زده
(بطن عُرَنَة) کهمزة جائی است
در عرفات و آن موقف نیست
عَرَانِیَة بن جُشَم بالفتح
در بلقین است
خیفان بن عُرَانَة کثمامة
قدم علی النبی صلی الله علیه وسلم
(عِرَان) کتاب بیماری است
که موی بالکس پای ستور بر افکند یا
کفتگی پای آن یا درشتی است که در
خرده گاه دست و پای اسب بر آید و
چوب بینی شتر و عِرَان البَکْرَة
چوب آن و دلیا عِران ویا عد

و دوری کله گفتار و شاخ حیوان و منح
(عُرَانِیَة) بالضم و تخفیف الیاء
آب خیز و میانه دریا و آنچه موج
از یک آب بر آرد و بسیاری آب
(عَرِین) کامیر بیشه و درختستان که
جای شیر و گفتار و گرگ و مار باشد
عَرِینَة بالتاء مثل عُرُن گکتب
جمع و خشک بوسیده درخت عنم
و درختان بسیار و گوشت و بطنی
است از تمیم و آواز فاخته و پیرامون
سرای و شهر و غار و کلی است و
شکار یا شکار کردن شکسته و سوراخ
سوسمار و نیز عَرِین ارجمندی
موضعی است
(عُرَیْن) کزبیر انه نامهای عرب
است
(عُرَیْنَة) کجهینة بطنی است از
بجیله منهم العرنیون المرتدون
یعنی گروهی که ارتداد آوردند در
عهد رسول الله صلی الله علیه وسلم
(عَرُون) کصبور ستور کفیده و موی
رفته دست و پا و اسب عرن
زده
عَارِن شیر بیشه
(دار عَارِنَة) دیار دور
(عِرْنَان) بالکسر کوهی است
(عِرْنِین) کقندیل بینی یا استخوان
درشت آن یا بن بینی نزدیک ابرو
و اول و بهترین هر چیزی و سردار
و شریف قوم عَرَانِین جمع
(عُرَان) کرمان نام مردی
(سِقَاءٌ مُعَرْوَن) خیک پیراسته
از عرنه و اعلام است

(ن) عرنت الدّار عرنًا) بالکسر دور گردید وعرن) سخت ودرشت گشت وعرن السّهم) پی پیچید بر و نیز عران کشش کردن و کار زار نمودن و نرم شدن
(ض ن) عرن البعیر عرنًا) بالفتح عران نهاد بر بینی شتر و عرن مجهولا بدر و آمد بینی او از عران
(اعرن اعرانًا) پیوستگی کرد بر خوردن گوشت و نیز کفیده شده ساقهای شتر بچگان او د خارش فتاد در شتران او
(رمح معرن) کمعظم نیزه سنان سخ دوز کرده بر عران دی یعنی چوب آن

ع ر ن س

(عرناس) کقرطاس مرغی است مانند کبوتر لا تشعر به حتی یطیر من تحت قدمک و بینی کوه و نای با عنده پنبه زنان

ع ر ن ش

(عرنش بن سعد بن خولان) گروه سح خولانی است

ع ر ه ن

(عرهون) زنبور گیاهی است یاران سماروغ سپید است عراهین جمع
(جمل عراهن) کعلابط شتر و فزک شگرف

ع ر ه ل

(عرهل) کارد به شتو سنوار
(عراهل) کعلابط اسپ تام

اهمام
(عراهیل) بالفتح گروه بر سر خود اگذاشته و بیکار والزاء لغة فی الکل

ع ر ه م

(عرهوم) کعصفور باران و درخت کز خشک شده و نازک و نرم از هر چیزے و درخت انگور و فنیکه ظاهر شده باشد سر آن
(عراهم) بالضم نرم و نازک از هر چیزے و شتر سطبر عراهمة مونث و کلاهما للمونث دون المذکر و شیر بیشه
(عرهم) الجعفر شیر بیشه عرهم کقرشب مثله

ع ر و

(عرو) بالکسر کرانه و آنکه اهتمام امور نکند اعراء جمع و خالی و بری یقال انا منه عرواء غلو و فلان عرو من الذنوب ای لیس علیه ذنب
(عری) بالضم و بکسر تکمه جامه
(عروة) بالضم گوشه و بهای گریت د بو و کرنه و عروة الثوب تکمه جامه کرانیت زره است و گوشت نمایان زیر تنه ی میان کس که باریک گردیده بچپ و راست چسپیده گروه مردم و درختان بزرگ و درختان با خار بسیار گیاه شوره که شتر در تنگ سال خورد و شیر بیشه و درختان انبوه و در هم پیچیده که زمستان شتر در آن جای گیرد و خورد اذان و درخت که برگش در زمستان نیفتد و هر گیاه که در زمستان باقی باشد یمن

مال مانند اسپ جواد و گرد اگرد شهر و ابو عروة وهی است بمکه و نام مردی کان یصیح بالاسد فیموت فیشق بطنه فیوجد قلبه قد زال عن موضعه قال النابغة الجعدی زجر ابی عروة السّباع اذا اشفقن ان یختلطن بالغنم
(عری) کامیر باد سرد عریة بالتاء مثله
(عروی) کسکری جای است و نام مردی و پشته
(عرواء) کغلواء سردی تپ و لرزه آن و ماده لرزه و حس شیر بیشه و ما بین ازرد شدن آفتاب تا شب هر گاه و باد سرد و نده
(عروان) بالفتح موضعی است و نام مردی و ابن عروان کوهے
(عروان) بالضم گیاہے است یا آنچه برگش در زمستان نیفتد
(معرو) کمد عو فسره اول تب رسیده
(ن) عراه عروا بالفتح فرو گرفت وی را و آمد حالیکه احسان و نیکوی میخواست و عری) مجهولا سردی زده گردید از تب و نیز عرو) فرو آمدن چیزے بکسے و فرو گرفتن میهمان میزبان را و اندوهگین شدن و سپس فرو خفتن چیزے یقال عری الی الشیء مجهولا ای باعه ثم استوحش الیه و عراه قصد کرد او را
(اعراء) گذاشتن یقال اعروا صاحبهم ای ترکوه و عریت داد ان

و دور شدن از کسی و عروه ساختن کوزه و جز آن را
(فرج معرّی) مبنیا للمفعول کس که گوشت پاره پائین تلاق باریک شده بکنارش چسپیده باشد
عرّی المزادة تعرية) عروه ساخت توشه دان را
(عیره) فرو گرفتن احسان گیرنده و فرو گرفتن مهمان میزبان را. فرو گرفتن کار کسے را و اراده چیزی کردن و پیش آمدن

ع ر ی

(فرس عری) بالضم اسپ بی زین اعراء جمع و نیز عری برهنگی خلاف لبس
(جاریة حسنة العرية) بالضم و الکسر دختر نیکو جای برهنگی از روے و دست و پاے
(عرا) بالفتح و القصر کرانه و ناحیه و درگاه و ساحت سرای عراة مثله و سختی سرما
(عراء) بالفتح و المد بای و بیابان که در آن چیزی پوشیده نشود درخت و جز آن بی حجاب اعریة و اعراء جمع و منه قوله تعالی فنبذناه بالعراء وهو سقیم و جای خالی بود که در زمین
(عری) کغنی باد سرد
(عرية) کغنیة خرما بن بی بار و خرما بن که باران خورده باشند و درخت که میوه آنرا محتاجی دهند عرایا جمع و فی الحدیث انه رخص فی العرایا بعد نهیه عن

المزابنة و آنچه جدا لوا رند از مساوات
وقت فرو رفتن خرابن و تکیل و
باو سرد ویقال ان عشیتنا
هذه لعویة
(عاری) برهنه شرنه جمع عاریة
مونث و نیز عاریة چیز مستعار
وتشد والیاء وهو الاکثر وفی صفته
صلی الله علیه وسلم کان عاری الثدیین
ای لم یکن علیهما شعر او لحم قولان
(عریان) بالضم برهنه عریانة
مونث وما کان علی فعلان بالضم
فمونثه بالهاء عریانون جمع و
ریگستانیکه هیچ نرویاند واسپ
دراز پا و قلعه ایست بمدینه وریگ
توده ونذیر العریان مردیست
از خثعم وبنو العریان بطنی است
از حمیر از اولاد عریان بن مرة
بن حضرموت بن سبا وعریان النجر
زن و نیز مردی که راز را نتواند
پوشید
(معری) بالفتح المیم والراء آنچه برهنه
باشد زنان را از دست و پا و روی
و رخسار معاری جمع معراة مونث
یقال جاریة حسنة المعری والمعراة
وما احسن معاری هذه المرأة و
وجاییکه نرویاند چیزی را وغیره
معاری نوشها و کستردینها
(ض) عروته پوشیدم آزاد
آمدم اورا
(س) عری دخر یا عریة بضمهما
برهنه گردید
(اعراء الغوب ومنه اعراء)
و اعراء النخلة اعراءً واد اورا
باریکسال و نیز اعراء در کشادگی
بی حجاب ومیدان جای گرفتن و
سیر کردن
(معرّی) کمعظم اسمی که عامل برآن
داخل نشده باشد مانند مبتدا و بیت
که از ترفیل و اذاله و اسباغ
سالم باشد
(تعریة) برهنه نمودن
(معاراة) بر اسب بی زین سوار شدن
یقال نحن نعاری ای نرکب
الخیل اعراءً
(تعری) برهنه شدن وخالی
گردیدن از چیزی
(استعراء) خرمای تر خوردن
(اعروراء) تنها رفتن و بر اسب
برهنه سوار شدن و بر امر زشت
مرتکب گردیدن یقال اعروریت
منه امرا قبیحا ای رکبت وهذه
نادرة لان الافعیعال لم یات
متعدیا الا فیها

باب العین فصل الزاء

ع ز ب

(عزبة) بالضم بی زنی وبی شوی
عزبة بالضم مثله والفعل من نصر
(عزب) محرکة مرد بی زن ستمی
عزبا لانفراده اعزاب وعزاب
کرنا جمع و زن بی شوی
(عزبة) با تاء و زن بی شوی عن
الکسائی عزاد کرنار جمع
(عزوبة) بالفتح زمین دور چراگاه
و دور از راه بسوی گیاه
(عزیب) کامیر مرد بی زن و مرد
که از اهل و مال خود دور شود و شیر
و گوسپند که از صاحب خود دور شود
و در چراگاه
(عازب) آب و گیاه و دور دست
و کوهی است و شتران که شب در
چرا نیاید عزیب جمع کغاز و عزی
وشاءٌ عازب گوسپندان دور
در چراگاه
(عازبة) زن مرد و شتر و کان لرجل
ابل فباعها و اشتری غنما لئلا تعزب
فعزبت غنمه فقال انما اشتریت
الغنم حذار العازبة فذهبت مثلا
عوازب الاطهار زنان با شوی
(معزب) مرد بی زن هو قلیل
اذ لا تقل عزب للرجل الذی لا اهل
له ویقال رجل عزب وامرأة عزباء
(هراوة الاعزاب) بالفتح اسپی
است کانت موقوفة علی الاعزاب
یغزون علیها و یستفیدون المال
لیتزوجوا
(عوزب) بالفتح کنده پیر
(معزبة) کمکنسة زن مرد
(معزاب) آنکه مواشی خود را
دور چراند
(معزابة) بالکسر مرد بی زن و
دور بنده ستور خود را ملازم و بسیار
غائب باشنده و زنیکه بی شوی او
دور از کشیده باشد وکذلک الرجل
(ن) عزب طهر المرأة یعنی غائب
شد شوی زن در طهر و نیز
(عزب) خالی و ویران گردیدن زمین
یقال عزبت الارض اذا لم یکن بها
احد مخصبة کانت او مجدبة
(ن ض) عزب عنه عزوبا
پنهان گردید و دور رفت و رفت
قال الله تعالی وما یعزب عن ربک من
مثقال ذرة فی الارض ولا فی السماء
ولا اصغر من ذلک ولا اکبر و عزب
عنی فلان دور شد و عزبت
الابل ای بعدت فی المرعی ولا
تروح ومنه الحدیث من قرأ القرآن
فی اربعین لیلة فقد عزب ای بعد
عهده بما ابتدأ منه و ابطأ فی تلاوته
و روی بالتشدید ویقال عزب عن
فلان حلمه اذا لم یحلم
(مستعزب) کمحسن طالب گیاه
(عازب) وانکه بگیاه عازب رسیده
باشد
(اعزاب) دور شدن و دور کردن
یقال اعزبه الله ای اذهبه لازم
متعدی وخداوند شتران دور شدن
و بگیاه دور رسیدن یقال اعزب القوم
اذا اصابوا الکلاء العازب
(معزبة) کمحدثه زن مرد
(معزب) کمعظم آنکه او را از خانه
دور کرده باشد
(تعزیب) دور شدن و بسوی چراگاه
دور رفتن
(تعزب) ترک نمودن نکاح را یقال
تعزب فلان ثم تاهل

ع ز ج

(عزج) بالفتح دور کردن و گاییدن و
بیل برگردانیدن زمین را والفعل من نصر

ع ز د

(ف) عزد جاریه گایید

ع ز ر

(عَزَز) بالفتح بهاے گیاه هرگاه
در وده علف زار فروخته شود و نیز
(عَزَر) نکوهیدن والفعل من ضرب
ویاری نمودن وبازداشتن ونگاهیدن
وبستم برکاری داشتن وآگاه گردانیدن
برباب دین وفرائض واحکام
(عَزَرَة) بالفتح از اعلام است
وعزرة بن ثابت بصری از ثامه
روایت میکند
(عَزِیز) کامیر بهای گیاه در ده
که علف زار فروخته شود وعزائر علی
الجمع مثله
(عُزَیر) کزبیر نام پیغمبرے مصرف
آید جهت تخفیف
(عَاذَر) کهاجر مردے است که عیسی
علیه السلام زنده کرد او را بعد مرگ
(عَزوَد) کجعفر بد خلق وبیغیرت در
حق زن خود وپشته که بر ان
راه است
(عَزوَرَة) بالتاء پشته هست وعرفشة
موضعی قریب که معظمه یا پشته
مدنیان بسوے بطحاے مکه
(عَوْذَر) بگو هر گیاه نفسی کوهی
(عَیْزَار) بالفتح سخت واستوار از
هر چیزے وکودک چست وسکر وح
ونوعی از کاسه آبگینه عیزاریه متعلق
الیار شد ودرختی است ونام پدر
الیاس نبی علیه السلام وهو عیزار
ابن لهرون بن عمران
(ابو العیزار) کنیت مرغی دراز
گردن که پیوسته در آب باشد یا آن
کرکی است ونیز کنیت شیطان میتز
(عیزار) از اعلام است

(قیس بن عیزارة) شاعری
وعیزارة نام مادر اوست واز
اعلام است
(عَزْرَام) بالفتح نام مردی
(عَیَازِر) بالفتح گیاه که دون از
عضاة وفوق از دق باشد وچوبها
وباقیمانده درخت واحدش نیامده
(تَعزِیر) نیکوهیدن وادب دادن
وبزرگ داشتن وبزرگ کردن ضد
ویاری دادن وتوانا کردن ومدد
نمودن وگرانبار کردن ستور را ونیز
تعزیر ضربی است کمتر از حد یا
سخت ترین ضرب

ع ز ز

(عَزّة) بالفتح آهو بره ماده ونام
زنی وعزة بنت ابی سفیان خواهر
معاویه است
(عِزّة) بالکسر ارجمندی ضد ذل
وباران سخت وقلعه است بروستای
بردعه
(عِزّة) بالکسر ارجمندی وعزیزی
خلاف ذل وچیرگی اسم مصدر است
وقوت وشدت
(عَاز) کوه طویل ودراز
(عَزِیز) کامیر ارجمند وکمیاب و
ناموجود وصفتی از صفات باری تعالی
وگرامی عزاز وعزازة بکسرها
واعزة واعزاء جمع ومحمد بن عزیز
سجستانی مولف غریب قرآنست
والبغادرة یقولون بالراء وهو
تصحیف وبعضهم صنف فیه وجمع
کلام الناس وقد ضرب فی حل الابل
بار ودو سرمه است وچیره وبادشاه

تغلبته علی اهل مملکته ونیز عزیز
لقب آنکه بادشاه مصر یا اسکندریه
کرده واز اعلام است
(عُزَیزة) بمعنی عقاب در قول ابی
کثیر هذالی حتی انتهبت الی فراش
عزیزة سوداء روثة انفها
کالخصف ویروی عزیبة
(عُزَیز) کزبیر از نامهاے حرب
است
(عَزُوز) کصبور ناقه که سوراخ
پستانش تنگ شده وکذلک الشاة
ومنه حدیث عمرو بن میمونه
لوان رجلا اخذ شاة عزوزا لحلبها
ما فرغ منها حتی تصلی الصلوات
الخمس عزز لکتب جمع
(عَزَاز) بالفتح زمین درشت وموضعی
است بیمن وشهرے نزدیک حلب
که خاکش چون بر کژدم پاشند
بمیرد
(عَزَازَة) ارجمندی وکثرت وقوت
ومعرفته نام مردی
(اَعَزّ) گرامی وارجمند وکمیاب
وطویل واستوار واعز ابن عمرو بن
محمد سهروردی واعز ابن علی الظهیری
واعز بن علیق وابو الاعز قراتکین
محدثان اند واز اعلام است
(عَزْعَزی) بالفتح والقصر ناحیه
است بموصل
(عُزّی) بالضم والقصر زن ارجمند
وکیا بهه نام بت درست داشتند
مونث اعز وبتی یا درخت طلح که
قوم غطفان می پرستند اول
من اتخذه ظالم بن اسعد غنوی

ذات عرق الی البستان بتسعة
امیال بنی علیها بیتا وسماه بسا
وکانوا یسمعون فیها الصوت فبعث
الیها رسول الله صلی الله علیه و
سلم خالد بن ولید فهدم البیت
واحرق السمرة
(عَزّاء) کصحرا رسال سخت
(عَزّان) بالفتح قلعه است بفرات
وعزان خبت وعزان ذخر
قلعهاے یمن است
(عِزّان) بالکسر از اعلام است
(عُزُوَن) نام مردے
(عَزُوزی) بالفتح وضم الزار
مقصورا موضعی است میان حرمین
شریفین
(عُزَیزی) بالضم وفتح الزار مقصورا
وید سرین اسپ وطرف آن و
تثنیة المقصور عزیزیان والمهد ود
عزیزاوان
(عَزْعَز) بالسکون زجر است مربز را
(تَعِز) کتقل تختگاه ودار السلطنت
یمن
(مَعَزّة) بالفتح وکسر العین اسپ
ضمام بن حمله
(رجل مُعِزّ المرض) بالکسر
یعنی مرد شدید المرض
(مَعزُوزَة) سخت ودرشت و
زمین باران رسیده وزمین درشت
(ن) عَزَّت النَاقةُ عزوزا و
(عِزَازا) بالکسر تنگ پستان شد ناقه
وود نیمینی از کرم نیز آید
(عَزّة وعَزَّا) بالفتح غالب آمد بروی
ودر معانت وعزه فی الخطاب)

ج۳

باہم چیرگی کردند در خطاب و
یقال اذا عزّ اخوك فهن یعنی
ہرگاہ برادرت چیرہ گردد و در
پاداشش تو انی نرمی و ملاطفت
کن ومنه المثل من عزّ بزّ یعنی ہرکہ
غالب آمد بردو نیز عزّ و عزّ قوی
گردیدن

(ض عزّ عزّا و عزّة) بکسرهما و
عزازة بالفتح ارجمند گردید و قوی
شد بعد خواری و عزّ الشیء کمیاب
شد و عزّ الماء روان گردید و
عزّت القرحة روان شد آنچه در
زخم بوده و عزّ علیّ ان تفعل کذا
ثابت و درست شد و لازم گردید و
دشوار شد بر من چنین کردن تو
و کذا عزّ علیّ ان ارا تک کذا و در
نیمعنی از سمع نیز آید و عززت
علیه گرامی شدم و یقولون تحبّنی
فیقول لعزّ ما یعنی نیک درست
میدارم ترا و یقال جیء به عزّا بزّا
یعنی بے شک

(عزّ عزّ لغنم عزّ عزّه) سرزنش
کردگوسپند را و زجر نمود و نیز
(عزعزه) چیرہ شدن برکسے
در معارزت

(اعزاز) ارجمند کردن و قوی
گردانیدن و تنگ پستان گردیدن
ناقه و بزمین درشت رسیدن و
دوست داشتن کسے را و نمایان
شدن حمل گوسپند و گران گردیدن
پستان آن و دشوار برداشتن گا و
بار را و گرامی داشتن و بزرگ آمدن
غم برکسی یقال اعزّ علیّ بما اصبت

و به و اعززت ما اصابك مجهولا ای
عظم علیّ

(تعزیز) ارجمند گردانیدن و توانا
کردن ومنه فعززنا بثالث و بر ہم
نشاندن باران زمین را و یعدّی
بنفسه و بمن و دشوار کردن

(معازّة) بہدیگر چیرگی جستن در
خطاب و نبردکردن در ارجمندی

(تعزّز) ارجمند گردیدن و کمیاب
گشتن و تنگ شدن سوراخ پستان
شتر ماده و سخت و درشت گردیدن گوشت

(استعزّ علیه المرض) سخت
گردید بیماری بروی و چیره شد
بر عقل وے و کذا استعزّ بالعلیل
(واستعزّ الله به) بمیرانید خدا اورا
(و استعزّ الله به) ہر جای خود
ایستاده و سخت گردید و نیز
(استعزاز) غلبه کردن بکسی و فی
الحدیث لما قدم المدینة نزل
علی کلثوم و هو شاك ثم استعزّ
بکلثوم فانتقل الی سعد بن خیثمة

(اعتزاز) عزیز شدن و گرامے
و عزیز شمردن و یعدّی بالباء یقال
اعتزّ بفلان ای عدّ نفسه عزیزة
به (تعزعز) یکسو شدن و زجر
پذیرفتن ...

ع ز ط

(عزط) بالفتح نکاح و گائیدن
والفعل من نصر

ع ز ف

(عزف) بالفتح آواز پری و هو
جرس یسمع باللیل فی المفاوز و
بازی و لعب و عزف الریاح

آوازہاے باد

(عُزف) بالضم کبوتر طوراے

(عزیف) کامیر آواز پری و آن
آواز خفی است کہ بشب در بیابان
شنیده شود و قیل انه صوت الریاح
فی الجو فتوهمه اهل البادیة صوت الجن

(عزوف) کصبور و لتنگ و برتافته
روی از چیزے

(عازف) اچهانه زننده که نوعی از
رود جامہ است و مرد معارف
باز و سرود گوی و موضعی است سمّی
لانه تعزف فیه الجن

(عزّاف) کشداد ابر با آواز و ریگ
تودہ است مربنی سعد را یا کوہے
بدہ سنار بر دو ازده کرده از مدینه
سمّی به لانه کان یسمع به عزیف
الجن و نام ریگی در بنی اسد و
(ابرق العزاف) آبی است مربنی اسد
را یجاء من نحو ما نه الذراج الیه
و منه الی بطن نخل ثم الطرف
ثم المدینة و نیز نام موضعی است

(معازف) بالکسر آلتهای لهو و
بازی مانند رود جامه و طنبور
واحده عزف بالفتح او معرف کمنبر
او معزفة کمکنسة او معزف کمجلس
و نیز معزف بالکسر چغانه

(ض ن عزفت نفسی عنه عزوفا)
ناخواہانی نمود و برگشت از آن و
ملول شد و عزفت نفسی عن الدنیا
باز ایستم از آن

(ن عزف عزفا) بازید بر اکل
و شرب و عزف البعیر جهید
رگہای گلوی وقت مرگ و عزفت الجن

عزیفا آواز کردجن

(اعزاف) شنیدن آواز برگهاے
خرما و رسن بافتن

ع ز ق

(عزق) بالفتح زمین شگافتن و
الفعل من ضرب و هو خاص
بالارض و لا یقال لغیرها ارض معزوقه
لغت است از آن

(عُزق) کعنق بیا دصاف کننده
گندم و بدخوی از مردم و شتر

(عزق) کتف دشوار خوے دون
همت ناکس

(عزیق) کامیر زمین ہموار و نرم
و پست

(عزوق) کجرول بار درخت پسته
در سال بمغزیش و آن در د
باغت بکار آید یا بار درختے بد مزه
زبان گز

(عزاقة) کجبانه سرین و حلقه دبر

(معزق) کمنبر آله زمین کاویدن
مانند تیشه و کلند و جز آن یا کلان
تر از ان و آلتی کہ بدان گندم را
بیا دصاف نمایند معزقة کمکنسة
مثله فیهما معازق جمع

(ن عزق) شتابی نمود در دویدن
و عزق الخبر عنی باز داشت از
من نیکوئی را و عزقته ضربا
مبالغه کردم در زدن

(س عزق به) چسپید بوے و
لازم گرفت

(منعزق) بکسر الزای دشوار خوی

ع ز ل

(عزل) بالفتح آب جهیشگی در بیت

المال در آید بیوزن و بی انقاد تا وقت ادا و موضعی است
(عُزُل) کعنق مرد بے سلاح
(اَعزال) جمع
(عُزلَۃ) بالضم دوری و گوشہ نشینی ومنہ الحدیث العزلۃ عبادۃ و دور شدن و دہی است بیمن از اعمال بحرانہ
(عَزَل) بالتحریک والضم بیکاری و بی سازی و بے سلاحی اسم مصدر است و بالتحریک موخر خر یقال اقوع عزل حمار لک
(عَزَلَۃ) بالتاء استخوان سر سرین کہ بزمین رسد
(عِزال) کتاب است
(عُزَیلَۃ) کجہینۃ موضعی است
(اَعزَل) ریگ تودہ جدا گانہ و دستور کردن دنب عادۃ نہ خلقۃ و آن عیب است و ابر بے باران و بہرہ غائب از گوشت و یکی از دو سماک کہ ستارہ است بدان جہت کہ سلاح ندارد چنانکہ با رامح میباشد یا آنکہ در ایام طلوع آن با دو سردی نباشد و آنکہ یکی از استخوان سرینش ناقص باشد و مرد بی سلاح عُزل بالضم و اَعزال و عُزَّل کرکع و عُزلان بالضم و معازیل جمع
(عَزلاء) بالفتح و المد سرین و کون و دہان و جای ریزش آب از مشک و مانند آن و دہان زمین و لاشتن عزالی بالفتح و کسر اللام و فتحہا جمع و ماہی است مرغ جعفر

بن کلاب را
(اَعزَلَۃ) بالفتح نام موضعی
(اَعازِل) بالفتح موضعی است
(عَزّالان) بالفتح دو پر کلان در طرف دنب عقاب
(مَعزِل) بالفتح وکسر العین یکسو کنارہ ومنہ انا بمعزل عن ھذا
(مِعزال) بالکسر شبان تنہا و آنکہ ستوران بگوشہ برد بچراو نا جبہ فرود آیندہ از سفر و مرد بے نیزہ
(معازیل) جمع و ہر کہ از قمار بازان بر کنارہ باشد جہت خساست و مرد سست و کول
(ض) عَزَلہ عَزلاً بالفتح یکسو نمود و جدا کرد و بیکار ساخت (و عزل عنہا) باز داشت آب منی را از زن و نخواست کہ فرزند آرد و فی الحدیث نھی النبی صلی اللہ علیہ وسلم عن العزل عن الحرۃ الا باذنہا
(تَعزِیل) بیکسو ساختن و جدا نمودن
(تَعَزُّل) بیکسو شدن و کنارہ گزیدن ومنہ قول الاحوص للہ درّ یا بنت عاتکۃ الذی اتعزل حذر العدی وبک الفؤاد موکل
(تَعازُل) از ہمدیگر گوشہ گرفتن و یکسو و دور شدن
(مُعتَزِلَۃ) بصیغۃ الفاعل قومی از قدریہ زعموا انہم اعتزلوا فئتی الضلالۃ عندہم اہل السنۃ والخوارج او بما قام بہ الحسن لما اعتزلہ واصل

بن عطاء واصحابہ الی اسطوانۃ من اسطوانات المسجد وشرع یقرر القول بالمنزلۃ بین المنزلتین وان صاحب الکبیرۃ لا مؤمن مطلقا بل بین المنزلتین لجماعۃ من اصحاب الحسن فقال الحسن اعتزل عنا واصل
(اِعتِزال) یکسو جدا شدن و کنارہ گزیدن و دور گردیدن و باز داشتن آب منی را از کنیزک و زن و زادن نخواستن گوشہ و کنارہ
(اِنعِزال) گوشہ گزیدن و دور شدن

ع ز ل ب

(عَزلَبَۃ) نکاح و گائیدن

ع ز م

(عَزم) بالفتح قصد و آہنگ و (اُولُوا العَزم) از پیغمبران آنانکہ برامور عہد نمودہ خود و سپردہ خدا تعالی آہنگ و کوشش کردند یا آنہا نوح و ابراہیم و موسی و محمد اند علیہم الصلوٰۃ والسلام و نزد زمخشری اولو العزم صاحبان کوشش و ثبات و صبر اند یا نوح و ابراہیم و اسحاق و یعقوب و یوسف و ایوب و موسے و داود و عیسے علیہ الصلوٰۃ والسلام و نیز عُزُم کنجاموہ نیز عُزُم ککتب جمع
(عَزمَۃ) بالفتح واجب و ثابت و عزمۃ من عزمات اللہ ای حق من حقوقہ او واجب مما اوجبہ
(عَزمِیّ) بالفتح منسوب بانجا رہ فروش و مرد کہ ایفاے عہد نماید (امّ العِزم) بالکسر کون عِزمَۃ

و (اُمّ عِزمَۃ) بکسر ہما مثلہ
(عُزمَۃ) بالضم نزدیکان و قبیلہ مرد
(عُزُم) کعصر و جمع (عَزَم) محرکۃ مردم استوار در دوستی و صحیح و ثابت و آن
(عَزیم) کامیر دشمن سخت و قوی و جمع عزیمۃ
(عَزائم) افسونہا یا آن آیات قرآنی است کہ بر آفات رسیدگان خوانند بامید بہ شدن و عزائم اللہ فرائضہ التی اوجبہا جمع عزیمۃ ومنہ لیست سجدۃ ص من عزائم السجود ای مما امر بہا لکن کان صلی اللہ علیہ وسلم یسجد موافقۃ لداؤد و عزائم المغفرۃ اعمال و خصال کہ بدان مغفرت موکد گردد
(عَزوَم) کصبور کنندہ پیر و شتر سادہ مسن کہ در آن اندکے قوت باشد
(عَزّام) کشداد شیر بیشہ
(عَوزَم) بجوہر شتر مادہ سال خوردہ کہ در آن بقیہ قوت ماندہ باشد و زن پیر کلان سال و زن کوتاہ بالا
(ض) عَزَمَ الاَمرُ و عَلَیہ عَزماً و یضم و معزماً کمقعد و مجلس و عُزماناً بالضم و عزیماً و عزیمۃ بالفتح آہنگ نمود بر آن و دل نہاد و کوشش کرد و عَزَمَ الاَمرُ نفسُہ آہنگ نمودہ شد بر آن و عزم علی الرجل سوگند داد او را (و عزم الراقی) عزائم و افسون خواند و نیز عزم سخت دویدن و واجب گردانیدن

(مُعَزِّم) کمحدث افسون گر
(تَعَزُّم) آهنگ کردن برکاری
ودل نهادن وکوشش نمودن
مُعْتَزِم بکسر زا شیر بیشه
(اعتزام) قصد کردن ویعدی
بنفسه وبعلی ودل نهادن بچیزی
وکوشش نمودن وبرجادهٔ راه
رفتن ومیانه روی گزیدن در تگ و
رفتار وجز آن وباتوسنی وسرکشی
گذشتن اسپ وتحمل وشکیبائی
نمودن بربلا ومصیبت

ع ز ن

(اعزان) شریک نمودن کسی را
در مقاسمت پس گرفتن هریک
بهرهٔ خود را بعد تقسیم

ع ز ه

(رَجُلٌ عِزْهٌ) بالکسر گلفت مرد که
طرب ولهو را دوست ندارد و
بازگردنده از آن یا ناکس یا آنکه
نیوشد کینه صاحب خود
وعِزْهِیٌّ منسوبًا وعِزهاةٌ وعِزهاءةٌ
وعِزهیٌّ منوّنًا وعِنْزَهْوٌ وعِنْزَهْوَةٌ
بکسرهن وعُنْزُهانٌ بضم العین
والزاء مثله عِزاه وعزهون بکسرهما
جمع ونیز عِزهاة کسعلاة
زن پیر که نش طفلی مایل ولاعب
باشد ویقال فیه عِنزهوة ای کبر

ع ز ه ل

(عزهل) کزبرج وجعفر بدو دو
ومضطرب وکبوتر یا جوزه آن
وکزبرج درگذرنده ونیشی گیرنده
شتاب رو وجعفر نام مردی و
موضعی است

(عُزْهُول) کعصفور درگذرنده
وهیشی گیرنده شتاب رو وشتر بزرگ
سرخود گذاشته وشتر بچرا رها کرده
(عزاهیل) جمع وتیزرو وچست
وسبکروح
(عزهل) کاروب فارغ از هر چیزی
(عُزاهِل) کعلابط موضعی است
(مُعَزْهَل) بنا للمفعول نیک
خورش
(ابل مُعَزْهَلَةٌ) شتران بسرخود
گذاشته

ع ز و

(عِزَة) کعدة گروهی مجتمع از مردم
عِزُون وعِزی بالکسر فیهما
جمع والهاء عوض من الواو ولا یقال
عِزات کما قالوا ثبات فی جمع ثبة
ومنه قوله تعالی عن الیمین وعن
الشمال عزین
(عِزوة) بالکسر نسبت ودعوی
عزیة بالیاء مثله یقال انّه
لحسن العِزْوَة والعِزیَة
(عَزْوی) بالفتح والقصر کلمه ایست
جهت عطوفت ومهربانی خواستن
ونیز تعزّی مثله
(بنو عزوان) بالفتح قومی است
از جن
(اعزویت) بالکسر موضعی است
(ن) عِزاه الیه ونه عزاه بالمد
نسبت پذیرفت بدو ومنسوب
گردید او ونیز عزاه بالمد
خویشتن را یا دیگری را بکسی یا
بچیزی باز خواندن ونسبت
کردن یقال عزاه الی ابیه ای
نسبه الیه ونسبت پذیری ودعوی
(تعزی) باز بستن ونسبت نمودن
راست باشد یا دروغ ومنه الحدیث
من تعزی بعزاء الجاهلیة فاعضوه
بهن ابیه ولا تکنوا ای من انتسب
الی الجاهلیة باحیاء سنة اهلها
واتباع سبیلهم فی الشتم واللعن
والفخر بالآباء وشکیبائی نمودن
عزوی اعتزاء بارسبت منتسب گردید
عام است از راست ودروغ

ع ز ی

(عزاء) بالفتح والمد شکیبائی
یا خوبی شکیبائی
(عَزِی) شکیبا وصابر
(تعزوة) شکیبائی یا خوبی آن
(س) عَزِیَ عَزاء شکیبائی
نمود
(ض) عزاه الی ابیه نسبت کرد
او را بپدرش ونیز عزاه کسی را بکسی
یا بچیزی باز خواندن ویقال یعزی
ما کان کذا کقولک لعمری لقد
کان کذا
(تعزیة) بصبر فرمودن مصیبت
زده را
(تعازی) همدیگر را صبر کردن
فرمودن
(اعتزاء) نسبت ونام خود گفتن
در جنگ وعلامت ونشان ولکن
ونسبت پذیرفتن بکسی یا بچیزی
وبازبستن خود را

باب العین فصل السین

ع س ب

(عَسْب) بالفتح آب کشن ونسل
آن وفرزند ونیز عسب ابر جستن
کشن بر ماده وکرایه دادن کشن
بجهت کشتی وکرایه فحل دادن
والفعل من ضرب یقال عسب
فحله اذا اکراه ونهی النبی صلی الله
علیه وسلم عن عسب الفحل
(عَسَبة) بالفتح گهگلی است درکوه
وموضعی است ویروی بالشین
المعجمة ایضاً
(راس عسب) کلتف سراز وبر
شانه ناکرده
(عِساب) ککتاب موضعی است
نزدیک مکه
(عَسِیب) کامیر استخوان دنب و
بن آن عسیبة بالتاء مثله یا وبندن
کاه موی آن وپشت پای و
پشت پر بدرازی وشاخ خرما برگ
دور کرده کرانه ست وباریک باشد
یا شاخ خرما که برگ نیاورده باشد
وهو فویق الکرب ومانبت علیه
الخوص فهو سعف
(عسیبة) یکی عسبان جمع وگهگلی
است درکوه وکوهی است ببلاد
روم ودر مقابل آن قبر امرء القیس
است وکوهی است نزدیک
مدینه ونام مردی
(عسوب) کصبور سردار کلان
(یعسوب) کیعقوب بادشاه زنبوران
عسل وزنبور نر وپیش بزرگ و
نوعی از کبک وپرنده است بزرگتر
از ملخ یا خورد تر از ان وسپیدیی
است در روی اسپ ودایره
است در گردن اسپ ونام اسپ

نبی صلی اللہ علیہ وسلم و اسپ
زبیر بن عوام رضی اللہ عنہ و نیز
اسپ دیگر را و کوہی است
و الیاء زائدۃ لانہ لیس فی
کلامہم فعلول غیر صعفوق
(اِعْسَاب) دویدن گرگ گریختن
آن
(اِسْتَعْسَبَ مِنْهُ) ناپسند داشت
آنرا و (اَسْتَعْسَبَ الْفَرَسُ)
کشن خواہ شد اسپ مادہ

ع س ب ر

(عُسْبُرٌ) کقنفذ پلنگ عُسْبُرَة
ونیز عُسْبُرَة شتر مادہ تیزرو
گرامی نژاد
(عُسْبُور) کعصفور بچہ سگ از گرگ
مادہ عُسْبُورَة بالتاء مثلہ ونیز
(عُسْبُورَة) ناقہ شتاب رو گزیدہ
(عِسْبَار) بالکسر گفتار بچہ از گرگ
و بچہ گرگ عِسْبَارَة بالتاء مثلہ

ع س ب ق

(عِسْبِق) کزبرج درختی است
تلخ کہ در مداوی جراحت بکار آید

ع س ب ل

(عَسْبَلَة) ہمدیگر آمد شد مردمان
و تردد ایشان

ع س ج

(عَسْج) بالفتح گردن دراز کردن
در رفتار والفعل من نصر
(عَوْسَجَة) کدحرجۃ موضعی است به
یمن و کانی است مر نقرہ را و
خار بنی است عَوْسَج جمع ونیز
(عَوْسَج) نام مرد بیست و اسپ طفیل
بن غنیب

(عَوَاسِج) قبیلہ است
(بَعِيرٌ مِعْسَاجٌ) بالکسر شتر کہ در
رفتن گردن دراز کند
(س) عَسِجَ الْمَالُ بیمار گردیدند
شتران از چریدن خار عوسج
(اِعْسَاج) خمیدن در رفتار از پیری
یقال اَعْسَجَ الشَّيْخُ ای مضوّاً
تعوج کبرًا

ع س ج د

(عَسْجَد) کجعفر زر و جوہر ہر قسم
کہ باشد مانند مروارید و یاقوت
و شتر درشت تندار و ھو احد
ما جاء من الرباعی بغیر
حرف ذولقی
(عَسْجَدِيَّة) بالفتح و التشدید
الیا زہی است از اولاد و نیاری
و موضعی و شتر بچگان بزرگ و شتر
زربار دہ نشستنی ملوک و آن
شتران اند کہ جہت نعمان بن
منذر بیار استندے

ع س ج ر

(عَسْجَر) کجعفر نمک و موضعی ست
(عَسْجَرَة) بدی و پلیدی و نیز
عَسْجَرَة نیک نگریستن و پیوستہ
در سیر و سفر بودن شتر و نمک
زدن گوشت را
(عَسْجُور) بالفتح شتر مادہ استوار
و توانا و تیزرو و غول

ع س ج ل

(عَسْجَل) کجعفر موضعی است
بحرہ بنی سلیم

ع س ج د

(عَسْجَمَة) کدحرجہ مسکی و شتابی

ع س د

(عِسْوَدّ) کقرشب کرپسہ نر و مادہ
درشت و توانا و استوار از مردم
و جز آن
(عِسْوَدَّة) بالتاء کرکی است
سپید کہ کنیت آن بنت النقا است
و بدان انگشتان دوشیزگان ملیح را
تشبیہ دہند عَسَاوِدُ و عِسْوَدَّات
جمع
(ض) (عَسَدَ عَسْدًا) سیر کرد و
رفت و عَسَدَ الْحَبْلَ سخت
تافت رسن را (و عَسَدَ جَارِيَتَه)
گائید آنرا

ع س ر

(عِسْر) بالکسر قبیلہ از جن یا
زمینی ست کہ دران جن میباشد
و قد یفتح
(عُسْر) بالضم و بالضمتین دشواری
خلاف یسر
(عُسْرَة) بالضم تنگی و دشواری
و جَيْشُ الْعُسْرَة) لشکر تبوک
لِاَنَّهُمْ نُدِبُوا اِلَيْهَا فِي حَمَارَةِ الْقَيْظِ
فَعَسُرَ عَلَيْهِمْ
(عَسَر) بالتحریک دشواری و
بدخوئی و زفتی
(عَسَرَة) محرکۃ پر سفیل نوک بال
(عَسِر) ککتف کار دریمان و
دشوار و يَوْمٌ عَسِرٌ روز سخت
یا روز بد قال اللہ تعالیٰ ھٰذا
يَوْمٌ عَسِرٌ
وَحَاجَةٌ عَسِرٌ) نیاز دشوار و عسرۃ
(بَيِّنُ الْعَسِرِ) محرکۃ نیک بدخوی
و بَعِيرٌ عَسِرٌ) شتر کہ پیشانی

رام شدن سوار شوند او را و شتر مادہ
کہ وقت دویدن دنب بردارد
(عُسْرَاء) بالضم تنگی و دشواری
خلاف یسری و عذاب یا امر دشوار
(عَسِير) کامیر دشوار و يَوْمٌ عَسِيرٌ
روز دشوار و سخت یا روز بد قال اللہ تعالیٰ
يَوْمَئِذٍ يَوْمٌ عَسِيرٌ و حَاجَةٌ
(عَسِير) نیاز دشوار و نَاقَةٌ عَسِيرٌ
ناقہ کہ در اول ریاضت سوار شدہ
باشند آنرا و شتر مادہ کہ بسال
نخست بار نگیرد و عَسِيرَةٌ مثلہ و
شتر مادہ دنب برداشتہ دوندہ
و نیز عَسِيرَة نام چاہی بود فَسَمَّاهَا
النبی صلی اللہ علیہ وسلم الیسیرۃ
(عَاسِر) شتر مادہ دم برداشتہ
دوندہ
(غَزْوَةُ ذِي الْعُسَيْرَةِ بالشین
اعرف
(اَعْسَر) چپ دست و دشوار تر
(يَوْمٌ اَعْسَرُ) روز سخت یا روز بد
و اَعْسَرُ يَسَرٌ آنکہ بہر دو دست
برابر کار کند فَاِنْ عَمِلَ بِالشِّمَالِ فَهُوَ
اَعْسَرُ و المونث عَسْرَاءُ عَسْرَاءُ
يَسَرَةٌ مونث و لا يقال اَعْسَرُ اَيْسَرُ
(و حَمَامٌ اَعْسَرُ) کبوتر کہ در بال
چپ آن سپیدی باشد و نیز
(عَسْرَاء) عقاب کہ پرہای نوک بال
او سپید باشد و عقاب کہ پرہای جانب
چپ او بیشتر باشد نسبت براست
و پر سفید نوک بال و نیز عَسْرَاءُ
نام مادر علی بن محمد بن عیسی خیاط
کہ ضعیف الروایت است
(عَسْرِي) کسکری و تضم ترہ است

(عَیسُران) بالفتح وضم السین گیاہے است
(جَاءُوا عُسَارَی) بالضم والفتح یکدیگر آمدند وکذلک جاءوا اُعُسَارِیَّات
(عَیسُوران) بالفتح وفتح السین شتر که در اول ریاضت سوار شوند از جہت رام کردن
عَوسَرَانِی وعَیسَرَانِی منسوبًا مثله عَیسَرَانَة مونث عَوسَرَانَة مثله یُقَالُ نَاقَةٌ عَوسَرَانَةٌ و عَیسَرَانَةٌ وبعیرٌ عَیسَرَانٌ وعَیسَرَانِیٌّ
نَاقَةٌ عَوسَرَانِیَّةٌ بالفتح منسوبًا شتر ماده که وقت دویدن دنب برداشتن عادت باشد او را و شتر ماده که پیش از رام شدن برنشیند او را
(ذَهَبُوا اُعُسَارِیَات) بالضم رفتند پراگنده و پریشان
(مَعسَرَة) بالضم وفتح الراء وضمها دشواری
(رجل مِعسَر) کم بهره و تنگ کیر خر بهم را
(مَعسُور) دشواری ضد میسور واین نیز مصدر است یُقَالُ عَنهُ الی میسوره والی معسوره نزدیک سیبویه صفت است وگوید که مصدر بر وزن مفعول نیامده وقوله تعالی میسوره الی معسوره مولت
... الی معسوره فیه
(ض ن) عَسَرَ الغَرِیمَ عَسرًا بالفتح دام خواست از غریم بوقت تنگدستی او وعَسَرَنِی فلانٌ از من چیب من آمد وعَسَرَتِ

المَرأَةُ بدشواری زاد بچه را و عَسَرَ الوَالِدُ مِن مَالِ وَلَدِهِ بقهر وناپسندی گرفت مال را از وے
(ض) عَسَرَتِ النَّاقَةُ عَسرًا وَعَسَرَانًا محرکة دم برداشت شتر ماده در دویدن ونیز از سوے چپ آمد
(س) عَسِرَ عَلَیهِ الاَمرُ عَسَرًا بالتحریک در پیچان شد بروی کار وعَسِرَت الیَدُ برابر نبود کار را هر دو دست
(ك) عَسُرَ عُسرًا عُسُرًا بالضم وبضمتین وعَسَارَةً بالفتح دشوار گردید وعَسُرَتِ المَرأَةُ دشوار شد لون بچه را وعَسُرَ الزَّمَانُ تنگ وسخت گردید وعَسُرَ مَا فِی البَطنِ برون نیامد آنچه در شکم بود وعَسُرَ عَلَیهِ خلاف کرد او را
(مُعسِر) کم حسن و درویش تنگ دست
(اِعسَار) نیازمند شدن وتنگ دست گردیدن وخواستن وام از غریم بوقت دست تنگی او وبچه زادن دشوار گردیدن برزن وبار ناگرفتن شتر ماده در سال نخست
(تَعسِیر) خلاف کردن واز سوی چپ آمدن ودنب برداشتن شتر وقت دویدن ودشوار کردن نقیض تیسیر ومنه اللهم یسر ولا تعسر
(مُعَاسَرَة) درشت خوی نمودن وباهم دشواری کردن
حَاجَةٌ مُتَعَسِّرَةٌ حاجت دشوار

(تَعَسَّرَ عَلَی الاَمرُ) دشوار وسخت گردید بر من کار وملتوے گشت وتَعَسَّرَ عَلَیهِ القَولُ ملتبس ومشتبه گردید بروے سخن
(تَعَاسُر) سخت واستوار گردیدن ودشوار شدن وملتوی گشتن وباهم دشواری کردن
(اِستِعسَار) سخت واستوار گردیدن ودشوار شدن کار وملتوی وبیکار نشستن ودشواری خواستن
(اِعتِسَار) بر اشتر رام ناشده نشستن وَیُقَالُ اِعتَسَرَ النَّاقَةَ ای اَخَذَهَا رَیِّضًا فَخَطَمَهَا وَرَکِبَهَا بسختی و ناپسندی گرفتن مال فرزند را وبیدی بمن وستم کردن و قهر نمودن

ع س ر ب

(عَسرَب) کجعفر شیر بیشه

ع س س

(جئ بالمال من عَسِّكَ وَبَسِّكَ) ای من جدك ـ اجهدك لغتی است در جهتك وگذشت
(عُسّ) بالضم کاسه بزرگ
(عِسَاس) ککتاب جمع وکیر ونیز بنو عساس بطنی اند عرب ویقال دَرَّتِ النَّاقَةُ عِسَاسًا یعنی بکراه بستم شیر داد
(عَاسّ) شب گردنده گرد شهر وپاسبان عسس وعَسَسَة جمع کحاج وحجیج وخادم وخدم
(عَسّاس) کشداد گرگ
(عَسُوس) کصبور شتر ماده تنها

چرنده وگرگ وناقه کم شیر یا شتر ماده که تا از مردمان دور نشود شیر ندهد یا ناقه که هرگاه برانگیخته شود بگردد پس آن شیر دهد وناقه بدخوے در دوشیدن والتی تعس العظام ونرتمها ونیز ناقه که بیازمایند آن را شیر دارد یا نی وزن بیباک از مردان ومرد کم خیر ومرد شب جوینده شکار وگشت کننده
(عَسعَس) کجعفر گرگ وشکار بشب بدان جهت که شب گرد میباشد
(عَسَاعِس) جمع وجائی است در بادیه وکوهی است که پس ضربه وعسعس بن سلامة صحابی است وَدَارَةُ عَسعَس جائی است بجانب مغرب حمی ضریه ونیز عسعس نام مردے
(عُسعُس) کقنفذ بار سکانان آدمند وحریص وآوندهای کلان
(عَسعَاس) بالفتح گرگ وسراب
(مَعَسّ) بالفتح جای طلب و در رسش
(ن) عَسَّ عَسًّا وَعَسَسًا بالتحریک بشب گردید بپاسبانی (وَعَسَّ بِخَبَرِهِ) برآمد خبراو
(عَسَّ القَومَ) چیزی نک خورانید قوم را (وَعَسَّتِ النَّاقَةُ) تنها چرید ناقه ونیز عسّ شیر دادن ناقه پیش کسے
(عَسعَسَة) تاریکی در آوردن شب ومنه قوله تعالی وَاللَّیلِ اِذَا عَسعَسَ وسپری شدن آن از لغات اضداد

است قیل دق فسر علی الوہلین
وشب گشتن گرگ و برمین نزدیک
کردیدن ابر. یقال عسفت
السحابة اذا دنت من الارض لیلاً فی
ظلام بروق ومشتبه وآمیخته کردن کار
راو جنبانیدن چیزے را
(اعتساس) شب گشتن بپاسبانی
وفی المثل کلب اعتس خیر من کلب
اربض یعنی سگ پاسبان بہتر از
سگ نشسته وخفته ودزدیدن و
جستن ودر شتران داخل شدن
ومالیدن پستان ناقه را تا شیر دہد
(تعسعس) بوئیدن بوی و شب
شکار جستن گرگ وجز آن

ع س ط

(عیسطان) کطیلسان جائے
است بیمن

ع س ط س

(عسطوس) محرکه کہازون اوشید و
سیند درختی ست مانند درخت
خیزران که در جزیره می روید وبعته
ترسایان در لغت رومیه

ع س ط ل

(عسطلة) سخن نا آراسته کلام
(معسطل) کلام غیرذی نظام

ع س ف

(عسف) بالفتح دم مرگ وقدح
بزرگ وناقة بها عساف اشتر
ماده طاعون زده قریب بمرگ
رسیده
(عسیف) کامیر مزدور و بنده
(مستعان) ہو بیرفانی عسفاء جمع
فعیل بمعنی فاعل من عسف له او

مفعول من عسفه اذا استخدمه
(ناقة عاسف) شتر ماده طاعون
زده وناقه که نزدیک آمده باشد
بمردن ودم سخت بیفزند
(عسوف) کصبور سخت ستمکار
وبے راه
(عساف) کغراب ناقه طاعون
زده
(عسفان) کعثمان موضعی است
بر دو منزل از مکه
(معسف) کمنبر مرد ستمگار دبی راه
(ض) عسف من الطریق
عسفا بالفتح میل نمود وبیراه
رفت یا دست و پا زد بر زمین و
سیر کرد بے راه وبی فکر وبی ہدایت
وعسف سلطان ستم کرد
وعسف فلانا خدمت خواست
ازوے وعسف ضیعتهم
نگاہبانی کرد ضیعت ایشان را
وکافی ویسند شد ایشان را در امران و
عسف علیه له کار کرد بہت او
وعسف البعیر عسوفة وعسافا
بالضم قریب بمرگ رسید شتر از
غده وطاعون پس لرزیدن گرفت
گلوے او ودم سخت برآوردن
بشتاب ونیز عسف شب گشتن
بطلب مطلوب
(اعساف) دم مرگ گرفتن شتر
کسی را وصاحب شتر قریب بموت
شدن وبنده را بکار سخت داشتن
ودر شب سیر نمودن بی دلیل وبے
راه ودر قدح بزرگ نوشیدن لازم
گرفتن عسفه

تعسیفا مانده گردانید
آنرا
(تعسف) بی راه رفتن وخمیدن
از راه وستم کردن وبزور چیزی
ملول شدن
(اعتساف) بیراه رفتن ومیل
کردن از راه وخدمت خواستن کسی
(انعساف) خم گرفتن ودوتا شدن
ودر پیچیدن

ع س ق

(عسق) بالتحریک در پیچیدگی و
دشوار خوئی وتنگ خوئی وتاریکی
اول شب وشاخ که خشک بیچکاره
(عسق) بضمتین سخت گیرندگان
برغیم وکشتی دہندگان خرما بن
زشتر وجز آن
(رجل عسق) گمشده مرد دشوار
رخوے
(عسیقة) کسفینه شراب بہچپره
بسیار آب
(س) (عسق به) آزمند گردید
وچسپید بوی ولازم گردید وشتابید
در طلب بیری وعسقت الناقة
علی الفحل نزدیک گشن آمد
(تعسق) آزمند شدن وچسپیدن
ولازم گرفتن وشتابیدن طلب
چیزے

ع س ق ب

(عسقبة) بی اشک گریدن و
بسته وسخت شدن چشم وقت گریه
(عسقبة) بالکسر خوشه خرد انگور
ضغر پیوسته بر بن خوشه کلان
(عسقب) کزبرج بجندف نام و

عساقب جمع

ع س ق د

(عسقد) کقنفذ دراز کول پر
گوشت درشت اندام

ع س ق ر

(متعسقر) کمتدحرج مرد شتاب
کار شکیبا

ع س ق ف

(عسقفة) بستگی وخشکی چشم خلاف
گریه وبے آب شدن آن یا اراده
گریه کردن ونتوانستن ونیز
(عسقفة) آہنگ نمودن بر چیزی و
انکردن آنرا وبعدے بغی

ع س ق ل

(عسقلة) کدحرجة جائی که در آن
شتگی وسنگہای سپید باشد ونیز
(عسقلة) درخشیدن سراب
(عسقلان) بالفتح شہریست بساحل
شام وآنرا عروس الشام ہم گویند
وترسایان حج آن کردندی و
آمد و شد داشتندی در آن و
دہی است ببلخ یا محله است از آنست
عیسی بن احمد بن وردان عسقلانی
وعسقلان بالراس اعلای سر
(ع. ساقبل) نوعی از سماروغ سپید
بزرگ یقال لها شحمة الارض ایضا
عسقل کجعفر وعسقول بالضم
یکی وسراب وپارہای جداگانه از
عساقل مثله فیها قال ولقد جنیتک
اکموا وعساقلا ولقد نهیتك عن
بنات الاوبر

ع س ك

(س) (عسك عسكا) چسپید و

نازم شد

ع س ک ب

(عِسْکِبَة) بالکسر خوشهٔ خورد
انگور خوشهٔ بزرگ پیوسته چنانکه
یکون فیه عشر حبات

ع س ک ر

(عَسْکَر) بجعفر لشکر و گروه و
بسیار از هر چیزی فارسی است
و تاریکی شب و عسکران عرفه
است و نیز عسکر محله ایست
بنیشاپور و محله ایست بمصر آن
محله است لمحمد بن علی عسکری و
حسن بن رشیق عسکری و محله ایست
برند و محله است در جهوت ریست
بخوزستان منها الحسین بن عبد الله
و حسن بن عبد الله لادیان و
موضعی است بنابلس و فلسطین است
و (عَسْکَرِیّین) و نیز دیهی است که نام
سُرَّ من رای که شهریست و بدان
منسوب انه ابو الحسن علی بن محمد
بن علی بن موسیٰ بن جعفر عسکری
و پسرش حسن عسکری رضوان الله
علیهم اجمعین و فوت شیعه ندان
و عسکر مهدی و عسکر
منصور بغداد است و نیز از اعلام
است
(عَساکِر) نام مردی
(مُعَسْکَر) المفعول لشکرگاه
(عَسْکَرَ اللَّیْلُ عَسْکَرَةً) در هم
نشست تاریکی شب و عسکر
القوم گرد آمدند یا در سختی افتادند
و عسکر فلان لشکر گرد آمد
و عسکر العساکر آمده گردانیدیا

و نیز عَسْکَرَة سختی و خشک سالی

ع س ل

(عِسْل) بالکسر قبیل است از جن
و (بنو عِسْل) قبیله از بنی عمرو بن
یربوع و مادر ایشان غول است
در زعم عرب و هو عِسْلُ مالٍ
یعنی او مقابل و برابر قیم مال است
و (قصر عِسْل) کوشکی است
در بصره قریب خط بنی ضبه منسوب
بسوی عسل ابی ضبع و ذو عِسْل
موضعی است
(ابو عِسْلَة) بالکسر گرگ
(عَسَل) محرکه خوزه آب روان
و خط آن و انگبین یا شبنم و تری
اندک که بر شکوفه و جز آن فرود آید
و زنبور عسل بر گیرد و آن بخاری است
که بر آید و در هوا آسمان پخته گردد
و مستحیل و درشت و سطبر گردد
و عسل شده فرو افتد و گاهی
در حقیقت انگبین گردیده افتد
و مردم برگیرند و خورند و آن را
ترنجبین و شیر خشت گویند و مؤنث
آید و مذکر اعسال و عُسُل بالضم
و بضمتین و عُسُول و عُسْلان
بضمهما جمع و (کحیل) طبیب
تمام و دختر زاده تیز رو و شتاب رو است
و بجمع عرفط و عَسَلُ اللُّبْنیٰ
خوشبوئی است که عوام آن را حصی
لبان و بید سائله نامند و از درختی
بر آید و از آن بخار سازند و عسل
الرمث اسپید یست مانند
مروارید و بنو عسل قبیله است
و عسل بن ذکوان مرد لیست

و نیز موضعی و فی الحدیث کذب
علیک العسل بفتح العسل و
رفعه ای علیک بسیر المشی و هو من
العسلان و مذکور است در کذب
(عَسَلَة) محرکه پارهٔ از شهد و هی
اخص من العسل و مرجع و بن یقال
ما اعرف له مضرب عسلة ای
اعراقه و ما لفلان مضرب عسلة
یعنی من النسب و ابن عسلة شاعری
است
(عَسَلِیّ) منسوبا علامت دلشان
جهودان
(عَسِل الکتف) سخت زننده و
و سبک دست
(عَسَلَه) کفرحه دیهی است بیمن
از اعمال بعد ایته
(عَسِیل) کامیر مرد سخت زننده
سبک دست و جاروب عطار و
زرهٔ پیل و زره نشتر و به که از ان
نمایه بر آرند عسل ککتب جمع
(عُسَیْلَة) بجهینه نطفه و آب مرد با
حلاوتی است در جماع که بلذت با
انگبین تشبیه دهند صغرت بالهاء
لان الغالب علی العسل التانیث
و یقال اُبْنِیَ یه العسلة وهی القطعة
منه کما قیل للقطعة من الذهب
ذهبة و نیز عُسَیْلة آبی است
تر فی سیرا
(عَسُول) کصبور نیزه جنبان و
مرد نیک و صالح عُسُل بضمتین
جمع
(عاسِل) انگبین گیرنده و نیزه
سخت لرزان و مرد نیک و صالح

عُسُل کعنق جمع و گرگ
عُسَّل کرکع و عَواسِل کفواعل
جمع و مرد ستوده کردار و
نیک عمل که بدان ستائش و
ذکر او را بپارانید و مانند انگبین
شیرین گردانند.
خلیة عاسلة کبت پر از
انگبین (عَسّال) کشداد انگبین
گیرنده و نیزه سخت جنبان و
صفوان بن عسال صحابی
است
(عَسّالة) کجبانة کبت انگبین و
شوره و جای انگبین و زنبور عسل
(عَسَلان) بالفتح اطوار و روش
یقال هو علی اعسال من نبیه ای
بر تیره و روش پدر خود است
(عَنْسَل) کجعفر ناقه تیز رو
(مُعَسْلة) کمرحلة شوره کبت و
خلیه آن
(ن) عَسَلَ فلانا خوش ستود
او را و عَسَلَ من طعام و عسلا
محرکه چشید و عسل الله فلانا
دوست نمود او را پیش مردم
و نیز عَسَل بلائی بقال عسلا
اله اینضاله
(ض ن) عَسَلَ الطعام عسلا
خوردنی ساخت بانگبین عسلته م
العسل توشه دادم او را بانگبین
(ض) عَسَلَ المرأة گائید او را
و عَسَلَ الرمح عسلا و عسولا
و عسلانا سخت جنبید و عسل
الذئب عسلا و عسلانا پریشان
دوید و سر جنبانید و نیز پویه دوید

وکذ الفرس والناس وعسل الماء عسلاً وعسلاناً محرکۃ مضطرب گردید آب از جنبانیدن باد وعسل الذئب بالمفازۃ شتابی نمود
معجون معسل کمعظم معجون با انگبین سرشتہ زنجبیل معسل کذلک
تعسیل طعام ساختن با انگبین و توشہ دادن انگبین را و انگبین فراہم آوردن زنبوران در خانہ
استعسال شہد بخشیدن خواستن و انگبین جستن

ع س ل ج

اعسلج کقنفذ شاخ نرم و نمیدہ و سبز و آنچہ نخستین بر آید
عسلوج و عسلوجۃ بالضم مثلہ فیہما و قوام عسلج قد نازک و نرم
عسلج کعلس طعام پاکیزہ یا تنگ از ان و دہی ست بحرین
جاریۃ عسلوجۃ الشباب بالضم و شیوہ نرم و نازک اندام
عسلجت الشجرۃ عسلجۃ شاخ نرم و سبز بر آورد

ع س ل ط

عسلطۃ سخن نا آراستہ و نادرستی کلام
کلام معسلط سخن آمیختہ و نا سرہ

ع س ل ق

عسلق بجعفر سراب و گرگ و شیر بیشہ و شتر مرغ نر و ہر درندۂ شکاری و بد سرشت و تیز روحیت و چالاک و دراز گردن روباہ عسلق کزبرج عملس و عسالق کعلابط مثلہ فی الکل والمؤنث بالتاء عسالق جمع

ع س م

عسمۃ بالفتح یک خوردنی ہر چہ باشد یقال ما ذاق عسمۃ ای اکلۃ و پارہ نان خشک عسام جمع عسوم مثلہ
عسمی بالفتح منسوب نیکو کنندہ امور خود و کج و خراب کنندہ آن از لغات اضداد است و فریبندہ
عسم محرکۃ خشکی ست در بند دست و پا کہ از ان دست و پا کج گردد و خشک شدن کف و قدم و کج گردیدن آن والفعل من سمع
عسمۃ محرکہ ریزہ نان خشک
عاسم رنج و سختی رسانندہ بر عیال و موضعی ست باریک تودہ بعلج و مرد طامع
عسوم کصبور رنج و سختی رسانندہ بر عیال عسم ککتب جمع و شتر مادہ بسیار بچہ
عسمۃ بالضم ریزہ نان خشک
اعسم بالفتح مرد کج دست و پا از خشکی عسما مونث
عسمان بالتحریک کعب ستور کہ نوعی از دویدن است
بنو عسامۃ بالفتح قبیلہ است
عسامۃ کثمامۃ نام مردے و بعیر حسن الاعسام شتر نیکو اندام
ذو عسم بن اعوب بالفتح پادشاہی است از پادشاہان حمیر
معسم کمجلس جای از یقال ما فی قدحک معسم ای مطمع
عسم عسما طمع کرد و آز داشت و منہ ہذا الامر لا یعسم فیہ ای لا یطمع فی مغالبتہ و قہرہ
عسم عسما و عسوما ورزید و عسمت عینہ اشک نکرد و فرو خوابید چشم یا بر ہم نشست پلک و عسم فی الامر کوشش کرد در کار و عسم وسط القوم بی باکانہ در آمد در قوم و آمیخت با آنہا عام است از جنگ و غیر آن و نیز عسم مثلث و کمی
اعسام خشک گردانیدن دست و پارا و اشک ریختن و چشم فرو خوابیدن و دادن آنچہ مطلوب باشد
اعتسام نعل و موزہ کہنہ خریدہ پوشیدن و بچہ آوردن گوسپند و انداختن راعی بچہ بر یکسال پیش بر یک

ع س م ط

عسمطۃ آمیختن چیزے را بچیزے

ع س ن

عسن بالفتح درازی با خوبی موی و حسن سپیدی و موضعی است
عسن بالکسر ہمتا و مانند و پیہ و یثلث اعسان جمع
عسن بالضم و بالضمتین فربہی و پیہ و پینہ
عسن بالضمتین و بالتحریک گواریدن آب و علف و در خوردن ان و ستور والفعل من سمع یقال دابۃ عسن فیہا الکلاء و سمنت
عسن گکتف ستور باندک علف پسند کنندہ و اندک پذیر
مکان عاسن جای تنگ
اعسان نشان و آثار و جای چیزے والواح شتر و اعسان الارض بیرم اقیماندہ و بیخ و تنہ بی شاخ و کندہ درخت
عوسن کجوہر بلند بالا باندک کوزپشتی
عیسان بالفتح مردان ان یقال ما ہو من عیسانہ ای رجالہ
اعتسان اندک از گیاہ رویانیدن زمین
تعسین سبک گردانیدن تنگی سال پیہ شتر انما
استعسان کم خوردن شتر
تعسن اباہ باپدر خود مانست و تعسن الشیء جست نشان و مکان آنرا و تعسنت الارض رویانید اندک از گیاہ

ع س ن ج

عسنج کعلس شتر مرغ نر

ع س ن ق

عسنق کقنفذ تمام اندام نیکو و خوب روی

ع س و

عسو بالفتح شمع
ابو العسا نام مردے

(ن) عَسَا الشَّیْخُ عَسْوًا وعُسُوًّا وعُسِیًّا بالضم وتشدید الوا والیاء وعَسَاءً بالمد کلان سال گردید وعَسَا النباتُ عَسَاءً وعُسُوًّا درشت وخشک گردید ونیز سطبر شد وعَسَا اللَّیْلُ ای تاریک گشت ونیز عسو درست شدن دست از کار

(س) عَسِیَ عَسًی سخت کلان سال گردید

ع س ی

(عَسَی) بالفتح مقصور فعلی است مطلق از افعال مقاربت معنیش باشد او از ان انواع ماضی آید فقط تقول عسی زیدٌ ان یَخْرُجَ وعست هندٌ ان تخرج زیدٌ فاعل عسی است وان یخرج مفعولش بمعنی خروج وخبرش گاستے اسم نیاید پس عسی زیدٌ منطلقًا گفتن درست نباشد یا حرفی است مطلق ونیز میآید بجهت ترجی در مطلوب واشفاق وتخلیف در مکروه وقد اجتمعا فی قوله تعالی وعسی ان تکرهوا شیئا الایة ومی آید بجهت شک ویقین وگاهی بمعنی ایکاد باشد پس فعلش بدون ان مستعمل کرده یقال عسی زیدٌ یَخْرُجُ ویقال عَسَیْتُ ان افعل ذلک وعسیت انی تفعل ذلک بفتح السین وکسرها ولا یاتی منه نامل ولا یفعل وعسی من الله سبحانه وتعالی واجبة فی جمیع القرآن الا قوله تعالی عسی ربه ان طلقکن وقال ابو عبیدة عسی من الله ایجاب فجاءت علی احد لغتی العرب لان عسی رجاء ویقین یقال ظنی بهم کعسی ای ظنی بهم یقین وبمنزله کاد است ومثل عسی الغُوَیْرُ اَبْؤُسًا ونیز عسی شاخ خرما

(عِسَاء) بالفتح والمد قدح بزرگ ومنه نقد وبعساء وتروج بما

(عَسِیٌّ) کغنی سزاوار یقال هو عَسِیٌّ به ای خلیقٌ وبالعسی ان یفعل کذا ای بالحری عسی مثله

(عَاسِی) خرابن وشاخ خرما

(مَعْسَاة) بالفتح سزاوار یقال انه لمعساة بکذا ای مخلقة

(مِعْسَاء) کمکسال دوشیزه قریب البلوغ

ارض عسی لنبات عسا خشک ودرشت گردید گیاه وقوله تعالی هَلْ عَسَیْتُمْ الایة ای هل انتم قریب من القرار

(مُعْسِیَة) کمحسنة شتر ماده که در وے شک باشد شیردار است یا نه

(اَعْسِ به) چه لایق وسزاوار است ان

باب العین فصل الشین

ع ش ب

(عُشْب) بالضم گیاه تر

(اِعْیال عَشَب) محرکة عیال بزرگ که صغیر نباشد

(عَشَبَة) محرکة شتر ماده کلان سال ومرد کوتاه بالا ونزن پست قامت زشت رو نیز پیرشیمت دوتا از پیری ومرد پیر فانی وکنده وکذلک النعجة

(اَرْضٌ عَشِبَة) کفرحة زمین بسیار گیاه

(عَشِیب) کامیر مرد کوتاه بالا و(مکانٌ عَشِیبٌ) جای گیاه ناک

(اَرْضٌ عَشِیبَة) بالتا زمین که گیاهش نمایان وبسیار باشد

(بَلَدٌ عَاشِبٌ) شهر گیاه ناک اَرْضٌ عَاشِبَة مثله وبعیرٌ عَاشِبٌ شتر گیاه ترچرنده

(عَشَابَة) بالفتح گیاه ناکی

اَرْضٌ تَعَاشِیب پارهای متفرق زمین گیاه ناک ویقال اَرْضٌ فیها تَعَاشِیبُ ای فیها عشب لاواحد له

ارض مِعْشَابٌ بالکسر زمین گیاه ناک مَعَاشِیب جمع

(س) عَشِبَ خشک گردید

(اَرْضٌ مُعْشِبَة) کمحسنة زمین بین العشابة

(اِعْشَاب) گیاه تر رویانیدن زمین وگیاه ناک شدن وگیاه تر رسیدن قوم وگیاه ترچریدن شتر وفربه شدن از ان وشتر کلان سال دادن یقال سالته فاعشبنی ای اعطانی ناقة مسنة

(تَعْشِیب) گیاه تر رویانیدن زمین

(تَعَشُّب) گیاه ترچریدن وفربه گردیدن شتر

(اِعْشَوْشَبَتِ الْاَرْضُ) نیک گیاه تر رویانید وهو للمبالغة و اعشوشب القوم گیاه تر رسیدند

ع ش ح ب

(عَشَحَب) کجعفر مرد فربه سست اندام

ع ش ج د

عَشْجَدَة سست باریدن باران یقال عَشْجَدَتِ السَّمَاءُ ای ضعف مطرها

ع ش ذ

(عَشْذ) بالفتح گرد آوردن چیز را والفعل من ضرب

ع ش ر

(عَشْر) بالفتح وزن عشرة ده مرد فاذا جاوزت العشر حذفت الهاء فی المذکر واثبتها فی المونث فقلت احدی عشرة بکسر الشین وتکنها الی تسع عشرة فالتسکین لاهل الحجاز والکسر لاهل النجد واخذ عشر بالفتح لاغیر

(عِشْر) بالکسر ما بین دو نوبت آب شتر که هشت روز باشد بدان جهت که روز اول ودهم آب دهند وباب آمدن شتر روز دهم یا روز نهم ولیس لها بعد العشر اسم ولهذا لم یقل عشرین وقالوا عشر رجل ثمانیة عشر یوما عشرین والتاسعة عشر والعشرین طائفة من الورد الثالث فقالوا عشرین جمعوه بذلک ونیز عشر ده یک پاره چیز شکسته

(عِشْرَة) بالکسر آمیختگی وآمیزش وخوش دلی

(عِشْرُون) بالکسر بیست

(عُشْر) بالضم ده یک عُشُور واعشار جمع وناقه که شیر اندک فرود آید ش

بے فراہم آمدگی

(عَشْوَرة) بحمرکۀ وه دفتوانٓ القعو

(عُشَر) کصرد درختی است کہ آتش زند و درگیرد و مردم ازان بتشوین پچماق آتش نگیرند و ازان نا ر بالش سازند و شکری مشهور که از شکوفه و شاخ آن برآید و دران یک کونه تلخی باشد و سه شب از هر ماه که بعد از شب نهم آید

(عُشَرَة) کصردة درخت یا صمغ درخت عُشَر عُشَرات جمع

عِشَار ککتاب موضعی است

عَشِیر کامیر ده یک اَعْشِرَاء بالفتح وکسر الشین وعُشَرَاء اَعْشَار جمع وخویش و دوست عشراء کامراء جمع وشوی زن ومنه الحدیث اِنَّکُنَّ تُکْثِرْنَ اللَّعْنَ وَتَکْفُرْنَ الْعَشِیرَ ای الزوج لانه تُعَاشِرُهَا وتُعَاشِرُهُ وقال الله تعالی لبئس المولی ولبئس العشیر ومعاشر وده یک حصه قفیز در حساب غله زمین وآواز گفتار

(عَشِیرَة) کسفینة برادران وقبیله وتبار ونزدیکان از جانب آبا

(عشایر) جمع وسعد العشیرة پدر قبیله از یمن

(عُشَیْرَة) کجهینة دهے است بیمامه وذو العُشَیرة موضعی است بنعمان ودر آن قلۀ است بلند برآمده وموضعی است بسواد ینبع وغزوه آن مشهور است

(عَاشِر) ده یک گیرنده ودهم

(عَاشِرَة) آیت دهم از ده آیت قرآن

(عَوَاشِر) جمع ونصیب قمار وجزو دو پهلوک بال مرغ اَعْشَار جمع فی الکل ونیز عَاشِرَة گفتار طرست کنر اَعَاشِرَات جمع اَعْشَار بالفتح کول

(عُشَرَاء) کنفساء شتر ماده بارکرده که ده یا هشت ماه بر حمل آن گذشته باشد ونام مخاض زائل شده یا ناقه که مانند زنان نفسا باشد بعد بچه آوردن عُشَرَاوَان مثنی وعُشَرَاوَات وعشار بالکسر جمع یبدلون من همزة التانیث واوا یا عشار شتر مادگان که بعض بچه آورده باشد بعض منتظر آن

وبنو العُشَرَاء قومی از فزاره وزبان بن سیدبن عُشَرَاء شاعری است ونیز عُشَرَاء سرکوه وابو العُشَرَاء امام دارمی تابعی است

(عُشَار) بالضم ده کان وآن معدول است از عشره یقال جاء عشار یعنی ده کان ده کان

(عُشَارَة) بالضم ده یک پاره هر چیز شکسته

ثوب عُشَارِیّ بالضم منسوبا پارچه ده دستی

قلب اَعْشَار دل پاره پاره وشکسته وقدر اَعْشَار دیگ که ده پاره شده باشد اَعَاشِیر جمع یا دیگ بزرگ که کم از ده کس برو اختہ نشود واعشار الجزور ده حصہ ہائے شتر

(عَوَاشِر) بالفتح شتران که بروز دهم بر آب آیند وشتران که یک عشر خورده باشند وعواشر القرآن آیات که بدان عشر تمام گردد

(عَشَّار) کشداد ده یک گیرنده

(عَاشُورَاء) ممدود دهم محرم یا نهم آن ودر آن لغات است عَشُورَاء بالمد وعاشوری وعَشُوری مقصورین وعاشور ونیز عَشُورَاء موضعی است قال ابو بکر وقال بعضهم عاشوراء معرفة لا یدخل علیها الالف واللام ولا یوصف بها الیوم ولکن یضاف الیها

(ذهبوا عُشَارَیَات) یعنی رفتند پراگنده ومتفرق

تِعْشَار بالکسر موضعی است

عُوَیْشِرَاء بالتصغیر سرکوه

(مَعْشَر) کمقعد گروه مردم مَعَاشِر جمع وزنان وفرزند واهل مرد ومردم جن ونیز مَعْشَر ده کان معدول من عشرة یقال جاؤا مَعْشَرَ مَعْشَرَ ای عشرة عشرة

مِعْشَار بالکسر ده یک وناقة مِعْشَار شتر ماده که شیرش کم شده باشد

(ن) عَشَرْتُهُ بیست گردانیدم اورا واین نادرست وعَشَرَتِ النَّاقَةُ عشرا گردید

(ض) عَشَرَ عَشْرًا یکی از ده گرفت یا یک بر نه زیاده نمود وعَشَرَ القَوْمَ دهم ایشان گردید وعَشَرَهُم

(عُشْر) بالضم وعُشُور ده یک گرفت از اموال ایشان ودرین معنی از نصر نیز آید ونیز عَشْر بالفتح دهم شدن

(اعشار) عشراء شدن ناقه وصاحب شتران عشراء شدن وده تن گشتن قوم

مُعْشِر کمحدث آنکه شترانش بچه آورده باشند وصاحب شتران عشار شدن

تَعْشِیر ده یک از اموال قوم گرفتن ونیز ده آواز بانگ نمودن خر وزاغ پیک دم وده ماه برآمدن بر آبستنی اشتر وده آیت کردن مصحف را

(مُعَاشَرَة) آمیختن وباهم آمیزش کردن

(تعاشر القوم) آمیختند همه بیگر با

ع ش ر ب

(عَشَرَّب) کجعفر تیمر در گذرنده وشیر بیشه وسخت روان هر چه باشد عَشَرَّب کهملع مثله فی الکل

(عُشَارِب) بالضم شیر بیشه

ع ش ر ق

(عِشْرِق) کزبرج گیاهی است از قسم اغلاث وانه نافع بواسیر است ونیز شیر زیاده پیدا کند وموے را سیاه گرداند عشرقة یکے

(عُشَارِق) بالضم نام مردی یا موضعی است

(عَشْرَقَ النبت) سبز وتر گردید گیاه وکذا عَشْرَقَتِ الارض

است کہ در پارسائی باشد
(العقم) فسق یا گروهی جن از وی یافت
عیوب محبوب یا مرضی است
وسواسی کہ میکشد مردم را
بسوی ترجیحت خلط و تسلیط
فکر بر نیک پنداشتن بعض شمایل
معشق کمقعد مثله
(عَشَقَة) محرکة درختی ست کہ سبز
گردد پس آن باریک وزرد
شود و عَشَق بحذف تا جمع
(عُشُق) بضمتین نیکو و برابر
کنندگان در نشاندن درختهای
ریاحین را
(عاشق) عشق آرنده مذکر و مونث
در وی یکسان ست و نیز عاشقة
مونث
یقال فلان عشیق فلانة وهی
(عشیقته) کامیر و امیرة اذا عشق
بعضهما بعضاً
(عِشِّیق) کسکیت بسیار عشق
آرنده
(مَعْشُوق) کوشکی است بسرمن
رای و موضعی ست بمصر
و دوست داشته * معشوقة مونث
(س) عَشِقَهُ عِشْقاً بالکسر و
التحریک عشق آورده بر چیزی
گردید دوستی بردی * وعشقه
چسپید بآن
(تَعَشُّق) عاشقی نمودن
(تَعَاشُق) بهمدیگر عشق نمودن

ع ش م

(عَشْم) بالفتح جائی است
(عَشَم) محرکة امید و ادسلکه
و نان خشک و تباه و توصف به
یقال خبز عشم ای یابس و فاسد
و جائی است میان حرمین
(عَشَمَة) محرکة آدمی سندی و
خشک از لاغری و پیر کلان
سال از مرد و زن و پشت
دو تا گام نزدیک نهنده و
پاره نان خشک و نیز عشمة
پیرے درختی
(عُشُم) بضمتین درختی است
(عاشِم و عَشِم) کتف یکے
و نیز عاشم سیک آلوده ست بعالج
(اَعْشَم) بالفتح هر دو رنگ که
باهم آمیخته باشد و شب کور جهت
پیری و درخت خشک شده از
گرد و غبار
(عَشْمَاء) کصحرا زمین گردناک
و زمین که درخت خشک بیش
و تر کم باشد
(عیشم) بالفتح نان خشک
(عَیْشُومَة) بالفتح درختی است
که با درخت سنجر ماند و آن را در
وقت وزیدن باد آوازے باشد
که بدان آواز عشق ارا تشبیه بین قال
ذوالرمة کما تناوح یوم الریح عیشوم
و گیاه خشک و شور گیاه خشک شده
عَیَاشِیم جمع
(س) عَشِمَ الخبز ای فره شدن
گرفت شتر نو و عَشِمَ عَشَمًا و
عُشُومًا خشک گردید و آزمند
و حریص شد
(عَشَم) خشک شدن

ع ش ن

(عُشَانَة) کثمامة آنچه افتاده باشد
از خرمای قیمت و را کنکلین و نباله
درخت عُشَّان کرمان مثله و نیز
ابو عُشَانَة کنیت مردی و از
کنیتهای عربان است
(ن) عَشَن عَشْنًا بخواست
خود گفت و تخمین نمود
(تَعَشِّین) بخواست خود گفتن
و اندازه کردن
تَعَشَّنَ النخلة پیروی و تلاش
نمود اصل شاخ خرمابن را
(اِعْتِشَان) بگمان گفتن و بخواست
خود حرف زدن و تلاش و تفحص
کردن بن شاخهای خرمابن را
و بر جستن بر کسی بنا حق

ع ش ن ج

عَشَنَّج کعملس ترش روے
زشت خوے

ع س ن ط

(عَسَنَّط) مذکورست در ع س ط

ع ش ن ق

(عَشَنَّق) کعملس دراز قد سبک
و کم گوشت عَشَنَّقَة مونث
(عَشَانِقَة) جمع
(عُشَانِق) کعلابط دراز بالا
کم گوشت

ع ش و

(عَشْوَة) بالفتح تاریکی یا از اول
شب تا ربع آن یقال مضی من
اللیل عشوة
(عِشْو) بالکسر کاسه شیر که شبانگاه
وقت باز گشتن گوسفندان یا بعد
آن نوشند
(عُشْوَة) بالضم والکسر آتش که
در شب از دور دیده و شعله آتش
و نیز عشوة کار نا پیدا نمودن
کردن و یثلث و یقال اوطأنی
عشوة ای امراً ملتبساً
(عَشَا) بالفتح مقصوره شب
کوری یا عام است عشاوة مثله
یا نابینائی والفعل من سمع و نصر
(عَشِی) ککتف شب کور و آنکه
شب و روز سور البصر باشد او یا نابینا
(عِشَی) بالکسر مقصوره طعام
شبانگاهی
(عِشَاء) بالکسر والمد اول تاریکی
شبانگاه که مابین مغرب و عتمه
باشد یا از زوال آفتاب تا طلوع
فجر و صلاتا العشاء نماز مغرب
و نماز عتمه
(عَشِیّ) کغنی آخر روز و ابر
عَشِیَّة بالتاء مثله فیهما عشایا
بالفتح و عشیات جمع عُشَیَّان و
عشیشان و عُشَیْشِیَان و عُشَیْشِیَة
مصغران عُشَیَّانات و عُشَیْشَات
و عُشَیْشِیَانات جمع یقال لقیته
عُشَیْشِیَة و کذا الکل من المصغرات
و بعیر عشی شتر که شب تا دیر چرد
عَشِیَّة مونث و صلاتا العشی
نماز ظهر و عصر
رجل عاش مرد شبانگاه خورنده
و آهنگ کننده
عاشِیَة شتر در شبانگاه چرنده
و فی المثل العاشیة تهیج الآبیة
ای اذا رأت التی تأبی العشاء التی
تتعشی تبعتها فتعشت معها

(عَشَاء) کسا طعام شبانگاه
(عشیه جمع
(اعشی) اکاحمد شب کور واکه شب وروز کم بیند یا نابینا و المنسوب الیه اَعْشَوِیٌّ واَعْشٰی باہلہ لقب عامر است واَعْشٰی بنی نہشل اسود بن یعفر و (اَعْشٰی) ہمدان عبد الرحمن واعشی بنی ابی ربیعه واَعْشٰی بنی طرود واَعْشٰی بنی الحرماز واَعْشٰی بنی اسد واَعْشٰی بنی عکل کہمس واَعْشٰی بن معروف خیثمه واَعْشٰی بنی عقیل واَعْشٰی بنی مالک و اَعْشٰی بنی عوف ضابی واَعْشٰی بنی صورت عبد الله واَعْشٰی بنی خدان سلمة واَعْشٰی بنی قیس ابن نصیر واعشی تغلبی شاعران اند وغیر آنها از عُشی بالضم گروہی است
(عشواء) کصحراء مؤنث اعشی وشترماده که پیش خود نه بیند و خبط خبط عَشْوَاء یعنی کردگاری رابه غیر بصیرت ویقال رکب عَشْوَاء اذا خبط امره علی غیر بصیرة و فلان خابط خبط عشواء کذلک و...یکی ونوعی از تمراست با خرما سیه
(عشوان) بالضم نوعی از تمر است یا خرما بنی
(عَشْیَان) بالفتح طعام شبانگاہی خورنده
(عَشْوَاشِی) شتران و بزان

شب چرا کننده
(ن) عَشَی النَّارَ وَاِلَیْهَا عَشْوًا وَ (عُشُوًّا) بالضم والتشدید الواو در شب ازدور دید آتش را وآهنگ روشنی آن نمود وعَشَوتُ طعام شبانگاه خوردم وعَشَاهُ عَشْوًا وعَشْیًا طعام شبانگاهی خورانید آنرا عَشَوتُه) در شب قصد وی کردم هٰذَا هُوَ الْاَصْلُ ثُمَّ صار کل قاصد عاشیًا وعَشَوتُ عنه ای صدرت عنه الی غیره ومنه قوله تعالیٰ وَمَنْ یَعْشُ عَنْ ذِکْرِ الرَّحْمٰنِ عشوت الیه جستم بسوی آن
(س) عَشِیَ الْاِبِلُ شب چرانید شتران را وعَشَّی فَلَانٌ مانند نابینا کرد کاری را
(س) عَشِیَ عَلَیْهِ عَشًی ستم کرد بروی عَشَتِ الْاِبِلُ شبانگاه چریدند
(اِعْشَاءُ) عشا خورانیدن و بخشیدن
(عَشَّی الطَّیْرَ تَعْشِیَةً) آتش افروخت زیر اشیانه تا مرغان کور گردند. وشکار کرده شوند
(وعَشَّاهُ) طعام شبانگاهی خورانید آنرا وعَشَّی الْاِبِلَ بشب چرانید شتران را وعَشَّی عَنْهُ نرمی و ملاطفت نمود بروی ویقال عَشِّ اِبِلَکَ وَلَا تَغْتَرَّ
(تَعَشِّی) طعام شبانگاهی خوردن مُتَعَشِّی نعت است ازان وشب کور شدن واذا قیل لک تَعَشَّ
قلت مَابِیْ تَعَشٍّ وَلَا تَقُلْ مَابِیْ عَشَاءٌ
(تَعَاشِی) شب کوری نمودن نمود
(اِعْتِشَی النَّارَ) دید آنها بشب اندر دید آتش را وقصد روشنی آن نمود ونیز (اِعْتِشَاءُ) شبانگاه سیر کردن
(اِسْتِعْشَاءُ) سرگشته یافت او را
(وَاسْتَعْشَی نَارًا) بر روشنی آتش راه یافت

باب العین فصل الصاد

ع ص ب

(عَصَب) بالفتح درخت پیچک وبعضم ونوعی از جامه واحد وجمع دروی یکسان است ونوعی از ابر سرخ که در خشک سال حادث گردد و گزنده یقال هومن عصب القوم ونور وسخت پیچیده ونیز
(عصب) بالفتح پیچیدن وتافتن وبستن وپیوستن وضم نمودن وفراهم آوردن شاخ متفرق درخت را تا بعصا برگ آن ریخته شود وبستن خصیه نر وکش چند آنکه بی کشیدن بیفتد وسرخ گردیدن افق وبستن بر دوران ناقه جهت دوشیدن وچرک ناک گردیدن دندان از غبار ومانند آن وعصابه بر سر بستن ودرشتن وگرفتن به پنجه چیز را وخشک شدن آب دهن در آن از تشنگی وجز آن واحاطه کردن یقال عصب القوم بفلان ای استکفوا حوله ولازم گرفتن چیز را وقدرت یافتن بر چیزی وساکن کردن کلام ساقطهتن دریک جزو واقرو رد کردن جزوی را بدان جهت بسوی مفاعیلن والفعل من ضرب فی الکل
(عُصْبَة) بالضم انده تا چهل از مردم واسپ وشیع چیزی است که بر درخت یا خار پیچیده شود وباسانی دور کرده نشود ومنزلی است عربی مسجد قبا ونیز کت عصب کمطلم نیز نامند آنرا
(عِصْبَة) بالکسر هیات عمامه بستن
(عَصَب) محرکة پی مفاصل ودرخت پیچک وبرگزیدگان قوم عَصَبَة یکی اَعْصَاب جمع
(عَصَبَة) محرکة پسران خویشان نرینه از جانب پدر سمی قرابة الرجل لِاَبِیه وبنیه عَصَبَة لانهم عصبوا به ای احاطوا به فالاب طرف والابن طرف والعم جانب والاخ جانب وقوم مرد که جهت و تعصب کنند آنان که وارث شوند شخص را از خویشان بعید النسب انه غیر پدری وپسری داتا از ذوی الفرائض آنکه حصه ایشان مقرر نباشد وآنچه باقی باشد بعد حصه ذوی بگیرند عَصَبَات جمع فی الکل
(عَاصِب) سخت گرسنه شدن آن بکمر سنگ بسته باشد واُفق عَاصِبٌ افق سرخ غبارناک
(عِصَاب) کتاب نام کوهی ونیز عصاب پنجه گرفتن چیزی را وآنچه بدان جهت بسته شود جز سر ونیز سر بند وزرهی

را نهابے ناقه را بندند برائے دوشیدن

(عِصَابَةٌ) بالکسر نوعی از ابر سرخ که در خشک سال حادث گردد و نیز عصابه آنچه بدان بسته شود و سربند و دستار سر و از ده تا چهل مرد از مردم و اسپ و مرغ عَصَائِبُ جمع

(عَصِيب) کامیر شکمبه یا روده های در پیچیده و بریان کرده عَصْبَةٌ و عُصُب جمع و یَوْمٌ عَصِيبٌ روز سخت گرم یا روز سخت

(عُصَيْب) کزبیر جائے است

بلاد مزینه

عَصُوب بالفتح چرکنا کی دندان از غبار و جز آن و ناقه که بے پا بستن دوشیده نشود و زن زشت صورت یا زن سبک سرین

(عَصَّاب) کشداد ریسمان و ریسه و حسن بن عبد الله عصاب محدث است

(یَوْمٌ عَصَبْصَبٌ) کسفرجل روز سخت گرم یا روز سخت

(مَعْصُوب) سخت گرسنه و شمشیر لطیف و سخت گوشت وَرَجُلٌ مَعْصُوبُ الْخَلْقِ مرد نیک خلقت استوار و کنیت مَعْصُوبًا تحیتا خایه برادر و نیز مَعْصُوب جزوے از اجزای بحر که خامس معترک آن را ساکن کنند پس مفاعلتن بسوی مفاعیلن شود کقول عمرو بن معدیکرب اذا لم تستطع شیئًا فدعه و جاوزه الى ما تستطیع

(جَارِيَةٌ مَعْصُوبَةٌ) دختر نیکو خلقت

(س ض) عَصَبَ الْقَوْمُ فراهم آمدند وَعَصَبَتِ الْإِبِلُ بِالْمَاءِ گرد گردیدند و فراهم آمدند برآب

(س) عَصِبَ اللَّحْمُ پے ناک شد گوشت

(إِعْصَاب) کوشش نمودن سیر

(مُعَصِّب) کمحدث مردے که میان بسته باشد از گرسنگی و مرد نیازمند و مردے که شتران او از خشک سالی مرده باشند

(تَعْصِيب) عصابه بر سر بستن و گرسنه داشتن و هلاک گردانیدن و میراث عصبه گردانیدن برائے کسے

(تَعَصُّب) عصابه بر سر بستن و عصبیت کردن و دعوی عصبیت نمودن و قناعت نمودن بچیزے و راضی شدن بآن و میان بستن از گرسنگی

(اِعْتَصَبَ بِالشَّيْءِ اِعْتِصَابًا) صبر گزید و خوشنود شد بچیزے وَاعْتَصَبَ الْقَوْمُ عصبه عصبه شدند قوم وَاعْتَصَبَ النَّاقَةَ بست محکم ناقه را تا بدوشند و اِعْتَصَبَ بِالتَّاجِ کلاه را بسر نهاد وَاعْتَصَبَ بِالْعِمَامَةِ کذلك

(اِعْصَوْصَبَتِ الْإِبِلُ) کوشش نمودند در سیر و اِعْصَوْصَبَ الْقَوْمُ فراهم آمدند و عصایب و جماعت شدند و اِعْصَوْصَبَ الشَّرُّ سخت گردید و کذا اِعْصَوْصَبَ الْيَوْمُ

(اِنْعِصَاب) سخت شدن

ع ص ث ج

(عَصَالِجُ) کعلابط و الثاء عثلثة

ع ص ج

أَعْصَجُ مردے موی پیش سر و سنان زدوده

ع ص د

(عَصْد) بالفتح آب مرد

(عِصْد) بالکسر و بحرک کوہے است در راه خیبر

(عَاصِد) شتر که وقت مردن گردن پیچد بسوے سر دوش

(عَصِيدَة) کسفینه نانبه که حلوائی است و نیز عَصِيدَة لقب گروهی است

(عَصِيد) کجذیم ستم لشکر و ابنه زن و لقب حذیفه بن بدر یا لقب حصن بن حذیفه

(یَوْمٌ عَصَنْصَدٌ) کشمردل روز و زمان

(عِصْوَد) کقرشب نان باریک ابلم

وَرَكِبَ عِصْوَدَةً بر سر لهو و رفت

(رَجُلٌ عِصْوَادٌ) بالکسر و الضم مرد سخت و دشوار خوی و کذا اِمْرَأَةٌ عِصْوَادٌ و صاحب بدی و شر وقال بعضهم العصواد القليلة اللحم من النساء و درم عِصْوَاد بالکسر درمانده و هلاک کننده شتران وَوَقَعُوا فِي عِصْوَادٍ یعنی در سر بزرگ و سخت افتادند عَصَاوِيدُ جمع

عَصْوَدَةٌ فریاد کردن و کشش نمودن

(عَصَاوِيد) بالفتح تشنگان و ابر سطبر و در هم پیوسته و شتر در هم افتاده یقال جاءت الخیل و الابل عصاوید اذا ركب بعضها بعضا و تاریکی بسیار و تو بر تو و عَصَاوِيدُ الْكَلَامِ آنچه پیچیده باشد از کلام وَقَوْمٌ عَصَاوِيدُ فِي الْحَرْبِ گروه در هم پیوسته بهم اقران خود را

(ض) عَصَدَهُ عَصْدًا بالفتح پیچید آن را وَعَصَدَ الْمَرْأَةَ گائید آن را وَعَصَدَ فُلَانًا بستم داشت وی را بر کارے

(س ن) عَصِدَتِ الْإِبِلُ عُصُودًا مردند شتران

(أَعْصِدْنِي حِمَارَكَ لِلْأَمْرِ) عاریت بده مرا خر خود جهت کشتنے و نیز إِعْصَاد پیچیدن

(تَعَصُّد) آواز کردن و کارزار نمودن

ع ص ر

(عَصْر) بالفتح روز و شب و آخر روز تا سرخ شدن آفتاب و بحرک و بامداد و شبانگاه و نماز دیگر و فی الحدیث صلوة العصر حين صار ظل كل شيء مثله وقال ابو يوسف و محمد اخر وقت الظهر ان يصير ظل كل شيء مثله و لا يكون ذلك وقتا للعصر حتى يزيد الظل اقل زيادة و زمانه و گروه و قبیله و باران زیزان عطیه او کبر حمو العصر زنگ نسب

(عَصْرَان) شب و روز و بامداد و شبانگاه و نماز فجر و عصر

(عَصَرَة) بالفتح درختی است بزرگ
(عِصْر) بالکسر کوهی است میان
مدینه و وادی فرع
(عُصْر) بالضم جای پناه و رهائی
و روزگار یقال جاء ولکن لم یجیء
لعُصْرٍ ای یجیء حین المجیء و نام ما
نام لعصر ای لم یکد ینام
(عُصْرَة) بالضم پناه و رهائی جای
و یقال هؤلاء موالینا عُصْرَة
یعنی نزدیکان ما
(عُصُر) مثلثه بضمتین روزگار
عُصُور بالضم و اَعْصَار و اَعْصُر
بالفتح وضم الصاد و عُصُر کعُنُق
جمع و نماز دیگر
(عَصَر) محرکه پناه جای و جای
رهائی و گرد و منه الحدیث مرّت
امرأة متطیبة لذیلها عَصَر و
بنو عصر قبیله است از عبد القیس
از ان است مرحوم عصری
(عَصَرَة) محرکه غبار بسیار
(عَصِیر) کامیر فشرده و آنچه
بفشاردن بیرون آید از آب
و مایع و نحو آن
(عِصَار) بالکسر غبار بسیار و کند
و رستائی است در یمن و یقال
جاء علی عِصَارٍ من الدهر
یعنی وقتی
(عُصَار) بالضم آنچه بفشاردن
بر آید مانند آب و مایع و جز آن
عُصَارَة بالتاء مثلثه و نیز عُصَارَة
آنچه مانند ثفل و جبل گویند
عُصَارَة مرد سخی وقت سوال
(اِعْصَار) بالکسر گرد باد و باد که
بر انگیزد ابر و رعد و برق را یا باد
آتش دار و فی المثل ان کنت ریحا
فقد لاقیت اِعْصَارًا
در حق شخصی گویند که با قوی خود
بلاقی شود و باد سخت گرد آمیز
اَعَاصِیر جمع
(عَصَّار) افشرده و فشارنده انگور و
جز آن
(عَوَاصِر) بالفتح سه سنگ است
که بدان انگور فشارده شود
(عَوْصَر) کجوهر جائی است
(عَوْصَرَة) کوثلة نام مردی
عُبَيْصَر کقیصر نام جائی
(عُنْصُر) بالفتح موضعی است
عُنْصُر کقنفذ و تفتح الصاد بیخ
و اصل و حسب عَنَاصِر جمع
(عَصَنْصَر) کغضنفر کوهی است
(نُعْصُر) یا اَعْصُر کتنصر قبیله
از ان قبیله است باهله
(رَجُلٌ کَرِیْمُ المُعْتَصَرِ) کمقعد
مرد سخی وقت سوال از وی
(مَعْصَرَة) کمقعدة فشاردن جای
(مِعْصَر) کمنبر آنچه بدان شیره انگور
فشارند بفارسی چرخشت گویند
مِعْصَرَة مثله
(مَعْصَان) آنچه دران چیزی
دارند تا فشارده شود
(مَعْصُور) فشرده
(ض) عَصَرَ العَطِیَّةَ عَصْرًا
بالفتح عطیه داد آن را و عَصَرَ
العِنَبَ و نحوه فشرد آن را یا
عصر بجهت خود فشردن [illegible]
عَصَر باز داشتن و پناه گرفتن
و منه قوله تعالی فیه یُغَاثُ النَّاسُ
و فیه یَعْصِرُوْنَ ای ینجون و هو
من العصرة للنجاة و قیل
یستغلّون و هو من عصر العنب و قری
یُعْصَرُوْنَ ای یمطرون و رستن
و دوشیدن شتر و جز آن
(مُعْصِر) کمحسن دختری که برسیدگی
حیض نزدیک باشد
(مَعَاصِر و مَعَاصِیر) بفتحهما جمع
(مُعْصِرَات) کمحسنات ابر یا ابر
بارنده یا ابر بسیار باران یا ابر
باد تند انگیز
(اَعْصَرَ القَوْمُ اِعْصَارًا) مجهولاً
باران رسیده شدند و نیز اعصار
در آمدن در عصر و بجوانی رسیدن
زن و رسیده شدن دختر و در
آمدن در حیض یا نزدیک بسالگی
رسیدن زن یا بچه آوردن آن یا
حبس کرده شدن دختر ساعت
حائض شدن
(مُعْصَر) کمعظم جای پناه
و جای رهائی
(تَعْصِیْر) در عصر در آمدن و بجوانی
رسیدن زن و رسیده گردیدن دختر
و در حیض در آمدن یا نزدیک بیست
سالگی رسیدن آن و بچه آوردن
یا حبس کرده شدن دختر وقت حیض
و خلاف خوشه بر آوردن کشت
(تَعَصُّر) فشارده شدن و پناه
گرفتن بکسی
(مُعْتَصِر) اَبْنِیَا للفاعل قضای
حاجت کننده و آنکه او را بول
و غائط تنگ گرفته باشد
(مُعْتَصَر) پیری و عمر و بقای و
پناه جای و رجل کریم المعتصر
مرد سخی وقت سوال
(اِعْتِصَار) فشاردن انگور و جز آن
بذات خود یا فشارده شدن برای
او و عطا و نیکوئی جستن و قضای
حاجت کردن و شیره ساختن و بهر
طعامی که در گلو ماند اندک اندک آب
خوردن تا گوارد و فرو برد طعام را
و بیرون آوردن مال از دست کسی
جهت تاوان یا غیر آن و رفتی کردن
و باز داشتن از نکاح و جز آن و باز
داشتن مال از کسی و منه الحدیث یعتصر
الوالد عن ولده فی ماله ای یمنعه
ایاه و یحبسه عنه پناه گرفتن
و فی الحدیث امر بلالا ان یؤذن
قبل الفجر لیعتصر معتصرهم اراد
اراده قضای حاجت کرد پس
از ان کنایه نمود
(اِنْعِصَار) فشارده شدن یقال
عَصَرْتُ العِنَبَ فَانْعَصَرَ

ع ص ر د

(عِصْرَاد) بالکسر دشوار خوی دامر
تندرنگ و دشوار لغة فی العصواد

ع ص ص

عَصّ بالفتح بن چیزی و بیخ
و نژاد آن
عُصْعُص کقنفذ گوشت باطن
الیه گوسپند یا بن دم و استخوان
و مغز وی و در آن لغات است عُصْعُص
کعلبط و عُصْعُص کهدهد
و زبرج و عُصْعُوص کعصفور
مرد کم خیر و دشوار خوی و گردن اندام

استوار خلقت
(عَصْعَصَة) کدحرجه ریخوی
و دُر تاکی بن دم
(عَصَنْصَ) محرکه مقصورًا
سست بزم
(ض) عَضَّ عَطفًا سخت
گردید و درشت شد
(تَعْصِيص) استیهدن بر غریم

ع ص ف

(عصف) بالفتح سبزه برگ کشت
وگاه ومنه قوله تعالی کعصف
ماکول ای کزرع قد اکل حبّه
وبقی تبنه او کورق اخذ ماکان
فیه وبقی وهو لا حب فیه او کورق
اکلته البهائم او کحطام النبت
المنکسر منه (عُصْفَة الخمر) بالفتح
بوے شراب
(عَصِيقَة) کسفینه برگ فراهم
و مجتمع شده که درمیان وے
خوشه باشد
(عَاصِف) مایل وخمیده هرچه باشد
و سهم عاصف تیر کج و مایل
از نشانه وریح عَاصِفٌ باد سخت
عَاصِفَة مثله ویوم عَاصِفٌ
روزیا باد تند وهو فاعل بمعنی
مفعول کقولهم لیلٌ نائم عَصُوف
کصبور باد تند وناقةٌ عَصُوف
شتر ماده شتاب رو وکذا نَعَامَةٌ
عَصُوف شبهت بالریح
در تیزگی وے
(عُصَافَة) کثلاثة آنچه برافتد
از خوشه از برگ وکاه
(ض) عَصَفَه عَصْفًا بالفتح
تا رسیده درود کشت را
(ض) عَصَفَتِ الریح عَصْفًا وعُصُوفًا
سخت وزید وعَصَفَ عِیاله کسب کرد
بجهت آنها وعَصَفَ الحرب بهم برود و هلاک
کرد ایشان را وعَصَفَ الشئ
خمید وعَصَفَ بالشئ شتافت
و سرعت نمود
(مُعْصِف) کمحسن باد تند مُعْصِفَة
بالتاء مثله ومکانٌ مُعْصِفٌ
جای بسیار کشت وکاه ناک
(اِعْصَاف) برگ برآوردن کشت
وسخت وزیدن باد وهلاک کردن
وهلاک شدن یقال اَعْصَفَ
الرَّجُلُ ای هلک وشتاب رفتن
اسب و کردانیدن گرد چاه
گردیدن شتران بحرص آب
(اِعْتِصَاف) کسب کردن

ع ص ف ر

(عُصْفُر) کقنفذ گیاهے است که
گوشت درشت از رود و نرم سازد
وتخم آن را قرطم خوانند ورنگ
سرخ
(عُصْفُرِیّ) بالضم منسوب باسپ
محمد بن یوسف برادر حجاج از نسل
حرون است
(عُصَيْفِرَة) مصغرا گل خیری وقت
شکوفه
(عُصْفُور) بضم العین والفاء
گنجشک عُصْفُورَة مؤنث
گوشت آن تخصیص دماغ ور
قوت مجامعت مفرح فالج و
لقوه بے عدیل وکباب آن
سنگ مثانه ودماغ آن با عسل
نهار رحمت بواسیر را نافع ومن ملح
تره چوبے است در هودج که اطراف
چوبها بدان جمع شود یا چوبهای
پالان که سرهای احنا سهان بند
وچوبے که سر پالانها بآن بسته
گردد واصل رویدنگاه موی
پیشانی واستخوان برآمده در
پیشانی اسپ وپاره از مغز سرکه
درمیانش پوستی است که از هم جدا
دارد آنرا و شیدی باریک
فرو ریخته از غره اسپ وعُصْفُور
الاکاف چوبی کرسیان پشما کند
بندند وکتاب میخ کشتی وپادشاه
ومهتر وعُصْفُوران دو استخوان
از دو طرف روی اسپ
(عُصْفُورِيّ) منسوب است شتری است
دو کوهان
(عَصَافِير) بالفتح درختی است
مسمی بمن دای مثلی دمرا ودرا
صورتی است مانند عصافیر ودر
پارس بسیار شود ویقال نَقَّتْ
عَصَافِيرُ بَطْنِهِ یعنی گرسنه گردید
وعَصَافِيرُ الکتب میخهاے
پالان شتر وعَصَافِيرُ المُنْذِر
شتران نجیب ونیکو که بادشاه
نعمان بن منذر را بود
ثَوْبٌ مُعَصْفَرٌ جامه رنگین
(عَصْفَرَ ثَوْبَهُ) رنگ کرد جامه
را بعصفر
تَعَصْفَرَ الثَّوْبُ) رنگ گرفت
بعصفر واَعْصَفَرَتِ العُنُقُ)
کج شد گردن ومایل گردید

ع ص ق

(عَصَاقِيَة) بالفتح وتخفیف الیاء
شور وفریاد وخروش عَصَاقِيَاء
بالمد مثلثه

ع ص ق ل

(عُصْقُول) کعصفور زره ملخ
(عصاقیل) گرد بادها

ع ص ل

(عصل) محرکه روده وکبر اعصال
جمع وگیاه دفلی الواحدة بهار
وکژی است درین دم اسپ که تا
گوشت بالای ران سپید باشد و
کجی باصلابت وسختی والفعل من سمع
ودرختی است که بخوردن آن
شتر را شکم روان شود وکژی
دندان وساق
(عَصِل) کلتف کج با سختی وضلا
ورنج دم
شَجَرَةٌ عَصِلَةٌ درخت کژ
عَاصِل تیر درشت
عِصَال کگتاب کج وتیر کج و
موضعی است
اَعْصَل کج باصلابت وسختی
عصال بالکسر جمع ومرکج ساق
ودندان گژ دو ملازم چیزی مایل
وخمیده برچیزے عصل بالضم
جمع ونیز سهام عُصُل تیرهای کج
اِمْرَأَةٌ عَصْلَاءُ کحمراء زن
بے گوشت
(عُنْصُل) کقنفذ موضعی وراہے
است که از یمامه بصره میرود
ویقال للذی ضل اخذ فی طریق
العُنْصُلَيْنِ وپیاز دشتی عُنْصَل
کجندب وعُنْصُلَاءُ بالضم ضم

اصلود فتحتبا مثله مشهور باستعال
و عصل لغاراست عناصل جمع
نل فم است جبت داد الثعلب فالج
و نساو سرکران جهت سرفه کهنه
و تاسه وحشرجه مفید و مقوی اندام
است
معصل کمنبر سخت گیرنده
عزیم را
معصال بالکسر عصای سرکج
که بدان شاخهاے درخت
واگیرند وچوگان معصیل
کقندیل مثله
(ن) عصل خمید وعصل
العود کژگردانید چوب را و اگر
کجیش سرشتی باشد فعلش از
سمع آید
معصل کمحدث برچه وقت
انداختن دوتا گردد تیر که پیچ
پیچان رود در هوا
تعصیل وسنگ کردن ودر
رشت چیزے کج نمودن
اعصیلال عصا بدست گرفتن

ع ص ل ب

عصلب کقنفذ و بالفتح توانا
ودرشت اندام بزرگ جثه عصلبی
منسوب به و عصلوب کعصفور مثله
دکقنفذ وراز بالا مضطرب خلقت
عصلبة سختی خشم

ع ص ل ج

عصلج کعلس مردم ساق

ع ص ل د

عصلد کجعفر درشت وسخت
عصلود کزنبور مثله

ع ص م

عصمة بالکسر گردن بند وحمیل
وبالضم عصمه کعشبه جمع اعصم
کاقلس وعصمة بالتحریک جمع
الجمع اعصام جمع جمع الجمع
عصم بالضم باقی مانده اثر خلال
وقطران وخضاب و مانند آن در دست
و پا و بضمتان الاصمعی سمعت اعرابیة
تقول لجارتها اعطینی عصم حنائک
ای ما سلت منه وسپیدی
بازوی آهو و مانند آن اعصام جمع و
قلعه است در یمن مر بنی زبید او کوهی
است مر هذیل را و از اعلام است
عصمة بالضم سپیدی بازوے
آهو و مانند آن وسپید شدن دست
و پای آهو و بز کوهی اسم مصدر است
وحمیل وحلقه که در گردن سگ
باشد اعصام جمع
عصام کسحاب حلقه که در گردن
سگ باشد اعصام جمع
عصام ککتاب بند مشک و دوال
که بوی بردارند مشک را و سرمه و
جای باریک یکطرف ذنب اعصمة
جمع ونام ابن شهبر ونام حاجب
نعمان بن منذر ومنه قولهم ما
وراءك یا عصام وفی المثل کن
عصامیا ولا تکن عظامیا یریدون
به قوله نفس عصام سودت عصاما
وعلمته الکر والاقداما وس
محمل که در تعصیه ودنگ شتر بندند تا
سپس نرود و رسن دلو و مشک و آب دستان
که بهان بندند و دسته آنند که بدان
آویزند اعصمة وعصم کعنق وعصا

علی لفظ واحده جمع
عصیم کامیر خوی خشک و کمیر که
بر بدن شتر خشک گردد و موی سیاه که
پشم بعد کمینه شدن بر آید و بقیه
چیزی و باقی مانده اثر حنا و قطران
وخضاب وجز آن بر دست
عصیم کزبیر نام مردے
عصیمة کجهینة از اعلام است
عصوم کصبور بسیار خورنده
عیصوم بالفتح مثله
عاصم موضعی است ببلاد
هذیل و اطمی است از آن بنی عبد
الاشهل و اطمی است دیگر در قبا و نیز
نام دو وادی است از وادیهای عقیق
و عاصم بن ثابت حمی الدبر و
عاصم بن سفیان و عاصم بن عدی
صحابیان اند و عاصم بن عمر خطاب
خواهرزاده عاصم بن ثابت و عاصم
بن بهدله و عاصم بن حمید و عاصم
بن سلیمان و عاصم بن ضمره و عاصم
بن عبد الله و عاصم بن عمر و
تابعیان و عاصم بن کلیب و عاصم
بن محمد از محدثان و ابو عاصم
پست وسکباج کنان خورش است
و قوله تعالی لا عاصم الیوم من امر
الله یجوز ان یراد لا معصوم ولا
ذا عصمة
عاصمة نام مدینه
عاصمیة اسبی است منسوب اس
عین
اعصم بالفتح آهو و بز کوهے
که یک دست یا هر دو دستش سپید و
تمام اندام سیاه یا سرخ باشد

عصماء مونث و نام مردی بود
غراب اعصم زاغ سرخ پا و سرخ
منقار یا زاغ که یک بال او سپید
باشد یا زاغ که پر لونک هر دو بال
او سپید باشد
عواصم علی الجمع بلادی است
وقصبه آن انطاکیه
معصم کمنبر جای پاره دست
ونام بزی و کره است که بدان نیز را
وقت دوشیدن خوانند و گویند
معصم معصم مسکنه الاخر
معصوم از نامهاے مردان
است
(ض) عصم عصما بالفتح و نیز
وعصم عصمه بالکسر باز داشتن
ونگاه داشت از گناه وجز آن
وعصم الیه چنگ زد بوی
وعصم القربة عصام ساخت مشک
را وعصمه الطعام باز داشت
او را از گرسنگی و نیز عصمة
بالکسر نگاه داشتن از گناه و
خوف کسے را
(س) عصم الظبی سپید
گردید دست وی
اعصم بفلان اعصاما گرفت
دامن وی را و اعصم بالفرس
گرفت بال اسپ را و اعصم
بالبعیر برس شتر دست زد و
استوار گرفت و نیز اعصام عصام
ساختن جهت مشک و قرار و ثبات گرفتن
بر اسپ و عصام بستن مشک را و بر حمل
و از زین چیزی ساختن که راکب دست
بر گوشه تا بیفتد و دست زدن آن نعل

از خوف افتادن و ملازم یار و رفیق خود بودن
(مُسْتَعْصَم) اسم اعلام است
(مُسْتَعْصِم بِاللهِ) لقب ابو احمد منصور بن مستنصر سی و هفتم خلیفه عباسیه
(اِسْتِعْصَام) دست زدن سوار از خوف بر آنچه جهت گرفتن سازند و باز داشتن
(مُعْتَصِم) نام مردے و مُعْتَصِم بِاللهِ لقب ابو اسحق بن هارون الرشید هشتم از خلفائے عباسیه
(اِعْتَصَمَ بِاللهِ) باز ماند از گناه بامید لطف پروردگار ؛ و نیز
اِخْتِصَام جنگ شدن و قوله تعالیٰ وَاعْتَصِمُوا بِحَبْلِ اللهِ جَمِيعًا ای تمسکوا و دست زدن سوار بر چیزی که بر رحل و زین جهت گرفتن سازند
(اِنْعِصَام) باز ایستادن از گناه و مخافت

ع ص م ر

(عُصْمُور) کعصفور چرخ چاه یا دولاب

ع ص ن

اَعْصَنَ الْاَمْرُ اِعْصَانًا، کج گردید و دشوار گشت کار

ع ص و

(عَصَا) بالفتح چوب و چوب دستی مؤنث آید منه قوله تعالیٰ هِيَ عَصَايَ اَتَوَكَّؤُ عَلَيْهَا عَصَوَانِ تثنیة اَعْصٍ بالفتح و اَعْصَاء بالمد و عُصِيٌّ بالضم و بالکسر و تشدید الیاء جمع و زبان و استخوان ساق و جزو سر بند زنان و گروه مسلمانان کی گفته العصا خلاف در زمین جماعت از اسلام و منه یقال فی الخوارج شَقُّوا عَصَا الْمُسْلِمِينَ ای اجماعهم و اتفاقهم و فی الحدیث اِيَّاكَ وَقَتِيلَ الْعَصَا ای ایاک ان تکون قاتلاً و مقتولاً فی شق عصا المسلمین و اِنْشَقَّتِ الْعَصَا ای وقع الخلاف و اَلْقَى عَصَاهُ رسید بجاے خود و اقامت کرد یا میخ در زمین فرو گرفت و خیمه زد و اِنَّهُ اَضْعِيفُ الْعَصَا یعنی نیکو چراننده شتران است و هو لَيِّنُ الْعَصَا یعنی او نرم خود نیکو سیاست کننده شتران است یا سست سیاست کم زننده شتران را و لَا تَرْفَعْ عَصَاكَ عَنْ اَهْلِكَ یُرَادُ بِهِ الْاَدَبُ ای لا تدع تادیبهم و هو لا یضع عصاه عن عاتقه یعنی همواره اہل خود را ادب میدهد یا پیوسته در سفر میباشد و نیز عَصَا نام اسپان است و اسپ جذیمة الابرش و منه المثل کهدا لعصا قصیر و هُنَّ عَبِيدُ الْعَصَا ای یضربون بها عُصَيَّة کسمیة مادر اسپ جذیمه و منه المثل العصا من العصیة بعض الامر من بعض
(عَاصِی) رگ خون که وا ایستد و لعنتره که بی نیاز اند در و نام مردی و نهرحات که نامش میماس و آن مقلوب است لقب به لعصیانه کان لا یسقی الا بالنواعیر
عُصْوَة کعقدة و بفتح عینها یک نوک موی (عِنْصِیَة) بالکسر مثله و ذکر فی ع ن ص
(ن) عَصَاهُ زد وی را بچوب دستی و عَصَا بِسَيْفِهِ عَصًا مقصوراً به شمشیر زد او را بضرب چوب دستی و درین معنی از سمع نیز آید یا در ضرب شمشیر عَصَوْتُ بِالسَّيْفِ و در ضرب عصا عصیت بالعصا گویند یا عکس آن یا هر دو بهر دو معنی مستعمل است
(وَعَصَوْتُهُ) چیره شدم بروی در نبرد عصا و عَصَوْتُ الْجُرْحَ بستم آن را و عَصَوْتُ الْقَوْمَ فراهم آوردم قوم را بر شیک باشد یا بد
(س) عَصِيَ بِالْعَصَا ساخت عصا را و عَصِيَ اِعْصَاءً بالقصر مانند چوب دستی گرفت شمشیر را
(اَعْصَى الْكَرْمُ اِعْصَاءً) بر آمد چوب انگور و بار نیاورد و (اِعْتَصَى الشَّجَرَةَ) عصا برید از ان
(وَيَعْتَصِي بِالسَّيْفِ) عصا ساخت شمشیر را و نیز تکیه کردن بر عصا
(مُعَاصَاة) نبرد کردن بعصا یقال عَاصَانِي فَعَصَوْتُهُ ای ضربنی، فغلبته
(تَعْصِيَة) عصا دادن کسی را

ع ص ی

(عِصْيَان) بالکسر نافرمانی خلاف طاعت و بی فرمانی کردن
عِصِيّ بکسرتین استخوانهای ملل
عَاصٍ نافرمان
(ابن ابی عَاصِيَة) کصاحبة شاعری است
(عَصِيّ) کغنی نافرمان
(عُصَيَّة) کسمیة بطنی است از سلیم و فی الحدیث عُصَيَّةُ عَصَتِ اللهَ وَرَسُولَهُ
(ض) عَصَاهُ عَصْيًا بالفتح و (مَعْصِيَة) کمجلسة نافرمانی نمود وی منه الحدیث مَنْ لَمْ يُجِبِ الدَّعْوَةَ فَقَدْ عَصَى ای دعوة العرس فان اجابته واجبة لاعلان النکاح قال البغوی للتشدید فی الحضور و اما الاکل فغیر واجب بل یستحب ان لم یکن صائماً
(مُعَاصَاة) نافرمانی کردن
(تَعَصَّى) الامر دشوار و در پیچان شد کار
(تَعَصَّتِ النَّوَاةُ) سخت گردید
(اِسْتَعْصَى عَلَيْهِ) گناه جست بر وے

باب العین فصل الضاد

ع ض ب

(عَضْب) بالفتح شمشیر یا شمشیر تیز و مرد تیز سخن چرب زبان و کودک خرد سر و گوساله شاخ بر آورده و نیز (عَضْب) بریدن و دشنام دادن و کوفتن و زدن و طعن کردن و ضعیف کردن و باز گشتن و کبنه گردیدن ماده گوسپند را عضبا کردن و الفعل من ضرب

بج

(اَعْضَبُ) کاجهایسرویی پای کر وکوتاه دست مهاد در مرده وسرکرب برادر ونهاکه هیکس نه نشته باشد وﻧﻴﺰ (اَعْضَبُ نوعی از تصرفات عروض در مفاعلتن که هنر ارحم کنند و آن اسقاط سیم است پس فاعلتن شود ونقل کنند بسوی مفتعلن وکبش اَعْضَبُ وشه گوش شگافته
(عَضْبَاءُ) اشتر ماده گوش شگافته وگوش اسپ که بریده کیش از ربع گذشته باشد وگوسپند مغز شاخ شکسته ولقب ناقه رسول علیه السلام با آنکه شگافته گوش بنود
(رجلٌ عَضَّابٌ) کشد او مردینیک دشنام دهند
(مَعْضُوبٌ) رشته وبرجای مانده
(س) عَضِبَ عَضَباً محرکة شکسته کرد بیشاخ آن وشگافته گوش باشد
(ک) عَضُبَ الرَّجُلُ عُضُوباً عُضُوبَةً بضمها چرب زبان گردید وعَضُبَ السَّيْفُ تیز گشت
(اِعْضَابٌ) شاخ شکستن گوسپند را وگوش شگافتن ناقه را
(لَمْ يَعْضِبْنِي) یعنی ردمیکند

ع ض ل

(عَضْبَلٌ) کجعفر سخت درشت

ع ض د

(عِضْدٌ) بازد کنیان مرفق وکتف باشد ودرین شش لغات است بالفتح وبالکسر وبالضم وکتف وندس عنق (رَقَّتْ فِي عَضُدِهِ) یعنی شکست همراهی اعوان او را وجدا گردانید از ایشان ونیز (عَضْدٌ) بالفتح ناحیه وکرانه ویاری کردن مددگار وناصر
(اَعْضَادٌ) جمع ویقال هم عَضُدِی وعَضُدِی
(اَعْضَادٌ) درسته خربان عِضَدَاتٌ کعربان جمع ونیز اَعْضَادُ الحوض سنگها وبنا که گرداگرد چاه رابدان می برآرند وکذا اَعْضَادُ الطريق کغیره ونیز عَضْدٌ آنچه از درخت بریده شود
(عَضَدٌ) محرکة درخت بریده وبیماریست مرپازوی شتر ودرد بازوی ستور
(عَضَدِيَّةٌ) محرکة وتشدید الیاء آبی است شرقی فید
(عَضِدٌ) ککتف آنکه نزدیک در بازوی حوض باشد ودردمند بازو وخرکه مادگان را از اطراف وجوانب فراهم آورده باشد
(يَدٌ عَضِدَةٌ) کفرحة دست که بازوش کوتاه باشد
(عُضْدَانٌ) بالضم قلعه ایست بیمن
(عَضِيدٌ) کامیر رسته خرمابن
(عِضْدَانٌ) کغربان جمع وخرمابن که دست بوی رسد
(عُضَيْدَةُ الطُّهَوِيُّ) کجهنیة محدث است
(عَاضِدٌ) بجانب ستور رونده وشتر که بازوی ناقه گیرد وخواهاند وخرکه ماده را از اطراف وجانب فراهم آرد وعَاضِدَانِ دو رسته خرمابنان بر دولب جوی
(عَضَادٌ) کسحاب کوتاه بالا از مرد وزن وسطبر بازو
(عِضَادٌ) ککتاب مانند بند وآهنی سرکج مانند داس که شبانان بدان شاخ درخت را بزیر فرو کشند وداغ بازوی شتر
(عِضَادَةُ الشَّيْءِ) بالکسر جانب آن چیز وعِضَادَةُ الْبَابِ دو بازوی در
(غُلَامٌ عَضَادٌ) کغراب کوتاه قامت ومیانه خلقت وَامْرَأَةٌ عِضَادٌ علی النعت والاضافة زن زشت ودرشت بازو وامْرَأَةٌ عُضَادَةٌ مثله
(رَجُلٌ عَضَادِيٌّ) مثلثه منسوب مرد بزرگ وسطبر بازو
(اَعْضَدُ) باریک بازو وآنکه یک بازوی او کوتاه باشد
(يَعْضِيدٌ) کجبرین تره است که آنرا طرخشقوق نامند
(مِعْضَدٌ) کمنبر داس درخت بر وبازوبند وسیف که خوار داشته شود درخت بریدن
(مِعْضَدَةٌ) کمکنسة همان ورم
(مِعْضَادٌ) بالکسر بازوبند وکاردی است که قصاب بدان استخوان بر دو آنچه بر بازو بندند ازودال ومانند آن وسیف که خوار داشته شود بدرخت بریدن
(عَضَدَهُ) یاری داد ویا او شد ویاری کرد ونیز به بازوی زد وعَضَدَ مجهولا دردناک گردید بازوی او ونیز (عَضَدَ) خسته کردن پالان بازوی شتر را وآمدن رکائب را از جانب اعضاد آنها وگرد کردن آنرا وبازو بستن چیزیرا وسخت وقوی بازو شدن وبازو گرفته نشاندن گشن ماده را
(ض) عَضَدَ الشَّجَرَ بریدآنرا شَجَرٌ مَعْضُودٌ لغت است ازان
(س) عَضِدَتِ الْإِبِلُ دردمند بازو گردیدند شتران
(اِعْضَادٌ) بجپ وراست رفتن تیر يقال رمی فَاَعْضَدَ
(مُعْضِدٌ) کمحدث غور وخرماکه از یک جانب برسیدن نزدیک باشد
(مُعَضِّدَةٌ) بالتا مثلثه
(مُعَضَّدٌ) کمعظم جامه که علم بر بازو دارد
(اِبِلٌ مُعَضَّدَةٌ) بالتا شتران بازه داغ کرده
(تَعْضِيدٌ) بجپ وراست رفتن تیر
(مُعَاضَدَةٌ) باهم یاری نمودن
(تَعَاضُدُ الْقَوْمِ) یاری نمودن همدیگر را
(اِسْتِعْضَادٌ) درخت بریدن ومیوه چیدن
(مُعْتَضِدٌ) دادخواه ومُعْتَضِدُ بالله لقب ابو العباس احمد بن موفق شانزدهم خلیفه عباسیه
(اِعْتَضَدْتُهُ اِعْتِضَادًا) بهازو وا فتم آنرا وَاَعْتَضَدْتُ بِهِ یاری خواستم ازو بجبے

ع ض ر

(عَضْرٌ) بالفتح بطنی است از یمن

(عضرة) بالتاء خیر بغال سمعت عضرة ای خبرا
(عاضر) بازدارنده
(ت، عضر بکلمة) آشکار شود آنرا و بر زبان آورد

ع ض ر س

عضرس، کجعفر گورخر و سرما و یخ، و فی المثل ابرد من عضرس (ط آب سرد و شیرین و برف و برگ که صبح بران تری باشد یا برگ چسپیده بر سنگریزهٔ زیر آب و گاهی است که سبزی آن به سپیدی زند و سخت بر آمده تری را دیگر (عضارس) بالضم مثله فی الکل و جمع (عضارس عضارس) بالفتح است کالجوالق والجوالق
(عضرس) اکزبرج درخت خطمی و آب ایستاده

ع ض ر ط

(عضرط) کزبرج وجعفر میان دو خصیه و دبر و حلقه دبر و سر بن یا استخوان بر آمده بالای دبر و خط کز زکیر تا دبر است و فلان اهلب العضرط ای کثیر الشعر بهار
(عضروط) کقعدد نوکر که فقط بطعام شکم خدمت کند و مزدور (عضارط) کعلابط مثله (عضارط و عضارطة و عضارطة) بالفتحات جمع و ناکس و خادم و بدنبال کسے دونده
عضاریط جمع و نیز عضارط بالفتح رگهای میان دو گوشت پارهٔ بغل
(عضرفوط) کعصفور کلو دادس سر معده است چسپیده بحلقوم دراز سرخ سپید شکم و مزدور و خادم و بدنبال کسے دونده
(عضارطی) بالضم و التشدید الیاء کس است و نرم و کون

ع ض ر ف ط

(عضرفوط) بالفتح و ضم الفاء کرکی است سپید نازک که بدان انگشتان زنان را تشبیه دهند یا کربسه نرکه ازو آب بهوانست عضارف بالفتح و عضرفوطات جمع عضیرف و عضیریف مصغر آن بحذف خامس

ع ض ز

(ص، عضز عضزًا) بازداشت و خائیدا و لم یعرفها البصریون و هو بناء مستنکر،

ع ض ض

(عض الزمان) بالفتح سختی روزگار و کذا عض الحرب او هما بالظاء و عض الانسان بالضاد
(عض) بالضم خیر کشتر را بدان خورش دهند و سپست و جو و گندم بے آمیغ و خسته شکسته و سپست و درخت سطبر ا که بماند در زمین یا خسته شکسته و خمیر و جو و هیزم خشک کلان فراهم آورده و گیاه خشک و نوعی از علف ستور چون دانه خرما کوفته و کنجاره و جز آن
(عض) بالکسر بدخوی و فصیح و ستور زشت و حریف و توانا بر چیزی یقال فلان عض سفر و عض مال یعنی سخت دارنده و توانا بر سفر و نیکو دارنده مال و تیز رفت و مرد سخت و زیرک و حاسد
(عضوان) بالضم جمع و منه الروایة الاخری لو رایتم ملوک عضوض و درخت خار خورد یا درخت طلح و عوسج و سلم و سیال و سرخ و عرفط و سمر و شبهان و کیهل و ینمم و کلیدان که کشاده شود اعضاض جمع
(عضان) بالکسر زید بن حارث نمری و دغفل بن حنظلة عالمان عرب اند در حکمت و در وزرای ایشان
بعیر عاض شتر که خار خورد ابل عاضة مثله عواض جمع
عضنبض کامیر بسال بزرگ مرد و گزندگی
(عضوض) کصبور چیزیکه گزیده شود و خوردنی و منه ما عنده عضوض و فرس عضوض اسپ گزنده و منه حدیث ابو بکر ستر ون بعدی ملکًا عضوضًا ای یشق علیکم و یجهد کم و کمان که زه بقبضه چسپیده باشد و زن تنگ کس و بلا و زیرک و زمانه سخت گزنده و ملک ظالم و ستم رسیده و چاه دور تک تنگ سر یا چاه بسیار آب
(عضنض کصرد و عضاض، بالکسر جمع (عضاض) کسحاب و آنچه گزیده خورده شود و خوردنی و منه ما عندنا عضاض ای ما یؤکل و در خبب کند و مذاقت عضاضًا ای شیئا
(تعضوض) بالفتح خرمائی است سیاه شیرین تعضوضة یکے و خرمای شیرین که به هجر منسوب است
(تعضوضة) بالفتح زن تنگ فرج و داهیة
(عضاض) کغراب بن هبنی دیک ابرو (عضاض) کرمان مثله
(عضاضی) بالضم منسوب مرد نازک نرم و شتر علف خورده فربه
(معض) بالفتح آنچه بدان جنگ زنند و منه ما لنا فی هذا الامر معض ای مستمسك
(س ف، عضضته و علیه و به عضا و عضیضا) بالفتح گزیدم آنرا بدندان گرفتم و عضضت بصاحبی عضیضا لازم گرفتم آنرا و کذا عضضت علیه یا عضیض سخت گزیدن و نیز
(عض) زیرک و داهی شدن
(بنو فلان معضون) خداوندان شتران عض خواراند
(اعضاض) گزانیدن و شمشیر زدن و خداوند شتران خار و عض خوار گردیدن و دور تک و بسیار آب گشتن چاه و خار ناک کثیر العض شدن زمین و فی الحدیث من تعزی بعزاء الجاهلیة فاعضوه بهن ابیه و لا تکنوا ای قولوا له اعضض ایر ابیك و لا تکنوا عنه بالهن تنکیلا له و تادیبا
(معضض) کمعظم که دیگر را ان

ج۳

گزیده باشند او را
(تعضیض) خوار خورانیدن
شتر را واز چاه عضوض آب
خورانیدن آشنا وباختر فسوس
کردن وبسیار گزیدن لب از
خشم ونیک گزیدن
(معاضة) همدیگر را گزیدن
(عضاض) بالکسر مثله ونیز
(عضاض) گزیدن اسپ و
گزیدگی یقال برئت الیک من
عضاض هذه الدابة ویقال
عاض القوم العیش منذ العام
فاشتد عضاضهم ای عیشهم
هو عضاض عیش یعنی نیک شکیبا بر
سختی زندگانی است
(تعاض) یکدیگر را گزیدن

ع ض ط

(عضیوط) بالکسر کهلیون آنکه
وقت جماع حدث کند وکان انداز
(ض) عضط عضطا حدث
کرد وقت جماع دگانیدن

ع ض ف ج

(عضافج) کعلابط سخت درشت
وسطبر پر گوشت

ع ض ف ط

(عضفوط) کعصفور بمعنی عضرفوط
است عیضفوط کحیزبون
مثله

ع ض ن ك

(عضنك) کعلس سطبر درشت
وکس بزرگ پر گوشت وزن
لفار که بهر بهی وبزرگی وی
ملتفاے ران او تنگ باشد

وزن کلان فرج بزرگ سرین
عضنکة بالتاء مثله ونیز
عضنکة، زن مضطرب
خلقت منه ار

ع ض ل

(عضل) بالکسر مرد زیرک و
سخت درشت
(عضلة) بالضم بلا وسختی عضل
کصرد وعضل بالضم جمع یقال
انه لعضلة من العضل ای
داهیة من الدواهی
(عضل) محرکة جاے است
در بادیه نیستان ناک او هو
بالفتح وکلا کوش عضلان بالضم
والکسر جمع وعضل بن الهون
بن خزیمه پدر قبیله است
(عضلة) محرکة پے یا گوشت
درشت وگوشت بازو وساق
وهر گوشت که بر وی مجتمع باشد در پے
عضل بحذف ها جمع عضلات
محرکة مثله
(عضل) ککتف وکندس عضلة
ناک
(عضل) کصرد موضعی است
(عضیلة) کسفینة پی یا هر گوشت
درشت
(بنو عضیلة) کجهینة بطنی است
(داء عضال) کغراب بیماری
سخت وعاجز کننده اطبا غالب
پریشان وحلقة عضال منقفه
سخت واستوار وامر عضال
کار دشوار
(عضیل) کقرشب ناکس فه شوار

خوے
(ن) عضل علیه، تنگ شود
وعضل به الامر دشوار گردید
کار بروے
(س) عضل عضلا عضلا ناک
گردید یا سطبر شد پے ساق وی
عضل المرأة عضلا بالفتح و
عضلا وعضلا تا کسر ها بالضم
بازداشت آنرا از شوے کردن
ودرین معنی تثلیث عین مضارع
آید امعضل کمحسن زن که بچه
آوردن بران دشوار باشد و
مرد زیرک وسخت وشدید الفتح
وامر معضل کاسلی بیرون شو
ازان ومرد قوی واستوار خلقت
ومنه فی صفته صلی الله علیه وآله وسلم
انه کان معضلا ای موثق الخلق
(معضلات) کمنات
سختیها ومسائل مشکل ودشوار رو
منه حدیث عمر اعوذ بالله من
کل معضلة لیس لها ابو حسن یرید علیا
اعضل الامر وبه سخت گردید
بروی کار واعضلت المرأة
دشوار شد زادن بچه زن را
(اعضال) درمانده کردن ماند
وعاجز شودن بیماری طبیب را
وناخوشنود شدن از کسے ناخوشنود
داشتن وتنگ آمدن ومنه
حدیث عمر قد اعضل بی اهل
الکوفة ای ضاقت علی الحیل فی
امرهم ما ظنهم یرضون بامیر لا یرضیهم امیر
(معضل) کمحدث بلا ودشوار
زاینده معضلة مثله معاضیل

جمع ومنه عنوم معاضیل و
بیت معضل غادة تنگ
(تعضیل) بستم باز داشتن زن
را از نکاح وتنگ آمدن جای م
سختی کردن زمین بر اهل خود
انبوهی قال اوس بن حجر تری
الارض منا بالفضاء مریضة
معضلة منا بجمع عرمرم
دشوار بر آمدن کودک وبره و
بیضه از رحم زن وگوسپند وماکیان
وجز آن وکار بر کسی تنگ گرفتن
صلته بعلی
(تعضل) چیره گردیدن بیماری
بر طبیب
(اعضالت الشجرة اعضلالا)
انبوه زار بسیار ودر هم پیچیده شاخ
وبرگ گردید درخت ومنه
غصون معضئلة

ع ض م

(عضم) بالفتح کبضرکان عظلام
بالکسر مبیع وسراماج وبیل گندم
پاک کن که بصورت انگشتان
سازند ومغزه فتر واسپ
(اعضمة) بالفتح وکسر الضاد
وعضم بالضم جمع جوبی کوهی نرد
تخته قدان که بر سر ش آهن باشد
وخطے در کوه که برنگش مخالف
رنگ کوه باشد
(عضام) بالکسر بن دنب اسپ
وشتر
(عضوم) کصبور شتر ماده درشت
اندام
(عیضوم) بالفتح بسیار خورنده

نیک گزنده

ع ض م ج

(عَضْمَجَة) کجعفرة روباه ماده

ع ض م د

(عَضَمَّد) کعلس بخیل تنگدل و بدخوی

(عُضْمُور) کعصفور چرخ چاه و لیس تصحیف العصمور

ع ض م ز

(عَضَمَّز) کعلس شیر بیشه و درشت از هر چیزی و زفت

(عَضَمَّزَة) بالتاء زن زفت کنده پیر درشت وسطبر کنج دهن و زن نیک زیرک زشت در خسار و زن ناکس کوتاه بالا

(عَیضَمُوز) کنده پیر و شتر ماده درشت و فربه که کثرت پیه آن مانع آبستن باشد و ناقه دراز بزرگ جثه یا درشت گوشت گرد اندام یا ناقه درشت و در سیم اندام که بنظر پرخشم نماید و سنگ بزرگ دراز

ع ض ه

اَرْضٌ عَضِهَةٌ کفرحة زمین عضاة ناک

(عِضَة) کعدة دروغ و بهتان و افسون و سخن چینی (عِضُون) بحذف ها جمع کعزة و عزین و منه قوله تعالی جعلوا القرآن عضین یقال نقصانه الواو و هو من عضوته ای فرقته لان المشرکین فرقوا اقاویلهم فیه فجعلوه کذبا و سحرا و کهانة و شعرا و قیل نقصانه الهاء و اصله عضهة

(عِضَه) کعنب درخت خاردار بزرگ و دراز عضهه کعنة و عضة بحذف الهاء الاصلیة مثله و یغیر

(عِضَه) شتر عضاه خوار

(عِضَاهَه) بالکسر بزرگترین از درخت یا آن خمط است یا هر درخت خاردار یا درخت خاردار بزرگ و دراز مانند مغیلان

عِضَاه بحذف التاء و عضوات عضوات بکسرهما جمع و بعضهم یقول نقصانها الواو و لانها تجمع علی عضوات و فی المثل فلان ینتجب غیر عضاهه یعنی موی دیگران برخود می بندد

(بعیر عَضَاهِیٌّ و عِضَهِیٌّ) منسوب شتر عضاه خوار ابل عِضَاهِیَّةٌ و بعیر عَضَوِیٌّ و ابل عَضَوِیَّةٌ محرکة علی غیر القیاس مثله

(عَضِیهَه) کسفینة دروغ و بهتان وَ اَرْضٌ عَضِیهَةٌ زمین عضاه ناک و یقال یا لَلْعَضِیهَه بکسر اللام و هی استغاثة

(عاضه) شتر عضاه خوار مذکر و مؤنث در وی یکسانست

عَوَاضِه جمع عَاضِهَة مؤنث یقال بَعِیرٌ عَاضِهٌ و نَاقَةٌ عَاضِهَةٌ و عَاضِهٌ و جمالٌ عَوَاضِهُ و حَیَّةٌ عَاضِهَةٌ و عَاضِهَةٌ مارکه گزیده اش درحال بمیرد و نیز عاضه جادوگر عاضهه مؤنث

(ن) عَضَهَ الْعِضَاهَ عَضْهاً برید آنرا

(ف) عَضَهَه عَضْهاً و بحرک

(عَضِیهَةً) بالفتح و عِضْهَةً بالکسر دروغ گفت و افسون کرد و سخن چینی نمود و عَضِهَ الْبَعِیرُ عَضَهاً خورد عضاه را

(س) عَضِهَتِ الْاِبِلُ بیمار گردیدند شتران از خوردن عضاه یا چریدند آن را و عَضِهَ دروغ گفت و تهمت نمود و عَضِهَ فُلاَناً دروغ بربست بروی و گفت در وی آنچه نبود و عَضِهَ الْعِضَاهُ برید آنرا

(اَرْضٌ مُعْضِهَةٌ) کمحسنة زمین بسیار عضاه

(اِعْضَاه) درخت عضاه رویانیدن زمین و صاحب شتران عضاه خوار گردیدن قوم و دروغ بر بافتن و بهتان آوردن

(تَعْضِیه) بریدن عضاه را

(اِسْتِعْضَاه) افسون خواستن از کسی و منه الحدیث لعن الله تعالی العاضهة والمستعضهة ای الساحرة و طالبته

ع ض ه ل

(عَضْهَلَ الْقَارُورَةَ عَضْهَلَةً) بست سر قاروره را

ع ض و

عَضْو بالفتح اندام اندام کردن و جدا ساختن و الفعل من نصر

(عِضَة) کعدة گروه و پاره و دروغ

(عِضُون) جمع و نیز عِضُون جمع عِضَه بالهاء بمعنی درخت و مذکور شد

(عُضْو) بالضم و الکسر اندام و هر گوشت فراهم آمده در استخوان

اَعْضَاء جمع

(عُضُوّ) کسمو بالباس و نیکوحال و خوش روزگذار بودن

رجلٌ عاضٍ مرد نیک مرفه الحال خوش عیش و خوش روزگذار

(تَعْضِیَة) اندام اندام کردن و جدا نمودن و منه الحدیث لا تعضیة فی المیراث الا فیما حمل القسم ای لا تجزئة فی شیء کالحبة من الجوهر و الکنه بیاع فیقسم ثمنه

باب العین فصل الطاء

ع ط ب

(عَطْب) بالفتح نرمی و نازکی پنبه و نرم و نازک شدن آن عُطُوب بالضم مثله و الفعل من نصر

(عُطُب) بالضم و بالضمتین پنبه

(عُطْبَة) بالضم لته که از ان آتش برگیرند و پاره از پنبه یقال اَجِدُ رِیحَ عُطْبَة ای قطنة محترقة

(عَوْطَب) بجوهر سختی و بلا یا آب ساکن میان دو موج و در رخنی است

(مَعْطَب) کمقعد جای هلاک مَعَاطِب جمع

(س) عَطِبَ عَطَباً محرکة هلاک گردید و عَطِبَ الْبَعِیرُ شکسته شد و عاجز و مانده گردید از رفتن و کذا عَطِبَتِ الْفَرَس

(مُعْطِب) کمحسن مرد تنگ گیر بر عیال

(اَعْطَبَه اِعْطَاباً) هلاک کرد آنرا

وَاَعطبهٔ غَیرُهٗ وَعلَیهِ سخت خشم گرفت بروے
(تَعطیب) علاج کردن و مررسیدن شراب را تا بوے خوش گیرد و پیدا گردیدن بر آمد خوشه انگور
اِعتِطاب بعطبه آتش بر گرفتن

ع ط ب ل

(عُطبُل) کقنفذ زن جوان خوب صورت تمام خلقت نیکو اندام پر گوشت دراز گردن عُطبُولٌ عُطبُولَة نصم بها عَیطَبُول الخ بوزن مثل عطابل بالفتح وَعَطَابِیل جمع و فی صفته صلی الله علیه وسلم لم یکن بعُطبُول وَلا قصیر ای الممتد القامة الطویل العنق وقیل الطویل الصلب
(عَطبُون) بالفتح وزیادة النون زن دراز قامت

ع ط د

(عطود) کعس درشت و دفع از هر چیزے و سیر شتاب با مشقت و راه روشن که دران هر جا که خواهد رود و مرد نجیب و نیکو و دراز از کوه و روزها و نیزه تیز و سال تمام و کامل عَطَید منه و زنًا و معنًا و یقال ذهب بها عَطوَدًا ای اجمع و مر ملحق بالخماسی

ع ط ر

(عطر) بالکسر بوی خوش عُطُور بالضم جمع
(عِطرَة بن کعب) ملکی از ملوک کنده در جاهلیت قال الشاعر
ذاك المتوج عطرة خضعت
له غلب الرقاب
(عِطرَان) بالکسر از اعلام است
(عَطَر) محرکة خوش بوئی شدن والفعل من سمع
(عَطِر) ککتف مرد خوشبوی مالیده وعَطِرَة مونث عَطِرات جمع و نیز عَطِرَة آنکه در بازار روائی داشته باشد یا عَطِرَة کریه
(عُطَیر) کزبیر از اعلام است
(عَاطِن) خوشبوی دوست عُطُر کعنق جمع
(اَعطَر) خوشبوی تر ومنه الحدیث وعندی اَعطَرُ العرب ای اطیبها عطرا
عِطَارَة) بالکسر عطر سازے و عطاری
(عَطَّار) کشداد خوشبوی فروش و صاحب عطر و نام اسب سالم و بن وابصة
عَطَّارَة) کجبانة آنکه در بازار روائی داشته باشد
(مِعطَار) بالکسر خوشبوی مالیده و بسیار عطر مذکر و موث دران یکسانست مِعطَارَة مونث
وناقة مِعطَارَة) شتر ماده درشت و خوبصورت و ناقه برگزیده
(مِعطِیر) بالکسر شتر ماده سرخ که خویش بوی خوش دارد و زن و مرد بسیار عطر سوزنده و خوشبوی ناک
(ناقة مُعطِر) کمحسن ناقه درشت و خوبصورت
(مُعطِرَة) کمحسنة شتر ماده اصیل و برگزیده ابل مُعطِرَات اشتران روشن موی نیکو و فربه
مُعَطَّر) کمعظم خوشبوی ناک معطرة مؤنث
قول عرابی بَطنِی عَطِرے
مرنی س از
مُتَعَطِّرَة مبنیا للفاعل زن بسیار خوشبوے مالیده
(تَعَطُّر) خوشبوی شدن و عطر آلودن خود را و اقامت یمودن زن بخانه مادر و پدر خود و نکاح نا کردن آن ومنه الحدیث کان صلی الله علیه وسلم یکرہ تُعَطُّر النساء و تَشَبُّهَهُنَّ بالرجال ای تعطلهن من الحلی والخضاب ابدل الراء باللام او اراد عطرا یظهر ریحه کما یظهر عطر الرجال
اِستِعطَار عطر آلودن و عطر آلودن خواستن

ع ط ر د

(عَطرَدَة) نگاه داشتن و ساز و برگ گردانیدن چیزی را و آماده نمودن یقال عَطرِدهُ لنا واجعله لنا
عُطرُودًا بالضم ای صیره لنا عندك كالعدة او کالعُدَّة و الزِّنَاد
(عُطرُود) بالضم ساز و برگ با نوید ساز و برگ
(عَطَرَّد) کعلس درشت و دشوار و سیر شتاب و راه روشن و مرد برگزیده و رسن دراز و ایام دراز و نیزه تیز و سال تمام
(عُطَارِد) کعلابط ستاره است از ستارهای خنس در آسمان دوم یعرف ویمنع و مردیست از تمیم رهط رجاء بن عمران بن ملحان وعُطَارِد بن حاجب بن زرارة بن عدس تمیمی صاحب الحلة السیراء التی راها عمر تباع فی السوق فقال للنبی صلی الله علیه وسلم اشترها تلبسها یوم الجمعة فقال رسول الله صلی الله علیه وسلم انما هذه لباس من لا خلاق له اسلم عطارد مع قومه سنة تسع وکان سیدًا فی قومه رضی الله عنه

ع ط ر س

(عُطرُوس) کعصفور فی شعر الخنساء فی قولها اذا
یُخَالِفُ ظُهرَ البِیضِ عُطرُوس
وَلَم یُفسَّر قَالَهُ ابن عباد و لم تجده فی دِیوَانِهِ شِعرهَا

ع ط ر ق

(عَطرَق) کجعفر نام مردے

ع ط س

(عَطسَة) بالفتح معروفست که بهندی چهینک نامند و یقال فلانٌ عَطسَةُ فُلَانٍ یعنی شبیه و مانند اوست در خلق و خلق
(عَاطِس) صبح و آهوے که از پیش آید ترا و عطسه دهنده
عُطَاس) کغراب صبح و عطسه ومنه الحدیث کان یحب العطاس ویکره التثاوب لانه یدل علی النشاط وخفة البدن ویخرج به ما اختنق فی

د ما ثمة من الاتجرة ولذا مر بالحمد
(الجمم الغطوس) کصبور مرگ
(عاطوس) آنچه بدان عطسه زنند
وجانوریست که بدان فال بد
گیرند
(معطس) کمجلس ومقعد بینی
بدان جهت که عطاس ازان برآید
معاطس، جمع
(ن) عطست به الجمم بمرد
(ن ض) عطس عطسا وعطاسا
بالضم عطسه داد وعطس
الصبح دمید صبح وعطس
فلان، بمرد
(معطس) کمعظم مرد خاک آلود
بینی وکمحدث آنچه از شدت بوی
خود عطسه انگیزد
(تعطیس) عطسه برانگیختن
کسے را
(تعاطس) بتکلف عطسه زدن

ع ط ش

(عطش) محرکه تشنگی
(عطش) ککتف تشنه عطش
ککندس مثله مکان عطش
جائے کم آب
(عطشة) کفرحة زن تشنه
عطشات جمع
(عاطش) آنکه تشنه بود
(عطاش) کغراب علت
تشنگی که صاحبش سیراب
نشود وشدت تشنگی
(عطشان) بالفتح تشنه عطشی
وعطشانة مونث عطاش
بالکسر وعطشی وعطاشی بفتحهما
مقصورا وعطشانات جمع
عطاش مثله وآزمند چیزی
وشمشیر عبدالمطلب بن هاشم و
عطشان نطشان از اتباع است
واصل نطشان نطشاء کصحراء
والنون بدل من الف التانیث
لا له یجمع علی عطاشی کصحاری
(معطش) کمقعد وقت اظماے
شتران معاطش جمع ونیز
معاطش زمین های بی آب
معطشة کے
(معطاش) بالکسر صاحب
شتران تشنه مذکر ومونث در
وے یکسانست
(معطوش) از اعلام است سموا به
مع ان عطش لازم کانهم نو
وا فیه الحرف المعدی وهو الی
ای معطوش الیه او علی نقل بر
عاطشته فعطشته فهو معطوش
(ن) عطشته چیره گردیدم بروے
در معاطشت
(س) عطش، تشنه گردید
(اعطاش) تشنه یافتن مرد
ستور را ازو صاحب ستور تشنه
شدن وتشنه نمودن کسے را
وافزودن بر اظماے شتران
وبند کردن از ورود
(معطش) کمعظم بند کرده
تعطیش افزودن در اظماے
شتران وبند نمودن از آب
شد د للمبالغة
(معاطشة) صبر کردن در تشنگی
(تعطش) تشنه نمودن بتکلف

ع ط ط

(عطط) چادرهاے شگافته و
مقطوع
(اعط) مرد دراز
(عطاط) کسحاب مرد دلاور و
تندار وشیر بیشه
(عطعط) کهدهد بچه کیسالر
گوسپند یا بز نماله نر یا خرکره
(عیط عیط) بالکسر وسکون
الآخر آوازیست که برنایان
بوقت بازی باهم کنند وبے
باکان وقت چیرگی بدان خروشند
(معطوط) مغلوب در کردار
گفتار والعت فی القول
والعط فی الفعل
(ن) عط الثوب عطا، بدرانید
شگافت جامه را پی جدا کردن
یا تمام است قیل وقری فلما
رای قمیصه عط من دبر وعط
فلانا الی الارض برزمین افگند
آنرا وچیره شد بروے
(اطعطة) پیاپی آواز کردن
در حرب وجز آن یا باهم آمیختن
قوم دران یا حکایت آواز بے
باکان چون بر قومی چیره شوند و
گویند عیط عیط وآواز کردن
(تعطیط) بدرانیدن جامه
را بے جدا کردن
(تعطط) بدرانیده شگافته شدن
جامه
(ثوب منعط) جامه دریده
(انعطاط) بدرانیده دریده شدن
جامه دوتا شدن چوب بی
شکستگی ظاهر

ع ط ف

(عطفة) بالفتح مهره است افسون
که بدان زنان مرد را بند
کنند از زنان دیگر ودرختی که
بدان شاخ انگور آویخته باشد
وبکسر [illegible] بالکسر شاخهاے
انگور که بران درخت آویخته
باشد ودرخت عصبه
(عطف) بالکسر کرانه وجانب
(عطفا الرجل) جانباه وکذا
عطفا کل شی وبغل وعطف
القوس گوشه کمان وتعرج
الفرس فی عطفیه ای تثنی
تمیة وبسرة وعطف الطریق
وبفتح بر سوی راه یقال تنح عن
عطف الطریق ای قارعته وهو
ینظر فی عطفیه وهذا اشارة
الی اعجابه یعنی او در شگفت
است بنفس یا بلباس خویش
وجاء ثانی عطفه یعنی بیامد
با فراخی حال یا کردن پیچان
یا متکبرانه اعراض کنان
وثنی عنی عطفه یعنی
روے گردانید وباز گشت
(عطف) محرکة درازی پلک
(عطفة) بالتحریک گیاهی است
بے شاخ وبرگ که درخت
می پیچد وگاوان میخورند آنرا
یوخذ بعض عروقه ویلوی و
یرقی ویطرح علی الفارک فتحب زوجها
(امراة عطیف) کامیر زن فرمانبر
خوی فرمان بر بے کبر ونخوت

(عُطَيف) کزبیر از اعلام است (عِطَاف) کَکتاب شمشیر و نام سگی و چادر عُطُف بالضم جمع (عَطُوف) کصبور شتر ماده که بر پوست شتربچه بر از کاه مهربانی نماید و بران شیر دوشند و مصید که چوب کج داشته باشد عَاطُوف مثله تیر قمار که مائل باشد بر همه تیرها و فائده الزام بر آید و نیز بی فائده و بی نقصان یا تیر که قمار بازان بار دو زنند یا مرة بعد اخری اندازند و چادر

(عُطُف) بالضم جمع عَاطِف چادر عُطُف بالضم جمع اسپ شکننده ران ظَبیَةٌ عَاطِفَةٌ آهو که گردن کج کند وقت نشستن و مهربانی کننده و برگردانده

(عَاطِفَةٌ) مهر خویشی و قرابت (عَقَّاف) کشداد مصیده یا چوب کج و تیر قمار که بر تیر ها مائل شد و فائده الزام بر آید و یا تیر بی فائده و بی نقصان یا تیر که قمار نمی شود بر انداخته او و جد باشد و اسپ عمرو بن معدیکرب و عَطَّاف بن خالد محدث است (مِعطَف) کمنبر چادر و شمشیر (مَعطِفٌ) فله کمانیست غربیه که چیت نشانها ساز کند و گوشه ایش سخت ثانیه باشد (ض، عَطَفَ عَطْفًا) میل کرد و عَطَفَ عَلَيْهِ) مهربانی کرد برو نیز و عَطَفَ ابُو سَادَةٍ) دوتا نمود بالش را و عَطَفتُ عَلَيهِ حمله نمودم بران و بازگشتم و نیز عَطَفَ خم دادن چوب و پیچیدن جامه و سخن را به سخن باز گردانیدن الاول معطوف عليه والثانی معطوف

(قِسِیّ مُعَطَّفَةٌ) کمان کج کرده (لقاح مُعَطَّفَةٌ) شترمادگان بر بچه مهربان کرده شدد للکثرة و دُهما عُطُفُوا عِدَّةَ ذودٍ علی فصیل واحد واجتلبوا البانهن علی ذلك لیدروا (عَطَّفتُهُ تَعطِیفًا) جامه خود چادر وی گردانیدم و نیز تَعطِیف دوتا گردن بالش و مهربان نمودن (مُعَاطَفَةٌ) باهم مهربانی نمودن (تَعَطَّفَ بِهِ تَعَطُّفًا) ردا بر افکند برو و تَعَطَّفَهُ کذلك و تَعَطَّفَ عَلَيهِ مهربانی نمود بروی تَعَاطَفَ فِی مِشیَتِهِ برجانبه در رفتار و نرم رفت و خرامید و تَعَاطَفُوا بر هم کرم مهربانی کردند

(اِعتِطَاف) چادر پوشیدن (یعدی بالباء) و بنفسه یقال اعتطف به وکذا اعتطفه اِستِعطَاف مهربان گشتن خواستن (مُنعَطَفُ الوَادِی) خم رود بار اِنعِطَاف دوتا شدن و بازگردیدن و خم گرفتن

ع ط ل

(عُطلَةٌ) بالضم بیکاری اسم است تعطل را و بی پیرایگی زن (عَطَل) محرکه کالعطالة یقال ما احسن عطله ای شطاطه و تمامه و تمامه و خوشه خرما اَعطَال جمع و گردن و غلاف (عُطُل) بضمتین زن بی پیرایه و بی زیور و اسپ و شتر بی گردن بند و بی رسن و بی داغ و نشان و مرد بی ساز و سلاح اَعطَال جمع فی الکل و خالی از مال و بی ادب و یضم و قوس عُطُل کمان بی زه

عَطَلَة کفرحة شتر نیکو اندام و شتر ماده گزیده یقال ناقة عَطِلَةٌ و نوق عَطِلات و گوسپند بسیار شیر و دود و آل بریده گوشه شکسته (عَطِیل) کامیر خوشه طلع خرما بن نر

عَطَالَة سحابة کوهی است مر بنی تمیم را و نام مردی (عَاطِل) زن بی گردن بند و بی پیرایه عَوَاطِل و عُطَّل کرکع جمع

عَیطَل کحیدر دراز گردن نیکو اندام از زن و اسپ و شتر و سر هر چیز و دراز گردن دراز و خوشه طلع خرما بن نر

مِعطَال زن بی پیرایه و زن که بی زیوری عادت وی باشد (مَعَاطِلُ المَرأَةِ) جایهای پیرایه زنان

(س، عَطِلَتِ المَرأَةُ عَطَلاً) محرکة و عُطُولاً بی پیرایه ماند زن و عَطِلَ الرَّجُلُ) فربه گردید و عَطِلَ مِنَ المَالِ) خالی شد از مال وکذا عَطِلَ من الادب یستعمل العطل فی الخلو من الشیء وان کان اصله فی الحلی اِعطَال خالی کردن و وا گذاشتن چیزی را

(مُعَطِّل) کمحدث آنکه صانع عزوجل را انکار کند و شرایع را باطل انگارد معطلون جمع مُعَطَّل) کمعظم شاعری است و بدلی و زمین بیکاره ابل مُعَطَّلَةٌ بالتاء شتران بی شبان و بئر مُعَطَّلَةٌ ای خالیة عن اهلها لهلاکهم وقری مخففة من اعطل بمعنی عطله (تَعطِیل) خالی کردن و ضایع و مهمل گذاشتن چیزی را ومنه واذا العشار عُطِّلَت و زیور برکشیدن از کسی ومنه حدیث عائشة رضی الله عنها فی امرأة توفیت فقالت عَطِّلُوهَا ای انزعوا حلیها واجعلوها عاطلة تَعَطُّل بی پیرایه ماندن زن و بیکار بودن مرد و جز آن

ع ط ل س

(عَطَلَّس) کعملس دراز بالا

ع ط م

(عُطمُ) بالضم پشم رنگین زده و موضعی است (عُطُم) بضمتین هلاک شده

واحدهم عَطِیم کامیرد عاطمٌ

ع ط م ز

(عَیْطَمُوز) کنیز بون وراز و
کلان و نیز رگ از شتر مادگان ج
سنگ اَذ بَدَلٌ من عَیْطَمُوس

ع ط م س

(عَیْطَمُوس) کنیز بون زن تمام
اندام و شتر قوی هیکل تمام خلقت
و نیز زن نیکو صورت یا زن
خوب شکل دراز بالا پر گوشت
نا زائیده عُطْمُوس کعصفور شتر
و شتر ماده کلان سال عَطَامِیس
جمع عَطَامِسُ مثله نادر است

ع ط ن

(عَطَن) محرکه خوابگاه شتران
بر حوض و آغل گوسپندان
نزدیک آب اَعْطَان جمع ولایکون
الاَعْطَان الا علی الماء و رجلٌ رَحْبُ
العَطَن) مرد بسیار شتر و فراخ
دست توانگر و یقال ضَرَبُوا
بِعَطَنٍ یعنی سیراب گردیده
جای گرفتند بر آب
(عَطَنَة) محرکه اسم مصدر است
اعطان را بمعنی گذاشتن شتران
در عطن و قَومٌ عَطَنَةٌ) گروه که
شتران را در عطن آورده باشند
عَطُون کصبور شتر خوابیده در
عطن یقال بعیر عطون و نه
قة عطون ایضاً
عَطِین کامیر پوست که جهت
دباغت در دباغ گذارند و نرم
سازند و پوست بوی بد گرفته و
رجلٌ عَطِین مرد که اندامش
بوی بد دارد و رجلٌ عَطِینَة
بالتاء مثله
(عِطَان) کتاب سرگین یا نمک
که بر پوست پاشند تا بد بوی
و تباه نگردد
(ابلٌ عَاطِنَةٌ) شتران سیراب
فروخفته در عطن عَاطِن مثله
عَوَاطِن و عُطُون جمع و نیز
عَاطِنَه لنگرگاهی است در
بحر یمن
(قَومٌ عُطَّان) کرمّان قوم که
شتران را بر عطن فرود آوردند
قَومٌ عُطُون مثله
مَعْطِن کمجلس خوابگاه شتران
و آغل گوسپندان نزدیک آب
مَعَاطِن جمع
مَعْطُون پوست در دباغ نهاده
و نرم نموده جهت دباغت و
پوست گنده و تباه
(ن ض) عَطَنَ الابلُ عُطُونًا
سیراب گردیده فروخفتند شتران
در عطن و عَطَنَ الجِلدَ عَطْنًا
در دباغ نهاده پوست جهت
دباغت یا تر کرده و دفن نمود تا موی
از وی بریزد و نیز عُطُون
بعطن بازگشتن شتر ماده بعد
خوردن آب و باز بر آب
آوردن آن را
(س) عَطِنَ الجِلدُ عَطَنًا محرکه
انداخته شد پوست در دباغ
تا گنده و بدبوی گردید و تباه
شد یا آب پاشیده دفن کرده
شد تا پشم نرم گردد و برکنده شود
و نیز عَطَن) گنده شدن پوست
و ریزیدن
اِعْطَان بند کردن شتران
نزدیک آب فروخوابیدن بعد ورود
یا بازگردانیدن شتران بسوی
خوابگاه پس آنکه آب خورده باشند
و انعطار ان کردن و گذاشتن
شتران در عطن و مفدا وند شتران
عاطنه گردیدن
(تَعْطِین) خوابگاه شتران و
آغل گوسپندان ساختن نزدیک
آب سیراب فروخفتن شتران
در عطن و پوست را در دباغ نهادن
جهت دباغت تا موی بریزد
(تَعَطُّن) سیراب گردیده
فروخفتن شتران
اِنْعِطَان) در دباغ نهاده شدن
پوست و آب پاشیده شدن
بر آن تا بدبوی و نرم گردد و
پشم گنده شود

ع ط و

(عَطْو) بالفتح گرفتن بدست یقال
عَطَوتُ الشیءَ اذا تناولته بالید
و سر دست برداشتن و چیره شدن
در تعاطی والفعل من نصر
ظَبْیٌ عَطُوٌّ مثلثة آهوکه
بسوی درخت گردن دراز کند
تا بخورد و ظَبْیٌ عُطْوٌ کعدو مثله
(عَطَاء) بالفتح والمد و یقصر بخشش
و آنچه بخشیده شود و اعطیة جمع
اعطیات جمع الجمع اصل عطاء عطاو
بالواو لانه من عطوت الا ان
العرب تهمز الواو والیاء اذا جاءتا بعد الالف لان الهمزة احمل
للحرکات منهما و اذا الحقوها الهاء
فمنهم من یهمزها بناءً علی
الواحد فیقول عَطَاءَة و منهم
من یردها الی الاصل فیقول
عطاوة و کذا فی التثنیة عطاءان
و عطاوان والمصغر عُطَیٌّ بحذف اللام و عطاء
بن ابی رباح و عطاء بن السائب
و عطاء بن یسار و عطاء بن
ابی مروان تابعیان اند و عطاء
بن عبد الله شیخ است مر امام
مالک بن انس را
(عطیّة) کسفینه دهش و بخشیده شده
عَطَایَا جمع و فی الحدیث لایحل للرجل
یُعطِی العطیةَ فیرجع فیها الا الوالد فیما
اعطی اولده قال الشافعی یجوز للوالد
ان یرجع صغیرا کان الولد وکبیرا
و عطیة بن بسر و عطیة بن قیس سعدی
و عطیة قرظی صحابیان اند
عُطَیة کسمیه از اعلام است
(عَاطِی) گیرنده و فی المثل
عَاطٍ بغیر انواطٍ ای یتناول مالا
مطمع فیه ولا متناول یعنی کاری
میکند که فائده ندارد
مَا اَعْطَاهُ لِلْمَالِ) یعنی چه نیکو
دهش است کما یقال مَا اَوْلَاهُ
لِلْمَعْرُوفِ فی التعجب و هذا
شاذٌّ قَوْسٌ عَطْوِیٌّ کسکری
کمان نرم
مِعْطَاء بالکسر بسیار دهش
بخشنده یستوی فیه المذکر و
المونث مَعَاطِیُّ و مَعَاطِی بتشدید
الیاء جمع

ج ۳

(اِعْطَاءٌ) بهمدیگر گرفتن و دادن وعطا نمودن وگردن نهادن
یقال اَعْطَی الْبَعِیرُ اِنْقَادَ ولم یَسْتَصْعِب وقبول کردن عامل
وقیل فی السّوال عمّن اَرَدْتَ ان یعطیک هَلْ انت مُعْطِیَّه بتشدید الیاء المفتوحة
یعنی هستی تو دهنده من آن را وهل اَنْتُمْ مُعْطِیَّه ایضا الجمع لان النون سقطت من مُعْطُونَ للاضافة
وقلبت الواو یاءً وادغمت وفتحت یاء لان قبلها ساکنا
وهل اَنْتُمَا مُعْطِیَانِیهِ بفتح الیاء فقس علی ذلک

(تَعْطِیَة) خدمت نمودن
فلان یُعَطِّینِی ای یخدمنی خدمتی وشتابانیدن
عَاطَی الصَّبِیُّ اَهْلَهُ مُعَاطَاةً ورزید جهت ایشان وداد آنچه خواستند
یقال هو یُعَاطِینِی یعنی خدمت میکند ونگاه میدارد آنچه حق من است
نیز (مُعَاطَاة) بهمدیگر گرفتن وعطا نمودن
عطاء مثله

(تَعَطِّی) عطا خواستن ومرتکب کاری گردیدن یا آغاز نمودن کار زشت وذلت را وشتافتن

(تَعَاطِی) بدست گرفتن وبناحق گرفتن چیزے را وخوض کردن درچیزے ودلیری کردن بر آن وبهمدیگر نبرد کردن در گرفتن
یقال تَعَاطَیْنَا فَعَطَوْتُهُ وبرسر انگشتان پای استاده دست سوی چیزی دراز کردن
منه قوله تعالی فَتَعَاطَی فَعَقَرَ ای قام علی اطراف اصابع رجلیه ثم رفع یدیه فضربها ومرتکب کاری شدن یا کار نیکو وگزیده کردن

(اِسْتِعْطَاء) عطا خواستن

باب العین فصل الظاء

ع ظ ب

(عَظِب) گکتف درجای خشک فرود آینده

(عَاظِب) بمعنی عظب است

عُنْظُب کقنفذ ملخ نر زرد رنگ یا ملخ درشت سطبر ودرآن لغات است عُنْظَب کجندب وعِنْظَاب کقنطار وبالضم کفسطاس و عُنْظُوب کزنبور وعُنْظُبَان بالضم والنون وعُنْظُبَاء بالضم والمد وعُنْظُوبَه مونث عَنَاظِب جمع

(عُنْظُبَه) کقنفذه موضعی است

(عِظْیَبُ الْخُلُق) کقرشب مرد بزرگ جثه وعِظْیَبُ الْخُلُق مرد بدخوے

(دن) عَظَبَ الطَّائِرُ عَظْبًا بسرعت جنبانید پرنده ومغز را
وعَظَبَ عَلَیْهِ عَظْبًا وعُظُوبًا لازم گرفت آن را وملکیب کرد
وعَظَبَ عَلَی مَالِهِ قیام نمود بر آن
وعَظَبَ جِلْدُهُ خشک گردید
وعَظَبَتْ یَدُهُ درشت گردید دست او از کار کردن

(س) عَظِبَ عَلَیْهِ عَظَبًا لازم گرفت وصبر گزید بر آن

(عَظِب) فربه گشت

(تَعْظِیب) بورزانیدن و تاخیر انداختن کاری را

ع ظ ر

(عَظَر) محرکه بار آبستنی

اَلْعَظَر رگی که بسبب آن شتر مادگان باردار نشوند

عَظِرَة کفرحة شتر ماده که آبستن شود وشتر ماده که آبستن نشود واز اضداد است وقد یکون بالناقة عِرْقُ الْعَظَرِ فیقطع فتلقح

(عَظُور) کصبور پر شکم از هر شراب که باشد عُظُر گکتف جمع

عِظَارَة گکتابه پری وامتلا از شراب

(عِظَارِی) بالفتح لمنهای نر

(عِظْیَر) کقرشب مرد خفیف کوتاه بالا وتوانا و درشت اندام وتند وترنجیده وبدخوے

(س) عَظِرَ الشَّیْءُ عَظَرًا امر که ناپسند داشت آن را وعَظِرَ السِّقَاءُ پر کرد

(اِعْظَار) زحمت دادن امتلای شراب کسے را وگران شدن شکم از آن

ع ظ ر ب

(عِظْرِب) کزبرج مار خرد

ع ظ ر م

(اِعْظِرَام) کزبرج سرگین شیر بیشه

ع ظ ط

عِظْیَوْط کبیر زدن آنکه وقت جماع حدث کند یا آنکه قبل از دخول انزال آیدش

عِظْیَوْطَة بالتاء زکلا کوشش ماده

ع ظ ظ

(عَظَّة) بالفتح سختی جنگ وشدت آن

(ن) عَظَّتْهُ الْحَرْبُ سختی رسانید آن را حرب وعَظَّ فُلَانًا بِالْاَرْضِ برزمین چسبانید آن را

عَظْعَظَ السَّهْمُ عَظْعَظَةً وعِظْعَاظًا بالکسر لرزید تیر وچرخ خورد در رفتن وپیچید در رفتن

سهم مُعَظْعِظ نعت است از آن

وعَظْعَظَ الْجَبَانُ سپاهی رفت بدول از صف معرکه وبرگشت وعَظْعَظَ فِی الْجَبَلِ برآمد برکوه وعَظْعَظَتِ الدَّابَّةُ دنب جنبانید ورفت

باسکی نفس خود وقولهم لَا تُعَظِّعِظِی وَتُعَظْعِظِی بفتح تاء الثانی یعنی ادرزه مکن مراد نفس خود را پند بده آ والصواب ضم اول الثانیة ای لا یکن منک امر بالصلاح وان تفسد انت فی نفسک

اَعَظَّهُ اللهُ صاحب عظاظ گرداند او را خدائے

(مُعَاظَّة) باهم سختی کردن ودشنام آشکارا وخدمت شفقت وسختی جنگ عِظَاظ بالکسر مثله فی الکل وبهمدیگر را گزیدن

ع ظ ل

عُظُل بضمتین ابنه زدگان ومتهمان بشر

جواد عَاظِل رمح دسته بر هم

نشستہ جراد عظلی کسکری مثلہ
(یوم العظالی) کماری روزی
است مرحربان راسمی لان الناس
رکب بعضہم بعضاً ولانہ رکب
الاثنان او الثلاثۃ دابۃ
(ن س) عظلت الکلاب
بر یکدیگر سوار گردیدند سگان
بگشنے
(معظل) کمحسن جاے درخت
ناک
(تعظیل) مجتمع شدن بر چیزی
عاظل فی القافیۃ معاظلۃ
وعظالا بالکسر تضمنین کرد
وقیل العظال فی القوافی ھو التکریر
ونیز عظال بگشنے درپی مادہ بزیر
یکدیگر رفتن سگان وملخہا وجز آن
(معاظلۃ مثلہ
(تعظلوا علیہ) گرد آمدند بروی
(متعاظلۃ) ملخ برہم نشستہ
لازم گرفتہ یکدگر را
(تعاظل) درپی مادہ بزیر یکدگر
رفتن سگان وملخ وجز آن بہ
گشنے
(اعتظال) بمعنی تعاظل است
(معظل) کمکفیل جاے
درخت ناک

ع ظ ل م

(عظلمۃ) کدحرجۃ تاریکی
(عظلام) بالکسر گرد وغبار
(عظلم) کزبرج شب تاریک
وشیرہ درخت یا گیاہی است که
بدان رنگ کنند یا آن وسمہ
است ونیل

(تعظلم) تاریک شدن شب
وسخت سیاہ گردیدن آن

ع ظ م

(عظم) بالفتح استخوان اعظم
کافلس وعظام وعظامۃ بکسرھما
جمع والھاء التانیث الجمع وسبعۃ
اعظم ای اعضاء ونیز عظم موضعی
است وعظم کصّاح بازی
است مرعربان را او ھی عظیم
وضّاح کنز بیر وعظم الرحل
چوب پالان بی دوال وادات
وعظم الفدّان تختۂ سپن فدان
وذو العظم کعب بن نعمان
شیبانی است وذو عظم ناحیہ
است درخیبر و در آن چشمہ ای
جاری است عظم بالضم
بزرگی وکلانی ومبشتری
اسم مصدر است جماعت کثیر
وعظم الامر وبفتح معظم آن کار
عظم الشی اکثرہ وقولہم فی التعجب
عظم البطن بطنک بمعنی عظم
انّما ھو مخفّف منقول وانما یکون
ذلک فیما کان مدحاً او ذمّاً وکلّ
ما حسن ان یکون علی مذھب نعم و
بئس صح تخفیفہ ونقل حرکۃ اوسطہ
الی اولہ وما لا یحسن لم ینقل وان
جاز تخفیفہ تقول حسن الوجہ وجہک
وحسن الوجہ وجہک منقولا ولا
یجوزان تقول قد حسن وجہک
لانہ لا یصلح فیہ نعم ویجوز ان
المخفف فتقول قد حسن و
جہک فقس علیہ
(عظمۃ بالضم بالشچہ کہ زنان

بر سرین بندند تا کلان نماید
(عظم الطریق) محرکۃ میانہ
راہ وکشادہ وفراخ آن
(عظمۃ) محرکۃ بزرگی وناز و
گردن کشی وکبر ونخوت اما عظمۃ
اللہ فلا توصف بھذا ومتی وصف
عبد بالعظمۃ فھو مذموم قال ابو حنیفۃ
اذا قال عظمۃ اللہ فھو یمین وقال
الشافعی ان نوی بہ الیمین
فھو یمین (وعظمۃ اللسان)
آنچہ سطبر باشد از زبان
وعظمۃ الساعد آنچہ
متصل از رنج وعضلہ ناک
باشد والساعد نصفان تا بین
المرفق وفیہ الفضلۃ عظمۃ وما
یلی الکفا سلۃ وعظمۃ الذراع
سطبری بازو وعظمات القوم
سرداران ومہتران قوم
(عظمۃ) کفرحۃ زن آمندہ
بزرگ
(اعظم) بزرگ یا بزرگ تر وکوہی
است ویضم الظا
(عظیم) کامیر بزرگ وکلان
فربہ وامیر وحاکم وصفتی از صفات
باری تعالی ھو الذی جاوز
قدرہ حدود العقول حتی لا
یتصور کنہہ وحقیقتہ
(عظیمۃ) سختی وبلای سخت
(عظام) کقطام موضعی است
بشام
(عظامۃ) بالکسر بالشچہ کہ
زنان بر سرین بندند تا کلان نماید
(اعظامۃ) بالکسر مثلہ

(عظام) کغراب بزرگ وکلان
(عظمی) کسکری کبوتر کہ گوش
نامل بسپیدی باشد
(عظموت) کجبروت بمعنی عظمۃ
تائی وناز وگردن کشی وبزرگ
منشی ونخوت
(عظام) کرماز بزرگ وکلان
(عظامۃ) کرمانہ بزرگی وبزرگ
منشی ونخوت وناز وگردن کشی
وبالشچہ نان کہ بر سرین بندند
جہت کلان نمودن
(معظوم) شتر کہ استخوان
درزہاش شکستہ باشند تا شیر
نکند
(معظومۃ) زن شومند کیر کلان
(ن) عظم الکلب عظماً)
بالفتح استخوان خورانید سگ
را وعظم الرحل عظمۃ) زو
استخوان را
(ک) عظم عظماً کعنب و
عظامۃ) بالفتح بزرگ وکلان
شد ونیز عظم بزرگی وکلانی
خلاف صغر
(معظمۃ) کمکرمۃ سختی سخت
(اعظام) بزرگ گردانیدن و
بزرگ داشتن وبزرگی صفت
نمودن وبزرگ دیدن کسی را و
استخوان خورانیدن سگ را
(تعظیم) بزرگ کردن وبزرگ
داشتن وبہ بزرگی صفت نمودن
وبزرگ شمردن واستخوان
بر بدن گوسپند رہا ودر امر بزرگ
درآمدن

۲ ج

(تَعَظُّم) بزرگی نمودن وبزرگ منشی کردن

(تَعَاظُمَة) بزرگ شده برکو یقال مُو يتعاظمهُ شئ يعنى آن چیز است که چیزے نسبت آن بزرگ نیست

(اِستِعظَام) بزرگ دیدن کسی را وبزرگ شمردن وبزرگ منشی نمودن ومعظم چیزے گرفتن

ع ظ و

(ن عَظاهُ) زشت کردآن را یا هلاک نمود بزهر خورانیدن یقال لقاهُ الله ما عَظاه ای ما ساءهُ وبازگردانید از نیکے وغیبت کرد یا بزبان گرفت آزاد بد گفت ویقال لقی فلانٌ ما عَظاهُ وما عجّاه ای شدة

ع ظ ی

(عِظَايَة) بالکسر والفتح ولهبت مانند گربه وگربه عَظَاءة بالفتح والمد مثله عِظاء بالفتح والکسر جمع

(عَظيان) بالفتح شتر آماسیده شکم از گیاه عنظوان

(س عَظِي الجَمَلُ عظاً) آماسید شکمش از خوردن گیاه عنظوان عظ نعت ازان

باب العین فصل الفاء

ع ف ت

(عفيتة) کسفینة تابه که نوعے از حلواست

(اعفت) بالفتح کول ومرد چیه وست وآنکه سخن دشواری تواند گفت

(رَجُلٌ عِفِتَّان) کصفتان مرد توانا فربه یا پرگوشت گرداندام یا درشت خلقت زورمند ویقال فُلَانٌ عِفِتَّانيٌّ

(ض عَفَتَهُ عَفْتاً) تافت آزا و عَفَتَ العظم شکست آزا یا شکست بی تفرقا جدا ساختن ونیز عَفَتَ دست بر تافتن کسی را وشکسته گفتن سخن را از لکنت وتکلف نمودن در عربیت

ع ف ث

(اعفث) آنکه اکثر برهنه باشد أو الذى اذا جلس انكشفت عورتهُ ومنهُ الحديث كان الزُّبيرُ اعفث وزرى فكان يبدو تحت ازاره التبان ونیز اعفث مرد بیهوده گو

ع ف ج

(عِفَج) بالکسر والتحریک وککتف روده مردم واسپ سبل که طعام از معده بدان نقل کند وهو مثل المصارين لذوات الخف والظلف أعفاج جمع

(عفجة) کعزجة حوض خرد در جنب حوضهای بزرگ که هرگاه آب حوض بلند کردد در آید از آن آب خورند دگیرند

(أعفج) فراخ وبزرگ روده

(عفنجج) کغضنفر کول سطبر ونادان شتاب رو

(معفج) کمنبر کول که ضبط کلام دگل نتواند وسخن نا سزا گوید وکار بیچکاره کند وچوب دستی والت زدن مِعْفَجة ومِعفاج مثله ونیز معفاج چوبکه بدان گازر جامه را زند وقت شستن ومرد بد فعل (ض)

(ض عَفَجَ عَفْجاً) زد وکذا عفجه بالعصا وعفج جاریته گائید آن را وعفج القصاد الثوبَ زد جامه را بمعفاج ونیز (عفج) فعل قوم لوط کردن

(س عَفِجَ الرجلُ عَفَجاً) محرکة بزرگ وفربه شد روده او

تعفّجَ البعيرُ في مشيته کج رفت

(انعجاج) شتاب رفتن

ع ف ج ل

(عفنجل) کسمندل ثقیل گران جان وبدخوی که صحبت وی بلا ناخوش دارند ومرد بسیار هرزه گوی وفضول

ع ف د

(عفد) بالفتح کبوتر یا مرغیست شبیه کبوتر

(ض عَفَدَ عَفْداً او عَفَدَاناً) محرکة هردو پای فراهم آورده برجست

(اعتفاد) در بربستن بر خود وبخواستن چیزے را از کسی چندانکه بمیرد از گرسنگی واین بود در خشک سال یکنند لقى رجلٌ جاريةً تبكي فقال مالكِ قالت نريد ان نعتفد وگردیدن ویقین کردن

ع ف ر

(عفر) بالفتح شهریست نزدیک بیسان واندراعلام است

(عِفر) مرد نیک خبیث گربز

(عِفري) بیای نسبت مثله وأسدٌ عِفرٌ شیر درشت ویرک نر ویضم یا عام است یا بچه خوک

(عِفرَة) بالکسر زن پلید سوختن عفر وموی گردن شیر وخروس

(عِفرَات) بالکسر مرد پلید گربز وموی میانه سر

(عِفرِيَة) بالکسر وتخفیف الیاء مرد پلید گربز ومبالغه کننده در هر چیز وستمگار وفي الحديث ان الله يبغض العِفرِيَة النِّفرِيَة اسم الذی لا يرزأ في اهلٍ ومالٍ و أسدٌ عِفرِيَة شیر درشت خلقت وسختی وموی گردن شیر وخروس وموی قفای مردم وپشم پیشانی ستور وموی میانه سر ویقال جاءنا فتنا عفرية اى جاء غضبان وشيطان عفرية ودیو ستیزه

(عفر) بالضم شب هفتم وهشتم ونهم ماه ویقال لقيتُ فلاناً عن عفر اى بعد شهر او خمسة عشر يوماً وقيل صار الليالي العفرُ اى البيض ومرد دلیر چیت وغاطر وسطبر ودرشت اندام وتوانا اعفار وعِفار بالکسر جمع وریگهاست بادیه ببلاد قیس وبا نار کاسه

(عُفرَة) بالضم سرخی پشت آهو مایل بسپیدی وعُفرَة البرد

اول سیاه و موی قفای گردن خروس
وسپیدی غیر خالص و بفتح ومنه
الحدیث اذا سجد جافی عضدیه
حتی یری من خلفه عفرة ابطیه
(عَفَر) محرکة خاک وروی خاک
والیکن اعفار جمع و اول آب که
کشت را دهند و تیرها که مخاط
الشیطان نامند آنرا و سختگی
واشکال یقال کلام لاعفر فیه
ای لاعویص فیه ولا اشکال
(عُفُر) بضمتین روزگار و
هنگام و ماه
(عِفِر) کطمر و پلید
(عُفُرّة) بضمتین وتشدید الراء
نخستین سرما و اخلاط مردم + و
عُفَرَّة الحر سختی گرما ویقال جاء
فی عُفُرَّة الحر ای فی اوّله
(عَفیر) گوشت گوشت بآفتاب
خشک کرده بر ریگ تفسان و
پست شوراینده بی شیرینی و جز آن
یا پست ناشوراینده و نان بی نان
خورش و زنی که همسایه چیزے
ندهد
(عِفیرسة) کسفینة گویک کوه گردان
در زینگ بلبسی به به نفرستد
(عُفَیر) کزبیر مردی و اسپ پست
مرتبه را
(عِفْیَنّة) کجهینة زنے بود از
حکماء جاهلیت
(عفار) کسحاب درخت که از وی
آتش گیرند فی المثل کل شجر نار
واستمجد المرخ والعفار ذکر فی
م خ د م جمع دستفادة بکی ثنان به

تا نخورش و موضعیست میان مکه
وطائف + ونیز عفار کشتن
دادن و پیراستن خرمانیان را
و پشت شوراینده بی شیرینی و از
اعلام است
(عَفارة) کسحابة نام زنی و خیثی
و پلیدے
(اعفر) سپید که بسرخی بازروند
و آهو که بر سپیدی او سرخی غالب
باشد یا آهو که پشتش سرخ و شکم
تهیگاه وی اندک سپید باشد
(عَفراء) مونث و ترید سپید کرده
شده و ریگ سرخ و شب سپید
(عُفْر) بالضم جمع
(عَفراء) زن سپید و شب سیزدهم
از ماه و زمین بی نشان میان یا
سیر نشده و نام زمینیست و قلعه
بفلسطین و نام زنی و قصر عفراء
جائیست بشام قریب لواء ه
شاةٌ عفراء گوسپند که بر سپیدے
پشم آن سرخی غالب باشد وکذلک
الظبیة عُفْر بالضم جمع و ابنا
عفراء معوذ و معاذ صحابیان اند
و آن هر دو پسر حارث بن رفاعه
و عفراء نام مادر ایشانست
وهی بنت عبید بن ثعلبة
(عَفْرَی) بالفتح موی گردن
خروس و موی قفا مردم و پشم
پیشانی ستور و موهای میانه سر
(نصل عُفارِیٌّ) پیکان نیکو
(عُفْرِیَة) بالضم وتخفیف الیاء
مرد خبیث گریز و موی میانه سر
(عِفْرِیت) بالکسر بغایت رساننده

هر چیزے و مرد درگذرنده در امور
در سا و مبالغه کننده و آن زیرک
و پلید • داؤه مع کسر الفاء
عفریة مونث وفلان عفریت
نفریت اتباع است و دیو سیه
و مرد سخت خبیث گریز
و بفتح و قری بها ویقال عفریت
واحد مثل عفاریة واحد و
قال الخلیل شیطان عفریت وعفریة
والشیاطین العفاریت والعفاریة
فاذا سکنت الهاء صیرت الهاء
تاء او اذا حرکتها فالتاء هاء
فی الوقف و اسدٌ عِفْرِیتٌ
شیر توانا و درشت خلقت
(عِفِرِّین) بکسرتین مع تشدید
الراء شیر ماده درشت خلقت + و
لیث عِفِرِّین شیر بیشه و بیشه شیر
جانوریست که در خاک نرم زمین
دیوار میباشد یا جانوریست
مانند گربه در سواره پیش آید و
به دنب میزند و مرد تمام اندام
و ضابطه توانا و زیرک و رسا و
بغایت رساننده هر چیزی و نام شهرے
(عُفارِیَة) بالضم وتخفیف الیاء
مرد سخت پلید و اسدٌ عُفارِیَةٌ
شیر درشت خلقت توانا
(وقع فی عافورٍ و عاثورٍ)
یعنے در بدی و جای هلاک و
سختے افتاد
(اسدٌ عَفَرْنی) بالتحریک شیر
درشت اندام و هو تعلق سمی
بذلک لشدته والنون للالحاق
للالحاق ولبوة عفرناة ماده شیر استوار

خلقت
(لبوة عَفَرْناة) شیر ماده سخت
و درشت و ناقة عفرناة اشتر ماده
توانا و غول
(عُفاریات) بالضم بندهای
آب است در سواد عتیق
(عَفّان) گلتان کشنے و بنده
خرما بنان
(عَفَرْفَرَة) کسفرجلة پلید و شیر
بیشه عِفَرْنی کهزبر مثله
اسود بن یَعْفُر بالضم نام
شاعری اذا قلته بفتح الیاء لم تصرف
لانه علی وزن الفعل و بالضم صرفته
لانه قد زال شبه الفعل
(یَعْفور) کیعقوب آهو خاکستر
گون یا عام است و بضم الیاء ایضا و
بره و کوزن بچه و آواز و جنبش و
پاره از شب بسرقه نام خر آنحضرت
صلی الله علیه وسلم و هو عُفَیر
کزبیر
(یعافیر) بالفتح رمه کرده ...
(مَعافِر) بالفتح شهریست یا
موضعی است بیمن و پدر قبیله از
همدان لا ینصرف معرفة و نکرة
ثیاب مَعافِرِیّة منسوبست
بیکی ازان هر سه
(مَعْفُور) بازار کاسد
(مَعْفُورَة) زمین که علف آنرا
خورانیده باشند و بازار کاسد
(عَفَرَه فی التراب عَفْرًا)
بالفتح در خاک غلطانید آنرا و خاک
آلوده کرد یا زیر خاک دفن نمود
و پنهان کرد و بر زمین زد آنرا

ج ۳

(س) عَفر عَفرَاء) سپید سرخی مائل گردید آهو یا سرخ پشت و سپید شکم گشت
(عَفَر تَعفِيرًا) آمیخت گوسپندان سیاه را با گوسپندان سپید سرخی مائل و نیز (تَعفِير) خاک آلوده کردن و در خاک غلطانیدن و زیر خاک دفن کردن و بر زمین زدن کسی را و باز داشتن گاه گاه وحشی ماده شیر را از بچه باز از ده فطام و پستان بگل آلوده کردن گوشت را با آفتاب بر ریگ تفسان و سپید کردن و فی الحدیث ان امرأة شکت الیه ان مالها لا یزکو فقال ما الوانها فقالت سُود فقال عَفِّري ای استبدلی اغناما بیضا فان البرکة فیها
(مُعَافِرِ) مبنیا للفاعل مرد نرم رفتار و آنکه با کار داران در و فضله ایشان خورد
(تَعَفُّر) خاک آلود گردیدن و در خاک غلطیدن و بر زمین زده شدن و فربه گردیدن وحشی
(تَعَا) فُر) سپید گردانیدن [illegible]
(اِعتِفَار) بر زمین زدن کسی را و رسی گرفتن و جستن و حمله کردن بر کسی و خاک آلود کردن و خاک آلوده شدن و شکار را بر خاک افگندن شیر
(اِنعِفَار) خاک آلود شدن و بر خاک غلطیدن و بر زمین زده شدن
(تَعَفرُت) و رکذشتن در امعه

و مبالغه نمودن با تیزی خاطر و دیوی نمودن و دیو شدن

ع ف ر ج ع

(عَفرَجع) کسفرجل مرد بدخوی زشت سیرت

ع ف ر ز

(عَفَرَّزَان) بالتحریک و تشدید الرای المفتوحة محففة است در بصره

ع ف ر س

(عِفِرس) کزبرج شیر بیشه قوی و توانا عِفرِيس کقندیل و عِفرَاس کقرطاس و عُفرُوس کعصفور مثله و ابن العِفرِيس کقندیل ابو سهل احمد بن محمد زوزنی شافعی صاحب جمع الجوامع که آن را از کتب شافعیه ملخص و مختصر کرده
(عَفَرنَس) کسفرجل شیر سخت و توانا و شتر درشت و سطبر کردن
(عَفرَسَه عَفرَسَةً) بزمین افگند او را و چیره و شیر بروی و عَفرَسَه الموت در ربود او را شیر

ع ف ز

(عَفز) بالفتح چار مغز خورده شود و نیز بازی کردن مرد با اهل خود و خوش بانیدن مرد را و الفعل من نصر
(عِفَاز) کسحاب چار مغز ماکول
(عَفَازَة) کسحابة پشته زمین
(عُفَازَة) بالضم باد و پنبه
(مُعَافَزَة) بهمدیگر بازی کردن زن و شوی

ع ف ز ر

(عَفزَر) کجعفر سابق شتاب و مرد بسیار شور و غوغا در باطل و نیز عَفزَر معرفه مردی است از اهل حیره داد خترش که مغنیه بود امرؤ القیس تهجیب کرده و نیز نام اسپ سالم بن عامر

ع ف س

(عَفس) بالفتح باز داشتن و خوار و حقیر ساختن و سخت راندن و پوست مالیدن و زدن بپای برسرین کسی و کشیدن بسوی زمین با فشاش سخت والفعل من نصر
(عِفَاس) کتاب فساد و نام ماده شتری راعی شاعر را
(عَيفَس) کحیض کوتاه بالا
(مَعفَس) کمجلس بند استخوان
(مَعفُوس) مرد بندی و زندانی و خوار و حقیر و متبذل هرچه باشد
(مُعَافَسَة) بهمدیگر مردیسن و پا بر سرین کسی زدن
(اِعتِفَاس) کشتی گرفتن و مضطرب شدن
(تَعَافُس) کشتی گرفتن یقال تعافسوا اذا تعالجوا فی الصراع
(اِنعِفَاس فی التراب) آلوده گردید بخاک

ع ف ش

(اَعفَش) مرد ضعیف البصر که چشم او بعلتی پیوسته آب راند
(عُفَاش) کغراب مرد وافر انبوه ریش
(عُفَاشَة) بالضم مرد بی خبر یقال هولاء عُفَاشَة من الناس ای هم من لا خیر فیهم
(عَفَنَّش) کعملس بر کلان سلل و یقال انه لعفنّش اللحیة یعنی او وافر و انبوه ریش است و رجل عَفَنّش العینین مرد سطبر و بر و (ض) عَفشَهُ عفشا گرد آورد آن را
(عَفَنشَت لحیته عَفَنشَةً) سطبر و انبوه شد ریش و عَنفَشَت بتقدیم نون مثله

ع ف ش ج

(عَفشَج) بالفتح دراز سطبر

ع ف ش ل

(عَفشَل) کجعفر مرد گران جان و ثقیل عَفَنشَل بزیادت نون مثله
(رجل) عِفشَال بالکسر مرد شوخ کم باک
(عَفشَلِيل) مرد ثقیل و گران و درشت خوی و کنده فرو هشته گوشت و کلیم بسیار پشم و گفتار یا گفتار زر

ع ف ص

(عَفص) بالفتح مازو که از آن سیاهی سازند مولد است یا عربی یا درختی است از بلوط که یک سال بلوط بار دهد و یکسال مازو و قابض است و مجفف مواد رطوبت شده و اعضای نرم و سست را سخت و قوی گرداند و نقوع آن در سرکه موی را سیاه کند و مسحوق آن با آب بر ناف نهادن درد شکم را دفع کند و اسهال و قروح

اعمارا نفع بخشد
(عَفِص) گس تند مزه ویقال طعام عَفِصٌ ای فیه تقبض
(عُفَص) محرکة پیچیدگی بینی وگرفتگی آن
(عِفَاص) بالکسر پوست پاره سر شیشه و جز آن بدان بندند و سرپوش و جز آن از چرم باشد یا از غیر آن که نان نفقه بندند و غلاف قاروره و فی حدیث اللقطة فاحفظ عفاصها
(عُفُوصَة) بالضم تلخی و تندی مزه
(عِنْفِص) بکسرتین زن خرد و پلید زبان بی شرم نون زائد است
(مِعْفَاص) بالکسر دختر نهایت بد خلق
(ض، عَفَصَهُ عَفْصًا) بالفتح بر کند آنرا و عفص فلانًا غالب آمد او را در کشتی و دست گردانید و عَفَصَ یَدَهٗ پیچ داد دست او را و عَفَصَ جَارِیَتَهٗ جماع کرد با او و عَفَصَ القَارُوْرَةَ عفاص بست بر سر شیشه و سربند ساخت شیشه را و عَفَصَ الشَّیْءَ دوتا کرد او را و پامال گردانید
(اِعْفَاص) سربند ساختن شیشه را و سربند بهان بستن (ثَوْبٌ مُعَفَّصٌ) کمعظم جامه رنگین بمازو
اِعْتَفَصَ مِنْهُ حَقَّهٗ گرفت از وی حق خود را

ع ف ض ج

عَفَضْج و عِفْضَاج و عفاضج بحضور بطعام به نهایت فربه سست گوشت و نیز عَفَضْج کجعفر سست و درشت گوشت شده (یقال هو مَعْصُوبٌ مَا عُفْضِجَ) مجهولا یعنی فربه نیست

ع ف ط

(عَفْط) بالفتح نخامه میش
عِفْطِیّ بالکسر مشبعة الیاء در مانده بسخن
(رَجُلٌ عَفُطٌ) گنگ مرد تیز دهنده
رَجُلٌ عَافِطٌ مرد گوززن
عَافِطَة میش ماده بخلاف نافطة که بز ماده است و منه مَالَهٗ عَافِطَةٌ وَلَا نَافِطَةٌ یعنی نه میش ماده و نه بز ماده یا عافطة داه شبانی کننده و نافطة گوسپند
(عَفِيْط) کامیر نخامه میش
(عِفَاطِی) بالکسر منسوبا در مانده بسخن
(عَفَّاط) کشداد در مانده بسخن
(عَفَّاطَة) کجبانة کنیزک شبانی کننده
(ض، عَفَطَتِ الْعَنْزُ عَفْطًا) بالفتح و عَفِيْطًا و عَفَطَانًا محرکة تیز داد بز و عَفَطَ فِی کَلَامِهٖ (عَفْطًا) بالفتح در ماند بسخن و نیز (عَفْط) تیز دادن بهر دو لب و خواندن گوسپندان را و میش فشاندن آن و راندن شبان گوسپندان بهمان روش که عطسه دهند

ع ف ط ل

(عَفْطَلَة) آمیختن چیزی را بچیزی و غلط کردن

ع ف ف

(عَفّ) بالفتح پارسا عَفَّة مؤنث عَفَفَة محرکة جمع
(عُفَّة) بالضم باقی شیر در پستان و کنده پیر و ماهی است بی شیر کوچک سپید رنگ مطبوخ آن بدالقه بهیچ ماند
(عَفْعَف) بالفتح بار درخت موز
(عِفَاف) گتاب دارد
(عُفَافَة) بالضم شیر فراهم آمده و باقی مانده شیر در پستان
(عَفِيْف) کامیر پارسا عفیفة مؤنث اَعِفَّاء و عَفَائِف و عَفِيْفَات جمع و نیز عَفِیف نام برادر عفیف بن بجید
عَطِيَّةُ بْنُ عَازِبِ بْنِ عُفَيْف که برادر کامیر صحابی است و ابن الْعُفَيْف تابعی از صدیق رضی الله عنه روایت دارد و عُفَيْف بْنُ معد یکرب مصغرا مشدد و اصحابی است و عُفَيْف بن بُجَيْد محدث
عِفَّانُ الشَّیْءِ بالکسر وقت آن چیز یقال جاء عَلٰی عِفَّانِهٖ ای حِیْنِهٖ و اوانه
(عَفَّان) کشداد و بیصرف نام پدر عثمان رضی الله عنه و هو عَفَّان بن ابی العاص و عَفَّان بن بجیر صحابی است و عَفَّان ازدی غیر منسوب و عَفَّان بن سیار و عَفَّان بن جبیر و ابو عثمان عَفَّان بن مسلم البصری محدثان اند و ابو عَفَّان غالب القطان و عثمان عَفَّانی روایت حدیث دارند
(ض، عَفَّ عَفًّا و عَفَافًا و عَفَافَةً) بفتحتین و عِفَّةً بالکسر باز ایستاد از حرام و پارسا شد و عَفَّ اللَّبَنُ فراهم آمد شیر در پستان یا باقی ماند در آن
(عَفْعَفَ عَفْعَفَةً) خورد بار موز را
أَعَفَّتِ الشَّاةُ باقی ماند شیر در پستان گوسپند بعد مکیدن بچه آن و نیز اِعْفَاف پارسا گردانیدن و باز داشتن کسی را از حرام
عَفَّفْتُهٗ تَعْفِيْفًا خورانیدم او را آن بقیه شیر که در پستان مانده یقال نُعَافُ یا مریض یعنی دوا بجن و نیز نُعَافَه دوشیدن ناقه را ابتدا و ل یقال نُعَافَ نَاقَتَكَ یعنی بدوش ناقه خود را ابتدا دوشیدن اول
(تَعَفُّف) باز ایستادن از حرام و از سوال و از مردم بتکلف پارسائی نمودن و باقی شیر که در پستان مانده دوشیدن و خوردن
(اِعْتِفَاف) گرفتن شتر گیاه خشک بزبان از بالای خاک و پاک کردن آن از آن
(اِسْتِعْفَاف) بمعنی اعتفاف

نسبت نمودن کسی را بسوی آن

ع ف ل ط

(عِفْلِط) کزبرج کول عَفَلَّط کعملس و عِفْلِيط کزنبیل شل عَفْلَطَه عَفْلَطَةً آمیخت آنرا

ع ف ل ق

(عَفْلَق) کجعفر و عَمَلَّس بس فراخ دست کر پر گوشت و زن کول بدزبان بدکردار عَفْلَقَة کعلسة مثله

(عُفْلُوق) کزنبور کول و کم خرد

ع ف ن

(عَفِن) گنده گوشت برگردیده بوی و مزه و پوسیده و هر چیز پوسیده و رسن پوسیده و تباه شده از آب که ریزه ریزه جدا گردد

(عَفّان) کشداد نام مردی و یصرف و یمنع است و در سعد

(مَعْفُون) گوشت برگردیده بود مزه

(ن) عَفَنَ فِي الجَبَل بر آمد برکوه و عَفَنَ اللَّحْمَ برگردانید مزه و رنگ گوشت را

(س) عَفِنَ الجَبَلُ عَفَنًا محرکة و عُفُونَةً پوسیده شد رسن از آب و تباه گردید چند انکه ریزه ریزه بر آید وقت گرفتن و نیز عُفُونَة دلگیرے هوا

(اِعْفان) خداوند چرم سولخ دار گردیدن

(تَعْفِين) برگردانیدن مزه گوشت را

(تَعَفُّن) سخت پوسیدن و تباه گردیدن رسن

ع ف ن ج ش

(عَفَنْجَش) کسمندل مرد درشت و بدخوی

ع ف ن ش

(عَفَنَّش) کعملس پیر بزرگسال و یقال اِنَّهُ لَعَفَنَّشُ اللِّحْيَة ای سطبر و بسیار موی ریش است و عُفَانِشُ اللِّحْيَةِ بالضم مثله و عَفَنَّشُ العَيْنَيْن سطبر ابرو عَفَنْشَتْ لِحْيَتُهُ بسیار و انبوه گردید ریش او و عُنْفِشَتْ بتقدیم النون علی الفاء لغة فیه

ع ف ن ط

(عَفَنْقَط) کعملس ناکس درشت خوی و دابة الارض که جوانی است

ع ف ه

(عُفُوَّه) بالضم برابر و موافق نمودن و تمام چیزی گرفتن و الفعل من فتح یقال عَفَهُوا ای طَبَقُوا

(عُفَاهِيَة) بالضم سطبر و بزرگ

ع ف ه م

(عُفَاهِم) کعلابط شتر ماده توانا جست و تیزرو و فراخی عیش و زندگی سخت

ع ف ه ن

(عُفَاهِن) کعلابط شتر ماده زورمند چست و چالاک

ع ف و

(عَفْو) بالفتح پاک ترین مال و معظم آن و برگزیده و اجود هر چیزی و زیادتی مال از نفقه و چراگاه نیکو و نیکوئی و احسان و باقی مانده آب بعد نوشیدن و غیر سے که دران علامت ملک احدی نباشد و میا یکه پاسپر کے نشده و خر کره و مثلث عَفْوَة و عِفَاء بالکسر والمد جمع و آسان و سهل از هر چیزی و عطیة عَفْوًا بے سوال و بے خواهش او داد م

(عَفْوَة) بالفتح دیت و خون بها

(عِفْوَة) بالکسر گزیده هر چیزے یقال ذَهَبَتْ عِفْوَةُ هٰذَا البَيْتِ ای زینه و خیره و اکلت عِفْوَةَ الطعام ای خیاره و من الشراب کذلک و خر کره ماده و چراگاه نیکو

(عُفْوَة) بالتاء مثلثة کف دیگ باسه دیگ خوردنی از روغن و مانند آن

(عَفَا) بالفتح مقصور خر کره و یکسر و نیز وشهر غفل یعنی بی کسی نیامده باشد

(عُفَاء) کسماء خاک و منه فی الشتم علیه العفاء و موی بر سیاهه چشم و باران و خر کره و یکسر و پوشیدگی و ناپدیدگی

(عِفَاء) بالکسر والمد موی پُر و پشم شتر و پر شتر مرغ و جز آن یقال ناقة ذات عِفَاء و اَبُو العِفَاء خر

(عَافِي) زائد و خواهنده رزق از مردم و ستور و مرغ و جز آن بخشیده و مهمان و خواهنده فضل یا رزق و وارد و فرود آینده و طالب معروف و احسان و دراز موی

(عُفَاة) بالضم جمع و قولهم هو العفاة یعنی او بسیار مهمان است و شوربائی در دیگ عاریت باز انداخته و باقی طعام در دیگ و ناپدید و نیست کننده عُفِيّ بالضم و تشدید الیاء جمع

(عَافِيَة) کصاحبة دور کردن خدای از بنده مکروه را و سلامت از بیمارے و بلا و مکروهات در بدن و باطن و در دین و دنیا و آخرت اسم مصدر است و ناقة عَافِيَةُ اللَّحْمِ ناقه بسیار گوشت عَافِيَات جمع عَافِيَةُ المَاءِ بآب آینده و هو کثیر العافیة بسیار مهمان + و نیز عَافِيَة خواهنده رزق از طیور و سباع و جز آن عَوَافِي جمع

(رجل عَفُوّ) کعدو مرد بسیار عفو کننده و در گذرنده از گناه [illegible] الی معناه کثیر العفو

(عُفَاوَة) مثلثة کف و سر دیگ خوردنی از روغن و مانند آن و قیل اول المرق و نجوده بالضم باقی مانده بخورد سے در بن دیگ و طعامیکه طفلان هدیه فرستند

(ن) عَفَتِ الاِبِلُ المَرْعَی نزدیک گرفت شتر چراگاه را و

نسبت نمودن کسی را بسوی آن ۔

ع ف ل ط

(عِفَلِط) کزبرج گول عَفَلَط کعلس وعِفلیط کزنبیل مثل عَفلَطَه عَفلَطَة آمیخت آنرا

ع ف ل ق

(عَفلَق) کجعفر وعَملَس کس فراخ دست کیر گوشت وزن گول بدزبان بدکردار عَفَلَقة کعلسة مثله

(عُفلوق) کزنبور گول وکم خرد

ع ف ن

(عَفِن) گکتف گوشت برگردیده بوی ومزه وپوسیده وهر چیز پوسیده ورسن پوسیده وتباه شده از آب که ریزه ریزه جدا گردد

(عَفّان) کشداد نام مردی و اسے یصرف وچشمه است ورسند

(مَعفُون) گوشت برگردیده بو ومزه

(ن) عَفَنَ فِی الجَبَل برآمد برکوه وعَفَنَ اللَّحمَ برگردانید مزه ورنگ گوشت را

(س) عَفِنَ الحَبلُ عَفَنًا محرکة وعُفُونَةً پوسیده شد رسن از آب وتباه گردید چندانکه ریزه ریزه برآید وقت گرفتن ونیز عُفُونَة دلگیرے هوا

(اِعفان) خداوند چرم سوراخ دار گردیدن

(تَعَفُّن) برگردانیدن مزه گوشت را

(تَعَفُّن) سخت پوسیدن وتباه گردیدن رسن

ع ف ن ج ش

(عَفَنجَش) کسمندل مرد درشت وبدخوی

ع ف ن ش

(عَفَنش) کعملس پیر بزرگسال ویقال اِنّهُ لَعُفَانِشُ اللِّحیَة یعنی سطبر وبسیار موی ریش است وعُفانِشُ اللِّحیَة بالضم مثله وعُفَنشُ العَینَین سطبر ابرو عَفنَشَت لِحیَتُهُ بسیار وانبوه گردید ریش او وعَنفَشَت بتقدیم النون علی الفاء لغة فیه

ع ف ن ط

(عَفَنط) کعملس ناکس زشت خوی ودَابَّةُ الاَرضِ که جانوری است

ع ف ه

(عُفُوَّه) بالضم برابر وموافق نمودن وتمام چیزی گرفتن والفعل من فتح یقال عَفَهُوا ای طَبَّقُوا

(عُفاهِیَة) بالضم سطبر وبزرگ

ع ف ه م

(عُفاهِم) کعلابط شتر ماده توانا جست وتیز رو وفراخی عیش ودیدگی سخت

ع ف ه ن

(عُفاهِن) کعلابط شتر ماده زورمند چست وچالاک

ع ف و

(عَفو) بالفتح پاکترین مال ومعظم آن وبرگزیده واجود هر چیزی وزیادتی مال از نفقه وچراگاه نیکو ونیکوئی واحسان وباقی مانده آب بعد نوشیدن وخهرے که دران علامت ملک احدی نباشد وبانگ پا سیر کسے نشده وخر کره ومثلث عَفوَة وعِفاء بالکسر والمد جمع وآسان وسهل از هر چیزی وعطیة عَفوا بے سوال وبے خواهت اوداده م

(عَفوَة) بالفتح دیت وخون بها

(عِفوَة) بالکسر گزیده هر چیزے یقال ذَهَبَت عِفوَةُ هٰذَا النَّبتِ ای لینه وخیره واکلتُ عِفوَةَ الطَّعامِ ای خیاره ومن الشراب کذالک وخر کره ماده وچراگاه نیکو

(عُفوَة) بالتاء مثلثه کف دیگ یا سه دیگ خوردی از روغن ومانند آن

(عَفَا) بالفتح مقصور خر کره وبکسر در زمین وشهر غفل که در وی کسی نیامده باشد

(عَفاء) کسماء خاک ومنه فی الشتم علیه العفاء وسپیدی بر سیاهی چشم وباران وخر کره وبکسر پوشیدگی وناپدیدگی

(عِفاء) بالکسر والمد انبوهی پشم شتر وپر شترمرغ وجز آن یقال ناقة ذات عِفاء واَبُو العِفاء خر

(عافی) زاید وخواهنده رزق از مردم وستور ومرغ وجز آن بخشیده ومهمان وخواهنده فضل یا رزق ووارد وفرود آینده وطالب معروف واحسان ودراز موی

(عُفاة) بالضم جمع وقولهم هو کثیر العُفاة یعنی او بسیار مهمان است وشور باهی در دیگ که باز انداخته وباقی طعام در دیگ وناپدید ونیست کننده عُفِی بالضم وتشدید الیاء جمع

(عافِیَة) کصاحبة دور کردن خدای از بنده مکروه را وسلامت از بیمارے وبلا ومکروهات در بدن وباطن ودر دین ودنیا وآخرت اسم مصدر است وناقة عافِیَةُ اللَّحمِ ناقه بسیار گوشت عافیات جمع عافِیَةُ الماءِ باب آینده وهو کثیر العافِیَة بسیار مهمان + ونیز عافِیَة خواهنده رزق از طیور وسباع وجز آن عَوافی جمع

(رجل عَفُوٌّ) کعدو مرد بسیار عفو کننده ودرگذرنده از گناه [illegible] الی معناه کثیر العفو

(عُفاوَة) مثلثه کف وسر دیگ خوردی از روغن ومانند آن وقیل اول المرق وبجوده بالضم باقی مانده که در دیگ ودرین دیگ وطعامیکه فقدان هدیه فرستند

(ن) عَفَتِ الاِبِلُ المَرعی نزدیک گرفت شتر چراگاه را

عَفَاشَعْرُ الْبَعِيْرِ) بسیار شد پشم شتر و دراز گردید چنانکه پوشید سرین وی را عَفَا الْعَلَفُ و عفوه کذلک وعَفوتُه انبوه گردانیدم آنرا لازم متعدو وعَفَتِ الدّار ناپدید گردید و عَفَت الریحُ الدّار پوشید باد آنرا بخاک وعَفا اثرہ عَفاءً ابرو رفت اثر وی و ہلاک شد و نیست و ناپدید گردید

وعَفَا الْمَاءُ صاف و روشن ماند آب وعَفَا عَلَیْهِ فِی الْعِلْمِ زیادہ گردید بروی علم وعَفَا الْاَرْضُ پوشید گیاه زمین را وعَفَا الصُّوفَ برید آن را وعَفوتُ لَهُ من المرق بر گرفتم بہترین شوربا را وعَفوتُ انقدر نداشتم چیزے دیگ + ونیز عَفو) بالفتح درگذشتن گناه را و ناپدید کردن بازنشان چیزے را عَفاء وعفو مثال آن ... و درگذشتن از گناه ... عذاب را یقال عفاء ذنبه و ... یغفر الله ... خدای تعالی و پاک کردن بہشته ... و محو ساختن و معروف و واحسان خواستن یقال عَفَاهُ اذا اتاه بطلبه ... و نیکو شدن حال کسے و فربہ گردیدن اَعْفَاهُ مِنْهُ ... اِعفاءً پاک گردانید او را ازکار و بتر اساخت

وَاَعْفَیْتُ شَعْرَ الْمَجْبِ انبوه گردانیدم آنرا ومنه الحدیث اَمَرَانْ تُحْفَى الشَّوَارِبُ وَتُعْفَى اللُّحٰی وَاَعْفِنِیْ مِنَ الْخُرُوجِ مَعَکَ ای دَعْنِی منه ونیز اِعْفَاءُ گرمیدیان نعم دادن و نگاہداشتن خدای از رنج و بلا و عاقبت بخشیدن مُعْفِی کمحدث یار ہم نشین که متعرض احسان نباشد عَفّٰی عَلَیْهِمُ الْخَیَالُ تَعْفِیَةً) مردند + ونیز تَعْفِیَةً ناپدید کردن و نیکو گردانیدن بعد فنا و شد و للمبالغة عَافَاهُ اللهُ من المکروه مُعَافَاةً وعَافِیَةً نگاه داشت آنرا از رنج و بیارے و عاقبت داده ونیز مُعَافَاة عافیت دادن ... مردم را از اذیت تو وترا از اذیت مردم و بے پروا کردن ترا از ایشان و ایشان را از تو

رتَعَفِّی) ناپدید شدن و نیست گردیدن

رمُسْتَعْفِی) شہنشاه خیبر درزمی

راعْتِفَاء) خبط زدن و صاف کردن شتر گیاه خشک را و احسان خواستن آمدن کسی را

راسْتِعْفَاء) معاف کردن تکلیف خواستن وطلب گرفتن و صاف کردن شتر گیاه خشک را

باب العین فصل القاف

ع ق ب

رعُقْبَه) بالضم روغن و نشسو ...

گر بعد از تنگ نشستن در دیگ باقی ماند رُوعُقْب حسین و پسر و پسر پسر و باشد در لغت تمیم و جهت یقال للرجل لقادم من این عقبک ای من این اقبلت

رعَقْبَه) بالفتح و بکسر نوعی از جامہای نگارین ہو دیج و بالفتح برگ سبز که پس برگ خشک بر آید

رعِقْبَه) بالکسر در ماه یک مرتبه کردن کاری را یقال ما یفعل ذٰلِکَ الا عِقْبَةَ القمراذا کان یفعله فی کل شہر مرةً

رعُقُب) بالضم و بضمتین پایان کار و منه قوله تعالیٰ هو خیرٌ ثوابًا وخیرٌ عُقْبًا قرأ عاصم وحمزة با سکون الباقون بضمها ویقال جئت فی عُقْبِ الشہر ای بعد ما یمضی کله

رعُقْبَه) بالضم نوبت یقال تمّت عُقْبَتُکَ و بدل عوض امیر یقال اَخَذْتُ عُقْبَةً ای بدلًا و شب و روز بدان جہت که ہمدیگر تعاقب میکنند و آنچه از خورد نے در بن دیگ عاریتی بگذارند و دیگ فرستند باقیمانده ہر چیزی و نشان یقال علیہ عُقْبَةُ الجمال وہیاتہ ویکسر فیہما وعقبة الطائر مسافت ارتفاع و انحطاط آن و عُقْبَةُ الشیطان نوعی از نشست که بر نشست سگ ماند مذکور عقب بفتح العین و کسر القاف

رعَقَبَه) محرکه جاے دشوار بر آمدن بر کوه عِقَاب بالکسر جمع و پے که از آن نه ساختند

رہستان تا بعد عَقَب بحذف تا جمع و پرز و کیل عَقَبَات جمع و پرسنی و منه بیعة العقبة الاولی که دوازده کس بیعت کردند و در سال دوم ہفتاد کس از اہم آمدند و از سر فرقه نیسبی فرستادند و بیعت کردند و این بیعت عقبه ثانیه ومنه ولقد شہدت لیلة العقبة وما احب بدلہا بدرًا لان ہذہ البیعة کانت اول الاسلام

رعَقِب) لکتف پسر و پسر و پسر زاده باشد وهی مؤنثة اعقاب جمع و فی الحدیث ولا تردّهم علی اعقابہم الی حالتہم الاولی و موضع است وجاء فی عقب الشہر یعنی آمد در اندک باقی مانده از ماه

رعَقِیْب) کامیر در پے کننده پس دیگری آینده

رعُقَیْب) کزبیر صحابی است

رعُقَاب) کغراب مرغی است و عقاب وعَقَنْبَاة وعَبَنْقَاة وبَعَنْقَاة ایضا عقاب تیز چنگال جمع قلتہا اَعْقُب کافلس لانہا مؤنثة وافعل بناء یختص به جمع الاناث مثل عناق و اعنق وجمع الکثرة عِقْبَان بالضم و الکسر و سنگ میان چاه که ... و سنگ بزرگ بیرون جسته از کوه مانند ... وشبیه ... در پای ... رشته ... آب را ... دستک ... گر بہائی ...

کشتن الیسد و اسپان اهوز عرب
و از علم بزرگ و نیز نام رایت
آنحضرت صلی الله علیه وسلم و قسمی
و مهر بلندی از زمین که بسیار دراز باشد
و ماده سگی است و نام زنی
وثنیة العقاب پشته است
بدمشق و نیق العقاب موضعی
بجحفه و ابو عقاب تابعی است
و ابن عقاب لقب جعفر بن عبد الله
شاعر و عقاب نام مادر اوست
(عاقب) نائب مهتر و قایم مقام
آن بعد از وی و نائب و خلیفه
پیشینیان در امر نیکو منه قول النبی
صلی الله علیه وسلم وانا العاقب
یعنی آخر الانبیاء وکل شیٔ
خلف بعد شیٔ فهو عاقبه
و شتر ماده که بقیه گیاه خورد و دیر
باری آب خورده در خوابگاه
آید و باز بر آب رود یقال ناقة
عاقب و عاقبة و ابل عواقب
(عاقبة) پایان هر چیزی و فرزند
یقال لیس له عاقبة ای ولد و
تامل در آخر کار و قولهم عقب
فلان مکان ابیه عاقبة ای
خلفه فهو اسم جاء بمعنی المصدر
کقوله تعالی لیس لوقعتها کاذبة
(معقبان) پایان کار و منه الحدیث
ما من جرعة احمد عقبانا من
جرعة غیظ مکظوم و آخر هر چیز
یقال جاء فی عقبان الشهر
ای اعلجاء بعد ما یمضی
(عقوب) کصبور [illegible] که عاقب
[illegible] شود با [illegible]

(معتقبی) کجلی پاداش کار و
حق و بدل چیزی
(عقیب) کقبیط مرغی است و
موضعی
(عبد الملک معقاب) گستان
محدث است
(یعقوب) بالفتح و ضم الواو
پیغمبری و نامش اسرائیل است
علی نبینا و علیه الصلوة والسلام
ولد مع عیصو فی بطن واحد
وکان متعلقا بعقبه فسمی بذلک
وهو غیر منصرف للعجمة والتعریف
ولکنه هو منصرف یعاقیب
جمع و اسپ ویعقوب بن سعید
و عبد الرحمن بن محمد بن علی و
محمد بن عبد الرحمن بن محمد بن
یعقوب و محمد بن اسمعیل بن سعید
یعقوبیان محدثان اند و نیز
(یعقوبیان) گروهی است
از محدثان
(تعقاب) بالکسر نام مردی
رو کفر تعقاب جایی است
(بعقوبا) بفتح الباء الموحدة
مقصوراً دهی است در بغداد
(معقب) کمنبر عجوز زنان و
کوشواره و شتربان ماهر و
شتر بانی و آنکه خلیفه کرده
باشند آنرا بعد امام
(معقاب) بالکسر سراچه که در
وی مویز و طعام و جز آن نهند
زنی که بعد از هر دختر پسر زادن
عادت او باشد قال الخلیل
[illegible] فی [illegible] الا [illegible]

الا ان عاقبتها انها و یقال امراة
معکار و مشاة معقاب دون الهاء
(ن) عقب القوس پی پیچید
بر کمان و عقبه بر پاشنه وی
زد و عقبه خلیفه او شد و عقب
فلان علی فلانة نکاح کرد
بعد مردن یا طلاق آن و عقب
الشجر برگ سبز بر آورد بعد برگ
خشک وکل شیٔ جاء بعد
شیٔ فقد عقبه عقبا و عقوبا
ویقال عقبت الرجل فی اهله
اذا بغیته بشر و خلفته
(معقب) کمحسن ستاره که پس
ستاره بر آید
(اعقاب) بنوبت سوار شدن
یکدیگر و بنوبت بر نشستن با کسی
و پاداش دادن و مردن و خلیفه
گذاشتن پسر را و دیگ عاریتی
را با عقبه باز دادن و حق خود
و بدل چیزی از کسی گرفتن و
خبر بد رسانیدن و نیابت کسی
نمودن بعد وی والعرب تعقب
و تعاقب بین الفاء والثاء مثل
جدف و جدث و باز
گردیدن دیوانگی یقال اعقبه
الطائف اذا کان الجنون یعاوده
فی اوقات و یقال اکل اکلة
اعقبته سقما ای اورثته و ذهب
فلان فاعقبه ابنه اذا اخلفه و بر آمدن
ستاره بعد غروب ستاره و عقاب
ساختن در [illegible]
(معقب) [illegible]
[illegible]

(معقبات) للفاعل فرشتگان
شب و روز که یک گروه بعد از
گروه دیگر آید و انما انث لکثرة ذلک
منهم ای التعاقب نحو نسابة
و علامة و تسبیح که پس یکدیگر
آید و شتران پس یکدیگر ایستاده
بر حوض تا بنوبت آب خورند
پس چون یکی باز گردد و
دیگری بمکانش در آید عام
است از نر و ماده
(معقب) کمعظم هر که از میخانه
بر آید پس و ناآمدن آنکه
از وی بزرگ باشد
(تعقیب) زرد شدن میوه
عرفج و از پس کسی در آمدن
و در پی کردن و دوباره در
جنگ کفار رفتن و در یکسال و
تردد و آمد شد نمودن بکوشش
در طلب چیزی و دوباره کردن
کاری را و تعقیب الصلوة
نشستن بعد نماز جهت دعا و
انتظار و درنگی و التفات کردن پس
آن و منه الحدیث من عقب
فی صلوة فهو فی الصلوة بعد
تراویح و قوله تعالی ولی مدبرا
ولم یعقب ای لم یعقب ولم ینتظر
و یقال تصدق فلان بصدقة
لیس فیها تعقیب ای استثناء
و بدل چیزی گرفتن
(معاقب) در پی کننده
(ابل معاقبة) شتر گاهی گیاه
شور و گاهی گیاه شیرین چرد
(عاقبة) [illegible] عقابها بالکسر

عکنہم کرو آنرا وقوله تعالی
فعاقبتم ای تعقبتم ونیز عقاب
وسپے کردن معاقبة مثله ونیز
(معاقبة) از پس کسے آمدن
و بمدیگر بنوبت سوار شدن بر
بر راحله و نوعی از تصرفات عروض
وهو معاقبة بین الیاء والنون من
مفاعیلن اذا سقط احدهما ثبت
الاخر ولا یجوز ان یسقط جمیعًا
(تعقبته) مواخذه نمودم ویرا
بر گناهی که داشت وتعقبت عن
الخبر دوباره پرسید خبر را
جہت شک ونیز (تعقب) پایان
رای خود را بسوی تنگی یافتن و
عورت وشکوه خواستن
(تعاقب) پیروے کردن
(اعتقاب) بازداشتن و بند
کردن مبیع را چندانکه مشتری
قیمتش ادا نماید معتقب لغت
است از ان ومنه الحدیث
المعتقب ضامن اذا تلف عنده ونیز بلان
کردن کسے را و ندامت بر وشتن
از کارے یقال فعلت کذا
واعتقبت منه ندامة
(استعقاب) عوض گرفتن
و عورت وشکوه خواستن از کسے

ع ق ب ل

(عقبلة) کعلبطة پے رود پس
آید یقال هو عقبلة فلان یعنی
او پس آینده اوست
(عقبول) کعصفور باقی مانده
بیماری و تبخاله که بعد از تپ بر لب
بر آید و بقیه دشمنی و پس مانده
عشق و سختی عقبولة بالتاء مثله
فی الکل عقابیل جمع وفلان ذو
عقابیل اسے شریر خبیث
تعقبلة تعقبلاً پس او
آمد و پیروی نمود

ع ق د

(عقد) بالفتح پذیرفتاری پیمان
ورای ونکره وستبر قوی پشت و
مرد بسته زبان وطاق بنا اعقاد جمع
وقولهم هو اهل الحل والعقد
یعنی معتمد علیه مردمان است
(عقد) بالکسر گردن بند وحمیل
ورشته مروارید عقود بالضم جمع
(عقدة) بالضم حکومت و دست
یابی بر شهر و گره عقد کصرد جمع
و آب زمین و مانند آن که صاحبش
اعتقاد ملکیت آن دارد و گره
بستنگاه و عهد و پیمان بسته میان
قوم و جای درخت تاک و گلستان
و گیاه و بند کننده شتر و آنچه بسند
و کافی باشد مرد را و نیز سک و
زمینی است و هر زمین که در آن
فرخی وارزانی باشد ومنه المثل
هو آلف من غراب عقدة
یعنی مالوف تر از زاغ زمین بغت
تاک مست لانه لا یطیر غرابها
لکثرة شجرها وتصرف عقدة
لانها اسم لکل ارض مخصبة وتمنع لانها
علم لارض بعینها و وجوب ولزوم
نکاح و بیع و هر چیزی که شیر گاه
و زفتی مضطرب بسوی درخت و
رستنگی دست یقال جاءت
الید علی عقدة ای علی هشم
ونیز عقدة نام مردی و شهری
است نزدیک یزد و نام دختر سمیع
وبن بولان و بولی منسوب اند
عقدی بوی والان است طرابلس
وعقدة الجوف عقدة الانصاب
دو موضع است ویقال تحللت
عقدة یعنی فرو شد خشم وی
(عقد) محرکة ریگ توده بسته و
بر هم نشسته عقدة یکے از قبیله
است از بجیله یا از یمن واز این قبیله
است بشر بن معاذ وابو عامر عبد
الملک بن عمرو و گره زبان
(عقدة) بالتحریک بن زبان
(عقد) گنگ لسے زبان و گیر و بهم
لغت عقد یکے و شتر کوتاه بالا نیک
شکیبا بکار رود و رشت پشت و
درختی است که هر گس نو خم را
پر گوشت نماید و موضعی است میان
بصره و ضریه یا آن عقد کصرد
است
(عقید) کامیر پیمان نماینده و
یقال هو عقید الکرم واللوم
ای مالع و فرینک و طبع عنک عقید
شهد بسته و سطبر
(عقیدة الرجل) دین و مذهب
مرد که اعتقاد آن دارد
(بنو عقیدة) کجهینة قبیله است
(عاقد) گیا گرد چاه و آهو
گردن کج کرده یا گردن بر
سرین نهاده و ناقه که گره
کند دم خود را و آن علامت
آبستنی است از وی
(الاعقد) اسکر و دانش که بوده
ازقت سخن و سک و گرگ پیچیده
دم جعلوا اسمًا لهما معرفة
لانعقاد دنبهما وکبش اعقد
قوچ که شاخ آن گره کرده باشد
ولئیمًا اعقد سخت ناکس
(عقدی) ام کصحرا کنیزک که گویند
که دنب او کوئی گره بسته است
(عقدان) بالضم لقب فرزدق
بدان جهت که کوتاه قامت بود
(عقدان) محرکة خرمای است
(عنقود) کزنبور خوشه انگور و
بلوط و بطم و مانند آن عنقاد
بالکسر مثله عناقید جمع
(تعقید) بالفتح وبالیاء بعد
القاف المکسورة انگبین که بآتش
بسته کنند و طعامی است که با انگبین
بسته گردانند
(معقد) کمجلس بستنگاه گره و
نوعی از چادر معاقد جمع ویقال
هو منی معقد الازار ای قریب
المنزلة
(معقاد) بالکسر رشته با مهرها
که در گردن طفلان اندازند
(بناء معقود) خانه که در آن
گرهها خمیده باشد مانند در
وجز آن وماله معقود ای محقد
رأی
ناقة معقودة الفرا ناقه
استوار پشت
(ض) عقد عنقه الیه عقد
پناه بر دبسے نیز عقد بالفتح
بستن یقال عقد الحبل والبیع
والعهد ای شدّه و آماده بدی

شدن یقال عَقَدَ نَاصِیَتَہٗ اذا نہیأ
للشر وشمار کردن وسطبر شدن مائع
یقال عَقَدَ الرُّبُّ ای غَلُظَ
وسطبر کردن لازم است ومتعدی
وگره کردن ناقه دنب را جہت
لقاح وسوگند بدون لغو و
استثنا کردن وپیمان نمودن با کسی
ومنه الحدیث من عَقَدَ لحیتہ فان
محمدًا بری منه قیل کانوا یعقدونہا
فی الحرب تکبرا وعجبًا فامروا
بارسالہا

(س) عُقْدَۃ عَقَدًا محرکہ گره
گرفت زبان ونیز عَقَدَ گرفتن
فرج ماده سگ سر نره نر را

(اِعقَاد) جوشانیده وربست و
سطبر نمودن چیزی را قال الکسائی
یقال للقطران والرب ونحوہٖ
اَعْقَدْتُہٗ حتّٰی تَعَقَّدَ

(مُعْقِد) کمحدث جادوگر و
فریبنده

(مُعَقَّد) کمعظم سخن پوشیده
ودور از خلاف واضح وخیوط معقّدة
رشته گره بسته شد للکثرة ہمین

(مُعَقَّدَۃ) سوگند که بر فعل
مستقبل کرده باشد وبحانث
آن کفاره است وفاقا

(تَعقِید) جوشانیدن وسطبر
کردن وگره دار ساختن بادرا
وسوگند کردن بے لغو واستثنا

(مُعَاقِد) للفاعل عہد و
پیمان نماینده

(مُعَاقَدَۃ) باہم عہد وپیمان
نمودن

(تَعَقَّدَ الدِّبْسُ) وفزک گردید
ودوشاب وسطبر شد وتَعَقَّدَتْ
قوسُ قُزَح مانند عقده بنا گشت
قوس قزح ونیز تَعَقُّد برآمدن
نور وزیرین چاه ودرآمدن
از پیش ودر پہنائی وکشادگی چاه
وسطبر شدن وگره بستن ریگ و
رشته وجز آن

(تَعَاقُد) ہمدیگر عہد وپیمان
نمودن وبر زیر یکدیگر رفتن
سگان در پے ماده

(اِسْتِعْقَاد) خواہش کشن
نمودن ماده خوک .

(اِعْتِقَاد) گرویدن ویقین
کردن وذخیره ساختن وکسب
کردن زمین وآب ومال وجز آن
را وسخت ودرشت گردیدن
چیزے وثابت شدن
یقال اعتقد الاخاء بینہما
ای ثبت

(انْعِقَاد) بسته شدن

ع ق ر

(عَقْر) بالفتح نشانے است مانند
شگاف در پای اسپ وشتر و
بنیاد واصل ہر چیزے و
عُقْرُ الدَّار فرود آمدنگاه قوم و
ہر شگاف میان دو چیز وکشادگی
مابین یا پہلے برچینده ومنزل
وکوشک وبالضم یا کوشک ایوان
وابر پاره سپید یا ابر که از پیش
افتاب پیدا شود وپوشانده چشمہ
آفتاب وگرداگرد آنسا یا ابر که
از کرانہ آسمان خیزد واز دور
بانگ تندر ان شنیده شود و
نمایان نگردد وبنائے بلند سپید
ہر چه باشد وموضعی است نزدیک
کوفه ودہی است بکجیل و
دہی است دیگر از ناحیۂ وسکور
ازان است
ابو الدُّر لؤلؤ بن الکرم بن لؤلؤ
ودہی است در مابین کوه زرین
وزمینی ببلاد قیس وموضعی است
ببلاد بجیلہ وموضعی است ببابل
وقلعہ است بموصل ازان قلعہ
است محمد بن فضلون عدوی
لقیہ مناظر

(عَقْرَۃ) بالفتح وتضم نازاینگی
زن وجز آن

(عُقْر) بالضم کابین که بشبہہ وطی
یا بوطی غضب واجب شود و
کابین زن وفرودگاه قوم و
بفتح دنباله حوض یا جای
آب خوردن ستور ازان

(اَعْقَار) جمع ومیانه ومعظم آتش
وفراہم آمدگاه آن عُقُر
بضمتین مثله ومیان سرای
واصل آن وبفتح وخورش

عُقَۃ بالنساء وبرگزیده و
بہترین گیاه وشگاف میان
دو چیزے ونیکوترین ابیات
قصیده ومردکه فرزند نشده
باشد آخر اولی فرزند وبیضۃ
العُقْر بیضه که بدان دوشیزه
را بیازمایند وقت دوشیزگی
بردن واول تخم ماکیان یا تخم
پسین آن یا تخم خروس کردر
سال یکمرتبہ نہد ونیز این لفظ
برا در ہر چیز که تا در بود وعطیه و
تحفه که یکبار اتفاق افتد واز
جائے که امید نباشد ومانند آن
استعمال کنند ویقال لقحت الداقۃ
عن عُقْر یعنے پس از نازا
یندگی آبستن شد

(عَقَر) گلتف مرغ که پرش از
آفتی که رسیده نروید

(عَقَرَۃ) کفرحۃ شتر ماده ترسان
وناقه که از عقر آب خورد

(سَرْجٌ عُقَرٌ) کصرد زین پشت
ریش کن ستور ورجل عُقَرٌ
مرد خسته کن شتران بمانده کردن

(عُقَرَۃ) کہمزة شہ که زنان باخود
دارند تا آبستن نشوند ومنه قولہم
عُقَرَۃُ العِلْمِ النسیان وسرج
(عُقَرَۃٌ) زین که پشت ریش گرداند
شتر را ورجل عُقَرَۃٌ مرد که خسته
وماندہ کند شتران را ونیز
(عُقَرَۃ) گزنده یا کزنده غیر ذی
روح وامراۃ عُقَرَۃٌ زن که دس
رحمش بیمارے باشد

(عَقِیر) کامیر مرد که اور افرزند
نشود وخسته ومجروح دستو پے
زده عَقْرَی جمع ونیز عَقِیر
آنکه از ترس ناگہانی طاقت
جنبش نباشد او را سرگشته و
متحیر

(عَقِیرَۃ) کسفینۃ پے زده از
ساق وشکار وجز آن وآواز
گریه وآواز بلند یقال رَفَعَ فلانٌ
عَقِیرَتَہٗ ای صَوْتَہٗ کانہ عقر

عقر ۱۸۰

احدے در جلیلہ و آواز سرود گوی
و قاری و یقال ما رایت کالیوم
عقیرة للرجل الشریف یقتل و نیز
(عقیرة) خرما بن سر بریده خشک
(عُقَیر) کزبیر شہریست بہ ہجر
بر کرانہ دریا و خرمابنی است در
یمامہ مر بنی ذہل را و نخل است
در آن مر بنی عامر را
(عَقَار) کسحاب زمین و آب
و مانند آن و منه ماله دار و لا عقار
ای شے و گیاہ کہ مواشی رخستہ
گرداند و بہترین گیاہ و منزل و
درخت خرما و رنگ سرخ و رخت و
اسباب خانہ یقال بیت کثیر
العقار ای کثیر المتاع و برگزیدہ رخت
و اسباب کہ جز در عید و نحو آن
استعمال نکنندہ و قد تضم و ہر چیز
خشک و ریگستانی است
قریب حضناء و زمینی مر بنی ضبہ
و او زمینی مر باہلہ را و قلعہ است
بیمن و موضعی بدیار بنی قشیر و
حب العقار جائے است
نزدیک بلاد مہرہ
(عُقَار) بالضم می بدان جہت
کہ پیوستہ در خنور باشد یا بدان
جہت کہ باز دارد نوشندہ را از
رفتار و دوضعی از جامہ رنگین
(سرج عاقور) کثاء من زین
و ریش کن پشت ستور و حمار
عاقور خر گزندہ
(کلب عقور) کصبور سگ گزندہ
عُقُر ککتف جمع یا عقور
گزندہ ذی روح است و بس

(عُقُود) بالضم موضعی است
(عاقر) زن نازانیدہ و ریگ
تودہ بلند عُقُر کسکر جمع و مرد کہ
او را فرزند نشود و ریگ کہ ہیچ
نرویاند و ریگ تودہ است و
زن بے نظیر و بے عدیل
(عُقْرَی) بالضم والقصر زمین
و آب و مانند آن
(جمل اَعْقَر) شتر دندان
ریختہ
(عَقْرَی) کسکری آبے است و
قولهم للمرأة عقری حلقی و
بنونان ای عقرها الله جسدها و اصابها
بوجع فی حلقها او تعقر قومها و
تحلقهم ای تستاصلهم لشومها
او العقری الحائض قال ابو
عبید هما مصدرا عقر و
حلق کالشکوی فالصواب
التنوین وقال الزمخشری هما
صفتان للمرأة المشومة والالف
للتانیث کالسکری
(عَقْرَاء) کصحرا ریگ تودہ است
بلند و شہریست
(اعفر) بالفتح درختی است
عُقْرَان بالضم از اعلام است
(عَقَّار) کتان گیاہ کہ بدان
تداوی نمایند یا اصل دارو ہا و
درخت عِقیر کسکیت مثلہ
عقاقیر جمع و نام مردی از ہمدان
قیل انه عقر فی حرب ثلثین فرسا
و سی است و حدید جید
العقاقیر آہن اصیل و نیکو
(عُقّام) کرمان گیاہے است تر

(کلأ عُقَّاد) گیاہ کہ خستہ گرداند
ستور را
(خیل عَقَادِی) بالفتح اسپان
پے زدہ
(عُقَارَاء) بالضم والمد معرفة
او بالالام موضعی است
(عَوَاقِر) علی الجمع موضعی است
(مَعْقَر) کمکسن رودباریست
بیمن از انست احمد بن محمد بن
جعفر استاد مسلم
(سرج مِعْقَر) کمنبر زین کہ ستور
را پشت ریش کند معقار بالکسر
مثلہ و رجل مِعْقَر مرد کہ خستہ
گرداند شتر را از ماندہ کردن
(مَعْقُور) خستہ و پے زدہ
(ن) عَقَرَہ بالصبیل عَقْرًا در پے
شکار افتاد و عَقَرَ الکلاء
خورد آنرا
(ض) عَقَرَت المرأة عَقْرًا بالفتح
و بالضم و عَقَارًا کسحاب نازانیدہ
شد زن وکذا عُقِرَت المرأة عَقَارَة
بالضم والفتح مجهولا و نیز عَقْر
بالفتح خستہ کردن و منه فی الشتم
جدعًا له و عقرا و پے زدن ستور
و برگو برگشتن شتر را و منه الحدیث
لا عقر فی الاسلام و سر درخت
خرما بریدن و پشت ریش کردن
ستور او بریدن درخت ہر چہ
باشد و باز داشتن از رفتن یقال
عقرت بی ای اطلت حبسی
کانک عقرت بعیری فلا
اقدر علی السیر و عُقْر
بالضم استحان کردن زن زنا بکر

جماع کہ دوشیزہ است یا غیر آن
و بر کندن پوست خرمابن و بر
گرفتن پیہ آنرا
(س) عَقِرَ عَقَرًا ناگہان ترسناک
گشت پس قدرت حرکتش نماند
یا متحیر و سرگشتہ گردید و لرزید یا پیش
و منه قول عمر رضی الله عنه فعقرت
حتی خررت علی الارض
(ک) عَقُرَ کالامر عُقْرًا بالضم
سود مند نشد آخر کار و عقرت
المرأة نازانیدہ شد زن
(مُعَقِّر) کمحسن زین و پالان کہ
پشت ریش کند ستور را و مرد
بسیار آب و زمین و با سامان
(اعقار) بیار رحم گردانیدن
منه اعقر الله رحمها و عقرہ
نورانیدن و با آب و زمین
شدن کسی و ترسانیدن کسے را
(مُعَقِّر البارقی الازدی)
کمحدث شاعریست
(تعقیر) نیک خستہ کردن
(معاقرة) لو کردن و سپے
کردن شتر و ہمدیگر رمیدن و
دوری گزیدن و پیوستہ بودن
شراب در خنور و دشنام دادن
و ہجا کردن یکدیگر را و پیوستہ
ماندن بشراب و در ہر چیزے
دکا سے
(تعاقر) با ہم پے زدن ستور
راجہت آزمایش سبے زنی
و بمبارات کشتن شتر را یقال
تعاقرا ای عقر الابلهما ایهما
ابهما اعقر لها و منه الحدیث

لاتاکلوا من تعاطی الاعراب فانی لا آمن من ان یکون مما اهل به لغیر الله

(استعقر الذئب) بخروش کشیده بلند کرد گرگ آواز را

(اعتقار) پشت ریش شدن ستور و زخم ناکردن پرنده را

(انعقار) پشت ریش گردیدن ستور از پالان و زین

(تعقر) پیوسته باریدن باران و کثیر شدن پیه فربه ماده در همه اندام قدر از گردیدن گیاه

ع ق ر ب

(عقرب) بجعفر کژدم عقارب جمع و یؤنث عقربة مؤنث و هی غیر مصروفة و دوالی است نعل را و دوال که بدان پاردم ستور با زین بندند و برجی است در آسمان و اسپ عتبة بن ربیعه و نیز عقربة کنیزک نیکو خدمت و دانش مند و آهنی است مانند کلاب که در زین آویزند و نیز (عقارب) سخن چینیها و سختیها (عقارب الشتاء) سختی سرما و قولهم انه لتدب عقاربه یعنی آدمی درد ناموس مردم را و سخن چینیها مینماید و اذیتها میکند و یقال آقاربک عقاربک

(عقربان) بالضم و تشدید الباء و تخفیفها کرمکی است که در گوش در آید و کژدم یا کژدم نر

(عقربا) بالفتح والمد مؤنثة عقرب و مدینی است

(عقربا) مصغرا مدینی است در شام بنی حارثه

(ارض معقربة) بکسر الراء کمدحرجة زمین کژدم ناک

(مکان معقرب) مثله

(ارض مَعْقَرة) زمین بسیار کژدم کانه رد العقرب الی ثلثة احرف ثم بنی علیه

(معقرب) مبنیا للمفعول کج و خمیده و منه صدغ معقرب یعنی موی پیچیده و انه لمعقرب الخلق یعنی او درشت و کرد اندام توانا است و مددگار قوی و آنرا ذو عقربانة هم گویند

ع ق ر س

(عقرس) بجعفر وزبرج قبیله است بیمن

ع ق ر ط ل

(عقرطل) کسفرجل و قد تکسر العین والقاف والطاء پیل ماده

ع ق ر م

(عقرمی) کجعفری موضعی است بیمن و فی نسخة عقرمار کجعفرما

ع ق ز

(عقز) بالفتح بهم گرد و یک فنن مورچه و مانند و باهم نزدیک آن در رفتار والفعل من نصر

(عنقز) کجعفر مرزنجوش که نوعی از ریحان است و ابو عنقز نام مردی ردت شهادته عند بعض القضاة بکنیته و عمرو بن ... العنقزی و پسر حسین ... ن و دارة العنقز ... است

بدیار بکر بن وائل

(عنقزة) بالتاء در آیت و بلاد و سختی و دهر

ع ق ش

(عقش) بالفتح و یحرک ترة است و سر شاخهای انگور و بار بیلو (ن) عقش العود عقشا خم داد آنرا و عقش المال فراهم آورد و شتر آنرا

ع ق ص

(عقصة) بالکسر موی بافته و تاب داده عقص کعنب جمع (عقصة القرن) بالضم کره شاخ حیوان

(عقص) محرکة افکندن سیم مفاعلتن بعد ساکن نمودن لام در بحر وافر و بیته لولا ملک رؤف رحیم تداركني برحمته هلکت

(عقص) بدخوی شدن و پیچان گردیدن شاخ گوسپند والفعل من سمع

(عقص) کعنق شکنبه و مرزفت عیقص کحیدر و عقیص کسکیت مثله

(عقص) کتف ریک توده است برهم نشسته سخت که راه ندارد و مرد بخیل و زشت خوی

(عقیصة) کسفینة موی بافته و تابداده عقاص بالکسر و عقائص جمع و یقال هی التی تتخذ المرأة من شعرها مثل الرمانة و کل خصلة منه عقیصة و ذو العقیصتین ضمام

بن ثعلبه صحابی است

(عقاص) کغراب بیماریست گوسپند آنرا

(عقاص) کتاب رشته که بدان گیسو بندند

(اعقص) تکه که شاخ او از پس گرد گوش در آمده و یقال کبش اعقص و قرن اعقص ایضا و آنکه انگشتانش بهم یکدیگر پیچیده و آن هر دو دندان پیشین وی بدهن در آمده باشد عقصاء مونث فی الکل و نیز اعقص لقب مفاعلتن در بحر وافر که بسوی مفعولن رد کرده

عقنصلی بالفتح مقصور لقب ابی سعید تمیمی تابعی

(عقیصاء) بالضم ممدود شکنبه خرد متصل شکنبه کلان

(عقنقصة) کعکنکعة و خنعثنة جانورکی است

(معقص) کمنبر تیر کج یا تیر پیکان شکسته که ونبالش در ان مانده باشد پس آنرا بر آورده درست نموده باز بجای خودش نصب کنند

(معقاص) بالکسر بدترین دختران بدخلق و گوسپند کج شاخ

(ض) عقص شعره عقصا بالفتح بافت موی را و تاب داد و منه الخبر معقوص بنواصی الخیل ای معقود مضفور

(معاقصة) باهم چیزی جستن

ج

ع ق ص ر

(عُقَيصِير مصغر) دابه است صحرائے

ع ق ط

(عَقط) بالفتح سخت بستن وستار را بسخت بستگے آن و الفعل من فتح

ع ق ف

(عَقف) بالفتح روباه

(أعقف) بالفتح فقیر محتاج و تازی درشت وبدخوئی یقال اعرابی اَعقَف ای جاف وکژو منحنے از هر چیزے

(عَقفاء) بالفتح والمد آهن کج خمیده اطراف وگیاہے است کہ برگ آن بسداب ماند گوسپند رامیکشد وبشتر ضرری نرساند و آنرا عُقَیفَاء ہم گویند

(شاة عاقف) گوسپند عقاف زده (عُقَاف) کغراب علتی است در قوایم گوسپندان کہ بدان پا بشکم خمیده گردد

(عَقُوف) کصبور پستان ماده گاو که شیر آن وقت دوشیدن راست نرود

(عُقَافَة) کرمانة چوبے است سرکج کہ بدان چیزے را کشند وچوگان

(عُقفَان) کعثمان قبیلہ است از خزاعه وموضعی است بحجاز وجد مورچہاے سرخ اما جد مورچہاے سیاه فایداست

(عُقَیفَان) بضم عین وفتح قاف مورچہاے درازپاکہ درمقابر وخرابه باشد

(شیخ مَعقُوف) پیر پشت دوتا از پیرے

(شاة معقوفة الرجل) گوسپند خمیده پای بعلت عقاف

(ض) عَقَفَه عَقفًا) خم داد آن را

(تَعقِیف) کژگردانیدن چیزے را

(تَعَقُّف) خمیدن وکج گردیدن

(انعقاف) کج گردید وخم گرفت

ع ق ف ر

(عَنقَفِیر) کزنجبیل بلا وسختی وزن پلید زبان وکژدم ونشتر کلان سال کہ از کلان سالے پشت آن بر ماز و افتاده عقفرته الدواهی وکذا (عقفرت علیه) برخاک افگند او را بلا ووہلاک کرد عقنفرت بتوسط نون مثله

(تعقفر) ہلاک شدن یقال عقفرته الدواهی فتعقفر

ع ق ف س

(ما عَقفَسَه) کدام چیز است که بدکرد خوئی او را پس نیک خوئے

(رجل عَقَنفَس) مرد دشوار خوئے خلق عقنفس ایضا یعنی خوی دشوار

(اعقنفاس) دشوار خوی شدن

ع ق ق

(عَقّ) بالفتح نافرمان پدر ومادر وآزارده آنها وشگاف

(عَقَّة) بالفتح بطنی است از خرین تاسند وبرق دراز در آسمان وگودورنگ در زمین

(ماء عُقّ) بالضم آب تلخ

(عُقَّة) بالضم چیزے است که بدان طفلان بازی کنند

(عِقّ) بالکسر گودورنگ در زمین عِقّة بالهاء مثله

(عُقُق) کعنق ناقه باردار عِقَاق بالکسر جمع

(عَقَق) کصرد برق که میان ابر درخشد وآزارد هنده پدر ومادر را ونافرمان ودروی آن ابا سفیان حین مر یوم احد بحمزة قتیلا رضی الله عنه قال له ذق عُقَق وهو معدول عن عاق ای ذق القتل یا علق قومه بالقتل منهم یوم بدر

(عَقَق) محرکة آزارده پدر ومادر وبار شکم ونافرمان ونیز کفتگی وکفته شدن

(عَقعَق) کجعفر مرغی است ابلق از نوع غراب آواز ش عین وقاف است بفارسی عکه نامندش حرام است ورسیح مانند غراب واگر دماغ آن را بہ پنبه طلا کنند وبر زخم تیر نهند پیکان تیر باسانے بیرون آید

(عاق) ناخوش دارنده وآزار دہنده پدر ومادر ونافرمان عَقَقَة محرکة جمع

(عَقَوَاق النخل) نہالی ریزه خرمابن

(عَقَاق) کقطام نافرمانے و آزار پدر ومادر اسم است

(عُقُوق) راه کسحاب ویکسر بار شکم ناقه

(ماء عُقَاق) کغراب آب تلخ وشور

(عَقُوق) کصبور ماده اسپ ماده ونیز اسپ ماده نابار دار از لغات اضداد است یا باردار بطریق تفاول است عُقُق بضمتین جمع عقاق ککتاب جمع الجمع وفی المثل طلب الابلق العقوق یعنی طلب کرد محال را ومذکور است در ب ل ق

(ونوی العقوق) خسته خرمازم که علف شتران است و فرس عَقُوق) اسپ ماده باردار وهی من اعقت وهذا نادر ولغة ردیة عقق ککتب جمع

(عَقِیق) کامیر مہره است سرخ رنگ که در یمن یافته شود ومنسی است از ان که در سواحل دریاے روم خیزد تیره رنگ مانند آب که از گوشت نمک نعه رود ودر ان خطوط سپید خفی میباشد قال من تختم به سکنت روعة عند الخصام وانقطع عنه الدم من ای موضع کان وعقاقة جمیع اصنافه تذهب حفر الاسنان ومحرقه وبثت متحرکها عقیقها یکے عقائق جمع ونیز عقیق وادی است نزدیک مدینه اعقه

جمع * و ہر چہ سیل بشگافد از
زمین و موضعی است بمدینہ و
بیامہ و بطائف و تہامہ و نجد و
شش موضع دیگر و موی ہم
زاد کودک و پشم شتر بچہ و موی
شکمی ہر چہ از ستور بچگان باشد
عِقَّة بالکسر مثلہ او العِقَّة
فی الحمر والناس خاصة عِقق
کعنب جمع
عَقِیقَة) کسفینہ موی شکمی
بچہ مردم و بہائم و موی بزغالہ
و گوسپند و جز آن کہ در ہفتہ نخست
مولود قربان کنند جہت آن مولود
ومنه الحدیث الغلام مرتهن
بعقیقته ای یحرم ابوہ شفاعته اذا
لم یُعَق عنه وهی سنة وقیل واجبة
وقیل مستحبة یذبح عن الغلام
شاتان وعن الجاریة شاة وقال
مالک شاة شاة عنهما
و برق کہ میان ابر درخشد و
بدان تیغہا را تشبیہ دہند و توشہ
و آن و جوی آب و عصابہ و قنبیکہ
از جامہ بشگافند و جدا کنند و
غلاف سر زہ کودک و تیر کہ
بسوے آسمان پرتاب کنند
والعرب یفعلونه و فی الجاهلیة
فان رجع السهم ملطخا بالدم
لم یرضوا الا بالقود وان رجع نقیا
مسحوا لحاهم وصالحوا علی الدیة و
کان مسح اللحی علامة للصلح قال ابن
الاعرابی لم یرجع ذلک السهم الا نقیا
و نیز عَقِیقَة) خستہ خرما نرم
عِقَّانُ النَّخِیل بالکسر آنچہ از بن

خرما بن برزند و بر آید عِقَّانُ
الکرم کذلک
ان) عَقَّ الثَّوبَ و نحوہ عَقًّا)
شگافت آنرا و عَقَّ عن المَوْلُود)
قربان کرد در ہفتہ نخست مولود *
و عَقَّ بالسهم تیرہ بسوی آسمان
انداخت و عَقَّ والدہ عُقُوقًا و
(مَعَقَّة) بالفتح آزرد پدر را
رض) عَقَّتِ النَّاقَةُ عَقَقًا بالفتح
و عُقُوقًا و عَقَقًا محرکة باردار گردید
شتر مادہ
(اَعَقَّتِ النَّاقَةُ) باردار گردید
و اَعَقَّتِ النَّخِیلُ) عقان برآورد
و اعَقَّ فلانٌ اذا جاء بالعقوق
و نیز اِعْقَاق) تلخ گردانیدن و
باردار شدن اسپ مادہ
اِعْتَقَّ السَّیْفَ) بر کشید شمشیر را
و تَعَقَّقَ السَّحَابُ) شگافتہ شد
ابر و واگردید
اِنْعِقَاق) بالا بر آمد غبار و بستہ و
محکم شدن گرہ و وا شدن و باز
ماندن ابر و گفتگی ہر چہ باشد و
گفتد و شگافتہ شدن

ع ق ل

(عَقْل) بالفتح خرد و دانش و
دریافت یا دریافت صفات
اشیا از حسن و قبح و کمال و نقصان
و خیر و شر یا علم مطلق امور
بسبب قوتی کہ ممیز قبیح از حسن
است یا بسبب معانی علوم
مجتمعہ در ذہن کہ بدان اغراض
و مصالح انجام پذیر است یا
بجہت ہیآت نیکو در حرکات و

و کلام کہ حاصل است انسان را
یا عقل جوہری است لطیف
و نورے روحانی کہ بدان
درک میکند نفس علوم ضروریہ
و نظریہ را و ابتدای وجود
آن نور نزدیک اختتان کودک
است سپس آن پیوستہ ترا ید
مے پذیرد تا آنکہ بکمال مے
رسد وقت بلوغ کودک
عُقُول جمع و نیز عَقْل) دیت
و پناہ و قلعہ و دل و نام کوہی
است و جائے پناہ و جامہ سرخ
کہ بر ہودج اندازند یا نوعے
از نگار جامہ قیل ہو ما کان
نقشہ طولا
(عُقْلَة) بالضم شکلے است از
اشکال رمل صورتہ ⸪ و بندی
است از بندہای کشتی یقال
لفلان عُقْلَة تعتقل بها
النَّاسَ اذا صارع وبه عُقْلَة
من الشجر
(عَقَل) محرکہ بر تافتگی پای شتر
و بر ہمدیگر خوردن زانوی آن
والفعل من سمع
(عَاقِل) دانا و خردمند عُقَلاء
و عُقَّال) کرمان جمع و آہو و
عصبہ مرد کہ وارث او شوند
کالاب والجد وان علا و ابن
الابن وان سفل و نیز عاقل
کوہی است و ہفت موضع است
و نام پسر بکر بن عبد یالیل کہ
تغیر داد آنرا النبی صلی اللہ علیہ
و سلم

(عَاقِلَة) زن مشاطہ و عَاقِلَةُ
الرَّجُلِ) خویشان و نزدیکان
مرد کشندہ کہ دیت بر ایشان
قسمت کنند و فی حدیث الشعبی
لا تَعْقِل العَاقِلَة عَمْدًا ولا عبدًا
ولا صلحا ولا اعترافا ای کل جنایة
عمد فانها فی مال الجانی ولا
تلزم العاقلة وکذا ما اصطلحوا
علیه من الجنایات وکذا اذا
اعترف الجانی بالجنایة من غیر
بینة تقوم علیه تکون فی ماله
واما العبد فقیل معناه ان
یجنی العبد علی حر فلیس علی
عاقلة مولاہ شیٔ من جنایته
بل جنایة فی رقبته وهذا ما
ذَهَبَ الیه ابو حنیفة و قال
ابن ابی لیلی معناه ان یجنی الحر
علی عبد فلیس علی عاقلة
الجانی شیٔ بل فی ماله خاصة
وهذا موافق للغة اذ علی الاول
حق الکلام لا تعقل العاقلة
عن عبد قال الاصمعی کلمت
فی ذلک ابا یوسف القاضی بحضرة الرشید
فلم یفرق بین عَقَلْتُهُ و عَقَلْتُ
عَنْهُ حتی فهمته
(رِبعیٌ) عَقَل) شتر پای بر تافتہ
(نَاقَةٌ عَقْلَاء) شتر مادہ بر تافتہ پاے
(عِقَال) کتاب زکوة سال از
شتران و گوسپندان یقال علی بنی
فلان عِقَالان ای صدقة سنتین
ومنه قول ابی بکر رضی اللہ عنه
لو منعونی عِقَالًا و نام مردی
و شتر مادہ نوجوان و رسن

ج ۳

که بدان ساق و وظیف شتر
راهم بندند عُقُل ککتب جمع
وعقال المِئِین) مرد شریف که
هرگاه اسیر و بندی شود فدیهٔ
او چند شتر باشد
(عَقُوْل) کصبور خردمند وفهم
کنند چیزی را و داروی قابض
(عَقِیْل بن ابی طالب) برادر
علی ابن ابیطالب کرم الله وجهه
است قریش و اعلم آنها با یا
عرب وعَقِیل بن مقرّن
صحابیان اند
(عَقِیْلَة) کسفینة زن کریمه
مخدره گرامی قبیله وبهتر قوم و
شتر گرامی دگرامی از هر چیزی
ویقال للدّرة عَقِیلَة البحر
(عُقَیل) کزبیر موضعی است
بحوران ونام مردی وپدر قبیله
است از هوازن وعَقِیل بن
خالد ویحیی بن عقیل محدثان اند
(عَنْقَل) کجعفر روده سوسمار
دؤالة بن عوْقَلة) کجوہرة صحابی
است
(عُقَیْلی) کسمیهی غوره خرما
(عاقُول) کطاوس معظم دریا یا
موج آن وهر و بارکز وجوی کنه
وریگ توده وکار پوشیده ووهم
عواقِیل) جمع وزمین بی علم و
نشان وگیاهی است ودیرُ
عاقُول) شهری است نهروان
انبان شهر است عبد الکریم بن
بیشم وشهری است بمغرب بدان
شهر است ابو الحسن علی بن ابراهیم

وجهی است بموصل
(عَاقُوْلیٰ) بالقصر نام کوفه
در توریت
(اَبُوْشَبَطْم عَقَّال بن شَبَّة)
کشداد محدث است
(عُقّال) کرمان نام اسپ حوط
بن ابی جابر یا آن ذوعُقّال
است وعلتی است در پای
ستور هرگاه برفتار آید ساعتی
لنگ کند بعد از ان کشاده گردد
یا خاص است باسپ
وقد تخفف
(عَقَنْقَل) کسفرجل رود بار
بزرگ فراخ وریگ توده برهم
نشسته وروده سوسمار وکاسه
بزرگ وشمشیر
عقاقِل جمع (مَعْقِل) کمنزل پناه
جائی ومَعْقِل بن سنان ومَعْقِل
بن یسار ومَعْقِل بن مقرّن
ومَعْقِل بن سنان ومعقل بن
ابی الهیثم هو بن ام مَعْقِل یقال مَعْقِل
بن ابی مَعْقِل صحابیان اند
مَعْقُلَة) بضم القاف دیت یقال
لنا عند فلان ضمدٌ مَعْقُلَةٌ ای
بقیة من دیة کانت علیه وتاوان
یقال منه مَعْقُلَة علی قومه ای غرم
ومنه هم علی مَعَاقِلِهِم الاولی ای
الدیات التی کانت فی الجاهلیة او
علی مراتب آبائهم وحالاتهم
وزمینی است نشیب سدناک
در دهنا یا موضعی است
(مَعْقُوْل) فهمیده ولقب کنی
از ارکان شعر که خامس متحرک

آن افتاده باشد
(ض) عَقَلَ الدّواءُ بطنه
عَقْلاً) بند کرد شکم او را
(ض) عَقَلَ عَقْلاً بالفتح و
مَعْقُوْلاً ایضاً خلافاً لسیبویه
دریافت ودانست
نقیض جهل وعَقَلَ الشیءَ
وعنه) فهمید آن را وعَقَلَ
البعیر) بست وظیف وساق
شتر را بهم وعَقَلَ القتیل) دیت
داد کشته را وعَقَلَ عنه) دیت و
تاوان پذیرفت برخیانت اوپس
ادا کرد وعَقَلَ لَهُ دمَ فلانٍ مانند
وترک داد قصاص را جهت دیت
وعَقَلَ الظبیُ عَقْلاً وعُقُوْلاً)
برکوه برآمد آهو وپناه جست آن
وعَقَلَ الظلُّ) قایم شد سایه وقت
نصف نهار وعَقَلَ اِلَیْهِ عَقْلاً
وعُقُوْلاً پناه جست بوی وعَقَلَ
البعیرُ) خورد گیاه عاقول را
وعَقَلَ فلاناً) بند شعریه بر زمین
افکند او را در کشتی وعَقَلَتِ المرأة
شعرها) شانه کرد موی را او
نیز عَقْل) نوعی از تصرفات شعر و
آن افکندن یای مفاعیلن است
ودبت را بر هم دیگر قسمت نمودن
(اَعْقَلَه) خردمند یافت او را
واَعْقَل) واجب شد بروی
عقال ونولهم ما اَعْقَلَه عنک شیئاً
یعنی بگذار ودفع کن از خود شترا
هذا علی سبیل التحکم والصواب
ما اغفله بالغین المعجمة والفاء ونیز
اِعْتِقَال) بسایه شدن مردم

در نیم روز
(مُعَقِّل) کمحدث لقب ابن
ربیعه بن کعب
وعَقَّلَ البعیرَ تعقیلاً) بست
وظیف وساق شتر را بهم شدد
للکثرة
وعَقَّلَه) عاقل گردانید او را
ومنسوب کرد آن را بسوی عقل
وعَقَّلَ الکَرْم) برآورد غوره را
(مُعَاقَلَة) بخرد نبرد کردن یقال
عاقَلَه فعَقَلَه ای کان اَعقل
منه ومساوات کردن ومنه الحدیث
المرأةُ تُعَاقِلُ الرجلَ الی ثلث
دیتها) ای تساوی یعنی زخم
موضحه مرد وموضحه زن در حکم
از ثلث برابر است پس هرگاه
دیت جنایت زن ثلث رسید یا
زاید شود دیت آن نصف دیت
مرد گردد وهذا هو الاکثر وعنه
البعض دیة المرأة وجراحتها
علی النصف من دیة الرجل و
جراحته کانهم لم یعرفوا هذا
الحدیث وروی ان رجلاً سأل
سعید بن المسیب عن ثلث
اصابع تقطعت للمرأة فقال
فیها ثلثون من الابل فقال
ارأیت ان قطع لها خمس قال
فیها خمس وعشرون فقال
الرجل ما بالها لما عظمت
مصیبتها واشتد لها نقص
ارشها فقال سعید انت احمق
هکذ السنة
(تَعَاقُل) خردمندی نمودن بی

خرد و دیت را میان بهمدیگر قسمت
نمودن
(تعفقل بکفیه تعقلاً) در یکدیگر
آوردن انگشتان هر دو دست را
تا بر شتر ایستاده سوار شود + ونیز
(تعقل) پای را دو تا کرده برین
ران یا پیش مقدم زین نهادن
و بوش بخود آوردن
(اعتقل رمحه) نیزه را میان
رکاب پای نهاد و (اعتقل الشاة)
پای گوسپند را میان هر دو ساق
و ران خود گرفت وقت دوشیدن
(اعتقل الرجل) پا را دو تا کرده
بر بن ران نهاد یا دو تا کرده پیش
مقدم زین گذاشت در وقت سواری
(واعتقله) به بند عقله بر زمین
افگند او را و بند کرد و بازداشت
از ایقال (اعتقل الرجل مجهولا)
ای حبس و کذا (اعتقل لسانه)
بسته شد سخن بر وی و قادر نشد
بر آن ونیز (اعتقال) بستن وظیف
و ساق شتر را بهم و دیت گرفتن

ع ق م

(عقم) بالفتح گلیم سرخ یا هر جامه
سرخ و نوعی از رنگ و نگار و بکسر
فیهما عقمة بالتاء و بکسر مثله
فیهما + ونیز (عقم) حاجز
میان دو چیز
(عقم) بالضم نازائیدگی شکستگی
است در زهدان که بسبب آن
آبستن نشود و بفتح
(معقمی) بالضم منسوب بمرد بزرگ
قدر بطرف آبائی و جهان مردیست

پوشیده و غریب مشتبه و مثلث
(عقمة) بالکسر رنگ و نگار و بفتح
(عقمة) محرکة معرفة رود رباری
است و (عقمة القمر) باز آمدن ماه
(عقیم) کامیر مرد که فرزند نشود
او را (عقماء) کامراء و (عقام)
بالکسر و (عقمی) بالفتح
مقصورا جمع و زن نازاینده
(عقائم) و (عقم) بالضم و بضمتین
جمع یقال رجل عقیم و امرأة
عقیم و رحم عقیم زهدان
که قبول آبستن نکند و رحم عقیمة
بالتاء مثله و یقال الملک عقیم
ای لا ینفع فیه نسب لانه یقتل
فی طلبه الاب والاخ والعم والولد
و ریح (عقیم) باد که نه ابر آرد
و نه بارور کند درخت را و حرب
(عقیم) جنگ سخت و عقل
(عقیم) خرد که صاحب خود را
نفع نبخشد + ونیز (عقیم) روز
قیامت بدان جهت که بعد آن
روزی نیست و این جهان
که صاحب خود را نیکی نرساند
(عقیم) بن زیاد کزبیر
تابعی است
(عقام) کسحاب مرد که فرزند
نشود او را و زن نازاینده
(عقماء) کامراء جمع و حرب (عقام)
جنگ سخت و رجل (عقام) مرد
زشت خو و داء (عقام) والضم
فیه قیاسا لکن لم یسمع بیماری دشوار
که به نشود و ناقة (عقام) ناقه
دندان پیش بر آورده استوار

اندام ونیز (عقام) ماری است
و ماری که در بحر میباشد یاتی الاسود
من البر فیصفر علی الشط فیخرج
الیه العقام فیلتویان ثم یفترقان
فیذهب کل الی منزله
(عقامة) کسحابة نام مردی و
عبدالله بن محمد بن علی بن ابی
(عقامة) فقیه شافعی است
(حرب عقام) کغراب جنگ
شدید و یوم (عقام) روز سخت
و رجل (عقام) مرد بدخوی
(معاقم) مهرهای پشت
از بند کردن تا بن دنب و
پیوندها
(معقم) کمجلس یکی + ونیز (معقم)
گره گاه
(رحم معقومة) رحم بسته که
قبول آبستن نکند
(ن) (عقمت مفاصله مجهولا)
خشک گردید پیوند هایش ومنه
الحدیث تعقم اصلاب المشرکین
(س) (عقم عقما) خاموش
گردید
(س ض ن ک) (عقمت المرأة
عقما) بالفتح و بالتحریک و بالضم
نازائیده شد زن و قبول نکرد
رحمش آب مرد را و کذا (عقمت)
مجهولا
(اعقام) نازائیده کردن یقال
(اعقم الله رحمها فعقمت)
(تعقیم) نازائیده گردانیدن
یقال (عقمها الله) و خاموش کردن
(معاقمة) پیکار کردن و خصومت

نمودن و دشنام دادن کانه سد
الرعایة بینهما
(تعاقم) پیروی نمودن
(تعقم) آه وبند کردن یقال
مکان فقر تعقم فی جوانبه السباع
(اعتقام) چاه کندن و چون
نزدیک آب رسد کوی کنند تا مزه
آب معلوم نمایند پس اگر شیرین
بر آید چاه را اتمام سازند والا
ترک دهند

ع ق ن

(عقنة) بالفتح قلعه است باران
(عقیون) کیرزدن دریائی است
از با و زیر عرش فیه ملائکة من
ریح معهم رماح من ریح
ناظرین الی العرش تسبیحهم
سبحانه ربنا الاعلی
(عقیان) بالکسر زر خالص و
مذکور است در ع ق ی

ع ق و

(عقوة) بالفتح پیرامون و گرداگرد
سرای یقال اذهب فلا
ادرینک بعقوتی و ما یطور بعقوته
احد و منزل و فرود آمدنگاه
عقاة بالفتح مثله فیهما و درختی
است عقاء بالکسر والمد جمع
(ن) (عقا عقوا) بالفتح کند چاه
را پس از جانبش بآب رسید یا
از چپ و راست کند چاه را
بجهت آب و (عقا العلم) بلند شد
درفش و (عقا الامر) ناپسند کرد
و مکروه داشت نیز عقو باز داشتن
ومنه یقال عقاه قلب عاقه

۳ج

(مُعَقِّی) کمحدث مرغان بلند و دور در ہوا کرو چیزے گردنده مانند عقاب
(اِعْتِقَاء) از جانب چاہ بآب رسیدن چاه کن و از چپ و راست کندن چاه را برای آب و باز ایستادن و درین معنی مقلوب اعتیاق است و پیش و پس فراز کردن سخن

ع ق ی

(عِقْی) بالکسر آنچه نخستین از کودک نو زاده بر آید از کمیز و پلیدی اَعْقَاء جمع و فی المثل هو احرص من کلب علی عقی صبی و هو الرجز فی السخلة و المُسهر
(عِقْیَان) بالکسر زر خالص که از زمین پیدا گردد و اطبی سب نزدیک مدینه مرتبیٰ بیاضیه را
(ض) عَقَی الاَمْسَ ناپسند داشت و عَقَی عَقْیًا بالفتح خور نیدن بچه را چیزے که عقی بر آرد از ان و یقال من این عُقِیتَ مجهولا یعنی از کجا آمدے و نیز عقی حدث کردن کودک
(اِعْقَاء) سخت تلخ گردیدن چیزے و انداختن از دہن چیز بسبب تلخی آن یقال اَعْقَیتُ الشیٔ اذا ازلته من فیک کما تقول نکیت اذا ازلته شکایته و فی المثل لا تکن حلوا فتسترط و لا مرا فتعقی
(تَعْقِیَة) خورانیدن بچه را چیزی که بول و غایط آرد او را و انداختن تیر در ہوا و یعدی

بالبالغة فی عقه و ذکر و بلند پریدن مرغ
(اِعْتِقَاء) آمدن یقال من این اُعْتُقِیتَ مجهولا ای اتیب

باب العین فصل الکاف

ع ک ب

(عَکْب) بالفتح گرد و چست و سبک روح شادمان و نیز عکب سخت رفتن و الفعل من نصر
(عَکَب) محرکة سطبرے لب و زنخ و سطبرے دندان و یکدیگر نزدیک و چسپیده بودن انگشتان پائی و بسیار شدن و .. و الفعل من سمع
(عَکُوب) بالفتح غبار و گرد عَاکُوب مثله
(عُکُوب) فراهم آمدن شتران بر حوض یا تمام است و ایستادن و بانگ و فریاد کردن و جوشیدن دیگ و الفعل من نصر
(عُکَاب) کغراب دود و گرد و غبار
(عُکَابه بن صعب) کمُجابنه پدر قبیله است از بکر
(عَاکِب) جمع انبوه عکوب بالضم جمع
(اَعْکَب) مرد سطبر لب و دندان
(عَکْبَاء) زن استوار اندام درشت خلقت و سطبر لب و سطبر دندان
(عَکِبّ) کهجف کوتاه بالا سطبر دلیر و سرکش از مردم و جن و آنکه مادرش شوی کرده باشد و نام زندان بان نعمان بن منذر

(عَکُّوب) بالفتح و تشدید الکلب کرده انبوه
(اِعْکَاب) بسیار دود و شیدن آتش
(تَعْکِیب) دود بر آوردن آتش
(تَعَکُّب) پیش آمدن اندوه بر کسے
(اِعْتِکَاب) بر انگیختن گرد و برخاستن آن لازم متعد

ع ک ب ر

عَبْدُ اللّٰه بن عَکْبَر - کجعفر محدث است
(عِکْبِر) کزبرج چیزے است که زنبور عسل بران و بازوی خود آورده آنرا در شهد بجای انگبین اندازد
(عِکْبِرَة) کقنفذت زن درشت اندام
(عَکَابِر) بالفتح کلاکوشهای نر
(عُکَابِرَاء) بالضم و فتح البار و یقصر و هی است و نسبت بدان عُکْبَرَاوِیّ و عُکْبَرِیّ آید

ع ک ب ز

(عُکْبُز) کقنفذ مهر نره تا جای ختنه

ع ک ب س

(عُکَبِس) کعلبط شتر بسیار یا شتران که نزدیک هزار رسیده باشد عُکَابِس کعلابط مثله
(تَعَکْبَسَ الشیٔ) برهم نشست

ع ک ب ش

(عَکْبَشَة) بندش استوار و محکم
(عِکْبَاش) کقرطاس آهو که نخستین شاخ بر آورده باشد
تَعَکْبَشَ فِیهِ الغُصْنُ در آویخت شاخ بانغار درخت

ع ک ث

(عَکْث) بالفتح گرد آمدن و موافق شدن دو چیز مطلش گاهی نیاید
(عَکِیث) کامیر کسینه پیل
(عَنْکَث) کجعفر گیاہے است و نام مردی و پشم انبوه برهم نشسته
تَعَنْکَثَ الشیٔ) فراهم آمد

ع ک د

(عُکْدَةُ الشیٔ) بالضم میانه چیزی
عُکْدَة) بالضم استخوان و مغزه و توانائی و سوراخ سوسمار
(عَکَدَة) محرکة بن زبان و بن قلب و چربی است که بدان نان را داغ داغ سازند
(عَکِد) ککتف شتر و سوسمار فربه عَکِدَة بالتاء مثله و درخت خشک برهم نهاده
(عُکَاد) کسحاب کوہی است قریب زبید زبان باشنده آن بر لغت فصیح باقی است
(مَعْکِد) کمجلس پناه جائے
(نَاقَةٌ مِعْکَاد) بالکسر ناقه درشت استوار خلقت
(مَعْکُود) مقیم لازم گیرنده جائے و دست دهنده و مرد بزندان کرده و طعام پیوسته داماده
(ض) عَکَدَ فِی الاَمْرِ تا در گروانید مرا و عَکَدَ اِلَیهِ پناه

گرفت بوی

(س، عَکِدَ الضَّبُّ) فربه گردید (وعَلِدَ البَعِیرُ) کذلک (وعَکِدَ بِهِ) چسپید بآن (اِعتِکَاد) پناه گرفتن بکسی (اِسْتِعْکَاد) فربه گردیدن سوسمار و شتر و بچیزی در آمدن و چسپیدن (عَکَار) بوت صیاد (اِعتِکَاد) لازم گرفتن چیزی را

ع ک ر

(عَکَرَة) بالفتح حمله (عِکْر) بالکسر فرو هر چیزی یقال رجع فلانٌ الی عِکْرِهِ ای اصله و باع عِکْرَهُ ای اصل ارضه و منه الحدیث لما نزل قوله تعالی اقترب للناس حسابهم تناهی اهل الضلالة قلیلاً ثم عادوا الی عکرهم ای الی اصل مذهبهم الردی (عَکَر) محرکة گله شتر زاید از پانصد یا گله فصت شتر از پنجاه تا صد و نیکن و نام مردی و دنگ شهری و نیز عَکَر دردی هر چیز و درد روی زیت و غراب و تیرگی آب که در تک حوض ماند (عَکَرَة) بالتاء پاره از گله شتران یا شتر گلیِ از پنجاه تا صد و قال الاصمعی الخمسون الی الستین والسبعین و من زیاد عکر مجود فیه تا جمع (عَکِر) گشتن آب تیره و دردی ناک از شراب و روغن و جز آن (عُکَیر) کزبیر نام مردی (عَاکِر) انا علام است

(عَکَّار) کشداد مرد بسیار حمله و بسیار باز گردنده باز گردنده در حرب و حمله کننده و منه الحدیث قلنا یا رسول الله نحن الفرارون فقال علیه السلام انتم العکارون و انا فئة المسلمین و پدر قبیله است (عُکْبَر) کعُکْبَر شهری و فرزک (تَعکَر) کتمهر قلعه است بیمن و کوهی ازکوه های عدن (مِعْکَر) کمنبر نام مردی (ض، عَکَرَ عَلَی الشَّیْءِ عَکْرًا و عُکُورًا) حمله کرد و باز گشت بر آن و نیز عکس میل نمودن بجای و باز گشتن بحرب و باز گردانیدن خر خداوند ابسوی اهل و وطن خود (س، عَکِرَ الْمَاءُ) دردی ناک گردید آب عکر النبیذ والزیت کذلک سخت سیاه شدن شب (اِعکار) سخت سیاه شدن شب و بهم نشستن سیاهیش و تیره کردن آب را و دردی ناک نمودن شراب و دوشاب و روغن و مانند آن را و پیه ناک شدن کوهان و خداوند گله شتر گردیدن (تَعکِیر) در آمیختن دردی بشراب و روغن و شیره و مانند آن و تیره گردانیدن آب را (تَعَاکُر) بر یکدیگر نیزه زدن قوم در پیکار و باهم در آمیختن یقال تعاکر القوم اذا اختلطوا

(اِعْتِکَار) باز گردیدن بر چیزی و باهم آمیختن قوم در حرب و بر هم دیگر باز گردیدن لشکریان چند آنکه شمار آن ممکن نباشد و نیک تاریک شدن شب و بر هم نشستن سیاهی آن و آمیختن تاریکی کانه کر بعضه علی بعضه من بطر انجلائه سخت باریدن باران و گرد آوردن باد و پیوسته و دیر بودن جوانی و پاییدن آن و پیه ناک گردیدن کوهان

ع ک ر د

(غُلَامٌ عُکْرُد) بضم کودک فربه تند از یا نزدیک بلوغ رسیده (عُکْرَد) کبرقع و علبط و عُکْرُود کعصفور مثله (عَکْرَدَ فُلَانٌ عَکْرَدَةً) فربه گشت و توانا گردید (عکردت ناقتی) باز گردانید مرا ناقه بسوی مالوف خود یا آنکه پسند نمی داشتم آنرا

ع ک ر ش

(عِکْرِش) کزبرج گیاهی است ترش و هو آفة للنخل ینبت فی اصله فیهلکه یا آن گیل است یا نوعی از گیاه کنگر یا آن عشبه مقاسیه یا ملکی یا گیاهی است گسترده بر زمین که شگوفه باریک و تخم مانند ارزن و طعم مانند تره دارد (عِکْرِشَة) کزبرجة خرگوش ماده پر گوشت درشت و آبی است مربنی عدی را در یمامه و دهی

بجا مزید یه و کنده پیر که از خود پیر نماید و نیز عکرشة دختر عدوان مادر مالک و مخلد که پسران نضر بن کنانه اند ابو الصهباء عَکْرَاش بن دؤیب بن حُرقوص) بالفتح و بکسر صحابی است سر آمد انه تیر اندازان زمانه خود

ع ک ر م

(عِکْرِمُ اللَّیْلِ) کزبرج سیاهی شب (عِکْرِمَة) کزبرجة معرفة و بالالف واللام کبوتر ماده یا قمری ماده و عِکْرِمَة بن خصفة بن قیس عیلان پدر قبیله است و عِکْرِمَة بن ابی جهل صحابی است و عکرمة بن خالد بن العاص و ابو عبد الله عکرمة مولی عبد الله بن عباس تابعیان اند (عُکَارِم) کعلابط قبیله است از بلی

ع ک ز

(عَکْز) بالفتح کوفتگی و گرفتن به پنجه و ترنجیدن والفعل من سمع (عِکْز) بالکسر مرد بدخوی زفت بدفال (عُکَیز) کزبیر نام مردی (عَاکِز) انا علام است (عُکَّازَة) کرمانه عصائی بلستان (عَکَاکِیز) جمع و آهن پاره بن نیزه و مانند آن (عُکَّوز) کجرول چوب دستی

ج ۳

(عَاکِفٌ) گوشه نشین و بازدارنده خود را عُکُوف جمع
وفی الحدیث والناس عکوف ای منتظرون لخروجه صلی الله علیه وسلم
(عَکَّافُ بن وداعة) کشته او صحابی است
(مَعْکُوف) بند کرده و بازداشته
ومنه قوله تعالی الهدی معکوفا وشعرٌ مَعْکُوفٌ موی شانه کرده و بافته
(ض) عَکَفَه عَکْفًا بند نمود آنرا وَعَکَفَ عَلَیْهِ عُکُوفًا پیوسته پیش آمد بروی و روی آورد و مقیم ماند
ومنه قوله تعالی یعکفون علی اصنام لهم ویقال فلان عکف علی فرج حرام وعکف فی المسجد گوشه گرفت در آن و نگاهداشت خود را و اصلاح نمود و بری در زمین
ونیز عکف) گرد چیزی گردیدن و پیرامون گشته پریدن مرغان و در رشته کردیدن مروارید جزآن
و بازداشتن یقال ماعکفك عن هذا ای ما منعك و تعمیعی از نصر نیز آید
(تَعْکِیف) گوهر برشته در کشیدن و موی بالتن لیستعمل مجهولا
(تَعَکُّف) خود را بند کردن و باز داشتن
(مُعْتَکَف) خلوت جای ومنه الحدیث صلی الصبح ثم دخل فی معتکفه ای موضع کان یخلو فیه بنفسه من المسجد مستترا عن اعین الناس
(اِعْتِکَاف) خود را باز داشتن و گوشه نشین شدن وکذا الاعتکاف فی المسجد یعنی باز داشتن خود را در مسجد و نیز انتظار چیزی کردن

ع ك ك

(یومٌ عَكٌّ) بالفتح روز گرم و (رَجُلٌ عَكٌّ) مرد درشت و لقب حارث بن دیث بن عدنان است در قولی و عَكٌّ ذی خیوان صحابی است و عُكٌّ پسر عدثان بن عبد الله ازد
ویقال امتز رفلان ازرة عكّ وكّه اوازرة (عکّی) یعنی فرو هشت هر دو طرف شلوار را و فراهم آورد تمامه آن را
(ارض عَکّة) بالفتح لغتا واضافة زمین گرم ولیلةٌ عَکّةٌ شب سخت گرم که تر باشد و باد نوزد در آن ونیز عکّة نام شهریست
وفی الحدیث طوبی من رای عکة
(عُکَّة) بالضم خنو مسکه و مشک روغن و روغن خر و عُکَك کصرد و عِکاك بالکسر جمع و فسره دسکی تپ و ریگ توده گرم از تاب آفتاب و بفتح فیها در یگی ست که بر ناقه باردار و طاری گردد مانند کلف که بر زنان ظاهر آید
عَکَك) محرکة تیزی و سختی گرمایی باد
عُکَّة مثلثة مثله عِکَاك بالکسر جمع
(عَکِیك) کامیر شدت و تیزی گرمایی وزش باد و عِکَاك بالکسر جمع یومٌ عَکِیكٌ روز گرم
(عِکَاك) کگتابه تیزی و سختی گرمایی وزش باد
(عُکّی) کربی بست معلی
(عَکّا) بالفتح ممدود ا شهری است
(عَکَوّك) کجرور مرد کوتاه بالا گرد اندام استوار خلقت و تند و جای درشت یا نرم و آسان و معرفة نام مردی
(رَجُلٌ مِعَك) بالکسر کمکر مرد سخت خصومت و فرسٌ مِعَكٌّ اسپ تازیانه خواه که گاه رود و گاه ایستد تا تازیانه خورد
(ابلٌ مَعْکُوکَةٌ) شتر بند کرده
(ن) عَکّة بالحجة جیره شد بروی در حجت وعكّ بالامر هر گردانید بروی کار را چند انکه آزرده کرد آنرا وعكّ بالسوط بتازیانه زد وعكّ علیه میل کرد و حمله آورد ونیز عكّ) دو باره گفتن خواستن سخن را و دیر نمودن در ادای حق کسی و بار بار باز گردانیدن بکسی و بند کردن و باز داشتن از حاجت کسی و بیان کردن کلام را و دائم شدن و گرم گردیدن تپ
(ض) عكّ یومنا عکّا گرم شد
(اِعْکَاك) رنگی برنگی بدل گردیدن یقال اعکت الناقة ای تبدل لت لونا بغیر لونها
(مُعَاکَّة) خمایدن و مال گردانیدن

ع ك ل

(عِکْل) بالکسر و الضم کس
اعکال جمع
(عُکْلِیّة) بالضم منسوبا بعکل ست مرنی بکر بن کلاب را
(عُکْل) بالضم شهریست و لقب عوف بن عبد مناة پدر قبیله فیهم قبایل حضنته امة تدعی عکل فلقب به
(عِکَال) ککتاب رسن که بدان دست شتر را با بازو بندند و از اعلام است
(عَاکِل) کوتاه بالا رفت بد فال
(عُکُل) ککتب جمع و نام مردی
(عُکَیْل) کزبیر از اعلام است
(عَکَوَّل) بالفتح و تشدید الواو مرد کوتاه بالا فربه و نام شاعری از کنده
(عَکَال) کشداد نام مردی
(عَوْکَل) کجوهر پشت توده ریگ و ریگ توده بزرگ کم از عقنقل عوکلة مثله یاریگ بهم نشسته نوعی از نان خورش را مرقة عوکلیة ممنسوبست بآن و خرگوش گزنده و مرد کوتاه قامت که شتابای پای نزدیک نهد و پا شنه و در روزن کول و قلاه عوکل رسواییها
(عَوْکَلَان) مثنی دو ستاره است و موضعی و پدر قبیله
(مِعْکَل) کمنبر سو زن و آله دوختن که غباثان با خود دارند باندازه گفت وعكل علیه الامر مشتبه شد و دشوار گردید بر

ببج

(ن ض) عکلہ عکلا

وی کار وعکل برایه و دریافت
و گمان گفت ونیز عکل بالفتح
فراهم آوردن وراندن یا سخت
راندن شتر را وبستن زانوی شتر
و بازو بستن هر دو دستش را
و بازداشتن و بند نمودن و باز
گردانیدن و بر زمین زدن در صرع
بر هم نهادن و مردن و کوشش
کردن در کار
(س) عکلت المسرجة دردی
ناک شد چراغ دان
(اعکال) مشتبه و دشوار گشتن
کار و سخن بر کسے یقال اعکل علی
الخبر ای اشکل وبستن زانوی
شتر
(اعتکل) گوشه گرفت واعتکل
الثوران همدیگر سرزدن دو ثور
ونیز اعتکال آمیخته وملتبس
شدن کار یقال اعتکل علی
الخبر ای اشکل

ع ک ل د

(لبن عکلد) کعلبط شیر و فرک
وخثه عکالد کعلابط مثله
قیل لامه زائدة

ع ک ل ط

(لبن عکلط) کعلبط شیر وفرک
وسطبر

ع ک م

(عکم) بالفتح اندرون پهلو
(عکم) بالکسر بار بند وتنگ بار
(عکمان) دو تنگ بار اعکام جمع
و جامه دادن وپشتوارهٔ جامه
(عکوم) بالضم جمع و چرخ چاه
و کلیمی ست که زنان در ان عطر و چیز
خود بندند
(عکمة البطن) محرکة
کوشهٔ آن
(عکام) ککتاب بار بند عکم
ککتب جمع
(عکوم) کصبور بر گردنده و جاے
باز گشت و زن که پس هر دختر
پسر زاید
(عکیم) کزبیر نام مردے
(معکم) کمنبر اکنده گوشت تنداس
(ض) عکم المتاع عکما بالفتح
بجامه بست رخت را و بار کرد
وعکم عنه مجهولا برگردانیده شد
از زیارت وے وعکم فلانا
انتظار کرد وعکم علیه باز گردید
بروے وعکم الاذن کذا
قصد کرد آنرا وعکم عن
شتمه باز ماند از دشنام آن
وعکمت الابل فربه شد شتر
و بر تو نشست پیه آن ونیز
عکم تنگ بار بر ستور بستن
و برائے کسے تنگ بار بستن
(اعکام) یاری دادن در بار کردن
(تعکیم) فربه شدن شتر چندانکه
تو بر تو شود پیه وے
(اعتکام) برابر نمودن میان
تنگ بار جهت کردن در بهم دیگر
نشستن چیزے

ع ک م ز

(عکمز) کقنفذ زن کرد اندام
پر گوشت نازک و کبیر پر گوشت
(عکمزة) باتاء وعکموز و
(عکموزة) بالضم مثله فیهما

ع ک م س

(ابل عکمس) کعلبط شتران
بسیار یا گله شتران قریب هزار
(عکامس) کعلابط مثله ونیز لیل
عکامس شب تاریک
(عکموس) کعصفور خر
(عکمس اللیل عکمسة) تاریک
شد شب

ع ک م ص

(عکمص) کعلبط بلا و زیرک و
پر خدر و ترسان از هر چیزے
وابو العکمص مردیست
تمیمی

ع ک ن

(عکنة) بالضم نورد شکم از فربهی
(عکن) کصرد و اعکان جمع
(عکان) ککتاب کردن
(عکناء) کصحراء شتر ماده سطبر
پستان وجاریة عکناء دختر
که شکمش نورد و شکن دار باشد
(عکنان) بالفتح و تحرک شتران
بسیار و شتر مرغ کثیر
(جاریة معکنة) کمعظمه بمعنی
جاریة عکناء است
(تعکن) نورد ناک گردیدن شکم
و تو بر تو شدن چیزے

ع ک و

(عکوة) بالفتح شاعریست
تمیمی
(عکوة) بالضم و بالفتح نوبت و میانه
و دو انسته از هر چیزے و بن زبان
و بن دنب ستور و پی است که شکافته
دو تاه باشد مانند فوطه بنفه
درشت و درشت از هر چیزی. و
معظم آن (عکی) بالضم و عکاء
بالکسر و المد جمع
(عکی) کفتی شیر بے آمیغ و شکست
شیر و شیر گوسپند بر یکدیگر دوشیده
و فرنگ شده
(اعکی) کاحمد انکه بن دمش
درشت باشد و درشت وسطبر
هر دو پهلو
(شاة عکواء) بالفتح والمد گوسپند
سپید دنب سیاه جمله اندام خاص
بالانثی
(ابل معکاء) بالکسر شتر فربه یا
شتران بسیار که سر بعض نزدیک
دنب او باشد
(ن) عکی بازاره عکوا بالفتح
بزرگ ساخت نیفه ازار او درشت
نمود وعکا بجزئه بیرون آمد
بعض پلیدی و باقی ماند بعض
آن وعکا علی قومه میل کرد
وعکا فلانا فی الحدید بند کرد
وبست آنرا وعکت المرأة شعرها
فرو نگذاشت موی را ونیز عکو
گره زدن دم ستور و خم دادن و
درشت و فربه گردیدن شتر و بهم
شدن دو دو بار و ار نمودن کشن
داده را
(تعکیة) بر شمشیر و نیزه پی تر
را بستن

ع ک ی

(عاکی) مرده و عکوة فروش
و آرزومند آن

ج ۲

مردے
(تَعَلْثُمْ) مدنگی در سخن

ع ل ج

(عِلْج) بالکسر خر وحشی فربه توانا و نان گروه درشت گران و کبر عجمی که هیچ دین ندارد
عُلُوج بالضم و اعلاج مَعْلُوجَاء بالفتح والمد و مَعْلُوجَى مقصورا و عِلَجَة لعنبه و محرکة جمع و مرد درشت
ویقال هو عِلْج مَال یعنی و قیم شتران و نیکو دارنده آن است
(عَلَج) محرکة خرما نبان ریزه
رَجُلٌ عَلِجٌ) گلنف مرد سخت و درشت و افگنده و نیکو درست کننده کارها و سخت مرد بنده و دران عُلُج کصرد و عُلَّج کسکر مثله فی الکل
(عُلُوج) کصبور پیغام یا پیغامبر یقال هذا علوج صدق و اُلُوک صدق
(بَنُو العُلَيْج) گروه بطنی است
(عَالِج) شتر علجان خوار و جائی است بادیه و دران ریگستانی است و بزرگ ریگ توبرتو عوالج جمع
(بَنُو العِلَاج) گروه بطنی است
(عُلْجَان) بالضم درختان خارادار
(عَلَجَان) بالتحریک پریشانی شتر او د و موضعی است و گیاهی است و درختی که بدان مسواک سازند
(عُلْجَانَة) بالتا رخاک که باد
و دیگر درخت گرد آرد و موضعی است
(ن) عَلْجَنَةٌ) چیزه شدن مردی در نبرد و معالجت
(مُعَالَجَة) مرو سیدن و بیمار و جز آن و مزاولت چیزی نمودن و زدن کسے را بشمشیر و تیر و کردن بعلاج یقال عالجته فعلجته علاج بالکسر مثله فی الکل
و نیز عِلَاج) کار و عمل ومنه و هو من کسبه و علاجه ای عمله
و شدت دیدن از کسے و منه یُعَالِج من التنزیل شدة
(تَعَلُّج) پیغام بردن یقال ما تعلجت بعلوج) فراهم آمدن ریگ
مُسْتَعْلِجُ الخَلْق) مرد درشت پوست
(اِسْتِعْلَاج) درشت گردیدن پوست
(اِعْتَلَجُوا) کشتی گرفتن و کارزار نمودن آغاز کردند و اعتلجت الاَرْضُ) دراز گیاه آن و بالید و اعتلجت الامواج لطمات (؟) زد و بحرکت آمد

ع ل ج م

(عَلْجَم) کجعفر دراز و بالا
(عُلْجُوم) بالضم بیاغ بسیار درخت و غوک نر و آب بسیار و آنکه سیر (؟) وعیب موج دریا و کرہ مار سخت سیاه رنگ و شتر مرغ نر و گاه (؟) سیاه کلان سال و بط نر و نیز (؟) است سپید و شتر سخت و توانا یا
شتران گزیده
(عَلَاجِيم) جمع
(رَمْل مُعْلَنْجِم) ریگ توبرتو و بر هم نشسته

ع ل ج ن

(عَلْجَن) کجعفر ناقه پر گوشت و لا یوصف به البعیر و زن شوخ و بے باک و قیل النون زائدة
نَاقَةٌ عُلْجُون) بالضم شتر ماده سخت و توانا

ع ل د

(عَلَد) بالفتح پے گردن و سخت و شدید از هر چیزے و سختی و صلابت والفعل من سمع
(عَلْدَاة) بالفتح موضعی است
(عِلْوَد) کقرشب دراز و بزرگ مهتر استوار رای با وقار و رَحْلٌ عِلْوَدُ العُنُقِ) مرد دراز گردن
عِلْوَدَّة) بالتا اسپ سرکش که کشیده نشود مگر آنکه از پس رانند آنرا و شتر کهنه سال
(عَلَنْدَى) محرکة مقصورا سطبر از هر چیزی و بضم و دختی است خاردار
عَلَنْدَاة یکی علاندا جمع
(عُلَنْدَى) بالضمتین شتر قوی آگنده گوشت عَلَادِي کفرادی مثله
عَلْوَد) لازم گرفته جای چنانکه جنبش دادن نتوانستند
اِعْلَوَّدَ الرَّجُلُ) درشت و سخت شد و گران ماهیها سنگ گردید
مُعْلَنْدَد) جامعه گه یقال مالی عنه مُعْلَنْدَدٌ ای بُدٌّ
اِعْلَنْدَى الجَمَلُ) سطبر و پر گوشت گردید و سخت و استوار شد

ع ل د س

(عَلَنْدَس) کسمندل سخت شدید عَلَنْدَسَة) مونث و شیر سخت و توانا

ع ل ذ م

عَلْذَمِي بذال معجمه حریص و بنده شکم که هر چه یابد بخورد

ع ل ز

(عَلَز) محرکة سبکی و تنگی و بی آرامی و تروش که بردم مریض و اسیر و حریص محتضر رسد و الفعل من سمع
(عَلِز) گلنف دردناک بی آرام که خواب نکند یقال بات فلانٌ عَلِزًا
(عَالِز) کصاحب موضعی است
(اِلْوَز) کسنور درد شکم و دیوانگی و موت زود و قلق و درشت
(اَعْلَزَهُ اَعْلَازًا) عاجز گردانید او را و یقال اَعْلَزَهُ الوجع فعلز یعنی تعب و بے آرام کرد او را درد پس بے آرام شد

ع ل س

عَلْس بالفتح آشامیدن والفعل من ضرب و خوردن و نوشیدن
(عَلَس) محرکة کنه بزرگ و نوعی از گندم دوگانه و یک غلاف و آن گندم صنعا است گندم مکه نیز و عدس و نوعی از مورچه و سبب بن
عَلَس) شاعری است
عَلَسِيّ بیای نسبت و اسوار خلقت و سخت از مردم و شتر و گیاه

است که علوده آن بسوس ماند
(عَلَّاس) کشداب طعام یقال ما
اکلت عَلَّاسًا
(عَلُوس) کصبور چیزی از طعام
یقال ما عَلَسْنَا عَلُوسًا ای
ماذقنا شیئا
(عِلِّیس) کامیر بریانی یا پوست پخته
(عُلَیس) کزبیر نام مردے
(عَلُوس) کتنور قلعه است
مر اکراد را
(مُعَلَّس) مجرب است و ز نا و معنی
(ناقة مُعَلَّسة) کمعظمة شتر ماده
مانان به شتر نر
(تَعَلِّیس) خورانیدن یقال
ما عَلَّسَهُ ای ما اطعمه و سخت
شدن بیماری و خروش و بانگ
کردن مرد

ع ل س ط

(کلام مُعَلْسَط) سخن بی نظام

ع ل ش

(عَلُّوش) کسنور شغال و گرگ و
جانوری است کوچک نوعی از ددان
و مرد سبک حریص و از منه مشتق
است از علش نیست در کلام عرب
شین بعد لام غیر علش و لش و
شلشلة و لشلاش قال الخلیل
هذه الکلمات الثلاثة لکلام العرب
لانه لیس فی کلامهم الشین بعد
اللام وقال غیر الخلیل العین منه

ع ل ش ط

(عَلَشط) کعلس معنوی مصحف
این کلمه کلام است

ع ل ص

(عِلَوْص) کسنور ناگوار و درد
شکم
(عُلَیص) کقبیط گیاهی است که
نان خورش کنند و از ان شوربا
سازند و (عُلَیص) بن ضمضم
ابو حارثه و جهل است
عَلَّصَتِ التخمة تعلیصًا
درد شکم آورد تخمه
(عِلَّاص) بالکسر مال بخشیدن
بمشارکت رنج
(اِعْتِلَاص) عُلْصه گرفتن یعنی
چیز ماثل — لت یقال اِعْتَلَس
منه شیئا ای اخذه عُلْصَةً
بالضم و هی الی القلة و ما هی

ع ل ض

(عِلَّوض) کجلوز شغال بلغت
حمیر
(ض) عَلَضَهُ عَلْضًا جنبانید
آن را تا بر کند

ع ل ط

(عَلَط) بالفتح سیاهی است که
بدان زنان بر رخساره خط کنند
برائے زیب
(بعیر عُلُط) کصرد شتر بی مهار
(عُلْطة) بالضم کردن بند حمیل
و سیاهی است که زنان بر روی
از آن خطوط کشند جهت زینت
(ناقة عُلُط) بضمتین ناقه بے
نشان یا بے مهار بے گردن بند
(اَعْلَاط) و شتر ماده گان دراز
قامت و عران کوتاه بالا و نیز
اعلاط الکواکب ستاره هائے
روشن که نام ندارند

(عِلَاط) ککتاب صنو کردن
و هما عِلَاطان و طوق سیاه
بر دو صفور کردن کبوتر و خطوط
شعاع آفتاب و عِلَاط الابرة
رشته سوزن و نیز عِلَاط رسن
کردن شتر و نشانے است به
پهنای گردن شتر اَعْلِطة بالفتح
و (عُلُط) ککتب جمع و نیز خصومت
و بدی
(عَالِط) شاعر بدان جهت که
سخنان را آراسته گرداند
(وا اعْلُطَهُ) چیز زشت است آن
(عِلَبْط) الخدیم و زشتی است و
نام مردے
(اِعْلِیط) کازمیل شاخ برگ ریخته
و غلاف بار مرخ که پوست باقلی
ماند یا برگ آن و نشان پهنائی
گردن شتر
(مَعْلَط) کمقعد جائے داغ
بر گردن شتر
(مَعْلُوط) لقب شاعری سعدی
است
(ض، ن) عَلَطَ الناقةَ عَلْطًا
داغ کردن بر گردن شتر و عَلَط
فلانًا ببدی یاد کرد او را و عَلَطَهُ
بسهم به تیر زد آن را
(تَعْلِیط) کشادن علاط گردن
شتر و بسیار داغ کردن پهنائی
گردن شتر و ببدے یاد کردن
کسے را
(اِعْتِلَاطُهُ) ویرا بیکار شد یا او
مشتا گرفت
(مُعْلَوِّط) بفتح اللام و الواو

المشدة داغ کردنگاه بر گردن
شتر
(اِعْلَوَّاط) از گردن شتر نشستن
بر پشت وی یا بے مهار یا پشت
بر بند سوار شدن شتر را یقال
اِعْلَوَّط البعیر ای تعلق بعنقه
و علاه و بر چیزی دن بجستی و بند
کردن و گرفتن و لازم گرفتن
کسے را و بگان خودکاری کردن
و بے اندیشه و تامل در آمدن
در امری و بر جستن کشن بر ناقه
جهت گشتی
(تَعَلُّوطه) آنیه ختم و بجو دجهانیک
او را

ع ل ط ب س

(عَلْطَبِیس) کزنجبیل روشن و
نغزان

ع ل ط س

(عَلْطَسه) دویدکی در بے راهی
(عِلَّطُوس) کفردوس شتر ماده
بر گزیده هوشیار و مرد بلند بالا

ع ل ط م س

(عَلْطَمِیس) کزنجبیل ناقه
و درشت اندام بلند قامت و سر
سطبر بے موی و دختر پر گوشت
نازک اندام نیکو قامت و مرد
بسیار خوار سخت اعانت

ع ل ع

(عَلْع) بالفتح بلا تنوین کلمه است
که بهان گوسپند شتر را بر کنند
عَلْعَل بزیادة اللام مثله

ع ل ف

(عَلَف) بالضم بسیار خوشیدن

ج ۳

وعَلِقَ الْقِرْبَةَ کنایہ است از
سختی وخجالت وکوشش لغتی ست
درعرق القربة یقال جَشِمْتُ
اِلَیْكَ عَلَقَ الْقِرْبَةِ ای عرقَ
الْقِرْبَةِ واَصَابَ فِی ثوبه عَلَقٌ
ای خرق من شیءٍ عَلِقَهُ فجذبَهُ
وذُوعَلَقَ کوہیست مرنبی اسد ا
ومرایشا نراهدآن روزی است
عظیم بر ربیعه بن مالک
(عَلَقَه) محرکة آویزش وعَلَقَهُ
بن عَیْقَرِ بن اَنْمار) ازقبیلۂ بجیله
است وهمدان منسوب است
جندب بن عبد الله علقی صحابی و
عَلْقَمَة بن عبید ازقبیله از و
وعَلْقَمَة بن قیس پدر ربطی
عَلَقَات) گروه زید بن صمت
است ازهوازن ویقال استاصل
عَلَقَاتهم ای عرقاتهم
(عُلَق) کصرو ممنوعاً بلا وسختی
یقال جاء بِعُلَقَ فُلَقَ ای بالدّا
هیة وگروه بزرگ ومرگیا وکارها
(عَلِیق) کامیر علف ستور وجو
وسیست
(عَلِیقَة) کسفینه شتر که همراه قوم
فرستی تا خاربرآورند بدان جهت
تو یقال علّقت مع فلانٍ عَلِیقَةً
ای ارسلتُ معه عَلِیقَةً و
کابین زن علائق جمع
حسّان بن عُلَیْق کزهیر طائی
است
(عَلاَق) کسحاب آنچه بدان بگذرانند
از علف وقوت ومنه قولهم
مالنا من عَلاَق ای شیءٍ من

مرتع ودراه وچوب که انان چرخ
چاه آویزند وچرخ چاه ورسن
دلوو دلو بزرگ ونیز چرخ دلو
یارسن آویخته در بکره وخواست
ودوستی وگوشت پاره ونیز
عَلاَق کقطام امراست از تعلق
یعنی درآویزو چنگ درزدن
عَلاَقَة) بالتاء علف وخورش
روزگزار ودراه و آنچه بدان
چرخ چاه آویزند وچرخ چاه
ورسن ودلو ودلو بزرگ ونیز چرخ
دلو یارسن آویخته وبکره وخواست
وبهترین وقیمتی مال وشتر که جهت
خار بار همراه قوم فرستند وخصومت
ودوستی ودوستی لازم قلبی ازلغات
اضداد است وبکسرا و بالفتح
فی المحبة ونحوها وبالکسر فی
السوط ونحوه وآنچه لازم گیرد
وآنرا مردانه پیشه وجزآن وآنچه
جهت زندگانی کافی وبسند باشد
ومهر وکابین که بر ذمه ناکح لازم نمایند
عَلاَئِق جمع ومرگ وآویزش و
آنچه بدان روز گذرانند ونیز
عَلاَقَة والدنیا دنائبی است
(عَلاَقِیَة) بالفتح وتخفیف الیا لقب
وبازنامه عُلاَقِی کسکاری جمع و
رجلٌ عَلاَقِیَةٌ آنکه چنگ درزند
بچیزے که دست ازوی بازندارد
(عِلاَقَة) کتابه علاقه کمان و
تازیانه ومانند آن بدان جهت
که بر دم آویخته باشد وآنچه بدان
آویزند چیزے را عَلاَئِق کصحائف
وعُلاَقِی کسکاری جمع وعِلاَقَة

(الصَّید) شکار که در پایش رسن
باشد
(عَلُوق) کصبور مرگ وغول وبلا
وسختی وآنچه شتر بچه را آنرا و درختی که
شتر ماده باروار بخورد آنرا وآنچه
بردم درآویزد وناقه که بربچه غیر
مهربان شود وبوسے کند وشیر ندهد
وزن که بر غیر شوی خود مهربان باشد
وناقه که بجشش خوے کرنکرود وهم
بربچه مهربانی نکند ودایه شیر ده
ومنه المثل عَامَلَنَا مُعَامَلَةَ
الْعَلُوق در حق شخصی گویند که بگوید
ونکند ویقال ما بِالنَّاقَةِ عَلُوقٌ
ای شیءٌ من اللبن
(عُلُوق) بالضم کرائما یه ترین
مال
(عَالِق) شتر عَلَقی خوار دشتر عضاه
خوار (عَوَالِق) جمع
(عَلْقَی) کسکری گیاہے است
شاخش باریک وسخت باشد و
ازان جاروب سازند وطبیخ آن
شتر را جهت استسقا نافع واحد وجمع
درو یکسان است والفش جهت
تانیث است پس تنوین داده شود
(عَلاَّف بن لبی مُسْلِم) شداد
وعثمان بن حسین بن ابی عبیدة
بن عَلاَّق محدثان اند وعَلاَّق
بن شهاب بن سعید بن زید مناة
است
(عَلاَقَة) کجهانه سوت وبلا و
سختی
(عُلاَّق) کزنار گیاہے است
(عَوْلَق) کجوهر غول ویک ماده

حریص وگرگ وگرسنگی ودنب و
منه هذا الکلام طویل
الْعَوْلَق ای طویل الذنب
(عَوَالِق) بالفتح گردہی است
در یمن بوادی جنک
عَلْقَمَة بن حارث) کقبرة در قبیله
قیس است وعقیل بن عُلَّفَة
شاعری وبلال بن عُلَّفَة کشنده
رستم در جنگ قادسیه
عُلَّیق) کقبیط گیاہے است که
بر درخت پیچید عُلَّیقی کقبیطی
مشله وآن نوعی از لبلاب است
خائیده نش بن دندان راسخت
گرداند وقلاع را نفع وبدو ضماد نش
بچش وبواسیر وسپیدی در آمدگی با
چشم را دفع کند وبشکند عصاب
کرده را وعُلَّیق الحبل گیاہے
است وعُلَّیق الکلب) گیاہے
عَلاَّقِی که بادی قلعه است بطرف
جنوب مصر
(مَعْلَق) کمقعد سوسمار خرد
(مَعَالِق) جمع
رَجُلٌ ذُو مَعْلَقَةٍ کمرحله مردو ر
آویزنده در هرچه که بیش آید
مِعْلاَق بالکسر هرچه از وے
چیزے درآویزند وزبان ومعلاق
دو دوال دلو ومانند آن که بدان
آنرا آویزند ورجلٌ مِعْلاَقٌ
مرد سخت خصومت که در حجت
آویزد رجلٌ ذو مِعْلاَقٍ کذلک
مَعَالِیق) بالفتح نوعی از خرما بن
مَعْلُوق) آنکه در حلق ازو لوگ
چسپیده باشد

۳ج

مُعْلُوق) بضم المیم ہر چیز روی
چیزے آویزند
(ن) عَلَقَهُ وبلسانه سقط گفت
و آرزو او را بزبان
(س) عَلِقَتِ الابل العِضَاهَ
عَلَقًا) خوردسرهای آنرا وعَلِقَ
فُلَانٌ) مجہولا چسپید زلوک در
علق وفی الحدیث ارواح
الشهداء فی حواصل طیر خضر
تعلق من ثمار الجنة ای تاکل
(س) عَلِقَهُ وَبِهِ عِلْقًا) بالکسر و
بالتحریک وعُلُوقًا وعَلَاقَةً)
بالفتح دوست داشت وخواهش
آن نمود ویقال علق فلان دم
فلان یعنی گشت او را وعلق به
خصومت کرد با وی وعلق یفعل
کذا ای طفق وعَلِقَ مره دریافت
آنرا وفی المثل عَلِقَتْ مَعَالِقَهَا
وصَرَّ الجُنْدُبُ یعنی آمد موسم
گرما وقادر گردانید مراشتر بالان
برنهاده وعَلِقَتِ المرأةُ بار
دار گردید
وعَلِقَتِ الدَّابَّةُ چسپید زلوک
در دهان ستور وقت آب خوردن
وعَلِقَ الظَّبْیُ در آویخت
آهو در دام
(اِعْلَاق) زلوک افگندن براندام
تا بمکند خون را ومال نفیس یافتن
و بلا کشی آوردن یقال اعلقت
وا علقت ای جئت بعلق عُلَقٍ و
فراگرفتن دو شتر را برسن و لو
یقال عنق بالنغرب بعرین
ت ترخم الطوف رشائه

وعلاقه ساختن برای تازیانه و
کمان وجز آن ودر دام افگندن شکار را
یقال للصائد اَعْلَقْتَ فادرك
ای عَلِقَ الصیدُ بحبالتك وچنگال
درزدن بچیزی ومنه الحدیث
اللُّدُودُ احبُّ الیّ من الاعلاق
وبرداشتن زن بچه را از جاجیگاه
مُعَلَّق) کمعظم راه وچوبے که
بدان چرخ چاه آویزند وچرخ
چاه ورسن دلو ودلو بزرگ وتیر
چرخ دلو یا رسن آویخته در بکره
وخواست دوستی
(مُعَلَّقَة) زن شوی گم شده ومنه
قوله تعالی فَیَذَرُوهَا کَالْمُعَلَّقَةِ
(تَعْلِیق) در آویختن چیزی را به
چیزی ومتعلق گردانیدن یقال
عَلَّقَتُهُ فتعلق وبند کردن در را
ودوستی نمودن یقال عُلِّقَ فلانٌ
امرأةً مجهولا وهمراه سیارة شتر
فرستادن جهت میرو ونیز تعلیق نوعی از
خط که از رقاع وتوقیع برآمده
(مُتَعَلَّق) مبنیا للفاعل علاقه
مانند قولهم لیس المتعلق کالمتانق
یعنی نیست شکیبا بچیز اندک مانند
آنکه بجوید هرچه خواهد
(مُتَعَلَّق) للمفعول بهترین وقیمتی
شتران
(تَعَلُّق) در آویختن بچیزی ودوست
داشتن یقال تعلقها وبها وبلنك
چیز قناعت کردن
(اِعْتَلَقَ فُلَانٌ امرأةً) عاشق گردید

ع ل ق م

عَلْقَم) کجعفر حنظل وهرچه تلخ

باشد ودرخت تلخ مزه کنار تلخ
وآب سخت تلخ
عَلْقَمَةُ الخَصِیُّ وعَلْقَمَةُ
بن عبدة الفحل وعَلْقَمَةُ بن عُلَاثَةَ
شاعران اند ونیز ابن علاثه از
مولفة القلوب وعَلْقَمَةُ بن مجزز
وعلقمة بن وقاص لیثی صحابیان
اند وعَلْقَمَةُ بن عبدالله وعَلْقَمَةُ
بن ابی عَلْقَمَةَ وعَلْقَمَةُ بن قیس
از تابعیان ونیز عَلْقَمَةُ) نخعی و
شهریست بمغرب وتلخ شدن و
چیز تلخ در طعام انداختن
(عَلَاقِمَة) بالفتح شهریست
نزدیک بلبیس
عَلْقَمَاءُ) بالفتح موضعی است

ع ل ك

عِلْك) بالکسر صمغ صنوبر وارزه
وپسته وسرو وصوبنوبت وبطم وهو
اجودها مُحَلِّل بیاح واورام بند
وامعا وسخن ومعده وباه است
(عُلُوك) جمع
(عَلَك) محرکة درختی است حجازی
که شیر سطبر دارد گویند که آن را
در زهر آمیزند
(عَلِكَة) بالتا شتر ماده فربه نیکو
اندام
(طَعَامٌ عَلِكٌ) گلگ خوردنی
که در خاییدن سخت باشد وشئ
عَلِكٌ ای لزج
عَلَّاك) کغرنیة ریه مانندے که
شتر وقت مستی از دهان برآرد
و زمین نزدیک آب
(عَلِكَات) دندانها ی ودقت

وسخت
(عُلَالِك) کغراب چیزی اندک که
خاییده شود ودرختی است حجازی
علالك کسحاب مثله فیهما یقال
مَاذَاقَ عَلَاكًا ای شیئا
(طَعَامٌ عَالِكٌ) طعام سخت در
خاییدن
(عَلَّاك) کشداد صمغ فروش
(عَوَالِك) بجوبر گردانیدگی است
وقت کلام ورگ رحم عَوَالِك
جمع ورگ باریک وپنهان در گوشت
فرج اسپ وگوسپند وخر
(ن ض) عَلَكَهُ عَلْكًا خایید آنرا
وعَلَكَتِ الفرس اللجام کذلك
وعَلَكَ نَابَیْهِ) دندان سایید بہم
چندانکه بانگ برآورد ونیز
(عَلَكَ) علک خاییدن
(عَلَّكَ القربة تَعْلِیكًا) نیک
پیراست مشک را وعَلَّكَ ماله
نیکو خدمت کرد شتران را وعلك
یَدَ یدیه علی ماله) از مال دست
بست جهت بخل وتصرف نکرد
(اِعْلَنْكَكَ الشَّعْرُ) بسیار گردید
موی وفراهم آمد

ع ل ك د

(عَلْكَد) کجعفر درشت وسطبر
(عُلْكُد) کقنفذ مثله
(عِلْكَد) کزبرج گنده وپیر یک
زیرک وزن کوتاه بالا آکنده
گوشت خوار کم خیر ومرد درشت
و درشت اندام وسطبر
(عُلَكِد) کعلبط شیر دفرک شده
وسطبر عُلَاكِد کعلابط مثله

ج ۳

(عِلَكْدٌ) كَقرشب پیه

(عَلَنْكَد) كغضنفر درشت و سخت

ع ل ك ز

(عِلْكَزٌ) كزبرج و جعفر مرد درشت اندام سطبر و سخت و پر گوشت بزرگ جثه (عَلَنْكَز) كغضنفر مثله

ع ل ك س

(عَلْكَس) كجعفر مردی است بمعنی (مُعَلْكَس) للفاعل گیاه خشک بسیار و فراهم آمده و ریگ برهم نشسته و موی کنده انبوه سخت سیاه و متردد (مُعَلَنْكِس) با نون مثله فی الکل و نیز (مُعَلَنْكِس) موی انبوده

(عُلَنْكَاس) سخت سیاه شدن موی و مضطرب و متردد گردیدن

ع ل ك م

(عَلْكَم) كجعفر درشت خلقت از شتر و جز آن و نام مردی

(عَلْكَمَة) كد مرجة بزرگی کوهان

(عُلْكُوم) كعصفور استوار اندام از شتر و جز آن مذکر و مؤنث در وی یکسانست (عُلاكِم) كعلابط مثله و جمع (عَلاكِم) بالفتح است

(مُعَلْكَم) بنا للمفعول استوار اندام از شتر و جز آن

ع ل ل

(عَلّ) بالفتح کنه لاغر و مردبیزه اندام و مرد که صحبت زنان را و ملاوفتها با انها درست دارد و مرد کلان سال حقیر و نزار و ریزه اندام از هر چیزی و کنه فربه از لغات اضداد است و کنه بزرگ جثه و آنکه پوستش از بیماری ترنجیده باشد و بمعنی (لَعَلَّ) بزیادة لام در اول مثل لغات (عَلَّكَ تَفعَلُ) و (عَلِّيَ اَفعَلُ) و مثل (لَعَلِّي اَفْعَلُ) و رُبَّمَا قالوا عَلَّنِي و لَعَلَّنِي اصله بغیر اللام الاولی و انما زیدت توکیدا او معناه التوقع لمرجو و مخوف فیه طمع و اشفاق و هو حرف مثل انّ الّا انها تعمل الفعل لشبهها فتنصب الاسم و ترفع الخبر و بعضهم یخفض ما بعدها فیقول لَعَلَّ زیدٍ قائمٌ و عَلَّ زیدٍ قائمٌ و فیه لغات تذکر فی ل ع ل ان شاء الله تعالی

(عَلَّةٌ) بالفتح نیاز و حاجت و سخت حالی

(بَنُو العَلّات) فرزندان مرد از مادران جدا گانه بدان جهت که چون مردی زنی بر زن دیگر خواست گوئی سیراب بود پس دوباره آب خورد

(عِلَّة) بالکسر آنچه بدان بهانه کنند و بیماری و کار نو که صاحب خود را از اراده او باز دارد و عنه لا تعدم خرقاء عِلَّةً در حق شخصی گویند که باوجود قدرت برکاری عذر آورد و یقال هذه علته ای سببه و علة بن جلد پدر قبیله قضاعه است

(عَلَيْبَلَة) كسفينة زن دوباره خوشبوی مالیده

(عُلَيْل) کزبیر نام مردی

(عِلِّيّ) بکسرتین و تشدید اللام والیاء بروارده (عِلِّيَّة) بالتاء و (عُلِيَّة) بضم العین مثله و (عِلِّيِّين) جمعا و هو جمع بلا واحد و منه قوله تعالی وان الابرار لفی علیین و سیعاد فی المعتل

(عِلِّيَّة) بکسرتین و تشدید الیاء و بضم العین بمشت آب و برواره (عَلالِي) بالفتح جمع و در صفت کسی گویند هو من عِلِّيَّة قومه یعنی او بهترین و بزرگترین قوم خود است و کذا هو من علیتهم بالتاء و تخفیف الیاء و عِلِّيِّهِم بتشدید اللام و سکون الیاء و بضم العین

(عِلّان) گنتاب سم است مثاله را قولهم علی عِلّانِه ای علی کل حال

(عُلالَة) بالضم آنچه بوی بهانه کنند و عذر آرند و شیر که بعد دوشیدن بقیه نخستین دوشند و بقیه شیر در پستان و باقی هر چیزی و دو دوشیدن شتر در میانه روز و بقیه قوت پیر

(رَجُلٌ عَالٌّ) آنکه شتران او دوباره آب خورده باشند

(ابلٌ عَالَّة) شتران دوباره آب خورده و منه المثل عَرَضَ عَلَيَّ سَوْمَ عَالَّة ای لم یبالغ لان العالة لا یعرض علیها الشرب مبالغا فیه کالعرض علی الناهلة

(عَلّان) کسکران نادان (عَلّانَة) مؤنث

(عَلَلان) محرکة آبی است بنجیبی

(عَلْعَلْ) بسکون هر دو لام کلمه است که بدان بز را زجر کنند

(عُلْعُل) کهدهد و فدفد نره و نره نرم و استخوان که مانند زبان بر شکم بر آید و چکاوک نر (عَلْعَال) مثله و نیز (عَلْعَال) کوهی است بشام

(عَلْعَلان) بالفتح درختی است و کلان

(عُلْعُول) کسرسور بدی و پوسیدگی و دوده و تباه شدن و کار زار کردن

(یَعْلُول) بالفتح پاره ابر سپید صاف راست روان و شبنم و نورها و آب راسپید یا ابر پاره سپید باران در پی یکدیگر (یَعالِیل) جمع و جامه دوباره رنگ کرده شتر و کوهان

(تَعِلَّة) بفتح التاء و کسر العین آنچه بدان بهانه کنند و نام مردی

(ن) عَلَّ الضَّارِبُ المَضْرُوبَ پی هم زد وی را

(ض) عَلَّ عَلّاً بیمار گردیده فهو عَلِيلٌ و لا یقال مَعْلُولٌ و المتکلمون یقولونه

(ن ض) عَلَّ عَلّاً بالفتح و عَلَلاً بالتحریک دوباره خورد آب را یا پی هم خورد آنرا و (عَلَّه) دوباره خورانید آب را لازم و متعدی و عُلَّ مِنَ الطَّعام مجهولا خورده شد چیزی از آن و عُلَّ الشَّيْءُ فهو مَعْلُولٌ

(مُعَلّ) کمکرم بیمار

(اِعْلال) خداوند شتران دوباره آب خورده شدن و دوباره آب خوردن و بیمار گردانیدن یقال اَعَلَّه

الله وسیراب ناشده بازگردانیدن شتر را ادهی بالغین
(مُعَلِّل) کمحدث آنکه بهبانه بارج گیر را دفع کند وبرکه مرة بعد اخری آب نوشده وبار بار میوه چیند وروزیست از ایام عجوز
(تَعْلِیْل) مشغول کردن کسے را بطعام وجزآن یقال هو یعلل نفسه بتعلة او سیراب کردن بعد سیرابی وبار بار میوه چیدن
(مُعَالَّة) درمیانه روزدوشیده شدن شتر ماده
(تَعَلَّلَ بالاَمْر) مشغول داشت درکار بایسته کرد بآن وتَعَلَّلَ بالمَرأة بازی کرد بازن تَعَلَّلَتِ المَرْأَةُ من نفاسها بیرون آمد از ایام نفاس
(تَعَالَّتِ المَرأةُ) پاک گردیدن زن از نفاس وتَعَالَّتُ النَاقة تا غایت رفتار او را ندم کنند را
(اِعْتِلَال) مشغول داشتن بکاری و باز داشتن کسے را از کار ست ربیمار گردیدن وعارض وحجت نوشتن آمدن کسے را وگناه وبهانه جستن بر کسے
(تَعَلْعَل) دوولد شده بزمین فروشته گردید

ع ل م

(عَلَم) بالفتح آفرینش یا آنچه دراحاطه آسمانست
(عِلْم) بالکسر دانست عُلُوم جمع واصل المصدر ودانسته ومنه ولا یحیطون بشئ من علمه

ای معلومه وقولهم العلم حجاب الله الاکبر حث علی العلو ومن غیب الیه ولا یعرفونه کثیر من الجهلا المتصوفة
(عُلْمَة) بالضم شگافی است درلب زیرین یا دریکی از دو جانب آن
(عَلَم) محرکة شگافی است درلب بالائین یا بطرفی از ان علمة بالتاء مثله وحد فاصل میان دو زمین ونشانی است که براه برای شناختن برپا سازند ونشان ومنه انه لعلم للساعة یعنی ظهور عیسی علیه السلام ودرفش وکوه دراز یا عام است اَعْلَام وعِلَام بالکسر جمع ونشان جامه وکار ورده ها ان وپرچم وبهتر قوم وتامی که مرد بوے معروف باشد اَعْلَام جمع وعَلَمُ السَعْد کوهی است نزدیک دومته
(عَلِیْم) کامیر دانا عُلَمَاء جمع وانکه علمش محیط اجمیع اشیاء باشد
(اَعْلَام) کغراب چراغ باشد
(اَعْلَم) کفیده لب ودانا تر وا اعلام است
عُلَمَاء کصحراء زن کفیده کب شفه عُلَماء کذلك وزنه وعَلْمِیْن العُلَمَاء زمینی است بشام وقوم عُلَماء بنو غلاب یرید وز علی الله تخفیفا وابن العَلماء صاحب ایلة که بآنحضرت صلی الله علیه وسلم هدیه فرستاد

(عُنَیْم) کزبیر نام مردی (عالِم) دانا عُلّام کجهال جمع ونگافته لب
(عَالَم) کهاجر آفرینش یا آنچه آسمان محیط آن است عالمون وعوالم جمع ولا یجمع بالواو والنون غیره وغیر یاسم
(عَلَامَة) بالفتح نشان عَلَام بالفتح جمع وحد فاصل میان دو زمین ونشانے که درراه جهت راه نمونی برپا سازند
(اُعْلُوْمَة) بالضم نشان وعلامت
(عُلَامِی) بالضم منوبا سبک روح تیز فهم
(عَلَّام) کشداد نیک دانا وآنکه از نسبت مردم آگاه باشد ونام مردے
(عَلَّامَة) گلتانته نیک دانا وعارف نسب مردم
عُلَّام کزنار چراغ باشد وحنا ونیک دانا وعارف نسب
(عُلَّامَةُ الشَیْئ) کرمانته کمان بردنگاه چیزو آنچه بدان پهان راه یابند
(عَیْلَم) کحیقل دریا وچاه بسیار آب یا آب شور وآب که بران زمین باشد وفربه نازک اندام ونوک وگفتار زعیلام مثله ونام مردی
(تِعْلِمَة) کزبرجة نیک دانا وزبرک نسب دان تِعْلَامَة بالکسر مثله فیهما
(مَعْلَم) کمقعد نشان که براه نهند وزمین برابر که درآن غیر علامت راه چیزے نباشد

ومَعْلَمُ الشَیْئ جای گمان بردن چیزے که دران جاست وآنچه بدان استدلال نمایند بران والایام المَعْلُوْمَات ده روز ذی الحجه
(ن) عَلَمَه چیره شد بروے در نبرد ومُعَالَمَة
(ن ض) عَلَمَه نشان کرد بران
(ض) عَلَمَ الشَفَة شگافت آنرا
(س) عَلِمَه عِلْمًا بالکسر دانست آنرا یقین نمود وعَلِمَ به دریافت آن را وعَلِمَ الاَمْر استوار کرد کار را وعَلِمَ عَلَمًا بالتحریک کفیده لب گردید وعَلِمَ الله لا فعلن کذا قسم است کانه قال والله العالم. قیل لیمین یمین
(اِعْلَام) اگاه گردانیدن وکلیم رنگین بر اسپ فگندن درجنگ ونشان لشکریان برخود بستن یقال اَعْلَمَ الفَارِسُ ونشان کردن کار زجامه را
(تَعْلِیْم) آموزانیدن واگاه کردن
(اِعْلَام) کگذاب مثله ونشان لشکریان برخود بستن
(مُعَالَمَة) نبرد کردن در علم
(تَعَلُّم) آموختن ودانستن واستوار کردن کار را ویقال تعلم بلفظ الامر بمعنی اِعْلَم واذا قیل لك اعلم ازیدا خارج قلت علمت واذا قیل تعلّم لا تقل تعلمت وهی من النواسخ قال تعلم شفاء النفس قهر عدوها فبالغ بلطف فی التحیّل والمکر
(تَعَالُم) بهم بدانستن ویقال

تعالمه الجميع ای علموه
(استعلام) پرسیدن از چیزے
(اعتلمه) دانست آنرا و اعتلم
الماء) جاری شد

ع ل م د

(علماد) کقرطاس گرد بر پیشان
(علمادة) بالتاء مثله علامد
وعلاميد جمع

ع ل م ص

(علمص) کعلبط چیز شگفت
که ازان تعجب کنند
(قرب علميص) بالکسر منزل
سخت که مانده کند مسافر را
قرب عمليص بتقديم الميم مثله

ع ل م ض

رجل علامض) کعلابط مرد یکه
صحبت او را ناخوش دارند
و گران

ع ل ن

(علنة) بهمزة آنکه راز را ننوشد
(علان) کگتاب قلعه است نزدیک
صنعاء
(علانية) بالفتح وتخفیف الیاء
آشکارے خلاف سر (رجل
علانية) مرد معروف ومشهور کار
علانون جمع
(رجل علاني) مرد مشهور کار
(علانيون) جمع
(علانة) نام کجاتنه قلعه است
قریب ونامد..
(علوان الكتاب) بالضم
سرنامه
(ن ض ك س) علن الأمر

علنا) بالتحریک وعلونا و
علانية) بالفتح آشکار گردید
وعلنته م) پیدا گردانیدم آنرا
لازم متعد
(اعلان) آشکارا کردن یعنی
بنفسه وبالباء وباهم هویدا نمودن
(معالنة) باهم آشکارا و هویدا
نمودن علان بالکسر مثله یعنی
اظهار ساختن
(اعتلان) آشکارا شدن
(علونته علونة) سرنوشتم کتاب را

ع ل ه

(عاله) زن سبک وزن که آهنگ
مختلف نماید و بر یک راه نرود و
شترمرغ
(علهان) کسکران اسپ که در
لگام شادمانی نماید و مرد گرسنه
علهی مؤنث علاه بالکسر و
علاهی کسکاری جمع و شترمرغ نر
(علهان) محرکة نام اسپ اسبے
سلیک عبد الله بن حارث
(علهاء) کصحرا در جامه که دران
پشم شترز نند و زیر زره پوشند
و نام اسپی
(عله) محرکة سرگشتگی و در ملامت
افتادن و از خمار زحمت یافتن
و گرسنه شدن وشتهیدن و
سرگشته ومتحیر گردیدن و دهشت
خوردن و آمد شد نمودن از حرص
و پلید نفس گردیدن و نیز شادمانی
اسپ در لگام و تیزی آزو کوشش
و پلیدی نفس

ع ل ه ب

(علهب) بالفتح مکه دراز شاخ وگاو
وحشی و مرد بلند بالا علهبة
مؤنث

ع ل ه ج

(علهج) کجعفر ورختی است
(علهجة) بالکسر پوست نرم کردن
جهت خاییدن و بحلق فرو بردن
(معلهج) کمعفر کول ناکس و
فرومایه وقیل الهاء زیدة

ع ل ه د

(علهدة) خورش نیکو خورانیدن
کودک را

ع ل ه ز

(علهز) بالکسر کنه کلان و نوعی از
خوردنی که از خون و پشم در تنگ
سال سازند و ماده شتر کلان
سال که دران اندکے قوت
باشد و گیاهی است که ببلاد بنی سلیم روید
(معلهز) بفتح الهاء گوشت
نیم پخته
(معلهزة) بالتاء گوسپند لاغر

ع ل ه س

(علهس الشئ علهسة)
سخت مرو سید آن را

ع ل ه ص

(علهاص) کقرطاس سربند
شیشه
(معلهص) مبنیا للمفعول
گوشت نیم پخته
(علهص منه علهصة) چیزی
یافت از وی وعلهص بالقوم
بستم بکاری داشت قوم را و
درشتی نمود و نیز علهصة
به پنجه گرفتن شیشه تا سربند آن
برآرد و از سر چشم کسی را برآوردن
خواستن و سخت مرو سیدن با کسی

ع ل ه ض

(علهضة) بدست سربند شیشه
برآوردن گرفتن و چشم کسے بر
آوردن خواستن و سخت گرفتن
و مرو سیدن و از کسے یافتن
چیزے را

ع ل ه م

(علهم) کقرشب شتر درشت
بزرگ جثه علهم کجردحل و
علاهم) کعلابط مثله

ع ل و

(تعدة علوا) بستم و درشتی گرفت
آنرا و اتيته من علو یعنے آمدم
او را از جاے بلند
(علو الشئ) مثلثة بهترین
چیزے و بلند تر آن و نیز علو
بلندے
(علو الدار) بالضم والکسر بالای
خانه خلاف سفل ویقال اتيته
من علو بتثليث الواو ای
من عال
(علا) کعصا بلند یقال اتيت
علا ای عال
(علاة) بالفتح سندان علا بحذف
تاجمع و سنگی است که بر ان
پنیر و پینو خشک کنند و شیر و خمه
مانندیست از چرم که گرد اگرد آن
سرگین گردانند و در آن خمیر
دوشند و شتر ماده بلند بالا استوار
اندام و نام اسپے است و کوهے

وکورة العلاتین شهرستانی
است در حمص
(علاء) بالفتح والمد بلندی در
قدر و منزلت و علاء بن زیاد
و علاء بن عبد الرحمن
و علاء بن الفضل از تابعیان
و ابو عمرو بن العلاء نحوی لغوی
است و نیز علاء موضعی
است به مدینه و سکة العلاء
کوچه است در بخارا
(تیته من عل) بالفتح و کسر
لام و ضمها بر هر سه حالت
یعنی از بالا آمدم او را
(علاوة الشیء) بالفتح بهترین و
بلندترین چیزی و بلندی
علاقة بالکسر تارک و سر مردم
مادام که بر گردن باشد یا علاوة
گردن و سربار و علاوی جمع
و آنچه زیاده باشد بر چیزی و
سپس است
(علاوة الدار) بالضم جانب
بالا و زمانه و اعلای آن و کذا
علاوة الریح بخلاف سفالتها
(علوی) بالفتح و القصر نام
اسپی
علواء بالفتح والمد قصه بزرگ
و معرفة نام ناقه است و نام
دو اسپ
(علی) کغنی بلند و بلند برآمده
و درشت و توانا و کلان و بزرگ
و بلند قدر و شریف علیة بالکسر
جمع و منه هو من علیة الناس
ای شریف رفیع القدر و علی بن
طلق صحابیست و علی بن عبد الله
بارقی و علی بن الحسین بن علی
بن ابی طالب معروف بزین العابدین
و علی بن ربیعه و علی بن زید
و علی بن سهل و علی بن عبد الله
بن العباس و علی بن عبد الرحمن
تابعیان اند و علی بن بذیمه و علی
بن الجعد و علی بن حجر و علی بن
خشرم و علی بن عبد الله و علی بن
نصر و علی بن علی و علی بن عمر
الدارقطنی و علی بن عمرو بن علی بن
ابی طالب و علی بن مسهر و علی بن
المنذر و ابو الحسن علی بن موسی
ابن جعفر بن محمد بن علی بن الحسین
بن علی بن ابی طالب و علی بن
احمد یزدی و علی بن احمد تستری
و علی بن احمد مقری از محدثان
(علی بن رباح) کسمی محدث
است
(ابراهیم بن علیة) کسمیة
محدث است
(اعلی) بلند و بالای هر چیزی
علیا بالضم مونث و علیا مضر
بزرگترین آن
(عالی) بلند و منه انتبه من
عالی و رجل عالی الکعب
مرد شریف
(عالیة) الرمح نیزه و سر آن یا
نصفش که متصل سنانست و زمین
مافوق نجد تا متصل تهامه و تا سرحد
مکه معظمه و آن حجاز است و دیهها
است بر سواد مدینه که آنرا عوالی
خوانند نسبت بسوی آن عالی و
علوی بالضم نیز نادرا و عالیة
الشیء بلندترین از چیزی
(علو) بالضم و شد الواو بلندی
و بزرگی قدر
(علوان) بالضم سرنامه نوشته
(علیة) بالضم و الکسر و التشدید
برواره علی و علالی جمع
و هو فعیلة و اصله علیوة فابدلت
الواو یاء او دغمت و قیل هی
علیة بکسرتین علی فعلیة و هو
من المضاعف لانه لیس فی الکلام
فعیلة بالضم
(علیون) جمع علی بکسرتین و
تشدید اللام و یا منزلی است
در آسمان هفتم که در آن ارواح
مومنان باشد
(یعلی بن امیة) کسمیع صحابی
است
(یعلی) بکسر المثناة التحتیة
زنی است و عبید بن یعلی
تابعی
(یعیلی) بالضم مصغر نام مردی
(معلاة) بالفتح بزرگی و بلندی قدر
و رسیدن و نیز معلاة بلندی
در قدر و منزلت معالی جمع و
کوهستانی است در مکه بحون و
دهی بیمامه و موضعی قریب بدر
(ن) علا علوا بالضم و تشدید
الواو بلند گردید جای و جز آن و
به بلند بر آمد و علا النهار بلند
گردید روز و علا الدابة سوار
گردید بر آن و علا فی المکارم
علوا بلند قدر گردید و علا به
بلند گردانید آنرا و علوت
الرجل ای برواره بر آورده ام او را
و علوته بالسیف زدم او را
و علا فی الارض ای بزرگ منشی
نمود و علا بالامر ای اطلع
و استقل
(س ف) علی ای بر آمد و علی
فی المکارم علاء بزرگ قدر
گردید
علوت الکتاب علونة و
علوانا بالضم سرنامه نوشت
کتاب را
(اعلی عنه اعلاء) فرود آمد
از آن و یقال اعل عنی یعنی کناره
کش از من و تعل عنی و تعال و کذلک
و نیز اعلاء بر آمدن به
بلندی و بلند گردانیدن و بعوالی
در آمدن
(معلی) کمحدث آنکه بجانب راست
ناقه دوشیدن آید
و آن چپ است
معلی کمعظم هفتم از تیر قمار
و نام اسپ اشعر و معلی بن ابی
اسد صحابی است
(تعلیة) بر آمدن به چیزی و بیدی
بنفسه و بالیار و بلند و بزرگ ساختن
و فرو آوردن بار از ستور و
یعدی بعن و سرنامه نوشتن کتاب را
و یقال علیت الحبل ای رفعته
الی موضعه من البکرة
(اتیته من معال) بضم المیم یعنی
از بالای او
(عالاه) و به بر آمدن و نیز

معالاة) بلند بر آمدن وبعالیه در آمدن و بلند گردانیدن وخبر مرگ کسی آشکار کردن ویقال عَالِ عَلَیَّ یعنی بارکن برمن و عَالِ عَنِّی یعنی کناره گزین از من ویکسو شو

(تَعَلِّی) بالا رفت بآهستگی و تَعَلَّتِ الْمَرْأَةُ مِنْ نِفَاسِهَا) بسلامت ماند از نفاس وکذا تَعَلَّتْ عَنِ الْمَرَضِ ونیز تَعَلِّی برآمدن بر چیزے

(تَعَالِی) پس بلند شدن و برآمدن وإِذَا أَمَرْتَ مِنْهُ قُلْتَ لَهُ تَعَالَ بفتح اللام یعنی بیا ولهما تَعَالَیَا بالمد و تَعَالَیَا أَنْتُمَا وتَعَالَوْا أَنْتُمْ و تَعَالَیْنَ أَنْتُنَّ ولا یجوز ان یقال منه تَعَالَیْتُ ولا ینهی عنه وتقول قد تعالیتُ والی ای شیٔ تعالی

(إِعْلِيلَاءُ) بلند بر آمدن و بلند قدر شدن

(مُعْتَلِی) للمفعول شیر بیشه

(إِحْتِلَاءُ) بلند بر آمدن بر و بر بلندی بر کردن و بلند شدن لازم متعد

(حروف مُسْتَعْلِیَة) هفت حرف ص ض ط ظ خ غ ق است

(اِسْتِعْلَاءُ) بر آمدن بر چیزے و بلند گردیدن رود و بر بلندی بر کردن لازم متعد

(إِعْلُوْلَاءُ) بر آمدن آنرا

ع ل ی

(عَلِیّ) بالفتح هر جاے بلند

(عُلَیٰ) کهدی بزرگی وبلندی و قدر رسیدن وبلندی در منزلت

وشهریست بسواد وادی القرے وموضعی است بدیار غطفان و چند چاه است بدیار کلاب

(عَلیٰ) حرفی است بمعنی بر وجر میکند اسم را وے آید جهت مصاحبت بمعنی مع چون آتَی الْمَالَ عَلیٰ حُبِّهٖ وبرای مجاوزت نحو إِذَا رَضِيَتْ عَلَیَّ بَنُو قُشَیْرٍ وتعلیل یعنی لام نحو لتکبروا الله عَلیٰ مَا هَدٰىكُمْ وظرفیت نحو دَخَلَ الْمَدِينَةَ عَلیٰ حِينِ غَفْلَةٍ وبمعنی من نحو إِذَا اكْتَالُوا عَلَى النَّاسِ يَسْتَوْفُونَ وبمعنی با نحو عَلیٰ اَنْ لَا اَقُوْلَ وجهت استدراک نحو فُلَانٌ جَهَنَّمِيٌّ عَلیٰ اَنَّهٗ لَا يَيْأَسُ مِنْ رَحْمَةِ اللهِ وگاهی زاید آید بعوض چیزے نحو اِنَّ الْكَرِيْمَ وَاَبِيْكَ يَعْتَمِلُ اِنْ لَمْ يَجِدْ يَوْمًا عَلیٰ مَنْ يَتَّكِلُ ای من یتکل علیه فحذف علیه وزاد علی قبل الموصول عوضًا وگاهی اسم بمعنی فوق شمارند آنرا نحو اَتَيْنَهُ مِنْ عَلیٰ ای فوق الدَّارِ وحرف جر بران داخل شود نحو غَدَتْ مِنْ عَلَيْهِ بَعْدَ مَا تَمَّ ظِمْؤُهَا ای غدت من فوقه وقال سیبویه اسمٌ للاستعلاء نحو علیها وعَلَى الْفُلْكِ تُحْمَلُونَ ویقال عَلَيْكَ زَيْدًا ای خذه والزمه ولما کثر استعماله صار بمنزلة هَلُمَّ وان کان اصله من الارتفاع ویقال عَلیٰ زَيْدٍ وَعَلیٰ بزید ای ایتی به واعطنی زیدًا و الفها منقلبة عن واو والا انها تقلب مع المضمر یاءً تقول علیک

وبعض العرب یترکها علی حالها کقوله اَطَارُوا عَلَاهُنَّ فَطِرْ عَلَاهَا اے علیها وهی لغة حارث بن کعب

(عَلَایَة) بالفتح وتخفیف الیاء نهایست وهر جاے بلند

(عَلْیَاءُ) بالفتح والمد آسمان و سر کوه وجاے بلند وآنچه بلند بر آید از چیزے وکار بزرگ سترگ

(رَجُلٌ عَلْیَانٌ) بالفتح مرد دراز تن آور وکذا امرأة علیان و نیز محارسے است

(عِلْیَانٌ) بالکسر زرگ هیکل و دراز قامت وشتر ماده جسد وبانگ بلند

(عِلِّیَانٌ) بکسرتین وتشدید اللام مثله فیهما وگفتار نر

(عُلْیَانٌ) بالضم وشد الیاء محدث است

(ض) عَلیٰ السَّطْحِ عَلْیَاءً) بالفتح والکسر بالای سقف برآمد

باب العین فصل المیم

ع م ت

(عَمِيتَةٌ) کسفینة یک نواله از پشم وصوف حاغة کرده اعمتة بالفتح وعُمُت کعنق وعَمِيت کامیر جمع

(عِمِّيتٌ) کسکیت نگاهبان و پاسبان زیرک وست و نادان سست وانکه او را رای نباشد وبجانبی راه نیابد

(ض) عَمَتَ عَمْتًا بالفتح باغنده ساخت پشم وصوف راجهت رشتن وعَمَتَ فُلَانًا چیره شد وبراو بازداشت وبے باکانه زد او را بچوب دستی

(تَعْمِيتٌ) باغنده ساختن پشم وصوف را بهر رشتن

ع م ث ل

(عَمَيْثَلٌ) کسفرجل آهسته رو از بهر چیزے جهت کلانی وفروهشتگی گوشت واسپ نیکو جواد و دامن کشنده خرامان نیاز ومرد چست وشادمان انقیا تنما صفا است عَمَيْثَلَة گوشت مرد انجام وکوتاه بالا فروهشته گوشت و دراز ذنب از آهو وبزرگ بے در جزان ودرشت سطبر تن و شیر بیشه ومهتر کریم ونیز عَمَيْثَلَة ناقه تن آور شگرف

(عُمَيْثِلِيَة) بالضم منسوب بقبار است یعنی دامن کشان سینه برآمده پشته درآمده رفتن شبان

ع م ج

(عَمَجٌ) محرکه مار عُمُج کسکر وعُمُوج کجوهر مثله

(سَهْمٌ عَمُوجٌ) کصبور تیر که پیچ پیچان رود

(ض) عَمَجَ عَمْجًا بالفتح شتاب رفت وپیچ پیچان رفت وعَمَجَ فی الماء شناوری نمود و هو قلب مجع

(تَعَمُّجٌ) پیچ پیچان رفتن ویقال تَعَمَّجَتِ الْحَيَّة ای تلوت فی مرها

ع م د

والضم اعلام آن خرمائی است نیک لیکو وجید و نیز (عَمرو) بالفتح پدر قبیله و نام مردے و اقرا با واو نویسند فرقاً بین عُمَر و عَمرو حالتی الرفع والجر لا فی النصب منونا لان الفارق ثابت بینهما وهو عدم الالف فی عُمَر و ثبوته فی عمرو اَعمُر و عُمُور جمع و عُمَر بن بعلک و عمرو بن تغلب و عمرو بن الحارث و عمرو بن الحریث و عمرو بن خرم و عمرو بن سعید و عمرو بن سلمة و عمرو بن العاص و عمرو بن صبنه و عمرو بن عوف و عمرو بن القعوار و عمرو بن محصن و عمرو بن مرة و عمرو بن ام و عمرو بن میمون صحابیان اند و نیز نام جماعتی از تابعیان و غیرهم و نیز عمرو نام شیطان فرزدق و ام عَمرو گفتار (عَمرَان) عمرو بن جابر و بدر بن عمرو نیز دو گوشت پارهٔ بالائی لبات آویخته

(عُمرَة) بالفتح آنچه بر سر بندند از عمامه و کلاه و جز آن و مهره که بدان میان سلک مروارید فصل کنند و نام زنی و اَبُو عَمرَة اللاس و گرسنگی و مردی بود شوم در شهر و قوم که فرود آمد آفت و بلا از جنگ و جدل بر آن قوم نازل می شد (عُمر ما التّعفران) بالضم موضعی است بجزیره و عُمر نصریه

است و من رأے (عُمرَة) بالضم یکی از ارکان حج و اصلها من الزیارة و زفاف زن هم در خانهٔ زن و اهل سوے عُمَر کصرد جمع (عُمَر) کصرد نام مردی و هو معدول عن عامر فی حال التسمیة فلا ینصرف و عمر بن ابی سلمه ربیب آنحضرت صلی الله علیه وسلم و عمر بن سعد و عمر بن الاحوص و عمر بن اخطب و عمر بن اقیس و قیل عمرو بن سعد بن و قش و عمر بن خولید صحابیان اند و عمر ابن الخطاب رضی الله عنه بن نوفل بن عبد العزی بن قرط بن رباح است و عُمرات ابو بکر صدیق و عمر بن الخطاب یا عمر بن الخطاب و عمر بن عبد العزیز و الاول اشهر لانه قیل سیرة العمرین قیل عمر بن عبد العزیز و هو عمر بن عبد العزیز بن مروان بن الحکم و ان هشتم خلیفه بنی امیه و از خلفاے راشدین و خیار تابعین و اول کسے است که سب علی کرم الله وجهه را موقوف کرد از خطبه و نیز عمر بن انس بن مالک و عمر بن الحکم بن ثوبان و عمر بن عبد الله از تابعیان و نیز جماعتی از محدثین (عُمَرِیَّة) منسوب بمحله است ببغداد (عَمرِیَّة) بالفتح منسوب بنوعی از خرما

(عُمَریّة) نباتی است بنجد (عُمَران) دو وتد فی سردو آستین و بجز آن او هو الصواب و منه الحدیث لا باس ان یصلی الرجل علی عُمَرَیه ای طرفی الکمین و موضعی است دیمین (عُمَرِیُّ الشجر) بالضم درخت دیرینه یا درخت کنار که بر نهر رسته باشد شجرة عُمریة مثلها فیهما (عَمَرَا) محرکة و سنا که زن حره بدان سر را پوشید یا آنکه چون او را خمار باشد سربند سر را در آستین در آرد و گوشه است که آب را در سیل مکه ریزد (عَامِر) نام مردی و یه قبیله و آباد بمعنی معمور کدافق بمعنی مدفوق و زیارت کننده عُمار جمع و جمع گفتار و ام عامر گفتار و قال و من یصنع المعروف فی غیر اهله یلاق الذی لاقی مجیر ام عامر اصله ان رجلا من العرب جار جروة ضبع صغیرة من القتل ثم رباها باللحم و کانت تبیت معه مع اولاده فلما کبرت فرسته و اولاده باللیل و بستان ابن عامر بنجلا است نزدیک مکه و آن را بستان ابن معمر نباید گفت و نیز عامر ما (عَامِرَة) مثل عوامر جمع سمیت به لطول عمرها و عامران عامر بن مالک بن جعفر بن کلاب و عامر بن طفیل بن جعفر بن کلاب (عَمَار) بالفتح هدیه و ریحان که

بدان مجلس شراب را زینت دهند (عَمَارَة) بالفتح هرچه بر سر گذارند از دستار و کلاه و تاج و غیر آن عمار جمع قال الاعشی یصف بعض الملوک فلما اتانا بعید الکری سجدنا له و رفعنا العمارا و کم از قبیله و بکسر یا قبیله بزرگ عمائر جمع و جامه پاره که زیر سایه بان دوزند برای زیب و زینت آن و هدیه (عِمَارَة) بالکسر آنچه بدان جای را آبادان سازند و آبادانی و آبکے است بسلیله و قبیله (عُمَارَة) بالضم مزد آباد ساختن و عُمارة بن ثوبه و عُمارة بن رمکزه و عُمارة بن شبیب و عُمارة بن معاذ صحابیان اند و اَبو عُمارة کنیت براء است و عُمارة بن جوجون و عُمارة بن عمیر و عُمارة بن غراب از تابعیان و قلعه ابن عُمارة در بلاد فارس (عَمَارِیّ) بالفتح و تشدید یا نام شمشیر ابرهه بن صباح (عَمْهَرَة) آمیختن و شور و غوغا یقال ترکت القوم فی عَمْهَرَة ای فی جبلة و صیاح و فراهم کردن و بند کردن در جاے (عُمرَی) بالضم و القصر چیزی که تا عمر تو یا تا عمر او باشد بان یقال هذا لک طول عمرک او عمرنا (عَمِیس) کامیر جای معروف ثوب عمیر جامه سخت بافت و کثیر عجیر عمیر از اتباع است (عَمبَرَة) کسفینه پرزه فی بیا است

ونیز انگبین با موم
(عُمَیر) کز بیر موضعی است نزدیک
مکه * وبئر عُمَیر چاهی است در
حرم بنی عوال و عُمَیر مولی ابے
اللحم و عمیر بن الحمام و عمیر بن
عبد عمرو صحابیان اند و عمیر بن
یزید محدث * ونیز عُمَیر نام اسپ
خنظله بن شبا و است وابو عُمَیر نزد
(جلدُ عُمَیرة کنایت از جلق است
یعنی بدست بر آوردن منی را
(عُمَیر) کسکر موضعی است نزدیک
واسط
(عَمُّوریّه) تشدید میم شهرے
است بروم
(عَمَّار) کشنده مرد بسیار نروشنده
وقوی ایمان ثابت واستوار دامر
خود و نیکو تن وطیب روایح ملازم
نماز بجماعت ومهربان بیلطان
صاحب حلم ووقار در گرد رو
گفتار ونیز مردی که اهل وعیال
واصحاب وتبعه خود را برآورد اب
رسول الله صلی الله علیه وسلم و
دبر آن فراهم آرد آنبار او تا
حیات قایم بر مرتبی باشد وسنه
تسادن یاسر صحابی وعمار بن ابی
عمار تابعی است ونیز نام مرکے
(عَمَّارة) از کسے است جا بلے
بهاے سنی
(عَمَّاریّة) تشدید میم وتخفیف
یا دهی است بیمامه
(عُمَّارُ البَیتِ) کرمان
باشندگان خانه
(عَمرَوَیه) بالفتح نام شخصی

کسبویه معرفة مرکب من کلمتین
مبنی علی الکسر لان اخره اعجمی
مشابه للاصوات وینون
فی النکرة
(یَعمَر) کیقتو نام مردے
(یَعمَریّة) بیای نسبت آسبا
است
(یَعامِیر) بزنالکان یعمور بالفتح
یکے ونیز یعامیر موضعی است و
درختی است بروایت قطرب یعمورة
مثله ودرین کلمه منسوب بخطا
است
(عُوَیمِر) تبصغیر نام مردے
(عِمران بن یصهر) بالکسر پدر موسی
علیه السلام وعمران حصین از
فضلاء صحابه است وعمران بن
تیم از مخضرم وعمران بن حطان
سدوسی خارجی است
(عِمرانیّة) منسوب قلعی است
شرقی موصل
(عُمَران) بالضم آبادانے
(عَمَران) محرکة موضعی است
(عُمَیران) تبصغیر دو استخوان
اند کوچک در بن زبان و آنرا
دو شعبه است وهر دو گرد
حلقوم گردیده وهم گرفته اند
باهم ودر آن لغات است عمیرتان
وعُمَیرتان وعُمَیمِرتان
(مَعمَر) کمسکن منزل بسیار آب
وگیاه ونام مردیست
(المَعمُور) آبادان والبیت
المعمور) خانه در آسمان محاذی
خانه کعبه شرفها الله تعالی بالفتح

(س ن ض) عَمَرَ عَمرًا بالفتح
والضم عَمارة بالفتح دیر مانده
وزیست * وعَمَرَهُ الله) دیر
دارد وراخدا اے والعَمرُ بالفتح
والضم مصدران علی غیر القیاس
وقیاس مصدر سَمِعَ التحریک
ودر قسم مفتوح آید وهر گاه لام
ابتدا بروی در آید مرفوع باشد نحو
لَعَمرُ الله واللام لتوکید الابتداء
والخبر محذوف تقدیره لعمر
الله قسمی ولعمر الله ما اقسم به
فان لم تأت باللام نصبته نصب
المصادر وقلت عَمرَ الله ما فعلت
کذا وعَمرَكَ الله ما فعلت یعنی
لعمر الله وعمر الله حلف ببقاء
الله تعالی ودوامه واذا قلت
عَمرَكَ اللهُ فکانك قلت بتعمیرك
الله ای باقرارك له بالبقاء
او اذکرك الله تذکیرا وقد
یجیء للدعاء کقولك عمرك
ای سألت الله ان یطیل عمرك
وجاء فی الحدیث النهی
عن قول لعمر الله
(ن) عَمَرَ اللهُ منزلكَ عِمارةً
آبادان گرداند خدا خانه
ترا وعَمَرَ الرجل ماله
عِمارةً وعُمُورًا لازم گرفت
ان را عَمَرَ الرجل بیته کذلك
وعَمَرَ ربّه) پرستید پروردگار
خود را وروزه داشت
(ک) عمنین) عملها ربعض آنید
گرد یعنی صوم وصلوة مستقبل آید
وبس یقال هو یعمر ربه

ای یصلی ویصوم وعمر البیت
زیارت کرد خانه را وعمره آورد
وانکره الزمخشری
(ن ك س) عمر المال عِمارةً
آبادان گردید ونیکو شد وعَمَرَ
الله بك منزلك آبادان دارد
خدای خانه ترا بتو وآباد کند
(اَعمَرَهُ المکانَ) باشنده آن
جای گردانید واَعمَرَ الارضَ)
آباد یافت زمین را * واَعمَرَ
علیه) بے نیاز وغنی ساخت
او را ونیز اعمار بعمرے دادن
چیزے کسی را چون سرای وزمین
وجز آن وآن چنان باشد که
گوید این سرای ترا باشد تا من
زنده ام یا تو زنده وبرادای
عمره یاری کردن وزفاف کردن
مرد در خانه اهل زن
(عَمَّرَهُ اللهُ تعمیرًا) تا دیر دارد
او را خدای * وعَمَّرَ الله بك
منزلك) همواره معمور دارد
خدای جای ترا بتو * وعَمَّرَ
نفسه) اندازه کرد برای نفس
خود مدتی را * وعَمَّرتُه اِیّاه)
بعمری دادم او را آن چیز و
عَمَّرَكَ الله کذا اصله عَمَّرتُكَ
الله تعمیرًا ونیز تعمیر نیکو یافتن
ونیکو رسیدن وسوگند دادن
کسے را وزندگانی دراز دادن
وببقاے دراز موصوف کردن و
ببقای درازخواستن تقول اعمرك
الله ان تفعل کذا ای بالله
تسأل الله بطول عمره ولخیر

المتہجد ذکر کردن خداے و
درس دادن علم را دران دباز
داشتن خود را از کلام ونیاز مرمت
کردن شکستہ را و پاک داشتن
و روشن کردن بچراغ
مُعْتَمِر، زیارت کنندہ وارادہ
کنندہ چیزے وقاصد آن و
نام مردے
اِعْتِمَار، عمامہ وجز آن بر سر
بستن وعمرہ آوردن وزیارت
کردن وآہنگ کردن
اِسْتَعْمَرَہُ المکان، باشندہ آن
جاے گردانید اورا

ع م ر د

(عَمَرَّد) کعملس دراز از ہر چیزے
یقال فرسٌ عَمَرَّدٌ وشاءٌ عَمَرَّدٌ
وشادمان ومرد درشت خوی توانا
و گرگ خبیث بسیار فریب زیرک
وشتر نجیب توانا بر سیر ونام اسپ
وعلہ بن شراحیل
(عَمَرَّدَۃ) بالتاء نام خواہر مُشْرَحُ
ومِخْوَس وجد وابضعہ کہ ہر چہار
را لعنت کرد نبی صلی اللہ علیہ وسلم
(عُمْرُوْد) کعصفور دراز از ہر
چیزے

ع م ر س

عَمَرَّس کعملس مرد قوی سخت
ولتوانا وشتاب وسریع ونوبت آب
وسیر سخت وزور شدید ومرد
دشوار خوے قوی
عُمْرُوْس کعصفور برہ عَمَارِیْس
جمع عَمَارِس بالقصر مثلہ نادر
وکودک سبک روح گرد اندام و

شتر کرہ فربہ ومحمد بن عبداللہ بن
احمد بن عُمْرُوْس مالکی محدث
است وفتحہ آن لحن

ع م ر ط

عِمْرِط، کزبرج وبرقع دراز
عَمَرَّط، کعملس جوان سبک و
دلیر سخت ودراز وبلا
وبنو العَمَرَّط بطنی است از تمیم
(عُمْرُوْط) کعصفور دزد عَمَارِطَۃ
وعَمَارِیْط جمع وآنکہ چیزے
نداشتہ باشد وخبیث یا درویش
سرکش
(عُمَارِطِی) بالضم کس بزرگ
(لِصٌّ مُعْمَرِط) دزد کہ ہر چہ
یابد بدزدو لِصٌّ مُتَعَمْرِط
مثلہ

ع م س

(عَمْس)، بالفتح حرب سخت و
کار دشوار بے سر وپای
(عَمَبُس)، کامیر کار دشوار و
بے سر وپای عمیس الحمائم
وادی است در راہ بدر کہ آن
حضرت صلی اللہ علیہ وسلم در آن
فرود آمدند
(عَمْبُسَۃ)، یمین ناحق عَمْسِیَّۃ
بتشدید الیاء وبضم مثلہ یقال
حَلَفَ علی العِمْیَسَۃِ والعُمَیْسِیَّۃ
ای علی یمینٍ غیرِ حقٍ
عُمَیْس بن معد کزبیر وال اسماء
صحابی است وابو العُمَیْس
کنیت عتبہ بن عبد اللہ واسماء
بنت عُمَیْس صحابیہ است
(عَمَارِس)، کسماب جنگ سخت
وبلا وکار دشوار بے سر وپا و

روز تاریک وشب تاریک
عُمْس بالضم وبضمتین جمع و
شیر بیشہ درشت اندام و
سختی وبلا
(عَمُوْس) کصبور کار بے سر وپای
دشوار کہ اصلاح آن ممکن نباشد
وشیر بیشہ درشت اندام و
آنکہ در کاری نادان وار بے
باکانہ درآید وبے راہ رود
(طاعون عَمْوَاس) بالکسر و
الفتح نخستین طاعون کہ در اسلام
بشام پیدا شد
(ن) عَمَسَ الکتاب عُمْسًا محو و
ناپدید شد وعَمَسَ الشَّیءَ
ناپدید وبے نشان کرد آنرا و
پنہان نمود + ونیز عَمَس
خویشتن را در کاری نادان ساختن
وناشناسا نمودن با وجود معرفت
در آن
(ل س) عَمُسَ الیَوْمُ عَمَاسَۃً
بالفتح وعموسًا وعَمَسًا بالفتح
والتحریک سخت گردید وسیاہ
شدہ تاریک گشت
اِعْمَاس ناپدید کردن و
پوشیدن چیزے را
جاءَنا بِاُمُوْرٍ معتسات،
کمعظمات ویکسر یعنی آورد
نزد من کارہاے دشوار وبے
سر وپاے را
امرأۃٌ مُعَامِسَۃٌ مبنیا للفاعل
زن کہ در ایام جوانی خود را پوشیدہ
دارد وہتک عزت نکند
مُعَامَسَۃ، پوشیدن چیزے را

ومغالطہ نمودن واشکارا ناکردن از
دشمنی وباکسی راز گفتن
تَعَامَسَ عَنْہُ، بقصد غافل نمود
خود را وتَعَامَسَ علیّ مشتبہ
گذاشت بر ما کار خود را ونادانستہ
آورد

ع م ش

(عَمْش)، بالفتح نیکوئی وصلاح
بدن ودر ہر چیزے یقال الختان
عَمْشٌ للصبی وھذا طعام عَمْش
لک وچیز موافق وبرابر وپدید
(عَمْش) بے آہنگ زدن
(عَمَش) محرکۃ سستی بینائے
مع جریان آشک اکثر اوقات یا
ہموارہ
اَعْمَش، سست بینائی کہ چشمش
بعلتی آب راند عمشاء مونث و
نام مردی ولقب سلیمان بن
مہران قاری تابعی مولای بنی
کاہل از بنی اسد
(عُمْشُوْش) بالضم خوشہ کہ
بعض میوہ ازان خوردہ باشند
(س) عَمِشَ فیہ الکلام
سخن در وے اثر کرد وعَمِشَ
جسمُ المریض، فربہ گشت و
عَمِشَ الرَّجُلُ سست بینائی
گردید
تَعْمِیْش، فربہ گردانیدن وبحال
نمودن جسم بیمار را یقال عَمَّشَہُ اللہ
وبقصد در کاری غفلت نمودن و
اصلاح ودور کردن عمش را
(تَعَامُش)، تغافل ورزیدن در
چیزے

ج ۲

(اِسْتِعْمَاش) گول شمردن کسے را

ع م ص

(عُمْص) بالضم نوعی از خورشے
(عَمِص) ککتف از مند ترشی
(یَوْمٌ عَمَاص) کسحاب روز نیک تاریک
(عَامِص) خامیز که نوعے از طعام باشد که از گوشت و پوست گوساله ترتیب دهند یا شوربای سکباج که سرد نموده روغن در سازند
(عَامُوص) شهری ست نزدیک بیت لحم

ع م ض ج

(عَمَضَّج) کجعفر درست و سخت از اسپ و شتر عُمَاضِج کعلابط مثل

ع م ط

(ن) عَمَطَ عِرْضَهُ عیب کرد ناموس ورا و رخنه انداخت و آن وعَمَطَ نِعْمَةَ اللهِ سپاس نکرد نعمت خدای را و درین معنی از سمع نیز آید بغتی است در غمط معجم
(اِعْتِمَاط) در آبروی کسی رخنه کردن و عیب ناک نمودن

ع م ط ر

(عَمَيْطَر) کسفرجل مردی ست سفیانے که در زمان محمد امین در دمشق خروج کرده

ع م ق

عمق بالفتح مع جاه و وادی و اوده و جز آن عُمق بالضم و بضمتین مثله و کرانه دشت دور از دیدار و بضم اَعْمَاق جمع و غوره خرمادر آفتاب نهاده بجهت خشک شدن و نیز عَمَق رود باری ست در طائف و موضعی است یا آبے بلاد و مزینه و بحرک و شهرستانی است در سواد حلب و چشمه در وادی فرع و قلعه ویران بر فرات از آن است سوید خلیل بن ابراهیم
(عَمَق) محرکة حق یقال له فیه عَمَقٌ یعنی مرا و را حقی است در آن
(عَمَقَة) محرکة چربش و چرک روغن و وخیک
(عُمَق) کصرد و بضمتین فرودگاهی است درمیان ذات عرق و ماندن بنی سلیم بالضمتین خطا است
(عَمِيق) کامیر دور تنگ یا دراز منه فجٌ عَمِيق
(بئرٌ عَمِيقَةٌ) بالتاء چاه دور تنگ عُمُق بضمتین کعنب و عَمَائِق و عِمَاق بالکسر جمع
(عِمَاق) ککتاب موضعی است
(بَعِيرٌ عَامِقٌ) شتر که گیاه عمقی خورد
(مَا اَبْعَدَ اَعْمَقَهَا) چه دور تنگ است آن مَا اَبْعَدَ عَمَاقَتَهَا کذلک
(عِمْقَى) کذکری گیاهی است و نوعی از درخت در زمین حجاز و تهامه عَمَاقِيَة کثمانیة نیز نام مدفن و زمینی است که در آن صاحب ابی ذؤیب کشته شد یا بضم روایت است در بیت و آن وادی است
اَعَامِق بالفتح رود باریست
(اُعَامِق) بالضم موضعی است
(اَعْمَاق) بالفتح شهریست مابین حلب و انطاکیه جای ریزش آب بسیار که بجز موسم گرما خشک نشود و هو جمع باعتبار اجزائه
(ك س) عَمُقَ عَمَاقَةً و عُمْقًا بالضم دور تنگ و دراز گردید (ك) عَمُقَ عَمَاقَةً ژرف شد
(اِعْمَاق) مغاک کردن
(تَعْمِيق) مغاک کردن و دور اندیشیدن در کار
(تَعَمُّق) دور اندیشیدن در سخن و بمغ سخن رسیدن یقال تَعَمَّق فی الکلام ای تنطع و کذا تعوق فی لباسه اذا تنوق و استقصی
(اِعْتِمَاق) بمعنی اعماق است

ع م ك س

(عُمْكُوس) کعصفور خر کعسوم و کُسْعُوم آن مقلوب عکموس است مثله

ع م ل

(عَمَلَة) بالفتح دغلی و نا راستی یا دزدی والفعل من نصر
(عِمْلَة) بالکسر کرده شده هرچه باشد و بیابت کار کردن و بدی و فساد دلی و مزدکاری
(عُمَالَة) بالضم مزد کار کن عُمالة مثلثة مثله
(عَمَل) محرکة کار و خدمت اَعْمَال جمع و بَنُو الْعَمَل پیادگان و بَنُو اَعْمَل قبیله است در یمن و نیز عَمَل نام مردے
(رَجُلٌ عَمِلٌ) ککتف مرد کار کن یا مرد که بر کار سرشته شده و برق پیوسته درخشنده
(عَمِلَة) کفرحة کاره کرده باشد هرچه باشد و ناقة عَمِلَةٌ شتر ماده بین العمالة هوشیار
(عَمُول) کصبور مزد کار کن یا آنکه بر کار آفریده شده
(بَنُو عُمَيْلَة) بجهینة قبیله است
(عَامِل) کلمه که بدان اعراب کلمه دیگر مختلف گردد عَوَامِل جمع و نیز عوامل پا یا پیادکاران کشتکاری و خرمن کوبی و مانند آن و عَامِلُ الرُّمْح آنچه نزدیک سنانست و مرد بدست کار کننده کار کن منه الحدیث ما ترکت بعد نفقة عیالی و مؤنة عاملی فهو صدقة عَامِلُون و عُمَّال جمع عَمَلَة مثله
(عَامِلَة) سینه نیزه که نزدیک سنان باشد و بنو عَامِلَة بن سباء قبیله است بیمن از بنی قاسطان ان قبیله است عدی عاملی بن رقاع شاعر
(عَمَلَّة) محرکة مشددة جاے است
(عَمَلَى) کجمزی موضعی است
(یَعْمَل) بالفتح شتر برگزیده اسلوا مطبوع بر کار یَعْمَلَة مؤنث یَعْمَلَات جمع یقال ناقة یعملة و نوق یَعْمَلَات و نیز

و م يعملة روزيست مرعرب را
(معمل) کمقعد بادشاهی است
مر بنی هاشم را بوادی بیشه
(معمول) آب شیر و شهد برف
آمیخته و منه اُتی بشراب معمول
(س) عمِل عملاً محرکة کار کرد
وعمِل به العملّين بکسرتين
مشددة اللام او کعسلين او
کبرجين مبالغه نمود در رنج و
آزار او وعملت الناقة نیک رفتن
و هوشیار گردید و عمِل البرق
پیوسته درخشید برق و عملت
الناقة باذنيها شتافت و نیز عمل
پیدا کردن کلمه اعراب را بر کلمه
دیگر و حدیث اعملوا ما شئتم لئلا
هو على الاستقبال ولا تال عن
و معناه کل عمل اکم فقد غفر
(طريق عمل) کمکرم راه پا سپرده
و سلوک
(اعمال رایه اعمالاً) کرد برای
و دانش خود و در کار آورد و کذا
اعمل الله و نیز اعمال کار فرمودن
يقال اعمله فعمل
(تعميل) عزدکار داون وامارت
داون کسی را و متولی گردانیدن
بر قومی يقال عمّل فلان
عليهم تستعمل
(معاملة) تکلیف داون کسی
را بکاری
تعمّل من اجله سختی کشید
جهت او و تعمّل فلان لکذا
کاری گزشت رنج
(تعمّل) بکار داشته و سختن

استعمل الفتين محبن
استعمال بکار داشتن و کار کرد
جستن و عمل خواستن و بکار آوردن
دانش و جز آن
اعتمال بکار داشتن خود را
و اضطراب کردن و عمل و پیوسته
بودن برکاری و بکار آوردن مرابان
کردن زمین را و منه دفع اليهم
ارضهم على ان يعتملوها من اموالهم
ای يقومون بما يحتاج اليه من
عمارة و زراعة

ع م ل س

(عملّس) شتافتن و شتابی نمودن
عملّس بالفتح العين والميم واللام
المشددة گرگ تا بر سیر و شتاب رود
جلد و گرگ پلید و سگ شکاری و
نام مردی که مادر خود را بر پشت با
کرده حج برد و بوسه بس نیکی
نمود و آن مثل شد در بر والدین
فيقال هذا ابر من العملّس
(عملوسة) بالضم گمان سخت
زود سیر گذار

ع م ل ص

(قرب عملّص) بالکسر منزل
سخت و مانده کن

ع م ل ط

(عملّط) کعملّس و ملق
سخت و لوانا بر سفر

ع م ل ق

(عملقة) کدحرجه کمینه و سرگین
و کمینه و سرگین انداختن و بعض بسیار
(عمليق) بن لاوذ بن ارم بن
سام بن نوح عليه السلام

کقنديل او کقرطاس پدر قبیله است
که آنها را عمالقة و عماليق
خوانند در بلادها پراگنده و متفرق
شدند و این عمالقه اول اند
و از ایشان اند فراعنه مصر و اما
عمالقه ثانیه از ملوک حمیر از اولاد
عملق بن سميدع بن صوار بن
عبد شمس اند و از ایشان است
ملکه زبا کشنده جذيمه الابرش
و نیز عملاق کقرطاس آنکه بطرانت
فریبد مردم را یا عام است و
الاوا

ع م م

(عمّ) بالضم برادر پدر اعمام و
عمومة بالضم و اعمّة بالفتح
و کسر المیم و اعمّ بالفتح و ضم العين
جمع اعمون جمع الجمع و يقال يا
ابن عمّي و يا ابن عمّ بلا یاء و یا
ابن عمّ ثلث لغات و يا ابن عمّاه
بالهاء للندبة و يحذف الهاء
ايضاً فيقال يا ابن عمّا كقوله يا
ابنت عمّا لا تلومي واهجعي
و تقول هما ابنا عمّ ولا تقل هما ابنا
خال و تقول هما ابنا خالة ولا
تقل هما ابنا عمّة و نیز عمّ
گروه بسیار و گروه متفرق پراگنده
عماعم جمع بتکرير العين للفرق
بين الجمعين و گروهی اند
مردم و گیاه تر و موضعی است و دهی
میان حلب و انطاکیه از ده است
عکاشة عمّی دختر ابن دراند بعضم و
لقب مالک بن حنظله پدر قبیله و
هو العمّی و الى النسبة الى

عمّ عمويون و کانه نسبة الى
عمّ و قوله تعالى عمّ يتساءلون
اصله عن ما بادغام النون
و حذف الالف و هو للاستفهام
و نیز عمّي لقب يزيد بن الجوادی
و تابعی لانه کان کلما سئل عن شیء قال
(عمّة) خواهر پدر
(رجل عمّي) کقمی مرد از مردم
عليه خلاف قصری
(عِمّ) بالکسر دهی است در حلب
(هو حسن العمّة) بالکسر یعنی
در بستن عمامه خوب است
عُمّيّة بالضم والکسر و کسر الميم
والتشديد یاء بزرگ منشی مثل
عُبّيّة
(عمم) محرکه کلانی جثه در مردم
و جز آن و بسیاری و فراهم شدگی
اسم مصدر است و يقال هو عمم
خير یعنی زی در عطاء و احسان او
تام است و جسم عمم ای تام
لا استوی على عممه بضمتين
یعنی برابر شد بتمام جسم و مال و
شباب خود
(عمم) کامیر تام و پر چیزی تام
آید و بسیار گردد و عمم کتب جمع
و موضعی است و گیاه بهمی و علف
خشک شده و مرد نامور قوم يقال
هو من عميمهم ای صميمهم
جارية عميمة دختر دراز
قامت نخلة عميمة کذلک عمّا
بالفتح والمد مثله عمّ بالضم جمع
(عمامة) بالکسر زره خود که در زیر
قلنسوه پوشند خود زره و دستار عمامه

عِمَام: سرخت چوبهای بهم
بسته که بدان از دریا و نهر عبور
نمایند ویقال اَرخی عِمَامَتَه
یعنی مامون و مرفه الحال گردید
و عَامَة چوبهای بهم بسته که بدان
از دریا و جوی گذرند والصواب
العامة مخففة و نیز عامه قامت
بدان جهت که همه او تیره و فی
حدیث عثمان رض امام عامة
بالاضافة ای امام جماعة عامة
خلاف خاصة عامی منسوب است
بوی و عَامّ اسم جمع و نیز عام تمام
مرتبه باشد
اَعَمّ، گروه بسیار و درشت لحسل
از هر چیزی و دراز بالا
و عمّی، کمی نیز است
عَمَّان، کغبان شهریست بشام
و نبت یَعْمُوم کصعفوق گیاه
دراز
مُعِمّ مُخوِل، بالکسر یعنی کسی
و عطائی کسی شد حرست برای او
برای و عطائی خویش فرا
گرفت همه را
و عُمّ راسه، مجهولا عمامه بسته
گردید و عمّ الشیء عموما فرا
گرفت همه را ویقال عمّهم بالعطیة
بخشش فرا گرفت ایشان را و عَمّ
عُمُومَة عم گردید یقال ما کنت
عما ولقد عممت عمومة و بینی
و بین فلان عمومة
و عَمْعَم الرجل بسیار لشکر
گردید بعد کمی و ے
مُعَمّ، بفتح العین و کسر آن آنکه
برادران پدرش کثیر باشد یا مرد
کریم الاعمام
عُمَام، خداوند بسیار اعمام
شدن و عم گردیدن یقال عمّ الرجل
اذا صار عما
مُعَمَّم کمعظم اسپ سپید سر
سوای گردن یا اسپ که سپیدی
پیشانیش تا منبت موی پیشانی
فرود آید و اسپ که گوش و موی
پیشانی و گرداگرد آن سپید شده
باشد و کذلک شاة معممة بالتاء
تَعمِیم، بسته گردانیدن و عمامه
پوشانیدن یقال عُمِّم الرجل مجهولا
ای سود لان العمائم تیجان العرب
کما قیل فی العجم توج و کذا عُمِّمَ
راسه ای لفت علیه عمامته
و بهمه فرا رسیدن و کف بر آوردن
شیر تشبیها بالعمامة
تَعَمُّم، عم خواندن یقال تعممته
النساء ای دعونه عما، و عمامه بر
بستن
اِستِعمام، بمعنی گرفتن عمامه
بر سر بستن
مُعْتَمّ، نام مردی
روضة مُعْتَمَّة مرغزار دراز گیاه
اِعتِمام، عمامه بستن و کف بر آوردن
شیر و تمام رسیدن گیاه و بالا
کشیدن کودک رسیده و بالا
بر آمدن نبت

ع م ن

عَمْن، کعنق مقیمان
عَمِینة، کسفینة زمین نرم و سهل
عُمَّان، کغراب نام مردی
و شهریست بیمن و بصرف
عُمَانِیَّة، بالضم خرمائی است
ببصره که پیوسته بر آن غوره نو
خوشه پخته و خوشه تر باشد
عَمَّان، کشداد شهریست بشام
و قد مر الغا
ض س، عَمَنَ بالمکان اقامت
گرفت
اِعمَان، بعمان روی آوردن یا
داخل شدن در آن و ثابت شدن
بجای
تَعَمُّن، بمعنی اعمان است

ع م ن س

عُمْیَانِس، بالضم و الیاء التحتیة
بعدها الف و نون بتی است مرخولا
زراکه حصه چهار پایان و گشت
خود را سپیدا ند آنرا

ع م ه

عَمَه، محرکة سرگشتگی و دودله
شدگی و تردد در گمراهی یا
سرگشتگی در منازعت بار و حجت
نا یافتن
عَمِه، کتف سرگشته و متردد
عَمِهُون جمع
عَامِه، سرگشته و گمراه و متردد
در راه و منازعت عُمَّه کسکر جمع
ارض عَمْهَاء، زمین که روی
نشان و علم نباشد
ذهبت ابله العُمَّهَی، بالضم
و تشدید المیم المفتوحة مقصورا ای ندانسته
نیستند که کجا رفته و کذلک العُمَّیْهی
بزیادة الیاء بعد المیم
ف س، عَمَه عَمْهًا و عُمُوهًا و
عُمُوهَة و عُمَهَانًا، سرگشته
گردید و دودله شد و منه
قوله تعالی فی طغیانهم یعمهون
ر س، عَمِهَت الارض، بی
نشان گردید
عَمَّهْتَ فی ظلمه تعمیها
بنا حق ستم کردی بروی و
دشمنی و سختی نمودی
تَعَامُه، سرگشته و متردد
شدن در گمراهی و منازعت
و جز آن

ع م ه ج

عَمْهَج کجعفر و علبط شیر و
فرکک و مرد فربه منکسر و تیز رو
و دراز و پر از گوشت و پیه عُمْهُوج
بالضم مثله و گیاه سبز در هم پیچیده
عَمَاهِج جمع

ع م و

عَمْو، بالفتح گمراهی و خواری
فروتنی اَعْمَاء جمع و فروتنی
نمودن و رام شدن و میل کردن
بچیزی والفعل من نصر و منه
الحدیث مثل المنافق مثل شاة
بین ربضین تعمو الی هذه مرة
والی هذه مرة

ع م ی

عَمْیَة، بالفتح برگزیدگی اسم
است اعتمار را
عَمی، محرکة قامت و درازی
و کرده پیشانی و لقبه صلکله
عمی دیدم او را و در نیمه در گفت
گرم
عَمَلة بالفتح والمد گمراهی و

ستیهیدگی وابر بلند برآمده تو بر تو یا
ابر بارنده یا ابر تنک یا سیاه یا سپید
یا ابر آب فروریخته یا ابر بر کوه
نشسته مانده دو و یفسر
(عَمِیْم) کالکتف کور عَمِیَة مونث
رجل عَمِ القلب ای جاهل و امرأة
عَمِیَة عن الصواب وعمیة القلب
وهم عَمُوْن عَمَوِی منسوب
است بوے
(عَمَایَة) کغنیة و تنم گمراهی و
ستیهیدگی یقال فیهم عمیتهم
ای جهلهم
(عُمِّیَّة) بالکسر والضم مشددتی
المیم والیا وبزرگ منشی یا گمراهی
مثل جنگ تعصب و اهوا
(عَمَایَة) کسحابة گمراهی و
ستیهیدگی و بقیه تاریکی شب
و کوهی است وشاعری از اتیثیه
آورده
(عَامِیَة) زن سخت گریه و زاری
کننده
(عَمَا والله) بمعنی اَمَا والله است
(اَعْمٰی) نابینا عَمْیَاء مونث
عُمْیٌ بالضم جمع مر مذکر و مونث
را و ناوان اَعْمَا بالفتح والمد جمع
قیل ومنه لم حشرتنی اعمٰی ای عن
حجتی وقد کنت بصیرا ای عالما بها
ونیز اَعْمَا ء زمینها ی دیران
بی عمارت و بی مرد و مردم در انبار
و اَعْمَاءٌ عَامِیَةٌ مبالغه است
لقیته اَعْمٰی ای فی اشد الهاجرة
اَعْمَوِی منسوب است باعمی
(عُمْیَان) توجیه و سوخته آتش

یا شب و شتر تیز شده بگشتی
(قَتِیْلُ عِمِّیَّا) بالکسر والقصر
کرمیّا کشته که کشنده آن معلوم
نشود وهو مصدر من العمی
کالرمیا من الرمی
(لَقِیْتُ صَکَّةَ عُمَیٍّ) یعنی ملاقات
کردم او را در نیم روز سخت گرم
و عُمَیٌّ نام گرما است یا نام مردے
کان یفتی فی الحج فجاء فی رکب
فنزلوا منزلا فی یوم حار فقال
من جاءت علیه هذه الساعة
من غد وهو حرام بقی
حراما الی قابل فوثبوا حتی
وافوا البیت من مسیرة
لیلتین جاذبین او اسم رجل
اغار علی قوم ظهرا فاجتاحهم
فنسب الوقت الیه او هو تصغیر
اَعْمٰی مرخما ای رمیه کالاعمی
ترکناهم عُمَیٌّ
حکری یعنی گذاشتیم
ایشان را مشرف بر مرگ
(مَعَامِی) بالفتح زمینهاے
ویران بی عمارت و بے مردم
جمع معمی مقنع بمعنی
رض عَمٰی عَمْیًا روان گردید
و عَمَی الموج، کف انداخت و عمی
البعیر بلغامه بانگ کرد شتر و
کفک انداخت بر سر وجز آن
س عَمِیَ عَمًی، محرکة کور گردید
ونیز عَمی رفتن بینائی دل هم
باشد والفعل والصفة مثل فی
غیر افعال وتقول ما اعماه فی هذه
دون الاولی لان عمی بصر لا تزید

و پوشیده شدن کار بر کسی ومنه
قوله تعالی فعمیت علیهم الانباء
(اِعْمَاء) کور یافتن کسی را و نابینا
گردانیدن منه الحدیث حبک
الشیء یعمی ویصم وفی هذا المعنی
قوله وعین الرضا عن کل عیب
کلیلة ولکن عین السخط تبدی
مساویا والحدیث ذو الوجهین
(مُعَمًّی) کمعظم سخن پوشیده
در شعر
(عَمَّی مَعْنَی الْبَیْتِ تَعْمِیَةً)
پوشیده آنرا ونیز تَعْمِیَة کور
ساختن

(تَعَمِّی) کور گردیدن
(تَعَامِی) کوری نمودن
اِعْمَایَ اِعْمِیَاءً نابینا گردیدن
وقد تشدد الیاء فیقال اِعْمَیَّ
کاحمرّ
(مُعْتَمِی) للفاعل شیر بیشه
(اِعْتِمَاء) برگزیدن واختیار
کردن و آهنگ نمودن

باب العین فصل النون

ع ن ب

(عِنَبَة) بالکسر وفتح النون یکدانه
انگور عِنَبَات جمع عنوب وعنب
بحذف التاء وعنباء بالمد اَعْنَاب
مثلثة هو نباء نادر وما وجه علیه
الا الیفاظلان الاغلب علیه الجمع
کقردة وفیلة ونیز عنبه آبلهٔ
که بر اندام انسان بر آید علمی
است وبئر ابی عنبة چاهی است
بمدینه وابو عنبة خولانی صحابی

و بهر دو قبله نماز کرده و گویند که
در حیات آنحضرت صلی الله علیه
وسلم بایمان مشرف شده اما سعادت
دیدار و دولت صحبت نیندوخت
ونیز عِنَبٌ هی انگوری و نام بکره
خوارزه و او انست یوم العنب
مر قریش و بنی عامر را و حصن عنب
قلعه است بفلسطین
(عَانِبٌ) خداوند انگور
(عُنَّابٌ) کغراب مرد کلان بینی
و کوهی است بر راه مکه و رود باری
است و فتح ماده بانان و کوه خرد
سیاه و کوه بزرگ گرد از اضداد
است و بستگی فرج ونیز عُنَّاب
نام اسپ مالک بن نویره
(عُنَابَة) بالتاء موضعی است و
آسیبے
(اَعْنَب) کلان بینی
(عَنَبَان) محرکة کوهی شامان
سک و گران جسم از لغات اضداد
است یا آهو کلان سال
(عُنَّاب) کرمان سنجد جیلان
عُنَّابَة یکے و بار پهلو
(عَنَّاب) کشداد انگور فروش و
نام والد حریث نبهانی
(عُنْبُب) کجندب موضعی است
یا وادی بیمن و مقام سیل
(مُعَنِّبٌ) کمحدث شاه ویز آسنده
(مُعَنْتَب) کمعظم قطران سطبر و
مرد دراز بالا
(تَعَنُّب) خوشخبر آمدن انگور

ع ن ب ج

(عُنْبُجٌ) کقنفذ کول و دم فربه شیشت

ج

عِنَاج بسکون دیوار و الفعل من نصر
(عَنَج) محرکۃ اسم است عنج را و پیر
کلان سال لغۃ فی عنج بالمعجمۃ
(عَنَجَۃُ الهَوْدَج) محرکۃ بازدی
در هوده
(عِنَاج) گکتاب رسنی است که
زیر دلو بزرگ بستہ بعراقی می
بندند و رسنی باریک که بدان گوشۀ
دلو را تا چوب چنبرش بندند و
در مهره های پشت و کار و
ملاک نظام آن و قولهم قول لا
عِنَاج له یعنی کلام ز ران تامل
و فکری نرفته
(عَنْبَج) کجعفر بزرگ و کلان
عُنْبُج کقنفذ ریحان دشتی
(عُنْجُوج) کعصفور اسپ جواد
و شتر نیکو و اول جوانی عناجیج جمع
(مِعْنَج) کمنبر حوض آینده در کار
اَعْنَج اِعْنَاجًا) استوار نمود
کار را و در دکین پشت شدن
گشتید سوار بمهار شتر را تا پسانگی
باز گردد

ع ن ج د

(عَنْجَد) کجعفر و قنفذ و جندب
مویز یا نوعی از آن و یا مویز سیاه
یا پیچکاره نرین آن و کجعفر نام
مردی
(عَنْجَدَۃ) بالتاء از اعلام است
(مُعْنَجِد) بفتح الجیم و یر مخشم
غضبناک
(عَنْجَد العنب) مویز عنجد
گشت انگور

ع ن ج ر

(عَنْجَرَۃ) بالفتح زن دلیر بیباک
(عُنْجُرَۃ) لقب مردی بدان
جهت که چون او را اعنجر یا
عنجوره گفتندی خشم گرفتی و خلاف
شیشه و مذکور است در ع ج و

ع ن ج ش

عُنْجُش کقنفذ پیرفانی یا ترنجیده پوست

ع ن ج ف

(عُنْجُف) کقنفذ و زنبور خشک
از لاغری و کوتاه قامت در آمده
اندام و ربما وصفت به العجوز
وقیل النون زائدة

ع ن ج ل

(عُنْجُل) کقنفذ پیر بکه زنی و
بر سنگی گوشت استخوانش برآمده
باشد
(عُنْجُول) کعصفور جانور یست

ع ن د

(عَنْدَاۃ) بالفتح نام مادر علقمه
بن سلمۃ از قبیله مهره
(طعن عِنْد) بالکسر نیزه چپ
و راست زده شده
(عَنَد) محرکۃ جانب و طرف
یقال یمشی وسطا لا عندا
(عِنْد) مثلثۃ نزد و هی ظرف
فی المکان و الزمان یقال عند الحائط
و عند اللیل الا انها غیر متمکن فلا
یقال عِنْدُکَ و اسم بالوضع و یدخله
من حروف الجر من وحدها قال
الله تعالی الا رحمۃ من عندنا و
فی الحدیث توضؤا من عند اخرهم
یعنی از اول تا آخر همه وضو
کردند و کسی بی وضو باقی نماند
از ان جماعت و لا یقال مضیت
الی عندک و یقال عندی کذا
فیقال ولک عند استعمل غیر ظرف
و یراد به القلب و المعقول و قد
یغری بها فیقال عندک زیدا
ای خذه * و کرانه
(عَنِید) کامیر آنکه دیده و دانسته
از حق برگردد و بباطل ستیزنده
و رد کننده حق را و سرکش عُنُد
گکتب جمع
(عَنُود) کصبور برگرونده از راه
* و سحابۃ عنود ابر بسیار
باران و قدح عنود تیرکه از
برآید بر غیر جهت سایر تیرها * و
ناقۃ عنود شتر ماده بگوشه چرنده
عُنُد بضمتین جمع
(عَانِد) شتر از راه برگرونده و
میل کننده عُنَّد کرکع جمع و بباطل
ستیهنده و رد کننده حق را و
سرکش و طعن عاند نیزه که چپ
و راست زده شود و عرق عاند
خون روان
(عَنَاد) کسحاب از اعلام است
عِنَادَۃ بالتاء مثله
(عِنْدَاْوَۃ) دشواری و فریب
و ستم و مذکور است در ع د و
(عُنْدَد) کجندب و قنفذ حیله و
دیرینه هر چه باشد و یقال مالی
عنه عُنْدَد یعنی نیست مرا
از وی چاره
(عُوَیْنِد) کدریهم مصغر اسمی
است مرتجل خدیم را و اسپ عوینی
عمرو بن کلاب را و اسپی دیگر
مونی نمیر را
(ن س ك) عَنَدَ عَنِ الطَّرِیق
عُنُودًا) برگردید از راه و میل
کرد * و نیز عنود) روان گردیدن
خون چندان که خشک نگردد و
تنها چریدن ناقه و دیده و دانسته
باز گردیدن از حق و برخلاف
حق کاری کردن و رد کردن حق را
و بباطل ستیهیدن
(اَعْنَدَ فی قَیْئِهِ) پیاپی و پی
قی نمود * و نیز اِعْنَاد) جاری گردیدن
خون چند آنکه خشک نشود و معارضه
کردن با کسی بوفاق یا بخلاف
از لغات اضداد است
(مُعَانَدَۃ) همدیگر چیدا گردیدن
و کرانه گزیدن و مکافات کردن
بخلاف عِنَاد) بالکسر شکل پیوسته
بودن با کسی و ستیهیدن و معارضه
کردن
(اِسْتَعْنَدَ الذکر) زنا کرد در
قوم * و استعند فلانا آهنگ
نمود * و نیز اِسْتِعْنَاد) غالب
گردیدن قی و چیره شدن شتر
اسپ بر مهار و رسن و بعصا زدن
مردم را و سر مشک را بیرون آوردن
دیده آب خوردن
(مُعْلَنْدِد) بکسر الدال زمین بی
آب و گیاه و یقال مالی عنه
مُعْلَنْدَد بفتح یعنی مرا چاره
نیست از وی و مالی الیه معلندد
ای سبیل

ع ن د ب

(عُنْدُب) بکسر الدال کدرهم

خشمناک

ع ن د ق

(عُنْدُقَة) کقنفذة زیرین شکم
نزدیک ناف کوی مغاک سینه
است

ع ن د ل

(عَنْدَل) کجعفر شتر کلان سر نیز
کرد موئث در وی یکسان
است و بلند و بالا
(عَنْدَلَة) موئث و موضع است کجه
مونث و منه قوله کانی لم انعم
بدمون مرة ولم تشهد الغارة
یوما بعندل
(مرأة عَنْدَلَة) زن بزرگ پستان
(عَنَادِلَان) هر دو خصیه
(عَنْدَلِیْل) کزنجبیل نوعی از
کنجشک
(عَنْدَل البعیر عُنْدَلَة) در شت
گردید (و هو عُنْدُلَان عَنْدَار)
بانگ کرد بلبل

ع ن د ل ب

(عَنْدَلِیْب) کزنجبیل هزاردستان
که آوازهای بگانگ بانگ کند و یقال
ایضا عندبیل بتقدیم الباء علی
اللام عنادل جمع لان ما جاوز
ربعة ولم یکن حرف مد ولین
یرد الی الرباعی ویبنی منه الجمع

ع ن ذ

(عَنْدَم) کجعفر خون سیاوشان
یا چوب بقم

ع ن ذ

(عَانِذَاة) کعماجة بن زنخ و بن
گوش

(امرأة عِنْذِیَان) بالکسر زن
بدخوی
(عَنْذَی به) بر آغالانید آنرا
و بر انگیخت

ع ن ز

(عَنْز) بالفتح ماده بز و آهو ماده
جز آن (اَعْنُز) کافلس (عُنُوز) بالضم
(و عِنَاز) بالکسر جمع و منه المثل
(هاکریمة العنز) در حق دو
حریف باهم در شرف نزاع کننده
را گویند بدان جهت که هر دو را تو ش
بیکبار در آید بر زمین (و عنز خوابیدن)
درشتی سیاه و ماده عقاب و ماهی
است کلان که یک شتر برداشتن
نتواند یقال له عنز الماء و سنگی
است در آب و مرغی است آبی
و اشوات ماده و کرکس ماده و اسپ
سنان بن شریط یا شمشیر شیر و پشته
خرد و قبیله از هوازن و نام زنی
طسم سبیت فحملوها فی هودج
والطفوها بالقول والفعل فقالت
هذا شر یومی ای حین صرت اکرم
للسباء و نصب شر علی مفعولیت
فی شر یومیها و منه المثل لقی یوم
یوم العنز در حق
شخصی گویند که در سطح هلاک
افتاده باشد و عنز بن وائل بن
قاسط پدر حی است عنزی
منسوب بوی
(عَنَزَة) محرکة نوعی از نیزه است
میان نیزه و عصا که در بن آهن
دارد و جانوری است که دمکن
شتر گیر و با آن مانند راسو است
که درکس ناقه خفته در آید و پنهان
گردد در آن پس ناقه در حال
بمیرد و دم ببرد و نیز عنزة بن
اسد بن ربیعه یا عنزة بن عمرو
بن عوف پدر قبیله است
(عَنَبُز) کامیر آفت رسیده
(عُنَیْزَة) کجهینه پشته است سیاه
ببطن فلج و موضعی است و نام
دختری و عنیزتان مثنی موضعی است
دیگر
(بنو العناز) بالکسر قبیله است
(مَعْنُوز) سختی کشیده
(ن) (عَنَزَ عنه عَنْزًا) روی
گردانید روی و عنز کنزلنا بستان
خورد زد آنرا
(اَعْنَزَه اِعْنَازًا) مائل گردانید
او را
(مُعَنَّز) کمعظم خرد سر (و مُعَنَّز
الوجه) کم گوشت روی (و مُعَنَّز
اللحیة) آنکه ریش وی بریش
بز ماند
(اِعْتِنَاز) بیکسو شدن و کناره
گزیدن و دور شدن از جای بجای
(الاستعناز) بیکسو شدن و کناره
گزیدن

ع ن ز ب

(عُنْزُب) کقنفذ تنم و لیس
بتصحیف عنزب و لا عقرب

ع ن س

(عَنْس) بالفتح شتر ماده درشت
اندام و نیک دم دراز و عقاب و نیز
(عَنْس) لقب زید بن مالک بن
اُدد که پدر قبیله است از یمن و مخلاف
(عَنْس) روشنائی است یمن
منسوب بسوی ان و نیز عنس
خم دادن چوب را و بر گردانیدن
آنرا و الفعل من نصر
(عَنَس) محرکة پیوسته و بر ساعت
در آیینه نگریستن
(عِنَاس) کالکتاب آیینه
(عَانِس) دختر که بی شوی تا دیر در
خانه مانده باشد (عَوَانِس) و
(عُنُس) بالضم (و عُنَّس) کرکع و
(عُنُوس) بالضم جمع و نیز مرد تا
دیر نکاح کرده قال ابو قیس بن
رفاعة و منا الذی هو ما ان طر شاربه
والعانسون و منا المرد والشیب قال
الکسائی العانس فوق المعصر و
نیکو روی فربه تمام اندام عانسة مونث
(اَعْنَس بن سلمان) شاعر است
(عُنَیْس) کقصیر مردی است
(ن س ض) (عَنَسَتِ الجاریة
عُنُوسًا و عِنَاسًا) بالکسر دیر ماند
دختر در خانه بی شوی چندانکه از
شمار بکار بر آمد و نیز (عُنُوس)
متغیر گردانیدن کلان سالی چهره
مردم را
(اِعْنَاس) دیر ماندن دختر در
خانه بی شوی و بر گردانیدن و
متغیر ساختن کلان سالی چهره
مردم را
(تَعْنِیْس) دیر ماندن دختر در خانه
بی شوی یقال عنست الجاریة
و کذا عُنِسَت مجهولا ای طال مکثها
فی اهلها بعد ادراکها حتی خرجت
من عداد الابکار و لم تتزوج بعد

و نادادن نکاح دختر را و بر داشتن
در خانه بعد رسیدگی آن
(اعتناس) بسیار گردیدن
موی دنب شتر ماده و دراز شدن
آن

ع ن ش

(عَنْش) بالفتح خم دادن چیزے
را و از جاے بر کندن و بی آرام ساختن
و جدا گردانیدن و راندن و دور
نمودن والفعل من نصر
(ابو عناش) کسحاب کنیت مردی
(عنّاش) کشداد با دشمن پیکار
و کارزار کننده
(اَعْنَش) آنکه او را شش انگشت
باشد
(عِلْواش) بالکسر شتر ماده دراز پا
(عَنَشْنَش) کسفرجل دراز بالا و
چست و چابک از مردم و اسپ و
شاب عَنَشْنَشَة مونث
(عُنْشُوش) کعصفور باقی مانده
شتران و بقیه مال و یقال ماله
عُنْشُوش ای شئ
(عُنُقٌ مُعَنْقُوشَةٌ) گردن دراز
(مُعَانَشَة) گردن یکدیگر گرفتن در
حرب یا عام است
(اِعْتِنَاش) دست در گردن
یکدیگر انداختن در حرب و ستم
کردن بر کسے و بقهر و بباطل گرفتن
از کسے

ع ن ش ط

(عَنْشَط) کجعفر مرد دراز بالا و
بدخوی و امرأة عَنْشَطٌ و عَنْشَطَةٌ
ایضا زن دراز قامت
(عَنَشَّط) کعملس مرد دراز بالا
درشت خوی
عَنْشَطَ الرجلُ عَنْشَطَةً
خشمگین شدن

ع ن ص

(عُنْصُوَة) بالتثلیث وضم
الصاد گیاه اندک جای جای
بر آمده و موی پراگنده و اندک
پراگنده از هر چیزے و پاره از
شتران و گوسپندان و مال اندک
مانده یا بقیه مال از نصف تا ثلث
و باقی از هر چیزی عِنْصِيَة بالکسر
و تخفیف الیاء و عِنْصَاة بالکسر
مثلثة الکل عَنَاصِي جمع یقال
مَا بَقِيَ مِنْ مَالِهِ اِلَّا عَنَاصٍ
یعنی معظم آن رفت و اندک ماند
وکذا ما بقی من النبت الا عناص
ولقیت فی راسه عناص
(قَرَبٌ عَنْصَنَصٌ) کسفرجل قرب
سخت یعنی منزل که صبح آن بر
آب رسند
(اَعْنَصَ الرَّجُلُ اِعْنَاصًا) موے
اندک و پراگنده ماند در سر او

ع ن ص ر

(عَنْصَر) بالفتح موضعی است
(عُنْصُر) کقنفذ و یفتح الصاد
اصل و بن و حسب و داهیه و بلا و همت
و قصد و حاجت و مذکور است در
ع ص ر

ع ن ص ل

(عُنْصُل) بالضم پیاز موش و آن را
پیاز دشتی و پیاز نرگس نیز گویند و
مذکور است در ب ق ل و در
ع ص ل عَنَاصِل جمع و ضعیف است
و یقال للذی ضل اخذ فی طریق العنصلین
و طریق العنصل راهی است از
بصره بیمامه

ع ن ط

(عَنَط) محرکة درازی گردن و خوبی
آن یا درازی هر چه باشد
(عَنَطْنَط) کسفرجل مرد دراز و
المونث بالهاء و آبدستدان
(عِنْطِيَان) بالکسر والیاء اول
جوانے
(اِعْنَاط) فرزند دراز بالا آوردن
یقال اَعْنَطَ الرَّجُلُ اِذَا جَاءَ بولد
عَنَطْنَط

ع ن ظ

(عُنْظُوَان) کعنفوان مرد بدزبان
فحاش و یا کار رسا حرامی و
بر انگیزنده و نوعی از شوره گیاه که
در و شکم آرد ستور را یا بهترین
اشنان و لقب عوف بن کنانة لانهم
بعثوه ربیئة فجلس فی ظل عنظوانة
وقال لا ابرح هذه العنظوانة
نیز عنظوان آبے است مر بنی
تمیم را
(عُنْظُوَانَة) اخص من العنظوان
و ملخ ماده
(عِنْظِيَان) بالکسر مرد یا کار
فحاش و فسون گرانی و بدزبان
درشت خوی و اول جوانے
(عَنْظَى بِهِ) شنوانید در اسخن بد
امجد الدین و حق الترکیب ان
یذکر فی المعتل لتصریح سیبویه
بزیادة النون فی عنظوان

ع ن ظ ل

(عُنْظُل) کجندل خانه عنکبوت
(عَنْظَلَه) نوعی از دویدن

ع ن ف

(عَنْف) مثلثة سورشتی ضد رفق
و درشت شدن و درشتی نمودن
بالکسر والفعل من کرم صلته بعلی
و بالباء یقال عَنُفَ عَلَيْهِ و بِهِ و
بالفتح اول هر چیزے
(عَنَفَة) محرکة آنکه در آب نهند
پس بگرداند آسیا را و آنچه مابین
دو خط گشت است
(عُنْفَة) بالضم و بضمتین کراهت
یقال کان ذلک مِنَّا عُنْفَةً
(عُنْفُوّ) بالضم وضم الفاء و تشدید
الواو اول و خوبی هر چیزے
(عُنْفُوَان) بالضم وضم الفاء اول
هر چیزے و خوبی و حسن آن و
یقال هم یجرجون عنفوانا
ای اولا فاولا
(عَنِيف) کامیر درشت و سوار
کار سخت و سخن درشت و سیر
سخت
(اِعْنَاف) درشت کردن و بدرشتی
گرفتن کارے را
(تَعْنِيف) درشت کردن
سرزنش و ملامت نمودن بدرشتی
(طَرِيقٌ مُعْتَنِفٌ) راه غیر مستقیم
(ابلٌ مُعْتَنِفَةٌ) شتران ناموافق
بهوا و زمین
(اِعْتِنَاف) کراهت و کراهت
داشتن چیزے را و بدرشتے
فرا گرفتن کار و شروع نمودن

(مریأة مُعَنَّقَة) بالتاء جای دیدبان بلند

(اِعْنَاق) در گردن سگ گردن بند انداختن و دراز گردیدن کشت و برآمدن خوشه آن و نهان شدن شیار و برداشتن باد خاک را و گردن بند ساختن و بروش عنق رفتن ستور و برفتار عنق راندن ستور را و گردن بلند کرده نگریستن چیزے را

(مُعَنِّقَة) کمدیشه جانورے است

(مُعَنِّقَات) کوهها ی دراز

(تَعْنِیق) بر زمین بلند و درشت رفتن و برآمدن بران یقال عَنَّقَ عَلَا الْعُنُقَ والمُعَنَّقَة ای شیٔ الشرف و بالیدن شکوفه خرما و بلند برآمدن سرین و نزدیک رطب شدن رسیدن غوره از قسم آن و نومید کردن کسے را و بگردن کسے گرفتن و منه قوله صلی الله علیه وسلم لام سلمة رضی الله عنها ما کان ینبغی لك ان تعنقیها او تاخذی بعنقها و تعصریها او تخبیئها من عنقها خبیئه و روی تحنکیها و لو روی بالفاء لکان وجهًا

(مُعَانَقَة) بگردن هم دیگر دست افگندن بمحبت و جز آن عِنَاق مثله و برفتار عنق رفتن ستور و جز آن

(تَعَنُّق) در سوراخ خود درآمدن کلاکموش و سر درکردن در سوراخ آوردن خرگوش و دست در گردن همدیگری کردن

(تَعَانُق) دست در گردن یکدیگری افگندن در محبت

(مُعْتَنَق) مبنیا للمفعول مخرج اعناق الجبال من السراب

(اِعْتِنَاق) دست بگردن یکدیگر زدن در حرب و جز آن

ع ن ق د

(عُنْقُود) کعصفور علم است ترکا و نر را و عُنْقُودُ الْعِنَب عِنْقَادَة بالکسر و مرفے ع ق د

ع ن ق ر

(عُنْقُر) بجعفر و بضم القاف بیخ نے یا آنچه نخستن بر زمین برآید از ان و تر و تازه باشد و نرم یا دلسیکه سپید باشد یا عام است یا بیخ نرو بیخ هر چیزے و دل خرما بن و نزاد مرد و نو فرزندان کشا و رزان بدان جهت که پیوسته تر و سبز میباشد

(عُنْقُر) کقنفذ شتر ماده است برگزیده و بس خوب

(عُنْقُرَة) بالتاء ماده باشد و نام زنے

ع ن ق ز

(عُنْقُز) بجعفر زره خرد مرزنگوش و مذکور است در ع ق ز

ع ن ق س

(عَنْقَس) بجعفر زیرک و گربز پلید طبع

ع ن ق ش

(عَنْقَش) بجعفر لاغر و نزاد و نام مردے

(عَنْقَشَة) در آویختن بچیزے

(عِنْفَاش) بالکسر ناکس و لئیم و آنکه در دوهها بفروختن اجناس گردد

(تَعَنْفُش) در پیچیدن و سختے نمودن

ع ن ك

(عَنْك) بالفتح موضعی است

(عِنْك) بالکسر مثل و بن یحرک و از اول تا ثلث از شب یا پاره از ان که سخت تاریک باشد یا ثلث آخر شب و ثلث و بزرگ و معظم هر چیزے و در

(عُنْك) کصرد دهی است بحرین

(عَنَاك) کسحاب ریگ توده

(عَنِیك) کامیر ریگ توده برهم نشسته عُنُك بضم جمع

(عَانِك) ریگ توده برهم نشسته و سخت گردیده و در هم پیچنده و لازم چیزے و زن فربه و سرخ و خون سرخ یا آن بثناة فوقیه است والاول الصحیح

(مِعْنَك) کمنبر کلید آن

(ن) عَنَكَ الرَّمْلُ عُنْكًا و عُنُوكًا بستر گردید ریگ و بلند شد چندانکه راه بروے نمانده و عَنِكَتِ الْمَرْأَةُ ناسازواری نمود و نافرمانی کرد زن با شوی و عَنِكَ اللَّبَنُ فرو خفت و سطبر گردید و نیز عَنِكَ در ریگ فسرده گردید شتر پس بیرون آمدن از ان دشوار گردیدن بروی و در جهان رفتن سخت سرخ گردیدن ریگ و خون و بند نمودن در را

(اِعْنَاك) بند نمودن در او تجارت جامه نمودن و در ریگ بسیار رسیدن

(اِعْتِنَاك) در ریگ بسته و سخت درآمدن شتر چندانکه بیرون آمدن از ان دشوار گردد

(تَعَنُّك) بسته گردیدن ریگ و بلند شدن آن

ع ن ك ب

(عَنْکَبُوت) بالفتح تننده و قد یذکر عَنْکَبَاة و عَکْنَبَاة بتقدیم الکاف و عَنْکَبُوة و عَنْکَبَاء بالمد مونث عَنْکَب مذکر و عَنْکَبَة مونث عَنْکَبُوتَات و عَنَاکِب جمع عِکَاب بالکسر و عُکُب ککتب و أَعْکُب کاحمد اسم جمع عُنَیْکِب مصغر آن

ع ن ك د

(عَنْکَد) بجعفر درشت و کول

ع ن ك ر

(عَنْکَرَة) کدحرجة شتر ماده کلان جثه

ع ن ك س

(عَنْکَس) بجعفر جوی است

ع ن ك ش

(عَنْکَش) بجعفر مرد بیپروای روغن نا مالیدن و آرایش نا کردن نداره و نام مردے عَنْکَشَ الْعُشْبُ عَنْکَشَةً زرد گردید گیاه و خشک شد

(تَعَنْکُش) در هم پیچیدن موی و برهم نشستن آن

ج

ع ن ث ل

(عَنگل) کجندل سخت درشت واستخوان پشت ازدوش تا سرین

ع ن ل

(عَلْیَبیل بن ناحیه بن حمام) بالفتح دو از شعرای است

ع ن م

(عَنَم) محرکه درختی است حجازی که بارش سرخ باشد و بدان انگشتان خضاب کرده تشبیه دهند یا آن شاخهای محرف شامی است و درشته اند درختی است که بدان انگور بروا درخت آید و خار درخت طلح عنمه یکی و گیاهی است و نوعی از کرم بسته تام مرده

(عَنَمَة) بالتا رنگ کاف سب مردم

(عَنَمی) منسوبا نیکوروی سرخ رنگ

(عَیْنُم) کصیقل موضعی است

(عَیْنُوم) بالفتح غوک نر

(اِعْتَنام) چیدن ستو عنم را

(بَنَانٌ مُعَنَّم) کمعظم انگشتهای خضاب و رنگ کرده

ع ن ن

(عَنْ) مخففه بر سه وجه است اول حرف جار و آن برای ده معنی آید مجاوزت نحو سافر عن البلد و بدل نحو لا تجزی نفس عن نفس شیئا و استعلا نحو فانما یبخل عن نفسه و تعلیل نحو وما کان استغفار ابراهیم لابیه الا عن موعدة و مرادفت بعد نحو

قلیل لیصبحن نادمین و ظرفیت نحو و لا تنیا عن حمل الرباعة و بینا بدلیل و لا تنیا فی ذکری و مرادفت من نحو و هو الذی یقبل التوبة عن عباده و مرادفت با نحو و ما ینطق عن الهوی و استعانت نحو رمیت عن القوس ای به قاله ابن مالک و زاید بعوض عن محذوف نحو قول شاعر اتجزع عن نفس اتاها حمامها فهلا التی عن بین جنبیک تدفع فعن من اول الموصوف زید بعدلی و دوم عن مصدری در عنعنه تمیم گویند اعجبنی عن تفعل سوم اسم بمعنی جانب کقوله و لقد ارانی للرماح دریئة من عن یمینی تارة و امامی و نحو قوله علی عن یمینی مرت الطیر سنحا

(عُون) بالضم قبیله است و موضعی

(عُنَّة) بالضم محوطه چوب عنن کصرد و عنان بجبال جمع و نیز دیگ و نیز روستایی است بیمن و مردی بود و نیز عنة فرمان در بن قاضی بنامردی بر کسی و نامردی سانیدن بجادوی اسم مصدر است و عطیه خاص یقال اعطیته کلانا عین عنة ای عطیته خاصة من بین اصحابه و ساعت و منه ایته عین عنة ای الساعة من غیران طلبته منهم فیما و منه الجهول اعننت بعنة لا ادری ماهی یعنی پیش آمدم چیزی را که نشناسم و لقیته عین عنة اذا رایته عیانا و لم یرک

(عَنَن) محرکه پیش آمدگی و پیش گیری چیزی اسم مصدر است و

جانب و ناحیه و ناحق گرفته و باطل

(عَنَان) کسحاب ابرها ابر آب گیر

(عَنَانَة) یکی و درود باری است بر یار بنی عامر که اعلای آن مر بنی جده و اسفل آن مر بنی قشیر است و نیز

(عَنَانَة) نامردی عنینه بالکسر و تشدد مثله

(عِنَان) ککتاب دوال لگام که بدان اسپ دستور را باز دارند اعنة و عنن ککتب جمع و رگ پشت و هما عنانان) و آنچه از آسمان بنظر در آید و بیرامون سرای و موضعی است و نیز است شاعره و رجل طرق العنان مرد سبک و چابک و چست و ابو عنان و حفص بن عنان تابعیان اند

(یقال عُنانک ان تفعل کذا) بالضم ای قصاراک و جهدک و غایتک کانه من المعانة ای المعارضة من عن ای عارض

(عَنَّیْن) کامیر مرد که ضبط باد و حکم نتواند

(عَانّ) سن دراز

(عَنُون) کصبور ستور پیشی گیرنده در سیر و پیشاپیش رونده

(عَنَّان) کشداد و رنگ کما یقال هو ختان من الخیر

(عِنِّین) کسکین نامرد یا آنکه بر زنان نداره و عنینة مونث یعنی زن که او را مرد نباید و هو فعیل بمعنی مفعول

(عُنْوان الکتاب و عُنْیانُهُ) بضمهما و نیز بکسران سرنامه که بر بالی

لانه یعن له من ناحیته و اصله عنان کرمان و الضون بالضم لغة فصیحة و ایضا کل ما استدللت بظاهره علی ما غیره فهو عنوان له

(عَنْعَنَة) کدحرجه همزه را عین گردانیدن در لفظ و هی لغة تمیم تقول عن فی موضع ان

(اَعْنَان) بالفتح اطراف درخت و جوانب و نواحی آسمان و آنچه بنظر آید از اطراف آن کانه جمع عنن (ع) امة تقول عنان السماء و اعنان الشیاطین اخلاق و طبائع آنها

(مِعَنّ) بالکسر کمکرآنکه در کار بیفائده و نامقصود در آید و در هر چیز پیش گردد و دخل نماید

(مِعَنَّة) مونث و خطیب

(مَعْنُون) دیوانه

(ن) عُنَّ عن امراته مجهولا قاضی بروی حکم نامردی نمود یا بافسون از زنان باز داشته شد

عَنَّ الکتاب سرنامه کتاب نوشت و عننت اللجام عنان لگام ساختم و عننت الفرس بالعنان باز نداشتم آن را و عننت الفرس و شنام دادم او را و عننت الکتاب لکذا ای عرضته له و صرفته الیه

(ض ن) عَنَّ الشیء عنا و عننا و عنونا پیش آمد و پیش گرفت و ظاهر گردید

(ا) عِنَّ عن المراة اعنانا مجهولا قاضی بروی حکم نامردی کرد یا بجادوی از زنان باز داشته شد

(أَعْنَنْتُ اللِّجَامَ) عنان ساختم و (أَعْنَنْتُ الْكِتَابَ) لُغَةٌ أي عَنْوَنْتُ له وصرفته اليه و نیز (إِعْنَان) باز داشتن اسپ را بعنان و پیش آمدن چیزے را
(جَارِيَةٌ مُعَنَّنَةُ الْخَلْقِ) کمعظمة در هم پیچیده اندام
(عُنِّنَ عَنْ امْرَأَتِهِ تَعْنِينًا) بمجهولاً قاضی برو بے حکم نامردی کرد یا بافسون نامرد شد و نیز تَعْنِين عنوان کتاب نوشتن یقال عَنَّنَ الْكِتَابَ وَعَنَّاهُ اذا كتب عنوانه و عنان ساختن و نیز تَعْنِين نامردے اسم است تَعْنِينِي مِثْلُهُ
(مُعَانَّة) معارضه کردن عنان بالکسر مثله و نیز عِنَان شریک بودن دو کس در مالی خاص نه در سائر اموال یا معارض خرید کسے شدن بغرض مشارکت و آن چیز یا برابر و مساوی بودن هر دو شریک در انبازی بدان جهت که هر دو دوال لگام ستور برابر باشد و نیز عِنَان اپیش آمدگی اسم مصدر است
(عَنْوَنَ الْكِتَابَ عَنْوَنَةً) دیباچه کتاب نوشت
(أَعْتَنَ مَا عِنْدَهُمْ إِعْتِنَانًا) مطلع شد بچیزهای ایشان و نیز (إِعْتِنَان) اپیش گرفتن و پیش آمدن چیزے را

ع ن ه ج

(عَنَاهِجُ) کعلابط دراز قامت

ع ن و

(عَنْوَة) بالفتح براور غلبه اسم مصدر است و قهر و چیز کی و منه دخل مكة عنوة و دوستی چند
(عِنْو) بالکسر کرانه آسمان و (عِنْوُ النَّاس) گروه مردمان از قبائل مختلف أَعْنَاء جمع
(عَانِي) اسیر و بندی و یقال للرجل عَانٍ و قوم عُنَاة و نسوة عَوَانٍ و نیز عَانِي خون روان
(عَنِيَّة) کغنیة کمیر و سرگین شتر آمیخته در آفتاب نهاده که بعد ایام بدان شتر گرگین طلا نمایند و مثل العَنِيَّةُ تَشْفِي الْجَرَبَ در حق مرد نیکورای گویند که بفکر خود امور را نیک انجام دهد
(عُنْوَانُ الْكِتَابِ) بالضم و بکسر علامت و نشان آن و سرنامه
(عَوَانِي) بالفتح زنان بدان جهت که چون شوهر بر آنها ظلم کند کسے بفریاد ایشان نرسد
(مَعْنَى الْكِتَابِ) بالفتح علامت و نشان آن
(ن) عَنَوْتُ فِيهِمْ عُنُوًّا) بالضم و تشدید الواو و (عَنَاءً) بالفتح و المد بندی گردیدن و عَنَوْتُ لَهُ فروتنی و خواری نمودم و منه قوله تعالى وَعَنَتِ الْوُجُوهُ لِلْحَيِّ الْقَيُّومِ (عَنَوْتُ الشَّيْءَ) آشکار کردم آنرا و عَنَوْتُ بِالشَّيْءِ بیرون آوردم آنرا و عَنَتِ الْأَرْضُ بِالنَّبَاتِ رویانید گیاه را و عَنَا الْكَلْبُ الشَّيْءَ) شب آنرا و عَنَا النَّبَاتُ پدید آمد گیاه و عَنَتِ الْقَرْبَةُ

(عِنَاء) کَنِبر) ضبط آب کثیر نتواست شکست من أدآ بعنت به امور فرود آمد بروی کارها و عَنَا الْأَمْرُ عَلَيْهِ) دشوار گردید و عَنَاهُ الْأَمْرُ عَنَايَةً) اندوهگین نمود و بے آرام ساخت
(س) عَنِيَ فِيهِمْ عَنًى) اسیر گردید لغة في عنا و عَنِيَ عَنَاءً) رنج دید
(عَنْوَنْتُ الْكِتَابَ) نشان نمودم کتاب را و سرنامه نوشتم
(إِعْنَاء) خوار گردانیدن و رویانیدن و آشکار ساختن زمین گیاه را
(تَعْنِيَة) بندی کردن و باز داشتن و طلا نمودن شتر گرگین را بآمیز سرگین آمیخته و رنجانیدن

ع ن ی

(عَنِيَة) بالفتح رنج
(عَنِيّ) ککتف رنج دیده
(عَنَاء) بالفتح و المد رنج و عَنَاءٌ عَانٍ و عَنَاءٌ مُعَنٍّ محدث مبالغه است
(عُنْيَان) بمعنی عنوان است
(معنى الكلام) بالفتح و تخفيف الياء مراد كلام و كل ما يقصد من الشئ فهو معناه و فيه لغات مَعْنِيّ کمرمے و مَعْنَاة کمرماة و مَعْنِيَة بتخفیف الیاء
(مَعْنِيّ) کمرمی رنج دیده جهت دیگرے و مقصود
(ض) عَنَاهُ الْأَمْرُ عِنَايَةً) بالفتح و الکسر مشغول کرد او را کارے و بے آرام ساخت و اندوهگین نمود و فی الحدیث بسم الله أرقيك من كل داء يعنيك اي يقصدك او يشغلك و (عَنِيَ عَنَاءً) رنج کشید و (عُنِيَ عِنَايَةً) بالکسر مجهولاً رنج دید بجهت کسے یقال عُنِيتُ بحاجتك و بمعنی از سمع نیز آید قليلاً و (عَنِيَ الْأَمْرُ) رو گرفت و حادث گردید و (عَنَتِ الْأَرْضُ بِالنَّبَاتِ) رویانید گیاه را و (عَنَى بِالْقَوْلِ كَذَا) قصد کرد چنان عَنِيَ فُلَانٌ كَذَلِكَ في الحديث من حسن إسلام المرء تركه ما لا يعنيه اي لا يهمه و عَنَى الشَّيْءَ نگاهداشت آنرا
(ض س) عَنِيَ فِيهِمْ) گل گوارید
(س) عَنِيَ عَنًى) در آویخته شد در بند
(إِعْنَاء) رنجانیدن و سرنامه نوشتن و نشان کردن کتاب را و در بند مانیدن بندی را
(مُعَنًّى) کمعظم اسپی است هجین و شتر کوهان شگافته و بندی دیر مانده
(تَعْنِيَة) رنجانیدن و سرنامه نوشتن و نشان کردن کتاب را و عینه اکردن شتر گرگین را
(مُعَانَاة) معاناة منازعت کردن بادی و ملابسه نمودن و رنج کشیدن و رنجانیدن یقال ما يُعَانُونَ مَالَهُمْ یعنی نیکو تیمار مال نمیکنند
(تَعَنِّي) رنج کشیدن در رنجانیدن

ع

لازم ومتعدی ومنازعت نمودن با کسے وسرنج دیدن جہت دیگری ۰ بعینه آلوده شدن شتر بگین ومنه حدیث الشعبی کان نفعنی بعینه احب الی من اقول فی مسألة برائی

(اعْمَتنی بِهٖ اِعْنَاءً) ابرنج دید بجهت وی وتیمار داشت ۰ و (اعْنَنْتُ بِهٖ اُمُوْرًا) فرو ماند مدبر وسے کارہا

باب العین فصل الواو

ع و ث

(مَعَاث) بالفتح راه وگذرگاه وجاے فراخ

(ن، عَاثَ فُلَانًا عَنِ الْاَمْرِ) برگردانید او را چنداآنکه متحیر گردید

(عَوَّثَ فُلَانًا تَعْوِيْثًا) باز داشت وبرتاخیر ودرنگ داشت آنرا

(عَوَّثَ عَنِ الْاَمْرِ) برگردانید او را از کار آنکه سرگشته گردید

(تَعَوَّثَ) سرگشته گردیدن

ع و ج

(عُوْجُ بن عُوْق) بالضم نام مردی است وُلِدَ فی مَنْزِل آدَمَ فَعَاش الی زَمَنِ مُوْسیٰ وذکر من عظم خَلْقِهٖ شَنَاعَةً وجَبَلُ عُوْجٍ وکوه است بیمن

(عَوَج) محرکة کژی یا کجی در بالای چیزے ایستاده چون دیوار ودرخت وچوب دستی ومانند آن

(عَاج) استخوان پشت دابه دریائی است یا آن بخواست گرانندان دست برنجن وشانہا سازند ومنه الحدیث کان له مشط من عاج وقوله علیه السلام لثوبان اشتر لفاطمة سوارین من عاج وناقه نرم وآرام واستخوان پیل (عَاجَة) یکے وآن نجس است نزد شافعی وطاہر نزد ابو حنیفه ومن خواصه انه ان تجربه الزرع او النجر لم یقربه دود وشاربه کل یوم درہمین بماء وعسل ابن جومعت بعد سبعة ایام یبلت وعامه عاج را دندان فیل گویند نیز

(عَاج) بنا بالکسر حرفیست ناقه را

وذو عاج داومی است

(عِوَج) الکعب کژی یا کجی در معیشت ورامی ودین وزمین ومانند آن

(عَوْبَج) کامیر نام اسپ عروة بن ورد

(دَارَةُ غُوَيْج) کزبیر سرا سے است

(عَائِج) ایستاده

(اَعْوَج) کاحمد بدخوی و کجرو اسپ که در ہر دو دست آن کجی باشد

(عُوْج) بالضم جمع ومعرفة اسپی است سابق مر بنی ہلال را در جاہلیت اَعْوَجِیَّات منسوبست بوی ولیکن فی العرب فحل اشهر ولا اکثر نسلا منه کان لکندة فاخذه سلیم ثم عار الی بنی ہلال وصار الیهم من بنی آکل المرار واسپی است غنی بن اعصر را وشجاع کصوا فشترا اغر باریک وکمان دپشته است قابہ مرد کو ظہمی ونام اسپ عامر بن جُبَیْن طائی ونام چندجا بیها است

(عَوْجَان) محرکة جوئی است

(عَوَّاج) کشداد عاج فروش وآنکه با خود عاج داشته باشد

(ن، عَاجَ بِالْمَکَانِ عَوْجًا ومَعَاجًا) بفتحها اقامت کرد ونیز عَوْج مقیم کردن کسے را لازم متعدی ایستادن یقال عجب بالمکان اذا وقفت فیه وعجته اذا ایضا و بازگشتن یقال فلان ما یعوج عن شیء حکایة الاعرابی وخم دادن پیچیدن گردن شتر را بکشیدن مهار وسپاسگی کشیدن مهار شتر

(س، عَوِجَ عَوَجًا) محرکة کژ گردید

(تَعْوِیْج) کژ گردانیدن وبعاج ترکیب دادن چیزے را در صحا ساختن از آن

(تَعَوُّج) کج گردیدن

(عصا مُعْوَجَّة) عصای کج

(اِعْوِجَاج) کژ شدن

(اِنْعَاجَ عَلَیْه) میل کرد بروے

ع و د

(عَوْد) بالفتح دوم در رفتن و کلان سال از شتر وگوسپند وفی المثل ان جرجر العود فزده وقرا

(عَوْدَة) مونث عِیَدَة وعِوَدَة کعنبة جمع ومنه المثل زاحم بعود او دع یعنی در حرب از پیران ما ہر یاری آزموده کار مدد خواه ورای دیرینه شعر می قدیم قال هذا المجد لا الشوددا العود والندی ونام اسپ ابنة بن خلف واسپ ربیعة بن جُلی ویقال رجع عودًا علی بدءٍ ای عوده علی بدئه یعنی بازگشت بهمان راه که آمده بود ای رفتنش ہنوز منقطع نشده که باز گردید وکذا رجع عودا وبدءا وقدما وعجلان العود شاعری است

(عِیْد) بالکسر خوشی گرفته ہرچه باز آید از اندوه بیماری وغم و اندیشه ومانند آن وروز فراہم آمدن قوم وروز جشن اہل اسلام اَعْیَاد جمع جمع بالیاء واصله الواو للزومها فی الواحد یقال للفرق بینه و بین اعواد الخشب ودرختی است کو بے وکشتی است وعید بن الامری مردی بود

(نَجَائِبُ عِیْدِیَّة) شتران نجیب منسوب بسوے عید نام فحل یا منسوب بسوے عیدے بن ندغی بن مہره بن حیدان یا بسوے عاد بن عاد یا عادی بن عاد یا بسوی بنی عید بن امری

(عُوْد) بالضم چوب عیدان بالکسر واعواد جمع وفی حدیث شریح انما یعود بن یعنی بشاه دین ۰ ونیز عُوْد رود جامه ورباب وچوبی است که دخان آن بوی خوش دارد وقسط دریائے واستخوان بن زبان وام العود ہزار خانه شکنبه

(عَاد) مرد یقال ما ادری ای عاد هو ای ای الناس قبیله ہود علیه السلام وتمنعهم من ولد عاد بن عوص بن ارم بن سام بن نوح

علیه السلام
(عَادِیّ) هر چیز دیرینه
(عَادَة) خوی عاد و عِیَد و عَادَات جمع
(عِیَاد) بالکسر دوم و مهتری
(عَائِد) بازگردنده و زیارت کننده بیمار را (عَوْد) بالفتح و عُوَّد کطلاب و عُوَّد کرکع جمع
(عَائِدَة) نیکی و عطا و بخشش و مهربانی یقال فلان ذو صفح و عائدة ای ذو عفو و تعطف و سود و باز گردنده
(أَعْوَد) سود مندتر یقال هذا اعود علیك ای انفع
(عُوَاد) مثلثه چیز خواسته یقال عُدْ فان لك عندنا عُوَادًا حسنًا ای لك ما تحبّ * و عواد نقطام امراست مثل نزال و تراک یعنی عود کن
(عَوَادَة) بالضم طعام یکبار خورده بازآورده یا طعام که برای شخص خاص بازآرند بعد فراغ قوم
(عُودَان) بالضم منبر نبی صلی الله علیه و سلم
(عَبُدَان) بالفتح خرما بنان دراز
(عَیْدَانَة) یکی واز آن است کاسه که آنحضرت صلی الله علیه و سلم در وی بول می کرد و عَیْدَان منسوبة وهی است و علی هذا اذا کان فعلان و اذا کان فیعالا فهو من باب النون
عِیْدَانُ السَّقَّاء بالکسر لقب والد احمد بن حسین متنبی

(عَوَّاد) کشنده و ساب نواز
ذُو الأَعْوَاد بالفتح غوی بن سلامة اسیدی است یا ربیعه بن مخاشن یا سلامة بن غوی کان له خَرْجٌ علی مُضَر یؤدّونه الیه کل عام فشاخ حتی کان یُحمل علی سریر یُطاف به فی میاه العرب فیجبیها یا آن جد اکثم بن صیفی است و کان من أعزّ اهل زمانه و لم یکن یأتی سریره خائف الا امن و ذلیل الا أعزّ و جائع الا اشبع
(عَادِیَاء) بالمد جد سموئل بن حیا و هو من باب المعتل یذکر هناک ایضاً
(مَعَاد) بالفتح بازگشت و آن جهان و حج و مکه و جنت و قلیل فسر لرادّک الی معاد جای بازگشت
(مَعُوْد) بالنقص و التمام بیمار عیادت کرده
(ن) عَادَ کَذَا چنین گشت و عَادَ عَوْدًا بالفتح و عَوْدَةً بالفتح و مَعَادًا برگردید و بازگشت و رد کرد و بازگردانید و یقال عَادَ لَه بعد ما کان أعرض عنه و نیز عود بیمار پرسی نمودن عِیَاد و عِیَادَة بکسر هما و عُوَادَة بالضم مثله و پیاپی آمدن چیزی بسعادت چیزی کردن و یقال لك العود یعنی باید که عود کنی کذلك العودة بالتاء و العُوَادَة بالضم و فی المثل العَوْدُ اَحْمَدُ
(مُعِیْد) توانا و قادر و کشن که بارها کشنی کرده باشد و شیر بیشه و طائی

ماهر و سامور و زیرک
(افونٌ مُبْدِیٌ مُعِیدٌ) گیتهم اسب رام کرده و ادب داده و (رجل مُبْدِیٌ مُعِیدٌ) هر دو بار اول الف جنگ کرده و آزموده کار
أَعَادَهُ إِلی مَکَانِهِ بجای خودش بازگردانید آنرا و نیز عیادة خوی گرفتن بچیزی و دو بار گفتن سخن را
(مُعَوِّدُ الْحُکَمَاء) لقب معاویة بن مالک لُقّب به لقوله أُعَوِّدُ مثلها الحکماء بعدی إذا ما الحقّ فی الاشیاع نابا هو سُعَیْد
(الْفِتْیَان) لقب ناجیه جرمی لُقّب به لأنّه ضرب مصدّقًا فخلّد الخارجی تخرق بناجیة فضربه بالسیف و قتله و قال أُعَوِّدُها الفتیان بعدی لیفعلوا الفِعْلَ إذا ما جاد فی الحکم نازع
(عَیَّدَ و انعَیَّدَ) فراهم آمدند بروز عید و نیز (تَعْوِید) طعام عواده خوردن و عادت کنانیدن بچیزی یقال عَوَّدَ کلبه الصید فتعوّده
و کلان سال گردیدن شتر
(مُعَاوِد) للفاعل آنکه پیوسته بر کاری باشد و خوی گیرنده بچیزی و دلاور
(مُعَاوَدَة) خوی کردن بچیزی
عِوَاد بالکسر مثله بازگشتن اول کار و مرّة بعد اخری خواستن چیزی را و بازگردیدن
(اِعْتِیَادَة) عادت کرد او را و نیز (اِعْتِیَاد) بیاپی آمدن چیزی

(مُتَعَیِّد) سخت ستمگار و خشمناک و بر گناه ناکرده نسبت کننده و بد سرشت ترساننده
تَعَیَّدَ العائنُ بالمعیون خشم زخم رسانید و سخت مبالغه نمود در چشم زخم رسانیدن * و نیز
تَعَوَّد عادت کردن چیزی را و خشناکی نمودن و منه تعیّدت المرأة اذا انذأت بلسانها علی ضراتها و حرّکت یدیها
تَعَاوَدُوا فی الحرب یعنی بر یکدیگر برگردیدند هر فریق در جنگ و جز آن و میل نمودند
(اِسْتِعَادَة) خوی کردن بچیزی و بازگشتن خواستن بکاری یقال استعدته الشیء فاعاده ای سألته ان یفعله ثانیا و خوی کردن خواستن

ع و ذ

(عَوْذ) بالفتح بند خیسیدن و پناه بردن یقال عُذْتُ به و الفعل من نصر و یقال عَوْذًا بالله منك ای أعوذ بالله و نیز عوذ از اعلام است
(بنو عَوْذَة) بالفتح بطنی است
(عُوْذَة) بالضم افسون و تعویذ
(عَوَذ) محرکه پناه و جای برگ فرو ریخته از درختان و ناکس و فرومایه و یقال أفلتّه منه عَوَذًا یعنی ترسانیده و نیز عَوَذ ناپسند داشتن عواذ بالفتح مثله و منه ما ترکت فلانًا الا عَوَذًا منه و عَوَاذًا ای کراهة

(عَاذ) موضعی است در سرف
(عَاذَة) جاے بلاد ہذیل یا در کنانہ
(عِیَاذ) بالکسر پناہ جای و مرغ پناہ گرفتہ در کوہ وجز آن و نام مردی + ونیز (عیاذ) اندخیدن وبچہ آوردن آہو مادہ وجز آن و چنیدن بچہ برسے و لازم شدن و الفعل من نصر ویقال ھی فی عِیَاذِھَا ای بحدثان نتاجہا
(عُوَیْذَة) کجہینہ نام زنے
(عَائِذ) لو زایندہ از آہو و اسپ و شتر و گوسپند وجز آن عُوْذ و عُوْذَان بضمہا جمع ویقال ھی عَائِذٌ بَیِّنَۃُ الْعُؤُوْذِ ذٰلِکَ اِذَا وَلَدَتْ عشرۃ ایام او خمسۃ عشر یوما ثم ھی مُطْفِلٌ بعد و عَائِذُ اللّٰہِ کرسے است و الصواب عَیِّذُ اللّٰہِ کسید + ونیز عَائِذُ اللّٰہِ ابوادریس خولانی است + ونیز عَائِذ پدر عمرو نبی خصم ابنو عَائِذَة بطنی است + ونیز عَائِذَة از اعلام
(عَیِّذ) کسید لقب جوسے
(عَوَائِذ) چہار ستارہ است بر ربع مختلف و در وسط آن ستارہ است مسمے برربع
(عَیْذُوْن) بالفتح نام جدا بے علی قالے
(بنو عَوْذِی) بالفتح مقصور ابطنی است
(عُوَّذ) کسکر گیاہ معدن خار است یا در زمین درشت و دشوار کہ شتر بدان نرسد و گوشت کہ بر استخوان چسپیدہ باشد و منہ اَطْیَبُ اللَّحْمِ عُوَّذُہٗ و مرغی اسپ کہ پیوستہ در کوہ وجز آن پناہ گرفتہ اند
(مَعَاذ) بالفتح جای پناہ و پناہ بردن والفعل من نصر ویقال مَعَاذَ اللّٰہِ ای اَعُوْذُ بِاللّٰہِ مَعَاذًا نجعلہ بدلا من اللفظ بالفعل لانہ مصدر وان کان غیر مستعمل مثل سبحان اللّٰہِ وکذا مَعَاذَ وَجْہِ اللّٰہِ
(مَعَاذَة) بالتا افسون و تعویذ و پناہ بردن ویقال مَعَاذَۃَ اللّٰہِ ای اعوذ باللّٰہِ مَعَاذَۃً وکذ مَعَاذَۃَ وجہ اللّٰہ (مُعِیْذ) کمقیم مادہ لو زائیدہ مُعْوِذٌ علی الاصل مثلہ
(مُعَاذ) ابن جبل بالضم و مُعَاذ بن عفرا و مُعَاذ بن عمرو بن الجموح صحابیان اند و مُعَاذ بن عبد اللّٰہ جہنی و مُعَاذ بن ہشام دستوائی از محدثان + وسکۃ مُعَاذ در نیشاپور است
(مُعَاذَة) آبی است مر بنی الغیثر را ونیز از اعلام است
(اِعَاذَة) لو زائیدن آہو وجز آن یقال اَعَاذَتْ و اَعْوَذَتْ و ملتجی گردانیدن و باز داشت خواستن کسے را
(مُعَوِّذ) کمحدث نام مردی
(مُعَوِّذَتَان) بالتاء ہر دو سورہ اخیر از قرآن
(مُعَوَّذ) کمعظم جای گردن بند از اسپ وجز آن و ناقہ کہ پیوستہ بیک جا ماند و از جای خود فرزند و چراگاہ شتر در پیرامون سرا اود دائرۃ المُعَوَّذ تشعب و گیاہ در بن خار یا در زمین درشت و سخت رستہ کہ شتر بدان نرسد و بکسر الواو
(تَعْوِیْذ) آنچہ از عزائم و آیات قرآنی وجز آن نوشتہ جہت حصول مقصود و دفع بلاہا با خود دارند و باز داشت خواستن کسی را و ملتجی گردانیدن
(تَعَوُّذ) اندخیدن
(تَعَاوُذ) بہمدیگر پناہ بردن قوم
(اِسْتِعَاذَة) پناہ گرفتن

ع و ر

(عَوْرَة) بالفتح اندام شرم مردم وہو ما بین السرۃ الی الرکبۃ و ہر چیز کہ از نمودن و دیدن آن شرم آید
(عَوَرَات) بالسکون جمع وانما یحرک الثانی من فَعْلَۃٍ فی جمع الاسماء اذا لم یکن یاء او واوا وقرأ بعضہم عَوَرَاتِ النِّسَاءِ بالتحریک علی لغۃ قیس و رخنہ در سر حد ملک در صف لشکر و در حصار کہ از ان بیم باشد و ساعتی کہ در ان کشف عورت سزاوار است وھی ثلث عَوْرَاتٍ ای ثلث اوقات قبل صلوۃ الفجر و عند نصف النہار و بعد العشاء الاخیرۃ و شکاف کوہ و شعبہ آن و عَوْرَۃُ الشَّمْسِ جای برآن و فرو شدن آن + ونیز عَوْرَۃ یک چشمی (عار) عیب و ننگ و فضیحت و منہ الحدیث اِیَّاکم والغلول فانہا عَار
(عَارَة) چیز عاریتی قال فی المختلف انما المال عَارَۃ
(عَوِر) گلکف بد باطن زشت سرشت
(عَوِرَة) کفرحۃ صاحب عورت و خلل و منہ قول ابن عباس مجاعۃ اِنَّ بُیُوْتَنَا عَوْرَۃٌ ای ذات عَوْرَۃٍ
(عَوَار) مثلثہ عیب و دریدگی و کفتگی جامہ
(عُوَیْر) کزبیر دو موضع است و نام مردے و خصلت نکوہیدہ و زاغ
(عُوَّار) درد چشم و ہر چہ چشم را درد رساند و خاشاک چشم و آبلہ ریزہ بر پلک زیرین ونیز و سنگ کہ رسد و اندا زندہ را اندازند
(عَائِرَة) ابسیار کہ بنظر نگنجد و چشم خیرہ شود یقال عَلَیْہِ مِنَ الْمَالِ عَائِرَۃُ عَیْنَیْنِ وعَیْرَۃُ عَیْنَیْنِ ای کثیرۃ تملأ بصرہ
(عَارِیَّة) بتشدید الیاء وقد یخفف ہر چیز عاریتی کانہا منسوبۃ الی العار لان طلبہا عَار و عَیْب عَوَارِی مشدد و مخففۃ جمع
(اَعْوَر) مرد یک چشم عُوْر و عُوْرَان و عِیْرَان بالکسر جمع و زاغ و بیکارہ از ہر چیز و سست و بد دل و کند خاطر و افسردہ دل بے خبر کہ راہ راست نرود و توفیق راست روی نیابد و رہنمای بد راہی و کتاب محو شدہ و سوار بے تازیانہ و مرد بے برادر و یک چشم و برگردانیدہ و از حاجت باز داشتہ شدہ و ناخواستہ رسیدہ عُوْرَان بالضم جمع و فی المثل بدل اَعْوَر در حق کسی کہ از آن نکوہیدہ حیرت گویند

که خلیفه و بجای نیکو سیرت باشد
و در مثل گویند اَخْلَفَ اَعْوَرُ وانکه
در سرش تخم مسیش باشد اَعَاوِر
جمع و راه بی علم و نشان
(عَوْرَاء) بالفتح ممدود اسخن
زشت یا کار زشت و زن یک
چشم یا زن کمیک را دو بیند و
دشت بی آب
(عَوْرَتَا) بالفتح مقصور انهر کے
است قریب بنابلس قیل بها قبر
سبعین نبیا منهم عُزَیْر و یوشع
علیهما السلام
(رکیة عُوَرَان) بالضم چاه
شکسته ریخته مذکور و مونث واحد
و جمع درو دی یکسان است و عُوَرَانُ
قَیْس پنج کس شاعر اند تمیم بن اُبَی
و راعی و شماخ و ابن اَحْمَر و حُمَید
بن ثور
(عُوَّار) گز نار و خاشاک و خاکستر
چشم و فرستوک و گوشت پاره که
از چشم بر آورند لعبد فر و رو
انداختن در آن و آنکه راه نه
بیند و سست و بد دل عَوَاوِیر
جمع و الذین حاجاتهم فی ادبارهم
(عُوَّارَی) بالضم و تشدید الواو
مقصور ادرختی است که از ان
کردن بندها سازند در مکه
(عَوَائِر) بالفتح گروه ملخ از بهر گرد
(عَیْزَان) بالفتح مثله
(ن) عَارَهُ یک چشم گردانید
او را
(ن ض) عَارَهُ گرفت آنرا و برد
یا هلاک کرد آنرا و منه مَا اَدْرِی
ای الجراد عَارَهُ ای ای الناس ذهب به
(س) عَوِرَ عَوَرًا محرکة رفت بینائی
یک چشم وی و یک چشم گردید کذا
عَارَ یَعَارُ بالاعلال و انما صححت
الواو فیه لصحتها فی اصله و هو اعور
بسکون ما قبله ثم حذفت الزوائد
(مَعْوَر) محل جای با ترس از
دزد و قطاع
(مُعَار) اسپ لاغر کرده بعد
فربهی یا اسپ بر کنده موی
دنب فربه
اَعْوَرَهُ اِعْوَارًا یک چشم گردانید
آنرا و نیز اِعْوَار آشکار گردیدن
و قادر و توانا نمودن یقال اَعْوَرَ لَکَ
الصید ای امکنک و اَعْوَرَ الفارس
اذا بدا فیه موضع خلل للضرب
و بعاریت دادن کسی را چیزی و
بعاریت گرفتن یقال اعاره و اعاره
منه و با ترس شدن
(تَعْوِیر) یک چشم کردن و اندازه
کردن پیمانه را و پیش کشتن آوردن
گوسپند را جهت ارشدی آن و
را در و غ گفتن و باز گشتن از آن
و باز داشتن و برگردانیدن یقال
عَوَّرَهُ عن فلان ای کذب عنه
و عَوَّرَتْهُ عن الامر ای صرفته
دا آکندن چشمه و مانند آن
یقال عَوَّرَتِ الرکیة یعنی آکندم
چشمهای آنرا چندان که خشک شد
آب او
عَاوَرَهُ اِیَّاهُ مُعَاوَرَةً عاریت
داد او را و نیز مُعَاوَرَة با همدیگر
بنوبت گرفتن چیزی را و اندازه
کردن پیمانه را و هر چه دیگر سے
کنند با او همان کردن و کذا
عَایَرَ المکاییل مُعَایَرَةً یعنی
اندازه نمود پیمانه را و عَایَرَ
بینهما مُعَایَرَةً و عِیَارًا بیکدیگر
اندازه کرد هر دو را و دید کے
و بیشی آنها را
(اِعْتِوَار) بهمدیگر بنوبت گرفتن
چیزی را و دست بدست گردانیدن
(تَعَوُّر) عاریت گرفتن و بهمدیگر
نبوبت گرفتن چیزے را
(تَعَاوُر) دست بدست گردانیدن
چیزے را و بنوبت گرفتن
(مُسْتَعِیرُ الحُسْنِ) مرغی است
(مُسْتَعَار) عاریت خواسته و دست
بدست گرفته
(اِسْتِعَارَة) بعاریت خواستن
چیزی را و تنها شدن یقال
اِسْتَعْوَرَ اِذَا انْفَرَدَ و دست
بدست گردانیدن چیزے را
(اِعْوِرَار) یک چشم شدن اِعْوِیرَار
مثله

ع و ز

(عَوْز) بالفتح دانه انگور عَوْزَة یکی
(عُوز) بالضم نام مردے
(عَوَزًا) محرکة نیاز و درویشی
(الله لعوذ لوز) گلف از
اتباع است
(مِعْوَز) بالکسر جامه کهنه هر
وقتی بدان جهت که لباس
درویشان است مِعْوَزَة بالتا
مثله مَعَاوِز جمع
(س) عَازَ الشَیْءُ نایافت
گردید مرا آنچیز و نیافتم آن را
عَوِزَ عَوَزًا نایاب گشت و نیز عَوِزَ
نیازمند گردیدن و درویش شدن
و درشت و دشوار گردیدن کار
(مُعْوِز) محل درویش و نیاز
(اَعْوَزَ الرجل اِعْوَازًا) درویش
گردید و اَعْوَزَهُ الشیء محتاج شد
بسوی آن و دشوار گشت او را آنچیز
و اَعْوَزَ الدهر نیازمند گردانید
و یقال ما یُعْوِزُ لفلان شی الا ذهب
به ای ما یشرف

ع و ز م

(عَوْزَم) بالفتح ناقه کلان سال که
در آن بقیه باشد و زن پیر و فدم

ع و س

(عُوس) بالضم نوعی از گوسپند
کَبْش عُوسِیّ منسوب است
به آن
(عَوَس) محرکة در آمدن کنج
دهن وقت خنده و جز آن و
الفعل من سمع
(عَائِس) نیکو سیاست کننده
شتران یقال هو عَائِسُ مال
(اِعْوَس) کاحمد آنکه وقت خنده
و جز آن کنج دهنش در آید عَوْسَاء
مونث و زدایندهٔ زنگ و جلا دهندهٔ
شمشیر و کارد و هر چیزے
(عُوَاسَة) بالضم یک شربت
از شیر و جز آن
(عَوَاسَاء) بالفتح و المد کبر اکار
خیزدوک باردار یا خیزدوک مانجه
(ن) عَاسَ عَلَی عِیَالِهِ عَوْسًا
بالفتح کوشید و رنجید و رنج کشید

جهت آنها و عَاسَ عِيَالَه) قوت دادن آنها را و نیز عَوْس، بالفتح شب برگشتن گرد چیزی عَوَسَان محرکه مثله، و گردیدن گرگ در پی خوردنی و نگاهبانی و نیکو سیاست کردن مال عِيَاسَة مثله يقال عَاسَ لَه عَوْسًا وَعِيَاسَةً یعنی نیکو پرورش و نیکو سیاست و نگاهبانی شتران کرد

ع و ش

(مَعُوشَة) زندگانی لغة فی المعيشة اَلْاَزْدِيَّة

ع و ص

(عَوْص) بالفتح نشان و نام مردی و بالضم (عُوص بن اِرَم بن سام بن نوح) بالضم پدر عاد است (عَاص) رود باریست درمیان حرمین (عَوِيص) کامیر بیت و سخن دشوار معنی و کلمهٔ غریب و بلای بزرگ سخت و کار دشوار و خاک سخت و جای درشت و بلند سنگ ریزه ناک و نفس و توانائی و جنبش و راه ها آمد و شد روباه عَوَاص بالفتح مثله (عُوَيْص) آبیست بر رود باریست میان حرمین (عَايِص) گوسپند که سالها بارور نشود عُوص بالضم جمع (اَعْوَص) بیت که معنی آن دشوار باشد عُوص بالضم جمع و جائیست نزدیک مدینه و وادیست بدیر بالمد يقال فيه الاعوصين (عَوْصَاء) کصحراء کلمهٔ غریب و دشواری و سختی و سخت و دشوار از هر چیز یقال فلان یرکب العوصاء ای یرکب اصعب الامور عوص بالضم جمع (عُوص) کصبو گوسپند که شیر ندهد هر چند کوشش کنند (س، عَوِصَ الكَلَامُ عَوَصًا) محرکة دشوار گردید سخن و کذا عَاصَ عِيَاصًا بالکسر عَيْصًا بالفتح و عوص الشيء سخت گشت و عَوِصَ بالخصم عَاصًا و عَوَصًا در پیچان کرد کار بر دشمن (اَعْوَصَ عَلَيْهِ اِعْوَاصًا) در آورد بروی حجتهای دشوار نیز (اِعْوَاص) در پیچان نمودن کار بر خصم یعنی بالبار سخن دشوار معنی آوردن عَوَّصَ تَعْوِيصًا سخن و بیت دشوار یعنی آورد بروی (مُعَاوَصَة) همدیگر گشتی گرفتن و بر زمین زدن اِعْتَاصَ الاَمْرُ عَلَيْهِ اِعْتِيَاصًا دشوار گردید کار بروی و پیچان شد و نیز اِعْتِيَاص، بار ناگرفتن میش و ناقه و جز آن

ع و ض

(عَوْضُ) بالفتح مثلثة الآخر عبيلة ظرف لاستغراق المستقبل فقط و تاکید له کما ان قطّ للماضی من الزمان یقال لا افارقك عوض ای ابدًا و الماضی ایضا یقال ما رایته مثل عوض مختص بالنفی و يُعْرَب اِن اضيف كلا افعله عوض العائضين وعوض معناه ابدًا والدهر سُمّي به لانه كلما مضى اجزء عوضه جزءًا او قِسْمًا او اسم صنم لبكر بن وائل و يقال افعل ذلك من ذی عوض كما تقول من ذی اُنُف یعنی از سر نو بکن این کار را و جمهور عوض را در ماضی و قعد را در مستقبل استعمال نکنند (عِوَض) کعنب آنچه بجای دیگری آید و بدل اَعْوَاض جمع و هی اسم مصدر (عَائِض) عوض داده شده فاعل بمعنی مفعول كعيشة راضية قاله ابو محمد تفعيي (مَعُوضَة) چیزی عوضی اسم مصدر است عِوَض مثله (ن، عَاضَنِي الله مِنْهُ عِوَضًا) کعنب و عَوْضًا بالفتح و عِيَاضًا بالکسر اصله عُوَاضٌ عوض او داد خدای مرا (اِعَاضَة) عوض دادن (تَعْوِيض) عوض دادن یقال عوضنی منه (مُعَاوَضَة) عوض دادن (تَعَوُّض) عوض گرفتن (اِعْتِيَاض) بعوض خواستن آمدن و عوض گرفتن (اِسْتِعَاضَة) عوض جستن بعوض خواستن

ع و ع

(عَوْعَاء) غوغا و شور و خروش

ع و ف

(عَوْف) بالفتح حال و شان و نعم عوف لك ای بالک و کار و مهمان و بخت و رزق و بهره و شیر بیشه بدان جهت که شب گرد است و شب شکار کند و خروش و گرگ و نیکو خدمتی شتر دو رنده و کوشش کننده جهت زن و فرزند و گیاهی است خوشبوی و مرغی و بتی و کوهی است و نام مردی قرة قال ابو عبید کان بعض الناس يقول العوف الفرج فذکرته لابی عمرو وانکره و عوفان نام دو مرد از بنی سعد عوف بن سعد و عوف بن کعب بن سعد و فی المثل لاحر بوادی عوف وهو افری من عوف یعنی عوف چیره و غالب است بر باشندگان وادی خویش و آنها مانند بنده اند در اطاعت وی وهو عوف بن محلم بن ذهل بن شیبان لان عمرو بن هند طلب منه مروان القرظ و کان قد اجاره فمنعه عوف و ابی ان یسلمه فقال عمرو ذلك او قيل ذلك لانه كان يقتل الاسارى او هو عوف بن كعب طلب منه المنذر بن ماء السماء زهير بن امية لدخيل فمنعه فقال ذلك و ابو عبد عوف بن اثاثه معروف بمسطح و ابو عبدالرحمن عوف بن مالك اشجعی صحابیان اند و قد جلد النبی صلی الله علیه وسلم مسطحا فيما قال فی عائشه ام المومنین رضی الله عنها

(رضی الله عنهما) واول حوص عوف بن مالک جشمی و عوف بن حارث ازدی و عوف بن مالک بن طفیل تابعیان و عوف اعرابی غیر منسوب و عطیه عوفی محدثان و ابو عوف الخ نوام

(عوف) الخ ماده

(عاف) سهل و درم

عُوَیفُ القَوَافی بن عقبه بن معوبة گزیه یا معوبة بن عقبه شاعر است و عویف الاضبط مردی است که نبی صلی الله علیه وسلم در سال عمره قضا او را در مدینه خلیفه فرمود

(عَوَافه) کنام شکار که شیر بشب شکار کند و خورد و آنچه حاصل شده باشد کسی را عوافه بالتاء مثله فیهما و نیز بنو عوافه بطنی است از قبیله اسد یا از بنی سعد بن زید مناة و از ان است زقیان ابو المروال عطیة بن اسید راجز و نیز عوافه) شب گرد

(ن عافت الطیر) گردید مرغ پیرامون چیزے یا آب یا مرده یا گردید متردد انه باراده فرود آمدن بر آن و عاف) چسپید با آن و لازم شد

(تعوف) شب در پے شکار گردیدن و در شکار کردن و سے و آن

ع و ق

(عوق) بالفتح مرد بی خیر و بضم

(اعواق) بجمع و آنکه از چیزے باز دارد مردم را و یقال عاقنی عوق ای عائق عوقة بالتاء مثله و زمانه یقال لایکون ذلك آخر عوق ای آخر دهر و ضم واوی و هو منعی است و مجاز او هو بالضم او غلط من ضمه او کسره فقط

(عیق) بالفتح مرد سخت مانع از نیاز و درنگی نماینده

(عوق) بالضم پدر عوج و من قال عوج بن عنق فقد اخطأ و مانع خیر و باز دارنده و موضعی است

(عوق) محرکة گرسنگی و نیز

(عوق) بطنی است از عبد قیس از ان بطن است منذر بن مالک و محمد بن سنان عوقیان

(عاق عاق) بالسکون حکایت آواز زاغ

(عوق) ککتف بازدارنده و رجل عوق لوق مرد کول شرمگین

(رجل عُوَق) کصرد مرد بازدارنده از نیکی و حاجت و درنگی کننده و بر درنگ دارنده عوق) کعنب مثله و مانع و باز دارنده و بد دل و آنکه پیوسته امید او را از نیازش باز دارد و هر که بهر کاری که آهنگ نماید نکند آن را او شد فیهما

(عوقه) کهمزة مرد باز دارنده از حاجت و درنگی کننده و وی است بیمامه

(عواف) کغراب آوازی است که از شکم ستور بر آید وقت رفتار

(عائق) کصاحب آنکه مردم را از امور باز دارد و بر تاخیر برانگیزد و تاخیر نماید عوق) کقبر جمع و باز داشتن از هر چیزے

عوائق الدهر بالفتح سختیها و بلاهاے زمانه

(عوق) کسکر باز دارنده مردم را از حاجت یا بد دل

(رجل عیق) کلیس خفیف مرد نیک باز دارنده از حاجت و درنگی نماینده و ضیق لیق عیق) از اتباع است

(عیوق) کتنور ستاره است خرد روشن سرخ رنگ بطرف راست کهکشان که پیرو ثریا باشد اصله فیعول فلما التقی الیاء الساکنة والواو صارتا یاء مشددة

(یعوق) کیقول بتی است مر قوم نوح علیه السلام یا مردی بود از صالحان زمان خود و ران قوم فلما مات جزعوا علیه فاتاهم الشیطان فی صورة انسان فقال امثله لکم فی محرابکم حتی تروه کلما صلیتم ففعلوا ذلك به و بسبعة من بعده من صالحیهم ثم تمادی بهم الامر الی ان اتخذ و اتلك الامثلة اصناما یعبدونها

(ن، ما عاقت المرأة عند زوجها عوقا) بالفتح و لالا قنت یعنی بدل شوهر نچسپید و نیز

(عوق) بند کردن و باز داشتن و برگردانیدن و بر تاخیر و درنگ داشتن

(معوق) کمحسن مرد خوابناک سر جنبان و گرسنه

اعوق بی اللبابة و الزاد ما عاقنی سپری شد

(معوق) کمحدث درنگ کننده

(تعویق) امر درنگ داشتن و باز داشتن و مشغول کردن

(تعوق) باز ایستادن از نیاز و حاجت و مشغول شدن

(اعتیاق) دیری نمودن و باز داشتن

ع و ك

(عوك) بالفتح چیز یقال اول عولک و بولک ای اول شیء و ما بهم عوك ای حركة

(عویكة) کسفینة جنگ و شمش یقال ترکتهم فی عویكة ای قتال و کذا ترکتهم فی معوکة بالفتح و فتح الواو

(معاك) بالفتح دوش و پله و جاے پناه

(ن، عاك علیه عوکا) مایل شد بردی و باز گردید و پیش آمد و حمله کرد و عاکت المرأة بمانر باز گشت و شوهر و آنچه بود و سان و منه المثل عوکی بیتک اذا اعیاك بنت جلدیك و عاك معاكه عوكا و معاكا بالفتح و در زید معاش خود را و عاك به پناه برد بوے و عاك على ماله) امیدوار ساخت بر مال خود و نیز معاك) بسر پشت بر داشتن چیزے را و بهم گرفتن خود گرفتن

(تَعَاوُل) باهم کارزار کردن کشش نمودن

(اِعْتِوَال) انبوهی نمودن

ع و ل

(عَوْل) بالفتح بلند آوازی در [...] گریه و فریاد عَوْلٌ لَهٗ تبالّتا عمثله آنچه بر تو چیره باشد و بر حیله مدد خواسته شود و قوت دهند عیال و نیز عَوْل وای کلمه است همچون ریب و ویل یقال عَوْلَكَ وعَوْلَ زَیْدٍ

(عَالَة) شترمرغ و باران گریز

(عِوَل) کعنب مددجوی و اعتماد اسم است تعویل را

(عَوِیْل) کامیر بلند آوازی در گریه و فریاد

(عِیَالُ الرَّجُل) ککتاب زن و فرزند و هر که در نفقه مؤنث مرد باشد عَیِّل ککیّس مثله عَالَة و(عَیَائِل) جمع یقال هُمْ عَالَةٌ و هُنْ عَیَائِل وادی است ویائی

(عَائِل) هترنزدی مائل و غالب از هر چیزی

(عَائِلَة) سیرت دشوار

(عُوَال) کغراب بطنی است از بنی عبدالله بن غطفان و دو موضع است

(سَبْرَة بن عُوَّال) کشداد و خارجة بن عُوَّال نام دو شخص است که بروز فتح مصر با عبدالله بن عمرو حاضر آمدند

(مِعْوَل) کمنبر آهنی کسبان کوه کنند و میتین مَعَاوِل جمع و می است از سبنے ازدو هاجیان

(مَعَاوِل) بالفتح قبایل از ازد

(مَعَاوِلَة) بالتاء مثله

(مَعُوْل) مغلوب الصبر

(عَالَ عَوْلًا) بالفتح میل کرد از راستی و کژی نمود وعَالَ الشیءُ فلانًا چیره شد بروی و گران گرد و بی آرام ساخت آن را وعَالَ فلانٌ عَوْلًا وعِیَالَةً بالکسر بسیار عیال گردید و منه مَالَهٗ عَالَ ومَالَ وعَالَ علی ای کثر عیاله وجار فی حکمه ومَالَهٗ عَالَ ومَالَ یعنی نیست او را چیزی وعَالَ عِیَالَهٗ عَوْلًا وعُؤُولًا وعِیَالَةً کافی و بسنده گردید عیال خود را و نفقه و خورش داد و عیالداری کرد وعَالَتْهُ الشیءُ کم کرد او را و افنا و وعَالَ صَبْرِی مغلوب گردید وعَالَنِی الشیءُ ای غلبنی وعَالَ فِی الْحُکْم ستم کرد و برعیت در حکم و یقال للعاثر عَالَكَ قَالِیًا کقولهم لَعًا لَكَ عَالَ لِمَا عِیْلَ عَمٌّ لَهٗ مجهولا کم کناد او را الله ای وعِیْلَ صَبْرِی مغلوب گردید صبرم و منه المثل عِیْلَ مَا هُوَ عَائِلُهٗ مغلوب شد غالب او و در حق شخصی گویند که از کلام خود و جزآن در شگفت باشد وهو علی مذهب الدعاء و نیز عَوْل کم گردیدن ترازو و میل کردن آن از حق و زیاده شدن و مسین یعنی از غضب نیز آمده و منه قوله تعالی ذٰلِكَ اَدْنٰی اَلَّا تَعُوْلُوْا قال مجاهد ان لا تمیلوا او لا تجوروا و سخت گشتن کار بزرگ گردیدن آن و افزودن و برآوردن سهام فریضه و غیرها آنرا و افزون شدن آن لازم متعد یقال عَالَتِ الْفَرِیْضَةُ اذا ارتفعت و زادت سهامها علی اصل حسابها الموجب من عدد وارثها و عُلْتُهَا انا و آه از برداشتن در گریه عَوِیْل عَوْلَةً مثله و یاری خواستن

(مُعَوَّل) کمکرم آنکه بروی گریه و زاری نمایند و منه الحدیث الْمُعَوَّلُ عَلَیْهِ یعذب قیل اراد به من یوصی به او کافرا و شخصا علم ما الحی حاله

(اَعْوَلَ فُلَانٌ اِعْوَالًا) بسیار عیال گردید کذا اَعْیَلَ بالیاء و (اَعْوَلَ فُلَانٌ) بلند کرد آواز را در گریه و بانگ کردن اَعْوَلَ عَلَیْهِ ناز کرد و بار بروی نهاد و اَعْوَلَ فُلَانٌ حریص گشت کذا اَعَالَ و اَعْیَلَ و اَعْوَلَتِ الْقَوْسُ بانگ کرد و اَعَالَ نیازمند و درویش گردید و نیز اِعَالَة افزودن و بیشتر فریضه و برآوردن سهام فرائض را و نفقه و قوت دادن و عیال داری کردن و کافی گشتن آنها را

(مُعَوَّل) کمعظم مستعان و محل اعتماد یقال لیس علیه مُعَوَّل و ماله مُعَوَّل ای مستعان

(عَوَّلَ عَلَیْهِ تَعْوِیْلًا) یاری خواست ازوی کذا استعول به و عَوَّلَهٗ و یقال عَوِّلْ عَلَیَّ بما شئت ای استعن بی کانه یقول احمل علیَّ ما شئت و عوّل علیه معوّلا تکیه تکیه کرد و اعتماد نمود بر آن و نیز (تَعْوِیْل) با آواز بلند گریستن و آواز زدن و نازیدن و بر کسے بار نهادن و باران گریز ساختن و نیز

(عَیَّلَ تَعْیِیْلًا) عیالدار کرد و نفقه داد عَیَّلَهُمْ عیال گردانید آنها را یا فرو گذاشت

(اِعْتَوَلَ اِعْتِوَالًا) گریست

ع و م

(عَوْم) بالفتح شنا کردن در آب و رفتن شتر و کشتی و راندن آن و الفعل من نصر

(عَام) سال اَعْوَام جمع و روز و عَام مَسْغَبَة بالاضافة سال قحط

(عَامَة) سرسوار که در دشت از دور نمایان گردد یا سر یا دستار که در آن اول هویدا گردد و پیچ دستار و شلخ که از آن بر آب گذرند و شلخ که بر شکم بندند و از آب گذرند و یک بند گندم یا علف درو ده عَام جمع

(نَبْتٌ عَامِیٌّ) گیاه خشک یکساله

(عُوْمَة) بالضم کرکی سیاه است که بر آب شنا کند و نوعے از ماهی

(عُوَم) کصرد جمع

(سنون عُوَّم) کرکع تاکید است

(عُوَام) کغراب موضعی است

(عُوَیْم بن سَاعِدَة) هذلی کزبیر و عویم بن شقر بن عوف انصاری صحابیان اند و لقیته

(ذات العُوَیْم) آمد نقیتة

(بنت الاعوام) ایام است

(عَوَّام) کشداد اسپ شناور [...]

(زهوار و عوّام) پدر زبیر صحابی است

(تعوّیم) دسته دسته نهادن گشت درووده را و سال بر شدن خرما بن

(معاومة) سال بر شدن خرما بن وجز آن و سالیانه کردن مُعاوَمَة المنهی عنها أن تبیع زرع عامك أو هو أن تزید علی الدَّین شیئا او تؤخره

(مستعام) کشتی یا شلخ

ع و ن

(عون) بالفتح پشتیبان و یاری گر واحد و جمع مؤنث و مذکر درو یکسانست (أعوان) جمع

عوین) کامیر اسم جمع و یاری گری اسم است اعانت را و یقال ما عندك عون ولا اعانة ولا معونة و عون بن عبد الله تابعی است

(عانة) خرمادرو کامه خرکره و کله گورخر عُون) بالضم جمع دعوی

زهارو دهی است بر فرات حیتی عانیه منسوب است بآن و ربما قالوا عانات وهی من أعمالها و چندستاره روشن است در پایین سعود

(أبو عُون) بالضم خرما و نمک

(عُوَین) کزبیر نام مردے

(عوان) کسحاب جنگ که دران یکمرتبه قتال و کشش شده باشد کأنهم جعلوا الأولی بکرا ماده گاو و ماده اسپ که بعد شکم نخستین بچه آورده و زن با شوی و میانه سال از هر چیزی و منه قوله تعالی فارض

لا فارض ولا بکر عوان بین ذلك

(عُون) بالضم جمع و شهری ست بساحل بحرین و زمین باران رسیده و فی المثل لا تعلم العوان الخمرة

(عوانة) بالتاء خرما بن دراز و جانوریست خردتر از خار پشت و گرامی است در ریگ و بلی است بعرمة و نام مردے

(عُوانة) بالضم از اعلام است

(عوائن) کوہے است

(مَعُونة) کمقعدة یاری گری

(معانة) بالفتح مثله اسم مصدر است و یاری دادن

(مِعوان) بالکسر نیکو یاری گر یا بسیار مددگار مردم

(معونة) کمقولة یاری گری معونت جمع و بئر معونة چاهی است نزدیک مدینه

(مَعِین) بالفتح والضم از اعلام است

(ن) أعانت المرأة عونا بالفتح میانه سال گردید

(إعانة) یاری دادن یقال رب أعنی ولا تعن علی

(تعوین) یاری نمودن و میانه سال شدن یقال عونت المرأة أی صارت عوانا و بار بار جستن خر بر ماده خر و مدبهره دیگرے در آمدن

(معاونة) بهمدیگر یاری کردن و یاری دادن عوان بالکسر مثله

(مُعاوِنة) مبنیا للفاعل زن کلان سال تنشار

(تعاون) یکدیگر را یاری کردن

(اعتوان) یکدیگر را یاری دادن

(استعنته و به) یاری خواستم از وے و نیز (استعانة) موے زهار ستردن بحلق باشد یا بنتف یا نوره و روی انه صلی الله علیه و سلم ینور علی عانته بیده

ع و ه

(عاه عاه) کلمه است که بدان شتران را زجر کنند تا بازایستد عیه عیه کذلك

عاهه آفت

(عوه عوه) مبنیا بالکسر کلمه که بدان خرکره را خوانند

(عائهة) کصاحبة فریاد و خروش

(أرض معوهة) زمین بآفت

(ض) عاه المال عیها بالفتح آفت رسیده شد مال عیه الزرع مجهولا کذلك

(أعاه القوم) خداوند ستور و کشت آفت رسیده گردیدند

(أعوهوا) بالتصحیح کذلك

(تعویه) خداوند شتر و کشت آفت رسیده شدن و بآخر شب فرود آمدن و درجای بند گردیدن و خرکره را بلفظ عوه عوه خواندن

ع و ه ق

(عَوهَق) کجوهر مذکور است در ع ه ق

ع و ی

(عا) کلمه است که بدان بز را زجر نمایند عُو بالضم و عاء مثله

(عُوّة) بالضم والفتح و تشدید الواو کون و بن و بالفتح آواز و فریاد یقال سمعت عوة القوم ای أصواتهم و نام مردے

(عُوَی) کسمی جائی است

(أعوی) کاحمد موضعی است

(عُواء) بالضم والمد بانگ گرگ و سگ و جز آن

(عوّاء) کشداد و یقصر سگ یا بانگ و کون و بن مردم و منزلے است مر ماه را و آن پنج یا چهار ستاره است بشکل الف از برج سنبله و گشنر کلان سال

معویة بن امرء القیس بن ثعلبة بالفتح است

(ض) عوی الکلب عیّا بالفتح و عواء بالضم و عویة بالفتح و عویة کغنیة بن پیچیده بانگ کرد یا آواز زشت دراز بر آورد و عوی الشیء خم داد آن را و کذا عوی البرة والقوس و عوی الرجل بسن سالگی رسیده قوی دست گردید و رسن تخته پیچیده یکدیگر آن را و عوای یده پیچید دست وی را و عوی عن الرجل دروغ داشت سخن وی را و بر گردانید و عوی إلی الفتنة بسوے فتنه خواند و نیز

(عی) عافتن هوی بودن و گردن سرناقه را

(عوعی عوعاة) زجر نمود گوسپند

رالکلبه عاد نحو آن کذا عیعی
عَیعَاةً وَعیعَاءً ا
(تَعَوِیَة) پیچیدن وخم دادن حلقه
یعنی شتر وکمان را ورسن تافتن و
دروغ داشتن سخن کسے را ورد
کردن
(مُعَاوِیَة) للفاعل سگ ماده آرمند
کشن دیچه روباه دمغرفه مُعوِیَة
بن ابی سفیان ومعویة بن جاهمه
ومعویة بن الحکم ومعویة بن
حدیج ومعویة بن ابی عیاش
صحابیان اند وکان مُعوِیَة بن
ابی سفیان هو وابوه من مسلمة
الفتح من المولفة قلوبهم وابو مُعوِیَة
ابو زمعلوة ومُعیّة ومُعَیبَة
مصغر آن
(مُعَاعَاة) زجر کردن گوسپند
رالکلمه عاد جه آن ویکدیگر را بانگ
بر زدن ویقال هو یُعَاوی
الکلاب ای یناجها
(تَعَاوَوا علیه) گرد آمدند بروی
تَعَاوَتِ الکلابُ کذلک
(اِستَعوَاهُم) فریاد خواست
از ایشان وخواند ایشان را بسوی یغتنهم
(اِستِعوَاء) رسن تافتن خواستن
(اِعتِوَاء) دهن گرم نموده بانگ
کردن سگ یا آواز زشت وبلند
بر آوردن آن وخم دادن چیزی را
(اِنعِوَاء) خمیدن وپیچیده شدن
کمان وحلقه یعنی شتر

باب العین فصل الهاء

ع ه ب

(عَیهَب) مجید رمو سست
وضعیف از طلب کینه وثار وگران
ناگوار وگلیم بسیار پشم
(عِهبَّی الشَّبَاب) گرزگی ومهد
اول جوانی وعِهبَّی الملك هنگام
وروزگار آن
(عِیهَاب) بالکسر آنکه او را بصلابت
نسبت کنند
(س) عَهِبَه نادانست آن را
(عَوهَبَة) عَوهَبَة بگرامے
نسبت کرد او را

ع ه ت

(رجل مُعَهّتٌ) مرد دل شده و
بے عقل

ع و ه ج

(عَوهَج) گوهر دراز گردن از
شترمرغ وآهو وشتر ماده وناقه
جوان وشترمرغ دراز پا وآهو بره
که بر هر دو تهیگاه وی خط سیاه
باشد ومار وشتر فربه سرمهره
را
(عَوَاهِج) بالفتح قومی است
از عرب

ع ه خ ع

(عُهخُع) کقنفذ درختی است که
از ان دارو گش دار و سازند و
سُئِلَ اَعرابیٌّ عَن نَاقَتِهِ فَقَالَ
تَرَکتُهَا تَرعَی العُهخُع وقِیلَ اِنَّمَا
هُوَ الخُعخُع واِنَّمَا وَقَعَ فی بَعضِ
کُتُبِ المَعَانی تَرعَی العُهعُخ
بِتَقدِیمِ العَینِ فغلط

ع ه د

(عَهد) بالفتح اندرز وپیمان و
سوگند قال ابو حنیفة ومالك و
من حلف فقتله اقول الصالقتلی عهد
الله لأفعلن کذا یمین وقال الشافعی
لیس بیمین الا ان ینوی ونیز
عَهد تقدم بر کسی بچیزی و
عهد نامه که میان دو حاکم ووالی
نبشته شود ونگاهداشت حق وحرمت
وامان وزینهار وملاقات وشناخت
منه عَهدِی بِه بموضع کذا وعَهدِی
بِه قَرِیبٌ ای عِلمی ومَعرِفتی به
ومنزلی که بوی پیوسته باز گردند
از هر کجا که رفته باشند وباران
نخستین بهار وباران پس باران
دیگر که تری آن تا تری اول رسد
(عِهَاد) بالکسر وعُهُود بالضم جمع
وروزگار ووفا وپذیرفتار
وعَهِدَ الله امر ووصیت خدای
(عِهدَة) بالکسر والفتح باران
نخستین بهار
(عُهدَة) بالضم نبشته سوگند وپیمان
ونبشته خرید وفروخت تاوان
یقال فی الامر عُهدَةٌ وسستی خط و
سستی عقل یقال فی عقله
عُهدَةٌ ای ضُعفٌ وبازگشت یقال
لا عُهدَةَ ای لا رَجعَةَ واَبِیعُكَ
المَلَسَی لا عُهدَةَ ای تتملس و
تنفلت ولا ترجع اِلَیَّ ویُقَال
عُهدَتُهُ علی فلان ای ما اَدرَكَ فیه
مِن دَرَكٍ فاصلاحُهُ عَلَیهِ
(عَهِد) کتف آنکه تیمارداری
مور وولایت کند
(عُهَیدُ) کامیر هم پیمان وهم سوگند
وگزیده گرد وقدیم ودیرینه یقال قرب عهیدا
وعَهِیدَة ای الی علیها عُهد طویل
(عِهَاد) بالکسر باران نخستین بهار
(بنو عُهَادَة) بالضم بطنی است
(عِهدَان) کعمران منمان و
پذیرفتار سے عُهَیدَی کسمیهی شلمه
(مَعهَد) کمقعد منزلی که همیشه
بوی باز گردند از هر کجا که رفته باشند
(مَعهُود) جای باران نخستین
رسیده ودیده وشناخته
(ن) عُهِدَ بِالمَکَانِ مجهولا باران
نخستین بهار رسیده شد ونیز
عَهِدَ بالفتح مدارا کردن وشناختن
وتوحید خدائے تعالے و
منه الا من اتَّخَذَ عِندَ الرَّحمٰنِ
عَهدًا وپیش کسی در آمدن بچیزی
ونگاهداشتن مودت منه الحدیث
ان حسن العهد من الایمان ای
رعایة المودة واندرز کردن
(س) عَهِدَ اِلَیهِ پیمان نمود با
وی واندرز فرمود وعَهِدتُهُ
بمکان کذا ای لقیته
(انا اُعهِدُكَ من اباقه اِعهَادًا)
ترا از ان مبرا وما مون می سازم
اُعهِدُكَ مِنَ الاَمرِ پذیرفتار
آن میشوم
(ارض مَعهَدَةٌ) کمعظمة زمین
که بر آن جا بجا باران رسیده باشد
(معاهد) بکسر الهاء گزیده گر
یعنی ذمی
(معاهدة) پیمان نمودن باکسی
وسوگند خوردن وتیمار داشتن
(تعهد) تیمار داشتن وتازه کردن
پیمان را یقال لتعهد ستعلامتکا
تعهدت ضیعتی وهو افصح

فوات تعاهده لان التعاهد انما
یکون بین اثنین وفلان یتعهد
صنعه ای یجدده
(تعاهد) تیمار داشتن فروگذاشت
نمودن و عهد لو بستن
(استعهد من صاحبه) ایمان
نمودن باوی و سوگند نامه یا بیع
نامه نوشت واستعهد فلانا
من نفسه تاوان داد او را از
حوادث نفس خود
(اعتهاد) تیمار داشتن و با کسے
از سر نو پیمان نمودن

ع ه ر

(عهر) بالکسر زنا
(عاهر) زنا کار منه الحدیث
الولد للفراش وللعاهر الحجر ای
لصاحب ام الولد وهو زوجها
او مولاها وللزانی الخیبة اولا
شئ له وقیل الرجم وضعف
بانه لیس کل زان مرجوما و
لانه لایلزم من رجمه نفی الولد
(جهولن) بالفتح غول ز عیاهیر
جمع
(عیهرة) بالفتح زن سبک
بدکار و نانیه و غول و شتر استوار
اندام (ف) عهر المرأة عهرا
بالفتح و یکسر و یحرک و عهارة بالفتح
و عهورا و عهورة بضم و فروزن
آمد و زنا کرد + عهر مرتکب بدی
گشت و دزدید
(تعیهر المرأة) سبک و بدکاره
گردید و زنا نمود
(معاهن) مبنیا للفاعل زن زناکار
(معاهرة) بالتاء مثله و ذو
معاهر پادشاهان از حمیر
(عاهر المرأة عهارا) با زن
فسوق و فجور نمود و زنا کرد + و
عاهر پیرو یدی شد و نعیبه
(تعیهر) سبک و بدکار گردیدن
زن و زنا نمودن

ع ه خ

(عهخ) کقنفذ درختی است که از
تنه و برگش تداوی نمایند یا آن
ضخم است و گذشت

ع ه ق

(عوهق) بجوهر بلند بالاند کرد
مونث در دی یکسانست کشتی
است که شتران کز بدو نجیب را او
نسبت نمایند و گاو ز سیاه و کبود
و فراشتوک کوهی و زاغ سیاه و
لاجورد و رنگی است شبیه به
لاجورد و رنگی است همچون رنگ
و آسمان مائل بسیاهی و شتر سیاه
شکرف و شتر مرغ دراز خاکستر گون
قال الجوهری قلت لاعرابی من
بنی سلیم ما العوهق فقال الخطاف
من الوبد وانشد + کانتی
ضمنت هقلا عوهقا + اقتاد
رحلی او کورا نعنقا + و بهترین
درخت تیغ و نام مرغزاری است
(عوهقه) در گمراهی انداختن
کسے را یقال ماذا عوهقك
یعنی چه چیز در گمراهی انداخت ترا
(عوهقان) دو ستاره است برقسی
فرقدین متصل قطب
(عوهق) کحیدر شادمانی
(عبهقة) بالتاء رعنی است
(عیهاق) بالفتح گمراهی

ع ه ك

(عیهکة) کدحرجة کار وار کردن
(عوهکة) مثله و بر زمین زدن
و فریاد کردن و خروشیدن

ع ه ل

(عاهل) پادشاه بزرگ و زن
که شوی ندارد
(عیهل) کحیدر شتر ماده تیز رو
و یا ناقه برگزیده استوار اندام
توانا و ربما قالوا عیهل بتشدید اللام
للضرورة فی الشعر عیهلة
بالتاء و عیهول و عیبهال
بفتحهما مثله و شتر تیز رو و برگزیده
وقال ابو حاتم لا یقال جمل عیهل
و مرد سبک و چست که بیکجا قرار نگیرد
امرأة عیهل و عیهلة ایضا
کذلک و باد تند و زن بلند بالا
+ و نیز عیهلة کنده پیر

ع ه م

(عهمة) بالفتح علمیت
(عیهم) کحیدر استوار از هر چیزی
و شتر ماده تیز رو و عیهامة بالفتح
و عیاهمة بالضم مثله و پیل نر
و موضعی است
(عیهمان) بالفتح آنکه با دل
شب راه نورد و در سرا خپید
یا عام است در هر دو
(عیهمة) شتافتن و شتابی نمودن
(عیهمی) بالفتح منسوب با سطبر
دراز قد
(عیهوم) بالفتح بیخ درختے
است وقیل هو الایم الاحمر
او الاملس و جاے است

ع ه ن

(عهن) بالکسر پشم گوسپند و پشم
یا پشم رنگین عهون بالضم
جمع و نیکو سیاست کننده شتران
(عهنة) بالکسر درختی است که اکثر
سرخ باشد و پاره از پشم و
کبینه لغة فی الاخنة
(عهنة) بالضم دوتا شدن
شاخ درخت یا شکسته شدن آن
بے آنکه جدا گردد والفعل من
ضرب
(بنو عهینة) کجهینة قبیله بود و
گذشت
(عهان) کگتاب بن خوشه خرما
(عاهن) نیازمند و درویش و
شتر خاص را دیقال اعطاه
فلان من عاهن ماله ای من
ای من تلاده و حاضر و مقیم ثابت و
فرو هشته اندام سست و شاخ
خرما بن که نزدیک تنه باشد و
رگ زهدان شتر ماده و عضو
و جوارح مردم عواهن جمع و یقال
رمی الکلام علی عواهنه
یعنی پروای صواب و خطا نکرد
بسخن گفتن
(عاهان) بن کعب شاعری
است
(عیهون) بالفتح گیاهی است
خوشبوی
(تعهن) مثلثة الاول مکسورة
الها موضعی است بحجاز

(ن، عَهِنَ عَهْنًا) جا ے گرفت واقامت کرد و بیرون آمد و سفر کرد ضد و کوشید در کار و عهد و پیمان نمود
مطلبش شتاب برآورد و عَهَنَ السَّعَفُ) خشک گردید

ع ه ه

(عَهَهْ) بالفتح کم شرم خود پسند ستیزنده
(عَهْ عَهْ) کلمه است که بدان شتر را زجر کنند تا باز ایستد
(عَهْعَهَ بِالاِبِلِ عَهْعَهَةً) زجر نمود شتر را بعه عه

ع ه و

(عِهْوُ) بالکسر خر کره و شتر استوار ولوانا شگرف شانه نازک پشت
(اَعْهىٰ اِعْهَاءً) خدا وند شتران آفت رسیده گردید

باب العین فصل الیاء

ع ی ب

(عَیْب) بالفتح آهو هلاه فرهنگ عاب مثله عُیُوب بالضم جمع
(عَیْبَة) بالیا کیسه از چرم و مانند آن و جامه دان و آهو خلاف فرهنگ و رازگاه مردم یقال فلان عیبة فلان اذا کان موضع سره وقال النبی صلی الله علیه وسلم الانصار کرشی وعیبتی عیب کعنب و عِیاب) بالکسر و عِیَاب جمع
(رَجُلٌ عُیَبَةٌ) کهمزة مرد بسیار آهو کننده مردم را
(عَائِب) شیر خفته و دو فرک
(عَیُوب) کصبور بسیار عیب کننده

عِیَاب الکتاب سینه او دلها کنایه است و کمان نداف
(رَجُلٌ عَیَّابٌ) کشداد مرد بسیار عیب کننده مردم را عَیَّابَة بالتا مثله
(اُعَیْبَ) کجندب موضعی است بیمن وهو تُفَیْعِل او اُفْعُل
(مَعَاب) بالفتح عیب مَعَابَة بالتا و مَعِیب مثله مَعَایِب جمع و جای عیب لان المفعل من المعتل العین ان ارید به الاسم مکسور والمصدر مفتوح ولو فتحتها او کسرتها فیهما جمیعا لجاز فیقال مَسَار و مَسِیر و مَعَاش و مَعِیش و مَعَاب و مَعِیب
(مَعِیب) کمبیع عیب ناک مَعْیُوب علی الاصل مثله
(ن) عَابَ المَتَاعُ عَیْبًا عیب ناک گردید و عِبْتُهُ اَنَا عیب ناک گردانیدم آن را لازم متعد و عَابَ السِّقَاءُ) و فزک گردانید مشک شیر را
(تَعْیِیب) عیب ناک ساختن و بعیب نسبت نمودن کسی را

ع ی ث

(عَیْث) بالفتح تباه کردن و زیان و تباهی رسانیدن گرگ در رمه والفعل من ضرب
(عَیْثَة) بالتا زمین نرم و شهریست بشریف یا بجزیره
(عَائِث) شیر بیشه
(عَیُوث) کصبور شیر بیشه عَیَّاث کشداد مثله

(عَیْثَی) بالفتح مقصورا شگفت و عجب
(عَیْثَی جَعَار) مذکور است در ج ع ر
(عَیَّثَ فُلانٌ تَعْیِیثًا) بدست جست چیزی را در تاریکی عَیَّثَ طَیْرَهُ آمیخته گردید یا برد
عَیَّثَ یَفْعَلُ کَذَا ای طفق
(تَعَیُّث) کم از سیری آب خوردن شتران

ع ی ج

(ض، مَا اَعِیجُ بِهِ) باک آن ندارم و پروا نکنم (وَمَا عِجْتُ بِهِ) خوشنود نیستم بوی (وَمَا عِجْتُ بِالمَاءِ) سیر نشدم از آب (وما عِجْتُ بِالدَّوَاءِ) سود مند نشدم از آن ولا یستعمل الا منفیا فلا یقال عَاجَ زید بهذا الدواء

ع ی د

(عَیْدَانَة) بالفتح خرما بن بلند عَیْدَان جمع واویه یائیه و ذکر

فی ع و د

ع ی ذ

(عَیْذَان) بالفتح مرد بد خلق

ع ی ر

(عَیْر) بالفتح خر اهلی باشد یا وحشی واکثر بگورخر استعمال نمایند عَیْرَة مؤنث ومنه للموضع الذی لا خیر فیه هو کجوف عَیْر یعنی درو هیچ چیزی نیست لانه لا شئ فی جوفه یُنْتَفَعُ بِهِ اَعْیَار و عِیَار بالکسر و عُیُور و عُیُورَة بضمهما و مَعْیُوراء بفتح المیم الزائدة والمد

جمع عیارات جمع الجمع و استخوان میان برآمده و تندی هر چیز همو و تندی میان پیکان و تندی پشت پای و تندی اندرون گوش مردم و کنج چشم یا پلک یا مردمک یا نگاه بگوشه چشم یقال فعلته ذالک قبل عَیْر و ما جری ای قبل لحظ العین و کوه و مهتر قوم و پادشاه و دبل و تندی رگ پشت وهما عَیْرَان) یعنی اندر جانب آن و میخ چوبی سر کنف و خط سپید میان برگ درود با بیست و خابیت کان مُحْصِبًا فَغَیْرَهُ الدَّهْرُ فاَنْقَرَهُ و کوهی بمدینه وفی الحدیث انه حرم ما بین عَیْر الی ثور و نیز
(عَیْر) لقب حمار بن مویلع کافر روی انه کان له واد فارسل الله نارا فاحرقته و چوبی است در مقدم هودج و مرغی است همچون کبوتر و او را عَیْر السَّرَاة نیز گویند ویقال ما ادری ای من ضرب العیر هو یعنی نمیدانم که کیست وقولهم عَیْرٌ بِعَیْرٍ وزیادة عشرة کان الخلیفة من بنی امیة اذا مات و قام آخر زاد فی ارزاقهم عشرة دراهم
(عِیْر) بالکسر گروه از سفر باز گردیده مؤنث آید یا کاروان شتر که غله کشانند واحد آن از لفظش نیامده یا بر ستور تمار بار کش از شتر و خر و استر عِیَرَات کعنبات و بسکون جمع و بُرْقَةُ العِیَرَات) موضعی است
(عَیَّار) ترک و دشنام و عیب

هرچه در ان عیب لازم باشد
(هُوَعُيَيْرُوَحْدِهٖ) کزبیر یعنی
خودبین است و متکبر یا تنها خورنده
وان ثنیت کسرت اوّله ولا
یقال عُوَیر بالواو
(عَیْرَانُ الْجَرَادِ) گروه ملخ ومن
فی ع ر د
(عَیْرَانَة) بالتاء شتر تیز رو در
شادمانی که بجور خرماند و در
سرعت
(عِیَار) گکتاب رفتگی دگر اسم
مصدر است
(عِیَارَة) آشکارگی وشهرت
اسم است
(عَائِرَةُ عَیْنَیْنِ) چیز بسیار و
مذکور است در ع ور
(عَیَّار) گکتان بسیار آمد شد
کننده وگریزنده ومرد تیز خاطر و
بسیار گشت وبهر سو رونده در
چراگاه وشیر بیشه ونیز (عَیَّار)
اسپ خالد بن ولید وعلی است
(اَعْیَار) بالفتح چند ستاره است
روشن در گذرگاه هر دو قدم سهیل
(نِعَاد) بالکسر کوهی است ببلاد
قیس
(ابنة مِعْیَر) کمنبر بلا وسختی
ومِعْیَر آبو محذورة اوس
یا سمرة بن معیر صحابی است
(مِعْیَار) بالکسر اسپ یا سوار بسیار
گردنده از راه وچپ وراست بیند
ومنه قول بشر بن ابی حازم وجدنا
فی کتاب بنی تمیم احق الخیل بالرکض
المُعَار، یا بو عبیدة والناس
برونه المُعَار بالضم من العاریة
وهو خطاء
(مِعْیَار) بالکسر اندازه وپیمانه و
چاشنی کردن زر وسیم
(مَعَایِر) عیب ها
(ض، عَارَ الْفَرَسُ عَیْرًا) رفت
وکذا عَارَ الْکَلْبُ وعَارَ فی
کلادم ای ذهب کانّه منفلت
وعَارَ الرَّجُلُ فِی الْقَوْمِ
یضربهم ونیز (عَیْر) بیک گوشه
بیرون شدن ناقه بطلب نخل وبهر
سو رفتن اسپ بچرا گردان
(مُعَار) للمفعول اسپ بچرا گذاشته
وبعلف داشته
(اِعَارَة) بیرون وبعلف داشتن
اسپ او بچرا گذاشتن وشد آمد
نمودن مرد وازماده خود بر گردیده
بناقه سوی دیگر میل کردن شتر و
مشهور وپراگنده بشهرها شدن قصیده
ومیان کلان ساختن پیکان را
عَایَرَهُ الْاَمْرُ تَعْیِیْرًا عیبناک
ساخت کار او را ولا تقل عیّره بالامر
ونیز (تَعْیِیْر) سرزنش کردن ت
جدا جدا سنجیدن هر یک درم
راه وچیزی از وه بر آوردن آب
(مُعَایَرَة) راست کردن ترازو
پیمانه
(تَعَایُر) یکدیگر را عیب کردن
(مُسْتَعِیْر) مبنیا للفاعل آنچه
بخلقت شبیه گورخر باشد

ع ی ز

(عِیْزِ عِیْزِ) بالکسر مبنیا بالفتح
وبفتحهان کلمه است که بدان بز
را زجر کنند

ع ی س

(عَیَس) بالفتح آب کشن
(عِیْس) بالکسر شتران سپید
سرخ موی اَعْیَس وعَیْسَاء واحد
مذکر ومونث را ونیز (عَیْسَاء)
ملخ ماده ونام زنی است
(اَبُوالْاَعْیَس) عبد الرحمن بن
سلیمان حمصی است
(عِیْسٰی بن مریم) بالکسر مقصور
پیغامبری علیه السلام لغت
عبرانی است یا سریانی واسمه المسیح
عِیْسُوْن وعِیْسَیْن بفتح السین
جمع هذا عند البصریین واجاز
الکوفیون بضم السین قبل الواو
وکسرها قبل الیاء نحو عیسُون وعیسِین
والکسائی بفتح ما قبل الواو فی الالف
الاصلیة مثل مُعْطَوْن ویضم فی غیر
الاصلیة مثل عیسُون
ونسبت بسوی آن عِیْسَوِی
بقلب یا بواو وعِیْسِیّ محدث
یا وعیسی بن طلحه وعیسی بن عبد الله
تابعیان اند وعیسی ابن ایوب
عیسی ابن حماد وعیسی بن حمزه
وعیسی بن سلیمان وعیسی بن سهل
وعیسی بن محمد شیخ ابو داود محدثان
وعیسی بن یونس همدانی از اهل
کوفه است
(ض، عَاسَ النَّاقَةَ) کشنی کرد
ناقه را
(اِعَاسَة) خشک کردیدن کشت
(تَعَیُّس) سپید سیاهی مائل
شدن مختنث

ع ی ش

(عَیْش) بالفتح زندگانی وخوردنی
وآنچه بدان زیست نمایند ونان
(عِیْش بن حرام) بالکسر وعیش
بن اسید در قبیله قضاعة اند و
عیش بن ثعلبة در بنی الحارث
بن سعد وعیش بن عبد بن ثور
در مزینه وعیش بن خداوة در
عطفان
(رَجُلٌ عَائِشٌ) مرد نیکو حال و
عبد الرحمن بن عائش حضرمی و
زید بن عائش مزنی صحابیان
اند وعائش بن انس از عطا
روایت حدیث کند وبنو عائش
بن مالک بن تیم الله گروهی
است از عرب واز انست
صعق بن حزن عائشی وعائشان
دیگر منسوب بوی
(عَائِشَة) کفاجة علم است مر
مردان وزنان را از انست عائشة
بن نمیر بن واقف واو راست بئر
(عائشة) نزدیک مدینه وعائشة
بن عثم ومنه المثل اضبط من عائشة
بن عثم وهو رجل من بنی طاء هو بالبین من العبو
(عَیْشَان) بالفتح دیهیست
بنجارا (ابو عَیَّاش بن ابی ربیعة)
کشداد وعیاش بن ابی ثور صحابیان
اند وعیاش بن ابی مسلم وعیاش
بن عبد الله وعیاش بن مونس
وعیاش بن ابی سنان وعیاش
بن عبد الله یشکری وعیاش بن
عبد الله بن ابی معلی وعیاش
بن عقبه وعیاش بن عیاش قیلی
وعیاش بن الولید وعیاش بن

بج

افضل وعیاش بن عمرو وابوبکر بن عیاش وحسن بن عیاش و عمر بن عیاش واسمعیل بن عیاش و محمد بن علی بن عیاش و باس محمد بن علی بن عیاش بن همام وابراهیم بن سعد بن عیاش محدثان اند

(مَعَاش) بالفتح زندگانی

(مَعِیشَة) بالفتح خوردنی ونوشیدنی ومانند آن که بدان زندگی نماید وماده حیات وهرچه بدان یاد ان زیست زندگانی باشد مَعَایِش بالیاء جمع تقدیرها مَفعِلة فالیاء اصلیة محرکة فلا تنقلب فی الجمع همزة ومنهم من یجمعها علی الفرع ویهمزها وشبه مَفعِلة بفعیلة کما همزت مَصَائِب لان الیاء ساکنة و فی النحویین من یری الهمزة لحناً و زندگانی والمعیشة الضنک عذاب قبر

(ض، عَاشَ عَیشاً) بالفتح مَعَاشاً ومَعِیشاً ومَعِیشَة بفتح هر سه وعِیشَة بالکسر وعَیشُوشَة بالفتح زیست وعِیشَة رَاضِیَة زیستنی پسندیده

(اِعَاشَة) زنده گردانیدن

(تَعیِیش) زنده کردن

(مُتَعَیِّش) للفاعل آنکه او را اندک کفاف باشد

(تَعَیُّش) بتکلف اسباب معیشت ساختن وطلب کردن آنرا

(تَعَایُش) باهم دیگر زیست کردن

ع ی ص

(عِیص) بالکسر درخت انبوه وهم پیچیده عِیصَان بالکسر و اَعیَاص جمع وبیخ وبن درختان خارد انبوه وفد هم یا خرما بن انبوه وفد ویدنگاه درخت ونیکو و آبی است بدیار بنی سلیم وکوهی است از کوه های مدینه ونیز

(اَعیَاص) از قریش پسران امیه بن عبد شمس اکبر غیر عنابس چهار کس اند عاص و ابو العاص

(عِیص) بالکسر وابو العیص

(عِیصُو) بالکسر پسر اسحاق بن ابراهیم علیهما السلام

(عِیصَان) بالکسر کانی از کانهای عرب

(مَعِیص) بالفتح بن بدنگاه

(مِعیَاص) هر که سختی کند به تو درا نچه بخواهی از وی

ع ی ض

(عیاض) ابن ربیعه شعری و عیاض بن هلال از تابعیان اند و انس بن عیاض وعروة بن عیاض و عیاض بن حمار از محدثان و فضیل بن عیاض از عرفای مشاهیر است اخرج علی اللفظ واصلها الواو

ع ی ط

(عِیط) بالکسر شتران برگزیده و جوان وعیط بالکسر هیبة آواز جوانان چابک سبک چون همدیگر را آواز کنند یا کلمه است که بوقت مستی و بازی وچیرگی بدان بانگ کنند ودخترها

(عَیَط) محرکة درازی گردن و الفعل من سمع

(عَائِط) شتر وزن که بی عقر سالها باردار نگردد وعُوط بالضم وعِیط ککمل وعُیط کرکع وعُوطَط کعوطل و هو کل قد یضم الطاء وعَیطَات بالفتح جمع وقالوا عائط عیط وعُوط وعُوطَط بالضمهما مبالغة ونیز عائط شتر ماده که گشنی کرده شود وبار نگیرد

(اَعیَط) کاحمد دراز کردن عَیطاء مونث ودراز کردن ومعرسها ومرد کاره وسرباز زننده وخوددار و قصر اعیط کوشک بلند وعز اعیط از جمندی بزرگ وبلند وربما قالوا قارة عیطاء اذا استطالت فی السماء یعنی پشته بلند

(مَعِیط) کمقعد رود باریست وا نزار وزیست

ن ض، عَاطَتِ المرأة) دراز کردن گردید وعاطت الناقة عیطاً بالفتح وعیاطاً بالکسر باردار نگردید سالها بی نازایندگی وکذا عاطت المرأة

(عَطعَطَة) عط عط گفتن چکرار

(تَعیِیط) عیط گفتن یک مرتبه

(تَعَیُّط) دراز کردن عدن وسالها باردار نگردیدن شتر ماده بی آنکه نازاینده باشد کعوط مثله فیهما و جوش زدن سنگ وچوب وآب ماننده بر آمدن از آن و سطبر گردیدن بار روان شدن آن و فریاد کردن وخروشیدن ومتکبر و روان شدن

(اِعتِیَاط) وی باردار نگردیدن شتر ماده و زن بی عقر و باردار نا شدن ناقه با آنکه گشن داده شود آن را اعتیاط نعت است از آن

ع ی ع

(عَیَّعَ القَوم تَعیِیعاً) عاجز گشتند از کاری که قصد آن داشتند وفی کتب التصریف عَاعَیتُ عِیعَاءً ولم نُغَیِّرهُ قال الاخفش لا نظیر لها سوی حَاحَیتُ وهَاهَیتُ

ع ی ف

(عَیفَة) بالفتح گرد گشتن مرغ گرد آب ونحو آن وزنی که شیر شان عیوف رای که سمیت به لانها تعافه و تقذره ومنه قول المغیرة لا تحرم العیفة

(عِیفَة) بالکسر شتران برگزیده

(عَیَاف وطِرِیدَة) کسماب هر دو از بازیهای عربان است یا عیاف بازی است که زنان بدان بازی کنند قاله ابن الاطوان

(عَیُوف) کصبور شتر تشنه که آب را بوی کند ونخورد یعنی که تشنه بود گرد و بعد از آن ویکبار دیگر تا سوراخ پستان وی کشاده شود و تا م زنی نوم و بسیار کراهت

(عَائِف) فال گوی به مرغان و جز آن ونا پسند دارنده طعام و شراب و جز آن راونگ دارنده و مرغ گرد آب ومردار گردنده بار اراده فرود آمدن

(عَیقَان) کنیهان ...کی دانکه

کراهت داشتن از هر چیزے
نحو العیافه
(ض) وعیف الطیر عیافة
بالکسر فال گرفتن از آن صوات تعبیر
با اسمائها ومساقطها واصواتها
فتسعّد او تتشآم ٭ وعافت
الطیر عیفًا) بالفتح گرد آب
یا مردار گردیدن مرغ و فرود آمدن
خواست ٭ عافت تعوف
عوفًا مثله
(س ض) عاف عیفًا وعیفانًا
محرکة وعیافة وعیافًا بکسرهما
ننگ داشت ٭ وعاف الطعام
ناپسندیدن و ناخوش داشتن آن
را نخورد وعاف الشراب وغیره
کذلک او گکتاب مصدر وکتابة
اسم
(اِعافة) خداوند شتران عیف
شدن
(اِعتیاف) توشه گرفتن
بجهت سفر

ع ی ق

(عَیق) بالفتح مرد بے خیر باز
دارنده از حاجت خیست در
عوق دبره از آب
(عیقة) بالفتح والکسر کناره دریا
و ناحیه آن و گوشه و ناحیه خانه
(عیقِ) بالکسر مبنیا علی الفتح کلمه
است که بدان زجر نمایند
(عَیّوق) نام ستاره نادیے
است و یائی و گذشت
(تعییق) بانگ بر زدن

ع ی ک

(عَیکة) بالفتح درختان بهم پیچیده
و انبوه از بیر و درخت د
کنار ستان
(عَیکتان) نام دو کوه و آنها را
عیکان بدون تا نیز گویند
(ض) عاک عیکًا کا نًا، محرکة
دوش جنبان رفت

ع ی ل

(عَیلة) بالفتح درویشی وفاقه اسم
است عالة وعیول مثله والفعل
من ضرب ٭ وطال عیلتی ایاک
یعنی دراز شد احتیاج من بتو
وضربون عیلة بالفتح است
یا کیته ویقال بنانی العیلة
(عَیَل) محرکة بیش آوردن حدیث
و کلام را بر آنکه شنیدن نخواهد
وسخن شنیدن از شان او نیست
کانه لم یهتد لمن یریده فعرضه
علی من لا یریده
(عائل) درویش و نیازمند
عالة وعیل کرکع وعیلی
کسکری جمع ومنه وان خفتم
عیلة الانسو تولد اولاده یتامی و
عیلی
(عبالة المبرذون) بالکسر علف
ستور
(عیّل) کتیس زن و فرزند
هر که مد نفقه و مونث او باشد
(عیال) کتاب جمع عیائل جمع
الجمع مثل جید وجیاد وجیائد
وقد یکون ح ول ومنه قولهم
جهد البلاء کثرة العیال وقلة المال
(عیّالة) گکتیه نام نهر
(فرس عَیّال) گکتان اسپ
خرامنده ٭ ورجل عیّال)
مرد خرامان نیاز
(امرأة عیّالة) گکتانه زن
خرامنده مایل و نازنده در رفتار
(عیلان) بالفتح گلغار نیز معروف
قیلان ابو قیس او الصواب
قیس عیلان مضافا ولیس له
ثنی وهو فی الاصل اسم فرسه
(معالة البرذون)
بالفتح علف ستور
(ض) عال عیلًا وعیلة)
بفتحها ٭ وعیولا ومعیلا)
بالفتح نیازمند و درویش گردید
٭ وعال الشیء لحکار جت
پلنگ ٭ وعالنی الشیء عیلا
ومعیلا) حاجتمند گردانید مرا
درمانده نمود ومنه عیل صبره
٭ وعال فی مشیته خرامان
وخمیده و نازان رفت ٭ وعال
فی الارض عیلا وعیولا)
بالضم والفتح رفت ٭ ویقال علت
الضالة اذا لم تدر این تبغیها
عائل نعت از آن
(معیل) کمقیم شیر بیشه و گرگ
بدان جهت که بجو شد شکار جوید
ومرد بسیار عیال ومعیلة مونث
(ا عالة) بسیار عیال شدن و
حریص شدن اقوال مثله
(تعییل) بدخوارگی مرگ گذاشتن
اسپ را در بیابان وگم کردن
ضالة بنحویکه جایش معلوم نشود
(تعیّل) خرامیدن وخمیدن
و نازیدن در رفتار

ع ی م

(عَیمة) بالفتح آرزوے شیر
آمدن کسی را بطفلے عیم مثله
والفعل من ضرب وسمع
(عِیمة) بالکسر شتران برگزیده
(عِیام) کسحاب روز
(عَیمان) بالفتح مرد آرزومند
شیر وتشنه عیمی مونث ٭ و
رجل عیمان ایمان) مردیکه
زن و شتران اش گذشته ومرده باشند
(عام معیم) کمقیم سال دراز
(اِعامة) بے شیر گردانیدن و
بے شیر شدن ٭ ویقال اعام
الله امیکه بجعلهم کاعام هو
کم شیر گردیدن قوم
(اِعتیام) برگزیده بهترین
مال گرفتن

ع ی ن

(عَین) بالفتح چشم مونث آید
یقال نعم الله بک علینا یعنی
بخشد خدای ترا اعیان واعین
کافلس وعیون بالضم ویکسر
جمع اعینات جمع الجمع عیینه
تصغیر آن د نیز و العیینة
للجاسوس ٭ وچشمه آفتاب و
عیون جمع و چشم زانو و چشمه زاو
و چشمه ترازو و باشندگان شهر و
بزرگ و مهمان سرائے و مردم
یقال بلد قلیل العین ویقال مابها
عین ای احد ٭ و دیده بان جاسوس
یقال بعثنا عینا یعنے فرستادم
جاسوس را تا خبر آرد دوست کہ

و در آن گلوله کمان او فتد و گرده و
یکرک و قوت جاسئة بنیای و موجود
از هر چیزی و حقیقت قبله و
بهترین و گزیده هر چیزی و دیناله
و زر درست و مال پیدا و شخص
و نفس هر چیز یقال هُوَ هُوَ عَیناً و
هُوَ هُوَ بِعَینِهِ ** و پیاده مهتر و ابر
کرانه قبله یا از ناحیه قبله عراق یا از
جانب راست قبله آن یقال نشأت
السحابة من قبل العین ای عن یمین
قبلة العراق آفتاب یا
شعاع آن و موج زده نهیا از شتر
و انگور و بزرگترین قوم و مال و جای
ریزش آب کاریز و باران چند روز که
کرنایستد و جای پریشان شدن
آب چاه و نظرگاه و منظر مردمه
قول الحجاج لعینک اکدر من
کمد دلک یعنی منظر تو اکدر من سلک
و میل ترازو یقال فی المیزان عین
اذا لم یکن مستویا و کرانه و نیم
دانگ از هفت دینار کذا فی النسخ
و نگاه و برادر مادر پدری و شریف و
گرامی قوم اَعیان جمع ** و نیز
عَین شهری است مر بذیل را و
حرفی است از حروف هجا حلقیة
مجهورة و ینبغی ان تعلم انه لا
یتأتی فیه نیول الی الامشکراه
و چند دایره تنگ بسته بپوست
یقال بالجلد عین ای دائرة
رقیقة و ذالک عیب فیه و
مرغی است و موضعی در بلاد بر
و الای اشتام در این گروه نام
دهی است در روستای سیستان

و ناس عینٍ ماء راس العین
شهری است میان حران و نصیبین
و نسبت بسوی آن رسعنی آید و
و عین شمس دهی است بمصر و
و عینُ صید و عینُ تمرٍ و عین
و اُقُر ، مواضع است و اَسوَدُ
العینِ کوهی و یقال هو صدیق
عینٍ یعنی پیوسته نظرگاه است و
فعلته عمداً عین و عمد عینین
یعنی بیقین و کوشش و اراده کردم
تراکذا فعلته عمد علی عین
و صنعت ذلک علی عین و عینین
و لقیته اول عین یعنی بیشتر هر چیزی
و فی المثل انجوا حصینه قرارة و
یقال لا اطلب اثراً بعد عینٍ
یعنی پس دیدن و نظرت
البلاد بعین او بعینین
روئیدگیاه آن و یقال انت
علی عینی یعنی بر چشم منی و این
کلمه وقت تعظیم و حفظ مراتب گویند
منه قوله تعالی لتصنع علی عینی
و هو عرض عین ای قریب و کذا
هو منی عین عنه و هو عبد
عین یعنی در نظر مثل بنده است
و ذو العین لقب قتادة بن
نعمان بدان جهت که چشم او را که
بروی افتاده بود آنحضرت
صلی الله علیه و سلم باز جایش رد
کرد و کانت احسن عینیه و عینین
شئی دهی است بجوین از آن
خلید عینینی و ذو العینین
جاسوس و ذو العینین
معویة بن مالک شاعر و فارس

و عَینُ ابراهیم بن هشام و عینُ
ابوزیاد و عین ابونیزر بن
نجاشی و عین ارزق و عین
تحنس و عین جد بدا و عین
خیف و عین الشهدا و عین
الغور و عین فاطمه و عین
قشیری و عین مروان و عین
الامنی و عیون حسین بن زید
چشمهاست
(عِینٌ) بالکسر گاو وحشی
(عینین) بکسر عین مثنی کوهی است
باحد قام علیه ابلیس لعنه الله فنادی
ان محمداً صلی الله علیه و آله و
سلم قد قتل
(عِینة) بالکسر وام که وران دهد
و هنده را نفعی نباشد و بهای بیعی
و بهترین و برگزیده شتران و ماده
جنگ و گرداگرد چشم گوسفند و
ثوب عینة مضافة جامه نیک
روگاه
(عَین) مرکزه اهل سرای جماعت
یقال جاء فلان فی عَینٍ ای جماعة
(عُیَینَة) مصغرا نام مردی که
عُیَینَة بن حصین فزاری از مولفه
قلوب است و سفیان بن عُیَینَة
و عبد الرحمن بن عُیَینَة از محدثین
(عانٌ) آب روان یقال شرب
من عان ای من ماء سائل چشم کنند
ما بها عاین ای احد
(عاینة) اموال و نگاهبان آن
یقال هذه عاینة بنی فلان یعنی
اموالهم و رعیانهم و لقیته
اول عاینة یعنی بیشتر هر چیزی

(لقیته اذنی عائنة) کذلک
(رجل عیون) کصبور مردیکه
چشم زخم رساننده عِیْن بالکسر
کُتُب جمع
(عُیُون) بالضم شهری است بلاد
و دهی است به بحرین و عیون
البقر نوعی از انگور گرد سیاه
رنگ و آلوی سیاه
(عِیان) بالکسر یقین و دیدن
یقال لقیته عیاناً ای معاینة لم
یشک فی رؤیته ایاه و ابنا عیان
دو مرغ است یا دو خط که قایف بر زمین
کشد و گویند ابنا عیان اسرعا
اللبان و یقال جری ابنا عیان
اذا علم ان القامر یفوز قدحه و
و نیز عیان آهنی است در سلاع
فدان اَعینة و عُین کسقف جمع و
آهن الماج عِیَن بالکسر جمع
(عینا نذم) بالتا رو منسی و عینا
عیانة یعنی فرستادیم جاسوس
را تا خبر آرد
(اعین) کاحمر فراخ چشم عین
بالکسر جمع اصل فعل بالضم و آنکه
سیاهی چشم وی کلان و بزرگ
باشد و گاو و وحشی نر و اصل فعل
ثور اعین و قلعه است بیمن
و عبد الله بن اعین محدث است
(ما اعینه) ای چه چشم زخم رساننده
است آن
(عیناء) بالفتح و المد سبز و سنگ
آماده پاره شدن و قافیه نافذ و
چاهی است و گاو ماده وحشی و زن
فراخ چشم مونث عین عین بالکسر

بیع
(عَیْنَیٰ) بالفتح مقصور بالای کوه شیر والصواب بالمعجمه
(سِقَاءٌ عَیِّنٌ) کسیس و نفح یابد مشک آب ریز یا مشک نو
(عَیْبَان) گلستان شهری است
(عَیْذَان) بالفتح جای سعد و بو
(عَیْنَان) جد نهار بن توسعه
(عَیَانَة) کنایة کلعاست بیمن
(عَیْنُون) کصعفوق دهی است و آن را عَیْنُونی بالقصر نیز نامند
(مَعَان) بالفتح فرودگاه و منزلی است مرحاجیان شام را
(مِعْیَان) بالکسر آب و گاه و جوینده قوم را و رجل مِعْیَان مرد سخت چشم زخم رساننده
(مَعِین) کمبیع چشم کرده مَعْیُون مثله و ماءٌ مَعِین آب روان روشن و پاک ماءٌ مَعْیُون علی الاصل مثله و ابن مَعِین مذکور است در م ع ن
(مَعِینَة) بالفتح موضعی است
(ض) عِنْت الرجل عَیْنًا چشم کردم مرد را کو نیز عَیْن بالفتح چشم زخم رسانیدن و بچشم زدن و روان گردیدن آب و اشک عَیَنَان محرکة مثله و بچشمه رسیدن بکندن چاه جز آن یقال حضرت حتی عِنْت ای بلغت العیون و مائل شدن
نزد او و دیدبان شدن قوم را
(س) عَیِنَ عَیْنًا و عِینَة بالکسر

فراخ و بسیار سیاهی چشم گردیدن
(مُعَایَنَة) نزدیک شتر آمدن با گاو و بچشمه رسانید آب را
(مُعَیَّن) کمعظم خانه منقش بچهار خانهای خرد بچون چشم گاو و گاو نر سیاه مابین پیشانی و کشن گاو گر بتری بر گا ماسند ش و کشتی است از گاو
(تَعْیِین) دام بی نفع گرفتن و دادن دام بی نفع و سبز شدن درخت و شگوفه بر آوردنش و بمیعاد بها فروختن رخت را پس باز خریدن آن را بکم قیمت پیشین و دایر گردانیدن جنگ میان قوم و مروارید سوراخ کردن و در روی کسی بدیهای وی ادا گفتن و آب در مشک نو ریختن تا چشمهای آن بند گردد و عین نوشتن و مخصوص کردن چیزی را از جمله و واضح کردن
(مُعَایَنَة) برادر مادر و پدر یکی بودن و دیدن بچشم عِیَان بالکسر مثله
(سِقَاءٌ مُتَعَیِّن) مبنا للفاعل مشک که از آن آب چکد یا مشک نو
(تَعَیَّنَ عَلَیْهِ الشیءُ) لازم شد بروی بعینه و نیز تَعَیُّن نا شناسا نمودن خود را و درنگ کردن جهت رسیدن بچیزی و بیقین دیدن کسی را و نزدیک آمدن جهت عاقبت و چشم دار گردیدن چرم و بچشم کردن مال را و مخصوص شدن چیزی

(اِعْتِیَان) نزدیک شتر رسیدن با عانت و دیدبان و جاسوس گردیدن
یقال بعثنا عَیْنًا اعتاننا و لنا و فلان ای صار عَیْنًا و به نسبه خریدن چیزی را و گزیده گرفتن
و یقال اذهب و اعْتَن لنا منزلا ای ارتده

ع ی ی

(عَیّ) بالفتح درمانده در کار و در سخن و عَیّ بن عدنان برادر معد است
(عَیِیّ) کغنی درمانده در کار و سخن اَعْیَاء و اَعْیِیَاء جمع
(دَاءٌ عَیَاءٌ) بالفتح والمد بیماری که به نشود و فحل عَیَاء گشن درمانده از گشنی یا آنکه طرز گشنی نداند و گاهی گشنی نکرده باشد و کذا رجل عیاء فیهما
(اَعْیَی) بالفتح پدر بطنی است از جرم اَعْیَوِی منسوب بوی و فی المثل اَعْیَا من باقل
(عَیَایَاء) بالفتح والمد درمانده در کار و در سخن و فحل عَیَایَاء گشن درمانده در گشنی یا گشن که گاهی گشنی نکرده رجل عَیَایَاءُ کذلک اَعْیَاءٌ علی حذف الزوائد جمع
(اُعْیِیَة) بالضم والکسر کالتغنیة سخن و کار دشوار و درمانده کن
(عَیَایَة) بالفتح حی است
(عَیْعَایَة) بالفتح بطنی است از عدوان
(عَیَّان) گلستان درمانده در کار و سخن

(ابلٌ مَعَایِیّ) بالفتح شتران مانده ابلٌ مَعَایَا کذلک
(س) عَیَّ بالامر عِیًّا بالکسر درمانده در کار یا راه خود را نیافت و استواریش را نتوانست عَیِیَ بفک ادغام مثله و کذلک عَیِیَ فی الکلام و عَیِیَ فی منطقه یعنی بسته شد بروی سخن و بیان کردن نتوانست و کذلک فی الجمع تقول عَیُوا مخففا و عَیُّوا مشددا و عَیِیتُهُ ندانستم آن را
(ابلٌ مُعْیِیَة) کمغنیة شتر درمانده
(اَعْیَی الماشی عَایَة) تازه شد
واَعْیَی الماشی اَعَایَة مانده گردانید سیر شتر را لازم متعدی و
اَعْیَاهُ الداءُ مانده گردانید او را بیماری و عاجز نمود و به نشد و نیز
(اِعْیَاء) دشوار شدن کار بر کسی یقال اَعْیَا عَلَیْهِ الاَمْرُ
(مُعَیّا) کمعظم موضعی است
(تَعْبِیَة) سخن دشوار آوردن
(مُعَایَاة) سخن و جز آن دشوار آوردن
(تَعَیِّی) درماندن در کار و راه نیافتن در آن و استوار و نیکو کردن نتوانستن و دشوار شدن کار
(تَعَایَا بالامر) درمانده در کار و عاجز گشت و نیکو و استوار نتوانست کرد و تَعَایَا عَلَیْهِ الاَمْرُ دشوار شد بروی کار
(اِسْتِعْیَاء) درماندن در کار و عاجز شدن و نیکو کردن نتوانستن

واحنایش یکے باشد غبط کتب جمع و آب روی از زمین بلند و آن است و زمین پست یا زمین فراخ هموار بلند اطراف و زمینی است مربی یربوع را ❊ و غبیط المدق موضعی است و آنرا ودی است و غبیطان مثنی موضعی در گرد آن نیز روزی یا هردو یک موضع است دو وادی است

(ناقة غبوط) کصبور ناقه که تا دست بر پشتش نرسے فربہی از لاغری وی معلوم نشود

(غابط) آرزومند بحال کسے بیزوال آن از وی و رشک برنده

(غبط) ککتب جمع

(سماء غبطی) کجمزی ابر پیوسته بارنده

(ارض مغبطة) کمقعدة زمین پوشیده از انبوہی گیاه

(ض س) غبطه غبطا بالفتح و غبطة بالکسر و الفتح رشک نمود و آرزو بر حال وی کرد بی آنکه زوال آن خواهد از وے و منه فی الدعاء اللهم غبطا لا هبطا ای نسألك الغبطة و نعوذ بك ان نهبط عن حالنا و منزلة نغبط علیها ❊ و نیز غبط بالفتح دست بر دنب و نیگا گوسپند نهادن تا بداند که فربه است یا لاغر و دست بر پشت زدن که پیه دارد یا نے

(اغباط) همیشه پالان بر پشت شتر داشتن و پیوسته باریدن باران و هموار بودن تپ و پوشانیدن گیاه زمین را و انبوه و باهم نزدیک شدن آن چند آنکه گوسے بیکدانه رسته

(تغبیط) آرزومند گردانیدن کسی را ❊ منه الحدیث انه جاؤهم یصلون فجعل یغبطهم ای یحملهم علی الغبط و یجعل هذا الفعل عندهم مما یغبط علیه هکذا روی و ان روی بالتخفیف یکون تدغبطهم بسبقهم الی الصلوة

(اغتباط) به آرزو آمدن یقال غبطه فاغتبط و نیکو حال شدن و شادمانی کردن بر حال نیکو

غ ب ق

(غبقة) محرکة رسن که بر سر چوب برسانی کولهن گا ذبند ندوقت کلمه رانی و آب کشی و جزان

(غبوق) کصبور شراب شبانگاهی

(غبقان) غبوق خوار غبقاء مونث

(ن) غبقه غبقا و غبوقا شراب شبانگاهی خورد و خورانید یقال غبقت القوم غبقا فغبقوا غبوقا

(تغبق) شبانگاه دوشیدن

(مغتبق) خوردنگاه غبوق و راوقت خوردن آن

(اغتباق) شراب شبانگاهی خوردن

غ ب ن

(غبن) محرکة سستی و فراموشی

(غبین) کامیر سست خرد و کول

(غبینة) کسفینة نقصانی و بیخردی و فریب خوردی در خرید و فریب اسم است مصدر را

(غابن) سست کار

(مالك بن اغبن) کاحمد شخصے است

(مغبن) کمجلس بغل و بن ران مغابن جمع

(مغبون) سست عقل و فریب خورده در خرید و فروخت و زیان رسیده

(ض) غبنه فی البیع غبنا بالفتح و یحرک زبان آورده بروی در بیع و در غلط انداخت و فریب داد یا بتسکین در بیع است و به تحریک در رائے ❊ و غبن مجهولا فریب خورد ❊ و غبنت الثوب در نوشتم جامه را و دوختم تا کوتاه شود ❊ و غبنت الطعام پنهان داشتم آنرا برائے حاجت

(س) غبن الشیٔ و فیه غبنا بالفتح و بالتحریک فراموش نمود و در گذاشت یا غلط کرد در آن و غبن رایه غبانة و غبنا محرکة بالنصب سست خرد گردید و غبنوا خبرها ندانستند خود را و در ین معنی از نصر نیز آمده ❊ و نیز (غبانه) سستی و نقصانی خرد یقال فیه غبانة ای ضعف

(تغبین) در غبن انداختن کسے را

(تغابن) در زیان افگندن بعض مر بعض را ❊ و یوم التغابن روز قیامت است بدان سبب که اهل جنت اهل دوزخ را در زیان و غبن اندازند

(اختبان) در بغل پنهان کردن چیزے را

غ ب و

(غبوة) بالفتح کولی و غفلت غبوة و غبی بالضم و تشدید الواو و الیا مثله یقال فیه غبوة ای غفلة

(غباء) بالفتح و المد زمین درخت

(غبی) کغنی کول و کم فهم

(س ن) غبی الشیٔ و غبیه غبا و غباوة بفتحهما کول گردید از آن و نه دریافت ❊ و غبی الشیٔ عنه نهان شد از وی و دانسته نشد و کذا غبی علی الشیٔ ❊ و نیز غباوة و سے ❊

(تغابی) غفلت ورزیدن

غ ب ی

(غبا التراب) بالفتح مقصود گرد بلند بر آمده

(غبیة) بالفتح باران اندک یا دفعة از باران و ریزش آن بها الجری الذی یجی بعد الجری الاول و قال ابو عبیدة الغبیة الوثبة فی السیر او ریزش بسیار از آب و تازیانه ❊ و غبیة التراب گرد بلند رفته و یقال جاءکم علی غبیة الشمس ای غیبتها

(غصن اغبی) کاحمد شاخ بهم پیچیده شجرة غبیاء کذلك

(مغبیة) کمحسنه ابر اندک بارنده

(اِغْتِبَاء) اندک باریدن

(تَغْبِيَة) پوشیدن و کوتاه گردانیدن موی و از بیخ برکندن آن

بابُ الغین فصل التّاء

غ ت ت

(ن، غَتَّهُ بِالامْرِ غَتًّا) بالفتح رنجانید او را در کار و غَتَّهُ فِي الْمَاء غوطه داد او را در آب و غَتَّهُ بِالکلام سرزنش نمود او را بسخن و نیز

(غَتّ) اندک اندک خوردن آب را بی جدا کردن کاسه از دهن و اندوهمند گردیدن و خبه نمودن و مانده گردانیدن ستور را یقال غَتَّ لَذَّبه شَوْطًا اَوْ شَوْطَیْنِ ای اَتْعَبَهَا فِی رَکْضِهَا و درپی یکدیگر آمدن چیزے را و خنده پنهان داشتن

غ ت ر ف

(تَغَتْرُفَة) کدحرجة بزرگ منشی و تکبر کردن

(تَغَتْرُف) بزرگ منشی نمودن

غ ت ل

(غَتْل) گلتف جای درختناک

وَنَخْلٌ غُتُلٌ) خرمابنان درهم پیچیده

(س، غَتِلَ الْمَکَان) بسیار درخت گردید جاے

غ ت م

(غَتْم) بالفتح سختی گرما دم گیرنده گرمائے دم گیر سخت

(غُتْمَة) بالضم عجمیت اسم مصدر است الْمُغْتَم را

(رجل غُتْمِیّ) بالضم منسوب بامر که کلام پیدا گفتن نتواند و منه

(لَبَنٌ غُتْمِیّ ای ثَخِین لا صوت لصبه)

(حیاض غُتَّم) کدبیر گرمی‌ها از مرگ

(اَغْتَم) آنکه سخن پیدا نتواند گفت غُتْم بالضم جمع

(اِغْتَتَم الزِّیَارَة) زیارت بسیار نمود چندانکه در مانده و ملول گردید

(وَاَغْتَم) تخمه زده گردید

غ ت ی

(غَاتِبَة) زن گول بجرد

بابُ الغین فصل الثّاء

غ ث ث

(غَثّ) بالفتح لاغر گوشت غَثَّة مؤنث و لحم غَثّ گوشت لاغر و حَدِیث غَثّ سخن تباه

(غُثَّة) بالضم قوت روز گذار

(غُثَث) گلتف شیر بیشه غُثَا غِثْ لطابط مثله

(ذو غُثَث) کصرد آبی است مفنی را یا کوهے بجاے ضریه

(غَثِیث) کامیر لاغر گوشت و گوشت لاغر و زرد آب جراحت

(غَثِیثَة) کسفینة ریم و دیدن جراحت و گوشت مرده آن و یقال فیه غَثِیثَة ای فساد و مدّة و کول بیخرد غَلِیثَة فساد عقل و خرمابن که خرمایش تزور سیده گردد و شیرین نشود

(ف ض، غَثَّ اللحم و غیره غَثَاثَة) بالفتح و غُثُوثَة لاغر گردید و غَثَّت الجرح) زردی و تباه گشت و غَثَّ الجُرْح غَثًّا و غَثِیثًا روان شد غثیثه آن و یقال مَا یَغِثُّ عَلَیْهِ اَحَد یعنی از هر کس سوال میکند و چیزے میخواهد و لَا یَغِثُّ عَلَیْهِ شَیْء ای لَا یَقُول فِی الشَّیء اَنَّه رَدِیْء فَیَتْرُکُه

(غَثْغَثَة) جنگ سست بے ساز و سلاح کردن و جای گرفتن بجای و نوردیدن جامه از جوانب آن و شستن

(اَغَثَّ الرَّجُلُ اللَّحمَ اِغْثَاثًا) گوشت لاغر خرید و نیز (اِغْثَاث) لاغر و نزار شدن و تباه و فاسد گردیدن کلام و جاری گشتن ریم در زرد آب از جراحت و سخن تباه آوردن یقال اَغَثَّ الرَّجُلُ فِی کَلَامِه ای تکلم بکلام غَثّ

(تَغَثُّث) اندک فربه گردیدن شتر

(اَغَثَّت الغَیْل) بگناه بهار رسید

(اِسْتِغْثَاث) برآوردن ریم و جز آن از زخم علاج و مداوات آن کردن

غ ث ر

(غَثْرَة) بالفتح ارزانی و فراخ سالی

(غُثْرَة) بالضم سیاهی سرخے آمیخته و تیرگی که بسبزی باززند و گروه مردم

(غَثَر) محرکة پرزه جامه و ریشه آن

(غَثَرَة) محرکة مردم فرومایه

و فی الحدیث رَعَاعٌ غَثَرَة و هکذا یروی و یری اَصْلُه غَیْثَرَة حذفت منه الیاء

(غَثَرِیّ) محرکة منسوب باگشت دشتی که از باران آب خورد

(غَاثِر) کهاجر بن ارم بن سام بن نوح علیه السلام پدر ثمود است

(غُثَار) بالضم معرفه قبیلم است کفتار را

(اَغْثَر) نادان و فرومایه از مردم غَثْرَاء مؤنث غُثْر بالضم جمع و تیره که بسبزی زند و گلیم بسیار پشم و جغزاده و بسیار از هر چیزے و مرغی است آبی دراز گردن و شیر بیشه

(غَثْرَاء) گفتار و گروه آمیخته از هر نوع مردم و تیره و گلیم بسیار پشم

(غَثْنَر) کجعفر کول و بضم اوله

(غَیْثَرَة) بالفتح فرومایه و گروه آمیخته از مردم هر جنس و نیز

(غَیْثَرَة) و غدره عذاب و بیم و قولهم کَانَتْ بَیْنَ الْقَوْمِ غَیْثَرَة شَدِیْدَة قال ابن الاعرابی هی مُدَاوَسَةُ الْقَوْمِ بَعْضُهُمْ بَعْضًا فِی الْقِتَال

(غَثَوْثَر) کسفرجل شیر بیشه

(مُغْثُور) بالضم مثلا مانند بسبت شیرین بچو انگبین که از بوسه که از درخت عرفط و زرشت و عشری می آید و میخورند آنرا مِغْثَر گفته مثله مَغَاثِیر جمع

(ن) مُغْثِرَت الارض بالنبات
موج زن گردید زمین بسبزی
گیاه
(وجد الماء مغثرًا) یعنی
شیاالتناعل یعنی لبریز یافت
آب را
(ارض مغثرسة) زمین گیاه
سبزناک
(غنثرة) کدحرجة بالنون بی
تشنگی آب خوردن + ونیز غنثر
انبوهی و بسیاری موی مرد
کمر ازرق فام
(اغثرنثرامتت) عشور روان
شد از آن
(اغثیثاد) بسیار پرزه شدن
جامه
تغنثش بمعنی غنثرة است
(تمغثو) تمسکن مشوچیدن

غ ث م

(غثم) بالضم ریزه نان که خورده
شود
(غثمة) بالتاء سیاهی مائل بسبزی
بارگی دیگر مانند آن
(غثمة) کغرفة ... خانه شکسته
(غثیثة) کسفیة طعامی است
که از ... سازند
(اغثم) موی که سپیدی آن
بر سیاهی غالب شد یقال شعر
اغثم و مراغثم ایضا
(مغثوم) آمیخته بهم شده
(ض) غثم له غثما بالفتح
بسیار مال جید و نیکو داد او را
(غثیثة) ... کارزار کردن و جمیع

خصومت نمودن

غ ث م ر

(مُغثَمِر) اسم فاعل ... ستمکار
(مُغثَمَر) اسم مفعول جامه تباه بافته
و درشت و گندم ناصاف و ناپخته
(غثمر ماله) تباه گردانید آنرا

غ ث و

(غثاء) کغراب آنچه آورد و کفک
و تباه و پوسیده از برگ درخت
بکفک سیل آلوده و بغرا بر شده
(غثاء) کزنار مثله فی الکل
اغثاء جمع
(ن) غثا الوادی غثوا غثا
آورد سیل و در شورانیده چراگاه را

غ ث ی

(اغثی) کاحمر شیر بیشه
(ض) غثی الوادی غثیا بالفتح
غثا آورد سیل + و غثی السیل
المرتع و شورانید گیاه چراگاه را
و بدمزه ساخت * و غثی الماء
و شورانید و خلط کرد و کذا غثی
الناس * و غثت النفس غثیا
و غثیانا ... شوریدن * و غثیت
السماء بالسحاب ... ابر سایه
(ض س) غثی الکلام
در آمیخت سخن را
(س) غثیت الارض بالنبات
بسیار گیاه گردید
(اغثاء) بر هم کردن آوردن سیل
گیاه چراگاه را و بدمزه ساختن
و در شورانیدن آن را

باب الغین فصل الجیم

غ ج م

(غجوم) بالضم مقلوب غموج
جمع غمج بمعنی شتر بچه آن و شر...
خطل بن ... است

باب الغین فصل الدال

غ د ب

(غُدبة) بالضم گوشت پارهٔ سطبر
و درشت در تندی زیر نرمهٔ گوش
مردم
(غَدَب) ... مرد درشت کوتاه
بالا بسیار پی
(غدباء) بالفتح والمد موضعی
است
(غدبة) کغدة گوشت پاره
درشت گرداگرد حلقوم و مذکور
است در غ ن د ب

غ د د

(غدد) محرکة مرگ ... شتران
(غدة) بالضم گره گوشت در گرد
اندام پیه ناک و هر گوشت پارهٔ
درشت در میان پی و سر خون
بسته میان گوشت و پوست
غدد ... جمع ... العدة الا فی البطن
و طاعون شتران
(غدد) ... جمع ... آنچه
بر اندام پدید آید و آنچه مابین
پیه و گوشت باشد و کلاه شتران
غدد ... بالکسر و غدائد جمع * ونیز
غداد و غدائد ... حصه
(غدة) ... شتر طاعون زده
(غدد) ... الفتح و فتح الواو ... موضعی
... است بسمرقند
(مغداد) بالکسر بسیار خشم از مرد و
زن یا پیوسته خشم
(مغدود) شتر طاعون زده
یقال مغدود
(ن) غد البعیر طاعون زده
گردید
(مُغِدّ) کمقر شتر طاعون زده و
خشم ناک
(اغد علیه اغدادا) خشم گرفت
ونیز اغداد طاعون زده
گردیدن شتران یقال اغدت
الابل مغروفا و مجهولا ...
شتران طاعون زده شدن
(غدد البعیر تغدیدا) مجهولا
طاعون زده گردید * ونیز
تغدید نصب خود را گرفتن
یقال غدد فلان یعنی ... نود
گرفت

غ د ر

(غدر) بالفتح بیوفائی * ونیز
(غدر) وهی است بانبا
(غدرة) بالضم والکسر آنچه
پس گذارند آنرا غدرات
جمع
(غدر) بالتحریک جائی درشت
سنگریزه ناک و زمین سوراخهائی
گذاره ... که سفو ... دان
... درخت و سنگ بزرگ *
ورجل ثبت الغدر ای ثابت
در پائی و کارزار و در جمیع امور
که بیش گیرد در آید در آن و
یقال ما اثبت غدره ای اثبته
فی الغدر و یقال ذلک للفرس
للرجل اذا کان لسانه یثبت ...

موضع النزال والخصومة. و
آنچه سپس گذارند آن را
(غَدَرَة) بالتا مثله
(غَدِرَة) کفرحة شب تاریک
(غُدَر) کصرد مرد بیوفا واکثر ما
یستعمل هذا بالنداء فی الشتم
یقال یا غُدَرُ ممنوعة ومنه الحدیث
یا غُدَرُ الست اسعی فی غَدْرَتِك
ویقال فی الجمع یا آل غُدَرَ و
بارگین وآب که توجیه سپس گذارد
ونیز رودستائی است به یمن
(غَدِیْر) کامیر آبگیر وآب که
سیل سپس گذارد غُدُرٌ کصرد و
غُدْرَان کثمران جمع وشمشیر نام
مردی ورود باریست به بار مصر
(غَدِیْرَة) بالتا پاره آگیر غُدْرَان
بالضم جمع وگیسوی بافته غَدَائِر
بالکسر مثله غَدَائِر جمع وشتر و
گوسپند پس مانده ونوعی از
آتش که بشیر وآرد ترتیب دهند
ونافه که شبان پس گذاشته
باشد وی را
(یَا غَدَارِ) کقطام یعنی ای
زن بیوفا دشنام است آنرا
(غُدَّارَة) کغرابة آنچه سپس
گذارند آنرا
(غَدُوْر) کصبور بیوفا مذکر و
مونث دروی یکسان است
(غَدُوْرَة) بالتا شتر ماده
پس مانده
(غَادِر) مرد بیوفا غَدِیْر
کسکیت مثله
(غَدَّار) کشداد بیوفا مذکر و مونث
دروی یکسان است غَدَّارَة بالتا مونث
(غَدَّارَة) کصرار تاریکی
(آل غُدْرَان) بالضم بطنی است
(غُنْدَر) کجعفر رودباری است
(غُنْدَرَة) بالتا بدی
(غَنْدَار) بالفتح مردید کمان
که بگمان بصواب رسد
(مَغْدَر) کمقعد ومجلس بیوفا و
اکثر در دشنام گویند نحو یا
مَغْدَرُ و یا ابن مَغْدَرَ معرفة
(ن ض س) غَدَرَهُ وبه غَدْرًا
وغَدَرَانًا محرکة بیوفائی کرد
(ض) غَدَرَ آب از آبگیر خورد
(س) غَدِرَ غَدَرًا محرکة آب
باران خورد وغَدِرَ اللیل
تاریک گردید شب وغَدِرَتِ
الناقة عن الابل سپس ماند
کذا غَدِرَتِ الشاة عن الغنم
کذالک * وغَدِرَتِ
الارض سنگریزه ناک
گردید زمین * وغَدِرَتِ
الغنم فی المرتع سیر
شدند گوسپندان در چراگاه بلول گیاه
(مُغْدِرَة) محسنة شب تاریک
(اغْدَار) تاریک گردید شب
وسپس گذاشتن شتر و گوسپند را
و ترک دادن و ماندن چیزی را
(مُغَادَرَة) ماندن وگذاشتن
غِدَار بالکسر مثله
اسْتَغْدَرَ المکان آبگیرناک
گردید جائے
(اغْتِدَار) غدیره ساختن که
نوعے از آتش است

غ د س

(ابو الغَیْدَاس) بالفتح کنیت است

غ د ف

(غَدَف) محرکة ارزانی و فراخ
سالی و نعمت یقال نحن فی غَدَفٍ
(غُدَاف) کغراب زاغ سیاه و
کرگس پرناک غِدْفَان کغربان
جمع وموئی سیاه دراز وبال سیاه
یا عام است و نام مردے
(غَادِف) کشتیبان
(غِدَف) کعنف شیر بیشه
(غَادُوْف) بیل کشتی
(مِغْدَف) کمنبر بیل کشتے
(ن) غَدَفَ لَهُ فی العطاء
بسیار بخشید
(اغْدَاف) فرو هلا کردن زن
پرده را بر روی خویش و فرو
هشتن شب تاریکی را وشکاری
دام را بر شکار ومنه الحدیث ان
قلب المؤمن اشد ارتکاضا من
الذنب یصیبه من العصفور
حین یُغْدَفُ به واز بن بریدن
حجام غلاف سر نره را و کاویدن
ویعدی بالبا
(اغْتِدَاف) اکثر چیزی گرفتن
ویعدی بمن و بریدن جامه را

غ د ف ل

(غِدَفْل) کسجل مرد بلند بالا و
شتر بزرگ جثه تمام اندام و زندگانی
فراخ و جامه کهنه غَدَافِل بالفتح
جمع ومنه المثل عزنی بردا الیمن
غَدَافِل قالته رجل سال رجلا ان
یکسوه فوعده فالحی غلفه
فلم یکسه
(رحمة غَدَفْلَة) بالتا مهربانی
کثیر * وملاحفة غَدَفْلَة چادر فراخ
(کبش غُدَافِل) کعلابط قچقار که
پشم ونیش بسیار باشد غبر
غُدَافِل کذلک
(غَدْفَل غَدْفَلَة) درار رونی و
نیکوحالی در آمد

غ د ف ن

(غَدْفَن) کجعفر تمام اندام انه فی الغدافل

غ د ق

(غَدَق) محرکة آب بسیار و
بن بشر بن اسمعیل ابن غدق
استاد عبد الغنی وبیر غدق
مضافة چاهی ست بمدینه
(شاب غَیْدَاق الحمید) جوان
نازک ونیکو کذا شباب غیداق
ای ناعم
(غَیْدَاق) بالفتح جوان نازک
وناعم ونیکو پیکر و بهترین جوانی
ومرد جوانمرد و اسپ درازقامت
وبچه سوسمار ابو زید اوله حسل
ثم غیداق ثم مطبخ ثم یکون
ضبا مدگا
(غَیْدَقَان) بالفتح جوان نازک
نیکو هیکل نیک خوی وجوانی نیک
وناعم
(غَیَادِیْق) ماران
(س) غَدِقَتِ العین بسیار
آب شد چشمه
(غَیْدَق غَیْدَقَة) خدوناک گردید
(اغْدَاق) بسیار قطره گردیدن
باران

(اِغْدِیْدَاق) بمعنی اغداق است

غ د ل

(غَیْدَل) گیدر زندگانی فراخ و خوش

غ د ن

(بنو غُدَان) بالضم حی است
(غُدْنَة) بالضم سستی و نرمی و فرو هشتگی
(غَدَن) محرکه سستی و نیکی و نرمی و نازکی و سستی و خواب و سستی زبان میان دو پیغمبر و بخواب شدن و فرو هشته و نرم گردیدن والفعل من سمع
(غِدَان) کنجاب شاخ که بران جامه آویزند
(غُدَانَة) کغرابة بطنی است از بنی یربوع
(غُدَانِی) بالضم منسوب جوان نازک و نرم اندام و شباب غُدَانی جوانی نیکو و ناعم
(غُدْنَة) کغرفة گوشت پاره درشت و در زیر ... گوش و نرمی و فرو هشتگی
(غَدَوْدَنِی) بالفتح منسوب تیز رو
(تَغَدُّن) خمیدن و میل نمودن
(مُغْدَوْدِن) مبنیا للمفعول درخت نرم و تاه شونده و جوان نازک
(اِغْدِیْدَان) تمام رسیدن مو دراز گردیدن موی و گیاه

غ د و

(غَدٌ) بالفتح فردا اصله غَدْوٌ حذفت الواو بلا عوض وقد جاء على الاصل ونسبت بسوی آن غَدِیٌّ و غَدَوِیٌّ محرکه و نیز (غَدَوِیّ) بار شکم میش یا بار شکم گوسپند خاصة وقیل هو ان یُباع البعیر او غیره بما یضرب الفحل او ان تُباع الشاة بنتاج ما نزا به الکبش
(غُدْوَة) بالضم پگاه یا میان طلوع فجر و طلوع شمس غَدَاة و غَدِیَّة بفتحهما مثله یقال أتیته غُدْوَةَ بلا تنوین لانها معرفة مثل سحر الا انها من الظروف المتمکنة تقول سِر علی فرسک غُدْوَةً و غُدْوَةَ و غُدْوَةٌ و غُدْوَةٌ فما نون هو نکرة و ما لم ینون فهو معرفة غُدًی جمع و یقال اتیتک غَدَاةَ غَدٍ * غَدَوَات و غَدِیَّات و غَدَایَا و غُدُوّ بالضم و شد الواو جمع الاولی یقال انی لآتیه بالغدایا و العشایا یقولون انی لاتیه الغدایا و العشایا بالازدواج الکلام و منه قوله تعالی بِالْغُدُوِّ و الآصال ای بالغدوات او اصله المصدر نعبّر به عن الوقت کما یقال اتیک طلوع الشمس
(غَادِی) شیر بیشه
(غَادِیَة) ابر بامدادی یا باران بامدادی * وابو الغادیة یسار بن سبع صحابی است
(غَدَاء) بالفتح و المد طعام چاشت خلاف عشاء اَغْدِیَة جمع ولا تقل مالی غداء و عشاء فی جواب من قال ادن تغد لانه طعام بعینه
(غَدْیَان) بالفتح چاشت خوار ضد غَدِیَا و غَدْیَی کسکری سونث
(غَدَا) مُنْت کعب ... شاعر است
(مَاتَرَک مِن اَبِیْه مَغْدًا و مُرَاحًا) بالفتح یعنی نگذاشت از پدر خود مشابهتی و کذا ماترک منه مَغْدَاةً و لا مَرَاحَة
(ن) غَدَا عَلَیْه غَدْوًا بالفتح و غُدُوًّا بضمتین و غُدْوَةً بالضم آمد او را بامداد
(س) غَدِیَ چاشت خورد
(تَغْدِیَة) چاشت خورانیدن
(مُغَادَاة) بامداد کردن نزدیک کسے
(تَغَدِّی) چاشت خوردن و اذا قیل لک ادن فتغد قلت مالی من تغد و لا تعش مُتَغَدٍّ لغت است اندان
(اِغْتِدَاء) بامداد کردن و پگاه شدن بجائے

باب الغین فصل الذال

غ ذ ذ

(غَذِیْذَة) کسفینة ریم و غذاب و خون زخم و گوشت مرده آن
(غَاذّ) ناسور هر جا که باشد و منه یقال بالبعیر غاذ اذا کانت به ذبرة تبرات و هی تنتن سے و رگ آب چشم که پیوسته روان باشد و حس
(غَاذَّة) جائے لاغر کوک کم می جنبد غَاذِیَة کساریة مثله
(ن) غَذَّة کم کردن آنرا
(ض) غَذَّ الجرح غَذًّا روان گردید ریم ازوی یا آماسید و ریم کرد و یقال ترکت جرحه یغذ
(اَغَذَّ غَذٌّ منه) کم کرد از ان
(مُغَاذَّة) بالضم فتری که از آب کراهت دارد
(اَغَذَّ السیر و فیه اِغْذَاذًا) شتافت در رفتار * و نیز اِغْذَاذ روان شدن ریم از زخم
(تَغَذُّذ) غذذ بر جستن

غ ذ ر

(غَذِیْرَة) کسفینة آرد که بران شیر ریخته بر سنگریزه تفسان گرم سازند غَیْذَر کحیدر مثله
(غَیْذَار) بالفتح خر غیاذیر جمع
(غَیْذَرَة) کدحرجة بلی و بسیار سخن و آمیزش و خلط کردن سخن را
(اِغْتِذَار) غذیره ساختن

غ ذ ر م

(غُذَارِم) کعلابط آب بسیار * کیل غذارم ای پیمانه تخمینی
(غَذْرَمَة) بگزاف فروختن چیزے را و آمیختن کلام
(تَغَذْرَمَ یَمِیْنًا) سوگند خورد و تردد و اندیشه نکرد در آن

غ ذ م

(غَذْمَة) بالفتح سخن یقال ما سمعت غذمة ای کلمة یقال وقعوا فی غذمة من الارض ...... یعنی در ماده سخت لغات ...
(غُذْمَة) بالضم سخت تیرگی و

پارهٔ از شتران و شیر بسیار و بزرگ
غُذُم مکسر و جَبَل جمع
(غَذَم) محرکۃ گیاهی است
(ذ و غُذُم) بضمتین ضعیست
یا کوہے
(غُذَم) کز فر نوعی از گیاه ترش
(غَذِ یمۃ) کسفینۃ زمینی کہ گیاه
غذم رو یانند * و نیز غذ یمۃ
چاه کشاده و یقال بئر فی غذیمۃ
ما شئت ای رحب باعه و سلک
دوقعوا فی غذیمۃ من الارض
ای فی واقعۃ منکرۃ
(غُذَّ امۃ) کرمانہ نوعی از شوره
گیاه غُذَّام بالضم جمع
(غَذَ ائِم) هر چیز تو بر تو و بهم
نشستہ
(ن، غَذَمَ لہٗ مِن مَالِہٖ غَذ مًا)
بیک بار مال نیکو داد وی *
وغَذَ مُوا بِہَا غَذَ مَۃً
وغَذِ یمۃً) رسیدند واقعه حادثه
دشوار را
(س ت) غَذَ مَہٗ بسختی و دشوار
خورد آن را یا بحرص تمام خورد
(غَذْ مَۃ) همه شیر پستان را
خوردن
(اَغْذَمَ الفَصِیلُ مَا فِی ضَرْعِ
اُمِّہٖ) همه شیر پستان را خورد
(اِغْذِ ام) بسختی و دشواری یا
بحرص تمام خوردن چیزے را
و همه شیر پستان خوردن
(مُتَغَذِّ م) بسیار خورنده کہ
هر چه یابد خورد
(تَغَذُّم) چشیدن و بسیار خوردن

و دمیدن

غ ذ م ر

(غَذْ مَرَۃ) خشم و فریاد و اضطراب
آواز وقت خصومت یقال سمعت
لِفُلَانٍ غَذْ مَرَۃً ای صخبًا
و آمیزش سخن بابانگ غذا میر
جمع * و نیز غَذْ مَرَۃ نهان داشتن
سخن را از فخر یا از تهدید و غضب
پے در پے آوردن آن را و
جدا کردن چیزے را و آمیختن
بعض چیزے ببعض و بانگ
کردن و بگزاف کار کردن و بگزاف
فروختن چیزے را
(غُذْ مُرَۃ) کعلبطۃ گیاه آمیختہ
(غُذَ امِر) کعلابط آب بسیار
(مُغَذْ مِرْ) کمقاتل مهتر و مرتکب
امور کہ از یکے بگیرد و دیگرے را دهد
و بگذارد برای کسی از حق و یا آنکہ
حقوق را برای اهل آن تنها دهد
یا آنکه حکم کند بر قوم خود هر چه خواهد
از ظلم و عدل و حکمش رد نشود
(تَغَذْ مُر) بانگ و فریاد کردن و
در آمیختن کلام را

غ ذ م س

(غَذَ امِس) کعلابط بفتح شهرے
است بمغرب مائل به بلاد سودان
جُلُودٌ غَذَ امِسِیَّۃ منسوب
است بوے

غ ذ و

(غَذًا) بالفتح مقصور آگمیز
شتر
(غِذَا ء) بالکسر و المد خورش و
پرورش کہ بدان بالیدگے و

آماسیدگی جسد است
(غَذَ ی) کغنی غذی و غذی است
در همه معانی ای کل ما فی بطون
الحوامل و خاص بالشاۃ او ان
ینتج البعیر او غیره ما یضرب الفحل
او ان ینتج الشاۃ بنتاج ما نزا بہ
الکبش غَذِی مثل فی اکل و
بزغالہ غَذَاء کسماء جمع *
وغَذِیُّ المال بچگان و خردان شتر
غَذَ ویۃ مثله
(غَذَ وان) محرکة اسپ شادمان
شتاب رو و مرد درشت زبان
دراز و نافرمان و تیز رو غَذَ وانۃ
مونث و آبی ست میان بصره و مکی
(هُوَ غَاذِی مَالٍ) او نگهبان و
نیکو کنندهٔ شتران است
(غَاذِ یَۃ) رگیست و قوتے کہ
غذا را تحلیل کند و جزو بدن سازد
(ن) غَذَاہُ غَذْوًا) بالفتح خورش
داد او را * وغَذَا البَولُ منقطع
نگردید * وغَذَا وبه بیشتر کمینه
سا * وغَذَّ ا لمَاءُ روان گردید *
و نیز غَذْو شتافتن و شتابی نمودن
در روان شدن خون و رگ و پرورش
کردن یقال غذوت الصبی
باللبن ای ربیتہ
(تَغْذِ یَۃ) خورش دادن و پروردن
و بریدن شتر کمینه او جاری گردیدن
خون از رگ
(اِغْتِذَ اء) خوردن و پرورش
یافتن
(تَغَذِّ ی) خوردن
(اِسْتِغْنَاء) سخت بر بینی زدن

غ ذ ی

(ض) غَذَ یتُہٗ) پرورش نموده او را

باب الغین فصل الراء

غ ر ب

(غَرَاب) بالفتح جای فرو شدن
آفتاب و اول هر چیزے و حد آن
و تیزے تیغ و تیزے زبان و تیزی
هر چیزے و تیزی رفتار اسپ و
اول رفتار و اسپ تیز رو و مشک
آب یا ستور آب کش و دلو بزرگ
و رگ آب چشم کہ همیشہ روان
باشد چون ناسور و مجرای اشک
و جای ریزش آن و تیزی دندان
و آبداری آن غُرُوب جمع و اشک
کہ از چشم بر آید و فراهم آمدنگاه آب
دهن و دور و سقی و پیشگاه چشم و موخر آن
* و نیز غَرَب آبلہ ریزه است در
چشم و آماسی و در دنبالہ آن و درختی
است حجازی سطبر خاردار و قیل
و منه قولهم لا یَزَالُ اَهْلُ الْغَرْبِ
ظَاهِرِیْنَ عَلَی الحَقِّ * یقال اصابہ
سَهْمُ غَرْبٍ مضافًا و نعتًا و یحرک
یعنی رسید تیرے کہ اندازنده آن
معلوم نیست * و نیز غَرَب روانی
می و اشک و بسیاری آب دهن
و تر آن و دوری
(غَرَابَۃ) بالفتح دوری و نوعی غربۃ
دوری دو ره * و غَرْبَۃ النَّوٰی
دوری آن
(غَرَبِی) بالفتح منو باشراب خوشہ
خام و درخت کہ وقت غروب
گرمی آفتاب بدان رسد و نوعی
از خرما و رنگی است سرخ

(غُرُوب) بالضم دوری از جای و دیار خود

(غَرَب) بالتحریک درخت سپیدار و سیم یا جام از سیم و کاسه و بیماری است مر گوسپند را و نیز آب که از دلو در حوض و چاه چکد و متغیر شود بوی آن و بوی گل علاوه و کبودی چشم است

(غُرُب) کعنق مسافر و نادره

(نَقِیُّ غُرُب) جایی است

(غُرُبات) موضعی است

(غَرِیب) کامیر چیز نادره و مسافر و دور شونده غُرَبا جمع و دیگر بیگانگان

(غَرِیبَة) کسفینة آسیای دستی بدان جهت که همسایگان بهم بعاریت میگیرند

(غُرَاب) بالضم زاغ اَغْرُب کافلس و اَغْرِبَة و غِرْبان بالکسر و غُرُب بالضم جمع غَرَابِین بالفتح جمع الجمع و فی المثل فلان اَحْذَر من الغُراب و فی الحدیث امر النبی صلی الله علیه و سلم بقتل الغراب وسماه فاسقا و نام مردی غیر النبی صلی الله علیه و سلم و جعل اسمه مسلما و هو مسلم القرشی و نیز غراب احد هر چیزی و تیزی تبر و تیزی هر چیزی و یخچه و تگرگ و برف و پس سر و خوشه نخستین از هر پهلو و تندی پائین سرین متصل بپهلوی ران یا استخوان باریک پائین استخوان تنگ و ها اَغْرِبَان غِرْبان جمع و نیز غُرَاب نام اسپ غنی و لقب احمد بن محمد اصفهانی که در کشته است فهائی است بدمشق که کوهی شامی مدینه و جایی است به یکروزه از مدینه و وادی از اودیه عقیق هم (رِجْلُ الغُرَاب) نوعی از بستن پستان شتر ماده که شتر کره شیر مکیدن نتواند گیاهی است زرد شگوفه که بلغت بربر اطریلال نامند و تش همانند بیخ و انبوهی بگیاه شبیت ماند مگر در شگوفه که آن سپید و از و دانه مانند دانه مقدونس در هم من بزده مسحوقا مخلوطا بالعسل مجرب فی استیصال البهق و البرص شربا و قد یضاف الیه ربع درم عاقر قرحا و یقعد فی شمس حارة مکشوف المواضع البرصة و یقال صَرَّ علیه رِجْلُ الغُرَاب یعنی تنگ و دشوار گردید بروی کار (نِهْیُ غُرَاب) موضعی است و اَغْرِبَةُ الغُرَاب سودان عرب اند و اغربة الجاهلیة عنتره و خُفَاف بن نُدْبَة و ابو عُمَیر بن حُبَاب و سُلَیک بن سُلَکَة و هشام بن عُقْبَة بن ابی مُعَیط . . . . گراو مخضرم است اسلام را ایهم یک کرده و اغربة الاسلامیین عبدالله بن خازم و عُمَیر بن ابی عُمَیر و همام بن مُطَرِّف منتشر بن وهب مطر بن اَوْفی و تابط شرا و شَنْفَری و حاجز غیر منسوب اند

(غُرَابَة) بالفتح اول هر چیزی و تیزی آن

(غُرَیْن ابی) ملو یا نوعی از خرما و موضعی است در راه یمن و جای دیگر

(غُرَابات) بالضم موضعی است

(غَارِب) دوش یا مابین کوهان و گردن شتر غوارِب جمع و یقال حَبْلُکِ عَلیٰ غَارِبِکِ یعنی برو هر جا که خواهی و نیز غوارِب الماء سرهای موج آب شبهت بغوارِب الاِبِل

(محمّد بن موسیٰ غرّاب) کشداد استاد ابی علی غسانی است

(غُرَّب) کسکر نام کوهی بشام

(غُرَیْبَة) بالتاء چشمه آبی نزدیک کوهی و قد یخفف

(غُرَیْب) کقنفذ جایی است

(غِرْبیب) کقندیل نوعی از بهترین انگور و پیر که بخضاب سوی را سیاه دارد اَسْوَد غِرْبیب سخت سیاه و اما غَرابِیب سُود فالسُّود بدل لان توکید الالوان لایتقدم

(مَغْرِب) بالفتح جای فرو شدن آفتاب مَغْرِبان مثله مُغَیْرِبان مصغر آن مُغَیْرِبانات جمع یقال لقیته مغرب الشمس و مُغَیْرِبَهَا و مُغَیْرِبَانَهَا و مُغَیْرِبانَاتِهَا ای عند غروبها

(ن، غَرَب) غَرْبًا بالفتح پنهان گردید و غایب شد و دور دور شد و نیز غَرُب رفتن و بیک شدن و دخادمانی نمودن و تعدّی و دور گی کردن و ریخته گردیدن اشک و غَرَّب غرّبة و بازو خودرا دور کن

(س) غَرِب غَرَبًا سخت سیاه گردید و غَرِبَت الشاة غَرَب زده گردید

(ک، غَرُب) باریک گفت و نهان گردید و نیز غَرَابَة بالضم دوری از جای خود و دور شدن یقال غَرُب عنّی ای تباعد و اَغْرُب عنّی ای تباعد.

(مُغْرِب) کمحسن چیز غریب آرنده والعَنْقَاءُ المُغْرِب و عَنْقَاءُ مُغْرِبٌ و مُغْرِبَةٌ بالوصف و عَنْقَاءُ مُغْرِبٍ مضافة مرغیست معروف الاسم مجهول الجسم یا از الفاظ بی معانی است یا مرغی است بزرگ دور پرواز سمیت به لانه کان فی عنقها بیاض کالطوق عند غروب الشمس تختطف الفیل کما تختطف الحدأة الفار و کان فی قدیم الزمان بین الناس الی ان سلبت یوما عروسا بحلیها فدعا علیها حنظلة النبی فذهب الله بها الی بعض جزائر البحر المحیط المحیط تعیش الفی سنة لها وجه انسان ذی لحیة و فیها اشبه من کل حسن الطیور و علی راسه و قایه و فی بیع الابرار ان الله تعالیٰ خلق فی زمن موسیٰ علیه السلام طائرا اسمه العنقاء له اربعة اجنحة و وجهه وجه انسان و اوحی الیه انی خلقت طائرین و جعلت رزقهما من الوحوش

(غُرّ) بالضم آنچه مرغ بچه را دهد خوردن و بدو شکاف زمین و چشمه باریک و تنگ و شکن جامه و نورد پوست و دم شمشیر و موضعی است بباد یه و مرغیست آبی (غُرَّة) بالضم سپیدی پیشانی اسپ بزرگتر از درمی و نیز غرّة برده و کنیزک و فی الحدیث قضی رسول الله صلی الله علیه وسلم فی الجنین بغرّة فکانّه عبّر عن الجسم کله بالغرة و دل و پیکر و ماه نو و سپیدی دندان و آب آن و برگزیده هر چیزی و شریف و بهتر قوم و شب اول ماه (غُرَر) کصرد جمع + و غرر الشهر سه شب از اول ماه و روی مرد و کل ما بذالک من نحو او صبح فقد بدت غرّته و نیز غرّة قلعه ایست در مدینه مر بنی عمرو بن عوف را و مکانش مناره مسجد قبا راست + و ذو الغرّة براء بن حارث عبشی بلالی صحابی اند + و نیز غرّة / سرعت بالیدگی انگور (غَرَر) محرکه هلاکت اسم است تغریر را و خطر و نهی النبی صلی الله علیه وسلم عن بیع الغرر و هو مثل بیع السمک فی الماء و الطیر فی الهواء (غِرّ) بکسر کاسر فریفته و نا حلل ناآزموده شده و نیز بر کسی و دتر مانند (تغریر) چیزی منها انا غرّ به لک منه یعنی بتر سانم ترا از وی و نیکو یقال للرجل اذا شاخ ادبر غرّه و اقبل شرّه لے سماء ... خنخنه و پذیرفتار یقال

اناغرير لك من فلان ای لن یاتیک منه ما تغتر به و زندگی با فراغ خاطر غرّان بالضم جمع و جوان ناآزموده کار غريرة مؤنث اغرّاء و اغرّة جمع (غُرابن) کزبیر از اعلام است (غِرَاد) بالکسر دم تیر و نیزه و شمشیر و اندک از خواب و جز آن و کالبد که بدان پیکان دوزند تا درست گردد و روش یقال رمیت ثلثة اسهم علی غرار واحد ای علی مجری واحد و شتاب یقال اتاه علی غرار ای علی عجلة و مقدار یقال هذا الیوم غرار شهر ای طوله (غِرَارة) بالکسر جوال غرائر جمع کانه معرب (غراب) کغراب کوهیست بتهامه (غَرُور) کصبور دنیا و آنچه بدان فریفته نمایند از دیو و جز آن و هو مثل لعوق و سعوط فریبنده و منه قوله تعالی ولا یغرّنّکم بالله الغرور یا شیطان است خاصة (غَادّ) ناچیز و باطل غُرّ بالضم جمع و غافل و چاه کن (غَادّة) ماهی است دراز (اَغَرّ) مرد نیکو و نمایان کردار و انکه ریش وی اندک از روی او گذشته باشد و شریف قوم غُرّ کصر و غرّان بالضم جمع و اسپ غره دار و سپید از هر چیزی و روز سخت گرم و اغرّ غفاری و اغرّ جهنی و اغرّ مزنی صحابیان اند یا هر سه یک کس است و ماه دو آخر مرثیا و نیز

اغرّ نام دو کس از تابعی و نام جماعتی از محدثان و نیز (اغرّ) نام اسپ جشیم بن حارث و عمرو بن ابی ربیعه و شداد بن معویه عبسی و معویه بن ثور بکائی و عمرو بن ناشب کنانی و ظریف بن تمیم عنبری و مالک بن حمار دیلمی و ابن قیس کنانی و یزید بن سنان مری و شمر جعفی و اغرّان دو کوه است در راه یمن + و بطن الاغرّ منزلی در راه آن (غَرَّاء) اسپ غره دار و سخت گرم یقال هاجرة غرّاء و ظهیرة غرّاء و ورقة غرّاء و نیز غرّاء مدینه منوره و گیاهی است خوشبوی یا آن غبیرا کمیر ایست ... موضعی است بدیار بنی اسد و نام اسپ دختر هشام بن عبد الملک و مرغی است سپید سر هر دو مؤنث در وی یکسان است غُرّ بالضم جمع + و (ذو الغرّاء) جائیست نزدیک عقیق مدینه (غَرَّان) گلستان موضعی است (غُرَان) بالضم غوره آب (غَرْزَن) بالفتح نام مردی (غُرَّی) کمیل زن بهتر قوم (غُرَيْرَاء) کمیراجائی هست در مصر (غُرغُر) گر بیج گیاهی است و ماکیان حبشی یا ماکیان دشتی غرغرة یکی (غُرْغُرَد) کفنفنه سپیدی پیشانی اسپ و مرد بزرگ قدر شریف

(غُرّ) غُرّتیت) غتران نجیب (غُرْغُرّی) بالضم و الشد و القصر کلمه ایست که بدان گوسپند را برای دوشیدن خوانند (مَغْرُور) فریفته (اِن) غُرَّ غِرّاً و غُرُورًا و غِرّة) بالکسر فریفت و را به بیهوده امید وار نمود یقال ما غرّک ای کیف اجترأت علیه ما غرّک منّی ای من اطالک عشوة فیه + و غرّ الابل چرانید شتران را + و غرّ المساء فرو شد بزمین + و غرّ الرجل غرغر خورد و غرّ الطائر فرخه غرّا و غرارا بالکسر خورش داد مرغ جوزه را (س) غَرّ یَغَرّ (ض) غُرُورًا و غَرَرًا) محرکة و غُرّة بالضم و غَرارة بالفتح غره دار گردید و سپید گشت + غرّ الشاب (غَرَارَة) ناآزموده کار گردید + و غرّ مفتون شد و دلیل کرد بعد آزمایش + و نیز غرارة کار ناآزمودگی یقال کان ذلک فی غرارتی ای فی حداثتی (غَرْغَرَ) بالسنان غرغرة به نیزه زد در حلق + و غرغر اللحم آواز بر آورد بوقت بریان کردن + و نیز غرغرة آب در گلو گردانیدن و شکستن استخوان بینی و سر شیشه و حکایت آواز شبان در حلق یقال یغرغر الراعی بصوته ای یردّده فی حلقه و مرگ نزدیک شدن و گلو بریدن و آمد شد کردن آواز در گلو و جان در حلق + و نیز غرغرة آواز با گرفتگی گلو و آواز جوش دیگ و جنبیدن مسح و نظم

سم

(غَرَّ) بنفسه تغریراً و تَغِرَّةً بکسر الغین ورنظر و ہلاکت افگندن خود را ۔ و نیز تغریر ۔ اعر کردن مشک را و آہنگ پریدن کردن مرغ و مانند کشادن و بر آمدن دندان کودک یقال غرّرت ثنیة الغلام ای طلعت

(مُغَارّ) ۔ قلم شیر مُغار با لفتح جمع و کلف تحمیل

(مِغارَّة و غِرار) کم گردیدن شیر ناقه وکی در ہر چیز و کم شیر شدن و عن ابن السکیت غارّت الناقة ای نفرت قرنحت الدرّة و فی المثل سبق درّته غراره ۔ و بدہان خورش دادن قمری طعام خود را و ناره و اگر دیدن بانا ۔ و غرار الصلوة کمی در رکوع و سجود و در طہارت و منه الحدیث لا غِرار فی الصلوة ۔ و غرار التسلیم اسلام علیکم گفتن یا علیک جواب دادن و بس

(اِغْتِرَار) فریفته گردیدن یقال اغترّ به ۔ و غافل و بیخبر شدن و بغفلت افتادن یقال غتروه یا دحیل ۔ و بر غفلت کسی آمدن یقال اغترّه ای اتاه علی غرّة منه

(اِسْتِغْرار) بغفلت افتادن و بر غفلت کسی آمدن

(تَغَرْغُر) آب در حلق گردانیدن

غ ر ز

(غَرْز) با لفتح رکاب چرمین که بر پالان نهند و شاخ که بر شاخ دیگر نشانند ۔ پیوند گیر و غُرُوز بالضم جمع و یقال الزم غرز فلان ای اغرزه و تهبه و استمسک بذیله بغرزه ای حث نفسک علی التمسک به

(غَرْزَة) با لفتار موضعی ست میان کمر و طائف و ابن ابی غرزة احمد بن حازم محدث است

(غَرَز) بحرکت نوعی از گیاه نیز باکیاه است مانند کوم که بدترین چراگاه است

(غُرَيْزَة) کسفیته سرشت

(غُرَيْز) گز ببر آبی است بضریه یا بلاد ابی بجرین کلاب

(غَرَّاز) نقطام و سحاب موضعی است

(تغارز) ناقه کم شیر و طع که دنب خود را بر زمین خلاند تا بیضه نهد غارزة مثله یقال هو غارز راسه فی سنة یعنی ناوان است و جاہل

(ن غرزت الناقة غرزا و غِرازاً) بالکسر کم شیر گردید

(ض غَرَزَه بالابرة) سپوخت آنرا بسوزن ۔ و غرز رجله فی الغرز) پا ی در رکاب آورد

(س غَرِز) طاعت سلطان نمود بعد نافرمانی

(اِمْغَرِز الحسن) رود بار ریشناک

(اِغْرَاز) گیاه غرز رویانیدن و بسیار بر گردیدن زمین ۔ و جرادة مُغرِز زرقی که دنب بر زمین سپوزند جہت بیضه نهادن

(غَرَّزت الناقة تَغرِيزاً مجهولا) ترک داد ندو دو شیدن آن را تا شیر و یا شیر ۔ ضمر بسیار تا شیر منقطع گردد یا یک نوبت میان دو نوبت دو شیدن گذاشتند ۔ و نیز تغریز بو هم غرز برون بلخ در زمین

(وتغارِیز) آنچه بر گردانیده شود از نہال خرما و جز آن

(اِغْتِرَاز) پا در رکاب آوردن و نزدیک آمدن سفر و رفتن

غ ر ز ح ل

(غُرْزُحْلة) بالکسر و فتح الزای المعجمة چوب دستی

غ ر س

(غَرْس) با لفتح درخت نشانده اغراس و غِراس بالکسر جمع ۔ و بئر غرس چاہیست در مدینه منه الحدیث غرس من عیون الجنة و غُسّل صلی الله علیه وسلم منها ۔ و وادی الغرس رود بارے است نزدیک فدک

(غِرْس) بالکسر آب و جز آن که با بچه بیرون آید از رحم و پوست که بر روی جنین باشد و اگر آن پوست را بر روی او بعد زائیدن بدرانند در حال بمیرد اغراس جمع و زاغ سیاه

(غَرِيْس) کامیریش و غِرِيْس غرنیس بسکون الآخر کلمه است که بدان میش را بدوشیدن خوانند

(غَرِيْسَة) کسفینه خرما بن نورسته یا نہال نشانده تا که جای گیرد

(غَرِيْسَة) معرفه علم است مردا ہان را

(غَرَّاس) کسحاب آنچه از دارو ی سهل خوردن بر آید

(غِرَاس) کتاب وقت نہال نشاندن و نہال نشانده

(مَغرُوسَة) آمیزش یقال ہو فی مغروسة و مرغوسة ای اختلاط

(ض غرس الشجر) درخت نشانید بر زمین شجر مغروس لغت است از آن

(اِغْرَاس) درخت نشانیدن

غ ر ش

(غَرَش) با لفتح بار درختی ست

غ ر ش م

(اِغْرِنْشَام) برمرده گردیدن گوشت و لاغر و باریک شدن شکم

غ ر ض

(غَرْض) بالضم پیش بند شتر مانند تنگ زین اغروض بالضم و اغراض جمع و جوبچه ناتمام رود بار یا شعبه کلان از رود بار مغاک غرضان بالضم والکسر جمع و یقال فی الانف غرضان بالضم هما العذار من قصبة الانف من جانبیه جمیعا ۔ و نیز غرض آب جامه که در روی چیزی نکرده با شند و شکن جامه یقال طوی الثوب علی غروضه ای علی غرضه ۔ و زره و ترنجیدگی اندام ز لاغری بعد فربهی یقال فی جسده غروض

(غُرْضَة) بالضم پیش بند شتر

(غُرْضَة) کتب و بالضم جمع

ج ۲

(غَرَض) محرکة نشانه تیر اَغراض جمع و خواست و آهنگ یقال فَهِمتُ غَرَضَكَ ای اَرادتك و قصدك و نیز (غَرَض) تافتگی و اندوه تاکی و شوق و بستوه آمدن و آرزومند گردیدن یقال غَرِضتُ اِلَیهِ ای اَشتقتُ اِلَیهِ و بفعل من سمع و ترسیدن و تافتگی کردن

(غَرِیض) کامیر تازه و منه لحمٌ غَرِیضٌ ای طری و سه و دیگر ... و آب باران و سپید و تازه از هر چیز و شگوفه و نوباده

(غَارِض) مبنی دراز و نگاه بر آب آینده یقال وَرَدتُ المَاءَ غَارِضًا ای بَاکِرًا

(الغِرِیض) بالکسر تازه و سپید از هر چیزے و شگوفه و نوباده

(مَغرِض) مجلس فرود سینه شتر و جانب شکم اسفل اضلاع مَغَارِض جمع

(مَعرُوض) آب باران

(غَرَضَ النَّاقَةَ غَرضًا) بالفتح بغرضه بست ناقه را و نیز غَرَض باز داشتن و فشانیدن چیزے را پیش از وقت وی و دو تاه شدن و شکن ناک گردیدن اندام جهت لاغرے بعد فربهی

(غَرَضَ الاِناء) پر شد آب جامه را و نیز پر ناکردن که از لغات اضداد است و غَرَضَ السِّقاء دوغ زد پس مسکه بر آورده دوغ بیع خورانید قهرا و غَرَضَ السَّخل از شیر باز داشت بزغاله را پیش از هنگام آن و غَرَضَ الشَّیءَ تر و تازه آن چید یا برید آن را تر و تازه اَغرَضَ الشَّیءُ غَرَضًا گشت تازه گردید

(اَغرَضَ لَهُم غَرِیضًا) خمیر تازه کرد برای چاشت قوم و نیز اِغراض پر گردانیدن و به پیش بند بستن ناقه را

(تَغرِیض) تر و تازه چیدن چیزے را یا تر و تازه بریدن ... و را شیر باز داشتن بچه را پیش از وقت و گوشت تازه خوردن و تفکه نمودن از آن و پیمه کردن خنثور یقال غَرِّض فی سِقَائِك ای لا تملأه و هو مجاز

(لا یَغتَرِض) ای لا ینشرح

(مُغَرِّضَه) نگاه بر آب آوردن شتر را

(تَغَرَّضَ الغُصن) شکسته شد شاخ و جدا گردید

غ ر ض ف

(غُضرُوف) کعصفور کرانک که بخورند از دادن تر نرمی شانه و سر استخوان پهلو و سینه استخوان بالای نرمه گوش غُضرُوف بتقدیم الضاد شد و غُضرُوفان دو چوب که بچپ و راست وسط در زیر پالان بندند غَرَاضِیف جمع

غ ر ط م

(غُرطُمانی) بضم و اهمال طا مهمله نیکو رومی

غ ر ف

(غَرَف) بحرکت درختیکه بوسته پوست پیرائید

(غَرفَة) بالفتح یکبار بریدن و فرینه کردن موی یکبار آب برداشتن بدست

(سِقاءٌ غَرفِیٌّ) مشک بغرف پیراسته

(غِرفَة) بالکسر ہیأت آب بدست گرفتن و نعل غِرَفَة کعنب جمع

(غُرفَة) بالضم یکمشت آب

(غُرَافَة) بالضم مثله غُرَاف کتاب جمع و هو اسم المفعول لانك ما لم تغرفه لا تسمیه غُرفَة و بالا خانه غُرُفات بضمتین و بفتح الراء و بسکونها و غُرَف کصرد جمع و ترک موی در رسن گردن شتر که بگره سهل بسته باشد و آسمان هفتم

(غَرَف) بالتحریک گیاه زیانه شتر یا هر درخت که پیوسته سبز باشد و شث و طباق و بشم و غفار و غُنم و صنوم و شذب و جیمل و هیشر و همه این همه را غرف خوانند و برگ درخت

(غَرَفَة بن حارث کندی) محرکة صحابی است

(غَرائِف) کامیرے و گیاه و درخت ... غیضه و آب زمین پست نیستان و درخت انبوه ... که باشد یا درختان انبوه ... و حلفا و گاهی درختان ... و سلم در هم پیچیده را غرف خوانند و نیز غَرِیف شمشیر زید بن حارثه رضی الله عنه و نام علامه یلی غیر منسوب است و غریف ابن ضیاش دلمی تابعی

و غَرب دلو بزرگ بسیار آب گیر

غَرِیفَة ... درختان بسیار در هم پیچیده و هر چیزے کنبا شد و نعل یا نعل کهنه و دوال پارک از قبضه شمشیر آویزان باشد بقدر یک وجب مزیب برند و گوهر

(غُرَیقَه) کجهینة موضعی است

(غِرَاف) بالکسر پیمانه است بزرگ

(غَرُوف) کصبور چاه که دست با آب رسد و غرب غَرُوف دلو بزرگ یا دلو بسیار آب بردار

(ناقة غارفة) شتر ماده تیزرو غَوارِف جمع و نهی النبی صلی الله علیه وسلم عن الغارفة و هی اما فاعلة بمعنی مفعولة و هی التی تقطعها المرأة و تسویها مطردة علی وسط جبینها و اما مصدر بمعنی الغرف کاللاغیة

(غَرّاف) کشداد جوئی است میان واسط و بصره و بران شهرستانی است بزرگ و نهر بسیار آب و اسپ فراخ گام کشاده و نام اسپ براء بن قیس

(غَرِیف) کامیر درختی است نرم و سست یا آن بردی است کوهی است مرغی نیز را

(غَرِیفَة) بالتاء آبی است ... غَرِیف و جمود غَرِیفَة ... است و ثمی ...

(غَرَام) کسحاب شیفتگی و آزمندی و بدی پیوسته و هلاک و عذاب منه قوله تعالی اِنَّ عَذَابَهَا کَانَ غَرَامًا ای هلاکًا ولِزامًا لهم
(غَرَامَة) بالفتح دام و آنچه ادایش لازم باشد و تاوان
(غَرْمی) کسکری زن گران جسم
و غَرْمی معرفة بمعنی آما کلمه است جهت سوگند یقال غرمی وجدِّك کما یقال اَمَا وَجدِّك و وضعی است
(س، غَرِمَ الدِّیَة) لازم شد بروی تاوان
(مُغْرَم) کمکرم شیفته دوستی و گرفتار دین و تاوان و آزمند چیزی و آنچه ادای آن لازم باشد و تاوان
(اِغْرَام) تاوان زده و دام دار کردن و شیفته کردن یقال اُغْرِمَ بالشیء مجهولًا ای اُولِعَ
(تَغْرِیم) دام دار و تاوان زده گردانیدن

غ ر م ل

(غُرْمُل) کقنفذ نام والعرقوب محدث
(غُرْمُول) کعصفور نره یا نره سطبر نرم فرو هشته ختنه ناکرده
(غَرَامِیل) بالفتح چند پشت است سرخ رنگ

غ ر ن

(غَرَن) محرکه مرغی است یا عقاب یا مرغی است شبیه عقاب و (غِرْبَان) جمع و خرچنگ
و غَرِن آنکه سست
(غُرَان) کغراب جائی است و وادی است نزدیک مدینه
(س، غَرِنَ العَجِینُ عَلَى الغَرْن) خشک گردید خمیر بر پوستین
(غَرَایِن) کدرهم لای سیل آورده تر باشد یا خشک لغة فی الغرین
و ریز غُرَیْن کعلی غرین کامیر مثله فی الکل

غ ر ن ط

(غَرْنَاطَة) بالفتح شهری است باندلس او هی لحن والصواب اَغْرَنَاطَة و معناها الرمانة بالاندلسیة

غ ر ن ف

(غِرْنِف) کزبرج یاسمین و لیس بتصحیف غِرْیَف کحذیم و هو البردی و بالوجهین روی بیت حاتم

غ ر ن ق

(غُرْنَقَة) کدحرجة رخته مانند سستی است در چشم
(غُرْنُوق) کجندب و بار یست مرغی شلیم را
(غُرْنُوق) کعصفور مرغی است آبی سیاه دراز گردن و گونه سپید
و غُرْنُوق کفردوس و غُرْنَیق بالضم و بفتح النون شاب یا کلنگ یا مرغی است شبیه کلنگ
غُرْنَیق بالضم مثله و جوان سپید خوبصورت
و غُرْنَیق بالضم و فتح النون سفید لیس المنذر
و غُرْنُوق کسمول و فردوس
و غِرْنَاق کقرطاس و غُرَانِق
مثله غَرَانِیق و غَرَانِقَة و غَرَانِق جمع و نوک سوی تافته درختی است غرانق جمع یا گیاه و نرم که در ریگ رویه غرانق مثله یا سر گیاه نازک پنهان و نیز شاخ
(غُرَانِق) کعلابط جوان تمام خلقت نازک اندام و مؤنثه غرانق و
(غُرَانِقَة) ایضًا زن جوان پر گوشت
(لِمَّةٌ غُرَانِقَةٌ) بالفتح موی سیاه که باد بجنباند و لمة غرانیة مثله

غ ر و

(غَرْو) بالفتح شگفت غَرْوَی کسکری شد یقال لَا غَرْوَ وَلَا غَرْوَی ای لا عجب
(غَرَاء) بالفتح سریشم یا هر چه بدان بیالایند چیزی را یا سریشم ماهی غِرَاء کسا مثله اِذَا فَتَحْتَ الغَیْنَ قَصَرْتَ وَاِذَا کَسَرْتَ مَدَدْتَ و کاو ساله و هر نوزاد علا غَرْغِرَاة بالنار مثله اغراء جمع و خوبی
و رجل غَرِيّ آگشته مرد نیکو منظر
(غَرْوَة) کعنبه سوهمی است
(غَرِيّ) کغنی نیکو و خوبصورت از مردم و جز آن و هاء نیکوان است
غَرِیَّان دو بنا اند بکوفه یا صومعه یا دو خشت و یقال هما قبر امالک و عقیل ندیمی جذیمة الابرش و سمیا غریین لان النعمان بن المنذر کان یغرهما بدم من یقتله اذا خرج فی یوم بؤسه
(غَرَاء) بالفتح مالک سعدی
(رجل غَمْر) گمکسار مرد نیستور
(غَمْرَدِیّ) بالفتح قصور و تحریص بر... سمی اسم است
(غَرَامی) کرغامی سگ بزرگ یا سر شیر غراب بالغم
(غُرْبی) کسمی آبی است نزدیک اجا
(غُرَیَّة) آبی است مر غنی را
(مُغْرِق) کمدعو شیر با نیرو و منه المثل ادرکنی ولو باحد المغروین ای باحد السهمین او کلبهم او درع و قوس مغروة کمدعوة کمان بسریشم چسپانیده قوس مغریة مثله
(ن، غَرَا السَّهْمَ قَلْبَهُ) چسپید بر قربی دل وی را پوشید و غرا الجلد ابریشم چسپانید پوست را و غرا فلان ای تمادی فی غضبه و نیز غرو شگفت داشتن
(س، غَرِيَ بِهِ غَرَاء او غراء) بالکسر آزمند گردید و غَرِيَ العین سرد شد آب چشم
(اِغْرَاء) آزمند گردانیدن یقال اُغْرِیَ بِهِ مجهولًا یعنی آزمند شد و اَغْرَاهُ بِهِ آزمند آن گردانید و برانگیختن سگ را به شکار و برخالانیدن بدشمنی و افکندن میان دو کس
(تَغْرِیَة) آزمند نمودن یقال غُرِّیَ بِهِ مجهولا و طلا کردن
(مُغَارَاة) بیا پی کردن یقال [illegible] تتابع غراؤه ای ولاؤه

لغت است ازان
(س) غَزِلَ غَزَلاً، بحرکه سخن
گفتن بازنان وعشقبازی
نمود و غَزِلَ الکلب آستی
کورد سگ وآنچنان باشد که چون
بگرفتن نزدیک گردد آهو از ترس
وی بانگ کند پس سگ باز گردد
(ظبیةٌ مُغْزِلٌ) کمحسن آهو ماده با
غزال
(اِغزال) گردانیدن دوک را
و با غزال شدن آهو ماده
(مُغَازَلَة) سخن گفتن بازنان
وعشقبازی کردن و بحیل نزدیک
گردیدن یقال غازَلَ الاربعون
(تغزّل) بتکلف مغازلت نمودن
وعشق کردن
(تغازُل) باهم بغزل سخن گفتن
وعشق ورزیدن
(مُغتزِل) رسنی است باریک
(اِغتِزال) رشتن

غ ز م

(غُزوم) بالضم دهی ست بهر العة

غ ز ن

(غَزْنَة) بالفتح جای گشاده ترین
و پاکیزه ترین از بلادها
(غَزْنَبان) بالفتح دهی است در
ماوراء النهر

غ ز و

(غَزْو) بالفتح آهنگ یقال لم تغزی
کذا ای تصدی و ابن غزو
محدث است
(غَزَاة) بالفتح کشتن و جنگ با
دشمن و این اسم است

(غَزْوِیٌّ) بالفتح مرد منسوب بسوی
غزو
(غَزْیَة) کصفیة از اعلام است
(غُزَیّ) و (غُزَیَّة) کسمی و سمیة مثله
و قبیله است
(غازی) مرد پیکار و با دشمن دین
کارزار کننده غُزّی بکر کع و
غُزّی کذلی (غُزاة) بالضم و (غُزّاء)
بالضم والمد والتشدید جمع غُزِیّ
کغنی اسم جمع ومنه قوله تعالی او
کانوا غُزّی لو کانوا عندنا و نیز
ربیعة بن الغاز
(غازِیَة) از اعلام است
(غَزْران) بالفتح محله است بهرات
و کوهی بطالقف و مروی باست
(مَغْزَی الکلام) کمقعد مراد
سخن یقال عرفت مغزاه ای
مراده و مقصده
(مَغازی) مناقب مردمان و مغانی
غازیان
(غُزاة غُزواً) بالفتح خواست
مراد جسته و آهنگ سی کرد و غَزا
العَدُوَّ غَزْواً و غَزَواناً محرکة
و غَزاوة) جنگ کرد با دشمن و
در پی جنگ و غارت آنها گردید
(امرأة مُغْزِیَة) کمحسنة زن که
شوی او با دشمن جنگ کرده باشد
و ناقة مُغْزِیَة) شتر ماده که
مدت حمل او که یک سال است
درگذشته باشد و اتان مُغْزِیَة
ای متاخرة النتاج
(اَغْزَتِ المرأةُ اِغزاءً) کالمدرار
نمود شوی او و نیز (اِغزاء) بر

انگیختن بر غزکت و آماده کردن
سامان جنگ کسی را و جنگ فرستادن
یقال اَغْزَیتُ فلاناً اذا جهّزته
للغزو و مهلت دادن بوقام
بود در دیگی افکندن دین نمودن را و
دشوار شدن آبستن بر ناقه
(تَغْزِیَة) بر انگیختن بر کارزار دشمن
(اِغتِزاء) خواهش چیزی کردن
و جستن و آهنگ کن نمودن و گزیده
و خاص گردیدن ازمیان یاران
(تَغازُف) بهم دیگر جنگ کردند

باب الغین فصل السین

غ س ر

(غَسَر) بالتحریک آنچه باد در
بار کمین اندازد
(غَسِر) کگرف کار درهم آمیخته
و مشتبه
(ن) غَسَرَ الفحلُ الناقةَ طَسَلَ)
بالفتح بر جست کشن بی خواهش
ناقه و نیز غَسَر اخذ گرفتن
بر غریم
(تَغَسُّر) در هم و آمیخته گردیدن
کار در پیچیده و درهم گردیدن
و ریسمان چون ... ... کردن
یقال تَغَسَّرَ الغَدِیرُ اذا وقع
فیه العیدان

غ س س

(غُسّ) بالضم مرد سست ناکس
واحد و جمع درعی یکسان
(غَسِیس) کامیر خرمای تر تباه
شده
(غُساس) کغراب بیماری است
مر شتر ان را

(غَسُوس) کصبور طعامی که هرچه
باشد یقال هذا الطعام غَسُوس
صدق ای طعام عیان
(غَسّان) کگتان پدر قبیله است
از یمن ازان قبیله است ملوک
غسان و آبی است میان زبید و
زَبیلة من نزل من الازد فشرب منه
فهو غسّان ومن لم یشرب منه فلا و
لاکل ... قحطان ام فکل سیفی
ام نوحی + و ابو غسّان
محمد بن مطرف است
(مَغْسُوس) خرمای تر تباه شده
و بعیر مغسوس شتر غساس زده
(مَغْسُوسة) خرما بن که خرمایش
رطب گردد و شیرین نشود و کره
(ن) غَسَّ فی البلاد (غَسّاً)
در آمد دران گرفت و غَسّ الخطبة
عیب کرد و غَسّ فلاناً فی الماء
غوطه داد او را در آب و نیز
غَسّ خبر کردن کرد با کلمه
غسّ + و انا اَغُسُّ و اسقی
مجهولی طعام و شراب او را اهیه
(غَسْغَسَة) نهان نمودن در
کار ... غش گفتن
... ن را
(مُغتَسِّس) کمشتغل ...
تباه شده
(اِنغساس) غوطه خوردن

غ س ف

(غَسَف) محرکة تاریکی
(اِغساف) در تاریکی در
آمدن یقال اَغْسَفَ القوم
ای اظلموا

غ س ق

(غَسَقْ) محرکة تاریکی اول شب ولوعی از گندم مانند زوان و نحو آن

(غَسَّاق) کسحاب سرد و گندنده هرچه باشد غَسَّاق کشداد مثله ومنه قوله تعالی الا حمیماً و غسّاقا قری بقرائتین جمیعاً

(غَاسِق) ماه یا شب وقت غروب شفق یا تاریکی بعد از غروب شفق ومنه قوله تعالی ومن شر غاسق اذا وقب یعنی از بدی شب چون درآید یا تاریک گردد یا از بدی ثریا چون فرود افتد بدان جهت که وقت سقوطش طاعون و امراض زیاده شود + ابن عباس و جماعة من شر الذکر اذا قام

(ض) غَسَقَتِ السَّمَاءُ غَسْقًا بالفتح وغَسَقَانًا باران ریزه بارید + وغَسَقَ اللَّبَنُ ریزان گردید از پستان + وغَسَقَ اللَّیلُ غَسْقًا ومحرک وغَسَقَانًا سخت تاریک گشت شب + ونیز غسقان ریزش آب و مانند آن

(ض س) غَسَقَتْ عَیْنُهُ غُسُوقًا وغَسَقَانًا محرکة خیره گردید چشم و تاریک شد یا اشک ریزان گردید + وغَسَقَ الجُرْحُ غَسَقَانًا سیلان گردید زرد آب از جراحت

(اِغْسَاق) نیک تاریک گردیدن شب و در تاریکی در آمدن و بهر تأخیر نماز گفتن وقت مغرب

یقال اَغْسَقَ المُؤَذِّنُ اِذَا اَخَّرَ الاذان غَسَق اللیل و فی الحدیث کان الربیع بن خثیم یقول لمؤذنه یوم الغیم اَغْسِقْ اَغْسِقْ

غ س ک

(غَسَک) محرکة تاریکی اول شب

غ س ل

(غِسْل) بالکسر آب غسل و شستنی چون خطمی و گل وجز آن گشن که گشنی بسیار کند و بار دار نسازد

(غِسْل) کعمر و مثله فیها و مرد جنبن و موضعی است بدیار بنی اسد + و ذات غسل موضعی است دیگر

(غِسْلَة) آب غسل و خوشبوی است و آنچه زنان در سر اندازند وقت شانه کردن از برگ خشت سبز وجز آن + و ابو غسلة کرک و سر شستنی چون خطمی و گل و مانند آن

(غُسْل) بالضم آب غسل و خطمی و شستگی

(غُسُل) بضمتین مثله و فی حدیث علی کرم الله وجهه غسل الجنابة واجب و من غسل المیت سنة + و موضعی است بجانب راست سمیراء

(غُسْلَة) بالضم آبی است در موضع غسل

(غَسَل) محرکة کوهی است میان تیماد بهر دو کوه طی

(غُسَلَة) کهمزه گشن در مرد که بسیار گشنی کند و باردار نسازد

(غَسَّال) کشداد جامه شوی

(غَسِیل) کامیر شسته مذکر و مؤنث در وی یکسان است

(غَسِیلَة) مؤنث غسلی کسکاری و غسلاء و غسالی کسکاری جمع یقال هم غسلی و غسلاء ومن غسالی و گشن که گشنی بسیار کند و بار دار نسازد و کذا الرجل غسیل کامیر مثله فیها + و غسیل الملائکة لقب حنظلة بن ابی عامر انصاری که روز جنگ احد شهید گردیده و فرشتگان غسل داده او را

(غَسُول) کصبور آب غسل و خطمی و هرچه بدان دست وجز آن شویند

(غِسْوَل) کجدول مثله فیها

(غُسَالَة) بالضم آب دست و روی شسته یا عام است و آب چکیده و مستعمل شستن چیزی و آنچه شسته شود از جامه و مانند آن و آنچه از شستن چیزی بر آید

(غِسْلِین) بالکسر آنچه شسته شود از جامه و مانند آن و آنچه از پوست و گوشت دوزخیان روان گردد و نیک گرم و درختی است در دوزخ

(غِسْوَلَة) بالکسر و تشدید اللام دهی است نزدیک حمص

(غِسْوِیل) بالفتح گیاهی است در سباخ

(مَغْسَل) کمقعد و مجلس جای مرده شستن مغاسل جمع ونیز

(مَغَاسِل) چندوادی است بیمامة

(مِغْسَل) کمنبر هرچه بدان چیزی شویند و گشن بسیار بر جهنده که بجفتی آن باردار نشود مانند وکذا الرجل

(مِغْسَلَة) کمنبرة دشتی است بمدینه که در آن جامه شویند

(مَغْسُول) شسته

(ض) غَسَلَ غَسْلًا وغُسْلًا بالفتح و الضم شست یا بالفتح مصدر است و بالضم اسم + وغَسَلَ الفرسُ تند و الا خوی آورد و نیز غسل زدن پس دردناک گردانیدن بسیار گائیدن و بسیار برجستن گشن بر ناقه

(غَسْوَلَ) اَغْسَوْلَةً

برانگیخت آنرا

(اِغْسَال) بسیار گشنی نمودن

(تَغْسِیل) بسیار گائیدن و مبالغه نمودن در شستن اندام

(مُغْتَسَل) شستنگاه مرده و آب غسل و جای غسل منه قوله تعالی مغتسل بارد و شراب

(اِغْتَسَلَ بالماء) غسل آوردن

(اِغْتَسَلَ بالطیب) خوشبوی آلودن + ونیز اغتسال خوی کردن اسپ

(تَغَسُّل) غسل آوردن

(اِنْغِسَال) روان گردیدن

غ س ل ب

(غَسْلَبَة) چیزی بستم و غصب گرفتن از کسی

غ س م

(غَسَم) بالتحریک سیاهی آمیزش تاریکی و گرد و تیرگی و تاریکی شب

وتاریک گردیدن آن والفعل من
سمع
(غسم) کصرد ابر پاره اغسام
مثله یقال فی السماء غسم واغسام
ای قطع من السحاب
(اغسام) تاریک شدن شب
غ س ن
(غسن) بالفتح خاییدن والفعل
من نصر
(غسن) بالضم سست و نرم
فرو هشته
(غسنة) بالتاء دسته موی تارک
موی پیشانی و دم اسپ و گیسو و
مانند آن غسناة بالضم مثله فی
الکل غسن کصرد جمع قال عدی
بن زید * واحور العین مربوع له
غسن * مقلد من خیار الدر تقصار
(غسان) گنجاب پوست یا دانه
کودکان پوشند کغراب اقصی
القلب
(اغسان) اخلاق مردم و جامهای
کهنه
(غسان) کشداد تیزی جوانی
یقال ما انت من غسانه ای من
رجاله و آبی است نزل علیه قوم
من بنی زید فنسبوا الیه منهم
بنو جفنة رهط الملوک یا غسانا
نام قبیله است مذکور است
غ س ر
(غسانی) منسوب بانیک و نیکو روی
و خوبصورت
(غیسان) کیسان تیزی جوانی
ویقال انت من غیسانه ای
یعنی از مردان آن نیستی
(غیسانة) بالتاء زن نرم نازک
خوش عیش
غ س ن ب
(غسنب الماء غسنبة) ابر
انگیخت آب را
غ س و
(غسوة) بالفتح کنار
(شیخ غاس) پیر فانی
(غساة) محرکة غوره خرمایان
خلال و بسر غسی و غسیات جمع
(ن غسا اللیل غسوا) بضمتین
وشد الواو تاریک گردید و غسا
الشیخ) نیک پیر شد
(اغساء) تاریک شدن شب
غ س ی
(س غسی اللیل) تاریک شد
شب
(اغساء اللیل) پوشانید او را
شب تاریکی خود

باب الغین فصل الشین

غ ش ب
(غشب) بالفتح ستم نعتی است
در غشم و موضعی است
(غشبی) منسوبا از اعلام است
کانه منسوب الی غشب للموضع
غ ش ر ب
(غشرب) کعملس شیر بیشه
(غشارب) کعلابط مرد دلاور در سا
و در امور
غ ش ش
(رجل غشش) بالفتح مرد بزرگ
ناف
(غش) بالکسر آمیغ و کینه و
اظهار خلاف نهانی اسم است
تغشیش را
(غش) بالضم سست و ناکس
فریبنده و خاین غششون بالضم
جمع وجایست
(غشش) محرکة تیره آمیخته
(غاش) خاین و کینه ور خادع
(غشاش) بالکسر اول تاریکی و
پسین آن و شرب غشاش
خوردنی اندک یا شراب ناگوار
ولقیته غشاشا) بالکسر والفتح
برشتاب ملاقات نمودم او را یا نزد
غروب آفتاب یا بوقت شب
(مغشوش) ناسره غیر خالص
(ن غشه غشا) بالکسر بغرض
نصیحت نمود و پند خالص نداد یا
ظاهر کرد خلاف آنچه در دل داشت
و خیانت نمود
(جاءوا مغاشین للصبح)
بالضم یعنی آمدند سبقت کنان
(اغششته عن حاجته)
شتاب نمودم او را از حاجت او و باز
داشتم
(تغشیش) آشکار کردن برخلاف
آنچه در دلست و پند خالص
نا دادن
(اغتشاش) خیانت پذیرفتن یا
گمان غش و خیانت نمودن بچیزی
(استغشاش) خاین شمردن کسی را
و گمان غش کردن و خیانت
خواستن و خیانت کردن
غ ش ف ل
(غشفل) کجعفر روباه
غ ش ق
(غشق) بالفتح نرم را کوفتن والفعل
من نصر
غ ش م
(غشم) بالفتح ستم و ندود باری
است بسرات
(غشم) محرکة فرو گذاشتن چیزی
را از نظر آن و تامل آن بر اعلام
صحیح و مستقیم ریختن و آلودن
والفعل من ضرب و لی نکر قال
در شب بریدن هیزم کش هرچه
دستیاب گردد از تر و خشک
(غشوم) کصبور ستمگار و منه الحرب
غشوم و فی الحدیث سلطان
غشوم خیر من فتنة تدوم
(غشمشم) خیدر نام مردی
(غشمشمة) دلیری رسانی در کار
غشمشمیة مثله یقال فلان ذو
غشمشمة و غشمشمیة ای
ذو جزءة و مضاء
(غشمشم) کسفرجل مرد خودرای
دلیر
(مغشم) کمنبر خودرای دلیر که
هرچه خواهد کند
(تغشم) ستم کردن
غ ش م ر
(غشمرة) بالفتح ستم و آدر
غشامر جمع
(غشمریة) منسوب بستم
(غشمیل) کقنفذ سختی یقال
اخذه بالغشمیلی بالشدة
(غشمر اللیل غشمرة) پیش آمد

توجه غُشْمِ اللیل کذلک
و نیز غُشْمُشَة کدحرجة بنا نهادن کسے
و گزاف کار کردن و ستم نمودن و
خود رائی کردن در حق و باطل و
بیباکانه در آمدن در کار
(مُتَغَشْمِر) خشمناک یقال رایته
متغشمراً ای غضبان
(تَغَشْمُر) بقهر گرفتن چیزے را
و خشم گرفتن

غ ش ن

(غَشْن) بالفتح بچوب دستی و
شمشیر زدن والفعل من نصر
(غُشَانَة) کثمامة بیخ درخت
گرد آمده بعد بریدن
(تَغَشَّنَ الْمَاء) بر سر آب آبگیر و
مانند آن آمد بشکل

غ ش و

(غَشْو) بالفتح کنار
(غُشْوَة و غُشَاوَة) مثلثتین
پرده و پوشش و منه علی بصره قبله
غُشْوَةٌ و غَشَاوَة ای غطاء
(ن) غَشَاه غَشْوًا آمد نزدیک
وے

غ ش ی

(غَشْیَه) بالفتح بیهوشی
(غُشْیَة) بالضم پوشش و پرده
(غِشَایَة) بالضم والکسر مثله یقال
علی بصره و قیل غشیة و غشایة
ای غطاء
(غَوَاش) بالفتح بیهوشی و من
فوقهم غواش ای اغطیة
(غَاشِیَة) قیامت و منه قوله تعالی
هَلْ اَتَاكَ حَدِیثُ الْغَاشِیَة
آتش و پوشش و پوشش و پوشش
زین و بیرم که بدان نیام شمشیر را از
زیر قبضه تا بن شمشیر در گیرند یا
پوست پاره که بدان قبضه شمشیر
را پوشند و روو بیماری شکم یقال
رَمَاهُ اللّٰهُ بِالْغَاشِیَةِ
و خواهندگان که نزد تو آیند و زیارت
کنندگان و دوستان نوبت
آیندگان و آهن پس کوهه پالان
و زین
(غِشَاء) بالکسر والمد پوشش دل
و پوشش زین و شمشیر و جز آن
(فرس اَغْشی) اسپ سپید
سر در وے
(غَشْوَاء) بالفتح ممدود بزکه
سپیدے روی وے را بپوشد و این
است واسپ ماده سپید پیشانی
اغشی
(غَشْیَ) کسی موضعی است
(مَغْشِیٌّ عَلَیْهِ) کرمی بیهوشی
(س) غَشِیَ عَلَیْهِ غَشْیًا بالفتح
و غَشَیَانًا بالتحریک مجهولاً بیهوش
گردید و غَشِیَهُ الامر فرو
گرفت او را کار و غَشِیَه بالسوط
بتازیانه زد او را و غَشِی فُلَانًا
آمد نزدیک وی یا از فوق آمد او را
و غَشِیَ فُلَانَة غِشْیَانًا بالکسر
گائید آن را و فرو گرفت او را
بجامعت
(اِغْشَاء) فرو پوشانیدن منه قوله
تعالی وَ اَغْشَیْنَاهُمْ فَهُمْ
لَا یُبْصِرُوْنَ و کور ساختن و زبون
و فرو افگندن کار بر کسے
(اَغْشَی اللّٰهُ عَلَی بَصَرِه تَغْشِیَةً)
پرده انداخت خدای بر چشم او و کور
ساخت و غَشَّیْتُه فرو گرفتم او را
و پوشیدم و غَشَّی بالسوط فرو
گرفت بتازیانه
(تَغَشِّی) پوشیدن و فرو گرفتن
کار کسے را
(اِسْتِغْشَاء) بطور پوشیدن بجامه
را که چیزے نشنوی و نبینی یقال
استغشی ثوبه و به ای تغطاه
کیلا یری و لا یسمع

باب الغین فصل الصاد

غ ص ب

(غَصْب) بالفتح آنچه بستم ستاده
شود مَغْصُوب مثله
(ض) غصبه غَصْبًا بالفتح
بستم گرفت آنرا غَصَبَه مِنْهُ و
عَلَیْهِ کذلک مغصوب و غصیب است از آن
غَصَبَ فُلَانًا عَلَی الشَّیْءِ
چیزے گرد بروی و غَصَبَ
الْجِلْدَ خراشید و بر کند پشم و
موی آنرا بی دباغت
(اِغْتِصَاب) بستم گرفتن چیزے را

غ ص ص

(غُصَّة) بالضم اندوه گلو گیر
(غُصَص) کصرد جمع و آنچه در
پهنای گلو در ماند و ذُو الْغُصَّة
لقب حصین بن یزید یا بن مرثد
صحابی است بدانجهت که در
گلوی وی گرفتگی بود و بسبب آن
کلام را آشکار و درست گفتن
نتوانستی و صد سال زندگانی کرد
و ذُو الْغُصَّة نیز لقب عامر بن
اصلع فارس بدانجهت که در
گلوی وی گرفتگی بود
(غَاصّ) آنکه بگلویش چیزے
در ماند و منزل غاص بالقوم
جاے پر از قوم
(غَصَّان) گلوگیر آنکه در گلوی
وے چیزے در ماند
(غَصْغَص) کجعفر گیاہی است
(س ف) غَصِصْتَ غَصَصًا
محرکة در ماند در گلوی تو طعام و
جز آن
(اِغْصَاص) اندوهگین گردانیدن
و تنگ گردانیدن زمین بر کسے
یقال اَغَصَّ عَلَیْنَا الارض و اضیقها
و اَغْصَصْتُهُ بالطعام فَغَصَّ
بِهِ
(اِغْتِصَاص) اندوهگین شدن

غ ص ل ب

(غُصْلُب) کقنفذ بلند بالا
مضطر غلقت

غ ص ل ج

(غَصْلَجَة) کدحرجة نمائے دیگ
افزار نا انداختن در گوشت و
خوب ناپختن آنرا

غ ص ل ق

(غَصْلَقَة) بمعنی غصلجة است

غ ص ن

(غُصْن) بالضم شاخ درخت که
بر شاخ دیگر بر آید یا عام است
(غُصْنَة) بالتاء جزو آن غُصُون
بالضم و اَغْصَان جمع غُصْنَة
کغنبة کذلک و نام مردی و
ذُو الْغُصْن رود باری است از
حره بنی سلیم و ابو الغصن دُجَیْن

بن ثابت است یا کینت او کینت حجی
(غُضَین) کزبیر نام مردی
(ثورٌ اَعْصَن) گاوی که دم او سپید باشد
(ن) غَضَنَ فلانًا عَن حاجته غَضَنًا بالفتح باز داشت آنرا و بند نمود و نیاز او را و نیز (غَضَن) شاخ را بسوی خود کشیدن و بریدن آنرا یا عام است گرفتن چیزی را و بسیار داده شدن خوشه (غَضَنَ العنقود) بسیار دانه گردید خوشه

باب الغین فصل الضاد

غ ض ب

(غَضْب) بالفتح گاو نر و شیر و سخت سرخ و احمر غَضْبٌ ای غلیظ و سنگ لاخی است
(غَضْبَة) بالتاء پوست بز کوهی کلان سال و سپر مانندی ست از پوست شتر و گوشت پاره برشت در چشم خانه یا پلک بالایین عین و پوست پاره ماهی و پوست پاره سر و پوست پاره میان بهره شاخ گاو نر و سنگ لاخ درشت و سخت
(غَضَب) محرکة خشمگینی خلاف خوشنودی
(غَضِب) ککتف خشمناک
(غاضِب) خشمگین
(غِضاب) بالکسر و بالضم [illegible] خشم و بیماری است چیچک و بالکسر وضعی است بجانه
(غُضَلّ) کغرابی تیز و تکمند در معاشرت و مخالفت
(غَضُوب) کصبور شیر بیشه و خشمناک مذکر و مؤنث درین یکسان است و مار خبیث و ترش روی از ناقه و زن و نام زنی
(الاَغْضَب) این نره تاران
(غَضْبان) کسکران خشمناک و غَضْبی و غَضْبانة مؤنث والثانیة قلیلة غِضاب بالکسر و غَضْبی کسکری و غَضابی کسکاری و بضم جمع و کوهی است بشام و نیز غَضْبی گله صد شتر و هی معرفة لا تدخلها ال و التنوین او هی غضبی بالمثناة التحتیة و نام اسپ خیبری بن حصین
(غُضُبّ) بضمتین و تشدید الباء سخت خشم ورز و خشم غُضُبَّة بالتاء و غَضَبَّة بالتحریک و بفتح الغین و بضم الغین مشددتی الباء مثله
(س) غَضِبَ علیه و له غَضَبًا و مَغْضَبَة کمقعدة خشم گرفت و این در حق کسی گویند که مغضوب علیه زنده باشد و اگر مرده باشد غَضِبَ عنه گویند و غُضِبَ غَضْبًا بالکسر چیچک زده گردید غُضِبَ مجهولا کذلک
(اِغْضاب) بخشم آوردن
(مُغاضَبة) باهم خشم گرفتن
مُغاضِب نعت است از آن منه قوله تعالی وذا النون اذ ذهب مُغاضِبًا ای مراغمًا لقومه و بهمدیگر را خشمناک کردن
(اِغْتِضاب) بخشم شدن یقال اَغْضَبْتُه فاغتضب
(تَغَضُّب) بخشم شدن

غ ض ب ر

(غُضَبِر) کعلابط سخت درشت
غُضابِر کعلابط مثله

غ ض ر

(غَضْرَة) بالفتح گیاهی است
(عَیْشٌ غَضِرٌ مَضِرٌ) ککتف زندگانی خوش و خرم و رجل غَضِرُ النّاصِیَة مرد نیک بخت مبارک فال
(دابّة غَضِرَةُ النّاصِیَة) بالتاء ستور فرخنده فال
(غَضِیر) کامیر سبز و نازک و نرم از هر چیزی
(غَضِیرة) کسفینة زمین پاکیزه نیکو خاک
(غُضَیْر) کزبیر از اعلام است
(غَضار) بالفتح گل پاکیزه خوشبو برجسان سبز و سفال پاره جهت نفی چشم زخم با خود دارند و سفال سبز
(غَضارة) بالتاء گل خوشبوی سبز برجسان نیکو و نعمت و فراخی و ارزانی و خوشی زندگانی و کشادگی و مرغ سنگ خوار
(غُضار) کغراب کوهی است
(غاضِر) شتاب آینده در حاجات خود و صلح کننده دباغ پوست نیکو پیراسته
(غاضِرَة) قبیلة است از بنی اسد و حیی است از صعصعه و بطنی از بنی ثقیف و عبدالله بن معاویه غاضری صحابی است
(غَضْراء) کصحراء زمین خوش ریسه یقال اباد الله غضراءهم یعنی اهلک الله طیب عیشهم و زمین پاکیزه سبز سنگ نزدیک آب و یعنی که گل نیکو دارد و زمینی که تا کنند درخت خرما نروید و گل سبز یقال انبط فلان بئرة فی غضراء
(غَضْران) کسکران نام مردی
(غَضَوَّر) کعملس شیر بیشه و جای است
(غَضَوَّر) کجمور گل برچسپنده و درختی است و آبی مر طی را
(مَغْضُور) مرد مبارک یا فراخ زندگانی خوش عیش یقال بنو فلان مغضورون ای هم فی خصب و خیر
(ن) غَضَرَهُ الله غَضْرًا بالفتح توانگر و فراخ حال ساخت او را خدای بعد درویشی و تنگی
(ض) غَضَرَ عنه غَضْرًا بالفتح برگشت از آن و غَضَرَ فلانًا باز داشت او را و بند نمود و غَضَرَ الشیء برید آن را و غَضَرَ علیه میل کرد بوی و غَضَرَ له من ماله جدا نمود جهت وی چیزی از مال خود
(س) غَضِرَ بالمال فراخ حال گردید پس تنگی
(غَضْوَر غَضْوَرَة) خشم گرفت
(مُغْضِر) کمحسن خوش عیش شادمان روزی و مرد مبارک فال

(غضغضاز) مجهول جوان بسیار مرد
(تغضغض) باز گردیدن از چیزی یقال تغضغض عنه اذا انصرف عنه

غ ض ر ب

مکان غضرب بجعفر جای بسیار آب و گیاه مکان غضارب کعلابط مثله

غ ض ر ف

(غضروف) کعصفور کرانک

غ ض ر م

(غضرم) بجعفر و زبرج جای بسیار خاک نرم رچسبان غلیظ سطبر و پاره خشک کفته از گل سرخ نیکو یا جای که بسنگ نرم و گچ ماند

غ ض س

(غضس) محرکة گیاهی است یا آن کرویاست لغة یمنیة

غ ض ض

(غض) بالفتح تازه و شکوفه نازک و گوساله نوزاد و غضاض کتاب جمع و تازه روی خندان جوانی
(غضة) بالضم خواری و کمی
(غضیض) کامیر تازه و شکوفه نرم و چشم سست نگاه و ناقص و خوار و اغضة جمع
(غضیضة) کسفینة خواری و کمی
(غضاض) کسحاب و بالضم میان و آنچه بآن پیوسته باشد از روی یا مابین بینی و بن موی پیشانی که پیشین سر و آنچه نزدیک آنست از هندی یا کرانه سو مینی یا مابین اسفل و اعلای سر مینی و نیز غضاض کسحاب آبی است بمکه و نه راه دا نخا دید
(غضاضة) بالفتح خواری و کمی یقال لیس علیك فی هذا الامر غضاضة ای ذلة و منقصة
(غضا) بالضم مقصورا آبی است مر بنی عامر ربیعه را سوای آب بنی البکار
(مغضة) بالفتح کمی
(ض) غض طرفه غضاضا بالکسر و غضا و غضاضا و غضاضة بفتحهما فرو خوابانید چشم او برداشت کرد گروه را و غض منه کم کرد مرتبه او و بر افتاد از پایه خود و (غض من الصوت) فرو داشت آواز را و منه قوله تعالی واغضض من صوتك و غض الغصن شکسته گردید شاخ و جدا نگشت و (غضه) کم کرد آنرا
(ف س) غض فلان غضاضة بالفتح و غضوضة بالضم تازه روی گردید
(غضغضة) کم کردن چیزی را و کم کردن آب را و کم شدن آن لازم متعد
(تغضیض) چیز تازه خوردن و با ناز و نعمت گردیدن و نقصان و خواری رسیدن کسی را
(انغضاض) فراز شدن چشم
(تغضغض) کم گردیدن

غ ض ف

(غضف) محرکة فرو هشتگی گوش و نوعی از درخت هندی است بچیزی مانند درخت خرما بن سپیدار مگر آنکه درازتر و گنده تر است بی پوست
(غضفة) بالتحریک پشه است مرغ سنگخوار غضف بالضم جمع و نیز مرغی است
(غضیف) ابن حارث بن غضیف کزبیر ثمالی یا سکونی صحابی است او الصواب بالطاء
(غاضف) نیکو حال و زیست نازک و خوش و سگ که گوش وی سوی پیش فرو هشته باشد
(اغضف) سگ دراز و فرو هشته گوش غضف بالضم جمع و سگ که گوش بسوی پس خمیده باشد و تیر درشت و اگنده پر خلاف الصمع و شب تاریک و زیست ناعم و خوش و شیر دو تا گوش با فرو هشته گوش یا شیر فرو هشته پلک بالائین از خشم یا از کبر
(غضنف) بجعفر نام مردی
(ض) غضف العود غضفا بالفتح شکست و بدرا و غضف الکلب فرو هشت گوش را و ست انداخت و غضفت الاذان برفتار آمد و نیز غضف تیز دلون و ماده خر
(س) غضف غضفا محرکة فرو هشته و سست کرد گوش را و سست گوش گردید و غضف اللیل تاریک گردید
(مغضف) کمحسن شب تاریک و سست و فرو هشته از هر چیزی
(نخلة مغضفة) خرما بن بسیار بار که هنوز بصلاح نرسیده
(اغضاف) تاریک گردیدن شب و سیاه شدن آن و در هم پیچیدن شاخ درخت خرما و متتابه گردیدن بار آن با گران بار شدن وی از بار قبل از صلاح و آماده بار بیدن گردیدن آسمان و بسیار ستور گردیدن آغل نزدیک آب
(تغضیف) ربودن عشق خرد را
(تغضف علینا اللیل) پوشید مرا شب و تغضفت علینا الدنیا پیش آمد و خیرش افزون گردید بر من و نیز تغضف آن نک روی گردیدن و خمیدن و دو تا کر شدن و شکستن و فرو فریدن چاه و حلقه بستن مار را
انغضفوا فی الغبار در آمدند در گرد و انغضفت البئر شکسته شد و ویران گردید چاه

غ ض ف ر

(غضفر) بجعفر مرد درشت اندام و درشت خوی
(غضفرة) گران گردیدن
(غضنفر) بالتحریک و سکون النون قبل الفاء المفتوحة شیر بیشه و مرد درشت اندام و درشت خوی
(غضافر) کعلابط شیر بیشه

غ ض ل

(اغضالت الشجرة) اغضیلالا بسیار شاخ و برگ گردید درخت

غ ض ن

(غضن) بالفتح و یحرک هر نورد جامه و آژنگ پوست و شکن زره

ومنه قال الجندیہ لا البس الجدی اجتمع جلده غضنه و لهذا غضون بالضم جمع و نیز غضون الاذن بن گوش یعنی شکنهای وی و غضن العین پوستک بیرون چشم
(غضان) گشتاب بچه ناتمام افگنی شتر ماده
(اغضن) آنکه در پوستک چشم او شکن از سرشت باشد یا از چشم و تهدید یا از بزرگ منشی و کبر
(ض ن) غضنه غضنا بالفتح باز داشت آنرا و یقال ما غضنک عنا ای ما عاقک عنا و غضنت الناقة بولدها بچه ناتمام افگندن شتر ماده
(اغضان) پیوسته باریدن باران
(تغضین) بچه ناتمام افگندن شتر ماده و رنگ روی گردانیدن
(مغاضنة) چشم فرو خوابانیدن و شکنهای چشم نمودن
(تغضن) از رنگ روی شدن و ترنجیده پوست گردیدن

غ ض ی

(غضی) محرکة مقصورا بیشه و جنگل و زمینی است مر بنی کلاب و وادی است بنجد و اهل الغضی باشندگان نجد و ذئاب الغضی بنو کعب بن مالک بن حنظله
(غضاة) بالفتح درختی است معروف بطاق غضا یکی غضا جمع و منه ذئب غضی دبیل
(غضوی) منسوب است بوی
(بعیر غضی) گشتن شتر درد شکم رسیده از خوردن غضا غضیة مونث غضایا جمع یقال ابل غضیة و غضایا
(شیٔ غاض) چیز نیکو فراهم آمده و انبوه و رجل غاض مرد نیکو حال و بسنده عیال خویش را و بعیر غاض شتر غضا خوار غاضیة مونث غواض جمع یقال بعیر غاض و ابل غاضیة و غواض و لیل غاض شب تاریک و شب روشن از لغات اضداد است
(لیلة غاضیة) شب تاریک و نار غاضیة آتش فروزان ضد
(غضی) گسکری گله صد شتر یا تصحیف غضبی است بموحده
(غضیاء) بالفتح والمد فراهم آمدنگاه درختان غضا و بقصر و اکثر
(غضباء) زمین غضا ناک
(غضبان) گسکران موضعی است
(غضایة) گله اشتران برگزیده
(ض) غضی نیکو حال گردید و بسنده شد عیال را
(ن) غضا غضوا تاریک گردید شب یا پوشید همه را و نیز خاموش گشت و در دل داشت
(س) غضیت الابل غضی محرکة بیمار و دردناک شکم گردید از خوردن غضا
(لیل مغض) شب تاریک اغضی لیله
(تغضی علی الشیٔ اغضاء) خاموش شد و ظاهر نکرد و تغضی عنه طرفه ابست و باز گردانید از وی و نیز اغضاء چشم فرو خوابانیدن و نزدیک کردن پلکها را و تاریک گردیدن شب یا پوشانیدن شب همه را
(تغاضی عنه) بیخبری نمود از آن و تغافل کرد

باب الغین فصل الطاء

غ ط ر

(غطر) بالفتح خرامنده و نیز غطر جست جنبانیدن در رفتار یقال مر یغطر بیدیه ای یخطر و الفعل من ضرب
(غطیتی) کاردب و بضم کوتاه بالا زشت اندام یا نمایان و پر گوشت میانه قامت

غ ط ر ب

(غطرب) کدرهم مار عن کراع و عندی عنه تصحیف اغا هو بالعین المهملة و لا ظاء المعجمة و قد مر

غ ط ر س

(غطریس) گزبرج ستمگار متکبر
(غطریس) کقندیل مثله غطارسة و غطاریس بالفتحها جمع
(غطرسة) فضیلت نهادن بر خود و دست درازی نمودن بر اقران و بزرگ منشی کردن و خشمناک ساختن کسے را
(تغطرس فی مشیته) خرامیده و بیراه رفت و نیز تغطرس خشمناک شدن و ستم نمودن و از رفت گردیدن و بزرگ منشی کردن

غ ط ر ش

(غطرش اللیل بصره) تاریک ساخت شب چشم وی را و مغطرش بکسر میم تاریک شده چشم او لازم متعدی و نیز غطرشة بزرگ منشی نمودن
(تغطرش) کوری نمودن از چیزے

غ ط ر ف

(غطرفة) بزرگ منشی و یاری کردن
(غطریف) کقندیل مهتر بزرگ و جوانمرد و سخی جوان غطراف کقرطاس مثله غطارفة جمع و کرکس و چوزه باز و نیکو صورت
(غطروف) کعصفور و فردوس مثله یا غطروف کفردوس جوان زیرک و دانا
(تغطرف) بزرگ منشی نمودن و خرامیدن و بناز رفتن

غ ط س

(غطوس) کصبور بسیار پیش رو و اقدام کننده در سختی و جنگها
(مغنطیس) بالفتح و فتح النون سنگ آهن ربای مغنیطیس و مغناطیس مثله معرب ست
(ض) غطس فی الماء فرو برد در آب و فرو رفت لازم متعدی و غطس به الخجم بر و بعلمرگ
(غطس فی الارتماس) بدان غوطه آب را

(تغاطس) غفلت ورزیدن و
بهمدیگر سر در آب فرو بردن

غ ط ش

(غَطَش) محرکه سستی بینائی
مع سیلان اشک اکثر اوقات یا بهواره
والفعل من سمع غطش نعت مذکر
است و مؤنث غطشاء لغت

موسوف است
(فلا ة غطشاء) دشت بے
راه در روی و تقصیر
(ض، غَطَشَ اللَّیْلُ غَطْشًا)
بالفتح تاریک شد شب + غطش
فلانٌ غطشًا و غَطَشانًا آهسته

رفت از بیماری یا از پیری
(اِغطاش) تاریک کردن شب
را و تاریک شدنش متعدی و لازم
یقال اغطشَ اللهُ اللیلَ و اغطش
هو (غطّش لی شیئًا تغطیشًا)
رای زن و تدبیر ــــ و تخمین
اندیش بهر من
(تَغَطُّش) کوری نمودن و تاریک
شدن چشم
(متغاطش) خویشتن را کور
سازنده
تغاطس غفلت ورزیدن و
خود را کور ساختن

غ ط ط

(غطاط) کسحاب مرغ سنگ خوار
یا نوعی است از آن که پشت و
شکمش تیره رنگ و شکم بازو پیش
سیاه باشد غطاطة یکے
(غُطاط) کغراب اول پگاه یا بــ
مانده سیاهی شب تاریکی سحر

و سمع بالفتح
(اغطّ) افزود و فراخ حال
(غطغط) کهدهد ملاّح بچه
غطاغط بالفتح جمع
(ض، غطّ البعیرُ غطًّا و غطیطًا)
بالفتح غریدن شتر و بانگ کرد
غطّ النائمُ) خرخر نمود در خواب
غطّ المذبوحُ والمخنوقُ کذلک
(ض، ن) غطّه فی الماء غطًّا)
بالفتح فرو بردن او را در آب
(قِدْرٌ مُغَطْغِطَة) دیگ جوشان
(غطغط البحرُ) جوشید موج
و غطغطت القدرُ) خروشید
و سخت جوش زد دیگ (غطغط
النوم علیه) چیره گردید بروی
خواب + و نیز غطغطة حکایت
کردن آوازی که قریب بانگ
سنگخوار باشد
(تغطغط) جوشیدن موج دریا
و پراگنده گردیدن چیزے
(مُغاطّة) بهمدیگر را غوطه دادن
(غطاط) بالکسر مثله
(اِغْطِطاط) فرو خوابانیدن شتر
ناقه را و پیشی گرفتن در دویدن
با کسے

غ ط ف

(غَطَف) محرکه فراخی زیست و
درازی پلک و تعتاشدگی آن
و افرونی موی ابرو و الفعل من
سمع
(غُطَیف بن حارث) کزبیر صحابی
است و مرتبی رغ ص ف +
و یزیح بن غطیف) محدث

ضعیف الروایة و ابو غطیف هذلی
تابعی و ام غطیف هذلیه
صحابیه + و بنو غطیف) قبیله
است از عرب از اولاد غطیف
بن عبد الله بن ناجیه بن مراد و
از آن است ابو عمیر فروة بن
مسیک غطیفی مرادی صحابی
و هو القائل + اذا ما حن مرلی
فی غطیف + فلا اخشی وعید
الوعد شیا + با گروهی بشام
(عیش اغطف) زندگانی خوش
(رجل اغطف) مرد دراز پلک
(غطفان) محرکه قبیله است از
قیس و ابو غطفان بن طریف از
ابو هریره و از ابن عباس روایت
میکند و هو سعد بن طریف
المری و قیل اسمه یزید
(غُطَیْفی) بالضم و فتح الطار
مقصورا نام اسپی کان لهم فی
الاسلام

غ ط ل

(غیطل) کصیقل گربه + و غیطل
الضحی) آخر چاشت ای حیث
تکون الشمس من مشرقها کهیئتها
من مغربها وقت الظهر
(غیطلة) بالفتح خروش و غوغا
و تاریکی و مال نا فرمان کن مردم
را و نعمت دنیا و درختان انبوه
و در هم غیاطل جمع و جماعت
درختان گروگرده مردم و شیر
دار از ماده گاو و آهو ماده غیاطل
جمع + و نیز غیطلة) خوردن
و نوشیدن و شادمانی بر اسن و

بیخوفی و چیرگے خواب و سستی
شدگی و انبوهی و بر آمدگی تاریکی
شب
(غیطول) بالفتح آوازهای آمیخته
با هم و غوغا و تاریکی بر هم نشسته
و تاریکی
(غُوطالة) بالضم مرغزار
(ن، غطلت السماء) تو بر تو
بر نشست تاریکی ابر
(س، غطلت اللیل) بر هم
نشست تاریکی شب و مخلوط
گردید
(اغطال) تو بر تو گردیدن
تاریکی ابر
(غطیل غطیلة) کشریفة فراخ
و فراخ گردید مال و چشم او و
تجارت گاو کردن گرفت و غطیل
القوم فی الحدیث) در آمدند
در سخن و بلند گردید خروش
ایشان
(اغطیلال) بر هم دیگر نشستن
و یکی بعد دیگری در آمدن یقال
اغطال اذا رکب بعضه بعضًا

غ ط ل س

(غطلّس) کعلس گرگ و ابو
(الغطلّس) نیز نامند آنرا

غ ط م

(غطم) کجعف دریای بزرگ
بسیار آب عظیم کا مبر و غطمطم
کسفرجل مثله و مرد فراخ خوی
کریم الاخلاق و گرده بسیار
(غیطم) بالفتح و تشدید المیم
شیر خفته و دو فرنگ

غ ط م ش

(غَطَمَّش) کعملس سست بینائی وسخت ستمگار درشت خوی درشیر بیشه بدان جهت که ستم و دست درازی کند وهرچه رسد بشکند آن را ❊ وابو الغطمّش شاعری است اسدی .
(غَطمَشَه غَطمَشَةً) بستم وقهر گرفت آنرا

غ ط م ط

(غَطمَطَة) اضطراب موج دریا وجوشش دیگ وخروش توجیه دریا رود بار
(غُطَاط) کعُلابط موج پی پی آینده
(غُطَامِط) کعلابط آواز غطمطیط کسلسبیل شله و بانگ جوش دیگ و دریا ❊ وبحر غُطَامِطٌ دریای بزرگ موج بسیار آب بحرٌ غَطَومَطٌ کسفرجل وبحرٌ غَطمَطِیطٌ کسلسبیل مثله
(تَغَطمُط) جوشیدن دیگ وخروش آن وخروش موج واضطراب آن ❊ ونیز تغطمط آواز که در آن گرفتگی باشد وبانگ شادمانی

غ ط و

(غِطَاء) ککسا پوشش
(غِطَایَة) ککتابة آنچه زنان زیر جامه پوشند مانند شاماکچه وجز آن
(غَاطِیَة) درخت رز بدان جهت که میوه شد روی زمین را
(انّه لَذو غَطَوان) شوکت وصاحب نعمت وصاحب بسیاری است
(ن) غَطَا اللّیلُ غَطوًا بالفتح و غُطُوًّا بضمتین تاریک شد ❊ وغَطَا المَاءُ وغیرہ بلند گردید وافزون شد ❊ وغطا الشّیئَ پوشید آنرا وفرو گرفت
(اَغطَی الکرمُ اِغطَاءً) روان گردید آب در درخت رز

غ ط ی

(ض، غَطَی الشّاب غَطیًا) ویضم پر از جوانی گردید ❊ وغَطَتِ النّاقَةُ رفت شتر ماده ❊ وغَطَی اللّیلُ تاریک شد ❊ وغَطَی الشّیئَ عَلَیهِ فرو گرفت آنرا وپوشید
(وَغَطَتِ الشّجَرَةُ) بالیده وبلند وگسترده شاخ شد ❊ وغطی اللّیلُ فُلَانًا پوشانید آنرا تاریکی خود
(اِغطَاء) دراز وگسترده شاخ شدن درخت وفرو پوشیدن چیزی را وبرآمدن بر وی وافزون شدن
(تَغطِیَة) فرو گرفتن شب کسی را در تاریکی وفرو پوشانیدن چیزی را
(تَغَطّی) پوشیدن ❊ یعدی بالهار
(اِغتِطَاء) پوشیدن

باب الغین فصل الظاء

غ ظ ظ

(مُغَظغَظَة) بکسر الغین الثانیة دیگ سخت جوشان

غ ظ ف

(غُظَیف) کزبیر اسپ عبد العزیز بن حاتم از نسل حرون

باب الغین فصل الفاء

غ ف ر

(غَفر) بالفتح شکم ویرزه جامه ویحرک وبزغاله کوهی اَغفَار و غِفَرَة کعنبة وغُفُور بالضم جمع ❊ ومنزلی است مرماه را وآن سه ستاره است خرد در میزان ❊ و چیزی است مانند جوال زره ساق وپیشانی زن
(غِفر) بالکسر گوساله وجانورکی است
(غُفر) بالضم بزغاله کوهی هذا اکثر من الفتح ❊ وقلعه است بیمن
(غُفرَة) بالضم پوشش چیزی ❊ وغُفرَةُ الامرِ سزاوار آن کار
(غَفَر) بالتحریک گیاه ریزه وموی گردن وپس گردن وموی زره ساق وپیشانی زن وموی رخسار
(غَفِرُ القفَا) ککتف مرد با موی گردن غَفِرَة مؤنث
(غَفِیر) کامیر موی گردن وپس گردن وموی رخساره ❊ والجمّا الغفیر خود که همه سر را در گیرد ❊ ویقال جاؤا جَمًّا غَفِیرًا یعنی آمدند همه چه شریف وچه وضیع وکسی خلاف نورزیده ❊ وهو عند سیبویه اسم موضع موضع المصدر ونُصِبَ نَصبَ المصدر ای مررت بهم جُمُومًا غَفِیرًا وجعله غیره مصدرا واجاز ابن الاعرابی فیه الرفع علی تقدیرهم ❊ وقال الکسائی العرب تنصب الجمّاء الغفیر فی التمام وترفعه فی النقصان ❊ وفیه لغات جَمَّاءُ غَفِیرًا وجمّ الغفیر وجمّاء الغفیر والجمّاء الغفیر وجمّاء الغفیری مقصورا وجمّ الغفیرة وجمّاء الغفیرة والجمّاء الغفیرة وجمّاء غفیرة مبنیا ❊ والجمّ الغفیر وبجمّاء الغفیر والغفیرة ❊ ونیز غَفِیرَة پوشش ❊ ویقال مافیه غَفِیرَة یعنی نمی بخشند گناه کسی را ❊ وغفیرة الشیئ سزاوار آن چیزی
(حسن بن غُفَیر عطّار) کزبیر محدث است
(غُفَیرَة) کجهینة نام زنی
(غِفَار) ککتاب پدر قبیله است از کنانه وهو غفار بن ملیک بن ضمرة بن بکر بن عبد مناة بن کنانه ❊ از آن قبیله است ابوذر جندب بن جناده غفاری یکی از اصحاب نبی صلی الله علیه وسلم
(غِفَارَة) ککتابة زره خود که زیر قلنسوه پوشند یا زره پاره که مرد با سلاح وقت جنگ بر روی افکند وسر اغوج که زیر مقنعه افکنند تا مقنعه ریم وچرک ❊ ❊ ❊ نگیرد وپارچه که بدان گوشه کمان پیچند تا زه بر آن جاری گردد وابر پاره برابر پاره دیگر نشسته وسر کوه و نام کوهیست
(غُفّان) بالضم موی گردن وپس گردن وموی رخساره وموی زنهار

ساق پیشانی
(غَفُوْر) کصبور آمرزگار غُفُر بالضم جمع وی یکے از صفات باری تعالی است یعنی ساتر گناه بندهاے خود
(بنو غافِر) بطنی است
(اَغْفَر) بردارنده ریم وچرک و منه اِصْبَغْ ثَوْبَكَ فَاِنَّهُ اَغْفَرُ لِلْوَسَخِ ای اَحْمَلُ لَهُ
(غَفَّار) کشداد نیک آمرزگار واز صفات خدا تعالی است
(غَفَّارِیَّة) بتشدید الفا هو با وهی است بمصر
(غُرْفُوا) کجوهر خربزه خریفی یا نوعی از آن
(مِغْفَر) کمنبر زره خود که زیر کلاه پوشند مِغْفَرَة بالتاء مثله وزره پاره که مرد باسلاح بر روی بر افکند در جنگ ونوعی از رمث وسلم وطلح وجز آن یا شلم مانندی است شیرین همچو انگبین که از گیاه ریز وعشر ورمث بر آید مُغْفُور بضم المیم والفاء ومُغْفُور بالضم ومِغْفَار ومِغْفِير بکسرهما مثله مَغَافِر ومَغَافِير جمع + وفی المثل هٰذَا الْجَنَا لَا اَنْ یُکَدَّ الْمُغْفُرُ یضرب فی تفضیل الشیء یقال ذلك لمن ینال الخیر الکثیر
(مَغْفُوْرَاء) بالفتح ممدود زمین مغافر ناک
(ض) غَفَرَ الْاَمْرَ بِغُفْیَتِهِ و بِغَفِیْرَتِهِ بچیز سزاوار وبایسته یار است واصلاح کرد کار را + و

غَفَرَ غَفْرًا بالفتح پوشید آن را + و غَفَرَ الْمَتَاعَ فِی الْوِعَاءِ درآورد ودر آن رخت را وپوشید + و غَفَرَ الشَّیْبَ بِالْخِضَابِ فرو گرفت موے سپید را بخضاب + و غَفَرَ اللّٰهُ لَهُ ذَنْبَهُ غَفْرًا وغِفْرَةً حسنة بالکسر ومَغْفِرَةً کمجلسة وغُفُوْرًا وغُفْرَانًا بالضمها وغَفِیْرًا وغَفِیْرَةً کامیر آمرزید وپوشید گناه او را + و غَفَرَ الْمَرِیْضُ باز گردید بیماری او + و غُفِرَ الْمَرِیْضُ مجهولا کذلك + و غَفَرَ الْعَاشِقُ باز گشت اندوه وملال وی + و غَفَرَ الْجُرْحُ تازه شد زخم وتباه گردید + و غَفَرَ الْحَلَبُ السُّوْقَ ازران گردانید غله وجز آن بازار را
(س) غَفِرَ الثَّوْبُ غَفَرًا محرکة پرزه بر آورد جامه + و غَفِرَ الْمَرِیْضُ باز گردان شد بیماری وی لغة فی ضرب + وکذا غَفِرَ الْجُرْحُ تازه شد زخم
(مُغْفِرَة) محنته بز کوهی ماده با بچه مُغْفِر مثله مُغْفِرَات جمع
(اَغْفَرَ النَّخْلُ اِغْفَارًا) پوست مانندی بر غوره خرما بر آمده + و نیز اِغْفَار رخت را در آوند در آوردن وپوشیدن ودر آن مغفر بر آوردن رمث وکچه آوردن بز کوهی
(تَغَفُّر) مغفر پوشیدن
(اِغْتِفَار) آمرزیدن
(اِسْتِغْفَار) آمرزش خواستن

یقال اِسْتَغْفَرَهُ مِنْ ذَنْبِهِ و اِسْتَغْفَرَهُ اِیَّاهُ وَاسْتَغْفَرَ اللّٰهُ لِذَنْبِهِ
(اِغْفِیْرَاد) پرزه بر آوردن جامه یقال اِغْفَارَّ ثَوْبُكَ
(تَمَغْفُر) مغفر پوشیدن

غ ف ش

(غَفَش) محرکة خم چشم

غ ف ص

(غَافِصَة) کصاحبة سختیهاے زمانه
(مُغَافَصَة) بناگاه گرفتن وبر غفلت کسی آمدن

غ ف ف

(غَفّ) بالفتح برگ خشک شده
(غُفَّة) بالضم قوت روزگذاران قدر از علوفه وجز آن که بدان سریّة توان کرد وموش بدان جهت که قوت روزگذار گربه است وآنچه از گیاه وجز آن که نشتر مجابه در دهان گیرد
غَفِیْفَةٌ مِنْ بَقْلٍ تره سبز وتازه
غِفَّانُ الشَّیْءِ بالکسر وقت آن چیز یقال جَاءَ عَلٰی غِفَّانِهِ ای حِیْنِهِ واِبَّانِهِ والصواب بالمهملة وقد
(اِغْتِفَاف) رسیدن ستور بعلف روزگذار را بهاران واندک فربه گردیدن ستور وچیز اندک دادن کسے را

غ ف ق

(غَفْق) بالفتح باران که نه سخت باشد
(غَفْقَة) بالتاء یکبار خفتن یقال

غَفَقْنَا غَفْقَةً مِنَ اللَّیْلِ ای نِمْنَا نَوْمَةً
(غَافِق) کصاحب قلعه است باندلس وبطنی از ازد وهو غافق بن العاص بن عمرو بن مازن بن ازد وقیل هو غافق بن الشاهد بن عك بن عدنان غافقی منسوب بوے
(مَغْفِق) کمجلس جاے انگشت
(ض) غَفَقَ غَفْقًا بالفتح بر آمد باد از وی + و غَفَقَ فُلَانًا بِالسَّوْطِ بسیار تازیانه زد وے را + و نیز (غَفْق) هر ساعت بر آب آمدن شتران وبار بار بر ماده آمدن نر ویك خواب خفتن قوم یقال غَفَقَ الْقَوْمُ غَفْقَةً ای نَامُوْا نَوْمَةً واندوے نمودن بر چیزے وناگاه از غیبت باز گشتن
(تَغْفِیْق) خفتن بشکر خوابی که در آن سخن مردم شنیده شود ودر علاج مار گزیده کردن وبیدار داشتن مزا یا نوعی از خواب وغفلت که در ابتدای طاری گردد
(تَغَفُّق) همه روز شراب خوردن یقال ظَلَّ یَتَغَفَّقُ الشَّرَابَ اِذَا شَرِبَهُ یَوْمَهُ اَجْمَعَ
(اِغْتِفَاق) به گرد گرفتن او را
(مُنْغَفَق) جای باز گشت پالان بسیلر است

غ ف ل

(غَفْلَة) بالفتح بیخبرے وفرو گذاشت اسم است مصدر را
(غُفُل) بالضم کنکا وخیر وشر بو امید

سج

و بیم نباشد و سبب علامت و
نشان از تیر قمار و راه و جز آن نیز
مانده که دران نشان عمارت نباشد
و قال الکسائی هی التی لم تعلم و ستور
بیداغ و تیر قمار بے بہرہ و بی تاوان
و مرد که گوہر نسب ندارد و شعر که
قائلش معلوم نگردد و شاعر گم
نام و پشم شتر و و رجل غُفُل ہر دو
نا آزمودہ کار ہ و ناقۃ غُفُل شتر
مادہ بی شیر اغفال جمع و منہ
حدیث طہفۃ النہدی لنا نعم
اغفال ما تبض ببلال ای
ما تقطر ضرعہا بلبن
(عبد الرحمن بن غُفَلَۃ)
بالتار محدث است
(غَفَل) بحرکۃ افزودن و بلند و
فراخی زیست و بیخبرے و فرد
گذاشت
(ابو سوید بن غفلۃ) بالتار
تابعی است
(غُفُول) کصبور شتر ماده که
بسبب متانت و زرانت از چیزے
نرہ
(کامل بن غُفَیل) بروزن زبیر
است
(غُفَیلۃ) کجہینۃ بطنی است و
(غُفَیلۃ) بن عوف در کوفت و
غُفَیلۃ بن قاسط در بنی ربیعہ
و نیز غُفَیلۃ دختر عامر بن عبد اللہ
بن عُبید بن عویج
(غافل) نام جد عبد اللہ بن مسعود
است و غافل بن صخر
برادر بنی قریم بن صاہلۃ و موضعی

است
(غُفْلان) بالضم غفلت ورزی
و بیخبرے
(مُغْفَلَۃ) کمرحلۃ موی پارہ پائین
لب زیرین یا ہر دو کرانہ اش
(ن) غَفَل عنہ غفولاً و غفلۃ
گذاشت آنرا و فراموش کرد یا غفل
یعنی بیخبر گشت و غفل عنہ بیاد
داشت ماند آنرا و نیز غَفَلۃ
بیداغ کردن ستور را
(حبیب بن مُغْفِل) محسن
صحابی است
(اِغْفال) گذاشتن چیزے را
و فراموش نمودن و فراموش
کنانیدن و غافل یافتن کسی را
و غافل خواندن و بیاد داشت
ماندن چیزے را یقال اغفلت
الشیء اذا ترکتہ علی ذکر منک
(مُغَفَّل) کمعظم نادان و کند
ذہن و عبد اللہ بن مغفل تابعی
است و بنو مغفل بطنی است
(تغفیل) بیخبر خواندن و غافل
شمردن و لول گردانیدن و کاہی
بودن ترا غیر تو با وجود غفلت
تو و پوشیدن
(تغفل) غفلت ورزیدن بقصد
(تغافل) بقصد غافل شدن از
چیزے و چشم پوشی نمودن

غ ف ل ق

(غَفْلَقۃ) بفتحات و تشدید لام
زن بد زبان بد کردار بالمہملۃ
افصح

غ ف و

(غَفْو) بالفتح پشتہ بلند کہ آب بآن
نرود و غفوۃ بالتاء مثلہ
(ن) غَفا غفواً بالفتح و غُفُوّاً
کدخول بخواب شد و خفت ہ و
(غُفافلان) ابر آید بر آب
(اِغْفاء) بخواب شدن و خفتن

غ ف ی

(غَفَی) بالفتح مقصور آنچہ بر آید
و دور کرده شود از گندم مانند
دانہ تلخہ و کاہ ریزہ و نیز غفی
کاہ گندم و آب آورد و آنچہ
خرمابن را کہ مانند غبار بر غورہ
نشیند پس خرمایش رسیدہ نشود
بگذارند و آنچہ نفی کنندہ از
شتران و روی از ہر چیزے
(غَفیۃ) بالفتح پشتہ بلند کہ آب
بر آن نرود
(غُفاءۃ) بالضم سپیدے کہ بر سیاہی
چشم بر آید
(ض) غَفَی الطَّعام غَفیاً
دور نمود دانہ تلخہ را از گندم و
پاکیزہ کرد از آن و از کاہ و جز آن
(س) غَفِی غفیۃ خوابید
(اِغْفاء) غفا از گندم دور کردن
و بسیار سبوس گردیدن گندم و
بر غفا شدن کہ کاہ گندم باشد یا
عام است
(اِنْغِفاء) شکستہ شدن

باب الغین فصل القاف

غ ق ق

(غَقّ الماء) بالفتح آواز آب چون
از جای کشادہ در تنگ جای آید
(غَقَق) غِقِق بالکسر و سکون الآخر
حکایت بانگ کرکس منہ الحدیث
ان الشمس لتقرب من الناس
یوم القیامۃ حتی ان بطونہم
تقول غق غق
(غَقْغَقَۃ) بحرکۃ فرستوک کوہی
(غَقیق) کامیر بانگ آب و تشنیہ
در تنگ جای در آید
(امراۃ غَقُوق) کصبور زن کہ از
کس وی آواز بر آید وقت جماع
امراۃ غَقّاق کشدّاد مثلہ
(ض) غَقّ القدر غَقّاً و غَقیقاً
بالفتح جوشید قیر و آواز بر آورد
و غق الصقر بانگ کرد چرغ
و نیز غَقْغَق حکایت آواز زاغ
چون گران گردد آواز آن
(غَقْغَقۃ) بانگ کردن چرغ

باب الغین فصل اللام

غ ل ب

(غُلَیب) کزبیر نام مردے
(غَلَاب) کقطام نام زنی
(غالب بن ابجر) در صحبت او
اختلاف است و غالب بن عیلان
قطان تابعی و موضعی است
(اَغْلَب) کاحمد شیر بیشہ شاعران
اند از وی و کلبی و عجلے و رجل
اغلب امرو جیرہ و سطبر گردن دلاور
(غُلْب) بالضم جمع و نام مرد
(غَلْباء) مونث اغلب بسیار درویم درخت
(غُلُب) بالضم جمع و پشتہ بزرگ
و ماند عزۃ غلباء کذلک و نیز
غلباء قبیلہ گرامی و بزرگ

پدر قبیلہ است

(غُلُبَّة) بضمتین مشدد یا یا رچیرگی اسم است • و رجل غُلُبَّة مرد زود خشم

(غَلّاب) کشداد بسیار چیرہ دست و نام مردی

(غَلْبُون) بالفتح از اعلام است

(تَغْلِب بن کُلَیب) بمثناۃ تحتیہ است کیضرب

(تغلِب بن وائل بن قاسط) کتضرب پدر قبیلہ است و نامش غُلْبَاء و قولہم تغلب بنت وائل ذہابًا الی معنی القبیلۃ کقولہم تمیم بنت مُر و نسبت بسوی وی تغلبی بفتح اللام آید جہت استیحاش از دو کسرہ با یای نسبت و گاہی بکسر ہم آید

حدیقۃ مُغْلَوْلِبَة بالضم باغ بہم نزدیک و درہم پیچیدہ درخت

(ض، غَلَبَ غَلْبًا) بالفتح و بحرکت وغَلَبَة محرکۃ ومَغْلَبًا ومَغْلَبَة کمقعد وغُلُبّٰی بضمتین و شد الباء مقصورا وغِلِبّٰی کزمکی وغَلَبَة بالتحریک وبضمتین مشددتی الباء وغَلابِیَة بالفتح وتخفیف الیاء چیرہ شد وقولہ تعالی وہم من بعد غَلَبِہم سَیَغْلِبُون وہو من المصادر المفتوحۃ العین مثل طَلَب قال الفراء ہذا یحتمل ان یکون غَلَبَة فحذفت الہاء عند الاضافۃ

(س، غَلِبَ) اسطبر گردن گردید

(مُغَلَّب) کمعظم مغلوب شدہ للکثرۃ • و نیز مُغَلَّب شاعر مجید کہ حکم چیرگی بر اقران بسوی وی کردہ شود و نیز مغلوب ضد کہ غالب را باشد از لغات اضداد است • و شاعری است عجلی

(تَغْلِیب) چیرہ گردانیدن

(مُغَالَبَة) باہم بر چیزی گی جستن و غلبہ کردن بر کسی غِلَاب بالکسر مثلہ

(تَغَلُّب) چیرگی تام دست یافتن بر چیزی یقال تغلب علیہ ای استولی علیہ قہرًا

(مُغْلَنْبِی) کمحرنجم للفاعل چیرہ و غالب بر تو و فرو گیرندہ

(اِغْلَوْلَبَ العُشْبُ) بالیدہ و بہم پیچید گیاہ

غ ل ت

(غَلْت) بالفتح بر انداختن بیع والفعل من نصر

(غَلْتَة) بالتا راول شب

(غُلْتَة) بالضم غلط اسم مصدر است

(غَلَت) محرکۃ غلط کردن یا غلت در حساب است و غلط در قول والفعل من سمع

(تَغَلُّت) ابر غفلت گرفتن کسی را

(اِغْتِلَات) ابر غفلت گرفتن یقال اغتلتہ اذا اخذہ علی غرۃ

(اِغْلَنْتَی عَلَیْہِ اِغْلِنْتَاءً) بدشنام و قہر زد و بچیرگی فرو گرفت وی را

غ ل ث

(غَلْث) بالفتح آتش نادادن آتش زنہ و آمیختن یقال غَلَثْتُ البُرَّ بالشعیر وغَلَثْتُ الحدیث ای خلطتہ • و گرد کردن پیراہن مشک را بار طی والفعل من ضرب

(غَلِث) کتف مرد سخت پیکار و دیوانہ و آنکہ او را از طعام و شراب نشاطی و از غلبہ خواب سستی و تاہلی باشد

(غَلِیث) کامیر آنچہ زہر آمیختہ جہت شکار کرکس گسترند و گندم جو آمیختہ یقال وہو یاکل الغلیث

(غَلْثَی) کسکری درختی است تلخ

(مَغْلُوث) گندم جو آمیختہ یا گندم خاک و ہر چیزی آمیختہ • شِقَاءٌ مَغْلُوثٌ مشک بیراستہ بخرما یا البورہ خرما

(س، غَلِثَ الزَّنْدُ غَلَثًا) محرکۃ آتش نداد آتش زنہ • و غَلِثَ الذِّئْبُ بِغَنَمِ فُلَانٍ لازم گرفت گرگ گوسپند وی را • و فلانٌ غَلِثَ بفلانٍ چسپید بوی و ملازم او گردید • و نیز غَلِثَ سختی کارزار

(مُغَالِث) للفاعل نیک جنگ جری و سخت پیکار

(اِغْتِلَاث) گرفتن آتش زنہ از درخت ناشناختہ و آتش نادادن آتش زنہ

(اِغْلِنْثَاء) بدشنام و ضرب فرو گرفتن و یعدی بعلی

غ ل ج

(غُلُج) بضمتین جوانی نیکو

(اُغْلُوج) بالضم شاخ درخت نازک و نرم

(مِغْلَج) کمنبر اسپ ہموار و یکسان روندہ و خر سخت رانندہ مادہ خود را

(ض، غَلَجَ الفَرَسُ غَلْجًا) بالفتح ہموار و یکسان رفت

(تَغَلُّج) ستم کردن و بیفرمانی نمودن و آب خوردن خر و زبان در دہن گردانیدن آن

غ ل د

(سہم مُتَغَلِّد) بنا للفاعل تیر کشیدہ در حال

غ ل د ف

(مُغْلَنْدِف) للفاعل سخت تاریک

غ ل ذ

(غَلِیذ) کامیر سطبر و درشت

غ ل س

(غَلَس) محرکۃ تاریکی آخر شب

(معد غُلَیْس) کامیر از اعلام خران است

(وَقَعَ فِي وَادِي تُغُلِّسَ) کتخیب ممنوعۃ مضافۃ یعنی در بلا و سختی زشت افتاد والاصل فیہ ان الغارات کانت تقع بکرۃ بغلس

(اِغْلَاس) بتاریکی آخر شب در آمدن

(جبارۃ بن مُغَلِّس) کمحدث محدث کوفی است

(تَغْلِیس) در تاریکی آخر شب رفتن و در آن تاریکی بر آب وارد گردیدن یقال غَلَّسْنَا الماءَ ای وردناہ بغلس وغَلَّسْنَا الصلوۃ

اِذَا فعلنا الصّلوٰۃَ بِغَلَسٍ

غ ل ص

(غَلْص) بالفتح سر حلقوم بریدن والفعل من نصر

غ ل ص م

(غَلْصَمَۃ) کدحرجۃ گوشت پارہ میان سر گردن وتندی سر گلو وگلو سرخ یا سر خشکنائے گلو مع بن زبان در گہای آن یا بن زبان ومہتر بن وگروہ وذوا لغلصمۃ حرملۃ بن عبد اللہ عجلی شاعر فارس بدان جہت کہ سر گلو کلان داشت ٭ وبیغلصمۃ غلصمہ بریدن وحلقوم گرفتن و یقال ھو فی غلصمۃ من قومہ یعنی مہتر و بزرگ قوم است رھن غلصمات یعنی بستہ گردن اند

غ ل ط

(غَلَط) محرکۃ غلط کردن در حساب وجز آن و درماندن در چیزے و وجہ صوابش نشناختن یا غلط کردن در قول شاعر و غلت بالتاء در حساب والفعل من سمع (اغلوطۃ) کاعجوبۃ سخن غلط و کلام کہ بدان کسی را بغلط اندازند اُغلوطۃ کاعجوبۃ مثلہ فیہما ومنہ نہی رسول اللہ صلی اللہ علیہ وسلم عن الاغلوطات ویقال حدثتہ حدیثا لیس بالاغالیط (مَغْلَطَۃ) کمقعد بمعنی غلوطۃ است (مِغْلاط) بالکسر بسیار غلط گوی وغلط کن (اِغلاط) بغلط افگندن کسی را (تَغْلِیط) بغلط منسوب کردن کسے را (مُغالَطَۃ) بغلط انداختن یکدیگر (اِغلاط) دادن غِلاط بالکسر مثلہ فیہما (تَغَلُّط) بغلط افگندن وبغلط افتادن

غ ل ظ

(غَلْظ) بالفتح زمین درشت (غِلْظَۃ) بالتاء مثلثہ کندگے و سطبرے ودرشتی خلاف رقت غلاظۃ کالکتابۃ وغلظ کعنب مثلہ والفعل من کرم وضرب (غِلْظَۃ) بالکسر کینہ ودشمنے یقال بینہما غِلْظَۃ ای عداوۃ (غَلِیظ) کامیر گندہ وسطبر ودرشت غُلاظ کغراب سطبر ودرشت (لغ) غَلُظَتِ السُّنْبُلَۃ دانہ بر آورد وخوشہ ٭ وغَلُظَ غِلَظًا کعنب سطبر گردید ودرشت شد (اَغْلَظَ لہ فی القول اغلاظا) سخن درشت گفت ونیز اِغلاظ بزمین درشت رسیدن وسطبر و درشت یافتن جامہ را یا جامہ درشت وگندہ خریدن دِیۃ مُغَلَّظَۃ کمعظمۃ ثلثون حِقّۃ وثلثون جَذَعۃ واربعون ما بین الثنیۃ الی بازل عامہا کلہا خلفۃ ٭ ویمین معلظۃ سوگند استوار وموکد (تغلیظ) درشت کردن یکے چیزے را (مُغالظۃ) بہ یکدیگر دشمنی داشتن وکینہ ودشمنی یقال بینہما مغالظۃ ای عداوۃ (اِسْتِغْلاظ) دانہ بر آوردن خوشہ وناخریدن جامہ را بسبب درشتی وگندگی وغلیظ شدن و سطبر شمردن چیزے را

غ ل ظ ف

(مُغْلَنْظِف) بکسر الظاء سخت تاریک

غ ل ف

(غَلْف) بالفتح درختیست مانند عرف (غُلْفَۃ) بالضم غلاف سر نرہ و موضعی است (غَلَف) محرکۃ بی ختنہ ماندگے مرد والفعل من سمع (غِلاف) کگتاب پوشش شیشہ وشمشیر وجز آن غُلُف بالضم وبضمتین وکرکع جمع وقرا عبیہ بن محیص (اَغْلَف) کاحمد ہر چہ در غلاف باشد ٭ وقلب اغلف دل کہ حفظ چیزی نکند گوی کہ بغلاف فرو پوشیدہ است قلوب غُلْف بالضم جمع ومنہ قولہ تعالیٰ قالوا قلوبنا غُلْف ٭ ورجل اغلف مرد بی ختنہ وعیش اغلف زندگانی فراخ سیف اغلف شمشیر بغلاف کردہ (غَلْفاء) کصحراء زمین چرا ناکردہ کہ در آن گیاہ بسیار بود (مَغْلَفَۃ) بالضم واوس بن غلفاء شاعرے است ونیز غلفاء لقب سلمۃ عم امری القیس بن حجر لقب معدیکرب بن الحارث بدان جہت کہ او نخستین بمسک موی را غالیہ کردہ وقوس غلفاء کمان در غلاف کردہ وسنۃ غلفاء سال انبار ان وفراخ (غَلْفان) بالفتح موضعیست ٭ وبنو غلفان بطنیست از عرب (ن) غَلَفَ القارورۃ غَلْفًا بالفتح در غلاف کرد شیشہ را و نیز غَلَف غالیہ کردن موے وریش را (اِغلاف) پوشش ساختن و در غلاف کردن چیزے را (تَغْلِیف) در غلاف کردن شیشہ را (تَغَلُّف) غلاف یافتن وغالیہ کردن موے وریش را (اِغْتِلاف) غلاف یافتن و غالیہ کردن موے را

غ ل ف ق

(غَلْفَق) کجعفر چغزلاوہ یا گیاہی است پہن برگ کہ بر آب گستردہ باشد وزیست فراخ وکمان نرم وفرو ہشتہ وپوست خرما بن وبرگ زرمادام کہ بر درخت باشد وزن گول بد زبان درشت کردار (غِلْفاق) بالکسر زن دراز بالا ٭ نامراۃ غلفاق المشی زن تیز رو (غَلَا فِقَۃ) کعلابطۃ بدون لام دہیست بساحل زبید (غَلْفَقَ غَلْفَقَۃً) سد ریش شد وتنگدست گردید ٭ وغلفق

(بالکلام) سخن بگفت واللام فی هذا الحرف زائدة

غ ل ق

(رجل غلق) بالفتح مرد کلان سال لاغر یا سرخ فام وکذا جمل غلق ۔ ونیز غلق بستگی در اسم است اغلاق را

(غلقة) بالفتح وبکسر نیز درختی است از درخت حرض تلخ در حجاز و تهامه که بوی پوست پیراستنه و آن نباتی است در دباغت وحبشیان بدان سلاح را زهر دار سازند که مجروح آن جان نبرد شود وغلقی کسکری مثله

(غلق) محرکة کلیدانه

(باب غلق) کعنق در بسته وهو فعل بمعنی مفعول

(کلام غلق) گنگ سخن دشوار و مشکل

(غین غلاق) کقطام موضعی است

(غلاق) کشداد مردیست از بنی تمیم وشاعریست وخالد بن غلاق محدث یا آن بمهملة است

(غولقان) بالفتح دهیست بمرو

(مغلق) کمنبر تیری از تیرهای قمار یا تیر هفتم در مضعف قمار مغالیق ومغالق جمع یا مغالق تیرهای قمار صفت است نه علم

(مغلاق) بالکسر کلیدان

(مغلوق) بالضم کلیدانه مغالیق جمع

(مغلوق) در بسته و اهاب مغلوق پوست پیراسته بغلقه

(ض) (غلق الباب غلقا) بست در را اللغة ولغة ردیة فی اغلق الباب ۔ وغلق فی الارض دور رفت

(س) (غلق الرهن غلقا) محرکة حق مرتهن گردید واین قوی باشد که راهن شرط کنند که اگر ازین وقت آن نرساند فی الحدیث لا یغلق الرهن ای لا یهلك ۔ وغلقت النخلة منقطع گردید بار آن از کرم افتادن در بیخ شاخ ۔ و غلق ظهر البعیر ای بشد ریش پشت شتر و مجروح ماند ۔ وغلق فلان ای نشب فی حدته ونیز هلاک گردید

(باب مغلق) کمکرم در بسته

(اغلاق) در بستن خلاف فتح و بستم داشتن بر کاری و ریش گشتن پشت شتر از بار گران

(غلقت الابواب تغلیقا) بستم درها را شدد للکثرة ودبما قالوا اغلقت الابواب

(مغالقة) گرد بستن بتاختن

(استغلاق) بسته شدن سخن یقال استغلق علیه الکلام وخیار را نداشتن در خرید و فروخت و جبی خیار واقع گردیدن بیع یقال استغلقنی فی بیعته واستغلقنی علی بیعته

غ ل ل

(غلة) بالفتح در آمد هر چیزی از حبوب ونقود وجز آن و آمد کرایه مکان و مزد غلام وما حصل زمین

(غلات) جمع

(غل) بالکسر کینه

(غل) بالضم تشنگی یا سختی یا سوزش تشنگی وسوزش شکم وگردن بند هر چه که گرد گیرد چیزی را اغلال جمع ویقال ماله ال وغل ای شیء من الیل وقید دعاء علیه وقیل للمراة السیئة الخلق غل قمل

(غلة) بالضم تشنگی وسوزش و سختی آن وسوزش شکم و شامانچه که زیر زره پوشند

(غلل) محرکة سوزش و سختی تشنگی یا تشنگی و سوزش شکم بیماری است مر گوسپند آن را و آب روان میان درختان اغلال جمع و آب که بر روی ریگ گاه پیدا گاه ناپیدا شود و بالونه

(غلیل) کامیر تشنگی یا سوزش آن وسوزش شکم و تشنه و سوخته تشنگی و کینه و دشمنی و خسته خرما یا سپست کوفته بجهت ستور و سوزش دوستی و گرمی اندوه و جای روییدن طلح وسلم یا دادی پست

(غلان) بالضم جمع

(غلیلة) کسفینة زره یا میخ که حلقهای زره را گیرد و بطینه که زیر زره پوشند غلائل بالفتح جمع

(غلالة) کسحابة بیماریست مر گوسپند آن را

(غلالة) کتابة یا شچه که زنان بر سرین بندند تا کلان نماید و میخ که هر دو سر حلقه را فراهم آرد و شامانچه که زیر جامه و زره پوشند

(غلول) کصبور طعام نرم یقال نعم غلول الشیخ هذا ای طعام الذی یدخل جوفه ۔ وخائن فی الحدیث الغلول من جمر جهنم

(غال) زمین پست درختناک و روییدنگاه سلم وطلح یا دوباره است وگیاهی غلان بالضم جمع دی الکل ۔ وبعیر غال شتر تشنه ۔ ونیز غال خانه چلپاسه

(بعیر غلان) گکتان شتر نیک تشنه

(غلائل) بالضم شهری از شهرهای خزاعه

(غلغلة) کدحرجة معرفة چند شعبه است که از کوه ریان ریزه و موضعی است

(غلغل) کهدهد کوهیست در سواد بحرین

(مغلول) تشنه و غل نهاده

(ن) (غل الرجل غللا) محرکة مجهولا تشنه گردید ۔ غلت الابل آب سیر نخوردند شتران ۔ وغل غلولا خیانت کرد و ناراستی ورزید در غنیمت قوله تعالی وما کان لنبی ان یغل قرئ معروفا و مجهولا فالاول ان یخون والثانی یحتمل

ان یکون بمعنی یُخَان ای یُوجَدُ
من غنیمة وبمعنی ان یُخَوَّن ای یُنْسَب
الی الغلول قال ابو عبیدة الغلول
من المغنم خاصة
یقال غَلَّ من المَغْنَم
ای خان وغَلَّ فی الشَیٔ
غَلاًّ)
بالفتح در آورده شد در آن ودر آمد
+ وغَلَّ فُلَانٌ المَفَاوِزَ) کذلک
لازم ومتعد ویقال غَلَّ الکبش
قصیبه من غیر ان یَرفع الألیة
وغَلَّ الغِلَادَة) پوشید آن را و
رغَلَّ الدُّهْنَ فی الرَّاس) در بن
موی در رسانید روغن را وغَلّ
بَصَره) از راستی میل کرد نگاه او و
غَلَّ الماءُ بین الاشجار غُلُولاً)
میان درختان روان گردید آب
+ وغَلَّ المرأة) ای حشاها و
غَلَّ فلاناً) طوق در دست و پای
و گردن وی نهاد وکذا غَلَّ یده
الی عنقه) داشته بالغل وغَلَّتِ
الصَّبْغَةُ) تر کرد آب وبیرون
وغَلَّ النوی بالقت) سخت
هسته را با سپست
رس غَلَّ البعیرُ) تشنه گردید
+ وغَلَّ صَدْرُهُ غِلاًّ) بالکسر کینه
داشت ودلش به کینه گردید و از
ضرب تیر آید
رمُغَلْغَلَة) بالمفعول پیغام وکتاب
که از شهری بشهری برند
رغَلْغَلَة) در آوردن وشتاب رفتن
رجل مِغَلّ)
راغَلَّ فی الجلد اغلالاً) کشید

پوست را یا اندک گوشت وپیه +
ونیز اِغلال خیانت کردن ومنه فی
الحدیث لا اغلال ولا اسلال
ای لا خیانة ولا سرقة وتشنه
واشتن وآب سیر نخورانیدن
شتر یقال اَغَلّ البعیرَ اذا لم تَرْوِ
وخداوند گوسپندان سیر ناشده
گردیدن وگیاه فلان رویانیدن
زمین وغله قوم فرا رسیدن وتیز
نا رسیدن یقال اَغَلّ البصرة اذا
لم یحدد النظر وغله کردن آب وزمین
وبخیانت منسوب کردن کسی را و
خوار بار کشانیدن
رغَلَّلَهُ بالغالیة تَغْلِیلاً) غالیه
مالید بر موی وی و ونیز تَغْلِیل منسوب
بخیانت کردن کسی را
رتَغَلَّل) در آمدن وخود را خوشبوی
مالیدن یقال تَغَلَّلَ بالغالیة
رمُغْتَل) تشنه وتشنه سخت تشنه
وانا مُغْتَلّ الیه یعنی شوق او
دارم
راغتلال) تشنه گردیدن وسیر
نخوردن گوسپند آب را وشراب
خوردن وجامه پوشیدن زیر
جامه دیگر وغالی زده گردیدن
گوسپند وغالیه مالیدن خود را
راستغلال) غله آوردن خواستن
ومزدوری گرفتن یقال استغل
المستغلات ای اخذ غلّتها
وبر کشانیدن غله داشتن
رانغلال) در آمدن
رتَغَلْغُل) در آمدن وشتابی
نمودن وخود را غالیه مالیدن و

رفتن آب میان درختان
غ ل م
رغُلْمَة) بالضم تیزی شهوت جماع
وغوا لی آن
رغَلِم) ککتف مرد تیز شهوت
رغَلِمَة) مؤنث
رغُلَام) بالضم کودک ومرد میانه
سال از لغات اضداد است یا از
هنگام ولادت تا آمد جوانی اَغْلِمَة
وغِلْمَة وغِلْمَان بکسرها جمع
غُلَامَة بالتاء مؤنث غُلَیِّم
بالضم وتشدید الیاء المکسورة
مصغر آن
رغُلَیِّم بن سام بن نوح علیه
السلام) گز پیر است
رغُلُومَة) بالضم کودکی غُلُومِیَّة
وغُلَامِیَّة مثله
رغَلِیم) کسکیت تیز شهوت مذکر و
مؤنث دروی یکسانست غَلِیمَة
مؤنث
رغَیْلَم) کحیدر بیرون آمدن
جای آب در چاه ودختر نیکوروی
بشهوت رسیده وغوک سنگ
پشت وجوان بسیار بسیار موی
غَیْلَمَى مثله اما المشط
والمدری تقیلم بالفاء وصحفوه
ودیا کسی ومَا بالدار غَیْلَم
ای احدًا
رتَغَلَّم) کتشنع بالتاء الفوقیة زمینی
است
رتَغَلْمَان) شمی موضعی است
رمُغْلِیم) کمندیل مرد تیز
شهوت مِغْلِیمَة) مؤنث

رس غَلِمَ الرجلُ غَلْماً) بالفتح
وغُلْمَةً بالضم تیز شهوت گردید
+ غَلِمَ البعیرُ غُلْمَةً) کذلک
راِغْلَام) تیز شهوت گردانیدن
رمُغْتَلِمَة) زن تیز شهوت
راغتلام) تیز شدن شهوت
جماع وپر الفت کردن مولد است
غ ل ن
رغُلْوَانُ الشباب) بالضم اول
جوانی وسرعت آن کذا غُلْوَانُ الامر
رغَلَنَ الشبابُ غَلْنًا)
از حد در گذشت جوانی وسرعت
کرد
غ ل و
رغَلْوَة) بالفتح یک تیر پرتاب
مسافت ونشانه غَلَوات وغِلَاء
بالکسر هر دو جمع منه المثل جَرْیُ
المذکیات غِلَاءٌ
رغَالِی) نرخ گران یقال بعته
بالغالی ای بالغلاء وگوشت
فربه وبنهایت قوت وهر اندازنده
تیر را دشیر بلغت یونانی
رغَالِیُون) گیاهی است که شیر را
در بال منجمد گرداند یا آن مهمل
است
رغَلِیٌّ) کامیر نرخ گران ومنه بعته
بالغلی ای بالغلاء
رغَلَاء) کسمار نوعی از ماهی خرد
راغْلِیَة) کاغلمة جمع مغوی حمله
رغَلَّاء) مرد سخت دور اندازنده
تیر را
رغَلُوع) کسکری بوی خوشی
است سیاه که موی را بدان

خضاب کنند
(غُلَوَاء) بالضم وفتح اللام وتسکین سرکشی و از حد در گذشتن و گذشتن جوانی و اول جوانی سرعت آن غُلَوان
(مِغْلَاء) بالکسر ممدود آ تیر که بدان دور اندازے وبلند افکنی آموزند
(مِغْلَات) بالکسر نیز بکسره وماقه مغلاة (فتر ماده شتاب
(ن) غَلَا غَلَاءً بالفتح ممدود آ گران گردید نرخ
(غُلُوًّا) بالضم وتشدید الواو در گذشت از حد آن ٭ وغَلَا بالسهم غَلْوًا) بالفتح وغُلُوًّا کدخول بغایت بلند نمود دست را در انداختن تیر یا بغایت قدرت دور انداخت آنرا ٭ غلا السهم بلند گردید در رفتن و در گذشت حد ازا ٭ وغَلَا النبتُ) بالید گیاه و در هم پیچید وانبوه شد
(اِغْلَاء) گران کردن نرخ را و گران خریدن چیزے را و بالیدن و بهم پیچیده شدن گیاه و سبک گردانیدن آنرا از برگ یقال اَغْلِی النبتَ اِذا خَفَّفَ مِنْ وَرَقِه
(غَالَاهُ وبه مُغَالَاةً) بها کردن در گذشتن از حد در آن و گران خرید ٭ وغَالَی السَّهْمَ وبه مُغَالَاةً
وغِلَاءً) بالکسر بغایت برداشت دست را در انداختن تیر یا بنهایت قوت دور انداخت وفی الحدیث لاتغالوا فی صدقات النساء فانها لو کانت مکرمة فی الدنیا اوتقوی عند الله لکان اولاکم بها رسول الله صلی الله علیه وآله وسلم
(تغالی) گوالیدن گیاه وبلند و در هم پیچیدن آن وانبوه شدن وے و رفتن گوشت ونزار گردیدن ناقه وجز آن یقال تغالی لحم الناقة ای ذهب وگران شدن نرخ و باهم نبرد کردن در دور اندازے تیر
(اِغْتِلَاء) شتافتن وشتابی کردن
(اِغْلَوْلَی النبتُ واِغْلِیلَاءً) در هم پیچیده وبلند گردید

غ ل ی

(غَالِیَه) بوی خوشی است مرکب از مشک وعنبر وجز آن سیاه رنگ که موی را بوی خضاب کنند سَمَّاهَا بذلك سلیمان بن عبد الملك وگویند از مخترعات جالینوس است
(غَلَیَان) بالفتح گرانی وجوشش والنون زائدة
(ض) غَلَتِ القِدْرُ غَلْیًا) بالفتح وغَلَیَانًا جوشید دیگ
(اِغْلَاء) جوشانیدن دیگ را
(تَغْلِیَة) جوشانیدن دیگ را و در سلام گفتن و اشاره کردن
(تَغَلّی بغالیة) خضاب کرد بغالیه وآلود آنرا

باب الغین فصل المیم

غ م ت

(ض) غَمَتَهُ الطَّعامُ غَمْتًا) بالفتح گران آمد طعام بر دل او و مانند مست گردانید او را ٭ وغَمَتَ فی الماء فرو برد در آب ٭ وغَمَتَ الشیءَ فرو گرفت آنرا ٭ وغَمَتَ نَفَسًا سر بر آورد وقت آب خوردن
(س) غَمِتَ فلانٌ) همچو مست و مدهوش گردید از گرانی طعام

غ م ج

(غُمْجَة) و بضم یک آشام از آب و شراب وپس خورده
(غُمُج) گنگف شتر بچه که شیر مکد میان ران مادر و آب که شیرین نباشد
(ض س) غَمَجَ الماءَ غَمْجًا) بالفتح فرو خورد آب را
(مُغْمَجّ) کمعظم آب که شیرین نباشد
(تَغَامُج) نوشیدن ومکیدن

غ م ج ر

(غُمْجُرَة) سریشم چسپانیدن بر کمان و پر کردن باران مرغزار را پیاپی و پیاپی فرو خوردن اسپ را
(غِمْجَار) کقرطاس سریشم که بر کمان چسپانند جهت گفتگی آن

غ م د

(غِمْد) بالکسر نیام شمشیر کارد اَغْمَاد وغُمُود وغُمُد بالضم جمع
(بِرْكُ الغِمَاد) مثلثة والفتح عن القزاز موضعیست او هو اقصی معمورة الارض عن ابن قلیم فی الباهر
(غَامِدَة) چاه انباشته و کشتی پر از بار غامد بدون ها مثله ومعرفة لقب عمر بن عبد الله که پدر قبیله است از یمن بدان جهت که اصلاح نمی کرد میان قوم خود یا آن غامداست بدون تا ر غامدیون منسوب اند بوے
(غُمُدَان) بضمتین وفتح الدال نیام شمشیر
(غُمْدَان) کعثمان کوشکیست بصنعای یمن بناه یشرخ با ربعة وجوه احمر وابیض واصفر واخضر وبنا داخله قصر السبعة سقوف بین کل سقفین اربعون ذراعا
(ن) غَمَدَ العرفطُ غُمُودًا) افزون گردید دسته های برگش چندانکه فرو پوشید خار را ٭ وغَمَدَتِ الرَّکِیَّةُ خشک گردید
(ض ن) غَمَدَ السیفَ غَمْدًا) بالفتح در نیام کشید شمشیر را سیفٌ مغمود لغت استانان
(س) غَمِدَتِ الرَّکِیَّةُ) افزون شد آب آن یا کم گردید از لغات اضداد است
(مُغْمَد) کمکرم شمشیر در نیام گذاشته لغة فصیحة
(اِغْمَاد) در نیام کردن شمشیر را و در یکدیگر در آوردن چیزے را
(غَمَّدَ فلانٌ تَغْمِیدًا) پوشید و پنهان داشت آنچه از وی انکار گردید از ننگ وعیب
(تَغَمُّد) فرو پوشیدن و پنهان داشتن ومنه تَغَمَّدَهُ اللهُ برحمته ای غمره بها ٭ وتَغَمَّدَ فلانًا ای

سبق کار مثله و برکردن آب جامه را
(اِغْتَمَدَ فُلَانٌ اللَّيْلَ) اشب
در آمد کانه صار یغمد له کما
یقال ادرع اللیل

غ م ذ ر

(غَمَيْذَر) کفرجل درهم آمیزنده
سخن و کار خود را و بحذر کیچ نه
فهمد و مرد نازک تن و منعم و پر از
جوانی
(غَمَيْدَر وَغَمَيْدَرَةٌ) زیاده پیمود و پیش
از جوانی

غ م ر

(غَمْر) بالفتح آب بسیار و جوانمرد
و فراخ خوی غِمَار بالکسر و غُمُور
بالضم جمع و دریای بسیار آب
و میانه و معظم دریا و اسپ نیکو
و جامه دراز فراخ و گروه مردم
پراگنده از هر جای و مرد نا آزموده
کار و نیایث و یحرک و شمشیر خالد بن
یزید بن معویه و اسپ حجاف بن
حکیم و چاهی است دیرینه مکه و جای
میان مکه و یونان و آبی است
بیمامه و موضعی مرحلهٔ راه
بری است از عرب * وَغَمْرُ
الْخُلُقِ مرد بسیار احسان سخی
بین الغُمُورَةِ غَمْرُ الرِّدَاءِ
کذالک غِمَار و غُمُور جمع
(غَمْرَة) بالفتح ... فراهم آمد
نگاه چیز * غَمَر محرکة غِمَار
بالکسر و غُمَر کصرد جمع * و نیز
غَمَرَة آب خوری است ... که
حد فاصل میان تهامه و نجد
و نیز غَمْرَة انبوهی مردم و گروه
مردم پراگنده از هر جای بسیاری
آب غِمَار بالکسر جمع
(غُمْرِيَّة) بالفتح منسوب بآبی است
مر عبس را
(غِمْر) بالکسر تشنگی و کینه
(غُمْر) بالضم زعفران و کول غُمُر
بضمتین مثله اَغْمَار جمع
(غُمْرَة) بالضم زن کول و نوعی
از طلا که زنان بر روی مالند
و لوز عفران
(غَمَر) محرکة گروه مردم پراگنده
از هر جای و گروه مردم و چربش
گوشت که بدست ماند و کینه
(غُمُور) بالضم جمع
(غَمِرَة) کفرحة دست چربش آلوده
و جامه است سیاه رنگ که
غلامان و دایان پوشند
(غُمَر) کصرد قدح خورد یا خرد تر
(و ذو غُمُر) جای است
(غُمَيْر) کامیر دانه یا گیاهی
است یا گیاه اندک سبز یا گیاه
سبز که زیر گیاه خشک بر آمده باشد
یا گیاه و بن گیاه دیگر اَغْمِرَاء
بالفتح و المد جمع و آب
بسیار
(غُمَيْر) کزبیر موضعی است نزدیک
ذات عرق و موضعی بدیار بنی
کلاب و آبی بهر اجا
(غَمَاد) کگتاب رود باری است
به نجد و ذو الغِمَار موضعی
(غُمَارُ النَّاسِ) بالضم و بفتح گروه
مردم پراگنده از هر جای و گروه
مردم و یقال دخلت فی غمار الناس
ای فی زحمتهم و کثرتهم
(غَامِر) از زمین ویران و زمین که
زیر آب مانده باشد خلاف
عامر و هو فاعل بمعنی مفعول مثل
سِرٍّ کَاتِمٍ وَمَاءٍ دَافِقٍ و انما بنی
علی فاعل لیقابل به العامر
(غَامِرَة) خرمابن که محتاج آبپاشی
نباشد
(غُمْرَان) کسکران موضعی است
بلاد بنی اسد
(هَضْبُ الْيَغَامِيرِ) موضعی است
(مَغْمُور) گمنام و بیقدر
(ن) غَمَرَهُ الْمَاءُ غَمْراً فرو گرفت
آب او را از بسیاری * غَمَرَهُ الْقَوْمُ
اذا علوه شرفا
(س) غَمِرَ صَدْرُهُ غَمَراً محرکة
و بفتح کینه گرفت * و غَمِرَ الْمَاءُ
غَمَارَةً بالفتح و غُمُورَةً بسیار
گردید * و نیز غُمُورَة فراخ خوی
و جوانمردی یقال مَا اَشَدَّ غُمُورَةَ
هذا النهر و هذا رجل غَمْرٌ بین
الغُمُورة * و نیز غَمَر بالتحریک
بوی و مزه بر گردیدن گوشت و چربش
گرفتن دست و منه مِنْدِيلُ الْغَمَرِ
یعنی دست مال
(ك) غَمُرَ غَمَارَةً بالفتح کول گردید
(اَغْمَرَنِي الْحَرُّ) دلیر گشتم بر سختی
گرما و راه رفتم سپس سستی
آوردن آن
(مُغْمَر) کمحدث بسختی و از دحام
اندر آینده خود را و کول
(غَمَّرَهُ تَغْمِيراً) دور گردان را
یا دور انداخت * وَغَمَّرَتِ الْمَرْأَةُ
وَجْهَهَا غمره مالید بر روی
جهت صفائی رنگ * و غَمَّرَ فرسه
بکار آب داد اسپ را برای
تنگی آب
(مُغَامِر) للفاعل در سختی و ازدحام
اندر آینده خود را بی باک و بیم
(مُغَامَرَة) بیکدیگر در آویختن
بی باک و بیم
(تَغَمُّر) رنگ کردن بزعفران
و بکاسه خرد آب خوردن یا کمتر
از سیری خوردن یقال تغمر البعیر
ای لم یرو و گیاه غُمَیر چریدن
ستور و غمره بر روی مالیدن
زن جهت صفائی رنگ
(رجل مُغْتَمِر) للفاعل
مرد مست و مدهوش * و نخل
(مُغْتَمِر) خرمابن بسیار آب
خورنده * و طعام مُغْتَمِر گندم
با پوست
(اِغْتِمَار) رنگ کردن بزعفران
یقال اِغْتَمَرَتِ الْمَرْأَةُ به و فرو
گرفتن آب چیزی را بانبوهی و بسیاری
یقال اِغْتَمَرَهُ الْمَاءُ ای غطاه
و آب فرو رفتن
(اِنْغِمَار) در آب فرو رفتن

غ م ر د

(غَمَارِيد) بالفتح نوعی از
سماروغ

غ م ز

(غَمَز) محرکة مرد سست و مال
هیچ کاره و زبون و ستوران لاغر
(غَمِيزُ الْجُوعِ) کامیر ریگ توده
است بطریق رمان

(غَمِیزَة) کسفینة عیب و سستی عقل ویقال فیه غَمِیزَةٌ یعنی دران جای طعن و جای طمع است

(غَمَّازَة) کجبّانة دختر نیکو پیکر نیکو اعضا در هنگام غمزه اشاره

(غَمُوز) کصبور ناقه که تا بر کوهان وی دست نمالند فربهی از لاغری آن ندانند

(غُمَازَة) بالضم چشمه است مربنی تمیم را یا جای است میان بصره و بحرین

(مَغْمَز) کمقعل جای طعن و عیب و از یقال فیه مَغْمَزٌ ای مُطْعَنٌ او مَطْمَعٌ

(مَغْمُوز) تهمت کرده

(ض، غَمَزَهُ بیَدِهٖ غَمْزًا) بالفتح درخت بدست وغَمَزَ بِالْعَیْنِ بچشم اشارت کرد وکذا غَمَزَ بِالْجَفْنِ وَالْحَاجِب ؛؛ وغَمَزَ بِالرَّجُلِ ببدی وی شتافت و نمامی و سخن چینی او کرد ؛ وغَمَزَ دَاؤُهٗ اُو عَیْبُهٗ آشکار گردید ؛ وغَمَزَتِ الدَّابَّةُ خمید و کج گردید از پای و لنگ کرد ؛؛ وغَمَزَ الْکَبْشَ دست بر دنب و پهلوی تکه نهاد تا فربهی و لاغری معلوم نماید ؛ ونیز غمز نشاندن بزمین

(اَغْمَزَ فِی فُلَانٍ) عیب کرد در آن و کم حرمتی نمود ؛ ونیز (اغماز) رذال مال را گرفتن و در شکستن گرما و دلیر گردیدن کسی بر آن و رفتن در آن بعد سستی و درشکستگی و سے لیتالُ

اَغْمَزَ لِی الْحَرُّ ای فَتَرَ فَاجْتَرَأْتُ عَلَیْهِ وَغَمِزَتْ فِیهِ (و) پیه ناک گردیدن کوهان ناقه

(تَغَامُز) یکدیگر را بچشم اشاره کردن ومنه قوله تعالی وَاِذَا مَرُّوا بِهِمْ یَتَغَامَزُونَ

(اِغْتِمَاز) طعن کردن بر کسی و عیب نمودن یقال فعلت شیئًا فاغْتَمَزَ فُلَانٌ عَلَیَّ ای طَعَنَ

غ م س

(غَمِیس) کامیر گیاه که در زیر گیاه خشک بر آمده باشد و شب تاریک و چیز عزیز الوجود که مردمان تا حال آن را ندیده و عدیل و مثل او را نشناخته باشند ومنه قصیدة غَمِیسٌ و بیشه و درختان انبوه و در هم پیچیده و هر چیز در هم انبوه که در آن فرو رفتن و پوشیده شدن توانند و آب راهه خرد میان تره زار

(غُمَیْس) کزبیر برکه است بر نه گروه از ثعلبیه نزدیک کوشکی است ویران و آنرا روزی است از روزهاے عربان

(وَادِی الْغُمَیْسَة) بالتاء رودباری است

(غَمَّاسَة) کگنّانة مرغی است از مرغان آبی غَمَاس بالضم جمع

(غَمُوس) کصبور کار سخت دشوار در سختی و شدت فرو برنده و ناقه که حملش نمایان نگردد تا وقت نهادن و ناقه که در مغز استخوانش شک باشد که تباه و گداخته است یا سخت و محکم و شتر ماده باردار که ذنب برندارد تا بار آن پیدا گردد و زخم گذاره ؛ والْیَمِینُ الْغَمُوسُ) سوگند دروغ که صاحب خود را در گناه فرو برد پس آن در دوزخ یا سوگند دروغ که صاحبش ندیده و دانسته کذب کند و سوگند خورد تا مال غیر را تلف نماید

(ن، غَمَسَتِ الْمَرْأَةُ) خضاب گرد دست را بی نگار

(ض غَمَسَهٗ فِی الْمَاءِ غَمْسًا) بالفتح فرو برد او را در آب ؛ و (غَمَسَ النَّجْمُ) غروب شد

(مُغَمَّس) کمعظم و کمحدث جای است براه طائف و در آن است قبر ابی رغال دلیل ابرهه که بر آن سنگ مے اندازند

(تَغْمِیس) کم نوشیدن

(مُغَامَسَة) یکدیگر را بآب فرو بردن و در میان حرب افگندن خود را

(اِغْتَمَسَتِ الْمَرْأَةُ غَمْسًا) برابر رنگین کرد دست ؛؛ و (اِغْتَمَسَ فِی الْمَاءِ) فرو رفت بآب

(اِنْغِمَاس) بآب فرو رفتن

غ م ش

(س، غَمِشَ غَمَشًا) محرکةً تاریک شد نظر وی از گرسنگی یا از تشنگی و یا بالمهملة سوء البصر است و بمعجمة عارضی که میرود

غ م ص

(غَمَص) بالتحریک خم چشم که روان باشد

(هُوَ غَمُوصُ الْحَنْجَرَة) کصبور یعنی سخت دروغ گوی است ؛ و (یَمِینٌ غَمُوصٌ) سوگند دروغ بگناه فرو برنده یا سوگند دروغ که بدان ورزیده و دانسته حق دیگر را تلف نمائند

(اَغْمَص) آنکه خم از چشم او روان باشد

(غُمَیْصَاء) یکی از دو ستاره شعری و آنرا غَمُوص نیز نامند و من احادیثهم اَنَّ الشِّعْرَی الْعَبُورَ قَطَعَتِ الْمَجَرَّةَ فَسُمِّیَتْ عَبُورًا وَبَکَتِ الْاُخْرٰی عَلٰی اَثَرِهَا حَتّٰی غَمِصَتْ فَسُمِّیَتْ غُمَیْصَاء

ونیز غُمَیْصَاء موضعی است که دران خالد بن ولید با بنی جذیمه جنگ کرده و نام مادر انس بن مالک

(مَغْمُوصٌ عَلَیْهِ) آنکه مطعون باشد بدین و ملت

(ض س، غَمَصَ النِّعْمَةَ غَمْصًا) بالفتح شکر نکرد نعمت را ؛ ونیز (غَمْص) خرد و خوار شمردن و بر هیچ ناداشتن چیزے را و عیب گرفتن و عیب گرفتن بر کسی سخن را اصلته بعلی و شستنی و ورزیدن بحق کسے و دروغ گفتن یقال لا تغمص علی یعنی دروغ مباف بر من

(س، غَمِصَتِ الْعَیْنُ غَمَصًا) محرکةً روان گردید خم چشم

(اِغْتِمَاص) خرد و خوار شمردن

ج

و بر بیع نا داشتن چیزے را

غ م ض

(غَمْض) بالفتح زمین پست و نرم و زمین مغاک غُمُوض بالضم و اَغْمَاض جمع

(مَا اکتحلت غُمْضًا) بالضم و بفتح یعنی نخفتم

(مَا اکتحلت غِمَاضًا) و بکسر یعنے چشم من یک دم نخفتم

(غَمِیضَة) بکسر عیب و خواری است یقال مَا فِی الامر غَمِیضَة ای عیب و گمنامی و خواری

(غَامِض) زمین پست نرم و زمین مغاک غَوَامِض جمع و مرد سست حمله و سخن پوشیده و دور خلاف واضح و مرد گمنام و بیقدر خوار و گوہر مرد و حسب وی که مشہور نباشد و بار بخن پر کننده ساق را و بزرگ و فربه از ستخوان ساق

(دار غَامِضَة) سرای که بر راه نافذ نباشد

(مَا اکتحلت تَغْمَاضًا) اے ما نمت

(مَغْمَض) مقعد سخت مغاک مَغَامِض جمع

(ن، غَمَضَ المَکَانُ غُمُوضًا) بالضم پست و مغاک شد جای ❊ و غَمَضَ فِی الاَرْضِ رفت

(لث ن، غَمُضَ الکَلَامُ غُمُوضَةً و غُمُوضًا) و در معنے باریک گردید سخن

(ض، غَمَضَ عَنْهُ فِی البَیْعِ غُمُوضًا) آسان گرفت از وی در خرید و فروخت ❊ و غَمَضَ فِی الاَرْضِ رفت ❊ و غَمَضَ السَّیْفُ فِی اللَّحْمِ در خلید و پوشیده شد در گوشت

(ك، غَمُضَ المَکَانُ غُمُوضَةً و غَمَاضَةً) پست و مغاک گردید جاے

(اَغْمَضَتِ العَیْنُ فُلَانًا اِغْمَاضًا) حقیر و خوار شمرد از آن چشم ❊ و اَغْمَضَ فُلَانٌ فُلَانًا بیشی گرفت از وی سپس پیشی گرفتن او در برابر دویدن ❊ و نیز

(اِغْمَاض) محابا کردن در خرید و فروخت و منه قوله تعالے لَا تَیَمَّمُوا الخَبِیثَ مِنْهُ تُنْفِقُونَ وَلَسْتُمْ بِآخِذِیهِ اِلَّا اَنْ تُغْمِضُوا فِیهِ ای لا تنفق فی فرض ربك خبیثا فانك لو اردت شراءه لم تاخذه حتے تحط فی ثمنه و آسان داشتن از کسے در خرید و فروخت و چشم فرو خوابانیدن یقال اَغْمِضْ لِی فِیمَا بِعْتَنِی کانك ترید الزیادة منه لردائته والحط من ثمنه ❊ و باریک کردن دم شمشیر را و یقال مَا اکتحلت اِغْمَاضًا یعنی دمے نخفتم

(مُغْمِضَات) گناہان که مردم دیده و دانسته مرتکب آن شود

(تَغْمِیض) دور و باریک معنی کردن سخن را و آسان داشتن از کسی بیع و شرا اصلة یعنی چشم فرو خوابانیدن و چشم فرو خوابانیده حمله کردن شتر رانده شده از آبخور بر رانده و باز رسیدن آن آب و حقیقت کاری را دانسته در گذشتن در آن و غَمِّضْ لِی فِیمَا بِعْتَنِی گویا اراده میکنی که بیعه را قیمت کم کند و یقال مَا اکتحلت تَغْمِیضًا ما نمت

(اِغْتِمَاض) غنودن یقال ما اغْتَمَضَتْ عَیْنَایَ ای مَا نَامَتَا و آسان شدن و یقال اَتَانِی ذالك عَلَی اغْتِمَاضٍ ای عفوا بالتکلف و مشقت

(اِنْغِمَاض) فراز شدن چشم

غ م ط

(غَمْط) بالفتح زمین پست و نرم

(سه، غَمَطِی) محرکه سقسود ابر پیوسته

(ض س، غَمَطَ النَّاسَ غَمْطًا) بالفتح خرد و خوار شمرد مردم را و منه الحدیث اِنَّمَا ذَالِكَ مَنْ سَفِهَ الحَقَّ وَ غَمَطَ النَّاسَ یعنی آن نیز سے الحق سفها و جهلا و یحتقر الناس ❊ و غَمَطَ العَافِیَةَ شکر آن نمود ❊ و غَمَطَ النِّعْمَةَ خوار داشت نعمت را و نا سپاسی نمود ❊ و غَمَطَ المَاءَ بمعنی فرو خورد آب را ❊ و نیز غَمْط گشتن ذبیحه را و فیر بیدن

(اِغْمَاط) پیوسته بودن و بر چسپیدن و پیوسته بودن تپ

(انغ، تَغَطَّا عَلَیْهِ التُّرَابُ) در خاک فرو پوشید آن را

(اِغْتِمَاط اِغْتِمَاطًا) بیشی گرفت بعد بیشی گرفتن او در دویدن ❊

(اَغْمَطَ فُلَانًا بِالکَلَامِ) فرو گرفت او را بسخن و چیره گردید بر وی ❊ و اِخْمَطَ الشَّیْءُ بیرون رفت پس نشانش ناپدید گردید

غ م ق

(غَمَق) محرکه نم بر آمدن از زمین والفعل من سمع و ضرب و کرم

(غَمَقَة) محرکه بیماری است که بر پشت پیدا میگردد

(نَبَاتٌ غَمِقٌ) گشن گیاه کنده و تباه بوے از فزونی تری

(ارض غَمِقَة) فرحه زمین نمناک و گران یا زمین نزدیک آب

(لَیْلَةٌ غَمِقَةٌ) کذلك

(مَغْمُوق) غوره برسیدگی و پختگی نزدیک سیده و بعیر مَغْمُوق شتر غمقه زده

غ م ل

(غَمْل) بالفتح موضعی است

(غَمِیل) کاهبر پوست تر خوش داده و رنگ چیزے نهاده تا پشم بریزد و گیاه نصی در هم رو ئیده

(غَمَلَی) گجری جای است

(اُغْمُلُوْن) بالضم رود باد و نتمنا و یا سد و بار و راز کمین در هم پیچیده گیاه و هر چیز انبوه و فراهم آمده از درخت و ابر و تاریکی تا آنکه بلود را هم غلول نامند و نیز پشته بلند تره است که بزاید و میخورند آنرا

(مَغْمُول) آنکه بروی چیزی مند پوشیده تا خوی کند و گیاه سبهم نشسته و یکدیگر افروشید ❊

(وجل مغمول) مرد گمنام
بیقدر ٭ وادیم مغمول)
پوست تو نهاده تا پشم بریزد
(ن) غمل اللباد غملا
درهم و برهم بگذارد تا برویَد گیاه
٭ ونیز غمل) بالفتح پوست خورش
داده پیچیده بجای نهادن تا نرم
یا فاسد گردد یا مشک با رکین یا زیر
ریگ نهادن تا نرم گردد و بوی
کند و پشم بریزد و میوه نیم رس یا نا
رسیده را خوابانیدن تا تمام رسد
و فرو پوشیدن کسے را تا خوی
آرد و نیکو و اصلاح کردن چیزی
را و بهم نهادن انگور را
(س) غمل الجرح غملا بحرکة
فاسد و تباه گردید زخم از عصابه
(تغمل) فراخ نشستن در مجلس و
فراخی
(انغمال) نرم و بدبوی و پشم
ریخته گردیدن پوست

غ م ل ج

(غملج) بجعفر آنکه بر یک روش
و حال نپاید گاهی تاری و گاهی
شاطر و دستے سخی و وقتی بخیل
و بارے سجاع و بارے جبان
باشد غملج کعملس و غملیج
کقندیل و غملوج کزنبور و
غملاج کسرداب و غمالج کعلابط
مثل غملج کجعفر و غملس و غلنجة
بالکسر و غملوجة بالضم
مؤنث

غ م ل س

(غملس) کعملس پلید و لیر بیباک
یوصف به الذئب فیقال
ذئب غملس ای خبیث جری
(شقشقة غملاج) کقرطاس
شقشقة سطبر و آن ریه مانندی
است که شتر وقت مستی از دهان بر آرد

غ م ل ط

(غملط) کعملس دراز کردن هر چه
باشد

غ م م

(غم) بالفتح اندوه غموم جمع
٭ ویوم غم) روز تیره و دم گیر از
گرما و روز اندوه لیلة غم کذالک
(لیلة غمة) بالفتح شب سخت
گرم
(غمة) بالضم اندوه و تک مشک
روغن و تگ دریا و جز آن +
وامر غمة) کار مشتبه و پوشیده که
موجب اندوه باشد و منه قوله تعالى
ثم لم تکن امرکم علیکم غمة
ویقال صمنا للغمة یعنی
جهت اشتباه روزه داشتیم
(غمم) محرکة فرو گرفتن موے
پیشانی و قفا را والفعل من سمع
(غمیم) کامیر شیر جوشانده سطبر
شده و ماست و گیاه سبز زیر گیاه
خشک رسته و علف تر زیر خشک
مانده ٭ و کراع الغمیم)
وادی است میان حرمین بر دو
منزل از مکه و موضعی است نزدیک مکه
(غمیم) کزبیر رودباری است
بدیار حنظله
(غمام) بالفتح نام شمشیر جعفر طیار
رضی الله عنه
(غمامة) بالفتح ابر یا ابر سفید
(غمام) بالفتح و غمائم جمع و
اسپی است مر ابی داود ایادی را
یا پادشاهی از پادشاهان آل منذر
(غمامة) کگتابة پتفوز بند شتر و
جز آن و آن خریطه مانندی است
که چون بر پتفوز ستور بندند
خوردن نتواند غمائم جمع ٭ و
نیز غمامة خرقه که بدان چشم
و بینی ناقه را بندند و غلاف سر
نره کودک و یضم
(غمام) کغراب زکام
(غموم) بالضم ستارگان خرد
پوشیده
(یوم غام) روز تیره و دم گیر از
گرما و روز سخت گرم در روز اندوه
لیلة غامة بالتا مثله
(اغم الوجه والقفا) تنگ پیشانی
و گردن از فرو گرفتگی موی غمائم
مؤنث سحاب اغم) ابر بی رخنه
(لیلة غمى) بالفتح مقصور شب
تنگ گرم و شب اندوه و شب
غبارناک که هلال دیده نشود یقال
صمنا للغمى) دید و یضم الاولی
یعنی روزه داشتیم جهت ابهام آسمان
٭ و نیز غمى تیرگی و تاریکی و سختی که
قوم را در جنگ اندوهناک گرداند
(غمى) کربی بلا و سختی دکاو نوار
بی راه روی و بفتح ده ای است
(غماء) بالفتح والمد اندوه و بلا
و سختی
(غمیم) بالضم و بالیاء المشددة
آبی است مر بنی سعد را
(غمغمة) کدحرجة بانگ گاوان
وقت بیم و بانگ خورش و لیران در
کارزار و سخن ناپیدا
(مغموم) زکام زده ٭ و هلال
مغموم) هلال در ابر فرو رفته
یا هلال که ابر تنک گرداگردش
هاله زند
(ن غمه غما) بالفتح اندوهگین
کرد او را ٭ و غم الحمار و غیره
پتفوز آن را بالغمامة بست + و
غم الشیء) فرو پوشید آن را +
و غم یومنا) سخت گرم گردید چندان
آنکه دم گیر شد شدت گرمی آن ٭
و غم الهلال) مجهولا فرو شد هلال
ابر تنک و دیده نشد و غم علیه
الخبر) مجهولا مشتبه شد بروی خبر
و غم السماء) ابرناک شد هوا
(یوم مغم) کمقر روز سخت گرم که
دم را فرو گیرد و در روز اندوه
(ارض مغمغة) بالتا زمین
بسیار گیاه
(اغمام) سخت گرم گردیدن روز
چندانکه دم را فرو گیرد و ابرناک
شدن هوا و مشتبه گردیدن خبر
اغمی علیه الخبر مجهولا
اذا استعجم و اندوهگین گردانیدن
یقال ما اغمک لی دنی و علی
یعنی چه چیز غمناک ساخت ترا برای من
(بحر مغمغم) کمحدث دریای
بسیار آب عیبة مغمغم کذالک
(تغمیم) پوشانیدن
(مغاغمة) یکدیگر را اندوهگین
گردانیدن

ج ۳

(اغتمام) اندوهگین شدن و دراز گشتن گیاه وافزون گردیدن آن
(انغمام) اندوهگین گردیدن و فرو پوشیده شدن چیزے
(تغمغم) سخن ناپدا گفتن و نیز کلام ناپیدا و آوازه و بانگ دلاوران در کارزار

غ م ن

(غمنة) بالضم سپیده و غالیه و روی شویه که زنان برو مالند
(غمین) کامیر غوره نارسیده خوابانیده پوست تر زیر چیزی نهادن تا پشم بریزد
(بنو الغمینی) بالضم مقصورا گروهی است در حیره
(ن) غمن الجلد غمنا پوست را ترکرده خورش داده زیر چیزے نهادتا پشم بریزد یا تباه گردانید تا پشم بریزد + وغمن البسر خورد خرمای نارسیده را خوابانید تا برسد + وغمن فلانا جامه برافگند بروی تا خوی کند + وغمن فی الارض مجهولا درآورده شد در زمین
(انغمان) درخزیدن بزمین و درآمدن در آن

غ م و

(ن) غما البیت غموا فرو گرفت خانه را بگل وچوب

غ م ه ج

(غماهج) کعلابط درشت فربه

غ م ی

(غمی) محرکه بیهوش مذکر و مؤنث تثنیه وجمع در وی یکسان است بدان جهت که مصدر است یقال ترکت فلانا غمی لیس مغشیا علیه وترکتهما وترکتهم وترکتها غمی کذالک وان شئت قلت غمیان وهم اغماء + ونیز غمی آسمان خانه یا آنچه بالای آسمان خانه باشد از چوب وخاک وجز آن وآن گسترده دست غمیان وغموان تثنی اغمیة واغماء جمع وابر تنک و بالفتح یقال فی السماء غمی وغمی اذا غم علیهم الهلال ولبس من غم + وغمی والله بمعنی اما والله
(غماء) کسحاب پوشش که بدان اسپ را بپوشند تا خوی آرد
(غامیاء) سوراخ کلاکموش
(مغمی علیه) کرمی بیهوش
(ض) غمی علی المریض غمیا مجهولا بیهوش گردیده بیهوش آمد یا بیهوش گردید وبس + و غمیت البیت سقف ساختم خانه را یا چوب وخاک بر آسمان خانه گردانیدم
(مغمی علیه) کمکرم بیهوش
(اغماء) بیهوشی و بیهوش گردانیدن و پیوسته ابر گردیدن روز و پوشیدن ابر هلال را و پوشیده داشتن خبر یستعمل مجهولا فی الکل یقال اغمیت لیلتنا ای غم هلالها و اغمی علیه الخبر ای استعجم وفی الحدیث قال عبد الله بن رواحة وهو مریض للنبی صلے الله علیه وسلم اغمی علے ثلثا کیف اصنع بالصلوة فقال صل صلوة یومک الذی افقت فانه یجزیک
(تغمیة) آسمان خانه ساختن

باب الغین فصل النون

غ ن ب

(غنب) بالفتح غنیمت بسیار
(غنبة) بالضم دائره میان زنخ دهن کودک ملیح ونازنین
(غنب) کصرد جمع

غ ن ب ل

(غنبول) کزنبور مرغی است

غ ن ت ل

(غنتل) بالتاء الفوقیة کجندل گمنام بی قدر + وام غنتل کفتار

غ ن ت م

(غنتم) بن ثوابه طائی کقنفذ محدث است

غ ن ث

(غنث) بن انفیان بن نعم بالفتح از بنی مالک است
(غناث) کرمان نیکو آداب در همنشینی
(س) غنث غنثا محرکه دم زده نوشید آب را + وغنثت نفسه شورید دل او
(تغنث) برجهیدن ودلاوم شدن وگران گردیدن

غ ن ث ر

(غنثر) کجعفر نادان یا گول یا آنکه صحبت وی را ناخوش دارند یا فرومایه یا ناکس غنثر کقنفذ وخندب مثله واین دشنام است عرب را یقال یا غنثر معرفة
(غنثرة) کدحرجة صفائی سر وافزونی موے
(تغنثر بالماء) بی خواهش خورد آب را

غ ن ج

(غنج) بالضم وبضمتین کرشمه وناز و بالضم وخان نیل
(غنج) محرکه پیر کلان سال در لغت هذیل یقال فلان غنج القوم ای شیخهم ومحمد بن عبد الرحمن بن غنج محدث است
(غنجة) کفرحة زن با کرشمه
(غناج) کغراب وگلتاب کرشمه وکتاب وخان نیل
(مغناج) بالکسر زن با کرشمه و ناز
(س) غنجت الجاریة غنجا محرکه کرشمه کرد دختر
(تغنج) ناز و کرشمه نمودن

غ ن ج د

(غنجدة) کقنفذة نام مادر رافع بن حارث صحابی وآنرا غنجرة وغنثرة نیز نامند

غ ن ج ر

(غنجار) بالضم لقب عیسی بن موسے تیمی بخاری ولقب محمد بن احمد بخاری صاحب تاریخ بخارا

غ ن ج ل

(غُنجُل) کقنفذ سیاه گوش
(غَناجِل) جمع
(غُنجُول) کزنبور جانوری است مجهول الحقیقة

غ ن د ب

(غُندُبَة) کقنفذه گوشت پاره است درشت پیرامون نای گلو
(غُندُوب) کعصفور مثله و
(غُندُبتَان) مثنی دو گره است در بن زبان یا دو پاره گوشت گرداگرد کام یا دو شت پاره شبیه گره در دو استخوان بلند زیر بر دو گوش
(غَنادِب) جمع

غ ن د ج

(غَندَجَان) بالفتح شهری است بفارس و درشت مُعطِشه

غ ن د ر

(غُندَر) کجندب بتقدیم نوجوان فربه سطبر نازپرورد خوش عیش ویُقال المُبرِم المُلحّ یا غُندَرُ و نیز لقب محمد بن جعفر بصری لُقّب به لانّه اکثر من السّوال فی مجلس ابن جریج فقال له ما تُرِیدُ یا غُندَرُ فلزمه

غ ن د ل

(غُندُلانی) بالضم مرد کلان سر

غ ن ذ

(غُانِذ) نای گلو مخرج آواز
(غَنذی ایه غَنذاً) ای اغالانید آزاد و برانگیخت

غ ن ش

(ابو غُنَیش) کزبیر شاعری است از بنی مَبذول بن لُوَیّ
(غُنشُوش) کعصفور باقی مانده از مال یقال ما بقی من ابله غُنشُوش ای بقیة وماله غُنشُوش ای شیءٌ یا آن بعین مهمله است

غ ن ص

(غَنَص) محرکة تنگدلی وضیق صدر و الفعل من سمع یقال غَنِصَ صَدرُهُ ای ضاق

غ ن ص ف

(غَنضَف) کجعفر بالضاد المعجمة نام مردی

غ ن ظ

(غَنظ) بالفتح اندوه سخت ولازم و یحرک و اندوه که بمرگ و هلاک قریب گرداند پس از آن نجات شود کذ کُر عُمرُ بنُ عبدِ العزیز المَوتَ فقال غَنظٌ لَیسَ کالغَنظ وکَنظٌ لَیسَ کالکَنظ
(غَنِیظ) کامیر غوره خرما که در وی در خوشه بماند تا پخته و رسیده گردد
(رجلٌ غِنظِیان) بالکسر مرد فاحش پلید زبان
(فَعَلَ ذٰلِکَ غَنَاظَیک) او یکی یعنی اکثر کرد آن کار را تا دشوار کرد بر تو و در مشقت انداخت
(مَغنُوظ) سخت اندوهگین
(ض) غَنَظَهُ الاَمرُ غَنظاً) بالفتح رنجانید او را و دشوار کرد و سخت اندوهگین گردانید
(غَنظَی بِهِ غَنظَاة) مثله و رنجانید او را و سخن زشت گفت
احدی الطّائیین الفا
(اِغناظ) در سخت مشقت و اندوه افکندن

غ ن ظ ف

(غَنظَف) کجعفر نام مردی

غ ن ف

(غَنِیف) کصیقل جای جوشش آب چشمه و چاه و بحر و غنیف دریای باغنیف

غ ن ف ر

(غُنافِر) کعلابط مرد بی خرد کند ذهن و گفتار زبر بسیار موی

غ ن م

(غَنمُ بنُ تَغلِب بن وائل) بالفتح پدر بطنی است
(غُنم) بالضم غنیمت و پیروزی بچیزی بی دست رنج یا غُنم در حصول چیزی بی دست رنج آید و بس و در غنیمت غیر آن
(غَنَم) محرکة گوسپندان لا واحد لها من لفظها الواحدة شاةٌ وهو اسمٌ مؤنّثٌ للجنس یقع علی الذکور والاناث و علیهما جمیعاً و در اراده دو گله غنمان گویند و در گله ها اغنام و غُنوم بالضم و اغانم ویقال خَمسٌ من الغَنَمِ ذکورٌ فمؤنّث العدد اذا قلب من الغنم وان عنیت الکباش غُنَیمَة بالتا مصغر آن
(غَنَمَة بن ثعلبة بن تیم الله) بالتحریک است
(غانِم) نام مردی
(غَنِیم) کامیر مال غنیمت و نیل چیزی بی دست رنج
(غَنِیمَة) کسفینة مال که از حرب کفار دستیاب گردد و پیروزی بمالی بی دست رنج یا مال حرب کفار و بس
(غُنَیم بن قیس) کزبیر تابعی است
(غُنَیمات) بالضم علی الجمع موضعی است
(هذا غُنَا مالك أن تفعلَ كذا) بالضم ای قُصاراك وغایتك
(ابو عیاض غَنّام) کشداد و غَنّام بن اوس بیاضی صحابیان اند و نام شتری است
(غَنَامَة) بالتاء نام زنی
(یَغنَم) کیمنع نام پسر سالم بن قنبر
(مَغنَم) کمقعد مالی که از حرب کفار حاصل شود و حصول چیزی بی دست رنج و عبد الله بن مغنم در صحبت او با آن حضرت صلی الله علیه وسلم اختلاف است
(س) غَنِمَ غُنماً) بالضم و الفتح و بالتحریک و غَنِیمَة کسفینة و غُنماناً بالضم غنیمت گرفت و بغنیمت رسید
(غَنَمٌ مُغَنَّمَة) کمکرمة و معظمة گوسپندان بسیار
(غَنَّمَهُ کذا تغنیماً) غنیمت داد او را
(تَغَنُّم) غنیمت شمردن
(اِغتِنام) غنیمت شمردن

غ ن ن

(غُنَّة) بالضم آواز در بینی
(اَغَنّ) از بینی سخن گوی * و
کذا ظبیٌ اَغَنُّ وطیرٌ اَغَنُّ
قاله الجوهری و وادٍ اَغَنُّ
وادی بسیار علف که در وے
مگس و آواز وے بسیار باشد
ونام یکی از اصحاب طلیحة ونیز
لقب یزید بن اعور
(قریةٌ غَنّاء) ده بسیار مردم
وبسیار بنا * وروضةٌ غَنّاء
مرغزار بسیار درخت وبسیار گیاه
یا مرغزار که از انبوهی درختان و
کثرت علف آواز باد وآواز مگس
در آن
(س) غَنَّ فلانٌ غُنَّةً بالضم
آواز کرد در کام * ونیز غُنَّة آواز
کردن سنگ وبسیار درخت گردیدن
رود بار ورسیدن بار خرما بن
یقال غنّ النخل اذا ادرك
(مُغِنّ) مکس رود بار بسیار علف
(اَغَنَّ النخلُ اِغْنَانًا) رسیدن
خرما * ونیز اِغْنَان بسیار درخت
وعلف شدن وادی وبانگ کردن
مگس غُنّان کغراب اسم است از
وسبز گردانیدن شاخ درخت را
وپر شدن مشک
(تَغْنِین) اغن گردانیدن
کسے

غ ن و

(غُنْوَة) بالضم بی نیازی یقال
غنی عنه غُنْوَةً

غ ن ی

(غُنْیَة) بالضم توانگری و بی
نیازی اسم مصدر است و چاره
یقال ماله عنه غُنْیَةٌ
(غَنًی) بالفتح والقصر چاره یقال
ماله عنه غنًی اے بُدٌّ ویقال
مکان کذا اغنی من فلانٍ
ای اَمْنَةً) وبالکسر توانگری
خلاف فقر ومرد را زن دادن وزن را
شوی (غَناء) بالفتح ممدود مثله
* ونیز غَناء بکسائر فائده وسود
وکفایت ویقال اَغنی عنه
غَناءَ فلانٍ ای ناب کانی او
شد و بی نیاز گردانان ویقال
ما فیه غناء ذالك ای اقامته
والاضطلاع به وریگ توده است
(غِناء) بالکسر آواز خوش که
طرب انگیزد وسرود
(غَنِیّ) بالفتح وتشدید الیاء توانگر
ومالدار * ونیز غَنِیّ اسمے
است از غطفان
(غَانِی) توانگر ومالدار
(غَانِیَة) زنے که بی نیاز باشد
بخوبی خود از پیرایه یا بشوے خود
از سرمایه یا زن که مقیم باشد در
خانه پدر ومادر وسبا بر وے
واقع نشده باشد یا زن جوان
یا کدامن باشوی باشد یا زن
بے نیاز که خواهش او دارند و
او نخواهد غوانی جمع
(غُنی وغُنَیَّة) بالضم وسمیه از
اعلام است
(غُنْیَان) کعثمان بی نیازی و
دستگاه و چاره یقال مالی عنه
غُنْیَانٌ ای بُدٌّ
(تُغْنِیَة) کالتغنیة وبخفف بکسر ان
لوی الرسرو ویقال بینهما اُغْنِیَّةٌ
اَغَانِی جمع
(اَغْناء) رختهای عروسان
(مَغْنَی) کمقعد جای ومنزل که
بدان اهل آن بی نیاز وغنی گردیده
پس از آن کوچ کردند یا عام است
وجای با اهل وباشندگان
(مَغَانِی) جمع * ونیز مَغْنی چاره
یقال ماله عنه مَغْنًی ای بُدٌّ
ولکفایت وبسندگی یقال اغنی عنه
مَغْنی فلانٍ ومَغْنَاتَه بضمان
ای ناب عنه واجزأ مجزاه و
یقال مکانٌ کذا اَمْغَنی من
فلانٍ ای مَاْنَةٌ
(س) غَنِیَتِ المرأةُ غُنْیَانًا محرکة
عانیه گردید * وغَنی بالمکان
جای گرفت واقامت کرد * وغَنی
فلانٌ زندگانی نمود ودیر کرد *
وغَنیتُ ذلك منی بالمودة
یعنی باقی ماند * وغنیت دارنا تهامة
یعنی در تهامة * وغَنِیَتِ المرأةُ
بزوجها غُنْیَانًا بشوی خود بی
نیاز گشت
(اِغْنَاء) بی نیاز کردن ویقال
ما یغنی عنك هذا ای ما یجدی
عنك وما ینفعك وقوله تعالی
وما یغنی عنه ماله اذا تردّی
ونائب بسند شدن یقال اغنی
عنه غَناءَ فلانٍ ومُغْنَاه و
مُغْنَاتَه ویفتحان اذا ناب
عنه واجزأ مُجزاه
(غَنّاه الشعرَ وبه تغنیةً)
سرود گفت * وغَنّی بالمرأة
عشقبازی نمود بازن * وغنّی بزید
ستود ونکوهید او را * وغنّی الحمام
بانگ کرد
(تَغَنِّی) سرائیدن وسرود گفتن و
بازن عشقبازی کردن وستودن
یا نکوهیدن کسی را و بی نیاز گردیدن
(تَغَانِی) از همدیگر بی نیاز گردیدن
(اِسْتِغْنَاء) بی نیاز شدن

باب الغین فصل الواو

غ و ث

(غَوْث) بالفتح فریاد اسم است
فریادرس * ونیز غوث قبیله از یمن
وابو الغوث بن انمار ووائل بن غوث
وعمرو بن غوث محدثانند
(غَوِیث) کامیر شدت عدو وآنچه
بدان بفریاد مضطر رسند از طعام
ودلیرے
(غِیَاث) بالکسر فریاد رسی وفریاد
خواهی صارت الواو یاء لکسرة
ما قبلها وابو عبد الرحمن غیاث بن
ابراهیم نخعی محدث است ضعیف
(یَغُوث) کیقول بتی است
مرمذحج را
(غُوَاث) بالضم والفتح فریاد ونالش
وفریاد رس والفتح شاذ لانه لم یات
فی الاصوات شیء بالفتح غیره
وانما یاتی بالضم مثل بکاء ودعاء
وبالکسر مثل نداء وصیاح
وقال الفراء جاءت الله غواث الله
(مَغُوثَة) بالفتح فریاد رسانیدن و
استغاثه [illegible]

(مَغاوث) بالفتح آبها
(مُغِيث) کمقيم نام مردے
(مُغِيثَة) بالتا رود وموضع است
(مُغِيثِيَة) منسوبا مدرسه است
به بغداد
(اِغاثة) فریاد رسیدن
يقال استغاثني فاغثته
تغويث، واغوثاه گفتن
(استغاثه) فریاد خواستن

غ و ج

(غَوْج) بالفتح اسپ فراخ پوست
سينه يقال فرسٌ غوجُ اللبان
اى واسعُ جلدِ الصَّدر
(ن) غاجَ غَوْجًا بالفتح دوتا
شد وخميد
(تَغَوُّج) دوتا گرديدن وخميدن

غ و ر

(غَوْر) بالفتح مغ هر چيزے و
زمين پست ومابين ذات عِرق
تا دريای يمن وزمين نشيب جانب
مغرب از تهامه وآب فرو خورده
يقال ماءٌ غَوْرٌ اى غائرٌ
وُصِفَ بالمصدر كقولهم
ضربٌ وماءٌ سكبٌ وسيج و
جای است پست زمين ميان قدس
وحوران مسافت سه روزه در عرض
دو فرسنگ وموضعی است بديار بنی
سُلَيم وآبی است مر بنی عدويه را
(غَوْرَة) بالتا آفتاب وميان
روزه موضعی است
(غار) سمج که در کوه باشد يا جای
نشيب وران يا هر زمين پست
هموار يا سوراخ زمين در کوه بزرگ
که در آن جانور وحشی جای گيرد
(اغوار وغيران) بالكسر جمع و
گروه بسيار از مردم ولشكر يقال
التقى الغاران اى الجيشان
وغله که از جای بجای برند ورشك
وگردو برگ درخت رزو آنچه پس استخوان
تنگ بالا بين دهن باشد يا شكاف
مابين هر دو زنخ يا اندرون دهن
ودرختی است بزرگ روغن دار
ومنه دُهنُ الغار و غار بن
جبلة محدث است يا آن برات است
وپيمانه است بقدر صد قفيه مراهل
نسف را ☆ وغاران) دهن
وفرج يا شكم وفرج وهر دو استخوان
که چشم خانه است
(غارَة) ناف واسيان تاخت
تاراج كننده غارت گری اسم
است اغاره را وحبلٌ شديدُ
الغارة) رسن نيک تافته
(غُور) بالضم ناحيه است بعجم
وپيمانه است مقدار دوازده سخ
مراهل خوارزم را
(غُوْرَة) بالتا دهی ست نزديک
هرات غورجی) منسوب بآن بر
غير قياس
(غُوَر) كعنب خون بها
(غُوَيْر) كزبير آبی ست مر بنی كلب
را ومنه المثل عسى الغُوَيرُ ابؤسًا
يعنی غوير بلای جانكاه گشت وسحق
چيزے گويند که از ان بدی وسختی
متصور گردد وهو قول الزبّاء
لما تنكب قصير بالاجمال
الطريق المنهج واخذ طريق
الغوير وهو تصغير غار ولان
اناسا كانوا فی غار فانهار
عليهم او اتاهم فيه عدو هم
فقتلهم
(غُوارَة) كسحابه جای نزديک
طهران
(غائرة) نيمروز وميان روز
(ذو غاور) كهاجر لقب قبيله بنی بالك
(غَوْرِی) كسكری تنک سر چيزی
(غُوريْن) بالضم زمينی است
(غُوريان) بالضم دهی ست بمرو
(مَغار) بالفتح ويضم غار مغاره
بالتا مثله معنی وحركة ودنا سموّ
مكانس الظباء مغارا
(رجلٌ مِغوار) بالكسر سخت غارت گر
(ن) غارهم الله بخير قد فراخ
سالی وارزانی وباران رسانيد الله
تعالی آنها را ونيز بمعنی از ضرب نيز آيد
☆ وغار النهار) سخت گرم گرديد
روز ☆ وغارهم وغارهم غيارا
بالكسر غيرت دا وايشان را خوار بار
آورد ويقال فی الدعاء اللهم
غرنا بغيث يعنی فرياد رس خدايا
بباران ☆ وغار فی الغائرة)
خفت دران ☆ غارت الشمس
(غيارا) بالكسر وغُؤورًا فرو شد
آفتاب ☆ ونيز غَور) بالفتح فرو
خوردن آب را وفرو شدن چشم
بمغاكی وبغور رسيدن وآمدن آنرا
وور آمدن در چيزے غُؤُور غول
مثله فی الكل وغيار بالكسر فی الاخير
وفرو رفتن آب در زمين وسود
رسانيدن
(جيشٌ مُغير) كمقيم لشكر غارت
كننده خيلٌ مُغيرة بالتار كذلك
(مُغيرة بن عمرو بن اخنس)
كمقيمة وبكسر الميم ومُغيرة بن الحارث
ومُغيرة بن سليمان ومُغيرة
بن شعبه ومُغيرة بن نوفل
ومُغيرة بن هشام صحابيان اند
☆ ونيز مُغيرة نام جماعت كثير از
محدثان
(مُغار) رسن تافته
(اغار على القوم غارةً واغارةً
ومُغارًا) تاخت وتاراج كرد ☆
واغار ببنی فلان) آمد آنها را
تا ياری شان نمايند وتعدّيه بعدی
بالی ☆ واغار فلانٌ اهلهُ) ای
تزوج عليها يعنی بر رشک آورد اورا
☆ ونيز اغارة) سخت دويدن اسپ
وجز ان منه قولهم اغار اغارة
الثعلب اذا اسرع وسخت تافتن
رسن را ودر جهان رفتن وسرعت
كردن وشتابی نمودن رفتار منه المثل
اشرق ثبير كيما نغير ای نسرع
الی النحر وبغور شدن وآمدن آنرا
وناس يقولون اغار ذا انجد فاذا
انجدوا قالوا غار بغير الف
كما قالوا دنانی اطعام وامرانی
فاذا افردوا قالوا امرانی
(تغوير) بغور شدن ودر زمين
فرو رفتن آب وفرو شدن آفتاب
ودر نيمروز در آمدن ودر غائره فرود
آمدن ☆ يقال غوروا ای انزلوا
للقائلة ودر نيم روز آن خفتن و
رفتن وقت نيمروز شكست خوردن

و در گذشتن
(مُغَاوَرَة) تاراج کردن غوار بالکسر مثله مغاور بکسر الواو لغت است ازان
(تَغَوُّر) بغور آمدن
(تَغَاوُر) برهمدیگر غارت آوردن
(اِغتِیَاد) سود یافتن
(اِستِغَارَة) تاراج نمودن و تافتن و غیرت خواستن از خدا تعالی یقول استغور الله تعالی اذا سال الغیرة و برآماسیدن زخم و بثور فرود آمدن و آهنگ کردن و پیه گرفتن و فربه شدن یقال استغار الشحم فیه ای استطار و سمن

غ و ز

(اَغوَز) مهربان و نیکی کننده بر خویشان و بسیار خیر بر ایشان و حذیفه بن اسید بن خالد بن اغوز صحابی است و نیز اغوش نیز خوانند
(اَغَازَ غَوزًا) بالفتح آهنگ کرد او را

غ و س

(یَومُ مُغَواس) کسحاب روز کردن شکست و هزیمت و کشت و خون واقع شود
(اَشَاءٌ مُغَوَّس) کمعظم خرما بن خرد غار و ناز کرده

غ و ص

(غَوص) بالفتح در آب فرو شدن غیاص غیاصة بکسر مثله مغاص بالفتح مثله و دانستن یقال غاص علی الامر اذا علمه و ناگاه بر چیز آمدن والفعل من نصر و نیز غیاصة غواصی کردن

(غَائِص) ناگاه بر چیزے آینده
(غَائِصَة) زن که بحرص جماع شوی را از حیض آگاه نکند تا او پرهیز نماید
(مُغَوِّصَة) زن که بحیض بهانه کند بر شوی و منه الحدیث لعن الله الغائصة والمغوصة
(غَوَّاص) کشداد بدریا فرو شونده بطلب مروارید
(مَغَاص) بالفتح جای فرو شدن در آب و فرو گردیدن در آن و نیز (مَغَاص) بالای ساق

غ و ط

(غَوط) بالفتح ژرف و زمین پست فراخ و نیز (غَوط) کندن و در آمدن چیزے در چیزی غیط بالفتح مثله و فرو شدن در چیزی والفعل من نصر و ضرب
(غُوطَة) بالتا زمین پست هموار و زمینی است نرم و سپید مر بنی ابی بکر را که سوار بد و روز طی کردن نتواند و شهری در زمین سطح و آبی است شور مر بنی عامر بن جرین را
(غَلط) گرده و زمین پست فراخ
(غُوطَة) بالضم شهر دمشق یا شهرستانی است ازان
(غَائِط) زمین مغاک پست فراخ غیطان و غیاط بکسرهما و اغواط و غوط بالضم جمع و نیز غائط کنایه از پلیدی مردم است بدان جهت که وقت قضای حاجت بطرف زمین پست میروند
(غُط غُط) بالضم و سکون الآخر

کلمه است که بدان وقت فتنه و شورش کسی را با جماعت بیرون فرمائید
(تَغوِیط) فرو خوردن لقمه را و لقمه کلان گرفتن و دور تک ساختن چاه را
(تَغَوُّط) در مغاکی رفتن قضاے حاجت را و غائط کردن
(تَغَاوُط) همدیگر را در آب فرو بردن
(انغاط العود انغیاطا) دوتا گشت چوب

غ و غ

(غَاغ) پودینه
(غَوغَاء) بالفتح والمد ملخ چون پر برآرد یا دفتنیگر رنگش مائل بسرخی گردد و کرمکے است شبیه به پشه که جهت ضعف گزیدن نتواند و مگس ریزه و به سُمِّيَ الغَوغَاءُ مِنَ النَّاس

غ و ك

(غَائِكَة) کصاحبه زن کول بیخرد

غ و ل

(غَول) بالفتح مستے و درد سر و دورے بیابان و کشیدگی و منه قوله تعالی لا فِيهَا غَولٌ ای لَيسَ فِيهَا غَائِلَةُ الصُّدَاع و سختی و دشواری و غول غائلة مبالغه است یقال اتی غولا غائلة اے امرا داهیا منکرا) و زمین نشیب و بارة

از دو رختان ظلم و مغاک بسیار و سرفه جاے است و نام کوهے و غَولُ الرُّخام جائی است دیگر
(غِیلَة) بالکسر کشش و هلاک ناگهانے اسم است اغتیال را و الاصل الواو
(غُول) بالضم هلاک و بلا و سختی و دیو بیابانی که اندر فریبند چو ناگاه فرو گیرد و هلاک کند اغوال و غیلان بالکسر جمع و مار اغوال جمع و ساحره سمن و فسون گرو فریبنده و مرگ و دیوے است مردم خوار یا جانورے است که آن را عربان بدیده و شناختند و تابط شرا وی را کشت و آن که هر ساعت برنگے نمود ار گردد از افسون گران و دیوان یا هر چیز که عقل را زائل کند و بفتح و موضعی ست و غَولُ الحِلم غضب بدان جهت که بناگاه هلاک کند و ببرد آن را
(غُوَیل) کزبیر موضعی است
(غَائِلَةُ الحَوضِ) آنچه از حوض دریده باشد
(غَوَائِل) سختیها و بلاها جمع غائله
(عَیشٌ اَغوَل) زندگانی با ناز و نعم
(غَولَان) کسکران گیاهی است ترش شبیه به اشنان و موضعی است
(عَیشٌ غُوَّل) کسکر زیست خوش

(مِغوَل) کمنهر سیخ کارد که درمیان عصا و تازیانه دارند یا هندی کهتی است یا شمشیریست شبیه مشمل مگر آن باریک تر و درازتر و پیکانی است از یا شمشیریست باریک گردن و بلند و نام مردی ❊ و فرس ذات مِغوَل اسپ پیشی گیرنده (ن، غَالَه غَوْلاً و مَغَالاً) هلاک کرد او را ❊ و غَالَتْه غُولٌ کشت آنرا هلاکت و بلا یا در جای جان کاه افتاد ❊ و نیز (غَوْل) بناگاه گرفتن و هلاک کردن و ربودن بناگاه

(مُغَاوَلَة) باهم پیشی گرفتن و شتافتن و هلاک کردن

(اِغْتِيَال) هلاک کردن بناگاه کشتن و یقال اَرْضٌ تَغْتَالُ الْمَشْيَ ای لا یَسْتَبِيْنُ الْمَشْيُ فِيْهَا مِنْ بُعْدِهَا وَسَعَتِهَا

(تَغَوُّل) گوناگون شدن و یقال تَغَوَّلَتِ الْمَرْأَةُ ای تَلَوَّنَتْ و هلاک کردن

غ و ن

(تَغَوُّن) شتابیدن بر گناه پیش در آمدن و شجاعت نمودن در جنگ

غ و ی

(غَيّ) بالفتح و شد الیا روادی است در دوزخ یا جوی است در آن اعاذنا الله من ذلک (وَلَدُ غَيَّة) بالفتح و یکسر پسر زنا

(غَوًی) بالفتح مقصور احمق شکم و سیر ناشده یقال بت غَوِیًا ای مُخْلِیًا

(غَوٍ) کَکَتِف گمراه و نومید شتر بچه ناگوار دکرده تخمه زده

(غَوِیّ) کغنی گمراه و یقال بت غَوِیًّا ای مُخْلِیًا و از اعلام است

(غَوِیَّة) بالتاء مثله

(غَاوِی) رخ گمراه و نومید و دیو و منه یَتَّبِعُهُمُ الْغَاوُوْنَ ای الشیاطین او من ضل من الناس و الذین یهجون الشاعر اذا هجا قوما او مُجِیْبُوْه لمدحه اِیَّاهُمْ بِمَا لَیْسَ فِیْهِمْ ❊ و راس غاو سر کوچک

(غَاوِيَة) توشه دان و مشک که در آن آب باشد

(غَاوَة) کوهیست

(غَيَّان) کشتان گمراه ❊ و بنو غَيَّان حی است و آنحضرت صلی الله علیه و سلم ایشان را بنی رشدان نامید ند

(غَوْغَاء) بالفتح والمد ملخ یا ملخ انبوه و مردم بسیار در هم آمیخته و نیز غوغاء انبوهی و افتادن در جنگ

(غَاغَة) مردم انبوه در آمیخته و ملخ نو بال بر آورده و مگس ریزه و گیاهیست

(غُوَيَّة) کسمیه از اعلام است

(اُغْوِيَّة) کاثفیة سختی و هلاک و مغاک که برای شکار روا کنند

(مَغْوِيَّة) کمجلسة لقب اجرم بن ناهش

(مَغْوِيَة) بالکسر جای که راه گم شود و در ان

(مَغْوِي) کمرهی تهی شکم یقال بت مَغْوِيًا ای مخلیا

(ض، غَوَی غَيًّا وَ غَوَايَةً) بفتحهما گمراه گشت و نومید گردید ❊ و غَوَاه گمراه ساخت آنرا لازم متعد

(س من، غَوِیَ الْفَصِیْلُ غَوًی) محرکة ناگوار کرد شیر شتر بچه را و هلاک شد از ان یا سیر نشد از شیر مادر و لاغر گردید و قریب بهلاک گشت

(ابو مُغْوِيَة) کمحسنة عبد العزی و آنحضرت صلی الله علیه و سلم نامش عبد الرحمن گذاشتند

(اِغْوَاء) گمراه ساختن

(مُغَوَّاة) بالضم و تشدید الواو جای که راه گم کنند و آن مغاکی کند مُغَوَّيَات جمع ❊ و فی المثل من حفر مُغَوَّاةً وَقَعَ فِیْهَا

(تَغْوِيَة) گمراه کردن و دو فرک و جغرات گردانیدن شیر را

(تَغَاوِي) بهمدیگر ببدی راهی گرد آمدن و یار مندی نمودن بر آن یقال تَغَاوَوْا عَلٰی عُثْمَانَ فَقَتَلُوْهُ یا از هر جا و آنجا گرد آمدن گو کشش و حرب نکنند

(الْغَوِیُّ الْغِيَاءُ) فرو افتاد و خمید

باب الغین فصل الهاء

غ ه ب

(غَيْهَب) کحیدر تاریکی غیاهب بالفتح جمع و سخت سیاه از اسپ و شب و مرد غافل و مرد گران که صحبتش را ناخوش دارند گند خاطر افسرده دل و گلیم بسیار پشم

(غَيْهَبَة) کدحرجة شور و فریاد در جنگ

(غَيْهَبَان) بالفتح تاریکی و شکم (غَيْهَبَی الشَّبَاب) کزمکی و بید اول جوانی تعیست در مهمله

(س، غَهِبَ عَنْهُ غَهَبًا) محرکة بیخبر شد و فراموش کرد آنرا ❊ و نیز غَهَب ناگاهی ❊ و منه الحدیث سُئِلَ عَطَاءٌ عَنْ رَجُلٍ اَصَابَ صَیْدًا غَهَبًا قَالَ عَلَیْهِ الْجَزَاءُ یعنی غفلة من غیر تعمد

(اِغْتِهَاب) در تاریکی رفتن و سیر کردن

غ ه ق

(غَهِق) ککتف شتر دراز

(غَوْهَق) کجوهر دیوانگی و زاغ سیاه لغة فی الهاء

(غَيْهَق) کحیدر شتر دراز بالا و شادمانی و دیوانگی و یوصف به العظم والنزارة

(غَيْهَقَ اِنْظَلَامُ عَيْنِهِ غَيْهَقَةً) سست گرد تاریکی چشم او را

(تَغَيْهُق) سست گردیدن چشم از تاریکی

باب الغین فصل الیاء

غ ی ب

(غَيْب) بالفتح گمان و نهانی

(غِیَاب) بالکسر وغُیُوب بالضم جمع وہرچہ ناپدید باشد از تو وزمین پست غیبۃ مثلہ یقال وقعنا فی غَیَبَۃٍ ای ھَبْطَۃٍ من الارض ونیز غُیَّب ایضا

(غِیبَۃ) بالکسر بدگوئی درپس کسی اسم است اغتیاب ان کان صدقا وان کان کذبا سمی بُهتانا

(غَابَۃ) زمین پست ہموار وگروہ مردمان ونیزہ دراز یا نیزہ لرزان وبیشہ ودرختان انبوہ درہم پیچیدہ یقال لیث غابۃ غاب جمع وموضعیست درحجاز

(غَیَابَۃ الجُب) ک چاہ وغیابۃ الوادی کذلک ویقال وقعنا فی غیابۃ ای فی ھبطۃ من الارض غیابۃ کل شئ ما یستر منہ

(غَائِب) ناپدید غُیَّب کرکع و غُیَّاب کرمان وغَیَب محرکۃ جمع تحرک باء غیب لانہ شبہ بصید وھو مصدر اصیل لانہ یجوز ان ینوی بہ المصدر وان کان جمعا وچیزے کہ نہان شود است از ما مانند کابل

(غَیبَان الشجر) کشیبان وقد تشدد الیاء رگہاے درخت

(س ض) غَابَ عنہ غَیبًا و غَیبَۃ بفتحھما وغِیابا بالکسر و غَیبُوبَۃ کقیلولۃ وغُیُوبا وغُیُوبَۃ بضمھما ومَغابا ومَغِیبا بفتحھما ناپدید شد وغابت الشمس فروشد آفتاب وغاب الشئ فی الشئ غِیابۃ بالکسر وغُیُوبۃ بالضم وغَیَابا بالفتح وغِیابا وغِیبۃ بالکسر ہما درآمد آن چیز در آن چیز وغاب فلان فلانا او رپس او بدی اوراگفت وعیب کرد

(امرأۃ مُغِیبَۃ) کمقیمۃ بالتاء زن کہ شوی آن غایب باشد لعرقۃ مغیب کمقیم ومغیب کمحسن ایضا کذلک وبانھا اعلی

(اغابت المرأۃ اغابۃ) غایب گردید شوی وے

(تغییب) انحان گردانیدن و ناپدید کردن ویقال غَیَّبَہُ غیابۃ ای دفن فی قبر

(مغایبۃ) سخن درپس کسے گفتن خلاف مخاطبۃ

(تغیّب عنی) ناپدید گشت ازمن وکذا تغیبنی فی فروق الشعر

(تغایُب) غایب بودن یقال ہنو فلان یتشھدون احیانا ویتغایبون احیانا

(اغتیاب) درغیبت افتادن و دربد گفتن کسی شدن بپس وے

غ ی ث

(غَیث) بالفتح باران یا باران کرتا دوازدہ گروہ بارد وگیاہ از آب باران روید وغیث بن مُرَیضۃ از بنی عبس است وغیث بن خامر از بنی تمیم

رفرس ذو غیث الکیس اسپ کہ درافزاید رفتار را اسپ رفتار ونیز ذات غیث چاہ کہ پیوستہ در وقت باشد ومادہ اش منقطع نگردد ونیز غیث نام پسر عمرو بن غوث است

(ارض مَغیثۃ) کمبیعۃ زمین باران رسیدہ ارض مغیوثۃ علی الاصل مثلہ ونیز مغیثۃ معرفۃ وبضم چاہیست درفاذیہ درہی درہیق ومن ضمہ ذکر فی غوث

(غ) غاث اللہ البلاد غَیثًا بالفتح بارانید باران را دربلاد و غاث الغیث الارض رسید باران زمین را وبارید فغاث النور روشن گردید وغِیثت الارض مجہولا باران رسیدہ شد زمین

(مُغیث) کمقیم شوی بریرۃ صحابی است ومُغیث ماوان اہلیست

(تغیّث) فربہی وفربہ شدن

غ ی د

(غَادَۃ) زن نازک نرم کہ نرمی ونزاکت او نمایان باشد ودرخت تازہ ونازک ونرم وموضعی است

(اَغیَد) گیاہ نازک دوتا وگردشو لنذی وجاے بسیار گیاہ وخواب آلودہ کردن کژ کردہ

(غَیدَاء) کصحراء زن دوتا از نرمی ونازکی

(غَیدَان) کسکران اول جوانے وموضعیست بیمن

(غِیدُ غِید) بالکسر وسکون الآخر بشتاب کلمہ ست کہ بدان بہ شتابی فرمانید

(س) غَیِدَ غَیَدًا محرکۃ خمیدہ گردن او وکژ گردید ومائل شد اعطاف او ونیز غید نازکی

(تغایُد) دوتا وکژ گردیدن زنرمی ونزاکت

غ ی ذ

(غَیذَان) کسکران الکہ بگمان بصواب رسد

(مُغتاذ) پرخشم

غ ی ر

(غَیر) بالفتح جز ونیز می آید بمعنی لا نحو فمن اضطر غیر باغ ولا عاد ای جائعا لا باغیا ینصب علی الحال وبمعنی الا وھو اسم ملازم للاضافۃ فی المعنی ویقطع عنھا لفظا ان فُہم معناہ وتقدمت علیہا لیس قیل و قولھم لا غیر لحن وھو غیر جید لان لا غیر مسموع فی قول الشاعر

جوابا بہ تنجو اعتمد فوربنا لعن عمل اسلفت لا غیر تسأل

وقد احتج بہ ابن مالک فی باب القسم من شرح التسھیل وکان قولھم لحن ما خوذ من قول السیرافی الحذف انما یستعمل اذا کانت الا وغیر بعد لیس ولو کان مکان لیس غیرھا من الفاظ الجحد لم یجز الحذف ولا یتجاوز بذلک مورد السماع انتہی کلامہ وقد سمع ویقال قبضت عشرۃ لیس غیرھا بالرفع وبالنصب ولیس غیر بالفتح علی حذف المضاف واضمار الاسم ولیس غیر بالضم فیحتمل کونہ ضمۃ بناء واعراب ولیس غیر بالرفع ولیس غیرا بالنصب ولا یتعرف غیر بالاضافۃ لشدۃ ابہامہا واذا وقعت بین ضدین کغیر المغضوب علیھم ضعف ابہامھا او انہ کلمۃ یوصف بہا

یستثنی فان وصف بها اتبعتها
اعراب ما قبلها واذا استثنیت بها
اعربتها باعراب الاسم التالی الا فی
ذلک الکلام فتنتصب فی جاء القوم
غیر زید وتجیز الرفع والنصب فی
ما جاء احد غیر زید واذا اضیفت
المبنی جاز بناؤها علی الفتح کقوله
لم یمنع الشرب منها غیر ان نطقت
حمامة فی غصون ذات اوقال
وهی فی الاصل للصفة والاستثناء
عارض قال الفراء بعض بنی اسد
وقضاعة ینصبونها اذا کان فی معنی
الا تم الکلام قبلها اولم یتم یقولون
ما جاءنی غیرک وما جاءنی احد
غیرک ٭ ونیز (غیر) دیگرگونی و بر
گردانیدگی است تغیر را ٭ وبثات
(غیر) دروغ
(غیرة) بالفتح اسپ حارث بن یزید
(غیرة) بالکسر بار شکنی وخوار
بار و بیت و بلاکی اسم مصدر است
(غیر) کعنب جمع وقیل انه واحد
وجمعه اغیار وفی الحدیث هی
اول غیر شرعت فی الاسلام
(غیر الدهر) کعنب حتیهای
روزگار که دیگرگون گرداند
(غیرة) کعنبة نام مردی
(غیار) کتاب نشانیست کبر انرا
مانند زنار و نحو آن
(غیور) کصبور بار شک نیک
غیرتمند مذکر و مونث در وی
یکسانست غیر کعنق جمع
(غیران) کسکران مرد بار شک
غیاری بالفتح والضم جمع غیری
کسکری مونث غیاری بالفتح
جمع
(مغیار) مرد سخت رشک برنده
(مغایبر) جمع
(ارض مغبرة) کمبیعة زمین آب
داده ارض مغیورة علی الاصل
کذلک
(ض، غاره غیرا) دیت داد آن
را ونیز باک کردی ٭ وغار علی
امرأته غیرا وغیرة بالفتح ٭ و
غارا وغیارا بالکسر رشک خورد بر
زن خود وکذا غارت المرأة علی
زوجها تغار ٭ وغارهم الله تعالی
بمطر باران رسانید ایشان را ٭
وغار بخیر نیکوی بخشید آنها را ٭
وغار فلانا سود رسانید بروی
٭ وغار اهله غیارا بالکسر خوار
بار ا ورد جهت آنها ٭ وغار
الغیث الارض ای سقاها
(اغار اهله اغارة) زن دیگر
خواست بر زن یعنی برشک آورد
زن را
(تغییر) از حالی بحالی برگردانیدن
وگردانیدن ودیگرگون کردن
(مغایرة) معاوضه کردن در خرید
وفروخت ومبادله نمودن در ان
غیار بالکسر مثله
(تغیر عن حاله) برگردید از حال
خود
(اغتیار) غله از شهری بشهری
کشیدن وخوار بار آوردن

غ ی ذ

(غیذان) بالکسر وهیست بهرات
ازان ده است محمد بن احمد بن
موسی غیذانی محدث

غ ی س

(لمم غیس) بالکسر زلف انبوه
بسیار در هم پیچیده خوش
(غیسان) بالفتح جوانی ٭ وغیسان
الشباب تیزی جوانی واول و
تازگی آن غیسات الشباب
بالتاء الفوقیة کذلک ویقال لکبیر
من غیسانه یعنی از جنس وصنف آن
نیست
(غیسانی) بالفتح منسوب خوب
روی خوش قامت گوی سرو سهی
است در حسن قامت

غ ی ض

(غیض) بالفتح بچه نا تمام افتاده
ویقال اعطاه غیضا من فیض
یعنی بخشید اورا اندکی از بسیار
(غیضة) بالفتح بیشه و جنگل و
درختان انبوه در جای نشیب
ایستادنگاه آب یا خاص است بدرخت
بده غیاض بالکسر واغیاض
جمع وناحیه است نزدیک موصل
(غیض) بالکسر آنچه از خرما بن
برآید مانند دو نعل برهم نهاده
تیز اطراف ومیان آن بلاآن
نهاده یا شگوفه نخستین خرما یا
عجم که از لیف خرما بن برآید و
بخورند آنرا
(ض، غاض لما غیضا ومغاضا)
بفتحهما کم گردید آب و بزمین فرو
خورده ٭ وغاض ثمن السلعة
کم شد بهای متاع ٭ وغضت الماء
کم کردم آب و بزمین فرو خورانیدم
غضت ثمن السلعة کذلک
لازم متعدی ٭ قوله تعالی وغیض
الماء ٭ وقوله تعالی وما تغیض
الارحام ای ما تنقص من تسعة
الاشهر ویقال غاض الکرام و
فاض اللئام ای هم قلوا و
هؤلاء کثروا وقد اخذ الطغرائی
هذا المعنی فقال ٭ غاض
الوفاء وفاض الغدر وانفرجت
مسافة الخلف بین القول والعمل
(افاضة) کم کردن آب را و بهای
چیزی را و بزمین فرو خورانیدن را
(تغییض) کم کردن و باز داشتن
اشک را و در جنگل جای
گرفتن شیر
(انغیاض) کم گردیدن آب و
بزمین فرو رفتن آن

غ ی ط

(غاط فیه غیطا) فرو شد در آن
و در آمد و پوشیده و ناپدید گردید
(مغایطة) سخن پراگنده و پراگنده
گفتن یقال بینهما مغایطة ای
کلام مختلف

غ ی ظ

(غیظ) بالفتح خشم یا سخت ترین
خشم یا تیزی خشم و اول آن یا
خشم پنهان از عجز و نام مردی
وان غیظ بن مرة بن عوف
بن سعد بن ذبیان است
(غیاظ بن مصعب) کشداد از
بنی ضبه است
(فعل ذلک غیاظک وغیاظیک)

بکسر هاء خناظبک
رض غاظه غیظاً بخشم آورد
آنرا مغیظ لغتست ازان
(تغییظ) بخشم آوردن
(غایظه) بخشم آوردن آنرا
(تغیظ) بخشم شدن یغ تغیظه
و تغیظ الحنت گرم گردیدن نیمروز
(اغتیاظ) بخشم گردیدن

غ ی ف

(غیف) بالفتح گروه مرغان
(غاف) لوبیا از درخت که میوه اش
... شیرین باشد یا آن
ینبوت است
(غیفه) بالفتح معرفة دهی است
نزدیک بلبیس
(اغیف) نرم و نازک عضا کردن
رنج کرده از نزاکت و عیش
اغیف زیست فراخ با ناز و نعمت
(غیفان) گوبان و تشدد الیاء
درخت چوب آتش زنه
(خیاف) گشاده مردو دراز و
بزرگ ریش
(رض غافت الشجرة غیفانا)
محرکة تاوید درخت از چپ و
راست
(اغافه) خمانیدن شاخ غاف و
رجز آنرا
(تغییف) گریختن و بدول گردیدن
و از راه گذشتن یقال
حمل فلان فی الحرب فغیف
ای کذب و جبن
(متغیف) نام اسپ ابی فید بن
حزل سدوسی

(تغیف) بچپ و راست تاویدن
شاخ درخت و میل کردن اسپ
بجانبی از چپ و راست در رفتن

غ ی ق

(غاق) مرغیست آبی غاقه
مثله و زاغ و غاق مبنیا علی الکسرة
حکایت بانگ زاغ و چون نکره
کنند منون گردانند
(غیقه) بالفتح معرفة دهی است
قریب تنیس ازان ده است
حسین و عمر پسران ادریس و
عبدالکریم بن حسین غیقیان
محدثان و موضعی است و ریس
حره نار مربنی ثعلبه بن سعد را
(غیق ماله تغییقا) تباه کردن آن
را و غیق بصره خیره کرد
بینایی او را و غیق فی رایه
مختلط رای گردید و ثابت نماند
بر چیزی
(تغیق) تاریک شد چشم

غ ی ل

(غیل) بالفتح شیر کندن جماع
کرده بچه را دهد یا شیر زن باردار
اسم است و آن بغایت مضرت
و نیز جماع کردن مرد زن شیرده
را و الفعل من ضرب و بازوی سطبر
پر گوشت و کودک فربه کلان جثه
و آب روان که در کشتزار رود و
فی الحدیث ما سقی بالغیل ففیه
العشر و ما سقی بالدلو ففیه
نصف العشر و خط کبیر جیم و
کشند و نگار جامه و جامه فراخ و
اسپیست و دبن کوه ابی قبیس که
گازران در ان جامه شویند و هر
رودبار که در ان چشمهای روان
باشد و هرچه دور باشد و نزدیک
نماید و جاییست قریب یلملم و موضعی
نزدیک یمامه و در و دبار یست مربنی
جعده را و موضعی است دیگر و هر
موضع با آب
(غیله) بالتا زن فربه
(غیل) بالکسر درختان انبوه و
درهم و بالفتح و درختان نی و حلفا
و بیشه شیر لا یدخلها الماء و جنگل
و هر رود بار با آب اغیال و غیول
جمع و جاییست
(غیله) بالتا ضلع و شیر دهی با
جماع یا جماع بر حمل یا شیر اسم مصدر
است و منه الحدیث لقد هممت
ان انهی عن الغیلة و یقال
اضرت الغیلة بولد فلان اذا
اتیت امه و هی ترضعه و در به
مانندی که شتر وقت مستی از دهن بر
آرد و مکر قتل و کشتن ناگهانی و یقال
قتله غیلة یعنی بفریب بجایی
برد و کشت آنرا و موضعی است
(ابل غیل) بضمتین شتران بسیار
یا شتران فربه بقر غیل کذلک
(غائله) کینه پوشیده و بدی
(غوائل) بلاها و سختیها
(غیلان) کریحان نام ذی الرمه
بن عقبه شاعر و نام مردی کان بینه
و بین قوم دخول فحلف ان لا
یسالهم حتی یدخل جبینه التراب
ای یموت فرهقوه یوما علی غرة
فغنیه و یقول تحلل غیل ای
غیلان بن یهم الله یعنی الجهم
و انه قد تحلل من یمینه
فلم یقبلوا فقتلوه و
(ام غیلان)
درخت طلح یا بار آن
(اغیال) رودباریست بیمامه
یا آن ذات اغیال است
(غیال) کشداد شیر بیشه
(مغاله) بالفتح بدی و شر
(مغیال) بالکسر درخت درهم
پیچیده شاخ برگ دار سایه افگن
(مغیل) کمقیم زن که بچه را غیل
خوراند مغیل کمحسن مثله
(مغال) بالضم بچه غیل خوار
مغیل کمکرم مثله
(اغالت المرأة ولدها) شیر غیل
خورانید بچه را اغیلته بالتمام
مثله و اغال فلان ولده گرد
آمد با زن مرضع و اغیل الشجر
(اغیالا) درهم پیچیده شاخ و برگ
گردید درخت و اغیلت الغنم
بسال دوبار بچه آوردند گوسپندان
(مغیل) کمعظم مرد ثابت در
غیل و در جنگل پاینده و در آینده
در آن
(متغیل) للفاعل مرد و بیشه
در آینده و پاینده در آن و ثابت
در غیل
(تغیل) درهم پیچیده شاخ و سایه
افگن شدن درخت بسیار مال
گردیدن قوم بسیار و انبوه گشتن
آنها
(مغتال) بازوی پر گوشت نازک

وکودک فربه کلان جثه
(اِغْتَالَ الْغُلَامُ) فربه گشت وسطبر گردید
(اِسْتَغْیَلَتِ الْمَرْأَةُ) غیل خورانید زن وجماع خواست بر شیر مهو + استغیل الشجر) بمعنی اغیل الشجر است
غ ی م
(غَیْم) بالفتح ابر وتشنگی وگرمی درون وخشم نهانی وبیماریست شتران را مانند قلاب مگر قلاب مهلک باشد
(غَیْمَان) کسکران تشنه وتفسان درون غیما ویقصر مونث + و غیمان بن جبیل) جداست مر امام مالک را + وذو غیمان) از حمیر است
(مَغْیُوم) شیر غیم زده
(ض) غَامَ غَیْمًا) تشنه گردید وتفسید درون او + وغامت السماء) ابرناک گردید هوا
(مُغَامَة) بالضم شهری است باندلس
(اَغَامَت السَّمَاءُ وَاَغْیَمَتْ) بالنقص والتمام ابرناک گردید هوا + واغیم فلانٌ) جای گرفت واقامت نمود + واغیم القومُ) ابر رسید آنها را
(تَغْیِیم) بر آوردن آسمان میغ برآمدن شب یقال غیم اللیلُ اذا جاء کالغیم
(تَغَیُّم) ابر بهم رسانیدن هوا
غ ی ن
(غَیْن) بالفتح تشنگی وتیرگی م ابر + وبیز غَیْن) حرفی است از حروف هجای حلقی مجهوره مستعلیه وینبغی ان لا یغرغر بها فیفرط ولا یهمل تحقیق مخرجها فتخفی بل ینعم بیانها ویخلص دلا تزاد ولا تبدل
(غَیْنَة) بالتا درختان سبز آب زمینیست وموضعی بالشام و موضعی بیمامه
(غِیْن) بالکسر زرداب وریم وجز آن که از مردار پالاید غینة بالتا مثله وموضعی است تناک ومنه المثل هو آنس من حمی الغین
(غَانَة) حلقه سبزه ومعروف شهری است بمغرب + وفرغانة) شهری از بلاد عجم
(اَغْیَن) درازی هر چیز باشد وسبز
(غَیْنی) بالفتح والقصر قله کوه ثبیر از اثبره هفتگانه
(غَیْنَاء) کصحرا درخت سبز بسیار برگ وچاهیست
(ذُو اَغَانٍ) رود باریست بیمن
(ض) غِنْتُ غَیْنًا) تشنه گردیدم + وغانت نفسی) شورید دل من + وغانت الابلُ) غینزده گردیدند شتران + وغین علی قلبه) مجهولا پراگنده دل گردید از دام وفرو گرفت شهوت ودلش را و پوشید وبیهوش کرد ومنه الحدیث انه لیغان علی قلبی حتی استغفر الله
(اَغَانَ الْغَیْنُ السَّمَاءَ) فرو گرفت ابر همه آسمان را و پوشید + وبیز اِغْیَان) فرو گرفتن شهوت دل او را پراگنده خاطر کردن وام کسی را
غ ی ه م
(غَیْهَم) کحیدر تاریکی
غ ی ی
(غَایَة) پایان هر چیزی از زمان ومکان وعلم ورایت خمار غای جمع مثل آیة وآی
(غَیَایَة) بالفتح سایه بان وهر چه بربالای سر سایه کند مانند ابر وغبار وتاریکی وجز آن ومنه الحدیث تجئ البقرة وال عمران یوم القیمة کانهما غمامتان وغیایتان و روشنائی شعاع آفتاب وتک چاه وجای است بیمامه
(ض) غَیَیْتُ غَایَةً) بر پا ساختم علم را
(اَغْیَیْتُ الْغَایَةَ اِغْیَایَةً) بر پا ساختم درفش ورایت را + وغیی السحابُ) بر جای ایستاد ابر را
(غَابَا الْقَوْمُ فَوْقَ رَاسِ فُلَانٍ بِالسَّیْفِ مُغَابَاةً) بشمشیر سایه افگندند بر سر او

الکتاب العشرون فی الفاء

باب الفاء فصل الهمزة

(فَا فَا) کفدفد ولبلاب سخن فاناک گوینده واکثار کننده فا را
(فَأْفَأَة) کدحرجة سخن فاناک گفتن وفاناکی یقال فیه فأفأة
ف ء ت
(اِفْتَأَتَ عَلَی الْبَاطِلِ اِفْتِئَاتًا) بر بست بر من باطل را + وافتأت برائه) کار کرد بخود رائی + وافتئت فلانٌ) مجهولا ناگاه مرد
ف ء د
(فَئِید) کامیر آتش وبریانی و بد دل
(فُؤَاد) کغراب دل مذکر آید یا آنچه بگلو سرخ آویخته باشد از جگر وشش ودل افئدة جمع + والفَوَاد) بالفتح والواو غریب
(اُفْؤُود) کعصفور نان بر خاکستر گرم پخته وکوماج وجای کوماج در خاکستر گرم
(مِفْأَد) کمنبر بابزن وآتش کاو + مِفْآد) کمصباح ومِفْأدة کمکنسة مثل مفائد جمع
(مَفْئُود) گوشت بریان کرده و نان بر خاکستر گرم پخته و بد دل وبر دل رسیده
(ف) فَأَدَ الْخُبْزَ) در خاکستر گرم نهادن نان را کوماج کرد + وفأدت الخبزة) جای کردم کوماج را در خاکستر + وفأد اللحم فی النار) بریان نمود گوشت را + و فأد زیدًا) بر دل او زد ورسید دل او را + وفأد الخوف فلانًا) بد دل گردانید او را ترس + و (فُئِدَ) مجهولا بیمار دل گردید یا دردناک دل گشت
(س) فَئِدَ فَأَدًا) بیمار دل گردید یا دلش بدرد آمد
(تَفَؤُّد) سوخته شدن وافروخته گردیدن

(مُفْتَأَد) بالفتح الهمزة کوملج و جای کوملج در خاکستر گرم
(اِفْتِئَاد) گوشت را بریان ساختن و آتش افروختن

ف ء ر

(فَئْر) بالفتح موش نر یا جمع فارة است فِئْرَان و فِئْرَة کعنبة و فُئَر کصرد جمع و مثاک و سعید بن فَأْر استاد یزید بن هرون و شهرے است بارمینیه
(فَأْرَة) بالتا موش مذکر و مؤنث در وی یکسانست و بادی که در خایه گاه و ستر و پای ستور گرد آید و وقت مالیدن بدست پراگنده شود و باز فراهم گردد و ستور را لنگ کند فُؤْرَة بالضم مثله و نافه مشک لعله الصواب اراد فأرة المسك فی ف و ر فوران ریحها و یجوز همزها لانها علی هیئة الفأرة و قیل لاعرابی اتهمز الفأرة فقال الهرة تهمزها و بوی خوش که از شتر آید چون گل خوشبوی چریده باشد یقال لها فأرة الابل و دشتی است
(فِئْرَة) بالکسر گیاه و نوعی از طعام ز چه که از دانه شنبلید و خرما پزند فِئْرَة کعنبة و فُئْرَة کهمزة و فُؤَارَة کثمامة مثله
(لَبَن فَئِر) گلتف شیر موش افتاده در وی و مکان فَئِر جای موش ناک
(فَئِيرَة) کخزیمة نوعی از طعام ز چه که از دانه شنبلید و خرما پزند دیگر و آنها پزند و بر زچه خوردن دهند و ارض فَئِرَة زمین موشان (ارض مَفْأَرَة) کمقعدة زمین بسیار موش
(ف) فَأَرَ فَأْرًا کند زمین را و پنهان گرد در خاک و پوشید

ف ء س

(فَأْس) بالفتح تبر مونث آید افؤس کافلس و فُؤُوس بالضم جمع و فَأْس اللجام کام لگام و فَأْس الرأس طرف تندی پس سر و شهریست بزرگ بمغرب ترک همزها لکثرة الاستعمال و (فَأَس) نیز فَأْس شگافتن و زدن تبر و بر تندی پس سر زدن کسے را و طعام خوردن و الفعل من فتح

ف ء ق

(فُؤَاق) کغراب حکه و آن بادی که از معده بر آید لغتی است در فُوَاق بواد
(ف) فَأَقَ فُؤَاقًا که شد آنرا

ف ء ل

(فَأْل) بالفتح شگون ضد طیرة و کان یسمع مریض یا سالم او طالب یا واجد و منه الحدیث الله کان یعجب الفأل و یکره الطیرة یا در نیک و بد هر دو استعمال نمایند فُؤُول بالضم و افؤل کافلس جمع و یقال لا فال علیك یعنی گزندی نیست بر تو
(رجل فَئِيل اللحم) گلتف مرد بسیار گوشت
(فِئَال) گلتاب نوعی از بازیے کودکان که چیزے در خاک پنهان کنند و خاک را تقسیم نموده بهم پرسند که در کدام حصه است آن چیز
(تَفْئِيل) فال گردانیدن
(مُفَائِل) قاسم خاک فئال
(مُفَائَلَة) بازی فئال باختن
(تَفَأَّل بِهِ) فال گرفت بدان و تَفَاءَلَ مثله
(اِفْتِئَال) شگون گرفتن

ف ء م

(قطعوه فؤمًا) کصرد پاره پاره برید ند آنرا
(فِئَام) گلتاب گروه مردم واحد از لفظش نیامده و العامة تقول فیام بلا همز و گلیم که بر هودج در کشند فُؤُم گلتف الجمع
(مِفْأَم) کمنبر شتر پهناک سر شانه
(مُفْأَم) کمراب مثله
(ف) فَأَمَ مِنَ الماءِ فَأْمًا سیراب گردید و فَأَمَ البعیرُ از گیاه تر پر شد وهش
(س) فَئِمَ حَارِكُ البعیرِ پهناک گردید سر کتف شتر
(قَتَب مُفْأَم) کمکرم پالان فراخ کرده افزوده شده
(اِفْآم) فراخ تر گردانیدن رحل و پالان را از آنچه که بود
(تَفْئِيم) پر گردیدن دهن شتر از گیاه تازه و فراخ تر ساختن و افزودن پالان را از آنچه که بود (قتب مُفَأَّم) کمعظم پالان فراخ کرده لغتیست از ان
(تَفَأَّم) پر گشتن وطن ستور از گیاه سبز

ف ء و

(فَأْو) بالفتح شگاف و فرجه میان دو کوه و زمین پاسپرده نرم میان در زمین سنگلاخ سوخته و شب و جای فرو شدن آفتاب و تنگ جای وادی که بسوی جای فراخ رود و ریگ توده گرد و جای تابان و نغران و زمین مغاک نیکو خاک میان کوهها و دهی است بصعید و موضعی است بناحیه دقن لحج و نیز فَأْو زدن و شگافتن و شگافتن سر بزخم شمشیر فای بالیا مثله یقال فَأَوْتُ رَأْسَهُ و فَأَيْتُ رَأْسَهُ اذا صدعته
(فِئَة) کعدة گروه فِئَات و فِئُون بکسرهما جمع و الهاء عوض من الیاء
(فَائِيَة) جای بلند گسترده
(فَأْوِی) کسکری سر نره
(اَفْأَی اِفْئَاءً) در زمین تابان و نغران در آمد و هو افای رأسه شگافت سر او را بزخم شمشیر
(اِنْفِئَاء) کشاده شدن و شگافته گردیدن

باب الفاء فصل الباء

ف ب ء

(فَبْأَة) بالفتح باران کتاب که ساعتی بارد و بایستد

ف ب ب

(فُتّ) بالضم موضعی است بکوفه بقول یاقوت یا بطنی است از ہمدان وازان بطن است سعد بن فُتِّی یا سعید او ہو بالقاب

باب الفاء فصل التاء

ف ت ء

(ف س ك، مَا فَتِئَ يَذْكُرُهُ) پیوسته ذکرش میکند لا يتكلم بِهِ إِلَّا بِالْجَحْدِ وقوله تعالى تَاللهِ تَفْتَؤُ تَذْكُرُ يُوسُفَ اى مَا تَفْتَؤُ

(س، فَتِئَ عَنْهُ) فراموش کرد آنرا و بازایستاد ازان

(ف، فَتَأَهُ) شکست آنرا وفرد میرانید عن ابن مالك فی كتابه جمع اللغات المشكلة وعزاه للفراء وهو صحيح

(مَا أَفْتَأَ يَفْعَلُ كَذَا) یعنی پیوسته میکند آنرا

ف ت ت

(فت) مثلثة پراگنده یقال اَهْلُ بَيْتٍ فَتٌّ اى منتشرون

(فَتَّة) بالفتح و بضم شکل خشک ریزه یا سوخته ریزه که زیر چقماق نهند تا آتش بوی درگیرد و پاره لخت از خرما

(فَتِيت) کوفته و ریزه ریزه کرده و نان ریزه

(فُتَات) کغراب ریزه و شکسته از هر چیزے

(فَتُوت) کصبور کوفته و ریزه ریزه نموده

فتافت، بالفتح راز لیقال بینهم فَتَافِتُ اى سِرَارٌ لا تُسْمَعُ ولا تُفْهَم

(ن، فَتَّ فِى سَاعِدِ) سست کردن را وكذا افَتَّ عَضُدِى وَهَدَّ رُكْنِى نیز فَتّ بالفتح کوفتن و ریزه ریزه نمودن و با انگشتان شکستن و شگافتن سنگ امفتوت لغت است ازان

(تَفْتَفَه) سیر ناخوردن شتر آب را

(تَفَتُّت) شکسته و ریزه شدن

(اِنْفِتَات) ریزه شدن

ف ت ج

(فُوتَنْج) معرب پوتنگ گنزه است و آن نهری و بستانی و بری و کوہی باشد گرم و خشک است در سوم حکه و خفقان و یرقان و غثیان و جذام را نافع و در اخراج اخلاط غلیظ لزجه از سینه قوی تر

ف ت ح

(فَتْح) بالفتح آب روان از چشمه و جز آن و اول باران بهار و جای جریان بن تیر ناتراشیده کذا فسر و فرمان میان دو خصم و بار درخت نبع که شبیه بن است

(فُتْحَة) بالضم شگفتگی و نازش مردم بچیزے که دارد از ملک و ادب و از علم و هنر و بدان ید طولے نماید

(فُتُح) بضمتین در فراخ کشاده و شیشه فراخ سر و شیشه بی سر بند بے غلاف و ہو فعل بمعنی مفعول

(فُتُوح) کصبور گشتین باران بهار و ناقه فراخ سوراخ پستان

(فَتَاحَة) کسحابت فیروزے و نصرت

(فِتَاحِيَة) بالکسر والضم حکم میان دو خصم

(فُتَاحِيَة) بالضم و تخفیف الیاء مرغیست

(فَاتِحَةُ الشَّىْءِ) آغاز و اول آن چیز

(فَوَاتِحُ الْقُرْآن) اوائل سورہاے قرآن

(فُتْحَى) کسکری باد

(فَتَّاح) کشداد داور و نوعی از مرغان فَتَاتِيح جمع

(مَفْتَح) کمقعد گنج و گنجینه و خزانه

(مِفْتَاح) بالکسر کلید و هر چه بدان چیزے کشاید مِفْتَح کمنبر مثله مَفَاتِح و مَفَاتِيح جمع * و نَاقَةٌ مَفَاتِيح، ناقه فربه و انيق مَفَاتِيحَات جمع و نشانی است که در ران و گردن شتر نمایند مَفَاتِح و مَفَاتِيح جمع

ف، فَتَحَ فَتْحًا بالفتح کشاد * و فَتَحَتِ النَّاقَةُ کشاده سوراخ پستان گردید شتر ماده * و نیز (فَتْح) فرمان دادن میان دو خصم یقال افتح بیننا اى احکم و فیروزے و گشایش کفرستان و گشایش

(اِفْتَاح) کشاده سوراخ پستان گردیدن شتر ماده

(تَفْتِيح) کشادن شدد للمبالغة

(مُفَاتَحَه) گاییدن و تقاضا نمودن

(تَفَتُّح) کشاده گردیدن

(تَفَاتُح) باهم سخن پوشیده گفتن یقال تفاتحا كلاما بينهما اى تحاقتادون الناس

(اِفْتِتَاح) کشادن و آغاز کردن

(اِسْتِفْتَاح) فیروزی جستن و کشودن و یاری خواستن و آغاز کردن

(حروف مُنْفَتِحَة) سوای چهار حروف صطظ است

(انفتاح) کشاده شدن

ف ت خ

(فَتَخَة) بالفتح و یحرک انگشتری کلان که در دست و پا کنند یا انگشتری نقره بی نگینه فاذا كان فيه فصّه فهو خاتم فَتَخ و فُتُوخ بالضم و فَتَخَات جمع

(فَتَخ) محرکة پیه مانندیست در شتران و زر مکه خرد بی آوازه و نیز

(فَتَخ) سست شدن بندهاے اندام و نرم و فروهشته گردیدن آن یا دراز و پهنا گشتن کف دست و پا و پهن و فروهشته گردانیدن انگشتان لازم و متعدی و سست کردن انگشتان پاے وقت نشستن والفعل من فتح

(فُتَيْخ) کزبیر موضعیست

(فُتُوخ) بالضم بندهای پنجه شیر

(فِتَاخ) ککتاب موضعیست

(اسد أَفْتَخ) شیر فروهشته و دراز و پهنا کف دست و پا وكذا رجل افتخ و رجل افتخ الطرف مردست نگاه

ج ۳

(فُتخاء) بالفتح والمد عقاب فرو نشسته بال وعقاب که سست کند بال را وقت فرود آمدن و چیزی است بچو کالبد خشت که بر آن انگبین نشیند ناقهٔ فتخاء الاخلاف ناقه که اندامهای پستانش بجانب شکم بلند بر آمده باشد وکذا امرأة فتخاء الاخلاف واین عیب است ناقه را و ملح است زن وضرع را

(افاتیخ الفقوع) خیزها است ریزه که آنرا بکمان سمارغ بر چینند و چون بر آید بشناسند

(افتاخ) مانده گردیدن وتاسه ودمه بر افتادن کسی را

(تفتیخ) پهنا ساختن ونرم گردانیدن انگشتان را

ف ت ر

(فَتْر) بالفتح مرفسه تام نی

(فَتْرَة) بالفتح سستی وزمان میان دو پیغمبر واهی ست اذا وطئتها اخذ تك فترة فی الرجلین حتی نعرق فتر کقنب کذلك

(فِتْر) بالکسر ما بین دو انگشت سبابه وابهام وتام زنی او هو بالفتح

(فُتْر) بالضم بوریای برگ خرما که بر آن آرد بیزند

(فَتَر) محرکه پی وگوشت پاك ودرشت ومقداری معلوم از طعام وسستی

(فاتر) آب آرمیده و فرونشسته جوش وطرف فاتر چشم سست نگاه

(فاتور) آب فرونشسته جوش

(تفتر) بفتح التاء الفوقیة دفتر ونامهای فراهم آورده

(ن ض) فتر فتورا وفتارا بالکسر آرمیده پس جوش وستی آورد بعد درشتی وفتر الماء آرمید آب وفرو نشست جوشش آن ٭ وفتر الشیء پیمود آنرا از میان دو انگشت سبابه وابهام ٭ فتر جسمه فتورا سست ونرم بندها گردید

(افتره الداء افتارا) سست گردانید آنرا بیماری ٭ وافتر الرجل شکسته شد نگاه او از فرو هشتگی مژگان ٭ وافتر الشراب سست گردید شراب خوار

(تفتیر) سست گردانیدن و پراگنده وپریشان گردیدن ابرو آرمیدن آن وآماده شدنش بباریدن

(استفتر الفرس) کشان رفت

ف ت ر ص

(فَتْرَصَة) کدخدیه بریدن

ف ت ش

(فَتْمش) بالفتح کاویدن والفعل من ضرب

(تفتیش) جستن وکاویدن

ف ت غ

(فتغه فتغا) بالفتح بپا مالید آنرا چندانکه شکسته گردید

(تفتغ) شکسته گردیدن یقال تفتغ تحت الضرس ای تشدخ

ف ت ق

(فَتْق) بالفتح پگاه وبحرکت جای باران نارسیده که در پیرامونش باریده باشد وزمین وجز آن گشاده وفراخ یقال خرج الی فتق و بیماری است که در پوست خایه پیدا گردد وبا اخلال پرده و کفتگی ما شکافتگی در آن و در آمدن جسم غریب که پیش از شکافت محصور بود در وی واین جسم غریب اگر ریست فتق ثربی گویند واگر امعاست معوی واگر ریح ریحی واگر آب مایی وگر ماده غلیظ لحمی و لا برء له الا ما یحدث للصبیان نادر آوگاهی فتق در نواحی سره باشد

(فَتَق) بالتحریک سپیده دم و لیکن ٭ ونیز (فتق) کشاده کس گردیدن زن و ارزانی سال وفراخی آن والفعل من سمع یقال فتق عامنا ای اخصب

(فُتُق) بضمتین زن چرب زبان کشاده سخن ودهی بطالف

(فِتاق) ککتاب مایه قوی که زود رساند خمیر را وقرن آفتاب وآفتاب وبن پوست سپید خرما بن و چوب خوشه خرما یا خوشه خشک وکج شده آن وکوهی است وچند اخلاط است از دارو ها ی آمیخته وآبی ست ود و فتاق جای ست ٭ ونیز فتاق شگافتگی ابر از شعاع آفتاب

(فتیق) کامیر شتر کفته وشگافته از فربهی ٭ (رجل فتیق اللسان) مرد تیز زبان ونصل فتیق الشفرتین پیکان دو دهان ٭ صبح فتیق بامداد روشن

(فتقاء) زن کشاده کس

(فُتُوق) بالضم باران اندک منه عام ذو فتوق ای قلیل المطر و آفت مانند دین ودنیا و دود وشی و بیماری یقال لحت علیه الفتوق ای الافات کصیقل درودگر وآهنگر وپادشاه و دربان

(فیتق) کفوفل بالضم دوست بمرد

(مفتق القمیص) کمقعد شگاف جای پیراهن

(ن) فتق فتقا بالفتح مایه قوی وبسیار انداخت در خمیر ٭ ونیز فتق شگافتن وکشادن نافه مشک را و بر آوردن بوی مشک بچیزی وحرب افتادن میان قوم ومفارقت کردن جماعت را وخلاف ورزیدن

(افتاق) جای باران نارسیده را یافتن ودر آمدن در آن و خداوند ستوران فربه گردیدن وچوب خوشه خرما مسواک کردن وکشاده شدن ابر از قوم یقال افتق القوم اذا انفتق عنهم الغیم ٭ وآشکار گشتن شعاع آفتاب از جای ابر شگافته وکذلك القمر یقال فتق القمر اذا انفتق عنه السحاب فبدا

(تفتیق) شگافتن وگشادن
(تفتق) شگافته وگشاده گردیدن
(تفتقت الناقه تفتقا) ای
رسید ورا بیماری میان پستان
وناف ورباخوت به ه ونیز انفتاق
گشاده وشگافته شدن وگشاده
کس گردیدن زن متفتقه زنست
است ازان

ف ت ک

(فاتک) دلیر فتاک کزمار
جمع
(ن ض) فتک فی الامر
فتکا) بالفتح ستیهید درکاره و
فتک فی الجنث فتوکا
مبالغه نمود ودران فتکت
الجاریة) بی باک شده ونیز
فتک مثلثه بکار خواسته نفس درآمدن
(فتوک) بالضم مثله وناگاه گرفتن
وناگاه کشتن کسی را یا روباروے
زخم رسانیدن یا عامست ودلیر
کردن وفی الحدیث قید الایمان
الفتک لا یفتک مومن
(افتاک) بکار خواسته نفس در
آمدن
(تفتیک) اپنبه زدن
مفاتکة روباروی آشکارا
جنگ نمودن وباهم سخت درافتادن
وبر چیزے مانند نورون وجزآن
وبا یکدیگر بگازی درافتادن و
پیوسته داشتن کسی را برکارے
وبها نمودن بقال فاتك فلانا
اذا اعطاه ما استام ببیعه وکجا
ببیعه [illegible] بعطیه شیئا

(تفتک) بخود درآمدن ودرکارے
ومشاورت نا کردن باکسے

ف ت ک ر

(فتکرو) کزبرج وخنجر بلا و
سختی یا کار شگفت بمرگ فتکرین
بتثلیث الفاء وفتح التاء وبکسر
الفاء وسکون التاء وفتح الکاف
مثل یقال لقیت منه الفتکرین
والفتکر یعنی دیدم ازوی سختیها
ورنجها

ف ت ک ل

(فتکلین) کدرخمین سختی

ف ت ل

(فتل) بالفتح آنچه برگ نباشد
وقایم مقام برگ گردد وگیاه
تافته برگ که گشاده نشود وآوانهرا
(فتله) بالفتح چیزے وبحرک
یقال ما اغنی عنک فتلة ای
شیئا وغلاف اندسلم وطلح که نخستین
برآید خاصته وشگوفه وبرعرفط
بحرک
(فتل) محرکة برآمدگی وسختگی
آرنج شتر یا دوری میان آرنج
وپهلوے آن
(فتیل) کامیر تافته درسن هلیک
از پوست خرمابن وگاهی آن را
برحلقه دوچوب استاده وآویخ
بند ند رشته دانه خرما وریم و
چرک به انگشتان تافته ویقال
ما اغنی عنک فتیلا ای شیئا
(فتیلة) پلیته وریم میان دوانگشتان
تافته
[illegible] (فتل) آرنج برآمده و

سخت یا دور از پهلوی ونحوهم
افتل الایدی ای بین الفتل
(ناقة فتلاء) ناقه گران جسم
خمیده پا
(فتال) کشداد هزار دستان
(یفتل) کیفتح شهرے است
بطخارستان
(ض) فتله فتلا بالفتح تافت
آن را مفتول لغت هست ازان
وفتل وجهه عنهم روے
گردانید ازایشان وفتل ذوابته
برگشته رلے کردوے را
ونیز فتل سپاهی برگردانیدن
ودرپے فریب رفتن ومنه المثل
مازال فلان یفتل من فلان
الذروة والغارب ای یدور من
ورا خدیعته
(افتتال) برآمدن غلاف دانه سلم
وطلح
(ذبال مفتل) کمعظم پلیته
سخت تافته شد وللکثرة
(تفتیل) تافتن شده کثرة
(تفتل) تافته گردیدن
(انفتال) تافته شدن

ف ت ن

(فتن) حال وگونه منه العیش
فتنان ای لونان یعنی شیرین
وتلخ
(فتنة) بالکسر گناه وعذاب و
مال وفرزند ونیز فلنسة
آزمایش ومحبت وشگفت چیزے
وگمراهی وگناه ودزدی وناگرویدگی
[illegible]

وگداختن وحوز آتش اندرختن
سیم وزر را جهت امتحان و
اختلاف کردن مردم ودعاسے
وتدبیر وگمراه کردن والفعل من
النصر
(فتنان) بالضم بامداد وشام
(فتین) کامیر زمین سنگلاخ
سوخته وزمین سنگناک سیاه فتن
کتب جمع ودرق فتین
ای فضة محرقة
(فتین) کزبیر از اعلام
(فتان) ککتاب غلاف ازپوست
که بر پالان کشند
(فاتن) دیو وگمراه کننده قال
الفراء اهل الحجاز یقولون ما
انتم علیه بفاتنین واهل نجد
بمفتنین وازاعلامست وقلب
فاتن ای فتنته المرأة ای
دلهته فاحبها
(فتان) کشداد زرگر ودزد ودیو
وفتانان درم ودینار ومنکر
ونکیر
(فبتن) کحیدر دره ودگر
(قاتون) کخاتون نام نان پز
فرعون که موسے علیه السلام اورا
کشت
(مفتون) آزمایش ومنه قوله
تعالی بایکم المفتون والباء
بمعنی فی اوزائدة وهو مصدر للمفعول
ودرفتنه افتاده ودیوانه وعقل
ومال رفته ودینار مفتون
بآتش در آورده
(ض) فتنه فتنا بالفتح وفتونا

ازمود و آزمود شگفت آوردا ورا وفتنهٔ، در فتنه افگند اورا و فتن فلانُ، در فتنه افتاد لازم متعدد وفتن الی المرأة فتونا، بالضم خواہش زنا کرد با دے وکذا افتن الی المرأة مجہولا وفُتِن مجہولا بےعقل ومال گردید و فتنتہ المرأة بردن دلش را و فتنہ عذاب کرد اورا و نیز فتن، بآتش سوختن منقول تعالی یوم ہم علی النار یفتنون (مفتن)، مکرم در فتنہ انداختہ (فتان)، شگفت آوردن چیزی کسے را و در فتنہ انداختن وبجون زن دل را

ج ۳

(مفتتن)، کمعظم سخت مفتون (تفتین)، در فتنہ افگندن (افتتان) در فتنہ افتادن و در فتنہ انداختن کسے را و مال عقل رفتن از کسے

ف ت ی

(فتیة) کعدة سبو فتون بالکسر جمع (فتی)، محرکۃ جوان و جوان مرد ملوی فتیان وفتوان تثنی و فتیان و فتیة وفتوة بکسرہن وفتو و فُتی بالضم و تشدید الواو الیاء جمع فتاة مونث نثبات جمع (فتیان) شب و روز یقال لا افعلہ ما اختلف الفتیان (فتیان) بالکسر قبیلہ است از بجیلہ زان است ربیعة فتیانی (فتی) کغنی جوانہ سال از ہر

چیزے فتیلو مونث وفتاء بالکسر والمد جمع و یقال قد ولد لہ فی فتاء سنہ اولاد دستور جوانہ سال افتاء بالفتح جمع (فتاء)، کسار جوانی و جوان شدن وجوانمردی نمودن (فتوی)، بالضم مقصور او یفتح فرمان فقیہ ومفتی فتیا بالضم والقصر و یفتح مثلہ (فتوة)، بالضم وشد الواو جوان مروی و مردمی (فتی)، کسمی کاسہ حریقان شوخ و بیباک (ن)، فتوتہم، چیرہ شدم بر آنہا مدجوانمری (س) فتی فتاء، بالفتح والمد جوان گردید و جوانمردے نمود (مفتی) کمحسن پیمانہ ہشام بن ہبیرة ولتوی دہندہ (افتاہ فی الامر افتاء)، آشکار کرد و جدا گردانید جہت او کار را و نیز افتاء، جواب دادن بر فتوی (تفتیة) بازداشتن دختر را از بازی با کودکان و در پردہ کردن یقال فتیت الجاریة مجہولا اذا خدرت ومنعت من اللعب مع الصبیان (تفتی) باز ایستادن دختر از لہو بازی با کودکان یقال تفتت البنت تفتت وجوان مردے نمودن مے یقال بفلان تفت

تفتت ای تشبہت بالفتیات (تفاتی) جوانمردی نمودن و بفتوے نزدیک مفتی شدن یقال تفاتوا الی المفقہ ای ذہبوا الیہ في الفتوی (استفتاء) جواب فتوی خواستن

باب الفاء فصل الثاء

ف ث ء

(ف) فثأ القدر فثأ وفثوءً بالضم باب باز ایستانید دیگ را از جوش و نیز فثء، شکستن خشم را بسخن و بکرم کردن فرونشاندن سردی چیزے را و بازداشتن چیزے را از کسے و جوشیدن شیر پس بالا بر آمدن کف و پارہ پارہ شدن آن و فرونشاندن خشم کسی را و من امثالہم فی الیسیر من البران الرثیئة تفثأ الغضب واصلہ ان رجلا کان غضب علی قوم وکان مع غضبہ جائعا فسقوہ رثیئة فسکن غضبہ وکف عنہم (افثاء) سستی آوردن و ماندہ شدن و از میدن وجای گرفتن و دمہ بر افتادن و شکستن گرما و سنگریزہ را گرم نمودہ آب پاشیدہ بیمار را بران خوابانیدن تا نوی کند یقال افثأوا المریض

ف ث ث

(فث)، بالفتح گیاہیست کہ در خشک سال نان جانہ آن خورند یا آرا بیزند و کوزہ درخت

خنظل و ثمو فثة موہای پراگندہ (مفثثة)، بالفتح بسیاری و افزونی و گرفتہ مفثثة، بہار مہلی (ن) مفث جلتہ فثا، پراگندہ کرد بعضی خود را (افتثاث)، قہر کردن یقال ما افتثوا مجہولا ای ما قہروا (انفثاث) شکستہ گردیدن

ف ث ج

(فاثج)، شتر مادہ جوانہ آبستن و باردار و ناقہ فربہ کہ یکسال یا سالہا باردار نگردد یا آبستن نشود بہ کشن یافتن از اضداد است و ناقہ بزرگ کوہان فربہ (ن)، فثج فثجا، بالفتح کم گردید و گران گرد و فثج الماء الحار بالبارد فرونشاند گرمی آن از آب سرد (افثاج) گذشتن و ماندن شدن و دمہ و تاسہ بر افتادن یستعمل معروفا و مجہولا و یقال بئر لا تفثج مجہولا ای لا ینزح (تفثیج) گران گردانیدن

ف ث ح

(فثح) گتف ہزار خانہ شکنبہ افثاح جمع و ماریست کلان کہ با نہان ماند

ف ث د

(فثائید)، بالفتح ابرہای سپید بہم نشستہ و استرہای جامہ (تفثید)، استر ساختن جامہ را

ف ث ر

(فاثور)، تغصعہ الشخان [illegible]

ایستگـه رخاها سیم باریه یقال هم علی فاه وبقا حداى علی ملتقة واحدة اومغراة واحدة وگروه آنتاب وکلـه بزرگ وباتیله واین هردو از فرف شرابست وگروه وسرحدیک کفار و دسپه طلب دشمن روند وجاسوس ومنزلت وشادمانی وکاسه یاچاه کوچک وپوست شتر یاد کرده و سینه مردم وموضعی است

ف ث غ

(ف، فثغ راسه فثغا شکست سرا ورا

ف ث ن د

(فثا فیل) بالفتح ابرهای سپید برهم نشسته واشترهای جامه

ف ث ی

(افثام) مانده گردیدن

باب الفا فصل الجیم

ف ج ء

(مفجاءة) کمفاجأة ناگاه ونام پدر قطری شاعر وفجاءة المازنی مردیست

(ف، فجأ الجاریة) کائیدآنرا

(س ف، فجأه مفجأة) بالفتح ونجاءة بالضم کغراتة ناگاه گرفت آنرا وناگاه درآمد بروی

(س، فجئت الناقة) بمذکر شکم گردید ناقه

(مفاجئ) شیر بیشه

(مفاجاءة) بناگاه درآمدن برکسی وگرفتن آنرا (افتجاء)

بالکسر مثله

(افتجاء) ناگاه درآمدن بر کسی

ف ج ج

(فج) بالفتح راه کشاده میان دو کوه فجاج بالکسر جمع و فج الروحاء بریست میلست از مدینه

(فج) بالکسر میوه خام وخربزه شامی که هندانه نامند

(فجة) بالضم شکاف

(فجج) بضمتین کسانیکه صحبت آنها را ناخوش دارند

(فجاجة) بالفتح میوه خام

(فجاج) بالضم راه فراخ میان دو کوه

(رجل افج) مرد سخت کشاده کننده پارا که بزشتی انجامد

(قوس فجاء) کشاده کمان که زه از قبضه اش دور وجدا باشد

(فجفج) کفدفد مرد بسیار سخن خویشتن آرای بزیادت از وسع خود ونازنده بدان فجفاج کبدهد

و فجفاج) کصلصال مثله

(افجیج) کزنبیل رودبارے یا وادی فراخ و وادی تنگ و در تنگ از اضداد است

(ن، فججت القوس) بلند کردم زه آنرا فججت ما بین رجلی کشاده نمودم هردو پای خود را

(حافر مفجج) کمقرسم قبه دار و مقعود

(افجم الاردت بالهذان) سخت شکافت زمین را بهذان وونیز

(افجاج) برام فج رفتن ومیان هردو پا کشاده گردانیدن و شتافتن وسرکتن انداختن شتر مرغ

(مفاج) پادور اندازنده وکشاده پا رونده یقال فلو یمشی مفاجا

(تفاجج) کشاده داشتن میان هردو پا در رفتن

(قوس منفجة) بفتح فا کمان که زه از قبضه وی دور باشد

ف ج ح

(فجح) بالضم قبیله است ونام پدر ان قبیله فجوح لصوابست

ف ج ر

(فجر) بالفتح سپیدی آخر شب وروشنی پگاه که سرخی آفتابست در سیاهی شب

(فجرة الوادی) فراخ جاے رودبار که آب بدان گردد سوی آن و ومنعیست

(فجرة) بالضم جای آب نرسیدن

(فجر) محرکه بخشش وجوانمردی ومردمی واحسان ومال بسیاری آن + وذو فجر موضعیست

(ركب فجرة) محركة ممنوعة یعنی دروغ گفت

(فجار) کقطام اسماء ایام الفجار چهار روز بده ماهای حرام گانت بین قریش ومن معها من کنانة وبین قیس عیلان وکانت الدبرة علی قیس فلما قاتلوا قالوا فجرنا حضرها النبی صلی الله علیه وسلم

وهو ابن عشرین وعنه الحدیث کنت انبل علی عمومتی یوم الفجار ورمیت فیها باسهم ما احب انی لم اکن فعلت

(فجار) کقطام زناکاری اسم است فجور ما وهو مبنی علی الکسرة + و

(یا فجار) معدولست از فاجرة

(فجور) کصبور مرتکب گناه وزناکار فاجور مثله فجر بضمتین جمع

(فاجر) تباه کار ونافرمان وزناکار فجار کزنار و فجرة محرکه جمع + ومالدار وجادو گر فریبنده

(فجیرة) کجهینة جائیست

(مفجرة) کمقعدة موضع آب رسیدن مفجر مثله وزمین هموار که در آن رودبارها روان گردد مفاجر جمع

(ن، فجر فجرا) بالفتح وفجورا بالضم و فجرة بالفتح برانگیخته گردید به گناه وزنا کرد + و فجر عن الحق روی گردانید از آن و فجر فلان الماء فجرا بالفتح روان ساخت آب را + و فجر من المرض به شد از بیماری + ونیز فجر رفتن بگناه وزنا + و نیز فجور دروغ گفتن ودروغ داشتن وبی فرمانی کردن وخلاف ورزیدن وتباهی نمودن ومیل کردن ومیل نمودن سوار از زین وتباه گردیدن کار وکند گردیدن بینائے

(منفجر) کمحسن وقت فجر در آمده ویقال انت منفجر الی

طلوع الشمس
و(اِنْفِجَار) در پگاه در آمدن و فاجر یافتن کسی را و دروغ بر یافتن و زنا کردن و ناگرویدن و میل کردن از حق و مال بسیار آوردن و بیرون آوردن آب چشمه یقال اَنْفَجَرَ الْیَنْبُوعُ ای اَنْبَطَ
(تَفْجِیْر) آب راندن شدۀ للکثرة
(مُنْفَجِر) بکسر الجیم نام است حارث بن دغلة
(تَفَجُّر) روشن شدن صبح و از گشتن آب و جوانمردی نمودن و یعدی بالباء
(مُنْفَجَرُ الرَّمْل) راه ریگستان

فج

(اِنْفِجَار) از خود گفتن سخنی را و بر یافتن آن بی شنیدن و آموختن از کسی
(مُنْفَجَر) جای روان شدن آب
(مُنْفَجَرُ الرَّمْل) راه ریگ
(اِنْفَجَرَ عَلَیْهِ اللَّیْلُ اِنْفِجَارًا) سپید گردید آخر شب و اَنْفَجَرَتِ الدَّوَاهِیْ رسید بلاها از هر سو و نیز اِنْفِجَار روشن گردیدن با ماه و روان شدن آب و جوانمردی نمودن

ف ج ز

(فَجْز) بالفتح بزرگ منشی کردن لغة فی الشمس والفعل من نصر

ف ج س

(فَجْس) بالفتح بزرگ منشی کردن و بزرگی نمودن و چیره شدن و تو بیرون آوردن کاری که زشت باشد والفعل من نصر

(اِنْفِجَاس) بناچیز و باطل فخر کردن
(تَفَجُّس) بزرگی نمودن

ف ج ش

(فَجْش) بالفتح سر شکستن و فراخ ساختن چیزی را والفعل من نصر

ف ج ع

(فُجَاع) کغراب نام جد علقمه
(فَجِیْعَة) کسفینة سختی و اندوه دردناک فَجَائِع جمع
(موتٌ فَجُوْعٌ) کصبور موت و هلاکت که دردمند گرداند مردم را از سختی
(فَاجِع) زاغ دشتی و مَوْتٌ فَاجِعٌ موت دردناک کن مردم از سختی و بلا و امْرَأَةٌ فَاجِعٌ زن مصیبت زده
(فَاجِعَة) سختی و اندوه یقال نَزَلَتْ بِهِ فَاجِعَةٌ بالفتح دردمند کرد وی را و مصیبت زده ساخت یا فجع دردمند شدن مردم بگم گردیدن چیز گرامی و عزیز یقال فُجِعَ بِمَالِهِ مجهولا
(تَفْجِیْع) دردمند نمودن مصیبت زده ساختن
(تَفَجُّع) دردمند شدن از سختی و اندوه صلة باللام

ف ج ل

(فُجْل) بالضم و بضمتین ترب فُجْلَه یکی نافع قراست جهت درد مفاصل و یرقان و درد جگر و استسقاء گزیدگی مار نیش عقرب اگر پوست یا عرق را بر عقرب
اندازند در حال بمیرد و بر طعام انضم و ملین و گوارندۀ طعام است و پیش از طعام سرد کنندۀ حرارت اشتها و بهترین و اقوی تخم آن پس تر پوست بعده برگ بعده سائر المراتب و خرد بهتر از بزرگ و حَبُّ الْفُجْل دانه دیگر از است روغن فجل
(فَاجِل) قامر و غالب در قمار
(اَفْجَل) آنکه میان هر دو پایش دوری باشد
(فَنْجَل) کجعفر بمعنی افجلست
(فَنْجَلَة) بالفتح رفتاری است با نرمی و فروهشتگی فَنْجَلَی بالفتح مقصور امثله و رفتار پیران
(س ن) فَجِلَ فَجَلاً بالفتح و بحرکت نرم و فروهشته گردید و سطبر شد
(تَفْجِیْل) پهن ساختن چیزی را و پیش آوردن
(اِفْتِجَال) نو پیدا کردن کاری را

ف ج م

(اَفْجَم) آنکه در کنج دهنش سطبری باشد

ف ج ن

(اَفْجَن) آنکه گیاه سداب پیوسته خورد
(فَیْجَن) الحید رگیاه سداب

ف ج و

(فَجْوَة) بالفتح شگاف میان دو کوه و جز آن منه قوله تعالی وَهُمْ فِیْ فَجْوَةٍ مِنْهُ و زمین فراخ گشاده میان سرا سعة ما بین حوالی الحوالج

فَجْوَات و فِجَاء بالکسر الجمع و فِجَاء مرکب مثله
(اَفْجَی) آنکه میان هر دو زانو یا ساقش دوری الخ و شتر که میان دو پا شده دوری باشد و فَجْوَاء مؤنث
(فَجْوَاء) بالفتح والمد زمین فراخ دگشاده و قوس فَجْوَاء کمان که زه از وی دور باشد
(ن) فَجَا الْقَوْسَ دور نمودن زه را از قبضۀ کمان و فَجَا الْبَابَ کشاد در را
(س) فَجِئَتِ الْقَوْسُ فَجًا محرکه کشاده سینه گردید کمان از زه و نیز فَجًا دوری بیان دو زانو یا ران یا ساق یا میان دو پا شتر و از ضرب نیز آید و کلان شکم شدن ناقه
(اِفْجَاء) کشاده و فراخ ساختن نفقه بر عیال
(تَفْجِیَة) کشاده و برهنه کردن و یکسو گردانیدن
(تَفَاجَی الشَّیْءُ) شگافدار گردید
(اِنْفِجَاء) کشاده گردیدن در

باب الفاء فصل الحاء

ف ح ث

(فَحِث) کتف هزار خانه شکنبه شتیت درخت
(ف) فَحَتَ عَنْهُ فَحْتًا باز کاوید از آن
(اِفْتِحَاث) باز کاویدن از چیزی

ف ح ج

(فحج) مجر کہ رفتار کردن پیش
پاہای با نزدیک گذاردہ و پاشنہا دور
(افحج) آنکہ پیش پاہا نزدیک
گذارد و پاشنہا دور در رفتار
(ف) فحج فحجا) بالفتح بزرگ
منشی نمودہ و فحج فی مشیتہ)
برفتار فحج رفت
(افحج افحاجا) پس پا شد از بیم
گریخت + و افحج عنہ) باز گردید
+ و افحج حلوبتہ) ہر دو پای
حلوبہ را کشادہ داشت در دوشیدن
(تفحیج) پیش پاہا نزدیک
نہادن و پاشنہا دور در رفتار
(تفحج) ہر دو پا را کشادہ داشتن
در رفتن و جز آن

ف ح ج ل

(فحجل) بجعفر قال ذکرہ النحاۃ
و فسّروہ بالافحج و عندی انّہ وہم
و انّما الافحج ہو الفنجل لکنہم لما
ذکروہ اوردتہ انتہی قلت
و لا بعد فی ان یکون الفحجل
بمعنی الفنجل و ہو الافحج

ف ح ح

(فحّ) بالفتح آواز مار کہ از دہن بر آید

(فحّۃ) بالضم گرمی و سوزش
فلفل
(فحم) بضمتین از رہای جوشان
(فحیح الافعی) کامیر آواز مار کہ
از دہانش آید
(محفاح) بالفتح آنکہ در آواز وی
گرفتگی باشد و نام جوئی است در
بہشت

(تفحاح الافعی) بالفتح التاء الفوقانی
بمعنی فحیح الافعی است
(ن ض) فحّت الافعی فحّا)
بجہ میدہد مار از دہن + و فحّ فی نومہ)
دمید در خواب و کلّ ما کان من
المضاعف لازما فالمستقبل
منہ یجیء علی یفعل بالکسر الّا سبعۃ
احرف جاءت بالضم و
الکسر معا و ہی یعلّ و یشم و
یجدّ و یصدّ و یجمّ و یشبّ
الفرس و ینمّ قلت و یترّ
و یجرّ و یجلّ و یخرّ و یبشّ و
یقبّ و یحمّ الثوب کذلک
(فحفحۃ) درست کردن دوستی
را و بے آمیغ گردانیدن و عاشق
شدن گرفتگی گلو در آواز و دمیدن
در خواب

ف ح ر

(افتحار) از خود کردن کار برا
و از خود آوردن سخن و رای
و پیروی ناکردن کسی را در آن

ف ح س

(فحس) بالفتح بدہن و زبان
گرفتن از دست آب و جز آن را
و بدست مالیدن چو را چند انکہ خار
و جز آن از وے دور گردد و الفعل
من فتح
(تفحّس فی مشیتہ تفحّسا)
خرامید

ف ح ش

(فاحش) نیک زشت و ہر بدی
کہ از حد درگذرد و بسیار چیرہ +
و رجل فاحش) مرد فحش
گوی
(فاحشۃ) زنا و ہر گناہ و بدی
کہ از حد درگذرد و ہر چہ کہ خدای
عزّ و جل از آن نہی فرمودہ
(فحشاء) کصحرا زنا دہنی در ادای
زکات
(فحّاش) کشداد مرد فحش
گوی
(ک) فحش فحشا) بالضم از حد
درگذشت بدی + و نیز فحش)
درگذشتن از حد در جواب و ستم
کردن در آن و منہ الحدیث
لا تکونی فاحشۃ لعائشۃ رضی اللّٰہ
عنہا و نیک زشت شدن
(افحاش) فحش گفتن بر کسے
و یعدی بعلی یقال افحش علیہ
فی المنطق
(تفحّش) بیہودہ گفتن
(تفاحش) فحش گفتن و آشکار
کردن آن را و از حد درگذشتن
بدی

ف ح ص

(فحص) بالفتح ہر جای کہ جای
باش مردم باشد و چند موضع است
در عرب فحص طلیطلۃ و فحص
الکشونیۃ و فحص اشبیلیۃ و فحص
البلوط و فحص الاجم و فحص
سورنجین
(فحصۃ) بالفتح چابک زرغ
(فحیص) کامیر کاوندہ از چیزے
یقال ہو فحیصی یعنی جوئندہ
عیب در از منست
(افحوص) کعصفور خانہ سنگخوارا
فاحیص جمع
(مفحص) کمقعد خانہ مرغ
سنگخوار
(ف) فحص عنہ فحصا) باز
کاویدن از آن و تفتیش کردہ و فحص
المطر التراب) بر گردانید باران
خاک را + و فحص فلان) بشتافت
+ و فحص الصبح) جنبید
دندان پیشین وے + و فحص القطا
التراب) آشیانہ ساخت سنگخوار
در آن و منہ الحدیث فحصوا عن
رؤسہم کانّہم حلقوا وسطہا و
ترکوہا مثل افاحیص القطا
(مفاحصۃ) عیب در از ہمدیگر
را کاویدن مفاحص بکسر الحاء
نعتست از آن
(تفحّص) باز کاویدن از چیزی
(افتحاص) باز کاویدن از چیزی
و یعدی بعن

ف ح ض

(فحض) بالفتح شکستن ہر
چیزے و اکثر استعمال آن در چیز
تر آید مانند خیار و بادرنگ و جز
آن و الفعل من فتح

ف ح ق

(ارض فیحق) کحیدر زمین
فراخ
(تفیحق بین رجلیہ تفیحقہ)
فراخ کرد میان ہر دو پای را
(متفیحق) بکسر الحاء پر دہن از
کلام
(انفحق) فراخ و کشادہ گردید

ف ح ل

(فَحْل) بالفتح گشن از هر حیوان
فُحُول و فُحُولَة بضمّهما و أَفْحُل
کافلس و فِحَال و فِحَالَة بکسرهما
جمع * و ستاره سهیل ام النجوم که
از ستارگان دیگر بکنار باشد همچو
گشن که وقت برجستن بر ماده از
شتران کناره گزیند و خرما بن نر
و نگاه دارنده اسپان و راوی باز
گوینده شعر و سخن و نیک دانا فُحُول
بالضم جمع * و بوریا که از برگ
خرما بن نر بافند و منه الحدیث
انه علیه السلام دَخَلَ عَلَی رجل
من الانصار و فی ناحیة البیت
فَحْلٌ من تلک الفُحُول فامر بنا
حیة منه فرُشَّ ثم صلی
علیه * و موضعی است بشام
که دران جنگ ها واقع شده
و جائیست دیگر و درخت بلی
* و نیز فَحْل نام ابن عباس
بن حسّان که با یزید بن مهلب
کارزار نموده و بضرب متخالف
همدیگر را کشنده * و نیز فَحْل
لقب علقمه بد النجبت که چون
امرء القیس مادر جندب را
بسبب غالب آمدنش بروی در
شعر طلاق داده در حباله نکاح خود
در آورده * و فُحُولُ الشُّعَرَاء
چیره دستان در صناعات و آنانکه
چون با شاعری معارضه کنند
چیره شوند
(امرأة فَحْلَة) بالتا زن زبان
دراز
(فِحْل) بالکسر موضعیست

(فِحَل) گکتف جائیست
(رجل فَحِیل) کامیر مرد نیک انا
و نجیب و مرد سخت گشنی کننده
و فَحْلٌ فَحِیلٌ گشن نجیب با اصل
و نیکو در گشنی * و کَبْشٌ فَحِیلٌ
گوسپند شبیه شتر نر در نجابت و
بزرگی
(فِحْلان) بالکسر جایی است در
اُحُد
(فِحْلَتان) بالکسر موضعی
است
(فَحْلاء) بالفتح ممدود أ موضعی
است
(فُحَّال) کرمان خرما بن نر
فَحَاحِیل جمع و هذه خاصة للنخل
و قد یقال فیها فَحْل و فُحُول ایضا
(ف) فَحَلَ اِبِلَه فَحْلاً کریما)
گزید جهت گشنی شتران خود
گشن برگزیده را * و فَحَلَ لِلابل
گشن گذاشت در شتران * و
فَحَلَ فُحْلَةً و فِحَالَةً بکسرهما
و فُحُولَةً بالضم گشنی کرد
(اِفْحَال) گشن بعاریت دادن
(مُتَفَحِّل) درخت که بار نیارد
(تَفَحُّل) باگشن ماندن و بتکلف
نمودن فحولت را در لباس و طعام
و درشت گردانیدن آن هر دو را
(اِفْتِحَال) گشن اصیل گزیدن جهت
گشنی شتران
(اِسْتِفْحَال) بزرگ شدن کار و دلت
فحل نیکو توانا جستن تا بچگان خوب
و توانا آرد کما یفعله اعاجم کابل لکما

را آوا رجلا حبیبا من العرب خلوا
بینه و بین نسائهم لیولد
فیهم مثله و نرگزیدن خرما بن

ف ح م

(فَحْم) بالفتح انگشت و بحرک
(فَحَمَة) بالتاریک انگشت * و
فَحْمَةُ اللیل) اول شب تا تاریکی
آن یا شب سخت سیاه یا از مغرب
تا هنگام خفتن مردم خاص است
بموسم گرما فِحَام بالکسر و فُحُوم
بالضم جمع * و فَحْمَةُ السَّحَر)
هنگام بامداد * و فَحْمَةُ بن
جُمَیْن) نیم شب
(فَحِم) گکتف تکه با بانگ
(فَحِیم) کامیر انگشت و سخت سیاه
(فَاحِم) نیک سیاه و تکه خروشان
و آب استاده و موی سیاه
(فُحُومَة) بالضم سیاه گونی و
سیاه رنگ شدن و الفعل من سمع
(ن) فَحَمَتِ القَلِیبُ فُحُومًا)
آزمید چاه و ایستاد آب آن * و
فَحَمَ الرَّجُلُ) درماند در جواب
(ن س) فَحَمَ الصَّبِیُّ فَحْمًا
بالفتح و فُحَامًا و فُحُومًا) بفتحهما
بگریست کودک چندانکه سپری شد
آواز وی * و فَحَمَ الکَبْشُ)
بانگ کرد فُحِمَ الصَّبِیُّ مجهولا کذلک
فیهما و یقال لقا الکبش حتی
فَحَمَ اذا صاح فی طحونة
مجوحة * و نیز فَحَمَ بالفتح وقت هم
آب خوردن
(ث) فَحُمَ فُحُومًا) سیاه رنگ
گردید
(مُفْحَم) کمکرم درمانده و آنکه از بهر
شعر گوئی قادر نباشد
(اِفْحَام) اَفْحَمَهُ الهَمُّ اِفْحَامًا) از شعر گوئی
باز داشت او را اندوه * و اُفْحِمَ
الصَّبِیُّ) مجهولا گریست چندانکه
آوازش سپری شد * و اَفْحَمَ الکبش
بانگ کرد * و نیز اِفْحَام خاموش
گردانیدن بحجت و خصومت و
قطع کردن سخن کسی را * و سیر ناکردن
در شدت تاریکی و مفحم یافتن کسی را
یقال هاجاه فافحمه یعنی
هجو کرد او را پس فرو ماند و یافت
آنرا در جواب
(تَفْحِیم) سیر ناکردن در تاریکی
اول شب یقال فَحِّمُوا فی فَحْمَةِ
العِشَاء * و سیاه گردانیدن چیزی را
یقال فَحَّمَ وجهه اذا سوده
(اِفْتِحَام) شراب شبانگاهی خوردن

ف ح و

(فَحًا) بالفتح مقصورا و بکسر دیگ
افزار و بالفتح اکثر فَحْوَاء) مصراع شل یا
دیگ افزار خشک (اَفْحَاء)
بالفتح ممدود جمع و فی الحدیث
مَن اکل فَحَا اَرضٍ لم یضرّه
ماؤها یعنی البصل
(فَحْوَة) بالفتح انگبین سبک آمیغ
(فِحْبَة) بالکسر کحربة و غُنْبِیَة
آشامید نی تنگ یا عام ست
(فَحْوَی الکلام) بالفتح مقصورا
معنی سخن و مضمون و روش آن
فَحْوَاء) بالمد (فُحَوَاء) کغلواء
مثله یقال عرفت ذلک فی
فَحْوَی کلامه
(تَفْحِیَة) نیک دیگ افزار انداختن

ور دیگ منه فخ قدرک ای کثر تا بازبرۂ و کلام رالبسوی مضمونی دن یقال انه لیلجی بکلامہٖ الی کذا وکذا

باب الفاء فصل الخاء

ف خ ت

(فخت) بالفتح ماہتاب کہ اول نمایان گردد و دام شکاری سوراخہای گرد در آسمان خانہ

(فاختہ) کصاحبہ مرغیست معروف فواخت جمع و ام ہانی فاختۃ بنت ابی طالب خواہر علی بن ابی طالب کرم اللہ وجہہ و فاختۃ بنت عمرو و فاختۃ بنت ولید صحابیات اند

(ف) فختہ فختا) بالفتح بریدن آنرا و فخت الاناء) وکشاد آنرا و فخت راسہ بالسیف) زد سرش بشمشیر و برید و فختت الفاختۃ) بانگ کرد و نیز فخت بر آوردن باورچی گوشت پارہ از دیگ

(تفخت) برفتار فاختہ رفتن و شگفت دانستن از چیزے

(انفخات) سوراخ دار گردیدن آسمان خانہ

ف خ ج

(فخج) محرکۃ سخت دوری میان ہر دو پای وھو اسوأ من الفحج نتابنا

(ف) فخج فخجا) بالفتح بزرگ منشی نمود

ف خ خ

(فخ) بالفتح دام شکاری بالکسر و فخوخ بالضم جمع و موضعیست بمکہ و در انست قبر ابن عمرؓ و نیز فخخ فرو ہشتگی ہر دو پای فخخ محرکۃ مثلہ

(فخۃ) بالتار فرو ہشتگی ہر دو پای و خواب کہ بعد جماع آید و زن چرکین و زن سطبر و خواب بر پشت و خواب با مدادی و کمان نرم

(فخیخ الافعی) آواز مار کہ از دہن وی آید و فی حدیث ابن عباس نام النبی صلی اللہ علیہ وسلم حتی سمعت فخیخہ ثم صلی ولم یتوضأ قال الاوذاعی لا وضوء من النوم وقال ابو موسی لا وضوء من النوم الا ان یتیقن خروج خارج

(ض) فخ النائم فخا) بالفتح و فخیخا) کامیر خرخر کرد در خواب و فخت الرائحۃ) دمید بوی

(فخفخۃ) بناچیز فخر کردن و نازیدن

(افتخاخ) خرخر کردن در خواب

ف خ ذ

(فخذ) کتف ران مؤنث آید

(فخذ) بالفتح و بکسر مثلہ و گروہ برادران و تبار مرد کہ کم از بطن باشد تقول ھذا فخذ فلان

(افخاذ جمع ویقال اولھا الشعب ثم القبیلۃ ثم الفصیلۃ ثم العمارۃ ثم البطن ثم الفخذ

(فخذاء) کصحرا زن کہ مرد را میان ران خود گیرد و بند نماید

(ض ف) فخذہ فخذا) بالفتح بر ران او زد یا بشکست ران آنرا و فخذ) مجہولا بر ران رسیدہ شد

(تفخیذ) در گرفتن و پراگندن و ہم زانو شدن و خواندن خویشاوندرا الاقرب فالاقرب منہ الحدیث بات یفخذ عشیرتہ ای یدعوھم فخذا فخذا و نسبت کردن ہر فخذ را بسوی قبیلہ و در آن گرفتن چیزے

(مفاخذۃ) ہم زانو شدن

(تفخذ) درنگ نمودن و پس ماندن

(استفخاذ) سست گوش گردیدن یا رام شدن

ف خ ر

(فخیر) کامیر آنکہ با توانا زود فخر کند و مرد مغلوب در فخر

(فخور) کصبور نازندہ و ناقۂ بزرگ پستان کم شیر و پستان سطبر درشت تنگ سوراخ کم شیر و خر بابن بزرگ تنہ کندہ شاخ و اسپ بزرگ و دراز نرہ

(فاخر) نازندہ و بہترین ہر چیزی و گران مایہ و غورہ خرما بزرگ بیدانہ

(فخار) کشداد سبو و سفالینہ

(فخارۃ) یکے و مرد بسیار فخر

(فخیر) کسکیت بسیار نازندہ

(فیخر) کحیدر اسپ بزرگ سر دراز نرہ فیاخر جمع

(فاخور) ریحان الشیوخ کہ نوعی از کلست

(مفخرۃ) کمقعدۃ و تضم الخاء آنچہ بدان نازند و مایہ ناز و بزرگے

(ن) فخرہ فخرا) چیرہ شد برے در مفاخرہ

(ف) فخر فخرا) بالفتح و بحرک و فخارا و فخارۃ بفتحہما و فخورا و فخیری) کلیقی و ہمہ نازید یا نازید بخوبی نیکو و از نصر نیز آید و فخرہ علیہ) افزون داشت او را بروے در فخر

(س) فخر فخرا) محرکۃ تنگ داشت

(افخار) افزون داشتن یکی را بر دیگری در فخر یقال افخرہ علیہ و فرزند نیکو آوردن یقال افخرت المرأۃ اذا ولدت ولدا فاخرا

(تفخیر) افزون داشتن یکے را بر دیگرے در فخر

(مفاخرۃ) نبرد کردن و برابری نمودن در فخر فخار بالکسر مثلہ

(تفخر) بزرگی نمودن متفخر نشست ازان

(تفاخر) بر ہمدیگر نازیدن

(افتخار) نازیدن و مآثر کہنہ را شمار کردن

(استفخار) چیز فاخر خواستن و فاخر خریدن

ف خ ز

(ضرع فخوز) کصبور پستان سطبر تنگ سوراخ

(فاخز) خرمای بے دانه او هو بالرای وهو الصحیح
(فخز) کجید رنزه ستور یا اسپ سطبر نزه و بزرگ نزه از مردم و اسپ
(ن فخزه فخزا) چیره شد بروی در نبرد فخر دروغ
(س ف فخز فخزا) بالفتح بزرگ منشی کرد و بزرگی نمود و فخر آورد و نیز فخز) افزودن شدن بنیکوی کردن
(مفاخزه) برابری کردن در فخر
(تفخز) فیریدن و بزرگے نمودن و بزرگ منشی کردن منفخز لغت است ازان

ف خ ش

(فخش الامر فخشا) بالفتح بیچکاره گردانید آنرا و بے تیمار گذاشت

ف خ ل

(تفخل) آشکار کردن آہستگی و بردباری را و آماده شدن جامه نیکو و بهتر پوشیدن

ف خ م

(فخم) بالفتح مرد بزرگ قدر و گرامی و منطق فخم سخن درست استوار خلاف رکیک
(فخیمة) گجینه بزرگ بلند
(فخمان) کزعفران بزرگ معظم قوم که در امور و مهم تکیه برای و تدبیر وی کنند و شک و یقین کار بدو منقطع گردد
(ک فخم فخامة) بالفتح سطبر گردید و پر شد
(تفخیم) بزرگ داشتن و حرف ساکن را باماله خواندن بدو والف التفخیم) ضد الف الاماله

باب الفا فصل الدال

ف د ء

(فندأوة) بالکسر تشنه نیز و مذکور است در ف ن د
(فندأیة) کم دو حاله تبر فنادید بالفتح جمع برغیر قیاس

ف د ج

(فودج) کوهر هوده لغتی الهودج و مرکب عروس بر پان ناقه و ناقه فراخ بر ران عن الخلیل
(فودجات) بالفتح موضعی است
(شاة مفودجة) گوسپند کمبر دو شاخ آن راست و متصل اطراف باشد

ف د ح

(فادح) کار گران و دشوار
(فادحة) سختی
(فوادح الدهر) کارهای بزرگ زمانه
(ف فدحه الدین فدحا) بالفتح گران بار کرد و امور را مفدوح مستقلا ان منه حدیث بن جوزیه ان رسول الله صلی الله علیه وسلم قال وعلی المسلمین ان لا یترکوا فی الاسلام مفدوحا فی فداء او عقل
(افداح) گران دشوار یافتن کار را
(استفداح) گران سخت یافتن کار را

ف د خ

(فدخ) بالفتح بسنگ سر شکستن والفعل من فتح ولا یکون الا للشیء الرطب

ف د د

(فدید) کامیر بانگ و آواز سخت و شدت آن یا آواز دویدن گوسپندان یا آواز دویدن گوسپندان آمیخته باآواز شبانان و رانندگان یا آواز است شبیه آواز مار که از پوست برآید و موضعیست نجد آن از ان موضع است سعید بن خالد عثمانی که در زمان مامون عباسی دعوای خلاف نموده و شتران بسیار یقال لفلان فدید من الابل ای کثیر
(فدادة) کسلاله بالضم مرغی است
(فداد) کشداد مرد بلند و درشت آواز و سخت پا سپر کننده و فداد و ند گله و صد تا هزار شتر و فدادان شتران بسیار و مرد متکبر فدادون جمع و نیز فدادون شتر بانان و چوپانان و گاو بندگان و خربندگان و کشاورزان و کسانیکه پیوسته در شتران باشند و آنانکه آواز را بلند و درشت نمایند در کشتها و ستوران خود و منه الحدیث ان الجفاء و القسوة فی الفدادین ای الذین تعلو اصواتهم فی حروثهم ومواشیهم و بمعنی الفدادین بالتخفیف یعنی اهل البقر التی تحرث جمع الفدان لاداة الثورین للحرث
(فدادة) بالتشدید غوک و مرد بسیار دل و خفیف
(فدفد) بالفتح الغایتین درشت و جای سخت و درشت و بلند و زمین برابر و هموار و نام مردی
(فدفدة) بالتشدید آواز شبیه آواز مار که از پوست برآید
(فدفد) کهدهد بلند و درشت آواز
(فدفد) کعلبط بلند و سخت آواز و شیر خفته جغرات شده
(ض فد فدیدا) بالفتح بانگ کرد یا سخت بانگ کرد یا آواز مار و یا آواز مار که از پوست برآید و هو فداد فدیدا) دوید و یقال هو فدید لی بالضم و بعد یعنی او میرساند مرا بوعده بد
(فد فد فدة) دوید گریزان از درنده یا از دشمن
(تفدید) متکبرانه رفتن و فیریدن در رفتار و بانگ و فریاد کردن و فروختن چیزے

ف د ر

(فدرة) بالکسر پاره از گوشت و از شب و از کوه
(فدر) کجعفر یعنی فدور است کعصفور فدور و بالضم و مفدرة المقصدة و بضم الدال جمع
(فدن) کنکف کول چوب روم شکن
(رجل فدفدة) کهمزة مرد ضعیف رو عده

(فَدُوْد) کعصفور بز کوهی کلان سال یا عام است فُدُد ککتب و بضم جمع

(فَادِد) کشتی سست باز ایستاده از کشتی فُدُد بالضم جمع و بز کوهی پیر یا عام است از پیر و جوان فَوَادِد و فُدُوْد بالضم جمع و ناقهٔ تنها از شتران

(فَادِرَة) سنگ بزرگ درشت سخت در سر کوه

(فُدُر) کعتل سیم و کودک غره یا نزدیک بلوغ رسیده

(فِنْدِیر) کقندیل پاره از کوه خرفِدْرَة و سنگ بزرگ بیرون جسته از سر کوه فِنْدِیْرَة بالتاء مثلها فیهما

(طَعَامٌ مَفْدَرَةٌ) کمقعدة طعام که شهوت جماع را ببرد و سبب قطع باه گردد + و مَکَانٌ مَفْدَرَةٌ جای پر از بز کوهی

(ق) فَدَرَ اللَّحْمُ فَدْرًا سرد گردید گوشت پخته + و فَدَرَ الْفَحْلُ فَدْرًا) بالفتح و فُدُوْرًا سست گشت گشن از کشتی و باز ایستاده و این معنی از ضرب نیز آید

(طَعَامٌ مُفْدِرٌ) کمحسن طعام قاطع باه

(اِفْدَار) سست گردیدن و باز ایستادن گشن از کشتی

(اَنْقِدْرَار) سست گردیدن و باز ایستادن گشن از کشتی و شکستن سنگ و جز آن یقال حِجَارَةٌ تَفَنْدَرُ اِذَا انکسر صغارًا و کبارًا

ف د س

(فُدْس) بالضم تننده فِدَسَة کقردة جمع

(فَدَسِیّ) محرکة منسوب بامرد ناشناخته نسبت یُقَالُ فُلَانٌ فَدَسِیٌّ ای لَا یُعْرَفُ اِلَی مَاذَا یُنْسَب

(فَیْدَس) کحیدر سبوی کلان که مسافران در سفر دریای شور همراه گیرند لغة مصریة

(اِفْدَاس) تننده افتادن در آوند و خنور

ف د ش

(رجلٌ فَدِشٌ) ککتف مرد کول و نادان در کار

(ن) فَدَشَ کَاْسَهُ فَدْشًا) شکست سر او را

ف د ع

(فَدَع) محرکة کجی خرد گاه دست و پای چندانکه کف دست و پا چپ رو به بر گردد یا رفتار بر پشت پای یا خمیده و مرتفع گردیدن پیش و پس کف پا چندانکه اگر گنجشکے بزیر پای مرد افدع در آید آزاری بدو نرسد یا آن کجیست در بندها گویے از جای خود زائل شده و آن اکثر در ارساغ ستور خلقی باشد یا خمیدگی است میان کف پا و استخوان ساق منه حدیث ابن عمرانّ یهود خیبر دَ فَعُوْهٗ من بیت فَفَدَعَتْ قَدَمُهٗ و کژی مابین ران و سم ستور و بر آمد پیشگاه سپل شتر و الفعل من سمع و الاَکل (فَدَعَة) محرکة جائے کجے از دست و پاے

(اَفْدَع) مرد کفدست و پای او دن رو به رفته و باریک شکم کف پا که بزمین نرسد + و جمل اَفْدَع) شتر سپل بر آمده کج مابین ران و قدم فُدْعٌ ، مؤنث فیهما و یوصف به الظلیم لان فی مفاصله اعوجاجًا

(تَفْدِیْع) افدع گردانیدن

(تَفَدُّع) کج گردیدن خرد گاه دست و پای ستور

ف د غ

(فَدْغ) بالفتح شکستن یا شکستن و کفانیدن چیزی کاواک و روغن را بر روی طعام کردن و الفعل من فتح

(فَدَغ) محرکة خمیدگی است در کف پا

(اَفْدَاغ) آمیست و خربانی در سر کوه قطن

(مِفْدَغ) کمنبر افزار شکستن

(اِنْفِدَاغ) از خشکی نرم و فرو هشته شدن

ف د غ م

(فَدْغَم) کجعفر مرد نیکو صورت بزرگ هیکل و روی خوب پر گوشت و تره آبناک

(فَدُغَمَ الرَّجُلُ فَدْغَمَةً) مجهولاً پر گوشت روی گردید

ف د ك

(فَدَك) محرکة دہے است بخیبر و هو الذی تخاصم فیه ابوبکر قال اکثر الائمه کان تضاده فیه حقا وقال بعض الشیعة کان باطلا فادان وه است ابن اقبد فدکی پدر رشتیا نادر عمرو بن الاهتم + و نیز فَدَك نام پسر حام بن نوح علیه السلام قیل و باسمه سمی فدک خیبر

(فُدَیْك) کزبیر موضعی است + و اَبُوْ فُدَیْك نام مردی خارجی فُدَیْکَات قوم او

(تَفْدِیْك) پنبه زدن

ف د ك س

(فَدَوْکَس) کسفرجل شیر بیشه و مرد درشت اندام و شتر نیک توانا بزرگ هیکل و معرفة نام اخطل غیاث بن غوث تغلبی

ف د ك ل

(فَدَاکِل) بالفتح کارهای بزرگ و سترگ

ف د م

(فَدْم) بالفتح کنکلاج و درمانده در سخن گران سست کم فهم و مرد کول درشت بدخوی فَدْمَة مؤنث فِدَام) بالکسر جمع و نیز سرخ سیر رنگ

(فِدَام) کتاب دهن بند آتش پرستان و عجمیان که وقت آب خوردن بدان دهان را بندند و سرپوش ابریق و پالونه فِدَام) کسحاب و شدّاد مثله فیهما و ستار و پنجوز بند گاوان و یاس

(فِدُّوْم) کتنور دهان بند عجمیان و پالونه

(ض) فَدَمَ فَاهُ و عَلَیْهِ بِالْفِدَامِ) دهان بند نهاد بر دهن فَدَّمَ تَفْدِیْمًا کذلک

ج ۳

(فدمَ) فَدُمَ فَدَامَةً، بالفتح و فُدُومَةً کنکلج گردید و بماند و درماند در سخن وگول و درشت خوی شد

(مُفَدَّم) کمکرم جامه نیک سرخ رنگ یا جامه سرخ که نه غایت سرخ باشد ٭ و اِبْرِیقٌ مُفَدَّمٌ، ابریق سرپوش نهاده بروے

(اِفْدَام) جامه را رنگ سرخ سیر کردن

(اِبْرِیقٌ مُفَدَّمٌ) کمعظم آب‌ستان سرپوش نهاده

(ثُورٌ مُفَدَّمَةٌ) گاوان با پتفوز بند

و فی الحدیث انکم مدعوّون یوم القیامة مفدّمة افواهکم یعنی انهم ممنوعون من الکلام حتی تکلّم ایدیهم وارجلهم

(تَفْدِیم) سرپوش ساختن خنور وجز آنرا و سرپوش نهادن بر ابریق و دهان‌بند بر دهان

ف د ن

(فَدَن) محرکة کوشک استوار شید اند و اَفْدَان جمع و رنگیست سرخ

(فَدَّان) کشداد گاو نر یا دو گاو قلبه‌ران مقرون بهم بخلاف بی فدان نگوید و ساخت اَطْلم کشاورز

فَدَّان کرکتان مثله فی الکل فَدَادِین بالتخفیف جمع و الفدادون ذکر فی الدال الاصحاب الفدادین کما یقال الجمالون لاصحاب الجمال

(فَدَن) کزبر دیسیت بسواد خابور

(تَفْدِین) فربه گردانیدن شتر را و دراز ساختن بنا را

ف د ی

(فِدْیَة) بالکسر سربها و فِدْیَةُ الفطر نیم صاع است از گندم و یک صاع از حبوب دیگر و یقال خذ علی هِدْیَتِكَ و فِدْیَتِكَ یعنی بگیر طوری را که بران بودی

(فِدَی) بالفتح والکسر مقصورا سربها فِدَاءٌ کسماء مثله یقال فَدَی لك ابی یعنی سربهای تو باد پدر من وکذا فِدَاءٌ لك بکسر الهمزة منونا عند البعض اذا جاورلام الجر خاصة لانه نکرة یریدون به معنی الدعاء

(فَدَاء) کسماء جمع چیزے و انبار غله یا انبارها از گندم و خود خرما و جزآن

(ض) فَدَاهُ فِدًی بالکسر مقصورا و بالفتح و فِدَاءً ممدودا سربها داد و درست ٭ و فَدَاهُ بِنَفْسِهِ سربها داد او خود را

(اِفْدَاء) رقصانیدن پسر خود را و انبار ساختن برای خرما و فروختن خرما را و بزرگ جسم گردیدن و پذیرفتن سربهای بندی یقال افدی الاسیر اذا قبل منه فدیته

(مُفَدَّی) کمعظم نام مردی

(تَفْدِیَة) سربهای تو باد بهای من گفتن یقال فَدَّاهُ اذا قال له جُعِلْتُ فِدَاكَ

(مُفَادَاة) سرخریدن و سربها دادن کسی را

(تَفَادَی مِنه) خویشتن را از وی نگاه داشت و پرهیز نمود و یکدیگر شدورهای جست ٭ و تَفَادَوْا سربهای همدیگر دادند و اخریدند

(اِفْتَدَی بِه) سرخرید و سربها داد

باب الفاء فصل الذال

ف ذ ج

(فُوذَنج) بالضم گیاہے معرب است

ف ذ ح

(تَفَذَّح) کشاده نمودن ناقه پایها را جهت کمیز انداختن

(اِنْفِذَاح) بمعنی تفذع است

ف ذ ذ

(فَذّ) بالفتح تنها و یگانه افذاذ و فُذُوذ بالضم جمع و اول تیر قمار وهی عشرة اولها الفذ ثم التوأم ثم الرقیب ثم الحلس ثم النافس ثم المسبل ثم المعلی وغانة لا انصباء لها وهی السفیح والمنیح والوغد

(تمر فَذٌّ) خرمای پراگنده ٭ و نیز

(فَذّ) سخت راندن و دور کردن والفعل من نصر

(راَحَ لنا فُذَاذًا) بالضم یعنی آمدند بما یگان یگان کلّنا فذاذی بالضم والفتح مقصورا و فُذَاذًا کرمان یک یک

(اَفَذّ) تیر قمار به تنهایی

(اِفْذَاذ) بالکسر گوسپند که یک بچه زادن خوی او باشد

(فَذٌّ فَذٌّ فَذّ فَذَّةٌ) پست و کوتاه شد تا بغریب و ناگاه جهد

(شَاةٌ مُفِذٌّ) کمقر گوسپند یک بچه زاده و لا یقال ناقة مُفِذٌّ لانها لا تلد الا واحدا

(اِفْذَاذ) یک بچه آوردن گوسپند

(تَفَذَّذ) ستبهیدن و تنهایی خود بکار پرداختن

(اِسْتِفْذَاذ) ستبهیدن و خودرائی نمودن یقال استفذ به ای استبد

ف ذ ل ك

(فَذْلَكَ حِسَابَهُ فَذْلَكَةً) بپایان رسانید حساب او پرداخته و فارغ شد از آن مخترعة من قوله اذا اجمل حسابه فذلك کذا وکذا

باب الفاء فصل الراء

ف ر ء

(فَرَاء) محرکة گورخر یا گورخر جوان یا گورخر کره فَرَأٌ کسحاب مثله فیهما اَفْرَاء و فِرَاء بالکسر جمع و فی المثل کل الصید فی جوف الفرا یعنی همه شکارکم از شکار گورخر است بابدال الهمزة الفا لانه اتبع الامثال موقفة علی الوقف وکذا نکحنا الفرا فستری ٭ و نیز

(فَرَا) جزیره است در یمن

(اَمْرٌ فَرِیءٌ) کامیر شگفت نوپیدا

ف ر ب

(فَرَاب) کسحاب دیهیست قریب سمرقند

(فِرَّاب) کرمان دهی است

باصفهان
(فِرْیَاب) بجر یال شهریست
ببلخ یا آن (فِیْرِیَاب) کیمیا ریا
فاریاب گقاسعاست و غیر فیریاب
کیمیا شهریست بخراسان و
فاکاب گنا باطناحیه است پس
جوی جیحون راه هی بلخ (اُتْرَاد
(تَفْرِیْب) بدو اتنگ نمودن
زن کس را

ف ر ب ج

(اِفْرَنْبَاج) بریان شدن پوست
بره و خشک گردیدن بالای آن
یقال افرنبج جلدُ الحَمَل اِذَا
شُوِی فَیَبِسَ اَعَالِیه

ف ر ب د

(فِرَبْر) بکسر دهی است
بخارا

ف ر ت

(فِرْت) بالکسر میان دو انگشت
سبابه و ابهام
(فُرَات) کغراب آب خوش و نیک
شیرین یقال مَاءٌ فُرَاتٌ و میاهٌ
فرات و دریاچه ای کوفه و فُرات
بن حَیَّان عجلی صحابی است
(فُرَاتَان) فرات و دجله
(میاهٌ فُرْتَان) کسکران آبهای
شیرین و خوش
(فَرْتَنَی) بالفتح مقصور از ن
زناکار نافرمان
(ن) فَرَتَ فُرُوتًا) تباه کار گردید
و زناکار گرد
(س) فَرِتَ فَرَتًا) مرکرست
نوکشت سپس دانشمند

(ک) فَرُتَ الماءُ فُرُوتَةً بالضم
شیرین گردید

ف ر ت ج

(فِرْتَاج) بالکسر نشانی است
مر شتر ان او موضعیست ببلاد
طی

ف ر ت ک

(فَرْتَک) بجعفر شاخ کوهی است
بکرانه دریای هند متصل یمن یا
آن رأس الفرتک) است
(فَرْتَکَ فَرْتَکَةً) ریزه ریزه
کرد آنرا و (فَرْتَکَ) کام نزدیک
گذاشته رفت و (فَرْتَکَ عَمَلَهُ)
تباه گردانید کار را

ف ر ت ن

(فَرْتَن) بجعفر نام زنی
(فَرْتَنَة) سخن را به نیکوی رفتن
بیرون آوردن و بآواز نرم گفتن
و گام نزدیک گذاشته رفتن
(فَرْتَنَی) بالفتح مقصور ابچه گفتار
و زن زناکار و داه و نام زنی و
کو شکی در مرد رود کیند کی است و
بدینمعنی بدون لام آید

ف ر ث

(فَرْث) بالفتح سرگین در شکنبه
فُرُوث جمع و گشتی خرد لغة فی
القاف
(مکانٌ فَرِثٌ) ککتف جاییکه
نه کوه است و نه ریگ
(فُرَاثَة) کغرابه آنچه در جگر و
شکنبه باشد
(ن) فَرَثَ کَبِدَهُ) زو برجگر
او جالانکه لاکرند دست بزده گردد

(ض) فَرَثَ شوریدن حمل زن باردار
(ض ن) فَرَثَ الجُلَّةَ فَرْثًا)
خوار برگ خرما شگافته بیرون و
پراگنده کرد آنچه در آن بود فَرَثَ
بالکسر کذلک
(س) فَرِثَ فَرَثًا) مرکرست
گردید و فَرِثَ القومُ) پراگنده
و متفرق گشتند
(اِفْرَاث) جگر و شکنبه شگافتن و
انداختن آنچه در آن باشد و سخن
چینی نمودن و در بلا انداختن یا
پیش آوردن کسی را تا هدف
ملامت مردم گردد
(تَفَرْنُث) بر جگر حیوان زنده
زدن
(تَفَرُّث) شوریدن حمل زن باردار
(اِلْفِرَاث) بمعنی تفرث است
متفرث لغتست از آن

ف ر ث د

(فَرْثَدَ جَبْهَةُ فَرْثَدَةً) بسیار
و پر گوشت گردید روی او

ف ر ث ط

(فَرْثَطَة) فرو ریشتن و نرم افتادن
در رفتن

ف ر ج

(فَرْج) بالفتح اندام شرم جای
و جای ترسناک و سرحد ملک کفار
و مابین هر دو پای اسب و شهر ستانی
است بموصل جائیست نزدیک
اُصْلُغ
(فَرْجَان) و بحرک خراسان و
سجستان یا سند و خراسان است
(فُرْجَة) مثلثة رهایی از غم و

اندوه و بیرون آمدگی از تنگی
و دشواری
(فُرُج) بالضم و بضمتین آنکه راز
را نپوشد و بکسر و کمان دو رزه
و زن با یک جامه و نیز (فُرُج)
بالضم شهریست بفارس از آن
شهر است علی بن حسن بن علی
محدث
(فُرْجَة) بالضم رخنه و شگاف منه
فُرْجَةُ الحَائِطِ و بَیْنَهُمَا فُرْجَةٌ
ای انفراج
(فَرَج) محرکه پیوسته نمایان گی
شرم جای و هم نا پیوستن هر دو
سرین جهت ضخامت و بزرگی
والفعل من سمع و گشایش و دور
کردن اندوه را یقال فَرَّجَ الله
عَنْکَ عَنْکَ و الفعل من ضرب
و محمد بن یعقوب فَرَجی
محرکة منسوب باو محدثیست
(فَرِج) ککتف پیوسته گشاده
عورت
(فَرِیج) کامیر کمان دور زه دا
سر دو ناقه که نخستین بار آرد
(فُرُوج) کصبور کمان گشاده
گوشه ها
(فَارِج) اشتر ماده که پس زادن
دشمن گرده بار و کشن سلطان
دو رزه و دور کننده اندوه
(اَفْرَج) آنکه هر دو سرین وی
جهت بزرگی باهم نپیوندد و آنکه
شرم جای او پیوسته منکشف باشد
فَرْجَاء کحمراء مؤنث و رجل
اَفْرَجُ الثَّنَایَا مرد گشاده دندان

پوشیدن

(فَرُّوج) کتنور پیراهن طفلان و قبا از پس شگافته و چوزه ماکیان و بضم فُرُّوجَة مونث فَرَارِیج جمع

(فَرَاوَجَان) بالفتح دہیست بمرو است

(تِفِرِجَة) کز برجه شگاف قبا و شگاف دار بزیرین و شگاف انگشتان تَفَارِیج جمع ❊ و رجلٌ تِفْرِجَةٌ مرد بدل سست ❊ و بالنون لغة فیها

(رجلٌ تِفِرَّاجَةٌ) بکسر التاء الفوقیه مرد بدل سست جلٌ تِفْرِجَاءٌ بالمد مثله و بالنون لغة فیها

(مُفْرِج) کمحسن ماکیان با چوزه و تیر انداز نیکو که روزے ناگاه مهارت او متغیر گردد ❊ و بنو مُفْرِج قبیله است

(مُفْرَج) کمکرم کشته که در دشت و دور از ده یافته شود و آنکه اسلام آورده و با کسی موالات نکرده و منه الحدیث لَا یُتْرَكُ فِی الْإِسْلَامِ مُفْرَجٌ ای ذِی جِنَایَةٍ کَانَ عَلَی بَیْتِ الْمَالِ لِأَنَّهُ لَا عَاقِلَةَ لَهُ و یروی بالجیم و الحاء

(إِفْرَاج) گذاشتن و یکسو شدن یقال أَفْرَجُوا عَنِ الطَّرِیقِ وَالْقَتِیلِ ای انکشفوا و أَفْرَجُوا عَنِ الْمَکَانِ ای تَرَکُوهُ

(مُفَرَّج) کمعظم شانه و آنکه آرنج او از بغلش دور باشد

(تَفْرِیج) کشادن و بیرون و دور کردن اندوه و بیرون شدن

(انْفِرَاج) رخنه و شگاف و شگاف شدن

فرجذ

(فَرْجَارْد) بالفتح پرکاله معرب است

فرجل

(فُرْجُول) کبرذون پشت خار ستور

(فَرْجُلَة) پا از یکدیگر دور نهاده شتافتن

فرجم

(افْرِنْجَام) از بیرون سوخته گردیدن گوشت بریان ناشدن آن

فرجن

(فِرْجَوْن) کبرذون پشت خار ستور

(فَرْجَنَ الدَّابَّةَ فَرْجَنَةً) بر پشت خار خارید پشت ستور را

فرح

(فُرْحَة) بالضم شادمانی و فیریدگی فَرَحَة محرکة مثله و مژدگانے یقال لَكَ عِنْدِی فُرْحَةٌ إِنْ بَشَّرْتَنِی و یفتح فیهما

(فَرِح) ککتف شادان و فیرنده فَرِحَة مونث منه قوله تعالی إِنَّ اللهَ لَا یُحِبُّ الْفَرِحِینَ ای البطرین

(فَرُوح) کصبور فیرنده و شادمان

(فَرْحَان) بکسران شادان و فیرنده فَرَاحَی کسکاری و فَرْحَی کسکری جمع فَرْحَی کسکری و فُرْحَانَة مونث ❊ و نیز فَرْحَانَة

سماروغ سپید

(مِفْرَاح) بالکسر بسیار شادمان

(س) فَرِحَ فَرَحًا محرکة شادمانی نمود و فیرید فَرِحَ بِهِ کذلك فَارِح و مَفْرُوح بِهِ نعت است از ان

(مُفْرَح) کمکرم نیازمند محتاج مغلوب و آنکه نسب او شناخته نگردد و موالات نکرده باشد و کشته که میان دو ده یا در دشت و دور دست یافته شود و فی الحدیث لَا یُتْرَكُ فِی الْإِسْلَامِ مُفْرَحٌ قَالَ الزُّهْرِیُّ الْمُفْرَحُ الْمُفْدَحُ یُقْضَی عَنْهُ دَیْنُهُ مِنْ بَیْتِ الْمَالِ وَلَا یُتْرَكُ مَدِینًا

(إِفْرَاح) شاد کردن و گران ساختن وام کسی یقال مَا یَسُرُّنِی بِهَذَا الْأَمْرِ مُفْرِحٌ

(مُفَرِّح) کمحدث شادمان سوار وے مقوی دل

(تَفْرِیح) شادمانه کردن

فرحج

(فَرْحَجَا) بالفتح والقصر رفتاریست و آن چهمان رفتن باشد

(فَرْحَجَ فِی مِشْیَتِهِ فَرْحَجَةً) دوری گذاشت میان هر دو پاے خود در رفتن

فرخ

(فَرْخ) بالفتح چوزه و بچه را هر حیوان و نبات فَرْخَة مونث أَفْرُخ کافلس و أَفْرَاخ و فِرَاخ بالکسر و فُرُوخ بالضم و أَفْرِخَة و فِرْخَان بالکسر جمع و مرد خوار

و رانده و گشت آماده خوشه آمدن و طلیعت و پیشین مغز سر

(فَرْخَة) بالتاء سنان پهن

(فُرَیْخ) کزبیر لقب انس بن مروان محدث ❊ و فلانٌ فُرَیْخُ قُرَیْشٍ یعنی او از اولاد قریش است و هذا تصغیر تعظیم

(فَرُّوخ) کتنور برادر اسمعیل و اسحق ابو العجم که در وسط بلاد اند

(مَفَارِخ) بالفتح جاهای چوزه بیرون آوردن مرغ

(س) فَرِخَ فَرَخًا بیرون شد ترس او و آرامید ❊ و فَرِخَ إِلَی الْأَرْضِ دوسید بزمین

(مُفْرِخ) کمحسن مرغ با چوزه

(إِفْرَاخ) چوزه بیرون آوردن مرغ و بیضه و بیرون گردیدن ترس و بیم از دل یقال قُلْتُ هَذَا لِیُفْرِخَ رَوْعُكَ عَنْ رَوْعِكَ ای لیخرج فزعك عن قلبك و أَفْرِخْ رُوعُكَ ای سکن جاشك و آشکار گردیدن کار و پیدا کردن راز نهانی یقال أَفْرَخَ الْقَوْمُ بَیْضَهُمْ إِذَا أَبْدَوْا سِرَّهُمْ متعد و لازم ❊ فَرَّخَ الزَّرْعُ تَفْرِیخًا بخوشه نزدیک گشت کشت و گیاه بر آورد ❊ و نیز تَفْرِیخ چوزه بر آوردن مرغ و بیضه و از دل بدر رفتن ترس و بیم و ترسیدن در عنا کشدن و سست گردیدن یقال فَرَّخَ الْقَوْمُ ای ضعفوا ای صلبوا کالإفراخ

(اسْتِفْرَاخ) جهت چوزه جا گرفتن

کھولو ومرزان جهت چوزه بیرون آوردن داشتن

ف ر د

(فَرْد) بالفتح تنها و نصف سه کیلاق باشد فِراد بالکسر جمع و نیز فَرْد الله عز و جل لاشریک له من خلقه ولا مثل له و مرد بیمانند و سیف فردٌ شمشیر بی عدیل با جوهر اَفْراد جمع فُرَادی بالضم والقصر مثله علی غیر قیاس کانه جمع فَرْدان و یک جانب ریش و نفش یک لخت و شیٔ فردٌ چیز یگانه و یک و لا یجوز فُرْد بالضم فی هذا المعنی و موضعیست و زیاد بن فَرْد و ابی فَرْد صحابیست و حفص الفرد مصری است و جبرئی و نیز فَرْد شمشیر عبد الله بن رواحه و نیز اَفْرادُ النجوم ستارگان روشن و ستارگان که در کرانه آسمان بر آید فُرُود النجوم بالضم کذلک (فَرْدَة) بالتا موضعی است و کوهی بیادیه و کوهی دیگر مزینی طی را و آبیست مرجَرْم را و هو بالقاف

(فُرْد) بالضم موضعیست و بالکسر جای دیگر

(فُرَدات) بالضم پشته‌ها و فَرَدات بفتحتین موضعیست

(فَرْد) کمرلة یک و یگانه و بی نظیر یقال شیٔ فردٌ و سیف فرد شمشیر با جوهر و بی عدیل سیفٌ فُرُد لعنق شاله فیها

(شیٔ فَرِدٌ) الکنف چیز یگانه

سیفٌ فَرِدٌ شمشیر بیمانند و با جوهر

(فُرَدَة) کهمزة تنها رونده

(فُرُدَد) کقدس یگانه و بمعنی شمشیر با جوهر و بیمانند

(فَرِید) کامیر یگانه و یک مهره و مهره که فاصل باشد میان مروارید و زر فَرائِد جمع و گوهر نفیس فَرِیدَة بالتاء مثله مروارید در رشته کشیده فصل یافته بغیر خود و فَرائِدُ الدُّرّ کبار او و نیز (فَرِید) استخوان یگانه پشت کهیان آخر محالات شش گانه پائین مهره گردن و میان مهره شش گانه بالا استخوان سرین است فرائد علی الجمع مثلثه و سیفٌ فَرِیدٌ شمشیر جوهردار و بیمثال

(فَرُود) کصبور یکتا و یگانه و ناقه تنها چرنده

(جاؤُا فُرادًا) کغراب و کتاب منونین و مفتوحتین بلا تنوین یعنی آمدند یکی بعد دیگرے

(فارِدٌ) یگانه و درخت یکسو و تنها و آهو ماده جدا مانده از گله و موضعیست کوهے بنجد و سُکّر فارِدٌ شکر جید و سپید (ناقةٌ فارِدَةٌ) ناقه تنها چرنده و سِدْرَةٌ فارِدَةٌ درخت کنار جدا از کنارستان

(نَوارِد) بالفتح شترمادگان که فحول با آن ماندن نتوانند

(فُرْدان) کسکران یکتا و یگانه و یک

(جاؤُا فُرادَی) بالضم مقصورة و فَرْدی کسکری یعنی آمدند یگان یگان

(فَرْدی) کجمزی جائیست

(فَرّاد) کشداد مروارید فروش و فرید ساز و فروشنده آن

(فُرُود) کعصفور جائیست بسمرقند و سیفٌ فُرُودٌ شمشیر بیمانند جوهردار

(فُرْدُودٌ) کعصفور ستارگان صف کشیده پس ثریا

(فِرِنْداد) بکسرتین و سکون النون درختیست و جای و هو آن موضع است قرفذ فی الرمه

(فَرْدَبِین) بالفتح کاریزی است و لقیناه فَرْدَبِین یعنی دیدیم او را و با او دیگری نبود

(ناقةٌ مِفْرادٌ) بالکسر شتر ماده تنها و چرنده

(ص س ل) فَرَدَ فَرْدًا تنها و جدا شد و فَرَدَ بالامر تنها در آمد در آن و تنها کرد کار را

(مُفْرِد) محسن زن و گوسپند و جز آن که یک بچه آورده باشد

(اِفْراد) تنها در کاری در آمدن و تنها کردن چیزے را و یکسو نمودن و جدا کردن و پیغامبر فرستادن یقال اَفْرَدَ الیه رسولاً ای جدا کرد و یک بچه آوردن ماده و لا یقال فی الناقة لانها لا تلد الا واحدًا و رج مفرد و گذاردن

(مُفَرِّدٌ) کمحدث فقیه و کرانه گزیر دگوشه گیر از مردم جهت

نگاه داشت امر و نهی خدای و منه طوبی للمفردین و سبق المفردون وهم المهترون بذکر الله تعالی آنکه خود باقیمانده مال و لدات او هلاک گشته باشد و راکبٌ مُفَرِّدٌ سوار که با او دیگری همسفر نباشد

(ذهبٌ مُفَرَّدٌ) کمعظم مهره زر در رشته کشیده فصل یافته بشبه و جز آن

(تَفَرُّد) فقیه شدن و گوشه گرفتن و کرانه گزیدن از مردم بر عایت و محافظت بر امر و نهی خدا

(تَفَرَّدْتُ بالامر) تنها کردم آنرا و تَفَرُّد تنها و یگانه شدن و یکسو گردیدن

(اِسْتَفْرَدَ الشیٔ اِسْتِفْرادًا) تنها بر آورد آنرا از میان یاران خود و نیز اِسْتِفْراد تنها کردن کاری و تنها گذاشتن یقال اِسْتَفْرَدَ فلانًا ای تَفَرَّدَ بِهِ

(مُنْفَرِد) تنها

(اِنْفِراد) [illegible] و تنها شدن و تنها کردن کار را

ف ر د خ

(مُفَرْدَخ) کمدحرج بالفتح مرد رسطبر نازک و نرم اندام خوش عیش

ف ر د س

(فِرْدَوْس) بالکسر و فتح الدال رود باره که در آن هر گونه گیاه بود و بوستان که انگور و هر گونه...

ہر قسم میوہ داشتہ باش وبہشت وکذا مؤنث هو بیّة اور ومیّة لغلت وسوانیۃ فرا دِیس جمع دمر غزاریست قریب یامہ مربی یربوع وراوآلی مربی تمیم را نزدیک کوفہ ٭ وقلعۃ فردوس مدقزوین است ٭ ونیز فرادیس موضعیست نزدیک دمشق یضا الیہ بابٌ من ابوابہا وموضعیست قریب طلبیان بریۃ خساف وخاصر حلب
(فردوس) کعصفور طعام حجرآن کہ پیش مہمان نہند
(رجل فرادس) کعلابط مرد سطبر استخوان
(صدرٌ مفردس) بفتح الدال سینہ فراخ
(فردسۃ الجلۃ فردسۃ نیک پرکرد خنور را ٭ ونیز فردسہ کہ حرجۃ گشادگی وفراخی ومنہ الفردوس وبرزمین افکندن وبرزمین زدن

ف ر د ع

(فردوعۃ) کعصفور [illegible] شعب کوہ عن الغزبزی وقیل صوابہ بالقاف

ف ر د

(فرّ) بالفتح گریزندہ مذکر ومؤنث تثنیہ وجمع در وی یکسان است ومنہ الحدیث هذان فرّ قریش اَنلا اَدُدّ علی المسلمین فرّها
(فرّ) بالضم برگزیدہ ودر وی قوم

(فرّۃ) بالتا رآمیزش وسختی ٭ و (فرۃ الحر) سختی گرما واول آن وبرگزیدہ ودر وی قوم ومنہ قال هو فرۃ القوم ای من خیارهم ووجههم الذی یفترون عنہ
(فروّرۃ) کبہرہ بسیار گریزندہ وبسیار دوان
(فاّر) گریزندہ فرّ بالفتح جمع کرکب ورکب
(فریر) کامیر برہ میش وبزغالہ وگاو سالہ دشتی یابرہ وبرہ نرکجراد کغراب جمع نادر وقال ابو عبیدۃ لم یاتِ علی فُعال بالضم شیٌ من الجمع الا احرفٌ وهذا احدها ودہن وجای نشست نہادن راکب از یال اسپ ٭ ونیز فرید پدر قیس است از بنی سلمہ
(فریر بن عنین بن سلامان) گریزی است
(فُرار) کغراب برہ میش وبزغالہ وگاو سالہ دشتی یابرہ وبرہ زیا جمع فریر است نادر ومنہ المثل نزو الفرار استجهال الحرار درحق شخصی گویند کہ از صحبتش پرہیز واجتناب ضروری باشد کہ ہر کہ در صحبت او آید بفعل وی مشتغل گردد وذلک اَنَّہ اذا شب اخذ فی النزوان فتی یراہ غیرہ نزا لنزوہ
(فرود) کصبور گریزندہ فرودۃ بالتا مثلہ وزن گریزندہ از مرد وبہی وبرہ میش وبزغالہ وگاو سالہ دشتی یابرہ وبزغالہ نر فرود کتنور

مثلہ
(فرّاد) کشداد سخت گریزندہ وپوید وودہ
(امرأۃ فرّاء) بالفتح زن نیکو نمایان کردار خورش آیندہ
(افرّۃ) بضمتین وقد تفتح الہمزۃ سختی وآمیزش ٭ وافرۃ الحر سختی گرما واول آن
(فرّبن) کغسلین موضعیست
(کتیبۃ فرّی) کغری لشکر شکست خوردہ
(فرفر) کہدہد برہ میش وبز وگاو سالہ دشتی یابرہ وبرہ نروکنجشک وشیر کہ نیفشاند وبشکند حریف خورد او مرغیست نیز فرفر گرسنج مثلہ وعمرو بن فرفر جذامی مهتر بنی وائل
(فرفرد) کعصفور پست برنبوت وکودک جوان وشتر فربہ وکنجشک وشترکہ بخورد وشخوار کند ومرغی است
(فرافر) کعلابط گوسالہ دشتی وبرہ وبرہ نروپیش وآنکہ بشکند ہر چیز را وکودک جوان پست برنبوت ومرد گول ونادان وسکار واسپ کہ در دہن بجنباند لگام را وشیر کہ بیفشاند وبشکند قرین خود را فرافرۃ بالتا مثلہ وشتر کہ ہرگاہ خورد وشخوار کند و نیز فرافر اسپ عامر بن قیس شجعی وشمشیر عامر بن یزید کنانی
(فرفار) بالفتح موسک وآنکہ بر یکسان نپاید وبسیار گوی ہرزہ

ودرای فرفارۃ اسپت وآنکہ بشکند ہر چیز را ودرختیست کہ از آن کاسہ بزرگ سازند ومرکبیست مر زنان را وشیر کہ بیفشاند وبشکند قرین خود را
(فرفیر القندیل) نوعی از ریگ
(مفرّ) بالفتح وکسر الفاء جای گریز
(فرس مفرّ) اسپ زود ونیکو گریز یاصالح آنکہ بروی گریزند و قول ابن المفر عبر عن الموضع بلفظ الالۃ وهو عند البصریین مفر الفرار لغتان
(ض) فرّ فلانٌ فرّا بالفتح وفرارا بالکسر ٭ ومفرا بفتح الفاء وکسرہا گریخت وپویید ٭ وفرّ الدابۃ فرّا وفرارا) مثلثہ نگریست دندان ستور را تا سال آن معلوم نمایا ومنہ المثل الجواد عینہ فرارہ درحق شخصی گویند کہ ظاہر شاہد باطن ومنظر مغنی از اختیار واستجالش باشد وفرّ عن الامر) باز کاوید از کار واین ہر دو از نصر نیز آید ٭ وفر الامر جذعا) مجہولا سپاکی بر گردید
(فرفرۃ فرفرۃ) بانگ فریاد کرد اورا ٭ وفرفر فی الکلام آمیخت سخن را او فرد وهو فرفر فی الشی) شکست نزاو برید جنبانید وی را وفشاند وفرفر الرجل دررسید ناموس وی را وبدرید ٭ فرفر البعیر) افشاند اندام را

بشتافت و گام نزدیک نهاد و بسیک رفتن و چست گردیده و (فَرَّقَدَ الفَرَسُ) بکام لگام دندان زد و سر جنبانید و نیز (فَرْقَدَة) مرکب فرمار ساختن و بدبخت فرفار آتش افروختن و دریدن جیب و جدا آن را و شادمانی نمودن (ایام مُعْتَقات) بالضم و کسر الفا روزهای گلگکار اگر دانند اخبار را (اِفْرَاد) گریزانیدن و دندان شتر افکندن ستوره برآمدن جراآن و با کسی چیزی کردن کلاه ان مگر بزند و به شمشیر شکافتن سر او یعدی بالها

(تَفَرْتَع) خندید بر من

(تَقَادُد) از همدیگر گریختن دو گروه

(اِفْتِرَاد) نرم خندیدن و لب شیرین کردن از خنده و دو خشیدن تندرو بو کردن چیزی را

ف ر ذ

(فَرْذ) بالفتح زمین هموار پست و نیز فَرْذ جدا نمودن چیزی را از چیزی و الفعل من ضرب

(فِرْذ) بالکسر راه پرشته

(فِرْذَة) بالکسر پاره جدا کرده از چیزی

(فُرْذَة) بالضم یکبار دلوست و پروای کاری و راه در پشته و کوهیست بیمامه

(فَالِذ) هبد موچگان سیاه عقفان حبد موچگان سرخ و لِسَانٌ فَالِذٌ زبان روشن و کلام فَالِذ سخن پیدا و روشن

(فَارِدَة) راهی که جانب سیگ نرم بلند هموار رود

(فُرْذ) تشل بنده صحیح یا آزاد صحیح پرگوشت نازک اندام

(فَرْذَان) کسکران وضیست

(فِرْزَان) بالکسر فرزین شطرنج معرب است

(فِرْزِين) بالکسر موضعیست

(فَيْرُوزَدِيلَمِي) بالفتح و ضم الراء صحابی است و پسر انس ضحاک و سعید و عبد الله ازدی روایت حدیث کنند و فَيْرُوز هَمْدَانی نوادعی زمان جاهلیت و اسلام را دریافته و گاهی از صحابه شمار میکنند آنرا و فَيْرُوزآباد) و بکسر شهریست بفارس ازآن شهر است مجد الدین ابوطاهر محمد بن یعقوب بن محمد بن ابراهیم بن عمر بن ابی بکر بن فضل الله بن امام ابواسحق ابراهیم فیروزآبادی شیرازی قرشی تمیمی صاحب قاموس و دهی است دران نزدیک مرو شت و قلعه است استوار و محکم بافر بیجان و دهیست بسواد هرات و دهی نزدیک مکران و شهری بیستره و فَيْرُوزقُبَاد) شهریست قریب باب الابواب و ناحیه است بسبغداد و فَيْرُوزكُوه) قلعه است استوار میان هرات و غزنین و قلعه دیگر نزدیک کوه دنیاوند

(اِفْرِيزُ الحَائِطِ) بالکسر کرانهای دیوار بخشت فرو گرفته معرب است و نیز اِفْرِيز سهی تخت و رنج برآورده و درزنده نده (ثَوْبٌ مُفَرْوَز) جامه حاشیه دار و جامه دوخته

(فَرْوَز فَرْوَزَة) بمرد و هلاک گردید

(اَفْرَزَهُ الصَّيْدُ اِفْرَازًا) دست داد شکار را بانداختن و قادر گردانید جهت نزدیکی و نیز اَفْرَزَهُ جدا کرد آنرا و تمیز داد

(تَفْرِيز) جدا نمودن و قطع کردن کاری بر کسی تَفْرِزَة) مثله فیهما

(مُفَارَزَة) جدا گردیدن دو شریک از یکدیگر

(اِفْتِرَاز) بس قطع کردن حکم جزا بل خود یقال اِفْتَرَزَ اَعْرَهُ دُونَ اَهْلِ بَيْتِهِ ای قطعه

ف ر ز د ق

(فَرَزْدَق) کسفرجل گرده نان که در تنور افند فَرَزْدَقَة یکی و ریزه نان یا فَرَزْدَقَة زوالهٔ معرب پرازده یا عربیست مصنوع از فرزر و دق بدان جهت که پاره ایست که از دقیق جدا کرده اند فَرَازِق جمع والقیاس فَرَازِد و نیز فَرَزْدَق) لقب همام بن غالب بن صعصعه

ف ر ز ع

(فُرْزُع) کقنفذ پنبه دانه

(فُرْزُعَة) بالتاء پاره از گیاه فَرَازِع جمع و معرفة نام یکی از هشت نرگس نقمان

(تَفَرْزُع) قطعه قطعه گردیدن گیاه

ف ر ز ل

(فِرْزِل) کزبرج قید و کانه معرفس آهنگران

(رجلٌ فُرْزُل) کقنفذ مرد درشت تندار

(فَرْزَلَهُ فَرْزَلَة) بندی کرد آنرا

ف ر ز م

(فُرْزُوم) العصفور کنده موزه دوزان و کالبد کفشگران که بدان کفش را اندازه نمایند و بهی القاف

ف ر ز ن

(فِرْزَان) بالکسر فرزین شطرنج معرب است فَرَازِين جمع و قدم

ف ر س

(فَرَس) بالفتح موضعیست مرهذیل را یا شهریست از شهرهای ایشان

(فَرْسَة) بالفتح بادیکه در پشت نشیند یا ریشی است که در گردن برآید

(فِرْس) بالکسر گیاهی یا آن ضعاض ست یا روقه درخت دفلی

(فَرَس) محرکة اسپ نر و ماده فَرَسَة) مؤنث اَفْرَاس و فُرُوس بالضم جمع فُرَيْس مصغر آن و اِذا اردت الانثی خاصة لم تقل الا فريسة بالتاء و فی المثل هما كَفَرَسَيْ رِهَانٍ در حق آن دو شخص بهم همیشی گیر مه گویند تا غایت برابر باشد هذا

التشبیه فی الابتداء لا فی النهایة
لا تخلی عن السابق لا محالة و
(ربیعة الفرس) بالاضافة مردی حرم
(فریش) کامیر کشته فرس
کفتلی چرب بمعنی و نیز و فریس بن
تغلبة تابعیست
(فریسة) کسفینة شکار
(فواس) کسحاب نوعی از خرمای
سیاه جرمش نهریز
(فرُوس) کصبور شیر بیشه
(فراس بن یحیی) ککتاب
همدانی کوفی کاتب محدثست
(ابو فراس) کنیت شیر بیشه و
کنیت فرزدق و ربیعة بن کعب
صحابی و کنیت حارث بن سعید
همدانی شاعر
(فِراسة) بالکسر نامی نشان
و نظر اسم است تفرس را و منه
الحدیث اتقوا فراسة المؤمن
(فارس) سوار یعنی صاحب اسب
مثل لابن صاحب لبن فرسان
بالضم و فوارس جمع و هو شاذ
لان فواعل جمع فاعلة او فاعل
اذا کان صفة للمونث نحو حائض
و حوائض و ما کان لغیر الادمیین
مثل جمل بازل و جمال بوازل
و حائط و حوائط فاما مذکر ما
یعقل فلم یجمع علیه الا فوارس و هوالک
و نواکس و اذا کان الرجل
علی ذی حافر برذونا کان او
فرسا او بغلا او حمارا قلت مررنا
فارس علی بغل و فارس علی حمار
شیر بیشه و دلاور و نیز فارس
معرفة پارسیان و ممالک آنها
فارسی منسوب بوی و رجل
فارس لنظر بهر دو کر نظر و
نشان بداند و نیز فوارس
چند کوه ریکست در دهنا
(فرسان) محرکه جزیره ایست
آباد آن به بحر یمن و لقب قبیله
لیس باب و لا بام و نام اخلاط
من تغلب اصطلحوا علی مثلاثه
و از آن جماعت است عبید
فرسانی
(فرّاس) کشداد شیر بیشه
(فرُوسة المرأة) خوبی تدبیر آن در
امور خانگی
(فُرافِس) کعلابط شیر سطبر گردن
(فِرناس) بالکسر رئیس و مهتر
روستایان فرانسة جمع و شیر
سطبر گردن و سخت دلیر و نیز
فرناس) نام مردی از بنی سلیط
(فرسِن) سپل شتر مؤنث آید و
النون زائدة
(فرسیس) صغری فرسیس
کبری بالفتح دو ده است
(ص) فرس فریسة و فرسا
بالفتح فرو کوفت و شکست
استخوان گردن شکار را و نیز فرس
شکار افکندن شیر و کشتن بهر طور
که باشد قد نهی الفرس فی الذبح
و هو کسر عظم الرقبة قبل ان یبرد
(س) فرس فرسا پیوسته خورد
خرمای فراس را و فرس الفرس
چرانید فرس را
(ک) فرس فراسة بالفتح و
فُروسة و فُروسیة بضمها نیک
و نیک ماهر گردید در سواری
و شناخت اسپ و سواری کرد
و نیز فُروسة و فُروسیة
سواری و اسپ شناسی
(افراس) عن بقیة مال افراسا
گرفت مال او چیزی گذاشت آن
و نیز افتراس غفلت کردن شبان
تا گرگ گوسپندی را از رمه بی برد
و پیش گذاشتن ستور را تا شیر شکار
آن کند و او را بدید یقال افرس الرجل
الاسد حمارة اذا ترکه له لیفرسه
و ینجو هو
(تفرّس) دانستن بعلامت و نشان
و ثبات ورزیدن و نمودن بمردم
که او سوار و ماهر بسواری است
(مفترس) مبنیا للفاعل شیر
بیشه
(افتراس) شکار افکندن و شکستن
و کوفتن استخوان گردن شکار را
و قیل لا یقال الافتراس الا فی
الاسد و یقال اکل الذئب الشاة

ف ر س ح

(فِرساح) کقرطاس زمین پهن
فراخ

ف ر س خ

(فرسخ) بمعنی آرامش و آسایش
و ساعت و فرسنگ که مسافت سه
میل باشد لغت هاشمیست مسافت
دوازده هزار گز یا ده هزار
گز فراسخ جمع و رخنه و شگاف
چیزی رخنه کانه فنده و مدت دراز
و آن میان حرکت و سکون و چیز
بسیار که منقطع و سپری نگردد
و ستراویل مفرسخة بفتح السین
اندازه فراخ
(فرنسخة) فرو نشستن سردی
(تفرسخ) فرو نشستن سردی
تب و زائل شدن غم و اندوه
(افرنساخ) بمعنی تفرسخست

ف ر س ق

(فرسق) کزبرج شفتالو یا نوعی
از آن لغة فی الفرسك

ف ر س ك

(فرسك) کزبرج شفتالو یا نوعی
از آن تنك پوست یا سرخ رنگ یا
شفتالوی که از هسته خود شکافته گردد

ف ر س ك د

(فرادسکود) بفتح الراء و دهیست
بزرگ بمصر

ف ر س ن

(فرسن) کزبرج سپل شتر و سم
گوسپند و النون زائدة و قد ذکر
(فُراسن) کعلابط شیر بیشه
(فراسیون) بالفتح و کسر السین
گندنای کوهی جلاء مدر
للاخلاط الغلیظة مدر مفتح
للسدد نافع لعضة الکلب
(مفرسن الوجه) مبنیا للمفعول
بسیار گوشت روی

ف ر ش

(فرش) بالفتح بساط افکنده و کشت
برگ گسترده و دشت فراخ و جای
گیاه ناک شتران سبزه و منه قوله
تعالی و من الانعام حمولة و فرشا
او خرد و باریک از درخت هیزم

قال الفرّاء علم يسمع له بجمع ويحتمل
ان يكون مصدراً سمّي به من قولهم
فَرَشَها فرشاً ای فَرَشَها ﴿بثاد حال و
اندوه سخت وگاو وگوسپند وستور
کشتنی وخوردنی واندک کشادگی
در پاے شتروان محمود است و
دروغ ﴿ونیز فَرْش ﴾ دو بارے
است میان عُرَيْض الحمائم و
صُخَيرات الثمام که آنحضرت صلی
الله علیه وسلم دران فرود آمده
﴿وفرش الحيي﴾ موضعیست
﴿فِرْشَة﴾ بالکسر هيأت فرش یقال
هو حسن الفِرْشة
﴿فَرِيْش﴾ کامیر اسپ ماده هفت
روزه بچه داده وکذا كل ذات حافر
بعد نتاجها بسبعة ايام وهو خير
اوقات الحمل عليها ﴿ واسپ مادهٔ
نوزاده ومنه لكم العارض والفريش
﴿فَرَائش﴾ جمع او دختر وطی کرده
﴿ودرد﴾ ابن بن مجالد بن علقمة بن
فريش آنکس است که در خون
امیر المومنین علی کرم الله وجهه با
ابن ملجم شریک بود
﴿فَرَاش﴾ کسحاب گل و لای خشک
شده بر روی زمین وغوبهای شراب
وو شاب قطرهای خوی وودورک
سنبرسنگ است زیر زبان ودوا آهن
پاره که بدان فسار ستور را بکام
لگام بندند
﴿فَرَاشَة﴾ کسحابته پروانه چراغ
فراش جمع ومنه المثل اطيش من
فراشة ﴿وپره قفل استخوان تنک
و آب اندک و مردسبک وچست و

وهیست میان بغداد ودجله و
موضعی در بادیه وطی است ﴿
ودذوب فَرَاشَة ﴾ محلّه است
ببغداد
﴿فِرَاش﴾ بالکسر گستردنی فُرُش
کتُف جمع وزن مرد وقيل وهنده
فرش مَرفوعة ای اشیاء ورغ ﴿حباب
زبان از تک دهن
﴿فَرَاش﴾ کشداد دهی است
قریب طائف
﴿فِرِّيش﴾ کسکیت شهرے است
نزدیک قرطبه
﴿فَرَاشاء﴾ بالفتح ممدود اموضعی
است
﴿مِفْرَش﴾ کمنبر چیزے است
مانند شاذکونه
﴿مِفْرَشَة﴾ کمکنسة شاذکونه مانندے
است خرد تر از مفرش که بر رحل
گسترند وبران نشینند
﴿مَفَارِش﴾ بالفتح گستردنیها واحده
﴿مَفْرَش﴾ بالفتح ویقال هو كريم المفارش
اذا يتزوّج كرائم النساء
﴿ن﴾ فَرَشَه فَرْشاً بالفتح وفِرَاشاً
بالکسر گسترد آنرا ﴿ وفَرَشَه امرا
فراخ ساخت کار را جهت او ﴿ و
فَرَش فلاناً بروغ گفت باو
﴿ وفرشه ﴾ فرش گسترد برای او ﴿
ونیز فرش ﴾ فراخ شدن سپل شتر
یا اندازه وهمواری قدم وپرا کندن
﴿افراش﴾ باز ایستادن از چیزے
ویقال ما افرش عنه ای ما اقلع و
سخن بد گفتن وغیبت کردن و
شعر خرد سال دادن و تنک و

باریک گردانیدن شمشیر او تیز
کردن آنرا و فرش گستردن
جهت کسی و فراشناک گردیدن
جاے ونقل کردن دز را
﴿مُفْرِش﴾ کمحدث کشت برگ
گسترده
﴿مُفَرِّشَة﴾ بالتاء شکستگی سر که
استخوان کفته باشد بے آنکه ریزه
کرده
﴿جمل مُفَرَّش﴾ کمعظم شتر بے
کوهان
﴿فَرَّش الطائر على الشيء
تَفْرِيشاً﴾ بال گسترد وجنبانید
جهت فرود آمدن بر چیزے ﴿ و
نیز تَفْرِيش﴾ فرش گستردن جهت
دیگرے وسنگ گستردن در
صحن خانه وبرگ گسترانیدن کشت
﴿تَفَرُّش﴾ بال باز کردن مرغ وگستردن
آن بخواهش فرود آمدن بر
چیزے
﴿انكمة مُفْتَرِشة الظهر﴾ پشته
گسترده هموار پشت
﴿افترش﴾ اکره افتراشا در پے
وی رفت ﴿ وافترش لسانه گفت
بطور یکه خواست ﴿ ونیز افتراش﴾
وطی کردن وسپردن زیر پای هر دو
بازو بر زمین گستردن وچیره شدن
در زمین افکندن کسی را و روا
داشتن ننگ وعیب را در ناموس
کسی وگسترده شدن وبستم گرفتن
چیزے را وغصب کردن

ف ر ش ح

﴿فِرْشَاح﴾ کقرطاس زمین پهن و

فراخ وزشت وبدی کلان سال از
زن وناقه وسم گسترده مغاک
وابر بے باران
﴿فِرْشِيح﴾ کقندیل دره
﴿فَرْشَحَة﴾ بر جستن و بافرد شتگی و
نری نشستن و ران را بزمین
چسپانیدن یا فراخ کردن مابین
هر دو پای را فرشحی مقصورا
مثله فی الکل قال الکسائی فرشح
الرجل فی صلاته وهو ان يفحج بين
رجليه جداً وهو قائم
﴿تَفَرْشُح﴾ پاها فراخ وکشاده نهادن
شترماده وقت دوشیدن

ف ر ش خ

﴿فَرْشَخ﴾ کجعفر آرام آسایش قال
ابو زیاد اذا اجتس المطر اشتد
البرد واذا امطر الناس کان البرد فرشخ
ای سکون
﴿فَرْشَخَة﴾ فراخی وکشاده شدن

ف ر ش د

﴿فَرْشَدَة﴾ بهدیگر دور نهادن
پاے را

ف ر ش ط

﴿فِرْشِط﴾ کزبرج پای کشاد نشینده
﴿فِرْشَاط﴾ کقرطاس مثله
﴿فُرْشُوط﴾ کبرذون دهیست بصعید
مصر
﴿فَرْشَطَة﴾ پای از پای کشاده و
دور نهاده نشستن یا زمین چسپانیدن
سرین یا تکیه ساختن هر دو ساق را
یا بیکجانب گذاشتن هر دو پای را
در سواری ونیز درشتگی ونرمی
فرو خفتن شتر وکفانیدن و پلهٔ

کردن گوشت او دراز کشیدن چیزے را وکشاده داشتن شترماده هردو پاے را وقت دوشیدن و کشادن شتر دو پاے را وقت کثیر انداختن

ف ر ص

(فَرْص) بالفتح خسته مقل
(فَرُوصة) بالضم خسته مقل دهی اخص من الفرص وباد که وزی ارد در پشت
(فِرْصة) بالکسر لته یا پنبه پاره و جز آن که زن حائض اندام خود را بدان پاک کند فِرَاص گکتاب جمع
(فُرصة) بالضم پرداے کار یقال وجد فُرْصَة ای نُهْزَة وبهره نوبت آب یقال جاءت فُرْصَتُکَ من البِرْدِ
(فَرِیص) کامیر شریک آب
(فَرِیصة) کسفینة گوشت پاره شانه ستور یا علم است که پیوسته لرزان باشد ورگ گردن که بر گلو باشد فَرِیص وفَرَائِص جمع منه الحدیث ان النبی صلی الله علیه وسلم قال انی لاکره ان اری الرجل ثائرًا فریص رقبته قائمًا علی مَرِیّه یضربها قال کانه اراد عَصَبَ الرقبة وعروقها لانها هی التی تثور فی الغضب
(نِرَاص) کگتاب درشت وسخت تنومند رنگ وجامه یقال مَا عَلَیْه فِرَاصٌ ای ثوب ونام جد عمرو بن احمر شاعر
(فَرَصَاء) کصحرا ناقه که بگوشه ایستاده انتظار فرصت نماید و هرگاه آب خوبر اخالی یابد آب خورد
(فُرَّاص) کشداد دید رطبیست از بابله
(مِفْرَص) کمنبر کارد که بدان آهن و سیم وزر تراشند مِفْرَاص بالکسر مثله
(ن ض) فَرْصَة فَرْصًا بالفتح بزرگ گلوی وی زدن ونیز فَرْص بریدن ودریدن وشکافتن یقال فَرَصْتُ النعل اذا شققت اذنیها للشراك
(اِفْرَاص) دست دادن فرصت
(تَفْرِیص) بنوک آهن نقش کردن زیر کفش را
(مُفَارَصَة) همدیگر نوبت کردن آب را
(تَفَارُص) بنوبت داشتن آب را یقال تَفَارَصُوا بِئْرَهُمْ اذا تناوبوها
(اِفْتِرَاص) غنیمت شمردن فرصت را

ف ر ص د

(فِرْصِد) کزبرج خسته مویز و نمکسک انگور فِرْصِید وفِرْصَاد بکسرهما مثله ونیز فِرْصَاد توت یا بار آن یا توت سرخ ورنگیست سرخ

ف ر ص م

(فُرْصُم) فِرْصِم انگشت دربید هو فی شعر رؤبة

ف ر ض

(فَرْض) بالفتح رخنه کمان که سوفار وجای چله انگشت ونقش نیز و دهانه جوے فِرَاض بالکسر جمع وفرموده وواجب کرده خدا عز وجل بر بندگان وقرأت وسنت وموئی از خرما وتشکر مرسوم گیرو سیر وچوبیست از چوبهاے خانه وجامه وعطای مرسوم وآنچه بر خود لازم گردانیده هبه فرماے یا بخشیده بیقصد ثواب وجاے زدن از آتش زنه یا رخنه آتش زنه و تیر قداح و بریدگے از هر چیزے
(فِرْض) بالکسر بار درخت بوی جهودان تا وقتیکه سرخ باشد
(فُرْضَة) بالضم دهانه جوی و رخنه که ازان آب کشند وجاے در آمدن کشتی از آب دریا ودهان دوات وسوراخ پاشنه دره ودکن است بحرین مرثی عامر راه وجای بکنار فرات
(فَرَضِی) محرکه منسوب دانائے علم فرائض
(فَرِیض) کامیر قدیم ودانای علم فرائض هو وسهم فَرِیض تیر سوفار کرده قوس فَرِیض کذلك
(فَرِیضَة) کسفینه فرموده خداے از زکات مال وستور واز نماز وروزه
(فَرَائِض) جمع وزن کلان سال و بهره فرض کرده ونیز علم قسمت میراث
(فَرِیضَتَان) اشتی گوسپند دو ساله وشتر چهار ساله
(فِرَاض) کگتاب جامه وپوشش یقال مَا عَلَیْه فِرَاضٌ ای شی من لباس و دهانه جوے وموضعیست میان بصره ویمامه ورای ها
(فَارِض) سطبر از مردم واز هر چیزے یقال شقشقة فارض ولِهَا فَارِض ولِحیة فَارِضٌ وفَارِضَة فُرَّض کرکع جمع وقدیم ودانای علم فرائض هو منه قوله تعالی لا فَارِضٌ ولا بکر
(فَوَارِض) بالفتح ورست استخوانها ونادرست استخوانها از اضدا د است
(اَفْرَض) ماهر تر در علم فرائض منه الحدیث افرضکم زید
(فِرْیَاض) کجریال فراخ ومعرفة موضعیست
(مِفْرَض) کمنبر آهنی که بدان رخنه کنند وبرند
(مَفْرُوض) واجب وفریضه کرده وفرموده خدای وسوفار کرده ورخنه کرده شده از هر چیزے وبریده کرده منه قوله تعالی لاتخذن من عبادك نصیبا مفروضا ای مقتطعا محدودا
(ن) فَرَضَ رسول الله فرضا سنت گردانید آنحضرت علیه الصلوة والسلام وفَرَضَ له فرضا بالفتح فریضه گردانید جهت او و نیز فَرْض وقت پیدا کردن منه قوله تعالی فمن فرض فیهن الحج و رخنه نمودن وبریده کردن وواجب گردانیدن منه قوله تعالی سورة انزلناها وفرضناها ای بینا الاحکام فرائض گردانیدیم در وی مرسوم

کردن و عطا دادن یقال فرضت له فی الدیوان

(ك ض) فرضت البقرة فروضا

و فراضة) بالفتح کلان سال گردید

گاو وکذا فرض غیره

(ك) فرض فراضة) دانائے

فرائض گردید

(افرضه افراضا) عطا داد اورا

و افرض له) فریضه گردانید

بهت او و افرضت الماشیة بحد

نصاب رسید ستور در عدد

(تفریض) رخنه نمودن واندك

اندك واجب گردانیدن چیزے

را و جدا جدا کردن و بریده کردن

چیزے را و آشکار نمودن ومنه

و فرضناها ای جعلنا فیها فرائض

یضة بعد فریضة و فصلناها

واجب شدن زکات در شتران

(افتراض) فریضه کردن و واجب

گردانیدن و نیست و نابود شدن

قوم و مرسوم گرفتن لشکر

ف ر ض خ

(فرضخ) بالکسر کژدم

(رجل فرضاخ) کقرطاس سطبر

پهن جثه یا دراز بالا (فرضاخة)

بالا رهنت. و نیز فرضلخة)

زن بزرگ پستان فرضاخة

(فرضخم) کسر مرد سخت

و ناتوان

ف ر ض م

(فرضم) گوسپند کلان

سال یا گوسپند یا گوسپند بی

پستان و پدر طبیت از فرضم

بن جیدان الفرضوم بالقاف

تصحیف + و نیز فرضم نام پدر

حبین صحابی

(فرضمی) منسوبا شتر بزرگ

شدید الوطی

ف ر ط

(فرط) بالفتح اسم است افراط

چیرگی و کوه خرد یا مرتفع و نشان

و علامت راه آفرط کافلس و افراط

جمع و هنگام یقال تلقیته فی الفرط

بعد الفرط ای الحین بعد الحین و

اثیته فرطا و یومین و ابو عبیده گوید

که فرط زیاده از پانزده روز و کم از

سه روز نباشد و راهیست یا جائی

بتهامه

(فرطة) بالفتح یکبار بر آمدن از

حد و در گذشتن از ان

(فرطة) بالضم پیشی و بر آمدگی

اسم است خروج و تقدم را ومنه

قول ام سلمة لعائشة رضی الله

تعالی عنهما ان رسول الله صلی الله علیه

وسلم نهاك عن الفرطة فی البلاد

(فرط) محرکة آنکه پیش قوم

رود تا اسباب آبخور را درست کند

و هو فعل بمعنی فاعل کتبع بمعنی

تابع واحد و جمع در وی یکسانست

یقال رجل فرط و قوم فرط ومنه

الحدیث انا فرطکم علی الحوض

لا رتاد لکم الماء و هر چه پیش فرستاده

شود از اجر و عمل و فرزند نارسیده

ومنه یقال فی الصلوة علی الطفل

المیت اللهم اجعله لنا فرطا ای

اجرا یتقدمنا حتی نرد علیه و

آب پیش آینده از آبهاے دیگر

(بعیر فرطی) العربے و جنے

شتر سخت سرکش رجل فرطی

کذلك

(فرط) بضمتین اسپ تیز گذرانده

از اسپان و اسپ شتاب رو و پشته

و بلندی آفراط جمع یقال الیوم

تنوح علی الافراط و امر فرط

کاری که در وی از حد گذرانیده

باشد و کار گذاشته و مانده ومنه

قوله تعالی وکان امره فرطا + و نیز

افراط الصباح، علی الجمع

اوائل صبح + و نیز فرط ستم آواز

حد در گذشتگے

(ماء فراط) کغراب آبے که هر که

پیش آید آنرا او را بود از سبیله

(فراطة) کثمامه بمعنی فراط بالکسر

است

(فارط) آنکه پیش رود تا اسباب

آبخور را از دلو و رسن و پاک کردن

چاه راست نماید فراط کرمان

جمع + و نیز فراط القطا) پیش

روندگان سنگ خوار سوی دلوی

و آب + و فارطان مثنی دو ستاره

است پیش بنات نعش

(فرط فروطا) بالضم پیشے

نمود و پیش در آمد + و فرط فی

الامر فرطا) سستی کرد و فوت نمود

بی تیمار گذاشت و در گذشت در

کاری و منه ایاك و الفرط و فرط

علیه فی القول) پیش دستی

کرد و از حد در گذشت در گفتار

و فرط و لدا) فرط فرستاد یعنی

فرزند نارسیده مرد او را + و فرط

علیه) شتاب کرد ومنه قوله تعالی

انا نخاف ان یفرط علینا او ان یطغی

و فرط الیه رسوله) پیش کرد و

فرستاد پیغامبر خود را + و فرطت

النخلة) کشتی ماده نشد ضراب

چند آنکه خشک و درشت گردید طلع

آن

(ض) فرط القوم فرطا و فراطة

بیش ز قوم رفت بر آب تا درست

کند اسباب آبخور را از دلو و چاه

و رسن و جز آن

(مفرط) کمکرم فراموش کرده

و اول و از پیش گذاشته شده ومنه

قوله تعالی و انهم مفرطون فی

النار او مقدمون معجلون

الیها و قری بکسر الواء ای

مجاوزون لما حد لهم

(غدیر مفرط) حوض پر

(افرط علیه افراطا) فرمود او را

کار ما لا یطاق + و افرط بیده الی

سیفه) سبقت و مبادرت نمود

در بر آوردن شمشیر از نیام + و نیز افراط

پر کردن و لبریز گردانیدن کوشه و

حوض از آب و پیش فرستادن و

فراموش نمودن کار را و تاخیر

داشتن و از حد در گذشتن و شتاب

نمودن در کاری و شتاب بر بدن و

سجلت نمودن ابر بهار و شتابانیدن

فرستادن رسول خاص برای حوائج

خویش

(فرط الشیء و فیه تفریطا)

هیچکاره گردانید آنرا و فرط الیه

(فرسوٗلا) فرستادہ پیش روی سول
وتیز تفریط از حد پیش آوردن
دد کاری وتقصیر کردن دران ودر
گذشتن از کسی و گذاشتن از او نیکی
افزودن در ستایش و دور کردن
ناشایست از کسی یقال فرّط الله
عن فلانٍ ما یکرہ ای نحّاہ وقیل
وقلما یستعمل الا فی الشعر
فراموش کردن
(مُفارَطة) یافتن چیزی را بہ سبقت
با آن وپیش دستی نمودن تواطؤ بالکسر
مثلہ ویقال تکلّم فلانٌ فراطًا
یعنی بسبقت لسان برآمد اندی
(تفارطتہ الهموم) رسیدا ورا
اندوہ در فراط یا سبقت نمودند
بسوے او + ونیز تفرّط شی
نمودن وشتافتن ودرنگ
کردن چیزے از وقت خود چنداگر
بخواہندہ نرسند
(افراط) فوت گردیدن چیزے
یقال هو لا یُفتاط احسانہ ای
لا یُفاتُ فوتہ وفرط فرستادن یعنی
فرزند نارسیدہ مردن کسی را

ف رطح

(اذاٌ فرطاح) کقرطاس سر پہن
(اذاٌ مُفَرْطَحٌ) لسرہ بالفتح
سر پہنا در
(فرطحة) پہنا گردانیدن چیزے
را

ف رطس

(فرطس) کجعفر دہیست در
بغداد از ان دہ است احمد بن
ابو الفضل مقرے

(فرطستہ) بالتاء دہیست بمصر
وہ ونیز فرطستہ کشیدن خوک
فرطیسہ خود را ودراز کردن
آن
(فُرطوسہ) کعصفورۃ خوک یا بینی
خوک
(فرطیسة) بالکسر بینی خوک
یا نرہ آن ولوک بینی + ومنیم
الفرطیسة منیع الحوزہ
(فرطاس) کقرطاس پہن ہرچہ
باشد
(فراطیس) بالفتح سرہای سطبر
ودرشت

ف رطم

(فرطوم) کعصفور بینی موزہ
خفاف مفرطمة موزہاے
بینی دار
(فرطم) الخف درخت بینی آنرا
ودسپے کرد اوهی بالقاف

ف رع

(فرع کل شیٔ) بالفتح بر سوے
وی + وفرع القوم شریف ومہتر
آن + ونیز فرع مالی منفعت آلوہ
وبحرک او وهو لحن قال الشعر
بعرۃ ثمن واستبقی ولم یعتصم من
فرع ملوما لاوکم تکلیس وشاخ درخت
کمان کمانہ طرف شاخ درخت باشد
کمان از شاخ ناکافتہ بالفرع از سر
کمانہا وموے تن وموی تمام فروع
بالضم جمع دجاے روان
گردیدن آب بسوی نشیب
نوہ فراع کتاب جمع وہو
گوش

(فروعٌ قوعةٌ) بالتا کمان انشاخ
ناشکافتہ یا کمان بہتر از کمانہا و
جای بلند فراع بالکسر جمع
وفرع بالضم جائی است وسیع
وفرع بر چہار منزل از مدینہ
مشتمل بر قریہا وان اعلا واضخم
اعراض مدینہ ودر آن جاے
مساجد چنداست منسوب بآن
حضرت صلی اللہ علیہ وسلم ویروی
بضمتین ووادی است کہ از کبکب
بسوی عرفات رود ودیفتح ویحرک
وآبی است
(فرع) محرکتہ نخستین بچہ ناقہ
یا گوسپند کہ نظر بہ تبرک برای
آلہہ خود می کشتند منہ الحدیث
لا فرع ولا عتیرۃ ای کانوا اذا
تمّت ابلُ واحدٍ مائةً قدّم بکرًا
فنحرہ لصنمہ وکان المسلمون یفعلونہ
فی صدر الاسلام ثم
نسخ فرع بضمتین جمع وکوتہ
وموضعی است میان بصرہ وکوفہ
وسپس طیکن فرعة ایکیے
ویسکن وپوست پارہ کہ بر مشک
بر افزایند چون فراخ نباشند
(تمیم بن فرع) کعنب تابعی
است
(فریع) کزبیر لقب ثعلبہ بن
معویہ است ولقبی است فرعون
یا آن ضرورت شعر است وہو
فی قول امیہ بن ابی الصلت حتی
اذا کہ وابن عاد وموسی و
فریع منبایانہ بالثقال
(فریعة) بنت ابی امامہ کجہینہ

(فُریعة) بنت رافع وفریعة
بنت عمرو وفریعة بنت قیس
فریعة بنت مالک بن وخشم و
فریعة بنت مسعود صحابیات
اند وحسان بن ثابت مشہور بابن
فریعة است وفریعة نام مادر او
(فراعة) بالفتح رکوبی کہ مسلم
در وے پاک کنند
(فروع الجوزاء) بالضم کواکبے
سخت ویقال لہ نجم الفروع ایضا
(فادع) بلند ومرد نیکو منظر وشوخ
وفرود آیندہ از اضداد
است ومدد کار ویاری کہ پادشاہ
فرعة محرکتہ جمع وقلعہ است بمدینہ
ووی است بوادی سراۃ
نزدیک سایہ جائی است بطائف
(فارعة) بنت ابی سفیان و
فارعة بنت ابی الصلت ثقفیة
وفارعة بنت مالک بن سنان
یا آن فریعة کجہینہ است صحابیات
اند + ونیز فارعة زبر کوہ ورود ی
رود باریقال انزل بفارعة الوادی
واخذ ناسفلہ
(فوارع) بالفتح آبراہہای بلند
یقال تلاع فوارع یعنی مشہای بلند
آبراہہای وی وموضعی است
(افرع) مرد تمام موے فرعاء
مونث فرع وفرعان بضمہما جمع
وکان ابو بکر افرع وعمر صلع رضی
اللہ عنہما ونیز افرع دمو
اندازندہ الحدیث لا یؤمنکم
الافرع ای الموسوس
(فرعان بن الاعرف) بالضم یکے

از بنی نزال است قال لنفسه وهو یمدح نفسها المهوی اتکلع و ضربهان بن الحسرف رکی از بنی مرة شاعر وهو و عبد الله بن لهیعة بن فرعان قاضی مصر و محدث
(فروع) کجرول موضعی است
(یقفرع) بفتح الغاین و الیا بینهما درختی است
(مفرع) کمنبر آنکه باز دارد قوم را از شورش و اصلاح کند میان ایشان مفارع جمع
(ف، فرع فرعا) برکوه شد و فرود آمد از ان از لغات اضداد است وفرع البکر دوشیزگی وی برد و فرع راسه بالعصا بچوب دستی زد بر سر وی و فرع القوم فرعا و فروعا بر تر گردید از قوم خود ببزرگی یا بجمال و فرع الفرس باللجام بلگام زد اسپ را و عنان کشید تا باز ایستد و فرع بینهم باز داشت میان آنها و اصلاح نمود
(س، فرع فلان فرعا محرکة) تمام موی شد
(مفرع) کمحسن فرود آینده الاکوه یقال لقیت فلانا فارعا مفرعا ای احدنا مصعد والاخر محدر و رجل مفرع الکتف کمکرم مرد پهن کتف
(افرعت المرأة افراعا) خون ولادت دید زن یا خون نخستین حیض و افرع بسید بنی فلان) بجهونا گرفتند بهتر خود را و نیز افراع از بالای کوه فرود آمدن یقال افرعت فی الجبل اذا انحدرت و بجنی بجای فرود آمدن یعدی بالیا و ذبح کردن فرع که بچه نخستین شتر و گوسپند است فرع آوردن شتر مادگان و غذا و ندشتران فرع آور شدن و بطلب آب و علف رفتن پیش از قوم و تیمار و کفالت اهل خود کردن و گردیدن بهر جای و دو انستن خبران یقال افرع الارض ای اخول فیها فعرف خبرها و خون آلوده کردن لگام دهن اسپ را و آغاز کردن کاری و سخنی را یقال بئسما افرعت به ای ابتدات به و دوشیزگی بردن عروس را یقال افرع فلان العروس اذا فرغ من غشیانها و تباه انداختن کفتار در گوسپندان و خون آلود گردانیدن آنرا
(تفرع) بعم از بالای کوه فرود آمدن و برآمدن بر کوه از لغات اضداد است یقال تفرع فی الجبل و تفرع الجبل و کشتن فرع را و بر آوردن مسئلها را از اصل یقال فرع من هذا الاصل مسائل ای جعلها فروعه
(تفرع) بهر بر چیزی شدن و شاخ بر زدن و سیده قومی را بزنی خواستن و بسیار شاخ شدن درخت و بر آمدن بر قوم و در آمدن در آنها و بیرون آمدن از چیزی یقال فرع من هذا الاصل مسائل تفرعت
(افتراع) دوشیزگی ربودن
(استفراع) آغاز کردن کاری و سختی را و کشتن بچه نخستین شتر و گوسپند را

ف رع ل

(فرعل) کقنفذ بچه کفتار فرعلة مونث فراعل بالفتح و فراعلة جمع و فی المثل هو اغزل من فرعل والاغزل من الغزل للمعاشقة
(فرعلان) بالضم کفتار نر

ف رع ن

(فرعنة) کدحرجة زیرکی یقال هو ذو فرعنة ای دها و مکر
(فرعون) کبرذون نهنگ و معرفة لقب ولید بن مصعب صاحب موسی علیه السلام و نام پدر خضر یا پسر آن کما حکاه النقاش و تابع القرام فی تفسیرها و لقب هر پادشاه مصر و لقب هر سرکش ستمگار تباه کار و فراعنة جمع
(فرعون) کزنبور و بفتح عینه ستمگار سرکش تباه کار
(تفرعن) زشت خوی شدن و ستمگاره گردیدن

ف رغ

(فرغ) بالفتح جای بر آمدن آب از دلو از ما بین دسته آن و خنور یا دو شاب و فرغ الدلو المقدم و فرغ الدلو الموخر دو منزل است مر ماه را از برج حوت هر احد آن دو ستاره است و میان هر دو ستاره بقدر یک نیزه مسافت بنظر می آید و فرغ القبة و فرغ الحفر دو شهر است مرتیم را
(فرغ) بالکسر پرداخت اسم است و یقال ذهب دمه فرغا و بفتح یعنی رایگان رفت خون وی
(فرغ) کتف پردازنده از کاری
(فریغ) کامیر زمین هموار که براه ماند و اسپ نیکو گشاده کام
(فریغة) کسفینة توشه دان بسیار آب بردار و ضربة فریغة ضربه فراخ و وسیع
(فراغة) کسحابة ناشکیبائی و بی آرامی
(فراغة) بالضم آب پشت مرد
(فراغ) کتاب برآمدنگاه آب از دلو از میان دسته و اسپ نیکو گشاده رفتار و تنگبار و حوض چرمین بزرگ و فراخ و خنور و شتر ماده بسیار شیر فراخ غلاف پستان و کمان که زخم پیکانش فراخ باشد یا کمان تیر دور انداز و کاسه بزرگ که برداشته نشود افرغة کاغلمة جمع و پیکانهای پهن
(فروغ) کصبور ستاره جوزا
(فارغ) پردازنده از کاری
(افراغ) علی الجمع چند مواضع است در حوالی مکه
(افراغة) بالتاء شهری است باندلس
(افرغ) بالفتح پردازنده و فارغ طعنة فرغاء کصحراء طعن فراخ
(فرغان) کسکران دهی است بفارس و شهرے بیمن و نیز نام پدر پدر ابی الحسین موصلی محدث

ج ۳

(ف س ت) فَرَغَ مِنْهُ فُرُوغًا و (فَرَاغًا)، بالفتح پرداخت ازان
فَرَغَ لَهُ وَاِلَيْهِ، آهنگ کرد سوی
او و فَرِغَ فُرُوغًا بمرد
(س) فَرِغَ المَاءُ فَرَاغًا)، بالفتح
ریخته شد آب
(ك) فُرِغَتِ الضَّرْبَةُ فراخ شد
ضربت فُرِغَتِ الطعنة کذلک
(حَلْقَةٌ مُفْرَغَةٌ) کمکرمة حلقه
ریخته که پیوندی پیدا نباشد
(فِرَاغ) ریختن و ریختن خون را
(یزید بن ربیعة بن مُفَرَّغ)
کمحدث شاعری جدّه کراهن علی
ان یشرب عُسًّا من لبن ففرّغه
شربًا
(تفریغ) ریختن آب و جز آن و
خالی کردن خنور را از آنچه دروی
باشد
(اِفْتِرَاغ) بر خود آب ریختن یقال
افترغت لنفسی ماءً ای صببته
(تَفَرُّغ) پرداختن از کاری و
فراغت کردن خود را جهت کاری
یقال تفرّغت و کذا
(مُسْتَفْرِغَة) ناقة بسیار شیر و
اسپ تیزرو که از یک رو و خود باقی
نگذاشته باشد
(اِسْتِفْرَاغ) قی کردن و تهی نمودن
معده را از فرونهادن و توانائی خود را
بذل کردن در کاری

ف رغ ن

(فَرْغَانَة) بالفتح شهریست بمغرب
یا ناحیه است بمشرق والنون اصل

ف رف ب

و (فَرَافِب) بالفتح درختی است که ازان
پالان سازند

ف رف ح

(فَرْفَخ) بجعفر زمین نرم تابان

ف رف خ

(فَرْفَخ) بجعفر خرفه معرب پرپین
و کفه گندم

ف رف ص

(فَرَافِص) بالفتح نام مردی
(فُرَافِص) کعلابط شیر سخت و درشت
(فُرَافِصَة) بالتا مثلثه و درشت
و مرد سخت گرفت و (فُرَافِصَة)
بن عمیر تابعی است از طبقه اولی و
بالفتح عند اهل الحدیث قال ابن
حبیب کل اسم فی العرب فرافصة
فهو مضموم الفاء الاولی الا الفرافصة
بن الاحوص الکلبی فانه بالفتح

ف رف ل

(فُرَافِل) کعلابط پست نبوت عمان

ف رف ن

(فَرْفَیُون) بالفتح الغائین دارویی
است ملطف نافع جهت عرق
النسا و برد الکلی و قولنج و گزیدگی هوام
و سگ دیوانه نافع و مسقط
جنین و مسهل بلغم لزج
(فَارْفَان) محله است باصبهان
از ان ده است که وی از محدثان

ف ر ق

(فَرْق) بالفتح تارسر که راهی است
میان موی سر و کتان پیمانه است
اهل مدینه را بقدر شانزده رطل
یا سه صاع یا چهار ربع و جمع آن هم
بوا لفتح فرقان کبطنان جمع و
مرعی است
(فِرْق) بالکسر گله بزرگ از گوسپند
و گاو و آهو یا از گوسپند و بس یا
گوسپندان کم شده یا کمتر از صد
گوسپند و گونه از هر چیزی گروه و کلان
و پاره از خسته خرما شکسته که بشتر
خورند و پاره پاره از هر چیزی
منه قوله تعالی فکان کل فرق کالطود
العظیم و کوه و پشته و موج دریا
و (ذَاتُ فِرْقَیْن) ثنیه و یفتح
پشته است میان بصره و کوفه نزدیک
تمیم یا آن ذات فرق است و یفتح
(فِرْقَة) بالتا رخیک نیک پر که تا
قدری از ان فارغ نکنند دوغ زدن
نتوانند و گروه مردم فِرَق کعنب جمع
در شعر برا آفارقه جمع کرده افراق جمع الجمع
افاریق جمع جمع الجمع ومنه فی الحدیث
افاریق العرب
(فُرْق) بالضم قرآن و آنچه فرق
کنند بوی میان حق و باطل قال
الراجز و مشرکی کافر بالفُرُقِ
فُرْقَة بالضم جدائی اسم است
مفارقة را
(فَرَق) محرکة سپیدی دم یا سپیدی
اول بامداد و افراق جمع و فی
المثل هو ابین من الفرق
(فَرَق) گتف سند پس جدا ترسنده
یا فَرُوق کندس آنکه ترسناکی بسی
جبلی باشد و گتف آنکه بترسد
از چیزی و بنت فَرِقٌ گتف
گیاه ریزه که زمین را نیوشد
و (ارض فَرِقَة) کفرحة زمین
پراگنده گیاه
(فَرْمَشْت) کلاسیر گوسپندان کم شده
و گروه مردم بیشتر از فرقه و (اِفْرِقَة)
بالفتح و الکسر کمکنسه و (فُرُوق) گتف
(فُرُوق) بالضم جمع و دختی است
فراخ نزدیک بحرین
(فَرِیقَة) کسفینه نوعی از طعام
زچه که از دانه شنبلیله یا خرما یا با
دیگر دانها پزند و پاره از گوسپندان
متفرق و پریشان شده بشب از
گله بود
(فُرَیْق) کزبیر موضعی است
بتهامه
(فُرَیْقَات) کجهینات جائی است
بعقیق مدینه
(فِرَاق) کسحاب جدائی
قرئ هذا فراق بینی و بینک
(فَرُوق) کصبور مرد ترسنده و
پشته دار الراو عقبه است نزدیک
هجر و لقب قسطنطینیه و جای دیگر
و یوم الفروق یکی از روزیست
مر عرب را
(فَرُوقَة) کصبورة پیه گرده و بند
کاغذ و بند هیزم و علف و سخت
ترسنده و نیک و التا و مذکر و مونث
درین یکسانست و منه المثل
رُبَّ عجلة تهب ریثا و رب فروقة
یدعی لیثا
(فُرُوق) بالضم موضعی است
بدیار بنی سعد
(فَارِق) ماده شتر و خر رسنده و
جهنده از درد زه و ناقة فارق و امرأة
فارق کذلک فوارق و فُرُق
کُتُب و کُرَّع جمع و ابر پاره جدا

ج ۳

شده از ابر و
(فارِقِینَ) مذکور است ودم ی
(فارِقات) فرشتکان که جهت
فرق وجدا کردن حق از باطل فرود
آیند منه قوله تعالی والفارقات
فرقًا ای الملائکة تنزل بالفرق
بین الحق والباطل
(فُرْقان) بالضم قرآن و آنچه که
بدان فرق کنند میان حق و باطل
و توریت و شکافتگی دریا منه اتینا
موسی الکتاب الفرقان و فیروز
و حجت و بیان واضح و صبح سپید
دم و کودکان و یوم الفرقان
روز جنگ بدر
(فرس اَفْرَق) اسپی که یک ران
آن از دیگری بلند برآمده باشد و
دیك اَفْرَق) خروس که تاج سرو
شاخ شاخ شده باشد و رجل
اَفْرَق) مردی که موی پیشانی یا
ریش او از هم جدا و متفرق باشد و
نیز افرق خروس سپید و آنکه میان
دو خایه وی دوری باشد فُرُق
ککتب جمع و اسپ با یک خایه و
مرد کفته لب
(فَرْقام) بصوار گوسپند که مابین
سرهای پستانش دوری باشد
(فارُوق) مرد نیک ترسناک و
اسمی با لقبی و لقب عمر رضی الله
عنه لقب به لانه فرق بین الحق
والباطل واظهر الاسلام بمکة
ففرق بین الایمان والکفر و هی است
بشیر از و نیز یا فاروق بهترین
تریاکها و نیکوترین مرکبات بدان

جهت که جدا گرداند بیماری و
تندرستی را
(فارُوقة) سخت ترسنده یستوی
فیه المذکر والمونث یقال رجل
فاروقة وامراة فاروقة
(اَفْراق) بالفتح موضعی است
از اموال مدینه
(اِفْرِیقِیَة) بکسر الهمزة والراء و
شد الیا بلادیست وسیع مقابل
اندلس
(مَفْرِق) کمقعد و مجلس تا رسر که
فرق جای موی سر است او سر دو راه
مَفْرِقَة مثله مَفارِق جمع کانهم
جعلوا کل موضع منه مفرقا فجمعوه
وعلی ذلك ومنه وقفته علی مفارق
الحدیث ای وجوهه
(مَفْرُوق) پراگنده از هر چیزی و
ابو عبد المسیح و کوهی است
(ن) فَرَقَ بینهما فَرْقًا و فُرْقانًا
بالضم جدا کرد و فَرَقَ نِسْبَه حکم نمود
ومنه قوله تعالی فیها یفرق کل امر
حکیم ای یفصل وقوله تعالی قرآنا
فرقناه ای فصلناه و احکمناه و
من شدده قال انزلناه مفرقا فی ایام
واذ فرقنا بکم البحر یعنی
شگافتیم دریا را و فرق له الطریق
فُرُوقًا پیش آمد او را دو راه و
فرقت الناقة والاتان فُرُوقًا
رمید و برجست از درد زه و فرق
فلان خدا و ندخسته پاره کرد
و فرق الطائر سرگین انداخت
و فرقت المراة فریقه خورد ایدکرا
دس) فَرِقَ فَرَقًا محرکة ترسید

ویقال فَرِقْتُ مِنْكَ ولا تَفْرَقْنِی و
یفرق فلان دور آمد در موج دریا
و فرو شد در آب و نوشید آب را
پیمانه و نیز فَرَق دوری میان
دو پشته و میان دو سپل ستور و آمدگی
یکی بر سوی ران اسپ افزون تر از
دیگری و دین مکروه داشتن و شاخ
شاخ جدا شدن تاج خروس و
پراگندگی یقال رجل فی لحیتها
فرق اذا کان متفرقا افراق جمع
فی الکل
(مُفْرِق) کمحسن مرد کم گوشت یا
فربه از اضداد است و ناقة
مُفْرِقٌ ناقه بچه مرده
(اَفْرَقَ مِنْ مَرَضِهِ) اروی صحت
آورد و آفاقه یافت با به شد از بیماری
یا افراق در به شدن آن بیماری
گویند که بجز یکبار تبه نرسد بچون چیچك
قِیل لاعرابی ما اِملاءة المراق
الموؤد فقال الرخصاء یقول ما علامة
برء المحموم فقال العرق و نیز
(فِراق) سرگین کنانیدن و فرینه
خورانیدن زن را و باز فرود آمدن
بعض از شیر ناقه و بچه آگاه گنا هشتن
قوم شتران بی با سوی بچه را
(مُفَرِّقُ النَّعَم) کمحدث ظربان که
جانوریست گنده مانند گربه بدان
جهت که چون تیز دهد شتران
بگریزند
(فَرَّقَهُ تَفْرِیقًا و تَفْرِقَةً)
پراگنده و جدا جدا کرد آن را و نیز
(تَفْرِیق) ترسانیدن و تبفاریق
گرفتن حق خود را و فی ظلّ غَنَبَة

الاعرابیة لا بنها انك خیر من
تفاریق العصا لانه کان طاز ما لکثیر
الاساءة مع ضعف بدنه و قوائمه
یعنی ما فتی فقطع الفتی انفه فاخذ
اُمّه من دیته حسنت حالها بعده
فقرء مد فبع ثم وا ثب اخر فقطع
اذنه ثم اخر فقطع شفته
فاخذت دیتهما فلما رات
حسن حالها مزحته والعصا
تقطع ساجورا ثم اوتادا ثم
شظاظا فاذا جعل لرأس الشظاظ
کالفلکة صار عرانا للبخاتی ثم
یوخذ منها توادی یصر
بها الاخلاف واذا کان العصا
لکل شیء قوس بندق
فلن فرقت الشقفة صارت
سهاما ثم خطاء ثم مغازل
ثم یشعب به الشعاب اقداحه
علی انه لا یجد لها اصلح منها
(مُفارَقَة) جدائی کردن و از هم
جدا شدن فِراق بالکسر مثله
(مُتَفَرَّق) بفتح الراء جای
پراگندگی و پراگنده شدن
(تَفَرَّقَ تَفَرُّقًا و تَفْرِقًا) پراگنده
گردید و پریشان شد و جدا گردید
(اِفْتِراق) پراگنده و جدا گردیدن
(اِنْفِراق) جدا گشتن

فرقب

(فُرْقُب) کقنفذ موضعی است و
(ثیاب فُرْقُبِیَّة) منسوب بوی آن
جامه کتان سپید باشد و زهیر بن
میمون فرقبی همدانی قاری و
نحویست یا آن بقاف است

ف ر ق د

(فَرْقَد) کجعفر گاو ساله یا گاو ساله دشتی و ستاره نزدیک قطب که بدان راه شناسند فُرْقُود کعصفور مثله فیهما وهما فَرْقَدَانِ وجاء فی الشعر مثنى ومُوَحَّدًا و فُرْقَد غیر منسوب و عتبة بن فرقد صحابیان اند و نیز فرقه ممنوعه موضعی است در بخارا (فُرَاقِد) کعلابط شیئی است که بوادی صفراء زیرد

ف ر ق ع

(فُرْقُعَة) کقنفذه کون
(فَرْقَعَة) سخت دویدن و پیچیدن گردن کسی را و در هم خمانیدن انگشتان را تا بانگ برآورد و آواز دوی و تیز را و ادن فِرْقَاع که حراج مثله
(تَفَرْقُع) بانگ آمدن از انگشتان بخمانیدن
(اِفْرِنْقَاع) بانگ بر آمدن از انگشتان و دویدن و پراکندن و دور شدن از چیزی و یکسو گردیدن از آن صلته بعن یقال افرنقعوا متمعلین ای تفرقوا مسرعین

ف ر ق م

(فَرْقَم) کجعفر مهره نه تاخته جاسے
(مُفَرْقَم) کمسرهد دیر پیر شونده و بدخوار و بد غذا

ف ر ك

(فِرْك) بالکسر و یفتح دشمنی سخت عام است فُرُوك بالضم
(فُرُكَّان) کعنفتین مشددة الکاف مثله یا دشمنی زن و شوی خاصة و دهی است قریب کلواذی
(فَرَك) محرکه دهی است باصبهان
(فَرِك) ککتف مالیده پوست دور کرده
(فَرِكَة) کفرحة گوش سست بن
(فِرِك) کعنب جائی است
(فَرِيك) کامیر دانه مالیده و طعامی است که گندم نارسیده را مالیده بروغن و جز آن ترتیب دهند
(فِرِيكَتَان) بالتاء دو استخوان است در بن زبان
(فَرُوك) کصبور زن دشمن شوی
(فَارِك) زن دشمن دارنده شوی را
(اَفْرَك) از اعلام است
(فَرْكَاء) کحمراء گوش سست بن
(فِرْكَان) کسنمار وجلبان بالضم موضعی است یا آن دو موضع است
(مَفْرُوك) مالیده و شتر شگافته و بریده دوش و کفته پی درون لب بالائین و سیر رنگ هر چه باشد
(ن) فَرَكَ الثَّوْبَ فَرْكًا بالفتح مالید جامه را و کذا افرک السُّنْبُل وفرک القملة
(س) فَرِكَتِ الْمَرْأَةُ زَوْجَهَا فَرْكًا بالکسر و یفتح و فروکا دشمن داشت زن شوی را و کذا فَرِكَهَا وازنصر نیز آید فهو ذا و نیز (فَرَك) محرکه سستی بن گوش و فروهشتگی آن
(اِفْرَاك) بوقت مالیدن رسیدن نوخوشه را و یقال للنبت اول ما یطلع نجم ثم فرخ و قصب ثم اعصف ثم سنبل ثم احبت و الب ثم اسفر ثم افرک استحصد
(رجل مُفَرَّك) کمعظم مرد دشمن داشته زنان
(امرأة مُفَرَّكَة) زن دشمن داشته مردان
(مُفَارَكَة) با یکدیگر دست بداشتن و ترک دادن بجای یک دیگر گذاشتن
(تَفَرُّك) فکسکی پیدا کردیدن در کلام در رفتار یقال تفرک فلان انما تکسر فی کلامه و مشیته
(اِسْتَفْرَكَ فِی السُّنْبُلَة) فربه و سخت گردید دانه در خوشه
(مُنْفَرِك) مالیده پوست رفته
(اِنْفِرَاك) مالیده شدن و سست گردیدن دوش و زائل گشتن آن از جای

ف ر ك ح

(فِرْكَحَة) کدحرجة دوری ما بین هر دو سرین
(فِرْكَاح) کقرطاس آنکه هر دو جانب سرین وی مرتفع و دو بر بر آمده باشد
(مُفَرْكَح) کمسرهد بمعنی فرکاح است

ف ر م

(فَرْم) بالفتح دوائی است که زنان کس را بوی تنگ کنند فَرْمَة بالتاء مثله
(فِرَام) ککتاب دارویی است که کس را تنگ سازد و لته که زنان حمول سازند آن را یا در ایام حیض فرج را بدان آگنده
(فِرَامَة) ککتابة لته که زنان در کس دارند بالت حیض
(اَفْرَم) کاحمد مرد شکسته دندان و نام مردی و اورا مسجدیست جامع بمصر
(فِرْمَاء) کحمراء زن تنگ کس بدواء
(فَرَمَاء) محرکه ممدودا موضعی است او دهی باتفاق
(اِفْرَام) پر کردن حوض و خنور را لغة هذلیة
(اِفْتِرَام) فراهم آوردن کس و اشتن
(مُسْتَفْرِمَة) بکسر الراء زن تنگ کرده کس را و کتب عبد الملک الی الحجاج یا ابن المستفرمة بعجم الزبیب
(اِسْتِفْرَام) تنگ کردن فرج را بدارو

ف ر ن

(محمد بن فَرْن) بالفتح محدث است
(فُرْن) بالضم تابه سفالین که در وی نان پزند
محمد بن ابراهیم بن فُرْنَة بالتاء محدث است
(فُرْنِی) بالضم منسوبا نان سفرینه پخته و نان گرده سطبر یا نان که کرانهایش در میان فراهم آورند و بریان کرده بروغن و شیر و شکر تر سازند و مردرشت اندام

وسنگ سخت فربہ
(فرآن) کسکاب آلی است مربنی
سلیم را
(فرین) کامیرتا بہ گلین کہ روے
آن پزند
(فرن) گزبہ رہی است بشام
(فارنۃ) زن نان پز
(الفرن) کاحمد قبیلہ است از
بربر بان معرب یان یفرن
کیمنع است
(فران) کشداد بلاوی است
وسیع بمغرب وفران بن بلی
جد بنی قضاعہ است
(فرین) کسکین موضعی است
(افران) بالفتح رہی است بسفت
(فرنۃ) فرو کوفتن و شکستن و
پارہ کردن
(فادان) ہچند کوہ است در توریت
مذکور است واز انست بکر بن
قاسم
(فریانان) بالکسر رہی است
بمرو

ف ر ن ب

(فرنب) کزبرج موش یا بچہ
موش از کلاکموش

ف ر ن ج

(افرنجۃ) بکسر الہمزہ وفتح الراء
گروہی است از مردم معرب فرنگ
والقیاس کسر الراء لخرلجا المحرج
لاسقط علی ان فتح ترابہا للغۃ
والکسر اعلی وافصح
(فرنجمسک) قرنفل نبتی ای
است معرب برنجمشک مفتح سر

داغی ومقوی جگر ودل ومعدہ
بمرد را مثم غذای غلیظ

ف ر ن خ

(فرنخۃ) کدحرجۃ نرمی سپس
سختگی و آرامش بعدرمیدگی

ف ر ن د

(فرند) بکسر الفاء والراء جوہر
شمشیر فرنشمیر جوہردار ونگار شمشیر
(افرند) بکسر الہمزہ والراء مثلہ گل
سرخ ودیا برا است معرب برنگ
واتہ انار
(فرندۃ) کزبرج دیک افزار فرا ند
بالفتح جمع
(فرنداۃ) بکسرتین سنگ خوار
(فرنداد) بکسرتین کجنبار کوہی
است بدہناد دربرابر آن کوہ دیگر
است دیگر وہردورا فرندادان
خوانند

ف ر ن ع

(فرنع) کزبرج وقنفذ سپس
میانہ

ف ر ن ق

(فرنق) کقنفذ ردی وپیکارہ
(فرانق) کعلابط شیر بیشہ و
پروانک کہ جانوریست بانگ کنان
پیش پیش شیر رود و بمعنی پیش رو
لشکر معرب است ودلیل برید
(تفرنق) تباہ گردیدن وبلند
شدن کوش

ف ر ہ

(فرہ) کلکف خرامندہ وفیرندہ
ومنہ قری قولہ تعالی وتنحتون من
الجبال بیوتا فرہین ومن قراء
فارہین فہو من فرہ بالضم
(فراہۃ) کسحابۃ رہی است
بسجستان
(فروہۃ) بالضم زیرکی
(فارہ) زیرک فرہۃ کتب
ورکع وفرہۃ کسکرۃ وفرہۃ
بالضم جمع وہو نادر ویقال للبرذون
والبغل والحمار فارہ بین
الفروہۃ والفراہۃ والفراہیۃ
وبراذین فرہۃ ولا یقال للفرس
فارہ لکن رائع وجواد
(فارہۃ) دختر ملیح وکنیزک
سرود واکرے وزن سخت خوار
(ابن فرۃ) بکسر الفاء وضم الراء
المشددۃ ابوالقاسم شاطبی رحمہ اللہ
ومعنیش حدیدا است در
لغت مغربیہ
(الفرخراہۃ) بالفتح و
(فراہیۃ) کراہیۃ زیرک کردید
(ص) (فرہ فرہا) محرکۃ خرامید
وفریہ
(مفرہ) کمحسن ناقہ بچہ زیرک
آور (مفرہۃ) بالتاء مثلہ
(افراہ) بچہ زیرک زادن شتر مادہ
یقال افرہت الناقۃ اذا کانت
تنتج الفرہ او بندۂ زیرک بدست
آوردن
(ناقۃ مفرہۃ) کمحسنۃ ناقہ
بچہ نیکو زیرک آور
(تفرہۃ) بچہ زیرک آوردن ناقہ
(استفراہ) اسپ گرامی بدست
آوردن وگرد کردن یقال ہو
یستفرہ الافراس ای یتکرمہا

ف ر ہ د

(فرہد) کقنفذ مرد کرد اندام
درشت شاب زدہ ومرد نازک پر
گوشت وبچہ شیر وکودک پرگوشت
خوبصورت وبفتح (فرہود)
کعصفور مثلہ فی الکل ونیز
(فرہود) برہ کوہی وپدر بطنی
است از ازد کہ آنہا را فراہید
نامند فرہودی وفراہیدی
منسوب بآن و از آن بطن است خلیل
بن احمد عروضی فرہودی و
فراہیدی ونیز (فراہید) بالفتح
کوسپندان ریزہ
(فرہاد) بالکسر نام مردی اعجمی
است و(فرہاد جرد) دہی
است بمرو معرب فرہادگرد یعنی
نقل

ف ر ہ ذ

(فرہذ) کقنفذ مرد کرد اندام
سطبر ومرد نازک پرگوشت فرہوذ
کعصفور فراہیذ مثلہ انما فی
فرہذا والصواب فی الکل بالدال
المہملۃ
(فراہیذ) گوسپندان ریزہ

ف ر و

(فرو) بالفتح پوستین فراء
بالکسر والمد جمع
(ساق الفروین) بالفتح نیی
کوے است بنجد
(فروۃ) بالفتح پوستین وہی اخص
من الفرو وپوست سر وزمین ویران
بی گیاہ وپارۂ از گیاہ خشک فراہم
آمدہ وجبہ بر چیدہ آستین ونیمہ

کلیم که از پشم شتر ساخته باشد و کیسه دانبان که خواهنده دران صدقه نهد و کلاه و معجر زنان و نام مردی و (ذو الفروة) سائل و خواهنده و نیز فروة توانگری و ثروت وقیل هو مبدل من ثروة
(ذو الفروتین) ثنی کوهی است بشام
(فراوة) بالفتح شهری است بخراسان
(ذو الفروة) کسیت دلاوری است و شاعر
(فروان) لشکران نام مردی
(فاریانان) قریی است و ازان دو است محمد بن تمیم و احمد بن حکیم
(جبة مفراة) جبه که بر وی پوستین دوزند
(افتراء) پوستین پوشیدن

ف ر ی

(فریة) بالفتح یک بار شیر دوشیدن
(فریة) بالکسر دروغ اسم است
(فری) کغنی دروغ بر یافته منه قوله تعالی لقد جئت شیئا فریا ای مصنوعا و مختلقا وقیل عظیما. دلو بزرگ فراخ
(فریة) بالتشدید شیر تازه دکار شگفت یقال هو یفری الفری ای یاتی بالعجب فی عمله
(فریة بن مرطل) کسیت تابعی است
(ع ف) (فراة فریا) بالفتح شکافت آنرا بفساد یا شد یا بصلاح و نیز (فری) دروغ بر بافتن و بریدن موزه و توشه دان و مانند آن جهت اصلاح و ساختن آن و مسافت بریدن و رفتن در زمین
(س) (فری فری) محرکة سرگشته گردید و مدهوش گشت و نیز فری شگفت آمدن بکار خود
(افراء) اصلاح چیزی کردن یا اصلاح کردن فرمودن کسی را و شکافتن چیزی را و نکوهیدن بریدن یقال افریت الاوداج وکفانیدن گرک شکم گوسپند را و بریدن پوست را
(تفریة) کفانیدن چیزی را
(تفری) شگافته شدن یقال تفری اللیل من صبحه و برآمدن و روان گردیدن چشمه
(افتراء) دروغ بربافتن
(انفراء) ترکیدن و باز شدن

باب الفاء فصل الزاء

ف ز د

(فی المثل لم یحرم من فزد له) یعنی محروم نیست آنکه خون فصد برآورده شود برای او و الزاء بدل من الصاد و سیاتی

ف ز ر

(فزر بن اوس فزر) بالفتح مقری مصری است و خالد بن فزر تابعی
(فزر) بالکسر اصل و گوشت پاره درخت مانند غده قرحة نزد یک منتهای موی زهار که بر اندام مردم و بز بر آید و رمه گوسپندان از ده تا چهل و از سه تا ده و گوسپندان از دو تا هرچه افزون گردد و نیز (فزر) لقب سعد بن زید مناة لقب لانه وافی الموسم بمعزی فانهبها ذات من اخذ منها واحدة فهی له ولا یوخذ منها فزر و هو الاثنان فاکثر ومنه لا آتیک معزی الفزر ای حتی تجتمع تلک وهی لا تجتمع ابدا و نیز فزار بن الببر و بنته لفزارة و امه الفزارة بالفتح
(فزرة) بالضم گره بزرگ که بر اندام برآید و راه فراخ
(فزر) کعنب شکافها
(فزیر) کزبیر نشانی است و نام مردی
(فزارة) کسحابة ماده پلنگ و معرفة پدر قبیله است از غطفان فزاری منسوب بوی بالفزر کلقب مردی است از بنی تمیم کذا فی الغریبین
(فازر) نوعی از مورچه سیاه سرخی آمیز و راه فراخ
(فازرة) بالتاء راهی که بسوی ریگ توده بلند هموار رود
(افزر) مردی که فرزه بر پشت یا بر سینه وی باشد و بنو افزر بطنی است
(فزراء) ممدود ازن پر گوشت و پیه ناک یا زن نزدیک به پیرسیدگی رسیده
(مفزرة) کوژپشت یا کوژ سینه
(ن) (فزر الثوب فزرا) بالفتح شکافت جامه را و (فزره) لالا ما بالعصا بچوبدستی زد بر پشت وی و نیز فزر پوشیدن جامه کوژپشت یا کوژ سینه گردیدن و یحرک و در نیمعنی از سمع نیز آید
(افزار) پوسیدن و کهنه گرانیدن جامه را و پاره کردن
(تفزر) پاره و شکافته شدن جامه و جز آن
(انفزار) پاره گردیدن جامه

ف ز ز

(فز) بالفتح مرد سبک چست گاو ساله دشتی افزاز جمع
(فز) بالضم محلّه است در نیشاپور
(فزان) الگستان نام پسر حام و بوی نامیده شد ولایتی فراخ و وسیع که میان فیوم و طرابلس غرب است
(ن) (فز عنی فزا) بالفتح بازگشت در وی گردانید از من و جدا شد
(فز الظبی) ترسید
(ض) (فز الرجل فزازة) بالفتح و (فزوزا) بالضم خشم گرفت و برافروخته گردید (فز فلانا من موضعه فزا) بالفتح برکند او را از جای وی و بی آرام ساخت و (فز الجرح فزیزا) روان گردید زخم و تر شد
(فزفزة) راندن و دور کردن مردم و جز آنرا
(افزاز) ترسانیدن و رمانیدن دل از کسی
(تفازز) بیرون آمدن دو حریف

از قوم برای جنگ
(اَفْزَعَنی) چیره شدن بر من
(اِفْتِزَاز) چیره گردیدن
(اِسْتِفْزَاز) سبک شمردن و خوار
داشتن و از جای برکندن و از خانه
بیرون کردن و ترسانیدن و سبک
گردانیدن ترس کسی را منه قوله
تعالی اِسْتَفْزِزْ مَنِ اسْتَطَعْتَ مِنْهُمْ
بِصَوْتِكَ

ف ز ع

(فَزَعُ بن مُجَشِّر) بالکسر مردی
است از قبیله عادات
(فُزْعَة) بالضم هر که از وے
ترسند
(فَزَع) محرکه ترس و بیم اَفْزَاع
جمع یا آنکه مصدر است و نیز
(فَزَع بن عَبْدِ الله) بن ربیعه
بن جندل است و مردی در بنی
کلب و مردی در بنی خزاعه و ابن
(اَلْفَزَع) بکسر مردی است که با
ابراهیم بن عبد الله بن حسن
رضی الله عنه خروج کرده و منصور
او را بر دار کشید و فَزَعُ بن
عَتِیق تابعی است و فَزَع مردے
دیگر که از منقع روایت حدیث
دارد و فَزَعُ بن شَهْرَان
در بنی خشم است
(فَزِع) ککتف ترسان و خائف
(فُزَعَة) کهمزة مرد بسیار ترسنده
از مردم
(فُزَیْع) کزبیر از اعلام است
(فَزَّاع) کشداد نام مردی
(فَزَّاعَة) ککتانه مرد بسیار ترساننده
مردم را
(مَفْزَع) کمقعد پناه جای مَفْزَعَة
کمرحلة مثله مذکر و مؤنث و احد
و تثنیه و جمع در هر دو یکسانست
یا مَفْزَعَة کمرحله آنچه که از وے
یا از جهت او ترسیده شود
(س ف: فَزِعَ فَزَعًا) بالتحریک
و بکسر و بفتح ترسید و فَزِعَ مِنْهُ
وَ اِلَیْه) فریاد رسید و فریاد خواست
از لغات اضداد است و گویند فَزِعَة
یا فَزِعَ اِلَیْهِمْ کفرح فریاد خواست
و فَزَعَهُمْ کمنع و فَزَع
یاری داد و مدد کرد و فریاد رسید قال
رَسُوْلُ الله صلی الله علیه وسلم
لِلْاَنْصَارِ اِنَّکُمْ لَتَکْثُرُوْنَ عِنْدَ الْفَزَعِ
وَ تَقِلُّوْنَ عِنْدَ الطَّمَعِ یا فَزِعَ کفرح داشتید
فَزِعَ اِلَیْه پناه جست و فَزِعَ مِنْ
نَوْمِهِ بیدار شد
(اِفْزَاع) یاری کردن و فریاد
رسیدن و ترسانیدن و آگاه گردانیدن
ولی بیم کردن یقال اَفْزَعَ عَنْهُ
(مُفْزِع) کمعظم دلیر و بد دل
ضد
(تَفْزِیْع) ترسانیدن و بے بیم
گردانیدن و هو من الاضداد
صلته بعن منه قوله تعالی
حَتّٰی اِذَا فُزِّعَ عَنْ قُلُوْبِهِمْ ای کشف
عنها الفزع
(مَفَازِع) ترسان و بیمناک

ف ز ل

(فَیْزَلَة) کصیقلة زمین که زود
سیل آرد

باب الفاء فصل السین

ف س ء

(اَفْسَاء) کاحمر مرد بر آمده سینه
در آمده پشت یا مرد بیرون آمده
سینه و ناف یا آنکه گوئی سرین او
بدر رست وقت رفتار یا آنکه چون
نشیند بی کوشش تمام برخاستن
نتواند یا آنکه استخوان پشت او در
بر سوی ران در آمده باشد
(مَفْسُوْء) آنکه گویا سرینش بدر رسته
است وقت رفتار
(ف: فَسَأَ الثَّوْبَ فَسْأً) درید
جامه را و فَسَأَ فُلَانًا بچوب
و عصی زد بر پشت وی و فَسَأَ عَنْهُ
باز داشت از آن
(فَسَّأَ الثَّوْبَ تَفْسِئَةً) درانید
جامه را و کشید
(تَفَسُّؤ) کهنه شدن و پاره
و دریده گردیدن جامه و بچوب
زدن بر پشت کسی و پراگنده شدن
بیماری در قوم یقال تَفَسَّأَ فِیْهِمُ الْمَرَضُ
ای اِنْتَشَرَ
(س: فَسِیَ فَسَأً) محرکه اَفْسَاء
گردید

ف س ت

(فُسْتَاط) بالضم خیمه و خرگاه
بزرگ و تکسر الفاء

ف س ت ق

(فُسْتُق) کقنفذ حب بسته
معرب است مفتح سده جگر
و مفرح و مقوی دل و فم معده
و مولد خون صالح و مبهی و مسمن
بدن و خوشبوی سازنده نکهت
را و جهت درد جگر و دفع غثیان
و مغص و سرفه مزمن نافع
(فُسْتُقِی) کقنفذه لقب محدثی
است
(فُسْتُقَان) بضم الفاء و التاء
دهی است بمرو

ف س ج

(فَاسِج) شتر ماده جوانه باردار و
شتر ماده فربه که بار نه پذیرد از
لغات اضداد است و ناقه که بر وے
گشن پیش از ایام گشنی بر جهد و
ناقه جوان تیز رو
(اَفْسَجَ عَنِّی اِفْسَاجًا) گذاشت
مرا و کرانه گزید از من
(تَفْسِیج) هر دو پای را واکشادن
برای کینه انداختن

ف س ح

(فَسْح) بالفتح چک مسافران که
از سلطان گیرند
(رَجُلٌ فُسْحٌ) بالضم مرد کشاده
سینه
(فُسْحَة) بالضم فراخی
(فُسُح) کعنق جاے فراخ
(مَکَانٌ فُسَاحٌ) کغراب جاے
کشاده و فراخ
(فَسِیْح) کامیر فراخ
(ف: فَسَحَ لَهُ فَسْحًا) بالفتح فراخ
گردانید جهت او جاے را
و فَسَحَ لَهُ الْاَمِیْرُ فِی السَّفَرِ
چک نوشت برائے او و نیز فَسَحَ
دور رو فراخ گذاشتن کام را فَسْحٌ
مثله
(ک: فَسُحَ الْمَکَانُ فُسْحًا) فراخ
گردید جاے

(اِفْسَاح) فراخ شدن جاے فَسَحَ لَهُ فِي الْمَجَالِسِ تَفْسِيحًا
ای وسّع له
(تَفَسُّح) کشاده گشتن مکان و
کشاده ساختن جهت کسے مکان
را و فراخ نشستن در مجلس
(تَفَاسُح) فراخ نشستن در مجلس
یقال تَفَاسَحُوا فِي الْمَجْلِسِ
(مُرَاحٌ مُنْفَسِحٌ) بکسر السین مراح
بسیار ستور
(اِنْفِسَاح) فراخ شدن سینه
و کشاده گردیدن جاے

ف س ح م

(فُسْحُم) کقنفذ مرد فراخ سینه
و سبزه مَکَانٌ فُسْحُمٌ جاے
فراخ و فُسْحُم بنت عبدالله بن ابی
فسحم بنت اوس بن خولی هر دو صحابیان
اند و زید بن حارث بن فسحم صحابی
بدری است و فسحم نام مادر او والمیم
زائدة

ف س خ

(فَسْخ) بالفتح سست خرد و سست
اندام فَسْخَةٌ بالتاء مثله و آنکه بحاجت
خود نرسد و براے حاجت
بیرون نگردد و اصلاح امری
نتواند
(فَسِيخ) کامیر آنکه بحاجت خود
نرسد و صلاح کار را نشاید
(ف) فَسَخَ يَدَهُ فَسْخًا بالفتح
زائل کرد نه دست او را ازجا و
فَسَخْتُ ثَوْبِي عَنِّي ای جامه را ستم
آنرا و نیز فَسَخَ سست
گردیدن و کهنه و پاره شدن
جامه و جزآن و نادانستن و
تباه گردانیدن راے را و
شکستن و جدا جدا کردن و بر
انداختن بیع و آهنگ و مانند
آن را و ویران ساختن
(س) فَسِخَ فَسَخًا) تباه گردید
(اِنْسَاخ) فراموش کردن قرآنرا
(تَفَسَّخَ الشَّعْرُ عَنِ الْجِلْدِ)
بر افتادن موی از پوست و بهم پریده
و پراکنده شد خاص بالمیت و
تَفَسَّخَ الرُّبَعُ تَحْتَ الْحِمْلِ،
سست گردید و درمانده شد شتر
چهار ساله زیر بار و تَفَسَّخَتِ
الْفَارَةُ فِي الْمَاءِ، ریزه ریزه
گردید
(اِنْفِسَاخ) بر انداخته شدن
آهنگ بیع و نکاح و جزآن

ف س د

فَسِيد) کامیر تباه
(فَسَاد) کسحاب تباهی و خشک
سال
(فَاسِد) تباه فَسْدَی کقتلی جمع
جمع کساقط و سقطی
(مَفْسَدَة) کمقعدة بدی و تباهی
خلاف مصلحت
(ن ض ك) فَسَدَ فَسَادًا بالفتح
و فُسُودًا) تباه شد خلاف صلح و
نیز فَسَاد ستم گرفتن مال کسے
را و لَغَيَّهُ مَعَ اِنْفَسَدَ
(اِفْسَاد) تباه کردن
(تَفْسِيد) تباه گردانیدن
(تَفَاسُد) بریدن ارحام را یقال
تَفَاسَدُوا ای قَطَعُوا الْأَرْحَامَ
و (اِسْتِفْسَاد) تباه شدن خواستن

ف س ر

(فَسْر) بالفتح جدا کردن و پیدا
و آشکار ساختن پوشیده و بیان
کردن معنی سخن را والفعل من
ضرب و نصر و نگریستن طبیب بول را
جهت پی بردن بمرض اوی لغة
مولدة
(فُسَارَان) بالضم دهی است
باصبهان
(فَسْرٌ تَفْسِرَةٌ) بول نگریست
طبیب جهت پی بردن بمرض اوهی مولدة
و نیز تَفْسِير پیدا و آشکار کردن
و بیان نمود معنی سخن قبل التفسیر
والتاویل واحد و هو کشف المراد
عن المشکل والتاویل رد احد
المحتملین الی ما یطابق الظاهر
(اِسْتِفْسَار) بیان کردن خواستن

ف س س

(فَسِيس) کامیر سست خرد و
سست اندام فُسُس ککتب جمع
(فِسْفِسَة) کزبرجة سپت تر
(فُسْفَاس) بالفتح سخت کول و
شمشیر کند و گیاهی است بدبوے
(فَسْفَسَى) بالفتح مقصور ابازی
است مرغوب را
(فُسَيْفِسَاء) مصغرا ممدود أ
چند رنگ ست از خرز ساخته که
بدان دیوار خانه را نگار کنند یا آن
لغت رومی است

ف س ط

(فَسِيط) کامیر پشیزه سر خرما و
و بچه خرما و چیده ناخن
(فُسْطَاط) بالضم و کسره شهرستان
و مصر عتیقه که عمرو بن عاص بنا
کرده و مجتمع اهل شهرستان و گرده
انبوه و خیمه و خرگاه بزرگ فُسْتَاط
و فُسَّاط تشدید السین مثله
فیهما

ف س ق

(فِسْق) بالکسر گذاشتن حکم حق
تعالی و بیرون آمدن از راه راستی
و نافرمانی و زناکاری فُسُوق بالضم
مثله و جور و ستم کردن و بیرون آمدن
رطب از پوست و بنده از فرمان
و بعدی بعن منه قوله تعالی فَفَسَقَ
عَنْ أَمْرِ رَبِّهِ ای خرج قیل و منه
الْفَاسِقُ لانسلاخه عَنِ الْخَيْرِ
والفعل من نصر و ضرب و کرم
(فِسْقِيَّة) و یفتح حوض و جای دست
و دو روی شستن از خانه
(فِسِّيق) کسکیت بیرون آینده از
راستی یقال اِنَّهُ لَفِسِّيقٌ ای خروج
عَنِ الْحَق
(رَجُلٌ فُسَقٌ) کصرد مرد پیوسته
تباه کار بے فرمان ناراست کردار
(یَا فُسَقُ) یعنی ای فاسق وهو
معرفة یدلك علی ذلك انهم یقولون
یا فُسَقُ الْخَبِيثُ يَنْعَتُونَهُ بالالف
واللام
(یا فَسَاقِ) کقطام یعنی ای زن
تباه کار نافرمان دشنام ست آنرا
(فَاسِق) زناکار ناراست کردار
و لَيْسَ فِي الْكَلَامِ جاهلی ولا شعرهم
فَاسِقٌ عَلَى أَنَّهُ عَرَبِيٌّ
(فَاسِقِيَّة) نوعی از بست ها

(فُوَيْسِقَة) بالضم وفتح الواو موش بحکم آنکه از سوراخ خود بر مردم خروج کند
(فِسْتِق) کسکیت دانۂ الفستق
(تَفْسِيق) ناراست گردانیدن ضد تعدیل
(اِنْفِسَاق) بیرون آمدن رطب از پوست وبعدی بعن

فاسكل

(فُسْكُل) کقنفذ وزبرج اسپ که در میدان سپس همه اسپان رسان آید فُسْكُول کزنبور و برذون مثله ومرد پس مانده وپیر ونیز رَجُلٌ فِسْكِل کزبرج مرد کمینه کاهل وفرومایه
فَسْكَل فَسْكَلَةً درنگ کرد وپس ماند وپیر گردید وفَسْكَلَهُ فُلَانٌ پیر گردانید اورا فلان لازم متعد

فاسكن

(فِسْكِن) کزبرج دهی است نزدیک اشیرو

فاسل

(فَسْل) بالفتح شاخ انگور نشاندنی ومرد فرومایه ناکس وبیمروت اَفْسُل کافلس وفِسَال بالکسر وفُسُل بالضم وفُسُول وفُسُولَة بضمهما وفُسَلَاء بالضم ممدودا جمع
(فِسْل) بالکسر گول ونادان
(فَسِيلَة) کسفینه خرمابن ریزه فَسَائِل وفَسِيل بحذف تا و فُسْلَان کبطنان جمع
(فُسَالَةُ الْحَدِيد) کغراضه سوهش آهن وکذا فُسَالَةُ غَيْرِهِ
(مَفْسُول) فرومایه بے مروت
(ن) فَسَلَ الصَّبِيَّ) از شیر باز کرد کودک را
(ك س) فَسُلَ فَسَالَةً بالفتح وفُسُولَةً بالضم ناکس وفرومایه گردید فُسِلَ مجهولا مثله
(اَفْسَلَ عَلَيْهِ اِفْسَالًا) هیچکاره ساخت رخت را ونیز (اِفْسَال) بچه خرمابن را از مادر را جدا کرده بجاے نشاندن وناسره وناروان گردانیدن درهم را
(مُفَسِّلَة) کمحدثة زنے که ببهانه حیض خوی را از خود باز دارد وقت نشاطش وگردن کشی نماید وحیله انگیزد

فاسو

(فَسْو) بالفتح لقب قبیلہ از عبد قیس نَادَى رَجُلٌ مِنْهُمْ عَلِيٌّ عَارَ هَذَا اللَّقَبِ فِي سُوقِ عُكَاظ بِبُرْدَى حِبَرَةٍ فَاشْتَرَاهُ عَبْدُ اللهِ بْنُ بَيْدَرَةَ بْنُ مَكْمِو وَلَبِسَ الْبُرْدَيْنِ فَسَوِے منسوب بوے
(اِبْنُ فَسْوَة) بالتا رشاعری است
(فَسَا) محرکۃ شهریست بفارس وازان شهر است جامه فَسَاسَارِيَّة وابو علی نحوی فسوی وفَسَالِيَّة في العجم
(فَسَوَاتُ الضِّبَاعِ) نوعی از سماروغ
(فُسَاء) بالضم واالد کند
(فَسِيّ) کصبور بسیار کوز کند (فَاسِيَة) خبزدوک ومنه المثل اَفْحَشُ مِنْ فَاسِيَة
(فَسَّاء) کشداد بسیار کوز
(فَاسِيَاء) کقاصیاء خبزدوک
(مَكْسَا) کون ومنه المثل ما اقرب مَفْسَاهُ مِنْ مَفْسَاهُ اى فمه من استه
(ن) فَسَا فَسْوًا) بالفتح وفُسَاءً بالضم والمد تیز داد بے بانگ کند کرد
(تَفَاسَتِ الْخُنْفُسَاءُ) کون بر آورد خبزدوک تا کند کند

باب الفاء فصل الشين

فشغ

(ف) فَشَاغِشُ عَدَّ) بالفتح نادید
(اِفْشَاء) بزرگ منشی کردن و گردن کشی نمودن
(تَفَشَّلَ بِالْقَوْمِ الْمَرَضُ) پراگنده گردید وفاش شد وتَفَشَّا بِهِ فسوس کرد با او

فشج

(ض) فَشَجَ فَشْجًا) بالفتح پایها از هم دور نهاد در رفتن یا بوقت کمیز انداختن
(تَفَشُّج) پا از هم دور نهادن جهت شاشیدن
(تَفَشَّج) پایها از هم دور نهاده نشستن ورفتن

فشح

(فَشَاح) کقطام کفتار
(ف) فَشَحَ) از هم دور نهاد پایها را وفَشَحَ عَنْه) باز گردید از وے
(تَفَشُّج) پایها از هم دور نهادن و باز گردیدن از کسے ودر وے گردانیدن
(تَفَشُّج) کشاده داشتن ناقه میان هردو پاے در رفتن وکمیز انداختن وگائیدن دختر را
(اِنْفِشَاح) بهدیگر دور گذاشتن پایها را در رفتن وباقی ماندن ناقه کشاده پا جهت درد

فاشخ

(ف) فَشَخَهُ فَشْخًا) طپانچه زد بر سر او یا سیلی زد وستم کرد بروے وفَشَخَ فِي اللَّعِبِ) دروغ گفت
(تَفْشِيخ) نرم وسست گردانیدن بندهاے اندام را

فشر

(فَاشَرِيَّة) دوائی است گزیدگی مار وهوام را نافع
(فُشَار) کغراب بیهوده گوئی هذا ماتستعمله العامة وليس من كلام العرب

فاشش

(فَشّ) بالفتح بار درخت ینبوت ونمیمه وسخن چینی ومرد گول ونوعی از درخت خاردار کرخروب نامند ش وفراهم آمدن گاه آب وکلیم درشت باریک تار
(یوسف بن فُشّ) بالضم محدث بخاری است وابن فُشّ زاهدی بغدادی
(فُشُوش) کصبور خرنوب وکلیم درشت باریک تار (فَشْفَاش) بالفتح مثله وناقه که شیر پستانش پراگنده افتد وقت دوشیدن ومشک آب

ریزان وزن فریبنده وزن که فرج او وقت جماع آواز دهد یا باد برآرد و مرد باطل نازان
(فَنَاشِ) کقطام زن تباه کار نافرمان ومنه فَنَاشِ فُشَيه من نُتِيَه الى رميه اى فعل بِمَا شئت فَمَا بِهِ استِصَارٌ
(فَاشَةٌ) زن بتر کار
(فَشٌّ کوَطب فَشٌّا) بالفتح بیرون کردن باد را از مشک ونیز (فَشٌّ) آروغ دادن و بشتاب دوشیدن ناقه را و در پی دزدی اندک وحقیر رفتن
(فَشفَشَ فَشفَشَةٌ) سست گردید عقل او واز حد در گذشت در دروغ و فَشفَشَ بِبَولِهِ پاشید کمیز را
(اِنفِشَاش) بیرون آمدن باد از مشک و سست وکاهل شدن از کاری متعد بعن وفرو نشستن آماس

ف ش ط

(اِنفِشَاط) شکسته شدن یقال انفشط العود ای انفضخ ولا یکون الا رطبا

ف ش ع

(فَشَعَتِ الذُرَةُ) خشک شد اطراف از زن

ف ش غ

(فَشَغَةٌ) بالفتح گیاه پیچک وپنبه اندرون نی وآنچه از شکم گیاه صرصلات پرد و پراگنده گردد
(فَشَاغ) کغراب چرم پاره که از آن مشک را در پی کنند وگیاهی است که بر درخت پیچد و فرو گیرد آن را و تباه گرداند
(نَاصِيَةٌ فَاشِغَةٌ) موی پیشانی پراگنده وپریشان
(اَفشَغ) آنکه سر وتنش بیچ و راست رفته باشد و رجل اَفشَغُ الثَّنِيَّة) مرد دراز وبرآمده دندان پیشین و اَفشَغُ الاَسنَانِ) مرد پراگنده دندان
(نَاصِيَةٌ فَشغَاءُ) کصحرا موی پیشانی پراگنده و فرو گرفته ابرو را
(مِفشَغ) کمنبر آنکه صاحب خود را بگروه مواجه نماید و آنکه عنان زند اسپ را و قهر کند بروی
(فَشَغَهُ فَشغًا) بالفتح برآمد از بالای او چندانکه پوشید و فرو گرفت ونیز (فَشغ) بزیر تازیانه آوردن کسے را
(مُفَشِغ) کمحسن مرد کم خیر
(اِفشَاغ) کم خیر گردیدن و تازیانه زدن کسے را
(تَفشِيغ) فرو گرفتن کسے را و پوشیدن و چیره شدن خواب
(مُفَاشَغَة) بچه ناقه را کشیده کشته پیش او بچه دیگر انداخته مهربان گردانیدن آن از ابرو سے یقال فاشغ بینهما وکذا فوشغ بها مجهولا
(فِشَاغ) بالکسر بهم دیگر عقد شغار بستن وهو ان یتزوج الرجل امراة علی ان یزوجه اخرے بغیر مهر و کاهلی کردن
(اِنفَشَغ) جامه نیکو پوشیدن با پیری و سپید موی وانفشغ فلان پراگنده گشتن موی سپید در سر و غالب پریشان گردیدن خون در بدن یعدی بفی فیهما و بمیان هر دو پای دختر در آمدن و دوشیزگی بردن و در آمدن در سرای و پوشیده شدن و بزیر چیزی فرو پوشیدن و فرو گرفتن کسی را و کاهلی کردن
(اِنفِشَاغ) آشکار گردیدن افزون شدن

ف ش ق

(فَشق) بالفتح نوعی از خوردن سخت و جستن و بلهو و لعب بر خواستن قوم بسبب بسیاری مال اسباب دنیا یقال فشقوا الدنیا اذا کثرت علیهم فکبوا ابها والفعل من ضرب
(فَشَق) محرکة شادمانی و آزمندی و خوشدلی و دوری میان دو سرون و میان دو سر پستان پیشین ناقه و دویدن و گریختن والفعل من سمع
(فَاشُوق) دهی است در بخارا
(مُفَاشَقَه) ناگاه گرفتن کسی را
(تَفَشُّق) حمائل وار افکندن جامه را

ف ش ل

(فَشل) بالفتح مرد بددل و ترسنده دست یقال رجل فشل فشل فُشل بالضم وافشال جمع (فِشل) بالکسر پرده هودج و آنچه در هودج گسترند و زنان بران نشینند فُشُول بالضم جمع
(فَیشَل) کتف کاهل و سسیف یقال رجل خشل فشل
(فَشَال) کسحاب دهی است قریب زبیل
(فَیشَلَة) کصیقل سر زه و سر نره کلان فیاشل جمع ونیز فیاشل درختی است و آبی و چند پشته سرخ رنگ
(اُفشُولِيَه) بضم الهمزة وتخفیف الیاء دهی است در واسط
(مِفشَل) کمنبر پرده هودج و آنکه در حد غیر قوم خود نکاح کند تا فرزند لاغر نیارد
(فَشِلَ فَشَلاً) محرکة کاهل گردید و سست گردید و درنگی نمود و بددل شد
(تَفشِيل) فشل ساختن زن در فشل نشستن ونیز تفشیل شیر که در پستان باقی مانده
(تَفَشُّل) بر فشل نشستن زن وعن خواستن و روان شدن آب
(اِفتِشَال) بر فشل نشستن زن

ف ش ن

(فَشن) بالفتح دهی است به مصر
(فَشُنَة) بالتا دهی در بخارا
(فَاشَان) دهی بمرو
(فَيشُون) بالفتح جوی است
(اِفشِين) بالکسر نامی است عجمی

ف ش ز

(فَشَاز) کسحاب بسیاری شتران در تناسل آن
(فَشَیَان) کسکران تاسا
(فَوَاشِي) استخوان پراگنده در

چراگاه وفی الحدیث ضُمّوا
فَواشیکم حتی تذهب فحمة العشاء
(ن) فَشَا خبرہ فَشْوًا بالفتح
وفُشُوًّا وفُشِیًّا بالضم وتشدید الواو
والیاء آشکار او پراگنده گردید خبر او
وفَشَا عرفُه وفضلُه کذالك
أفْشَى زیدٌ إفْشَاءً افزون
شدند شتران پراگنده او ونیز إفْشَاء
پراگنده گردانیدن وفاش کردن
خبر وجز آن
تَفَشَّاهُمُ المرضُ وبهم زیاده
گشت بیماری در ایشان وتَفَشَّتِ
القرحةُ فراخ گشت ریش

باب الفاء فصل الصاد

ف ص ح

(فَصْح) بالفتح زبان آور (فِصَاح)
گتاب جمع
(فِصْح) بالکسر عید ترسایان و
یوم فِصْح روز بی ابر وبی سرما
(فَصِیح) کامیر زبان آور رسانندہ
سخن را آنجا که خواهد (فُصَحَاء
و فُصُح بضمتین وفِصَاح) گتاب
جمع فَصِیحَة مونث فِصَاح بالکسر
وفَصَائِح جمع وقیل کل ناطق
فصیح وما لا ینطق فهو اعجم بالفتح
فَصِیح لفظ که حسن وخوبی آن
بسمع دریافت گردد ولِسَانٌ
فَصِیحٌ ای زبان تیز ولَبَنٌ فَصِیحٌ
شیر گف برگرفته
(ن) فَصُحَ بالضم سخت
روشن گردید فصح صبح وچهره شد
روشنی او پیدا
(ك) فَصُحَ فَصَاحَةً بالفتح

(فَصَاحَة) گشاده سخن ودرست
محاسن گردید وزبان آور شد
وفَصُحَ الاعجمی) بزبان عربی
سخن گفت ومعنیش دریافت شد
یا عربی بود وزبان آور گردید
ویوم مُفْصِح) کمحسن روز بی ابر
وبی سرما وکل واضح مُفْصِح
افْصَحَ الرجلُ من کذا
اِفْصَاحًا) بر آمد از آن ونیز
اِفْصَاح) بفصاحت سخن گفتن
وبی کفک گردیدن شیر یا منقطع
شدن کف آن وخیر خالص وگشتن
گوسپند وپاک وصاف شدن کمیز
ودر عید فصح حاضر آمدن نصاری
ودروشن گردیدن بامداد ونیکو
بیان کردن مرد سخن را وپیدا
وآشکار شدن چیزے
(تَفَصُّح) بی کفک گردیدن شیر
(تَفَصُّح) بزبان عرب سخن گفتن
اعجمی یا زبان آور شدن مرد
عربی وبتکلف فصاحت نمودن
تَفَاصُح مثله

ف ص خ

(رجلٌ فَصِیخٌ) کامیر مرد که خرد
رسانند باشد ورجلٌ فَصِیخَةٌ
بالتاء مثله
(رجلٌ فَاصِخَةٌ) کفاصحه مرد که
عقل رسانند او را افوا ناصخ جمع
(ف) فَصَخَ عَلَیْهِ فَصْخًا غفلت
ورزید فَصَخَ یَدَہٗ) او بلای خود
زائل کرد بند دست را و (فُصْخَم)
کچولا قریب خورده در خریده و
فروخت

ف ص د

(فُصْدَة) بالضم خرمای آرد گاخته
یا خون آمیخته
(فَصِید) کامیر رگ زدہ وخون که
در رودہ بریان کرده خورندی
وهم جهت مهمان داشتندی در
ایام جاهلیت
(فَصِیدَة) کسفینة خرمائے خمیر
کردہ با خون آمیخته
(مِفْصَد) کمنبر نشتر
(ض) فَصَدَ فَصْدًا بالفتح
فِصَادًا بالکسر رگ زد مَفْصُود
نعت است از آن ومنه المثل لم یُحْرَمْ
مَن فُصْدَ له البعیر سکن الصاد
تخفیفا یعنی محروم نیست از
ضیافت اگر رگ زده نشود شتر برائے
او بلکه نصیب او از خون خواهد رسید
در حق شخصی گویند که ببعض مطالب
رسیده باشد والاصل بات
رجلان عند اعرابی فالتقیا
صباحا فسأل احدهما صاحبه عن
القری فقال ما قُرِیتُ وانما فُصِدَ لی
فقال لم یُحْرَمْ من فُصِدَ له البعیرُ
ویروی فُزْدَ له بالراء وهو بدل من
الصاد وکل صاد وقعت قبل الدال
فانه یجوز ان تشمها رائحة الزاء اذا
تحرکت وان تقلبها زاء محضا اذا
سکنت ویروی فُصْدَ له بالقاف ای
اعطی قَصْدًا ای قلیلا
وکلام العرب بالفاء
وفَصَدَ له
عطاءً قطع نمود جهت او عطائے
را ودر گذرانید در دادن کرد

(اِفْصَاد) ترکیدن بر آمدن جای
برگ و نعت یقال افصد الشجر اذا
انشقت عیون ورقه
(تَفْصِید) آب اندک سیراب
شدن ونیز تَفْصِید) کفتگی وانجو
خیدکے یقال فی الارض تَفْصِیدٌ
ای تشقق وتخدد
(تَفَصُّد) روان شدن چیزے
مُتَفَصِّد نعت است از آن
(اِفْتِصَاد) رگ زدن
(اِنْفِصَاد) ترکیدن چشم رگ در خت
وروان شدن چیزے
(مُنْفَصِد) بکسر الصاد روان
وجاری

ف ص ر

(فَیْصُور) کقیصوم خرشادمان

ف ص ص

(فَصّ) مثلثه نگینه وپیوند استخوان
وپیوند کار (فُصُوص) بالضم جمع
وسیاه چشم ودانه سیر
(فَصِیص) کامیر خسته خرما
صاف وپاکیزه کوئی روغن مالیده
ونام چشمه است
(محمد بن احمد فَصَّاص)
کشداد محدث است
(فَصْفَصَة) کزرجة گیاه اسپست
(فَصَافِص) بالفتح جمع
(فُصَافِص) کعلابط سخت چست
وچابک
(فُصَافِصَة) بالتاء شیر بیشه
(ض) فَصَّ الجرحُ فَصِیصًا)
بالفتح تر شد زخم وروان گردید
وفَصَّ کذا من کذا)

بیرون کشید و جدا کرد آنرا از آن
وفَصَّ الجُنْدَبُ، بانگ کرد
ملخ وفَصَّ الصَّبِيُّ از زم گریست
کودک ویقال مَا فَصَّ فِي يَدِي
شَيْءٌ یعنی بدستم چیزے نیاید و
قرار نگیرد
(فَصْفَصَة) کد حرفة شتابی کردن
در کلام وخبر راست آوردن
(أَفْصَصْتُ إِلَيْهِ شَيْئًا مِنْ حَقِّهِ)
چیزے از حق او جدا کردم و بیرون
گرفتم
(تَفْصِيص) کشادن چشم و نیک
نگریستن مردم
(تَفَصْفَصُوا عَنْهُ) پراگنده
شدند از آن
(اِفْتِصَاص) جدا کردن و بیرون
کشیدن چیز از چیزے
(اِسْتِفْصَاص) بیرون آوردن
چیزے را یقال مَا اسْتَفْصَ مِنْهُ
شَيْئًا ای مَا اسْتَخْرَجَ
(اِنْفَصَّ مِنْهُ اِنْفِصَاصًا) جدا
شد از آن

ف ص ط

(فَصِيط) دمچه خرما وچیدهٔ ناخن

ف ص ع

(فُصْعَة) بالضم غلاف سرزه فراخ
چندانکه حشفه برآید
(غلام أَفْصَع) کودک سرزه
بیرون آمده از غلاف
(فُصْعَاء) بالضم ارموش
(فَصْعَان) کسی که آن آنکه پیوسته
برهنه سر باشد از گرمی و سوزش
(ف) فَصَعَ الرُّطَبَةَ فَصْعًا بالفتح
فشار د خرمای تر را تا از پوست برآید
یا برآورد از پوست وفی الحدیث
نَهَى عَنْ فَصْعِ الرُّطَبَةِ وفَصَعَ
الشَّيْءَ) بانگشت مالید تا نرم
گردد و برآید از آنچه در انست و
فَصَعَ لِي بِكَذَا لَه بخشید مرا آن
چیز وفَصَعَ الصَّبِيُّ) برگردانید
کودک غلاف سرزه وفَصَعَتِ
(الدَّابَّةُ) باری پیدا و باری نهان
کرد ستور فرج خود را وفَصَعَ عِمَامَتَهُ
از سر فرو کشید آنرا وفَصَعَ لَهُ
بِمَالٍ داد او را مال
(تَفْصِيع) دادن و تیز دادن
یا کند کردن و بیرون آوردن
کودک سرزه از غلاف
(اِفْتِصَاع) غلاف سرزه برگردانیدن
کودک وبقهر گرفتن همه حق خود را
از کسی بعدی بمن
(اِنْفِصَاع) بیرون شدن سرزه
از غلاف

ف ص ع ل

(فُصْعُل) کز بیع وقنفذ کژدم
یا کژدم ریزه ریزه ومرد ناکس

ف ص ل

(فَصْل) بالفتح مانع وحاجز میان
دو چیز و هر جاے پیوستگی دو
استخوان هر نهاد اندام ومنه بین
کل فصلین وَصْلٌ وسخن حق و
راست وضمیر مرفوع منفصل میان
مبتدا وخبر ومانند آن نحو زید هو
المنطق واین نزدیک بصریان
است اما اکثر کوفیان آنرا عماد
گویند وبعض آنها دعامه ویک بهره
از چهار بهرهٔ سال فُصُول جمع و
حکم که حق از باطل جدا کند و
نام مردی وابو الفصل بهرانی
شاعریست وفَصْلُ الخِطَاب
کلمه اما بعد یا البَیِّنَةُ عَلَى
المُدَّعِي والیمین علی المدعی
علیه او هو ان یفصل بین الحق
والباطل ونیز فصل در قوافی هر
تغیر که مختص بعروض باشد ودخل آن
در حشو بیت روا نبود واین تغیر باسقاط
یک حرف متحرک است باز اند فاذا کان
کذلک سمی فصلا
(فَصْلَة) بالفتح نهال خرما که از
جایش بجای دیگر برند
(فُصَّل) کزفر نام مردی والصواب
انه بالقاف قال دُوَيْنَاهُ عَنْ اسمعیل
بن ابی خالد قال مَاتَ عُمَيْر
بن جُنْدَب من جهینة فجیل
الاسلام فجهز وه بجهازه اِذَا
كَشَفَ الْقِنَاعَ عَنْ رَأسِهِ فَقَالَ
اَيْنَ الفُصَلُ والفُصَلُ الحَدِيثِي
عمه فقالوا سُبْحَانَ اللهِ مَرَّ اِنْفَا
فَمَا حَاجَتُكَ اِلَيْهِ فَقَالَ اُتِيتُ
فَقِيلَ لِي لَا دُمَّكَ الهَبَلُهُ الاولى
الى حُفْرَتِكَ تَنْتَقِلُ وَقَد كَادَتْ
امكَ تَثْكُلُ ارَايْتَ اِنْ حَوَّلْنَاكَ الى
مِحْوَلٍ ثُمَّ جُعِلَ فِي حُفْرَتِكَ لِفُصَلٍ
الذى مشى فاجزلك ثم ملأناها
مِنَ الجَنَادِلِ اتعبد ربك وتصلي
فقلت نعم قال هذا فاق ونكح
النساء وولد له اولاد ولبث
الفصل ثلاثا ثم مات
ودفن في قبر عمير
(وحکم کاوصل) حکم نافذ
ورودان
(فَاصِلَة) شعبه که میان هر دو
مروارید وجزآن در رشته کنند
وتمامی آیت قرآن وآن بمنزله
قافیه است در شعر فَوَاصِل جمع
ونیز فاصله یکی از ادوات
عروض وآن دو فاصله است صغری
سه متحرک پیش از ساکن مانند
(ضَرَبَتْ) وکبری چهار متحرک
چون ضَرَبَتَا، وَالمَفْقَةُ
الفَاصِلَةُ التي جاء في الحديث
انما سماها ضعف هي التي
یفصل بین ایمانه وکفره
(فِصَال) گشاد از شیر باز کودکی
کودک اسم است فصل را
(فَصِيل) کامیر دیوار کوچک
درون حصار یا درون باره بلند تر
بچه از مادر جدا شد فِصَال بالکسر
مثله او نام مردے وحکم بن
(فُضَيْل) وعدی بن الفضیل
ویحیی بن الفضیل محدثان اند
(فَصِيلَة) کسفینة شتربچه ماده
مونث فصیل وکرده وخویشان و
نزدیکان مرد و یقال جاءوا بفصیلتهم
ای باجمعهم وپارهٔ از گوشت ران
وپارهٔ از اعضای بدن
(فَيْصَل) بالفتح حاکم فیصلے
منسوب بامثله وحکم که حق از باطل جدا
کند وحُكْمٌ فَيْصَلٌ حکم
نافذ در وان حَكَمُهُ فَيْصَل
كذلك وطعنة فيصل) زخم

* [illegible] من أصغريه وأضلاعه

کہ فصل و جدائی کند میان دو حریف
مِفْصَال، کشادہ مارح مردمان یا میدہ صاد و لفظ دخیل است باین معنی
مِفْصَل، بکسر زبان
مَفْصَل، کسر بند اندام و هر جای پیوستگی دو استخوان
مَفَاصِل جمع و نیز مَفَاصِل، سنگریزہ های سخت فراہم آمدہ و ریگستان سنگریزہ ناک میان دو کوہ و آبش بس صاف و سرد می باشد الواحد مَفْصِل و قال الاصمعی هی مُنْفَصِلُ الجبل والرملة یکون بینهما رضراض حصیٔ صغار یصفو ماؤہ و یرق
ض، فَصَلَ مِنَ البَلَد فُصُولًا، برآمد از شہر و فَصَلَ الکَرْمُ، دانہ بستن گرفت انگور و فَصَلَ الامرُ فَصْلًا، برید کار را و نیز فَصْل، از شیر بازکردن کودک را و باز داشتن و بریدن و پارہ کردن و جدا نمودن و جدا شدن لازم متعد و میان ہر دو مروارید شبہ در رشتہ کشیدن
مُفَصَّلُ القُرْآن، کہ نظم از حجرات تا آخر قرآن بقول اصح یا از سورۂ جاثیہ یا از قتال یا از سورۂ ق عن النووی یا از صافات یا از صف یا از تبارک عن ابن ابی الصیف یا از انا فتحنا عن الذماری یا از سبح اسم ربک الاعلی عن الفرکاح یا از ضحی عن الخطابی سمی لکثرة الفصول بین سورة او لقلة المنسوخ
و عِقْدٌ مُفَصَّلٌ، رشتہ مروارید کہ میان ہر دو سوے دی شبہ در کشیدہ باشند
تَفْصِیل، پیدا و بیان کردن و جدا نمودن و فصل فصل ساختن کتاب و سخن را و اندام اندام کردن قصاب گوسپند را
و فَاصَلَ شریکہ مُفَاصَلَةً و فِصَالًا، ہمدیگر جدائی کردند و مباینت نمودند
اِفْتِصَال، از شیر باز کردن کودک را و نہال خرما از جایش بجای دیگر بردن
اِنْفِصَال، جدا شدن

ف ص م

خَلْخَالٌ اَفْصَمُ، پای برنجن شکستہ بے جدائی
فَاسٌ فَصِیْمٌ، کامیر تبر سطبر
ض، فَصَمَہ فَصْمًا، بالفتح شکست آن را بے جدائی و فُصِمَ البیتُ، مجہولا ویران شد خانہ و اَفْصَمَ المَطَرُ اِفْصَامًا، باز ایستاد باران اَفْصَمَتِ الحُمّٰی کذلک ای اَقْلَعَتْ
تَفَصُّم، شکستہ گردیدن بے جدائی
اِنْفِصَام، شکستہ شدن یقال فَصَمْتُہ فَانْفَصَمَ و بریدہ شدن

ف ص ی

فَصِیَّة، بالفتح رہائی اسم است و یومٌ فَصِیَّةٌ و لیلةٌ فَصِیَّةٌ و تَفَصَّیَا یعنی گرم و سرد و فَصِیَّةٌ مَا بَیْنَ الحَرِّ والبَرْدِ ای سکتة
فَصَی، کرچی دانہ مویز فصاة یکے
فَصَی، بالفتح نام جماعتی
فَصِیَّة، کغنیة رہائی و خلاصی
بنو فُصَیَّہ، کسمیة بطنی است
ض، فَصَی الشَّیءَ مِنَ الشَّیءِ فَصْیًا و فَصْیَةً، بالفتح جدا کرد او را از وی و رہائی داد و فَصَی اللَّحْمَ مِنَ العَظْمِ، ای خَلَّصَ
اَفْصَی اِفْصَاءً، رہائی یافت و خلاص شد و اَفْصَی عَنَّا الحَرُّ، رفت از ما گرما اَفْصَی عَنَّا الشتاءُ کذلک و قیل ولا یقال اَفْصَی عَنَّا البَرْدُ و اَفْصَی المَطَرُ، باز ایستاد باران و اَفْصَی الصَّائِدُ، در آن کرت نشد شکار در دام صیاد
فَصَّیْتُہ تَفْصِیَةً، رہائی دادم او را
تَفَصِّی، رہائی یافتن تو از ہر چہ باشد و قیل یقال تَفَصَّی الانسانُ اذا تخلص من المضیق والبلیة و کذا تَفَصَّیْتُ مِنَ الدُّیُوْنِ یعنی رہائی یافتم از دام
اِنْفِصَاء، رستن و رہائی یافتن از چیزے یقال فَصَّیْتُہ فَانْفَصَی ای خَلَّصْتُہ فَتَخَلَّصَ

باب الفاء فصل الضاد

ف ض ع

فُضَاعٌ، خورانیدن طعام کسی را یقال اَفْضَعْتُہ اِذَا اَطْعَمْتُہ ۱ و الصواب بالقاف

ف ض ج

فَضِیْج، کامیر خوے
مِفْضَاج، بالکسر فربہ سطبر نرم اندام
تَفْضِیْج، خوی کردن بن موی بقدری کہ روان نگردد و یکبہم رسانیدن اندام بہ یہ را چنانکہ عروق لحم و سہد الحم شحم گفتہ گردد و کشادہ و فراخ شدن ہر چیزی
اِنْفِضَاج، خوی کردن بن موی یقال وانفضج عرقا اذا عرقت اصول شعرہ ولم یسل و کشادہ شدن جراحت و پیدا گردیدن الق و فراخ گردیدن ناقہ و روان شدن آنچہ در دلو است و سست شدن کار و نیک فربہ شدن

ف ض ح

فُضْحَة، بالضم سپیدی نہ بغایت
فَضَح، محرکہ ہر چہ بدان سرخی باشد و قیل غُبْرَةٌ فِیْہِ طُحْلَةٌ
اَفْضَح، بالفتح سپید نہ بغایت و شیر بیشہ و شتر کہ بدان لون باشد
فَاضِح، کصاحب موضعی است نزدیک مکہ و وادی است بشریف و رنجد
فَاضِحَة، نام جاے
فَضِیْح، کامیر رسوا و قولہم ہو فَضِیْحٌ فی المَالِ یعنی اسبیات است فعرانرا
فَضِیْحَة، کسفینہ رسوائی
فُضُوْح و فُضُوْحَة، بالضم و فضاح بالکسر و فَضَاحَة بالفتح مثلہ
فَضُوْح، کصبور رسوا و یا فُضُوح

ج۳

شنیع است مر عربان را
(ف) فَضَحَهُ فَضْحًا) رسوا کرد او را
(و فَضَحَ الصُّبْحُ) پدیدار شد صبح
(و فَضَحَكَ الصُّبْحُ) غالب شد ترا روشنی صبح و نیک نمایان گردید
(س) فَضِحَ فَضَحًا) بالتحریک اندک سپید گردید
(اَفْضَحَ الصُّبْحُ) ظاهر و نمایان شد صبح و اَفْضَحَ النَّخْلُ) سرخی گرفت غورهٔ خرما یا زرد شد
(تَفْضِیح) نیک رسوا کردن مولد
(مُفْتَضِحٌ) رسوا و نمایان
(اِفْتِضَاح) رسوا شدن و ظاهر و هویدا گردیدن

ف ض خ

(فَضُوخ) کصبوری که خورندهٔ خود را بشکند و مست گرداند
(فَضِیخ) کامیر دوشاب انگور و شرابی است که از عصارهٔ غورهٔ خام سازند و نیز بسیار آب آمیخته
(مِفْضَخَة) کمکنسة سنگی که بدان غوره خرما بشکنند و دو فراخ
(مَفَاضِخ) ظروفها ئیکه دران دوشاب انگور و جزان نهند
(بُسْرٌ مَفْضُوخٌ) غوره خرمای شکسته
(ف) فَضَخَهُ فَضْخًا) شکست آنرا و لا یکون الا فی شیء اجوف
و فَضَخَ رَاسَهُ) سر شکست آنرا
و فَضَخَ عَیْنَهُ) کور کرد چشم او را
و نیز فَضْخُ الْمَاءِ دفعةً یعنی یک باره ریختن آن
(اَفْضَخَ الْعُنْقُودُ اِفْضَاخًا) بوقت فشاردن رسید عنقود
(اِفْتِضَاخ) شکستن و سر شکستن
(اِنْفِضَاخ) کشاده و فراخ شدن جراحت و جزآن و سخت گریستن و ریختن دلو آب و شکسته شدن کوهان شتر

ف ض ض

(فَضّ) بالفتح شکستن چیزے چنانکه از هم جدا شود و منه لا یَفْضُضِ اللّٰهُ فَاکَ او شکستن مهر نامه و الفعل من نصر و گروه متفرق و پریشان
(فِضَّة) بالکسر سیم و قوله تعالی قَوَارِیرَ مِنْ فِضَّةٍ ای تکون مع صفاء القواریر و هنا اِمنة من الکسر قابلة للجبر و زمین سنگ لاخ سوخته بلند و بسنت بفتح فضض کعنب جمع
(فَضَض) محرکة ریزه و شکسته و قطرهٔ آب که وقت طهارت پرد و منتشر شود و هر متفرق و پریشان و منه قول عایشة رضی الله عنها للمروان فانت فَضَضٌ من لعنة الله و یروی فُضُض کعنق و فُضَاض کغراب یعنی ریزه و پاره از لعنت خداے
(فَاضَّة) سختی و بلا فَوَاضّ جمع
(فُضَاض) کغراب شکسته و ریزه و ریزه که از شکستن چیزی برافتد و بکسر و موضعی است
(فِضَاضُ الْجِبَالِ) بالکسر سنگهای پراگنده به همدیگر فراهم آمده
(فَضْفَضَة) فراخی جامه و زره و فراخی زندگانی
(فَضِیض) کامیر ریزه چیزے و آنچه منتشر و پراگنده شود از آب وقت طهارت کردن و نیز آب خوش و روان و شگوفه اول برآمده و هر متفرق و پریشان
(فَضَّاض) کشداد لقب موانه بن عامر بن مالک
(فَضْفَاض) بالفتح واسع و فراخ یقال ثَوْبٌ فَضْفَاضٌ جامه فراخ عیش فَضْفَاضٌ کذالک درع فَضْفَاضَةٌ و فَضْفَاضٌ) زره فراخ و جاریةٌ فَضْفَاضَةٌ دختر فربه دراز بالا
(مِفَضَّة) بالکسر کلوخ کوب
(مِفْضَاض) کمحراب مفضه است
(تَفْضِیض) سیم کوفت و سیم اندود کردن
(اِفْتِضَاض) دوشیزگی ربودن و اندک اندک ریختن آب و یا آب روان رسیدن یا برودت خروج آب رسیدن و برآمدن زن از عدت بالودن بوی خوش و جزآن یا بمالیدن اندام بمرغی یا بجانور دیگر تا این فعل سبب خروج از عدت باشد و کان من عادتهم ان تمسح قُبُلَهَا بطائر و تنبذه فلا یکاد یعیش
(تَفَضُّض) پراگنده شدن
(اِنْفِضَاض) شکسته و ریزه شدن و منتشر و پراگنده گردیدن

ف ض ع

(ف) فَضَعَ فَضْعًا) بالفتح پلیدی انداخت یا تیز زد

ف ض غ

(مِفْضَغ) کمنبر آنکه بتکلف فصاحت نماید و غلط کند فکانّهُ یَفْضَغُ الْکَلَامَ ای یقطعه
(ف) فَضَغَ الْعُودَ فَضْغًا) بالفتح بشکست چوب را

ف ض ل

(فَضْل) بالفتح فزونی ضد نقص
(فُضُول) جمع و بقیه از هر چیزے و کوهی است مر هذیل را و فضل بن عباس صحابی است و نیز نام جماعتی از محدثان
(فَضْلَة) بالفتح بقیه و زائد مانده هر چیزی و جامه بادروزه که در وقت کار و خواب پوشند و مے فَضَلَات و فِضَال جمع
(فِضْلَة) بالکسر هیأت مِفْضَلَة پوشیدن یقال اِنَّهُ لَحَسَنُ الْفِضْلَةِ
(فُضُل) کعنق جامه بادروزه که زنان در وقت عمل و کار پوشند و جامه بادروزه پوشنده مذکر و مونث دروے یکسان است یقال رجلٌ فُضُلٌ و امرأة فُضُلٌ ای مُتَفَضِّلٌ بالمفضل و فی ثوب واحد
(فَاضِلَة) بلندی قدر و فضیلت و احسان و نیز فَاضِلَة، فاصله کبری است
(فِضَال) کتاب می
(فَضَالَة) کسحابة و بضم نام جماعتے و فُضَالة بن مفضل بن فضالة

ج ٣

وفُضَالَةَ بن مُفَضَّل بن فضالة محدثان اند وفُضَالَةُ بن عُبَيد وفُضَالَةُ بن هلال وفُضَالَةُ بن بَهْلَا وفَضَالَة بن عبد الله صحابیان اند ونیز فُضَالَة) دیگری غیر منسوب از موالی آنحضرت است صلی الله علیه وسلم وبالضم باقی وزائد مانده از چیزے ونام موضعی است

(فُضَّالی) کسمانی تفضل کنندگان

(فُضَيل بن عِياض) کزبیر شیخ الحرم زاهدی است معروف وفُضَيل ابن عیاض تابعی ضعیف وفُضَيلُ ابن عیاض صدقی ثقه است ونیز جماعتی است

(فَضِيلَة) کسفینه فزونی ضد نقیصه وپایه بلند در فضل

(فُضَيلَة) کجهینة نام زنے

(فَضَّال بن جُبَير) کشداد تابعی است ورجلٌ فَضَّالٌ مرد بسیار فضل وفزونی

(فَوَاضِل) نعمتهای سترگ بزرگ یا نیکو وخوب ترین وفَوَاضِلُ المَالِ) کرایه ودیگر فوائد ومرافق مال وازینجاست کرچون شتران دور روند گویند قَلَّتْ فَوَاضِلُهُ

(فُضُولی) بالضم منسوب آنکه کار بی فائده کند ودرپے مالا یعنے دود ودرزی

(حِلْفُ الفُضُول) آن سوگند است که هاشم وزهره وتیم نزد عبد الله بن جدعان آمده همدیگر بالتفاق بر دفع ظلم ظالم واخذ حق ازوے سوگند خوردند فُسُمِّیَ بذلك لانهم تحالفوا ان لا یترکوا عندا حد فضلا بظلمه احد الا آخذوه له منه

(فَضْلَان) کسکران نام مردی

رجلٌ مِفْضَلٌ کمنبر مرد بسیار فضل وجامه بادروزه زن یا عام است

مِفْضَلَة) کمکنسة جامه بادروزه بی آستین که زنان بوقت کار وخدمت پوشند

رجلٌ مِفْضَالٌ بالکسر مرد بسیار فضل وجود مِفْضَالَة یقال رجلٌ مِفْضَالٌ وامرأة مِفْضَالَة اذا کانت ذات فضل سمحة مؤنث

(ن س) فَضَلَ فَضْلًا افزون گردید وقولهم فَضِلَ بالکسر یَفْضُلُ بالضم از تداخل لغتین است وفَضَلَ فَضْلًا وفُضْلَةً) باقی وزائد ماند

اَفْضَلْتُ مِنه الشَّیءَ) باقی گذاشتم از ان چیز را ونیز

اِفْضَال) افزون آمدن وافزونی نمودن وفزون آمدن در حسب ویعدی بعلی وبمن ونیکوئی کردن صلته بعلی وافزون آوردن از چیزی ویعدی بمن

(رجلٌ مُفَضَّلٌ) کمعظم مرد بسیار فضل

فَضَّلَه تَفْضِيلًا فزونی نهاد اورا وحکم کرد بر فضل او وفاضل ودافزون گردانید وبرگزید اورا بر دیگرے

(فِضَال) کگتاب بهدیگر افزون آمدن وفزونی جستن وبیرون کردن در افزونی مفاضله مثله یقال فاضلنی ففضلته یعنی افزون برآمدم ازوے در فضیلت

(مُتَفَضِّل) نیکوئی کننده وفزونی جوئیده بر اقران خود

(تَفَضُّل) افزون شدن بر کسے وافزونی نمودن یقال تفضل علیه ای تمیزی ونیکوئی کردن ودعوی فضل کردن بر اقران خویش وجامه بادروزه پوشیدن برای کاری یا یک جامه پوشیدن واطراف آن را وبرخلاف بر دوش انداختن

(تَفَاضُل) بهدیگر افزون آمدن وافزونی جستن

(اِسْتَفْضَلْتُ منه الشیءَ) باقی گذاشتم از ان چیزے را ونیز

اِسْتِفْضَال) افزون آوردن وفزونی خواستن ونیکوئی جستن

ف ض و

(فَضَا) بالفتح والقصر چیزی آمیخته ویقال اَمْرُهُم فَضًا بَیْنَهُم ای لا امیر علیهم وسَهْمُهُ فَضًا منهم واحد وبَقِیتُ فَضًا) ماندم تنها ومحمد وخالد هردو پسر (فَضَا) معبران اند

(فَضَاء) بالفتح وللمد کشادگی وفراخی وزمین فراخ وموضعی است بمدینه وسیع وفراخ که سیل وادی بطحان انجامی ریزد

(فِضَاء) کگسار آب روان بر روے زمین

(ن) فَضَا المکان فَضَاءً وفُضُوًّا فراخ شد جای وفَضَا الدراهم درکیسه نکرد درمهارا

(امرأة مُفْضَاة) زنی که پیش وپس اویک گردیده باشد

اَفْضَی المرأةَ اِفْضَاءً) هردو راه زن را که پیش وپس است یک کرده گردانید اَفْضَی الی المرأة) جماع کرد با او یا خلوت نمود

اَفْضَی الی الارض) بسو زمین رابهر دو کف دست خود در سجده ونیز اِفْضَاء) بسوی فضا برآمدن وراز را با کسی درمیان نهادن

باب الفاء فصل الطاء

ف ط ء

(فَطَأ) محرکة درآمدن پشت وبرآمدن سینه فُطْأَة بالضم مثله والفعل من سمع وپهن بینی شدن

(اَفْطَأ) مرد برآمده سینه وآمده پشت فَطْأَء مؤنث فُطْء بالضم جمع ومرد پهن بینی

(ف) فَطَأَهُ فَطْأً بالفتح بر پشت وی زد وفَطَأَ المرأة) جماع کرد زن را وفَطَأَ بِهِ الارض) بیفگند آنرا بر زمین وفَطَأَ بها) تیز داد وفَطَأَ بِسَلْحِهِ) سرگین زد وفَطَأْتِ القِدْرُ بزبدها) کف آورد دیگ وفَطِئَ ظهر بعیره پست وهموار گردید پشت شتر او از گرانی بار ودرآمد ویقال فَطِئَ البعیرُ بالکسر اِذا انْطَامَن ظهره خلقة

(اِفْطَاء) طعام خورانیدن وبسیار

بملع کردن و دشوار خوی گردیدن بعد نیکو خوئی و فراغ حال شدن

(تَفَاطُأ) در آمده پشت و بر آمده سینه گردید یا خویشتن را کشید از کاری و سرکشی نمود یا تفاطؤ سخت تر از تقاعس است در بهر دو معنی و باز پس گردید منکسر شد و باز گردید

ف ط ح

(اَفْطَح) بالفتح کاربدان جهت کلفطح مینی پهن دارد و مرد پهن مینی و کج بند دست و آفتاب پرست

(فَطُوح) کصبور ناقه بزرگ شکم

(ف، فَطَحَهُ فَطْحًا) بالفتح پهنا گردانید آن را و فَطَحَهُ بالعَصَا بچوب دستی زد او را و فَطَحَتِ المَرْأَةُ بِوَلَدِهَا انداخت بچه را و فَطَحَ العُودَ وَغَيْرَهُ تراشید آن را و پهن گردانید

(س، فَطِحَ النَّخْلُ فَطَحًا) بالتحریک گشنی پذیرفت خرما بن و نیز فَطَح پهن شدن سر و نوک بینی

(رَأْسٌ مُفَطَّحٌ) کمعظم سر پهن

(تَفْطِيحٌ) پهنا گردانیدن شعر [illegible]

(تَفَطُّحٌ) پهن شدن و اکفوده گردیدن

ف ط ح ل

(فَطَحْلٌ) کجعفر نام مردے

(فُطَحْلٌ) کقنفذ مثله

(فِطَحْلٌ) کسبحل زمانه که در آن هنوز مردم خلق نشده بود یا زمان نوح علیه السلام او زَمَنٌ كانت الحِجَارَةُ فِيهِ رِطَابًا و نیز فَطَحْل توجیه مرد فربه با گوشت بزرگ و شتر فربه و فرک

ف ط ذ

(فَطَذ) بالفتح باز داشتن از چیزی و نهی کردن و الفعل من نصر

ف ط ر

(فَطْر) بالفتح شگاف فُطُور جمع و نیز فَطْر ندی و منه قول عمر و قد سُئِلَ عن المذی هو الفطر و رواه النضر بالضم شَبَّهَ المذی فی قِلَّتِهِ بما يُحْتَلَبُ بالفطر او شبّه طلوعه من الاحليل بطلوع الناب و اصله ما يظهر من اللبن على احليل الضرع

(فِطْر) بالكسر انگور و تنکه سر آن ظاهر گردد و بضم در روزه کشانیده واحد و جمع در وی یکسانست و هو مصدر فی الاصل و نیز فِطْر کشایش روزه اسم است افطار را

(فِطْرَة) بالتاء صدقه فطر و سرشت که بچه بر آن آفریده شد و هم و آفرینش و دین

(فُطْر) بالضم نوعی از سماروغ کشنده است فُطْرَة یکی [illegible]

تازه وقت دوشیدن فطر بانگشتین مثل لبها و مالش آن را و اسم است فطر را و یقال فَطَرَتِ المَرْأَةُ العجین حتی استبان منه الفطر

(فَطِير) کامیر خلاف خمیر یعنی نا خاسته یقال عندی خبز خمیر و حَبْس فَطِير ای طَرِيٌّ و هرچه تند و شتابی کرده شود از وقت ادراک آن منه ایاک والرای الفطیر و بلا سختی و نان بی خمیر مایه

(فَطِيرَة) کسفینه گوسپند که بروز عید کشند یقال ذبحنا فَطِيرَةً ای شاة یوم الفطر

(فُطَيْس) کزبیر نام تابعی است و کسی که قیس بن حرار ر کاد بن منذر را داده

(سَيْف فُطَار) کغراب شمشیر که دو دم کندی باشد و سر چیزے را

(فُطَارِی) بالضم منسوب مردے خیر و بی شر

(فَطُور) کصبور آنچه بدان افطار نمایند در روزه کشائی فَطُورِی منسوب بمثله

و ذبحنا فَطُورَة بالتاء ای شاة یوم الفطر

(فِطْرِیٰ) کسکری نان نا خاسته یقال اطعمنا الفطری ای فطیرا

(فُطُور) کعصفور کفکی است که مینی در دے بود ان أَفَاطِير جمع

(نُفْطُور) بالضم النون و الطاء گیاه پراگنده یا گیاه نخستین بهار نَفَاطِير جمع

ص، فَطَرَهُ فَطْرًا شگافت آن را و فَطَرَ النَّاقَةَ) بسبابه و ابهام یا از اطراف انگشتان دوشید ناقه را و فطر ناب البعير فَطْرًا و فُطُورًا بر آمد دندان نیش شتر

و فَطِير و فَاطِر لغت است از آن و نیز فَطْر افطیر کردن خمیر یا نان فطیر پختن و نیکو نا پیراستن پوست را و آفریدن خدای تعالی آفرینش را و آغاز کردن کار را منه فاطِرِ السَّمٰوٰتِ وَالاَرْضِ و روزه کشادن و روزه کشایانیدن کسی را

(مُفْطِر) کمحسن افطار کننده و روزه کشاینده مَفَاطِير جمع

(اِفْطَار) خوب نا پیراستن پوست را و روزه کشادن و روزه کشایانیدن کسی را و رسیدن وقت روزه کشادن یقال اَفْطَرَ الصَّائِمُ ای حان له ان يُفْطِرَ و در آمدن در آن وقت

(تَفْطِير) روزه کشایانیدن کسے را

(تَفَطُّر) شگافته گردیدن

(اِنْفِطَار) شگافته شدن

ف ط ر س

(فُطْرُس) کقنفذ نام مردی منه تمر فُطْرُس و یقال نهر ابی فُطْرُس قرب الرَّمْلَة مخرجه من جبل قرب نابلس

ف ط ر س ل

(فُطْرَاسَالِيُون) بالضم و السين المهملة و المثناة التحتية تخم کرفس کوهی لغت یونانی است و افسرلیز آن را بزر کرفس کوهی مانند بیس کرفس صحرائی و آن غیر کرفس کوهی است مدر بول و در او حیض قوی الاثر است و مخرج جنین و محلل نفخ و مقاوم سموم بارده و مبهی

ف ط ز

(ض) فَطَرَ فَطْراً) بمردیا لغتی
است در فطس

ف ط س

فَطْس) بالفتح دانه اس فَطُسَة
بالتاء یکی و نیز فَطْسَة
پوست جانور مرده و مهره که زنان
بدان مردانرا بند کنند یقلن
اَخَذْتُهُ بِالْفَطْسَةِ بِالثُّوَبَاءِ
وَالْعَطْسَة

(فَطَسَة) محرکة پهنائی بینی و پستی و
پراگندگی استخوان آن

(اَفْطَس) پهن بینی و پست
استخوان بینی فَطْسَاء مونث
فِطِّیس) کسکیت نیک بزرگ
یا لغت رومی است یا سریانی
فِطِّیسَة) بالتاء بینی خوک فِنْطِیسَة
بزیادة النون مثله یا بینی خوک
و گرداگرد آن و لب مردم و لنج
هر جانور ذی خف و خرطوم ودان
(ض) فَطَسَهُ بِالْكَلِمَةِ فَطْساً
برروی او گفت و فَطَسَ الحَلْبُد
پهن کرد آنرا و فَطَسَ فُطُوساً
بمرد

(س) فَطِسَ الرَّجُلُ فَطَساً)
محرکة پهن بینی گردید و پست و
منتشر استخوان بینی شد
(تَفْطِیس) سخن را بروی کسے
گفتن

ف ط ش

(اِنْفِطَاش) شکسته شدن چوب
وَلَا یَكُونُ اِلَّا رَطْباً

ف ط ط

(اَفَطّ) کاحمد پهن بینی
(فَطَافِط) بالفتح آوازهای وقت
سرزنش و زجر و نزدیک کاییدن
(فَطُوطَى) کخوجی محرکة مقصورا
مرد کوژپشت
(فَطْفَطَة) سرگین کردن یا سخنی
گفتن که فهمیده نشود

ف ط م

(فَطِیم) کامیر کودک از شیر باز شده
(فُطُم) ککتب جمع
(فَطِیمَة) بالتاء شتر بچه از شیر
باز شده
(فُطَیمَة) کجهینة موضعی است و
نام زنی اعرابیه که آنرا صحبتی
است
(فِطَام) ککتاب از شیر باز کردن
(فَاطِم) شتر بچه از شیر باز شده
و نَاقَةٌ فَاطِمٌ ناقه که سر یکسال
بچه را از وی باز کنند و ناقه که بچه
اش بوقت فطام رسیده
(فَاطِمَة) شتر بچه ماده از شیر باز
شده و نیز فَاطِمَة) بیست تن
اند از زنان صحابیه و الفَوَاطِمُ
التی فی الحدیث سیدةُ النِّسَاء
فاطمةُ الزهراء و بنتُ اسدٍ اُمُّ
عَلیِّ بن ابیطالب بنتُ حمزةَ
عم النبی صلی الله علیه وسلم
او الثالثةُ بنتُ عُتْبَةَ بن رَبِیعَة
و الفواطم اللاتی وَلَدْنَ النبی
صلی الله علیه وآله وسلم قُرَشِیَّةٌ
و قَیْسِیَّتَان و یَمَانِیَّتَان وَ اَزْدِیَّةٌ
خُزَاعِیَّةٌ
(ض) فَطَمَ الحَبْلَ فَطْماً) بالفتح
برید آنرا و فَطَمَ الصَّبِیَّ فِطَاماً)
بالکسر از شیر باز کرد کودک را
مَفْطُوم و مَفْطُوماً نعت است از ان
و فَطَمْتُ الرَّجُلَ) باز داشتم
او را از عادت وے
(اِفْطَام) رسیدن بچه وقت
باز کردن از شیر
(تَفَاطَمَ القَوْمُ) شیفته شیر گردید
بچگان شتر ایشان بعد باز کردن
از ان
(اِنْفَطَمَ عَنْهُ اِنْفِطَاماً) باز ایستاد
و بغایت رسید

ف ط ن

(فَطْن) بالفتح دانا و زیرک و نیز
خاطر فَطِن) ککتف و ندس
مثله فُطُن) بالضم جمع
(فِطْنَة) بالکسر دانائی و زیرکی و تیزی
خاطر
(فَطِنَة) کفرحة زن زیرک و تیز
خاطر و ماهر در هر امور
(فَطِین) کامیر دانا و زیرک و ماهر
در کار و نیز خاطر فَطُون کصبور مثله
(ن) فَطَنَهُ فِطْنَةً) بالکسر
دانست آنرا
(س ن ك) فَطِنَ بِهِ وَ اِلَیْهِ وَ لَهُ
فَطْناً) مثلثة و بالتحریک و بضمتین
و فُطُونَةً و فِطَانَةً وَ فَطَانِیَةً)
مفتوحتین دانا و زیرک گردید
فَاطِن نعت است از ان
(تَفْطِین) فهمانیدن
(مُفَاطَنَة) باهم زیرکی نمودن
و باز گردانیدن سخن بر کسی یقال
فَاطَنَهُ فی الکلام ای راجعه

ف ط ه

(فَطَه) محرکة کشادگی پشت و
الفعل من سمع

ف ط و

(فَطْو) بالفتح سخت راندن و
الفعل من نصر

باب الفاء فصل الظاء

ف ظ ظ

(فَظّ) بالفتح مرد درشت بدخو سنگ
دل بدزبان یقال رجل فَظٌّ
بَیِّنُ الفَظَاظَة و آب شکنبه که در
بیابان بے آب هنگام شتر کفانیدم
سرگین افشارده بخورند و فظ نظ
از اتباع است
(فَظِیظ) کامیر آب کش یا منی
زن
(فُظَاظَة) بالضم پاره از آب نر
و پاره هر چیزی منه قول عائشة
لمروان ولکن الله لعن اباك و
انت فی صلبه فانت فظاظة
من لعنة الله و یروی فضض و تقدم
(ن) فَظَّ الفَظَّ فَظّاً) بیفشارد آب
شکنبه را
(س) فَظَّ فَظَاظَةً) کراهة و
فِظَاظاً) ککتاب و فَظَظاً محرکة
درشت خوی گردید
(اِفْتِظَاظ) افشاردن آب شکنبه را
و آب دادن شتر را و دهان او بستن
تا نشخوار نزند تا اگر خداوند شتر تشنه
شود شکم او را کفاند و سرگین
بفشارد و آن آب را بخورد

ف ظ ع

(فَظِیع) کامیر کار سخت و زشت

از حد در گذشته در زشتی و آب شیرین یا آب زلال
(س) فَظِعَ الأمرُ فَظَعاً محرکة بزرگ شمرد کار را و طاقت خود انجام آن را اعتماد نکرد و فَظِعَ الإناءُ پر شد و فَظِعَ بالأمرِ تنگ گردید و در ماند در سرانجام آن
(ک) فَظُعَ الأمرُ فَظَاظةً برسوائی انجامید کار و از حد درگذشت در رسوائی
(أمرٌ مُفظِعٌ) کار سخت زشت و از حد درگذشته در زشتی
(إفظاع) برسوائی انجامیدن را و از حد درگذشتن آن در زشتی و زشت یافتن کار را و بزشتی رسانیدن یقال أُفظِعَ مجهولا اسے نزل و امر عظیم
(تَفَظُّع) زشت یافتن کار را
(إستِفظاع) قطیع یافتن کاری را

ف ظ ی

(فَظی) کرجی زهدان
(إفظاء) زشت خوی شدن

باب الفاء فصل العین

ف ع ر

(ف) فَعَرَ فَعْراً بالفتح خورد فَعَارِیر ریزه را که گیاهی ست و آن را ذُنُون نیز نامید یا فَعَاذِیرُ و فَعْرٌ بیک معنی آید

ف ع س

(فَاعُوس) مار و سر نره و بلا و سختی و بز کوهی و کوزه سر تنگ که از آن آب خورند و کنگلاج گران جسم کلان سال از هر ستور در بازی است مرعرب را
(فَاعُوسَة) بالثار کس بر آن جهت که گشاده گردد
(إنفِعَاس) گشاده شدن

ف ح ع

(فَعفَع) کفدفد بزغاله سر جسیت سبک و تیز رو و کلمه زجر گوسپند
(فَعفَعِیّ) بالفتح منسوبا بدل نَعفَاح بالفتح مثله و شبان و قصاب
(فُعَافِع) کعلابط مرد چست و چابک و شبان و قصاب
(فَعفَانِیّ) بالفتح و شد الیاء والنون قبله مرد بدل و شبان و قصاب فَعفَان بالفتح و فَیفَعِیّ یفتح القائین والیاء بینهما منسوبا مثله
(فَعفَعَة) راندن و زجر کردن شبان گوسپند را به فع فع گفتن و هو حکایة زجره
(تَفَعفُع) شتابی کردن

ف ع ل

(فِعل) بالکسر حرکت مردم و کردار اسم است او کنایةٌ عن کُلِّ عَمَلٍ متعدٍّ فِعَال بالکسر جمع و فرج شتر ماده و فرج هر ماده عموماً
(فَعَلَة) محرکة صفةٌ غالبةٌ علی عَمَلَةِ الطین والحَفرِ ونحوه
(فَعِلَة) کفرحة خوی و عادت یقال کانت منه فَعِلَةٌ حسنةٌ او قبیحةٌ
(فَعَّال) کسحاب دسته تبر و تیشه وجز آن فُعُل الکتب جمع و نیکوئی و کرم و جوانمردی و کردار نیکو اسم است آنرا یا در خیر و شر هر دو استعمال کنند و نیکوئی یا بدی کردن و هو مُخلَصٌ لِفَاعِلٍ واحد فاذا کان من فاعِلَین فهو فِعَالٌ بالکسر و فَعّالٌ کقطام امر است یعنی بکن
(فَعَالَة) کسحابة کنایه از قبیله خزاعه است و هو فی قول عوف بن مالک (ع) تَعَرَّضَ ضَیطَارُو فُعَالَةَ دُونَنَا
(ت) فَعَلَ فَعلاً بالفتح کرد کار را
(مُفتَعَل) للمفعول کار سترگ و دشوار یقال جاء بالمُفتَعَل
(إفتِعَال) بهتان و دروغ بر بافتن بر کسے صلته بعلی
(إنفِعَال) شدن کار یقال فعلته فانفعل

ف ع م

(فَعَم) بالفتح پراگنده یقال ساعدٌ فَعمٌ
(فَعْم) و درختی است یا گل
(فَعمَة) بالثار زن معتدل خلقت و آگنده ساق
(فَعَوعَم) کسفرجل موضعی است یا آن فَعَمعَم بدو میم و دو عین است
(ن) فَعَمَ الإناءَ پر کرد خنور را
(س ف) فَعِمَهُ فَعماً شمیمناک کرد مشام او را
(ک) فَعُمَ الساعِدُ فَعَامَةً بالفتح و فُعُومَةً بالضم آگنده شد بازو و فَعُمَ الإناءُ هموار و معتدل و تمام خلقت گشت زن و بزرگ شد ساق آن
(إفعام) پر کردن خنور و مانند آنرا و خوشبوی ناک کردن مشک خانه را و بخشم آوردن و بشمیم پر کردن مشام کسے را
(إفعِیعَام) پر گردیدن و دولان شدن

ف ع م ل

(فَعمَل) بجعفر پر و آگنده از بازو و خنور بمعنی فعم واللام زائده

ف ع ن

(فَعَن) محرکه دهی است بیمن از قلعه های بنی زبید

ف ع ی

(فَاعِی) خشمناک کف بر آورده از دهن
(فَاعِیَة) زن سخن چین و فی نسخة النمامة یعنی بزین و شگوفه حنا
(أفعی) کاحمد بوسپیلے خوش و مار بزرگ و نوعی از مار خبیث یکون وصفاً واسماً أفاعی جمع و پشته ای است مربنی کلاب را و نیز أفَاعِی چند رگ است که از هر دو حالب بر آید
(أُفَاعِیَة) بضم الهمزه و تخفیف الیاء رود بار یست بمنی
(أُفعُوَان) کاقحوان اژدهای نر و نوعی از خبیث
(أرضٌ مَفعَاةٌ) بالفتح زمین افعی ناک
(مُفَعَّاة) کمعظمه داغے که بشکل افعی باشد و ناقه بداغ کرده بشکل

افعی جمل مُفَعّی کن لك
(تَفَعّی) مانند افعی گردیدن در بدی وخباثت

باب الفاء فصل الغین

ف غ ر

(فغر) بالفتح گل چون بشگفد و يُقَالُ هُوَ وَاسِعُ فَغْرِ الْفَمِ ای بابه
(فَغْرَة) بالتار اول وقت طلوع ثریا يقال وُلِدَ بالفغرة ای عند اوّل طلوع الثریا
(فُغْرَة) بالضم دهانه وادی فغر کصرد جمع
(طَعْنَة فَغَّار) طعنه درگذرنده دنافذ
(فَاغِر) جانورے است
(فَاغِرَة) بوے خوشی است یا آن کبابه یا بیخ نیلوفر
(فَغَّار) کشداد لقب هیبو بن نعمان که فارس است یا آن فغار کغراب است
(فِغْرَی) بالکسر مقصورا موضعی است
(مَفْغَرَة) کمقعدة زمین فراخ وگاه کوه خرد تر از کهف
(ف ن) فَغَرَفَاهُ فَغْرًا) دهان کشاد
(وفَغَرَ فُغُورًا) کشاده شد دهان او لازم متعد
(اِفْغَار) کشادن دهان را يقال اَفْغَرَهُ فَفَغَر
(اِنْفِغَار) کشاده شدن دهان و شگفتن غنچه

ف غ غ

(فَغَّة) بالفتح پراگندگی ودمیدگی بوے خوش
(ن) فَغَّتْنِي الرَّائِحَةُ) دمیدبرمن بوے خوش

ف غ م

(فَغْم) بالفتح آنچه بزبان از شگاف دندان بدر آرند
(فَغْمَة) بالفتح بوے ويقال وجدت فَغْمَةَ الطِّيب
(فُغُم) بالضم دهان تمام آن یا زنخ باریش فغم بضمتین مثله ويقال اَخَذَهُ بِفُغْمِهِ اى بسختی ومشقت انداخت اورا
(كَلْبٌ فَغِمٌ) کنف سگ آزمند و حریص
(ف) فَغَمَهُ الطِّيبُ فَغْمًا بالفتح وفُغُومًا) بند کرد بوی خوش سوراخ بینی اورا وفَغَمَتِ الرَّائِحَةُ السُّدَّة) کشاد بوی خوش سده را از لغات اضداد است
وفَغَمَ الْمَرْأَة) بوسه داد زن را و فَغَمَ الْجَدْيُ) شیر خورد وفَغَمَ الْوَرْد) شگفت گل
(س) فَغِمَ بِهِ فَغَمًا) مرکه شیفته گردید بآن و آزمند شد
فَغِمَ بِالْمَكَانِ اقامت نمود دران جای و لازم گرفت
(مُفْغَم) کمکرم آزمند يقال هو مُفْغَمٌ بِهِ ای مُغْرًى
(اِفْغَام) پر کردن از بوی خوش مکان را و از آب خنور را
(مُفَاغَمَة) بوسه دادن يقال فَاغَمَ الْمَرْأَةَ اذا اقبلها
(تَفَغُّم) شگفتن گل
(اِنْفِغَام) کشاده گردیدن بستگی زکام و بر شدن آن يقال اِنْفَغَمَ الزُّكَامُ اِذَا انْفَرَجَ

ف غ و

(فَغْو) بالفتح شگوفه حنا
(فَغَا) بالفتح مقصورا دانه تلخ در مانند آن که از گندم دور نمایند و گاه گندم دسبل آورد و آفتی است که همچو غبار بغوره خرما نشیند واز رسیدن مانع گردد و غوره تباه شده و نفی کرده از شتران وردی هر چیزے و شیر دو شیر چرمین و کاسه بزرگ و کجی است در دهان
(فَاغِيَة) کصاحبه شگوفه حنا یا گل و شگوفه خوشبوی حنا که از سر بزیر نشاندن شاخش بر آید
(عَلْقَمَة بن فَغْوَاء یا آبِیُ
(فَغْوَاء) بالفتح والمد صحابی است
(ن) فَغَا الشَّيْءُ فَغْوًا) بالفتح فاش و پراگنده شد وفَغَا الزَّرْعُ) خشک گردید
(اِفْغَاء) گل بر آوردن گیاه در همیشگی نمودن بر خوردن فغار فاغیه بر آمدن حنا يقال اَفْغَى الْحِنَّاءُ ای خرجت فاغیته وتباه گردیدن غوره خرما و محتاج شدن پس توانگری و زشت شدن بعد خوبی و نا فرمانی کردن پس از بندگی و بخشم آوردن

باب الفاء فصل الفاء

ف ف ل

(فُوفَل) الجندب بوپل که بهندی سپاری گویند درختش مانند درخت نارجیل باشد مگر باریک تر از ان و غوره اش همچو غوره خرما نافع تر است جهت آماس حاره غلیظه و سوزش چشم
(فُوفَلَة) کحوقلة از اعلام است

باب الفاء فصل القاف

ف ق ء

(فَقْء) بالفتح پوست که با بچه بیرون آید از رحم یا پوشت پاره تنگ که بر بینی بچه باشد و دور ناکردنش در حال موجب هلاکی بچه گردد و کوسک یا گو در زمین درشت که دران آب گرد آید و موضعی است
(فُقَاءَة) بالضم وبالتحریک بمعنی (فَقْء) است که پوست باشد
(فُقْحِيّ) کامیر بیماری است و جمل فَقِيء) شتر نر حقوه زده و نیز فَقِيء) مغاکچه است در سنگ یا در زمین درشت که آب دران گرد آید
(فُقَّاءَى) کسکری شتر ماده حقوه زده که کمیز و سرگین نتواند کرد
(فُقَاقِيَاء) کقاصیاء بمعنی فقاء است که پوست باشد
(ف) فَقَأَ نَاظِرَيْهِ فَقْءًا) بالفتح فرو نشاند خشم او را و فَقَأَ الْبُهْمَى فُقُوءًا) بالضم خاک آلود کرد و تو جهیم و باران پس ستور بخورید آن را و نیز فَقْء) بالفتح کور کردن و شکستن و بر کندن چشم و آبله و مانند آن را

(مُفَقِّئَة) کمدرۂ سیل کہ بشگافد زمین را
(تَفَقِّئَة) بر کندن و شکستن چشم و آبلہ و مانند آنرا و کور ساختن
(تَفَقُّؤ) کور گردیدن و برکندہ و شکستہ شدن چشم و آبلہ وجز آن برکندہ و شگافتہ شدن لبہ ویقال تفقأت البهمی اذا انشقت لفائفها عن ثمرها
(اِفْتِقَاء) باز دو ختن توشہ دان و پشیزہ رامیان دو پشیزہ اش در آوردن
(اِنْفِقَاء) کور شدن چشم و برکندہ و شکستہ گردیدن آبلہ مانند آن

ف ق ح

(فَقْحَة) بالفتح شگوفہ گیاہ حلقۂ سوراخ کون یا حلقۂ فراخ کون
(فِقَاح) بالکسر جمع و پنجہ است و کمر بند احرام
(فَقْلَحَة) پنجۂ دست
(مُحْلَةٌ نُقَاجِيَة) بالضم حلہ گل رنگ
(فُقَّاح) کرمان شگوفہ از خرما شگوفۂ گیاہ ہرچہ باشد و زن نیکو رو و خوبصورت و گیاہے است
(ف) فَقَحَ الْجَرْوُ فَقْحًا) چشم باز کرد بچہ سگ و فقح فلانًا) بر کون او زد و فقح الشیٔ بشوف ساخت آنرا و فقح النبات) شگوفہ بر آورد و باغورہ نمین گردید
تَفْقِيح چشم باز کردن سگ بچہ
وفی الحدیث فقحنا وصأصأتم دکا (؟)

مُتَفَقِّح) بکسر القاف آمادہ بدی
(تَفَقُّح) کشادہ گردیدن و شگفتن گل
(تَفَاقُح) پشت بسوی یکدیگر کردن

ف ق ح ل

(فَقْحَل) بجعفری است از شیبان
(فُقْحُل) کقنفذ زود خشم
(مُقْحَل فَقْحَلَة) بے حا زود خشم گرفت

ف ق خ

(ف) فَقَخَهُ فَقْخًا) بالفتح و فِقَاخًا) بالکسر زد او را ولا یکون الا علی الراس او شیٔ اجوف

ف ق د

(فَقَد) بالفتح گیاہے است دمی مویز یا می عسل یا مے کشوث کہ گیاہی است فُقْدُد) کقنفذ مثلہ
(فَقِيد) گامیر گم کردہ شدہ ویقال مات غیر فقید ولا حمید) یعنی بمرد و کسے پروائے آن نکرد
(فَاقِد) زن شوی یا پسر گم کردہ و زن شوی یا پسر مردہ یا زن دوبارہ شوی کردہ بمردن شوی و گاو مادہ کہ بچہ اش را دد خوردہ کذا ظبیة فاقد)
(مَفْقُود) گم کردہ شدہ ویقال مات غیر مفقود) یعنی بی پروا اند از فقدان او
(ض) فَقَدَهُ فَقْدًا) بالفتح و (فِقْدَانًا) بالکسر و بالضم و فُقُودًا) بالضم گم کرد آنرا
(اِفْقَاد) گم کنانیدن یقال افقده اللہ کذا
(تَفَقُّد) گم شدہ را جستن
(تَفَاقُد) یکدیگر را گم کردن
(اِفْتِقَاد) گم کردن و گم شدہ را جستن

ف ق ر

(فَقْر) بالفتح و بالضم درویشی خلاف غنی واندوہ فُقُور) بالضم جمع و نیز فَقْر) بالفتح کندن و سوراخ کردن مہرہ وجز آن را و تا استخوان بریدن بینی شتر را تا رام گردد منہ قولهم قد عمل بہ الفاقرة و پشت شکستن والفصل من نصر و ضرب و فَقْرَة) بالفتح گیاہی ست فقر بحذف تا ز جمع
(فِقْرَة) بالکسر و بفتح استخوان پشت از مہرہ دوش تا بن ذنب فِقَر کعنب و فِقْرَان بکسر او بکسرتین و فِقَرَات کعنبات و بالتحریک و السکون و بکسرتین جمع و نیز فِقْرَة) بالکسر نشان از گوہ یا نشان ہدف و مانند آن و بہ بیت از قصیدہ تشبیہا لہ بفقرة الظہر یا بہترین بیت از قصیدہ و بہترین از زمین کشت
فُقْر) بالضم پہلو و کرانہ فُقَر) کصرد جمع
(فُقْرَة) بالضم نزدیک یقال ہو منی فُقْرَة) ای قرب و گندہ و کاویدہ و شگاف گلوی پیراہن
(فَقِر) ککتف شکستہ استخوان و پشت
(فَقِير) کامیر درویش کہ باندازہ کفایت عیال مال دارد یا درویش کہ اندک چیزی دارد و قوت میسر باشد او را و مسکین آنکہ ہیچ ندارد یا مسکین آنکہ حال او بہتر باشد از فقیر یا ہر دو برابر اند در بیازمندی یا مسکین انکہ او را نفقہ وجز آن خوار و حقیر کردہ باشد کما قال الشافعی فقراء برجاماندگان بی پیشہ و پیشہ وران کہ پیشہ ایشان بحاجت کار آمد نباشد و مساکین خواہند گان از پیشہ وران کہ پیشہ ایشان مستغنی نسازد از خواست فُقَرَاء) کامراء جمع
فَقِيرَة) مونث فَقَائِر) جمع و نیز فَقِير) شکستہ استخوان پشت و شتر بینی بریدہ جہت رام شدن و گو کہ نہال خرما نشانند دران فُقُر) بضمتین جمع و جوی گرداگرد نہال خرما یا چاہای کہ یکسوی دیگری روان باشد و زمین نرم کہ دران چاہا برابر و مقابل کنند و دہانۂ کاریز و آب را بہ کاریزہا بے است
(فُقَيْر) کزبیر موضعی است
(فَقَار) کسحاب کوہے است و (ذُو الْفِقَار) شمشیر عاص بن منبہ قُتِلَ یَوْمَ بَدْرٍ کافرًا فصار الی النبی صلی اللہ علیہ وسلم ثم صار الی علی کرم اللہ وجہہ و لقب مشعر بن عمرو ہمدانی
(فَقَارَة) بالفتح استخوان پشت فَقَار) جمع
(فَاقِرَة) بلاد سختی

(الفاقرة) ای کسرت فقار ظهره
(ما أفقره) چه درویش و تنگدست
است او وهو شاذ کما اغناه لانه
لا یقال فی فعلهما الا افتقر
واستغنی فلا یصح التعجب منه
(فقری) کصغری اسم است
افقار را
(فقرت) کجعفر شمشیر اسب الجزن
عمرو کندی
(فیقر) کحیدر بلا و سختی
(مفقور) شکسته استخوان پشت
و شتر بینی بریده
(سدّ الله مفاقره) بند کرداند
خدای راه احتیاج او را و توانگر
کرداند
(ك) فقر فلان فقرا) درویش
کردید
(مفقر) کمحسن توانا و اسپ کره
نزدیک بسواری رسیده و یقال
انه لمفقر لهذا الامر، یعنی امر
ضابط و بجای آرنده آن کار است
(افقار) درویش ساختن و عاریت
دادن و مباح کردن پشت ستور را
جهت برنشستن و بارکشی فقری
کصغری اسم است ازان و پشت
و پهلو داشتن شکار بسوی شکاری
و قادر گردانیدن بر انداختن
(سیف مفقر) کمعظم شمشیر که بر پشت
آن خراشهای پست و هموار باشد
و شمشیر درشت
(رجل مفقر) مرد بسنده بهر کاری
که فرمایی او را
(تفقیر) کندن وجوی نهال
کندن و سوراخ کردن مهره وجز آن
(ارض متفقرة) بکسر القاف زمین
بسیار چاه و بسیار گو
(افتقار) نیازمند گردیدن و
درویش گشتن

ف ق ز

(فقز) بالفتح مردن والفعل
من ضرب لغة فی الفقس

ف ق س

(فقاس) کغراب بیماری است
در بندهای اندام
(فقیس) کزبیر علمی است
(فقوس) کتنور خربزه شامی که
آنرا عجب نیز نامند
(فاقوس) کقابوس شهریست
بمصر
(مفقاس) بالکسر چوب سرکج
در دام شکاری که بر مرغ بر گردد
(ض) فقس فقوسا) بمرد و نیز
(فقوس) تخم شکستن مرغ و بچه
بیرون آوردن ازان یا تباه کردن
بیضه را و کشتن جانور را و بازداشتن از
کاری بعدی بعین و بموی گرفته بزیر
کشیدن یا صواب در هر سه اخیر
تقدیم قاف است
(تفاقس) سر یکدیگر بزیر کشیدن
یقال هما یتفاقسان
(انفقس علی الطیر العود)
بر گردید چوب بر مرغ

ف ق ش

(فقش) بالفتح شکستن بیضه را یا
شکستن بدست والفعل من نصر

ف ق ص

(فقصة) بالفتح بیضه شکسته و
سر کفانیده
(فقیص) کامیر آهن پاره در افزار
کشاورزی شبیه بحلقه
(فقیصة) کسفینة بیضه شکسته
کفانیده
(فقوص) کتنور خربزه ناپخته
لغة مصریة
(مفقاص) بالکسر چیزی است
بر سر گرز آهنی شبیه به آنار که بدان
می شکنند هر چیز را
(ض) فقص البیضة فقصا)
بالفتح شکست بیضه را و شکافت
سر آنرا مفقوصة) لغت است
ازان و نیز فقص شکستن هر
چیزی

ف ق ع

(فقع) بالفتح و بکسر نوعی از سماروغ
سپید نرم فقعة کعنبة جمع ومنه
قولهم للذلیل هو اذل من فقع
بقرقرة لانه لا یمتنع علی من
اجتناه او لانه یوطأ بالارجل
(فقیع) کامیر سرخ و پلید یقال
انه لفقیع ای خبیث و مرد سرخ
فام
(فقاع) کغراب سرخ فام و یقع
اصفر فقاعی) بالضم منسوبا
مبالغه است
(فاقع) سخت زرد اصفر فاقع)
و احمر فاقع مبالغه است یا فاقع
هر رنگ خالص بی آمیغ سپید
باشد یا غیر آن و قوله تعالی صفراء
فاقع لونها علی التقدیم والتاخیر ای
لونها فاقع
(فاقعة) سختی فواقع جمع
(افقع) سخت سپید فقع بالضم
جمع
(فقاع) کشداد سخت پلید
(فقاع) کرمان شراب خام که از
جو و از مویز و جز آن سازند
سمی به لما یرتفع فی راسه من زبد
و گیاهی است که هرگاه خشک گردد
سخت و شبیه سر دن شود
(نفاقیع) غورهای آب و شراب
(فقیع) کسکیت کبوتر سپید
(وابیض فقیع) سخت سپید
(ف ن) فقع فقعا) بالفتح و
فقوعا) سخت زرد گردید یا زرد
بی آمیغ شد و فقع الفواقع
فلانا) فرسود او را سختیهای
روزگار و شکست و فقع الغلام
بالید کودک و جنبید و فقع فلان)
از گرمی بمرد
(ف) فقع فقعا) بالفتح و زرد
و تیز داد
(س) فقع فقعا) سخت سرخ
گردید
(فقر مفقع) کمحسن نیاز چسپاننده
بزمین
(افقاع) زشت و بد گردیدن
حال
(مفقعة) کمحدثة مرغی است
سیاه سپید بن دم
(مفقع) کمعظم موزه نوک دار
(تفقیع) بتکلف فصاحت کردن
و از انگشتان بانگ بر آوردن

نمانیدن و بانگشت زدن برگ
گل را تا پاره گردد و آواز دهد و
سرخ کردن چرم را
(نبَاتٌ مُتَفَقِّمٌ) گیاه که چون
خشک شود سخت گردد
(تَفَقُّعٌ) شگافته و پاره شدن
(تَفَاقُعٌ) سپید گردیدن چشم
(اِنْفِقَاع) شگافته شدن

ف ق ع س

(فَقْعَس بن طریف) کجعفر پدر
قبیله است از اسد عَلَمٌ (مُرْتَجَلٌ
قیاسیٌّ)

ف ق ف

(فَفَقَه) محرکة زن ابله
(رجلٌ فَقَاقٌ) کسحاب مرد گول
بیهوده گوے
(فَقَاقَة) کسحابة نوعی از مرغان
فَقَاق جمع و رجلٌ فَقَاقَةٌ
مرد گول
(فَقْفَاق) بالفتح سخن هیچکاره
و مرد گول بیهوده گوے فَقْفَاقَة
بالتاء مثله
(فُقْفُوق) کعصفوق خرد و دانش
و ذهن و ذکا
(ف) فَقْفَقَهُ فَقًّا کشادم آنرا
(فَقْفَقَة) کدحرجة آواز آب که
دقت روان شدن و قطره زدن
شنیده شود و نیز فَقْفَقَة سخت
در ریش دخوار شدن و بانگ کردن
سگ با ترس و بانگ سخن سیین
یقال فَقْفَقَ فِی کَلَامِهِ ای تَقَعَّرَ
(اِنْفِقَاق) کشاده شدن چیزے

ف ق ل

(فَقْل) بالفتح فزونی و آبادی
و یقال ارضٌ کثیرة الفَقْل یعنی زمین
بسیار فزونی و بسیار غله است
و نیز فَقْل برباد کردن گندم
را و برداشتن غله کوفته را بسکو
الفعل من نصر
(فُقْل) بالضم ماهی است زهردار
دراز باندازه یک انگشت و خورده
نشود
(مِفْقَلَة) کمکنسة سکو
(اِفْقَال) سبع ناک گردیدن زمین
و بسیار غله دادن

ف ق م

(فُقْم) بالضم و بفتح زنخ یا یکی از
دو جانب زنخ منه الحدیث من
حفظ ما بین فَقْمَیه و نوک بینی سگ
(فُقْم) بضمتین دهان
(رجلٌ فَقِمٌ) ککتف درزیرک که
بر خصم غالب باشد
(فُقَیم) کزبیر حی است از کنانه
(فُقَمی) کعربی منسوب بوی هم
نَسَأَةُ الشهور فی الجاهلیة
حی است از دارم و نسبت بوے
فقیمی آید
(اَفْقَم) مرد پیش بر آمده دندان
پیشین بالائین یا برخلاف آن
فَقْمَاء مؤنث و کار کژ و ناراست
و نام مردے
(ن) فَقَمَهُ فَقْمًا بالفتح بر بینی
او گرفت و فَقَمَ المرأة) گائید
(س) فَقِمَ فَقَمًا بالفتح و
بالتحریک پیش بر آمد دندان پیشین
بالائین او چندانکه بر زیرین
برابر نه نشیند یا بر عکس
آن و فَقِمَ فلانٌ) فربه و تکبر نمود
و خرامید و فَقِمَ فلانٌ گم شد مال
او و افزون گردید از لغات اضداد
است و فَقِمَ الأمرُ فَقَمًا و
فُقُومًا) دشوار شد کار و سترگ گشت
و یقال کل حتی فَقِمَ یعنی خورد چندانکه
ناگوار گردید و نیز فَقَم
پری و پر شدن
(ك) فَقُمَ الأمرُ فَقَامَةً) بزرگ
گردید کار و دشوار گشت
(مُفَاقَمَة) جماع کردن
(تَفَقَّم) بسر بینی کسی گرفتن
(تَفَاقُم) بزرگ گردیدن کار

ف ق ه

(فِقْه) بالکسر دانش و دریافت
چیزے و اکثر بر علم دین استعمال
نمایند بسبب شرف و بزرگی آن
و زیرکی
(فَقُه) کندس دانا و زیرک عالم
علم دین
(فَقِهَة) کفرحة زن دانا و زیرک
و داناے علم دین
(فَقِیه) کامیر دانا و دریابنده و دانا
علم دین فُقَهَاء جمع فَقِیهَة
مؤنث فُقَهَاء و فَقَائِه جمع و
فحلٌ فَقِیهٌ) گشن ماهر و زیرک
در گشنی کردن
(ن) فَقَهَهُ) چیره شد بروی در
نبرد علم فقه
(س) فَقِهَهُ فِقْهًا) فهمید آنرا و
دانست و یقال فلانٌ لا یَفْقَهُ و لا یَنْقَهُ
(ك) فَقُهَ فَقَاهَةً) فقیه گردید
و فَقُهَ بِالشَّیْءِ) دانست آنرا
و دریافت و یقال للشاهد کیف
فَقَاهَتُكَ لِمَا أَشْهَدْنَاكَ وَ لَا
یُقَالُ فی غیره او یقال فیما ذکره
الزمخشری
(اِفْقَاه) آموزانیدن و آگاه کردن
(تَفْقِیه) آموزانیدن و آگاه
گردانیدن یقال فَقَّهَهُ اللهُ
(مُفَاقَهَة) بایکدیگر بحث کردن
در علم فقه
(تَفَقُّه) فهمیدن و فقیه شدن
(مُسْتَفْقِهَة) بکسر القاف زن
همراه زن نوحه گر که جواب دهد

ف ق و

(فَقْو) بالفتح موضعی است
(فُقْوَةُ السَّهم) بالتاء سوفار تیر
(فُقًی) کهدی جمع
(فَقَا) کعصا آبے است
(ن) فَقَوْتُ أَثَرَهُ فَقْوًا بالفتح
در پے او رفتم

ف ق ی

(فَقْی) کرمی رود بارسیت در
یمامه
(فُقْیٌ) کسمی کارث است و
خرماستانی مربنی عنبر را

باب الفاء فصل الکاف

ف ك ر

(فِکْر) بالکسر و بفتح اندیشه
فِکْرَة بالتاء و الکسر مثله اَفْکَار
جمع و حاجت یقال مالی فیه
فِکْرٌ ای حاجة و الفتح افصح
(فِکْرَی) بالکسر مقصورا
اندیشه

(فِکّیر) کسکّیت بسیار اندیشه
(فِیکَر) کصیقل مثله
(ن، فَکَرَ فِیهِ فَکْرًا) بالفتح اندیشه
(اِفْکَار) اندیشه کردن
(تَفکِیر) اندیشه نمودن
(تَفَکُّر) اندیشیدن

ف ك ع

(ف، فَکَعَ فَکْعًا) بامداد کرد یقال ذهب فَمَا یدری آیْنَ فَکَعَ ای آیْنَ غَدَا
(س، فَکِعَ فَکَعًا) بالفتح و فُکُوعًا) خاموش گردید سر فرو دافگند از اندوه یا از خشم

ف ك ك

(فَکّ) بالفتح یکے از دو زنخ یقال مَقْتَلُ الرَّجُلِ بَیْنَ فَکَّیْهِ و نیز (فَکّ) اندک شکستگی دست
(فَکَّة) بالتا ستارگان گرد آمده سپس سماک رامح یُسَمِّیهِ الصِّبْیَان قَصْعَةَ المساکین و گولی و سستی
(فَکَک) محرکة فراخی قدم و شکستگی یکی از دو زنخ و کشادگی پیوند دوش از فروهشتگی و سستی و الفعل من سمع و قال الاصمعی انّما هو الفکّ من قولك فَکَّهُ یَفُکُّهُ فَکًّا فاظهر التضعیف ضرورةً
(فَکَاكُ الرَّهْنِ) کسحاب و بکسر آنچه کرو را بوے بیرون آرند
(فَاكّ) پیر کلان سال از مردم و شتر و سخت گول (فَکَکَة) محرکة و فِکَاكُ الکتاب جمع و فتاكٌ هو فَاكٌّ تَاكٌّ ای احمق
(اَفَكّ) مرد کشاده پیوند کتف از ضعف و سستی و زنخ یا بن سر بینی یا فراهم آمد نگاه هر دو زنخ
(ن، فَکَّهُ فَکًّا) بالفتح جدا کرد آنرا و کلّ مُشْتَبِکَیْن فَصَلْتَهُمَا فقد فَکَکْتَهُمَا و فَكَّ الرَّهْنَ فَکًّا و فُکُوکًا رهانید و بیرون آورد گروی را و فَكَّ الاَسِیْرَ فَکًّا و فَکَاکًا، و بکسر رها کرد بندی را و نیز فَكّ) پیر خرف گردیدن و آزاد کردن بنده را و کشادن دست را از آنچه در ان باشد و دارو در دهان کردن کودک را
(س ك، فَكَّ فُلَانٌ فَکَّةً) بالفتح گول گردید و سست شد
(فِکَاك) کشن خواه شدن ماده و قریب زادن رسیدن شتر ماده
(تَفْکِیك) رهانیدن و خلاص کردن
(مُنْفَکِکَة) للفاعل اسپ ماده کشن خواه
تَفَکَّکَتِ النَّاقَةُ) نزدیک زادن رسید پس فرو هشته و سست گردید گرو آگرد فرج وی و بزرگ گشت پستانش و یقال فُلَانٌ یَتَفَکَّكُ اذا لم یکن به تماسك من حمق و نیز تَفَکُّك) نیک انده و مند ترگردیدن ماده شتر
(اِفْتِکَاك) از گرو بیرون کردن گروی را
(اِنْفَکَّتْ قَدَمُهُ اِنْفِکَاکًا) زائل گردید کف پای وے از جای خود و نیز اِنْفِکَاك) کشاده شدن میان انگشتان و از هم جدا گردیدن و آزاد گشتن یقال اِنْفَکَّتْ رَقَبَتُهُ فُلَانٌ مِنَ الرِّقِّ و یقال مَا اِنْفَكَّ فُلَانٌ قَائِمًا ای مازال

ف ك ل

(اَفْکَل) کاحمد لرزه و لا یبنی منه فعل و یقال اَخَذَهُ اَفْکَلٌ اِذَا ارْتَعَدَ مِنْ بَرْدٍ اَوْ خَوْفٍ و یقال اَخَذَتْ بِی نَاقَتِی اَفْکَلًا مِنَ السَّیْرِ یعنی ناقه ام لرزه گرفت از سیر و گروه یقال قد جَاءُوا بِاَفْکَلِهِمْ و اَخْبَل که ر غنیت و نام اسپ نزعل بن عمرو مرادی و لقب اوده اودی پدر بطنی که انهار را افاکل خوانند و فی لفظ اَفَاکِیلُ مِنْ کَذَا ای اَفْوَاجٌ منه
(مَفْکُول) لرزه زده
(اِفْتَکَلَ فِی فِعْلِهِ) مبالغه کرد دران و نیک قیام ورزید

ف ك ن

(فُکْنَة) بالضم پشیمانی بر گذشته
(ن، فَکَنَ فِی الْکِذْبِ فَکْنًا) ستیهید در دروغ و در گذشت دران و باز نه ایستاد
(تَفَکُّن) بشگفت آمدن و اندیشیدن و پشیمان شدن و دریغ خوردن و اندوهگین شدن بر گذشته بگمان حصول آن منه قوی قوله تعالی فَظَلْتُمْ تَفَکَّنُوْنَ

ف ك ه

(فَکْهَة) بالفتح نام زنی و بضم (فَکِه) میوه خوار و مرد خوش طبع و بسیار خنده و خنده زنان سخن گوی با یاران و فیرنده و نازنده و منه قوله تعالی و نِعْمَةٍ کَانُوْا فِیْهَا فَکِهِیْنَ ای اشرین و فَاکِهِیْنَ ای نَاعِمِیْنَ و مرد غیبت دوست مردم یقال هُوَ فَکِهٌ بِاَعْرَاضِ النَّاسِ ای یتلذذ باغتیابهم
(فَکِیْهَة) کسفینه خوش منشی و خوش طبعی
(فُکَیْهَة) کجهینه زنی است و (فُکَیْهَة) صحابی است
(فُکَاهَة) کغرابة خوش منشی و لاغ
(فَاکِه) خداوند میوه و مرد خوش طبع خوش ذات و فاکه بن المغیرة مردی است
(فَاکِهَة) کصاحبة میوه هر چه باشد نه خرما و انگور و انار فقط و نیز خرما بن شگفت آرنده و حلوائے است و خوش طبع و پاک نفس و بسیار خنده و خنده زنان سخن گوی با یاران
(فَوَاکِه) انباس میوه ها
(فَاکِهَانِیّ) منسوبا میوه فروش
(اُفْکُوهَة) کاعجوبة کار شگفت و شگفت
(س، فَکِهَ فَکَهًا و فَکَاهَةً) کَکَرَامة خوش طبع و خوش منش گردید و فَکِهَ مِنْهُ بشگفت آمد از آن
(نَاقَةٌ مُفْکِهٌ) کمحسن شتر ماده که شیرش و فرک و منظر باشد ناقةٌ

ج ۳

مُفَکِّهَةٌ بالتاء مثله
(اَفکَهَتِ النّاقَةُ اِفْکَاهًا) وفزک وسطبر گردید شیر او از خوردن گیاه بهاری قبل زائیدن
(فَکَّهَهُمْ بِمُلَحِ الْکَلَامِ تَفْکِیهًا) خوش منشی نمود با ایشان به سخن شیرین و لطیف و نیز
تَفْکِیهٌ میوه آوردن جهت قوم
(مُفَاکَهَةٌ) با کسی لاغ و خوش طبعی نمودن یقال لَاتُفَاکِهَنَّ اَمَةً وَلَاتَبُلْ عَلَى اَکَمَةٍ
(تَفَکُّه) بشگفت آمدن از چیزی و پشیمان شدن وقوله تعالی فَظَلْتُمْ تَفَکَّهُونَ ای تندموز همکم ای تجعلون فاکهتکم قولکم انا لمغرمون او تفکه هنا بمعنی لقی الفاکهة عن نفسه قاله بن عطیة میوه خوردن و پرهیز کردن از آن از اضداد است و برخورداری یافتن یعدی بالباء
(تَفَاکُه) به یگر لاغ کردن

باب الفاء فصل اللام

ف ل ع

(فَ) فَلَاَمَهُ) تباه گردانید آنرا

ف ل ت

(فَلْتَةٌ) بالفتح کار ناگاهی اندیشه یقال کان الامر فَلْتَةً ای بلا تدبر و تفکر و آخرین شبی از هر ماه و آخرین روزی که پس از وی ماه حرام باشد
(فَلَت) بالتحریک ملالی یقال مالک منه فَلَتٌ ای لاتفلت منه

وفَلَتَاتُ الْمَجْلِسِ لغزشها وخطاهای انجمن
(فَرَسٌ فَلَتٌ) گمرد و قبر اسپ تیز رو
(فِلَات) گتاب ناگهان گرفتگی
(فَلِیتَةٌ) کسفینة از اعلام است
(فُلَیت) کزبیر از اعلام است
(کِسَاءٌ فَلُوتٌ) کصبور کلیم خرد که هر دو جانبش گرد انیده نشود بر لابس
(اَفْلَت) نام مردے
(فَلَتَان) محرکة شادمان و درشت و دلیر و نام صحابی است و مرغی که کپی را شکار کند و فَرَسٌ
(فَلَتَانٌ) ومکسر اسپ شادمان تیز خاطر و اسپ تیز رو
(اِفْلَات) فوت شدن چیزے یقال اَفْلَتَنِی الشَّیْءُ وگذاشتن و فوت کردن لازم متعد
(تَفَلَّتَ الشَّیْءُ مِنِّی) در گذشت از من وتَفَلَّتَ اِلَیْهِ، پیکار نمود با او وتَفَلَّتَ عَلَیْهِ، برجست بر او
(اِفْتَلَتَ الْکَلَامَ اِفْتِلَاتًا) بهدیهه گفت وَاُفْتُلِتَ فُلَانٌ، مجهولا ناگاه بمرد وَاُفْتُلِتَتْ نَفْسُهُ و افتلت الامر کذلک
(اِنْفِلَات) در گذشتن و فوت شدن

ف ل ج

(فَلْج) بالفتح کرند نیمه وهما فَلْجَان فُلُوج بالضم جمع و جوی خرد یا آن بتحریک است و لس و موضعی است میان بصره و ضریه و نیز فَلْج، فیروزی و آشکاری یافتن یقال فَلَجَ عَلَی خَصْمِهِ وفی المثل من یاتی الحکم وحده یَفْلُج و قسمت کردن و نیم ساختن یقال فَلَجْتُهُ فَلْجَیْنِ وزمین شکافتن بجهت زراعت وکلما شققته فقد فَلَجْتَهُ وخراج بر رعیه واجب گردانیدن والفعل من نصر وضرب
(فَلْجَة) بالتاء موضعی است میان مکه و بصره
(فِلْج) بالکسر نیمه والنصف فُلُوج بالضم جمع و پیمانه است
(فُلْج) بالضم پیروزی در سنگاری
(فُلْجَة) بالتاء مثله
(فَلَج) محرکة جوی خرد اَفْلَاج جمع و کشادگی میان هر دو پاے میان دندانهاے پیش یا عام است
(فَلِیجَة) کسفینه یک تخت از دامنهاے خیمه و خانه مُشْتَقَّةٌ من الفالج للداء
(فَالِج) شتر سطبر دو کوهانه که از سند جهت کشتی برند و نیز فالج و علت بر جای ماندگی و آن سستی و فرو هشتگی است که در نیمه بدن حادث گردد از جهت ریزش خلط بلغمی و انسداد مسالک روح و نام مردی و آن فالج بن حلاوه اشجعی است و منه قولهم انا من هذا الامر فالج بن خلاوة یعنی من ازین کار بری و برکنارم وذلک انه قیل لفالج الرقم لما قتل انیس الاسری انتصر انبسا فقال انی منه بریءٌ ای بمعزل منه
(اَفْلَج) آنکه میان هر دو دست یا پستان وی دوری باشد یا در تباعد هر دو پستان نباید و رَجُلٌ اَفْلَجُ الاَسْنَانِ مرد کشاده میان دندانها وامراة فَلْجَاءُ الاَسْنَانِ کذلک ولابد من ذکر الاسنان
(فَلُّوج) کتنور نوبنده موضعی است
(فَلُّوجَة) بالتاء روه که بسواد باشد وزمین صالح زراعت فَلَالِیج جمع ومنه سمی موضع فی الفرات فَلُّوجَه وجائی است در عراق
(اِفْلِیج) کازمیل بالکسر جاے است
(مَفْلُوج) فالج زده
(س) فُلِجَ، مجهولا فالج زده گردید
اِفْلَاج) پیروزی در سنگاری یافتن و آشکارا کردن و راست و استوار ساختن حجت را و بوید المومن آنرا در راهی دادن یقال اَفْلَجَهُ اللّٰهُ عَنْهُ
(اَمْرٌ مُفْلِجٌ) کمعظم کار نا استوار و رَجُلٌ مُفَلَّجٌ، مرد کشاده دندان پیشین
(تَفْلِیج) قسمت کردن
(تَفَلُّج) کفته گردیدن پاے

ف ل ح

(فَلْح) بالفتح شکافتن یقال الحدید بالحدید یُفْلَحُ ای یُشَقُّ و یُقْطَعُ و شکافتن زمین را جهت کشتکاری و فریفتن و بدسگالیدن و دغلی نمودن و کاستن حق در خرید و فروخت والفعل من فتح
(فَلَح) محرکة فلاح در همه معانی

و کفتکی لب زیرین

(فلحة) بالتا زمین قلبه زراعت

و کفتکی لب بالا

(فلنفة) کسفید برگ درخت

آتش زن چون شگافته گردد

(فلیح) کزبیر از اعلام است

(فلاح) کسحاب علم سحری یقال

حی علی الفلاح ای هلموا الفلاح

یعنی السحور چه رستگاری در منه حی علی

الفلاح ای هلم الی النجاة و فیروزی

و باقی ماندگی در خیر و نیکوئی عذیست

یقال لیس فی الدنیا فلاح

ای بقاء و نیز از اعلام است

(فلاحة) کسحابه کشاورزی و کسیره

زبان آوری و ربیع و فریب دهی

در آن

(فلوح) بالضم شگافها یقال فی

رجله فلوح ای شقوق

(فلحم) کفته لب زیرین و نام

مردے

(فلحاء) کحمرا لقب مردے

بفلحة کانت به و انما ذهبوا به

الی تانیث الشفة

(فلاح) کشداد کشاورز و کشتی

بان و کرایه دهنده ستور را

(مفلح) کمحسن از اعلام است

(افلح) بالفتح (افلاحا) زیست نمود

بان و پیروزی یافت و رست

(تفلیح) فسوس و لاغ کردن و

فریفتن

(استفلاح) رستگاری یافتن و

.... لامر ایه استفلح

بالجرات ای فوضی به و هو من

الفاظ الطلاق

ف ل ح س

(فلحس) کجعفر مرد از منبر و

سگ و خرس کلان سال و آنکه

جویا وقت خوردن مردم باشد

و نام رئیسی است از شیبان و منه

المثل اسأل من فلحس یعنی از وی

خواهنده تر است اصله کان فلحس

اذا اعطی سهمه من الغنیمة سأل

سهما لامرأته ثم لناقته فقالوا

المثل

(فلحسة) بالتا زن زشت لاغر

سرین

(فلحاس) کقرطاس مرد زشت

بدخوی

(تفلحس) ناخوانده بمهمانی آمدن

کسے را

ف ل خ

(فیلخ) کصیقل سنگ آسیا یا

یکی از دو سنگ آسیای آب

و دست زیرین از آن هر دو

(ف) فلخه فلخا) بالفتح شکست

سر آن را و پیدا و آشکارا کرد

(تفلیخ) زدن

ف ل د

(غلام افلود) کعصفور کودک

برسیدگی رسیده تمام اندام نیکو

قامت خوش تن فربه

ف ل دح

(فلندح) کغضنفر مرد سطبر درشت

و نام پدر خضر می مشجعی شاعر

ف ل ذ

(فلذ) بالفتح بخشش بے درنگ

و بی وعده یا عطاے ... .

بخشش یکباره

(فلذ) بالکسر جگر شتر افلاذ

جمع

(فلذة) بالتا پاره از جگر و گوشت

و مال و از سیم و زر افلاذ و فلذ

کعنب جمع و نیز افلاذ الارض

گنجها و دفاین آن

(فالوذ) پولاد و پالوده که حلوائی

است که از آرد و شیر ترتیب دهند

فالوذق مثله و هما معربان قال

یعقوب لا یقال الفالوذج

(فولاذ) بالضم پولاد معرب

است

(سیف مفلوذ) شمشیر پولاد

(ن) فلذت له من مالی فلذا)

جدا کردم برای او پاره از آن

(تفلیذ) پاره پاره کردن

(مفالذة) سخن بر یکدیگر افگندن

یقال هو ذو مطارحة و مفالذة

ای یفالذ النساء

(افتلاذ) پاره از مال گرفتن یقال

افتلذته المال ای اخذت

من ماله فلذة)

ف ل ر

(فلاورة) بالفتح و کسر الواو مبادله

معرب است

ف ل ز

(فلز) بکسر الفاء و اللام و شد الزاء

مس سپید که از آن دیگهای ریخته

سازند یا ریم آهن یا سنگریزه

یا گوهر کانی هرچه باشد یا هرچه

گداز و جدا از آن یا هرچه آن را گیر

... دمه و ... وقت گداختن و مرد سطبر

درشت و درخت که ... ...

آنها ... . فلز کعتف

و عتل مثله فی الکل

ف ل س

(فلس) بالفتح پشیز افلس و

فلوس بالضم جمع و نیز فلس

خاتم جزیه که در حلق باشد

(فلس) بالکسر بتے است مر

بنی طی را

(فلس) محرکه عدم رسائی بمطلب

اسم است افلاس را

(فلاس) کشداد پشیز فروش

(مفالیس) شهریست بیمن

(افلاس) بی چیز شدن گوئی

درمهای او پشیز گشته یا بجائی

رسیدن که گویند فلسی ندارد

یقال افلس الرجل کما یقال اقهر

الرجل و اذل ای صار

الی حال یقهر علیها و یذل فیها

(شیء مفلس اللون) کمعظم

چیزیکه بر پوست وی نشانها

شبیه پشیز باشد

(تفلیس) بافلاس منسوب کردن

و حکم نمودن قاضی بر افلاس

کسی و نیز تفلیس) و قد یکسر

شهریست که در زمان خلافت

عثمان بن عفان رضی الله عنه

مفتوح گشته

ف ل س ط

فلسطون و فلسطین بکسر

الفاء و فتح اللام و قد یفتح فاؤهما

شهرستانی است بشام و شهری

است معرب تقول فی حال الرفع بالواو وفی النصب و الجر بالیاء او یلزمها الیاء فی کل حال و النسبه فلسطی

ف ل س

فَلُسَن بالضم دهی است به صپهان ازان ده است گروهی از محدثان

ف ل ص

(اِفلاص) رهائی یافتن
(تَفَلُّص) بمعنی افلاص است
(اِنفِلاص) کذلک
تَفلِیص) رهانیدن
(اَفلَصتُه مِن یَدِهِ) از دست وی گرفتم آنرا

ف ل ط

(فَلَط) محرکه ناگاه یقال لقیته فَلَطًا
(فِلاط) کَکِتاب ناگاه یا ناگاه گرفتن یقال لقیتُه فِلاطًا وتکلم فِلاطًا فاحسن اذا فاجاء بالکلام الحسن
(ن) فَلَطَ عَن سَیفِهِ فَلطًا سرگشته گردید و متحیر شد ازان
(اِفلاط) ناگاه گرفتن و دست شدن چیزی و رهانیدن یقال اَفلَطَنِی الرجل ای اَفلَتَنِی
(اُفلِطتُ بالامر اِفلاطًا) بمعنی ناگاه شدم درکاری

ف ل ط ح

(فِلطاح) کقرطاس پهانی است
(رأس فِلطاح) سر پهناور
(راس مُفَلطَح) کمسدس پهن

(فُلَطحة) کقشعریرة مونتی گرده ایست گرده نان و جزان

ف ل ط س

(فِلطاس) کقرطاس سر بزرگ درشت یا سر پهنا فِلطَوس کجردحل و فِلطیس کقندیل مثله
(فِلِطبسة) کزبیله سر بینی خوک
(تَفَلطُس) فراخ گردیدن بینی مردم

ف ل ع

(فَلع) بالفتح و بکسر کفتگی و ترکیدگی پای و جزآن فُلُوع بالضم جمع
(فِلعة) بالکسر پاره از کوهان و لَعَنَ اللهُ فِلعَتَها) دشنام است مرعرب را
(فَالِعَة) بلا و سختی فَوَالِع جمع
(سَیفٌ فَلُوعٌ) کصبور شمشیر بران فُلُع بالضم جمع
(ف) فَلَعَهُ فَلعًا بالفتح شگافت آنرا و برید
(مَزادة مُفَلَّعة) کمعظم توشه دان از چند پاره چرم دوخته
(تَفلِیع) شگافتن چیزیرا و نیک بریدن
(تَفَلُّع) شگافته و بریده شدن و ترکیدن پای
اِنفِلاع ترکیدن و بریده شدن

ف ل غ

(فَلغ) بالفتح سر شکستن کل من فتح

ف ل ف

(فُولَف) کجوهر آوند یا جامه یا خرما دلوی از غلاف خرما و پوشش هر چیزی و غلاف آن یا فولف جامه دان یا پوشش که نباشد بدان پوشند

ف ل ق

(فَلق) بالفتح شگافتن یقال کالمعنی من فلق فیه ای شعره و سختی و فلق المنفرق سیاه تا بسر
(فَلقة) بالتاء داغ که بر گردن شتر نمایند صورتها
(فِلق) بالکسر بلا و سختی و کار شگفت و شگاف در چوب و شاخ که آنرا دو نیم نمایند جهت کمان پس هر نیمه آن فلق باشد و کمانی که از نیمه شاخ درچوب سازند و هی است بیامه
(فِلقة) بالتاء پاره چیزی و یک نیمه کا یقال اَعطِنی فِلقة الجفنةِ ای نصفها و سختی و بلا
(فَلَق) محرکه سپیده دم و هر چه شگافته شود از روشنی بامداد یا سپیدی آخر شب که سرخی آفتاب است یا تمامه آخر نیش و منه قوله تعالی قُل اَعُوذُ بِرَبِّ الفَلَقِ و دو درخ یا چاهی است میان دو زمین پست میان دو پشته فُلقان کبطنان جمع و جای فراخ و نشیمان دو پشته ریگ و کعبه زندان که در آنجا زندانی مهند و خیز کردن تنک خدرع باقی مانده منه یقال یا ابن شارب الفلق و خیزه ترش و بانوده گروه

شگاف کوه و شگاف هر چیز
فُلُوق بالضم جمع یقال و بحاجر فُلُوق ای شقوق و قرئیست بحجره فیها فُلُوق معروف است جیش بغتش سکه شهر شیعه مستین
(فِلق) کحب ده است در نیشاپور
(فُلُق) کعنق بلا و سختی یقال جاء بعُلَق فُلُق و هر دو بالعبریه
(فَلِیق) کامیر کار شگفت و بلا و سختی و ده ی است بطلیطه و رنگی که بر گردن البعیر بار بیدو سگ درازد و معا که پیش حلقوم شتر
(فَلِیقَة) کسفینه موسی که در بلا و سختی و العرب تقول یا لِلفَلِیقَة ای یا عجبا لهذه الفلیقة
(فِلاق) بالکسر و فزک شدن شیر و ترش گردیدن آن چندانکه پاره پاره گردد
(لَبَن فُلاق) کغراب شیر ترش و فزک شده و یقال صار البیض فُلاقا یعنی ریزه ریزه گردید تخم مرغ
(فُلاقة) کثمامه پاره چیزی فُلاقة آجر پاره خشت فلاق کگاب جمع منه صار البیض فلاقا
لبن فَلُوق کصبور شیر ترش و فزک شده
(فالِق) شگاف کوه و شگاف زمین کشته بشکوفه آورده و زمین پست میان دو پشته فالِقة بالتاء مثله و یقال کان ذلک بفالق کذا ای بفلق کذی ... الم ... و معنی است مرتع

(فَلّ) بالفتح رخنه روے شمشیر فُلُول جمع قال سموءل بن عادیا الغسانی • ولا عیب فیهم غیر ان سیوفهم • بهامن قراع الدارعین فلول • و مرد هزیمت یافته واحد و جمع درو یکسانست یقال رجل فَلٌّ وقوم فَلٌّ ای منهزمون فُلُول و آفلال جمع فِلال بالکسر مثله و فی المثل من قل ذل ومن آمر فل و نیز فَلّ گروه مردم و جز آن (فُلّ) بالضم انچه بر فتد از چیزی و زمین خشک بے نبات و بکسر یا انکه باریده شود و گیاه نرویاند یا زمین که چند سال باران نرسیده یا زمین باران نا رسیده میان دو زمین باران رسیده یا زمین بے آب و گیاه افلال جمع فُلّ بلفظ واحد مثله (فِلّ) بالکسر زمین بی گیاه درو سے تنگ و تری (فِلِیَّة) بالکسر زمینی که باران سالش نرسیده چندانکه باران سال آینده رسد دیر افالی جمع (آفَل) نام شمشیر عدی بن حاتم وسیف آفَل تیغ رخنه دار (فُلّی) گروه لشکر هزیمت یافته (فُلّال) گروه ان مثله (فلیل) کامیر دندان لشتر شتر که شکسته و رخنه شده باشد و گروه موے انبوه و لیف خرما و سیف (فَلِیل) شمشیر با رخنه (فَلِیلَة) کفینه موی انبوه

(فُلفُل) کهدهد و نیز ج مرش و سپیدان صالح تر و کرها نافع نفع البلغم اللزج مضعفا بالترقیق شحمین العصبة لفضلات ثخینة لا یوازنه غیره والمغص والنفخ وکذا استعماله فی اللعوق للسعال واوجاع الصدر و قلیله یعقل و کثیره یطلق و یجفف و یدر وید والمنی بعد الجماع و یفسد الزرع بقوة • ودار (فلفل) پلپل دراز و ان شگوفه درخت فلفل است و گویند بار درختی است مثل درخت توت محرک باه و هاضم طعام و مزیل مغص و مدر بول و طلای آن بروغن گزیدگی عقرب و رتیلا و دیگر هوام را نافع و نیز (فُلفُل) کهدهد خادم زیرک ولیف خرما و نام مرغے (فِلفِلان) بالکسر دهی است اصبهان (سَیفٌ مَفلُولٌ) شمشیر با رخنه (فَلّه فَلاًّ) رخنه کرد در وے و شکست یقال فَلَلته فَانفَلّ ای کسرته فانکسر و فَلَّ القومَ هزیمت کرد قوم را و فَلّ عنه عقله رفت ازوی دانش او و باز آمد (ثوبٌ مُفَلفَل) بالفتح جامه نقش نقش و شرابٌ مُفَلفَل شراب بلند گزنده (مُفَلفَل) موی سخت مرغول و (ادیمٌ مُفَلفَل) پوستیکه پیراسته و لحمٌ مُفَلفَل گوشت با توابل (فَلفَلَة) خرامیدن بنازو دندان مالیدن بسواک

(انفلول) زمین خشک بی نبات رسیدن و بی صستو ره دل لمنتن (نصلٌ مُفَلَّل) پیکان شکسته و رخنه دار (تفلیل) رخنه کردن (افتلال) رخنه شدن و هزیمت خوردن لشکر (تفلّل) رخنه شدن و خفتن روے تیغ و کارد و مانند آن و شکست خوردن لشکر (سیفٌ مُنفَلٌّ) شمشیر رخنه دار (انفلال) رخنه شدن و شکسته گردیدن و هزیمت یافتن لشکر (استفلال) اندک انبار گرفتن (تفلفل) نزدیک کام نهادن در رفتار و خرامیدن و دندان مالیدن بسواک و سود پستان پیش سیاه شدن یقال
نَفَلفَل قادمنا الضرّاع
اذا اسودّت حلمتاه

ف ل م

(فَیلَم) کحیدر مرد بزرگ تن و بد دل و مرد بسیار موی سر و بزرگ آن و بزرگ کلان از هر چیزے و چاه فراخ و شانه و پوست پاره که زیر دستار خوان طعام اندازند و لشکر بسیار (افتلم انفه) ابریدبینی آن را (تفیلم الغلام) فربه و سطبر گردید

ف ل ن

(فُلان و فُلانة) هر دو مضموم

کنایه است از نامهای مردم و با الف و لام مرغیر مردم از بهایم گویند مرد واحد را یا فُلُ و اثنان را یا فُلان و جمع را یا فُلُون و مونث واحد را یا فُلَة و اثنان را یا فُلتان و جمع را یا فُلات و هو عند مخذوف من یا فُلان لا علی سبیل الترخیم ولوکان ترخیما لقالوا یا فلا ومنع سبویه ان یقال یا فُلُ ویراد یا فلان الا فی الشعر و گاهی مونث واحد را یا فلاة و یا فل گویند باراده یا فلة

ف ل و

(فِلو) بالکسر خرکره و اسپ کره یک ساله یا از شیر باز کرده فِلوَة مونث فیهما افلاء جمع (فَلاَ) کعصا دهی است بطوس (فَلاَة) دشت بے آب و گیاه یا بیابان بی آب و اقلها الابل ربعٌ والحمیر و النعم غبٌّ یا صحرای سیع و فراخ فلا و فلوات و فُلُو بضمتین و فُلِی بضم فا و کسر آن جمع آفلاء جمع الجمع (فَلُوّ) کعدو و سمو خر کره و اسپ کره یک ساله یا از شیر باز کرده فَلُوّة مونث فلاوی جمع اذا فتحت الفاء ثقلت الواو شددتها و اذا کسرت خففت و قلت فِلو کجرو (ن) فلا الصبیّ فَلوًا بالفتح و فلاءً باز کرد کودک را از شیر یا جدا نمود آنرا و دور داشت فلا المهر کذلک • و فلاه بالسیف نزد او را بشمشیر یا به آن زد

را و فلاذ بذہ سفر کرد وقاتل
گردید بعد نادانی
فرس مُفْلٍ ومُفْلِیَۃٌ) ایضاً
اسپ مادہ باچہ از شیر باز کردہ
(اِفْلاء) از شیر باز کردن وبدشت
شدن ودر آمدن در دشت ہنگام
نظام رسیدن کرہ یقال اَفْلَت
الفرس اذا بلغ ولدھا ان یُفْطَم
اِفْتِلاء) از شیر باز کردن وپروردن
ونگاہ داشتن

ف ل ھ د

(فَلْھَد) بکسر کودک گرد اندام
خوب روی فربہ نزدیک برسیدگی
رسیدہ فُلْھُدٌ بالضم وفَلْھُوْد
کعصفور ومُفَلْھَد بکسر حد
مثلہ

ف ل ھ م

فَلْھَم) بکسر فرج زن وچاہ
فراخ

ف ل ی

(فِلایَۃ) بالکسر سپش جستگی در سر
اسم است فلی را
دفالیۃ الافاعی) اوائل عقربیک
وکوکال محکک وارو ھی تالیف
العقارب والحیات فاذا
خرجت من حجر اذنت بھا
(فلی) کمتی کوہی است
رض) فلاہ بالسیف فلیا بالفتح
زد سر او را بشمشیر وفلی راسہ
جست سپش را در سر او وفلی
الشعر) نیکو فکر کرد در شعر ومعانی
غریب برآورد وفلی فلانا)
فی عقلہ) آزمود او را در خرد

(س) فَلِیَ فَلْیً بریدہ ومنقطع
گردید
(تَفْلِیَۃ) سپش جستن در سر
(تَفَالی) سپش جستن خواستن
(اِسْتِفْلاء) سپش جستن در سر
خواستن

باب الفاء فصل المیم

ف م م

(فَمٌ) مثلثۃ مخففۃ دہان فَمَوان
مثنی اَفْواہ جمع فُوَیْہٌ مصغر آن
وفمی وفموی منسوب بوسے
اصلہ فوہ نقصت منہ الھاء و
لم یحتمل الواو الاعراب لسکونھا و
عوض منھا المیم فاذا صغرتہ
او جمعتہ رددتہ الی الاصل وقلت
فُوَیْہٌ وافواہ وتقول ھذا
فمٌ مخففا ورایت فما ومررت
بفم ومنھم من یضم الفاء
علی کل حال ومنھم من یکسرھا
ومنھم من یعربھا علی وفق
آخرھا وقد تُشَدَّد المیم مثلثۃ
وفَمٌ من الذباح بکسر بسہ پراستن
پوست
(فُمَّ) بالضم وشد المیم سپس حرف
عطف است لغتی است در ثم

ف م ی

(فامیۃ) بتخفیف الیاء شہری
است بشام ودہی بواسط یا آن
باشد
(افامیہ) است بفتح الہمزۃ

باب الفاء فصل النون

ف ن ء

(فَنْء) بالفتح گروہ یقال جاء فی
فَنْءٍ منھم

(فَنَاء) محرکۃ بسیاری وافزونی

ف ن ء ل

(فِنْئِل) کزبرج زن کوتاہ قامت
وگردن پیل

ف ن ت ق

(فُنْتُق) کقنفذ مہمانسرای

ف ن ج

فَنَج) محرکۃ معرب فنک
(فُنُجٌ) بضمتین کسانیکہ صحبت
آنہا را ناخوش دارند
(فَنْجَم) کجعفر تابعی است کہ وہب
بن منبہ از وی روایت حدیث
کردہ ومحدثی
(فَوْتَنْج) معرب پودنہ گرگیاہے
است وآن کوہی ونہری میباشد
دراز باندازہ دو گز وگلش آسمان
گون ویتخذہ النصاری بالقدس
اکالیل علی رؤسھم یوم عیدھم
ویجعلونہ ایضا فی الماء الذی یصبونہ
علی رؤسھم نافع من النافض و
البرد واذا طبخ بالزیت ودھن بہ
البدن تریاق من ذوات السموم کلھا
قاتل للدیدان المقعد
نافع للجذام والیرقان
وامراض کثیرۃ

ف ن ج ش

(فَنْجَش) کجعفر فراخ ہرچہ
باشد

ف ن ج ل

(فَنْجَل) بکسر انکہ در رفتار
پیشہا نزدیک نہد وپاشنہا
دور
(فَنْجَلَۃ) کدحرجۃ دوری میان

ہر دو ساق وہر دو پای در رفتاری
است سست
(فَنْجَلی) منسوب بر فتار است
بضعف وسستی
(فُنْجُل) کقنفذ سیاہ گوش

ف ن ج ل س

(فَنْجَلِیس) کزنبیل سرسرہ
بزرگ وگاہے صفت واقع شود
فیقال کمرۃ فنجلیس

ف ن ح

(ف) فنح الفرس من الماء
فَنْحاً) بالفتح کم از سیری خورد
آب را

ف ن خ

(فنخ) بالفتح چیرگی وچیرہ شدن
وخوار کردن وکوفتن وشکستن
استخوان بی جدائی وبے خون
آلودگی والفعل من نصر
فَنِیخ) کامیر نرم وسست
ومِفْنَخ) کمنبر آنکہ بسیار بشکند
سر دشمن را وذلیل وخوار نماید
تَفْنِیخ) چیرہ شدن وخوار
گردانیدن

ف ن خ ر

فَنْخَرۃ) سوراخ بینی کشادہ یا
پر باد گردانیدن
(فِنَخْر) کزبرج سخت ودرشت
کہ در سر دن زدن باقی باشد
(فُنْخُر) کقنفذ بزرگ جثہ فُنْخُرۃ
مؤنث
(فِنْخِیر) بالکسر مرد بسیار نازندہ
وفخر کنندہ وسنگ مانندی است
نرم بزرگ بر بالای کوہ بر آمدہ

جدا باشد
(فُنَاخِر) کعلابط بزرگ جثه
(فُنَاخِرَة) مؤنث و انکه ازباد پر گرداند سوراخ بینی را

ف ن د

(فِنْد) بالکسر کوه بزرگ یا پاره ازان بدرازا و بفتح ولقب شهل زمانی شاعر و شاخ درخت وگونه که اخص از جنس ست و قوم فرسم آمده و زمین باران نارسیده ونیز فِنْد کوهی است میان حرمین شریفین ونام ابو زید مولای عائشه بنت سعد بن ابی وقاص رضی الله عنه منه قولهم هو ابطاء من فند وذلك انها ارسلته یاتیها بنار فوجد قوما یخرجون الی مصر فتبعهم واقام بها سنة ثم قدم فاخذ نارا وجاء یعدو فعثر وتبدد الجمر فقال تعست العجلة فقيل ابطأ من فند (اَفْنَادُ اللَّيْل) کنهای شب وصلی الناس علی النبی صلی الله علیه وسلم اَفْنَادًا) یعنی یکان یکان بی امام وگفته اند گروها گروه وجوه والثلثین الفا من الملئکة ستين الفالان مع کل رجل ملکين في قوله صلی الله علیه وسلم تتبعونی اَفْنَادًا یهلك بعضكم بعضا ای تتبعونی ذوی فنداي ذوی عجز وكفر للنعمة
(فَنَد) محرکة دروغ و درماندگی و ناسپاسی یقال فلان ذو فَنَد ای ذو عجز وكفر للنعمة سستی های عقل داری ازپیری وبیماری و نیز فَنَد تباه خرد شدن ازکلان سالی وخطا کردن درقول ورای ودروغ گفتن
(قَدُوم فِنْدَاوَة) تیشه تیز و
(فِنْدَابَة) نیز ومرفی ف ده
(مُفْنِد) کمحسن تباه خرد ورای ازپیری ونگویند عجوز مفندة بدان جهت که او دراصل عقل ندارد
(فَنَاد) دروغ گفتن وبخطای رای منسوب کردن وخرف شدن
(فَنَّدَ فُلَانٌ عَلَى الْأَمْرِ تَفْنِيدًا) خواست آنکار را ازوی وفَنَّدَ فِي الشَّرَاب) پیوسته خورد شراب را وفَنَّدَ فُلَانٌ) برسر کوه نشست ونیز تَفْنِيد) نسبت کردن کسی را بدروغ وبضعف وخطای رای و دانش وبعجز واندک الفه دادن اسپ را بعد فربهی ولاغر گردانیدن ونکوهیدن
(مُفَانَدَة) کاری خواستن ازکسی
(تَفَنُّد) کاری خواستن ازکسے پشیمان شدن

ف ن د ر

(فِنْدِير) کقنديل پاره وتوده بزرگ ازخرما وسنگ بزرگ بیرون جسته ازسر یا ازبن کوه
(فِنْدِيرَة) بالتاء مثله فیهما

ف ن د س

(فَنْدَسَ الرَّجُلُ فَنْدَسَةً) ستدوید

ف ن د ش

(غُلَامٌ فُنْدُش) کجعفر کودک هوشیار دلاور سخت وفَنْدَش بن حبان همدانی شخصی است که اعشی همدان مرثیه او گفته
(فِنْدَشَة) چیره شدن وغلبه کردن

ف ن د ق

(فُنْدُق) کقنفذ بار درختی است فارسی است وآن را چلغوزه نیز خوانند ومهمان سرای وجائے نزدیک مصیصة و لقب محدثے و
فُنْدُق الحُسَيْن) موضعے
(فُنَيْدِق) مصغرا موضعی بحلب
(فُنْدَاق) بالضم نامه حساب

ف ن د ل

(فَنْدَلَة) کدحرجة پدر وزیر کاتب ابی بکر بن ابی محمد

ف ن د ن

(فُنْدِين) بالضم وکسر الدال دهی است و از انجاست فقیه محمد بن سلیمان فُنْدِنی

ف ن ذ

(فَانِيذ) معرب پانید که قند سپید باشد

ف ن ز ج

(فَنْزَج) بالفتح معرب پنجه و آن رقصی است مرعجم را که جمعی دست یکدیگر گرفته رقصند

ف ن ز ر

(فَنْزَر) کجعفر خانه که بر یک چوب سازند که بدرازی نزدیک شصت گز باشد جهت طلایه ودیدبانی

ف ن س

(فَنَس) محرکة نیاز وحاجت که سماک چسپاند وخوار وهلاک سازد
(فَانُوس) بالضم النون سخن چین قاله الفارزي وکانّ فانوس الشمع منه

ف ن ش

(فَنَّشَ فِي الْأَمْرِ تَفْنِيشًا) سست شد در کار وفروهشت

ف ن ش ع

(جَاءَ مُفَنْشِعًا لِحُبَنَلِه) یعنی باکانه یا تهدید کنان آمد

ف ن ش خ

(فَنْشَخ) کجعفر علمی است
(مُفَنْشَخ) بکسر الشین افتاده و رفته
(فَنْشَخَة) مانده گردیدن و رنگ کردن وسپس ماندن در کارے ودیلے ازهم جدا داشتن وقت شاشیدن ویپرو کلان سال گردیدن مرد
(تَفَنْشَخَتِ الْمَرْأَةُ فِي الْجِمَاعِ) کشاده کرد زن پاها را

ف ن ش ل

(مُفَنْشِل) بکسر الشین پراگنده و پریشان کننده ومرد بیباک بقال انا مُفَنْشِل لِحُبَنَلِه ای مُفَنْشِعًا

ف ن ط ح

(فَنْطَح) کجعفر نام مردی

ف ن ط س

(فِنْطِيس) کقنديل نره ومرد ناکس ازجانب ولادت ومرد بهن بینی وبینی فراخ سوراخ گستردهٔ
(فَنَاطِيس) جمع
(فِنْطِيسَة) بالتاء گرگ وبینی خوک ویقال هو مَنِيع الفِنْطِيسَة یعنی او استوار راسه ودانش

ج ۳

صاحب ننگ و عار است
(فَنْطَاس) کقرطاس حوض کشتی که جمله ان نشافه آب آن گرد آید
و آوندی ساخته از چوب در کشتی که در آن آب خوردن نهند و کلسی که بدان آب شیرین بخش نمایند

ف ن ط ل س

(فَنْطَلِيس) کخندریس سر نره بزرگ

ف ن ع

(فَنِع) ککتف مرد بسیار مال
(فَنِيع) کامیر خداوند شتران بسیار
(مِفْنَع) کمنبر مرد نیکو آوازه
(س) (فَنِع فَنَعًا) محرکة فزدن و بسیار گردید مال او و بالید و نیز فَنَع) نیکوئی و جوانمردی و مردمی و فزدنی و نیکو آوازه و تیزی بوی مشک و مِسْكٌ فَنِعٌ مشک تیز بوے

ف ن ق

(جارِيَةٌ فُنُقٌ) کعنق دختر ناز پرورد نازک اندام و ناقة
(فُنُقٌ) شتر ماده جوان فربه
(فَنِيق) کامیر گشن نیکو و نجیب که بجهت نجابت و کرامت نرنگانند آنرا و سوار نشوند بران
فُنُق) ککتب جمع أَفْنَاق جمع الجمع وقیل هو اسم من اسماء الفحول و موضعی ایست قریب مدینه
(امسلۃ فَائِقٌ) نازک خوش عیش

(فُنَيْقَة) کسفینة جوال و غراره فنائق) جمع
جارِيَةٌ مِفْنَاقٌ) بالکسر دختر ناز پرور و نازک اندام
(إِفْنَاق) با ناز و نعمت شدن پس سختی و سوخ کشتی
(تَفْنِيق) بناز و نعمت پروردن
(عَيْشٌ مُفَانِقٌ) بالضم و کسر النون زیست خوش با ناز و نعمت
(تَفَنُّق) با ناز و نعمت زیستن

ف ن ق د

(فُنْقُود) کعصفور سوراخ کون
(فُنْقُودَة) بالتاء مثله

ف ن ق ع

(فَنْقَع) کجعفر مرگ
(فُنْقُع) کقنفذ موش و قد تقدم القاف
(فُنْقُعَة) بالتاء سرین یا دبر و یفتح

ف ن ك

(فَنْك) بالفتح دردین دم
(فِنْك) بکسر درد پاره از شب و یضم
(فَنَك) محرکة دله که جانوریست پوستین وے بهترین و گرانمایه ترین از انواع پوستین است موافق جمیع مزاجها معتدل و معرفه دهی است بسمرقند و قلعه است مراکراد را نزدیک جزیرهٔ ابن عمرو
(فَنِيك) کامیر کرانه زنخ یا بسرے عنفقه یا فراهم آمدنگاه هر دو زنخ

منه الحدیث اذا توضأت فلا تنس الفنیکین یعنی جانبی العنفقة عن یمین و شمال و هما المغفلة و استخوان کله که منتهاے ستردن موی سر است و دو مغزه مرغ
(إِفْنِيك) اکازمیل دو مغزه مرغ
(احمد بن محمد فَنَاكِي) کشدادی منسوب بکی از فقها است
(ن) فَنَكَ بِالْمَكَانِ فُنُوكًا) جاے گرفت و اقامت کرد و فنک علیه همیشگی نمود بران و دروغ بر بافت و فنک فیه ستیهید و فنکت الجاریة) بیباک گردید و فنک فی الطعام) پیوسته خورد طعام و بازنماند و نیک نداشت و درین معنی از سمع نیز آید و فَنَكَ فِي الْأَمْرِ) در آمد دران و نیز فَنَكَ) بالفتح بشگفت آمدن و بحرک و ستم کردن و ستیهیدن و چیره شدن و دروغ گفتن
(إِفْنَاك) پیوسته بودن نزد کسی و دروغ گفتن و ستیهیدن
(مُفَانَكَة) پیوسته خوردن طعامی را و ننگ نداشتن و نه ایستادن ازان
(مُتَفَنِّكَة) بکسر النون زن کول

ف ن ن

(فَنّ) بالفتح حال و گونه أَفْنَان و فُنُون) بالضم جمع و سرود و آواز طرب انگیز و نیز فَنّ) راندن و فراموش کردن و مغبون شدن و دیر داشتن و ام و جزان و آراستن

چیز سے را و الفعل من نصر
(فَنَّة) بالتاء ساعت و اندکے از روزگار و مدت فَيْنَة) بالفتح و الیاء قبل النون مثله
(هو فِنُّ عِلْم) بالکسر او نیکو پاینده و قیام ورزنده است در علم
(فُنَّة) بالضم گیاه بسیار
(فَنَن) محرکة شاخ أَفْنَان جمع أَفَانِين) جمع الجمع و احمد بن لی فنن شاعریست و نیز فَانِين) روشهاے سخن
(فَنِين) کامیر آماسی است در بغل و درد وی و بعیر فَنِين) شتر درد فنین زده و وادی است بنجد و دهی است بمرد
شجرة فَنَّاء) کصحرا درخت بسیار شاخ شجرة فَنْوَاء) بتخفیف النون والواو بعدها مثله علی غیر قیاس
(فَنَّان) کشداد گورخر که تک و رفتار گوناگون دارد
(رجل فَيْنَانٌ) بالفتح مرد دراز و نیکو موی فینانة) مونث و شعر فَيْنَانٌ) موی دراز و نیکو
(ابو عثمان فِنِّيني) کسکینی محدث است
(أُفْنُون) کعصفور یا روزن کنده پیر فرو هشته اندام و زن کلان سال و شاخ درخت درهم پیچیده و سخن مجمل و پوشیده و تنگ آمیخته و تک اسپ و ناقه و بلا و سختی و اول جوانی و نخستین ابر و نیز
(أُفْنُون) لقب صریم بن معشر

تغلبی شاعر و گونه و بفتح
(رجلٌ مِفَنٌّ) بالکسر مرد که شگفتها
آرد مِفَنَّة) بالتاء مؤنث
(رجلٌ متفنن) مرد ذو فنون
(مَفْنُون) شتر لنین رسیده
(مَفَنَّة) از سستی یا گنه کردن شتر آرا
مَفَنّة لمعظمه بیرزن بدخوی و شترماده که
نخستین تشترار علوم شود دیس ترکشوف بر آید
(تَفْنِين) درآمیختن و گونه گونه
ساختن مردم را و کهنه شدن جامه
بی دریدگی و یافتن جامه را جای
تنگ و جای سطر و نیز تَفْنِينُ
الثَّوْب) خطوط جامه و یقال ثوبٌ
فیه تَفْنِينٌ) یعنی جامه که دران
خطها از غیر جنس اوست
(اِفْتِنَان) سخن گوناگون
آوردن
(اِسْتِفْنَان) بر فنون چیزی
برداشتن کسی را

ف ن و

(فَنَا) کعصا کوسی است
(فَنَاة) بالفتح کاه دیا کاه دشت فنوات
محرکة جمع و سک نکو یا یا بار درختی
است سخت سرخ که ازان قلاده
سازند فَنًا قال زهیر کانَّ فُتَاتَ
العِهْنِ فی کلِّ منزلٍ نزلن به حبّ
الفنا لم یحطّم و نیز فناة آبی
است مر جذیمه را
شَعَرٌ اَفْنَی) کامه موی دراز و
نیکو
(امرأةٌ فَنْوَاءُ) کصحراء زن بسیار
دانبوه موی شَجَرَةٌ فَنْوَاءُ
درخت بسیار شاخ فراخ سایه هو
علی غیر القیاس والقیاس فَنَّاء

ف ن ی

(فِنَاء) بالکسر والمد گرد اگرد
فِنَاءُ الدَّار یعنی پیشگاه فراخ
سرای اَفْنِيَة و فُنِیّ بالضم
و تشدید الیاء جمع
(فَلِق) پیر سال خورده
(فُلَانٌ مِنْ اَفْنَاءِ النَّاس)
بالفتح والمد یعنی او شناخته نسب
است
(اَفَانِيَة) کثمانیة گیاهی است
(اَفَانِي) بفتح الهمزه و شد الیاء
جمع و سک انگور
(اَرْضٌ مَفْنَاةٌ) بالفتح زمین موافق
جهت فرود آیندگان
(س ف) فَنِيَ فَنَاءً) بالفتح
والمد سپری شد و فَنِيَ فُلَانٌ
کلان سال شد
(اِفْنَاء) سپری و نیست گردانیدن
(مُفَانَاة) همدیگر نرمی کردن
و آشتی نمودن و آرام دادن
(تَفَانِي) یکدیگر رانیست و سپری
گردانیدن در جنگ و جز آن

باب الفاء فصل الواو

ف و ت

(فَوْت) بالفتح شکاف میان دو انگشت
(افوات) جمع وهو فوت رُشخه
یعنی دیده شود و نرسد یقال هُوَ مِنّی
فَوْتَ الرُّمْح ای حیث لا یبلغ فوت
و یَدِهِ و فُوتَ فَمِهِ کذلک و یقال
فی الشتم جعل الله رزقه فوت
فمه ای حیث یراه ولا یصل الیه
مَوْتُ الفَوَات) مرگ ناگهانی
و یقال مات فلان موتَ الفوات
(فُوَیْت) کزبیر بیگانه در رای و
دانش خود مذکر و مؤنث دروی
یکسانست
(ن) فَاتَ الامرُ فَوْتًا) بالفتح و
فَوَاتًا کسحاب درگذشت کار و
کذا اَفَاتَهُ الامرُ
(اِفَاتَه) درگذاشتن و فوت
گردانیدن
(تَفْوِيت) فائت کردن
(تَفَوَّتَ عَلَيْهِ فِي مَالِهِ) بی او
گذشت در مال او
تَفَاوَتَ الشَّيْئَانِ تَفَاوُتًا) مثلثه
الواو از هم جدا و دور شد و هو علی
غیر القیاس لان المصدر من تفاعل
بضم العین الا ما روی فی هذا
الحرف و نیز تفاوت بالضم
عیب منه ما تری فی خلق الرحمان
من تفاوت ای عیب یقول
الناظر لو کان کذا لکان احسن
(اِفْتَاتَ عَلَيْهِ) نزود او را و یقال
فلان لا یُفْتَاتُ عَلَيْهِ مجهولا
یعنی بی حکم او کاری کرده نشود منه الحدیث
شلی یُفْتَاتُ علیه فی امر بناته
و نیز (اِفْتِيَات) درگذشتن و نو
بیرون آوردن کلام را و لی فرمان وی
و یقال افتات علیه
بامر کذا ای فاته به

ف و ج

(فَوْج) بالفتح گروه فُوُوج
بالضم و اَفْوَاج جمع اَفَاوِج و اَفَاوِيج
جمع الجمع
(فَيْج) بالفتح پیک معرب است
و گروه مردم و احمد بن حسن فیج
و هبة الله فیج و ابو رشید فیج و
احمد بن محمد اصفهانی پسر ابو فیج
محدثان اند و اصله فیج گیس
(فُيُوج) بالضم آنها که در زندان مردم
را مت وارند و پاسبانی آن کنند
(فَائِجَة) فراخی میان هر دو بلند
از زمین درشت و ریگ توده و گروه
(ن) فَاحَ المِسْكُ فَوْجًا) بالفتح
دمید بوی آن و فاح النهارُ سرگردید
روز و فاح النهار)
(اِفْلِجَة) دویدن و شتاب رفتن
و جوق جوق فرستادن شتر از آب بجهت
(تَفْوِيج) سرد و خنک گردانیدن
یُقَالُ لَسْتُ بِرَائِحٍ حَتّی فُوِّجَ
ای ابرد عن نفسی
(اِسْتِفْوَاجٌ فُلَانٌ) مجهولا سبک
شمرده و خوار داشته شد

ف ی ح

(فَيَاح) کقطام غارت عام است
آنرا و منه فِيحِي فَيَاحِ یعنی فراخ
شوای غارت
(بَحْرٌ اَفْيَح) دریای فراخ
(فَيْحَاء) کصحرا سرای فراخ یا
آشام با توابل
(بَحْرٌ فَيَّاح) کشداد دریای
فراخ
(ن ض) فَاحَ المِسْكُ فَوْحًا و
فَيْحًا بفتحها و فُؤُوحًا بالضم و
فَوَحَانًا و فَيَحَانًا) مرکب دمید بوی
آن فاح الطیب کذلک و لا
یقال فی الکریهة او عام و فاحت
القِدْرُ) جوشید دیگ و فاحت
الشَّجَّةُ) خون بر آمد از زخم و
فاحت الغارة) فراخ شد تاراج
(اِفَاحَة) بجوش آوردن دیگ را و

دخون ریختن

ف و خ

(فَوخ) بیرون برآمدن باواز مردم وستور یا بانک یا بی بانک یقال فَاخَتِ الرِّیحُ وَفَاخَ الرَّجُلُ ای خَرَجَتْ منه الرِّیحُ ودمیدن بوی فَوَخَان محرکة مثله فی الکل و قیل فَاخَتِ الرِّیحُ بالمعجمة اذا کان لهَا صوت وفاحت بالمهملة بلا صوت والفعل من نصر وفی الحدیث کل بالکِهِ تَفُوخُ

(فَاخَة) تیز دادن وکند کردن ویقال افخ عَنّا مِنَ الظَّهیرَة یعنی باش وسرد بکن گرما را

ف و د

(فَوْد) بالفتح بزرگتر ومعظم تر موی سر متصل گوش ویقال له فَوْدَانِ اذا کان لهُ ضَفِیرَتَانِ وکرانهٔ سر بهما فَوْدَان یقال بَدَ الشَّیبُ بِفَوْدَیْهِ وناحیه وتنک بار یقال قعد بین الفَوْدَین ای بین العِدلَین وجوال وگروه ونیز فَوْد بالفتح آمیختن ومردن ورفتن مال وپائیدن وثابت بودن آن والفعل من نصر

(فَائِدَة) آنچه داده یا گرفته شود از دانش ومال وجزآن

(فُؤَاد) کغراب دل

(رَجُلٌ مِتْلَافٌ مِفْوَادٌ) بالکسر مرد تلف کننده وفائده دهنده

(اِفَادَة) فائده گرفتن وفائده دادن وهلاک کردن کسی را ومیرانیدن

(تَفَوُّد) برآمدن بالای کوه

(تَفَاوُد) بهدیگر فائده دادن از علم وهنر والصواب تفاید

(اِسْتِفَادَة) فائده گرفتن وفائده دادن

ف و ر

(فَوْر) بالفتح جوشش وشتابی ودردمی وجه یقال اَتَوا من فَوْرِهِم ای من وَجْهِهِم او قبل اَن یَسْکُنُوا وموضعی است در یمامه ویضم و شهرے بساحل دریاے هند معرب پور

(فَوْرَةُ الجَبَلِ) بالفتح روی کوه وپشت آن وَاَبُو فَوْرَة جد بریه سلمی است وفَوْرَةُ الحَرِّ سختی گرما وجوشش آن وَفَوْرَةُ العِشَاء بعد از نماز خفتن

(فَار) پی مردم

(فَارَةُ الاِبِل) بوے شتر که از پوست ترشے برود وفَارَةُ المِسْك نافهٔ مشک ومذکور است در ف ا ر

(فِیرَة) بالکسر خوردنی زچه که از دانهٔ شنبلید وخرما یا دیگر دانها پزند ومعرفه جد پدر را ابراهیم بن محمد بن حسین اصبهانی محدث

(فُور) بالضم نام مردی وآهو رکان لا واحد لها من لفظها و او هو فائر

(فُوَارَة) بالضم علتی است که در خردگاه دست وپای ستور حادث گردد وعلت مالیدن پراگنده وباز فراهم گردد وستور را النگ کند وقد تهمز ودمر

(فُوَّار) کغراب سرجوش دیگ

(فُوَارَة) بالنار مثله

(فَائِر) پراگنده پے از ستور وجز آن وهو فُوُور بالضم جمع وکینه

(فَوَّارَة) کشادهٔ چشمهٔ آب و مغاکچه بر سوی ران اسپ تا شکم که استخوانی نبود شد آنرا فَوَّارَتَان دو رسته است میان سربن واستخوان گردا گرد بر تا کرانه سربن ونیز فَوَّارَة دهی است در سواد طهران

(فُوَر) کعتل نام ابو القاسم بن فیرة شاطبی

(فُوَرَان) کعثمان دهی است در همدان ونام مردی

(فِیَارَان) بالکسر دو شاخه زبانه ترازو

(فَیُّور) کتنور مرد تیز وچست و چابک

(فُوفَارَة) بالضم دهی بسغد

(ن) فَارَ فَوْرًا وَفُؤُورًا کدخول وَفَوَرَانًا مرکه جوشید دیگ و چشمه وجزآن وفُرْتُهُ اَنَا بجوش آوردم وفَارَ العِرْقُ فَوَرَانًا جوشید رگ وبرجست وفَارَ المِسْكُ فُؤَارًا بالضم وفُوَارًا دمید بوی وے وفُرْتُ لهُ الفِیَارَین ساختم جهت آن فیار را ازار وفَارَ فَائِرُهُ جوشید کینه وخشم او لغة فی ثار ثائره

(اَفَادَة) بجوش آوردن دیگ و جز آنرا

(تَفْوِیر) فیره ساختن زچه را

ف و ز

(فَوْز) بالفتح دهی است بحمص بکرد ونیز فَوْز رستن وپیروزی یافتن به نیکی وخیر وهلاک گردیدن و مردن از لغات اضداد است والفعل من نصر یقال فَازَ ای فَاتَ وفاز به ای ظفر وفاز منه ای نجا وبردن چیز را یقال فَازَ بِهِ ای ذَهَبَ بِهِ

(فَازَة) سایه بانی ست که بر دو ستون باشد وموضعی ست در اهواز از کرانه دریاے یمن

(فَائِز) شمشیر سعید بن زید بن عمرو بن نفیل رضی الله عنه

(مَفَازَة) بالفتح رهائی وپناه جای وجای هلاک ومرگ ضد ومنه قوله تعالی فلا تحسبنهم بمفازة من العذاب ای بمنجاة منه ودشت بی آب مَفَاوِز جمع

(اِفَازَة) فیروز گردانیدن یقال اَفَازَهُ الله بکذا

(تَفْوِیز) مردن وپیدا وآشکار گردیدن راه ودرگذشتن وبیابان بریدن باشتر یقال فَوَّزَ الرجال بَابِلِهِ اذا رکب بها المَفَازَة

ف و س

(فَاس) شهرے است وذکر ف ء س

ف و ص

(اِفَاصَة) سخن گفتن بنرمی ورهانیدن سخن وجز آن وبا نفی استعمال کنند بیشتر یقال مَا اَفَاضَ بکلمة ای ما تکلم وما ابان ویقال فَصَتْ مح علی ذنب الضب

ج۲

فَافَاص من بَدی حلے خَلّص ذنبله
(مُفَاوَضَة) بیان کردن سخن
(تَفَاوص) ازیکدیگر جدا شدن

ف وض

(قومٌ فوضیٰ) لشکری گروه برابر که میان ایشان رئیس و بزرگتر نباشد یا قوم پراگنده یا گروه بهمدیگر درآمیخته (و نَعامٌ فوضی) شترمرغ باهم درآمیخته (و اَمرُهم فَوضی بَینَهم) بمعنی فوضوضی است
(اَمرُهم فَوضُوضَاءُ بینهم) بالفتح ممدود و مقصور یعنی کار مشترک میان آنها یا کار که درآن قوم مختلف باشد و یکی بحق دیگرے تصرف کند فیضوضی بالقصر المد مثله
(فَوَّضَ اِلَیهِ الامرَ تفویضًا) بازگذاشت کار بروی (و فَوَّضَ المرأة) زن را دلی دست پیمان
(شرکة مفاوضة) انبازی برابر در هر چیزی که و نیز مُفَاوَضَة باهم برابری کردن در کار و سخن و جز آن
(تَفَاوَضُوا فِی الاَمرِ) بایکدیگر انباز شدند در کار نیز و شرکه
(تفاوض) انبازی برابر

ف وط

(فُوطَة) بالضم جامه که از سند آرند یا چادر نگارین فوط کصرد جمع یا چادرهای خط دار او هی لغة سندیة

ف وظ

(فوظ) بالفتح مرگ یقال حان فَوظُهُ ای موته
(فَاظَ فَوظًا و فُوَاظًا) بالضم بمرد

ف وع

(فَوعَة) بالفتح بوی خوش و حرارت و تیزی زهر و اول روز و شب

ف وغ

(فَوغَة) بالفتح دمیدگی بوے خوش
(فَوَغ) محرکة سطبری دهن و دمیدن بوے والفعل من سمع
(فَاغ) دهی ست در سمرقند
(فَائِغَة) بوے خوش در بینی رسنده سست کننده
(اَفوَغ) مرد سطبر دهن

ف وف

(فَوف) بالفتح مثانه گاو و کو و نیز فوف خواستن چیزی یقال هو یفوف به فوفًا ای یسأله
(فَيقول) یظفر ابهامه علی ظفر سبابته و قولهم مَا فَافَ عنی بخیر و لا فجر یعنی نخواست چیزی را والفعل من نصر
(فُوف) بالضم سپیدے که بر ناخن نوجوانان پیدا گردد و بفتح و بالضم اکثر فُوفَة یکی و بالضم سپیدی مغز دانه خرما و پوست سرخ دانه خرما و پوستک غال دل و پوست هرچه که باشد فُوفَة بالتاء مثله و پارهاے پنبه و نوعی از چادرهای یمن و شگوفه و هو فی قولِ ابن احمر شُبِّهَ بالفوف من الثیاب و چیز اندک یقال مَا اَذَاقَ فُوفًا و مَا اَغنٰی عَنِّی فُلَانٌ فُوفًا ای شیئا
(بُرْدٌ اَفوَاف) بالاضافة جامه تنک جمع فوف است
(فَافَان) موضعی ست بر دجله در پائین میافارقین
(برد مُفَوَّف) کمعظم چادر تنک که در وے خطهای سپید باشد یا عام است
(تَفوِیف) نگارین کردن جامه را

ف وق

(فَوق) بالفتح زبر خلاف تحت یکون اسما و ظرفا مبنیٌّ فاذا اُضِیفَ اعرب و قوله تعالی اِنَّ اللهَ لَا یَستَحیِی اَن یَضرِبَ مَثَلًا مَا بَعُوضَةً فَمَا فَوقَهَا ای فما دونها فی الصغر و قال الفراء اعظم منها یعنی الذباب والعنکبوت
(فِيق) بالکسر بلند قامت مضطرب خلقت
(فِيقَة) بالکسر شیری که میان دو دوشیدن گرد آید در پستان صارت الواو یاء الکسرة ما قبلها فِيقَات و فِيق بحذف التاء و فِيَق کعنب و اَفوَاق جمع اَفَاوِيق جمع الجمع و نیز اَفَاوِيق آب که در ابر فراهم آید ساعت بساعت بارد (و اَفَاوِيق اللیل) اکثر از شب (و فِيقَةُ الضحی) بلند برآمدگی آن
(فُوق) بالضم زیر نره در راه ختنتین و مرد دراز بالا مضطرب خلقت و سوفار تیر اَفوَاق و فُوَق کصرد و فُقًا مقلوبة جمع و فُوقَان هردو کرانه سوفار و نیز فُوق کوده از سخن و کس زن و کرانه سر زبان یا مخرج دهن و کشادگی آن و مرغی ست و بادشاهی بود در روم و دنا نیز فُوقِيَّة منسوب بوی و الصواب بالقافین و یقال مَا ارتَدَّ عَلیٰ فُوقِهِ یعنی گذشت و باز نیامد (و ذو الفُوق) شمشیر مضروق ابی عبد المسیح و قولهم رمینا فوقًا ای رشقًا
(فُوقَة) بالتاء سوفار تیر و بلند بالا برهم و مضطرب خلقت
(فَاق) کاسه پر از طعام و روغن زیتون پخته و دشت هموار و مرد دراز بالا برهم و مضطرب اندام و زمینی است و مرغی است آبی دراز گردن
(فَاقَة) بالتاء درویشی و نیاز
(فَوَق) محرکة کجی و شکستگی ست در سوفار تیر او هو بالفتح من قولهم فَاقَ السَّهمُ یَفَاقُ فَاقًا و فَوقًا ثم حرکت الواو و اخرج مخرج العدد لان هذا الفعل من سمع
(فَوَقَة) محرکة ادبیان و خطیبان
(اَفِيق) کامیر دهی ست به یمن و شهری ست میان دمشق و طبریة و لعقبته ذکر فی اخبار الملاحم و فیق که عوام میگویند غلط ست
(فُوَاق) کغراب مرد بلند قامت مضطرب برهم اندام فُیَاق بالیاء التحتیة مثله و هکچه که وقت جان

کندن عارض گردد و که درمیان
دو دو شیدن شیر که ساعتی مکا نند
بچہ را تا شیر فرود آرد و باز بدوشند
و بفتح یا میان گذاشتن و باز گرفتن
بدست پستان را اَفْوِقَةٌ کا علمۃ
وَافْقُلکصاحبۃ جمع یقال مَا
اَقَامَ عِنْدَہٗ اِلَّا فُوَاقًا ومنہ الحدیث
العیادۃ قدر فُوَاقِ نَاقَةٍ وقوله
تعالی مالها مِنْ فَوَاقٍ قرئ
بالفتح والضم ای مالها من نظرۃ
وراحۃ وافاقۃ
(فَائِق) برگزیده و بهتر بن از هر چیزی
و پیوند سر با گردن
(اَفْوَق) تیر شکسته سوفار و فی المثل
رَجَعَ فلانٌ بِاَفْوَقَ نَاصِلٍ ای
بسهم منکسر الفوق ساقط النصل یعنی بے بهره
ناتمام باز گردید
(فَوْفَاء) کصحرا زره تیز و باریک سر که
وَمُحَالَةٌ فَوْفَاء چرخ کلان که بهر رسن
آن دو سوفار باشد که در آن رسن رو
(ن) فَاقَ اَصْحَابَهٗ فَوْقًا وَفَوَاقًا
بفتحهما و فَوَقَانًا محرکة برتر شد از یاران
خود در مرتبه ز فَاقَ فُوَاقًا) بالضم
بکه شد او را و فَاقَ بِنَفْسِهٖ فُوُوقًا
وَفُوَاقًا) نزدیک مردن رسید یا بر او
و جان داد که وَفَاقَتِ النَّاقَةُ فراهم
آمد شیر در پستان او که وفُقْتُ السَّهْمَ
شکستم سوفار تیر را
(مُفْيِق) کمقیم شعر ماده گرد آورنده
شیر را میان دو دوشیدن مُفِيقَةٌ
مؤنث مثله مَفَاوِيقُ جمع ز و شاعر
(مُفْيِق) شاعر سخن عجیب آورنده
(اَفَقْتُ السَّهْمَ اَفَاقَةً) در زه نهادن

سوفار تیر را نا سر کنم اَوْفَقْتُهٗ بتقدیم
الواو علی الفا مثله و لا یقال اَفْوَقْتُهٗ
وهو من النوادر ز وَاَفَاقَتِ
النَّاقَةُ) فیقه فراهم آورد که و
اَفَاقَ من مَرَضِهٖ) روی بصحت
آورد یا صحت سوی بیمار را اَفَاقَ
مِنْ سُكْرِهٖ كذلك ز وَاَفَاقَ الزَّمَان)
از ان گشت بعد گرانی و خشک سالی
و نیز اِفَاقَتُنَا) آرامش و آسائش
میان دو دو شیدن
(مُفَوَّق) کمعظم خورد لی دوشیدن شیر
که اندک اندک گیرند
(تَفْوِيق) سوفار ساختن تیر را
و فواق لواق خورانیدن شیر بچه را
(تَفَوُّق) فراخی نمودن در عیش
و فواق لواق بکیدن بچه شیر را و
فواق بفواق دوشیدن ومنه حدیث
ابی موسی انه تذاکر هو و معاذ
قرأة القرآن فقال ابو موسی اما انا
فاتفوقه تفوق اللقوح ای لا اقرأ
جُزْئِی امرة ولکنی اقرء منه شیا بعد
شیء فی اناء اللیل والنهار
(اِفْتَاقَ الرَّجُلُ) نیازمند و درویش
گردید و سر د به بسیار ے بکچه
(رجلٌ مُسْتَفِيقٌ) مرد بسیار
جواب
(اِسْتِفَاقَةٌ) به شدن گرفتن بیمار
وصحت روی نمودن او را و فواق
فواق دوشیدن ناقه را ویقال
اِسْتَفِقِ النَّاقَةَ) یعنی مدوش
پیش وقت ان که و باز ایستادن از
شراب یقال ما یَسْتَفِيقُ من الشراب
ای ما یکف و بهوش آمدن مست و

جز آن
(اِنْفِيَاق) لاغر گردیدن شتر و
مردن آن و شکسته شدن سوفار
تیر یقال فُقْتُ السَّهْمَ فَانْفَاقَ

ف و ل

(فُول) بالضم باقلی و نخود یا دانه
ست دیگر شبیه آن مراهل شام را
یا خاص ست بخشک فُولَةٌ بالتاء
یکے که و نیز فولة شهری بفلسطین

ف و م

(فُوم) بالضم سیر و گندم و نخود
و نان و هر دانه که از آن نان پزند
و هر گره سیر و پیاز و هر عقده لقمه
بزرگ
(فُومَةٌ) بالتاء خوشه و آنچه بدو
انگشت برداشته شود
(قطعه فوم) کصر دپاره پاره
بریدن آن را
(فَامِيّ) منسوب سیر فروش اصل
آن فُومِيّ است بالضم
(فَامِيَةٌ) دهی است بعراق
(اَفَامِيَةٌ) شهریست بشام
(فَيُّوم) کقیوم شهری ست بمصر
یا زمینی از ان
(فَامِين) دهی بر بخارا
(تَفْوِيم) نان پختن یقال فَوِّمُوا لنا
ای اختبزوا

ف و ن

(فَاقَانِيَا) بالیاء والالف المقصورة
فج گیاهی ست کمتر از دزرعے و
بیخش یکعدد و بقدر شبری و بسطری
انگشتی و چون بشکنند دو خط صلیبی
نمودار گردد و لاجرم عود صلیب

خوانند فی حارست و ملطف و
محلل و مدر حیض و قاطع نزف الدم
و نافع عرست مرنقرس و صرع راحتے
که تعلیق آن هم
(تَفَوُّن) افزایش و افزون شدن
و حسن نما و گوالیده کی نیکو

ف و ه

(فُوه) بالضم دهان فَاهٌ فِيهٌ
فُوهَةٌ بالفتح والتاء فم سواء
افواه و افمام جمع او لا واحد
لها لان فما اصله فوه محرکة حذفت
الهاء استثقالا لاجتماع الهائین
فی قولك هذا فوهه و بقیت
الواو طرفا متحرکة فوجب ابدالها الفا
لانفتاح ما قبلها فبقی فا ولا یکون
الاسم علی حرفین احدهما
التنوین فابدل مکانها حرف
مشاکل لها و هو المیم لانهما
شفهیتان و فی المیم هوی فی
الفم یضارع امتداد الواو ویقال
فی تثنیته فمان و فموان
و فمیان و الاخیران نادران لان
العوض کالمعوض عنه لا یجتمعان
ابدا و قالوا فوه و فوهیه و فا زید
فی زید فی الاعراب الثلثة و هکذا
فی الاضافة الی نفسك هذا فی
ش لیستوی فیه الاعراب
الثلثة ویقال و مات
لفیه ای لوجهه ز
ولو وجدت الیه فاکرش
ای ادنی طریق و یقال
کلمته فاه الی فی
یعنی با او رو باروے سخن گفتم

نصب فوه علی الحال و یقال فا هاً لفیك ای جعل الله بفیك الارض والتراب کما یقال بفیك الحجر و بفیك الاثلب ای جعل الله فم الداهیة لفیك و یقال سقیا بلله علی افواهها یعنی بر سر خود گذاشت بستر از اوائل شهر در آمدند و از اوخر آن بیرون رفتند و نیز فوه) دندان یقال لا فض فوه یعنی شکسته نشود دندان او و دیک افزار و بوے افزار که از آن خوشبوے را نیکو نمایند و رنگ شگوفه و گونه آن و صنف هر چیز و گونه آن افواه جمع افاویه جمع الجمع

(فوهة) بالضم دهانه کوی و دهانه راه و دهانه رود بار و دهانه جوئی و شورش و غوغا اللغة فی الفوهة کقبرة

(فوه) محرکة فراخی دهن و فراخ دهن شدن و بر آمدن دندان یا ثنیه علیا و دراز گردیدن آن والفعل من سمع

(فوّه) کسکر روناس که بیخهای درختی است باریک دراز سرخ که بدان رنگ کنند نافع است جهت جگر و سپرز و عرق نسا و درد سرین و درد تهیگاه و سخت بدر بول و حیض و خمیر آن بسر که بناید برص را

(فوهة) کقبرة شورش و غوغای مردم منه المثل ان دالفوهة ای لقاللة واز هم بریدگی مسلمانان بغیبت و تیر شیرین مزه و دهانه کوچه و دهانه راه و دهانه رود بار و اول هر چیزے فوهات و فواید جمع

(فیه) ککیس مرد بسیار گوے فصیح یا آزمند بسیار خوار یقال رجل فیه ای اکول

(افوه) مرد فراخ دهن و بر آمده دندان و دراز دندان فوهاء کحمراء مؤنث زوا فوکا از دوے شاعرست

(بئر فوهاء) چاه کشاده دهانه

و محالة فوهاء) چرخ دراز دندانه و طعنة فوهاء کذلك

(ن) فاه بالکلام) سخن گفت و یقال ما فهت بکلمة ای ما فتحت فی بها

(مفوّه) کمعظم نیک گویا و منطیق مفوه مبالغه است و سخت آزمند بسیار خوار و شراب مفوه) شراب خوشبوی آمیخته و منطق مفوه) سخن سودمند و کشاده و ثوب مفوه) جامه بفوه رنگ کرده مفوّی مثله

(تفویه) فراخ دهان و دراز دندان کردن یقال فوّهه الله

(فاهاه مفاهاة) همسخن شد با او و تازید و فخر کرد فاوهه کذلك

(تفوّه) سخن گفتن و بدهانه جای در آمدن آن را

(تفاوه) باهم سخن گفتن

(رجل مستفیه) مرد بسیار خوار استفاه استیفاها و استفاهة بسیار خوار و سخت نوش گردید بعد کم خوارگی یا آرمید و فرو شد تشنگی او از آب خوردن

ف و و

(فو) بضم الفاء و سکون الواو داروی ست بفارسی بیخ سنبل بدرد درد پهلو و دار الثعلب را نافع

(فاءو) دهی ست بصعید مقابل قاو بالقاف

(فاوة) روستای ست بطائف

(فوة) کقوة بیخ درختی است که روناس در بن خوانندش و بدان رنگ کنند و داروی ست مسقط جنین و مدر و مفتح در دمن و صاف کنندهٔ پوست از هر گونه داغ و مانند پیسے ابیض و درفن

(ثوب مفوّی) کمعظم جامه بروناس رنگ کرده

(ارض مفواة) بالتا زمین روناس ناک و نیز مفوّاة) معرفة شهرے ست بمصر

باب الفاء فصل الهاء

ف ه ت

(مفهوت) کمضروب مرد درمانده و سرگشته

ف ه ج

(فیهج) کحیدر مے و پیمانه آن و پالونه

ف ه د

فهد) بالفتح یوز فهدة مؤنث فهود) بالضم و افهد کافلس جمع و میخ واسط پالان و ابن الفهد له ذکر فی المعزل من کتاب النکاح فی الموطا و قیل بالقاف

(فهدة) بالتا رکون و نام اسپ عبید بن مالک نهشلی و استخوان بلند بر آمده در پس گوش ستور و گوشت پاره بیرون جسته زیر سینه اسپ و هما فهدتان فیهما

(فهد) ککتف مرد خفته و بی خبر و شبیه بیوز در خواب و فهد فهد کابل مثله

(فهاد) کشداد یوز بنده و شکار آموزانندهٔ آن

(فوهد) کجوهر کودک فربه تمام خلقت مراهق فوهدة مؤنث

(افهود) کعصفور کودک فربه تمام اندام

(افاهید) بالفتح موضعیست در راه ربذه

(ف) فهد له فهدا) بالفتح نیکو ساخت کار را در غیبت او

(س) فهد فهدا) محرکة خوابید و غفلت ورزید از آنچه که لازم دفعه وے بود و همچو یوز گشت در خواب و فهد آن و منه الحدیث ان دخل فهد و ان خرج اسد

ف ه د ر

(فهدر) کقنفذ نوجوان پر گوشت و پر جوانی مقلوب فرهد

ف ه ر

(فهر) بالفتح والتحریك جماع کردن زنی را بی انزال و با دیگرے انزال کردن والفعل من فتح

(فهر) بالکسر سنگ که بدان چهار مغز بشکنند یا سنگ کف و یونث

(افهاد و فهود) بالضم جمع ونپدر قبیلهٔ از قریش وهو فهر بن مالک بن نضر بن کنانه فهری منسوب بوے

(فُهر) بالضم مدرسه جهودان که بروز عید درآن فراهم آیند یا روزیست که درآن جشن نمایند وطعام لطیف وشراب لذیذ خورند

(فَهِیرَة) کسفینة نوعی از طعام که شیر خالص را بسنگریزه تفسان گرم سازند وچون بجوش آید آرد برآن ریخته ترتیب دهند

(عامر بن فُهَیرَة) کجهینة مولاے ابی بکر است رضی الله عنه

ناقهٔ فَیهَر کصیقل سخت ملوهٔ درشت توانا وبزرگ جثه ناقهٔ فیهرة کذالک

(مَفاهِر) بالفتح گوشت سینه مردم

(فَیهَرة) تاسه زده گردیدن اسپ ودر ماندن در رفتار از سستی

(اِفهار) جماع کردن بی انزال وبا دیگرے انزال کردن وجماع کردن باد ختری وشنوانیدن آواز حرکاتش دختر دیگر را واین نوع جماع را وعس خوانند وآن منهی عنه است وبعید حاضر آمدن جهودان یا بمدرسه ایشان در آمدن وفراهم من گوشت ولخت لخت گردیدن وهو افهج السمن وفرو ماندن در راه وهلاک ومانده شدن فستر وخسته کردن ودختر ایقال افهرت الجاریة مجهولا ای فتنت

(تَفَهِیر) تاسه بر افتادن اسپ را ودر ماندن ومانده شدن آن از ضعف وسستی

(تَفَهَّر فِی المَال) فراخ حال گردید

تَفَیهُر فراخ حال شدن یقال تَفَیهَر فِی المَالِ ای اتَّسَعَ فیه وتاسه گرفتن اسپ را ومانده گردیدن آن

ف ه ج

(فَهرَج) کجعفر شهری است بشهرستان اصطخر بر کنار دشت معرب فهره

ف ه ر س

(فِهرِس) کزبرج فهرست معرب است

فَهرَس کتابه فهرست کتاب نوشت

ف ه ض

(فَهض) بالفتح شکستن والفعل من فتح

ف ه ق

(فَهقَة) بالفتح استخوان بن گردن که اول فقار است یا استخوان قریب پیوند سر وگردن مشرف بر کام

(ناهِقَة) زخم تیر وهر جراحت که خون از وی روان باشد یا داغ وفهقه

(فَیهَق) کصیقل فراخ از هر چیزے وشتر ماده بسیار شیر

(رباطٌ مِفهاق) بالکسر جاه بسیار آب

(س) فَهِقَ الاِناءُ فَهقاً بالفتح وبحرک پر شد خنور چندانکه از سر بیرون شود

(ف) فَهَقَه فَهقاً بر فهقه او زد

(اِفهاق) پر گردانیدن خنور ومانند آن وداغ کردن بر فهقه وفراخ شدن برق وجزآن

(تَفَهُّق) فراخ وکشاده گردیدن برق وجزآن دروان شدن خون ومانند آن

(اِنفِهاق) فراخ گردیدن برق وجزآن منفهق نعت است ازان

(تَفَیهُق فی الکلام) فراخی کرد در سخن وپر گردانید دهن را بسخن

ف ه ک

(فَهبَک) کحیدر زن کول بے خرد

ف ه ل

(فَهلَل) کجعفر ممنوعا باطل اسم است از از منه قولهم الضلالُ بنُ فَهلَلُ

ف ه م

(فَهم) بالفتح پدر قبیله است ونیز فَهم نام پسر عمرو بن قیس بن عیلان

(فهم) کتف مرد زود فهم ودانا

(س) فَهِمَه فَهماً بالفتح وبحرک وهو افهم وفَهامة ککرامة دکبیر وفَهامیة کگراهیة دانست وبدل دریافت

(اِفهام) فهمانیدن

(تَفهِیم) فهمانیدن

(تَفَهُّم) اندک اندک دریافتن

(اِستِفهام) فهمیدن خواستن یقال استفهمنی فافهمته وانفهم لحن

ف ه ن س

(فَهَنَّس) کعملس نام مردے

ف ه ه

(فَهّة) بالفتح درمانده بسخن فَهّة مؤنث

(فَهَّة) درماندگی بسخن فَهاهَة وفَهفَهَة وفَهَه محرکة مثلة والفعل من سمع وفراموش کردن چیزے را وفی الحدیث ما سمعت منک فَهَّةً فی الاسلام قبلها ای السقطة والجهلة ونحوها

(فَهه) کتف درمانده بسخن

فَهفَه مثله

(فَهِیه) کامیر عاجز ودرمانده بسخن سَفِیهٌ فَهِیهٌ عاجز نادان

(فَهفاه) بالفتح مرد نیکو سیاست شتران یقال هو فهفاهٌ علی المالِ ای حسن القیام

(اِفهاه) درمانده گردانیدن بسخن وفراموش کنانیدن افهَهَهُ اللهُ یعنے درمانده بسخن گردانید او را خداے وخرجت لحاجة فافهنی عنها فلان حتی فههت ای انسانیها حتی نسیت

(تَفهِیه) درمانده گردانیدن بسخن

ف ه و

(ن) فَهُوتُ عَنْهُ) سہو کردم ازان
(اَفهیَ الرّجلُ) خطا کرد راے او و برگردید

باب الفاء فصل الیاء

ف ی ء

(فَیْء) بالفتح سایہ زوال کہ بعد از گشتن آفتاب باشد ابوعبیدہ کل ما کانت علیہ الشمس فزالت عنہ فھو فیءٌ وظلٌ وما لم یکن علیہ الشمس فھو ظلٌ افیاء و فُیُوءٌ جمع و غنیمت و خراج و پارہ از مرغان و بازگشت فَیْأَۃ بالفتح (وفِیْئَۃ) بالکسر مثلہ و بازگشتن والفعل من ضرب یقال ھو سریع الفیء من غضبہ وھو حسن الفیأۃ ای حسن الترجع ویقال فاءَ المولی عن امرأتہ ای کفّر عن یمینہ ورجع الیھا و غنیمت گرفتن و یا فی کلمہ تعجب یا تعسف است
(فِئَۃ) مثال نعۃ گروہ اصلھا فیء والھاء عوض من الیاء التی نقصت عن وسطہ فئون و فئات جمع
(فَیْلَۃ) بالفتح بازگشت و مرغے است مانند عقاب و ہنگام و یکسر دخل علی تفیئۃ فلانٍ اے اثرہ
(مُفَیّاۃ) بالضم فائدہ جاے کہ آفتاب برسد
(قولھم لا ابوءُ مفاءٌ علی مُفیءٍ) ای مولی علی عربی
(اِفَاءَۃ) بازگشتن و باز گردانیدن و غنیمت دادن یقال اَفَاءَ اللّٰہ علی المسلمین مال الکافرین ومنہ قولہ تعالی وما افاء اللّٰہ علی رسولہ من اھل القری
(تَفَیُّاۃ) سایہ انداختن یقال فیأۃ الشجرۃ
(تَفَیُّوء) سایہ گرفتن و برگردیدن سایہ
(اِستِفاءَۃ) رجوع کردن و غنیمت گرفتن یقال اِستفاءَ ھذا المالَ ای اخذہ لہ فیئًا

ف ی ج

(فَیْج) بالفتح کو پست و نزدیک تنگ از زمین

ف ی ح

(فَیْح) بالفتح فُیُوح بالضم بسیاری نبات و فراخی و ارزانی سال و بلاد و فراخ وار روان شدن سیل و بحرکت والفعل من ضرب و شمع
(فَیْحۃ) بالفتح موضعی است در دیار مزینہ
(اَفْیَح) کاحمد فراخ
(اَرضٌ فَیْحاءُ) بالفتح زمین فراخ و نیز (فَیْحاء) اشام با توابل
(فَیْحُونَۃ) بالفتح نام زنے
(ناقۃٌ فَیّاحۃٌ) گشادہ مادہ شتر بزرگ پستان بسیار شیر
(فَیْحان) بالفتح موضعی ست در دیار بنی سعد
(اِفْحاء) شکستن گرمائی نیم روز را یقال اَفْحِمنك الظھیرۃ ای انفحت

ف ی خ

(فَیخۃ) بالفتح ظرفے ست کوچک کہ در آن نان خورشہا و چیزہاے اندک از جوارشات و مانند آن نہند و کشادگی مخرج بول و شدت گرما و گیاہ انبوہ و در ہم پیچیدہ
(ض) فَاخَتِ الرِّیحُ) بلند شد باد یا بانگ کرد و نیز فَیْخ منتشر و پراگندہ شدن
(اَفَاخَ الرَّجُلُ) پشیمان شد افاخ من فلانٍ) باز داشت ازان درد کرد و نیز فاخۃ تیز با پلیدی مع خروج ریح

ف ی د

(فَیْد) بالفتح زعفران سودہ و موے دراز کہ بر بتفوز اسپ بر آید و قلعہ است در راہ مکہ سمے بفید بن فلان و فیدُ الفریات) موضعے ست
(حَزْمُ فَیْدَۃ) بالفتح موضعے است
(فَائِد) کصاحب کوہے است
(فَائِدَۃ) آنچہ گرفتہ یا دادہ شود از دانش و مال و جز آن فوائد جمع
(فَیّاد) کشداد بوم نر و مرد خرامندہ و آنکہ بہ بیچد ہر آنچہ بر آن قادر شود و بخورد
(فَیّادَۃ) کجبانہ خرامندہ و آنکہ بہ بیچد ہر آنچہ بر آن قادر شود و بخورد و الہاء للمبالغۃ
(ض) فَادَ فَیْدًا) بالفتح تنزامید و فَادَ زیدٌ) بمرد و ہلاک گردید و فَادَ المالُ لَہٗ) ثابت شد مال براے او یا برقت و فَادَ الزعفران بسود زعفران و فادہ پرہیز کرد از وے پس یکسو شد ازان و بر گردید و فَادَت لہٗ الفائدۃُ) حاصل شد براے او فائدہ وفادَ المِلّۃَ بِیَدِہٖ عن الخُبزۃ صاف و پاکیزہ کرد نان را از خاکستر بدست خود
(اِفَادَۃ) پاکیزہ کردن نان را از خاکستر و فائدہ دادن و فائدہ گرفتن از لغات اضداد ست
(تَفَیُّد) فال بد گرفتن از آواز بوم نر یقال فَیَّدَ فلانٌ اذا تطیّر من صوت الفیّادِ
(تَفَیُّد) خرامیدن
(تَفَایُد) ہمدیگر را فائدہ دادن یقال ھما یتفایدان بالمال ای یفید کلٌّ صاحبَہٗ
(اِستِفادَۃ) فائدہ گرفتن و فائدہ خواستن و فائدہ دادن

ف ی ذ

(فِیْذ) کہیف آنکہ گوشت ساق و پے او سخت باشد
(انفیاذ) تنہا شدن

ف ی ش

(فَیْش) بالفتح سرزہ فَیْشَۃ بالتاء مثلہ
(فَائِش) کصاحب وادی ست کان یحمیہ ذو فائش سلامۃ بن یزید الیحصبی ملك من ملوك حمیر و کان یظھر لقومہ فی العام مرۃ متبرقعًا
(فَیّاش) کشداد مرد متکبر لافی و مہتر بسیار فضل و فزونی از لغات

اضداد است
(فَیشُوشَۃ) سستے دفروہشتگے
(فَیشَان) بالفتح دہے است
بیمامہ
(فَیشُوت) بالفتح نہر بیست
(فَاشَان) دہے است بمرد
(فَاشُون) موضعے ست بنجارا
(ض) فَاشَ الحِمَارُ الاَتَانَ) برجہید خر بر مادہ و برآمد بر آن
کَانَّہٗ مِنَ الفَیشَلَۃِ وَفَاشَ الرَّجُل افتخار کرد و بزرگ منشی نمود و پنداشت
در خود چیزے کہ ندارد
(مُفَایَشَۃ) بر ہمدیگر فخر نمودن
(فِیَاش) بالکسر مثلہ و بسیار تہدید
و وعید ہائے دروغ نمودن در
جنگ و لاف زدن
(تَفَیُّش) لاف زدن و بر گردیدن
از چیزے

ف ی ص

(مَفِیص) جائے گریز و جائے
بازگشت یقال مَا عَنہُ مَحِیصٌ
لَا مَفِیصٌ ای مَحِیدٌ
(ض) فَاصَ فِی الاَرضِ
فَیصًا) بالفتح رفت و دور شید ہو
مَا فِصتُ) یعنی از جائے نرفتم و
مَا یَفِیصُ بِہٖ لِسَانُہٗ یعنی سخنے
نگفت و ہیچ ظاہر بیان نکرد
اِفَاصَۃ بیان کردن و انداختن کمیز
را یقال اَفَاصَ بِسَلحِہٖ ای ھَا
بہ و وا ماندن انگشتان از گرفتن
چیزے یقال اَفَاصَتِ الیَدُ اِذَا
تفرجت اَصَابِعُہَا من قبض الشئ

ف ی ض

(فَیض) بالفتح مرگ و رود نیل
و قال الاصمعی نہر البصرۃ و است
تیز رو و اسپی است مر بنی ضُبَیعَۃ
بن نزار را و دیگری مر عتبۃ بن ابی
سفیان را و لقب مطلب بن عبد
مناف برادر ہاشم بدان جہت کہ
بسیار جود بود و قولہم اعطاہ
غَیضًا من فَیض ای اعطاہ
قلیلا من کثیر
(فَیضَۃُ الدَّمعِ) روانی اشک
فَیضَۃُ الخمر کذلک
(فَیَّاض) کشادہ جوان مرد و بسیار
بخشندہ و نام اسپ بنی جُعدہ و
شاذ بن فَیَّاض محدث است ٭
و نَہرٌ فَیَّاض) جوی پر آب ٭ و نیز
(فیاض) لقب طلحۃ بن عبید اللہ کہ
اشتری بئرا فتصدق بہا و نحر جزورا
فاطعمہا فقال لہ النبی صلی اللہ
علیہ و سلم اَنتَ الفَیَّاض فلقب بہ
(امرہم فَیضِیضیٰ بَینَہم
و فَیضُوضیٰ) و بمدان و
فَیضُوضیٰ بالفتح یعنی مختلف
اند در آن و تصرف میکند ہر واحد
در چیزے کہ مر دیگرے راست
ارضٌ ذَاتُ فُیُوضٍ کھسور زمینکہ
در آن آبہا بسیار جارے و روان
باشد
(ض) فَاضَ المَاءُ فَیضًا و فُیُوضًا
بالضم و الکسر و فُیُوضَۃ و فَیَضَانًا
بالتحریک بسیار شد آب چندانکہ
روان گردید ٭ و فَاضَ الوَادی)
لبالب رفت رود و ہو فاض صَدرُہٗ
بالسر) آشکار کرد راز را و
اَلرَّجُلُ فَیضًا و فُیُوضًا) مرد
و فَاضَت نَفسُہٗ) برآمد جان او
وَ فَاضَ الخَبَرُ) فاش گردید خبر
وفَاضَ الشَّئیُ) بسیار شد
فَاضَ اللِّئَامُ کذلک و فَاضَ الدَّمعُ
روان شد اشک
(مُفَاض) مستوی و برابر و منہ
فی صفتہ صلی اللہ علیہ و سلم کان
مُفَاضَ البَطنِ ای مستوی البطن مع
الصدر ٭ و حَدِیثٌ مُفَاضٌ فِیہِ
سخن در پیوستہ
(دِرعٌ مُفَاضَۃٌ) زرہ فراخ ٭ و
امراۃ مُفَاضَۃٌ) زن کلان و بزرگ شکم
(اِفَاضَۃ) آب را بر خود ریختن و
یک بار روان شدن مردم از عرفات
بسوی منی و منہ قولہ تعالیٰ فاذا
افضتم من عرفات و منفرق شدن و
شتابی نمودن در برآمدن از آن بسوے
جای دیگر و ہر دفعہ افاضہ است
و در آمدن در حدیث و رفتن در آن
و نیک پر کردن خنور را یقال
اَفَاضَ الاِنَاءَ ای مَلَاَہٗ حتی فاض و
باختن تیر قمار را یقال اَفَاضَ
القِدَاحَ و اَفَاضَ بِالقِدَاحِ اذا ضرب
بہا) و برآوردن شتر علف را
از شکنبہ جہت نشخوار و ریختن اشک
(مُستَفِیض) آب روان کردن
خواہندہ ٭ و حَدِیثٌ مُستَفِیضٌ
سخن فاش حدیث مُستَفَاضٌ
فیہ) کذلک قلیلا او لغۃ ردیۃ
و لا تقل مُستَفَاضٌ
(محمد بن جعفر بن مستفاض)
محدث است
(اِستِفَاضَۃ) آب روان کردن
خواستن و فراخ و بسیار درخت
شدن وادی و فاش شدن خبر و
سخن

ف ی ظ

(فَیظ) بالفتح مرگ یقال حَانَ
فَیظُہٗ ای قرب موتہ (فَوظ)
بالواو کذلک
(ض) فَاظَ فَیظًا و فُیُوظًا و فَیظَانًا
محرکۃ و فُیُوظَۃً) بالضم بمرد و کذا
فَاضَت نَفسُہٗ ای خرجت و فَاظَ
ہو نَفسَہٗ ای قَاءَہَا و اَخرَجَہَا
یتعدی و لا قال الاصمعی
سَمِعتُ اَبَا عَمرو بنَ العَلَاءِ
یقول لا یقال فَاظَت نَفسُہٗ
و لَا فَاضَت و لکن فَاظَ نَفسَہٗ
او فَاضَت نَفسُہٗ بالضاد اذا مات
(اَفَاظَہُ اللّٰہُ) بمیرانید و را خدائے
اَفَاظَ اللّٰہُ نَفسَہٗ کذلک و یقال
ضربتہ حتے افظت نفسہٗ
(تَفَیُّظ) جان دادن یقال تَفَیَّظُوا
اَنفُسَہُم ای تَقَیَّؤُہَا

ف ی ع

(فَیعُ الاَمرِ و فَیعَتُہٗ) بالفتح اول
کار و آغاز آن

ف ی ف

(فَیف) بالفتح جای برابر و ہموار
یا بیابان بی آب (اَفیَاف و فُیُوف
و فِیَاف) جمع و زمین مختلف
الریاح و منزلے است مر مزینہ را
(فُیُوفُ الرِّیحِ) بالضم موضعے
است بدہنا و آن را روزی ہست
کہ در آن چشم عامر بن طفیل کور

شد باآن فَیْفُ الرِّیحِ است
(فَیْفَاة) بیابان بے آب
(فَیْفَاء) بالمد ویقصر بیابان فراخ
بی آب فیافی جمع وَ فَیْفَاءُ رُشَادٍ
بالمد موضعی است وَ فَیْفَاءُ
الْجَبَار) موضعی است بنواح عقیق
مدینه وَ فَیْفَاءُ الْغَزَال
قریب بمکه که از آنجا بابطح فرود آیند

ف ی ق

(فَیْق) بالفتح آواز ماکیان
(فِیق) بالکسر کوه محیط دنیا و مرد
دراز بالا و بدون لام موضعے
است
(اَفِیْق) کامیر شتر است میان
دمشق وطبریة وادے است دربالی
(ض) فَاقَ فَیْقًا) بالفتح بمرد و
جان داد
(اَفْیَقَ الشَّاعِرُ) جید گفت معانی
غریب و شگرف آورد

ف ی ل

(فِیل) بالکسر اَفْیَال و
فُیُول وَفِیَلَة
بار (مؤنث) ومرد فرومایه گران
وثقیل ＊ وَرَجُلٌ فِیلُ الرَّأیِ)
ویفتح مرد سست عقل رجال
اَفْیَالُ الرَّأیِ جمع ورجال فِیَالَة
بالکسر وفُیُولَة بالضم وابو الفیل
صحابی است
(رَجُلٌ فَالُ الرَّأیِ وَفَالٌ یضا
من غیر اضافة مرد سست رائے
ضعیف عقل ＊ ونیز فَال (ده) ست
بفارس معرب پال بیای فارسی
از آن ده است قطب عالی قطب

الدین فالی مولف تقریب وغیره
واسمعیل بن ابراهیم که هردو
قاضی شیراز اند وجماعتے و
شهرے است بخوزستان از آن شهر
است ابوالحسن علی بن احمد ادیب
باآن فاله است بزیات ها
(فَائِل) گوشت تندی ورگ باآن
رگ ران است ＊ وَرَجُلٌ فَائِلُ
الرَّأیِ) مرد ضعیف عقل
(فَائِلَتَان) دو رگ است در بطن
هر دو ران محاذی همدیگر او
مُضْغَتَانِ مِنْ لَحْمٍ اَسْفَلُهَا عَلَی
الصَّلَوَیْنِ مِنْ لَدُنْ اَدْنَی الْحَجَبَتَیْنِ
مُکْتَنِفَتَا الْعُصْعُصِ مُنْحَدِرَتَانِ
فِی جَانِبَیِ الْفَخِذَیْنِ هُمَا مِنَ الْفَرَسِ
کَذٰلِكَ ＊ وَفَال
لغة فیه
(رَجُلٌ فَیْلُ الرَّأیِ) کمیس مرد
سست عقل ＊ وَرَجُلٌ فَیِلُ اللَّحْمِ)
مرد بسیار گوشت
(فَیَّال) کشداد صاحب فیل و
پیل بان
(مَفْیُولَاء) پیل زهره کان
(فِیلَان) بالکسر موضعی است
نزدیک باب الابواب وفیل اسم
خوارزم او لَا فِیلَ لَهُ الْمَنْصُورَة
تمرکواکانجو وفیلان بن عَرَادَة
محدث است ونیز نام مولای زیاد بن
ابی سفیان یاآن فیل است
(ض) فَالَ رَایُهُ فَیْلَةً وَفَیْلُولَةً)
خطا کرد وضعیف وسست گردید
وَفَالَ رَایُهُ) خطا کرد رای او در
بازی فیال ＊ وَفَالَ الرَّجُلُ

سست رای شد مرد
(فَیَّلَ رَایَهُ تَفْیِیلًا) زشت کرد
رای او را ومنسوب نمود بخطا و
سستی رائے وسست رای گفت
(مُفَایَلَة) بازی است مرلتیان
عرب را فیال) بالکسر ویفتح مثلا و
مذکور است در فعل
(تَفَیَّلَ النَّبَات) بنهایت رسید
گیاه ＊ وَتَفَیَّلَ الشَّبَاب) زیاده
وافزون شد جوانی ＊ وَتَفَیَّلَ
فُلَانٌ) فربه گردید ＊ وَتَفَیَّلَ
رَایُهُ) ضعیف شد خطا کرد رای
او
(اِسْتَفْیَلَ الْجَمَل) همچو پیل شد
شتر در جثه وتوانائی

ف ی م

(فَیْتَم) کمیس مرد سخت وتوانا
فُیُوم جمع
(فَیْمَان) بالفتح عهد وپیمان
معرب است

ف ی ن

(فَیْنَة) بالفتح ساعت یقال القیته
فَیْنَةً ای الساعة فینات جمع
ویدخله الالف واللام کثیرا فیقال
لقیته الفینة بعد الفینة
ای الحین بعد الحین
(فَیْنَان) بالفتح نام اسپی مرب نبے
ضبه را ومرد نیکو ودراز موے فینانة
مونث ومذکور است در ف ن ن
(عَنْتَرُ بْنُ اَفْیَانَ بْنِ مَعَدِّ
بْنِ عَدْنَان) بالفتح ست
(اَفْیُون) کبر دون شیر خشخاش
مصری ست سیاه رنگ وهو اجوده

نافع للادرار المحادة خاصة
فی العین مخدر قلیله نافع منوم
کثیره سم وهو ماخوذ من الافین
وهو ان لا یبقی الحالب من
اللبن فی الضرع شیئا
(ض) فَانَ فَیْنًا) بالفتح آمد

ف ی ی

(فِی) حرف جر است ثنائی ومعنی
آن در ومی آید برائے ظرف مکان
وظرف زمان نحو آنتم عاکفون
فی المساجد وفی ایام معدودات
وبرائے مصاحبت بمعنے مع نحو
دخلوا فی اُمم ای معهم
وتعلیل نحو اِنَّ امرأة دخلت
النار فی هرة حبستها ای لاجل
هرة ＊ واستعلا نحو لاصلبنکم
فی جذوع النخل ای علی جذوع
النخل ＊ ومرادف باکقوله ＊ ویرکب
یوم الروع منا فوارس بصیرون
فی طعن الاباهر والکلی ＊ والی
نحو فردوا ایدیهم فی افواههم
ای الی افواههم ＊ ومن نحو الا عم
صباحا ایها الطلل البالی
وهل یعمن من کان فی
العصر الخالی ＊
وبرائے مقایسته وآن داخل میشود
میان مفضول سابق وفاضل لاحق نحو فما
متاع الحیوة الدنیا فی الآخرة
الا قلیل ＊ وبرائے توکید نحو ارکبوا
فیها ＊ وبرائے تعویض وآن زاید ست
در عوض فی دیگر محذوف نحو
ضربت فیمن رغبت یعنے ضربت
من رغبت فیه ＊ و یا فیما
تعجب ＊

(قَایَا) شهرستانے ست بمنبج از ان
جاے ست رافع بن عبد الله
قایانی

الکتاب الحادی والعشرون

فی القاف

باب القاف فصل الهمزه

ق ء ء

(قِئْقِئْ) کز برج سپیده تخم مرغ و
پوست تنک چسپیده بسپیده آن
(قَأْقَاءٌ) کسلسال آواز زاغان
عراق

ق ء ب

(قَؤُوب) کصبور مرد بسیار آب
خوار + اناء قَؤُوب) آوند بسیار
آب گراند فو أبی ملسوباً
مثله
(مِقْأَب) کمنبر مرد بسیار آب
خوار
(ف) قَأَبَ الطعامَ قَأْباً) بالفتح
خورد طعام را یا خورد تمامهٔ آن را
وکذا قَأَبَ الماءَ فیهما
(س) قَئِبَ الرجلُ مِنَ الماءِ
قَأَباً) محرکة وقأْباً کسحاب بسیار
نوشید آب و پر شد + وقَئِبَ الماءَ
نوشید آب را

ق ء ش

(قَأْش) بالفتح رسن کشتی لغة
عراقیه

ق ء ی

(ف) قَأَی قَأْیاً) بگفت برخود
ثابت کرد حق خصم را

باب القاف فصل الباء

ق ب ء

(قَبَأَة) بالفتح گیاہے ست که
بعلف ستور آید قَبَاءَة) کسحابة
مثله
(ف) قَبَأَ الطعامَ قَبْأً) گم خورد
آن را + وقَبَأَ الرجلُ مِنَ الشراب
پر شکم شد از آب و بسیار خورد آن را

ق ب ب

(قَبّ) بالفتح مرد کشن با اصل
نیکو و نجیب و ماهر در ضراب و
پاره جیب پیراهن و سوراخ چرخ
که در آن چوب چرخ باشد یا شکافے
میانه چرخ و چوبی که در میان چرخ
دلو باشد و مهتر قوم و پادشاه و
نائب و خلیفه و ما بین بر سوهر و دران
یا ما بین سرین و سخت ترین و
بزرگترین از لگام ویقال عَلَیْكَ
بِالقَبِّ الاکبر ای بالراس الاکبر
(قَبّ) بسکون الباء حکایت آواز
شمشیر چون بر ضربه قد
(قِبّ) بالکسر استخوان بیرون آمده
میان دو سرین یقال الزق قِبّک
بالارض ومهتر و بزرگ قوم
(قِبَةُ الشاة) بالکسر وقد تخفف
هزار خانه شکنبهٔ گوسپند
(قُبَّة) بالضم بنای گرد بر آورده
وگنبذ قُبَب کصرد وقِبَاب بالکسر
جمع ونیز قُبَّة) موضعی ست + و
قُبَّةُ جالینوس) در مصر ست
+ وقُبَّةُ الرحمة در اسکندریه ست
+ وقُبَّةُ الاسلام) بصره + وقُبَّةُ
الحمار) در بغداد کسی بدانه کان
یصعد الیها علی حمار لطیف + و
قُبَّةُ الفرك موضعی ست بکلواذا
(وذو القُبَّة) لقب حنظلة بن
ثعلبة بدان جهت که در دشت
ذی قار گنبدی بر پا ساخته
(ابو جعفر قُبّی وعمران بن سلیم
قُبّی بالضم منسوب اند بسوے قُبّة
که موضعی ست بکوفه + ونیز قُبّی)
آنکه پے در پے روزه دارد چند آنکه
نزار و لاغر میان شود از آن منه
الحدیث خَیْرُ النَّاسِ القُبِّیُّونَ
والیوب بن یحیی قَبّی) بالفتح ست
(قَبِیب) کامیر اقط خشک و تر در
آمیخته
(قِبَاب) گکتاب نوعی از ماهی و
موضعی بسمرقند و محله است در
نیشاپور و جاے بنجد در راه حاجیان
بصره و دهی در پائین مصر و
دہے نزدیک یعقوبا
(قُبَاب) کغراب تیک برنده
از شمشیر و جز آن ومینی بزرگ وسطبر
وقلعه است در مدینه
(قَابّ) سال آئینده
(قَابَّة) تندر یا آواز آن یقال
مَا اَصَابَتْنَا العَامَ قَطْرَةٌ
وَقَابَّةٌ) یا قطرهٔ باران
(اَقَبّ) باریک ولاغر میان
(قَبَّاء) محد وده مؤنث اَقَبّ
و قُبّ بالضم جمع یقال خَیْلٌ
قُبٌّ ای ضوامر
(قَبَاب) کشداد شیر بیشه و جاے
ست باذربیجان
(حِمَارُ قَبَّان) گکتان نوعی از ملخ
گیاہے وغیر قَبَّان) کذلك و
هو فعلان من قب وثم لاتهم
فه العرب ولانها معرفة عندهم
(قُبَیْن) بالضم جای ست بعراق
(قُبَیْبَات) مصغرا جاے است
قریب مغیثه و آبے ست مربنی
تغلب را و جاے ست پر لیشت
دمشق و محله است در بغداد و
آبی مر بنی تمیم را و موضعی در حجاز
(قُبْقُب) کهدهد شکم
(قَبْقَبَة) کدحرجة بانگ دندان
کشن و آواز شکم اسپ و شیر و نیز
(قَبْقَبَة) غریدن و خروشیدن
و بانگ کردن شتر و کول گردیدن
و(قِبْقِب) کزبرج صدف دریای
(قُبَاقِب) کسلسال تیک دروغ
گوے و شتر غرنده وجوشان و خروشان
وکس زن باکس فراخ بسیار آب
و نعل چوبین و مهره که بدان جامه
را جلا دهند و مرد بسیار سخن یا
بیهوده گوے و آواز دندان کشن
(قُبَاقِب) کعلابط مرد بسیار سخن
و سال آئینده یقال انك لن تفلح
العام ولا قابل ولا قاب ولا
قُبَاقِب ولا مُقَبْقِب یعنی تو گاهی
رهائی نیابے و این همه نامهاے
سالهاست یکے بعد دیگرے و مرد
بد خوی درشت و جاے است
و نهرے در ثغر و آبی مر بنے تغلب
را در زمین جزیره
(سُرَّةٌ مَقْبُوبَةٌ) ناف لاغر
(ص) قَبَّ القومُ قُبُوباً) بالضم
بانگ و فریاد نمودند در خصومت

ج ۳

*وَقَبَّ الْأَسَدُ قَبًّا وَقَبِيبًا) کامیر شنیده شد آواز دندان شیر از بهم زدن قَبَّ الْفَحْلُ کذلک موقَّبَ نَابُهُ بانگ کرد دندان او که بهم زد *و نیز قُبُوب پژمرده گردیدن گوشت و پوست خرما و خشک شدن ریش و جراحت و بی آب گشتن آن

(ض ن) قَبَّ النَّبْتُ قَبًّا) بالفتح خشک گشت *و نیز قَبّ بریدن

(س) قَبَّ بَطْنُهُ قَبَبًا) محرکة باریک گردید شکم او وکذا قَبِبَ بَطْنُهُ) بالفک *و نیز قَبَب) باریکی و لاغری تهیگاه و شکم

(مُقَبْقَب) کمسرید شیر بیشه و بکسر القاف سال آینده

(بَیتٌ مُقَبَّبٌ) کمعظم خانه قبه دار

(سُرَّةٌ مُقَبَّبَةٌ) کمعظمة ناف باریک لاغر

(تَقْبِیبٌ) خشک شدن یقال قَبَّبَتِ الرُّطَبَةُ إِذَا جَفَّتْ و قبه ساختن

(تَقَبُّب) بقبه در آمدن

(اِقْتِبَاب) بریدن

ق ب ت ر

(قُبْتُر) کقنفذ کوتاه بالا (قُبَاتِر) کعلابط مثله

(قُبْتُور) کعصفور جزیره است بمغرب از آن جای است خطیب آن معید بن محمد انصاری

ق ب ث

(قَبَاثُ بن رَزِین لَحْمِی) کسحاب محدث است و قبلث بن اَشْیَم صحابی

(ض) قَبَثَ بِهِ قَبْثًا) بالفتح به پنجه گرفت آنرا

ق ب ث ر

(قَبْثَر) کجعفر فرومایه کم نام (قُبَاثِر) کعلابط مثله

ق ب ج

(قَبْج) بالفتح کبک فارسی معرب لان القاف والجیم لا یجتمعان فی کلمة من کلام العرب قبجه یکی تقع علی الذکر والانثی کالحمامة ویعقوب یختص بالذکر منه کالظلیم من النعامة و مثله کثیر

ق ب ج ر

(قَبَنْجَر) کغضنفر مرد کلان شکم

ق ب ح

(قبح) بالضم زشتی ضد حسن و بفتح

(قُبْحَالَه وشُقْحَالَه) بالفتح و الضم الاتباع است یا هر دو یک معنی آید یعنی زشتی باد بر و وقد مرّ فی ش ق ح

(قَبِیح) کامیر زشت قباح کگتاب وقباحی کسکاری و قَبْحی) کسکری جمع *و نیز قَبِیح کرانه استخوان باز و که نزدیک آرنج است و پیوندجای ساق دران

(قَبِیحَة) کسفینه زشت قبائح وقباح ککتاب جمع و ناقة مُقْبِحَة الشخب شتر ماده فراخ سوراخ پستان

(قَبَاح) کسحاب پیوندجای ساق دران

(قَبْحَان) کسکران محلة است ببصره

(قَبَاح) کرمان خرس

(مَقْبُوح) یکسو کرده شده و برگشته از خیر و دور از آن

(ک) قَبُحَ قُبْحًا) بالضم والفتح وقُبُوحًا وقُبُوحَةً بالضم وقَبَاحًا کغراب وقَبَاحَةً کسحابة زشت گردید

(اقْبَاح) زشت آوردن و زشت یافتن

(قَبَّحَ عَلَیهِ فِعْلَهُ تَقْبِیحًا) آشکار کرد و بیان نمود زشتی کار او *و نیز

(تَقْبِیح) یکسو کردن و دور گردانیدن از نیکی و خیر یقال قَبَّحَهُ اللهُ ای نحاه عن الخیر و آبله شکستن که ریم از وی بر آید و شکستن تخم مرغ وقُبْحَالَه گفتن کسی را

(مقابحة) باهم دشنام دادن

(اِسْتِقْبَاح) زشت شمردن

ق ب ذ

(قُبَاذ) کغراب پدر کسری

(حِنْطَةٌ قُبَاذِیَّةٌ) بالضم منسوبا گندم کهنه ردی

(قُبَاذِیَان) بالضم موضعی ببلخ

ق ب ر

(قبر) بالفتح گور قبور بالضم جمع *وخیف ذی قبر موضعی است قریب عسفان

(قَبْرَة) بالفتح شهرستانی است باندلس از آن است عبد الله بن یونس و عثمان بن احمد

(قِبْر) بالکسر جای کرم خورده از چوب اکمر

(قِبْرَین) بالکسر ثنی عقبه است بتهامه

(قُبَر) کصرد نوعی از انگور در از سپید جید نیکو و نوعی از مرغان که چکاوک نامندش قبرة یکی

(قُبَار) کغراب شمشیر شعبان بن عمرو حمیری

(قُبُور) کصبور زمین پست نرم و خرما بن زود بار آور یا خرما بن که بارش در شاخ او بوده باشد

(ابو قاسم منصور قَبَّارِی) کشدادی زاهدی است در اسکندریه

(قُبَّار) کرمان گروه فراهم آمده جهت بر آوردن و کشیدن شکار از دام و چراغ شکاری در شب و موضعی است بمکه

(قُبَّر) کسکر چکاوک قُبَّرَة بالتاء یکی قبراء بالضم ممدود امثله قبابر جمع قنبرة کقنفذة لغتی است در آن

(قَنْبَر) کعنبر نام مردی

(ابو بشر عمرو بن عثمان بن قُنْبر) کقنفذ ملقب بسیبویه امام النحاة است

(قِبِرِّی) کزمکی بینی و بزرگ بینی

(قِبِرَّاة) بالتاء مثله و قُبَیرَة بحذف زاید مصغر آن

ج ۳

(قُبْرِیَان) بالضم وہی است بافریقیہ

(مَقْبَرَة) مثلثة الباء گورستان وجاء فی الشعر مقبر بلاها مَقَابِر جمع * لِکُلِّ اُنَاسٍ مَقْبَرٌ بِفِنَائِهِمْ * فهم یَنْقُصُونَ والقُبُورُ تَزِیْدُ

(مَقْبُرِیّ) منسوبا گوریان

(مَقْبُرِیُّوْن) جمع * وبیز مَقْبُرِیُّون گروہے از محدثان و ابوسعید (کَیْسَان مَقْبُرِی) تابعی است وانما قیل له المقبری لانه کان یسکن عند مقبرة فنسب الیها

(مَقْبُرَة) کمکنسة گورستان

(مَقْبُوْر) در گور کردہ و بچیزے پیچیدہ ومنه قول ابن عباس فی الدجال ولد مَقْبُوْرًا ای اُمُّه وضعته فی جلدة مُصْمَتَةٍ لا شَقَّ فیها ولا نَقْبَ فقالت قابلته هٰذه سِلْعَةٌ لیس فِیْهَا وَلَدٌ فقالت اُمُّه بل فیها وَلَدٌ و هو مَقْبُوْرٌ فیها فَشَقُّوْا عَنْه فاستهلّ

(ن ض) قَبَرَه قَبْرًا) بالفتح * وَمَقْبَرًا) کمقعد در گور کرد آنرا

(اِقْبَاد) گور ساختن کسے را مر کشته را القوم اوراد ن تا دفن کنند وبگور کردن فرمودن واز اہل دفن گردانیدن منه قوله تعالی ثُمَّ اَمَاتَه فَاَقْبَرَه ای جعله ممن یقبر ولم یجعله ممایلقی للکلاب وکان القبر مما اکرم به بنو آدم

ق ب ر س

(قُبْرُس) کقنفذ بہترین وجید ترین مس * و نیز قُبْرُس معرفة جزیرۂ است بزرگ در روم در آن جزیرہ فوت کرد ام حرام دختر ملحان

ق ب ز

(قِبْز) بالکسر مرد کوتاه بالا ایک زفت

ق ب س

(قِبْس) بالکسر اصل و نژاد چیزے

(قَبَس) محرکة شعلہ و پارۂ آتش

(قَبِس) ککتف کشن شتاب بار دار کننده

(قَبِیْس) کامیر سبک کشنی کننده که زود بار دار نماید منه المثل لقوة صَادَفَتْ قَبِیْسًا یا گویند ام لقوة واب قَبِیْسٍ وابن مثل درحق دو شخص ہمدم ہم قدم و ہم مشرب گویند لَقْوَة ناقہ زود بارگیر

(یزید بن قُبَیْس) کزبیر شامے است * و (اَبُو قُبَیْس) کوہے بمکہ سُمّی برجل من مذحج حدّاد لانه اول من بنی فیه وکان یُسَمّٰی الامین لان الرکن کان مستودعًا فیه) قلعہ است از اعمال حلب

(قِیْدَبَس) کزبرک بالکسر جد عبد الله بن قیس محدث

(قَابِس) کصاحب شہری است بمغرب میان طرابلس و سفاقس

(اَقْبَس) آنکہ سر نرۂ او قبل از ختنہ بیرون برآمدہ باشد

(قَابُوْس) مرد نیکو روی خوش رنگ * و (اَبُوْ قَابُوْس) لقب نعمان بن منذر بادشاه عرب و در ضرورت اَبُو قُبَیْس آوردہ * و نیز قَابُوْس ممنوعة للعجمة والمعرفة معرب کاوس که نام یکے از بادشاہان کیان است

(قَنْبَس) کجعفر نام مردے

(مِقْبَاس) بالکسر پارۂ آتش وشعله

(ض) قَبَسَ مِنْه قَبْسًا) بالفتح آتش گرفت از آن * و نیز قَبْس فائده گرفتن و دادن یقال قَبَسَ العلماء ای استفاده

(س ک) قَبِسَ قَبَسًا) محرکة وقَبَاسَةً) کرامة تیز کشنی شد

(اِقْبَاس) زیرک و دانا گردانیدن وآگاهانیدن و آتش و فایده دادن و آتش جهت کسی جستن

(اِقْتِبَاس) آتش یا زبانه آتش گرفتن و فائده و دانش گرفتن و دادن یقال اِقْتَبَسَ العلمَ مِنْه

ق ب ش ر

(قُبْشُوْر) کعصفور زن که حیض نباشد او را

ق ب ص

(قَبْصَة) بالفتح ملخ و مقدار پیدے در کف دست از گندم و بالضم و نیز (قُبْصَة) بالفتح والضم آنچه بسر انگشتان گرفته شود

(قِبْص) بالکسر عدد بسیار از مردم واصل و نژاد چیزی و فراہم آمدنگاه ریگ بسیار و بفتح

(قَبَص) محرکة بزرگ سر و درد جگر که از خوردن خرما بر آب دہن گیرد و درد شکم

(قَبِص) ککتف شادمان و سبک و چست (وحَبْلٌ قَبِصٌ) رسن کوتاه غیر ممتد

(قَبِیْصَة) کسفینة خاک فراہم کرده شده و توده سنگریزہا و آنچه بسر انگشتان گرفته شود و نیز (قَبِیْصَة) وہی است لشرقی موصل ودیہی است نزدیک سر من رای و قَبِیْصَة بن اسود و قَبِیْصَة بن جابر و قَبِیْصَة بن برار و قَبِیْصَة بن ذویب و قبیصة بن نبرمة یا برمة و قَبِیْصَة بن دمون قَبِیْصَة بن مخارق و قَبِیْصَة بن وقاص صحابیان اند

(قَبُوْص) کصبور اسپ استوار خلقت و اسپ سخت تیز و تند که چون تازند آنرا جز نوک سم وی بزمین نرسد

(اَقْبَص) بزرگ و دراز سر یا گرد سر و آنکه از پیش پا بر موضع پاشنه خاک باشد در رفتار

(هامة قَبْصَاءُ) تارک کلان گرد و بلند برآمده

(قِبِصّیٰ) کزمکی دویدگی تیز و سخت

(مِقْبَص) کمنبر رسن که پیش اسپان رہان کشیده دارند تا راست ایستند و اول سباق راستی یقال اَخَذْتُهُ عَلَی الْمِقْبَصِ ای قالب الاستواء یعنی راست و درست داشتم آنرا

(ض) قَبَصَه قَبْصًا) بالفتح

بسر انگشتان گرفت منه قراء الحسن
(قَبَصْتُ قَبْصَةً مِنْ اَثَرِ الرَّسُوْلِ) و
ونیز قبّص پیش از سیر سے از
نوشیدن باز داشتن کسے را و
بر جستن کشن بر ماده و دراز از در
کردن بندش را و کشیدن سبک
شدن اسپ و جز آن و شادمانی
نمودن
(س) (قَبِصَتْ رَحِمُ النَّاقَةِ
قَبَصًا) محرکة منضم گردید و
(قَبِصَتِ الْجَرَادُ عَلَى الشَّجَرِ)
در افتاد و مجتمع گردید و نیز
(قَبَص) بزرگ و دراز شدن سر با
تا رسر و سبک شدن و شادمانی
نمودن یقال قُبِصَ الرَّجُلُ مجهولا
ای نَشِطَ) و در و گرفتن از خشم باخود
(تَقْبِيْص) بسر انگشتان گرفتن
(حبلٌ مُتَقَبِّصٌ) بکسر الباء
رسن کوتاه
(تَقَبُّص) گرد آمدن
(اِنْقِبَاص) گرفته شدن نره
اسپ

ق ب ض

(قُبْضَة) بالضم و قد یفتح یک
مشت از هر چیزی و مشت گرفته
(و یقال صار الشَّیُٔ فی قُبْضَتِكَ)
ای فی ملکك
(قَبَض) محرکة به پنجه گرفته فعل
بمعنی مفعول و منه دخل
مال فلانٍ فی القَبَضِ ای فی
قُبِض من اموال النّاس
(قُبَضَة) کهمزة گیرنده نود رما
کننده و شبان نیکو سیاست م
گوسپندان را
(قُبَيْض) کامیر شتابنده و نیک
شتابی کننده در رفتار از مرغ و جز آن
(و فرسٌ قُبَيْضُ الشَّدِّ) اسپ
سخت شتابنده و زود بردارنده
پایها را و خرد مند ملازم و مشغول
پیشه خود
(قَابِض) به پنجه گیرنده و شتابی
کننده در رفتار از مرغ و جز آن و
بشتاب راننده یقال هذا حادٍ قابضٌ
(قُبَاضَة) کسحابة شتاب رنگی
(قَبَّاض) کشداد به پنجه گیرنده و بشتاب
راننده قَبَّاضَة بالتاء مثله
فیهما یقال هذا حادٍ قَبَّاضٌ و
قَبَّاضَةٌ
(قُنْبُض) کقنفذ مرد کوتاه بالا
(قُنْبُضَة) مؤنث و النون زائدة
(قُبَّض) کرکع جانوری است که
بسنگ پشت ماند
(قِبِضَّى) کزمکی نوعی از دویدگی
(مَقْبِض) کمنزل و مقعد قبضه و
گرفتگاه از شمشیر و کارد و کمان و جز
آن مَقْبَضَة بالتاء فیهما مثله
(مِقْبَض) کمنبر قبضه شمشیر و جز
آن مِقْبَضَة بالتاء مثله
(مَقْبُوض) به پنجه گرفت و مرده
(ض) (قَبَضَهُ قَبْضًا) بالفتح
به پنجه گرفت آنرا و قَبَضَ عَلَيْهِ
بِيَدِهِ) بدست گرفت او را و بنشر
گرفت و قَبَضَ يَدَهُ عَنِ الشَّیْءِ)
دست کشید و باز ایستاد از گرفتن
آن چیز و قُبِضَ فُلَانٌ) مجهولا
بمرد و نیز قَبْض گرفتگی خلاف
بسط و ترنجیده کردن و شتاب
پریدن و رفتن مرغ و جز آن منه
قوله تعالی وَلَمْ يَرَوْا اِلَى الطَّيْرِ فَوْقَهُمْ
صَافَّاتٍ وَيَقْبِضْنَ) و شتاب
راندن و یقال صار الشیُٔ فی
قَبْضِكَ ای فی ملکك
(اِقْبَاض) قبضه ساختن شمشیر
و جز آنرا
(تَقْبِيْض) فراهم آوردن و گرد
کردن و در دست و قبضه کسی دادن
چیزی را و بصاحب قبض دادن
مال را
(مُتَقَبِّض) شیر آماده جستن
(تَقَبَّضَ مِنْهُ) در گرفته شد از ان
و تَقَبَّضَ اِلَيْهِ) برجست بروی
و نیز تَقَبُّض در ترنجیده شدن
پوست و در کشیده گردیدن و فراهم
آمدن
(مُنْقَبِض) در کشیده و ترنجیده
و گرفته شده
(اِنْقِبَاض) گرفته گردیدن و
فراهم آمدن و رفتن و شتافتن و
ترنجیدن ضد انبساط

ق ب ط

(قَبْط) بالفتح بدست فراهم
آوردن چیزے را و الفعل
من نصر
(قِبْط) بالکسر گروهی از اهل مصر
و نیکان یعنی اصل آن قِبْطِی
بالکسر منسوب بآن قوم و از آن است
عبید بن جبر قبطی قِبْطِيَّة
مؤنث و از آنست ماریه قِبْطِيَّة
دختر شمعون مادر ابراهیم سریه
آن حضرت صلی الله علیه و سلم
(ثِيَابٌ قُبْطِيَّة) بالضم علی غیر
القیاس و قد یکسر جامهٔ کتان سپید
منسوب بآن قَبَاطِیّ) بالتخفیف و
التشدید جمع و ناحیه بود بسر من
رای فراهم آمدنگاه اهل فساد
(قُبَّيْط) بالضم و شد الموحدة شکرینه
که حلوائے است قُبَّاط
کرمان و قُبَّيْطَى) بالضم و شد الباء
مقصورا و قُبَّيْطَاء کحمیراء مثله
(تَقَبُّط) روی ترش و آژنگناک
کردن

ق ب ط ر

(قُبْطُرِيَّة) بالضم منسوبا جامه
کتان سپید

ق ب ع

(قَبْع) بالفتح بانگ و فریاد و بانگ
پیل
(قُبْع) بالضم کرنای و بوق
(قُبَع) کصرد خارپشت و جانوری
است دریائی
(امرأة قُبَعَة طُلَعَة) کهمزة زن
که گاهی نهان گردد و گاهی پیدا
و نیز قبعة مرغکی است خرد تر از
کنجشک که پیوسته نزدیک سوراخ
موش باشد و چون از چیزی ترسد
درو ی رود و یا ابن قبعة)
یعنی ای مرد کول وصف است بحمق
(قُبَاع) کغراب آئینهٔ فراخ و خار
پشت و مرد کول و پیمانه است بزرگ
و لقب حارث بن عبد و والی بصره
لقب به لانه اتخذ ذلك المکیال
لهم او لانهم اتوه بمکیال الامیرین

ج ۳

ولبهم فقال ان مکیالهم هذا
لقُبَاعٌ) ولقب ابن ضبه جاہلی بدان
جہت کہ گولترین اہل زمان خود
بوده
(قُبَاعِیٌ) کغرابی مرد بزرگ سر
(قَابِع) تاسه زده
(خَیلٌ قَوَابِع) اسپان پس مانده
سپس اسپ پیشی گیرنده
(قَبِیعَة) سفینه بند شمشیر و کاردیا
انچه بر سر قبضه باشد از سیم یا از آهن
یا آنچه زیر ہر دو شارب قبضه است
و سوراخ بینی خوک یا آن قَبِیعَة
کسکینه است
(قَبَّاع) کشداد خوک بدول
(یا ابن قَابِعَاء) کقاصیاء وصف
بالحمق
(قَوْبَع) بجوہر بند شمشیر از سیم
یا از آہن و مرغی است سرخ پای
و جای بعقیق مدینه
(قَوْبَعَة) بالتاء جانورکی است
(قُبَعَة) کقبرة جامه پاره است
شبیه برنس و آنرا قُنْبُعَة) بالضم
نباید گفت قُنْبُعَة) غلاف شیشه
و بالفتح در غلاف غنچه شدن شکوفه
(ف) قَبَعَ القُنْفُذُ قُبُوعًا) بالضم
سر در پوست کشید خارپشت و
قَبَعَ الرَّجُلُ قَمِیصِهِ) سر در
گریبان پیراہن کشید و سپس ماند از
یاران خود و قَبَعَ فِی الْاَرْضِ در
زمین رفت و قَبَعَ الخِنْزِیرُ قَبْعًا)
بالفتح و قُبَاعًا گکتاب بینی فشاند
خوک و یقال له قُبَاعٌ کقباع الخنزیر
و قَبَعَ الرجلُ قَبْعًا) بالفتح

تاسه و دمه بر افتاد او را ٭ و قَبَعَ
المزادَةَ) دہان توشہ دان بدرون
نورد یده خورد آب را یا گوشه
توشه دان بدہان در کرد و نوشید
فاذا قُلِبَ راس المزادة الی
خارجها قیل قَمَعَةٌ بالمیم ٭ و نیز
قَبْع بالفتح پست کردن سر در سجده
(اِقْتِبَاع) دہان مشک و توشه دان
بدرون نوردیده بدہان آب
خوردن یا گوشه اش در دہان کرده
نوشیدن
(اِنْقِبَاع) پنہان شدن و در
آشیانه در آمدن مرغ

ق ب ع ث

(قَبَعْثَی) کشمردی مرد کلان پای
و شتر بزرگ پل قَبَعْثَاة مؤنث
٭ و نیز قَبَعْثَاة فنج ماده

ق ب ع ث ر

(قَبَعْثَرٌ) کسفرجل مرد بزرگ
خلقت
(قَبَعْثَرَی) مقصورا شتر بزرگ
جثه و شتر بچه لاغر کرده و جانوری
است دریائی و مرد بزرگ جثه
درشت اندام و نام شاعری و
الالف لیست للتانیث ولا للالحاق
بل قسم ثالث قال المبرد انما
زیدت الالف فیه لتلحق بنات
الخمسة ببنات الستة لانك
تقول قَبَعْثَرَاة فلو کانت للتانیث
لما لحقه تانیث اخر فهذا و
ما اشبهه لا ینصرف فی المعرفة
و ینصرف فی النکرة قَبَاعِث
جمع لان ما زاد علی الرابعة

احرف لا یبنی منه الجمع
والتصغیر حتی یرد الی الرباعی
الا ان یکون الحرف الرابع منه
احد حروف المد واللین
نحو حانوت

ق ب ع ر

(قَبْعُرٌ) کسقنقور خرمای
ردی و ہیچکاره

ق ب ع ل

(قَبْعَلَة) پیش در آمدگی پای
بر پای دیگر و دوری میان دو
شتالنگ یا رفتاری است
باستی و ضعف او مشی من
کأنه یغرف التراب بقدمیه

ق ب ل

(قَبْلُ) بالفتح پیش نقیض بعد
یقال اتیتك من قَبْلُ و قَبْلُ
مبنیین علی الضم و قَبْلًا و قَبْلٍ
منونین و قَبْلَ مبنیا علی الفتح
(قَبَلَة) بالفتح نوعی از مهره که زنان
بدان مردان را بند کنند و نیز
برگردن اسپ بندند بجہت چشم
زخم و افسون
(قِبْلَة) بالکسر جہتی که روی
بدان آورند در نماز و جہت و
کعبه شریف و ہرچه که پیش روی
گیرند آنرا و یقال ماله فی هذا
الامر قِبْلَةٌ ولا دِبْرَة) یعنی
جہتی نیست او را ٭ و من این قِبْلَتُكَ
ای جہتك و اجعلوا بیوتکم
قِبْلَةً ای متقابلةً
(قِبْلِیَّة) بالکسر و بالتحریک
منسوب با ناجیه است از نواحی
فُرُع
(قُبْل) بالضم آہنگ و سوی یقال
اذا اقْبِل قُبُلك ای اقصد
قصدك او نحوك
(قُبُل) بالضم و بضمتین اندام پیش
خلاف دبر و مقدم و پیشگاه نشانه
یقال وقع السهم بقُبُلِ الهدف
و بدبره ای من مقدمه و موخره
و روی. کوه یا بن یا کمر آن یقال
انزل فی قُبُل الجبل ای سفحه
و اول زمان و نخستین موسم یقال
کان ذلك فی قُبُل الشتاء و الصیف
(قُبْلَة) بالضم بوسه و آنچه جادوگر
بدان دل کسی بدیگری مائل کند
و نشانی است که در پیش گوش
گوسپند نمایند و پذرفتاری
(قَبَل) محرکة بلندی زمین که پیش
نماید یقال رایت بذلك القبل
شخصًا ما سر ہر پشته یا سر ہر
کوه یا فراہم آمدگار ریگ توده
و میانه راه روشن ٭ و نیز قَبَل
نوعی از مهره که زنان بدان مردان را
بند نمایند و برگردن اسپ بندند
بجہت چشم زخم و افسون و مهره
است اند دندان پیل درخشان
که برگردن زنان و اسپان آویزند
و آنکار یقال رأیته قَبَلًا ای
عیانا و مقابلةً ولا اکلمك الی
عشر من ذی قَبَل ای فیما استانف
او الی عشر یستقبلها ٭ و نیز
(قَبَل) کوہی است و دشتی نزدیک
دومة الجندل
(قَبَلَة) بالتاء و چرخه ریسمان و

ریگ توده کرد قبل بحذف تار
جمع وسرفه وشهرے ست نزدیک
دربند
(ابوبکر محمد بن عمر قبلی)
محرکة منسوب او ابو یعقوب قبلی
محدثان اند
(رایته قبلیاً محرکة ومشددة
الیاء التحتیة) ای آشکارا ونمایان
(قِبَل) کعنب نزد وطاقت یقال
لی قِبَل فلان حق ای عنده و
مالی به قِبَل ای طاقة ویقال لا
کلمک الی عشر من ذی قِبَل یعنی نگویم
باتو سخنی درآنچه از سر تو آغاز
کنم کلام را یا نگویم باتو سخنی تاده روز
از روزہائے آینده ویقال رایته
قِبَلاً) آشکارا دیدم او را ومنه قوله
تعالیٰ اَو یاتیهم العذاب قِبَلاً ای
عیاناً قُرِیَ علی القراتین
(قُبَل) کصرد جائے ست ویقال
رایته قُبُلاً ای عیانا ومقابلة
(قَبِیل) کامیر نام ناف وبذر قبال
وکارگذار ویا کار یا رئیس قوم
وشوی زن وجماعت مردم از سه
گروه تا هرچه افزون گردد از
از گروهاے پراگنده چون زدم
وزنج وعرب ویا گروهای یک اصل
وحسب یا گروهاے یک پدر قُبُل
کعنق جمع قوله تعالیٰ وحشرنا علیهم
کُلَّ شَیٍٔ قُبُلاً ای قبیلاً قبیلاً
وقیل عیاناً + ونیز قبیل ظاهر و
آشکارا یقال رایته قَبِیلاً یعنی
رو با روئے وآشکارا دیدم او را *
ونیز قبیل آنچه پیش وبیرفرود آرد بسینه

از ریسمان ودبیر آنچه سپس رو به
برآرد وقت رشتن + ونیز قبیل
طاعت عربان ودبیر نافرمانی ایشان
وقبیل) بمطلب رسیدگی در قمار و
دبیر نارسیدگی دران وقَبِیل)
بسوئے نرانگشت بودن پیچیدگی
سر کفش ودبیر بسوئی خنصر بودن
آن وقَبِیل رشته که بسوئے سینه
پیش آرند وقت تافتن ودبیر رشته
که پس برند در تافتن یا قبیل باطن
قبل ودبیر ظاهر آن یا قبیل اندرون
پیچیده درد وک ودبیر بالاے
آن یا قبیل اول تافتگی رشته و
دبیر آخر تافتگے آن یا قبیل پنبه و
ودبیر کتان یا قبیل پائین گوش ودبیر
بالائی آن ویقال ما یعرف قبیلاً من
دبیر) یعنی نمی شناسد گوسپند
مقابله از گوسپند مدابره یا نمی شناسد
مقبل را از مدبر یا نمی شناسد
نسب مادر را از نسب پدر خود +
ونیز قبیل) نام مردے
(قَبِیلَة) گروه از فرزندان یک پدر
وپاره از کله سر فراهم آمده با
پاره دیگر قَبَائِل جمع ودوال
لگام وسنگ بزرگ سر چاه ونام
اسپ حُصَین بن مرداس
(قَبُول) کصبور نام ناف دباد صبا
بدان جهت که ضد دبور است یا
آنکه مقابل در کعبه شرفها الله می وزد
یا آنکه مقبول طبائع ونفوس است
* ونیز قَبُول) بالفتح وقد
بضم خوبی وجمال وهیأت ولباس
منه قول ندیم المامون فی الحسنین

رضی الله عنهما امهما البتول وابوهما
القبول) + ونیز قبول پذیرائے
عفو وجز آن اسم است مصدر را
و فطش معدوم وازا علام است
(قَبَالَة) کسحابة پذیرفتاری عمل اسم
است لقبل را ومنه القبالة للصک
مولدة ویقال نحن فی
قبالته ای فی عرافته ویکسر
(قِبَال النَّعل) کتاب دوال
پیش کفش که میان انگشتان
باشد وقصیری قِبَال) مارے
خبیث + ومایعرف قباله من
دباره) بمعنے مایعرف قبیله
من دبیره است
(قِبَالَة) بالکسر نام زنے
(قُبَالَة) بالضم روبارو یقال
جلست قُبالته ای تجاهه
(قَابِل) کصاحب سال آینده
ومسجدے بود بردست چپ مسجد
خیف وازا علام است
(قَابِلَة) شب آینده ومامان
(قَوَابِلُ الامر) اوائل یقال
اخذت الامر بقوابله
(اقبل) کاحمد کج چشم چندانکه
گوی بسوی بینی خود نگاه میکند
(قَبْلَاء) کصم از گوسپند که سرو گوش
برروے خمیده باشد
(قُبُلِی) کحبلی موضعے است
میان عُرَّب وسایان
(مَقْبُول) جامه دربے کرده
(ن) قَبِلَتِ الصَّبَا قَبُولاً) بالفتح
وقُبُولاً) بالضم ویفتح وزید
با د صبا + ونیز قَبُول پیش آمدن

ویقال قَبَّحَ الله ما قَبِلَ وما دبر
یعنی زشت گرداند خدای سال آینده
وگذشته را وبعضهم لا یقول
فیه فَعَلَ
(ن س ص) قَبَلَ بِهِ قَبَالَةً
کسحابة پذیرفتار گردید
(ن س) قَبِلَتِ العَیْنُ قَبَلاً
محرکة کج شد چشم او وبر بینی آمد سیاهه
چشم ونیز قَبَل خوبی وسبکی
دست ناف در برآوردن بچه
ودر آمدگی پیش هر دو پای وبر
آمدگی پاشنه وپیش آمدگی سیاهی
چشم بر بینی یا قبل مانند حول است
که کجی چشم باشد یا آن بهتر از حول
است یا برآمدگی سیاهه چشم یکے
بر دیگرے وبودن سیاهه چشم
برین بینی یا بر گوشه چشم یا برابر و
یا برآمدن نگاه چشمی بر نگاه چشمی
دیگر وبر شتر ریخته شدن آب
وقت آب خوردن وبر روے
خمیدن شاخ گوسپند وبے
اندیشه واستحضار سخن گفتن
یقال تکلم فلان قَبَلاً فاجاد و
رجزته قَبَلاً اذا انشدته رجزا
لم تکن اعددته) وبیشتر از مردمان
ماه نو را دیدن یقال رائنا الهلال
قَبَلاً اذا لم یکن رُئِیَ قبل ذالک
یا نخستین دیدن هر چیزے را
(ف) قَبَلَ النَّعلَ دوال ساخت
نعل را یا قبال بست بر نعل
(س) قَبِلَتِ اللَّیلَةُ) پیش آمد
شب وقَبِلَتِ المَرأَةُ قِبَالَةً)
بالکسر مام نانی کرد واز نفس نیز آمد

وقَبِلَه قُبُولاً) بالفتح شذوذاً و قد یضم پذیرفت و گرفت یا برو
وقَبِلَ عَلَی الشیٔ) چسپیدبان و لازم گرفت و آغاز نمود و نیز
قَبُول) بالفتح دلو را از ساقی گرفتن
(مُقبِل کمحسن سال آینده وازا علام است
(مُقبِلَة) کمحسنة شب آینده
(اِقبَال) قبال ساختن نعل را و پیش آمدن شب و کج گردیدن چشم و اقبل گردانیدن کسی را و پیش آمدن و روی آوردن بهر چیزے نقیض ادبار یقال اَقبَلَ مُقبَلاً کمکرم کادخلنی مدخل صدق و خردمند و دانا شدن پس نادانی و کولی و چسپیدن بچیزی و ملازم شدن آن و آغاز کردن کار برا و چیزے پیش کسی داشتن یقال اَقبَلتُهُ الشیٔ اذا جعلتہ یلی قُبالته واقبلنا الرماح نحو القوم
(مُقبَل کمعظم جامہ در پے کرده
(قَبِلتُ العامل العمل) تقَبُّلاً) بتشدید الموحده نادراً ضامن گرفتم بکار از کارکن و نیز
تقبیل) بوسه دادن
(رجلٌ مُقابَلٌ) بفتح الباء مرد گرامی گوهر از جانب مادر و پدر
شاة مُقابَلَة) بفتح الباء گوسپند پاره گوش بریده از پیش او لکان گذاشته ضد مدابرة که پس او لکان گذاشته باشد
(مُقابَلَة) دوال ساختن نعل را و دو تا کردن گیسو کفش را تا کرده آن در رو باروی شدن و دو کتاب را باهم راست کردن
(تقبّل العامل العمل تقبیلاً کتصریف نادراً ضامن داد عامل
(تَقابُل) باهم رو بروی گردیدن
(رجلٌ مُقتبِلُ الشباب) بفتح الباء مرد که در روی نشان پیری پیدا نگردد و جوان تر و تازه
(اِقتِبَال) از سر نو کردن کاری را و بدیهه گفتن سخن را یقال اَقتبَلَ الخطبةَ ای ارتجلها
(اِستِقبَال) پیش آمدن ضد استدبار
(اِقبِیلال) اقبل گردیدن

ق ب ل ش

(قَبَلَّش) کعملس سرنره اسم آنرا

ق ب ن

(قُبُنَة) بالضم شتافتن در حاجت و نیاز
(قَبِین) کامیر شتابی کننده در امور نحو و تیز رو
(قَبَّان) کشداد کپان کرترازوی و یک پله باشد و من یقال فُلانٌ قَبّانٌ علے فُلانٍ و شهریست باذربیجان و نام جد عبدالله بن احمد محدث و حمار قُبّان) وهو فعال والوجه ان یکون فعلان وهو دویبة وقد ذکر فی الباء
(قُبَیّن) بالضم و شد الموحده دهی است بعراق
(قَابُون) دهی است در دمشق
(ض) قَبَنَ قُبُونًا) بالضم رفت در زمین
(اِقبَان) شکست خوردن از دشمن و شتابی کردن در دویدن بے بیم و ترس
(مُقبَئِن) کمطمئن گرفته و ترنجیده و غائب و پس مانده
(اِقبِئنَان) ترنجیدن

ق ب و

(قَبا) کعصا گیاهی است و نیز
(قَبَا) پراکنده چیز را باز کردن
(قَبوَة) بالفتح پیوستگی میان دو لب و ضم کردن حرف را و منه
(نبرة مقبوّة) ای مضمومة
(قِبة الشاة) هزار خانه گوسپندان خففت فمن هذا الباب وان شددت فمن قبّ وقد مرّ والتاء عوض من الواو
(قَبُو قوسین) بالفتح قاب قوسین است قِباء قوسین کساء مثله
(قَبَاء) بالفتح و المد جامه است معروف (قَبِیَة کاغلمة جمع وهی مشتقة من القَبوة
(قُبَاء) بالضم و المد و بقصر موضعی است بحجاز نزدیک مدینه مذکر و یونث و جای میان مکه و بصره و بالقصر شهریست بفرغانه
(قُبَابَة) کسحابة دشت هموار
(امرأة قابیة) زن که گیاه عصفر چیند و گرد آرد آنرا
(قَابِیَاء) کقاصیاء ناکس و بنو قابیاء گردآیندگان بی کده
(مِقبَی) کمرمی مرد بسیار پیه
(ن) قَبَاه قَبوًا) بالفتح بانگشتان فراهم بر آورد آنرا و قبا البناء) بلند بر آورد بنا را و قبا الزعفران) چید زعفران را
(قبّاه تقبیة) آراست آنرا و آماده کرد سامان وی را و قبّی علیه) استم کرد بروی و قبّی الثوب) قبا ساخت آنرا
(تَقَبّی) قبا پوشیدن و از پس آمدن کسی را و مانند قبه شدن چیزے
(اِقتِبَاء) آراستن و آماده کردن و قبا پوشیدن
(اِنقِبَاء) نهان و پوشیده کردن

باب القاف فصل التاء

ق ت ب

(قَتَب) بالفتح روده بریان طعام دادن کسی را و الفعل من نصر و قتب بر پشت ستور نهادن
(قِتب) بالکسر روده و ساز و ساخت آب کش و هر چه کرد باشد از شکم و خوی گیر که زیر پالان بر پشت ستور نهند یا خوی گیر خورد بقدر کوهان شتر و پالان یا پالان خورد و بالتحریک اکثر اَقتاب) جمع
(قِتبَة) بالکسر روده
(قَتِب) ککتب مرد تنگ دل زود خشم
(ذو قتاب) کسحاب و کتاب لقب حقل بن مالک ملکی از ملوک حمیر
(قُتَیبَة) مصغرا نام مردی قتبی الجهنی منسوب بوے ابو رجاء

(قُتَیبَۃ) ابن سعید از مالک بن انس
روایت میکند و ابو قُتَیبَۃ سلم بن
قُتَیبَۃ) از شعبہ و یونس
(قَتُوبَۃ) کحلوبۃ شتر با قتب
(قِتبَان) بالکسر موضعی است
بعدن
(قِتَاب) بر پشت شتر قتب
نہادن و سوگند غلیظ و درشت
خوردن

ق ن ت

(قَتَّ) بالفتح اسپست یا اسپست
خشک قتہ یکے
(قَتَّۃ) نام مادر سلیمان تابعی
(قُتَاب) کغراب موضعی است بہ
یمن
(رَجُلٌ قَتَّاتٌ) کشداد مرد سخن
چین یا مرد سخن وزد نمامی کند
یکند و فی الحدیث لایدخل
الجنۃ قتات ای نمام
(رَجُلٌ قَتُوتٌ) کصبور مرد سخن چین
یا دزد سخن تمام باشد یا دہ
(قِتِّیبیٰ) کخلیفی سخن چینی
و رجل قِتِّیبیٰ) مرد سخن
چین یا سخن دزد
(قِتِّیتُون) جماعتی از محدثان
(قَتقَتۃ) سخن چینی نمودن
(ن) قَتَّہ قَتًّا) بریدن آن را و کم کردن
آمادہ و مہیا ساخت و اندک اندک
فراہم آوردن و قتَّ أثرہ) در پے او
رفت و نیز قَتٌّ) بالفتح سخن
چینی کردن و دروغ گفتن
و پنہان در پے کسے رفتن
تا او را داند معلوم نماید و بو فیدن

شبان بول شیر ہمازدہ را
و روغن در گل پروردن
(اِقتِیَات) از بیخ برکندن
چیزے را
(زیتٌ مُقَتَّت) کمعظم روغن
در گل پروردہ یا بروغنہای خوشبوے
دیگر آمیختہ و فی الحدیث انہ ادّہن
بزیتٍ غیر مُقَتَّتٍ وھو محرم
(تقتیت) سخن چینی کردن و
فراہم آوردن دیگ افزار و پختن
آن و در گل پروردن روغن را

ق ت د

(قَتَد) محرکۃ چوب پالان اقتاد
قُتُود جمع
(ابلٌ قَتِدَۃ) کفرحۃ و قناد ے
کہ کاری شتران درد کین شکم
از خوردن قتاد
(قَتَاد) کسحاب درختے ست سخت
خار ناک اقتاد و اُقتُد کاکلب و
قتود جمع و فی المثل و من دونہ
خرط القتاد + وذات القتاد)
موضعے است پس یلملم + و نیز قتاد)
کسحاب و غراب موضعی ست مر بنی
سلیم را
(قَتَادَۃ) یک درخت قتاد + و
قتادۃ بن النعمان یمنی و قتادۃ
بن ملحان صحابیان اند و قتادۃ
بن دعامۃ تابعی + و ابو قتادۃ)
حارث بن ربعی انصاری صحابی
+ و نیز قتادۃ) نام اسپ بکر بن
وائل و آن مادر زیم است
(قَتَادِیّ) بیاے مشدد اسپی بود
مر خزرج را و لیس بمنسوب الی
القتادہ
(ابلٌ قَتَادِیَۃ) شتران قتاد خوار
(قُتُود) بالضم کوہے ست
(قَتَائِدَۃ) بالضم پشتہ ایست
یا سر بالای کوہی یا ہر پشتہ کہ
باشد
(تَقتُد) کتنصر کوہے ست بحجاز
یا چاہی ست
(قُتُندَۃ) بضمتین شہرے است
باندلس
(س) قَتِدَتِ الابلُ قَتَدًا)
بالتحریک درد گین شکم شدند
شتران از خوردن قتاد
(تَقتِید) قتاد را بریدہ سوختہ
بخورش شتران دادن

ق ت ر

(قَتْر) بالفتح قدر و تحریک
(قَتَرَۃ) بالفتح گرد
و (قُتُر) بالضم و بضمتین کرانہ
جانب لغتے در قطر اقتار جمع
(قُترَۃ) بالضم کازہ صیاد و تودہ
پشک یا تودہ سنگریزہا
(قِتر) بالکسر نوعے از پیکان تیر
یا تیر خرد یا لے کہ آن را بر ہدف
اندازند
(ابنُ قِترَۃ) بالکسر مار ریزہ است
بد + و ابو قِترَۃ) کنیت ابلیس
لعنۃ اللہ علیہ یا علم ست مر
شیطان را
(قَتَرَۃ) محرکہ گرد و قتر جمع فیہا
جمع قولہ تعالی ترھقھا قترۃ)
(قَتِر) کتف مرد متکبر
(اَقتَر) مرد تنگ کنندہ نفقہ بر
عیال
(قَاتِر) تنگ کنندہ نفقہ بر عیال +
و نیز قاتر) پالان و زین نیکو
ساخت و نیکو نشست کہ پشت
ستور را از ریش نگاہدارد + و نیز
قاتر) سپر نیکو اندازہ
(قُتَار) بالضم بوی عود و بوے دیگ
افزار دیگ و بوی بریانی و بوے
استخوان سوختہ
(قَتُور) کصبور نفقہ تنگ کنندہ
بر عیال و مرد ناکس سخت زفت
(قَتِیر) کامیر پیرے یا اول پیری
و سرہاے میخ زدہ
(قُتَیرَۃ) کجہینہ نام مردے و بدر
قبیلہ است از تجیب از آن قبیلہ
است محمد بن رَوح قُتَیرے و حسن
بن علا قُتَیرے کہ محدثان اند
(ن) قَتَرَ الشئ) بر یکدیگر نہاد
+ و قَتَرَ الدِّرعَ) میخ دوز کرد
زرہ را + و قَتَرَ الشئ) لازم گرفت
آن چیز را
(ن ض) قَتَرَ قَترًا و قُتُورًا)
تنگ کرد نفقہ را بر عیال + و نیز
قَتَر) قوت روزگذار و قوت
روزگذار دادن
(س ن ض) قَتِرَ قَتَرًا) و تحریک
بخور کرد + و قَتَرَتِ القِدرُ) بلند
گردید و منتشر شد دیگ بوے
دیگ افزار آن
قَتَرَ الفُوَاءُ و قَتَرَ العظمُ کذلک
(رحلٌ مُقتَرٌ) کمحسن بمعنی رحل
قاتر) است
(اِقتَار) نفقہ را بر عیال

ج ۲

تنگ کردن و در کاره درآمدن مهمان
و لازم گرفتن چیزے را و نیازمند شدن
مرد و بجوز کردن زن
(تقتین) لفقه را بر عیال تنگ کردن
قوت روزگذارد ادن و گوشت را
برای شیر در زیر پہ نہادن تا بوی آن
دریابد و بلند شدن بوی بریانی و
جز آن و بہ پشم و صوف فستر دور
کردن تا شکار بوی شکاری را در نیابد
و بر خاک و غبار و مانند آن بر افگندن
کسے را و بر انگیختن بوے و قرین
یکدیگر گردانیدن یقال قترِبینھما
ای قارب
(تقتّر) خشم گرفتن و دم بر زدن
و آماده شدن کارزار را و قریب بودن
کسے را و یک سو شدن از کسی و
کناره گزیدن
(تقاتر) ہمدیگر را فریفتن

ق ت ر د

(قَتَرَد) بجعفر مرد بسیار گوسپند
و بز قتارد کعلابط مُقتَرِد
بکسر الراء المهملة مثله قال هکذا
ذکروه والکل تصحیف والصواب
بالتاء المثلثة کما صرح به ابو عمرو
وابن الاعرابی وغیرهما
(علیه قَتَرَدة مال) با لکسر
بروے مالِ بسیار است
(قترد الرجل) بسیار شد شیر
و قروت و را

ق ت ع

(قِتع) با لکسر خانۂ زنبور عسل در
غار قریب تنگ
(قَتَع) محرکة کرمک سرخ چوب
خوار قَتَعة یکی یا آن دیوچہ است
(قَتَعة) محرکة خوار و حقیر
(اَقتَع) خوار تر یقال هو اقتع منه
(ف) (قتع قتوعا) خوار و حقیر
گردید
(مُقاتعة) ہمدیگر کارزار کردن

ق ت ل

(قَتلة) بالفتح از اعلام است
(قِتل) با لکسر دشمن جنگ آورد
(مقاتل) وجای کہ بزدن بر آنجا مردم
ہلاک گردد اقتال جمع و دوست
از لغات اضداد است و ہمتا و مانند
یقال هما قتلان) ای مثلان و بسیر
عم و دلیر و دانائی بدی و فساد یقال
انه لقتل شر ای عالم به
(قِتلة) با لکسر حیات گشتن
(قُتَل) کزفر نام مردے
(قَتیل) کامیر کشته مذکر و مؤنث
در وی یکسانست قتلی بالفتح
مقصور اجمع فان لم تذکر المرأة
قلت هذه قتیلة فلان و مررت
بقتیلة لانك تسلك به طریقة
الاسم) واز اعلام است
(قُتَیلة) کجہینة از اعلام است
(قَتال) کسحاب جان و تن و بقیہ
جسم و توانائی و ناقة ذات قتال)
ناقۂ استوار تناور
(قِتال) کتاب نام مردی قتال
کشنده و مثله
(قَتول) کصبور بسیار کشنده و بسیار
قتل کشش قُتُل) بالضم و بضمتین
جمع و امرأة قتول) زن کشنده
(قِتول) با لکسر و فتح الواو و اللام
مشددة بر خامی مانده سست
و فرو ہشته اندام
(مَقتَل) کمقعد جائیکه بزدن بر آنجا
مردم کشته شود مقاتل جمع و یقال
مقتل الرجل بین فکیه
(ن) (قتله قتلا) بالفتح و تقتالا و قِتلة
با لکسر کشت او را قتل به کذا لحن
ثعلب و قتل الرجل مجهولا فهو مقتول
فان کان قتله العشق او الجن قیل اقتتل و
لا یقال فی هذین الا کذا و قتل الرجل)
بر زن وی زد کما یقال أسغاده
و قتل الشیء خبرا) نیکو دانست
آنچیز را منه قوله تعالی و ما قتلوه
یقینا ای لم یحیطوا به علما و قتل
الشراب) آمیخت شراب را با آب
و قتله قِتلة سوء) بد کشتنی
کشت او را و قُتِل الانسان
ما اکفره) مجهولا لعنت کرده
شد
(اِقتال) بکشتن دادن و بقتلگاه
بردن
(مُقَتَّل) کمعظم مرد آزموده کار
و قلب مُقَتَّل) دل خوار و ذلیل
کشته عشق
(تقتیل) بسیار کشتن و میرانیدن
منه قتلوا تقتیلا شد د للکثرة
(مُقاتِل بن حیان امام)
بکسر التاء و مُقاتِل) ابن دوال
دوزا و هما واحد و مُقاتِل
بن سلیمان مفسر ضعیف و مُقاتِل
بن فضل و مُقاتِل قیس و مُقاتِل
نام شخصی دیگر تابعی غیر منسوب ثان
اند
(مُقاتِلة) بکسر التاء کشش و کارزار
کنندگان
(قاتله مقاتلة و قتالا) با لکسر
و قیتالا بزیادة التحتیة کشش و
کارزار کرد با او و قاتلهم الله)
از نیکے دور گرداند ایشان را خدای
و ملعون گرداند
(تقتّل لحاجته) برائے حاجت
آمد و تقتلت المرأة فی مشیتها)
خمید و در پیچید در رفتار و گشت
(تقاتل) کارزار کردن و ہم کشش
نمودن
(اُقتُتِل الرجل اِقتتالا)
مجهولا کشته عشق و جن گردید و نیز
(اِقتِتال) کارزار کردن لمید غم
لان التاء غیر لازمة و یقال ایضا
قتلوا و یقتلون) بنقل حرکة التاء
الی القاف و تحذف الالف لانها
مجتلبة للسکون کما فی قرأة الحسن الا
من خطف الخطفة و منهم من
یکسر القاف فیهما لالتقاء الساکنین
والفاعل من الاول مُقَتِّل کمحدث
و من الثانی مقتّل بکسر القاف
والتاء المشددة و اهل مکة یقولون
مُقُتِّل بضم القاف و کسر التاء
یتبعون الضمة الضمة
(اِستقتال) کشتن خواستن
و باک نداشتن موت را جہت
دلاوری

ق ت م

(قُتمة) بالضم نوعی از رنگہا
خاکستری و گیاہے بدمزه و بد
بوے

(قَتَمَة) محرکة بوے بد
(قَتَام) کسحاب گرد
(اورده حِيَاضَ قُتَيْم) کزبیر
یعنی بمرگ وہلاک
(قَاتِم) سیاه گون وأَسْوَدُ قَاتِم
وقاتن بالنون ہم وقَاتِمُ الأَعْمَاق
اي مُغْبَرُّ النَّوَاحِي
(أَقْتَم) سیاه فام یاخاکستر گون و
باز أَقْتَمُ الرِّيش) باز خاکستری
(ن) قَتَمَ الغُبَارُ قُتُومًا)
بلند گردید
(اِقْتِمَام) سیاه رنگ شدن
وتیره گون گردیدن

ق ت ن

(قَتَن) محرکة ماہے است پہن
باندازہ پنجہ
(قَتِين) کامیر ابریشم جوش داده
سپید ونزن بازن خوبصورت
نیکو ومرد یا مرد خوار و ولیل انرلغات
اضدا داست وبوہر معنی ومرد کم
طعام یلیے طعام ونیزه وسنان
باریک وکہنه
(قَتَان) کسحاب از غراب گرد
وغبار
(قَمْلاق) سیاه گون
(ن) قَتَنَ السَّمَكُ قُتُونًا)
بالضم خشک شد ورفت تری آن
(ك) قَتُنَ الرجلُ قَتَانَةً)
بالفتح اندک طعام گردید ولاغر
شد
(اِقْتَان) اندک طعام یا بی طعام
شدن وکشتن کنه رالاغرشدن
پشم

(مُقْتَئِن) کمطمئن راست و
ایستاده مُقْتَيِنّ) بشد النون
مثله

ق ت و

(قَتْوَة) بالفتح سخن چینی
(مَقْتَوِيّ) بالفتح وشد الياء
خادم مَقْتَوُون ومَقَاتِوَة و
مَقَاتِيَة الجمع
(مَقْتَوِين بالفتح وکسر الواو وفتحها
ومَقْتَى) عیرمصر وفین خادم کہ بنان
خدمت کند وبفارسی نان بعلمه
نامندش وهی للواحد والجمع
والمذکر والمؤنث سواء یقال رَجُلٌ
مَقْتَوِين وهما مَقْتَوِين هم مَقْتَوُونَ
وهی مَقْتَوِينُ قال سیبویه سألوا
الخليل عن المقتوي والمقتوين فقال
هو بمنزلة الأشعري في الأشعرين
انتهى او الميم فيه اصلية من مقت
ای خدم
(ن) قَتَوْتُ قَتْوًا) بالفتح وقِتًا
مثلثة مقصورا ومَقْتًى کمقعد
خدمت کردم یا خدمت نمودم پادشاه
را
(اِقْتِوَاء) چاکر داشتن خواست
او را خدمت خواست لذی و
هو شاذ لأن الافعلال لازم

باب القاف فصل الثاء

ق ث ء

(قِثَّاء) بالکسر ویضم وتشدید الثاء
المثلثة معرو ذاخیار ترو که خیار
دراز باشد وخیار قِثَّاءَة یکے
(مَقْثَأَة) کشد او خدا او مدخیار

(مَقْثَأَة) کمقعدة خیار زار مَقْثُوَة
بضم الثاء مثله
(اِقْثَاء) خیارناک شدن جای
وبسیار خیار گردیدن قوم

ق ث ب

(مَقَاثِب) کما جد بخششها وعطایا

ق ث ث

(قَثّ) بالضم گیا ہے است + ونیز
(قَثّ) کشیدن یقال فلان يَقُثُّ
مَالًا اي يجرّ وراندن وبرکندن
والفعل من نصر
(قَثِيثَة) کسفینة گروه قُثَاثَة
کسحابة مثله
(قِثَاث) ککتاب نام جد ذُهَين
بن قِرضِم کہ پیش رسول الله صلی الله
علیه وسلم بہ سعوے آمد ومحدثان بفتح
خوانند
(قُثَاث) کغراب رخت
(قَثَاث) کشداد سخن چین
(قِثِّيثَى) کدیلے گرد کردن
مال
(مُقَثَّة) بالفتح افزونے وبسیاری
وچوبے است پہن که کودکان بدان
بازے کنند
(قَثْقَثَة) تمام وکامل پیمودن
پیمانه وجنبانیدن بیخ را جہت
برکندن
(اِقْتِثَاث) برکندن

ق ث د

(قَثَد) محرکة خیار بالنگ وآن
خیار با درنگ نیز تا بمند باخیار
(قَثَدَة) یکے
(قَثْد) بالفتح قثد خوردن والفعل
من نصر
(اِقْثِئْثَاد) خیار بادرنگ دسودن
ودریدن

ق ث ر

(قَثَرَة) محرکة رخت خانه قُثَيْرَة)
مصغر آن
(تَقَثُّر) دودل شدن وترسیدن
وبیم ناک گردیدن
(اِقْتَثَرْتُ الشيءَ اِقْتِثَارًا)
رخت خانه ساختم آن چیز را

ق ث ر د

(قَثْرُد) بجعفر رخت خانه قُثْرُد
کبرنع وزبرج وقُثَارِد کعلابط
مثله ومرد بسیار گوسپند وبسیار بره
وبزغاله ومرد بسیار رخت خانه
قُثْرِد کعلبط وقُثَارِد کعلابط
مثله وپاره ہاے پشم درختی که لقت
کوچ برندارند آن را + ونیز
(قِثْرِد) کزبرج سیل آورد
خشک شده در بن انگور وانبوہ
مردم
(قَثَارِد) کمساجد بالفتح وامثالها
پیراہن ومانند آن
(مُقَثْرِد) بکسر الراء مرد بسیار
گوسپند وبره وبزغاله ومرد بسیار
رخت خانه

ق ث ع

(قُثْع) بالضم کرنلسے ولیس
تصحیف قُمْع بالموحدة و
لا قُنْع بالنون

ق ث ع ل

(مُقْثَعِل) کمقشعر تیر که زخمش
نیک به نبود

ق ث ل

(قِثْوَلّ) بالکسر و تشدید اللام مرد فرو مانده سست فروهشته گوشت و کنکلاج و خوشهٔ سطبر خرما بن و پارهٔ بزرگ از گوشت یا استخوان

ق ث م

(قَثْم) بالفتح آلایش پلیدے خشک شده بر سرین و آلایش پنچال مرغ

(قُثْمَة) بالضم خاکستر گونی و پلیدے و پنچال آلودگی

(قُثَم) کزفر مرد بسیار بخشش و دهش و بسیار خیر و فراهم آور نیکے و گرد آور زن و فرزند را و جمع کننده بهری و نشتر خورد کفتار اسم است آنرا * و قُثَم ابن عباس بن عبد المطلب صحابی است وهو معدول عن قاثم

(قَثُوم) کصبور فراهم آورنده نیکے و گرد آور عیال را و مرد بسیار خیر

(قُثَام) کغلام نام کفتار ماده و داه و غنیمت بسیار

(ض) قَثَم لَهُ مِنَ المَالِ قَثْمًا) بالفتح یکبار مال نیکو و جید داد او را * وقَثَمَهُ) فراهم آورد مال بسیار را

(ك) قَثُمَ قَثَامًا) بالفتح و قَثَامَةً) گرامة خاکستر گون شد

(س ك) قَثِمَ قَثْمَةً) بالفتح و قَثَمًا) محرکة پلیدی آلوده شد

(اِقْتِثَام) انبهشتن برکندن مال بسیار گرفتن و تمامه آنرا بردن و

فراهم آوردن

ق ث و

(قَثْو) بالفتح کفشنیز * و نیز قَثْو) گرد کردن مال و جز آن و خیار با درنگ خوردن والفعل من نصر

(قَثَا) بالفتح مقصور را خوردن چیزیکه وقت خائیدن آواز باشد آنرا

(قَثُوی) کسکری فراهم آمدگے

(اِقْتِثَاء) مال و جز آن فراهم آوردن

ق ث ی

(قَثْی) بالفتح گرد کردن مال و جز آن را و خیار خوردن والفعل من ضرب

باب القاف فصل الجیم

ق ج ج

(قَجْقَجَة) بازی است که آنرا عظم وضاح نیز نامند

باب القاف فصل الحاء

ق ح ب

(قَحْب) بالفتح مرد کلان سال و سرفه زده

(قُحْبَة) بالتاء گنده پیر و سرفه زده و تباه شکم از درد و زناکار تباه کوتاه بدان جهت که بهانه سرفه قرخ اشاره کند حریف خود را این لغت مولد است ویقال به قُحْبَة ای سُعَال

(قُحَاب) کغراب سرفه شتر و اسپ و مردم و سُعَال قاحب سرفه سخت

(ن) قَحَبَ الرجل قَحْبًا) بالفتح و قُحَابًا) کغراب سرفه زده گردید مرد وقَحْبَة) سخن گفت با او

(تَقْحِیب) سرفه زده گردیدن

ق ح ث

(ف) قَحَثْتُ الشیئ قَحْثًا) بالفتح آغاز کردم از آخر آن چیز

ق ح ث ر

(قَحْثَرَهُ مِن یَدِهٖ قَحْثَرَةً) پراگنده نمود آنرا و پریشان کرد

ق ح ح

(قُحّ) بالضم بے آمیغ از زشتی و جز آن از هر چیزی یقال رجل قُحّ و عربی قُحّ و عربیة قُحّة و اعراب اقحاح و عبدٌ قُحّ ای محض خالص درشت و جز آن از مردم و جز آن خربزه پرمغز و نارسیده

رجل قُحَاح) کغراب مرد ساده بے آمیغ وقُحَاح الامر اصل کار و خالص و بے آمیغ آن

(قُحَیْح) کامیر نوشے از آب خوردگے

وهو فوق العب والجرع

قَحْقَحَة) کدحرجة گردیدن آواز در گلو و خنده کسی

قَحْقَح) کبلبل استخوان گرداگرد دُبُر و موضعی است

(قَرَبٌ قَحْقَاحٌ) بالفتح قرب سخت

(ن) قَحَّ قُحُوحَةً) بالضم و قَحَاحَةً) بالفتح ساده و بے آمیغ گردید و فربه و پر مغز شد

قَرَبٌ مُقَحْقَحٌ) بکسر القاف قرب سخت

ق ح د

(ناقة قَحَدَة) بالفتح ناقه بزرگ کوهان والاصل بکسر الحاء فسکنت تخفیفاً مثل عشرة وعشِرة

(قَحَدَة) محرکة بن کوهان یا کوهان یا میان تهیگاه آن قِحَاد بالکسر و اَقْحُد کافلس جمع

(وَاحِد قَاحِد) از اتباع است

(بَنُو قُحَادَة) کثمامة قبیله است از ان

از ان قبیله است عدی بن قحادیة که یکی از فارسان بنی یربوع است

(قُحَاد) کشداد مرد تنها بی برادر و بے پسر

(قَحْدُوَة) سپس سر قَمَاحِد جمع رباعی است و می آید

(مِقْحَدَة) کمقعده بن کوهان ناقة مِقْحَاد) بالکسر شتر ماده بزرگ کوهان مَقَاحِید جمع

(ف) قَحَدَ الجمل قُحُودًا) برآمد کوهان وے و بزرگ شد

(اِقْحَاد) کوهان کردن و کوهان برآوردن

ق ح ذ م

(قَحْذَم) بالذال المعجمة کجعفر نام مردیے

ق ح ر

(قَحْر) بالفتح پیر فرتوت و شتر کلان سال که در آن اندکے بقیه توانائی باشد اَقْحُر کافلس و قُحُور) بالضم جمع و موشش ناب در شارف آید قحرة بالتاء را آن لغت دی است

(قَحَارَة) کسحابة کلان سالے و فرتوت شدگی اسم مصدر است

(قُحَارِیَة) بالضم و تخفیف التحتیة شتر کهن سال با بقیه طاقت و مرد

کلان جثه خشمناک بسیار نوش کوتاه قامت قحوَرَة بالضم مثله (اِنقحر) بگردمل شتر کلان سال

ق ح ز

(قحاز) کغراب بیماریست گوسپند را و سرفهٔ شتر
(قاحزات) سختیهای زمانه
(قحزی) کجزی کمان بر جهنده
(قحازة) کرمانه درامی است که بدان مرغان را شکار کنند
(ف قحز قحزاً) بالفتح بر جست بی آرامی کرد وقحزه بالعصا) زد او را بچوبدستی وقحز بالرجل بر زمین افگند وقحز الرجل قحوزاً) مرده و ابر افتاد وقحز السّهم) انداخت تیر الیس پیش روی وی افتاد وقحز الکلب ببوله قحزاً بالفتح وقحوزاً وقحزاناً محرکة کمیز انداخت سگ
(وقحز) مجهولا باز گردانیده شد
(تقحیز) زدن و برجهانیدن و دراشت گفتن کلام را
(تقحز) سخن درشت و زشت برزبان راندن

ق ح ز ل

(قحزلة) کدحرجة چوب دستی و نیز قحزلة بر افگندن و زدن

ق ح ز م

(قحزم) کجعفر نام مردی
(قحزمة) باز گردانیدن
(تقحزم فی امره) درماند و بخیت ورزان

ق ح ز ن

(قَحزَنَة) بالفتح چوبدستی یا چوب دستی کننده (قحازن) جمع و نیز قحزنة) افگندن بزور یقال ضَرَبَه فقحزنه ای صرعه
(قحزنات) شمشیرهای منذر بن ماء السماء
(تقحزن) افتادن از بلای ناگهانی زده کوب یقال ضربه حتی اقحزن ای سقط ووقع

ق ح ش

(اِقتحاش) باز کاویدن یقال لاتقتحشنه فلو نظرت شیئ هو املأ وهذا احد ماجاء علی الافتعال متعدیا وهو نادر

ق ح ص

(ف قحص برجله قحصاً) بالفتح لگد زد و نیز قحص شتاب گذشتن و بخانه رو رفتن و دویدن سبقنی قحصاً ای عدواً
(اِقحاص) دور گردانیدن از چیزی کسی را
(تقحیص) دور کردن

ق ح ط

(قحط) بالفتح خشک سال و ضرب سخت
(قحطی) بالفتح منسوبا بسیار خوار لغة عراقیه
(قحط) بالضم گیاهی است
(عام قحیط) کتف سال سخت
(ضرب قحط) کذلک
(عام قحیط) کامیر سال تنگ خشک و سخت وضرب قحیط درسخت (زمن قحط روزگار سخت قواحط جمع
(قحطان بن عامر بن سالخ) کسکران پدر قبیله ایست قحطانی منسوب است بآن اقحاطی بفتح الهمزة بر غیر قیاس کذلک
(مِقحط) کمنبر اسپ توانا که بر رفتن مانده نگردد
(ف س قحط العام قحطاً) بالفتح وبالتحریک وقحوطاً خشک گردید سال و باز ایستاد باران و ترسی از هوا وکذا قحط مجهولاً
(س قحط الناس) قحط زده گردیدند وکذا اقحطوا مجهولا قلیلا
(اقحاط) قحط زده گردیدن قوم یقال قحط الناس وکذا اقحطوا مجهولا قلیلاً) وگائیدن بی انزال و بخشک سال رسیدن قوم وقحط رسانیدن در زمین وقحطناک گردانیدن یقال اقحط الله الارض
(تقحیط) کشن دادن خرمابن را

ق ح ط ب

(قحطبة) کدحرجة نام مردی وحسین بن قحطبة حلبی) محدث است و نیز قحطبة) بر زمین افگندن و زدن یقال قحطبه بالسیف ای علاه

ق ح ط ر

(قحطرة) زه کردن کمان را و گائیدن زدن

ق ح ف

(قحف) بالفتح کاسه سر بریدن یا شکستن یا زدن بر آن یا رسیدن بر کاسه سر کسی و خوردن آنچه در کاسه باشد و بیرون آوردن آنچه در آوند است یا کشیدن اشکنه وجز آنرا و گندم و دانه برباد کردن و بردن هرچه باشد والفعل من فتح
(قحف) بالکسر کاسه سر و آنچه شکسته و جدا گردد از کاسه سر و آنرا قحف نخوانند تا که شکسته یا جدا نگردد و از ان چیزی اقحاف و قحوف وقحفة) بالتاء جمع و قدح یا نیمه کاسهٔ بزرگ چون شکسته و رخنه دار گردد و کاسه چوبین شبیه کاسهٔ سر گوئی نیمه قدح است ویقال ماله قد ولا قحف یعنی وی نه کاسه چرمین دارد و نه چوبین یعنی او چیزی ندارد و کرانه سرین وفی المثل هو افلس من ضارب قحف استه یعنی او مسکین و بیچاره مانده است وفی المثل رماه بأقحاف راسه وقتی گویند که خاموش کنند کسی را به آوردن بلا و سختی بر وی یا آنکه او را زبون و تباه کرده یا او آهنگ و حاجت وی باز داشته باشند و نیز قحف) نیک نوشیدن
(قحیف بن عمیر بن سلیم) کزبیر ندی شاعر
(قحوف) بالضم کقلیرها
(قحاف) کغراب کاسه وفی المثل سیل قحاف وجاف القاف ای الشرب بالقحاف یعنی امر و غالب

است وفرو اسر شکستگی ونیز
(قحاف) سخت نوشیدن
(سَیْلُ قُحَافٌ) کغراب توجہ کہ
ہمہ را برد
(قُحَافَةٌ) بالتاء ہرچہ کہ می بری
آنرا وبنو قُحَافَة) بطنی است
از خثعم وابو قحافة) عثمان بن
عامر صحابی والد صدیق رضی اللہ
عنہ
(قَاحِف) خورندہ وبیرون آورندہ
تمامہ آنچہ در کاسہ باشد قُحُف
بالضم جمع وباران سخت وباران
کہ ناگاہ آید وہمہ چیز را برد
(عَجَاجَة قُحَاف) کصحرا گردباد
سخت کہ ہر چیز را برد
(مِجْحَفَة) کمکنسہ سکو کہ بدان
گندم ودانہا برباد دہند وصاف
وپاکیزہ کنند
(رَجُلٌ مَقْحُوفٌ) مرد کاسۂ
سر بریدہ
(اِقْحَاف) ہنگریزہ در خانہ فراہم
آوردہ ودر آن رخت خانہ داشتن
(اِقْتِحَاف) خوردن تمامہ آنچہ
در کاسہ باشد وبردن

ق ح ف ز

قَحْفَزَ لَهُ الْكَلَامَ قَحْفَزَةً
سخن درشت وسخت گفت او را
(وَقَحْفَزَ فِي الْمَشْي) اشتاب رفت
وقحفز الحقيبة) نیکو ونرم
پر کرد وتا دہ را

ق ح ف ل ز

(قَحْفَلِيز) کزنجبیل کس زن

ق ح ل

(قَحَلَ) بالفتح پیر خشک اندام
ونیز پوست بر استخوان خشک
شدہ قَحِل ککتف مثلہ
(قُحَال) کغراب بیماری
گوسپندان را
(اِنْقَحَل) کجردحل پیر خشک
اندام بدحال وپیر سال خوردہ
(ف) قَحَلَ قُحُولاً بر استخوان
خشک شد پوست او وکذا قَحِلَ
قُحُولاً مجہولا
(س) قَحِلَ قَحَلاً بالفتح ویحرک
خشک گردید پوست بر استخوان
وی وخشک اندام شد
قَحِلَ الشَّيْخُ کذالک
(اِقْحَال) پوست بر استخوان
خشک گردانیدن وزار وخشک
اندام ساختن
(مُقَاحَلَة) ہم چفسیدن ولازم
گرفتن چیزی را
(مُنْقَحِل) مرد خشک اندام بد
حال
(تَقَحُّل) پوست بر استخوان خشک
گردیدن وخشک اندام گشتن

ق ح ل ز

(قَحْلَزَة) رفتار مرد کوتاہ بالا و
نیز قحلزة) درشت آوردن سخن
را ودرشتی کردن در سخن
(تَقَحْلُز) بر زمین افتادن از
بتابی یقال ضربه فتقحلز ای
انجدل

ق ح م

(قَحْم) بالفتح پیر نیک فرتوت قَحْمَة
بالتاء مؤنث وتمام مردی ونیز
(قَحْمَة) شہریست بیمن
(قُحْمَة) بالضم ہلاکت جای
وتنگ سال سخت وخشک سال و
نیز قحمة) ناگہان بی اندیشہ
درآمدگی در کاری
(قُحَمُ الطَّرِيقِ) کصرد دشوار یہای
راہ وقحم الشهر) سہ شب
پسین ماہ
(قَحَامَة) کسحابۃ کلان سال قُحُومَة
بالضم مثلہ وہر دو اسم مصدر ست
بدون فعل
(قَحُوم) کصبور پیر فرتوت و
(مَحَالَة قَحُوم) چرخ زود روان
(اَسْوَدُ قَاحِمٌ) سخت سیاہ
(اَقْحَمَة) سرمای سخت
(مِقْحَام) بالکسر شتر کہ بسوی ناقہ
رود بی آنکہ رہا کنند او را
(ن) قَحَمَ فِي الْأَمْرِ قُحُومًا)
خویشتن را بناگاہ در کاری افکند
بی اندیشہ
(ف) قَحَمَ الْمَفَاوِزَ قَحْمًا) بیابان
نوردید وقحم إليه) نزدیک
او رسید
(مُقْحَم) مکرم است والبعیر
الذی یربع ویثنی فی سنة واحدة
فیقحم سنا علی سن ونیز مقحم
اعرابی کہ در دشت نشو ونما
یافتہ
(اُقْحِمَ أَهْلُ الْبَادِيَةِ إِقْحَامًا)
مجہولا قحط زدہ گردیدہ در زمین
یا کشت وعلف در آمدند ونیز
(اِقْحَام) ناگاہ کسی را در کاری
افگندن بی اندیشہ ودر افگندن
بسختی یقال اقحم فرسه النهر
(تَقْحِيم) بی اندیشہ در آوردن
کسی را در کاری وچیزی را بچیزی
وبیرو بی انداختن اسپ سوار را
(تَقَحَّمَتِ الْفَرَسُ بِهِ) سرنگون
افکند اسپ او را
(اِقْتِحَام) بی اندیشہ در کاری
در آمدن وبسختی در افتادن ومنه
قوله تعالی فلا اقتحم العقبة ای
ما دخله ہو خرد وخوار شمردن کسی را
وفرو شدن ستارہ وبر ناقہ برجستن
گشن بی آنکہ رہا کنند او را یقال
اُقْتُحِمَ الْفَحْلُ الشَّوْلَ اِذَا هَجَمَ عَلَيْهَا مِنْ
غیر ان یرسل فیها وناگاہ در آمدن
بجائی
(اِنْقِحَام) بی اندیشہ در کاری در
آمدن وبسختی در افتادن

ق ح و

(اُقْحُوَان) بضم الہمزہ والحاء
بابونہ قُحْوَان بالضم مثلہ اَقَاحِي
بحذف الالف والنون واَقَاحٍ جمع
(اَقِيحِيّ) مصغر ان ونیز اقاحي
الامر) اول کار
(اُقْحُوَانَة) بالتاء موضعی است
نزدیک مکہ وجای بشام وجای
میان بصرہ وبناج
(مِقْحَاة) بالفتح بیل
(دَوَاءٌ مَقْحُوٌّ) کمدعو داروی
بابونہ آمیختہ مَقْحِيٌّ) کمرمی مثلہ
(ن) قَحَا الْمَالَ قَحْوًا) گرفت
آنرا
(اِقْتِحَاء) مال گرفتن

باب القاف فصل الخاء

ق خ ز

(قخر) بالفتح زدن چیزی خشک را بر خشک والفعل من فتح

ق خ ز

(قخزة) بالفتح چیزے خشک را بچیزے خشک زدن والفعل من فتح

ق خ م

(قیخم) الجید بلند مرتفع

(قیخمان) زعفران بزرگ و معظم قوم که برای وی تکیه کنند

ق خ ی

(تقخیة) آب بینی برشتی انداختن یقال نخی تقخیة ای تنخع تنخعا قبیحا

سج

باب القاف فصل الدال

ق د ء

(قندأو) بالکسر ملی نعلو بد غذا و دشوار خوی و درشت کوتاه بالا و بزرگ سر حقیر جثه و عزو بیباک و کوتاه گردن سخت سر و سبک و سخت قندأوة مثله فی الکل و اکثر ما یوصف به الجمل والمؤنث بالهاء یقال جمل قندأو و ناقة قندأوة ای سریع وقدوم قندأوة تر تر

ق د ح

(قدحه) بالفتح یکبار چقماق زدن بر آتش زنه ومنه لو شاء الله لجعل للناس قدحة ظلمة کما جعل لهم قدحة نور

(قدح) بالکسر تیر تمام ناتراشیده پر و پیکان نانهاده و تیر قمار قداح بالکسر و اقدح و اقادیح جمع و اسپی است مرغنی را

(وقدحة) بالکسر آتش بر آوردگی از آتش زنه واندیشیدگی کار اسم است اقداح را در هر دو

(قدحة) بالضم یک کفلیز از شوربا و جز آن یقال اعطانی قدحة من المرق ای غرفة منه

(قدح) محرکة کاسه که دو کس را سیر گرداند یا عام است اقداح جمع

(اقدح) کمس

(قدوح) کصبور کمس و دکی

(قدوح) چاه که بدست آب از وی برگرفته شود

(قدلحة) بالکسر کاسه گری

(قادح) کصاحب کبودی و خوردگی دندان و درخت و شکاف در چوب

(قادحة) کرم دندان و چوب و خوار

(قدیح) کامیر شوربا یا آنچه که در بن دیک ماند از خوردنی و برداشتن آن بکفلیز دشوار گردد

(قداح) کشداد کاسه گر و آهن چقماق و سنگ یا چوب آتش زنه و نیز (قداح) اطراف گیاه تازه و نو بادهای تازه از گیاه اسپست و موضعی است در دیار بنی تمیم

(قداحة) کعباء سنگ یا چوب آتش زنه

(ذو مقیدحان) ملکی است از ملوک یمن

(مقدح) کمنبر آهن چقماق

(مقدحة) مثله و کفلیز

(مقداح) کمحراب آهن چقماق

(ف) (قدح فیه قدحا) بالفتح طعن کرد در نسبت وی یا عام است وقدح فی القدح شکاف کرد در تیر به بن پیکان وقدح بالزند آتش بر آورد از آتش زنه و چقماق زد بر آتش زنه تا آتش دهد وقدح المرق بکفلیز برداشت شوربا را و نیز (قدح) فرو رفتن چشم در مغاک و خوردن کرم دندان دچوب را و آب تباه شده از چشم بیرون کردن و فرو خوردن آب چشمه و چشم

(تقدیح) لاغر گردانیدن اسپ را و فرو رفتن چشم در مغاک

(اقتداح) شوربا بکفلیز بر گرفتن و اندیشیدن کار را و چقماق زدن آتش زنه تا آتش دهد

ق د ح ر

(قیدحور) کیمزبون مرد بد خوے

(قندحو) کجردحل پیش آمده و تعرض کننده مردمان را

(یقال ذهبوا بقندحرة) بالکسر و شد الدال المفتوحة سنوعه وکذا بقندحرة بسکون النون و تخفیف الدال یعنی بجاے رفتند که تا آنجا دست کسی نرسد و کسی بر آنها قادر نشود

(اقدحرار قدحرارا) آماده بدی و جنگ و دشنام دادن شد

ق د ح س

(قداحس) کعلابط مرد دلاور و بدخوی بیباک و فیر بیشه

ق د د

(قد) بالفتح دراز از هر چیزے و پوست بزغاله و فی المثل ما یجعل قدک الی ادیمک ای ای شئ یحملک علی ان تجعل امرک الصغیر عظیما در حق شخصی گویند که از طور خود تجاوز کند و آنکه چیز حقیر را بچیزے خطیر قیاس کند و تازیانه ومنه الحدیث لقاب قوس احدکم و موضع قده فی الجنة خیر من الدنیا وما فیها و قدر و اندازه و بالا و قامت مرد و تقطیع وی و اعتدال آن اقد وقد ذو اقدة و قدود جمع یقال قد فلان قد السیف و نیز (قد) بدرازا از بن بریدن و نبدا و شگافتن چیزے را یقال قددت السیر وغیره و بریدن مسافت و بیابان را و بریدن سخن را والفعل من نصر و درگین محکم شدن یقال قد الرجل مجهولا ای اصابه القداد وقد بالتخفیف بدرستی و هی حرفیه و اسمیة فالاسمیة علی وجهین اسم فعل مرادفة لیکفی تقول قدنی درهم وقد زیدا درهم ای یکفی و اسم مرادف لحسب و تستعمل مبنیة علی السکون غالبا تقول قد زید درهم و معربة نقد زید درهم بالرفع ای

حَسْبُهُ والحروفية مختصة بالفعل المتصرف الخبري المثبت المجرد من جازم وناصب وحرف تنفيس ولها ستة معان التوقع كقولك قد يقدم الغائب لمن ينتظر قدومه وتقريب الماضي من الحال نحو قد قام زيدٌ والتحقيق نحو قد افلح من زكّٰها والنفي نحو قد كنت في خير فتعرفه بنصب تعرف التقليل نحو قد يصدق الكذوب والتكثير نحو قد اترك القرن مصفرّاً انامله واذا سمّيت بها قلت قدّ بالتخفيف كيد ودم ونحوها

(قِدّ) بالكسر ظرفے است چرمین ومنه ماله قدّ ولا قحف اي اناء من جلد واناء من خشب وقيل زيانه ودوال از پوست ناپیراسته اَقُدّ جمع

(قِدَّة) بالتاء دوال واهي الخصوص من القِدّ وروش وراه وآلی است مر کلاب را بخفف وگروهی از مردم که هریک برراهی وروشی وعزمیتی باشد ومنه قوله تعالى كنا طرائق قِدَدًا اي فرق مختلفة اهواءها

(قُدّ) بالضم ماهی است دریائی

(قَدَاد) کسحاب خارپشت وکلاکموش

(قُدَاد) کغراب درد شکم وقداد بن ثعلبة بن معاوية از قبيله بجيله است

(قَدِيد) کامیر گوشت کفانیده پاره کرده پاگوشت بدراز ابریده خشک کرده وجامه کهنه

(قُدَيد) کزبیر کلیم کوچک خط دار ونام مردی ووادی است وموضعی است ونام اسپ قیس خاضری وآبی است بحجاز

(قَدَيدِيُّون) والضم لي رطان لشکر از اهل حرفه مانند باره دوز وبیطار وکاسه گر وآهن گر ودرزی وماننداآن

(قِدّقِد) کزبرج کوهے است که سنگ خوب دارد وازان دیگها سازند

(قُدْقُدا) بالضم وبفتح موضعی است

(قَيْدُود) بالفتح ماده شتر درازپشت

(قَيادِيد) جمع

(مَقَدّ) بالفتح راه وبیابان هموار وجای مستوی وبرابر ودهی است باردن که می را بوی نسبت کنند

(مِقَدّ) بالكسر وفتح القاف آهن که بدان پوست تراشند

(مِقْدَاد بن عمرو بن اسود) بالكسر صحابی است بدری قدیم الاسلام وهو ابوسعید مقداد بن عمرو بن ثعلبه بن مالک بن ربیعه ومقداد حلیف عبد یغوث زهری بود بدان جهت آنرا زهری هم گویند پدرش عمرو حلیف کنده بود لهذا کندی نامندش وانما سمّي ابن الاسود لانه کان خليفه او لانه کان في حجره وقيل بل کان عبدا فتبناه فقال عبد الله ولا اول الاصح وقال والصحيح انه بهرابي من بهر بن عمرو بن الحاف بن قضاعة

(تَقَدِّيد) بدراز شگافتن واز بن بریدن

(تَقَدُّد) شگافته شدن وبریده گردیدن ومختلف ومتفرق شدن قوم وخشک شدن هر چیزی وپاره شدن جامه وبهزال درآمدن ناقه یا لاغر بود فربه شدن گرفت

(اِقْتِداد) از بن بریدن وبدراز اشگافتن ونیکو اندیشیدن کار ه وجدا وممتاز کردن آن

(اِنْقِداد) بریده شدن وشگافته گردیدن

(اِسْتِقْداد) پیوسته بودن بر کارے وبریک وتیره بودن شتران وبرابر وهموار شدن چیزے

ق د ر

(قَدْر) بالفتح اندازه چیزے ومیانه پالان ومیان زین وسرشانه وتوانائی وتوانگری وفراخی

(قِدْر) بالكسر دیگ مونث است ومذکر آید گاهی قُدُور بالضم جمع

(قُدَيْر) مصغران بدون ها برخلاف قیاس

(قُدْرَة) بالضم توانائی وذو قُدْرَة توانگر

(قَدَر) محرکه فرمان وحکم واندازه کرده خدا بر بنده از حکم واندازه چیزے وبضیم وتوانائی اَقْدَار جمع وکوتاهی کردن

(قَدَرَة) محرکه شیشه خورد ویقال کم قدرة نخلك یعنے چه مقدار خرمان بنان است ترا ویقال غرس على القدرة وهي ان يغرس على حد معلوم بين كل نخلتين

(قَدَرِيَّة) منسوبا منکران قدر خدای تعالی

(قَدِير) کامیر توانا وپخته در دیگ

(قَدَار) کسحاب موضعی است

(قُدَار) کغراب مرد میانه وباورچی وشترکش ودیگ پز وخوان سالار وقُدار بن سالف پی کن ناقه صالح علیه السلام وقدار بن عمرو بن ضبیعة مهتر ورئیس بنی ربیعه ومار بزرگ

(قَادِر) توانا ودر دیگ پخته بیننا لیلة قادرة یعنی نرم وآسان سیر وکن ابین ارضک واخفض فلان لیلة قادرة

(اَقْدَر) کاحمد کوتاه گردن پست قد واسپ که پایش بجای دست افتد در رفتار یا اسپ که بر جای سرا وار بیند از وپار ایا پا بهایش از دست درگذرد

(قَدَوْدَر) کصحراء کوش میانه ونیز بنو قدوراء چیزهای آسان وسهل

(قَيْدَار) بالفتح نام مردے

(مَقْدُرَة) مثلثة الدال توانائی وذو مقدرة توانگر والمصدر بمعنى القضاء والقدر منه ليس الا بفتح الدال

(مِقْدَار) بالكسر اندازه چیزے وتوانائی

(ض ن) قَدَرَ الله ذالك عليه

قَدْرًا بالفتح والتحریک اندازه کرد خدای وفرمان داد وقَدَرْتُ

ج ۳

(الثوب) اندازه نمودم آنرا وفی
الحدیث اذا غمّ علیکم الهلال
فاقدروا له ای اتموا ثلثین یوما
وقدر اللحم) پخت گوشت را و
نیز قدر) تنگ نمودن و بزرگ
داشتن و بزرگی صفت کردن منه
قوله تعالی وما قدروا اللّٰه حق قدره
و اندازه کردن چیزی را بر چیزی
(ض س ن) قدر قدرًا بالفتح
وقدرة بالضم ومقدرة بالفتح مثلثة
الدال وِقدارًا بالکسر وقدارًا
کسحاب و... وقدارة بالتاء و
قدورًا وقدورة بضمها وقدرانا
بالکسر توانست ومنه قولهم المقدرة
تذهب الحفیظة وقدر علیه
قادر شد بر ان
(ض) قدر القوم قدرًا بالفتح
پایان کار نگریست قدرته
قدارة کسحابة آماده ساختم وه
قتش معین کردم
(س) قدر قدرًا محرکة کوتاه
گردن گردید
(اقدار) توانا گردانیدن یقال
اقدره اللّٰه علیه
(قدره علیه وله تقدیرًا) اندازه
نمود آنچیز را بروی و فرمان داد
(و قدر الرزق) بخش کرد آنرا و
نیز (تقدیر) تنگ نمودن و سنجیدن
و فکر نمودن در برابر کردن کاری
وقدر به) گردانیدن کسی را
(دار مقادرة) بفتح الدال سهل
تنگ
(مقادرة) اندازه کردن چیزی

بر چیزی و کردن کاری مانند کار دیگر
(تقدر) آماده شدن
(مقتدر) بکسر الدال دیگ پزد
میانه از هر چیزی و لقب جعفر
بن معتضد
(اقتدار) توانستن و در دیگ
پختن چیزی را
(استقدار) توانائی خواستن و
تقدیر کردن خواستن یقال استقدر
اللّٰه خیرًا
(انقدار) موافق شدن باندازه
یقال قدرت الثوب فانقدر

ق د س

(قدس) بالضم وبضمتین پاکی اسم
است و بیت المقدس و کوهی
است بزرگ بنجد یا آن بضم است
فقط و نام جبرئیل علیه السلام
روح القدس مثله وحظیرة
القدس) مثله وقدس الاسود
وقدس الابیض) دو کوه است
و نیز قدس) پاک شدن الفعل
من نصر
(قدس) محرکة پیکان با دسته
و شهریست نزدیک حمص بحیرة
(قدس) منسوبست بوی
(قدس) کصرد کاسه خرد در سبیه
عم قدس) کگتب مثله
(قدیس) کامیر شیر تازه یا عام
است
(قدیسة) کجهینة دختر ربیع مادر
عبدالرحمن بن ابراهیم بن ربیعة
بن سهیل بن عبدالرحمن بن
عوف است

(قداس) کغراب ستوار و سطبر از
شرف و نیز قداس غوزه نقره
شبیه مروارید و سنگ که بر جای
ریزش آب در حوض برپا سازند
و قداس بفتح مشدد) یا سنگ که
در حوض شتر اندازند و آب را
بدان اندازه نموده بخش نمایند و
حسین بن قداس) محدث است
(قدوس) کصبور مش آینده
یقال هو قدوس بالسیف
ای قدوم
(قادس) کشتی بزرگ و جزیره
است در اندلس و قصبه بهرات
(قادسیة) منسوبا دهی است
نزدیک کوفه مرها ابراهیم علیه
السلام
فوجد عجوزًا فغسلت راسه
فقال قدست من ارض فسمیت
بالقادسیة ودعا لها ان تکون
محلة للحاج
(قدوس) بالضم وشد الدال
المضمومة پاک ومبارک و نامی
از نامهای باریتعالی است و یفتح
وکل فعول مفتوح غیر قدوس فی
سبوح وذروح وفروج فبالضم
ویفتحن
(قیداس) بالفتح از اعلام است
(بیت المقدس) کمجلس بمعنی
بیت المقدس کمعظم
(مقداس) بالکسر از اعلام است
(مقدس) کمحدث راهب
(بیت المقدس) کمعظم نام
مسجد شام مقدسی منسوب بوی

(تقدیس) پاکیزه کردن و پاکی
منسوب نمودن او منه مقدسة
لغت است ازان
(تقدس) پاک شد

ق د ع

(قدعة) بالکسر شامانچه خرد
(فرس قدع) ککتف اسپ بد
چشم ترسناک و ماء مقدع آب
شوری که نوشیده نشود و رجل
قدع) مرد بسیار گریه و زاری
(امراة قدعة) کفرحة زن
کم سخن شرمگین
(قدوع) کصبور باز ایستاده از
بانگ و فریاد و اسپ که حاجت
آید او را بعنان زدن تا باز ایستد
و ریزان بر چیزی و مرد خوار رانده
و ترک داده
(مقدعة) کمکنسة چوب دستی
(مقدوع) باز ایستاده از آواز
(ف) قدعه قدعًا) بالفتح
باز داشت او را و نیز قدع) لگام
باز کشیدن اسپ را و عنان زدن آنرا
و گذاشتن و نیزه در رستن بینی
کش را و ابزار اکشن غیر کریم روا
دارند ومنه فحل لا یقدع ای
لا یضرب انفه و هو کریم و الا اند که
نوشیدن یقال اقدع من هذا
الشراب ای اشربه قطعًا قطعًا
(س) قدعت عینه قدعًا)
محرکة سست گردید چشم و بینائی او
و نیز قدع) نزدیک شدن
سال یقال قدعت الی الخمسین ای
دنت) و کم سخن و شرمگین گردیدن

ج ۳

زن و بدچشم شدن اسپ
(اِقْدَاع) باز داشتن
(شئ مُقَدَّع) کمعظم چینه شکن دار
(تَقَدَّعَ لَهُ بِالشَّرِّ) آماده بدی گشت
(تَقَادُع) در پی یکدیگر شتافتن در چیزی و جوق جوق در افتادن در آن کوئی هر یکی پیشی می جوید بر صاحب خود و یکدیگر را باز داشتن و پامالی مردن قوم و نیزه زدن یک دیگر را و فی الحدیث یُحمل الناس علی الصراط یوم القیمة فیتقادع بهم جنبتا الصراط تقادع الفراش فی النار
(اِنْقِدَاع) باز ایستادن

ق د ف

(قَدَف) بالفتح بن شاخ خرما بن که اطراف شاخش بریده باشند و نیز (قَدْف) آب شاشیدن و ریختن و بمشت گرفتن آب از حوض یا بمشت گرفتن چیز بران
(قُدَاف) کغراب کاسه بزرگ و سبوی سفالینه

ق د ل

(قَنْدَوِیل) کزنجبیل بزرگ سر

ق د م

(قَدَم) بالفتح جامه است سرخ
(قِدَم) بالکسر دیرینگی یقال قِدَمًا کان کذا و هو اسم من القدم جعل اسمًا من اسماء الزمان
(قُدُم) بالضم و بضمتین دلیر
(قُدْمَة) بالضم پیشی در کار و دلیری اسم مصدر است و پی و اثر چیزی و نیز قُدْمَة خرامیدن و خرامیدگی
(قَدَم) محرکه پیشی در کار و انکه او را مرتبه باشد در خیر و نیکوئی
(قَدَمَة) مؤنث و پیش پای مؤنث آید اَقْدَام جمع و پی و اثر یقال لِفلانٍ قَدَمُ صِدْقٍ ای حَسَنَةٌ و دلیر یقال رجلٌ قَدَمٌ و امرأةٌ قَدَمٌ و رجالٌ قَدَمٌ و نساءٌ قَدَمٌ و هم ذوو القَدَم ایضًا و الحدیث حتی یَضَعَ ربّ العزة فیها قَدَمَه یعنی در آورد خدای تعالی بدان را در دوزخ و الاشرار (قَدَمُ الله للنار) کما ان الاخیار قَدَمُه الی الجنة او وضع القدم مثلٌ للردع و القمع ای یأتیها امرٌ یکفّها عن طلب المزید و نیز قَدَم قبیله است و موضعی و نیز ذو اَقْدَام کوهی است
(قَدَمِیَّة) محرکه منسوبا نوعی از پوست سرخ
(قُدُم) بضمتین پیش پیش رفتگی قُدُمِیَّة منسوبه مثله یقال فلان یمشی القُدُم و القُدُمِیَّة و مضی قُدُمًا ای تقدّم و لم یَنْثَنِ
(قَدِم) ککتف نیک مبارز و دلاور بسیار پیش در آینده و در حرب و جز آن و سنگستان نیک درشت
(قَدِمَة) بالتاء مثله
(قَدَم) کعنب پیشی در کار و دیرینگی ضد حدوث
(قُدُم) کزفر قبیله است بیمن و موضعی است ثوبٌ قُدَمِیٌّ منسوب بسوی آن
(قَدِیم) کامیر دیرینه قُدَمَاء و قُدَامَی بالضم مقصورا و قدائم جمع
(قُدَامِر) کقطام اسپ عروة بن سنان عبدی و اسپ عبد الله بن عجلان نهدی و ماده سگی
(قُدَام) کغراب دیرینه
(قُدَامَة) بن حنظلة کتمامة و قُدَامَة بن عبد الله و قُدَامَة بن مالک و قُدَامَة بن مظعون و قُدَامَة بن ملحان صحابیان اند
(قُدُّوم) کصبور نیک مبارز و دلیر و بسیار پیش در آینده و تیشه و مؤنث قَدَائِم و قُدُم ککتب جمع و دهی است بحلب و جای بنعمان و کوهی بمدینه و پشته بسراة و موضعی است که در ان ابراهیم علیه السلام ختنه کرده و تشدید دال و پشته است در کوهی ببلاد دوس و قلعه بیمن
(قَدُّومَة) بالتاء پشته است
(قَادِم) از سفر باز آینده قُدُم کعنق و قُدَّام کزنار جمع و قَادِمُ الانسان سر مردم قَوَادِم جمع و قَادِمُ الرَّحْلِ مقدم پالان و دار اعلام است و قرئی و نیز
(قَادِمَان) دو پستان پیش یا سران
(قَادِمَة) آبی است مرنبی ضبه را و مقدم پالان و پر دراز بال مرغ قَوَادِم و قُدَامَی کحباری جمع و هی اربع او عشر ریشات فی کل جناح و قَادِمَتَان دو پستان پیش ماده کان و قَادِمَةُ الْجَیْش پیزک لشکر
(اَقْدَام) شیر بیشه
(قُدَّام) کزنار پیش خلاف وراء و قلب بذکر قُدَیْدِیمَة و قُدَیْدِیم و قُدَیْدِمَة مصغران شده داشته کش و سر آمد مردم در شرف و بادشاه و مهتر قوم
(قَدَّم) کشداد مثله فی الثلث
(قِدِّیم) کسکیت بادشاه و سردار و سر آمد مردم در شرف
(قُدَامَی الجیش) کحباری پیزک لشکر
(قُدَامی) بالفتح مقصورا جای است در بزیره یا در بابل
(قَیْدُوم الشیء) بالفتح روی چیز و صدر آن قَیْدَام الشیء کذلک و قَیْدُوم الجبل بینی کوه پیش بر آمده و نیز قَیْدُوم و قَیْدَام پیش
(تُقُدُمَة) بالضم پیش پیش رفتگی در حرب یقال هو یمضی التُّقُدُمَة
(تُقُدُمِیَّة) بضم التاء و الدال و مشددة الیاء پیش پیش رفتگی اسم است تقدم را یَقْدُمِیَّة بالتحتیة مثله یقال مضی القوم التُّقُدُمِیَّة و الیَقْدُمِیَّة ای امامًا امام
(یَقْدُم) کیکرم بالتحتیة نام مردی
(مِقْدَام) بالکسر نیک مبارز و بسیار پیش در آینده و دلاور (مِقْدَمَة) بالتاء مثله فی الکل و خرما بنی

است ومِقدام بن معدیکرب
صحابی است ونام مردی
(ن) قَدَمَ القومَ قدماً بالفتح
والضم وقُدُوماً پیش درآمد
قوم را منه قوله تعالی یَقْدُمُ
قَوْمَهُ یَوْمَ الْقِیٰمَةِ
(ن س) قَدَمَ فلانٌ قَدْماً
بسیار پیشی نمود
(ك) قَدُمَ قَدَامَةً کسحابة
وقِدَماً کعنب دیرینه گشت
(س) قَدِمَ من سفرهٖ قُدُوماً
وقِدْماناً بالکسر ومقدماً کمقعد
از سفر باز آمد ویقال وردت
مَقْدَمَ الحاجّ یجعل ظرفا وهو
مصدر ای وقت مقدم الحاج
(مُقْدِمُ العَیْنِ) کمحسن کنج چشم
ومُؤْخِرُها دنباله آن ومُقْدِمُ
الوَجْهِ) آنچه پیش باشد از
روی مَقَادِیمُ جمع ومُقْدِمُ
الرَّحْلِ) چوب پیش پالان مُقْدِمَةٌ
بالتاء مثله ونیز مُقْدِمَةٌ نوعی
از شانه یقال مَشطها المقدمة
(مُقْدَم) کمکرم وقت اقدام
یقال هو جری المقدم ای جری
عند الاقدام
(اِقْدام) پیش درآمدن یقال
اَقْدِمْ وهو زجر للفرس ایضا ودلیر
نمودن یقال اَقْدَمَ علی الامر ودلیر
گردانیدن کسی را وپیش فرستادن
وسوگند خورانیدن وبسیار پیشی
کردن
(مُقْدِمَةٌ) کمحدثة ضد مؤخرة
(ومُقْدِمَةُ الجَیْشِ) پیش لشکر

مُقَدَّمَةُ الجَیْشِ کمعظمة عن
ثعلب مثله ونیز مُقَدَّمَةُ الکتاب
که اول بار آورده آبستن گردد
واول هر چیزے وپیشانی وموے
پیشانے ونیز مُقَدَّمَةٌ نوعی
از شانه کردن
(مُقَدَّمُ العَیْنِ) کمعظم کنج چشم
(ومُقَدَّمُ الوَجْهِ) آنچه پیش و
بیرون آمده باشد از روے
مَقَادِیمُ جمع یقال ضرب فرکب
مَقَادِیمَهُ ای وقع علی وجهه ومُقَدَّمُ
الرَّحْلِ) چوب پیش پالان مُقَدَّمَةٌ
بالتاء مثله واز اعلام است
تَقْدِیمٌ پیش درآمدن منه قوله
تعالی لا تُقَدِّمُوا بَیْنَ یَدَیِ اللّٰهِ و
رَسُولِهٖ) پیش فرستادن کسی را
وسوگند خوردن یقال قدمت
یمینا ودلیر گردانیدن
(تَقَدَّمَ اِلَیْهِ فِی کَذَا) فرمود ما
وصیت کرد او را دران ونیز
(تَقَدُّم) پیش آمدن بسیار پیشی
نمودن وداستان درنهادن
(تَقَادُم) دیرینه شدن
(اِسْتِقْدام) پیش درآمدن و
بسیار پیشی ودلیری کردن ودر
پیش شدن خواستن

ق د م س

(قُدْمُوس) کعصفور دیرینه
وپادشاه بزرگ ولشکر بزرگ
(قَدَامِیس) جمع
(قُدْمُوسَةٌ) بالتاء سنگ بزرگ
وزن کلان جثه

ق د ن

(قَدَن) بالفتح بستد آمدن چیزی
وبند
(قَدُونِیُون) موضعی است
بلا در روم

ق د و

(قُدْوَة) مثلثة پیشوا قِدَة کعدة
مثله یقال فلانٌ قُدْوَةٌ
یُقْتَدٰی بهٖ در راه سلوك
(قِدْو) بالکسر اصل که ازان شاخها
برآید
(قَدَاة) بالفتح بوی خوش دیگ
یقال شممت قَدَاةَ القِدْرِ
(طَعَامٌ قَدٍ) کتف بمعنی طعام
قدی است قِدْ قَدِیَة) دیگ
خوشبوی ناک
طعام قَدِیٌّ) کامیر طعام خوش
مزه وخوشبوی
(ما اَقْدَاهُ) چه خوشبوی وخوش مزه
است آن یقال ما اَقْدٰی طعام فلان
(قَدْوی) کسکری استقامت و
پایداری
(ن) قَدَا قَدْوًا بالفتح خوشبوی
وخوش مزه شد طعام ونیز قَدْو
نزدیک شدن واز سفر آمدن
(س) قَدِیَ اللحمُ قَدًی
محرکة وقَدَاوَةٌ ککراهة خوشبوی
وبا مزه گردید گوشت
(اِقْداء) خوشبوی وبامزه کردن بروے
طعام را واز سفر آمدن
(تَقَدِّی) ی لازم گرفتن منا ورد ش
یقال تَقَدَّتْ بهٖ کاتبته ای لزمت
سَنَنَ الطریق وتَقَدَّی هو علیها
(اِقْتِداء) اپس بردن بکسی

ق د ی

(قِدْیَة) بالکسر روش یقال خذ
فی هِدْیَتِكَ وقِدْیَتِكَ ای
فیما کنت فیه
(قَدَة) محرکة نوعی از ما[illegible]ات
جمع
(قِدًی) بکسر القاف اندازه یقال
هذا قِدٰی رُمْحٍ ای قدره
(قَدِیَّة) کغنیة هدیه
(قَادِیَة) گروه اندك قَوَادٍ) جمع
یقال اَتَتْنا قَادِیَةٌ من الناس
(قِنْدَاوَة) فی ق د ء
(ض) قَدَتْ قَادِیَةٌ قَدْیًا
بالفتح آمدند قومی قحط زده از بیابان
وقَدَتِ الفَرَسُ قَدَیَانًا) محرکة
شتافت وقَدَی اللحمُ خوشبوی
وبا مزه شد
(مُقَادَاة) برابری کردن ومعارضه
نمودن یقال لا یُنادِیهِ لَحَدٌ ای
ولا یُبَادِیهِ
(مُتَقَدِّی) للفاعل شیر بیشه و
خرامنده بناز

باب القاف فصل الذال

ق ذ ح

(مُقَاذَحَة) دشنام دادن یکدیگر را
(تَقَذَّحَ لَهُ بِشَرٍّ) بدی برانگیخت
بروے

ق ذ ح ر

(قَبْذَحُور) قیدحور بمهمله است
در جمیع لغات ومعانی
(مُقْذَحِرّ) کمقشعر مرد آماده
دشنام وبدی را که پیوسته خشمناک

ویمنی برباد شد

ق ذ ح م

(قِذَحْمَةٌ) کقمطرة پوشیدگی و پرده وفی المثل صَرَّحَتْ بِقِذَحْمَةٍ ای وَضَحَتِ الْقِصَّةُ بعد التباسها وتقدم فی ج د د

ق ذ ذ

(قَذّ) بالفتح پر بر تیر چسپانیدن و کنارهای پر بریدن وگرد و هموار ساختن آنرا و سنگ و کلوخ و مانند آن انداختن و بر پس دوگوش زدن والفعل من نصر

(قُذَّة) بالضم پر تیر قُذَذ کصرد جمع وکیک قُذَذ کصرد ومثله قِذَان بالکسر جمع وکرانه فرج زن و (هُمَا قُذَّتَان) وگوش مردم وگوش اسپ وکلمه ایست که کودکان در لعب گویند یقولون لعبنا شعاریر قُذَّة قُذَّة وَقُذَّان قُذَّان (ممنوعات)

(قُذَاذَة) کثمامة تراشه زر و سیم و جز آن

(قُذَاذَات) آنچه از بریدن بر افتد از پر مرغ و جز آن

(قولهم مَا یَدَعُ شَاذَّةً وَلَا فَاذَّةً) یعنی او دلاور است می کشد هر کرا می بیند

(اَقَذّ) تیر با پر و تیر بی پر و هموار تراشیده بی عم قُذّ بالضم جمع

(قِذَاذ) جمع الجمع و چیزی اندک یا بال و قوم یقال مَالَهُ اَقَذُّ ولا مَرِیش

(قُذَان) بالضم سپیدی هر دو کرانه سر یا موی آن البهیری یا سپیدی بال مرغ وممنوعة کلمه ایست که کودکان وقت بازی گویند

(مُقَذّ) بفتح الجیم والکاف پس دوگوش ومنتهای روئیدنگاه موی پس سر و موضعی است

(مِقَذّ) بالکسر افزار پر بریدن و کارد پر تراش یا عام است

(مَقْذُوذ) آراسته

(مَقْذُوذَة) گوش کرد کا تنها بر ئیت بریّا

(اِقْذَاذ) پر در تیر چسپانیدن

(مُقَذَّذ) کمعظم آراسته و پیراسته بریده موی و مرد سبک پیکر و هر چیز هموار و لطیف

(مُقَذَّذَة) بالتاء گوش کرد و اِمْرَاَةٌ مُقَذَّذَةٌ وَمُزَلَّمَةٌ ای لیست بطویلة

(تَقَذْقَذَ فِی الْجَبَل) بر آمد بر کوه وتَقَذْقَذَ فِی الرَّکِیَّة) در افتاد در چاه و بمرد وتَقَذْقَذَ الرَّجُلُ) خود رای گشت

ق ذ ر

(قَذَر) بالفتح پلید قَذِر ککتف ورجلٌ وجمل مثله

(قَذَر) محرکة پلیدی خلاف نظافت

(قُذَرَة) کهمزة پاک و دور از ملامت و لوم

(قَذُور) کصبور زن کناره کش از مردان و پاکیزه و دور از پلیدیها و مرد کناره گزین و آنکه با مردم نیامیزد از بدی خوی خود رجل قَاذُورَة مثله و شتر ماده که در گوشه خسپید جدا از شتران و نام زنی

(قَاذُورَة) مرد بد خوی و غیر تمند و مرد که مکروه و نا خوش دارد چیزی را پس نخورد آنرا و مرد نا آمیزنده بمردم از بدخوی رَجُلٌ ذُو قَاذُورَةٍ کذلک) و زنا و شتر که در کرانه فرو خوابد از شتران

(قَیْذَار بن اِسْمٰعِیل عَلَیْهِ السَّلَام) بالفتح پدر عرب است

(رَجُلٌ مَقْذَر) کمقعد مرد پلید و آنکه دور باشند از وی مردم و پلید دانند او را

(س ن ل) قَذِرَ قَذَرًا) محرکة وقَذَارَةً) کراهة پلید گردید

(س ن) قَذِرَهُ قَذْرًا) بالفتح والتحریک پلید شمرد او را و کراهت داشت از وی

(اِقْذَار) بسیار گفتن یقال یا ابن اُمّ قد اَقْذَرْتَنَا ای اکثرت الکلام

(تَقْذِیر) پلیدی آلودن

(رَجُلٌ مُتَقَذِّر) بکسر الدال مرد پلید

(تَقَذُّر) پلید شمردن کسی را و کراهت داشتن

(اِسْتِقْذَار) پلید شمردن و کراهت داشتن یقال استقذرت الشیء اذا کرهت له

ق ذ ر ف

(قُذْرُوف) اکزنبور عیب قَذَارِیف جمع منه قول ابی حزام زِیرٌ زُوُر عَنِ الْقَذَارِیفِ بُورٌ لَا یلاحِین اَنْ اصوت الصوسا ای نوافر لا یصادفن ان اُحبین الا دنیا

ق ذ ع

(قَذَع) محرکة فحش و پلیدی زبانی و پلیدی

(ف) قَذَعَهُ قَذْعًا) بالفتح دشنام داد او را وسقط گفت وقَذَعَهُ بِالْعَصَاء) بچوب دستی زد او را

(اِقْذَاع) دشنام دادن و بد گفتن

(مُقْذِع) کمحسن لغت است از آن منه الحدیث من قال فی الاسلام شعرا مُقْذِعًا فلسانه هدر

(تَقْذِیع) پلیدی آلودن جامه را

(مُقَاذَعَة) با یکدیگر فحش گفتن و دشنام دادن

(تَقَذَّعَ لَهُ بِالشَّرّ) آماده شد بدی را برای او

ق ذ ع ر

(مُقْذَعِرّ) کمقشعر مرد آماده دشنام و بدی را که همیشه بینی پر باد و خشمگین باشد

(اِقْذَعَرَّ نَحْوَهُم اِقْذِعْرَارًا) داد ایشان را دشنامی بعد دشنامی

ق ذ ع ل

(قُذْعُل) کقنفذ ناکس فرومایه و خوار و بقدر رقِذْعَل کسبحل مثله

(قِذْعَل) کجردحل مرد کول

(مُقْذَعِل) کمقشعر تیز رو

(اِقْذِعْلَال) دشوار شدن

ق ذ ع م ل

(قُذَعْمَل) بالضم و فتح اللام شتر سطبر و شگرف اندام

(قُذَعْمَلَة) بالتاء زن پست قامت فربه قُذَیْعِم مصغر آن و شتر فربه شگرف اندام و چیز اندک

سج

یقال ما عنده قُذَعمَلَةٌ ای شئ وشتی یقال ما فی حسبه قُذَعمَلَةٌ ای ضعف
(قُذَعمِیل) پیر کہن سال

ق ذ ف

(قَذَف) بالفتح وبحرک کرانہ جوی وکرانہ رود بار وهما قَذَفَان قُذُفات بضمتین قُذاف کغراب جمع
(قُذف) بالضم کرانہ وجانب
(قُذفة) بالتاء کنگرہ وآنچہ بیرون جستہ باشد از سر کوہ وکرانہ وجانب
(قِذاف) ککتاب وقُذف کصرد وکتب وقُذُفات) بضمتین جمع ومنه کان ابن عمر لا یصلی فی مسجد فیه قِذاف
(قَذَف) محرکة وبضمتین دور دور ودور اندازنده مردم را یقال نویً قَذَفٌ ونیّة قَذَفٌ ومنزل قَذَفٌ وفلاة قَذَفٌ ای بعیدة او نیّة
(قَذَفٌ) محرکة فقط وجای کہ ازان بلغزند وکرانہ
(ناقة قُذُف) بضمتین شتر مادہ تاذف
(قَذِیف) کامیر ابر کہ بیش چشم نمایان وپیدا گردد ومنزلٌ قَذِیفٌ منزل دور
(قَذِیفَة) کسفینہ انداختہ هر چه نبان تہمت وقذف کنند
(قِذاف) ککتاب آنچہ بہ پنجہ گیرند باندازہ پری کف پس بیندازند انزایا آنچہ بدست برداشتن توانی وبیند زی آن را وتیزی رفتار وناقة قِذاف) بمعنی ناقہ قاذف است وروض القِذاف موضعی است
(فلاة قَذُوف) کصبور دشت نیک دور دست ودور اندازندہ مردم را نویً قَذُوفٌ ونیّة قَذُوفٌ کذلك وبلد قَذُوفٌ شہرے کہ جہت دوری خود دور انداز د مردم را
(قاذِف) سنگ انداز یقال هم بین حاذف وقاذف الحاذف بالعصا والقاذف بالحجارة وناقة قاذِفٌ شتر مادہ کہ از تیز روی خود را پیش شتران انداز د وپیش پیش رود
(قَذّاف) کشداد تراز و بر شستنی وفلاخن وآنچہ بدان چیزے را دور اندازند
(قَذّافة) بالتاء ریگی ونَحرٌ قَذّافٌ غریہ باکوشش کہ در آن فتور نباشد ذرب جنگیری است کہ صبح آن باب رسد
(قِذِّیفی) کدلیلی سنگ اندازی ودشنام دہی یقال بینهم قِذِّیفی ای اسباب ورمی بالحجارة
(مِقْذَف) لمنبر بیل کشتی
(مِقْذاف) کمحراب مثلہ
(ض) قَذَفَ بالحجارة قَذفا) بالفتح سنگ انداخت وقَذَفَ المحصنة) بزنا باز خواند ومتہم کرد زن محصنہ را و بفحش دشنام داد وقَذَفَ فلانٌ) قے کرد
(مُقَذَّف) کمعظم دور کردہ وراندہ ومرد بسیار گوشت
(فرسٌ مُتَقاذِفٌ) اسپ تیز شتابندہ
(تَقاذُف) بہدیگر را انداختن وشتابی کردن در اسپ تاختن ودشنام دادن

ق ذ ل

(قَذَل) محرکة آہو وعیب
(قَذال) کسحاب پس سر وبستگاہ فسار اسپ در پس پیشانی وهما قَذالان قُذُل) ککتب و
(اَقذِلَة) کاغلمة جمع
(ن) قَذَلَه قَذلا) بالفتح در پس سر او زد وقَذَل فلانٌ) برگردید وجور کرد وقَذَل فلانا) در پے او رفت یا عیب کرد وقَذَلَ فی الامر) کوشش نمود در کار

ق ذ م

(قُذُم) بضمتین چاہای پست فرو رفتہ
(قُذَم) کزفر مہتر بسیار بخشندہ وبیکبار مال جید دہندہ
(قِذَم) کہجف نیک تیز رو وسخت وتوانا ومہتر بسیار دہش وبسیار بخشندہ
(ن قَذَمَ لَهُ مِنَ المال) بیکبار مال نیکو داد او را
(س) قَذِمَ قُذُمُ قُلمةً) بالضم فرو خورد آب را
(انقِذام) شتافتن

ق ذ م ر

(قُذمُور) کعصفور خوان سیمین

ق ذ م ل

(قُذامل) کعلابط فراخ

ق ذ ن

(اقْذَان) نیک عیبناک کردیدن یقال اَقذَن الرجلُ) خالی العیوب کثیرة

ق ذ ی

(قَذی) محرکة خاشاک وخاشاک چشم وخاشاک کہ در شراب افتد دریم وخون کہ از زہدان ناقہ وجز آن رود پیش وپس زادن ویقال هو یُغضِی علی القَذی یعنی او خاموش میماند در خواری وستم
(قَذِی) کالی خاک یا ریگ اَقذاء وقُذِیّ بالضم مشددة التحتیة جمع
(رجلٌ قَذِی العَین) مردکہ در چشم او خاشاک افتادہ باشد
(عَینٌ قَذِیَة) کفرحة چشم خاشاک افتادہ وقَذِیَّة) کغنیة مثلہ
(قاذِیَة) گروہ
(مُقذِیَة) کمربیة چشم خاشاک افتادہ
(ض) قَذَت العین قَذیا) بالفتح وقَذَیانا) محرکة وقُذِیّا) بالضم مشددة الیاء وقَذی) بیرون انداخت چشم خاشاک وخم را وقَذَت قاذِیَةٌ) پیش آمد او را گروہی از مردم وقَذَتِ الشاةُ) سپیدی افکند از زہدان ہنگام خواہانی گشن وکُلّ ذکر یُمذِی وکُل اُنثی تقذی
(س) قَذِیَت عَلَیه قَذًی) محرکة وقَذیانا) محرکة بریان خاشاک افتاد در چشم او

(اِقْذَاء) خاشاک انداختن در چشم یا بر آوردن از لغات اضداد است
(تَقْذِیَة) خاشاک انداختن در چشم یا بر آوردن ضد
(مُقَاذَاة) پاداش دادن یقال قاذیته ای جازیته
(اِقْتِدَاء) نگریستن و چشم پوشیدن مرغ

باب القاف فصل الرّاء

ق ر ع

(قَرْء) بالفتح و بضم حیض و پاکی از آن و هو من الاضداد و میان دو حیض و سپری شدن حیض و وقت حیض وقت پاکی زن و وقت و قافیه اَقْرَاء و قُرُوْء و اَقْرُؤ کافلس جمع او جمع الطُّهر قُرُوْء و جمع الحیض اَقْرَاء و منه الحدیث دَعِی الصَّلوٰةَ اَیَّامَ اَقْرَائِکِ و نیز اَقْرَاءُ الشِّعر اقسام انواع آن
(قِرْأَة) بالکسر مرگامرگی یقال ذهبت قرأة البلاد و اهل الحجاز یقولون قراة البلاد بلا همز و معناه انّک اذا مرضت بها بعد ذلک فلیس من وباء البلد
(قَارِئ) خواننده قَرَأَة محرکة و قُرَّاء کزنا و قَارِئُوْن جمع و مرد عابد و پارسا و قال الهذلی رع اذا هبّت لقارئها الریاح ای لوقتها
(قُرْآن) کغفران نبی بضم نون مشتق من القرأة و قال ابو عبیدة سمّی به القرآن لانّه یجمع السُّوَر و یضمّها و قوله تعالیٰ انّ علینا جمعه و قرآنه فاذا قرأناه فاتّبع قرآنه قال ابن عباس فاذا بیّنّاه فاعمل بما بیّنّاه لک
(قَرَّاء) کشداد خوش خواننده قرآن را قَرَّاءُوْن و لا یکسر جمع
(قُرَّاء) کرمان مرد پارسا و عبادت کننده قُرَّاءُوْن و قَرَارِئ جمع
(صَحِیْفَة مَقْرُوْءَة) نامه خوانده صحیفه مَقْرُوَّة و مَقْرِیَّة بتشدید الواو و الیاء مثله
(ن ف) قَرَأَ الْقُرْآنَ و به قَرْءًا بالفتح و قِرَاءَة ککتابة و قُرْآنًا کعثمان خواندن آن را و قرأ علیه السلام رسانید بوے سلام را و قَرَأَتِ النَّاقَةُ آبستن شد و قرأ الشیء قُرْآنًا بالضم فراهم آورد و گرد کرد چیزے را بچیزے و قَرَأَتِ الْحَامِلُ بچه زاد حامل
(مُقْرَاء) کمکرم شهریست بیمن و در آن جای است کان عقیق مُقْرِئِی منسوب است بوی و منه المقرئیّون من المحدّثین و ابن الکلبی میم را فتحه مے خواند
(اِقْرَاء) خوانانیدن مُقْرِی نعت است از آن و سلام رسانیدن برکسی و لا یقال اَقْرَأَهُ الا اذا کان السلام مکتوبا و حیض آوردن و پاک شدن از آن قال الاخفش اَقْرَأَتِ المرأة ای صارت صاحبة حیض فاذا لحاضت قلت قَرَأَت بلا همز و قرار گرفتن منی در زهدان ناقه و بوقت در زیدن باد و باز گشتن و نزدیک آمدن حاجت و پس ماندن یقال اَقْرَأَتِ النجوم اذا تأخّر مطرها و پس گذاشتن و نهان گردیدن و بر گردیدن و پرستیدن و بند کردن زن را جهت استبراء
(مُقْتَرَأَة) کمعظمه زن که انقضای اقراء یے را انتظار کنند
(قُرِئَتِ الْمَرْأَةُ تَقْرِیْءًا) مجهولا بند کرده شد جهت استبراء و بیرون آمدن از حیض
(مُقَارَأَة و قِرَاء) سبق گفتن و درس کتاب کردن و باهم مذاکره کردن
(مُتَقَرِّئ) بکسر الراء مرد عابد و پارسا
(تَقَرُّؤ) فهمیدن و پرستیدن و فقیه شدن
(اِقْتِرَاء) خواندن قرآن را
(اِسْتِقْرَاء) ماندن کشن ناقه را تا ببیند که آبستن شده است یا نے

ق ر ب

(قِرْبَة) بالکسر مشک شیر یا مشک یا مشک یک کرانه دوخته قِرَب کعنب و قِرْبَات بالکسر و بکسرتین و کعنبات جمع و کذلک کل ما کان علی فِعْلَة کفقرة و سدرة و ابو قِرْبَة کنیت اسپ عبید بن ازهر دربین (ابی قِرْبَة) احمد بن علی بن حسین عجلی محدث و حکم بن سنان قربی بالکسر منسوبا و احمد بن داؤد قربی و ابو بکر بن ابی عون قربی و عبد الله بن ایوب قربی محدثان اند
(قُرْب) بالضم نزدیکے و خویشی و تهیگاه و نیز قُرُب موضعے است و ذات قُرُب موضعی و آنرا روزی است
(قُرْبَة) بالضم خویشی و نزدیکے
(قُرُبَة) بضمتین مثله و ممنوعة رود باریست
(قَرَب) محرکه شب روی جهت باب آمدن بامداد آن و آن لا یکون بینک و بین الماء الا لیلة و اذا کانت بینکما یومان فاول یوم یطلب فیه الماء القرب و الثانی الطلق و یقال قَرَبٌ بصباص و ذلک انّ القوم یسیمون الابل و هم فی ذلک یسیرون نحو الماء فاذا بقیت بینهم و بین الماء عشیة عجلوا نحوه فتلک اللیلة لیلة القرب و هو اسم للقرابة کلما و چاه نزدیک آب و جست وجوی آب در شب
(قَرَبَة) محرکة آب و جز آن که بسیری رساند آوند را
(قُرُب) بالضم و بضمتین تهیگاه یا از زیر تهیگاه تا تنک و نرم جای شکم اَقْرَاب جمع
(قَرِیْبَة) کامیر نزدیک واحد و جمع در روی یکسانست و قوله تعالیٰ انّ رحمة الله قریب و لم یقل قریبة لانّه اراد بالرحمة الاحسان و لانّ ما لا یکون تانیثه حقیقیا جاز تذکیره قال الفراء اذا کان القریب

بمعنے المسافۃ یذکر و یونث و
اذا کان فی معنے النسب یونث بلا
اختلاف یقال ھذہ المرأۃ قریبتی ای
ذات قرابتی و خویشان نزدیکتر نسب
از جانب آبا (قُرَبائی) جمع یقال
ھُوَ قَرِیبِی وھم اَقْرِبائی و نیز
قَرِیب) ماہی نمک زدہ کہ ہنوز طراوت
باقی باشد و قَرِیب بن ظفر رسول
کوفیان بسوے عمر بن الخطاب رضی
اللہ عنہ و قَرِیب عبدی محدث
است

(قَرِیبَۃ بنت زید کسفینۃ و
قَرِیبَۃ) بنت حارث ہر دو
صحابیہ اند و قَرِیبَۃ) دختر
عبد اللہ بن وہب و قَرِیبَۃ نہلی
دیگر غیر منسوب تابعیہ اند
(قُرَیب) کزبیر لقب پدر اصمعی
و نام رئیس از خوارج و قُرَیب بن
یعقوب کاتبی است
(قُرَیبَۃ بنت حارث) کجہینۃ
و قُرَیبَۃ) بنت ابی تمامہ و قریبۃ
بنت ابی امیہ خواہر ام سلمۃ
زوج النبی صلے اللہ علیہ وسلم
و یروی بفتح القاف و کسر الراء
صحابیات اند
(قَرَاب) کسحاب نزدیک یقال
اِفْعَل ذلک بقراب ای بقرب
قَرَابَۃ) کسحابۃ نزدیکی و خویشی
یقال ھو ذو قرابتی و لا تقل قرابتی
وھو قول العامۃ قَرَابات جمع
قِرَاب) ککتاب بنام شمشیر یا
غلاف کہ شمشیر با نیام درے باشد
و قِرَابُ الشَّیْءِ) ہرچہ قرب

مرتبہ آن باشد
و قِرَابَۃ) ککتابۃ آن قدر از آب
دماند آن کہ قدح و غنور را
پر گرداند و رفتن شب جہت باب
آمدن با مداوان
(قُرَابُ المؤمن) کغراب دانائی و
دریافت وے و قُرَابُ الشَّیْءِ ہرچہ
قریب مرتبہ بآن باشد و نیز قُرَاب
کوہے است بیمن
(قُرَابَۃ) کثمامۃ مانند و شبیہ و خویش
و نزدیک یقال لا یقرابۃ منک
ای بقریب) و دانائی و دریافت منہ
قُرَابَۃُ المؤمن و قُرَابَۃُ الشَّیْخِ)
ما قارب قدرہ
(قَارِب) در شب جوئیدہ آب را
و کشتی خورد کہ در جنب کشتی
بزرگ دارند و شتر در شتافت قرب
سیر کنندہ قَوَارِب) جمع و خداوند
شتران قوارب قَارِبُون جمع و لا
یقال مُقْرِبُون قال ابو عبید ھذہ
الحرف شاذ
(اَقْرَب) کاحمد نزدیک تر اَقْرَبُون
و اَقَارِب جمع و نیز اَقَارِبُ
الناس و اَقْرَبُوھم) خویشان و برادران
و تبار ایشان نزدیکتر بہ نسب از
جانب آبا یقال ھم اَقَارِبُکَ و
اَقْرَبُوکَ ای عشیرتک الادنون
قُرْبَی) کبشری نزدیکی و خویشی
یقال بینی و بینہ قربی و نیز قُرْبَی
الی است نزدیک نبالہ و لقب
بعض از قاریان
قُرْبَان) کسکران برادر نزدیک
یعنی رسیدہ قُرْبَی) کسکری و نیز

یقال اناء قربانُ و صحفۃ قربی
قِرَابات ککتاب جمع
(قُرْبَان) بالضم آنچہ بدان تقرب
بخدای جویند و ہمنشین و ندیم
خاص بادشاہ و یفتح یقال فلان من
قُرْبَانِ الملک و من بعدانہ قَرَابِین
جمع و نیز قَرَابِین) رود باری
است بنجد
(قَرَّاب) کشدا و لقب ابی علی
محمد بن محمد ہروی مقری و لقب
گروہی از محدثان
(جَاءُوا قُرَابَی) کفرادی یعنے
آمدند نزدیک نزدیک
(قَوْرَب) کجوہر آب بسیار دور فزون
از اندازہ
(مَقْرَب) کمقعد راہ کوتاہ مَقْرَبَۃ
بالتاء مثلہ
(مَقْرُبَۃ) بالفتح مثلثۃ الراء خویشی
و نزدیکی
(ن) قَرَبَتِ الابلُ قَرَابًا ککتابۃ
بشب سیر کردند شتران جہت باب
آمدن بامداد آن و کذا قربتُ اذا
مہتُ الی الماء و بینک و بینہ لیلۃ
و قَرَبَ قَرَابَۃ) ککرامۃ نزدیک
گردید و نیز قَرْب) بالفتح شمشیر
در نیام کردن یا قراب ساختن
شمشیر را و گوشت قراب خورانیدن
مہمان را
(س) قَرِبَہ قُرْبًا بالضم و قِرْبانًا
بالضم و الکسر نزدیک گردید و نیز
قِرْبَان) بالکسر کنایہ از جماع است
و قَرِبَ فلانٌ اہلہ) در دکمین ہمگاہ
گردید

(ک) قَرُبَ منہ قُرْبًا) بالضم و
قُرْبَانًا) بالضم و الکسر نزدیک شد
(مُقْرِب) کمحسن زن نزدیک زائیدن
رسیدہ مقاریب جمع
و کذلک الفرس و الشاۃ و لا
یقال للناقۃ
(مُقَرَّب) کمکرم اسپی کہ پیوستہ
نزدیک خود دارند جہت عزت و
برگزیدگی مُقَرَّبَۃ مونث او و جعل
ذلک بالاناث لیلا یقرعھا فحل
لئیم) و شتر تنگ بستہ برای سواری
(اِقْرَاب) شمشیر در نیام کردن و
شب راندن شتر را برای آمدن
بر آب وقت صبح و نزدیک زائیدن
رسیدن مادہ و نزدیک بار رسیدن
اسپ کرہ و شتر بچہ نزدیک پری
رسانیدن آوند را و خداوند شتران
قوارب شدن (تَقْرِیب) در دکمین ہمگام
گردیدن و نزدیک کردانیدن یقال قربتہ
ای ادنیتہ و حیاک اللہ و قرب
دارک) گفتن و نیز تَقْرِیب) نوعی
از دویدن اسپ کہ از حضر و آن
بہم برداشتن ہر دو دست و بہم
نہادن آنرا
(مُقَارِب) بکسر الراء ہر چیز میانہ
در جید و ہیچکارہ یقال شیٔ مقارب
و دینٌ مُقَارِبٌ ای متوسط
متاعٌ مُقَارَب) بفتح الراء نہ جید
نہ ردے
(مُقَارَبَۃ) کام نزدیک گذاشتن
و پای برداشتن جہت لگائیدن
قِرَاب) بالکسر مثلہ و باکسی بغریبی سخن
نرم و شیرین گفتن و آہنگ نمودن

بسوی چیزی یقال قاربته فی البیع
ومیانه راه رفتن یقال قارب فی
الامر ای ترک الغلو وقصد السداد
(تقرّب بهِ تقرّبًا وتقرابًا)
بکسرتین وشد الراء نزدیکی جست
بدان وکذ تقرّب الی الله تعالی بشیٔ
یعنی نزدیکی جست بخدای بوسیلۂ
آنچیز ونیز تقرّب) دست
بر تهیگاه نهادن وشتابی
کردن یقال تقرّب یا رجل ای
اعجل
(مُتَقارِب) بکسر الرای بحریست
از بحور عروض وران هشت فعولن
بیت تمام شد وبه فعولن فعولن
فعل) بسکون وو بار سمی به لقرب
اوتادہ من اسبابه
(تقارُب) یکدیگر نزدیک کردیدن
وکم کردیدن شتران وگذشتن آن
ونزدیک رسیدگی رسیدن کشت
ومنه اذ تقارب الزمان لم تکد
رؤیا المؤمن تکذب مراد از ان آخر
روزگار است ونزدیکی قیامت لان
الشیٔ اذا قل تقاصرت اطرافه و
المراد استواء اللیل والنهار ویزعم
العابرون ان اصدق قلا زمان توفیا دو
العبارة بوقت انفتاق الانوار ووقت
ادراک الثمار وح یستوی اللیل و
النهار والمراد من خروج المهدی
علیه وعلی ابائه الکرام اکرم التحیة
وافضل السلام حین تکون السنة
کالشهر والشهر کالجمعة والجمعة
کالیوم والیوم کالساعة ویستقصر
لاستلذاذه

(اقتراب) همدیگر نزدیک شدن

ق ر ب ت

(قربوتُ الشرج) کحلزون کوهه
زین

ق ر ب ج

(قُرْبُجْ) کجندب دوکان میفروش

ق ر ب ز

(قُرْبُزْ) کقنفذ فریبنده وحیله ساز
معرب گربز

ق ر ب س

(قَرَبُوس) کحلزون کوهه زین ولا
یسکن الا فی لضرورة وهما قربوسان
قرابیس) جمع

ق ر ب ش

قربشوش) کعصفور طرخت خانه

ق ر ب ض

(قُرَنْبَضَة) بالضم وفتح الراء والیاء
وبینها النون زن کوتاه بالا

ق ر ب ع

(رجل قرنباع) کسرطاط
بکسرتین ترنجیده رفت
(اقرنباع) در ترنجیدن از سرما

ق ر ب ق

(قُرْبَق) کجندب دوکان عره فروش
یا دوکان میفروش ونام بصره فی
قول قحفان العنبری رع ماشئت
وبعد طوی القربق

ق ر ت

(قَرَت) محرکه برف وآب منجمد
(قَرِیت) کامیر آب فسرده
(قُرَات) کغراب رود باریست
میان تهامه وشام
(مُقارِت) آنکه هرچه بباید بگیرد و

مشک نیکو تر تیز بوی سبک سنگ
(قَرَتان) محرکه موضعی است
(قاروت) قلعۂ است
(قَرْتَیا) محرکه مقصورا شهریست
بفلسطین
(ن س) قَرَتَ الدمُ قُرُوتًا
بر یکدیگر خشک گردید خون یا سبز شد
زیر پوست از آسیب ضرب و
فرد مرد خون در زخم واز ضرب
نیز آید
(س) قَرِتَ قَرَتًا محرکه سبز گردید
رنگ رخ از اندوه یا خشم
(مُقْتَرِت) بکسر الراء آنکه هرچه
بباید بگیرد

ق ر ت ب

(قُرْتُب) کقنفذ دهی است نزبید
(مُقَرْبَت) بکسر هر مرد بد غدا

ق ر ث

قَرْث) بالفتح کوزه کوچک
(قَرِیث) کقبیط نوعی از ماهی
لغة فی الجریث
(نخل قَرِیثاء) بالمد ویقصر نوعی
از خرماے شیرین خوش مزه تمر و
بسر قریثاء کذلک و
یقصر نخل وتمر وبسر قراثاء مثله
(س) قَرِثَ قَرَثًا رنج دیده در
کار ودر زید وقرثه الامر
دشوار شد بروے کار ودر
مشقت انداخت

ق ر ث ع

(قَرْثَع) کجعفر زن بیباک کم شرم
وگول وشتر مرغ وشیر بیشه وجانورے
است دریائی غلافی ومرد ناکس و

زن که یک چشم سرمه کشیده ودیگر این
با چادر یا شکوفه پوشیده وچشم
زیر ستور دو معرفه مردی بود از تغلب
سپس آن از اوس وکان من
اشد الناس سؤالا فقیل هو
اسأل من قرثع ونیز قرثع
تابعی است ضلبی وام قرثع اصحابیه
است
(قَرْثَعَة) بالفتح پشم ریزه ستوران
ویقال هو قرثعة مال یعنی نیکو
سیاست کنند شتران وهو قبر ثع
کز برجد
(تقرثع القومُ وغیرُه) فراهم
آمدند وتقرثعت الضأنة)
بر افراشته موے شد بز

ق ر ث ل

(قَرْثَل) کجعفر مرد میانه تن کوتاه
بالقرثلة) مؤنث وخیک کوچک

ق ر ح

(قَرْح) وبضم ریش زخم یکے
(قُرُوح) جمع یا بفتح اثر گزیدگی
سلاح است وبضم الم آن ونیز قرح
بالفتح آبله ریزه که بر اندام بر آید
هرگاه روی بفساد کشد وعارض
پیدا کند شتر ریزگان را بکشد و
هلاک سازد وذو القرح) لقب
کعب بن جعاحه که بر بدن اثر
زخم کاری داشت وذو القروح
لقب امرؤ القیس لان قیصر السبد
قمیصا مسموما فتقرح
جسده فمات
(قُرْح) بالضم اول آب که بر آید از
چاه واول هر چیزی واکثار آن دسه

ج ۳

شب از ہر ماہ و نام وادی وقُرح
الربیع اول بہار رقرحة الشتا
بالثاء مثلہ و نیز قُرحة) سپیدی
در روی اسپ کم از غرہ
(قرح) ککتف آبلہ رسیدہ
(اَقرُح) بضم را موضعی است
(قارح) کصاحب ستور تمام دندان
وھو من ذی الحافر بمنزلة
البازل من الابل یقال جمل قارح
وناقة قارح وقارحة ایضا
قوارح وقُرّح کرکع جمع مقاریح
مثلہ مشد ودا ونیز قارح دندان
تمام سالگی ستور و شیر بیشہ و کمان
دور از زہ و ناقہ کہ حمل آن پیدا و
نمایان شدہ باشد
(قَرَاح) کسحاب آب صافی پاکیزہ
بے آمیختگی چیزے و آب شیرین
و سرد و خالص و بے آمیغ از ہر چیزی
و زمین بے آب بے گیاہ (اقرحة) جمع
یا زمینکہ خاص برائے زراعت و
غرس اشجار باشد و بس و نیز قراح
چہار محال است در بغداد
(قُراح) کغراب ساحل دریای
(قطیف) است و دہی است
(قریح) کامیر خستہ و ریش کردہ
(قرحی) کقتلی جمع و خالص و بے
آمیغ از ہر چیزے و نیز قریح
اول ابرے کہ پیدا و نمایان گردد
و قریح السحاب آب آن ابر و
قریح بن المخل در نسب سامہ
بن لوی است
(قریحة) کسفینہ اول آبے کہ از
چاہ بر آید و اول ہر چیزے و
طبیعت مردم
(قرحاء) نام دو اسپ مادہ
و روضة قرحاء مرغزار با
شگوفہہاے سپید
(قُرَیحَاء) مصغرا ممدودا اندی
است در بطن کہ بسر مردم ماند
و نیز قُرَیحَاء اختر کہ در رفتن
سنگریزہا بر دارد
(قَرحیاء) بالفتح ممدودا موضعی
است
(قِرحِیاء) بالکسر ممدودا زمین کہ
خاص برای زراعت و نشاندن
درختہا باشد
(قِرواح) بالکسر مادہ شتر دراز
پا و خرما بن بلند بالا نا بان ہموار
قراویح جمع قال الاصمعی
قلت لاعرابی ما القرواح قال
التی کانہا تمشی علی ارماح
و شتری کہ چون با شتران کلان سال
باشد آب نخورد و با شتران
ریزہ آب نخورد و زمین کشادہ
آفتاب رویہ و زمینے کہ خاص
برائے زراعت و نشاندن
اشجار باشد قریاح) بالیاء مثلہ
(قُراحی) بالضم مشدد الیاء
آنکہ بود و باش قریہ را لازم گرفتہ
باشد و گاہی بسوے بادیہ نرود
یقال انت قُراحی من الامر
یعنی تو خارج و بیرون ہستی از کار
و نیز قُراحی) آنکہ گاہی با مبارزان
در رزمگاہ حاضر نشدہ
(ذو القراحی) بالفتح مقصورا
موضعی است بوادی قری
(قُرحان) بالضم لونی از سماروغ
(قُرحانة) یکی ازان (اَقرح)
و قُرحان) جمع و نیز قُرحان
شتر آبلہ ریزہ نا رسیدہ و خارش نا دیدہ
کودک کہ او را ہنوز جدری بر نیامدہ
باشد واحد و تثنیہ و جمع درو یکسانست و
مرد آبلہ ریزہ رسیدہ از لغات از اضداد است
و قد یونث و فی حدیث عمر رضی اللہ
عنه قُرحان لغیة) یعنی جمع قرحان
لغت ردی است و فی الحدیث ان
اصحاب النبی صلی اللہ علیہ وسلم
قدموا المدینة وھم قُرحان ای لم یکن
اصابھم قبل ذلک داء وانت قرحان
من الامر ای خارج و آنکہ گاہی کارزار
نکردہ و بالا دران در رزمگاہ حاضر
نشدہ
(قَرحان) کسکران شیر بیشہ
(قُراحِیتان) بالضم ہر دو تہیگاہ
(مقروح) ریش بر آمدہ آبلہ
رسیدہ و طریق مقروح) راہ
نیک پا سپردہ
(ف) قرح قرحا) بالفتح خستہ
کرد و ریش نمود و قرح بئرا)
در جای بے آب چاہ کند و نیز
(قرح) بحق پیش آمدن یقال
قرحہ بالحق اذا استقبلہ بہ
(س) قرح جلدہ قرحا)
بالتحریک ریش بر آمد پوست او را
و نیز قرح) اسلامی از جراحت
و ریش
(ف اس) قرح الفرس قروحا و
قرحا) مر کر تمام دندان شد اسپ
و انما ینتھی اسنانہ فی خمس
سنین لانہ فی السنة الاولی حولی
ثم جذع ثم ثنی ثم رباع ثم قارح او
القروح انتہاء سنہ او وقوع السن
التی تلی الرباعیة
(ف ن) قرحت الناقة قرحا)
پیدا و نمایان شد او را بار
(اقرح القوم) خداوند شتران
آبلہ زدہ شدند و اقرحہ اللہ آبلہ
زدہ گردانید او را خدای
(مقرحة) کمعظمة نخستین بار رطب
شدن خرما و شتر کہ دہن او
آبلہ ریزہ بر آوردہ باشد و بیدان
جہت لبہا را فروہشتہ دارد
(قرحہ بالحق تقریحا)
پیش آمد او را بحق
(قارحہ مقارحة و قراحا) روی
بارو ی او شد و مقابلہ نمود آنرا و
لقیتہ مقارحة ای مواجہة
(اقتراح) در وقت و بے اندیشہ
گفتن و از خود بر آوردن و نو پیدا
کردن چیزے را بی آنکہ از کسی
شنیدہ باشد و بر گزیدن چیز را و
اختیار کردن و بتحکم از کسے چیزے
را خواستن و بعدی بعلی و سوار
شدن شتر را کہ ہنوز بروی سوار
نشدہ باشد و در جای بی آب چاہ
کندن و تمام دندان شدن ستور
(تقرح لہ) آمادہ شد برای او

ق ر د

(قَرد) بالفتح کردن معرب است
و کوتاہ بالا
(قِرد) بالکسر کپی اقراد و قرود
بالضم و قرد و قردة کعنب و

کعنبة وقِرَدَة کفرحه جمع قِرَدة مؤنث قِرد کعنب جمع وقِرد بن معویه هذلی است منه المثل اَزنی مِن قِرد یعنی زانی تر از قرد ولان القرد ازنی الحیوان وزعموا ان قردا فی الجاهلیة فرجمته القرود

(قُرد) بالضم کنه

(قَرَد) محرکه پشم برهم چفسیده و نمد شده بر ستور یا بهترین پشم گوسپند و شتر و شاخ خرمای برگ دور کرده و چیزے است چسپیده برگیاه طرثوث شبیه موی زرد دریزه وابرپاره مانندی ریزه نزدیک ابر دیگر وانبدگی است در زبان و

(ذُو قَرَد) موضعی است نزدیک مدینه اَغَارُوا به علی لِقَاح رسول الله صلی الله علیه وسلم فغزاهم

(قَرَدَة) بالتاء یک شاخ خرما برگ دور کرده و پاره از پشم ومنه المثل عثرت علی الغزل باخرة فلم تترک بنجد قردة) در شخصی گویند که بگذارد حاجت را وقت امکان و چون فوت شود طلب کند واصله ان تترک المرأة الغزل وهی تجد ما تغزله حتی اذا فاتها تتبعت القرد فی القمامات

(قَرَدِیَّة) محرکه مشددة الیاء آبی است میان حاجر ومعدن نقره

(قَرِد) گکتف ابر در هم آمده برهم نشسته وفرس قرد الحصیل اسپ ستور پے وگوشت ران وبازو وبعیر قرد) شتر بسیار کنه

(قُرد) کزفر جای است

(قَرُود) کصبور شتر که از کنه دور کردن نرمد وآرام گیرد

(قُراد) کغراب سر پستان و سوراخ زه اسپ وکنه قِردان) بالکسر جمع وقُراد بن صالح وقُراد بن فروان وپسرانش محمد وعبد الله محدثان اند ونیز ام قِردان جاے میان ران وسم ستور

(قَردی) کسکری دهی است بجزیره

(قَرّاد) کشداد نگاه دارنده کپی

(قَرْدَد) کجعفر زمین درشت بلند

(قرادد وقرادید) جمع واعلاے پشت وسختی وتیزی سرما وروے وکوهی است وانما اظهر لانه ملحق والملحق لا یدغم

(قُردودة) کعصفوره زمین درشت بلند قُردود) بدون التاء مثله و موضعی است وقردودة الظهر یعنی پشت وبلندی آن

(قَرْدِیدَة) بالکسر والیاء بین الدالین درشتی سخن وخط میان پشت و انچه درکرانهای جلد باشد از خرما وسر مرد وسر کوه

(ض) قَرَدَ الرجل قَرْدًا) بالفتح فراهم آورد ودر زید وقرد فی السقاء) گرد کرد در مشک روغن یا شیر را

(س) قَرِدَ الشعر قَرَدًا) محرکه پیچان گردید موے وقرد الادیم بسیار کنه گردید پوست وقَرِد الرجل) درمانده سخن شد وقرد اسنانه) خرد گشت دندانش

وقَرِدَ العلک) بمزه گردید نیز

قَرَّد) برهم چسپیدن پشم

(اِقراد) درماندن در سخن خاموش بودن وآرمیدن وخوار گردیدن وخود را پارسا وا نمودن ومرده گروانیدن خویشتن را

(تَقرِید) خاموش گردیدن جهت عجز وکنه دور کردن اصله ان الرجل اذا اراد ان یاخذ البعیر الصعب قَرَّدَه اولا کانه یلین ثم اخذه وخوار ورام گردیدن شتر وخوار گردانیدن وفروتنی کردن وفریفتن

(مُتقرِّد) بکسر الراء ابرپاره خرد وریزه که زیر ابر جدا باشد

(تَقَرُّد) پیچان گردیدن موی و برهم نشستن ونمد شدن پشم

ق ر د ح

(قُردُح) بالضم نوعی از چادر و بفتح وکپی فربه وبزرگ

(قُردُحة) مهره گلو مانا بجوز که در گلوی کودک مراهق برآید

(مُقَردَح) بفتح دال اسپی که بعد اسپ وهم آید در میدان رهان

(قَمَردَحة) بکفت برخود ثابت کردن چیزی را یقال قردح الرجل اذا اقر بما یطلب منه ورام وخوار شدن

(قُردُوح) کعصفور کپی وفزک بزرگ

(قُردُوحة) بالتاء مهره گلو که در گلوی کودکان مراهق برآید

(مُقرَندِح) مرد آماده شر وفساد

(اِقرِنداح) گناه جستن برکسی یقال اقرنداح له اذا تجنی علیه

ق ر د ح م

(قُرَدحمة) کجروحلة وبفتح متفرق وپریشان یقال ذهبوا بقردحمة وکذا ذهبوا القردحمة ای تفرقوا ویقال صرحت بقردحمة) واضح وآشکار گردید قصه بعد التباس

ق ر د س

(قَرْدَسة) درشتی وسختی واستوار گردانیدن وخواندن سگ بچه را

(قُردُوس بن حارث بن مالک بن فهم بن غنم بن قُردُوس) کعصفور پدر قبیله است از ازد یا از قیس از آن قبیله است هشام بن حسان فردوسی محدث که از برگزیده ترین تبع تابعیان یا او مولای آنها است وسعد قردوسی قاتل قتیبه بن مسلم

(درب القرادیس) سر کوچه است ببصره

ق ر د ع

(قَردعة) کدحرجة خواری

(قِردع) کزبرج سپش شتر وماکیان قردع کدرهم مثله

(قِردعة) کزبرجه کردن یقال نفذ بقردعة فلان

(قُردُوع) کعصفور موجه

(قُردُوعة) بالتاء گوشه شگاف کوه

ق ر د م

(قَردم) کجعفر درمانده

(قُردُمانی) بالضم منسوبا قباے آکنده بخیه آگنده جهت جنگ معرب کبر یا سازی است که اکاسره

ج ۳

در خزاین ذخیره ساختندی و زره سطبر شبیه جامه کرد فراتی یا ذره خود با خود یا ذره

(قَرْدَمَانِی) بالفتح مقصور اکیاهی شبیه بابونه متفرق شاخ کم برگ کرد یا رنامندش یا کرد یای برے است معرب قَرْدَامُوْن لغت یونانی است یا رومی

ق ر ذ ح

(مُقْرَنْذِح) مرد آماده شر و فساد

(اِقْرَنْذَحَ لِی اِقْرِنْذَاحًا) بار خوار ندمرا گبنا ہے کہ نکردم

ق ر ذ ح م

(صَرَّحَتْ بِقِرْذَحْمَةَ) بالفتح و بکسر مثل یُضْرَبُ فی الشئ وضح بعد التناسی لغة فی قِرْدَحْمَة

ق ر ذ ع

(قَرْذَع) کجعفر زن نادان کول

ق ر ر

(قَرّ) بالفتح بر نشستنی است مرد ازو هو برج و جوزه ماکیان و موضعی است

وَیَوْمُ قَرٍّ) بالفتح روز سرد و یَوْمُ الْقَرِّ روز یازدهم ذی الحجه که حاجیان دران روز بمنی آرام و قرار گیرند وَقَرُّ الثَّوْبِ) شکن جامه

(لَیْلَةٌ قَرَّةٌ) بالتاء شب خنک

(قَرَّتَان) بالفتح مثنی ابا مداد و شبانگاه

(قِرَّة) بالکسر سرما و خنکی سرما و یقال اِشَدَّةُ العطشِ حِرَّةٌ علی قِرَّة و یقال ذهبت قِرَّتُهَا ای الوقت الذی یاتی فیه المرض والهاء للعلة

(قُرّ) بالضم سرما یا سرمای زمستان خاصة و آرام جائے ویقال عند المصیبة الشدیدة وقعت بقرّے صادت فی قرارها

(قُرَّة) بالضم آنچه درین دیگ چفسیده باشد از شوربا و توابل ریزها و جزء آن قُرُوْرَة) بضمتین و کهمزة مثله و غوک و ثیلث و دہی است نزدیک قادسیه و یک دفعه و یقال رمت الناقة ببولها قُرَّةً یعنی یک دفعه کمیز انداخت وقُرَّةُ الْعَیْنِ) ثمره تیزک آبی و نیز قُرَّةُ الْعَیْنِ) آنچه بدان خنکی چشم دست دہد و نام مردے

(قَرِیَّة) کجریه چینه دان مرغان و لقب جماعه دختر چشم مادر ایوب بن یزید فصیح و نام مردے

(قَرَرَة) محرکة آبے که در دیگ ریزند پس طعام تا دیگ نسوزد

(قَرَر) کصرد آشام

(عینٌ قَرِیرَة) کسفینه چشم خنک کرده وَرَجُلٌ قَرِیرُ الْعَیْنِ) مرد خنک چشم

(قُرَبُر) کزبیر از اعلام است

(قَرَار) کسحاب آرامگاه و زمین پست هموار و گوسپند یا میش و گوسپند ریزه خاصة قَرَارَة بالتاء مثله فی الکل) و معرفة قبیله است در یمن و جائے بروم و از اعلام است و نیز قَرَارَة) مرد پست قامت و زمین پست و هموار کرد

(قَرَارِیّ) بالفتح و شد الیاء روز بے و تای زن درد شهر باش که از کسی احسان نخواهد یا هر پیشه ور

(قِرَّاد) کلتاب از نامهای عرب است

(قُرَّاد) کغراب موضعی است

(قُرَادَة) بالضم شوربا یا ریزهاے دیگ افزار و مانند آن که در تک دیگ بماند یا بچسپد

(قَرَارَة) مثلثة آبی که در دیگ ریزند بعد از طعام تا دیگ نسوزد

(قُرُور) کصبور آب خنک

(قَرُورَة) بالتاء خرد و خوار

(قُرُورِی) منسوبا اسپ دراز جثه دراز دست و پای و موضعی میان حاجر و نقره

(قُرُورَة) بالضم آنچه در تنگ دیگ چفسیده باشد از طعام و توابل ریزه و جزء آن و آب سرد که در دیگ ریزند

(یَوْمُ قَارٍّ) روز جنگ بَیْلَةُ قَارَّةٌ وَعَیْنٌ قَارَّةٌ) بالتاء کذلک

(قُرَی) بالضم مقصور اسمی که سپس پرهیز کردن از آن و انع شود و موضعی است یا رود باری

(قُرَّان) کعثمان ممنوعة نام مردے و وادی است میان مکه مدینه و دہی است در یمامه و جای نزدیک مکه بمر الظهران و قصبه است با نور بیجان

(قَارُورَة) اسیاہ چشم در آن می و مانند آن باشد عموما یا شیشه خصوصا قَوَارِیر) جمع و قوله تعالی قَوَارِیْرَ مِنْ فِضَّةٍ ای من زجاج فی بیاض الفضة و صفاء الزجاج (قَرُوْرَاء) کجالاء ممدوداء موضعی است

(قَرْقَر) کجعفر پشت و زمین هموار پست و تابان نغران و پوشش زنان و ناحیه های سواد شهر

(قَرْقَرَة) کدحرجة نوعی از خنده و بانگ کردن کبوتر و شتر و شکم و زمین پست نرم و لقب بان لنعمان بن منذر و ظاهر رے و آنچه هویدا و نمایان باشد از محاسن او و ذرنختن عراره در دیک

(قُرْقُر) کهدهد نام مردے

(قُرْقُوْر) کعصفور کشتی دراز یا بزرگ

(قَرَاقِر) کسفایج دهای سواد مدینه

(قُرَاقِر) کعلابط سالق خوش آواز

(قُرَاقِرِی) منسوبا مثله و اسپ عامر بن قیس و سیف بن عامر بن یزید کنعانی و اسپ اشجع بن ریث بن عطفان و موضعی است میان کوفه و واسط و موضعی لسماده و زمین فراخی است بدهنا

(قُرَاقِرَة) بالتاء زن بسیار سخن و ریه مانند یکه شتر وقت مستی از دہن بر آرد و آبی است بنجد

(قُرَاقِرّی) بضم القافین مشددة الیاء رحادی خوش آواز و موضعی است

(قَرْقَار) بالفتح بانگ شتر و کبوتر اسم است قرقرة را و نوعی از آوند وَقَرْقَارُ الْهَدِیْرِ) شتر روشن آواز و نیز قَرْقَارِ) بنیة علی الکسر یعنی آواز کن وهی معدولة عن

قرقر آصوت ولا یجی من الرباعی
معد ولا غیر هذین اللفظین وهما
قرقار وعرعار
(قرقارة) بالتاء ریۂ مانندی که
شتر وقت مستی از دهن برآرد
(قرقری) بالفتح مقصور انام
جائے
(قرقریر) کزنجبیل آواز کبوتر
(قرقری) بالکسر وتشدید الراء
الثانیه وتخفیف الیاء پشت
(مقر) محرکة موضعی است ومقر
الرحم) پسین زهدان وقرارگاه
حمل
(مقرة) بالتاء حوض خورد وسبوی
خرد لغة یمانیه
(مقرور) خنک وسرما رسیده
ونیز یوم مقرور) روز سرد
(ن) قر الرجل) مجهولا سرما زده
گردید مرد وقر القدر) آب سرد
ریخت در دیگ تا جوشش آن
فرونشیند یا دیگ نسوزد
(ض) قرت الابل قرا) بالفتح
تحت آب خورد وسیراب نشد
وقرت الحیة قریرا کامیر آهنگ
کرد مار وقرة الدجاجة قرا
بالفتح باز ایستاد ز بانگ وقطع
کرد آواز را وقر الکلام فی
اذنه قرا) سخن را در گوش وی
ریخت یا راز را با او درمیان نهاد
وقر علیه الماء) آب سرد ریخت بر
وی ویقال المرأة تقتر لما یصنع
بها) یعنی باری کرداند بوسه وبغل
وخواهش دیگر دارند

(ض س) قر بالمکان قرارا)
کسحاب وقرورا بالضم وقرا
بالفتح وتقرة بفتح المثناة وکسر
القاف ثبات وقرار ورزید در آن
وآرمید وقرت علینه قرة وبضم
وقرورا) بالضم خنک گردید و
کذا قر الیوم ودرین معنی از
نصر نیز آید وسیری شد گریه او یا
دید آنچه آرزوی آن داشت
وقر قرارا) بالفتح وقرورا آرمید
وقوله تعالی وقرن فی بیوتکن بفتح
القاف من القرار کانه یرید اقررن
فتحذف الراء الاولی للتخفیف
ویلقی فتحها علی القاف فیستغنی
عن الالف لحرکة ما بعدها
وبکسر القاف من الوقار من وقر
یقر ویحتمل ان یکون بالکسر ایضا
من القرار من قر یقر اقررن
کما قری فظلتم تفکهون
بالفتح والکسر وهو من شواذ
التخفیف
(ناقة مقر) بالضم وکسر القاف شتر
ماده که آب کشن در زهدان دارد
(اقره فیه وعلیه) ثابت کرد اورا
در ان واقر الله عینه وبعینه
خنک گرداند خدای چشم اورا
یعنی اشک اورا واشک خنک دلیل
شادیست واشک گرم دلیل غم
ویقال قر الله عینه ای اعطاه حتی
تقر فلا تطمح الی من هو فوقه
ونیز اقرار) سردی رسانیدن وخنک
گردانیدن یقال اقره الله فهو مقرور
کانه بنی علی قر ولا یقال قره

وبسرما درآمدن ومکینت بر خود ثابت
کردن چیزیرا وآرام وقرار دادن و
برپای داشتن وبقرار آوردن کار را
یقال اقررت هذا الامر بقراره
وتقرره) وثابت شدن حمل ناقه
(تقریر) باقرار آوردن یقال قررته
حلیه وبقرار بردن یقال قررت عنده
الخبر حتی استقر وقرار وثبات
دادن
(مقارة) باهم آرام گرفتن منه قول
ابن مسعود قاروا الصلوة وهو
من القرار لا من الوقار
(تقرر) برپای خود کمیز انداختن
شتر وسطبر گردیدن کمیز از خوردن
علف خشک
(تقار) قرار وثبات ورزیدن
وآرمیدن
(اقترار) جای گرفتن آب کشن
در زهدان ماده وآرام گرفتن و
جستن باقیمانده علف در بطن
وادی وسیر شدن وفربه گردیدن
ستور یا عام است وبنهایت رسیدن
فربهی وتمام خورش ساختن به قراره
وگرفتن قراره از بن دیگ وبآب
خنک غسل آوردن
(استقرار) آرمیدن وقرار
وثبات ورزیدن بجای وجاے
گرفتن

ق ر ز

(قرز) بالفتح پشته وزمین درشت
سطبر ونیز قرز) باطراف
انگشتان خاک بر کوفتن و
شکنجیدن بانگشتان

(قرز) بالضم روغن دان وشیشه
روغن حجام
(قرزة) بالتاء یک مشت از
هر چیزے

ق ر ز ح

(قرزح) کقنفذ درختے است
واسپی در پوششی مرزنا نرا
(قرزحة) بالتاء زن پست قد و
خرد وخوار وتره است ونوعے از
درخت خرد وریزه

ق ر ز ح ل

(قرزحلة) کجردحلة چوب است
باندازه یک گز شبیه چوبدستی
وزن پست بالا وبغرة من خرز
الصبیان والضرائر

ق ر ز ل

(قرزل) کقنفذ ناکس فرومایه
وموے سر که زنان بطرز قزغه
گرداگرد سر دست سازند وقید
ومرد درشت ولطیف گرداندام
واسپ حذیفة بن بدر واسپ
طفیل بن مالک
(قرزلت المرأة قرزلة) نوک
ساخت زن موے را بالای سر

ق ر ز م

(قرزوم) کعصفور کنده موزه
دوزان وکالبد کفشگران یا تخته
آنها که بر آن کفش را اندازه نمایند
(قرزام) کقرطاس شاعر خسیس
طبیعت
(مقرزم) کمسرهد خوار خرد
وفرومایه
(قرزمة) شعر بیکار گفتن یقال هو

ج ۳

يُقَرْزِمِ شِعْرَهُ اى يجيئ بِهِ ردياً

ق ر س

(قَرْس) بالفتح سرمای سخت و سرد
دسرد تر و پشک سطبر

(قِرْس) بالکسر پشه خورد و ریزه

(قَرَس) محرکة بسته و فسروه از
آب و جز آن

(قَرِس) کامیر سرمای سخت و
فسروه و دیرینه از هر چیزے قارِس
مثل فی الکل وسمك قُرَيْس ماهی
پخته صباغ دران کرده بگذارند
چندانکه فرده بسته شود

(ال قَرَاس) اسکاب کوهها ے
خنک و سرد یا چند پشته است در
اطراف سراة و مانده وقراس
نام دو کوه است در یمن

(قِرَاس) کتاب نام پسر سالم
غنوی شاعر

(قُرَاسِيَة) بالضم وتخفيف الياء
شتر شگرف استوار اندام

(قُوْرِس) بالضم وکسر الراء شهرستانی
است ویران بسواد حلب

(قُرْقُس) کزبج پشه ریزه

(قُرْقُوس) بالضم بیابان فراخ

(ض س) قَرَسَ الماء قَرْسًا
بالفتح فرد آب قَرَسَ السبرد
سخت گردید سرما

(قَرْقَسَة) سگ راخواندن متعد
بالبار

(اِقْرَاس) خنک کردن و آب
فرانیدن

(تَقْرِيس) خنک ساختن و آب
فرانیدن

ق ر ش

(قَرْش) بالفتح ماهی است
که بر ماهیان چیره باشد و بخورد

(قَرِيش) کامیر شتر استوار و توانا

(قُرَيْش) قبیله است و پدر قبیله
نضر بن کنانه بود و ثمن اراد به
القبيلة لم يصرفه ومن اراد به
الحي يصرفه وانما سميت قريش قريشا
لتجمعهم الى الحرم او لانهم كانوا
يتقرشون البياعات فيشترونها
او لان النضر بن كنانة اجتمع في
ثوبه يوما فقالوا انقرش او لانه
جاء الى قومه فقالوا كانه جمل
قريش اولان قصيا كان يقال
له القرشي او لانهم كانوا يفتشون
الحاج فيسدون خلتها او سميت
بمصغر القرش وهو حوت يأكل الحيتان ولا يؤكل
ويعلوها ولا يعلى فيه كما قال الشاعر
وقريش هي التي تسكن البحر بها
سميت قريش قريشا سلطت
بالعلو في لجة البحر على ساكني
البحور جيوشا تاكل الغث والسمين
ولا تترك فيها لذي الجناحين
ريشا هكذا في الكتاب حي قريش
ياكلون البلاد اكلا كميشا ولهم
اخر الزمان نبي يكثر القتل فيهم
والخموشا يملا الارض خيلة
ورجالا يحشرون المطي حشرا
كميشا او سميت بقريش بن مخلد بن
غالب بن فهر وكان صاحب
عيرهم فكانوا يقولون قدمت
عير قريش وخرجت عير قريش
والنسبة قريشي وقرشي بالياء
وبغير الياء وكل من كان من ولد
النضر فهو قرشي دون ولد
كنانة ومن فوقه. نَهْر قُرَيْش
جوی است بواسط و اَبُو قُرَيْش
دیہے دران

(قُرَيْشِيَّة) بالضم منسوبا و ے
است بجزیره بن عمر که دران وه
سیب نیکو و خوب مے شود

(تَقَارِشَة) شکستگی سر شبیه بالهغه

(قَرُوش) کجرول انچه از ینجا و
از آنجا فراهم آورند

(قَرُوش) کقرطاس ناخوانده
بمهمانی آینده و بزرگ سر و قَرَاش
بن حوط ضبی و شر مبیع بن قروش
عبسی شاعران اند

(رِمَاح قَرَاش) نیزهایه یکدیگر
در آمده در حرب

(ن ض) قَرَشَه قَرْشًا بالفتح
برید آن را و گرد کرد از ینجا و آنجا و
فراهم آورد بعض آن را بسوے بعض
وقرشوا بالرماح به نیزه جنگ
کردند

(اِقْرَاش) غیبت کردن و سخن
چینی نمودن بفلان قرش ای سعی
بها ووقع فيه و شکافتن زخم
استخوان از اے ریزه کردن

(مُقْرِشَة) کمحدثه خشک سال بدان
جهت که مردم دران فراهم
آیند

(تَقْرِيش) بر آغالانیدن و
بر انگیختن و آزمند گردانیدن و
در ربودن

(مُقَارِش) بکسر الراء نام مردی

(تَقَرُّش) فراهم آمدن و پاک
شدن از امور ناپایست و گرفتن
چیز برا اولاً فاولاً

(تَقَارُش) باهم پیوستن نیزها در
معرکه یقال تقارشت الرماح اذا
تداخلت فی الحرب

(اِقْتِرَاش) باهم بنیزه کارزار
نمودن

ق ر ش ب

(قِرْشَب) بالکسر وفتح الشين و
شد الموحدة سال خورده بد حال
بسیار خوار و شگرف اندام فربه
دراز و شیر بیشه و زشت خوی و فربکم
قراشیب جمع

ق ر ش ح

(قَرْشَحَة) پی بهم قریب جستن
یقال قرشح فلان اذا وثب وثبا
متقاربا

ق ر ش ع

(قِرْشَع) کزبرج گرمی که در سینه
و کلو محسوس گردد و چیزے نمک
مانند نیست سپید که از اندام
مردم بر آید

(مُقْرَنْشِع) کمحرنجم ایستاده
شادمان مستبشر و مرد آماده بدی

(اِقْرِنْشَاع) خورسند گردیدن دیر
برداشتن و سر جنبانیدن و شادمانی
نمودن

ق ر ش م

(قِرْشَم) کقرشب درخت سخت
و توانا و سوسمار سال خورده

(قُرْشَام) کقرطاس کنه کلان جثه

(قَرَاشِم) کسقابج مثله

(قَرَنْفُوم) بعصفور کنه بزرگ و نوعی از درخت که دران کنه جای گیرد

(قِرْشَامَة) بالتارشه وجانور کے است

(قُرَاشِیم) کقراصیس نوعی از گیاه رسته است بار آن بهود و طبق برهم نهاده و دران نخستین کرکی سپید پیدا گردد و سپس کنه شود قُرَاشِمَة بالضم و یفتح یکے

(قُرَاشِمَاء) بالضم والمد گیاهی است

ق ر ص ب

(قَرْصَبَة) بریدن هرچه باشد

ق ر ص د

(قَرْصَد) بجعفر کفهٔ آن خوشه که وقت کوفتن باقی بماند

ق ر ص ع

(قَرْصَع) بجعفر لیئمی بود در یمین ومنه المثل الام من قرصع ومن ابن القرصع وهو ایضاً الابن القصیر المعجز (قَرْصَعَتِ المَرْأَةُ فِي بَيتِهَا قَرْصَعَةً) نشست و دیر ماند در خانه و نیز قَرْصَعَة ترنجیدن و درهم شدن و نهفته گردیدن و بستی خوردن و منها خوردن نیا کسی و نبشتن کتاب را و رفتار بد رفتن زن کما (اِقْرِنْصَاع) در پیچیده شدن بجامه

ق ر ص ع ن

(قَرْصَعَنَة) بالفتح گیاہے است خاردار که شوبکه ابراهیم نیز نامند اعراؤها نواح منه نوع طویل سبط لونه کالسوسن البری یعلق علی الابواب لمنع الذباب ونوع ابیض کثیر الورق حاذ الشوك كانه حرشفة طویلة کثیرا ما بلباء مجرب لوجع الظهر

ق ر ص ف

(قُرْصُوف) کزنبور قاطع وبرنده (قِرْصَافَة) بالکسر با دفرکه بازیچه است کودکان را از جرم مدور درجبز آن که کرد کرده وزن دناقه گرداندام چنانکه گوئی گوی چوکانست (اَبُو قِرْصَافَة) جندره بن خیشنه صحابی است ونام زنی مجهولة النسب که از عائشه رضی الله عنها روایت کند و قَاصَة قِرْصَافَة بازیست عرب را (مُقَرْنُصِف) کمحرنجم شتابے کننده و شیر بیشه

ق ر ص

(قَرْص) بالفتح تنگنجیدن بدو انگشت و گزیدن کیک وزد والم برکندن زن از خمیر و بسر انگشت گرفتن و بریدن و خمیر گستردن والفعل من نصر (قُرْص) بالضم کلیچه و گرده آفتاب (قُرْصَة) بالتا مثلہا قُرْصَة کغنبة و اَقْرَاص و قِرَص کصرد جمع و ریک توده است در زمین عنان و نیز قُرَص نام خواهرزاده حارث بن ابی شمر غسانی (قُرَيص) کامیر نوعی از نانخورش (قُرَاص) انگناب آبی اسب مر بنی عمرو بن کلاب را (قَارِص) شیر زبان گز یعنی شیر ترش که بران شیرهای دیگر دوشند چندانکه ترشی آن زائل گردد و منه المثل عَدَّ القَارِصُ فَحَرَزَ ای جاوز الی ان حمض بجائے گویند که کار از حد در گذرد و کرمی است شبیه پشه (قَارِصَة) سخن زبان کار و آوازه و ناخوش کن قَوَارِص جمع (قُرَّاص) کرمان بابونه قُرَّاصَة یکے و گیاہے است تر بهاری و اسپرک و اَحْمَر قَرَّاص سخت سرخ (قُرَيْص) کقبیط تنگ گشتی (قُرَيْصَة) لغة من الفرص كسمعته ونظرته (مِقْرَاص) بالکسر کارد سرکج (س) قَرِصَ قَرَصًا محرکة پیوسته داوری کرد و درحسب و همیشگی نمود برغیبت (اِقْرَاص) بسرانگشت گرفتن و شستن چیزی را منه الحدیث اِنَّ امراة سالته عن دم الحیض فقال قرصیه بماء ای اغسلیه باطراف اصابعك ويروى قَرِّصِيهِ بالتشدید ای قطعیه (حَلْيٌ مُقَرَّص) کمعظم پیرایه کرد بهو کلیچه (تَقْرِيص) پاره پاره کردن خمیر را و داده تلخه بر کندن ازان و بریدن

ق ر ص م

(قَرْصَمَة) شکستن و بریدن

ق ر ض

(قَرْض) بالفتح وقد یکسر وام و هرچه پیش فرستاده شود از نیکی و بدی و بذا علی وجه التشبیه (قَرِيض) کامیر آنچه از گلو بر آرد شتر جهت نشخوار و شعر ومنه الحال الجریض دون القریض (قُرَاضَة) کثمامه ریزهاے زر و سیم و جز آن که وقت تراشیدن برافتد (ابن مِقْرَض) کمنبر دله بود قتال الحمام (مِقْرَاض) بالکسر کارد دو کارد کما مِقْرَاضَان مَقَارِيض) جمع (مَقَارِض) بالفتح کشت اندک و جایهای که دران اب کشن بجهت کمی اب در چاه فرو شود و خورهای مے و سبوهای بزرگ (مَقْرُوض) نشخوار شتر که از گلو بر آرد (ض) قَرَضَهُ قَرْضًا برید آنرا وقَرَضَ رِبَاطَهُ) بمرد یا نزدیک بمردن رسید و قَرَضَ فِي سَيرِه) بچپ و راست پیچان وخمان رفت و نیز قَرْض پاداش دادن و وام دادن و بکسر القاف لغة فيه و شعر گفتن و مردن و نزدیک بمرگ رسیدن و روی گردانیدن از جای و کرانه گزیدن ازان ومنه قوله تعالى وَاِذَا غَرَبَتْ تَقْرِضُهُمْ ذَاتَ الشِّمَالِ ای تخلفهم شمالا و تجاوزهم و تقطعهم و تتركهم على شمالها و یقول الرجل لصاحبه هل مررت بمكان كذا وكذا فيقول المسئول قرضته

ذات الیمین لیلاً ای حجزته
(س، قرض فلانٌ) بمردواز چیزے بچیزے برگردید
(اقراض) وام دادن ودرپاداش کسی جدا کردن پاره از زمین وخیر آن وپیش فرستادن نیکی وبدی منه قوله تعالیٰ اَقْرِضُوا اللّٰهَ قَرْضًا حَسَنًا)
(تقریض) شعر گفتن کسی را بمدح یا ذم ضد است
(مقارضة) پاداش دادن و بشرکت تجارت کردن بمال غیری قراض بالکسر مثله کأنّه عقد علی الضرب فی الارض والسعی فیها و قطعها بالسیر وصورته ان یدفع الیه مالاً لیتجر فیه والربح بینهما علی ما یشترطان والوضیعة علی المال
(تقارض) همدیگر شعر خواندن وبیکدیگر بدنبال چشم نگریستن و یک دیگر نیکی یا بدی پیش فرستادن
و اقترض منه اقتراضًا وام گرفت ازوی و اقترض عرضه غیبت او کرد
(استقراض) وام خواستن ویعدی بمن
(انقراض) رفتن و درگذشتن یقال انقرض القوم اذا درجوا ولم یبق منهم احدٌ

ق رض ع

(قرضیٔ) کزبرج درختی است از نوادر اشجار دشتی شگوفه اش زردتر از گل اسپرک است وازقرضئة یکے

ق رض ب

(قرضب) کزبرج آنچه در پرویزن ماند وبیدا زند آن را
(قرضاب) کقرطاس آنکه چیز خشک خورد و شیر بیشه و دزد و دزد محتن قراضبلة بالفتح جمع
+و تیغ بران که استخوان برد و شمشیر مالک بن نویره و چیز اندک و عنبر
یقال ما رزأته قرضابًا) یعنی نقصان نکردم چیزیرا او آنکه هرچه بیابد بخورد و چیزے نگذارد قرضابلة بالتاء وقراضب کعلابط مثله
(قرضوب) کعصفور شمشیر بران ودزد و دزد مسکین قراضبة بالفتح جمع و بما سموا الفقراء قرضوبًا و هر که هرچه بیابد بخورد
(قراضبة) کعلابطة موضعی است
(مقرضب) بکسر الضاد آنکه هرچه بیابد بخورد
(قرضب اللحم فی البرمة
(قرضبة) کردکردا آنرا در دیگ و چیز قرضبة) پراگندن و پریشان کردن چیزیرا از لغات اضداد است و بریدن و تمامه گوشت را خوردن و دزدیدن و چیز خشک خوردن

ق رض ف

(قرضوف) کعصفور عصاے شبان و مرد بسیار خورد

ق رض م

(قرضم) کزبرج پدر قبیله است از مهره بن جیدان یا آن بفار است
(قراضم) بالفتح موضعی است بمدینه
(قرضمة) بریدن و گرفتن یقال هو یقرضم کل شئٍ ای یاخذه

ق ر ط

(قرط) بالکسر نوعے از گندنا که کرّات المائدة نامندش
(قرط) بالضم شعله آتش قراط بالکسر مثله و ذره خرد کودک پستان و آویزه اعلای گوش یا گوشواره بناگوش اقراط و قراط بالکسر و قروط بالضم و قرطه کقردة جمع و شبدر که گیاہے ست مانا به اسپست مگر بزرگ از آن و شمشیر عبد الله بن الحجاج ؛ وذو القرط الوشاح) شمشیر خالد بن ولید و لقب سکن بن معویة بن امیّة و نام مردے
(قرطیّة) بالفتح مشددة الیاء و بضم نوعے از شتران
(قرطة) کعنبة آویزکی در روش و گوش تکه قرطة کهمزة مثله
(قراط) کتاب چراغ یا بینی آن
(قرنبط) کزبیرا سپے ست مرکعده را
(قروط) بالضم چند بطن ست از بنے کلاب وهم اخوة قرط و قریط و قریط کقفل و امیر و زبیر
(اقراط) تکه آویخته در روش
(قیراط) بالکسر نیم دانگ و وزنش بحسب بلاد مختلف ست بمکه چاریک از شش یک دینار است و بعراق نصف ده یک دینار قرّاط بالکسر و شد الراء مثله و هو اصل القیراط لان جمعه قراریط فابدل من احد حرفی تضعیفه یاء کما دینار و دنّار
(قرطان) کعثمان داهیه و خوے گیرزین یا جل شتر که پالان بر زیر آن نهند قرطاط بالضم والکسر مثله فی الکل قراطط جمع
(قراییط) دانه تمر هندی
(قراریط) دانه تمر هندے
(قرطبط) کزبیل چیز اندک
(قرطبطة) بالتاء مثله یقال ما جاء بقرطبطة و بلاد سختی
(قیروطی) بالفتح و شد الیاء الثانیة مرهمے ست وگویند که آنرا از روغن گل سرخ و اکلیل الملک و زعفران و کافور و موم سازند لغة یونانیة مستعملة للعرب
(قرّطا الکرّاث قرطًا) پاره پاره نمود گندنا را در دیگ
(قرّط التبس قرطًا) مهرکه آویزان در روش گردید تکه
(جاریة مقرّطة) کمعظمة دختر با گوشوار
(تقریط) در دیگ پاره پاره کردن گندنا را و گوشواره نهادن بکسے و لگام دادن اسپ را یا عنان را بر سرش افگندن و بینی چراغ پاک کردن یعنی سوختگی فتیله او دور کردن و برانگیختن اسپ را بر سخت ترین حضر و

چیز اندک دادن یقال قَرَّطَ علیه ای اَعطاه قَلیلاً
(تَقَرُّط) باگوشواره شدن

ق ر ط ب

(قَرطَبَة) برزمین بگرون افگندن کسے را یا بر زمین انداختن و استخوان شتر کشته بریدن و سخت دویدن و گریختن و خشم گرفتن
(قُرطُبَة) کقنفذة شهری است بزرگ بمغرب
(قُراطِب) کعلابط بسیار برنده
(قُرطُبی) بالضم مقصورا شمشیر شمشیر خالد بن ولید و صیف ابن صامت از بنی خُثَیم
(قِرطِبّی) بالکسر و شد الموحدة مقصورا نوعی از بازی و نوعے از بند کشتی
(قَرطَبان) کزعفران مرد بغیرت و بے رشک و آنکه در حق زن خود غیرت ندارد دیاث و قواد

ق ر ط س

(قِرطاس) بالکسر نشانه از هر جرم که باشد و شتر گندم گون و دختر سپید کشیده قامت و نامه هرچه باشد و شترماده جوان و چادر مصری و نیز قِرطاس مثلثة القاف کاغذ
قِرطَس کجعفر و درهم مثله و نیز قرطس کجعفر دهی است بمصر
(قِرطاسِیَّة) منسوبا سپیدی امیغ یقال دابةٌ قِرطاسِیَّةٌ
(قَرطَسَة) بنشانه رسیدن و رسانیدن یقال رَمی فَقَرطَسَ
تقرطس مردن و هلاک شدن

ق ر ط ش

(اَقرِیطِش) بالفتح و کسر الراء والطاء والیاء بینهما جزیرة است ببحر روم دورها ثمانیة و خمسون میلا او مسیرة خمسة عشر یوما
(اَقرِیطِشَة) بالهاء شهریست یجلب منه الجبن والعسل الی مصر

ق ر ط ح

(قِرطِح) کزبرج و درهم پشم شتر

ق ر ط ع ب

مَا عِندَهُ قِرطَعبَةٌ کجردحلة یعنی نزد او چیزے نیست یا نه کم و نه افزون قُرطُعبَة کقذعملة و قُذَعمِلَة و جَحجَحَة مثله وما فی السَّماءِ قِرطَعبٌ ای سحاب و نیز جانورے است قاله ثعلب

ق ر ط ع ن

(قِرطَعن) کجردحل کول و یقال مَا عَلَیهِ قِرطَعنَةٌ بالتاء یعنی نیست بروے چیزے

ق ر ط ف

(قَرطَف) کجعفر چیزی در پیچیده و جامه مخمل که از قطیفه گویند و تره است یا بار درخت مِیش

ق ر ط ق

(قُرطَق) کجندب کرته معرب است
(قَرطَقَة) کرته پوشانیدن کسی را
(تَقَرطُق) کرته پوشیدن یقال قَرطَقتُهُ فَتَقَرطَقَ

ق ر ط ل

(قِرطَلَّة) کقرشبة تنگبار خر
(قِرطالَة) بالکسر مثله قِرطال بحذف تا جمع

ق ر ط م

(قِرطِم) کزبرج و عصفر تخم عصفر برای مسهل بلغم لزج و قولنج قوی الاثر و ریختن آب گرم آنرا بر شیر تازه در حال منجمد گرداند و شستن بدن و سر مغز آن سپش را بکشد و رنگ بدن را نیکو و جلد را نرم کند و مغز آن باہے است و احتقان بدان نافع است بلغم را
(قَرطَمَة) بالفتح بریدن
(قِرطِمَة) بالکسر شهریست باندیس و قِرطِمَتا الحَمام دو نقطه در اصل منقار کبوتر
(قُرطُمان) بالضم هرطان است یا جلبان که هر دو دانه معروف است
خِفاف مُقَرطَمَة) موزه سخت اطراف دوخته که سنگ را بشکند

ق ر ظ

(قَرَظ) محرکة برگ درخت سلم که بدان پوست پیرانید یا بار درخت سنط که از عصاره آن اقاقیا برآید سَعدُ القَرَظ صحابی است تَجَرَ فیه فَرَبِحَ فَلَزِمَهُ فاضیف الیه و آن موذن آنحضرت است صلی الله علیه وسلم که در مسجد قبا بود و در عهد عمر رضی الله عنه بمدینه آمد و تا امروز ناذین مسجد مدینه در فرزندان اوست
و مروان القَرَظ لقب خلیفه چهارم است از خلفای بنی امیه بدان جهت که بعض بلاد یمن بر دست او مفتوح گشت و آن ردیف نگار قرظ است و ذُو قَرَظ) موضعی است بیمن یا آن ذُو قُرَیظ است کزبیر
کَیِّس قَرَظِیٌّ کعربی و جهنی فجفار یمنی بدان جهت که نسبت قرظ است
قَرَظَة بن کَعب) محرکة صحابی است
(قَرَظان) بالتحریک قلعه است بزبید
(قارِظ) چیننده برگ سلیم
(قارِظان) یذکر بن عنزة و عامر بن دُهم است و کلاهما من عَنَزَة خرجا فی طلب القرظ او احدهما فلم یرجع فقالوا لا اتیک او یؤب القارظ العنزی
(قُرَیظَة) کجهینة قبیله است از جهودان خیبر
(قَرّاظ) کشداد قرظ فروش
اَدِیمٌ مَقروظ) پوست برگ سلم پیراسته یا رنگ کرده بان
(س) قَرُظَ قَراظًا) مهتر و ارجمند گردید بعد مذلت و خواری
و قَرظَنَة ذات الشمال بالفتح لغة فی الضاد
(تَقرِیظ) ستودن زنده را بحق باشد یا باطل
(تَقارُظ) یکدیگر را ستودن و

مع کردن یقال هما یتقارظان المدح ای یمدح کل صاحبه

ق ر ع

(قَرْع) بالفتح کدو قرعه یکے والشاة بن قرع از نفیل بن عیاض روایت میکند

(قرعة) بالفتح داغی است کبر ساق شتر کنند

(قُرْع) بالضم چند وادی است در بلاد شام

(قُرْعَة) بالضم داغی است کبر وسط بینی شتر کنند و کزین مال وانچه بفال زنند وعمر بن محمد بن قُرْعَة مودب است ومحدث

(قَرَع) بالتحریک بیشی و هرچه که بسوی وی پیش کرده شود وبلا ریزه سپید است کہ شتر بچگانرا برآید ودوای آن نمک است و کفک شتر وسپروانبان کوچک یا انبان فراخ شکم کہ دران طعام می نهند ومراح قَرَاح خوابگاه شتر آن خالی از شتران

(قَرَعَة) محرکہ بی موشدگی و نیز جاے بے موازسر

(قُرْع) اکز فر قلعه راست همین

(قَرِع) الکف مرد مشورت پذیر ونیز قَرِع آنکہ بخواب نرود و ناخن تباه شده

(الف اَقْرَعُ) مرد کال وتمام ومکان اَقْرَعُ) جاے سخت ودرشت تُرْسُ اَقْرَع کذلك

قُرْع کَرُکَّع جمع وعودُ اَقْرَع (چوب پوست بازکرده وقَدَحُ اَقْرَعُ) کاسه سوده بسنگ ریزه تا اکنه ظاهر شد طرائق ونگار آن ونیز اَقْرَع (و شمشیر نیکو آهن و نوعی از مار موی ریخته ومرد کل کہ موی سراو بعلتی افتاده باشد قَرْعَاءُ مونث قُرْع بالضم جمع قُرْعَان بالضم مثله اَقْرَعَان اَقْرَع بن حابس صحابی وبرادر او مرثد

(روضةٌ قَرْعَاءُ) مرغزار بی گیاه قُرْع بالضم جمع ونیز قَرْعَاء) آب توری است در راه مکه میان قادسیه وعقبه ومرغزار کہ گیاه آن راستوران چریده باشند وسختی و بلا وصحن خانه وبرسوے راه و انگشت تباه

(قَارِعَة) قیامت وسریہ است مرنبی را صلی الله علیه وسلم قیل ومنه وتُصِیبُهُم بما صَنَعُوا قَارِعَةٌ او معناه داهیة تفجؤهم ونیز قَارِعَة) سختی روزگار وقوارع جمع وقَارِعَةُ الدَّارِ ساخت سراے وقَارِعَةُ الطَّرِیق) برسوے راه

قَوَارِعُ القُرْآنِ آیتها ست کہ خواننده آن از سرو پری محفوظ باشد گویا شیطان را ردمی کند ونعوذ بالله من قَوَارِعِ فُلَان) ای من قوارض لسانه

قَرُوع (کصبور چاه کم آب یا چاہے کہ از اعلای کوه تا پائین وے کنده شود

(قَرِیع) کامیر شتر بچه یا شتر کرو ابلہ ریزه برآمده قَرْعَی کقتلی جمع وفی المثل استنت الفصال حتی القرعی وکشتی کہ آنرا برای کشتی برگزیده باشند وبهتر وحریف

(قَرِیعَة) کسفینه مال گزیده وناقه کہ کشن بسیار برو بر جهد و بارکم گیرد وآسمان خانه وقَرِیعَةُ البَیْتِ) بهترین جاے درخانه

(قُرَیْع) کزبیر نام مرد و پدر بطنی است از تمیم گروه بنی الف الناقة وجد است مرابی الکنود ثعلبه همراوے صحابی

(قِرِّیع) کسکیت بهتر

(قَرَّاع) کشداد مرغے است کہ چوب سخت را بمنقار خود کنده جاے گیرد وپے قَرَّاعات) جمع ونام اسپ عزالة سکونی وصلب وسخت از هر چیزے

(قَرَاعَة) کجبانه کون واندک از گیاه

(قَرَعُون) بالفتح کحمدون دہے است میان بعلبک و دمشق

(مِقْرَع) کمنبر آوندے است کہ دروے خرما فراهم آورده شود

(مِقْرَعَة) کمکنسه تازیانه وکو به

(مِقْرَاع) کمصباح فتر ماده کہ دراول قرع کشن بار پذیر و شد وتبر که ومتین کہ بدان سنگ شکنند

(مَقَارِع) غالب ومغلوب وشمشیر عمیره بن حاجز و مهتر و لقب محدثے است کہ از عکرمہ روایت میکند

(مَقْرُوع) شتر گزیده جهت کشتی وبهتر قوم ولقب عبد شمس بن سعد ومختر واغ قرعه یا قرعه کرده شده

(ن) قَرَعَهُم چیره شد آنهارا در قرعه زدن

(ف) قَرَعَ البَابَ قَرْعًا) بالفتح کوفت در راو فی المثل مَن قَرَعَ بابًا ولَجّ وَلَجَ وقَرَعَ رَاسَهُ بالعصا زد سر او را بچوبدستے وقَرَعَ الشَّارِبُ جَبْهَتَهُ بِالاِنَاءِ) نوشید تمامه آنچه در آوند بود چنانکه لب طرف بر پیشانی زند وقَرَعَ الفَحْلُ النَّاقَةَ قَرْعًا) بالفتح وقِرَاعًا) بالکسر بر جهد کشن بر فتر ماده وقَرَعَ الثَّوْرُ البَقَرَةَ کذلك وقَرَعَ فُلَانٌ سِنَّهُ) پشیمان گردید و برهم سائید دندان را از ندامت وقرع قرعة) قال الرجل بقرعه وفی ان المثل لعصا قرعت لذی الحلم ای ان الحلیم اذا انبه انبیه واول من قرعت له العصا عامر بن الظرب او قیس بن خالد او عمرو بن حممه او عمرو بن مالك لما طعن عامر فی السن او بلغ ثلثمائه سنة انکر من عقله شیا فقال لبنیه اذا رایتمونی خرجت من کلامی واخذت فی غیره فاقرعوا لی المجن بالعصا

(س) قَرِعَ قَرَعًا محرکہ مغلوب شد در تیر انداختن و بے موے سر شد بعلتے وقَرِعَ فُلَانٌ) پذیرفت کنکاش را و باز ایستاد از انچه که فرمودند + وقَرِعَ الفِنَاءُ قَرَعًا)

وبحرک خالی شد درگاه از مردم وهذا
ومنه نعوذ بالله من قرع الفناء
وصفر الاناء ⁂ وقرع الحج
گذشتند ایام حج از مردم
(مُقَرَّع) بمکرم آنکه کوفته شد
پس برداشت سر را
(اَقْرَعَ فُلَانًا) بازداشت او را از
کارے
(اَقْرَعَ بینهم) قرعه انداخت
میان آنها واَقْرَعَ المُسَافِر
قریب بمنزل رسید مسافر واَقْرَعَ
الدَّابَّة) بلگام زد ستور را تا
باز ایستد واَقْرَعَ دارهٔ اجرًا) فرش
کرد سرا به خشت پخته واَقْرَعَ
الشَّرُّ) دائم گردید وپاید شر
وبدی ⁂ واَقْرَعَ الغَایِصُ بزمین
رسید غوطه زن اَقْرَعَ المَاتِحُ
کذلک ⁂ واَقْرَعَ الحِمَارُ یکدیگر
را لگد زدند خران ⁂ ونیز
(اِقْرَاع) گزین مال را بکسی دادن
یا کشن نجیب را جهت کشنی بکسی
دادن وبسوے حق بازگردیدن
ونرم وذلیل وخوار شدن از جمند
ومنیع گردیدن از لغات اضداد است
وباز ایستادن از کارے وتوانا بودن
ونا پذیرفتن مشورت را
(مُقْرَعَة) کمحدثه سخت وتوانا
(تَقْرَعَ لِلْقَوْمِ تَقْرِیعًا) از جاے
برکند قوم را ومضطرب وبے آرام
ساخت ⁂ وقَرَّعَتِ الحُلُوبَة
وَاُمِّنَ فَصِیلُهَا) ترک دادن بچه را پریشان
وگیرو غلت اذا کانت کثیرة اللبن
فاذا رضع الفصیل خلقا قطر اللبن
من الخلف الآخر فقرح راسه ⁂
ونیز تَقْرِیع سرزنش کردن وملامت
نمودن وعلاج کردن شتر بچه قریع
را وبرجهانیدن کشن را بر ماده
(مُقَارَعَة) بهدیگر قرعه انداختن
وگرفتن ناقه سرکش وخوابانیدن
آن را برائے کشن تا کشنے
کند ووا کوفتن دلیران بعضے
بعض را
(اِقْتِرَاع) برگزیدن وآتش
افروختن وقرعه زدن
(تَقَارُع) میان همدیگر قرعه زدن
(تَقَرُّع) برگشتن از پهلو به پهلو یقال
بِتُّ اَتَقَرَّعُ ای اَتَقَلَّبُ ولا انامُ
(اِنْقِرَاع) پهلو به پهلو برگشتن و
بیقراری کردن وارجمند شدن و
باز ایستادن از کارے
(اِسْتِقْرَاع) کشن بعاریت خواستن
از کسی وکشن خواه شدن شتر ماده
یا ماده گاو وسخت شدن سم ستور
ورفتن حمل شکنبه

ق ر ع ب

(مُقْرَعِبّ) کمقشعر سر فرود
افگنده بخشم
(اِقْرَعَبَّ) کاقشعر ترنجیده شد
از سردی وغیر آن

ق ر ع ب ل

(قَرَعْبَلَانَة) بالتحریک جانورے
است دریائی پهنا بزرگ شکم اصلہ
(قَرَعْبَل) زیدت فیه ثلثة احرف
وتصغیره قُرَیْعِبَة

ق ر ع ث

(قَرَعْث) بالفتح فراهم آمدگی اسم
است تَقَرْعُث را که بمعنے
تجمع است

ق ر ع ج

(مُقْرَعِج) کمسرهد بلند بالا

ق ر ع ذ

(قِرْعِذ) بالکسر نام مردی ترکی و
مراورا مدرسه است در غزنه

ق ر ع س

(قِرْعَوْس) کفردوس شتر دو کوهانه
قُرْعُوس کعصفور مثله

ق ر ع ش

(قُرْعُوش) کعصفور وفردوس
شتر دو کوهانه وبچه شیر بیشه

ق ر ع ف

(اِقْرَعَفَّ) در ترنجیدن وگرفته
شدن
(اِقْرِعْفَاف) در ترنجیدن

ق ر ع م

(قِرْعَامَة) بالکسر سطبر تمام خلقت
از خرما بن وجز آن

ق ر ف

(قَرْف) بالفتح سخت سرخ ولائق
دستراوار ودرختی است که بدان
پوست پیرایند یا آن غرف وغلف
است وخنور پوست شتر وگاو که آنرا
بپوست انار پیرایند ودروی تلیه
با توابل پخته یخنی نهند
(قَرْفِیّ) بالفتح منسوب آنکه رنگش
بسرخی زند
(قِرْف) بالکسر پوست هر چیزے یا
پوست مقل وپوست انار وهر خاک
پاره که میره وبیخ درخت بر کنده
شود وپوست درخت وآب بینی
خشک در بینی وقِرْفُ الخُبْزِ)
نان سوخت بر تنور مانده
(قِرْفَة) بالکسر پاره پوست وپوست
پارهای انار وآب بینی خشک در بینی
ومرد متهم بچیزے ونوعے از دار
چینی معروف بدار چینی چین بدان
جهت که دار چینی در حقیقت
پوست درخت است جسمه
اشحم واسخن والین نخلخلا
ومنه المعروف بالقرفة علی
الحقیقة احمر املس مائل الی
الحلو ظاهره خشن براقه عطرة
وطعم حاد حریف ومنه المعروف
بقرفة القرنفل وهی دقیقة
صلبة الی السواد بلا تخلخل اصلا
ورائحتها کالقرنفل والکل مسخن
ملطف مدر مجفف محفظ باهی
ویقال بنو فلان قِرْفَتِی یعنی
نزدیک ایشانست خواسته و
مطلوب من وسلهم عن ناقتک
فانهم قِرْفَة) یعنی بپرس ناقه
خود را از ایشان که بپائی خبر آن را
نزد ایشان وفی المثل اَمْنَعُ واَعَزُّ
من امّ قِرْفَة وهی زوجة مالک بن
حذیفة بن بدر لانه کان یعلق
فی بیتها خمسون سیفا لخمسین رجلا
کلهم محرم لها وقِرْفَة بن بَیْهَس یا قِرْفَة
بن بَیْهَس یا قِرْفَة بن مالک التمیمی است وجبیب
بن قِرْفَة عوذی شاعری است
ونیز قِرْفَة تهمت وناکسی و
فرومایگی ودورزش
(قَرَف) محرکة آمیزش اسم است
مقارفة را وبیمار یست که شتر را

بکشد و آمیزش و باروحدوی از زمین
تب آوریا بسیار تب ولائق و سزاوار
ویقال هو قرف من تولی للذی
تتهمه
(قرف) ککتف سزاوار یقال فلان
قرف من کذا و بکذا یعنی قمن ان
یفعل کذا او لا یقال ککتف ولا
کالمبدل بالتحریک غلط
(قرف) کسحاب نرمی است بجزیره
بحرین مقابل جار
(قرافة) کسحابة گورستان مصر
در انست گور شافعی رضی الله عنه
و بطنی است از معافر
(قرافة) گلناست پوست درخت
(قروف) کصبور مرد بسیار ستمکار
و نافرمان و از حد درگذرنده و سخت
جنگ کننده قرف بالضم جمع
(اقرف) سخت سرخ
(ما اقرفه و اقرف به) چه خوش
و سزاوار است او لا یقال
(مقرف) کمقعد جای برکندن
منه قولهم ترکته علی مثل مقرف
الصمغة و یروی مقلع یعنی
گذاشتم او را بر طلو بدان بهیئت که چون
صمغ برکنده شود نشانش باقی نماند
(مقروف) متهم و رجل
مقروف) مرد لاغر باریک اندام
(ض) قرف علیهم قرفا بالفتح
ستم کرد و از حد درگذشت و بغارت
ورزید و قرف القرنفل
پوستش برکند بعد خشک شدن
و نیز قرف سر ریش تازه کردن
و عیب کردن و تهمت نهادن و
ورزیدن یقال قرف لعیاله اذا
کسب و آمیختن و دروغ گفتن
(س) قرف المرض قرفا)
محرکه نزدیک آمد بیماری و باز
گردان شد و فی الحدیث ان قوما
شکوا الیه علیه السلام وباء ارضهم
فقال تحولوا فان من القرف
التلف
(مقرف) کمحسن اسپ و جز آن
که مادرش عربیه و اصیل
و پدرش غیر آن باشد بدان
جهت که اقراف از طرف کش است
و هجنة از جانب ماده و مرد که
رنگش مائل بسرخی باشد
(اقرف له اقرافا) نزدیک او رفت
در آمیخت یقال ما اقرفت
عینی شیئا قرفت بدی ای ما دنت
منه و اقرف به تهمت نهاد بروی
و نیز اقراف عیب کردن و بدی
یاد کردن کسی را و سرایت کردن
بیماری کسی دیگری یقال اقرفت
الی فلان فلانا انا تاهم وهم می
فاصابه ذلک
(مقارفة) باهم آمیختن قراف
بالکسر مثله نزدیک شدن بگاییدن
و آمیزش کردن بگناه و فی حدیث
عائشة رضی الله تعالی عنها
ان النبی علیه السلام کان یصبح
جنبا من قراف غیر احتلام ثم یصوم
(تقرف) پاره شدن سر ریش
بعیر مقتوف [illegible] لو خرید
(اقتراف) ورزیدن و گناه
آوردن و گناه کردن و متهم شدن

ق ر ف ش

(قرنفش) کسمندل سطبر شکرف

ق ر ف ص

(قرفصة) هر دو دست را زیر هر
دو پای بستن و نوعی از جماع که
گرد کند هر دو طرف زن را چنانچه
آنکه دست و پایش با هم
بسته شود
(قرفصی) مثلثة القاف والفاء
مقصورا نوعی از نشستن که صاحبش
بر سرین نشیند و ران بر شکم چسپاند
و هر دو دست را حلقه کرده بر ساق
گذارد یا آنکه بر دو زانو سرنگون
نشیند و بچسپاند شکم را بر زانو و هر دو
دست در بغل نهد قرفصاء
بالضم و بضم القاف والراء علی
الاتباع ممدودین مثله یقال قعد
القرفصی والقرفصاء ای قعد
قعودا علی هیأة معینة مفسرة
(قرعاص) بالکسر کسی بسند
کننده
(قراقص) کعلابط چست و چابک
سطبر
(قرافصة) بالفتح دزدان
(تقرفصت الجوز) بجامه
در پیچیده شد

ق ر ف ط

(قرفطة) نزدیک نهادن گام
و نوعی از جماع
(مقرنفط) بفتح الفاء شرمگاه
زنان و مرد خشم افزا پسیار و بینی
(اقرنفاط) ترنجیدن و گرد شدن
و فراهم آوردن ماده بز لبهای
کس را وقت گشنی

ق ر ف ع

(تقرفع) ترنجیدن و گرفته شدن
(اقرنفع علیه) مجهولا بجود
گردیده بهوش آمد

ق ر ف ل

(قرنفل) میخک که بار یا شگوفه
درختی است در جزایر هند پیدا
گردد افضل الافاویه الحارة
و اذکاها و منه زهر و یسمی الذکر
و منه ثمر و یسمی الانثی و زهره اذکی
و کلاهما لطیف غواص مصفی للقلب
والدماغ مقو لهما نافع للخفقان
والبصر والغشاوة والنکهة هاضوم
قرنفول بزیادة الواو مثله
طعام مقرفل کمسرهد طعام
با قرنفل پخته طعام مقرنف
بحذف اللام مثله

ق ر ق

(قرق) بالفتح آواز ماکیان
(قرق) بالکسر اصل دی و هیچکاره
و خوی و عادت مردم و بازی
ستدرکه در آن بچهل خط کشند و
سنگریزه ها بصف نهند صورته

(قرق) ککتف جای هموار قرق
محرکة مثله منه قاع قرق
(قرقرق) کزبرج موضعی است بکنار
[illegible]

(قَرُوْی) کصبور رود باری است میان صنعاء و هجر

(قَرْ قَرْس، قَرْقَرَ قَرَّقَا) محرکه درزمین هموار رفت یا در بیابان سیر کرد

ق ر ق ب

قُرْقُبُ کقنفذ شکم قَرْقَبَ کجعفر و قُرْقُب بالضم مشدد ده الباء ثقله و مرغی است کوچک

(قُرْقُبَّة) بالضم و تشدید الباء ر گوشت پاره شکار

(قُرْقُرْب) کعصفور شهریست از اعمال کسکر

ق ر ق س

قِرْقِس، کزبرج پشه ریزه

(قَرْقُوْس، کحلزون بیابان فراخ درخت هاتان هموار بی گیاه برآمد لکاه آب کرم پلید گویا پرکاله اَتش است و نیز کلمه است که بدان بزغاله را وقت توبره نمودن خوانند و نیز سگ را بدان خوانند

قِرْقِسَان) بالکسر شهریست

قِرْقِیْسِیَاء) بالکسر و بقصر شهریست بر فرات سمی بقرقیسیاء بن طهورث

قَرْقَسَ بالکلب قَرْقَسَةً) بلفظ قرقوس خواند سگ را و یقال ایضا للجدی اذا اُشْلِیَ قرقوس

ق ر ق ص

قُرْقُوْص) کعصفور بچه سگ

(قَرْقَصَ بِالْجُرْوِ) خواند سگ بچه را

ق ر ق ف

قَرْقَفَ) کجعفر اسم است از اوصفة جرت مجری الاسماء قالوا اعذب الاسماء الطلاء والطفها السلاف واخفها المدام واقبحها القرقف وافضلها الراح لاشتقاقها من الروح لملائمتها وامتزاجها بها وقیل لانکون سمیت بذلک لانها ترعد صاحبها قُرْقُوْف) کعصفور مثله

قُرْقُفُ) کهدهد مرغی است کوچک او هو بالباء الموحدة

قُرْقُوْف) کعصفور درم

دیلک قُرَاقِفٌ) کعلابط خروس بلند آواز

قَرْقَفَنَّة) بالفتح و شد النون سرزه و مرغیست که بال خود را بر چشم دیوث و بی شرم مالد تا بی حیائی و نرمی و بی غیرتی او زیاده شود فهذا القندع الدیوث الذی لاینظر الله الیه

قَرْقَفَهُ قَرْقَفَةً) لرزانید او را یا ترسانید و قُرْقِفَ الصرد) مجهولا یعنی دندان برهم و بگر زد مرد سرمازده از شدت سرما و نیز

قَرْقَفَة) درشتی و بلندی آواز کبوتر دکشن و خنده

تَقَرْقُف) لرزیدن و دندان بر دندان برخوردن چندانکه آواز برآید یقال خصر الرجل حتے تقرقف ثنایاه بعضها ببعض

ق ر ق ل

قَرْقَل) کجعفر و یشد دلام پیراهن زنان یا جامه است بے آستین قراقل جمع

ق ر ق م

قِرْقِم) کزبرج سر فره تا فتنه جای مُقَرْقَم) بفتح القافین آنکه جوان نگردد و قوت نگیرد و کودک شیرزده قُرْقِمَ الصبی قَرْقَمَةً) بد غذا شد و شیرزده گردید

ق ر ل

قِرِلیّ) کزملی مرغی است نیک پر خدر و هوشیار که پیوسته ترسان و بیمناک بر روے آب مے باشد و از غایت حرص بخشی بر هوا و بطمع بخشی زیر آب نگاه کند و منه المثل هو احزم من قرلیّ او آخذ من قرلیّ ان رای خیرا تدلیّ و ان رای شرا تولیّ

ق ر م

قَرْم) بالفتح اشتر گرامی که نه بندند او را و نه بار کنند بر وے و بجهت کشتی بدارند یا فربه نمایند جهت کشتن و مهتر قوم قُرُوْم بالضم جمع و نشانے است تیر قمار را

قَرْمَة) بالفتح پوست پاره که از بینی ستور بریده او لکان گذارند جهت نشان و نشانی است که بر تیر قمار نمایند مانند قرم شتر را و جامه که بدان فرش را پاک کنند

قِرْمِیَّة) بالکسر و تشدید الیاء ر کره اصل حلقه بینی شتر که از موی و غیر آن سازند

قُرْم) بالضم گیاہے است در سطری و سپیدی شبیه بدرخت چنار که در دریا روید

قُرْمَة) بالضم جای بریدن از بینی شتر و پوست پاره بریده او لکان گذاشته جهت نشان

قَرَم) محرکه آرزوی گوشت آمدن مردم را صلته بالی فکثرت استعماله حتی قیل فی الشوق الی الحبّ والفعل من سمع

قِرِم) کاہل شهریست یا آن کز بیر است

بنو قُرَیم) کزبیر قبیله است

قِرَام) کتاب بریدن جای بینی ستور و پرده سرخ با نگار یا جامه از پشم رنگین نگارین یا پرده تنگ

قُرَامَة) کثمامه پوست پاره بریده او لکان گذاشته از بینی شتر و نان سوخته که در تنور بماند و عیب و کرکره شتر

قَارِم) نام مردے

اَقْرَم) کشن گرامی که نه بندند آنرا و نه بار کنند بر وی و عبدالله یا عبید الله بن عبد الله بن اقرم صحابی است

قَرَمی) محرکه مقصورا وید جائے در یمامه مر بنی امرا القیس بن زید مناة را بدان جهت که ساخته اوست و موضعی است میان مکه و مدینه

(ناقة قَرْمَاء کصحرا شتر ماده پوست بینی بریده او لکان گذاشته

(قَرَمَان) کسکران و قد یحرک اقلیمی است در روم

(قَرَمُوْنِيَة) محرکه و شد الیاء شهرستانے است بمغرب

(مِقْرَم) کمنبر پرده رنگین از پشم

که در وی نقش و نگار باشد یا
پرده تنک مِقوَمَةٌ کمکنسة مثله
و نیز مِقرَمَةٌ جاے نشست
از فرش
مقرُوم شتر نشان قرمه کرده
و ربیعة بن مقرُوم ضبّی
شاعر است
(ن) قَرمَهٌ قَرماً بالفتح پوست
ان باز کردن قرم فلاناً دشنام
داد او را و قرم الطعام خورد از آ
ض ن قرم البعیر قرماً بالفتح
و قرُوماً و مقرماً کمقعد
و قَرَماناً محرکه سخت گیاه
خوردن گرفت یا بالضم و سستی
خورد و کذلک الصّبی و نحوه و قرم
البعیرَ پوست پاره از بینی شتر
برید یعنی جدا کردن و کرد ساخت
یا پوست پاره از اعلای بینی شتر
برید تا بجای مهار افتد و شتر خوار
و رام گردد و این فعل راجهت
نشان نماید مقرُوم لغت است
از ان و قرم فلاناً بند کرده باز
داشت آنرا
و مُقرَم کمکرم شتر گرامی که بردے
بار نکنند و خوار و رام نسازند و
بجهت کشتی بدارند او را یا بجهت
آنکه فربه شود تا بکشند از او مهتر قوم
تشبیها بدان لک
(قرام) مهتر گردانیدن و قوم
ساختن شتر را
تقرّم خوردن آموزانیدن
تقرّم سخت بخوردن آمدن
ستور بچه

استقرام قرم گردیدن شتر
جوان

ق ر م د

قَرمَد بجعفر آنچه بدان طلا
نمایند مانند زعفران و گچ و نوعی
از سنگها و سنگریزه است که بخته
از ان بنا سازند و سفال و خشت
پخته و موضعی
قرمُود کعصفور بار درخت غضا
و مکه کوهی یا بزبچه کوهے
(قرمید) کز طیل خشت پخته و
بارکین بخشت بر آورده و بزکوهی
ماده او یعنی تصحیف
(ثوبٌ مقرمَدٌ) کمسرهد جامه
زعفرانی رنگ و بناءٌ مقرمد
بنا بخشت پخته و سنگ بر آورده
یا بناے بلند بزرگ
(قرمد الکتاب قرمدةً)
باریک نوشت کتاب را و قرمد
فی المشی کام نزدیک نهاده
رفت

ق ر م ز

(قرمز) کز برج سنگے است که
از آب افسرده نوعی از کرم که در
بیشها باشد سازند
(قرماز) کقرطاس نان پهن و
گرد یا گرده پهن ساخته جهت
پختن
(قرمیز) بالکسر سست و ضعیف

ق ر م س

(قرمس) کجعفر شهری است
باندلس
(قرمِلسِین) بالکسر معرب کرمان
شاهان که شهرے ست قریب
دینور

ق ر م ش

(قرمش) بجعفر مردم آمیخته لا
هرجنس قرمِش کز برج و
قرمِیش کقندیل یقال
فی الدار قرمش من الناس ای
اخلاط
قرمشة کدحرجة تباه گردانیدن
و گرد آوردن چیزے را
و قرمَش کملس اکذکور هر
چیزے را و مردم بے خیر

ق ر م ص

(قرمِص) کزبرج خانه زمین کند
و کو فراخ و در دن تنگ دهانه که مردم
سرما زده در وی گرم شود و سرما دفع
کند جای کو تخم نهادن و جاے
تخم نهادن کبوتر قرماص
بالکسر و قرمُوص کعصفور مثله
فی الکل قرامیص جمع و نیز
قرماص کوتاهی خسار یقال فی
وجهه قرماص ای قصر الخدین
(قرامص) کعلابط شیر زبان گز
(قرمصة) بقرماص در آمدن

ق ر م ط

(قرمطة) تنگ و باریک نبشتن خط
و نزدیک نهادن کام
(قرمطنان) بالکسر شنی هر دو سو نغ
بینی مرغ یعنی سر دو نکره منقار
(قرمطیط) کزنجبیل مرد خط
باریک نویس و کام نزدیک گذار
(قرموط) کعصفور کوبک کوه
گرد آن و بار درخت غضا سرخ
بهم انار که بدان پستان دختر را
تشبیه دهند
(قرامطة) کسارة گروهے از
مردم قرمطی بالفتح منسوبا
بیکے از ان
(اقرنماط) خشم گرفتن و در
ترنجیدن پوست

ق ر م ل

(قرمل) کجعفر درختی است سست
و نرم بے خار بشکند چون ریز
پا افتد قرملة یکے منه للمثل
ذلیلٌ عاذ بقرملة یعنی خودخوار
است و پناه برده به ذلیلی دیگر و
نیز قرمل اسپ عروه بن ورد
و قرمل بن حمیم و بنیم
پادشاهی است که در او سپس
زمان مرثد بن جدن بود
(قرمِل) کزبرج شتر کره بختی و شتر
دو کوهانه قرامل بالفتح جمع و
موی بند زنان و شتر ریزه بسیار
(قرملیة) بتشدید الیاء مثله
(قرمول) کعصفور نوعی از بار
عضا که درختی است خاردار
(قرملاء) گرملاء موضعی
است

ق ر ن

(قرن) بالفتح شاخ و سرون و
تندی سر مردم که جای سرون حیوان
است و گیسوی سر و زبر سر قرون
جمع و گیسو یا گیسوی زنان یا موی بافته
یقال له قرنان ای ضفیرتان
و نوک موی و سر کوه و قرآن کتاب
جمع و شاخ [illegible] جز آن که دو تار و دراز

ج ۳

باشد بر سر رش و پوشش بوده یک
سوی بومی و از دشت که نخست
پیش آید و کرانه گرده آفتاب یا
اعلای آن یا آنچه نخست پیدا شود
از شعاع آفتاب و مهتر و سردار قوم
و بهترین گیاه یا آخر آن یا سر
گیاهی که با سپر نشده و یک دفعه
از باران و یک تک اسپ یقال
حلبنا الفرس قرنا و قرنین و حلبة
من عرق و نیز قرن هم سال و هم
سر و یقال فلان علی قرنی ای علی
سنی و عمری و اهل یک عصر کار از
مردم و گروهی بعد گروهی یقال
مضی قرن بعد قرن و چهل سال یا
ده یا بیست یا سی یا پنجاه یا شصت
یا هفتاد یا هشتاد یا صد یا صد و بیست
و اول از دو معنی اخیر اصح است
لقوله صلی الله علیه وسلم لغلام
عش قرنا فعاش مائة سنة و هر
گروهی که فوت شده واحدی از آن
باقی نمانده و پاره از روزکار و رسن از
پوست درخت تافته و کوک بافته از
پشم و پائین ریک توده و فنج خوردن
که از کس وی بر آید همچو غدود آن و یا
است بزرگ قیل اختصم الی
شریح فی جاریة بها قرن قال
اقعد وها فان اصاب الارض فهو
عیب و ان لم یصب فلیس بعیب
و کوه خرد یا پاره جدا شده از کوه قرنان
(قران) بالکسر جمع و دم شمشیر و
تیر با پیکان و مناره سر چاه نخست
یا بسنگ بر آورده که چوب چرخ
بران گذارند و بها قرنان و میل

چوبین در ادعامه نامند و یک میل
از سرمه و زن تنها و یکاد و سنگ
تابان درخشان و قرن الثماء
بزین شبیه باقلاو نیز قرن کوهی است
مشرف بر عرفات و موضعی است
نزدیک طائف یا انما ره دادی آن که میقات
اهل نجد است بجهت احرام حج او هو
بالتحریک سهو و ستاره است مقابل
جدی و دهی است در یمامه و دهی
میان قطربل و مزرقه از انست خالد
بن زید و دهی است بمصر و
کوهی با فریقیه و قرن باعر
و قرن عشار و قرن الناعی و
قرن بقل هر چهار قلعه است
در یمن و قرن البوباة) رود
باریست که از جانب سرات
می آید و قرن عزل) پشته
است و قرن الذباب) موضعی
و قرن الشیطان) و کذا قرناه
گروه او و پیروان رای او یا توانائی
و انتشار و پراگندگی و چیرگی و
غلبه او و ذو القرنین لقب
اسکندر رومی سمی لانه لما دعاهم
الی الله عزوجل ضربوا علی قرنه
فمات فاحیاه الله تعالی ثم دعاهم
فضربوا علی قرنه الاخر فمات
ثم احیاه الله تعالی
او لانه بلغ قطری الارض
و نصف النهار لقب منذر بن ماء
السماء بدان جهت که او را دو زلف
بر سر دو قرن سر بوده و لقب علی
بن ابی طالب کرم الله وجهه لقوله
صلی الله علیه وسلم ان لک فی

الجنة بیتا و یروی کنزا و انک
لذو قرنیها ای ذو طرفی الجنة
و ملکها الاعظم تسلک ملک
جمیع الجنة کما سلک
ذو القرنین جمیع الارض
او ذو قرنی الامة فاضمرت
وان لم یتقدم ذکرها
او ذو جبلیها الحسن والحسین
رضوان الله علیهما او ذو
شجتین فی قرنی راسه احدهما
من عمرو بن ود والثانیة
من ابن ملجم لعنه الله وهذا اصح
و ذات القرنین
موضعی است قریب مدینه میان
دو کوه
(قرنتان) بالفتح مثنی کوهی
است بساحل دریای هند
بطرف یمن

. . . .

(قرن) بالکسر همدست و حریف
در شجاعت و کشتی و جز آن
(قرنة) بالضم دم شمشیر و تیر
با پیکان و کرانه بلند و گیسوی
برون آمده از هر چیزی و سر بدن
یا گوشه آن یا شعبه آن یا آنچه از
بدان بلند بر آمده
(قرن) محرکة کیش از چرم و ترکش
و شمشیر و تیر یا تیر با پیکان و مرد
با شمشیر و با تیر و رسن که در ان
دو شتر را هیم بند ند و شتر باهم بسته
با دیگری و رسنی است از پوست
درخت سلب که بر کردن گاوان بندند
و قرن بن رومان بن ناجیة

بن مراد پدر بطنی است قرنی
منسوب است بان از آن است اویس
قرنی
(قرین) کامیر همسر و همسال مرد
یار و شتر که با دیگری باهم بندند
و نزدیک قرناء کامرا جمع و
همنشین و دیو که همیشه با مردم
باشد و کاهی جدا نشود و نفس و
جز آن یقال اسمحت قرینة ای
ذلت لفسه و نیز قرین شمشیر
زید خیل و قرین بن سهل بن قرین
و ابوه محدثان اند و علی بن قرین
ضعیف است در روایت حدیث
و قرینان) ابوبکر و طلحه
رضی الله عنهما لان عثمان
بن عبید الله اخا طلحة اخذهما
فقرنهما فی حبل واحد فلذلک
سمیا القرینین
(قرینین) کامیرین دو کوه است
در پیرامون یمامه و دهی بها دیه
شام و دهی در مرو شاهجهان و
از آن ده است ابو مظفر محمد بن
حسین قرینی
(قرینة) کسفینه نفس یقال
اسمحت قرینته ای ذلت نفسه
و تابعته علی الامر و زن شوی یقال
اذا جاذبته قرینة بهرها ای اذا
قرنت به الشدیدة اطاقها و غلبها
و موضعی است و مرغزاری بصمان
و ذو القرینتین پے اندرون
ران ذات القرائن جمع و نیز
دو زقرائن) سرایهاے بهم
رو باروے واقع شد

(قُرَیْن) کز بیر دیهی است در طائف و قُرَیْن بن عمرو و قُرْبُن بن ابراهیم و قُرَیْن بن عامر بن سعد بن ابی وقاص و موسی بن جعفر بن قرین محدثان الله

(قِرَان) گکتاب رسنی که بر گردن گاو قلبه بندند و رسنی که دو ستور بوے بسته باشند باهم و یک جفت تیر برابر تیرهاے که از عمل یک کس باشد

(قَرُوْن) کصبور ستوری که دو خوی کننده و سم پاے بر جای دست نهنده و شتر که بر دو زانو بهم نهد وقت فرو خفتن و ناقه که دو پستان پیش و دو پستان پس را بهم نزدیک آرد و شتر ماده که شیر گرد آرد در پستان میان دو دوشیدن و دو خرما را باهم جمع کننده یا دو لقمه فراهم کننده در خوردن و نفس یقال ذلّت قَرُوْنُهُ ای نَفْسُهُ قَرُوْنَة بالتاء مثله

(قُرْهُوْنُ بَقَر) بالضم جای است بدیار بنی عامر

(قَارُوْن) قریب که گیاهی است خوشبوی در زنداوی بکار آید معرّب نام توانگری نهایت بخیل که در زمان موسی علیه السلام بزمین فرو شده و مثل شده بتوانگری غیر منصرف

(اَقْرَن) مرد پیوسته ابرو

(قَرْنَان) کسکران مرد دیوث که دیگری را در زن خود شریک کرده باشد

(قَرْنَاء) کصحرا سوره که در هر رکعت خوانده شود

(قَرَّان) کشداد شیشه و آبگینه

(قُرَّان) اکرمان دهی بیمامه و نام مردے

(قُرَاقِی) الحباری نزدیک

(قَیْرُوَان) بالفتح و ضم الراء کرده اسپان و کلید انه و معظم لشکر و شهریست بمغرب

(قَرَانِیَا) بالفتح مقصور ادرختی است کوهی برش همچو زیتون قابض است و مجفف و مدمل جهت ریشهاے بزرگ و پرگوشت کننده زخمهاے ریزه

(قُرْبُنَاء) کحمیرا ممدود الو بیاء

(قَرْنُوَة) بالفتح و ضم النون هارا درخت عود که کوچکتر از فلفل باشد یا گیاهے است دیگر که در ریگ روید و بدان پوست پیرایند ولا نظیر لها سواء عَرْقُوَة و عَرْقُوَة عَبْعُوَة و تَرْقُوَة و ثَنْدُوَة دماری است

سرونش شبیه دو گوشت پاره بر آمده بر سر باشد و اکثر در افاعی باشد

(سِقَاءٌ قَرْنُوِیٌّ) مشک بقرنوه پیراسته

(اَقْرَن) کانصر موضعی است بروم

(مَقْرَن) کمقعد چوبی که بر گردن دو گاو قلبه رانی بندند

(مَقْرُوْن) از اسباب شعر آنچه سه حرف متحرک بے فاصله باشد و بعد آن ساکن چون متفا از متفاعلن و علتن در مفاعلتن پس در متفا و نحو آن دو سبب متصل

آید

(قَرَنَ بِالْحَجِّ وَالْعُمْرَةِ قِرَانًا) گکتاب باهم آورد حج و عمره را و قَرَنَ الْبُسْرَ) فراهم آورد و میان البسار و ارطاب و نیز (قِرَان) بهم آمدن دو ستاره در برجے و دو خرما را بهم خوردن و نیز

(قَرْن) بالفتح چیزے را با چیزے بستن و پیوستن چیزے بسوے چیزے و دو ستور را او رسک رسن باهم بستن و سم پای اسپ بر جای دست افتادن در رفتن

(س) قَرِنَ فُلَانٌ قَرَنًا) محرکه پیوسته ابرو گردید

(سِقَاءٌ مُقَرَّنِی) کمسرهه مشک به قرنوه پیراسته

(مُقْرِن) کمحسن توانائی و قوت دهنده و یاری کرمنه قوله تعالی وَمَا كُنَّا لَهُ مُقْرِنِيْنَ ای مُطِيْقِيْنَ و آنکه او را یاری کرنا خود در ستور راندن و کشاورزی

(اَقْرَنَ لِلْاَمْرِ اِقْرَانًا) توانست کرد آنرا و توانا گردید بران و اَقْرَنَ عَنِ الْاَمْرِ) سست شد و نتوانست از لغات اضداد است

وَاَقْرَنَ عَنِ الطَّرِيْقِ) برگردید وَاَقْرَنَ الدَّمُ فِي الْعِرْقِ) افزون شدن در رگ و نیز اِقْرَان حج و عمره بهم آوردن لغت ردی است و دو تیر باهم انداختن و بر ناقه خوش رفتار سوار شدن و ناقه قرون دوشیدن وقت چاشت فرع کردن شکار را و عاجز آمدن از

امور آب و زمین بود و توانا شدن بران ضد و فراهم آوردن میان دو طلی که سر پستان است در دوشیدن و بر داشتن سر نیزه تا بکسی نرسد و فرو هشتن میر دان در رسن راد و در کس بندی را بیک رسن بستن و هر شب یک میل سرمه کشیدن بچشم و پیوسته باریدن باران و بلند گردیدن ثریا و نزدیک آمدن آنکه دل سر کند و توانائی و قوت دادن

(مُقَرِّن) کمحدث نام مردی دراز اولاد وی است عبد الله و عبد الرحمن و عقیل و معقل و نعمان و سوید و سنان صحابیان

(مُقَرَّن) کمعظم نیک بسته شده در رسن منه قوله تعالی مُقَرَّنِيْنَ فِي الْاَصْفَادِ

(مُقَرَّنَة) کمعظم کوههای خرد باهم پیوسته

(تَقْرِیْن) چیزی بچیزے پیوستن یقال قُرِنَتِ الْاُسَارٰی فِي الْجِبَالِ شدد للکثرة

(مُقَارَنَة) همدیگر یار و رفیق شدن و جمع کردن دو خرما را در خوردن قِرَان گکتاب مثله و بار کردن دو چیز را باهم

(اِقْتِرَان) یار شدن بدیگرے

(اِسْتِقْرَان) توانستن کار را و توانا گردیدن و افزون گردیدن خون در رگ

ق ر ن ب

(قَرَنْبَی) بجعفر کلاکموش باموش

بابچه موش

(قُرنُب) کقنفذ تهیگاه

ق ر ن د

(کُثَیِّربن قارُوَندَاه) از تبع تابعین است

ق ر ن س

(قَرنَسَة) چشم باز نو شکار را دوخته در کریز نشاندن یقال قَرنَسَ البازی وکذا قُرنِسَ مجهولاً اذا کُرِّتَ وخِیطَت عیناه و گریختن و از جنگ برگردیدن خروس

(قُرُناس) بالضم والکسر بینی کوه و شتر ماده بلند بر آمده اطراف

(قُرنُس) کزبرج مثله و جای بندو پنبه زنان

(قرانیس) اوائل توجیبها و اوائل توجیبه مع سیل آورد

(سیف مُقَرنَس) کمسدد شمشیر بهرسیات بر دو بان ساخته و باز مُقَرنَس) باز در کریز نشانده

ق ر ن ص

(قَرنَصَة) گریختن مرد از جنگ پشت دادن خروس او الصواب بالسین و در کریز نشاندن باز را و در کریز نشستن وی لازم متعد

(قُرنُوص) کعصفور درز دیرموزه یا مقدم و نوک موزه قرانیص جمع

ق ر ه

(قَرَه) محرکة چرکینی اندام مانند قلع و زردی در دندان

(اَقرَه) کاحمد زرد اندام قرهاء مونث

وس) قَرِهَ کفَرِحَ قَرَهاً) محرکة زرد و چرکین اندام گردیده و نیز

(قَرَه) فراخ فراغ شدن پوست از بسیاری اور قن و سیاه شدن اندام یا بر کنده شدن پوست اندام از سختی ضرب

(مُتَقَرِّه) بالکسر الراء زرد و ریمناک اندام

ق ر ه ب

(قَرهَب) بجعفر گاو کلان سال یا گاو کلان سطبر و سترگ اندام و پر بسیار پشم و مهتر قوم و بزرگ کلان سال

ق ر ه د

(قُرهُد) کقنفذ نازک پر گوشت سترگ اندام و ناز پرورده خوش عیش

(قَراهِید) بالفتح گوسپندان ریزه

ق ر و

(قَرو) بالفتح حوض و جوی بزرگ و دراز که دران ستوران آب خورند و زمین که قطع شود و قُرُوّ بالضم وشد الواو جمع و آب راهه آن کوردان و شکاف آن و بن درخت خرما و جز آن که از کاواک کنند و دروی نبیذ ریزند و از ان تغاره بزرگ سازند و پنگان و قدح چوبین یا آوند خرد از آن و کاسه سک و مثلث

اقراء محمد و داوقرو اقروة وقُرِیّ بالضم وتشدید الیاء جمع فی الکل یقال ترکت الارض قَرواً واحداً اذا طبقها المطر و یقال رأیتهم علی قَرو واحد) یعنی بر یک روش و نیز و نیز

قَرو) بالفتح آهنگ کردن و جستن بلاد و پیروی نمودن و نیز زدن و فراخ و کلان گردیدن پوست خایه از باد یا از آب یا از فرود آمدن روده و باد روی قَروة بالثاء مثله والفعل من نصر و نیز

قَروة الرأس موی سر

قَرا) محرکة پشت

قَروان) بالفتح و بحرک مثله و کدو که می خورند از ان

رجل قَروانی) بالفتح وشد الیاء مرد بزرگ پوست خایه

(قُرِّی) بالضم والتشدید مقصورا آبی است بادیه

(قَرواء) کصحراء خوی و عادت کون و ناقة قَرواء) ناقه دراز کوهان و درشت پشت و لا تقل جملٌ اَقرَی

قُرَّی) کجمزی موضعی است در راه کوفه

قَیرَوان) بالفتح وضم الراء کاروان معرب است منه الحدیث یغدو الشیطان بقَیروانه ای السوق و لشکر و شهریست بمغرب

(مُقَرَّی) کمقعد دهی است به دمشق

(مَقرَبة) کمجلسه قلعه است بیمن

(مَقاری) بالفتح سرهای پشته

(شاةٌ مُقَرُوَّة) کمدعوه گوسپند که سر و برا در چوبی کشند تا شیر خود نکنه

مُقَرُوری) بفتح المیم منسوب بآن در از پشت

(مُقَرنی) کمکرم نعیمرا است بنویه

اَقرَی الجُلَّ علی الفرس

اقواءً) لازم کرد اسپ جل را بر اسپ و نیز اقراء) درد کین پشت گردیدن و مهانی جستن و لازم گرفتن ده را

(اِقتِراء) پیروی کردن کسی را

(اِستَقری الدُّمَّلُ) ریم و چرک فراهم آورد و نیز (اِستِقراء) پیروی کردن و جستن

ق ر ی

(قَریَة) بالفتح ده قُرًی بالضم جمع علی غیر قیاس لانّ ما کان علی فَعلة من المعتل جُمع علی فِعال کظَبیة وظِباء و قیل قِریَة بالکسر لغة یمانیة جمعت علی ذلك کذِروة و ذُری و قَرَوی و قَرَوِیّ محرکة منسوب بوی و دهی است نزدیک بناج میان مکه و بصره و دهی بحمص و موضعی در یمامه

قریة النمل) جای فراهم آمدن خاک مور

قریة الانصار مدینه منوره و قریتین مثنی مکه و طائف و اکثر ما یتلفظ به بالیاء منه قوله تعالی علی رجل من القریتین عظیم

(قَوِیّ) کغنی آب رود در زمین یا آب راهه از بالای سوی نشیب یا از پشته بسوی مرغزار و باغ اَقرِیَة و اَقراء و قُریان بالفتح جمع و

شیره فزک وخفته که زده نشده و (قُرِیمُ الخَیلَ) سود باریست
(قَرِیَلَه) کفبنه چوبدستی وچوبهای سوراخ دار که دران سرستون خانه گذارند وچوب بادبان کشتی که در پهنای بالای آن باشد یا چوب اعلای هودج وفراهم آمدگاه خاک مورچه
(قَارِی) باشنده ده وفرود آینده در ده یقال جاءنی کل قار وباد
(قَادِیَة) بن نیزه یا سرآن یا تیزی ونوک نیزه ودم شمشیر وجز آن ومرغی است که عرب بدان تیمن کنند ودیدن او را بشارت باران دانند گویا مژده آور باران است یا پیشتر وابر ومردجوانمرد وجواد را بدان تشبیه دهند وشدد تواری جمع ویقال الناسُ قَوارِیُ اللهِ فی الارضِ) ای شُهَدَاءُ اللهِ ونیز (قَادِیَة) شهر خلاف بادیه قَارَاة مثله
(قُرَیَه) کسیته سه موضع است در بغداد وجای مرتبے سے را
(قِرِی) بالکسر مقصور آب گرد آمده در حوض ومهمانی
(قَرَیَان) کسکران موضعی است
(مَقرِی) کمقعد گرد آمدنگاه آب یا آب باران مَقرَاة بالتاء مثله ونیز (مَقرَاة) موضعی است
(مِقرِیٌ) کمنبر مهمانی کننده وبسیار مهمانی یقال هو مِقرٌ للضیف مِقرَاء بالکسر والمد

مثله مِقرَاءَة ومِقرَاء جمع وذا مونث وکاسه بزرگ مِقرَاة یکی
(مَقَارِی) بالفتح دیگها
(قَرَیَا) بالفتح وقَرِیٌّ محرکة گرد آورد آب رودر حوض (قَرَی الماءَ فی الحوض) (قَرَی البَعِیرُ) گرد کرد لقمه نشخوار در کنج دهن وکذا اکلما اجتر (قَرَیتُ الضَّیفَ) (قِرًی وقَرَاءً) میزبانی کردم ونیکوئی نمودم او را اذا کسرت القاف قصرت واذا فتحت مددت (وقَرَتِ النَّاقَةُ) اماسید کنج دهان وازدرد دندان (وقَرَی البِلادَ) در پی بلاد از شهری بشهری رفت (وقَرِیتُ الصَّحِیفَةَ) خواندم نامه را (مَقرِیَة) لغتیست از ان لغة فی قرأتها
(اِقرَاء) لازم گرفتن ده را ومهمانی جستن ومهمانی خواستن
(تَقَرِّیتُ المِیَاهَ) در پے آب رفتم وجستم آنرا
(اِقتِرَاء) میزبانی کردن ونیکوئی نمودن با مهمان ودر پی بلاد رفتن وطلب کردن بر رفتن از شهرے بشهرے ومهمانی خواستن
(اِستِقرَاء) بازکاویدن ودرپے رفتن وجستن شهرها را وازجائے بجائے رفتن ومهمانی خواستن

باب القاف فصل الزاء

ق ز ب

(قَزب) بالفتح بسیار کائیدن والفعل من نصر
(قِزب) بالکسر پاژنامه
(قَزَب) محرکة درشتی وسختی وسخت گردیدن والفعل من سمع
(قَازِب) بازرگان زنگ آزمند وحریص که گاہے براه خشکی وگاہے برای دریا تجارت کند

ق ز ب ر

(قُزبُر) کقنفذ نره سطبر ودراز
(قُزبُرِیّ) مشددة الیاء مثله
(قُزبُرَة) گائیدن یقال قَزبَرَ المرأة اذا جامعها

ق ز ح

(قَزح) بالفتح کمنبر سگ
(قِزح) بالکسر دیگ افزار وتخم پیاز وبفتح وسرگین مار
(قُزَحَة) بالضم رنگا رنگ از طرق وخطوط وجز آن
(قَوسُ قُزَح) کزفر ممنوعة آوینده یعنی آنچه پیدا شود در هوا سرخ سبز بشکل کمان وانرا کمان رستم نیز خوانند سُمِّیَت لتلونها من القزحة اولارتفاعها من قَزَحَ بمعنی ارتفع یا قُزَح نام فرشته موکل ابر یا نام پادشاهی از پادشاهان عجم وقوس منسوب است بسوی یکی ازین هر دو ونیز (قُزَح) کوہے است بمزدلفه یا آن بضم یا بتحریک است
(مَلِیح قَزِیح) از اتباع است
(قُزَاح) کغراب بیماری است مرگوسپند انرا
(قَازِح) بلند وبر آمده اند چیزی ومنه سِعرٌ قَازِحٌ ای غال وذنده سطبر سخت
(قَوَازِحُ المَاءِ) غدهای آب
(قَزَّام) کشداد پیازودیگر دیگ افزار فروش
(تَقَازِیح) دیگ افزارها
(مِقزَحَة) کمکنسه دیگ افزار دان
(ف) (قَزَحَ القِدرَ قَزحًا) بالفتح توابل ریخت در دیگ و(قَزَحَ اَصلُ الشجرِ) کینه انداخت در بن درخت و(قَزَحَ الشیءُ) بلند گردید آن چیز
(ف س) (قَزَحَ الکلبُ بِبَولِهِ) (قَزحًا) بالفتح وقُزُوحًا بیکدفعه شاشید و(قَزِحَتِ القِدرُ قَزَحًا) وقَزَحَانًا) محرکة چکانید کف بلند بر آمده را
(مُقَزَّح) کمعظم نوعے از درخت شبیه درخت انجیر
(تَقزِیح) توابل در دیگ ریختن و(تَقزِیحُ الحَدِیثِ) آراستن سخن را ونیز (تَقزِیح) چیزے است شبیه بناخن سگ که بر سر گیاه یا درخت بر آید
(تَقَزُّح) بسیار شاخ گردیدن گیاه وپراگنده افتادن آن

ق ز ح ل

(قَزحَلَة) کدحرجة کمان

ق ز د

(قَزد) بالفتح آهنگ وآهنگ کردن لغة فی القصد

ق ز ز

(قَزّ) بالفتح ابریشم وجامه از ریسمان پیله معرب است ونیز

۳ج

(قَزَعَ) برجستن وترنجیده ودرهم شدن وفراهم آمدن جهت جستن والفعل من ضرب ونصر وسرباز زدن از چیزے
(قُزُوّ) بالضم پاک بودن ودور ماندن ازریم وآلایش
(قُزّ) مثلثة مرد نیک وپاک ازآلایش قُزَّة بالتاء مونث
(قَزَاز) محرکة زیرک وخوش طبع متوحے وبرحذر ازعیوب وپاک وبرکنار ازمعاصی ومعائب
(قَزَاز) کسحاب ازه های بزرگ یا ماران کوتاه
(قَاق) دبو
(قَزَّاز) کشداد ابریشم فروش
(قُزَّان) کرمان مرد برکنار ازآلایش عیب ومعاصیت
(قَزْقَز) کجعفر موضعی است
(ابن قُزْقُز) کقنفذ لقب احمد بن محمد محدث
(قَازُوزَة) بالتاء وبدونها کوزه آب یا کاسه یا شیشه خرد وتشت
قَاقُوزَة وقَاقُزَّة بضم القاف وکسرها شدوة الزار مثله
قُزَاقِز من الشیئ بالفتح اندکی ازچیزے
قَاقُزَّان بضم القاف وتشدید سرحدی است بقزوین
(تَقَزُّز) نیک پاک بودن از الایش وازریم وچرک

ق ز ع

(قَزَع) محرکة پارهای ابر تنک قَزَعَة بالتاء یکی ومنه کانّهم علی قَزَعِ الخریف وشتران ریزه وپشم ستور جاے جاے فرو ریخته دربهاران وسیل آورد وخشک شده دروادی وکفک دهن شتر برسربینی وے چفسیده ونیز قزع جاے جاے ستردن سرکودک را وجای جای ناسترده ماندن مانند ابرپارهاے متفرق وقد نهی عنه
(قَزَعَة) فرزند زنا ومعرفة نام مردی وبسکن ویقال مَا عِنْدَهُ (قَزَعَة) یعنی نیست نزد او لته پاره
(قَزِيعَة) کسفینة توک موی که گرداگرد سرکودک شبیه بذوابه گذارند یا موی پاره که دروسط سر کودک گذارند خاصة قُنْزُعَة کقبره مثله
(قُزَيْع) کزبیر پسر فتیان است وربیع بن قُزَيْع تابعی
قِزَاع گکتاب لته پاره یقال مَا عَلَيْهِ قِزَاعٌ ای قطعة خرقة
(اَقْزَع) ستور جای جای پشم ریخته دربهاران کَبْشٌ اَقْزَعُ کذلک
(قَوْزَع) کجوهر گردن بند آدم که پیوسته باشد یقال قَلَّدْتُهُمْ قَلَائِدَ قَوَازِعَ ای طوق قلّدهم اطواقا فلا تفارقهم ابدًا
(قُنْزُعَة) موی گرداگرد سر مانند ذوابه یا توک موے که درمیانه سرکودک گذارند قَنَازِع جمع
(مَقْزُوع) نام مردے
(ف) قَزَعَ الظَّبْيُ قُزُوعًا) بشتافت وسبک جست وچابک گردید درگریخت وآهسته رفت ودرنگی نمود از لغات اضداد است
قُوزِعَ الدِّيكُ تُوزَعَة مغلوب شد وگریخت
اَقْزَعَ له فِي الْمَنْطِقِ اِقْزَاعًا) ستم کرد بروے درگفتار وازحد درگذشت
(مُقَزَّع) کمعظم شتاب رو وسبک وتو ید رساکه جهت بشارت مجرد دار اشغال دیگر فارغ کرده باشند وراو اسپ برکنده تنک موے پیشانی ومرد تنک موی پیشانے ازسرشت ومرد تنک موی سبک رفتار واسپ آماده بدوانیدن
(تَقْزِيع) ستردن سرجای جای ناسترده ماندن وآماده کردن اسپ رابدوانیدن وسخت دویدن اسپ وفارغ داشتن کسی را برای امری معین یقال قَزَّعْتُهُ اذا جردته لشیئ ولم تشغله لغيره
(تَقَزُّع) آماده دویدن شدن اسپ

ق ز ع ل

مُقْزَعِلّ کمقشعر تیزرو وسریع الرسیر چیزے وانکه برشرف وبلندی مطمئن نباشد

ق ز ل

(قَزَل) محرکة لنگی زشت یا باریکی ساق ازلاغری یا لنگی وباریکی ساق معًا قزل لغت است الان ولایکون اَقْزَل اِلّا بهما و رفتن برفتار بریده پای وخرامیدن والفعل من سمع
(اَقْزَل) کرک ولنگ وباریک ساق ونوعی ازمار اقزلان دومیان دم عقاب اَقَازِل جمع
(ض) قَزَلَ قَزَلَانًا) محرکة برجست ولنگان رفت

ق ز م

(قَزَم) محرکة مردم فرومایه واحد وجمع مذکر ومونث دروی یکسان است وکاهے مثنی ومجموع و مونث هم آید یقال رجلٌ قَزَمٌ ورجلان قزمان وامرأة قزمة رجال اَقْزَامٌ وقَزَامی کسکاری وقُزُم کقنب ونیز قَزَم محرکة زبونی وخوار شدگی وفرومایگی یا خردی جسم شترو کم خلقی وبدخوئی مردم والفعل من سمع
رجلٌ قَزَمَةٌ) محرکة مرد کوتاه بالا امرأة قزمة کذلک والاسم القَزَم محرکة
(قُزَم) گکتف مرد فرومایه وشتر هیچکاره قُزُم کعنق وجبل مثله فیهما قُزَمَة بالتاء مونث و خرد اندام ناکس بےخیر قَزَام محرکة مثله قُزُم گکتف اَقْزَام کاصحاب جمع
(قِزَام) گکتاب فرومایگان و ناکسان
(قُزَام) کغراب مرد چیره دست ومرگ شتاب
قُزْمَانُ بن حَارِث) کعثمان

عبسی منافق است که در حق و فرمود آنحضرت صلے اللہ علیہ وسلم
انّ اللّٰہ لیؤیّد ھذا الدین بالرجل الفاجر

(ن) قَزَمَه قَزمًا) عیب کرد او را

ق زم ل

(قَزمَل) بجعفر کوتاه قامت خوار و زشت

(قَزمِلَة) بالفتح تره

ق زن

(قَزوِین) بالفتح و کسر الواو دیهے است از بلاد جبل بسرحد دیلم

(قَزوِینَك) بزیاده الکاف نهی است بدینور

(اِقزَان) شکستن ساق و جز آن یقال اقزن ساقه ای کسرها

ق زو

(قَزو) بالفتح دور بودن از آلایش و پاک بودن از گناه و بعصا بر زمین کفتا کردن یقال قزا بعصاه الارض اذا نکتتها و قزه باختن و افعل من نفر

(قُزَة) کثبة ماری نوعی از آن دم بریده کج رفتار قزات جمع و بازی است

(اِقزَاء) عیبناک کردیدن پس راستی یقال اقزی اذا کلّمه بعیب بعد استواء

ق زی

(قِزی) بالکسر لقب و یاز نامه

نقزیه) بر زمین افکندن و کشتن

باب القاف فصل السین

ق س ب

(قَسَب) بالفتح سخت و زشت از هر چیزے و خرمائے خشک که در دهان ریزه گردد

(قَلِسب) زره سست

(قَسِیب) کامیر روانی آب که با آواز باشد

(قُسَابَة) بالضم خرمای سیچکاره

(قَیسَب) بالفتح درختیست از شوره گیاه و نیز نام مردے

(قَیسَبَة) نام مردے

(قَسیَب) کارد سخت و دراز

(قُسُوب) مخففه موزه و مشدده موزها لا واحد لها کذا فی الصحاح

(ذکرٌ قَیسَبان) بالفتح نره سخت و درشت و سطبر

(ك) قَسُبَ قُسُوبَةً و قُسُوبًا بالضم سخت گردید و درشت شد

(ض) قَسَبَ الماءُ قُسُوبًا روان شد آب و قَسَبَتِ الشمسُ غروب شدن گرفت آفتاب

ق س ب ل

(قُسبَند) بالضم علی فُعلَل قال ذکره فی الابنیة ولم یفسره و عندی انه معرب کسبند لما یشد فی اوسط او گوسپند للشاة

(قُسَنبَد) کقدعل درار یا لاسطبر کردن قُسَنبِدَة مونث

ق س ب ر

(قُسبُرِی) بالضم نره دراز

(قِسبَار) بالکسر نره دراز

(قُسَابِرِی) بکسر الباء بمعنے قسبری است

(قُسبُرُ المرأة) گائیدن زن را

ق س ح

(قَسَحَم) محرکة خشکی یا بقیه انتشار نره

(قَاسِح) کصاحب جامه درشت

(قُسَاح) کغراب خشک و سخت یقال انّه لقُسَاح

(مَقسُوح) خشک کرده

(ف) قَسَحَ قَسَاحَةً و قُسُوحًا) سخت گردید و قَسَحَ الرجلُ) بسیار شد انتشار نره او و قَسَحَ الحَبلَ) تافت رسن را

(اَقسَحَ الرجلُ) بسیار شد انتشار نره او و دیر ماند

(مُقَاسَحَة) خشک کردن

ق س ح ب

(قُسحُب) بضم اول و ثالث و تشدید با سطبر و ضخم

ق س ح م

(قُسحُم) کقنفذ نام پسر جذام بن صدف است و لیس بتصحیف قسم

ق س د

(قِسوَد) کقرشب مرد درشت و سطبر گردن توانا

ق س ر

(قَسر) بالفتح بطنی است از بجیله و کوه سرات و نام مردی

(قَسوَر) بالفتح شیر بیشه

(قَسوَرَة) بالفتح غالب و ارجمند و شیر بیشه و نیمه شب و اول شب یا معظم از شب و گیاهے است ریگستانی قسوَر بحذف ها جمع و شکاریان تیرانداز و احد آن قسور است بودن تا نادر اوحش و آواز نرم مردمان و کودک توانا جوان و نام مردے

(قَیسَرِیّ) بالفتح مشدد الیاء مرد بزرگ و کلان سال و نوعی از کوه گردان و شتر کلان و سالخورده

(قَیَاسِر و قیاسِرَة) جمع

(قَوسَرَّة) بالفتح و تشدید الراء و قد تخفیف زنبیل خرما

(قَیسَارِیَّة) بالفتح و الیاء مخفف شهریست بفلسطین و شهریست بروم

(اُقَیسِر بن خُفَیف) مصغرا از بنی قضاعه است

(ن) قَسَرَهُ علی الامر) بستم بر کاری واداشت او را و مغلوب کرد

(مُقبَسِرَة) بکسر السین شتران کهن سال یقال هذه مُقَیسِرَةُ بنی فلان ای مسانّهم

قسور النبتُ قسورةً) بسیار و انبوه شد گیاه و قسور الرجلُ) کلان سال گردید

(اِقتِسَار) بستم برکارے داشتن کسے را

ق س س

(قَسّ) بالفتح خداوند ترسایان که پیوسته ملازم آنها باشد و مهتر ترسایان و دانشمند ایشان قُسُوس جمع و پشک و لقب عبد الرحمن بن عبد اللّٰہ کے عابد تابعی که خاطرش را بسوی سلامه مغنیه میلی بود و شهریست و موضعیان عریش و فرما از بلاد مصر و منه الثیاب القسیّة و قد یکسر

او هی لقریة فابدلت الرّاء و ساحلی است در بلاد هند و دَیرُ القُسّین بدمشق است

(قَسَّة) بالفتح ده خرد

(دِرْهَم قَسِّیّ) و قد تخفیف سینه درم ناسره

(قُسُّ بن سَاعِدَه آیادی) بالضم حکیمی بود در عرب بلیغ و ششصد سال زندگانی کرد و منه الحدیث یرحم اللّٰه قُسًّا انّی لأرجو یوم القیامة ان یُبعث امّةً وحدة

و (قُسُّ النَّاطِق) موضعی است نزدیک کوفه

(قَسُوس) کصبور ناقه که تنها چرا کند و ناقه دشوار خوی و ناقه که شیر آن کم شدن گرفت

(قُسَیْس) کزبیر موضعی است و نام جد عبد اللّٰه بن یعقوب محدث

(قَسَاسُ بن ابی مَعْدِیکَرِب) کسحاب شاعریست

(قُسَاس) کغراب کان آهن است بارمینیه منه السیوف القُسَاسِیَه

...... و کوهیست بدیار بنی نمیر

(قُسُس) بضمتین و الشمندان نیکو رانندگان شتران

(قِسِّیس) بالکسر مهتر ترسایان روم و دانشمند آنها قِسِّیسُون جمع قِسَاوِسَة کمهالبه مثل کثرت التیمنات فابدلوا من احد هنّ واوًا

(قَسْقَس) بالفتح شیر بیشه

(قَسْقَاس) بالفتح سریع و شتاب رو و در بعضی نسخه بمعنی شدت و سختی و گرسنگی

و سختی سرما و رسن نیکو و جید و تیغ کند و شب تاریک و آنکه شب رفتن درو ی سخت و دشوار باشد و گیاهی است مانا بکرفس و شیر بیشه

(قَسْقَاسَة) بالفتح چوب دستی

(قُسَاقِس) کعلابط شیر بیشه

(سیر قَسْقِسِیّ) بالکسر سیر پیوسته

(قَسَّهُم قَسًّا) رنج داد و آزرده کرد ایشان را بسخن زشت + و قَسَّ مَا عَلَی العَظْم خورد هر چه بر استخوان بود از گوشت و مغز آن و قَسَّتِ النَّاقَةُ تنها چرا کرد شتر ماده و نیز قس) نیکو چرانیدن شتران و نیکو راندن شتران را + و نیز قَسّ) مثله در پے چیزے شدن و جستن آنرا و سخن چینے کردن

(قُسُوسَة) بتشدید سین مهتر ترسا شدن قِسِّیسَة بیا مثله و الفعل من ضرب

(قَسْقَسَ) شتابی کرد و قَسْقَسَ بالکلب) خواند سگ را بکلمه قوس قوس + و قَسْقَسَ الشَّیءَ جنبانید آنرا + و نیز قَسْقَسَه بمعنی شب رفتن و خوردن آنچه بر استخوان باشد از گوشت و مغز و خو کردن شب رفتن را و جنبانیدن عصا را

(تَقْسِیس) نیکو چرانیدن شتران

(تَقَسْقَسَ الصَّوْتَ) شنود آواز را

(تَقَسُّس) شنودن آواز یقال تقسست اصواتهم اذا استمعتها و در پے چیزے شدن

ق س ط

(قِسْط) بالکسر عدل و داد از مصادر موصوف بها است مثل عدل و احد و جمع در وی یکسانست و الفعل من ضرب و نصر و بهره و پیمانه که نیمه صاع باشد و شش یک فرق و آن شش قسط باشد و گاهی بدان وضو کنند و منه الحدیث انّ النّساءَ من اسفه السّفهاء الّا صاحبة القسط و السّراج کانّه اراد التی تخدم بعلها و تقوم بامره فی وضوئه و تقوم علی راسه بالسراج و بهره از چیزی و مقدار و رزق و ترازو و کوزه + و نیز قَسْط بالفتح و قُسُوط) بالضم جور و بیدادی کردن و از حق باز گردیدن و منه قوله تعالی و اَمّا القَاسِطُون فکانوا لجهنّم حَطَبًا و پریشان و پراگنده نمودن چیزی را

(قُسْط) بالضم عود هندی و عربی مدر نافع للکبد جدًّا و للمغص و الدود و الحمی الربع شربًا و للزکام و النزلات و الوباء بخورًا و للبهق و الکلف طلاءً او اسمعیل بن قُسْطَنْطِین معروف بقُسط مقریست مکی

(قَسَط) محرکة خشکی است در گردن و راستی استخوانهای ساق ستور و آن عیب است و الفعل من سمع یقال قَسِطَت عظامه قَسَطًا و قسوطا یعنی راست شد استخوان ستور

(رِجْلٌ قُسُطٌ الرّجل) بضمتین مرد راست استخوان پای

و قَوْسٌ اَقْسَط اسپ راست استخوان ساق ؛ و بعیر اقسط) شتر که پی قوایم وی خشک باشد در خلقت

(عُنُق قَسْطَاء) گردن خشکی رسیده قِسَاط جمع + و رِجْلٌ قَسْطَاء پای کج ؛ و رکبة قَسْطَاء) زانو خشک و درشت چندانکه از خشکی منقبض نشود قُسْط) بالضم جمع و ناقة قَسْطَاء) شتر ماده که پی قوایم آن خشک باشد در خلقت

(قَاسِط) جابر و ستمگار + و قاسط بن هنب پدر قبیله است

(رجل قَسِیط) کامیر مرد راست استخوان پاے

(قُسْطَان) بالضم قوس اللّٰه قُسْطَانِی و قُسْطَانِیَه بضم مثله و عامه آنرا قوس قزح گویند و قد نهی ان یقال ؛ و نیز قُسْطَان) غبار

(قُسْطَانَه) بضم دهی است میان ری و ساوه و قلعه است باندلس

(قُسْطَانَة) بالضم قلعه ایست از اعمال حلب

(قُسَنْطِینِیَة) مشددة الیاء قلعه است بحدود افریقیه

قُسْطَنْطِینَة یا قُسْطَنْطِینِیَة بزیادت یای مشدد و قد یضم الطاء الاولی منها دار ملک الروم و فتحها من اشراط الساعة و آن را در زبان رومی بُوزَنْطِیا گویند ارتفاع سوره احد و عشرون ذراعًا و کنیستها مستطیلة و بجانبها عمود عال فی

دو دار ربعة ابواع تقریبًا و فی راسه
فرس من نحاس وعلیه فارس و فی
احدی یدیه کرة من ذهب وقد فتح
اصابع یده الاخری مشیرًا بها وهو
صورة قسطنطین بانیها
(مُقسِط) بکسر عادل و دادگر
(اِقساط) عدل و داد کردن
(تَقسیط) کم کردن نفقه از عیال
و بخل نمودن
(اِقتِساط) قسمت کردن و بهره خود
گرفتن
(تَقسُّط) در خود برابر قسمت
نمودن چیزے را و بخش گرفتن
یقال تقسّطوا الشیٔ بینهم اذا
اقتسموه بالتسویة

ق س ط ب ل

(قُسطِبیلَة) بالضم سرزه یا زه
است بحدود افریقیه

ق س ط ب ن

(قَسطِبینَة) بالفتح سرزه

ق س ط ر

(قَسطَر) بجعفر نقاد و دانا
(قَسطَرِیّ) بالفتح مشدده الیا
آن دا ر د مرد نقاد دانا و جدا کننده
سره و نبهره را قَساطِرَة جمع
(قَسطَرَة) نقد کردن دراهم و
دینار را
(قِسطار) بالکسر مرد دانا و دوربین

ق س ط س

(قُسطاس) بالضم والکسر کپان
و ترازو و یا راست ترین ترازوها یا ترازو
عدل هر ترازو که باشد قُصطاس
مثله بالغت رومی ست

ق س ط ل

(قَسطَل) بالفتح غبار و در آن
لغات است قَسطال و قَسطلان
بالفتح فیهما و قُسطُول کزنبور
+ و اُمّ قسطل) بلا و سختی
(قَسطَلَة الجمل) بالفتح آواز شتر
که از گلو بر آرد + وقَسطَلَة النَّهر)
آواز نرم جوے + و نیز
قَسطَلَة) شهرے است
باندلس
(قَسطِیلِیَة) بالفتح و تخفیف
یا شهریست باندلس
(نهرٌ قِسطالٌ) بالکسر جوے
با آواز
قَسطلانیّة) بالفتح و تشدید
یا قوس قزح و سرخی شفق و جامه
سرخ منسوب بسوی عامل وی یا
بسوی قسطلة که شهر است

ق س ط ن

(قُسطَناس) بالضم و فتح الطار
سنگ طبیب سای در ختی است
والاصل قُسطَنُس فجد

ق س ط ن ط

قُسطَنطِینِیَّة) مذکور است د

ق س ط

ق س ق ب

(قُسقُب) قسب است وزنًا و معنی

ق س ق س

(قَسقاس) بالفتح شتاب رو
و رهبر و رهنما و مذکور است بهمه
لغات و معانی در ق س س

ق س م

(قَسم) بالفتح دهش و عطا و لا
بجمع و رای درشک و تهود در کاری
و باران و آب و قدر و اندازه چیزے و
موضعی است و خوی و عادت و بکسر
فیهما و قوت گرفتن جانب معلوم
سپس مرجوحیت آن چندان
حقیقت گردد + وحصاة القسم)
سنگریزه هاست که در ظرفی گذارند
و آب بر آن پاشند بقدرے که
بپوشد آنرا و ذلک اذا کانوا فی سفر
ولاماء الا یسیرًا فیقتسمونه هکذا
(قِسم) بالکسر بهره و نصیب
اَقسام جمع قَسِیم کامیر مثله
اَقسِماء جمع الجمع اَقاسِیم
جمع جمع الجمع
(قِسمَة) بالکسر اسمست تقسیم را
+ و نیز قِسمَة) طبله عطار
قَسَم) محرکة سوگند
(قَسِمَة) کفرحة و بفتح السین حسن و
جمال و روی یا آنچه قابل باشد
از آن یا آنچه که بران موے بر آید
یا بینی و هر دو جانب آن یا وسط بینی
یا فوق ابرو یا ظاهر دو رخسار یا
مابین هر دو چشم یا اعلاے روے
یا اعلاے رخساره یا مجرای اشک
یا مابین هر دو رخساره و بینی + و نیز
قِسمَة) طبله عطار
قاسِم) کصاحب نام صحابی
است
(قَسّام) کسحاب شدت گرما یا اول
وقت نیمه روز تا وقت روشن
و بلند شدن آفتاب بعد و یا وقت نیکو
تر از زردی منظرے شود و نیز
(قَسّام) کقطام نام اسپ سُوَید
بن سداد عشبی
(قَسامَة) بالفتح مصالحه میان
دشمنان و مسلمانان قَسامات
جمع و جماعتی که سوگند خورند بر چیزی
و بگیرند آنرا و گواهی دهند
و قَسامَة بن زهیر تابعی
است
(قَسامِیّ) بالفتح مشدده الیا
آنکه جامه را اول در نوردد و آنکه
از جانبی قزح و از جانبی رباغ باشد
و همچنین هر چه میان دو چیز باشد
و نیز اسپی است
(قُسامَة) کثمامة صدقه و آنچه
(قَسّام) برای ذات خود خلا نماید
(قَسِیم) کامیر بخش بخش کننده
اَقسِماء و قُسَماء جمع و بهره
چیزے و مرد صاحب جمال قُسُم
بالضم جمع قَسِیمَة مؤنث یقال
هو قسیم الوجه ای جمیله و نیز قَسِیم
نام مردی و اسپی است مربی
جعده را و نیز قَسِیمَة طبله
عطار بازار
(قُعَیسِم) کزبیر نام مردے
(اُقسُومَة) بالضم بهره اقاسیم جمع
و نیز اَقاسِیم بهره و حصه های
مقسوم میان بندگان
(قَسُومِیّات) بالفتح و تشدید
الیا موضعی است
(مِقسَم) کمنبر بهره و نیز مِقسَم
نام زوج بریره صحابیه است مدعو
بمغیث
(مَقسَم) کمقعد بهره و نصیب از
چیزے و کمنزل جای قسمت

(ض قَسَمَه قَسْمًا) بالفتح بخش کرد آنرا و قَسَمَ الدَّهْرُ القَوْمَ پریشان و متفرق کرد قوم را و هٰذا یَنْقَسِمُ قَسْمَیْنِ بالفتح اِذا اُرِیْدَ المصدر و بالکسر اِذا اُرِیْدَ النَّصِیْبُ والجزء من الشَّیٔ المقسوم و قَسَمَ اَمْرَهٗ اندازه کرد آنرا قَسَمَ بَیْنَ النِّسَاءِ نوبت ایشانرا نگاه داشت

(ك قَسُمَ قَسَامَةً) خوبروی و صاحب جمال گردید و نیز (قَسَامَة) حسن و جمال (قَسَام مثله) (مُقْسَم) کمکرم سوگند و جای سوگند

(اِقْسَام) سوگند خوردن یقال اصله من القَسَامَة وهی الایمان تُقَسَّمُ علی الاَوْلِیَاءِ فی الدَّمِ (مُقَسَّم) کمعظم مردانه و نگین و صاحب جمال والمؤنث بالهاء یقال هو مُقَسَّم الوجه ای جمیله و شیٔ مُقَسَّم ای مُحَسَّن

(تَقْسِیْم) بخش بخش کردن و پریشان نمودن زمانه قوم را (مُقَاسِم) بخش بخش کننده (مُقَاسَمَة) بهره و بخش خود را گرفتن یقال قَاسَمَهُ الشَّیٔ ای اخذ کُلٌّ قِسْمَةً و سوگند کردن برای کسی قال قَاسَمَهُمَا اِنِّیْ لَکُمَا مِنَ النَّاصِحِیْنَ ای حلف لهما و چیزیرا با کسی بخش کردن و کسی را سوگند دادن

(تَقَاسُم) بهم و ابخشیدن و بهم سوگند خوردن و میان خود بخش کردن مال را

(تَقَسُّم) پراگنده شدن و پراگنده کردن یقال تَقَسَّمَهُمُ الدَّهْرُ فَتَقَسَّمُوْا ای فَرَّقَهُمْ فَتَفَرَّقُوْا لازم و متعد

(اِقْتِسَام) بخش کردن و بهم سوگند خوردن

(اِنْقِسَام) بخش بخش شدن یقال قَسَمْتُ الشَّیٔ فَانْقَسَمَ

(اِسْتِقْسَام) سوگند خوردن خواستن یقال اِسْتَقْسَمَهٗ و بِهٖ و بخش کردن خواستن از تیرهای قمار و بهره و نصیب خود خواستن

ق س م ل

(قَسْمَلَة) کدحرجة لقب عائذ بن عمرو برادر جذیمة الابرش لقب بجاله

(قِسْمِل) کزبرج کوچه شیر و بطنی است از ازد

(قِسْمِیْل) کقندیل پدر قبیله است

(قَسَامِلَة) کسفارجة قبیلهای عرب اند قَسَامِیْل کقنادیل مثله

ق س ن

(قُوْسِنِیَّا) بالضم و فتح السین و کسر النون مشددة الباء مقصورا شهرستانی است میان مصر و اسکندریه

(اِقْسَان) درشت گردیدن پشت و شروع بستن بکار کشت و آب کشی (اِقْسَأَنَّ العُوْدُ قُسَانِیْنَةً) کطمانینة درشت گردید و خشک شد چوب و اِقْسَأَنَّ الرَّجُلُ (اِقْسِئْنَانًا) کلان سال و پشت دو تا گشت و اِقْسَأَنَّ فِی العَمَلِ درگذشت در آن و اِقْسَأَنَّ اللَّیْلُ نیک تاریک گشت

ق س و

(قَسَا) بالفتح مقصورا جای است بمصر و پشته است مر تمیم را و بید (قَسَاء) کگسار موضعی است (قُسَاء) کغراب کوهی

(دِرْهَمٌ قَسِیٌّ) کغنی درم ناسره قِسْیَان کصبیان جمع و دراهم قَسِیَّة و قَسِیَّات بلاتاء کذالک عَامٌ قَسِیٌّ سال سخت بسبب گرما یا سرما یا خشکسالی و جز آن یَوْمٌ قَسِیٌّ و قرب قَسِیٌّ کذالک و لیلة قَسِیَّة (قُسَیّ) بالیا رشب نیک مرد و نیز (قَسِیّ) بن منبه برادر ثقیف است و (ذُو قَسِیّ) راه یمن سوی بصره (قَسَیَاء) کامرار کوهی است

حجر قَاسٍ سنگ سخت

(قُسْیَان) کعثمان موضعی است بعقیق

(قُسَیَّان) بالضم و شد الیاء رود باری یا دشتی

(اُقْسُیَان) کزعفران گیاهی است و علی

(مَقْسَاة) بالفتح سبب درشتی و سنگی یقال الذنب مَقْسَاةٌ للقلب

(ن قَسَا قَلْبُهٗ قَسْوًا و قَسْوَةً و قَسَاوَةً بفتحهن و قَسَاءً) بالفتح ممدودا سخت شد و درشت گردید و قَسَا الدِّرْهَمُ ناسره گشت

(اَقْسَا الذَّنْبُ بِالقَلْبِ) سخت گردانید گناه دل را و اَقْسَا القَسَّاءُ سکونت ورزید در کوه قسا

(مُقَاسَاة) رنج چیزی کشیدن

باب القاف فصل الشین

ق ش ب

(قِشْب) بالکسر نفس و زهر و چرک (اَقْشَاب) جمع و زنگ و مرد بی خیر یقال رجل قِشْب خِشْب ای لاخیر فیه و گیاهی است شبیه بادنجان یا خیار و نام پدر مالک بن بحینه (قِشْبَة) بالتاء مرد فرومایه و بچه کپی

(قَشِیْب) کامیر تیز و نو و کهنه از اضداد است و سپید و پاکیزه و کوچکی است بیمن و سَیْفٌ قَشِیْبٌ شمشیر نو زنگ زدوده و شمشیر زنگناک از اضداد است و نَسْرٌ قَشِیْبٌ کرکس که بپاره گوشت زهرآلوده طعمه اش سازند جهت پر آن

(قُشَاب) کغراب موضعی است

(قَاشِب) درزی و ست نفس

(قُشْبَانِیَّة) بالضم و شد الیاء جامه کهنه منه تر النبی صلی الله علیه وسلم و علیه قُشْبَانِیَّتَان ای بردتان خلقان

(ض قَشَبَنِیْ رِیْحُهٗ قَشْبًا) بالفتح رنجانید مرا بوی آن و نیز (قَشْب) آمیختن زهر دادن یقال قَشَبَهٗ ای سَقَاهُ سُمًّا و قَشَبَ طَعَامَهٗ اِذَا سَمَّهٗ و بدی و رنج رسانیدن و دروغ بر بافتن و

۳ ج

نیکنامی یا بدنامی خود در زیدن
یقال قَشَبَ الرَّجُلُ اِذَا کَسَبَ حَمْدًا
اَوْ ذَمًّا ، و تباه گردانیدن آوردن
چیزی و بدی یاد کردن یقال
قَشَبَهٗ بقبیح ای لطخه به و سرزنش
کردن و زائل نمودن و کم گنانیدن
عقل را و زدودن شمشیر را
(لت) قَشُبَ قَشَابَۃً گرامۃ پاکیزه
گردید
(رَجُلٌ مُقَشَّبُ الْحَسَبِ)
مرد که حسب او خالص نباشد
حَسَبٌ مُقَشَّبٌ کذالک
(تَقْشِیْب) آلودن بچیزی و بدی
یاد کردن و رنج رسانیدن یقال
قَشَّبَنِیْ رِیْحُهٗ ای اذانی کانّه
قَالَ سَمَّنِیْ رِیْحُهٗ
(اِقْتِشَاب) نیکنامی یا بدنامی
خود را در زیدن

ق ش ب ر

(قِشْبِر) کزبرج بدترین پشم و
آنچه از پشم وقت پاکیزه کردن برافتد
و دور سازند
(قُشْبُر) کقنفذ رهی ست در
پیرامون طَلَیْطِلَۃ
(قِشْبَار) کقرطاس چوب دستی
درشت و رَجُلٌ قِشْبَارُ اللِّحْیَۃِ
و بضم مرد دراز ریش
(قِشْبَر) کاردب درشت سطبر
(قُشَابِر) کعلابط گز پراگنده و منتشر
و رَجُلٌ قُشَابِرُ اللِّحْیَۃِ ، مرد
دراز ریش

ق ش ح

(قَشَاح) کقطام گفتار

(قُشَاح) کغراب خشک
(ثَوْبٌ قَاشِحٌ) جامهٔ درشت

ق ش د

(قِشْدَة) بالکسر درد مسکه نشین
آن چون باپست خرما پخته شود
(قُشَادَة) کثمامة مثله و شتر ماده
پیر بسیار شیر و سرشیر تنگ
(ن) قَشَدَهٗ قَشْدًا) بالفتح برهنه
کرد او را و دوا نمود

ق ش ذ

(قِشْذَة) قشده است در معانی
وزن عن الازهری

ق ش ر

(قَشْر) بالفتح کوهی است
(قِشْر) بالکسر پوست و پوشش
هر چیزے و پردهٔ آن عرضی باشد یا
طبعی و پوشش و لباس هر چه باشد
(قُشُوْر) جمع
(قِشْرَة) بالکسر پوست درخت و
جز آن و گوسپند خرد کرد اندام
کوهی کوی چوگانست
(قُشْر) بالضم و بالکسر ما بے لست
باندازه یک بالشت
(قُشَرَة) بالضم باران که روی
زمین را بندد
(تَمْرٌ قَشِیْر) گکتب خرمای بسیار
پوست
(قُشَرَة) کهمزة باران که روے
زمین را رندد و بدفال نا مبارک
(قُشَیْر بن کعب بن ربیعة)
کزبیر پدر قبیله است از هوازن
(قُشَار) کغراب موضعی است
(قُشَارَة) کثمامة پوست از درخت

باز کرده و آنچه از پوست باز کردن
و رندیدن آن برافتد
(قَشُوْر) کصبور دارو که روی را بدان
روشن نمایند
(قَاشِر) اسپ که در میدان از
پس همه آید یا اسپ تک آور بعد
اسپان و نام کشتی که او را بشومے
مثل زدندی یقال اَشْأَم من قَاشِرٍ
(قَاشِرَة) نخستین شکستگی که بکفاند
پوست را و زن که بخراشد روی را تا
روشن و صاف گردد
(مطر قاشرة) باران سخت که
رندد روی زمین را
(اقشر) کاحمر برکنده پوست چیزی
باشد و مرد پوست رفته بینی از گرما
و سخت سرخ و اَقْشَر بَیِّنُ الْقَشَر اگر
پوست وی رنگین و سرخ باشد
(حَیَّة قَشْرَاء) کحمرا مار پوست
برافگنده و شَجَرَةٌ قَشْرَاء درخت
پوست رفته او کان بعضها یتقشّر
(قُشْرَان) کعثمان مال طلخ
(قَشُوْرَة) کجرول زن که حیض
نیارد
(قَاشُوْر) خشک سال که زیان
رساند و رندد و پوست همه چیز را
(قَاشُوْرَة) بالتا رسانده و بدفال نا
مبارک و بدفالی و اسپ که در میدان
از پس همه آید یا اسپ که سپس اسپان
رمان و تک آن چیزے باقی
باشد
(قُیَیْشِر) مصغر اَقْشَر لقب مغیرة
شاعر و جد پدر اسامه بن عمیر
صحابی است

(مِقْشَر) کمنبر ستیهنده در سوال
(مَقْشُوْدَة) زن که روی را بخراشد
تا روشن گردد و زن برکنده پوست
روی جهت صفائی رنگ و در حدیث
برفاشره و مقشوره هر دو لغت
وارد شده
(ن) قَشَرَهُمْ بدشگونی آورد
آنها را و بدشگون شد و زیان
رسانید
(ن ض) قَشَرَهٗ قَشْرًا) بالفتح
باز کرد پوست آنرا
(قَشْوَرَة) بهر بدبختی دون
(تَقْشِیْر) باز کردن پوست درخت
و جز آن را
(تَقَشُّر) باز شدن پوست یقال
قَشَرْتُهٗ فَتَقَشَّرَ
(اِنْقِشَار) باز گردیدن پوست درخت
و جز آن یقال قَشَرْتُهٗ فَانْقَشَرَ
(مُقْشَئِر) بکسر السین برهنه

ق ش ز

(قِشْنِزَة) کقنفذة گیاهی است
برگش سبز شبیه برگ کاسنی خرد
مردم میخورند آنرا و گوسپند
نیک دوست دارد ملین است

ق ش س ر

(قُشَاسَار) بالضم شهریست بروم
یا میان روم و شام منه قُشَاسَارِی
منسوب بسوے آن

ق ش ش

(قَشّ) بالفتح غربال ریچکاره
چون و قل و جز آن و دلو بزرگ
(قِشَّة) بالکسر بچه ماده یا بچه آن
ماده و منه المثل اکیس من قشة

وکودک ودختر ریزه اندام وکرسکے
است شبیه بخبزدوک وپشم پاره
مانند قطران مستعمل وانداخته
(قَشِيش) کامیر افتاده وتراشه
چیزے قُشَاش) کغراب شله و
بانگ وآواز پوست مارچون باہم
ساید ونام جد پدر علی بن محمد بن
ماکے
(ن) قَشَّ الْقَوْمُ قُشُوشًا بکر
وفربه گردیدند بعد لاغرے و
(قَشَّ الرَّجُلُ) خورد از یہاد از انجا و
پیچید ہرچه یافت وبرگرفت از
خوان ہر انچه که بران قادر شد
وفراہم آورد ونیز قُشُوش)
شتاب دوشیدن ناقه را وبدست
خراشیدن وسودن چیزے را
چندانکه فرو ریخته گردد وبرفتار
لاغران رفتن وخوردن آنچه مردم
در سرگین جامی وخبزان اندازند یا
پارہای صدقه خوردن وخشک گردیدن
گیاه وروان شدن ودرگذشتن قوم
(اَقَشَّ مِنَ الْجُدَرِيِ) اقشاشًا)
به شد ازان واقش البلاد)
افزون شد خشکی آن ونیز
(انْقِشَاش) رفتن وشتافتن گرده
(مُقَشِّش) کمحدث نعت است ازان
(تَقْشِيش) از جای جای خوردن
(مُقَشْقِشَتَا ن) اعنی سوره قل
یا ایها الکافرون وسوره اخلاص
بدان جهت که از شرک ونفاق
دور دارند مردم را وبری وپاک
سازند چنانکه قطران بر ماید وبرص
سازد از خارش وگر

(تَقَشْقُش) به شدن از جیچک
وخشک گردیدن گرد ریش ابن
السکیت یقال للمفرح والمجدری
اذا یبس وتفرق وللجرب فی الابل
اذا قفل فذ توسّفا جلده و
تقشّر وتقشقش جلده
(انْقِشَاش) روان شدن و
درگذشتن قوم

ق ش ط

(قَشْط) بالفتح برہنه وکشاده کردن
منه قری قوله تعالی اذا السماء
قُشِطَتْ وبچوب دستی زدن
والفعل من نصر
(قِشَاط) ککتاب رنگی پرده
وپوشش وبرہنگی ازان
(قَيْشَاطَة) بالفتح شہریست بمغرب
وازان شہر است محمد بن لیث
ادیب
(تَقَشُّط) بی ابر گردیدن ہوا
وپراگنده ووا شدن برا زاوی
(انْقِشَاط کذالک

ق ش ع

(قَشْع) بالفتح پوستین کہنه و
خاک روبه حمام ومثلث وکول
بدان جهت که عقل او از وی واشده
ودور وپراگنده گردیده وپرفتن مرغ
وآب بینی افگنده باشده وخاده چرمین
(قُشُوع) بالضم جمع فان کان من
ادم فہو الطراف وگستردنے
از ادیم یا پاره از ادیم کہنه وخشک
خشک ومرد پراگنده وسست
گوشت از پیری وکرکس وآفتاب
پرست وابر پراگنده روند وکشاده

وواشونده از ہوا ویکسر وکیسه
وانبان وکفتار وگرداب تنگ بسته
وفسرده بر چیزے وگل خشک پاره
گردیده وشگافته وآنچه از زمین
بدست برآرے و بیندازی
وچرم خشک قِشَع کعنب جمع
بر غیر قیاس وفی حدیث ابی هریرة
لو احدثکم بما اعلم لرمیتمونی
بالقَشْع یعنی پوست خشک
خاک آلود زنید بر من
(قَشْعَة) بالفتح پاره پوستین
از گیاه کشوثا وکنده پیرزن پراگنده
نرم گوشت از پیری وابر پاره باقیمانده
بعد کشاده شدن ابر و پاره از چرم
خشک قِشَاع ککتاب جمع وپاره
از پوستین کہنه ویک پاره گل خشک
کفیده
(قِشْعَة) بالکسر آب بینی انداخته
شده وقشاعة جمع الکمامة مثله ولیر
(قِشَعَة) بالکسر پاره ابر که بعد او
کشادن ماند وپاره از چرم خشک
قِشَع) کعنب جمع
(قَشِع) ککتف خشک ومرد که
بریک روش نپاید
(شاة قَشِعَة) کفرحة گوسپند
لاغر کم گوشت
(قَشِيع) کامیر پراگنده منه
کلا قشیع)
(قِشَاع) ککتاب لته پاره یقال
ما علیه قشاع قزاع
(قُشَاع) کغراب آواز کفتار ماده
(اَقْشَع) بزرگ گرامی نسب یقال
هو اقشع منه ای اشرف

(ف) قَشَعَ الْقَوْمَ قَشْعًا) بالفتح
پراگندکرد قوم را وقَشَعَتِ
الرِّيحُ السَّحَابَ) دور کرد باد ابر را
وپراگنده نمود وقَشَعَ النَّاقَةَ
دوشید ناقه را
(س) قَشِعَ سبک گردید
(اِقْشَاع) پراگنده شدن وکشاده
شدن دل از غم یقال قشع القوم
فاقشعوا واین نادر است وکشاده
وپراگنده نمودن باد ابر را وپریشان
وکشاده گردیدن ابر لازم متعدد و
باز گردیدن از آب یقال قشعوا عن
الماء ای اقلعوا
(تَقَشُّع) پراگنده شدن قوم وکشاده
شدن وا گردیدن ابر از ہوا ودل از غم
(اِنْقِشَاع) پراگنده وکشاده گردیدن
ابر از ہوا ودل از غم

ق ش ع ر

(قُشْعُر) کقنفذ خیار
(قُشَاعِر) کعلابط درشت سال
خورده
(قُشَعْرِيرَة) بالضم وفتح السین فراخه
وفسره یقال اخذته القشعریرة
یعنی فراخه گرفت او را
(مُقْشَعِر) فراخه گرفت قشاعر
جمع بحذف المیم لانها زایدة
(اِقْشِعْرَار) بر فراخیدن وخشک
وتنگ گردیدن سال

ق ش ع م

(قَشْعَم) کجعفر کلان سال از مرد
وکرکس وسطبر درشت وشیر بیشه
ونیز قشعم ربیعه بن نزار او بهو
قشعم کاندب وام قشعم

جنگ و کارزار و مرگ و بلا و سختی و گفتار
و تننده و فراهم آمدنگاه خاک مور
(قُشْعُوم) کعصفور ریزه اندام دکنه
(قِشْعَام) کقرطاس کرکس بزرگ
(قُشْعَامَة) بالتاء دام شکاری
(قُشْعَمَان) بالضم کرکس بزرگ
جثه

ق ش ف

(قَشَف) محرکه پلیدی پوست
و کهنگی هیأت و بدی حال و تنگی
زیست با آنکه بغسل آوردن و شستن
تن و نفس خود را پاک و صاف
کرده باشد والفعل من سمع و
کرم یقال قَشِفَ قَشَفًا و قَشَافَةً
(قَشِف) بالفتح و بحرک نعت است
ازان و سوختن روی از آفتاب و
برگردیدن رنگ در روی از درویشی
والفعل من سمع
(رَجُلٌ قَشِفٌ) ککتف مرد سوخته
روی از تاب آفتاب برگردیده رنگ
در روی از درویشی
(قَشِيف) کامیر مرد شکیبا بر
قوت روز گذار و بر خرقهٔ کهنه چرکین
(عَامٌ اَقْشَف) سال سخت تنگ
زیانکار بر حیثم
(قُشَاف) کرمان سنگ تنگ
(قُشَافَة) بالتاء یکی
(مُتَقَشِّف) بکسر الشین مرد شکیبا
بقوت روز گذار و بجامهٔ دریده
در پے نهاده و مرد تنگ زیست
و آنکه از آلایش پلید سے جز آن
باک ندارد

ق ش ل ب

(قُشْلُب) کقنفذ و بیخ گیاهی
است

ق ش م

(قَشْم) بالفتح آب دادن بر زمین
و نیز قَشْم خوردن یا بسیار
خوردن و بلایسه هیچکاره از طعام
چیده دور کردن و نیکو و برگزیده
آن را خوردن و کفانیدن و
شکستن برگ خرما و نی و جز آن را
جهت بافتن والفعل من ضرب
(قِشْم) بالکسر سرشت که مردم بدان
آفریده و آب راهه و تنگ شده و بار
یا در زمین یا آب راهه قُشُوم
بالضم جمع و تن و پیکر و گوشت
یقال دابته قد ذهب قِشْمُهُ اى
نَاحِلَةٌ و گوشت پخته سرخ شده
و پیه و بن و نزاد چیزے
(قَشَم) بالتحریک و بیکن غوره
سپید و را دچه و جز آن که شیرین
میشود و پیش از رسیدن خورند
و بدان مزه گیر ند
(قَشِيم) کامیر مقل خشک قُشُم
بالضم جمع
(قَشَام) کسحاب پوستین پشمینه
(قُشَام) کغراب باقیمانده بر خوان
و جز آن قُشَامَة بالتاء مثله
(قُشُومَة) جمع و نام مردی و بار
افتادگی خرما بن قبل برابر شدگی
غوره آن یقال صَابَ النخل القُشَامُ
اِذَا انْتَقَصَ مَا عَلَيْهِ بُسْرًا
(مَقْشَم) کمقعد چراگاه یقال ما
اصابت الابل منه مَقْشَمًا ای مرعی
و مرگ قاله کراع
(ض) (قُشَم قُشُومًا) بر و مروی است
از کراع

ق ش م د

(قَشْمَدِين) بالفتح آسمان لغة
یمانیه

ق ش ن

(قِشْن) بالکسر دهی است بساحل
دریاے یمن
(قُشْوَان) بالضم مرد کم گوشت
(قُشُوِيَّة) بالضم و شد الیا رختر
تنگ و سبک پوست تنگ دهن
(قَاشَان) شهریست نزدیک قُم
و حکی صاحب اللباب اهمال
السین لغة فیه

ق ش و

(قَشَا) کعصا آب دهن
(قَشْوَة) بالفتح ظرفی است از برگ
خرما شبیه کدو خشک که در آن
زنان خوشبوی و پنبه نهند قَشَوَات
محرکه و قِشَاء کسا جمع
(دِرْهَمٌ قَشِيٌّ) کغنی درم ناسره
(قُشَاوَة) کثمامة بند آب از بر زمین
و آبی است بنجد
(قَاشِي) پشیز هیچکاره
(قَشْوَان) کسکران باریک
قَشْوَانَة بالتاء مؤنث
(مَقْشُو) کمدعو پوست باز کرده
یقال عدس مَقْشُوٌّ ای مقشو و
مَقْشِيٌّ کمرمی مثله
(ن) (قَشَا الحَيَّة قَشْوًا) بالفتح
پوست باز کرد از مار قَشْو
بر کندن پوست از درخت و جز آن
و دست فرو مالیدن بر آن تا کرش
فرو ریزد و مالیدن و مسح کردن
روے را
(اِقْتِشَاء) درویش گردیدن پس
توانگری
(تَقْشِيَة) پوست از مار و جز آن
باز کردن و از حاجت برگردانیدن
کسی را یقال قَشَّاهُ عَنْ حَاجَتِهِ
ای رَدَّهُ

باب القاف فصل الصاد

ق ص ب

(قُصْب) بالضم پشت و روده
یقال هو یجر قُصْبَهُ اَقْصَاب جمع
(قَصَب) محرکه کلک و نی قَصَبَة
و قَصَبَاة یکی و ماشوره و هر چیز که
مانند نی باشد میان کاواک
چون استخوان و استخوان انگشت
و نای و رگهای گلو و رگهای خشش و
برآمدنگاه دم و آنچه از نقره و برنج باشد
و غیر ان و گوهر دراز و آب راهها ی
اشک و آب در چشم و آب راهه
از چشمه و چشمها و کتان تنک نرم
(قَصِبِيّ) منسوب بایکی و مروارید تر
آبدار و تازه و زبر جد آبدار و تر
مرصع بیاقوت منه الحدیث
بَشِّرْ خَدِيجَةَ بِبَيْتٍ فِي الجنة من
قَصَبٍ و قَصَبُ البَطْحَاءِ میاه
تجری الی عیون الرکایا تقول
(قَامَت بَيْنَ قَصَبَاى رَكَايَا و ماء عذب)
و نیز قَصَب قَصَّب) بسکون
الاخر کلمه ایست که بدان میش
ماده را خوانند
(قَصَبَة) بالتاء چاه نو کنده و

کوشک یا دردن آن و کلیه موی پیچیده بمحو استخوان یا مغز و شهر بالطم شهرها و افضل و بزرگ آن و ده دیهی است بعراق و قصبة الانف استخوان بینی و قصبة القریة میان ده و قصبة السواد شهر آن سواد
قصبات محرکه شهری است بمغرب و دیهی بیمامه
ارض قصبة کفرحة زمین بسیار نی و بسیار کلک
(قصیب) کامیر شتر باز ایستاده از آب قبل از سیری مذکر و مونث درو یکسانست
(قصیبة) کسفینة دسته موی پیچیده قصائب جمع و میان دو پیوند نی
قصیبة کجهینة جایی است بیمامه مر تیم و عدی و بنی عبد مناة را و جای میان ینبع و خیبر و موضعی بحرین
(قصاب) بالکسر جدهای آب و پشتهاکه درهای دیوار سازند تا آب جمع شود و اطراف دیوار نهند و در میان نگردد و سرابها
قصبة محرکه یکی و قصاب اسپی است مر مالک بن نویره را
قصابة بالکسر نای زنی
قصوب کصبور گوسپند که شیر و نمی
قاصب) شتر باز ایستاده از آب قبل سیری المذکر و المونث یقال بعیر قاصب و ناقة قاصب ایضا اذا امتنع من الماء قبل الری وفی لغة
دنی نواز و تایب زن و شتر کش و شتر بانک
قصباء) کحمراء جمع قصب است و قال سیبویه قصباء واحد و جمع و کذلک الحلفاء و الطرفاء در رویدگاه نی و کلک
قصاب کشداد نی نواز و نای زن و شتر کش دیر و گوشت درود و مانند آن
(قصابة) بالتاء میان دو پیوند نی و کلک و مانند آن و نای و عیب جوی مردم
قصابة) کریانه تو کسه موی پیچیده و نای و بیخ نی قصاب بحذف تا جمع
تقصبة بالفتح و کسر الصاد تو ک موی پیچیده و تقصیبة) بزیاده الیاء مثله
ارض مقصبة) کمقعده زمین بسیار کلک و بسیار نی
(ض) قصبة قصبا بالفتح برید قصب او را و قصب الشاة) جدا نمود هر استخوان گوسپند را و اندام اندام کرد و قصب البعیر قصبا و قصوبا) از آب باز ایستاد و سر بر داشت از آن پیش از سیری و نیز قصب) پیش از سیری از آب باز داشتن کسی را یقال قصبت البعیر اذا قطعت علیه شربه قبل ان یروی و عیب کردن و دشنام دادن
انقصاب نی تاک شدن زمین و نما و ند شتران کرده و از نده آب شدن فلان یقال اقصب الراعی اذا عاف ابله الماء و منه المثل رعی فاقصب یضرب للراعی لانه اذا اساء رعیها لم تشرب
مقصب) کمحدث پاس دارنده و احراز کننده قصبهای سباق را و شیر که بران کلک و سر شیر سطبر شده باشد
شعر مقصب) کمعظم موی مرغول و پیچان
تقصیب) دشنام دادن تو ک ساختن موی سر او مرغول و پیچان گردانیدن موی و هر دو دست را بگردن بستن و ساق بر آوردن کشت یقال قصب الزرع و ذلک بعد التفریخ
(اقتصاب) کلک و نی بریدن

ق ص ب ل

قصبل الطعام قصبلة) خوردن همه طعام را

ق ص د

(قصد) بالفتح میانه راه رفتن و اعتماد کردن و آهنگ نمودن من ضرب یقال قصدته و قصدت له و قصدت الیه و قصدت قصده ای نحوت نحوه و پیوسته با القصد آوردن اشعار را و بیان واضح کردن و نیز قصد شکستن چوب بجز آن بهر وجه که باشد یا شکستن چیزی که بنصف رسد و راستی و عدل و نیکی کردن و القصد فی مشیك و کنا اقصد بذمك ای ارتبع علی نفسك و نیز
قصد مرد میانه فربه نه لاغر
(قصد) محرکه عوسج که درختی است خاردار گویند عصای موسی علیه السلام از آن درخت بود و قصد العوسج و نحوه) ساقهای نرم و نازک آن یا سر شاخ درخت و نیز قصد) اگر سنگی و برگ درخت عضات که در ایام خریف بر آورد
(قصدة) محرکه برگ و شاخ که کرکنتین بر آید از درخت خاردار
(قصدة) بالکسر پاره از چیزی شکسته قصد کعنب جمع
رمح قصد) ککتف نیزه شکسته
(قاصد) کصاحب قریب قاصدة مونث یقال بیننا و بین الماء لیلة قاصدة یعنی نزدیک آسان سیر بی رنج و مشقت
رمح قصید) کامیر نیزه شکسته و نیز قصید) پاره از شعر که نصف ابیات آن بر قافیه ملتزمه باشد و نصف دیگر و از سه بیت کم باشد و نزد بعض از شانزده و بالای آن هر قدر که باشد قصیده مثل قصائد و گوشت خشک و مغز فربه یا اندک فربه استخوان با مغز و گوشت خشک و شتر ماده فربه پر مغز و چوب هستی و کوهان فربه پر گوشت و شعر پاکیزه و نیکو کرده شده و جید
(قصیدة) چوب هستی و شتر ماده فربه
(قصود) کصبور مغز فربه
رمح اقصاد) نیزه شکسته قال الاخفش هذا احد ما جاء على الواحد

علی بناء الجسم
(مقصدة) بالفتح کمهٔ زن
کلان جثه تمام خلقت معجب وخوش
آیند وزن مائل بکوتاهی
(ك) قصد قصادة بالفتح فربه
شد
(مقصّد) بمکرم آنکه بیمار شود و
زود بمیرد
اقصدا السّهم) رسید تیر رمیه
را وبرجای کشت و اقصد فلانا
نیزه زد او را پس خطا نکرد و
اقصدت الحیّةُ) گزید او را مار
پس هلاک کرد و بکشت
(مقصّد) کمعظم مرد میانه جسم
در فربهی ولاغری
(مقصّدة) کمعظمه داغی است
سر کوشهای شتر را
(تقصّد) شکستن چوب وجز آن
(مقتصد) بکسر صاد مرد متوسط
در بدن نه فربه نه لاغر و میانه رو
در نفقهٔ عیال یعنی نه مسرف و نه
تنگ گیر
(اقتصاد) میانه راه رفتن و مو صا...
آشاعر ... اقتصاد
(تقصّد) شکسته شدن یقال
تقصّدت الرماحُ ای تکسّرت و مزن
یقال تقصّدل سحب و غیره ای تمّا
(انقصاد) شکسته شدن
(استقصاد) سمانه ... خواستن

ق ص د ل

قصدال بالفتح موضعی است که
از آنجا عنبر آرند

ق ص ر

(قصر) بالفتح هیرم خشک بسیار یا
عام است و خانه یا هر خانه از سنگ
بر آورده و کوشک قصور جمع و علم
است بر پنجاه و هفت موضع و بعض
آن مدینه است و بعض آن ده و بعض
آن قلعه و بعض آن خانه و عجیب تر
آنها قصر بهرام گور است از یک سنگ
بر آورده نزدیک همدان و
قصران در ناحیت بری و دو
سرای است در قاهره و نیز قصر
نهایت یقال قصرك ان تفعل کذا
یعنی پایان کار تو همین است که
چنین کنی و نیز (قصر) کوتاهی
خلاف طول و فروگذاشت کوتاهی
و سستی یقال احبّ القصر
و محرك ای ان یقصّر و قصر
الظّلام آمیزش تاریکی و
روشنائی شبانگاه و یقال اتیته
قصرا ای عشیّا
فلان ابن عمّی قصرة بالفتح و
بضم یعنی نزدیک است بنسب
(قصری) بالکسر منسوب دانه که در
خوشه و کفه بماند بعد کوفتن
(قصرة) بالضم فروگذاشت و کوتاهی
یقال احبّ القصورة ای ان یقصّر
(قصص) محرکة آنچه پیرون بماند
بعد بیختن واسپست که از دل
کوفتن بر آید و پوست بالای دانه
(قصرة) بالتحریک سفی اشکل بیخ
خرمابن و بیخ درخت و با قیمانهٔ ...
بیخ دگردن مردم و گردن خردشکی
است در گردن و نیز تقصّر سستی
(قصرة) محرکه چنگی ... بنگر و پارهٔ

از چوب و مغز ... و بن گردن
اقصار و قصر جمع و به قرأ ابن
عباس انّها ترمی بشرر کالقصر و
قصرة قصر النّخل یعنی ... عن
در و بن گردن
(قصر) کتف خشک کردن (...)
(قصر) کعنب کوتاهی کوتاه شدن
(قصارة) بالفتح سنگ ... بن ... کم
(قصیر) کامیر کوتاه قصراء و قصار
بالکسر جمع و میل قصیر)
توجیه که ... سمی و نامرد نرسد
(وقصیر النّسب) آنکه پدر او
مشهور باشد و ذکر پدر پسر را کفایت
کند از ذکر اجداد و المؤنث بالهاء
(وقصیر بن سعد) همنشین
جذیمة الابرش و منه المثل لا یطاع
لقصیر امر و فرس قصیر
اسپ که پیش خود بسته دارند و بجا نگذارند
از عزیزی
(قصیرة) کوتاه و زنیکه و نیز آنکه خانه
بانداشته باشند و نگذارند که بیرون
آید قصار بالکسر جمع قصارة
بالتشدید یا قصارة) بمعنی قصیر
است نادر و فی المثل قصیرة من
طویلة یعنی خرما از خرما بن ست
در وقت اختصار کلام گویند و یقال
ابن عمّی قصیرة ای دانی النسب
(قصیر) کزبیر شهر یست بکنار
دریای یمن از دشت منصور و ده
بدمشق و ده بظاهر جند و جزیره
است کوچک نزدیک جزیره ... نام
و در السّت ... نام ۱۲ ... ال
(اقصار) کسحاب سستی و پایان

یقال قصارك ان تفعل کذا
و بضم یعنی نهایت کار تو آنست
که چنان کنی
(قصار) بالکسر بیکی و کوتاهی
موی و کارزی و داغی است در
بن گردن
(قصارة) بالضم سرای خرد اثر
دار که جز صاحبش داخل نشود و
آنچه در پرویزن بماند چون
بیختن و آنچه بر آید از اسپست
باول کوفتن یا پوست بالائین
دانه و قصارة الارض پارهٔ از
زمین نیکو خوشتر از روی گیاه و طراوه
باندازه پنجاه گز یا زیاده از آن
و نیز قصارة دانه که در کفه
بماند بعد کوفتن
(قصورة) کصبوره خانه آراسته برای
عروس و امرأة قصورة بمعنی
امرأة قصیرة است
ماء قاصر) آب سرد یا آب دور
دست از گیاه و آب که شتران
در گرد آن چرا کنند
(امرأة قاصرة الطّرف) زن که
نظر از شوی خود در نگذارد و منه
قوله تعالی قاصرات الطّرف
(قاصرة) موضعی است
(اقصر) کوتاه (اقاصیر) جمع و نیز
خشک کردن قصواء حمدود
مؤنث
(قصری) بالکسر و القصر آنچه
باقی بماند در غربال بعد بیختن و
اسپست که نخستین کوفتن بر آید
و پوست بالای دانه قصاری

بستر مثله فی الشکل ونیز قصری
بستری نوعی از اژدر وسورة
النساء القصری سورة الطلاق و
کوتاه ترین استخوان پهلو یا استخوان
پهلو نزدیک تهیگاه یا نزدیک چنبر
گردن وهما قصریان
(قصاریک) کجبارکی غایت یقال
قصاراک ان تفعل کذا ای غایتک
(قصری) کجبری نوعی از اژدر
(قصاد) کشداد کارز
(قیصر) کحیدر لقب پادشاه روم
(قصیری) مصغر استخوان پهلوی
نزدیک تهیگاه یا نزدیک چنبر
گردن وهما قصیریان یا قصیری
زیرین استخوان پهلو یا آخر ضلع
وکوتاه ترین استخوان پهلو ویقال
قصیراک ان تفعل کذا ای
جهدک وغایتک
(قصاثرة) بالضم کوی است
(قیصر) کاحیمر بالضم تی است
وابن اقیصر نام مردی که در اسپ
شناسی نیک ماهر بود
(قوصرة) بالضم وشد الراء وتخفیف
زنبیل خرما وکنایه است از زن
(تقوصرة) کوتاهی ظاهر کردن
(تقصار) بکسر الفوقیه گردن
بند تقصارة بالتاء تقاصیر
جمع
(مقصر) کمقعد منزل شبانگاه
وآمیزش تاریکی در شبانگاه
وآخر شبانگاه ومقصرة کمقعدة
مثله مقاصر ومقاصیر جمع
ونیز مقاصیر الطبق، کرانهای

آن ویقال رضی فلان بمقصر مما
کان یحاول بکسر الصاد ای
بدون ما کان یطلب
(مقصرة) کمکنسة تخته گازر
(مقصورة) سرای فراخ استوار
بنا یا خانه که از دار کوچک باشد و
در آن جز خداوندش در نیاید
خانه آراسته بجهت عروس و
امرأة مقصورة) زنی که نگاه
باز داشته باشند ویرا و بیرون نگذارند
یقال هو ابن عم مقصورة یعنی
نزدیک بنسب ومقصورة المسجد
جای امام از آن
(قصره علی الامر قصرا)
بالفتح برگردانید او را به کار وقصر
عن الامر قصورا) باز ایستاد از
کار وفرو ماند وعاجز گردید وکذا
قصر السهم عن الهدف وقصر
عنی الوجع قصورا آرمید و
فرو نشست قصر عنی الغضب کذلک
وقصر الطعام قصورا) بالبها
گندم وگران گردید که شود ارزان
گشت از اضداد است وقصر
بشبانگاه در آمدیم ویقال تقصرت
نفسه علی فرسی اذا جعلت
دمها له ونیز قصر باز داشتن
ومنه مقصورة الجامع و
شبانگاه کردن ودر هم شدن تاریکی
یقال قصرنا ای امسینا وپرده
فرو هشتن وقصر کردن نماز را وباز
ایستادن بر جای که از وی در
نگذرد وجامه را گازرسه کردن
(ض، قصره قصرا) بالفتح کوتاه

گردانید او قصر الشعر بریده موی
را وباز ایستاد از ارسال آن
(س، قصر قصرا) محرکة خشک
گردن گردید ونیز درد گین بن
گردن گشت
(مقصر) کمحسن کهن سال از میش
ونیز وماء مقصر یعنی مار
قاصر است
(اقصار) باز ایستادن از کاری
ودر آمدن بشبانگاه وبچه کوتاه بالا
زادن ومنه ان الطویلة قد تقصر وان
القصیرة قد تطیل
وسالخورده گردیدن میش وگوسپند
وسوده شدن دندان میش ماده نر
از کلان سالی وباز داشتن وبیرون
کشیدن از چیزی باختیار فان
عجزت عنه قلت قصرت بلا
الف وکوتاه کردن نماز را
(مقصر) کمحدث گازر
(قصر عنه تقصیرا) گذاشت
آنرا چو نکه نتوانست ونیز
(تقصیر) سستی کردن در کار و
باز ایستادن از کاری وآرمیدن
وفرو نشستن درد وخشم ودراز کردن
ودر بن کردن بداغ قصار ولا یقال
ابل مقصرة) کمعظمة وبیچاره
گردانیدن دشمن را وکوتاه کردن
ومنه التقصیر فی الصلوة والشعر
وتقصیر الثوب) کوفتن جامه
ونیز تقصیر، داغی است مر
ستور را
(فلان مقاصری) بکسر الصاد
یعنی کوشکی ی رو باروی کوشک

من است
(تقصص) مشغول داشتن بکاری
وبسنده کردن یقال تقصرت بالصبی
به ای تعللت
(تقاصر) اظهار کوتاهی نمودن
وباز ایستادن از امری
(اقتصار) بسند کردن وگذشتن از
چیزی یقال اقتصر علیه اذا
لم یجاوزه
(استقصار) مقصر شمردن وبکوتاهی
نسبت کردن
(تقوعص) در آمدن بعض چیزی
در بعض

ق ص ص

(قص) بالفتح سینه یا سر سینه یا
میانه سینه یا استخوان سینه قصاص
کتاب جمع وپشم بریده گوسپند
(قصص) محرکة مثله فی الکل ونیز
(قصص، قص و) موضع الصدر
حتی صار اغلب علیه
(قصة) بالفتح گچ وکمره ومنه
الحدیث الحائض لا تغتسل حتی
تری القصة البیضاء ای حتی
تخرج خرقة التی تحتشی بها کانها قصة
لا تخالطها صفرة ولا تریة بصاص
کتاب جمع وقد القصة) جای رست
ما بین زباله وشقوق وآبی در
اجام بنی طریف را
(قصة) بالکسر حال وخبر وکار و
سخن وآنچه نوشته شود قصص
کعنب جمع منه قوله تعالی نحن نقص
علیه القصص
(قصة) بالضم موی پیشانی قصص

قصر و قِصَاص کتاب جمع
و شجاع بن مخرج بن قصه محدث
(قَصِيفٌ) کامیر روئیدگاه موی
سینه و آواز دابی است دراجا
(قَصِبْصَة) کسفینه شتر که از
وی اثر رکاب رابرنهد قصه شتر که
بردی طعام و توشه دران دوخت خانه
بار کنند گروه فراهم آمده بجاسے و
نیز (قَصْبَصَة) گیاهی است که
باسمارغ روید قَصِيصٌ جمع
(قُصَاص) مثلثه منتهای روئیدنگاه
موی سر از پس و پیش و موی پیشانی
پیوندگاه هردو سرین و الضم اعلی
(قَصَاص) کسحاب نوعی از درخت
کرگس انگبین مے لیسد آن را و
دوست دارد و از نجاست که انگبین را
بدان منسوب نماید
فَيُقَالُ عَسَلُ قَصَاصٍ
(قَصَاص) کغراب منتهای قفا و
فرنیه جای از سپاد سرو منتهاے
روئیدگاه موے و کوہے است
(قُصَاصَه) بالتاء موضعے
(قَاص) قصه گوی و داکننده احوال
(قَصْقَصُ) کجعفر روئیدگاه موے
سینه و آواز
(رَجُلٌ قُصْقُصٌ) کقنفذ مرد کلان
و درشت اندام یا کوتاه بالاپستک
(قُصْقُصَة) بالتاء مثله و نیز
قُصْقُصَة شیر
(جَمَلٌ قُصَاقِصٌ) کعلابط مرد
پستک یا درشت اندام و آنکه
قصاقص شیر که دندان بهم رسیده
بجشم چنانکه آماده آید بدو قصاقص

بالفتح مثله قَصَاقِص بالفتح
جمع بکسر قُصَاقِصَات جمع سالم
وحَيَّةٌ قَصَاقِص مار خبیث و
تباه کار و جَمَلٌ قُصَاقِص شتر
بزرگ زور آور
(قُصَاقِصَة) کعلابطه مونث
(مِقَصّ) بکسر المیم کارد و دهما
و (مِقَصَّان)
(قَصَّ اَثَرَه قَصًّا بالفتح و قَصَصًا
محرکه پی او رفت منه قوله تعالی
فَارْتَدَّا عَلٰى آثَارِهِمَا قَصَصًا ای رجعا
من الطريق الذی سلكاه يقصان
الاثر و قَصَّ الخبر) آگاه نید او را
و منه قوله تعالی نَحْنُ نَقُصُّ عَلَيْكَ
اَحْسَنَ الْقَصَصِ ای نبين لك احسن
البيان) و قَصَّ الشعر بکاند برید
موی را و کذا قَصَّ الظفر و الریش ای قطع
مَقْصُوصُ الْجَنَاحِ نعت است
ازان و قَصَّت الشاة و الفرس)
پیدا و نمایان گردید بار و آبستنی آن یا
آرسندی کشتی کم گردید او را یا
باردار گردید و قَصَّهُ الموت)
قریب برگ رسید و یقال ضربه حتی اقصه
قَصَّه علی الموت یعنی بمرون نزدیک
رسانید
(قَصْقَصَة) بچه سگ را خواندن
(اَقَصَّ البعير) هنالا اقصاصا)
برخاستن تتوانست از لاغری و
(اَقَصَّ الامير فلانا من فلان)
بپی قصاص او شد و قریب گردانید
ابهاے وے دکاور نمود تا زخم
کرد تا خند زخم او را بازگشت او را
در عوض کشته و اَقَصَّ الرجل)

من نفسه) از خود تو انا گردید
بقصاص گرفتن از قاتل و نیز
(اِقْصَاص) خواهش کشتن رفتن
ماده را و از روا رشدن آن و پیدا
گردیدن آبستنی گوسپند شاة مقص
(مُقِصّ) کمقر نعت است ازان
(مَقَاص) بفتح المیم جمع مقصه
رو با نیدن زمین و بردن نزدیک
آمدن و بردن نزدیک آوردن
یعدی بمن
(تَقْصِيص) گچ اندوه کردن بنارا
(قِصَاصَاء) بالفتح و الکسر ممدود او
قصاص
(مُقَاصَّه و قِصَاص) کشته را
باز کشتن و جراحت کردن عوض
جراحت را و چیزے بدل چیزی
باز گرفتن
(تَقَصُّص) یاد گرفتن سخن را
و در پے رفتن
(تَقَاص) قصاص از یکدیگر گرفتن
یقال تقاص القوم اذا قاص کل واحد
منهم صاحبه و حساب او و غیره
(اِقْتِصَاص) بپی کسی رفتن و
قصاص دادن خواستن و در پے
قصاص شدن و قصاص گرفتن و
روایت کردن سخن را بر وجه آن
(اِسْتِقْصَاص) قصاص گرفتن
خواستن از کسے

ق ص ط ب

(قَصْطَبِير) کز نجبیل نره

ق ص ط س

(قُصْطَاس) بالضم و بالکسر بیع
لغت است در قسطاس بسین

ق ص ع

(قَصْعَة) بالفتح کاسه قصعات
محرکه و قَصِع کعنب و قِصَاع
کجبال جمع و منه فضل بن محمد
قَصَّاعِی محدث
(قُصْعَة) بالضم غلاف نره کودک
غلاف چندانکه حشفه او بیرون برآید
قُصَع کصرد جمع و سوراخ
کلاکموش که بدان اندرون در آید
غُلَامٌ قَصِعٌ) کلتف کودک ریزه
و خرد قَصِعَة مونث
(قُصَعَة) کهمزة سوراخ کلاکموش
که بدان درون خانه در آید
(قُصَعَاء) کعشراء و (قُصَيْعَاء)
کحمیراء و قُصَاعَة کثمامة
قَاصِعَاء کن فقارها مثله قَوَاصِع
جمع تشبیها فاعلاء بالفاعلة
و غُلَامٌ قَصِيعٌ کامیر کودک ریزه
و خرد
(قُصَيْعَة) بجهینه مصغر قصعه
و دوده اند بمصر یکے غربی دیگری
بسمنودیه
(قُصَنْصَع) کسمندل کوتاه بالا
درهم اندام
و غُلَامٌ مَقْصُوعٌ) کودک ریزه
و خرد مَقْصُوعَة) مونث
(ف) قَصَعَ فُلَانٌ قَصْعًا فرو برد
فلان جرعه آب را و قَصَعَت
النَّاقَةُ بجرتها فرو برد ناقه نشخوار
خود را یا خائید آن را یا برآمد نشخوار
از حلقوم و هنوز نخائید یا پر کرد دهن
را از آن یا نیکو و نرم خائید
و فی الحديث انه خطبهم علی

راحلته وانما التقميع بحرتها وقصع البيت) لازم گرفت خانه را وقصع الماء عطشه) تسکین داد آب تشنگی او را و فرونشانید وقصع الجرح بالدم) پر شد جراحت از خون و درخشید و نمایان گردید وقصع القملة) میان دو ناخن کشت سپش را وقصع فلانًا) حقیر و خوار داشت او را وقصع الله شبابه) دعای بد است یعنی جوان نگرداند او را یعنی خرد و ریزه دار و یا گو بالیده نشود جوانی آن را در رنگی اندازد وقصع الغلام او هامته برتارسرا و زد بکف قیل و بالذی (س) قصع قصاعة وقصعًا بالفتح خرد و ریزه بر آمد کودک و کلان نشد

(سیف مقصع) کمعظم شمشیر بران

(قصع الماء عطشه تقصیعًا) فرونشانید آب تشنگی او را و تسکین داد (وقصع البیت) لازم گرفت خانه را (وقصع الزرع) بر آمد از زمین و شگافت خاک را وقصع القوم من نقب الجبل) نمایان شدند و بر آمدند از شگاف کوه وقصع فی ثوبه) در خود پیچید جسامه را و نیز تقصیع) بر آوردن کلاکموش خاک را از قاصعاء تقصع الدمل بالصدید) پر شد جراحت از ریم و آب زرد

ق ص ع ل

(قصعل) کقنفذ مرد فرومایه ناکس و کژدم یا بچه کژدم و بکسر یا کژدم ریزه و گرگ بچه

(اقصعلت الشمس) به نیمه آسمان رسید آفتاب

ق ص ف

(قصفة) بالفتح پایه نردبان وقصفة القوم) انبوهی و یکدیگر را سپوختن و نیز قصفة) پاره ریگ توده فرود ریده قصف و قصفان کثمر و ثمران جمع اوست بمعجمة علی زنة ضمة و نیز قصفه وقت از غلطی تنگی آن

(قصف الکتف) بدو بمعنی شکسته ورجل قصف) مرد زود شکن وقصف البطن) آنکه بوقت گرسنگی سست و فرد شته گوشت گردد و تاب نیارد گرسنگی را

(قصفة) محرکة بدتر شتر

(اقصف) وندان پیش نیمه شکسته

(رعد قاصف) تندر سخت غرنده وریح قاصف) باد سخت شکننده وفی الحدیث انا والنبیون فراط القاصفین ای مزحمون کان بعضهم یقصف بعضًا بفرط الازدحام بدارًا الی الجنة ای نحن متقدمون فی الشفاعة لقوم کثیرین متدافعین

(قصیف) کامیر آنچه بریزد از درخت و بدتر شتر و بدو نیمه شکسته ورجل قصیف البطن) بمعنی قصف البطن است

(قصاف) ککتاب نام مردی و اسپی است مر بنی قشیر را و زن سطبر پر گوشت و بنو قصاف بطنی است

(قوصف) بالفتح چادر خط دار مربع

(ابو الثقاصف) بالضم تا مثناة فوقیه مردیست از خناعه ظلم کرد بر قیس بن عجوه پس بد دعا کرد بر وی دعا مستجاب شد

(ض) قصفه قصفًا) بالفتح شکست آن را وکذا قصفت الریح السفینة) یعنی شکست باد کشتی را وقصف الرعد وغیره قصیفًا سخت غرید تندر و جز آن وقصف فلان قصفًا) بازی کرد و قیل القصف من اللهو فغیر عربی و نیز قصوف) اقامت کردن در اکل و شرب

(س) قصف العود) نرم و زود شکن شد چوب وقصف النبت) بالید چندانکه کج گردید از جهت درازی وقصف الریح) کفته گردید نیزه بدرازا وقصف ثنایبه) نیمه دندان او شکسته شد وقصفت الشجرة) بوسیده و زود شکن شد درخت قصفت القناة) شکسته گردید بی جدا شدن

(اقصاف) تنگ و باریک کردن ارطی

(تقصف) شکسته شدن و فراهم آمدن و لهو و لعب کردن بر طعام

(تقاصف) فراهم آمدن

(انقصاف) مندفع شدن و ماندن کسی را یقال انقصف القوم عن فلان ای ترکوه و مروا

ق ص ف ل

(قصفل الطعام) خورد همگی طعام را

ق ص ل

(قصل) بالفتح شکوفه درخت سلم

(شجرة قصلة) بالفتح درخت نرم زود شکن و القصلة الطائفة المنفصلة من الزرع و نیز قصلة) گله شتران ما بین هیبت تا سی و بکسر گروه مواشی

(قصل) بالکسر فرومایه سست و کول بی خبر یا آنکه از نادانی و حماقت ضبط حال خود نتواند

(قصلة) مؤنث و نیز قصلة) زن کول و جماعت شتران را ده تا چهل

(قصل) محرکة آنچه از گندم دور کنند وقت پاکیزه کردن قصل بالفتح و بکسر مثله

(قصل) کزفر نام مردی از جهینة له ذکر فی کتاب من عاش بعد الموت و مذکور است در ف ص ل

(قصیل) کامیر آنچه سبز بریده شود از کشت و جماعت و گروه

(قصالة) کثمامة دانه روی که از گندم دور کنند آن را وقت پاکیزه کردن

(سیف قاصل) شمشیر بران

(قصال) کشداد شیر بیشه و سیف

سج

(قَصّالٌ) شمشیر بران
(قَصِیلَۃ) بسر و فتح مثناۃ تحتیہ
ولام مشدد کوتاہ بالا پہنا دراز
مروم و شتر و مرد بر آمدہ ناف
بر گوشت
(سَیْفٌ مِقْصَلٌ) کمنبر تیغ
بران ولِسَانٌ مِقْصَلٌ) زبان
تیز گویا
(ض) قَصَلَہُ قَصْلًا) برید آنرا
(وقَصَلَ البُرَّ) پاکوب کرد خرمن
گندم را و قَصَلَ عُنُقَہُ) زد
گردن اورا و قَصَلَ الدَّابَّۃَ)
وکذا اقْصَلَ عَلَی الدَّابَّۃِ) قصیل
علف داد اورا
(اِقْتِصَال) بریدن و برید گرفتن
(اِنْقِصَال) برید شدن
(اِقْصَالٌ بِہٖ) کاشمل گرفت آنرا
واقْصَالٌ بِالْمَکَانِ) اقامت
نمود در آن جاے

ق ص ل ب

(قُصْلُب) کقنفذ قوی سخت توانا

ق ص م

(قَصْم) بالفتح پارہ شکستہ و جدا
شد قِصْمَۃ مثلثۃ ساکنۃ الصاد والکسر
عن الصغانی والفتح عن الماہر
فی الحدیث اِسْتَغْنُوا ولو عن
قِصْمَۃ سواک و نیز قِصَم) اصل
چراگاہ او ہو بالکسر (قِصَام جمع
(قَصْمَۃ) بالفتح پارہ نردبان
(قَصَم) محرکہ شکستگی دندان
پیشین یقال فُلانٌ اَقْصَمُ بَیِّنُ
القَصَمِ وقُصْمٌ جمع
(رَجُلٌ قَصِمٌ) ککتف مرد زود
شکن
(قُصَم) کزفر آنکہ بشکند و پارہ
کند ہر چیز را کہ بیند
(قَصِیم) کامیر پشتہ ریگ یا
درخت کبنۃ آن و موضعی است
میان یمامہ و بصرہ و موضعی است
برکنار راہ کہ ببطن فلج رود
(قَصِیمَۃ) کسفینۃ ریگ تودہ
کہ غضا روید یا جماعت درختان
غضا قریب بہ دیگر قَصِیم) جمع
(قَصَائِم) جمع الجمع و موضعے
است
(اَقْصَم) نیمہ دندان پیشین
شکستہ یقال رَجُلٌ اَقْصَمُ الثَّنِیَّۃِ
ای منکسرہا من النِّصْفِ
(قَصْمَاء) کصواری شکستہ سرین
(قُصْم) بالضم جمع
(قَیْصُوم) کعصفوق گیاہی است
وہو صنفان انثی وذکر النافع
منہ اطرافہ و زہرہ مُرٌّ جِدًّا او
یُدْلَکُ البَدَنُ بِہٖ للنَّاقِصِ فَلا
یَقْشَعِرُّ الاِیْبِیرُ او دخانہ یطرد
الہوام و شرب سحیقہ لیّاً نافعٌ
لعسر النفس والبول والطمث
ولعرق النساء و ینبت
الشعر و یقتل الدود
(ض) قَصَمَہُ قَصْمًا) شکست آنرا
وجدا کرد یا شکست آنرا بجدائی
یقال قَصَمَہُ فانقصم وتقصم قصم
فلانٌ بازگردید بجائے کہ آمدہ
بود از آنجا
(تَقَصُّم) شکستہ شدن
(اِنْقِصَام) شکستہ شدن

ق ص م ل

(قَصْمَلَۃ) کدحرجۃ کرم دندان
خوار و باقی ماندہ آب و مانند آن
و نیز قَصْمَلَۃ سخت گزیدن
و سخت خوردن و کام نزدیک نہادہ
رفتن و بر زمین افگندن کسی را
دمیدن چیزے و ہمگی طعام را
خوردن و بسیار قصل کردیدن
شتر بچہ
(قِصْمِل) کزبرج شیر بیشہ و مرد
درشت قصمل کجعفر و علیط مثلہ
(قُصْمُل) کقنفذ بسیار ریست کہ
در شتر بچگان پیدا گردد و بکشد آنہارا
(قِصْمِلی) کزبلی سخت فرو
بردگی لقمہ را یقال التقمۃ
القصملی ای التقاما شدیدا
(مِقْصَمِل) بکسر المیم شیر بیشہ و
شبان درشت عصا

ق ص و

(قَصْوَۃ) بالفتح داغی است بر
زیر گوش
(قَصَا) کعصا پیشگاہ فراخ سرائے
و بعید و نسب دور و بعید و کرانہ و
ناحیہ و دوری و یقال حَظِیَ القَصَا
ای تباعد عنی وبریدگی اندک
در گوش شتر و گوسپند
(قُصَی) کہدی پشتہ است بین
قَصِی کغنی دور شوندہ و اقصاء
جمع
(قَصِیَّۃ) کغنیۃ دور و شتر مادہ
آسودہ نیکو و برگزیدہ نجیب کہ بروی
بار نکنند و نہ دوشند و او را جہت
روزی ذخیرہ بدارند و شتر مادہ
فرو مایہ ہیچکارہ از لغات اضداد
است قَصَایا جمع
(قَاصِی) دور شوندہ اَقْصَاء جمع
قَاصِیَۃ) کرانہ و ناحیہ یقال کنت
منہ قاصیۃ و نَعْجَۃٌ قَاصِیَۃٌ
گوسپند کلان سال و ارضٌ
قَاصِیَۃٌ) زمین دور
(جملٌ اَقْصٰی) کاحمد شتر کرانہ
گوش بریدہ نَاقَۃٌ قَصْوَاء کحمراء
مؤنث وکذا شاۃ قصواء وقیل
لا یقال جمل اقصی وانما یقال
مقصوٌّ و مُقْصًی ترکوا القیاس فیہ
مثل ہو احسناء ولا یقال رجل
احسن وکان لرسول اللّٰہ صلی اللّٰہ
علیہ وآلہ وسلم ناقۃ تُسَمّٰی قصواء
ولم تکن مقطوعۃ الاذن و
مکانٌ اَقْصٰی جای دور

قُصْــوی

(قُصْیَا) بالضم مقصورًا
غایت دور و کرانہ وادی و ناحیہ
قصوی و قصیا ناحیہ دور و بعید
(قُصَی) کسمی پسر کلاب است
و نامش زید یا مجمع قصوی
منسوب بوے
(اَقْصُوان) بالضم والفتح موضعی
است
(جملٌ مَقْصُوٌّ) شتر بریدہ گوش
(مَقْصُوَّۃٌ) مؤنث
(ن) قَصَا عَنْہُ قَصْوًا) بالفتح و
قُصُوًّا) بالضم مشددۃ الواو دور
شد از وے و قَصَوْتُہُ) چیرہ شدم
بروے در نبرد و مقاصات و قصوت
الناقۃ قصوًا) اندک از کرانہ گوش

دے بریدم
(س) قصی قصًا) بالفتح مقصوراً وقصاءً ممدوداً دور گردید و کرانہ گزید یقال قصی عن جوارنا وأقصیته انا لا یقال مقصی کمرمی الا فی لغیة
جمل مُقصّی کمکرم شتر بریدہ گوش مُقصاة مونث و دور کردہ
(اِقصاء) دور گردانیدن و برگزیدن و ذخیرہ داشتن شتر مادہ قصیه را و نگاہ داشتن اطراف لشکر را ویقال نزلنا مکانا لا یقصیه البصر ای لا یبلغ اقصاہ
(تقصیة) ناخن تراشیدن و اندکی از گوش شتر بریدن
(مقاصاة) از کسی دور شدن و نبرد کردن بدوری یقال قاصانی فقصوته ویقال هلم اُقاصِلک ای اینا ابعد من الشر
(تقصّی) بنهایت رسیدن
اِستقصاء) کوشش تمام کردن و بنهایت چیزے رسیدن یقال استقصی فی المسالة ای بلغ الغایة

باب القاف فصل الضاد

ق ض ع

ثوب قضِع) کثف جامہ کہ بوے گرفتہ از نمی قربة قضیئة) بالتاء کذلک
(قضأة) بالفتح وبضم عیب و تباہی یقال فیه قضأة و ننگ و عار یقال فی حسبه قضأة
(س) قضیء السقاء قضأً) بالفتح تباہ شد و بوی گرفت از نمی و پارہ پارہ شد و قضئت العین) سرخ گردید چشم و فرو ہشتہ گشت گوشہای آن و تباہ شد
قضئ الحبل کہنہ گشت رسن و پارہ پارہ گردید با بوسید بسبب دیر ماندگی در زمین و قضئ حسبه قضأً بالفتح و قضاءة گکرامۃ تباہ شد قضئ قضأ) خورد
(اِقضاء) خورانیدن
تقضّوء) فرومایہ و خسیس شمردن حسب کسے را یقال تقضأوا منه ان یزوجوه ای استخسّوا حسبه

ق ض ب

(قضب) بالفتح ہر درخت دراز گسترده شاخ و ہر شاخ کہ برائے تیر و کمان بریدہ باشند و اسپست ترو درختی است کہ بدان کمان سازند
قضبة) بالتاء اسپست و شاخ درخت و تیر ناتراشیده از شاخ درخت جمع قضبات محرکة جمع و گیاہ کہ ترو تازہ خوردہ شود قضب بحذف تا جمع
(قِضبة) بالکسر گلہ از شتران و گوسپندان و سبک و باریک اندام از مردان و شتر مادگان
قضیب) کامیر شاخ درخت قضبان کثمان و بکسر جمع و زہ و وزہ خرو تازیانہ و ناقہ رام ناشدہ و کمان از شاخ ساختہ یا کمان شاخ ناشگافتہ و شمشیر لطیف و تیغ بران و نیز
(قضیب) رود بار یست بیمن یا بتہامہ و مردی از بنی ضبة و منه قولهم اصبر من قضیب و نام شترما فروشی در بحرین ومنه قولهم الهف من قضیب واصله ان قضیبا اشتری ثور صرة حشف و کان فیها بدرة فلحقه بائعها فاستردها وکان معه سکین لیقتل به نفسه ان لم یجد البدرة فاخذ قضیب لسکین فقتل به نفسه تلهفا علی البدرة
قُضابة) کثمامه آنچه بریدہ جدا کردہ شود از چیزے و ہر چہ از بالای چوب بیفتد وقت بریدن و شاخ ریزہاے بریدہ افتادہ
سیف قاضب تیغ بران قواضب جمع قُضُب بالضم کذلک
قضّابة) کجبانه نیک قطع کنندہ امور و توانا بران و شمشیر بران
قضّاب) بدون تا مثله
مَقضبة کمقعدة اسپست زار و رویدگان درختان کہ از ان کمان سازند
مِقضب) کمنبر داس مِقضاب بالکسر مثله و سیف مِقضب) سیف بران و ارض مِقضاب کمصباح زمین بسیار علف
(ض) قضبه قضبًا بریدآنرا وقضب فلانًا) بتازیانہ زد او را وقضب الناقة) سوار شد ناقہ را پیش از رام شدن وی
اِقضاب گیاہ خوردنی رویانیدن زمین و سبزہ ناک شدن آن
تقضیب بریدن و دراز گستردن آفتاب شعاع را و شاخ بریدن از درخت در بہار
تقضّب) بریدہ گردیدن و دراز کشیدن آفتاب شعاع را
مُقتضَب) بفتح الضاد نام بحری در عروض و قال ابن درید کل من کلفته عملا فعجل ان یحسنه فهو مقتضب فیه
اِقتضاب بریدن و سوار گردیدن شتر مادہ را پیش از رام شدن آن
و اِقتضاب الکلام) ببدیہہ گفتن سخن را
اِنقضاب) بریدہ شدن و از جای افتادن ستارہ یقال انقضب الکوکب من مکانه

ق ض ض

مکان قضّ) بالفتح جاے سنگریزہ ناک و نیز قضّ) سنگریزہ خرد و منه قولهم جاؤا قضّهم بالفتح القاف و کسرها بالفتح الضاد و بضمها بقضیضهم ای جمیعهم ای جاؤا بالکبیر و الصغیر او القض بمعنی القاض و القضیض بمعنی المقضوض
(قضّة) بالفتح آنچہ شکستہ و ریزہ کردہ از سنگریزہ بقیه ہر چیزے و کردہ خرد رشتہ و بشتہ خرد
(قِض) بالکسر و تخفیف الضاد حکایت آواز چاہ
قِضّة) بالکسر دوشیزگی و نیز دوشیزگی رباعی اسم است اِقضاض را و زمین سنگریزہ ناک یا زمین پست کہ خاکش ہمہ ریگ شدہ و در جائی یا گرداگرد زمین درشت بلند

وکونه هرچیزے وسنگریزه خرد و یفتح فی الکل وموضعے که دران جا میان بکر وتغلب جنگ واقع شده
(قُضّة) بالضم عیب وتخفیف
قضض) محرکة سنگریزه که شکسته وریزه گردد وخاک که بر فرش نشیند وسنگریزه خرد ویقال جاؤا قضضهم وقضیضهم ای جمعهم وطعام قضض طعام سنگریزه ناک
مکان قضض) گثف جاے بسیار سنگریزه طعام قضض مثله
قضیض) کامیر آواز تنگ فتر و سنگریزه بزرگ ویقال جاؤا بقضیضهم ای باجمعهم
(قضاض) گکتاب سنگها که بر یکدیگر باشد قضة بالکسر کی
(قضاء) بالفتح ممدود ازره میخ دوزو ذره درشت وکلفشری تا چهل ومردم کلان سال که پیرش از بدن ودندان ظاهر باشد
(قضقضة) کدحرجة آواز شکستن استخوان
قضقاض) بالفتح افشان یا نوعی از شوره گیاه وخیر مشیه ویفتح ولیس فعلال بالضم سواه قضاقض کعلابط مثل واسد قضقاض و قضاقض) عیر شکننده صید را وزمین هموار ویکسر
(ن) قضّ اللؤلؤة قضّاً بالفتح سفت مروارید را وقضّ الشیء کوفت آنرا وقضّ الوتد) برید آنرا ونیز قضّ) فرود آمدن اسپ بر کسی صلته بعلی وودوشیزگی ربودن
(ض) قضّ النسع قضیضاً) بالفتح آواز کرد تنگ فتر کوئے گسستن گرفت وقضّ السویق اندراخت در پست چیزے خشک و قند وشکر ومانند آن
(س) قضّ الطعام قضضاً) بالفتح سنگریزه ناک شد وقضضت من الطعام) سنگ ریزه یا خاک درکاواکی دانداتم ماند وقت خوردن طعام و قضّ المکان قضضاً محرکة سنگ ریزه ناک گردید وقضضت البضعة بالتراب) خاک آلود گردید گوشت پاره
اقضاض) درپست آمیختن چیزے خشک را از قند وشکر ومانند آن وسنگریزه ناک شدن جاے وخاک آلود شدن گوشت پاره و درپے کارهای باریک دقیق شدن ودرشت وخاک آلود گردیدن خوابگاه درشت وخاک آلود گردانیدن آنرا لازم متعدی یقال أقضّ علیه المضجع ای خشن و اقضّه الله وگذاشتن چیزے را خاک وسنگریزه آلوده
تقضّی الطائر) فرود آمد مرغ از هوا وفرود آمدن خواست استثقلوا ثلاث ضادات فابدلوا من احدهن یاء کما قالوا تظنّی من الظن وتقضّض الطائر علی الاصل کذلک وقیل ولم یستعملوا انقضّ الا مبدلاً
اقتضاض) دوشیزگی بردن دختر را
استقضاض) سنگریزه ناک گردیدن جاے ودرشت یافتن خوابگاه را
وانقضاض) فتادن دیوار و فرود آمدن مرغ وستاره از هوا وپراگنده شدن اسپ بر قوم یقال انقضّت الخیل علیهم ای انتشرت
(تقضقض) پراگنده شدن

ق ض ع

(قضع) بالفتح دردی والمی بر یکجے دگزیدگی است در شکم مردم
(قضاع) کغراب گرد باریک وغبار دقیق وخاک باریک بن دیوار و دردی وبریدگی است در شکم مردم
قضاعة) کثمامه سگ آبی وگرد وغبار دقیق وباریک وتنک از هر چیزے وخاک که از بن دیوار ریزد دیوز ونیز قضاعة) لقب عمرو بن مالک بن حمیر که پدر قبیله است ازین لقب بالقضاعة للعهد لانقضاعه من قومه او من قضعه ای قهره واان قبیله است قاضی ابو عبد الله محمد بن سلامة
تقضیع کتصریف بمعنی قضع است
(ف) قضعه قضعاً) ستم کرد بر وے مغلوب ساخت
تقضّع پاره پاره شدن وپراگنده گردیدن
انقضع عنه انقضاعاً دور شد از وے وبعید گردید

ق ض ع م

قضعم) کجعفر مرد پیر کهن سال
(قضعم) کزبرج شتر ماده کلان سال

ق ض ف

قضف محرکة سنگهاے تنگ وتنگی وباریکی ولاغرے قضف کعنب وقضافة ککراهة مثله والفعل من کرم
قضفة) محرکة پاره از زمین درشت خمیده اندک دراز یا پشته است که از یک سنگ نماید قضفت بالفتح قضاف گکتاب قضفان بالضم والکسر جمع یا آن چند پشته خرد است که آب درمیانش درپست جای روان گردد یا جا یها بلند است از سنگ وگل ونیز قضفة سنگزار یا زمینی است دیگر
قضفة) کعنبه پاره ریگ توده از جای خود جدا افتاده
قضیف، کامیر باریک وتنک و نحیف قدنسان کثمان قضاف گکتاب جمع
انقضاف) جدا شدن

ق ض ل م

قضلم کقرطاس نیک گزنده از شتر وجز آن که بگزد هر چیزے را وبشکند

ق ض م

قضمة) بالضم آنچه بکراند دندان

گزند و خورند یقال ماذُقتُ قُضمَۃً ای مایُقضَمُ علیہ ای شیئًا
(قَضَم) محرکہ شمشیر و کفشی است و دندان یا شکستگی کرانہاے آن یا کم و دریزہ شدگی دندان یا سیاہ گشتگی ان والفعل من سمع و یقال فی مضاربِہٖ قَضَمٌ ای تکسّرٌ
(قِضَم) گکتف تیغ کہ روزگار برآمدہ باشد دردی فرو ریختہ
(قَضِیم) کامیر چرم سپید کہ بر آن نویسند قَضَم بالتحریک جمع و مرد قضم رسیدہ دندان و شمشیر کہنہ ردی فرو ریختہ و کیسہ چرمین و جامہ دان چرمین یا ادیم ہرچہ باشد و گسترد نی از ادیم
(قَضِیمَۃ) بالتا رمثلہ و نامہ سپید و علف و جو ستور و سیم و بوریا کہ بجای رشتہ اش تسمہ باشد و یقال ماذُقتُ قَضِیمًا ای شیئًا یُقضَمُ علیہ وماذُقتُ قَضامًا کسحاب کذلک
(اَقْضَم) مرد قضم رسیدہ دندان
(قَضْمَاء) کصحراء مؤنث
(قُضَّام) کرُنّار نوعے از شورہ گیاہ یا ان طہماست و خرما بن دراز کہ بارش خشک گردد قَضَاضِیم بالفتح جمع
(ماذُقتُ مَقْضَمًا) کمقعدا سے شیئًا یُقضَمُ علیہ وقدم اعرابی علٰی ابن عمٍّ لہ بمکۃ فقال لہٗ اِنَّ ہٰذہٖ بلادُ مَقضَمٍ ولیست ببلادِ مَخضَمٍ والخضم اکل بجمیع الفم و القضم دون ذلک
(س) قَضِمَ قَضْمًا بالفتح خائید و خورد چیزے خرد دریزہ را کہ بکرانہ دندان کفائیدہ شود یا خورد چیز خشک را و نیز خوردن ستور علف را و فی المثل یُبلَغُ الخَضمُ بالقَضمِ یعنی بخوردن از اطراف دندان بسیرے رسد یعنے بنرمی و آہستگی در امور دشخوار و بنہایت دور رسند
(اِقْضَام) لرزانیدن و جنبانیدن نشتر زنخ خود را و در خشک سال اندکے از طعام آوردن قوم از شہرے یقال اَقضَمَ القومُ ای اسنادو شیئًا قلیلًا فی القحط و قضیم خورانیدن ستور را
(مُقَاضَمَۃ) چیزے اندک گرفتن بعد چیزے وھی فی البیع والشراء ان تشتری زمادًا زمادًا دون الاحمال
(اِسْتَقْضَمَ القومُ) بمعنے اَقْضَمَ القوم است

ق ض ی

(قَضًی) محرکہ عجبہ کہ نوعے از مویز باشد
(قِضَۃ) کعدۃ گیاہے است و موضعی قِضًی کعنب و قِضَات و قضین جمع
(قَضَاء) بالفتح والمد و یقصر فرمان و حکم و اندازہ چیزے منہ القضاء والقدر اَقضِیَۃ جمع و از اعلام است
(قُضَاۃ) بالضم پوست پارہ است تنک کہ بر روے بچہ در کشیدہ باشد وقت ولادت
(قَضِیّ) کغنی مرگ و رجلٌ
(قَضِیّ) مرد زود بازدہندہ وام و چست و چابک در حکومت و داوری
(قَضِیَّۃ) کغنیۃ فرمان اسم است قَضَایَا جمع علٰی فَعَالٰی واصلہ فعائل
(سمٌّ قَاضٍ) زہر کشندہ
(قَاضِیَۃ) مرگ و فتراکی کہ بدان دیۃ دخو (؟) بہا و زکوٰۃ و صدقہ جائز باشد
(قَضَاء) کشرا و زرہ استوار
(ض) قَضٰی عَلَیہِ قَضْیًا بالفتح و قَضَاءً بالمد و قَضِیَّۃً کغنیۃ فرمود و حکم کرد بر وے و منہ قَضٰی رَبُّکَ ای حکم وامرَ رَبُّکَ و قضٰی فلان نحبہ یعنے بمرد و قَضٰی عَلَیہِ کشت او را کانّہ فرغ منہ قولہ تعالٰی فوکزہٗ موسٰی فقضٰی علیہ و قضٰی وطرہ) رسانید حاجت او را و تمام کرد و روا گردانید و قضٰی عَلَیہِ عہدًا ایند داد او را و روان گردانید و قضٰی اِلَیہِ بازداشت و نہی کرد و قضٰی غریمہٗ دینہ) گزارد وام را و نیز (قَضَاء) واجب کردن و زبان آوری و بیان کردن و ساختن چیزے قال تعالٰی فقضٰہُنَّ سبع سموات فی یومین و پرداختن یقال قَضَیتُ حاجتی و آگاہانیدن و گذشتن و مردن یقال قضٰی فلانٌ ای مات و مضٰی
(تَقْضِیَۃ) بحاجت کسی رسیدن در وا کردن قِضَّاء کذاب مثلہ و قاضی گردانیدن سلطان کسی را و یقال قَضَّوا بینہم منایا ای اَنفذوہا و قضّی اللُّبانۃ ای قضاہا
(تَقَضِّی) نیست و نابود شدن و سپری گردیدن و فرود آمدن باز از ہوا یقال تقضّی البازی اِنّما انقضّ وھی فی الاصل تقضّض و قد مرّ
(تَقَاضِی) وام باز خواستن و وام باز گرفتن یقال تقاضاہُ الدَّینَ ای قبضہ
(اِقْتِضَاء) وام باز خواستن
(اِسْتِقْضَاء) وام باز دادن خواستن و قاضی کردن یقال اُستُقضِیَ مجہولًا
(اِنْقِضَاء) سپری شدن و نابود گردیدن

باب القاف فصل الطاء

ق ط ب

(قُطْب) بالضم ستارہ است ساکن نزد فرقدین کہ بدان جہات را معین کنند و بہتر و سردار قوم کہ مدار کار بر وے باشد و سپہ سالار و یقال لہٗ قُطبُ وھی الحرب و شیخ یگانہ و قوام چیزے و مدار آن اَقطَاب و قُطُوب بالضم و قِطَبَۃ کعنبۃ جمع و موضعے است بعقیق و ھو ذو القُطب
(قُطْبَۃ) بالضم ستونہ کہ نشانہ از دی نہند و نصل ہدف و نوعے از گیاہ قُطَب کصرد جمع و ہرم بن قُطبَۃ فرادی فقعسی است

که عامر بن طفیل و علقمه بن علاثه
نزد او گریختند و ستونه آهنی که بر وی
آسیا گردد
(قُطْب) مثلثه ستونه آهنی آسیا و
چرخ قُطُب بعنی مثله
(قُطَبِیَّة) کعرنیة آبی است ومنه
قول عَبید فالقُطَبِیَّات فالذنوب
جمعها بما حولها یا قُطَبِیَّات
بالضم وشد الطاء والتحتیة کوهے است
(شراب قَطِیب) کامیر شراب
آمیخته ونیز قَطِیب نام اسپ
سردین حمزة یرنوعے
(قَطِیبَة) کسفینة شیر گوسپند
و شیر شیر یا شیر بز و شیر میش بهم آمیخته
و گروه یقال جاؤا بقطیبتهم
ای بجماعتهم
(قُطَیْب) کزبیر نام اسپ سابق
بن سرد
(قِطَاب) ککتاب مزاج و آمیختگی
و مجمع گریبان و موضعی است
(قُطَابَة) کثمامة پاره از گوشت
و دیے است بمصر
(قَطُوب) کصبور نیک چین ابرو
ترش رو و شیر بیشه
(قَاطِب) مرد ترش رو چین ابرو
و شیر بیشه
(قَاطِبَة) همه یقال جاؤا قاطبة
ای جمیعًا لا یستعمل الا حالا و
هو اسم یدل علی العموم
(قُطْبَان) کعثمان گیاهے است
(قِطْبِی) کزکی گیاهے که از ان
رسن سازند و رسن آن از رسن
پوست نارجیل بهتر باشد

(ض ن) قَطَبَ قَطْبًا بالفتح و قُطُوبًا
از نا… افگند میان دو ابروی
ترش کرد روی را و قَطَبَ الشی قُطْبًا
بالضم بهم پیوست آنرا و فراهم آورد
قَطَبَ الشراب) درآمیخت می را
(شراب مقطوب) نعت ست ازان
و قَطَبَ فلانًا بخشم آورد
او را و قَطَبَ الاناء) برگردانید
و قَطَبَ الجوالق) در هم افگند
گوشه جوال را و دوتاه ساخت گرد
گرد و قَطَبَ القوم) فراهم آمدند و
مجتمع شدند گروه و القطب
المنهی عنه ان تاخذ الشی ثم تاخذ
ما بقی حسب ذلک جزافًا بغیر وزن
یعتبر بذلک بالاول
(اِقْطَاب) در آمیختن شراب را و گرد
آمدن قوم
(تَقْطِیب) رنگ افگندن میان دو
ابرو و ترش نمودن روی را و
آمیختن مے را

ق ط ب ر

(قُطَابِر) کعلابط موضعے است
بیمن

ق ط ج

(قَطْج) بالفتح استوار تافتن رسن
قطاج را و آب کشیدن از چاه بآن
رسن و الفعل من نصر
(قِطَاج) کسحاب و کتاب رسن
کشتی

ق ط ر

(قَطْر) بالفتح باران و آنچه بچکد
قَطْرَة یکے قِطَار ککتاب
جمع و موضعے میان واسط و بصره

و شهریست میان شیراز و کرمان
(قَطْرِیَّة) بالفتح منسوبا ناحیه
است در یمامه
(قِطْر) بالکسر مس و مس گداخته
یا نوعے از مس و نوعی از چادر و
جامه که آن را قِطْرِیَّة خوانند
و مال یقال بذذت قِطْرِی یعنے
بخوردم مال پدر خود را
(قُطْر) بالضم کرانه اَقْطَار جمع
و اگر که از وے بخور سازند
(قُطْرَة) بالضم اندک و هیچکاره
یقال اعطنی منه قطرة ای
التافه الیسیر الخسیس
(قَطَر) محرکه سنجیده گرفتن یک
جله یا یک تنکبار را و باقی بااین
حساب ناسنجیده بگزاف گرفتن
و شهریست ما بین قطیف و عمان
ثیاب قَطَرِیَّة بالکسر منسوب
بوے بر غیر قیاس و نجائب
قَطَرِیَّات محرکه بر قیاس
(مَرِیُّ بن قَطَرِی) محرکه منسوبا
تابعی است و قَطَرِی
بن فجاءة المازنی شاعری است
زعم بعضهم ان اصل الاسم
ماخوذ من قطری النعال
(قُطَیْرَة) کجهینة چیزے اندک
در روے
(قِطَار) ککتاب یک رشته شتر
قُطُر ککتب و قُطُرَات بضمتین
جمع یقال جاءت الابل قطارًا
ای مقطورة
(قُطَار) کغراب باران بزرگ
(قُطَارَة) کثمامة چکیده از خم و جز
آن و چکیده هر چیزے و آب اندک
(حَیَّة قُطَارِی) بالضم منسوبا مار
سیاه یا مارے که در تنه درخت جای
گیرد یا مارے که زهر دی از دهنش
بچکد جهت فزونے قُطَارِیَة
بالیاء کذلک
(سحاب قَطُور) کصبور ابر بسیار
قطره
(قَاطِر) کصاحب خون سیاوشان
و شتری که بول او چکان باشد
و شلم چکان
(قَطْرَاء) کصحرا موضعی است
(قَطَّار) کشداد آبے است
(قَطِرَان) کظربان شیره درخت
ابهل و شیره آرز و مانند آن قَطْرَان
بالفتح والکسر مثله و شاعریست و
اسپی است او بهم مر عمرو بن عباد بن
عدوے را و اسپی دیگر مر عباد
بن زیاد بن ابیه را
(قُطُورَاء) بالضم والمد گیاهے است
(قَطْرُونِیَّة) بالفتح و ضم الراء و
تخفیف التحتیة شهریست بروم
(مِقْطَر) کمنبر بوی سوز مِقْطَرَة
بالتا مثله و نیز مِقْطَرَة کنده
که بر پاے بندی نهند
(سحاب مِقْطَار) بالکسر ابر بسیار
باران
(مَقْطُور) شتر و جز آن قطران
مالیده
(ارض مَقْطُورَة) زمین باران
رسیده و ابل مقطورة شتران
قطار کرده شده
(ن) قَطَرَ الماء قَطْرًا بالفتح و قُطُورًا

(قطرانا) محرکه چکید و کذا (قطر الدمع و قطره الله) چکانید آنرا خدای لازم متعد و (قطرت استه) آب اندک چکانید و (قطر الابل قطرا) بالفتح پس یکدیگر کرد شتران را بیک رسته نمود و (قطر قطورا) رفت و بشتافت و (قطر فلانا) نیک برزمین افگند او را و (قطر الثوب) در رخت جامه را (قطرت البعیر) قطران مالیدم آنرا و نیز (قطر) گرفتن و باز داشتن یقال ما ادری من قطره و من قطربه ای اخذه و نیز قطور رفتن طامع و جز آن

(مقطرن) بکسر ید شتر قطران مالیده ردوه بالنون الی الاصل وهو القطران

(اقطار) آب چکانیدن و هنگام چکیدن رسیدن چیزیرا و بر قطر چیزی افگندن یقال اقطره ای القاه علی قطره و قطار کردن شتر و جز آن را

(تقطیر) چکانیدن و قطره قطره چکانیدن و بخور اکر کردن جامه را و بر پهلو افگندن و انداختن بگوشه یقال طعنه فقطره ای القاه علی احد قطریه و قطره علی فرسه ای القاه علی قطره و قطار کردن شتر را و منه المثل النفاض یقطر الجلب یعنی اذا نفض القوم ای فنی زادهم قطروا الابل فجلبوها للبیع قطارا قطارا و نیز تقطیر پیوسته روانگی بول یقال به تقطیر ای لم تستمسک بوله

(مقاطره) یکمشت یا یک آوند خرما سنجیده باقی را بران تخمین کردن و ناسنجیده گرفتن و یقال اکراه مقاطرة یعنی کرایه آمد و رفت داد او را

(تقطر به) بر کرانه وی ریخت آن چیز را و تقطر عنه خلاف در رسید و پس ماند و نیز (تقطر) خوشبوی آلود شدن ببخور یقال تقطرت المرأة آماده شدن کارزار را و بالا انداختن خود را و فرو افتادن تنه درخت و ساقط شدن و چکیدن و بر پهلو افتادن

(تقاطر) گروه گروه آمدن قوم و در رو باروی شدن کرانهای و پیاپی گردیدن چیزی

(استقطار) باریدن خواستن

(مقطئر) کمطمئن خشمناک

(اقطرار) آماده شدن گیاه خشک گردیدن را و پیچیدن و آبستن گشتن ناقه و دنب سر بر داشتن آن یقال اقطرت الناقة اذا لقحت فشالت بذنبها و سمخت برأسها

(مقطرة) لغت است از ان

(اقطیرار) خشک شدن گرفتن گیاه و در پیچیدن و خمیدن آن و خشم گرفتن و گریختن شتر ماده

ق ط ر ب

(قطرب) کقنفذ دد و موش و گرگ بچه و ماده غول نر قطروب کعصفور مثله و بیخرد و نادان و بدل و فرد مایه و مرغ زده نوعی از انجوی و سنگریزه و دیوانه بریان خرد و سبک و جست و مرغی است بیجا نون که همه روز در تکاپوی باشد و سلف غنی

نیامدا مد به لقب محمد بن المستنیر النحوی لانه کان یبکر الی سیبویه فکلما فتح بابه وجده فقال ما انت الا قطرب لیل

(قطربه) شتابی کردن برزمین افگندن کسی را

(تقطرب) سرجنبانیدن و بقطرب مانستن

ق ط ر ب س

(قطربوس) بفتح القاف والراء و قد تکسر القاف کژدم سخت نیش زن و ناقه شتابرو یا استوار و توانا

ق ط ر ب ل

(قطربل) بالضم و تشدید الموحدة و بتخفیفها و مشددة اللام و د: موضعیست کی از ان عراق که می را بدان منسوب کنند

ق ط ر س

(قطریس) کخندریس موش و شتر ماده توانا استوار شگرف اندام فربه

ق ط ط

(قط) بالفتح نرخ گران هرگز یقال ما رأیته قط ندیدم او را هرگز و کانت اصله قطط فلما سکن الحرف الاول للادغام جعل الاخر متحرکا الی اعرابه و یضم القاف للاتباع مثل مد و تخفف ایضا فی اللغتین و قط مشددة مجرورة و هی بمعنی الدهر مخصوص بالماضی ای فیما مضی من الزمان او فیما انقطع من عمره و اذا کانت بمعنی حسب فهی مفتوحة ساکنة الطاء کعن کما رأیته الا مرة واحدة فقط و تنون مجرورا و تزاد الیاء نحو قطی و اذا کان اسم فعل بمعنی یکفی فیزاد نون الوقایة یقال قطنی و یقال قطک ای کفاک و قطنی بتشدید الطاء کفانی ایضا و منهم من یقول قط عبد الله درهم فینصبون بها و قد تدخل النون فیها و ینصب بها فیقول قطن عبد الله درهم و فی الموعث قط عبد الله درهم بترکون القطا موقوفة و یجزمون بها و قال الاهل

البصرة و هو الصواب علی معنی حسب زید درهم و کفی زید درهم او اذا اردت بقط الزمان فمرتفع ابدا غیر منون تقول ما رایت مثله قط فان قللت بقط فاجزم یقال ما عندک الا هذا قط فان لقیته الف وصل کسرت و تقول ما علمت الا هذا قط الیوم و یقال ما فعلت هذا قط و لا قط و یقال قط باهن مثلثة الطاء مشددة مضمومة الطاء مخففة و تختص بالنفی ماضیا و قول العامة لا افعله قط لحن و فی مواضع من البخاری جاء بعد المثبت منها فی الکسوف اطول صلوة صلیتها قط و فی سنن ابی داود توضأ ثلاثا قط و اثبته ابن مالک فی الشواهد لغة قال و هی مما خفی علی کثیر من النحاة و یقال ماله الا عشرة قط باقی مخففة و مجزوما و مثقلا مخفوضا و نیز قط بانگ سنگخوار و بخفف و رجل قط الشعر بالفتح مرد سخت مرغول و پیچان موی قطون و اقطاط و قطاط بالکسر جمع و شعر قط موی سخت مرغول و نیز قط بریدن هرچه باشد یا بپهنا بریدن منه قط القلم و فی الحدیث کان علی رضی الله تعالی عنه اذا اعتلی قد و اذا اعترض قط یا چیز درشت و استوار را بریدن همچو حقه و جز آن و الفعل من نصر

(قط) بالکسر بهره قوله تعالی عجل لنا قطنا و چک و نامه و دفتر حساب (قطوط) بالضم جمع و گربه نر قطة بالتاء مؤنث قطاط کتاب

(قططة) کقردة جمع و ساعتی از شب

(رجل قطط الشعر) محرکه مرد مرغول و پیچان موی قططون جمع و شعر قطط موی کوتاه سخت مرغول یا عام است

(قطیطی) کسفینه کرانه زمین

غار کوه
(قَطَاط) کقطام بس است مرا
(قِطَاط) کتاب مثال که بران قطع کنند و مدارسم ستور و سخت
برپیچیدگی و مرغولی موی کرانهٔ بالائین غار کوه و کرانه کوه یا کرانهٔ
است از سنگ کو یا بریده است
(اَقِطَّة) جمع
(قَاط) نرخ کران یقال رَدْنَا اَرْضًا قَاطًّا ای غالیًا سعرها سِعْرٌ قَاطٌّ مثله
(قَطَّاط) کشداد خراط که حقه ساز است
(قَطَائِط) دهی بمین و یقال جاءت الخیل قَطَائِطَ یعنی کله کله آمدند اسپان یا گروه هاے پراگنده و متفرق
(قَطَوَّط) کعلس سبک شتاب رو
(قَطَوْطی) محرکه مقصور امرد کام نزدیک گذار
(قِطْقِط) کزبرج ریزه ترین باران یا باران پیوسته بزرگ قطره پیاپی بارنده یا تگرگ یا تگرگ ریزه
(قُطَیْقِط) مصغر موضعے ہست
(قَطَاقِط) بالفتح و قُطْقُط کقنفذ (و قُطْقُطَانَةٌ) بالضم مواضع اند و اخیر کوفه ہست که زندان نعمان بن منذر بود و نیز دارهٔ قُطْقُط کقنفذ در برج موضعی است دیگر
(دَلَجٌ قَطْقَاطٌ) بالفتح شب روے شتاب
(مِقَطّ) کمذب منتهای سر استخوان پہلوی اسپ

(مِقَطَّة) کمذبه قطزن یعنی استخوان و جز آن که بران زبان قلم را برند
(ض) قَطَّ السِّعْرُ قَطًّا و قُطُوطًا) گران گردید نرخ قُطَّ السِّعْرُ) مجهولا کذلک سِعْرٌ مَقْطُوطٌ لغت است از ان
(س) قَطِطَ شَعْرُهُ قَطَطًا) محرکه و قَطَاطَةً گرامة بالانفکاک مرغول و پیچان گردید موی او و کذا قَطَّ) بالادغام
مُقْطَقَطُ الرَّاس) بکسر پیچیده موی سر
(قَطْقَطَة) باریدن ابر و تنها بانگ کردن سنگ خوار
(تَقْطِیط) دبه ساختن و تراشیدن آن را
(اِقْتِطَاط) بریدن یا بر پہنا بریدن یا بریدن چیز درشت و سخت را
(تَقَطْقُط) بر سر خود رفتن و فرو افتادن دلو و کام نزدیک نهادن و شتافتن و درجهان رفتن یقال تَقَطْقَطَ فی البلاد

ق ط ع

قَطْع بالفتح جدائی و ثوبٌ (قَطْعٌ) جامه بریده
(قِطْع) بالکسر پارهٔ بریده از درخت و پیکان خرد پهنا در که در تیر نشانند اَقْطُع کافلس و اَقْطَاع و قِطَاع بالکسر جمع و تاریکی آخر شب یا پارهٔ از تاریکی آن یا از اول شب تا یک حصه آن منه قوله تعالی فَاَسْرِ بِاَهْلِکَ بِقِطْعٍ مِّنَ اللَّیْلِ و نیز هیچکاره و گلیم خرد که بر پشت شتر اندازند چون بر نشینند بروے و آن بمنزله زین پوش است مر اسپ را و نهالین زین قُطُوع بالضم و اَقْطُاع جمع و نیز ثوبٌ اَقْطَاعٌ جامه بریده
(قِطْعَة) بالکسر پاره از هر چیزے و بلا لام معرفة سگ گوزار ماده
(قُطْع) بالضم دم و نفس از فربهی و جز آن و ره زنان و خشک شدگی چاه یقال اَصَابَهُمْ قُطْعٌ و تکسر اذا انْقَطَعَ مَاءُ بِئْرِهِمْ فِی الْقَیْظِ
(قُطْعَة) بالضم باقی مانده دست بریده قُطَع بالتحریک جمع و پاره از چیزی و پارهٔ زمین جدا کرده در بخش و بهره و گندم سپید و سبوس آن قطعه کصرد جمع و لثغه است در زبان بنی طی مانند عنعنه بنی تمیم و هو ان یقولوا یا ابا الحکا و برید و ن یا ابا الحکم و بنو قُطْعَة حی است قُطْعی بالسکون منسوب بوی و نیز قُطْعَة) خشک شدگی چاه یقال اصابت الناس قُطْعَةٌ اذا انقطع ماء بئرهم فی القیظ و نیز قُطْعَة) جای برش و جای سپری شدن و محرک
(قَطِع) کتف بریده آواز
(قَطِع) کعنب پارهٔ از شب
(اَقْطَع) کصرد مرد برنده خویشی و آزارنده خویشان قُطَعَة کهمزه مثله
قُطَعَاتُ الشَّجَرَةِ) کهرات و بالتحریک و بضمتین کرانها ی کره درخت که بعد بریدن از ان بیرون آید
(قَطِیع) کامیر گله گوسپندان و سوزان و رمه گاوان اَقْطَاع و قُطْعَان کعثمان و قِطَاع بالکسر جمع اَقَاطِیع مثله بر غیر قیاس و تازیانه یا تازیانه طرف شکسته مانده و ہمتا یقال هو قَطِیعُهُ ای شبیهه فی خلقه و قدره قُطَعَاء کامراء جمع و شلغم کرازان تیر ساز و قُطْعَان بالضم و اَقْطِعَة کاغلمة و قِطَاع کتاب و اَقْطُع کافلس و اَقَاطِع و قُطُع ککتب و بالضم جمع و آنچه از درخت بریده شود و زود و آتش گیرد یقال فُلَانٌ قَطِیعُ الْقِیَام اگر برنتواند خاست از پیری و ضعف یا از فربهی و امراةٌ قَطِیعُ الکلام زن کم سخن خلاف سلیطه
قَطِیعَة) کسفینة جدائی و محال است در بغداد که منصور باعیان دولت خود بخشیده تا دران سکونت ورزند و آبادان نمایند و ازان قطیعة اسحق الازرق و قطیعة ام جعفر و قطیعة زبیده بنت جعفر بن المنصور و ازان قطیعة است اسحق بن محمد بن اسحاق محدث و بنی جدار که بطنی از خزرج و کلبے جداری بسوی بن قطیعة منسوب گردد و قطیعة دقیق از انست احمد بن جعفر بن حمدان محدث و دو قطیعة ربیع بن یونس که یکی را قطیعة خارجه و دیگر را قطیعة داخل

نامند از انست اسماعیل بن
ابراهیم بن یعمر محدث و
قَطِیعَه ربیانه وقَطِیعه زُهَیر
وقَطِیعَةُ العَجَم که میان باب
المجلبه وباب الازج واقع است
از انست احمد بن عمر وسپرش
محمد که هر دو حافظ الله وقَطِیعَه علی
وقَطِیعَه عیسی بن عمر منصور
و از انست ابراهیم بن محمد بن هیثم
وقَطِیعَةُ الفُقَهاء که بکرخ
است از انست ابراهیم بن منصور
محدث و ابو النجم و
قَطِیعَه نصاری
قُطَیعَة بن عبس بن بغیض)
کجهینة پدر قبیله است و نیز
قُطَیعَه) لقب عمرو بن عبیده
بن الحارث بن سامة بن لوی
(قِطَاع کتاب کارد و کارد
که بدان جامه وچرم ومانند آن
برند ودرم وهنگام رسیدن خرما
وانگور وجز آن وهنگام درودن
آن وبفتح یقال هذا زمن القِطَاع
ای الصرام
قُطَاعَه) کثمامه پاره جدا کرده
از هر چیزی وانچه از بریدن
افتد و پاره جدا شده از ادیم خاصة
ولقمه
ناقة قطوع کصبور ناقه که شیرش
زود سپری گردد
(قَاطِع) کارد وکارد که بدان
جامه وچرم وجز آن برند ولبنٌ
قَاطِعٌ) شیر ترش زبان گز
قَوَاطِع) مرغان که او بلاد سردسیر
بگرم سیر روند یا برعکس آن
قُطَّاعُ الطَّرِیق) رهزنان راه زنان
اَقطَع) مرد دست بریده ودو زود وزن
قُطعَان وقُطع بضمها جمع وکرد
کبوتر سپید شکم ویقال مذومتَ
الینا بثدی غیر اقطع یعنی بچیزی
نزدیک نزدیکی جست بمن
رَحِمٌ قَطعَاء) کحمراء خویشی بریده
یقال بینهما رَحِمٌ قَطعَاء
اذا لم توصل
قُطَیعَاء) کحمیراء نوعی از خرما یا
آن شهریز است وقولهم
اتقوا القُطَیعَاء یعنی از انقطاع
بکدیگر برحذر باشند
اُقطُوعَة) کاعجوبة نشان بریدگی
وهجران که دو دوست بیکدیگر
فرستند او شیٔ یبعثه الجاریة
الی اخری علامة انها صارمتها
(مَقطَع) کمقعد جای برش وسپری
شدن هر چیزی مقاطع جمع ومنه
مَقطَعُ الرمل ای حیث لا رمل خلفه
ومَقَاطِعُ الاَودیة اواخر آن
ومَقطَعُ الاَنهَار) گذرگاه از جوی
ومَقطَعُ القُرآن) جای وقف
قرآن ومَقطَع الحَق) جای
التقای حکم در آن ونیز آنچه باطل
بدان قطع گردد
(الصوم مَقطَعَةٌ للنکاح)
یعنی روزه مانع جماع است وسبب
قطع آن
مِقطَع) کمنبر افزار بریدن و
کارد و مانند آن
مِقطَاع) کمراب آنکه برادری
ودوستی ویرا نپاید وچاه که آبش
زود فرو رود
(مَقطُوع) آنکه بسببی از اسباب
درماند در راه از قافله وشعر که حرف
ساکن وتد اخیر ویرا حذف کرده حرف
متحرک را ساکن نماید ومرد درمه و
تا سیده وجامه بریده وهو مَقطُوعُ
القِیَام یعنی او برنتواند خواست
از سستی یا فربهی یقال جاءت
الخیلُ مَقطُوعَات یعنی بخابان
یکی بر پی دیگر وفی الصحاح جاءت
الخیولُ مُقطَوطعات ای سراعا
بعضها فی اثر بعض
(ف) قَطَعَهُ قَطعًا بالفتح ومَقطَعًا
کمقعد وتقطَاعًا) بکسر تین مشدوة
الطاء بریدش او را وجدا کرد وقَطَعَ النهر
قَطعًا وقُطُوعًا گذشت
از جوی وقَطَعَ فلانًا بالقَطِیع)
تا زیانه زد او را وقَطَعَهُ بالحجة)
چیره شد بروی بحجت وقطع
لسانه) به نیکوئی واحسان زبانش
برید وخاموش ساخت وقَطَعَ مَاءُ الرکیة
قُطُوعًا وقِطَاعًا) بالفتح والکسر
بریده وسپری شد آب چاه وقَطَعَ
الطّیر قُطُوعًا وقِطَاعًا) بالفتح
وبکسر از سرد سیر بگرم سیر رفتند مرغان یا
برعکس آن وقَطَعَ رَحِمَهُ قَطعًا و
قَطِیعَةً) کسفینة برید خویشی را او
گسست پیوند برادری را
قَطَعَ فلانٌ الحَبلَ) خبه شد از
کسی ومنه قوله تعالی ثُمَّ
لیقطَع ای لیختنق لان المختنق یمد
السبب الی السقف ثم یقطع نفسه
من الارض حتی یختنق وقَطَعَ
الحَوضَ) بیمه آنرا پر کرده گذاشت
وقَطعَ عُنُقَ دَابّتِه) فروخت ستور
را وقَطَعَنِی الثوب) جامه بسنده
شد مرا وقُطِعَ بفلانٍ مجهولا
فرو ماند در راه از قافله بسببی
وقُطِعَ فلانٌ قَطعًا) مجهولا
تاسه زده گردید
(س ک) قَطِعَ فلانٌ قَطَاعَةً)
گرامة سخن نتوانست گفت
قَطِعَ لِسَانُهُ) کم شد زبان درازی
وی ورفت چرب زبانی او
(س) قَطِعَتِ الیَدُ قَطعًا و
قَطَعَةً بفتحها وقُطعًا بالضم بریده
شد دست او از بیماری
(ک) قَطُعَتِ المرأة) کم سخن
گردید زن
مُقطِع) کمحسن فرو مانده از دلیل
وجواب وساکت وخاموش
مُقطَع) کمکرم گشن باز مانده
از گشنی ومرد که خواهش زنان
ندارد وغریب از خان ومان بریده
ومردی که دیوان شباشد او را او
شتر باز ایستاده از لاغری وشتر
از اهل دور شده وجای نهر کندن و
آنکه باران او را حصه مفروضه
وهند نبود
اِقطَاع سرزنش نمودن وغلبه
کردن بحجت برکسی وسپری گردیدن
آب چاه وبسنده شدن جامه
یقال هذا الثوب یَقطَعُکَ
قمیصًا وبخشیدن کسی پاره از زمین
خراج یقال اَقطَعَه قَطِیعَةً وبریدن

دادن شاخهای درخت را یقال
اَنْطَعَهٗ قُضْبَانًا) ای اذن له فی
قطعه وباز ایستادن ماکیان از
بیضه وهنگام درودن خرما رسیدن
و سپری شدن وباز ایستادن باران
از قوم وجوی گذرانیدن بسوی
کسی یقال قطع فلانًا) اذا جا و
نَهْرًا و سپری وبریده گردیدن حجت
وجواب از کسی و ساکت وملزم
شدن او
(مُقَطَّع کمعظم مرد کوتاه قامت
یقال فلانٌ مُقَطَّعٌ مُجَدَّدٌ (مُقَطَّعُ
الاَسحارِ خرگوش وجَدِیدٌ
مُقَطَّعٌ) آهن ساز وسلاح ساخته
مُقَطَّعَة) کمعظمة پارهای جامه
نیکو وجامهای کوتاه مُقَطَّعَات
کذلک الواحدُ ثوبٌ ولا واحدَ له
من لفظه یا چادرهای نگارین
مُقَطَّعَاتُ الشِّعرِ شعرهای
سبک وزن اشعار بحر رجز ومقطعة
الاَسحار) خرگوش وقد ذکر فی س
قَطَّعَ اللّٰهُ عَلَیْهِ العَذَابُ
تَقْطِیعًا) گوناگون عذاب کند او را
خدای وقَطَّعَ الخَمرَ بالمَاءِ)
آب آمیخت در شراب ونیز
تَقْطِیع) بسند شدن جامه یقال
تَقَطَّعَنِی الثَّوبُ ای کفانی وپاره
پاره کردن ودر گذشتن اسپ
دیگر وتَقْطِیعُ الرَّجَّالِ) قدو
بالای مرد وتَقْطِیعُ الشِّعرِ)
سنجیدن شعر را باجزای عروض
ونیز تَقْطِیع کسکّی معص است
مرد دو شکم را

مُقَاطَعَة) با کسی وا بریدن و
قهر کردن ودر بریدن چیزے
باهم نمودن شمشیر اگر کدام تیزتر است
تَقَطُّع) آمیخته شدن شراب با
آب وپاره پاره وبخش بخش گردیدن
منه قوله تعالی لَقَدْ تَقَطَّعَ بَیْنَکُمْ
فیمن قرا بالرفع وپاره پاره وبخش بخش
گردیدن منه قوله تعالی وَ
تَقَطَّعُوا اَمْرَهُمْ بَیْنَهُمْ) ای
تقسموه لازم متعد
تَقَاطُع) بریدن دو گروه از هم دیگر
اِقْتِطَاع) پاره از چیزی جدا کردن
وپاره از مال کسے گرفتن یقال
اِقْتَطَعْتُ قَطِیعًا من غنم فلانٍ
مُنْقَطِع) بکسر الطا ربے مانند
یقال هو مُنْقَطِعُ القَرِینِ ای عدیم
النظیر فی سخا او غیره واکثر از سفر
باز ماندے وسببی والمُنْقَطِعَةُ مِنَ
الغُرِّ) اسپان که سپیدی پیشانے
آنها از سر بینی تا عرصه چشم رسیده
باشد
مُنْقَطَعُ الشَّیْءِ) بفتح الطا ربا پایان
آن چیز وحد آن منه مُنْقَطَعُ الوادی
والرملِ والطریقِ ای منتهاها اُنْقُطِعَ
بِهِ انْقِطَاعًا) مجهولًا فرو ماند در راه از رفتن ونیز
اِنْقِطَاع) سپری شدن آب
چاه وبریده گشتن وگسستن رسن

ق ط ع ر

اِقْطِعْرَار) سپری گردیدن دم
از تاسه ودمه

ق ط ع ن

اِقْطِعْنَان) سپری شدن دم
از تاسه ودمه

ق ط ف

(قَطْف) بالفتح خراش قُطُوف
بالضم جمع یقال بفلانٍ قُطُوفٌ
قِطْف) بالکسر خوشه انگور
قُطُوف بالضم جمع منه قوله تعالی
قُطُوفُهَا دَانِیَةٌ ومیوه چیده اسم
است قطف را
قَطْفَة) بالتا ترماست خاردار
شبیه خسک که دراز شود وبر روی
افتد وبرگش خاکستر گون و
اندرونش سرخ باشد
قَطَف) محرکة اثر ونشان وگیاه
سرنگ وبفتح ونوعی از درخت
کوهی که اندازه درازی آلو باشد
وچوبش سخت واز آن حلقهای
رسن باربند شتر سازند قطفه
بالتا مثله فی الکل
(قَطِیف) کامیر شهریست
بر بحرین
قَطِیفَة) کسفینه جامه پرزه
دار خوابناک وچادر در پیچیده
قَطَائِفُ وقُطُف بضمتین جمع
کانها جمع قطیف ودیهی است
نزدیک پشته اعقاب بطرف دمشق
از ناحیه حمص وابو قَطِیفَةَ
شاعرے
(قِطَاف) بالکسر وکسحاب هنگام
انگور درودن وقَطَّاف کشطام
داس وکنجک
قِطَاف) گکتاب کام تنگ اسم
است
قُطَافَة) کثمامة میوه افتاده از
خوشه بدرودن

(دَابَّةٌ قَطُوفٌ) کصبور ستور تنگ
گام آهسته رو ونیز قطوف اسپ
جابر بن مالک خثعمی
اَقْطَف) تیکسر بنده منه المثل
فلانٌ اَقْطَفُ من ذَرَّةٍ وکذا
اَقْطَفُ من حَلَمَةٍ ومن اَرنبٍ
قَطَائِف) نان کورینه ولوزینه
سمیت بها لانها تشبه خمل القطائف
وما علیها من نحو خمل القطائف
الملبوسة ونوعی از خرما که سرخ
سپیدی آمیز وباریک میان باشد
(ن ض) قَطَفَتِ الدَّابَّةُ قِطَافًا)
ککتاب وقُطُوفًا) گام تنگ زد
ستور وکندرو گردید وقَطَفَ فلانًا
خراشید او را
(ض) قَطَفَ العِنَبَ قَطْفًا
بالفتح برید خوشه انرا وچید
اِقْطَاف) خداوند ستور قطوف
گردیدن وبوقت درو رسیدن انگور
یقال اَقْطَفَ الکَرمُ واَقْطَفَ القَومُ
ای حان وقت قطاف کرومهم
مُقَطَّفَة) کمعظمة مرد کوتاه بالا
تَقْطِیف) بریدن خوشه انگور
وچیدن آنرا وخراشیدن

ق ط ل

(جِذْعٌ قُطُلٌ) کعنق تنه بریده
قَطِیلٌ) کامیر بریده ونخله
قُطْیَالٌ) خرما بن بریده از بن جذع
قَطِیلٌ کذلک ونیز قطیل لقب
ابی ذویب هذلی (قَطِیلَة) پاره از
گلیم وجز آن که بدان آب چیزے
برچینند وخود را بوی خشک کنند
(قَاطُول) کطاوس موضعی است

بر و جلد

مِقْطَلَة) کلکنستهٔ آهنی است که بدان برند

مَقْطُولٌ) بریده

(ض ن) قَطَلَهٗ قَطْلًا بریدن آن را وقَطَلَ عُنُقَهٗ) زدن گردن او را

(مُقَطَّل) کمعظّم پخته

قَتَّلَه تَقْطِیلًا) بریدن آن را

وقَطَّلَهٗ) بر پهلو انداخت آنرا یا بر زمین افگند

تَقَطُّل) بریده شدن

ق ط م

قَطِم) کلکتف خواهنده هرچه باشد وخواهنده گوشت وجماع

قَطَام) کسحاب گوشت وابن اُم

قَطَامِ) ملکی بود از ملوک کنده ونیز قطام نام زنی مبنی بر کسر است نزد اهل حجاز ومعرب غیر منصرف نزد اهل نجد

قُطَامَی) کثمامة نام مردے ونام زنی هم

قُطَامِی) بالضم وبفتح چرغ یا گوشت آن ونیز لطرد بردارنده سر بسوی شکار وبنید تیز وتند ولقب شاعرے کلبی اسمه حصین بن جمال ابو الشرقی وشاعرے دیگر تغلبی اسمه عمیر بن شبیم

قَطِیمَة) کسفینه شیر بر گردیده مزه وپارهٔ شکسته از چیزی وکاسه از طعام

قَطِیمَة) کاردب کشن بسیار حمله کننده

مِقْطَم) کمنبر چنگال مرغ

(ض) قُطْمَهٗ قَطْمًا گزید آنرا یا گرفت او را باطراف دندان وچشید وقَطَمَ الشیَٔ برید آنرا

(س) قَطِمَ الفحلُ قَطَمًا محرکه خواهان گشتی گردید گشن ونیز شهوت شد وقَطِمَ الصقرُ الی اللحم طالب وخواهنده گوشت شد چرغ ونیز قطم خواهانی چیزے هرچه باشد

مُقَطَّم) کمعظم کوهے است بمصر مشرف بر قرافه

ق ط م ر

قِطْمِیر) بالکسر شکاف خستهٔ خرما ویوست آن ویوستک دانهٔ خرما که میان دانهٔ خرما باشد یا نکتهٔ سپید بر پشت دانه که خرما از وے روید وقِطْمَار بالکسر مثله فی الکل ونام سگ اصحاب کهف ونزد این کثیر آن قطمور است کعصفور

ق ط ن

قُطْن) بالضم پنبه قُطُن بضمتین وقُطْنُل مثله ازو کنبهای صغار است دگا ہے کلان شود وتا بیست سال باقی باشد منها در برگ آن مطبوخ باب درد مفاصل حار وبارد را نافع وبار وغن گل جهت نقرس بعد بل ومغز پنبه دانه ملین ومسخن وبا سکنجبین در محرورین وبا دارچینی در مبرودین بغایت مبهی وروغن تخم آن رافع سرفه ومغص

قُطْنَة) پنبه پاره وهی اخص من القطن وثابت قُطْنَة بالاضافة

ابو العلا بن کعب عتکی است

لانّه اُصیب عینه یوم سمرقند فکان یحشوها بقطنة والاسماء المعارف یضاف الی لقابها ویکون القاب معارف وتیعرف بها الاسماء کما قیل قیس قُفّه وزید بطّه و سعید کرز

قُطْنِیَّة) بالضم وبالکسر مشددة الیا رگیاه ودانه هرچه باشد یا جز گندم وجو وانگور وخرما یا داده که بپختن در آید ونزد شافعی عدس وماش وباقلا وکاورس ونخود است

قَطَانِیّ) جمع یا آن الف وسبزه تابستانی است

قِطْنَة) بالکسر آنچه با شکنبه باشد وآنرا ذات الاطباق نامند ونزد عامه رمانه است قِطِنَة کفرحة مثله

قَطَن) محرکه میان دو ران ونیز ومغزه مرغ وکوهے است مرنبے اسد راو کی وقَطَنُ بن بسیر وقَطَنُ بن ابراهیم وقَطَنُ بن قبیصه وقَطَنُ بن کعب قطن بن دهبب محدثان اند

قَاطِن) خادم وباشنده وقُطَّان کرمان وقَاطِنَة وقَطِین جمع

ظَهر اَقْطَن) پشتے خم ومنحنی

قِطَان) بالکسر چوب فدر نک وشکنجه بوده قُطُن بضمتین جمع

قِطَانَة) کسحابة ـ دیگ وشهرے است بجزیرهٔ صقلیه

قَطِین) کامیر واهان وخدم وحشم آنرا و واهل خانه واحد وجمع

در وے یکسانست قُطُن کتب جمع

قَطِینَة) کسفینه باشندگان خانه واهل یقال جاؤ بقطینتهم

یَقْطِین) بالفتح گیاه بی ساق مثل درخت کدو ومانند آن

یَقْطِینَة) کدوی تر وتازه

قُطْبَن) کز بیرو ہی است بمین وشهرستانی است بسجستان

قَیْطُون) بالفتح گنجینه وخانهٔ خرد در خانه کلان بلغت مصر

اَقْطَانَتَان) موضعی است

مَقْطَنَة) بالفتح پنبه زار

(ن) قَطَنَ قُطُونًا اقامت نمود وجای گرفت وقَطَنَ فُلانًا خدمت کرد او را

تَقْطِین) نگونسار آوردن یقال قَطَّنَ الکرمُ اذا بدن زمعانه

ق ط و

قَطَاة) سرین وما بین هر دو ران وجای نشستن ردیف از ستور ومرغیست که سنگخوار نامند قطا وقَطَوات جمع قَطَیات بیامثلؤ فی المثل لیس القطا کالقطی ای لیس الاکابر کالاصاغر ومقبر القطا موضعی است ونیز قطا بیاریست گوسپند آنرا

شَاةٌ قَطِیفَة) بالتخفیف گوسپند لاغر زده

قُطَیَّة) کسمیة نام زن مروان بن الحکم

قَطَوَان) بالفتح وبحرکه گام نزدیک گذارنده در رفتار وبا تحریک

موضعی است بکوفه کساءٌ قُطوانی
حوب بود

(قَطَوْطَی) کوچی کام نزدیک
نهنده در رفتار و مرد درازپای
نزدیک کام و موضعی است

(ن) قَطَا قَطْوا) گران رفتار شد
وقَطَا القَطَا) آواز کرد مرغ سنگخوار
تنها قطاقطا وقَطَا المَاشِی کام
نزدیک نهاده رفت از نشاط

(تَقَطّی) درنگ و تاخیر نمود
تَقَطّی لِاَصْحَابِهِ) فریب داد آنها
را و تَقَطّی بِوَجْهِهِ) بر
گردید وتَقَطّی الفَرَسَ برنشست
جای برنشست

(اِقْطَوْطَی) کام نزدیک نهاد
در رفتار

ق ط ی

(قَطّی) بالفتح بیماریست که در
سرین عارض شود

قُطَیْثَه) کسمیة دهی است بطریق
مصر معروف بقطیا مخففه

(قُطَیَات) کسمیات وادیست

(قُطَیْتَا) مصغر ارسن از پوست
نارجیل چینی

(قُطَیَات) قطوات است

(تَقَطّتِ الدَّلْوُ) اندک اندک
برآمد دلو از چاه بجهت بسیاری
آب

باب القاف فصل العین

ق ع ب

(قَعْبٌ) بالفتح کاسه مغاک بزرگ
درشت یا مائل بکوچکی یا کاسه که
یک کس را سیر کند أقْعُبٌ و
قِعَاب وقِعَبَة) کعنبة جمع و تنگ
سخن و غور آن

(قَعْبَة) بالفتح دیه مانندیست
زنانرا که دروی طیب و جز آن
نهند یا ظرفی باسرپوش که در آن
پست و مانند آن نهند وقَعْبَةُ
العَلَم) زمینی است قبلی بسیط

(قُعْبَة) بالضم کو دشگاف کوه

اَقَاعِب) کصاحب کرک با بانگ

(قَعْبَب) کامیر عدد بسیار

(عُقَابٌ قَعْنَبَاةٌ) عقاب تیز
چنگال

(مُکَرَّةٌ مُقَعَّبَةٌ) کمعظمة ناف که
بقعب ماند

(تَقْعِیب) قبه وار شدن سم اسپ
مانا بقعب و تنگ رسانیدن
سخن را و بمع سخن رسیدن

ق ع ب ر

(قَعْبَرِیٌ) بجعفری مرد سخت
درشت و ناکس بدخوی یا مرد
سخت بر اهل خود یا بریار خود یا
بر قوم خود

(عُلَیْکَم بن قُعْبُر) کقنفذ تابعی
است و تعبیر تصغیر تصحیف است

ق ع ب ل

(قَعْبَل) بجعفر و زبرج کناره و
گوشه چیزی و نوعی از سمارغ و
گیاهی است دیگر سپید رنگ
و کاسه که در آن شیر نهند و نام مردی
و مرد درشت خوی دیه کنده شده
و درشت

(قُعْبُلَة) قبعلة است در زنا و معنی

(قُعْبُول) کعصفور گیاهی است
سپید رنگ یا نوعی از سمارغ
و کاسه شیر

(رَجُلٌ مُقْعَبَلُ القَدَمَیْن)
بنا للمفعول مرد سخت و در گذارنده
پیش پای را از همدیگر در رفتار

ق ع ث

(قُعَاث) کغراب بیماریست
که در بینی گوسپند عارض شود

(قَعِیْث) کامیر اندک از هر چیزی
و مرد آسان و توجیه بزرگ و
باران بسیار و عطای بسیار

(ف) قَعَثَ لَهُ قَعْثًا) کم داد او را

(اَقْعَثَ الرَّجُلُ اِقْعَاثًا) اسراف
کرد و اَقْعَثَ لَهُ العَطِیَّةَ) بسیار
داد او را بخشش

(قَعَثَهُ تَقْعِیثًا) ازبیخ برکند آنرا

(اِقْتَعَثَ الحَافِرُ) بسیار خاک
برآورد چاه کن از چاه

(اِنْقِعَاث) ازبیخ برکنده شدن
یقال تَعَثَهُ فَانْقَعَثَ وافتادن
تقول ضَرَبْتُهُ فَانْقَعَثَ ای سقط
و ازبیخ و بن افتادن دیوار

ق ع ث ب

(قَعْثَب) بجعفر بسیار

(قَعْثَبَان) بالفتح بسیار

(قُعْثُبَان) بالضم جانوریست
مانند خنفسا

ق ع ث ر

(قَعْثَرَهَا) بالفتح ازبیخ برکندن
چیزی را

ق ع ث ل

(قَعْثَلَة) پیش پایها نزدیک
گذاشتن و پاشتهاد در رفتار

(تَقَعْثُل) گرانبار رفتن یقال
مَرَّ فُلَانٌ یَتَقَعْثَلُ ای کَاَنَّهُ
یَتَقَلَّعُ مِنْ رَجُلٍ

(مُقْعَثِل) کمقشعر چیزی که جید و
نیکو تراشیده باشند آنرا یا آن
مقثعل است بتقدیم ثا دگذشت

ق ع د

(قَعَدَکَ اللهَ) بالفتح و بکسر یعنی
سوال میکنم ترا بخدا و قیل کَاَنَّهُ
قَاعِدٌ مَعَکَ یَحْفَظُ عَلَیْکَ او معناه
بصاحبک الذی هو صاحب
کل نجوی

(قَعْدَة) بالفتح یکبار نشستن
و ذُو القَعْدَة) و بکسر نام یکی
از ماهها حرام ذَوَاتُ القَعْدَة جمع

(قِعْدَکَ اللهَ) بالکسر کلمه استعطاف
است نه قسم بدان جهت که جواب
ندارد و هو مصدرٌ واقعٌ موقع
الفعل بمنزلة عَمْرَکَ اللهَ ای عَمَّرْتُکَ
اللهَ ای سَاَلْتُ اللهَ تَعْمِیْرَکَ
وکذلک قِعْدَکَ اللهَ تَقْدِیْرَه
قَعَّدْتُکَ اللهَ ای سَاَلْتُ اللهَ
حِفْظَکَ من قوله تعالی عَنِ
الیمین وعن الشمال قَعِیْدٌ ای
حافظ و قولهم قِعْدَکَ لَااٰتِیْکَ و
قِعْدَکَ اللهَ لَااٰتِیْکَ یمینٌ لهم
والمعنی بصاحبک الذی
هو صاحب کل نجوی

(قِعْدَة) بالکسر نوعی از نشست و
القدر از جای که قاعد گرفته باشد
آنرا و بفتح و فرزند پسین للذکر
والانثی والجمع

(قُعْدَة) بالضم شتری که راعی
برای حاجات خود گرفته باشد و
خر (قُعْدَان) بالضم جمع و زین
و پالان
(قُعْدِیّ و قُعْدِیَّة) بضم هر دو
و بکسر هر دو مرد بسیار نشست
و بسیار خواب (قُعْدَة) کهمزة مثله
و کذا (رَجُلٌ قُعْدِیّ) مرد
عاجز در مانده
(قَعَدَة) بالتحریک پوده یا مرکبی
است دیگر مرزه نراد گستردنی
(قَعَدِی) محرکه منسوب بانکه سوای
و درای خوارج باشد
(قَاعِد) نهال خرما که تنه گرفته
باشد یا خرما بن که دست بوی رسد
و جوال پر از دانه و زنی که از حیض و
زه و بچه و شوی باز ایستاده
باشد قواعد جمع قال الله تعالی
وَالْقَوَاعِدُ مِنَ النِّسَاءِ اللَّاتِي لَا يَرْجُونَ
نِكَاحًا و گروهی از خوارج (قَعَد)
محرکه جمع مثل خادم و خدم و جماعتی
کدیوان نباشند ایشانرا و گروهی
که بجنگ نروند و پلیدی دستی و
گرانی است در پیوند دست و پای ستور
و (قَوَاعِدُ الْبَيْتِ) بنیادهای خانه
(قَاعِدُ الْهَوْدَج) چهار چوب بر پهنای
(قَاعِدَةُ الْمُلْك) جای تختگاه
(قُعَاد) بالضم بیماری ستور که در
راهها می‌پدید آید و در پای
اسپ یا بیماری است که صاحب
خود را فروشاند
(قَعُود) کصبور شتری که شبان
برای حاجات خود نگاه دارد

(قَعُودَة) بالتاء مثله (اَقْعِدَة و قُعُدَة)
ککتب و (قِعْدَان) بالکسر و (قَعَائِد)
جمع و نیز (قَعُود) شتر جوانه که
نخست در بار و بر نشست آمده
باشد تا آنکه شش سالگی در آید
و شتر بچه از مادر جدا شده
(قُعَيْد) مصغر قعود بهجاء المثل
يُقَالُ نَجِدُوهُ قُعَيْدَ الْحَاجَاتِ اذا
امْتَهَنُوا الرَّجُلَ فِي حَوَائِجِهِم
(قَعِيد) کامیر ملخ که هنوز پر
راست نکرده باشد و پدر
و مِنْهُ قَعِيدَكَ لَا تَفْعَلَنَّ
ای بِأَبِيكَ و نیز (قَعِيدَكَ
اللهَ) کلمه استعطاف است مثل
(قِعْدَكَ اللهَ) بالکسر (قَعِيدَكَ
الله) یعنی سوال میکنم ترا بخدا و
قِيلَ كَانَّهُ مَعَكَ يَحْفَظُهُ عَلَيْكَ او
بِصَاحِبِكَ الَّذِي هُوَ صَاحِبُ كُلِّ نَجْوَى
ای و نیز (قَعِيد) همنشین و (قُعْدُدُ
النَّسَبِ) ای قَرِيبُ الْآبَاءِ الى الجَدِّ
الْاَكْبَرِ (قُعْدُد و د) کعصفور
و (اَقْعَد) بالفتح مثله
(قَعِيدَةُ الرَّجُلِ) زن مرد
(قَعِيدَات) . . . .
. . . . . جمع و نیز (قَعِيدَان)
پالانها و زینها
و (رَجُلٌ قُعْدُدٌ و د) کبر سن و جدت
مره قریب پدران بجانب جد
اکبر و نیز پدران بجانب او از لغات
اضداد است و نیز (قُعْدُد) مرد
بددل ناکس باز ایستاده از
مکارم اخلاق خوار و حقیر و کم
نام و کان يُقَالُ لِعَبْدِ الصَّمَدِ بْنِ

عَلِيِّ بْنِ عَبْدِ اللهِ بْنِ عَبَّاسٍ قُعْدُدُ
بَنِي هَاشِمٍ يُمْدَحُ بِضِمْنٍ وَجْهٍ لِاَنَّ الْوَلَاءَ
لِلْكُبْرِ وَيُذَمُّ مِنْ وَجْهٍ لِاَنَّهُ مِنْ اَوْلَادِ
الْهَرْمَى وَيُنْسَبُ اِلَى الضَّعْفِ
(اَقْعَاد) بالفتح بیماریست که
در ران شتر عارض شود و بر جا مانده
گرداند (اِقْعَاد) بالکسر مثله
(مَقْعَد) بالفتح نشستنگاه (مَقْعَدَة)
مثله و يُقَالُ هُوَ مِنِّي مَقْعَدُ
الْقَابِلَةِ ای فی القرب
(مَقَاعِد) جایهای نشستن مردم
(ن) قَعَدَتِ الْمَرْأَةُ قُعُودًا بالضم
باز ایستاد از حیض و زه و نکاح و
ابْنَةُ قَعْدِی کنایت از داه است
ابْنَةُ قَوْحِی مثله و نیز (قُعُود)
بالضم و (مَقْعَد) بالفتح نشستن
یا قعود از قیام است و جلوس از ضجعه و
سجده و نیز (قُعُود) برخاستن
از لغات اضداد است و سینه بر زمین
نهادن مرغ و مرد خوار و لازم گرفتن
جای را و سال میان بار آوردن خرما
بن و بجریف و بدست خود توانستن
و آماده کردن برای کارزار بدست آن
آن را و تنه گرفتن نهال خرما و
ناکدخدا ماندن زن و ثَنُوبُكَ
لَا يَقْعُدُ تَطِيرُ بِهِ الرِّيحُ ای لا
تَصِيرُ الرِّيحُ طَائِرَةً بِهِ
(مُقْعَد) لمکرم هر بیت از شعر که
در ان زحاف واقع شود یا انچه و
عروض آن نقصانی باشد و مردی
پرساز تیر و بچه کرکس و کرکس
شکار کرده که پر ان گرفته باشد و
رَجُلٌ مُقْعَدُ الْاَنْفِ مرد گسترده

بینی و انکه پره بینی او فراخ باشد و
لنگ و پستان فرو نشسته و نیز
(مُقْعَد) قعاد زده و برجای مانده
(مُقْعَدَة) بالتاء زنبیل از برگ
خرما و چاهی که بی آب بر آمده
گذاشته باشند آنرا (مُقْعَدَات)
جمع و نیز (مُقْعَدَان) غوکها و
جوزه مرغ سنگخوار پیش از انکه
بر خیزد
(اَقْعَدَهُ اِقْعَادًا) خدمت کرد
آنرا و کفایت کرد کسب او را و نیز
(اِقْعَاد) نشانیدن و لنگ شدن
و برجای مانده گردانیدن و کندن
چاه را بقدر قعده و نشستن جای
یا تا آب نارسیده گذاشتن آن را
(قَعَّدَهُ تَقْعِيدًا) خدمت کرد
او را و کفایت کرد کسب و ورزش
او را
(مُقَاعِد) حافظ و نگاهبان للواحد
والجمع والمذکر والمونث والوحش
والطیر آنچه پس پشت در آید
(مُقَاعِدَة) زن و چیزیست به
هیات جامه دان که بروی می
نشیند و غزاره که در وی گوشت
خشک و نان و جز آن نهند در یک
توده کرده و کوه چسپیده بزمین
(تَقَعَّدَهُ) قیام نمود بامراد و باز
داشت آنرا از حاجت وی و (تَقَعَّدَ
عَنِ الْاَمْرِ) ترک داد آنرا و نشست
از ان و نیز وا داشت او را
از ان کار
(تَقَاعَدَ بِهِ فُلَانٌ) ای لم
يَخْرُجْ اِلَيْهِ مِنْ حَقِّهِ

(مُقعَنْدَد) بچه کرگس و وکرگس شکار کرده پر گرفته
(اِقْعَنْدَد بالمَکَان) اقامت کرد در آن جاے
(اِقْتِعَاد) قعده ساختن شتر را

ق ع ر

(قَعْر) بالفتح تک و پایان هر چیزے
(قُعُور) بالضم جمع و کاسه بزرگ و کوی شگافته در زمین برابر و شهر یقال مَا فی هٰذا القَعْرِ مِثلُه اے فِی هٰذا البَلَد
(قَعْرَة) بالفتح آنچه در تک کاسه و مانند آن باشد و بضم و کوی شکافته در زمین برابر
(قُعْرَة) بالضم زمین پست و هموار
(قَعَر) محرکة خرد و دانش
(قَصْعَةٌ قَعِرَةٌ) کفرحة کاسه که در وی چیزے بقدر پوشش تک باشد قَصْعَةٌ قَعْرَی کسکری مثله وامْرَأَةٌ قَعِرَةٌ) زن دور شهوت یا آنکه تیزی شهوتش در تک فرج باشد یا آنکه مبالغه خواهد در جماع
(قَعِیْر) کامیر دور تک
(اِمْرَأَةٌ قَعِیْرَةٌ) کسفینه بمعنے اِمْرَأَةٌ قَعِرَةٌ است و قَصْعَةٌ قَعِیْرَةٌ کاسه مغاک
(قُعَیْر) کزبیر نام مردے
(قُعَار) کغراب کوهے است
(قَعُوْر) کصبور دور تک
(اِنَاءٌ قَعْرَان) کسکران آوند مغاک در آوند که در تک آن چیزی اندک باشد
(قَعْرَاء) کصحرا موضعی است

(قَیْعَر) کحیدر مرد لب پیچیده وقت سخن قَیْعَار بالفتح مثله
(قَعُوْر) کتنور چاه دور تک
(مِقْعَار) مرد در پیچان لب در سخن و قَعْبٌ مِقْعَارٌ) قدح فراخ دور تک و بَنُو المِقْعَار بطنی است
(ف) قَعَرَ البِئرَ قَعْرًا) بالفتح تک چاه رسید یا مغاک کرد آنرا و قَعَرَ الاِنَاءَ) آشامید هرچه در آن بود وقَعَرَ الرَّبِیْدَةَ) از تک شکسته خورد و قَعَرَهُ) بر زمین افکند اورا و قَعَرَ النَّخْلَة) از بیخ برید آنرا یا کاوید و قَعَرَتِ الشَّاةُ) بچه ناتمام افگند
(ك) قَعُرَ قَعَارَةً) گرامة دور تک گردید
(اِقْعَار) بتک رسانیدن چاه را و دور تک ساختن
(قَدَحٌ مُقَعَّرٌ) کمعظم کاسه مغاک
(تَقَعُّر) بمعنے نزد شدن و لب پیچیدن در سخن و با قصے دهن سخن گفتن یقال قَعَّرَ فی الکَلَام اے تَشَدَّقَ) و بانگ و فریاد کردن
(تَقَعُّر) لب پیچیدن در سخن و با قصی دهن سخن گفتن و دور در شدن در کاری و بتکلف فصاحت نمودن
(اِنْقِعَار) از بیخ بریده شدن و بر کنده گردیدن آن درخت و بر زمین افتادن

ق ع ط

(قَعْطَلَة) باز کردن بنا و ویران ساختن

ق ع ز

(ف) قَعَزَ الاِنَاءَ قَعْزًا) بالفتح پر کرد خور را از شراب و جز آن و قَعَزَ مَا فِی الاِنَاءِ) نیک نوشید و نگذارد چیزے را

ق ع س

(قَعْس) بالفتح خاک بدبو
(قَعَس) محرکة سینه بیرون آمدن و در آمدن پشت ضد حدب والفعل من سمع
(قَعِس) ککتف بر آمده سینه در آمده پشت
(اَقْعَس) مرد بر آمده سینه در آمده پشت و اسپ که پشت او پست و پس او بلند باشد و شتر یکه گردن و سر او سوی پشت مائل باشد و شب دراز و مرد سرافراز و بزرگ قدر و با عزت دار جمندی پایدار و کوهی است بدیار ربیعه که آن را ذُوالهِضَبَات گویند و خرما بنے زمینی است در یمامه و اَقْعَسَان اَقْعَس و هبیره اند پسران ضمضم و نیز اَقْعَس و مُقَاعِس پسران ضمره بن ضمره
(قَعْسَاء) کصحرا مؤنث اَقْعَس دموز سینه و دنب بر افشته و نام اسپ معاذ تهدی و عِزَّةٌ قَعْسَاءُ ارجمندی پایدار
(قِعَاس) ککتاب کوهے است
(قُعَاس) کغراب بیماریست که گوسپند انرا از بسیار خواری پیدا گردد و بکشد
(قَعْسَان) کسکران موضعی است
(قَوْعَس) کجوهر سطبر گردن و درشت و سخت پشت از هر چیزے
(قَعْوَس) کجرول پیر کهن سال
(قُعْسُوْس) بالضم لقب است مر زن حقیر فرومایه زشت را
(قُعَیْس) مصغرا نام مردی
(اِقْعَاس) توانگر و بسیار چیز و مال گردیدن
(مُقَاعِس) بالضم المیم پدر حی است از تمیم و هو لقبه واسمه الحارث بن عمرو بن کعب بن سعد بن زید مناة بن تمیم لُقِّبَ لِانَّهُ تَاَخَّرَ عن حَلفٍ کَانَ بَیْنَ قَوْمِهٖ
(مُتَقَاعِس) مرد در آمده پشت بر آمده سینه
(تَقَاعُس) باز پس شدن از کاری و دیری کردن و پس ماندن و خویشتن را کشیدن از کارے و سرباز زدن یقال تَقَاعَسَ الفَرَسُ اِذَا لَمْ یَنْقَدْ لِقَائِدِهٖ
(تَقَعْوُس) کهن سال شدن و ویران گردیدن خانه
(مُقْعَنْسِس) کمحرنجم سخت و درشت مَقَاعِس) بالفتح جمع بعد حذف الزیادات النون والسین الاخیرة وانما لم تحذف المیم لانها دخلت بمعنی اسم الفاعل مَقَاعِیْس) کذلک والیاء عوض المحذوف وانت فی التعویض بالخیار وانما یکون التعویض لازما اِذا کانت الزیادة رابعة و تصغیره مُقَیْعِس و مُقَیْعِیْس والیاء عوض النون و تُعَیْس بحذف المیم والنون والسین لاخیرة ولا اول

قول سیبویه والاخیر
قول المبرد اِقعِنسَاس
سپاپس بازگشتن و پس ماندن

ق ع س ب

(قَعسَبَة) شتاب دویدگی از
ترس و بشتافتن
(قُعَاسِب) کعلابط بلند بالا

ق ع س ر

(قَعسَر) کجعفر دیر پیه و آنچه نخستین
برآید از خربزه ریزه و شکرف
سخت قعسری مشدده
الیاء مثله یقال رجلٌ قَعسَرٌ و رجلٌ
قَعسَرِیٌّ ای ضخمٌ شدید و نیز
قعسری چوبیکه بدان آسیای
دستی گردانده شود
(قَعسَرَة) کدحرجة تیز و تندی
برچیزی و سختی و درشتی و سخت
و توانا شدن

ق ع ش

(قَعش) بالفتح برشتنی است
شبیه بهودج قُعُوش) بالضم جمع
و نیز قعش گرد آوردن و
خمانیدن سرچوب بسوی خویش و
شکستن و ویران کردن بنا و
جزاجزا و الفعل من فتح
(قَعشَاء) ناقه بلند بر داشته سر
(قَعوَش) کجرول مرد سبک و
چست و شتر درشت اندام شگرف
(قَعوَشَة) کدحرجة بر زمین زدن
کسی یقال قَعوَشَهُ اذا صرعَهُ
(تَقَعوُش) ویران شدن و کلان
سال گردیدن
(اِنقِعَاش) از جای برکنده شدن
و رفتن قوم و ویران گردیدن
دیوار

ق ع ص

(قَعص) بالفتح مرگ شتاب کش
(قُعَاص) کغراب بیماریست
گوسپند را که در حال کشد و بیماریست
که در سینه حادث گردد و کوئی
میشکند گردن را و فی الحدیث
مُوتَانٌ یکُونُ فی النّاسِ کقُعَاصِ
الغَنَم
(قَعُوص) کصبور گوسپند که بزند
دوشنده را و دوشیدن ندهد
قَعَّاص کشداد شیر شتاب کشنده شکار را
مِقعَص) کمنبر شیر که زود بکشد شکار را
مِقعَاص) بالکسر مثله
(ف) قَعَصَهُ قَعصًا) بر جای کشت
او را و نیز قعص مردن بر جای
بی نقل و جنبش یقال فُلانٌ مَاتَ
قَعصًا اذا اَصَابَتهُ ضربةٌ او رمیَةٌ
فَمَاتَ مکانه و فی الحدیث
من قُتِلَ قَعصًا فقد استوجب
المآب
(س) قُعِصَتِ الشّاةُ قَعصًا)
مجهولا قعاص زده گردید گوسپند
مَقعُوصَة لغت است ازان
قَعِصَتِ الشّاةُ قعوص گردید
(اِقعَاص) بر جای کشتن کسی را
یقال ضَرَبَهُ فاقعصه اے
قتلهُ مکانهُ
(اِنقِعَاص) در حال مردن و دو تاه
شدن چیزی را

ق ع ص د

(اِقعِنصَاد) کوتاهی کردن و کار شکست

ق ع ض ب

(قَعضَب) کجعفر سطبر زبک دلیر و
توانا و نام مردی که نیزه و سنان
ساختی
(قَوسٌ قَعضَبِیٌّ) بالفتح منسوبا قوس
سخت
(قَعضَبَلَة) سختی و درشتی و از
بیخ برکندن

ق ع ض م

(قَعضَم) کجعفر و زبرج سست
یا مرد کهن سال و دندان ریخته

ق ع ط

(قَعط) بالفتح گوسپندان بسیار
و نیز قعط بستن و تنگ کردن
و سخت تنگ گرفتن بر غریم و
بددل شدن و فروتن و خوار
گردیدن و خشم گرفتن و سخت
بانگ و فریاد کردن و سخت
راندن ستور را و راندن و دور کردن
و کشاده و وا نمودن و عمامه بستن و
خشک شدن و الفعل من فتح
(قَعَطَة) بالتحریک بار تنگ گرفتن
(رجلٌ قُعَاطٌ) کسحاب مرد سخت
راننده ستور و درشتی کننده بران
(رجلٌ قِعَاطٌ) ککتاب مثله
(مِقعَطَة) کمکنسه دستار بزرگ
یا عام است
(س) قَعِطَ فلانٌ قَعطًا) محرکة
خوار گردید و رام شد
(تَقَعوُط) باز کردن بنا و ویران
ساختن
(اَقعَطَ القومُ عنه اِقعَاطًا) وا
شدند از وی و جدا گردیدند
و نیز اِقعَاط بانگ و فریاد کردن
و درشتی نمودن در سخن و فحش
گفتن یقال اَقعَطَ فی القَولِ
و خوار و سبک داشتن
(مُقَعَّط) کمعظم بار برداشته شده
بر ستور
(مُنقَعِطُ الرَّاسِ) بکسر العین مرد
سخت در پیچان و مرغول موی
و سختی کننده در امور
(تَقعِیط) تنگ کردن و تنگ راندن
ستور را و فحش گفتن و درشتی
کردن در سخن
(اِقتِعَاط) عمامه بستن بے در آوردن
آن زیر زنخ منه الحدیث
انه علیه السلام نهی عن
الاقتعاط وامر بالتلحی

ق ع ط ب

(قوس قَعطَبِیٌّ) بالفتح منسوبا قوس
سخت یعنی شب روی که صبح
آن بر آب رسند
(قَعطَبَة) بریدن و جدا کردن

ق ع ط ر

(قَعطَرَة) بر زمین افگندن کسی
را و استوار گردانیدن و پر کردن
(اِقطِعرَار) سیری شدن دم از
تاسه و دمه

ق ع ط ل

(جَوَّاس بن قَعطَل) کجعفر شاعری
است واسمه ثابتٌ و لقب
بالقعطل بقوله رجلٌ من بنی بدر
ثمامة نَظَلٌ مُتنَنِیٌ الامانی خالیا
وقعطل حتی قد سمت مکاربا
قَعطَلَهُ قَعطَلَةً) بر زمین افگند

ویرا وقعطل علی غریمه) سخت تنگ گرفت بر غریم در تقاضا وقعطل فی الکلام) بسیار گفت

ق ع ظ

اِقعاظ) دشوار گردانیدن بر کسے

ق ع ع

(ماءٌ قُعٌّ) بالضم آب نیک تلخ (ماءٌ قُعٌّ) کغراب آب سخت تلخ سطبر

(قَعْقَعَة) کدحرجة آواز سلاح و نحو آن و بانگ دندان که وقت سخت خائیدن چیزے بر آید و آواز تندر و مانند آن و آواز سپر و مانند آن و حکایت کردن آواز سلاح یا عام است قعقاع بالکسر مثله فیهما و رفتن در زمین و جنبانیدن چیز خشک درشت با بانگ و گادہ راندن بلفظ قَعْ قَعْ و گردانیدن تیر قمار وقت باختن و رفتن در زمین و جنبیدن یقال تَقَعْقَعَتْ عُمُدُهُم یعنی کوچ کردند و فی المثل مَا یُقَعْقَعُ لَه بِالشِّنَان مجهولا در حق شخصی گویند که سختیهاے روزگار خوارد و ذلیل نگردد و نترسد و باک ندارد چیزهاے بے حقیقت

(قُعْقُعٌ) کهدهد عکه یا مرغے است دیگر و شتی پیسه دراز نول و دراز پاے

(حمارٌ قُعْقُعَانی) بالضم خر سخت آواز

(قَعْقَاع) بالفتح آنکه از بندهاے پایش آواز بر آید وقت رفتن قعقعانی منسوب بالمثله و خرماے خشک و تب لرزه و راه دشوار منه قیل قرب قعقاع لانهم یجدون فی السیر و راهے است از یمامه تا بکوفه و قَعْقَاع بن ابی حدرد و قَعْقَاع) بن معبد بن زرارة صحابیان اند و قَعْقَاع بن شَوْر تابعی که در حسن محاورت بدو مثل زنند و موضعی است بشریف بلاد قیس

(قُعَاقِع) بالفتح بانگ تند و پیاپے و مواضع اند از بلاد قیس

(قُعَیْقِعَان) کزعفران مصغرا کوهے است با هوا از نرم سنگ که از سنگش ستونهاے جامع بصره ساختند و دهے است و در آن آبی است و کشت زاری برو واده کرده از مکه در راه حوفه بسوے یمن و کوهے بمکه که رو بسوے کوه ابی قیس دارد سمی به لان جرهم کانت تجعل فیه اسلحتها قُعَیْقِعَ فیه او لانهم لمّا تحاربوا و قطوراء تقعقعوا بالسلاح فی ذلک المکان

(ن) قَعَه قَعًّا) دلیر گردید بروی در سخن

مُقَعْقِع) بکسر القاف الثانیه آنکه قداح را میگرداند در میسرت

(اِقْعَاع) آب تلخ و فرک رسیدن قوم و کندن چاه و فرود آمدن قوم بدان آب

(طَرِیقٌ مُتَقَعْقِعٌ) بکسر القاف الثانیه راه دور و دراز که رونده

اش را کوشش تام لازم آید

(تَقَعْقُع) مضطرب شدن و جنبیدن و یقال تَقَعْقَعَتْ عُمُدُهُم یعنی کوچ کردند و فی المثل من یجتمع یتقعقع عمده یعنی هر اجتماعی را پراگندگی است یا آنکه چون مردم فراهم آیند و باهم نزدیک شوند شری و فسادی پیدا کرد که سبب پراگندگی کشد یا معنیش آنکه هر که از بسیاری مردم و ترتیب امور دیگران بر شک آید خرد و دانش وای در معرض زوال و انتشار افتد

ق ع ف

(قَعَف) محرکه از بیخ بر افتادن یا از پای بر افتادن دیوار و کوه خرد بر بهد یکر غاصته و الفعل من سمع

(قُعَاف) کغراب سیل سخت که همه را برو

(قَاعِف) باران درشت

(ف) قَعَفَ النخلة قَعْفًا بالفتح از بیخ بر کند آنرا و قعف ما فی الاناء) خورد آنچه در آوند بود قعف فلان) بر کند خاک از پای خود از سخت پاسپردگی و قعف المطر) کاوید باران روے زمین را و برد سنگ ریزه را از آن

(تَقَعُّف) بمعانی القعاف است

(اِقْتِعَاف) در همه معانی انقعاف آید و بخواهش گرفتن چیز را

(اِنْقِعَاف) فرو ریخته شدن روے کوه و از بن در افتادن دیوار و از جای رفتن چیزے

ق ع ف ز

(قَعْفَزَى) بالفتح مقصورا نوعی از نشست که در آن زانو در آن باهم چسپانند و خو بشتن در چیند یقال فلانٌ جلس القعفزى

(قُعْفُوز) کعصفور گیاهے است

(شَجَرَةٌ مُتَقَعْفِزَةٌ) بکسر الفاء درخت بر روے در افتاده

قَعْفَزَ لَهُ الکلام قَعْفَزَةً) بسخن اراده دفع او کرد از نفس خود و قعفز فی المشى) بگام تنگ و کوتاه رفت و قعفز الرجل) هر دو زانو در آن چسپانیده دستها گرد زانو حلقه کرده و نشست بهیچ مستعد کارے را

(تَقَعْفُز) فروختن شتر

اِقْعِنْفَاز) خویشتن در چیده نشستن یا بر سر پای در وا نشستن

ق ع ق ب

قَعْقَبَة) کدحرجة زخم و زخم کردن

ق ع ل

(قَعَل) بالفتح چوبے که زیر شاخهاے سبز رز نهند و پستک رفت نافرجام

(قَعِیْل) کامیر خرگوش نر

(قُعَال) کغراب شکوفه انگور و مانند آن لعاله مثله یا آنچه از کلش بیفتد و پشم ریزان از شتر

(قَاعِلَة) کصاحبة کوه دراز بلند قواعل جمع

قَوْعَلَة) بجوهره موضعی است و کوه خرد و پشته بخرد و عُقَاب قَوْعَلَة) علی الصفة والاضافة

عقاب کوه باش یا عقاب بر آینده
بر کوه
(قیعلة) کحیدرة زن درشت
بزرگ جثه وعقاب که بر سر کوه جای
گیرد ویقال عقابٌ قیعلةٌ علی
الصفة والاضافة
(قوعلة) کدحرجة نوعی از رفتار
و آن پیش در آمدگی پای است
بر پای دیگر در رفتار و بر سر کوه
یا پشته نشستن یقال قوعلَ فلانٌ
قوعلة اذا قعد هو علی الجبل والاکمة
(اقعال) گل کردن رز یقال تقعل
الکرم اذا انشقت عنه قعالته
(مقتعل) المفعول تیر نیکو
نا تراشیده
(اقتعال) دور کردن گل رز از
وی پاشیدن آنرا
(اقعال الکرم) کاشعل گل کرد
انگور
(صخرةٌ مقعالّة) سنگ بزرگ
جدا ایستاده از زمین
(اقعیلال) راست شدن و سوار

ق ع م

(قعم) بالفتح بانگ گربه
(قعمة المال) بالضم برگزیده و بهترین
از شتران
(قعم) محرکة کجی و بلند بر آمدگی
است در سرین و کژی بینی
(قیعم) کحیدر گربه و شتر سطبر
سالخورد
(س) قعِم قعمًا بیمار گردید
(اُقعِم اقعاما) مجهولا بیمار گردید
و نیز (اقعام) بلند بر آمدن
افتاب و گزیدن مار و هلاک
کردن آن

ق ع م ص

(قعمصه) یکبار پلیدی انداختن
یقال تقعمص فلانٌ ای وضع
قعموصة بمرة
(قعموص) کعصفور سماروغ و
پلیدی مردم و جز آن

ق ع م ط

(قعموط) کعصفور پارچهٔ دراز
که بر بچه بپیچید
(قعموطة) بالتاء گویک گوه
گردان

ق ع ن

(قعن) بالفتح کاسهٔ بزرگ که در آن
خمیر سازند و معرفة نام جد حجاج
بن علاج که از اشراف کوفه
است
(قعن) محرکة سخت کوتاهی بینی
و بر آمدگی سر بینی از اضداد است
و کشادگی میان دو پاسے وقت
رفتن
(قُعَیْن) کزبیر بطنی است از بنی
اسد
(قعان) کسحاب کوتاهی بینی و
بر آمدگی سر آن
(قیعون) بالفتح گیاهی است

ق ع ن ب

قعنب) کجعفر درشت سخت و
شیر بیشه قعانب کعلابط مثله
فیهما و روباهی نر و نام جد محمد بن
مسلمة
قعنبة) کدحرجة تن کوتاه بالاد
بکجے یقال فی فلانٍ قعنبةٌ
(تقعنب) کتقعد مینی کژ
(عقابٌ قعنباة) کقعنباة عقاب
تیز چنگال

ق ع و

(قعو) بالفتح چرخ چاه چوبین
باشد یا آهنی مانند آن و محور آهنی
و دو چوب بکره دو که تیر چرخ بر آن
باشد یا آهنی است که بر وی بکره گردد
وهما قعوان قِعِیّ .. کدلی جمع
فی الکل و رجلٌ قعو العجیز تین
مرد لاغر سرین یا درشت و سطبر
سرین یا آنکه سرینش بر آمده و
ناگسترده باشد
(اقعی) کاحمد آنکه سر بینی او بلند
و بر استخوان چسپان باشد
(قعواء) کصحراء مونث اقعی و زن
باریک ران و زن باریک ساق
(ن) قعا الفحل الناقةَ وعلیها
(قعوًا) بالفتح وقُعُوًّا بالضم و تشدید الواو
برجست بر ناقه کشنی کند یا نه و
قعا الطائر برجست مرغ بر ماده
(س) قعی الارنبةُ قعًا کعصا
بلند گردید سر بینی و برنشست
بر استخوان
(مقعی) کمحسن برکون نشسته
وفی الحدیث انه علیه السلام
اکل مقعیًا
(اقعی فی جلوسه اقعاءً)
تکیه زد بر چیزے که پس پشت
وے بود و نیز اقعاء سپانگی
بر گردانیدن اسپ و برکون نشستن
سگ و قد نهی عن الاقعاء فی الصلوة
وهو ان یضع الیتیه علی عقبیه
بین السجدتین علی تفسیر الفقهاء
وفی اللغة هو ان یلصق الیتیه
بالارض وینصب ساقیه ویتساند
الی ظهره) و نیز بلند و بر استخوان
چسپان گردیدن سر بینی
(اقتعاء) برجستن کشن بر ماده
کشنی کند یا نه

باب القاف فصل الفاء

ق ف ء

(س) قفئت الارضُ قفءًا)
بالفتح برگردید و تباه گشت گیاه
از باریدن باران یا خاک آلود کرد
تو جبریا باران گیاه را پس ستور نچرید
آن را لغة فی قفو وقد ذکر
(اقتفاء) باز دوختن توشه دان
و بشیزه را میان دو پشیزهٔ آن
در آوردن

ق ف ث ل

تفثلة) لشتاب بردن چیز برا
و از بیخ برکندن

ق ف ح

(قفیحة) کسفینة مسکه که بر آن
شیر گوسپند دوشند
(قفاجة) قفحاء) کصحراء کردو
دو که شاخ علاج بنظر آید
(ف) قفحه قفحًا بالفتح ناپسند
آمد او ناخوش داشت
وقفح عن الطعام) باز ایستاد
از طعام وقفح الشیٔ) سفوف
ساخت آن را

ق ف خ

(قفخ) بالفتح بر سر و بر هر چیز میان
کاواک زدن قِفاخ بالکسر
مثله ولا یکون الّا علی الرّاس اوشیٔ
اجوف والفعل من فتح
(قفخة) بالفتح گاو ماده کشن خواه
(قفیخة) کسفینه بلعامیست که از
خرما و بپره ترتیب دهند و اندام
پرگوشت
(قُفاخ) کغراب زن گرد اندام
نیکو خلقت متناسب اعضا
(اقفخت البقرة اقفاخا) کشن خواه
شد گاو ماده وکذا اقفخت
الذئبة ای ارادت السِّفاد

ق ف خ ر

(قُفاخِر) کعلابط بزرگ اندام
(قُفاخِری) منسوبا مثله و نیز
(قُفاخِری) فایق و بهتر از نوع خود
و نازک اندام پرگوشت
(قُفاخِرة) بالتا زن نیکو خلقت
(قُفاخِریّة) بالضم و شد الیاء
زن شگرف بزرگ جثه
(قُنفُخَر) کجردحل بزرگ اندام
و بیخ گیاه بردی

ق ف د

(اقفد) فروهشته گردن با سطبر
گردن و آنکه بسر انگشتان پای راه
رود و پاشنه اش بزمین نرسد و
مرد فربه دست فربه پای کوتاه انگشتان
و ستور که بسر سم دری خمیده گے
باشند در رفتن یقال فرس اقفد
وهو عیبٌ فیه
(قَفَدانه) محرکة غلاف سرمه‌دان
و کیسه تهیه عین که در آن خوشبوی
وجز آن نهند قفدان بدون
التا مثله فارسی است و معرب
(ض) قفده قفدا بالفتح طپانچه
بر گردن وی زد و تقفّد فلان
کار کرد
(س) قفد قفدا بالفتح بافربهی
دست و پا کوتاه انگشتان گردید
و نیز قفد خمیدن سیل شتر بجانب
چپ قال ابو عبیدة القفد لا
یکون الّا فی الرِّجل وقال الاصمعی
القفدان یمیل خفّ البعیر من
الید والرجل الی الجانب الانسی
فان مال الی الوحشی فهو اصدف
و استاده شدن بند دست و برسم
پیش آمدن بند دست ستور را و
عمامه بے شمله بستن قفداء
بالفتح والمد کذلک یقال عمّم
القفداء اذا لم یسدل

ق ف د ر

(قَفَنْدَر) بالفتح کجعفر زشت پیکر
ناخوش دید را (قفندر) کسمندل مثله
و نیز قفندر درشت و سخت سر
و خرد سر و سطبر پا و کوتاه بالا کو اندام
و سپید

ق ف ر

(قفر) بیابان بی آب و گیاه
و زمین خالی قفرة بالتا مثله قِفار
بالکسر و قفور جمع و یقال نزلنا ببنی
فلان فبتنا القفر ای لم یقرونا
یعنی مهمان نداشتند ما را و موی و خبز
قفر نان بی نان خورش و نیز قفر
گاو نر که جهت کار کشت از ماده
جدا کنند او را و قفر الیهود خمر
است در سوم گرم و خشک
(قفن) ککتف کم موی گرگ بیابانی
(قفیر) کامیر سرگین خشک و کیسه
و طعام بی نان خورش خنور بزرگ
و آبی است در زمین عذره براه
شام در بجبیل
(قُفَیرة) نام مادر فرزدق
(سویق قفار) کسحاب پشت
ناشورانیده و خبز قفار نان
بی نانخورش و نیز قفار لقب خالد
بن عامر بدان جهت که در مهمانی
ولیمه نان و شیر خورانیده بود
و چیزے ذبح نکرده
(قُفُّور) کتنور غلاف شگوفه خرما
(قافور) مثله و کوهی است و غلاف
خرمای نو رسیده
(مِقفار) بالکسر بیابان بی آب و گیاه
(ن) قفر الاثر قفرا در پے او
رفت و پیروی کرد
(س) قفر ماله قفرا بالفتح کم
شد مال وقفر جسمه کذلک وقفر
الطعام بی نان خورش گشت
طعام
(اقفار) خالی شدن جای از بے
آب و گیاه گردیدن آن از اهل دور
افتادن مرد بصحرا و بی طعام شدن
و بی نانخورش گردیدن منه
الحدیث ما اقفر بیت فیه خلّ و
گرسنه گشتن و خالی و بی آب و گیاه
یافتن جای یقال اقفر البلد ای
وجدته قفرا
(تقفیر) فراهم آوردن خاک و
جز آن
(تقفّر) در پے رفتن و پیروے
نمودن
(اقتفار) در پے رفتن و پیروے
کردن و گوشت از استخوان باز کردن
و خوردن

ق ف ج ل

(قفرجل) کسفرجل علم است

ق ف ز

(قفیز) کامیر پیمانه است بقدر
هشت ملوک و یکصد و چهل و
چهار گز از زمین اقفزة
(قُفزان) کعثمان جمع
(قُفَیز) کزبیر غلامی بود مر
آنحضرت را صلی الله علیه وسلم
(خیل قافزة) اسپان تیز رو که
وقت دویدن بر جهند خیل قوافز
کذلک و نیز قوافز بالفتح غوکان
(اقفز) اسپ که دستش تا آرنج
سپید باشد
(قفزی) محرکة مقصورا بر جستگی
اسم مصدر است و نوعی از رفتار
است و شتر یقال جاءت الخیل
تعدو القفزی
(قُفّاز) کرمان نوعی از غلاف دست
پر از پنبه که زنان در سرما پوشند
و هما قفّازان یا نوعی از زیور
دست و پای و آهنی است شبکه دار
که بر آن باز نشیند و سپیدی که موی
گرداگرد سم اسپ
(قُفَّیزی) کمیمی بازی است
مر کودکان را که چوبی بر پا سنگے بند
و از بالای آن بر جهند
(ض) قفز قفزا بالفتح و قفزانا

محرکة وقَفَازًا بالفتح وقُفُوزًا برجست وقَفَزَ فلانٌ) بر د

(فَرَسٌ مُقَفَّزٌ کمعظم اسپ اَقْفَز

(تَقَفُّز) بحنا نگارین کردن زن دست وپای را وقفاز پوشیدن

(تَقَافُزٌ) برجستن باهم

ق ف ز ع

(قَفَنْزَعَةٌ) کسمندلة زن نیک پست بالا

ق ف س

(قُفْسٌ) بالضم گروهی مردم بکرمان مانند اکراد

(اَقْفَسُ) آنکه پدرش غیر عربی ومادرش عربی باشد وهر چیز که ببالد وخمیده گردد

(قَفَسَاءُ) کصحراء معدوه وعلکم دون فرومایه ناکس

(قَفَاس) کقطام زن فرومایه ناکس

(ن) قَفَسَ قَفْسًا بالفتح وقُفُوسًا برد وقفس الظبی دست و پایش بست وقَفَسَ فلانًا بموی وی گرفت وقَفَسَ الشیءَ بخشم وکشیدن سخت گرفت آنرا

(س) قَفِسَ قَفَسًا بزرگ گشت گرانه سربینی او

(تَقَفُّس) برجستن

(تُقَافُس) بالضم برجستن یقال هما یتقافسان بشعورهما ای یتواثبان

ق ف ش

(قَفْشٌ) بالفتح کفش معرب است ونیز قَفْشٌ) نوعی از سخت خوردن وبسیار گائیدن وشتاب دوشیدن وگرفتن چیزی وفراهم آوردن وشادمانی کردن وشمشیر وبچوب دستی زدن

(قَفَشٌ) محرکة وزدان ترس وبیم دهندگان

(اِنْقِفَاش) بسوراخ درآمدن تنذه وجزان وفراهم آوردن آن دست وپا واعضای دیگر را

ق ف ش ل

(قَفْشَلِیل) کَغِطْرِیف معرب کفچه گیر است

ق ف ص

(قَفْصَة) بالفتح معرفة شهری است بجانب افریقه از ان است مالک بن عیسی وابراهیم بن محمد محدثان وسو منسی بدیار عرب ویضم

(قُفْص) بالضم کوهی بکرمان ودهی میان بغداد وعکبرا از ان است احمد بن حسن بن احمد محدث صالح وگروهی از محدثان

وفی الحدیث فی قُفْصٍ من الملائکة او قَفَصٍ من النور وبحرك و هو المشتبك المتداخل بعضه فی بعض

(قَفَص) محرکة پنجره والتی است کارکشت را که گندم در آن کرده بجز من آرند ونیز قَفَص سبکی وچستی وشادمانی ونیز گرفتگی از سردی ونیز کرمی گلو وترشی معده از نوشیدن آب برخرما والفعل من سمع فی الکل

(فَرَسٌ قَفِصٌ) کَکَتِف اسپ در ترنجیده ومنقبض که تک خود را نیارد وجَرَادٌ قَفِصٌ) ملخ درگرفته وبسته بال از سردی

(قَفِیص) کامیر آهنی که در متاع فدان باشد وحلقهٔ آن

(قُفَاص) کغراب بزکوهی وبیماری است که پای ستور را خشک گرداند

(قَفُوص) کصبور شهری است ویضم او ان است لبنی قفوص) که باد خوش دارد

(تِلَاعٌ قَوَافِصُ) تودهای بلند

(ن) قَفَصَ الظبیَ بست دست وپای آهو را وگرد گرد و نیز قَفَص) بیکدیگر نزدیک کردن چیزی را ودر پنجره در کردن مرغ ودر خلیه بستن و بند کردن یعسوب را تا بیرون نیاید ودرومند کردن وبر آن وبلند گردیدن

(اِقْفَاص) خداوند پنجره یا مرغ شدن

(ثَوْبٌ مُقَفَّصٌ) کمعظم جامه نگارین بنگار پنجره

(تَقَفُّص) فراهم آمدن

(تَقَافُص) بیکدیگر درآمدن چیزی درآمیخته گردیدن و مشتبک شدن

ق ف ص ل

(قُفْصُل) کقنفذ شیر بیشه

ق ف ط

(قَفْط) بالفتح فراهم آوردن سیلان وکرانه کسی وبرجستن نر بر ماده هر چه باشد والفعل من نصر و ضرب او خالص بذوات الظلف و پاداش دادن یقال تقفطنا بخابر ای کافانا

(قِفْط) بالکسر معرفة شهر است بصعید مصر که از نعمان امیر المؤمنین علی ابن ابی طالب رضی الله عنه بر علویان موقف است

(رَجُلٌ قُفَّطَی) کجمزی مرد بسیار گائیده

(قُبَعْقَط) کحیدر مرد بسیار جماع

(مُنْقَفِط) مستعد ونیک آماده بر کار

(تَقَافُط) بهم یارمندی نمودن نر وماده بکشتی کردن

(اِقْفِفَاط) چسپانیدن تنگ اندام خود را با فرج ماده یقال لتیس یقتفطها وآلیها

(اِقْفِیطَاط) فرج دادن بز ود گوسپند نر را

ق ف ط ل

(اَقفَطَلَه مِن بَیْنِ یَدَی تَقْفَطلَهٌ) از پیشم ربود آن را

ق ف ع

(قَفْع) بالفتح سپری است چوبین که مردم در وقت جنگ در پس آن به قلعه برآیند

(قَفْعَة) بالفتح زنبیل خوردلی گوشه از برگ خرما یا خنور خرما یا آوندی است کرد که در آن خرمای تر وجز آن چینید ودواره که روغن کشان در آن کنجد در کرده بریکدیگر نهند چندانکه روغن روان گردد وقِفَاع بالکسر جمع

(تَفَع) محرکۃ تنگی و درنج
(قُفْع) مرد کہ انگشتان پاے او
بر گردیدہ باشد و مرد ہموارہ سرنگون
(قُفُع) بالضم جمع
(قَفَعَاء) کصحرا گیاہے است
سست و نرم چوب یا درختی است
کہ در آن حلقہا ے مانند انگشتری
بر آید بے پیوند و چون خشک گردد
بیفتد و گوش درہم کشیدہ از
بالا تا پائین سخت درہم شدہ گویا
نیمہ باتش سوختہ گردیدہ پاے
کہ انگشتانش بسوی کف برگردیدہ
(قُفَاع) کغراب بیماری است کہ
پای گوسپند را کج گرداند
(قُفَّاح) کرمان مثلہ والاولی القیاس
کما تر الادواء و نیز کرمان گیاہی
است درہم کشیدہ و سپنگی شبیہ
سر دن و خشک آن راکف الکلب
نامند
(قُفَارِعی) بالضم منسوبا مرد سرخ
کہ از شدت سرخی پوست بینی
وے برکندہ باشد و احمر قفاعی
سخت سرخ لُغَیْتُرِیْ قُفَارِعی
مقدمۃ الفاء
(قَفَّاع) کشداد آنکہ مال را خرج
نکند یقال فُلَانٌ قَفَّاع لِمَالِہٖ
اِی لَا یُنفقہ
(قُفَاعَۃ) کرمانہ و تخفیف دامی
است کہ از شاخ خرما کشد و بدان
مرغان را شکار کنند
(مِقْفَعَۃ) کمکنسۃ چوب کہ بدان
انگشتان زنند
(ف) قَفَعَ الاَصَابِعَ بِالْمِقْفَعَۃِ
زد انگشتان را بانگشت زنہ
وقَفَعَہٗ عَنْہُ باز داشت او را از ان
(س) قَفِعَتِ الاُذُنُ قَفَعًا
بالفتح قفعا گردید گوش و نیز قفع
در کشیدہ شدہ شدن دست و پاے
و جز آن
(مُقَفَّع) کمحدث مرد کہ ہموارہ
سرنگون باشد
رَجُلٌ مُقَفَّعُ الْیَدَیْنِ کمعظم
مرد ترنجیدہ و بر اگرفتہ دست و
مروان بن مقفع تابعی است و ابو محمد
عبد اللہ بن مقفع زبان آور یست
کہ قبل السلام نامش روزبہ
یا دادبہ بن دادجشنش بود
و کنیت ابو عمرو لقب ابوہ
بالمقفع لان الحجاج ضربہٗ
فتقفعت یدہٗ
(تَقَفِّع) نگاہداشتن یقال تَقَفَّعْ
ھٰذا ای اَوْعِہٖ
(تَقَفُّع) در ترنجیدن
(اِنْقِفَاع) باز ایستادن

ق ف ع د

تَقَفْعَدَ کسفرجل پشت قامت

ق ف ع ل

(اِقْفِعْلَال) بر اگرفتن دست
و درہم کشیدہ شدن

ق ف ف

(قَفّ) بالفتح ترہ و سبزی خشک
(قِفَّۃ) بالکسر کوہچہ لوزادہ
(قُفّ) بالضم زمین بلند و چیزی
است کہ ہم تبر ماند و کوتاہ بالا و
پفست چیزے و حلقۂ تبر و مردم
اوباش و مردم با ہم آمیختہ از
ہر جنس و ابر سیاہ شبیہ کوہ و حجارۃ
غاصٌّ بعضہا ببعض لا یخالطہا
سہولۃ وھو جبل غیر انّہ لیس بطویل
فی السماء فیہ اشراف علی ما حولہ
وفیہ حجارۃ منقلعۃ عظام کالابل
البروک واعظم و درب قفاف
حجارتہ فنادیر امثال البیوت و قد
یکون فیہ ریاض و قیعان قفاف
وا قفاف جمع و نیز قف
رود باری است بمدینہ اضاف الیہ
زھیر شیئا اخر ثناہ فقال کم
للمنازل من عام ومن من لال
اسماء فالقفین فالرکن
(قُفَّۃ) بالضم کدوی خشک میانہ
تہی کردہ کہ در وی زنان پنبہ نہند
و یقال کبر فلان حتی صار کانّہ
قفۃ و او ندی شبیہ کدو کہ از برگ
خرما سازند و موش و زمین بلند
و مرد ریزہ اندام یا پست قد است
و بفتح و خرگوش و چیزیست کہ بتبر ماند
و درخت پوشیدہ خشک
و قیس قفۃ ممنوعۃ لقبی است
(قُفَّۃ) مثلثۃ قشرہ و لرزۂ تپ
و فراخۂ آن
(قَفِیف) کامیر گیاہ خشک و ترہ
و سبزی نیکو خشک یقال للابل فیہا
شاءت من قفیف وخفیف
(قَفَّان) الکان نشان و بی یقال
اتیتہ علی قفان ذلک و قافیتہ ای
اثرہ و ہنگام یقال ھذا قفانہ
و امانت دار یقال ھو قفان ای
امین و قفان کل شیء
جماعتہ و استقصاء معرفتہ
(قُفَاف) کشداد سیم دزد و
میان انگشتان
(قَفْقَف) زنج شرح ھما قفقفان
(ن) قَفَّ قَفًّا بالفتح فراہم آمد
بعض چیزی با بعض و درہم شد
چندانکہ غنیبہ گردید
(ض) قَفَّ الْعُشْبُ قُفُوْفًا
خشک گردید و قَفَّ الثَّوْبُ
خشک شد جامۂ شستہ و قَفَّ شَعْرُہٗ
در و اشد موی بر تن و بر خواست آن
ترس و جز آن و قَفَّ الصَّیْرَفِیُّ
سیم دزدید میان انگشتان
(قَفْقَفَۃ) لرزیدن از سرما و جز آن
و جنبیدن کام دہن و دندان باہم
در خوردن و خشک شدن گیاہ
(اِقْفَاف) باز ایستادن ملکیان
از بیضہ و فراہم آوردن بیضہا و فرو
اشک از چشم و بلند برآمدن سایۂ چشم
(اِسْتِقْفَاف) درترنجیدن و
خشک شدن از پیرے
(تَقَفُّف) خشک شدن گیاہ
و برہم خوردن دندان

ق ف ل

(قَفْل) بالفتح ہرچہ خشک گردد
از درخت و پشتہ است نزدیک
قرن المنازل
(قَفْلَۃ) بالفتح پس کردن و یکبار
بخشیدن چیزے و درم باسنگ
و درخت خشک و یحرک
(قُفْل) بالضم درفش و نشان
و کلیدانہ اقفال جمع قُفُل کالعنق
و قُفُول جمع و درختی است حجازی
و قلعۂ است بیمن

ج ۳

(قُفَلَة) کهمزة آنکه هر چه بشنود یاو دارد
(قَافِل) باز گردنده از سفر
(قُفَّال) کرمان جمع قَفَل محرکة اسم جمع و پوست خشک و مرد خشک دست و خشک پوست و موضعے است و نام مردے
(قَافِلَة) گروه از سفر باز گردیده و نیز گروه در سفر رونده از روی تفاول برجوع
(خَیلٌ قَوَافِل) اسپان باریک و لاغر شده
(قَفِیل) کامیر پوست خشک و آنچه خشک شود از درخت و تازیانه و کلاب در راه کوه تنگ که دویدن را نشاید گویا کوچه دربسته است و موضعی است و گیاہے
(قَفَّال) کشداد قفل گر و نام مردے از علماے شافعیه
(قِیفَال) بالکسر رگ سر روے معرب ست
(قُوفَل) بفتح الفا پوپل و هو اشهر
(قُوفِیل) وہے است نبا ملبس
(قَافِلاء) کقاصعا جائی است
(ن ض) قَفِلَ قُفُولاً بازگشت از سفر و قَفَلَ الشَّیءَ اندازه کرد ازا که چند ان است
(ض) قَفَلَ الفَحلُ قُفُولاً برانگیخته شد بکشتی کردن و قَفَلَ الطَّعَامَ نگاہداشت گندم را تا بگرانی فروشد و فراهم آورد
(ن س) قَفَلَ الجِلدُ قُفُولاً خشک گردید
(ض س) قَفَلَ الشَّجَرُ خشک گشت
(مُقفَلُ الیَدَینِ) کمکرم بخیل
(اَقفَلَهُم اِقفَالاً) گماشت بر ایشان نگاه را و اَقفَلَهُم عَلَی الاَمرِ) فراهم آورد بر کارے و نیز (اَقفَال) قافله گردانیدن و قفل کردن در را یقال اَقفَلَ البَابَ وعَلَیهِ) و خشک کردن و باز داشتن لشکر را از رفتن
(تَقفِیل) خشک شدن پوست و قفل کردن در را و نگاہداشتن چیزے و فراهم آوردن گندم و مانند آن
(رَجُلٌ مُقتَفِلُ الیَدَینِ) مرد رفت ناکس نخواهد که نیکیے و احسان از دستش بر آید
(اِقتِفَال) بکلید انه بسته شدن در
(اِستِقفَال) بخیل شدن
(رَجُلٌ مُنقَفِلُ الیَدَینِ) للفاعل مرد رفت ناکس
(اِنقِفَال) بسته شدن در

ق ف ل ط

(تَقَلَّطَهُ مِن یَدِهِ تَقَلُّطًا) از دستش ربود اترا

ق ف ن

(قَفَن) بالفتح تازیانه
. . . .
(قَفَن) محرکة و تشدد نون پس گردن اصله قفا فتزاد فیه نون مشددة
(قَفِینَة) کسفینة گوسپند از قفا ذبح کرده و هو منهی عنه و فی حدیث ابراهیم النخعی فیمن ذبح فابان الرأس فقال تلک القفینة فلا بأس بها قیل الّذی یبان رأسه و قیل الّذی ذبح من القفا و القفینة
(تُقَفَّن) کمذهب مرد درشت لئام بدزبان گول
(قَفَّان) کشداد گروه از هر چیزے و پایان و نهایت کاری و امین و کپان معرب است قول عمر رضی الله تعالی عنه انی استعمل الرجل الفاجر لاستعین بقوته ثم اکون علی قفانه یعنی علی قفاه ای علی تتبع امره و النون زائدة
(ض) قَفَنَ قُفُونًا) بمرد و نیز قَفَن بالفتح بچوب دستی زدن و کار زار کردن و بر گردن کسی زدن و از قفا ذبح کردن گوسپند و جز آن و هو منهی عنه و از سر بان خوردن سگ یا از خنور آب خوردن آن
(اِقفَان) از پس کردن کشتن گوسپند را
(تَقَفُّن) سر بریدن
(اِقتِفَان) جدا کردن سر گوسپند را و لفت گلو بریدن

ق ف ن د

(قَفَنَّد) کعملس سخت سر یا کلان سر
(قَفَندَد) کخضنفر مرد بزرگ الواح قَفَانِد و قَفَندُدُون جمع

ق ف و

(قَفو) بالفتح موضعی است و سوزالی است که وقت باران برانگیخته شود
(قِفوَة) بالکسر گناه و بدکاری و تهمت یا نسبت بکسی چیزے را که در وی باشد یا نباشد و افترا و دشنام اسم است قفو را و برگزیدگی مهمان و بزرگواری اسم است اقتفا را یقال فُلاَنٌ قِفوَتِی ای خِیرَتِی مِمَّن اُوثِرُه فلان قِفوَتِی ای تُهمَتِی کانه من الاضداد و قال بعضهم لَم یُفتِق
(قُفیَة) بالضم مغاکی جهت شکار دوان
(قَفَا) کعصا پس سر و پس گردن یذکر و یؤنث و تلدید آقفٍ بالفتح و اَقفِیَة کاغلمة و اَقفَاء و قُفِیٌّ بالضم و الکسر و شد الیاء و قَفِین بکسرتین جمع و درازی چیزی یقال لا افعله قفا الدهر ای طول و کوہی است یا آن قفا آدم است و رُدَّ قَفًا و عَلَی قَفَاه یعنی پیر شد
(قَفَاوَة) مهربانی و نوازش اسم است تقفی را و آنچه بدان مهمان را گرامی کنند
(قَفِیّ) کغنی آنکه قائم مقام دیگری باشد یقال هو قفیهم ای الخلف منهم و دانای علم و مهربان یقال انا قفی به ای حفی و مهمان گرامی کرده و آنچه بدان مهمان را گرامی کنند از طعام و جز آن و بهترین و برگزیده از برادران یا متهم از جماعت برادران از لغات اضداد است و تهمت و دشنام اسم است قفو را
(قَفِیَّة) کغنیة آنچه مهمان را بدان گرامی کنند یقال هو قفیتهم

ای لخلف منہم دمزولی کہ کی را
بر دیگری باشد و شَاۃٌ تَفِیۃٌ)
گوسپند از قفا ذبح کردہ عن ابی زید
(وقال غیرہ شَاۃٌ قَفِینَۃٌ
بالنون وقد مر
(قَافِیَۃ) کصاحبۃ پس کردن و
کلمۂ اخیر از بیت کہ اعادۂ آن
واجب باشد یا حرف اخیر و ساکن
نزدیکش معہ حرکت ما قبل ساکن
یا حرف کہ بنار قصیدہ بر آن باشد
وفی الحدیث یَعقُدُ الشَّیطانُ علیٰ
قَافِیَۃ راس احدہم ثلثَ عُقَد
(عُوَیفُ القَوافِی) شاعریست
وھو ابن مُعٰوِیَۃ بن عُقبَۃ لُقِّبَ لقولہ
سَاُکذِبُ مَن قَد کَانَ یَزعَمُ اَنَّنِی
اِذَا قُلتُ قَولًا لا اُجِیدُ القَوافِیَا
(شَاۃٌ مُقفِیَۃٌ) کمرمیۃ گوسپند
از پس کردن ذبح کردہ
(ن) قَفَوتُہ قَفوًا بالفتح وقُفُوًّا
بالضم وشد الواو پیروی کردم و
در پی او رفتم و بکار تباہ اندختم او را
و بر پس کردن وی زدم و بزنای
صریح باز خواندم او را و متہم کردم
او را و دشنام دادم بفحش و بدی
صریح ومنہ الحدیث لاحدَّ اِلّا فی
القَفوِ البَیِّنِ وقَفَا تلاٰ نا یا مَن)
برگزید او را بالکار وقفا اللہ اَثَرَہٗ
نابود گرداند خدای نشان وی را
و نیز قَفوُ نوالہ و بخش نہادن
بجہت مہمان
(ض) قَفَی قُلاٰنًا قَفیًا بالفتح
بر پس کردن وی زد و نیز قَفی)
از قفا بریدن گلوی گوسپند

(اَقفَاہُ عَلَیہِ اِقفَاءً) فزونی
نہاد او را بر وی وَاَقفَاہُ بِہٖ) خاص
کرد او را بدان چیز و نیز اِقفَاء)
برگزیدن کسے را بکارے وقفی
خوردن و نوالہ و بخش نہادن
بجہت مہمان و برگزیدن بدان
یقال اَقفَیتُہٗ بِہٖ ای اَثَرتُہٗ
(تَقفِیَۃ) در پی فرستادن یقال
تَقفَیتُ عَلیٰ اَثَرِہٖ بفلان وقَفَّیتُہٗ
زَیدًا او بِہٖ ای اتبعتہ ایاہ وقولہ
تعالیٰ ثُمَّ قَفَّینَا عَلیٰ اٰثَارِھِم بِرُسُلِنَا
ومنہ الکلام المُقَفّٰی وسُمِّیَت قَوَافِی
الشِّعرِ لان بعضہا یَتبَعُ اَثَرَ بَعضٍ
(تَقَفّٰی بِہٖ) مبالغہ کرد در مہربانی
و نوازش وی و بسیار پرسید از حال
وی و نیز تَقَفّی) پیروی نمودن
و در پے کسی رفتن و بچوب دستی زدن
یقال تَقَفَّاہُ بِالعَصَا
(تَقَافِی) دروغ بر بافتن
(اِقتِفَا بِہٖ اِقتِفَاءً) خاص کرد
آن را بچیزے و بخش نہاد مہمان را
مُقتَفًی بِہٖ) نعت است از آن
ای مو تکرم وَاقتَفَی الشَّیءَ)
برگزید آن را وَاقتَفَی اَثَرَہٗ)
در پے او رفت
(اِستِقفَاء) بچوب دستی زدن
کسے را

باب القاف فصل القاف

ق ق ب

(قَیقَب) کحیدر زین و چوب کہ
از وی زین سازند قَیقَبَان بالفتح
مثلہ فیہما ابن درید گفتہ کہ آن را آزاد

درخت خوانند و دوائے است
کہ ہر دو گوشہ زین را بدان پیچند
و آہن پارہ کہ در میان آن فاس
لگام باشد
(قَیقَاب) بالفتح مہرہ جلا دادن
جامہ

ق ق ذ

قَاقُذ) کوزہای آب قاقزہ یکے
و مذکور است در ق ق ذ

ق ق س

(قَاقِیس بن صَعصَعَہ بن ابی
الخَرِیف) محدث است
(مُقَوقِس) بالضم وکسر القاف
الثانیہ مرغی است طوق دار کہ طوقش
سیاہ و سپیدی مائل باشد و لقب
جریح بن مینٰی قبطی کہ بادشاہ مصر
و اسکندریہ است و در صحابیان
معدود گشتہ و لقب ہر بادشاہ
مصر و اسکندریہ لقب بادشاہ
ہند مروی است از ابن
عباد و غالب کہ غلط باشد

ق ق ق

(قِقَّۃ) کشفۃ آواز کودک یا آواز کہ
بدان طفلان را ترسانند یا از چیزے
باز دارند آنہا را
(قَقَقَۃ) محرکۃ زاغ دہ باش و پلیدے
کودک قَقَّۃ مُشَدَّدَۃً و بکسر مثلہ
و یقال وَقَعَ فی قَقَّۃ یعنی در بد
تدبیر افتاد

ق ق ل

(قَوقَل) بالفتح کبک نر و سنگخوار و نام
مردی وھو ابو بطن من الانصار
سُمِّیَ لانہ کان اِذَا اَتَاہُ اِنسَانٌ مستجیرًا

بہ او بیثرب قال لہ قَوقِل فی ھٰذَا
الجَبَل وقد امِنتَ ای ارتق قوقلۃ
فرزندان را
(قَاقُلَۃ) بضم القاف الثانیہ و شد
اللام و تخفیف بار درختے است
ہندی خوشبوی کہ ہند الاکچی نامندش
مقوی للمعدۃ والکبد نافع للغثیان
والاعلال الباردۃ حابس و
القَاقُلَۃ الکبیرۃ اشد قبضًا من
الصَّغِیرَۃ واقل حَرَافَۃً
(قَاقُلیٰ) بالضم القاف الثانیہ
مقصورًا گیاہے است ہچو اشنان
شور مزہ کہ شتر بچرد و آن را مدربول
و عیبر است و از خوردن آن آب
زرد روان گردد

باب القاف فصل اللام

ق ل ب

(قَلب) بالفتح دل یا اخص از آن
و خرد و دانش و قولہ تعالیٰ ان فی
ذٰلِکَ الذکرٰی لمن کان لہ قَلبٌ ای
عَقلٌ و بی اسخ از ہر چیزی یقال ھو
عَرَبِیٌّ قَلبٌ ای خالص یستوی فیہ
المذکر والمؤنث والجمع و ان شئت
قُلتَ امرأۃٌ عَرَبِیَّۃٌ قَلبَۃٌ و ثنیت و
جمعت ایضًا و میانہ لشکر و آب است
بحرہ بنی سلیم ورَجُلٌ قَلبٌ)
مرد خالص نسب وقَلبُ العَقرَب
منزلی از منازل قمر و ذو القَلبَین
لقب جمیل بن معمر و فیہ نزلت
ما جعل اللہ لرجل من قلبین
فی جوفہ
(قُلب) بالضم و سنیاد و دست

برگُجین زنان ومارسپید وسپیه خرما بن یا بهترین برگ آن وثبلث
(اَقْلاَب و قُلُوب وقَلْبَة) گفرده جمع
(قَلْبَة) بالتاءسرخی وزن خالص نسب
(قُلُبَّیْن) بالضم وفتح الباء دیهی است بدمشق وقد یکسر الباء
(قَلَب) محرکة برگشتگی لب
(قَلَبَة) محرکة بیماری وماندگی یقال مابه قلبة
(قُلُب) بضمتین چند آب است
(قَلِیب) کامیر چاه یا چاه سرکرد نا گرفته یا چاه کهنه یذکر ویونث
(اَقْلِبَة) کاغلمة وقُلُب بالضم وقُلُب ککتف جمع
(قُلَیْب) کزبیر آبی است در نجد مر ربیعه را و کوهی مر بنی عامر را وقد یفتح و پدر بطنی از تمیم ومهرهٔ است که زنان بدان مرد آنرا بند نمایند و بَنُوا القُلَیْب بطنی از تمیم
(اَبُو قِلاَبَة) ککتابة تابعی است
(قُلاَب) کغراب کوبی است بدیار بنی اسد وبیماری مردل را بیماری است که شتر را ابرو زسے بکشد
(قَلُوب) کصبور بسیار برگردنده وگرگ
(قَالِب) کصاحب غورهٔ خرما سرخ وکالبد ویفتح لامه وهو اکثر
(شَاةٌ قَالِبٌ) گوسپند که رنگش غیر رنگ مادر وی باشد
(رَجُلٌ اَقْلَبُ) کاحمر برگشته لب
(شَفَةٌ قَلْبَاءُ) کحمراء لب برگشته
(قِلَّیْب) کسکیت گرگ قَلُوب کتنور وستور وقِلاَب ککتاب مثله
(حُوَّلٌ قُلَّبٌ) کسکر فیها حیله ساز ماهر در تقلیب امور حولی قُلَّبٌ حُوَّلِیٌّ قُلَّبِیٌّ مثله
(مِقْلَب) بالکسر آهن آماج
(مَقْلُوبَة) کوش
(ن ض، قَلَبَ فُلاَنًا قَلْبًا) بردل اوزد وقَلَبَ الشَّیْءَ پشت آن بجانب شکم گردانید وقَلَبَ اللهُ فُلاَنًا اِلَیْهِ میرانید او را خدای
(ض، قَلَبَهٗ قَلْبًا) بالفتح برگردانید آنرا ونیز قَلَب بالکوره گردانیدن جامه وسخن ویقال قَلَبْتُ القَوْمَ کما یقال صَرَفْتُ الصِّبْیَانَ وقلب بحله بیرون کشیدن وسرخ شدن غورهٔ خرما وقلاب زده گردن شتر یقال قُلِبَ البَعِیْرُ مجهولا مَقْلُوب ومَقْلُوبَة لغت است اندران
(اِقْلاَب) خشک شدن پوست وبیرون انگور ورسیدن هنگام برگردانیدن نان ومیرانیدن خدای کسی را وخداوند شتر قلاب زده شدن وبرگردانیدن
(تَقْلِیب) برگردانیدن وپشت چیزے بسوے شکم کردن
(تَقَلَّب فِی الاُمُوْرِ) دست انداخت در آن بخواست خود ونیز تَقَلُّب برگشتن یقال تَقَلَّبَ الشَّیْءُ ظَهْرَ البَطْنِ کالحیة تتقلب عَلَی الرَّمْضَاءِ
(مُنْقَلَب) برگردیدن وجاے برگردیدن
(اِنْقِلاَب) برگشتن

ق ل ب ع

(قَلَوْبَع) کسفرجل بازیست عربان را

ق ل ت

(قَلْت) بالفتح مغاکی در کوه که آب در وے گرد آید قِلاَت جمع وَقَلْتَ العَیْنِ مغاک چشم وقَلْتُ الاِبْهَامِ مغاک که در زیر انگشت است وقَلْتُ الصُّدْغِ وقَلْتُ التَّرْقُوَةِ وقَبْتُهُمَا ونیز قَلْت مرد کم گوشت
(قُلُتَة) بالضم دیہے است بمصر
(قِلَت) گکتف مرد کم گوشت
(شَاةٌ قَلُتَةٌ) کفرحة گوسپند که شیر او شیرین نباشد
(قَلَت) محرکة ہلاک و ہلاک شدن والفعل من سمع ومنه قولهم ان المسافر ومتاعه لعلی قلت الا ما وقی الله تعالی
(قَلْتَیْن) کبحرین دیہے است بیمامه وداره القلتین موضع است
(مَقْلَة) بالفتح جاے ہلاک و ہلاک
(مِقْلاَت) بالکسر شتر ماده که یکبار زاید سپس آن بازنگیرد وزن که فرزند او را نزید
(اِقْلاَت) فرزند مردن عادت شدن زن را وہلاک یا در جای ہلاک انداختن

ق ل ج

(قَوْلَنْج) وکا بے لام او را کسره دہند یا ان مکسور اللام است وقاف مفتوح اند وہم مضموم بیمارے است روده را دردناک که بان خروج ثقل وریح دشوار باشد صاحب آنرا

ق ل ح

(قَلْح) بالفتح خر سال خورده
(قِلْح) بالکسر جامه چرکین
(قَلَح) محرکة زردی دندان وزرد شدن آن والفعل من سمع
(اَقْلَح) بالفتح کوه کردان ومرد زرد دندان واَقْلَح بن بسّام بخاری محدث است وعاصم بن ثابت بن اَقْلَح صحابی است
(قُلاَح) کغراب زردی دندان
(قِلَحْم) کفرشب مذکور است در ق ل ح م
(تَقْلِیح) پاک کردن زردی از دندان ومنه فی المثل عودٌ یُقَلَّح ای ینقی سنانه ویعالج من القلح من باب قردت البعیر وهرضت الرجل یعنی بیمار را تیمار دارے کردم وکنه شتر پاک کردم
(تَقَلُّح البلاد) در زیدو ربلاد در سال قحط

ق ل ح ز

(قَلْحَزَة) بالفتح رفتار کوتاه بالا
(قَلْحَز) کجردحل فربه فیرنده معکبر که گفتار او را اکثر از کردار او باشد

ج ۳

ق ل ح س

قِلحاس) بالکسر مرد درشت روی قبیح شکل

ق ل ح م

قَلحم) بجعفر نام مردی (شیخ قلحامة) بالکسر پیر فانی

قُلحُوم) کزنبور بزرگ جثه کلان خلقت

قِلحَمّ) کفرشب مرد نازنده بخود وکلان سال میم زائد است ملحق بحرد حل

اِقلَحَمّ) کاقشعر کلان فسال گردید

ق ل خ

قَلخ) بالفتح خر سال خورده و کشن تیز شهوت و نے میان کاواک

قَلخ قَلخ کلمه است که وقت کشنی گویند کانه حث علی الضراب

قُلاخ) کغراب موضعی است بیمن و قلاخ عنبری) شاعر است و قلاخ بن یزید) شاعر دیگر و قلاخ بن خزن سعدی شاعر دیگرے

ف) قَلخَ الفحلُ قَلخاً بالفتح و قَلیخاً بانگ کرد کشن قال الفراء اکثر الاصوات بنی علی فَعِیل مثل هَدَرَ هَدِیراً و صهل صهیلاً و قلخ قلیخاً

و قَلخ لی) ز و چیزے خشک بر چیزے خشک و قَلخَ الشجرة) بر کند آن را

قَلَخَه بالسوط تقلیخاً) سخت بتازیانه زد اورا و قَلَخَ النبتُ سخت شد گیاه و قوی گردید

ق ل خ م

قِلَخْمُ) بجردحل شتر سطبر بزرگ کوهان

ق ل د

(سوارٌ قَلدٌ) بالفتح دست برنجن تاب داده

قِلدٌ) بالکسر نوبت آب در چهار روز یکی و قافله که بسوے جده درود آمدن تب و تب ربع و گروه و جماعت و نزه ستور و باران بر هفته یقال سقتنا السماء قِلداً ای فی کل اسبوع بوقت و قعب یا کاسه قعب باشد و یقال اعطیته قِلدَ امری یعنی سپردم بوی امور خود را

قِلدَة) بالکسر دردی مسکه که بر گداختن فرو نشیند و خرما و پست

(تَقلید) کامیر رسن از برگ خرما تافته

(قِلادة) بالکسر تار رو بین که بر حلقه گوشواره و حلقه بینی شتر پیچند

(قِلادة) بالکسر گردن بند جمیل قلائد جمع ذو القلادة لقب حارث بن ضبیعه و قلائد الشعر) باقیمانده از شعر بر زمانه

اِقلید) بالکسر حلقه بینی شتر ماده و کلید و رسن از برگ خرما که سر خنور را بدان بند و رشته مانند سے تار از روے که بر حلقه بینی شتر و بر حلقه گوشواره بپیچید و گردن

اَقلاد جمع

(ناقة قَلدَاءُ) ماده شتر دراز گردن

(قِلید) کسکیت گنجینه

مِقلَد) کمنبر کلید مقالد جمع و نیز مِقلَد) خنور و توبره و پیمانه و چوبدستی سرکج و کلیدے است بر شکل داس

مِقلاد) کمحراب کلید و گنجینه مَقالید جمع و ضاقت علیه مقالده تنگ شد بروے امور وے ضاقت علیه مقالیده مثله

(مَقلود) رسن تافته و سوار مقلود) دست برنجن تاب داده

(ض، قَلَدَ الماءَ فی الحوض) فراهم آورد آب را در حوض قلد اللبن فی السقاء و الشراب فی البطن کذلک و قَلَدَ الشئَ علی الشئ) بپیچید آن را بر وے و قَلَدَ الحبلَ تاب داد رسن را و قَلَدَت الحُمی فلاناً تب گرفت او را هر روز و قَلَدَ الزرعَ) آب داد کشت را و قَلَدَ الحدیدة تنگ کرد آهن و بپیچید آن را بر چیزے

اَقلَدَ البحرُ علیهم غرق نمود آنها را دریا کانه اغلق علیهم

(مُقَلَّد) کمعظم جاے گردن بند از گردن و اسپ سابق و در گذرنده از اسپان که علامت سباق بر گردن وے بسته باشند و جای حمالہ شمشیر از بهر و دوش مرد و مُقَلَّد الذهب) از سادات عرب و بنو مقلد) بطنی است و مقلدات الشعر) اشعار باقیمانده در زمانه

تقلید) قلاده در گردن کسے انداختن و از النست کار در عهده کسی کردن یقال قَلَّدَه العمل و چیزی در گردن ستور قربانی در آویختن بجهت علامت بدی و شمشیر حمائل کردن

(تَقَلُّد) قلاده پوشیدن

تَقَالُد) نوبت گرفتن یقال هم یتقالدون الماء ای یتناوبونه

اِقتِلاد) غرق شدن

اِقلَوَّدَه النعاسُ) بپوشید او را خواب و غالب شد

ق ل د س

(اُقلیدس) بالضم و زیادة الواو نام حکیمی که در فن هندسه کتابے وضع کرده و گویند کتابے بود که آن را اقلیدوس صوری بامر ملکی ترتیب داد لهذا بنام او شهرت یافت

ق ل ذ

قَلَذ) بالتحریک کرمکے است سپس مانند که بچارپایه در آویزد و تا حیاتش مفارقت نکند

بهمة قُلذة) کغرفة ستور ریزه و بسیار قلذ

ق ل ذ م

قَلذَم) بجعفر کس فراخ بسیار آب

(قُلیذَم) کسمیدع چاه بسیار آب

ق ل ز

قِلَّز) بالکسر مشددة اللام الخیر سپید است که چون خشک شود زرد و صافی گردد گویا که مدهون است و هر گاه که ذخیره کنند تو بر تو نشیند و گاهے بر روے آب انگور ریزند و دهن سبو را گل اندود کنند و دو سه سال بگذارند پس

آن دهنش بشاخ آهو و مانند آن بکشانید و بکار برند قِلَّاذِیٌ) مشددة الیاء مثله
قِلَّوْذ) کسنور شهریست

ق ل ذ

(قَلْذ) بالفتح مرد سبک سست و نوعی از خوردن شراب والفعل من نصر و ضرب وزدن و تیر انداختن و شادمانی نمودن و برجهیدن و لنگیدن و نکتها کردن بر زمین بچوب دستی
(قُلُذّ) کعتل مس نیک سخت که آهن دران کار نکند و مرد سخت و توانا قلز کفلز مثله فیهما
قِلِّزّ) بالکسر مشددة اللام کمص چراگاهیست فراخ در روم
(ن) قَلَزْتُهُ اَقْلِزُهَا خوراندیدم او را کاسها و قَلَزَ الْجَرَادُ) سپوخت ملخ دم را بزمین تا بیضه دهند
اَقْلَزَ الْجَرَادُ) بمعنی قلز الجراد است
قَلَّزَ الْجَرَادُ تَقْلِیْزًا بمعنی اقلز الجراد است
اِقْتِلَاز) خوردن یقال قلزته فاقتلز
تَقَلُّز) شادمانی نمودن و دویدن بزکوهی

ق ل ز م

قَلْزَمَة بالفتح از حلق فرو بردن و ملامت کردن و بانگ کردن
قُلْزُم) کقنفذ نام شمشیر عمرو بن معدیکرب و شهریست میان مصر و مکه نزدیک کوه طور و بسوی آن مضافست بحر القلزم بدان جهت که بطرف آن واقع است یا آنکه فرو میبرد هر که وی را سوار شود
قِلْزَم) کزبرج فرومایهٔ ناکس
تَقَلْزُم) فرو بردن و بخل و ناکسی کردن

ق ل س

(قَلْس) بالفتح رسن سطبر کشتی از لیف یا برگ خرما و جز آن و آنچه از گلو برآید بر دهان از طعام بیک دفعه یا کمتر از ان و انیر اقی نگویند مگر آنکه بار دیگر عود کند آن قی است در قصیدن با سرود و سرود نیکو و بسیار خوردن نبید را و شوریدن دل و بکرانه بیرون انداختن جوی آب را و جام شراب را از پری والفعل من ضرب
قَالِس) کصاحب موضعی است که آنحضرت صلے الله علیه وسلم بنی الاحب را از قبیله عذره بخشیده و عطا فرموده
(قَلُوس) کصبور دهی است نزدیک وی
(قِلِّیْس) کامیر مردزفت
(بحر قَلَّاس) کشداد دریای بسیار آب کفک انداز
(قُلَّیْس) کقبیط کلیسه است بصنعا که ابراهیم برآورده بود
قَلَنْسُوَة) بضم سین کلاه دراز
قَلَنْسِیَة) مثله اذا فتحت ضممت السین واذا ضممت کسرتها قلانیس و قلانس و قلاسی و قَلَانِس جمع قلنس بحذف ها مثل اصله قلنسو الا انهم رفضوا الواو لانه لیس اسم آخره حرف علته قبلها ضمة فصار آخره یاء مکسورا ما قبلها فکان کقاض تصغیره قُلَیْنِسَة اَوْ قُلَیْنِسَة اَوْ قُلَیْسِیَة اَوْ قُلَیْسِیَّة بتشدید الیاء الاخیرة و نیز
قَلَنْسُوَة) قلعه است بفلسطین
اَنْقَلِیس) بفتح همزه ولام کسرهما مارماهی
قَلْسَیْتُهُ قَلْسَاةً) پوشانیدم او را کلاه قَلْنَسْتُهُ قَلْنَسَةً مثله
تَقَلْنُس) کلاه پوشیدن یقال قَلْنَسْتُهُ فَتَقَلْنَسَ
تَقَلْسِی کلاه پوشیدن یقال قَلْسَیْتُهُ فَتَقَلْسَی
(مُقَلِّس) کمحدث بازیگر وقت قدوم ملوک و امرار
(تَقْلِیس) دف زدن و سرود کردن و استقبال کردن ملوک و ولاة را با صاف لهو و لعب وقت قدوم و نهادن مرد هر دو دست خود را بر سینه و فروتنی نمودن
تَقَلُّس) کلاه پوشیدن

ق ل ش

(اَقْلَش) بالفتح اسمی است عجمی
قُلَّاش) کسحاب پستک ترنجیده
قُلَّاشَة) کسحابة کوتاهی کوچکی
(اُقْلُوْنُش) کاسلوب شهریست از اعمال غرناطة
(قَلْیُوْشَنَة) بالفتح شهریست باندلس
اُقْلِیْش) بالضم شهریست باندلس از ان شهراست احمد بن معد بن عیسی
قَلَّاش) کشداد اسم عجمی
قُلْشَانَة) بالفتح شهریست با فریقیه

ق ل ص

قَلَصَة) محرکة آب گرد آمده در چاه و بلند شده قَلَصَات جمع
قَلِیْص) کامیر آب برجهنده
(قَلُوْص) کصبور شتر ماده جوانه یا باقیمانده بر سیر یا شتر ماده که نخست در سواری آمده باشد تا انکه ششش سالگی درآید پس ناقه گردد و القعود اول ما یرکب من ذکورها الی ان یثنی فاذا اثنی فهو جمل و نیز قلوص شتر ماده بلند دراز دست و یا خاص بالاناث ویقال القلوص من النوق بمنزلة الجاریة من النساء قلائص و قُلُص ککتب جمع قلاص بالکسر جمع الجمع شترمرغ ماده و بچه مادهٔ آن و جوزهٔ شوات و نیز از دختر جوان هم کنایت کنند قُلُص جمع و فی المثل اخو البن علی القلوص وقد مر فی خ ت ع
مَاءٌ قَالِصٌ) آب بلند برآینده
وَظِلٌّ قَالِصٌ) سایه کم شده
شَفَةٌ قَالِصَةٌ) لب بهم جسته
قَلَّاص) کشداد آب بلند بر آینده
مِقْلَاص) کمفتاح ناقه فربه شده در تابستان و نام مردیست و هو جد والد عبد العزیز بن عمران بن ایوب الامام من اصحاب

۳ج

الشافعی وکان من اکابر المالکیة
فلما رای الشافعی انتقل الیه و
تمذهب بمذهبه
(ض) قَلَصَ قُلُوصًا) برجست
وقَلَصَتْ نَفْسُهُ) شوریده دل او
وازسم تیز آید وقَلَصَ الظِّلُّ
عَنِّي) کم گردید و درکشیده شد
ونیز قُلُوص بلند شدن و بر
جستن آب وفراهم آمدن و در
کشیده شدن جامه بعد از شستن
وبرآمدن آب در چاه و بازبستن و
کوچ کردن و سیر نمودن قوم و درهم
کشیده شدن لب و ترنجیدن و
برهم جستن آن
اَقْلَصَ البَعِيْرُ اِقْلَاصًا) اندک
پیدا شد کوهانش و برآمدن
گرفت واَقْلَصَتِ النَّاقَةُ) فربه
شد در تابستان یا در فراخ سال
رسید و افزون شد شیر وے
(فَرَسٌ مُقَلِّص) محدث اسپ
خرامان بلند و دراز دست و پای
تَقْلِيْص) همیشگی نمودن در
رفتار در وشش و برچیدن و گرد
آوردن پیراهن را و فراهم آمدن
و برچیده شدن آن لازم متعدی
تَقَلُّصُ) درهم کشیده شدن
و گرد آمدن باهم

ق ل ط

(قَلْط) بالفتح زشت روئے
والفعل من نصر
قَلَط) محرکة پریزاد که کان واولاد
شیطان
قَلَطِي) بعربی محرکة تنک کوتاه
بالا از مردم وگربه واز سگ و مرد
پلید سرکش
(قَلِيْط) کامیر فتق زده
قِلَاط) کتاب قلعه است میان
قزوین وخلخال
قُلَاط) کغراب فرزندان جن
واولاد شیطان قِلَّوْط کسنور مثله
وکوتاه ترین از مردم وگربه وسگ
اَقْلَطَ) نومید تر یقال هذا اقلط
منه اے آیس آیس
قِلِّيْط) کسکیت فتق و دبه که در
خایه پیدا گردد

ق ل ط ب

قَلْطَبَان) کزعفران مرد بی رشک
وآنکه در حق زن خود غیرت ندارد
یا مرد زن جلب

ق ل ط ف

قَلْطَفَة) کدحرجة سبکی یا کوچکی
اندام
قِلْطِف ابن صَعْتَرَه کزبرج
طائی یکی از حاکمان عرب و کاهنان
واخترشناسان آنهااست

ق ل ع

قَلْع) بالفتح توشه دان شبان
که در آن اسباب و آلات خود دارد
وبجمع قُلُوع واَقْلُع کافلس
وقِلَاع کتاب وقِلَعَة کقردة
جمع ومنه المثل شَحْمَتِي فی قَلْعِي
ای فی مزادتی در چیزے آرند که
مملوک شخصی در اختیار او باشد
و بهر چه و بهر وقت که خواهد تصرف
کند و بتر کوچک که راز آن باخود دارند
و آنچه پیشگی در بیت المال در آید
پی وزن وانعقاد تا وقت ادا و
کانے است که رصاص جید را
بوے منسوب کنند و وقت فرو
نشستن تپ یقال ترکته فی قَلْعٍ
من حمّاه ای فی اقلاع منها
وقَلْعَان) صلاءة وشُرَيْح
دو پسر عمرو بن خُرَيْلِفَه از بنی نمیر
قَلْعَة) توشه دان شبان و حصار
و پناه جای بر کوه که از دشمن نگاه دارد
وبجمعه قِلَاع بالکسر وقُلُوع
جمع و نهال خرمابن که از بیخ نخله برکنده باشد
آنرا یا خرمابن که از بیخ برکنده و باز نشانند
و شهر است بهند قِيلَ و الیه ینسب
الرصاص والسیوف شهرستانیست
باندلس قیل و الیه ینسب الرصاص
و موضعی بیمن وقَلْعَة کُرَّاح)
در اندلس است و همچنین قَلْعَة
اَيُّوْب) لیکن نسبت بسوے
آن ثغری آید بدان جهت که
در ثغر دشمن واقع است وقَلْعَة
الْجَص) با ارجان است نزدیک
کازرون وقَلْعَةُ اَبِي الحَسَن
نزدیک صیدا
وقَلْعَةُ اَبِي طَوِيْل) با فریقیه
وقلعة عبد السّلام) باندلس
از آنست ابراهیم بن سعد قَلْعِي
محدث وقَلْعَة بنی حَمَّاد شهرے
است در کوه بربر وقَلْعَةُ نَجْم) بر
فرات وقَلْعَةُ يَحْصُب) باندلس
وقَلْعَةُ الرُّوم) قرب بیره که
در این زمان آنرا قَلْعَةُ المُسْلِمِيْن
خوانند
(قِلْع) بالکسر آنکه بر زین نتواند
نشست و کند خاطر که سخن را نفهمد
و جامه سینه پوش که مردان
پوشند و بادبان کشتی قِلَاع
بالکسر جمع
قِلْعَة) بالکسر پاره از چیزے پاره پاره
شگافته قِلَع کعنب جمع
(قُلَع) بالضم مرد توانا در رفتار
وفی صفته صلی الله علیه وسلم اذا زال
زال قُلْعًا) روے بالضم وبالتحریک
و ککتف یعنی وقت رفتار پای بیباک
مے برداشتند و برفتار ناز و خرامش
نمے رفتند
قُلْعَة) بالضم آنچه پیشگی در بیت
المال در آید بے وزن و مال
عاریت منه الحدیث بئس المال
القُلْعَة ومال ناپایدار یقال
الدنیا دار قُلْعَه) یعنی جای برکنده
شدن نشست و بمعنے قُلُعَة کهمزه
است و مرد سست که چون برو
حمله و بطش کنند نپاید و آنچه
از درخت برکنده شود و کوچ یقال
هم علی قُلْعَةٍ ای رحلةٍ ویقال
منزلنا منزل قُلْعَةٍ یعنی منزل ما جای باش
نیست یا ملک من نیست یا آنکه
ندانم ازین منزل کجا کذرم خواهد
افتاد ومجلس قُلْعَة) مجلس
که صاحبش هر دم بعد اخرے
برخاستن ضرور افتد
(قَلَع) محرکة خون مانند علق
دو پوست مانندی تنک که بر پشت
سرگین برآید و هنگام باز ایستادن
تب است قلاع را یقال ترکته فی
قَلَعٍ من حُمَّاهُ ای فی اقلاع منها

ویکسر وسنگی که زیر سنگ باشد (قَلَعَۃ) محرکۃ سنگ بزرگ از کوہ برکندہ بیرون جستہ دشوار گذار صعب المرام یا سنگ سطبر منخم (قِلَاع) گکتاب قِلَع کعنب جمع ویارہ بزرگ از ابر کوہ یا کوہی است یا ابر پارہ سطبر کہ کرانہ آسمان را فراگیرد قَلَع محرکۃ جمع و ناقہ بزرگ اندام و موضعی است و معرفۃ موضعی دیگر و مَرْج الْقَلَعَۃ) جائی است بادیہ کہ شمشیر را بدان منسوب کنند وے قریب حلوان العراق (قُلُعَۃ) بضمتین کہمزۃ آنکہ بر زین ثابت نباشد و درکشتی زود افتد و کم فہم ویقال ھٰذا منزل قُلْعَۃٍ ای لیس بمستوطن او معناہ لا نملکہ او لا ندری متی فتحوّل عنہ (قَلِع) ککتف توشہ دان شبان لغۃ فی قَلْع بالفتح قَلَعَۃ کعنبۃ جمع و مرد سست پای درکشتی و مرد کم فہم کہ سخن نفہمد و انکہ بر زین نتواند بودن (قُلَیْعَۃ) کجہینہ جائے است بطرف حجاز و دیے بجرین و موضعے ببغداد (قِلَاعَۃ) گکتابۃ بادبان کشتی (قُلَاع) کغراب گل تراشہ کہ بعد خشک شدن آب کفتہ گردد و خاک درو اشدہ کہ زیر او سمارغ بر آمدہ باشد ویشد و بیمارے است گوسپند انرا کہ در دہن پیدا آید وامرگ کہ بنا گاہ بکشد شتر تندرست را (قُلَّاعَۃ) بالتا سنگ بزرگ در دشت نرم خاک افتادہ و ہر کلوخ یا سنگ برکندہ کہ انرا بدست یا بفلاخن اندازند و پارہ از گل تراشہ (قَلُوع) کصبور شتر مادہ کلان جثہ و کمان کہ چون بکشند بہ گردد (قُلْع) بالضم جمع دَائِرَۃُ الْقَالِع) دائرہ پشت است کہ زیر نمد باشد و ان مکروہ است قَلَّاع کشداد نیک دروغ گوئی وزن جلب وکفن آ بیخ و سرہنگے انکہ پیش سلطان بباطل سخن چینی نماید و فی الحدیث لا یدخل الجنۃ قَلَّاع و بمعنی قلعۃ کہمزۃ است قُلَّاع کرمّان گیاہے از قسم حبت کہ شتر خشک و تر آن را خورد (قُلْع) کحیدر زن بزرگ پاے بزرگ بالا (مِقْلَاع) کمصباح فلاخن (مَقْلُوع) امیر معزول و فرس (مَقْلُوع) اسپ کہ بر پشتش دائرہ قالع باشد (ف) قَلَعَہ قَلْعًا بالفتح از بیخ برکند انرا یا از جایش برگردانید آنرا وقُلِعَ الْاَمِیْرُ) مجہولا معزول گردید (س) قَلِعَ فُلَانٌ قَلَعًا وقَلَعَۃً) محرکتین بر زین نتوانست نشستن یا پایش درکشتی ثبات و استوارگی نگرفت یا ازکند سے خاطر سخن پے نبرد و نفہمید (مُقْلِعَات) بکسر اللام کشتیہای یا بادبان

اَقْلَعَہ عَنِ الْاَمْرِ اِقْلَاعًا و مُقْلَعًا) کمکرم بازایستاد از کار و منہ قولہ تعالی یا سماءُ اَقْلِعِی و اَقْلَعَتِ الْاِبِلُ) از شش سالگی بہفت سالگی در آمد و اَقْلَعَتْ عَنْہُ الْحُمّٰی) گذاشت او را تپ و باز ایستاد و اَقْلَعَ السفینۃَ برداشت و بلند کرد بادبان کشتی را و اَقْلَعَ فُلَانٌ) بنا کرد قلعہ را تَقْلِیْع) از بن برکندن عَرَضُ الْمُقَالَعَۃ) نشانہ کہ نو آموز نخستین بدان تیر اندازد و آن نزدیک تر باشد لہٰذا تیر انداز را بہ بلند و دراز کردن دست حاجت نیفتد اِقْتِلَاع از بیخ برکندن و برکندہ شدن و ربودن (تَقَلُّع) از بن برکندہ شدن. (اِنْقِلَاع) برکندہ شدن

ق ل ع ت

اِقْلَعَتَّات) سخت درپیچان و مرغول شدن موے

ق ل ع ث

تَقَلْعَثَ فِی مَشْیِہٖ تَقَلْعُثًا پاکشان رفت گویا از گل برمیکند پاے را

ق ل ع د

اِقْلَعَدَّ) سخت مرغول شدن موی و بر سر خود در پیچان شدن بقلی اَقْلَعَدَّ فُلَانٌ اِذا مضی علی وجہہ فی البلادِ

ق ل ع ط

مُقْلَعِطٌ) کمطمئن مرد گریزندہ بر خدر رمندہ ترسان بیمناک و سر سخت پیچان موی کہ موی آن دراز نشود قُلْعَطَۃٌ اسم است ازان (اِقْلَعَطَّ الشَّعْرُ اِقْلِعْطَاطًا) پیچان گشت موی و سخت گردید

ق ل ع ف

مُتَقَلْعِف) بر ناقہ کہ در سواری نیامدہ سوار شوندہ اِقْلَعَفَّ الْجِلْدُ) درکشیدہ شد پوست و اِقْلَعَفَّتْ اَنَامِلُہٗ ترنجیدہ و درکشیدہ شد انگشتہای او از سردی یا از پیری و اَقْلَعَفَّ الْبَعِیْرُ) بہ پیوست و منضم گردید شتر بسوے ناقہ ہنگام گشنی و تکیہ بر ناقہ زدہ بر بہرد و پا نشستہ خود ایستادہ در انحال

ق ل ع م

قَلْعَم) کجعفر گندہ پیر قِلْعَم) کدرہم نام مردے قِلْعَمّ) کاردب پیر سالخوردہ

ق ل ف

(قَلْف) بالفتح از بن برکندگی ناخن اسم است القلاف را (قَلْفَۃ) بالفتح آوندہای بجرانے پر از خرما و جز آن قَلْف بحذف تا جمع (قِلْف) بالکسر زنبیل از برگ خرما و پوست درخت ہر چہ باشد یا پوست کندر کہ بدان بخور کنند یا پوست درخت انار (قِلْفَۃ) مونث وجای درشت (قِلْفَۃ) بالکسر گیاہے است کہ بار ہای ترا شتران بحرص تمام خورند

(قُلْفَة) بالضم وبحرک غلاف سرزه (و قُلْفَتَانِ) ہر دو طرف بروت
قَلَفَان) محرکۃ ہر دو کرانہ بروت
(قَلِيف) کامیر خم کہ کل از سرش برداشتہ باشند و خنور خرما و غلاف آن قَلِيفَة بالتاء مثلہ قليف علی لفظ الواحد جمع قلف بضمتين جمع الجمع
(قِلَافَة) گلنابۃ برہم دوزی تختہای کشتی و قیر اندودکے درزہاے آن اسم مصدر است
(قُلَافَة) بالضم پوست درخت
(أَقْلَف) کودک ختنہ ناکردہ قُلْف بالضم جمع و زندگانی فراخ وخوش و شمشیر یک دمہ کہ در طرف آن تنگی و تحریز باشد و عامٌ أَقْلَفُ) سال از ران و فراخ
(سنةٌ قَلْفَاءُ) کصحرا سال از ران و فراخ
(قِلْف) کقنب سیل آورد خشک شدہ
(قَلِيف) کخذیم شتر مادہ بزرگ اندام
(مَقْلُوفَة) خنور بحرانی پر از خرما د مانند آن مَقْلُوفَات جمع
(ض) قَلَفَ الخَاتِنُ القُلْفَةَ
قَلْفًا) بالفتح وبحرک از بن برید آنرا با برید و قَلَفَ الشجرةَ قَلْفًا بالفتح پوست باز کرد درخت را و خشو و وقَلَفَ الدَّنَّ قَلْفًا وقَلْفَةً) بفتحها برداشت گل سر خم
(مَقْلُوف) لغت است از ان

وقَلَفَ الشيءَ) برگردانید آن را
وقَلَفَ السَّفِينَةَ) از پوست خرما برہم دوخت تختہای کشتی را و بقیر گرفت درزہای آنرا و قَلَفَ العَصِيرُ) کف آورد شیرہ انگور
(س) قَلِفَ قَلَفًا) محرکۃ بے ختنہ ماند
تَقْلِيف) برہم دوختن تختہاے کشتی و قیر اندودن درزہاے آنرا و نیز تَقْلِيف) خرما کہ خستہ دور کردہ در مشک و آوند در کردہ گنجینہ سازند و نیز خستہ در کردہ گنجینہ نہادن خرما را
إِقْتَلَفْتُ مِنْهُ اربعَ قَلْفَات) چہار خنور گرفتم از ان بے وزن
وَاقْتَلَفَ الظُّفُرُ) از بن کندہ شد
إِنْقَلَفَتْ سُرَّتُهُ انْقِلَافًا) کلان شد و نور د گرفت

ق ل ف ح

قُلْفُحَة) ہمگی چیزے را خوردن

ق ل ف ط

قَلَفَاط بالفتح لقب محمد بن یحیی ادیب

ق ل ف ع

قِلْفِع) کزبرج و درہم گل تراشہ ترقیدہ و پارہ پارہ شدہ وآنچہ از آہن برافتد و پراگندہ شود وقت کوفتن
قِلْفِعَة) کزبرجۃ خاک در دا شدہ کہ زیر ان سماروغ بر آمدہ باشد وآنچہ بر پوست بعیر گزین پوست تنک پارہ پارہ باشد و بالیدن

وکشیدن جدا گردد
(صوف مقلع) پشم چرکین

ق ل ق

(قَلَق) محرکۃ بے ارامی وبے ارام شدن وجنبیدن والفعل من سمع
رجلٌ قَلِق) ککتف مرد بی آرام
وامرأة قلق الوشاح) زن جنبان کردن بند
قَلْعَى) بالفتح مقصور انوعے از کردن بند
رجلٌ مِقْلَاق) کمصباح مرد سخت بے آرام امرأةٌ مِقْلَاقٌ کذلك
إِقْلَاق) بے آرام ساختن وجنبانیدن
وأَقْلَقَتِ الناقةُ ای قَلِقَ جہازہا

ق ل ق س

(قُلْقَاس) بالضم بیخ گیاہے است کہ آنرا پزند و خورند محرک باہ و بغایت مسمن بدن و جہت صرفہ و خشونت سینہ و بیخ امعاد لاغری کردہ و اسہال نافع و مداومت او مولد سودا و مسدد

ق ل ق ش د

تَلْقَشَنْدَه) محرکۃ والنون الساکنۃ قبل الدال دسے است بمصر

ق ل ل

(قَلّ) بالفتح دیوار کوتاہ
(قَلَّة) بالفتح برخاستن از بیماری یا از درویشی
قِلّ) بالکسر خستہ خرما یکا درستہ ست و فسر یقال اَخَذَهُ قِلٌّ ای رعدةٌ یا لرزہ از خشم یا از طمع
قِلَل کعنب جمع
(قِلَّة) بالکسر کمی ضد کثرہ و فسرہ بالرزہ از خشم یا از طمع و
(قُلّ) بالضم کمی یقال الحمد لله علی القُلِّ والكثر وبکسر و کم و اندک تر از چیزے یقال مَا لَهُ قُلٌّ ولا كُثْرٌ نیست او را کم و بیش ومنه الحديث الربوا وان كثر فهو الی قُلٍّ وقُلّ بن قُلٍّ مرد کم نام کہ او را و پدرش را کسی نشناسد و رجلٌ قُلٌّ مرد تنہا و کس
(قُلَّة) بالضم سر کوہ و تارسر مردم و بالای کوہان و بالای ہر چیزے و گروہ مردم و خم بزرگ یا سبوے بزرگ یا عام است یا سبوے کفا لینہ و کوزہ خردمند قُلَل کصرد و قِلَال کتاب جمع و بند شمشیر یا آنچہ بر سر قبضہ باشد از زر یا از آہن یا آنچہ زیر سر و شارب قبضہ باشد
قَلِيَّة) بالکسر و تخفیف التحتیہ بنائے است شبیہ معبد ترسایان
(قِلِّيَّة) بالکسر و شد اللام والیاء ہمہ یقال ارتحلوا بقَلِيَّتِهِم اسے بجماعتہم ولم یدعوا وراءهم شيئًا و اكل الضب بقلبته ای بعظامه وجلده
(قَلِيل) کامیر کم و اندک و پست قامت لاغر قَلِيلَة مؤنث قُلُل ککتب و أَقِلَاء ممدود و اجمع و قوم قَلِيلُونَ و قُلُلُونَ وتطبل علی لفظ الواحد کذلك یکون ذلك فی قِلَّة العدد ودقة الجثة ومنه قوله تعالی واذكروا اذ انتم قليلٌ وقولهم لم يترك قليلًا ولا كثيرًا قال ابو عبيد انهم يبدؤن بالادون کقولہم القمران والعمران وقُلُلٌ عن الناس)

کتب مردم متفرق از یک قبیله یا از قبایل شتی و چون بعد از پراگندگی و تفرق گردانید قُلَّل باشند مثله
(قُلَال) کسحاب اندک قُلَاقِل کغراب مثله
(قِلَال) ککتاب چوب برپای کرده جهت وافرنج انگور
(رَجُلٌ اَقَلُّ) مرد درویش که اورا اندکی از غنا باشد
(قُلَّیٌ) کربی دختریست بالا
(قِلِّیلَةٌ) کسکینة هم قِلِّیلَی کسلی کذلک یقال خذه بقلیلیته وقلیلاه ای بجملته
(اِقْلِیلَی) بالکسر مقصور اسم یقال اخذه با قِلِّیلَاه
(قِلْقِل) کزبرج گیاهیست که دانه آن سیاه باشد ونیکو در بوئیدن ونیک محرک باه خصوصا چون کوفته وبند آمیخته به انگبین معجون سازند واز اقُلْقُلَان بالضم وقُلَاقِل کعلابط نیز نامند یا آن هر دو نوع گیاه دیگر است و بیخ و ریشه آن گیاه را مغاث خوانند و منه المثل دلت بالمنحار حب القلقل والعامة تقوله بالفاء غلطا
و نیز قُلَاقِل باری کرشتاب کار
(قُلْقُل) کهدهد مردی چست سبکروح واسپ سبک و هر یگر شتاب کار
(قَلْقَال) بالفتح جنبش اسم است قلقله را
(قِلْقَال) کقرطاس نعج شتر

(قُلْقُلَانِی) بالضم منسوب با مرغ است بچو فاخته
(ض) قَلَّ قِلَّةً بالکسر کم گردید ویقال قَلَّ رَجُلٌ یقول ذلک الا زید بجهولا یعنی نیست کسی که بگوید چنین مگر زید قَلَّ الشَّیْءَ برداشت و بلند نمود وَلَقَلَّمَا جِئْتُكَ یعنی کم آمدم وَلَقَلَّمَا جِئْتُكَ مجهولا لغیه فیه (تَقَلْقَلَ القِلَاقِی قَلْقَلَةً) بانگ کرد وقَلْقَلَ الشَّیْءَ قَلْقَلَةً وَقِلْقَالًا بالکسر ویفتح جنبانید آن را وتَقَلْقَلَ فِی الْاَرْضِ بر زمین بر دو حروف القلقلة حرکتها قد طبع است
(رَجُلٌ مُقِلٌّ) کمقر مرد نیازمند درویش که دران اندکی توانگری باشد
(اِقْلَال) کم کردن واندک یافتن چیزے را واندک آوردن وبلند کردن وبرداشتن وبرداشتن توانستن چیزے ودرویش شدن وفسرده ولرزه گرفتن کسی را ونیز اِقْلَال کمی دولت ویقال اَقَلَّ رَجُلٌ یَقُولُ ذٰلِکَ اِلَّا زَیْدٌ یعنی سوای زید کسے چنین گفتن نتواند سیف مُقَلِّل کمعظم شمشیر قله دار
تقلیل کم کردن وکم نمودن یقال قلله فی عینه ای اراه ایاه قلیلا
(مُقَالَّة) کم کم خرج کردن آب را بجوف تشنگی وکم کردن بخشش ودهش را
(تَقَالّ) کم شمردن و برآمدن

وبلند شدن آفتاب
(اِسْتِقْلَال) برداشتن وبلند کردن وبلند برآمدن یقال قَلَّ الطَّائِرُ فی طَیَرَانِهِ وبلند ودراز شدن گیاه ورفتن وکوچ کردن قوم ودرخت برگرفتن وکم کردن واندک شمردن وخشم گرفتن ولرزه گرفتن کسے را
تَقَلْقُل جنبیدن

ق ل م

(قَلَم) محرکة معروف با خامه تراشیده اَقْلَام وقِلَام بالکسر جمع ونیز قمار وکار د فریز گوسپند وجز آن وتیر که میان قماربازان جولان دهند وگردانند ونیز اِقْلَام شهریست بافریقیه وکوهے بفارس ونیز قَلَم درازی ایام بیوگی زن
قَلَمِیَّة بالتحریک تخفیف الیاء شهرستانی بروم
(قُلَامَة) کثمامة تراشه وچیده ناخن وجز آن
(قَالِم) مرد بے زن وزن بی شوے
(قَلَمَة) محرکة جمع
(قُلَّام) کزنار نوعی از شور گیاه که قاقلی نامندش
(قَلَمُون) محرکة موضعی است بدمشق ودیر القلمون کلیسا است در فیوم وابو قلمون نوعی از جامه رومی که رنگارنگ نماید
(اِقْلِیم) کقندیل هفت یک بهره ربع مسکون اقالیم جمع وموضعی بمصر

(اِقْلِیمِیَّة) بالکسر وتشدید الیاء الثانیة شهریست بروم
(اِقْلِیمِیَا) بالکسر ممدود آدر دسیم وزر که وقت گداختن بالا بر آید یا دودی است ونام دختر آدم علیه السلام
(مِقْلَم) کمنبر غلاف نره شتر
(مِقْلَمَة) کمکنسة قلمدان
(مَقَالِمُ الرُّمْحِ) تندیهاے نیزه
(مَقْلُومُ الظُّفْرِ) مرد سست
(ض) قَلَمَ الظُّفْرَ وغیره قَلْمًا بالفتح چیدو تراشید ناخن و جز آن
(مُقَلَّم) کمعظم زن بیوه
(مُقَلَّمَة اَیِّم) کمعظمة زن دیر بیوه مانده واَلْف مُقَلَّمَة لشکر باساز وسلاح
(تَقْلِیم) ناخن چیدن وتراشیدن

ق ل م ن

(قَلَمْنَوَة) کملستة زن پسنگ ناکس

ق ل م س

(قَلَمَّس) کعلمس پر وبسیار آب از چاه و دریا ومرد بسیار خیر ونیک بخشنده بسیار دهنده ومهتر گرامی ومرد نیک زیرک دور اندیش ناآشنا وناشناخته ونام مردی وهو رجل کنانی من نساة الشهور کان یقف عند جمرة العقبة ویقول اللّٰهم انی ناسی الشهور وواضعها مواضعها ولا اعاب ولا احاب اللّٰهم انی قد احللت احد الصفرین وحرمت صفر المؤخر وکذلک فی

ج ۳

التَّجَبین یعنی بجبا وضعبان انفرٌ علی اسم الله وذلک قوله تعالی اِنَّمَا النَّسِئُ زیادة فی الکفر

ق ل م ع

(قَلْمَعَة) بالفتح مردم فرومایه و ناکس

(قَلْمَعَ رَاسَه قَلْمَعَةً) زد بر سر او وافگند یا سترد موی سر او را

ق ل ن

(قَلَنَّی) محرکة مشددة النون شهریست باندلس

(قَلُونِیَة) بضم اللام وتخفیف الیاء شهریست بروم

(قَالُون) لقب راوی نافع است رومیه معناها الجید

ق ل و

(قِلْو) بالکسر هر چیز سبک و خر جوان سبک

(قِلْوَة) ستور که صاحب خود را از همه پیش برد

(قُلَة) کثبة غوک چوب یعنی دو چوب است که کودکان بدان بازی کنند

(قُلی) بالکسر والقصر مثله قُلات و (قِلُون) بکسرهما و قُلُون بالضم جمع

(قَلَوْلی) کجوجے مرغ بلند پرواز

(مِقْلی) کمنبر غوک چوب مقلار کمصباح مثله

(ن) قلا القلة وبها قلوا) بالفتح غوک چوب باخت و قلا الابل سخت راند و قلا اللحم) بریان ساخت گوشت را اللحم مقلو است سلطان وقلا نقلا قلا

بالکسر وقَلاءً بالفتح دشمن داشت او را (اقْلَوْلی قُلیلاءً) کوچ کرد و بے آرام گشت و قرار نگرفت بجائی و شتاب کرد و اَقْلَولی فی الجَبَل) بر آمد بر کوه و اقْلَوْلی الطائر) بر سر درخت نشست و بلند بر آمد بر هوا

ق ل ه

(قَلَه) چرکینی اندام و چرکین و زرد شدن آن و داغ داغ شدن پوست از بسیاری او در فن و سیاه شدن اندام یا برکنده شدن پوست از سختی و خشکی والفعل من سمع

(قَلْهی) کجمزی موضعی است نزدیک مدینه شریفه یا آن قَلْهی کسکری است

(قَلُهَاة) بالفتح شهریست بساحل بحر عمان

(قَلَهِیَّا) کبردیا محرکة مشددة الیاء چاهی است مر سعد بن ابی وقاص را یا آن قَلَهِیّ است بکسر الهاء المشدد

ق ل ه ب

(قَلْهَب) کجعفر مرد دیرینه سطبر اندام

(قَلُهَبَة) ابر سپید

(قَلُهَبان) بالفتح دراز بالا

ق ل ه ب س

(قَلْهَبَس) کشمردل گورخر کهن سال (قَلْهَبَسَة) سونشستر مردم

(عَامَةٌ قَلْهَبَسَةٌ) سر کرد

ق ل ه ت

(قَلُهَت) کجعفر موضعی است

(قَلُهَات) بالفتح جای است

ق ل ه ذ م

(قَلَهْذَم) کسفرجل مرد سبک و دریای بزرگ او هو بالذال المعجمة

ق ل ه ز م

(قَلَهْزَم) کسفرجل مرد میانه قامت باشگرف سر و سطبر هر دو تندی زیر زرمه گوش و کوتاه بالا و اسپ نیکو خلقت

ق ل ه ف

(قَلَهْنَف) کسفرجل بلند و درواندام

(شَعَرٌ مُقَلْهِفٌ) کمشمعل موے بلند پراگنده ژولیده

ق ل ه م

(قَلْهَم) کجعفر نام مردے

(قَلْهَمَة) کدهرجة شتاب و شتافتن

ق ل ه م س

(قَلَهْمَس) کسفرجل پست بالا گرد اندام

ق ل ی

(قِلی) بالکسر آنچه از حمص و نخود سوخته سازند (قِلی) کاسے مثله و آب اشنان

(قُلی) بالضم مقصورا سر کوه و تارک

(قِلِیَّة) کغنیة اسم است قلی راه آن خوردنی است قلایا جمع

(قِلاءَة) کسحابة جای تابه و پتیله ساختن

(قَلاَّء) کشداد فقیه پزو تابه تقلیه ساز

(قَلِی قِلا) بکسر القاف الثانیة موضعی است و بها اسمان جعلا واحد

(مِقْلی) کمنبر تابه که قلیه بریان کنند در وے مِقْلاة بالتاء مثله مُقْلیان مثنی مَقالی جمع

(مِقْلاءُ القَنبُص) کمصباح نام سگے

(ض) قلی اللحم قَلْیاً) بالفتح بریان کرد گوشت را مَقْلِیّ لغت است و یقلی بالفتح لغت طے است و قَلی فلانا) بر سر او زد

(ض س) قَلاه قِلیً) بالکسر والقصر وقَلاءً بالفتح والمد مَقْلِیَة) کمجلسة دشمن داشت آن را او سخت ناپسندید پس گذاشت یا قَلاه کرماه گذاشت و جدا شد از وے و قلیه کرضیه دشمن داشت و نیز قلیه و قَلاء) دشمنی

(تَقَلّی) دشمنی نمودن

باب القاف فصل المیم

ق م ء

(قَمْأَة) جائیکه بر آن آفتاب نرسد و جای فراخ و ارزانی و بضم

(قُمْء) کغنی خوار و حقیر قِماء بالکسر والضم کجبال و رُخال جمع

(عمرو بن قَمِیئَة) کسفینة شاعر است

(مَقْمَأَة) بفتح المیم وضمها جائیکه آفتاب نرسد

(ف ک قَمأ قَمْأً قُمُوءاً وقَمَاءَة)

بالفتح وقَماءَة گرامة
قُمْءًا) بالضم والكسر خوار شده حقير
گرديد وقَمَأَتِ الماشِيَةُ قُمُوءًا
وقُمُوءَةً بضمها وقَمَاءً اوقَماءَةً
بفتحها فربه شد ستور وقَمَأَتِ
الإِبِلُ بِالْمَكَانِ) اقامت كردند
شتران در آن جای بجهت فراخی
وكثرت گياه وقَمَأَهُ) بركند
آن را
(إِقْماء) فربه شدن ستور وخوار و
حقير گردانيدن كسے را وبشگفت
آوردن وموافق آمدن چراگاه
مر شتران را وخداوند شتران
فربه شدن
(مُقَامَأَة) موافقت كردن باكسے
يقال مَا قَامَأَهُ الْمَكَانُ وَغَيْرُهُ
اى ما وافقه
(تَقَمُّؤ) فراهم آوردن چيز يرا
اندک اندک وگزنده مال گرفتن
يقال تَقَمَّأَ الشيءَ اِذا اَخَذَ خِيارَهُ
وموافقت كردن جای كسے را

ق م ث ل

(قَمَيْثَل) كسميدع زشت رفتار

ق م ح

(قَمْح) بالفتح گندم
(قُمْحَة) بالضم زعفران وسپيچه كه
بهر شراب افتد ودرس ومقدار يک
دهان از پست وجز آن
(قامِح) شتر سر بر آورده باز مانده
از آب خوردن يُقال بَعِيرٌ قامِحٌ
وناقةٌ قامحٌ وابلٌ قُمَّحٌ كركع وقَامِحَة
بالهاء وناخوش دارنده آب را بهر
علت كه باشد وشتر سخت تشنه كه
از شدت تشنگے سست باشد
(شَهْرَا قُمَاحٍ) كغراب وكتاب
دو ماه سخت سرما
(قِمْحِيّ) بالكسر والقصر سر نره
قِمْحَاةٌ بالتاء مثله
(قِمَحْانَة) بالكسر مابين پس سر و
كو يک پس سر
(قَمِيحَة) كسفينه گوارش وپست
وجز آن
(قُمَحَان) كعنفوان ويفتح الميم
ورس كه گياهی است زرد رنگ و
سپيچه كه بر روی ومانند آن
نشيند وزعفران
(س) قَمِحَهُ قَمْحًا) بالفتح سفوف
كرد آن را ونيز قَمْح) پست خشک
خوردن
(ف) قَمَحَ البَعِيرُ قُمُوحًا) سر
برداشت نزديک حوض وباز ايستاد
از آب خوردن يا سر بر آورد وبعد
از آب خوردن
(اَقْمَحَ الْغُلُّ الاَسِيرَ) طوق
از جهت تنگے سر بندی را در وا
داشت واَقْمَحَ السُّنْبُلُ) دانه
گرفت خوشه ونيز اِقْمَاح
سر برداشتن وچشم فرو خوابانيدن
وبزرگ منشی نمودن يقال اَقْمَحَ
بِأَنْفِهِ اى شَمَخَ
(تَقْمِيح) كمتر از حق كسی داده دفع
كردن او را يقال قَمَّحَ فُلَانًا
اذا دَفَعَهُ بالقليل من كثيرٍ
يجب له
(مُقَامِح) شتری كه از باعث بيماری
يا سرما از آب خوردن باز ايستاده
باشد يقال بعيرٌ مُقامِحٌ وناقة
مُقَامِحٌ وابلٌ مُقَامِحَةٌ وقِمَاحٌ
بالكسر على غير القياس
(مُقَامَحَة) بر آب خود آمدن شتران
وآب ناخوردن آن از بيماری و
جز آن يقال قَامَحَتْ اِبِلُ فُلَانٍ
اذا وَرَدَتِ الماءَ ولم تَشْرَبْ
لِداءٍ او بَرْد
(اِقْتِمَاح) سفوف كردن وپست
خشک خوردن ورسيدن گندم و
سخت شدن وخوردن چيزی
را
(تَقَمُّح) سر بر آوردن شتر وباز
ايستادن از آب خوردن
(اِنْقِمَاح) سر برداشتن شتر وباز
ماندن از آب خوردن ويقال
شَرِبَ حَتَّى انْقَمَحَ اى تَرَكَ الشربَ رِيًّا

ق م ح د

(قَمَحْدُوَة) تندی بر آمده فوق
پس گردن واعلای قذال پس
گوش يا آن پس سر است قَمَاحِد
جمع

ق م خ

(اَقْمَخَ بِأَنْفِهِ اِقْمَاخًا) بزرگ
منشی نمود ونشست بنشست
متكبران

ق م د

(قَمْد) بالفتح سر باز زدن وباز
ايستادن از كاری وبزرگی پا بدی
پائيدن والفعل من نصر
(قَمَد) محركة درازی وسطبری
گردن مع درازی والفعل من سمع
(رجلٌ قُمُدٌّ) كعتل مرد درشت
اندام يا سطبر قُمَاد كغراب
وقُمَادِی منسوبا قُمْدُود كعصفور
مثله
(اَقْمَد) سطبر گردن قَمْدَاء
كصحراء مونث
(قُمُدّ) كعتل مرد سطبر گردن قوی
واستوار خلقت قُمُدَّة بالتاء و
قُمُدَّانِيَة منسوبا مونث وذكر قُمُدّ
نره سخت نغوظ ورجلٌ قَمَدٌ)
ويخفف مرد سخت اندام وتوانا و
سطبر يا درشت قُمُدَّان بزيادة
الالف والنون وقُمُدَّانِيّ
منسوبا مثله
(اِقْمَاد) گردن بلند كردن وبر
خيزانيدن كير را وروان كردن
منی را

ق م د ر

(قَمَدَر) كجعفر دراز قامت

ق م ر

(قُمْر) بالضم موضعی است بر
پشت بلاد زنگ واز آنجا آرند
ورق قَمَاری كه برگ درختی است
تند بوی خوش مزه
(قُمْرَة) بالضم رنگی است مايل بسبزی
يا سپيدی با اندک تيرگے
(قُمْرِيَّة) بالضم واليا مشدده مرغے
است از جنس فاخته قَمَارِيّ و
قُمْر بالضم جمع يا ماده قُمْرِيَّة
است ونر ساق حر وقيل قُمْرِيّ
منسوب الى طيرٍ قُمْرٍ وقُمْر اما جمع
اَقْمَر مثل احمر وحمر واما جمع
قُمْرِيّ مثل رومی وروم
(قَمْرَاء) محركة ماه از شب سوم تا آخر

ج ۳

ماه سُبِق قَمَرًا لبیاضه قُمَیْر مصغر آن و قَمَرُ المُقَنَّع ماه نخشب
وبنو قَمَر حی است و خبُّ
القَمَر موضعی است میان ظفار وشحر و بنو قُمَیر کزبیر بطنی است
ماءٌ قَمِرٌ ککتف آب بسیار
(قَمِرَة) کفرحة شب که در آن قمر باشد
قَمِیر کامیر کمره باز نده اَقْمَار جمع ونام دختر عمرو زن مسروق بن اَجْدَع
(قَمَار) کقطام جائی است عود قماری منسوب بوے
اَقْمَر سپید یا سپیدی سبزی مائل یقال حِمَارٌ اَقْمَرُ سپید مائل به تیرگی وکذا سحاب اَقْمَر وجه اَقْمَر روی همچو ماه
(تَقْمُر) کصحرا ماهتاب وشب روشن با ماه ومرغی است
(اتان قَمْرَاء) خرماده سپید مائل به تیرگی مؤنث اَقْمَر
نخلة مِقْمَار باکسر خرما بن که غوره آن سپید باشد
(مَقْمُور) بدی دشر
(ن) قَمَرَهُ غالب آمد اورا در قمار وربرد قمار
(ض) قَمَرَ قَمْرًا درباخت و غالب آمد اورا در باختن
(س) قَمِرَ السِّقَاءُ پرکنده شد پوست بر بدوان ا‌هی ثوتی یصیبه من القمر کالاحتراق وقَمِرَ الرَّجُلُ خیره شد چشم او از برف وخواب شد در شب ماه وقَمِرَتِ الاِبِلُ سیر شدند شتران وقَمِرَ الکَلَاءُ بسیار شد گیاه قَمِرَ الکَلَاءُ وغیره کذلک
(مُقْمِر) کمحسن شب با قمر مُقْمِرَة بالتاء مثله
(اَقْمَرَ التَّمْرُ اِقْمَارًا) بدیر کشید رسیدگی آن چندانکه سرما در آمد وتباه کرد حلاوت آن را
اَقْمَرَتِ الاِبِلُ در گیاه بسیار افتادند شتران نیز اَقْمَار روشن شدن دیه ماهتاب ودر شدن چشم داشتن طلوع ماه بر آمدن آنرا
(مُقَامِر) بگرد باز نده
(مُقَامَرَة) نگرد چیزی باختن و نبرد کردن باهم بگرد وقِمَار بالکسر مثله
(تَقَمَّر) غالب آمدن در قمار و نکاح در آوردن زن راو با ماهتاب بیرون آمدن وجستن صید در شب ماه یقال تقمر الاسد اذا طلب الصید فی القمر وفریفتن زن راو در شب قمر بخانه آوردن زن راو داخل شدن بر آن
(تَقَامُر) بهمدیگر بگرد چیزی باختن و نبرد کردن باهم بگرد

ق م ر ذ

(قُمَیْرِذ) کعلبط خرد گوش کوتاه بالا قُمَیْرِز کزملق مثله

ق م ر ص

لبنٌ قُمَارِصٌ کعلابط ترش وزبان گز
(قُمْرُص قُمْرُصَة) خورد بادام او

ق م ز

(قَمْز) بالفتح فراهم آوردن چیزی و گرفتن آن باطراف انگشتان والفعل من نصر ویقال لکلا هنا قَمْزٌ قَمْزٌ ای منقطع خبر متراض
(قُمْزَة) بالضم یک مشت از مرها و جز آن بر هم چسپیده وشکوفه گیاه که در آن دانه باشد
(قَمَز) محرکة ناکس فرومایه بی خیر ورائگان از هر چیزے
(اِقْمَاز) ذخیره کردن

ق م س

(قَمْس) بالفتح غوطه خوردن در آب والفعل من نصر وضرب وغوطه دادن کسی را لازم متعد وچیو شدن در غوطه خوردن واضطراب کردن بچه در شکم
(قِمَاس) بالکسر غوطه
(قَمُوس) کصبور چاهی که در آن از بسیاری آب دو غوطه خورد و در آب غایب گردد
(قَوْمَس) بالفتح مهتر وامیر قوم و میانه دریا ومعظم آن
(قُومَس) بالضم وفتح المیم ناحیه است بزرگ میان خراسان وبلاد جبل وقلیے است باندلس
(قُومَسَة) دیهی است باصفهان
(قَامُوس) کطاوس میانه دریا ومعظم آن ودریای بسیار آب دور تک از دریا
(قُومَسَان) دیهی است بهمدان
(قَمَّاس) کشداد غوطه خور
(قُمُس) کسکر مرد شریف
قِمَاسَة لشکرکشان روم
(قَوَامِس) بلاها
(قُمَیْس) کسکین دریا قَمَامِیس جمع
(اِنْقِمَاس) غوطه دادن در آب
(مُقَامَسَة) نبرد کردن با کسے بغوطه وفی المثل هو یُقَامِسُ حوتًا در حق کسے گویند که با دانا تر از خود مناظره کند
(اِنْقَمَسَ فِی البَحْرِ) فرو رفت در آب وانْقَمَسَ النَّجْمُ فرو شد ستاره

ق م ش

(قَمْش) بالفتح فراهم آوردن چیزے از هر جاے والفعل من نصر
(قُمَاش) کغراب متاع از هر جنس واز هر جاے درخت خانه وردی وبیچاره از هر چیزے و مردم فرومایه ناکس وما اَعْطَانِی اِلَّا قُمَاشًا ای اَرْدَأ ما وجد
(قَامِشَة بن وَائِلَة) جد است مر محدث قتابه را
(قُمَیْشَة) کسفینه نوعی از طعام که از شیر ودانه خنظل ومانند آن ترتیب دهند
(تَقْمِیش) فراهم آوردن چیزے از هر جاے
(تَقَمُّش) خوردن چیزی را که یافته شود گو زبون وبیچاره باشد

ق م ص

(قَمَص) محرکة کمس ریزه که بر آب ایستاده باشد یا پشه ریزه بر آب ایستاده وجوزه ملخ که از بیضه بر آید
(قَمُوص) کصبور ستور که صاحب

خود را بجنباند و شیر بیشه و مضطرب که بجای قرار نگیرد و کوهی است بخیبر در آن کوه است حصار ابوالحقیق یهودی

(قَمِیْص) کامیر ستور که صاحب خود را بجنباند و حرکت دهد و پیراهن مذکر و مؤنث قُمْصَان بالضم و اَقْمِصَة جمع قُمُص ککتب مثل و اِن یکون الا من القطن واما من الصوف فلا و نیز قمیص پوستی که بچه در وی باشد در رحم و غلاف دل و فی الحدیث ان الله تعالی سیقمصك قمیصاً ای سیلبسك لباس الخلافة

قِمِصّٰی) کزمکی دویدن سخت و یک جنبش

(ض ن) قَمَصَ الفرسُ و غیرُه قَمَصًا) بالفتح و قِمَاصًا بالضم و الکسر برجست اسپ و جز آن و برداشت هر دو دست را معاً و نهاد هر دو را معاً و قیل اذا صار ذلك عادة له فالقماص بالضم و قَمَصَ البحر بالسفینة) برجهانید دریا کشتی را بموج و بسیار جنبش داد و نیز قملص ککتاب بیقراری و برجهندگی و یضم و فی المثل ما بالعیر من قماص و هو الحمار یضرب لضعیف لاحراك له و لمن ذل بعد عز و نیز قمص و قماص درکشیده شدن پی اسپ

(تَقَمُّص) پیراهن پوشانیدن

(تَقَمُّص) پیراهن پوشیدن

ق م ط

قِمْطٌ بالکسر رسن که بدان بندنی و پای گوسپند کشتنی را بندند

قِمَاط ککتاب رسن که قوایم گوسپند بوی بندند و دست بند و پای بند کودک گهوارگی و وقعت علی قماطه) ای فطنت بنوده حول قمیط) سال تمام

(ن ض) قَمَطَهُ قَمْطًا) بالفتح بست هر دو دست و هر دو پای او را و نیز قمط پای گوسپند بستن جهت کشتن و دست و پای اسیر را یکجا بستن یقال قمط الاسیر اذا جمع بین یدیه و رجلیه بحبل و نیز سفاد کردن مرغ ماده را و گائیدن

تَقْمِیْط هر دو دست و پای بندی را یک جا کرده بستن

ق م ط ر

(قِمَطْر کسجل شتر قوی و فربه و مرد کوتاه بالا و کتابی ان قمطرة مثله و بالتشدید شاذ و آنچه در یای سوم اندازند و خنور شکر و نبات قماطر جمع و کلب قمطر الرجل سگ باپای بند از جهت کجی هر دو ساق

قِمَطْرِی کزبعری مرد کوتاه قامت

(قُمَاطِر) کعلابط فسادی است که بشیر عارض شود دادالفخذ

(یوم قمطریر) روز سخت

(قَمْطَرَ قَمْطَرَة) فراهم آمد و گرد گردید و قمطر الجاریة) گائیدن آن را و قمطر القربة) بست سر مشک را به بند سر مشک و قمطر اللبن) مجهولاً تباه گردید شیر

(اِقْمَطَرَّ الیومُ) سخت شد روز و اقمطرت العقرب گرد آورد خود را او تا فت دم را و نیز اقمطرار سخت ناخوش شدن

ق م ع

(فرسٌ قَمَعٌ) بالفتح اسپ که در یکی از دو زانوی آن درشتی و سطبری باشد و سری خورهای نرنگ که برسر آن گذاشته روغن و جز آن

قِمَعٌ) کعنب مثله و آنچه ملصق باشد در اسفل خرما و غوره و مانند آن

(قُمْعَة) بالضم سر بند انبان و جز آن و گزیده و بهترین مال و بفتح و بحرکت او خاص بخیار الابل و برگزیدگی چیزی اسم است اقتماع را قمع بالضم جمع

(قَمَعَان) بالفتح دو گوشه خنور خرما

(قَمَع) محرکة غبار مانندی که در هوا بالا بر آید و سر حلقوم و طرف آن یا طبق حلقوم که مجرای دم است تا شش و کش که در بن مژه دمد یا فسادی است که در گوشه چشم حادث شود و سرخی یا برگشتگی رنگ گوشت کنج چشم و آماس آن و کمی بینائی چشم از روانی اشک والفعل من سمع قموع کصبور و اَقْمَع بالفتح لغت است از ان و درشت و سطبر شدن سرپی پاشنه اسپ و نیز سطبری یکی از دو زانوی اسپ و استخوان کی است بر آمده در نای گلو

(قَمَعَة) محرکة مگس ریزه که بر شتر و آهو نشیند در شدت گرما مقامع جمع بر غیر قیاس مثل مشابه و ملامح و سر دسر کوهان شتر قمع بحذف ها جمع و قلعه است بیمن و بلا لام لقب عمیر بن الیاس بن مضر

(بعیرٌ قَمِعٌ) ککتف شتر بزرگ کوهان و سنامٌ قمعٌ) کوهان بزرگ و ظرفٌ قمعٌ چشم آبله ریزه بر آورده و فرسٌ قمعٌ اسپ معیوب

(ناقةٌ قَمِعَةٌ) کفرحة شتر ماده آزرده مند

(قُمَع) کصرد علتی است مانند تخمه

(قَامِع) اسپ که یکی از زانوی آن ورم کرده باشد

(اَقْمَع) آنکه در بن مژه او آبله ریزه بر رسیده باشد قُمْع بالضم جمع و فرسٌ اَقْمَع) اسپ که یکی از دو زانوی آن ورم کرده باشد قمعاء مؤنث و آنکه استخوان نای گلوی او بزرگ باشد و بینی کج و استخوان پی پاشنه که بزرگ باشد

(قَمِیْع) کامیر سر کوهان و تندی که بالای مهره پشت است

قَمِیْعَة) کسفینه تندی میان دو گوش ستور و قمائع جمع و طرف دم و آن از اسپ جای انقطاع

بن دُم است
(اُقْمَارِعِي) بالفتح نوعی از انگور سپید که در آخر زود گردد و دانهٔ آن گرد باشد
(مِقْمَعَة) کمکنسة عمود آهنی و کس که بدان پیل را نند و چوبی است که آن را بر سر مردم زنند مَقَامِع جمع
(مَقْمُوع) مقهور و مغلوب و شتر انگیز نیا رد گزیدهٔ آن برگرفته باشند دشنه زده ناگوارد
(ف) قَمَعَهُ قَمْعًا بالفتح بعمود زد او را و چیره شد بروی و خوار و ذلیل گردانید او را و قَمَعَ الْوَطْبَ سری نهاد بر سر خیک و قَمَعَ فُلَانًا برگردانید او را از خواسته او و ورود سروے را و قَمَعَ فِی الشَّیْءِ در آمد در وی و قَمَعَ الْبَرْدُ النَّبَاتَ رد کرد و سوخت سر ماگیاه را و قَمَعَ مَا فِی السِّقَاءِ خورد آبی را که در مشک بود قَمَعَ الشَّرَابَ فرو شد شراب در گلو بی کشیدن فرو بردن آن و اقْمَعَ سَمَعَهُ لِشَكْلٍ خاموش شد برا سے او
(س) قَمِعَ الْفَصِيلُ قَمَعًا محرکة کوهان کرد فراهم آمد بیه کوهان او و قَمِعَ الدَّوَاءُ طوف کرد او را قَمِعَتْ عَيْنُهُ باشاک افتاد در چشم او
قِمَاع خوار و حقیر گردانیدن کسی را و آب در گلو فرو شدن سبے کشیدن و بی فرو بردن آن و کوهان کردن شتر بچه و در از کوهان شدن
آن در اندن و منع کردن یقال طَلَعَ عَلَيَّ فَاقْمَعْتُهُ
(تَقْمِيع) سری برگرفتن از غوره و جز آن یقال قَمَّعَ الْبُسْرَةَ إِذَا انْقَلَعَ قِمَعُهَا
(اِقْتِمَاع) از مشک آب خوردن یا از سوراخ مشک آب خوردن پنهان و برگزیده چیزے گرفتن
مُنْقَمِعُ الذَّائِبَةِ) بِنَا المفعول سر ستور و پشفوزان
تَقَمُّع) برگزیده و بهترین چیزے گرفتن یقال تَقَمَّعَ الشَّیْءَ إِذَا اخذ خبأ ره و جنبانیدن خر سر را و راندن مگس را و تنها نشستن یا سرگشته گشتن
(اِنْقِمَاع) پنهان در خانه در آمدن و نیز خوار و حقیر شدن

ق م ع ث

(قُمْعُوث) کزنبورة مرد دیوث و بے غیرت در حق زن خود

ق م ع د

(مُقْمَعِدّ) کمشعل آنکه یادی بهمه [illegible] تمام حرف زنی و او با تو نرمی نکند و منقاد فرمان بر نشود و آنکه اعلاے شکم او بزرگ باشد و پائین شکم زد لیده و فرو بسته

ق م ع ط

(قُمْعُوطَة) کعصفورة کویک تنبر [illegible]
(اِقْمِعْطَاط) بزرگ و فربه شدن زیر شکم و لاغر و باریک گردیدن پائین آن اشکن افتادن در شکم و در آمدن بعض آن در بعض

ق م ع ل

قَمْعَلَة) مهتر گردیدن و برآمدن غلاف یا درخت یا غنچه آن یقال قَمْعَلَ النَّبْتُ اذا اخرجت قمعیله
(قُمْعُل) کقنفذ کاسه بزرگ
قُمْعُول) کعصفور مثله یا نوعی از رکابی و دیگ تنگ کردن و مرغکی کوتاه گردن و کوتاه نول و تلاق و یفتح عینه
قُمْعُولَة) کزنبورة گره دشکن ولوره قَمَاعِيلُ جمع و یقال فی رَاسِهِ قَمَاعِيلُ ای عجر و غلاف گیاه یا غنچه ناشگفتهٔ آن
قِمْعَال) کقرطاس مهتر قوم و سردار شبانان
قِمْعَالَة) بالتا سرنره نیک بزرگ

ق م ل

(قَمْل) بالفتح سپش قَمْلَةٌ یکے و چون سپش سر را در سوراخ با قلا کرده بلغ نمایند جهت رفع تپ ربع مجرب دانسته اند قَمْل.
قُرَیْلِیل) دانه صنوبر و قَمْلَةُ النَّسْرِ) کرمکے است
(اِمْرَاَةٌ قَمِلَةٌ) کفرحة زن سخت پستک قُمَیْلِیَةٌ) کجلیلة کذلک
(قُمَال) کسحاب سپش
(قُمَّل) کسکر مورچه و ملخ بی پر یا کرمکے است سرخ بال یا کرمی است مانند کنه یا کنه یا کرمی است بچه ملخ گنده بوی و از ملخ خورنده ترکشت و اگرا قُمَّلُ الزَّرْعِ نیز گویند یا سپس مردم و این قول مردود است
(اَمْرَاَةٌ قَمَلَّةٌ) کسکرة زن کوتاه قامت
قَمَلَّی الْجِزِی مرد پستک و بیقدر حقیر و بیابان با سفل که در شهر بود باش اختیار کند و موضعی است
(قَمَلَان) محرکة شهری به یمن
(قَمُولَة) بالضم شهری بصعید از ان است احمد بن محمد مصنف بحر المحیط فی شرح الوسیط
(قَيْمُولِيَا) بالفتح مقصور اخنهای سنگ رخام سپید درخشان تَنْفَعُ من حرق النار خاصة بالماء والخل
(مِقْمَل) کمنبر بے نیاز و توانگر سپس در درویشی و نیاز مند سے
(س) قَمِلَ رَاسُهُ قَمَلًا محرکة بسیار سپش شد سر او و فی المثل غُلٌّ قَمِلٌ یعنی بند در دست و پش در اصلدان العرب کانوا یغلون الاسیر وعلیه الشعر فیقمل و نیز قَمِل نجلهای سیاه مانند سپش آمدن بر عرفج و بسیار گردیدن قوم و فربه گشتن مرد سپس لاغرے و کلان شدن شکم
اَقْمَلَ الرِّمْثُ اِقْمَالًا شگافته شد گیاه رمث و برگ آوردن گرفت و پید شد برگ ریزه آن و کذا اَقْمَلَ الْعَرْفَجُ
تَقَمُّل) اندکی فربهی گرفتن و پید ا گرد د

ق م م

(قِمَّة) بالکسر تارک سر و بالاے

هرچیزے وگروه مردم ورپیه فربهے
واندام وبالای مردم یقال فُلَانٌ
حسن القِمَّة والقومیّة
(قُمَّة) بالضم لقمه دهن شیر
(قَمِیم) کامیر تره خشک
(قُمَامَة) کثمامه گروه مردم وخاک
روبه قُمَام جمع ونام زنے وهی
نصرانیةٌ بنتُ دیر ابا القدس فسمی
باسمها ورقّاص بن قُمَامة
شاعری است وابوقُمَامة جبلة بن
محمد محدث
رجلٌ (قَیقَمٌ) کحیدر مرد فراخ
گلو
(قِمقِم) کزبرج غوره خشک
(قُمقُم) کهدهد سبو وکمکم گاوندے
است معرب است ونای گلو
وفی المثل علی هذا دار القُمقُم ای لی
هذا صار معنی الخبر یضرب للرجل
اذا کان خبیراً بالامر وکذلک قولهم
علی یدیّ دار الحدیث قَمَاقِمُ)
بالفتح جمع
(قُمقُمَة) کقنفذة کماسته
(قُمَیقِم) مصغراً آبی است
(قَمقَام) بالفتح ویضم مهتر وکار
سترگ ودریا وعدد بسیار یا معظم
آن قُمقُمان بالضم مثله وکنه
ریزه ونوعی از سپش قُمقَامَة یکے
(سیدٌ قُمَاقِمٌ) کعلابط مهتر یا خیر
ونیز قُمَاقِم عدد بسیار یا معظم
آن
(مِقَمّ) بالکسر مرد خورنده سرچه
برخوردن باشد
(مقمة) بالکسر جاروب ولب ستور

ننگافته سم همچو گاو وگوسپند و
مانند آن ویفتح
(ن) قم البیت قما بالفتح روفت
خانه را وقمت الشاة) بلب خورد
علف را وقم الرجل) خورد
هرچه برخوان بود وقم الفحل
الناقة آبستن کردن ناقه را
وقم) خشک گردید وقممته)
خشک گردانیدم آن را
(قمقم الله عصبه قمقمةً) گرد
آرد خدای پی او را وقبض کند
یا چیره گرداند بروی کنه را
اِقمَام باردار نمودن کشن و
یقال اقم الفحل الابل ای
ضربها کلها حتے قمت
(اِقتِمَام) بلب خوردن گوسپند
گیاه را وخوردن هرچه برخوان
باشد ومرد سیدن بر بیمار ومزاولت
چیزے کردن واعفا دنمودن
بچیزے پس خطا ناکردن ازان
وبرگرفتن تنگبار را ابیش رسیدن
بزمین
(تَقَمُّم) پی برون بخاک روبها و
جستن آزاد برآمدن برچیزے
ویقال شد الفرس علی الحجر تقممها
یعنی سخت کرد برایدیان وبرآمده
. . . .
(تَقَمقُم) درآب درآمدن وفرورفتن
درآن وبرشدن کشن بر ناقه
فروخفته جهت کشنی وبرآمدن
بهچیزے

ق م ن

(قَمن) بالفتح روش وجهت و
نزدیک
(قَمَن) محرکة سزاوار یقال انتَ
قَمَنٌ ان تفعل کذا ای خلیقٌ حدیرٌ
لایُثنّی ولایُجمع ولایُؤنث فان کسرت
المیم اوقلت قمینٌ ثنّیت و
جمعت قَمِن کتف مثله وروش و
راه یقال جئتُ علی قَمَنه ای علی سَنَنه
رائحةٌ قَمِنةٌ) کفرحة بوی بد
(قَمَن) کعنب دہی است بمصر
(قَمِین) کامیر شتاب تیز وکهن
حمّام وسزاوار ولایق
(قَمُونیة) بالفتح والتخفیف شهرے
است بافریقیه
(قُمَانة) کبنه لوزا ودهوا ول
ما یکون صغیراً ثم یصیر حُمَانَةً
ثم قُرادًا ثم حلمةً
(قَیمُون) بالفتح قلعه است
بفلسطین
(مَقمَنَة) کمقعدة سزاوار
یقال هذا الامر مَقمَنَةٌ لک اے
مَخلَقَةٌ ومجدرة
(تَقَمُّن) موافقت جستن یقال
تَقَمَّنتُ موافقتک ای توخّیتُها
(مُقمَئِنّ) کمطمئن درہم کشیده
ترنجیده

ق م ی

(مُقَامَاة) سازواری کردن یقال
ما یُقامِئنی الشیُ ای ما یُوافقنی عن
ابی عبید

ق م ه

(قَمَه) محرکة کمی خواهش طعام
(قَامِه) شتر رونده ودرزمین با شتر
سرورا بهوا دارنده قُمَّه کرکع جمع

(نُقمُة) دوو لړ سرگشته شدن
یقال خرج بنقمة) ای لاید رے
این یتوجّه

ق م ه د

(تَمَهَد) کجعفر ناکس فرومایه
نژاد بد اصل زشت رو
(قُمهُد) بالضم مقیم وثابت که
از جای نرود
(اِقمَهَدّ دَاسُه) برداشت و
دربهوا الحت خود را واقمهَدّ
بالمکان اقامت کرد درآنجا وهو
شبه ارتعاد ایضا فی الفرخ اذا زق

ق م ه ز

(قُمهُزِیّة) کبلهنیة زن بسیار
پست بالا

باب القاف فصل النون

ق ن ع

(اِحمَر قانیٌ) سخت سرخ
(قِنَاء) کسماء آبے است
(مَقنُؤَة) ویضم النون جای که
آفتاب نرسد وقد یترک الهمزة
(ف) قَنَأَ قُنُوءًا) سخت سرخ
شد وقَنَأ اللَّبنَ) آمیخت شیررا
بآب وقَنَأ فُلَانًا) کشت او را یا
برانگیخت او را برقتل وقنأ الجلد)
در وباع انداخته شد پوست و
قَنأ لحیته) سیاه کرد ریش را
یا خضاب کرد بحنا
(س) قَنِیَ فُلَانٌ) بمرد
قَنِیَ الادیم) تباه گردید
پوست
(اِقنَاء) برقتل برانگیختن کسے را

وکشتن وتباه وفاسد گردانیدن
پوست را وقادر و توانا گردانیدن
کسے را
(تَقْنِئ) سخت سرخ گردانیدن
وریش را سیاه کردن یا بجنار
خضاب کردن اَزْ اَنقِنِئَةَ مثلہ فے
الکل
(تَقَنُّؤ) بجنار رنگ کردن ریش را
وسخت سرخ شدن

ق ن ع ل

(قِنْعِل) بکسر سرخ گردن پیل و
زن کوتاه قامت

ق ن ب

(قُنْب) بالضم غلاف نرهٔ اسپ
وماننده آن وتلاق زن وبادبان
کلان وزہ کمان وچنگال شیر
(قُنْبُلہ) دہی است بجس اندلس
(قُنُبُلہ) بضمتین وہی است
بہ یمن
(قِنَّب) بکسر اول وفتح نون مشددة
سہ نوع است بری وبستانی و
ہندی کہ کنب است قُنَّب کسکر
مثلہ
(قِنَاب) بالکسر چنگال شیر وزہ کمان
وبرگ کرد در سر کشت چون
بار آوردن شروع کند وبضم
(قَنِيب) کامیر ایرہ جماعت مردم
(قُنَابَہ) کثمامۃ اعلمی است
بمدینہ ولیسکن دالنون
(قَانب) کصاحب گرگ یا بانگ و
تیز سریع وشتاب قَيْناب مثلہ
(قُنُوب) بالضم غنچہاے نبات و
غلافہاے شگوفہ

(قُنَّابَہ) کرمانہ برگ کشت بابرگ
کہ در آن خوشہ فراہم آید
(مِقْنَب) کمنبر چنگال شیر وتوشہ
دان صیاد وتوبرۂ او کہ صید در وے
اندازد وگلۂ اسپان از سی تا
چہل عدد یا مقدار سہ صد
(مِقْنَاب) کمحراب چنگال شتر
(مَقَانِب) گرگہاے بسیار شکار
(ن) قَنَبَ در آمد در قُنَّابَہ
وقَنَبَ الْعِنَبَ) خشادہ کرد انگور
را وبرید آنچہ موذی بار آن بود
وقَنَبَ الزَّهَرُ) بر آمد شگوفہ
از غلاف وقَنَبَتِ الشَّمْسُ
قُنُوبًا) فرو شد آفتاب
(اِقْنَاب) بچہل رسیدن اسپان و
صاحب مقنب شدن قوم ونیز نہان
شدن از بیم غرم یا از ترس سلطان
(تَقْنِيب) بابرگ شدن کشت و
تا بچہل رسیدن اسپان وصاحب
گلہ مقنب شدن قوم
(تَقَنُّب) بچہل رسیدن اسپان
ومقنب شدن

ق ن ب ر

(قَنْبَر) کجعفر مولای علی بن ابی
طالب کرم اللہ وجہہ وبسوی وے
منسوب اند عباس بن احمد قنبرے
واحمد بن بشر قنبری کہ محدثان
اند وابو الشعثاء قَنْبَر از ابن عباس
روایت میکند ذکرہ ابن حِبَّان
من الثقات
(ابراہیم بن علی بن قُنْبُر
بغدادی کقنفذ وابو الفتح
محمد بن احمد بن قنبر بزاز محدثان اند
(قُنْبُرَة) بالضم پرندہ ایست
کہ بر سر ماکیان وجز آن باشد
دَجَاجَةٌ قُنْبُرَانِيَّةٌ) یعنی
ماکیان کلغی دار
(سیبویہ عمرو بن عثمان
بن قُنْبُر) کجعفر امام ائمہ نحاة
است ومذکور است در ق ب ر
(قِنَّبِير) کزنبیل گیاہی است قُنَيْبِر
مصغر امثلہ
(قُنَابِرِي) بالضم وکسر الباء مقصورا
نوعی از تره

ق ن ب س

(قَنْبَس) بالفتح از اعلام زنان
است

ق ن ب ض

(قُنْبُض) کقنفذ مار
(قُنْبُضَة) زن زشت روی یا
زن کوتاه قامت

ق ن ب ط

(قُنَّبِيط) بالضم وفتح النون المشددہ
سطبر ودرشت ترین انواع کلم است
مُبَخِّر مُغَلِّظ ومُحْتَمِلَةُ بَذْرِهِ
لا الحمل
(محمد بن حسین قُنَّبِيطِي)
محدث است

ق ن ب ع

(قُنْبُعَة) در خانہ پنہان شدن و
از خشم بر آماسیدن
(قُنْبُع) کقنفذ آوند گندم وگوسے
است بد بار غنی ومرد پست قامت
(قُنْبُعَة) موئث آن تباره است دو خنسہ
مانند کلاہ در از کہ کودکان پوشند
دسر انگشتی خرد زنان را یا جامہ
است شبیہ آن
(رجل مُقَنْبِعُ الرَّاس) بکسر
الباء مرد دراز سر یچو کلاہ دراز

ق ن ب ل

(قَنْبَل) کجعفر گروہ مردم وگلہ
اسپ از سی تا چہل یا عام است
قَنْبَلَة مثلہ فیہما قَنَابِل جمع
(قَنْبَلَة) ہا گروہ شدن بعد تنہائی
وآتش زدن بہ درخت قنبل
(قُنْبُل) کقنفذ مرد درشت وکودک
سبکروح کرم سرو درختی است و
لقب محمد بن عبد الرحمن قاری
(قُنْبُلَة) بالتا رد ایست جہت
شکار نہس کہ ابو براقش است
(قِدْرٌ قُنْبُلَانِي) بالضم دیگ کہ
طعام گروہی را کفایت کند
(قُنَابِل) کعلابط خری است و
مرد درشت
(قِنَّبِيل) کزنبیل تخم نباتی است
ریگی زرد کہ سرخی بر او غالب باشد
وگویند تخم سرخس است قابض
است وقاتل اقسام کرم معدہ
وامعا وبرآوردہ آن وجہت کرد
خارش وشیرینہ نافع

ق ن ث

(قُنُوت) بالضم فرمانبرداری کردن
منہ قولہ تعالى القانتين والقانتات
وخاموش بودن وباز
ماندن از سخن واستادن در نماز
ودعا منہ الحدیث اَفْضَلُ الصَّلٰوةِ
طول القنوت ومنہ قنوتہ الوتر
(قَنَاثَة) کسحابة کم خوار سگے
(امرأة قَنِيثَة) کامیر زن کم خوراک

وسقاءٌ قَنِيتٌ) مشک بسیار آب گیر وروان کننده
اِقْنَات) دعا کردن بر دشمن و دیر استادن در نماز و پیوسته حج کردن و دیر جنگ کردن با کفار و فروتنی نمودن از برای خدا

ق ن ت ر

(قَنْتَرٌ) کجعفر کوتاه بالا

ق ن ث ر

(قَنْثَرٌ) کجعفر بالثاء المثلثه لیست قامت

ق ن ث ع

رجلٌ مُقْنَثِعُ اللِّحْيَةِ) بکسر المثلثه مرد بزرگ و پراگنده ریش

ق ن ث ل

(قَنْثَلَةٌ) براگیختن خاک را بپای در رفتار

ق ن ج

قِنَوج) کسنور شهرے است فتح محمود بن سبکتگین

ق ن ج ر

(قُنْجُورٌ) کزنبور مرد کوچک سر سست خرد

ق ن ج ل

(قُنْجُلٌ) کقنفذ بنده و مملوک

ق ن ح

(قُنَّاحَةٌ) کرمانة نوعی از کلید کج و دراز
(ف) قَنَحَهُ قَنْحًا) بالفتح خمانید آنرا بچوگان و قَنَحَ (الشَّارِبُ) سیراب گردید و سر برداشت و ناخوش داشت نوشیدن را و فَتَحَ الْبَابَ) چوبی تراشیده برای در و برداشت در را بآن چوب
(اَقْنَحَ الْبَابَ اِقْنَاحًا) برداشت در را بر چوب تراشیده
(تَقْنِيحٌ) کلید راست کردن بر در
(تَقَنَّحٌ) داگذاشتن آب را بعد سیرابی و سر برداشتن ازان یا کم از سیرابی خوردن

ق ن ح ل

(قُنْحُلٌ) کقنفذ بنده یا بنده بد

ق ن خ ر

(قَنْخَرٌ) کجردحل فراخ سوراخ بینی کشاده دهن درشت آواز سخت و قوی سر و سنگ مانندی است نرم که از سر کوه برکنده گردد و بزرگ و کلان جثه قُنَاخِرٌ) کعلابط مثله
(قِنْخِيرَةٌ) کزنبیلة سنگ بزرگ
(قُنْخُورَةٌ) بالضم مثله

ق ن د

(قَنْدٌ) بالفتح کند که شکر باشد
(قَنْدَةٌ) بالتاء مثله معرب است
(وسَمَرْقَنْدُ) شهری در ماوراءالنهر معرب سمرکند و محمد بن سعید بن قَنْد محدث است و نیز
(قَنْدَةُ الرَّقَّاعِ) نوعی از خرما
(قُنْدُ) بالضم غایه و ابو الْقُنْدُيْن) کنیت اصمعی است کُنِيَ بِهِ لِعِظَمِ قُنْدَيْهِ)
(قَنَادُ) کسحاب معرفة موضعی است شرقی واسط
(قِنْدِيدٌ) کقندیل کند و اسپرک و می انگوری یا شیرهٔ انگور که دران هر گونه بوے افزار اندازند و در بیز ند و حل نمانید و عنبر و کافور مشک و خوشبوی است که بزعفران ترکیب دهند و حال مرد نیک باشد یا بد قِنْدِ (د) کزبرج مثله
(قَنَادِيدٌ) کقناديل روش و راه يُقَال جَاءَ بِالْاَمْرِ عَلَى قَنَادِيدِهِ اى وَجْهِهِ
(قِنْدَاوَةٌ) مردسبک مذکور است در ق د ع
(سَوِيقٌ مَقْنُودٌ) کمقعود پست قند آمیخته (سَوِيقٌ مُقَنَّدٌ) کمعظم پست قند آمیخته
(سَوِيقٌ مُقَنْدًى) کمسرهد پست قند آمیخته

ق ن د س

(قَنْدَس قَنْدَسَةٌ) بازگشت از گناه پس معصیت و قَنْدَسَ فِى الْاَرْضِ) بر سر خود رفت در جهان و سیر کرد

ق ن د ع

(قُنْدُعٌ) کقنفذ مرد دیوث

ق ن د ع ل

(قُنْدَعْلٌ) کجردحل کول

ق ن د ف ر

(قَنْدَفِيرٌ) کزنجبیل کنده پیر معرب آنست

ق ن د ف ل

(قَنْدَفِيلٌ) کزنجبیل سطبر و ترک یا شتر ماده کلان سر معرب کنده فیل کَاَنَّهُ تَشْبِيهٌ بِالْفِيلِ)

ق ن د ل

(قَنْدَلٌ) کجندل ستور بزرگ سر و دراز یا دراز سر قُنْدَلٌ) کعلبط وقُنْدُوِيلٌ کزنجبیل مثله
(قُنْدَلِيٌّ) بالیاء الشديدة و نسخے است
(قِنْدِيلٌ) بالکسر قندیل
(قَنْدُوْلٌ) بالفتح و ضم الدال و نسخے است در شام بغار سے درشیشعان است شگوفه او را ردغنے است عزیب الافعال
(قُنْدُلُ الْبَعِيرِ) کلان سر گردید شتر و قَنْدَلَ فِى مَشْيَتِهِ) نرم و سست رفت

ق ن ذ غ

(قُنْذُعٌ) کقنفذ مرد دیوث
(قُنْذُعَةٌ) بالتاء موی گرداگرد سر
(قَنَاذِعُ) جمع و نیز بلاها و سخن درشت و فحش

ق ن ر

(قَنَوَّرٌ) بالتحریک مشددة الواو کلان سر و سرکش و دشوار خوی و سخت و درشت از هر چیزے (و بَعِيرٌ قَنَوَّرٌ) اشتر سرکش
(قَنُّورٌ) کتنور نمک زار لیست ببادیه که نمک آن در غایت خوبے و تیزی و جودت باشد
(قِنَّوْرٌ) کسنور بنده و مملوک دراز یا دراز سر
(عَبْدُ الرَّحِيمِ بْنُ اَحْمَدَ) (قَنَّادِيُّ) کشدادی محدث است
(مُقَنْتِرٌ) کمحدث و فرک فربه زشت هیات و آنکه دستار نازاست و پراگنده از سر بر بسته باشد یا آنکه نیکو بستن نداند مُقَنْوِرٌ مبنیا للفاعل کمدحرج مثله فیهما

ج ۳

ق ن ز

(قِنْز) بالکسر خُم کوچک (اِقْنِیز) بالکسر مثله و مرد پاک از آلایش و دنس و بضم

(قَنَز) محرکة سفالین و لشکار

(قَانِز) کصاحب صیاد

(قَنَّاز) کشداد شکاری

(اُقْنَاز) از خم آب خوردن

(مُتَقَنِّز) صیاد و صید جوینده

(تَقَنُّز) صید جستن

ق ن ز ع

(قُنْزُعَة) بضم قاب و زاء و بفتح هر دو و بکسر هر دو و کجندبه و قنفذة موی گرداگرد سر قَنَازِع و قُنْزُعَات جمع و توک موی که بر سر کودکان گذارند یا موهای بلند بر آمده و دراز و پارهٔ از زمین بی نبات و باقی ماندهٔ پر دُم و پر گردن خروس و نیز (قُنْزُعَة) سنگ ریزه که از گردگان بزرگ باشد و توک موی که زنان بر سر بقدر انار بپیچیده دارند بهندی جوڑه است و بلا قنازع جمع و بقیه از گیاه نصیٰ و از کوهان شتر و اما نهی النبی صلی الله علیه وسلم عن القنازع وهو ان یوخذ الشعر ویترک منه مواضع و نیز قنزع کقنفذ کوهی میان مکه و سرین بسیار (قَنْزَعَة) بالفتح گریختن یکی از دو مرغ بعد جنگ کردن یقال قَنْزَعَ الدِّیکُ اِذَا اقْتَتَلَ الدِّیکَانِ فهرب احدهما

ق ن س

(قَنْس) و یکسر اصل بزرگی

(قِنْس) بالکسر اعلای سر قُنُوس بالضم جمع

(قَنَس) محرکة فی اندک و راسن که گیاهی است خوشبو نافع جمیع آلام و درد بارده مالیخولیا و درد پشت و درد مفاصل و مصفّی خون و رنگ و مفرح و ملین و مقوی دل و مقوی معده و لعوق آن با انگبین بغایت نافع است جهت سرفه و دمه و دافع خشم و دور دارنده از آفات

(قانسه الطیر) روده و اندرون مرغ

(قَوْنَس) کجوهر اعلای سر و زیر خود آهنی یا آهن سر خود و تندی میان دو گوش اسپ و میانه راه قونوس بالفتح وضم النون مثله فی الثلثه الاخیرة

(قَیْنَس) کحیدر گاو نر

(اِقْنَاس) نسبت کردن خود را بسوی نژاد شریف با وجود خسات

ق ن س ر

(قَنْسَر) کجعفر پیر کلان سال یا دیرینه

(قَنْسَرَة) پیر گردانیدن یقال قَنْسَرَتْهُ السِّنُّ والشَّدَائِدُ

(قِنَّسْر) کجردحل پیر سالخورده یا دیرینه (قِنَّسْرِی) بیای مشدد مثله قال الطرب وانت قِنَّسْرِیّ والدهر بالانسان دَوَّارِیّ

(قِنَّسْرُون) شهرستانی بشام و آنرا قِنَّسْرِین نیز گویند و نکسر نونها قنسری و قنسرینی منسوب بوی

(قُنَاسِر) کعلابط درشت

(قُنَاسِرِین) موضعی است بشام

(تَقَنْسُر) پیر شدن و ترنجیدن و خشک گردیدن

ق ن س ط

(قُنْسَطِیط) بالضم وفتح السین درختی است

ق ن ش

(تَقْنِیش) نفقه بر عیال کم کردن ویقال لم یُقَنِّشْ مجهولاً ای لم یُقَنَّز ولم یُنْقَصْ

ق ن ش ر

(قَنْشُورَة) کحزلوبه زن که حیض نیارد ولیس تصحیف قَشُوَر

ق ن ص

(قِنْص) بالکسر ن و نزا و چیزی

(قَنَص) محرکة شکار و نیز قَنَص و قُنَاصَة کثمامه دو پسر معد بن عدنان و بنوقنص گروهی از عرب

(قَنِیص) کامیر شکاری و شکار

(قَانِص) شکاری

(قَانِصَة) روده و اندرون مرغ

(قَوَانِص) جمع و منه الحدیث فتخرج النار علیهم قوانص تخطفهم قطعا خطف الجارحة الصید و نیز قَوَانِص ستون خرد که بر آن سقف و مانند آن گذارند

(قَنَّاص) کشداد صیاد

(قُوَیْنِصَة) مصغر دهی است به دمشق

(ض) قَنَصَ قَنْصًا بالفتح شکار کرد

(اِقْتِنَاص) شکار کردن

(تَقَنُّص) شکار جستن و شکار کردن

ق ن ص ر

(قُنَاصِر) کعلابط درشت و سخت و قُنَاصِرِین بکسر الراء موضعی است بشام

ق ن ص ع ر

(قِنْصَعْر) کجردحل کوتاه گردن و کوتاه پشت و گرد اندام

ق ن ص ف

(قِنْصِف) گز برج پنبه برده

ق ن ص ل

(قُنْصُل) کقنفذ کوتاه بالا

ق ن ط

(قَنْط) بالفتح نره کودک باز داشتن والفعل من نصر

(قَنِط) ککتف نومید

(قُنُوط) بالضم نومید شدن والفعل من نصر و ضرب و کرم و سمع لقنط قنطا و قناطة و فتح و حسب و اتی علی الجمع بین اللغتین

(تَقْنِیط) نومید گردانیدن

ق ن ط ث

(قَنْطَثَة) از ترس دویدن

ق ن ط ر

(قَنْطَرَة) کدحرجة پل بزرگ و بر بنای بلند و قَنْطَرَةُ اَرْبُک دهی است بخوزستان و قَنْطَرَةُ البَرَدَان محله است ببغداد از آن است علی بن داود تمیمی قنطری و قنطرة خرزاد ام اردشیر پلی است بسمرقند میان

اُنْبَج و رباط بد رازی ہزار گز و به بلندی صد و پنجاه گز و اکثر آن ادار زیز و آہن برآورده از عجایب دنیا و غرائب مصنوعات است
وَقَنْطَرَةُ السَّیْف ، موضعی است باندلس ازان است محمد بن احمد بن مسعود مالکی قنطری و قَنْطَرَةُ بنی زریق و قَنْطَرَةُ الشَّوْك وَقَنْطَرَةُ الْمُعَبِّدِی ، ہر سه پل است در بغداد و راس القَنْطَرَة دہی بسمرقند ازان است جعفر بن صادق بن جنید قَنْطِری و محله است به نیشاپور ازان محلاست حسن بن محمد بن سنان قَنْطَرِی ، و نیز
(قَنْطَرَة) بشہر و ده جاے گرفتن و ترک بادیه کردن و مالک مال بقنطار شدن و گائیدن و دیر ماندن و بجائی پیوسته اقامت کردن یقال قَنْطَرَ عَلَیْنَا ای طَوَّلَ و اَقَامَ لا یَبْرَح
(قِنْطِر) کزبرج سختی و بلا قِنْطِیْر ، کقندیل مثله و مرغی است مائل بسیاہی که بانگ کند و دہیی نیز خوانند آنرا
(قِنْطَار) کقرطاس تازگی عود بخور و مقدار چہل اوقیه از زر یا ہزار اوقیه ازان یا دو صد دینار یا ہزار و دو صد اوقیه یا ہفتاد ہزار دینار یا ہشتاد ہزار درم یا یک صد رطل از زر یا از سیم یا ہزار دینار یا یک پوست گاو پر از زر یا از سیم
(قَنَاطِیْر) جمع
(قَنَاطِر) بالفتح موضعی قریب کوفه
حُذَیْفَة بن یمان رضی الله تعالیٰ عنه در آن فرود آمده پس منسوب گشت بسوی آن موضع و موضعی بسواد بغداد بنا کرده نعمان بن منذر و موضعی است یا محله با صفہان ازان است احمد بن عبدالله بن اسحق قناطری و شہرے است باندلس ازان است احمد بن سعید بن علی
(بنو قَنْطُوْرَا) بالفتح والمد ترکان یا حبشیان یا قَنْطُوْرَاء کنیزکے است مر ابراہیم علیه السلام را و ترکان از نسل آن است
(مُقَنْطَر) کمسرہد مکمل منه القناطیر المقنطرة

ق ن ط ر س

(قَنْطَرِیْس) کنہبل قد تقدم فی ق ط ر س

ق ن ط ع ر

(قِنْطَعْر) کجردحل دارو ئی است و آن چوبی است متخلخل الجسم شبیه بترمس چون از پوست برکنده گردد مقوی معده مفتح سده

ق ن ع

(قَنْعَة) بالفتح میل شتر بسوے خوابگاه و بسوی چراگاه شیرین) گیاه از شوره گیاه اسم مصدر است
(قِنْع) بالکسر سلاح و ساز اَقْنَاع جمع قِنْعَان) بالکسر جمع الجمع و اصل و آبی است بیمامه و طبق از برگ خرما و بضم و کرنائی و بوتی ولیس بتصحیف قُبُع ولا قُنُع بل ثلث لغات
(قِنْعَة) بالکسر جای ہموار میان پشته
در رم خاک قِنْع) مجذف تا جمع
(قُنْعَة) بالضم سوال و حاجت منه اعوذ بالله من مجالس القُنْعَة
(قَنَع) محرکه ریگ تنگ یا جاے ہموار از پائین ریگ تا کرانه آن و آن جاسے را لبب نیز خوانند و آبی است میان تعلبیه و کوه رنج
(قَنَعَةُ الْجَبَل) محرکة سر کوه وکذا قَنَعَةُ السنام
(قَنِع) ککتف خرسند و خوشنود به بہره و بخش خود
(قَنِیْع) کامیر خوارمندی نماینده در سوال و خرسند و بسند کار به بہره مقسوم
(قُنَیْع) کزبیر آبیست میان بنی جعفر و بنی ابی بکر بن کلاب
(قُنَیْعَة) کجہینه حوضی است میان تعلبیه و خزیمیه
(قَنَاعَة) کسحابة خرسندی و بسند کاری بدانچه بہره باشد و من دعائهم نسأل الله القناعة و اعوذ به من القُنُوْع
(قَنَاع) ممنوعه گوسپند اسم است آنرا مانند خمار
(قِنَاع) ککتاب پرده و پوشش که بر بالای مقنعه پوشند و طبق از برگ خرما و پرده دل و سلاح و ساز
(قُنُع) ککتب جمع
(قُنُوْع) کصبور خرسند بسند کار به بہره خود و نشیب و پستی که بزمین آید و جاے بلند و بلندی از اضداد است
(قَانِع) خواری نماینده در سوال و خرسند به بہره خود از اضداد است و المعنی الاخیر اشہر و از جائے بجائے رونده
(جمل اَقْنَع) شتری که در سر آن بلندی و در کرانه کردن و سے پستی باشد
(قِنْعَان) بالکسر ہموار میان دو پشته
(شَاهِدٌ قُنْعَان) کعثمان بمعنے شاہد مَقْنَع است مذکر و مونث و واحد و جمع در وے یکسان است
(شَاهِدٌ مَقْنَع) کمقعد گواه ناد... و بسنده که بس است فران او یا شہادت او یا حکم او
(مِقْنَع) کمنبر بر سر افگند ... زنان مِقْنَعَة) بالہاء مثله
(ف قَنَعَتِ الْاِبِل قُنُوْعًا) بالضم مائل گردید بسوی خوابگاه پیش آمد اہل خود را و از چراگاه ترش گیاه بسوی گیاه شیرین برآمد و به بلندی برآمد قَنَعَ الاداوة قَنْعًا بالفتح سرنگون کرد آب دست دان را
قَنَعَتِ الشَّاةُ بلند شد پستانش و نیست تصوب در آن و نیز قُنُوْع خواستن و خوارمندی و نیاز نمودن در سوال و خرسند بودن بدانچه قسمت باشد از لغات اضداد است منه المثل خیرُ الغنی القنوع و شرُّ الفقر الخضوع
(س قَنِعَ قَنَعًا) محرکة و قَنَاعَة کرامة و قُنْعَانًا) بالضم خرسند گردید بقسمت خود و قَنِعَتِ الْاِبِلُ میل کردند شتران بسوے چراگاه
(مُقْنِعَة) در قول راعی تهجل الحُدَامکان فی حَیْز و منه قصبا و مُقْنِعَة الحنین عجولا

روایت بفتح نون است و مراد
ازان نای است زیراکه نای نواز
وقتیکه می نوازد آنرا بلند میکند سرود
راد بکسر آن و مراد ازان ناقه است
که بلند میکند آواز خود را بحذف مضاف
ای صوت مُقنِعَة
(فم مُقنَع المکرم دهان که دندان آن
مائل بدرون باشد
(اَقنَعَ) اسه اِقنَاعًا برداشت
سر را یا بجانبی التفات نکرد ونگاه
را مقابل داشت ونیز اِقنَاع
بزمین هموار میان دو پشته شدن
و سر در وا کردن ومنه قوله تعالی
مُهطِعِینَ مُقنِعِی رُؤُسِهِم
و دست برداشتن در دعا و گردن دراز کردن
شتر بحوض تا آب خورد و گردانیدن
ستور را سوی چراگاه و خوشنود گردانیدن
و بیاز مند و محتاج ساختن از لغات
اضداد است و بلند شدن پستان
گوسپند با عدم تصوب در آن
(رجل مُقنَّع) کمعظم مرد خود بر سر نهاده
(قَنَّعَهُ تَقنِیعًا) راضی ساخت او را
وقَنَّعَ المرأة پوشانید او را اقناع
وقنعه اسه بالسَّوط) نیک زد
تازیانه بر سر او وقَنَّعَ الدیکُ
در وا گرد خروس پرهای گردن را
وقت نشاندن و جنگ
(تَقَنَّعَتِ المرأةُ) پوشیدن قناع
را وتَقَنَّعَ فلانٌ) پوشید خود را بجامه
(اِستِقنَاع) بلند گردیدن پستان گوسپند

ق ن ع ب

(قَنعَب کسبطر نیک خواهنده آزمند

ق ن ع ت

(قِنعَات) بالکسر مرد بسیار موی بر روی

ق ن ع ث

(قِنعَاث بکسر مرد بسیار موی
بر روی و تن

ق ن ع د ل

(قَنعَدَل) کسفرجل احمق کول

ق ن ع ر

(قِنعَار) کسنجار بز کوهی کلان فربه

ق ن ع س

(قِنعَاس) بالکسر شتر بزرگ وشگرف
و مرد توانا و قوی قَنَاعِیس جمع
(قُنَاعِس) کعلابط مرد شگرف بزرگ
خلقت کلان جثه قَنَاعِس بالفتح جمع
(قَنعَسَة) سختی و کوتاهی گردن
و سخت کوتاه گردن شدن

ق ن غ ر

(قَنغَر) کجعفر درختی است که چوب
آن از چوب کسبر غلیظ و درشت تر
باشد و شتران را بجرص تمام خورد

ق ن ف

(قَنَف) محرکة سپیدی که بر
نره خرما باشد
(قُنَاف) کغراب مرد بزرگ بینی کلان
ریش دراز قامت درشت سر نرهٔ بزرگ
(قِنَاف) ککتاب مثلی الکل
(قَبِیصَة بن هُلب بن قُنَافَة
طَائی) بالضم و پدرش محدثان اند
(قُنَافی) بالضم سر نرهٔ کلان
(اَقنَف) اسپ سپید گردن و مرد
خرد گوش و مرد سطبر بینی
(قَنفَاء) زن خرد گوش و گوش بزرگ
درشت و بر صفت نعل با لخت وقنو
باشد و گوش مردم که میل و کجی
نداشته باشد و سر نرهٔ بزرگ تر ازان
است قول دختر همام بن مُرّة که حال
خود را چیدر ظاهر مے کند و اشتیاق
مردمی شنوانده اَهمَام بن مُرّة اِنَّ هَمِّی
لَفِی قَنفَاءَ مُشرِفَةُ القَذَال
(قَنِیف) کامیر گروه مردم و مرد کم
خوار و کم موی سر و ابر یا ابر بسیار
باران و پارهٔ از شب
(قِنَف) کقنب کل سیل آورد که
خشک و شگافته شده باشد
(س) قَنِفَ القاعُ قَنَفًا) محرکةً
کفته گردید کل آن و شگافته شد و نیز
(قَنَف محرکةً خردی گوش و درشتی
و درسیدگی آن بسر و سطبری بینی
(اَقنَفَ اُذُنَهُ) فرو هشته دست خنگوش
او و اَقنَفَ) صاحب لشکر بسیار گردید
در مجتمع و فراهم آمدر اسے و تدبیر او
و درست شد کار وے
(جَحفَةٌ مُقَنَّفَةٌ) کمعظمة سپر
فراخ و وسیع
(تَقنِیف) بریدن و پارهٔ پاره
کردن یقال قَنَّفَهُ بِالسَّیفِ
اِذَا قَطَعَهُ
(اِستِقنَاف) درست آمدن رای تدبیر

ق ن ف ج

(قِنفِج) بالکسر مادهٔ خر یهنا فربه

ق ن ف خ

(قَنفَخ) بالفتح گیاهی است و بلای
سخت و یکسر

ق ن ف د

(قَنفَد) قنفذ است در زنا و معنی

ق ن ف ذ

(قُنفُذ) بالضم و ضم الفاء و فتحها
خارپشت قُنفُذَة مونث قَنَافِذ
جمع و موش و جای خود پس دو گوش
شتر و ریگ توده فراهم آمده بلند و
درختیکه در وسط ریگ رسته باشد و
جائیکه در وے گیاه انبوه و درهم رسیده
وقُنفُذُ الدَّرَّاج نام موضعی بدان
جهت که گیاه بسیار دارد
(وقُنفُذ لُبَیل) مرد سخن چین و نیز
(قَنَافِذ) کوههای خرد است یا ریگ
تودها یا جایهای تنگ است بر راه
(قُنفُذَة) خارپشت مادهٔ دابه
است مربی نمیر را
(تَقَنفُذ) بچوب دستی زدن کسی
یقال تَقَنفَذَهُ بالعصا ای
ضَرَبَهُ کما یُضرَب القُنفُذ

ق ن ف ر

(قَنفَر) کجندل فره
(قِنفِیر) بالکسر کوتاه بالا قُنَافِر
کعلابط مثله
(قُنفُور) کزنبور سوراخ کون

ق ن ف ر ش

(قَنفَرِش) کجمرش گنده پیر
کلان سال و سر نره سطبر و خرک

ق ن ف ش

(قِنفِشَة) بالکسر جانوری است از
حشرات الارض و ترنجیده و در کشیده پوست
(مُقنفشة) بتقدیم نون مثله
(قَنفَشَة) بالفتح ترنجیده و در
کشیده پوست شدن و زود فراهم
آوردن چیزے را
(قُنَافِش) کعلابط مرد کلان و درشت
ریش که پوست بینی او رفته باشد
(رجل مُقَنفِشٌ فی اللباس)

بنیا للفاعل مرد درشت بیات
در لباس پوشیدن

ق ن ف ل

(قَنْفَلَة) کدہرجہ رفتار گران
(قُنْفُل) کقنفذ بزنگرف

ق ن ق ع

(قُنْقُع) کقنفذ کوتاه بالا فرومایه
وموش (قِنْقِع) کزبرج مثله
(قُنْقُعَة) بالتا سرین وخارپشت
ماده

(قَیْنَقَاع) بفتح القاف وتثلیث
النون گروهی از یهود که در مدینه
بودند

ق ن ق ل

(قَنْقَل) کجعفر پیمانه بزرگ ومرد
گران وحلی وگران بها سپرده نام
تاج کسری

ق ن م

(قَنَمَة) محرکة بوی بدروغن و
جربش وزیت ومانند آن
(یده قَنِمَة من الزیت) کفرحة
دستش از زیت بوی گرفته
(قَانِم) چهارمغز تباه
(اُقْنُوم) کعصفور اصل هرچیزے
(اَقَانِیم) جمع لغت رومیه
(س) (قَنِمَ سِقاؤه قُنُمًا) محرکة
بوی گرفت وقَنِمَ الجوزُ تباه گردید
وقَنِمَ الفَرَسُ) تری رسید
اسپ را پس چرکین وگردآلود
گردید از نشستن غبار بر آن
قَنِمَت الابِلُ وغیرها کذالک

ق ن ن

(قَنّ) بالفتح طلب کردن اخبار
برفتن در پے آن وبنگاه جستن
گم شده را وبچوب دستی زدن
والفعل من نصر
(قِنّ) بالکسر بنده که از پدر ومادر
بنده زاده باشد واحد وتثنیه و
جمع مؤنث ومذکر دروی یکسان
است یا (اَقْنَان واَقِنَّة) جمع یا قِنّ
خالص در عبودیت وبن القونة
یا آنکه نزد تو متولد شده وتواند که
خود را از تو وا رهاند
(قِنَّة) بالکسر یک تاه از تاهہاے
رسن یا بخصوص تاه رسن از پوست
خرما (قِنَن) کعنب جمع وبیرزد که دارے
است مدرو مخرج ریاح وجهت ماندگی
دکزاز وترنجیدگی وصرع ودرد سر
وسدر ودرد دندان کرم خورده
ودرد گوش واختناق زهدان
نافع وتریاق است مرهر تیر زهر آلود
را وجمیع سموم را ودود آن
هوام را دور نماید
(قُنّ) بالضم کوه خرد واستین
(قُنَّة) بالضم کوه خرد وسر کوه وکوه
دراز در هوا جدا گانه سیاه یا کوه نرم
خاک هموار گسترده بر زمین کصرد
(وقِنَان) ککتاب (وقُنُون) بالضم
(وقُنَّات) جمع وموضعی است
(ابن القُنّی) بالضم محدثی است
(قَنَن) محرکة راه وروش
(قَنْنِیَة) کجهینة دهی است
به دمشق
(قَنَان) کسحاب نام پادشاہے از
پادشاهان روم کان یاخذ کل سفینة
غصبًا وهو هدد بن بدد
وکوهی مربنی اسد را (وابوقَنَان)
عابدی است
(قَنَانَة) ککتابه جوی است بسواد
عراق ومملوکیت وبندگی وبضم
(قُنُونَة) بالضم مثله
(قُنَان) کغراب بوی بغل واستین
پیراهن (قُنُوان) بالضم مثله
(قِنِّین) کسکین طنبور وبازے
است رومیان را که بدان قمار بازند
(قِنِّینَة) کسکینه شیشه
(قَنَانِی) جمع
(قَنُّونی) بالفتح مقصور ار ودبا ہے
است بسرات
(قَانُون) اصل هرچیزی ومقیاس
آن (قَوَانِین) جمع ونیل هو لیس
بعربی وموضعی است میان دمشق
وبعلبک
(قَنْقَن) کجعفر وزبرج ره نما ے
وصدف است دریائی وکلاکموش بزرگی
که زیر آب شناس وصحراہا وکاریزہا
(قُنَاقِن) کعلابط آب شناس در
کاریز کندن ودر صحرا (قَنَاقِن)
بالفتح جمع
(اِقْتِنَان) راست استادن بنده
قن گرفتن وخاموش گردیدن و
به قنه بر شدن بز کوہے
(اِقْتِینَان) راست استادن
(اِسْتِقْنَان) در گوسپندان خود
جای گرفتن وشیر آنها خوردن و
مستقل شدن بامرے

ق ن و

(قِنْوَة) بالکسر والضم ورزش
وغنمة قُنْوَة گوسپند دوشیدنے
وثابت برآن وفراهم آوردن گوسپند
وجز آن برای خوردن وخوشه (اَقْنَاء و
قِنْوَان وقِنْیَان) مثلثین جمع قِنو
بحذف ها مثله
(قِنَا) بالکسر والفتح خوشه اقناء جمع
(قَنَاة) بالفتح نیز قنوات وقَنا و
قُنِی وقَنَیَات) جمع قِنَاء بالکسر
مثله ونیز چوب دستی راست گویند
هر چوب ودستی کو کج باشد وکاریز
یا کاریزکه بر زمین باشد قُنِیّ جمع
ومهره پشت
(قِنی) کالی شهری است بصعید
(قَنِی) بکسر نون دهی است نزدیک
میفع وسقاء قَنِ مشک بر گردید
بوے
(قَنَاءُ الحائِط) کسما رجانب
دیوار که سایه بروی رجوع کند
(قُنَاء) کغراب آبی است
(اَقْنَی) مرد بلند بینی قَنْوَاء
مؤنث
(قَنِی) کغنی گوسپند که برای
شیر وبچه باشد ونیز قَنِیّ موضعی
است بیمن
(قَنَّاء) کشداد ونیزه کرد صاحب
آن وقَنَّاءُ الاَرْض) هدهد
که دانای جایهای آب است
(قُنُوّ) علی فعول سیاهی
(قُنُوَّة) بضمتین وتشدید الواو
شهری است بروم
(قَنَوَان) تثنیة دو کوه اند
(اَقْنَاءة) بالفتح جانب دیوار
که سایه بوی باز گردد
(مَقْنَاة) جائیکه آفتاب نرسد

(مَقْنُوَة) بضم النون مثله
(ن قَنَوتُهُ قَنْوًا) بالفتح وقُنُوانًا بالتحریک وقُنُوًّا) بالضم درزیدم وفراہم آوردم وقنوت الغنم برای دوشیدن گرفتم بزرا و قناه الله) آفرید او را خدای
(س ض) قَنِیَ الحیاءُ قَنْوًا) بالفتح وقُنْیانًا) بالضم لازم گرفت حیا را وقَنِیَ الجاریة) پردگی وخانه نشین کرد دختر او یقال قُنِیَتِ الجاریةُ مجهولا ای مُنِعَتْ من اللعب وسترت فی البیت ونیز
(قِنًی) بالکسر والقصر خوشنود شدن وبی نیاز شدن ویقال من اُعْطِیَ مائةً من المعز فقد اُعْطِیَ القنی) او من اُعطِیَ مائةً من الضأن فقد اُعْطِیَ الغنی ومن اُعطِیَ من الابل فقد اُعطی المُنی) ونیز
قَنَا الانف) کوهه بلندی سر بینی و کژی وکوژی وسط آن ودرازی طرف یا بر آمدگی وسط نای وتنگی هردو سوراخ بینی وذلک فی الفرس عیب وفی الصقر والبازی مدح
(مُقْنٍ) صاحب نیزه
(اِقْناء) لازم گرفتن چیزی را وباز ایستادن باران وذخیره نهادن وخوشنود کردن ، ودادن چیزی را که بوی تسکین یابد یقال اَقْناهُ الله ای اعطاه ما یقتنیه به
(مُقْنِی الارض) هدهد یعنی داناى مواضع آب از زمین
(تَقْنِیَة) لازم گرفتن چیزی را
(مُقافاة) آمیختن چیزی باہم ومواقفت کردن وبایم شدن یقال قانی له الشیُ ای دام
(اِقْتِناء) ورزیدن وفراہم آوردن ولازم کردن چیزی را وذخیره کردن وفی المثل لاتقتنین من کلب سوءٍ جروًا
(تَقَنِّی) یعنی نهادن نفقه حاصل بر آمده را یقال تقنّی بنفقه اذا اکتفی ففضلت فاصله فادّخرها

ق ن ه

(قَنَهْوَر) کسمندل دراز درہم ودر آمده پوست یا ضعیف وسست

ق ن ی

(قِنْیَة) بالکسر والضم مال ورزیده یعنی نهاده قِنًی) کعنب جمع و فراہم آوردن گوسپند وجز آن برای خوردن
(قِنًی) کالی خوشنودی وخوشنود شدن وبی نیاز گردیدن والفعل من سمع
(احمر قانی وقانٍ) سخت سرخ وهو بالهمزة
(رض قَنَی المالَ قَنْیًا) بالفتح وقُنْیانًا) بالضم والکسر ورزید او را وقناه الله) خوشنود گرداند او را خدای
(اِقْناء) خوشنود گردانیدن و دست دادن شکار وقادر وتوانا گردانیدن آن برخود
(مُقاناة) آمیختن وسازواری نمودن

باب القاف فصل الواو

ق و ب

(قُوب) بالضم جوزه اَقْواب جمع ومنه المثل تَخَلَّصَتْ قائبةٌ من قُوبٍ او قابَةٌ من قُوبٍ) یعنی بیضه از جوزه جدا شد در حق شخصی گویند که از صاحب وحریف خود جدا گردد قال اعرابی لتاجر استخفره اذا بلغت بک مکان کذا فبرئت قائبةٌ من قوب ای انا بریءٌ من خفارتک واُمّ قُوب بلا وسختی
(قُوبَة) بالضم زن موی ستروه یا پوست برکنده
(قُوبِیّ) بالضم وشد الیاء حریص بچوزه خوردن
(قاب) میان قبضه وگوشه کمان وهما قابان) واندازه ومقدار
(قِیب) بالکسر مثله یقال بینهما قاب قوسٍ وقِیبُ قوس وقوله تعالی فکان قاب قوسین یقال اراد قابَی قوسٍ فقلبه والله اعلم
(قابَة) تخم مرغ علی ما فی الصحاح وغیره من کتب اللغة وعلی تفسیر المصنف لمثل فقوله وبالضم الفرخ کالقائبة والقابة لیس بشیء
(قُوب) کصرد پوست بیضه
(قُوَبَة) کهمزة مقیم وخانه نشین یقال فلانٌ قُوَبَةُ ای ثابت الدار مقیمٌ هذا یقال للذی لایبرح من المنزل) وزن موی ستروه
(قائبة) تخم مرغ
(قُوَباء) بالضم وفتح الواو وسکونها ممدودًا) زن ستروه موی واذن مونثة ولاتنصرف قُوَب بالضم والتشدید جمع واذا سکنت الواو ذکرت وصرفت والیاء فیه للالحاق بقرطاس والهمزة منقلبة منها ولیس فی الکلام فُعْلاء بالضم وسکون العین الآخر فان قوباء وخشاء وقیل المزّاء مثلهما وتصغیر قوباء بفتح الواو قُوَیْباء وبالتسکین قُوَیْبِیّ
(ض) قَابَ قَوْبًا) بالفتح گریخت ونزدیک آمد از لغات اضداد است ونیز قَوْب) زمین کندن وشگافتن مرغ بیضه را
(تَقْوِیب) زمین کندن واز بیخ برکندن ونشان کردن بر زمین
(مُتَقَوِّب) بکسر الواو پوست برکنده ومار از پوست بیرون آمده وپوست برکنده از خارش وگرد موی ستروه
(تَقَوَّب من رأسه مواضع) پوست برکنده شد جایها از سر او ونیز تَقَوُّب) ازین برکنده شدن ومغاکی گردیدن زمین وشگافته شدن بیضه
(اِقْتِیاب) برگزیدن
(اِنْقِیاب) شگافته شدن بیضه ومغاکی کنده شدن

ق و ت

(قُوت) بالضم خورش باندازه قوام بدن انسان قِیت وقِیتَة بالکسر قوات کغراب مثله یقال ما عنده قوتُ لیلةٍ وقِیتُ لیلةٍ
(قائت) طعامی که بدان قوام بدان انسان تواند بود وکفایت زیست یقال هو فی قائت من العیش ای فی کفایة) ونیز قائت شیر بیشه

ع

(ن) قَاتَهُم قَوْتًا) بالفتح والضم
(وقِيَاتَةً) ککتابۃ خورش داد
ایشان را
(مُقِيت) کمقیم نگاہبان چیزے
و گواہ و حاضر و توانا بقوت دادن منہ
قولہ تعالیٰ وکَانَ اللهُ عَلٰی کُلِّ شَیْءٍ مُقِيتًا
(اِقَاتَة) قوت دادن یقال اَقَتِت
لِنَارِكَ قِيتَةً ای اَطْعِمْهَا الحَطَب
و توانستن یقال اَقَاتَه و اَقَاتَ عَلَيْهِ
(تَقَوُّت) خورش ساختن یقال
فلان یتقوت بکذا
(اِقْتِيَات) قوت خوردن و خورش
یافتن یقال قُتُّهُ فاقتات کما یقال
رَزَقْتُهُ فَارْتَزَقَ
(اِسْتِقَاتَه) قوت خواستن

ق و ج

(قَاج) نام محلی است

ق و ح

(قَلْحَة) کشادگی میان سرائے
(قُوُح) بالضم جمع و موضعی است
نزدیک مدینہ
(ن) قَاحَ الجُرْحُ قَوْحًا) بالفتح
ریم کرد آمدن و قَاحَ البَيْتَ
روفت خانہ را
(اَقَاحَ اِقَاحَةً) آہنگ منع نمود
بعد خواست
(تَقْوِيح) خانہ روفتن
(تَقَوُّح) ریم ناک گردیدن زخم

ق و خ

(لَيْلَةٌ قَاخٌ) شب سیاہ تاریک
(ن) قَاخَ جَوْفُهُ قَوْخًا) تباہ شدن
شکم آواز بیماری

ق و د

(قَوْد) بالفتح اسپان یا اسپان
کہ بہ لگام و رسن بکشند آنہا را و سوار
نشوند یقال مَرَّ بِنَا قَوْدٌ
(بعيرٌ قَيِّدٌ) بالفتح شتر رام شدہ
(بَعِيرٌ قَيْدٌ) کمیس مثلہ
(قِيد) بالکسر مقدار
(قَوَد) محرکۃ کشندہ را باز کشتن
و درازی پشت و درازی گردن
(قَاد) مقدار
(اَحْمَر بن قُوَيْد) کزبیر مردی
است
(قِيَاد) کتاب مہار و لگام و جز آن
کہ بدان کشند
(فرسٌ قَوُودٌ) کصبور اسپ خوار و
رام شدہ بکشیدن
(قَائِد) کشندہ ستور و جز آن
(قُوَّاد) کرمان و قُوَّد کرکع و قَادَة جمع
و امیر لشکر و بینی کوہ و کوہ دراز بر روئے
زمین و زمین درازہ و اعظم اللِّجَان
الحرث و ستارہ است اسے
الاول من بنات النعش الصغری الذی
ھو آخرها قَائِدٌ والتالی عناق والی
جانبه قَائِدٌ صغير و ثانيه عَنَاق و
الی جانبه الصَّيْدَق وهو السُّهٰی
والثالث الحَوَر
(قَائِدَة) پشتۂ دراز گستردہ
بر زمین
(اَقْوَد) کاحمد خوار و رام از شتر
و اسپ و دراز گردن و پشت و استوار
گردن و بخیل بر زاد و توشہ تعلقہ
التفاته عند الاکل و کوہ دراز و آنکہ
پیش آید چیزی را و باز نگردد از ان
و فرس قُوُدٌ اسپ دراز پشت
و گردن
(قَوْدَاء) بالفتح ممدود پشتۂ
بلند ناقة قَوْدَاء ناقہ دراز پشت
و گردن
(قُوَّاد) کگتان بینی لغة حميرية
وزن جلب
(قَيْدُود) بالفتح وضم الدال
خرماء دراز پشت و گردن و دراز از
ہر چیزے قَيَادِيد بالفتح جمع
(مَقَاد) بالفتح کوہی بعمان و
یقال جَعَلْتُهُ مَقَادَ المُهْرِ ای
عَنْ يَمِينٍ
(مِقْوَد) کمنبر آنچہ بدان کشند از
رسن و مہار و لگام و جز آن
(مَقَاوِد) جمع
(ن) قِيدَ الدَّقِيقُ) پختہ و کردہ
فراہم آوردہ شدہ و نیز قَوْد
کشیدن ستور و جز آن خلاف
سَوْق فهو من امام وذلك من خلف
قِيَادَة ککتابۃ و مَقَادَة و
قَيْدُودَة و تَقْوَاد بفتح الفوقیة
مثله دابة مَقُودَة بانقص و
مَقْوُودَة بالتمام لغت است از ان
و دراز گردن شدن و اَعْطَاهُ
مَقَادَتَه یعنی فرمانبر او گشت و
منقاد شد
(اِقَادَة) بکشیدن دادن ستور کسی را
یقال اَقَادَهُ خَيْلًا ای اَعْطَاهُ
لیقودها و کشندہ را باز کشتن
فرمودن کشندہ را یقال اَقَادَهُ
السُّلْطَانُ من اَخِيهِ ای اَمَرَهُ ان
یقتل قاتل اَخِيهِ و فراخ شدن
باران و پیش آمدن
(مُقَوَّد) کمعظم کوہ دراز
(تَقْوِيد) کشیدن ستور و جز آن
مشدد للکثرۃ
(اِقْتِيَاد) کشیدن ستور و کشیدہ
شدن لازم و متعدی یقال اِقْتَادَ
الفرس فَانْقَادَ
(اِسْتَقَادَنِي) یعنی زمام اختیار
بار ستم داد و اِسْتَقَدْتُ الحَاكِمَ
کشندہ از کشتن فرمودن خواستم
از و
(اِنْقِيَاد) گردن دادن و کشیدہ
شدن ستور و خوار و رام شدن آن
و روشن شدن راہ یقال اِنْقَادَ لی
الطريقُ اِلَيْهِ ای وَضَحَ

ق و ر

(قَوْر) بالفتح رسن از پنبہ نیکو و
نو و پنبۂ نو یا پنبۂ یک سالہ
(قَار) قیر کہ بر کشتی و جز آن مالند
و شتران یا گلۂ بزرگ از شتران و
درختی است تلخ و دہی است
بدبیہ و ذو قار موضعی است میان
کوفہ و واسط و دہی است برید یَوْمُ
ذِي قَار روزی است مر بنی شیبان
را و آن اول روز است کہ عرب بر
عجم فتح یافتند
(قَارَة) کوہک خرد جدا از کوہا یا
سنگ بزرگ یا زمین کہ در آن
سنگریزہائے سیاہ باشد یا سنگ
سیاہ و پشتہ قَارَات و قَار و قُور
بالضم و قِيرَان جمع و خرس مادہ
و قبیلہ است کہ ہمہ تیر انداز ند و
فی المثل اَنْصَفَ القَارَةَ مَنْ رَامَاهَا
و دہی است بشام و دہی است

بحرین و قلعهٔ است نزدیک دومه و کوهی است میان اَطِیط و شُعباء
(قَلاتُ الجَبَل) موضعی است بیمامه
(قَوَر) محرکهٔ یک چشمی و یک چشم شدن
(قُوَارَة) کتمانه جامه و جز آن کرد بریده او خاص بالادیم و آنچه از اطراف چیزے بریده باشند یا چیزی اطراف بریده از لغات اضداد است و موضعی است میان بصره و مدینه
(هٰذا اَقْیَرُ مِنْهُ) یعنی تلختر است از وے
(قَوْرَاء) فراخ وسیع دارٌ قَوْرَاءَ خانه فراخ
(قُورَة) دهی است باشبیلیه
(قُورِیْن) بضم شهرے است بجزیره
(لَقِیتُ مِنْهُ الاُقْوَرِیْن) بکسر الراء دیدم بلاها را لَقِیتُ الاُقْوَرِیَّات کذلک
(قُورِیَة) بالضم کسوریه موضعی است باندلس
(قُودِی) کسکری موضعی است بمدینه
(قَوْدَان) کسکران موضعی است
(ن) (قَارَ قَوْرًا) برسر دو پاے رفت تا آواز آن شنیده نشود و قَارَ (الصَّیْدَ) فریب داد شکار را و قَارَ (الشیٔ) گرد برید آنرا و قَارَ المَرْأَةَ ختنه کردن زن را
(مُقَوَّر) کمعظم تطران مالیده
(تَقْوِیْر) گردبریدن چیزے را

(اِقْتِیَار) گرد بریدن چیزے یقال اِقْتَارَ الشیَٔ وَاقْتَوَرَهُ اِذَا اقْطَعَهُ من وَسَطِهِ مستدیرًا و محتاج گردیدن
(اِنْقِیَار) افتادن و ویران شدن چاه و میل کردن
(تَقَوُّر) گذشتن اکثر شب و بپیچیدن مار
(اِقْوِرَار) لاغر شدن و پیراگرفتن اندام و برگردیدن و فربه شدن و رفتن گیاه زمین

ق و ز

(قَوْز) بالفتح ریگ توده گرد و ریگ توده بلند اَقْوَاز و قِیْزَان و اَقَاوِیز و اَقَاوِز جمع
(قَوَاز) کشداد نرم و کلان سال
(قَوَّزَ النَبْتُ تَقْوِیْزًا) بسیار شد گیاه
(اِقْمَازَةُ النَّبِیِّ) خوردا آرزا بینگ
(تَقَوُّز) شادمانی نمودن و خواستن واز بالا بزیر افتادن و ویران شدن و برشکسته شدن خانه و دویدن بزکوہے

ق و س

(قَوْس) بالفتح کمان و تذکیر قُوَیْسَة و قُوَیْس مصغر آن است در صورت تانیث و تذکیر قِسِیّ بالکسر و قُسِیّ بالضم و اَقْوَاس بالفتح و قِیَاس بالکسر جمع علی فعول فقدموا اللام وصیروه قُسُوّ اعلی فُلُوع ثم قلبوا الواو یاءً وکسروا القاف کما کسروا عین عصی فصارت قِسِیّ علی فلیع کانت جوف فصارت ناقصا النسبة الی القسی قسوی لانها قُلُوع مغیّر من فعول فتردّ ها الی الاصل و فی المثل هو من خیر قَوْس سهمًا او صار اَخْبَر قُوَیْس سَهْمًا در حق شخصی گویند که اول انس تو خلاف ورزد و باز بخواهش و مرام تو رجوع نیاید و نیز قَوْس کزیدان جهت که مزروع رابوے قیاس کنند و قوله تعالیٰ فکان قاب قَوْسَیْن یعنی بقدر دو کمان عربے یا بقدر دو گز و نیز قَوْس باقی مانده خرما در تک خنور و برجی است در آسمان و آنچه گرد بندند در اسپ و دوانیدن و جز آن
و ذُو القَوْس لقب حاجب بن زُرَارَة اتی کسریٰ فی جدب اصابهم بدعوة النبی صلی الله علیه وسلم یستاذنه لقومه ان یصیروا فی ناحیة من بلاده حتّٰی یحیوا فقال انکم معاشر العرب غُدُر حُرَص فان اذنت لکم افسدتم البلاد واغرتم علی العباد فقال حاجب انی ضامن للملک ان لا یفعلوا قال فمن الی بان تفی قال ارهنک قوس فضحک من حوله فقال کسریٰ ما کان لیسلمها ابدًا فقبلها منه واذن لهم ثم احیا الناس بدعوته صلی الله علیه وسلم وقد مات حاجب فارتحل عطارد ابنه رضی الله عنه الی کسریٰ یطلب قوس ابیه فردها علیه وکساه حلة فلما رجع اهداها الی النبی صلی الله علیه وسلم فباعها من یهودے باربعة الاف درهم

و نیز ذو القوس لقب سنان بن عامر بدان جهت که کمان خود را در عوض هزار شتر نزد حارث بن ظالم نعمان اکبر کرده گذاشت
و ذُو القَوْسَیْن) نام شمشیر حسان بن حصین
(قُوْس) بالضم عبادت خانه راهبان و خانه شکاری و کلمه است که بدان سگ را زجر کنند و وادی است
(قَوَس) محرکهٔ کوزی پشت و کوز پشت شدن والفعل من سمع
(قَوِس) ککتف زمان تنگ و دشوار
(قُوَیْس) کزبیر نام اسپ سلمه بن حوشب
(اَقْوَس) کوز پشت و ریگ بلند و زمان دشوار و تنگ و بلاد دور و روز دراز و یقال رماه الله بالحنی اَقْوَس یعنی در بلا انداز داد و را خدا
(قُوْسِیّ) بالضم و شد الیاء زمان دشوار
(قَیَّاس) گلستان اسپ تازنده
(قُوْسی) کسکری موضعی است ببلاد سراة و آزار و زی است
(قَاسَان) شهریست بماوراء النهر و ناحیه است باصفهان و دهی غیر قاشان
(قَوْسَان) بالفتح ناحیه است از اعمال واسط از ان است حسن بن صالح
(قَوَسَان) محرکهٔ دهے است نزدیک واسط از ان است منتجب بن مصدق
(مِقْوَس) کمنبر کمان و ان میدان

ج ۳

وجای اسپ تاختن ورسنے کہ
بدان اسپان سہان راصف کشند
(مِقْیَاس) بالکسر اندازه
(ن) قَاسَ قَوْسًا) بالفتح وقیاسًا
کتاب اندازه کرد چیزے را
بچیزی مانند دروی حکم قاس بر و
قاس علیه کذلک وَقَاسهم)
سبقت بر دوشیی گرفت برآنها و
(قَاسَ الخَیْلَ) راست کرد وصف
کشید اسپان سہان را وقت تاختن
(تَقَوِّیس) کج گردیدن وکور شدن
از پیری
(مُقَاوِس) اسپ تازنده درهکنده
(مُقَایَسَة وقیَاس) اندازه گرفتن
میان دو چیزے وبرابری کردن
باکسی در اندازه گرفتن
(مُتَقَوِّس) بکسر الواو مرد باکمان
وابروے شبیه بکمان
(تَقَوُّس) کج گردیدن وباکمان
بودن
(اِقْتِیَاس) برابری کردن باکسی
در قیاس وبروشی رفتن که دیگرے
رفته باشد یقال فُلانٌ یَقْتَاسُ بأبیه ای
یَسْلُکُ سبیله ویقتدی به
واندازه کردن چیزے را بچیزے
یقال هو یَقْتَاسُ الشیءَ بغیره
(مُسْتَقْوِس) مفاصل ابروها نا
بکمان
(اِسْتِقْوَاس) کوز شدن از پیرے
(اِنْقِیَاس) اندازه پذیرفتن یقال
قِسْتُهُ فانقاس ق و ش
(قُوش) بالضم خرد اندام معرب
کوچک وقُوس قُوس) زجری

است مرسگ را
(قُوشَنَة) بنت از نم کلیته اودزیه
خیل
(قَاشْ مَاش) بالسکون رخت
خانه اسم است آنرا شیمی باسم صوبه
(قَوَاشَه) کسما بته آنچه بر برباد ن
باقی ماند از درخت رز
(قَاشَان) شهری است

ق و ص

(قُوص) بالضم منوعه قصبه صعید
لیس بالدیار المصریة بعد
لقسطاط اعظم منها وده‌ی
است باشمومین
یقال بها قوص قام ده بما
کتب قوز قام بالزای مقام
الصاد للتفرقة

ق و ض

(قَوْض) بالفتح عوض یقال هذا
بذا قَوْضًا بقوض
(ن) قَاضَ البِنَاءَ قَوْضًا) بالفتح
ویران کرد
(تَقْوِیض) ویران کردن بنا را یا
بازنمودن بی ویران ساختن یا
برآوردن چوبها وطنابهای بنا را
(تَقَوُّض) ویران شدن بنا وآمد
شد نمودن وپراگندن حلقه و
برشکستن هنگامه
(اِنْقِیَاض) ویران گردیدن بنا

ق و ط

(قَوْط) بالفتح رمه گوسپندان یا
صد گوسفند اَقْوَاط جمع
(قَوْطَة) بالتاء خنور خرمای بزرگ
(قُوطه) بالضم دهی بلخ ونام جد

عبدالله بن محمد محدث
(قُوطَة) بالتاء موضعی است
(قَوَّاط) کشداد شبان رمه گوسپند
(قَیْطُون) بهیون شهری بافریقیه

ق و ظ

(قَوْظ) بالفتح گرمای تابستان

ق و ع

(قَوْع) بالفتح جای خشک کردن
خرما وگندم وجز آن اَقْوَاع جمع
(قَاع) زمین پست هموار نرم ودور
از کوه وپشته قِیع وقِیعَة وقِیعَان
بکسرهن واَقْوَاع واَقْوُع کافلس جمع
(وقِیعَة) ایضا واحد مثل القاع عند
البعض واطمی است بمدینه علے
ساکنها السلام وموضعی نزدیک
زباله یَوْمُ القَاع روزی از روزهای
عربان ودران روز بسطام بن قیس
اوس بن حجر را اسیر کرده وقَاع
البَقِیع) بدیار سلیم است وقَاع
مَوْحُوش) بیمامه
(قَاعَةُ الدَّارِ) کشادگی میان
سرای
(قُوَاع) کخراب خرگوش قُوَاعَة
مونث
(قَوَّاع) کشداد گرگ بانگ کنان
(نَقْوِع) کتقول دهی است بقدس
که اکثر بن راسوے آن نسبت کنند
(ن قَاعَ الفَحْلُ قَوْعًا) بالفتح
وقِیَاعًا کتاب برجست گشن
بر ماده وقَاعَ الکَلْبُ قَوْعًا تا
محرکه لنگید وخمیده آزمند گشنے
کردن گردید وقَاعَ فُلانٌ)
سپس ماند وسپسا یکے رفت

(تَقَوُّع) خمیده رفتن بهجو رونده
در خارستان وبر درجست آمدن
گربه
(اِقْتِیَاع) خوشیدن گشن

ق و ف

(قُوفُ الاُذُن) بالضم بالای گوش
یا حلقه جای سوراخ گوش ویقال
اَخَذَ بِقُوفِ رَقَبَتِه) یعنی گرفت
بپوست گردن وی وکذا اَخَذَه
(رقبته بالتاء
(قَاف) حرفی است از حروف
معجمه وکوهی گرد اگرد زمین
وقیل هو من زمرد وما من بلد الا و
فیه عرق منه وعلیه ملک اذا
اراد الله ان یهلک قوما امره فحرک
فخسف بهم یا قاف نام قرآن است
(قَائِف) پی شناس قَافَة جمع
(اَقْوَف) نیک پی شناس یقال
هو اَقْوَفُهُمْ
(بَیْتُ قُوفَی) کطوبے دهی است
بدمشق
(ن) قاف اَثَرَهُ　قَوْفًا) بالفتح
پیروی او کرد ودرپے او رفت
(تَقْوِیف) تبعیت کردن ودرپے
چیزے رفتن
(تَقَوُّف) باز داشتن یقال هو یَتَقَوَّفُ
عَلَی مَالِی) وسخن آموزانیدن
یقال فلان یَتَقَوَّفُ فلانا فی المجلس
ای یاخذ علیه فی کلامه ویقول
له قل کذا وکذا
(اِقْتِیَاف) پیروی کردن ودرپے
کسے رفتن

ق و ق

(قُوق) بالضم مرد نیک دراز

(قِقاق وقِیق) بالکسر مثله و مرغی ست آبی دراز گردن و کس زن و نام یکی از قیاصره روم و نیز قاف (قاف) مرد کول سبک روح

(قُوقَة) بالتا رجای موی از سر

(قُوقِیّة) منسوب بدینارهای مضروب قیصر روم بدان جهت که نامش قوق بوده

(قاقَتِ الدَّجاجَة قَوقاً) بالفتح بانگ کرد ماکیان

(مُقوق) کمعظم آنکه صلعه وجای موش بزرگ و بسیار باشد

ق و ل

(قَول) بالفتح سخن یا هر لفظ که ظاهر کند آن را زبان نام باشد یا ناقص اَقوال جمع اَقاوِیل جمع الجمع یا قول در خبر است وقال وقیل وقالة دو شرما قول مصدر است وقال وقیل اسم مصدر ومنه نهی عن قیلٍ وقالٍ قالةٌ لذلک وقوی ذلک عیسی بن مریم قال الحق الذی فیه یمترون یا قول وقیل وقولة ومقالة ومقال در در هر دو آید و نیز (قیل) جواب (قال) گوینده و قلہ یا چوب که بر قله زنند (قِیلان) بالکسر جمع و ابتدا

(قُوَلَة) بالضم لقب ابن خورشید شیخ ابی الهیثم قشیری

(قائِل) گوینده قُوَّل وقُیَّل کرکع وقالة وقُوُول بهمزه وواو جمع

(قَؤُول) کصبور بهمزه وبواو گوینده

(رجلٌ قَوّال وقَوّالة) کشداد مرد نیکو گفتار یا مرد بسیار گوی زبان آور (ابنُ قَوّال) مرد فصیح نیکوسخن

(رجلٌ تِقوَلةٌ تِقوالة) بکسرهما مرد نیکوسخن یا بسیار گوی چرب زبان

(قُوَلَة) کهمزة نیکوسخن یا پرگوی

(قَیْل) کسید وتشدید پادشاه یا کمتر از پادشاه کلان اصله قَیِّل علی فیعل سمی لانه یقول ماشاء فینفذ اَقوال واَقیال ومقاول ومَقاوِلة جمع

(قَوَلِیّة) بفتح وتشدید یا شور و غوغا

(مِقول) کمنبر زبان و پادشاه یا پادشاهی بود از پادشاهان حمیر یقول ماشاء فینفذ وهم لغت یمن (ورجلٌ مِقولٌ) مرد نیکو سخن یا تیز زبان بسیار گوی مِقوال کمحراب مثله وهما لکذکو والانثی

(مَقُول) گفته شده مقوول بالتمام مثله

(ن، قال قولاً وقیلاً وقولةً ومقالاً ومقالةً) گفت وقال به غالب شد بسبب آن وازان است سبحان من تعطف بالعز وقال به وقال القوم بفلان) کشتند فلان را ابن الانباری قد یجیء قال بمعنی تکلم وضرب وغلب ومات ومال واستراح واقبل ویعبر بها عن التهیؤ للافعال والاشتغال بها یقال فتکلم قال فضرب قال فاکل وعلی هذا القیاس وتقول

در استفهام مانند تظن است در عمل کقولهم متی تقول الدار تجمعها وعلام تقول الرمح یثقل ساعدی ای متی تظن وعلام تظن فنصب الدار والرمح کما ینصب بالظن وبنو سلیم یجرون متصرف قلت فی غیر الاستفهام ایضا مجری الظن فیعدونه الی مفعولین فعلی مذهبهم یجوز فتح ان بعد القول

(وقُول) بضم قاف وکسر او لغت است در قیل

(اَقوَلَه ما لم یقل) بربست بروی سخنی را که او نگفته (اقاله) بالاعلال کذلک

(کلمةٌ مُقوَّلة) کمعظمة سخن بار بار گفته شده

(قَوَّلَه ما لم یقل) بر خواند بروی سخنی که او نگفته

(مُقاوَلَة) با کسی قول کردن و گفت وشنید نمودن

(اِقتالَ علیهم)

(اقتالَ الشیء) برگزید آن را

(تَقاوُل) گفت وشنید نمودن و با کسی قول کردن یقال تقاول

(تقوُّل) افترا کردن یقال تقوّل قولاً اذا ابتدعه کذبا

ق و م

(قَوم) بالفتح گروه مردان وزنان معاً یا بخصوص گروه مردان منه قوله تعالی لا یسخر قوم من قوم وقوله تعالی ونساء من نساء یا زنان بتبعیت مردان داخل قوم اند یذکر ویونث لان اسماء الجموع التی لاواحد لها من لفظها اذا کانت للادمیین یذکر ویونث منه قوله تعالی کذب به قومک وکذبت قبلهم قوم نوح اَقوام جمع اَقاوِم واَقاوِیم واَقائِم جمع الجمع قُوَیم مصغر آن ولا یدخل الهاء فی تصغیره وانما تدخل فیما یکون لغیر الادمیین لزوم التانیث

(قَومَة) بالفتح یکبار برخاستن وایضا ما بین الرکعتین قومة یعنی در راست شدن میان رکوع وسجود (وقَومَة الانسان) بالای مردم

(قامَة) چرخ چاه مع آلات وتمام ساخت وی قِیَم کعنب جمع و کوهی است بنجد (وقامة الانسان) بالای مردم قامات وقِیَم کعنب جمع

(قِیمَة) بالکسر نرخ چیزی قِیَم کعنب جمع واصله الواو لانه یقوم مقام الشیء (وقیمة الانسان) بالا وقد آن (ویقال ماله قیمة) یعنی او را اندامی نیست در حق شخصی گویند که بر چیزی نپاید و بر چیزی تیز رو

(قَومِیَّة الانسان) بالفتح وشد الیاء بالای مردم (وقومیة الامر) آنچه بدان قایم شود

(رجلٌ قُوائِم) کامیر مرد نیکو قامت خوش قد قِوام کجبال جمع و نیز (قِویم) راست ودرست

(قُوَيمَة) کجهینه ساعتی از روز
(قَوَام کسحاب راستی منه قوله تعالیٰ وکان بین ذلک قواما و بالای مردم و مایه زیست و قوم الامر) بندش و نظام کار و یقال فلان قوام اهله یعنی هوالذی یقیم شانهم
(قِوام الامر) گکتاب آنچه بدان قائم باشد و مایه درستی و آراستگی آن قیام مثله یقال فلان قِوام اهله وقیامهم وهوالذی یقیم شانهم ومنه قوله تعالیٰ ولا تؤتوا السفهاء اموالکم التی جعل الله لکم قیاما
(یوم القیٰمة) گکتابه روز رستخیز
(قُوام) کغراب بیماری است در پای گوسپند
(قَائِم) مرد ایستاده قُوَّم و قُیَّم کرکع و قُوَّام و قِیام کرتّاب جمع و قول حکیم بن حزام بایعت رسول الله صلی الله علیه و آله وسلم ان لا اخر الا قائما یعنی تا دم مرگ بر اسلام ثابت باشم و قائم السیف قبضه شمشیر و نیز قائم بالله لقب ابی جعفر عبدالله بن احمد که بیست و ششم از خلفا است
(قَائِمَة) یکی از چهار دست و پای ستور جمع و یک ورق کتاب و قبضه تیغ و نیز نگاه هر چند کوه است مر ذیل را والعین القائمة چشم بینائی رفته و حدقه درست مانده
(مَا اَقْوَمَه) چه راست ایستاده شاذ است

(رَجُلٌ قَوَّام) کشداد مرد نیکو قامت
(قَیِّمَة) گکیسه راست معتدل منه قوله تعالیٰ ذلک الدین القیمة انما انثه لانه اراد به الملة الحنیفیة
(قَیُّوم) بالفتح وشد الیا بلی مانند و بی همتا و نامی از نامهای باری تعالیٰ
(قَیَّام) بالفتح والتشدید کذلک
(مَقَام) بالفتح جای هر دو قدم و آرام کردن بجائی و جای ایستادن و جای اقامت
(مَقَامَة) بالفتح جای نشستن و گروهی از مردم
(مِقْوَم) کمنبر چوبی که آنرا گیرند در سر آماج
(مُقَامِی) کمبارمی دهی است بیمامه
(ن) قَامَ قَوْمًا وَقَوْمَةً وَقَامَةً وَقِیَامًا) برخاست و قَامَتِ المرأة تنوح) شروع کرد گریه و زاری را و قام الامر) راست شد کار و قام فی ظهری) بدرد آورد مرا و قام الرجل المرأة مونث و ما یحتاج زن را بر خود گرفت و بحال او پرداخت و تیمار نمود و قام الرجل علی المرأة کذلک و قام الماء) بسته شد آب و قامت الدابة) ایستاده شد ستور از سستی و قامت السوق) رواج گرفت بازار و در والی یافت یا کاسد گردید و قام ظهره به) بدرد آورد او را یا درد کین پشت کرد و یراد و قامت الامة مائة دینار) رسید قیمت و بصد دینار و قام اهلهم قیام

نمود و نشان اهل خود و کفالت کرد بعدی بنفسه
مُقَام) بالضم اقامت و آرام کردن بجائی مقامة بالتا رشد و جای اقامت منه قوله تعالیٰ لا مقام لکم بالضم ای لا اقامة لکم و بالفتح ای لا موضع لکم و قوله تعالیٰ حسنت مستقرا و مقاما ای موضعا
(اَقَامَ بالمکان اقامة و قامة) ایضاً آرام کرد در آن جای در دوام و رزید و اقام الشیئ) پیوسته بر پای داشت آن را منه قوله تعالیٰ یقیمون الصلوٰة ای یواظبون علیها و اقام فلانا) برخیزانید او را ضد اجلسه و اقام درأ فلان) راست کرد کجی او را
(مُقَوَّم) کمعظم شمشیر قیس بن مکشوح مرادی
(قَوَّمَ دَرْأَهٗ تقویما) راست کرد کژی او را و نیز تقویم) راست گردانیدن و قیمت کردن رخت را
(مُقَاوَمَة) باکسی ایستاده شدن یقال قاومته قواما ای قمت معه و برابری کردن باکسی در کشتی جز آن
(تَقَاوَمُوا فی الحرب) ایستاده شد بعض قوم برای بعض
(اِقْتِیَام) بینی بریدن
(مُسْتَقِیْم) راست و معتدل
(اِسْتَقَمْتُ السِّلعة استقامة) بها کردم رخت را و نیز استقامة راست ایستادن و درست شدن یقال استقام الامر و قوله تعالیٰ فاستقیموا الیه ای فی التوجه الی

الله تعالیٰ دون الالهة

ق و ن

(قُوْن) بالضم موضعی است
(قُوْنَة) بالضم پاره از آهن یا پاره از روی که بدان آوند را پیوند کنند
قُوَیْن) کزبیر جائی است
(قَوْنِیَة) بالفتح وکسر النون و تخفیف الیا شهری است
(قُوْنِیَه) بالضم وکسر النون و تخفیف الیا شهری است بزرگ
قَیْوَان بالفتح شهری در زمین مرغولان و جائی است
تَقَوَّن) ستم کردن و بیعدی نمودن بزبان و از حد در گذشتن و نیک ستودن کسی را

ق و و

(قَوّ) بالفتح موضعی است
(قِیّ) بالکسر و شد الیا زمین خالی و بیابان بی آب و گیاه
(قُوَّة) بالضم توانائی خلاف ضعف و تاهٔ رسن قُوًی) بالضم والکسر مقصور جمع و ممنوعة نام مردی
(قَوَای) محرکة گرسنه یقال بات القوی ای جائعا و دشت و بیابان خالی خشک
جَبَلٌ قِوًی) گکتف رسن مختلف تابها
(قُوَی) کصرد خرد و دانش و اندام یقال فلان شدید القوی یعنی استوار خلقت
(قَاوُ) دهی است بصعید
(قَوِی) کغنی توانا و زور آور
(قَوَایَة) بالفتح زمین خشک مانند

ج ۳

میان دو قطعهٔ باران رسیده و
بیابان بی آب گیاه و توانا شدن
خلاف ضعف
(قِیَّ اء) گلتاب ست و زمین خالے
و بی آب گیاه بفتح و منزلٌ قِیَّ اءٌ
جای خالی و بات القوام ای جائعًا
غیر طعم
(قاوِی) گیرنده
(قاوِیَة) بیضه و سال اندک باران
و باغی است و فی المثل انقطع
قوبیٌّ من قاویة
(قُوَیّ) کسی رود باری است
نزدیک قاویه و جوزه مرغ
(قِیقَاءَة) بالکسر کوزهٔ است شبیه
تلتله و زمین درشت (قیقاة) مثله
(ن) قَوَیْتُه) چیره شدم بر وے
در نبرد و مقاوات
(س) (قَوِیَ قُوَّةً) بالضم توانا
گردید و قَوِیَتِ الدَّارُ خالے
گردید و قَوِیَ فُلَانٌ سخت گرسنه گردید
و قَوِیَ المَطَرُ باز ایستاد باران
(قَوِیَ قَوَاةً) بالفتح و قیقاء بالمد
بانگ کرد
(مُقْوِی) کمسن ستور توانا
یقال فرسٌ مُقوٍ و یقال فُلَانٌ قَوِیٌّ
مُقْوٍ القَوِیُّ فِی نَفْسِهِ والمُقْوِی
فی دابّتِهِ و مرد نا دسپری شده
(اِقْواء) غنی و بی نیاز شدن و نیازمند
و درویش گردیدن از اضداد است و
جابجای سطر ساختن رسن و مختلف الحرکه
آوردن قوافی شعر و برفع و جر و نصب
آوردن روی را اما اقواء بحسب کم
است و نیز اِقْوَاء مدشت و خشکی

فرود آمدن و سپری شدن توشه و
خالی گردیدن سرای و خداوند ستور
توانا شدن و در تو ار شدن قوم
(تَقْوِیَة) توانائی دادن و توانا کردن
یقال قَوَّاهُ اللّٰهُ و یقال هُوَ یُقَوِّی
بذلک مجهولا یعنی او متهم است
بدان و دشنام داده میشود
(قَاوَیْتُهُ مُقَاوَاةً) نبرد کردم یا
در زور آوری و قَاوَاهُ) داد او را
(تَقَوِّی) توانا شدن
(تَقَاوِی) افزون شدن شریکان
و شب گذاشتن با گرسنگے
(اِقْتِوَاء) توانا گشتن و جهت خود
گزیدن چیزی را و سرزنش کردن
و افزودن در آن چیزے یقال اشتوی
الشُّرَکَاءُ شیئًا ثُمَّ اقْتَوَوْهُ اے
تَزَایَدُوهُ حَتّٰی بلغ غَایَةَ ثَمَنِهِ

ق و ه

(قُوهَة) بالضم شیر مزه برگردانیده
چنانکه در آن اندکی شیرینی باشد
(قُوهِیّ) بالضم و شد الیاء نوعی
از جامهای سفید
(قَاه) زیست با ناز و ارزانے
(قُوهِسْتَان) بالضم جائی است
و شهرستانی است میان نیشاپور و
هرات که قصبهٔ آن قاین و طبس است و
موضعی است و شهری است بکرمان
نزدیک جیرفت ثوبٌ قُوهِیٌّ
منسوب است بوی بدان جهت که
در آن جا یافته شود یا هر جامه که
بجامه قوہے ماند آن را قوہے
نامند گو از قوهستان نباشد
(قَاهِیّ) مرد فراخ حال پرورده بناز

(تَقَوُّبُه) بانگ و فریاد کردن و
گرد اگرد شکار آمدن تا بدامگاه در آید
(تَقَاوُه) باهم بانگ کردن تا همدیگر
را شناسد یقال هما یتقاوهان
یعنی باهم آواز میدهند تا شناسند یک
دیگر را گویا آوازهٔ بانگ میکنند که آن
میان آنها نشان است معرفت را
(اِسْتِقْوَاه) تقویه صید خواستن از کسے

باب القاف فصل الهاء

ق ه ب

(قَهْب) بالفتح سپید که در وے
تیرگی باشد (قَهْبَة) بالفتح و کفرحة
مونث و کوه بزرگ و شتر کهن سال
(قَهْبِیّ) بالفتح و شد الیاء یعقوب
(قُهْبَة) بالضم سپیدے مایل بر تیرگی
و قال الاصمعی غبرة الی سواد
(قُهْبُبَة) کسفینه مرغی است (قُهَاب)
کغراب سپید (قُهَابِیّ) منسوب مثله
(قَهُوبَة) بالفتح پیکان سه شاخه
یا تیر خرد مقرطس قَهَوْبَاة محرکة
مثله و لیس فعولی غیرها
(اَقْهَب) سپید تیره رنگ قَهْبَاء
مونث و اَقْهَبَان پیل و گاومیش
(س) (قَهِبَ قَهَبًا) محرکة سپید
تیرگی مایل گردید
(اَقْهَبَ عَنِ الطَّعَامِ اقْهَابًا)
دست از طعام باز کشید و رغبت نکرد

ق ه ب س

قَهْبَسَة بالفتح خرمادهٔ سطبر و فربه

ق ه ب ل

قَهْبَل) بالفتح روی یقال حَیَّا
اللّٰهُ قَهْبَلَکَ ای زنده و خداے

روی دعوت ترا
(قَهْبَلَة) بالفتح گور خر مادهٔ درشت
و نوعی از رفتار و حَیَّا اللّٰهُ قَهْبَلَکَ
گفتن یا تحیه نیکو دیگر

ق ه ب ل س

قَهْبَلِس) کجمرش کیر یا کیر کلان یا
سر آن و درشت و پشه ریزه و زن
سطبر سپید یا سپیدی تیرگی مایل

ق ه د

(قَهْد) بالفتح صافی رنگ و سپید مکدر
و نوعی از گوسپند خرد گوش بسرخی مایل و سر خشک
کرده انش اندک مانا به بهن کلب باشد
(قِهَاد) بالکسر جمع یا آنکه شاخ نباشد از او
گوران بچه و گوسپندان سیاه ریزه دگا و کوتاه
دم خرد جسم لطیف و نرگس ناشگفته
(قَهَد) محرکة موضعی است
(قِهَاد) بالکسر موضعی است
(قَهْد بن مُطَرِّف غِفَارِی)
که در صحبت او با آنحضرت صلی اللّٰه
علیه وسلم اختلاف است
(ف) قَهَدَ فِی مِشْیَتِهِ قَهْدًا)
بالفتح کوتاه گام رفت

ق ه د ز

(قُهُنْدُز) بالضم قاف و ها و دال
چهار موضع اند معرب ولا یوجد فی
کلامهم دال ثم زاء بلا فاصلة بینهما

ق ه ر

(قَهْر) بالفتح چیرگی و موضعی است
(اَخَذَهُ قُهْرَةً) بالضم ای اضطرارا
(فَخِذٌ قَهِرَةٌ) کفرحة ران کم گوشت
(قُهَرَة) کهمزة سوزن کلان
(قَاهِرَة) تختگاه دیار مصر و شتاب
زدگی و اول از هر چیزے و گوشت

میان کتف وگردن ودرسرسینہ وسینہ
(قُهَيْرَة) کسفینہ بمعنے قاہرہ است
(قَهَّار) کشداد صفتی است از
صفات باریتعالے
(ف) قَهَرَهُ قَهْرًا) بالفتح چیرہ شد
بروے وقُهِرَ اللَّحْمُ) مجہولاً گرفت آنرا
آتش وروان شد ازوی آب (أَقْهَرَ
الرَّجُلُ) صاحب یاران مقہور گردید
وأَقْهَرَ فُلَانًا) نام وسقہور یافت اورا
وأُقْهِرَ مجہولاً ذلیل وخوار گردید

ق ه ز

(قَهْز) بالفتح وبکسر وقِهْزِيّ
بالکسر وشدالیا نوعی از جامہ پشمی سرخ
مانند مرغزی وگاہے ابریشم راہم
در آن خلط کنند
(قِهْبِز) اکامیر ابریشم
(ف) قَهَزَ قَهْزًا) بالفتح برجہید

ق ه ز ب

(قَهْزَبٌ) کجعفر کوتاہ بالا

ق ه س

(قَهْوَس) کجدول دراز وتکریگستانی
دراز وسطبر شاخ ومرد دراز ونام
شترمری است نام پدر نعمان تیمی
(قَهْوَسَة) شتافتن کقهوس
شتافتن وخمان ومضطربانہ رفتن

ق ه ط م

(قِهْطِم) کزبرج ناکس بسیار بانگ
وفریاد وعطے است

ق ه ق

(قَهْقَاء) کصحرا دہی است
(قَهْقُوة) شہرستانی است بمصر

ق ه ق ب

(قَهْقَب) کجعفر سطبر دسال
خورہ قَهْقَبّ) بالفتح وشدالموحدۃ مثلہ و
مرد دراز بالا خوار وکز سند وبادنجان

ق ه ق ر

(قَهْقَر) کجعفر طعام بسیار بہ ترتیب در آوند
نہادہ وآنچہ بدآنچیزے راسانید قَهَاقِر)
کعلابط مثلہ وزاغ سخت سیاہ
(قَهْقَرَة) بالثار گندم کہ سیاہ شود بعد
سبزی وسبز قَهْقَرَة) سپسائگی برگردیدن
قَهْقَرّ) بالفتح وشدالرا سنگ کلان سال
وسنگ سخت قَهْقَار بالفتح مثلہ
(قُهْقُرّ) بالضم وشدالرا سپوسنگی است
سرخ برمغز خرمابن وشلم
(قُهْقُور) کعصفور بنائی است دراز
کہ کودکان بسنگریزہا برآورند
(قَهْقَرَى) بالفتح مقصورہ طعام
بسیار بہ ترتیب در آوند ہانہادہ ونوعی از
سپسائگی رفتگی اسم است قَهْقَرَان
بخفف یامثنی یقال رجعتُ القهقرے
یعنی بازگشتم این نوع بازگشتنی
(قُهَيْقِرَان) کزعیفران کرکی است
(تَقَهْقُر) سپسائگی رفتن

ق ه ق ز

(قَهْقَز) کجعفر سیاہ
(قَهْقَزَة) ہمونث قہقز وشتر بزرگ
گرامی نژاد قَهْقَزَات جمع (قَهْقَزِيَّة)
منسوبۃ زن کوتاہ بالا یا عام است

ق ه ق ع

قَهْقَعَ الدُّبُّ قَهْقَاعًا) بالکسر
خندید خرس

ق ه ق م

(قِهْقَمّ) کقرشب آنکہ از حق
فروبرد ہرچیز را

ق ه ل

(قَيْهَل) کحیدر پیکر ودیدار وروی
قَيْهَلَة مثلہ فیہما ومنہ وقول امیر
المؤمنین علی کرم اللہ وجہہ
وَاجْعَلْ جُنْدُودِ تِيكَ إِلَى قَيْهَلِي
ای وجہی ونام مردے
(ف س) قَهَلَ جِلْدُهُ قَهْلًا)
بالفتح وقُهُولًا خشک شد پوست
براستخوانش یا بخصوص الکثرت عبادت
پوستش براستخوان اوخشک گردید
(ف) قَهَلَ قَهْلًا) بالفتح ناسپاسے
کرد نعمت ونیکوئی او را وقَهَلَ
فُلَانًا) نزشتے ستود اورا
(س) قَهِلَ فُلَانًا قَهَلًا) آلودہ
داشت جسم راوزشت شد آب پاک وپاکیزہ
نکرد وکم کرد وش را یا اندک شمرد آنرا
(إِقْهَال) بنا بایست مشغول
شدن ونفس خود را آلودن
(رَجُلٌ مُتَقَهِّل) بکسر الرا مرد پوست
براستخوان خشک شدہ وبدحال
(تَقَهُّل) خشک شدن پوست بر
استخوان وبدحال شدن وآلودہ
داشتن خود او پاک وصاف ناکردن تن
راوسست ونرم رفتن وضعیف ونرم
گردیدن آواز وگلہ کردن حاجت
(إِنْقِهَال) افتادن وسست گردیدن
واما قول هميان يصف عيرا وأنته
تَهْرَحُهُ ضَرْحًا فَيَنْقَهِلُ فان اصله
يَتَقَهَّلُ بالتخفيف فنقله

ق ه م

(قَهْمُ بن جابر) بالفتح پدر بطنی
است از ہمدان وقہم بن ہلال بن نہاس
ونہاس بن قہم ہردو محدث اند
(س) قَهِمَ قَهَمًا) محرکۃ کم شد
خواہش طعام وے
(أَقْهَمَ فِي الشَّيْءِ إِقْهَامًا) حقیر
شمرد وچشم فروپوشید ازان
وَأَقْهَمَ عَنِ الشَّيْءِ) نخواست
آنرا وناخوش داشت وَأَقْهَمَ عَنِ
الطَّعَامِ) خواہش آن نکرد
وَأَقْهَمَ إِلَيْهِ) خواست آن را
وَأَقْهَمَتِ السَّمَاءُ) واگردید ابر ازان
وگشادہ شد

ق ه م د

(قَهْمَد) کجعفر بدنژاد ناکس
فرومایہ وزشت روی

ق ه م ز

(قَهْمَزَة) کدحرجۃ پست قامت
از مرد وزن وناقہ بزرگ جثہ گران
رفتار ونیز قَهْمَزَة برجستن
(قَهْمَزَى) بالفتح مقصورۃ شادمانی
وشتاب روگی وپوبہ ودویدگی اسپ

ق ه ن ب

(قَهْنَب) کسفرجل دراز کوژپشت
یا دراز قَهْنَبَان بالفتح مثلہ
مُقَهْنِب) کمدحرج بکسر النون
پیوستہ وآب پاشندہ

ق ه و

(قَهْوَة) بالفتح می نمیل سمیت
بذلك لانها تقهي شهوة الطعام و
شعبہ استوار وشیر آمیغ قہۃ
کعدۃ مثلہ وبوی خوش یا ناخوش
قَاهِي) مرد فراخ حال در خانہ و
اہل وخوش زیست تیز خاطر تیز رو
(قَهْوَان) کسکران تکہ سطبر شاخ
کلان سال
(س) قَهِيَ مِنَ الطَّعَامِ خواہش
آن نکرد ناخوش داشت آن را

(اِقْهَاء) خواهش طعام ناکردن و ناخوش داشتن آنرا و پیوسته قهوه خوردن و فرمانبرداری سلطان نمودن

ق ه ه

(هو فی زَهْرة و فی قَهَة) یعنی خوش و خندان است

قَرَبٌ قَهْقَاةٌ بالفتح قرب شتاب

(ف) قَهَّ) سخت خندید یا آواز گردانید در خنده یا لفظ قه گفت در خنده پس تکرار نمود آواز قهقه برآمد

قَهْقَهَة) خنده سخت با آواز و گردانیدن آواز در خنده و نوعی از رفتن و هو مقلوب هَقْهَقَه

باب القاف فصل الیاء

ق ی ء

(قُیَاء) کغراب قی و دارو قی آور

(قَیُوء) کصبور بسیار قی کنند قَیُوٌّ کعدو مثله و دارو قی آرنده

(ض) قَاءَ قَیْأً) بالفتح برانداخت آز گلو و فی الحدیث الراجع فی هبته کالراجع فی قیئه و ثوب یَقِیءُ الصبغ جامه سبز رنگ

(اِقَاءَة) بقے آوردن

(مُقِیء) کمحدث دارو قی آور

(قَیَّأَه الدَّوَاءُ) به قی آورد او را دوا

تَقَیَّأَتِ الْمَرْأَةُ) پیش آمد زن شوی را و انداخت ذات خود را برد وے

و نیز تَقَیُّؤ) برانداختن از گلو و قے کردن بتکلف

اِسْتِقَاءَة) قی کردن بتکلف و برانداختن از گلو

ق ی ث

تَقَیُّث) فراهم آوردن و بازداشتن

ق ی ح

قَیْح) بالفتح زرداب و ریم بی آمیزش خون

(ض) قَاحَ الجُرْحُ قَیْحًا) ریم و زرداب کرد زخم

اِقَاحَة) ریم و زرداب فراهم آمدن در ریش و ادی است و بائی

تَقَیُّح) ریم ناک گردیدن جراحت

ق ی د

قَیْد) بالفتح بند اَقْیَاد و قُیُود) جمع و دوال که بدان هر دو بازوے و دنباله پالان را فراگیرند و گاهے بدان هر دو عرقوه قتب بندند و دوال که سرهای پالان را فراگیرد و مقدار و اسپی است معروف مر بنی تغلیب را و قَیْدُ السَّیْف دوال پاره دراز که درین حمائل باشد و بکره شمشیر آن افرو گرفته باشد و قَیْدُ الاَسْنَان) بن دندان و قَیْدُ الْفَرَس) داغی است که بر گردن شتر نهند و قَیْدُ الاَوَابِد اسپ که وحش را ببدویدن دریابد و نیز قَیْد اندازه کردن یقال قَیْدَ الشیء بکذا ای قدر

(قِیْد) بالکسر مقدار و اندازه قَاد مثله یقال بینهما قِیْدُ رمح و قَادُ رمح ای قدره رمح

(قِیَاد) ککتاب رسن که شتر را بآن کشند

(قَیِّد) کگیس آنکه رمی و مسابقه کند با تو چون بندگی او را دستور که کشیدن گردن دهد

(تَقْیِید) مضارع قید کصرف زمینی است شوره گیاه ناک

(مُقَیَّد) کمعظم لب شنگاه از پای ستور و جای پای برنجن از ساق زنان و قافیه که حرف روی آن ساکن باشد و بند کرده از شتر و جز آن مَقَایِید جمع و جای بلند کردن شتر را که دران بند کرده بگذارند

و بنو مُقَیِّد) کزدها مُقَیِّدَةُ الحِمَارِ) بالتا زمین سنگلاخ سوخته

(تَقْیِید) قید کردن و بند نمودن زن شوی را بافسون و نقطه زدن کتاب را و معید باعراب کردن و بازداشتن یقال قَیَّدَ الاِیمَانُ الفَتْکَ یعنی ایمان مومن را از کردن کارے که خواسته نفس باز دارد چنانکه ایمان مفسد را از فساد و تباهی بازدارد و اندازه کردن و ساکن آوردن روی را

(تَقَیُّد) خویشتن را بند کردن

ق ی ذ

(اَقْیَاذ) بالفتح موضعی است منه قول المرار الفقعسی کانها و العهد من اقیاذ اس جرامیز علی وحاذ

ق ی ر

(قِیْر) بالکسر چیزے سیاه که بر کشتی و خم و جز آن مالند تا آب نزهد و گویند آن صمغی است و روغنی سیاه که بر شتر گرگین مالند یا زفت است قار مثله قال النابغة فلا تترکنی بالوعید کاننی الی الناس مطلی به القار اجرب (هذا اَقْیَرُ مِنه) یعنی این تلخ تر است ازان.

(قَیَّار) کگیس تیر انداز ماهر و زیرک و حاذق و رآن (قَیَّار) کشداد قیر فروش و قَیَّادُ) ابن حیان ثوری تلمید جریر و نام شتر صائی بن حارث یا نام اسپ او و موضعی است میان رقه و رصافه و جایی است مر بنی عجل را نزدیک واسطه و مَشْرَعَةُ القَیَّار) آب خوری است بکرانه فرات و درب القیار کوچه است در بغداد و نسبت یکی ازین هر دو منسوب است عبد السلام بن مکی قیاری محدث قَیُّور) کتنور گمنام و ناشناخته نسب قَیْرَوَان) بالفتح القاف والواو کاروان معرب است و شهری بمغرب

(مُقَیَّر) کمعظم نام مردی و موضعی است به عراق

(تَقْیِیر) قیراندودن و مالیدن کشتے دستور و جز آنرا یقال اقیر الحب والزق ای طلاهما به

(اِقْتَادَ الحَدِیثَ اِقْتِیَادًا) بحث کرد انان و باز کاوید

ق ی س

(قَیْس) بالفتح نزه و لقب پدر قبیله از بنی مضر و نام او الناس بن مضر بالنون و او را قیس عیلان خوانند و برادر الیاس بن مضر بن نزار و قیس بن صرمة او صرمة بن قیس او قیس بن عمرو و قیس بن عاصم و ابو کاهل قیس بن عند و قیس بن عمر بن سهل و قیس بن قهد و قیس بن ابی عزرة و قیس بن نعمان صحابیان اند و قیس) بن ابی حازم تابعی است ادرک الجاهلیة واسلم وجاء الی النبی صلی الله علیه وسلم لیبایعه فوجده قد توفی و قیس) بن سعد از عطاء روایت مے کنند و قیس ابن سلیم از علقمه و قیس بن عباد از تابعین بصره است و نیز قَیْس شهرستانی است بمصر بدان جهت که قیس بن حارث فتح کرده و جزیره بحر عمان معرب کیش

والقَیْسَان) باللام از بنی طی و قیس اند قیس بن عتاب بالنون ابن ابی حارثه و قیس بن هذمة بن عتاب بن ابی حارثه

وعبدالقیس بن افصی) پدر قبیله‌ایست
اسد عبقسی یا عبدی منسوب بوی
وامرؤ القیس) بن عابس کندی و
امرؤ القیس) بن اصبغ کلبی وامرؤ
القیس) بن فاخر بن طلاح صحابیان
اند والملک الضلیل وامرؤ القیس)
سلیمان بن حجر شاعری است رافع لوای
شعرا بسوی نار و امرؤ القیس) بن
بحر وامرؤ القیس) بن بکر وامرؤ
القیس) بن حمام بالضم وامرؤ القیس
بن ربیعه وامرؤ القیس) بن عدی
وامرؤ القیس) بن کلاب بالضم
وامرؤ القیس) بن مالک شاعران
اند ونسبت بسوی هر همه مرئی آید مگر
امرؤ القیس بن حجر که نسبت بوی
مرقسی است ونیز قیس) سختی و
گرسنگی
(قیس) بالکسر اندازه قاس مثله
یقال بینهما قیس رمح وقاس
رمح ای قدره
(قیسون) بالفتح موضعی است
(مقیس) کمنبر نام پسر صبابه قتله
نمیلة بن عبدالله من قومه
(مقیاس) بالکسر اندازه وآنچه
بدان اندازه کنند
(ض) قاس الشیء بغیره وعلیه
قیسا) بالفتح وقیاسا) بالکسر
اندازه کرد آنچیز را بغیر وے ونیز
(قیس) نیاز خرامیدن
(مقایسة) برابری ونبرد کردن
باکسی واندازه کردن چیزے و
اندازه نمودن میان دو چیز و در
کار قیاس بالکسر مثله فیهما

(تقیس) بقیس عیلان مانند
شدن یا متمسک گرفتن بآنها بامرے
یا بچو حلف یا جوار یا ولا و خویشتن را
بسوی آن منسوب کردن
(اقتیاس) اندازه کردن چیزے
بچیزے مانند وے وبروش دیگری
رفتن یقال هو یقتاس بابیه وادی
وبالی (انقیاس) قیاس پذیرفتن چیزے
(تعبقس) خود را به عبد القیس
منسوب کردن

ق ی ص

(قیص) بالفتح از بیخ افتادن
دندان وجنبیدن شکم والفعل من
ضرب وجمل قیص اشتر بانگ
کننده اقیاص وقیوص بالضم جمع
(قیصانة) کندمانة ماهی است
گرد زرد رنگ
بئر قیاصة الحول) کنانه چاه
کناره فرو دریده وگرداگرد
اندرون ویران گردیده
(مقیص بن صبابة) کمنبر مردی
است یا آن بسبتن است که گذشت
یا آن دیگرے است که بروز فتح
نبی صلی الله علیه وسلم او را بقتل
رسانده کما فی الصحاح
(تقیص) بانگ کردن شتر وفرو
دریدن چاه
(انقیاص) فرو دریدن وریخته
شدن سنگ وخاک وچاه یقال
انقاصت البئر ای انهارت وقال
الاصمعی المنقاص المنقعر من اصله
بالصاد وبالضاد المعجمة المنشق طولا
وقال ابو عمرو هما بمعنی واحد وافزون

شدن آب در چاه وافتادن دندان

ق ی ض

(قیض) بالفتح پوست خشک بیرون
بیضه یا چوزه وآب که از بیضه برآید وآنچه
بجای دیگری آید وبدل او ماند و برابر
یقال هذا قیض له ای مساو له
(قیضة) بالکسر ریزه استخوان
(قیض) بحذف ها جمع
(قیاض) ککتاب برابر ومساوی
یقال هذا قیاض له
(قیض) کگیس سنگریزه که بدان
گرد مغاکچه کردن ستور داغ کنند
قیضة بالتاء مثله سیلسانه قیضة
(مقیض) کمبیع جای بیضه مرغ
بئر مقیضة) بالتاء چاه بسیار آب
(ض) قیضت البئر قیضا)
بالفتح بسیار آب گردید چاه ونیز
(قیض) مبادله کردن ونزد
چیزی آوردن وشگافتن وکفیدن
وشکافتن پیکر نگاشته مانند
پیکرے وفرو دریدن چاه
(اقاضة) شگافتن چیزے را
(قیض ابله تقییضا) بقیضة
داغ کرد شتر را وقیض الله فلانا
بفلان) بیارد وآماده کند فلان
را خدای جهت فلان وقیضنا
لهم قرناء) سببی پیدا کردیم و
مقدر ساختیم برای ایشان از جائے
که گمان آن از آنجا نداشتند وقیض له
شیطانا ای نخلی بینه وبین الشیطان
وقیضنی به) عوض داد مرا آنچیز
مقایضة) عوض دادن ومبادله
نمودن ومعارضه کردن متاع با یکدیگر

(تقیض له) آماده شد جهت او و
سببے انگیخت وتقیض اباه با پدر
مانست ومشابه گشت ونیز (تقیض)
شگافتن دیوار وفرو دریدن وویران شدن
وافتادن آن وشکستن بیضه
(اقتیاض) از بیخ برکندن
(انقیاض) شگافتن دیوار بی افتادن
یا فرو دریدن آن وکفتن چاه و
دندان زرد را نزا

ق ی ظ

(قیظ) بالفتح گرمای تابستان و آنرا
طلوع ثریا تا طلوع سهیل است اقیاظ
وقیوظ) جمع
(قیظی) منسوب بچه به تابستان زاده
وبچه تابستانی وقیظی بن لوذان)
معرفة صحابی است (اقیاظ) بالفتح
موضعی است (مخلاب قیظان)
کسکران روستائی است بیمن نزدیک فی جبلة
(مقیظ) کمقیل ومقعد جاے
باشش در تابستان
مقیظة) کمدینة گیاهی که تا
تابستان سبز باشد
(ض) قاظ یومنا قیظا) سخت گرم
شد روز قاظ القوم بالمکان) در
تابستان اقامت کردند در آنجاے
(تقییظ) در تابستان بجاے
اقامت نمودن وبسنده آمدن چیزے
کسے را بگرما
قاظ فلانا مقایظة وقیاظا
بالکسر وقیوظا بالضم با درا تابستانه
دا داو را مانند مشاهره از شهر
تقیظ فلان بالمکان در تابستان
اقامت کرد در آنجاے

ق ی ع

(اُقَیَّاع) بضم الهمزة وبفتح القاف و الیاء المشدده موضعی است بصبح

(ض، قَاعَ الخِنزِیرُ قَیعًا) بالفتح بانگ کرد

ق ی ف

(ذُو قیفَان) کسکران علقمة بن غلس است ذُوقیفان بن مالک بن زُبَید بن ولیعة

ق ی ق

(قَیق) بالفتح آواز ماکیان چون بخواند خروس را جهت سفاد

قِیق بالکسر کول شتاب کار و کوه گرداگرد زمین و محیط دنیا

(قِیقَة) بالکسر پوست تنک اندرون تخم مرغ زیر قیض

(قِیَاق) کلکتاب در ازقامت قُیَاق کغراب مثله

(قیقی) آکز برج سپیدی تخم مرغ

(قیقان) بجیران دو موضع است

(قیقاءَة) بالکسر زمین درشت همزه بدل از یاء ی اول از واد و ازینجا است که جمع آن قواقی آید و گاهی قَیَاقی بر لفظ و گاهی رقیق کعنب

ق ی ل

(قَیل) بالفتح در نیمروز خوابنده و شتر ماده که در نیم روز دوشند قَیلَة بالتاء مثله و هة بلغت یمن دمه نوعة گروه عاد و نام مردی

(قَیلَة) بالتاء نام مادر اوس و خزرج

قلعه است بصنعاء بر سر کوه کتر و قیق و بالکسر افصح

(قیال) کلکتاب کوهی است ببادیه

(قَبُول) کصبور شیر که نیمروزان خورند

(قیُولَة) بالتاء ناقه که بند کنند تا در نیمروز دوشند و شیر خورند

(قَائِل) نیمروزان خسپند قُیَّل کرکع وقُیَّال کرمان جمع وقَیل بالفتح اسم جمع مثل شارب وشرب

(قَائِلَة) نیمروز و شربت الابلُ قَائِلَة یعنی نیمروزان آب نوشید

(اَقیَالُ الیَمَن) بادشاهان یمن

(ض، قَالَ قَیلًا بالفتح وقَائِلَةً و قَیلُولَةً بالفتح ومَقَالًا ومَقِیلًا کمسع شد و خواب نیمروزان خفت ونیز قَیل در نیمروز شراب خوردن وقِلتُ البَیعَ بر انداختم بیع را و هی لغة قلیلة

(اَقَلتُ الابِلَ اِقَالَةً) در نیمروز آب خورانیدم شتران را ونیز اِقَالَة بر انداختن بیع و گذاشتن گناه و دور کردن لغزش را یقال اَقَالَ الله عَثرَتَکَ وَاَقَالَکَهَا

(تَقیِیل) در نیمروز آب دادن یا دوشیدن ناقه را در آن وقت و نیمروزان بر آب آوردن شتران را

(مُقَایَلَة) عوض دادن

(تَقَیُّل) نیمروزان خفتن ومانستن با کسی یقال تَقَیَّلَ اَبَاهُ ای تَشَبَّهَهٗ و فراهم آمدن آب و در نیمروز شراب خوردن

(تَقَایُل) باهم برانداختن بائع و مشتری بیع را

(اِقتِیَال) چیزی به بدل چیزی گرفتن یا به بدل چیزی خواستن

(اِستِقَالَة) اقاله خواستن

ق ی ن

(قَین) بالفتح بنده قِیَان بالکسر جمع و آهن گری و آهنگر اَقیَان بالفتح وقُیُون جمع و فی المثل اِذَا سَمِعتَ بِسُرَی القَینِ فَاعلَم اَنَّهٗ مُصبِحٌ وهُوَ سَعدُ القَینِ صَار مثلًا فی الکذب والباطل و هُذَیل بن سَعد القین مذکور است در هـ ذ ل ونیز قین دهی است بیمن از جمله قُرَی عشر

(وبَنَاتُ قَین) آبی است فرمام جائی

وبلقین بالفتح از بنی اسد اصل آن بَنُو القَین است مثل بلحارث در بنو الحارث و هو من شواذ التخفیف

قینیّ منسوب بوی نه بلقینیّ

(قَینَة) بالفتح داه سرودگوی یا عام است قال ابو عمرو کل عبد عند العرب قَینٌ والامة قینَةٌ ونیز (قینة) کون یا مهره پشت نزدیک بکون یا ما بین هر دو سرین یا مغز کجه کرانجا است و از اسپ کو است ما بین اسفل سرین که متصل دران است و در آنجا است کوی و زن مشاطه

(قَیِّنَة) بالفتح والتشدید یا دهی است بر دمشق در قدیم مقابل باب صغیر بود و در ین روزها بستان ها و باغها است

(قَان) درختی است که از ان کمانها سازند و شهریست بر یمن

(قَاین) شهری است و نام پسر آدم علیه السلام

(قَینَان) بالفتح جای قید از دست و پای ستور یا خاص است بشتر و معرفة نام پسر انوش بن شیث علیه السلام و دهی است بسرخس

(قِینَة) بضم یاء و کسر قاف و زیادت ها در آخر دهی است بمصر

(ض، قَانَ القَینُ الحَدِیدَ قَینًا) بالفتح نیکو راست کرد آهن گر آهن را و قَانَ الشَّیءَ فراهم آورد آن چیز را و نیکو کرد

وقَانَ الاِنَاءَ) فراهم آورد درز کاسگی خنور را و اصلاح آن کرد و قَانَ اللهُ فُلَانًا عَلَی کَذَا) چنین آفرید او را خدای

(مُقَیِّنَة) کمحدثة مشاطه عروس

(تَقیِین) آراستن و زینت دادن

(تَقَیُّن) آراسته شدن

(اِقتِیَنَان) نیکو شدن گیاه و بغایت سبزی و تازگی رسیدن غزار

ق ی و

(قَیوَان) بالفتح موضعی است به یمن ببلاد خولان

تمت

تم الربع الثالث من منتهی الارب فی لغات العرب الحمد لله وحسن توفیقه

بعون اللہ الملک الوہاب

مطلوب شائقان باکمال محبوب سخنوران شیریں مقال اعنی

ربع چہارم از کتاب

حسب فرمائش

صاحب الصدق والیقین شیخ الٰہی بخش محمد جلال الدین تاجران کتب

کشمیری بازار لاہور

سنہ ۱۹۲۶ء

مطبوعہ اسلامیہ سٹیم پریس لاہور بھاٹی دروازہ میں باہتمام چوہدری محمد شفیق خان منیجر

الله اکبر

بسم الله الرحمن الرحيم

الحمد لله رب العالمين والصلوة والسلام على رسوله محمد وآله واصحابه اجمعين وبعد فهذا الجزء السابع من منتهى الارب فی لغات العرب من الكتاب الثانی والعشرين فی الكاف

باب الكاف فصل الهمزة

ك ء ك ء

كَأْكَاء ـ کسلسال مرد بددل خردشان حریص تنگ دل در بدگی (؟)

كَأْكَأَ كَأْكَأَةً ـ سپسا یکے برگردید و رفت و بددل شد ؛ ونیز كَأْكَأَةٌ ـ گرد آمدن ۔

مُتَكَاكِئُ ـ بکسر الكاف مرد پستک ؛

تَكَأْكُؤ ـ سپسایگی رفتن و بددل شدن و فراهم آمدن یقال مالكم تكأكأتم عليه ای تجمعتم و درماندن سخن یقال تكأكأ فی كلامه ؛

ك ء ب

كَأْب ـ بالفتح اندوه و شکستگی و بدحالی از اندوه و غم كَأْبَة بالتاء و كَآبَة کسحابة مثله فیهما

كَئِب ـ ککتف اندوهگین بدحال و شکسته دل از اندوه و غم ؛

كَوْءَبَة ـ کهزة ننگ و عار یقال ما به كوءبة ای عار وحیاء

كَئِيب ـ کامیر بمعنی كَئِب است كَئِيبَة بالتاء مؤنث كَأْبَاء مثله ؛ ونیز كَأْبَاء اندوه و غم (س) كَئِبَ كَأْبًا ـ اندوهگین گردید و بدحال شد از غم ؛

اِكْتِئَاب ـ غمناک گردیدن و درنیستی و بلاکت افتادن غمناک گردانیدن لازم متعد ؛

مُكْتَئِب ـ بکسر الهمزه اندوهمند و بدحال از اندوه و غم ؛ و رماد مُكْتَئِب ـ رنگ مائل بسیاهی هیچو رخ غمناکان ؛

اِكْتِئَاب ـ اندوهگین گشتن و بدحال شدن از اندوه ؛

ك ء ج

كِئَاج ـ ککتاب کولی و نادانی و کولی مع درشت خوی و کنگلاجی (ف) كَأَجَ كَأْجًا ـ افزون شد کولی او ؛

ك ء د

عَقَبَةٌ كَؤُودٌ ـ کصبور دشوار

كَأْدَاء ـ کصحراء سختی و ستم و اندوه و دریبیز و شب تاریک ؛ عقبة كَأْدَاء ـ دشوار گذار ۔

كُوَّدَاء ـ کبرجاء دم سرد و دار (ف) كَأَدَ كَأْدًا ـ بالفتح اندوهگین گردید و شکسته دل و بدحال شد از غم ۔

تَكَؤُّد ـ بتکلف نمودن بچیزے و سختی و رنج چیزے کشیدن و دشوار شدن کار برکسے یقال تكأده الشيء اذا شق عليه

تَكَاءَدَنِي الأَمْرُ ـ دشوار گردید کار بر من ۔

اِكْوَأَدَّ الشَّيْخُ ـ کاقشعر لرزه زده شده پیر از پیری ۔ مُكْوَئِدّ بکسر الهمزه نعت است از آں ۔

ك ء س

كَأْس ـ بالفتح جام شراب خوردن یا جام با شراب مؤنث است منه قوله تعالی بِكَأْسٍ مِنْ مَعِينٍ بَيْضَاءَ و شراب اَكْؤُس كَأَفْلُس و كُؤُوس كامور و كَاسَات و كِئَاس کجبال جمع و مِعَرفَة نام دختر كُلَيْبَة عُمَانِي ۔

ك ء ش

(ف) كَأَشَ الطَّعَامَ كَأْشًا بالفتح

خورد آنرا ۰

ك ء ص

رجلٌ كَاْصٌ - بالفتح مرد نیک یکبار بر خوردن و نوشیدن یا بر غزا
كُوصة - بالضم مثله فیهما
(ف) كَأَصَه كَاْصًا بالفتح ذلیل و خوار گردانید او را و مغلوب و مقهور ساخت ۰ و كَأَصَ الشيءَ خورد آنرا یا بسیار خورد یا بسیار نوشید

ك ء ل

كَأْلٌ - بالفتح فروختن یا خریدن دینی که ترا است بر شخصی بمقابل دینی که او را است بر دیگری كَأْلَةٌ بالتا و كُؤُولَة علی فُعُولَة بالضم مثله والفعل من فتح -
كَيْئَلٌ - کسفرجل پست قامت یا کوتاه بالا درشت اندام یا پستک مع فحج که رفتاری است یعنی پیش پایها نزدیک نهادن پاشنها دور
اِكْوَأْلَال - کاقشعرار کوتاه گردیدن مُكْوَئِلٌّ بکسر الهمزة لغت است از آن ۰

ك ء ن

(ف) كَأَنَتِ المَرْأَةُ - درشت گردید ۰

ك ء ي

(ف) كَأَى فُلَانًا كَأْيًا بسخن رنجانید او را -
اِكْتَأَى عنه اِكْتِئَاءً - ناپسند آمد آنرا و مکروه داشت ۔

باب الکاف فصل الباء

ك ب ب

كَبْكَبَة - بالفتح آهنگ و حمله سخت بر دشمن در جنگ و سختی و صدمه میان دو کوه و سختی سرما ۰ و نیز كَبَّة یکبار آمدگی در کارزار و یکبار روان شدگی و انبوهی و بسرعت و رزیدگی اسپ و یکبار آمدگی سرما و تیز در نشیب اندافتن ۔
كُبّ - بالضم گیاه تلخ و شور مزه
كُبَّة - بالضم گروه مردم و بفتح و گروه اسپان و اسپ قیس بن غوث و گرده ریسمان کُبَب کصرد جمع و شتر بزرگ و گرانی ۰ و بنی کِبّة قبیله است از بجیله ۰
كَبَّا - بالفتح و بمد موضعی است در بطحان ۔
كَبَاب - کسحاب طباهه و گوشت کوفته بریان ساخته ۔
كَبَابَة - بالتاء دارویست که از چین خیزد و مشهور بکبابه چینی است
كُبَاب - کغراب گله شتران بسیار و گوسپندان بسیار و ریگ بهم نشسته و خاک و گل و لای چسپیده و خاک نمناک و کوهی است و آبی
كَبْكَب - کجعفر کوهی است بعرفات بر پشت امام چون وقوف نماید
كَبْكَبَه - بالتاء تیر اندازی در مغالی و بضم و کرده ۔
كُبْكُب - کزبرج در مغالی تیر اندازی كِبْكِبَة بالتاء مثله بازی است و موضعی در صفر او بفتح فیهما ۔
كُبْكُب - کقنفذ گرد اندام درهم خلقت ۔
كُبْكُبَة - بالتاء گروه درهم پیوسته از اسپان و جز آن ۔
كُبْكُاب - بالفتح خرمای است درشت و فربه ۔
كَبَابَة - بالتاء زن فربه -
كُبَاكِب - کعلابط گرد و درهم اندام - كُبَاكِب بالفتح جمع ۰ و نیز كُبَاكِب بالفتح کوهی است ۔
كُبْكُوب - کعصفور گروه بهم پیوسته كُبْكُوبَة بالتاء مثله ۔
مِكَبّ - بکسر المیم آنکه اکثر سرنگون باشد مِكْبَاب کمحراب مثله ۔
(ن) كَبَّه كَبًّا - بالفتح بر روی در افگند او را و بر گردانید یقال كَبَّ اللهُ عَدُوَّهُ و كَبَّ هُوَ ۔ گران شد ۰ و كَبَّ الكُبَّ آتش افروخت از درخت کب ۰ و كَبَبْتُ الغَزْلَ گروهه گردانیدم رشته را
كَبْكَبَه كَبْكَبَةً - بر روی در افگند او را منه قوله تعالی فَكُبْكِبُوا فِيهَا ۔
اَكَبَّ عَلَيْهِ اِكْبَابًا پیش وی آمد و اقبال نمود و لازم گرفت فَاَكَبَّ لَهُ خمید و میل کرد بسوی وی ۰ و نیز اِكْبَاب - بر روی افگندن و نگون و بر روی افتادن لازم متعدی یقال اَكَبَّ عَلَی الأَمْرِ مِثْلُه قوله تعالی اَفَمَنْ یَمْشِي مُكِبًّا عَلَی وَجْهِهِ اَهْدٰی ۔
مُكَبَّبَة - کمعظمة نوعی از گندم تیره سطر خوشه ۰
تَكْبِيب - کباب ساختن ۰
مُتَكَبْكِب - للفاعل مرد بجامه در پیچیده یقال هُوَ جَاءَ مُتَكَبْكِبًا فِي ثِيَابِهِ اي مُتَزَمِّلًا ۔
تَكَبَّبَتِ الإِبِلُ تَكَبُّبًا - بر افتادند شتران از بیماری یا از لاغری ۰ و تَكَبَّبَ الرَّجُلُ بجرید و منقبض گردید از بیماری یا سرمای ۰ و تَكَبَّبَ الرَّمْلُ بسته شد ریگ و توبر تو نشست ۔
اِنْكِبَاب - پیش آمدن و لازم گرفتن کسی را و بر روی در افتادن

ك ب ت

كَبْت - بالفتح بر زمین افگندن یا بر روی افگندن و شکستن و باز گردانیدن و رد کردن دشمن را بخشم و تندی و رسوا کردن و خوار نمودن یقال كَبَتَ اللهُ العَدُوَّ والفعل من ضرب ۔
مُكْتَبِت - کمقتضب مرد اندوهگین و غمناک ۔

ك ب ث

لَحْمٌ كَبِيثٌ - کامیر گوشت بر گردیده بوی و مزه ۔
كَبَاث - کسحاب بر درخت پیلو که نیک پخته و رسیده باشد ۔
كُنْبُث - کقنفذ مرد درشت سخت و ترنجیده منقبض زفت ۔
كُنَّبُوث - کعصفور و كُنَابِث کعلابط مثله ۔
(س) كَبِثَ اللَّحْمُ كَبَثًا - بر گردید گوشت و بد بوی گشت لحم مَكْبُوث گوشت بر گردیده بوی لغت است از آن و كَبَثَتْهُ آنا کنصرته اندوهگین گردانیدم او را ۔
تَكْبِيث - بهلو خوابیدن کشتی را و نقل کردن رخت آن بدیگر کشتی ۔

ک ب ث ل

کَبُوثَل - کسفرجل نوعے از ملح عن بن خالد یہ رضی اللہ عنہ

ک ب ح

کُبح - بالضم نوعے از ترفنا سیاہ کون یا آن ز حُبین است کذا فی المنتخب:

کَابِح - بیش آیندہ ازان چیز کہ قال بدیگیری از وے کوابیم جمع لعیر اکبح - شترغنت وتوانا (ن) کَبَح اللّٰہ دابَۃَ کَبحًا - بالفتح لگام باز کشید ستوررا تا باز ایستد از رفتن تقول اکبحتہا واکفحتہا وکبحتہا وھذہ وحدہٗ بلا الف: وکبح بالسیف لشمشیر زد: وکبح فلانًا - برگردانید ورا از حاجت وے۔

اِکباح - لگام باز کشیدن ستور را تا باز ایستد از رفتن لغۃ ردیۃ وبلند گردانیدن یقال قد اکبح بجھوہٗ الشمخ۔

مُکبح - معظم بلند ومکبرا یقال انہ مکبح ای شامخ۔

مُکابحۃ - بیکدیگر را دشنام دادن

ک ب د

کَبِد - بالفتح والکسر جگر وقد یذکر اکباد وکبود بالضم جمع ومیانہ آسمان ویقال فلان تضرب الیہ اکباد الابل ای یرتحل الیہ فی طلب العلم وغیرہ:

وسود الاکباد - دشمنان - وان لم یکو لن کذا الث

کبدۃ - بالتاء مہرہ دستی و تخت

کَبَد - محرکۃ بزرگی شکم وسختی ودشواری منہ قولہ تعالیٰ لقد خلقنا الانسان فی کبد: ومیانہ ریگ تودہ ومیانہ آسمان

کَبِد - کلکتف جگر اکباد و کبود - جمع وشکم ودرون تمامہ آن ومیانہ چیزے ومعظم آن وپہلو ومابین دو طرف علاقہ کمان یا اندازہ یک ذراع از میان کمان یا قبضۂ آن یقال ضع السہم علی کبد القوس وکوہی است سرج مرنی کلاب را وسر کوہی است مرغنی را: ونیز

کَبِد - لقب عبد الحمید بن لید محدث جہت گرانی جسم وے: وبدانہ

اکبد - موضعیست مرنی کلاب را

وکبد الوھاد - موضعیست بسماوہ

وکبد الحصاۃ شاعری است

کُبیدات السماء - میانہ آسمان کانہم صغروا کبدًا ثم جمعوھا۔

کُبَاد - کغراب درد جگر و فی الحدیث الکباد من العب

مُکابِد - کصاحب رنج کشی جہت چیزے اسم است کبادرا

اَکبَد - کاحمد آنکہ جای جگرش برآمدہ وخاستہ باشد ومرغیست ورجل اکبد - مرد سطبر میانہ گران رفتار۔

کَبداء - کصحرا میانہ آسمان

کُبیداء - کحمیرا رشنہ وآسیاے دستی وکمان کہ قبضہ اش کف دست را پرکند وزن سطبر میان گران رفتار دریک تودہ بزرگ میانہ۔

(ضن) کَبَدَہٗ کَبدًا بالفتح برجگرا وزد وآہنگ آن نمود وبر حجر اورسید مکبود لغت است از آن

وکَبَدَ البردُ القومَ - دشوار گردید سرما برقوم وتنگ کرد انہار

وکُبِدَ فلانٌ - مجہولا بیمار جگر گشت

(س) کَبِدَ کَبَدًا - محرکۃ دردناک جگر گردید۔

تَکبِید - درمیانہ آسمان در آمدن آفتاب وجز آن یقال کبدت النجم السماء اذا توسطہا۔

کَابَدَ مُکابَدَۃً وکِبادًا بالکسر رنج آن کشید وسختی دید۔

تَکَبَّدِ الشمس - درمیانہ آسمان در آمد: وتکبد الامر تنگ کار کرد: وتکبد اللبن - دلزک شد وسطبر گردید - وکذا الدم۔

ک ب ر

کَبرَۃ - بالفتح بزرگ سالے یقال علت فلانا کبرۃ - یعنی بزرگ سالی آمد وے را وکلان سال گردید۔

کِبر - بالکسر معظم چیزے وبزرگی۔ ویضم فیہما وگناہ بزرگ ورفعت وبلندی در شرف وعظمت وبزرگ منشی

کِبرۃ القوم - بالکسر کلان تر قوم یا قریب تر انہا یجد اعلی کبرۃ قومہ - بکسر الہمزۃ والباء وفتح الراء المشددۃ وقد یفتح الہمزۃ

وکُبرہم وکبرتہم بالضمات مشددتین مثلہ فیہما ویقال فلان کبرۃ ولد ابویہ بالکسر یعنی کلان تر فرزندان است واحد وجمع ومؤنث برابر است: ونیز

کِبرۃ - بالکسر گناہ بزرگ وسترگ۔

کُبرُ القوم - بالضم کلان وبزرگ تر قوم او ھو اقعد القوم فی النسب وفی الحدیث الولاء للکبر یعنی الولاء للابن دون ابن الابن۔

کَبَر - بالتحریک نباتی است وعامہ آن را عبار کغراب گویند: وطبل کبار بالکسر واکبار جمع وکوہے بزرگ وناحیہ است ونجورستان

کَبِیر - کامیر بزرگ کبیرۃ مؤنث کبار بالکسر وکبورا اء بالمد جمع۔

کَبِیرَۃ - کسفینۃ وہیست نزدیک جیحون۔

کَابِر - کصاحب بزرگ یقال تواترثو کابرا عن کابر ای کبیرا عن کبیر فی العز والشرف

اَکبَر - بزرگ تر کبری مؤنث کبر کصرو جمع کبری اکابر جمع اکبر اکبرون کذا الث: ونیز اکبر - چیزے است شیرین مانند خبیص خشک کہ زنبور عسل آرد۔

اَکبَرَان - ابوبکر وعمر رضی اللہ عنہما

اِکبِر - کاثمد بمعنی اکبر است کہ چیزے شیرین مانند حلوای خبیص باشد

اِکبِرۃ - بالکسر موضعیست۔

کُبَار - کغراب بزرگ وذوکبار محدث است۔

کِبَار - بالکسر پادشاہیست از پادشاہان حمیر

کُبَّار - کرمان بس بزرگ وکلان کُبّارون جمع

کِبْرِیَاء ۔ بالکسر بزرگ منشی و بزرگی و عظمت ۔

مَکْبَرَة ۔ کمرحلة بزرگ سالے ویضم الباء

مَکْبِر ۔ کمنزل بزرگ سالی یقال علاه مَکْبِرٌ

(ن) کَبَرَهُ بِسَنَةٍ ۔ زاید و کلان است برے ۔

(ك) کَبُرَ کِبَرًا ۔ کعنب وکُبْرًا بضم وکَبَارَةً بکرامة بزرگ گردید وکلان وتن دار شد ۔

(س) کَبِرَ کِبَرًا ۔ کعنب و مَکْبِرًا کمنزل کلان سال گردید

اَکْبَرَهُ اِکْبَارًا ۔ بزرگ دید او را و بزرگ پنداشت ؛ و نیز اِکْبَار سپیدی کردن کودک و بے نمازی شدن زن و مذی یا منی آوردن مرد ۔

کَبَّرَ تَکْبِیْرًا وَکِبَّارًا ۔ بالکسر مشددة الباء ۔ الله اکبر گفت و کَبَّرَ الشَّیْءَ بزرگ وکلان گردانید آن چیز را و بزرگ شمرد و ببزرگی صفت کرد آن را ۔

مُتَکَبِّر ۔ نامے است از نامہائے باری تعالی و معناه المستعظم عما لا یلیق به ؛

تَکَبُّر ۔ بزرگ منشی نمودن و گردن کشی کردن ۔

تَکَابُر ۔ بتکبر و بزرگ منشی نمودن

اِسْتَکْبَرَهُ ۔ بزرگ دید او را و کلان پنداشت ؛ و نیز اِسْتِکْبَار بزرگی نمودن از خود و گردن کشی کردن و بزرگ منشی نمودن ۔

ك ب ر ت

کِبْرِیْت ۔ یقندیل گوگرد که سنگ آتش گیرست یا جوہرے معدنی و آن نجاری باشد دخانی که بعض آن زیر زمین منجمد گردد و بعض آن از شگافها برآید و در گرانها بسته گردد و گویند معدن آن در وادی النمل دراے تُبَّت و گویند چشمہ است روان چون منجمد گردد کبریت شود و آن بر اصناف باشد سرخ و زرد و سیاه و تمامہ آن گرم است در چهارم و یاقوت سرخ و زرد

کَبْرَتَة ۔ گوگرد آلودن یقال کُبْرِتَ بَعِیْرَهُ ای طَلَاهُ بِه

ك ب ر ث ل

کَبَرْثَل ۔ کسفرجل جزدوک نر و بچه کوه گردان یا کوه گردان

ك ب س

کِبْس ۔ بالکسر خاک که بدان چاه و جوی را انباشند و سر بزرگ و بیخ و نزاد چیزے یقال فُلَانٌ فِی کِبْسِ غِنًى ای فی اصلہ و خانہ گلے

کَبِیْس ۔ کامیر نوعے از خرما و نوعے است میان کاواک پر از بوے خوش ؛ و عام کَبِیْس ۔ در حساب منجمان زیادتی باشد که در ماه شباط اعتبار کنند پس شباط به بیست و نه روز رسد

سَنَةٌ کَبِیْسَةٌ ۔ بالتا اکم آمد سال ای التی یسترق منها یوم و ذلك فی کل اربع سنین

کُبَیْس ۔ کزبیر موضعیست ۔

کُبَیْسَة ۔ کجهینة چشمہ است درجائے از دشت سماره نزدیک هیت

کِبَاسَة ۔ ککتابه خوشه خرما ۔

کُبَاس ۔ کغراب بزرگ سر هرچه باشد و نره سطبر بزرگ سر و مرد ۔ سر در زیر جامه فرو کشیده خفته ؛ و نیز کُبَاس ۔ نام پسر جعفر بن الثعلبا است و علی بن قیسم بن کُبَاس محدث ؛ و ذو الکُبَاس ملکے از ملوک حمیر ۔

کَابِس ۔ دونده یقال جاء فلان کَابِسًا ای شادًّا یعنی دوان آمد و عَابِس کَابِس ۔ از اتباع است و کابس بن ربیعة تابعیست و کان یشبه برسول الله صلی الله علیه وسلم ۔

اَنْفٌ کَابِسَةٌ ۔ نوک بینی بر لب فرو آمده ۔

جِبَالٌ کُبْسٌ ۔ کرکع جبال سخت و شدید ۔

اَکْبَس ۔ بالفتح کس بلند و برآمده و مرد برآمده پیش سر و فرو رفته پیشانی ؛

کَابُوْس ۔ آنچه بشب مردم خفته را فرا گیرد و او در آن حالت نتواند جنبش کرد و آن مقدمه صرع است و نوعے از گائیدن ۔

(ض) کَبَسَ الْبِئْرَ وَالنَّهْرَ کَبْسًا ۔ بالفتح بخاک انباشت چاه وجوی را ؛ و نیز کَبْس ۔ سر گریبان فرو کشیدن و پنهان کردن آنرا از زیر جامه و در بن کوه فرو شدن و بزیر کوه درآمدن و بناگاه درآمدن در سرائے و احتیاط نمودن در کارے و یک باره گائیدن بطرز کابوس یا عام

و درآمدن در چیزے و فرو پوشیدن

مُکْتَبِس ۔ کمحدث مرد سست چشم سرشتہ و فرومایه یا آنکه ناگاه بر مردم درآید و فرو پوشد آنها را و نام اسپ عتبة بن حارث و اسپ عمرو بن صحار

ك ب ش

کَبْش ۔ بالفتح قچقار و آن در سال چهارم باشد ۔ اَکْبُش کافلس و کِبَاش ککتاب و اَکْبَاش جمع و مهتر قوم و سردار آنها و موضعیست از آن موضع است احمد بن محمد بن صباح کبشی و احمد بن علی بن نصر کبشی

کَبْشَة ۔ بالتا سر کوہ است بیمن ریان و لَیْلُمْ کَبْشَةَ ۔ ممنوعه روزی است از روزہائے عربان و مشرکان آنحضرت را صلی الله علیه و آله وسلم ابن ابی کَبْشَه خواندندے تشبیها بابی کبشه ۔ مردے از بنی خزاعه مسمی بوجزکه با قریش در عبادت و پرستش بتان خلاف ورزیده پرستش شعری العبور مشغول شده یا الی کَبْشَه کنیت وهب بن عبد مناف جد آنحضرت صلی الله علیه و آله وسلم از جانب مادر و آن حضرت گونه شباهت بوی داشت یا کنیت زوج حلیمه سعدیه یا کنیت عم پسر وے ؛ و نیز ابی کَبْشَه کنیت سُلَیْم یا اوس دوستی و کنیت عمرو بن سعد انماری که هر دو صحابی اند و ام کبشه قضاعیه و کبشه الضاریه معروفه بدبرصاء صحابیات اند و کبشه بنت کعب زن عبد الله بن

ابی قتاده از ابوقتاده روایت میکند وکبشه بنت ابی مریم از ام سلمه زوج النبی صلی الله علیه وسلم وابوکبشه سلولی از عبد الله بن عمرو بن العاص روایت میکند.

کَبَشَات. محرکة چند کوه است بدیار بنی ذُؤَیبة و درات آبی است.

کُبَیْش. کز بیرجاے است ابو کِبَاش. بکتاب عیسیٰ تابعی است وابوکباش کندی محدث احمد بن محمد بن کباش قضاب بغراب مدث است.

جعفر بن الیاس الکَبَّاش بکتان وابو الحسین بن کَبَّاش محدثان اند

ك ب ص

کُبَاص. بغراب قوی توانا برکار از شتر وخر وجز آن کُبَاصَة بالتا مثله.

ك ب ع

کَبَع. کصرد شتر دریائی واز آن است که زن زشت روے را گویند یا وجه الکبع.

کُبُوع. بالضم خواری و فروتنی (ف) کَبَعَ کَبْعًا. بالفتح بریدن وکَبَعَ الدَّرَاهِمَ وَالدَّنَانِیرَ نقد کرد آن را وسره نمود وکَبَعَه عن الامر. باز داشت او را از کار.

تَکْبِیع. نیک بریدن شدّد للمبالغة.

ك ب ع ث

کَبَعْثَاة. بالتحریک گوشت پاره که در فرج زن بر آید.

ك ب ل

کَبْل. بالفتح قید وبند وکبیر یا بند سطبر وبزرگ کُبُول جمع ودر نوشتگی لب دلو یا لب دلو یا پوست نور دیده نزدیک لب دلو لغة فی الکبن. وپوستین بسیار پشم.

کَبَل. محرکة پوستین کوتاه

کَابُل. بضم با شهرے است از ثغور طخارستان.

کَابُلِی. کوتاه قامت.

کَابُول. کطاؤس رسن دام ودهی است میان طابیه وعکا.

کبولاء. تبابه که نوعی از طعام است

مَکْبُول. بندی واسیر.

(ض) کَبَلَهُ کَبْلًا. بالفتح بند کرد او را در زندان وجز آن وکَبَلَ غَرِیمَهُ الدَّیْنَ. مهلت داد غریم خود را در اداے دین.

مُکَبَّل. کمعظم قید کرده باز داشته

کَبَّلَ الْأَسِیرَ تَکْبِیلًا. بند کرد او را در زندان وجز آن وکَبَّلْتُك دینك ای اخرته

مُکَابَلَة. سپس گذاشتن درم را ودرنگ کردن وباز داشتن وتاخیر کردن در خریدن خانهٔ همسایه تا چون دیگرے خواهد بخرد او شفعه طلب کند قبل کبیرة ذالك.

ك ب ن

کَبْنُ الدَّلْوِ. بالفتح لب لو در نورد دیده دوخته.

کُبْنَة. بالضم پارسه مرغزار کُبان. بغراب نوعی از طعام که از ارزن ترتیب دهند لغت یمنی است

وبیماری است شتر را.

رَجُلٌ کُبُنٌّ. کعتل مرد درشت خوے ناکس گرفته یا مرد سخت ارنب که از فرتی چشم نمی بردارد. ورجل کُبُنَّة. بالتا مثله فی الکل ونیز کبنة. نان خشک.

مَکْبُونُ الْاَصَابِعِ. مرد درشت انگشتان وبَعِیرٌ مَکْبُونٌ شتر کبان زده.

مَکْبُونَة. اسپ کوتاه پاے فراخ شکم یا یک استخوان مَکْبُون مثله مَکَابِین جمع ز ن ستابا

(ض) کَبَنَ الْفَرَسُ کَبْنًا کُبُونًا. نرم دست دوید یا کوتاهی کرد در دویدن وکَبَنَ الثَّوْبَ. درون روید در نورد دیده جامه را پستر دوخت واین معنی از نصر هم آید وکَبَنَ هَدِیَّتَه. باز داشت هدیه او را وکَبَنَ مَعْرُوفَهُ. برگردانید نیکی خود را از همسایه خود سوے غیر آنها وکَبَنَهُ. ناپیدا کرد آن را ومحو ساخت وکَبَنَ الدَّلْوَ. درنوشت لب دلو را وکَبَنَ فُلَانٌ فربه شد وکَبَنَ عَنِ الشَّیْءِ. بددل شد وبازگردید از آن. وکَبَنَ الرَّجُلُ. داخل شد دندان ثنایا او از بالا وپایین در غار دهن وکَبَنَ الظَّبْیُ. دوسید بزمین ونیز کَبْن در نوشتگی لب دلو وکُبُون سکون وآرام.

مُکَبَّنُ الْفَقَارِ. کمکرم محکم واستوار مهرهاے پشت

اَکْبَنَ لِسَانَهُ عَنْهُ. باز داشت زبان خود را از وے.

تَکَبُّن. فربه شدن.

اِکْبَانَّ. بالهمزه کاقشعر ترنجیده و درکشیده گردید.

ك ب و

کَبْوَة. بالفتح بر روے افتادگی وبے آتش شدگی آتش زنه وبلند شدگی خذرگ اسم مصدر است وکردو تیرگی ووقفه وباز ایستادگی بکراهت

کُبْوَة. بالضم بوے سوز

کِبًا. بالکسر والقصر خاک روبه کِبَوَان مثنی. اَکْبَاء جمع وسرگین جاے وخاک بر روے زمین افتاده.

کُبَة. کثبه خاک روبه کُبُون جمع

کَبَاء. کسار زہاب وشعاع ماه که منتشر گردد.

کِبَاء. ککسا چوب بخور یا نوعی از آن کُبًی کهدی جمع.

کُبَاء. کغراب بلند وبر آمده.

کَابِی. بلند ومرتفع وبر روے افتاده وخاک ریزان وروان ویقال فلان کابی الرماد. ای عظیم منهال وهیثم بن کابی محدث

(ن) کَبَا کَبْوًا بالفتح وکُبُوًّا کدخول بر روے افتاد وکَبَا الزَّنْدُ بے آتش شد آتش زنه وکَبَا الجمر بلند گردید وکَبَا الْفَرَسُ. تاسه گرفت اسپ را از دویدن وکانا اذا اخذته قدم بعرق قیل کبا الفرس ونیز کُبُوّ کُبُوّة بختن آنچه در کوزه باشد از آب

و روفتن و پژمریدن گیاه و بلند گردیدن غبار.
اِکْبَاء - دود کردن و آتش نا دادن آتش زنه یقال اَکْبَاهُ اِذَا دَخَّنَ وَلَمْ یُورِ و برگردانیدن و متغیر کردن یقال اَکْبٰی وَجْهَهٗ ای غَیَّرَہٗ
کَبَّی النَّارَ تَکْبِیَۃً خاکستر انداخت بر آتش.
تکبّی علی المجمرۃ در دود داشت جامه را بر بوے سوز و بخور کرد.
اِکْتِبَاء - بگون ایستادن بر مجمر جهت بخور کردن جامه را و بخورناک شدن جامه.

باب الکاف فصل الباء

ک ت ء

کِنْتَأۃ - بالکسر گیاهی است مانند جرجیر.
کِنْتَأو - بالکسر و زیادۃ النون والواو رسن سخت و قوی و مرد کلان و انبوه ریش یا مرد نیکو ریش

ک ت ب

بَنُو کُتَب - بالفتح بطنی است از عرب.
کُتْبَۃ - بالضم دوال که بدان دوزند و آنچه بدان فرج ماده شتر را فراهم آرند تا گشن بر نجهد و درز مزاده و مشک و جز آن فراهم آورده.
کِتْبَۃ - بالکسر نوشتن خواستن کتابے را که مینویسی.
کِتَاب - بالکسر نبشته و نامه.
کُتُب بضمتین جمع کُتُب بالضم مثله و آنچه در وے نویسند و دوات و تورات و فریضه و حکم و اندازه.
کُتَیْب کامیر دوخته و مشک سر بسته
کَتِیبَۃ - کسفینة لشکر یا گروه اسپان گرد آمده یا گروه اسپان غارت کننده گان از صد تا هزار
کَتَائِب جمع و قلعه ایست بخیبر.
کَاتِب - نویسنده و دانا
کُتَّاب - کرمان نویسندگان و دانایان جمع کاتب و تیر خرد گرد سر که کودکان بدان تیر اندازی آموزند کَتَاتِیب - جمع.
مَکْتَب - کمقعد دبیرستان.
مَکْتُوب - نامه و نبشته و دوخته و فراهم آورده.
(ن) کَتَبَہٗ کَتْبًا - بالفتح و کِتَابًا و کِتَابَۃً نوشت آنرا یقال کَتَبْتُ بالقلم و کَتَبَ السِّقَاءَ دوخت درز مشک را بدو دوال و کَتَبَ النَّاقَۃَ - دوخت فرج ناقه را بدوال و فراهم آورد یا استوار و محکم کرد حیائے آنرا بحلقه آهن و مانند آن تا گشن نتواند کشی کرد و این معنی از نصر نیز آید نیز مهربان کرد ناقه را بر بچه غیر یعنی استوار کرد و هر دو سوراخ بینی آنرا بچیزے تا بول را نبوید و از بچه نرمد و کَتَبَ الشَّیْءَ دانست آنرا و کَتَبَ الْقِرْبَۃَ سر مشک را بسر بند بست.
مُکْتِب - کمحسن آموزنده کتابت و منه کان الحجاج مُکْتِبًا بالطائف ای مُعَلِّمًا.
مُکْتَب - بمکرم مشک سر بسته
اِکْتَاب - نوشتن آموختن و نوشتن و املا کردن و سر مشک را بستن.
مُکْتِب - بمعظم خوشه که بعضی آن خورده باشند.
کَتَّبَ الْکَتِیبَۃَ - آماده کرد کتیبه را و فراهم آورد کتیبه کتیبه کرد و نیز تَکْتِیب نوشتن و نوشتن آموختن
مُکَاتِب - بنده بها بر خود برید.
مُکَاتَبَۃ - بیکدیگر نامه نوشتن و بنده را بهم بوے باز فروختن.
اِکْتِتَاب - نوشتن یا نوشتن از کتب است و نوشتن خواستن از کتاب و نیز بدو دوال دوختن درز مشک را و نام خود را در دیوان سلطان نوشتن و بند شدن شکم.
تَکَتُّب - فراهم آمدن و مجتمع شدن.
تَکَاتُب - بیکدیگر نامه نوشتن و بهائے بنده بروے بریده کردن.
اِسْتِکْتَاب - نوشتن خواستن و نوشتن فرمودن.
مُکْتَوْتِب - بر آماسیده پر

ک ت ت

کَت - بالفتح کم نوشت از مرد زن
کَتَّۃ - بالفتح سبزه زمین از تره و جز آن.
کُتَّۃ - بالضم شتران بیکاره و بدترین از بزان اسم است آنرا
کَتِیت - کامیر آواز جوشش دیگ و آواز غلیان نبیذ و شیره و بانگ شتر جوانه یا اول بانگ آن و هُوَ فوق الکَشِیش - و آوازے شبیه بانگ شتر جوانه که از سینه مرد خشمناک بر آید از شدت خشم و مرد زفت ببغیر کَتِیت - رفتار نرم و آهسته یا گام نزدیک گذاشتن در شتافتگی.
کَتِیتَۃ - کسفینة تابه که حلواے است
کَتْکَت - کجعفر بانگ شوت
کُتْکُت - کقنفذ و کُتْکُتّٰی بالضم مقصور امنوعتین بازی است
کَتْکَات - بالفتح مرد بسیار گو
(ض) کَتَّ الْبَعِیرُ کَتًّا - بالفتح بانگ نرم کرد و کَتَّ فُلَانًا - اندوهگین کرد او را و خوار گردانید و کَتَّتِ الْقِدْرُ - جوشید دیگ و کَذَالِکَ الْجَرَّۃُ الْجَدِیدَۃُ اِذَا صُبَّ فِیْهَا الْمَاءُ -
(ن) کَتَّ الْکَلَامَ فِیْ اُذُنِہٖ سخن در گوش وے گفت دراز باوے در میانه نهاد و نیز کَتَّ شمردن و منه المثل لَا تُکَتُّہٗ اَوْ لَا تَکُتُّ النُّجُوْمَ ای لا تعد و لا تحصیه و یقال اتانا بجیش مَا یُکَتُّ عَدَدُہٗ ای ما یحصی
کَتْکَتَۃ - کدحرجة نرم رفتن یا گام نزدیک نهاده شتافتن و نرم خندیدن و هو دون القهقهة.
اِکْتِتَات - سخن در گوش کسے گفتن دراز را باوے در میان نهادن
اِکْتِتَات - راز باکسی در میان نهادن و شنیدن.
تَکَتْکُت - آهسته و نرم رفتن یا گام نزدیک نهاده شتافتن

ک ت ح

کَتْحٌ بالفتح خراش سنگریزه کمتر از کدح
(ف) کَتَحَ الطَّعَامَ کَتْحًا. بالفتح
سیر خورد آنرا ❊ وَکَتَحَتِ الرِّیْحُ
فُلَانًا۔ برداشت و انداخت بروے
گرد خاک را یا درکشید جامه را از وے
وَکَتَحَ الدَّابَّۃُ الْاَرْضَ۔ خورد ملخ
آنچه بر زمین بود ❊ وَکَتَحَ الشَّیْءُ ۔
رسیده بپوست پس اثر کرد در آن ۔

ک ت د

کَتَدٌ۔ محرکۃ ستاره است و کوہے
بمکه بطرف مغمس حرسها الله تعالیٰ
و فراہم آمدنگاه ہر دو شانه از مردم
و اسپ کَتِدٌ ککتف مثله یا ہر دو
بمعنے دوش است یا میان دوش
است یا میان دوش تا پشت آکتاد
و کُتُوْدٌ جمع ❊ ویقال ہُمْ اکتاد
یعنی ایشان گروہا اند یا ہر یک باہم
مشابه یا شتابنده وندگانند بر پے
یکدیگر لا واحد لها
اَکْتَدُ – بلند دوش۔
تَکَتُّدٌ۔ کتنصر موضعیست

ک ت ر

کَتْرٌ۔ بالفتح شمرده و اندازه
و میانه ہر چیزے و رفتاری است
مانند رفتار مستان و هودج خرد و بوے
خرمن گاه و کوہان بلند یکسر مجر کسر
کَتْرَة بالتاء مثله ❊
کِتْرٌ – بالکسر گوری از گورہاے
عاد یا بناے است شبیه گنبد و کوہان
را بدان تشبیه دہند یا کوہان است۔
اَکْتَرَتِ النَّاقَۃُ اِکْتَارًا بلند کوہان گردید

ک ت ع

کَتْعَۃٌ۔ بالفتح پاره و ریزه چیزے
کِتَاعٌ۔ بالکسر جمع۔
کُتْعَۃٌ – بالضم کرانه شیشه و دلو
خرد کُتَعٌ کصرد جمع۔
کُتَعٌ کعنب پاره و ریزه کُتَعٌ
کصرد جمع۔
کُتَعٌ۔ کصرد مرد سبک و چست
در کار و ترنجیده و منقبض از آن و
مرد رسا و نیک ماہر و عارف راه و
بچه روباه یا زبون ترین آن و مرد
ناکس و خوار و رسوا و گرگ کِتْعَان
کصردان جمع ❊ و نیز کُتَعُ جمع کَتْعَاء
که جہت توکید مؤنث آید یقال اشتریت
هذِهِ الدَّارَ جَمْعَاءَ کَتْعَاءَ وَهٰذِهِ
لَکَ جُمَعُ کُتَعُ و رأیتُ اخواتک
جُمَعَ کُتَعَ وَلَا یقدم کُتَعُ
علی جُمَعَ ولا یفرد لانه اتباع له
و نیز کَتْعَاءُ۔ دلو ❊
اَکْتَعُ – مردے که انگشتان او
بسوے کف برگردیده و پیوند بیخ
انگشتان پیدا باشد اَکْتَعُوْنَ
جمع ❊ و رأیتهم اجمعین اکتعین
از اتباع است و بسطه فی ب ت ع
اَکْتَعَۃٌ۔ کحوقلۃ سر زره خر۔
کُتَیْعٌ – کامیر ناکس و کسے یقال
ما بها کُتَیْعٌ ای احد کُتَاعٌ کغراب
مثله ❊ و حول کُتَیْعٌ۔ سال تمام
(ف) کَتَعَ بِهٖ کَتْعًا۔ بالفتح برد
آنرا و جست و شتابی کرد در کار و در
ترنجید و منقبض شد از اضداد است
او الصواب کَتِعَ کفرح فیهما او
لغتان ❊ کَتَعَ فُلَانٌ گریخت و
سوگند خورد ❊ وَکَتَعَ الْحِمَارُ و یدٌ
وَکَتَعَ فِی الْاَرْضِ کُتُوْعًا برو در رفت
فَقَوْلُهُمْ لَتَعَتَ فِی الْمَخَازِی
ای ماکفاک سب وَلَتَعَتَ
فِی الْمَحَامِدِ ای ماکفاک مدح
جَاءَ مُکَوْتِعًا۔ للفاعل بمعنی
جَاءَ مُکْتِعًا است ❊
مُکْتِعٌ کمحسن شتابنده یقال
جَاءَ مُکْتِعًا ای جاء یمشی سریعًا
رأی مُکْتَعٌ۔ کمکرم رای مجمع قوی
کَتَّعَ اللَّحْمَ تَکْتِیْعًا – ریزه ریزه
برید آن را۔
کَاتَعَهُ اللهُ مُکَاتَعَۃً۔ از نیکی
دور گرداند او را خداے و بکشد او را
تَکَاتُعٌ ۔ پیاپے شدن و
با یکدیگر پس روے کردن۔

ک ت ف

کَتِفٌ۔ بفتح الکاف و کسر التاء
شانه کاه و کِتْفٌ بالکسر و بالتحریک
مثله کَتِفَۃٌ کفردة و اَکْتَافٌ جمع ❊
و ذو الکتف لقب ابی السمط
مروان بن سلیمان بن یحیی بن یزید
بن مروان بن الحکم اقتبیبیت
قاله ❊ و ذو الاکتاف۔ لقب
سابور بن ہرمز لقب به لانه
سار فی الف الی نواحی العرب
الذین کانوا یعیثون فی الارض
فقتل من قدر علیهم و نزع
اَکْتَافَهُمْ۔
کَتَفٌ ۔ بالتحریک و بفتح لنگی
ستور از درد کتف۔
کَتِیْفٌ۔ کامیر شمشیر پهن و آہن
پاره پہنا کُتُفٌ بالضم جمع۔
کَتِیْفَۃٌ۔ کسفینۃ آہن پاره
بند و روآن دراز و پہن باشد و کاسه
آن را تخته و از پہن سازند و کینه و دشمنی
و گروہی از مردم و انبور آہنگر دن۔
کُتَیْفَۃٌ۔ کجہینۃ موضعیست بلاد باہلہ
کِتَافٌ۔ ککتاب رسن که دست را
سپاسگی بدان بندد و کُتُفٌ بالضم جمع
کُتَّافٌ۔ کغراب درد شانه جاے
کَالِفٌ۔ ناخوش دارنده
اَکْتَفُ ۔ ستور لنگ از کتف یقال
فرس اَکْتَفُ و جمل اَکْتَفُ
کَتْفَاءُ مؤنث کُتُفٌ بالضم جمع ❊
و فراخ شانه و اسپ که بسر شانه او
پہنای و کشادگی باشد۔
کُتْفَانٌ۔ کعثمان و یکسر ملخ که
در پریدن آمده باشد بدان جہت
که درین حال جہجہان رود کُتْفَانَۃٌ
بالتاء یا کاہتۃ کصاحبۃ یکی و یقال
هی الجراد بعد الغوغاء اولها
السِّرْوَۃ ثم الدبا ثم الغوغاء
ثم الکُتْفَان ۔
کَتَفَانٌ۔ محرکۃ شتاب روی
کَتَّافٌ۔ کشداد جنبانند شانه
اِنَاءٌ مَکْتُوْفٌ۔ آوند بکتیف
پیوند کرده۔
مِکْتَافٌ۔ بالکسر ستور که زین ریش
کند شانه اش را۔
(ض) کَتَفَ فُلَانٌ کَتْفًا۔ بالفتح
آہستگی و نرمی کرد در کار ❊ وَکَتَفَ
السَّرْجُ الدَّابَّۃَ۔ زخم کرد زین
شانه ستور را ❊ وَکَتَفَتِ الْخَیْلُ
بلند گردید فروع شانه وے در
رفتن ❊ وَکَتَفَ الطَّائِرُ کَتِیْفًا

وکُتُفَانًا۔ بکسرہا ہر دو بازو را برپشت منضم کردہ پرید ؛ ونیز کتف دو کرانہ پالان را بریکدیگر بستن و دست را سپساے بستن وبرکتف زدن و آہستہ رفتن یا شانہ جنبان رفتن وناپسند داشتن کارے را وتکتیف پیوند دادن آوند را وجہان رفتن۔

(ص س) کَتَفَ کَتْفًا۔ آہستہ ونرم رفت۔

(س) کَتِفَ فُلَانٌ کَتَفًا۔ محرکۃً بہن شانہ گردید ؛ وکتف الفرس۔ کشادگی پیدا گردید بسبب شانہ وے۔

تَکْتِیْف۔ باآہن پیوند نمودن آوند را وبلند شدن فروع شانہ اسپ در رفتار وریزہ ریزہ بریدن گوشت را وشانہ جنبان رفتن اسپ۔

تَکَتُّف۔ جہان رفتن یقال تکتف الکتفان فی مشیہ نزا۔

ک ت ل

کُتْلَۃ۔ بالضم یک لخت فراہم آوردہ از خرما وگل ولاے وشلم وجز آن وپارہ از گوشت ؛ وبالفتح ومونث ضعیست۔

کَتَل۔ محرکۃ درشتی اندام ؛

کَتِیْلَۃ۔ کسفینۃ خرما بن کہ بآن دست کسے نرسد۔

کُتَیْل۔ کزبیر نام سروے ؛

کَتُوْلُ الْاَرْض۔ کصبور پشتہاے زمین وآنچہ بلند برآمدہ باشد از آن ؛

کِتَال۔ کسحاب گوشت ونفس وحاجت کہ روا کنی آنرا ومونث وہرچہ کہ اصلاح آن کردہ باشد

از طعام ولباس ؛ ونیز کتال بدی زیست وتنگی آن ودرشتی اندام۔

اَکْتَل۔ کاحمد درشت وسخت وبلا معرفۃ نام دزدے دمنہ ہو اسرق من اکتل ؛ واکتل بن شماخ۔ محدث است۔

اَکْتَال۔ بالفتح موضعیست۔

کَوَاتِل۔ بالفتح منزلیست براقہ۔

کُنْتَال۔ بالضم کوتاہ والنون زائدہ۔

مِکْتَل۔ کمنبر زنبیل کہ پانزدہ صاع گنجد دران ونام مردے۔

مُکَیْتِلِ اَمِیْنِی۔ تبصغیر ونسبی معلوم نشد مراورا ذکری است در کتاب دیتا۔

(ن) کَتَلَ فُلَانًا کَتْلًا۔ بالفتح بند کرد او را وباز داشت۔

(س) کَتِلَ کَتَلًا۔ محرکۃ برچسپید ولزج گردید۔

مُکَتَّل۔ کمعظم گرد وفراہم آمدہ وکوتاہ ومرد درشت اندام۔

کَاتَلَہُ اللّٰہُ مُکَاتَلَۃً۔ از نیکی دور دارد او را وخداے ملعون گرداند۔

تَکَتُّل۔ نوی از رفتار لیسگان

اِنْکِتَال۔ درگذشتن ورفتن۔

ک ت م

کَتْمَۃ۔ بالفتح سخن یقال ما راجعتہ کتمۃ ای کلمۃ

کِتْمَۃ۔ بالکسر نہان داشت چیزے اسم مصدر است۔

کُتْم۔ بالضم شہری است ودیگر نیل لغۃ فی الکتم۔

کُتْمَۃ بالضم موضعیست۔

کَتَم۔ محرکۃ گیاہی است کہ وسمہ نامندش بحنا آمیختہ یا بدون آن خضاب کنند بوے ورنگش دیرپاند وچون بیخ آن بجوشانند سیاہی گوشتن شود۔

کَتِیْمَۃ کہمزۃ مرد پنہان دارندہ راز ونیک نگاہدارندہ ہرچہ باشد

قَوْسٌ کَتِیْم۔ کامیر کمان از چوب ناشگافتہ یا کمان سوفار آن

وجمل کَتِیْمٌ۔ شتر کہ وقت برنشست بانگ نکند یا عام است ؛

وخرز کتیم۔ درزکہ کشادہ نگردد وآب نتراود از وے وسقاء کتیم۔ مشک کہ آب از وے بیرون نیاید ؛ ونیز از اعلام است

کُتَیْمَۃ کجہینۃ از نامہاے عرب است۔

کَتُوْم۔ کصبور نگاہدارندہ راز وناقۃ کتوم۔ شترمادہ کہ وقت آبستن شدن ذنب برندارد وحمل شر معلوم نشود ؛ ونیز ناقہ کہ وقت برنشست بانگ نکند۔ کتم ککتب جمع ؛ وقوس کتوم کمان از چوب ناشگافتہ یا کمان سوفار ناکردہ یا کمانیکہ وقت تیر انداختن آواز نکند۔

کَتَامَۃ۔ کسحابۃ قبیلہ است

کَاتِم۔ دردزد ؛ وسیاہ کاتم راز نہان داشتہ ؛ وقوس کاتم بمعنی قوس کتیم است کاتمۃ بالتاء مثلہ۔

رجل اَکْتَم۔ مرد بزرگ شکم یا سیر شکم۔

کُتْمَان۔ کعثمان گیاہ وسمہ

وموضعیست وکوہے۔

کُتْمٰی۔ کحبلی کوہے است۔

کُتُم۔ کنصر مجہولا زنی است ونام چاہ زمزم۔

نَاقَۃ مِکْتَام۔ بالکسر ناقہ کہ دم برندارد وقت باردار شدن وبارش معلوم نگردد۔

مَکْتُوْم۔ از اعلام است واسپے است مرغنی بن اعشر را وعبد اللہ بن عمرو یا عمرو بن قیس بن ام مکتوم مؤذن کور صحابی است۔

مَکْتُوْمَۃ۔ روغن بزعفران یا بوسمہ آمیختہ ونام چاہ زمزم۔

(ن) کَتَمَہُ کَتْمًا۔ بالفتح کتمانًا بالکسر نہان داشت آنرا ؛ وکتمت الناقۃ کُتُوْمًا۔ بالضم کتوم گردید وکتمت القوس کتومًا از چوب ناشگافتہ گردید کمان۔ یا بانگ نکرد بوقت تیر انداختن ؛ وکتمت السقاء کتمانًا۔ بالکسر وکتومًا درگرفت مشک شیر یا شراب را ویقال للفرس اذا ضاق منخرہ عن نفسہ قد کتم الربو ولکن منخراہ واسع لا یکتم الربو۔

حدیث مکتتم کمعظم سخن نیک پوشیدہ ؛

تَکَتُّم۔ نیک نہان داشتن وپوشانیدن۔ شدد للمبالغۃ

مُکَاتَمَۃ۔ نیک پوشانیدن وسر خود را از کسے نہان داشتن یقال کاتمنی سرہ

سحاب مُکْتَتِم۔ للفاعل ابر

بے بانگ ورعد۔
اِکْتِتَام۔ پنہان داشتن پنہان شدن
اِسْتِکْتَام۔ نہان داشتن خواستن

ک ت ن

کِتن۔ بالکسر کاسہ۔
کِتْنَة۔ بالکسر درختی است خوشبوی
کَتَن۔ محرکہ ریم وچرک وخاک
است نرم بنہ ونیز کتن دود گرفتگی
خانہ ساہی گرفتگی لب یقال کتنت شفتہ
من اکل العنب اذا لزق
بہ اثر خضرتہ وبرچسپان شدن
وریناک گردیدن والفعل من
سمع فی الکل
کَتّن کلتف کاسہ وسقاءٌ
کَتِنٌ۔ مشک چرکن وریمناک
کِتَانَة۔ کتانہ ناحیہ است بمدینہ
کَتَّان۔ بالفتح وشد التا نباتے
است بقدر ذرعی در ساق وبرگش
باریک وگلش لاجوردی وپوست
ویرا بچو بینہ ریسند وجامہ اش معتدل
است در گرمی وسردی وخشکی وبانمناک
نہ چسپد در رافع حرارت وباعث
تقلیل خوی وجہت جرب عکہ وورم
صلب نافع وسبش کم گرداز ان ٭
ونیز کتان جعز لادہ سیل آوردد
وکف آب
کُتَّان۔ کرمان جانوری است
سرخ گزندہ۔
اِکْتَان۔ برچفسانیدن۔
مُکْتَتِن۔ کملھیلے آرام وقلق

ک ت و

کَتْو۔ بالفتح گام نزدیک نہادن۔
کَتْوَة۔ بالتا مسنوعہ گام مرد

اِکْتَاء۔ بر دشمن چیرہ شدن۔
اِکْتِنْتَاء۔ بر خشم گردیدن بے آرام
وتعنہ شدن ونیک ستودن خود را

بَابُ الْکَافِ فَصْلُ الثَّاء

ک ث ء

کَثْاَةُ اللَّبَنِ۔ بالفتح وبضم چربش
کہ بر سر شیر گرد آید یا کف دیگ
یقال خذ کثأۃ قدرک ٭
ونیز کثأۃ جرجیر یا جرجیر دشتی ٭
کَثَاة۔ بدون ہمزہ مثلہ ٭
کِثْثَاو کسدا و رن استوار
وبزرگ ریش سخت انبوہ یا ریش نکو
(ن) کَثَأَ اللَّبَنُ کثأ ابالفتح
بر سر آب بر آمد شیر وآب خالص در
تحت آن ماند ٭ وکثأت القدر
کفک بر آورد دیگ ٭ وکثأ النقد ما ککاک دیگ
بر گذشت وکثأ النبت رویید گیا یا سطبر ودرشت
گردید ودراز شد وانبوہ گردید
ودرپیچید ٭ وکثأت اللحیۃ دراز
وبسیار گردید ریش ٭ ونیز کث ء
رستن موی وپشم شتر۔
تَکَنْثَعَة۔ درہمہ معانی کث ء
است ٭ ونیز تکثثہ سر شیر خوردن
وسرہا علف خوردن ستور۔
کَنْثَأَتِ اللِّحْيَةُ کَنْثَأَةً۔
دراز شد وبسیار گردید۔

ک ث ب

کَثْب۔ بالفتح ردوباری است
مرطی را ٭
کُثْبَة۔ بالضم اندکی آب
وشیر یا جرعہ مانندے کہ در آوند باقی
باشد یا باندازہ پری کاسہ از آب
واندکے از طعام وشراب از خاک

وجزآن ویک دوشیدن از شیر کثب
کصرو جمع وہر چیز فراہم آمدہ پس
کمی وزمین ہموار پست میان دو
کوہ وموضعیست۔
کَثَب۔ بالتحریک نزدیکی یقال
رماہ من کثب وموضعیست بدیار
کَثِيب۔ کامیر تودہ ریگ بدان
جہت کہ ریزان ومجتمع است۔ اکثبۃ
وکثب وکثب وکثبان کعثمان جمع
وموضعی است بجانب دریاے یمن دو دو
است بحرین۔
کِثَاب۔ کتاب تیر وجزآن یقال
ما رمی بکثاب ای شیء ٭
او غیرہ۔
کُثَّاب۔ کغراب بسیار وموضعیست بنجد
کَاثِب۔ موضعیست وکوہے۔
کَاثِبَة۔ پیش شانہ جاے اسپ
اَکْثَاب۔ جمع۔
کَثْبَاء۔ کصحرا خاک۔
کُثَّاب۔ کرمان وشدد با لثا
والتا تیر بے پیکان وبے پر۔
(ن) کَثَبَ عَلَيْهِ کَثْبًا۔ بالفتح
حملہ کرد بروے ٭ وکثب کنانتہ
نگون ساخت ترکش را وکثبت
الابل۔ کم شیر گردید ٭ ونیز کثب
گرد آوردن فراہم آمدن گشتن ودر آمدن
بچیزے والفعل من نصر وضرب
اَکْثَبَه اِکْثَابًا۔ کثبہ خورانید
اورا ونزدیک او رسید اکثب لک
ومنہ کذالک ٭ واکثبک الصید
فارمہ یعنی پہلو داد وتوانا کرد
تراشکار پس تیر بینداز بروے
تَکَثُّب۔ کمی وکم شدن

اِنْکِثَاب۔ فراہم آمدن کل
ما انصب فی شیء فقد انکثب فیہ
کَاثَبْتُهُم۔ نزدیک ایشان
رسیدم ٭

ک ث ث

کَثّ۔ بالفتح انبوہ ودرہم پیوستہ
یقال رجل کث اللحیۃ مرد انبوہ
ریش ٭ ولحیۃ کثۃ ریش انبوہ
وایضا رجل کث مرد دراز
وانبوہ وکوتاہ وپیچان ریش
وکثاث ککتاب جمع۔
قوم کُثّ۔ بالضم گروہ بسیار
کَثِيث۔ کامیر انبوہ وسطبر
یقال رجل کثیث اللحیۃ
لحیۃ کثاثۃ۔ بالفتح مرد دراز ریش
انبوہ۔
کَاثّ۔ آنچہ بر وید از دانہا کہ
افتادہ وقت درو ٭
کَثَاثَاء۔ بالفتح والمد زمین بسیار خاک
کَثْکَث۔ کجعفر وزبرج خاک وریزہ
وشکستہ سنگ یقال بفیہ الکثکث
کُثْکُثَا۔ بالضم مقصور لعبتہ الکافان
بازی است کہ از خاک بازند۔
(ن) کَثَّ بِسَلْحِه کَثًّا۔ بالفتح
انداخت پلیدی را ٭ وکثت اللحیۃ
کَثَاثَة۔ بالفتح کثوثۃ و
کَثَثًا۔ محرکہ بسیار گردید ریش
وانبوہ شد وکوتاہ گردید وجعد شد
اِکْثَاث۔ بسیار وانبوہ وکوتاہ
وپیچان ریش گردیدن۔
کَثْکَثَة۔ بمعنی اکثاث است

ک ث ج

(ض) کَثَجَ مِنَ الطَّعَامِ کَثْجًا۔

باندازهٔ کفایت خورد و بسیار از طعام از جائے بجائے برد۔

ک ث ح

کَثحَۃ۔ بالفتح گروہے اندک از مردم (ت) کَثَحَ عَنِ اسْتِہٖ کَثْحاً۔ بالفتح آشکارکرد سرین خودرا۔ وکَثَحَتِ الرِّیْحُ عَلَیْہِ التُّرَابَ خاک افگند باو برو سے۔ وکَثَحَ عَنِ الْمَالِ مَا شَاءَ۔ برد از مال چندانکہ خواست۔ وکَثَحَ الشَّیْءَ۔ فراہم آورد آن را و پراگندہ نمود ازلغات اضداد است۔

تَکْثِیْحٌ۔ آشکارگردانیدن۔

تَکَاثَحُوْا بِالسُّیُوْفِ۔ باہم رو بارو ے شمشیر زدند۔

تَکَثَّحَ بِالْحَصٰی حرکت داد آنرا۔

ک ث ح م

رَجُلٌ کُثْحُمُ اللِّحْیَۃِ۔ کقنفذ مرد سطبر ریش و کوتاہ و مرغول آن۔

کُثْحُمَۃٌ مِنْ دَرِیْنٍ۔ بالتاء شکستہ و ریزۂ علف خشک ؛ ولِحْیَۃٌ کُثْحُمَۃٌ۔ ریش سطبر و کوتاہ و مرغول۔

ک ث ر

کَثْرٌ۔ بالفتح بسیار و پیہ خرمابن یا شگوفۂ یاران و بحرک۔

کَثْرَۃٌ۔ بالفتح و بکسر بسیاری

کُثْرٌ۔ بالضم بسیاری و بسیار از چیزے معظم آن۔ یقال الحمدُ للہ علی القُلّ والکُثْر کلاہما بالضم والکسر ای علی القلیل والکثیر

کُثْرَۃٌ۔ بالتاء نام مردی۔

کَثِیْرٌ۔ کامیر بسیار ؛ وکَثِیْرُ بْنُ صَلْتٍ۔ نامش قلیل بود آن حضرت صلے اللہ علیہ وآلہ وسلم بکثیر نامیدند وکَثِیْرُ بن جہمان از ابن عمر ؛ وکَثِیْرُ بن قیس از ابو الدرداء ؛ وکثیر مولی سمرہ از ابوسلمہ ؛ وکثیر بن عبد اللہ بن عمرو بن عوف از پدر خود روایت میکنند

کَثِیْرَۃٌ۔ بالتاء از اعلام است

کُثَیِّرُ عَزَّۃَ۔ کزبیر از خزاعہ است کہ صاحب عزّۃ بود وھو کثیر بن عبد الرحمن بن عامر بن عویمر خزاعی۔

کُثَارٌ۔ کغراب بسیار و گروہ بسیار

کِثَارٌ۔ ککتاب مثلہ۔

کَاثِرٌ بسیار یقال عدد کاثِرٌ ای کثیر۔

کُثْرٰی۔ کسکری صنمی بود مر جدیس وطلسم راکہ نہشل بن رئیس آنرا شکستہ وخراب کرد بنبی صلی اللہ علیہ وآلہ وسلم لاحق گردید و بشرف اسلام مشرف شد۔

کُثْرٰی۔ کبشرے بسیار خوردن نبیذ را۔

کَوْثَرٌ۔ کجوہر بسیار از ہر چیزے و غبار بسیار و برہم نشستہ و اسلام و نبوت و مرد بسیار خیر و بسیار دہش و مہتر و جوئی و جوئی است در بہشت کہ از اجمیع چشمہائے بہشت جاری میگردد و وہی است بطائف کہ حجاج در آن معلم بود۔

کَیْثَرٌ۔ کحیدر بسیار و مرد بسیار خیر و نیکوئی بسیار دہش۔

کُثَّیْرٰی۔ بالضم وتشدید الیاء المکسورۃ ازنامہاء عربان است

کَثِیْرَاءُ۔ بالفتح والمد صمغ قتاد است یا رطوبتے کہ از بیخ نوعی از درخت کہ بکوہ بیروت ولبنان روید حاصل شود جہت سرفہ و خشونت سینہ و قرحہ ریہ و گرفتگی آواز و حرقۃ البول وتقویت ردہ مفید حل۔

مِکْثَارٌ۔ کمحراب مرد بسیار سخن

مِکْثِیْرٌ۔ بالکسر مثلہ ومَکْثُوْرٌ عَلَیْہِ آنکہ چیزیش نماندہ باشد و برو ے حقوق بسیار شدہ۔

(ن) کَثَرَہُمْ کَثْراً۔ بالضم چیرہ شد برایشان بہ بسیارے۔

(ک) کَثُرَ الشَّیْءُ کَثْرَۃً۔ بسیار گردید

رَجُلٌ مُکْثِرٌ۔ کمحسن مرد مالدار

اِکْثَارٌ۔ فزودن و بسیار گردانیدن و بسیار آوردن سخن و جز آن و بر کردن خرمابن و بسیار مال شدن

مُکَثِّرٌ۔ کمحدث نام مردے۔

تَکْثِیْرٌ۔ افزودن۔

مُکَاثَرَۃٌ۔ باہم چیرگی نمودن و نبرد کردن باکسے بہ بسیارے و آب بسیار خواستن جہت خوردن۔

تَکَاثُرٌ۔ بایکدیگر نبرد کردن بہ بسیارے قوم و مال و فخر نمودن

تَکَثُّرٌ۔ بسیار نمودن۔

تَکَوْثَرَ الْغُبَارُ۔ بسیار گردید گرد و برہم نشست۔

اِسْتِکْثَارٌ۔ آب بسیار خواستن و بسیار خواستن از چیزے و بسیار مال شدن و بر کردن خرمابن بسیار آمدن چیزے را۔

ک ث ع

کَثْعَۃٌ۔ بالفتح و بضم کفک کہ دیگ از سر اندازد و سر شیر و کف آن

کُثْعَۃٌ بالضم فرجی کہ بر وسط لب بالائین است ؛

کَثَعَۃٌ۔ محرکۃ گل ولای۔

شَفَۃٌ کَاثِعَۃٌ لب سرخ یا سطبر از خون۔ لِثَۃٌ کَاثِعَۃٌ کذلک وشَفَۃٌ کَاثِعَۃٌ بَاثِعَۃٌ لب سطبر

رَجُلٌ اَکْثَعُ۔ مرد سرخ یا سطبر لب۔

کَثَعَ اللَّبَنُ کُثُوْعاً۔ سر گرفت شیر و چربش بر شیر بر آمد ؛ وکَثَعَتِ الْاِبِلُ وعَلَیْہَا لازم شد شکم شتر او جز آن یا لازم شد دروان گردید ؛ وکَثَعَتِ الشَّفَۃُ کَثْعاً۔ بالفتح وکُثُوْعاً۔ سرخ گردید یا افزون شد خون آن چندانکہ قریب بر گردیدن گشتہ و درین معنی از سمع نیز آید۔

اِمْرَأَۃٌ مُکَثِّعَۃٌ۔ کمحدثۃ زن سرخ وسطبر لب۔

تَکْثِیْعٌ۔ سر گرفتن شیر و سرشیر و چربش فراہم آمدن بر شیر و نرم گشتن شکم ستور و روان شدن آن و بہ شدن بالائے ریش و بر آمدن گیاہ زمین یقال کَثَّعَتِ الْاَرْضُ ای نجم نباتہا و کفک انداختن دیگ و بیکبار بر آمدن ریش و دراز و بسیار شدن آن و خوردہ شدن چربش بالائے شیر یقال کَثَّعَ السِّقَاءُ اِذَا اُکِلَ مَا عَلَاہُ مِنَ الدَّسَمِ۔

ک ث ع ب

کَثْعَبٌ۔ کجعفر زن کلان و سطبر

كس ، و رأكب كثعث . كس بزرگ وسطبر .

ك ث ع م

كَثْعَم . بجعفر زن سطبر كس و پلنگ يا يوزه .

ك ث ف

كَثْف . بالفتح گروه

كَثِيف . كاميرسطبر و ابر وانبوه و نيز آمى است كه لشكر را بدان صفت كنند . و كَثِيف سُلَمِي تابعى است او الصواب كثيّر مؤلة بن كُثَيف بن حَمَل كه زبير صحابى است و نُفاعة بن كُثَيف جُنَيبى .

(ك) كَثُفَ كَثافةً . كثافت سطبر گرديد و بسيار گشت و درپيچيد و نيز كثافة . سطبرى .

أكْثَفَ مِنكَ الشَّيءُ . نزديك تو شد و توانا گرديد تا بر خود .

تَكْثِيف . سطبر گردانيدن .

تَكَاثُف . برهم نشستن و سطبر شدن .

اِسْتِكْثاف . سطبر گرديدن .

ك ث ل

كَثْل . بالفتح انبار گندم و گروه مردم .

أكْثال . بالفتح سوضعيست .

كَوْثَل . بجوهر پس كشتى و دنبالهٔ آن و قد تشدد اللام و مركب است كه سباع شاعر را بوى نسبت كنند .

كَوَاثِل . بالفتح زمينى است و ليس بتصحيف الكواثل بالفوقية .

ك ث م

لَدَناه عن كَثَم . محركه انداخته او را از نزديكى .

كَثِمَة . محركه زن سير و پر شكم از شراب و جز آن .

كَمأة كَثِمَة . كفرحة سارغ درشت و سخت .

أكْثَم . بالفتح مرد فراخ شكم و آسوده و سير شكم و راه فراخ و زهار فرجه و پر گوشت و اكثم بن جون صحابى است و اكثم بن صيفى يكى از حكام عرب است و يحيى بن اكثم قاضى . از اصحاب شافعى است و در علم فقه و معرفت احكام يد طولى داشت و مامون را از قول تحليل متعه برگردانيده بسوى راه حرمت آن هدايت فرمود .

كَمأة كاثِمة . سارغ درشت .

(ن) كَثَمَ القِثّاءَ نحوه كَثماً . دو دهان در آورد خيار را و خست .

فَكَثَمَ كِنانَتَه . سرنگون كرد آن .

وكَثَمَه عن الأمر . باز گردانيد او را از كارى و باز داشت و كَثَمَ الشَّيءَ . فراهم آورد آن چيز را و كَثَمَ الأثَرَ . پى او رفت .

(س) كَثِمَ كَثَماً . قريب گرديد و درنگ كرد .

أكْثَمَكَ الصَّيدُ . قادر گردانيد ترا شكار و نزديك شد و اكثم القِربة . پر كرد مشك را و اكثم في بيته . پنهان گرديد در خانه .

مُكاثَمة . بهم ديگر قريب شدن و آميزش كردن .

تَكَثُّم . توقف و درنگ كردن در چيزى و سرگشته گرديدن و دوتا شدن و پنهان گرديدن .

اِكْتِكْثام . اندوهناك شدن

ك ث ن

كُثْنَة . بالضم چيزى است كه از آس و شاخهاى بيد و پسن سازند و رياحين بر وى به ترتيب نهند اصله عثنا اهى نور جبة من القصب والاغصان الرطبة الوريقة تحزم و يجعل جوفها النور .

ك ث ن ب

كَثْنَب . بجعفر سخت و شديد و گاه نون را بر ثا مقدم كنند .

ك ث و

كَثْو . بالضم خاك جمع و فراهم آمده و شير اسمك و مرغ سنگخوار .

كُثْوَة . بالضم موضعى است .

كَثْوَة . بالفتح نام شاعرى .

كَثا . بالفتح و القصر گياه ايهقان .

كَثاة . بالتا مثله كُثًى جمع يا درختى است مانند عنبيراء .

كُثَة . كثبة نام شهر حومه يزد و اصل آن كثرة است .

باب الكاف فصل الجيم

ك ج ج

يوسف بن احمد كج . بالفتح قاضى است .

قُتَيبة . بالضم بخارى محدث است .

كُجّة . بالضم بازى مركوه كاز ا كه كره مانند از پارچه مانند آن سازند بهندى گيند است .

كجكجة . بالفتح بازى است ديگر كه آن را است الكُجّة گويند .

(ن) كج الغلام كجّاً . بازيد كوها

باب الكاف فصل الحاء

ك ح ب

كَحْب . بالفتح غوره سبز انگور .

كَحْبة . يكى و گون .

كاحِبة . كثيره و آتش بلند شعله .

كَوْحَب . بجوهر موضعيست .

(ف) كَحَبَ كَحْباً . بالفتح زد بركون او .

تَكْحِيب . غوره بر آوردن رز يقال كحب الكرم اذا ظهر كحبه او كثحبه .

ك ح ت

أكْحَت . كاحمد كوتاه بالا .

ك ح ث

(ف) كَحَثَ لَه مِنَ المال . برداشت از مال براى او بهر دو كف دست خود .

ك ح ث ل

كَحْثَلَة . كلانى شكم و كلان شكم شدن .

ك ح ح

عربى كُحّ . بالضم عربى خالص لغة فى قُحّ كُحّة مونث و ام كحتى زنى است كه در شان او نزول الفضل .

كُحّ . بضمتين زنان سال خورده

كُحْكُح . كهد هد ز برج كنده پير و ماده شتر كهن سال فرتوت .

ك ح ص

كَحْص . بالفتح گياهى است كه دانه آن بعين الجراد ماند .

كاحِص . زنده به پاى خود و نقص

محو شونده کواحِص جمع ؛ والطلال کواحِص ـ آثار خانه محو و ناپدید
(ف) کَحَصَ بِرِجْلِهٖ باز کاوید از پاے خود ؛ وکَحَصَ الاثرُ کُحُوصًا محو و ناپدید شد نشان ؛ وکحصه البِلیٰ محو و ناپدید کرد آن را کهنگی ؛ کَحَصَ الظَّلِیمُ فی الاَرْضِ ـ رفت گذشت شترمرغ در زمین و غایب گردید که دیده نمی‌شود.
تَکحِیص ـ محو و ناپدید کردن یقال کَحَصَ لکتاب فکحصه ای درسه فدرس.

ک ح ط

کَحْط ـ بالفتح خشک سال لغة فی القحط فصیحة.
عامٌ کاحِط سال خشک بارل کحط القصر خشک شد و باز ایستاد

ک ح ف

کُحُوف ـ بالضم اعضا کَحْف بالفتح واحد.

ک ح ل

کَحْل ـ بالفتح نام آسمان ومنه هذا حَتَّ کحلُ اذا لم یکن فی السماء غیم ؛ ونیز کحل سال سختی وقحط وهی معرفة لا تدخلها الالف واللام ینصرف وَلا ؛ وسختی قحط وشدت آن وفی المثل باءت عرار بکحلٍ اذا قتل القاتل بمقتوله.
کُحْلة ـ بالفتح مهره افسون که بدان چشم زخم را دفع کنند وزنان مردان را بند کنند ؛ ونیز کحله معرفه اسم است سمار را.

اَلْکُحْل ـ بالضم سال بسیار دنگ سرمه وسرمه وهرچه در چشم کشند جهت شفاے چشم ؛ وکُحْلُ السودان ابشامه است ؛ وکحل فارسی انزروت که صمغ باشد ؛ وکحل خولان حضض وآن داروے تلخ است ؛ ونیز کحل نره است اَکَاحِل ـ جمع ناد ما ؛ ونیز کحل موضعی است ؛ وکحل کحیلة بضم هر دو کلمه است که بدان بز را زجر کنند ای سق ذ سق یده.
کَحَل ـ محرکة سرمه گون شدن چشم بسته وسیاه گوشه سن رویند تا پلک والفعل من سمع ومنه قوله (ع) لیس التکحل فی العینین کالکحل.
الکحلة ـ محرکة آب است مر چشم را کَحِل ـ کتف چشم سرمه کشیده.
اَکْحَل ـ مرد سرمه گون چشم ورگ میانگی دست که آنرا رگ هفت اندام ومیزاب البدن گویند یا آن رگ حیات است ولا تقل عرق الاکحل.
عَیْنٌ کحلاء ـ چشم سرمه گون وچشم که سیاهی آن سخت سیاه باشد وزن سرمه گون چشم ونرسپید تن سیاه چشم وگیاهے است که آنرا زنبور عسل خورد ونگاه میدار دیا گیاهی است ریگستانی که شگوفه نیکو دارد ولسان الثور که گیاهے است ومرغیست
کحال ـ بکتاب سنگ سرمه وسرمه ومهره افسون.
عَیْنٌ کحیلٌ ـ کامیر چشم باسرمه وچشم سرمه گون کحیلة مثله فیهما

کحائل جمع کحلی مثله.
کَحیلاء ـ بالمد لسان الثور است
کُحَیْل ـ کزبیر لفظ باقطران که بر شتران گرگین مالند وضعیست بجزیره
کُحَیلة کجهینة موضعی است.
کُحلان ابن شرایح کعثمان پدر قبیله است.
مِکحَل ـ کمنبر سرمه کش ؛ و مِکحلان ـ دو استخوان بازوے اسپ
مِکحال ـ کمحراب سرمه کش ؛ و مِکحالان ـ دو استخوان برآمده متصل باطن و زاغ اسپ یا آن دو استخوان در درک است.
مُکحُل مُکحُل ـ بضم هر دو کلمه است که بدان بز را براے دوشیدن خوانند ای کانها مُکحُلة مُلِئَت کحلًا من سوادها.
مُکحُلة ـ بضم سرمه دان ـ وهو احد ما جاء من الادوات بالضم
مَکحُول ـ نام مولاے آنحضرت صلی الله علیه وسلم ومکحول ازدی ومکحول دمشقی وابو عبد الله مکحول بن عبد الله شامی تابعیان اند قال الزهری العلماء اربعة ابن المسیب بالمدینة و الشعبی بالکوفة والحسن البصری بالبصرة ومکحول بالشام ولم یکن فی زمان مکحول ابصر بالفتیا منه. ونیز مکحول نام اسپ علی بن شبیب ازدی.
عَیْنٌ مَکحُولة چشم سرمه کشیده
(ف) کَحَلَ العَیْنَ ـ سرمه کشید چشم را

(ف) کَحَلَتِ السَّنَةُ سخت شد سال ؛ وکَحَلَتِ السِّنُونَ القومَ سال قحط رسید قوم را وضرر رسانید ؛ وکَحَلَتِ الاَرْضُ بالنبات ـ سبزی گیاه را نمودار کرد
اِکحال ـ گیاه برآوردن گرفتن زمین ؛ ونیز اکحال سختی قحط.
تَکحِیل ـ سرمه کشیدن چشم را
اِکتَحَلَتِ الاَرْضُ بالنبات ـ گیاه برآوردن گرفت ؛ ونیز اکتحال ـ در شدت وسختی افتادن وسرمه کشیدن.
تَکَحَّلَتِ الاَرْضُ بالنبات ـ بمعنی کحلت الارض بالنبات است ؛ ونیز تکحل سرمه کشیدن
اِکحالت الارضُ بالنبات ـ بمعنی تکحلت الارض بالنبات است
تَمَکحُل ـ سرمه دان ساختن.

ک ح ل ب

کَحلَب کجعفر موضعیست.
کَحلَبة ـ بالها نام شخصے.

ک ح م

کَحمَة ـ بالفتح معیشم لغت یمنی است

ک ح ی

کحاه کحیا ـ بالفتح تباه کرد آنرا ؛

باب الکاف فصل الخاء

ک خ خ

کِخ کِخ ـ کلمه است که بدان کودک را زجر کنند تا از چیزے که اراده تناول آن دارد باز ایستد وکذا اعتقد التقذر من شیئ ودر آن لغات است کَخ کِخ بفتح الکاف وکسرها وسکون الخاء تثبیتین وکسرها

بغیر تنوین و بالتنوین مع الکسرة و تشدد الخاء فیهما وقیل کلمة اعجمیة عربتها العرب (ض) کخ فی نومه کخیخاً. خر خر کرد در خواب.
کخکخ الصبی. کخ کخ گفت کودک را.

ک خ ر

کاخرة. کصاحبه فرو داز حلقه کون.
کیخاران موضعیست بیمن از آن موضع است عطا بن یعقوب کیخارانی.

ک خ م

کیخم. کحیدر صفتی است که بدان ملک و سلطان را ستایند گویند ملک کیخم ای عظیم.
(فا) کخمه کخما. راند از از زنجائے وے.

کج

باب الکاف فصل الدال

ک د ء

ارض کادئة. زمین دیر رویانندہ گیاہ.
کندأو. بالکسر شتر درشت.
(ف س) کدأ النبت کدأ بالفتح وکدوءا بالضم سر اخورد گیاہ وبژمرید و بر زمین نشست یا بے آب ماند ونا گوالید.
(ف) کدأ البرد الزرع. بر زمین نشاند سر ماکشت را.
(س) کدئ الغراب. بانگ کردن گرفت زاغ گویا قی میکند در آواز کردن ؛ و کدئ البقل کوتاه و ناگوالیدہ ماند و سیاہ گردید.
کودأ اکودأ اءة. دوید.
تکدئة. بر زمین نشاندن سرما کشت را و دیر برآوردن زمین گیاہ را بسبب سرما خوردگی.

ک د ب

کدب. بالفتح سفیدی کہ بر ناخن نوجوانان پیدا گردد وکدب. بالضم وکدب. ککتف وحبل مثال والذال لغة فیهن والواحدة بهاء کدیباء. حمیرا مثلہ وقرأ ابن عباس بدم کدب ای ضارب الی البیاض کانه دم قد اثر فی قمیصه فلحقته اعراضه کالنقش علیه
مکدوبة. زن سفید سائی رنگ.

ک د ج

(س) کدج الرجل کدجا محرکة خورد و شراب را بقدر کفاف.

ک د ح

کدح. بالفتح خراش یقال به کدح ای خدش کدوح جمع وقیل الکدح اکثر من الخدش
کودح. بجوہر نام مرد.
(ف) کدح فی العمل کدحا بالفتح کوشش نمود و کرد کارے را برائے ذات خود خیر باشد یا شر ؛ وکدح وجهه خراشید یا بوجهی معیوب ساخت یا تباہ گردانید ؛ وکدح لعیاله. ورزید برائے عیال خود وکدح رأسه بالمشط. شانہ کرد موے سر را.
حمار مکدح. کمعظم خری کہ از خران نیک گزیدہ باشد.
تکدیح. خراشیدن یا معیوب ساختن روے کسی را شدد للمبالغة
اکتداح. ورزیدن وکسب کردن.
تکدح. خراشیدہ شدن پوست.

ک د د

کد. بالفتح شانه سر وجز از کہ در وے چیزے را کوبند مثل هاون و مانند آن.
کدة. بالکسر زمین درشت.
کداد. محرکة موضعی است بدیار بنی سلیم ولغتی است در کتد.
کددة. محرکة آنچه در بن دیگ ماند از طعام وجز آن.
کدد. کصرد موضعیست دیار بصره.
کددة. کهمزه آنچه در بن دیگ ماند از طعام وجز آن.
کداد. کغراب دردو دن صلیان را دردو دہ آن وفحلی است کہ خران بوے منسوب کنند.
کدادة. کخلاصة درد روغن وآنچه در بن دیگ ماند از طعام وجز آن وموضعی است بمروت مرنبی یربوع را.
بئر کدود. کصبور چاہ دشوار آب
کدید. کامیر نمک جوش ناکردہ وآواز نمک وقتیکه در دیگ ریزند وآبے است میان حرمین شریفین ووادی است قریب بخیل کہ راہ فید بسوے مدینه او را قطع می کنند و زمین شکم فراخ وزمین درشت و کوفته ؛ وقرئ بالکدید. روکی است مر عربان را کہ عنترہ و دریدبن عمر و در وے کشته شدند.
کدیدة. کجهینة آبی است مر بنی بکر بن کلاب را.
کدکدة. آواز خاییدن دندان وجز آن ؛ ونیز کدکدة از حد در گذشتن در ضحک وزدن صیقل گر مصقله را بر شمشیر وگران بار رفتن ودویدن نرم در اندک سختی.
کدکاد. بالکسر از حد در گذشتن در ضحک.
اکدة. بقیه چراگاه کہ گیاہ آنرا چرانیدہ باشند ؛ ورأیتهم اکدة. دیدم آنها را گروہ گروہ
رأیت القوم اکدادا. دیدم قوم را فرقه فرقه فرأیتهم اکادید مثله ؛ وقوم اکداد. قوم شتابان.
مکد. بکسر المیم شانه.
مکدود. کوفته وپاسپردہ
(ن) کده. رنجانید او را خواست از وے کدکاری را ؛ وکد الشئ. کشید آنرا جامه باشد یا سائل. ونیز در تعب ومشقت انداخت آن را ؛ ونیز کد بالفتح شدت وسختی کار وریخ وستهیدن در خواهانی چیزے واشارت کردن بانگشت.
تکدکد. سخت راندن.
اکداد. بند کردن وباز ایستانیدن از کارے.
تکدید. ماندن.
اکتداد. کدکاری خواستن.
یقال اسکده اذا طلب منه الکد وباز ایستادن.
استکداد. کدکاری خواستن

ك د ر

کَدَر ۔ بالفتح موضعی است نزدیک مدینہ۔

کُدْرَة ۔ بالضم تیرگی کُدُوْرَة مثلہ آید انکُدْرَةٌ فی اللَّوْنِ و الکُدُوْرَة فِي المَاءِ وَالعَيْنِ

کُدْرِیّ ۔ بالضم والیاء مشددہ ابرتناک و نوعی از سنگ خوار تیرہ رنگ پشت ابلق زرد گلو

کَدَر ۔ محرکہ تیرگی ہرچہ باشد

کَدَرَة ۔ بالتحریک گل ولاے حوض کہ تہ نشستہ یا جامہ غوک و مانند آن کہ بر روے آب باشد۔ و ابرتنک و پارہ ایگل تراشہ و کلوخ کلان و دستہ دروده از زراعت

کَدَر ۔ بحذف ہا جمع۔

حمار کُدُر ۔ بضمتین خر درشت سطبر

کَدِر ۔ ککتف بالفتح تیرہ مثل کَدِر و کَدُر

کَدِیر ۔ کامیر آنکہ تیرگی اشتہ باشد

کُدَارَة ۔ کثمامۃ آنچہ درین دیگ باقی ماند از طعام و جز آن یا در روے روغن۔

اَکْدَر ۔ آنکہ تیرگی دارد اَکَادِر جمع ؛ وَبَنَاتُ الاَکْدَر گورخر منسوبة الی فحل منہا ؛ و نیز اَکْدَر ۔ نام مردے و توجیہ کہ روے زمین راند دو نام سگے۔

اَکَادِر ۔ چند کوہ است واحد آن اَکْدَر ؛

اَکْدَرِیَّة ۔ مسئلہ است در فرائض کہ شوہر و مادر و جد و خواہر مادرے و پدرے ماندہ باشد لقبت بہا لانّ عبد الملك بن مروان سأل عنہا رجلًا یقال لہ الاکدر فلم یعرفہا او کانت المیتة تسمی اکدریة او لانہا کدرت علی زید

کَدُرَاء ۔ کصحراء شہری است بیمن بوست را بسوے نسبت کنند۔

اُکَیْدِر ۔ کاحیمر لقب حاکم دومة الجندل۔

کُوْدَر ۔ کجوہر پادشاہی است یا عریفی بود مر مہاجرین عبد اللہ کلابی را

کُدُرّ ۔ کعتل جوان فربہ گرد داندام سخت و توانا استوار خلقت۔

کُدَیْرَاء ۔ کحمیراء شیر و خرما کہ زنان را فربہ کند۔

کُنْدُر ۔ کقنفذ خر درشت کُنَادِر کعلابط مثلہ و شیرہ درختی و کوتاہ بالاے درشت۔

کُدَارِیّ ۔ بالضم منسوب با برتناک

(س ك ن) کَدِرَ کَدَارَةً وَ کَدَرًا ۔ بالتحریک وَ کُدُوْرًا دَکُدُوْرَةً وَ کُدْرَةً ۔ بضمہن تیرہ شد و کذا اکدر عیشة نقیض صفا و منہ خذ ما صفا ودع ما کدر۔

(ن) کَدَرَ المَاءَ ۔ ریخت آب را

کَدَّرَہ تَکْدِیْرًا ۔ تیرہ کرد آن را و یقال تکدر من العیش ماصفا فتکدر۔

مُنْکَدِر ۔ نام مردے اسپ بنی علویہ ؛ وَطَرِیْقُ المُنْکَدِر راہے از یمامہ بسوے مکہ۔

اِنْکِدَار ۔ شتافتن و نیک دویدن و فرو ریختہ شدن قوم و فرو دآمد یقال اِنْکَدَرَ القَوْمُ عَلَیْہِ اَيِ انْصَبُّوْا و فرود آمدن ستارہ از ہوا قال اللہ تعالیٰ وَ اِذَا النُّجُوْمُ انْکَدَرَتْ۔

تَکَدُّر ۔ تیرہ شدن۔

تَکَادُر ۔ پیوستہ نگریستن چیزے را یقال تَکَادَرَتِ العَیْنُ فِي الشَّيْءِ اِذَا اَدَامَتِ النَّظَرَ اِلَیْہِ

اِکْدِیْرَار ۔ تیرہ شدن۔

ك د ر ح

کِدْرَاح ۔ بالکسر موضعی است

ك د س

کُدْس ۔ بالضم خرمن الکُدَاس جمع

کَدْسَة ۔ بالفتح عطسہ ستور۔ و عطسہ دادن آن دگاہے در مردم ہم استعمال کنند۔

کَادِس ۔ کصاحب فال گیرکہ بعطسہ دادن گیرند از عطاس و جز آن و آہو کہ از پس پشت آید و آنرا شوم دارند کَوَادِس جمع۔

کُدَاس ۔ کغراب برف کوفتہ فراہم آوردہ و عطسہ ستور و عطسہ دادن آن۔

کُدَاسَة ۔ کثمامۃ چیزی کہ آنرا فراہم آرند و بعض آن را بر بعض آن گذارند۔

کُدَّاس ۔ کرمان خرمن و غلہ درودہ فراہم آوردہ۔

کُنْدُس ۔ کقنفذ بیخ نباتی است درون آن زرد و برون آن سیاہ منقی است مسہل دافع بہق و چون سفوف آن را سعوط کنند عطسہ آرد و کندی بینائی و شب کوری را نافع

(ض) کَدَسَ کَدْسًا ۔ بالفتح و کِدَاسًا بالکسر و کَدَسَانًا بالتحریک عطسہ داد ؛ و کَدَسَ بِہٖ ۔ بزمین افگند او را ؛ و نیز کَدْس بالفتح بشتاب رفتن گران بار و کوفتن و فراہم آوردن چیزے را۔

تَکَدُّس ۔ شتافتن و نیک دویدن و دوش جنبان راہ رفتن و سینہ و پایین ہر دو پستان را بر داشتہ راہ رفتن و نیز تَکَدُّس کاہلانہ رفتن و رفتن اسپ چنانکہ گوئی گران بار ہست۔

ك د ش

کُدَاش ۔ کغراب نام مردے

کَدَّاش ۔ کشداد سختی کنندہ و پژمردہ گرداندہ۔

کُنْدُش ۔ کندراست زاغ و معنی

(ض) اکَدَشَہ کَدْشًا جراحت الراس کَدَاشَہ لِسَیْفِہٖ او بسہمہ بزد او را بشمشیر یا بتیرہ و خستہ کرد و نیز سخت راند وے را و برید آن را و از پس راند و دور کرد ؛ دَکَدَشَ لِعِیَالِہٖ بمشقت و رنج ورزید برائے عیال خویش۔ فاتی لہم اکدش لخیر کانفر یعنی بطرفی از آن خبر بدہ و آگاہ کن ؛ و نیز کَدْش ۔ بعطا و خیر کسے رسیدن یقول کَدَشْتُ منہ عطاء اذا اصبتہ ؛

اِکْدَاش ۔ بعطاے کسی رسیدن یقال اَکْدَشْتُ مِنْہُ عَطَاءً ای اَصَبْتُ۔

اِکْتِدَاش ۔ عطا یافتن از کسے

ك د ع

كُدْعَة. بالضم خود پرو ذلیل.

كِدَاع. ککتاب جد مَعْشَر بن مالک بن عَوْف که با حسین بن علی مرتضی رضی الله عنهما در طف کشته شد.

كَدَعَه كَدْعاً. بالفتح دفع کرد او را و راند.

ك د ف

كَدَاف. محرکة آواز افتادن پای‌ها بر جای سخت با آواز دیگه بشنوی بی آنکه بنگری چیزی را.

اَكْدَفَتِ الدَّابَّة. شنیده شد م سمهای آن آوازی.

ك د ل

كَنْدَلِي. بالفتح دیم گیاهی است که بآب دوا بارويد.

مُكَدَّل. کمعظم مکدر و تیره.

ك د م

كَدَمَة. بالفتح داغ و نشان يقال ما بالبعير كدمة اذا لم يكن به اثر نكاوسم.

كَدَمَة. کفرحة بز درشت سطبر.

كَدَمَة. بالتحریک جنبش يقال سمعت كَدَمَة.

كَدَم. کصرد نوع از ملخ سیاه سبز.

كِدَام. ککتاب نام مردی.

كَدَّام. کغراب حصل المرعى و آن گیاهی است شکسته افتاده بر زمین و چون باران بار دظاهر گردد و هر سال خورده و موضعی بیمن.

كَدَامَة. کثمامه بقیه چیزی که خورده باشد.

كُدَيْم. گز بیرام است مصغر الكرم كَذَام ابن بجيلة مازنی کشته او دلاوری بوده.

كُدُمَّة. کحزبة مرد درشت و سخت.

مَكْدَم. کمقعد جا مطلب يقال كَدَمَ في غير مَكْدَمٍ اى طلب في غير مطلب.

(ض ن) كَدَمَه كَدْماً. گزید از پیش دندان مثین گزیدن و در حست با هن یا نشان کرد از آن در وی ﴿ وكَدَمَ الصيدَ. راند شکار را ﴿ وكَدَمَ الشىءَ جست آن چیز را.

اَكْدِمَ الاسير. مجهولا توثقت گرفته شد از وی.

مُكَدَّم. کمعظم نیک گزیده و نام مردی.

مُكَادَمَة. نیک قادر ناشدن ستور بر گیاه يقال الدابة تكادم الحشيش اذا لم تتمكن منه

ك د م ل

كُدُمُّل. بالضمات و شد المیم کوهی است بوسط دریای یمن مقابل قریه دضم.

ك د ن

كَدَن. بالفتح سلطه کردن جامه را و بستن آن والفعل من نصر.

كِدْن. بالکسر و بفتح جامه است که از آن پرده سازند یا نهالین که در هودج زیر خود گسترد زن و هوده و مانند آن که زنان بر وی سوار شوند و پالان و هاون چوبین و آن پوست پاچه است دباغت کرده که در آن ادویه و جز آن کوبند كُدُون. جمع.

كِدْنَة. بالکسر کوهان و پیه و گوشت يقال للرجل انه لحسن الكدنة و قوم مرد.

كَدَن. محرکة تیره.

بَعِيرٌ كَدِنٌ. ککتف شتر بزرگ کوهان با پیه و گوشت كَدِنَة مؤنث

كَوْدَن. بالفتح اسپ هجین غیر اصیل و پیل استر و اسپ تاتاری دستور پالانی ﴿ كَوْدَنِي. بیای نسبت مثله فی الكل و مرد کاهل کول

كَدَانَة. بالفتح ناکسی و فرومایگی.

كِدَان. ککتاب پاره از لوهای پریشان رسن که بر گره بماند.

كِدْيَوْن. کفرعون خاک ریزه و سرگین پاره و جز آن که بآن گودی روغن زیت انداخته زره و مانند آن را جلا دهند بوسی.

(س) كَدِنَ مِشْفَرُ البَعِير آلوده شد لفج شتر ﴿ وكَدِنَتِ الصِّلِّيَانُ. چریده شد شاخهای آن و باقی ماند بیخ آن.

نَاقَةٌ مُكَدَّنَةٌ. کمکرمة شتر ماده با کوهان و پیه گوشت

ك د ه

كَدْه. بالفتح کوفتی که از سنگ و جز آن رسد چندانکه اثر سخت کند كُدُوه جمع و آوازی است که و وال را بدان زجر کنند و بضم شکستن و جدا کردن موی شانه والفعل من فتح و چیرگی ﴿ و نیز کَدْه و كُدُوه نخراشیدن رو.

مُكْدَوَاه. اندوهگین.

تَكْدِيه. شکستن و جدا کردن موی بشانه.

تَكَدُّه. شکسته شدن يقال سقط فتكدّه.

ك د و

كَدْو. بالفتح كُدُوّ بالضم بدرنگ بر آمدن گیاه زمین والفعل من نصر او حرکادية لغت است از آن.

ك د ی

كُدْيَة. بضم سختی روزگار و زمین درشت و سنگ بزرگ تا بان سخت كُدًى. کصرد جمع و يقال ضب كُدْيَة وضباب كُدًى سمي به لولعه بجفر الكدية و نیز كُدْيَة کلوخ و جز آن سخت میان سنگ و گل و طعام و شراب فراهم آورده انبار ساخته كَدَاة بالفتح مثله.

كَدًى. منقوصة کالفتی پشته راست بطایف. قال غلط المتأخرون فی هذا التفصيل واختلفوا فيه على اكثر من ثلاثين قولا ﴿ و نیز كَدًى شیر یا خرما که بدان دختران را فربه نمایند ﴿ و نیز كَدًى محرکة نوعی از بیماری سگ بچه و هو داء ياخذ الجراء خاصة يصيبها منه قیئ و سعال حتى يكوى بين عينيه.

مِسْكٌ كَدٍ. ککتف مشک بی بوی.

كَدِيٌّ. کقری کوهی است

باسفل مکہ براہ یمن ؛

مسلکُ کَدِیٍّ کفنی مشک بے بو

کَدَاءٌ ۔ کسماء نام عرفات کوہی است باعلائے مکہ ودخل النبی صلی اللہ علیہ وآلہ وسلم مکۃ منہ

کِدَاءٌ ۔ کسما، باز داشتن وبریدن

کُدَایَۃٌ ۔ کثمامۃ طعام وشراب گرد آوردہ انبار کردہ ۔

کادی ۔ یغنی است در فرال

کَادِیَۃٌ ۔ سختی روزگار وزمین کہ گیاہش ورنگ بر آید ۔

کُدَیٌّ ۔ کسمی کوہی است باسفل مکہ خراج النبی صلی اللہ علیہ وسلم منہ وکوہ دیگر نزدیک عرفہ ۔

اِمْرَأَۃٌ مَکْدِیَۃٌ کمرمیۃ زن کہ کسے جماع آن نتواند وقادر نشود بروے ۔

(ض) **کَدَیٰ فُلَانٌ کَدْیًا** ۔ بالفتح کم خیر گردید یا کم ساخت دہش را ؛ تَکَدَّاہُ بندکرد آنرا ومشغول داشت ؛ وکَدَیٰ وجہۃ خراشید روے آنرا ؛ وکَدَی الزرع تباہ گشت کشتہ آن ۔

(س) **کَدِیَ الرَّجُلُ** بالعظم **کَدًی** ۔ محرکۃ گلو گرفتہ شد باستخوان ؛ وکَدِیَ الفصیلُ تباہ گردید معدہ شتر بچہ از ناگوارد ؛ ونیز کَدِیَ کند شدن ناخن انگشتان از کندن زمین وکدی زردہ گردیدن سگ بچہ

اَکْدَی المعدِنُ اِکْدَاءً ۔ نشکون بکر دگوہر را ؛ واَکْدَیْتُ الرجلَ عن الشیٔ ۔ بازگردانیدم از ان ؛ ونیز اِکْدَاءٌ ۔ بزمین

درشت وسخت رسیدن حافر یقال **اَکْدَی الحافِرُ** ای بلغ الکُدْیَۃَ کلادیمکنہ ان یحفر وکذا احفر فاَکْدٰی ویافتن خواستہ یا سؤال آن یقال سألہ فاَکْدٰی اذا وجدہ مشحا وزفتی کردن وکم خیر شدن منہ قولہ تعالیٰ واَعْطٰی قلیلاً واَکْدٰی ای قطع القلیل یا کم گردانید دہش را

باب الکاف فصل الذال

ک ذ ب

کَذِبٌ ۔ ککتف دروغ ۔

کُذَبَۃٌ ۔ کھمزۃ دروغگوئی

کُذُّوْبٌ ۔ کصبور دروغگوی ونفس کُذُوْبَۃ بالتا مثلہ فیہما

کُذُبٌ ککتف جمع ومنہ قرأ بعضہم ولا تقولوا لما تصف الْسِنَتُکُمُ الْکُذُبُ فجعلہ نعتا للالسنۃ ۔

کَاذِبٌ ۔ دروغگوئی کُذَّبٌ کرکع جمع وشتر مادہ کہ گشنی کردہ شود ودم بردارد و بار دار نگردد ۔

کَاذِبَۃٌ ۔ دروغ وقولہ تعالیٰ لیس لوقعتہا کاذبۃ ہو اسم یوضع موضع المصدر کالعافیۃ والعاقبۃ ۔

کُذْبٰی ۔ کبشری دروغ ۔

کُذْبَانٌ ۔ کسکران دروغگوی ۔

کَیْذَبَانٌ بفتح الکاف والذال وکَیْذُبَانٌ بالفتح وضم الذال مثلہ ونیز کَیْذُبَانُ الصحابی عدیٌّ بن نصر بضم الذال شاعر است ۔

کُذْبَانٌ ۔ کعثمان دروغ ۔

کَذَّابٌ ۔ کشداد دروغگوئی ؛ وکَذَّابُ مُسَیْلِمَۃُ حنفی و اسود عنسی وکَذَّابُ بنی کلب خباب بن منقذ وکذّابُ بنی طابخۃ وکذّاب بنی ... شاعران اند ۔

کُذَّابٌ ۔ کرمان بخفف دروغ

اُکْذُوْبَۃٌ ۔ کاعجوبۃ دروغ ۔

کُذُبْذُبٌ ۔ بالضمات الثلث مشدد الذال مخففہا دروغگوئی ۔

کُذُبْذُبَانٌ ۔ بالضم مثلہ ۔

تِکِذَّابٌ ۔ بکسر التاء والکاف وشد الذال دروغگوئی ۔

مَکْذَبَۃٌ ۔ کمقعدہ دروغ ۔

مَکْذُبَۃٌ ۔ بضم المیم والذال مثلہ

مَکْذَبَانٌ بفتح المیم والذال دروغگوی ۔ مَکْذَبَانۃٌ ۔ بالتاء مثلہ

مَکْذُوْبٌ ۔ دروغ ۔ مَکْذُوْبَۃٌ بالتاء مثلہ یقال لیس بفلانٍ مَکْذُوْبَۃٌ ؛ ونیز مَکْذُوْبَۃٌ زن است ضعیف ۔

(ض) **کَذَبَ کَذِبًا** ککتف وکُذْبًا وکِذْبَۃً ۔ بالکسر والفتح فیہما وکِذَّابًا ککتاب وکِذَّابًا ۔ بالکسر وشد الذال دروغ گفت

کُذِبَ الرَّجُلُ مجہولا بدروغ آگاہانیدہ شد ؛ وکَذَبَتِ النَّاقَۃُ کاذب گردید ؛ وگاہی کَذَبَ بمعنی وجب آید ومنہ کَذَبَ عَلَیْکَ الغسلُ ای وجب وعمر رضی اللہ عنہ ثلثۃ اسفار کَذَبْنَ علیکم الحج والعمرۃ والجہاد ومعناہ کَذَبَتْہُ نفسُہ اذا منّتہ الامانی وخیّلت الیہ من المال ما لا یکاد یکون ای لیکذبک الحج ای لینشطک ویبعثک علی فعلہ ومن نصب الحج جعل علیک اسم فعل وفی کذب ضمیر الحج او المعنی کذب علیک الحج ان ذکرانہ غیر کاف ہادم لما قبلہ من الذنوب عنہ ایضا رضی اللہ تعالیٰ عنہ وقد شکا رجل الیہ النقرس کذبتک الظہائر ای علیک بہا ای بالمشی فی الہواجر حافیا وہذہ کلمۃ یقولہا العرب فی معنی الاغراء قال ابن عمر رضی اللہ تعالیٰ عنہ ان رسول اللہ صلی اللہ علیہ وسلم قال الحجامۃ علی الریق فیہا شفاءٌ وبرکۃٌ ویزید فی العقل والحفظ فیوم الخمیس والاحد کَذَبَاکَ او یوم الاثنین والثلثاء کَذَبَاکَ ای علیک بہا ویقال کَذَبَکَ العسلُ ای علیک بہ ۔

اِکْذَابٌ ۔ دروغگوئی یافتن کسے را وبر دروغ برانگیختن آنرا وکار کردن کذب کسے را ویقال اَکْذَبْتُہٗ اِذَا اَخْبَرْتَ اَنَّہٗ جَاءَ بِالْکَذِبِ دروقراءۃ لَا یُکْذِبُوْنَکَ ... وقرأہ کَذَّبْتُہٗ اِذَا اخبرت انہ کاذب ویقال کذبتہ وکذبتہ بمعنے ومیگویند مر شخصے را کہ بانگ کنند او را و او ساکت باشد ونماید کہ زنہار است قد اکذب الرجل وہو الاکذاب ۔

مُکَذِّبٌ ۔ کمحدث ناقہ کہ گشنی کردہ شود ودم بردارد وبار دار نگردد

کَذَّبَ بِالْاَمْرِ تَکْذِیْبًا وکِذَّابًا بالکسر وشد الذال نیک انکار کرد

آنرا ومنه قوله تعالیٰ كَذَّبُوا بِاٰيٰتِنَا كِذَّابًا ؛ وكَذَبَ فلانًا دروغ گوئی گردانید او را وگفت او را كه دروغ گفتی ؛ وكَذَبَ عَنْ اَمْرٍ . انكار داد وباز ایستاد ؛ وكَذَبَ لبن الناقة . رفت شیر آن ؛ وكَذَبَ عَنْ فُلَانٍ . برگردانید از وے ؛ وكَذَّا لو يتحسّى يك دو تگ نت والیتا دتا بيند آنچه پس او است ؛ ونيز تَكْذِيب كاذب شدن ناقه ويقال حمل فلان فما كَذَّبَ يعني بُلدى نكرد ؛ وما كَذَّبَ اَنْ فَعَلَ كذا يعني درنگے نكرد .

كَاذَبْتُهُ مُكَاذَبَةً وكِذَابًا . بالكسر همديگر را دروغ گو پنداشتيم يا دروغ گفتيم ؛

تَكَذُّب . بتكلف دروغ گفتن ودروغ گو پنداشتن كسی را .

تَكَاذُب . باهم كذب كردن بدوستی وسخن دروغ گفتن ؛

ك ذ ج

كَذَج . محركه كده كه خانه وجائے باش باشد معرب است .

ك ذ ح

(ف) كَذَحَتْهُ الرِّيحُ كَذْحًا . بالفتح خاك وسنگ ريزها انداخت باد بروے

ك ذ ذ

كَذَّان . بالكسر سنگ نرم همچو كلوخ كَذَّ كَذَّة . كدرچه سرخی سخت (ض) كَذَّ . درشت گرديد .

اِكْذَاذ . بسنگستان نرم سنگ در آمدن ؛

ك ذ و

كَذَا . چنين يقال فعلتُ كذا وكذا او چندين وهی كناية عن العدد فتنصب ما بعدها على التمييز يقال لی عنده كذا درهمًا كما يقول عندی عشرون درهمًا الكاف حرف التشبيه وذا للاشارة .

كَاذِي . روغنی است گياهی خوشبو وسرخ هرچه باشد ونيز نباتی است كثير الوجود در بلاد عمان ويمن وهند ودكهن وبنگاله بهندی كيوڑه است گل آن سپيد شبيه بذرت كالان خوشبوے خصوص بر گهاے دوی درآخر دوم گرم وخشك ونزد بعض معتدل مائل بحرارت ويبوست وعرق الكاذی جهت خفقان اعياد باشری وجدری ومانند آن بهترين دوائی است

باب الكاف فصل الراء

ك ر ب

كَرْب . بالفتح اندوه ودم گير كُرُوب جمع .

كَرْبَد . بالفتح جاے رفتن آب در وادی وآب راهه آن كِرَاب كلكاب جمع ؛ وفی المثل الكِرَابِ عَلَی البقر ويقال الكلاب علی البقر برفع الباء ونصبها ايضًا فی تخلية المرء وصناعته ومعناه خل امرأ وصناعته وسجيّته .

ك ع ل ب

كُرَاب . بالضم نزديك ومانند ومقدار يقال هذه ابلٌ مائة اوكُرَابُهَا ای نحوها وقرابها .

كُرْبَة . بالضم اندوه ودم گيرد لقب محمود بن سليمان قاضی بلخ .

كَرَب . محركه بيخ شاخ خرما سطبر پهن ملصق بتنه ورسن كه بدسته ولو بندند تا رسن كلان نپوسد وتباه نگردد

كَرَبَة . محركه چوب خانه كه در آن سرستون خانه در كنند .

اَبُو كَرِب . كلكنيت اسعد تبّع يمانی است وابو ثور عمرو بن معدیكرب از دلاوران عرب وهما اسمان جُعِلا اسمًا واحدًا وفيه لغات رفع الباء ممنوعًا وفتحها ايضًا كذلك والاضافة مصروفًا وممنوعًا والياء من معدی ساكنة علی كلّ حالٍ والنسبة فی كل اسمين جعلا واحدًا ينسب الی الاسم الاول فيقال بعلی وخمسی وتأبطی ويصغر الاول ايضًا ؛ ومقدام بن معدیكرب صحابی است .

عمرو بن عثمان بن كَرِب كه از متكلم مكی است .

كَرِيب . كالير سخت اندوهمند وچوب نان پز كه بدان نان را گرد سازد وزمين كشت كار شيار كرده وكعب از نے .

كَرِيبَة . كسفينة سختی وبلا كُرَائِب جمع

ابو رشد بن كُرَيب بن ابی مسلم . كه از تابعی است ونيز كُرَيب گروهے از محدثان ؛ وابو كريب . محمد بن العلاء بن كريب همدانی استاد است مر بخاری ومسلم را ؛ وذو كُرَيب . موضعی است

كُرَادَة . كثامة وبفتح حرباكه از بيخ شاخ چينند بعد دروگری آن كاغلة جمع كاله جمع علی طرح الزائد لان فعالة لا يجمع علی افعلة .

كَرُوبِيّ . بالفتح وتخفيف الراء وتشديد اليا مهتر فرشتگان . كَرُوبِيُّون جمع ؛

اِنَاءٌ كَرْبَان . كسكران آوند نزديك برے رسيده .

مَا بِالدَّار كَرَّاب . كشداد نيست درخانه كسے .

كَرَبَهُ الْغَمُّ كَرْبًا . دشوار وسخت گرديد غم بروے واندوهگين كرد مَكْرُوب بفتحت است ازان ؛ وكَرَبَ الدَّلْوَ . كرب بست دلو را ؛ وكَرَبَ كُرُوبًا بالضم نزديك گرديد وكرابه را خورد ؛ وكَرَبَ اَنْ تَفْعَلَ كذا نزديك است كه چنان كند ؛ وكَرَبَتِ الشَّمْسُ . قريب بغروب شدن رسيد وكذا اَكْرَبَ الشيءُ اى دنا ؛ وكَرَبَ حَيٰوةُ النَّار . بفرونشستن نزديك گشت ؛ وكَرَبَ النَّاقَةَ . بار كرد ناقه را ؛ وكَرَ الرَّجُلُ الكَرِيبَ بسانگ آورد كريب را ؛ وكَرَبَ فُلَانٌ گرفت از نخل بيخ شاخ را وتخم كاشت در زمين كريب ؛ ونيز كَرَب . تافتن وتنگ گردانيدن بند بربندے وبرگردانيدن شيار كردن زمين راجهت كشت كِرَاب كلكاب شده .

(س) كَرِبَ الرجلُ كَرَبًا

محرکہ سپرے و بریدہ شد رسن لوے
مُکرَب۔ کمحسن شتاب یقال جاء
یکرب ای مسرعا۔
مُکرَب۔ کمکرم بند اندام پراز
پے و سخت و درشت و استوار از جبل
و بنا و مفصل و جز آن و ستور محکم و ستوار
بند و ہر بند محکم و از اسپ و شتر کہ از شدت
سر بالیش در واز د آید تا از گرمی دو
گرم گرد و مُکرَبات جمع
اِکرَاب۔ کر بستن لو را دلو
مُکرَبَۃ لغت است از آن و بر
کردن و شتافتن و یقال خذ
رجلیک باکراب اِذَا امرتہ
اِن یُسرِعَ السعی۔
تَکرِیب۔ کر بستن بر دلو و
خرمائے کرا بہ خوردن و بانگ
آوردن کریب نان بز ربد
مُکَارَبَۃ۔ نزدیک شدن با ہم
یا آہنگ کردن بسوے چیزے۔
تَکَرُّب۔ کرا بہ چیدن یقال
خرجوا یتکربون ای یلقطون
الکرابۃ۔
اِستِکرَاب سخت اندوہناک
گردیدن۔

ک ر ب ج

کُرَابَج۔ کجندب دوکان یا رخت
دوکان ترہ فروش۔۔

ک ر ب ح

کَرَابِحَۃ۔ بر زمین فگندن یا
گران بستن نوعی از دویدن کم از کرادحۃ

ک ر ب د

کَرَابَدَ فِی عَدوِہ۔ کوشش
نمود در دویدن و نیک دوید۔

ک ر ب ر

کِربِر۔ کزبرج قال ابن
جنی وام یفسرہ و عندی انہ
تصحیف والصواب بالزاء آخرہ

ک ر ب ز

کِربِز۔ کزبرج خیار بزرگ۔

ک ر ب س

کَربَسَۃ۔ کدحرجۃ رفتار بندی
کِرباس۔ کقرطاس جامہ
پنبہ سپید معرب کرپاس بالفتح غیرہ
لعزۃ فعلال کرباسۃ اخص است
از آن کرابیس جمع کرابیسی
بیجۃ بعد موحدہ منسوب بوے گانہ
شبیہ بالانصاری والا فالقیاس
کرباسی
ھو مکرابس الرأس۔
کمسر بد گردسر۔

ک ر ب ش

کَربَشَۃ۔ کدحرجۃ رفتار بندی
و گرفتن چیزے را و بستن آن را و فراہم
آوردن ستور پا یہا را جہت بر جستن
و مانند آن۔
تَکَربُش۔ برا گرفتن و در ترنجیدن
اندام۔

ک ر ب ع

کَربَعَہ کَربَعَۃً۔ زمین
افگند او را۔ و کربع الشیء
بالسیف۔ بتیغ برید آن چیز را۔ و
کَرَابِعَ قَوَائِمَہ از ہم کشاد پایہا را

ک ر ب ل

کَربَل۔ کجعفر گیاہیست کہ
گلش سرخ درخشان روشن باشد
کَربَلَۃ۔ بالتا رستی پاے

مُکَربَل لغت است از آن یقال
ھو یکمشی مکربلا کانہ یمشی
فی الطین و کجل رفتن و تاب در آمدن
و آمیختن و پاکیزہ کردن گندم
و برباد کردن آن را۔
کِربَال۔ کقرطاس کمان ندف
کُربَال۔ بالضم شہرستانی است
بفارس۔
کَربَلَاء۔ بالفتح والمد موضعیست
قتل فیہ حسین ابن علی رضی
اللہ عنہما۔

ک ر ت

کَرِیت۔ کامیر تمام و کامل
تَکرِیت۔ کتصریف شہری است
نامیدند بتکریت کہ نام دختر وائل است

ک ر ت ب

تَکَرتَبَ عَلَینَا۔ برگردید بر ما

ک ر ت ح

کَرتَحَۃ۔ بر زمین افگندن
تَکَرتَحَ فِی مَشیَتِہ۔ شتاب
گذشت و رفت۔

ک ر ت ع

کَرتَع۔ کجعفر پست قامت
کَرتَعَۃ۔ در امر بیہودہ ناخواستہ
افتادن یقال کرتع اِذَا وَقَعَ
فِیمَا لا یَعنِیہ۔

ک ر ت م

کِرتِم۔ کزبرج تبر۔
کُنتُوم۔ کعصفور سنگ نشستان
تابان درشت و زمین بلند دراز
و نام حرۃ بنی عذرہ کہ زمینے است
سنگلاخ سوختہ۔

ک ر ث

کَرِیث۔ کامیر بد دل در امور
یقال اِنَّہ لکریث الامر اِذَا
کَعَّ و نکص وامر کریث۔ کار در
اندوہ اندازندہ کارث مثلہ
کَرَّاث۔ کسحاب درختی است
بزرگ کہ در کوہ طایف روید و کوہی است
کُرَّاث۔ کرمان نوعی از ترہ و گندنا
کَرِیثَاء۔ بالفتح والمد نوع خرما طیب
(ن ض) کَرَثَہُ الغَمُّ۔ دشوار
شد بروے اندوہ و قال الاصمعی
لا یقال کرثہ بل اکرثہ۔
اِکرَاث۔ سخت و دشوار گردانیدن
غم و اندوہ۔
اِکتِرَاث۔ پروا کردن و باک
داشتن یقال ما اکترث لہ ای
ما ابالی بہ۔
اِنکِرَاث۔ چیر شدن بریدہ
گردیدن یقال انکرث الحبل
اِذَا انقَطَعَ۔

ک ر ث ع

کَرثَأَۃ۔ انبوہ شدن
موی و جز آن و بر ہم نشستن۔
کِرثِئ۔ کزبرج ابر بلند رفتہ بر ہم
نشستہ و پوست بیرون بیضہ۔
کِرثِئَۃ۔ بالتا و قد یفتح گیاہ گرد
فراہم آمدہ انبوہ و در ہم پیچیدہ۔
بسر کَرَثَاء۔ بالفتح الممدود
غورہ نیکو لیس کراثئ مثلہ
تَکَرثُؤ۔ بمعنی کرثاۃ است

ک ر ث م

کَرثَمَۃ بن جابر بن ھرثم
بالفتح برادر است از بنی سامۃ بن لوی

ک س ا ج

کَسَاج - محرکة شهرابی است بلغت عجمی و وهی است بدنیشور ⁂

کُرَاج - کغراب کره که بچه اسپ و ستور باشد مغرب است ⁂

کُرَاجِي - کغرابی منسوب بآن شهر

کَرَایِجَة - بالفتح ماهی است کوچک سبز رنگ کَرَایِج کقنفذ عمل مثله ⁂

(س) کَرِجَ الخبزُ کَرَجًا - محرکة تباه گردیدن نان و کره بر آوردن

اِکْرَاج - تباه شدن نان و کره بر آوردن وی.

تَکْرِیج - تباه گشتن نان و کره بر آوردن آن.

تَکَرُّج - تباه شدن نان و سبز گردیدن و کره بر آوردن آن.

ک ر ح

کِرْح - بالکسر خانه پارسای ترسایان اَکْرَاح جمع ⁂

کَارِح - خلق مردم کَارِحَة بالتاء مثله.

اُکَیْرَاح - بضم الهمزة و فتح الکاف جنجا نگاه است که ترسایان در روز عیدها خود بطرف آن بر آیند

ک ر خ

کَرْخ - بالفتح محله است به بغداد که کرشابورذ والاکتاف آنرا بنا کرده و کَرْخ یاجُدَّا محله بسر من رای و کَرْخ جُدَّان نزدیک خانقین و کَرْخ السَّاقَة بجزیره و کَرْخ میسان بسواد عراق ⁂ و کَرْخ خوزستان دهی است معروف

ویقال کَرْخَة بالتاء ⁂ و کَرْخ عَبْدَا بنهروان

کَرَاخَة کسحابة بوریا پاره لغة سَوَادِیَّة

کُرْمُشْخ - کعصفور دهی است بهرات ازان ده است امام عبدالملک بن ابو القاسم.

کَارِخ - آنکه براند اب را

کَرْخِینی - بمقصورا قلعه است بر پشته بلند نزدیک اِرْبِل

اُکَیْرَاخ - بضم الهمزه و فتح الکاف موضعیست او هو بالحاء

کَرْخَایَا - آب خوری است که آبش از عمود نهر عیسی میریزد.

ک ر د

کَرْد - بالفتح گردن باین آن فارسی است معرب ⁂ نیز کَرْد راندن و دور کردن دشمن را و بریدن شاخ

مَکْرُود ای مقطوع نعت از آن

کُرْد - بالضم گروهی است اَکْرَاد جمع و جدانها کُرْد بن عمرو مُزَیقیاء بن عامر بن ماء السماء نسبهم الشعراء الی الیمن ثم الی الازد قال ⁂ لعمرک ما کرد بن عمرو بن عامر بعجم ولکن خالط العجم فاعتجم ⁂ و نیز کُرْد زمین زراعت کرم ذه یکی و دهی است ببیضا ⁂ و کُرْدُ بن قاسم و محمد بن کُرْد اسفراینی محدثان اند

کُرْدِیَّة - به تشدید باخرما که در گرانهائے جله ماند.

مُحَمَّد بن کُرَاکی کبریٰ منسوبا محدث است.

عبد الحمید بن کُرْدِید - کقندیل محدث است ثقة.

کُرْدِیدَه - کقندیلة توده وانبار بزرگ از خرما و خنور خرما و خرما که در تنگ کرانه جله بماند کَرَادِید و کِرَاد بالکسر جمع.

کُرْدِین عبد الله بن قاسم بالضم محدث.

مُکَارَدَة - همدیگر را دور کردن و راندن باهم.

ک ر د ح

کَرْدَحَة - شتاب دویدگی و بر زمین افگندن و دویدن کوتاه بالا و دویدن خر

کِرْدَح - کزبرج کنده پیر مرد درشت و سخت.

کِرْدَاح - کقرطاس شتاب دونده

کُرَادِح - بالضم کوتاه بالا.

کَرْدَحَاء - بالفتح والمد نوعے از رفتار و قیاسه القصر.

مُکَرْدَح - کمسرهد خوار و حقیر و خود نماینده خود را

تَکَرْدُح - گردکردیدن یقال سَقَطَ مِنَ السَّطْحِ فَتَکَرْدَحَ و شتاب گذشتن

ک ر د ر

کَرْدَر - کجعفر ناحیه است بعجم

کِرْدَار - کقرطاس بنا و اشجار مانند آن انباشته بخاک منقول از مکان مملوک و منه قول الفقهاء یجوز بیع الکردار و لا شفعة فیه

ک ر د س

کَرْدَسَة - بالفتح بند دشتار است که در ان قدم نزدیک گذارند مانند بندیان.

کُرْدُوس - کعصفور گله بزرگ از اسپان کَرَادِیس. بالتاء مثله و عضو کَرَادِیس منه فی صفته صلی الله علیه وسلم ضخم الکرادیس ای الاعضاء و نیز کُرْدُوسَة هر استخوان دوگانه بند اندام چون کتف و دو زانو و جز آن کَرَادِیس جمع و سر استخوان آگنده گوشت و کَرَادِیس قبیله و معویه پسران مالک بن حنظله

مُکَرْدَس - کمسرهد مرد دستها و پایها بهم چفسیده و در هم اندام

تَکَرْدُس - فراهم آمدن اندامها و در ترنجیده شدن.

کَرْدَسَ الخیلَ کَرْدَسَةً - کله کله گردانید اسپان را ⁂ و کُرْدِسَ الرَّجُلُ مجهولا گرد آورده شد دست و پا لیش ⁂ و نیز کَرْدَسَة سخت راندن

ک ر د م

کَرْدَم - کجعفر کوتاه قد و دلاور و کَرْدَم بن سفیان و کَرْدَم بن ابی السنابل و کَرْدَم بن ابی السائب ⁂ و کَرْدَم بن قیس صحابیان اند و کَرْدَم بن شعبة مرد است که برد زید بن صمة نیزه انداخته

کَرْدَمَة - کوتاهانه دویدن یقال کَرْدَمَ ای عدا عدو القصیر و علی جنب واحد و فراهم آوردن قوم را و آماده نمودن آنها را.

کسادُم - گنجشک کوتاه بالا
تنگ دُم - از تربیب دویدن

لث سال

کسا - بالفتح بندی از پوست خرما یا از برگ آن و رسن که بر درخت بالا برآیند یا رسن کنده یا نام است رسن پالان که بدان دلو بدان لیف بسته شود اکسا است جمع و رسن بادبان کرئی و
بالضم جمع و چاه بضم ندکر آید و چاه خرد و در زمین نرم که بازنند و یک بار زنند یا جاهای که آب باران در آن جمع کنند تا روشن و صاف گردد و کسا اد کسات جمع سندیل که بران نماز کنند اکسا اسد و کسا دی جمع
کساة - بالتا یک بار و یک عمار کسات جمع و بامداد و شام ...

هما کسرتان

کس - بالضم پیمانه خوار بار که مراهل عراق است اکسا اسا جمع و بار شش خروار آن شصت قفیز یا چهل اردب باشد و چاه در جوی است که بر تفلیس شهر می آید و جای است بفارس و شهرستانی بناحیه موصل
کسة - بالضم شکل پاره یا شکل گنده بوی که بدان ذره را جلا دهند
کسیا - کالمیر آواز سینه که با آواز گلوی خبه کرده ماند یا آواز گلوی خبه کرده و گرانی آواز و گرفتگی گلو که از گرد و غبار بهم رسد و جوی ست
کساد - کقطام مهره است که بدان زنان مردان بند نمایند تقول الساحرة یا کساد کساه و یا همرة اهمیه ان اقبل فسایه و ان ادبر فضرایه

کسای - کبشری حمله
کسران - بالفتح مشددة محلیست باصفهان و شهری بناحیه تبت و قلعه بمغرب
کساد - کشداد برگردنده و حمله کننده و مهربانی نماینده
کسا کسا - کجعفر غلاف زه شتر و تکه و کاو و شهری است نزدیک بیلقان بنا کرده نوشیروان و دهی میان بغداد و دقوقا
کسا کساة - گزیره پنجم سبل شتر و آن گردی سخت میان سینه او است یا سینه هر ستور ذی خف و گروهی از قوم و نام والد عمر و اللغوی و نیز کسر کساة بفتح الکافین و کسرهما مروی است کان علی تقل رسول الله صلی الله علیه وسلم فی بعض مغازیه له ذکر فی الغلول من کتاب الجهاد
کرکورة - بالضم دو بار است و در تک.
مکس - بالفتح حرب جای.
مکس - بالکسر برگردنده و حمله آرنده و فرس مکسا اسب جنگ و حمله
ناقة مکسارة - بالتا ناقه که روز دو بار دوشند آنرا
(ن) کس علیه کسا - بالفتح و کسوسا و کسیرا کالمیر و تکرارا بالفتح حمله کرد بر وی و میل نمود و مهربانی کرد و کس عنه بازگردید از وی و کسر نهیق کسرها بانگ کرد گلوی خبه کرده و نیز گشت باز گردانید

لازم متعد
کسا کسرة - کدحرجة قرقره خندیدن و کوفتن دانه و شکستن از احمدیل و هزیمت خوردن و گردانیدن باز ابر و بانگ کردن ماکیان را و فراهم آوردن چیزی را و دور کردن و بند نمودن یقال کسا کسا ته عنی ای دفعته و آسیا گردانیدن
مکسرس - بالکسر معظم مهمله متکسا مثله و برگردانیده
کسرنه تکسیرا و تکرارا - بالفتح و تکساة بفتح التا و کسر الکاف و کسرکسرة بالفتح بار بار گردانید آنرا
تکسار - دو دله شدن و مکرر گردیدن
تکسر الرجل - فرد افتاد در جوا و تکسر کسر الماء بازگشت آب بسیل خود و تکسر کسر فی امره دو دله شد در کار خود.

لث سرنه

کسرنه - بالضم خر جینه شبان
کسرانه کغردقه جمع و نام پسر علقمه یا آن کوز است و کسر نهایت دبرکه و کسر بن جابر و کسر بن اسامه و ابو عبد الرحمن کسر بن ثعلبه و قیل اسمه یزید بن انیس و نیز کسرز و یگر غیر منسوب صحابیان اند و ام کسر کعبیه صحابیه
کسران - کسحاب نام اسب حصین بن علقمة ذکرانی آن بهر دو روا است
کسراذ - کغراب شیشه و کوزه سر تنگ کسرذان بالکسر جمع.
کسارن - نام مردی.

کسا نته - دهی است بنیشابور از آن ده است ابوالحسن کاذری شیخ مر عبدالرحمن بن سراج را
کسیبنا - کالمیر پینو
کسینا - کزبیر نام مردی
کسک - کقنفذ ناکس و فرومایه و خبیث و حاذق و عاجز و مانده در سخن و چرغ و باز که بسته باشند تا پر بریزانند و یا هر دو مرغ که بسال دوم در آمده باشند کسادنة جمع
کسناد - کشداد قپقار که خرجینه شبان بردارد و پدر سلیمان محدث
کسانه - کرمان کوزه تنگ سر و شیشه
کسری زک - بالضم بیای مشدد ناکس و خبیث پلید.
کاسرزین - شهریست بفارس از آن شهر است محمد بن حسین مقری حرم قال دبه ولدت و نیز بسوی آن منسوب اند اکثر محدثان و علما
کسرزین - بالفتح ثنی قلعه است
مکسرز - کمنبر نام مردی
(ض) کسرز کسرزا - در آمد در چیزی و پنهان گردید
کسرذالیه - پناه برد بسوی وی و میلان کرد بسوی او و کسر ذالنحل البول بوئید کشن گمیز را
(س) کسرذ کسرذا - دوام کرد بر خوردن قوت
مکسرز - کمعظم ناکس و فرومایه
کسرزالبازی - کسرزیرا بمعنی افتاد بر پرهای آن.
کاسرنالی المکان - شتافت

حج

وپنهان شد و روی وی وكانت تعننه گریخت از آن وی وكان تذلله تا عاجز كرد او را.

ك ر ز د

كَرْزَدْ. كجعفر تبر و مردی و نام شخصے.

كَرْزَمَة. نیم روز خوردن و نام مردے.

كُرَازِم. بالضم بسیار خوار.

كِرْزِيم. بالكسر تبر و بیتیه.

ك ر ز ن

كَرْزَن. بالفتح بكسر تبر بزرگ

كِرْزِين. بالكسر تبر یا تبر بزرگ

كَرَازِين جمع وفي حديث ام سلمة ما صدقت بموت النبي صلى الله عليه وسلم حتى سمعت وقع الكرازين اي وقع فحم تبر.

ابو جعفر محمد بن موسى بن رجا الكرزني محدث.

ك ر س

كِرْس. بالكسر خانهاء مردم مجتمع و فراهم آمده و بهم پیوسته و گروهی از مردم أكراس جمع أكارس و سمد جمع الجمع و خانه كه بر آن زغالگان بنا كنند مانند خانه كبوتران و آهك یا خاكستر و جز آن آمیخته والصواب باللام و نخلستانے است مر بنی عدی را و سرگین و گمیز بر هم نشسته و اصل هر چیز و ایضا كِرْس لغت أكراس القلائد والوشاح نحو هما يقال قلادة ذات كرسين وذات أكراس اذا ضممت بعضها الى بعض

كَرَسِي. كسكرے موضعیست میان در كوه سنجار

كُرْسِي. كتركی سخت و بكسر و علم و دانش و دانشمند و ملك و قدرت باری و تدبیر او سبحانه.

كَرَاسِي. بتشدید یا جمع دهی است بطریه و در آن ده عیسی علیه السلام حواریون را فراهم آورد و در اطراف و نواح روانه فرمود.

كِرْيَاس. بالكسر خلا جائے بر بام كه كاریز آن بر زمین باشد. فعیال است بزیادت یا از كرس كه بمعنی بول و سرگین است كرابیس جمع.

كُرَّاسَة. كرمانة جزوے از اجزاے كتاب كُرَّاس بحذف تا و كَرَارِيس جمع

كَرَوَّس. كعملس و قد يضم الهاء بزرگ سر از مردم و شیر سخت سر و شتر بزرگ سبل درشت پاے و نام مردے و شاعرے است طائی

قِلَادَةٌ مُكَرَّسَة. كمكرمة قلاده كه مروارید و مهره آن در رشته كشیده شده باشند و در ایچ آكرده یا مهره هاے كلان فاصل هم كنند.

أَكْرَسَتِ الدَّابَّة. با كرس شد ستور، و نیز إكراس. در كرس در آوردن زغالكان را و سرگین پر شدن خانه

مُكَرَّس. بمعظم جوان كوتاه بالا پر گوشت

قِلَادَةٌ مُكَرَّسَة. بمعظمة بمعنی قلاده مكرسة كمكرمة است

تَكَرُّس. محكم كردن بنا را.

إِنْكِرَاس. بر روی در افتادن و بر روے در آمدن در چیزے

ك ر س ع

كُرْسَعَة. بالضم گروه مردم

كُرْسُوع. كعصفور استخوان بر آمده پیوند سر دست از سوے خنصر یا استخوانك خرد گاه نزدیك بند دست ستور و گوسپند و مانند آن

كُرْسُوغَة. با تا گروه مردم

كَرْسَعَ كَرْسَعَة. و دیدن كرسع فلانا شمشیر زد بر كرسوع وے

ك ر س ف

كَرْسَفَة. بے پا ستور بریدن و تنگ بستن شتر را

كُرْسُف. كقنفذ پنبه كرسوف كعصفور مثله ومنه الحديث للمستحاضة احتشي كرسفا و لیفه و مانند آن

كُرْسُفِي. بالضم منسوب نوعی از انگبین سفید كانه سمی ببیاضه

كُرْسُفَة. بالضم مشددة الفار موضعیست.

كِرْسَافَة. بالكسر تیرگی چشم و تاریكی آن.

تَكَرْسُف. در آمدن بعض چیزے در بعض.

ك ر س م

كَرْسَمَة. خاموش گردیدن و چیزے نگفتن و چشم فرو خوابانیدن و سر فرو افگندن.

ك ر س ن

كَرْسَنَة. كدحرجة درختی است خرد كه دانه اش را كاورس خوانند و آن در غلاف باشد مدور قریب بقدر نخود و تیره رنگ مائل بسرخی و تلخی و تندی غیر ماكول است و موثر و در و سر و مسهل و ملین طبع و منقی سینه و ششش و بول آور خون و فربه كننده ستور و جهت سعال نافع و آرد آن با شراب جهت گزیدن سگ و گزیدن افعی و گزیدن مردم نافع تر و گیاه كرسنه كشتی نامندش.

ك ر ش

كَرْش. بالفتح شهری است میان كفا و اتف، و نیز كرس شكنبه در آوردن چیزے را الفعل من ضرب منه قول من كلفته امرا ان وجدت ذلك فاكرش يعني ان وجدت اليه سبيلا فاكرش اصله ان رجلا فصل شاة فادخلها في كرشها ليطبخها فقيل له ادخل الرأس فقال ان وجدت الى ذلك فاكرش

كِرْش. بالكسر و كتف شكنبه ستور نشخوار زننده چون معده مردم را مونث آید كروش جمع و عیال و فرزندان خرد مرد يقال هم كرش منثورة اي صبيان صغار و گروه مردم ومنه الحديث الانصار كرشي وعيبتي و پاره زمین بلند یا پشته و كوهے است بدیار بنی ابی بكر بنی كلاب و گیاهی است خوشگوار ترین چراگاه.

كَرْشَان. دو قبیله از عبد القیس

كِرْشِيُّون. باشندگان واسط لان الحجاج لما بناه كتب الى عبد الملك اني اتخذت مدينة

فی کِرْشٍ مِنَ الْاَرْضِ بَینَ الجبل والمِصْرَینِ وسمیتُها بُواسطٍ

کِرَاش ۔ کتاب کوہی است.

کِرْشاء ۔ بصحرا الدن بزرگ شکم و پائے گوشت ناک ہموار احمر وخر و انگشت دختر ماده بزرگ تھیگاه بزرگ سرین و زہدان و ورتکے اسپ بسطام بن قیس۔

کُرْشَان ۔ بالضم پدر قبیلہ است

کُرَّاش ۔ کزنا رجانوری است

تَکْرِیْشَة ۔ کزفتح الفوقیۃ آنچہ در شکنبہ پزند

(س) کَرِشَ الجِلْدُ کَرَشًا محرکۃ ترنجید ۔ و کَرِشَ الرَّجُلُ بازرو شد پس تنہائی

مُکَرْشَة ۔ کمحدثۃ بدرہ خربزه

مُکَرَّشَة ۔ کمعظمۃ نوعی از خوراکی کہ از گوشت و پیہ در پارہ کردہ بہ شکنبہ شتر ترتیب دہند

تَکْرِیْش ۔ ترش کردن روی را و شکستہ ساختن

تَکَرُّش ۔ فراہم آمدن قوم و ترنجیده و درہم شدن روی

اِسْتَکْرَشَتِ الْاِنْفَحَۃُ ۔ کرش گردید انفحہ وذلک اذا رعی الجدی النبات لان الکرش تسمی انفحۃ مالم یاکل الجدی فاذا اکل تسمی کرشا وھذا خلاف ما قال فی تفسیر الانفحۃ ۔ و نیز اِسْتِکْرَاش بزرگ شدن شکم کودک و بسیار خواری

ک ر ش ب

کِرْشَب ۔ فرشب زشتہ و معنی

ک ر ش ف

کَرْشَفَة ۔ کدحرجۃ و کخسر زمین درشت کِرْشَافَة بالکسر کذالک

ک ر ش م

کَرْشَمَة ۔ بالفتح رخسار و روی

کُرَاشُوْم ۔ کصفور زشت روی

ک ر ص

کَرِیْص ۔ کامیر پنیر یا اطریا ثوث یا با حمیص آمیختہ یا پنیر بی آمیغ و یخنی و گیاه ترشہ با شیر پختہ خشک کرده یخنی نہاده تا در گرما خورند یا پنیر با خرما آمیختہ و جائے کہ دران پنیر سازند

مِکْرَاص ۔ کمنبر آوندی است و شیر دوشہ چرمین.

(ص) کَرَصَ کَرِیْصًا ۔ با خرما آمیخت پینو را ۔ و کَرَصَہُ کوفت آن را

تَکْرِیْص ۔ کریص خوردن

اِکْتِرَاص ۔ فراہم آوردن

ک ر ض

کَرِیْض ۔ کامیر از نوعی پنیر او ھو بالصاد المہملۃ

کِرَاض ۔ کتاب کشن یا آب کشن کہ ماده از رحم بیرون انداز دازان کہ قبول کرده باشد ۔ و نیز کِرَاض چنبرہا و نورد ہای زہدان

کِرَض ۔ بالکسر یا کُرَاضَۃ ۔ قبالضم واحد آن است و قال بعضہم لا واحد لہا من لفظہا و زہہای اعلی کمان کہ سوفار وجای چلہ آن است ۔ و نیز کِرَاض زادن ناقہ پیش از مدت ۔ و کَرِیْض ساختن و بیرون انداختن شتر ماده آب کشن را از رحم والفعل من ضرب

تَکْرِیْض ۔ آب کشن برآوردن از زہدان ناقہ ۔

ک ر ض م

کَرْضَمَۃ ۔ روی آوردن بکارزار و حملہ کردن بر دشمن

ک ر ظ

کِرْظ ۔ بالکسر طعن کنندہ در حسب مردم یقال فلانٌ کِرْظُ حسبٍ ای یکرضہ

کُرْظَۃ ۔ بالضم چوبک گوشہ کمان و پیکی کہ در بن سوفار تیر پیچند

(ض) کَرَظَ فِی عِرْضِہٖ کَرْظًا طعن کرد در ناموس و آبروی وے

ک ر ع

کَرَع ۔ محرکۃ آب باران بیتا ودست و پای ستور و باریکی پیش ساق و مردم فرومایہ و دنا طبیعت و فی النفس و سکان دجاج و احد و جمع در وے یکسان است

کَرِعَۃ ۔ کفرحۃ دختر تیز شہوت

کَرِیْع ۔ کامیر بدست از جوی آب خورنده

کُرَاع ۔ کغراب پایچہ گوسپند و گاو کہ باریک جای ساق است و آن بمنزلہ وظیف است مر اسپ و شتر را مونث آید اَکْرُع و اَکَارِع جمع منہ المثل اعطی العبد کراعا فطلب ذراعا لان الذراع فی الید وھو افضل من الکراع فی الرجل و پشتہ دراز و بیرون برآمدہ از زمین سنگلاخ سوختہ کِرْعَان کغربان جمع و کرانہ ہر چیزے و من الانسان مادون الرکبۃ و کراعی از اسپان اسم است اَزْرا ۔ و کُرَاعُ الْغَمِیْمِ موضعیست بر سہ کروہ از عسفان ۔ و اَکْرُعُ الْجَوْزَاءِ ۔ اواخران ۔ و اَکَارِعُ الْاَرْضِ کرانہا بعید و منتہائے زمین و فی حدیث ابراھیم کانوا یکرھون الطلب فی اکارع الارض قیل المراد بہ شدۃ الحرص فی طلب الرزق فی اقطار الارض

کَارِع ۔ درآینده در آب

کَارِعَات ۔ خرما بنان لب آب

اَکْرَع ۔ باریک پیش ساق ۔

کَرَّاع ۔ کشداد آنکہ دست دارد و فرومایگان را و آنکہ شتران خود را آب باران خوراند

(ف) رَمَاہُ فَکَرَعَہُ ۔ یعنی تیر انداخت و بر پایچہ اش رسید

(ف س) کَرَعَ فِی الْمَاءِ کَرْعًا بالفتح و کُرُوْعًا بدہن از جوی آب برداشت و خورد ۔ و کَرَعَ فِی الْاِنَاءِ کذلک و فی حدیث عکرمۃ انہ کرہ الکرع فی النہر

(س) کَرِعَتِ الْجَارِیَۃُ کَرَعًا محرکۃ تیز شہوت گردید و جرأت نمود بر خصوص عراع ۔ و کَرِعَ فلانٌ کَرَعًا ۔ بالفتح پایچہ اش بدرد آمد یا باریک پایچہ و باریک دست گردید ۔ و کَرِعَتِ الْمَرْأَۃُ اِلَی الرَّجُلِ خواستن مرد را و بارزوی جماع نمود ۔ و نیز کَرَع بالفتح فرومایہ گردیدن مردم و باریک گشتن پیش ساق و باریدن ابر و بکراع زمین سنگلاخ سوختہ در آمدن و خوشبوی آلودن خود را

مُکْرِیاع. کمحسن شتر که سر خود نزدیک
آتش گذارد و پس گردنش سیاه
گردد مکریاعات جمع
فرسٌ مُکْرَعُ الْقَوائِمِ
مکرم اسپ استوار دست و پای
مُکْرَعات. بفتح الرا خراستان
وجزآن که بر آب باشد
اَکْرَعَكَ الصَّیْدُ اِکْرَاعًا.
بر خویشتن توانا کرد شکار تراو و نیز
اَکْرَاع به آب باران ایستاده
رسیدن قوم و آب دادن ستور را
تَکَرَّعَ. وضو کرد جهت نماز وَهُنَّ
امرّ الماءَ علی اکارعه ای اطرافه

ك ر ع

کَرَاغ. کسحاب نهری است بهرات

ك ر ف

حِمَارٌ مُکْرَاف. کمحراب خر که بوید
کمیز ماده و سر در وا کند آن
(ن ض) کَرَفَ الحِمارُ کَرْفًا. بالفتح
بوئید خر کمیز ماده را و سر در وا کرد
ولبها برگردانید و زبان کرد ای هم وکذا
کَرَفَ غیره و یقال کرفتها
کل ما شممته فقد کرفته
اِکْرَاف. بوئیدن خر کمیز ماده
را و سر در وا کردن و لبها برگردانیدن
و در آن حال و تباه و گنده شدن
تخم مرغ

ك ر ف ء

کِرْفِیٌ. کزبرج ابر بلند رفته بر هم
نشسته کِرْفِئَة پاره ازوی
پوست بیرون بیضه و نیز کِرْفِئَة درخت سلح
کَرْنَاتُ الْقِدْرُ کَرْفَاةً
کفک بر آورد و یک از جوشش و نیز

کَرْفَأَة. افزون شدن سپیدی کو و جز آن
و بهم نشستن آن و در آمیختن قوم
تَکَرْفُؤ. انبوه و بر هم نشسته
گردیدن ابر و جز آن

ك ر ف ح

مُکْرَفِح. کمسرهد زشت روی

ك ر ف س

کَرَفْس. بالتحریک بهندی
اجمود عظیم المنافع مدر مفتح للریاح والسدد
والنفخ منق للکلی والکبد
والمثانة مفتح سدد ها مقو للباه
لا سیما بزره مدر قوی بالسکر
والسمن عجیب اذا شرب ثلثه
ایام متوالیة بالاجنة والحبالی دون
المصروع وبزر الکرفس.
تخم کرفس است
کُرْفُس. کقنفذ بنبه
کَرْفَسَة. رفتار بندی و بند
رفتن و بند کردن شتر را و تنگ دن بی
تَکَرْفَسَ الرجلُ مجتمع گردید
و منضم شد و در آمد بعض آن در بعض

ك ر ك

کَرْك. بالفتح دهی است بجنب
کوه لبنان.
کَرَك. محرکة قلعه ایست بنواحی
بلقاء
کُرَاك. کلتف سرخ
کُرْکِیٌّ. کترکی کلنک کَرَاکِیٌّ جمع
سعوط دماغ و تلخه آن مخلوط به روغن
زنبق عجیب است برای دفع نسیان و
بسا است که بعد از سعوط چیز را
فراموش نکند و نیز سعوط تلخه آن
با آب چغندر سه روز لقوه را دور سازد

و نیز طلای تلخه آن خارش و جرب
نفع بخشد
کُرْتَاك. کسکبازی است مر
عربان را
کُرَاکِی. کسکے مخنث

ك ر ك ب

کُرْکُب. بالضم گیاهی است
خوش بوی

ك ر ك د

کِرْکِدَّة. بالکسر پاره و
توده بزرگ از خرما

ك ر ك د ن

کَرْکَدَّن. بشدة الدال
و نز و عامه بتشدید نون جانوری است
هندی بشکل نزدیک گاومیش
بفارسی کرگدن و بهندی گینڈا گویند
او هیچ چیز کارگر نمیشود و سر آن بسیار
نیکو و جید باشد بر پشت بینی خود
یک شاخ بزرگ دارد و دشمن پیل است
و بسیار قوی پیل بر شاخ خود بر میدارد
و میکشد و در بیشه آن پیل نتواند که بماند

ك ر ك س

مُکَرْکَس. مبنیا للمفعول آنکه
مادران و داهان بوده باشند یا از
مادران او و داهای باشند یا سریاناً مر
پدر او و مادر مادرش و مادر مادر
مادر او و مادر مادر پدر او داهان
باشند و اسیر و بندی
کُرْکُسَة کُرْکُسَة. بندی
و اسیر گردانیدن کرکسه و اگردانیدن
چیزی را

ك ر ك م

کُرْکُم. بالضم زعفران و گیاهی مصطکی

و عصفور کرکسة بالتاء پاره از
کُرْکُمان. بالضم رزق

ك ر م

کَرْم. بالفتح رز کرمة یکی
جمیل یقال رأیت فی عنقها
کرما حسنا من لؤلؤ و زرین
پاکیزه و مرتی از سنگ ریزها و نوعی از
زرگری در گلوبند ها یا نباتات کرم
زیور است که در جاهلیت می ساختند
و کُرُوم جمع و فی الحدیث لا
تسموا العنب الکرم فانما الکرم
الرجل المسلم و لیس الغرض حقیقة
النهی عن تسمیته و لکنه رمز
الی ان هذا النوع من غیر
لا نه احق المسمی بالاسم المشتق
من الکرم انتم احقاء بان لا
تؤهلوا لهذه التسمیة علیه
للمسلم التقی ان یشارك فیما
سماه الله به و خصه بان جعله
صفته فضلا بان تسموا
بالکریم من لیس بمسلم وکانه
قال ان تاتی لکم ان لا تسموه
مثلا باسم الکرم و لکن
بالجفنة او الحبلة فافعلوا وقوله
فانما الکرم ای فانما المستحق
للاسم المشتق من الکرم المسلم
و نیز کَرْم نام مردی.
کَرْمَة. بالفتح موضعیست
و وی لطیس و تندی سرسرین کرد
کِرْمَة. بالکسر زن جوان کرد
کُرْمَة. بالضم ناحیه است
بیمامه
کَرَم. محرکة جوانمردی مردمی

ج

و عزیزی ضد لؤم و رجل

کَرَامٌ مرد جوانمرد با مروت احد و جمع مذکر و مونث در وی یکسان است یقال هُوَ کَرَامٌ وهم وهی وهن کرام ایضاً علی المصدر ولذا اَرْضٌ کَرَامٌ واَرْضَانِ کَرَمٌ و اَرْضُوْنَ کَرَامٌ ای کریمة طیبة صالحة للنبات ؛ و نیز کَرَمٌ موضعیست

کَرِیْم. کامیر جوان مرد با مروت کَرَمَاءُ و کِرَامٌ جمع و بخشاینده و درگذرنده از گناه ؛ و نیز کَرِیْمٌ نام مردے ؛ و رزق کَرِیْمٌ رزق بسیار و طیب ؛ و قولٌ کَرِیْمٌ سخن سهل و نرم

کَرِیْمَان. ج و جها و منه خیر الناس مومن بین کَرِیْمَیْنِ و معناها بین فرسین یَغْزُوْ علیهما او بعیرین یسقی علیهما و اَبَوَانِ کَرِیْمَانِ مادر و پدر هر دو مومن

کَرِیْمَة. زن جوانمرد با مروت کَرَائِمُ جمع و کَرِیْمَتَانِ بینی تو و هر عضو شریف مانند گوش و دست و کَرِیْمَتَانِ. دو چشم ؛ و نیز کَرِیْمَة نام مردے

کَرَایِم. کزبیر نام مردم

کُرَّام. کغراب جوانمرد کُرَّامُوْنَ جمع

کَرَامَة. بالفتح سرپوش خم و نام جد محمد بن عثمان شیخ بخاری ؛ و کَرَامَة ابن ثابت. ختلافست در صحبت وی با نبی صلی الله علیه وسلم ؛ و نیز کَرَامَة زندگی و ارجمندی اسم است

اکرام را و یقال لهٗ علیّ کَرَامَةٌ ای عزازة و یقال افعل کذا و کَرَامَةً للشیء یعنی کرم این کار راجهت اکرام تو کُرْمًا و کُرْمَةً و کُرْمَةَ عین و کَرَامَانًا بضمتین کذلك ولا یظهر له فعلاً ؛

کَرَامِیَّة. بیائے نسبت گروہی است که بجوهریت باری و استقرار وی بر عرش اعتقاد دارند تعالی الله عن ذلك علوًا کبیرًا

کُرَامِیَّة. بالضم و فتح را دهی است

کَرْمِیْنِیَة. بالفتح و تخفیف یا دوم یا کَرْمِیْنَة بدون یا والثانی هو المشهور فی زماننا شهری است بر شش منزل از بخارا

اُکْرُوْمَة. بالضم بزرگی و جوانمردی و مردمی وهو من کَرَامٍ کاُعْجُوْبَة من عجیب

کُرَامِی. کسکری دهی است بجزیرة

کُرْمَان. بالفتح و قد یکسر او هو لحن اقلیمی است میان فارس و سجستان و شهری است قریب غزنه و مکران.

محمد بن کَرَّام. کشداد امام است کرامیه را

کُرَّام. کرمان نیک جوانمرد با مروت کُرَّامَة مونث کُرَّامُوْنَ جمع

کِرْمَانِی بن عمرو. بالکسر محدث است.

مَکْرُم و مَکْرُمَة. بضم را هر دو بزرگی و جوانمردی مَکَارِم جمع ؛ و اَرْضٌ مَکْرُمَةٌ زمین نیکو و پاکیزه صالح مر نبات را ؛

اَرْضٌ مَکْرُمٌ. کذلك قال الکسائی لم یجیء مَفْعُلٌ للمذکر الا حرفان نادران لا یقاس علیهما مَکْرُمٌ و مَعْوُنٌ و قال الفراء هو جمع مَکْرُمَة و مَعُوْنَة و یقال فی النداء یا مَکْرَمَانُ بالفتح یعنی آی مرد کریم فراخ خوی کما یقال یا ملامان ؛ و رجل مَکْرُمَانٌ مرد کریم و نیز نام مردے

رجلٌ مِکْرَام. بالکسر مرد بسیار اکرام ؛

(ك) کَرُمَ کَرَامَةً و کَرَمًا و کَرَمَةً محرکتین جوانمرد گردید و با مروت شد و کَرُمَ السحاب بسیار باران گردید و کَرُمَ مَکْرَمًا. ای ادام الله لك کَرَامًا ؛ و کَرُمَتْ اَرْضُهٗ نیرو داده شد زمین او بس نیکو روئید

مُکْرَم. مبنیا للمفعول جوانمرد با مروت و مردے مُکْرَمَة مونث و نام مردے و گرامی کردن هو مصدر مثل مُخْرَج و مُدْخَل و منه قرائة قوله تعالیٰ و من یهن الله فما له من مکرم بفتح الراء اکرام ؛

اِکْرَام. گرامی کردن و تنزیه نمودن و فرزندان کریم آوردن و یقال فی التعجب ما اکرمه و هو شاذ

مُکَرَّم. کمعظم نام مردست.

کَرَّمَ السَّحَاب تَکْرِیْمًا. بسیار آب گردید ابر ؛ و کَذَا اَکْرَمَ السحاب مجهولاً ؛ و نیز تَکْرِیْم. نیک گرامی کردن و تنزیه نمودن از معائب و کریم گفتن کسے را

تَکْرِمَة. تکریم است و با شرف

مُکَارَمَة. نبرد کردن با کسے در جوانمردی یقال کَارَمَهٗ فَکَرَمَهٗ کنصره ای غلبه فیه

تَکَرَّمَ عَنْهُ. دور شد از لوم و جز آن ؛ و نیز تَکَرُّم بتکلف کرم نمودن

تَکَارَمَ عَنْهُ. دور شد از لوم و جز آن

اِسْتِکْرَام. بزرگواری بدست آوردن و چیزے نفیس گرامی پیدا کردن چیزے گرامی خواستن و کریم و گرامی یافتن ؛ و فی المثل اِستکرمت فاربط

ک ر م ح

کَرْمَحَة کَرْمَحَةً. بر زمین افگند او را ؛

ک ر م د

کَرْمَدَ فی آثارهم کَرْمَدَةً. دوید در پے آثار و نشان آنها

ک ر م ل

کَرْمِیْل. کزبرج آلی است در میان ؛ و کوهی که سلمی و اجا است و قلعه است بساحل دریای شام و دهی است بفلسطین

ک ر ن

کَرِیْنَة. کسفینة زن سرود گو

کِرَان. ککتاب جمع ؛ و نیز کِرَان رباب یا چنگ و موضعی است بباد یه

کُرَّان. کغراب شهرے نزدیک دراب جرد یا نزدیک سیراف

کَرَتَان. کشداد محلہ است باصفهان و شهرے نزدیک تبت و قلعه بمغرب

کُرَیْن. بالضم و کسر الراء دهی [illegible]

[illegible] بالکسر و فتح التحتیة دهی

نزديك اسكندريه

ك ر ان ب

كرنبة ـ كرنيب خوانيدن
مهمان را خرما باشير خوردن ؛
كرنب ـ كقنفذ وسمند ـ بجند
(دبالونم) از ان شيرين تر وتازه تر
از قنبيط كه درشت ترين كلم ست
وكرانب ذتى تلخ باشد ودر بهره
عروق خشك ان باشراب ياقوت
گزيدگان افعى را ؛
كرنيب ـ بالفتح وبكسر نوعى
از طعام كه از شير وخرما سازند ؛

ك ر ان س

كرناس ـ كقرطاس جانپسية
لغة في الكرباس بالموحدة

ك ر ان ف

كرنفة ـ بضمتين بارياك اندام
دلاغر از مردم وشتر
كرناف ـ كقرطاس وبالضم
بيخ شاخ خرما كه بعد بريدن رستنه بماند
كرنافة بالتا يكى ؛ كرانيف جمع
كرانبقة ـ كزنبيلة بينى سطبر
مكرنف ـ بكسر النون بينى سطبر
وخرما بيين از بن شاخ بريده خرمابن
كرنفه بالسيف كرنفة ـ
بشمشير بريد ويرا ؛ وكرنفه بالعصا
بچوب زد ويرا ؛ وكرنفت
الكرانيف بريد كرانيف را

ك ر ه

كره ـ بالفتح چيز ناپسند وناخوش
وناخواست ؛ ونيز كره سختى ومشقت
وبضم يقال قمت على كره اى
مشقة او بالضم ما اكرهت نفسك
عليه وبالفتح ما اكرهك غيرك
عليه ؛ ونيز كره بالفتح شتر سخت سر
رموضعى است بر كشش ميل از جحفه وبجرك
كريه ـ ككتف ناپسنديده ناخوش
وناخواست
كريه ـ كامير ناپسند وناخوش
داشته وناخواسته وشمشير بيشه
كريهة ـ كسفينة جنگ سخت
باسختى جنگ وحادثه وبلا ؛ وذو الكريهة
شمشير نيك بران كه بر هر چه افتد دو نيم
گرداند وكريهة السيف تيزى
آنكه ناپسند دارند آنرا ؛
كراهة ـ كسحابة زمين درشت
سخت وسختى يقال لقيت دونه
كراهة
كراهى ـ كسكرى وبضم اعلاى
نفره وروئى مع سر
كراهين ـ بالفتح بمعنى كراهت
است يقال رايتك كراهين
ان تغضب اى كراهة ان تغضب
مكارة ـ بالفتح سختيها يقال
لقيت دون مكاره
مكروه ـ ناخوش وناپسنديده
رجل ذو مكروهة ـ مرد
باسختى وشدت
(س) كرهه كرها ـ بالفتح
وبالضم وكراهة بالفتح وكراهية
بالفتح وتخفيف اليا ومكرهة
كمقعدة وبضم راءه ناپسند داشت
آنرا مكروه لغت است ازان
(ك) كره كراهة ـ ناپسند
گرديد يقال ما كان كريها فكره
اكراه ـ بناخواست وستم
بركارى داشتن ؛
تكرية ـ ناخواست وناپسند كردن
چيزى بركسى يقال كرهه اليه
تكريها اى صيره كريها
تكره ـ ناپسند وناخوش داشتن
يقال فعله على تكره وچيزى را
كم شمردن وبنا پايگاه دادن
وروى ترش كردن
تكاره ـ ناخواست وناپسند
داشتن متكاره لغت است
ازان يقال فعله على تكاره و
متكارها
استكراه ـ ناخوش شمردن
وكراهت داشتن وغضب كردن
زن نفس خود را يقال استكره العاقبة
واستكرهت فلانة اى غصبت
نفسها وبناخواست وستم بركارى
داشتن ومنه الحديث رفع عن
امتي الخطأ وما استكرهوا عليه
قال ابو حنيفة اذا اكره رجل رجلا
على قتل رجل كان القود على المكره
الآمر وقال الشافعي وزفر ومن وافقهما
يقتل المكره المامور وقال ابو يوسف
لا قود على واحد منهما وعلى الآمر
الدية ولا شئ على المامور

ك ر ه ف

مكرهف ـ كمشتعل ابر سطبر بهم
نشسته وموى بلند پراگنده وز ولیده
وبرايستاده .

ك ر ى و

كرو ـ بالكسر كرايه وهى اسم است
اكرا را وبضم
كروة ـ بالكسر مزد وكرايه وهى
اسم مصدر است وبالضم
كرى ـ محركة خواب وچوبينه
زد يقال له اذا اصيد الطريق كوى
ان النعام في القرى فيلصق
بالارض ويطرق فيلقى عليه
ثوب فيصاد هذا مثل يضرب
للمعجب بنفسه او لمن يخدع
بكلام يلطف لمريرادبه الغائلة
كرى ـ ككتف خوابنده ودونده
كرية مونث
كرة ـ كثبة گوى اصلها كرو
كرين بضم الكاف وكسرها وكرى
وكوى كهدى وكرات جمع
كرى ـ كغنى مرد خوابنده ودونده
وبكرايه دهنده وخر بنده وبكرايه
گيرنده وبسيار از هر چيزے ونوعى
از گياه ودرخت ريگ كه در فراخ
برويد يا عام است كروية يكى در هر دو
كراع ـ كسما موضعى است يضاف
اليه عقبة شاقة بطريق
الطائف من مكة
كراء ـ ككتاب مزد ومستاجر
كريان ـ كسكران خوابنده
ودونده
امرأة كروانة ـ كصحراء زن
باريك ساق وسطبر ذراع
كروان ـ محركة وهى است
بطوس كه بابى جوبينه وسوات
كروانة مونث كراوين و
كروان بالكسر بر غير قياس جمع
وفى المثل هو اجبن من كروان
كروبيا ـ محركة مقصورا ويمد تخمى
است كه بفارسى زيره رومى وشاه

زیره نامند وزنه فعولل
کرا الارض کرواً ـ بالفتح کند
زمین را ❊ وکرا البئر ـ برآورد چاه
را بچوب جز آن ❊ وکرا الامر
بارها کرد آنرا ❊ وکرت الدابة
بمسافت دوست وپای ناهموار انداخت
در رفتن ❊ وکرا بالکرو ـ کوے
باخت واین معنی از ضرب نیز آید ❊
ونیز کرو نوعی از خرامان رفتن
یقال کرت المرأة فی مشیتها
(س) کری کری ـ محرکة بخواب
شد بسخت دوید وکری النهار
کری وکریا ـ بالفتح کند جو را
کذا کرهی لبئرای استحدث
حفرها واین معنی از ضرب نیز آید ❊
وکرت الناقة برجلیها برگشته
ونا راست انداخت پایها را در
دویدن ❊ وکربت المرأة کرا
محرکة باریک ساق گردید ❊ ونیز
کرا کشادگی میان هردو ساق
یا باریکی آنها سطبری رش دست
مکری ـ بالضم وشد الیا شتر
نرم آهسته رفتار
اکراء ـ افزون کم گردیدن از
اضداد است وبیدار ماندن در
بندگی خدا جل شانه وتاخیر کردن در
امری یقال اکریت العشاء و
فی العشاء ای اخرته ودراز
کشیدن سخن یقال اکرینا الحدیث
اللیلة ای اطلناه وفی حدیث
ابن مسعود کنا عند النبی صلی الله
علیه وسلم ذات لیلة فاکرینا
فی الحدیث وبکرایه دادن ستور

وخانه را یقال اکرانی دابته ❊
مکاری ـ للفاعل بکرایه دهنده
مکارون واکریاء ـ بالفتح والمد
شاذ است جمع یقال هم مکارون و
ذهبت الی المکارین ولا تقل
المکاریین بالتشدید وفی الاضافة
الی نفسک قلت مکاری مفتوحة
الیاء مشددة هؤلاء مکاری
سقطت نون الجمع للاضافة و
قلبت الواو یاء وفتحت یاء ک
وادغمت وهذان مکاریای
بفتح یاء ک کذلک القول فی قاضی
ورامی ونحوهما
مکاراة مکاراة وکراء ـ بالکسر
بمزد دستور وجز آن ❊
تکری ـ بخواب شد
تکاری ـ بکرایه گرفتن
اکتراء ـ بکرایه گرفتن ای
استکراء ـ بکرایه گرفتن

باب الکاف فصل الزاء

لک ز ب

کزب ـ بالضم کنجاره روغن
ودرختی است
کزب ـ بالتحریک خرد
استخوانهای پشت پای ودرهم کشیدگی
آن وآن عیب است والفعل من سمع
کوزاب ـ بجوهر بخیل تنگخوی
مکزوبة ـ رنگ که میان سپید
وسیاه باشد

لک ز ب ر

کزبرة ـ کقنفذة وقد تفتح الیاء
کشنیز نوعی از دیگ افزار است

وآن بری وبستانی باشد معرب است

لک ز د

کزب ـ بالفتح موضعی است

لک ذ ر

کزر ـ محرکة ممنوعة نام مردے
کاذر ـ کهاجر ممنوعة جوئی است
بعجم وموضعی بناحیه ساپور اریا بهر
کاذرون ـ بفتح الزاء المعجمة
شهرے است
کیزر ـ کحیدر ممنوعة دهی است
بفیروز آباد

لک ز ز

رجل کز ـ بالفتح مرد تند کزاز ـ بالضم جمع
ووجه کز ـ روی زشت وترش ❊ ورجل
کز الیدین ـ مرد زفت وبخیل ❊ وذهب
کز ـ زر سخت
قوس کزة ـ بالتاء کمان خشک چوب
ای درخمیدگی ❊ وبکرة کزة ـ چرخ تنگ آواز
اکزاز ـ محرکة زفتی
ابو کزاز کقطام ابن حسین بن علقمة سلمی
کزاز ـ کغراب بیماری که از سردی پیدا
گردد یا لرزه وترنجیدگی از سرما کزاز
کرمان مشله ولقب محمد بن احمد اسد محدث
(ض) کز کزازة ـ بالفتح ❊ وکزوزة
بالضم خشک شد ودر ترنجید وتندمزه گردید
وبخیل کم خیر شد وکز فلان کزا ـ بالفتح
مجهولا کزاز زده گردید ومکزوز لغت است
ازان وکز الشیء ـ تنگ کرد آنرا ❊
وکز خطاه ـ باهم نزدیک نهاد گام را
اکزه الله ـ کزاز زده گردانید واخذ
الکزاز ـ در ترنجیده شدن

لک ز م

شجة کزهمة ـ بالفتح پدید گردآمده

کزم ـ محرکة زفتی وبخل ونوعی از سخت
خوردگی است کزم را وفی الحدیث ان
النبی صلی الله علیه وسلم یتعوذ من القزم
والکزم ای البخل وشدة الاکل وکوتاهی
بینی وکوتاهی انگشتان وکوتهی وسطبری لب
اسپ والفعل من سمع
کزم ـ ککتف مرد بدل وترسناک
کزام ـ کصرد بلبل یا چوزه گنجشک یا
مرغکی است که بعصفور ماند
کزوم ـ کصبور شتر ماده همه دندان
فرو ریخته از پیری
فرس اکزم ـ اسپ سطبر کوتاه لب ❊
وانف اکزم بینی کوتاه ویقال فلان
اکزم البنان یعنی بخیل است
ید کزماء ـ دست کوتاه انگشت
(ض) کزمه کزما ـ بالفتح بدندان پیشین
شکست آنرا وبرآورد آنچه اندر پیش بود تا بخورد
اکزم انکزاما ـ منقبض گردیده اکزم
عن الطعام ـ بسیار سیر خورد
تکزم ـ تنگ شدن منقبض وترنجیده گردیدن
تکزم ـ میوه خوردن بے برکندن پوست

لک ز م ز ک

کزمازک ـ بالفتح بار درخت گز که
حب الاثل نیز نامندش لغة کاسیه

لک ز ن

کزنه ـ بالفتح لقب محمد بن داود رازی است

لک ز ی

(ض) کزی کزیا ـ نیکوی ستور
برآزاد کرده خود

باب الکاف فصل السین

لک س ع

کسع من اللیل ـ بالفتح پاره از شب

کُسُوءُ الشَّیءِ ۔ بالضم دنبالهٔ آن کسوع کدعول مثل اکساء جمع یقال رکب کُسْأَهٗ یعنی برگردن افتاد

(ف) کَسَأَهٗ کَسْأً ۔ بالفتح در پی او رفت ۔ وکَسَأَ الدَّابَّةَ ازپس راند یا در پی دیگر ستور راند یقال مَرَّ فلانٌ یَکْسَؤُ القَومَ ای یَطْرُدُهم وکَسَأَ القَومَ چیره شد بر قوم در خصومت وکَسَأَ بالسَّیفِ بشمشیر زد اورا

اِکْسَاءُ پشت دادن و پس رفتن

ك س ب

کَسْبَه ۔ بالفتح از اعلام مادهٔ سگان و دے بنسف

کِسْبَه ۔ بالکسر ورزیدن ہیات ورزیدن یقال فلانٌ طَیِّبُ الکِسْبَةِ ای الکسب

(کُسْب) بالضم کنجاره روغن

(کُسَیب) کزبیر نامهای سگان ونیز نام مردی ۔ وابن الکُسَیب ۔ فرزند زنا

(کَسَاب) کقطام گرگ ونام سگی

(کَسُوب) کصبور ورزنده ویقال مالهٗ کَسُوبٌ ای شَیءٌ

(کاسِب) نام مردی ۔ وابو کاسِب گرگ

(کواسِب) شکاریان از مرغ و دد

منیع بن کَسَب ۔ کاحمد شاعری است

کَسَّاب ۔ کشداد ورزنده

کَسُّوب کتنور گیاهی است

کُسَیسِب ۔ کحیدر نام مردی وهم است میان ری وخوار که دهی است دیگر

کُسَیبَه ۔ بالتاء از اعلام است

مَکْسَب کمقعد منزل ورش جای ورزش یقال فلانٌ طَیِّبُ المَکْسَبِ والمَکْسِبَةِ والمَکْسَبَةِ بکسر السین ایضا ای طیب الکسب

کَسَبَهٗ کَسْباً ۔ بالفتح والکسر ورزید گرد آورد آنرا وروزی جست السبیدن برو وزاست وکَسَبَ فلانٌ مالاً ۔ ورزانیدن او را مال لازم ومتعدی یقال کَسَبْتُهٗ مالاً فکَسَبَهٗ هو

(اِکْسَاب) ورزانیدن ورزیدن ایضاً لغة ردیة

تَکَسُّب ۔ ورزیدن وگرد آوردن ورزق جستن وتکلف نمودن در کسب

اِکْتِسَاب ۔ ورزیدن ورزق جستن یا تصرف نمودن در کسب وکوشیدن فراهم آوردن

ك س ب ج

کُسْبَج کقنفذ کنجاره روغن معرب کسبه

ك س ب ر

کُسْبُر کجندب دستیانه از عاج مانند دست برنجن کَسَابِر بالفتح جمع

کُسْبُرَة کقنفذة کشنیز وتفتح بالثاء

ك س ت

کُسْت ۔ بالضم قسط که دارویی است

ك س ت ج

کُسْتُج کجندب بند پشتواره مانند از پوست خرما معرب است

کُسْتِیج ۔ بالضم وکسر الفوقیة کرستی آن ریسمانی باشد که ذمیان از او بر میان لباس بندند سوای زنار معرب

ك س ج

کَوْسَج کجوهر ضیم کوسه فارسی است یعنی لوحی که بر زنخ او اندک موی باشد وآنکه دندان اندک وکم باشد و ستور آهسته رو یا ستیزه روی سست رو

تَکَوْسُج ۔ کوسه گردیدن

ك س ح

کَسَح ۔ بالفتح عجز و درماندگی

کَسِیح ۔ کخفیف آنکه از وی اعانت خواهند واو اعانت نکند

کَسِیح ۔ کامیر برجای مانده لنگ

کُسَیح ۔ کزبیر شل و عاجز و درمانده

کُسَاح کغراب بیماری است مر شتران را

کُسَاحَة ۔ کثمامه خاکروبه برف روفته وبرجای ماندگی از دست وپای ولنگی

اَکْسَح ۔ شل وبرجای مانده

کُسْحَان ۔ کسکران شل ولنگ

کُسْحَان ۔ بالضم جمع منه الحدیث الصدقة مال الکُسْحَانِ والعُورَانِ

مِکْسَحَة ۔ کمکنسة جاروب

ویل برف روب

جمال مَکْسُوح ۔ شتر نیک سنبک

(ف) کَسَحَ البَیتَ کَسْحاً ۔ بالفتح روفت خانه را وکَسَحَتِ الرِّیحُ الأرضَ رندید وربود از وی خاک را ودرو رفت زمین را

(س) کَسِحَ کَسَاحَة ۔ بالضم برجای ماند از دست وپای

مُکْسَح کمعظم برکنده پوست

مُکْتَسَحَة کمعظمة موضعی است وهو بالسین والشین وبکسران ولیفتحان

مُکَاسَحَة ۔ سخت نوشیدن باهم

اِکْتِسَاح ۔ همگی مال تاراج بردن یقال اِکْتَسَحُوهم ای اَخَذُوا مالَهم کُلَّهٗ

ك س ح ب

کَسْحَبَة ۔ پنهان رفتن ترسناک یقال کَسْحَبَ لِخائفٍ اذا مَشَی مُخْفِیاً نفسه

ك س د

کُسْد ۔ قسط است لغة ومعنی

کَسِید ۔ کامیر ناروان ودون

کاسِد ۔ متاع ناروان وسوق

کاسِدٌ ۔ بازار ناروان سِلْعَةٌ کاسِدَةٌ ۔ بالتاء کذلک

سُوقٌ کَسِیدٌ ۔ بازار ناروان

(ن ك) کَسَدَ کَسَاداً ۔ بالفتح وکُسُوداً بالضم ناروان گردید ونیز کساد ناروانی متاع وجز آن

اِکْسَاد ۔ کاسد شدن بازار یقال اَکْسَدَتْ سُوقُهم وخداوند بازار کاسد شدن یقال اَکْسَدَ الرَّجُلُ ای کَسَدَتْ سُوقُهٗ

اِنْکَسَدَتِ الغَنَمُ الی الغَنَمِ برگشتند وبازگردیدند گوسپندان بسوی گوسپندان

ك س ر

کَسْر ۔ بالفتح وبالکسر استخوان بازو وزند یک آرنج وآنرا اِکْسَار جمع هم نامند و پاره اندام یا اندام تمام وو افر یا نیمه استخوان مع گوشت یا استخوان کم گوشت وجانب وکرانه خانه متصل زمین و پاره پایین خیمه یا پاره فرودین خیمه که بر زمین نوردیده باشد وکرانه وناحیه اَکْسَار وکُسُور جمع ۔ والکَسْر من الحساب بالفتح آنچه بحصه تمام نرسد وچیز اندک وبی مزه ونیز کِسْر بالکسر بهلی کثیر است در یمن ۔ وکِسْرَا الصحراء هر دو جانب دشت

اصابه کَسْرٌ ثم کَسَرٌ ۔ بالفتح السین وکسرها یعنی رسید او را چیزی که طاقت آن ندارد

کُسُورُ الاَودِیَة ۔ بالضم جمهای رود بار وشعبه های آن واحد ندارد

جَفْنَةٌ اَکْسَار ۔ کاسه بزرگ

بسیار پیوند
کِسْرَة - بالکسر پاره از چیزے شکسته کِسَر کعنب جمع
رجلٌ ذُو کَسَرَاتٍ وهَذَرَاتٍ محرکة مردکه در هر چیز مغبون شود
ارضٌ ذاتُ کُسُر - بضمتین زمین با بلندی و پستی
کَسِیْر - کامیر شکسته کَسْرَى کسری وکَسَارَى اکسار ی جمع
وناقة کَسِیْرٌ ناقه شکسته اندام
مُکَسِّر - کزبیر کوهی بلند مشرف بر منتهائے دریائے عمان
کُسَار - کغراب ریزه و شکسته از چیزے کُسَارَة بالتا مثله
کَسُوْر - کصبور شتر سطبر کوهان یا شتر که بجنباند ذنب خود را العد بر داشتن
کَاسِر فکننده مُکَسَّر کرکع جمع
کاسِرَة مؤنث کواسِر و کُسَّر کرکع جمع و عُقاب ؛ و نیز کواسِر شتران که بشکنند چوب را ؛
کِسْرَى - بالکسر مقصورا و بالفتح لقب پادشاه فارس معرب خسرو یعنی پادشاه پادشاهان صاحب شوکت بسیار و فراخ ملک اَکَاسِرَة وکَسَاسِرَة واَکَاسِر و کُسُور بالضم جمع علی خلاف القیاس و القیاس کِسْرُوْن کعیسون و موسون کِسْرِیٌّ وکِسْرَوِیٌّ منسوب بوے
کَاسُوْر - تره فروش روستا
اِکْسِیْر - بالکسر کیمیا
مَکْسِر کمجلس جائے شکستن و جائی آگاهی و آزمایش چیزے و نزاد

ونیخ ؛ وعود صُلْبُ المَکْسِر - چوب نیکو و سخت ؛ و فُلانٌ طَیِّبُ المَکْسِر ستوده بآزمودن
مَکْسُوْر شکسته مکسورة مؤنث
(ض) کَسْرَة کَسْرًا - بالفتح شکست آرا ؛ وکَسَرَ مِنْ طَرْفِهِ فرو خوابانید چشم را ؛ وکَسَرَ الرَّجُلُ تیمار داری شتران کم کرد ؛ و کَسَرَ الطّائِرُ کَسْرًا وکُسُوْرًا پر فراهم آورد مرغ وقت فرود آمدن منه عُقابٌ کاسِرٌ ؛ کَسَمْتَه یکان یکان فروخت ؛ وکَسَرَ الوِسادَ دوتاه کرده تکیه نمود بر آن ؛ و نیز ارض ذاتُ الکُسُوْر بالضم زمین با بلندی و پستی
مُکَسِّر - کمحدث نام محدثے و نام دلاورے
مُکَسَّر - کمعظم رودبار که کسور شرروان باشد و شهرے و اسپ عُتَیْبَة بن الحارث بن شهاب
تَکْسِیْر - بسیار شکستن و ایقال فلانٌ یکسر علیك الفُوْق و الانعاظ یعنی او خشمناک است بر تو وجمع التکسیر جمع که بنای واحد متغیر گردد
مُکَاسَرَة - للفاعل همسایه آن بدامن خیمه و سرا بسراے پیوسته و منه جارِی مُکاسِرِی ای کسر بیته الی کسر بیتی
مُکَاسَرَة نبرد کردن در کسر چیزے
تَکَسُّر - شکسته شدن
اِکْتِسَار - شکستن

اِنْکِسَار - شکسته شدن

ك س س

کَسّ - بالفتح سخت کوفتن والفعل من نصر
کِسّ - بالکسر و بالفتح شهرے است نزدیک سمرقند و شهرے بزمین گرگان
کُسّ - بالضم فرج زن دهو لیس من کلامهم انما هو مولّد
کَسَس - محرکة خردی دندان یا کوتاهی آن یا چسپیدگی دندان در بن دندان والفعل من سمع
کَسِیْس - کامیر نبید خرما و گوشت که بر سنگ تفسان خشک کنند و بکوبند از جهت زاد سفر و نان شکسته
اَکَسّ - کوتاه دندان
کَسْکَاس - بالفتح کوتاه بالا و درشت و سطبر
مَکْسُوْس - نان شکسته
کَسْکَسَة - سخت کوفتن و
کَسْکَسَة تمیم الحاق نون [illegible] بنی تمیم سین را با کاف مؤنث [illegible] یقال اکرمتکس [illegible]
تَکَسُّس - [illegible] بر خود نهادن و [illegible] گرفتن بکاری [illegible] فرمودن [illegible]

ك س ط

کُسْط - باهم قسط است
کَسْطان - بالفتح غبار

ك س ط ل

کَسْطَل کجعفر غبار کَسْطال بالفتح مثله لغة فی القاف.

ك س ع

کُسْعَة - بالضم خجک سپید در دمے هر چیزے و پر ریزه سپید فراهم آمده زیر دم عقاب و خران

از مرغان مُکَسَّع کصرد جمع خران که وخران و گاوان کار و خدمت و بنده بدان جهت که رانده شود از عصا و نام صَنَمی ؛ و دشمن یا ستم که بجهت شیر انعام کنند کسی را کَسَع محرکة سپیدی گرد اگر دُشْنَة اسپ و آن موئیهائی او لکان است بر پیوند سر دست و پای اسپ خر و مانند آن بالائے سم
کُسَع کصرد ریزهای نان و حی از یمن یا از بنی ثعلبه بن سعد بن قیس عیلان و از ان حی است کُسَعی که در ندامت بوے مثل زنند عن الصغانی قال ؛ ندمت ندامة الکُسَعی لما ؛ رات عیناه ما صنعت یداه ؛ والاصل انه ربی نبعة حتی اتخذ منها قوسا فرمی الوحش عنها لیلا فاصاب و ظن انه اخطأ فکسر القوس فلما اصبح [illegible] ما اصمی من الصید فندم او قوسا وخمسة اسهم وکمن فی قترة فمر قطیع فرمی عیرا فانفذه السهم وصدم الجبل فاوری نارا فظن انه قد اخطأ فرمی ثانیا و ثالثا الی اخرها وهو یظن خطأه فعمد الی قوسه فکسرها ثم بات فلما اصبح نظر فاذا الحُمُر مُطَرَّحة مُصَرَّعة واسهمه بالدم مضرجة فندم فقطع ابهامه وانشد ؛ ندمت ندامة لو ان نفسی ؛ تطاوعنی اذا لقطعت خمسی ؛ تبین لی سفاه الرای منی ؛ لعمر ابیك حین

تَطْعَتُ قَوْمِيْ ؛
کَاسِعٌ - ناقه وجز آن که دم را اینان هر دو پای درآورده باشد
حَمَامٌ اَکْسَعُ - کبوتر که پر زیر دم آن سپید باشد
(ف) کَسَعَهُ کَسْعًا - بالفتح سپوخت پس وی بدست یا به پشت پای وراند آن را ؛ وکَسَعَ ایلنا ...
درآورد دنب میان هر دو پای خود وکَسَعَتِ الظَّبْيَةُ کذلک وکَسَعَ النَّاقَةَ بِغُبْرِهَا یعنی به آب سرد زد پستان ناقه را تا شیر باز گرداند و باین فعل کثرت وبسیاری شیر آن اراده کنند در سال آینده ؛ و
کَسْعَه بما ساءه - در پس سخن بسخن رنجانید او را وجل مُکْسَّع کمدنظم مرد بے زن
مُکْتَسِعَة - گوسپند که آزار گزند و وخزه رسیده باشد و آن رگی است که چون بگوسپند رسد نیمه پستان آن خشک گردد و برجای بول زن اگر آن بند ندتیز این حالت باشد
اِکْتَسَعَ الْفَحْلُ - دم خود را بر هر دو ران خود زد ؛ ونیز اِکْتَسَاعُ دم میان پای درآوردن سگ واسپ وجز آن

ك س ع م

کُسْعُوْم - کرنبور خرلغت حمیری است ومیم زائد

ك س ف

کَسْفَة - بالفتح انگی است بخانمه را وهی بالشین المعجمة

کِسْفَة - بالکسر پاره از هر چیزی
کِسْف - بالکسر وکِسَف کعنب جمع اَکْسَاف وکُسُوف جمع الجمع یقال اَعْطِنِیْ کِسْفَةً مِنْ ثَوْبِكَ وقیل لکِسْف بالکسر الکِسْفَة واحد وقال الاخفش من قرأ کِسْفًا مِنَ السَّمَاءِ جعله واحدا و مَنْ قرأ کِسَفًا کعنب جعله جمعًا
کَسَف محرکة وهی است بصید
رَجُلٌ کَاسِفُ الْبَالِ - مرد بدحال ؛ ورجل کَاسِفُ الْوَجْهِ مرد ترش روی ؛ ویَوْمٌ کَاسِفٌ روز بیمناک سخت ؛
(قول جریر في عمر بن عبد العزیز) ؛ ؛ والشَّمْسُ کاسفة لیست بطالعة ؛ تَبْکِیْ علیك نجوم اللیل والقمرا ای کاسفة لموتك تبکی ابدا و روی ؛ فالشَّمْسُ طالعة لیست بکاسفة ؛ تبکی علیك نجوم اللیل والقمرا ؛ بنصب النجوم والقمر علی المفعولیة لکاسفة ای لیست تکسف ضوء النجوم مع طلوعها لقلة ضوئها وبکائها علیك وهذا احسن مما قبل فیه
(ض) کَسَفَ کَسْفًا - بالفتح پے آن را ؛ کَسَفَ عُرْقُوْبَ الْبَعِیْرِ کذلك ؛ وکسف الثوب پاره کرد وبرید ؛ وکَسَفَتِ الشَّمْسُ والقمر کُسُوْفًا گرفته شد ماه وآفتاب وکَسَفَ اللّٰهُ اِیَّاهُمَا کَسْفًا گرفته گردانید خدای ماه وآفتاب را لازم متعد والاحسن فی القمر

خَسَفَ وفی الشمس کَسَفَتْ ؛
وکَسَفَتْ حَالُهُ - بدگردید حال او وکَسَفَ وجهه ترش روی شد ومنه المثل اَکْسِفًا وَاِمْسَاکًا یعنی ترش روی با زفتی در حق بخیل ترش روی گویند ؛ وکَسَفَ فلان طرفه نگونسار کرد چشم را ؛ ونیز کَسْف در عروض افگندن حرف متحرک را که آخر جزو باشد مکسو نعت است ازان فیه و مفعولات الی مفعولن کقوله ؛ دار لسلمی قد عفا رسمها ؛ واستعجمت عن منطق السائل ؛ وهو من السریع عروضه وضربه مطویان مکسوفان وکشف بمعجمه تصحیف است یا لغت دیگر
تَکْسِیْف - پاره پاره کردن
اِنْکِسَاف - گرفتن آفتاب وماه

ك س ك ر

کَسْکَر - کجعفر شهرستانی است که قصبه آن واسط است که از خراجها اثنا عشر الف الف مثقال کاصفهان

ك س ل

کِسْل - بالکسر زه کمان نداف چون فرو کشد از آن
کَسِل - ککتف سست کاهل کَسِلَة مونث
کَسِیْلَة - کسفینة نام مردے
کَسُوْل - کصبور زن سست ؛ وجَارِيَةٌ کَسُوْلٌ دختر ناز پرورده که از مجلس خود بیرون نرود وهو مدح لها
کَسْلَان - کسکران سست کَسْلَانَة مونث کَسَالٰی مثلثة الکاف مقصورا وکَسَالٰی بکسر اللام وکُسْلٰی کسکری جمع

کُوْسَالَة - بالضم سر زره تا غنه جای کوسلة بالضم مثله
کِیْسُوْلِیْ - کخلیفی کیلی معرب است و آن حبوبی است شبیه بروناس سیاه سرخی مائل وتخمش همچو حب الرشاد وگویند پوست درختی است شبیه سلیخه سیاه فربه کند بدن.
مِکْسَل - کمنبر زه کمان نداف چون فرو کشد از آن ؛ ولِکَسْل مِکْسَلٌ اذا کان قلیل لا بار فی السوء والصلاح
مِکْسَال - کمحراب زن سست و دختر ناز پرورده که از مجلس خود بیرون نرود وهو مدح لها مانند نؤوم الضحی
(س) کَسِلَ الرَّجُلُ فِی الْجِمَاعِ کَسَلًا - محرکة کا ید بے انزال واعتزال کرد وخواهش فرزند نکرد ؛ ونیز کَسَل سستی وکاهلی وسستی وکاهلی کردن.
وادٍ مُکْسِلٌ - کمحسن رود بارکه توجه اش از نزد دیک آید
اَکْسَلَ الرَّجُلُ فِی الْجِمَاعِ - کاید بے انزال یا بیرون انداخت آب منی را وخواهش فرزند نکرد
اَکْسَلَ الْفَحْلُ کذلك ؛ ونیز اِکْسَال سست ساختن ودر کاهلی افگندن کسے را یقال اَکْسَلَهُ الْاَمْرُ

ك س م

کَسْم - بالفتح گیاه خشک بسیار وجاے است ؛ ونیز کَسْم رنج و سختی کشیدن جهت عیال ودر زیدن وبرپا کردن کار زار وبدست

شکستن ومالیدن وپاکیزہ کردن چیزے خشک را والفعل من ضرب

کسوم کصبو درگذرندہ امور

کیسم کحیدر پدربطنی کیاسم فرزندان اوکہ درگذشتند

کیسوم کصعفوق علف خشک بسیار ؛ وروضتہ کیسوم باغ نمناک وشاداب یابسیار انبوہ وبرہم نشستہ گیاہ کاکم جمع وخیل اکاسیم اسپان بسیار انبوہ

دوضۃ یکسوم بالفتح التحتیۃ مرغزار تر ونمناک یاانبوہ وبرہم نشستہ گیاہ دوضۃ الکسوم بفتح الہمزۃ کذلک ؛ وابو یکسوم ابرہہ بن صباح حبشی صاحب فیل کہ درتنزیل است

ک س م ل

کسملۃ ۔ گام نزدیک نہادہ رفتن

ک س و

کسوۃ ۔ بالضم جامہ پوشیدنی ولباس وکسوۃ بالکسر مثلہ کسے کہدی وکسا الکتاب جمع وہی است بدمشق

کساء ۔ کسار بزرگی وبزرگی آبائی وبلند مرتبہ

کساء ۔ بالکسر والمد گلیم اکسیۃ کا غلمۃ جمع اصلہ کساو جاءت الواو بعد الالف فہمزت ؛ ونیز کساء شیر سرشیر بستہ

کسائی منسوب بالقب علی بن حمزہ کوفی اسدی یکے از ائمہ قراءت

رجل کاس ۔ مرد جامہ پوش وباللباس

فلان اکسیٰ من فلان ۔ یعنی او از وے بیشتر است درلباس پوشیدن ودرلباس بخشیدن

مکسو ۔ جامہ پوشیدہ باللباس

کسی کسی ۔ محرکۃ جامہ پوشیدن

(ن) کسوتہ ثوبا ۔ پوشانیدم اورا جامہ ؛

مکاساۃ ۔ باہم بزرگ منشی وفخر نمودن

تکسیت بالکساء ۔ پوشیدم آن را

اکتساء ۔ کسوت پوشیدن

ک س ی

کسی ۔ بالضم موخر وپائین ہرچیزے وموخر سرین اکساء بالفتح جمع ؛ ورکب اکساءہ ۔ برگردن افتاد

باب الکاف فصل الشین

ک ش ء

کشاۃ ۔ بالضم عیب

کشیٔ ۔ ککتف پرشکم از طعام

کشیء ۔ کامیر گوشت بریان کردہ وسیر شکم از طعام

ذو کشاء ۔ کسحاب موضعی است

(ف) کشاء القثاء ۔ وکشاء ا خورد آن را ؛ وکشاء اللحم بریان کرد گوشت را چندانکہ خشک گردید ؛ وکشاء الشیء ۔ برکند پوستش ؛ وکشاء بالسیف بشمشیر زد اورا وبریدہ ؛ وکشاء المرأۃ ۔ گایید آن را

(س) کشیٔ من الطعام کشاء بالفتح وکشاء کسما پرشکم شد از طعام ؛ وکشیٔت السقاء از ہم جدا گردید پوستک از مشک ؛ وکشئت یدہ کفتہ گردید یا سطبر ودرشت شد پوستش ودرتر نجید

اکتشاء ۔ بریان ساختن گوشت چندانکہ خشک گردد

تکشوء ۔ برکندہ پوست شدن چیزے وپرشکم شدن از طعام وگوشت خشک خوردن یقال ہو یتکشوء اللحم ای یاکلہ وہو یابس

ک ش ب

کشب ۔ بالفتح موضعی است یا کوہی ؛ ونیز کشب بسیار خوردن گوشت ومانند آن را والفعل من ضرب

کشب بضمتین کوہی است

کشیب ۔ کامیر کوہی دیگر

کشبی ۔ کجمزی کوہی است یا دہ

تکشیب ۔ بسیار خوردن گوشت وجز آن

ک ش ث

کشوث کصبور ولیضم گیاہی است شبیہ ریسمان کہ بر درخت پیچد وبیخ درزمین نباشد ودرآن لغات است کشوثی بالفتح مقصورا وممدودا وکشوث بالضم وہذہ غلط

ک ش ج م

کشاجم ۔ کعلابط نام مردے ؛

ک ش ح

کشح ۔ بالفتح تہیگاہ یقال طوے عنی کشحہ ای قطعنی وطوی کشحہ علی الامر ای اضمرہ وستر ؛ وشبہ سپید کہ بر موچہ نامند ش کشوح بالضم جمع

کشح ۔ محرکۃ بیماری تہیگاہ کہ بداغ کردن بہ شود یا درد پہلو کہ ذات الجنب نامند

کشاح ۔ ککتاب داغ پہلو

کشوح کصبور نام شمشیرے از شمشیرہائے ہفتگانہ کہ بلقیس پیش سلیمان علیہ السلام ہدیہ ساختہ

کاشح ۔ دشمن پنہان دارندہ دور از دوستی وفی الحدیث افضل الصدقۃ علی ذی الرحم الکاشح ۔

مکشاح ۔ کمحراب تبرودم شمشیر

مکشح ۔ کمنبر مثلہ

مکشوح ۔ مرد داغ کردہ ؛ وقیس بن زہیر المکشوح سید مراد وکان من ذوی الباس والنجدۃ فی الجاہلیۃ والاسلام

(ف) کشح الرجل کشحا ۔ بہولا کشح زدہ گردید یعنی داغ کردہ شد پہلوئے او جہت کشح ؛ وکشح لہ بالعداوۃ ۔ دشمنی نمود با او ودور داشت دوستی از وے ؛ وکشح القوم پراکندہ کرد ایشان را ؛ وکشحت الدابۃ ۔ دنب را میان ہردو پاے در آورد ؛ وکشح البعیر رفت ؛ وکشح القوم عن الماء متفرق وپراگندہ گشتند

مکشحۃ ۔ کمعظمۃ موضعی است اوہو بالسین المہملۃ فقط ا تقدم

تکشیح ۔ پوست برکندن ۔ بر تہیگاہ داغ کردن

مکاشحۃ ۔ دشمنی نمودن یا پنہان داشتن دشمنی را

تکشح ۔ گاییدن

اِنْكِشَاح ـ پراگنده گشتن یقال اِنْكَشَحَ الْقَوْمُ عَنِ الْمَاءِ اِذَا تَفَرَّقُوْا

ك ش خ

كُشْخَان ـ بکسران وبکسر زن جلب وبے غیرت وحق زن ـ
كَشْخَنَة ـ کشخان خواندن کسی را والنون زائدة
تَكْشِيخ ـ زن جلب خواندن یقال كَشَّخَهُ اِذَا قَالَ لَهُ يَا كَشْخَان

ك ش د

كَشْد ـ بالفتح دانه است که سیخور ندان را
كَشَد ـ محرکة بمعنی کاشد است كُشُد بضمتين جمع
كَشُوْد ـ کصبور ناقه که بسته انگشتان دوشیده شود ناقه تنگ سوراخ پستان وکوتاه سرپستان و ورزنده بکوشش جهت عیال وصله رحم کننده كُشُد بضمتين جمع
كَاشِد ـ بسیار ورزش و ورزنده بکوشش جهت عیال وصله رحم کننده در آمیزنده میان خویشان كُشُد بضمتين جمع
(ض) كَشْدًا ـ كَشْدًا ـ بالفتح بدندان برید آنرا ۞ وكَشَدَ النَّاقَة به سه انگشت دوشیدن آن را
اَكْشَاد ـ خالص وبے آمیخ ساختن مسکه را

ك ش ر

كَشْر ـ بالفتح نوعے از گائیدن کاشترشده والفعل لها دکوبی است است از کوههائے جرش ۞ ونیز كَشْر زندان سپید کردند ـ وستیر از م خندیدن وتبسم کردن مرد ودندان آشکا کردن یقال كَشَرَ فُلَانٌ عَنْ اسنانه ای ابدیٰ یکون فی الضحك وغیره والفعل من ضرب
كِشْرَة ـ بالکسر زم خندگی وآشکار کردگی دندان اسم مصدر است
كَشَر ـ محرکة نان خشک وخوشه انگور که بارش خورده باشند
كُشَر ـ کزفر موضعی است بصنعاء یمن
كِشْوَر ـ کدرهم دهی است بیمن
(س) كَشِرَ كَشَرًا محرکة گریخت
مُكَاشِرَة ـ للفاعل همسایه نزدیک یقال جَارِىْ مُكَاشِرِىْ اى بحذائى كانه يكاشرنى
مُكَاشَرَة ـ باهم تبسم نمودن ودندان پیدا کردن ـ

ك ش ش

كَشّ ـ بالفتح دهی است بجرجان
كُشّ ـ بالضم آنچه بدان خرما بن را گشنی دهند
كُشَّة ـ بالضم پیشانی یا توک از موے
كَشِيْشُ الْاَفْعٰی ـ کامیر آواز پوست مار وه ۞ ونیز كَشِيْش بانگ نخستین شتر که کمتر از کتیت باشد وآواز جوشش می وبانگ چقماق وقت آتش بیرون جستن ازوے
مِكْشَاش ـ کمحراب شتر با بانگ کشیش ۞
(ض) كَشَّ كَشِيْشًا ـ بانگ برآمد از پوست مار وقت برآمدن او ازان وكَشَّ الْبَعِيْرُ بانگ کرد باواز کشیش فَاِذَا ارْتَفَعَ صَوْتُهُ قَلِيْلًا قِيْلَ كَتَّ فَاِذَا افْصَحَ قِيْلَ هَدَرَ فَاِذَا اصْفَا صَوْتُهُ وَرَجَّعَ قِيْلَ قَرْقَرَ ۞ وكَشَّتِ الْبَقَرَة ـ بانگ کرد گاو
كَشْكَشَة ـ آواز پوست مار و از پوست بانگ برآوردن اژده و گریختن ۞ ونیز كَشْكَشَة بدل کردن شین را از کاف در خطاب مؤنث بلغت بنی اسد یا ربیعه یقال عَلَيْشِ فِىْ عَلَيْكِ وبِشِ فِىْ بِكِ یا افزودن شین بعد کاف مجرور تقول عَلَيْكِشْ ولا تقول عَلَيْكِشْ بالنصب وناددت اعرابية جارية لعالى الى مولاش يناديش وهمه آب چاه وجز آن کشیدن یقال بحر لا يكشكش اى لا ينزح ماؤه بالاستقاء

ك ش ط

كَشْط ـ بالفتح برهنه کردن منه قوله تعالى وَاِذَا السَّمَاءُ كُشِطَتْ اى قُلِعَتْ كما يُقْلَعُ السَّقْفُ والقاف لغة فيه جُل از پشت ستور برگرفتن یقال كَشَطَ الْجُلَّ عَنِ الْفَرَسِ و پوست شتر باز کردن مَكْشُوْط لغت است از آن یقال كَشَطْتُ الْبَعِيْرَ كَجَلَدْتُهُ ولا يقال سلخته والفعل من نصر
كَشَطَة ـ محرکة خداوندان شتر پوست باز کرده
كِشَاط ـ ککتاب پوست باز کرده وگاهے گوشت از وے پوشیده اند یقال ارفع كِشَاطَهَا لِانْظُرَ اِلَى لحمها وهذا خاص بالجزور ونیز كِشَاط برهنه شدن
اِنْكِشَاط ـ کشاده وبرهنه شدن ورفتن بیم وترس

ك ش ع

كَشَع ـ محرکة تفتگی وبے آرامی از اندوه وملال
(ف) كَشَعَ الْقَوْمُ عَنِ الْقَتِيْلِ كَشْعًا ـ متفرق وپراگنده شدند از کشته

ك ش ع ث ج

ك ش ع ط ج

كَشْعَثِج ـ محرکة وكذا الكشعطج مولدتان من الكشتيج لخيط غليظ يشده الذمى فوق ثيابه دون الزنار

ك ش غ د

كُشْتُغْدِي ـ بالضم حطابی وابنه هردو از رواة اند یقال رَوَيْنَا عن اصحابهما

ك ش ف

كَشْفَة ـ محرکة بالا رستن از جائے موے پیشانی
كُشُفَة ـ بضمتين موے پیشانی بالا رسته وبرگشتگی آن
كِشَاف ـ ککتاب هر سال بچه آوردن ناقه وهو اَنْ دَعَ النتاج یا آبستن شدن وقت بچه دادن وقال الاصمعی فان حمل عليها الفحل سنتين متواليتين فذلك الكشاف والناقة كَشُوْف
كُشَاف ـ موضعی است بزاب موصل
كَشُوْف ـ کصبور شتر ماده آبستن

در ہر سال وناقہ برآبستن گشنی کردہ
لغت است از کشاف در ہما ضوء
الفحل وقد عظم بطنہا
کاشفۃ - آشکارا و برہنہ کردن
اکشف - آنکہ پیشانی وے برگردیدہ
ہمچو دائرہ شدہ باشد و اسپ پیچیدہ
ومغزہ ومرد بے سپر در جنگ وسست
خوردہ گریختہ و بے خود آہنی
جبہۃ کشفاء - پیشانی کہ موے
آن ہمچو دائرہ برگردیدہ باشد
(ض) کشفت الناقۃ کشافا
کتاب کشوف گردید و ہر سال
بچہ داد و گشنی کردہ باشد باروانی
وکشفتہ الکواشف - رسوا کرد
آن را و کشفت لہم عن ساقہا
سختی رسید آنہا را و نیز کشف
بالفتح آشکارا کردن و گشادہ و برہنہ
نمودن و دفع کردن بدی وضرر را
(س) کشف فلان کشفا بحرکۃ
شکست خوردہ و نیز کشف موہائے
پیشانی بالا رستہ و بالا ستگی موے و
برگشتگی موہائے پیشانی چندانکہ بدان
مانند و پیچیدگی و مغزہ اسپ
اکشاف - صاحب شتران آبستن
شدن و خندیدن چندانکہ لب
برگردد و دندان نمایان شود و پے
یکدیگر نتاج آوردن ناقہ و کشوف
کردن مادہ شتر را
تکشیف - آشکار کردن و برہنہ
نمودن و ستم برہنہ و آشکارا کنانیدن
یقال کشفتہ عن کذا ای اکرہتہ
علی اظہارہ
مکاشفۃ - دشمنی پیدا کردن
و باکسی آشکارا جنگ کردن گلہ ہے
کاشفت یعنی کشف آیدنہ قال عز
قتادۃ ثم اذا کاشف الضر عنکم
و برہنہ کردن
تکشف - برہنہ و کشادہ گردیدن
ویقال تکشف البرق پرکرد برق
آسمان را
تکاشف - آشکارا شدن عیب
بر یکدیگر منہ ولو تکاشفتم ما
تدافنتم ای لو انکشف
عیب بعضکم لبعض
اکتشفت المرأۃ لزوجہا -
نیک برہنہ گردید زن وقت جماع
واکتشف الکبش برجست بر مادہ
استکشاف - برہنہ کردن
خواستن از کسے
انکشاف - برہنہ و آشکارا شدن

ک ش ک

کشک - بالفتح آب جو یا آب جو
با سرکہ یا با شیر جوش دادہ

ک ش ل

کوشلہ - کجوقلۃ سبزہ بزرگ
کوشالۃ - بالفتح مثلہ

ک ش م

کشم - بالفتح یوزدار بن
بینی بریدن والفعل من ضرب
کشم - محرکۃ نقصان در خلقت و
در حسب والفعل من سمع
کاشم - گیاہی است کہ سیسالیوس
واعجان رومی نامندش
اکشم - کاحمد یوزد حسب و خلقت
نقصان پذیرفتہ یقال احمد
جانبیہ واف وآخر ہمسا
اکشم اذا کان الوجہ احتاف
امۃ امۃ ومنہ قولہ غلام اتاہ
اللوم من نحو خالہ لہ جانب
واف واخر اکشم
اکتشام - بریدن بینی از بن

ک ش م خ

کشمخۃ - ترہ است پاکیزہ
و نرم کہ آنرا املاح نیز نامند

ک ش م ر

کشمر - کشور دہی است
بخراسان و آنرا کاشمر نیز نامند
و شہرے است بترکستان کشمیر
کقندیل مثلہ
کشامر - کعلابط زشت پیکر مرد
کشمر انفہ کشمرۃ بشکست
بینی او را و آمادہ گریستن گردید

ک ش م ش

کشمش - کزبرج مویز کہ نوعی از
انگور است بیدانہ و نرم تر از انگور
وھو اقل قبضا واسھل خروجا

ک ش م ل خ

کشملخ - بضم الکاف وفتح المیم
واللام ترہ کشمخہ

ک ش م ہ ن

کشمیہنۃ - بالضم وکسر المیم و
قد یفتح وفتح الہا دہی است بمرو
ازان دہ است محمد بن مکی بن زراع
و کریمۃ بنت احمد

ک ش ن

کشنی - کبشری کشنہ کرگاو
دانہ و حب البقر نیز خوانند آنرا
کشانیۃ - بالضم وتخفیف التحتیۃ
شہرے است
کشونیۃ - بالضم وتخفیف الیاء
التحتیۃ شہرے است بمغرب

ک ش و

(ن) کشوتہ کشوا - بالفتح
گزیدم بدندان و بدہان کشیدم آنرا

ک ش ی

کشیۃ - بالضم پیہ شکم سوسمار یا
بن دنب آن و قولہم لطعم
اخاک کشیۃ الضب حث علی
المواساۃ وقیل بل یہزء ایم

باب الکاف فصل الصاد

ک ص ب ر

کصبیر - کامیر کوتاہ قامت

ک ص ص

کص - بالفتح آواز نرم و باریک
کصیص - کامیر آواز نرم باریک
ولرزہ و ترس و بیم و بانگ ملخ
کصیصۃ - کسفینۃ گروہ و بن
دام آہو یا عام است
(ض) کص کصا - بالفتح آواز
باریک برآورد و کص لما غیرہ
فراہم آمد و یقال لما یکص
بالناس کصیصا یعنی انبوہی نمودند
مردم بر آب و نیز کصیص - کامیر
جنبیدن و پیچیدن بر خود از جہد
رنج و در نجیدن و اضطراب کردن
انکصاص - گریختن و شکست خوردن
تکاص - باہم انبوہی نمودن
اکتصاص - فراہم آمدن

ک ص م

(ن) کصم کصوما - وے
گردانید و پشت دادہ برگردید

بجا گر آمده بود از آن وبتمامه مقصد
عو و نه رسیده وکصم فلان تا بستم
وشدت راند آن را

ک ص ی

(ض) کصی فلانٌ تا کصیا. بالفتح
فرومایه وخسیس گردید بعد کرمش و بزرگی

باب الکاف فصل الضاد

ک ض ض

کضکضة. کدحرجة شتافتن وی

ک ض ل

کضل. بالفتح دور انداختن
والفعل من نصر

باب الکاف فصل الظاء

ک ظ ب

(ن) کظب. کظوبًا. پر و فربه گردید

ک ظ ر

کظر. بالکسر پی که در بن سوفار
تیر پیچند

کظر. بالضم کرانه فرج وگوشه
آن و پیه گرده وجای گرده از
درون حیوان چون گرده را برآرند
کظرة بالتاء مثله و چوب گوشه
کمان و میان چنبر کردن
(ن) کظر القوس کظرًا
کظر ساخت کمان را و کظر الزند
رخنه کرد جای زدن از آتش زنه

ک ظ ظ

(ن) کظّ. بالفتح مرد رنج دیده
وسختی کشیده گران بار از کار و دور
مانده از آن و رجل کظ لظ
امر سخت دشوار خوی

کظة. بالکسر سیری و پری شکم
از طعام و زحمت امتلاء طعام و تخمه
کظیظ. کامیر رنجیده و اندوه کشیده
از کاری
کظاظ. ککتاب سختی و ماندگی
و درازی ملازمت و دشمنی یقال
بینهم کظاظ ای عداوة
(ن) کظه الطعام کظًا.
بالفتح زحمت داد امتلای شکم او را
و پر کرد چندانکه طاقت دم زدن
نداد و کظه الامر کظاظًا و کظاظة
بفتحهما رنجانید او را کار و گران بار ساخت
و اندوهگین نمود و مکظوظ
لغت است از آن
کظکظة. دراز شدن شکم
وقت پر کردن و پر گردیدن آن
مکظظ. کمعظم بمعنی کظیظ است
مکاظة. سخت در رسیدن جنگ
کظاظ ککتاب مثله
انکاظ. از حد گذرانیدن مردم
دشمنی را با یکدیگر
اکتظاظ. رنجور گردیدن از
امتلای طعام و پر شدن شکم و
پر و تنگ گردیدن وادی از سیل
تکظکظ. باندازه پری شکم
خوردن و راست نشستن وقت
طعام خوردن یقال فلان
یتکظکظ عند الاکل ای ینتصب
قاعدًا کلما امتلأ بطنه واکتظ

ک ظ م

کظم. محرکة گلو یا دهان یا
برآمدن جای دم اکظام جمع یقال
اخذت بکظمه ای بمخرج نفسه

رجل کظیم. کامیر مرد اندوهگین
و مرد فرو خورنده خشم و نیز کظیم
کلیدان
کظیمة. کسفینة چاهی پهلوی
چاهی که آب راهه هر دو یکی باشد
و توشه دان
کظام. ککتاب سربند هر چیزی
واخذ بکظام الامر ای بالثقة
کظوم. کصبور ستور که نشخوار مکند
کظامة. ککتابة دهانه رودبار
و مخرج بول از زنان و چاهی پهلوی
چاهی که میان آنها یک آب راهه باشد
در بطن زمین که بدان آب یک چاه
بچاه دیگر رود و حلقه سر دوش ترازو
که رشته بوی بندند و دوالی است که بر
گوشه بالائین کمان بندند و مسمار
ترازو یا حلقه سر عمود آهن پهلوی
مسمار که رشته بر وی بندند و رسن
که بدان بینی شتر بندند و پی که بر پر
تیر پیچند یا جای پر از تیر
کاظم. خاموش و فرو خورنده
خشم کظم. کرکع جمع و بعیر کاظم
و ابل کظوم اذا لم تجتر
و لقب مردی
کاظمة. موضعی است بباریه
رجل مکظوم. نیک اندوهمند
و غیظ مکظوم خشم فرو خورده
(ض) کظم غیظه کظمًا.
بالفتح فرو خورد خشم را و کظم
الباب قفل نهاد بر در و کظم
النهر. برآورد و بند کرد جوی را
کظم الخوخة کذلک یعنی بند کرد
روزن را و کظم البعیر کظومًا

باز ایستاد شتر از نشخوار و یقال الکی
البعیر کظومًا ای لا یجتر و کظم
الرجل کظومًا مجهولًا خاموش
گردید

ک ظ و

ارض کاظیة. زمین خشک
(ن) کظا لحمه کظوًا. بالفتح
درشت گردید و افزودن آگنده
شد حظا بظا کظا. از اتباع است
در معنی مذکور
تکظی لحمه بلند و برآمده شد
گوشت او از فربهی

باب الکاف فصل العین

ک ع ب

کعب. بالفتح هر بند استخوان
و شتالنگ و استخوان بلند پست
پای که به بنگاه شراک باشد الکعب
کالفلس و کعوب و کعاب
ککتاب جمع و کعب بازی نرد و شیر
کعب بالضم و کعاب بالکسر و کعبات
جمع و بندی گره نیزه و نی کلک
کعوب جمع و یک لخت از روغن
و پاره از آن و اندک از شیر
بقدر یک حبه و اصطلاحی است
مراهل حساب را و نیز کعب
بزرگی آبائی و بزرگی و کعبات
پسر کلاب و پسر ربیعه و ذو الکعب
لقب نعیم بن سوید و ابومالک
کعب بن عاصم اشعری و
ابومحمد کعب بن عجرة و ابوالیسر
کعب بن عمرو و کعب بن عیاض
و کعب بن مالک و کعب بن

مرد و کعب بن زهیر صحابیان اند و کعب بن ماتع معروف بکعب الاحبار حمیری و از علمای تابعین است یهودی بود در زمان عمر بن الخطاب رضی الله عنه مسلمان شد رضی الله عنه و کعب بن اشرف یهودی بود بر دست محمد بن سلمه و جماعتی دیگر کشته شد و کعب بن لوی از اجداد نبی است صلی الله علیه وآله وسلم و ام کعب انصاریه صحابیه

کَعْبَة ـ بالتا کعب که بدان نرد بازند و بیت الحرام زاد الله تشریفا و تعظیما یقال سُمِّیَ بذلك لتربیعه و برواره یقال فلان جالس فی کعبته ای غرفته و هر خانه چهار گوشه

کُعْب ـ بالضم پستان.

کُعْبَة ـ بالتا دوشیزگی دختر

کَعَبَات ـ محرکة خانه بود مر ربیعه را که طواف آن می کردند و آن ذو الکعبات است

کَعَاب ـ کسحاب دختر پستان برآورده

کَاعِب ـ دختر نار پستان بود

ثَدْیٌ کَاعِبٌ ـ پستان برآمده

کُعْکُبَة ـ بضم الکافین وشد الموحدة حلقه بستگی موی یعنی موی را چهار توک کرده بافته یکی را در دیگری در آرند تا همگی یک کعکب گردد و دو گوارشانه

کُعْکُبِیَّة ـ بالضم وتشدید التحتیة نوعی از نشانه

(ض ن) کَعَبَتِ الْجَارِیَةُ کُعُوبًا وَکُعُوبَةً وَکِعَابَةً ـ بالکسر برآمده پستان دختر و نار پستان گردید

(ف) کَعَبَ الْإِنَاءَ کَعْبًا ـ پر کرد آنرا * وَکَعَبَ الثَّدْیُ ـ برآمد پستان

اِکْعَاب ـ شتافتن

مُکَعَّب ـ کمحدث دختر پستان کرده و ثَدْیٌ مُکَعِّب ـ پستان برآمده

مُکَعَّب ـ کمعظم نگارین از جامه و جا در و جامه نورد کرده بنورد شده

وَثَدْیٌ مُکَعَّبٌ ـ پستان برآمده

مُکَعَّبَة ـ بالتا زنبیل خرما از برگ آن.

تَکْعِیب ـ چهار گوشه ساختن چیزی و نو برآمدن و بلند شدن پستان دختر و نار پستان شدن آن

ثَدْیٌ مُتَکَعِّبٌ ـ للفاعل پستان نو برآمده

ك ع ب ر

کَعْبَرَة ـ کدحرجة زن عجمیة درشت اندام درشت خو و نیز بریدن بشمشیر پاره کردن *

کُعْبُرَة ـ کقنفذة گره بندهای زراعت و کفه گندم که وقت صاف و پاکیزه کردن دور کنند وتشدد الراء فیهما و هر چیز فراهم آمده کَعْبُورَة بالفتح مثله و استخوان ساق دست از سوی انگشت ابهام و پاره اند گوشت و سخت سر و استخوان درشت گره کَعَابِر جمع و بیخ سر و سرین گنده و سرگین شتر خشک گردید بر دنب

مُکَعْبِر ـ بکسر البا مرد عربی و مرد عجمی از اضداد است ولقب مردی ضبی

مُکَعْبِر ـ کمسرهد نام دو شاعر است

ك ع ب ش

کَعْبَشَة ـ گرفتن چیزی را و بستن پاهای فراهم آوردن جهت جستن و مانند آن و کوتاه قدم بکدو از رفتن

تَکَعْبُش ـ در ترنجیدن پوست وی را گرفتن

ك ع ت

کَعْت ـ بالفتح مرد کوتاه بالا

کَعْتَة ـ مونث

کُعْتَة ـ بالضم سرپوش شیشه

کُعَیْت ـ کزبیر هزار داستان

کِعْتَان ـ بالکسر جمع

ابو مُکَعِّت ـ کمحسن شاعری است

اِکْعَات ـ بشتابان رفتن و نشستن ضد و از خشم برآماسیدن

ك ع ت ر

کُعْتُر ـ کقنفذ مرغی است کنجشک همچو کنجشک

کَعْتَرَ فی مَشْیِه کَعْتَرَةً ـ خمان رفت مانند مستان و سخت دوید و شتابی کرد در رفتار

ك ع ث ب

کَعْثَب ـ کجعفر کس آگنده گوشت و سطبر و زن سطبر کس

تَکَعْثَبَتِ الْعِرَانَة ـ مجتمع گردید جوال و گرد گشت

ك ع د

کَعْد ـ بالفتح جوال

کُعْدَة ـ بالتا سرپوش شیشه

ك ع د ب

کَعْدَب ـ کجعفر مرد فرومایه بیمروت

کَعْدَبَة ـ بالتا مثله

کُعْدُبَة ـ کقنفذة غوره آب

ك ع ر

کَعْرَة ـ بالفتح گره گوشت یا گره اندام پیه ناک همچو غده

کُعْر ـ بالضم خار بنی است از درخشته بزرگ

کَعِر ـ ککتف کودک پر شکم

أَکْعَر ـ پر شکم و فربه

کَعْوَرَة ـ بالفتح بزرگ بینی

کَیْعَر ـ کحیدر شیر بچه فربه

(ف) کَعَرَ الصَّبِیُّ کَعْرًا ـ پر شکم گردید از بسیار خواری

(س) کَعِرَ الصَّبِیُّ کَعَرًا ـ محرکة پر شکم گردید و فربه گشت * و

کَعِرَ الْبَعِیرُ ـ گره بست پیه کوهانش

کَوْعَرَ السَّنَامُ کَوْعَرَةً ـ بزرگ و پیه پیه گردید کوهان.

مُکْعِر ـ کمحسن تیز دونده یقال مر مکعرا ای مر یعدو مسرعا

اِکْعَار ـ بزرگ کوهان شدن شتر و مجمع شدن پیه در آن

کَعَّرَ الْبَعِیرُ تَکْعِیرًا ـ گره بست در کوهانش

ك ع ز

(ف) کَعَزَ کَعْزًا ـ بالفتح بانگشتان فراهم آوردن چیزی را

ك ع س

کَعْس ـ بالفتح استخوان انگشت دست و پا و استخوان پیوند میانه از سه پیوند انگشتان و همچنان استخوان دست و پای گوسپند و گاو و جز آن و استخوان بند دست و پای

کِعَاس ـ ککتاب جمع *

ك ع س ب

کَعْسَب ـ کجعفر نام مردی است

کَعْسَبَة۔ دویدن وگریختن و شتابان رفتن یا آہستہ دویدن یا برفتار ستانہ رفتن۔

ك ع س م

کَعْسَم بجعفر گورخر کَعَاسِیم بالفتح جمع
کَعْسُوم کعصفور خرکَعَاسِیم جمع والمیم زائدۃ
کَعْسَم فُلَانٌ۔ گریزان پشت داد

ك ع ص

کَعَص۔ بالفتح خوردن والفعل من فتح
کَعِیصُ الفَار۔ کامیر بانگ موش وکذ کَعِیصُ الفَرْخ

ك ع ط ل

اَسَدٌ کَعْطَلٌ۔ کجعفر شیر یازنده
کَعْطَلَة۔ سخت دویدن وآہستہ دویدن از لغات اضداد است و درازکشیدن دست را و بازیدن یقال کَعْطَلَ بیدہ ای مطیٰ
اَسَدٌ مُکَعْطَل کمسرہ لغت است ازان

ك ع ظ

کَعِیظ۔ کامیر مرد کوتاہ بالاآگندہ گوشت
مُکَعَّظ۔ کمعظم پستک سطبر اندام

ك ع ظ ل

کَعْظَلَة۔ لغتے است درکعطلة در معنی

ك ع ع

کَعّ۔ بالفتح بددل وسست و رجلٌ کَعُّ الوَجْہ۔ مرد سبک رخسار
کَاعّ۔ بددل وسست
کُعْکُع۔ کقنفذ بددل وسست
کَعَنْکَع کسمندل غول نر (ض ن) کَعّ کُعُوعًا بددل گشت وسست گردید از نصر

آید وقیل کَعَعْت کفتحت وسمعت لغتان
کَعْکَعَة۔ بندکردن کسی را وبازداشتن از ارادۂ او
اِکْعَاع۔ بددل ساختن وترسانیدن وبندکردن وبازداشتن کسے را از ارادہ وے یقال اَکَعَّہُ ای حَبَسَہُ عن وجہہ
تَکَعْکُع۔ بازایستادن وبددل شدن

ك ع ك

کَعْک۔ بالفتح کاک کہ نان خشک نان از آرد خشکہ پختہ بے شیر و روغن باشد معرب است۔

ك ع ل

کَعَل۔ بالفتح کوہ وسرگین ہر حیوان بعد ریدن وانداختن آن چرک وریم کہ نجا یہ تکہ چسپیدہ باشد ومرد پستک سیاہ فام کَعَّل کصرد مثلہ وشبان ناکس وخرمائے باہم چفسیدہ ومالدار زفت وبخیل
مُکَعَّل کمحدث پرخشم وبرامیده ازان ومرد جنبان سرین
تَکَعُّل سخت درچسپیدن

ك ع م

کِعَم۔ بالکسر سلاح دان وہرچہ دروے چیزے نہند کِعَام کَکِتَاب جمع
کَعِیم۔ کامیر شتر تیفوز بستہ
کِعَام۔ ککتاب تیفوز بند شتر
کُعُومُ الطَّرِیق دہانہای راہ
کَیْعُوم۔ بالفتح نام مردے (ف) کَعَمَ البَعِیرَ کَعْمًا بالفتح بست تیفوز وبرا تا نگزد وبخورد

مَکْعُوم لغت است ازان و وکَعَمَتْ الوِعَاءَ بستم سرظروف را و وکَعَمَ المَرْأَۃَ کَعْمًا محرکۃ وکُعُومًا بوسہ دادن زن را یا البہاے او را بدہان خود گرفت وقت بوسہ
مُکَاعَمَه بوسہ دادن ودہان در دہان گرفتن وقت بوسہ یقال کَاعَمَ المَرْأَۃَ اذا التقم فاھا فی التقبیل و دریک جامہ ہم بستر کردن زن را

ك ع ن

ذوکُعَان۔ بالضم نام یکے از پادشاہان یمن قیل کان طولہ عشرۃ اذرع
کُعَانَة۔ بالتا نام زنے
اِکْعَان۔ سستی شادمانی وسست شدن آن

ك ع ن ب

کَعْنَب۔ کجعفر پست بالا شیر بیشہ و رجلٌ کَعْنَبٌ مرد کہ در سرش کعانب باشد
کَعَانِبُ الراس۔ بالفتح آگندہا وگرہی است در سر
کُعَانِب۔ کعلابط شیر بیشہ
تَیْسٌ مُکَعْنَبُ القَرْن۔ کمسرہد تکہ پیچیدہ شاخ

ك ع ن ش

تَکَعْنَشَ الطَّائِرُ۔ بدام درآویختہ شد وتَکَعْنَشَ فِی الشَّیْءِ فرو شد دران چیز

ك ع ي

کَاعِی شکست خوردہ
اَکْعَاء۔ بالفتح والمد نامردان وبددلان (ن) کَعَا کُعُوًّا بالفتح بددل شد

بابُ الکاف فصلُ الغین

ك غ د

کَاغَد۔ معروف معرب است

ك غ ذ

کَاغَذ۔ کاغذ فارسی است

ك غ ي

کَاغِی شکست خوردہ

بابُ الکاف فصلُ الفاء

ك ف ء

کَفْء۔ بالفتح ہمتا ومانند
کُفُوء۔ کقدس مثلہ کِفَاء ککتاب جمع
کُفْأَة۔ وبضم بار خرما بن در سال آن وہم چنین دیگر منافع یعنی در زمین کشت زمین سال حاصل دو درختان نتاج شتران ہمان سال یا نتاج سپس گذشتن یک سال یا زیادہ ازان یقال اعطنی کُفْأَةَ نَاقَتِكَ و یقال اَکْفَأْتُ ابلی کُفْأَتَیْنِ اذا جعلتہا نصفین یُنْتَجُ کل عام نصفہا کما یصنع بالارض فی الزراعة و ومَنَحَہ کُفْأَةَ غَنَمِہ یعنی داد او را شیر وبچہ وپشم یکسال تا از منافع مذکور منتفع شود وامہات را رد کند
کِفْء۔ بالکسر شکم رودبار
کُفُوء۔ بالضم وبضمتین مانند وہمتا اَکْفَاء جمع
کَفِیء۔ کامیر ہمتا ومانند کَفِیئَة بالتا مثلہ یقال ھذہ کَفِیئَتُہ

وكفيئة اى مثله وشكم رود بارند و
كفئ اللون برگرديده رنگ
كفاء. كسار پا دخل اسم مصدر
است كفاءة بالفتح مثله ونيز
تكفاءة همتا مانند شدن
كفاء. ككتاب مانند وبرابر
يقال لا كفاء له اى لا نظير له و
كفاؤه اى مثله والحمد لله
كفاء الواجب اى ما يكون
مكافئا له اى مساويا له وهو
فى الاصل مصدر وتوانائى يقال
مالى به قبل ولا كفاء اى طاقة
للمكافأة وپرده است از بالا تا
پائين خيمه از دنبال آن يا پاره در
سوخر خيمه يا دو پاره جامه كه بريك
ديگر دوخته در سوخر خيمه دوزند يا گليم
كه بر خيمه اندازند چندانكه بزمين رسد
مكفوء اللون. برگرديده رنگ
واناء مكفوء خنور برگردانيده
وخميده

(ف) كفاء كفوءا. بالفتح
برگردانيدن آنرا وپيروى كرد. و
كفات فلانا. بازگردانيدم آنرا
از جهتى كه روے آورده بود بآن
وكفات الاناء. نگونسار ساختم
وخم دادم آنرا تا هرچه در وى است
بريزد و كفات الغنم فى الشعب
در آمدند دران و كفاء فلانا
براند آنرا و كفاء القوم برگشتند
وپشت دادند وشكست خوردند
وكفاء عن قصده برگشت از آن
اكفاء. خمانيدن وكژ كردن خنور
دا تا آنچه در وى باشد بريزد و ميل

كردن ومايل گردانيدن و بر
گردانيدن كسى را از اراده او
وخم دادن كمان را وبچه بسيار آوردن
شتران ومنافع شتران خود را دادن
بكسے يقال اكفا ابله فلانا اذا
جعل له منافعها ونگونسار ساختن
خيمه را يقال اكفات البيت و نيز
الاكفاء نوعى از عيوب قافيه يعنى بعضے
بيت را حرف روے ديگر آوردن
وبعض را ديگر كقوله اذا هر لم
يكن لذ نجيم الشيح ميمم البيت
كريم للشيخ يا مخالف آوردن
حركات حرف روى برفع وجر كقوله
زعم البوارح ان رحلتنا غدا
وبذاك انبانا الغراب الاسود
لا مرحبا بغد ولا اهلا به ان
كان تفريق الاحبة فى غد
يا تباه كردن آخر بيت را بهر فسادے
كه باشد و تنصف كردن شتر انرا
مكافئ. للفاعل برابر يقال
هذا مكافئ له اى مساو له ومكافئة
بالتاء مثله منه حديث العقيقة
شاتان مكافئتان وتفتح الفاء اى
متساويتان وكل شئ ساوى
شيئا حتى يكون مثله فهو مكافئ
له وقال بعضهم فى تفسير الحديث
تذبح احدىهما مقابلة الاخرى
كافاه مكافاة وكفاء. بالكسر
پاداش داد او را و كافا فلانا
دانست بوے ومراقبه ونگاهبانى
وے نمود و نيز مكافاة و وركردن
كسے را و برابر ايستادن و باهم پيے
و پيے نيزه زدن يقال يكافيان

فارسيدن بوے و طعن مذكم
تكفؤ. ناز ناوان رفتن يقال
تكفات المرأة فى مشيتها اى تمايلت
تكافؤ. برابر شدن برابر ايستادن
اكتفاء. برگردانيدن برگردانيدن
خنور را ونگونسار ساختن وبسنگ
كردن بچيزے
انكفاء. برگرديدن ويقال
كفاته فانكفا اى صرفته
فانصرف عنها توجه وبرگرديدن رنگ
استكفاء. يكسالة نتاج ستور
خواستن از كسے يقال استكفات
ابله فلكفانيها

ك ف ت

رجل كفت. بالفتح مرد تيزرو
سبك باريك اندام و نيز كفت
ديگ خرد و بكسر مرگ و خبز كفت
نان بے نان خورش
كفتة. بالتاء نام گورستان
مدينه بدان جهت كه بخود قرار گيرد
مردم را يا آنكه زود بخورد آنها را
زيراكه شوره زار است
كفت. بالكسر ابنان استوار كه
ضائع نكند چيزے را
فرس كفت كصرد اسب كه
بهمه تن برجهد و سوارى برآن بشوار
باشد از برجستگى وے فرس كفتة
بالتاء مثله
كفيت. كامير مرد تيز رو سبك
باريك اندام و انبانى استوار كه
چيزے ضائع نكند و رخت زندگانى
و اسپ حيان بن قتادة سدوسى
كفات. ككتاب فراهم آورده نگاه

چيزست والارض كفات لنا منه
قوله تعالى الم نجعل الارض كفاتا
كافت. معرفه عجمى است جائے باش
دزدانى در آنجا متاع خود را نگاه
ميدارند و فراهم آرند
كفات. كشداد شير بيشه
(ض) كفته كفتا. بالفتح بر
گردانيد او را از جهتى كه روے آورده
بود بآن و كفت الشئ بخود فراهم
گرفت آنرا و بر پنجه گرفت ومنه
الحديث اكفتوا صبيانكم بالليل
فان للشيطان خطفة و
كفت الطائر و غيره كفتا و
كفاتا ككتاب و كفيتا بالفتح و
كفتانا محركة شتابى نمود و بريد
و دويدن و نيز در تنجيده و منقبض شد
و نيز كفت. زير بالا برگرديدن چيز
و تيز راندن و نگاه داشتن و فراهم
آوردن و لاحق شدن آخر قوم
باول آن و گشتن و هلاك كردن ومنه
الحديث يقول الله للكرام الكاتبين
اذا مرض عبدى فاكتبوا له مثل
ما كان يعمل فى صحته حتى اعافيه او اكفته
مكفت كمحسن آنكه ميان دو زره
جامه پوشد
تكفيت. فراز گرفتن چيزے را
و به پنجه گرفتن
مكافتة. با كسى پيشى گرفتن
در دويدن و بے نگاه مردن كفات
بالكسر مثله يقال مات كفلتا اى مكافتة
انكفت المال اكتفاتا.
گرفت همه مال را
تكفت. در تنجيدن و منقبض شدن

الکفات۔ ازخود برگشتن و برگردیدن و ترنجیده شدن و لاغر گشتن اسپ دگر و آمدن مردم

ک ف ح

کَفلح۔ کالیز ہتا اتندد شوے زن و نحوا بہ و مہمان ناگاہ آیندہ

کِفَاح۔ کتاب چیز بسیار منہ الحدیث اَعْطَیْتُ مُحَمَّدًا کِفَاحًا ای اشیاءً کثیرةً مِنَ الدُّنیا والآخرة

اَکْفَح۔ سیاہ

(ف) کَفَحَہٗ کَفْحًا۔ برہنہ کرد آنرا و کَفَحَہٗ بِالعَصَا بچوب دستی زد او را و نیز کفح کشیدن لگام ستور را و بر روے ستور زدن یقال کَفَحْتُ الدَّابَّةَ اِذَا ضَرَبْتَ بِاللِّجَامِ تَاهَا و بارو شمشیر زدن و روبارو کردن بوسہ زدن ناگاہ یا عام است وفی الحدیث لی لاکفحہا وانا صائم ای اواجہہا بالقبلة

(س) کَفِحَ کَفَحًا۔ محرکہ ترش شد گشت و بد ول گردید

اِکْفَاح۔ کشیدن لگام ستور و برگردانیدن یقال اَکْفَحْتُہٗ بمعنی ای رددتہ کافح المرأة مُکَافَحَةً و کِفَاحًا۔ بالکسر بوسہ داد زن را و کَافَحَ فلانًا۔ روبارو گردید باو و نیز جنگ و قتال کرد با و فلانٌ یُکَافِحُ الاُمُورَ۔ خود مرتکب کارہا می گردد

ک ف خ

کَفَخَہٗ۔ بالفتح بسکر و آمدہ رسید

رَجُلٌ مِکْفَخٌ۔ کمنبر مرد استوار و قوی عضو و مِکْفَخٌ کذالک

(ن) کَفَخَہٗ بِالعَصَا کَفْخًا بچوب دستی زد او را و بر سر وے زد

ک ف ر

کَفْر۔ بالفتح زمین دور دست از مردم و گور و منہ اَللّٰھُمَّ اغْفِرْ لِاَھْلِ الکُفُورِ و خاک و نیز منہ الحدیث لیخرجنکم الروم منہا کَفْرًا کَفْرًا ای قریة قریة من قری الشام و چوب گندہ درشت کوتاہ یا چوب دستی کوتاہ و کَفْر تُوثَا و کَفْرُ تِعْقَاب دو موضع است منسوب بسوے توثا و تعقاب کہ نام دو مرد است و نیز کفر تعظیم پارسیان پادشاہ خود را و سیاہی شب تاریکی آن و تاریکی خانہ کِفْر بالکسر مثلہ

کَفْرَة۔ بالتاء تاریکی

کُفْر۔ بالضم قیر کہ کشتی بدان اندایند و نیز کفر ناگرویدن و ناسپاسی کردن ضد ایمان و بالفتح کُفُور و کُفْرَان بضمہما مثلہ یقال کَفَرَ وکَفَرَ نِعْمَةَ اللہ و بِہَا ای جحدہا و سترہا والفعل من نصر

کَفَر۔ بالتحریک عقاب کوہ بلند و غلاف شگوفہ خرما

کَفَرِیَّة۔ کطہریة دہی است بشام

کَفَر۔ کحقف کوہ بزرگ یا بستا زکوہ

کَفُور۔ کصبور حق ناشناس و ناگروندہ کُفُر بضمتین جمع

کَافِر۔ ناگروندہ خلاف مومن و ناسپاس نعمت خدائے عزشانہ کُفَّار۔ کرتارد کَفَرَة محرکة و کِفَار ککتاب جمع و شب تاریک یا عام است و دریا و رود بار بزرگ و جوی بزرگ و ابر تاریک و کشاورز و زرہ و آنکہ جامہ بالای زرہ پوشیدہ باشد و غلاف شگوفہ خرما و زمین دور از مردم و زمین ہموار و مغاک پا سپردہ و گیاہ و تاریکی یا تاریکی اول شب و مرد با سلاح و منہ الحدیث لاترجعوا بعدی کُفَّارًا یَضْرِبُ بَعْضُکُمْ رِقَابَ بَعْضٍ یعنی ہمدیگر کارزار مکنید ابعد من بعضی آنکہ مردم را بکفر منسوب مکنید کہ کفر لازم آید و موضعی است در بلاد ہذیل

کَافِرَة۔ مونث کافر کَوَافِر جمع و کَافِرَتَان دو سرین یا گوشت بالای دو ران و نیز کَوَافِر خمہای بزرگ

کُفَارِی۔ بالضم منسوب با بزرگوش

کَفَّار۔ کشداد ناسپاس و ناگروندہ و کشاورز

کَفَّارَة۔ کجبانة آنچہ بدان گناہ را ناچیز نمایند از صدقہ و روزہ و مانند آن۔

کَافُور۔ شگوفہ خرما و جز آن یا غلاف آن و گیاہی است خوشبوی کہ گلش مانند گل اقحوان باشد و گرہ جائے بر آمدن خوشہ انگور کوافیر و کوافر جمع و چشمہ است در بہشت و صمغ درختی است خوشبوے کہ در کوہ ہائے دریائے ہند و چین میباشد و گویند بسیار اندیب میروید و بس و درخت در نہایت بزرگی باشد چندانکہ صد سوار یا زیادہ از آن را در سایہ دارد و ہمیشہ سبز و بے شگوفہ و بے ثمر و چوبش سپید و سبک و پلنگ و مار بزیرش ہموارہ باشند و آن صمغ اقسام میباشد ریاحی منسوب بملوح نام پادشاہی کہ اول آنرا یافتہ و سفید مائل بسرخی و شبیہ مصطکی و قیصوری و آن نیک سفید و صاف و در جوف درخت یافتہ شود و این ہر دو را جوانہ نیز گویند کافور مولی از زیر آب چوب جوف درخت از جوشانیدن آن بہم میرسد و آن تیرہ رنگ و ناصاف باشد و نام مردے ٭

کُفُرَّی۔ بضمتین و شد الراء مقصورا و تثلیث الکاف والفاء شگوفہ خرما یا غلاف وے

کَفَرَنی۔ کسفرجل متصوا مرد کم نام کول

رَجُلٌ کِفِرِّین۔ بکسرتین و تشدید الراء مرد زیرک

مَکْفُور۔ خاکستر زیر خاک پوشیدہ

(ض) کَفَرَ عَلَیْہِ کَفْرًا۔ بالفتح فرو گرفت آنرا و کَفَرَ الشیءَ پوشیدہ و نہان کرد آنرا

اِلْکَفَار۔ لازم گرفتن دہ را و کافر خواندن کسے را یقال لاتکفر احدًا من اہل قبلتک ای تنسبہم الی الکفر

مُکَفَّر۔ کمحدث مرد سلاح پوش

مُکَفَّر۔ کمعظم محسن ناسپاس کردہ شدہ و مرد نیک استوار کردہ و در [illegible] شدہ در آہن

تکفیر۔ پوشیدن چیزے را

وناچیز کردن گناه را و فروتنی نمودن
کسے را و دست بر سینه نهادن پیش
کسے و بر سر نهادن پادشاه تاج را
که بدیدنش خضوع لازم آید کفارهٔ
سوگند و جزاآن دادن یقال کفر
عن یمینه و منسوب کردن بکفر
و نیز تکفیر نام تاج شاهی
مُکَافَرَة۔ ناسپاسی کردن و حق
ناشناختن یقال کافرنا حقنا ای
جحده
مُتَکَفِّر۔ للفاعل مرد سلاح پوشیده
اِکْتِفَال۔ لازم گرفتن ده را

ک ف س

کَفَس۔ محرکة کژی پای چنانکه
سرہاے پاے سوے یکدیگر سپرد
و راه رفتن بر پشت پا از جانب انگشت
خرد و کژی سینه اَکْفَس و کَفْسَاء لغت
است از ان والفعل من سمع
کِفَاس۔ ککتاب جامه بر تن و
جامه پارها که دست بند و پاے بند
کودک کهروارگی
اِنْکِفَاس۔ درهم و پیچیدن

ک ف ف

کَفّ۔ بالفتح پنجه کف بالفتح و ضم
الکاف و کفوف و لفت بالضم جمع و خرد
و دستگاه و قیمت و کف الکلب گیاه
السّبع و کفّ الضَّبع و
کفّ القرد و کفّ الاسد کفّ
الذِّئب و کفّ الاجذم و کفّ
الجذماء و کفّ آدم و کفّ مریم
و کذا کفّ عائشة انواع گیاه است
منه والکفّ شمشیر مالک بن اُبَیّ
بن کعب صحابی و شمشیر خالد بن
تماجه بن خالد بن دلیمة صحابی

الکفّ الاشلّ عمرو بن عبد الله
که یکے از فارسان بکر بن وائل است
و ذو الکفّین بتی بود مر دوس را
و شمشیر انمار بن خلف و شمشیر عبد الله
بن اصرم و قد علی کسرىٰ فسلحه
بسیفین والآخر اِسْطام
لَقِیتُهُ کَفَّةَ کَفَّةَ۔ بالتاء
ملاقات کردم با وے از غایت قرب
و مواجهه چندانکه دست بدست
رسید یا آنکه ملاقات نمودم با وے
و منع کردیم همدیگر را از نهضت و
کو کردن و هما اسمان جعلا اسما
واحدا و بُنیا علی الفتح کخمسة عشر
و لقیته عن کفة لکفة و کفة عن
کفة علی فک الترکیب کذلک
کِفَّة۔ بالکسر پله تراز و بالفتح و
دام شکاری و بضم و چوب بُن
و هر چیزے گرد و گو که دران آب
فراهم آید و آنچه فرو هشته و مستوی
باشد از بن دندان و بضم کُفَف
کغرف و کِفَاف ککتاب جمع و نیز
کِفَّه داٸرہاے نگار که بر دست
عروس نهند و گو که دران چشمها باشد
کُفَّةُ القَمِیص۔ بالضم لورد
دامن پیراهن و نیز کُفَّة
هر چیزے زاید بر چیزے مثل کُفَّةُ
الثَّوب یعنی لور جامه و کُفَّةُ
الرَّمل دامن ریگ کرانه آن
و کُفَّةُ الدِّرع دامن زره کرانه
هر چیزے بدان جهت که هرگاه
چیزے تا بکرانه خود رسید گویا باز
داشته شد از زیادت طلب بالخصوص
جامه که دران سوختن یا سبب تنها شده و

حاشیه هر چیزے کُفَف کصرد جمع کِفَاف
ککتاب جمع الجمع و منتهاے درخت
و منقطع آن و انبوهی مردم و عدد
بسیار و جماعت مردم یا مردمان
نزدیک مکان و سنگی که گرداگرد آن
گِل و سرگین گاو و جز آن نهند و
در آن پنیر بزند و دام شکار آهو
و کُفَّةُ الغَیم کرانه و طرهٔ آن
و کُفَّةُ اللَّیل ملتقاے شب و روز
در مشرق باشد یا در مغرب و نیز
کُفَّة ریگ توده دراز گرد
کَفَف۔ محرکة قوت روزگذار و
مستغنی کن و داٸرهاے نگار و
سوال خواست بدست اسم است
استکفاف را
کَفَاف۔ کسحاب اندازه و مانند
و روزگذار از روزی و قوت که
مستغنی گرداند از خواست باز
دار و منه الحدیث اللّٰهم اجعل قوت
آل محمدٍ کَفَافًا و دعنی
کَفَافِ کقطام یعنی باز بمان باز
می مانم از تو و دور شو و دور شوم
از تو
کِفَافُ الشَّیء۔ ککتاب فرا
گرفتن هر چیزے و پیرامون و کناره
آن و کِفَافُ السَّیف دم شمشیر
کَفُوف۔ کصبور ناقه تمام سوده
و کوتاه شده دندان از پیری
کَافّ۔ شتر تمام سوده دندان و
کوتاه شده از پیری مذکر و مونث
در وے یکسان است.
کَافَّة۔ سیر یقال جاء الناس
کافّة ای کلهم ولا یقال جاءت

الکافّة لانه لا یدخلها ال
ولا تُضاف.
مَکْفُوف۔ نابینا مَکَافِیف
جمع و کسی از بحور که هفتم ساکن
آن رفته باشد
عَیْبَةٌ مَکْفُوفَة۔ جامه دان
نیک استوار سر بسته و فی الحدیث
و اِنّ بینهم عَیْبَةً مَکْفُوفَةً
مثّل بها الذّمة المحفوظة
التی لا تنکث و معناه انّ
الشر یکون مکفوفًا بینهم
کما تکفّ العیاب اذا اُشرجت
علی ما فیها من المتاع کذلک
الدخول التی کانت بینهم
قد اصطلحوا علی ان لا ینشروها
بل یتکافّون عنه کانهم جعلوها
فی وعاء و اشرجوا علیها۔
(ن) کَفَّت النَّاقَةُ کُفُوفًا پیر شد
پس سوده و کوتاه گردید تمام
دندانش از پیری و کَفَّ الثَّوب
کَفًّا۔ بالفتح دوباره دوخت جامه
را بر یکدیگر و کَفَّ بَصَرُهُ معروفا
و مجهولا کور گردید و نیز کَفَّ بسیار
پر کردن آوند را و بلة عصا بستن
پلے را و باز ایستادن و باز ایستانیدن
و برگردانیدن لازم متعدی راندن
یقال کَفَفْتُهُ عَنْهُ فَکَفّ
و نیز کَفّ۔ در عروض افگندن
حرف هفتم ساکن چون نون فاعلاتن
مفاعیلن پس فاعلات مفاعیل
باقی باشد
کَفْکَفَة۔ برگردانیدن و باز
ایستانیدن

تَكَفُّف. دست پیش کسے داشتن بخواهش یقال فلان یتکففُ الناسَ اِذا طلبَ بکفّه

مُسْتَکَفّات. بالمفعول چشمها بهمان جہت کہ در کوہ باشد و شتران گرد شده

اِسْتِکْفاف. گرد گرفتن چیزرا و نگریستن بسوے آن یقال اِستکفَّ القومُ حَولَ الشئ اِذا احاطوا بہ ینظرُونَ اِلیہ و حلقه بستن ما وفراہم شدن موے و دست پیش چشم داشتن وقت نگریستن از دور یقال اِستکففتُ الشئَ اِذا استوضحتہ بان تجعلَ یدَكَ اِلى حاجبك کمن یستظلُّ من الشمس و دست پیش کسے داشتن بخواہش وسوال یقال ستکفّ بالصدقة اذا مدَّ یدَہُ بها

اِنْکِفاف. باز ایستادن و گذاشتن یقال انکفُّوا عَنِ المَوضعِ اِذا تَرکُوہُ

تَکَفْکُف. باز ایستادن

ك ف ل

کِفْل. بالکسر بہرہ و ہم چند ہر چیزے منہ قولہ تعالیٰ یُؤتِکُم کِفْلَینِ مِن رحمته ولته پاره کردن گاؤ که زیر یوغ باشد و پشم کہ سپس ریختن پشم برآید و آنکہ بر ستور نتواند نشست و آنکه در مؤخر حرب مستعد گریز و فرار باشد و ہمتا. مانند و آنکہ بمردم آویزد و گلیم دیز آن کہ گرد کوہان شتر پیچند تا بر نشینند بر آن یا گلیم کہ ہر دو طرف شتر کرده بستہ از دوش تا متصل سرین شتر گسترند و ذُو الکِفْل نام پیغمبرے کہ سپس ایوب علیہما السلام بجانب کنعان کہ ملکے است از بنی اسرائیل مبعوث شده

کَفَل. محرکة سرین یا پس سرین یا میانہ دوران اَکْفال جمع.

کَفِیْل. کاپیر ہمتا و مانند و پذیرفتار کَفِیْل علی لفظ الواحد وکُفَلَاء جمع

کافِل. پذیرنده و پذیرنده تعهد و تیمار کسے و آنکه چیزے نخورد یا پیاپی روزه دارد و آنکه با خود پیمان بندد کہ در روزه سخنی نگوید و حرفی بر زبان نراند کُفَّل کرکع جمع و پذیرفتا کُفَّل کرکع و کُفَلَاء کرماء جمع

(ت) کَفَلَہ کَفْلًا. پذیرفتار داد و پیرا و یقال کفلتُ عَنہُ بالمالِ لغریمہ یعنی پذیرفتار مال وے شدم پیش غریم او وکفلتُ بنفسِہ کذالِكَ. و نیز کَفْل پیوستہ روزه داشتن

(ض ن ك س) کَفَلَ بالرَّجُلِ کَفْلًا. بالفتح وکُفُولًا وکَفالَة ککرامة پذیرفتار و گردید

اِکْفال. پذیرفتار گردانیدن کسے را ومنہ قولہ تعالیٰ اَکْفِلْنِیہا وعَزَّنِی فِی الخِطابِ پس گفت بہرهٔ من کن آن را و غلبہ کرد مرا بسخن و بارے

تَکْفِیل. پذیرفتاری دادن و پذیرانیدن و تیمار داری کردن منہ قولہ تعالیٰ وکفّلها زکریا وقرئ

بالکسر الفا مخففا ایضا

مُکافِل. بکسر الفا ہمسایہ و ہم پیمان و عہد نماینده

تَکَفُّل. پذیرفتار کسے گردیدن

اِکْتِفال. کِفل ساختن شتر را و کار در گردن کسی کردن ویقال اِکْتَفَلَ بِکَذَا ای ولاہ.

ك ف ن

کَفْنَة. بالفتح درختی است بغیم

کُفْنَة. بالضم زمین نیکو کہ برویاند ہر چیز را

کَفَن. محرکہ جامہ مردہ و طعامٌ کَفِنٌ طعام بے نمک

(ض) کَفَنَ الخُبزَةَ فِی المَلَّةِ کَفْنًا. بالفتح در خاکستر گرم پوشید و پنہان کرد آن را و کَفَنَ الصُّوفَ رشت پشم را و کَفَنَ المَیِّتَ کفن پوشانید آن را

رجلٌ مُکَفَّن. بکرم مرد کہ او را نمک و شیر و نانخورش نباشد مُکْفَنُون جمع

تَکْفِین. کفن پوشانیدن مرده را وکفن ساختن جہت آن

مُکْتَفَن. بفتح الفا جا میان دوران زن کہ وقت جماع در آن نشینند

اِکْتِفان. گائیدن

ك ف و

کُفُو. بالضم ہمتا و مانند کفی کہ مشکل است

ك ف ه

کافِہ. کصاحب مہتر لشکر

ك ف ه ر

مُکْفَهِر. کمقشعر ابر سیاه بر تو بر تو و ہر چیز در ہم نشستہ تو بتو و رخسار کم گوشت درشت بے شرم یا رخسار درشت مائل بہ تیرگی و مرد ترش روے و کوه بلند درشت سخت

اِکْفِہْرار. روے ترش کردن و تیره رنگ شدن روے و آشکار گردیدن و نمایان گشتن ستاره در روشنی آن در سخت تاریکی

ك ف ى

کِفْی. بمثلثة الکاف بسنده یقال حسبك کفیكَ من هذا ای حسبك

کُفْیَة. بالضم روزگذار از قوت کُفًی کصرد جمع.

کَفِیّ. کغنی بسنده و یاران

کافی. بسنده و کار گذار یقال ہذا رجلٌ کافِیكَ من رَجُلٍ و رجلان کافِیاكَ من رجلین و رجالٌ کافُوكَ من رجال

مَکْفِی. خوش روزگذار

(ض) کَفاہ مَؤُنَتَہ کِفایَةً. کار گذاری کرد او را وکفاكَ الشئُ بس آمد ترا آن چیز و بَیعُ الکِفایة خریدن چیزے بجنس را یا فتنی سابق کہ بر شخصے باشد حوالہ کردن

مُکافاة. پاداش کردن ویقال رَجَوتُ مُکافاتَكَ اے کفایتك

تَکَفّی. دراز شدن گیاه

اِکْتِفاء. بسنده کردن یقال اکتفیتُ بہ

اِسْتِکْفاء. کفایت خواستن یقال استکفیتُہُ الشئَ فکفانیہ

باب الكاف فصل الكاف

ك ك ب

کَوْکَب۔ بکجو ہر ستارۂ بزرگ یا عام است
کَوَاکِب جمع و قال عبیدۃ ذھب
اَلْقَوْمُ تحت کل کَوْکَب یعنی پراگندہ
و متفرق شدند و مہتر قوم و لاۂ در
آہنا و بزرگ از ہر چیزے و تیغ و مرد
با سلاح و آب و زندان و تیغ و مرد
باساز و بزرگ و کودک نزدیک
بلوغ رسیدہ و شگوفہ مرغزار و درخشش
آہن و شبنم کہ بر گیاہ افتد و چشمۂ چاہ
و سختی گرما و خطۂ از زمین کہ رنگش
مخالف آن زمین باشد و گیاہ دراز
و سپیدی در سیاہی چشم و طلق ار دو
و نوعے از سماروغ و قلعۂ است
مشرف بر طبریہ و نام زنے و کَوْکَبُ
الْکَتِیْبَۃ۔ درخش آن و یَوْمٌ ذُو
کَوَاکِب۔ روز نیک سخت۔
کَوْکَبَۃ۔ ستارۂ بزرگ و گروہ مردم
کَوْ یَکِب۔ مصغر اسمِ جدے است
مر نبی را صلی اللہ علیہ وسلم میان
تبوک و مدینہ
کَوْکَبِیَّۃ۔ منسوب بدہی است منہ
المثل دَعْوَا دَعْوَۃً کَوْکَبِیَّۃً
اَصْلُہٗ انہ ظلم اہلَہَا عَامِلٌ
بہا فدعوا علیہ دَعْوَۃً فمات
عقبہا فذہب المثل
کَوَاکِب۔ بالضم کوہی است کہ
از ان سنگ آسیا آرند
کَوْکَبَان۔ بالفتح قلعۂ است در یمن
کہ درونش مرصع بیاقوت و درخشان
ہمچو کوکب۔
کَوْکَبَی۔ بالفتح مقصورا موضعی است
کَوْکَبَ الْحَدِیْدُ کَوْکَبَۃً۔ درخشید
و روشن گردید

باب الکاف فصل اللام

ك ل ء

کُلْأَۃ۔ بالضم درنگ و تاخیر
و مہلت و نسیئہ و بیعانہ و ما اعطیت
فیہ نسیئۃ من الدراہم فہی الکلاءۃ
کَلَأ۔ محرکۃ گیاہ تر باشد یا خشک
اَرْضٌ کَلِئَۃٌ کفرحۃ زمین
گیاہ ناک
رَجُلٌ کَلُوْءُ الْعَیْنِ کصبور مرد
سخت بیدار چشم قوی کہ خواب بران
غالب شدن نتواند
کَالِئ۔ بیعانہ و نسیہ یقال عَیْنُہٗ
کَالْکَالِئ ای نقدہ حاضر کالنسیئۃ
و فی الحدیث انہ صلی اللہ علیہ
وسلم نہی عن الکالئ بالکالئ
وہو بیع الدین بالدین ای النسیئۃ
بالنسیئۃ و ذالک مثل ان یسلم
رجل مائۃ درہم فی شیئ من
الطعام معلوم الی سنۃ فاذا
حل الطعام قال الذی علیہ
الطعام للمشتری یعنی الطعام
الذی علی لک بمائتی درہم
فہذا النسیئۃ بنسیئۃ ولو
قبض الطعام منہ ثم باعہ
کان جائزا و لم یکن کالئا
بکالئ و الاصمعی لا یہمزہ
بَلَّغَ اللّٰہُ بِکَ اَکْلَأَ الْعُمْرِ
یعنی بآخر عمر دراز تر آن رساند
ترا خدائے
کَلَّاء۔ کشدا د لنگرگاہ کشتی و جائے
بلب آمدن کشتی و کرانۂ رود و کَلَّا
جوی و موضعی است در بصرہ کہ کشتی گاہ
آنجا است یذکر و یونث و جائے کہ باد
کم گذرد
اَرْضٌ مَکْلَأَۃٌ کمقعدۃ زمین
بسیار گیاہ
(ف) کَلَاءَۃً و کَلْأً۔ بالفتح و
کِلَاءً و کِلَاءَۃً ککتاب و کتابۃ
نگاہبانی وے کرد و کلاءہ بالسوط
بتازیانہ زد او را و کَلَأَ الدَّیْنُ
درنگ کرد و پس ماند و کَلَأَتِ
الْاَرْضُ۔ گیاہ ناک گشت و
کَلَأَ نظرہ فی الشیئ بار بار نگریست
دران چیز و بر گردانید نگاہ را
در وے و کَلَأَ عُمُرُہٗ سپرے
شد عمر او
(س) کَلِئَتِ الْاَرْضُ کَلَاءً
بسیار گیاہ گردید زمین و کَلِئَتِ
النَّاقَۃُ کَلْأً بالفتح چرید ناقہ
گیاہ را و کَلِیَ کِلَاءَۃً ککتابۃ
نگہبانی کرد و یقال اذْہَبْ فی
کِلَاءَۃِ اللّٰہِ
اَرْضٌ مُکْلِئَۃٌ کمحسنۃ زمین
گیاہ ناک
اَکْلَأَتِ الْاَرْضُ اکلاءً
گیاہ ناک گردید زمین و نیز اکلاء
بہا پیش دادن و بیع سلم کردن
و بپایان رسانیدن عمر را و علف
خوردن ستور و بار بار نگریستن
در چیزے
مُکَلَّاء کمعظم کرانۂ رود و جائے
بلب آمدن کشتی و جائے محفوظ از باد
تَکْلِیْئ۔ بیعانہ گرفتن و بکرانۂ رسانیدن
کشتی و بستن کشتی را تَکْلِئَۃٌ شد
و بجائی آمدن کہ باد کم گذرد یقال
کَلَّأْتُ تَکْلِئَۃً اذا اتیت مکانا
فیہ مُسْتَتَرٌ مِنَ الرِّیْحِ و بند
کردن و باز داشتن و پیش آمدن
یقال کَلَّأْتُ اِلَیْہِ و نگریستن
یقال کَلَّأَ فِیْہِ ای نظر متاملا
تَکَلُّوء۔ بیعانہ گرفتن و بیعانہ پذیرفتن
و مہلت و زمان خواستن یقال
تَکَلَّأْتُ ای اِسْتَنْسَأْتُ نسیئۃً
اِکْتَلَأْتُ مِنْہُمْ۔ پاس داشتم
خود را از انہا و اِکْتَلَأَتْ
عَیْنِیْ در خواب نشد و بیدار ماند
و پرہیز کرد و نیز اکتلاء بیعانہ
پذیرفتن۔
اِسْتِکْلَاء۔ بسیار گیاہ
گردیدن زمین و مہلت تاخیر خواستن

ك ل ب

کَلْب۔ بالفتح سگ و منہ المثل
ہو احرص من کلب کَلْبَۃ
مونث و ربما وُصِفَ بِہٖ فیقال
اِمْرَأَۃٌ کَلْبَۃٌ و نیز کلب
ہر دو گزندہ و بدخوے از مردم و
جز آن اَکْلُب کافلس و اَکَالِب
و کِلَاب بالکسر و کِلَابَات و
کَلِیْب کامیر جمع مثل عَبْد و
عَبِیْد ہذا الاخیر جمع عزیز
و فی المثل الکلابُ اوالکِرامُ
علی البقر برفع البا و نصبہا
یعنی بگذار سگ را برگاو وحشی ای
خل امرءا و صناعتہ و شیر
بیشہ و افزونیِ خشتین آب رود بارہ
و دوال از پوست ناپیراستہ
و کرانۂ پشتہ و میخ قبضۂ شمشیر و خط
میانہ پشت اسپ و کیسوے

شمشیر و دندان آن و هرچه که بدان چیزی
را استوار کنند و یک دانهٔ جو و
آهن پارهٔ سر ستون نهٔ آسیا و چوب
که بدان دیوار را تکیه نهند و
چنگال آهنین پالان که مسافر توشه
دان را دران آویزد و ماهی است
و ستاره‌ایست و دوال سرخ که
میان دو طرف ادیم توشه دان
باشد و موضعی میان تو و سرمی
و تلعی است و کوهی بیمامه و قبیله از
قضاعه و هو کلب بن دبره بن
تغلب بن حلوان بن عمران بن
قضاعه کلبی منسوب بوی ؛ و بنو
کلب و بنو اکلب و بنو کلاب
هر سه قبیله است ؛ و ذو الکلب
عمرو بن عجلان ؛ و کف الکلب
گیاهی است ؛ و ام کلب درختی
خرد و خاردار ؛ و لسان الکلب
گیاهی است و نام شمشیر تبع در طول
سه ذراع و در سبزی به تره مانند نام
چند تبع دیگر ؛ و ناب الکلب چوبی
است میان بیروت و صیدا ؛
و کلب الجبانیة موضعی است ؛
و دیر الکلب کلیسائی است
در ناحیه موصل ؛ و جب الکلب
چاهی در موصل ؛ و راس الکلب
کوهی است

کلبة. بالفتح سگ ماده و درختی
است خاردار و خار برهنه از شاخ
و موضعی است بعمان ؛ و بنو کلبة
قبیله است ؛ و ام کلبة تپ
کلبتان. بالفتح انبور آهنگین
کلبة. بالضم دکان

و موی دراز دو کرانهٔ دهان سگ
و گربه و دوال یا یک تاه رسن پوست
خرما که بدان درز دوزند و موضعی
است بدیار بکر ؛ و نیز کلبة سختی
و تنگی و خشک سالی و قحط و سختی سرما
کلب. محرکة تشنگی و سختی زمانه و
سختی سرما و بانگ گزیده سگ دیوانه
و دیوانگی سگ که از خوردن گوشت
آدمی حادث گردد و دیوانگی مردم
از گزیدن سگ دیوانه و نوعی از
دیوانگی ستور و بدی و آزار یقال
دفعت عنک کلب فلان
ای شره ؛
کلبات. محرکة چند لشتهٔ است
کلب کلب کنکتف سگ دیوانه
دگزنده ؛ و رجل کلب مرد دیوانه
از گزیدن سگ دیوانه کلبی
کقتلی جمع
کلبة. کفرحة درختی است
خاردار ؛ و ارض کلبة زمین
که گیاهش از بی آبی خشک و هیچو
خار گردید
کلیب. کامیر گروه سگان
کلیب بن وائل بن غسان تیمی
که بیر تابعی کوفی است از ابن عمر
روایت میکند و کلیب بن منفعه
بن کلیب ابن جد خود و کلیب
که صحابی است
کلاب. کسحاب عقل رفتگی از دیوانگی
کلاب. کغراب جائیست آبی و
آزار و زی است.
کلاب. بالکسر نام مردی
کلاب بن مرهٔ قبیله از قریش

و کلاب بن ربیعه از هوازن
کالب. گروهی از سگان و سگبانان
کلاب. کشداد سگ بان و چنگال
آهنین که مسافر توشه دان از وی
در آویزد بر پالان و کلاب عقیلی
و کلاب بن حمزة ابو الهیذام
شاعران اند
کلوب. کتنور مهماز داره
کلاب. کرمان مهماز و آن میخ
پاشنهٔ موزه رائض باشد که بدان
ستور میزند وقت راندن داره
کلالیب جمع و عبد الله بن کلاب
متکلمی بود
کلالیب چنگل باز و خار درخت
کلبتان. بالفتح و فتح الفوقیة
قبل الباء دیوث و زن جلب
مکلبة. کمقعدة زن جلبی
(ن) کلب الفرس کلبا. بالفتح
بمهماز زد آنرا ؛ و کلب الرجل
مجهول العقل رفته و مدهوش شد
از دیوانگی گزیدن سگ ؛ و کلب
الادیم بر یدپوست را
(ض) کلب کلبا بالفتح تپ زده گردید
(س) کلب کلبا. محرکة کلب
زده و دیوانه گردید ؛ و نیز کلب
خشمناک شدن و فرومایگی کردن
و برگ درخت از عدم سیرابی درشت
شدن و سخت گزیدن سرما و سخت شدن
زمانه و در آمدن رسن میان بکره
چاه و چوب آن و بسیار خوردن بی
سیری و زن جلبی و آزمندی
اکلاب. خداوند ستور بهم رسانیدن
مکلب. کمحدث شکار آموزنده سگ

مکلب. کمعظم بندی قلوب مکبل
مکالبة. بهمدیگر بدی و خصومت
نمودن و تنگی کردن و خار خوردن شتر
تکالب. باهم برجستن تکلاب بالفتح
مثله یقال هم یتکالبون علی
کذ و جنگ و بدی کردن باهم
استکلب الرجل. بانگ کرد
بهچو سگ تا سگان بشنوند و بانگ
کنند و بدان براه و آبادی پی برد
و استکلب الکلب. آزمند و خوگر
گوشت مردم شد

ک ل ب ث

کلبث. کجعفر زفت ترش روی
در ترنجیده کلبث کقنفذ و علبط و
کلابث کعلابط مثله

ک ل ت

کلتة. بالضم بهره از طعام و کرانه
و گوشه
فرس فلتة کلتة. کلت. بالکسر
بخففان اسپ تیز رو شتاب
فراس فلتة کلتة. کهمزة
اسپ که فراهم آمده و جمع شده
تا بر جهد
کلیت. کامیر سنگ دراز که
بدان دهانه کوکفتار را بند نمایند
کلیت. کسکیت مثله
(ض) کلته کلتا. فراهم آوردن
آن را ؛ و کلته فی الاناء
ریخت آن را دران ؛ و کلت
الفرس تاخت اسپ را ؛ و
کلت الشیء انداخت آنرا
اکتلات. نوشیدن
انکلات. ریخته شدن و ...

ترنجیده گردیدن

لک ل ت ب

کَلْتَب کجعفر وقنفذ نا راستی وسستی در امور

کَلْتَبَان - بالفتح زن جلب و دیوث

لک ل ت ح

کَلْتَح کجعفر نام مردے

کَلْتَحَة - کدحرجة نوعے از رفتار

لک ل ث

مِکْلَث کمنبر نیک سا و درگذرنده در امور

اِنْکِلاَث - پیش در آمدن

لک ل ث ب

کَلْثَب کجعفر در ترنجیده ترش روئی مثل کُلاَثِب کعلابط مثله

لک ل ث م

کُلْثُوم کعصفور مرد پرگوشت رخسار نیک روی و پیل یا پیل بزرگ و حریر یا پاره سرو رفش و نام پسر حُصَین و پسر عَلْقَمه و پسر هَدْم بن امرئ القیس هو الذی نزل عَلَیه رسولُ الله صلی الله علیه وسلم اربعة ایام ثم خرج الی ابی ایوب فنزل علیه ؛ و ام کلثوم - دختر رسول الله صلی الله علیه وسلم رضی عنها و دختر ابو بکر صدیق رضی الله عنه و دختر عقبه بن ابی معیط که صحابیات اند و دختر علی بن ابی طالب کرم الله وجهه هی زینب الصغری وامها فاطمة بنت رسول الله صلی الله علیه وسلم و تزوجها عمر بن الخطاب رضی الله عنه و ولدت له زید آتیه امراةٌ مُکَلْثَمَةٌ - بفتح الثاء زن آگنده گوشت رخسار نیکو روی

کَلْثَمَة - فراهم آوردن گوشت رخسار بے ترش روئی

لک ل ج

کَلَج - محرکة مرد جوانمرد دلاور و مردے است سُمّی از بنی ضَبّه

کُلُج - بضمتین مردان درشت توانا

کَیْلَجَة - بالفتح کیله که پیمانه است مر غله و آرد و جز آن را معرب است کَیْل ، وکَیَالِجَة جمع والهاء للعجمة و لقب محمد بن صالح

لک ل ح

کَلَحَة - محرکة دهان و گرداگرد آن یقال ما اقبح کلحته

کُلاَح کغراب خشک سال

کَلاَح کقطام مثله

کَالِح سپید و واکننده دندان در ترش روئی و ترش روئی سنه قوله تعالی تَلْفَحُ وجوههم النارُ وهم فیها کالحُون قال ابن مسعود الکالح الذی تقلّصت شفتاه و بدت اسنانه کاسنان المشط بالنار ؛ ودهر کالح روزگار سخت

کَوْلَح - کجوهر زشت

(ف) کَلَحَ کُلُوحًا وکُلاَحًا کغراب ترش روئی کرد و درکشید لبها را چندانکه دندانها گردید نمایش

اِکْلاَح - دندان سپید کردن در ترش روئی و ترش رو گردانیدن کسے را یقال کلحه الهم فکلح واکلح الهم و

مُکَالَحَة - سختی کردن باهم عمل ناکردن یا راه از منزل خود

تَکَلُّح - سپید و واکردن دندان در ترش روئی و ترش روئی کردن و پیاپی درخشیدن برق

لک ل ح ب

کَلْحَبَة - کدحرجة آواز آتش و زبانه آن و نام مردے و شاعری است عُرَنی ولقب هُبَیرَة بن عبد الله بن عبد مناف ، وهُبَیْرَة بن کَلْحَبَة دلاور عراده است

کَلْحَبَه بالسَّیفِ بشمشیر زد او را

لک ل ح م

کِلْحِم - کزبرج خاک

لک ل د

کَلْد - بالفتح بریکدیگر گرد آوردن چیزے والفعل من نصر

کَلَد - محرکة جاے رستے درشت بے سنگ و پلنگ و پشته یا زمین درشت

کَلَدَة - بالتاء پاره از زمین رستی بی خص من الکلد ؛ وابو کَلَدَة کنیت گفتار ؛ و کَلَدَةُ بن حنبل و حارث بن کَلَدَة صحابیان اند و نیز طبیبے بود مر عرب را و عمار بن فُضَالَة بن کَلَدَة هر سه شاعر اند

ذِیخ کَالِدٌ - خوشکهن

کَلَنْدَی - محرکة مقصورا پشته و زمین درشت و موضعی است

تَکْلِید - بریکدیگر فراهم آوردن چیزے را

تَکَلُّد - وسط دسطبر گردیدن

مُکْلَنْدِد - کمحرنجم سخت درشت

اِکْلَنْدَدَ عَلَیهِ - خود را بر وے افگند و درشت گردید و در ترنجیده شد و باز ایستاد

مُکْلَنْدِی کمحرنجم سخت و درشت از شتر و جز آن

اِکْلَنْدَاءٌ - درشت و سطبر گردیدن

لک ل د ح

کَلْدَح - کجعفر مرد سخت درشت اندام و کننده تیز

کَلْدَحَة - کدحرجة نوعے از رفتار

لک ل د م

کَلْدَم - کجعفر درشت درست

کُلْدُوم - کعصفور کوتاه بالا

لک ل ذ

کَلْوَاذ - بالفتح زمینی است

کِلْوَاذ - کقرطاس تابوت توراة ؛ و اُمُّ کِلْوَاذ سختی و بلا

کَلْوَاذَی - بالفتح مقصورا و قد تمد دهی است با سفل بغداد

لک ل ز

کَلِیز - کامیر جاے است بر یک منزل از ری

کَلاّز - ککتان علمی است

کِلِّز - بالکسر و شد اللام دهی است میان حلب وانطاکیه

کِلَّز - کجذب مرد درشت یا درهم اندام

کَوَالِیز - قومے است کالوز کقاموس واحد آن وهم یخرجون بالسلاح للماء لا کانشاخو اعلیه

(ض) کَلَزَه کَلْزًا - بالفتح گرد آورد آن را

تَکْلِیز - فراهم آوردن

رجل مُکَلَّز ـ کلفتر شترکہ تنگ
بار پشت وے نا استوار باشد
اِکْلِئزاز ـ در ترنجیدہ شدن
ومنقبض گردیدن واستوار نکن
ناشدن راکب در زین یقال
اکلأزّ الراکب فی سرجه اذ الم
یتمکن فیه وآہنگ شکار کردن بانگ

ک ل س

کِلْس ـ بالکسر آہک و آہک آمیختہ
بخاکستر آنرا صاروج نیز گویند
کُلْسَة ـ بالضم تیرگی مائل بسپیدی
ذِئْبٌ اَکْلَس ـ گرگ سیاہ سپید
کَلّاس ـ کہ تان نیک برندہ
اَنْکَلِیس ـ کہ ندریس مار ماہی
کَلَّسَ عَلَیْهِ تَکْلِیسًا ـ حملہ
کردبروے وکوشید ؛ وکَلَّسَ
عَنْ قِرْنِهٖ بددلی کرد وگریخت
از اضداد است ؛ ونیز تَکْلِیس
سیراب گردیدن کذا فی النسخة
الموثوق بہا
مُتَکَلِّس ـ بکسر اللام سخت دوندہ
تَکَلُّس ـ سیراب شدن

ک ل س م

کَلْسَم کَلْسَمَةً ـ درنگ کرد
ورااز حقوق از کاہلی وشتاب
ونت ؛ وکَلْسَمَ اِلَیْهِ ـ آہنگ
نمود وبسوے وے

ک ل ش م

کَلْشَمَة ـ بالفتح گندہ پیر

ک ل ص م

کَلْصَمَة ـ بالمہملة گریختن

ک ل ط

کَلْطَة ـ بالفتح دیحرک او یدن
لنگ یا بریدہ پا والفعل من سمع
کَلَطَة ـ محرکة نام پسر فرزدق
کُلُط ـ بضمتین مردان منقلب
وبرگردندہ از خرمی وشادی

ک ل ظ

کَلَظَة ـ محرکة رفتار لنگ
ودویدن آن اَکْلَظ لغت است
ازان والفعل من سمع او الصواب
بالطاء المهملة

ک ل ع

کِلْع ـ بالکسر مرد درست اندام
زشت پیکر ناکس کِلَعَة کعنبة جمع
ومردنیکو سیاست یقال هو کِلْعُ مالٍ
یعنی او برپا دارندہ ونیکو تیمار کنندہ
شتران است
کُلْعَة ـ بالضم بیماری است کہ پیدا
گرداند بخفاند موخر شتر را وبریزاند
موے آن را
کَلَع ـ محرکة سخت ترین جنگ ؛ ونیز
کلع شگافتگی وچرک وریم ناکی پای
والفعل من سمع
کَلَعَة ـ محرکة پارہ از گوسپندان
کَلِع ـ ککتف شتر کفتہ سبل کَلِعَة
بالتاء مثناة ؛ وشِفَاءٌ کَلِعٌ مشاک
کلنج بستہ اِنَاءٌ کَلِعٌ کذلک ؛ ورجل
کَلِعٌ مرد چرکین سیاہ گون از
ریم وچرک کَلَاع ـ کسحاب موضعی
است باندلس وگروہے از حمیر
ازان گروہ است ذوالکلاع
الاکبر یزید بن نعمان و
ذوالکلاع الاصغر سمیفع
بن ناکور بن عمرو بن یعفر بن
ذی الکلاع الاکبر کہ ہردو
پادشاہ یمن اند وسُمِّیَ بذلک
ذوالکلاع الاصغر لان
حمیر تَکَلَّعُوا عَلٰی یَدِهٖ ای
تجمعوا الا قبیلتین هوازن
وحراز فانهما تَکَلَّعَتَا علی
ید ذی الکلاع الاکبر
کُلَاع ـ کغراب بیم وسختی وشکیبائی
درمعرکہ وکارزار
کُلَاعِی ـ منسوب مرد دلیر
کَوْکَلَع ـ کجوہر ریم وچرک
(س) کَلِعَ رَاسُهٗ کَلَعًا ـ
بالفتح پرکناک گردید ؛ وکَلِعَ الوسخ
عَلَیْهِ چرک بروے خشک گشت وبر
چفسید واین معنی از فتح نیز آید ؛ و
کَلِعَ رِجْلُهٗ کفتہ وریم ناک شد پای
او ؛ کَلِعَ البعیر کَلَعًا ـ بالفتح
وکُلَاعًا کغراب کفتہ گردید
سبل او
اِنَاءٌ مُکْلِعٌ کمحسن خنور ریمناک
کلنج بستہ
اِکْلَاع ـ ریم وچرک ناک
گردانیدن چرک وتو بر تو نشستن ریم
تَکَلُّع ـ فراہم آمدن وباہم سوگند
خوردن

ک ل ف

کِلْف ـ بالکسر مرد عاشق
کُلْفَة ـ بالضم سرخی سیاہی
آمیختہ اسم است یا سرخی مائل
بتیرگی ورنج وسختی ونام جد عامر
بن الحارث وبفتح
کَلَف ـ محرکة سیاہی زردی
آمیز وسرخی سیاہی آمیختہ وخال روے
ورنگ روی میان سیاہی وسرخی
کُلَاف ـ کغراب رودباری
است بمدینه
کُلَافِی ـ منسوب نوعی از انگور
سپید سبزی مائل کہ مویز سیاہ
تیرہ رنگ دارد
کَلُوف ـ کصبور کار دشوار
کَالِف ـ کصاحب قلعہ است استوار
بکنار جیحون
اَکْلَف ـ سرخ سیاہی آمیز روے
کَلْفَاء مونث یقال رجل اَکْلَف
وکُمَیْتٌ اَکْلَف وبعیر اَکْلَف
وناقة کَلْفَاء کُلْف ـ بالضم جمع و
شیر بیشہ
کُلْفِی ـ کبشری ریگ تودہ است
برپہلوے عقیقة یا میان جاو وردان
وآن کلف دار برنگ سنگریزہا
وسائر آن سہل ونرم بے سنگریزہ
کَلْفَاء ـ مونث اکلف ومے
(س) کَلِفَ کَلَفًا ـ محرکة آزمند
گردید وشیفتہ شد ـ
اِکْلَاف ـ آزمند گردانیدن
تَکْلِیف ـ زیادہ از اندازۂ
طاقت کار فرمودن کسی را وامر
ونہی خداے مر بندہ را ویقال کَلَّفْتُ
الشَّیْءَ تَکْلِفَةً کترییة یعنی مشقت
ودشواری بجوا شتم آنرا
مُتَکَلِّف ـ للفاعل پیش آیندہ
بکارے کہ افزون باشد از حاجت
تَکَلُّف ـ بخود گرفتن کار را
بے فرمودن کسے ورنج بر خود نہادن
اِکْلِیفَاف ـ سرخ تیرہ روی
گردیدن مرد ویقال اِکْلَافَّتِ
الحتابیة یعنی سرخ تیرہ شد خم

ک ل ل

کَلّ ۔ بالفتح پشت کارد وپشت شمشیر وکُلیل وستم وسختی واندوه ویتیم وآنکه او را نه پدر باشد ونه پسر ومردگران جان بے خیر یقال ہو کل وہما کل وہم کل ✽ ونیز کل عیال مردگرانی منه قوله تعالیٰ وہو کَلٌّ عَلٰی مَولَاهُ ۔ کُلُول ۔ جمع وکند از زبان وشمشیر وبینائی وجز آن

کَلَّة ۔ بالفتح کارد کند

کِلَّة ۔ بالکسر حالت وپشه خانه وپرده تنگ وباریک وطره ابریشم سرخ که بر ہودج گذارند جہت آرایش کِلَال بالکسر جمع

کُلّ ۔ بالضم بلفظ واحد ومعناه جمع او اسم لجمیع الاجزاء یقال کُلٌّ حَضَرَ وحَضَرُوا علی اللفظ والمعنی مذکر ومونث در وے یکسان است یا کُلَّة مونث یقال کل رجل وکُلُّ امْرأةٍ وکُلَّهُنَّ ... وکُلُّ هُنَّ منطلقٌ ومنطلقةٌ وگاہے بمعنی بعض آید از لغات اضداد است ویقال کل وبعض معرفتان لم یجیئا عن العرب بالالف واللام وہو جائز فیهما لان فی الاضافة اضفت اولم تضیف ویقال ہو العالم کُلُّ العالمِ یعنی او بدرجه کمال عالم است ودر علم بحد نہایت رسیده

کُلَّة ۔ بالتاء مونث کل وتاخیر ودرنگ ۔

کَلَل ۔ محرکة حال وشان ✽

کَلَالَة ۔ کسحابة مردیکه نه ولد باشد او را نه والد وآنکه لاصق نباشد از نسب وآنکه نسب او محیط نسب تو باشد مثل پسر عم ومانند آن یا آن برادری مادری است یا پسران عم ودور تر والعرب تقول ہو ابن عمی لحا ای لاصق النسب فان لم یکن لحا وکان رجلا من العسیرة تقول ہو ابن عمی کَلَالَةً وابن عمٍّ الکلالة یا کَلَالَة ماسوای پدر وپسر است یا عصبه که با ایشان برادران مادری وارث باشند.

ابن عبد یالیل بن عبد کُلَال ۔ کغراب مرد ے بود عرض النبی صلی اللّٰه علیه وسلم نفسه علیه فلم یجبه الی ما اراد

کَلِیل ۔ کامیر کند از زبان وشمشیر وبینائی وجز آن

کَلَّان ۔ ککتان وبضم کوہی است

اِکْلِیل ۔ بالکسر تاج وعصابه مانند ے است مرصع بجواہر

اَکَالِیل ۔ جمع ومنزلی است ماه را وآن چہار ستاره است صف کشیده وگوشت گرداگرد ناخن وابرکه شبیه بپرده نمایان گردد ✽ وِ

اِکْلِیلُ المَلِك گیاہے است و آن دو قسم باشد یکے آنکه برگش مانند برگ حلبه وبوے آن بوے برگ انجیر وگلش زرد ہمچو نیم دائره گویا تاجے است بر سر ہر شاخ وتخمش دنان بشکل تخم شنبلید وزرد گون ودیگر آنکه برگش شبیه برگ نخود وشاخش بسیار وگسترده بزمین وگلش زرد وسپید مدور گویا تاجہائے خرد است بر سر شاخہا وہر دو محلل است ومنضج وملطف ومقوی اعضاء وملین اورام درشت مفاصل واحشاء ✽ واِکْلِیلُ الجَبَل ۔ گیاہی است بقدر زرعی وبرگش دراز باریک انبوه مائل بسیاہی وچوبش درشت وگلش میان سپیدی وکبودی وبارش درشت وچون خشک گردد شکسته شود وتخم آن خرد وریزه تر از خردل وبرگ وشگوفه اش تلخ وزبان گزد خوشبوی ومدر بول وحیض ومحلل ریاح ومفتح سده جگر وسپرز ونافع خفقان وسرفه واستسقاء

کَلْکَل ۔ کجعفر سینه یا اندرون میانه سینه یا مابین ہر دو چیز گردن وجاے تنگ بستن اسپ

کَلْکَال ۔ بالفتح مثله فی الکل

کُلَاکِل ۔ کهدہد مرد سبک گوشت چابک یا پست بالا درشت اندام سخت گوشت ے کُلَاکِل کعلابط مثله کُلَاکِلَة مونث

کَلَاکِل ۔ کسفارج گروہا مردم

(ض) کَلَّ البَصَرُ کَلًّا بالفتح وکِلَّة بالکسر وکَلَالَة کرامة و کُلُولًا وکُلُولَة بالضم کند گردید بینائی آو کَلَّ السَّیْفُ واللِّسَان وغیرهما کذلك ✽ ونیز کَلّ مانده شدن کَلَال وکَلَالَة کسحاب وسحابة مثله وبے فرزند وبے پدر گردیدن

اِکْلَال ۔ کند گردانیدن یقال اَکَلَّتِ البُکَاءُ البَصَرَ وخداوند شتران مانده گردیدن ومانده نمودن شتر وجز آن را وصاحب عیال وخویشان محتاج شدن رَجُلٌ مُکَلِّلٌ کمحدث مرد کوشا وجد کننده در کار

سَحَابٌ مُکَلَّلٌ کمعظم ابر درخشان برق

روضَةٌ مُکَلَّلَةٌ کمعظمة مرغزار پر از گلہاے شگفته

کَلَّلَ فی الامر تَکْلِیلًا ۔ کوشید ✽ وکَلَّلَ السَّبُعُ حمله کرد

تَکَلَّلَ عَنِ الامر ۔ باز ایستاد وبد دلی کرد از لغات اضداد است ✽ ونیز تَکْلِیل ۔ کند شدن بینائی وشمشیر وکارد وجز آن ورفتن ودر زیان وہلاکت گذاشتن ابل را واکلیل پوشانیدن کسے را

تَکَلَّلَ بِهِ ۔ احاطه نمود آنرا وفراگرفت ✽ وتَکَلَّلَ السَّحَابُ بِالْبَرْقِ ۔ نرم درخشید

اِکْتَلَّ الغَمَامُ بِالْبَرْقِ ۔ درخشید

اِنْکَلَّ السَّحَابُ عَنِ البَرْقِ

اِنْکِلَالًا ۔ نرم درخشید وبروشنائی برق نمودار شد تاریکی ابر ✽ ونیز اِنْکِلَال خندیدن وکند شدن شمشیر

ک ل م

کَلْم ۔ بالفتح خستگی کُلُوم وکِلَام کلکتاب جمع

کَلِمَة ۔ کفرحة یک سخن ویک قصیده تمام وکمتر از آن کلمة بالکسر وبالفتح مثله کَلِم کلتف وکَلِم کعنب

وکلمات ای الترتیب جمع وقیل
الکلم ککتف جنس جمعی والکلمۃ
الباقیۃ. کلمہ توحید وکلمۃ اللہ
عیسے علیہ السلام سُمّی لانّہ انتُفع
بہ وبکلامہ اولانہ تکان
بکلمۃ کُن من غیر اب
کَلِیم. کا یسر سخن ولقب موسی
علیہ السلام خستہ
کَلَام. بالفتح سخن یا سخن با
فائدہ کہ بنفسہ کفایت کند اسم جنس
است بر قلیل وکثیر واقع شود وقیل
فی حد الکلام انّہ صفۃ یتمکن بہا
الحی من الاعلام فی نفسہ تارۃ بواسطۃ
اصوات المقطعۃ وتارۃ بواسطۃ الاشارۃ
کُلَام. کنراب زمین درست سطبر
ودہی است بطبرستان
رجلٌ تِکلّامٌ. بفتح الفوقیہ مرد
نیکو سخن فصیح کلام رجلٌ تکلامۃ
بالہاء مُشدد ولامہا مثلہ رجل کلمانی
منسوبا دیگرک وکِلمّانی بکسرتین
مشددۃ اللام وکِلمّانیّ
بکسرتین مشددۃ المیم ولانظیر لہا
کذلک یاء کِلِمّانی بکسرتین و
شدّ اللام یعنی مرد بسیار سخن است
کِلمّانیۃ مونث
(ض) کَلَمَہ کَلْمًا. بالفتح
خستہ کرد اورا مکلوم لغت است
انانا وقرئ قولہ تعالی اخرجنا
لہم دابۃ من الارض تکلمہم
ای تجرحہم
کَلّمہ تکلیمًا وکِلّامًا.
ککذاب سخن گفت با او ونیز تکلیم
جراحت کردن.
مُتَکَلَّم. بفتح اللام جای سخن
یقال ما احد متکلَّمًا ای
موضع الکلام
تَکَلّم کلمۃً وبکلمۃٍ تکلُّمًا
وتِکِلّامًا. بکسر التاء والکاف
وشد اللام سخن گفت
مُکالمۃ. بہمدیگر را جواب دادن
وسخن گفتن.
تَکالُم. باہم سخن گفتن بعد مہاجرت
یقال کانا متصارمین فاصبحا
یتکالمان ولا تقل یتکلمان
ك ل م ح
کُلِیح. کز برج خاک
ك ل م س
کَلْمَسَۃ رفتن
ك ل ن
کَلِین. کا یسر دہی است کہ یکی
ازان دہ است محمد بن یعقوب
کُلَینی فقیہ شیعہ
کلان. کسحاب ریگستانے است
مرغطفان را
ك ل ن ز
کَلَنْز. کجعفر درہم ومتقارب
اندام ودروے درشت پلی کوتاہ
غیر ممتد
مُکْلَنْزِز. کمحرنجم سختی نمایندہ
ك ل و
کِلْوَۃ. بالکسر شہرے است
کُلْوَۃ بالضم گردہ لغۃ فی کلیۃ
عند اہل الیمن کُلیٰ جمع
کِلَا. کالی ہر دو وہو تاکید
اثنین نظیرہ کل فی المجموع و
ہواسم مفرد غیر مثنی بود
وقال الفراء وہو مثنی وہو
ماخوذ من کل مخففۃ اللام
وزیدت الالف للتثنیۃ وکذلک
کِلتا بالکسر للمونث ودخلا علی
مظہر فتقول جاءنی وجاءتنی
کِلا الرجلین وکلتا المرأتین
بالالف فی الاحوال الثلث اذا
اتصلا بمضمر قلبت الالف یاءً ا
فی الجر والنصب وتبقی فی الرفع علی
حالہا تقول جاءنی کلاہما
ورأیت کلیہما ومررت بکلیہما
کذا المونث ولا ینفصلان من
الاضافۃ ولا یتکلم منہما بواحد
ولو تکلم لقیل کل وکلت
وکلان وکلتان واحتج بقول
الشاعر ؎ کلت رجلیہا سلامی
واحدۃ ؎ کلتاہما مقرونۃ بزائدۃ
اراد فی احدی رجلیہا فافرد وہذا
القول ضعیف عند البصریین
لانّہ لو کان مثنی وجب ان
تنقلب الفہ فی النصب والجر یاءً ا
مع المظہر ولان معنا کلا مخالف
لمعنی کل لان کُلًّا للاحاطۃ وکلا
یدل علی شیء مخصوص ہذا الشاعر
حذف الالف للضرورۃ وقدّر
انہا زائدۃ وما یکون ضرورۃ لا
لا یکون حجۃ فثبت انّہ اسم مفرد
کمعی الّا انّہ وضع لیدلّ علی التثنیۃ
کقولک نحن اسم مفرد یدل علی
الاثنین فصاعدا ویدل علی
ذلک قول جابر ؎ کِلا یومی اُمامۃ
یوم صدٍّ ؎ وان لم تأتنا الا لماما
فان قیل لما صار کلا بالیاء
فی الجر والنصب مع المضمر ولزمت
الالف مع المظہر کما لزمت فی
الرفع مع المضمر قیل لہ کان من
حقہا ان تکون بالالف علی کل
حال مثل عصا ومعا الّا انہا لما
کانت لا تنفک عن الاضافۃ
شبہت بعلی ولدی لتزومہا الاضافۃ
فجعلت بالیاء مع المضمر فی النصب
والجر لان علی لا تقع الا منصوبۃ
او مجرورۃ ولا تستعمل مرفوعۃ
فبقیت کلا فی الرفع علی اصلہا
مع المضمر لانہا لم تشبہ بعلی فی
ہذہ الحالۃ واما الف کلتا التی
فی التانیث فان سیبویہ یقول
ہی للتانیث والتاء بدل من
لام الفعل وہی واو والاصل
کِلوا وانما ابدلت تاءً لان التاء
علم التانیث وہذہ الالف قد
تصیر یاءً امع المضمر فتخرج عن
علم التانیث فصار فی ابدال الواو
تاءً اتاکید للتانیث وقال ابو عمر
الجرمی التاء ملحقۃ والالف لام
الفعل وتقدیرہا عندہ بعتکل
ونسبتہا کِلتوی ہذا القول فلما
قالوا کلوی واسقطوا التاء دل
علی انہم اجروہا مجری التاء التی
فی اخت التی نسبتہا اخوی
ك ل ہ د
اَبو کَلَہْدَۃ. از کنیتہا عرب است
ك ل ہ ز
مُکْلَہِز. درترکیبہ و منقبض
ك ل ہ س
کَلْہَس الشیء کَلْہَسَۃ. ترسید

انسان ؛ وكلهس على العمل۔ کوشید ولازم گرفت کار را ؛ ونیز
كلهسة۔ بکارزار روی آوردن
وبر دشمن حملہ کردن وہر دو دوش
باہم قریب کردہ سر فرود افگندہ
خمیدہ رفتن

ك ل ى

كلية۔ بالضم گردہ كلوة بالواو مثلہ وهما كليتان كليات
وكلى۔ کہدی جمع وپشیزہ کہ بر
توشہ دان وجز آن موزند ودو تندی
نزد یک قبضہ کمان اند وطرف
آن بستگاہ وال از کمان یا سہ شبر از
قبضہ آن ؛ ونیز كليتان۔
آنچہ از چپ وراست پیکان تیر
باشد ؛ ونیز كلية۔ پر مرغ کہ بعد
ا با ہر است ؛ وكلية السحاب
زود دوے كلى جمع يقال انعجت
كلاه ؛ وكلى الوادى۔ کرانہاے
آن ؛ ويقال لقيته بشحم كلاه
یعنی در آغاز جوانی وایام نشاط
وے ملاقات کردم ؛ وغنم
حمراء الكلى۔ گوسپندان لاغر
حمر الكلى۔ بالضم مثلہ
كلية۔ کسمیة موضعی است
كليان۔ کعلیان موضعی است
(ض) كليته كليا۔ بالفتح
برگردہ وے زدم
(س) كلى الرجل۔ برگردہ
رسیدہ شد
كلب مكلى۔ کمعظم سگ کہ
گاو برتہیگاہ وے سرون زدہ باشد
تكلية۔ در آمدن بجاے کہ

در وے جاے پوشیدن باشد
يقال كلى فلان اى اتى مكانا
فيه مستتر
اكتلاء۔ درو گمین کردہ شدن
از ضرب وبر گردہ رسیدن يقال
كليته فاكتلى اذا اصبت
كليته

باب الكاف فصل الميم

ك م ء

كمء۔ بالفتح سماروغ الكموء
كالفلس وكمأة بالتاء على غير القياس
جمع يا كمأة اسم جمع است یا آن
براے واحد است وكمء براے
جمع يا كمأة براے واحد وجمع
ہر دو آید ونزد بعض كمء از انواع
ترنجبین است کہ بر بنی اسرائیل نازل
شد وآب آن شفا است للعین
داء الصحيح انه شئ ابيض مثل
شحم ينبت من الارض وهو
شحم الارض ايضا قال ابو هريرة
رضى الله عنه اخذت منها
ثلثة او خمسة او سبعة فعصرتهن فجعلت
فى قارورة وكحلت به جارية
فبرئت
كماء۔ کشداد سماروغ فروش
وسماروغ چین جہت فروختن
مكمأة۔ کمقعدة سماروغ زار
مكموءة بضم الميم الثانية مثلہ
(ف) كمأت القوم كمأ۔
سماروغ خورانیدم آنہا را
(س) كمىء كمأ۔ محرکة سودہ
پاے گردید با وجود نعل ؛ وكمئت
رجله كفرحت گردید یا او ؛ وكمى عن
الاخبار۔ نادان وجاہل شد
از اخبار وگول گردید
اكماء۔ سماروغ ناک شدن جاے
وسماروغ خورانیدن قوم را وپیر
گردانیدن يقال اكمأته السن
اى شيخته
تكمأة۔ ناپسند وناخوش داشت
آن را ؛ وتكمأت عليه الارض
پوشیدن آن زمین وپنہان کرد

ك م ت

كمتة۔ بالضم سرخی کہ بسیاہی
زند در اسپ وهى احب الالوان
الى العرب
كمبتة۔ کسفینة اصل چیزے
يقال اخذه بكميتته اى صله
كميت۔ کزبیر اسپ نیک
سرخ فش ودم سیاہ مذکر ومونث
در وے یکسان است كمت بالضم
جمع كمالى كر الى مثلہ شذوذا
قال سيبويه سألت الخليل عن
كميت فقال انما هو صغر
لانه ليس بسواد خالص ولا
حمرة لكنه بين السواد والحمرة
فصار بمنزلة دون ذاك و
الفرق بين الكميت والاشقر
بالعرف والذنب انهما اذا كانا
احمرين فهو اشقر واذا كانا
اسودين فهو كميت ويقال
بعير كميت كما يقال فرس
كميت وناقة كميت ايضا
عن الاصمعى وهى سرخ سیاہی
آمیزہ ؛ ونیز كميت نام پسر

معروف وپسر ثعلبہ ونام چندین
است وكميت بن يزيد بن الاخنس
شاعر
خيل كماتى۔ بالفتح منسوبا
اسپان کمیت
(ن) كمت الغيظ۔ پوشیدہ
خشم را
(ك) كمت الفرس كمتا
وكمتة بفتحهما وكماتة ككرامة
کمیت گردید
اكمات۔ کمیت شدن اسپ
تكميت۔ کمیت گردانیدن اسپ
را بصنعت يقال كمتت مجهولا
اى صيرت بالصنعة كميتا
وپنہان داشتن خشم را
الكمتات۔ کمیت گردیدن اسپ
الكميتات مثلہ

ك م ت ر

كمترة۔ کدحرجة نوعے از رفتار
کہ دران گام نزدیک گذارند
ودویدن کوتاہ بالا دیر کردن
وبسر بند مشک بستن ودہان مشک را
كمترة۔ کزبرجة رفتار مرد
پہن سطبر
كمتر۔ کقنفذ مرد سطبر وکوتاہ
ودرشت سخت اندام كماتر
كعلابط مثلہ فى الكل

ك م ت ل

كمتل۔ کجعفر سخت ودرشت
اندام كماتل كعلابط مثلہ
ناقة مكمتلة الخلق۔ بفتح التاء
شتر مادہ درہم وگرد اندام

ك م ث ر

کَمْثَرَة ۔ کدحرجہ گرد آمدن چیزے و در آمدن بعض آن در بعض
کُماثِر ۔ کعلابط کوتاه
کُمَّثْرَی ۔ بالضم مشددة المیم مقصورًا امرود وکُمَّثْرَاة بالتا ی کُمَّثْرَیات جمع وقد یذکر دیقال هٰذه کُمَّثْرَی واحدة وهٰذه کُمَّثْرَی کَثِیرَة کَثِیرَة وکُمَیْمِثْرِیَة وکُمَیْثِرَة مصغر آن

ک م ث ل

کَمَیْثَل ۔ کسفرجل کوتاه بالا

ک م ج

کَمَج ۔ محرکة بُن ران

ک م ح

کَوْمَح ۔ کجوہر مرد بزرگ سرین و پر دہن از دندان چندانکہ سخنش درشت و پر گردد
کَوْمَحَان ۔ دو کوه است از ریگ
کَیْمُوح ۔ بالفتح بالا برآنندہ وخاک
مَکَامِیح ۔ شتران شب سیر کنندہ جہت باب آمدن بامداد ان
(ن) کَمَحَ الدَّابَّةَ کَمْحًا ۔ بالفتح لگام باز کشید ستور را تا بایستد یا سر راست دارد
وَکَمَح ۔ کمحرم ملبند و بزرگ منش
اِکْمَاح ۔ لگام کشیده داشتن ستور را تا سر راست دارد و یا کشیدن لگام ستور تا باز ایستد و نزدیک شدن رز به برگ بیرون آوردن یقال اَکْمَحَ الکَرْمُ ای تحرک للایراق و ملبند و بزرگ منش گردانیدن یستعمل مجهولا

ک م خ

کَمَاخ ۔ کسحاب شهری است بروم یا آن کمخ بالفتح است
کُمَاخ ۔ کغراب بزرگ منشی
کَامَخ ۔ کہاجر آبکامہ که از آن مخورش سازند فارسی است و معرب وگاہی بہ پلیدی مردم کنایہ کنند ۔ قال فی الصحاح تقدم الی اعرابی خبز وکامخ فلم یعرفه فقیل له هذا کامخ قال قد علمت انه کامخ ایکم کمخ به یعنی پلید ساخت آن را یعنی کدام کس از شما زنده است این را
(ف) کَمَخَ بِاَنْفِهِ کَمْخًا ۔ بالفتح بزرگ منشی نمود و کمخ به ریخ از وی و کَمَخَ بِاللِّجَام ۔ لگام باز کشید تا سر راست دارد یا بایستد
اِکْمَاخ ۔ بزرگ منشی نمودن و متکبرانه نشستن

ک م د

کَمْد ۔ بالفتح والتحریک اندوه سخت و اندوه نہانی و دردمندی دل از اندوه و برگشتگی رنگ و تیرگی آن و رفتگی صفائی گونہ کُمْدَة بالضم مثله فی الکل والفعل من سمع
اَکْمَد ۔ کلتف سخت اندوهگین و
کَمِید ۔ کامیر اندوهگین ودر بہنده
کِمَاد ۔ ککتاب کوفتگی جامه اسم است و در شکم کِمَادَة بالتا مثله وللته چرکین که گرم کرده بر عضو دردناک نهند و آن مفید ریح است و نیز کِمَاد گرم کردن عضو در دیده به بستن چیزے بروے منه الحدیث الکماد احب الی من الکی
کَامِد ۔ دردمند دل و اندوهگین
کُمُدَّة ۔ بضمتین مشددة الدال
مَکْمُود ۔ غمناک یقال اَکْمَدَهُ فهو مَکْمُود
(ن) کَمَدَ الثَّوْبَ کَمْدًا ۔ بالفتح کوفت جامه را
اِکْمَاد ۔ اندوهناک و دردمند دل گردانیدن وکهنه و نرم و تابان گردیدن جامه و نیاب پاکیزه کردن جامه را یقال اَکْمَدَ القَصَّارُ الثوب اذا لم ینقه
تَکْمِید ۔ گرم کردن عضوے به بستن کماد و جز آن بروے

ک م ر

کِمْر ۔ بالکسر غوره خرما که در زمین رسیده ورطب شده باشد
کَمَرَة ۔ محرکة سر زره کَمَر بحذف تا جمع ومنه المثل الکمر اشباه الکمر وقت تشبیه چیزے بچیزے گویند
کُمَرَة ۔ کعتله زن کمر بد و ان لتا مثله و بزرگ و کلان
کَیْمَر ۔ کحیدر لقب غالب که جد فرزدق است
کِمَرِّی ۔ کزکی بزرگ سرزه و کوتاه بالا و موضعی است
مَکْمُور ۔ مردے که ختان طرفی از سر زره وے بریده باشد و بزرگ سرزه مَکْمُورَاء مسدود اجمع
مَکْمُورَة ۔ زن گائیده
(ن) کَمَرَهُ کَمْرًا ۔ بالفتح چیره شد او را در بزرگی سرزه
مُکَامَرَة ۔ نبرد کردن بزرگی سرزه
تَکَامُر ۔ سرزه بهمدیگر نگریستن که کدام بزرگتر است

ک م ر د

کَمَرْد ۔ کجعفر دہی است بسمرقند

ک م ز

کَمْز ۔ بالفتح بدست گرد کردن چیزے را والفعل من ضرب
کُمْزَة ۔ بالضم یک لخت از خرما و مانند آن و لپشه از ریگ و از خاک کُمَز کصرد جمع

ک م س

کُمُوس ۔ بالضم ترش روئی
کَامِس ۔ کصاحب دہی است
کَامِسَة ۔ بالتا شعع است
اَکْمَس ۔ کاحمد آنکه نگریستن نتواند
کَیْمُوس ۔ بالفتح خلط الغة سریانیه یا غذا در معده قبل از آن که خون گردد

ک م ش

کَمْش ۔ مرد تیز رو وسبک کافی و اسپ خورده و زن خرد پستان و نوعی از بستن پستان ناقه
شَاة کَمِشَة ۔ کفرحة و بالفتح بمعنی شاه کموش است
کِمِّیش ۔ کامیر مرد تیز رو و سبک و کافی و اسپ خرد نره و زن خرد پستان و رجل کِمْیش الازار مرد برچیده ازار
شَاة کَمُوش ۔ کصبور گوسپند کوتاه سرپستان یا خرد پستان
اَکْمَش ۔ مرد که دیدن نتواند ز کوتاه پلک
(ن) کَمَشَهُ بِالسَّیْفِ کَمْشًا ۔ بالفتح برید اطراف آن از شمشیر و کَمَشَ الزَّادُ ۔ سپری گردید توشه

دک) کَمُش کَمَاشَۃٌ۔ کرانت تیز رو گردید و سباک دکانی و لبستہ شد
اِکْمَاش۔ بہم پستان ناقہ را بستن
تَکْمِیْش۔ شتابانیدن و نیک کوشیدن شتربان در راندن شتران
تَکَمُّش۔ شتاب کردن و در ترنجیدہ و فراہم شدن پوست
اِنْکِمَاش۔ شتافتن و شتابی کردن

ک م ع

کِمْع۔ بالکسر ہم خوابہ و قبا و زمین ہموار پست میانہ برآمدہ اطراف و زمین پست مغاک پاسپردہ و کرانۂ وادی و محل جاے باش یقال فلانٌ فی کِمْعِہٖ اے فی بیتہ و موضعہ
کَمَع۔ محرکۃ گرہ ران
کَمِع۔ بکتف مرد سست رای فرمان بر ہر کس۔
کَمِیْع۔ کامیر ہم خوابہ
(ف) کَمَعَ قوائمہ کَمْعًا۔ برید و ست پاے ستور را و کَمَعَ فِی الْاِنَاءِ بدہان آبخور دو کَمِعَ فِی الْمَاءِ۔ درآمد در آب و کَمَعَتِ الدَّابَّۃُ۔ سست رفت ستور۔
مُکَامَعَۃ۔ ہم خواب گردانیدن در یک جامہ کسے را و ہم خوابگی کردن دو مرد باہم وہی التی نہی عنہا
اِکْتِمَاع۔ از دہانہ مشک آب خوردن

ک م ع ر

کَمْعَرَۃ۔ بہیر ناک گردیدن کوہان

ک م ل

کَمْل۔ بالفتح نام مردے

کَمَل۔ محرکۃ تمام یقال اَعْطَاہُ الْمَالَ کَمَلًا ای کاملًا وکذا اعطہٖ کَمَلًا۔
کَمِیْل۔ کامیر تمام
کُمَیْل۔ کزبیر از نامہاے عرب است کُمَیْلَۃ بالتاء شلہ
کَمَال۔ کسحاب تمام
کَامِل۔ تمام کَمَلَۃ محرکۃ جمع یقال ہو کامِلٌ وہم کَمَلَۃٌ و بحرے از بحور عروض کہ در آن بشش متفاعلن بیت تمام شود کقولہ عفت الدیار محلہا فمقامہا بمنی تابد غولہا فرجامہا و نام اسپ مَیْمُون بن موسٰی مُرّی و دُقاد بن منبّہ ضبّی وہذا قام کلبی و حوفران بن شریک و سنان بن ابی حارثہ و زید الفوارس ضبی و شیبات قہدی و زید الخیل طائی و اسعد کامل تبع اوسط ملکی از ملوک حمیر سمی لکمالہ فی الخصال المحمودۃ فی امر الدنیا والآخرۃ
کَامِلَۃ۔ نام اسپ عمرو بن معدیکرب و اسپ زید بن قنان
کَامِلِیَّۃ۔ گروہی است بدترین روافض منسوب بابو کامل
کَوْمَل۔ کجوہر قلعہ است بزین
کُمْلُوْل۔ کعصفور ریاباۃ است دگیاہی بفارسی برغست و محبہ است و بیشتر در اول ربیع در زمین نیکو خارزار و عو سجستان و کنار جوئہا شبیہ باسفناخ باریک ساق اندک تلخ و تند مزہ و آنرا قنابری

و شجرۃ البہق نیز نامند ملطف و جالی و جہت بہق و فرخ و کلف اکلاً و طلاءً انافع تر و مجرب و صالح معدہ و جگر و موافق و محرور و مبرود و بانمک مشتہی است
مِکْمَل۔ کمنبر مرد کامل در نیکی ہا
(ن ک س) کَمَلَ کَمَالًا۔ بالفتح و کُمُوْلًا انجام یافت و تمام شد و الکسر اردا
اِکْمَال۔ تمام گردانیدن و نیکو ساختن
مُکَمَّل۔ کمعظم از اعلام است
تَکْمِیْل۔ تمام گردانیدن نیکو کردن
تَکَمُّل۔ تمام شدن تمام کردن لازم متعد
تَکَامُل۔ تمام شدن۔
اِسْتِکْمَال۔ تمام گردانیدن و نیکو کردن و تمام کردن جمع آستن

ک م م

کَمْ۔ بالفتح اسم ناقص مبنی علی السکون او مولفۃ من کاف التشبیہ و ما ثم قصرت سکنت وہی للاستفہام بمعنی ای عدد تقول کم رجلا عندک تنصب ما بعدہ تمیزًا اذا کان نکرۃ ولا یجوز جرہ مطلقا علی الاکثر ولا یکون الا مفرد اخلافا للکوفیین وتر ما بعدہا من المعارف علی الابتداء و الخبر تقول کم دنانیرک وکم دراہمک وفیہ اضمار للممیز تقدیرہ کم دینارا دنانیرک وکم درہما دراہمک و للخبر بمعنی کثیر وتعمل عمل رب تقول کم درہم انفقت تخفض ما بعدہ کما تخفض برب الا انہ للتقلیل وہذا للتکثیر وان شئت نصبت ما بعدہ علی لغۃ تمیم اذا کان مفردا وقد یرفع تقول کم رجلٌ کریمٌ قد اتانی وقد تجعل اسمًا تامًا فتصرف وتشدد تقول اکثرت من الکمّ ای الکمیۃ
کِمّ۔ بالکسر غلاف غورۂ نخستین خرما و غلاف شگوفہ اکمام و کِمام بالکسر جمع اکامیم جمع الجمع۔
کُمّ۔ بالضم آستین اکمام و کِمَمَۃ کعنبۃ جمع
کُمَّۃ بالضم کلاہ گرد
کِمَامَۃ۔ ککتابۃ غلاف طلع و غلاف شگوفہ اکِمَّۃ وکِمام جمع و آنچہ بدان دہان شتر را بندند تا نگزد و توبرۂ اسپ و مانند آن کِمام ککتاب بشلہ فیہما اکمۃ جمع
کَمْکَام۔ بالفتح کوتاہ گرد اندام کَمْکَامَۃ مونث و بمعنی است یا حسن لبہ کہ کم شکل درخت نغر و است
مِکَمَّۃ۔ بالکسر دہان بند خر و آن کیسہ مانندے است کہ بر دہن وے نہند تا نگزد و دبیلی کہ بدان زمین تخم پاشیدہ را پوشند
مَکْمُوْم۔ خرما بن غلاف غورہ برآوردہ مَکْمُوْمَۃ مثلہ نہال

خرما فرو پوشیدہ چیزے
تکمّہ کمتّا۔ بالفتح پوشیدہ آنرا و تکمّہ اسبت پوشید سر خم را ۔ وکمّ الناس فراہم آمدند مرتبہ کمہ غلاف غورہ بر آوردن زمامین و فرو پوشیدن نہال خرما را بچیزے محفوظ و مصون داشتن آن را تا توانا گردد و یستعمل مجہولا فیہما
اِکمام۔ آئین ساختن پیراہن را و غلاف غورہ و شگوفہ بر آوردن درخت
تَکمِیم۔ کمام بر آوردن درخت
تَکَمُّم۔ فرو گرفتن چیزے را و بر ہوش و رفتہ عقل شدن یقال تکمّم القوم مرجہم اذا اخمی علیہم وعقلوا
تکمکم۔ کلاہ گرد پوشیدن و فرو شدن در جامہ یقال تکمکم فی ثیابہ و فرو پوشیدن سر را

ک م ن

کُمنَۃ۔ بالضم تاریکی بینائی یا نارش و سرخی چشم والفعل من سامع معین فا دہ مجہولا
کمین۔ کاید قوم مہیا نشینند بقصد دشمن در جنگ و رخنہ در امور بوجہے کہ مفہوم نگردد
ناقۃ کموننٌ۔ کمیونا قہ کہ آبستنی خود پنہان دارد
کمّون۔ کمتور زیرہ معرب کامون پرانی پارسی و بنانی و نبطی بود مدر و ورشکنندہ و ہاضم و محلل ریاح غلیظ و نفخ و با نمک خائیدہ خوشبو گرداند لعاب دہن و چون زیرہ بر حوالی در سال بمالند بالخاصہ و ریدہ العم منع پیدا شدن حیش کند وکمّون اَکمّون انیسون و کمّون الحبشی زیرہ بری شبیہ بشونیز و کمّون الکرمانی۔ زیرہ رومی کہ کرویا نیز نامندش و کمّون البرّی زیرہ سیاہ و کمّون النبطی زیرہ سبز
مَکمَن۔ کمقعد موضعی است مرغی نمیز ریا آزاد آنۃ المکامین نانہ
عینٌ مکموُنَۃ۔ چشم سر سیند (ن س) کمن لہ کموناً۔ پوشیدہ شد
اِکمان۔ نہان داشتن
مُستَکمِن اَکمن۔ للفاعل نومتی است اذا بعیق مدینہ و اکحرن المکتمین اندوہ پنہان
اکتمان۔ پوشیدہ گشتن

ک م و

کُموی۔ کیسکری شب باکو شن

ک م ہ

کُمہ۔ بالضم ماہی است
کمَہ۔ محرکۃ کوری مادرزادی یا عام است قال ابو کاھل
کامہ۔ غزالی و سرگشتہ
اَکمَہ۔ کور مادر زادہ و کلأ اَکمَہ گیاہ بسیار
کُمَّہی۔ بالضم وفتح المیم المشددہ مقصوراً سرگشتہ یقال ذہبت ابلہ کمیہی ای کیت راسہا ولا ندری این تتوجہ
(س) کمہ کمہاً۔ محرکۃ نابینا زائندہ گردید و شب کور گشت و چشم مبصرہ تاریک گشت و فرو گرفت بینائی او را تاریکی و نا پدید کرد و کمہت النہار غبار ناک گردید روز و فرو پوشید گرد آفتاب آنرا و کمہ فلان برگردید رنگ او و برگشت عقل وی و کمہ عین الاخبار نادان دید
مُکمِّہ العینین۔ کمعظم آنکہ چشمش کشادہ و دانشود
مُتکمِّہ۔ للفاعل سرگشتہ نودانی
تکمّہ۔ سرگشتہ شدن یقال خرج یتکمّہ فی الارض ای لا یدری این یتوجہ

ک م ہ د

کُمہُد۔ کقنفذ بزرگ سرزہ یا سرزہ کلان
کُمہُدۃ۔ بالتاء سرزہ
اِکمہداد۔ سر در داشتن یقال اکمہد الفرخ اذا رفع راسہ یطلب الطعم

ک م ہ د ر

کُمَّہدَر۔ بالضم وفتح المیم المشددۃ والدال المہملۃ سرزہ

ک م ہ ل

کَمہَلَۃ۔ فراہم آوردن جامہ و استوار بستن آن جہت سفر و گرد آوردن شتر آنرا و منع کردن حق کسے را یقال کمہل علینا ای منعنا حقنا و پوشیدن سخن را و التعمیہ نمودن آن
مُکمہَل۔ کمسرہد نبہ دانہ دار
تَکمہُل۔ گرد آمدن
اِکمہلال۔ منقبض و ترنجیدہ گردیدن و ترنجیدن از سرما

ک م ی

کَمِیّ۔ کغنی دلاور یا مرد با سلاح کُماۃ کغزاۃ واکماء جمع
کِیمیاء۔ بالکسر والمد اصل زر و سیم و نام صناعتی در روے (ض) کمی شہادتہ کمیاً بالفتح نہان داشت گواہی را و کمی نفسہ۔ فرو پوشید خود را در زرہ و خود
اِکماء۔ نہان داشتن گواہی را و کشتن دلیر لشکر را و پنہان داشتن منزل را از مردم و آہنگ نمودن بر کاری یقال اکمی علی الامر اذا عزم
مُتکمّی۔ للفاعل مرد سلاح پوشیدہ و دلیر
تُکُمّی العسکر۔ مجہولاً کشتہ شدند دلاوران لشکر و تکمّی فلان۔ پوشیدہ و پنہان داشت و تازہ کرد بیان را و تکمّت الفتنۃ الناس۔ فتنہ فرا گرفت ہمہ را و تکمّی فلان فلاناً۔ آہنگ وی کرد
اِنکِماء۔ نہان شدن

باب الکاف فصل النون

ک ن ب

کَنَب۔ محرکۃ گیاہی است و نیز کنب شوخگین گردیدن پا و سم ستور و شوخ بستن دست از عمل یا خاص است مر دست را والفعل من سمع وقیل لا یقال کنبت یدا لا بل یقال اکنبت ا و ا

لغة ردية
كُنُب ـ بضمتين شهرے است بما
وراء النهر كه لقبش اُشْنُه وسَنَة
است
كَعَيْنب ـ بكسر قن گياهے است
كَيْنَب ـ كا يبر درخت خشك
يا شكسته خار
كُنَيْب ـ كزبير موضعى است
كِنَاب ـ ككتاب سر شاخ خرما
يا تمام است وخوشه خرما
كَانِب ـ مرد سير شكم
حافرٌ مِكْنَبٌ ـ كمنبر سم سوخ
بسته و درشت گرديده
(ن) كَنَبَ كُنُوباً ـ درشت
گرديد و بے نياز گشت
(ض) كَنَبَهُ فى جِرَابِه كَنْباً ـ
بالفتح گنجينه ساخت آنرا در انبان خود
حافرٌ مُكَنَّبٌ ـ كمحسن سم شوخگين
و درشت شده
اَكْنَبَ عَلَيهِ بَطْنُهُ اِكْنَاباً ـ درشت
گرديد و اَكْنَبَ لِسَانُهُ درماند و بند
شد و نيز اِكْنَاب سطبر و درشت
شدن و شوخگين گرديدن دست
و كننده شدن از كار
مُكَنْتَب كمقشعر مرد درشت اندام
سخت و كوتاه

ك ن ب ث

كُنْبُث ـ كقنفذ درشت و در
ترنجيده زفت كُنَابِث كعلابط
وكُنْبُوث ـ بزنبور مثله
كَنْبَثَة ـ در ترنجيدن
تَكَنْبُث ـ در ترنجيدن و منقبض
شدن

ك ن ب د

وجهٌ كُنَابِدٌ كعلابط رو درشت

ك ن ب ذ

رجلٌ كُنَابِذٌ ـ كعلابط مرد درشت
و درشت سطبر روے

ك ن ب ر

كِنْبَرَة ـ بالكسر وفتح الباء سر
بينى بزرگ
كِنْبَار ـ كقرطاس رسن پوست
نارجيل

ك ن ب ش

تَكَنْبُش ـ درهم و آميخته شدن
قوم از مردم هر جنس

ك ن ب ل

كُنْبُل كقنفذ سخت و درشت
كُنَابِل ـ كعلابط سخت و درشت
و موضعى است

ك ن ت

كُنْتِىّ ـ كرسى درشت و كلان جثه
توانا كُنْتُنِى ـ بزيادة النون
قبل الياء مثله
سِقَاءٌ كَنِيتٌ ـ كامير مشك
بسيار آب گير
(ن) كَنَتَ فى خُلُقِه كَنْتاً ـ
بالفتح توانا و استوار گرديد
(س) كَنِتَ كَنَتاً ـ محركة درشت
گرديد
اِكْتِنَات ـ فروتنى كردن خوشنود
بودن

ك ن ت ب

كُنْتُب ـ كقنفذ كوتاه قامت
كُنَاتِب ـ كعلابط مثله

ك ن ت ح

كَنْتَح ـ كجعفر گول

ك ن ت ع

كُنْتُع ـ كقنفذ پست قامت

ك ن ت ل

كِنْتَلّ ـ كجرد حل كوتاه قامت

ك ن ث

كُنْثَة ـ بالضم نوزده كه از
شاخ مورد و خلاف سازند و
بر آن دسته ريا حين بندند

ك ن ث ب

كَنْثَب ـ كجعفر درست استوار
كُنْثُب ـ كقنفذ و كُنَاثِب
كعلابط مثله
كِنْثَاب ـ كقرطاس ريگ
فرو ريخته

ك ن ث ح

كَنْثَح ـ كجعفر گول

ك ن ث ر

كُنْثُرَةُ الحِمَار ـ كدحرجة پيش
بينى خر
كُنْثُر ـ كقنفذ گرد اندام و
سير گير تا ختنه جاے كُنَاثِر كعلابط
مثله فيهما
وجهٌ مُكَنْثِر ـ للفاعل روى
درشت آگنده گوشت
تَكَنْثُر ـ بزرگ و دفزك شدن
و بر افراشته گرديدن

ك ن ج

كَاكَنْج ـ بفتح الكاف بفارسى
عروس در پرده و آن صمغ درختى
است كه در جبال هرات رويد لطيف
ترين صمغها است شيرين باندك
برودت كافورى ملين طبع نافع
قروح مثانه و اورام حاره

ك ن ح ب

كَنْحَب كجعفر بنت وليس بثبت

ك ن خ ب

كَنْخَبَة ـ برهم آميخته شدن كلام
از خطاء

ك ن د

كَنْدَة ـ بالفتح ناحيه است بخجند كه
زنانش بحسن وجمال موصوف اند
كِنْدَة ـ بالكسر پاره از كوه
و نيز كِنْدَة لقب ثور بن عُفَير
بن عدى بن حارث كه پدر
قبيله است از يمن بدان جهت
كه ناسپاسى و ناحق شناسى پدر
خود كرده باخوال در پيوسته و آنرا
كِنْدِى نيز خوانند
كُنْدَة ـ بالضم دهى است
بسمرقند
كُنُد ـ بضمتين ناسپاس
كَنُود ـ كصبور ناسپاس
مذكر و مونث در وے يكسان است
و كافر نعمت و نكوهنده خداے و بخيل
و نافرمان و تنها خورنده و باز دارنده
عطاے خود را و زننده غلام را
و زمين كه بر ويا ند چيزے را و زن
ناسپاس دوستى و مواصلت
وعلى است
كَنَّاد ـ ككتان ناسپاس بود
كَنَّاد بن اقرع غافقى مردے
است كه برسولے پيش آنحضرت
صلے الله عليه وسلم آمده
(ن) كَنَدَهُ كُنُوداً ـ بالفتح بريد

آن را ؛ و نیز کُنُود - بالضم ناسپاسی کردن

ك ن د ث

کُنْدُث . کقنفذ درشت سخت
کُنادث کعلابط مثله

ك ن د ج

کَنْدَجَۃُ البَانِي - در دیوار و طاق لغت مولده است یا معرب کنده
کَنْدُوج . کعصفور کندو معرب است و آن ظرفی است تند خم بزرگی که از گل سازند و آن در غله نگاهدارند

ك ن د ر

کَنْدَر . کجعفر نوعی از حساب نجوم است مر اهل روم را
کَنْدَمَاۃ - بالتاء زمین درشت سطبر بلند و جاے باشش و نشستگاه باز
کُنْدُر . کقنفذ مرد کوتاه و درشت سطبر اندام و خر بزرگ جثه
کُنَادِر . کعلابط مثله فیهما و نوعے از صمغ است که قطع بلغم را نافع تر
کَنَبْدَلان - کسمیدع و بضم الکاف مع کسر الدال درشت سطبر
کِنْدَارَۃ - بالکسر ماہی است کوہان دار
کِنْدِیر . کقندیل خرد درشت سطبر اندام و نام مردے ؛
کِنْدِیرَۃ - بالتاء درشتی و سطبری یقال انّه لذو کِنْدِیرَۃ و کَنْدِیرَۃ بالفتح ایضا ای ذو غلظ و ضخامۃ او الفتح لحن

ك ن د س

کُنْدُس . کقنفذ بیخ گیاہے و قد مر فی ك د س

ك ن د ش

کُنْدُش . کقنفذ عکه که مرغی است مانند زاغ واما الذَّوَاء المدطِس فبالسین لاغیر او الشین لُغیَۃ مرذولة

ك ن د ل

کَنْدَلی - بالفتح مقصورا و یمد گیاہی است که بآب دریا روید معروف بشوری پوست آن زعفرانی رنگ است و بدان پوست پیرایند و صمغ آن جهت باه نافع و جید

ك ن ر

کُنَار - کغراب بار درخت سدره فارسی است
کِنَّارَۃ - بالکسر و شد النون پاره از کتان و دیباب یا دف یا الطبل یا الطنبور و بفتح کَنَّارَات و کَنَانِیر جمع
مُکَنْوَر - سطبر و درشت منظر و بزرگ عمامه
مُکَنْزَر - کمحدث سطبر و درشت پیکر و بزرگ عمامه

ك ن ز

کَنْز - بالفتح گنج و فی الحدیث کل مال لا تؤدی زکوته فهو کَنْز زر و سیم و آنچه بدان مال را نگاهدارند و فراهم آورند
کَنَزَۃ - محرکة ممنوعة و یسکن رود باری است بیمامه و نام ام شَمْلَة بن بُرد مِنْقَری و جد محمد بن علی اهوازی محدث و اسپ مَعْقِد بن شَمَّاس سعدی
کَنِیز - کامیر خرما که جهت زمستان در زنبیل و جز آن ذخیره سازند و نام پدر بحر المحدث
کَنِیزُ الخَادِم - کنیز محدث است ؛ و کُنَیْزُ دُبَّة سرو دگول
کِنَاز - کتاب پر و آگنده گوشت سخت اندام یقال جاریة کِنَاز و ناقة کِنَاز کُنُز ککتب و کِنَاز علی لفظ الواحد جمع
کَنَّاز - ککتان مردے است از بنی ضبه و ابو مرثد کَنَّاز بن حصن یا حُصَیْن غنوی صحابی بدری و کَنَّاز بن صریم و کَنَّاز بن نُعَیم هر دو شاعر اند
(ض) کَنَزَه کَنْزًا - بالفتح گنج نهاد ؛ و نیز کَنْز خلانیدن نیزه در زمین و فرو بردن هر چیزے در آوند یا در زمین ؛ و کَنَزَ القوم التمر کَنْزًا و کِنَازًا - بالفتح و بکسر درو دند خرما را و گنجینه نهادند بهر سرما و منه هذا زمن الکِنَاز
اِکْتِنَاز - گرد آمدن مال و پر شدن هر چه باشد

ك ن س

کَنْس حُصَیْن - بالفتح آلهی است نزدیک مهراس
کَنِیسَۃ - کسفینة زن خوب منظر و کلیسای ترسایان یا جهودان یا کلیسای دیگر کفار لشکرگاهی است بدریا یمن نزدیک زبید و الکَنِیسَۃ السَّوْدَاء - شهری است بثغر مصیصه
کُنَیِّسَۃ مشددة الیاء مصغرا هفت موضع است شش از آن بمصر است و شهرے نزدیک عکا
کِنَاس - ککتاب خواب جاے آهو در درخت لانه یَکْنِسُ الرمل حتی یصل کُنُس ککتب و کُنَّس کرکع جمع و موضعی است ؛ و جَوَارِ الکُنَّس - ستاره ها یا سیاره بدان جهت که همچو آهو بغیب در آید یا همگی ستاره بحکم آنکه بشب آشکار شود و بروز پوشیده یا فرشتگان یا گاوان وحشی یا آهوان
کُنَاسَۃ . کثمامة خاکروبه و خانه روبه و نام جاے است بکوفه و از اعلام است
کانس - آهو بکناس در آینده
مِکْنَسَۃ - بالکسر جاروب
مِکْنَاسَۃ - بالکسر قلعه است باندلس ؛ و مِکْنَاسَۃ الزَّیْتُون شهرے است بمغرب
فرس مَکْنُوسَۃ - سپل شتر تابان شکم یا پشم ریخته
(ن) کَنَسَ البَیتَ کَنْسًا - بالفتح روفت خانه را
(ض) کَنَسَ الظَّبْیُ کُنُوسًا - کنشستن پنهان شد در خواب گاه خود و در آمد در آن
تَکَنُّس - بخیمه در آمدن و در هودج در آمدن زن و بکناس پنهان شدن آهو

ك ن ش

کَنْش - بالفتح رشته گلیم تافتن و نرم ساختن مسواک درشت را والفعل من نصر
کِنْشَاء - بالکسر ممدود امرد و مرغول موے و زشت روے
کُنَاشَۃ - کثمامة بیخ که از آن شلغم خیزد

ہج

برآید کُنَاشات جمع
اُکْنُشَ عَنِ الْاَمْرِ ۔ شتابانیدن
او را از کار روے

ك ن ص

کُنَاص ۔ کغراب کباص است
یعنی قوی و توانا بر کار از شتر و خر و
جز آن او الصواب بالنون وبالبا
تصحیف
تَکَنِّیص ۔ مبنی جنبانیدن بعنوس
یقال کَنَّصَ الرجلُ اذا حرّك
انفه استهزاءً

ك ن ظ

کُنْظَة ۔ بالضم سختی و فشارش
و تنگی
(ض ن) کَنَظَهُ الْاَمْرُ کَنْظًا ۔
بالفتح دشوار شد کار بر کسی و اندوهگین
نمود و بر کرد آن را
تَکَنُّظ ۔ دشوار شدن کار بر کسی
داند و غمگین گردانیدن و پر کردن

ك ن ع

کِنْع ۔ بالکسر سه یک آخر شب
شیخٌ کَنِعٌ ۔ کگتف پیر درتر نجیده
اندام
کَنِیع ۔ کامیر شکسته دست و مائل
از راه و گرسنگی سخت
اسیرٌ کانِعٌ ۔ بندی دست و پا
بدوال بسته ٭ و اَنْفٌ کانِعٌ بینی
چسپیده بر روے کانِعَة مونث
کَوانِع جمع
اَکْنَع ۔ مرد تباه دست و کار
ناقص و تباه کُنْع بالضم جمع و
منه حدیث الاحنف کل امر
ذی بال لم یبدأ بالحمد لله
فهو اکنع اے ناقص
کِنْعَان ۔ کسحبان نام پسر سام
بن نوح علیه السلام کنعانیون
منسوب بوے وهم امة تکلمت
بلغة تضارع العربیة و وی
کہ بسوے آن فرستاده شد
ابراهیم علیه السلام
(ف) کَنَعَ کُنُوعًا ۔ فراهم آمد
و منقبض گردید و ترنجید ٭ و
کَنَعَ فِی الْاَمْرِ ۔ آزمند و حریص
گشت ٭ وکنع المسك بالثوب
چسپید مشك در جامه ٭ وکنع
عَنِ الْاَمْرِ ۔ گریخت از ان و
بد دل شد ٭ وکنع اصابعه
زد بر انگشتهاے وے چندانکه خشك
گردانید ٭ وکنع بالله تعالی
سوگند خورد بخداے بر تر ٭ و نیز
کُنُوع ۔ فروتنی و نرمی کردن
و بغروب مائل شدن ستاره
و نزدیک آمدن کار و پر فراهم
آوردن مرغ وقت فرود آمدن
از هوا
(س) کَنِعَ اَصَابِعُهُ کَنَعًا ۔
محرکة درکشیده و خشك گردید انگشتهای
او ٭ و نیز کَنَع ۔ همیشگی ورزیدن
و لازم گرفتن چیزے را و بر زمین
نگونسار افگنده شدن
مُکَنَّع ۔ کمکرم مشك که دهانش
بانگبین نزدیک نموده پر کنند آن را
و مرد درکشیده و یرا گرفته دست
یا بریده دست
اِکْنَاع ۔ نرمی و فروتنی کردن
و بخواری نزدیک شدن و خواستن
و سوال کردن و نزدیک گردانیدن
یقال اَکْنَعَ الْاِبِلَ لِیْ ای ادناها
مُکْنَع ۔ کمعظم مرد ویرا گرفته دست
یا بریده دست
کَنَّعَ عَنْهُ تَکْنِیْعًا ۔ برگردید
از ان و عدول کرد ٭ وکنّع
یَدَهٗ ۔ تباه گردانید دستش
را ٭ وکنّع فلانًا بالسیف
بشمشیر زد او را ٭ و نیز تکنیع
بقبض آوردن کسے را و بدوال
بستن پاے و دست کسے را
تَکَنَّعَ بِهٖ ۔ درآویخت بان ٭
و تکنّع الاسیر فی قِدِّهٖ درهم
کشیده شد بدوال
اِکْتِنَاع ۔ فراهم آمدن قوم
و در آمدن و نزدیک سیدن شب
و میل کردن و مهربانی نمودن
و بعدی بعلی و درکشیده شدن
پیر از پیری

ك ن ع ت

کَنْعَت ۔ کجعفر نوعی از ماهی

ك ن ع د

کَنْعَد ۔ کجعفر ماهی است دریائی

ك ن ع ر

کَنَعْرَة ۔ کدحرجة شتر ماده بزرگ
هیکل کلان جثه کَنَاعِر جمع

ك ن ف

کِنْف ۔ بالکسر توشه دان شبان
که در آن آلات خورد ریزه دارد
یا کیسه رخت ریزه و ردی تاجر
و بتصغیر جاء الحدیث
عن عمر فی عبد الله ابن
مسعود رضی الله عنهما
کُنَیْفٌ مُلِئَ عِلْمًا و هذ التصغیر
بمعنی التعظیم
کَنَف ۔ محرکة سایه و کرانه
و جانب و حفظ یقال انت فی کنف
الله ای فی حرزه و ستره
و بال مرغ
کَنَفَة ۔ بالتاء ناحیه و کرانه
و کنفة الابل ناحیتها و جانبها
کَنِیف ۔ کامیر پوشش و نهان
خانه و خلاجاے و پوشنده و پنهان
کننده هر چه باشد و سپر و جاے دست
در روے شستن و خطیره شتر که از
درخت و شاخ سازند و خرما بن که
بعد بریدن بمقدار دست بر آید و
بدان ریش سیاه را تشبیه دهند
کُنُف بالضم جمع
کُنَیْف ۔ کزبیر علمی است و لقب
ابن مسعود لقبه عمر تشبیهًا
بوعاء الراعی
ناقةٌ کَنُوف ۔ کصبور ناقه که
در جانب و ناحیه شتر راه رود یا
ناقه که یکسو شود و چون آن را سرما
رسد در ناحیه شتر فرو خوابد کُنُف
بالضم جمع ٭ وغنمٌ کنوف
گوسپند که دور باشد و بگانه رود
یا گوسپند که بر البستنی نزر جهد بر وی
کَنَفَا ۔ کجمزی موضعی است که در
جنگ آن حاجب بن زرارة
اسیر گردیده
کَانِف ۔ علمی است
کَانِفَة ۔ مانع و حاجز یقال
انهزموا فما تنهنهم کانفة
ای حاجز لحجز العدو سم

شاةٌ كَنفاء ـ گوسپندی که استخوان
سرینش نمایان باشد از لاغری
(ن) كَنَفَ الكيّالُ كَنفاً ـ بالفتح
دست بر سر پیمانه نهاد وقت
پیمودن تا بگیرد گندم وجز آن ؛
وكَنَفَهٗ ـ فرا گرفت او را و احاطه
کرد و نگاهداشت آنرا ویاری نمود ؛
وكَنَفَهٗ كَنيفاً ـ کنیف ساخت آنرا ؛
وكَنَفَ الدّارَ ـ کنیف ساخت
جهت سرای
(ن ض) كَنَفَ الابِلَ والغَنَمَ
كَنفاً ـ بالفتح حظیره و جای خواب
ساخت جهت آنها ؛ وكَنَفَ عَنهُ
برگردید از آن
ابو مُكَنِّف زيد الخيل كمحسن
صحابی است
اِكْناف ـ یاری دادن
صِلاءٌ مُكْتَنَفٌ كمعظم بریانی
فراهم آورده جوانب وكلّ شيءٍ
احيط به من اكنافه اي جوانبه
فهو مُكْتَنَفٌ ؛ ورجلٌ مُكَنَّفُ
اللحيَة ـ مرد بزرگ ریش
لِحيةٌ مُكَنَّفَة ـ بالتاء ریش
بزرگ کرانه
تَكْنيف ـ احاطه کردن و فرا
گرفتن چیزی را
مُكانَفَة ـ یکدیگر را یاری کردن
تَكَنُّف ـ احاطه کردن
اِكْتِناف ـ حظیره شتر ساختن و
احاطه کردن يقال اكتنفوه
اذا احاطوا به

ك ن ف ث

كُنْفُث ـ كقنفذ پست قامت
كُنافِث ـ كعلابط مثله

ك ن ف ج

كُنافِج ـ كعلابط بسیار از هر
چیزی و فربه پر گوشت و خوشه پر
از دانها

ك ن ف ر

كِنفِرَة ـ کزبرجة پره بینی و سر آن

ك ن ف ل

رجلٌ كَنَفْليلُ اللحية
کزنجبیل مرد سطبر و انبوه ریش ؛
ولِحيةٌ كَنَفْليلَةٌ ـ بالتاء ریش
انبوه و سطبر

ك ن ك ر

كِنكِوَر ـ بکسر الكافين
وقد تفتح الثانية شهری است
میان قرمیسین و همدان و آنرا
قصر اللصوص نیز نامند و قلعه است
استوار آبادان نزدیک جزیره
ابن عمر

ك ن م

كَنمَة ـ بالفتح زخم و جراحت
كانِم ـ کصاحب نوعی از
حبشیان
کانمی ـ شاعر است از آنها

ك ن ن

كَنّ ـ بالفتح کوهی است بقصران
كَنَّة ـ بالتاء زن پسر یا زن
برادر کنائن جمع کانه جمع کنینة
قال الزبرقان ابغض كنائني
الى القبعة الطلعة وموضعي بفارسی
كِنّ ـ بالكسر پوشش هر چیزی
و پرده آن كِنّة بالتاء مثله اكنان
جمع منه قوله تعالى جعل لكم
من الجبال اكناناً يسكن فيها
من الغار والسرب ونحوهما
و سرای و خانه
كِنّة ـ بالكسر سپیدی
كُنّة ـ بالضم سجه یعنی پوشش
بالای در خانه یا سایبان بالای
در یا خانه خرد اندرون خانه یا
چوبی باشد پهنا که هر دو طرف آن
در دیوار کرده بر آن متاع خانه نهند
كنان جمع ؛ وقبیله است كُنّى
بالضم والکسر منسوب بوی ؛ و
بنو كُنَّة قومی از عرب
كَنَن ـ محرکة کوهی است بیمن
كَنينَة ـ کسفینة دیهی است بیمن
كِنان ـ ککتاب پوشش پرده
هر چیزی اكنّة جمع منه قوله
تعالى وجعلنا على قلوبهم اكنّة
كِنانَة ـ ککتابة تیردان چرمی
بی چوب یا برخلاف آن و نام پسر
خزیمه که پدر قبیله است از مضر و
مولای صفیه بنت [illegible] زوج
النبی صلی الله علیه وسلم که
تابعی است و بنو کنانه قبیله از
تغلب بن وائل وهم بنو عتبة
ویقال لهم فرس تغلب
كَنون ـ کصبور محله است بسمرقند
كانون ـ گلخن و آتشدان كانونة
بالتاء مثله و نام دو ماه رومی از
ماه‌های میانه زمستان تمیز بکانون
اول و کانون ثانی و مرد گران
که صحبت او را ناخوش دارند
مَكْنون ـ علم پنهان داشته
مَكْنونَة ـ نام زمزم و دختر
مستور یا پرده
كَنَّهٗ كَنّاً ـ بالفتح وكُنوناً فرو
پوشیده آنرا و نگاهداشت از
تاب آفتاب ؛ وكَنَنتُهٗ في
نفسي ـ پنهان داشتم آنرا در دل
كذا اكنَنتُ العلم وكَنَنتُ
الجارية
كَنكَنَة ـ گریختن و کاهلی کردن
و در خانه نشستن
مُكَنّ ـ للمفعول علم
پنهان داشته
جارية مُكَنَّة ـ دختر پردگین
کرده شده
اِكْنان ـ فرو پوشیدن و از تاب
آفتاب نگاه داشتن و پنهان
نمودن يقال اكنَنتُه في نفسي
اكننتُ العلمَ والجاريةَ كذلك
تَكْنين ـ فرو پوشیدن
اِكْتِنان ـ فرو پوشیدن پوشیده
شدن و سپید گشتن
مُسْتَكِنّة ـ للفاعل کینه
اِسْتِكْنان ـ پوشیده و در پرده
گردیدن والباب یدل على
الطلب

ك ن ه

كُنْه ـ بالضم گوهر هر چیزی و
پایان آن و اندازه و هنگام
و وجه در وی آن ولا يشتق
منه فعل
كَنهان ـ کسکران گیاهی است
برگش شبیه برگ بن نیک و برکننده
کژدم گویند اگر برگش بر عقرب
افکنند در حال بمیرد خوردن برگش

سخن جگر و سپرز و دماغ و بدن
اِکْناہ۔ بکنہ چیزے رسیدن۔
اِکْتِناہ۔ بکنہ چیزے در رسیدن
یقال لا یکتنہہ الوصف ای
لا یبلغ کنہہ کادم مولد

ک ن ھ ب ل

کَنَہْبَل۔ کسفرجل و بضم باء درختے است بزرگ کہبل مثلہ
و جو بزرگ خوشہ والنون زائدۃ

ک ن ھ د ر

کنہدر۔ کسفرجل آنچہ بران
خشک طعام و انگور و جز آن بار
کردہ از جائے بجائے برند

ک ن ھ د ل

کنہدل۔ کسفرجل دفزک
و سطبر سخت رست و شدید

ک ن ھ ر

کنہرۃ۔ کدحرجۃ موضعیست
بدہنا میان دو کوہ و دران
آب گیرہا است
کنہور۔ کسفرجل ابر پارہ
شبیہ بکوہ یا ابر برہم نشستہ و مرد
سطبر اندام
کنہورۃ۔ بالتا ناقہ بزرگ
بتہ و شتر مادہ کلان سال

ک ن ھ ف

کنہف۔ کجندل موضعیست
کنہف عنی کنہفۃ۔ در گذشت
از ما و شتابی کرد والنون زائدۃ

ک ن ھ ل

کنہل۔ کجعفر و زبرج موضعیست
و قد تمنع و نیز گزیدہ بیخ آبی است
مر بنی عوف بن عاصم را

ک ن ی

کُنْیَۃ۔ بالضم لفظی کہ بدان شخصے را
خوانند کُنْوَۃ بالضم مثلہ و یکسران
یقال ابو فلان کُنْیَتہ و کُنْوَتُہ
و کذا ام فلان کُنْوَتھا الکُنَی کہدی
جمع و کُنَی الرؤیا ھی الامثال
التی یضربھا ملک الرؤیا یکنی
بہا عن اعیان الامور
کِنی۔ کعنی ہم کُنْیَت یقال
فلان کنی فلان ای کنیتہ کنیتہ
کِنایۃ۔ بکنایہ سخن کہ بغیر موضوع
لہ خود دلالت کند گفتن یا لفظے
گفتن و غیر مدلول علیہ آن ارادہ
کردن یا سخن گفتن بلفظے کہ معنی
حقیقی و مجازی آن ہر دو برابر باشد
یقال کَنَوْتُ و کَنَیْتُ بکذا عن
کذا + و کَنی زیدا اباعمرو و
و بابی عمرو و کُنْیَۃ بالضم
والکسر نامید زید را باو عمرو و الفعل
من ضرب و نصر + و ھو کانٍ
و ھم کانُون یقال فلان یُکْنی
بابی عبد اللہ مجہولا ولا یقال
یکنی بعبد اللہ + و نیز کنایۃ
سخن کہ بر غیر موضوع لہ خود دلالت کند
کُنی۔ بالضم نام زنے
اِکناء۔ کنیت نہادن و یعدے
الی المفعول الثانی بنفسہ و
بالباء یقال اکنی زیدا ابا
عمرو و بابی عمرو
تَکْنِیَۃ۔ کنیت نہادن یقال
کَنَّیْتُ زیدا اباعمرو و بابی عمرو
اِکْتَنی فُلانٌ بکذا اکتنیت
کرد خود را بآن + واکتنی بکذا
عن کذا۔ کنایہ کرد چیزے را چنین

باب الکاف فصل الواو

ک و ب

کَوْبَۃ۔ بالفتح دریغ و پشیمانی
بر گذشتہ و فوت شدہ
کُوب۔ بالضم کوزہ بے دستہ
یا بے خرطوم اکواب جمع
کُوبَۃ۔ بالتا نرد یا شطرنج یا
طبلک باریک میان و بربط و
سنگ
کَوَب۔ محرکۃ باریکی گردن کلانی
کابَۃ۔ موضعیست ببلاد تمیم یا بالی
کُوبان۔ بالضم دہی بمرو
کُوبانان۔ بالضم دہی باصفہان
کُوبنان۔ بالضم و تقدیم النون
علی الباء شہرے است
(ن) کاب کوبا۔ بکوب آب
خورد
تکویب۔ بسنگ کفت کوفتن
چیزے را
اِکتیاب۔ بکوب آب خوردن

ک و ت

کُوتی۔ بالضم منسوبا کوتاہ بالا
و کُوتیّ بن الرعلاء شاعر است

ک و ث

کَوْث۔ بالفتح کفش و صندل
اکوات جمع
کَوْثَۃ۔ بالفتح ارزانی و فراخ
سالی
کاث تخفیف الثاء الخ از دانہا کہ
فرو ریختہ وقت درو دروید
کُوثی۔ کطوبی دہی است در
عراق و محلہ بمکہ مر عبد الدار را
تکویث۔ باچہار و پنج بزرگ شدن
کشت و شبیہ سرخ رگوش بر آوردن
غائط یقال کوث فلان بغائطہ
اذا اخرجہ کرۃ من الارانب

ک و ح

کاح۔ روی کوہ و بن آن
کیح بالکسر مثلہ اکیاح و کیوح جمع
کُواح۔ کغراب نیکو سیاست
یقال ھو کواح مال ای زائدہ
(ن) کاحہ کوحا۔ بالفتح چیرہ
گردید برو در کارزار و فرو
افگند او را در آب یا در خاک
اکاحہ۔ چیرہ گردیدن در کارزار
و دادن یقال ما اکاحہ ای ما
اعطاہ
تکوّح۔ چیرہ شدن در کارزار
و خوار کردن و برگردانیدن
مُکاوَحَۃ۔ چیرہ گردیدن
در کارزار و باہم دشنام دادن
آشکارا و در بارگی دشنام دادن
ہمدیگر را و جنگ کردن باہم
تکاوح۔ بایکدیگر مر رسیدن
در شر و بدی یقال تکاوحا
اذا تمارسا و تعالجا الشر
بینہما۔

ک و خ

کُوخ۔ بالضم کازہ زئی کلک
و مانند آن بے روزن کاخ
مثلہ اکواخ و کوخان بالضم و
کیخان بالکسر و کوخۃ کعنبۃ جمع

ک و د

کَوْد۔ بالفتح باز داشتن و نزدیک

آمدن کارے کہ شود مکاد و مکادۃ
مثلہ والفعل من نصر و سمع
یقال کاد یفعل وکید یفعل
ای قارب ولم یفعل وعن
سیبویہ عن بعض العرب
کدت افعل کذا بالضم ولا
یتم کاد بالفاعل ویحتاج الی خبر
وخبرہ الفعل المضارع وقال
ایضاً انّ ناساً من العرب
یقولون کید زید یفعل
کذا وما زیل یفعل کذا
یریدون کاد وزال فنقلوا
الکسر الی الکاف فی فعل کما
نقلوا فی فعلت وقد یدخلون
علیہا ان تشبیہاً بعسی وکاد وضعت
لمقاربۃ الشیٔ فعل او لم یفعل
فاذا وقع موجباً لم یقع ذالک
الشیٔ واذا وقع بعد جحد فقد
وقع تقول کاد یفعل کذا فلم
یقع فاذا قلت ما کاد یفعل
فقد وقع واما قولہ تعالی اذا
اخرج یدہ لم یکد یراها فکاد
زائدۃ وقعت صلۃ للکلام
ومعناہ لم یرها وگاہے بمعنی اراد
آید ومنہ قولہ تعالی اکاد اخفیها
ای ارید وعرفت ما یکاد منہ
ای ما یراد ولا مهمّۃ لی ولا
مکادۃ ای لا اهم ولا اکاد
کذا قولک لا ولا مکادۃ فی جواب
من یطلب منک الشیٔ یعنی نخواهم
داد وارادہ ندارم وانشد
الاخفش ‡ کادت وکدت
وتلک خیر ارادۃ ‡ لو عاد
من لهو الصبابۃ ما مضی ‡
ای ارادت واردت او ودت
وددت ویقال فلان یکود
بنفسہ ای یجود یعنی جان میدہد
کودۃ - بالفتح خاک وجز آن فراہم
آوردہ اکواد جمع
کواد - کغراب از اعلام است
کوید - کزبیر نام شخصے
یکود - کیقول بالتحتیہ موضعی است
تکوید - گرد آوردن تودہا ساختن
اکویداد - پرگردیدن ولرزہ
زدہ شدن

ک و ذ

کاذۃ - گوشت کرانۂ کس متصل
ران یا گوشت پارہ بالائے دوران
وهما کاذتان. ومعرفۃ موضعی
است ببغداد ازان جا است
اسحق بن محمد شیخ ابن ازقویہ
کاذی - نوعے از درخت کہ از
گلش روغن سازند ‡ ونیز کاذیے
لغتے است در گادی
کوذان - سکران سطبر فربہ
کاذان - مثلہ
تکوین - تابکاذہ رسیدن ازار
مکوذ - کمحدث لغت است
ازان ‡ وباطراف کس طعن کردن
جماع کنندہ وچوب بر کونلہ زدن

ک و ر

کور - بالفتح گلہ بزرگ از
شتران یا یکصد وپنجاہ یا دوصد
وگلۂ گاوان بسیار اکوار جمع
یقال لفلان کور من الابل
والبقر پیچ دستار وپیچ از ہر چیزے
وفی الحدیث نهی النبی صلی اللہ
علیہ وسلم عن السجود علی
کور العامۃ وسرشت وکوہی است
ببلاد بلحارث وزمینی بیمامہ وزمینی
بنجران ‡ ودارۃ الکور موضعی
ودارۃ اکوار جائے است در
ملتقای دار بنی ربیعہ ودار نہیک ‡
ونیز اکوار چند کوہ است
نزدیک آن ‡ ونیز کور - بالفتح
افزونی وبسیاری از ہر چیزے
ومنہ نعوذ باللہ من الحور بعد
الکور ای من النقصان بعد
الکمال او من القلۃ بعد الکثرۃ
وافزون شدن وپیچیدن دستار
وگرد کردن چیزے وزمین کندن
وشتافتن وپشتوارۂ جامہ بر داشتن
وکشتن کسے را والفعل من نصر
کور - بالضم پالان یا پالان
با ساختگی آن اکوار واکور -
کافلس وکیران بالکسر جمع
وکورہ آہنگران از گل وخانۂ زنبور
عسل وکوہی است
کورۃ - بالتا شهرستان و
ناحیہ وکرانہ کور کصرد جمع
کار - شیتهائے گندم بار بآب
در شدہ **کارۃ** یکی ومعرفۃ دہی
است بموصل ازان است فتح
بن سعید موصلی زاہد آن غیر فتح
کبیر است ومحمد بن حارث محدث
ودہی در اصبهان ازان دہ است
عبد الجبار بن فضل وعلی بن احمد
بن مردویۃ محدثان ودہے
باذربیجان
کارۃ - پشتوارۂ جامۂ طعام ‡
وکارۃ القصار ما جمع من
الثیاب فی ثوب واحد ‡ ونیز کارۃ
دہی است ببغداد
عند الکوہی - بالضم
لنگرگاہی است بدریائے ہند
کوبرا - کزبیر کوہے است
کویرۃ - کجهینۃ کوہی در قبیلہ
کوارۃ - ککتابۃ نوعی از شراب
کوارۃ النحل - کثمامۃ وبکسر
وتشدید الاولی انگبین با موم
یا خم مانندے است از شاخ درخت
یا از گل درونش تهی تنگ سر برای
عسل نهادن زنبوران یا خانۂ
زنبور کہ در وے عسل نهد کوارات
وکوائر جمع
کورین - بالضم دہی است
مکور - کمقعد پالان شتر
مکور - کمنبر دستار مکورۃ
ومکوارۃ بالتا مثلہ
مکوری - بالفتح وشد الراء
مقصوراً مرد ناکس فاحش بد زبان
بسیار گوی یا کوتاہ بالا پهن اندام
مکور بحذف الالف مثلہ
فی الکل ویثلث میمهما
مکورۃ مونث وپارۂ بزرگ
از سرگین
اکارۃ - خوار پنداشتن کسی را
وست وناتوان شمردن یقال
اکرت علیہ اذا استذللتہ واستضعفتہ
تکویر - پیچیدن دستار
بر سر ودر پیچیدن ہر چیزے وگرد

کردن وفراہم آوردن رخت ما و بستن آن و انداختن یقال طعنه فکوّره ای القاه نیزه زده انداختن یقال کوّرت الرجل اذا طعنته فالقیته مجتمعا و بر زمین افگندن در کشتی و جز آن وکندن و رنگ گردانیدن و پوشانیدن و فروگرفتن و زیادت کردن و درآوردن شب را در روز و روز را در شب منه قوله تعالی یکوّر اللیل علی النهار و یکوّر النهار علی اللیل ای یغشی اللیل علی النهار ویغشی النهار علی اللیل وینقص من احدهما ویزید علی الآخر و قوله تعالی اِذَا الشمس کُوِّرَت قال ابن عباس غوّرت وقتادة ای ذهب ضوءها وابو عبیدة کوّرت مثل تکویر العمامة تلف فتمحی

تَکَوُّر - بر زمین درافتادن وچکیدن و درچیده شدن

اِکْتِیَار - بر زمین افتادن و دستار بستن و بر سر و شتاب رفتن و دم برداشتن اسپ در دویدن و ناقه وقت کشتی و بدشنام دادن آماده شدن مرد ❊

اِسْتِکَارَة - شتافتن و شپتواره برداشتن ❊

ک و ز

کَوْز - بالفتح گرد آوردن و بکوزه آب خوردن والفعل من نصر

کُوز - بالضم آب جامه است معروف کیزان واکواز و کِوَزَة کعنبة جمع ❊ وکُوز بن کعب بطنی است از بنی ضبّة ❊ وکوز بن علقمة صحابی است او هو کرز بالراء والزاء ❊ وبنو کوز بطنی است از بنی اسد

کَازَة - دهی است در مرو کازنی منسوب بوے

کُوزَمی - کطوبی قلعه است بلند بطبرستان لا تعلوها الطیر فی تحلیقها ولا السحب فی ارتفاعها انما تقف دون قلتها لغة شامیة ❊

کُوَیز - کزبیر نام مردے

کُوزَکُنَان - بالضم الکافین دهی است در آذربیجان

مَکْوَزَة - کمقعدة از اعلام است

مِکْوَز - کمنبر نام مردے رجل مُکَوَّز الرّاس کمعظم مرد دراز سر

تَکَوُّز - گرد آمدن قوم

اِکْتِیَاز - آب گرفتن بکوزه

ک و س

کَوْس - بالفتح بادنجهار که بروے باد دیگر بدر از او زود قال وقول اللیث کلمة یقال عند خوف الغرق رجم بالغیب

کُوس - بالضم دہل ونقاره فارسی است معرب وچوب سه پهلوه نجار که بدان تختهاے چهار گوشه اندازه نماید

کُوسِی - منسوب باسپ کوتاه دستها

لمعة کَوْسَاء - کصحرا پاره گیاه خشک درهم بریکدیگر پیچیده لماع کُوس بالضم جمع وکذا رمال کُوس یعنی ریگهاے برهم نشسته ❊ ونیز کوساء جا است

کَاسَان - شهرے است بماوراء النهر

کُوکُسِین - بالضم دهی است

مَکَاس - بالفتح جاے حلقه شدن مارا

دن کاست الحیة کَوْسًا - بالفتح پیچیده وحلقه شد ❊ ونیز کوس برسه پاے رفتن ستور پی زده یا عام است و بر زمین افگندن کسی را وطعن کردن زن را در جماع و سرنگون کردن و زیان آوردن در تجارت یقال لا تکسنی یا فلان فی البیع ونرم و آهسته رفتن

اِکَاسَة - برسه پا رفتن ستور و برداشتن شتر را و افگندن بر زمین

مُکَوَّس - کمعظم نام خرے است او هو کمقعد

تَکْوِیس - برگردانیدن و نگونسار کردن وفی الحدیث والله لو فعلت ذلك لکوّسك الله تعالی فی النار

مُکَاوَسَة - بر زمین افگندن کسے را

تَکَوُّس - نگونسار گردیدن

مُتَکَاوِس - للفاعل گیاه بسیار و بریکدیگر نشسته ❊ ونیز متکاوسا در عروض دو پے آمدن چهار حرکات باجتماع دو سبب چون ضرَبَنی

تَکَاوُس - تو بر تو شدن گوشت و بسیار و برهم نشستن گیاه وغیره

اِلْتَاسَا عن حاجته - باز داشت آنرا از حاجت وے

ک و ش

کُوش - بالضم سرکیسه رنگیں

کُواشَة - کثمامة مثله

کُوشَان - کسکران نوعے از خوردنی اهل عمان که از برنج و ماهی سازند

دن اکاش کوشًا - بالفتح ترسید و گاهی مجاریته - کاوید آن را

ک و ع

کَوَع - بالفتح بر استخوان ساق دست رفتن سکان از سختی کار و الفعل من نصر اکوع گردیدن

کُوع - بالضم طرف استخوان ساق دست از سوے انگشت ابهام کاع مثله ومنه اُتی بسارق فقطع یده من الکوع اکواع وکاع دو طرف استخوان ساق متصل بند دست یا کوع استخوان سوے زانگشت وکاع استخوان سوے خنصر دار اکرسوع نیز مانند یا کوع باریک ترین وکم ترین حجم از بن هر دو استخوان اکواع جمع ویقال احمق الذی یمتخط بکوعه

کَوَع - محرکة درد استخوان ساق دست

اَکْوَع - بزرگ کاع و کژ ساق دست کوعاء مؤنث ولقب سنان جد ابو ایاس یا ابو مسلم یا ابو عامر سلمة صحابی

ابن عمرو بن سنان اکوع بن عبد الله که روز جنگ ذی قرد وغطفان این کلمه بزبان رانده و تیر را سری کرد؛ خذها انا ابن الاکوع؛ والیوم یوم الرضع؛

کَوَعَه بِالسَّیْفِ تَکْوِیْعًا۔ بر تیغ زد او را چندانکه کج گردید استخوان ساق دست وے

تَکَوُّع۔ در وکین شدن ساق دست

ك و ف

کُوفَه۔ بالضم ریگ توده سرخ گردیا هر ریگ توده سنگ ریزه آمیز و شهر اکبر عراق که قبة الاسلام و دار هجرت مسلمانان است مصرها سعد بن ابی وقاص و کان منزل نوح علیه السلام و بنی مسجدها وسمیت لاستدارتها اجتماع الناس بها ویقال لها کوفان ویفتح کوفة الجند لانه اختطت فیها خطط العرب ایام عثمان خططها السائب الاقرع الثقفی او سمیت بکوفان وهو جبیل صغیر فسهلوه واختطوا علیه او من الکیف للقطع لان ابرویز اقطعه لبهرام او لانها قطعة من البلاد والاصل کیفة فلما سکنت الیاء والضم ما قبلها جعلت واوا او من قولهم هم فی کوفان بالضم ویفتح وکوفان محرکة مشددة الواو ای فی عز ومنعه ولان جبل ساتیدما محیط بها کالکاف او لان

سعدا لما ارتاد هذه المنزلة للمسلمین قال لهم تکوفوا او لانه قال کوفوا هذه الرملة ای نحوها؛ ونیز کُوفَة عیب یقال لیست به کوفة ولا توفة

کَاف۔ کوهی ویکی از حروف هجا است مذکر آید مونث مانند سائر حروف؛ ونیز کاف حرف جار است که جهت تشبیه آید نحو زید کالاسد وتعلیل نزدیک قومی ومنه قوله تعالی کما ارسلنا فیکم رسولا ای لاجل ارسالی وقوله واذکروه کما هدیکم ای لاجل هدایته ویکانه لا یفلح الکافرون ای اعجب لعدم فلاحهم واستعلاء نحو کن کما انت علیه رخیرنی جواب من قال کیف انت وجهت مبادرت بشرط که بما متصل شود نحو سلم کما تدخل وصل کما یدخل الوقت ذکره ابن الخباز فی النهایة وتاکید و آن زائد باشد نحو لیس کمثله شیء؛ وگاهے بموقع اسم آید وجر کند براوفت مثل و بر آن حرف جر هم داخل شود و استعمال این کاف نزد سیبویه بے ضرورت درست نباشد کقوله ع؛ یضحکن عن کالبرد المنهم وضمیر خطاب منصوب ومجرور نحو ما ودعک ربک وما قلی پس جهت مذکر فتحه دهند وجهت مونث کسره وکاف حرف خطاب باسم اشاره و آن از محل از اعراب نیست کقولک ذلک

وتلک واولئک وبا ضمیر منفصل منصوب نحو ایاک۔ کما با بعض اسماء افعال نحو حیهلک ورویدک والنجاءک وبا ارایت بمعنی اخبرنی نحو ارایتک هذا الذی کرمت علی

کُوَیْفَة۔ کجهینة جاے است نزدیک کوفه منسوب بسوی ابن عمر بدان جهت که او در آنجاے فرود آمده

کُوفِی۔ کطوبے شهرے است بباذغیس نزدیک هرات

کُوفَان۔ کعثمان ویفتح ریگ توده گرد و انبوه و در هم پیچیده از نے وچوب وامر مستدیر ترکتهم فی کوفان ای فی امر مستدیر ای لا وجه له و ارجمندی وشوکت وبلندی یقال هم فی کوفان ای فی عز ومنعة وکوفان کهیبان وجلسان مثله فی الکل وکار دشوار یا ناخوش وناپسندیده یا بدی یا نیکی یا سختی ورنج واختلاط و آمیزش یقال ظلوا فی کوفان اے فی عصف کعصف الریح؛ ونیز کوفان کعثمان ویفتح کوفه که دار هجرت مسلمانان است

تُکَاف بضم الفوقیة دهی بخوزستان و دهی بنیشاپور

(ن) کَافَ الادیم کَوْفًا۔ بالفتح دوباره دوخت کرانهاے ادیم را بر یکدیگر

تَکْوِیْف۔ بریدن یقال کوفت الادیم وکیفته وکاف نوشتن وبکوفه رفتن

کَوَّفَ تَکْوِیْفًا وکَوَّفَ فَانًا۔ بالفتح گرد گشت وباکوفیان مانند کرد خود را ونسبت نمود با ایشان

ك و ك

کَوْکَاة۔ جنبیدن در رفتار و شتافتن یا دیدن کوتاه قامت

کُوَاکِیَة۔ کعلابط پست بالا

کَوْکَاة بالفتح مثله

مُکَوْکِی۔ بکسر بد مرد بے خیر

ك و ل

کَوْلَة۔ بالفتح قلعه است بهیز

کُوَل۔ کرد فردهی است بفارس

اَکْوَل۔ کاحمد زمین بلند شبیه بکوه

کَوْلَان۔ کسکران گیاه بردے و علف یا گیاهی است مانند بردی که در آب روید ولیضم وشهری است بماوراء النهر

کَوَالِل۔ بالفتح کوتاه بالا

تَکَوُّل۔ فراهم آمدن و پیش آمدن کسے را بدشنام وضرب یقال تکولوا علیه ای اقبلوا بالشتم والضرب فلم یقلعوا

تَکَاوُل۔ اظهار کوتاهی نمودن و باز ایستادن از امرے

اِکْیِبَال۔ بدشنام وضرب پیش آمدن کسے را

اِکْوَأْلَال پیتک شدن

مُکَوْئِل۔ کوتاه قد لغت است از آن

ك و م

کَوْم۔ بالفتح گسن زن یا عام سبع

کُوم۔ بالضم گلا شتران

کُوْمَة۔ بالضم تودہ خاک بلند بر داشتہ و نام زنے بود وکُوْمَة المَدَر پشتہ است بلند نزدیک ثمغ کامُ فیرُوْنِ۔ موضعی است بفارس
اَکْوَم۔ بلندی سرچہ باشد و زیر پستان مرد وهما اَکْوَمان
کَوْمَاء۔ کصحرا ناقہ بزرگ کوہان
کِیْمِیَاء۔ بالکسر ممدودہ اصل زر و سیم و اکسیر یا ہر دو اکہ چون بر اشیائے معدنی ریزند بسوے فلک شمسی یا قمری روان گردد
(ن) کامَ المَرْاَۃَ کَوْمًا وکَوْمَةً بفتحهما گائیدن را کذا کامَ الفرسُ وغیرہ اُنثاہ ای نزا علیہا
(س) کَوِمَتِ النَّاقَةُ کَوَمًا۔ محرکۃ بزرگ کوہان گردید
مُکَامَة۔ بضم زن گائیدہ
تَکْوِیْم۔ تودہ تودہ کردن خاک را و بلند نمودن سر تودہ را
اِکْتِیَام۔ بر انگشتان نشستن

ك و ن

کَوْن۔ بالفتح چیز نو پیدا شدہ غیر معتاد و اَکْوَان جمع و حرکت سکون
کُوْنِیّ۔ الضم منسوب با پیر کلان سال
کُوْنِیّ۔ بالضم منسوب با پیر کلان
کُنْتِیّ۔ بضم الکاف والتاء قبل نون منسوب با مثلہ کانہ لضعفہ الی قول کنت فی شبابی کذا وکذا
مَجْمَعُ الکِیَان۔ بالکسر نام کتابی است معجم را
کِیَانَة۔ کتابۃ پذر فتاری

کَائِنَة۔ چیز نو پیدا گردیدہ بنودہ باشد
کَیْوَان۔ بالفتح ممنوعا نام مرد
مَکَان۔ بالفتح جایگاہ مَکَانَة بالتاء مثلہ اَمْکِنَة واَمَاکِن جمع منہ قولہ تعالیٰ لو نشاء لمسخناہم علی مکانتہم ولما کثرلزوم المیم توہمت اصلیۃ فقیل تَمَکَّن + ونیز مَکَانَة۔ پایگاہ و منزلت و نیست و آہنگ یقال مَضَیْتُ مَکَانَتِی ای طِیَّتِی
مَکِیْن۔ کمبیع صاحب پایگاہ و منزلت یقال فلانٌ مَکِیْنٌ عند فلان ای بین المکانۃ
مَکِیْنَة۔ بالتاء آہنگ و نیست یقال مَضَیْتُ مَکِیْنَتِی ای طِیَّتِی
(ن) کَانَ عَلَیْہِ کَوْنًا۔ بالفتح و کِیَانًا۔ کتاب پذیر فتار آن گردید و تقول للبغیض لا کان ولا یکون + وکُنْتُ الغَزْلَ۔ رسیدم آن را و یقال کُنْتُکَ وکُنْتُ اِیَّاکَ کما تقول ظننتک زیدًا وظننت زیدًا اِیَّاکَ ای تضع المنفصل موضع المتصل لانہما منفصلان فی الاصل لانہما مبتدأ وخبر وکُنَّاہُم ای کُنَّا لہم عن سیبویہ + ونیز کَوْن۔ بودن و ہست شدن کِیَان ہا بالکسر وکَیْنُوْنَة مثلہ شبہوہ بالحیدودۃ والطیرورۃ من ذوات الیاء ولم یجیٔ من الواو علی ھذا الا احرف کینونۃ و ھیعوعۃ

ودیمومۃ وسیدودۃ والاصل کَیَّنُوْنَة بتشدید الیاء فحذفوا کما حذفوا من ھیّن ومیّت ولولا ذلک لقالوا کَوْنُوْنَة و اما الجمہور وذۃ فاصلہ فعلولۃ بفتح العین فسکنت للتخفیف لانہ لیس فی الکلام فَعْلُوْل محرکۃ وکان۔ اذا جعلتہا عبارۃ عما مضی من الزمان احتاج الی خبر لانہا دلت علی الزمان فقط وھی ناقصۃ ترفع الاسم وتنصب الخبر تقول کان زیدٌ عالمًا وقولہ کُنْتُ الکُوفَۃ ای کُنْتُ بہا وکذا قولہ منازل کَانَ لم یکنہا احدٌ ای لم یکن بہا اَحَدٌ واذا جعلتہا بمعنی ثبت نحو کَانَ اللہُ ولا شیٔ معہ او بمعنی حدث نحو اِذَا کَانَ الشتاءُ فادفئونی + فان الشیخ یہدمہ الشتاء او بمعنی حضر نحو وان کان ذو عسرۃ او بمعنی وقع نحو ماشاء اللہ کَانَ استغنت عن الخبر لانہا دلت علی معنی وزمان وھی حینئذ تامۃ وقد یجیٔ بمعنی اقام وبمعنی صار نحو وکان من الکافرین للاستقبال نحو یخافون یومًا کان شرہ مستطیرا وبمعنی المضی المنقطع نحو وکان فی المدینۃ تسعۃ رھط و بمعنی الحال نحو کنتم خیر امۃ وتقول جاؤنی لا یکون زیدًا تعنی بہ الاستثناء کانک قلت لا یکون الآتی زیدًا ا معقد

تقع زائدۃ للتوکید لا اسم لہا ولا خبر کقولہ فکیف اذا مررت بدار قوم وجیران لنا کانوا کرام + ای جیران لنا کرام وقولہ تعالیٰ کیف نکلم من کان فی المہد صبیا قیل کان تامۃ ونصب صبیا علی الحال وقیل بمعنی وقع وقیل ناقصۃ وقولہم لم یک اصلہا یکون فلما دخلت علیہا الم جزمتہا وحذفت الواو لالتقاء الساکنین فبقیت لم یکن فحذفوا النون ایضا لکثرۃ استعمالہا واذا تحرکت ثبتوھا وقالوا لم یکن الرجل واجاز یونس حذفہا مع الحرکۃ وقال + + اذا لم تک الحاجات من ھمۃ الفتی فلیس بمغن عنک عقد الرتائم
تَکْوِیْن۔ ہست گردن و نو پیدا آوردن چیزے را و آفریدن خدا موجودات را یقال کَوَّنَ اللہُ الاشیاءَ ای اوجدہا
تَکَوُّن۔ شدن و بودن جنبیدن
اِکْتِیَان۔ بودن و ہست شدن معنی ترفع الاسم وتنصب الخبر ایضا و ضامن شدن یقال اکتان بہ ای تکفل بہ
اِسْتِکَانَة۔ فروتنی نمودن

ك و و

کَوَّة۔ بالفتح و بضم روزن خانہ کَوّ بدون التاء مثلہ با تذکیر جہت روزن کلان است و تانیث جہت روزن خورد وکَوِّیّ محرکۃ د
کِوَاء۔ بالکسر المد جمع کوائے کہ ذاہی

لغة فيها واحدها كُوَّة بالضم
كُوَى. نسمی ستاره ایست
كَاوَان. نام جزیره ایست در دریای بصره
تَكَوِّى. در تنگ جای در آمدن و در ته پیچیدن و منقبض شدن و در آن و گرم شدن از گرمی اندام کسے یقال تَكَوَّى بامرأته اذا تدفّأ واصطلى بحرارة جسدها

ك و ه

(ن) كَهْتُه. پہ کردن گفتم او را تا بوے دهن او معلوم شود
(ن) كَوِهَ كَوَهًا. محرکة سرگشته گردید
تَكَوَّهَتْ عَلَيْهِ أُمُورُهُ. پراگنده و پریشان گشت بروے کارهاے او

ك و ى

كَيَّة. بالفتح داغ جاے
كَوَّاء. کشنده مرد پلید نیک دشنام دهنده مردم را ❊ و ابو الكَوَّاء کنیت عریان است
كَاوِيَة. ممدوده آهن داغ شتر
مِكْوَاة. بالکسر آهن داغ و فی المثل العیر یضرط والمکواة فی النار
(ض) كَوَاه كَيًّا. بالفتح داغ کردن از آهن گرم وجز آن و یقال اٰخر الدَّواءِ الكَيُّ ❊ وكواه بعينه. تیز نگریست سوے ❊ وكَوَتْهُ العَقْرَبُ گزید او را کژدم
مُكَاوَاة. بهمدیگر را دشنام دادن
اِكْتِيَاء. داغ کردن خود را اکتوی نیز خویش را بچیزے که ندارد
اِسْتِكْوَاء. داغ کردن خواستن

باب الكاف فصل الهاءِ

ك ه ب

كَهْب. بالفتح گاومیش کلان سال
كُهْبَة. بالضم سپیدی مائل بتیرگی یا سیاهی یا تیرگی که بسیاهی زند یا رنگے است خاص شتر را قال ابو عمرو هو لون ليس بخالص وهو بالحمرة خاصة
أَكْهَب. سپید تیرگی مائل یا سیاه یا تیره مائل بسیاهی یقال جملٌ أكهب و ناقة كهباء ❊ كُهْب بالضم جمع
(ك س) كَهِبَ كَهَبًا. محرکة الکهب گردید کاهب لغت است از آن

ك ه ب ل

كَهْبَل. بجعفر سپست قامت و درختے است بزرگ

ك ه د

آتَان كَهُودُ اليَدَيْنِ. بصبور خرماده شتاب رو
كَهْدَاء. کهوداده
كَوْهَد. بجوهر مرد لرزه زده از پیری
(ف) كَهَدَ كَهْدًا. بالفتح و كَهَدَانًا. محرکة شتافت در رنج گوش ❊ و كَهَدَتْهُ اناشتابانید آن را لازم متعدی ❊ و نیز كهد و كهدان سیتهیدن خواستن چیزے و مانده گردیدن
اِكْهَاد. مانده گردیدن مانده گردانیدن
اِكْوِهْدَاد. سرد و دم داشتن و لرزیدن چوزه پیش مادر تا خورش دهد و نیز رنج و تعب رسیدن

ك ه د ب

كَهْدَب. بجعفر گران ناگوار ❊
كَهْدَل. بجعفر زن جوان فربه و گنده پیر کلان سال از لغات اضدادست و ستنده و دختر نوجوان و نام مردے و شاعرے است

ك ه ر

كَهْر. بالفتح چیرگی و چیره شدن و بانگ بر زدن و قهر کردن و ترش روئی پیش آمدن کسے را بجهت حقارت و تهاون وے و خندیدن و لهو و بازی کردن و بلند بر آمدن روز یقال لقيته كَهْر الضحى و سخت شدن گرما و داماد خسری کردن والفعل من فتح
كُهْرُور. بالضم ترش روئی اسم است و آنکه سرزنش کند بانگ بر زند مردم را ❊ كَهْوَرَة بالتاء مثله فیهما

ك ه ف

كَهْف. بالفتح سبج و غار کوه فراخ شبیه خانه زمین کند و پناه ❊ وكهف القوم. مهتر و معتمد ایشان ❊ كُهُوف بالضم جمع ❊ و اصحاب الكهف. از اهل روم اند بر دین مسیح علیه السلام و بعضے گویند ابن قتیبة قبل از مسیح و گویند که این غارهم در ارض روم است و در اسامی ایشان اختلاف بسیار فقیل مَكْسَلِمِينَا امْلِيخَا و يكسر مَرْطُوكَش نَوَالُس سانيُوس بَطِينُوس كَشْفُوطَط و قیل مَلِيخَا مَكْسِيمِينَا مَرْطُوس نَوَانُس اَرْبِطَانُس اُونُوس كَيْد سَلْطَيُوس و قیل مَكْسَلِمِينَا يَمْلِيخَا مَرْطُولُس عِيشُونُس سَارَبُولُس كَفَشْطَطْيُونُس ذُونُوَاس و قیل مَكْسَلِمِينَا امْلِيخَا مَرْطُولُس بَوَانُس سَارِينُوس بَطْيُوس كَشْفُوطَط و قیل مَكْسَلِمِينَا تَمْلِيخَا مَرْطُولُس بَيْنُونُس سَارِينُولُس ذُونُوَانُس كَشْفِيطَطْيُولُس ❊ و ذات كَهْف. موضعی است ❊ و نیز كهف نیک پدید شدن و شتافتن و رفتن و هو فعل ممات و قد بنی منه كَنْهَفَ عنا بزیادة النون
كَهْفَة. بالفتح آبی است مر بنی اسد را
أُكَيْهِف. مصغر اجا است
كُنْهُف. بجندل موضعی است
تَكَهَّف. بریات کهف ساختن
تَكَهُّف. کهف ناک گردیدن کوه و بسبج در آمدن و کندن آنجا به چاه را چندانکه آواز جنبش آن شنیده شود
اِكْتِهَاف. بکهف در آمدن
كَنْهَفَ عَنَّا كَنْهَفَةً. گذشت از سن و دوید و رفت النون زائدة

ربع

ك ه ك ب

كَهْكَب - کجعفر بادنجان

ك ه ك م

كَهْكَم - کجعفر بادنجان و پیر سال خورده و مرد بیمناک کَهْكَامَة بالفتح مثله

ك ه ل

كَهْل - بالفتح مرد سیاه سپید موی ذی وقار یا مرد میانه سال یا آنکه از سی و چهار درگذشته تا پنجاه و یک رسیده باشد گویند که مرد تا شانزده سال حدث است و از شانزده تا سی و دو شاب و از سی و دو تا پنجاه کهل پس از آن شیخ كُهُول و كُهْلَان و كِهَال ککتاب و كُهَّلَان کندمان و كُهَّل کرکع جمع كَهْلَة مؤنث كَهْلَات و یحرک جمع او لا یقال كَهْلَة الا مزدوجا بشهلة + و نبت كَهْل گیاه بیابان درازی سید و سخت گردیده و شکوفه برآورده و از اعلام است و یقال طار له طائر كهل یعنی او را نصیبی و بهره است از نعمت دنیا

كُهَيْل - کزبیر از نامهای عربان است

كُهَيْلَة - کجهینة جائے است

كُهَال - کغراب جا و گری عاملی

كَهُول - کصبور تننده

كَاهِل - کصاحب مرد کهل گردیده منه الحدیث هَلْ فِي أَهْلِكَ مِنْ كَاهِلٍ اي مَنْ أَسَنَّ فَصَارَ كَهْلًا و يروى مَنْ كَاهَلَ اي تزوج قاله لرجل اراد الجهاد معه صلى الله عليه وسلم و سر کتف و استخوان برآمده کرانه دوش بستور یا عام است یا دوش که سه یک حصه سر پشت است متصل گردن محتوی شش مهره یا مابین کتف یا بن گردن از پشت كَوَاهِل جمع و يقال فلان كاهل بني فلان اي معتمدهم في الملمات سيدهم في المهمات وفي الحديث تميم كاهل مضر وعليها المحمل + و نیز كَاهِل - نام پسر اسد بن خزیمه و نیز كاهل بطنی است از بنی اسد که حجر پدر امرئ القیس را کشتند و ابو كاهل قیس - بن عائذ بجلی صحابی و ذو كاهل - کنایه از مرد خشمناک و کشن جوشان تیز شهوت فیقال انه لذو كاهل + شدید الكاهل - بلند جانب صاحب شوکت و قوت

كَهْلَان - کسکران نام مردے و قبیله است از یمن و هم ولد كهلان بن سبا

كُهْلُول - کعصفور نیک خنده و جوان مرد کریم

كَهْوَل - کجرول تننده یا نوعے از آن

نبت مُكْتَهِل - گیاه بیابان درازی رسیده و سخت و قوی گردیده

نعجة مُكْتَهِلَة - برکه پشم سرش سیاه سپیدی آمیز باشد

اِكْتِهَال - کهل گردیدن و دو شدن هكذا قالوا ولا يقال كهل من الجد وجاء في الحديث هل في اهلك من كاهل و تمام رسیدن گیاه و قوی شدن آن و شگوفه برآوردن و گل کردن مرغزار

تَكَهُّل - بمرد کهل گشتن و خود را به کهلان منسوب کردن

ك ه م

كَهِيم - کامیر مرد کلان سال + سيف كَهَام - کسحاب شمشیر کند + ولسان كهام - زبان وا مانده در سخن + و فرس كهام - اسپ بطی و آهسته رو + و رجل كهام مرد کلان سال بے هیچ چیزے + و قوم كهام - بلی لفظ الواحد جمع

كَهْمَس - کحیدر نام مردے

(ن) كَهَمَتْهُ الشدائد كَهْمًا - بالفتح بد دل کرد او را سختیهائے زمانه از اقدام برامرے

(ك) كَهُمَ الرجل كَهَامَةً - کلان سال گردید

اِكْهَام - سست و کند شدن بینائی

ك ه م س

كَهْمَس - کجعفر شیر بیشه و زشت روے کوتاه قد و ناقه بزرگ پستان و كهمس هلالی صحابی است و كهمس بن حسن تیمی تبع تابعی و نیز كَهْمَس - پدر قبیله از ربیعه بن حنظله

كَهْمَسَة - باهم نزدیک کردن هر دو پائے و بر رفتن و برانگیختن خاک از انها

ك ه م ل

كَهْمَل - کجعفر مرد گران جان ناگوار که صحبت وے را دوست ندارند

مُكَهْمَل - کمسرهد یقال اخذ الامر مُكَهْمَلًا اي بجمع

ك ه ن

كِهَانَة - ککتابة فال گوئی

كَاهِن - فال گو كُهَّان کرمان و كَهَنَة محرکة جمع و کوشنده و متکفل بکار و حاجت دیگرے كاهنان دو قبیله است

(ف ن ك) كَهَنَ له كَهَانَةً - ککرامة فال گوئی کرد و فال گوی گردید و قيل يقال كَهَنَ يَكْهَنُ كَهَانَةً ككتب يكتب كتابة اذا تكهن واذا اردت انه صار كاهنا قلت كَهُنَ كَهَانَةً ككرم كرامة

مُكَاهَنَة - باهم یاری دادن و عطا کردن بے پاداش و سیل باهم کردن

تَكَهُّن - فال گوئی کردن و فال گو شدن

ك ه ه

كَهَّة - بالفتح شتر ماده فربه کلان سال و کنده پیر و نیز ناقه کلان سال فربه یا بالا غدود

كَهْكَاهَة - مرد بیدل و دختر فربه

(ض) كَهَّ كُهُوهًا - بالضم پیر کلان سال گردید و كَهَّ السكران - به کردست بر بد بو

كَهْكَهَة - کدحرجة گرمی دسوش و حکایت آواز شیر و شتر یقال كَهْكَهَ الاسد في زئيره كأنه حكاية صوته و كذلك كهكهة

الجراحة وفی المثل حشفا وسوء کیلة ای اتجمع ان تعطینی حشفا وان تسئ لی الکیل

کیّل گکیس بهترین برگزیده چیزے

کیّول. کایوب سعف اخیر در حرب و مرد بد دل و زمین بلند و بهتر و برگزیده از هر چیزے و فی الحدیث ان رجلا اتی رسول الله علیه السلام وهو یقاتل العدو فسأله سیفا یقاتل به فقال له فعلك ان اعطیتك تقوم فی الکیول فقال لا فاعطاه سیفا

گیّال. کشدا و پیمانیده و لقب مردی کوں که پیوسته خاک می پیمود

مَکیل. بفتح المیم پیمانه مَکیلة بالتا مثله

مِکیال. بالکسر پیمانه

مَکیل و مَکیول. بالنقص والتمام پیموده

(ض) کال الطعام کیلا. بالفتح مَکیلا و مَکالا بفتح میمها پیمود آن را دهما شاذان لان المصدر من هذا الباب مفعل بفتح العین ویقال کِیل الطعام بالکسر وکِیْل الطعام سئل وکول بالضم بقلب الیاء واوا حین ضم ما قبلها لان الیاء الساکنة لاتکون بعد مضموم ۔ وکال له طعاما پیمود پیموده اکال له کذلك ومنه قوله تعالی واذا کالوهم او وزنوهم یخسرون ای کالوا لهم وکال الدراهم سنجید آن را ۔

وکال الزند تنتنی نه داتش زنه

وکال الشیئ بالشیئ. اندازه نمود چیزے را بچیزے ویقال هذا الطعام لا یکیلنی یعنی این قدر طعام بس نیست مرا پیمانه او

تکییل. بد دلی و نامردی کردن

مُکایلة. بایکدیگر پیمودن

مُکایل. لغت است ازان بلا همزه و سخن راشل سخن دیگری گفتن یا کردن کارے مانند کار دیگرے یا فزونی کردن در دشنام دادن باهم

تکلی. در صفت سپین حبنات الستادن وهو مقلوب تکییل

تکایُل. بیکدیگر پیمودن هتکایل لغت است ازان وخلاف و معاصر نمودن در دشنام وکینه یقال هما یتکایلان ولا تکایل بالدم ای لا یجوز لك ان تقتل الا ثارك

اِکتیال. پیمودن و پیمودن نزد کسی دیگرے یقال اکتال الطعام له وپیمودن برائے خود ویعدی بعلی یقال اکتلت علیه یعنی گرفتم ازان ویقال کال المعطی واکتال الآخذ

ل ی م

کِیم. بالکسر صاحب یار التعمیة

ل ی م خ

کیمخت. نوعے از پوست که بدباغت خاص پیرایند و پوست ترنجیده فارسی است

ل ی ن

کَین. بالفتح گوشت پاره اندرون کس زن یا گره گوشت فرج شبیه به گرانه خسته خرما کیون جمع و تلاق

کَینة. بالفتح کنار و پذیرفتاری

کِینة. بالکسر سختی خواری و بیحالی یقال بات فلان بکینة سوء ای بحالة سوء

کائن وکأیّن. ککاعن و کعین بسکون النون چند وکل واحد منهما بمعنی کم فی الاستفهام والخبر مرکب من کاف التشبیه وای المنونة ولهذا اجاز الوقوف علیها بالنون ورسم فی المصحف نونا ویوافق کم فی خمسة امور الابهام و الافتقار الی التمییز والبناء و لزوم التصدیر وافادة التکثیر تارة والغالب نحو وکاین من نبی قاتل معه ربیون کثیر و الاستفهام اخری وهو نادر ولم یثبته الا ابن قتیبة وابن عصفور وابن مالك واستدل علیه بقول ابی بن کعب لابن مسعود کاین تقرأ سورة الاحزاب آیة فقال ثلثا وسبعین ویخالفها فی خمسة امور الاول انها مرکبة وکم بسیطة علی الصحیح والثانی ان ممیزها مجرور بمن غالبا حتی زعم ابن عصفور لزومه والثالث انها لا تقع استفهامیة عند الجمهور والرابع انها لا تقع مجرورة خلافا لمن جوز بکاین تبیع هذا والخامس ان خبرها لا یقع مفردا

حِکیان. بالکسر پذیرفتار

(ض) کان کینا. بالفتح فروتنی نمود

اِکانة. فروتن گردانیدن خوار و بدحال ساختن

اِکتیان. اندوهگین شدن

ل ه ی

کَیّه. کسید مردبستوه آمده از حیله ومذهب خود که کسے بدو توجه سود او من لا یتصرف له

(ض) کِهنة. پر کردن گفتم اورا تا بوے دهن دریافت گردد

ل ی ی

کَی. بالفتح والتخفیف بر سه نوع است اسم مختصر از کیف کقوله کی تجنحون الی سلم وما ثئرت قتلاکم ولظی الهیجاء تضطرم و بمنزله لام تعلیل و آن بر ما استفهامیه آید در سوال از علت مثل کیمه بمعنی لمه و بر مای مصدریه نحو جئتك کیما تکرم و بر آن مصدریه مضمر کقولك جئت کے تکرم و قولك لم فعلت کذا فتقول لکی یکون کذا و تنصب الفعل المستقبل و بمنزلة ان مصدریة وعلامت صحت حلول آن است محل آن وتدخل علیه اللام ایضا فتقول لکے ویتصل بها لا النفی کقوله تعالی لکیلا تاسوا

الکتاب الثالث والعشرون

فی اللام

باب اللام فصل الهمزه

ل ء ء

لُؤْلُؤ۔ بالضم مروارید لُؤْلُؤَة بالتا یکی لآلی جمع وگاو دشتی

ابو لُؤْلُؤَة۔ بالتا غلام مغیرة قاتل عمر رضی الله عنه

لوت لُؤْلُؤِیّ منسوبا مروارید رنگ دت لؤلؤان کذلک

لَاٰلِة۔ کالکتابة مروارید فروشی

لَاٰل۔ کشداد مروارید فروش

لَأْلَاء و لَأْلَاء۔ کسلسال مثله وقیاس لؤلؤی منسوب بالآل و لآلاء والمراد باللؤلؤی فی الذکر محمد بن احمد بن عمرو راوی سنن ابی داؤد

لَأْلَاء۔ کسلسال شادمانی

لَأْلَأَتِ المرأة بعینها لا

لَأْلَأَة۔ نیکو کشاد چشم را و نیز نگریست

و لَأْلَأَ الفور بذنبه۔ ذنب جنبانید آهو بر کان و منه لا افعله ما لألأت الفور بذنبه

و لَأْلَأَتِ النار۔ فروخته شد

لَأْلَأَتِ العنز۔ کشن خواه گردید گوسپند

و لَأْلَأَ الدمع۔ روان کرد اشک

تَلَأْلُؤ۔ درخشیدن برق و جز آن

ل ء ط

(ف) لَأَطَه لَأْطًا۔ زمود آزا بکاری وستهید در آن لأط فی فراقیه۔ گریزان شتابان گذشت والتفات نکرد لَأَطَ علیه۔ سخت و دشوار شد بر کسے و نیز لأط۔ تیر زدن بر کسے و دوام

نیاز خواستن وستهیدن در آن و دیر نگریستن بکسے چندانکه دور رود و از نظر غائب شود و بچوب دستی زدن و لبعدی بالباء

ل ء ظ

(ف) لَأَظَه لَأْظًا۔ بالفتح اندوهگین کرد او را یا بر انداز نزدیک خود و لأظ فی التقاضی سخت تقاضا نمود و ستهید در آن

ل ء ف

(ف) لَأَفَ الطعام لَأْفًا۔ بالفتح نیک خورد طعام را

ل ء ك

مَأْلُك۔ کمقعد پیغام و پیغامبری

مَأْلُكَة۔ بالتا مثله و فرشته بدان جهت که پیغام خدای تعالی بر بندگان رساند

مَلَك۔ محرکة فرشته وزنه مفعل والعین محذوفة لکثرة الاستعمال وارست التخفیف الاشاذا

اَلِکْنی الی فلان پیغام من برسان بروی اصله الئکنی حذفت الهمزة والقیت حرکتها علی ما قبلها

ل ء م

لَأْم۔ بالفتح کالبد و نام مردی

سَهْمٌ لَأْم۔ تیر پر های راست و موافق یکدیگر چسپانیده

لَأْمة۔ بالفتح زره و لَأْم بحذف تا و بلین ایضا و لُؤَم کصرد جمع

لِئْم۔ بالکسر سازواری و اتفاق میان دو کس و آشتی و انگبین و بلین فی الکل

لُؤْم۔ بالضم ناکسی و زفتی خلاف کرم

لُمَةُ الشیء۔ بالضم مثل و مانند و هم شکل چیزی و منه قول عمر رضی الله عنه لینکح الرجل لُمَتَه ای شکله و مثله والها عوض عن الهمزة الذاهبة

لُوَمَة۔ کهمزة آنکه کار کرده دیگری را حکایت کند و افزارهای آماج و ساختگی آن و آنچه از زمین خانه بعاریت دهند از لغزی آن

لَئِیم۔ کامیر ناکس و بخیل لِئام کالکتاب و لُؤَماء کامرا و لُؤْمان بالضم جمع و مانند و همتا لیام کالکتاب مثله یقال هی لَئِیمَة و لیامه

اَلْأَم و لِئَام۔ کالکتاب جمع

لَأْمة۔ کسحاب ناکسی و بخیلی

لُؤَام۔ کغراب نیاز و حاجت و پر های راست کرده تیر

لَأْمان۔ کسکران ناکس و زفت و لیضم

مَلْأَم۔ کمقعد ناکس و زفت

مَلْأَمان۔ بالفتح و زیادة الالف والنون مثله یقال یا مَلْأَم و یا مَلْأَمان۔ خلاف یا مکرمان و نیز مَلْأَم آنکه عذر ناکسان خواهد

مِلْأَم۔ کمنبر آنکه عذر ناکسان خواهد

مِلْآم۔ کمصباح مثله

(ف) لَأَمَه لَأْمًا۔ بالفتح بناکسی باز خواند آن را و لأم السهم۔ پر راست ساخت بر تیر و لأم فلانا۔ اصلاح آن نمود و لأم الجرح الصدع۔ استوار کرد

زخم را و کفشیر کرد شکستگی را

(ك) لَؤُمَ لُؤْمًا۔ بالضم و لآمة و ملأمة مثلثة الفم کسر و فرومایه گردید و زفت گشت

اِلْآم۔ فرزند ناکس آوردن و کاری کردن که بدان ناکس خوانند و نکوهش کنند و بند کردن رخنه کلکم و سبو و اصلاح کردن حال کسے را

مُلْأَم۔ کمعظم زره پوش

مُلَائِم۔ للفاعل سازوار منه طعام ملائم

مُلَاءَمة۔ سازواری و صلح کردن میان قوم

تَلَؤُّم۔ کفشیر گرفتن جراحت

تَلَاؤُم۔ کفشیر پذیرفتن جراحت

اِلْتِئَام۔ کفشیر گرفتن زخم و به استوار گردیدن آن مُلْتَئِم لغت است از آن و سازواری کردن میان دو چیز

اِسْتِلْآم۔ با ناکسان خویشی و مصاهرة نمودن و در ناکسان زن خواستن و زره پوشیدن و یقال استلأم فلان الادب یعنی پدرش بد و زشت خوی است

ل ء ی

لَأْی۔ بالفتح سختی و درنگ یقال فعل ذلک اوعر فه بعد لأی ای شدة وابطاء و نیز سختی زندگی و پسر غالب بن فهر و منه لؤی بن غالب بن فهر مصغرا و نیز لَأْی بالفتح درنگی و آهستگی کردن و باز ایستادن والفعل من فتح

لَأًی محرکة سختی لَأْوَاء۔ بالفتح

والمد مثله منه الحديث من كان له
ثلث بنات فصبر على لأوائهن
كن له حجابا من النار وگاه در
شتی لأى ولأواء كالعاء جمع لأاة
مونث وسپر دموضعی است بمدینه
دموضعی دیگر در آن
لأی لأءا ـ درسختی وبلا افتاد
التئاء ـ بے چیز و درویش گردیدن
واہستگی ودرنگ کردن

باب اللام فصل الباء

ل ب ء

لَبُء ـ بالفتح قبیلہ است
لبأت الشاة ولدها ولبؤة کسمرة بالواو والیناء
ولباة وهمزة لباة لقطاة كذلك
اباءات ولبوء كصرد ولبوء ككتب
ولبؤ ولبوات کسمرات جمع ـ
لبه ـ لدعة شیرماده لبوة بالفتح
وبکسر شده
لِبأ ـ کعنب فله وآن اول شیر حیوان
نوزائیده بهندی پیوسی است
لبوء ـ کعبور نام مردے
لباءة ـ کسحابة شیرماده
(ف) لبأ اللبا لبء ا ـ بالفتح
فله دوشید ❊ ولبأ القوم خورانید
فله را ❊ ولبأ اللبأ ـ جوشانید آنرا
ونیز لبء نخستین آب دادن کشت را
الباء ـ فله خورانیدن قوم را ویقال
ایضا البات الجدی یعنی فله
خورانیدم بزغاله را وجوشانیدن
فله را وفله فرود آوردن ماده شیر
نخستین دادن مادر بچه را وفله
توشه دادن کسے را وبچه را نزد پستان
پستان بستن تا شیر نخستین خورد
یقال لباء الفصیل اذ اشدّه
الی رأس الخلف لیرضع اللبأ
وبسیار فله شدن قوم
تلبئة ـ فله خورانیدن ماده بچه را
وفله فرود آوردن یقال لبأت
الناقة اذا وقع اللبأ فی ضرعها
ملبئ کمحسن لغت است از ان
ولبیک گفتن در حج اصله بالہمزة قال
الفراء ربما خرجت بهم فصاحتهم
الی ان یہمزوا ما لیس بمہموز قالوا
لبأت بالحج وحلأت السویق
ورثأت المیت.
عشار ملابئ ـ کملابس بالضم
شتر ماده باردار که ہنگام زادن
نزدیک باشد
التباء ـ فله خوردن بچه وفله دوشیدن
استلباء ـ فله کمیدن بچه از خود

ل ب ب

لَبّ ـ بالفتح مقیم ولازم گیرنده جاے
را ولازم گیرنده کارے را
لَبّة ـ بالفتح سرسینه وزن پاکیزه
وپاکیزه خوے وزن شوی دوست
لُبّ ـ بالضم زهر وخالص وچیده
وبرگزیده از هر چیزے ومیان ودل
آن ومغز بادام وچار مغز ومانند
آن لبوب جمع وپیه خرما بن وخرد
الباب والب والبب کافلس
جمع ❊ ونیز بنات الببٍ کافلس
وبفتح الباء چند رگ است در دل
که مهربانی ورقت از ان خیزد
الالبب جمع الببٍ صغرآن
لبب محرکه سرسینه وحمائل جاے
از سینه ورگ تنگ پیش بند پالان
البابٌ جمع منه قولهم فلان فی لبب
رخی ای حالٍ واسعة وموضعی است
لبیب ـ کامیر خردمند الباء جمع
ولازم گیرنده کارے را ومرد محرم
قاله ابن درید وانشد ❊ فقلت
لها عنی البك فاننی ❊ حرام
والی بعد ذلك لبیب ای ملب
لبیبة ـ کسفینة شاماکچه
لَباب ـ کسحاب گیاه اندک ❊ و
لباب لباب کقطام یعنی باکی
نیست ترا
لُباب ـ کغراب خالص از هر چیزے
وکوہی است مربنی جذیمة را ❊
وحسب لباب حسب خالص
بے آمیغ
لُبابة ـ بالتاء نام زنے
دبیر ابنی ـ مثلثة اللام مقصورا
موضعی است ❊ وصل
لولب ـ کجوهر آب بسیار که جهت
بسیاری وتنگی دهانه کاریز وقت
جریان بگردد وگرداب مانند
بلبل کوزه شود
البوب ـ کعصفور دانه خسته کنار
لبلب ـ کجعفر وقنفذ مرد نیکوی
کننده با اهل همسایه خود ❊ کبش
لبلب ـ کجعفر نره بابانگ
لبالب الغنم ـ کسفارج غوغا
وآواز گوسپندان
لبلاب ـ بالفتح گیاه پیچک
ملبوب ـ بهالی ستوده ❊
وبعیر ملبوب ـ شتر پالان
بسته ملبوبة مونث
(ن) لب لبّا ـ بالفتح اقامت کرد
وجاے گرفت ❊ ولببت الدابة
پیش بند پالان بربستم ستور را
دابة ملبوبة لغت است
از ان ❊ ولبه ـ بر سرسینه وے
بزد ❊ ونیز لب مجازی ودر وبالی
شد یقال داری تلب داره
ای تواجهها
(س) لببت لبابة ـ بالفتح
وبضم خردمند شدی ودرین معنی
از فعل بضم العین یفعل بفتحها نیز آید
واین نادر است از مضاعف
نظیرے ندارد
لبلبة ـ کدحرجة تنگ دلی و
مهربانی نمودن بر فرزند ومهربانی
کردن ولیسیدن گوسپند بچه
را پس زائیدن وپراگنده شدن
وبانگ کردن تکه وقت برجستن
ماده ملبلب لغت است از ان
دابة ملبب ـ کمکرم ستور
پیش بند پالان بربسته ملبب
بالا وغام مثله
الباب ـ مقیم شدن ولازم
گرفتن جاے را یقال الب
بالمکان اذا اقام به ولزمه
منه قولهم لبیك ای انا مقیم
علی طاعتك ونصب علی المصدر
کقولك حمدا لله وشکرا وکان
حقه ان یقال لبا لك وثنی علی
معنی التاکید ای البابا بك
بعد الباب واقامة بعد
اقامة واجابة بعد اجابة او
من لب بمعنی الب او معناه

لتجاهی وتصدی لک من قولهم داری تلب داره ای تواجهها ومعنا مجیبی لک من قولهم امراة لبة ای محبة لزوجها ومعناه اخلاص لک من قولهم حسب لباب ای خالص ؛ ونیز الباب پیش بند پالان بر بستن ستور را و آشکار شدن و پیش آمدن چیزی یقال الب له الشیء ای عرض و مایه بار فراهم آمدن میان کشت یقال الب الزرع اذا دخل فیه الاکل

تلبیب۔ گریبان گرفتن کشیدن در خصومت یقال لببه ای جمع ثیابه عند نحره فی الخصومة ثم جره ومغز دار شدن دانه و دو دله شدن ؛ ونیز تلبیب شاماکچه اسم است آنرا

تلبب۔ دامن چیدن و میان در بستن و آماده کارے شدن

ل ب ت

(ن) لبت یده لبتا۔ بالفتح پیچید دست او را ؛ ولبت فلانا۔ بچوب دستی زد بر سینه و شکم و تهیگاه وے

ل ب ث

لبثة۔ بالضم درنگی

لبث۔ ککتف درنگ کننده منه قرئ قوله تعالی لبثین فیها احقابا۔

لابث۔ درنگ کننده

خبیث کبیث نبیث۔ از اتباع است

لبیثة۔ کسفینة گروه مردم از قبائل پراگنده و از هر جنس آمیخته

فرس لبیاث۔ کسحاب اسپ بطی و آهسته رو

(س) لبث لبثا۔ بالفتح و لباثا و لباثة کسحاب وکراهة و لبیثة کسفینة درنگ کرد هو نادر لان المصدر من فعل بالکسر قیاسه بالتحریک اذا لم یتعد ۔ لابث لغت است از ان لبث مثله

الباث۔ درنگ فرمودن و درنگ کنانیدن

تلبیث۔ درنگ کردن فرمودن و بر درنگ داشتن کسے را

تلبث۔ درنگی و درنگ کردن

استلباث۔ بطی و درنگ کار شمردن کسے را

ل ب ج

لبجة۔ بالضم دام آهنین شاخ دار سر کج که بدان گرگ را شکار کنند لبج محرکة ولبج کصرد جمع

برک لبیج۔ کامیر شتران شبانگاه بخوابگاه آینده فرو خوابنده پیرامون سراپها یا شتران قوم مقیم و فرو خوابنده پیرامون خانها

لباج۔ ککتاب کول و سست

(ن) لبج به الارض۔ بر زمین زد ویرا ؛ ولبج به مجهولا بر زمین افگنده شد و افتاد ؛ ولبجه بالعصا۔ بچوب دستی زد اورا

ل ب ح

لبح۔ محرکة پیر سال خورده مرد است کذا اورده زمخشری است در حدیث ؛ ونیز لبح۔ دلیری و شجاعت

لباح۔ کغراب موضعی است

(ت) لبح لبحا۔ بالفتح پیر بزرگ سال گردید

الباح۔ کلان سال شدن

تلبیح۔ پیر سال خورده شدن

ل ب خ

لبخ۔ بالفتح زدن و گرفتن و کشتن و فریفتن بجهت گرفتن چیزے و دشنام دادن الفعل من فتح

لبخة۔ محرکة درختی است بزرگ شبیه درخت چنار و بارش کوچک و سبز شبیه خرما شیرین ناخوش بوے و مزه و برگش مائل بدرازی و چو لبش را اگر کسی بشکند و بوی کند خون از بینی او جاری گردد و دو تخته آنرا چون باهم منضم کنند زود التیام پذیرد و یک گردد و عن ابی باقل الحضرمی قال بلغنی ان نبیا شکی الی الله تعالی الحفر فی اسنانه فاوحی الیه ان کل اللبخ قیل کان سما بفارس فنقل الی مصر فزالت سمیته

لبیخ۔ کامیر مرد بسیار گوشت

لبیخة۔ کسفینة نافه مشک

لباخ۔ ککتاب باهم طپانچه زدن و کشتی کردن

لباخیة۔ کغرابیة منسوبه زن گوشت ناک و تمام اندام

لبوخ۔ بالضم بسیار رگ و گوشت اندام

تلبیخ۔ بمشک آلودن خود را

ل ب د

لبد۔ بالکسر نمد و خوے گیر زین و هر پشم و موے نشسته بر چفسیده البا د و لبود۔ جمع و کاره ؛ و ذو لبد۔ موضعی است ببلاد هذیل

لبدة۔ بالکسر هر پشم که یکدیگر در آمده و بر هم چفسیده و نمد و هو اخص من اللبد و جامه پاره که بر سینه پیرهن دوزند یا رشته فتیله مانندے که در گریبان پیراهن در آرند و موی انبوه شانه گاه شیر منه المثل هو امنع من لبدة الاسد ؛ وذو لبدة۔ کنیه شیر بیشه ؛ ونیز لبدة۔ تو نسال گیاه صلیان و باطن ران و ملخ ونیز شهری است میان برقه و افریقیة

لبدة۔ بالضم نمد و هر پشم و صوف در هم شده و بر هم چفسیده و گروه مردم یقال صار الناس لبدة واحدة ای اجتمعوا

لبد۔ محرکة پشم گوسپند یقال ماله سبد ولا لبد وهما الشعر والصوف ای ماله شیء

ابو لبد۔ کعنب شیر بیشه

لبد۔ ککتف آنکه پیوسته در خانه باشد و لبسفر زود و جاے را نگذارد

ناقة لبداة۔ کفرحة ناقه گلو و سینه گرفته از بسیار خوردن صلیان

ابل لُبَادی کسکاری کذلک
لُبَد. کهمر و مرو خانه نشین جای گیر کر تلاش روزی نزود دستغ گز. ید و کرکس لسیمین لقمان الذی بعثہ عادٌ الی الحرام لیستقی لها فاما اهلکوا خُیّر لُقمانُ بین بقاء سبع بَعَرات سُمر من اظبٍ عُفرٍ فی جبلٍ وعرٍ لا یمسّها القطرُ و بین بقاءِ سبعةِ انسرٍ کلما هلك نسرٌ خلف بعده نسرٌ فاختار النسور وکان آخرها لُبَدٌ او این لقمان عاد است غیر لقمان حکیم علیه السلام یکهزار و سه صد سال زندگانی کرد این عمر هفت کرکس است و مال لُبَدٌ مال بسیار منه قوله تعالی مالاً لُبَدًا و یقال الناس لُبَدٌ ای مجتمعون یقال جمع لبدة ؛ وابو لبد. شیر بیشه

لَبِید. کامیر جوال خرد و توبره و علف دان و ابو عقیل لَبِید بن ربیعة بن عامر بن مالک و لَبِید بن عطارد بن حاجب و لَبِید بن ازنم عطفانی شاعران اند و لَبِید بن عاصم یهودی ساحرے است له ذکر فی کتاب السحر وابو لبید بن زبار جهضمی تابعی و نیز لَبِید. مرغی است و آنرا اُلَبِید کزبیر نیز خوانند ؛ و ابو لَبِید بن عبدة. شاعر فارس

لَبُود. کصبور نمد

لابد. شیر بیشه ؛ و مال لابد مال بسیار

مَالٌ لُبَّد. کسکر مال بسیار

لَبَّاد. کشداد نمد ساز

لُبَادَة. کرمانه بارانی نمدین

لُبَّدی. بالضم و شد البا المفتوحة مقصورا مرغی است

لُبَّادی. بالضم و شد البا مقصورا و تخفیف بمعنی لبدی است کرخ باشد گویند چون لفظ لبادی الُبدی را نزد یکش گویند و کرر نمایند بزمین فرو آید دمی دو سه پس میگیرند آنرا و گروه فراهم آمده از مردم

(ن س) لَبَدَ لبودا و لَبَدًا. محرکة مقیم شد بجا و لازم گرفت آنرا و لَبَدَ الشیءُ بالارضِ چفسید بزمین ؛ و نیز لبد حلق و سینه گرفتن شتر از بسیار خوردن صلیان

(ض) لَبَدَ الصُّوفَ. زد پشم را و نیز باب ترکرده بر نیام شمشیر دوخت تا حمایل آن پاره نگردد

مُلْبِد. کمحسن شتر که دنب خود را بر ران و زانو زند و شیر بیشه

فَرَسٌ مُلْبَدٌ. کمکرم اسپ نمد بسته

اِلْبَاد. جاے گرفتن و اقامت نمودن و بر چفسیدن بزمین و در پی کردن جامه را خوے گیر ساختن زین را خوے گیر رستور بستن و در جوال در آوردن مشک را و سر فرد آوردن وقت در آمدن در خانه و چیزے را بچیزے چسپانیدن و پشم بر آوردن و آماده فربهی شدن شتران یقال اَلْبَدَتِ الابلُ اذا اخرجَ الربیعُ اَوْبَارَها و تهیّات للسمن

و کمیز و سرگین خشک شدن بر سرین ستور یقال اَلْبَدَ البعیرُ اذا بالَ و ثلط فضرب علی عجزه فیصیر لُبَدَةً من ثلطه و بوله و نگاه را بجاے سجده داشتن مصلی در نماز

تَلْبِید. سرپشم کردن بر موے آن اندک از صمغ بر سر نهادن محرمان حج تا موے بسته گردد و پشم زدن و ترکرده بر نیام دوختن جهت حفاظت حمائل شمشیر و در پے کردن جامه و درشت گردانیدن نم زمین را

تَلَبَّدَ الصُّوفُ و نحوه. بعض آن ببعض در آمد و در چفسید شعر

مُتَلَبِّد. لغت است از آن ؛ و تَلَبَّدَ الطَّائِرُ بالارض. سینه بر زمین نهاد مرغ و لازم گرفت جاے را ؛ و تَلَبَّدَتِ الارضُ بالمطرِ سخت گردید زمین بباران

اِلْتِبَاد. در یکدیگر در آمدن و بر هم چسپیدن برگ و بسیار برگ شدن درخت

ل ب ر

لَبْیَرَة. کسفینه شهرے است باندلس و آنرا الْبِیْرَة بالکسر نیز گویند از آن شهر است محمد بن صفوان لَبْیَرِی. محدث یقال الْبِیرِی ایضا

ل ب ز

لَبْز. بالفتح نیک خوردن و فرو بردن و بینی بند بستن و بر پشت زدن بدست و سخت زدن و راندن یا لقب دادن و لگد زدن شتر و سخت زدن ناقه سم را بر زمین او ضربها الطیفا فی یاء مثل لفعل من ضرب

لِبْز. بالکسر صفا و بستن رخم را هکذا ذکره ابو عمرو فی باب فعل بالکسر والفعل من ضرب

ل ب س

لِبْس. بالکسر جامه و پوشش و پوست تنک سر و نوعے از جامه و لبسُ الکعبة پوشش آن لِبْسُ الهودج کذالك

لِبْسَة. بالتا یک نوع پوشیدن و نوعے از جامه

لُبْسَة. بالضم شک یقال فی الامر لُبْسَةٌ اے شبهة

لبسة. محرکة تره است

لَبِیس. کامیر جامه بسیار پوشیده کهنه شده و همتا و مانند یقال ما له لَبِیسٌ ای نظیر

لِبَاس. ککتاب جامه و پوشش و لِبَاسُ الرَّجُل. زن مرد ؛ و لباس المرأة. شوی زن قال الله تعالی هُنَّ لِبَاسٌ لَکُمْ وَاَنْتُمْ لِبَاسٌ لَهُنَّ ؛ و لِبَاسُ التقوی ستر عورت یا ایمان یا شرم و جامه درشت و سطبر و قوله تعالی فَاَذَاقَهُمُ اللهُ لِبَاسَ الجُوعِ یعنی گرسنگی آنها بنهایت رسید ضرب له اللباس مثلا لاشتماله ؛ و نیز لباس ککتاب آمیختگی و فراهم آمدگی

لَبُوس. کصبور جامه و پوشش و زره و منه قوله تعالی وَعَلَّمْنَاهُ صَنْعَةَ لَبُوسٍ لَکُم ای للدرع

دَاهِيَةٌ لَبْسَاءُ. کصحرا سختی و بلای نیک بد

لَبَّاس. کشداد مرد نیک نهان دارندهٔ مکر و عیب را و آمیزنده لغت است از تلبیس و مرد بسیار لباس

مَلْبَس کمقعد جامه و پوشش

مِلْبَس کمنبر مثله و یقال ان فیه لَمَلْبَسًا یعنی در وے کبر و سال خوردگی نیست و فی المثل اَعْرَضَ ثَوْبُ الْمَلْبَسِ کمقعد و منبر در حق شخصے گویند که تهمت دهندگانش بسیار باشند

(ض) لَبَسَ عَلَيْهِ الْاَمْرَ لَبْسًا بالفتح پوشانید بر وے کار را و مشتبه ساخت ✽ و نیز لَبْس آمیختن تاریکی بر وشنائی منه قوله تعالی وَلَلَبَسْنَا عَلَيْهِمْ مَا يَلْبِسُوْنَ و فی درایه لَبْسٌ ای خلط

(س) لَبِسَ الثَّوْبَ لُبْسًا. بالضم پوشیده جامه را ✽ و لَبِسَ اِمْرَأَةً. برخوردار ای گرفت از وے زمانی لَبِسَ قَوْمًا کذلك ای تملّی بهم دهرا ✽ و لَبِست فُلَانَةً عُمُرَهٗ تمام جوانی آن مرد با وے بود

اَمْرٌ مُلْبِسٌ کمحسن کار مشتبه و فی المثل اَعْرَضَ ثَوْبُ الْمُلْبِسِ یضرب لمن کثر من تیهمه

اِلْبَاس. فرو پوشانیدن

تَلْبِيس. در آمیختن و پنهان داشتن مکر و عیب از کسے لَبَّاس کشداد لغت است از ان و لا تقل مُلَبِّس

مُلَابَسَة. درهم آمیختن کار و دانستن آنچه در باطن کسے است

تَلَابَسَ بِالْاَمْرِ. آمیخته و بهم گردید کار تَلَبَّسَ بِالثَّوْبِ کذلك ✽ و تَلَبَّسَ الطَّعَامُ بِالْيَدِ. در دست چفسید طعام

اِلْتِبَاس. پوشیدن کار بر کسی متعدی بعلی و فی الحدیث خَشِيْتُ ان یکونَ قد الْتَبَسَ بِی ای خُولِطْتُ ماخوذٌ من قولك فی فی رایه لَبْسٌ ای اختلاطٌ مِنْهُ فلانٌ ملتبس الامر ای مشتبه

ل ب ط

اَلْبَطَة. بالفتح زکام

لَبَطَة. محرکةً دست پا بر زمین زدگی شتر در رفتن و دویدگی لنگ و رفتار بلنگی ✽ و نیز لَبَطَة نام پسر فرزدق برا در کلطة و جبلطة

اَلْبَاط. پوستها

لِبْطِيط. کزنبیل شهری است بجزیرهٔ خضراے اندلسیه

مِلْبَط. کمنبر موضعی است و آنرا روزے

(ض) لَبَطَ بِهِ الْاَرْضَ لَبْطًا بالفتح بر زمین زد آنرا ✽ و لُبِطَ بِهِ مجهولا از پاے در افتاد و افگنده شد و لُبِطَ لَبْطًا مجهولا زکام زده گردید مَلْبُوط لغت است از ان ✽ و لبط الْبَعِيْرُ. دست و پاے بر زمین زد در رفتار و دویدگی

تَلَبُّط. سرگشته شدن و دویدن و بر پهلو خفتن و بر خاک غلطیدن و روی آوردن بچیزے یقال تَلَبَّطَ اليه اذا توجّه

اِلْتِبَاط. دست و پاے بر زمین زدن شتر در رفتار و کوشیدن و سرگشته شدن و اضطراب کردن و دست و پاے فراهم آوردن اسپ و گرد گشتن و لازم گرفتن چیزے را یقال اِلْتَبَطَ الْقَوْمُ بِهِ ای طافُوا بِهِ و لزموه

ل ب ع

لَبْع. بالفتح رائگان یقال ذَهَبَ ضَيْعًا لَبْعًا ای باطلا

ل ب ق

لَبْقَة. بالفتح زیرکی یا آن لَبَق است بدون تا

رَجُلٌ لَبِقٌ. ککتف مرد زیرک ماهر در کار و چرب سخن و تنگ لباس و جامه بر اندام چفسنده لَبِقَة مونث ✽ و نیز لَبِقَة. زن نیکو کرشمه

لَبِيق. کامیر زیرک و ماهر در کار و چرب سخن و جامه بر اندام چفسان لَبِيقَة. مونث ✽ و نیز لَبِيقَة. زن نیکو غنج و دلال

(ن) لَبَقَه لَبْقًا. بالفتح نرم و نازک گردانید آنرا

(س ك) لَبِقَ الرَّجُلُ لَبَقًا. بالفتح و لَبَاقَةً ککرامة زیرک و ماهر و چرب زبان گردید ✽ و لَبِقَ بِهِ الثَّوْبُ. چفسید بوے جامه

ثَرِيْدٌ مُلَبَّقٌ. کمعظم اشکنه نرم و ملین بروغن ثَرِيْدَة مُلَبَّقَة کذلك

تَلْبِيق. نرم گردانیدن

ل ب ك

لَبْك. بالفتح چیزے آمیخته لَبْكَة بالتا مثله ✽ و نیز لَبْك آمیختن کار و گرد آوردن اشکنه را جهت خوردن و آمیختن پست با انگبین و جزان والفعل من نصر

لَبَكَة. محرکة لقمه یا پارهٔ از اشکنه یقال ما ذُقْتُ عنده عَبَكَةً ولا لَبَكَةً و طعامی است که خرما در روغن و پنیر انداخته شود و گاهے بجاے پنیر پست ریزند

اَمْرٌ لَبِكٌ ککتف کار آمیخته و مشتبه

لَبِيكَة. کسفینه زر با هم آمیخته و گوسپندان آمیخته با گوسپندان دیگر و گروه مردم و جز آن و نیز با پست آمیخته یا خرما با روغن آمیخته

لُبَاكَة. کثمامة گوسپندان با هم آمیخته با گوسپندان دیگر

اِلْبَاك خطا کردن در گفتار و فحش گفتن

تَلْبِيك. آمیختن چیزی بچیزے

تَلَبُّك. آمیخته و درهم شدن کار

اِلْتِبَاك. درهم و آمیخته شدن کار

ل ب م

لَبَم. محرکة مختلف شدن شان والفعل من سمع

ل ب ن

لِبْن. بالکسر جاے است از حدود حرم براه یمن

لِبْنَةُ الْقَمِيْص. بالکسر خشتک پیراهن

لُبْن. بالضم معرفة کوهی است

لُبْنَة ۔ بالضم نوالہ یا نوالہ بزرگ و دہی است با فریفتہ
لَبَن ۔ محرکۃ شیر دہو اسم جنس اَلْبَان جمع ٭ و آب بر درخت شیر دار ٭ و بَنَاتُ اللَّبَنِ ۔ رودہا کہ شیر در آن باشد ٭ و نیز لَبَن درد گردن از بالش
اَلْبَان ۔ بالفتح کوہی است در حجاز و موضعی میان قدس تا البر
لَبِن ۔ ککتف خشت خام لِبْن بالکسر و بکسرتین لغتے است دران
لَبِنَة یکے کلمۃ و کلم و شیر نوشندہ و دوست دارندہ آن ٭ و لَبِنُ الْقَمِیْص خشک پیراہن
نَاقَةٌ لَبِنَةٌ ۔ ناقہ باشیر یا ناقہ بسیار شیر و لَبِنَةُ الْقَمِیْص ۔ خشتک پیراہن ۔
لَبِیْن ۔ کامیر اسپ پروردہ بشیر
لَبِیْنَة ۔ کسفینۃ شیر دار ٭ و لَبِیْنَةُ الْقَمِیْص خشتک پیراہن
ابولبین ۔ کزبیر کیر
لَبَان ۔ کسحاب سینہ یا میلنہ سینہ یا مابین دو پستان یا بجھصی سینہ ستور شگافتہ ستم
لِبَان ۔ بالکسر شیر دادن یقال ھواخوہ بلبان امہ ولا یقال بلبن امہ وا لمسا اللبن الذی یشرب
لُبَان ۔ کغراب کندر کہ صمغی است وصنوبر
لُبَانَة ۔ کثمامۃ حاجت و نیاز در امور مفصل و معالی لبان بحذف تا جمع

لَبُوْن ۔ کصبور شیر دار یا آنکہ شیر در پستانش فرود آمدہ باشد لَبُوْنَة بالتا کذلک فیہما لِبَان ککتاب و لُبْن بالضم و بالکسر و لَبَائِن جمع یقال کم لُبْن غَنَمِكَ بالکسر و الضم ای ذوات الدر منہا قال الکسائی کم لُبْن غنمك ای رسل غنمک و ابْنُ اللَّبُوْن شتر کرہ دو سالہ یا بسال سوم در آمدہ و ابْنَة لَبُوْن مونث بِنْتُ لَبُوْن لک و بَنَاتُ لَبُوْن نہالان عوفط و نیز لَبُوْن شہرے است
لَابِن ۔ کصاحب خداوند بسیار شیر لَابِنُوْن جمع و شیر خورانندہ
لَابِنَة ۔ پستان کو ابن جمع
لُبْنَی کبشرے نام زنے است و ہی درختی با شیر چون عسل کہ صمغ آزا حصی لُبْنَی و میعہ سائلہ خوانند ۔
لُبَیْنی یقصر ازلی است یا نام دختر ابلیس لعنۃ اللہ یا نام پسر او و ازینجا است کہ شیطان را ابولبینی نامند ٭ و نیز لُبَیْنی نام دختر قیس خنیس بن حداد کلبی
لُبْنَان ۔ کعثمان کوہی است بشام
لُبْنَتَان ۔ بزیادت تا موضعی است حاجة لُبَانِيَّة منسوب با حاجت بزرگ و سترگ
یَلْبَن ۔ کیسمع موضعی است
تلابن ۔ بفتح الفوقیہ رود باری است میان حرہ بنی سلیم و جبال تہامہ یا آن تلبن است جمع باحولہ
عَشَبٌ مَلْبَنَةٌ ۔ کمقعدۃ علف

شیرناک کنندہ ستور مِلْبَن کمنبر آنچہ بدان شیر را صاف نمایند یا شیر دوشہ و کالبد خشت یا آنچہ در آن خشت بار کردہ از جائے بجائے برند
مِلْبَنَة ۔ کمکنسہ چمچہ و آنچہ کو لیسند
مَلْبُوْن ۔ آنکہ از شیر خوردن او را سکر رسیدہ باشد یقال رجل مَلْبُوْن و قوم ملبونون اذا ظہر لہم سفہ من البان الابل آب بشیر پروردہ
(ن ض) لَبَنَهُ لَبْنًا ۔ بالفتح شیر خورانید آنرا ٭ و نیز لَبْن ۔ بر سینہ زد بعصا و الفعل من ضرب یا بسیار خوردن و خشت زدن الفعل من النصر ٭ و نیز لَبَن ۔ محرکۃ درد گردن گردن از بالش و شیرناک شدن میش و جز آن و الفعل من سمع
شَاةٌ مَلْبِنٌ ۔ کمحسن گوسپند با شیر مُلْبِنَة بالتا مثلہ و شیر فرود آرندہ
اِلْبَان ۔ با شیر یا بسیار شیر شدن قوم و شیر فرود آمدن در پستان ناقہ و تلبیہ ساختن
مُلَبَّن ۔ کمعظم فلاتہ کہ حلوائی است یا شیر ترتیب دادہ
تَلْبِیْن خشت زدن و یقال لَبَّنَ لجلسنا ای یفضی فیہ اللبانة و نیز تَلْبِیْن آشی است کہ از سبوس و شہد و انگبین سازند یا از سبوس فقط تَلْبِیْنَة ۔ بالتا مثلہ
تَلَبُّن ۔ درنگ کردن
اِلْتِبَان ۔ شیر خوردن و خوردن
اِسْتِلْبَان ۔ شیر جستن

ل ب و

لَبُوَة ۔ بالفتح و بکسر شیر مادہ لَبْوَة کسمرۃ و لَبَاة کقناۃ و لَبْ و لَبَة بفتحہا مخففین کذلک لَبُوَ کعدو نام پسر عبد القیس و مد بہمزہ لَبْوَان بجسکران کوہی است

ل ب ی

لَبِیٰ کعلی نام پدر لبی
لَبِیُّ ابن لَبِیٰ کسمے مصغر اصحابی است
لَبِیٰ الحجنی و مثلث موضعی است
لُبَابَة ۔ بالضم درخت اُمطی
لَالِی بن ثور ۔ کصاحب صحابی است
(س) لَبِیَ مِنَ الطَّعَام لَبْیًا ۔ بالفتح بسیار خورد طعام را
لَبَّی بالحج تَلْبِیَةً ۔ لبیک گفت در حج و مذکور است در

ل ب ب

باب اللام فصل التاء

ل ت ء

لَتْء ۔ کامیر مرد لازم گیرندہ جا خود
(ف) لَتَأَهُ فی صَدْرِهِ لَتْأً ۔ بالفتح دور کرد آن را ور اند ٭ و نیز لَتْء گذشتن و انداختن تیر و جز آن ٭ و گائیدن و کم کردن و تیز دادن و پلیدی انداختن و تیز نگریستن و زادن

ل ت ب

لَتْب ۔ بالفتح و لُتُوْب ۔ بالضم استوار و پا برجا بودن و برچفسیدن و لازم گرفتن و نیزہ زدن یقال لَتَبَ فی منحر النَّاقة و بستن و جامہ پوشیدن

ج ۴

وجل بر اسپ بربستن والفعل من نصر
بَنُو لُتْب - بالضم حی است ازان حی است ابو محمد عبد الله بن لُتْبِیَّة از وے صحابی است واللُّتْبِیَّة بضم اللام وفتح الفوقانیة وقیل بسکونها وکسر الباء الموحدة وتشدید الیاء تحتها نقطتان
لاتب - پاے برجا واستوار و برچفسنده
مِلْتَب - کمنبر مرد گوشه نشین ملازم خانه از ترس فتنه وشورش وفساد
مَلَاتِب - بالفتح پیراهنهاے کهنه
اِلْتَاب - لازم وواجب کردن کارے برکسے ویعدی بعلی یقال التبه علیه اذا اوجبه
تَلْتِیب - جل براسپ بربستن
اِلْتِتَاب - جامه پوشیدن

ل ت ت

لت - بالفتح ظرفی است از آبگینه بقدر یک بالشت دراز کردن که بدان آب خورند لتوت جمع ؛ ونیز لت کوفتن وبستن و در آشوردن وپست واستوار کردن وشکستن وسائیدن وریزه ریزه نمودن وچسبانیدن ونزدیک کردن یقال فُلَانٌ لُتَّ بِفُلَانٍ مجهولا اذا الزق به وقُرِن معه والفعل من نصر
لُتَات - کغراب ریزهاے شکسته از پوست درخت وسائیده وشکسته وکوفته وآمیخته
لَاتّ - مشدد التاء نام بتی است

وقرأ بها ابنُ عباس وعکرمة وجماعةٌ سُمّی بالذی کان یلُتّ عنده السویقَ بالسّمن ثم خفف
لَتْلَتَه - کدحرجة سوگند دروغ که بدان مال کسے را تلف کنند یا سوگند که صاحب خود را بگناه فرو برد

ل ت ح

رجلٌ لَتِحٌ - ککتف وسکین مرد خردمند رسا در امور زیرک رجلٌ لُتَحَةٌ کهمزة مثله
لُتَاح - کغراب بمعنی لتح است ککتف لاتِحٌ کصاحب مثله هُوَ اَلْتَحُ شِعْرًا مِنْهُ یعنی او معانی بدیع آورتر است از وے
لَتْحَان - کسکران گرسنه لَتْحَی سوث
(ف) لَتَحَهُ لَتْحًا - بالفتح کلوخ انداخت براندام یا برروے وے پس داغ دار ساخت یا کور کرد چشم وے را ؛ ولَتَحَهُ بِبَصَرِهِ - نگاه کرد بروے ؛ ولَتَحَ جَابِیَتَهُ گائید آنرا ؛ ولَتَحَ فُلَانًا چیزے باقی نگذاشت نزد وے ؛ و لَتَحَهُ بیده بدست زد اورا
(س) لَتِحَ لَتَحًا - محرکة گرسنه گردید

ل ت خ

رجلٌ لَتِخَةٌ - کفرحة مرد زیرک رسا
لَتْخَان - کسکران مرد گرسنه
(ف) لَتَخَهُ لَتْخًا - بالفتح بپالود آن را وشگافت ؛ ولَتَخَ فلانا بالسوط - بتازیانه پوست باز کرد وے را وگفته نمود

تلتخ - آلوده شدن

ل ت د

(ض) لَتَدَهُ بِیَدِهٖ لَتْدًا - بالفتح مشت زد اورا

ل ت ز

لَتْز - بالفتح برسینه لکد زدن یا عام است ومشت زدن ودور کردن والفعل من نصر وضرب

ل ت غ

لَتْغ - بالفتح گزیدن ومشت زدن یقال لَتَغَهُ بِیَدِهٖ ای ضربه والفعل من فتح

ل ت م

لتم - بالفتح بر سوراخ بینی زدن وزدن ونیزه اندختن والفعل من نصر وضرب
لَتَم - محرکة زخم وجراحت
لِتِیم - کامیر از نامهاے عربان است لُتَیْم - کزبیر لاتِم کصاحب مثله
مِلْتَم - کمنبر از اعلام است
مُلَاتِمَات - بالضم وکسر التاء قبیله است از ازد وقیل اذا سُئِلُوا عن نسبهم قالوا نحن بنو مُلَاتَم بفتح التاء

ل ت ن

لَتِن - ککتف شیرین
لُتُنَّة - کدحنة خارپشت منه قولهم متی لم نقض لتُلُتَنَّة اخذتنا اللتنة والتلنة الحاجة

ل ت ی

اَلَّتِی - آن زن وهو اسم مبهم تانیث الذی علی غیر صیغته وهو

معرفةٌ ولا یقال بغیر الالف واللام للتنکیر ولا یتم الا بصلة وفیه لغات اللاتی واللّتِ بکسر التاء واللّتْ بالاسکان واللّتَانِ واللّتَانِّ واللّتَا بتشدید وتخفیف نون وحذف آن سه لغت تثنیه آن ؛ واللّاتِی ؛ واللّا تِیهِ بحذف الیاء وکسر التاء واللّواتی واللّواتِ ؛ واللّائِی واللّائِی واللّاءُ واللّوَا باسقاط التاء و اللّاآتُ بمد الهمزه لغت جمع ؛ واللّتَیّا بفتح اللام وضمها قلیلا وکسر التاء وفتح الیاء المشددة ولغت مصغر آن وتثنیه مصغر وجمع آن بحذف الف آید وبس فیقال اللّتَیّان واللّتَیّات وبعض الشعراء ادخل علی التی حرف النداء وحرف الندا لاتدخل علی ما فیه الالف واللام الّا فی قولنا یا الله وحده فکانّه شبّهها به حیث کانت الالف واللام غیر مفارقتین لها قال ؛ من اجلکِ یا التی تیّمتِ قلبی ؛ وانتِ بخیلةٌ بالوُدِّ عنّی ؛ و یروی بالوصل ؛ ونیز التی واللتیا امر بزرگ وبلا وسختی اسم است آنرا یقال وقع فی التی واللتیا ای فی الداهیة ویقال جاء فلانٌ بعد اللتیا والتی

باب اللام فصل الثاء

ل ث ء

(ف) لَثَأَ الکلب لثءًا - بالفتح

ج ۲

آبخور دسنگ ازخنور وجزآن

ل ث ث

لَثّ - بالفتح تری ونم وتری روز و نیز لَثّ ستیهیدن ومقیم بودن بجائی وپیوسته باریدن باران ونم رسیدن درخت را والفعل من نصر

لَثلاث - بالفتح درنگ کارکه هرگاه گمان بری که بانجاح حاجت پردازد واهستگی وسستی در زدوسپس بماند لثلاثة بالتا مثله

اِلثاث ستیهیدن یقال لث علیه ای الحّ دجای گرفتن ومقیم بودن بجائی منه الحدیث ولا تُلثثوا بدار معجزة وپیوسته باریدن باران

لَثلَثَة - کدحرجة الثاث است درمعانی وسست شدن وبند کردن وباز داشتن یقال لَثلَثَه عن حاجته اذا حبسه وآشکارا کردن سخن براو دودله ومتردد شدن درکار ودرخاک غلطانیدن وماندہ کردن شتررا یقال لَثلَثتُ البعیرای کددته واندک راحت بیانیدن لَثلثوا بنا ای رَوِّحُوا قلیلا

تَلَثلُث - دودله شدن درکار ودرخاک غلطیدن

ل ث د

لِثدَة - بالکسر گروه مقیم بجای که ازان جای نرود وکوچ نکند (ض) لَثدَ القصعةَ بالثرید فراهم آورد وبریکدیگر گرد ثرید را وبرابر گردانید ٭ ولَثدَ المتاع

برهم نهاد

ل ث ط

لَثط - بالفتح زرم وسبک انداختن وسبک وآهسته زدن یاآهسته آهسته طپانچه زدن برپشت وزیرلب دشنام دادن وزرم زرم انداختن نهانه جوی

ل ث ع

لثعة - بالفتح لب بهن دندان حیفسیده

اَلثَع - کاحمد آنکه زبانش مائل بثا وعین باشد

ل ث غ

لُثغة - بالضم شکستگی زبان یعنی حرف سین را بثا گفتن یا را را غین یا لام یا یاء یا حرفی را بجای حرفی دیگر یا نیکو بر داشته ناشدن زبان جهت گرانی

لَثَغه - محرکه دهان

اَلثَغ - آنکه دور زبانش لثغه وشکستگی باشد لَثغاء - مؤنث

(ن) لَثَغ فلاناً اَلثغاً - بالفتح الثغ گردانید وی را

(س) لَثِغ لَثَغاً - محرکة الثغ گردید

ل ث ق

لَثَق - محرکة تری وترشدن وسخت نمناک گردیدن هوا والبستان باو یقال لَثِقَ یومُنا ای کَدَرَت ریحُه وکثر نداه والفعل من سمع

طائر لَثِق کَکَتِف مرغ تر ونمناک

اِلثاق - تر کردن ونمناک گردانیدن

تَلثیق - تباه گردانیدن

اِلتِثاق - تر ونمناک شدن

ل ث ل

لَثلَة - بالفتح جای است

ل ث م

لِثمَة - بالکسر سیاست دهان بندبستگی یقال هی حسنة اللِّثمة

لُثم - بالضم جمع لاثم است

لُثَیمیة - صغرای مشددة الیاء جامه است شریف وثمین

لِثام - ککتاب دهان بند

خُفّ مِلثَم کمنبر سم کشکند سنگ را

خُفّ مَلثوم - سپل شتر که بر سنگ آید وخون آلوده شود

(ض) لَثَم البعیرُ الحجارةَ بخُفِّه لَثماً - بالفتح کوفت وشکست شتر سنگ را بسپل ٭ ونیز لَثم شکستن وخون آلوده کردن سنگ سپل شتر را ومشت زدن بربینی ودهان بند نهادن یقال لَثَمَتِ المرأةُ ای شَدَّت اللِّثام

(س ض) لَثِمَ فاها - بوسه داد دهن اورا

تَلَثُّم - دهان بند نهادن

اِلتِثام - دهان بند نهادن

ل ث ی

اِمرأةٌ لَثِیَةٌ - بالفتح زن کراندام نهانی واندامش خوی آرد

لِثَة - کعدة نوعی از درخت بن دندان اصلها لِثیٌ والهاء عوض من الیاء لِثاث ولِثیٌ کعنب جمع

لِثی - کعلی شلم تنگ که از درخت بچکد یا شلم درخت طلح ونمی است

سپید که بر درختها افتد وبسته گردد وسطبر ولزج ازچیر لبش وشیر مانند آن ٭ ولَثی الثوب - وچرک وریم جامه

لَثاة - بالفتح کام دهن ودرختی ست

ثوب لَثٍ - ککتف جامه نمناک

لِثیة کفرحة درخت یاشلم روان

لَثیّ - کغنی حریص برخوردن صمغ

اِمرأة لَثیاء - کسحراء یعنی امرأة لثیه ست

(ض) لَثَی الماءَ لَثیاً - کرمی اندک اندک آب خورد ٭ ولَثی القدرَ - سخت لیسید دیگ را ٭ ونیز لَثی - ریم وچرک آلودن جامه را

(س) لَثِیَتِ الشجرةُ لَثًی - محرکة نمناک گردید وشلم روان شد ازآن وبرآورد شلم را ٭ ونیز لثی - پاسیدن فی اخفاف آب یا خون را ونمناک شدن جامه وجزآن

اِلثاء - شلم برآوردن درخت ولثی اخورانیدن وآب چکیدن ازاطرافش

تَلَثّی - شلم گرفتن از درخت

اِلتِثاء - شلم چیدن یقال خرجنا نَلتَثی

باب اللام فصل الجیم

ل ج ء

لَجَأ - محرکة پناه جای وغوک

لَجَأة - مؤنث وموضعی است ونام جد عمرو بن اشعب

ج

مَلجَاء۔ کمقعد پناہ جائے۔
ذُوالملاجِی۔ بالفتح پادشاہی از پادشاہان یمن
(ف س) لَجَأَ الیہ لَجأً محرکۃ وملجأً کمقعد پناہ گرفت بآن
اِلجَاء۔ مضطر کردن کسے را بکاری وسپردن کار را بخدا یقال اَلجأ امرہ الی اللہ ای اسند ہُ الیہ ونگاہداشتن
تَلجِئَۃ۔ بستم بر کاری داشتن کسے را وبدروغ فروختن چیزے را
اِلتِجَاء۔ پناہ گرفتن ویعدی بالی

ل ج ب

لُجبَۃ۔ مثلثۃ گوسپند بسیار شیر وکم شیر از لغات اضداد است و گوسپند یکہ چہار ماہ بزتا جش گذشتہ وپستان خشک کردہ باشد یا خاص است مر بز را لَجَبَۃ کفرحۃ ولِجبَۃ کعنبۃ کذلک لِجاب بالکسر جمع لَجبَات۔ محرکۃ مثلہ شذوذا لان حقہ التسکین قال ابن السکیتہ لَجبَۃ میش کم شیر شدہ ولا یقال للعنز
لَجَب۔ محرکۃ بانگ وفریاد و بانگ فریاد کردن وپریشان و مضطرب شدن موج دریا یقال لَجِبَ ذو لَجَبٍ اذا سمع اضطراب امواجہ والفعل من سمع
لَجَبَۃ۔ بالتا گوسپند وبزکم شیر وبسیار شیر ضد لَجَبَات جمع جَیشٌ لَجِبٌ۔ کلتف لشکر بافغان وشور وغوغا جَیشٌ ذُو لَجَب کذلک ؛ وسحابٌ لَجِبٌ۔ ابر بانگ
شاۃ لَجبَۃ۔ بکسر الجیم گوسپند کم شیر وبسیار شیر
شاۃ لِجبَۃ۔ کعنبۃ بمعنی شاۃ لجبۃ است در ہر دو
مِلجَاب۔ کمحراب تیر باپر کہ ہنوز پیکان نہادہ باشد
(ك) لَجبَتِ الشَّاۃُ۔ کم شیر گردید وبسیار شیر گشت
تَلجِیب۔ بسیار شیر وکم شیر شدن گوسپند وبز از اضداد است

ل ج ج

لَجَّۃ۔ بالفتح آواز وبانگ وفریاد یقال سمعتُ لَجَّتَہم وضجتہم ای اصواتہم
لُجّ۔ بالضم گروہ بسیار ومیانہ ومعظم آب ؛ وجملٌ اَدہَمُ لُجٌّ۔ شتر نیک سیاہ ونیز لُجّ شمشیر وکرانہ رود بار وجائے درشت از کوہ ونام تیغ عمرو بن العاص
لُجَّۃ۔ بالتا میانہ آب دریا ومعظم آن وآئینہ وسیم وجماعت مردمان بسیار ؛ وبحرٌ لُجِّی۔ منسوب بدریائی بسیار آب وبزرگ
لُجَمۃ۔ کہمزہ مرد ستیہندہ و تا دیر پیکار کنندہ
لَجَاجَۃ۔ کسحابۃ شوریدگی و طپیدگی از گرسنگی یقال فی فوادہ لَجَاجَۃ ای خفقان من الجوع
لَجُوج۔ کصبور ستیہندہ لُجَجَۃ مثلہ والہاء للمبالغۃ
لُجلُج۔ کجعفر درہم آمیختہ ومشتبہ ومردود ونارواد یقال الحق اَبلَجُ والباطلُ لَجلَج
اَلَنجَج۔ کسندل چوبی خوشبوی کہ بدان بخور کنند جہت معدہ مسترخی نیک نافع ودر آن لغات است اَلَنجُوج بزیادۃ الواو و یَلَنجَج بالیاء المفتوحۃ ویَلَنجُوج بزیادۃ الواو ویَلَنجُوجی منسوبا
(س ض) لَجَّ لَجَاجًا ولَجَاجۃً کسحاب وکرامت ستیہید و پیکار کرد
لَجلَجَۃ۔ در دہان گردانیدن سخن را وخاییدن لقمہ را
اِلجَاج۔ بانگ کردن شتر
تَلجِیج۔ بلجہ در آمدن یقال لَجَّجَتِ السَّفِینَۃُ ای خاضت اللُّجَّۃ وکذا لَجَّجَ القَومُ ای دخلوا اللُّجَّۃَ البحر
مُلَاجَّۃ۔ دراز کشیدن خصومت
تَلَجُّج۔ دعوی کردن متاع کسی را
مُلتَجَّۃ۔ چشم سخت سیاہ و زمین نیک سبز بسبزی گیاہ
اِلتِجَاج۔ بہم درشدن آوازہا یقال التجت الاصوات ای اختلطت و درہم شدن امواج تقول التجّ البحرُ اذا اختلطت
اِستِلجَاج۔ دعوی کردن رخت کسے را وستیہیدن در سوگند وکفارہ نا دادن بگمان صدق یقال استلجّ بیمینہ اذا لجّ فیہا وقیل ان یحلف ویری ان غیرہا خیر منہا فیقیم علے ترک الکفارۃ
تَلَجلُج۔ دودلہ شدن ومتردد گردیدن وجنبیدن و در دہان گردانیدن سخن وگرفتن چیزے را از کسے یقال تَلَجلَجَ دَاۃٌ اٰتاہُ مِنہُ ای اخذہا

ل ج ح

لُجح۔ بالضم تنگ بستی چاہ و وادی
لَجَح۔ محرکۃ پلاک بالائین چشم ؛ ونیز لَجَح گوشت گرفتن بام چشم یا تر دامن شدن خم چشم والفعل من سمع

ل ج ذ

لَجذ۔ بالفتح خوردن ونخستین چریدن وبکرانہ زبان ولب گیاہ خوردن ستور واندک گرفتن وخواستن چیزے بعد از آن کہ یکبار دادہ باشد یقال لَجَذَ لِی فُلَان بعد ما اعطیتُہ مرۃ ولیسیدن سگ خنور را وبرانگیختن والفعل من نصر وسمع
لِجَاذ۔ کلتاب سرکشیم وپیاپی کردن کارے را وستیہیدن
مِلجَاذ۔ بالکسر ستور کہ بلب امواجہ گیاہ خورد

ل ج ز

لَجِز۔ کلتف لغزان وچسپان مقلوب لزج

ل ج ف

لَجف۔ بالفتح سخت زدن وکندن در بن خوابگاہ آہو والفعل من ضراب

لجف. بالتحریک کن کی کرانہ خوابگاہ
اَنہو اسم است متعلا کی برکرانہ چاہ
وجائے آب خوردہ از جوانی تنگ
چاہ ومیانہ رود باد بایستا نگاہ
تو بہ الجاف جمع وچاہ سرتنگ
فراخ شکم

لجیف. کامیر تیر پہن پیکان
الصواب النجیف بالنون

لجیفة الباب. کسفینہ پہلوی در
دھما لجیفتان

لجاف. ککتاب آستانہ در وآنچہ
بلند برآمدہ باشد برغار سیج کوہ
ازسنگ وجزآن

تلجیف. مغاکی کردن بکرانہ چاہ
ودرآوردن زہ دراطراف کس

تلجف. مغاکی کردن گرداگرد
چاہ ومغاکی شدن کنارہ چاہ
لازم متعد

ل ج م

لُجم. بالضم غوک لجم بالتحریک
مثلہ وہوا

لُجمة. بالضم کوہ ہموار گستردہ
برزمین وکرانہ رود وبار

لَجمة. محرکہ لگام بستنگاہ از
روی ستور

لُجم. ... ستیا آن
آفتاب پرست است یا غوک

لجام. ککتاب فارسی است معرب
وآنچہ زنان بوقت حیض بندند
ودباغی است مرشتر انرا

لُجم. ککتب ماکجمة کا علمة جمع
ویقال جاء فلان وقد لفظ
لجامہ یعنی آمد در انحاجت خود

برگردید جہت سختی در رنج ومانندگی
وتشنگی نام اسپ بسطام بن
قیس کہ بنی تیم گرفتہ

الجاہر. کغراب آنچہ بدان فال بدگیرند
وہوا

ردیضة الجام. بالفتح مرغزاری
است نزدیک مدینہ یا آن نو جام
است ووادی

(ن) لجم الثوب لجما. بالفتح
دوختن جامہ را

ملجم. کمکرم نام مرد و عبدالرحمن
بن ملجم مرادی اشقی الناس قاتل
علی بن ابی طالب است

الجام. لگام پوشانیدن ستور
را یا داغ کردن بداغ الجام و
تا دہان رسیدن آب

الجمہ الماء تلجیما. رسید
آب تا دہان وے

تلجم. لجام بستن زن مثل الحذ
تلجمی ای شدّی لجامًا

ل ج ن

لجنة. بالفتح گروہی مردم کہ بکار
فراہم آیند وبدان خوشنود باشند

لجن. محرکہ برگ کوفتہ باآرد آمیختہ

لجن. ککتف ریم وچرک

لجان. ککتاب فی النوق
کالحران فی الخیل

لجین. کامیر کفک دہان شتر و
برگ افتادہ

لُجین. کزبیر نقرہ

لجون. کصبور شتر سرکش گران
رفتار مذکر ومونث در وی یکسان است

(ن) لجن البعیر لجانا. بالفتح
ولجونا. بالضم سرکش گردید و
لجن فی المشی. گران رفت
ونیز لجن. بالفتح لیسیدن زبان
وبرگ کوفتہ بآرد یا بجو آمیختن جہت
علف ستور

(س) لجن بہ لجنا. محرکہ
درآویخت بآن

تلجین. زدن خطمی وگل ومانند
آن تا سطبر گردد وبرگ کوفتہ باآرد
یا جو آمیختن

تلجن. بچفسیدن وکوفتہ گردیدن
وپاک ناشدن سر از ریم وچرک
بشستن وبرگ را باخستہ برآمیختن
جہت علف ستور

ل ج ی

التجی الی غیر قومہ التجاءا
خواندہ خود را بسوے غیر قوم خود

باب اللام فصل الحاء

ل ح ب

لحب. بالفتح راہ روشن فراخ

لحیب. کامیر ناقہ کم گوشت پشت

لاحب. راہ روشن وفراخ و
ہو فاعل بمعنی مفعول ملحوب

ملحب. کمنبر مرد بسیار دشنام
دہندہ پلید زبان وآنچہ بدان
چیزے را ببرند وخراشند

ملحوب. موضعی است ومنہ
(ع) قفر من اہلہ ملحوب

(ف) لحب لحبا. بالفتح یا سپرد
راہ فراخ را وگذشت در آن ومنہ
فی رسالة ام سلمة الی عثمان
لا تقفی سبیلا کان رسول اللہ
صلی اللہ علیہ وسلم لحبہا ای
سلکہا ولحبہ بالسیف تیغ
زد او را ولحب الشیٔ. نشان
گذاشت در آن چیز ولحب
اللحم. بدرازا برید آنرا و
لحب متن الفرس تا بان
گردید پشت اسپ باندک سستی
ولحب اللحم عن العظم. باز
کرد گوشت را از استخوان ولحب
العود. برکند پوست را از آن و
لحب الطریق لحوبا. روشن
وفراخ گردید ولحب الطریق
لحبا. روشن وواضح کرد آنرا و
لحب المرأة. گائید آنرا ولحب
بہ الارض. بزمین زد او را و
لحب الرجل. براہ راست رفت
یا بشتاب رفت

(س) لحب لحبا. محرکہ لاغر
گردانید او را پیری

ملحب. کمعظم پارہ پارہ وراہ
روشن فراخ

تلحیب. بشمشیر زدن ونشان
گذاشتن در چیزے

التحاب. براہ فراخ رفتن

ل ح ت

برد لحت لحت. بالفتح سردی
خالص کامل

(ف) لحتہ بالعصا لحتا. بالفتح
بچوب دستی زد او را ولحت
العصا. خراشید وبرکند پوست آنرا

ل ح ج

لحج. بالفتح شہرے است بعدن
ابین سمی بلحج بن وائل بن قطن

لُجّ - بالضم گوشه خانه وخانه چشم ومغاکی آن وبفتح ومغاکی در زمین و وادی اَلحاج جمع
مکانٌ لَجِجٌ - کتف جای تنگ
یَمِینٌ مَا فِیهَا لُجَیجاء یصغرا وممدوداً سوگند بے رجوع کذا
بیع لجیجاء
مَلجَ - کمقعد پناه جاے
مَلاجِج - بالفتح جایها تنگ
(ف) لَحجَهُ لَحجًا - زد اورا ÷ ولحج بِعَینِه چشم زخم رسانید اورا ÷ ولحج اِلَیه پناه برد بآن
(س) لَحِجَ السَّیفُ لَحَجًا - بالفتح استوار کردید شمشیر در نیام
لَحوَجَ عَلَیهِ الخَبَرَ لَحوَجَةً - درهم کرد خبر را وآمیخت وآشکار کرد خلاف آن که در دل داشت
اَلحَجَهُ اِلَیه مضطر کرد اورا بسوی وے
تَلَحُّج - درهم کردن وآمیختن خبر را وآشکار کردن خلاف آن که در دل است
مُلتَجَح - جاے پناه
اَلتَجَئهُ مضطر گردانید اورا ÷ والتج عَلَیهِ الاَمرُ مشتبه گردید بروے کار ÷

ل ح ح

لَحّ - بالفتح بر چفسیده وقریب بر چفسیده ولاصق النسب منه قولهم فلانٌ ابنُ عَمّي لَحًّا ای لاصق النسب نصب عَلَی الحال لان ما قبله معرفة نقول فی النکرة هو ابن عمٍ لَحٌّ بالجر عَلَی النصب للعم وکذلک للمؤنث والاثنان والجمع فان لم یکن لحًّا وکان رجلاً من العشیرة قلت هو ابن عمِ الکلالة وابن عمٍ کلالةً
مکانٌ لَحِحٌ - ککتف جاے تنگ
مَکانٌ لاحٌّ جاے تنگ
لُحُوح - بالضم نانے باشد شبیه کطالیف مراہل یمن راکه باشیر خورند
مَکَانٌ لَحلَحٌ کجعفر جاے تنگ
خُبزَةٌ لَحلَحَةٌ - کدحرجة نان خشک ÷ ونیز لَحلَحَة پیوسته بودن بجاے ونگذاشتن جای را یقال لَحلَحَ القومُ ای لم یبرحوا مکانهم
مِلحَاح - بالکسر پالان که ستور را پشت ریش گرداند وآسیا
مِلحَاح - آسیاے پیوسته آرد کننده ÷ ورجلٌ مِلحَاحٌ - مرد بسیار ستیهنده ÷ وناقة مِلحَاح ناقه که از حوض زرود
(ن) لَحَّتِ القَرَابَةُ بَینَنَا لَحًّا - بالفتح بر چفسیده نزدیک وملصق گردید خویشی وقرابت
(س) لَحِحَت عَینُهُ لَحًّا - محرکة بر چفسید چشم او بنم چشم وهذا اَحَدُ مَا جَاءَ عَلَی الاصلِ باظهار التضعیف
مُلَحلَح کمسرهد مهتر
اَلَحَّ فِی السُّؤَالِ اِلحَاحًا - ستیهید در سوال ودرخواست وطلب چیزے ÷ ونیز اِلحَاح پیوسته باریدن باران ودر جاے بودن آن وسرکش گردیدن شتر وناقه وفرو خوابیدن ناقه بے علتے وانده شدن مطیه وآهسته رفتن آن وریش کردن پالان پشت ستور واز جا نرفتن شتر وجز آن
تَلَحلُح - پاے بر جاے ماندن ونگذاشتن جاے خود را قال اَقَامُوا عَلَی اَثقَالِهِم وتَلَحلَحُوا ای لم یبرحوا مکانهم

ل ح د

لُحد - بالضم وبالفتح شگاف و پهن گور اَلحاد ولُحُود جمع سمی لحدًا لانه فی احد جانبی القبر
لَحَادَة - کسحابه خطا در اعراب وپاره از گوشت
رِکیَّةٌ لَحُودٌ - کصبور چاه مغاک دور تک مخالف توسط و اعوجاج
قَبرٌ لَاحِدٌ - گور بالحد
مَلحُود - شگاف در عرض گور ÷ قبرٌ مَلحُودٌ - گور بالحد
(ف) لَحَدَ القَبرَ لَحدًا - بالفتح شگافت یک کرانه گور را ÷ ولَحَدَ المیّتَ در لحد کرد مرده را ÷ ولَحَدَ اِلَیهِ خمید ومیل کرد بسوے وے ونظر کرد بگوشه چشم ÷ ولَحَدَ فِی دِینِ اللّٰهِ برگشت از دین خداے لغة فی اَلحَدَ فِی دِینِ اللّٰهِ وقرئ لسان الذی یلحدون الیه
مُلحَد - بکرم شگاف در گور
اَلحَدَ فِی الحَرَمِ اِلحَادًا - از حد در گذشت در حرم وپاس فرمان نکرد یا شریک گردانید باخداے یا ستم کرد یا نگاه داشت غله را جهت گران فروختن ملحد لغت است درهمه ÷ والحد بِنَا بَدَا - عیب کرد او را ودروغ بر بست بروے ÷ ونیز اِلحَاد لحد ساختن در گور ومائل شدن وبرگردیدن وخصومت وجدال نمودن واز دین برگشتن یقال اَلحَدَ فِی دِینِ اللّٰهِ ای حاد عنه وعدل
مُلَاحَدَة - برهم دیگر کم غوابی نمودن
مُلتَحَد - بالمفعول پناه لانه للاجي یمیل الیه
اِلتِحَاد خمیدن ومیل کردن بکسے واز دین برگشتن

ل ح ز

لَحز - بالفتح سنیهیدن والفعل من فتح
لِحز - بالکسر بخیل وتنگ خوی
لَحِز - ککتف مثله
لُحَیزَاء - کحمیرا گنجینه وتخنی
مَلَاحِز - بالفتح جایهاے تنگ وتنگیها
(س) لَحِزَ لَحَزًا - محرکة رفت ودشوار وخوی گردید
تَلَحُّز - بخیل ودشوار خوی شدن ولپس ماندن چیز در تنگ کردن وآب راندن دهن بجز صرف خوردن انار ترش وجز آن و جامه برچیدن جهت جنگ وسفر
شجرٌ مُتَلَاحِزٌ - للفاعل درختان تنگ با باهم پیوسته
تَلَاحُز - خلاف یکدیگر

آمدن و دشواری کردن بایکدیگر درسخن یقال تلاحزوا فی القول وهمدیگر قافیه نقل کردن کودکان

ل ح س

لَحْس. بالفتح خوردن کرم پشم را وملخ سبزی را والفعل من نصر

لِحَاسَة. کَکتابة شیر ماده

لَحُوس. کصبور شیری جوی هیچ کس

سَنَةٌ لَاحِسَة. سال سخت

لَحُوس. کجرول آزمند

لَاحُوس. ککابوس مرد نافرجام وشوم داشته

مِلْحَس. کمنبر نیاز آزمند ومردیکه بگیرد هرچه باید وبیش آید او را ودلیر بے باک

مَلَاحِس. بالفتح جایهای لیسیدن منه المثل ترکته بملاحس البقر یعنی گذاشتم او را در دست بے آب وگیاه که دانسته نشود که کجا است یا در جاے که از بے آبی وبے علفی بلیسد گاو وحش بچه را او بروے بملحس البقر اولادها ای بموضع یلحس البقر الادها

حِرْمِلْحُوس. کس کم گوشت

(س) لَحِسَ لَحْسًا. بالفتح ولحسة بالضم وملحسا کفعی بنیبیه منه المثل اسرع من لحس الکلب انفه

لِحَاس. گیاه نخستین رویانیدن زمین یا چریدن ستور گیاه زمین را یقال الحست الارض اذا انبتت کم چرانیدن ستور را

اِلْتَحَسَ مِنْهُ حَقَّهُ. حق خود گرفت از وے.

ل ح س م

لَحَاسِم. بالفتح رهگذرهای آب داری که تنگ باشد مع لحسم بالضم

ل ح ص

لَحَص. محرکة سخت از تنگنا کی بام چشم

لَحِیص. کامیر تنگ

لَحَاص. کقطام بلا وسختی علم است مر داهیه را یا امرے بزرگ ومشتبه که مضطر گرداند صاحب خود را بکارے

مَلْحَص. کمقعد پناه جاے

لَحَصَ فِی الْاَمْرِ لَحْصًا. بالفتح در آویخت در آن ÷ ولحص خبره بپایان رسانید خبر را واندک اندک آشکار کرد ÷ ولحص لحصانا محرکة دوید وشتافت

تَلْحِیص. بپایان رسانیدن خبر را واندک اندک آشکار نمودن آن را وتنگ کردن وتنگ گرفتن کسے را وسختی نمودن در کارے وقوت دادن در امور

اِلْتِحَاص. مضطر وبیچاره کردن کسے را بکارے وبعدی بالی وبند کردن وباز داشتن از کارے واندک اندک بمهلت آشامیدن آنچه در بضیه ومانند آن باشد ودر آویختن بچیزے یقال التحصه الشئ اذ انشب فیه وبسته شدن سوفار سوزن وجز آن وبرکندن گرگ چشم گوسپند را وداباریدن وے آن را

ل ح ط

لَحْط. بالفتح آب پاشیدن والفعل من فتح یقال لحط المکان ای رششه وسپوختن وراندن

اِلْتِحَاط. خشم گرفتن

ل ح ظ

لَحْظَة. بالفتح جاے است شیرناک بتهامة ومنه یقال اسد لحظة کما یقال اسد الشری

لَحِیظ. کامیر مانند وهمتا ومعرفة آبے است یا مغاکی مشهور پاکیزه وخوش آب

لَحَاظ. کسحاب دنبال چشم متصل صدغ

لِحَاظ. ککتاب داغی است زیر چشم وپر سترده از بال مرغ وپر اعلاے تیر ÷ ونیز لحاظ نگاه داشتن بچشم چیزے را

لَحُوظ. کصبور کوهی است مرذیل را

تَلْحِیظ. کتصریف داغی است زیر چشم

(ف) لَحَظَهُ وَاِلَیْهِ لَحْظًا. بالفتح ولحظانا محرکة بدنبال چشم نگریست بسوے آن وهو اشد التفاتا من الشزر

مُلَاحَظَة. بهمدیگر نگریستن بدنبال چشم ونگریستن

تَلَحُّظ. تنگی وتنگ شدن وبرچفسیدن

ل ح ف

لِحْف. بالکسر شگاف میان سرین منه قولهم فلان افلس من ضارب لحف استه بدان جهت که چون مفلسی چیزے نیابد که بدان سرین را بپوشد دستش بر سرین افتد ونیز لحف بن کوه وناحیه است در پائین کوه همدان ونهاوند ورودباری است در حجاز وبالای آن دو ده است جبلة وستار.

لِحْفَة. بالکسر حالت لحاف پوشی

لَحِیف. کامیر اسپ بود مر آنحضرت را صلی الله علیه وسلم کانه کان یلحف الارض بذنبه اهداه ربیعة بن ابی البراء

لِحَاف. ککتاب قزاگند وپوشش وهر جامه که بالای جامها باشد بچو چادر ومانند آن لحف ککتب جمع و زن مرد

مِلْحَفَة. کمکنسة چادر وملحف کمنبر مثله ملاحف جمع

(ف) لَحَفَهُ لَحْفًا. بالفتح قزاگند ومانند آن پوشانیدن آن را ÷ ولحف فی ماله لحفة. بالفتح مجهول الکم گردید از آن اندکی ÷ ونیز لحف لیسیدن بزبان

اِلْحَاف. ستهیدن منه قوله تعالی لا یسئلون الناس الحافا ولحف لحس لغت است از آن یقال لیس للملحف مثل الرد وابیخ برکندن ناخن را ودر بن کوه رفتن وزبان سائیدن یقال الحف به وبناز دامن کشان رفتن

تَلْحِیف. دامن کشان رفتن بناز

مُلَاحَفَة. یاری کردن باهمدیگر بالازم گرفتن

تَلَحُّف. لحاف ساختن

اِلتِحَاف - بہا در خود پیچیدن

ل ح ق

لَحَق - محرکہ جاے از رود بار کہ چون خشک شود تخم در آن کارند اَلحَاق جمع و آنچہ با دل خود ملحق گردد و انجیر دختر ماکہ پیش از رسیدن رسد

لِحَاق - ککتاب غلاف کمان

لاحِق - رسندہ ونام اسپ مُعویہ بن ابی سفیان و عَنبی بن عُصُر و حَازوق خارجی و غُنَیبہ حادِث ٭ و لَاحِقُ الاَصغَر - اسپی است مرغنی اسد را ٭ و ابو لاحِق باز

لُوَيحِق بصغرا مرغی است کہ کبک نر را شکار کند

مِلحَاق - بالکسر ناقہ کہ شتران از آن پیشی گرفتن و سبقت بردن نتوانند

(س) لَحِقَہُ و بہٖ لَحقًا و لَحَاقًا بفتحہما رسید او را ٭ و لَحِقَ لُحُوقًا - باریک میان گردید

مُلحَق - کمکرم خوانده و چسپانیده

اِلحَاق - رسیدن و رسانیدن و درچسپانیدن لازم و متعدی ملحِق کمحسن لغت است از آن منہ فی الدعاء اِنَّ عَذَابَکَ بِالکُفَّارِ مُلحِق ای لاحق و الفتح احسن الصواب

تَلَاحُق یکی بدیگرے رسیدن منہ تَلَاحَقَتِ المَطَایَا

اِستِلحَاق - خواندن تا بهم شوند

ل ح ك

لَحِك - ککتف آنکہ از زوال دست در شود

لُحَكَة - کہمزة کرکی است کبود دراز دم شبیہ کریسہ

لُحَكَاء - کغلفاء الحکة کہ گرمی است

مَلَاحِك - بالفتح تنگ جائیہا تنگیہا

(ن) لَحَكَ بالشَّیءِ لَحكًا - بالفتح سخت کردن النیام آن را بچیزے

لَحك درآوردن چیزے را در چیزے و دوار دور دہان بحیثیت و چفسیدند بہم

(س) لَحِكَ العَسَلَ لحکا - لیسید انگبین را

مُلَاحَكَة - سخت کردن پیوستگی چیزے را یقال لُوحِکَ فِقَارُ ظَہرہ ای دخل بعضہا بعض

شَیءٌ مُتَلَاحِكٌ چیز درہم آمده و متداخل

مُتَلَاحَكَة - للفاعل ناقہ استوار اندام

تَلَاحُك سخت کردن پیوستگی چیزے را

ل ح م

لَحم - بالفتح و یحرک گوشت

لَحمَة - بالہا پارہ از آن

اَلحُم - کافلس و لُحُوم و لِحَام ککتاب و لُحمان بالضم جمع لب و دل و خلاصہ ہر چیزے

لُحمَة - بالضم خویشی و قرابت و پود کرباس و گوشت پارہ از صید باز کہ او را خورانند و بفتح فیہما و لُحمَة جِلدَةُ الرَّاس - پوست سر کہ بگوشت نزدیک باشد

لَحِم - ککتف شیر بیشہ و مرد گوشتناک و نیک گوشت خوار و خواہان و آزمند آن و خانہ کہ در آن اکثر عیب مردم کرده شود و بہ فسیرہ قولہ اِنَّ اللہَ یُبغِضُ البَیتَ اللَّحِمَ ٭ و بَازٌ لَحِمٌ - باز گوشت خوار یا آزمند گوشت

لَحِيم - کامیر گوشتناک مرد باگوشت و خداوند آن و کشتہ و برابر و ہم شکل یقال ہذا لحیم ہذا ای وفقہ و شکلہ

لَاحِم - خداوند گوشت گوشت خوراننده ٭ و بازٌ لَاحِمٌ باز گوشت خوار یا آزمند گوشت لَوَاحِم جمع

لِحَام - بالکسر آنچہ بدان سیم و زر را پیوند دہند

لَحَّام - کشداد گوشت فروش ٭ و ابو اللَّحَّام تغلبی شاعری است

مَلحَمَة - کمقعدة فتنہ و شورش و حرب بزرگ و نبی المَلحَمَة ای نبی القتال او نبی الصلاح و تالیف الناس کانہ یؤلف امر الامة

(ن) لَحَمَ الاَمرَ لَحمًا بالفتح استوار کرد آن را ٭ و لَحَمَ العَظمَ گوشت را باز کرد از استخوان خورد و لَحَمَ الصَّائِغُ الفِضَّةَ پیوند داد و نقره و اصلاح آن کرد ٭ و لُحِمَ الرجلُ مجہولا کشتہ شد

(ف) لَحَمَہُ لَحمًا - بالفتح گوشت خورانیدن آن را

(س) لَحِمَ لَحَمًا محرکہ ز ورآمد در جاے و در آویخت بآن

(ک س) لَحُمَ فُلَانٌ لَحَامَة - گوشتناک گردید و آزمند گشت بخوردن گوشت

مُلحِم - کمحسن گوشت خوراننده باز را یا عام است

مُلحَم - کمکرم مرد گوشت خورده یا از گوشت صید خورش یافتہ و مرد چسپنده بقومی و نوعی از جامہ

اِلحَام - ساکن شدن ستور کہ اضیاج ضرب گردد و فرا گرفتن جنگ کسی را یقال اَلحَمَہُ القِتَالُ اذا غَشِیَہ فلم یجد مخلصا و پود کردن جامہ را منہ المثل اَلحِم ما اسدیت ای تمم ما ابتدأتہ و باگوشت بسیار شدن مردم و دانہ گنده شدن خوشہ و گوشت خورانیدن سخت کشش کردن بحرب و قاد گردانیدن کسی را بر دشنام کسی یقال اَلحَمَہُ عرض فلان اذا امکنہ منہ لیشتمہ

حَبلٌ مُلَاحَم بفتح الحاء رسن سخت تافتہ

مُلَاحَمَة - درچسپانیدن دو چیز را باہم

مُتَلَاحِمَة - للفاعل شجة العینی شکستگی کہ بگوشت رسیده باشد یقال شَجَّةٌ مُتَلَاحِمَةٌ ای التی اخذت فی اللحم و لم تبلغ السمحاق و امرأة مُتَلَاحِمَة زن تنگ

کس از بسیاری گوشت کرانۀ آن با زن کسے جماع آن نتواند
اِلْتِحَام. کم شیر گرفتن جراحت و سر استوار کردن آن و سخت گردیدن جنگ
مُسْتَلْحِم. للفاعل شیر بیشه
اِسْتِلْحَام. راه جستن یا در پی راه فراخ تر رفتن و فراخ شدن راه و فرا گرفتن دشمن کسے را در جنگ یقال اُسْتُلْحِمَ الرجل مجهولا اذا احتوشه العدو فی القتال فلم یجد مخلصا و کشتن یقال استلحم الرجل یعنی کشته شد

ل ح ن

لَحْن. بالفتح آواز و آواز خوش و موزون اَلْحَان و لُحُون جمع و فی الحدیث اقرؤا القرآن بلحون العرب ای بصوت العرب لا بصوت العجم و لغاتهم و منه حدیث عمر رضی الله عنه تعلّموا السنة و الفرائض و اللحن کما تعلّمون القرآن ای اللغة او اسبابه والنحو لان فی معرفة اللغة معرفة غریب القرآن و معانیه و معانی السنة و لحن القول معنی و مضمون آن تقول عرفته ذاک فی لحن کلامه
لَحَنَة. بالفتح و بحرکه بسیار خطا کننده در اعراب و قرأت ٭ لُحْنَة بالضم مثله
لُحَنَة. کهمزة بسیار بخطا نسبت کننده مردم را
لَاحِن. خطا کننده در قرأت و اعراب و دانائی انجام سخن
اَلْحَن. آگاه و دانا و منه الحدیث فلعل احدکم ان یکون الحن بحجته ای افطن بها و لکن قولهم هو الحن الناس ای احسنهم قراءة و غناءً
لَحَّان. کشداد خطا کننده در اعراب و قرأت لَحَّانَة بالتاء مثله و بناء الکلمة یدل علی المبالغة
(ف) لَحَنَ لَهُ لَحْنًا. بالفتح گفت او را سخنے که او فهمید آن را و بر دیگران پوشیده ماند ٭ لَحَنَ اِلَیْهِ میل کرد بوے و نیز لحن خطا کردن در خواندن و در اعراب ٭ لَحَن محرکة و لُحُون بالضم و لَحَانَة کَکَرَامَة و لَحَانِیَة کَکَرَاهِیَة مثله یقال لحن فی کلامه ای اخطأ و آواز گردانید یقال لحن فی قراءته اذا طرّب بها و غرّد و لمعرّب گردن سخن و منه خبر ابن مسعود ما کان لحنا ای ما یتکلم بشیء و یرید غیره
(س، ف) لَحِنَ الکَلَامَ لَحْنًا محرکة فهمید سخن را
(س) لَحِنَ لَحَنًا. محرکة دریافت و آگاه و خبردار گردید بحجت خود و زیرک شد
اِلْحَان. سخن فهمانیدن کسے را
تَلْحِین. آواز خوش و حزین خواندن یقال لحّن فی قراءته ای طرّب فیها و خطا نسبت کردن
مُلَاحَنَة. باهم زیرکے نمودن و بازگردانیدن سخن بر یکدیگر و زیرکے نمودن در لحن قول یعنی در مضمون و معنے سخن

ل ح و

(ن) لَحَاهُ لَحْوًا. بالفتح دشنام داد او را ٭ و لَحَا الشَّجَرَةَ. پوست باز کرد از درخت
اِلْتِحَاء. برکندن پوست را از درخت و باز کردن گوشت از استخوان و جز آن

ل ح ی

لِحْیَة. بالکسر ریش لُحَی بالضم و الکسر مقصورا جمع لِحَی بفتح الحاء منسوب بآن ٭ و لِحْیَةُ التَّیْسِ ریش بز و آن گیاهی است ٭ و لِحْیَةُ الْحِمَار پرسیاوشان ٭ و ذو اللِّحْیَة نام دو مرد است
لَحْی. بالفتح جاے ریش از مردم و جز آن و هما لحیان الحی علی افعل جمع الا انهم کسروا الحاء لتسلم الیاء و جمع الکثیر لُحِیّ علی فعول مثل ظبی و دُلِیّ
لُحَیّ. کهدی دیمه ریو باری است بمدینه
لِحَاء. لکساء پوست درخت و منه المثل بین العصا و لحائها
اَلْحَی. کاحمد مرد بزرگ ریش یا دراز ریش
لَحْیَان. بالفتح نام کوشک نعمان و جز آن
لِحْیَان. بالکسر آب اندک که گوکه سیل کنده باشد و پدر بطنی است و هو لِحْیَانُ بن هُذَیل بن مدرکة بن الیاس بن مضر
لِحْیَانِیّ. بالکسر منسوب با مرد بزرگ ریش یا دراز ریش و پدر قبیله است
لُحْیَان. بالضم دو وادی است ٭ و ذو لُحْیَان لقب اسد بن عوف
مَلْحِیّ. کمرمی نکوهیده و ملامت کرده
(ف) لَحَیْتُ الشَّجَرَ لَحْیًا. بالفتح پوست از درخت باز کردم ٭ و لَحَیْتُ فُلَانًا نکوهیدم او را ٭ و لَحَی اللهُ فُلَانًا زشت روی کند و ورگرداند او را از نیکی و لعنت کند
اِلْحَاء. آوردن چیزے که بر آن ملامت کنند و نزدیک رسیدن چوب بر کندن پوست
مُلَاحَاة. باهم خصومت و نزاع و دشنام دادن لِحَاء بالکسر مثله و فی المثل من لاحاک فقد عاداک
تَلَحِّی. عمامه بزیر حنک در آورده بستن و فی الحدیث نهی عن الاقتعاط و امر بالتلحی
تَلَاحِی. باهم پیکار کردن و خصومت نمودن و دشنام دادن
اِلْتِحَاء. ریش بر آوردن کودک

باب اللام فصل الخاء

ل خ ب

لَخَب. محرکة درخت مقل
لَخَبَة. بالتاء و هی است بطائف عدن ابین
(ف ن) لَخَبَ الْمَرْأَةَ لَخْبًا. بالفتح گائید آن را ٭ و لخب فلانا

طپانچه زد آن را
مُلْتَخب. کمعظم طپانچه خورده و سختی دیده در جنگ و پیکار
مُلَاخَبَة. باهم طپانچه زدن

ل خ ت

لَخْت. بالفتح بزرگ اندام و زن مُفضاة که پیش و پس او یکی شده باشد و بضم سخت. لُخْتٌ گرمائی شدید و سخت

ل خ ج

لَخَج. محرکه بدترین خم چشم که از چشم رود
عَيْنٌ لَخِجَة. کفرحة چشم خمناک او الصواب بالمهملتین

ل خ ج م

لَخْجَم. کجعفر شتر فراخ شکم و راه روشن و فراخ و زن شکرش فراخ

ل خ خ

امرأة لَخّة. زن پلید بدبوی اندام
اصلٌ أَلَخّ. کصبور اصل عیبناک
وَادٍ لَاخٌّ. و بالمهملة وادی درهم پیچیده تنگ جایها ﴿ و لَاخّ. به تخفیف الخاء کج دهن مشتقة من الالخی و بتثلیث الخاء کلمه ای در حدیث ابن عباس قصه اسمعیل و هاجر علیهما السلام والوا ذی یومئذ لاخ
لَخْلَخَة. کدحرجه خوشبوی است
لَخْلَخَان. بالفتح قبیله است یا جائے
لَخْلَخَانی. بالفتح منسوب با مرد غیر فصیح
لَخْلَخَانِيَّة. بالفتح و شد الیا کج کلامی و پیچیدگی و درهم آمیختگی در گفتار
لَخَّ فی کَلَامِهِ لَخًّا. بالفتح سخن درهم بسته و مشتبه گفت ﴿ و لَخَّ فی الجبل. رسید در آن و برآمد بر آن
و لَخَّ فی الحفر. میل کرد در کندن و کج مایل کند ﴿ و لَخَّ بالطیب. خوشبو آلود ﴿ و نیز لَخّ بسیار اشک شدن چشم و طپانچه زدن ﴿ ن و پرسیدن خبر را و طلب تمام آن نمودن و کوشش کردن در آن
مست سَکْرَان مُلْتَخّ. نیک درهم شده عقل بیهوش و العامة یقول مُلْطَخ و هو لحن
اِلْتِخَاخ. درهم و آمیخته شدن کار و درهم پیچیدن گیاه

ل خ ز

لَخْز. بالفتح کارد تیز

ل خ ص

لَخَصَة. محرکه گوشت پاره اندرون پیه چشم لِخَاص. ککتاب جمع
ضَرْعٌ لَخِصٌ. ککتف پستان بسیار گوشت که شیرش بدشواری برآید
أَلْخَص. مرد گوشت گرفته بام چشم و مرد آماسیده اطراف چشم
لَخْصَاء. کصحرا مونث
(ف) لَخَصَ البعیرَ لَخْصًا. بالفتح نگریست چشم شتر را که پیه دار است یا نه
لَخِصَت عَیْنُهُ لَخَصًا. محرکه گوشت گرفت بام چشم وے و آماسید گرداگرد چشم
أُلْخِصَ البعیرُ الخاصًا مجهولا آشکار گردید پیه چشم وے بنگریستن قال اعرابی فی مجمرة ما الخص من ابلی فالخم و ما لم یلخص فاركبوه
تَلْخِیص. بیان کردن و پیدا و روشن کردن و ویژه و بے آمیغ گردانیدن

ل خ ط

اِلْتِخَاط. درآمیخته شدن

ل خ ع

لَخَع. محرکه فروهشتگی اندام
ذو الشناتر لَخِیعَة بن ینوف کسفینه حمیری است یا آن لَخْتِیعَة بزیادت تا است و الاول اکثر او الصواب
یَلْخَع. کیمنع موضع است بیمن او هو بالباء الموحدة

ل خ ف

لَخْف. بالفتح سکه تنک
لَخْفَة. بالتا سرین و حلقه دبر و داغی است و سنگ سپید تنگ لِخَاف ککتاب جمع
لَخِیف. کامیر اسپ کذا بیرا اسپے است مر نبی صلی الله علیه و آله وسلم را او هو بالمهملة و قد تقدم
لَخِیفَة. کسفینه اول آب و باد و عقاب وقت پریدن و آواز گلوے چنبر کرده
(ف) لَخَفَه لَخْفًا. بالفتح فراخ کرد داغ و نشان آنرا ﴿ و نیز لَخْف زدن سخت

ل خ ق

لُخْقُوق. کعصفور شگافے در زمین ہمچو سوراخ کلاکموش گفتار و جز آن لَخَاقِیق جمع و فی الحدیث ان رجلاً کان واقفا مع النبی صلی الله علیه وسلم فوقصت به ناقته فی اخاقیق جرذان قال الاصمعی انما هی لخاقیق

ل خ م

لَخْم. بالفتح معرفه گمی است از یمن از اولاد لخم و اسم لخم مالک بن عدی بن الحارث بن مرة بن ادد بن زید بن کهلان او زید بن یشجب بن عریب بن قحطان سمی لخما لانه لطم و ازان حی اند پادشاهان حمیر و آسیه بنت مزاحم زن فرعون ﴿ و نیز لَخْم بریدن و طپانچه زدن والفعل من سمع
لَخْمَة. بالتا ستی
لُخْم. بالضم ماهی است یا ماهی و آن را کوسج نیز گویند
لَخَمَة. محرکه مرد گران روح کند خاطر افسرده دل ناکس
لُخَمَة. کهمزة مثله و جاے دشوار گذار از زمین درشت و رودبار است بحجاز
لِخَام. کسحاب استخوانها
لَخُمَ وَجْهُ فُلَانٍ. ککرم مینغ بسیار شد گوشت روے او و درشت و سطبر گردید یقال بدن در بدا وهو فعل و ثمانة

ل خ ن

لَخَن. بالفتح سپیدی که در غلاف سر ذکر کودک ختنه ناکرده باشد

ج ۴

وسپیدی زه خر
لِخُنَة۔ بالکسر گوشت پاره پائین شانه جائے
رجلٌ اَلْخَنُ۔ مرد ختنه ناکرده
لَخْنَاء کصحراء مونث لَخَن بالضم جمع وامةٌ لَخْنَاء داه کنده کس
(س) لَخِنَ السَّقَاءُ وغیرهٗ لَخَنًا محرکة کنده و بدبوی گشت مشک وجز آن ولَخِنَتِ الجوزةُ۔ تباه گردید لوز ۞ و نیز لَخَن گندگی کس وگندگی بن ران و درشتی سخن

ل خ و

لَخْوَة۔ بالفتح نا پسر چشم بی‌باک
(ن) لَخَوْتُهٗ لَخْوًا۔ بالفتح دارو در بینی او ریختم

ل خ ی

لَخْیً۔ کرحی دیمه دارو دان که بدان دارو در بینی ریزند یا نوعی از پوست ستور دریائی که بدان دارو در بینی ریزند و فرج آبنال فراخ
بَعِیرٌ لَخٍ۔ کلتف شتر که یک زانوی آن از دیگرے بزرگ باشد
لِخَاء۔ ککتاب نان تر نهاده یا ترنهاگی نان
اَلْخَی۔ مرد بسیار بیهوده گوی را از خاک و شتر که یک زانوی آن از دیگر بزرگ باشد
لَخْوَاء بالواو ومونث فیهما و رنج هرچه باشد ۞ و نیز لَخْوَاء زن فراخ کس و عقاب که منقار و بالائین از زیرین دراز باشد
مِلْخَی۔ کمنبر بمعنی لَخْی کرحی است
(ض) لَخَیْتُهٗ لَخْیًا۔ بالفتح دادم اورا مال خود و دارو در بینی یا در گلوے وے ریختم
(س) لَخِیَ لَخًی۔ محرکة بیهوده بسیار گفت و هرزه درائید
اِلْخَاء۔ مال خود بخشیدن کسے را و دارو در بینی یا گلوے کسے ریختن
مُلَاخَاة ولِخَاء۔ بالکسر باهم دوستی کردن و خلاف ورزیدن و باهم نرمی کردن و آسان فرا گرفتن کار و برافز دلیدن بر کید بگرد و دروغ گفتن و بدروغ آراستن سخن را و نمامی کردن از لغات اضداد است
اِلْتِخَاء۔ دوال بریدن از سینه شتر و نان تر خوردن گوک

باب اللام فصل الدال

ل د ح

(ف) لَدَحَهٗ لَدْحًا۔ بالفتح بکف دست زد بر پشت او نرم نرم

ل د د

لَدّ۔ بالفتح جوال
لُدّ۔ بالضم دهی است بفلسطین گویند که عیسیٰ علیه السلام دجال را بر در آن ده خواهد کشت
لَدِیْد۔ کامیر دارو که در کرانهٔ دهان ریزند و آبے است مرنی هند را ۞ ولَدِیْدَان۔ دو کرانهٔ گردن پس گوش و دو کرانهٔ وادی و دو جانب از هر چیزے
اَلِدَّة۔ بالفتح وشد الدال جمع لَدِیْدَة کسفینه مرغزار پاکیزه باشکوفه
لَدُوْد۔ کصبور دارو که در یکے از دو کرانهٔ دهان ریزند بهلاند دان
اَلِدَّة جمع و فی المثل جرے منه مجرای اللُّدُود دوره دے است که در دهان و گلو ماده شود و خصومت کننده
لَادٌّ سخت خصومت کننده
آلَدّ۔ شتر دراز گردن و مرد سخت خصومت که بحق میل نکند لُدّ بالضم
ولِدَاد ککتاب جمع
اَلَنْدَد۔ کغضنفر مرد سخت خصومت که بحق میل نکند یَلَنْدَد بالیاء موضع الهمزة مثله وتصغیره اُلَیْدّ لِاَنّ اصله الدّ فزادوا فیه النون لیُلحقوه بسفرجل فلما ذهبت النون عاد الی اصله
مِلَدّ۔ بکسر المیم نام مردے و شمشیر عمرو بن عبد وُدّ
(ن) لَدَّهٗ لَدًّا۔ بالفتح و لُدُوْدًا۔ دارو در کرانهٔ دهن او ریخت ۞ ولَدَّهٗ اِیَّاهٗ کذلک ولُدَّ۔ مجهولا دارو در دهن وے ریخته شد مَلْدُوْد۔ دلغت است ازان ۞ ولَدَّهٗ خصومت کرد با او و باز داشت آن را و بند کرد
(س) لَدَّ لَدَدًا محرکة سخت خصومت و پیکارگر دید لَدِد بالفك مثله آلَدّ لغت است ازان
اِلْدَاد۔ دارو بکرانهٔ دهن کسے ریختن از دارو دان
لَدَّدَ بِهٖ تَلْدِیْدًا۔ آشکار او فاش کرد آن را و متفرق و پریشان نمود
مُلَادَّة۔ دور کردن و راندن یقال مازلتُ اُلَادُّ عنك ای اُدافِعُ
مُتَلَدَّد۔ بفتح الدال گردن
تَلَدُّد چپ و راست برگشته نگریستن و سرگشته و متحیر شدن و درنگ کردن
مُلْتَدّ۔ چاره و گریز یقال ماله عنه مُلْتَدٌّ ای بُدٌّ
اِلْتِدَاد۔ از گلو فرو بردن دارو را یقال اَلْدَدْتُهٗ انا فالتدّ هو و میل کردن یقال اِلْتَدَّ عنه ای ذاغ

ل د س

لَدْس۔ بالفتح انداختن الیسیدن بزبان و زدن بدست و الفعل من نصر
لِدْس۔ بالکسر سست و نرم از مردم و از هر چیزے
لَدِیْس۔ کامیر فربه ۞ و ناقة لَدِیْسٌ۔ ناقهٔ آگنده گوشت
اَلْدَاس جمع
مِلْدَس۔ کمنبر سنگ سخت که بوے خسته خرما کوبند و دانه زرد آلو و جز آن شکنند و سخت وطی از مردم و شتر تشبیه به
اُلْدِسَتِ الارضُ اِلْدَاسًا۔ گیاه روئیانید زمین
خُفٌّ مُلَدَّس۔ کمعظم موزه پاره زده
تَلْدِیْس نعل بستن ستور را و پاره زدن موزه را

ل د غ

لَدِیْغ۔ کامیر مارگزیده مَلْدُوْغ

لفتلے جمع
لُدَغَا۔ کاہ را عیب کنندگان
مردم را
لَدَّاغ۔ گزندہ مار و لوک غار
لَدَّاغۃ۔ بالتاء مرد آزار زندہ
و ناخوش کن مردم
مِلْدَغ۔ بکسر طعنہ زنندہ مردم را
مَلْدُوغ۔ مار گزیدہ و نیش
خوردہ عقرب
(ف) لَدَغَتْہُ الْعَقْرَب
الجبّۃ لَدْغًا۔ بالفتح و تَلْدَاغًا
بفتح الفوقیہ گزید او را گژدم و مار
و لَدَغَہٗ بِکَلِمَۃٍ طعن کرد او را
بسخن

ل د ک

(س) لَدِکَ بِہٖ لَدَکًا۔ بالفتح
و بالتحریک درچسپید

ل د م

لَدْم۔ بالفتح آواز سنگ و جز آن
کہ بر زمین افتد منہ الحدیث
واللہ لا اکون مثل الضبع تسمع
اللَّدْم حتی تخرج فتصاد ❊ و
لَدَمٌ لَدَمٌ لَدَمٌ۔ از اتباع است
و نیز لَدْم۔ طپانچہ زدن و زدن
بچیز گران کہ آواز شنیدہ شود
و درپے کردن جامہ را و در وے
برز دن و کولاج را بلعت زدن
تا پہن شود والفعل من ضرب
لَدْمَۃٌ من خبر۔ پارہ اندک
از خبر
لَدَم۔ محرکہ حرمتہائے خویشان
بدان جہت کہ حرمت مصلح و اصلاح
خویشان است ہمچو درپے جامہ
و یقال اللَّدَمُ اللَّدَمُ یعنی حرمت
حرمت شما است و خانہ او خانہ شما
فرق میان ما و شما نیست و قتے
گویند کہ ارادہ تاکید مخالفت از ند
لِدَام۔ کامیر جامہ کہنہ و جامہ درپے
کردہ
لِدَام۔ کتاب پارہا کہ درپے
کردن جامہ و موزہ و نحو آن
لُدُم۔ درپے کنندہ جامہ زنندہ
و لَدَم محرکہ جمع
لَدْمَان۔ ندان آبے است
مِلْدَم۔ کمنبر سنگ کہ بدان خستہ
خرما کوبند جہت علف ستور و مِلْدام
کمصباح مثلہ و کول گران پر گوشت
و گران استخوان ❊ و امّ مِلْدَم
کنیت تب
اَلْدَمَتْ عَلَیْہِ الْحُمّٰی ہمیشگی
نمود بروے تب
تَلْدِیم۔ درپے کردن جامہ را
ثوب مُلَدَّم لغت است از آن
مُلَادِم۔ للفاعل نام مردے
تَلَدُّم۔ کہنہ شدن جامہ و موزہ
و درپے خواہ گردیدن آن و درپے
کردن جامہ را و پارہ زدن بر موزہ
لازم متعد
اِلْتِدَام۔ پریشان و مضطر شدن
و بر سینہ زدن زنان در نوحہ

ل د ن

لَدْن۔ بالفتح نرم از ہر چیزے
لَدْنَۃ۔ بالتاء مونث لِدَان
کتاب و لُدْن بالضم جمع یقال
رُمْحٌ لَدْنٌ و رِمَاحٌ لُدْنٌ
طعامٌ لَدْنٌ کعضد گندم کہ
نان و طبیخ آن نیکو نگردد
لَدُن۔ بالفتح و بضم الدال
و فتحہا ساکنۃ النون ربیعیۃ
تکسرہا نزد و ہو ظرف زمانی
و مکانی غیر متمکن بمنزلۃ
عند دخل علیہ من احدہا
قولہ تعالٰی من لدنا و جاءت
مضافۃ تخفض ما بعدہا
و فیہ لغات لَدُنْ کخف و لُدْن
بضم اللام و النون و لَدِن بکسر
النون کجر و لُدْ ککم و حکی الکسائی
لَدَا باسقاط النون و فتح الدال
و لُدْ کمذ و لَدْ اکقفا و لِدُن
بضمتین و سکون النون و کسرہا
عند اسد و لَدُ بالفتح و ضم الدال
و لَدَی۔ بالفتح مقصورا قال
الراجز ❊ من لدلحییہ الی
منحورہ ❊ و قال ذو الرمہ ❊
لدن غدوۃ حتی اذا امتدت
الضحی و حث القطین الشحشحان
المکلف ❊ فنصب غدوۃ لانہ
توہم ان ہذہ النون زائدۃ
تقوم مقام التنوین فتنصب
کما تقول ضارب زیدا ولم
یعملوا لدن الا فی غدوۃ خاصۃ
و سمع لدی بمعنی بل
لَدْنَۃ۔ کدجنۃ و فتح اللام حاجت
و نیاز
(ک) لَدُنَ لَدَانَۃ۔ ککرامۃ و
لدونۃ نرم گردید
تَلْدِین۔ نرم گردانیدن و نمناک
کردن جامہ را
تَلَدُّن۔ درنگ کردن یقال
تَلَدَّنَ عَلَیْہِ ای تَلَکَّأَ عَلَیْہِ

ل د ی

لَدَی۔ کعلی نزد لغۃ فی لَدُن
قولہ تعالٰی و الفیا سیدہا
لَدَا الباب اتصالہ بالمضمر
کاتصال علی
لِدَۃ۔ کعدۃ ہمزاد و ہم سن لدات جمع
اِلْدَاء۔ بسیار ہمزاد گردیدن

باب اللام فصل الذال

ل ذ ب

(ن) لَذَبَ بِالْمَکَانِ لُذُوبًا
مقیم گردید و جائے گرفت
مُلَاذَبَۃ۔ جائے گرفتن و اقامت
کردن بجائے

ل ذ ج

(ن) لَذَجَ الْمَاءَ لَذْجًا۔ بالفتح
فرو خورد آب را یا اندک فرو
بردن آن را ❊ و لَذَجَ فُلَانًا۔
ستیہید پیش وے درخواست
و سوال

ل ذ ذ

لَذّ۔ بالفتح خواب ❊ و ماءٌ لَذٌّ
آب خوش مزہ
لَذَّۃ۔ بالفتح مزہ لذّات جمع و
لَذِیذ۔ کامیر بامزہ و وے
لُذّ بالضم و لِذاذ کتاب جمع
اَلذَّۃ۔ آنانکہ لذتہا خورد را گیرند
لَذْلَاذ۔ بالفتح شتاب رو و چست
و سبک در کار خود و گرگ
(ض س) لَذَّ بِہٖ لَذَاذًا
و لَذَاذَۃً بفتحہا خوش مزہ یافت
آنرا و مزہ یافت ❊ و لَذَّ ہُوَ۔

مزه دار و بامزه گردید
لَذُّ لَذَاذَةً تیز وچست وسبک گردید در کار
لَذْعَةُ مُلْتَذّ ـ بالاضافه موضعی است نزدیک مدینه
اِلْتَذَّ بِهِ ـ خوش مزه یافت آن را
تَلَذُّذ ـ خوش مزه یافتن چیزے را یقال تلذذ به ای جدّه لذیذا
اِسْتِلْذَاذ ـ بامزه یافتن چیزے را بعدّه ای بنفسه وبالباء و خوش مزه شمردن چیزے

ل ذ ع

لَذْعَة ـ بالفتح یکبار سوختن و
مَذَّاعٌ لَذَّاعٌ ـ کشنده مرد بسیار خلاف کننده وعده
لَوْذَع ـ بجو هر مرد چست تیز خاطر زیرک زود فهم چرب زبان فصیح گویا پرکالهٔ آتش است لَوْذَعِیّ بتشدید الیاء مثله فی الکل
(ف) لَذَعَتْهُ النَّارُ لَذْعًا ـ بالفتح سوخت او را آتش وبرگردانید گونهٔ آن ‹ ولَذَعَ الحُبُّ قَلْبَه ـ رنجانید دوستی دل او را ‹ ونیز لَذْع ـ سوزش دادن کسے را بزبان یقال نَعُوذُ بِاللّٰهِ مِن لَوَاذِعِهِ ونیم داغ کردن شتر را یقال لَذَعَ بَعِیْرَهُ لَذْعَةً او لذعتین اذا وسمه بطرف المیسم بکرّة او کرّتین
تَلَذُّع ـ بچپ و راست نگریستن وخوش سیر نمودن شتابان

اِلْتِذَاع ـ سوختن جراحت ریش بدرد وسوزش آن

ل ذ ق

لَاذِقِیَّة ـ شهرے است از اعمال حَلَب از آن است ربیع بن محمد لاذقی شیخ نسائی

ل ذ م

لُذَمَة ـ کهمزة مرد خانه نشین که بسفر نرود
(س) لَذِمَه ـ بشگفت آورد آن را وبوسه داد ‹ ولَذِم بالمکان ـ لازم گرفت جائے را
اِلْذَام ـ لازم گردانیدن وبرآغالانیدن وترغیب ادن کسی را وتحریص نمودن ‹ یقال اُلْذِمَ بِهِ مجهولا ای اولع مُلْذَمٌ بِهِ کمُکرَم لغت است از آن

ل ذ ن

لَاذَن ـ کهابر رطوبتی است که بپشم در ریش بز و سم آن نشیند وقتیکه گیاه قلسوس یا فستوس را چرا کند آنچه در موی چسپد نیکوتر است نافع نزلات وسرفه ودرد گوش ومسخن وملین ومفتح سُدَد دهن رگها ومدر بول وحیض وآنچه در سم آویزد در کے د ود زبون است

ل ذ ی

اَلَّذِی ـ آنکه وآن مرد که وهو اسم موصول مبهم للمذکر مبنی معرفة یقع لمن یعقل ولمن لا یعقل صیغ لیتوصّل به الی وصف المعارف بالجمل ولذالك لا یتمّ الا بصلته و

اصله لذی ادخل علیه ال ولا تنزع منه للتنکیر وفیه لغات اَلَّذِ بکسر الذال وسکونها والَّذِیّ مشدد الیاء مضمومة ومکسورة والَّذِی مخففة الیاء محذوفة اللام ‹ اَللَّذَانِّ مشدد النون ومخففها و اَللَّذَا بحذف النون ـ لغت مثنی ‹ اَلَّذِیْنَ بالنون ـ فی الرفع والنصب والجر واَلَّذِیْ کلفظ الواحد ولغت جمع قال الشاعر ‹ وان الذی حانت بفلج دماؤهم ‹ هُمُ القوم کل القوم یا ام خالد ‹ یعنی اَلَّذِیْنَ ومنهم من یقول فی رفع الذون وزعم بعضهم ان اصله ذا لانك تقول ماذا رأیت بمعنے ما الذی رأیت وهذا بعید لان الکلمة ثلاثیة وتصغیر الذی اَللَّذَیَّا بفتح الذال وتکسیر لتشدید الیاء ‹ واللذیّان اللذیّون
(س) لَذِیَ بِهِ لَذًی ـ محرکة لازم گرفت او را وچسپید بوے

باب اللام فصل الراء

ل ر ت

لُرْت ـ بالضم جائے است یا قبیله در اندلس

ل ر ق

لُرْقَة ـ بالضم قلعه است بمغرب

باب اللام فصل الزاء

ل ز ء

(ف) لَزَأَهُ لَزْءًا ـ بالفتح بخشید او را و پر کرد ‹ ولَزَّأَ اِبِلَه ـ نیکو چرانید شتران خود را ‹ ولَزَأَتْه اُمُّه ـ زائید او را مادر وے
اِلْزَاء ـ پر کردن و سیر چرانیدن گوسپندان را
تَلْزِئَة ـ دادن ونیکو چرانیدن شتران را
تَلَزُّؤ ـ پر شدن

ل ز ب

عَزَابٌ لَزَبٌ ـ محرکة از اتباع است
لَزْبَة ـ بالفتح سختی وخشک سالی یقال اصابتهم لزبة ای شدة وقحط لَزْب ـ بحذف التاء ولَزَبَات بالفتح جمع
لِزْب ـ بالکسر راه تنگ
لَیْزَب ـ کگنعن اندک لِزَاب ککتاب جمع
لَازِب ـ ثابت وبرپاے و چسپیده یقال صار الشیء ضربة لازب وهو افصح من لازم
مِلْزَاب ـ کمحراب مرد بخیل
(ن) لَزَبَتْهُ العقربُ لَزْبًا ـ گزید او را گژدم ‹ ونیز لُزُوْب ـ بالضم چسپیدن چسپیدن گل وسخت شدن آن وثابت وبرپا بودن وخشک گردیدن سال
(ك) لَزُبَ لَزْبًا ـ بالفتح و لُزُوبًا ـ درچسپید و درآمد بعض آن در بعض ‹ ولَزِبَ بِالطِّیْنِ ـ چسپید وسخت شد
تَلْزِیب ـ چسپیدن گل وسخت شدن آن

ل ز ج

رجل لَزَّاجَة۔ بالفتح مرد لازم گیرنده که از جاے نرود و ماجل لَزِجَة کفرحة مثله

لَزِج ککتف لغزان و چسپان

لَزِيجَة کسفینة مرد ملازم که از جاے نرود

(س) لَزِجَ لَزَجًا۔ محرکة لزج گردید و دوسید و لغزان و چسپان شد لُزُوجَة چسپانی اسم است و لَزِجَ بِهٖ۔ آزمند آن گشت

تَلَزُّج۔ دوسنده بودن و باهم برچسپیدن گیاه و پاک ناشدن و نشستن یقال تَلَزَّجَ الرأسُ ای غدا اغبر نقی عن الوسخ و رفتن ستور در پے گیاه

ل ز ح

تَلَزُّح۔ آب راندن دهن از خوردن انار و آلو

ل ز ز

لَزّ۔ بالفتح حلقه در و موضعی است بجزیرهٔ قیس و رجل لَزّ لَزّ۔ از اتباع است یعنی سخت بخیل

لِزَاز۔ بالکسر چسپنده و ملازم و پائینده در بدے

لَزَاز۔ محرکه پشتیوان در

لَزِيز۔ کامیر استخوان سینه که فراهم آمد ان جاے گوشت است لَزَائِز جمع و لَزِيزُ شَرٍّ۔ ملازم بدی

لِزَاز۔ ککتاب پشتیوان در و سر یقال فلان لِزَازُ خَصْمٍ یعنی سرشکن خصم است و نام مردی و نام اسپ آن حضرت صلی الله علیه وسلم کرمقوقس والی مصر با ماریه قبطیه هدیه فرستاد

عَجُوز لَزُوز۔ کصبور از اتباع است یعنی کنده پیر

مِلَزّ۔ بکسر المیم مرد سخت خصومت کردن

(ن) لَزَّهٗ لَزًّا۔ بالفتح و لَزَزًا محرکه بست آنرا و سخت کرد و چسپانید و نیز لَزّ نیزه زدن و لازم بودن چیزے را و لازم چیزے گردانیدن چیزے را

اِلْزَاز۔ چسپانیدن

مُلَزَّز۔ کمعظم گرد اندام استوار خلقت سخت پی

تَلْزِيز۔ استوار کردن و گرد اندام و استوار خلقت گردانیدن

تَلَزُّز۔ جنبیدن

مُلَازَّة۔ برچسپیدن باهم

ل ز ق

لِزْق۔ بالکسر ملاصق و قریب بپهلو یقال فلان لِزْقِي و بِلِزْقِي اے بجنبی و داره لِزْقُ داری اے ملاصق

لَزَق۔ محرکة آنچه از باران شب بامداد آن در پائین سنگ پیدا گردد از گیاه

لَزِيق۔ کامیر متصل و ملازق یقال هو لَزِيقِي اے بجنبی

لِزَاق۔ ککتاب آنچه بدان چیزے چسپانند و جمع لُزُق و لِزَاقُ الذهب صمغ نباتی است و نیز داروے است کرانی زنگ که از ارمینیه آرند و داروے دیگر که پیشاب کودک را در هاون مس سایند پس مس زنگار شود چیزے منحل گردد و در آفتاب خشک کنند و آن نافع است جهت زخم خبیث و لِزَاقُ الحجر یا اللزاق الرُّخَام۔ داروے است که از سنگی خاص سازند

لَزُوق۔ کصبور مرهمے است که تا به شدن جراحت چسپان ماند

لَازُوق۔ کقاموس کذلک

فی کلامه لَزَاقِي کسمیٰی اے رطوبة

لُزَيْقَاء۔ مصغرا ممدودًا المعنی لزق بالتحریک است۔

(س) لَزِقَ بِهٖ لُزُوقًا۔ چسپید

اِلْزَاق چسپانیدن ومنه الحدیث فاذا سجدت فَأَلْزِقْ جبهتك بالارض

مُلَزَّق۔ کمعظم چیزے نااستوار

اِلْتِزَاق۔ چسپیدن یقال اِلْتَزَقَ بِهٖ ای التصق

ل ز ك

(س) لَزِكَ الجُرْحُ لَزَكًا۔ برابر گردید بالیدگی گوشت جراحت و هنوز به نشده والصواب لدك بالدال

ل ز م

لَزَم۔ محرکة فصل چیزے

لِزَام۔ ککتف حاکم فیصل

لُزَمَة۔ کهمزة نیک ملازم چیزے که مفارقت نکند از وے

سَبَد لَزَام۔ کقطام ننگ عار پیوسته و لازم یقال سَبَبْتُ فُلَانًا سُبَّةً تکون لَزَامِ ای لازمة

لِزَام۔ ککتاب مرگ و شمار و ملازم چیزے و حاکم نیک انصاف کننده

لَازِم۔ چسپنده و یقال صار کذا و کذا ضربة لازم لغة فی لازب

لِزَام است و مثیل و ذباحی یا اسپ بشر بن عمرو بن مرثد

مِلْزَم۔ کمنبر دو چوب که میان آن با آهن بند نند و آن نوعی از دست افزار سوزن گر و صیقل است۔

(س) لَزِمَهٗ لَزْمًا بالفتح و لُزُومًا بالضم و لِزَامًا و لَزَامَةً بفتحهما و لُزْمَةً و لُزْمَانًا بضمها پیوسته ماند با او و لازم گردید وے را لَزِمَ بِهٖ کذلك و لَزِمَهُ الحقُّ۔ واجب شد بروے حق

اِلْزَام۔ در گردن کسے کردن کارے را و لازم و واجب گردانیدن یقال لَزَّمَهُ اياه فَالْتَزَمَهُ هو

مُلَازِم۔ دست در گردن انداز نده باهم

مُلَازَمَة و لِزَام۔ بالکسر پیوسته بودن با چیزے یا با کسے و همیشگی کردن بآن

اِلْتِزَام۔ دست بگردن زدن و در بر گرفتن و ملازم شدن چیزے را

ل ز ن

مَشْرَب لَزْن۔ بالفتح آبخور که بران مردم بسیار گرد آیند بجهت آب و انبوهی کنند لِزَان ککتاب مثله

لَزْنَة۔ بالفتح سختی زندگانی و تنگی و سال سخت و نیات تنگ لَزَن بحذف تا جمع و لَيْلَة لَزْنَة بکسر شب تنگ یا شب سرد

زَمَانٌ اَلْزَنٌ - کاحمد روزگار سخت و آزارندہ مردم وجز آن
مَشْرَبٌ مَلْزُونٌ - آبخورگہ مردم بسیار بر آن انبوہی نمایند و گرد آیند
(ن س) لَزَنَ الْقَوْمُ لَزْنًا - بالفتح و بالتحریک انبوہی نمودند وگرد آمدند بر آب و در ہر کارے کہ باشد
تَلَازُنٌ - انبوہی کردن مردم و فراہم آمدن بر آب وجز آن

بَابُ اللَّام فَصْلُ السِّين

ل س ب

لَسُوبٌ - کصبور چیزے اندک لَسُوب کتنور مثلہ قال ما ترکت عندہ لَسُوبًا اے شَیْئًا۔
(ض) لَسَبَتْهُ الْحَيَّةُ وَغَيْرُهَا لَسْبًا - بالفتح گزیدن آن را مار وجز آن و الملسبۃ اسم منہ ومنہ الم عقرب ملوۃ اللسبۃ ؛ و اسب فلانًا بِالسَّوْطِ بتازیانہ زد اورا
(س) لَسِبَ بِهِ لَسْبًا - بالفتح چسپیدبآن ولسب العسل و نحوہ - لیسید آن را

ل س د

فَصِيلٌ مِلْسَدٌ - کمنبر شتر کرہ بسیار مکندہ شیر مادر را
(ض س) لَسَدَ الطَّلِي اُمَّهُ لَسْدًا - بالفتح و قد یحرک مکید بچہ ہمہ شیر مادر را و لسد الاناء بزبان لیسید آوند
لَسَدَ الْعَسَلَ کذلک

ل س س

لَسٌّ - بالفتح خوردن ولیسیدن وبتیغ فوز بر کردن ستور گیاہ را - الفعل من نصر یقال لَسَّتِ الدَّابَّةُ الْكَلَأَ اِذَا انْتَفَتْهُ بجحفلها
لُسُسٌ - بضمتین شتربانان زیرک و ماہر
لَسِيسٌ - کامیر قلعہ است بیمن۔
لُسَاسٌ - کغراب گیاہ نورستہ ستور خوردن تواند وگیاہی است سخت و درشت شبیہ گاوزبان یا آن لُسَاس کزنار است ولبست بہ دواءٌ من اَوْجَاعِ الْسَنَةِ النَّاسِ وَالْاِبِلِ وَيَنْفَعُ مِنَ الْخُفْقَانِ وَحَرَارَةِ الْمِعْدَةِ وَالْقُلَاعِ وَاَدْوَاءِ الْفَمِ
لَسْلَسَى - بالفتح مقصور موضعی است
لَسْلَسَةٌ - کزرجۃ کوہان بریدہ
لِسْلَاسٌ - کقرطاس مثلہ
اَلْسَاسٌ - گیاہ بر آوردن زمین رنورستن گیاہ یقال اَلَسَّتِ الْاَرْضُ اِذَا اطَّلَعَ اول نباتہا
مُلَسْلَسٌ - بکسر ہا درہم پیوستہ وجامہ نگارین ومخطط

ل س ع

لُسَعَةٌ - کہمزۃ سخت رنجانندہ مردم را بزبان وعیب کنندہ یقال ہو لُسَعَةٌ اے قَرَّاصَةٌ لِلنَّاسِ بلسانہ
لَسِيعٌ - کامیر گزیدہ مار وکژدم
لَسِيعَةٌ - گیاہے است
لَسُوعٌ - کصبور زن دشمن وا زندہ شوئے خود را
لُسُوعٌ - بالضم نگا فہا
لَسْعَى - بکسرہ موضعی است بیمن
هَادٍ مِلْسَعٌ - کمنبر رہبر ماہر
مَلْسُوعٌ - گزیدہ مار وعقرب
(ف) لَسَعَتِ الْعَقْرَبُ وَالْحَيَّةُ لَسْعًا - بالفتح گزید کژدم و مار یا لَسْع نیش زدن صاحب نیش است ولدغ گزیدن بدہان ؛ ولسع فی الارض۔ رفت وسفر کرد و لسعہ بلسانہ اذیت داد او را ورنجانید
وَمُلَسِّعَةٌ کمحدثۃ گروہ مقیم بجائے
مُلَسَّعَةٌ کمعظمۃ آنکہ پیوستہ جائے نشین باشد از جائے بیرون نرود وسفر نکند
اَلْسَعَ بَيْنَهُمْ اَلسَّاعَاةَ دشمنی انداخت میان ایشان و بر آغالانید

ل س ق

لِسْقٌ - بالکسر متصل وملاصق لَسِيق کامیر مثلہ یقال ہو لِسْقِي وَ بِلِسْقِي ولَسِيقي اے بجنبی
(س) لَسِقَ بِهِ لُسُوقًا چسپید بآن ؛ ونیز لسق محرکۃ برچسپیدن شکم بر پہلو وتہیگاہ از تشنگی والزاء والصاد لغۃ فی الکل
اِلْسَاقٌ - برچسپانیدن۔
مُلَسَّقٌ کمعظم پسر خواندہ
اِلْتِسَاقٌ - برچسپیدن

ل س م

لَسَمٌ - محرکۃ خاموش بودن از درماندگی در سخن و عجز نہ از خردمندی و پیوستہ بودن براہی ولازم گرفتن وچشیدن والفعل من سمع
لِسَامٌ - کتاب اندک ہرچہ باشد یقال مَا لَسَمَ لِسَامًا اے شَيْئًا
اِلْسَامٌ - فہمانیدن وآموزانیدن یقال اَلْسَمَهُ حُجَّتَهُ اے لَقَّنَهُ و جستن وطلب کردن ولازم گردانیدن یقال اَلْسَمَهُ الطَّرِيقَ وچشانیدن
اِسْتِلْسَامٌ جستن طلب کردن

ل س ن

لِسْنٌ - بالکسر زبان وسخن ولغت یقال لِكُلِّ قَوْمٍ لِسْنٌ يَتَكَلَّمُونَ بِهَا ومنہ قراءۃ بعضہم لَا بِلِسْنِ قَوْمِهِ
لَسَنٌ - محرکۃ زبان آوری وفصاحت والفعل من سمع
لَسِنٌ - ککتف زبان آور وفصیح و آنچہ سرش را یک شبیہ بزبان ساختہ باشند
لِسَانٌ - ککتاب زبان وسخن ومنہ قولہ تعالیٰ وجعلنا لہم لِسَانَ صِدْقٍ عَلِيًّا و اجعل لی لِسَانَ صِدْقٍ اے ثناءً حسنًا یذکر و یؤنث اَلْسُن کافلس والسنۃ ولُسُن بالضم جمع فمن ذکرہ قال فی الجمع ثلثۃ اَلْسِنَة ومن انثہ قال ثلث اَلْسُن ہکذا القیاس فی فعال من المذکر والمؤنث ؛ ونیز لسان۔
قال اللہ تعالیٰ الا بلسان قومہ ونیز نامہ وتیلماچی وسخن گزار و زبانہ ترازو وزبانہ آتش وشاعری است فارس مقری وزمینی است بکوفہ ؛ ولسان اللہ حجت وکلام خدائے یقال فلان ینطق بلسان اللہ ولسان الحمل۔ بارتنگ

خایئدن بخش جہت مدد و ندان نافع و برگش قابض و مجفف ضماد او جہت ریش ہائے خبیثہ و داء الفیل و ساعیہ و آکلہ و نار فارسی و سوختگی آتش و نملہ و شری و قطع سیلان خون و گزیدگی سگ دیوانہ و ریش خنازیر و اختناق و غیر ذلک ✤ و لِسَانُ الثَّوْرِ۔ گاؤ زبان نہایت مفرح و ملین و مقوی اعضاے رئیسہ و حواس و مخرج سودا و صفرا و جہت خفقان و امراض سوداوی نافع ✤ و لِسَانُ الْعَصَافِیْرِ۔ زبان گنجشک کہ بار درخت ور دار است بغایت محرک باہ و نافع در تہیگاہ و درد پہلوے و کمر و خفقان و دفع حصاۃ و مدر بول و مقوی اعضاے تناسل ✤ و لِسَانُ الْکَلْبِ گیاہی است تخم آن باریک و صلب و بیخش سپید پر شعبہ و شعبہا مثل کمان منشبکہ و گلش بنفش در حرا ہے آب ہا و اول تابستان روید ضماد ش جہت التیام زخمہاے تازہ و گوشت آور زخمہاے کہنہ و نافع سپرز ✤ و لِسَانُ السَّبُعِ گیاہی است برگش دراز و اطراف او شبیہ ارہ مائل بسپیدی و زردی و شاخہائے پراگندہ و شرب آب مطبوخش نافع سنگ گردہ و سنگ مثانہ و بیخش جہت کشودن حیض و اخراج جنین نافع ✤ و لِسَانُ الْاِبِلِ۔ غیر رعی الابل است نباتش مابین گیاہ و درخت پر شاخ و پراگندہ مربع مائل بسپیدی برگش شبیہ برگ بید از آن درازتر بود و لِسَانُ الْحَمَلِ سپستان است ✤ و لِسَانُ الْمِزْمَارِ۔ طرف نائی کہ گلو و نیز لسان۔ گیاہی است بالا دست و آن را آذان الثور نیز نامند و سوادی بود در پشت کوفہ در قدیم

اَلْسَن۔ کاحمد زبان آور و فصیح

لُسْن۔ بالضم جمع

لُسَّان۔ کزنار گیاہے است

لُسْنُوْتَۃ کعصفورۃ موضعی است

مِلْسَن۔ کمنبر سنگ کرہ بر دہانہ سوراخ کفتار نہند جہت صید

مَلْسُوْن۔ دروغ گوی و زبان برید

(ن) لَسَنَہٗ لَسْنًا۔ بالفتح بزبان گرفت آن را و چیرہ گردید بروے در ملاسنہ و دشنام داد ✤ و لَسَنَ النَّعْلَ خراشید سینہ آن را و باریک ساخت اعلاے وے و لُسِنَتِ الْجَارِیَۃُ یکمداب زبان دختر را ✤ و لَسِنَہٗ الْعَقْرَبُ بگزید او را اکژدم

اَلْسَنَہٗ فَصِیْلًا۔ عاریت داد او را اشترکہ تا بدان ناقہ خود را دوشد گوی زبان شتر کہ عاریت داد او را ✤ و نیز اِلْسَان سخن کسے رسانیدن یقال اَلْسَنَہٗ قَوْلَہٗ ای اَبْلَغَہٗ و نامہ رسانیدن یقال اَلْسِنِّیْ فُلَانًا و اَلْسِنْ لِیْ فُلَانًا کَذَا وَ کَذَا اے اَبْلِغْ لِیْ

مُلَسَّن۔ کمعظم آنچہ سرش را شبیہ بزبان ساختہ باشند و نعل باریک لطیف ہمچون زبان مُلَسَّنَۃ بالتاء مثلہ ✤ و امرأۃ مُلَسَّنَۃ

اَلْعَقَدُ مَیْن۔ زن باریک از پا

مُلَاسَنَۃ۔ باہم سخن کردن و نبرد نمودن در سخن آوری

مُتَلَسِّنَۃ۔ للفاعل شتران رہا کردہ

تَلَسَّنَ الْفَصِیْلُ۔ عاریت دادہ شد جہت دوشیدن ناقہ غیر ✤ و تَلَسَّنَتِ النَّارُ۔ شعلہ زد آتش و مشتعل گردید

ل س و

(ن) لَسَا لَسْوًا۔ بالفتح بسیا خوردکہ

بَابُ اللَّامِ فَصْلُ الشِّیْن

ل ش ب

لَوْشَب۔ کجوہر گرگ

ل ش ش

لَشّ۔ بالفتح ستم و ماش و نیز لَشّ۔ راندن و الفعل من نصر

لَشْلَشَۃ۔ کدحرجۃ بسیار تردد و آمد و شد کردن در وقت ترس و بیم و حرکت و اضطراب احشا جائے بعد جائے

لَشْلَاش۔ بالفتح مضطر حکی و جز آن یقال ھُوَ جَبَانٌ لَشْلَاشٌ اے مضطرب الاحشار

ل ش و

لَشِیّ یعنی بسیار دوشندہ

(ن) لَشَا لَشْوًا۔ بالفتح ذلیل و خوار گردید بعد شوکت و رفعت

بَابُ اللَّامِ فَصْلُ الصَّاد

ل ص ب

لِصْب۔ بالکسر شگاف خرد در کوہ تنگ تر از لِہْب و کشادہ تر از شعب و تنگ جائے از کوہ یا تنگ جاے از رود بار لِصَاب۔ ککتاب و لُصُوْب جمع

لَصِب۔ ککتف بخیل و دشوار خوے یقال فُلَانٌ لَحِزٌ لَصِبٌ ای لَا یَکَادُ یُعْطِیْ شَیْئًا و نوعی از جو

لَوَاصِب۔ چاہ ہاے مغاک تنگ

سَیْفٌ مِلْصَابٌ۔ بالکسر شمشیر کہ اکثر در نیام در چسپان و استوار گردد

(س) لَصِبَ الْخَاتَمُ فِی الْاُصْبُعِ لَصَبًا۔ محرکۃ چسپان گردید انگشتری در انگشت و نجنبید ✤ و نیز لَصَب۔ استوار شدن شمشیر در نیام چنانکہ نتوان برکشید و بر چفسیدن پوست بر استخوان از لاغری

طَرِیْقٌ مُلْتَصِبٌ بکسر الصاد راہ تنگ

ل ص ت

لَصْت۔ بالفتح و بتثلیث دزد

لُصُوْت۔ جمع قیل ھی لغۃ للطے والتاء منہ مبدل لتر من صاد کما یقولون للطس طست

ل ص ز

لُصُوْز۔ بالضم لغۃ فی اللصوص یعنی دزدان

ل ص ص

لِصّ۔ بالکسر و تثلیث دزد و بالضم اجود عند الاصمعی لُصُوْص و اَلْصَاص جمع لِصَّۃ بالتاء مونث لِصَاص و لَصَائِص جمع

اَلمَصّ۔ مرد دندان دسر و شہا ہم زد یک ؛ والمَصُّ الاَلیتَین۔ رنگے است

لَمَّاء۔ بالفتح ممدود پیشانی تنگ وگوسپند کہ یک سر دنش پیش در آمدہ باشد و دیگرے پیش رفتہ و زن نیک چفسیدہ ران

اُلمُوصِیَّۃ۔ بالضم والیاء درزدے

ارضٌ مَلصَۃٌ۔ بالفتح زمین دزدناک، ارض مُلِصَّۃٌ۔ بضم المیم وکسر العین کذلک

(ن) لَمَّ لَمَصًا۔ محرکۃ ولَصًا کسحاب ولُصُوصًا ولُصُوصَۃً ولُصُوصِیَّۃً۔ بضمہن دزدید ؛ و لَصَّ الشیٔ لَصًّا۔ در پردہ کرد آنرا ؛ ونیز لَصَّ۔ بستن درا و برہم فرشتن آن ؛ ونیز لَصَص۔ محرکۃ باہم نزدیک شدن ہر دو دوش و قریب و متصل گزیدن دندان باہم و منضم گشتن ومآرنج اسپ در بر سوے سینہ یا برسینہ۔

لَصلَصَۃ۔ جنبانیدن

تَلصِیص۔ استوار کردن

تَلَصُّص۔ دزد شدن

اِلتِصَاص۔ برچسپیدن

ل ص غ

(ف) لَصَغَ الجِلدُ لُصُوغًا۔ خشک شد پوست بر استخوان از لاغری

ل ص ف

لَصَف۔ بالفتح سنگ برہم نہادن ودرخشیدن رنگ و درخشیدن چیزے والفعل من نصر و ضرب ایضا قلیلا لا یقال لَصَفَ الشیٔ اذا برق

لَصَف۔ محرکۃ خیار کبر یا چیزے است کہ در بن خیار کبر و ید یا گیاہی است کہ اذن الارنب نیز نامندش برگش شبیہ بہ برگ بارتنگ و نہایت تنک ونیکو وگلش کبود مائل بہ سپیدی وبخیش پر شعبہا چون ازبیخ برآوردہ بر رخسار مالند سرخ رنگ و نیکوگرداند و نوعے از خرما و حوضے است میان معنیشۃ وعقبۃ ؛ ونیز لَصَف خستاک شدگی پوست و بر چفسیدگی آن والفعل من سمع

لَصِیف۔ کامیر درخشندگی

لَصَاف۔ کقطام کوہے است یا موضعی است مر بنی تمیم را لَصَاف کسحاب وکسر مثلہ

لَاصِف۔ سنگ سرمہ

ل ص ق

فُلَانٌ لِصقِی ولِصقِی۔ بالکسر یعنی او ملاصق و درجنب من است

فُلَانٌ لَصِیقِی کامیر کذلک

(س) لَصِقَ بِہٖ لُصُوقًا۔ برچفسید ونیز لَصَق بالتحریک برچفسیدن شش بر تہیگاہ و پہلو از تشنگی

مُلصَقَۃ۔ کمکرمۃ زن تنگ و بر چسپیدہ کس

اَلصَقَ بعراقرب بعیرہ سائقہ

اِلصَاقًا۔ بلی کرد شتر را ؛ ونیز اِلصَاق چسپانیدن

مُلَصَّق۔ کمعظم پسر خواندہ

اِلتِصَاق۔ برچسپیدن۔

ل ص و

(ن) لَصَاہُ والیہِ لَصوًا۔ بالفتح در پیوست با وے بجہت تہمت شک ولَصَا المرأۃ۔ بزنا ہا زخواند و تہمت کرد آنرا ویقال لَصَا فُلَانٌ فُلَانًا بلصُوۃ یَلصِیہ ایضا بالہاء اذا قذفہ وعابہ

بابُ اللام فصلُ الضاد

ل ض ض

(ض ن) لَضَّ۔ بالفتح مرد نیک دور کنندہ و دور کردن فرمایندہ

لَضلَضَۃ۔ بسیار نگریستن رہبر بچپ و راست والتفات آن

لَضلَاض۔ رہبر زیرک و ماہر

ل ض م

لَضم۔ بالفتح سختی و درشتی کردن وستیہیدن والفعل من ضرب

ل ض و

(ن) لَضَا لَضوًا۔ بالفتح زیرک گردید بر رہنمائے

ل ض ی

خَضِیٌّ لَضِیٌّ لَضِیٌّ کغنی از اتباع است

(ض س) لَضِیَ اِلَیہ۔ منضم گردید و در پیوست بوے بجہت تہمت شک

بابُ اللام فصلُ الطاء

ل ط ء

لَاطِئَۃ۔ کضاربۃ شکستگی سر کہ بپوست تنگ سر رسد و ریش کہ بہ نشو و یا آن گزیدگی نُطَات است کہ جانورکے باشد

(ف س) لَطَأَ بِالاَرضِ لَطأً۔ بالفتح ولُطُوءًا بالضمتین دو سید بزمین وچسپید ؛ ولَطَأَ بِالعَصَا بچوب وسنتی زد یا خاص است بر پشت زدن بعصا

ل ط ب

لَطَب۔ محرکۃ چسپیدن و چفسیدن پوست بر استخوان از لاغری لغۃ فی لصب

ل ط ث

لَطث۔ بالفتح تباہی

مِلطَث۔ کمنبر نام مردے ؛ و المَلَاطِثُ المواضع التی تلطث بالحمل و بالضرب

(ن) لَطَثَہُ لَطثًا۔ بالفتح بپہنائے دست زد او را یا بچوب پہنا زد و سخت زد و کوفت و فراہم آورد ؛ و لَطَثَہ بِحَجَر۔ سنگ انداخت بروی ولَطَثَ الاَمرُ فُلَانًا۔ دشوار شد بروے کار ؛ ولَطَثَ الحِملُ۔ گران شد بروے بار

مُلَاطِث۔ للفاعل گردآرندہ چیزے را

تَلَاطُث۔ برہم زدن موج و یکدیگر را بدست زدن

ل ط ح

(ف) لَطَحَہُ لَطحًا۔ بالفتح بشکم کف دست زد او را یا بکف دست بر پشت وے زد نرم نرم وفی الحدیث فجعل یلطح افخاذنا بیدیہ ای یضرب بہ لضرب اللین ؛ ولَطَحَ بِہِ الاَرضَ۔ بر زمین زد وے را ؛ ونیز لَطح مثل لطخ وتعتیکہ چون لیعد خشک شدن خراشیدہ شود و اثرش باقی نباشد

ل ط خ

لَطْخ. بالفتح اندک یقال فی السّمآءِ لَطْخٌ من السّحاب ای قلیلٌ منه

لَطِخ. گلتف بد نمذا

لُطَخَة. کهنزهٔ گول لُطَخَات جمع

لَطُوخ. کصبور آنچه بدان چیزے آلوده گردد.

لَطِیخ. کسکین گول

(ف) لَطَخَه وبه لَطْخًا. بالفتح آلود آن را ✽ ولُطِخَ بِشَرٍّ. مجهولا دربدی وتباهی افگنده شد و بعض العرب تقول لطخه بید ه اذا ضربه به مثل لطحه

تَلْطِیخ. جای جای آلودن چیزیرا

تَلَطُّخ. آلوده شدن

ل ط س

لَطْس. بالفتح کوفتن وسپردن سخت وچیزے را بچیزے پهن دن وسنگ وجز آن انداختن وطپانچه زدن والفعل من نصر

مِلْطَس. کمنبر میتین سطبر وبزرگ که بدان سنگ شکنند وسنگے که بوی خسته خرما کوبند مِلْطَاس مثله فیهما

مَلَاطِس. جمع وسپل شتر وسم اسپ شوخ گرفته سخت شده

مَوْجٌ مُتَلَاطِسٌ. موج طپانچه زدن پے درپے

ل ط ط

لَطّ. بالفتح حمیل وگردن بند از واتهای حنظل رنگ کرده یقال رایت فی عنقها لطاحسنا لِطَاط کتاب جمع

لَطَاطِ. کقطام خشک سال سخت که در آن دهش وعطا یک جا فراموش کنند

لِطَاط. کتاب کرانه سرکوه برآمده

لَاطّ. مرد پلید و لَاطٌّ مُلِطٌّ آنکه خود خبیث باشد ویارانش نیز خبیث

أَلَطّ. مرد دندان افتاده وکرم خورده دندان

لِطْلِط. کزبرج سطبر وبزرگ دندان وناقه کلان سال وکنده پیر بے دندان

مِلْطَاط. بالکسر دستاس آسیا ویک فراز سای وکرانه وباره وکرانه دریا وساحل آن وقول ابن مسعود رضی الله تعالیٰ عنه هذا المِلْطَاط طریق بقیة المؤمنین هُرَّابًا من الدّجّال یعنی به شاطئ الفرات وکرانه سرکوه بلند برآمده وجانب آن وراه پیدا یا سپرده وچوبه نان پزو ماله گلکاران وشکستگی سرتا پوست تنگ سر رسیده یا شکستگی که تا دماغ رسد مِلْطَاة ومِلْطَا ومِلْطَى. بکسرهن مثله وتندی در از میانه سر شتر که بجزانه چیزے ماند وکرانه سر یا همه سر یا پوست آن یا هر پاره از سر

(ض) لَطَّ بالأمر لَطًّا. بالفتح چسپیدن بآن ولازم گرفت ویرا ✽ وأَلَطَّ علیه. پنهان کرد ✽ ولَطَّ عنه الخبر. پوشیده داشت ✽ ونیز لَطّ. بندکردن در را وچسپانیدن چیزے را وانکار کردن حق کسے را یقال لَطَطْتُ حقّه وعنه ا ے

حمد ته ودم میان ران گی وردن ناقه وقت دویدن وپرده فرو هشتن والفعل من نصر

(س) لَطِطَ لَطَطًا. محرکة افتادن دندانهای او ✽ ونیز لَطَط. خورده شدن دندان وماندن بیخهایش ومنکر شدن حق کسے را یقال الّه اللات تعلّنه علی لطته

مُلِطّ. کمقران کے یاران خبیث دارد

أَلْطَاط. پنهان داشتن ومنکر شدن حق کسے را زمین چسپانیدن گوررا وباز ماندن غریم از حق ویاری دادن بر انکار وبر انکار داشتن وسخت خصومت شدن

اِلْتِطَاط. آلوده شدن بمشک وپوشیده شدن زن وپوشیدن چیزے را

تَلَطِّی. منکر شدن حق کسے را والباء بدل من الطاء الاخیرة لاستثقالهم اجتماع ثلث طاءات

ل ط ع

لَطْع. بالفتح کام دهان وزیر زنخ مردم أَلْطَاع جمع

أَلْطَع. مرد دندان فرو ریخته بیخ باقی مانده لَطْعَاءُ مؤنث ✽ ونیز لطعاء زن که فرج او کم گوشت یا خشک یا خرد باشد

رجلٌ لَطَّاع. کشداد آنکه مکند انگشتان را وبلیسد وقت خوردن

تِلْطِع. کزبرج شتر دندان ریخته از پیری

(ف) لَطَعَه بالعصا لَطْعًا. بالفتح بچوب دستی زد او را ✽ ولَطَعَ اصْبَعَهٗ. بمرد ✽ ونیز لَطْع لیسیدن وپیش پائے بر پیش کسے زدن ومحو کردن نام کسے را واثابت کردن آن از لغات اضداد است وبرچشم طپانچه زدن وبرهدف رسانیدن تیر وهمه آب چاه خشک شدن

(س) لَطِعَه لَطْعًا. بالفتح لیسید وپیش پائے بر پیس وے زد ✽ ونیز لَطَع. محرکة سپیدی درون لبها وآن بیشتر در سیاهان باشد از مردم یا باریکی لب یا ریختن دندان مردم چنانکه بیخها ماند وکمی گوشت کس زن

تَلَطُّع. دندان ریختن شتر از پیری

اِلْتِطَاع. لیسیدن وهمه آب حوض وخنور خوردن

ل ط ف

لُطْف. بالضم نرمی در کار وکردار ✽ ولُطْف از خدائے توفیق وعصمت ورحمت ورفق که بر بندگان مبذول دارد

لَطَف. بالتحریک نرمی وتوفیق خدائے اسم است الطاف را وانکه از طعام وجز آن

لَطَفَة. بالتا هدیه یقال جاءتنا لطفة من فلان

لَطِیف. کامیر باریک وریزه وسخنی غامض که معنیش خفی وپوشیده باشد ✽ ونیز لَطِیف یکے از نامهاے باریتعالیٰ یعنی مهربان رساننده نیکیها ومنافع بر بندگان خود برفق ولطف یا دانائے خفایائے امور ودقایق کارها

لُطْفَان. کسکران نیکوئی کننده

ہج

لَوَاطِف۔ استخوانہاے پہلوے نزدیک سینہ

(ن) لَطَف لُطفًا۔ بالضم نرمی نمود و نزدیک شد ٭ لَطَفَ اللّٰہ لک۔ رسانید خداے مطلوب و مرام ترا بلطف

(ک) لَطُف لُطفًا۔ بالفتح و لَطَافَۃً گرامۃ ریزہ و خرد شد و باریک گشت

اِلطَاف۔ نرمی و نیکوی کردن یقال الطفہ بکذا ای برّہ بہ ٭ و زہ کشن را در کس ناقہ کردن چون او نتواند و چسپانیدن چیزے را بر پہلو و جنب خود

مُلَاطَفَۃ نیکوی کردن و نرمی نمودن باہم

تَلَطُّف۔ بر یکدیگر نرمی کردن

تَلَاطُف۔ باہم نرمی کردن

اِستِلطَاف۔ چسپانیدن چیزے را بر بازو و جنب خود و در کردن کشن زہ را در کس ناقہ بی اعانت دیگرے

ل ط م

لَطم۔ بالفتح طپانچہ زدن بر رخسار و بر اندام و منہ المثل لو ذات سوار لطمتنی قالتہ امرأۃ لطمہا امرأۃ غیر کفو ھا و بر چسپانیدن والفعل من ضرب و سپید روے شدن اسپ یستعمل مجہولا یقال لُطِمَ الفرس

لَطِیم۔ کامیر اسپ سپید رخسار و یک روے سپید لُطُم ککتب جمع و اسپ نہم رہان و شتاب و ہر خوشبوے کہ بر ما بین چشم و گوش اللند و بے پدر و آنکہ پدر و مادرش مردہ باشد عجمی مادر مردہ و شتربچہ سہیل دیدہ گویند کہ چو سہیل بر آید شبان گوش شتربچہ گرفتہ روے او بسوے سہیل کند و گوید اتری سُہَیلًا واللّٰہ لا تذوق بعدہ قطرۃ لبن سپس آن طپانچہ بر رخ او میزند و میگذارد و بعد از آن پستان ناقہ ببندد تا شیر نمکد و نام کشتی از شتر و اسپ ربیعہ بن مکدم و اسپ فضالہ بن ہند غاضری ٭ لَطِیم لَطِیم کلمہ است کہ بدان بزان را بدوشیدن خوانند

لَطِیمَۃ کسفینۃ مشک و طبلہ مشک یا بازار عطاران و شتر کہ بار خوشبوے عطر و بزازی بر داشتہ باشد

لَاطِم۔ نامردی

مَلطَم۔ کمقعد رخسار ٭ و ہما مَلطَمَان

مِلطَم۔ کمنبر ادیم کہ زیر جامہ دان گسترند تا گرد آلود نگردد

مَلطُوم۔ طپانچہ زدہ و لقب عمرو بن عامر ازدی بدان جہت کہ بیرش بروے با متثال امر او در حضور عمائد و وجوہ کہلان و جز آن طپانچہ زد

مُلَطَّم۔ کمعظم نا کس مرد مظلوم شد و للمبالغۃ ٭ و خد مُلَطَّم۔ رخسار سپید

تَلطِیم۔ مہر کردن کتاب را و نیک طپانچہ زدن

مُلَاطِم۔ للفاعل از اعلام است

مُلَاطَمَۃ و لِطَام۔ بالکسر طپانچہ زدن یکدیگر را

تَلَمُّظ۔ خاکستر گون و تیرہ رنگ شدن روے

تَلَاطُم۔ باہم طپانچہ زدن

اِلتِطَام۔ برہم زدن موج

اِستِلطَام۔ طپانچہ زدن خواستن

ل ط و

(ن) لَطَا لُطُوًّا۔ بالفتح پناہ بردن بسنگ یا بغار

ل ط ی

لَطَاۃ۔ بالفتح زمین و جاے و پیشانی یا میانہ پیشانی و زدان کہ نزدیک باشند از تو و گرانی یقال القی بلطاتہ ای بثقلہ ٭ و دائرۃ اللطاۃ گردش موے کہ بر پیشانی اسپ و جز آن باشد

مِلطَی۔ کمنبر شکستگی سر کہ تا پوست تنک سر رسد مِلطَاۃ بالتاء مثلہ

(ف) لَطَی لُطِیًّا۔ بالفتح بر زمین چسپید

(س) لَطِیَ ب۔ حرکۃ گران گردانید مرا ٭ لَطِیتُہ لَطِیتَہ یکدا۔ گمان بردم کہ نزدیکش چنان است

مُلطِیَۃ کمحسنۃ شکستگی سر بپوست تنک سر رسیدہ

تَلَطِّی علی العدو۔ انتظار غفلت دشمن کردن یا نزد آشنا یافتنی بود و را پس گرفت از مال آشنا و سبقت نمود

باب اللام فصل الظاء

ل ظ ء

لِظَاء۔ محرکۃ چیزے اندک یقال ما ترکت عندہ الا لظاء ای قلیلا

ل ظ ظ

لَظّ۔ بالفتح مرد دشوار خوے و رشع سخت گیر ٭ و نیز لَظّ لازم بودن چیزے را و یعدی بالباء و ستیہیدن

لَظِیظ۔ کامیر مثلہ ورانیدن والفعل من نصر

لَظلَاظ۔ بالفتح مرد دشوار خوے سختی کنندہ ٭ و یوم لَظلَاظ۔ روز گرم

لَظلَظَۃ جنبیدن و سر جنبانیدن مار از شدت خشم

مُلِظَّۃ بکسر اللام نام

اِلظَاظ۔ لازم بودن چیزے را صلۃ بالباء و مداومت کردن و مقیم بودن بجاے و پیوستہ باریدن باران و ستیہیدن رجل مُلِظّ لغت است از آن قال ابن مسعود رضی اللّٰہ عنہ اَلِظُّوا فی الدعاء بیاذا الجلال والاکرام ای الزموا ذلک

تَلَظلُظ جنبیدن مار و جنبانیدن آن سر خود را از شدت خشم

مِلظَاظ۔ بالکسر سخت ستیہندہ

تَلَاظّ۔ بر یکدیگر حملہ آوردن

ل ظ ہ

لَظہ۔ بالفتح طپانچہ زدن و الفعل من فتح

ل ظ ی

لَظَی۔ محرکۃ آتش یا زبانہ آن و معرفۃ دوزخ ٭ و ذو لَظَی۔ موضعی است

(س) لَظِیَتِ النار لَظًی محرکۃ زبانہ زد آتش

تلظیة - افروختن آتش را چنانکه زبانه زند
تلظی - زبانه زدن آتش
التظاء - زبانه زدن و برافروخته شدن آتش

باب اللام فصل العین

ل ع ب

لَعب - بالفتح بازی
لَعبة - بالفتح داروی است شبیه بسورنجان فربه کنندهٔ بدن لغت بربری
لِعبة - بالکسر نوعی از بازی
لُعبة - بالضم پیکر نگاشته و عام است در بازیچه چون شطرنج و جز آن یقال اُفعل حتی افرغ من هذه اللُعبة بضم اللام وفتحها وقال ثعلب بفتح اللام اجود لانه اراد المرة الواحدة من اللعب، و کول بچه که بدان خوش کنند و بازی بازند
لَعِب کیکتف بازی و بازی اللعب بالکسر ولُعبة کهمزة مثل لُعاب کغراب آب دهن که روان باشد یقال تکلم حتی سال لعابه ولعاب النحل انگبین ولعاب الشمس آنچه از بالا فرود آید مانند خانهٔ عنکبوت در شدت گرما و سراب
لعوب - کصبور زن بازیگر و زن نیکو کرشمه و نیکو ناز و معرفة از اعلام زنان است
لُعباء - کصحرا موضعی است سنگناک بود در حرم نبی عوال و شوره زاری است در بحرین از آن جا است کلاب لعبائیة - و زمینی است آنجا
تِلعاب - بکسر تان ابی است
اُلعبان - بضم الهمزة والعین مرد بسیار بازیگر
اُلعوبة - کاُعجوبة زن بازی گر و بازیچه یقال بینهم اُلعوبة
تِلعاب و تِلِعابة - بکسر الفوقیة و بفتح فیهما مرد بسیار بازی گر تِلِعِّبة بالکسر و تِلِعّاب و تِلِعّابة بکسرتین و شد عینهما مثله
مَلعب - کمقعد بازیگاه
مُلاعب الریح - نوعی از جامه بی آستین که کودکان بدان بازی کنند
لُعبة - کملکنة نوعی از جامه بی آستین که کودکان بدان بازی کنند
ثغر ملعوب - دندان بالعاب
لَعِبَ لَعِبًا - بالفتح و الکسر لِعبًا ککتف و تَلعابًا بالفتح الفوقیة بازی کرد
(ف س) لَعَبَ الصبی لَعبًا - محرکة رفت آب از دهن وے
مُلعبة - بحسنة جامهٔ است بمعنی آستین که طفلان بدان بازی کنند
اِلعاب - بازی آموختن یقال اَلعب المرأة ای جعلها تلعب معه یا آوردن چیزے که بدان بازی کند ولعاب رفتن از دهن ولعاب ناک شدن دهان
تَلعیب - بازی کردن
مُلاعب ظله - مرغیست کو آنرا خاطف ظله نیز گویند و مُلاعب الاسنة - بالضم عامر بن مالک و عبد الله بن حصین حارثی و اوس بن مالک جرمی وکذا مُلاعب الرماح دلاورے بود و مُلاعبة بازی کردن باهم و بازی کردن با زن
تَلعُّب - بسیار بازی کردن یقال تلعب به ای مرة بعد اخرى
تَلاعُب - بازی کردن
اِستِلعاب - غوره مانندے بر آوردن خرما بن بعد دروردن خرما و نیز بازی کردن خواستن

ل ع ث

اَلعث - کاحمد آهسته و گران سنگ
(س) لَعِثَ لَعَثًا - بالتحریک العث گردید

ل ع ث م

لَعثم فی الامر لَعثمة - درنگ کرد و توقف نمود یا سپسائی رفت و نیک نگریست و تامل کرد
تَلَعثُم - بمعنی لعثمة است در همه معانی یقال دعوته فما تلعثم و فی الحدیث ما احد عرضت علیه الاسلام الا کانت له عنده کبوة غیر ابی بکر فانه لم یتلعثم

ل ع ج

هوی لاعج - عشق سوزان و مولم
(ف) لَعَجَ الامر فی الصدر لَعجًا - بالفتح خلید و گذشت در سینه وے و خطور کردن و نیز لعج پوست سوختن و سوختن حب کسے را و دردناک کردن اندام را
اِلعاج - آتش افروختن در هیزم
مُلاعجة - دشوار شدن کار بر کسے
مُتلعِّجة - للفاعل زن بسیار شهوت جوشان گرمی
تَلعُّج - تیز شهوت شدن زن
اِلتِعاج - تفته و بے آرام گردیدن از اندوه و غم و جز آن

ل ع ذ م

لَعذَمی - بالفتح مشددة الیاء حریص آزمند
لَعذَمة - درنگ کردن و توقف ورزیدن یا سپسائی رفتن و تامل کردن
تَلعذُم - خوردن یقال ما تلعذمنا شیأ ای ما اکلناه

ل ع ز

(ف) لَعَزَ المرأة لَعزًا - بالفتح گاییدن زن را و لعز ... الناقة فصیلها لیسید یا قبچه خود

ل ع س

لَعس - بالفتح موضعی است و نیز لَعس - گزیدن بدندان والفعل من فتح
لَعَس - محرکة سرخی لب که بسیاهی زند و سیاهی لب که نیکو نماید و سرخ سیاهی آمیز شدن والفعل من سمع
اَلعَس - مردی که رنگ لبش بسیاهی زند لُعس - بالضم جمع و موضعی است و نبات اَلعس گیاهے که بسیاهی زند از انبوهی و بسیاری
لَعساء - کصحرا مؤنث العس است
لُعس بالضم جمع و شفة لعساء لب مایل بسیاهی و جاریة

لَعْسَاءُ۔ دختر نہایت سرخ رنگ کہ اندکے بسیاہی زند
لَعْوُس۔ کصبور چیزے اندک یقال مَاذُقْتُ لَعُوسًا ای شیئًا
لَعْوَس۔ بجرول گرگ و مرد سبک خوار وحریص
لِعُسَان۔ بالکسر جائے است
مُتَلَعِس۔ للفاعل مرد سخت خوار وبسیار خوار
تَلَعُّس۔ بسیار خوردن

ل ع ص

لَعَص۔ محرکۃ دشواری ونیک آزمندی وحرص ورخور ونوش
تَلَعُّص۔ تنگ گرفتن بر کسے ودشوار کردن یقال تَلَعَّصَ عَلَیْنَا ان تعسّر

ل ع ض

لَعْوَض۔ بجرول شغال
(ف) لَعَضَهُ بِلِسَانِهِ لَعْضًا بالفتح بزبان گرفت آزا

ل ع ط

لَعْط۔ بالفتح خطی کہ حبشیان بر روی کشند اَلْعَاط جمع
لُعْط۔ بالضم پہلوی دیوار وکوہ کہ بمقابلش روند وگذر کنند ٭ و اُسَامَةُ بن لُعْط۔ ہذیلی است
لُعْطَة۔ بالضم تیراندازی وچشم زخم رسانی اسم مصدر است وسیاہی کردن گوسپند وگردن بند یا سیاہی کہ بدان زنان بروی خط کشند وسیاہی سرخی آمیز کہ چرغ وسیاہی کردن وخطی است سیاہ کہ زنان بروے کشند
مَرَّ لَاعِطًا یقابل پہلوے دیوار وکوہ گذشت
لَعْطَاء۔ کصحرا گوسپند سیاہ گردن
لَعْوَط۔ بجرول نام مردے
مَلْعَط۔ کمقعد چراگاہ کہ گیاہش ستور لیسیدہ باشد یا چراگاہ نزدیک کہ گرد اگرد آن باشد
(ف) لَعَطَهُ لَعْطًا۔ بالفتح بر پہنائے گردنش داغ کرد ولَعَطَ فلانًا بحقہ۔ تمام خواست و نگاہداشت ٭ ولَعَطَهُ بِسَهْمٍ تیرانداخت بروے ٭ ولَعَطَ بِعَیْنٍ چشم زخم رسانید ٭ ونیز لَعَطَتِ الشَّاةُ وچریدن ستور

ل ع ظ

مُلَعْظَة۔ کمعظمۃ دختر فربہ دراز تندار

ل ع ع

لَعّ۔ بالفتح مرد حریص تیز ومخففہ بمعنی لعا وھی کلمۃ یقال للعاثر اذا دُعی لہ بالانتعاش
لَعَّة۔ بالفتح زن بارسا ملیحہ
لَعْبَعَة۔ کسفینۃ نان گاورس
لَعَاعَة۔ کجبانۃ آنکہ تکلف الحان آرد یا نادرستی وصواب وقیل من غیر صوت
لُعَاع۔ کغراب گیاہے نازک در اول رستن
لُعَاعَة۔ کثمامۃ کاسنی وارزانی سال این جان بدان جہت کہ زود ترود وزائل شود ونیک آشام شراب وگیاہ سبک ستو چریدہ باشد یا نہ وفی الحدیث اتجدتم یا معشر الانصار علی لُعَاعَة من الدنیا اعطیتہا المولفۃ قلوبہم
لَعْلَع۔ کجعفر سراب وکوہے است ودیوث وگرگ وموضعی وآبے در بادیہ ودرختے است حجازی ونام مردے ونیز لَعْلَع بسکون الآخر بمعنی لعاعت
لَعْلَاع۔ بالفتح بددل
لَعْلَعَة۔ شکستن استخوان مانند آن ودرخشیدن سراب واندوہمند شدن از گرسنگی وطپیدن وبےآرامی کردن از ہر چیزے
اِلْعَاع۔ گیاہ لعاع رویانیدن زمین
عَسَلٌ مُتَلِع۔ للفاعل انگبین کہ برداشتن دراز گردد
تَلَعِّی۔ برچیدن گیاہ لعاع را وعلف وگیاہ سبک چریدن آن اصلہ تلعع کوھوا تلث عینات فابدلوا من الاخیرۃ یاءً
عَسَلٌ مُتَلَعْلِعٌ۔ للفاعل انگبین کہ دراز شود وقت برداشتن
تَلَعْلُع۔ شکستہ شدن وشکستہ شدن استخوان وطپیدن از گرسنگی وبےآرامی کردن وچشم سیاہ شدن از گرسنگی وجز آن وزبان بیرون کردن سگ از تشنگی ودرخشیدن سراب وسست وبیتاب شدن از بیماری وسختی ولعلع گفتن

ل ع ف

اِلْعَاف۔ بزبان حزن لیسیدن شیر وشتر یا گران بار ونرم رفتن یا آمادہ شدن آن بگرفتن سر کسے یا خشم گرفتن یا بار بار نگریستن و چشم پوشیدن آن یقال اَلْعَفَ الاسدُ اذا نظر ثم اغضی ثم نظر
تَلَعُّف۔ آمادہ شدن شیر یا شتر بگرفتن سرکشی

ل ع ق

لَعْقَة۔ بالفتح یکبار لیسیدن واندک ہر چہ باشد یقال فی الارض لُعْقَةٌ من ربیع ای قلیلٌ من الرطب
لُعْقَة۔ بالضم آنچہ در کفچہ وملعقہ برداشتہ شود
لَعَقَةُ الدَّم۔ محرکۃ لقب عبدالدار ولقب مخزوم وعدی وجمح وسہم وجمح بدان جہت کہ باہم سوگند خوردند سپس آن شتری کشتہ خونش را لیسیدند یا دست خود را بخونش فرو بردند
رَجُلٌ وَعِقٌ لَعِقٌ۔ ککتف مرد نیک آزمند
لُعَاق۔ کغراب آنچہ در دہان بماند پس از لیسیدن چیزے
لَعُوق۔ کصبور لیسیدنی ودارو کہ لیسیدنی
لُعُوقَة۔ بالضم شتابی وسبکی در کار
لَعْوَق۔ بجرول کم خورد
مِلْعَقَة۔ کجچہ وآنچہ بوی لیسند ملاعق جمع
(س) لَعِقَهُ لَعْقًا۔ بالفتح و لُعْقَةً۔ بالفتح وبالضم لیسید آنرا
ملعق فلان اِصْبَعَهُ بمرد

وہو کنایۃ عنہ
اُنْتُعِقَ لَوْنُهٗ اِلْتِعَاقًا۔ مجہولاً
بر گردید رنگ او و متغیر شد

ل ع ق ط

لُعْقِط۔ کزبج زن بد زبان

ل ع ل

لَعَلَّ۔ محرکۃ و شد الاخیر و سکونہا
گردکاش و آن کلمہ است جہت
امید و ترس و شک و اصل آن
عل و لام زائد است و ہمچنین ہست
عَلَّ ہَنَّ وَعَنَّ بالمہملۃ
و المعجمۃ و انّ و لاعنّ و لعوّ
انّ و رعلّ و لعنّ و رغنّ و
لغنّ و رغنّ یقال علیّ افعلُ
و علیّ و لعلیّ و لطنیّ و لعنیّ و
علی ہذا القیاس

ل ع ل م

تَلَعْلَمَ لِیْ اَمْیَاهُ۔ درنگ
کرد در کار و توقف نمود

ل ع م

لَعَم۔ محرکۃ لعاب دہن

ل ع م ظ

لعمظ۔ کجعفر آزمند و آزو مند
گوشت لُعْمُوْظ۔ کعصفور و
لُعْمُوْظَۃ۔ بالتاء مثل لَعَامِظَۃ
و لَعَامِیْظ۔ بفتحہا جمع و نیز
لُعْمُوْظ۔ ناخوانده در مہمانی آینده
لَعْمَظَۃ۔ گوشت بدندان بر
کندن از استخوان لِعْمَاظ۔
بالکسر مثلہ
لِعْمَاظ۔ کقرطاس مردلانی

ل ع ن

لَعْنَۃ۔ بالفتح راندگی اسم است

لعن را قال اللہ تعالیٰ الی لعنۃ
اللہ علی الظالمین لعان کتاب
لعنات جمع
لُعْنَۃ۔ بالضم آنکہ بسیار لعنت
کنند بروے
لُعَنَۃ۔ کہمزۃ بسیار لعنت کننده
مردم لُعَن۔ کصرد جمع
لَاعِن۔ دورکننده و دشنام
دہنده و دعاے بد کننده
لَعِیْن۔ کامیر رانده و لعنت کرده
شده مذکر و مونث درو یکسان
است یقال رجلٌ لعینٌ و
امرأۃٌ لعینٌ اما ہرگاه موصوف
مذکور نباشد در مونث لعینۃ بتاے
تانیث آید و نیز لَعِیْن آنکہ
ہر کس او را لعنت کند و دیو سرکش
و مرد و دو مسخ کرده و گرگ و دشنام
داده شده و مترس دخو سیکہ بالیزار
بشکل مردم بر پا سازند بجہت گریزانیدن
سباع و وحش در بلا افتاد و خوار
شده و لعین منقری ابو اکیدر
منازل بن زمعۃ شاعری است
لِعَان۔ کتاب راندگی اسم است
لَعَانِیَۃ۔ کراہیۃ مثلہ
مَلْعَنَۃ۔ کمقعده راه کوفتہ و پلیدی
و حدث مَلَاعِن جمع و منزل
مردم و سبب لعنت و فی الحدیث
اتقوا الملاعن ای ما یوجب
اللعن و نیز ملاعن جایہائے
قضائے حاجت
مَلْعُوْن۔ رانده و دور کرده از
نیکی و رحمت مَلَاعِیْن جمع
(ف) لَعَنَہٗ لَعْنًا۔ بالفتح راند

آنرا و دور کرد از نیکی و رحمت و در
دعای گویند اَبَیْتَ اللَّعْنَ گاہی
در مدح آرند یعنی انکار کردی آورن
چیزے را کہ بر آن لعنت کننده ترا
مُلَعَّن۔ کمعظم آنکہ ہر کس براند آنرا
تَلْعِیْن۔ در شکنجہ کشیدن باز داشتن
مُلَاعَنَۃ۔ بریکدیگر لعنت خواندن
شوی و زن لِعَان بالکسر مثلہ و نیز
لِعَان حکم کردن یقال لاعن
الحاکم بینہما لعانًا اذا حکم
تَلَاعُن۔ ہم دیگر را دشنام دادن
و بے باکی نمودن باہم و بریکدیگر
لعنت خواندن منہ الحدیث
المتلاعنان لا یجتمعان و
قال ابو حنیفۃ و محمد اذا اکذب
نفسہ و حد جاز ان یجتمعا
بنکاح جدید
اِلْتِعَان۔ انصاف نمود و در دعا
بر خود و نیز اِلْتِعَان۔ بریکدیگر
لعنت خواندن

ل ع و

لَعْو۔ بالفتح بدخوی و فرومایہ
بے مروت و نیک آزمند و حریص
و مرد تیز شہوت لَعْوَۃ مونث
لِعَاء۔ کتاب جمع
کَلْبَۃٌ لَعْوَۃٌ و ذئبۃٌ
لَعْوَۃٌ اے حریصۃ و نیز لَعْوَۃ
سگ ماده و سیاہی گرداگرد سر
پستان و بعضے قومے از عرب
ذو لَعْوَۃ۔ پادشاہی است از
پادشاہان حمیر و نیز نام مردے
و لَعْوَۃُ الجوع۔ تیزی و شدت
گرسنگی

لَعِيَ۔ کرضی نیک آزمند و تیز شہوت
و یقال للعاثر لَعًا لَکَ اِذَا دَعَا
لہ بالانتعاش
لَعَاۃ۔ بالتاء سگ ماده
لَاعِي۔ بد دل و بیمناک کہ از دیدنے
چیزے در فزع آرد او را ولیسنده
یقال ما بہا لاعی قرو ای
من یلحس عسًّا معناه ما
بہا احدٌ
لَاعِیَۃ۔ نوعی از درختان کوہے
شیر دار گلش زرد و ہرگاه از شیر آن
در حوض ماہی افتد بمیراند و عرق
برگ کوفتہ آن سخت مسہل و شیرش
نیز مسہل قوی و نیز بلغم و صفرا را
بقے بیرون کند
اَلْعَاء۔ بالفتح ممدوداً استخوانہاے
انگشتان
تَلَعِّي۔ فرو خفتن و گره بستن انگبین
و لیسیدن یقال تلعی العسلُ
اذا انعقد و تلعاه اذا لعقہ
و گیاه لعاع چیدن یقال خرجنا
نتلعی ای نأخذ اللعاع و
ہو اول نبت خراج

باب اللام فصل الغین

ل غ ب

لَغْب۔ بالفتح گوشت پاره میان
دندان پیشین و بر تباه زرد و ریش
مرغ و سخن تباه و مرد سست کاہل
و تیر ہیچکاره نیکو ناتراشیده
رِیْشٌ لَغِیْب۔ مجہولاً مانند تابط
شراً لقب برادرے و حرک
عینہ الکمیت لاجل حرف الحلق

شل نهر و نهرا وهی ریش
لغب بالاضافة
لَغَب - محرکة موی گردن یقال
آخذ بلغب رقبته یعنی دریافتم
آن را
لاغب - مرد سست و ضعیف
لغیب - کامیر تباه شده
لُغَاب - کغراب تیر هیچکاره تباه
نیکو ناتراشیده و پرهاے زرد
ریزه مرغ
لُعَابَة - کثمامة کولی و سستی
لُغُوبَة - بالضم مثله
لَغُوب - کصبور مرد سست کول
(ن س ك) لغب لغبا -
بالفتح ولغوبا بالضم وبالفتح سخت
مانده گردید کرم عن اللبلی
و سمع لغة ضعیفة
(ن) لغب القوم لغبا -
بالفتح خبر دروغ پیدا کرد نزد ایشان
ولغب علیهم - تباهی انداخت
میان ایشان ولغب الکلب
بزبان آب خورد از خنور
اِلْغَاب سخت مانده کردن
و پر تباه و هیچکاره بر تیر چسپانیدن
و دروغ رسانیدن کسے را
تَلْغِیب سخت مانده گردانیدن
تَلَغُّب - مانده گردانیدن و
دور از راندن

ل غ ث

لَغِیث - کامیر آنچه زهر آمیخته
جهت شکار کرگس گسترند و گندم
جو آمیخته

ل غ ث ن

لُغْثُن (ن) کعصفور اندرون بینی
وبن آن لغاثین جمع ونهایه است
اوهی تصحیف لغنون بالنون

ل غ د

لغد - بالضم گوشت کرانه گردن
و گوشت پاره در گلوے یا گوشت
پاره اندرون گوش گویا آن زائد
است یا گوشت در پایان دهن
بسوے حلق الغاد جمع یا منتهاے
زمه گوش بطرف پائین
لغدة - بالضم نام ادیبی است
نحوی اصفهانی
لُغْدُود - کعصفور گوشت کرانه
گردن لِغْدِید بالکسر کذلک
لغادید جمع
(ف) لغد الابل لغدا - بالفتح
بر گردانیدن ابل برجاده راه ولغده
اذنه - در از کشید تا راست شود
ولغد فلانا عن حاجته -
باز داشت از آن
مُلَاغَدَة - دست گرفتن و باز
داشتن کسے را از آنچه که خواهد
مُتَلَغِّد - للفاعل سخت خشمناک
یقال جاء فلان متلغدا
اِلْتِغَاد - باز داشتن کسے را از
خواسته وے و دست کسے گرفتن

ل غ ذ م

لَغْذَمِیّ - بالذال المعجمة وبالفتح
منسوب بسیار خوار
مُتَلَغْذِم - بکسر الذال بسیار خوار

ل غ ز

لَغْز - بالفتح برگردانیدن چیزے را
از وجه آن والفعل من نصر
لُغْز - بالضم چیستان لُغُز بضمتین
و بالتحریک وکصرد مثله الغاز جمع
هر چهار و سوراخ کلاکموش و سوسمار
و موش و بالفتح لَغز کصرد مثله و نیز
الغاز - راهها کج پیچیده و شبه
گرد برونده و شوار باشد تشبیهها
بجحر الیربوع والاصل فیها ان
الیربوع یحفر بین النافقاء
والقاصعاء مستقیما الی اسفل
ثم یعدل عن یمینه و شماله
عروضا یعترضها تخفی مکانه
ابن الغز - کاحمد مردے است
اسمه سعد او عروة او الحارث
منه المثل انكح من ابن الغز
اصله انه کان ابرا نکاحا یستلقی
ثم ینعظ فیجیء الفصیل فیحتک
بذکره یظنه الجذل المنصوب
للتحتك به الجمالی
رجل لُغَّاز - کشداد نیاک
غیبت کننده مردم را
لُغَیْزَاء - کحمیراء چیستان الغیزی
کسمیهی مثله
اُلْغُوزَة - کاعجوبة چیستان
اِلْغَاز - چیستان گفتن سخن سربسته
آوردن یقال الغز کلامه و
فیه ایضا اخفی مراده

ل غ س

لَغْوَس - کجرول گرگ و مرد سبک
چست در خوردن و آزمند و دزد
بسیار فریبنده پلید طبع و گیاهی است
که ستور چره دار آنرا و گیاه سبک و تنک
و نهال که بجنبد از نرمی و تازگی
لغوسة - کدحرجة خبر که حقیقتش
معلوم نشود یقال هو لغوسة
من خبر اذا لم یتحقق شیء منه
مُلَغْوَس - کمسرهف سپید نام

ل غ ط

لَغَط - بالتحریک وبالفتح بانگ
و خروش یا آوازهاے مبهم که فهمیده
نشود الغاط جمع و بالفتح صحن
پیش در خانه
لُغَاط - کغراب کوهی است و آبے
(ف) لغطوا لغطا - بالفتح و بحرکة
بانگ و فریاد کردند ولغط الحمام
والقطا لغطا ولغیطا - کامیر بانگ
کرد کبوتر و سنگ خوار
اِلْغَاط - بانگ کردن و خروشیدن
و آواز جوش بر آوردن شیر مانند نهفتن
سنگ تفسان در آن
تَلَغُّط - بانگ و فریاد کردن
و خروشیدن

ل غ غ

لَغْلَغ - کجعفر مرغی است غیر لکلک
لَغْلَغَة - نیک ترکردن تکنه را به
و نیز لغلغة شکستگی زبان یقال فی
کلامه لغلغة ای عجمة و لجلجة

ل غ ف

لُغْفَة - بالضم لقمه
لَغِیف - کامیر آنکه هم طعام دزدان
باشد و جامه ایشان را نگهدارد و
دزدی نکند با ایشان و نیز خاصه
مرد و نیست و نهانی او الغفا جمع
لَغِیفَة - کسفینة تبابه که طعام ایسے
است
مَلْغَفَة - کمقعدة گروه دزدان
بے ننگ و بے شرم و بے حمیت

(س) لَغِفَ الإدامَ لَغَفًا۔ محرکۃ فرو بردن نان خورش را و لقمہ ساختن
اِلْغَاف۔ بزبان خون لیسیدن شیر و مادہ شدن آن گرفتن سر کسے و شتافتن و بد معاملگی کردن و ستم نمودن و لقمہ فرو خورانیدن
و لغیف دزدان گرویدن
مُلَاغَفَة۔ دریافتن و رسیدن کسے را و بوسہ دادن زن را
تَلَغُّف۔ آمادہ گرفتن سر کسے شدن شیر و شتر

ل غ م

لَغَم۔ محرکۃ بوے خوش اندک و نای زبان و رگہای آن و نیز
لَغَم سخت تفتگی و بے آرامی
لُغَام کغراب کفک دہان شتر
لُغُمَاء۔ کصحرا گوسپند سپید رو
مُلَاغِم۔ بالفتح گرداگرد و درون دہان لم یتمع لہا بواحدۃ
(ف) لَغَمَ الجمَلُ لَغْمًا۔ بالفتح کفک انداختن شتر از دہن و نیز
لَغَمَ فُلَانٌ۔ خبر داد از چیزے کہ یقین آن ندارد
تَلَغُّم۔ خوشبوے آلودن در ملاغم دہن و ملاغم جنبانیدن وقت سخن گفتن یقال تَلَغَّمَ بالکلام إذا احرك ملاغمہ بہ

ل غ ن

لَغْن۔ بالفتح خرسندی و نشاط جرائی
لُغْن۔ بالضم کرکرانک نزدیک گوش و گوشت کرانہ گوش و گردن و نیز لغن دروغ یقال جئتَ
بِلُغْنٍ غُيَيْرِكَ إذا انكرتَ ما تكلّم به من اللّغة
لَغْنَك۔ یعنی لعلک در لغت بنی تمیم
لُغْنُون کعصفور گوشت پارہ کرانہ گردن لَغَانِين جمع و اندرون بینی و بن آن
اِلْغِينَان۔ دراز و درہم پیچیدہ شدن گیاہ

ل غ و

لَغْو۔ بالفتح سخن بیہودہ و بیکارہ از ہر چیزے خطا و آنچہ در حساب و شمار نیاید از شتر بچہ و گوسپند ریزہ کہ در دیت دادہ شود بسبب حقارت و خردی وے لَغِي کوحي مثلہ فی الکل و کذا منہ قولہ تعالی لا یؤاخذکم اللہ باللغو فی ایمانکم ای بالاثم فی الحلف اذا کفرتم او بما لا یعقد علیہ القلب وھو کقولك بلی واللہ لا واللہ
لُغَة۔ کثبۃ آوازہا کہ بدان ہر قوم مقصد و غرض خود بیان نمایند اصلہا لُغْوٌ او لُغَيٌ و الھاء عوض لُغَات و لُغُون و لُغًى کھدى جمع و قال بعضھم سمعت لُغَاتَهُم بالنصب تشبیہا بالتاء التی توقف علیہا بالہاء لُغَوِي بضم لام و فتح غین منسوب بوے
کلمۃ لَاغِيَة۔ سخن بد فاحش و بیہودہ و منہ قولہ تعالی لا تسمع فیہا لاغیۃ
لَغْوَى کسکری سخن بیہودہ و بیکارہ از ہر چیزے و خطا و بانگ و خروش مرغ سنگ خوار
(ن) لَغَا لَغْوًا۔ بالفتح سخن گفت و نا امید گردید و لَغَا بِيَدِہ ترک و اشکستہ را از جرپش و لَغَا الکَلْبُ۔ بانگ کرد سگ
(ن س) لَغَا فی قولہ لَغْوًا۔ بالفتح و لَغًا کعصا و لَاغِيَة کعافیۃ و مَلْغَاۃ۔ بالفتح بیہودہ گفت و خطا کرد در سخن
(س) لَغِيَ لَغًا۔ محرکۃ شیفتگی کرد بچیزے و آزمند آن شد و لَغِيَ بالماء بسیار خورد آب را و سیر نشد و لَغِيَ فُلَانٌ۔ آواز کرد
اِلْغَاء۔ نا امید و زیان کار گردانیدن و باطل کردن و از شمار افگندن
اِسْتِلْغَاء۔ سخن گوش کردن یقال اِسْتَلْغَ العربَ ای اسمع لغاتہم من غیر مسئلہ

بابُ اللام فصلُ الفاء

ل ف ء

لَفِيئَة۔ کسفینۃ گوشت پارہ بے استخوان
لَفَاء۔ کسحاب خاک و چیز اندک و کمتر از حق
(ف) لَفَأَہٗ لَفْئًا۔ بالفتح و لَفَأَة۔ کسحاب باز کرد و پوست آزا و برہنہ نمود و باز کشاد و نیز لفء باز کردن باد ابر را از ہوا و باز کردن گوشت از استخوان و لعصا زدن و زدن برگردانیدن و مائل کردن از وادے وے و غیبت کردن و دادن حق کسے را
(س) لَفِئَ۔ باقی ماند
اِلْفَاء۔ باقی گذاشتن
اِلْتِفَاء۔ پوست باز کردن از چوب و برہنہ ساختن

ل ف ت

لِفْت۔ بالکسر شلغم و نیمہ چیزے و کرانہ آن و یار یقال لِفْتُہ معہ ای شقہ و لِفْتَاہُ ای شِقَّاہ و یقال لا تَلْفِتْ لِفْتَ فُلَانٍ ای لا تنظر الیہ و گاو و زن کول و کس شیر مادہ و لشۃ کوہ قدید میان حرمین و لفتح
لُفْتَة۔ کھمزۃ آنکہ بزند ستور را و بر و انکند کہ کجا رسد
لَفِيتَة۔ کسفینۃ تباہۂ طرباشور بائے است مانند حیس کہ طعامی باشد
لَفَات۔ کسحاب کول بدخوی
لَفُوت۔ کصبور زنے کہ از شوی دیگر بچہ دارد و مرد کول بدخوی و ناقہ کہ وقت دوشیدن بانگ بے آرامی نماید و زن کہ نگاہش یکجا نماند و بر آن باشد کہ ہرگاہ غافل شوی دیگرے را اشارہ کند
اَلْفَت۔ کاحمد چھار شاخ درہم پیچیدہ یا یک شاخ خمیدہ و مرد چپہ دست و کول و کج کاج بلغت تمیم
لَفْتَاء۔ کصحرا زن کج چشم و بز مادہ کج ہر دو شاخ
(ض) لَفَتَہٗ لَفْتًا۔ بالفتح در نوشت و پیچید آن را و منہ حدیث حذیفۃ إنّ من

أقسم الناس لِلُفرِ إنّ منافقاً لا يَدَع منه واقاً ولا الفاً إلّا يَلْفِتُه بِلِسَانِه كما يَلْفِتُ البقرة الخلى بِلِسَانِهَا ۔ ولَفَتَ اللّحاءَ عَنِ الشّجرِ۔ پوست از درخت باز کرد ۔ ولَفَتَ الرّبيش عَلَى السّهم۔ پر بر تیر چسپانید بہر طور کہ اتفاق افتاد ۔ وھو يَلْفِتُ الماشية۔ یعنی می زند و پروا ندارد کہ بکہ رسد ۔ ونیز لَفْت روے گردانیدن از کسے و از راے و ارادہ وے برگردانیدن یقال لَفَتَهُ عَنْهُ

تَلَفُّت۔ نیک برگشتہ نگریستن

التفات۔ برگشتہ نگریستن

ل ف ث

اَلْفَث۔ کول

اِسْتِلْفَاث۔ بیرون آوردن یقال اِسْتَلْفَثَ ما عنده وبپایان چیزے رسیدن وپوشیدن خبر را و حاجت روا کردن وتمام علف خوردن ستور یقال اِسْتَلْفَثَ الرّعي اے لم يَدَع منه شيئاً۔

ل ف ج

لَفْج۔ بالفتح خواری

مُلْفَج۔ کمکرم مفلس بے چیز وھو نادر کاحصن فھو محصن واسھب فھو مسھب

اِلْفَاج۔ مفلس شدن بے چیز گردیدن ومضطرب کردن کسے را

مُسْتَلْفَج۔ للمفعول بے چیز و دل رفتہ وبے حواس از ترس و بزہمن و رسیدہ از لاغری و ناتوانی

ل ف ح

لُفّاح۔ کران گیاہی است کہ بہ بادنجان ماند و آن نوعی از یبروح است زرد رنگ ۔ ونیز بار درخت یبروح

(ف) لَفَحَهُ بِالسَّيْفِ لَفْحاً۔ بالفتح بشمشیر زد او را ۔ ونیز لَفْح سوختن آتش و گرما و سموم ۔ لَفَحَان محرکہ مشابہ … معنی ما کان من الرّيح لَفْح فھو حرّ وما کان نَفْح فھو برد

ل ف خ

(ف) لَفَخَهُ عَلَى رَاسِهِ لَفْخاً۔ بالفتح بچوب دستی زد بر سر وے باطپانچہ زد

ل ف س

لَيْفَس۔ بکسر اللام وفتح التحتية اتباع است حَيْفَس را یعنی دلاور

ل ف ظ

لَفْظ۔ بالفتح سخن لَفْظَة یک سخن الفاظ جمع

لَفِيظ۔ کامیر انداختہ

لِفَاظ۔ ککتاب تر و آبی است مزنی ابا ورا و بفیم

لُفَاظَة۔ کثمامة آنچہ از دہان بیرون اندازند وسخن از دہان بیرون افتادہ وپس ماندہ از ہر چیزے

لَافِظَة۔ دریا بدان جہت کہ بیرون انداز و جواہر و عنبر و جز آن ویستعمل بالالف واللام ودیک ونھما خروس بدان جہت کہ دانہ را بمنقار خود آوردہ پیش ماکیان اندازد وکبوتر و ہر مرغ کہ جوزہ را بدان خورش دہد بدان جہت کہ دانہ از شکم بیرون آرد و خوراند و گوسپند کہ چون بدوشیدن خوانند نشخوار بینداز و و شادان پیش آید و آسیا و از یکی ازین مذکورات است قولھم اَسْمَح مِن لَافِظَة والھاء فيه للمبالغة و نیا بدان جہت کہ ہر چہ دران است بسوے آخرت دفع کند

مَلْفُوظ۔ انداختہ

(ص س) لَفَظَهُ وبِهِ لَفْظاً۔ بالفتح انداخت آنرا و از دہن بیرون افگند ۔ ولَفَظَ بِالكَلامِ سخن گفت ۔ ولَفَظَ فُلانٌ بمرد ويقال جاءَ وقد لَفَظَ لِجَامَهُ یعنی آمد سخت رنجیدہ وسختی دیدہ از تشنگی و ماندگی

تَلَفُّظ۔ سخن گفتن

ل ف ع

لِفِيعَة۔ کسفينة پارہ جامہ کہ بر پیراہن زیادہ کنند

لِفَاع۔ ککتاب چادر یا گلیم یا گسترنی از ادیم یا ردا و ہر جامہ کہ زنان بر سر کشند و پستان پشمین ستور و نام شترے

لِفَاعَة۔ بالتاء جامہ پارہ کہ بر قمیص زیادہ کنند

(ف) لَفَعَ الشّيبُ راسَه لَفْعاً۔ بالفتح ہمہ سرش سپید گردید

تَلْفِيع۔ زو گرفتن موے سپید سر را و سر پوشیدن صلعة بالبار و لبسیا… و باشگونہ کردن توشہ دان را و تسمہ اش … در میان آوردن وبعد از آن گاہی شکستہ دوا دارند و گاہی دوزند وبحو و درکشیدن زن جامہ را و فرو گرفتن آن را

تَلَفُّع۔ جامہ در خود پیچیدن جامہ در سر کشیدن زن … زانہ زدن آتش و فرو گرفتن پیری مرد را و برگ فرو گرفتن درخت را

اِلْتِفَاع۔ چادر در خود پیچیدن سبز شدن زمین بگیاہ و برگردیدن رنگ یقال اُلْتُفِعَ لَوْنُهُ مَجْهُولاً ای تغیّر

ل ف ف

لِفّ۔ بالکسر نوعی و صنف از مردم و گروہی از آن و قوم گرد آمدہ از ہر جاے یقال جاءوا بِلِفِّهِم ولَفِّهِم ای اَخْلاطِهِم ۔ وکنّا لِفّاً ای مجتمعين في موضع لُفُوف جمع و آنچہ از جا جای فراہم آرند مانند گواہان دروغ کہ کسے جمع کند ۔ ویقال جاءوا ومن لَفَّ لَفَّهُم ولَفِّهِم ولُفِّهِم بتثلیث یعنی آمدند با کسے کہ شمردہ شد در آنہا و مرغزار درہم پیچیدہ گیاہ ۔ ویقال حَدِيقَة لُفّ ولَفّ اے ملتفة وبستان انبوہ درخت اَلْفَاف جمع ۔ ونیز اَلْفَاف درختان انبوہ بہم درپیچیدہ ومنہ قولہ تعالیٰ وجَنَّات اَلْفَافاً۔ و واحدش لِفّ است بالکسر یا بالفتح یا لُفّ بالضم جمع لَفَّاء پس الفاف جمع الجمع باشد حَدِيقَة لِفَّة۔ بالتاء ، باغچہ باہم پیچیدہ و انبوہ درخت بالفتح

وامرأة لِفَّةٌ ـ زن سبک بلیح
لَفَف ـ محرکۃ پیچیدگی رگ در بازوے کارکننده چنان که از کار معطل سازد وگرانی زبان چنانکه از سخن درماند اَلَفّ لغتست از آن
لَفِیف ـ کامیر گروه مردم پراگنده از هر جاے منه قوله تعالیٰ وجئنا بکم لَفِیفًا ای مجتمعین مختلطین من کل قبیلة ÷ وطعامٌ لَفِیفٌ ـ خوردنی آمیخته بدو جنس یا زائد از آن ¤ دوست یقال هو لَفِیفُ فلانٍ ای صدیقه او هو لَفِیفٌ بالغین المعجمة ÷ ونیز لَفِیف کلمه را گویند که از سه حرف اصلی وی دو حرف علت باشد خواه مقرون چون طوے خواه مفروق چون وعی
لُفَیْفَة ـ بالتا گوشت پشت شتر زیر پے
لِفَافَة ـ ککتابة جامه بیرونی که برپا و مرده و جز آن پیچند لفائف جمع
اَلَفّ ـ مرد گران سنگ بطی الکلام عاجز درمانده در سخن و کار و گران زبان چون در سخن در آید دهان او از زبان پر گردد و آنکه هر دو ابروش با هم نزدیک باشد و جاے انبوه بسیار مردم ÷ ونیز اَلَفّ رگے است در خر و گاو دست ستور لُفّ بالضم جمع
لَفَّاء ـ ممدودًا زن بزرگ ران کلان سرین آگنده گوشت و دختر فربه لُفّ بالضم جمع و ملان سطبر منه فخذان لَفَّاوان و درختان پیچیده شاخ
لُفْلُف ـ کجعفر موضعی است میان تیمار و هر و کوه طے ÷ وجبل
لَفْلَف ـ مرکست لَفلاف بالفتح شله
تَلَافِیف ـ گیاهی در هم پیچیده یقال هذه تَلَافِیفُ من عُشْبٍ نبات ای نبات ملتف
مِلَفّ بالکسر چادر و قز آگنده
(ن) لَفَّهُ لَفًّا ـ بالفتح در نوردید آن را و پیچید خلاف نشره ÷ ولَفّ الکتیبتین ـ آمیخت دو لشکر را بهم در جنگ ÷ ولَفّ فلانًا حقّه ـ از حق وے باز داشت او را ÷ ولَفّ الشیء ـ فراهم آورد آن را ÷ ولَفّ فی الاکل ـ اقسام طعام آمیخته خورد یا زشت گردانید ÷ ولَفّ الشیء بالشیء ـ ضم کرد چیزے را بچیزے ÷ ولَفّ الشجرُ ـ در هم پیچیده شاخ گردید درخت
لَفْلَفَة ـ نیک خوردن و مضطرب شدن بازوے شتر از پیچیدگی رگ
اِلْفَاف ـ سر در بال کشیدن مرغ و زیر جبه خود در آوردن کسے را
مُلَفَّف ـ کمعظم شیر معقول الی المهوّس الاسدی ÷ الخبز او بتمر او بلحم ÷ ام الشیء الملفف فی البجاد ÷
تَلْفِیف ـ سخت در نوردیدن و نیک در پیچیدن و از جا بجاے فراهم آوردن چیزے را
تَلَفُّف ـ جامه در خود پیچیدن یقال تَلَفَّفَ فی ثوبه
اِلْتَفَّ فی ثوبه ـ جامه در خود پیچید کذا اِلْتَفَّ به ÷ ونیز
اِلْتِفَاف ـ افزون شدن گیاه و در هم پیچیدن آن

ل ف ق

لِفْق ـ بالکسر یک کرانه و درز چادر و جز آن
لِفَاق ـ ککتاب وتِلْفَاق بکسر التا دو جامه است که هر دو را بهم دوزند
(ض) لَفَقَ الثوبَ لَفْقًا ـ بالفتح دو درز آن را بهم نهاده دوخت ÷ ولَفَقَ الامرَ ـ جست آن را و نیافت ÷ ولَفَقَ الصقرُ ـ گذشته شد چرغ پس شکار نکرد
(س) لَفِقَ یفعل کذا ـ کردن گرفت ÷ ولَفِقَ الشیءَ ـ رسید آن را و گرفت
اَحَادِیث مُلَفَّقَة ـ کمعظمة سخنهاے دروغ آراسته و مزخرف
تَلْفِیق ـ دو درز یا دو سخن را بهم آوردن
تَلَفَّقَ به ـ در پیوست بوے
تَلَافُق ـ خداوند کارهاے درست و آراسته شدن قوم یقال تَلَافَقُوا اے تلاءمت امورهم

ل ف ك

لَفِیك ـ کامیر کول
اَلْفَك ـ کاحمر مرد چپ دست و کول

ل ف م

لِفَام ـ ککتاب روے بند و نقاب که بر بینی اندازند
(ض) لَفَمَتِ المرأة لَفْمًا ـ روی بند بست ÷ ولَفَمْتُهُ ـ استوار بستم آن را
اِلْفَام ـ استوار بستن
تَلَفُّم ـ روی بند بستن زن و عمامه بستن مرد بر دهان بشکل نقاب چنانکه تا نوک بینی برسد
اِلْتِفَام ـ روے بند بستن زنان

ل ف و

لَفَاء ـ کسما، خاک درخت و متاع بر زمین افتاده و هر چیزے اندک و هیچکاره خوار و حقیر داشته یقال رَضِیَ من الوفاء باللفاء ای من حقه الوافی بالقلیل
اِلْفَاء ـ یافتن و دو رسیدن چیزے را
لَفَاهُ حقّه مَلْفِیَةً ـ کاست حق او را
تَلَافِی ـ رسیدن و دریافتن چیزے یقال تَلَافَیْتُهُ اذا تدارکته

باب اللام فصل القاف

ل ق ب

لَقَب ـ محرکة بازنام اَلْقَاب جمع
لَقَّبَ به تَلْقِیبًا ـ لقب نهادن بآن
تَلَقُّب ـ بالقب شدن

ل ق ث

لَقْث ـ بالفتح آمیختن و بشتاب گرفتن و فراز گرفتن چیزے را

والفعل من سمع
تَلَقِّيث ۔ آمیختن

ل ق ح

لَقْح ۔ بالفتح کشن دادن خرما بن را والفعل من فتح
لِقْحَة ۔ بالکسر لقس لِقَاح کتاب جمع ؛ ولقوح ویفتح لِقَح کعنب ؛ ولِقَاح بالکسر جمع دعقاب وزاغ وزن شیرده
لَقَح ۔ محرکة کوه وآب منی که از کشن گیرند تا بناقه ودیگر در کنند اسم است آن را وآنچه نخل را بوی کشن دهند
شَقِيحٌ لَقِيحٌ ۔ کامیر از اتباع است
لِقَاح ۔ کتاب آب نرناقه با شیر یا ناقه بچه آورده تا دو ماه یا سه ماه وبعد از آن آن را لبون نامند
لَقَاح ۔ کسحاب آنچه بدان خرما بن را کشن دهند وغوره خرما بن وگروهی از مردم سرکش که فرمان بر پادشاه نباشند یا آنان که در جاهلیت گاهی نوبت سبا نرسید آنها را
لَقُوح ۔ کصبور بار دار لُقُح کرکع جمع وشتر لِقَاح کتاب جمع وقالوا لِقَاحَان اسودان کما قالوا قطیعان لانهم یقولون لقاح واحد ونیز لقوح شتر ماده شیر دار یا ناقه بچه آورده تا دو ماه یا سه ماه وبعد ازان آن را لبون خوانند
لَاقِح ناقه آبستن شده لَوَاقِح جمع وجنگ سخت استعارة ؛ ونیز لَوَاقِح بادها که درخت وابر را بارور گرداند وهی نادرة والاصل فیه ریح مُلْقِحَة ولکنها لا تُلْقِح الا وهی فی نفسها لاقح کان الریاح لُقِحَت بالخیر فاذا انشأت السحاب وفیها خیر وصل ذلك الیه
مَلْقُوحَة ۔ مادر با جنین وآب منی در پشت نر مَلَاقِیح جمع
(س) لَقِحَت الناقة لَقْحًا بالفتح وبالتحریک ولَقَاحًا کسحاب آبستن شد
مُلْقِح ۔ کمحسن کشن مَلَاقِح بالفتح جمع ؛ ونیز مَلَاقِح بادها که آبستن گرداند درخت را مُلْقِحَة یکے
مُلْقَحَة ۔ کمکرمة ماده باردار مَلَاقِح بالفتح جمع
اِلْقَاح ۔ کشن دادن خرما بن را وآبستن گردانیدن یقال أَلْقَحَ الفحلُ النَّاقَةَ وَآبستن گردانیدن باد درخت را
رَجُلٌ مُلَقَّح ۔ کمعظم مرد آزموده کار
تَلْقِيح ۔ کشن دادن خرما بن را وآبستن کردن باد درخت را
تَلَقُّح ۔ آبستن وآزمودن ناقه ومنسوب کردن کسے را بگناه ناکرده ویقال تَلَقَّحَ فلانٌ علیّ وبدست اشاره کردن در سخن گفتن
اِسْتِلْقَاح ۔ هنگام کشن دادن رسیدن خرما بن را

ل ق ز

لَقْز ۔ بالفتح مشت برسینه زدن یا بر هر جا که باشد یا لگد زدن یا لَقْز مشت برسینه وبرگردن زدن ودهن لگد زدن وبعضها آرنج زدن ملکز مشت برگردن زدن

ل ق س

لَقْس ۔ بالفتح کر
لَقِس ۔ ککتف مردم را لقب نهنده وفسوس کننده وبدی انداز نده میان مردم وآنکه بیک روش نپاید ودانا ودریابنده چیزے۔
لِقَاس ککتاب اسم است لا قسًا
لاقِس عیب کننده وکر
(ض ن) لَقَسَه لَقْسًا ۔ بالفتح عیب کرد او را
(س) لَقِسَتْ نَفْسُهُ اِلَی الشَّیءِ لَقَسًا ۔ کشید او را دل او بسوی آن چیز ومائل ساخت ؛ ولَقِسَتْ نَفْسُهُ مِنْهُ شوریده دل او وتباه شد
مُلاقِس ۔ للفاعل شکیبا بر حریف
مُلاقَسَة ۔ همدیگر را لقب نهادن
تَلاقُس ۔ باهم دشنام دادن

ل ق ش

لَقِشٌ لَقِشٌ ۔ ککتف تیک خشک کهنه

ل ق ص

لَقِص ۔ ککتف تنگ ومرد بسیار سخن زده وبدی انگیز
(ف) لَقَصَ جِلْدَهُ لَقْصًا ۔ بالفتح سوخت پوست او را
(س) لَقِصَ لَقَصًا ۔ محرکة تنگ گردید ؛ ولَقِصَت نَفْسُهُ شوریده دل او وتباه شد
مُلْتَقِص ۔ للفاعل پے برنده وتتبع کننده دقایق امور وباریک آن را
اِلْتِقَاص ۔ گرفتن چیزے را

ل ق ط

لَقَط ۔ محرکة آنچه برداشته وبرچیده شود از خوشه وجز آن ویقال لَقَطْنَا الیوم لَقَطًا کثیرًا یعنی بسیار خوشه چیدیم امروز وپارهاے زر که در کان یافته گردد ونوعی از تره پاکیزه که ستور حریص آن باشد لَقَطَة یکے ویقال فی هذا المکان لَقَطٌ مِنَ المَرْتَع ای شیءٌ منه قلیلٌ
لُقَطَة ۔ بالضم آنچه برداشته وبرچیده شود از خوشه وجز آن لَقْطَة کهمزه مثله وفی الحدیث سال رجل النبی صلی الله علیه وسلم عن اللقطة فقال احفظ عفاصها ووکاءها ثم عرفها سنة فان جاء صاحبها والا فشانك بها
لَقِيط ۔ کامیر از زمین برگرفته و بچهٔ نوزاده بر زمین افکنده وجز آن که بر دارند او را وچاه کهنه عادی که ناگاه بر افتد و واقع شود ؛ بئر لَقِيطَة کذلك ای اذا کانت عادیة فالتقطت ای وقع علیها بغتة ؛ لَقِيط بلوی ولَقِيط بن رتبیع ولَقِيط

بن صبرة ولقیط بن عامر
ولقیط بن عدی ولقیط
بن عبّاد صحابی اند هذا ما
ننسبه البعض والاکثر هو
ابو رزین لقیط بن عامر بن
صبرة بن عبد الله بن المنتفق
بن عامر بن عقیل عقیلی صحابی
مشهور عداده فی اهل الطائف
ومنهم من یجعل لقیط بن
عامر لقیط بن صبرة قال ابن
عبد البر ولیس بشیٔ
لَقِیطة کسفینة خوار وناکس
فرومایه مذکور ومونث در وی
یکسان است ٭ وبنو اللقیطة
گروهی است از عرب سُمّوا بها
لِاَنّ امّهم التقطها حذیفة
بن بدر فی جوارٍ اضرّت بهنّ
السنة فاعجبته فخطبها الی
ابیها وتزوّجها وهی بنت
عُصم بن مروان
لَقَاط ـ کسحاب خوشه که در درون
بماند وواپس آن را خطا کند
لِقَاط ـ ککتاب پیشاپیش ومقابل
یقال داره بلقاط داری ای
بحذائها ٭ ونیز لِقَاط ـ باقی ماند
خوشه در درودن اسم مصدر است
لُقَاط ـ کغراب خوشه برچیده
لُقَاطة ـ بالضم شکسته وریزه
هر چیزی را یگان وبی بها واز زمین
برگرفته وخوشه برچیده
اَلُقَاط ـ بالفتح مردم اوباش
ومردم اندک پراگنده
لاقط ـ رفوگر وبنده آزاد کرده

وما قط بنده لاقط وساقط
بنده ماقط ومنه المثل ساقط بن
ماقط بن لاقط
لاقطة ـ خوار ناکس للذکر
والانثی ٭ ولاقطة الحصی
سنگدان مرغ ٭ فی المثل لکل
ساقطة لاقطة ای
لکل کلمة سقطت من
فم نفس تسمعها فتلقطها
فتذیعها یعنی هر سخن را که از
دهان برآید شنونده است که
میشنود وشائع میکند در تحریص
بر حفظ لسان گویند
لُقَیطی ـ کسمیهی جوینده خبر را تا
سخن چینی نماید یقال نه لقیطی
حُلَیطی ای ملتقط للاخبار
لینم بها
مَلْقَطان ـ بالفتح کول ملقطة
بالتا مونث
مِلْقَط ـ کمنبر آنچه بدان چیزی را
برگیرند ٭ ومنه مِلقط حمی است
مِلْقَاط ـ بالکسر خامه ومنقاش
وآن چیزی است از آهن که بدان
موی برکنند هندی موچنا ٭ ونیز
مِلقاط چننده
مَلْقوط ـ از زمین برگرفته و
بچه نوزاده بر زمین افگنده
(ن) لَقَطه لَقْطا ـ بالفتح از
زمین برگرفت آن را ٭ ونیز لقط
در پی نهادن جامه را ورفوگردن
مُلاقطة ـ رو باروی شدن
وهمه پایها گرفتن اسپ
تلقّط ـ از جابجا برگرفتن خرما

وجز آن
اِلتقاط ـ آگاه وویده در شدن
بچیزی بی جست وجو ودانه چیدن
مرغ وجز آن واز زمین برگرفتن
چیزی را وسخن چیدن وناگاه
آنبوهی کردن یقال وردت
الشیٔ التقاطا ای هجمت علیه
بغتة

ل ق ع

لُقَعة ـ کهمزة آنکه دشنام دهد
کسی را وبسخن ترساند ورا ولیس
لِقَاع ـ ککتاب گلیم سطبر
لُقَاع ـ کغراب موضعی است او
هو تصحیف والصواب بالفاء
لَقّاع ـ کشداد مگس
لُقّاعة ـ کرمانة کول ولقب
نهنده مردم را وفسوس کننده
ومرد نیک زیرک سخن ساز حاضر
جواب ویقال فی کلامه
لُقّاعات یعنی از افصاحی حلق
سخن میگوید
تِلِقّاع ـ بکسرتین مشددة القاف
مرد بسیار سخن تلقاعة بالهاء
مثله ٭ ونیز تِلِقّاعة لقب نهنده
مردم را وکول
اِمْرَاَةٌ مِلْقَعة ـ کمکنسة زن
پلید زبان
مِلْقَاع ـ بالکسر زن فحش گوی
بد زبان
(ف) لَقَع لَقَعانا ـ محرکة شتابان
گذشت ٭ ونیز لَقْع ـ انداختن
چیزی را یقال لقعه بحصاة
ای رماه بها وبچشم کردن کسی را

وقال ابو عبید لم یسمع اللقع
الا فی اصابة العین ونیز ایز
وگزیدن مار وبسر بینی گرفتن گسر
چیزی را
مُلاقعة ـ باهم سخن گفتن
وچیرگی کردن در سخن یقال لاقعه
بالکلام فلقعته اللُّقَعة ـ
بالضم والفتح
تَلَقّع بالکلام ـ دشنام
داد وسخن راند
اَلْتَقَع لونه ـ مجهولا برگردید
گونه او

ل ق ف

رجلٌ ثَقِفٌ لَقِفٌ ـ بالفتح
وککتف مرد چست وسبک زیرک
ونیز لَقِف ـ ککتف حوض فرو
دریده اندر زیر وچاه استوارنا
کرده بنا از کلوخ برآورده یا چاه
پرآب که در کندن روان گردد
لِقْف ـ بالکسر آب چند چاه
است اعلای قوران نهایت
شیرین
لَقَف ـ محرکة جانب کرانهای
حوض وچاه الْقَاف ـ جمع
لَقِیف ـ کامیر چست وزیرک
یقال رجل ثقیف لقیف ـ حوض
فرو ریخته از زیر فراخ کرانه وچاه
استوارنا کرده بنا از کلوخ برآورده
یا چاه پرآب که بکندن آب جاری
گردد
(س) لَقِفَه لَقْفا ـ بالفتح
ولَقَفانا ـ محرکة شتاب وسبک
گرفت آن را ٭ ونیز لَقَف

محرکة افتادن دیوار و از زیر فرو دیدن حوض بسبب ناستواری بنا و فراخ شدن کرانهاے وی
تَلْقِیْف. فرو بردن طعام از گلو و فرو خورانیدن و بدو دستا سپردن اسپ زمین را در برجستن یا نیک بر داشتن وے دو دست در آن گویا می کشد دست را یا دست یا بر سینه زدن شتر در سیر
بَعِیْرٌ مُتَلَقِّفٌ. للفاعل شتر که دو سپل دست را بجانب چپ مائل دارد در رفتار
تَلَقُّف. از زیر فرو ریخته شدن حوض و فرو خوردن طعام

ل ق ق

لَقّ. بالفتح شگاف زمین ٭ و نیز لَقّ. بر چشم زدن بدست یا به پنجه والفعل من نصر
لَقَقَة. محرکة آنانکه بر چشم مردم زنند به پنجه و چاهاے سر تنگ
لَقْلَق. بجعفر زبان وفی الحدیث من وُقِیَ شرَّ لَقْلَقِهٖ ولکلک
لَقْلاق. بالفتح مثلہ وهو افصح
لَقَالِق. جمع و آواز
لَقْلَقَة. کدحرجة آواز لکلک و هر بانگ که باضطراب و حرکت باشد یا سختی آواز و پیوسته جنبانیدن مار زنخ خود را و زبان برآوردن وجنبانیدن آن و جنبانیدن چیزے را
طَرْفٌ مُلَقْلَقٌ. بکسر هٖ چشم تیز نگاه سبک حرکت
تَلَقْلُق. جنبیدن مقلوب تَقَلْقُل

ل ق م

لُقْمَة. بالضم ولفتح نواله
لَقَم. محرکة میانه راه راه و معظم آن
لُقَم. کصرد مثله
لَقِیْم. کامیر لواله فرو خورده
لُقَیْم. کزبیر از اعلام است
حِنْطَةٌ لُقَیْمِیَّةٌ. مصغرا منسوبا گندم بزرگ سه تیه یا گندم منسوب بسوے لُقَیْم. که دهی است در طائف
لُقْمَان بن باعورا. کعثمان حکیم پسر خواهر ایوب علیه السلام یا پسر خواهر مادر وے است و گویند تلمیذ داود علیه السلام و گویند قاضی بنی اسرائیل است و گویند بنده بود لوبی از سیاهان مصر و در نبوت او اختلاف است و او غیر لقمان عاد است ٭
و لُقْمَان. بن شیبة بن مُعَیط. صحابی است ٭ و
لُقْمَان. بن عامر حمصی محدث
تِلْقَام. بکسر الفوقیة کلان لقمه
تِلْقَامَة. بالتا مثله وتشدد القاف فیهما
(ن) لَقَمَ الطَّرِیْقَ وغیره لَقْمًا. بالفتح بست دهانه آن را و بند کرد
(س) لَقِمَه لَقْمًا شتاب سبک خورد
اِلْتِقَام. دویدن اسپ در رفتار و لقمه فرو خورانیدن کسی را
تَلْقِیْم. فرو خورانیدن
تَلَقُّم. بانگ کردن آب از بسیاری و بمهلت فرو خوردن لقمه
اِلْتِقَام. فرو خوردن لقمه را

ل ق ن

لَقْن. بالفتح تیزی دریافت و زود فهمی اسم است لَقَنَة بالتا و لَقَانَة کرامة و لَقَانِیَة کراهیة مثله
(لَقْنَةُ الصُّغْرٰی و لَقْنَةُ الْکُبْرٰی) دو قلعه است در اندلس
(لِقْن) بالکسر کرانه و ستون ٭
و غُلَامٌ لَقِنٌ) کودک تیز فهم
(لَقِن) ککتف تیز فهم و زود یاد گیرنده
(لُقَان) کغراب شهری است
(لَوَاقِن) بالفتح پائین شکم
(مَلْقَن) کمقعد موضعی است
(س) لَقِنْتُ الْکَلَامَ لَقَنًا محرکة یاد گرفتم و فهمیدم سخن را ٭
و لَقِنَ) تیز فهم گردید
(اَلْقَنَ اِلْقَانًا) زود یاد گرفت
(تَلْقِیْن) فهمانیدن و تفهیم کردن
(تَلَقُّن) دریافتن و واگرفتن

ل ق و

(لَقْوَة) بالفتح بیماری کجے دهان و روی از علت ٭ و نیز لَقْوَة بکسر زن زود بارگیر که در اول دفعه بار گیرد ناقة لقوة کذلك وفی المثل لقوة صادفت قَبِیْسًا در وصل دو مثل آرند ٭ و نیز لقوة عقاب ماده یا زن شتاب کار چست سبک
لِقَاء ککساء و اَلْقَاء جمع ردد و لَقْوَة عقاب سیاه گون
(ن) لُقِیَ الرَّجُلُ لَقْوًا) مجهولا لقوه زده گردید مَلْقُوّ نعت است از آن و لَقَوْتُهُ اَنَا) لقوه زده گردانیدم او را

ل ق ی

(لَقٰی) کفتی انداخته الْقَاء جمع
(لَقَاةُ الطَّرِیْق) بالفتح میانه راه
(لَقِیٌّ) کغنی باهم دیدار کننده و متصل شونده و هما لَقِیَّان و رجل لَقِیٌّ فِی الْخَیْرِ وَالشَّرِّ) مرد بسیار خیر و شر دیده ٭
و شَقِیٌّ لَقِیٌّ) از اتباع است
(لُقْیَانَة) بالضم والکسر یکبار دیدار کردن ولا تقل لقاءة فانها مولدة لیست من کلام العرب
(اُلْقِیَّة) احجیة زنة و معنے و شدت و سختی کالاتی جمع
(تِلْقَاء) بکسر الفوقیة ممدودا دیدار اسم مصدر است لُقْیَة بالضم مثله ولا نظیر له غیر التِّبْیَان و سوی و برابر و مقابل یقال توجه تِلْقَاءَ النَّارِ و تِلْقَاءَ فُلَانٍ
(رجلٌ مَلْقًی) کمقعد مرد بسیار در افتاده در نیکی و بدی رجل
مِلْقِیّ کمرے مثله ٭ و نیز مَلْقًی شعبه سر زهدان مَلْقَاة مثله مَلَاقِی جمع و جاے بر آمده کوهی از کوه.
(س) لَقِیَه لِقَاءً و لِقَاءَةً و لِقَایَةً و لِقِیًّا و لِقْیَانًا و لِقْیَانَةً بکسرهن و لُقِیًّا و لُقْیَانًا و لَقْیَةً و لُقْیَانَةً و لُقًی و لُقِیّ بضمهن و لَقَاةً مفتوحة دیدار کرد وے را
(مُلْقًی) کمکرم مرد بسیار خیر و

بسیار شر مُلقًی کمعظم شلہ

اِلقاء۔ افگندن یقال اَلقِهِ من یَدِك واَلقِ بِهِ من یَدِك والقیتُ اِلَیهِ المَوَدَّةَ وبِالمَوَدَّةِ والقیتُ علیهِ القمیصَ کالتحیّة کل ذلك یقال

تَلقِیَة۔ چیزے بسوے کسی انداختن منه قوله تعالی اِنَّكَ لَتُلَقَّی القُراٰنَ ای یُلقیٰ اِلَیكَ وحیًا مِنَ اللّٰهِ تعالی

لاقاهُ مُلاقاةً ولِقاءً۔ بالکسر دیدار کرد باوے ونیز رسید آن را

تَلَقِّی۔ دیدار کردن وپیش آمدن ووا گرفتن وباردار گردیدن

مُتَلَقِّی لغت است از آن

تَلاقِی۔ دیدار کردن وهمدیگر را دیدن ❊ ویَومُ التَّلاقِی۔ روز رستخیز

اِلتِقاء۔ دیدار کردن وفراهم آمدن وهمدیگر را دیدن وباهم رسیدن وپیوستن

اِستِلقاء۔ برقفا خفتن

باب اللام فصل الکاف

ل ك ء

(ف) لَكَأَهُ لَكأً۔ بالفتح زد او را وهم حق وے را داد بوے

ملكأ بِهِ الاَرض۔ برزمین افگند او را

(س) لَكِئَ لَكَأً محرکۃ بمقیم شد ولازم گردید

تَلَكَّأَ عَلَیهِ۔ پس انداخت وتاخیر کرد

ل ك ب

مَلكَبَة۔ کمقعدة شتر مادهٔ پر گوشت

ل ك ث

لَكَثَ۔ بالفتح زدن ورنجانیدن وباز کردن برکسی فوق طاقت وے والفعل من نصر۔

لَكَثَ۔ محرکۃ بیماری شتر کا آبله ریزه مانندے بر دهان وے بر آید ولکاث زده شدن شتر ودرچسپیدن ریم وچرک الفعل من سمع

ذاقۃ لَكِثَة۔ کفرحة شتر ماده فربه

لُكاث۔ کغراب سنگی است درخشان نغزان برائے گچکاری وبیماری شتر که آبله ریزه مانندے بر دهان وے بر آید

لَكّاثِیّ۔ منسوبًا سخت سپید

لُكّاث۔ کرمان گچ کر

ل ك ح

(ف) لَكَحَهُ لَكحًا۔ بالفتح بمشت زد یا زد او را شبیه بزدمشت

ل ك د

لُكِد۔ کتف مرد بخیل تنگ خوی

لَكّاد۔ کشداد نام مردے

اَلكَد ناکس وفرومایه ملصق بقوم خورد

مِلكَد۔ کمنبر کوبه

(س) لَكِدَ عَلَیهِ الوسَخُ لَكَدًا۔ محرکۃ چسپید بر وے چرک وریم ولازم گشت

(ن) لَكَدَهُ لَكدًا۔ بدست زد او را یا دور کرد وراند

مُلاكِد۔ للفاعل نبدے که جهت قید وزنجیر پیشتر رفتن نتواند ونام مردے

تَلَكُّد۔ دست در گردن کسے انداختن وسطبر گوشت گردیدن وبعض چیزے به بعض آن چسپیدن

ل ك ز

لَكز۔ بالفتح شهری بر پشت دربند ونیز لكز۔ لکدزدن برسینه ومشت برگردن زدن وبدست یا بکارد زدن برسینه وگلو والفعل من نصر

لَكِز۔ کتف بخیل

شَنّ ولُكَیز۔ کزبیر دو پسر افصی بن عبد قیس الدسنه المثل یُحمِل شَنّ ویُفَدّی لُكَیز۔ وقتی گویند که چیزے را در غیر موقع آن کرده باشند اصله ان شنًّا ولكیزًا کانا مع امهما لیلی بنت قرّان فی سفر حتی نزلت ذاطُوی فلما ارادت الرحیل فَدَّت لُكَیزًا ودعت شنًّا لیحملها فحملها وهو غضبان حتی اذا کانوا فی الثنیّة رمی بها عن بعیرها فماتت وقال یحمل شنّ ویُفَدّی لُكَیز ثم قال علیك بجعرات امك یا لُكَیز

لِكاز۔ ککتاب چوب وجزآن که در سوراخ بکره داخل کنند تا تنگ گردد

ل ك س

شَكِس لَكِس۔ ککتف مرد شوم خوے سرکش نافرمان بر

ل ك ض

لَكض۔ بالفتح بمشت زدن والفعل من نصر

ل ك ع

لِكع۔ بالکسر کوتاه بالا

لُكَع۔ کصرد ناکس بنده نفس خوار وبنده وکول لَكاع کقطام مونث تقول فی النداء یا لُكَع وللاثنین یا ذوی لُكَع ولا ینصرف فی المعرفة لانه معدول من اَلكَع ویقال للفرس الذکر لُكَع وللانثی لُكَعة وهذا ینصرف فی المعرفة لانه لیس ذلك المعدول الذی یقال للمونث منه لَكاع وانما هو کصُرَد ❊ وآنکه متوجه گفت وگو جز آن نشود ودر سپ کره وخرکره وکودک خرد فی الحدیث اَثَمَّ لُكَع یعنی الحسن والحسین رضی الله عنهما وریم وچرک

لَكیع۔ کامیر ناکس

لَكیعَة۔ کسفینة کنیزک فرومایه وبنو لكیعة گروهی است

لَكوع۔ کصبور ناکس فرومایه

لُكاع۔ کغراب اسپ زید بن عباس

اَلكَع۔ ناکس وفرومایه لَكعاء مونث

مَلاكیع۔ کمصابیح آب زرد سطبر وپلیدی وجز آن که با بچه بر آید از زهدان

مَلكَعان۔ بالفتح ممنوعة ناکس بنده نفس مَلكَعانة مونث یا مَلكَعان جز در ندا نگویند

بج

(ف) لَكَعَ لَكَعًا - بالفتح گزیدہ مار و کژدم ؛ و نیز لَکَع خوردن و نوشیدن و لبسر زدن برہ پستان مادر را وقت شیر مکیدن

(س) لَکِعَ عَلَیْہِ الوَسَخُ لَکَعًا محرکۃ و لیسکن برچسپید بروے و لازم شد ؛ ولَکَعَ لَکَعًا و لَکَاعَۃً بکرامۃ ناکس گردید

ل ك ف

لِکَاف - بکتاب خوے گیر یعنی سطبر کہ زیر پالان بر پشت خر نہند

لَکْفُو - بالفتح و بزیادۃ الواو نوعی از گیاہان

ل ك ك

لَکّ - بالفتح گوشت و آمیزش و صبغ درختے است کہ بدان رنگ سرخ نمایند نہ گیاہ ہندی لاکہ است شرب مقدار درہم آن نافع است جہت خفقان و یرقان و استسقاء و درد جگر و معدہ و سپرز و سنگ مثانہ و لاغر کنندہ اندام

لُکّ - بالضم درد لک یا کنجارہ آن یا پارہای پوست رنگ کردہ بلک کہ بدان دستہ کارد سازند و بالفتح درشت اندام پرگوشت و شہریست در اندلس و شہرے میان اسکندریہ و طرابلس معرب

لَکِیْک - کامیر لشکر درہم پیوستہ و گوشت و درشت اندام پرگوشت لِکَاک بکتاب جمع و قطران و درختے است سست و موضعی است در حزن بنی یربوع

لُکَیْکَۃ - کجہینۃ ناقہ سخت گوشت لِکَاک بکتاب ابنوہی و شتر ماده سخت گوشت اُ - بَکّ کصرد و یستعال علی لفظ الواحد جمع

لُکَاء - بالفتح و المد پوستهای رنگ کردہ بلک

لُکُلُک - کہدہد شتر کوتاہ و سطبر درشت اندام

لُکَالِک - کعلابط شتر سخت گوشت سطبر فربہ یقال جمل لُکَالِکٌ و ناقۃ لُکَالِکٌ ایضا

(ن) لَکَّہٗ لَکًّا بالفتح زد او را و کوفت و مشت بر پشت گردنش زد یا زد و راند و دور کرد و لَکَّ اللَّحْمَ باز کرد گوشت را از استخوان و جدا نمود

مُلَکَّک کمعظم درشت اندام پرگوشت

سکران مُلْتَکٌّ مست خشک از مستی

اِلْتِکَاک - انبوہی کردن بر آب خوردن و چیزے آن و درہم پیوستن و در آمدن لشکر و خطا کردن در سخن و درنگ کردن در حجت و صلتہ بفی فیہا

ل ك م

لَکْم - بالفتح مشت زدن یا لگد زدن بر سینہ و راندن و دور کردن والفعل من نصر

حُفٌّ لَکَّام - کشداد پیل شتر سخت کہ سنگ بشکند

لُکَّام - کغراب دیشند و کوہی است بشام در برابر حماۃ و شیزر تلحج مالدت

و اقامیہ گذران بجانب شمال جبال سہیون و شغر و بکاس تا انطاکیہ

خُفٌّ مُلَکَّم - کمنبر پیل شتر درشت سخت سنگ شکن

مَلْکُوم - آبے است در مکہ شرفہا اللہ تعالی

مُلَکَّم - کمعظم موزہ در پے کردہ ؛ و خُفٌّ مُلَکَّم پیل شتر درشت سنگ شکن

مُلَکَّمَۃ - کمعظمۃ کلیچہ بدست باز کردہ

ل ك ن

لُکْنَۃ - بالضم درماندن در سخن

لَکَن - محرکۃ لکن گشت باشد

لُکَّان - کغراب جاے است

اَلْکَن - کندزبان درماندہ در سخن

لٰکِنَّ - بمد اللام و شد النون حرف تنصب الاسم و ترفع الخبر و معناہا الاستدراک و ھو ان تثبت لما بعدہا حکما مخالفا لحکم ما قبلہا و لذالک لا بد ان یتقدمہا کلام مناقض لما بعدہا نحو ما ھذا ساکن لکنہ متحرک او ضد لہ نحو ما ھو ابیض لکنہ اسود و قیل ترد تارۃ للاستدراک و تارۃ للتوکید قالہ جماعۃ و فسروا الاستدراک برفع ما توھم ثبوتہ نحو ما زید شجاعا لکنہ کریم لان الشجاعۃ و الکرم لا یکادان یفترقان فنفی احدہما یوھم انتفاء الآخر نحو لو جاء لی اکرمتہ لکنہ لم یجیء مالدت ما افادتہ لو

من الامتناع و قیل للتوکید دائما مثل ان و یصحب التوکید معنی الاستدراک و ھو قول ابن عصفور و ھی بسیطۃ و قال الفراء مرکبۃ من لکن و ان فطرحت الہمزۃ للتخفیف و قیل من الا و ان و الکاف الزایدۃ و قیل اصلہا ان و الکاف و اللام زائدتان و قد تحذف نونہ للضرورۃ و ھو قبیح کقولہ ؛ و لاک اسقنی ان کان ماؤک ذا فضل ؛ و قولہ تعالی لٰکِنَّا ھو اللّٰہ ربی یقال اصلہ لکن انا فحذفت الالف فالتقت النونان فجاء التشدید لذلک و لحین فی اسمہا کقولہ ؛ فلو کنت ضبیا عرفت قرابتی و لکن زنجی عظیم المشافر ؛ ای و لکنک

و لٰکِنْ ساکنۃ النون ضربان مخففۃ من الثقیلۃ و ھی حرف ابتداء لا تعمل لانہا تقع علی الاسماء و الافعال خلافا للاخفش و یونس و ان ولیہا کلام فھی حرف ابتداء لمجرد افادۃ الاستدراک و لیست عاطفۃ بالواو و استعمالہا نحو و لکن کانوا ھم الظالمین و بل نحو کقول زھیر ؛ ان ابن ورقاء لا تخشی بوادرہ ؛ لکن وقائعہ فی الحرب ینتظر ؛ و قیل بالواو عاطفۃ و ان ولیہا مفرد فھی عاطفۃ بشرطین

لعدهما ان يتقدمها نفي او
نهي نحو ما قام زيد لكن عمرو ولا
يقم زيد لكن عمرو والثاني ان
لا يقترن بالواو وقال قوم لا
يكون مع المفرد الا بالواو
(س) لَكِنَ لَكَنًا ۔ محركة و
لُكْنَةً ولُكُونَةً ولُكُونَةً
بضمهن درماند بسخن
تَلَاكُنٌ ۔ لكنت نمودن در خود
تا مردم خندند

ل ك ي

لَاكِي ۔ عيب جوے مردم
(س) لَكِيَ بِهٖ لَكًى ۔ آزمند و
حريص آن گردید و لازم شد او را

بَابُ اللَّامِ فَصْلُ اللَّام

ل ل ك

لَالْكَائي ۔ بهمزة في اخره
بعدها ياء النسبة ابو القاسم
هبة الله بن الحسن بن منصور
رازی طبری است

بَابُ اللَّامِ فَصْلُ الْمِيْم

ل م ء

مَلْمُوءَةٌ ۔ دام جاے که دران
چیزے سازند
(ف) لَمَأَهُ وعَلَيْهِ ۔ دست
بروے زد آشکارا و نهان ٭ و
لَمَأَ الشَّيْءَ ۔ تمامه آن را گرفت
و نگریست
اَلْمَأَ عَلَيْهِ اِلْمَاءً ۔ پنهان
بردآن را ٭ و اَلْمَأَ عَلَى حَقِّي
منکر شد حق مرا و اَلْمَأَتْ اللّٰه مَا

اَلْمُتَكَانُ ۔ خالی گذاشت جاے
را ٭ و اَلْمَأَ عَلَيْهِ ۔ فرو گرفت آن را
و اَلْمَأَ بِهٖ ۔ برد آن را اذا عُدِّيَ
بالباء فبمعنى ذَهَبَ بِهٖ و بعلى
فبمعنى اشتمل قيل و بالباء
ايضا قايلا يقال ذَهَبَ ثَوْبِي
فما ادري من اَلْمَأَ بِهٖ اي
اشتمل و اَلْمَأَ مَا فِي الْجَفْنَةِ ۔
جهت خود گزید آنچه در کاسه بود
تَلَمَّأَتِ الْاَرْضُ بِهٖ وعَلَيْهِ
فرا گرفت زمین آن را و برابر شد بروے
و پوشید ٭ و نیز تَلَمُّؤٌ ۔ برگزیدن
براے خود چیزے را يقال تَلَمَّأَ
بِمَا فِي الْجَفْنَةِ اي استأثر
اِلْتَمَأَ بِمَا فِي الْجَفْنَةِ ۔ برآ
خود گزید آنچه در کاسه بود ٭ و اَلْتُمِعَ
لَوْنُهٗ ۔ مجهولا برگردید گونه او

ل م ج

لَمْجٌ ۔ بالفتح بکنجهاے دهان خوردن
و خائیدن و الفعل من نصر
سَمِجٌ لَمِجٌ از اتباع است سَمِيجٌ
لَمِيجٌ ککتف کذلک
لُمْجَةٌ ۔ بالضم ناشتا شکن
لَمِيْجٌ ۔ کامیر بسیار خوار و بسیار
جماع ٭ و سَمِيجٌ لَمِيجٌ ۔ از
اتباع است
لَمَاجٌ ۔ کسحاب کمتر چیزے که
بخورند يقال مَاذُقْتُ سَمَاجًا
وَلَا لَمَاجًا اي شيئًا
لَامِجٌ ۔ بسیار خوار و بسیار جماع
مَلَامِجُ ۔ بالفتح گرداگرد اندرون دهن
تَلْمِيجٌ ۔ ناشتا شکستن يقال
مَا لَمَّجُوا ضَيْفَهُمْ بِشَيْءٍ

رَجُلٌ مُلَمَّجٌ ۔ کمعظم نیزه نرم مغزنا
تَلَمَّجَ ۔ ناشتا شکستن و لبلیسیدن

ل م ح

يقال لَاُرِيَنَّكَ لَمْحًا بَاصِرًا ۔
بالفتح اي امرًا واضحًا
لَمْحَةٌ ۔ بالفتح وزدیدگی نگاه و پنهان
دیدگی و درخش يقال رايته لَمْحَةَ
بَرْقٍ و شبه و مانند و يقال فِيهِ
لَمْحَةٌ من ابيه اي شِبْهٌ خفي
و حسن روی که آشکار گرد مَلَامِحُ ۔
بالفتح جمع بر غیر لفظ نادر و يقال
فيه ملامح من ابيه اي مشابه
لَمُوحٌ ۔ کصبور درخشنده
لَامِحٌ ۔ درخشنده
اَلْمَحِيُّ ۔ بالفتح منسوب آنکه بسیار
وزدیده نگاه کند
لَمَّاحٌ ۔ کشداد درخشنده
لُمَّاحٌ ۔ کرمان مرغان شکاری
چون مرغ و شاهین
(ف) لَمَحَهُ اِلَيْهِ لَمْحًا ۔ بالفتح
نگریست و دید بنگاه پنهان و خفی ٭
و لَمَحَ الْبَرْقُ وَالنَّجْمُ لَمْحًا و لَمَحَانًا
محركة و تَلْمَاحًا بفتح الفوقية درخشید
اِلْمَاحٌ ۔ نگریستن و وزدیده
نگاه کردن و بروزدیده نگاه کرن
برانگیختن کسے را و قادر گردانیدن
زن بروزدیده نگاه کردن ٭ و
قال اَلْمَحَتِ الْمَرْأَةُ من وجهها
اي امكنت من ان تُلْمَحَ تفعل
ذلك الحسناء تُرِي محاسنها
ثم تخفيها
اُلْتُمِعَ بَصَرُهٗ ۔ مجهولا برده شد

ل م خ

لَاخَذَ مُلَاخَذَةً وَ لِمَاخًا ۔
همدیگر طپانچه زد
تَلَمَّخَ بِكَلَامٍ قَبِيحٍ سخن
زشت آورد

ل م د

لَمْدٌ ۔ بالفتح فروتنی کردن
بخواری و زدن یا طپانچه زدن
و الفعل من نصر
لَمُدَان ۔ کسکران خوار فروتن

ل م ذ

(ن) لَمَذَ لَمْذًا ۔ بالفتح نگریست
و وزدیده و بهد لغة في لمح

ل م ز

لُمَزَةٌ ۔ کهمزة عیب کننده یا آنکه
در پس مردم عیب کند
لَمَّازٌ ۔ کسحاب عیب کننده یا
آنکه رو بروے تو عیب کند
(ن ض) لَمَزَهُ الْقَتِيرُ لَمْزًا ۔
بالفتح آشکار شد در وی پیری ٭ و
لَمْزٌ ۔ اشاره کردن بچشم و مانند آن
و عیب کردن منه قوله تعالىٰ مِنْهُمْ
مَنْ يَلْمِزُكَ فِي الصَّدَقَاتِ
و زدن و دور کردن و سپوختن و
الفعل من ضرب في الثلث
تَلَمُّزٌ ۔ در پے یکدیگر جستن و
شتابی کردن در رفتار

ل م س

لِمِّيسٌ ۔ کامیر زن نرم و نازک
پوست و نیز از اعلام زنان است
لُمَيْسٌ ۔ کزبیر از اعلام مردان است
لِمَاسٌ ۔ کقطام در دجاجه يقال
كواهٗ لَمَاسِ اي موضع دانه
لُمَاسَةٌ ۔ کثمامه حاجت و نیاز

لَمُوس بصبور شتر ماده که در
فربهی وے شک باشد لَمُسْ
کشیدن و بسودن یا آنکه در
گوهر چیب او عیبے باشد
لَمُوسَة. بالتا راه پنهان
جهت گم شده بدست بساید آن
را نشان نیز گویند بسبب شناسد
فعولة بمعنی مفعولة
لَامِس بساینده بدست
وامرأة لا تمنع ید لامس
یعنی فجور و زنا می کند و نیز کنایه است از
تهمت کرده شود و چون لا
یمنع ید لامس یعنی شوکت
و غلبه ندارد
مَلْمَس. بالفتح جاے بسودن
و تن و پوست
اکان ملموس الاحناء
پالان خراشیده کجی و بلندی آن
درست کرده
(ن ض) لَمَسَه لَمْسًا.
بالفتح بسود بدست آن را و لمس
الجاریة. گاهید آن را و لمسنا
السماء. ای عالجنا غیبها
فرمنا استراقه
مُلَامَسَة. یکدیگر بدست بسودن
و گاییدن و ملامسة. در خرید
و فروخت آنکه گوید اگر دست بر
مبیع بسائی بچندین بها خریده
باشے او یقول اذا لمست ثوبك
و لمست ثوبی فقد وجب
البیع بکذا او هو ان یلمس
المتاع من وراء الثوب لا ینظر
الیه و هو منهی عنه

تَلَمُّس. بار بار جستن و در پے
یکدیگر جستن
مُتَلَمِّس. بکسر المیم لقب جریر
بن عبد المسیح شاعر که و له بذالك
اذا الحرص کلت ذبابه
زنابیره و الا زرق المتلمس
العرض واد بالیمامة
کواة المتلمسة. بکسر المیم داغ
گرد بر جاے درد وے
اِلْتِمَاس جستن چیزے

ل م ش

لَمْش. بالفتح کار بے فائده کردن
و بازیدن و الفعل من نصر
لَامِش. که صاحب بزی است
بفرغانه

ل م ص

لَمْص. بالفتح فالوده و فالوده
مانندی بے شیرینی که کودکان
با دوشاب خورند
لَمُوص. کصبور بسیار دروغ
گوی و بسیار فریبنده مکار و بچشم
اشارت کننده
(ن) لَمَصَ لَمْصًا. بالفتح
فالوده خورده و لمص العسل
بسر انگشت گرفت آن را و لیسید
و لمص فلانا شکنجید او را
بدو انگشت
اَلْمَصَ الشجر اِلْمَاصًا قابل
بسر انگشت گرفتن شد

ل م ط

لَمْط. بالفتح اضطراب کردن
و پریشان شدن و طپیدن نیزه
زدن و الفعل من نصر گروهی
از مردم
لَمْطَة. بالتا زمینی است مر
گروهی را به بربر را بوی نسبت
کنند پوست را یکسان در شیر تر
دارند بعد از آن سپر سازند و سپر
آن چنان محکم و استوار گردد که
تیغ بر آن کارگر نشود و بالمط گروهی
است از مردم که سپر نیکو و محکم سازند
اِلْتَمَطَ بحقی. ربود حق مرا

ل م ظ

لُمْظَة. بالضم سپیدی لب
زیرین اسپ لَمَظ محرکة مثله یا
سپیدی هر دو لب یا سپیدی یکے
از دو لب و نکته سیاه در دل یا نکته از
سپیدی ضد و فی حدیث علی
کرم الله وجهه الایمان یبدو
لمظة فی القلب کلما انداد
الایمان ازدادت اللمظة
و اندک از روغن که بانگشت برداشته
شود و اندکے سپیدی در دست
اسپ یا در پای آن بر مویهاے
گرد اگر دسم
لَمَاظ. کسحاب چیزے اندک
یقال ماله لماظ ای شیء
یذوقه و شرب به لماظا اندک
بنوک زبان چشید آن را
لُمَاظَة. کثمامة آنچه ماند از طعام
در گوشهاے دهان
اَلْمَظ. اسپ که در لب زیرین
وی سپیدی باشد فان کان فی
العلیا فارثم
تَلِمَّاظ. کسنار آنکه بر دوستی کسی
نپاید

تَلَمَاظَة. بالتا زن بیهوده گوی
بسیار سخن یاوه درای
مَلَامِظ. بالفتح گرداگرد دهان
و لب
(ن) لَمَظَ لَمْظًا. بالفتح زبان
را گرد دهان بر آورد و بعد خوردن
طعام جهت فراگرفتن لماظة و لب
لیسید یا فراگرفت مزه طعام را
و چشید و لمظ فلانا من حقه
داد او را حق وے
اِلْمَاظ. آب بر لب کسے کردن
و بر خشم نمودن یقال المظ علیه
اذا ملأه غیظا و پرورش نمودن
و یقال المظنی لسجك اے
صفقی
تَلْمِیظ. حق کسے را بدو دادن
و چشانیدن چیزے را
مُتَلَمِّظ. بفتح المیم تبسم کننده
قبّد لعیرة المتلمظة.
هر دو دست فراهم آورده لبت
شتر را چنانکه بساید دستی دستی
دیگر را
تَلَمُّظ. زبان گرد دهان بر
آوردن بعد از طعام لبلیسیدن
و طعام در دهان گردانیدن و
مزه دریافتن و زبان بیرون
آوردن مار
اِلْتَمَظَه اِلْتِمَاظًا. زود
در دهان انداخت آن را
و التمط لحقه برد آن را
و التمظ بالشیء چسپانید آن را
و التمظ بشفتیه. بر هم
پیوست هر دو لب را چنانکه آواز داد

برآمد
اِلْمَاظَ - سپید شدن لب زیرین اسپ یقال اِلْمَظَّ الفرسُ اے صار اَلْمَظ

ل م ع

لُمْعَة - بالضم پارۂ گیاہ خشک میان گیاہ تر لِمَاع لُکتاب جمع ۞ و گروہ مردم و پارہ از عضو کہ خشک ماند در وضو و غسل و اندکے از زندگی و جاے درخشان رنگ از اندام
لَامِعَة - جان دانہ کودک
اَلْمَعِي - مرد زیرک تیز خاطر اَلْمَعِيّ مشددۃ الیا مثلہ ۞ و نیز اَلْمَعِيّ دروغ گوی
لَمَّاعَة - کتاہ عقاب و دشت درخشان سراب و جان دانہ یعنی پیش سر کودک ما دامیکہ بجنبد
یَلْمَع - بجعفر بالتحتیۃ برق بے باران و سراب و دروغ گوی را بدان تشبیہ دہند
یَلْمَعِي بفتح الیاء الاولی و شد الیاء الثانیہ مرد تیز خاطر روشن خرد و دروغ گوی
یَلَامِع - بفتح التحتیہ ساز درخشان ہیچو خود و تیغ و مانند آن
مِلْمَع - کمنبر بال مرغ و ہما مِلْمَعَان
(ف) لَمَعَ الْبَرْقُ لَمْعًا بالفتح و لَمَعَانًا محرکۃ درخشید و روشن شد ۞ و لَمَعَ بِالشَّيْءِ - ربود آن را ۞ و لَمَعَ بِيَدِهٖ - بدست اشارہ کرد ۞ و لَمَعَ الطَّائِرُ بِجَنَاحَيْهِ - پرید ۞ و لَمَعَ فُلَانٌ الْبَابَ - آشکارا شد از در و برآمدہ

مُلْمِع - کمحسن گوسپند کہ ذنب بردارد و تا آبستنی وے معلوم گردد
مُلْمِعَة - بالتاء مثلہ
اَلْمَعَ بِالشَّيْءِ عَلَيْهِ اِلْمَاعًا - ربودن آن را ۞ و اُلْمِعَ - مجہولا گونہ برگشت ۞ و نیز اِلْمَاع - آبستنی آشکار کردن و پستان کردن ماده خر و مادہ شیر و مادہ اسپ و سرہای پستان سیاہ شدن اِلْسِتْن را و ذنب برداشتن گوسپند تا باردار وے دریافتہ شود و جنبیدن بچہ در شکم مادہ یقال اَلْمَعَتِ الْاُنْثٰی و لمعہ برآوردن زمین
مُلَمَّع - کمعظم اسپ ابرش و چپار
تَلْمِيع - چپار شدن اندام یعنی حجلہاے مخالف رنگ بر اندام بودن
تَلَمُّع - ربودن چیزے را
اِلْتِمَاع - درخشیدن برق و روشن شدن و ربودن یقال اِلْتَمَعْتُ الشَّيْءَ اِذَا اخْتَلَسْتَهٗ

ل م ع ظ

رجلٌ لَمْعَظَةٌ - بالفتح مرد آزمند سخت لیسندہ مقلوب لَعْمَظَة

ل م ق

لَمْق - بالفتح نوشتن و محو پاک کردن از اضداد است و بکف بر چشم زدن و چشم مالیدن و نگرستن یقال لمقتہ ببصری مثل رمقتہ والفعل من نصر
لَمَقُ الطَّرِيْقِ - محرکۃ میانہ راہ
مَا ذَاقَ لَمَاقًا - کسحاب یعنی نچشید چیزے ھذا یصلح فی الاکل والشرب

لَامِق چشم مالیدن لُمُق بضمتین جمع
تَلَمُّق - خوردن یقال ما تَلَمَّقَ بشئ ای ما تلمّج

ل م ك

لَمْك - بالفتح سرمہ یا نوعی از ان و نرم کردن خمیر والفعل من نصر
لَمَك - محرکۃ نام پدر حضرت نوح علیہ السلام یا لامك کہاجر کذلک
لَمِيْك - کامیر مرد سرمہ کردہ چشم
لَمَاك - کسحاب چیزے
لُمَاك - کغراب سرمہ
لِمَاك - ککتاب مثلہ
یَلْمُك - کجعفر جوان توانا خاص بالرجال
مَا تَلَمَّكَ بِلَمَاكٍ - ای ما ذاق شیئًا ۞ و نیز تَلَمُّك چشیدن لیسیدن و زنخ پیچیدن شتر و زبان گرد دہان برآوردن بعد خوردن

ل م ل

لَمَال - کسحاب سرمہ و لیضم
تَلَمَّل بِفِيْهِ - زبان گرد دہان برآوردن بعد طعام

ل م م

لَمْ - بالفتح و سکون المیم حرف نفی لِمَا مضٰی وھی جازمۃ لہ والم و اَلَمَّا کذلک تقول لم یفعل ذلک ترید انہ لم یکن ذلک الفعل منہ فیما مضی من الزمان کذلک لا ولن حرفان للنفی الا ان لم نفی لقولک فعل و لَمَّا نفی لقولک قد فعل تقول للرجل قد مات

فُلَانٌ فیقول لَمَّا یَمُتْ و لا نفی لقولک یفعل و لم یقع الفعل منہ و ما نفی لقولک ھو یفعل اذا کان فی حال الفعل و لن نفی لقولک سیفعل و اصل لَمَّا لم ما وھو یقع موقع لم یقال اَتَیْتُكَ و لَمَّا اَصِلْ اِلَیْكَ ای لم اَصِلْ اِلَیْكَ وقد یتغیر معناہ عن معنی لم فیکون جوابا و سببا لما وقع و لما لم یقع تقول ضربتہ لما ذھب و لما لم یذھب و قد یختزل الفعل بعدہ تقول قاربت المکان لما ترید و لما ادخل ولا یجوز ان یختزل الفعل بعد لم و لما قد یکون بمعنی الا یقال سالتك لما فعلت ای الا فعلت و منہ قولہ تعالی اِنْ كُلُّ نَفْسٍ لَّمَّا عَلَيْهَا حَافِظٌ وَاِنْ كُلٌّ لَّمَّا جَمِيْعٌ لَّدَيْنَا مُحْضَرُوْنَ وقرأۃ عبد اللّٰہ اِنْ كُلٌّ لَّمَّا كَذَّبَ الرُّسُلَ و قیل لا فی اللغۃ لَمَّا بمعنی الا
لِمَ - بکسر اللام و فتح المیم حرف او ھو حرف یستفہم بہ تقول لم ذھبت قولہ تعالی عَفَا اللّٰهُ عَنْكَ لِمَ اَذِنْتَ لَهُمْ واصلہ ما وصلت بلام فحذفت الالف و لك ان تدخل الهاء فتقول لِمَهْ
لَمَّة - بالفتح دیوانگی یقال صابتہ من الجن لَمَّة ھو المس او القلیل منہ و چیزے اندک و سختی روزگار یقال اعیذہ من حادثات

اللمة فيقال هي الدهر والشدة
وانشد الفراء ؛ علّ صروف الدهر
او دولاتها ؛ يدلننا اللمة
من لماتها
عينٌ لامّة - چشم زخم یا هرچه که
بدان ترسند از نساد و بدی و مانند
آن يقال اعيذه من كل
هامّة ولامّة
لِمّة - بالکسر موی پیچ وتاب زیر نرمه
گوش فرو آویخته لِمَم کعِنب و
لِمام ککتاب جمع و آنچه پراگنده
شود از سریخ فرو کوفته بسنگ ؛
ذو اللِمّة - اسپ عکّاشه بن محصن
رضی الله عنه ؛ ويقال هو يزورنا
لِماماً يعني او در میان مے
آید مارا
لُمّة - بالضم یار سفر و مونس و
غمخوار واحد و جمع در وے یکسانست
لَمَم - محرکة نوعی دیوانگی و گناه
صغیره و نزدیکی بگناه منه قوله تعالی
اَلَّذِيْنَ يَجْتَنِبُوْنَ كَبَائِرَ الْاِثْمِ
وَالْفَوَاحِشَ اِلَّا اللَّمَمَ
لَمُوْمَة - بالفتح گرد آورنده
يقال دارٌ نالمومةٌ اي تجمع
الناس وتربّهم
اَلَمّ - کهَلمّ بیا
لَمْلَم - کجعفر گرد و فراهم آمده بسیار
يقال حيّ لملم وجيشٌ لملمٌ
اي كثير
لَمْلُوم - کعصفور گرده
يَلَمْلَم - کسفرجل بیای تحتیه
کوهے است بر دو منزل از مکه
معظمه و آن میقات اهل یمن است

درج و آن را الملم بهمزه و
یرامرام را نیز خوانند
رجلٌ مِلَمٌّ - بالکسر آنکه جمع کند
قوم یا عشیره پراگنده خود را
مَلْمُوْم - دیوانه و گرد و فراهم
آمده درهم پیوسته
صخرةٌ ملمومةٌ - سنگ
گرد سخت وكتيبة ملمومة لشکر
فراهم آمده درهم پیوسته
(ن) لَمّهٗ لَمّاً - بالفتح گرد و فراهم
آورد و آن را ؛ ونیز لَمّ نیکو کردن
يقال لمّ الله شعثه اي
اصلح وجمع ما تفرق وقارب
بين شتيت امورهٖ و فرو
آمدن و خوردن بخش خود و یاران
خود و منه قوله تعالی تاكلون التراث
اكلا لما اي نصيبكم نصيب
صاحبكم ابو عبيدة يقال
لممته اجمع حتى اتيت
على اخره
مُلَمْلَم - کسر هد گرد و درهم
پیوسته
غلامٌ مُلِمٌّ - بضم الميم کودک
نزدیک به بلوغ و سخت و استوار
از هر چیزے
مُلِمّة - بالتا سختی و بلا مُلِمّات
جمع
مُلَمْلَمَة - بالتا بینی فیل ؛
وكتيبة ململمة - لشکر فراهم
درهم پیوسته
لَمْلَمَة - گرد گردانیدن يقال
لملم الحجر اذا اداره
اِلْمَام - مباشر و مرتکب صغائر

شدن ومنه لله در من قال ؛
اِنْ تَغْفِرِ اللّٰهُمَّ تَغْفِرْ جَمّاً ؛
واي عبد لك لا اَلَمّا ؛
فرود آمدن کسی را يقال اَلَمّ بهٖ
اذا نزل به ونزدیک به بلوغ
رسیدن کودک و برطب شدن
نزدیک رسیدن خرما بن و نزدیک
آمدن کاری که شود و يقال اَلَمّ
يفعل كذا اي كاد يعني نزدیک
است که چنان کند منه واِنّ الَمّا
يُنْبِتُ الرَّبِيْعُ مَا يَقْتُلُ حَبَطاً
او يُلِمّ اي يقرب من ذلك
اِلْتِمَام - زیارت کردن و
فرود آمدن کسی را وگرد دیدن
سنگ و جز آن

ل م ہ

لُمَة - بالضم یاران و گروه از
سه تا ده همزاد مرد و همشکل و
مانند و پیشوا والها عوض منه
الحديث ليتزوّج الرجل لُمَتَهٗ

ل ہ ج

لين سمهج لمهج - کجعفر شتر
چرب ناک شیرین

ل م ی

لَمَى - مثلثة اللام گندم گونی
وام لب یا اندکی سیاهی آنکه حسن
و ملاحت انجامد
اَلْمٰى - مرد سیاه یا گندم گون لب
لَمْيَاء مونث ؛ ورُمْحٌ اَلْمٰى نیزه
سخت گندم گون پوست سخت ؛
وصليبٌ اَلْمٰى - مغز استخوان سطبر
ظلٌّ اَلْمٰى كذالك يعني سایه کثیف
سیاه ؛ وشجرٌ اَلْمٰى - درخت

کثیف سایه ؛ ونیز اَلْمٰى - سرد آب
و هان
(س) لَمِيَ الرجلُ لَمًى محرکة
المیٰ گردید یعنی گندم گون یا سیاه
شد لب او
اِلْمَاء - بتاریکی شب آمدن و دزد
تَلَمّى تِلِمّاءً - بر گردید گونه او
یا گندم گون گشت
اَلْتُمِيَ لَوْنُهٗ - مجهولا بر گشت گونه
او و ربما یهمز

بَابُ اللَّامِ فَصْلُ النُّون

ل ن ن

(لَنْ) معناه هرگز نه وهي حرف
نفي ونصب واستقبال يقال
لن نقوم وليس اصله لا فابدلت
الالف نونا خلافا للفراء ولان
المعروف انما هو ابدال النون
الفا لا العكس ولا لا ان فحذفت
الهمزة تخفيفا والالف للساكنة
خلافا للخليل والكسائي بدليل
جواز تقديم معمول معمولها
عليها نحو زيدا لن اضرب
ولا تفيد توكيد النفي ولا
تابيده خلافا للزمخشري
فيهما في كشافه وانموذجه
وهما دعوي بلا دليل ولو كانت
للتابيد لم يقيد منفيها با
ليوم في قوله تعالى فلن اكلم
اليوم انسيا ولكان ذكر الابد
في قوله تعالى ولن يتمنوه
ابدا تكرارا والاصل عدمه
وتاتي للدعاء كقوله بلن

تزالوا كذلكم ثم لا زلتُ لكم
خالداً خلود الجبال * قيل
ومنه قال رب بما انعمتَ
عليّ فلن اكون ظهيراً للمجرمين
ويُتلقى القسم بها كقول ابي
طالب * والله لن يصلوا
اليك بجمعهم * حتى اُوسّدَ
في التراب دفينا وقد يجزم
بها كما ينصب بلم كقوله
(ع) لكن يَحِلُ للعينين
بعدك منظر * وقوله في اي
يومي من الموت افر * يوم
لم يُقدر ام يوم قُدر

باب اللام فصل الواو

ل و ء

لاعة . كلاعة اي استاه عبس را
لوعة . بالفتح عورت يا رسوائي
وسخت بدي

ل و ب

لُوب . بالفتح وبالضم تشنگي يا
گرد گشتن تشنه حوالي آب لي آنكه
برسد آن را لُوُوب كه حول و
لوُاب كغراب مثله والفعل من
نصر يقال لاب الرجل لَوباً
ولُوباً ولُوابا اذا عطش واستدار
حول الماء وهو عطشان
لا يصل اليه * ونيز لُوب .
بالضم گوشت پاره كه در ديگ بگردد
وعكس انگبين * واِبل لُوبٌ .
شتران تشنه و درازه آب نحل
لُوبٌ . كذلك
لُوبة . بالضم گرهي كه باگرهي
ديگر باشند و در مشورت امرے شريك
نشوند وسنگ لاخ سوخته لُوب جمع
ابو عبيد * لُوبَة ونُوبَه بالضم
فيهما الحرّة وهي الارض التي
البستها حجارةٌ سُودٌ منه
قيل للاسود لُوبِيٌ ونَوبِيٌ اُمّ
منسوب اليها
لاب . شهرے است بنوبه ونام
مردے گويند از هند است اسطرلاب
منسوب بوي قيل الاصل انه
سطر اسطرا وبني عليه حسابا
لمعرفة الاقاليم السبعة في
صفائح من نحاس * قيل اسطر
لاب ثم مزجا ونزعت الاضافة
فقيل الاسطرلاب معرفةً
وقد يقال الاسطرلاب لتقدم
السين على الطاء * ولقر لاب
شهرے بشام بنا كرده هشام بن
عبد الملك
لابة . سنگ لاخ سوخته لاب
ولابات . جمع وفي الحديث حرّم
النبي صلى الله عليه وسلم
ما بين لابتي المدينة وهما
حرّتان تكتنفانها وشتران
سياه فراهم آمده وموضعي است
لُعاب . كغراب آب دهان شتر
يا عام است وتشنگي
لائب . تشنه لُوُب كمشهود
ولوائب جمع يقال تركتها لوائب
على الحوض
لُوبياء . بالضم والمد لوبيا كه دانه
است كوچك تر از باقلي وغلافش
شبيه بغلاف باقلي بعض آن سپيد
وبعض سرخ باشد
مَلاب . بالفتح نوعي از بوے
خوش يا آن زعفران است
اِلابة . خدا ندن شتران تشنه
شدن
مُلوّب . كمعظم آهن پيچيده وملاب
آلوده
تَلويب . بملاب آلودن چيزے
را يا ملاب آميختن
مَلوب . على مفعول ميل سرمه

ل و ت

لواتة . كسحابة موضعي است باندلس
وقبيلة در بربر
(ن) لات الرجل لوتاً بالفتح
خبر داد از آنچه نرسيد ندا و راه
لات الخبر . نهان داشت انرا

ل و ث

لوث . بالفتح نيرو وقوت وبدي
وزخم وشبه دلالت * ونيز لوث
دستار پيچيدن دگرد گشتن بند
شدن وپناه گرفتن يقال هو
يلوث بي اي يلوذ بي ونيافتن
چيزے از كان بعد جستن ودر روغن
گردانيدن لقمه را ولازم بودن
در خانه وخاييدن چيزے را ودرنگ
وآهستگي نمودن در امور وتر نهادن
خرما در آب وجز آن وانگشت خيش
خاييدن كودك والفعل من نصر
لِيث . بالكسر گياهي است گياه
انبوه
لُوثة . بالضم كلوله لته كه بدان
بازي كنند وسستي وآهستگي ودرنگي
وفروهشتگي وگولي ونوعي از جنون
وافزوني گوشت وپيه * وناقة
ذات لُوثة . ناقه بسيار گوشت
وپيه وبر انگيختن
لَوث . محركة سستي
نبات لاث . گياه درهم پيچيده
لَويثة . كسفينة گروه وگروه مردم
از قبائل پراگنده واز هر جنس
لُواثة . كثمامة گروه وآرد كه بر
خوان زير خمير افشارند لُواث
كغراب كذلك وآنكه بهر چيز آلوده
گردد
لائث . شير بيشه * ونبات لاث
گياه درهم پيچيده انبوه
اَلوث . مرد سست فروهشته و
مرد توانا وزورمند از ضد است
وآهسته رو وگران زبان
ديمة لوثاء . كصحرا باران
پيوسته كه گياه را برهم افگند
نبات ليِّث . كليس گياه درهم
پيچيده وانبوه
لحية لَيثاء . گيسته ريش سيه
سپيد
مَلاث . بالفتح مرد بزرگ قدر
شريف مِلوث . كمنبر مثل ملاث
وملاوثة وملاويث جمع
اُلوثت الارض . گياه تر در
گياه خشك روييد زمين * و
اُلثت به مالي . نگهداشتن خواهم
از وي مال خود را
مُليّث . كمعظم مرد آهسته رو از
فربهي
تلويث . بند كردن وآلودن
وآميختن وتيره كردن آب را و

نهادن طرا در آب وجز آن وآشفتن خویش خاییدن کودک
تَلَوُّث. آلوده شدن
اِلْتِیَاث. درآمیختن وآمیخته شدن وجامه درخود پیچیدن و التفات کردن دوستی و درنگی نمودن وفربه شدن وبندکردن وتوانا گردیدن

ل و ج

لَوْجَاء. شک وشبه یقال مافی صدری لَوْجَاءُ ولا حَوْجَاءُ و مَافِیهِ حَوْجَاءُ ولا لَوْجَاءُ ولا حُوَیْجَاءُ ولا لُوَیْجَاءُ مصغرا یعنی نیست حاجت ومرلی ح وج ماخوذ من الحجته
(ن) لُجْتُهُ لَوْجًا. بالفتح در دهان گردانیدم آنرا
تَلَوُّج. کژ گردانیدن یقال لَوَّجَ بِنَا الطَّرِیقُ اِذَا عَوَّجَ

ل و ح

لَوْح. بالفتح هرچه پهن باشد از استخوان وکتف وچوب وتخته وجز آن وبرآن نویسند اَلْوَاح جمع اَلَاوِیح جمع الجمع وهوا میان زمین و آسمان وتخته کشتی وقال الله تعالی فی لوح محفوظ قیل هو لوح فی السماء مکتوب فیه وقیل انه من نور وقیل هو ام الکتاب وقیل هو فی حفظ الله کانه فی لوح ٭ وَاَلْوَاحُ السِّلَاحِ سلاحی که میدرخشد بچو شمشیر ونیزه ومانند آن
لُوح. بالضم هوا میان آسمان وزمین یقال لا افعل ذالک ولو نزوت فی اللوح ای ولو نزوت فی السماء
لِیَاح. کسحاب وکتاب هامه و گاو دشتی وهرچیز سپید ونام تیغ حمزه رضی الله عنه وابیض لیاح سپید خالص بی آمیغ
ابل لُوحَی. کسکری شتران تشنه
مِلْوَاح. کمصباح بلند بالا ولاغر اندام وزن چست ولاغر ومرد زرنگ تخته ونام شمشیر عمرو بن ابی سلمة و چغد پای بسته بدام جهت شکار باز وجز آن وستور زود تشنه شونده
مِلْیَاح. بالیا مثله
(ن) لَاحَ لَوْحًا. بالفتح وبالضم ولُوَاحًا کغراب ولُؤُوحًا کدخول ولَوَحَانًا محرکة تشنه شد ولاحَ البرقُ. درخشید ولاحه السفر والعطش. برگردانید گونه او را سفر یا تشنگی ٭ ولحته. دیدم او را ٭ و لاحَ النجمُ. پیدا شد وبرآمد الاح بسیفه الاحة. درخشانید شمشیر را ٭ والاح بحقه. ربود آن را ٭ ونیز الاحة. آشکار گردیدن ودرخشیدن برق بی پراگندگی ودرخشیدن وپیدا شدن سهیل وترسیدن وپرهیز کردن و هلاک کردن کسی را وقال ابن السکیت لاح سهیل اذا بدا والاح اذا تلالا
مُلَوَّح. کمعظم نام شمشیر ثابت بن قیس ونام مردی
تَلْوِیح. گرم گردانیدن بآتش و سوختن آفتاب رنگ روی را وسپید موی نمودن پیری کسی را وقوت بقدر حاجت دادن یقال لَوِّحِ الضَّبِیَّ یعنی خورش بده بقدر آنکه نگاه دارد او را ورنگ دادن جامه را وشمشیر درخشانیدن ویعدی بالباء وگونه زرد گردانیدن سفر وتشنگی مردم را
مُلْتَاح. برگردیده ومتغیر شده
اِلْتِیَاح. تشنه شدن ودرخشیدن برق وپیدا شدن ستاره
اِسْتِلَاحَة. شناسا شدن نیک نگریستن وتشنه شدن

ل و خ

لَوَاخَة. کتابة مسکه کداخته مع شیر لِیَاخَة. بالتحتیة مثله
(ن) لَاخَهُ لَوْخًا. بالفتح آمیخت آن را
اِلْتِیَاخ. آمیخته شدن وسرشته وخمیر شدن آرد

ل و د

اَلْوَد. آنکه بسوی عدل میل نکند ومنقاد نگردد وبا مرد اَلْوَاد جمع وسرکش نافرمان ودرگردن سطبر
لَوِدَ لَوَدًا. بالفتح الود گردید

ل و ذ

لَوْذ. بالفتح کرانه کوه وجانب آن وآنچه بدان احاطه کنند وخم رود با اَلْوَاذ جمع وکوهی است دریمن ٭ و لَوْذُ الحصی موضعی است ٭ ونیز لوذ. پناه گرفتن بچیزی وپوشیده شدن بسوی لواذ. مثلثة لِیَاذ بالکسر مثله یقال لاذ به لوذا و لِوَاذًا ولِیَاذًا ای عاذ به وگرد گرفتن چیزی را
لَاذَة. جامه حریر چینی سرخ لَاذ جمع
لَاوَذ. کهاجر نام پسر سام بن نوح علیه السلام
لَوْذَان. کسکران کرانه چیزی وموضعی است وخزاز بن لوذان شاعر است
تَلْوَاذ. بالفتح یکدیگر پناه گرفتن
مَلَاذ. بالفتح پناه جای وقلعه
مِلْوَذَة. کمکنسه پناه جای
اِلَاذَة. فرا گرفتن واحاطه کردن
مَلَاوِذ. بالفتح چادرها
مُلَاوَذَة. بهدیگر پناه گرفتن و بهم کشتی گرفتن وفریب دادن ٭
لَوْذَانِیَّة. بالفتح وشد الیا مثله وخلاف کردن لِوَاذ بالکسر مثله فی العکل قال الله تعالی قَدْ یَعْلَمُ اللهُ الَّذِیْنَ یَتَسَلَّلُوْنَ مِنْکُمْ لِوَاذًا

ل و ز

لَوْز. بالفتح بادام لَوْزَة یکی لَوْزِیَّة بنسوبا محله است در بغداد اِنَّهُ لَعَوْزٌ لَوْزٌ یکلفت او محتاج است از اتباع است
لَوَّاز. کشداد بادام فروش
لَوْزِیْنَج. معرب لوزینه بادامی
مَلَاز. بالفتح پناه جای
مَلَازَة. بالفتح بادامستان
(ن) لَاذَ اِلَیْهِ لَوْزًا. بالفتح پناه گرفت لبوی ٭ ولاذ الشیء. خورد آن را ویقال مایلوز منه رهای نخواهد یافت از وی

لج

مُلَوَّز. کمعظم خرمای بادام پر کرده درون وی نیکو و ملیح

ل و س

لَوْس. بالفتح شیرینی و جز آن بهر جهت خوردن و لائس لغت است از آن و چشیدن و بزبان گردانیدن چیزی در دهان و یقال ما لاس لَوَاسًا. کسحاب نچشید چشیدنی را والفعل من نصر

لُوْس. بالضم طعام

اَلُوْلَاس. محمّد بن اسود صحابی است

لَوَاس. کسحاب چشیدنی یقال مَاذُقْتُ لَوَاسًا.

لُوَاسَة. کثمامة لقمه یا طعام کمتر از لقمه

لَؤُوْس. کصبور شیرینی و جز آن جوینده جهت خوردن لَوَّاس کشدّاد مثله یقال مَاذُقْتُ لُمْسًا یعنی نچشیدم چشیدنی

ل و ص

لَوْص. بالفتح درد گوش یا درد زیر سینه و نیز لَوْص نگریستن از سوراخ در و جز آن میل کردن و برگشتن والفعل من نصر

لَوْصَة. بالفتح درد پشت

لَوَاص. کسحاب فالوده و انگبین صافی

اَلَاصَه عَلَی الشَّیْ. گردانید آن را بر آن چیز که میخواست منه الحدیث هی الکلمة الّتی اَلَاصَ علیها النبی صلی اللّٰه علیه وسلم عمّه یعنی ابا طالب • وَاُلِیْصَ مجهولا لرزه زده شد

مُلَوَّص. کمعظم فالوده

تَلَوُّیص. انگبین صافی خوردن

مُلَاوَصَة. نگریستن گویا فریقین تا قصد کاری کنند و به تبر بریدن درخت خواستن و نگریستن در درخت که چگونه برکند یا بر آنرا و نگریستن از سوراخ در و مانند آن

تَلَوُّص. پیچیدن و برگردیدن

ل و ط

لَوْط. بالفتح چادر و ردا یقال لِبْسَ لَوْطَهُ و لَوْطِیَّه و مرد و چست دست انداز نده در کارها و در با و چیزی در چسپنده مصدر لوط

لُوْط. بالضم نام پیغمبری علیه السلام و آن پسر برادر ابراهیم علیه السلام است یعنی هاران بن تارخ و هو منصرف مع السببین لسکون وسطه.

لُوَیْطَة. کجهینة نوعی از خوردنی در هم آمیخته

لِیَاط. بالکسر ربا

هُوَ اَلْوَطُ بِقَلْبِیْ. اچسپان تر است بدل من

(ن) لَاطَ لَوْطًا. بالفتح و لِوَاطَة بالکسر کار قوم لوط کرد • و لَاطَ الْحَوْضَ و بِه بگل در گرفت و گل اندود حوض را • و لَاطَ الشَّیْءُ بِقَلْبِیْ چسپید بدلم و دوست گردید • و لَاطَ فُلَانًا بِسَهْمٍ. تیر انداخت بر وی • و لَاطَ فُلَانًا بِعَیْنٍ. چشم زخم رسانید • و لَاطَ فُلَانًا بِفُلَانٍ. لاحق گردانید آن را بوی • و لَاطَ الشَّیْءَ. پنهان کرد از او • لَاطَ ذَالْاَمْرِ لَطًا سنبید در آن

تَلْیِیط. بر چسپانیدن

مُلَاوَطَة. عمل قوم لوط کردن

تَلَوُّط. کار قوم لوط کردن

اِلْتِیَاط. پسر خواندن کسی را و بگل در گرفتن حوض را جهت خود در چسپیدن و یقال هذا الامر لا یَلْتَاطُ بِقَلْبِیْ ای لا یلصق

اِسْتِلَاطَة. پسر خواندن غیری را در خود چسپانیدن و واجب کردن منه الحدیث اِسْتَلَطْتُمْ دَمَ هٰذَا الرجل ای استوجبتم

ل و ظ

مِلْوَظ. کمنبر چوبی است که بدان زنند یا تازیانه است

(ن) لَاظَهُ لَوْظًا. بالفتح راند او را

اِلْتَاظَتِ الْحَاجَةُ. دشوار گشت

ل و ع

لَوْعَة. بالفتح سوزش درون و رنج و لعنت از عشق و دوستی یا از اندوه و بیماری و سیاهی سرپستان

لَاع. ناشکیبا و بیمار دوستی و محبت لَاعُوْن و لَاعَة بالتاء والواو جمع • و رَجُلٌ هَاعٌ لَاعٌ. مرد بددل ترسنده رجل هَائِعٌ لَائِعٌ اتباع یا نیک آزمند بدخوی

لَاعَة. زن عشق باز و آنکه قادر کند مرد را بر خود و زن تیز خاطر و چالاک • و اتان لَاعَة الفؤاد الی جحشها • اده عاشق زاد بر بچه خود

وَعَدَانُ لَاعَة. دهی است بیمن غیر عدن ابین • و نیز لاعة شهری در کوه صبر و عدن

دهی است که بوی منسوب کنند

لُوْلَع. کجوهر سیاهی سرپستان

(ن) لَاعَهُ الْحُبُّ لَوْعًا و لَوْعَة بالفتح سوخت دلش را دوستی و حیله ساخت • و لَاعَ لَوْعًا و لُوُوْعًا. بددل گردید و حریص و بدخوی گشت • و لَاعَه الشَّمْسُ. بر گردانید گونه آن را

(س ن) لَاعَ لَوْعَةً. بالفتح ناشکیبائی و بی آرامی کرد یا بیمار شد از نصر مروی است از ابن قطاع

اِلَاعَة. برگردانیدن رنگ سرپستان

اِلْتِیَاع. سوختن دل از عشق و اندوه

ل و غ

فُلَانٌ سَائِغٌ لَائِغٌ. از اتباع است • سَیِّغٌ لَیِّغٌ کذلک

(ن) لَاغَهُ لَوْغًا. در دهان گردانید آن را پس انداخت • و لَاغَ فُلَانًا. در پیوست بدو لازم گرفت

ل و ف

لَوْف. بالفتح نام غوانب طعام و علف

لُوْف. بالضم دهی است و فیل گوش که گیاهی است لُوْفَة یکی بنجیش را که همچو پیاز دشتی باشد

صَرَاخَة. نامند بدان جهت که در روز مهرجان آن را آواز باشد گویند هر که آوازش را بشنود در آن سال بمیرد بوئیدن گل

پژمرده آن مسقط جنین است وخوردن بیخ آن
ومسقط ولد مینی ومحرک باه وطلای بیخ سائیده
آن بار وغن بهترین ادویه جذام است و
جذام را بجاے خود موقوف دارد
لُوفی۔ بالضم مقصور اگیاہیست شبیه بگیاحی العالم
بانوعی از ان مجرب است جهت اسهال که
و آن کشدا گسترد ولی زلیه ساز
کلا کملوع گیاه باران نشسته
(ن) لُقْتُ الطَّعَامَ لَوْقًا۔ بالفتح خوردم
آن را با خائیدم ونیز لوقی گیاہ خشک خوردن شتران

ل و ق

لَوْقَة۔ بالفتح ساخت
لُوقَة۔ بالضم مسکه یا مسکه با خرماے تر
با روغن با خرماے تر آمیخته
مادُنْتُ لوَاقًا۔ کسحاب نچشیدم چیزی را

الق۔ گول

اَلُوقَة۔ بفتح الهمزة روغن یا خرماے
تر آمیخته یا مسکه یا خرما باهم ممزوج
(ن) لُقْتُ الطَّعَامَ لَوْقًا۔ نرم گردانیدم
آن را به روغن + لُقْتُ عَینَه چشم وی زدم +
ولُقْتُ الدَّوَاةَ نیکو ساختم سیاهی آن را + و
ذلك لا یَلُوقُ یعنی او قرار نمیگیرد بجاے
(س) لَوِقَ لَوَقًا۔ محرکة گول گردید
تَلْوِیق۔ بروغن یا مسکه نیکو کردن طعام را
ویقال لا اَکُل الّا مَا لُوِّقَ لی ای لُیِّنَ لی
حتّٰی یصیر کالزبد فی لینه

ل و ك

لَوْك۔ بالفتح خائیدن یا نرم نرم خائیدن
وخائیدن سبک لگام و در پوستین مردم افتادن بقالهم
بکلمات اعراضهم ای یقع فیهم الفعل من نصر
لَوَاك۔ کسحاب آنچه خائیده آید از یقال ما ذاق
لَوَاكًا ای مضاغًا اَلِکْنِی اِلٰی فُلَانٍ یعنی رسول
من باش و برسان نامه مرا بسوی وی قدیم

ل ءك وقیل قیاسا ان یقال الالکه وایک
الالکة وهذا وان بیان من الالوك فی المعنی
وهو الرسالة فلیس منه فی اللفظ

ل و ل

لالال۔ نام جد پدر احمد بن علی بن احمد فقیه
وجدی ومازنی وغفاری ومعنی لال در
فارسی گنگ است
لولاء۔ بالفتح ممدود آسختی وگزند

ل و ب

لَوْب۔ بالفتح گجو هر آب بسیار جهت تشنگی
وبانه کاریز یا اشوره بوقت بر آمدن گردانی بر
صورت اثره باشد وصل ل ب ب
مُلَوْلَب۔ بکسر هرمیل سرمه

ل و م

لَوْم۔ بالفتح نکوهش وترس وبیم
لَوْمَة۔ بالفتح کالملامة کیلقا حیاء
بَلْوَمَة۔ وبگیمین الجمیع
رجل لُوَمَة۔ بالضم مرد نکوهیده بهلی فیه
لُوَمَة۔ مرا دران ور نجی وگرانی است
لَوَم۔ محرکة افزونی نکوهش
ولام۔ ترس لامة۔ بالتاء دشاله وکالبده
ودرشت از هر چیز وزردی و نیز لام یکی از حروف
هجا است وآن ربی ویک معنی آید بعضی آن ل
جر آن را بست ودو معنی هست استحقاق نحو
الحمد لله + واختصاص نحو المنبر للخطیب
وتملیک نحو وهبت لزید دینارا + وشبه
التملیک نحو جعل لکم من انفسکم ازواجا +
وتعلیل نحو لتکونوا شهداء علی الناس ویوم
عقرت للعذاری مطیتی +
وتوکیدا للنفی نحو ما کان الله لیطلعکم
آن را لام جحد نیز خوانند وآن بدون نفی نیاید
وموافقت الی نحو بان ربک اوحی لها +
وموافقت علی نحو یخرون للاذقان
ویسا یخمه لها + وموافقت فی نحو نضع الموازین
القسط لیوم القیمة + وبمعنی عند نحو کتبته
لخمس خلون + آن را لام تاریخ نیز نامند + و
موافقت بعد اقم الصلوة لدلوک الشمس
وموافقت مع + فلما تفرقنا کانی ومالکا
لطول اجتماع لم نبت لیلة معا +
وموافقت من نحو سمعت له صراخا
وتبلیغ نحو قلت لک + وموافقت عن نحو وقال
الذین کفروا للذین آمنوا لو کان خیرا
ما سبقونا الیه + وصیرورة وآن را لام عاقبت
ولام المآل نیز گویند نحو فالتقطه آل
فرعون لیکون لهم عدوا وحزنا +
فللموت تغذو الوالدات سخالها + کما
لخراب الدهر تبنی المساکن + وتعجب
معاون آن مختص است باسم الله تعالی ولله
یبقی علی الایام ذو حید + وتعجب فقط نحو
لله دره + در نداء استغاثه که بر مستغاث به ومستغاث
له داخل شود نحو قوله یا للرجال
الاربعاء اما ینفک یحدث لی بعد نهی
طربا + وان هر دو در اصل لام جار اند
لیکن جهت فرق میان مستغاث به ومستغاث
له داول را مفتوح کنند ودوم را مکسور
به محذوف نیز باشد نحو یا للماء + و
تقدیه نحو ما اضاب زیدا لعمرو
وتولید وآن زاید باشد نحو نزاعة
للشوی ونحو یرید الله لیبین
لکم + وتبیین نحو سقیا لزید
وقالت هیت لک + وبعض آن
عامل جزم وآن لام امر است
براے غائب نحو لیستجیبوا وگاهی
بدان مخاطب را مر نمایند مثله قوی
قوله تعالی فلتفرحوا بالتاء
خطابا وگاهی لام امر نیز حذف گردد
نحو قوله محمد لک الویل حرّ الوجه
او یبک من بکی بدارا ولیبکهم
وهچنین حذف گردد ولام موجه نحو
قوله + قلت لبواب لدیه
دارها + تئذن فانی حموها
وجارها + اراد لتأذن فحذف
اللام وکسر التاء علی لغة من
یقول انت تعلم ولام الامر
اذا ابتدأت بها کانت مکسورة
وان ادخلت علیها حرفا من
حروف العطف جاز فیه الکسر
والتسکین کقوله تعالی ولیحکم
اهل الانجیل + وبعض عامل جزم
وآن نشست است + لام ابتدا نحو
لزید افضل من عمرو وآن بر
خبر ان مشدده ومخففه نیز آید نحو
وان ربک لیحکم بینهم وان
کانت لکبیرة + ولام زاید نحو
ام الحلیس لعجوز شهربة
ولام تاکید در فعل مستقبل موکد بنون
نحو لیسجنن ولیکونا من الصاغرین
ولا جواب نحو لو تزیلوا لعذبنا
الذین کفروا ونحو لولا دفع الله
الناس بعضهم ببعض لفسدت
الارض ونحو تالله لقد آثرک
الله علینا وجمع لام توکید صلاحیت
جواب قسم دارد + ولام که بر حروف
شرط داخل شود جهت ایذان و
اشعار نحو لئن لم تولوا لا تبصرهم
ولام التعریف وهی ساکنة
ولذلک ادخلت علیها الف
الوصل لیصح الابتداء بها
وسقطت الالف بالوصل نحو

هُوَ الوَجِلُ ؛ و لام کہ براسما اشارہ لاحق گردد نحو تلك و ذلك ؛ و لام تعجب غیر جارہ نحو لظرفت زیدًا

لَامَةٌ - کار ملامت ناک درزد

لَامِيَّةٌ - منسوبا دہی استامین

رجلٌ لُومَةٌ - کہمزۃ مرد بسیار ملامت کنندہ

لَائِم - نکوہندہ و ملامت گر

لُوَّام - کمرمان ؛ و لُوَّم و لُيَّم کرکع فیہما جمع

لَائِمَة - نکوہش

لُومَاءُ - کسکری نکوہش لَوْمَاء ممدود اشلہ

لَوَّام - کشداد بسیار ملامت کنندہ

مَلَامَة - بالفتح نکوہش مَلَاوِم جمع

مَلُوم - نکوہیدہ مَلِيم لمبیع مثلہ

(ن) لَامَ لَوْمًا - بالفتح و لَوْمَةً بالتاء و مَلَامًا و مَلَامَةً لفتحہا نکوہید و کذا أَلَامَ مجہولا

مُلِيم - کمقیم سزاوار ملامت منہ المثل رُبَّ لَائِمٍ مُلِيمٌ

إِلَامَة - بسیار ملامت کردن و کاری کردن کہ بر آن ملامت کنند یا خداوند ملامت شدن یا خداوند ملامت ناک شدن و سزاوار ملامت گردیدن

تَلَوُّم - سخت نکوہیدن لام نوشتن

مُلَاوَمَة - با یکدیگر را ملامت کردن

تَلَوُّم - انتظار و درنگ کردن در کاری یقال تلوّم فی الامر ونیز درنگ کرد

تَلَاوُم - یکدیگر را نکوہیدن

إِلْتِيَام - نکوہیدہ شدن و نکوہش پذیرفتن

إِسْتِلَام إِلَيْهِم - کاری کرد با ایشان کہ بدان ملامت کنند او را

ل و ن

لَوْن - بالفتح گونہ چون زردی و سرخی و مانند آن و نوع و پیکر و ہیأت و آنچہ فصل نماید میان چیزے و غیر آن و خرما بن بسیار یا نوعے از خرما لُونَة بالضم ؛ و لِينَة بالکسر یکے لِيَن جمع لینة و لِيَان جمع الجمع منہ قولہ تعالیٰ ما قطعتم من لینة و تمرها یسمی العجوة و نیز لَوْن و لُوَيْن کزبیر ہر دو لقب محمد بن سلیمان حافظ

لَان - شہری است و گروہی بطرف ارمینیہ و علانی کہ عامہ میگویند منسوبالہ است ؛ و ابو عبد اللہ الآلانی معلم الامراء است

تَلْوِين - گوناگون کردن یقال لَوَّنَ البُسْرُ اِذا بَدا فِیه اثر النضج

مُتَلَوِّن - للفاعل آنکہ بر یک روش و بر یک خوے نپاید و قرار نگیرد

تَلَوُّن - گوناگون شدن

إِلْوِنَان - گوناگون شدن

ل و ہ

لَوْہ - بالفتح سراب

لَاهَة - از قبیل للّذات للضم منہا سمی بہا ثم حذفت الہا

لُوهَة - بالضم درخش سراب

لَاہَ السَّرَابُ لَوْهًا - بالفتح و لَوَهَانًا محرکۃ درخشید و مضطرب گردید ؛ و لَاہَ اللہُ الخلق آفرید خدای خلق را

تَلَوُّہ - درخشیدن سراب و شعراء درخش آن

ل و ی

لَيَّة - بالفتح زن لوی کعنب جمع و اتصال خویشے

لِيَّة - بالکسر چوبے کہ بدان بخور کنند و منسوعة رود باری مرثقیف را یا کوہی بطائف کہ اعلاے آن مر ثقیف را است و اسفل آن نصیر بن معاویہ را

لَيَّاء - کشداد زمین دراز آب

لَوَى - بالفتح والقصر پیچش شکم و درد آن و کجی ؛ و نیز اللَّوَى آنانکہ جمع التی بر غیر لفظ اللاتی بسکون الیاء کذا الک

لِوَى - بالکسر والقصر پایان و ریگ توده و جاے باریک کج شدہ از آن أَلْوَاء و أَلْوِيَة جمع ؛ و نیز أَلْوَاءُ الوَادِي کرانہای رود و أَلْوَاءُ البِلَادِ کذالك

لُوَى - بالضم مقصور ناچیزہا و باطلہا

لَوَّة - بالفتح و شد الواو زشت روے

لُوَّة - بالضم و شد الواو جبلی است کہ بدان بخور کنند

لَاتَ بُتِّی است مرثقیف را فعلة من لوی حسن الی علی و ذکر فی ل ء ہ و فی ل ت ت

ثَنِيَّةُ لَاوَة - موضعی است ساحیہ ضریہ

لَوِيٌّ - کغنی کج از ریگ و تیر و درد و پیچیدن شکم و پیچش زدہ

لَوِيٌّ - کغنی گیاہ خشک یا گیاہ پژمردہ

لَوِيَّة - کغنیة آنچہ پنہان کنی و نگہداری و طعام نہادہ بخش کسے لَوَايَا جمع

لِوَاء - بالکسر و المد درفش لشکر کشان و علم خرد ؛ لِوَى بالتحتیة مثلہ أَلْوِيَة جمع أَلْوِيَات جمع الجمع و بعنی یعنی تَعْشُوا بالسواء و اللِّوَاء یعنی برانگیختند باستغاثہ و فریاد کردن ؛ و لِوَاءُ الحَيَّة - پیچید گی مار

لِوَايَة - کتابة چوب سر علم

أَلْوَى - کاحمد کج یقال قرن الوی یعنی شاخ کج و دم تافتہ

لُيّ - بالضم جمع والقیاس الکسر راہ دور دراز ناشناختہ و مرد سخت پیکار سخت جنگ تنہا و گوشہ نشین لَيَّاء بالفتح ممدود مونث و نوعے از درخت

لُوَايَ - کسمی درختی است

لُوَيَّة - کسمیة موضعی است نزدیک بستان ابن عامر

لَوَّاء - کشداد مرغی است

لَاوِيَاء - ممدود گیاہی است و آن نہی است کہ بدان داغ کنند

اللَّاؤُن - آن مردان جمع الذی من غیر لفظہ فی الرفع و کذا اللائین فی النصب و الجر و اللاؤ و یحذف النون مثلہ

(ض) لَوَى الحَبْلَ لَيًّا - بالفتح

ولُوِيًّا۔ بالضم وشد الیاتافت رسن
وو تاه کرد ؛ ولَوِيَ لَاسَمُهٗ بِيَدِه
مائل گردانید واعراض کرد منه
قوله تعالیٰ وان تلوٗوا او تعرضوا
قال ابن عباس رضی الله عنهما
هو القاضی یکون لیّه واعراضه
لاحد الخصمین علی الاٰخر وقد
قرئ بواو واحد مضموم منه
اللام من لیت قال مجاهد
ان تلوٗا شهادة فتقیموها
او تعرضوا عنها فتترکوها ؛ و
لَوِيَ الغُلَامُ۔ بسیت سالگی رسید
ولَوِيَ عَنِ الاَمْرِ۔ کاہلی کرد وستی
نمود ؛ ولوي اَمْرَهٗ عَنِّي لَيًّا و
لَيَّانًا۔ بفتحهما وپیچان ساخت بر
گردانید ؛ ولوي عَلَيْهِ میل کرد
بوے یا چشم داشت ؛ ولَوَتِ
النَّاقَةُ بِذَنَبِهَا۔ دم جنبانید ناقہ
ولوی فُلَانًا عَلٰی فُلَانٍ۔ برگزید
آن را بروے وگرامی داشت ؛ و
لَوَاهُ بِدَيْنِهٖ لَيًّا۔ بالفتح والکسر
لَيَّانًا۔ بالکسر دیر داشت وام را
وناگزارده وارد او کرد ؛ ولَوِي
بِحَقِّهٖ منکر آن گردید
(س) لَوِيَ الْقِدْحُ وَالرُّمْحُ۔
کج گردید ؛ ولَوِيَ الصَّلاءُ۔
خشک گردید
لُوَلِيتُ مُدبرًا۔ سپاہی
برگشتم
اَلْوٰى الرَّجُلُ بِثَوْبِهٖ اِلْوَاءً
بجامه اشاره کرد ؛ واَلْوٰى بِحَقِّهٖ
منکر شد حق وی را ؛ واَلْوٰى بِهٖ۔ برد
آن را ؛ ومعنا اَلْوَتْ بِهِ العنقاء
ای طارت بِهٖ ؛ واَلْوٰى بِمَا
فِى الْاِنَاءِ۔ برگزیدآن راحبت خود
وچیره شد بر دیگران ؛ واَلْوٰى بِهِمُ
الدَّهْرُ۔ ہلاک کرد آنہا را ؛ و
اَلْوٰى بِكَلَامِهٖ۔ خلاف نمود ؛
ونیز اِلْوَاءٌ۔ دم جنبانیدن ناقه و
سرکشی نمودن واعراض کردن
وسرتافتن ودرپایان ریگ جا
باریک وکج شده او آن رسیدن و
خداوند شت سبک گردیدن ونیز
لشکرکشان دوختن وبسیار آرزو
نمودن ولَوِيَّةٌ خوردن وپژمرده
شدن تره وگیاه وعلم برافراشتن
تَلْوِيَةٌ سخت تافتن یقال لَوّٰی
اعناق الرجل فی الخصومة شدد
للکثرة والمبالغة قال الله
تعالیٰ لَوَّوْا رُءُوسَهُمْ
لَاوَتِ الْحَيَّةُ لِوَاءً۔ کلتاب
پیچیدا بر خود
تَلَوِّي۔ تافته ودوتاه گردیدن
وخمیدن درروے گردانیدن و
پراگنده شدن ودرخشیدن برق
در ابر یقال تَلَوّٰی کالبرق
تَلَاوِي۔ گرد آمدن مردم
اِلْتِوَاءٌ۔ تافته ودوتاه شدن
رسن وسستی وکاہلی کردن درکار و
کج گشتن ریگ خمیدن درروے
گردانیدن وبرخود پیچیدن مار

بَابُ اللَّامِ فَصْلُ الْهَاءِ

ل ه ء

تَلَهْلُؤٌ۔ سپاسگی رفتن وبدل
شدن

ل ه ب

لَهْبٌ۔ بالفتح شعلہ آتش بی دود
لِهْبٌ بالکسر وکتف کشادگی
میان دو کوه یا شگاف کوه یا شعب
خرد در آن یا روی کوه ہمچو دیوار
برآمده که بر آن برآمدن نتوانند
اَلْهَابٌ ولُهُوبٌ ولِهَابٌ و
لِهَابَةٌ بکسرہا جمع وقبیله است
از ازد
لُهْبَةٌ۔ بالضم تشنگی وسپیدی خالص
بے آمیغ
لَهَبٌ۔ محرکة زبانه آتش یا شعلہ آن
وگرد بلند و بالا برآمده ؛ وابو لہب
ولیکن کنیت عبد العزی بن
عبد المطلب کُنِّيَ لجماله
والتهاب وجهه او لماله
لَهَبَةٌ محرکة قبیله است
لَهِيبٌ۔ کامیر گرمی آتش یا شعلہ
آن خالص از دود وموضعی
لُهَابٌ۔ کغراب تشنگی وموضعی یا
آن بحسرت وشعلہ آتش یا
لِهَابَةٌ۔ کتابة رود باری است
در ناحیہ شواجن
لَهْبَانُ۔ کسکران تشنه لَهْبٰی
کسکری مؤنث لِهَابٌ کتاب جمع
لَهَبَانٌ محرکة سختی گرمی وشعلہ آتش
وروز گرم وروز گرم تشنگی
لَهْبَاءُ۔ بالفتح والمد موضعی است
مر ہذیل را
اُلْهُوبٌ کعصفور نوعی از دویدگی
اسپ که بکوشش تمام دود چندانکه
خاک از سم بردارد یا آن اول ویدن
است
مِلْهَبٌ کمنبر نہایت خوبصورت
(ف) لَهَبَتِ النَّارُ لَهْبًا۔ بالفتح
وبالتحریک ولَهِيبًا۔ کامیر ولُهَابًا
کغراب ولَهَبَانًا محرکة زبانه زد
آتش بے دود
(س) لَهِبَ لَهَبًا۔ محرکة تشنه
گردید
اِلْهَابٌ۔ برافروختن آتش ونیک
دویدن اسپ وپیاپے درخشیدن
برق
مُلَهَّبٌ کمعظم جامہ سرخ رنگ
تَلْهِيبٌ۔ نیک برافروختن آتش
تَلَهُّبٌ۔ افروخته شدن روشن
گردیدن آتش
اِلْتِهَابٌ۔ افروخته شدن آتش

ل ه ب ی

لُهْبُرَةٌ۔ کدحرجة زن کوتاه بالا
زشت روے یا آن مقلوب حبلة
است یا زن گران رفتار

ل ه ث

لَهْثٌ۔ بالفتح زبان بیرون انداختن
سگ وجز آن از تشنگی وسختی ودماندگی
لُهَاثٌ کغراب مثله والفعل من
فتح منه قوله تعالیٰ اِنْ تَحْمِلْ عَلَيْهِ
يَلْهَثْ ؛ ونیز لُهَاثٌ گرمی تشنگی
وسختی مرگ ونجکهاے برگ خرما بن
عن الفراء والقیاس الکسر لنقاط
لُهْثَةٌ۔ بالضم سخ وتشنگی وخجاب
سرخ در برخرما
لَهَثٌ محرکة تشنگی لَهَاثٌ کسحاب
مثله والفعل من سمع
لُهَاثِيٌّ۔ بالضم منسوب مردے که
بر روے او خالہاے سرخ باشد

لَهَثَان. محرکة تشنگی
لَهثَان. کسکران تشنه
لُهَاث. کرنار زنبیل سازان
از برگ خرما
اِلتِهَاث. زبان بیرون
انداختن از تشنگی و تعب و ماندگی

ل ه ج

اَلهَجَة. بالفتح و یحرک زبان یقال
ھُوَ فَصِیحُ اللَّهجَة.
لُهْجَة. بالضم ناشتاشکن
(ن ا س) لَهِجَ بِهٖ لَهَجًا. محرکه شیفتگی
کرو بآن و آزمندی نمود بدان همواره
شَوَاءٌ مُلَهوَجٌ. برجانی خام
لَهوَجَة. ناتمام و خام گذاشتن
کار را و نیم پخت ماندن بریان را
یقال لَهوَجتُ اللَّحمَ اذا لَم
تُنعِم طَبخَهُ و لم تنضج
اَلهَجَ. زاید الهَاجًا. حریصی
و شیفتگی کرد و نمود شتر بچگان وی بر
شیر مکیدن
مُلهِج. کمعظم آنچه از کار در ماند
و نچشید
تَلهِیج. نهاری و رون ناشتا
شکستن کسے را
اِلهِیجَاج. آمیخته شدن کار رو
و سم گردیدن آن یقال رَاَیتُ
اَمرَ فُلَانٍ مُلهَاجًّا ای مختلطا
و خواب آلود گردیدن چشم و نیم
خفته شدن شیر
تَلَهوُج. خام پخت ماندن گوشت را

ل ه ج م

لَهجَم. کجعفر کاسه بزرگ و راه
کشاده کوفته پا سپرده

تَلَهجُم. روشن شدن راه و
داغ داغ کردن رونده راه را
شیفتگی کردن بچیزے صلته بالباء

ل ه د

لَهد. بالفتح مرد گران سنگ
و ناکس کند خاطر افسرده درون
بد دل و شگافتگی سینه شتر از زخم بیت
و مانند آن و آماس چیز ستور و بیماری
است در پاے وران مردم فعلیه
شگافتگی و کفتگی ہو و نیز لَهد گرانی بار
و گران کردن بار کسی را و در سختی
و تعب انداختن ستور را و بکار
گشت داشتن آنرا و خوردن یا
لیسیدن چیزے را و بخواری
راندن کسے را یا درن پستان و
بیخ شانه کسی زدن یا درخستن بدست
و سپوختن بخواری مَلهُود سپوخته
لغت است از ان و الفعل
من نصر
لَهِید. کامیر ستور مانده شده
لَهِیدَة. کسفینة بتابه نرم و
سست.
لُهَاد. کغراب پچه وقت مرگ یا عام است
اَلهَدَ اِلهَادًا. ستم کرد و جور
نمود ھٖ و اَلهَدَ بِهٖ خوار داشت
و حقیر شمرد ھٖ و اَلهَدَ اِلَی الاَرضِ
خمید بر زمین از گرانی ھٖ و اَلهَدَ
بِفُلَانٍ. گرفت یک مرد را و گذاشت
بر وے دیگرے را که مقابل کند وی
را قال ابو عمرو اَلهَدتُ بِهٖ
اذا امسکت احد الرجلین
و خلیت الآخر علیه یقاتله و هو لا
و هو یُلهِدُهُ عَلَیَّ. ای یعینه علی

تَلهِید. بدست درخستن و
سپوختن بخواری کسے را یا بر بن پستان
یا بن کتف زدن

ل ه ذ ب

اَلزَمَهُ لِهذَبًا وَاحِدًا. بالفتح
یعنی لازم گرفت و در چسپید و یرا

ل ه ذ م

لَهذَم. کجعفر سنان برنده و روان
لَهَاذِم. جمع و کس فراخ
لَهذَمَة. بریدن
تَلَهذُم. بریدن و خوردن

ل ه ز

لَهَزَة. محرکة تندی زیر بناگوش
لِهزَاة. کفرحة زن فربه بر آمده
کنج دهان
لِهَاز. ککتاب چوب پاره که بدان
سوراخ قبر و جرخ چاه را تنگ کنند
لَاهِز. کوه و پشته که راه را تنگ و
دشوار نماید و لَاهِزَان هر دو کوه
بهم پیوسته چندانکه ما بین آنها سنگ
گردد ھٖ و دائرة اللَّاهِز دائره
تندی زیر بناگوش اسپ و آن منحوس است
مِلهَز. کمنبر مشت بر زیر بناگوش
و گردن زننده و علمے است
مُلَهَّز. مرد استوار اندام گنده
گوشت و سیاه سپید موی و داغ
کرده بر تندی زیر بناگوش
(ف) لَهَزَهُم لَهزًا. بالفتح در
آمیخت با ایشان و درمیان آنها
شد ھٖ و نیز لَهز. لکد زدن بر سینه و
مشت بر سینه زدن و الوزید گفته
مشت بر تندی زیر بناگوش و بر
گردن زدن و نیز بر سینه زدن و

بسر زدن شتر بچه و بره پستان مادر
را وقت شیر مکیدن و در موے
شدن و آمیختن سپیدی موے
با سیاهی
تَلهِیز. لکد زدن بر سینه

ل ه ز م

لِهزِمَة. کزبرجة تندی زیر بناگوش
که استخوانی است بر آمده و هما
لِهزِمَتَانِ لَهَازِم جمع
لَهزَمَة. بریدن تندی زیر
بناگوش و در موے شدن خمار
و در آمیختن سپیدی با سیاهی موے
لَهَازِم. بالفتح لقب بنی تیم الله بن ثعلبه

ل ه س

لَهس. بالفتح لیسیدن پستان
لیسیدن کودک بی مکیدن انبوهی
کردن بطعام از حرص و آز و
الفعل من فتح
مَا لَكَ عِندِی لُهسَة. بالضم
یعنی براے تو نزد من چیزے نیست
لُهَاس. کغراب طعام اندک
لُهَاسَة. بالتا مثله
لَوَاهِس. بالفتح شتاب کاران
چابک دستان
مُلَاهَسَة. پیشی گرفتن بر چیزی
و انبوهی نمودن بر آن و انبوهی
کردن بر طعام از حرص و آز

ل ه س م

لُهسُم. کقنفذ آب راهه رود بار
تنگ لَهَاسِم. بالفتح جمع

ل ه ط

لَهطَة. بالفتح چیزے که بشنوی
و نه راست شماری آنرا و نه دروغ

(ف) لَهَطَهُ لَهْطاً. بالفتح طپانچه زدمر او را و لَهَطَهُ بِسَهْمٍ تیر انداخت بروے و لَهَطَ الثَّوْبَ دوخت جامه را و لَهَطَ بِهِ الارضَ برزمین زد ویرا و لَهَطَتْ بِهِ الامُّ. زد او را مادر او و لَهْط آب زدن زنان فرج خود را اَلْهَطَتِ المَرْأَةُ فَرْجَهَا بِمَاءٍ. آب زد بر آن

ل ه ع

لَهِع بکتف مردے که آنس گیرنده و گستاخ

لَهِيعَة کسفینة بے خبری و فرو گذاشت لَهَايَعَة کسحابة مثله و کاهی و سستی در خرید و فروخت چنانکه مغبون گردد و عبد الله بن لَهِيعَة حضرمي قاضی مصر است و محدث موثوق به

(س) لَهِعَ لَهَعاً محرکة بهر کسے انس گرفت و گستاخ گردید و نیز لَهِعَ بتکلف فصیح شدن و لب پیچیدن در سخن

تَلَهَّعَ فِي الكَلاَمِ. افزونی نمود در سخن

ل ه ف

لَهْف. بالفتح دریغ و آن کلمه ایست که بدان حسرت خورند بر گذشته و فوت شده لَهْفَة بالتاء کذلک یقال يَا لَهْفَ فُلاَنٍ اے دریغ فلان و يَا لَهْفِي عَلَيْكَ اے دریغ بر تو و لذا يَا لَهْفِ بکسر الفاء و يَا لَهْفَا و يَا لَهْفَ ارضی و سمائی عَلَيْكَ و يَا لَهْفَاهُ و يَا لَهْفِي عَلَيْهِ و يَا لَهْفَتَاهُ و يَا لَهْفَتَاهُ و يَا لَهْفَتَيَاهُ

لَهِيف. کامیر دراز قامت و درشت و بیچاره ستم رسیده پریشان روزگار فریاد خواه دریغ خورنده و لَهِيفُ القَلْبِ سوخته دل

لَاهِف بمعنی ملهوف است و مذکر و مؤنث درو یکسان است یقال رجلٌ لَاهِفٌ وامرأةٌ لَاهِفٌ و لَاهِفَة ایضا و یقال هو لَاهِفُ القَلْبِ ای مُحْتَرِقُه

لَهْفَان کسکران بمعنی ملهوف است لَهْفَى کسکری زن ستم دیده پریشان روزگار فریاد خواه دریغ خورنده لَهَافَى و لِهَاف کلتاب جمع

مَلْهُوف. ستم دیده مضطر داد خواه و حسرت خورنده و مَلْهُوفُ القَلْبِ سوخته دل

(س) لَهِفَ لَهَفاً محرکة اندوهگین گردید و دریغ خورد

اِلْهَاف. آزمند شدن و حریص گردیدن

لَهَّفَ نَفْسَهُ تَلْهِيفاً. و النفساء الفت رکذ الهف امه ولهف امیه ای ابویه

تَلَهُّف. دریغ خوردن بعلی صلته

اِلْتِهَاف. زبانه زدن آتش

ل ه ق

لَهَق. محرکة و لکتف شتر خاکستر گون لَهَقَة مؤنث لِهَاق لکتاب و لَهَقَات جمع و گاو سپید و هر چیز سپید و اَبْيَضُ لَهَقٌ سخت سپید لَهِقَة کفرحة مؤنث یا لَهِقٌ لکتف سپید بے فروغ و بے تابانی وصف است در گاو و جامه و شیب

لَهَاق. کسحاب گاو سپید سپید از هر چیزے و اَبْيَضُ لَهَاقٌ سخت سپید

اَبْيَضُ لِهَاقٌ لکتاب سخت سپید مذکر و مؤنث دروی یکسان است

رَجُلٌ لَهْوَقِيٌّ بجرول مرد نا آموزنده کار و آنکه بگوید و نکند و مرد لافی نازنده بچیزے که ندارد

(ف) لَهِقَ لَهَقاً. بالفتح بحرکت سخت سپید گردید و سپید شد لَهِقَ لکتف لغت است از آن

لَهْوَقَة. ترک مبالغه کردن در کار و سخن و آراستن و نیکو نمودن چیزے را بچیزے که ندارد و مثلا یظهر من السخاء ما لیس علیه شیمته و نیز لَهْوَقَة. آنچه درو سے مبالغه نکرده شود از سخن و کار

مُلْهَوِقُ الْلَوْنِ بمعظم سپید فام

تَلَهُّق. سخت سپید گشتن

تَلَهْوُق. ترک مبالغه کردن در نوال

تَلَهْوَقَ فیه اذا لم یبالغ فیه

ل ه م

لَهْم. بالفتح مرد بسیار خیر

لِهْم. بالکسر گاو کلان سال سال خورده از هر چیزی لُهُوم جمع

لُهْمَة. بالضم یکمشت از پشته

رَجُلٌ لِهَمٌّ لکتف و صرد مرد بسیار خوار

لُهَام. کغراب لشکر بسیار

لُهْمُوم. کعصفور مرد بسیار خوار و سخی و ناقه شیرناک و اسپ نیکو

لُهْمُوم. بالضم ناقه بسیار شیر و زخم فراخ و فی بعض النسخ و الجرح الواسع یعنی زخمهین فراخ و کسر زن و ابر بزرگ قطره و عدد بسیار و لشکر گران و مرد بسیار خیر و نیکوئی

لُهَيْم. کزبیر سختی و بلا و مرگ و تپ اُمّ اللُّهَيْم مثله فی الکل و دیگ فراخ

لِهَمّ. کجذب مرد روشن رائے جوان مرد نیک کار گذار بسیار عطا

لَهَامِيم جمع و دریاے بزرگ و مرد سبقت گیرنده و اسپ نجیب نیکو در گذرنده از اسپان و

لَهِيم ابن خلحب. از جدیس است

قوله لَاهُمَّ لَا أَدْرِي وَأَنْتَ الدَّارِي. یرید اللهم اے باری خدا و المیم المشددة فیه عوض من یا الندا او لان معناه یا الله هذا عند البصریین و قال الکوفیون ان اصله الله امنا ای اقصدنا بالخیر فحذف منه ضمیر المتکلم و هو نا لوجود القرینة و هی سیاق الکلام ثم حذف بالطول الکلام ثم حذفت الالف من امّ للوصل فصارت اللهم

لِهْمِيم. کزبرج و بالضم مرد سخی پیش گیرنده و اسپ سابق و نیکو و نجیب لِهْمِيم کقندیل مثل فیهما

مُلْهَم کمقعد موضعے است نخلناک و یکوم مَلْهَم از جنگ بنی تمیم و حنیفه

رجلٌ مِلْهَمٌ کمنبر مرد بسیار خوار

رس، اَلْهَمَهٗ لَهْمًا. بالفتح وبحرکت یکبار فروخوردن آن را
اِلْهَام. در دل افگندن نیکی و آموزانیدن یقال اَلْهَمَهُ اللهُ خیرا ای لقنه ایاه وآنچه در دل افگند خداے۔
تَلَهُّم. بیکبار فروخوردن
اِلْتِهَام. ہمه شیر پستان مکیدن بچه وبرگردیدن رنگ یقال اِلْتَهَمَ لَوْنُهٗ مجهولا ویکبار خوردن
اِسْتِلْهَام. الهام خواستن

ل ه ن

لُهْنَة. بالضم ناشتا شکن وآنچه هدیه آرد مسافر
لَهِنَّكَ. بالفتح وکسر الهاء وشد النون المفتوحة ہرآئینه وهی کلمة تُسْتَعْمَلُ تاکید اصلها لِاَنَّكَ فابدلت الهمزة هاءً کما یاك وهیّاك وانما جمع بین توکیدین اللام واِنَّ لان الهمزة لما ابدلت زال لفظ ان فصار کانها شئ اخر
اَلْهَان. بالفتح روستائی است بیمن وجاے در نواحی مدینه مر بنی قریظه را وبنو اَلْهَان قبیله است
اِلْهَان هدیه دادن از سفر آینده را
تَلْهِین. ناشتا شکستن کسی را و هدیه آوردن از سفر آینده یقال لَهَّنَهُمْ ولَهَّنَ لهم
تَلَهُّن. ناشتا شکستن یقال لَهَّنْتُهٗ فتلهّن

ل ه و

لَهْو. بالفتح زن که بدان بازی کنند یا فرزند
لُهْوَة. بالضم وبفتح خورش دستاس یعنی یک مشت از دانه و جز آن که بآسیا دهند لُهًی کهُدًی جمع وعطیه یا بهترین از عطایا دستگ ترین آن یقال انه لمعطاء اللهی ای جواد یعطی الکثیر ویک مشت یا دو مشت از مال یا هزار دینار وهزار درم نه غیر آن ﭘ ونیز لهوة زن ونام زنے
لُهَيَّة. بالضم دهش وعطا سترک بهتر
لَهَاة. بالفتح کام گوشت پاره است آویخته در اقصای اعلای دهن الاهین منقطع اصل اللسان الی منقطع القلب لَهًى ولَهَوَاتٌ لَهَيَاتٌ بتحریکها ﭘ ولُهِيٌّ بالضم والکسر وشد الیاء فیها ولِهَاءٌ ککتاب جمع
لُهَاءُ مِائَةٍ. کغراب مقدار یکصد
لَاهُون. آنانکه بقصد بگناه مبتلا نشده باشند بل بغفلت وخطا یا کودکان گناه ناکرده
رجلٌ لَهُوٌّ علی فعول مرد بازنده یا بسیار غفلت کننده واعراض نماینده
لَهْوَاءُ. کصحراء موضعی است
لَهْيَا. بالفتح مقصوراً موضعی است بباب دمشق
اُلْهِيَّة. بالضم وشد التحتیة بازی
اُلْهُوَّة. بالواو کذلک
مَلَاهِي. آلات بازی
لَهَا لَهْوًا. بالفتح بازی کردن ولَهَتِ الْمَرْأَةُ الی حدیثه لَهْوًا ولُهُوًّا مشددة الواو آتش گرفت زن بسخن وی وشگفت آمد ﭘ ونیز لَهْو. جماع کردن
(دمن) لَهِيَ بِهٖ لَهْيًا. بالضم وشد الیاء ولُهْيَانًا. بالضم دوست داشت آن را شگفت از آن ﭘ ولَهَا عَنْهُ. فراموش کرد آن را وتسلی یافت در دل گردانید وغفلت ورزید از آن وگذاشت وترک داد ذکر آن را علها من نصر ایضا ویقال اِلْهَ عنه ای اُتْرُکْه وفی الحدیث فی البلل بعد الوضوء اِلْهَ عنه قال الاصمعی اِلْهَ عنه ومنه بمعنی
اِلْهَاء. بازی کنانیدن مشغول کردن وگذاشتن کاری را العجز و مشغول شدن بسماع سرود وخورش دادن آسیا را یقال اَلْهَيْتُ فی الرحی
لَهَّاهُ بِهٖ تَلْهِيَةً. مشغول داشت آن را بدان ﭘ ونیز تَلْهِيَة بازیچه
مُلَاهَاة. بیکار خصومت کردن وباهم نزدیک گردیدن وهنگام فطام رسیدن کودک
تَلَهِّي. بازی کردن وروزگار گذاردن بچیزے ویعدی بالباء وفراموش کردن وغفلت ورزیدن وترک دادن ویعدی بعن
تَلَاهِي. باختن ببازیچه وباهم بازی کردن وجماع نمودن
اِلْتِهَاء. بازی کردن

ل ه ه

لُهْلَه. کجعفر جامه سست بافته و سخن وشعر رکیک بلا یه لُهْلُه ولُهْلُهَة. بالضم زمین فراخ که در وسراب بسیار باشد
لَهَالِه. بالفتح جمع
(ن)، لَهَّ الشَّعْرَ لَهًّا. بالفتح تنگ و رکیک ساخت موی را وبیکو گردانید
لَهْلَهَة. تنگ بافتن جامه را
تَلَهْلُه. گیاه اندک جستن

باب اللام فصل الیاء

ل ی ء

لِيَاء. ککتاب دانه ست سپید شبیه نخود که بخورند آن را
اِلْيَاء. درنگ کردن وسست شدن یقال اَلْيَأَتِ النَّاقَةُ ای اَبْطَأَتْ

ل ی ب

لَيَاب. کسحاب طعام کم از پری دهان یا باندازه لیسیدن از طعام خاینده

ل ی ت

لَيْتَ. بالفتح مبنی علی الفتح معناها کاشکے وهی کلمة تَمَنٍّ تنصب الاسم وترفع الخبر تتعلق بالمستحیل غالبا وبالممکن قلیلا یقال لیتہ زیدا ذاهبٌ وقد تنزل منزلة وجدت فتعدی الی مفعولین ونجری مجری الافعال نقول لیت زیدا شاخصا ویقال لَيْتَنِي ولَيْتِي کما یقال لَعَلِّي ولَعَلَّنِي
لِيْت. بالکسر یکسوی کردن ویکسوی روی ﭘ وهما لِيتَانِ وقوله تعالی لَاتَ حِينَ مَنَاصٍ ای لاحین مناص یعنی نیست گریز

والتاء مزائدة کمافی ثُمّتَ و رُبّتَ او تشبیهًا لات بلیس واضمر وا فیها اسمها فاعل لا تکون الامع حین وقد تحذف وهی مرادة کمافی قول مازن بن مالك بخنّت ولات حنّت وانّی لك مقروع ع وقال ابو عبید هی لا والتاء انما زیدت فی حین وکذلك فی تلات و ان کتبت مفردة واستدل بانه وجدها فی الامام وهو مصحف عثمان مختلطة بحین فی الخط کقول الشاعر العاطفون تحین ما من عاطف المطعمون نمان ما من مطعم

(ن ص) لاتَه لیتًا ـ بالفتح باز داشت او را و برگردانید از آهنگ وے منه قوله تعالی لا یَلِتْکُمْ مِنْ اَعْمَالِکُمْ شَیْئًا

اِلاتَة ـ باز داشتن و برگردانیدن کسے را از آهنگ وے و کم کردن یقال مَا اَلاتَه شیئًا مَا اَلتَه کذلك

ل ی ث

لَیث ـ بالفتح شیر بیشه و نوعی از عنکبوت که بجستن گیرد مگس را و زبان آور بلیغ و پدر حیّی ست

ولیثُ عِفِرّین ـ شیر بیشه شیر و جانورے که در خاک بن دیوار باشد و جانورے شبیه کرسبه که بر سوار حمله شود و بدم زند منسوب بجعفرین که شهری است و مرد تمام اندام و ضابط و توانا و زیرک و بغایت رساننده امور و نام شهری و مذکور ست در ع ف ر

لَیْثَة ـ بالتا شتر استوار و درشت اندام

لِیث ـ بالکسر رو بیدنی است میان سرین و مکه و اثر از رزی است

لائث ـ شیر بیشه

اَلیث ـ دلیر لِیْث بالکسر جمع

مِلیث ـ کمنبر مرد استوار و توانا

مُلَیْیِث ـ کعُمیمیز شتر آگنده گوشت بسیار پشم

مُلَیّث ـ کمعظم فربه خوار و ذلیل

لَیّث تَلْییثًا ـ معروفًا و مجهولًا بشیر مانست در هوا

مُلَایَثَة ـ خویشتن را بشیر مانند کردن و مفاخرت کردن بدلیری

تَلَیُّث ـ بشیر مانستن در هوا و حرص

ل ی د

لیاد ـ بالفتح چیزے اندک حقیر یقال ما ترکت له لیادًا ای شیئًا

ل ی ز

مَلِیز ـ کمبیع پناه جاے ملاز بالفتح مثله

(ض) لاز لَیزًا ـ بالفتح پناه گرفت بوے

ل ی س

لَیْسَ ـ نیست و هی کلمة نفی فعلٌ مَاضٍ اصلها لَیِسَ کفرح فسکنت تخفیفًا و لم تبدل الیاء الفًا لانها لم تتصرّف من جمیع وجوه الافعال الا من الماضی او معناه لا ایس طرحت الهمزة و الزقت اللام بالیاء والدلیل قولهم ایتنی من حیث ایس و لیس ای من حیث هو و لا هو او معناه لا وجد او ایس ای موجود و لا ایس لا موجود مخففًا و انما جاءت بمعنی لا التبرئة وهی من عوامل الافعال الناقصة ککان ترفع الاسم و تنصب الخبر الا ان الیاء تدخل فی خبرها دون اخواتها تقول لیس زیدٌ بمنطلق و لا یجوز تقدیم خبرها علیها کما جاز فی اخواتها یقال محسنًا کان زیدٌ و لا محسنًا لیس زیدٌ و قد یستثنی بها یقال جاءنی القوم لیس زیدًا ای الا زیدًا و الصحیح انها الناسخة و اسمها ضمیر فیها کانك قلت لیس الجائی زیدًا الا ان استتاره واجب فلا یلیها فی اللفظ الا المنصوب و تقول جاءنی القوم لیسك الا ان الضمیر المنفصل ههنا اجود کما قال ع لیس ایای و ایاك و لا نخشی رقیبا

لَیَس ـ محرکة دلیری و بے خبری و فرو گذاشت

لِیَاس ـ ککتاب زن حلب که پیوسته در خانه باشد

اَلْیَس ـ دلیر لِیس بالکسر جمع و شتر که هرچند بار کنند بردارد و مرد پیوسته خانه نشین و شیر بیشه و مرد و زن حلب بے غیرت و آنکه بروے فسوس کنند و مرد نیك خوی

مُلَایِس ـ للفاعل آهسته رو و درنگ کار

تَلَایُس ـ نیك خوی شدن و چشم پوشیدن یقال تلایس عنه

ل ی ص

(ض) لاص لَیْصًا ـ بالفتح خمیده و کج شد و لیصته خمانیدم آنرا یا جنبانیدم آن را تا بر کنم

اَلصته اِلاصَةً ـ خمانیدم آنرا یا جنبانیدم بهر بر کندن ق اَلصته عن کذا و عن امر تم از وے چنین و چنین

ل ی ط

لَیْط ـ بالفتح رنگ و گونه چیزی و کسیر

لِیطَة ـ بالکسر پوست نے و کمان و نیزه و پوست هر چیزے لیط و لیاط بکسرهما والیاط جمع و گونه هر چیزے و خوی و عادت لیط مثله

لِیَاط ـ ککتاب آهنگ و کج و مدث و سرگین

هُوَ اَلْیَطُ بِقَلْبِی ـ او چسپان تر است

شَیْطَانٌ لَیْطَانٌ ـ کسکران دیو لعنت کرده او هو اتباع قدم

(ض) لَاطَ الشیءُ بِقَلْبِی لَیْطًا ـ بالفتح بر چسپید بدلم و دوست گردید و لاط فلانًا بسهم او بعین ـ تیر یا چشم زخم رسانید او را و نیز لیط لعنت کردن و سزاوار شدن چیزے را یقال ما یلیط به التعلیم ای ما یلیق و نهان داشتن چیزے را و لاحق گردانیدن کسی را بدیگرے

ل ی ع

لَیْعَةُ الجُوع ـ بالفتح تیزی گرسنگی و سوزش آن

لِبْع ـ بالکسر موضعی است
رِیحٌ لِیَاعٌ ـ بالکسر باد تند سخت
مِلْبَاع ـ بالکسر ناقهٔ زود تشنه شونده
یا ناقه که در گند دانستن آن پیش آن باز
گردد وبسوی آنها
(ض) لَعُتُ لَیعَانًا ـ محرکة
نالیدم وطپیدم وتفتگر دیدم از
اندوه وتنگ دل شدم

ل ي غ

لَبَغ ـ محرکة گولی تام
لِیَاغَة ـ کَکِتَابَة گول
اَلْیَغ ـ آنکه سخن نیکو نتواند بیان کرد
یا سخن او بسوی یا تختیته باز گردد یعنی
کلامش یا ناک باشد وگول
(ض) لِغْتُهُ الشَّیئَ ـ خواستم
از وی چیزی
تَلَیُّغ ـ خویشتن را گول نمودن

ل ي ف

لِیْف ـ بالکسر پوست درخت خرما
لِیْفَة بالتا رپارهٔ آن وهی
اخص منه
(ض) لِفْتُ الطَّعَامَ لَیْفًا ـ
بالفتح خوردم آن را
تَلْیِیْف ـ لیف ساختن وسطبر و
بسیار لیف شدن نهال خرما

ل ي ق

لِیْق ـ بالکسر چیزی است سیاه
که در سرمه آمیزند
لِیْقَة ـ بالکسر آنچه در دوات نهند
از لاس وموی وجز آن وگل چسپنده
که بر دیوار اندازند وبچسپد
لَیِّق کَعِنَب پاره
ابر تنک

لَیَاق ـ کسحاب پایداری وثبات
در امور وهمیشگی در آن وچراگاه و
منه ما بالارض لَیَاقٌ یعنی چراگاه
نیست در آن
لِیَاق ـ کَکِتَاب شعلهٔ آتش
لَائِق ـ درخور وموافق یقال
هذا لائق بك
مَلِیقَة کَبِیعَة دوات که سیاهی
آن درست کرده ولیقه داده
باشند در آن
(ض) لَاقَ الدَّوَاةَ لَیْقًا ولَیْقَةً
بفتحها لیقه انداخت در دوات و
نیکو کرد سیاهی آن را و برچسپانید
ولَاقَتِ الدَّوَاةُ ـ برچسپید سیاهی
آن در لیقه ونیکو گردید لازم متعدی
یقال ما عاقت المرأة عند
زوجها ولا لَاقَتْ ـ ای ما
لصقت بقلبه ÷ ولاق به ـ
پناه گرفت بوی ÷ ولاق بِهِ
الثَّوْبُ برچسپید ودرست آمد بروی
جامه ÷ وهذا لا یَلِیقُ بك ـ این
امر درخور تو ودر تو آویزد ÷ و
لا یَلِیقُ دِرْهَمًا مِنْ جُودِهِ درهمی
نگیرد از جود خود
اِلَاقَة ـ لیقه انداختن در دوات
ونیکو کردن سیاهی آن را و برچسپانیدن
یقال اَلَاقَهُ بنفسه بخود چسپانید
آن را
اِلْتَاق بِهِ ـ درستی راست خالص
کرد با وی چندانکه بچسپید او را ÷
والْتَاقَ لَهُ ـ لازم گرفت آن را ÷
والْتَاقَ فُلَانٌ ـ بی نیاز گردید

ل ي ك

لَیْکَة ـ بالفتح نام دهی است رصحاب
حجر را ویها قراءة نافع وابن کثیر
وابن عامر وانکار الزمخشری
کونها اسم القریة غیر جیّد

ل ي ل

لَیْل ـ بالفتح شب لَیْلَاة مثله هو
واحد بمعنی جمع واحدها لَیْلَة
کتمرة وتمر لَیَالِی وایایل جمع فراد موی
فیها الیاء علی غیر قیاس کاهل
واهالی او هو جمع لیلاة وهی اصل
اللیل لان تصغیرها لُیَیْلِیَة
والبس لیل لیلا ÷ برچسپید بعض
آن بر بعض ÷ ونیز لَیْل ـ شوات یا
چوزهٔ آن وچوزه کردان وفی المثل
هو اجبن من لیل وقال ابن
فارس ان بعض الطیر یسمی
لَیْلًا ولا اعرفه الا ان النهار
ولد الحباری
ونام تیغ عرفجه بن سلامت کندی
لَیْلٌ لَائِلٌ ـ شب نیک تاریک
لَیْلٌ اَلْیَلُ کاحمد شب نیک تاریک
لَیْلَةٌ لَیْلَاءُ ـ کصحراء وبقصر شب
دراز سخت یا شب سخت تاریک از
ماه یا شب سی ام ماه
لَیْلَی ـ بالفتح مقصورا نام زنی
لَیَالِی جمع ÷ وامّ لَیْلَی ـ می سیاه
گون یا لیلی نشاء می وآشکاری
مستی آن ÷ وحرّة لَیْلَی ـ ریگستانی
در با دیه ÷ وابن لَیْلَی مرلی وابو
لَیْلَی اشعری وابو لَیْلَی جعدی
وابو لَیْلَی مازنی وابو لَیْلَی غفاری
وابو لَیْلَی خزاعی صحابیان اند
اِلَالَة ـ بشب در آمدن الیال
کذلك
لَیْلٌ مُلَیَّلٌ ـ کمعظم شب تاریک
مُلَایَلَة ـ شبانه دادن وشب
مزد کردن

ل ي م

لِیْم ـ بالکسر صلح وآشتی و مانند و
همتای مرد در قامت وشکل وسرشت
وخلقت
لِیْمَة ـ بالکسر دهی است بساحل
دریای عمان
لَیْمُون ـ بالفتح ثمری است
معروف لَیْمُو بحذف النون
مثله وفیه باذ زهریة تقاوم
بها السموم کلها کاثبة المنافع
عظیمتها

ل ي ن

لَیْن ـ بالفتح نرم لَیِّن کسید مثله
یا لَیْن مخفف خاص است در مدح
لَیِّنُون بتشدید الیاء واَلْیِنَاء جمع
وهَیْنٌ لَیْنٌ ـ ولیشد دان چیزی
اندک ونرم دست ونرم وشتنه
اَلْیِنَاء جمع
لَیْنَة ـ بالفتح تکیه جای چرمین نرم
لِیْن ـ بالکسر نرمی ضد خشونت
ودهی است بمرو از آن ده است
محمد بن نصر ودهی دیگر میان موصل
ونصیبین وجای در بلاد مغرب
لِیْنَة ـ بالکسر نرمی وآبکی است
براه مکه کنده سلیمان علیه السلام ÷
وابو لِیْنَة نصر بن مطرف کوفی
ضعیف الحدیث است
لَیَان ـ کسحاب فراخی وتازگی زندگانی
یقال هو فی لَیَانٍ مِنَ الْعَیْشِ

اي في خفض ودعة
بابٌ لَيُوْنٌ كصبور ابلي يا
محلہ است بمصر
ذُو مَلْيَنَۃ کمقعد و نرم جانب
مِلْيَنَۃ ۔ بالكسر شهرے است بمغرب
(ض) لَانَ لِيْنًا وَلِيَانًا بفتحهما
لِيْنَةً ۔ بالكسر نرم گردید
اِلْيَان ۔ نرم گردانیدن الانة
كذلك يقال اَلَنْتُهُ اَوْ لَيَّنْتُهُ
بالنقص والتمام
تَلْيِيْن ۔ نرم گردانیدن
مُلَايَنَة وَلِيَان ۔ بالكسر نرمی
کردن باہم و نرم شدن
تَلَيُّن ۔ نرم گشتن و چاپلوسی کردن
يقال تَلَيَّنَ لَہٗ اي تَمَلَّقَ
اِسْتِلَانَة ۔ نرم شمردن
و نرم یافتن

ل ي ه

لَاه ۔ اصل است مرجلالہ را نزد
سيبويه اُدْخِلَتْ عَلَيْهِ الالفُ
واللام فجرى مجرى الاسم العَلَم
كالعَبَّاس والحسن الا انه يخالف
الاعلام من حيث كان صفة
وقيل انه مشتق من اَلَہَ اِلَاهَة
بمعنى عبد عبادة بمعنى الاله المعبود
وذهب كثير من العلماء الى
انه ليس بمشتق بل هو اسم
تفرد به البارى تعالى بحيث
لا يشرك فيه غيره مستدلين
بقوله تعالى هل تعلم له سميا
اى هل تعلم احدا غيره يسمى
الله والاستفهام للانكار اقول
العلم عندهم ضربان مشتق
هو اسم لما وجد له اصل يرجع
هو اليه كالمظفر مثلا وجامد
بخلافه كزيد مثلا وقولهم يا الله
بقطع الهمزة انما جاز لانه ينوى
به الوقف على حرف النداء تفخيما
للاسم وقولهم لاهُمّ اللهم فالميم
بدلٌ من حرف النداء وربما
جمع بين البدل والمبدل
منه في ضرورة الشعر كقول
الراجز ؏ غفرت او عذبت
يا اللهم لان للشاعر ان يرد
الشيء الى اصله ومذكور است در
ل ه م وقول الشاعر ؎ لاه ابن
عمك لا افضلت في حسب
عني ولا انت ديّاني فتخزوني ؏
اراد لله ابن عمك فحذف
لام الجر واللام التي بعدها
واما الالف فهي منقلبة
عن الياء بدلالة قولهم لَهْيَ
ابوك الا تركيف ظهرت الياء لما
قلبت الى موضع اللام
لَات ۔ نام بتی است ثقیف را
بعضهم يقف عليها بالتاء وبعضهم
بالهاء قال الاخفش سمعنا
من العرب من يقول افرايتم
اللات والعزى ويقول وهي
اللات بالتاء في السكوت عليها
وهي اللاة فاعلم انجرّ في
موضع الرفع فهذا مثل امس
مكسور على كل وهو اجود
منه لان الالف واللام التي
في اللات لا تسقطان وان
كانتا زائدتين
اَلِہَۃ ۔ آفتاب بدان جہت کہ بلند
گردد
لَاهُوْت ۔ اگر از کلام عرب است
مشتق از لاه خواهد بود بر وزن
فَعَلُوت مثل رَغَبُوت و رَحَمُوت
(ض) لَاهَ لَيْهًا ۔ بالفتح پوشیده
شد و بلند گردید
تَأَلُّه ۔ پرستیدن قال رؤبة ؎
سَبَّحْنَ واسترجعن عن تَأَلُّهِي
اي من عبادتي

ل ي ي

لِيَاء ۔ گکسا، نوعی از حبوب مانند
نخود و نیک سپید و بدان زنان را
صفت کنند بسپیدی فيقال كانها
لِيَاءَة و نوعی از ماہی کہ از پوست
آن سپر نہایت محکم و نیکو باشد و زمین
دور از آب و يقصد لِيَاء کشد امثلہ

الكتاب الرابع والعشرون

في الميم

باب الميم فصل الهمزة

م ء ء

مِيءٌ مِيءٌ ۔ بالكسر نوعی از آواز
گوسپند و آهو که پیوسته و دراز باشد
مَأْمَأَتِ الشَّاةُ مَأْمَأَةً ۔ مِيءٌ
ميء کرد گوسپند مَأْمَأَتِ الظبية
كذلك

م ء ب د

مَأْبِد ۔ کمنزل شهری است بسرات

م ء ت

مُؤْتَة ۔ بالضم جائے است بمشارق
شام جعفر بن ابي طالب رضي الله عنه
دران جا شهید شده و در آن موضع در
قدیم شمشیرے ساختند

م ء ج

مَأْج ۔ بالفتح کول مضطرب خلقت و
بیکار و قتال و آب شور تلخ ؏ و نیز
مَأْج ۔ پراگندگی و اضطراب
مَأْجِج ۔ کجعفر موضعی است وهو
تعلل عند سيبويه
(ك) مَؤُجَ مُؤُوجَة کفعولة
شور و تلخ گردید آب

م ء د

مَأْد ۔ بالفتح گیاه نرم و نازک و
نرم و نازک از ہر چیزے و زہاب گرد
آمده پیش از آن که روان گردد ؏
و رجلٌ مَأْدٌ ۔ مرد نازک نازپرورده
مَأْدَة مونث
مَيْأَد ۔ کامیر نازک و نازپرورده
يَمْؤُود کصعفوق بالتحتية نرم
و نازک از مردم و شاخ مذکر و مونث
در وے یکسان است ؏ و نیز يَمْؤُودَة
بالتاء مونث يقال رجل يَمْؤُود
وامرأة يَمْؤُود و يَمْؤُودَة ؏ و نیز
يَمْؤُد ۔ موضعی است یا چاہے
مَأَدَ النَّبَاتُ مَأْدًا ۔ بالفتح
کوالید و جنبید و نا وید و سیراب گردید
و روان شد آب دران ؏ و نیز
مَأْد ۔ نادیدن شاخ نازک
اِمْآد ۔ نرم و نازک گردانیدن
سیرابی گیاه را
اِمْتِئَاد ۔ نیکوئی ورزیدن

م ء ر

مِئْرَة ۔ بالكسر کینہ و دشمنی و سخن
چینی مِئَر کعنب جمع

مَثِر ککتف مفسد وفتنه انگیز بود
اَمرٌ مَثِرٌ کار دشوار وسخت
مِئْر کعنب مفسد وفتنه انگیز
اَمْرٌ مَئِبْرٌ کامیرکار دشوار
(ف) مَأَرَ السِّقاءَ مَأْرًا۔
بالفتح پر کرد مشک را ✤ ومَأَرَ بَیْنَهُمْ
تباهی انداخت میان ایشان
ودر دشمنی انگیخت ودشمنی کرد
(س) مَئِرَ الجُرْحُ مَأَرًا محرکة
تباه گردید زخم ✤ ومَئِرَ عَلَیْهِ مَأْرًا
بالفتح دشمنی اندیشید بروے
مُمَاْأَرَة۔ دشمنی کردن وتباهی
انداختن وفتنه انگیختن میان مردم
مِئَار ککتاب مثله وفخر کردن و
برابری نمودن باکسی درکارے
تَمَاْؤُر۔ فخر کردن ونازیدن
اِمْتِئَار عَلَیْه۔ دشمنی نمود وکینه
گرفت بروے

م ء س

مَائِس۔ سخن چین مَؤُوس
کصبور مثله
مِمْأَس کمنبر تیز رو وسخن چین
(ف) مَأَسَ عَلَیْهِ مَأْسًا۔
بالفتح خشم گرفت بروے ✤ ومَأَسَ
بَیْنَهُمْ۔ بدی وتباهی افگند در ایشان
وفتنه انگیخت ✤ ذیر مَأْس مایدن
پوست ونیک گرد آمدن شیر در پستان
ناقه یقال مَأَسَتِ النَّاقَةُ اذا
اشتد حفلها وفراخ شدن زخم
ودرین معنی از سمع نیز آید

م ء ش

(ف) مَأَشَ عَنْهُ بِکَذَا مَأْشًا
دور کردن آن را ✤ مَأَشَ المَطَرُ۔
الأَرْضَ۔ رندید باران زمین را

م ء ص

مَأَص۔ محرکة شتران سپید نکو
وبرگزیده لغة فی المعص والمغص

م ء ط

مَئِط ککتف ولیس از وزن
یقال امتلأ فما یجد مئطًا ای مزیدًا

م ء ق

مُؤْق۔ بالضم کنج چشم متصل بینی
یا پیش چشم یا دنباله آن در آن لغات
است مَأْق۔ بالفتح ومُؤْقِی کمعطی
ومَأْقِی کقاضی ومَاق کمال ومُوقِی
کمعن والهمزة بعد القاف ومَأْقِی
کماهی مقصورًا ومُوق کسوق
وأُمُق بتقدیم الهمزة المضمومة و
مُقْیَة بالتحتیة آماق کآرام آماق و
مَوَاق ومَآق جمع ✤ ونیز مُؤْق
بالضم وبترک همزه زمین پست کے انها
اُماق کآرام جمع
مَأْقَة۔ محرکة هکه گریستن
(س) مَئِقَ الصَّبِیُّ مَأْقًا
ومَأْقَةً۔ محرکة هکه زده شد کودک
در گریستن مَئِق ککتف لغت اسم
از آن وفی المثل انت تئق و
انا مئق فکیف نتفق
اِمَاق۔ در ماقه در آمدن وهکه
زده شدن مردم وفی الحدیث
ما لم تضمروا الاماق ای الغیظ
والبکاء مما یلزمکم من الصدقة
تمیل اراد به الغل والنلث
اِمْتِئَاق

م ء ل

مَأْلَة۔ بالفتح مرغزار وآسیا مثال کتناب جمع
مَأْلَة۔ بالفتح مرغزار وآسیا
ومِئَال ککتاب جمع
مَأَل۔ محرکة وککتف مرد فربه سطبر
مَأْلَة بالتاء مونث
(ف س) مَأَلَ الرَّجُلُ مُؤُولَةً
ومَآلَةً۔ کگرامة فربه وسطبر گردید
ویقال جاء امر ما مأل له
مألا محرکة ومألة بر غفلت وبی خبری
در رسید کارکه آماده بنود جهت آن
ونمی دانست

م ء ن

مَأْن۔ بالفتح چوب یا آهن که زمین
شیار کنند بوے وتهیگاه مؤون جمع
مَأْنَة۔ بالفتح ناف وگرداگرد آن
تا تهیگاه یا پیه پاره چسپیده در باطن
پوستک درونی مَأْنَات ومُؤُون
جمع
مَئِنَّة۔ بالفتح وکسر الهمزة وشد
النون نشانی الاصمعی حقها
ان تکون مَئِنَّةً علی فعیلة لان
المیم اصلیة وقیل هی مَفْعِلَة
مِن انَّ کمظنة من عسی ای
مخلقة ومجدرة ان یقال فیه انه
کذا وکذا وقد مر ابو زید هی
مَئِتَّة بالمثناة فوق مفعلة من
اته اذا غلبه بالحجة وقیل انها
فعلة من مأن اذا احتمل
مَؤُونَة۔ بالفتح بار وگرانی نیمه
ولا هی فعولة وقال الفراء هی
مَفْعُلَة من الاین وهو التعب
والشدة ویقال هی من الاون
هو الخرج والعدل لانه ثقل علی الانسان
(ف) مَأَنَهُمْ مَأْنًا۔ بالفتح بر تهیگاه
یا بر ناف وے زد وبر سینه آن را
و پرهیز کرد از وے وترسید ✤ ومَأَنَ
القَوْمَ۔ برداشت بار دگرانی آنها را
خورش داد وقد لا یهمز فیقال
ما نهم ای احتمل مؤونتهم ✤ وما
مَأَنْتُ مَأْنَه۔ پروای آن نکردم
یا خبر نداشتم از وی یا آماده نشدم برای
آن یا نگرفتم ساز وبرگ وار انجستم وتا
دیر نکشیدم تعب جستجوے وے را ✤
وفلانٌ یَمْأَنُه۔ ای یعلمه قال
اذا ما علمت الامر اقررت علمه
ولا ادعی ما لست امأنه جهلا
قولهم امأن مأنك واشأن
شأنك یعنی بکن کارے که نیکو میتوانی کرد
تَمَئُّنَة۔ آماده شدن واندیشیدن
ونگریستن وآگاهیدن
مُمَاْأَنَة للمفعول سزاوار
مُمَاْأَنَة۔ باندیشه کارے کردن
مِئَان بالکسر مثله
تَمَاْؤُن۔ باز آمدن از سفر

م ء و

مَأْوَة۔ بالفتح زمین پست ماو
جمع ✤ ونیز ماو سعنی جو ذو المأوین
مثنی موضعی است
(ف) مَأَوَتِ السِّقَاءُ والدَّلْوُ
مَأْوًا۔ بالفتح فراخ کردم آن را
بکشیدن ✤ ومَأَتِ السِّنَّوْرُ مُوَاءً
کدعاء ایضا بانگ کرد گربه
تَمَاْئِی۔ فراخ شدن پوست
وجز آن بکشیدن وفاش شدن بدی
وفتنه در قوم یقال تماءی الشر
بینهم ای فشا

م ء ي

اِمْرَأَةٌ مَاءَةٌ - كَمَامَةٍ زن سخن چین ہکذا قالوا وقیاسُہ مَاءَةٌ كمَعَاءَةٍ

مِائَةٌ - بکسر المیم وفتح الہمزة صد اصلہ مِأْيٌ كمِعًى والہاء عوض من الیاء وھو عدد اسم یوصف بہ تقول مررتُ برجلٍ مائةٍ ابلہ والوجہ الرفع مِئات ككتاب و مِئُون ومِئُون بالکسر والضم ومائي كمعًى جمع وقولہم ثلثمائةٍ اضافوا ادنی العدد الی الواحد لدلالتہ علی الجمع شاذ ویقال ثلثمِائَاتٍ وثلثمِئِين ایضا کما تقول ثلثة آلاف علی الجمع ثلثةُ رجالٍ وعشرةُ رجالٍ والاول اکثر ولکنہم شبہوہ باحد عشر وثلثة عشر ومن قال مِئُين بالتنوین مرفوعة النون ففي تقدیرہ قولان احدہما فِعلينُ مثال غِسلين وھو قول الاخفش وھو شاذٌ والاخر فِعيلٌ كسروا الفاءَ منہ لکسر ما بعدھا واصلہ مِئِيٌ كعِصِيّ فابدل من الیاء نونا فصار مِئِين ۔

مِئَوِي - منسوب بوے

مَمِئِيُّون - کرمیوں گروہ بصد رسانیدہ شدہ

(ف) مَأَت فيہ مَأْيًا - بالفتح مبالغہ کرد و فزونی نمود در آن و لغو زکر بیست ۔ ومَأَى بينہم تباہی انداخت میان آنہا ۔

مَأْيُ السِّنَّورِ مُوَاءًا - بانگ کرد گربہ ۔ ونیز مَأْيٌ شگوفہ برآوردن درخت و برگ آوردن آن وصد کامل نمودن قوم را بذات خود ۔ فراخ کردن پوست بکشیدن

اِمْآءٌ - صد کس شدن قوم وصد کس گردانیدن قوم را لازم ومتعدی وکذا اَمْأَتْ غنمُ فلان یعنی بصد رسید گوسپندان فلان وَاَمْأَيْتُہا لكَ اي جعلتہا لك

مَا ئِثَة

شَارَطْتُہ مُمَاءَاةً - باہم شرط کردیم بصد

تَمَأَّى - فراخ شدن پوست وشکافت دراز گردیدن آن وتباہی افتادن میان قوم

بَابُ المِيمِ فَصْلُ التَّاءِ

م ت ء

(ف) مَتَأَهُ بِالعَصَا مَتْأً - بالفتح بچوب دستی زد او را ۔ ومَتَأَ الحَبْلَ - کشید رسن و دراز نمود ۔

م ت ت

مَتّ - بالفتح دراز کشیدن و کشیدن آب بچرخ چاہ و پیوند خویشے جستن مَتْمَتَة - بالفتح مثلہ والفعل من نصر یقال فُلَانٌ يَمُتُّ اليك بقرابة اي يتوسّل ۔ ونیز مَتّ نام جماعتی از محدثان

مَتَّات - کسحاب رسن کہ بدان کشند

مَاتَّة - بالفتح حرمت وپیوند ووسیلت مَوَاتّ جمع

مَتَّى - کحتّی یا مَتِّي بفک ادغام نام پدر یونس علیہ وعلی نبینا الصلوة والسلام ونام جد محمد بن یحیی مدنی محدث ۔ ونیز مِتِّي لغتے است در مَتّی مخفف

تَمَتّي - دراز شدن ۔ وتَمَتَّى في الحَبْل - اعتماد کرد وزیر پای نہاد وتا برد آن را اصلہ تَمَتَّتَ ولم يُسْمَعْ

م ت ث

مَتُّوث - کتنور قلعہ است میان واسط واہواز

م ت ج

مَتُوج - کصبور و در یقال سِرنا عَقَبَةً مَتُوجًا اي بعيدة

مِتِّيجَة - کسکینہ شہرے است در افریقہ

م ت ح

مَتُوح - [illegible] آب کشیدہ از چاہ وجز آن ۔ ونیز مَتُوح - چاہیکہ از وی بدست آب توان کشید بے دلو یا آنکہ از وے بدست آب بر چرخ کشند ۔ وعَقَبَةٌ مَتُوحٌ پشتہ دور و دراز یقال سرنا عقبةً مَتُوحًا اي بعيدًا

مَاتِح - آب کشندہ

لَيْلٌ مَتَّاح - ككتان شب دراز ۔ وفرسٌ مَتَّاحٌ - اسے امداد

(ن ف) مَتَحَ بِہَا مَتْحًا - بالفتح تیز داد ۔ ومَتَحَ بِسَلْحِہ - پلیدی انداخت ۔ ونیز مَتْحُ آب کشیدن از چاہ وجز آن و بر زمین زدن و برکندن و بریدن و زدن و دم بر زمین سپوختن ملخ تا بیضہ نہد و بلند شدن روز

امتناح - دم بر زمین سپوختن جہت خایہ نہادن ۔

تَمْتِيح - دم بر زمین سپوختن ملخ تا خایہ نہد ۔

اِمْتِتَاح - برکشیدن وبرخورداری گرفتن وبرآسودن شتر در سیر و بدست باد کردن

تَمَتُّح - برآسودن [illegible]

م ت خ

عودٌ مِتِّيخٌ - کسکین چوبے از نرم

مِتِّيخَة - کسکینہ چوب دستی وچوب پشم زدن باریک

(ف ن) مَتَخَتِ الجَرَادَةُ في الأَرْضِ - دنب بزمین فرو برد جہت خایہ نہادن ۔ ومَتَخَ بِسَلْحِہ - ریخ زد ۔ ومَتَخَ في الشيءِ - استوار شد در آن وپائید ۔ ونیز مَتْخ - بالفتح از جائے برکندن وکائیدن وبریدن وزدن ودور ساختن وبلند برآمدن

اِمْتِتَاخ - از جاے برکندن

م ت د

(ن) مَتَدَ بِالمَكَانِ مُتُودًا - مقیم گردید

م ت ر

(ن) مَتَرَ بِسَلْحِہ مَتْرًا - بالفتح سرگین انداخت ۔ ونیز مَتْر - بریدن و دراز کشیدن رسن ومانند آن وکائیدن وانداختن

تَمَاتُر - کشیدہ شدن وباہم کشیدن وپے در پے فرو ریختہ شدن آتش از آتش زنہ یقال رَأَيْتُ النَّارَ مِنَ الزَّنْدِ تَتَمَاتَرُ

اِمْتَتَرَ اِمْتِتَارًا - دراز شد

م ت ز

(ن) مَتَرَ بِسَلْحِهٖ مَتْرًا۔ بالفتح
پلیدی انداخت دریخ زد

م ت س

مَتْس۔ بالفتح پلیدی و سرگین
انداختن و جستن گیاه و جزان را بجهت
برکندن والفعل من ضرب

م ت ش

مَتْش۔ بالفتح نقطہ سپید کہ بر ناخن
بہم رسد و کندی بینائی و علتی است
در چشم
اَمْتَش۔ آنکہ بدشواری بیند
(ض) مَتَشَ مَتْشًا۔ بالفتح
بانگشت جدا کرد آن را ٭ و مَتَشَ
اَخْلَافَ النَّاقَةِ۔ نرم نرم دوشید ناقہ را

م ت ع

مُتْعَة۔ بالضم برخورداری اسم
تَمَتُّع را و کیسہ ٭ و مُتْعَةُ النِّکَاح
زنے را بنکاح آوردن جہت تمتع
چندروز و فی حدیث علی نهی النبی
صلی اللہ علیہ وسلم عن متعة
النساء یوم خیبر و عن اکل
لحوم الحمر الاهلیة ٭ و مُتْعَةُ الحج
باحج عمره آوردن ٭ و مُتْعَةُ الطلاق
آنچہ بعد طلاق زن را دہند از جامہ
و نفقہ ٭ و نیز مُتْعَة۔ توشہ بسندہ
و توشہ اندک و بکسر فیہما مُتَع کصُرَد
و عنب جمع ٭ و نیز مُتْعَة۔ دلو
و مشک و رسن دلو و قوت روزگذار
و شکار و طعام کہ بدان برخورداری
یابند و بکسر فیہما
مَتَاع۔ بالفتح آخریان و کالا و سود
و منفعت و سامان و ہر آنچہ حاجت
را سود مند باشد اَمْتِعَة جمع ٭
و قولہ تعالیٰ اِبْتِغَاءَ حِلْيَةٍ
اَوْ مَتَاعٍ المراد بالحلية الذهب
والفضة و بالمتاع الحديد
والصفر والنحاس والرصاص
و نیز مَتَاع۔ برخوردارے اسم است
تمتع را و آخریان فانی منہ قولہ تعالیٰ
مَا الْحَيٰوةُ الدُّنْيَا اِلَّا مَتَاعُ الْغُرُوْرِ
مَاتِع۔ دراز و نیکو از ہر چیزے و میزان
چرب و غالب یا فاضل و افزون
یقال میزان مَاتِع ای راجح
و رسن نیکو تافتہ محکم و نبیذ سخت سرخ
و جید و نیکو از ہر چیزے و نام والد کعب
حِبْر۔
(ف) مَتَعَ بِالشَّيْءِ مَتْعًا۔ بالفتح
و مُتْعَةً۔ بالضم ربود آن را ٭ و نیز
مُتُوع۔ برآمدن روز و دراز شدن
آن پیش از زوال و بپایان رسیدن
چاشت و هو عند الضحی الاکبر
یا برآمدن و بلند شدن روز بنہایت
رسیدن بلندی آن مُتُوع مثلہ و
دروغ گفتن کسے را مُتْع بالضم مثلہ
یقال مَتَعَ بفلان ای کاذبہ
و بلند شدن سراب و درشت و محکم
گردیدن رسن و نیک سخت و تند و سرخ
گشتن نبیذ و نیکو و زیرک شدن
مردم و منفعت گرفتن بچیزے صلتہ
بالباء و چریدن یوزن
(ك) مَتُعَ الرَّجُلُ مَتَاعَةً۔
زیرک و نیکو گردید
اِمْتَاع۔ برخورداری دادن یا فتن
لازم متعدی یقال اَمْتَعَ بمالہ اے
تمتع و باقی داشتن و بکمال رسانیدن
یقال اَمْتَعَهُ اللّٰہ بکذا ای ابقاہ
و اَنْشَأَهُ اِلٰی اَنْ يَنْتَهِيَ شبابہ
و بے نیاز گردیدن از کسے صلہ بعن
تَمْتِيع۔ توشہ دادن و متعہ دادن
زن را بعد طلاق و برخورداری دادن
و دراز ساختن و تعمیر کردن و باقی
داشتن و بانتہا و کمال رسانیدن
چیزے را
تَمَتُّع۔ برخورداری یافتن و عمره
باحج آوردن
اِسْتِمْتَاع۔ برخورداری یافتن
و عمره گذاردن باحج

م ت ك

مَتْك۔ بالفتح بینی مگس یا کرانہ
یا سر بینی یا سر نرہ ہر چیزے و رگ پائین
سر نرہ زعموا انہ مخرج المنی
یا پوست پارہ گرداگرد سر نرہ بجانب
باطن سر نرہ یا و تر سر نرہ یا رگ
اندرون کیر در پائین سر ذکر و هو
آخر ما یبرأ من المختون مُتْك
کقفل مثلہ و باقی ماندہ ختنہ از
قلاق زن یا رگ آن و ترنج و بکسر
وزما و رد و سوسن مُتْك بالضم
و ضمتین مثلہ فی الکل و گیاہی است
کہ شیرہ اش منجمد گردد ٭ و نیز مَتْك
بالفتح بریدن والفعل من نصر
مَتْكَاء۔ کصحرا زن ختنہ ناکردہ و
زن کہ ہر دو راہش یکے شدہ باشد
و زن کہ ضبط بول نتواند
مُمَاتَكَة۔ مہر بمہر فروختن
تَمَتُّك۔ جرعہ جرعہ نوشیدن
شراب را

م ت ل

(ن) مَتَلَهُ مَتْلًا۔ بالفتح
جنبانید آن را

م ت ن

مَتْن۔ بالفتح زمین درشت و بلند
و مِتَان۔ بکتاب جمع و فرود دو پارہ از تیر
تا درمیان آن یعنی ما بین پر تا وسط
تیر و مرد درشت اندام و سخت ٭ و
مَتْنَا الظَّهْرِ۔ دو تندی رگ پشت
از دو جانب یدن کرم یو نشہ ٭ و
مَتْنُ الطَّرِيْقِ۔ میانہ راہ
مُتْنَة۔ بالتا زمین درشت
و بلند
مَتِيْن۔ کامیر درشت و استوار
(ن) مَتَنَ الْکَبْشَ مَتْنًا۔ بالفتح
کفا بیند خایہ قچقار را و بیرون آورد
خصیہ وے ٭ و مَتَنَ بالمکان
مُتُونًا۔ جاے گرفت و اقامت
کرد ٭ و مَتَنَ بِهٖ ہمہ روز بر روے
را ٭ و نیز مَتْن۔ گائیدن و سوگند
خوردن و زدن یا سخت زدن
و رفتن در زمین و دراز کشیدن و
بر پشت کسے زدن
(ك) مَتُنَ الرَّجُلُ مَتَانَةً۔
کالکرامة درشت اندام و سخت گردید ٭
و نیز مَتَانَة۔ درشت و بلند شدن
زمین و استوار و محکم شدن
اِمْتَان۔ بر پشت کسے زدن
تَمْتِيْن۔ رشتہ خیمہ مُتَّان۔
بالکسر مثلہ تَمَاتِيْن جمع ٭ و نیز اَمْتِيْن
بر رشتہ بخیہ زدن خیمہ را و لقد مُتِّنِّیْ
اِلٰی مَوْضِعِ کَذَا اَیْ اَشَمَّ الحقك
گفتن مر پیش روندہ را و رشتہ
موئی میان طرایق خیمہ در کردن تا
سر ستون نہند و خیمہ را و استوار ساختن

کمان بے پے واستوار ومحکم کردن
خیک را بروغن واصلاح آن نمودن
مُمَاتَنَة - درنگ وتاخیر نمودن
در دام ودوار دارکردن نهایت
ودورکردن ودورشدن مُمَارِتن
لغت است ازان ویقال سَارَ
سَیْرًا مُمَاتِنًا ای شَدِیْدًا

م ت و

مَتِیٌّ - در حروف لینه مذکور خواهد
شد انشاء الله تعالی
ابنُ مالِیِّ علی بن عبد الرحمن
محدث است
(ن) مَتَوْتُ فِی الْاَرضِ - دور
دراز سیر کردم و دور رفتم ٭ ومَتَوْتُ
الْحَبْلَ - دراز کشیدم آن را
اِمْتِنَاء - بروش زشت رفتن از
شدن روزی وتا دیر رسیدن آمدن
تَمَتِّی - دراز کشیدن پشت کشیدن
کمان

م ت ه

مَتَه - محرکة رازنهانی وغوایت
(ف) مَتَهَ الدَّلْوَ - آب بدلو
کشید از چاه
تَمَتُّه - ستودن وتکلف کردن
در ستائش خود وستائش جستن بچیزے
که ندارد ومحنت ورزیدن وخرامیدن
بناز ومبالغه نمودن در چیزے ٭ ونیز
تَمَتُّه - رازنهانی وغوایت
تَمَاتُه - دور شدن

م ت ی

مَتْی - بالفتح دراز کشیدن ودید
دراز سیر کردن والفعل
من نصر

بَابُ الْمِیم فَصْلُ الثَّاء

م ث ث

مَثْمَاث - بالفتح جنبش اسم است
مِثْمَاث را
(ن) مَثَّ النَّحْیُ مَثًّا - بالفتح تراوید
خیک ٭ ونیز مَثّ - مالیدن دست
یا مالیدن دست بمندیل یا گیاه
ودروغن مالیدن بر سبلت یا سبلت
مالیدن وریم وگوشت مرده زخم پاک
کردن
مَثْمَثَة - تراویدن خیک آب را
وترگردانیدن پلیته را بروغن وآمیختن
وشورانیدن وجنبانیدن وغوطه
دادن درآب مِثْمَاث بالکسر مثله
ویقال مَثْمِثُوا ابناای لَثْلِثُوا
و مَثْمَثْتُ امرهم ای
خلطته اصمعی اخذه فمثمثه
ای حرکه واقبل به وادبر

م ث ج

(ن) مَثَجَ مَثْجًا - بالفتح آمیخت
وخورانید ٭ ومَثَجَ البئر - بیرون
کشید آب یا گل ولای آن را ٭ و
تَمَثَّجَ بِالْعَطِیَّةِ - جوانمردی نمود
در دهش

م ث د

مَاثِد - طلایه ودیدبان
مَثَدَ بَیْنَ الْحِجَارَةِ مَثْدًا (ن)
بالفتح پنهان شد میان سنگها ونگریست
دشمن را از میان آن ودیدبانی
نمود برای قوم ٭ ومَثَدْتُه انا
طلایه ودیدبان گردانیدم اورا

م ث ط

(ن) مَثَطَ مَثْطًا - بالفتح بدست
سپوخت چیزے را برزمین

م ث ع

مَثَع - محرکة رفتار لیست زشت مرزنان را
مَثْعَاء کصحراء مثله قال او هذه
سقطة لابن فارس والصواب
المَتَع لاغیر والفعل من سمع
وفتح ونصر یقال مَتَعَتِ المرأة
مَتَعًا اذا مشت المثعاء
مَثْعَاء - بالفتح ممدودا گفتار گنده
بوے ورفتارے است زشت مرزنان
را مانند رفتار گفتار و قدم
تَمَثُّع - رفتن گفتار

م ث ل

مِثْل - بالکسر وبحرک مانند اَمْثَال
جمع یقال هذا مِثْلُه ومَثَلُه
وقولهم مُسْتَرَادٌ لِمِثْلِه یعنی مانند
او مراد وخواسته میشود ونحل کرده
میشود برآن والعرب تقول هو
مُثَیْل هذا بالتصغیر وهم
اُمَیْثَال لهم یریدون ان
المشبه به حقیر کما ان هذا
حقیر ٭ ومِثْلٌ مَاثِلٌ - بالغت
ومِثْل بن عجل بن لجیم پادشاهی
بود یمن اصحفف عبد الملك بن
مروان فقال لقوم من الیمن
ما المیل فیکم فقالوا یا امیر المؤمنین
کان مَلِكٌ لنا یقال له المثل بن عجل
وبنو المثل بن معویه قبیلة است
ابو الشعثاء - یزید الکندی
مُثُل - بالضم موضعی است بقطع وآن
را رحی المثل نیز نامند
مُثْلَة - بالضم گوش وبینی ببریدگی
اسم مصدر است
مَثَل - محرکة مانند همتا وداستان
ودلیل وحدیث اَمْثَال جمع صفت
مانند مَثَلُ الْجَنَّةِ الَّتِی وُعِدَ
الْمُتَّقُوْنَ وَامْتَثَلَ بِهِمْ اَهَمُّ
مَثَلًا حَسَنًا ٭ ونیز امثال نیها
است بهم مانده بسیار کوه نزدیک
بصره
مَثُلَة - بضم الثاء وسکونها عقوبت
وکاریکه بدان عبرت گیرند مَثُلَات ومَثْلَات جمع
مَثِیل - کامیر مانند وافزون بزرگ
وفاضل ونیکو وبرگزیده
مِثَال - ککتاب مانند وکالبد انداز
ومقدار وقصاص وفرمان وصفت
چیزے وبستر اَمْثِلَة ومُثُل بالضم
وککتب جمع
مَاثِل - نشان سرائے که اثرش
باقی نباشد
مَاثِلَة - چراغ پایه
اَمْثَل - بالفتح افزون تر وشریف تر
اَمَاثِل جمع ٭ وفلان اَمْثَلُ
الْقَوْمِ یعنی او نزدیک تر از قوم
است بخیر وهُمْ اَمَاثِلُهُم ای
خیارهم وبه شده از بیماری وقولهم
هو اَمْثَلُهُمْ طریقةً یعنی او
مانندہ تر وشبیه تر است از ایشان
باهل حق یا دانا تر است ایشان
در قول خود دیگران خود
مُثْلَی - بالضم مونث اَمْثَل ٭ و
الطَّرِیْقَةُ الْمُثْلَی - راه شبیه بحق
مَاثُوْل - موضعی است بمدینه
اُمْثُوْلَة - بالضم مجسمه وبینی کرد
بعد بینی خوانده شود

تِمْثَال. بکسر الفوقیه پیکر نگاشته
تَمَاثِیل جمع و نام شمشیر اشعث بن قیس کندی.
(ن) مَثَلَ مَثْلاً. بالفتح ومُثُولاً ایستاد و بخدمت ایستاد و زمین چسپید و هو من الاضداد و از جای خود افتاد و نیز مَثَّل تشبیه دادن یقال مَثَّلَ فُلَاناً فلاناً و به و مانند شدن بچیزے صلته بالباء و عقوبت کردن و عبرت دیگران گردانیدن مُثْلَة بالضم مثل یقال مَثَلَ بفلانٍ مَثْلاً ومُثْلَةً ای نکّل و گوش و بینی بریدن
(ك) مَثُلَ مَثَالَةً. گرامی فضل و افزون گردید و گرامی شد و مَثَلَ مُثُولاً بخدمت ایستاد
اِمْتِثَال. قصاص کردن و گوش و بینی بریدن کشته را و یقال للحاکم اَمْثِلْنِی واَقِصَّنِی واَقِدْنِی
تَمْثِیل. مثل آوردن یقال قد مَثَّلَ بِهِ و نگاشتن پیکر نگاشته مانند پیکری تِمْثَال بفتح الفوقیه مثله و صورت بستن پیکر کسے را بنگاشتن جنان بحدی که گویا می بیند یقال مَثَّلَهُ لَهُ ای صوّره له حتی کانه ینظر الیه و عقوبت کردن و عبرت دیگران گردانیدن
تَمَثَّلَ بِهِ. قصاص گرفت از وے و نیز تَمَثُّل خواندن بیتی را بعد دیگرے و حجت آوردن و مثل پدید کردن و داستان زدن و تعدی بالباء و بنفسه و برشال چیزے شدن و بعیب باللام
تَمَاثُل. بهم نزدیک شدن بیمار و از بیماری به شدن و مانند یکدیگر شدن
اِمْتِثَال. داستان گفتن و تصور نمودن و باخود صورت بستن چیزے را و پیروی کردن طریق کسے را و تجاوز نکردن از وے و فرمانبرداری کردن و قصاص گرفتن از کسے یقال اِمْتَثَلَ سُنَّتَهُ و مَثَل آوردن و داستان زدن

م ث ن

مَثَن. محرکة تلاقیهاے زنان
مَثَانَة. کسحابة آبدان که جاے بول و کمیز یا باے بچه باشد جمع مَثَانَات
مَثِن. ککتف مرد درد کین آبدان.
اَمْثَن. مرد چکیزه کننده که بولش قطره قطره چکد مَثْنَاء مونث
مَمْثُون. مرد برشانه زده و درد کین مثانه
(ن ض) مَثَنَهُ مَثْناً بالفتح برشانه اے زد و مَثَّنَهُ بالامر آشکار کرد خلاف آن
(س) مَثِنَ فُلَانٌ مَثَناً محرکة چکمیزک شد او را

باب المیم فصل الجیم

م ج ج

مَجّ. بالفتح ماش
مُجَج. بالضم بچهای انگبین بر سنگ
مَجَج. محرکة فرو هشتگی کنج دهان رسیدگی انگور و پختگی آن
مُجُج. بضمتین مردان سست و بنو انگبین
مُجَاج. کسحاب درخت کج شده و شاخها بریده از وے یا خورشته ما خشک و کج گردیده
مُجَاج. کغراب خدو ے انداخته
مُجَاجَة. بالتا رشاله و شیره هر چیزے و انگبین و آن را مُجَاجُ النَّحْل نیز گویند و مُجَاجُ المُزْن باران و مُجَاجُ العِنَب شراب و یقال خُبْزٌ مُجَاجٌ. نان از آرد نو پخت
مَاجّ. آنکه پیوسته از دهانش لعاب روان باشد و پیری و کلان سال و جملے آن نتواند و لون و ناقه کلان سال
مَجْمَاج. بالفتح زود رشته
آجُوج بمد الهمزة بمعنی مَجُوج. بفتح التحتیة یاجوج و اجوج لغتان فیهما
(ن) مَجَّ الشَّرَابَ مِنْ فِیهِ مَجّاً بالفتح از دهن انداخت شراب را و هکذا مَجَّ الرِّیقَ یعنی انداخت خدو را از دهن
کَفَلٌ مُمَجْمَجٌ. کمسلسل سرین لرزان
مَجْمَجَ فِی خَبَرِهِ مَجْمَجَةً. بیان نکرد خبر او را ناپیدا گفت و مَجْمَجَ الکِتَابَ بے نقطه و بے اعراب نوشت کتاب را و تعمیه نمود در آن و مَجْمَجَ بفلان کج کلامی کرد با وے و برگردانید از حالے بحالی
اَمَجَّ الفَرَسُ اِمْجَاجاً. بر فتار آمد اسپ پیش از دویدن و اَمَجَّ بَرَّیَدَ در جهان رفت و
وَاَمَجَّ العُوْدُ. روان شد آب در چوب
تَمَجْمُج. عیب کردن خواستن را
اِنْمِجَاج. چکیدن یقال اِنْمَجَّتْ نُقْطَةٌ مِنَ القَلَم ای ترشّشت
تَمَجْمَجَ. عیب کردن خواستن را و لرزیدن و جنبیدن

م ج ح

مِجَاح. ککتاب نام اسپ مالک بن عوف البصری یا اسپ ابو جهل بن هشام
مُجَّاح. [illegible] کشنده و متکبر
(ن) مَجُحَ مَجْحاً. بالفتح بزرگ منشی کرد
(س) مَجِحْتُ بِذِکْرِهٖ مَجَحاً. بالتحریک خرسند و شادمان شدم بذکر وے
تَمَجُّح. بزرگ منشی کردن

م ج د

مَجْد. بالفتح بزرگی و بزرگواری و جوانمردی ابن السکیت الشرف والمجد یکونان بالآباء یقال رجل شریفٌ ماجدٌ له آباء متقدمون فی الشرف قال الحسب والکرم یکونان فی الرجل و ان لم یکن له آباء لهم شرف و نیز مَجْد. نام دختر تمیم بن غالب بن فهر [illegible] و بنی مَجْد اولاد وے است
مَجِید. کامیر شریف و بزرگوار و گرامی قدر و عالی مرتبت بلند پایه یعنی ذو العرش المجید

مج

بالخفض علی النعت للعرش فاما
علی قراءة الرفع علی النعت لله
تعالی فمعناه الغفور الودود
و نیز مجید جران مرد شریف گرداند
مجید بن حیدة بن معد پدر
بطنی است از عشرت و منه المثل
اجلب بالمرتبی مجید
مُجَید. کوبیر نام مردے
مَاجد. بزرگوار و گرامی و بسیار
مجد و بخشنده و نیکو خوی جوانمرد و نام
مردے بُد و ماجد ذی سنة هم
ابو ماجدة حنفی تابعی است
مَجْدُان. بالفتح و بضم الدال دے
است نبیف
مُجْدُون. بالفتح و قد یکسر اوله
دهی است به بخارا.

مج

(ن) مَجَدَ مُجْدًا. بالفتح چیره
شد بروے در مجد و بزرگی پ و
مَجَدَتِ الإبل مَجْدًا و مُجُودًا.
در چراگاه بسیار گیاه افتاد و بسیری
فراخی رسیدند و مجد تهانا.
سیر خوراند م شتران را یا پر شکم یا نیم
شکم علف داد م آنها را
(ن ك) مَجَدَ مَجْدًا. بالفتح
و مجادة ککرامة بزرگوار و
گرامی گردید
إمْجَاد. بزرگ داشتن و به بزرگی
صفت کردن و ستودن و بسیار
بخشودن و بچراگاه بسیار گیاه در
افتادن و بسیری و فراخی رسیدن
شتران و سیر خورانیدن شتران را
یا پر شکم چرانیدن یا نیم شکم علف دادن
از گیاه تا قریب سیری رسیدن و

فرزند ماجد آوردن یقال امجدت
المرأة اذا ولدت ولدا ماجدا
تَمْجِید. بزرگ کردن و ستودن
و به بزرگی نسبت کردن و بسیار بخشیدن
و سیر خورانیدن شتران را یا پر شکم یا نیم
شکم علف دادن
مَاجَدَهُ مُمَاجَدَةً. کنتابه بزرگی
نبرد کردباری
تَمَاجُد. یاد کردن مجد کسی را
و باهم نازیدن و فخر کردن به بزرگی
و مجد آشکار کردن باهم
اِسْتِمْجَاد. افزونی گرفتن افزونی
خواستن و منه المثل فی کل شجر
نار و استمجد المرخ والعفار
ای استکثرا منها کانها اخذا
من النار ما هو حسبهما

م ج ر

مَجْر. بالفتح بچه شکم شتر و گوسپند در آن
و سود در باخر دیقال ما به مجر ای
عقل و بسیار از هر چیزی و لشکر گران
و ذو مجر موضعی است بناحیه سوارقیه
و نیز مجر. خریدن بچه در شکم شتر و
گوسپند و فروختن آن و شتر خریدن
بچه شکم ناته والمجر باطل لغة ردیة
او لحن و یکبار چیزے باختن و فروختن
کشت سبز دانه نابسته یا کشت یا خوشه
نادروده را و خرمای تر بر درخت
بتخمین بخرمای خشک میوه فروختن
و تشنه شدن و تشنگی والفعل من نصر
شَاةٌ مَجِرَةٌ. بالتاء گوسپند لاغر
مَجَر. محرکة پر شدن شکم از آب و سیر
ناشدن و کلان شدن بچه در شکم
گوسپند و تشنگی و گران باری گوسپند

از بچه در شکم والفعل من سمع
مِجَار. ککتاب رسن پابند شتر
مِمْجَار. بالکسر گوسپندی که در
کلان شدن بچه را در شکمش
إمْرَأَةٌ مُمْجِرٌ. کمحسن زن که از
گرانی بار شکم برخاستن نتواند
مُمْجِرَة. بالتاء مثله و سنة
مُمْجِرَةٌ. سال که در آن بچه در شکم
کلان گردد
إمْجَار. افزون گرفتن در بیع بغال
أمجر فی البیع اذا اربی و کلان
شدن بچه در شکم گوسپند و شیر در دهان
ریختن و گران بار شدن ستور از بچه
چنانکه نتواند برخاست
مُمَاجَرَة و مِجَار. بالکسر افزون
گرفتن در خرید و فروخت

م ج س

مَجُوس. کصبور مردے بود خرد گوش
گوش معرب میخ گوش او دینی وضع
کرده مردم را بسوی آن خوانده
رجلٌ مَجُوسی منسوب بمجوس جمع
و مجوس بحدوث عالم و قدم باری تعالی
و قدم شیطان قائل اند و بعض آنها بحدوث
شیطان هم و گویند او را باری محاربه
بود و پس آن صلح کردند تعالی الله
عن ذلك علوا کبیرا و گویند
مجوسی مغ و آتش پرست است که
پیرو زردشت باشد
مَجُوسِيَّة. مغی
تَمْجِيس. مجوسی گردانیدن منه
الحدیث فابواه یمجسانه
تَمَجُّس. مجوسی شدن

م ج ش

مَاجُشُون. بضم الجیم نوعی از کشتی
یا کشتی و جامه رنگ کرده و لقب محدثی
است معرب ماه گون
مَاجِشُونِيَه. موضعی است
بمدینه
مَنْجَشَانِيَّة. بفتح المیم و شد الیاء
موضعی است بچند گروه از بصره
منسوب بسوے منجش مولای
قیس بن مسعود و هو من
تغییرات النسب

م ج ط

رجلٌ مُمَجَّطُ الخَلْق کمعظم مرد
فروهشته اندام در درازی

م ج ع

مِجْع. بالکسر گول که چون
نشیند نخواهد که برخیزد
و جاهل
مِجْعَة. بالکسر زن نادان
مُجَعَة کهمزة و عنبة مثله
مُجْعَة. بالضم و بفتح گول که چون
نشیند برنخیزد و نادان کم خرد و مذکر
و مونث در وے یکسان است
مِجَعَة. کفرحة زن بے شرم برهنه
فرج و کم شرم
مَجِيع. کامیر نوعی از طعام که بشیر
و خرما ترتیب دهند. و شیر
که بر سر خرما نوشند
مجاعة. کثمامة پس مانده
خرما و شیر باهم آمیخته
مَاجِعَة. زن زناکار
مَجَّاع. کشداد. آنکه اکثر خرمای
خشک با شیر خورد یا شیر بر سر خرما
خورد

مُجَّاع ـ کرمان آش تنک که از آب ماهر و ترتیب دهند
مُجَّاعَة ـ بالتا آنکه دوست دارد بی باکی را و مرد بسیار خرمای خشک با شیر خورنده یا شیر برسر خرما نوشنده بالفتح فیهما ۰ و مجاعة بن مرارة حنفی معرانه صحابی است و پسرش سراج و پسر پسرش هلال هر دو روایت حدیث دارند و مُجّاعَة بن سعر از عرب است
(ف) مَجَعَ مَجَاعَةً ـ بکمال منتهی بی باکی کرد و مَجَعَ مَجْعًا و مَجْعَةً بالفتح خرمای خشک را با شیر خورد یا خرما را خورد و بر آن شیر نوشید
(ك) مَجُعَ مَجْعًا ـ بالفتح نادان گردید
اِمْجَاع ـ باوند شیر خورانیدن شتر بچه را
مُمَاجَعَة ـ باهم بی باکی نمودن و فحش گفتن
تَمَجُّع ـ خرمای خشک با شیر خوردن یا شیر نوشیدن بر سر خرما و لا یزال یَتَمَجَّعُ ای یحسب شیر می نوشد اندک اندک و بر آن خرما می خورد
تَمَاجُع ـ باهم بی باکی نمودن و فحش گفتن

م ج ل

مَجْل ـ بالفتح آبله و کنایه از پری و سیرابی هم کنند یقال جاءت الابل کالمجل ای رِوَاءً امتلئة کامتلاءِ المجل
مَجْلَة ـ پوستک آبله که در آن آب گرد آید از اثر کار مِجَال کتاب و مَجِل بجد و هما جمع
مَاجِل ـ آبدار کوه یا آب بن وادی و موضعی است بابگیر که هر چه بیگار آرند اولا در آن جا مستجمع کنند
(ن س) مَجَلَتْ یَدُهُ مَجْلاً بالفتح والتحریک و مُجُولاً ـ آبله گرفت و شوخ بست دست او از کار ۰ و مَجِلَتِ الحافِرُ ـ سم در خسته سنگ بشد و شوخ بست و سخت گردید آب المجل ان یکون بین الجلد واللحم ماءٌ
اِمْجَال ـ آبله افتاد و شوخ بستن دست از کار و شوخ گین و آبله ناک کردن کار دست را لازم متعد

م ج ن

مَاجِن ـ مرد شوخ چشم بی باک در قول و فعل گو پار وی درشت و سخت دارد و مُجّان کزنا جمع
مِجَنّ ـ بالکسر و شدّ النون سپر و ذکره فی ج ن ن
مَجَّان ـ کشناد رایگان بطال اخذه مَجَّانًا ای بلا بدل و هو فعال لانه ینصرف و آب بسیار و فراخ و بسیار و بلند هر چیزی
مَجَانَة ـ بالفتح و شدّ النون شهرے است با فریقیه
مُمَاجِن ـ شتر ماده که کشن بسیار بر جهد بر وی و بار نگیرد
مَنْجَنُون ـ بالفتح دولاب یا چرخ دلو بزرگ که بر آن آب کشند و دو گار
منجنین ـ مثله فی الشکل
مَنَاجِین جمع ـ
(ن) مَجَنَ مُجُونًا ـ سخت و درشت گردید و مَجَنَ مُجُونًا و مَجَانَةً بالکسر امة و مُجْنًا ـ بالضم بی باک گردید و شوخ چشم شد
طَرِیقٌ مُمَجِّنٌ ـ کمعظم راه دراز

باب المیم فصل الحاء

م ح ت

مَحْت ـ بالفتح صلب و سخت از هر چیز و روز گرم و مرد خردمند یا تیز خاطر مُحُوت و مُحَتَاء کاملاء جمع و خالص و بی آمیغ ۰ و نیز مَحْت خشمناک کردن والفعل من فتح یقال لامحتنک ای لاملأنک غضبا
(ك) مَحُتَ مَحَاتَةً ـ سخت گردید و مَحُتَ یَوْمُنَا ـ سخت گرم شد روز

م ح ج

مِحَاج ـ ککتاب نام اسپ مالک بن عوف نصری و اسپ ابی جهل بن هشام
عُقْبَةُ مَحُوج ـ کصبور پشته دور
(ف) مَحَجَ اللحم مَحْجًا ـ بالفتح باز کرد گوشت را ۰ و مَحَجَ الحَبْلَ ـ مالید رسن را تا نرم گردد ۰ و نیز مَحْج ـ گائیدن و دروغ گفتن و در رو غم زدن و بسودن چیزے را بچیزے و بر کنده بردن باد خاک را از زمین یقال الرّیحُ تَمْحَجُ الارضَ اِذا اتت هب بالتراب حتی تتناول من ادمتها ثراها
مَاحَجَه مُمَاحَجَةً و مِحَاجًا ـ بالکسر دیر داشت وام آن را و تاخیر کرد

م ح ح

مَحّ ـ بالفتح جامه کهنه
مُحّ ـ بالضم بکشک مغ از هر چیز نیز زرده تخم مرغ مُحَّة بالتاء مثله یا هر چه که در میان بیضه باشد
مَحَاح ـ کسحاب زمین که گیاه شور در آن کم باشد
مُحَاح ـ کغراب گرسنگی
اَمَحّ ـ فربه تندار
مَحّاح ـ ککتاب بیبک دروغ گوی و آنکه سخن دل کند کسے را و بس
مَحْمَح ـ کجعفر مرد سست سبک در رفتن و دشوار خوی مَحَاح بالفتح مثله فیهما ۰ و نیز مَحَاح مبنیه علی الکسر کلمه است که اشعار بر فنا چیزے و انقطاع آن می کند
(ض ن) مَحّ الثوب مَحًّا بالفتح و مَحَاحًا محرکة و مُحُوحًا ـ کهنه گردید جامه
مَحْمَحَ فلانًا ـ خالص کرد دوستی را
اِمْحَاح ـ کهنه شدن جامه
تَمَحْمُح ـ جا گرفتن و فرود آمدن و نزدیک زادن رسیدن زن

م ح ر

مَحَارَة ـ بالفتح مذکور است در ح و ر

م ح ز

مَاحُوز ـ نوعے از شاه سیرم و آزا
مَرْدُمَا حُوزِیّ و مَرْدُمَاحُوز نیز گویند و مذکور است در ح و ز
(ف) مَحَزَ الجاریة مَحْزًا و مَحَازًا بفتحهما گائید آن زا ۰ و نیز مَحْز مشت بر سینه زدن یا مُحُزُ لُجُن و لحز و لحز مِهَزُ بِهَزُ بکسرهن و کسرهم و هذا لقو لعن با هم اخوانهم مترادفه

م ح س

اَلْمَحْس - بالفتح پوست پیراے ماہر و زیرک

رف، مَحَسَ الجِلْدَ مَحْسًا - بالفتح بدست الیدپوست را پیراست

م ح ش

مَحْش - بالفتح سخت کاویدن و نیک خوردن وتراشیدن پوست را وپوست برکندن ازگوشت ومجروح کردن یقال مَحشه لشئ ای مجهه وکان ارب علی غراة تحشتہ تذ اتها محشتنی وکندن توجبه زمین وجز آن را وسوختن آتش پوست را ونیز مَحْش سوزش والفعل من فتح

مَحَاش - سحاب احزبان وکالا درخت خانہ

مِحَاش - کتاب گروہ کہ ازقبیلہ فراہم آیند ونزد دیگ آتش باہم سوگند خورند وپیمان نمایند

مُحَاش - کغراب سوختہ وبریان

مَاحِش - مرد بسیار خوار (پنا)

مَكْمش - بزوال گردد وبلند برآید وسوزندہ

مُمْحِش - کمحسن سوزندہ

سَنَةٌ مُمْحِشَةٌ - خشک سال کہ بسوزد ہرچیزے را

اِمْحَاش - سوختن گرما وآتش چیزے را

اِمْتِحَاش - سوختہ شدن

م ح ص

فرسٌ مَحْصٌ - بالفتح اسپے انا استوار اندام

جَبَلٌ مَحِصٌ - کگتف رسن ریشہ برافتادہ نرم ودرست شدہ

مُحَيِّص - کامیر نیزہ جلا دادہ و شتر استوار خلقت ہموار اندام

اَلْمُحَّص - مرد عذرنیوس ازجانب صادق باشد یا از طرف کاذب

مَحَاصٌ - کشداد درخشان از برآں ومراد بالدیة المحاص دشت کہ درآں بجوشش تمام راہ روند

مُمَحَّص - نیزہ جلا دادہ و شتر استوار خلقت ہموار اندام و رجلٌ ممحوص العَقْل اثم مرد کہ پاکیش از رستی وعلت پاک باشد

(ف) مَحَصَ الذَّهَبَ بِالنَّارِ مَحْصًا - بالفتح خالص کرد زر را اگداز ومَحَصَ مِنّی گریخت ازمن و نیز مَحْص - دویدن آہو وپابرزدن تابرجہ وپاے برزمین زدن سرین انداختن وجنبیدن سراب وبرق وجلا دادن نیزہ را وکوشیدن فتن

اِمْحَاص - بشدن ازبیماری و برآمدن آفتاب ازکسوف وروشن شدن آن

فرسٌ مُمْتَحَصٌ - کمعظم اسپ درشت خلقت استوار اندام

تَمْحِيص - آزمودن وکم کردن وپاکیزہ نمودن گوشت اسپے

اِنْمِحَاص - برآمدن آفتاب از کسوف وروشن شدن آن ودر گذشتن چیزے وفوت شدن آن وفرونشستن آماس

م ح ض

مَحْض - بالفتح شیر خالص بے آب

مِحَاض - بکتاب جمع و فِضَّةٌ مَحْضٌ - سیم بے آمیغ یستوی فیہ الذکر والانثی والجمع وانث تثنیت اثنلت وثنیت وجمعت فقلت فضةٌ محضةٌ

مَحْضَة - دہی است بیان دو دہی باعث آدہ میان حرمین شریفین

مَحِض - کگتف مرد آزمند حریص وشیر خالص

مَاحِض - خداوند شیر خالص و رجلٌ مَاحِضٌ - مرد آزمند شیر خالص

اُمْحُوضَة - کاجوبہ پند خالص ازغش وازتہمت

رجلٌ مَمْحُوضُ النسب مرد خالص گوہر مَمْحُوضُ النسب کذلك

فِضَّةٌ مَمْحُوضَةٌ - سیم بے آمیغ

رف مَحَضَهُ - شیر خالص خورانید اورا و نیز مَحْض - خالص کردن دوستی وخیر خواہی را وخداوند شیر خالص شدن

رس مَحِضَ مَحَضًا - محرکہ شیر خالص خورد

رك مَحُضَ مُحُوضَةً - خالص نسب گردید

اِمْحَاض - شیر خالص خورانیدن کسے را ودوستی کردن یقال اَمْحَضَهُ الوُدَّ اذا اخلصه وراست کردن سخن وخداوند شیر خالص شدن و هو الاکثر

اِمْتِحَاض - شیر خالص خوردن

اِسْتِمْحَاض - شیر خالص خواستن

م ح ط

مَحْط - بالفتح آب بینی

عامٌ مَاحِطٌ - سال کم باران

تَمْحِيط - بانگشتان درست و ہموار کردن زہ کمان را

اِمْتِحَاط - دویدن شتر وشمشیر کشیدن وبرکشیدن نیزہ

م ح ق

مَحْق - بالفتح باطل وناچیز گردانیدن ومحو وپاک کردن بکاہیدن برکت چیزے ربودن یقال مَحَقَ اللهُ الشئَ ای ذهب برکته ومنه قولہ تعالی یَمْحَقُ اللهُ الرِّبٰوا ویربی الصدقات وسوختن گرما ان چیزے را والفعل من فتح

نصلٌ مَحِيقٌ - کامیر پیکان تیز وباریک

مُحَاق - مثلثة - آخر ماہ یا سہ شب اخیر از ماہ یا آخر ماہ کہ قمر در آن پنہان باشد نہ در بامداد نہ در شبانگاہ آن بنظر آید سمی لانہ طلع مع الشمس فتمحقہ

يَوْمٌ مَاحِقٌ - روز سخت گرم بود ماحقُ الصَّيْفِ - شدت گرمای تابستان یقال جاء نا ماحقُ فی الصیف

اَمْحَقَ اللهُ الشئَ - ربود برکت آن را لغیة فی محق اللهُ الشئ ونیز اِمْحَاق - کاستن ہچو ماہ ومحاق ونیست شدن

تَمْحِيق - پاک کردن ومحیق گردانیدن کسی را وذلك انهم فی الجاهلیة اذا کان یوم المحاق بدر الرجل الی ماء الرجل اذا غاب عنه فینزل علیه ویسقی به ماله فاذا

السّلم کان ربّه الاوّل احقّ
به فلذالک یدعے الحین ۔
تمحّق ۔ محو و پاک شدن و کاستن
و سوختہ شدن
اِمْتِحاق ۔ پاک شدن اِمِّحاق
بتشدید کذالک و از گرمی سوختہ شدن
چیزے و کاہیدن

م ح ك

مَحِك ۔ لجکنن ستیہندہ
مَحْکان ۔ کسیکه ان ستیہندہ ء مرد
دشوارخوے و نام مردے ۔
(ف) مَحَك مَحْکاً ۔ بالفتح
ستیہیدن
اِمْحاك ۔ خشمناک شدن
مُماحِك ۔ ستیہندہ در خصومت کنندہ
مُماحَکة ۔ باہم ستیہیدن
تَماحُك ۔ باہم ستیہیدن و
خصومت کردن
مُتَمَحِّك ۔ للفاعل ستیہندہ
تَمَحُّك ۔ ستیہیدن
رجلٌ مُتَمَحِّكٌ فی الغضب
یعنی خشمناک ستیہندہ
اِمْتِحاك ۔ خشمگین شدن و ستیہیدن

م ح ل

مَحْل ۔ بالفتح مکر و بدی و فریب و
گرد و خشک سال و استادگی باران
و سختی و تنگی ۔ و ارضٌ مَحْلٌ و
مَحْلَةٌ ۔ ایضاً زمین قحط رسیدہ ۔
و رجلٌ مَحْلٌ ۔ مرد بے خیر و بے

فائدہ
مَحِل ۔ کلتف آنکه براند و راخیدانک
درماندہ گردد
مَحال ۔ کسحاب چرخ دلو بزرگ و
نوعے از زیور
مَحالة ۔ بالتاء چرخ دلو بزرگ
و مہرہ پشت مَحال جمع مُحُل ککتب
جمع الجمع و چوب که بران گل کاران
قرار گیرند در وقت گل کاری
مِحال ۔ ککتاب مکر و فریب و توانائی
و رنج و عذاب و دشمنی و انتقام
و قوت و سختی و ہلاکی
ارضٌ مَحْوُلٌ ۔ کصبور زمین
قحط رسیدہ ۔ و نیز مَحُول ۔ ساعی
و نمّام
ماحِل ۔ ساعی و فی الدعاء
ولا تجعله ماحِلاً مُصَدَّقاً
و بلدٌ ماحِلٌ ۔ شہر قحط رسیدہ
زمانٌ ماحِلٌ ۔ کذالک و رأیته
ماحِلاً یعنی لاغر و متغیر اندام
مَمْحَلة ۔ کمرحلة پوست برہ شیر
خوارہ که دران شیر نہند
ارضٌ مِمْحالٌ ۔ زمین قحط زدہ
(ك ف) مَحَلَت الارضُ
مُحُولاً ۔ بالفتح خشک سال رسید
آن را و قحط زدہ شد
(ن س ك) مَحَلَ بِهٖ مَحْلاً
بالفتح و مِحالاً ۔ کسحاب سعایت کرد
بسلطان و رنج و ردا در السعایت
ارضٌ مُمْحِلٌ ۔ کمحسن زمین خشک
سال رسیدہ ارضٌ مُمْحِلَةٌ
بالتاء کذالک
اِمْحال ۔ خشک شدن شہر و
زمین فہو ماحِلٌ و مُمْحِلٌ قلیلاً
او لا یقال مُمْحِلٌ الا فی الشعر
و بخشک سال رسیدن قوم
مُمْتَحِل ۔ کمعظم دراز کردہ شدہ
و شیر ترشی گرفتہ یا شیر که بر شیر خفتہ
ریزند و خورند و نگذارند تا ترش گردد
تَمَحُّل ۔ نیرومند و توانا گردانیدن
یقال مَحِّلْنی یا فلان
ماحَلَه مُماحَلَةً و مِحالاً ۔
بالکسر زور آزمودند باہم تا ظاہر شود
کدام زور آور تر است ۔ و نیز مُماحَلة
و مِحال ۔ باہم دشمنی نمودن باہم
فریفتن و مکر کردن و فریفتن و بد
سگالیدن و بفریب خواستن و جستن
کار سے را و پایان کاری نگریستن
و خصومت کردن و دشمنی نمودن
و ہلاک کردن
تَمَحُّل ۔ مکر نمودن و فریفتن یقال
تَمَحَّلَ لَهٗ و تکلف نمودن حق کسے
مُتَماحِل ۔ للفاعل دراز ما مطرآن
خلقت از شتر مردم و خانہ دور از
خانہا و مرد متغیر اندام یقال رأیتهم
مُتَماحِلاً ای متغیر البدن
و فی حدیث علی کرم اللّٰه وجہه
ان من ورائکم امورًا متماحلة
ای فتنا یطول شرہا و امرہا
و سَبْسَبٌ مُتَماحِلٌ ۔ بیابان
دراز و بے پایان

م ح ن

مِحْنَة ۔ بالکسر آزمایش و بلا
محن کعنب جمع ۔
مَحَن ۔ محرکہ نرم از سیر و رنج
دیدگی یا درماندگی از سیر روز رفتن
و از جز آن
(ف) مَحَنَهٗ مَحْناً ۔ بالفتح زد او را
و آزمود ۔ و مَحَن الثوب بخشید
آن را و پوشیدہ کہنہ ساخت آن را
و ما مُحِنْتُ الشیٔا ای ما حکیت
علی القلب یعنی نداد مرا چیزے ۔
و نیز مَحْن ۔ کاویدن و گل و خاک
چاہ بر آوردن و پاک کردن و نرم
گردانیدن چرم را یا بر کندن پوست
و نیز مُحُونة ۔ کاہیدن و کم کردن
تَمْحِین ۔ نرم گردانیدن یا بر
کندن پوست را
اِمْتِحان ۔ آزمودن و نگریستن
تامل کردن در قولی و اندیشیدن
پایان کار و جز آن روشن و کشادہ
کردن یقال اِمْتَحَنَ اللّٰه قلوبَہم
ای شرحها و وسّعها

م ح و

مَحْو ۔ بالفتح سیاہی که در ماہ
دیدہ میشود
مَحْوَة ۔ باران که دور کند شدائد
سال را و ناپدید گرداند آن را و
ننگ و عار و ساعت و مَعْرِفة
مَمْنُوعة و نام باد پس پشت یا شمال
بدان جہت که ابر را بردہ و محو کند و
موضعی است و یقال ترکت الارض
مَحْوَةً واحِدَةً اذا طبقها المطر
ماحی ۔ نبی صلی الله علیه وسلم بدان
جہت که الله تعالی محو کرد کفر را بوسیلت
ذات آنحضرت صلی الله علیه وسلم
و نام مکه شرفها الله
مِمْحاة ۔ بالکسر لتہ پارہ که بدان
منی و جز آن پاک کنند
(ن ۳ ـ) مَحَا مَحْواً ۔ بالفتح پاک
کرد نبشتہ و نقش و جز آن را و مَحْو
لغت است از آن ۔ و مَحاهُ و
پاک گردید لازم و متعدی

إمحاء . بشد المیم پاک گردیدن
إنمحاء علی الاصل مثله امتحاء
علی الانفعال قلیلا کذا للث
یقال محوته فانمحی وهو الاکثر
وامتحی لغة ضعیفة

م ح ی

(ض س) محاه محیا . بالفتح
پاک کردن نبشته ونقش وجز آن را
تمحیة . بکری لغت است از آن قال
کما رأیت الورق امحیا
إنمحاء . سوده شدن وپاک گردیدن

باب المیم فصل الخاء

م خ ج

(ن) مخج الدلو مخجا . بالفتح جنبانیدن
دلو را در چاه تا پر گردد ، ومخج المرأة
گائیدن آن را
تمخج . جنبانیدن دلو وجز آن

م خ خ

مخ . بالفتح نرمی وفروهشتگی
مخ . بالضم مغز استخوان ومغز سر
وپیه چشم وخالص ومیانه هر چیزی مخاخ
انماب ، ومخخة کعنبة جمع
و ... است
مخة . بالتا مغز استخوان وهو
اخص من المخ وفی المثل شر
ما یجیئک الی مخة عرقوب
ای یلجئك
عظم مخیخ . کامیر استخوان با مغز
شاة مخیخة . بالتا گوسپند
فربه مع استخوان پر مغز
مخاخة . کثمامة مغز استخوان که
بمکیدن بر آید

ابل مخاخ . شتران برگزیده
امر ممخ . کمکرم بالضم کار دراز وبزرگ
شاة ممخة . گوسپند فربه پر مغز استخوان
وفی المثل بین الممخة والعجفاء
یضرب الامر المتوسط
بین الامرین
إمخاخ . با مغز شدن استخوان
وفربه گردیدن گوسپند وترگشتن
چوب وروان گردیدن آب در آن و
پر مغز شدن دانه کشت
تمخیخ . بر آوردن مغز از
استخوان
تمخخ . مغز از استخوان بر آوردن
إمتخاخ . بیرون آوردن مغز
از استخوان

م خ د

مخدة . محرکة یاری گری

م خ ر

نبات مخر . بالفتح ابرهای بهاری
سپید
مخارة . بالتا تیز دکند
مخارة . کثمامة چیزی برگزیده
مخیر . کامیر شیر آب آمیخته
ماخر . کشتی که در رفتن بانگ کند
یا کشتی که بشکافد آب را بسینه خود
یا کشتی که در یک باد پیش آید وپیش
رود ومواخر جمع منه قوله تعالی
مواخر فیه ای جواری فیه
مخراء . کسکری رود باری است
بحجاز بسیار ده وبسیار قلعه
ماخور . خرابات وخرابات نشین
وآنکه بسوی خرابات برد معرب میخوار
یا لغت عربی است مشتق از مخرت

السفینة بدان جهت که مردم آمد و
رفت می نمایند مواخر ومواخیر
جمع
یمخور . ویضم الیحیة مرد دراز بالا
وگردن دراز
(ف) مخرت السفینة مخرا .
بالفتح ومخورا . روان شد کشتی
یا پیش آمدبا دررا در عین روانگی
شکافت آب را وبانگ کرد ، و
مخر السابح . آب را بدست شکافت
شناور ، ومخرا الیخور القب
سائیده فراخ کرد تیر چرخ سوراخ
بکره را ، ونیز مخر . آب رها کردن
بزمین تا نیکو گردد ونیکو شدن نیز
از آب رها کرده بهترین رخت خانه
گرفتن وبخائیدن بسیاری شیر ناقه
را یعنی ناقه بسیار بود وپس نیک شیر شد
آن را پس از آن رورنج وتعب رسیده
شد
تمخر . برابر باد ایستادن وپشت
بسوی باد کردن منه الحدیث
اذا اراد احدکم البول فلیتمخر
الریح وفی لفظ استمخروا
الریح ای اجعلوا ظهورکم لی
الریح کانه اذا ولاها شقها
بظهره فاخذت عن یمینه
ویساره وقد یکون استقبالها
تمخرا غیر انه فی الحدیث
استدبارها
إمتخار . برگزیدن از هر چیزی
نیکوترا وبر آوردن مغز از استخوان
وبرابر باد ایستادن اسپ وشتر
تا راحت گیرد

إستمخار . برابر باد ایستادن
جهت راحت

م خ س

تمخس . بسیار جنبیدن

م خ ش

تمخش . بسیار جنبیدن

م خ ض

مخیض . کامیر دوغ وشیر مسکه بر
گرفته وموضعی است نزدیک مدینه
مخاض . کسحاب شتران آبستن
یا شتران آبستن ده ماهه لا واحد
لها من لفظها وواحدها
خلفة بفتحاد ، وشتر مادگان کشن
گذاشته ودر آنها چندانکه از اضراب
بار مانند جمع بلا واحد ابن مخاض
شتر بچه که مادرش کشنی یافته باشد بنت
مخاض وابنة مخاض مونث
یا شتر بچه بسال دوم در آمده بدان
جهت که مادرش لاحق بمخاض یا شتران
آبستنی گردد اگرچه آبستن نباشد یا
شتر بچه که مادرش خود آبستن شده
یا شترانی که در دلو وبنات مخاض
جمع وقد یدخلها آل وانما
سمیت ابن مخاض فی السنة
الثانیة لانهم کانوا یحملون
الفحول علی الاناث ، ونیز مخاض
جوی است نزدیک معترة
مخوض . کصبور گوسپند باردار
ماخض . درد زه گرفته یا نزدیک
بزادن رسیده ومواخض و
مخض کرکع جمع وگوسپند باردار
إمخاض . بالکسر شیر ما دام که
در شیر زنه است اماخیض جمع

مِمْخَض ـ کمنبر مشک شیر
مِمْخَضَة ـ کمکنسة شیر زنہ یا آوند
کہ در آن دوغ زنند
(ن ض ف) مَخَضَ اللّبن مَخْضًا
بالفتح مسکہ آورد از آن دوغ زد
لازم مَخَّضَ مُخُوضًا دوغ مسکہ بر
گرفتہ لغت است ازان * و نیز
مخض جنبانیدن چیزے او
جنبانیدن دلو در چاه وقد یعدّی
بالباء و لبشقشقة بانگ کردن شتر
(ف س) مَخِضَتِ المرأةُ و
غلاتُها مَخَاضًا ـ بالفتح والکسر
درد زه گرفت زن وجز آن رایا
نزدیک بزادن رسید مَخِضَة مولا
کذلک
المَخَاض ـ بدوغ زدن رسید
شیر و خداوند شتر مادگان درد زه
گرفتہ یا نزدیک بزادن رسیده شدن
و در شیر زنہ جنبیدن شیر
تَمْخِیض ـ درد زه گرفتن زن وجز آن را
تَمَخُّض ـ جنبیدن شیر در مَخْضَة دوغ
زده شدن و درد زه گرفتن مادیان را
و بار دار شدن گوسپند وجز آن فتنہ
زادن زنا نکانہ من المخاض
جنبیدن بچہ در شکم مادر
اِمْتِخَاض ـ در شیر زنہ جنبیدن
شیر و بچہ در شکم مادر
مُسْتَمْخِض ـ للفاعل شیر دیر سطبر
شونده

م خ ط

مَخْط ـ بالفتح جامہ کوتاه و خاکستر
و سیر شتاب
مَخِط ـ ککتف مهتر جوانمرد انخاط
المُخَاط ـ کغراب آب بینی ؛ و مُخاط
الشیطان بالضم شبیہ خانہ عنکبوت
در نیم روز ها بالا فرود آید یا آنچہ بیند
بهوا در نیم روز نمایان شود یا آنچہ
نظر را العداز و بدین آفتاب عارض گردد
مُخَاطَة ـ کثامة سپینان مُخَیِّط
کمحیر مثلہ
مَاخِط ـ آنکہ آب و مشیمہ از بچہ نو
زاده دور کند
(ف ن) مَخَطَ الجمل بِه مَخْطًا
و مُخُوطًا ـ شتافت و کشید و دراز
کرد آن را * و نیز مُخُوط و مَخْط
بیرون گذشتن تیر از نشانہ و کشیدن
کمان و شمشیر وجز آن و سپیدن کشتی
برناقہ در ضراب و انداختن آب
بینی را و پاک کردن ناخ آنچہ بر بینی بچہ
نوزاده باشد از مشیمہ و آب وجز آن
منہ قولهم هذا الناقة مَخَطَہا
بنو فلان ای نُتِجَت عندهم
وذلک ان الحُوار اذا افادق الناقة
مسح الناتج سرسه ما علیہ انفه
من السابیاء ثم قیل للناتج
ماخط و شتاب سیر کردن و ماشتن
پسر پدر را
اِمْخَاط ـ در کمان کشیدن تیر را
صلة یقنی و در گذرانیدن تیر را از آنچہ
بروے آید ولیعدی بمن
تَمْخِیط ـ افشاندن و برون آنچہ
بر بینی بز غالہ باشد
تَمَخُّط ـ بینی افشاندن و مضطربا
افتادن و خیران رفتن
اِمْتِخَاط ـ بینی افشاندن و از
دست ربودن و بیرون کشیدن
چیزے را و شمشیر بر کشیدن

م خ ظ

مُمَاخَظَة ـ بزور فرو خوابانیدن
کشن ناقہ را تا بر جهد بروے

م خ ل

مَاخِل ـ گریزنده مثل ماخ

م خ ن

مَخَن ـ بالفتح مرد دراز بالا و آنکہ
قامتش مائل بکوتاهی و درو ے
خفت و سبکی باشد مَخِنَة مؤنث
از لغات اضداد است و نیز مَخَن
گائیدن و کشیدن از چاه و بیرون
آوردن خاک آن را و گریستن و
پوست بر کندن والفعل من نصر
مِخَنّ ـ کمجن مرد دراز بالا
مَاخُوَان ـ بضم الخاء دهے است
بمرو ازان است فقیہ محمد بن عبد الرزاق
طَرِیقٌ مُمْخَن ـ کمعظم راه نیک
پاسپرده چندانکہ نهایت نرم و سهل شده باشد

م خ ی

مَخَا ـ بالفتح شهری ست بساحل
دریائے یمن
اِمْخَاء ـ تشکایت کردن و عذر خواستن
مَخْیَتُه عن الامر تَمْخِیَة ـ
دور کردم او را از کار
تَمَخَّیْتُ منه ـ بیزار شدم از آن
و کناره گزیدم * و تمخیت الیه
تشکایت نمودم نزد و عذر خواستم

باب المیم فصل الدال

م د ج

مَدَج ـ کقبر ماهی است دریائی و
آن ماهی نیز نامند

م د ح

مِدْحَة ـ بالکسر ستایش
و آنچہ بدان ستایند
اُمْدُوحَة ـ کاعجوبة ستایش
و آنچہ بدان ستایش کنند امادیح جمع
مَدِیح ـ کامیر ستایش مدائح جمع
(ف) مَدَحَہ مَدْحًا ـ بالفتح
مِدْحَة ـ بالکسر ستود و آنراد فی المثل
المدح الذبح ـ
مُمَدَّح ـ کمعظم نیک ستوده
تَمْدِیح ـ ستودن شد للمبالغة
تَمَدُّح ـ ستودن و تکلف نمودن
در ستایش خود و فخر کردن بتکلف
سیر نمودن خود را از آنچہ که ندارد و
فراخ و کشاده شدن زمین و تهیگاه
یقال تمدحت خواصر الماشیة
ای اتسعت
تَمَادُح ـ همدیگر را ستودن و
منه المثل التمادح التذابح
اِمْتِدَاح ـ ستودن و فراخ و کشاده
گردیدن زمین و تهیگاه امداح
بشد المیم کذلک فیهما

م د خ

مَدْخ ـ بالفتح بزرگی و تمام ترایی
دادن والفعل من منع
رجل مُدُوخ ـ کصبور نرم کار
مَدِیخ ـ کامیر بزرگ و ارجمند
مدیخ کسکین مثلہ مُدَّخَاء جمع
مَادِخ ـ بزرگ و ارجمند
تَمَدُّخ ـ برفتار بار رفتن ناقہ و
بزرگنشی کردن مردم و پر گوشت پیہ
ناک شدن شتر از فربهی
مُتَمَادِخ ـ بجهر الدال گرامی و ارجمند

ومردِ شتاب کار

تَمَادُخ - نافرمانی کردن وسستی وکاہلی نمودن وپس ماندن از کار

اِمْتِدَاخ - بے فرمانی کردن

م د د

مَدّ - بالفتح آب خیز و توجہ مُدُود جمع وبرآمدگی روز افزونی آب وقولہ مدّ البصر اندازہ منتہائے نظر منتہائے نظر

مَدَّة - بالفتح یکبار کشیدن یقال مَدَدتُ الشیءَ مَدَّةً ای مرّۃً

مِدَّة - بالکسر ریم وزرد آب گرد آمدہ در جراحت

مُدّ بالضم پیمانہ است باندازہ دو رطل نزد اہل عراق ویک وثلث رطل نزد اہل حجاز یا مقدار پُری دو دست مردمیانہ چون ہر دو کف را پر کند و ہمین است وجہ تسمیہ آن فجذالتین قد جرّبتُ ذلک فوجدتُہ صحیحًا اَمْدَاد بالفتح و مِددة کقردة و مداد ککتاب جمع وقیل منہ قولہ تعالی سُبحانَ اللہِ مِدادَ کلماتِہ ومُدّ النبی صلی اللہ علیہ وسلم چہار یک صاع است

مُدَّة - بالضم پایان زمان ومکان وپارہ از روزگار وپارہ سیاہی کہ برقلم چسپید وبفتح عند البعض

مَدَد - محرکۃ یاری گری واصل زیادت ٭ ومَدَدُ الجیش آنچہ بدان قوت دہند آنرا از مال ورجال وصلاح ومانند آن

مَدِید - کامیر کشیدہ ودراز یقال رجلٌ مَدِیدُ القامۃ مدد ککتب جمع وگیاہ وعلف وبجر ودوم از بحور شعر وشحم ابلی کہ بر آن آرد یا کنجد یا جو ریختہ شتر را نوشانند وفربہی است نزد یک مکۃ ٭ ومَدِیدان - دو کوہ است بر پشت عارض یمامہ کہ گوئے است

مِدَاد - ککتاب سیاہی دوات وسرگین وروغن وجز آن کہ بدان چراغ افروزند ودروی اندازند واصل زیادت ہر چیزے ومنہ فی الحوض میزابان مِدادُہُما الجنۃ ای مَدَدُھُما اَنہارُھا وشمار وافزونی منہ سبحان اللہ مداد السموات ای عددھا وکثرتُہا ومانند وروش وراہ ٭ ومداد قلیس بازی است

مَادَّة - افزونی پیوستہ

مِدَّان - بالکسر آب سخت شور

اِمِدَّان - بکسرتین آب سخت شور ونہاب وبتشدید المیم وتخفیف الدال (اَمِدَّة) کاسنۃ بار رشتہ تافتہ ومساک کرانہ جامہ چون بافتن گیسوند

مَدّ مَدّ کفدفد جوی کہ رسن یازند

اُمْدُوْد کعصفور جوی وعادت

مَمْدُوْد - کشیدہ ودراز

(ن) مَدَّ البعیرَ مَدًّا بالفتح مدید خورانید شتر را ٭ ونیز مَدًّا - بالفتح برآمدن روز وسیاہی گرفتن از دوات وگستردن وفراخ نمودن وبلند نگریستن بچیزے وزمان دادن وکشیدن وافزونی پیوستہ یقال مَدَّ اللہ فی عمرہ ومَدَّہ فی غیہ ای امہلہ وطوّل لہ و سیاہی انداختن در دوات ودرنگ داشتن یقال مدّہ دیہ وباری دادن یقال مدّ نہر القوم اذا صار لہم مددًا وسرگین ناک کردن ونیز دادن زمین را وافزودن شدن جوی وافزودن آنرا از نیت دادن ویعدی باللام

مَدّ مَدَّة - گریختن

مِدَاد - مہلت وزمان دادن ودرنگ کردن از اجل معین یاری دادن لشکر را از غیر خود قال ابو عبیدۃ اذا اکثر شیئا بنفسہ قیل مدّہ واذا اکثر بغیرہ قیل مدّہ قال تعالی الی جملہ کم بالف وقال امددناہم بفاکہۃ وباری دادن وبہ فریاد رسیدن کسے را در نیکی باشد یا در بدی او ویقال فی الخیر امددتہ وفی الشر مددتہ وبخشیدن وسیاہی در دوات کردن وبقلم سیاہی دادن کاتب را وریم وزرد آب گرد آمدن در زخم ودر چوب عرفج آب وتری روان شدن مدید نورانیدن شتر را

طِرَاف مُمْتَدّ - خرگاہ بطناب کشیدہ شد للمبالغۃ

تَمْدِیْد - کشیدن

مَادَدَہ مُمَادَدَۃً ومِدَادًا - بالکسر کشید آنرا ٭ ونیز مُمَادَدَۃً درنگ داشتن وام را

تَمَدُّد - کشیدن وکشیدہ شدن یقال تمدد الرجل ای تمطی

اِمْتِدَاد - دراز وکشیدہ شدن

اِسْتِمْدَاد - یاری خواستن وسیاہی گرفتن از دوات

م د ر

مَدَر - محرکۃ کلوخ یا گل چسپان یا گل سخت کہ ریگ نباشد در آن وده وشہر وشہرستان مَدَرَة بالتاء یکی فی الکل وکلانی شکم ودہی ہمین ٭ واَہلُ المَدَر باشندگان دہ ومنہ فلان المدری

مِدَرَة - بالتاء کلوخ وہی اخص من المدر وجائی است تنگ وشوک کنار مرز شعبہ از نزد یک مکہ بطرف یمن ویقال ہذہ مدرتک ای بلدتک اوقربتک

مَدَرِیَّة - منسوبا نیزہا کہ سنان استخوان باشد

حِجَارَۃٌ مَدَارَة - کتابہ از اتباع است

مَادِر - لقب مخارق فرومایہ ناکس از بنی ہلال بن مالک بن صعصعہ سقی ابلہ فبقی فی الحوض قلیل فسلح فیہ ومدر الحوض بہ ونام مردی بخیل منہ المثل البخل من مادر

امدر - ریخ زنندہ وکی جامہ یا بسیار پلیدی اندازندہ علی کہ حبس آنرا نتواند ومرد بے ختنہ وتیرہ رنگ ومرد تہیگاہ برآمدہ ومرد آلایندہ پہلوی خود را بخاک وگفتار تیرہ رنگ یا گفتار کہ بر اندامش نجکہا از سرگین آن باشد یا گفتار کلان شکم ومنہ قولہم ما الضبعان

الامدس من الانسان باغدر
یعنی ان بعض الانسان شر من
الضبعان
مَدْرَاء کصحرا زن کلان شکم
وکفتار ترابی است بنجد مر بنی عقیل را اجد
وبنو مَدْرَاء باشندگان شهر
ثَنِیَّة مِدْرَان. بالکسر یکی از
مساجد نبی است صلی الله علیه وسلم
مَدْرِیٰ. کجمزی کوهی است از
کوههای نعمان
مَمْدَرَة کمقعدة جای کلوخ
گرفتن وجای نیکو خاک وجایی که کلوخهای
خوب باشد وبکسر المیم
(ن) مَدَرَ المَکَان. گل اندود
مکان را ✽ ومَدَرَ الحَوْض بکلوخ
فرازکردن سوراخ ودرز شکنهای آنرا
(س) مَدِرَ مَدَرًا. محرکة
کلان شکم گردید
مُمَدَّر. کمعظم شتر فربه مُمَدَّرة مؤنث
تَمْدِیر. گل اندودن مکان
را دریدن
اِمْتِدَار. کلوخ گرفتن

م د س

مَدْس. بالفتح مالیدن پوست
وجز آن والفعل من نصر

م د ش

مَدْش. بالفتح کم خوردن وکم
دادن مَدْوش بالفتح مثله ویقال
ما مَدَشْتُ منه مَدْشًا ومَدْشًا
مدوشا وما مدشنی ای ما
اعطانی والفعل من نصر
مَدْشَة. بالفتح سبکی یقال
فی لحمه مدشة

مَدَش. محرکة سست شدن
بینایی وتاریک گردیدن چشم از
گرسنگی یا از گرمی وفرو هشته شدن پی
دست وکم گوشت گردیدن دست
یا باریک گشتن آن یا سبک چسبت
گردیدن مع حسن سیر امْدَش
ومدشاء لغت است از آن
یقال رجل مدش وناقة
مدشاء ودر خوردن شکم بند دستی
از سستی وسرخی وسختگی در رخسار و
الفعل من سمع
امدش. لاغر ومرد کم خرد
رجلٌ مَدَاشُ الید. کشاده
مرد دست
اِمْدَاش. دادن
تَمْدِیش. اندک دادن
اِمْتِدَاش. گرفتن یا ربودن

م د ع

مَدْعَة. بالفتح نارجیل تهی از
مغز که بدان آب برگیرند
مَدْعِیّ. بالفتح وشد الیاء مرد
متهم در نسب قیل انه منسوب الی
المدعة ومن الدعوة فی النسب علی
لغة من یقال دعیت فی دعوت
مِیدَع. کعنب قلعه است بیمن
مَیْدَع. کحیدر ماهی است در دریای
کرمک
مَیْدَعَات. بالفتح
موضعی است

م د ق

(ن) مَدَقَ الصَّخْرَة مَدْقًا.
بالفتح شکست سنگ را

م د ق س

مِدْقَس. کسبطر ابریشم

م د ل

مَدْل. بالفتح مرد فرومایه و
شیر خفته
مِدْل. بالکسر مرد باریک
اندام کم گوشت
مَدَل. محرکة نام بادشاهی از حمیر
مَدَالَة. کسحابة جایی است
مِدْلَاء. بالکسر ممدود ارگیستانی
است شرقی نجران
مَدَالِین. بالفتح قلعه است
باندلس
تَمَدُّل. دستار بر سر ومندیل
رتن پیچیدن یقال تمدل
بالمندیل وهی لغة فی تندل

م د ل ج

مُدْلُوج. کعصفور بازوبند

م د ن

مَدِین. کامیر شیر بیشه وبنده
مَدِینَة. کسفینة شهر وقلعه و
شهر بنی بر معظم زمین مَدَائِن ومُدُن
ککتب ومدن بالضم جمع وهی
فعیلة وقیل انه مفعلة من دنت
ای ملکت وقیل مَدَائِن هی
مهموزة اذا کانت فعیلة من
مدن بالمکان وغیر مهموزة
اذا کانت مَفْعِلَة من دین
ای ملک کما لا یهمز معایش
نام بجده شهر ونام شهر رسول الله
صلی الله علیه وسلم ونسبت بوی مدنی
محرکة است ونسبت سوی مدینه منصور
واصفهان وجز آن مدینی با مردم مدنی
محرکه بود وغیر طیور وجز آن بیک
وابن المدینة. وانای حقیقت
کار وکنیزان ودلیل وراوی
یقال انا ابن مدینتها
مَدَائِن. شهری کسری نزدیک
بغداد وبدان جهت که کلان ترین شهرها
است مَدَائِنِی منسوب بوی
مَدَان. کسحاب نام بتی
مَیْدَان. کسکران دشت و
مذکور است در م ی د
مَدْیَن. کمریم نام ده شعیب علیه السلام
(ن) مَدَنَ مُدُونًا. پیوسته
وهمیشه ماند بجای ومقیم شد وهو فعل
ممات ✽ ومَدَنَ المَدَائِنَ در آمد آن
تَمْدِین. شهر گردانیدن یقال
مَدَّنَ المَدَائِنَ. ثابت ومقیم
گردانیدن بجای
تَمَدُّن. ناز پرورده شدن

م د ه

مَدْه. بالفتح ستودن الفعل من فتح
تَمَادُه. ستایش کردن کرکع جمع
تَمَدُّه. ستودن وتکلف کردن
در ستایش خویش

م د ي

مُدْی. بالضم پیمانه است مر شامیان
ومصریان را جز مد اَمْدَاء جمع
مُدْیَة. مثلثة دشنه مدی
مثلثة المیم وفتح الدال ومُدْیَات
جمع وتبضه کمان ✽ ومُدْیَة. بالضم
پایان وغایت چیزی
مدی. کفتی پایان چیزی ونهایت
آن ✽ ومَدَی البصر منتهای نگاه
یقال قطعة ارض قدر مدی
البصر ای منتهاه جعفر ادهم ✽

دابن هَدَّای. رودباری است
مَدِيٌّ كغنی آب که از حوض روان گردد و پلید شود و حوض که گرداگرد وی از سنگ نگرفته باشند و آب باهیه
چاه اَمدِيَة. جع
مَدَايَة. کسحابه موضعی است
اَهَدِيُّ العَّاب. کاحمد بزرگ ترین و اعلا و ابعد ترین آنها در عزت و مرتبه و بزرگی
مِيدَى. بالکسر غایت و پلید
مِيدَاء. بالکسر ممدود پیشا پیش و مقابل يُقال دَارُهُ مِيدَاءُ اي حَذَاءُه
اِمْدَاء. کلان سال شدن شیر بسیار نوشیدن و پر کردن جهت کسی
مُمَادَاة و مِدَاء. پر کردن فعل مادیتهٔ اذا اَملیتَ لَه
تَمَادِي. ستیهیدن در چیزے
مُتَمَادِي. لغت است از آن

بَابُ الميم فَصلُ الذال

م ذ ج

تَمْذِيج. فراخ گردانیدن چیزے را
تَمَذُّج. سیدن خربزه پوشیدن آوند و آماسیدن چیزے و فراخ گردیدن آن

م ذ ح

مذح. محرکة انجیدن کل آماز شتاب و نیز مَذَح بهم سودن دوران در رفتن یا گفتن یا بین دوبن و سرین وشگافته گردیدن نماید بسودن چیزے و الفعل من سمع
اَمْذَح. آنکه در رفتن هر دو رانش بهم ساید و بد بوی و گنده ۞ و ما اَمْذَح رِيحَهُ. چه گنده بوے است آن
تَمَذُّح. کمیدن و آماسیدن و بر آمدن تهیگاه از سیرابی

م ذ ح ج

مَذْحِج. کمجلس پدر قبیله از یمن و قد مر فی ذحج

م ذ ذ

مَذِين. کامیر دروغگوی
مَذْ مَذَة. دروغ گفتن
مَذْ مَذِيّ. بالفتح منسوب بازیرک خوش طبع
مَذْ مَاذ. بالفتح نیک بانگ و فریاد کن
مِذْ مِيذ. کقندیل سخت دروغگوی

م ذ ر

تَفَرَّقُوا شَذَرَ مَذَرَ. محرکة از اتباع است یعنی رفتند و پریشان شدند
مَذِرَة. کفرحة بیضه گنده و تباه یقال رایت بیضةً مَذِرَةً فَمَذِرَت له لك نفسی ای خبثت نفس پلید
مَذَار. کسحاب شهر است میان واسط و بصره
اِمْرَأَةٌ مِذَار. ککتاب زن سخن چین
اَمْذَار. بحاجت گاه بسیار شونده
(س) مَذِرَتِ البَيضَةُ مَذَرًا. محرکة گنده و تباه گردید بیضه ۞ و نیز مَذَر. شوریدن و تباه شدن نفس و معده و تباه گشتن گردگان
اِمْذَار. گنده گردانیدن بیضه را
تَمْذِير. پراگنده نمودن
تَمَذُّر. تباه شدن گردگان و شوریدن دل و پراگنده شدن و پاره پاره گردیدن شیر

م ذ ر ق

مَذْرَقَ بِه. انداخت آن را

م ذ ع

مَذَّاع. کشداد دروغ گوی و مرد بے وفا و آنکه حفظ غیب کسے نکند و راز را نتواند نگاهداشت و پیوسته گزنده که بجاے مقیم نشود و منه ظلٌّ مَذَّاعٌ یعنی سایه پیوسته گزنده و آنکه منی یا بول او پیش از وقتش بر آید
مِذْعَى. بالکسر مقصورا آبی است مر بنی جعفر را
(ف) مَذَعَ لَه مَذْعًا و مَذْعَةً بفتحهما گفت با وے بعض خبر را و نهان داشت بعض آن را و مَذَعَ بِبَولِه کمیز انداخت ۞ و نیز مَذَع. سوگند خوردن و روان شدن چشمه در سر کوه

م ذ ق

مَذِيق. کامیر شیر آب آمیخته
مَذَّاق. کشداد دوست بالطمع غیر خالص
مَمْذُوق. شیر آب آمیخته
(ن) مَذَقَ اللَّبَن مَذْقًا بالفتح آب آمیخت شیر را ۞ و مَذَقَ الوُدّ خالص نکرد دوستی را و آمیخت دوستی را با طمع
مُمَاذِق. للفاعل دوست با طمع غیر خالص
اِمْتِذَاق. آب آمیخته شدن شیر
اِنْمِذَاق. آب آمیخته گردیدن شیر

م ذ ق ر

تَمَذْقُر. برگردیدن آب
مُمْذَقِر. جغرات که بریده شده گیر یعنی دراوند پاره پاره نماید و چون جنبانند هموار گردد و مرد آمیخته نسب
اِمْذِقْرَار. بهم جدا و بریده شدن شیر خفته یقال امذقر اللبن اذا انقطع و یقال ایضا اذ مقر بتقدیم الذال والمیم و با آب آمیخته گردیدن شیر و خون منه حدیث ابن خبّاب حین قتله الخوارج علی شاطئ نهر نسال دمه فی الماء فما امذقر ای ما اختلط بالماء

م ذ ل

رجلٌ مَذْلُ النَّفس. بالفتح جوانمرد و کذا مَذْلُ اليَد
مِذَال. بالکسر مرد خرد جثه کم گوشت لغة فی المدال بالمهملة
مَذِل. ککتف مرد تنگ دل و بستوه آمده و بے آرام و فاش کننده راز کسی و دهنده و آنکه خود را باز نتواند داشت و سست
مَاذِل. سست و آنکه ترک چیزی راضی و خوش باشد
مَذِيل. کامیر بیمار تفته و بیقرار و سست و فاش کننده راز و نرم آهن
رجال مِذْلَى. بالکسر و القصر مردان بے آرام و تفته در دن
مَذَّال. کشداد مرد بسیار مذی و سست که بستر رے را که بر آن هم خوابه اش باشد بیقراری و بے آرامی

نمودہ ترک دہد تا دیگرے بادی باشد

مِمْذَل کمنبر زن جلب و بے غیرت

(س) مَذِلَ مَذَلًا محرکہ بستوہ آمد و بی آرام گردید و تنگ دل شد

(ن س ك) مَذَلَ نبرہ مَذْلًا بالفتح بستوہ آمد از نگاہ داشت راز وے و فاش کرد آن را ÷ و مَذَلَتْ نفسُہٗ بالشیءِ جوانمردی کرد بآن چیز ÷ و مَذَلَتْ رِجْلُہٗ بخواب شد پاے وے سست گردید و نیز

مَذَل سستی و فروہشتگی ہرچہ باشد

اِمْذَال خفتن پاے و سست شدن

اِمْذِلَال سست و فروہشتہ شدن و سستی اندام و جز آن

مُمْذَئِل کمقشعر مرد درشت خوے شوریدہ دل تباہ عقل

م ذ ي

مَذْی بالفتح آب مرد کہ وقت ملاعبت بر آید و آب کہ از دہانہ کاریز حوض بدر رود

مَذْیَة بالفتح زن

مَذِیّ کغنی آب مرد کہ وقت ملاعبت و تقبیل بر آید مَذِی ساکنة الیاء مثلہ

مَذِیَّة کغنیة زن مَذِیَّات و مِذَاء ککتاب جمع و نام مادر شاعرے است کعبیدۃ ہا

مَاذِي انگبین سپید و سلاح آہنی ہرچہ باشد

مَاذِیَّة می آسان فرو شوندہ و زرہ نرم یا زرہ سپید

مَاذِیَانَات و بفتح ذال ہا کلانیز ہا و آب راہہا و آنچہ برکنارہ آب راہہا روید یا بر پیرامون جویہا خرد

مَذَّاء کشداد مرد بسیار مذی و منہ حدیث علی بن ابی طالب کرم اللہ وجہہ کنت رجلا مذاءً فسالت النبی صلی اللہ علیہ وسلم فقال توضا و اغسلہ

(ض) مَذَی الفرس مَذْیًا بالفتح بچرا گاہ گذاشت اسپ را ÷ و مَذَی الرَّجُلُ مذی آورد مرد و یقال لکل ذکر یمذی کل انثی تقذی

اِمْذَاء زن جلبی کردن و انزولی کردن و آمیختن آب بشراب و مذی آوردن مرد و بچرا گاہ گذاشتن اسپ را و یقال اَمْذِ بعنانِ فرسِك یعنی بگذار آن را

تَمْذِیَة بچرا گاہ گذاشتن اسپ را

مُمَاذَاة و مِذَاء بالکسر ملاعبت کردن با یکدیگر کہ مذی آورد و قال ابو عبید ھو ان یجمع الرجل بین رجال و نساء یخلیہم یماذی بعضہم بعضا و فی الحدیث الغیرة من الایمان و المذاء من النفاق و نیز نرمی و سستی کردن کذا قالوا و قولہ مَذَاء کسماء غلطة من سہو الناسخ

بَابُ المِیم فَصْلُ الرَّاء

م ر ء

مَرْء مثلثة مرد و ہما مران صالحان و جمع آن بلفظش نیامدہ دجباء مرؤن سماع گرگ

مَرْأَة مونث مَرْء بترک ہمزة کذلك یقال ھذہ مراة صالحة و مَرَة صلحة و چون ہمزہ وصل بر آن داخل شود دران سہ لغت جائز باشد فتح را و اتباع و ضم آن دائما و اعراب آن دائما و ہریک اینہا در ہر حالت یقال ھذا امرؤ و رایت امرءا و مررت بامرء و ھذہ اِمْرَأَة مفتوحة الراء علی کل حال ہمزہ در تصغیر سقط تقول مُرَیْءٌ و مُرَیْئَة مَرَئِیّ منسوب بوی و کذلك النسبة الی امرء القیس و ان شئت قلت اِمْرِئِی ÷ و نیز مَرَئِی نام شاعری

مِرْأَة کتمرة گوارائی ÷ طعام بین المرأة طعام خوش گوارا و ہی است ازان است ہشام مَرَئِی

مَرِیْء کامیر گلوی سرخ مردم و گوسپند و جز آن و آن سر معدہ و شکنبہ است چسپیدہ بحلقوم اَمْرِئَة و مُرُؤ ککتب جمع ÷ و نیز مَرِیْء مرد با مروت و مردمی ÷ و طعام مَرِیْء گوارندہ و کلاء مَرِیْء گیاہ گوارندہ

اَرْضٌ مَرِیْئَة کسفینة زمین خوش ہوا

مَرْآة بمد الہمزة نام ربی کہ موضعی است

(ن) مَرَأ مَرْءًا بالفتح خورد و گائید

(ك س ف) مرؤ الطعام مَرَاءة ککرامة گوارا شد ÷ و ھنأنی و مرأنی گوارا شد مرا الطعام ھذا فی اتباع ھنأنی فاذا افردتہما قلت مرأنی بالالف

(ك) مَرُؤَ مُرُوءَة صاحب مروت و مردمی شد و لك ان تشدد فی مروة ÷ و مَرُوءَت الارض مَرَاءة ککرامة خوش ہوا گردید زمین

(س) مَرِئَ مَرَأً محرکة بازن مانست در ہیات یا در کلام ÷ و مرئ الطعام خوش گوار یافت آن را

طَعَامٌ مُمْرِئٌ کمحسن طعام خوش گوار

اِمْرَاء گوارا گردیدن طعام

تَمْرِئَة مَرَّأك الطعام گفتن کسے را

تَمَرُّؤ بتکلف مردمی کردن و یقال فلان یتمرؤ بنا یعنی مروت می طلبد بنقصان و عیب ما

اِسْتِمْرَاء خوش گوار یافتن طعام را

م ر ب

مَارِب کمنزل بلاد و شہرہاے

م ر ت

مَرْت بالفتح دشت بے علف و گیاہ و من الاصمعی عن ابیہ قال قیل لاعرابی ما المرت قال التی لا یجف ثراھا و لا ینبت مرعاھا امرات و مروت جمع ÷ و رجل مرت مرد کہ برابروے موی نباشد

مَرَت محرکة دہی است با ذربیجان

مَرُوت کصبور زمین پیوستہ نرم کہ علف نرویاند

مُرُوتَة بالضم بے گیاہی زمین اسم مصدر است

مَرُّوت کتنور رودباری است

بج

مرثی جمان بن عبد العزی را
وآن را روزی است میان بنی قشیر
وتمیم وشهری است مر اهل اکلیب را
مَارُوت. نام فرشته لغت عجمی است
یا مشتق از مُرُوتَة.
مَرْمَرِیت. کزنجبیل بلاد سختی
اَرْضٌ مَمْرُوتَةٌ. زمین که
علف نروید از بسیاری نمی
(ض) مَرَتَهُ مَرْتًا. بالفتح نرم
وتابان گردانید آن را ✤ ومَرَتَ
الابل. یکسو کرد شتر ان را

م ر ت ج

مُرْتَج. بالفتح مردارسنگ ولیس
بتصحیف مَرْتَج والوجه ضم میمه
لانه معرب مُرْدَه

م ر ث

مرث. بکتف مرد شکیبا در وبار بر
خصومت ونزاع.
مِمْرَث. کمنبر مرد شکیبا بر دشمنی
دشمنان وخصومت خصمان بردبار
ممارث جمع
(ن) مَرَثَ الثَّمرَ مَرْثًا. بالفتح
تر نهاد خرما را در آب وجز آن ✤ و
نیز مَرَثَ الیدَ وسودن چیزی را
در آب تا بگدازد وخاییدن انگشتان را
یقال مَرَثَ الصَّبی اصبعه ای
لاکها مَرَثَ الخبزَ کذلک ومدن
(ن ض) مَرَثَ الودعَ مَرْثًا.
مکیدمهره هی گوش را ✤ و
مَرَثَ فی الماء. تر نهاد در آب ✤ و
مَرَثَت النَّاقةُ السَّخلةَ. مهربان نشد
ناقه بر بچه بسبب بوی بد عرق آن
(س) مَرِثَ مَرَثًا. محرکه بردبار
گشت وشکیبا گردید بر خصومت دشمنان
اَرْضٌ مُمَرَّثَةٌ. کمعظمة زمین
باران سست رسیده
تَمَرُّث. مهربان ناشدگی سپند
بر بره بسبب بوی بد عرق آن ریزه
ریزه کردن وشکستن

م ر ج

مَرْج. بالفتح چراگاه ✤ ومَرْج
الخطباء. موضعی است بخراسان ✤
ومَرْج رَاهِط. بشام وآنرا روزی
است میان یمن وقیس غیلان ✤
ومَرْجُ القَلْعَة. بفتح اللام منزلی
است بادیه ✤ ومَرْجُ الخلیج جای
در سواد المِصِّیصة ✤ ومَرْجُ
الاَطْرَاخُون. نیز جایی در آن ✤ و
مَرْجُ الدِّیبَاج. نزدیک آن ✤ و
مَرْجُ الصُّفَّر. بدمشق ✤ ونیز مَرْج
عَذْرَاء. جای در آن ✤ ومَرْج
فِرِیْلِیْش باندلس ومَرْج بنی هُمَیْم
بالصعید ✤ ومَرْجُ ابی عَبْدَة
بشرقی موصل ✤ ومَرْجُ الضَّیاذِن
نزدیک رَاقَة ✤ ومَرْجُ عَبْد
الواحد بجزیره ✤ ویوم المَرْج
یوم جنگ مروان بن حکم ✤ ونیز مَرْج
بچرا گذاشتن ستور را ومنه قوله
تعالی مَرَجَ البَحْرَیْنِ یَلْتَقِیَان
یعنی گذاشت هر دو دریا را بطوریکه
یکی دیگری نیامیخت ملتبس گشت
وآمیختن والفعل من نصر
مَرَج. محرکه شتران بر سر خود بچرا
گذاشته واحد وجمع در وی یکسان
است وتباهی وتباه شدن بی آرامی
وجنبیدن خاتم در انگشت وآمیخته
شدن ومضطرب وپریشان گردیدن
یقال مَرِجَ الدِّینُ والامرُ یعنی
مختلط ومضطرب گردید وفاسد شد
وانما یسکن مع الهرج فیقال
فیه هَرْجٌ مَرْجٌ ای اختلاط
واضطراب والفعل من سمع
مَرِج. کامیر اغتوانک سپید اندرون
سردان اَمْرِجَة جمع ✤ وخوط
مَرِیْجٌ. شاخ در آمده در شاخها ✤
وامْرٌ مَرِیْجٌ. کار مختلط ومشتبه
مَارِجٌ من نَار. آتش بی دود
مَرْجان. کسکران نوعی از شبه
سرخ وآن شاخ درخت دریا است
سرد وخشک است در دوم ومرایه
خرد وتره است بهاری مرجان یکی
ونیز سعید بن مرجانة تابعی
است ✤ مرجانة نام ما در وی پدرش
عبد الله نام داشت
نَاقَةٌ مِمْرَاج. بالکسر ناقه که بر
بچه نابخته افگندن خوی کرده باشد ✤
ورجلٌ مِمْرَاج. مرد درهم آمیخته کار
اِمْرَاج. گذاشتن یقال اَمْرَجَ
البحرین ای خلاهما بحیث لا
یلتبس احدهما بالاخر ✤ جنین
مشیمة وخون لبسته شده اند ✤ اختن
ناقه وچرانیدن ستور را ووفا ناکردن
پیمان را

م ر ج ط

مَرَاجِیطَة. بالفتح شهری است بمغرب

م ر ج ل

مُمَرْجَل. کمسرهد نوعی از جامه
نگارین مَرَاجِل جمع قال سیبویه
میمهما من نفس الکلمة

م ر ح

مَرْح. بالفتح وبحرک سوراخ درز
توشه دان
مِرْحَة. بالکسر انبار مویز وجز آن
مَرِح. بکتف شادمان ونیز تنده
وخرامنده مرحی کسکری مراحی
کسکارا جمع.
مَرَیْح. کزبیر قلعه است بمدینه مر بنی
قینقاع را
مِرَاح. بکتاب شادمانی وفریفتگی
وخرامش اسم مصدر است وشبیه باهم
متقابل
مَرُوح. کصبور شادمان ونشاط
آور ✤ وفرس مَرُوحٌ. اسپ
شادمان خوش خرام ✤ وقوس
مَرُوح. کمان شاد کن بیننده را
بحسن وخوبی خود یا کمان خوش تیر گذار
مَرْحَی. کسکری کلمه است که وقت
برهدف رسیدن تیر گویند ضد برحی
ونام ناقه عبد الله بن زبیر شاعر جنگ
مرد تیر انداز وهو ماخوذ من لفظ
المراحی لا من الاشتقاق
مِرِّیح. کسکیت نیک شادمان
وفریبنده وخرامنده مِرِّیحِین جمع
مَرِحَیًّا. محرکه مشددة الیاء
مقصورا تیرانداز وموضعی است
فرس مِمْرَح. کمنبر اسپ نیک
شادمان وخرامنده مِمْرَاح.
بالکسر مثله ونیز ممراح زمین نم
گیاه رویاننده وچشم بسیار اشک
(س) مَرِحَ مَرَحًا. محرکة از من
گردید ✤ ونیز مَرِحَ نیک شادمان
شدن وفریفتن خرامیدن بناز

وتباه شدن چشم وبجوش آمدن آن

مَرَحَان - محرکه شادی وشادمانی وسستی وسختی وروانی اشک چشم وتباهی آن

اِمْرَاح - فربه کردن وشادمان گردانیدن یقال اَمْرَحه الکلام کرم

مُمَرَّخ کمعظم درخت رز بر دمند یا دادیج لبسته

تَمْرِیخ - پاک کردن گندم از خاک بجار و نیز روغن مالیدن پوست را آب پر کردن توشه دان نو تا سوراخهای درزبند کرده و بجنگ رفتن

م ر خ

مَرْخ - بالفتح درخت چوب باآتش زنه منه المثل فی کل شجر نار و استمجد المرخ والعفار العفار الزند وهو الاعلی والمرخ الزند وهو الاسفل و موضعی است

مَرْخَتَان - بالفتح موضعی است

مُرْخَة - بالضم غوره خرما میان خلال یا غوره آن مُرَخ کصرد جمع

مَرَخ - محرکه جاے است و ذومرخ وادی بحجاز

مَرَخَات - کعرفات لنگرگاهی است بدریائے یمن

مَرِخ - ککتف درخت نرم ونازک و مرد بسیار روغن مالنده

مَرِیخ - کامیر سرون درون سرون

مُرَیخ - کزبیر نام اسپ حارث بن ولعة

ذو مَرَاخ کسحاب رود باے است

مَرُوخ کصبور روغن وجز آن که باندام مالند و چرب کنند

مَارِخ - روان و روان کننده

مَارِخَة - نام زنی کانت تخضرهم و بعد ها تنبش قبر اقتیل هذا حیلة مارخة

ثور امرخ - گاو نرکه بروی بجهها سپید و سرخ باشد

مَرْخَاء کصحرا ناقه تیز رو از شادمانی

مُرْخ کسکر گرگ

مِرِّیخ کسکین مرداسنگ و کول و تیر دراز چهار پره و نام ستاره فلک پنجم از ستارهای خنس و آنرا بهرام نیز گویند منحوس و دال بر جنگ و خصومت و خونریزی و ظلم است و درخت نرم و نازک

ذو المَمْرُوخ موضعی است

(ف) مَرَخَ مَرْخًا - بالفتح لاغ و فسوس کردن و مَرَخَ جَسَدَهٗ مرهخ مالید باندام خود

اِمْرَاخ - تنگ گردانیدن خمیر را

تَمَرُّخ - روغن و بخوآن مالیدن برخود

م ر خ د

اِمْرِخْدَاد - نرم و فرو هشته شدن چیزے

م ر د

مَرْد - بالفتح میوهٔ اراک تازه و تر و میوه رسیده آن

مُرْدِیّ - بالضم و شد الیا چوبے که بدان کشتی رانند

مَرِیْد - کامیر سرکش و درگذرنده

مُرَدَاء - جمع و خرما در شیر تر نهاده یا در آب یا شیر

مُرَیْد - کزبیر موضعی است بمدینه و مُرَیْد دلال - و عبدالاول بن مُرَید و ربیعه بنت مُرَیْد محدثان اند

مَرَاد کسحاب کردن

مُرَاد - کغراب پدر قبیله از یمن لانه تمرد و احمد بن مُرَاد محدث است در یک توده است خرد

مَارِد - سرکش و درگذرنده

مَرَدَة - جمع و بلند و برآمده از اطراف یعنی کوه معروف بعارض حصنی است بدومة الجندل و ابلق تیماء قصدتهما الزباء فعجزت فقالت تمرد مارد و عز الابلق و نام مردے

مَارِدَة - شهرستانی است بمغرب

مَارِدُون - قلعه است و در حالت نصب و جر ماردین گویند

اَمْرَد - ساده زنخ و غصن

اَمْرَد - شاخ بے برگ و فرس

اَمْرَد اسپے که گرداگرد سم او موی نباشد

مَرْدَاء کصحرا دختر تابان رخسار و زن که بر زانو و فرج وی موی نباشد و درخت بے برگ و ریگستانی گسترده بے گیاه و مرادی جمع و ریگ توده است بهجر و وی بنا بلس و تقصر

ثنیة مُرْدَان - کسکران پشته است میان تبوک و مدینه

مُرَیْدَاء - کحمیراء آبی بحرین

اِمْرَاد - کشادگردن مَرَایِد جمع

مِرِّیْد کسکیت سخت متنبه و سرکش

لِمْرَاد - بکسر الفوقیه خانه خر و جهت بیضه نهادن در اندرون خانه کبوتران

فاذا النسقة بعضا و فی بعض فهو الثماثید

(ن) مَرَدَ الخبز مَرْدًا - بالفتح ترکردن نان را تا نرم شود و نیز مَرْد سخت راندن و بمردی راندن کشتی را و بریدن طعن کردن در آبروی و ناموس کسی و پستان مالیدن کودک دست یقال مرد الصبی ثدی امه

(ن ک) مَرَدَ مُرُوْدًا و مَرَادَةً - الحرامة متنبه و سرکش گردید یا از همه هم پیشگی سبقت برد و مَرَدَ علی الشیء خوی گرفت بر آن و همیشگی ورزید

(س) مَرِدَ الغلام مَرَدًا - محرکه و مُرُوْدَةً - بعد سادگی زنخ ریش بر آورد و نیز مَرَد همیشگی نمودن بخور دن خرمای تر نهاده بشیر

بِنَاءٌ مُمَرَّدٌ - کمعظم بنای دراز

تَمْرِیْد - هموار و لغزان درخشان ساختن بنا را و تمرید او ساختن جهت کبوتران تمراد بفتح التاء مثله وخشوون و برگ دور کردن از درخت

مُتَمَرِّد - سرکش و پیشی گیرنده

تَمَرَّدَ فلان زمانًا یعنی چندی امرد ماند پس آن ریش بر آورد و نیز تمرد متنبه و سرکش شدن

م ر د س ج

مُرْدَاسَنْج - بالضم مرداسنگ معرب است قد تسقط الراء الثانیة

م ر د ق ش

مَرْدَقُوش - مرزنگوش ... معرب مرده گوش فیحوا المیم و زعفران و بوی خوشی است مائل بسرخی و سیاهی کز نان بدان شانه آلایند و نرم گوش

م ر د ل

مَرَادَلَة۔ نااستوار کردن کار را

م ر ذ

(ن) مَرَذَ الخُبزَ مَرْذاً بالفتح بالسپیدنان یا تانرم گردد

م ر ر

مَرّ۔ بالفتح رسن و کلند و بیل یا دستهٔ آن ٭ و بَطنُ مَرٍّ۔ موضعی است بر یک منزل از مکه و آن را مَرُّ الظَّهران نیز نامند ٭ و مُرُّ المُوذن۔ محدثی است

مَرَّة۔ بالفتح یکبار۔ مَرّ و مِرَار کِکتاب و مِرَر کعنب و مُرُور بالضم جمع مَرّات مثلثه یقال لقیته مِرَاراً و مَرّ تین یعنی یکبار یا دوبار ویقال لقیته ذات مَرَّة یعنی یکبار لا تستعمل الا ظرفاً و یقال لقیته ذات المِرَار یعنی بارها

مِرَّة۔ بالکسر زهره و صفرا که مزاجی است که از امزجه بدن و توانائی و استواری اندام مِرَر کعنب و أَمرار جمع و خرد و تیزی آن و اصالت و تاه رسن ٭ و ذُو مِرَّة لقب جبرئیل ع

مُرّ۔ بالضم تلخ خلاف حلو و داروی و آن آب منجمد درختیست مغربی شبیه بدرخت مغیلان بسیار تلخ نافع سرفه و گزیدگی کژدم و کرم معده و زروده را أَمْرَار جمع و رید تمیم بن مُرّ بن أُدّ بن طابخة ٭ و مُرّ بن عمر و انطی ٭ و نیز ذات الأَمرار موضعی است

مُرَّة۔ بالضم درختی است یا نوعی از آن و مُرّ بحذف تا و أَمرار جمع ویقال لقی منه الأَمَرَّتین یعنی دیدازوی سختیها و تلخیها ٭ و مُرَّة بن کعب پدر قبیله از قریش و پدر قبیله از قیس غیلان ٭ و ابو مُرّه کنیت ابلیس

مُرَیَان۔ اع که ثمر درختی است و ورد منه

مُرِّیّ۔ بالضم و شد الیا زنان خورشی است مانند ابکامه

مَرِیرا۔ کامیر عزیمت و آهنگ و رسن سخت تافته یا رسن دراز باریک مَرَائِر جمع مثله فیهما و زمین خالی فارغ از هر چیزی

مَرَائِر جمع و حبل لطیف و مرد توانا و با زهره

مَرِیرَة۔ کسفینه تاه رسن و چیرگی و ارجمندی نفس و رسن سخت تافته یا دراز باریک و آهنگ و عزیمت

مَرَارَة۔ بالفتح زهره و آن هر حیوان راست جز شتر و شتر مرغ و تلخی

مُرَار۔ بالضم نوعی از درخت تلخ مُرَارَة یکی و آن نیکوترین و افضل ترین علفهاست و هرگاه شتران آن را خورد لبهای او برگردد و دندان آشکار گردد ٭ و آکِلُ المُرَار لقب جد امری القیس بدان جهت که دندانش پیوسته وا می ماند ٭ و ذُو المُرَار۔ زمینی است و ثنیة المُرَار۔ فرودگاه حدیبیة که آنحضرت صلی الله علیه وسلم فرود آمد

أَمَرّ۔ تلخ تر و تلخ روده و سختی یقال لقیتُهُ مِنهُ الأَمَرِّین بکسر الراء و فتحها دیدم ازوی سختیها و تلخیها یا امری سترک در روده‌های سرگین و هو کلفظ الاعم للجماعة

أَمَرَّان۔ درویشی و سخت پیری و صبر و ثقاء و یقال فلان أَمَرُّ عَقْدَ امِنه یعنی محکم کارتر ازوی است

مَرَّان شَنُوءَة۔ بالفتح جائی است بیمن

مُرَّان۔ کعثمان درخت بالیده و نیز

وعَقَبَةُ المُرَّان۔ پشته بلند بر آمده برغوطه دمشق

مُرَیْرَاء۔ کحمیرا دانه تلخ گندم که دور کنند آن را و دختر نازک لرزان اندام

مَرَّار کلبی۔ کشداد ٭ و مَرَّار بن سعید فقعسی ٭ و مَرَّار بن منقذ تمیمی ٭ و مَرَّار بن سلامة عجلی ٭ و مَرَّار بن بشیر شیبانی ٭ و مَرَّار بن معاذ حرشی شاعران اند

مَارُورَة۔ دختر نازنین و نرم و نازک اندام جنبان از نشاط و تلخه گندم باشد

مَرْمَر۔ کفدفد رخام که سنگی است و نوعی از چادرهای زنان و انار بسیار آب لی پیه و نازک نرم و لرزان از هر چیز

مَرْمَار۔ انار بسیار آب و دختر نرم و نازک جنبان از نشاط بمرمر مَادّه مثله

مَرْمَارَة۔ کدحرجه باران بسیار ٭ و نیز مَرْمَرَة خشم گرفتن و روان کردن آب را بر زمین

مِرِّیرَة۔ کسکینه عزیمت و آهنگ

مُرَامِر۔ کعلابط نازک و نرم جنبان و ناچیز و باطل ٭ و مُرَامِر بن مُرَّة مردی از طی که خط عربی وضع کرده اوست اول در انبار شائع شد بعده در حیره بعده در سائر مردم و این هشت کلمه که ابجد هوز است نامهای فرزندان اوست و ایشان را آل مرام گویند

مُرْمُورَة۔ بالضم دختر نرم و نازک و لرزان اندام از نشاط

مَمَرّ۔ بالفتح گذشتن و جای گذشتن

مَمْرُور۔ آنکه زردی و صفرا بروی غالب باشد

قِرْبَةٌ مَمْرُورَةٌ۔ مشک پر

(س ن) مَرَّ مَرَارَةً۔ بالفتح تلخ گردید

(ن) مَرَّ مَرّاً۔ بالفتح و مُرُوراً رفت و گذشت ٭ و مَرَّ بِهِ و عَلَیْهِ گذشت بروی و همشگی کرد بر آن منه قوله تعالی حَمَلَتْ حَمْلاً خَفِیفاً فَمَرَّتْ بِهِ ای اِسْتَمَرَّتْ بِهِ ٭

مُرِرْتُ بالمِرَّة مَرّاً و مَرَّةً۔ بفتحهما مجهول اصفرا غالب آمد بر من و مَرَّ الحبل بر سن بست آن را ٭ و مَرَّة تلخ گردانید آن را و بر زمین گسترد

تَمَرْمُر۔ جنبیدن و لرزیدن از شادی یا عام است جنبیدن تنگ

مُمِرّ۔ بالضم کمقر آنکه شتر جوان سرکش را غافل ساخته دمش بگیرد و پای خود بر زمین خلاند که اگر شتر گریزد او را کشیده نبرد

أَمَرَّهُ عَلَی الجِسْرِ۔ گذرانید او را بر پل ٭ و أَمَرَّهُ بِهِ۔ بر آن برانگیخت او را که بروی رود ٭ و أَمَرَّ الإِبِلَ بَدَنِهَا۔ بدنش گفته گردانید آن را چندانکه رام ساخت ٭ و نیز اِمْرَار۔ تلخ کردن و تلخ گردیدن لازم متعد و یقال ما یُمِرُّ و ما یُحلی یعنی نه از و ضرری است کسی را و نه سودی و تلخه ناک شدن گندم و سخت تافتن رسن را و سخن تلخ گفتن و کاویدن و درپیچیدن بکسی تا افگند او را

تَمْرِیر۔ تلخ کردن

مَارَّ الشَّیُٔ مِرَارًا - بالکسر کشیدہ شد و نیز مُمَارَّة - کاویدن و در پیچیدن بکسے تا افگند او را و گذشتن و رفتن باہم یقال مَارَّهُ اذا مَرَّ مَعَهُ
اِمْتَرَّ بِهٖ وَعَلَیْهِ گذشت بروے و ہمیشگی نمود
سِحْرٌ مُسْتَمِرٌّ - جادوے سخت استوار یا جادوی باطل و رونده ٭ وفی یوم نحس مُسْتَمِرٍّ یعنی روز سخت نحس یا در روز پیوسته بدی یا روز تلخ یا در روز نافذ و گذرنده بر آنچه مامور و مسخر شده یا در روز چہارشنبہ آخر ماه
بَعِیْدُ الْمُسْتَمَرِّ - بفتح المیم الثانیه مرد استوار در پیکار که بستوه نیاید
اِسْتِمْرَار - گذشتن و رفتن پیوسته و بر یک روش رفتن و ہمیشگی کردن و توانا گردیدن بر داشتن چیزے یقال اِسْتَمَرَّ الشَّیُٔ اذا قوی علی حمله و محکم و استوار شدن یقال استمرت مریرته علیه و قویت شکیمته

م ر ز

مَرْز - بالفتح عیب و زشتی و دہی است ببحرین و دہی دیگر ٭ و نیز مَرْز - شکنجیدن بانگشتان نرم نرم بے گزند و چون گزند رسد آن قرص است و عیب ناک کردن و زشت گردانیدن و بدست زدن و پاره برکندن از خمیر و جز آن والفعل من نصر
مَرْزَتَان - بالفتح دو تندی بالای هر دو نرمه گوش
مِرْزَة - بالکسر پاره یقال اُمْرُزْ لی مِن عجینك مِرْزَةً ای قطعة

مُرْزَة - بالضم غلیواز یا مرغیست شبیه بعقاب
رجلٌ نُمْرِزٌ - بالفوقیه کعلبط و تشدید المیم مرد پست بالا
مُمَارَزَة - مرد رسیدن
اِمْتَرَزَ شَرِیْکَهٗ - جدا کرد مال خود از شریک خود ٭ و اَمْتَرَزَ مِنْ مَالِهٖ مَرْزَةً و مُرْزَةً - بالفتح و الکسر پاره از مال او گرفت ٭ و نیز اِمْتِرَاز نیجه زدن و عیب ناک کردن ناموس کسی را

م ر ز ج ش

مَرْزَنْجُوْش - مرزنگوش از جمله ریاحین بعربی سَمْسَق خوانند معرب است نافع لعسر البول والمغص و لسعة العقرب و الاوجاع العارضة من البرد و الماتخولها و النفخ و اللقوة و سیلان اللعاب من الفم وضیق النفس مدرّ جدا مجفف رطوبات المعده والامعا مفتت الحصاة مسخن الاعضاء

م ر س

رجلٌ مَرِسٌ - بالفتح مرد سخت مرد رسنده
مُرْسِیَه - بالضم و تخفیف الیا شہریست مسلمانان را بمغرب بستانها و نزہتگاه بسیار دارد
مَرَسَة - محرکة رسن مَرَس جمع اَمْرَاس جمع الجمع
مَرِس - ککتف روش و خوی یقال هم علی مرس واحد ای طریقة واحدة و خلق واحد و رجل مرس ای شدید علی ممارسة الامور
مِرْبِس - کاسپر چیزے لغزان و تابان و اشکنه و خرمای تر نهاده در آب و جز آن یا شیر
مِرَاس - بالکسر سختی و شدت
مَرَاسَه - کسحابة سختی
مَرُوْس - کصبور بکره که رسن وی از مجری افتاده باشد و میان بکره و قعو در آویخته
مَارَسْتَان - بفتح الرا بیمارستان معرب
فحلٌ مَرَّاسٌ - کشداد شدید سخت
لَیْلَةٌ مَرَّاسَةٌ - بالتا شب دراز و دشوار
مِرْبِسَة - کسکینة دہی است از آن ده است بشر بن غیاث مِرْبِیسی
مِرْمِیْس - کقندیل کرگدن مَرْ
مَرَابِیْس - کخندریس بلا و سختی و لغزان و تابان از ہر چیزی و گردن دراز و درشت و زمین که ہیچ نرویاند
نَعْفَعِیْل - بتکریر الفا و العین
(ن) مَرَسَ الْحَبْلُ مَرْسًا - بالفتح بجانبی افتاد رسن بکره ٭ و مَرَسَ التَّمْرَ فِی الْمَاءِ مَرْسًا و مَرَاسَةً - تر نهاد خرما را در آب و سود آن را و مالید تا بگداز د ٭ و نیز مَرْس - انگشت خویش خائیدن کودک و دست را بدستار پاک کردن
(س) مَرِسَتِ الْبَکَرَةُ مَرَسًا - محرکة رسن بکره از مجری در یکی از دو جانب آن بیفتاد و میان بکره و قعو در آویخت و یقال مرس الحبل ایضا اذ وقع علی محور البکرة فنشب فصاحبه یعالجه لیرده علیها
اِمْرَاس - بجای مجری باز برگردانیدن رسن بکره را و میان بکره و قعو افگندن رسن را از لغات اضدا د است
بَنُوْ مُمَارِس - بکسر الرا بطنے است
مُمَارَسَة - مرو سیدن مِرَاس بالکسر مثله ہمیشگی و ورزیدن مُتَمَوِّس بن عبد الرحمن صحاری بکسر الرائی و مُتَمَرِّس - بن تالخ عکلی ہر دو شاعر اند
تَمَرُّس - سوده شدن ملتبه بلا یقال تَمَرَّسَ بِالشَّیْٔ ای احتک
تَمَارُس - باہم جنگ و پیکار کردن
اِمْتِرَاس - سوده شدن بعدی بالبا رو در ماندن زبان در سخن و قت پیکار

م ر ش

مَرْش - بالفتح خراش و زمین که روئیش باران رندیده باشد یا آنکه باندک باران روان گردد اَمْرُش جمع یقال اِنْتَهَیْنَا الی مَرْشٍ من الامرش ٭ و نیز مَرْش خراشیدن و سودن بسر انگشت و بسخن رنجانیدن کسے را والفعل من نصر
مُرَاشَة - کثمامة حق اندک و یقال لی عنده مُرَاشَة ای حق صغیر
اَمْرَش - سخت بد
مُرَّش - بالضم خراشید گیها
مُرْشَاء - کصحرا گزند از ہر حیوان که باشد و زمین بسیار گیاه
مُرْشَانَة - بالفتح شہریست باندلس
تَمْرِیْش - کتصریف باران اندک
اِمْتِرَاش - برکندن و کشیدن چیزے را از کسے و ربودن و ورزیدن

م ر ص

مَرْص - بالفتح بانگشت خستن پستان و مانند آنرا والفعل من نصر

مَرَص - محرکہ پیشی گرفتن الفعل من سمع

مَرُوص - کصبور شتر مادہ شتاب رو

تَمَرُّص - پریدن و رفتن چیزے یقال تمرّص القشر عن الشلّیٰ ای طار یعنی رفت پوست از جو

م ر ض

مَرَض - محرکہ بیماری و پراگندگی مزاج بعد صحت و درستگی

مَرِض - ککتف بیمار و بیمار دل

مَرِيض - کامیر بیمار مراض ککتاب و مَرْضیٰ کقتلیٰ و مَرَضیٰ کسکاریٰ جمع

مَرِيضَة - کسفینہ سست حال منہ ریح مریضۃ ای ضعیفۃ الحال ؛ و شمس مریضۃ - آفتاب کہ نیک صافی و کشادہ نباشد از ابر و جز آن و ارض مریضۃ زمین سست حال و عین مریضۃ چشم خمارناک

مَرَاض - کسحاب جائیست یا رود باری ؛ و مراضان دو رود بار است و ملتقای ہر دو یکی یا دو موضع است یکی ازان مر سلیم راست و دیگری ہذیل را

مُرَاض - کغراب بیماری است مہلک شمار را

مَارِض - بیمار

مَرَائِض - بالفتح موضعی است

مِمْرَاض - بالکسر مرد سخت بیمار رنجور

(س) مَرِضَ مَرَضًا - محرکہ و بالفتح بیمار شد و پراگندہ و مضطرب خاطر گردید و المرض - بالسبح للقلب بالتحریک امکلاہا الشک والنفاق والفتور والظلمۃ والنقصان

اِمْرَاض - بیمار گردانیدن و بجوار نزدیک شدن برای و بیمار یافتن و نداوندمال آفت رسیدہ شدن

تَمْرِيض - بیمارداری کردن و سست ساختن و برباد کردن کسی را و قصر نمودن در کاری

تَمَرُّض - سست شدن در کارے

تَمَارُض - بیمار نمودن خود را بی علت

م ر ط

مِرْط - بالکسر گلیم از ابریشم یا از ابریشم مُرُوط جمع

مُرُط - بضمتین تیرے پر امراط و مراط ککتاب جمع

مَرِيط - کامیر تیرے پر مراط ککتاب جمع و ما بین رستنگاہ موے بند دست و پای ستور و سم آن و رگ است در بدن ؛ وہما مریطان

مُرَيْط - کزبیر جائی است و نام جد ہاشم بن حرملۃ

مِرَاط - ککتاب تیرے پر

مُرَاطَة - کثمامۃ موی افتادہ از برکندن باشد یا از شانہ کردن ؛ و بنی مراطۃ گروہی از شاعرہ

اَمْرَط - سبک اندام و سبک ابرو و سبک ریش و سبک چشم از جریان آب مُرْط - بالضم مَرِطۃ کعنبۃ جمع و رگ برکندہ موی دوزد

و تیر بے پر یا تیر پر افتادہ

مُرَيْطِي - بالکسر کاہن

مَرْطیٰ - کجزی نوعی از دویدن ؛ و ناقۃ مَرَطیٰ شتر مادہ شتاب رو

مُرَيْطَاء - کحمیرا میان ناف و زہار یا میان سینہ و زہار یا پوستکی است تنک میان آنہا یا دو رگ است کہ وقت بانگ برآید و منتفخ گردد و منہ قول عمر رضی اللہ تعالیٰ عنہ لرجل اذ و رفع صوتہ اما خشیت ان ینشق مریطاؤک و تہی جای لب زیرین و بروت و آنچہ گرد آگرد ریش بچہ باشد و بغل

مِرْطَاوَان - آنچہ گرداگرد ریش بچہ باشد

مِمْرَاط - بالکسر درخت خرما کہ غورہ افتادن عادت آن باشد و ناقہ شتاب رو

(ن) مَرَطَ بِسَلْحِهٖ مَرْطًا - بالفتح ریخ زد ؛ و نیز مَرَطَ موے برکندن و شتافتن گرد آوردن و بچہ انداختن

(س) مَرِطَ مَرَطًا - محرکہ سبک اندام گردید و سبک ابرو و سبک ریش و چشم گشت

مُمْرِط - کمحسن خرما بن غورہ بر افتادہ و شتر مادہ شتاب رو

اِمْرَاط - غورہ افگندن خرما بن و شتافتن شتر مادہ و وقت برکندن شدن موی را

تَمْرِيط - کوتاہ ساختن آستین جامہ را چندانکہ ہیچ جا درگذرد و موی برکندن

مُمَارَطَة - باہم برکندن موی را و خراشیدن

تَمَرُّط - افتادن موے

اِمْتِرَاط - ربودن یا گرد آوردن

اِمَّرَاط - بتشدید المیم در پی یکدگر افتادن موے

م ر ط ل

مَرْطَلَة - ہمیشگی ورزیدن بکارے یا ہمیشگی کردن در فساد و لیس و بخل جز آن آلودن یقال مرطل فلانا بالطین و ترک کردن یاری کسی را و در پوستین مردم افتادن

م ر ع

رجل مَرِع - ککتف مرد چراگاہ جوے

مُرْعَة - کہمزۃ و غرفۃ مرغی است شبیہ تذرو مُرَع و مُرْعَان بضمہما و نیز مُرَعَة کغرفۃ جمع

مَرِيع - کامیر چراگاہ فراخ آب و علف اَمْرُع کافلس و اَمْرَاع جمع

مِرَاع - ککتاب جمع

مَارِع - جائے گیاہ ناک فراخ علف

مَارِعَة - پدر بطنی است و آن پادشاہ بود و موارع اولاد وے

ارض اُمْرُوعَة - کاعجوبۃ زمین فراخ و ارزان

مِمْرَاع - بالکسر چراگاہ فراخ آب و علف

(ن ک س) مَرَعَ الوَادِي مَرَاعَة - کگراہۃ گیاہ ناک گردید و فراخ علف شد

(ف) مَرَعَ رَاسَهٗ بِالدُّهْن - روغن بسیار بر سر کرد ؛ و مرع شعرہ شانہ کرد موے را

مُمْرِع. کمحسن جای علف ناک + و قوم مُمْرِعُون. خداوندان شتران بفراخی رسیده

اِمْرَاع. گیاه ناک شدن جائی منه المثل اَمْرَعَ وَادِیهِ وَاَجَنَّ حُلَّبُهُ درحق شخصی گویند که کار او فراخ باشد و مستغنی و روغن بسیار بر سر کردن و بفراخی آب و علف رسیدن و خداوند شتران بفراخ علف رسیده شدن و ریدن یا کمیز انداختن از ترس و بیم یقال اَمْرَعَ بِغَائِطِهِ او بِبَوْلِهِ و فی المثل مَرْعًى وَلَا كَالسَّعْدَانِ یعنی بمقصد رسید پس فرود بیا

تَمَرُّع. شتافتن یا چراگاه جستن و جنبیدن منی از چشم

اِنْمِرَاع فی البلاد. در زمین رفت و سیر کرد

م ر غ

مَرْغ. بالفتح آب دهان روان و فراهم آمدنگاه بشکل گوسپند مرغزار یا مرغزار بسیار گیاه مَرْغَة بالتاء مثله

شَعْرٌ اَمْرَغُ. کثیف موی بسیار روغن پذیر

مَرَاغ. کسحاب غلطیدنگاه ستور

مَرَاغَة. کسحابة جای غلطیدن ستور و خرماده که منع نکند گشن را و لقب مادر جریر لقبها الفرزدق او الاخطل و هو سب یعنی غلطیدنگاه مردان است یا منع مردان نکند یا آنکه در مراغت شتران زاده شد و بمعنی یا شهری بآذربیجان و شهری مرینی بر لوع راه و بنو المراغة

بطنی است + د + و هو مَرَافِقة مَالٍ. یعنی نیکو تیمار کننده شتران است

مَارِغ. کول

مَرَاغ. بالفتح شهرستانی است بصعید مصر

اَمْرَغ. مردآلوده و راز ایل بکارد مُمْرِغ. کسکر شتران جوان کف انداز نده از دهان الا واحدلها

مَرَاغَة. گلتانه غلطنده

مِمْرَغَة. بکسکنه روده شبیه کیسه که آن را غور خوانند یری بها و لا منفذ له

(ف) مَرَغَ مَرْغًا. بالفتح گیاه ترچرید + و مَرَغَ فی العشب جای گرفت در گیاه و غلطید در آن و مَرَغَ البعیر کف انداخت شتر

(س) مَرِغَ عِرْضُهُ مَرَغًا. محرکة عیبناک کرد ناموس وی را

اِمْرَاغ. روان شد آب دهان و ناصواب بسیار گفتن و سست و نرم گردانیدن خمیر را و تنگ کردن آن از بسیاری آب

تَمْرِیغ. در خاک غلطانیدن ستور را و بسیار روغن کردن طعام

تَمَرُّغ. غلطیدن در خاک و پیچیدن برخود از درد و دور شدن از بدی و انداختن لعاب از دهان و تمادی چرانیدن شتر را اندر مرغزار و دو دله شدن در کار یقال تَمَرَّغَ فی الامر ای تَرَدَّدَ و یقال تَمَرَّغَ علی فلانة یعنی نگاه کرد در روغن مالیدن خود را و درخشان

و لغزان نمودن اندام را

مُتَمَرَّغ. جای غلطیدن

م ر غ ن

مَرْغِینَان. شهری است از ماوراء النهر و از آن شهر است علامه برهان الدین مرغینانی صاحب هدایه

م ر ق

مَرْق. بالفتح سرودکنیزکان و فرومایگان و پوست بوی گرفته و گوشتیکه در پوست باز کرده مانده باشد و

بئر مَرْق. چاهی است بمدینه و بحرک و غار خورشه اَمْرَاق و مُرُوق جمع و گویند اَصَابَهُ ذٰلِكَ فی مَرْقِك یعنی این مصیبت بدو رسید از جرم تو یا بسبب تو

مِرْق. بالکسر پشم بوی گرفته

مُرْق. بالضم گرگان پشم ریخته

مَرَق. محرکة شوربا مَرَقَة اخص است و از آن شهری است که در کنست پالیز افتد و وی است بموصل

مَرَاقِیَة. محرکة مشدده الیا قلعه است بشام

مُرَاقَة. کثمامة موی و پشم برکنده از پوست و گیاه برکنده اندک جهت ستور

مَارِقَة. گروه خوارج سموا بذلك لخروجهم من الدين او قوله علیه السلام یمرقون من الدین کما یمرق السهم من الرمیة

مِرْیَق. کسکیت اسپ فربه شدن گرفته

مُرَیْق. کقبیط گیاهی است که آن را عصفر و احریض خوانند

(ن) مَرَقَ السَّهْمُ مُرُوقًا. بیرون گذشت تیر از نشانه و نو رسید بر آن + و نیز مَرْق. بالفتح و بسرعت شتاب نیزه زدن و بسیار کردن شوربا را و شوربا کردن و دیگ و موی از پوست تر نهاده بازکردن

(س) مَرِقَتِ النَّخْلَةُ مَرَقًا. محرکة برافتاد بار آن از بسیاری + و مَرِقَتِ الْبَيْضَةُ. گنده و تباه شده آب گردید تخم مرغ

اِمْرَاق. بسیار کردن شوربا و هنگام موی برکندن شدن پوست را و اندام نهانی آشکار کردن

مُمَرَّق. بمحدث سرود گوی و غنوه مسکه شبیه چشیم ملحم که بر شیر فراهم آید

تَمْرِیق. بسرود فرد مایگان گفتن

مُتَمَرِّق. بکسر الراء اسپ فربه شدن گرفته

مُتَمَرَّق. بفتح الراء رنگ کرده بمریق یا بزعفران

تَمَرُّق. موی برافتادن و برون آمدن منه المثل رُوَيْدَ الْغَزْوَ يَتَمَرَّقُ ای اَمْهِلِ الغزو حتی یخرج الولد اصله ان امرأة کانت تغزو و حملت فذکر لها الغزو فقالت ذلك فذهب مثلا

اِمْتِرَاق. بشتاب گذشتن تیر از نشانه

م ر ق س

مَرْقَس. کجعفر لقب عبد الرحمن طائی شاعر قیل هو مفعل کما مر و هو ضعیف لعوانه

رقس

مَرْقَسِی. منسوب بسوی

بنو امرئ القيس

م ر ك

مَرْكَة - بالفتح شهري است در زنگبار

مَرِك - ككتف مرد ابنه زده

مَرَاك - كسحاب موضعي است بيمن بريك منزل از عدن

م ر ن

مَرْن - بالفتح چرم نرم و پوستين و جامه و دهش كه كرانه و جانب گيا هي است

مَرَن - محركة و چوب بسته در تنه درخت كه بران باغبان خواب كند

مَرِن - ككتف حال و خوي و بانگ سگان

مُرَيْن - كزبير ديهي بمرو

مَرَان - كسحاب نام ناقه و موضعي است

مَرَانَة - بالتاء نيز موضعي نام ناقه

مَارِن - بيني يا سر آن يا نرمه بيني و نيزه نرم

أَمْرَانُ الذِّرَاع - بالفتح پي رش دست و دوش

مَرَّان - كشداد دهي است نزديك مكه و در آن است قبر عمرو بن عبيد حي است از قضاعه بيمن از اولاد مَرَّان بن ابي سمع خولاني

مُرَّان - كنار نيزه لزان سخت

مَرَّانَة - يكي و درختي است و عمير بن ذي مَرَّان صحابي است و ذهل بن مُرَّان جعفي

مُرَيْن - بالضم و كسر الراء موضعي بمصر

أبُو مَرِينَا - بالفتح مقصورا ماهي است و بنو مَرِينَا - گروهي از اهل حيره

(ن) مَرَنَ مَرَانَة - ككرامة و مُرُونَة و مُرُونًا - نرم شد يا نرم گرديد باندكي سختي ❊ و مَرَنَ جَهْلُهُ عَلَى الأَمْرِ - سخت گرديد و ليش بر كار و كذا مَرَنَت يَدُهُ عَلَى العَمَلِ اي صلبت ❊ و مَرَنَ عَلَى الشَّيْءِ مُرُونًا و مَرَانَة - خوي كرد بر آن چيز ❊ و مَرَنَ لعبيره مَرْنًا - بالفتح چرب كرد سپل شتر را از سودگي ❊ و مَرَنَ بِهِ الأَرْضَ - بر زمين زد او را و نيز مَرْن گريختن از دشمن است

المُمَرَّنَةُ الوَجْهِ - كمعظم او سخت روي است

مَرَّنَ وَجْهَهُ عَلَى الأَمْرِ تَمْرِينًا - سخت گردانيد روي او بر كار ❊ و نيز تَمْرِين - نرم گردانيدن و بر زمين زدن و خوي گر ساختن كسے را بچيزے

مَارَنَتِ النَّاقَةُ مُمَارَنَةً و مِرَانًا - بالكسر آبستن ننمود بے آبستني يا بسيار كشني كرده شد و آبستن نگرديد مُمَارِن بكسر الراء لغت است از آن و يقال المُمَارِن هي التي انقطع لبنها

تَمَرُّن - افزون شدن افزوني كردن بر كسے و بر كنار بودن خوے گرفتن بر چيزے

تَمَارُن - سپري شدن شير ناقه

م ر ن د

مَرَنْد - محركة شهرے است بآذربيجان

م ر و

مَرْو - بالفتح نوعي از رياحين و آن اقسام مي باشد و شهرے ست بفارس و نسبت بسوي آن مَرْوِي بالفتح و مَرَوِي بالتحريك و مُرْوَزِي بزيادت زاے معجمه بر غير قياس مَرَاوِزَة جمع يقال ثَوْبٌ مَرْوِيٌّ و رَجُلٌ مَرْوَزِيٌّ و رِجَالٌ مَرَاوِزَة

مَرْوَة - سنگي است سپيد درخشان كه از آن آتش گيرند يا سخت ترين سنگهاست مَرْو جمع و كوهي است بمكه و موضعي است

مَرْوَان - بالفتح كوهي است و مروان بن حكم متولد شد در عهد آنحضرت صلى الله عليه وسلم و بشرف لقا مشرف نشد زيرا همراه پدر خود بود كه بطرف طائف يا مر آنحضرت منفي كرديد و مروان بن سالم از ابن عمر و مروان اصغر غير منسوب از ابن عمر و مسروق روايت ميكنند

مَرَوْرَاة - محركة بيابان و زمين كه چيزے نروياند مَرَوْرَيَات محركة بقصور و مَرَوْرَيَات و مَرَارِي جمع و زميني است

م ر ه

مُرْهَة - بالضم سپيدي خالص و گو كه در آن آب باران گرد آيد و پدر بطنے است

رَجُلٌ مَرِهُ الفُؤَادِ - ككتف مرد بيمار دل

مُرَيْهَة - كجهينة مادر قبيله است

مُرَاهَة - كثمامة نام زنے

شَرَابٌ أَمْرَهُ - شراب خالص

(س) مَرِهَتْ عَيْنُهُ مَرَهًا - محركة بے سرمه شد چشم وي يا تباه گرديد از بے سرمگي يا سپيد گشت سرمه جاي از گرداگرد چشم او و أَمْرَه و مَرْهَاء لغت است از آن يقال رَجُلٌ أَمْرَهُ و امْرَأَةٌ مَرْهَاءُ لغت است از آن يقال رَجُلٌ أَمْرَهُ و امْرَأَةٌ مرهاء و عَيْنٌ مَرْهَاءُ ايضا

م ر ه م

مَرْهَم - كجعفر آنچه بر زخم نهند فارسي است معرب

مَرْهَمَة - مرهم نهادن بر جراحت يقال مَرْهَمْتُ الجُرْحَ فالميم اصلية

م ر ي

مِرَايَة - بالكسر و الضم ناقه بسيار شير و بتازيانه بر آورد گي تك اسپ و اسم مصدر راست و شك و قري بها قوله تعالى فَلَا تَكُ فِي مِرْيَةٍ مِنْهُ و پيكار و خصومت

نَاقَةٌ مَرِيٌّ - كغني ناقه بسيار شير يا ناقه بي بچه كه بدست ستودن دوشند آن را مَرَايَا جمع

مَرِيَّة - كغنية شهري است باندلس و موضعي در آن و دهي ميان واسط و البصره

مَرَايَا - بالفتح مقصورا رگهاكه از شير پر شود و در يزد

مَارِي - گوساله سپيد تابان بدن درست پشت و گليم خرد با خطهاے دراز و نسكار كننده سنگخواره و از ابريشمي مرآ كشش را و جامه كهن تا سرين

مَارِيَة - زن سپيد درخشان رنگ تابان بدن و گوساله ماده سپيد رنگ و گاو ماده يا بچه سپيد تابان بدن ❊ و نيز مَارِيَة نام دختر ارقم بن ثعلبه از ملوك آل جفنه يا

ظالم بن وہب از ملوک کندہ منہ المثل
خُذْہُ ولو بقُرطَی ماریۃ یعنی
بگیر آن را بہر حال کہ باشد اصلہ
انہ کان فی قُرطَی ماریۃ مائتا
دینارٍ او جوھر قوّم باربعین
الف دینار او درّتان کبیضتی
حمامۃٍ لم یُرَ مثلُہما فاھدتہما
الی الکعبۃ فقیل خُذْہ ولو
بقرطَی ماریۃ ✤ وماریۃ بنت
شمعون قبطیہ ا ادر ابراہیم پسر رسول
اللہ صلی اللہ علیہ وآلہ وسلم کہ مقوقس
قبطی صاحب اسکندریہ ومصر برآے
آنحضرت صلی اللہ علیہ وآلہ وسلم ہدیہ
فرستادہ

مَارِیَۃ بتشدید الیا ہنگخوا

(ض) **مَرَی النَّاقۃَ مَرْیًا**۔
بالفتح بسود سر پستان آنرا والبنہ
وَمَرَا الشَّیَٔ۔ برآورد آن را منہ ستی
الفَرَس ای استخرجت من الفرس
مَا عِنْدَہُ مِنَ الجَرْیِ بسوط
او غیرہ ✤ **وَمَرَی حَقَّہٗ**۔
منکر شد حق او را منہ قولہ تعالیٰ
اَفَتُمٰرُوْنَہٗ عَلٰی مَا یَرٰی ✤ و
مَرَی فُلَانًا مِائَۃَ سَوْطٍ۔ زد
او را صد تازیانہ ✤ ونیز **مَرَی** بدست
یا بپاے سودن اسپ زمین را یا
پاے کشادن رفتن آن از شکستگی
ولنگی وآب افشردن باد از ابر یقال
الرِّیحُ تَمْرِی السَّحَابَ ای تستدرہ
نَاقَۃٌ مُمْرِی بکسر ناقہ کہ آب
کشن را در زہدان جمع کردہ باشد
وَاَمْرُہٗ مُمْرٍ۔ کار استوار
مُمْرِیَۃ۔ گمشتہ گاد مادہ با بچہ

سپید تابان رنگ
اِمْرَاءٌ۔ بسیار شیر شدن ناقہ
مُمَارَاۃٌ مُمَارَاۃً وَمِرَاءً۔
بالکسر پیکار نمود بادی وجدال کرد
تَمَارٰی بِہٖ۔ آراستہ شد بآن
تَمَارِی۔ بشک شدن بہد یگر
خصومت نمودن
اِمْتِرَاءٌ۔ برآوردن چیزے را
وبشک شدن بچیزے یقال امتری
فیہ اے شک افشاردن یقال
الرِّیحُ تَمْتَرِی السَّحَابَ ای تستدرہ
وفرو دوشیدن شہر را

بَابُ المِیْم فَصْلُ الزَّاء

م ز ج

مَزْج۔ بالفتح آمیختن شراب وجز آن
و بریکدگر برافزودن لیمان تودم وسکہ
والفعل من نصر
مِزْج۔ بالکسر بادام تلخ و انگبین
وقد یفتح
مَزِیج۔ کامیر بادام تلخ
مِزَاجُ الشَّرَابِ۔ کلتاب آنچہ
بوے آمیزند شراب را بہ ومزاج
البَدَن۔ آنچہ بدان اندام سرشتہ
شدہ از تبائع ✤ ونیز مزاج شراب
است وموضعی شرقی مغیثہ یا بجانب
راست تعقاع
مَوْزَج۔ گجو ہرموزہ معرب است
مَوَازِجہ جمع والہا للعجمۃ وان
شئت حذفت الہا فقلت موازج
ونیز **مَوَازِج** بالفتح جا است
تَمْزِیج۔ دادن واز سبزی بزردی
آمدن خوشہ

مُمَازَجَۃ۔ باہم نازیدن و
مخالطت کردن
اِمْتِزَاج۔ آمیختہ شدن یقال
اِمْتَزَجَ الشَّیءُ بِالشَّیءِ ای اختلط

م ز ح

مَزْح۔ بالفتح خوشہ
مُزَاح۔ بالضم لاغ
(ف) **مَزَحَ مَزْحًا**۔ بالفتح ومزاحۃ
ومُزَاحًا بضمہا لاغ کرد
اِمْزَاح۔ واد بیچ ساختن انگور را
تَمْزِیح۔ رنگ گرفتن انگور روبار
آوردن رزا والصواب بالجیم
مُمَازَحَۃ ومِزَاح۔ بالکسر لاغ
کردن باکسے
تَمَازُح۔ باہم لاغ کردن

م ز د

مَزْد۔ بالفتح سرما یقال ما
رَاَیْنَا مَزْدًا فی ھذا العام اے
بَرْدًا ونوعے از کاییدن

م ز ر

مَزْر۔ بالفتح مرد خوش طبع زیرک
مِزْر۔ بالکسر کول ونزاد ربیل
ہر چیزے ونبیذ از زرت وجو قال ابو
عُبَیْد اَنّ ابن عمر قد فسّر الانبذۃ
فقال البتع نبیذ العسل و
الجعۃ نبیذ الشعیر والمزر
من الذرۃ والسکر من التمر
والخمر من العنب السکرکۃ خمر
الحبشۃ وھی من الذرۃ ایضا
ویقال لہا السُّقرقع ایضا
مَزِیر۔ کامیر مرد خوش طبع زیرک
وسخت دل ونافذ امور وجز آن
اَمَازِر جمع قال تری الرجل

النحیف فتزدریہ ✤ وفی اثوابہ
رجل مزیر
مَازَر۔ کہاجر شہرے است بمغرب
از انجا است شارح صحیح مسلم ودہی
میان اصبہان وخوزستان از انست
عیاض بن محمد بن ابراہیم
بمہاری مازری
مَزَارِیْن۔ بالفتح وکسر الرا دہی
است بنجارا
(ن) **مَزَرَ القِرْبَۃَ**۔ ہموار پر کرد
مشک را وپستی وبلندی نگذاشت
در آن ✤ ونیز **مَزْر**۔ بالفتح اشامیدن
بجہت چاشنی ونرم شکنجیدن بانگشت
وخشم گرفتن برکسی واندک نوشیدن
(ک) **مَزَرَ مَزَارَۃً**۔ گرامی سخت
دل گردید ✤ ومزر التمر سے
استوار گردید
تَمْزِیر۔ ہموار پر کردن مشک را
یقال مزّر القربۃ فلم
یدع فیہا امتا
تَمَزُّر۔ باقی شیر دوشیدن و
بیکبک مکیدن واندک نوشیدن
شراب یا بیکبار نوشیدن

م ز ز

مَزّ۔ بالفتح سخت
مَزَازَۃ۔ بالتا بیکبار مکیدن سنہ
الحدیث لا تُحَرِّمُ المَزَّۃُ ولا
المزّتان یعنی فی الرضاع ومی
خوش مزہ
مِزّ۔ بالکسر اندازہ وافزونی یقال
لَہٗ مِزٌّ عَلَیْکَ ای فضل
مِزَّۃ۔ بالتا دہی است بدمشق
مُزّ۔ بالضم می خوش مزہ ✤ وشراب

مُزّ - مے ترش شیریں مکذا مُزّان
مُزّا ای بین الحامض والحلو
مُزّة - بالتا می ترش
مَزَز - محرکۃ آہستگی و زمان
وافزونی
مَزِیز - کامیر افزون وامک
سخت وعزیز مزیز از اتباع است
اَمَز - سخت
مَزّاء - بالضم والمد ترش مزہ
ونوعی از شرابہا وھو فُعلاء بفتح
العین فادغم لان فُعلاء بالضم
والسکون لیس من ابنیتہم وقیل ھو فُعلان
من المز ولیس کذلک لان الاشتقاق
لیس یدل علی الھمزۃ کما فی القرار
(ن) مَزّہ مزًّا - بالفتح مکیدن آنرا
(س) مَزَّ مَزازًا - محرکۃ افزون گردید
مُزمَزة - جنبانیدن
مازَرت بینھما مُمازّة -
دوری انداختم میان ایشان
تَمَزُّز - مزمزان خوردن شراب
ویک یک مکیدن تمازّت بِرَ البَنیّة
دو رسیدن خیبت او
تَمَزمُز - جنبیدن در خاستن یقال
تمزمز للقیام - دریدہ و پراگندہ
شد   برائی قیام

م ز ع

مَزِعی - بالفتح منسوب بامزن بین
مِزعة - بالکسر پارہ از ریزہ پارہ
از پنبہ مثل المِزاقۃ من الخرق
مُزعة - بالضم وبکسر پارہ گوشت
یقال ما علیہ مُزعۃ لحم یا گوشت
پراگندہ یا گوشت پارہ کہ بدان بازرا
خورش دہند ویک آشام آب
وباقی ماندۂ چرب یا پارہ از پنبہ
مُزاعة - کثمامۃ ریزہ وشکستہ چیزے
مَزّاع - کشداد خارپشت
(ف) مَزَع البعیرُ مزعًا و
مُزعة - بفتحہا بشتاب رفتن
کذا مزع الظبی والفرس
یا مزع - اول دویدن اسپ
یا آخر رفتار یا نرم دویدن و مَزَع
القطن - خار کردن پنبہ را
تمزیع - پنبہ خار کردن وجدا نمودن
چیزے را
تمزّع - پارہ پارہ شدن از
خشم منہ الحدیث انہ غضب غضبًا
شدیدًا حتی تخیل الی ان
انفہ یتمزع قال ابوعبید لیس
یتمزع لبشئ ولکنی احسبہ
یتزمّع وھو تراہ کالمرتعد
من الغضب لم ینکرہ ابوعبید
ان یکون التمزع بمعنی التقطع
وانما استبعد المعنی ویقال
تمزعوہ بینہم یعنی بخش نمودند
از امیان خود

م ز ق

مُزَقة - بالضم مرغی است کوچک
مِزَق - کعنب پارہای جامہ دریدہ
وجز آن مِزقة - بالکسر یکے
مُزَیقیاء - مصغرًا احد ذا لقب
عمرو بن عامر پادشاہ یمن کان
یلبس کل یوم حلتین یمزقہما
بالعشی یکرہ ان یعود فیہما او یأنف
ان یلبسہما غیرہ
ناقة مِزاق - ککتاب شترماده
نیک تیز رو
(ض) مَزَقَ الثوبَ مَزْقًا و
مَزَّقہ - بفتحہا پارہ کرد جامہ را
ودرید
(ض ن) مَزَقَ الطائرُ مَزْقًا -
بالفتح سرگین انداخت مرغ و مَزَق
عرضَ اخیہ - زشت گردانید
وعیب کرد آبروی ویرا وطعن نمود
مُمَزِّق - کمحدث وبفتح لقب شاعر
بن نہار شاعر از عبدالقیس ملقب
بقولہ - فان کنتُ ماکولًا فکُن
خیرَ اٰکل - والّا فادرکنی ولمّا
اُمَزَّق - ونام شاعری حضرمی
وکمعظم جامہ پارہ کردن منہ قولہ
تعالی مزقناھم کل ممزق
تمزیق - جامہ پارہ کردن شد للتکثیر
مُمازقة - پیشی گرفتن در دویدن
تمزّق - پارہ گردیدن جامہ

م ز ن

یوم مَزن - بالفتح روز گرفتن
از دشمن
مُزن - بالضم ابر یا ابر سپید یا ابر
پر آب وباران ونام زنی دمعرفۃ
نوعی انبسم قند وگاہی آنرا مُزنۃ نیز
گویند وشہری بلدیم وحب المزن
یخچہ
مُزنة - بازان وابر سپید اخص
من المزن وابن مزنۃ ماہ نو
ونیز مُزنة - نوعی انبسم قند
مَزَن - محرکہ خوی درو طعل حال
ولیس تصحیف مرن بالمہملہ
مُزَینة - کجہینۃ قبیلہ است از اولاد
مُزینۃ بن اُد بن طابخۃ بن الیاس
بن مضر مُزنی کعربی منسوب بوی از آن
قبیلہ است بکر بن عبداللہ مزنی از
اصحاب نبی صلی اللہ علیہ وآلہ وسلم و
زہیر بن ابی سلمی شاعر
مَزُون - کصبور نام بلاد عمان
مازِن - کصاحب بیضہ مورو
پدر قبیلہ است از تمیم ازان قبیلۃ
ابوعمرو بن العلا نحوی وحی از یمن
از ازد وحی از قیس وحی از بنی شیبان
ازان حی است ابوعثمان مازنی نحوی
وحی از صعصعۃ بن معویۃ و نیز مازن
آبی است
(ن) مَزَن مَزنًا - بالفتح ومُزونًا
گذشت بارا وخود ورفت و نیز
مزن وجہہ - روشن گردید روی وی
ونیز مزن - پر کردن خیک را و
ستودن وفضیلت دادن یا
در غیبت ستودن کسی را نزد
صاحب شوکتے
تمزین - افزونی کردن بر کسے
وستودن وستودن زندہ را از حق
باشد یا از باطل وپر کردن خیک را
تمزّن - رفتن دربرس خود وگذشتن
وخوی گرفتن بچیزے وتکلف انمر یعنی
کردن وافزودن الشدن افزونی
کردن بر کسے وبرکنار بودن بچیز
طرفہ آوردن وآشکار کردن بیشتر
از آنچہ وارد

م ز و

مَزِیّة - کغنیۃ فزونی مزایا
جمع یقال لک علیک مزیۃ
ای فضیلۃ ولا یبنی منہ فعل

م ز ہ

مَزْہ - بالفتح لاغ کردن ولا فعل منہ

مُمَانَهَة۔ بایکدیگر لاغ کردن

م ز ہ ل

اِمْزِهْلَال۔ واشدن وکشاده گردیدن ابر از ہوا یُقَالُ اِمْزَهَلَّ السَّحَابُ اِذَا انْقَشَعَ وگداخته شدن برف مقلوب از مهلال

م ز ی

مُزَاة۔ مردان سرکش سخت بی رحم

مَزِيّ کغنی مرد خوش طبع زیرک

مَازِيّ۔ مخالف و دور یقال قَعَدَ عَنِّي مَازِيًا ای مخالفا بعیدا

(ض) مَزَى مَزْيًا۔ بالفتح بزرگ منشی نمود

تَمَزِّيَة۔ بستودن

قَعَدَ عَنِّي مُتَمَازِيًا یعنی از من روی گردان و دور نشست

بَابُ الْمِيمِ فَصْلُ السِّين

م س ء

مَسْء۔ بالفتح بیباکی و مَسْءُ الطَّرِيقِ۔ میانه راه

مَاسِئ۔ بیباک

(ف) مَسَأَ مَسْئًا۔ بالفتح و مُسُوءًا۔ بیباک گردید و مَسَأَ الطَّرِيقَ۔ بمیانه راه رفت و مَسَأَ بَيْنَهُمْ۔ تباهی انداخت میان ایشان و مَسَأَ عَلَى الشَّيْءِ همیشگی نمودن بر آن و نیز مَسْء درنگ کردن و فریفتن و درنگ و سپس انداختن حق کسی را و آب باز ایستانیدن جوش دیگ را و بسخن نرم کردن

اِمْسَاء۔ تباهی و فتنه انگیختن میان قوم

تَمَسُّؤ۔ کهنه و دریده گردیدن جامه

م س ح

مَسْحَة۔ بالفتح اندک یقال عَلَيْهِ مَسْحَةٌ مِنْ جَمَالٍ اَوْ هُزَالٍ اَيْ شَيْءٌ مِنْهُ و ذو المَسْحَة لقب جریر بن عبد الله البجلی

مِسْح۔ بالکسر پلاس و میانه راه مُسُوح و اَمْسَاح جمع

مَسَح۔ بالتحریک کفتن شکم ران از درشتی جامه یا از بهم سائیدن دو ران و بهم سائیدن دو ران

مَسِيح۔ کامیر پاره از زر و نقره سوده و مرد بسیار جماع و دست و نیمه روی ساده و مالیده و ممسوح که چشم و حاجب ندارد و دستار درشت و سطبر و دروغ گوی و عرق و خوی و درم ساده بی نقش و مالیده بروغن و مانند آن و متبرک آفریده یا شوم آفریده و مرد بسیار سیر و سفر

مسیح کسکین مثله و نام حضرت عیسی علیه السلام سُمِّيَ بِهِ لِبَرَكَتِهِ و نام دجال کذاب بدان جهت که شوم و نافرجام است یا نیمه روی او ممسوح که چشم و ابرو ندارد و یا مِسِّيح کسکین است و دجّال

مَسِيحُ الْقَدَمَيْنِ۔ یا آنکه پای او برابر باشد

مَسِيحَة کسفینة یک گیسو و کمان

مَسَالِح۔ جمع و رود باری است نزدیک راه الظهران

اَمْسَح۔ آنکه شکم رانش بساید از جامه درشت یا آنکه هر دو ران او بهم ساید و آنکه پای او برابر و هموار باشد و مَكَانٌ اَمْسَح۔ جای سنگریزه ناک برابر

مَسْحَاء۔ زمین هموار سنگریزه ناک یقال مررت بخرق من الارض بین مسحاوین و زن لاغر سرین و زرد پستان و زن یک چشم و برابر و هموار پای و زن بسیار سیر کننده و زن بسیار دروغ گوی و آنکه ران او بهم ساید

اُمْسُوح۔ بالضم هر چوب دراز کشیده

تِمْسَح۔ بکسر الفوقیه نیک دروغ گوی و ستنبه پلید خوی خلاف اشکار کننده و پوشنده امری را

تِمْسَاح بکسر الفوقیه نهنگ و مرد دروغ گوی و بدخوی

مِمْسَح کمنبر سخت دروغ گوی

مَمْسُوح۔ رخسار و دستار درشت و بسیار دروغ گوی و آنکه ران او برابر و مالیده باشد

مَاسِح۔ بسیار گاینده بسیار دروغ گوی و شانه کننده و شتر که نیم سیل او برابر ریخ وی در خورده و خون آلوده کرده باشد و تلّ مَاسِح موضعی است در قنسرین

(ف) مَسَحَ بِالسَّيْفِ مَسْحًا۔ بالفتح بریدن آن و نیز مَسَحَ۔ مالیدن و دست گذاشتن بر چیزی روان یا آلوده جهت دور کردن آلودگی آن و مسح کردن یقال مَسَحَ بِرَأْسِهِ اِذَا اَمَرَّ الْيَدَ عَلَيْهِ و سخن خوش گفتن فریبنده و شانه کردن و آفریدن خدای تعالی چیزی نیک فال و نافرجام را از اضداد است و دروغ گفتن

تَمْسَاح۔ بفتح الفوقیه مثله و زدن و زمین پیمودن مِسَاحَة یکتاتی مثله و همه روز راندن شتر را و بچاپیدن و لیثه ات ریش کردن و لاغر گردانیدن و سوده شدن شکم ران و گاییدن یقال مَسَحَ الْمَرْأَةَ و نیز مُسُوح بالضم رفتن در زمین

تَمَسُّح۔ دست مالیدن و دست گذاشتن بر چیزی روان یا آلوده تا آلودگی آن زایل کرد و سخن خوش گفتن فریبنده و همه روز راندن شتر را و مانده ساختن و پشت ریش کردن و لاغر نمودن

مُمَاسَحَة۔ بهم نرمی نمودن در قول لفریب

هُوَ يَتَمَسَّحُ بِهِ۔ او میمنت میگیرد بدان جهت بزرگی وی و فُلَانٌ يَتَمَسَّحُ یعنی چیزی ندارد گویا مسح میکند دست را و نیز تَمَسُّح۔ دست مالیدن و مسح کردن یقال تَمَسَّحَ بِالْاَرْضِ

تَمَاسُح۔ باهم راست شدن در سخن و باهم دست زدن در خرید و فروخت

اِمْتِسَاح شمشیر از نیام برکشیدن

م س خ

مَسْخ۔ بالفتح زشت و صورت برگردانیده

مُسَخِيَّة۔ بالکسر و شد الیاء نوعی از گستردنی

مَسِيخ۔ کامیر صورت برگردانیده

فی مُسُوكِ الثعالب یعنی ایشان خم فـ
زده وبیمناک اند

مِسْك. بالکسر مشک فارسی است
معرب وعرب آن را مشموم خوانند مِسکَة. بالتا پاره ازان مِسک
کعنب جمع گرخشک است در دوم و
مقوی دل ومشجع سوداویان نافع
خفقان و ریاح غلیظ رد و اسموم
وسد ها و باهی وچون آنرا کوفته بروغن
خیری لت کرده بر سر قضیب طلا نمایند
عجیب الفعل باشد در جماع ومِسک
البر ومِسک الجن وگیاه است

مُسْكَة. بالضم آنچه بدان چنگ
در زنند وآن قدر از غذا وشراب
که بر پای نگاهدارد اندام را وبس
باشد زندگانی را وخرد وافر مُسَك
کصرد جمع وبقیه از هر چیزے وجای درشت
وسخت از چاه که وکندن بر آید چاه درشت
خاک که بحجر وگرفتن حاجت نباشد از
ونیز مُسکَة. زنبی یقال فیه مُسکة
وخیر ونیکوی یقال ما فیه مُسکَة
ای خیر یرجع الیه مُسکَة بضمتین مثل فیها

مَسَك. محرکه پوست باخه یا استخوان
ماهی که ازان شانه وجز آن سازند
ودستینه وپای برنجن از سرون و
دندان فیل وجز آن مَسَکَة یکے
وفی الحدیث قال النبی صلی الله علیه وآله
وسلم لامراة بید یها مسکتان
غلیظتان من ذهب اتعطین زکوتها
هذ قالت لا قال ایسرک ان لسورک
الله یوم القیمة سوارین من نار
مَسَکة. جاے که آب ایستد در وے
ونیز سنگی است که بر روے کودک اسپ

که در کشیده باشد وجاے درشت
از چاه که وقت کندن پیش آید یا چاه
درشت خاک که بکر وگرفتن حاجت
نباشد وے را بد وتونهم هو حسکة
مسکة یعنی او دلیر است

رجل مُسُك کعنق مرد زفت بخیل
مُسکَة. کهمزه وآنکه چون چنگ زند
بچیزے باز خود را رها کردن نتواند
از دے مُسَک کصرد جمع ومرد بخیل

مِسِّیك. کامیر خرد وافر ند غذا و
شراب که بس باشد زندگانی را بد
ورجل مَسِیك. مرد بخیل ونیز
مَسِیك. جای که آب ایستد در وی
ونیکوی یقال ما فیه مَسِیكٌ یعنی
دوے چیزے نیست که بدان رجوع
کنند بوے

ارض مَسِیکَة. کسفینة زمین که آب
فرو نکشد از جهت سختی وصلابت

قرة بن مُسَیك. کزبیر صحابی است
مُسَیکَة. کجهینة جاریه عبد الله بن
ابی منافق صحابیه فاضله است لها
ذکر فی تفسیر سورة النور نزلت فیها
وفی امیمة ولاتکرهوا فتیٰتکم
علی البغاء ان اردن تحصّنا

مِسَاك. کسحاب بخل وزفتی مَسَاکة
بالتاء ومِسَاك ومِسَاکة کتاب
وکتابة مثله وجاے که آب ایستد وروی
ونیز مِسَاك کتاب نیکی یقال ما
فیه مِسَاك ای خیر یرجع الیه

مَاسِك. نام مردے

مَاسِکَة. پوست پاره که بر روے
کودک واسپ کره باشد وقوے است
که غذا را نگیرد وبدست طبخ او ضمه یقال

بینما ماسکة رحیم یعنی بهم درپیوسته

مَاسِکَان. ناحیه است بمکران

مُسْکَان کعثمان بیعانه ونیز شیعی است
مرشیعه را نامش عبد الله

رجل مِسِّیك کسکیت مرد زفت

وسقاء مُمَسِّك خیک بسیار آب گیرد

مِسْکَوَیْه. کسیبویه نام مردے

(ن) مَسَك. برد مَسْکًا بالفتح
چنگ در زدن ومَسَك التسقاء
مساک کذا کتبیار آب گرفت مشک

مُمْسِکَة. کمکرمة پاے اسپ که در آن
سپیدی باشد لانها امسکت عن
البیاض وگویند که پاے اسپ
که سپیدی ندارد

اِمْسَاك. چنگ در زدن یقال
اَمْسَكَ بالشئ اذا تمسّك
به وبند کردن وباز ایستادن و
خاموش شدن یقال اَمْسَكَ
عن الکلام ونیز اِمْسَاك
زفتی یقال فیه اِمْسَاكٌ و ...

مُمَسَّك. کمعظم داروے مشک
آمیخته بدو ثوب مُمَسَّك جامه
رنگ کرده بآن

تَمْسِیك. بمشک خوشبوے کردن
وبیعانه دادن وچنگ در زدن ومنه
قرئ فلاتُمَسِّکوا بعصم الکوافر
وقال کعب بن زهیر فما تمسّك
بالعهد الذی زعمت الا کما
یُمسك الماء الغرابیل

تَمَسُّك. چنگ در زدن وباز
ایستادن از چیزے

تَمَاسُك. چنگ در زدن وخویشتن
داشتن

اِمْتِسَاك. چنگ در زدن

اِسْتِمْسَاك. چنگ در زدن

م س ل

مَسْل. بالفتح روان شدن آب
ومانند آن والفعل من نصر

مَسَل. محرکه راه دراز در زمین
نرم وآب راهه آمیل که ومسل

مُسْلَان کعثمان ومَسَائل جمع

مَسَالة. کسحابة ارازی روے که
خوش نماید

مَسْوُلے. بالفتح کتنوفی وتحد موضعی است

امتسال شمشیر از نیام برکشیدن

م س ن

مَسْن. بالفتح بتازیانه زدن از هو با لشین
المعجمة والفعل من نصر

مَسَن. محرکة بیباکی

مَاسِن. از اعلام است

مَسِینَان. بالفتح دهی است بقهستان

مَیْسُون. بالفتح کخیشوم کودک
خوش قامت ونیکو روی نام مردے

مَیْسُوسَن. بالفتح سرشستنی است
زنان را

م س و

مُسْی. بالضم کمشبانگاه اسم است
اسار را یقال اتیته مُسْیَ اَمْس
ای مَسَاءَ اَمْسِ

مَسَاء. کسما شبانگاه خلاف صباح
یقال اتیته مساء اَمْسِ آمدم
او را شبانگاه دیروز وچون از کسی تطیر
کند گویند مَسَاءُ الله لا مَسَاءك والی
صباح مَسَاءَ ومَسَاءِ. بالاضافة
ایضا یعنی بسر شام آمد

مُسَیَّان. بشدة الیاء مصغر امسا

مُسَیّانات جمع یقال اتیته مُسَیّانا
بعاء مُسَیّانات ای عند المساء
اَنَیْمتُه اُمسِیَةً اَمسِی ـ بالضم
وشد الیاء شبانگاه وی آمدم بدو
(ن) مَسوت الناقة مَسوًا ـ بالفتح
بدست برآوردم نطفه از رحم ناقه وپاک
کردم آنرا مَسَی ت الولد کذالک
ومَسا الحمار ـ سرکشی کرد خر
مُمسی ـ کمکرم جای شبانگاه ونیز مصدر
است وشبانگاه کردن چنانچه قول الحمد
لله مُمسانا ومُصبَحنا بالخیر صبحنا
رلی ومسّانا
اِمساء ـ شبانگاه کردن
تَمسِیة ـ گفت اَمسَیتَ گفتن کسی را
یعنی چگونه شام کردی ومَسّاک الله
بالخیر یعنی بخیر کناد خدای ترا
اِمتسی ما عِندَه ـ گرفت هرچه
نزد وی بود

م س ی

رجلٌ مَسّاسی ـ مرد که پند واندرز
از احدی التفات نکند ونشنود آنرا
مِسّیلِی ـ بالکسر مشددة السین مقصورا
شهریست در دشت قسطنطینیة
تَماسی سخنهاء واهدند آرد
(ض) مَسَی الناقة والفرس
مَسیًا ـ بالفتح بیرون آوردن نطفه
از رحم آن وپاک کردن رحم اوشد و
مَسَی الحَرّ المال ـ لاغر گردانید
گرما شتران را وهم مَسَی گرم رفتن و
نرم رفتن وبدست مالیدن وپاک
کردن چیزی را وبرکشیدن هر چیزی
که باشد
تَمسّی ـ پاره پاره کردن

تَماسی ـ پاره پاره گردانیدن
اِمتِساء ـ تشنه شدن

باب المیم فصل السین

م ش ج

مَشَج ـ بالتحریک آمیخته
مَشِج ـ کَکَتِف آمیخته لغیة
مَشِیج ـ کامیر آمیخته اَمشاج جمع کیتیم
وایتام و نُطفَةٌ امشاجٌ ـ آب مرد
آمیخته با آب زن وخون آن ونیز
امشاج آنچه در ناف گرد آید
(ن) مَشَج مَشجًا ـ بالفتح در آمیخت

م ش ح

مَشَح ـ محرکة بهم سودن ودرخوردن
شکم ران یا سوختن آن از درشتی
والفعل من فتح
اِمشاح ـ خشک وسخت شدن سال
یقال اَمشَحَتِ السنةُ اذا اجدبت
وصعبت وپراگنده ودورا گردیدن
ابر از هوا

م ش ر

مَشرَة ـ بالفتح برگ خرما مانند
که از بیخ درخت عضاه وغیر آن برآید
با شاخ سبز وتازه نو برآمده وپیش
از آنکه رنگ گیرد ودرشت گردد وجامه
ولباس ودمحی است و مَشرة
الارض وبحرک زمین ونبات آن
واُذنٌ حَشَرَةٌ مَشَرَةٌ ـ وبحرک
گوش باریک نیکو خوش نما ای امارة
النعمة والثروة فی الانسان ونیز
امرأةٌ مَشرَةُ الاعضاء ـ زن
خوش وسیر وممتلی اندام
رجلٌ مِشرٌ ـ بالکسر مرد نیک

سرزنده ونبو المُشر بطنی است از زنگ
مَشَر ـ محرکة مردخرامان بناز ونیز
اَذهَبَهُ مَشَرًا ـ دشنام داد اورا
وهجو کرد ودشنام شنوانید اورا
مَشارة ـ کسحابة کرد زمین کشت
اَرضٌ ماشِرَةٌ ـ زمین که گیاهش
جنبان باشد از تازگی
(س) مَشِرَ الشجر ـ برگ وشاخ
برآورد
اِمشار ـ برگ وشاخ برآوردن
درخت وگسترده شدن ودویدن
وبرآماسیدن وگیاه رویانیدن زمین
تَمشِیر ـ برگ وشاخ بیرون آوردن
درخت وآشکارا کردن آنرا وشادمانی
کردن بر جماع وبخشش کردن چیزی
را وجدا کردن ولباس پوشانیدن
کسی را
تَمَشَّرَ لِاَهلِه ـ چیزی ورزید که
بدان جامه خرد جهت اهل خود ونیز
تَمَشُّر ـ برگ وشاخ برآوردن در
درخت واثر توانگری پیدا شدن بر کسی
یقال تَمَشَّرَ الرجلُ اذا رُئی علیه
اثر غنی وسبز شدن برگ وجامه پوشیدن
مردم

م ش ش

اَطعَمَه هَشًّا مَشًّا ـ خورانید اورا
خورش پاکیزه
مَشَش ـ محرکة تندی که در خرد گاه
دست وپای ستور برآید وسخت گردد
کمتر از سختی استخوان وسپیدی که در چشم
شتر حادث گردد
مِشاش ـ ککتاب نام مردی ـ
مُشاش ـ کغراب زمین نرم ونفس

درشت ونژاد یقال فلان طیبُ
المُشاش ای کریم النفس ومرد چست
سبک خوش طبع وزیرک نیک خدمت
کننده در سفر وحضر
مُشاشة ـ کثمامة سر استخوان نرم
که توان خایید آنرا امشاش بحذف تا
وجمع وزمین سخت که در آن چاهها کنند
وپس آن بندی گذارند که چون چاه
پر گردد آن زمین سیراب وتر گردد
پس هرگاه دلوی آب برگیرند از آن
آب دیگر بجایش فراهم آید ودرون
زمین وراهی که در آن خاک وسنگریزها
نرم باشد وکوه که در آن چشمها جوشان
وروان باشد
مَشوش ـ کصبور دستارچه دست
اَمَشّ ـ شتری که چشم او سپیدی
برآورده باشد مَشّاء ـ مونث
مِشمِش ـ کزبرج بفتح زردآلو
قل ما یوجد شیٔ اشدُّ تبریدًا
للمعدة منه وتلیطها واضعافا
وبعضی آلو را مشمش گویند
مِشّش ـ کمنبر وزد خارب
(ن) مَشَّه مَشًّا ـ بالفتح در آمیخت
وسود آن را چندانکه گداخته شد
ونیز مَشّ دست بچیزی درمالیدن
تا پاکیزه شود وچربش از آن زائل گردد
وخصومت کردن ولیسودن اطراف
استخوان اندک گرفتن مال کسی را
ودوشیدن از پستان نیم کاره
(س) مَشِشَت الدابة مَشَشًا
محرکة مشش برآید ستور را ونظیرها
سوی مجتث
مَشمَشة ـ سبکی وشتابی ودرآیت

افگند ٭ وشاةٌ مُمْصِلٌ گوسپند که شیرش برگردد وجدا شود در شیر دو پیش ازان که بر شیر خفته ریخته شود
اِمْصَال۔ تباه کردن و بنا بایست خرج کردن مال را و بچه افگندن زن که هنوز مضغه باشد و دوشیدن شبان گوسپند را همه شیر پستان دوشیدن
اِسْتِمْصَال۔ شکم راندن دارو

م ص و

مُصَابَة۔ کثمامة شیشه خرد
مَصْوَاء۔ کصحراء کون و زن که بر ران وی گوشت نباشد و زن لاغر سرین

بَابُ المِيم فَصْلُ الضَّاد

م ض ح

مَاضِح۔ زشت کننده ناموس کسے
(ف) مَضَحَ عِرْضَهٗ مَضْحًا۔ بالفتح زشت و معیوب گردانید ناموس کسے را
وَمَضَحَ عَنْهُ۔ راند و باز داشت از ان
و نیز مَضَح۔ پراگنده شدن شتران و ترادیدن توشه دان و منتشر گردیدن شعاع آفتاب
اِمْضَاح۔ عیب ناک کردن آبروی کسے را قال الفرزدق ٭ وَامْضَحْتَ بِمَرْضِي فِي الحَيوة وَشِنْتَنِي ٭ وَاَوْقَدْتَ لِي نَارًا بِكُلِّ مَكَانِ ٭

م ض ح ل

اِمْضِحْلَال۔ نیست شدن رفتن

م ض خ

(ف) مَضَخَ مَضْخًا۔ بالفتح آلود اندام ببوی خوش

م ض د

مَضْد۔ بالفتح ضماد بستن بر سر والفعل من نصر

مَضَد۔ محرکة کینه

م ض ر

ذَهَبَ دَمُهٗ خِضْرًا مِضْرًا۔ بالکسر یعنی رایگان رفت خون او و از اتباع است
مَضِر۔ ککتف شیر ترش زبان گزد سخت سپید ٭ وذَهَبَ دَمُهٗ خَضِرًا مَضِرًا ای هدرا ٭ وخذه خضرا مضرا یعنی بگیر آنرا نرم و تازه
مَضِيرَة۔ کفرحة شهری است بکوهستان قنبر
مُضَر بن نِزَار۔ کزفر پدر قبیله است وهو مُضَرُ الحَمْرَاء لتقدم فی ... سمی لولعه بشرب اللبن الماضر او لبیاض لونه وقیل انما قیل له مُضَر الحمراء لانه اعطی فی المیراث الذهب اخوه الخیل او لان شعارهم کان فی الحرب الرایات الحمر
مَاضِر۔ شیرین ترش زبان گزد شیر نیک سپید
مَضِير۔ کامیر شیر ترش زبان گز و سخت سپید
مَضِيرَة۔ کسفینة آشی است که از شیر ترش سازند و گاهی در آن شیر تازه افزایند
مُضَارَةُ اللَّبَن۔ کثمامة آنچه روان باشد از شیر
تُمَاضِر۔ کعلابط بالفوقیه نام زنی
(ن س ك) مَضَرَ اللَّبَنُ مَضْرًا۔ بالفتح و بحرک و مضورًا ترش و زبان گزگردید شیر و سخت سپید گشت مَضَرَ النبیذ کذلک۔

تَمَضُّر۔ کسے را بمضریان منسوب کردن و هلاک گردانیدن و فی الحدیث مُضَر مَضَّرَهَا اللّٰه فی النار ای جمعها فیها کان تمضیر من مضر اللبن هو قرصه اللسان وحذیه له
تَمَضُّر۔ بمضریان خشم گرفتن و خویشتن را بمضریان مانند کردن یا نسبت نمودن بانها

م ض ر ح

مُضْرَح۔ کجعفر چرخ یا کرکس سپید
مَضْرَحِيّ۔ بشد الیاء مثله فیهما

م ض ر ز

نَاقَةٌ مَضْرُوزٌ۔ کصبور شتر ماده سال خورده

م ض ض

مَضّ۔ بالفتح سنگے که چاه کهنه باشد و بدان آب را در یا بندگاهی در چاهے و سنگ باشد گرمه بیت لیل
وَالحَلْدُ بِمَلْمُولٍ مَضٍّ ای آ ٭
ورجل مَضُّ الضَّرْب۔ مرد ضربه دردناک خورده ٭ وکحلٌ مَضٌّ سرمه چشم سوز
مَضَّة۔ بالفتح شیر ترش ٭ وامراةٌ مُضَّةٌ۔ زن مصیبت و مکروه را برداشت نتواند کرد
مِضّ۔ بالکسر مثلثة الآخر مبنیة ومِضٍّ منونة کلمه است که بمعنی لا ے نفی آید یعنی حرکت دادن سر و لب را چندانکه شنیده شود آواز که بلای نفی ماند و دران طمع اجابت باشد وفی المثل انّ فی مِضٍّ لمطمعًا قال الراجز ٭ سالتها الوَصْلَ فقالت مِضِّ ٭

مَضَض۔ محرکة شیر ترش و درد و سوزش و مصیبت و الم جراحت
مُضَاض۔ کغراب بے آمیغ و زناب و آب بشور که خوردن و بکام بردن نتوانند و درختی است و نیز مُضَاض بن عمرو و ابو الحارث بن مُضَاض جرهمی است
مِمْضَاض۔ بالکسر مرد سبک تیز رو و سوزش و گردانیدگی آب در دهان و مضمضه
(ن) مَضَّهُ الشَّيْءُ مَضًّا۔ بالفتح وَمَضِيضًا۔ کامیر اندوه مند گردانید او را آنچیز ٭ ومَضَّ الکُحْلُ فاه سوخت سرمه دهن او را ٭ و نیز مَضّ مکیدن یا سخت مکیدن و سوزانیدن جراحت
(ن س) مَضَّ الکُحْلُ العَيْنَ مَضًّا۔ بالفتح سوخت سرمه چشم را و رنجانید ومَضَّتِ العَنْزُ مَضِيضًا کامیر آب خورده هر دو لب رافشاند ٭ ومَضَّهُ الجُرْحُ دردناک کرد او را جراحت
(س) مَضِضَ مَضَضًا کمرکة ومَضِيضًا ومَضَاضَةً کراکمة رنجیده و سوخته از مصیبت
مَضْمَضَة۔ آب در دهان جنبانیدن و شستن دهان را بآب
مِمْضَاض۔ بالکسر مثله و شستن آوند و جز آن را و یقال ما مَضْمَضْتُ عَيْنِي بِنَوْمٍ ای ما نمت
کحلٌ مُمِضٌّ۔ کمقر بالضم سرمه چشم سوز

اِمْضَاض سوختن دل را اندوه چیزے واندوه مند کردن وسوختن سرمه چشم را وبخور کردن وسوزانیدن بدحست وخراشیدن وسوختن پوست یقال مَضّهٗ جِلدُهٗ وَنَدکَہٗ

تَمَضِیْض ـ آب در دهن شورانیدن

تماضّق ـ باهم ستیهیدن

تَمَضْمُض ـ آب در دهن جنبانیدن جهت وضو یقال تَمَضْمَضَ للوضوء و در آمدن در دهان بوقت وضو وخواب در چشم وبانگ کردن سگ در پے کسے صلته یعنی

م ض غ

مُضْغَة ـ بالضم پاره از گوشت وجز آن یقال قلبُ الانسانِ مُضْغَةٌ من جَسَدِه مُضَغ کصرد جمع

مَضِیْغَة کسفینة هر گوشت پاره که بر استخوان باشد وگوشت پاره زیر گوشت بازوے اسپ ولی کرانه گوشه کمان یا پے خاییده که کمان سازند و تندی ریزه بناگوش و پے اندام مَضِیغ کامیر و مَضَائِغ جمع

مَضَاغ ـ بالفتح آنچه خایند آن را چون خلک و مانند آن یقال ما عِنْدَه مَضَاغ خاییدن یقال هذه کِسْرَةٌ لَیِّنَةُ المَضَاغ یعنی نرم خاییدن

مُضَاغَة ـ کثمامة خاییده وسقبا مَا یَبقی فی الفم مما یُمضَغ

مَاضِغَان ـ بن هر دو زنخ متصل بن انسر اهن یا دو رگ است در دو زنخ

مَاضِغَة ـ احمق

مُضَغ الامور کصرد کارهاے خرد و حقیر

مُضَاغَة ـ کرناره گول

(ف ن) مَضَغَه مَضْغًا ـ بالفتح خاییدن آن را

اَمْضَغ النخلُ ـ خوش مزه گردید خرماهای آن چنانکه خاییده شود ✤ و اَمْضَغ اللحمُ ـ خوش مزه گردید گوشت و خورده شد

مَاضَغَهٗ فی القتال ـ کوشش نمود با او در کارزار

م ض ی

مَاضِی ـ گذرنده وقاطع هر چیز با شکوه وشیر بیشه وشمشیر مرد رسا در امور

اَلْوَالمَضَاء کسماء اسپ ✤ و مَضَاءُ قَالسِّیْق ـ تابعی است

مُضَوَاء کغلواء پیش آمدن و تقدم کردن بر چیزے قال الشاعر ع ✤ فاذا خِنْس مضی علی مُضَوائِه

امرٌ مَمْضُوٌّ عَلَیْه ـ کدعوامری که در آیند در آن

(ن ض) مَضٰی مُضِیًّا و مُضُوًّا بالضم وشد الیاء والواو گذشت ورفت ومضی فی الامر مَضَاءً کسماء و مُضُوًّا بشد الواو در گذشت در آن ✤ و مَضٰی سَبِیْلَه ـ بمراد و لبسیمت خو ورفت ✤

سیفٌ مُضَاءٌ ـ بالضم تیز و مَضَیْتُ علی بَیْعِی ـ جائز داشتم بیع را یقال مَضَیْتُ علی الامر مَضِیًّا و مُضُوًّا علی الامر

مُضُوًّا بالضم والفتح مثل وقود و مَعْود

اِمْضَاء ـ روان کردن ودر گذرانیدن وجائز داشتن یقال اَمْضَیْتُ علی بَیْعِی

تَمَضِّی ـ در گذشتن

باب المیم فصل الطاء

م ط ء

(ف) مَطَأَ الجاریةَ مَطْأً ـ بالفتح گاییدن او

م ط ح

(ف) مَطَحَه مَطْحًا ـ بالفتح بدست زد او را ✤ و مَطَحَ المرأةَ گاییدن آن را

اِمْتَطَحَ الوادی ـ بلند و بسیار گردید آب آن

م ط خ

مَطْخ ـ بالفتح آب لاے ناک تاب چاه که خوردن نتوانند

مِطْخ مِطَخ ـ بکسرتین وسکون الآخر کلمه که بدان تکذیب قول کاذب را وانمایند یقال مِطْخ مِطَخ اَوْلَدَت باطل

مَاطِخ ـ اسپ بتگ سست و مَطَّاخ ـ کتان گول وبزرگ منش متکبر خود پرست

(ف) مَطَخَه بید مَطْخًا ـ بالفتح بدست زد او را ✤ و نیز مَطْخ بسیار خوردن وانگبین لیسیدن و بدلو آب چاه برکشیدن و معیوب وآلوده وزشت کردن آبروی کسے را

م ط ر

مَطْرَة ـ بالفتح خوی وعادت

مُطْر ـ بالضم خوی وعادت وخرشه ارزان

مَطَر محرکة باران اَمْطَار جمع ✤ ومطر لیثی ومَطَر بن هلال ومطر بن عُکَامِس سلیمی صحابیان اند ✤ ومطر بن ابی سالم ومطر بن عون ومطر بن طهمان ومطر بن میمون محدثان ومطر بن عبد الرحمن اعنق از ابو العالیه روایت می کند ✤ و مطر ناجیة لمذکر فی الرکوع مر کتاب الصلوة

مَطَرَة ـ محرکة خیک ومیانه خوض

مَطَرِیَّة محرکة منسوب با دهی است بظاهر قاهره

یومٌ مَطِرٌ کَکتف روز باران

مَطْرَة ـ [illegible] خوی وامسره آنه

مَطِرَة زن لازم گیرنده مسواک و غسل وپاکی را

مکانٌ مَطِیْرٌ ـ کامیر جاے باران رسیده

مَطِیْرَة کسفینة دهی است بنواحی سر من رای او الصواب لمطرِیَّة محرکة منسوب الانه بناها مطر بن فزارة الشیبانی فی الخارجی

مُطَیْر ـ کزبیر تابعی است

بئرٌ مَطَار کسحاب چاه فراخ دهانه

مَطَارَة کسحابة دهی است ببصره ✤ و بئر مُطَارة چاه فراخ دهانه ✤ و ذو المطارة ـ کوهی است

مُطَار ـ کغراب وقطام رود باری است نزدیک طائف یا آن بضم است فقط وکقطام موضعی دیگر مر بنی تمیم را یا میان بنی تمیم وبنی یشکر

مُطَارَة ـ کثمامة ناقه نابغه ✤

یَوْمٌ مَاطِرٌ. روز با باران
مَاطِرُونَ. دهی ست بشام
مَطْرَانُ النَّصَارَیٰ بکسران بکسر بزرگ و مهتر ترسا یا این نیس بعربی محض
مَطَّارٌ. کشدا دشتاب و نیک ونده
مُطَیْرِیٰ بکسیهی دعاست مرکودکان را چون باران خواهند
مِطْرَابِیر. کونبیل زنی بان وا از
مِمْطَرٌ. کسبر بارانی مِمْطَرَۃ شله
مَکَانٌ مَمْطُورٌ. جاے باران رسیده و رجلٌ مُمْطُورٌ مرد بسیار مسواک کننده و مَمْطُورٌ ابو سلام اعرج حبشی دمشقی تابعی است .
اَرْضٌ مَمْطُورَۃٌ. زمین باران رسیده و منه قولهم بدنی ممطوره بسرانی مطموره
(ن) مَطَرَ مَطْرًا. بالفتح بارید مَطَرَتْهُمُ السَّمَاءُ مَطَرًا. وبحرک بار راید بر ایشان لازم متعدی مَطَرَ الرَّجُلُ فِی الْاَرْضِ مُطُورًا و مَطَرًا بشد در زمین و رفت + و مَطَرَ الفرس مَطْرًا و مُطُورًا ابشتافت و تیز رفت + و مَطَرَ الْقِرْبَۃَ. پر کرد مشک را + و مَطَرَنِی بِخَیْرٍ. رساید مرا و یقال مَا مُطِرَ منه خَیْرٌ و بِخَیْرٍ. مجهولا یعنی از وی خیری رسید + و مَطَرَتِ الطَّیْرُ شتابی کرد وقت فرود آمدن و یقال مَا اَدْرِی مَنْ مَطَرَ بِهٖ یعنی ندانم که برد او را وکذا ذهب البعیر فما ادری من مطر به
یَوْمٌ مُمْطِرٌ کمحسن روز با باران
اِمْطَارٌ. بار انیدن یقال اَمْطَرَهُمْ
اللّٰہ ولا یقال الا فی العذاب بعرق و ر دو پیشانی کسی و سر فرو دا افگندن و چیزے نگفتن و خاموش شدن و باران رسیده یافتن جاے را و باریدن لغۃ
مُتَمَطِّرٌ. بکسر الزای نام مردے واسپے
جَاءَتِ الْخَیْلُ مُتَمَطِّرَۃً ای یسبق بعضهم بعضا قال حسان
نظل جیادنا متمطرات + تلطمهن بالخمر النساء
تَمَطُّرٌ. در زمین بشدن و شتابی کردن مرغ وقت فرود آمدن و برهنه گر بیشی گیران آمدن اسپان و پیش آمدن باران را و لبشدن درآن یا در سردی آن
مُتَمَاطِرٌ. للفاعل ابر که ساعتی بارد و ساعتی باز ایستد
مُسْتَمْطِرٌ. بکسر الطاء مرد نیازمند باران و باران رسیده و خاموش و طالب نیکوئی و خیر
مُسْتَمْطَرٌ. بفتح الطاء جاے پیدا و نمایان
اِسْتِمْطَارٌ. باران خواستن

م ط ز

مَطْزٌ. بالفتح گائیدن و الفعل من نصر

م ط س

(ض) مَطَسَ الْعَذِرَۃَ مَطْسًا بالفتح بیکبار انداخت پلیدی را + ق مَطَسَ وَجْهَهُ. طپانچه زد بر روے او

م ط ط

مَطِیطَۃٌ. کسفینۃ آب سطبر ایستاده در تک حوض
مُطَیْطَۃٌ کجهینۃ موضعی است
مَطَّاطٌ کسحاب شیر سطبر و فزک و ترش
صَلَاۃٌ مُطَاطٌ. کغراب بالضم پشت دراز
مُطَیْطَاءٌ بکسر اخرامیدن و دست انداران رفتن و بقصر
مُطَیْطَاءٌ. بالفتح وکسر الطاء مثله و فی الحدیث اذا مشت امتی المطیطاء و خدمتهم فارس والروم کان باسهم بینهم
صَلَاۃٌ مُطَائِطٌ. بالضم پشت دراز
(ن) مَطَّهٗ مَطًّا. بالفتح کشید از دراز کرد + و نیز مَطّ کشیدن لو و بر چیدن لب و دو رخسار از تکبر و جز آن
مُطْمَطَۃٌ. سستی کردن در خط یا در سخن
تَمْطِیطٌ. دشنام دادن
تَمَطُّطٌ. دراز و کشیده شدن و کشیده گردیدن ابرو و رخسار و نحن رنگا رنگ ... یقال تَمَطَّطَ فی الکلام اذا لوّن نغمتہ و فزک شدن آب
تَمَطْمُطٌ. و فزک گردید یقال تَمَطْمَطَ الماء ای خثر

م ط ع

مَاطِعٌ. به پیش دهان و بدندان پیشین خورنده
(ف) مَطَعَ فِی الْاَرْضِ مَطْعًا بالفتح و مُطُوعًا رفت و کم شد + مَطَعَ الشیء خورد آن را به پیش دهان و بدندان پیشین
نَاقَۃٌ مُمْطَعَۃُ الضَّرْعِ. شترماده که پستانش از شیر پر و روان باشد

م ط ق

مَطْقَۃٌ. بالفتح شیرینی
مَطَقٌ محرکۃ علتی است خرما بن را
تَمَطُّقٌ چشیدن اندک بکام و زبان آواز بر آوردن

م ط ل

مَطْلٌ. بالفتح دیر نهادن وام و دین را و درنگ کردن و دراز کشیدن آهن و رسن را و گداختن آهن و خود ساختن از آن والفعل من نصر
مَطَلَۃٌ. بالفتح و بحرک باقی مانده آب در تک حوض
مُطْلَۃٌ. بالضم آب اندک که از خیک ریزد
مَطُولٌ. کصبور دیر دارنده وام و دین را و دیری کننده در وعده دادے
مِطَالَۃٌ. کتابۃ آهنگری و خود سازی
مَاطِلٌ. کصاحب نام کشتی
ابلٌ مَاطِلِیَّۃٌ. منسوب بوے
مَطَّالٌ. کشدا و بمعنی مطول است و خود آهن ساز
مَمْطُولٌ. دراز کشیده
مُمَاطَلَۃٌ و مِطَالٌ. بالکسر درنگ و مطل کردن در ادائے وام و حق کسے
اِمْتِطَالٌ. دیر داشتن وام را و در تاخیر انداختن و درهم پیچیدن گیاه

م ط و

مَطْوٌ. بالفتح و بکسر شاخ خرد که دو پاره کرده و گشت پراگنده و سر شاخ خرما پراگنده با بند و خوشه خرما
مِطَاءٌ ککتاب و امطاء و مَطِیٌّ

لعنی جمع
مَطوَة. بالفتح ساعت
مِطو. بالکسر مانند ونظیر ویار و
همنشین یقال نادیتُ مِطوِی
صاحبی مِطواء ای صاحباً خوشهٔ رُطب
وخوشهٔ خرما مِطاء کتاب جمع
مَطا کعصا یا زیدگی اسم است تمطّی
را وپشت اَمطاء جمع پ و پاره از
شاخ که پهان کشته یا شاخ پراگنده
را باهم بند ند
مَطِیّة کغنیّة ای گی یذکر ویؤنث
مطایا بالفتح ومَطِیّ کغنی و اَمطاء
جمع پ و نیز مَطِیّ واحد وجمع
مَطوَاء کعلوا ریا زیدگی دوان
شدگی اسم است تمطّی را
اُمطِی. کتر کی است دراز قامت
و صمغی است که بجورند آن را
(ن) مطا بالقَومِ مَطوًا.
بالفتح دیر سیر کرد با ایشان پ و نیز
مَطو کشیدن ومنه حدیث ابی
بکر حین اتی علے بلال وقد مُطِیَ
فی الشمس ای مُدّ علی الرمضاء
فاشتراه لبسبع اواتی وعتقه
ونیز کوشیدن در سیر وشتاب
رفتن وخرمای تر از خوشه خوردن
وهمراه ودوست شدن وچشم کشادن
وگامیدن وخرامیدن ویازیدن
مُطاء کسار مثله
اِمطاء. بارگی گرفتن ستور را
تَمَطّی. دراز شدن روز وجز آن
ویازیدن وخرامیدن وقیل هو
ماخوذ من اَلمطیطة وهو
الماء الخاثر فی اسفل الحوض

لانه یتمطّط ای یتمدّد
اِمتطاء. بارگی ساختن ستور را

باب المیم فصل الظاء

م ظ ظ

مَظّ. بالفتح درخت انار یا انار دشتی
و کوهی که اکثر در کوهسارات روید
بار ندارد و درشکوفهٔ آن انگبین باشد
که بمکند آن و دم الاخوین که خون
غزال وعصارهٔ بمعنای ارطی است
مَظّة. بالفتح نام مردی
مُظاظة. بالفتح درشتی ودرشتی خوی
(ن) مَظظتُهُ مَظًّا. بالفتح
نکوهیدم آن را پ و مَظَّ العودُ. بازکرد
پوست وی را
مَظمَظة جنبیدن ونا دیدن چیز
آدنگان
اَمظظتُ العودَ الرطبَ.
پوست باز کردم از آن تا خشک گردد
مُماظّة ومِظاظ. بالکسر بدی
ومنازعت کردن با یکدیگر ولازم گرفتن
دشمن را قیل منه المظّالیة نام جنبه
تَماظّ. بهم بدی وپیکار نمودن
وگریدن یکدیگر را

م ظ ع

مُظعة. بالفتح باقی مانده سخن
(ف) مَظَعَ الوَترَ وغیرَه مَظعًا
بالفتح نرم وتابان گردانید آن را
تَمظیع. نرم وتابان ساختن
کمان وجز آن را وبا پوست ماندن
چوب تر تا خشک گردد ودوغن
خورانیدن پوست را وچرب تر
کردن اشکنه را

تَمَظّع. لیسیدن یقال تَمَظَّع
مَاءعُودٍ نا ای تلحّسه گله، ودرپے
سایه از جای بجای رفتن ودرنگ
کردن از وقت چرانیدن یقال
تَمظّع فی الترعیج اذا تأخّر عن
الوقت

م ظ ه

(ف) مَظَهَ فی الاَرضِ مَظهًا
در زمین رفت
مُمَظّه کمعظّم ستوده

باب المیم فصل العین

م ع ت

(ف) مَعَتَهُ مَعتًا. بالفتح مالیدآن را

م ع ج

مَعجة. بالفتح آغاز هر چیزی و
خوبی آن
حمار مَاعِج. خر شتاب رو
فرس مَعُوج. کصبور اسپ
تیز رو
(ف) مَعَجَ المُلمُولَ فی
المُکحُلَةِ مَعجًا. بالفتح میل را
در سرمه دان جنبانید ویقال قد
مَرّ یَمعَجُ بسهولت وآسانی گذشت
ونیز مَعج. بشتاب رفتن وجماع کردن
ولبسر زدن بچه پستان مادر را ودهن
درگرداگرد آن کشادن تا مادر شود
بشیر مکیدن وکارزار کردن وشمشیر زدن
وجنبان شدن
تَمَعُّج. پیچیدن ودوتا شدن وشتاب
رفتن یقال تمعّج السیلُ اذا اسرع
فی جریه وتمعّجت الحیّةُ ای
تقلّبت فی سیرها

م ع د

مَعد. بالفتح سطبر واگنده وتره
نازک وشیر خوش ومیوهٔ تر وتازه
وشتر تیز رو ومَعدُ بنُ مالک
نامی است ومَعدُ بنُ الحارث
جشمی ورُطَبٌ ثعدٌ مَعدٌ
از اتباع است یعنی تر وتازه پ و
نیز مَعد. اگندگی وسطبری و
ماله ثعدٌ ولا مَعدٌ یعنی
نه کم ونه بیش
رُطبةٌ مَعدَةٌ. بالتاء خرمای تازه
مَعِدَة. کفرحة وبالکسر آنچه در آن
طعام باشد پیش از آن که در روده رود
وآن مر انسان را بمنزلهٔ کرش است مر
ستور را مَعِد کلتف وعنب جمع
مَعدان. نام مردی پ ورجل
مِعدان. مرد فراخ معده
مَعَدّ. بالتحریک وشد الدال پهلو
وشکم وگوشت زیر شانه وپاشنه گاه
سوار از اسپ ورگی است در فرود
سر کتف تا موی خرپشت اسپ وهما
مَعدّان ومعد بن عدنان
پدر قبیله است ویونث مَعدّی
منسوب بوی ومنه المثل لتسمع
بالمعیدی خیرٌ من ان تراهُ
وقد ذکر فی ع دد
ذِئبٌ مِمعَدٌ. کمنبر گرگ بسیار
دونده که می کشد ومی برد دورا
(ف) مَعدَهُ مَعدًا. بالفتح ربود
آن را وشتاب کشید وبر معدهٔ او زد و
ورسید معدهٔ او را پ و مَعَدَ فی
الاَرض. رفت در زمین ومَعَدَ
اللحمَ. بدندان پیش گزید آن را

ومَعَدَ الشیٔ. تباه شدن آن چیز و
ومَعَدَ بالشیٔ. مَعْدًا ومُعُودًا
بردن آن را ✦ ومُعِدَ فُلانٌ مجهولا
تباه شد معده او پس گوارد نخورد طعام
رُطَبَةٌ مُتَمَعِّدَةٌ بکسر العین
خرمای تازه
دار مُتَمَعْدِدٌ. خانه دور
تَمَعْدُدٌ. روش معدیان گزیدن
وبانها مانستن ودر شدت عیش لغازی
تَمَعْدَدَ الرجلُ اذا اصبر علی
عیش معد منه حدیث عمر
رضی الله عنه اخشوشنوا وتمعددوا
ای دعوا التنعم وکونوا کمعد
فی شدة العیش و دور شدن
و به شدن بیمار و فربه شدن گفتن لاغر
اِمْتِعاد. ربودن و بشتاب کشیدن

م ع ر

مُعْرَة. بالضم رنگ که بسرخی زند
یقال به مُعْرَةٌ.
مَعِر ککتف ناخن افتاده بچیزی
که کم رسیدآن را و کم موی و کم پر و شتر
پشم ریخته و بخیل کم خیر و خُلُقٌ مَعِرٌ
ای خلق تنگ درشت
اَرْضٌ مَعِرَةٌ. زمین کم گیاه
مُعارَرَة. کسحابة برگردیدگی در شتی
خوی یقال فیه معارّة
اَمْعَر. مرد کم موی و موی افتاده
و شتر موی پشم ریخته و گوسپند و مانند
آن تام موی و جای کم نبات
مَعْراء. کصحرا پیشانی موی ریخته
مُتَمَعِّرٌ. از رنگ ناک و ترش
روی از خشم
(س) مَعِرَ الظُّفُرُ مَعَرًا محرکة
بیرون افتاد ناخن از چیزی که رسید
آن را ✦ و نیز مَعَر. گردیدن موی
و پر و مانند آن و افتادن همه موی
پیشانی و جز آن
اِمْعار. درویش و نیازمند شدن
و سپری گردیدی توشه و کم گردیدن
موی و پر و مانند آن و بی گیاه یا
کم گیاه گشتن زمین و برکشیدن از
کسی مال وی را و همه گیاه چراگاه
چریدن ستور
تَمْعِیر. سپری گردیدن توشه
و متغیر ساختن روی را از خشم
تَمَعُّر. برگردیدن رنگ روی از
خشم و افتادن موی

م ع ز

مَعْز. بالفتح برخلاف ضأن مَعَز
بالتحریك و مَعِیْزٌ کامیر و مِعازٌ
ککتاب مثله وهو اسم لذوات
الشعر ذکورها و اناثها فالذکر
منها یسمی تیسا والانثی عنزا
والضأن اسم لذوات الاصواف
ذکورها و اناثها الذکر منها
یسمی کبشا والانثی نعجة واما
الغنم فاسم جنس یعم الضأن
والمعز جمیعا ✦ و نیز مَعَز محرکة
درشتی و سختی و زمین درشت
مِعْزی. بالکسر مقصورا و مید برخلاف
ضأن سیبویه معزیٌ منون معروف
والفه للالحاق لا للتانیث لانه
الملحقة تجری مجری ما هو من
نفس الکلمة وقال الفراء
المعزی مؤنثة بعضهم ذکرها
وابو عبید ان المعزی کلهم
یُنَوِّنونها فی النکرة
مِعْزاق. بالکسر شدالیا بخیل
که گرد کند و نخورد و ندهد
ماعِز. یک بز و احد مَعْز است گفتنا
و صحب مذکر و مؤنث در وی یکسانست
ماعِزَة مؤنث مَواعِز جمع
و مرد درشت بی استوار خلقت و
پوست بز و مرد و نیز خاطر چالاک
منع ما ورای خود را ✦ و نیز ماعِز
دهی است بسواد عراق و پدر بطنی
و ماعِزُ بن مالك مرجوم ✦ و
ماعِز بن مُجالِدٌ ماعِز بن
ماعِز و ماعِز نیز که تمیمی غیر منسوب
صحابیان اند
عبد الله بن مُعَیز کزبیر
معز تابعی است
مَکانٌ اَمْعَز. جای درست
سخت سنگناک ارض مَعْزاء
مؤنث، مُعْز بالضم جمع
ما اَمْعَزَهُ من رَجُلٍ. چه سخت
تر است او
مَعّاز. کشداد وارند بز و صاحب آن
اُمْعُوز کعصفور بالهمزه بز و گله آهو
یا گله آن از سی تا چهل یا گله بز کوهی
اَماعِز و اَماعِیز جمع
(ف) مَعَزْتُ المِعْزی جدا نمودن
الضأن. جدا کردن بز را از گوسپند
(س) مَعِزَ مَعَزًا. محرکة سخت
گردید ✦ و مَعِزَ فُلانٌ بسیار گردید
اِمْعاز. بسیار بز شدن مرد
رَجُلٌ مُمْعِزٌ لا سُلْم مرد سخت پوست
تَمَعُّز. در ترنجیدن و آزرمناک
شدن روی و سخت دیدن شتر
اِسْتِمْعاز. کوشیدن در کار

م ع س

مَعْس. بالفتح شیر یقال معالی
الناقة تمعس
رَجُلٌ مِعْاس. کشداد مرد پیش
آینده در حرب
(ف) مَعَسَهُ مَعْسًا. بالفتح
سخت مالید آن را ✦ و مَعَسَت
جاریتَهُ گایید آن را و هو کنایة
و نیز مَعْس. خوار کردن و نیزه زدن
اِمْتِعاس. بسر بر زمین بسودن
چنانکه پوست مالند

م ع ش

(ف) مَعَش مَعْشًا. بالفتح نرم نرم
مالیدن

م ع ص

مَعَص. بالتحریک شتر برگزیده
و گرامی برگشتگی و پیچیدگی پی پای
گویا پی کوتاه می گردد و بآن شود
پس بدست درست کنند آن را
او خاص بالرجل یا درد پی
از بسیاری رفتار و گسستگی است در
طرف جسم از بسیاری اسپ تاختن
یا لگد زدن یا جز آن و برگشتن یا
پیچیده شدن بند اندام و دست
یا پای چون بدر و آید و جهان از فتن
و خرامیدن یقال مَعَصَ فی
مِشْیَتِهِ و برگردیدن انگشت
والفعل من سمع
بنو مَعِیص. کامیر بطنی است
از قریش
بنو ماعِص بطنی است خرد
تَمَعُّص. درد انگیختن و اهتزاز

شکم را

م ع ض

معض بکتف خشمناک از کار وآن که کار بروے دشوار آید

مَعَاضَة۔ گنانۃ ناقہ که دنب بردار دہنگام زائیدن

(س) **مَعِضَ مِنَ الْأَمْرِ مَعَضًا**۔ بالفتح والتحریک خشمناک گردید و دشوار شد کار بروے

مَاعِض ... ازاں

اِمْعَاض خشمناک کردن و دشوار نمودن کار بر کسے وسوختن

تَمْعِيض خشمناک گردانیدن و دشوار ساختن کار بر کسی

اِسْتِمْعَاض خشمناک شدن و دشوار آمدن کار بر کسے

م ع ط

اَبُو مُعْطَة۔ بالضم گرگ

مَعِط۔ بکتف گرگ موی ریخته

اَمْعَاط۔ بالفتح موضع

مُعَيط۔ کزبیر نام مردی و موضعی یا آن مُعَیط کامیر است و بدرجی ؛ و ابو مُعَیط لقب ابان پدر عُقبة

اَمْعَط۔ گرگ موی ریخته و مرد بے موی ؛ ولص امعط۔ دزد پلید وریگ بے گیاه ؛ مَعْطَاء مؤنث یقال رملی امعط و اضرع معطاء ؛ مُعْط بالضم جمع ؛ و نیز مَعْطَاء عورت و اندوه و غم

(ف) **مَعَطَت المَرْأَةُ بِوَلَدِهَا مَعْطًا**۔ بالفتح بچه انداختن ؛ و مَعَطِيمَا۔ تیز دا ؛ و مَعَط بِحَقِه۔ دیر داشتن حق دیرا ؛ و نیز مَعَط۔ دراز کشیدن و شمشیر برکشیدن از نیام و گائیدن و برکندن موے و بے موے شدن اندام

(س) **مَعِطَ الذِّئْبُ مَعَطًا**۔ محرکۃ پلید گردیا دیا و خبیث شد یا کم و ریخته شد موی وے

تَمَعُّط۔ برافتادن موی از بیماری یقال تَمَعَّطَتْ اَوْبَارُهَا ای تَطَايَرَتْ

اِمْتِعَاط۔ برکشیدن شمشیر و برافتادن موی از بیماری و بلند برآمدن روز و بی دربی افتادن ستیم

مُتَمَعِّط۔ بتشدید نیک دراز

اِنْمِعَاط۔ پی در پی افتادن موے ؛ امعاط بتشدید المیم مثله ؛ و نیز اِمَّعَاط بغیبتن ریشه رسن و سوده و نرم شدن آن و برافتادن موی از بیاری

م ع ع

مَعّ۔ بالفتح گداخته شدن ؛ و مَعَ بفتحتین مخففة با وهو اسم لا تدرینون و یدخل الجار علیه و یسکن فتقول جاء من معا حرف خفض او کلمة تضم الشئ الی الشئ صلها معًا وهي المصاحبة وقد یکون بمعنی عند تقول کنا معا ای جمیعًا

مَعْمَع بجعفر زن ساخته روزکار با نال که از مال چیزی کسی راند بدزن تیز خاطر روشن رای گویا پرکاله آتش است وهو ذو مَعْمَع۔ او صابر و شکیبا است بر کارها و مرد سند بر آن

مَعْمَعِي۔ منسوب با مرد که هر که غالب باشد یار او شود ؛ و دو درهم مَعْمَعِي درم که بر آن لفظ مَعْ مَعْ۔ نوشته باشند

مَعْمَعَة۔ کدرحة آواز نیستان و جز آن که سوختن گیرد و آواز دلیران در معرکه ؛ و نیز مَعْمَعَة درگرما شدن و سیر کردن در آن و شتاب کار کردن و مع بسیار گفتن و سخن کارزار کردن و رندیدن و برکندن باران زمین را

مَعْمَعَان۔ بالفتح سخت گرما و سخت گرم یقال یَوْمٌ مَعْمَعَان

مَعْمَعَانِيّ منسوب با مثله

مَعَامِع۔ بالفتح جنگها و کارهاے سترگ و بزرگ و میل بعض مردم ببعض دستم یکدیگر و گروه گروه شدگی قوم بجهت عصبیة

م ع ق

مَعْق۔ بالفتح مع وکرانه دشت دور و دراز مقلوب عمق یقال من بعد مَعْق مَعْقًا ای من بعد بعد بعدًا وقد یحرك مثل نهر ونهر

اَمْعَاق کاعماق جمع اَمَاعِق و اَمَاعِيق جمع الجمع ؛ و نیز مَعْق شراب سخت تیز و زمین بے گیاه و دور و یقصم و تباهی معده و بدخولی و برون سیل همه را والفعل من نصر

نَهْرٌ مَعِيقٌ۔ کامیر جوی دور تک و بِئْر مَعِيقَة مؤنث

مَعَاقَة۔ دور تک شدن جوی والفعل من کرم

تَنْعَق۔ کتنصر کوهی است

مَمْعُوق۔ مرد تباه معده

اِمْعَاق۔ دور تک گردانیدن چاه را و مغاک کردن

تَمَعُّق۔ دور تک گردیدن و بد خوی شدن

م ع ك

مَعِك بکتف دیر دارنده حق و وام کسے را و مرد سخت خصومت گول ابل مَعْكَى گسکری شتران بسیار

مَعْلُوكَةُ المَالِ۔ بالضم افزونی و بسیاری شتران

مَعْكُوكَاء۔ بالفتح ممدودا و بضم گرد و غبار و بانگ و غوغا و بدی یقال وقعوا فی معکوکاء۔

مِمْعَك کمنبر دیر دارنده وام را

(ف) **مَعَكَه فِي التُّرَابِ مَعْكًا**۔ بالفتح در خاک مالید آن را ؛ و مَعَكَ بالقتال والخصومة۔ نشان کرد آن را در آن ؛ و مَعَكَ دَيْنَه۔ دیر داشت دین وی را

(ك) **مَعُكَ مَعَاكَة**۔ گول گردید

تَمْعِيك۔ در خاک غلطانیدن

مُمَاعِك۔ دیر دارنده وام را

تَمَعُّك۔ در خاک غلطیدن

م ع ل

مَعِل۔ بکتف شتاب در کار

مَعَالَة کسحابه بدی یقال هو صاحب مَعَالَة ای شر

بَطْنٌ مَعُولَة۔ بالفتح جاے است

حِمَارٌ مَمْعُول۔ خر خصی کرده

(ف) **مَعَلَه عَنْ حَاجَتِه مَعْلًا**۔ بالفتح شتابانید او را از حاجت او و برکند از آن ؛ و مَعَلَ بِه۔ در پوستین وے افتاد ؛ و نیز مَعَل خصی کردن خر را و ربودن چیزے و شتاب کردن در کار و بریدن و یقال لا تَمْعَلُوه کَمَا یَمْعَل یعنی مبرید بعض آن را بعض و تباه کردن

وشتاب رفتن وشکافتن چوب شتاب برکشیدن وبرآوردن بچه از کس ناقه
اِمْعَال. شتابانیدن یقال اَمْعَلَنِی عن الحاجة ای اَعْجَلَنِی
امتعال. شتاب ربودن یقال اِمْتَعَلَ فُلَانٌ اِذَا اَدْرَکَ الطِعَانَ فی اختلاس

م ع ل ط

مَعْلَط. کمکس مرد استوار اندام توانا برسفر مقلوب عَمَلَّط ومرد با پیه طبع زیرک تیز فهم

م ع ن

مَعْن. بالفتح دراز وکوتاه واندک ولبسیار وسهل وآسان قال الشاعر
فان هلاک مالک غیر معن + ای لیس بهَیِّن وهر چیز که بدان سودے باشد وچرم وآب + ومَعْنُ ابنُ زَائِدَة بن عَبْدِ الله جوانمردے بود در عرب منه قولهم حدِّث عن مَعْنٍ ولاحرج
مَعْنَة. بالتا چیز اندک یقال مَالَهُ سَعْنَةٌ ولامَعْنَةٌ ای شئٌ
مَعِین. کامیر شهری است بیمن ونام پدر امام حافظ یحیی + ومَاءٌ مَعِینٌ. آب روان یقال هو مفعول من عِنْتُ المَاءَ اذا اِسْتَنْبَطْتَهُ
مَعَان. کسحاب جای باش ومنزل وموضعی برا، حاجیان شام
مُعَان. کغراب نام مردے
مَاعُون. نیکوئے احسان وباران وآب وهرچه بدان سودے ونفعی باشد وبهد بگیر را عاریت دهند مانند تبر وتیشه ودیگ ودلو وجز آن وقماش خانه وبندگی وفرمان برداری وزکات وآنچه باز دارند از طالب آنچه بدهند آنرا از لغات اضداد است وفی قوله تعالی وَیَمْنَعُوْنَ الْمَاعُوْنَ. قال ابوعبیدة الماعون فی الجاهلیة کل منفعةٍ وعطیةٍ وفی الاسلام الطاعة والزکوة وقیل اصل الماعون مَعُونة والالف عوض عن الهاء ویقال ضَرَبَ النَّاقَةَ حتّی اَعْطَتْ مَاعُوْنَهَا ای لبن بسیرها
مُعْنَان. کعثمان روشهائے آب در وادی
کَلَأٌ مَمْعُوْنٌ. گیاه که در روے آب روان باشد
(ف) مَعَنَ الْفَرَسُ مَعْنًا. بالفتح دور رفت + ونیز مَعْن. روان کردن آب را وسیراب شدن گیاه وسپایان مالیدگی رسیدن آن وپذیرفتن خواری را ومنکر شدن وسپاس نعمت ناکردن
اَمْعَنَ فِی الْاَمْرِ اِمْعَانًا. دور اندیشیدن آن + واَمْعَنَ لِحَقِّهٖ برد حق وی را ومنکر آن شد واقرار کرد بآن شد + ونیز اِمْعَان. دور در شدن اسپ در دویدن ونهان شدن سوسمار در اقصای سوراخ خود ولبسیار شدن مال کسی وکم گردیدن آن از اضداد است وروان شدن آب وسیراب شدن زمین

م ع و

مَعْو. بالفتح رطب رسیدیا غوره که برطب شدن رسیده مَعْوَة کلی وشکاف لب زیرین شتر + ونیز مَعْوَة. رطب نیم خشک
(ن) مَعَا السِّنَّوْرُ مُعَاءً. کغراب بانگ کرد
اَمْعَتِ النَّخْلَةُ اِمْعَاءً. اَسَاسَیدن نخل رطب را
تَمَعِّی. خرامیدن وبازیدن وفاش شدن راز

م ع ی

مَعْی. بالفتح وکعنب روده وقد یونث اَمْعَاء جمع ومنه الحدیث انّ المؤمن یاکل فِی مِعًی واحدٍ والکافرُ یاکل فی سَبْعَةِ اَمْعَاءٍ یعنی انّ المومن یاکل من وجهٍ واحدٍ وهو الحلال والکافر یاکل من حیثُ ولایبالی مَا اَکَلَ ومن اَیْنَ اَکَلَ + ویقال هُمْ مِثْلُ المِعَیِ والکَرِشِ. یعنی ایشان در نیکو حالی وارزانی اند + ونیز مِعًی کالی هرآب راهیه که در زمین پست بسوی آب راهیه دیگر رود ویا زمین نرم میان دو زمین درشت وآب تنگ یعنی جاے ایستادن آب در قعر ومِعَی الْفَار. نوعی از خرمای روے
مَاعِی. طعام نرم
مَاعِیَة. زن زود خشم
مُعَی. کسمی موضعی است

بَابُ الْمِیْمِ فَصْلُ الْغَیْن

م غ ث

مَغْث. بالفتح مالیدن وسودن چیزے را در آب تا بگدازد ویقال مَغَثْتُ الدَّمَاءَ ورسوا کردن آبروی وناموس کسی را وعیب کردن وبد شدن وکوشش کردن ونرم وسبک زدن ودر آب فرد بردن وکار بیهوده کردن والفعل من نصر
مَغِث. ککتف سخت مرد سنه وتوانا وسخت بر زمین زننده
مَغِیث. کامیر گیاه بر زمین افتاده از شدت باران
مُغَاث. کغراب درختی است دو قیراط از بیخ وریشه آن مسهل رقے آرنده
مَاغِث. لقب عُتَیْبَة بن حارث
مَمْغُوْث. تب زده وگیاه بر زمین افتاده از شدت باران
مُمَاغَثَة ومِغَاث. بالکسر باهم سودن وخصومت کردن باهم

م غ ح

مَغْح. بالفتح دویدن ورفتن والفعل من نصر

م غ د

مَغْد. بالفتح نازک ویقال شب شبابًا مَغْدًا اوشتر پرگوشت وهر چیزے سطبر ودراز وجایگاه سپیدی بر پیشانی اسپے ولو بزرگ ولفاح که نوعی از بوئیدنی است زشت وبادنجان ویحرک ومیوه است شبیه خیار ومیوه تنضب سپید ه
(ف) مَغَدَهُ الْعَیْشُ. بناز ونعمت پرورد داو رابه ومَغَدَ الرَّجُلُ فی ناعمِ عَیْشٍ. بناز وکامرانی زیست + ونیز مَغْد بالفتح مکیدن

شتر بچہ شیر را در را ومکیدن یقال
دحذاث صرتہ فمغد ثجرفہا
ای مصعتہ وسوضمع الثلج رسیبی صرتہ
و زرہ و پرگوشت شدن بدن مَعْد
بالتحریک شاداب و تر و تازہ شدن گیاہ
دتر آن و کائیدن و پراگندہ شدن
موی سپیدی پیشانی اسپ تا موی
سیاہ سپید برآید
اِمغاد ۔ بسیار خوردن آب مانند آن
و شیر خورانیدن کودک را و شتر بچہ را
تقول المرأۃ اَمغدتُ ھذا
الصبیَّ فمغد لی ای ارضعتہ
فرضعنی
مَغدان ۔ بکسران نام بغداد

م غ ر

مَغرۃ ۔ بالفتح وبحرک گل سرخ و
باران سود مند یا باران کم سا کست یا
و بالفتح موضعی بشام مرتبی کلب را
مَغَر ۔ محرکہ رنگی است سرخ غیر خالص
یا سرخی تیرہ سپیدی آمیز مُغرۃ باضم
مثلہ
لبنٌ مَغِیرٌ ۔ کا میر شیر کہ در آن
سرخی خون باشد
مَاغِرۃ ۔ موضعی است
اَمغر ۔ است و شتر ہمرنگ گل سرخ
و مرد سرخ موی و سرخ پوست و آنکہ
بروی او اندک سرخی سپیدی آمیز باشد
اَوس بن مَغراء کصحراء السعدی
از شاعران نبی صر است
مَغران ۔ بکسران نام مردی
اِمغار ۔ کحواب گوسپند و میش کہ
بیرون آمدن شیر خون آمیز عادت
آن باشد و خرمابن سرخ بار

(ف) مَغر مَغرًا ۔ بالفتح رفتن شتاب
یقال رأیتہ یمغر بہ بعیرہ
اِمغار ۔ بیرون آوردن خون خیر
آن و درگذرانیدن و سرخ گردیدن
شیر و بیرون آمدن شیر با خون از
پستان گوسپند از علی مُمغر کمحسن لغت
است ازان
لسنٌ مُمغِر ۔ کمحدث غورہ ہمرنگ
گل سرخ
مُمَغَّر ۔ کمعظم رنگ کردہ بگل سرخ
قال عبد الملک بن مروان لجریر
مَغِّر یعنی شعر ابن مغرا بخوان

م غ س

(ن) مَغَسہ مَغسًا ۔ بالفتح
نیزہ زد و لسبو و آن را بہ نیفس
مجھول گسستہ رودہ گردید
(س) مُغِسَ مَغَسًا ۔ بالتحریک
گسستہ رودہ گردید لغۃ فی المغص

م غ ص

مَغص ۔ بالفتح وبحرک دردی است
در شکم را و آن اکثر درد رودہ ہای
باریک عارض شود والتحریک قول
العامۃ یقال مُغِصَ الرجلُ مجہولًا
والفعل من فتح مَمغوص
لغت است ازان
مَغص ۔ بفتح شتران سپید
گرامی نژاد جمع لا واحد لہ من لفظہ
اَمغاص ۔ جمع وقال ابن السکیت
المغصۃُ واحدُ المغص قالوا
فُلانٌ مَغصٌ مِنَ المَغص ۔
اِذا کان ثقیلًا
تَمَغُّص ۔ بدر آمدن شکم

م غ ط

(ن) مَغَطَ الرَّامِی فی قَوسِہ
مَغطًا ۔ سخت کشید کمان را و نیز
مَغط ۔ دراز کشیدن چیزی را یا کشیدن
چیزی نرم بچو رودہ
تَمَغُّط ۔ سخت کشیدن چیزی دست را
و بنہایت تیز رفتن اسپ یا پا زیدن
آن در دویدن و ہلاک کردن غبار
کسی را یقال تمغط فلان تحت
الھدم اذا قتلہ الغبار
اِمتِغاط ۔ کشیدہ شدن و شمشیر
برکشیدن و بلند شدن روز
مُمَّغِط ۔ شدۃ الیم کشیدہ قامت
و فی الحدیث لم یکن رسول اللہ
صلی اللہ علیہ وسلم بالطویل
المُمَّغِط ای المتناھی الطول اصلہ
منمغط والنون للمطاوعۃ قلبت
میما وادغمت
اِمّغاط ۔ کشیدہ شدن و بلند آمدن روز

م غ غ

مَغمَغۃ ۔ کار سست و بیکارہ
و تباہ بہ و نیز مَغمَغۃ ۔ نرم خائیدن
گوشت را و ناپیدا گفتن سخن را بزبان
آب خوردن سگ از آوند و نوردیدن
جامہ از جوانب و شستن آن اصلتہا
لفی و بحرب تر کردن اشکنہ را و آمیختن
و آمیختہ شدن کار
تَمَغمُغ ۔ باندک گیاہ رسیدن و فربہی
در آمدن شتران

م غ ل

مَغل ۔ بالفتح و بحرک شیر کہ زن آبستن
بچہ را دہد
مَغلۃ ۔ بالفتح درد شکم ستور از علف

با خاک خوردن یقال بہ مَغلۃٌ
شدید کہ و تباہی و میش و بزکہ سالی
دو بار بچہ دہد مِغال کلکتاب جمع
دابۃٌ مَغلۃٌ ۔ کفرحۃ ستور درد کین
شکم از گیاہ با خاک خوردن
مَغِیل ۔ کامیر شہرے است نزدیک
فارس ازان است جماعتے از محدثان
مَغالۃ ۔ کسحابۃ میغ و دغل نا راستی و
بدی کہ بحق کسے پیش دیگری گوید یقال
اتہ لصاحب مَغالۃٍ وبنو امغالۃٍ
گردہی است
مِمغَل ۔ کمنبر ازمند خاک خوردن
(ف ن س) مَغِلَت الدّابۃ
مَغلًا ۔ محرکہ گین شکم گردید ستور
از خوردن گیاہ با خاک
(ف) مَغَل بہ مَغلًا ۔ بالفتح
مَغالۃ ۔ کرامۃ دروغ بربافت
و بدگفت بحق آن نزد سلطان یا عام آست
(س) مَغِلَت المرأۃُ بولدہا
شیر داد بچہ را با بار دادی و مَغِل
الرجلُ تباہ شد چشم او
اِمغال ۔ خداوند ستور درد شکم
رسیدہ شدن و بچہ از شیر باز ناکردہ
آبستن شدن زن و ہر سال زائیدن
آن و شیر دادن بچہ را با بارداری
اِمرأۃٌ مُمغِلٌ کمحسن لغت است
ازان و سالی دو بار بار آوردن
گوسپند یا پے در پے آبستن شدن
آن یا دردی است آنزا کہ بدان
آبستن شود و بیند از دو غمازی کردن
یقال اَمغَل بہ

م غ و

(ن) مَغَا السِّنَّورُ مُغوًّا ۔ بالفتح

بانگ برآورد گریہ

م غ ي

مَغْي۔ بالفتح نرمی و فروہشتگی انبان وستودن کسی را بچیزے کہ ندارد از ہزل باشد یا از جد

مَاغِيَة۔ زن مریبہ وخوش گوی

(ن) مغی مَغْيًا۔ سخن خوش و وضع وبین گفتن

تَمَغّي۔ فروہشتہ ونرم شدن انبان

بَابُ المِيم فَصلُ الفاء

م ف ج

رَجُلٌ مَفَاجَةٌ۔ کسیکہ بتہ مرد گول

(ف) مَفِجَ مَفَجًا۔ بالفتح گول گردید

بَابُ المِيم فَصلُ القاف

م ق ء

مَاقِيُ العَيْنِ۔ دنبالہ چشم یا مقدم آن مُؤْقِي لغتی است و قد مر فی حرف

م ق ت

مَقِيت۔ کاسیر دشمن داشتہ

مَمْقُوت۔ دشمن گرفتہ

مَقْتِي۔ بالفتح منسوب بمرد کہ نکاح آورد زن پدر را یا پسر آن مرد

مَاقِت۔ دشمن گیرندہ

(ن) مَقَتَہُ مَقْتًا۔ بالفتح و مَقَاتَةً گرامتہ دشمن گرفت او را + ونیز نکاح المقت۔ نکاح کردن زن پدر خود را ہذہ کانت فی الجاہلیة

ما أمْقَتَہُ عِندِي یعنی او دشمن داشتہ شدہ است ومَا أمْقَتَنِي لَہُ یعنی من او را دشمن گرفتم

تَمْقِيت۔ دشمن گرفتن

تَمَقُّت۔ بہدیگر دشمن گرفتن

م ق ح س

تَمَقْحُس۔ بشوریدن دل یقال تَمَقْحَسَ نَفْسُہُ ای غثت

م ق د

مَقَدِي۔ محرکة مخففة الدال مشددة الیاء شرابے است کہ از انگبین سازند

مَقَدِّيَة۔ بفتح وتشدید دال و یا جامہ است و دہی

م ق د ش

مَقْدِشُو۔ بفتح المیم وکسر الدال والعامة بفتحہا وضم الشین شہری است بزرگ میان زنگ وحبش

م ق ر

مَقْر۔ بالفتح زہر قاتل و صبر و چیزے تلخ

مَقِر۔ ککتف درخت صبر یا درختی شبیہ آن یا ازیرہ و شیء مَقِر چیزے نیک ترش یا نیک تلخ

ذو مقار۔ کسحاب لقب ملکی از ملوک حمیر اسمہ احمد بن زید بن سعد بن حمیر الاصغر

تَمْقُور۔ بفتح التحیتة تلخ

مَمْقُور۔ ماہی شور تلخ

(ن) مَقَرَ عُنُقَہُ مَقْرًا۔ بالفتح بعصا کوفت گردن او را چنانکہ استخوانش بشکست منہ اشتق ذو مقار اسم ملک + ومَقَرَ السَّمَكَةَ المَالِحَةَ۔ تر داشت ماہی را در سرکہ تا نمک آن بدر رود

(س) مَقِرَ اللَّبَنُ مَقَرًا۔ بالتحریک ترش شد شیر + ونیز مَقَرَ تلخ شدن

مُمْقِر۔ کمحسن شیر وچاہ کم آب + و شیء مُمْقِر۔ چیزے نیک ترش یا تلخ

اِمْقَار۔ بسرکہ پاکیزہ کردن ماہی نمک زدہ را تلخ شدن و بد مزہ گردیدن شیر

اِمْتِقَار۔ باز کندن چاہ چون آتش خشک گردد

اِمْقِرَار۔ بلند برآمدن رگ

م ق س

مَقْس۔ بالفتح موضعی است بر نیل مصر

مَقَّاس۔ ککتان کوہی است بجاور و لقب مسہر بن نعمان عائذی شاعر لانہ رحلا قال ہو يَمْقُسُ الشعر کیف شاء ای یقولہ

(ن) مَقَسَہُ فِي المَاءِ مَقْسًا بالفتح در آب فرو برد او را + ونیز مَقْس۔ پر کردن خیک و شکستن چیزے را ودوانیدن آب و شعر گفتن

(س) مَقِسَتْ نَفْسُہُ مَقَسًا محرکة شورید دل او

تَمْقِيس۔ آب بسیار ریختن

مُمَاقَسَة۔ یکدیگر را در آب فرو بردن و باکسے نبرد کردن بغوطہ منہ المثل ہو یُمَاقِسُ حُوتًا در حق شخصے گویند کہ با داناتری از خود مناظرہ کند

تَمَقُّس۔ شوریدن دل

م ق ط

مَقْط۔ بالفتح سختی و سخت تافتگی رسن

مُقُط۔ بالضم رسن کہ بدان مرغ شکار کنند أمْقَاط جمع

مُقِط۔ ککتف بچہ بماہ ہشتم یا ہفتم زائیدہ

مِقَاط۔ ککتاب رسن یا رسن خرد سخت تافتہ و نیز گہوارہ و مانند آن

مَاقِط۔ فال سنگ زنندہ و آزاد کردۂ آزاد کردہ منہ قولہم فُلَانٌ سَاقِطُ بن مَاقِطِ بن لَاقِط فالساقط عبد الماقط وہو عبد اللاقط وہو عبد معتق وشتر نزار و برجاے ماندہ از ماندگی ولاغری وتنگ ترین از جنگاہ و رسن دلو ومُقُط الکتب جمع و رسن ولگام اسپ

(ن ض) مَقَطَ عُنُقَہُ مَقْطًا۔ بالفتح شکست گردن او را + ومقط القرآن بہ بر زمین زد سر خود را + ومَقَطَ بالایمان سوگند داد + ومَقَطَ بالعَصَا بچوب دستی زد او را + ونیز مَقْط۔ خشمناک گردانیدن و برخشم کردن و گوی بر زمین زدن سپس آن گرفتن و سفاد کردن مرغ مادہ را و برسن خرد زدن و برشتن و سخت تافتن ومَقَطَ البَعِيرُ مُقُوطًا۔ سخت لاغر گردید

تَمْقِيط۔ بر زمین زدن کسی را

اِمْتِقَاط۔ بیرون آوردن

م ق ع

مَقْع۔ بالفتح سخت خوردن شتر آب را و دشنام دادن بفحش تہمت

کردن یستعمل مجهولا یقال مُقِعَ فلان بسوءة ای رُمِیَ بِہٖ والفعل من فتح

قولهم هو یشرب شَرَابًا مُقْعًا - یعنی او دوام می ورزد در امور چند آنکه بنهایت مراد خود رسد

مُبَقَّع - کجید سرخچه مانندی است مهلک که شتر بچگان را عارض شود و می کشد

اِمْتِقَاع - همه شیر پستان مکیدن و گونه روی برگشتن از ترس یا از اندوه یستعمل مجهولا

م ق ع ط

مُقْعُوطَة - کعصفورة کویک خبز رو ک

م ق ق

مَقَق - محرکة درازی و دراز شدن

مَقَقَة - محرکة بزغالگان ناوانان

فرسٌ اَمَقّ - اسپ نیک دراز

مَقَّاء - بالفتح ممدود زانی گوشت وارضٌ مَقَّاء - زمین دور

مُقَامِق - آنکه سخن را باقصا حلق گوید تقدیره فعافل بتکریر الفاء

مُوقَق - کجوهر دهی است با جار

(ن) مَقَّ الطَّلْعَةَ مَقًّا - بالفتح کفانیدن شکوفه خرما تا کشنج بدان رسد

مَقْمَقَة - نرم شدن اسان گردیدن بند نمودن و خوار کردن و سخت مکیدن بچه پستان مادر را

مَقَّقَ عَلَی عِیَالِہٖ تَمْقِیقًا - سختی و تنگی نمودن بر عیال خود و مُقّق الطائر فرخه بمنقار خورش داد بچه را

تَمَقُّق - اندک اندک خوردن شراب را و یقال الصابر جرعة فما تَمَقَّقَهُ ای لم یَمُصَّه و یُبَالِہٖ

اِمْتِقَاق - همیشه شیر پستان مکیدن کره

م ق ل

مَقْل - بالفتح تنگ چاه

مَقْلَة - بالتا سنگی که بدان آب بخش کنند در سفر چون آب کم گردد

مُقْل - بالضم نوعی از کندر که یهود بخور سازند و صمغ درختی است و آن انواع باشد مقل ازرق که مائل بسرخی و تلخی باشد مقل یهود که مائل بزردی و مقل صقلی مائل تیرگی و سیاهی و مقل عربی آنچه از یمن خیزد و مقل هندی آنچه از هند خیزد و جمیع آن نافع است جهت سرفه و گزیدگی هوام و بواسیر و جهت تنقیه رحم و آسانی زائیدن و انزال المشیمه و سنگ کلیه و ریاح غلیظه و مدر و فربه کن اندام و محلل ورام و محرک باه و مقل مکی بار درخت دوم که سخت و عسری باشد می پزند و می خورندان راسرد و قابض و مقوی معده

مُقْلَة - بالتا پیه درون چشم جامع سیاهی و سپیدی چشم یا آن سیاهی و سپیدی چشم است یا سیاهه چشم مُقَل کصرد جمع و میانه سر نیزه و یقال هذا اخیر من مائیل نَلِہٖ المُقْلَة یعنی این بهتر است از صد ناقه که برگزیده آن را بنظر خود و ابن مُقْلَة - مردی است خطاط که خط ثلث و توقیع و نسخ و ریحان و رقاع و محقق از مخترعات اوست در سیصد و ده هجری

(ن) مَقَلَ لَمَقْلَة - درآوند انداخت آنرا و آب بر آن ریخت برای تقسیم و نیز مَقْل - بالفتح نگریستن یقال مقلته ای نظرت الیه بمقلتی و فرو بردن بآب و جز آن منه الحدیث اِذَا وَقَعَ الذُّبَاب فی طعام احد کم فامقلوه ثم انفلوه فان احدی جناحیه سمّا و فی الاخری سِفَاءً او انه یقدم السم و یوخر الشفاء مرد رفتن در آب و زدن و نوعی از شیر دادن و بدست اندک شیر مکانیدن شتر بچه را بترس شیر مکیدن وی

تَمَاقُل - همدیگر را بآب فرو بردن

اِمْتِقَال - بار بار فرو رفتن در آب

م ق و

(ن) مَقَا الفَصِیلُ اُمَّہٗ مَقْوًا - بالفتح سخت مکید شیر مادر را و نیز مَقْو - روشن کردن شمشیر و طست و آئینه و دندان و نگاهداشتن یقال اُمْقُ هذا اَمْقُوك ومَقْوَتَك مالك و مُقَاوتك بالضم ای صُنْه صِیانتك مالك

م ق ه

مَقَه - محرکة سپیدی چشم و جز آن یا اندک کبودی و آن مذموم است یا کبودی آن تباهی چشم از بی سرگی یا سپید شدن سرمه جای از چشم والفعل من سمع اَمْقَه و مَقْهَاء لغت است ازان یقال امرأةٌ مَقْهَاء و سراب اَمْقَه و نیز اَمْقَه دور جای و بی گیاه

سوبی درخت و مردی که گنج چشم و پلک آن سرخ باشد از کمی مزه

م ق ی

مَقْی - بالفتح روشن ساختن شمشیر و تشت و جز آن و نگاهداشتن یقال اِمْقِه مَقْیَتَك مالك ای عنه

مَاقَة گنج چشم

باب المیم فصل الکاف

م ک ء ل

مِیکَائِیل - بالکسر نام فرشته علیه السلام مِیکَائِین بالنون مثله

م ک ت

(ن) مَکَتَ بِالْمَکَانِ مَکْتًا - مقیم شد در آن جای

اِسْتِمْکَات - از ریم پر گردیدن آبله

م ک ث

مَکْث - مثلثا و یحرک درنگ کردن و انتظار نمودن مِکِّیثَی کدبیلی و بهید مُکُوث و مُکْثَان کعثمان مثله والفعل من نصر و کرم

مِکْثَة - بالکسر و الضم درنگ

مَکِیث - کامیر صاحب وقر و آن سنگ و نام پدر رافع و جندب که هر دو صحابی اند و نام پدر حباب و جد خالد بن رافع

تَمَکُّث - درنگ کردن و چشم داشتن در کاری مُتَمَکِّث لغت است از ان

م ک د

مِکْد - بالکسر شانه

مَکُود - کصبورناقه که شیر وی کم نشود

وناقه کم شیر از اضداد است نعتلة
اللیث مکد بالضم جمع
درّ ماکد۔ شیر که پیوسته بر یک
قرار باشد
ماکدة۔ ناقه بسیار شیر و
رکیة ماکدة چاه که آبش
پیوسته بر یک قرار باشد وکم نشود
مکداء۔ کصحراء ناقه بسیار شیر وناقه
که شیروے کم نشود
مکادة۔ ککتانة شهری است
در اندلس
اماکید۔ باقی ماندهٔ خون بها
(ن) مکد مکدا۔ بالفتح و
مکودا۔ جای گرفت ومقیم شد
ومکدت الناقة کم گردید شیروے
از درازی زمان

م ك ر

مکر۔ بالفتح فریب وگل سرخ
ونیکو آگندگی ساق وآواز مرغان و
بانگ عرش شیر ونوعی از درخت
مکور جمع وفی راءٍ المکر ثمر آن
مکرة۔ بالفتح گیاهی است تیره
رنگ مکر ومکور جمع واسپ است
تباه شده وساق آگنده گوشت
زیبا وغوره خرما سخت نزدیک به رطب
رسیده
مکور۔ کصبور فریبنده
ماکر۔ فریبنده وبدسگال وستور
موینه بار کرده یا کاروان شتر
که غله کشانند
مکّار۔ کشداد فریبنده وبدسگال
مکوری۔ بالفتح منسوب با کس
فرومایه او الصواب ذکره فی ك ور

مکران۔ کسکران شهری است
نخلة ممکار۔ بالکسر خرما بن
بسیار مکرة
ممکور۔ بگل سرخ رنگ کرده
وشیر آلوده بخون شکار گویا بگل
سرخ رنگ کرده
ممکورة۔ زن پیچان خلقت
استوار اندام وگرد ساق یا آگنده
ساق گرد اندام یا درآمده خلقت سخت گوشت
(ن) مکر ارضه مکرا۔ بالفتح
آب داد زمین خود را ونیز مکر
فریفتن وبدسگالیدن وبگل سرخ
رنگ کردن
(س) مکر مکرا۔ محرکة سرخ
گردید
تمکیر۔ نگاهداشتن غله تا بگرانی
فروشد
ممتکر۔ بکسر الکاف رنگ کرده
بگل سرخ
امتکار۔ رنگ کرده شدن بگل
سرخ وتخم کاشتن

م ك س

مکس۔ بالفتح باج وعشره و
دراهم که در بازار از بائع میگرفتند
در جاهلیت یا درهم که عامل صدقه
بعد فراغ از صدقه میگیرد
دون ذلك مکاس عکاس
بالکسر یعنی سوای این کار موی پیشانی
یکدیگر گرفتن است او هی اتباع وقد
ذکر فی ع ك س
ماکس۔ ده یک گیرنده
(ض) مکس فی البیع مکسا
بالفتح تشویش کرد در آن وگرد آورد
مال را ونیز مکس۔ تلح خراج
گرفتن وفی الحدیث لا یدخل
صاحب مکس فی الجنة وزبان
آوردن وکم نمودن ثمن وستم
کردن
مماکسة۔ با کسی بچیزی بخیلی کردن
وتشویش کردن در بیع وکم کردن
در ثمن مکاس بالکسر
مثله
تماکس۔ بهمدیگر حریصی کردن
بخریدن چیزے

م ك ك

مکة۔ بالفتح نام شهر حرام وشمامه
حرم سمی به لانها تنقص
الذنوب او تفنیها او تهلك
من ظلم فیها
مکاك۔ کغراب مکیده
مکاکة۔ مغز استخوان ومکیده
مکّان۔ بالفتح مرد مکنده وآنکه مکید
شیر گوسپند را ونه وشد بناکسی
وفرمایگی
مکاکة۔ ککتانة کنیزک
مکّوك۔ کتنور طاس که بدان
آب خورند وپیمانه است که در آن
یک ونیم صاع گنجد یا نصف رطل
تا هشت اوقیه یا نیم ویبه وویبه
بیست ودو یا بیست وچهار مد بمد
نبی صلی الله علیه وسلم یا سه کیله
وکیله یک من وهفت ثمن است ومن
دو رطل ورطل دوازده اوقیه و
اوقیه یک استار ودو ثلث استار
واستار چهار ونیم مثقال ومثقال
یک درم وسه سبع درم ودرم
شش دانگ ودانگ دو قیراط وقیراط
دو طسوج وطسوج دو حبه وحبه
شش یک از هشت یک درم وآن
یک جز ست از چهل وهشت جز درهم
مکاکیك ومکاکی جمع
امرأة مکمکة۔ زن کوتاه
گرد اندام
ممکوك مکیده
(ن) مکه مکا۔ بالفتح مکید
آن را ومك بسلحه۔ ریخ زد ونیز
مك هلاک گردانیدن وکم کردن
مکمکة۔ مکیدن همه شیر و
غلطان رفتن
تمکك۔ مکیدن وستیهیدن بر
غریم وفی الحدیث لا تمککوا
علی غرمائکم ای لا تستقصوا
ومغز استخوان بیرون آوردن
امتکاك۔ همیشه شیر پستان
مکیدن کره
امرأة متمکمکة۔
للفاعل زن کوتاه گرد اندام

م ك ل

مکلة۔ بالضم وتضم آب که در تنگ
چاه بعد کم شدن اندک اندک گرد
آید یا آب اندک در تنگ چاه یا آوند
باقی ماند از اضداد است
قلیب مکول۔ کعنق وکتف
چاه که آبش کشیده باشند
مکال۔ کغراب پیه یقال ما
بها مکال ای شحم
مکول۔ کصبور چاه که آبش کم
گردد پس آن اندک اندک در تنگ
آن گرد آید مکل ککتب جمع

مَکُولِیّ - بالفتح و شد یا ناکس
مَمْکُلَة - بالفتح وضم الکاف چاه
که آبش کشیده باشد تَلْبِیبٌ
مَمْکُولَة کذلک
مُمْتَکِل - کنبر آب گیر گرم آب
دیا چاه که در وی آب آن باشد
(ن) مکلت الرکیة مکولا
کم گردید آب در چاه سپس آن اندک
اندک گرد آمد در وسط وی
مُمَاکِل - بکسر الکاف فراهم آرنده
هر چیزی
اِسْتَمْکَلَ بالمراة - بزنی
آورد آن را

م ک ن

مَکْن - بالفتح بیضه سوسمار و ملخ
و مانند آن مَکِن - ککتف مثله
مَکِنَة - بکسر الکاف جای باش
مرغ مَکِن ککتف و مکنات جمع
و فی الحدیث اقروا الطیر علی
مکناتها بکسر الکاف و ضمها ایضا
و قیل مکنات بضمتین للطیر
مکنات للضب قال عبید تو
یجوز فی الکلام ان المکن و ان
کان للضباب ان تجعل للطیر
تشبیها بذلک کقولهم مشافر
الحبشی انما هی للابل یقال
الناس علی مکناتهم ای استقامتهم
مَکِین - کامیر جای گیر و ذی عزت
نزد پادشاه مُکَناء جمع و ابو
مکین نوح بن ربیعة تابعی
مَکَان - بالفتح جای اماکن و
اَمْکِنَة جمع
مَکَانَة - کجماعة نرمی و آهستگی

مَکِینَة کسفینة شان و مرتبه و جای
نزد پادشاه
مَکُون - کصبور بیضه زیر بال گیرنده
یا بیضه داده از سوسمار و ملخ
و مانند آن
مَکْنَان - بسکران گیاهی است
(س) مَکِنَت الضبة تمکن مکنا
بیضه داد
(ك) مَکُنَ مَکَانَة - مرتبه یافت
نزدیک امیر و برپای ماند
مُمْکِن - کمحسن بیضه داده یا بیضه
زیر بال گیرنده از سوسمار و ملخ
و درود و نیز مُمْکِن - رودیا
گیاه مکنان رویانده
اِمْکَان - بیضه دادن و زیر بال
گرفتن ملخ و سوسمار بیضه را و قادر
گردانیدن بر چیزی یقال امکنه
من الشیء و پابر جای کردن دست
و ادن قولهم ما امکنه عند الامیر شیئا
تَمْکِین - پابر جا کردن و توانا و قادر
گردانیدن بر چیزی یقال
مکنته من الشیء
مُتَمَکِّن - للفاعل جای گیر و
اسمی که آخر وی اعراب پذیرد و با این
اگر منصرف باشد آن را متمکن امکن
خوانند و غیر متمکن آنکه مبنی باشد و
معنی قولهم فی الظرف انه متمکن
انه یستعمل مرة ظرفا و مرة
اسما فینصب و یرفع و غیر
المتمکن هو الذی یستعمل فی
موضع الظرف فینصب و لا یجوز
الرفع بها اذا کان معرفة و اما
اذا کان نکرة او دخلت علیها

الالف واللام کلمت رفعا و
نصبا و جرا
تَمَکُّن - جای گرفتن و منزلت
یافتن نزد پادشاه و بر پای بودن
و قادر شدن بر چیزی
اِسْتِمْکَان - بر پای بودن و
قادر گردیدن بر چیزی

م ک و

مَکْو - بالفتح سوراخ روباه و
خرگوش و مانند آن
مَکْوَة - بالفتح کوه کوهی است
بدریای عمان
مَکَا - کعصا سوراخ روباه و
خرگوش و مانند آن اَمْکَاء جمع
و کوهی است اشرف بر نعمان
مُکَّاء - کزنار مرغی است
مَکَاکِی جمع
مِیکَائِیل - بالکسر نام
فرشته روزی و هما اسمان
اضیف احدهما الی الآخر
مِیکَائِین - بالنون و
مِیکَال - بالکسر لغتان فیه و نام
مردی
(ن) مَکَا مُکُوًّا - بالفتح و مُکَاءً
کغراب شخولید بدهن و بانگ کرد
و انگشتان را بهم در کرده دمید تا
آوازی بر آید منه قوله تعالی
و ما کان صلوتهم عند
البیت الا مکاء و تصدیة
و مَکَت استه - تیز داد گویند
این وقتی باشد که برهنه و ابو دیا
خاص است مرستور را
(س) مَکِیَت یده مکا کعصا
شوخ گرفت دست او از کار
تَمَکِّی - تر شدن بخوی و عرق و
خاریدن اسپ چشم خود را بزانو

بَابُ المِیم فَصْلُ اللام

م ل ء

مِلْء - بالکسر پُر یقال اعطه
ملأه و ملأیه و ثلث املائه
مِلْأَة - بالتاء هیأت پر شدن
یقال انه لحسن الملأة ای هیئة
امتلاء طعام و سیری
مُلْأَة - بالضم زکام و سستی شتر
از درستگی بعد زکتن
مَلَأ - محرکة گروه اشراف و
غلبه و چیرگی گروه با مشورت و
خوی املاء جمع و منه احسنوا
املاءکم ای اخلاقکم و نیز
مَلَأ - کشاکش کردن و آزمند
شدن و گمان بردن و فراهم آمدن
مَلِیء - کامیر توانگر و مالدار یا مالدار
نیکو معامله و مِلاء ککتاب و
اَمْلِئَاء و مُلَاء جمع
مُلَاء - کغراب زکام و نام شمشیر
سعد بن ابی وقاص
مُلَاءَة - کثمامة زکام از پری و
چادر یک لخت یا بر جامه نرم مُلَاء جمع
و نیز مُلَاءة نام مرد و مرکز اسپ
رسول الله صلی الله علیه و آله وسلم
مَلْآن - کسکران پر و مَلْأَی
کسکری و مَلْآنة مونث
یقال دلو مَلْأَی و کوز ملآن
ماء و العامة تقول ملای
ماء املاء ککتاب جمع

مَمْلُوء. زکام زده یقال اَمْلأَهُ
اللّٰه وهو مَمْلُوءٌ نادر را
(ف) مَلَاءَةٌ مَلأً وَمَلَاءَةً
ومِلْأَةً. بالفتح والکسر پر کرد آنرا
ومُلِئَ الرَّجُلُ مجهولا از کام زده
گردید + ومَلُأَ الرَّجُلُ. توانگر
و مالدار گردید + ومَلأَهُ علی
الامر ملأً. یاری داد وهمراهی
او نمود
(س) مَلِئَ مَلَاءً محرکة پر شد
(ك) مَلُؤَ مَلَاءَةً. زکام زده
گردید + مَلُؤَ الرَّجُلُ مَلَاءَةً.
کراءة وملاءها اسماء عن کراع
توانگر مالدار نیکو معامله گردید
مُمْلِئٌ. گوسپندکه در شکمش آبی
واغراس گرد آید وبدان گمان
برندکه ابستن است
اِمْلَاء. پر کردن وزکام زده
گردیدن وسخت کشیدن کمان را
یقال اَمْلأَ فی القوس ذا اغرق
تَمْلِئَة. پر کردن وسخت کشیدن
کمان را
مُمَالَاة. یاری وهمداستانی نمودن کار
تَمَلُّؤ. پر گردیدن یقال تَمَلَّأَ
من طعام وشراب + تَمَلَّأَ غیظا
ولا یقال انه لحسن التملؤ
تَمَالُؤ. فراهم آمدن وانبوهی
کردن یقال تَمَالُؤا علیه.
اِمْتِلَاء. پر شدن
اِسْتِمْلَاء فی الدین. ای
جعل دینه مُلَاء.

م ل ب

مَلَاب. کسحاب نوعی از بوی
خوش یا آن زعفران است وذکره
فی ل وب

م ل ت

مِلِیت. کسکیت برگ مرغ یا غلاف
بار آن
اَمَالِیت. شتران تیز رو
(ن) مَلْتُهُ مَلْتًا. بالفتح
حرکت داد وسخت جنبانید آنرا

م ل ث

مَلَث. بالفتح اول تاریکی شب
ویحرک ویقال اَتَیْتُهُ مَلَثَ الظَّلَامِ
ای حین اختلاط البیاض بالسواد
یعنی وقت مغرب + ونیز مَلْث
بجرب. بالی وسخن دل خوش کردن
کسی را از کاری باز داشتن وعده
زبان دادن بی نیت وفا ونرم
زدن دست رفتن والفعل من نصر
مِلْث. بالکسر آنکه از جماع سیر نشود
مُلْثَة. بالضم اول تاریکی شب
مُلَّث. بالضم وشد اللام یا مَلْث
بالفتح مخفف دهی است بعراق
مُمَالَثَة. بهم بازی کردن آشکار
کردن خلاف ظاهر مصالحت نمودن

م ل ج

مُلْج. بالضم خسته مقل ناحیه است از احیا
مُلُج. بضمتین بزغالگان شیر خواره
مَلِیج. کامیر شیر خواره ومرد بزرگ
قدر دهی بسواد مصر
اَمْلَج. گندم گون وبیابان بی آب
وعلف اما معرب آملهی است مسهل
بلغم ومقوی دل وچشم ومقعد
وحل ملجان کسکران ناکس که
شیر ناقه بمکد از ناکسی ونه دوشد
مَالَج. کهاجر الکلکاران معرب است
ومَالَج. نام جد محمد بن معویه محدث
اُمْلُوج. کعصفور بالهمزه برگ درختی
است صحرائی شبیه برگ سرو اَمَالِیج
جمع وخسته مقل
مِلِنْجَة. بکسر میم وسکون نون
محله است باصبهان
(ن س) مَلَجَ الصَّبِیُّ اُمَّهُ
مَلْجًا. بالفتح لبها گرفت کودک پستان
مادر را
(س) مَلِجَ مَلَجًا. محرکة خایید خسته
مقل را + ومَلِجَتِ النَّاقَةُ ای رئت
شیر ناقه وخشک شد چندانکه اندکی
نمکین وپستان باقی مانده
اِمْلَاج. شیر دادن منه
الحدیث لا تُحَرِّمُ الْاِمْلَاجَةُ
ولا الاملاجتان
اِمْتِلَاج. بمکیدن شیر را
اِمْلَاجُ الصَّبِیِّ. کام وزبان
ودندان شیر برآورد کودک اِمْلَاج
الصبی کافشعر کذلك

م ل ح

مَلْحَة. لجه دریا
مِلْح. بالکسر نمک وقد یذکر
ویقال مِلْحُهُ عَلَی رُکْبَتِهِ یعنی و
بیوفا است یا فربه یا تند خشم وآب
شور مِلْحَة بالتاء وملاح کلتاب
واملاح ومِلَح کعنب جمع وسپید
وذات الْمِلْح. موضعی است + و
قصر الملح. کوشکی نزدیک خوارزم
الری + ونیز مِلْح. شیر خوارگی ودانائی
ودانا ونمکینی وفربهی وحق وحب
وخوبی وحرمت وسوگند وعهد یقال
بَیْنَهُمَا مِلْحٌ
مِلْحَة. بالکسر نام مردی شاعر
ونیز مِلْحَة. حرمت وسوگند وذمه
یقال بَیْنَهُمَا مِلْحَة. + ومِلْحَتَان
دو دادمی است از وادیها قبلیه
مُلْحَة. بالضم ترس ومهابت
وبرکت وسخن خوش ونمکین مُلْحَة
کصرد ویحرک جمع سپیدی سیاهی آمیز
وسخت کبودی وسبزرنگی
مَلَح. محرکة اماس پاشنه اسپ
وهو دون الجرذ فان اشتد
فهو الجرذ وموضعی است + ونیز مَلَح
سپید سیاهی آمیز
مَلِیح. کامیر آب نمکین وخوبصورت
ملاح کلتاب واملاح جمع
وسمك مَلِیح. ماهی نمک زده
قلیب مَلِیح. چاه شور آب
مُلَیْح. کزبیر دهی است در هرات
دهی از خزاعه مُلَیْحِی کعربی منسوب
بوی
مُلَیْحَة. کجهینة جایی است
مِلَاح. ککتاب بادکه کشتی بدان
روان گردد وتوبره وسرزه و
پوشش وآنچه بدان خورد را نوشند
مِلَاحَة. ککتابة کشتی بانی
مُلَاح. کغراب نمکین وخوبصورت
مُلَاحُون جمع
مُلَاحِیّ. کغرابی وقد یشدد
نوعی از انگور سپید دراز ونوعی از
انجیر واراک سرخ سپید واراک
که سپیدی بر سیاهیش باشد
اَمْلَاح. بالفتح موضعی است
مَالِح. آب شور لغة ردیة

او لا یقال + ونبتٌ مَلِحٌ۔ شورگیاہ
اَمْلَحُ۔ سپید سیاہی آمیختہ وکبود
مَلْحَاءُ مؤنث یقال کبش اَمْلَحُ ونعجۃٌ مَلْحَاءُ وقیل اَملح العین
مَلْحَاءُ۔ درخت برگ ریختہ وگوشت پشت از دوش تا سرین ولشکر گران ونام لشکری کہ اہل مندر را ور ودیاری است بیمامہ
مِلْحَان۔ بالکسر والفتح ماہ جمادی الثانی وکانون ثانی کہ ماہ بیست رومی از ماہہائے زمستان سمی لبیاض ثلجہ وروستائی ایمین وکوہی بدیار بنی سُلیم
اُمَیْلِحُ بمصغر آبی است مر بنی ربیعۃ الجوع را وموضعی
مَلَّاحٌ کشتیبان ونمک فروش وشوره فروش یا صاحب نمک وکشتی بان ومتعہد باصلاح ودرستگی جوی
مَلَّاحَۃ۔ گلتانہ نمکستان وشورستان
مَلَّاحِیَۃ۔ بالفتح وشد اللام شی انگور سپید
مُلَّاحٌ۔ کرنا نمکین وخوبصورت
مُلَّاحُوْنَ جمع وشورہ گیاہ ونیز گیاہی است
مَلُّوْحَۃ کسفودہ دہی بزرگ بحلب
مَمْلَحَۃ کمقعدۃ شورستان ونمکستان ومملحۃ کمکنسۃ نمکدان
سمك مَمْلُوْحٌ۔ ماہی نمک زدہ
(ف) مَلَحَۃ مَلْحًا۔ بالفتح غیبت وی کرد + ونیز مَلَحَ سخت جنبانیدن مرغ بال را وپاکیزہ کردن کوسپند

از موی جہت بریان کردن و شیر دادن بچہ را ونمک کردن دیگ وماہی را باندازہ ودرین معنی از ضرب نیز آید وشیر خورانیدن یقال مَلَحْنا لفلان ای ارضعناہ۔ وشورہ خورانیدن ستور را
(ك ن ف) مَلُحَ الماءُ مُلُوْحَۃً ومَلَاحَۃً شور گردید آب
(ك) مَلُحَ مَلَاحَۃً۔ کرامۃ و مُلُوْحَۃً۔ نمکین وخوبرو گردید
اِمْلَاحٌ۔ یاب شور فرود آمدن وشور گردیدن آب بعد از آنکہ شیرین باشد وآب شور خورانیدن بسیار نمک کردن دیگ را وشور گردانیدن طعام را ویقال ما اُمَیْلِحَہ لم یصغر ا من الفعل غیرہ وغیر قولہم ما اُحَیْسِنَہ قال الشاعر + اُمَیْلِحَ غزلانا عطون لنا + من ھو لیائك بین الضال والسمر
سَمَكٌ مَمْلَحٌ۔ بمعظم ماہی نمک زدہ
تَمْلِیْحٌ۔ فربہ شدن وبسیار نمک کردن دیگ را شور کردن طعام را وسخن خوش ونمکین آوردن شاعر واندک فربہ شدن شتر کشتی
مُمَالَحَۃ۔ بہمشیرگی وہمسفری کردن وبریکدیگر اعتماد نمودن + ونیز مَلَاحٌ۔ کتاب وزیدن باد جنوب عقیب شمال وسرد شدن زمین وقت باریدن باران وبچہ را بدایہ دادن وشیر دادن کودکی را با کودک دیگر ودو ادر گردن و کردن فرج ناقہ

مُتَمَلِّحٌ بکسر اللام خداوند نمک
تَمَلُّحٌ۔ فربہ شدن
اِمْتِلَاحٌ۔ دروغ بار استی وحق آمیختن
اِسْتِمْلَاحٌ۔ ملیح شمردن کسی را
اِمْلِحَاحٌ۔ سپید سیاہی آمیز شدن وکبود وسبز رنگ گردیدن

م ل خ

مَلْخٌ۔ بالفتح رفتار سخت وسخت رفتن یقال مَلَخَ القومُ مَلْخَۃً مَالِخَۃً اذا ابعدوا فی الارض وآمد رفت وتر ودمنودن در باطل و وبسیاری کردن در آن وبدست وبدندان کشیدن چیزے وودتا شدن وشکستہ گردیدن گاییدن ومتغیر ومزہ برگشتہ شدن طعام وبازی کردن اسپ کمیز خوردن نمہ وباز ماندن کشتی از کشتی مُلُوْخٌ ومَلَاخَۃٌ کرامۃ مثلہ والفعل من فتح
مَلِیْخٌ۔ کامیر کشن ربار واوکندہ وتباہ وسست وبی مزہ از گوشت اجزاء آن
مَلَاخَۃ۔ کرامۃ بے مزہ گردیدن والفعل من کرم
غُلَامٌ مَلَّاخٌ۔ کشداد غلام بسیار گریزندہ
مُمَالَخَۃ۔ بہم بازیدن دوستی و زمی کردیدن
رجلٌ مُتَمَلِّخُ الصلب بکسر اللام مردست پشت
تَمَلُّخٌ چشم برکندن یقال تَمَلَّخَتِ العقابُ عَیْنَہٗ

مُمْتَلِخُ العقلِ۔ مرد عقل برکشیدہ
اِمْتِلَاخٌ۔ برکشیدن یقال اِمْتَلَخَ فلانٌ ضرسَہٗ اِمْتَلَخَتِ العقابُ عینَہٗ وبرکشیدن شمشیر از نیام وبیرون کشیدن لگام از ستور
مُسْتَمْلِخٌ بکسر اللام نام پسر علی بن ابی ذؤیب ہذلی

م ل د

مَلْدٌ۔ بالفتح نرم ونازک از مردم وشاخ درخت + ونیز مَلْدٌ غول
اَمْلَدُ۔ کاحمد نرم ونازک از شاخ ومردم مَلْدَاءُ مؤنث
مَلُّوْدٌ کصبور بالذال بہی است با وزخندہ
اُمْلُوْدٌ کعصفور المذکر ومؤنث در وے یکسان است + ونیز اُمْلُوْدَۃ مونث
اُمْلُدٌ کقنفذ بمعنی املد است
اِمْلِیْدٌ بالکسر و اُمْلُدَانٌ بضم الہمزۃ واللام اُمْلُدَانِیٌّ بشد الیاء کذلك ونیز اِمْلِیْدٌ بیابان ہموار تابان
اُمْلُوْدَانِیَّۃ۔ بضم الہمزۃ واللام زن نرم ونازک مُلُدَانِیَّۃ بالضم مثلہ
(ن) مَلَدَہٗ مَلْدًا۔ بالفتح کشید اورا
(س) مَلِدَ مَلَدًا ومَلَدَانًا موکتین جنبید وشادمانی نمود ونیز مَلَدٌ ومَلَدَانٌ جوانی وتازگی ودرخشیدگی روے
تَمْلِیْدٌ۔ نرم کردن پوست را

م ل ذ

مَلْذ . بالفتح دروغ گفتن ونیزه
تادن ومسح کردن بردست وسخت
خفتہ دویدن ستور وتیز دویدن
آن والفعل من نصر
مَلَذ . محرکۃ آمیزش تاریکی
مَلَّاذ . کشداد دروغ گوی کہ
گوید ونکند وخود رای نادرست
ودستی ہ وذِئبٌ مَلَّاذٌ گرگ سبک
مَلَذان . محرکۃ آنکہ نصیحت
پیدا کند وبدی پنہان دارد ومَلَذان
ومَلَاذانی . مثلہ
مِلْوَذ . کمنبر دروغ گوی کہ آنچہ
گویند نکند مِلْمَذ مثلہ
اِمْتَلَذْتُ مِنْہُ کَذَا اعطیہ
گرفتم از وے

م ل ز

مَلِز . ککتف مرد سخت بی
بُعْتُہُ الْمَکَزی یعنی آزاد
فروختم آن را
مَلَّاز . ککتان گرگ
(ن) مَلَزَ بِہٖ مَلْزًا . بالفتح
برد آن را ہ ومَلْزَعَنْہُ . درنگ
کرد وپس ماند
اِمْلَاز . ربودن ودرنگ کردن
تَمْلِیز . رہانیدن
تَمَلُّز . برون ودر تاخیں
انداختن ورستن از کاری
اِمْتِلَاز . برکشیدن
اِنْمَلَزَ مِنْہُ . فوت شد از وی
ونیز اِنْمِلَاز . رستن از کار

م ل س

مَلَاسَۃ . بالفتح تابانی ونرمی
ونرخشونت مُمْلُوسَۃ مثلہ
مَلُّوس کصبور شتر نیکو روش
بیشی گیرندہ بہر راہ کہ باشد
مُلَیْس . کزبیر نام مردے
اَمْلَس . تابان ونرم مَلْسَاء
مونث ودرست پشت منہ
المثل ہَانَ عَلَی الْاَمْلَسِ مَالَاقَی
الدَّبِر یضرب فی سوء اہتمام
الرجل بشأن صاحبہ وخِمْس
اَمْلَس خمس سخت دلتعب اندازندہ
مَلْسَاء . می آسان درخوردن
وشیر ترش کہ در شیر خالص آمیزند
تا وی نرک شود
نَاقَۃٌ مَلَسٰی . محرکۃ مقصورا شتر
مادہ کہ تیز گذرد وچیزے بوے
نچسپد از سرعت وی ہ دابیعک
الْمَلَسٰی . ای لاعُہْدَۃَ یعنی آزاد
می فروشم
مُلَیْسَاء . کحمیرا شیر ترش کہ در
شیر خالص نداز ندتا بستہ گردد و
نیم روز ومیان مغرب ونماز خفتن
وماہ صفر یا ماہی مابین آخر گرما و
زمستان واکہ از رخت طعام و
قلعہ است در طائف
مَلَاسَۃ . ککتانہ مالہ کہ زمین ہموار
کنند بوی
اِمْلِیس . بالکسر دشت خشک
بی گیاہ اِمْلِیسَۃ بالتا مثلہ
اَمَالِیس وامالس شذوذا
جمع
رُمَّانٌ اِمْلِیسِی . انار دشتی
کانہ منسوب الی الاملیس
صَبِیٌّ مَمْلُوس . کودک خایہ
کشیدہ
مَلَسَنِی بِلِسَانِہٖ مَلْسًا .
بالفتح نرم کرد مرا زبان خودہ ونیز
مَلْس . راندن سخت وآمیختن ودرہم
شدن تاریکی یقال انیتہ مَلْسَ
الظلام ونرم وتابان شدن وخایہ
قچقار بیرون کشیدن بارگہای آن
(ک) مَلُسَ مَلَاسَۃً . تابان
ونرم گردید
اِمْلَاس . ودرہم آمیختن تاریکی
ونیم ریختن گوسپند یقال اَمْلَسَت
شاتک
تَمْلِیس . نرم وتابان گردانیدن
تَمَلُّس . فوت کردن وگذاشتن و
تابان نرم گردیدن بازگشتن از کاری
اِمْتِلَاس . خیرہ کردن بینائی
را یقال اُمْتُلِس بصرہ مجہولا
ای اختطف
اِمِّلَاس . فوت شدن ونرم و
تابان گردیدن وبازگشتن از کارے
اِنْمِلَاس مثلہ
اِمْلِیسَاس . فوت شدن نرم
وتابان گردیدن

م ل ش

(ن) مَلَشَ الشَّیْءَ مَلْشًا . بالفتح
بدست باز کاوید آن را کوسے
چیزے بجوید در آن

م ل ص

رِشَاءٌ مَلِصٌ . ککتف رسن ولو
کہ تابان ولغزان باشد
مَلِصَۃ . کفرحۃ ماہی است سطبر
ودرشت پوست
مِلَّاص . ککتاب سنگ درشت
سپید وقلعہ است درکنار جزیرہ
صقلیہ وجاریۃ ذات شماص
ومِلَّاص . دختر نرم اندام شوخ
بی باکانہ پیش آیندہ
رجلٌ اَمْلَصُ لرَّاس . مرد
کم موی سر
اَلْقَتْہُ مَلِیصًا ومَلِیطًا .
کاسیر بچہ ناتمام افگند
یا ابن مَلَّاص . کشداد
دشنامی است
سَیْرٌ اِمْلِیصٌ . بالکسر تند
شتاب
مِمْلَاص . بالکسر زن کہ
بچہ مردہ انداختن عادت باشد او را
(ن) مَلَصَ بِسَلْحِہٖ مَلِیصًا .
پلیدی انداخت
(س) مَلِصَ مَلَصًا . محرکۃ
لغزید از دست وافتاد
اِمْلَاص . بچہ مردہ انداختن
زن اِمرأۃ مُمْلِصٌ کمحسن لغت
است انداختن لغزیدن چیزے
تَمَلُّص . رستن
اِمِّلَاص . بتشدید المیم رستن و
فوت شدن اِنْمِلَاص مثلہ

م ل ط

مِلْط . بالکسر مرد سخت خبیث
وبد کہ ہرچہ نزد وی گذارند بدزدد
حلال شمارد ومرد کہ نسب وے
معلوم نباشد یقال غُلَامٌ مِلْطٌ
خِلْطٌ ای مختلط النسب اِمْلَاط
ومُلُوط جمع
مَلِیط . کامیر بچہ بے موی انداختہ
وتیر بے پر

مِلَاط - گِل که با آن دیوار و پهلو
و کناره کوهان وابنا مِلاط دو بازو
شتر یا دوشانه یا جای آن + وابن
مِلاط او
اَمْلَط - مردی موی اندام و
مرد تنک ریش و تیر بی پر
مِلْطَا - بالکسر والمد و یقصر سر
شکستگی که تا پوست تنگ رسد
مِلْطَاۃ بالتا مثله یا پوست
تنگ میان گوشت و استخوان سر
مَلْطَی کجزی نوعی از دویدن
و یقال مضی فلان الی ملطی
کذا فی یقال جعله الله ملطی
لا عهد له ای لا رجعة
مَلَطْیة محرکة ساکنة الطاء
مخففة الیاء والتشدید خ شهری
است سردسیر کثیر الفواکه
و مَلِطْیة - کصاحبة شهری است
مُلَاط - ناقه که بچه بی موی
افگندن عادتش باشد
(ن) مَلَطَ الحائطَ - گِل ملاط
کرد دیوار را + و نیز مَلَطَ موی
ستردن بچه را تمام افگن …
ولش را؛ مَلَطَ الرجل؛ ملطا
آمیخته نسب گردید
(س) مَلِطَ الرجل مَلَطًا -
محرکة و مُلْطَة بالضم بی موی
گردید اندامش سبک ریش گردید
مُمْلِط - کمحسن ناقه که بچه بی موی
افگنده مماليط جمع
اِمْلَاط - افگندن شتر ماده
بچه بی موی را
تَمْلِيط - گل اندودن دیوار را

و یک مصراع شعر گفتن و مصراع ثانی
گفتن دیگری
مُمَالَطَة - یک مصراع شعر گفتن
و تمام کردن آن دیگری یقال مالطه
اذا قال هذا نصف بیت
واتمه الاخر
تَمَلُّط - بی پروا تابان شدن تیر
اِمْتِلَاط - ربودن

م ل ع

هُم علیه مَلْع واحد - بالفتح یعنی ایشان بروی گرد آمدند
بدشمنی
مَلِيع - کامیر زمین فراخ یا بیابان
بی گیاه یا زمین درست هموار
یا بر بیت کوچه تنگ که کم از قامت
مرد است یا شد آب دروی زود
خشک شود و مضمحل گردد و این
در بیابانهای هموار سخت زمین
باشد ملع ککتب جمع و نیز روان
ناقه واسپ و معرفه نام راهی است
مَلَاع - کسحاب دشت بی نبات
و نیز مَلَاع کقطام کسحاب وقد
یمنع زمینی است که عقاب را بدو
نسبت کنند یقال اودت بهم
عقاب مَلَاع یقال ذلک …
الواحد والجمع وهو شبیه … یقال
طارت به العنقاء وحلقت …
به عنقاء مغرب یا از نعوت عقاب
است یا عقاب ملاع عقاب
موش خوار است که کوچک باشد
و کلاکموش را شکار کند
مَيْلَع - کحیدر تیز رو از شتر و اسپ
بیابان بی نبات وهو مثل

المَلَاع دو راز جنبنده و مضطرب
چنان چنین و معرفه نام ناقه
(ف) مَلَعَ الشاةَ مَلْعًا - بالفتح
از گردن کشید پوست آن را و نیز
مَلْع - تیز و سبک رفتن
اِمْلَاع - تیز رفتن ناقه یا رفتار
عنق دویدن
اِمْتِلَاع - تیز رفتن ناقه یا رفتار
عنق رفتن آن و از گردن برکشیدن
پوست گوسپند را ربودن
اِنْمِلَاع - تیز و سبک رفتن

م ل غ

مِلْغ - بالکسر احمق فرمایه فحش گوی
اَمْلَاغ جمع یقال بلغ مِلْغ
یا ازدواج … بغ
مَلْغَغَة - کصبورة زن کول
کمینه بدزبان
رَجُل مَالِغ - مرد تباه کار و ناسز
مَلَاغ کرن … جمع
مُمَالَغَة - لاغ کردن سخن زشت
یقال مالغه بالکلام ای بالفحش
تَمَلُّغ - کول نمودن خود را
تَمَالُغ - به خنده کردن بوی

م ل ق

مَلَق - محرکة زمین هموار و سبزه
نرم و نازک یا زود رونده ملقة
کی و نیز مَلَقَة - سنگ درست
تابان لخشان
ملون - ککتف … اسپ
که برفتار وی اعتماد نتوان کرد
اسپ تیز رونده سلیمه موش
و مرد زبان بخشنده نه بدل
مَلِيق - کامیر بچه افگنده

مُلَاق - کغراب جوی است
مَالَق - کهاجر آلکه بدان زمین
کشت را هموار و برابر کنند و ماله
گلکاران
مَالَقَة - کهاجرة شهری
است باندلس
مَیْلَق - کحیدر تیز رو و شتاب
زده و نام مردی
مَلَقُونِيَة - کخار ونیه محرکة
مخففة شهری است نزدیک قونیه
مِمْلَق - کمنبر ماله گلکاران
فرس مَمْلُوقَة الذَّکَر -
اسپ گشنی کرده از اندک زمان
(ن) مَلَقَه مَلْقًا - محو و پاک
کردن آن را + و مَلَقَه بالعصا -
بعصا زدن او را + و نیز مَلَق گاییدن
و شستن جامه و مکیدن شیر و
سخت رفتن و بسیار سیر نمودن
(س) مَلِقَ الخاتم مَلَقًا -
محرکة برآمد + و نیز مَلَق - چاپلوسی
و دوستی و نرمی بسیار کردن و
بزبان بخشیدن نه بدل
اِمْلَاق - درویش گردیدن و
درویشی منه قوله تعالی ولا تقتلوا
اولادکم خشیة املاق و بچه
افگندن اسپ ماده و ناقه و شستن …
تَمْلِيق - به الزمین شیار کرده برابر
کردن و هموار را تابان گردانیدن
تَمَلُّق - چاپلوسی کردن تملاق
بکسرتین و شد اللام لک
یقال تملقه و تملق له ای
نرد دالیه و تلطف له
اِمْتِلَاق - بیرون آوردن

اِنْمِلَاقٌ نرم وتابان گردیدن
اِمِّلَاق ـ بشد المیم مشدد وگم شدن وگذشتن یقال اِمَّلَقَ مِنِّي ای اُفْلِتَ

م ل ك

مِلْكٌ بثلثه آنچه در قبضه تصرف باشد ویقال هذا مِلْكُ یَمِینِي مثلثه والفتح افصح یعنی این ملک رقبهٔ من است وهذا املکه یمینی سعد لك وکذا اعطانی من ملکه یعنی داد مرا از آنچه بر آن قادر و متصرف بود ویقال مَالَهُ مَلْكٌ مثلثا ویحرك وبضمتین ای شیٔ یملکه کذا ما فی ملکه شیٔ + ونیز مِلْكٌ ـ آب خوردنیراکاه و شتر یا چاه که بکنند و بکمارند در وادی یقال لی فی الوادی مِلْكٌ + ونیز مِلْكٌ بندگی یقال طَالَ مِلْکُهُمْ ای رقّهٔ و آب یقال لیس لهم ملك نیست آنها را آبی + ومِلْكُ الطَّرِیْقِ میانهٔ راه یا حد و پایان آن
مِلْكٌ ـ بالکسر دوباری است بمکه یا بیمامه
مُلْكٌ ـ بالضم پادشاهی و عظمت و بزرگی و فرو آب اندک در راه جابیا که کیا بی است یقال لَأَذْهَبَنَّ فَامَّا مُلْكٌ وَاِمَّا هُلْكٌ ای بهتهما ایضا
مَلَكٌ اَقْبِنٌ ـ محرکة آب بدان سنت که چون با قومی آب باشد هر کس مالک سلم خود و بدان امر وی قایم و برپا باشد + ونیز مَلَكٌ فرشته مَلَائِکَةٌ ومَلَائِكُ جمع وذکر فی ل ء ك

مَلَكَةٌ ـ محرکة بندگی یقال طال مَلَکَتُهُ وملك یقال اَقَرَّ بالمَلَکَةِ یعنی او اقرار کرد بملک او را + وفلان حسن الملکة ـ ونیکو کار کن در ملکهای خود ومنه الحدیث لا یدخل الجنة سیٔ الملکة ای اذا کان سیٔ الصنع + ومَا فی مَلَکَتِهِ شیٔ یعنی او مالک چیزی نیست
مَلَکَان ـ محرکة نام پسر خرم و پسر عبا در بنی قضاعه ومن سواهما فی العرب فبالکسر او بالکسر او التحریک کوهی است بطائف
مَالَهُ مُلُكٌ بضمتین یعنی او مالک چیزی نیست
مَلِكٌ کَکَتِفٍ پادشاه مُلُوكٌ و اَمْلَاكٌ جمع مَلْكٌ بالفتح مثله کانه مخفف من مَالِكٍ و اَمْلَكٌ مفصل من مالك او مَلِیكٍ
مَلِیكٌ ـ کامیر پادشاه و خداوند مُلَکَاءُ جمع و محمد بن علی بن مَلِیك محدث + ومَلِیكُ النَّحْلِ ـ شاه زنبوران
مُلَیْکَةُ ـ کجهینة نام دختر ابی الحسن نیشاپوری محدثه
یزید بن مُلَیْك ـ کزبیر و عبدالرحمن بن احمد بن مُلَیْك هر دو محدث اند
مُلَیْکَةُ ـ کجهینة نامه و نام گروهی
مَلَاكٌ ـ کسحاب قدرت و توانایی یقال لیس له ملاك ای لا یتمالك + ومِلَاكُ الاَمْرِ وبکسر سرمایه امر که بدان قائم باشد یقال القلب مِلَاكُ الجسد ومَالَهُ

مِلَاكٌ ای تماسك + ونیز مِلَاكٌ کَکتاب گل + وناقة مِلَاكُ الاِبِلِ ـ ناقه که شتران از پی وی روند باشند + ومِلَاكُ الدَّابَّةِ دست و پای آن مُلُكٌ بالضم و بضمتین جمع وکتجذالی یا عقد یقال شهدنا مِلَاکَهُ ویفتح ای تزوجه وعقده
مالفلان مولی مِلَاکَةِ دون الله ـ بالتاء یعنی بجز الله تعالی مالک او نیست
محمد بن الحسن بن مَلُّوك کصبور و احمد بن محمد بن ملوك محدثان اند
مَالِكٌ ـ خداوند پادشاه مُلَّاكٌ کرمان و مُلَّكٌ کرکع جمع + ونیز مَالِك نام امام مدینه وهو مالك بن انس ونام نود صحابی وگروهی از محدثان + وابو مالك گرسنگی یا دندان یا پیری + ومالك الحزین ـ مرغی از مرغان آبی
مَالِکَان ـ دو مالک یعنی مالک بن زید و مالک بن حنظله
مُلُوکَةٌ ـ بالضم ملک یقال اَقَرَّ بالمُلُوکَةِ
مَلَکُوت ـ کرهبوت بزرگی و چیرگی مَلَکُوتیٌّ کترقوة مثل یقال له مَلَکُوتُ العراق ومَلَکُوَةُ العراق
اُمْلُوكٌ کعصفور بالهمزه اسم جمع است ملک یعنی پادشاهان و گروهی از عرب یا پادشاهان حمیر
تَمْلُكٌ کتضرب نام صحابیه
مَمْلَکَةٌ ـ بالفتح وفتح اللام وبضمها

موضع که در ملک آید و بندگان و پشتاو و فرو دبدبهٔ شاهی + ونیز مَمْلَکَةٌ بالفتح وضم اللام میانهٔ پادشاهی و عبدٌ مَمْلَکَةٌ بالفتح مثلثة اللام بنده که پدر و مادرش بنده نبوده باشند
مَمْلُوكٌ ـ بنده و ملک کرده مَمَالِیكُ جمع
(ض) مَلَکَهُ مُلْکًا ـ مثلثة و مَلَکَةً ـ محرکة و مَمْلُکَةً ـ بالفتح وضم اللام او مثلث ملک خود گردانید افزا و فرا گرفت با فتیارخود و مَلَکْنَا الماءَ ـ سیر کرد مرا آب و مَلَکَهَا مَلْکًا ـ مثلثة زنی آورد آنرا ولا یقال مُلِكَ بها مجهولا + ومَلَكَ الخشفُ اُمَّهُ ـ توانا گردید وقادر شد بر پیروی مادر + ونیز مَلَكَ ـ بالفتح باز داشتن ولی زن را از نکاح وخمیر سخت و نیکو گردان
اِمْلَاكٌ ـ مالک گردانیدن چیزی کسی را و پادشاه کردن کسی را و خمیر سخت ونیکو کردن وقادر گردیدن بچه بر پیروی مادر و زن دادن یقال اَمْلَکْتُهُ اِیَّاهَا و زن خواستن یقال مُلِكَ مجهولا ویقال اُمْلِکَتْ اَمْرَهَا مجهولا طلاق داده شد وشهدنا اِمْلَاکَهُ حاضر آمدیم در نکاح یا عقد وی
مُمَلَّكٌ ـ کمحدث مالک گردانده
مُمَلَّكٌ ـ کمعظم مالک بملک در آمده و پادشاه
تَمْلِیكٌ ـ مالک گردانیدن چیزی کسی را فهو مُمَلَّكٌ وَالمَالُ

بوملك و پادشاه کردن وخمیر سخت ونیکو ساختن خشک کردن سخت نمودن چوب را بآفتاب يقال
مَلَّكَ النَّبعَةَ
تَمَلَّكَ. بقهر ملک گردانیدن خمیر سسـ را
تَمَالَكَ عَنْهُ. مالک نفس وے گشت

م ل ل

رَجُلٌ مَلٌّ. بالفتح مرد بستوه آمده
مَلَّةٌ. بالفتح خاکستر گرم و ریگ گرم وخدرک و يقال اَطْعَمْنَا خُبْزَ مَلَّةٍ ولا تقل اَطْعَمْنَا مَلَّةً قال ابو عُبَيْدَةَ الملة حفرة نفسها وخوے تب و ذو مَلَّة. بستوه آمده
مِلَّةٌ. بالکسر کیش و شریعت وخونها
مُلَّةٌ. بالضم و دخت تیز
مَلَل. محرکة داغی است برسر گوش شتر نیا گوش موضعی
رجل مَالٌّ. بستوه آمده
مَلِيلٌ. کامیر کوماج و گوشت در خاکستر پخته يقال اطعمنا خبزا مليلا وطريق مَلِيلٌ راه ... ...
مَلِيلَةٌ. کسفینة گرمی تب شیده ودراستخوان د شهرے بمغرب
مُلَيْل. کزبیر راغ و نام مردی ... ابو مُلَيْل بن عبدالله و ابو مُلَيْل ابن ... صحابیان اند
مَلَالَةٌ. کسحابة مرد بستوه آمده مَالُولَةٌ مثله
مُلَال. کغراب خوی و عرق تب وچوب قبضه شمشیر وچوب پشت کمان وگرمی پنهان در استخوان و درد پشت و بی آرامی از بیماری یا از اندوه والفعل من نصر وسمع ونیز مُلَال موضعی است
مَلُول. کصبور بستوه آمده مذکر و مونث در وی یکسان است مَلُولَةٌ بالتاء مثله
مُلِّي. کربی کوماج پخته
مَلَالَةٌ. کحمانة دهی نزدیک بجا
هارون بن مَلُّول. کتنور و شعیب بن اسحاق معروف بابن اخی مَلُّول محدثان اند
حِمَارٌ مُلَامِلٌ. کعلا بط خر تیز رو
مُلْمُول. کعصفور سرکش نره روباه و شتر وقلم آهنی که از ان بر تختها دفتر نویسند
نَاقَةٌ مُلْمُلَى. والقسمر شتر ماده تیز رو
مَمْلُول. کوماج و گوشت و خاکستر پخته
(ن) مَلَّ الشَّيْءَ فِي الْجَمْرِ. در خدرک در گرد آن را و مَلَّ في المشي تیز رفت و مَلَّ عليه الشيء. دراز گشت و نیز مَلَّ بالفتح آتش راست و درست کردن تیر و کمان را و خستین و جستن و در خاکستر گرم کردن نان و گوشت و کوماج کردن
(س) مَلِلْتُهُ ومنه مَلَلًا. محرکة و مَلَّةً. بالفتح و مَلَالًا و مَلَالَةً بفتحهما ستوه آمدم ازوی و مَلِلْتُهُ انا. بی آرام و بیقرار ساختم آن را
مَلْمَلَة. شتابی کردن
طَرِيقٌ مُمَلٌّ. بفتح الثانية راه مسلوک و کشاده
اِمْلَال. بستوه آوردن يقال امللنی و امَلَّ عَلَيَّ و يقال امَلَّ فَامَلَّ و دراز شدن سفر و نوشتن از کسی بگفت وی يقال امَلَّهُ اذا قاله فكتب عنه وكذا امللت عليه الكتاب
تَمَلُّل. بکیش و شریعت در آمدن وخوی آوردن تب وگرم گردیدن و درون استخوان و بی آرامی کردن از بیماری و از اندوه يقال هو يَتَمَلَّلُ اذا لم يستقر من الوجع كانه على مَلَّةٍ وساختن چوب قبضه شمشیر و چوب پشت کمان
اِمْتِلَال. بکیش و شریعت در آمدن و شتاب رفتن و کوماج کردن نان را
اِسْتِمْلَال. بستوه آمدن
اِنْمِلَال. کشیده شدن آمدن
تَمَلْمُل. بی آرامی کردن و بر گردیدن بجانبی بجانبی از بیماری و اندوه

م ل م

مَلَم. محرکة مرد ناکس فرومایه

م ل و

مَلَا. کعصا دشت و بیابان
مَلَوَان. محرکة روز و شب واحد هما مَلًا
مَلَاة. بالفتح دشت سنگریزه و سراب ناک مَلًا بحذف تا جمع
مَلِيّ. کغنی پاره از روزگار منه قوله تعالى اهجرني مَلِيًّا اى طويلا وساعت دراز از روز
مَلَاوَة. روزگار و زمان دراز
مَلْوَة. مثلثة مثله يقال قمت عنده مَلَاوَةً من الدهر اى حينا و برهة
(ن) مَلَا مَلْوًا. بالفتح سخت سیر کردن و دوید و تیز رفت
اِمْلَاء. برخوردار داشتن و زمان دادن يقال املاه الله روزگار دراز گذاشتن يقال اَمْلَيْتُ له في غيه منه قوله تعالى أُمْلِي لَهُمْ و دراز رسن گذاشتن ستور را يقال اَمْلَيْتُ الْبَعِيرَ اے وسعت له في قيده و نوشتن و املا کردن کتاب را
تَمْلِيَة. برخورداری دادن يقال مَلَّاكَ الله حبيبك اى متعك به واعاشك معه طويلا
و مُلِّيَه. مجهولا برخورداری یافت ازوی
تَمَلَّى عُمْرَه. برخورد و از عمر خود يقال لمن لبس الجديد اَبْلَيْتَ جديدا وتَمَلَّيْتَ حبيبا اى عشت معه مَلَاوَةً من دهرك وتمتعت به
اِسْتِمْلَاء. املا پرسیدن و املا خواستن

م ل ه

مَلِيه. کامیر بلیغ
اِمْلَاه. بهانه کردن و غدر آوردن و بیان نمودن مبالغه کردن در آن
مُمْتَلِهُ الْعَقْلِ. بکسر اللام بی خرد و عقل رفته

بَابُ الْمِيمِ فَصْلُ الْمِيمِ

م م د

اِمِّدَّان بکسر الہمزة والمیم المشددة علی اِفْعِلان نوعی است

م م س

مَامُوس۔ آتش و آتش دان
مَامُوسَة بالتاء مثله * و نیز
مَامُوسَة۔ زن کول بدزبان

بَابُ المیم فصل النون

م ن ء

مَنِیئَة۔ کسفینة پوست ترنهاده
بجهت دباغت و هو اول ما
یدبغ ثم اَفِیق ثم ادیم و جای
دباغت و قول ابی علی مفعلة من
اللحم التی یاباه منأ

مَنَاءَة۔ بالفتح زمین سیاه
(ق) مَنَا الاِهَاب مَنْئًا۔ بالفتح
پیراست و پاکیزه کرد پوست را

م ن ج

مَنْج۔ بالفتح خرمای دو سر حسینه و فلنک که دانه است مسکر معرب است

مُنْج۔ بالضم ماش سبز
مَنْجَان۔ بالفتح دهی باصفهان
مَنُوجَان۔ بالفتح شهری است

م ن ح

مِنْحَة۔ بالکسر دهش و ستور که پشم و شیر و بچه اش دهند کسی را
مَنِیح۔ کامیر تیر قمار که نصیبها دو تیرے که بستمن عاریت گیرند و تیر قمار که آن را یک حصه باشد و نام اسپ قرنیم برادر بنی تمیم و اسپ قیس بن مسعود شیبانی و انه اعلام است

مَنِیحَة۔ کسفینة ستور که پشم و شیر و بچه اش انعام کنند قال ابو عبید و للعرب اربعة اسماء تضعها مواضع العاریة المنیحة و العریة والافقار و الاخبال و نام اسپ قنان بن قعنس

مَنُوح۔ کصبور ناقه که زمستان شیر دهد
مَانِح۔ نام مردے
مَنَّاح۔ کشداد از اعلام است
(ف ض) مَنَحَهُ مَنْحًا۔ داد او را او و مَنَحَ النَّاقَةَ۔ پشم و شیر و بچه ناقه خاص کرد جهت وے
اِمْتَاح۔ نزدیک بچه آوردن شدن ناقه
مُمْنِح۔ کمحسن لغت است ازان
مُمَانِح۔ للفاعل شتر ماده که شیرش باقی باشد بعد سپری شدن شیر شتران و ناقه که پستان شیرش دباران پیوسته که منقطع گردد
مُمَانَحَة۔ پیوسته و پیهم ریختن چشم اشک را
تَمَنُّح۔ دیگری راخورانیدن در منه حدیث ام زرع و آکل فاتمنح
اِمْتِنَاح۔ دهش گرفتن و روزی داون یقال اُمْتُنِحَ مالًا مجهولًا۔
اِسْتِمْنَاح۔ عطیه خواستن

م ن د

مُنْد۔ بالضم دهی است از صفاهان
مُنْد۔ کجندب موضعی است
مَیَامَنْد۔ بالفتح دهی است نزد فیروزآباد و دهی دیگر بغزنه ازان و است علی بن احمد وزیر محمود بن سبکتگین
خوبیز مَنْدَاد۔ نام پدر امام ابی بکر مالکی اصول قدم فی الحا

م ن ذ

مُنْذُ۔ بالضم از انگاه باز و هو بسیط مبنی علی الضم مذ بمعنا و هو محذوف النون منه مبنی علی السکون یکسر میمهما و یلیهما اسم مجرور و حینئذ حرفا جر بمعنی من فی الماضی و فی فی الحاضر و من والی جمیعًا فی المعدود کما رایته منذ یوم الخمیس او اسم مرفوع کمذ یومان و حینئذ مبتدآن ما بعدهما خبر و معناهما الامد فی الحاضر و المعدود اول المدة فی الماضی و ظرفان مخبر بهما عما بعدهما و معناهما بین بین نحو لقیته منذ یومان ای بینی و بین لقائه یومان تلیهما الجملة الفعلیة نحو * ما زال مذ عقدت یداه ازاره * فالا سمیة * و ما زلت ابغی المال مذ انا یافع * و حینئذ ظرفان مضافان الی الجملة او الی زمان مضاف الیها و قیل مبتدآن و اصل مذ منذ لرجوعهم الی الضم ذال مذ عند ملاقات الساکنین کمذ الیوم و لو لا یکون الاصل الضم لکسروا التصغیر ایاه منیذ و اذا کانت مذ اسمًا فاصلها منذ و حرفًا فهی اصل و یقال ما لقیته مذ الیوم و مذ الیوم بفتحها و اصلها من الجارة و ذو بمعنی الذی او من و اذ فحذف الهمزة فالتقی ساکنان فضم الذال او اصله من ذا اسم اشارة فالتقدیر فی ما رایته منذ یومان من ذا الوقت یومان و فی کل تعسف

م ن س

مَنْسَة۔ بالفتح کهن سال نه خوب چیزے
مَنَس۔ محرکة شادی و خرسندی

م ن ع

مَنْع۔ بالفتح خرچنگ منوع جمع هو فی عزة و مَنَعَة۔ محرکة و یسکن یعنی او در ارجمندی است و باخود حمایت کنندگان و نشیب دهندگان او
مَنِعِی۔ محرکة مشددة الیاء نیک خورنده خرچنگ
مَنِیع۔ کامیر استوار و بلند و عزیز و از اعلام است منیعة مونث یقال رجل مَنِیع و مکان مَنِیع و منذه مَنِیعَة و یقال هو فی عز مَنِیع ای هو فی عز منیعه
مَنَاع۔ کقطام باز دار امر است بمعنی اِمْنَع۔ و پشته است در دو کوه طی یقال لمناعات هما جبلان
مَنَاعَة۔ کسحابة شهری است مرندیل را یا کوهی
مَنُوع۔ کصبور باز دارنده
مَانِع۔ باز دارنده منعة محرکة جمع و از اعلام است
مَنَّاع۔ کشداد باز دارنده و نام مردے
مَنْعَی۔ کسکری بار و اشتر باز

الیساد اسم است

(ف) مَنَعَهُ مَنْعًا. بالفتح باز داشت آن را خلاف اَعْطَاهُ + و نیز مَنْع. باز داشتن کسی را از کاری و چیزے

(ك) مَنُعَ مَنَاعَةً. عزیز گشتن و نیز مَنَاعَة. استوار شدن جاے

تَمْنِیع. باز داشتن شد و للمبالغة

مُمَانَعَة. باز داشتن از یکدیگر کسی را از چیزے و وا داشتن

مُتَمَنِّعَان بکسر النون ناقه جوان و گوسپند جوانه بدان جهت که بسبب جدائی از خشک سال غالب آیند یا سیر میخورند قبل از شتران و گوسپندان کلان سال یا از ذوات خود و با انقطاع آن زمان می کنند

تَمَنَّعَ عَنْهُ. باز داشت از آن و تَمَنَّعَ عَلَیْهِ چیره شدن آن چیز

تَمَنُّع. استوار و قوی شدن

مُتَمَنِّع بکسر النون شیر توانا تمانب

اِمْتِنَاع. باز ایستادن و قوی گشتن

م ن ع

مَنَغ. مخزاة ناحیة است بلب و کانت قدیمًا بالعین المهملة فغیرت

مَنُوغَان. بالفتح شهری ست بجرجان

م ن ق ل ط

مَنْقَلُوط. شهری ست بصعید مصر

م ن ن

مَنْ بالفتح والسکون معناه کسی وهو اسم لمن یصلح ان یخاطب مبهم غیر متمکن و مغنی عن الکلام

الکثیر المتناهی فی البعاد والطول وذلك انك اذا قلت من یقم اقم معه کان کافیًا عن ذکر جمیع الناس ولولا هو تیقنی بهو لنا و لما تجد الی عن ذلك سبیلاً وهو فی اللفظ واحد ویکون فی معنی الجماعة ایضا کقوله تعالٰی ومن الشیاطین من یغوصون له و میست وهی للاستفهام المحض نحو من عندك + و آنکه وهو للخبر نحو رایت من عندك + و برکه و هو للشرط والجزاء نحو من تکرمنی اکرمه ویکون نکرة موصوفة نحو مررت بمن محسن ای بانسان محسن و نکرة تامة نحو نعم من هو سرًّا و اعلان یحکی بها الاعلام و الکنی و النکرات وحینئذ تثنی و تجمع کما اذا قال رایت زیدًا قلت من زیدًا و فی النکرة اذا قال رایت رجلًا قلت منا و فی جاء لی رجل قلت منو و فی مررت برجل قلت منی و فی جاء نی رجلان قلت منان و فی رجلین قلت منین بتسکین النون فی الجمیع کذا اقلت منون منین فی الجمع و تقول فی المرأة منة منتان منات ای صلت قلت منه یا هذا بالتنوین و منان و ان قال رایت رجلا و حمارا قلت من و ان او فی مررت بهما و رجل قلت ای و منی فقس علیه و هذا کله لغة اهل الحجاز و غیر اهل الحجاز لا یرون الحکایة فی الشیء منه و یرفعون المعرفة بعد من اسماء کان او کنیة او غیر ذلك و اذا جعلت من اسمًا متمکنا شددته

مِنْ. بالکسر والسکون بمعنی از و آن می آید اکثر جهت ابتدای غایت و همگی معانی آن راجع باشد بوسے نحو انه من سلیمان و من المسجد الحرام و من الجمعة الی الجمعة و جهت تبعیض نحو منهم من کلم الله و بیان جنس و تفسیر کقولك لله درك من رجل و فی قوله تعالٰی ینزل من السماء من جبال فیها من برد فالاولٰی لابتداء الغایة والثانیة للتبعیض والثالثة للتفسیر و البیان و کثیرًا ما یقع بعد ما و مهما و هما بها اولٰی لافراط ابهامها نحو ما یفتح الله للناس من رحمة فلا ممسك لها و تعلیل نحو مما خطیئاتهم اغرقوا و بدل نحو ارضیتم بالحیوة الدنیا من الاخرة و لا ینفع ذا الجد منك الجد ای غایت نحو رأیته من ذلك الموضع جعلته غایة لرؤیتك ای محلا للابتداء والانتهاء و تنصیص عموم و آن زائد باشد نحو ما جاء لی من رجل و توکید عموم و آن نیز زائد باشد نحو ما جاء نی من احد و فصل آن داخل میشود میان دو چیز متضاد نحو والله یعلم المفسد من المصلح و می آید مرادف با نحو ینظرون الیك من طرف خفی و نحو قولهم فی القسم من ربی ما فعلت مرادف عن نحو فویل للقاسیة قلوبهم من ذکر الله

و مرادف فی نحو ماذا خلقوا من الارض اذا نودی للصلٰوة من یوم الجمعة و موافقت عن نحو لن تغنی عنهم اموالهم و لا اولادهم من الله شیئا و مرادف علی نحو و نصرناه من القوم و مرادف منذ کقوله تعالٰی لمسجد اسس علی التقوی من اول یوم و قد یحذف نونه عند الالف واللام یقال ملکذب

مَنّ. بالفتح ترنگبین و آن تری و لیشک است که بر درخت و سنگ منعقد گردد و شبنم که از آسمان افتد شیرین همچو انگبین بسته گردد و همچو صمغ خشک شود و معروف بن شتری نیز که درخت بلوطا افتد معتدل است و نافع سرفه تر و صدر و ریه و نیز من. آنکه او را کسی دعوت نکند و پیمانه است یا میزانی یا من دو رطل ست اَمْنَان جمع مناکذالك اَمْنَاء جمع

مَنَّة. بالفتح از اعلام زنان است

مِنَّة. بالکسر احسان نیکوئی و آنچه کرده شود از نیکوئی در حق کسی

مُنَّة. بالضم توانائی و قوت یقال ذهب بمنیته و هو ضعیف المنة

مِنَنَة. کعنبة عنکبوت و سنگ پشت ماده

مَنِین. کامیر گرد و غبار است و رسن ست و مرد سست و توانا از اضداد است و وهی است و در کوه سینین

مُنَیْن بکسر نام مردے
مَنُو ن کصبور روزگار و بسیار
منت نهنده و مرگ دهی موشته و
یکون واحدا و جمعا و زن مالدار که
جهت مالش نکاح کنند وا و بر شوی
بس احسان و منت نهد
مَنُوْ نَة - بالتاء مرد بسیار منت
نهنده و عنکبوت
مَنَّان - کشدا د نام مردے و نیز یکے
از نامهاے باریتعالی بمعنی بسیار
نعمت دهنده و منت نهنده
مَنَّا نَة - گکتانه زن که جهت
مالش نکاح کنند آنرا و وی بر شوی
منت نهد
ابُو عبد الله بن مِنِی بکسرتین
و شد الیا الغوی است
مِینا - کرلیخا از القاب است
مَمْنُوْن - مرد سست و توانا از
ابتدا و است و بهترین و اقصی
از هر چیزے که نزد کسے باشد
(ن) مَنَّ عَلَیْہ مَنًّا - بالفتح و
مِنِّیْنَی الخلیفی الحولی کرد با من و
مَنَّ فُلَانٌ مِنَّةً - بالکسر نعمت
داد و بیان نمود نیکوئی خویش را
بر کسے ٭ و نیز مَنَّ منت نهادن
و بریدن و کم کردن منه قوله تعالی
لَهُمْ اَجْرٌ غَیْرُ مَمْنُوْنٍ ای غیر
محسوب ولا مقطوع و مانده کرن
شتر را و مانده گردانیدن سیر کسی را
و سست نمودن و کم شدن چیزی
مُمِنَّان بکسر المیم الثانیة روز و شب
اِمْتِنَان - سست و مانده کردن
و به ممنون کسی رسیدن یقال

اَمْنَنْتُهٗ اذ ابلغت مَمْنُوْنَة
مَا نَنْتُهٗ - تر دو کردم در روا ے
حاجت او
تَمَنُّن - سست و مانده نمودن
اِمْتِنَان - نعمت دادن

م ن و

مُنْوَة - بالضم و التخفیف بمعنی
مینة است که ایام ناقه باشد
مَنًا - کعصا یک من یا پیمانہ است
مَنَوَان و مَنَیَان مثنی اَمْنَاء
وَ امْنٍ بالفتح مَنِّی کغنی و مُنِّی
بالضم جمع وهو افصح من المن
بالتشدید و اندازہ یقال مَنَاكُ
المالی ای قدر القادر و مقابل
و پیشیا پیش یقال داری مَنَاد
ای حذاءُها
مَنَاة - بالتاء بتِ مر موضعی است
بحجاز و نام بتے و یمد مَنَوِی کعربی
منسوب بوے و از ان است عبد
مَنَاة و زید بن مناة
مُنُوَّة - بالضم و شد الواو آرزو
مَانُ المُوَسْوِسُ - شاعرے
است خوش گوی و مردے دیگر
زندیق
مَمْنَاة - بالفتح زمین سیاه
(ن) مَنَاهٗ مَنْوًا - بالفتح آزمود
و دریافت حقیقت آنرا و اندازہ کرد
مُمَالی - للفاعل زن جلب و وشی
تَمَالی - بانگشت بر آوردن چیزے
که خواهد شخص دیگر مثل آن

م ن ی

مَنِیَّة - بالفتح آب مرد و زن
مُنْیَة - بالضم و تخفیف الیا و
بکسر آرزو و مُنیٰ که دی جمع و ایام
ناقه که در آن لقاح آن از حبال
وی شیء ن نباشد فمُنْیَةُ البِکْرِ
الّتی لم تحمل عشر لیالٍ و منیة
الثنی وهو البطن الثانی خمس
عشرة لیلة ثم تعرف لاقح ام لا
مَنیٰ - کرحی مرگ و اندازه و تقدیر
خداے تعالی و آهنگ
مِنیٰ - کالی آب مرد و زن و دهی
است بمکه قربان در آنجاے کنند
مذکر و منصرف است سمیت لما
یُمنٰی بها من الدماء و ابن
عباس لان جبرئیل علیه
السلام لما اراد ان یفارق
ادم علیه السلام قال له تمن
قال اتمنی الجنة فسمیت منے
لامنیة ادم و موضعی است دیگر
در نجد و آلی نزدیک ضریة
مَنِیّ - کغنی آب مرد و زن مُنِے
بالضم جمع وهو مشدد بخلاف
مُذی و ودی هما مخففات
منه قوله تعالیٰ من منی یُمنیٰ
وقری بالتاء النطفة تاویلا
و بالیاء علی المنی ظاهرا
مَنِیَّة - کغنیه مرگ و اجل لانها
مقدرة منایا جمع
مَنَاوَة - بالفتح و بکسر پاداش
اُمْنِیَّة - بالضم و شد الیا آرزو
اَمَانِیّ جمع منه قوله تعالی و منهم
اُمِّیُّوْنَ لَا یَعْلَمُوْنَ الْکِتٰبَ
اِلَّا اَمَانِیَّ
تَمَنِّی - بالفتح و شد النون شهرے
است میان حرمین

(ض) مَنَاهُ اللهُ مَنْیًا - بالفتح
تقدیر کرد او را یا آزمود و مُنِیَ
لَکَذَا - مجهولا آزموده شد بدان
و کذا اُمْنِیَ لِکَذَا - توفیق
داده شد جهت آن ٭ و مُنِیْتُ
بِهٖ مُنْیًا - بالضم آزموده شدم
بآن ٭ و نیز مَنیٰ منی انداختن
اِمْنَاء - منی انداختن و بمنا
درآمدن و فرود آمدن در ان
و در ایام مُنیه رسیدن ناقه یقال
اَمْنَتْ فهی مُمْنٍ و مُمْنِیَةٌ
تَمْنِیَة - منی انداختن و بر آرزو
آوردن یقال مَنَّاهُ اِیَّاهُ و بِهٖ
و آرزو در دل افگندن و بر آرزو
داشتن قوله تعالی و لَاُمَنِّیَنَّهُمْ
و لَاٰمُرَنَّهُمْ و پاداش دادن
یقال لَاُمَنِّیَنَّكَ مناوتك
ای لاجزینك جزاءك
مُمَانَاة - پاداش دادن و
لازم گرفتن و زمان دادن و
دراز کشیدن و انتظار کردن
و مدارا نمودن و همدیگر بنوبت
سوار شدن بر راحله
تَمَنِّی - آرزو بردن و دروغ
گفتن و خواندن نسخه و اختراع و نو پیدا
کردن حدیث را و بر بافتن آن را
اِمْتِنَاء - بمنا آمدن و فرود آمدن
در آن یقال اُمْتُنِیَ الناقة للفحل
مجهولا یعنی در ایام مُنیه آمد
اِسْتِمْنَاء - منی بیرون آوردن
خواستن و در ایام مُنیه در آمده
شمردن ناقه را

بَابُ المِیم فَصْل الواو

م و ء

مَوْء - بضم گربه با بانگ
مَائِیَۃ - بد دہرہ گربہ مَائِیَۃ بتشدید یا وتخفیف آن مثلہ
(ن) مَاءَ السِّنَّوْرُ مُوْءًا و مُوَاءً - بضمہما بانگ کرد
اَمْوَءَ الرَّجُلُ - ہمچو گربہ بانگ کرد

م و ت

مَوْت - بالفتح مرگ ومُوْتٌ
مَائِتٌ - مرگ سخت کلیل لائل یوخذ من لفظ یوکد بہ
مَیْتَۃ - بالفتح مردار
مِیْتَۃ - بالکسر نوع از مرگ یقال مات مِیْتَۃً حسنۃً
مُوْتَۃ - بالضم بیہوشی ودیوانگی ونوعی از جنون وصرع وزمینی است بشام وذکرش فی م ر ت ✤ ودہی
المُوْتَۃ - اسپی است مرینی اسد را
مَوَات - کسحاب چیز بے جان وزمین بے مالک ونا منتفع
مُوَات - کغراب مرگ
مَیِّت - کسیس مردہ مَیْت بالتخفیف مثلہ یا میت مخففہ مردہ ومیت کسیس مر زندہ کہ ہنوز نمردہ اَمْوَات ومَوْتیٰ کقتلیٰ ومَیِّتُوْن مشدد ومخفف جمع مَیْتَۃ ومَیِّتَۃ ومَیْت موئث منہ قولہ تعالیٰ لِنُحْیِیَ بِہٖ بَلْدَۃً مَیْتًا - مَائِت مر زندہ کہ بمردن نزدیک نزدیک گشتہ

رَجُلٌ مُوْتَانُ الفُؤَاد - بالفتح مردکند خاطر مُوْتَانَۃ موئث
مُوْتَان - بالضم مرگا مرگی ستور وقد یفتح
مَوَتَان - محرکۃ بے جان خلاف حیوان یقال اِشْتَرِ المَوَتَانَ ولا تشتر الحیوان یعنی اِشْتَرِ الارضین والدور ولا تشتر الرقیق والدوابّ وزمین کہ آباد نکردہ باشند آن را منہ الحدیث مَوَتَانُ الارضِ لِلّٰہِ وَلِرَسُوْلِہٖ فمن احیا منہا شیئًا وہو لہ یعنی الموات من الارض
(ن س ض) مَاتَ مَوْتًا - بالفتح بمرد ✤ ونیز مَوْت - آرمیدن وخفتن وکہنہ شدن
مُمِیْت - کمقیم فرزند مردہ مذکر ومونث درو یکسان است ✤ ونیز مُمِیْتَۃ مونث مَمَاوِیْت جمع
اِمَاتَۃ - فرزند مردہ شدن یقال اماتت المرأۃُ والناقۃ واماتت فلان ایضا وخداوند شتران گرسنہ شدن میرانیدن مبالغہ کردن وپختن وگداختن گوشت وقولہم ما اَمْوَتَہٗ یعنی چہ مردہ دل است او انما یراد بہٖ ما اموت قلبہ لان کل فعل لایتزاید لایتعجب منہ
تَمْیِیْت - میرانیدن شد وللمبالغۃ
مُمَاوَتَۃ - ہمدیگر شکیبائی کردن
مُتَمَاوِت - بکسر الواو پرستندہ خدای بریا
مُسْتَمِیْت - دلاور وخواہندہ مرگ وپیش آیندہ بجنگ وفرو گذارندہ امور در پوست تنگ بالای سپیدۂ بیضہ
اِسْتِمَاتَۃ - بہرہ وطور جستن چیزی وفربہ شدن بعد لاغری

م و ث

(ن) مَاثَہٗ مَوْثًا - بالتحریک و مَوَثَانًا - محرکۃ در آمیخت آن را مُلْتَثَۃ فی المَاءِ - در آب سود آن را
اِنْمَاثَ اِنْمِیَاثًا - آمیختہ شد وآب سودہ گردید

م و ج

مَوْج - بالفتح کوہہ آب مَوْجَۃ یکی اَمْوَاج جمع ونام شاعری تغلبی ✤ ونیز مَوْجَۃُ الشَّبَاب - آغاز جوانی
مَاجَۃ - لقب والد محمد بن یزید قزوینی صاحب سنن
نَاقَۃٌ مُوْجٌ - کسکری ناقہ تیز رو کہ منکشف وفراخ گرد وتنگ آن بسبب اختلاف دست وپا او
(ن) مَاجَتِ الدّاغصۃ لموجانًا - کفعول جنبید آئینہ زانو میان پوست واستخوان ✤ ونیز مَوْج - طپانچہ زدن موج وکوہہ بر آوردن آب دیل کردن از حق وراستی واضطراب کردن مردم

م و خ

ماخ - محلہ است بخارا ونام جد احمد بن خنب بخاری وآن را ماخک نیز نامند
مَاخَان - علم است ودہی بمرو
مَاخَوان دہی بمرو
(ن) مَاخَ الغَضَبُ مَوْخًا - بالفتح فرو نشست خشم

م و ذ

مَاذ - نیکوخو وخوش طبع زیرک
مَاذِی - بالفتح وشد الیاء انگبین سپید ونو یا انگبین بے آمیغ یا نیکو وجید وزرہ نرم وآسان مَاذِیَۃ بالتاء مثلہ وسلاح ہرچہ باشد ✤ ونیز مَاذِیَۃ مے

م و ر

مَوْر - بالفتح موج وراہ پا سپردہ ہموار وہر چیزے نرم وساحلی است مروہہا یمن را شمالی زبیدہ
مُوْر - بالضم گرد پراگندہ وخاک کہ باد بر دارد آن را وباد باگرد
مُوَرَۃ - بالضم پشم ریختہ گوسپند زندہ باشد یا مردہ
مَارَسَرْجِیْس - موضعی است وہما اسمان جعلا واحدا واز نامہاے عجم است مَارَسَرْجِیْس بالیاء کذلك
مُوَارَۃ - کثمامہ پشم ریختہ گوسپند زندہ باشد یا مردہ وپشم ریختہ دراز گوش
سَہْمٌ مَائِرٌ - تیر سبک درگذرندہ ودرآیندہ در اجسام
مَائِرَات - خونہا
نَاقَۃٌ مَوَّارَۃٌ - کستانہ ناقہ آسان سیر تیز رو
اِمْرَأۃٌ مَارِیَّۃٌ - بتشد الیاء زن سپید ودرخشان رنگ ✤ وقطاۃ مَارِیَّۃٌ - سنگ خوار

زرم شیم تابان
مُودِیان. بالضم دہی است
بنواحی خوزستان از ان دہ است
سلیمان بن ابی ایوب مُوریانی
وزیر منصور + وخدیان موریان
جزیره است در بحر یمن متصل ہند
(ن) مَارَ مَوْرًا. بالفتح تردد
نمود و در عرض گشت + و نیز
مُور. بجد در آمدن و روان شدن
خون و بر زمین موج زدن و
پراگنده شدن و ناویدن قوله
تعالی یَوْمَ تَمُوْرُ السَّمَاءُ
مَوْرًا قال الضحاک ای تموج
مَوْجًا وقال ابوعبیدة تتکفأ
والاخفش مثله وجنبیدن و
موی برکندن وبلند شدن خاک
و پراگنده گشتن غبار
اِمَارَة. روان کردن خون بر زمین
وبلند بر داشتن باد غبار را
اِمْتِیَار. شمشیر برکشیدن
تَمَوُّر. آمدن و رفتن و ریختن
پشم سفور و حب و راست رفتن موی
و پشم و ناویدن
اِنْمِیَار. برکنده شدن یقال
مُرْتُ الوبر فانمار ای نتفته
فانتتف و ریختن پشم

م و ز

مَوْز. بالفتح موز که بہندی کیل
نامند مَوْزَة یکی آن مدر رطب
للباءة یزید فی النطفة و
البلغم والصفراء واکثاره
مثقل جدا وقنو یحمل من
الثلثین الی خمسمائة

مُوَازِر. کشداد موزه فروش

م و س

مَوْس. بالفتح موی ستردن
و بدست بیرون آوردن نطفه از
رحم ناقه لغة فی المسی استوار کردن
استره را الفعل من نصر
رجلٌ مَاسٌ. مردی که عتاب
و سرزنش در وی درنگیرد و با مرد
سبک و سبک سر + و اَلْمَاس.
سنگی است گران بها بشکند پاره
کند همه سنگها را و آن را پاره نمیکند مگر
ارزیز و آتش و آلات آهنین در وے
اثر نمیکند و بزرگترین آن همچو چہار
مغز باشد و آن انواع میباشد
و بغیر شکل مثلث شکسته نشود و
اگر آنرا در دهان دراند دندان
بریزد و آن را بسایند و در سوراخها
ریزند و بدان مروارید و جز آنرا
سوراخ کنند ولا تقل لماس
بالتنوین فانه لحن مُوَیْس
بن عمران. گزیر متکلمی بود
عَبَّاس بن ابی مَوَّاس گشاد و
کاتبی است متقن
مُوْسٰی. کبشری استره بعضهم
یُنَوِّنُ موسی او هو فُعْلٰی من
المَوْس فالمیم اصلیة فلا
یُنَوَّنُ و یونث اولا او مُفْعَل
من اوسیتُ راسه ای حلقته
و مُوسٰی نام پیغمبری علیه الصلوٰة
والسلام و هو موسی بن عمران بن
یصهر بن ناهث بن لاوی بن یعقوب
علیه السلام و اشتقاق اسمه
من الماء و الشجر فمو الماء
و سی الشجر و سمی به لحال التابوت
والماء و هو فی التوراة
مِشِیْثِیْهُو ای وُجِدَ فی الماء

م و ش

مَاش. دانه است معروف معتدل
است و مولد خلط صالح مسکن
حرارت و انها ب صفرا و نافع
جهت تب زده و زکام و رطوبت
و مطبوخ آن در سرکه نافع جرب
متقرح و ضماد آن مقوی اعضای
سست و واهیه + و نیز مَاش
رخت خانه و متاع سقط و بیکار
منه المثل لماش خیر من
لا شیء ای ما کان فی البیت
من قماش لا قیمة له خیرٌ
من خلوه
(ن) مَاشَ کَرْمَه مَوْشًا.
بالفتح جست بقیه انگور را

م و ص

مَوْص. بالفتح کاه و نیز نرم نرم
شستن و بدست مالیدن شستن و
درست کردن و ا حنظل و گویند
که عرب آن را سه باری شویند
مَوْصَة. بالتا یکبار شستن
مُوَاصَة. کثامه غساله چیزے
تَمَوُّص. جامه شستن و پاک کردن آن
و کاه فروشی کردن

م و ع

مَوْعَةُ الشَّبَاب. بالفتح
آغاز جوانی و اول آن

م و غ

(ن) مَاغَتِ الهِرَّة مُوَاغًا. بالضم
بانگ کرد گربه

م و ق

مُوْق. بالضم موزچه پر وار دنبال
و کنج چشم یا دنباله آن و موزه درشت
که بر موضع دیگر پوشنده و سر موزه
معرب است اَمْوَاق جمع + و نیز
مُوْق. کولی و بیهوشی و کندی ذهن
مُوْقَان. کوره است بارمینیة
احمقُ مَائِقٌ. کول بیهوش
موقی کسکری جمع
(ن) مَاقَ مُوَاقَةً و مُوُوْقًا.
بضمهما و مُوْقًا. کد خول کول
گردید + و مَاقَ البیعُ مَوْقًا.
بالفتح ارزان آمد بیع + و مَاقَ
فلان مَوْقًا و مُوُوْقًا. بالضمهما
و مَوَاقَة لکرامة. مرد و هلاک
گشت
اِسْتِمَاقَة. کول شمردن کسی را

م و ل

مَال. خواسته و آنچه در ملک
کسی باشد اَمْوَال جمع و مرغزار
با درخت مُوَیْل مصغر آن العامة
تقول مُوَیِّل بالتشدید
و رجلٌ مَالٌ. مرد بسیار مال
رجالٌ مَالَةٌ و مَالُوْن جمع
امرأةٌ مَالَةٌ مونث مَالَة
علی لفظ الواحد و مَالات جمع
مُوْلَة. بالضم تننده مُول جمع
مُوَیْل. گزیر ماه رجب المرجب
رجلٌ مَیِّلٌ و مَوِّلٌ. گکیس مرد
بسیار مال
(ن) مُلْتُهُ مَوْلًا. مال دادم آنرا
(س ن) مِلْتُ مَوْلًا. بالفتح و مُوُوْلًا

کدخول بامال شدم و ومال الرجل
بسیار مال شد
اِمَالَة - مال دادن
تَمْوِیْل - مالدار گردانیدن
تَمَوُّل - بسیار مال شدن
اِسْتِمَالَة - بسیار مال شدن

م و م

مُوْم - بالضم شمع در وغن عسل و
افزاری است جولاه را که در آن رشته
نهند و بافند و افزاری است مر
کفش گران را و برسام و سخت
ترین چیچک
کَعْبُ بن مَامَة جوادی
بود از ایاد
مِیْم - بالکسر یکی از حروف هجا
(ن) میم الرجل مَوْمًا - بالفتح
مجهولا چیچک برسام رده گردید
مُوْم - لغت است ازان

م و ن

(ن) مَانَہ مَوْنًا - بالفتح مؤنة
قیام ورزید بر نفقه و کفالت عیال
و برداشت بار ایشان مَمُوْن
کفالت کرده لغت است ازان
تَمَوُّن - بسیار نفقه دادن عیال را

م و ه

مَاء - آب والهمزة فیه بدل
من الهاء مَاءة بالتاء مَاه
علی الاصل مثله اصله موه
محرکة مائی منسوب بوی مَاوِی
کذلک و سُمِعَ اسقنی مَا
بالقصر اَمْوَاه و میاه ککتاب
جمع مُوَیْه و مُوَیْهَة مصغر
آن یقال عندی مُوَیْهَةٌ
دو بجله ماء تا منث و رجل
ماه الفواد - مرد بد دل جبان یا
کند خاطر گویا دلش در آب فرو رفته
رجل ماهی الفؤاد - کذلک
و رجل ماهٌ - ای کثیر ماء القلب
و مَاءُ السَّمَاءِ - لقب مردی در زنی
و نیز مَاه قصبه شهر و مَاهَان دینور
و نهاوند که یکی آن هر دو را ماه
الکوفه و دیگری را ماه البصرة نامند
و مَاهِ دینار - دو شهر است
و نیز ماه موضعی است
مَاهَة چیچک و رکیة مَاهَة
چاه بسیار آب
مَاوِیَّة - بتشدید الیاء آیینه و فی
جمع و نام زنی
مُوْهَة - بالضم آب و رونق روی
مُوَاهَة - مثله یقال ما احسن
مُوْهَةَ وجهه و مُوَاهَتَهُ ای
مَاءَهُ در و نقه و خوبی و
نیکوئی و تابانی و درخشانی آب روی
مُوَاهَة کثمامة مثلها فی الکل
رَکِیَّة مَیِّهَة - کگیسة چاه بسیار
آب
اَمْیَهَة - کاحمد آب بسیار یقال
البئر امیهة منها کانت اَمْوَهَ مثله
مَاهَان - نام مردی و هو اما
من هوم او هیم فوزنه لعفان
او وهم او من و منه فعفلان
او لهیم فلاعاف او فلقعان من
لفظ المهین فعالان او من منه
فعالا او من منه فعلان
(س ن ض) مَاهَتِ الرَّکِیَّة
مَوْهًا و مَیْهًا - بفتحهما و
مُؤُوْهًا - کدخول مَاهَة و مَیْهَة
بالفتح آب بر آمد ار چاه بسیار آب
گردید و مَاهَتِ السَّفِیْنَة
آب در آمد در آن
(ن) مَاهَ مَوْهًا - بالفتح سخت
و مُهْتُهُ - آب خورانیدم آن را و
از ضرب نیز آید
اِمَاهَة - آب رسیدن چاه کن
امواه علی التصحیح مثله یقال
حفر فاماه امواه و آب
خورانیدن ستور و مردم تشنه و کار
در او گر آوردن آب و حوض
و آمیختن چیزی را و آب بسیار روا
کردن ابر و منی انداختن گشن در
رحم ماده و زهیدن آب از زمین
یقال اَمَاهَتِ الْاَرْضُ ای اثرت
و آب ریختن در دوات و در دار و
مَوَّهَ الْخَبَرَ عَلَیْهِ تَمْوِیْهًا -
خبر داد آن را خلاف آنچه رسید
او را ازان و نیز تَمْوِیْه
آب ناک شدن جای و آب بسیار
کردن در دیگ و سیم یا زر اندود
کردن چیزی را و به آب نمودن چیزی
را و تلبیس کردن
اِمْتِیَاه - آب خورانیدن مردم و کار دار

م و ی

مُوْی - بالضم والسکون ارویست
نافع جهت درد مفاصل و درد جگر
شربًا و طلاءً و از عسر بول و درد
مثانه و رحم و مغص و نفخ
مَوْمَاء - بالفتح بیابان
مَوْمَاة بالتاء مثله
موامی جمع

بَابُ المِیْم فَصْلُ الهَاء

م ه ج

مُهْجَة - بالضم جان و
خون یا خون دل
مَاهِج - پیه تنک یا شیر تنک
اُمْهُج - کقنفذ تنک از پیه و شیر
مُهْجَان - بالضم مثله
مَمْهُوْجُ البَطْنِ - فرو هشته
شکم
(ف) مَهَجَ مَهْجًا - بالفتح شیر
مکید بچه و نیز مَهْج - گائیدن و
نیکو روی شدن بعد بیماری
اُمْتُهِجَ - مجهولا کشیده شد
خون آن

م ه د

مَهْد - بالفتح گاهواره و زمین
مُهُوْد جمع
مُهْد - بالضم زمین بلند یا زمین
پست هموار نرم مُهْدَة بالتاء
مثله مَهْدَة کقردة و اَمْهَاد جمع
مَهِیْد - کامیر سکه ای ایمغ
مِهَاد - ککتاب گاهواره زمین
و بستر و گستردنی اَمْهِدَة و مُهُد
بضمتین بضم جمع و قوله تعالی
اَلَمْ نَجْعَلِ الْاَرْضَ مِهَادًا ای
بساطًا ممکنا للسلوک لبئس
المهاد ای بئس ما مَهَّدَ
لنفسه فی معاده یعنی بد
سرانجام است
مَهْدَد - کجعفر از اعلام زنان
است
اُمْهُوْد - کعصفور بالهمزة گودکی

وگونان نخستن
(ف) مَهَدَ مَهْدًا - بالفتح گسترانیدن و نیز مهد ورزیدن کاکردن
مَاءٌ مُمْهَد - کمعظم آب نه گرم نه سرد
تَمْهِيد - گستردن و هموار و نیکو کردن کار را و عذر گسترانیدن و عذر نیوشیدن
تَمَهُّد - قادر شدن
اِمْتِهَاد - کار کردن و بلند و گستره شدن کوهان

م ه ر

مَهْر - بالفتح کابین زن مُهُور جمع
مَهْرَةُ بن حَيْدَان - بالفتح پدر قبیله است
ابل مَهْرِيَّة - بالفتح شتران منسوب بوی مهره بن حیدان مَهَارِيُّ بالفتح و مَهَارٍ بترك الياء و مَهَارِي بالتشدید ها جمع و نیز مَهْرِيَّة - گندمی است سرخ
مُهْر - بالضم استخوانی است در میانه سینه یا در بر سوی آن مُهْرَة بالتاء مثله و بالحنظل مهرة کقرده جمع و اسپ کره و بچه نخستین اسپ و جز آن أَمْهَار و مِهَار و مِهَارَة بکسرها جمع مُهْرَة مؤنث مُهَر کصرد و مهرات جمع و نیز مُهْرَة مهره که بدان زنان مردان را بدوستی مبتلا سازند و هی فارسیة و بند استخوان سینه استوار بهم پیوسته یا کرکرانک استخوان پهلو مُهَر کصرد جمع آنها فارسیه

مَهْرَة - کعنبه - وش نیکو یقال لم تعطهن الا مهرا لمهرة ای لم تأته من وجهه
مَهِيرَة - کسفینة زن آزاد گران کابین
مُهَيْرَة - کجهینة نام مردے
مِهَار - ککتاب که در بینی بختے در کنند و رسن که بدان شتر را کشند
مَاهِر - استاد هر فن و زیرک و سا در هر امر و نیک شنا و مَهَرَة محرکة جمع و نام مردے
مِهْرَان - بالکسر دهی است باصفهان و نام جد احمد بن حسین مقری و نهر مِهْرَان جوئی است بسند
مَهُول - کجرول موضعی است
فی المثل لمَمْهُورَة اِحْدَى خَدَمَتَيْهَا - اصله انها التقطت حمقاء لعلها بالمهر فنزع احدى خدمتيها ودفعها اليها فرضيت بها ونظيره أَنَّ رجلا اعطى امرأة مالا فتزوج به ابنة المعطى ثم منّ عليهما بما مهرها فقالوا المهر من مال ابيها
(ف ن) مَهَرَ المرأة مَهْرًا بالفتح و مُهُورًا و مَهَارًا و مِهَارًا بفتحهما - زیرک و رسا گردیدن و استادی کردن
فرس مُمْهِر - کمحسن اسپ با کره
اِمْهَار - کابین کردن و نکاح دادن زنی را با غیری بمهرے

و مهر تیه گردانیدن ناقه را
تَمْهِير - کابین خواستن و کابین ساختن
مُتَمَهِّر - بکسر الهاء شیر زیرک در شکار افکنی
تَمَهُّر - ماهر و رسا شدن

م ه ز

(ف) مَهَزَه مَهْزًا - بالفتح دور کردن آن را

م ه ش

نَاقَةٌ مَهْشَاء - ناقه شتاء لاغر شونده
(ف) مَهَشَ مَهْشًا - بالفتح سوخت و خراشیده
اِمْتِهَاش - سوخته شدن و ستردن زن روی را با ستره

م ه ص

اَرْضٌ مَهْصَاء - زمین بی گیاه
تَمْهِيص - پاک کردن جامه و سپید نمودن آن را
تَمَهَّصَ فِي الْمَاء - فرو رفت در آب
اِمْهِيصَاص - بی گیاه و بے برگ گیاه شدن زمین

م ه ض ل

حِمَارٌ مُهْضَل - کجندب خر سطبر و درشت اندام

م ه ع

مَهَع - محرکة بر گردیدن رنگ روے و رنگ برنگ شدن از عوارض شوب
مَهْيَع - کجعفر راه فراخ روشن و الصواب انه من ه ی ع لانه لیس فی الکلام فعیل اما مهید مصنوع

م ه ق

مَهَق - محرکة سبزی آب
مُهَيْق - کامیر نشان مالش پای و زمین دور
اَمْهَق - سخت سپید همچو آهک که هیچ رنگی آمیزش ندارد و تابان و براق نباشد
عین مَهْقَاء - چشمه سبز آب
یقال الخیل تمهق کتمنع یعنی اسپان مے دوند
تَمْهِيق - فراخ و بسیار شیر دادن بچه را
تَمَهُّق - نوشیدن شراب ساعتے بعد ساعتی منه قولهم ظل یتمهق شکوته

م ه ك

مُهْكَة الشباب - بالضم و بالفتح پری و امتلاء جوانی
مِهْيَك - کامیر گشن که بارور نکند
مَهُوك - کصبور کمان نرم
یوسف بن ماهك - کهاجر محدثے است
مَمْهُوك بسیار خطا در کلام
(ف) مَهَكَهُ مَهْكًا - بالفتح سخت سائیدن آن را و مهك فی المشی شتاب کرد و مهك المرأة مانده کرد در جماع زن را و نرم نمود
(س) مَهِكَ صُلْبُه مَهَكًا بارور نکرد صلب و مُهِكَ مجهولا کذلك
مُتَمَهِّك - کزملق دراز بالا مضطرب خلقت و کشاده گام
شاب مُمْتَهِك - جوان

پر از جوانی
تَمْهِيك. سخت سائیدن
تَمَهُّك. نیکو و آراسته کردن
کار را و نگارین نمودن مرد بدست
تَمَاهُك. باہم سپیدن
شابٌ مُمْتَهِك. بکسر الہا،
جوان پر از جوانی

م ہ ل

مَهْل. بالفتح باش مذکر و مونث
واحد و تثنیه و جمع در روے یکسان
است یقال مَهْلًا یا رجلُ و یا
رجلان و یا رجالُ و یا امرأةُ
ای اَمْهِل واِذا قیل لك مَهْلًا
قلت لا مَهْل واللّٰه ولا تَقُل لا
مَهْلًا واللّٰهِ وتقول مَا مَهْلٌ
واللّٰهِ بِمُغْنِيَةٍ عَنْك شيئًا
ویقال رُبَّ عَجَلَةٍ وَهَبَتْ رَيْثًا و مهلًا یعنی ترکب
خطا ہا گردید پس مهلت داده شد
و شتاب نگرفته شد و ران بود و نیز
مَهَل و بحرک آرامش و آہستگی و
نرمی در زبان و زرداب مرده
مُهْل. بالضم مس و جوہر کانی
ہر چه باشد مانند سیم و زر و مس و
آہن و جز آن گداخته از روئی مس
و آہن منه قوله تعالیٰ بِمَاءٍ كَالْمُهْلِ
و قطران تنک و روغن زیت یا درد
آن یا روغن زیت تنک و خاکستر چه در
که از نان فرو ریزد و زہر و زرداب
و ریم و زرداب مرده فی حدیث
ابی بکر رضی اللّٰه تعالیٰ عنه
اَدْفِنُونِي فِي ثَوْبَيَّ هٰذَيْن
فانما هما للمهل والتراب
مُهْلَة. بالضم قطران تنک و

آگہی و یقال واخذ علی فلان
المُهْلَة. یعنی پیشی گرفت از وی
در رسن و سال یا در ادب و آرامش
و آہستگی و زمان و ہی اسم است
امہال را
مُهْلَة. مثلثه و بحرک زرداب
مرده و ریم
مَهَل. محرکة اسلاف متقدمین
مرد ۞ و ابو مَهَل عروه بن عبد اللّٰه
جعفی از تبع تابعین است
مَاهِل. تیز رو و پیشی گیرنده
(ن) مَهَلَ البعيرُ مَهْلًا.
بالفتح خضخاض مالید شتران را آن
نوعی از قطران است ۞ و مَهَلْتُ
الغنم. با آہستگی و نرمی چرید ۞
و نیز مَهَل. محرکه پیش در خیر و
نیکوئی
اِمْهَال. زمان دادن و تاخیر
کردن و نرمی و آہستگی کردن و مبالغه
کردن و عذر آوردن
تَمْهِيل. زمان دادن
تَمَهُّل. درنگ کردن و پیش
آمدن در خیر و نیکوئی
اِسْتِمْهَال. مہلت خواستن
اِمْهِلَال. معتدل راست
ایستادن و آرامیدن و سستی

م ہ م

مَهْيَم. بالفتح و سکون الآخر
کلمہ استفهام است یعنی چیست حال تو
و کار تو و چه چیز حادث شد ترا
مَهْمَا. سیذکر فی باب
الحروف اللینة

م ہ ن

مِهْنَة. بالکسر و الفتح و التحریک
ککلمة زیرکی در خدمت و کار
مَهِين. کار پر خوار و سست و
اندک و شیر زبان کز و کم خرد و کم تمیز و کشن
کر بار و از بخند مُهَنَاء جمع
مَاهِن. بنده خادم
مِيهَنَة. بالکسر دہی است
بخارا ان
(ف ن) مَهَنَه مُهْنًا. بالفتح
و مَهْنَة. بالفتح و بکسر خدمت کرد
او را و زود رنجانید ۞ و مَهَنَ الابل
دوشید آنرا وقت بازگشت ۞ و
مَهَنَ الثوبَ بکشید آنرا ۞ مَهَنَ
المَرأةَ. گائید زن را
(ك) مَهُنَ مَهَانَةً. کرامنة
مهین و خوار گردید
اِمْتِهَان. بکار خدمت داشتن
و بخدمت داشته شدن لازم متعدی
و بذل کردن چیزی و خوار و ضعیف داشتن

م ہ و

مَهْو. بالفتح خرمای زرد و مروارید
و سنگ ریزه سپید و سرما و شمشیر تنک
روئی و سبک بزرگ جوہر و شیر تنک
آب ناک و پدر قبیله است از عبد القیس
و فی المثل اَكْذَبُ مِنْ مِنْفَقَةٍ
من شیخ مَهْوٍ
نطفة مَهْوَةٌ. نطفه رقیق
مَهْي. بالفتح دراز کردگی رسن
اسپ اسم است امہار را
مَهَاة. بالفتح آفتاب و گاو دشتی
و بلور مَهًا كَعَصًا و مَهَوَات
مَهَيَات بتحریکهما جمع
مُهَاة. بالضم آب گشن در رحم ناقه
مُهِيٌّ کهُدیً جمع وهو من الیاء
مَهَاء. کسماء کبمی و عیب کاسه و جز آن
ناقةٌ مِمْهَاءٌ. کمحراب ناقه تنک شیر
(ن) مَهَاهُ مَهْوًا. بالفتح سخت
زد او را
(س ض) مَهِيَ الشيءُ مَهْيًا.
بالفتح آب داد آن را
(ك) مَهُوَ السمنُ مَهَاوَةً.
آب ناک گردید
اِمْهَاء. بسیار آب کردن شیر در روغن را
و تیز کردن و آب دادن آہن را و آب
دادن تیغ را و کردن اسپ را بتاختن و
دراز کردن رسن آنرا و یقال
حفر البئر حتی اَمْهیٰ لغة فی
اَمَاهَ علی القلب
تَمْهِيَة. آب دادن چیزی را

م ہ ہ

مَه. بالفتح والسکون باز ایست
وهو اسم فعل فان وصلت
نونت وقلت مهٍ مه
مَهَاه. کسحاب نرمی و تازگی و خوبی
و سیر نرم و یقال لو کان فی هذا
الامر مَهَهٌ و مَهَاهٌ لطلبته
و فی المثل كُلُّ شَيْءٍ مَهَهٌ
و مَهَاهٌ مَا خَلَا النساءَ و ذِكْرَهُنّ
ای کل یسیر سهل یحتمله
الرجل حتی یاتی ذکر حرمه
فیمتعض و کل شئ باطل الا
النساء او کل شئ قصد
مَهْمَه. بالفتح دشت دور دست
و زمین خالی و ویران مَهَامِه جمع
(ن) مَهَّ الابلَ مَهًّا. بالفتح
نرمی کرد بادی

(س) مَہِہَ مَہْهًا ـ بحرکت نرم گردید + ونیز مَہْهًا ـ سیر نرم درمی وفرو هشتگی و آهستگی وزبان وامید
مَہْمَہَه ـ مر مر گفت او را لعینی بازایست + دمَہْمَہَه عن السفر بازداشت او را از سفر
تَمَہْمُه ـ بازایستادن و برگردیدن

م ه ی

مَهْی ـ بالفتح تیز وتنک روکردن دشنه را والفعل من ضرب
مَهْی ـ بالفتح آب سست مر عبس را
اِمْهَاء ـ تنک روساختن دشنه را
اِمْتِهَاء ـ سبک وتنک روی ساختن دشنه را
اِسْتِمْهَاء ـ صف شکستن یقال هم یَسْتَمْهُوْنَ فی البهم ای یخرقون الصفوف فی الحرب ولا یقدر علیهم

باب المیم فصل الیاء

م ی ب

مَیْبَه ـ بالفتح داروی است که از به وشراب یا دوشاب ترتیب دهند معرب مے به

م ی ب ذ

مَیْبُذ ـ بکسر شهری است نزدیک یزد

م ی ث

مَیْث ـ بالفتح سودن چیزے درآب والفعل من ضرب
مِیْثَاء ـ بکسر او زمین نرم میث بالکسر جمع وموضعی بشام وشهرے ونام دختری وذو المیث جاے است بعقیق مدینه
مَیِّث ـ بکیس نرم
تَنْیِیث ـ سودن چیزے درآب
تَمَیُّث ـ نرم وسرد شدن زمین از باران
اِمْتِیَاث ـ سودن چیزی در آب وبرزیست نرم ونازک وفراخ سیدن در آب آمیخته خوردن سپیتو را
مُنْتَمِیث ـ پوست تنک چسپیده بسپیدی خایه مرغ

م ی ج

مَیْج ـ درآمیخته شدن والفعل من ضرب
مِیْجَی ـ بالکسر والقصر جدی است مر نعمان بن مقرن صحابی را

م ی ح

مَیْح ـ بالفتح سود ومنفعت ومسواک ونوعی از رفتار نیکو ورفتار بط وخرامان رفتن وتباک چاه فرو شده پر کردن دلو را بجهت کمی آب ومسواک کردن وآب بر آوردن از مسواک وشفاعت خواستن ودادن میاحة للتا متلد یقال مُحْتُه عند السلطان والفعل من ضرب
مِیْح ـ بالکسر خرمابن خسته نشت ناشده یاخسته نابسته
مَاح ـ زرده تخم مرغ یاسپیدی آن
مَاحَة ـ کشادگی میان سرایها
مَائِح ـ تباک چاه فروشونده جهت آب ماحة جمع + وفی الحدیث نزلنا بستة ماحة ونام اسپ مرداس بن حوی
مَیْحَاحَه ـ نوعی از رفتار نیکو
مَیَّاح ـ کشدا ونام اسپ عقبه بن سالم
مُمَایَحَة ـ باهم آمیزش کردن
تَمَیُّح ـ نادوان رفتن
تَمَایُح ـ تریح وپیچان رفتن
اِمْتِیَاح ـ دادن وبخشیدن وخوی کنانیدن آفتاب یقال اِمْتَاحَتِ الشمسُ رِفرِی البعیر ای استدرت عرقه
اِسْتِمَاحَة ـ دهش جستن یا شفاعت خواستن

م ی خ

(ض) مَاخَ مَیْخًا ـ بالفتح خرامید
تَمَیُّخ ـ خرامیدن

م ی د

مَیْد ـ بالفتح لغتی است در بید بمعنی غیر منه الحدیث انا افصح العرب مَیْدَ اَنّی مِنْ قریش ونشاتُ فی بنی سعد بن بکر وفسره بعضهم من اجل انی من قریش
مَیْدَة ـ بالفتح طعام وخوان آراسته بطعام
مَائِد ـ کوهی است او سوا بد کمنزل بالموحدة
مَائِدَة ـ خوردنی وطعام وخوان آراسته بطعام فاذا لم یکن علیه طعام فهی خوان قال ابو عبیدة مائدة فاعلة بمعنی مفعولة مثل عیشه راضیه اره از زمین
فعله مَیْدَاءَ ذلک ـ بالفتح والقصر کردآن را از بهر آن مَیْدَاءً بمقابل یقال هذا امیداه وبمیداه
مِیْدَاءُ الشیء ـ بالکسر والمد نهایت وپایان چیزے وقیاس آن + ومَیْدَاءُ الطریق ـ درکرانه ودوری آن + ونیز مَیْدَاء ـ برابر ومقابل یقال هذا میداءه وبمیدائه
مَیْدَان ـ بکسران وبکسر فهو مفعال من الودن صفحه زمین بے عمارت وعرصه اسپ دوانی وچوگان بازی میادین جمع وعیش فراخ خوش ومحله است بنیشاپور وازان است ابو الفضل محمد بن احمد ومحله است باصفهان ازان است ابو الفضل المطهر بن احمد ومحله ببغداد ازان است عبد الرحمن بن جامع وصدقه بن الحسین وگروهی دیگر ومحله بزرگ بخوارزم + وشارع المیدان ـ محله بود ببغداد وویران شده وشاعری است فقعسی
مَیَّادَة ـ کنانه داهی است سیاه فام وهی امّ الرماح بن ابرد بن ثوبان الشاعر نسب الیها
(ض) مَادَ مَیْدًا ـ بالفتح ومَیَدَانًا بحرکه خمید ومیل کرد وکوالید وافزون شد + ونیز مَیْد مضطرب گردیدن سراب وجنبیدن وخرامیدن وخمیدن از راه نادیدن

وزیارت کردن وخوار بار آوردن جهت قوم وطعام دادن وغثیان یا دوار رسیدن کسی را از مستی یا از سیر کشتی ومتغیر گردیدن گندم از نمی وتری

مُمْتَاد - دهنده وخواهنده عطا

م ی ذ

مِیذ - بالکسر گروهی از هند عن ابن عباد وفیه نظر

م ی ر

مِیرَة بالکسر خوار بار وغله آوری از شهری بشهری

مُوَاسَرَة کشاره کشیم کروقت زدن بفقید

مَائِر - خوار بار آور میّار کزنا ‡ وکنیارة ککتانة جمع

مَیَّار - کشدا وخوار بار آورنده غله کش از جای بجا ونام اسپ سیف بن علیبغ المازنی

(ض) مَارَ عِیَالَه مَیْرًا - بالفتح خوار بار آورد جهت عیال مُمْرِدٌ

الدّدَاءَة - بآبه گردم وسودم آنرا ‡ ومُرِّتَ الصُّوفَ - دم شیم آنرا

اِمَارَة - خوار بار آوردن جهت عیال ورگهای گردن بریدن وگداختن چیزی را وآب تحتین در زعفران وسودن آنرا

مُمَایَرَة - حکایت کردن کردار کسی را یقال سَایَرَهُ مَایَرَهُ ای حکاه ففعل مثل ما فعل

تَمَایَزَ مَا بَیْنَهُمْ - تباهی افتاد میان ایشان وفتنه برخاست

اِمْتَارَ لَهُمْ - خوار بار آورد جهت ایشان

م ی ز

رَجُلٌ مِیْزٌ - بالکسر مرد سخت پای رَجُلٌ مَیِّزٌ کهجف مثله

وَقَوْلُ الْقَائِلِ لِلْمُقْتُولِ مَازِ رَأْسَكَ وقد یقول مَاذِ ولیسکت یعنی گردن دراز کن قال الازهری

لَا اَدْرِی مَا هُوَ اِلَّا اَنْ یَکُوْنَ بمعنی مایز فاخر الیاء فقال مازی فحذف الیاء للامر

وقال ابن الاعرابی اَصْلُهُ اَنَّ رجلًا اراد قتل رجل اِسْمُهُ مازن فقال ماز راسك و السیف ترخیم مازن وصار مُسْتَعْمِلًا وتکلمت بها الفصحاء

(ض) مَازَهُ مَیْزًا - بالفتح جدا کرد آن را ‡ ونیز مَیْز تفضیل دادن بعض چیزی را بر بعض واز جاهی بجاے رفتن

اِمَازَة - جدا کردن

تَمْیِیْز - جدا کردن

تَمَیُّز - جدا شدن وپاره پاره گردیدن از خشم یقال تَمَیَّزَ مِنَ الغیظ ای تقطع

اِمْتِیَاز - جدا شدن

اِسْتِمَازَة - جدا شدن ویکسو گردیدن

اِنْمِیَاز - جدا گردیدن

م ی س

مَیْس - بالفتح درختی است کلان ونوعی از مویز ونوعی از انگور که بر یک تنه قائم باشد

مَائِس - خرامنده مَیُوْس

کصبلی مثله

مَیَّاس - کشدا خرامنده و شیر بیشه خرامان وگرگ ونام اسپ شتیق بن جزء القتبی

مَیْسَان - بالفتح خرامنده وستاره است از جوزا یا هر ستاره روشن

مَیَاسِیْن جمع وهر شهر ستانی میان بصره وواسط میسانی

مَیْسَنَانِی منسوب بوی ونام شب بدر ونام یکی از دو ستاره هقعه

مَیْسُوْن - بالفتح کودک خوش قامت نیکو روی ونام زنی ملکه و نام دختر بحدل مادر یزید بن معویة

(ض) مَاسَ مَیْسًا - بالفتح ومَیَسَانًا کفرکة خرامید و بیباکی نمود ‡ ومَاسَ اللّٰهُ فِیْهِ الْمَرَضَ افزون کرد خدای مرض او را

تَمْیِیْس - دامن دراز کردن

تَمَیُّس - خرامیدن

م ی ش

مَاشَان - جوی است

مَاوَشَان - ناحیه ایست بهمدان

(ض) مَاشَتِ الْاَرْضُ مَیْشَةً بالفتح رفتند در زمین وگذشتند ‡ ونیز مَیْش - آمیختن پشم با موی وشیر بزیا شیر گوسپند وپنهان داشتن بعضی خبر وآشکار کردن بعض آنرا ونیمه دوشیدن شیر پستان وآمیختن هر چیزی

م ی ط

مَا عِنْدَهُ مَیْطٌ - بالفتح نیست او را چیزی وافزونی یا سختی و رنج

ونیز مَیْط - دهی است بساحل بحرین

مَیْطَان - کمیزن یکی از کوها مدینه

مَیَّاط - کشدا وبسیار بازنده بیهوده کار

آمُیُوْط - بالفتح دهی است بمصر

(ض) مَاطَ مَیْطًا - بالفتح ستم کرد وجور نمود در حکم وسرزنش کرد ومَاطَ عَنِّی مَیْطًا ومَیَطَانًا - محرکة کناره گزید ودور گردید و

مَاطَهُ - دور کرد او را لازم متعدی بر گردانید ‡ ونیز مَیْط - رفتن و دفع کردن وراندن

اِمَاطَه - دور شدن ودور کردن لازم متعد

مِیَاط - کگتاب دور کردن وزجر نمودن ویقال القوم فی هیاط ومیاط ای فی مدافعة ومزاجرة وخمیدن وسپاهگی باز گشتن سخت راندن وقت باز گردانیدن از آب خور خلاف هیاط وهو اشتد السوق فی الورد

تَمَایُط - از هم دور شدن با یکدیگر بد شدن قوم وتباهی افتادن میان ایشان

م ی ع

مَیْع - بالفتح روان وتنگ گردیدن چیزے بر زمین چون روغن ومسکه وجز آن وگداختن یقال مَاعَ الشَّیْءُ اذا جرٰی علٰی وجه الارض مُنْبَسِطًا فی هینة ‡ ورفتن چیزے ریخته چون آب وروغن وجز آن مَیْعَة بالتاء مثله ورفتن اسپ والفعل من ضرب

مَیْعَة - عطری است نیک خوشبوی

یا صمغ درختی است که از روم خیزد یا
چرلش گیاه تر و تازه که مر آب
اندک کوفته افشرده برآورند یا آن
صمغ درخت سفرجل است یا درختی
است شبیه درخت سیب ثمرش
سپید و بزرگ تر از چهار سغز و میخوش
ولب خسته آنرا که چرلش است بیعة
سائله نامند و پوست آن درخت
را میعة یابسه و میعة سائله
اکثر مغشوش باشد و خالص آن
مسخن و ملین و منضج است صالح
جهت زکام و سرفه و دو مثقال آن
با سه اوقیه آب گرم مسهل بلغم بے
اذیت و ریح و بوے آن قاطع عفونت
و دافع وبا است ⁂ و نیز مَیعة بالفتح
شادمانی و اول رفتار اسپ و اول
جوانی و اول روز
مائعة۔ موی پیشانی اسپ
چو دراز و آویزان باشد و میعة
لہ عطری است نیک خوشبوی یا صمغی
اِماعة۔ روان گردانیدن
تمیّع۔ روان شدن و گداختن
اِنمیاع۔ گداختن روغن

م ی ل

مِیل۔ بالکسر چوب سرمکش و قلم
تختہ خاک و آهن جراح و کحال و
مقدار منتهای درازی بصر از زمین
یا مناره و نشان راه یا مسافت
زمین متراخیه بے حد و سه یک فرسنگ
وهو مائة الف اصبع الا اربعة
آلاف اصبع او اربعة الاف
ذراع بحسب اختلافهم فی
الفرسخ هل هو تسعة آلاف
بذراع القدماء او اثنی عشر
الف ذراع بذراع المحدثین
اَمیال و مُیول جمع ⁂ و نیز مَیل۔
معرفة بنت مشرح تابعیة
مِیلَة۔ بالکسر هنگام و زمان مِیل
کعنب جمع
مَیَل۔ محرکة کجی و خم در خلقت یقال
فی عنقه مَیَل خمنده
مَائل۔ برگرونده و خمنده
مالة و مُیَّل کرکع جمع
مَائِلات۔ زنانیکه خرامان چمان
روند از ناز و گردن کشی یا مائل اند
از طاعت خدای و آنچه ایشان را
لازم است از حفظ فروج یا شانه
میلا می کنند کراهت دارد یا
مائل اند بسوی بدی و فساد
اَمیَل۔ کج خمیده در خلقت و آنکه
بر زین راست نتواند نشست
و مرد بے شمشیر و بی سپر و بی نیزه و
مرد بدل
مَیلاء۔ کصحراء نوعی از دستار
بستن و نوعی از شانه کردن که فلان
عقاص ممکن نباشد و ناقه خمیده
کوهان و ریگ توده سطبر و فزک
و درخت بسیار شاخ
(ض) مَالَ اِلَیهِ مَیلاً۔ بالفتح
و مَمَالاً و مَمیلاً و تَمیالاً
بفتح العین فیه و مَیَلاً محرکة
و مَیلُولة کقیلولة برگردید و خمید
و مَالهُ۔ برگردانید و خمانید آنرا
و مَالَتِ الشَّمسُ مُیُولاً۔ مائل شد
بغروب یا فرو افتاد از میانه
آسمان ⁂ و مَالَ بِنَا الطَّرِیقُ
پیمانه راه رفت یا من ⁂ و هو لا تمیل
علیه المربعة یعنی توانا تر است
از وی ⁂ و نیز مَیل و مَیَلان۔ از
راه چمیدن صلة یعنی دور کردن
صلة بعطی
(س) مَیِلَ مَیَلاً۔ محرکة کج
گردید در خلقت
مُمیلات۔ زنان دلفریب یا
زنانیکه مقنعه کج دارند و برگردانند
تا موی و روی نمایان باشد یا مائل
می کنند دیگران را در مثل افعال
خود یا در رفتن سرین و دوش را
می جنبانند از ناز یا آنکه دیگران را
شانه میلا میکنند یا مردمان را در
فتنه می اندازند
اِمالة۔ برگردانیدن یقال اماله
الیه و خم دادن و گیاه شیرین
چرانیدن شتر را
تَمییل۔ برگردانیدن و خمانیدن
و شکایت کردن یقال ما میّلوا ای
لم یشکوا و متردد بودن میان دو چیز
مُمَایَلة۔ برهمدیگر غارت آوردن
یقال مایلناه فمایلنا ای
اغار علینا فاغرنا علیه
تَمَایُل۔ پیچ پیچان رفتن
اِستِمَالة۔ مائل شدن بسوی
بد و کف یا بذراع و سوی خود
جنبانیدن کسی را بسخن خوش و نیکوی یقال
استمال فلانا و بقلبه

م ی م

مِیم۔ بالکسر حرفی است از
حروف هجا
مِیمه۔ بالکسر ناحیه است باصبهان

م ی ن

مَین۔ بالفتح دروغ مُیُون
جمع یقال اکثر الظنون مُیُون
مَان۔ آهن اماج و کلند که بدان
زمین شیار زنند
مِیانة۔ بالکسر شهری است
با ذربیجان میانجی منسوب بوی
مَائن۔ دروغ گوی
مَیُون کصبور دروغ گوی
مِینَا۔ بالکسر مقصورا موضعی است و
بر لنگرگاه کشتی
مِینَاء۔ بالکسر ممدودا آبگینه
مِیْنَان۔ بالکسر دهی است بهرات
مَیَّان۔ کتان دروغ گوی
(ض) مَانَ مَیناً۔ بالفتح دروغ
گفت ⁂ و مَانَ الارضَ شیار کرد آنرا
مُتَمَائن الوُد۔ دوست بالغرض

م ی ه

مَیه۔ بالفتح زر اندودن شمشیر و
جز آن را بسیار آب گردیدن چاه
یقال ماهت الرکیة تمیه
کما هت تموه

م ی ی

مَیّ۔ بالفتح از نامهای زنان است
مَیّة کذلک
مَیَّا۔ بالفتح مقصورا نام دختر او
که مدینه قارقین بنا کرده اوست
و بدان منسوب گشته

الکتاب الخامس والعشرون
فی النون

باب النون فصل الهمزة

ن ء ء

نَأنَأ۔ کفدفد بسیار گردانندہ حدقۂ چشم و عاجز درماندہ و بد دل نُوءٌ نُوءٌ کقنفذ و نَأنَأ کسکسال مثلہ ✦ و نیز نَأنَأ۔ مرد سست ضعیف مُنَأنَأ۔ کمسرہد بسیار برگردانندۂ حدقۂ چشم

نَأنَأةٌ نَأنَأةً۔ خورش نیکو داد آنرا و باز داشت ✦ نَأنَأ فی الرّای نَأنَأةً و مُنَأنَأةً۔ سست رای گردید و نکو کردن نتوانست آنرا ✦ و نَأنَأ عنہُ۔ قاصر و عاجز گردید ازان ✦ و نیز نَأنَأة سستی منہ الحدیث طوبٰی لمن مات فی النَّأنَأة ای و الاسلام قبل ان یقوی

تَنَأنُوءٌ۔ عاجز و قاصر گردیدن و سست و فروہشتہ شدن

ن ء ت

نَأْت کشداد شیر بیشہ و مرد با نالہ و فغان

(ض ف) نَأَتَ نَأتًا۔ بالفتح و نَئِیتًا کامیر نالیدیا نالید بلند تراز انین ✦ و نَأتَ فُلانًا حسد برد اورا

ن ء ث

(ف) نَأَثَ عنہُ نَأثًا۔ بالفتح مُنَأَثًا کمقعد دور شد و کوشید مُنَأث کمکرم دور کردہ

ن ء ج

لِلرِّیح نَئِیجٌ۔ کامیر باد و راوزش سریع است با بانگ

نُؤُوجٌ کصبور باد وزان

نَأّج۔ کشداد شیر بیشہ

نَأّجاتُ الھَوامّ۔ بانگہای ہوام حدیث مَنْئُوج کمفعول سخن پیچیدہ و معطوف

(ف) نَأجَ فی الارض نَأجًا۔ کدخول رفت ✦ و نَأجَتِ الرِّیحُ نَئِیجًا۔ کامیر وزید باد جنبید ✦ و نَأجَ الی اللّٰہ۔ گریہ و زاری کرد بر خدای تعالیٰ در دعا ✦ و نَأجَ البُومُ۔ آواز کرد ✦ و نَأجَ الثَّورُ بانگ کرد ✦ و نُئِجَ القومُ مجهولا با دتند رسید آنہا را

(س) نَئِجَ نَأجًا محرکۃ بسستی خورد

ن ء د

نَأد۔ بالفتح کینہ وزہاب و بد خواستن و زہیدن آب از زمین و بلا و رنج رسیدن کسی را یقال نَأدت الدّاھیۃُ فُلانًا و الفعل من فتح

نَآد۔ کسحاب بلا و سختی و رنج

نَئُود کصبور نَآدی کحبالی مثلہ

ن ء د ل

نِئْدِل۔ کزبرج بلا و رنج

نِئْدِلان۔ و یضم دالہ لغتان فی البِنْدِلان یعنی شکاچہ

ن ء ر

نَؤُور کصبور نیلج و دود سیہی فی لت ور

(ف) نَأَرَتْ نَائِرَۃٌ بیّنہم بگنجنہ منتشر شد

ن ء ر ج ل

نَأرجِیل لغتی است در نارجیل

ن ء ش

نَأْش۔ بالفتح فرا گرفتن و گرفتن و سخت گرد و حملہ کردن و تاخیر کردن در کار و پس گذاشتن و برحاشتن والفعل من فتح

نَئِیش۔ کامیر پس یقال فعلہُ نَئِیشًا ای اخیرًا و لحقنا نَئِیشًا من النّھار در پسیوستم بدو در اخیر روز نَئُوش کصبور توانا و چیرہ دست

نَاقَۃٌ مَنْئُوشَۃُ اللَّحم۔ ناقہ کم گوشت

تَنَاؤُش۔ فرا گرفتن و پس ماندن و دور شدن

اِنْتِئَاش۔ ستابانیدن و پس ماندن و بگوسپندان رفتن یقال اُنْتُئِشَ بغنمہ ای ظعن بہا

ن ء ط

نَئِیط۔ کامیر بانگ و زفیر

(ض) نَأطَ نَئِیطًا۔ بالفتح بانگ و زفیر بر آورد

ن ء ط ل

نِئْطِل۔ کزبرج بلای سخت و شرت و مردم تیز فہم زیرک

ن ء ف

مُنْئَف۔ کمنبر کوشندہ و بخت مند

(ف) نَأَفَ۔ کوشید و بخت مند شد

(س) نَئِفَ من الطَّعام نَأَفًا محرکۃ خورد ✦ و نَئِفَ فی الشُّرب سیر نوشید ✦ و نَئِفَ فُلانًا مکروہ و ناپسند داشت اینرا

ن ء ل

نَؤُول۔ کصبور اسپ یا کفتار جنبا روندہ

(ف) نَأَلَ نَألًا۔ بالفتح و بالتحریک و نَأَلانًا محرکۃ و نَئِیلًا کامیر رفت و رفت برفتاری کہ گوئی بر پشت بار دارد ✦ و نَأَلَ النَّاقِصُ او الضّبعُ جنبان رفت ✦ نَأَلَ الرّجلَ۔ رشک برد و بد خواست و نَأَلَ ان تفعلَ سزاوار است کہ کنی

ن ء م

نَأمۃٌ۔ بالفتح سرود آوازہ یقال اسکتَ اللّٰہُ نَأمَتَہُ یعنی بمیراند او را و گاہی یقال نَأمَّتَہُ مشددہ

نَئِیم۔ کامیر آواز کمان و آواز شیر بیشہ و آواز آہو و نالۂ نرم

(ض ف) نَأمَ نَأمًا۔ بالفتح نالید یا نام مانند زحیر است یا آواز خفی یا آواز سست و ضعیف ✦ و نیز نَئِیم۔ کامیر آواز دادن کمان و شیر۔

ن ء م ل

نَأْمَلۃ۔ کدحرجۃ رفتار بندی و رفتن آن

ن ء و

(ن) نَأَوتُہُ و عَنہُ۔ دور شدم ازو لغۃ فی نَأیتہ و عنہ

ن ء ی

نُؤْی۔ بالضم چوبچہ گرد اگرد خرگاہ و سراپردہ و خیمہ نأی بالفتح و نِئْی و نُؤُی کھدی مثلہ آناء کآرام و اَنْآء کارام و نُؤِیّ و نِئِیّ بالضم الکسر جمع

(ب) نَأیتُہُ و عَنہُ نَأیًا۔ بالفتح

دور گشتم از وی + وَ کَأَبنا النَّوىٰ
گندم جو بچه را و یقال ن نُوَیك
ای اصلہ واذا و قفت ته کما
قلت فی زید او یقال اَیضًا
اُنَانُوء یلک مثل نع لعبك
اَنَایشه اِنَاء ا - دور گردانیدم
او را + و نیز اناء - جو بچه کندن گرد
سراپرده و خرگاه
تَنَائی - دور شدن
مُنْتَائی - بفتح الهمزة جای دور و
جو بچه گرداگرد خرگاه
اِنْتِنَاء - خندق کندن پیرامون
خرگاه و دور شدن

بَابُ النون فصل الباء

ن ب ء

نَبْأَة - بالفتح آواز نرم خفی یا
آواز سگ
نَبَاء - محرکه خبر و آگاهی اَنْبَاء جمع
نَبِیّ - کامیر پیغامبر از جانب خدای
تعالی و ترك الهمزة المختار کما
تُرِك فی ذُرِّیه و خابیه الا اهل
المدینه فانهم یهمزون
هذه الاحرف ولا یهمزون فی
غیرها و یخالفون العرب
فی ذلك اَنْبِیاء و نُبَاء و اَنْبَاء
و نَبِیّون بشد الیاء جمع + و
از جای بجای بیرون آینده و قول
الاعرابی یا نبیء الله بالهمز ای
الخارج من مکة الی المدینة
انکره علیه فقال لا تنبزوا باسمی
فانما انا نبی الله + و نیز نبی
راه روشن و جای بلند جمع منه
لا تصلوا علی النبی و نُبَیئ
سوء مثال نُبَیع تصغیر نبی
هذا فیمن یجمعه علی نُبَاء
و اما من یجمعه علی اَنْبِیاء
فیصغره علی نُبَیّ
نُبَیْئَة کجهینة ابن اسود عذری ستام
نُبُوَّة - بالضم و شد الواو پیغامبری
نُبَیئة مثال نُبَیعة مصغر آن
منه نُبَیئة مسیلمة
نَابِئ - جای بلند و خمیده و آینده از
جای دیگر یقال سَیْلٌ نَابِئٌ
و رجل نابئ اذا جاء من بلد الخ
(ف) کمنع نَبْأً - بالفتح و نُبُوءًا
بلند گردید + و نَبَأَ علیهم - آشکار
شد بر ایشان و بر آمد + و نَبَأَ
از ارض الی ارض - از زمینی بزمینی
بیرون آمد و رفت از جای بجای
و یقال نَبَأَتْ بِهِ الارض ای
جاءت به + و نیز نَبْء - بانگ
کردن و بانگ کردن سگ و یقال
رمی فانبأ ای لبشره و لم یخدش
و خبر دادن
اَنْبَاءُهُ اِیّاه و بِهِ - آگاهی بخشید
او را + و یقال رمی فَانْبَأَ -
یعنی تیر انداخت بر وی پس از بر یدا نرا یا
نخراشید بگذشت در آن
تَنْبِئَة - خبر دادن و آگاه کردن
مُنَابَأَة - یکدیگر را خبر دادن و دور
شدن باهم و همسایگی گذاشتن
مُتَنَبِّی - دعوای نبوت کننده
منه احمد بن الحسین المتنبی
خرج الی کلب و ادعی انه حسنی
ثم ادعی النبوة فشهد علیه
بالشام و حبس دهرا ثم
استتیب و اطلق
تَنَبُّوء - دعوای نبوت کردن
اِسْتِنْبَاء - باز کاویدن و تفتیش
کردن خبر را

ن ب ب

نَبَّة - بالفتح بوی بد
اَنْبَابَة - بالفتح دهی است بری
و بمصر
اُنْبُب - کقنفذ میان دو پیوندی
لعله مقصور من الانبوب
اُنْبُوب - کعصفور میان دو
پیوندی و نیزه اُنْبُوبَة با لتاء
مثله و راه در کوه و خیابان درخت
و زمین بلند و راه نابیب جمع + و
اَنَابِیب الریة مخرجهای دم
(ض) نَبَّ التیس نَبًّا بالفتح
و نَبِیبًا کامیر و نُبَابًا کغراب بانگ
کرد وقت هیجان و دو ید و نَبَّ
عنقود کذا - بزرگ منشی نمود
تَنْبِیبَة - بانگ کردن تکه وقت
هیجان و دراز کردن کار را در
تحسین سخنهای بیهوده گفتن
وقت جماع
تَنْبِیب - انبوب بر آوردن گیاه
و با انبوب شدن آن
تَنَبُّب - روان شدن آب

ن ب ت

نَبْت - بالفتح گیاه و نام مردی
نَبِیت - کامیر پدر حی است از
یمن اسمه عمرو بن مالك بن خبیث
نَبِیث - مرد فرومایه حقیر
نَبِیتَة - کسفینة شاخ درخت
ظهارت نبائت جمع
نُبَیْت - کزبیر نام مردی و عبدان
بن نُبَیت مروزی محدث است
نُبَیْتَة بنت ضحاك الجهنیة
صحابیه است او هی بالثاء و تقدم
نَبَات - کسحاب گیاه و از اعلام
است نَبَاتَة بالتاء و یضم کذلك
و محمد بن سعد بن نبات نَبَاتی
منسوب بسوی جد خود و احمد بن
محمد نباتی جهت معرفت او نبات
را هر دو محدث اند حسین بن
عبد الرحمن نَبَاتی - کغزالی
شاعری است نسب لا ته تلمذ
ابا نصر عبد العزیز بن عمر بن
نُبَاتَة - بن حمید بن نباتی
و دو نباته جد خطیب عبد الرحیم
بن محمد بن اسمعیل اختلاف
است لیکن ضم اش اکثر و اثبت
نابت - دهی است بصره ازان
ده است اسحق بن ابراهیم نابتی
و ذات النابت - جایی است
از عرفات + و نابت بن یزید
و احمد بن نابت اندلسی و علی بن ثابت
و اعظ محدثان اند
نَابِتَة - جوان نو خاسته از شتران
و فرزندان نوابت جمع یقال
ما احسن نابتة بنی فلان
ای ما نبت علیه اموالهم و
اولادهم نبتت لهم نابتة
ای نشاء لهم نشء صغار
و ان بنی فلان لنابته شر + و
نیز نوابت - جوانان نو خاسته
خوش خوی بسیار احسان

نُبالیؔ کسکاری بالضم موضعی است
بصرة
یَنْبُوت۔ بالفتح درخت خشخاش
یا درختی است دیگر بزرگ یا درخت
خرنوب
تَنْبِیت۔ درخت رستہ خورد
باشد یا کلان اسم است آنرا کتبیر اول
مَنْبِت کمجلس رستن گاہ گیاہ
شاذ والقیاس کمقعد
مَنْبُوت۔ رویانیدہ شدہ گویند
انبتہ اللہ فہو منبوت برغیر قیاس
(ن) نَبَتَتْ ثَدْیُ الجَارِیَةِ نُبُوْتًا
برآمدپستان دختر و نیز نَبت
بالفتح رستن گیاہ و رویانیدن
زمین گیاہ را لازم متعد
اِنبات۔ رستن گیاہ و گیاہ
رویانیدن لازم متعد یقال اَنْبَتَہٗ
نباتًا فہو منبوت وموی زہار
برآوردن کودک
تنبیت۔ پروردن کودک را
و درخت نشاندن و یقال نَبِّتْ
اَجَلَّکَ بین عَیْنَیْکَ

ن ب ت ل

نَبْتَل کجعفر سخت درشت وجای
است وعلمی وعبداللہ بن نَبْتَل
منافقی بود

ن ب ث

نَبْث۔ بالفتح کاویدن زمین
بدست وتَرہ برکندن و واکردن
چیزی پنہان یا وخشم گرفتن الفعل
من نصر
نبث۔ محرکۃ نشان
خَبِیثٌ نَبِیثٌ۔ مرد خبیث بد

نَبِیْثَة۔ کسفینة خاک جوی وچاہ
اُنْبُوثَة۔ کاعجوبة بازی است
کہ چیزی زیر خاک کنند پس ہر کہ
آن را برآرد وغالب باشد
اِنْتِبَاث۔ کاویدن بدست
وظاہر کردن پنہان و فراگرفتن و
مالیدن پست مانند آن آمیختن
آب و آرد ہم جیدن و تفت نشستن

ن ب ج

نَبج۔ بالفتح گیاہ بروی کہ بدان
درز ہای کشتی گیرند
اَنْبِجَات۔ بالفتح وکسر الباء
داروہای پروردہ
نَبَجَة محرکة پشتہ نباج کسحاب جمع
نُبُج بضمتین جوالہای سیاہ
نَبِیج۔ کامیر آواز سگ نابچہ کہ
طعامی است جاہلی
نِبَاج۔ ککتاب دہی است
ببادیہ ازان است یزید بن عبید
وسعید بن یزید کزبیر کہ ہر دو
زاہد اند ودہی دیگر
نُبَاج۔ کغراب تیز آواز
و آواز سگ
کَلْبٌ نُبَاجِیٌّ۔ کغراب سگ
سخت آواز
نابجة۔ بلا وبنج وطعامی است
کہ در جاہلیت پشم شتر را در شیر آمیختہ
بشورانیدندی
اَنْبَج۔ کاحمد وبکسر با وہا انبہ
کہ میوہ است ہندی معرب است
نَبْجان کسکران وعدہ بد
نَبَّاج۔ کشداد سخت آواز وکجیہ
پست و کَلْبٌ نَبَّاجٌ سگ

سخت آواز
نَبَّاجَة۔ بالتاء سرین و دبعضال
کذبت نباجتک اذا ضرط
نَاباج۔ لقب عبداللہ بن خالد
لقب پدر علی بن خلف
عَجِیْنٌ اَنْبِجَانٌ او اَنْبَخَانٌ۔
بالخاء المعجمة بالفتح خمیر خاستہ
ولا نظیر لہا سوی یوم اَرْوَنَان
ثَرِیْدٌ اَنْبِجَانِیٌّ۔ بالفتح منسوبا
اشکنہ گرم
مَنْبِج کمجلس موضعی است کساء
مَنْبَجَانِی۔ بفتح المیم والموحدة و
کساء اَنْبِجَانِیٌّ منسوب بوی بر
خلاف قیاس
منبج کمنبر آنکہ گویدآنچہ بکند
(ن) نَبَجَتِ القَبْجَة بیرون
آمد کباب
اِنْبَاج سخن آمیختہ وناپیدا
گفتن وکپشتہ نشستن
تَنَبُّج۔ آماسیدن استخوان و
وبلند شدن آن
اِنْتِبَاج۔ برآماسیدن وبلند
شدن استخوان

ن ب ح

نُبَاح کغراب آواز شیر بیشہ و
سگ و ذُو نُبَاح۔ زمینی است
درشت بلند ورشابة زد بک
یمن۔
نُبُوح۔ بالضم بانگ وفریاد
مردم وسکان الیشان گروہ بسیار
نَبحا کصحرا آہو مادہ بابانگ
نَبَّاح۔ کشداد سخت آواز وشبہ
سپید خرد ملکی کہ ازان گردن بند

سازند نَبَّاحَة۔ یکی و پدر عامر
موذن علی کرم اللہ وجہہ وابو
النَبَّاح۔ محمد بن صالح محدث
نُبَّاح۔ کرمان ہد ہد بسیار بانگ
(ف ض) نَبَحَ الکَلْبُ نَبْحًا
بالفتح ونَبِیْحًا کامیر ونُبَاحًا بالضم
والکسر وتَنْبَاحًا۔ بانگ کرد سگ
وکذا نبح الظبیُ والتَیْسُ والحیة
اِنْبَاح۔ ببانگ آوردن سگ را
اِسْتِنْبَاح۔ بانگ کردن خواستن
سگ را وببانگ آوردن

ن ب خ

نَبْخ۔ بالفتح جدری گوسپند و
جز آن وآبلہ وشوخ دست از
کار وبحرک بیخ گیاہ بردی
نَبْخَة۔ بالفتح نکتہ وبضم کبریت کہ
بدان آتش افروختہ شود وگیاہ
بروی کہ بدان درز کشتی درگیرند
وبحرک
نابخة۔ سخن گوی وبزرگ منش
وزمین درشت نوابخ جمع
اَنْبَخ۔ کاحمد مرد وبشت و
سطبر اندام وتیرہ رنگ خاک بسیار
نبخاء۔ کصحراء پشتہ زمین بلند
نرم از زمین سخت ہموار سنگریزناک
نَباخی کسکاری جمع
نَبَّاخ کشداد خمیر ترش وتباہ
اَنْبَخَان بفتح الہمزة والباء
خمیر ترش وتباہ
ثَرِیْدٌ اَنْبَخَانِیٌّ۔ منسوب
باثرید کہ دران بخار وگرمی باشد
یا طعامی است کہ نان کاک را
در روغن ریت بریان کنند پس

بیا ماسد و بر آن آب افشارند بسیار
نرم و فرو هشته گردد
خُبزَةٌ اِنبِجانِیَّةٌ - نان سطبر
یا نانی آنچه و خانه زنبور
(ض) نَبِجَ العَجِینُ نبوجاً - خمیر
ترش گردید خمیر و تباه شد
اِنباخ - در زمین تخم کاشتن
وبیخ بردی خوردن و خمیر خاسته
و ترش ساختن

ن ب ذ

نبذ - بالفتح چیز اندک و آسان
انباذ جمع و نبذة - بالفتح و بالضم
گوشه و کرانه یقال جلس نبذة
نَبِیذ - کامیر از دست انداخته
و نگنی و آب افشرده که از حبوب
و جز آن گیرند
نَبِیذَة - کسیکه برکه نخورند
آن را حاجت لاغری
اَنباذ - عامه مردم بی علم
مِنبَذَة - تکیه بالین
مَنبُوذ - زنا زاده و بزکه
جهت لاغری نخورند او را و کودک
بر راه انداخته و دورمنه الحدیث
صلی رسول الله صلی الله علیه وسلم
قبر منبوذ بالاضافة ای
لقیط و روی قبر منبوذ
بالنعت ای بعید من القبور
(ن) نَبَذَهُ نبذاً - بالفتح افشردن
آن را و نگنی ساخت
(ض) نَبَذَ العِرق نبذاً
بالفتح و نبذاناً نامحرکه جنبید
رگ و نیز نبذ از دست انداختن
چیزی را انیش یا پس عام است

انباذ - افشردن و نگنی ساختن
تنبیذ - افشردن و انداختن
شد و الکثرة نگنی ساختن
منابذة - برخود پیچیدن بر رو
فریق در جنگ و گفتن انبذ الیَّ
الثواب اذا نبذه الیک
و قد وجب البیع بکذا او کذا
یا باهم انداختن بسوی یکدیگر جامه
هم مانند را یا گفتن کسی را که اگر
من سنگ انداز بیع واجب باشد
اِنتِباذ - افشاردن و یکسو
شدن و کرانه گزیدن و برخو و
نیچید بر دو قوم در جنگ نبیذ ساختن

ن ب ذ ر

تَبذِرَة - که حرجه پریشان کردن
مال با سراف و بناحق آسم است
تبذیر را والنون زائده

ن ب ر

نِبر - بالفتح مردکم شرم و طعن
نبر طعن ربوده و برده شد
گویا ره و تراز خود می دار دنیرو
را
نَبرَة - بالفتح میانه کولیب الاثر
و حرف همزه و آماس اندام و جا
بلند و برآمده از هر چیزی و قلیی
است از اعمال مار و در اندرس
و آواز گریه و زاری
نِبر - بالکسر کنه و کرمی است
که پوست شتر برفتن او آماسد
و آبله ناک گردد یا نوعی از مگس
یا نوعی از دد و کوتاه بالا ناکس
فاحش انبار و نبار کتاب مع
و جای گردگردن غله و جز آن

انبار جمع و جز آن گندم و جو نیز
انبار - شهری است قدیم در عراق
و چند موضع است میان بلخ و
و دهی است در بلخ از آن ده
است محمد بن علی انباری محدث
و سکة الانبار - کوچه در مرو
از آن است محمد بن حسین بن
عبدویه انباری و نیز جماعة
فنسبوه الی البلد القدیم
منصور بن واسطی
نِبرِی - بالکسر منسوب با شاعری
است مغلق افهی
نُبر کصرد لقمهای کلان
نِبّیر - کامیر نهر
نُبَیر - کزبیر مرد زیرک
نبور کصبور سرین دو بر
نَبّار کشداد زبان آور و
سخت بانگ و فریاد کننده
نِبر - بالکسر شد الباروی است
در بغداد
مِنبَر - بکسر المیم و فتح الموحدة
آنچه خطیب بر آن ایستد
قصائد منبورة - قصیدهای
مهموزه
(ض) نَبَرَ فلاناً بلسانه
نبراً بالفتح زبان گرفت او را نبی
بسخن بوسیه غالب و دغیر
همزه کردن حرف را و برداشتن
و بلند کردن و سرزنش نمودن
و بانگ برزدن و گوالیدن
کودک
نَبرَة - بالفتح بر داشتن سرود
گوی آواز را و بلند کردن آن را

انبار - انبار ساختن
قصیدة مُنبَرة معظمة
قصیدة مهموزة
اِنتِبار - آبله کردن دست آماسیدن
و منبر بر شدن خطیب

ن ب ر ج

نبرج - کقندیل نبریده یعنی
قحفا عصی گرده که نشیمش دراز
نگر دو که بریده شود و معرب است

ن ب ر س

نبراس کقرطاس چراغ و سر نیزه
نبارس چند جاه هم پز و یک
مرمی کلب را

ن ب ز

نَبز - بالفتح اشاره کردن و
عیب کردن و لقب نهادن
والفعل من
ضرب
نِبز - بالکسر پوست بالاین
خرما بن
نَبَز محرکه نام و لقب انباز جمع
نِبز کحقف الکس حسب زرخوی
رجل نُبَزة - کهمزه مرد که اکثر
لقب گذارد مردم را
تنبیز - لقب نهادن شدد
للمبالغة
تنابز - یکدیگر را عیب کردن
و لقب نهادن بهم دیگر را

ن ب س

نبس - بالفتح سخن گفتن و شتابی
کردن در آن و جنبیدن در سخن
گفتن نُبسة بالضم مثله
فیهما و اکثر ما یستعمل فی النفی

بج

یقال نبس بکلمة ای ما تکلم والفعل من ضرب

نُبُس بضمتین سخن گویندگان و شتابی کنندگان

اَنْبَس. ترروی ردی یقال هو اَنْبَسُ الوجه

تَنْبِیس سخن گفتن درمعنی استعمال کنند

ن ب ش

نِبْش. بالکسر درختی است شبیه صنوبر سنگین تر از آبنوس

نَبَش. محرکة شترکه درسیل آن نشاتی باشد وآن درزبان ظاهر گردد

نُبَیْشَة الخیر بن عمرو جهنیة زهو لا د بن نُبَیْشَة بودصحابی اند ونُبَیْشَة بن حبیب تمیمی بود مرامری القیس را درمجالس فسیر نباشد کشامنه از اعلام است

نابلش. از نامهای عرب است

نَبَّاش. اشد کفن بنم ونَبَّاش بن زراره یا مالک بن زراره بن نَبَّاش یا پدر حالة بن نَبَّاش بن زراره زوج خدیجه والده هند بن ابی هالة صحابی ربیب رسول الله صلی الله علیه وسلم

اَنْبُوش یعسفونج تره برکنده یا درخت برکنده من بیخ درلیشه آن

اَنَابیش جمع

(ن) نَبَشَه نَبْشاً. بالفتح تیر انداخت بروی ودرسید ونیز بنش پیدا کردن نهانی را در زمین نمودن وکفن آهنجی کردن برآوردن حدیث را ودر زیدن وتره برکندن

ن ب ص

نَبْص. بالفتح تره آهنگ گفتین وبرید

ما سمعت له نَبْصَةً. بالفتح یعنی نشنیدم از وی

نَبِیْص. کامیر زیر که کودکان بلب برآند چون خواهند که مرغان بهم جفت گیرند

اِنْبِصَاء. کعیراء کمان با بانگ

(ض) نَبَصَ الطائر والعصفور نَبِیْصاً. کامیر سست بانگ کرد

ونَبَصَ الغلام بلب بانگ آورد کودک تا مرغان جفت گیرند و

نَبَصَ الرجل نَبْصاً. بالفتح سخن گفت وما یَنْبِصُ ای ما یتکلم

ن ب ض

فؤاد نَبْض. بالفتح ویحرک دل تیزجست نوع از نبض که مثال

نَبَض. محرکة عصب یقال ما به حبض ولا نبض ای حراک تا بعض شی

مَنْبَض القلب کمجلس جای عصب دل

مِنْبَض. کمنبر کمان نداف

(ن) نَبَضَ الماء نُبُوضاً. فرورفت آب درزمین یا روان شد برآن

(ض) نَبَضَ العرق نَبْضاً. بالفتح ونَبَضَاناً محرکة جنبید رگ

ونَبَضَ فی قوسه. بانگ آورد کمان یازه را

ونَبَضَ البرق پنهان درخشید

اِنْبَاض. بانگ آوردن کمان یازه را ومنه المثل اِنْبَاض بغیر توتیر

ن ب ط

نَبْط. بالفتح رودباری است در ناحیه مدینه نزد یکی حورا که درآن معدن سنگ برام است

نُبْطَة. بالضم آب نخستین از قعر چاه برآید وسپیدی بغل وشکم

نَبَط. محرکة آب نخستین که از قعر چاه برآید وغور مردوکوهی از مردم که در بطایح میان عراقین نازل شده اند انباط بالفتح جمع نَبَطی محرکة ونَباطی مثلثة نبا منسوب بوی شل نبطی ویمانی ویمان

نَبِیط. کامیر گروهی از مردم که در بطایح فرود آمدند وعسا

النَّبِیط موضعی است

نُبَیْط بن شریط صحابی است

فرس اَنْبَط اسپ سپید بغل سپید شکم

نَبْطَاء. کصحراء دهی است میر عبد القیس را درحجرین ولشته عرینی تمیر را وشریف از زمین نجد

انشاة نَبْطَاء گوسپند سپید تهیگاه

نُبَیْطَاء. کحمیراء کوهی است در راه مکه

اِنْبِط. کاثمد موضعی در بلاد کلب بن وبره ودهی بهمدان ودران ده است قبر شیخ ابو علی احمد بن محمد قومسانی صاحب کرامات

نُبَیْطَة. بالتا جاے است

(ن ض) نَبَطَ الماء نَبْطاً. بالفتح ونُبُوطاً برآمد آب از چاه وزمین ونَبَطَ البئر برآورد آب آن را

(س) نَبِطَ الفرس نَبَطاً محرکة سپید بغل سپید شکم گردید

اِنْبَاط. آب رسیدن چاه کن وآب برآوردن واثر کردن در چیزی بود ویقال اَنْبَطَ الشیء بمعنی آشکار شدن بعد پنهان شدن

تَنْبِیط. آب برآوردن از چاه

تَنَبُّط. بنبطیان مانستن خود را منسوب ساختن بآنها برآوردن سخن وآب بیرون آوردن از چاه

اِسْتِنْبَاط. آب رسیدن چاه کن وآب برآوردن نبطی شدن قوم وبیرون آوردن چیزے یقال اِسْتَنْبَطَ الفقیه اذا استخرج الفقه الباطن بفهمه واجتهاده ویقال اُسْتُنْبِطَ مجهولا یعنی آشکار شد پنهان شدن

ن ب ع

نَبْع. بالفتح نوعی از درخت که از وی کمان سازند واز شاخ آن تیر سنجه چوبی وپاره ازان وآن درختی کوه روید آنچه ازان در پائین کوه روید آن را شریان خوانند وآنچه درزمین پست روید آن را شوحط خوانند ومنه المثل لو اقتدح بالنبع لاوری نارا یعنی اگر از نبع آتش افروزد آتش ملتهب وشعله انگیز کرد واین مثل در رجوع راے آید بدان جهت

درکار و تیر انداز ماہر و اَبُو عاصِم
النَّبِیل ثقۃ است
نبیلۃ کسفینۃ سُرگین از ہر چیزی
و مردار و نُبَیلَۃ بنت قیس صحابیۃ
است ٭ و اِمرأۃ نَبِیلَۃ فی
الحُسن۔ زن نہایت نیکو صورت
وکذا ناقۃ نَبِیلَۃ و فرس نَبِیلَۃ
و رجل نَبِیلَۃ
نَبَال۔ کسحاب آگاہی و دانست
و اما دگی جہت کاری نَبَالہ مثلہ
یقال ما انتبل نبالہ الا باخرۃ ای
لم ینتبہ لہ ما شعر بہ تہیا لہ
نِبَالَۃ کتابۃ تیر گری
نُبَالَۃ۔ کثمامۃ ساخت و سازیقال
اخذ للامر نُبَالَتَہ و یقال ما
انتبل نُبَالَتَہ الا باخرۃ ای
ما انتبہ لہ و ما بالی بہ
نَابِل تیر ساز و صاحب تیر و تیر
انداز نُبَّل کرکع جمع و زیرک و ماہر
در تیر اندازی و در کار و منہ المثل
ثار حابلہم علی نابلہم یعنی آتش
بلا افروختند برخود یا و ھو نابل و
ابن نابل یعنی او زیرک است
و پسر زیرک
نَابُل۔ بضم البا نام مردی و موضعی
است با فریقیۃ از آن است احمد
بن علی بن عمار نابلی
اَنبَل۔ کاحمد تیر انداز تر و ناحیۃ است
بہ بطلیوس
نَبَّال۔ کشداد خداوند تیر و تیر
ساز و باختگان و تیر دار
تنبال۔ کتمساح کوتاہ
تِنبَالَۃ۔ بالتا کوتاہ و کوتاہی

(ن) نَبَلَہ نَبلاً۔ بالفتح تیر انداخت
بروی یا تیر داد آن را ٭ و نَبَلَ
عَلَی القَوم۔ تیر افگند برای ایشان
و نَبَّلَ فلانا بالطعام اندک
اندک داد مشغول داشت از اہبا
و نَبَلَ بہ۔ زمی کرد بآن ٭ و
نَبَلَتُہ۔ غالب آمد بروے در تیر
اندازی و فضل ٭ و نیز نَبَّل۔ آب
دادن شتر را و مصلحت شتر قیام
نمودن و سخت راندن ستور را
(ک) نَبُلَ نَبَالَۃ۔ ککرامۃ تیز خاطر
و آگاہ گردید و گرامی شد
اِنبَال تیر انداختن تیر انداختن و تیر
دادن و رسیدن و رطب شدن
خرمای درخت و تیر غلیظ و گندہ
آوردن
تَنبِیل سنگ استنجا دادن کسی
را و تیر دادن و یقال نَبَّلتُ
فُلانا بالطعام ای ناولتہ شیئا
بعد شیئ
مُنَابَلَۃ۔ بزرگ دن در تیر اندازی و
در فضل و آگاہی
مُتَنَبِّل بکسر البا تیر دار تَنَبَّلَ
مَلِعَندی۔ گرفت آنچہ نزد م
بود ٭ و نیز تَنَبُّل۔ آگاہ و تیز خاطر
گردیدن و گرامی شدن و استنجا
کردن بسنگ و کلوخ تیز و ستی نمودن
و تیر باخود داشتن و فضل نمودن
از خود و مردن شتر و مردم و جز آن
و یک یک گرفتن تیر درشت را
اِستِنبَال۔ برگزیدہ مال گرفتن
و تیر خواستن
اِنتِبَال۔ مردن و کشتن از

اضداد است و یکبار شتاب
برداشتن چیزے را

ن ب ن

عُنقُود مُنَبَّن۔ کمعظم خوشۂ انگور
کہ بعض بر آن خوردہ باشند

ن ب و

نَبْوَۃ۔ بالفتح زمین بلند
نبوان محرکۃ مثنّی الی است
مکہ و النَّبَوان ودیعۃ بن مرثد
نبیّ کغنی راہ زمین بلند و پیغامبر
و ساغ ان یکون ماخوذا
منہ غیر مہموز و ھو فعیل
بمعنی مفعول ای انہ شرفا علی
الخلق کلہ تصغیرہ نُبَیّ اَنبِیَاء
نُبَیتَۃ۔ کغنیۃ سفرہ برگ خرما فارسی
است معرب نغیتۃ بغا است
نَبَاوَۃ۔ کسحابۃ زمین بلند و موضعی
است در طائف
نبَاوَۃ کتابۃ پیغمبری
فالج بن ظبیان۔ محدثے است
و نیز نابی جد عقبہ بن عامر و نابی
جد پد ثعلبہ بن غنمۃ بن عدی
صحابیان اند۔
نَابب بستہ بنی کغزی جمع
نَابِیَۃ۔ کمان کہ از زہ دور دور
باشد
نُبَیّ بن زُھیر کسمی تابعی است
ابو النبات۔ بالفتح نبائین محمد
بن محمد خطا ستاذ نبائین
(ن) نبا بصرہ نُبُوًّا و نُبِیًّا۔
بالضم و شدا لواو و الیاء و نبوۃ
بالفتح کند گشت بینائی او ٭ و نبا
السیف عن الضریبۃ نُبُوًّا

بالفتح و نَبوۃ بازجستن تیغ از زخم کار
و کار نکردن ٭ و نَبَت صورتہ
زشت گردید چندانکہ چشم انکار کرد از آن
و نَبَا مَنزِلَہ بہ۔ موافق نیامد
جائے آرام ٭ و نَبَا جنبہ عن
الفراش آرام نیافت پہلوی او
بر بستر ٭ و نَبا السہم عن الہدف
کوتاہی کرد و نرسید بر آن ٭ و نَبا
عَنی۔ دور شد از من ٭ و نیز
نُبُوّت و نَبَاوَۃ بفتحہا بر آمدن
و بلند شدن
اَنبَیتُہ آگاہ ساختم او را و
دور کردم او را از خود

ن ب ہ

نُبَہ۔ بالضم زیرکی و بیداری و
فطانت و یاد کردی فراموش
شدہ را
نَبَہ محرکۃ گم شدہ بے طلب یافتہ
یقال وجدت الضالۃ نبہا
و چیز موجود از اضداد و اسم مشہور
نَبِہ۔ ککتف مثلہ و نام آور و
گرامی للواحد و الجمع
نَبِیہ۔ کامیر نام آور و گرامی
نُبَیہ بن وھب۔ کزبیر محدثی
است
نَبَاہ کسحاب بلند بر آمدہ
نَابِہ۔ نام آور و گرامی نبہ۔
کصحب جمع ٭ و امر نابہ۔ کار
بزرگ و نیز از اعلام است
نبہان کسکران پدر حی است
از طے
مَنبَہَۃ۔ کمقعدۃ مشعر و نہا
یقال ھذہ منبہۃ علی کذا و یقال

هٰذا مَنْبَهَةٌ بِفُلَانٍ اي مُشعِرٌ بقدره ومُعْلٍ له واشیعی ا بالکمی فانها مَنبَهَةٌ
مَنْبُوْهٌ الاسم مشهورنام
(ك) نَبُهَ نَبَاهَةً۔ نام آور و بزرگ گردید وتثلیث ماضی مروی است ابن طریف
(س) نَبِهتُ لِلأَمر نَبَهًا۔ یاد آوردم کاری را که فراموش بود ‌‌‌‌‌‌‌ وما نَبِهَ له نَعهید آ ز مَنْبِهَةٌ للحسنة او نَبِهکو مَلذا وعو العجیب حاجت فراموش شد
اِنْبَاه۔ بیدار کردن و فراموش کردن حاجت کسے را
تَنْبِيه۔ بیدار گردانیدن و واقف کردن بر چیزے و بنام خواندن کسی را یقال نَبَّهَ باسمه ونام آورگردانیدن از گم نامی
تَنَبُّه۔ بیدار وہوشیار شدن
اِنْتِبَاه۔ بیدار گردیدن

ن ب ه ر ج

نُبَهْرَج کسفرجل ناسرا و زبون ہیچکاره

بَابُ النُّون فَصْلُ التَّاء

ن ت ء

نُتَاءَةٌ کہمزة آبی است مربنی عمید را یا نخعی مربنی عطار ورا
(ف) نَتَأَ نَتْأً۔ بالفتح ونُتُوءً کدغول برآمد و منتفخ گردید وبلند شد ونَتَأَ عَلَيْهِم مطلع گشت ونَتَأَتِ الْقُرْحَةُ۔ آماس کرد ریش نَتَأَتِ الْجَارِيَةُ۔ بالغ ورسیده گردید وگوالید دختر ونَتَأَ الشَّيْءُ بیرون آمد از جائے خود بی آشکارگی
اِنْتِتَاء۔ پیش آمدن وبلند گشتن

ن ت ب

(ن) نَتَبَ يَنْتُبُ نَتْبًا۔ برآمد پستان وبلند گردید

ن ت ت

نُتَّةٌ۔ بالضم جاپاک سخت خرد و سنگ
نَتِيت۔ کامیر آواز جوشش دیگ وغلیان نبیذ
(ن) نَتَّ مَنْخِرُه غَضَبًا نَتًّا۔ بالفتح پرباد کرد دید و منتفخ شد از خشم
تَنْتِيت۔ بیان کردن خبر را
تَنَتُّت۔ پلید شدن بعد پاکی و پاکیزگی

ن ت ج

شَاتَانِ نَتِيجَةٌ کسفینة دو گوسپند ہم سن نَتَائِج جمع ومنه غَنَمِي نَتَائِجُ۔ گوسپندانم ہمه ہمسن اند
نِتَاج کتاب زه
نَتُوْج۔ کصبور اسپ ماده بهنگام زائیدن رسیده
مِنْتَجَة۔ کمکنسة بر بدان جهت که جائے زه وراه برآید بچه است
مَنْتِج کمجلس وقت نتاج آوردن یقال انت الناقة على مَنْتِجِهَا اى الوقت الذى تنتج فيه
(ن) نُتِجَتِ النَّاقَةُ نِتَاجًا۔ کتاب مجهولا زائد وره آورد ونَتَجَهَا اَهْلُهَا نَتْجًا۔ بالفتح بانتاج ساخت ورا اهل وے
أُنْتِجَتِ النَّاقَةُ۔ مجهولا زائید وبچه آورد ‌وانْتَجَتِ النَّاقَةُ۔ برسرخو درفت ومعلوم نشد کجا زائید
اَنْتَجَ الْقَوْمُ۔ زه آوردند شتران ایشان ونیز اِنْتَاج۔ وقت زه رسیدن اسپ وناقه را یعنی حملش آشکار شدن فهی نَتُوْجٌ لا مُنْتِجٌ
تَنَتُّج۔ پیچتاب خوردن جهت برآمدن بچه

ن ت ح

نَتْح۔ بالفتح خوی وعرق ونیز نَتْح۔ بیرون آمدن خوی از پوست
نُتُوْح مثله وبیرون کردن جرم خوی را یقال نتح الحر العرق فَنَتَحَ هو وتراویدن چربش از خیک تری از زمین والفعل من ضرب
نُتُوْح بضم شلم درختان
يَنْتُوْح کیعسوب مرغی است
مِنْتَحَة کمکنسة دبر
مَنَاتِحُ الْعَرَق۔ جایهای برآمدن عرق

ن ت خ

مِنْتَاخ۔ بالکسر آهن کیخ کن
(ض) نَتَخَ الْبَازِي بِمِنْقَارِهِ نَتْخًا۔ بالفتح نگریست بوی ونیز نتخ برکشیدن واز بیخ برکندن یقال نَتَخَ ضِرْسَه والشوک من رجله وزدودن باز گوشت را وجاکی بافتن
مُتَنَتِّخ۔ للفاعل آنکه از سروے شپش جوید وبدست ور آینده

ن ت د

نَتْد۔ بالفتح سرزه مالیدن تا بول کوشیدن آن بدرشتی منه الحديث فَلْيَنْتُرْ ذكره ثلث نترات يعنى بعد البول وسکافتن جامه را بانگشتان وبدندان وسست وخوار شدن سخن ودرشت گفتن ونیزه ربوده زدن وربودن ودرشتی نمودن وسختگی کمان الفعل من نصر
نَتْرَة۔ بالفتح زخم نیزه درگذ ۔ ند
نَتَر۔ محرکة تباه شدن وضائع گردیدن کار والفعل من سمع
قَوْسٌ نَاتِرَةٌ۔ کمان که زه را پاره کند از سختی
مُنَاتَرَة۔ سخن بلند گفتن یقال کلمه مُنَاتَرَةٌ
اِنْتِتَار۔ کشیده شدن
اِسْتِنْتَار۔ نیک کشیدن بیرن آوردن یقال اِسْتَنْتَرَهُ من بوله اذا اجتذبه واستخرج بقيته من الذکر عند الاستنجاء

ن ت ش

نَتْش۔ بالفتح بمنقاش بیرون آوردن خار وجز آن را چون بجاے درشته باشد ویقال ما نتشت من فلان شيئا چیزے نرکندم از وے وبا انگشت کشیدن گوشت وجز آن وموی برکندن ویقال بِلادٌ لا تُنْتِشُ ولا تُنْكِشُ یعنی چاه که همه آبش کشیده نگردد ودور زیدن ا زدن و بپا و ور کردن چیزے را وپنهان عیب کردن کسے را النتش بفتح الفوقیة مثله والفعل من نصر
نَامِش۔ محرکة گیاه که نخستین

بر وید و نوک و بن گیاه که اول
نمایان گردد
نُتَاش ـ کرانه فرومایگان عیاران
مِنْتَاش ـ آهنی است که بدان موی
بینی و جز آن برکنند
اِنْتِتَاش ـ بر شده منتش
برآوردن تخم و سر بیرون آوردن
گیاه و از زمین شیر از آنکه بجنبش آید

ن ت ض

(ن) نَتَضَ الجِلدُ نُتُوضًا ـ
ضعی از خوشی پوست پیدا شد پس
اندرب را بیجان آورد و کفانید طرق را
اِنْتَاض ـ پاره کردن پوست
خورد را یقال اَنْتَضَ الْعُرْجُونُ
وهو ضرب من الکمأة تنتضها
من اعالیه و یقال هو یُنْتِضُ
کما ینتض الکمأة الکمأة والشن الشن
ای اذا خرجت فرفعتها عن
انفسها من معایاه العرب ظبیی
بذی تنافهذه یقطع رذخة
الماء بعنی ارضاع باسکان
الرذخة ـ

ن ت ع

(ن ض) نَتَعَ الدَّمُ نُتُوعًا ـ
اندک اندک خون برآمد از زخم
وکذا نتع الماءُ من العین
والعرق من البدن
اِنْتِلاع ـ شوی بسیار آوردن
و نا ایستان بے

ن ت غ

مِنْتَغ ـ کمزبسیار عیب کننده
وسخن ساز در حق کسے
(ن ض) نَتَغَهُ نَتْغًا بالفتح
عیب کرد اورا و گفت در حق او
از آنچه در وے نبود
اِنْتِتَاغ بفسوس خندیدن بر
کسی یا پنهان خندیدن بروشے
که ضبط نتواند و بعض آن آشکار کرد

ن ت ف

نُتْفَةٌ ـ بالضم با انگشت کچیده
از گیاه و جز آن نتف بکسر و جمع
غرابٌ نَتْفُ الجَنَاحِ ـ کلنت
زاغ برکنده بال
نتفة کهمزه آنکه آغاز کند علمی را
و با نجام نرساند
جمل بَنْتَیْفٌ ـ کامیر شتر نر موے
برچیده چندانکه قطران مالند بروے
و نیز نتیف ـ لقب ابن عبد البر
اصبهانی اصولی فقیه نتاف کغراب
برانندفتاوه فتاقتبالنا مثله
مِنْتَاف ـ بالکسر الت موی بر
کندن شتر نر که کام نزدیک نهد
مَنْتُوف ـ نام مولائی است مر بنی
قیس ثعلبة را
(ض) نَتَفَ شَعْرَهُ نَتْفًا ـ
بالفتح برکند موی او را ٭ و نتف
القوس ـ سبک کشید کمان را
تَنْتِیف ـ موی برکندن شدو
للمبالغة
تَنَاتُف ـ برکنده شدن موی
اِنْتِتَاف ـ برکنده شدن موے

ن ت ق

نِتَاق ـ ککتاب رود بار دے
یقال بنی داره نتاق داره ای حیالها
نَاتِق ـ شکافنده و بلند کننده
و گسترنده و زننده و آتش افروز
و ناقه زود بارگیرنده و اسپ سخت
برفشاننده سوار برفتار و زن
بسیار بچه و معرفه نام ماه رمضان
مِنْتَق ـ کمقعد از شکم اسپ آنچه
بزمین رسد وقت خسپیدن
مِنْتَاق ـ بالکسر زن بسیار بچه
(ن) العَرْبُ مِنَ البِئْرِ ـ بر
کشید دلو را از چاه ٭ و نیز نتق
بالفتح جنبانیدن منه قوله تعالی
واذ نَتَقْنَا الجَبَلَ ای نَتَرْنَاهُ
و فشاندن و بسیار بچه شدن زن
و پوست بار کردن و سخن گفتن یقال
فلان لاینتق ای لاینطق این
از ضرب نیز آید ٭ و نتق زَیْدٌ
نُتُوقًا ـ فربه و پر گوشت گردید
اِنْتَاف ـ بر داشتن سنگ سخت
و خانه پیشانیش خانه دیگرے ساختن
و زن بسیار بچه را بزنی خواستن
و سایه بانی برگرفتن پیش آفتاب
و افشاندن انبان و خنور را تا
از کرم پاک شود و درزه داشتن
ماه رمضان

ن ت ك

نَتْك ـ بالفتح کشیدن چیزے را
که بپنجه گرفته باشی سپس آن بر و
بر شکستن آن و از بول پاک کردن
و فشاندن نره را بعد شاشیدن
و موی برکندن الفعل من ضرب

ن ت ل

نَتْل ـ بالفتح بچه شتر مرغ که
آب پر کرده در بیابان دفن کنند
نتل بحرکة مثله ٭ و رجل
نَتْلٌ ـ مرد کوتاه بالا
نَتْلَة ـ بالفتح از اعلام است
نَتِیْلَة ـ کسفینة و سبیله و از
اعلام است
نَاتِل ـ کصاحب اسپ ربیعه
بن مالک و هو بالمثلثه و ناتل
بن قیس تابعی است
نَاتِل ـ کهاجر نام مردے از
عرب محمد بن احمد ناتلی محدث است
رجلٌ تُنْتِبْلٌ ـ کتصراف مرد
کوتاه بالا جلیل نَتَاکة بالکسر مثله
وهو لیس بتصحیف تنبالة
(ض) نَتَلَ من بینهم نَتْلاً
بالفتح و نتولا و نتلانا بحرکة
پیش آمد از صف ایشان ٭ و نیز
نتل کشیدن بیشانگی و راندن
و سرزنش کردن و برآوردن
آنچه در انبان باشد
تَنَاتُل ـ دراز گردیدن و انبوه
شدن علف
اِسْتِنْتَال ـ پیش شدن آمد
و آماده گی کردن کار اصلبه باللام

ن ت م

اِنْتَتَمَ فُلَانٌ بِقَولِ سُوءٍ ـ
سخن زشت گفت کانه افتعل
من نتم

ن ت ن

نَتْن ـ بالفتح بوی ناخوش
اَنْتَان ـ بالفتح موضعی است
نزدیک طائف و در آن جنگی
میان هوازن و ثقیف واقع شده
مَا اَنْتَنَهُ ـ چه بدبوی است آن
نَبْنَتُون ـ کخیشوم درختی است
ناخوشبوے

مِنتِن بکسر المیم والتاء و بضمهما بدبوے

مُنتِن۔ کقندیل ناخوش بوے

مَنَاتِین جمع و بقال توهم مناتین

(ق ض) نتن نتانةً۔ بدبوی گشت

اِنتَان۔ ناخوش بوی شدن مُنتِن کمحسن لغت است ازان

تنتین۔ بدبوے گردانیدن چیزے را

ن ت و

نَاتِی۔ بلند برآینده و بلند

نوناة۔ بالفتح کوتاه نواتی جمع

(ن) نتا عضوہ نتوًا۔ کدخول اماسید و بلند برآمد

اِنتَاء۔ سپس ماندن و درنگ کردن و گسستن و اماسیده کردن بینی کسی را و موافق شدن با کسی و کسی در شکل و در سیرت بقال نتا فلانا

تَنَتِّی۔ برجستن بر ماده

اِستِنتَاء۔ بسیار شدن و مل

ن ت ی

نُولِیّ۔ بالضم و شد الیا کشتی بان نواتی جمع

باب النون فصل الثاء

ن ث ت

(س) نَثِتَ اللحم نَثَتًا محرکۃ بوے گرفت

ن ث ث

نث۔ بالفتح دیوار نمناک چون کلک غث نث

از اتباع است

نَثِیثَة۔ کسفینة چکیده از خیک و مشک

نِثَاث۔ ککتاب روغن که بر زخم مالند

نَثَّاث۔ کزنار غیب کنندگان

مَنثَّة۔ بالکسر پشم که روغن مالند بوے

(ن ع ض) نثَّ الخبر نثًّا۔ بالفتح فاش کرد خبر را ✤ و نثّ الجرح روغن مالید بر زخم

(ض) نثّ الزق نثیثًا۔ کامیر تراوید خیک منه الحدیث انث نثیث نثیث الحمیت

نَثنَثَة۔ بسیار خوی آوردن اندام و تراویدن خیک و مسح کردن دست را

ن ث ج

نِثج۔ بالکسر بد دل بی خیر

نُثُج۔ بضمتین کوتاه

خراج فلان منثجًا۔ کمنبر برآمد ریخ زنان

مِنثَجَة۔ کمکنسة کون بدان جهت که برارد آنچه در شکم است

(ض) نثج اِستُه نثجًا۔ بالفتح بیرون انداخت کون او آنچه در شکم بود ✤ و نثج بطنه بالسکین بدشنه پاره کرد شکم او را

اِستِنثَاج۔ فرو هشته گردیدن یکی از دو سکمبار

ن ث د

(س) نَثِدَ نَثَدًا۔ محرکة آرامید و برجا ماند ✤ و نثدت الکماءة روئید

ن ث ر

نَثر۔ بالفتح پراگنده

نَثرَة۔ بالفتح بن بینی یا اندرون بینی و آنچه متصل آن باشد یا کشادگی میان دو بروت مردم و شیر محاذی وزره بینی و نام دو ستاره نزدیک یکدیگر از منازل ماه و میان آنها فرق یک وجب و در آن اندکی سپیدیست مانند پاره پاره و آن بینی اسد است و زره که در پوشیدن آسان باشد یا زره فراخ و عطسه ستور و سرفیدن آن

نَثَر۔ محرکة آنچه پراگنده گردد و بریزد از هر چیزے

نَثِر۔ ککتف بسیار سخن

نثیر۔ کامیر عطسه ستور

نِثَار۔ ککتاب پراگندگی

نُثَار۔ کغراب آنچه بریزد از هر چیزے و پراگنده شود

نُثَارَة۔ کثمامة آنچه بریزد از هر چیزی بالخصوص آنچه بدستارخوان بریزد و بخورند آنرا جهت ثواب

نَثُور۔ کصبور زن بسیار فرزند و گوسپند که از بینیش کرم مانندی برآید و زن کشاده سوراخ پستان

نَاثِر۔ گوسپند که از بینی وے کرم مانندے برآید

نَیثُرَان۔ بالفتح و ضم الثاء بسیار سخن

مِنثَر۔ کمنبر بسیار سخن

مِنثَار۔ بالکسر خرما بن که غوره آن پراگنده گردد

(ن) نثر الکلام نثرًا۔ بالفتح سخن بسیار گفت ✤ و نثر الولد۔ فرزند بسیار آورد ✤ و نیز نثر بینی افشاند وفی الحدیث اذا استنشقت فانثر درزه اند ختن از تن مرد

(ن ض) نثر الشیٔ نثرًا۔ بالفتح و نثارًا پراگنده آنرا

(ض) نثر نثیرًا۔ کامیر بینی افشاند

اِنثَار۔ خون آوردن بزدن نیزه از کسی و بر بن بینی افکندن کسی را و بیرون آوردن آنچه در بینی باشد و دم بزدن از بینی و آب در بینی کردن

مُنثَر کمعظم مرد سست بے خیر و درّ منثّر۔ للکثرة

تَنثِیر۔ پراگندن چیزے

تَنَثُّر۔ پراگنده گردیدن

تَنَاثُر۔ پراگنده گشتن و بیمار شدن مردم و مردن

اِنتِثَار۔ پراگنده شدن بینی افشاندن بعد آب در کردن آن و آب در بینی کرد

اِستِنثَار۔ بینی افشاندن و آب در بینی کردن

ن ث ط

نثط۔ بالفتح گیاه چون بکشاند زمین را ✤ و نیز نثط۔ بدست درشکستن چیزی را بر زمین چندانکه هموار گردد و آرمیدن چیزے

نثوط بالضم مثله گران گردد و برآمدن سماروغ از زمین الفعل من نصر

تَنثِیط۔ آرام دادن

ن ث ع

اِنثَاع۔ قے کردن و برآوردن خون از بینی و پس خلبه کردن آن و برآمدن قے و خون

ن ث ل

نَشْلَة۔ بالفتح کوہان دو برت وزرہ یا زرہ فراخ
حُفْرَۃٌ نَثَل۔ محرکہ چاہ کندیدہ
نَثِیل۔ کامیر سرگین
نَثِیلَۃ۔ کسفینہ خاک چاہ کہ بر آرندہ و ماندہ و گوشت فربہ
نُثَالَۃ۔ بالضم خاک چاہ کہ بیرون آرند
اِمْرَأَۃٌ نَثُول۔ کصبور زن کہ آن گوشت پارہ پارہ کردہ در دیگ اندازد
نَاثِل۔ کصاحب اسپ ربیعہ بن مالک او هو بالذہنیۃ وقد مرّ انفا
مِنْثَل۔ اسپ یا سرگین انداز
(ض) نَثَلَ اللحم فی القدر۔ گوشت پارہ پارہ کردہ در دیگ انداخت ۔ ونثل علیہ درعہ۔ انداخت بر روے زرہ او را ۔ و نیز نثل۔ خاک از چاہ برآوردن و تیر از تیردان بیرون آوردن و پراگندن آن و زرہ افگندن از کسے
(ن) نَثَلَ الفرس نثلا۔ بالفتح سرگین انداخت یقال لعن اللہ حافر ثلّ ونثل اذا راث
تَنَاثُل۔ ریختن یقال تناثلوا الیہ ای انحنوا۔
اِنْتِثَال۔ خاک از چاہ بیرون آوردن

ن ث م

(ض) نَثَمَ نَثْمًا۔ بالفتح زشت گفت
اِنْتِثَام۔ سخن زشت گفت

ن ث و

نَثْو۔ بالفتح فاش کردن خبر و جز آن را و پراگندن و الفعل من نصر
نَثًا۔ کعصا خبر نیک باشد یا بد
نَثِیّ۔ کغنی آب کہ پراگندہ کند آن را رسن دلو
تَنَاثِی۔ یاد آوردن با ہم چیزی را

ن ث ی

(ض) نَثَیْتُ الخبر نثیا۔ بالفتح فاش کردم خبر را
اِنْثَاء۔ غیبت کردن و تنگ داشتن از چیزے

بَابُ النُّونِ فَصْلُ الْجِیْمِ

ن ج ء

نَجْءُ العین۔ کتف بد چشم سخت چشم زخم رسانند ہجوم کنندش ونجیء کامیر ونجوء کصبور مثلہ
نَجَاءَۃُ السائل۔ بالفتح خواہانی و آرزومندی او ومنہ الحدیث ردوا نجاءۃ السائل باللقمۃ ای ردوا شدۃ نظرہ الی طعامکم
(ف) نَجَأَہُ نَجْءًا۔ بالفتح بچشم کرد وی را
تَنَجُّؤ۔ بچشم کردن
اِنْتِجَاء۔ بچشم کردن

ن ج ب

نَجْب۔ بالفتح جو انمرد کریم موضعی است مربی کلب را
نُجْبَۃ۔ بالضم آبی است مربنی سلول را
نَجَب۔ محرکہ پوست درخت ہر چہ باشد اسم است آن را یا پوست بیخ آن یا پوست درخت درشت یا بخصوص پوست سلیخہ وایضا نام دو وادی است پس ماوان وذو نجب۔ وادی است مر محارب را و آن را روزی است
سِقَاءٌ نَجِبِیّ۔ محرکۃ منسوب مشک پیراستہ بپوست درخت یا بپوست تنہ طلع
نُجَبَۃ۔ کہمزۃ گرامی گوہر انجاب جمع یقال ھو نجبۃ القوم ای ھو النجیب منکم۔
نَجِیب۔ کامیر جوان مرد و بزرگ و گرامی گوہر از ہر چیزے و شتر گزیدہ
نُجَبَاء ونُجُب ککتب ونجائب جمع وناقۃ نجیب ناقہ گرامی نژاد ونجیبۃ مثلہ نجائب جمع ونجیب بن میمون والو نجیب زاہد سہروردی محدثان اند نجائب القرآن۔ افضل تر وخالص ترین آن
نَوَاجِب۔ خلاصہ ولباب از چیزے کہ بروے قشر نباشد یا گرامی افضل آن
سِقَاءٌ مِنْجَب۔ کمنبر مشک پیراستہ بپوست درخت یا بپوست تنہ طلع
مِنْجَاب۔ بالکسر سست و ضعیف و تیر تراشیدہ بے پر و بے پیکان و آہنی کہ بدان آتش راحت دہند
وامْرَاءَۃٌ مِنْجَاب۔ بالکسر زن کہ فرزندان گرامی و برگزیدہ بیار زاید مناجیب جمع
مَنْجُوب۔ آوند فراخ شکم و پوست پارہ استہ بپوست درخت یا بپوست تنہ طلع سِقَاءٌ مَنْجُوبٌ کذلک
(ن ض) نَجَبَ الشجر نجبا۔ بالفتح باز کرد پوست آن را
(ک) نَجُبَ نَجَابَۃً۔ ککرامۃ گرامی وگرامی نژاد گردید
رَجُلٌ مُنْجِب۔ کمحسن مرد گرامی فرزند آور و منجبۃ مونث
اِنْجَاب۔ گرامی گردیدن و فرزند گرامی آوردن و فرزند بد ول زادن از لغات اضداد است
تَنْجِیب۔ پوست از درخت باز کردن
مُنْتَجَب۔ للمفعول برگزیدہ و مختار
اِنْتِجَاب۔ پوست از درخت باز کردن و برگزیدن چیزے را

ن ج ث

نُجُث۔ بالضم وبضمتین زرہ و غلاف دل سرائے مرد انجاث جمع
نَجِث۔ ککتف باز کاوندہ و جویندہ
نَجِیث۔ کامیر درنگ کار سست و از نہانی یقال ھذا نجیث القوم ای سرہم و نشانہ خاکین کہ خاک تودہ گویند و زرہ است
نَجِیثَۃ۔ کسفینۃ خاک جوی و چاہ و خبر کہ زشتی آن آشکار کرد و کوشش یقال بلغت نجیثتہ ای بلغ مجہودہ
نَجَّاث۔ کشداد تفتیش کنندہ و باز کاوندہ
(ن) نَجَثَ عنہ نجثا۔ بالفتح باز کاوید و تفتیش کرد از وے

وَتَنَجَّشَ الْقَوْمُ بر یدی وگمراهی و در غلانیدن ایشان را و فرستاد و خواست نزد ایشان
مُتَنَجَّش. بانگ و یدن
تَنَاجُش. باهم برانگیزیده کردن
اِنْتِجَاش. بیرون آوردن و آماسیدن و پیدا شدن فربهی
اِسْتِنْجَاش. بیرون آوردن و پیش آمدن بچیزی و تعرض کردن و در پی آن افتادن

ن ج ج

نَجُوج. کصبور شتاب رو
(ض) نَجَّتِ الْقَرْحَةُ نَجًّا. بالفتح و نَجِيجًا. کامیرزه کرد زخم و روان شد + و نَجَّ نَجًّا. بشتافت و نَجَّجَهُ باز داشتن جنبانیدن و قصد کردن بکاری بی کوشش و دانایی و تردد کردن و رای یقال نَجَّجَ امْرَهُ اذا اهتم به ولم یعتزم علیه و دیگر باره او ردن بر آب شتران را و برکردیدن و وقت ترس در منزل بهاری اقامت کردن قوم و تابستان سپس آن بسوی آب و ارد شدن آنها یقال نَجَّجَ الْقَوْمُ ای صاموا فی الْمَرْبَعِ ثُمَّ عَزَمُوا علی المیاه
تَنَجُّج. جنبیدن و شوریده شدن و فی بعض النسخ تَبَحْبُح بمعنی تحرک و تَبَحْبُر یعنی درست شکوه حال گردیدن یا تکبر نمود

ن ج ح

نُجْح. پیروزی و نام مردی
نَجِيح. کامیر رای درست و مرد پیروز و رفتار سخت و از اعلام است

وعبد الله بن ابی نجیح محدث است
نَفْس نَجِيحَةٌ کسفینة نفس شکیبا
تَنْجِيح. کزبیر از اعلام است
نَجَّاح کسحاب فیروزی از اعلام است
نَجَاحَة. بالتا شکیبائی
نَاجِح. سیر سخت و کار سهل و آسان و مرد پیروز
مِنْجَح. بالفتح از اعلام است
(ف) نَجَحَ نَجَاحًا. بالضم و نَجَاحًا کسحاب پیروز شدن و نَجَحَتِ الْحَاجَةُ برآمد حاجت + و نَجَحَ الْاَمْرُ آسان گردید کار
مُنْجِح. کمحسن فرزمند
مَنَاجِيح و مَنَاجِح جمع
اِنْجَاح. برآمدن حاجت و برآوردن آنرا و فیروزمند شدن یقال مَا اَنْجَحَ فُلَانٌ و مَا اَنْجَحَ چیره گردیدن یقال انْجَحَ بك ای غلبك فاذا غلبته فانجحته
تَنَجُّح. روای خواستن
تَنَاجَحَتْ اَحْلَامُهُ. پی در پی خوابهاے او راست آمد
اِسْتِنْجَاح. روای خواستن

ن ج خ

نَجِيخَة. کسفینة مسکه که در اطراف شیر زنه بچسپد
نَاجِخ. کصاحب سرفنده و دریای پرشور و آواز اضطراب بر کنار
نُجَاخ. کغراب آواز سرفنده
نَجُوخ. کصبور دریای با بانگ و شور
اِمْرَأَةٌ نَجَّاخَةٌ. کغتانة زن

گرانکس وی آوازی برآید وقت جماع و آن رشاحه که بار بار تری فرج را بر دارد یا زنیکه و هان رو اشتر آواز برآرد همچو آواز روده ستور
(ف) نَجَخَ نَجْخًا. بالفتح نازیدن و فخر کرد + و نیز نَجَخ. چاه کندن و برخاستن فتنه و جز آن و دفع کردن سیل در سند داری پس ریختن آن در میانه
مُنْجَخ. کمحسن کوهی از ریگ
مُنْجَخ. کمحدث سرفنده
تَنَاجُخ. بهم نازیدن و طپانچه زدن موج چندانکه نشان گذارد در آب کند ها
اِنْتِجَاخ. بانگ کردن

ن ج د

نَجْد. بالفتح زمین بلند اَنْجُد کافلس و اَنْجَاد و نِجَاد کلکتاب و نُجُود و نُجُد ککتب جمع + و انجدة کاغلمة جمع نُجُود است ویقال فُلَانٌ طَلَّاعُ اَنْجُدٍ و اَنْجِدَةٍ و نِجَادٍ اَنْجَادٍ و کذا طَلَّاعُ الثَّنَایَا یعنی او ضابط است در معالی امور و غالب بر آن + و راه روشن بر بالا و از بلاد عرب آنچه بر خلاف غور است که تهامه باشد و گاهی جیم را ضمه دهند که آید و از اعلای نجد تهامه و یمن است و اسفل آن عراق و شام و اول آن از جانب حجاز ذات عرق و آنچه بدان خانه را بیارایند از فرش و گسترد نی و بساط و بالش

جز آن نُجُود و نِجَاد ککتاب جمع + و راهنمائی ماهر و رسوای بی درخت و دلیر و رگذرنده و امری که دیگران در ان عاجز باشند و غم و اندوه و پستان و درختی است شبیه درخت شبرم و زمینی است در بلاد مهره در اقصای یمن و بدن با خوی + و نَجْدُ مَرِیع و نَجْدُ خال و نَجْدُ عُفْر و نَجْدُ کَبْکَب مواضع است + و نَجْدُ الْعُقَاب در دمشق است + و نَجْدُ الْوَدّ در بلاد هذیل + و نَجْدُ بَرْق در یمامه + و نَجْدُ اَجَاءٍ کوهی سیاه مرطے را و نَجْدُ الشَّرَی موضعی است و ابو نَجْد عروة بن الورد شاعری است و نیز نَجْد چیرگی و غلبه و یقال رَجُلٌ نَجْدٌ فِی الْحَاجَةِ. مرد شتاب در حاجت
نَجْدَة. بالفتح کارزار و دلیری و مردانگی و قوت و سختی یقال لافتی فُلَانٌ نَجْدَةٌ ای شِدَّةٌ + و رَجُلٌ ذُو نَجْدَةٍ ای ذو باس و شجاعة و ترس و بیم و نَجْدَةُ بن عامر حنفی خارجی است و نَجَدَات. محرکة اصحاب وی و نَجْدَةُ بن عامر حروری و نَجْدَةُ بن نفیع تابعیان اند
نَجِد. ککتف دلاور یگانه در آینده در اموری که دیگران در ان عاجز باشند نَجُد کندر مثله اَنْجَاد جمع
نَجِيد. کامیر دلیر و رگذرنده

در امور مفصل نجد کتب و نجد اعا
جمع و اندوه مند و رنج دیده و شیر
بیشه
نجود - کعصبور دراز گردن از زن
ماده گان و خرماده گان یا آنکه بار
نگیرد و ناقه در گذرنده و پیشی گیرنده
و بسیار شیر و ناقه که در جای بلند خوب
کند و ناقه که پیشوای شتران باشد
بسیار شیر گردد چون دیگران بسیار
شیر شوند و زن عاقله و شگرف
نجد - کلبت جمع و عاصم بن ابی
النجود بهدله قاری است کوفی
در قراءت سبعه کا نه و بهدله لقب نام
مادر او
نجاد - ککتاب حمائل تیغ بود
طویل النجاد - مرد دراز قامت
و تنجید - پاره های پنبه بهم پیچیده
نجاد - کشداد فراش آنکه بستر
و بالین دوزد
ناجود - می خنور شراب کاسه
بزرگ و زعفران و خون
منجد - کمنبر رسن خرد کذا فی
الاکثر و فی بعض النسخ جلیل
بالجیم حمائل مرصع بنگینها
از مروارید و زبرجد و نقل و عرض
یک وجب که بیاویزند آن را از
گردن تا زیر پستان بر موضع نجاد
و مناجد جمع
منجدة - کمکنسة عصای که با
که بدان ستور را رانند و چوبی است
که بار دان پالان را پر کنند بدو
منجود - رنج دیده و اندوهناک
و هلاک شده

ان، نجد نجدا - بالفتح مجهولا
اندوهناک گردید و رنج دیده شد
نجد البدن عرقا - خوی روان
شد بر اندام و نجد الامر
نجودا - هویدا و واضح گردید
و نیز نجد - غلبه کردن بشجاعت
و چیره شدن
(ك) نجد نجادة و نجدة -
بالفتح دلیر و مردانه گردید
(س) نجد نجدا - محرکة رنج
دیده و نیز نجد - خوی و خوی
کردن از ماندگی در رنج و کند خاطر
گردیدن و مانده شدن
انجاد - بنجد در آمدن یا بسوی
نجد بر آمدن منه المثل انجد
من رای حضنا و حضن اسم جبل
و خوی کردن و یاری دادن
و بلند گشتن و گشاده دل ابر گردیدن
هوا و باهل نزدیک شدن مرد و
دعوت پذیرفتن و بلند خواندن
منجد - کمعظم آزموده آزمایش
دیده
تنجید - دویدن و آراستن
خانه و آزمودن استوار خرد گردیدن
مناجدة - یاری کردن و
نزدیک شدن و حرب نمودن
مناجد بکسر الجیم لغت است از آن
تنجد - بلند شدن
استنجاد - یاری خواستن توانا
گردیدن بعد سستی و لیری کردن بعد
ترس یقال استنجد علیه بعد هیبة

ن ج ذ

نجذ - بالفتح سخن سخت

گزیدن بدندان پسین و سپیدان
و الفعل من نصر
ناجذ - کصاحب دندان پسین
همه نواجذ جمع و آن چهار دندان
است مر انسان را و آن را دندان
بلوغ نیز گویند بدان جهت که بعد
بلوغ و کمال عقل بر آید و یقال
ضحك حتى بدت نواجذه
اذا استغرب فیه و تکون
النواجذ للفرس الصواحي
الانیاب من ذوات الخف
و الضواحك من الظلف یا آن
انیاب است یا دندان که متصل
انیاب باشد یا نواجذ جمیع دندان
است یقال عض على ناجذه
ای بلغ اشده یعنی بکمال بلوغ
رسیده
انجذان - بالفتح و ضم الجیم انکدان
گیاهی است منفاد سموم آنست
و جهت درد مفاصل جید و مدر
حیض و محذر ان و مدر بول و شیر و مسخن
گرده و رود و جاذب بلغم سپید
از آن که اشتر غار مانند للطبع بلغم
و ملطف اغذیه
منجذ - کمعظم مرد آزموده استوار
شده بآزمایش امور و سختی و رنج
دیده
مناجذ - بالفتح موشهای کور جمع جلذ
است بر غیر لفظ واحد مر سفی
ج ل ذ

ن ج ر

نجر - بالفتح نژاد و اصل هر چیزی
و حسب و گوهر و نام زمین که در زمین

مدینه و نیز نجر - چوب تراشیدن
و آهنگ نمودن و تشیدن سخت
راندن و جماع کردن و میانه
رفتن در هر چیزی و نجیره ساختن
و پشت گره انگشت بیانی زدن
بر سر کسی و گرم کردن آب بسنگ
تفسان و الفعل من نصر -
نجر - محرکة تشنگی شتر و گوسفند و
تشنه شدن آن از خوردن تخم
گیاهای دشتی چنانکه سیر نشود
و بدان بیمار گردد و بمیرد و نیز گاهی
بمردم هم عارض گردد از خوردن
شیر ترش پس از آب سیر نشود و در
الفعل من سمع
ابل نجراء کفرحة تشنه از خوردن
حبة
نجیرة - کسفینة اسمان خانه از
چوب ساخته که در آن نی و جزان
نباشد و شیر با آرد یا روغن آمیخته
و گیاه کوتاه و پاداش منه
قولهم لانجرن نجیرتك ای
لاجزین جزاءك و آب گرم کرده
بسنگ تفسان
نجیر - کزبیر قلعه است نزدیک حضر موت
و ایکی شور مجازی ده صقینه
نجیل - ککتاب اصل و نژاد و حسب
و گونه و لون و موضعی است
نجارة - ککتابه ده دیگری آنکی
است شور مقابل صقینه
نجار - کغراب اصل و حسب و لون
و فی المثل کل نجار ابل
نجارها یعنی در وی هر گونه خلاف
است و این در حق کسی متلون

عوی بریک رگ ورودش نباشد سیتعمل نکند وهذا من قول رجل کان یغیر علی الناس ویطلب ابلهم ثم یاتی بها السوق فیعرضها علی البیع فیقول المشتری من ای ابل هذه فیقول البائع تسألنی الباعة این دارها لا تسألوا لحیوا سالوا ما نارها کل نجار ابل نجارها والباعة ههنا المشترون النار من سمات الابل ؛ ونیز نجار موضعی است ببلاد بنی تمیم والی حذا کوه ستار .
نجارة. کثامه تراشه
ناجر. ماه رجب یا ماه صفر و هر ماهی که در تابستان آید بوقت تشنگی ستر
انجر. کاحمد لنگر معرب است و آن چند چوب است که بهم بسته درمیان آنها ارزیز گداخته ریزند و آن چنانکه مانند سنگ گران گردد و ریگها نشیند
نجراء بکسر اموضعی است که در آن ولید بن یزید بن عبد الملک کشته شد
ابل نجرانی. بکسر بی شتر تشنه از خوردن تخم گیاه بری ابل نجاری مثله
نجران. بکسر آن چوبی که پاشنه در بروی گردد قال حییت لما فی النجران حتی ؛ ترکت الباب لیس له صویر ؛ ونیز نام معروف موضعی یا وادی است به یمن تفسیر بسنه عشر سمی بنجران بن زیدان بن سبا فقیل وادی نجران ثم کثر حتی قیل للوادی

نجران اختصارا وکذا اشاعر العرب تسمی الموضع باسم ساکنها ونیز جایی است در بحرین وجایی در حوران نزدیک دمشق از آن جایی است یزید بن عبد الله بن ابی یزید بغدادی وحمید نجرانی یا حمید از جای دیگر است وجایی باصفهان کوفه وواسط
نجّار. کشداد درودگر ؛ وبنو النجّار بطنی است از انصار واسم النجار تیم اللات بن ثعلبة بن عمرو بن خزرج نجاری منسوب بوی گویند نجار بدان جهت گویند او را که بتیشه ختنه کرد وخود را گویند شخصی را بدان کشت
نجر. بحو هر چوبی که بدان زمین شیار زند
منجر. کمقعد مقصد که از راه تجاوز نکند
رحب منجرا. کمنبر مرد سخت راننده
منجرة. کمکنسة سنگ نغسان که آب بدان گرم کنند
منجار. بالکسر بازی است الصفار ان یازی او الصواب میجار بالتحتیة
منجول. دولاب که بدان آب کشند
انجار. بالکسر بام خانه بیجو اجار

ن ج ر م

نجیرم. بفتح النون والراء وکسر الجیم محلّه است در بصره که از آن بسیا علما برآمدند

ن ج ز

نجیز. کامیر حاضر وآماده

ناجز. نقد وحاضر وآماده یقال ناجزا بناجز کقولک یدا بید
نجاویز. شهری است بیمن
(س ن) النجز نجزا. محرکه سپری شد ونابود گشت ؛ ونجز الکلام منقطع گردید ؛ ونجز الوعد حاضر آمد
(ن) نجز حاجته نجزا. بالفتح رواکرد حاجت او را ؛ ویقال انت علی نجز حاجتك. بالفتح والضم یعنی نزدیک بروای حاجت خودی اسم است انجاز را
انجاز. رواکردن حاجت خسته راکشتن ؛ ووفاکردن وعده ؛ وفی المثل انجز حرّ ما وعد این وقت وفاکردن وعده وگاهی وقت وفاکردن خواستن استعمال کنند اصله آن الحارث بن عمرو وقال بصخر بن نهشل هل لك علی غنیمة ولی خمسها فقال نعم فدله علی ناس من الیمن فاغار علیهم صخر فظفر وغلب غنم فلما انصرف قال له الحارث ذلك فوفی له صخر
مناجزة. کشش کردن ومقاتله نمودن ومنه المثل المحاجزة قبل المناجزة یعنی صلح وبازداشت از جنگ پیش از مقاتله در حق شخصی که از خود عاجز خود گریزد وآنکه صلح طلبد بعد نزاع وقتال
تنجز. روائی خواستن وعده وفا

کردن جستن وسپهیدن با شتابیدن چیزی
تناجز. کشش کردن دهدیگر پیکار نمودن .
استنجاز. روای خواستن وعده وفاکردن طلبیدن

ن ج س

نجس. بالفتح ناپاک وپلید خلاف طاهر نجس بالکسر وبالتحریک وتنجیس ککتف وعضد مثله وقوله تعالی اِنّما المشرکون نجس قال عمر بن عبد العزیز رضی الله عنه یعنی انهم انجاس الابدان کنجاسة الکلب والخنزیر وهو قول الحسن واوجب الوضوء علی من صافحهم وقال احمد واسحق ومن وافقهما سوی المشرك والنجس هو ما عن مالك وقال ابوحنیفة والشافعی واکثر من الفقهاء سوره طاهر والمعنی انهم فی حکم الانجاس لخبث افعالهم
نجیس. کامیر بیماری که روی بهی ندارد
ناجس. کصاحب بمعنی نجیس است کامیر
(س ن) نجس نجسا. محرکه ونجاسة. ککرامة ناپاک وپلید گردید
انجاس. پلید ساختن
منجس. آنکه تعویذ تنجیس بروی آویزند

ن ج

مَنْجُوف۔ بددل و منقطع از نکاح و آوند فراخ شکم + و نیز مَنْجُوف۔ تیر پہن پیکان + و تَنَجُّف۔ اَنکنہ دوال در شکم و قضیب بستہ + و سوید بن مَنْجُوف۔ تابعی است + و غار مَنْجُوف۔ غار کشادہ
(ن) نَجَفَ الشَّجَرَۃَ من اَصْلِہَا
نَجْفًا۔ بالفتح برید آنرا + و نیز نَجْف۔ تراشیدن تیر را و سخت دوشیدن گوسپند را
(ض) نَجِفَ التَّیْسُ نَجَافًا۔ بالکسر بست قضیب تکہ را کشنی نکند
اِنْجَاف۔ دوال بر شکم و قضیب تکہ بستن تا کشنی نکند
نَجَّفَتِ الرِّیْحُ الْکَثِیْبَ تَنْجِیْفًا۔ کند باد تودہ را و نَجَّفَ لَبَنَہُ تَنْجِیْفَۃً من اللَّبَن۔ جدا کرد بہرا و اندکی از شیر
اِنْتِجَاف۔ بیرون آوردن چیزی را و ہمگی شیر گوسپند دوشیدن و تہی کردن باد ابر را
اِسْتِنْجَاف۔ تہی کردن باد ابر را

ن ج ل

نَجْل۔ بالفتح فرزند و زہ و پدر از اضداد است و گروہ بسیار و میانہ راہ و رفتار سخت و زہ آب کہ از زمین و از رود و بار بر آید و آب بر روی زمین روان نِجَال جمع
نُجُل۔ بالضم وہی است در اسفل صُعَیْبَۃ
نَجَل۔ محرکۃ کسانیکہ پشکل و سرگین دمانند آن را برای اصلاح نجل خشت از جای نقل کنند
نَجِیْل۔ کاسیر ہرم کہ نوعی از گیاہ شور است و برگ شکستہ آن نَجِیل بالضم جمع و بیابانی است ہموار و زمر نزد یک مسلخ
نُجَیْل۔ کزبیر موضعی است بمدینہ یا از اعراض ینبع است
نُجَیْلَۃ۔ کجہینۃ آبی است در وادی نشا شرمیان یمامہ و ضریّۃ
اَنْجَل۔ فراخ چشم نَجْلاء مونث یقال رجل اَنْجَلُ و امرأۃ نَجْلاءُ + و عَیْنٌ نَجْلاءُ۔ چشم فراخ طعنۃ نَجْلاءُ۔ مثلہ نُجُل بالضم نجال ککتاب جمع و فراخ پہن دراز از ہر چیزے
نَاجِل۔ گرامی نسل از اسپ و جز آن و پدر مرد یقال قبح اللّٰہ نَاجِلَیْہ ای والدیہ
نَوَاجِل۔ شتران کہ گیاہ ہرم و شکستہائی برگ آن خورند
اِنْجِیْل۔ بالکسر و بفتح کتاب عیسیٰ علیہ السلام یونث و یذکر فمن انث اراد الصحیفۃ و من ذکر اراد الکتاب
مَنْجَل۔ کمقعد کوہی است
مِنْجَل۔ کمنبر داس و سنان فراخ زخم و گشت و ریسم پیچیدہ و مرد بسیار فرزند و شتر کہ سار و غ و جز آن را بسپل خود بر انداز د و چیزی کہ بدان کودکان تختہ را پاک کنند
مَنَاجِل۔ بالفتح موضعی است
اِہَابٌ مَنْجُوْل۔ پوست شگافتہ باز کردہ
(ن) نَجَلَہُ اَبُوْہُ نَجْلًا۔ بالفتح زاد او را پدر او + و نیز نَجْل انداختن چیزے یقال نَجَلَ النَّاقۃُ الحصی بمناسمہا ای ترمی و کار کردن و پاک کردن کودک تختہ را و نیزہ زخم فراخ کردن یقال نجلہ اذا طعنہُ و اوسع شقہ و شکافتن و شکافتن پوست را مابین ہر دو پای پس آن پاک کردن و پیش پای زدن کسی را چنانکہ در غلطد و سبز شدن زمین و رہاب ناک گردیدن آن و با کسے بدی کردن یقال من نجل الناس نجلوہ ای من شارہم شارّوہ و بیرون آوردن و آشکار کردن چیزے را
(ض) نَجِلَ نَجَلًا۔ محرکۃ فراخ چشم گردید
اِنْجَال۔ تنجیل گذاشتن ستور را و سبز شدن زمین ہکاہ بعضہم و ترک الھمزہ قاعلا
تَنَاجُل۔ باہم پیکار و نزاع کردن
اِنْتِجَال۔ آشکار گردیدن گذشتن و روشن کردن آب زہیدہ بن دیوار را
اِسْتِنْجَال۔ بسیار زہاب شدن زمین

ن ج م

نَجْم۔ بالفتح ستارہ اَنْجُم کافلس و النجام و نُجُوم و نجم ککتب جمع و نبات بے ساق قال اللّٰہ تعالیٰ وَالنَّجْمُ وَالشَّجَرُ یَسْجُدَانِ اسم علم است پروین را و الف و لام در وی لازم قولہ تعالیٰ بِالنَّجْمِ ہُمْ یَہْتَدُوْنَ و یقال طَلَعَ النَّجْمُ وقت معین و اصل یقال لَیْسَ لِہٰذَا الحَدِیْثِ نَجْمٌ ای اصلٌ و وظیفہ از ہر چیزے و نام مردے
نَجْمَۃ۔ بالفتح و یحرک گیاہی است یا محرکۃ غیر ساکنۃ است یعنی دو گیاہ است جداگانہ + و دو النَّجْمَۃ۔ خر
نِجَام۔ ککتاب رود باری است یا موضعی
نَجَّام۔ کشداد آنکہ بشناسد وقت و گردش ستارگان را
مَنْجَم۔ کمقعد کان و راہ روشن یقال فلانٌ مَنْجَمُ الباطل و الضلال ای معدنہ
مِنْجَم۔ کمنبر آہنی است پہنا کہ در میانش زبانہ ترازو باشد و استخوان بر آمدہ کرانہ و قدم و کعبان مَنْجَم کمجلس مثلہ
(ن) نَجَمَ المالَ نَجْمًا پارہ پارہ گذارد آنرا + و نیز نُجُوم۔ بر آمدن نبات و ستارہ و دندان و شاخ و پدید شد بد مذہب خارجی
اِنْجَام۔ بر آمدن و طلوع شدن و وا شدن آسمان از ابر یقال اَنْجَمَتِ السَّمَاءُ اَیَّامًا ثُمَّ اَنْجَمَتْ و رفتن سرما و باران و جز آن
مُنَجِّم۔ کمحدث ستارہ شناس و وقت شناس
تَنْجِیْم۔ وقت و ستارہ شناسی کردن و بارہ بارہ گذاردن

دام را
تنجّم ۔ ستارہ شمردن از بیخوابی یا از عشق
مُتنجّم ۔ ستارہ شناس و قمت شناس
اِنجام ۔ ایستن سرما و باران و جز آن

ن ج و

نجو ۔ بالفتح پوست باز کردہ و ابر آب ریختہ نِجاء ککتاب جمع و سرگین و دہرچہ از شکم بیرون آید از باد و پلیدی
نجوۃ ۔ بالفتح زمین بلند و دہی است در بحرین و معرفہ نامردی
نجا ۔ کصاحب پوست باز کردہ یقال اُنجو عنہا نجا الجلد اضاف النجا الی الجلد لان العرب تضیف الشیء الی نفسہ اذا اختلف اللفظان کقولہم حق الیقین
زمین بلند و چوبہا ہو دج و چوب دستی و چوب ہرچہ باشد و علی بن نجا ۔ واعظ حنبلی معروف یا بن نجیۃ کسمیۃ
نجاۃ ۔ بالفتح آز و حسد و سمار و غم و یقال فلان فی ارض نجاۃ یعنی او در زمینی است کہ از درخت آن کمان و عصا سازد و شاخ درشت
نِجا ۔ جمع زمین و جائے بلند و ناقہ تیز رو
نُجا ۔ بالضم مقصورا شہری است بکنار دریای زنگ
نجی ۔ بعنی راز دہر از کسے نجیۃ کاملۃ جمع الاخفش قد یکون النجی جماعۃ مثل الصدیق قال اللّٰہ تعالیٰ خلصوا نجیا و قال الفراء و قد یکون النجی و النجوی اسما و مصدرا
ناقۃ نجیۃ ۔ کسفینۃ ناقۃ تیز رو لا یوصف بہ البعیر و نجیۃ بن ثواب ۔ اصفہانی محدث است
النجاءک النجاءک ۔ بالفتح و المد بقصران یعنی بشتاب بشتاب
نجاوۃ ۔ بالفتح کشادگی یقال انکنا نجاوۃ من الارض ای سعۃ
نجی ۔ کغنی موضعی است
ناجی ۔ لقب ابی المتوکل علی بن داؤد و لقب ابی صدیق بکر بن عمرو ابی ابو عبیدہ راوی از حسن و ریحان بن سعید محدثان
ناجیۃ ۔ ناقہ تیز رو و کذا البعیر ناجی و آبی است مرنبی اسد را و موضعی در بصرہ و بنو ناجیۃ قومے از عرب ناجی منسوب بوے بحذف یا و ہا و ناجیۃ بن جندب یا ناجیہ بن عمرو صحابی است و کان اسمہ ذکوان فسماہ رسول اللّٰہ صلی اللّٰہ علیہ و سلم ناجیۃ لیف نجا من قریش و ناجیہ بن کعب ۔ اسدی تابعی
نُجَی ۔ کسمی نام مردے
نجوی ۔ کسکری راز و راز گویندگان باہم اسم است و مصدر قولہ تعالیٰ و اذ ہم نجوی ای جعلہم ہم النجوی و انما النجوی فعلہم کما تقول قوم رضی و انما الرضی فعلہم
نجواء ۔ کعلوا بازیدن او ہو بالحاء المہملۃ
مَنجاء ۔ بالفتح زمین بلند
مَنجاۃ ۔ سبب نجات منہ الصدق منجاۃ
منجو ۔ برہیدہ و رہیدہ
ن) نجا نجوا ۔ بالفتح و نجاء کسما و نجاۃ و نجایۃ بفتحہما رہید درست و نجا النجر نجوا ۔ برید آنرا و نجا الجلد نجوا و نجا ۔ بالفتح مقصورا باز کرد پوست را و نجا لہ ۔ ناشاکر د تا چشم زخم رساند او را و نجا نجاء ا ۔ بشتافت و در گذشت و نیز
نجو ۔ تیز دادن و بیرون آمدن تیز و غائط و راز گفتن با کسی یوسیدن و ہن کسی یا نجوی کسکری مثلہ
اِنجاء ۔ رہانیدن یقال انجاہ اللّٰہ و درخت بریدن و برہیدن فرمودن درخت را و پوست باز باز کردن و باز گشتن او و رسیدہ شدن میوہ درخت یقال انجن النخلۃ و خوی برادردن و آشکار کردن و تیز دادن و پلیدی کردن و یقال شربت دوا فما انجاہ ای اقامہ
مُنجی ۔ کمعظم نام شمشیری و مردی
تنجیۃ ۔ رستن و رہانیدن لازم متعد قولہ تعالیٰ فالیوم ننجیک ببدنک المعنی لا یفعل بل نہلکک ناضمر لہ لا یفعل و قال بعضہم ننجیک ای نلقیک علی نجوۃ من الارض فتظہرک لانہ قال ببدنک و لم یقل بروحک دقہی
بالتخفیف من الالجاء و انبا شتن زمین را و بلند کردن آن را
ناجاۃ مناجاۃ و نجاء ا بالکسر راز گفت با وے
تنجی ۔ جستن زمین بلند را و آشنا کردن جہت چشم زخم رسانیدن یقال تنجی لفلان اذا تشوفہ لیلصیبہ
تناجی ۔ باہم راز گفتن
انتجاء ۔ برگزیدن کسے را براز گفتن و نشستن بر زمین بلند و باہم راز گفتن منہ الحدیث ما انجیتہ و لکن اللّٰہ انتجاہ ای ان اللّٰہ امرنی ان اناجیہ و حاجت براوردن
استنجاء ۔ رستن از بیخ بریدن درخت و حاجت خود برآوردن از کسی یقال استنجی منہ حاجتہ ای تخلصہا و شستن موضع غائط و بول را و سنگ کلوخ مالیدن آن جا و رطب چیدن و رطب یافتن یا خوردن آنرا و چیدن ہرچہ باشد و شتافتن و فی الحدیث اذا سافرتم و فی الجدب دبۃ فاستنجوا و یقال استنجی لو تریعنی کشید کمان را

باب النون فصل الحاء

ن ح ب

نحب ۔ بالفتح آہنگ و برہان و حاجت و سرفہ و موت و اجل و نفس و مدت و ہنگام یقال قضی فلان نحبہ ای مات و خواب

نج

و فربهی و سختی و تمامی و شتر کلان جثه
و امر بزرگ و سترگ ؛ و نیز نحب
سخت گریستن و آواز برداشتن
در گریه نحیب کامیر مثله والفعل
من فتح وضرب و باهم گرو
بستن بتاختن والفعل من
فتح و مردن و نذر کردن و بشتاب
رفتن و شتاب رفتن در خواب
شدن و سرفیدن شتر یا عام است
نحاب کغراب مثله والفعل
من نصر وضرب
نخبة ـ بالضم قرعه
سیر منحب للمحدث
سیر شتاب
تنحیب ـ سخت کوشیدن در
کار و سخت راندن شتر بجهت نوبت
آب و مانده کردن و در مشقت
انداختن سفر کسی را یقال نحب
السفر فلاناً ای اجهده
مناحبة ـ باهم پیش حاکم شدن
و بهمدیگر نازیدن و گرو بستن
بتاختن و جز آن
تناحب ـ باهم پیمان مودن
و عده نهادن تا وقتی در
قتال و جز آن
انتحاب ـ سخت گریستن و آواز
برداشتن در گریه و سخت دم زدن

ن ح ت

نحت ـ بالفتح سرشت و طبیعت ؛
و نیز نحت سرمای خالص
نحیت ـ کامیر تراشیده و شانه
وسم کرانه سوده بسفر و مرد در قوم
دیگر درآمده و شتر لاغر کوده و سپل
سوده یقال بعیر نحیت و خف
نحیت کذلک ؛ و نیز نحیت
ناله و فریاد و دم سرد
نحیتة کسفینة سرشت و طبیعت
و ناله و دم سرد
ولید بن نحیت ـ کزبیر قاتل
جبار بن زحر است
نحات ـ کسحاب سرشت
نحاتة ـ کثمامه تراش
نحائت ـ موضعی است
منحت ـ کمنبر تیشه
(ض ن س) بالفتح تراشید
آن را نحت ـ مانده و لاغر کردن
سفر و بر زمین زدن کسی را و
گائیدن و قرأ الحسن و تنحتون
من الجبال بیوتاً و هو بمعنی
تنحتون و نحت نحیتا ـ نالید و فریاد
کرد

ن ح ح

نحیح ـ کامیر بانگ و آواز شکم و
شحیح نحیح ـ از اتباع است
نحیح من عبد الله ـ کزبیر مردی
بود جاهلی از بنی دارم
نحاحة ـ کسحابة شکیبائی و جوانمردی
و زفتی از اضداد است
نحاحة ـ بالفتح بخیلان
ما انا بنحیح عن کذا ـ کعفد
یعنی من از آن پاک نفس فراخ شدل نیم
(ن) نح الجمل نحا ـ بالفتح برانگیخت
برانگیخت شتر را
(ض) نح تنحیحا ـ کامیر گردان
شد آواز او در شکم وی و شد آمد کرد
تنحنحة ـ گردان شدن آواز در
شکم و گلو روشن کردن و درشتی و
درشتی برگردانیدن شتر را
تنحنح ـ بتردد گشتن آواز در شکم
و گلو روشن کردن

ن ح د

مناحدة ـ بهمدیگر عهد و پیمان
بستن یقال هم یتناحدون تنا
ای یتعهدون و ننا

ن ح ر

نحر ـ بالفتح پیش سینه و جای گردن
بند مذکر آید نحور جمع ؛ و نحر
النهار ـ اول روز کذا النحر الشهر
و یوم النحر دهم ذی الحجه و برق
نحرة لقب مردی ؛ و مسجد
النحر بمنا است
یقال لقیته صحرة بحرة نحرة
متونات ای عیانا
نحر ـ بالکسر زیرک و ماهر و دانا آزموده
کار متقن تیز خاطر البصیر در
امور
جمل نحیر ـ کامیر شتر کشته
نحری کقتلی و نحراء و نحائر جمع
و شب بازپسین از ماه
نحیرة ـ کسفینة روز نخستین از ماه
یا بازپسین روز از آن یا بازپسین
شب از وی ناحرات و
نواحر جمع
ناحرتان ـ دو رگ است در
زنخ و دو رگ سینه اسپ ناحرات
بدون تا مثله یا دو استخوان در
پهلوی سینه اسپ که آن را داهستان
نیز خوانند و دو ترقوه که جنبر
گردن باشد
نحیر کقندیل بمعنی نحر بالکسر
است
منحر ـ بالضم پیش سینه
منحر کمقعد پیش سینه و قربان
جای
منحار ـ بالکسر بسیار کشنده
شتران منه قولهم انه لمنحار
بوائکها یعنی او کشنده شتران فربه
را و این در صفت جواد و جوانمرد گویند
ف نحره نحراً ـ بالفتح و نحاراً
بالفتح بر پیش سینه وی رسید و در
آمد در آن ؛ و نحر الرجل فی
الصلوة سینه کشان ایستاد و
در آن یا دست راست بر دست
چپ نهاد و یا سینه مقابل قبله کرده
ایستاد ؛ و نیز نحر شتر کشتن و
بریدن سینه و بر سینه زدن و
نیزه زدن بر سینه در دیار دی شدن
دو خانه
تناحر القوم علی الامر ـ
بهمدیگر حریص گردند بر آن چندانکه
قریب شدند که بکشتن بپیوندند
و تناحرت الداران ـ بهمدیگر
مقابل شد هر دو سرای ؛ و
تناحروا عن الطریق ـ عدول
کردند از راه
منتحر الطریق ـ راه پیدا و
کشاده
انتحار ـ خویشتن را کشتن و
بر چیزی بخیلی کردن و حریصی نمودن
چندانکه بکشتن و نزاع نزدیک
گردد یقال انتحر القوم علی الامر
اذا تشاحوا علیه فکاد بعضهم

نح

بنحر بعضا وفي المثل سراق السارق فانتحر

ن ح ز

بعير نحز. كمقعد شتر سرفنده

نحزة مونث

نحيزة. كسفينة سرشت وطبيعت وروش يا راه باريك كه از بالاي بزرگ شگافته شود بصحرا وريگ ودرشت از زمين با پاره ازان دراز مقدار يك ميل يا زايد ازان ونوار گرداگرد خرگاه وخيمه ونوادي آن بديار غطفان

نحاز كغراب سرفه شتر يا بيماري است در شش شتر كه بدان سرفه سخت عارض شود وآنرا فيقال به

نحاز. وصل دزنا ونحاز كتاب مثله

بعير ناحز. شتر سخت سرفه ونحاز زده + ونيز ناحزها. درخوردن سپل نيم شتر آنچ آنرا فيقال به ناحز

النحزان. سرفه وريش كه در شتر پديد آيد

منحاز. بالفتح هاون منه المثل دقك بالمنحاز حب الفلفل واين در الحاح بخيل وتذليل وحمل بر آن آرند كه حكي الفاء لتصحيف والولهيثم القاف لتصحيف لان حب القلقل لا يدق ونيز منحاز نام اسپ عباد بن حصين

منحوز. بشتر سرفنده

(ف) نحزه نحزا. بالفتح دو كز. آنرا وپوشيد در درخست بدست وپاي ابچوب وكوفت آنرا درهاون

دشت برسينه اش زند

انحاز. سرفه وبد شتران ناخوگرديدن

منحزة كمقعد شتر نافه نحاز رسيده

ن ح س

نحس. بالفتح بد اختر ونافرجام نحوس جمع واسم دالمعنى قال تعالى في يوم نحس مستمر قرئ على الصفة والاضافة والاضافة اكثر واجوده وباد سرد وغبار وگرد پيرامون آسمان برآمده واختر بد

ونحسان. زحل ومريخ

نحس. ككتف بد اختر جسد مونث نحسات جمع قال تعالى في ايام نحسات

نحس. كصرد سه شب كه پس ورع آيد وآن شب نوزدهم وبيستم وبيست يكم است وآنرا ظلم نيز نامند

عام نحيس. كامير سال قحط

ايام نحيسة. كسفينة روزهاي بد

نحاس. مثلثة عن ابي العباس الكواشي مس + قال الاطباء ينبغي ان لا يوكل في انيه لاسيما الطعام الحامض والطعام المبيت فيها + ونحاس آتش دود وبي شعله وآنچه ببفتد از روي آهن وقت كوفتن + ونيز نحاس. سرشت واصل هر چيزي وبكسر قال هو كريم النحاس

عام ناحس. سال قحط

نحاس. كشداد مس گر

مناحس. ناسباركها

(ف) نحسه نحسا. بالفتح ستم كرد بروي + ونحست الابل فلانا. سركشي وبدي كرد شتر باوي

(س ك) نحس نحسا. بد اختر گرديد

تنحس الاخبار وعنها. پرسيد ازان وجست وجوي آن كرد + ونيز تنحس. گرسنه شدن وگرسنه داشتن جهت دارو خوردن وگوشت خوردن گذاشتن ترسايان

استنحاس. خبر پرسيدن وجوياي آن بودن

ن ح ش

نحاشة. ككتابة نان سوخته

ن ح ص

نحص. بالفتح خر ماده نازاينده

نحص. بالضم بن كوه ورو آن وفي الحديث ياليتني غودرت مع اصحاب نحص الجبل وهم قتلى احد

نحيص. كامير شتر ماده سخت فربه

نحوص كصبور خر ماده بي شير وبي بچه وشتر ماده نيك فربه وناقه كه از فربهي آبستن نشود

ناحص. خر ماده وحشي نازاينده

منحاص. بالكسر زن دراز باريك اندام

(ف) نحص نحوصا. نيك فربه گرديد ونحصت له بحقه. ادا كردم از حق او

ن ح ض

نحض. بالفتح گوشت يا گوشت آگنده نحوض ونحاض بالكسر جمع

نحضة. بالتا پاره كلان از گوشت يا از گوشت آگنده وپر

نحيض. كامير بسيار گوشت نحيضة مونث وگوشت رفته ولاغر از اضداد است پيكان باريك تيز

منحوض. گوشت رفته ولاغر وگوشت آگنده از اضداد است وسنان باريك

(ك) نحض نحاضة. بسيار گوشت گرديد

(ف) نحض نحوضا. كم گوشت گرديد نحض مجهولا كذلك ونحض اللحم باز كرد گوشت را از پوست ودرين معنى از ضرب نيز آيد ونحض فلانا استيهيد بروي در سوال ونحض السنان باريك ساخت آن را وتيز كرد + ونحض العظم رنديد گوشت را از استخوان

انتحاض. كم گوشت گرديدن اندام ورفتن آن يستعمل مجهولا ودرنديدن گوشت از استخوان

ن ح ط

نحط. بالفتح آواز اسپ وشتر از گراني وماندگي

نحطة. بالتا بيماريست در سينه اسپ وشتر

نحيط. كامير بانگ آواز اسپ وشتر از گراني وماندگي وتردد گريه در سينه بي آنكه ظاهر گردد

نحاط. كغراب تردد گريه در سينه بي آشكارگي آن

ن ح

ناحط. سخت سرفنده

نحاط. کشدا و بزرگ منش و متکبر

نحوط. اسپ و شتر نحط زده

منحوطة مونث

(ض) نحط نحیطًا. زفیر برآوردو و بانگ کرد ٭ نحط بالفتح سرزنش نمودن وقت سوال و سخت دم زدن کازر وقت جامه بر سنگ زدن و تردد کردن در سینه بے آشکارگی آن

منحطة. بکسر مة نحطه رسیده از اسپ و شتر

ن ح ف

نحیف. کامیر لاغر و نزار نحاف ککتاب جمع

منحوف. لاغر و نزار

(س ك) نحف نحافة. لاغر و نزار گردید یا بسرشت سبک و کم گوشت گردید نه لاغری

انحاف. لاغر و نزار گردانیدن یقال انحفه الهم اذا انحله

ن ح ل

نحل. بالفتح زنبور انگبین نحلة یکے المذکر والانثی حتی تقول یعسوب هو ذکر منه قال الله تعالی واوحی ربک الی النحل ان اتخذی من الجبال بیوتا وقری بفتح الحاء قال الزجاج سمیت نحلا لان الله نحل الناس العسل الذی تخرجه والیه نسب ابو الولید نحلی ادیب عطائے بے عوض یا عام است عطیه و بخشید و لاغر و بدست از آن ده است منیع بن سیف نحلی و ماه نو بدان جهت که باریک باشد

نحلة. بالفتح ابی بود مرکندر او ستیج بن عظیم را و شهریست نزدیک بعلبک

نحلة. بالکسر و الضم کابین زن بے عوضی و بے طلبی اسم مصدر است و پیدا کردن و نامیدن کابین را و دعوی کردن

نحل. بالضم کابین زن و عطیه که از مال کسے را دهند یا خاص کنند برائے کسے

نحیل. نزار از بیماری یا از سفر نحلی بالکسر جمع

ابو نحیلة. کجهینة نحیلة صحابی است او هو بالخاء المعجمة

ناحل. لاغری از سفر ناحلة مونث و شتر سبک اندام و تیغ تنک و باریک نواحل جمع

نحلی. بشری بخشش و عطیه

نحلان. کعثمان مال که دهند کسی را یا خاص کنند برائے وے

نحلین. کغسلین یمن است و طلب از آن است عامر بن سیار نحلی محدث

منحول. شعر و سخن بر بسته بر خود که دیگرے گفته باشد

(ف) نحلة نحلا. بالضم عطیه وا داد او را ٭ و نحله مالا مال داد او را ٭ و نحله ما له چیزے از ان خاص کرد جهت وی ٭ و نحله القول نحلا. بالفتح سخن بست بر وے که او نگفته ٭ و نحل فلانا دشنام داد او را

(ف س ك ن) نحل جسمه نحولا. لاغر و نزار گردید از بیماری یا از سفر ٭ و نیز نحول. لاغرے اسم است

انحال. مال دادن و خاص کردن چیزے از مال جهت کسے و لاغر گردانیدن اندوه یقال انحله الهم ای هزله

انتحال. چیز کسی را جهت خود دعوی کردن و شعر دیگرے را بر خود بستن و خود را بسخنے بستن

تنحل شعر دیگرے را بر خود بستن

ن ح م

نحم. بالفتح و سکون الاول لغتے است در نغم

نحام. کغراب مرغابے سرخ او هو نحام کشداد

نحام. کشداد مرد بسیار نحیم و نیک بخیل و شیر بیشه و نام اسپ سلیک بن سلکة و لقب نعیم بن عبدالله لقب لقوله صلی الله علیه وآله وسلم دخلت الجنة فسمعت نحمة من نعیم ای سعلة و گفته اند که لقب آن نحام است کغراب و دلاوری است

نحیم. کحذب سخت نعیم و ناله

(ض) نحم نحما. بالفتح و نحیما کامیر ٭ و نحمانا. بالفتح کلو روی گردو رخید یا دم سرد و ناله بر آورد بچو زحیر یا فوق از آن ٭ و نحم الفهد. بانگ کرد یوز

انتحام. آهنگ کردن و ل نهان و بر چیزے یقال انتحمت علی کذا و کذا اذا اعتزمت علیه

ن ح ن

نحن. ما هو ضمیر یعنی به الاثنان و الجمیع المخبرون عن انفسهم مبنی علی الضم او جمع انا من غیر لفظها و حرک آخره لالتقاء الساکنین و ضم لانها تدل علی الجماعة و الضم من تدل علیهم لواو نحو فعلوا و انتم الواو من جنس الضمة

ن ح و

نحو. بالفتح راه و سوے الخ و نحو مشتق ده الواو نحوه آرنام و قصد و آن طرف و اسم مستعمل شود و از آن ست علم نحو که اعراب سخن عرب است یعنی الخ بدان معرفت احوال کلمات عرب از اعراب و بنا در افراد و ترکیب حاصل گردد ٭ و نحو کعتل و لحیة کدلیة جمع ٭ و بنو نحو قومے از ازد

رجل ناح. مرد نحوی نحاة کغزاة جمع

نحواء. کغلواء لرزه و یازیدگی

(ن) نحاه نحوا. برگردانید آن را

(ن ف) نحاه نحوا. بالفتح آهنگ کرد بسوے آن و یقال نحوت نحوك ای قصدت قصدك ٭ و نحا فلان. خمید بجانبے یا کج گردید در قوس خود ٭

نح

ولحا بصره الیه.
برگردانید نظر بسوی وے
اِنحاء. پیش آمدن ومعترض شدن
یقال انحی علیه ضربا ای اقبل
وبجانب چپ خمیدن شتر در سیر و
برگردانیدن ویقال انحاه عنه
تنحیة. زایل نمودن ویکسو کردن
تنحی. تکیه کردن بر آن
انتحاء. قصد چیزے کردن وتکیه
کردن وبجانب چپ خمیدن شتر
در سیر هذا هو الاصل ثم صار
الانتحاء الاعتماد والمیل
فی کل وجه ویکسو کردن

ن ح ی

نِحی. بالکسر خیک یا مخصوص مشک
روغن نَحی. بالفتح مثله منه المثل
اشغل من ذات النحیین یقال
هی امرأة من تیم الله بن ثعلبة
تبیع السمن فی الجاهلیة فجاءت
بنحیین من سمن فاتاها رجل
من انصار اسمه خوات بن
جبیر فساومها فحلت نحیا
مملوا فقال امسکیه حتی انظر
الی غیره ثم حل آخر وقال لها
امسکیه فلما شغل یدیها
ساورها فقضی منها ما اراد
هرب ثم اسلم انصاری و
شهد بدرا فقال له رسول
الله صلی الله علیه وسلم یا خوات
کیف شرادک وتبسم رسول الله
صلی الله علیه وسلم فقال یا
رسول الله صلی الله قد رزق الله
خیرا اعوذ بالله من الحور
بعد الکور
نحی. گفتی سبوی گلین که در آن
شیر اندازند بهر دوغ زدن و
نوعی از شیرها تروتیر بهن پیکان انحاء
ونِحی کغنی نحاء ککتاب جمع
ابل نحی. گفتی شتر دور کرده
هو نحیة الفوارع. یکسو کرده
سختیها
ناحاة. کرانه
ناحیة. کرانه نواحی جمع
منحاة. بالفتح آب راهیه خمیده
وراه آب کش یعنی مابین چاه تا
منتهای سانیه ٭ واهل المنحا.
بیگانگان
(ض س) نحی اللبن نحیا.
دروغ زد ٭ ونحی الشیء. زایل
کردآن را ٭ ونحی بصره. بر
گردانید نگاه از وے
مُنحاة. بالضم کمان آگنده سطبر
وناقه بزرگ کوهان
انحی له السلاح. بسلاح زد او را
تنحیة. زایل نمودن چیزے را ودور کردن
تنحی. زایل شدن چیزی و دور
شدن متنحی لغت است از آن
انتحی. کوشید ٭ وانتحی فی الشیء
تکیه کرد بر آن ٭ وانتحیت علی
حلقه السکین. ای عرضت
وانتحی الشیء له ای اعرض له

باب النون فصل الخاء

ن خ ب

نخب. بالفتح کون و دوستگانی
ورجل نخب مرد بد دل کانه
منتزع الفؤاد نخب محرکة
ونخب کهاب ونُخَب بکسر تین
مشدد والیا مثله نخب ککتب
جمع ٭ ونیز نخب. گائیدن یا نوعی
از گائیدن والفعل من فتح ونصر
وگزیدن بدندان وبرون کشیدن
والفعل من نصر اومنهما
نَخِب. گکتف مرد بد دل وادی
است بطائف
نُخبة. بالضم برگزیده ٭ ورجل
نخبة. مرد بد دل نخبة. کهمزة
مثله فیهما نخب. کصرد جمع یقال
جاء فی نخب اصحابه ای فی
خیارهم وقال بعضهم النخبة
بالضم الشربة العظیمة یعنی
دوستگانی
نخیب. کامیر مرد بد دل اعقل رفته
ینخوب. بفتح التحتیة بد دل
منخبة. کمقعدة ملقه وبر
منخاب. بالکسر سست خبر
منخوب. بد دل ولاغر گوشت رفته
انخاب. فرزند بد دل و دلاور
آوردن از اضداد است
منتخب. بفتح الخاء برگزیده ٭ و
رجل منتخب. مرد بد دل و
مرد عقل رفته
انتخاب. برگزیدن وبرون
کشیدن
استنخاب. گائید خواستن
زن وبرگزیدن چیزے را

ن خ ت

نخت. بالفتح دانه چیدن مرغ
وکنده گری کردن در چوب و از بیخ
برکندن ویک خرما یا دو خرما از خنور
برگرفتن وبپایان رسانیدن حجر را
جهت کسے والفعل من نصر

ن خ ج

نخج. بالفتح لوجبه دادن از کون ٭
ونیز نخج. گائیدن وبانگ کردن
سیل در جائے بلند از وادی و
جنبانیدن یقال نخج الدلو اذا
خضخضها والفعل من نصر
نخیجة. کسفینة مسکه تنک و پاره
که از مشک برآید چون بر شتر
بارکنند
استنخاج. نرم وفروهشته شدن

ن خ خ

نخ. بالفتح رفتار درشت وشترانی
که پیش مصدق خوابانند تا صدقه
بردن آرد از آن وگستردنی است
دراز ٭ ونیز نخ سخت راندن و
اخ اخ گفتن شتر را تا بخوابد
والفعل من نصر.
نخة. بالفتح بنده وکارگشت
وبضم وفی الحدیث لیس فی
الجبهة ولا فی الکسعة ولا
فی النخة صدقة فالجبهة
الخیل والکسعة الحمیر والنخة
البقر العوامل لا واحد له ٭
ونیز نخة می وثیلت ومربیات
خانه وشبانان وبضم وشتر بندگان
وجزیه که صدق از کذب آن معلوم
نباشد و باران سبک وآن دینار
که مصدق بعد اخذ صدقه جهت
ذات خود گیرد ٭ ونیز نخة دینار
اسم است آنرا
نخ. بالضم مغز استخوان

سعد الدین بن نخیخ. کامیر جد جماعتی است از فقهاے شافعیه خراسان مراد را روایتی است از حدیث و شعر رائق دخوش

نخیحة. کسفینة مسکه دوباره کاز مشک برآید چون بستوه را گنند

نخاخة. کسحابة مغز استخوان

نخنخة. بجسود و ورکردن سخت زمین یقال تنخنخ زید ای سار شدیداً و فرو خوابانیدن شتر را

تنخنخ. فرو غلتیدن شتر

ن خ ذ

ناخذاة. بضم الخا ناخدای یعنی صاحب و خداوند ناوکه عبارت از کشتی و جهازه است نواخذة جمع معرب است ثم استنقوا منها الفعل فقالوا تنخذ کنترأس یعنی ناخدا گردید

ن خ ر

نخرة. بالضم پیش بینی اسپ و خر و خوک و جز آن و شگاف آن یا مابین سوراخ بینی یا نوک آن

نخرة کهمزة مثله و سختی و زیدن باد

ابراهیم بن حجاج بن نخرة و بضم محدث است

نخر. ککتف بوسیده فرو ریخته

نخورة. کفرحة استخوان بوسیده ریزه ریزه شده و میان کاواک که باد در وی برسد و آواز آید از وی

نخیر. کزبیر نام مردے

نخور. کصبور ناقه که تا انگشت در بینی وے نکنند شیر ندهد

ناخر. کهنه بوسیده ریزه ریزه شده و استخوان کاواک که بوزیدن باد آواز آید از وی ناخرة مونث

منخر. خوک حمله کننده منخر ککتب جمع ویقال ما بها ناخر ای احد

نخار. کشداد نام مردی و نخار بن اوس. انسب عرب است

دعبل النخار. صاحب طلائع نبی فتن روز بالغة

نخوری. بالفتح و شد الیا فراخ دهن و فراخ شکم و فراخ سوراخ پستان

نخوار. بالکسر شریف بزرگ منش و بد دل و سست نخاورة جمع

منخر. بفتح المیم والخاء و بکسرهما و بضمهما کمجلس سوراخ بینی

منخر. کمنبر نشته است مر بنی بیتة بن عبد الله را

امرأة منخار. بالکسر زن که از بینی بانگ بسیار کند وقت جماع گویا دیوانه است

منخور. بالضم سوراخ بینی

(ض ن) نخر نخرا. بالفتح و نخیرا کامیر دراز کشید آواز را در بن بینی تا بانگ کرد بینی

(ف) نخر الناقة نخرا. بالفتح دست در سوراخ بینی کرده خاید تا دوشد

(س) نخر نخرا. بالفتح و بحرک بوسید و ریزه ریزه گردید

تنخیر. سخن گفتن

منتخر. بکسر الخا موضعی است نزدیک مدینه بناحیه شرس ملک

ن خ ر ب

نخروب. کعصفور شگاف سنگ و سوراخ هر چیزی و خانه زنبور آماده و مهیا براے عمل نخاریب جمع

نخربة. سوراخ کردن چوب خوار در درخت

شجرة منخربة. بکسر الرا و فتحها درخت بوسیده سوراخ سوراخ شده

ن خ ر ش

جرو نخورش. کجحمرش سگ بچه بحرکت آمده و کلب نخورش سگ بسیار خارش قال ابو حیان یا خبیث مقاتل است

ن خ ز

نخز. بالفتح بکاره و جز آن زدن یقال نخزه بحدیدة اذا وخزه وجعه بها و درد ناک و رنجیده ساختن بسخن یقال نخزه بکلمة ای اوجعه بها والفعل من فتح

ن خ س

هو ابن نخسة. بالکسر اوسپر زنا است

نخیس. کامیر جاے تنگ بستن از ستور، و چرخ چاه که سوراخ آن فراخ گردیده باشد پس نحاس در وی کنند تا تنگ شود

نخیسة. کسفینة شیر گوسپند و بز یا شیر بز و شتر بهم آمیخته همچنین شیر شیرین و ترش

نخاس. ککتاب چوب که در سوراخ بکره کنند تا تنگ گردد

نخاسة. ککتابة ستور فروشی و بنده فروشی و بفتح چوب که در سوراخ بکره کنند تا تنگ گردد

نخوس. کصبور بز کوهی جوانه

ناخس. کفنکی بغل شتر و زیر دنب شتر یا کرشتر + و نیز ناخس. بز کوهی جوانه و دائره زیر هر دو ران اسپ میان جاغره و این علامه آن مکروه است

نخاس. کشداد ستور فروش و بنده فروش

منخوس. شتر گفته بغل و گزین

(ن ف) نخس الدابة نخسا. بالفتح درخست سرین یا پهلوے ستور را بچوب مانند آن و نخسوه. راندند بانیکه بچوبے درخستند سرین شتر از این نخسه بالرحل. بیابر کند ازرا

(ف) نخس البکرة نخسا. بالفتح نخاس در سوراخ بکره کرد + تا تنگ گردد

نخس لحمه. مجهولا کم گردید گوشت وے

متناخسة. رخین یکے بر دیگری یقال للغدران تتناخس ای یصب بعضها فی بعض کان الواحد ینخس الاخر ای یدفعه

ن خ ش

نخش. بالفتح پاره از مال

منخوش. لاغر و نزار منخوشة مونث

(ف) نخش نخشا. بالفتح لاغر و مهزول شد نخش مجهولا کذلک و نیز نخش. برانگیختن و سخت راندن و جنبانیدن و رنجانیدن و پوست باز کردن و برگزیده و خلاصه چیزے گرفتن و خراشیدن

نخش نخشا. محرکة کهنه و بوسیده

گردیدا سفل و پایین آن
تنخش جنبیدن و میل کردن
و یعدی بالی یقال هی تنخش
الی کذا ای یتحرك الیه -

ن خ ش ب

نخشب - کجعفر شهریست
نسبت بوی نخشبی است
بتغییر نسبت و از آن شهر است شیخ
ابوتراب نخشبی

ن خ ص

(ن) نخص نخصا - لاغر
گردید و انجوع گرنت پوست او
از پیری + و نخصه الکبر - لاغر
کرد او را پیری
عجوز ناخص - گنده پیر لاغر
ترنجیده پوست از پیری
(س) نخص نخصا محرکة
رفت گوشت وی لاغر گردید
انتخاص - لاغر گردیدن پیر
انتخاص - نا ماندن گوشت
و رفتن آن

ن خ ط

نخط - بالضم مردم و بفتح یقال
ما ادری ای النخط هو و
مغز مهره پشت که حرام مغز گویند
آن را و آب که در زهدان باشد
و اذا صفر لصفق و صفر
نخط - بضمتین خیره یا زندگان
از روی شجاعت و بطاعت
(ن) نخط الیهم نخطا - بالفتح
ناگاه در آمد بر ایشان + و نخط
الخاط - انداخت آب بینی را و
بر افشاند + و نخط به نخیطا -
کامیر تشنیع کرد و بد گفت و دشنام
داد او را + و نخط علی - گردنکشی
کرد بر من و تکبر نمود
النخاط - بینی افشاندن و آب
دهن انداختن
انتخاط - بینی افشاندن و آب
بینی انداختن و کذا انتخطه
من فمه ای رمی به و انداختن
یقال انتخطه ای اشبهه

ن خ ع

النخع - محرکة قبیله است بیمن از
اولاد نخع و اسمه حبیب بن عمرو
بن علة بن جلد بن مالک بن ادد
بن زید بن یشجب بن عریب
بن زید بن کهلان و از آن
قبیله است ابراهیم بن یزید نخعی
که از فقهای تابعیان است
نخاع - مثلثة مغز مهره پشت
که حرام مغز نامندش و آن رشته
مانندی است سپید میان
مهرها که از دماغ فرو آید و شعبه
هایش در اندام رود
نخاعة - بالضم آب بینی یا آب
لزج که از سینه یا از بینی بر آید
ناخع - دانا
انخع - خوار تر و مقهور تر و فی
الحدیث ان انخع الاسماء
عند الله عزوجل ان یسمی
الرجل باسم ملك الاملاك
ای اذلها و اقهرها و
اقتلها لصاحبه
منخع - کمنع موضعی است
منخع - کمقعد بند مهره بن
گردن نزدیک سر
دابة منخوعة - ستور که کارد تا
نخاع آن رسیده
(ف) نخع لی بالحق نخعا - بالفتح
گردید حق مرا و اقرار کرد + و نیز نخع
پوست گوسپند باز کرده کارد و در
حلق وی زدن تا خون دل بر آید
و نخاع رسانید کارد را در ذبیحه
یقال ذبحه فنخعه و خالص کردن
دوستی و نصیحت را با کسی و آب بینی
انداختن
(س) نخع العود نخعا - محرکة
روان شد آب در چوب و در آمد در آن
تنخع - آب بینی انداختن و همه آب
ریختن ابر
انتخاع - ریختن ابر همه باران را
و دور شدن از زمین خود و صلته بعن

ن خ ف

نخف - بالفتح دمیدن بینی با عطسه
مانندی بر آوردن یا آواز بینی
چون آب انداز دیا سخت دم
زدن آن و الفعل من سمع و نصر
نخفة - بالفتح پارهٔ زمین پست
و هموار بر سر کوه
نخیف - کامیر آواز گریه در بینی
دخنده در آن
نخاف - ککتاب موزه النخفة جمع
النخاف - افزون شدن آواز
و گریه و خنده در بینی

ن خ ق

نخانقة - بالفتح گروهی است از
بنی عامر بن عوف از کلب
نخنوق - کعصفور گوشه مانندی
در اندرون چاه مگر آنکه خرد یا باشد
نخانیق جمع

ن خ ل

نخل - بالفتح خرما درخت نخلة
یکی یذکر علی معنی الجمع یونث
علی معنی الجماعة نخیل کامیر جمع
و نوعی از زیور و موضعی است
نخلة الشامیة و نخلة
الیمانیة - دو وادی است
بر یک شب راه از مکه معظمه و نام پنج
موضع دیگر + و ذو النخلة - لقب
مسیح بن مریم علیهما السلام + و بطن
نخلة - نام موضعی میان مکه و طایف
و نخلة بن هلال - موضعی است
عمران بن سعید نخلی - تابعی
است و ابراهیم بن محمد نخلی او را است
تاریخی
بنو نخلان - مثنی بطنی است
از ذی کلاع
نخیل - کامیر خرما درخت + و ذو
النخیل - موضعی میان مصر و انیر
و موضعی بیمن
نخیل - کزبیر موضعی است بشام
و چشمه قریب مدینه و نام دو موضع
دیگر و منزلی در راه قید
نخیلة - کجهینة سرشت و خیر خواهی
و پند و کنیزکی است آزاد کرده
ام المومنین حضرت عائشه رضی الله
عنها و جایی است در بادیه و
و موضعی در عراق و در آن است
مقتل علی کرم الله وجهه بالخوارج
و ابو نخیلة عکلی - راجز +
و ابو نخیلة سعدی - راجز +

و اَبُو نُخَیلَة بَجَلِی و اَبُو نُخَیلَة لِهبی صحابیان اند

نُخَالَة - کشامه سپوس و آرد بیخته و آنچه در پرویزن باقی باشد و در حمار طبی از مطلق نخاله سبوس گندم مراد باشد جالی بلین طبع و ضماد و مطبوخ آن با نمک جهت گزیدن افعی و تحلیل ریاح اعضا نافع و در آب برگ ترب جهت درد گزیدن عقرب

نَاخِلُ الصَّدْرِ - ناصح

مُنْخُل - بضم المیم والخا و پرویزن و هو احد ما جاء من الادوات علی مُفعُل بضمتین و قد یفتح خاوه مَنَاخِل جمع

(ن) نَخَلَهُ نَخْلاً - بالفتح بیخت آرا و برگزید بهترین چیزے را ✽ و نیز نَخَل - نیک بیختن برف و باران را

مُنَخَّل - کمعظم شاعرے است و منه لا افعله حتی یؤب المنخّل

تَنَخُّل - بیختن و بهترین را برگزیدن

مُنْتَخِل - بکسر الخا لقب مالک بن عُوَیم هذلی شاعر

اِنْتِخَال - بیختن و بهتر را گزیدن و استقصا کردن

ن خ م

نُخْمَة - بالفتح آب بینی و دماغ و سینه و خوبی و زیبائی

نُخَامَة - کشامه آب بینی و دماغ و سینه

نَخُوم - کصبور شهرستانیست بمصر

(ن) نَخَمَ نَخْماً - بالفتح بازی کرد و نیکو سرائید

(س) نَخِمَ نَخَماً - بالفتح و بحرک نخامه انداخت ✽ و نیز نَخَم محرکة مانده گردیدن و مانده گردانیدن

تَنَخُّم - نخامه انداختن از سینه یا از بینی

ن خ و

نَخْوَة - بالفتح ناز و تکبر اسم است

(ن) نَخَا نَخْوَةً - بالفتح نازید و بزرگ منشی نمود و فخر کرد و نُخِیَ مجهولاً کذلک ✽ و نَخَا فُلاناً - ستود آن را

اِنْخَاء - افزون گردیدن ناز و بزرگ منشی و ستودن

اِنْتِخَاء - نازیدن و فخر و بزرگی نمودن یقال اِنْتَخَی عَلَینا ای افتخر و تعظم

بَابُ النُّونِ فَصْلُ الدَّال

ن د ء

نَدْءَة - بالفتح و بضم بسیاری مال و آدینده یعنی کمان رستم نُدْأَة کهمزة مثله و ابر وقت غروب آفتاب یا طلوع آن و داره آفتاب و هاله ماه

نُدْءَة - بالضم طریقه و خطے که در گوشت خلاف رنگ آن پیدا شود و آنچه بالاے ناف اسپ است و در جبه آن خرقه است که در کس شتر ماده چند روز نگاه دارند و بعد از آن بر آورده بچه دیگرے را بدان بیالایند پس شتر ماده آن بچه را می بوید و مهربان گردد و پاره از گیاه متفرق و پریشان نُدَأَة کهمزة کذلک نُدَأ کغراب جمع

نَدِیء - کامیر کومان بر خاکستر نهاده و گوشت بر آتش افگنده و کمان رستم و سرخی ابر وقت غروب و طلوع

(ف) نَدَأَهُ نَدْءاً - ناپسند داشت آن را والصواب فیه بَذَأَهُ - بالموحدة والدال المعجمة ✽ و نَدَأَ اللَّحْمَ - بر آتش انداخت آن را یا فرو پوشید در آن ✽ و نَدَأَ عَلَیهِم - برآمد بر ایشان و آشکار شد ✽ و نیز نَدْء ترسانیدن و بر زمین زدن و کوماج نهادن در ریگ و خاکستر

تَنَدُّأَة - دویدن

ن د ب

نَدْب - بالفتح مرد سبک حاجت و مرد زیرک و گرامی

نُدُوب و نُدَبَاء - کامرا جمع و فرس نَدْب - اسپ آن

و فی عرف الشرع ما یستحق فاعله المدح والثواب و لا یستحق تارکه الذنب والعقاب

نَدْبَة - بالفتح نشان جراحت که بر پوست باقی باشد نَدَب محرکة و اَنْدَاب و نُدُوب جمع و از پے شتر مانند آن آنچه بریک پا ید ✽ و نیز نَدْبَة مولاة میمونة بنت رضی الله عنها و مر آن را صحبتی است و حسن پسر ندبه است و آن مادر او است و پدرش حبیب نام

نُدْبَة - بالضم گریه بر مرده و محاسن شمارے او اسم است ✽ و عَرَابِی نُدْبَة - عربی زبان آور فصیح ✽ و خُفَاف بن نَدْبَة و بالفتح صحابی است و شاعر و ندبه مادر او است و پدرش عُمیر بن حارث بن شرید سلمی

نَدَب - محرکة تیر اندازی و آنچه در میان کنند چون در چیزے گرو بندند و قبیله است از آن است بشر بن جریر و محمد بن عبدالرحمن و یقال نُدِبْنَا یوم کذا یعنی انتهای تیر اندازی من آن روز است

نَدِیب - کامیر پشت نشان دار زخم و کذا جرح نَدِیب ای له اثر باق

بَابُ الْمَنْدَب - کمقعد لنگرگاهے است در دریاے یمن

رَجُل مِنْدَب - کمنبر بالکسر مرد سبک در حاجت

مَنْدُوب - مستحب و مرده که بر آن گریند و بشمارند نیکی هاے وے را و نام اسپ ابی طلحه و جا است

(ف) نَدَبَهُ اِلَی الْاَمْرِ نَدْباً - بالفتح خواند او را بکارے و برانگیخت بر آن و متوجه نمود ✽ و نیز نَدْب - بر مرده گریستن و برشمردن محاسن او را

(س) نَدِبَ الْجُرْحُ نَدَباً - محرکة سخت شد نشان زخم ✽ و نَدِبَ الظَّهْرُ نَدَباً - بالفتح و نُدُوباً و نُدُوبَة - نشانه زخم گردید پشت

ك) نَدُبَ الرجُلُ نَدَابَةً دلیر گردید

نُدَاب سخت کندہ شدن

نشان زخم واثر کردن زخم و جراحت وخود را در خطر افگندن

یقال اَندَبَ نفسَهُ وبِهَا اِذَا خاطرَ بِهَا

اِنتِدَاب ۔ بزودی پاسخ کردن یقال نَدَبَهُ فَانتَدَبَ لَهُ ای دعاهُ فاجابه له ویقال اِنتَدَبَ الله تعالیٰ لِمَن خَرَج فی سبیلہ یعنی مغفرت او اجابت کرد خدائے تعالیٰ یا ضامن و متکفل گشت بمغفرت یا شتابی کرد در ثواب دنیکو یا داش او یا از فضل ولطف خود ثابت کرد وحکم نمود بمغفرت او ومجازمنہ کردن گستاخ در سخن ویقال اِنتَدَبَ فلان بالفلان اِذا عارضهُ فی کلامه ۔ تقرر گرفتن ویقال حسنا ما اِنتَدَبَ لک ای ما انصحّ الک۔

ن د ح

نَدح ۔ بالفتح والضم بسیاری مال فراخی در زمین فراخ نَدحَة بالضم والفتح مثلہ و دیگر اَندَاح جمع

نِدح ۔ بالکسر گرانی وآنچہ از دور دیدہ شود

نَادِح ۔ از اعلام است

مَندَح بمعنی جائے فراخ

مَنَادِیح ۔ بیابان

مَندُوحَة زمین فراخ ویقال لی عنها مَندُوحَة ای سعة

ویقال اِنّ فی المعاریض لمَندُوحَةً عن الکذبِ

(ف) نَدَحَهُ نَدحًا ۔ بالفتح فراخ گردانید آن را منہ قول امّ سلمہ لعائشہ رضی الله عنهما قد جَمَعَ القراٰن ذَیلَکِ فلا تَندَحِیهِ ای لا توسّعیه بخروجک الی البصرة ویروی فلا تبدحیه بالموحّدة ای لا تفتحیه من البدح هو العلانیه

بَنُو مُنَادِح ۔ للفاعل بطنی است از جُهَینه۔

تَنَدَّحَتِ الغنمُ من مرابضها متفرق گشتند گوسفندان از جای خویش از سیرے وپری شکم

مُنتَدَح بفتح الدال زمین فراخ ولی عن هذا الامر مُنتَدَحٌ ای سعة

اِنتِدَاح ۔ فراخ شدن

اِندِحَاح واِندِبَاح بمعنیهما

دحح ودوح وقد مرّ

ن دخ

اَندَخ ۔ گول کم سخن

مِندَخ بکسر آنکہ بر واندارد از آنکہ فحش گوید یا فحش گویند او را

(ف) نَدَخَ نَدخًا ۔ کوفت رسید یقول الکب البحر ندخنا ساحل کذا یعنی رسید در آن

اِندَاخ ۔ رسانید یقول الکاب البحر اَندَخنَا المرکب الساحل

تَنَدُّخ ۔ بتکلف سیر نمودن خود را از آنچہ ندارد

ن دد

نَدّ ۔ بالفتح تل بلند وزمین پشتہ خاک بلند ونوعی از بوے خوش وبکسر یا عنبر است قیل هو لیس بعربی وقلعہ است بیمن

نِدّ ۔ بالکسر مثل وهمتا وضد اَندَاد جمع مذکر ومونث دروے یکسان است ویقال هی نِدّ فلانة ولا یقال نِدّة فلانة

اِبلٌ نَدَدٌ ۔ محرکہ شتران پراگندہ

نَدِید ۔ کامیر مانند وهمتا نُدَدَاء جمع

نَدِیدَة ۔ کسفینہ مانند وهمتا نَدَائِد جمع

لیس لہ نَادّ ۔ غیبت مر او را زرق

ذهبوا اَنَادِیدَ ۔ بهر سو پراگندہ رفتند وکذا ذهبوا تَنَادِید بفتح الفوقیة

بَندَد ۔ کجعفر بالتحتیة موضعی است در مدینہ نبی صلی الله علیہ وسلم

(ض) نَدَّ البعیرُ نَدًّا ۔ بالفتح ونَدِیدًا کامیر ونُدُودًا ونِدَادًا بالکسر رمید وپراگندہ رفت

اِندَاد ۔ پراگندہ شتران را

نَدَّدَ بِهِ تَندِیدًا ۔ آشکارا کرد عیبہا او را وبد شنوانید ۔ تَنَدَّدَ الابل ۔ پراگندہ شتران را

مُنَادَّة ۔ باہم مخالفت کردن

تَنَادّ ۔ پراگندہ شدن وازہم گریختن ورمیدن منہ قراءة ابن عباس وجماعة یومَ التَّنَادِّ بتشدید الدال

ن د ر

نَدرَة ۔ بالفتح پارہ از زر کہ در کان یافتہ شود ویک پارہ بیرون آید بسرعت ویقال لَقِیتُهُ نَدرَةً ملاقات کردم او وے گاہی بعد چندروز لَقِیتُهُ فی النَّدرَةِ باللام وبسکون والحرکة کذلک

نَادِر ۔ تنہا وغریب نَوَادِر جمع ونام مردے ۔ نَوَادِرُ الکلام سخن کہ از جہت بطرز شدّ وگاہی وقوع یابد ۔ ونیز نَوَادِر موضعی است

نَادِرَةُ الزَّمَان ۔ یگانہ روزگار

عُتبَةُ بنُ نُدَّر ۔ کرکع صحابی است وصحّف علی بعضهم فضبطه بالباء الموحدة والدال

اَندَر ۔ کاحمر خرمن یا خرمن گندم اَنَادِر جمع ودیہی بر یک منزل روز از حلب اَندَرِیّ منسوب بوے ۔ اَندَرِیُّون جمع ۔ وقول عمرو بن کلثوم ۔ الا هُبّی بصحنک فاصبحینا ۔ ولا تُبقِی خمور الاندرینا ۔ نسب الخمر الی اهل القریة اے خمور الاندریّین فاجتمعت ثلث یاءات فخففها ضرورة اوجمع الاندری اَندَرُون کما قال الاشعرون الاعجمون ونیز اَندَرِیّ رسن سطبر درشت

اَندَرُون ۔ بالفتح جوانان کہ از ہر نوع برائے شرب فراہم آیند

لَقِیتُهُ نَدَرِی وفی نَدَرِی والنَّدَرَى وفی النَّدَرِی ۔ محرکات

مقصوراتٍ و بالالف واللام ولغیرہما یعنی گاہی وبعد چندروز ملاقات کردم از وے ✤ ونَقَدَهُ مِائَةً نَدَدِیْ۔ برآورد وصدتا از مال خود جہت وے

مِلْحٌ اَنْدَرانِیٌّ۔ غلط است و صواب مِلْحٌ دَرَانِیٌّ یعنی نمک سخت سپید ✤ وجراب اَنْدَرَانِیٌّ انبان سطبر

نَیْدَر۔ کجیدر نامی است از نامہاے مدینہ منورہ اوھو بدالین المھملتین

(ن) نَدَرَالشَّیْءُ نُدُوْرًا۔ افتاد ازمیان چیزے ازمیان اشیاء واشکار کردید ✤ ونیز نُدُوْر تیز دادن وآزمودن ومردن وبرگ برآوردن گیاہ وبرگ ورن درخت یا سبز شدن آن وافتادن وتنہا وغریب شدن وبرآمدن

اَنْدَرَعَنْهُ مِنْ مَالِهٖ کَذَا۔ برآورد وآلقدر از مال خود ✤ ونیز

اِنْدَار۔ افگندن واز شمار فگندن یقال اَنْدَرَمِنَ الْحِسَابِ کَذَا و بشمشیر افگندن یقال ضَرَبَ یَدَهٗ بِالسَّیْفِ فَاَنْدَرَهَا

ن د س

نَدْس۔ بالفتح مرد زیرک نَدُس کعضد وکتف مثلہ وآنکہ شتاب بشنود آواز خفی را

نَدُوْس۔ کصبور ناقہ کہ بچراگاہ کم علف راضی باشد

رِمَاحٌ نَوَادِسُ۔ نیزہاے کہ بہم زنند

مِنْدَاس۔ بالکسر زن سبک

مَنْدُوْسَة۔ خبز دوک

(ن) نَدَسَ بِهِ الْاَرْضَ نَدْسًا۔ بالفتح بزمین زد او را ✤ ونَدَسَ عَنِ الطَّرِیْقِ یکسو کرد آن را از راہ ✤ ونَدَسَ عَلَیْهِ الظَّنَّ۔ گمان نا سزا برد بروے ✤ ونیز نَدْس نیزہ زدن وگاہی بپا زدن

(س) نَدِسَ نَدَسًا محرکۃ زیرک گردید۔

مُنَادَسَة۔ باہم نیزہ زدن با کسے رفتن ویکدیگر را لقب نہادن

تَنَدُّس۔ برزمین افتادن دست بر وہان نہادن یقال نَدَسَ بِهِ الْاَرْضَ فَتَنَدَّسَ ای وَقَعَ فَوَضَعَ یَدَهٗ عَلٰی فمہ ✤ وپرسیدن خبر از جاے کہ نزاند نشد صلتہ بالباء وبعن واز اطراف وجوانب جاری شدن آب چاہ

تَنَادُس۔ یکدیگر را لقب نہادن

ن د ش

نَدْش۔ بالفتح بار کاویدن از چیزے وتحریک وپنبہ زدن والفعل من ضرب

ن د ص

مِنْدَاص۔ بالکسر زن بد زبان زشت گول سبک جست ومرد کہ پیوستہ برقوم خود ناپسند یہا نماید وشرارت وبدی پیدا کند

(ن) نَدَصَتْ عَیْنُهٗ نُدُوْصًا۔ بر دن رود برگ شد چشم او مانند چشمان خبہ کردہ ✤ ونَدَصَ نَدْصًا۔ بالفتح ونُدُوْصًا برآمد ✤ ونَدَصَ الشَّیْءُ مِنَ الشَّیْءِ۔ زود برآمد و گذشت از آن

(س) نَدِصَتِ الْبَثْرَةُ نَدَصًا۔ محرکہ شکستہ گردید آبلہ ریزہ و برآمد آنچہ در آن بود از ریم ورزواب

اَنْدَصَ حَقَّهٗ مِنْهُ۔ بیرون آورد حق خود را از آن

اِسْتِنْدَاص۔ بیرون آوردن حق خود از کسے

ن د ع

اِنْدَاع۔ پیروی خوی ناکسان کردن والنَّدْعُ لِلسَّعْتَرِ بِالْعَیْنِ المعجمۃ وابْدَعَتْ بِهِ النَّاقَةُ بالباء الموحدہ

ن د غ

نَدْغ۔ بالفتح سعتر دشتی وبکسرو انگبین وآن خوب ترین انگبینہا است

نُدْغَة۔ بالضم سپیدی ناخن

عِنْدِیُّ بْنُ نَدْغِیٍّ۔ کعربی از بنی قضاعہ است

مِنْدَغ۔ کمنبر آنکہ او را در خستن بسخن عادت باشد

مِنْدَغَة۔ کمکنسہ پر کلیچہ و نان کہ از پرہاے مرغ وآہن باشد و سپیدی بن ناخن

(ن) نُدِغَ الصَّبِیُّ مجہولا زم بالید ✤ خنبیدہ ✤ ونیز نَدْغ۔ بالفتح درخستن بانگشت وگزیدن وعیب کردن وتباہ نمودن ونیزہ زدن وخستن بسخن یقال نَدَغَ بِالرُّمْحِ و بِالْکَلَامِ والفعل من فتح

اِنْدَاغ۔ تباہ کردن یقال اَنْدَغَ بِهٖ

نَدِّعِیْ عُجَیْنَتَكِ تَنْدِیْغًا۔ بریزآرد بر خمیر

مُنَادَغَة۔ باہم عشق بازی کردن

اِنْتِدَاغ۔ نرم خندیدن

ن د ف

نُدْفَة۔ بالضم شیر اندک

نَدِیْف۔ کامیر پنبہ زدہ

نَدَّاف۔ کشداد پنبہ زن

مِنْدَف۔ کمنبر کمان نداف مِنْدَفَة مثلہ

مُنْدَف۔ پنبہ زدہ

(ض) نَدَفَ الْقُطْنَ نَدْفًا۔ بالفتح زد پنبہ را ✤ ونَدَفَتِ الدَّابَّةُ نَدْفًا ونَدَفَانًا۔ محرکۃ شتاب گردانند ہر دو دست خود را برفتار ✤ و نَدَفَتِ السِّبَاعُ۔ بزبان آب خوردند ✤ ونَدَفَ الطَّعَامَ خورد آن را ✤ ونَدَفَ بِالْعُوْدِ زدبدان ✤ ونَدَفَ الْحَالِبُ چکانید شیر از پستان بانگشتان ✤ ونَدَفَتِ السَّمَاءُ بِالْمَطَرِ۔ بارید آسمان نَدَفَتْ بِالثَّلْجِ کذلک ✤ ونَدَفَ الدَّابَّةَ سخت راند آن را

اِنْدَاف۔ سخت راندن ستور ذلیل کردن بسوے آواز رباب وغیرہ نیز سگ را

ن د ف

اَنْدَاف۔ بالفتح دہی است دہمزنند از آن دہ است حسین بن علی سہلی مشہور بابن ابی الحسن ودہی بمرد

ن د ك

آنْدُكَانِ - بالفتح وضم الدال دہی است بفرغانہ ازآن دہ است عمرو بن محمد بن طاہر صوفی و دہی بمرو آن دہ است تبریزا ہا احمد حمادی

ن د ل

نَدْل - بالفتح ریم وچرک
نُدُل بضمتین خادمان مہمانی
نَوْدَل بجعفر پستان ہا
نُوْدَلان ، مرد سست
نِنْدِل - کز برج ہمدونگ کاسترگ
نِیْدُل بکسر النون دبفتحہا و ضم الدال سکاچہ یعنی کابوس یا پچہ است مثل آن نِیْدُلان بکسر النون وتثلیث الدال وبفتح النون وضم الدال ہ ونِنْدِلا نہ مہموزہ بکسر النون والدال وتضم الدال مثلہ
مَنْدَل بمقعد موزہ شہرے است بہند وسو وبخور یا جید ترین آن مَنْدَلِیّ مثلہ یا آن منسوب است بدان شہر
ابن مَنْدَكَ - بالتا پادشاہے است عرب را
مِنْدَال - کمنبر ربانیدہ دلو از چاہ بی کوآرندہ ونرہ ورسے دستار
مِنْدِیل - بالکسر والفتح دستار کہ دست پاک کنند بوے ودستار خوان ودستار کہ برمیان بندند
(ن) نَدَلَ الخُبْزَ السُّفْرَۃَ و التَّمْرَ مِنَ الجُلَّۃ - یعنی دست برداشت ازآن وگرفت ہ نَدَلَ بِسَلْحِہ - ریخ زد ہ ونیز نَدَل - بالفتح ربودن بسرعت وازجاے بجاے بردن وازچاہ برون آوردن دلو
(س) نَدِلَت یَدَاہُ نَدَلًا - ریم ناک گردید دست وے.
تَوْدَلَۃ - مضطرب ولرزان شدن ازغایت پیری وفرومشتہ گردیدن ہردو خصیہ مَنَوْدِل لغت است ازآن ویقال مشی الرجل مُنَوْدِلًا - ای مسترخیا
تَنَدَّل بِالمِنْدِیل - دست پاک گردیدان ومانید
تَمَنْدَل بالمِنْدِیل - پاک کرد دست بالمندیل ودستار برمیان بست
اِنْدَال بَطْنَہ - بو سعے دل وقدم

ن د م

نَدْم - بالفتح مرد زیرک ظریف
نَدَم - محرکۃ نشان
نَدِیْم - کامیر حریف شراب وہمنشین بزرگان نُدَمَاء و نِدَام ککتاب جمع
نَدِیْمَۃ - کسفینہ حریف شراب وہمنشین ومحمد بن حسن بن ابی بکر بن ندیمہ ابوبکر صیدلانی شیخ است مرسمعانی را
نَدَامَۃ - کرامۃ پشیمانی
مَنْدَم ومَنْدَمَۃ - بالفتح مثلہ یقال البَیِّنُ حنثًا ومَنْدَمَۃ
نَادِم - پشیمان نِدَام ککتاب ونُدَّام کزنار جمع
نَدْمَان - بالفتح پشیمان وحریف شراب وہمنشین بزرگان ندامی کسکاری ونِدَام ککتاب جمع نَدْمَانَۃ مونث وقد یکون النَّدْمَان جمعًا ونَدْمَانَیِ جَذِیْمَۃ قیل ہُمَا الفرقدان
(س) نَدِمَ عَلَیْہِ نَدَمًا - محرکۃ ونَدَامَۃ - پشیمان شد مِنْہُ الحدیث النَّدَمُ تَوْبَۃٌ
اِنْدَام - پشیمانی دادن کسی را
مُنَادِم - حریف شراب وہمنشین بزرگان
مُنَادَمَۃ ونِدَام - بالکسر ہمدیگر بمجلس شراب نشستن وہمنشینی کردن قیل المُنَادَمَۃُ مقلوب المُدَامَنَۃ وہی اِدْمَان الشراب وہو فی کلامہم کثیر کالقسی من القوس وجذب وجبذ ونحوہما
تَنَدُّم - پشیمان شدن
تَنَادُم - ہمدیگر ہمنشینی کردن در مجلس شراب
جُنْدُمَا اَنْتَدَم - یعنی بگیر آنچہ آسان است

ن د ہ

نُدْہَۃ - بالضم بسیاری مال از صامت وناطق یا بیست از گوسفند و مانندآن وصد از شتر وہزار صامت
(ن ف) نَدَہَ البَعِیْرَ نَدْہًا - بالفتح زجر کرد وراند شتر را ببانگ ہ و نَدَہَ الاِبِل - بیکبار راند شتران را یا راند شتران را وفراہم آورد وقیل کان طلاق الجاہلیۃ قولہم اِذْہَبِیْ فَلَا اَنْدَہُ سَرْبَکِ ای لا اَرُدُّ اِبِلَکِ لِتَذْہَبَ حَیْثُ شَاءَتْ
اِنْتِدَاہ - راست شدن کار
اِسْتِنْدَاہ - راست وتیم شدن کار

ن د ی و

نُدْوَۃ - بالفتح گروہ وانجمن وزآنست دارالنَّدْوَۃ - سرائے است بمکہ بناکردہ قصی بن کلاب سُمِّیَت بِہٖ لِاَنَّہُم کَانُوا یَنْدُوْن فِیْہَا لِلْمُشَاوَرَۃ ای یجتمعون
نُدْوَۃ - بالضم آب خور شتر
نَدًی - کری خاک نمناک ونم وتری روز وپیہ باران وتری و چیزی است کہ بدان خوشبوی کنند مانند بخور وپایان چیزے ونہایت آن اَنْدَاء وَاَنْدِیَۃ جمع وبلندی آواز وبخشش مِنْہُ فُلَانٌ مِنَ النَّاسِ لَنَدًی اے العطاء وعلف
نَدِیّ - ککتف تر ونمناک ومرد سخی
اَرْضٌ نَدِیَۃٌ - کفرحۃ زمین نمناک
نَدَاۃ - بالفتح گوشت نزدیک اندرون نامل سپ ہُمَا نَدَاتَان
نَدِیّ - یعنی انجمن روز یا انجمن ما دامیکہ مجتمع باشند در وے ونَدِیُّ الکَفِّ سخی وجوانمرد ہ و نَدِیُّ الصَّوْت - بلند آواز
نَدَاوَۃ - بالفتح تری
نَادِی - انجمن روز یا انجمن وقتیکہ مجتمع باشند وقولہ تعالی فَلْیَدْعُ نَادِیَہٗ یُرِیْدُ عَشِیْرَتَہٗ وہُمْ اہل النادی وہو المکان والجمع نسمّاہ بہ کما تقول تقوض المجلس یعنی تفرق نخل نَادِیَۃ - دور از آب ہ واِبِلٌ نَادِیَۃٌ - شتر

چراکننده حامیان دو نوبت آب * ونیز نَادِیَة. حادثه نَوَادِي جمع * ونَادِیَاتُ الشَّيْءِ اوایل آن چیز

نَوَادِي النَّوَى. بالفتح آنچه پراگنده شود از خستهٔ خرما وقت شکستن * وابلٌ نَوَادٍ شتر آن منده

هُوَ اَنْدَى مِنْه. او سخی تر است ازوے وکذا هُوَ اَنْدَى صَوْتًا. یعنی آواز تر

شَجَرٌ نَدْیَان. کسکران درخت نمناک

(ن) نَدَا الْقَوْمُ نَدْوًا. بالفتح گرد آیند وحاضر گشتند در انجمن * ونیز ندو کشش کردن ناقه در نسب باصل خود یقال نَاقَةٌ تَنْدُو اِلَى نُوقٍ كِرَامٍ. وحاضر او. دن مردم را لازم متعد واز چراگاه ترش بچراگاه شیرین آمدن شتران وپراگنده شدن چیزے وجوانمردی کردن ودادن و چرا کردن ستور میان نهل وعلل یعنی میان دو نوبت آب وافزودن وفراخ شدن چیزے یقال مَا يَنْدُوْهُمُ النَّادِي مَا يَسَعُهُمْ

(س) نَدِيَ نَدًى محرکة نمناک وتر شد * وَمَا نَدِيتُ بِشَيْءٍ تَكْرَهُهُ. یعنی نیازردم چیزی را که ناخوش داری وتعرض آن نکردم * ونَدِيت يَدُه سخی گردید

مُنْدِيَة. محسنه کلمه باستماع آن جبین خوے آورد ورسوا کننده قول باشد یا فعل مُنْدِیَات جمع

اِنْدَاء. افزون شدن میان دو نوبت آب چرانیدن شتر را ونمناک وتر گردانیدن وبسیار عطا کردن یا نیکوا وازشدن

مُنَدًّى. کمعظم جاے آب دادن اسپان وجز آن یقال هٰذَا مُنَدًّى خَیْلِنَا

تَنْدِیَة. از چراگاه ترش بچراگاه شیرین آوردن شتران را وچرانیدن شتر میان دو نوبت آب وهی اَنْ تُورِدَ الْاِبِلَ فَتَشْرَبَ قَلِيلًا ثُمَّ تَرْعَاهَا قَلِيلًا ثُمَّ تَرُدُّهَا اِلَى الْمَاءِ * وتر ونمناک کردن

مُنَادَاة. خواندن وآواز دادن یقال نَادَیْتُهُ وبه وبا دیگرے نشستن در انجمن وباهم نازیدن وراز را آشکار کردن یقال نَادَى بِسِرِّه اے اظهره له وپیدا گردیدن راه یقال نَادَى لَهُ الطَّرِيْقُ و دیدن ودانستن نِدَاء بالکسر وبالضم مثله ونیز نِدَاء اعلا واز اسم است

تَنَدِّي. بتکلف جوانمردی نمودن وافزودن ترشدن وچرا کردن ستور میان دو نوبت آب

تَنَادِي. فراهم آمدن مردم وهمدیگر را خواندن ومنه یوم التنادي یوم القیامة وباهم در انجمن نشستن

مُنْتَدَى. بفتح الدال انجمن ونادی یا مجلس تا که مجتمع باشند در آن

اِنْتِدَاء. فراهم آمدن وحاضر شدن در انجمن

بَابُ النُّونِ فَصْلُ الذَّال

ن ذ خ

نَوْذَخ. بجوهر بدل

(ف) نَذَخَ الْبَعِيْرُ نَذْخًا. بالفتح سخت کوشش کرد خر

اِنْذِخَاخ. سخت کوشید

ن ذ ذ

نَذِيْذ. کامیر آنچه از منی یا دهن براید

(ت) نَذَّ نَذِيْذًا. کامیر کمیز انداخت وشاشید

ن ذ ر

نَذْر. بالفتح پیمان وآنچه واجب گرداند برخود یا نَذْر آنچه واجب کند بشرط چیزے کقوله عَلَيَّ اِنْ شَفَى اللهُ مَرِیْضِي كَذَا اَنْذُرُ وَعَلَيَّ اَنْ اَتَصَدَّقَ بِدِیْنَارٍ لَيْسَ بنذر نُذُر بضمتین جمع کرهن ورهن وفي الحدیث لا نَذْرَ فِي مَعْصِيَةِ اللهِ كفارة نذر ودر قیل کفارته کفارة یمین وبهذا قال ابو حنیفة رحمه الله ودیت نَذْر وجمع یا نَذْر دیت جراحت است خصوصا که بر جراحت باشد یا کلان وآن بدل آن جراحت باشد یقال لی عند فُلَانٍ نَذْرٌ اِذَا كَانَ جَرَحَهَا وَاحِدَ اللهِ عَقْلَ

نُذْر. بالضم پوست درخت مقل

نُذُر. بضمتین ترس وبیم اسم مصدر است منه قوله تعالی فَكَيْفَ كَانَ عَذَابِي وَنُذُرِ اي اِنْذَارِي

نَذِیْر. کامیر بیم کردن وترساننده وبیم کرده شده نُذُر بضمتین جمع وا ونام کمان پیغمبر ویری ونبی صلی الله علیه وآله وسلم وازنامهای عرب است وخدیج بن نذیر بن مرادی خادمی بود مرنبی صلی الله علیه وسلم را والنَّذِيْرُ الْعُرْيَان مردی بود از بنی خثعم. در ذی الخلصه عوف بن عامر بروے حمله کرد ودست وے ودوست زن وی برید پس ترساننده بحق بدان جهت که چون مردے خواهد که قوم خود را ترساند وبیم کند برهنه گردد وبجامه اشاره کند

نَذِیْرَة. کسفینة آنچه نذر کنند وفرزند که اورا مادر وپدرش قیم یا خادم معبد وکلیسا گردانند مذکر ومؤنث در وے یکسان است طلیعهٔ لشکر که از امور دشمن آگاه سازد وترساند

نُذَیْر. کزبیر از اعلام است

نَذَارَة. کتابة دهره عن العلام الشافعی ترس وبیم

نَاذِر. نامی است از نامهاے مکه معظمه ونذر کننده

نُذْرَى. کبشری ترس وبیم

مَنَاذِر. کمساجد دو شهر است درنواحی اهواز مَنَاذِرُ الْكُبْرَى

و مَنَاذِر بصغر ای ابن مَنَاذِر بضم غلط سو است بصری کمن لم یعرفه یقول انه جمع مُنذِر رسمن ستمهاصرفته لانه محمد بن المُنذِر بن المنذر بن المنذر

مَنَاذِرة - بالفتح فرزندان منذر را

(ن) نَذَرَ القَوْمَ - ترسانید قوم را از امور دشمن و نَذَرَ ترة علیه انکر کرد او را

(ن ض) نَذَرَ علی نفسه نذرًا و نُذُورًا - واجب گردانید آن را بر خود و آن نَذَرَ مَالَه و نَذَرَ الله سبحانه و نَذَرَه ابوه خادم یا قیم کلیسا گردانید او را پدر او

(س) نَذِرَ بالشیء - دانست آن را پس پرهیز کرد

مُنذِر - کسی ترساننده را از اعلام است و یقال بات بلیلة ابن منذر یعنی در شب خفته بیدار مراو ابن منذر نعمان است گویند گرسنگی را در پای پل شست

مُنذِر - مصغر از اعلام است

اَنذَرَه بالامر انذارًا و نَذرًا - بالفتح و بضم و بضمتین و نَذِیرًا - کاسیر آگاه ساخت و ترسانید و هم کرد او را ابلاغ آن

مُنَاذِر - نام مردی

مُتَنَاذِر - بفتح الذال شیر بیشه

تَنَاذَر - یکدیگر را ترسانیدن

اِنتَذَرَ - واجب نمودن چیزی بر خود و پیمان بستن با کسی

ن ذ ع

نَذَع - بالفتح زهیدن آب و برآمدن آن خوی نَاذِع لغت است والفعل من فتح

ن ذ ل

نَذل - بالفتح فرومایه و ناکس و حقیر از هر چیز اَنذَال و نُذُول جمع

نَذِیل - کامیر کمینه ناکس و خوار نُذَلاء و نِذَال کرام جمع

(ك) نَذُلَ نَذَالَة و نُذُولَة - فرومایه و کمینه گردید

باب النون فصل الراء

ن ر ب

نَیرَب - بالفتح بدی و سخن چینی و مرد چابک و چست و داهی بدقی و داهی بحاب و مونثی است و جعل نَیرَب مرد بد و شر یرد جل ذو نَیرَب کذالک نَیرَبة و نَیرَبة سخن چینی و تمامی کردن و سخن سرسنه و آمیخته مفتن و بافتن یقال الریح تَنَرِبُ التراب توفقه ای تنسجه

نیرب - بالفتح مندو را بالاحتی

مُنَیرَبة - بدی و سخن چینی

ن ر ج

نَورَج - گو برآهن آماج که بدان زمین شیار زند نَیرَج بالیا مثله و سراب و خرمن کوب آهنین باشد یا چوبین + و نیز نَیرَج غماز سخن چین و شترماده تیکه جو ادتیز رود و نعد اعد و انیرجا یعنی شتابان و تند دانه دوید

نَورَجة - اختلاف در آمدن و رفتن و نیز اختلاف و تردد در کلام و سخن و بمعنی النمیمة و نیز بغمازی رنگ و دو کردن نَیرَجة مثله فی الدعل + و نیز نیرجة بمعنی زنان

نَارَنج - بفتح الرا نارنگ که ثمری است معرب است

نِیرَنج - بالکسر و فتح الراء افسونی مانند سحر

ن ر ج س

نَرجِس - بالفتح و کسر الجیم نرگس معرب است و مرکی رجس

ن ر ج ل

نَارِجیل - ثمری است هندی که جوز هندی نیز نامند شرنارجیل که یکی و رقد که همه در خلش مانند درخت خرما و از و بعد از هفت سال بار میدهد در اکثر و درخشه درخت بعدتا سی و چهل ثمر باشد و درخت آن گاهی از بار فارغ نباشد و از آن آبی است شیرین و لذیذ مانند شیروان را طوان خوانند و چون در اول طلوع ثمر او شلخ یا ثمر آن را بریده کوزه بران نشانند آب در آن گرداید از یک رطل تا پنج رطل و آن نستدی ناستد تا دو سه پاس شیرین باشد و در اس کار و تقویت باه و تفریح بهتر از خمر و بعد از آن ترش مانند سرکه گردد و برای اسهال بدان نافع تر و رس لیفیکه بر بار آن باشد مدتها فاسد و مندرس نگردد و مغز نارجیل مولد منی و سخن گرده و مسمن بدن و جهت تقطیر البول و سردی مثانه و درد مفاصل مزمن و رفع مواد بارده و بلغمی و سوداوی و با شکر جهت تولید خون صالح نافع و جرم او دیر هضم و مضر محرورین و مصلح آن میوه ترش و لیمو + و نارجیل بحری ثمری است غلاف دار مانند غلاف نارجیل هنبت آن معلوم نیست و از روی دریا اخذ میکنند مغز او در رفع سموم و مضرت آنها مجرب گویند زیاده آن قتال است

ن ر د

نَرد - بالفتح بازی است معروف معرب است اردشیر بن بابک آن را وضع کرده لاجرم نردشیر نامندش و حوال فرزنج اسفل تنگ دهن که از برگ خرما بافند و از بند و از رسن لیف خرما بخیه زنند تا محکم و سخت و درشت گردد و بدان خرما در ایام در و از جای بجای برند و ضما دی است که از صندل و گل ارمنی و فوفل و اقاقیه و حضض و سفید آب و مرداسنگ ترتیب دهند و بر ورمهای حاره طلا کنند و نافع باشد + و عباس نردی - از هارون الرشید روایت می کند

ن ر ز

نَرز - بالفتح پنهان شدن از ترس و بیم و الفعل من نصر

موضعی است
نَرْزَة ـ بالفتح از اعلام است
نَرِیْنِز ـ کامیر دہی است با ربیجان واحمد بن عثمان نریزی حافظ و ضی منسوب بوے
نَارِنَة ـ از اعلام است
نَیْرِیْنِز ـ بالفتح وکسر الرا دہی بفارس
نَیْرُوْز ـ بالفتح نوروز معرب است وان روز اول از سال باشد قُدِّمَ اِلیٰ عَلیٍّ کَرَّمَ اللّٰہُ وَجْہَہٗ شَیْءٌ مِنَ الحَلَاوی فَسَأَلَ عَنْہُ فَقَالُوا لِلنَّیْرُوْزِ فَقَالَ نَیْرِزُوْنَا کُلَّ یَومٍ وَفِی المِہرِجَانِ قَالَ مَہْرِجُوْنَا کُلَّ یَومٍ وابن نَیْرُوْز الْأَنْمَاطِی محدث است

ن ر س

نَرْس ـ بالفتح دہی است بعراق ثِیَابٌ نَرْسِیَّۃٌ منسوب بوے
نَارِسَة ـ انا علام است
نِرْسِیَان ـ بالکسر خرمای نیکو وجید نرسانیۃ یکے

ن ر ش

نَرْش ـ بالفتح بدست گرفتن عن ابن درید مجد الدین عِنْدِی اَنَّہٗ تَصْحِیْفٌ اِذْ لَیْسَ فِی کَلَامِہِمْ رَاءٌ قبل نون

ن ر م

نَیْرُمَان ـ بالفتح وضم الرا دہی است بہمدان
نَرِیْمَان ـ بالفتح نام جد رستم زال

ن ر م ق

نَرْمَق ـ کجعفر نرم ونازک معرب نرمہ

ن ر و

نَرْوَة ـ بالفتح سنگے است سپید تنک وگاہی بدان ذبح کنند

بَابُ النُّوْنِ فَصْلُ الزَّاءِ

ن ز ع

هُوَ مَنْزُوْعٌ بِهٖ ـ او حریص است بر آن
(ف) نَزَأَ بَيْنَهُمْ نَزْءًا ـ بالفتح ونُزُوْءًا بضمتین برافزولید وتباہی افکند یقال نَزَأَ الشَّیْطَانُ بَیْنَہُمْ ای اَلْقَی الشَّرَّ وَالْاِغْرَاءَ ✤ ونَزَأَ عَلَیْہِ ـ حملہ کرد بر آن ✤ ونَزَأَ عَنْ کَذَا ـ برگردانید او را از آن ✤ ونَزَأَ فُلَانًا عَلَیْہِ ـ برانگیخت وحریص کرد او را بر آن یقال اِنَّکَ لَا تَدْرِی عَلَامَ یُنْزَءُ ہَرِمُکَ ای بِمَ یُوْلَعُ عَقْلُکَ وَنَفْسُکَ وَالَامَ یَؤُلُ حَالُکَ

ن ز ب

نَزَب ـ محرکۃ بازنامہ ولقب
نَیْزَب ـ کحیدر آہو نرگاو
(ض) نَزَبَ الظَّبْیُ نَزْبًا ـ بالفتح ونَزِیْبًا ـ کامیر ونَزَابًا ـ کغراب بانگ کرد آہو یا بخصوص بانگ کردن نر آہو بوقت گشنی
تَنَاذُب ـ یکدیگر را لقب نہادن

ن ز ج

نَیْزَج ـ کحیدر رسن باریک دراز تملاق
(ن) نَزَجَ نَزْجًا ـ بالفتح پاے کوفتن در قصید

ن ز ح

نَزَح ـ محرکۃ آب تیرہ وچاہ کہ بیشتر آب او کشیدہ باشند
نُزُح ـ کُکُتب دور وچاہ آب برکشیدہ وکم آب
نَزِیْح ـ کامیر دور
نَزُوْح ـ کصبور دور وچاہ آب کشیدہ وچاہ کم آب
نَازِح ـ دور وچاہ آب برکشیدہ ✤ وبلد نَازِحٌ شہر دور ومحمد بن نازح محدثے ست کہ از لیث بن سعد روایت مے کند
مِنْزَحَة ـ کمکنسۃ دلو ومانند آن کہ بدان آب کشند
قوم مَنَازِیْح ـ گروہ دور رفتہ
(ف ض) نَزَحَ نَزْحًا ـ بالفتح ونُزُوْحًا ـ دور گردید ✤ ونَزَحَ الْبِئْرَ ـ کشید ہمہ آب آن را یا اندکے باقی ماند ✤ ونَزَحَتِ الْبِئْرُ نَزْحًا ـ کشیدہ شد ہمہ آب چاہ ✤ ونُزِحَ بِفُلَانٍ مجہولاً دور شد از دیار خود وازغیبت دراز ✤ ونَزَّ الْقَوْمُ ـ صاحب چاہ آب برکشیدہ شدند
اِنْتِزَاح ـ برکشیدن آب چاہ چندانکہ خشک گردد یا کم آب شود
هُوَ مُنْتَزَحٌ مِنْهُ ـ او بدوری است از وے قال ابن ہرمۃ ✤
فَاَنْتَ مِنَ الْغَوَائِلِ حِیْنَ تُرْمٰی ✤ وَمِنْ ذَمِّ الرِّجَالِ بِمُنْتَزَاحٖ ✤
اِلَّا اَنَّہٗ اَشْبَعَ فَتْحَۃَ الْمِیْمِ فَتَوَلَّدَتِ الْاَلِفُ

ن ز د

نَزْد ـ بالفتح کار دُرمی است

پستان شتر مادہ واندک دلی مزہ
نِزَار ـ کتاب جمع منہ فی صفۃ کلامہ صلی اللّٰہ علیہ وآلہ وسلم فصل لا نَزْرٌ ولا ہَذْرٌ ای لیس بقلیل فیدل علی عی ولا بکثیر فاسد ویقال ما جِئْتَ اِلَّا نَزْرًا یعنی نیامدی مگر باہستگی ودرنگ
لَقِحَتِ الْحَرْبُ عَنْ نُزُرٍ ـ بضمتین یعنی آبستن شد جنگ روباروے
نِزْرَة ـ کفرحۃ زن کم فرزند
نَزِیْر ـ کامیر اندک
نِزَار بن مَعَدّ ـ کتاب پدر قبیلہ است
نَزُوْر ـ کصبور زن کم فرزند یا کم شیر ہرچہ کم گردد ونافۂ بچہ مردہ کہ بر بچہ دیگر مہربان ساختہ باشند وشتر مادہ کہ بکراہت آنکم گشنی پذیرد
مَنْزُوْر ـ اندک
(ن) نَزَرَ فُلَانٌ نَزْرًا ـ بالفتح ستہید در سوال یقال فُلَانٌ لَا یُعْطِی حَتّٰی یُنْزَرَ ای حَتّٰی یُلَحَّ عَلَیْہِ اَوْ یُہَانَ ✤ ونَزَّرَ ـ برانگیختہ گردیدن وشتابی نمودن وفرمودن کارے وخرد وخوار شمردن واندک پنداشتن
(ك) نَزُرَ نَزَارَۃً ونَزَارًا ـ بفتحہا ونُزُوْرَۃً ونُزُوْرًا ـ اندک گشت
اِنْزَار ـ کم گردانیدن
تَنْزِیْر ـ کم کردن یقال نَزَّرَ عَطَاءَہٗ

۴ج

تَنَزُّز. کم شدن خود را بینی نما منسوب بانند کردن یا داخل ساختن خود را در آنها

ن ز ز

نَزّ. بالفتح زهاب و بکسر بسیار مرد تیز خاطر و زیرک چست و چالاک بسیار جنبش و آنکه بر یک امر قرار نگیرد چو امر فی و ظلیم نزّ. شتر مرغ که یکجا قرار نگیرد

نَزّة. بالفتح ناقه سبک

نِزّة. بالکسر خواهانی و شهوت

نَزِیز. کامیر خواهان شهوت مند زیرک خوش طبع و یقال فلان نزیز شر یعنی او بسبب حسیان ملازم است نزاز شر کنا یه مثله

نُزَّاز. کعلابط کشن بر گزیده جهت کشتی

مِنَزّ. بکسر المیم و فتح النون بسیار جنبنده گهواره

(ض) نَزَّ نَزِیزًا. کامیر و بد و بانگ کرد تیر وقت کشتن یا عام است و نَزَّتِ الارضُ. زهاب ناک شد زمین با چشمها گردید و نَزَّ عَنّی تنها و جدا گردید و بنزیز نَزِیزًا الجبیل زه وقت تیر انداختن و سخت و استوار گردیدن

نَزْنَزَة. سر جنبانیدن

اِنْزَاز. سخت و درشت گردیدن و زهاب ناک شدن زمین

نَزَّزَهُ عن کذا تَنْزِیزًا. پاک کرد او را از آن و نَزَّزَتِ الظبیة پرورد بچه خود را آهو مادر

مُنَازَّة. بهمدیگر چیرگی جستن در خطاب

ن ز ع

نَزَع. محرکة موی رفتگی هر دو جانب پیشانی و الفعل من سمع

نَزَعَة. محرکة بکسو پیشانی و هما نزعتان. و فی المثل صار الامرُ الی النَّزَعَة یعنی مردم ذی وقار و بردبار در اصلاح و نیکوئی آن پرداختند و کذا عاد السهمُ الی النزعة یعنی حق بمرکز قرار گرفت و هو جمع نازع و نیز

نَزَعَة. موضعیست و گیاهی و لیسکن و راه در کوه

نَزِیع. کامیر غریب و آنکه مادرش برده باشد و دور و میوه از درخت فرو گرفته و چیده و چاه نزدیک تک و معرفة نزیع بن سلیمان حنفی شاعر است

نَزِیعة. کسفینة ناقه و اسب گرامی نژاد که شهری دیگر غیر زاد و بوم آن و از قومی دیگر کشیده باشند و زن که بیگانه زاده باشد نزائع جمع

نَزَاعَة. کسحابة خصومت یقال بینهم نزاعةٌ ای خصومةٌ فی حق

نَزُوع. کصبور چاه نزدیک تک و مشتاق چیزی

نَازِع. شتر آرزومند جای باش و چراگاه مذکر و مونث در وی یکسان است یقال بعیرٌ نازعٌ و ناقةٌ نازعٌ و غریب نُزَّاع کرمان جمع

غنمٌ نُزَّع. کرکع گوسپندان کشش خواه

نَازِعَة. ستاره یا کمان منه قوله تعالی وَالنَّازِعَاتِ غَرْقًا ای النجوم تنزع من افق الی افق ای تطلع ثم تغیب و القسی

فی ایدی الرماة فی سبیل الله و قیل الملائکة تنزع الارواح

اَنْزَع. مرد موی رفته هر دو سوی پیشانی و مونث آن زعواء است نه نزعاء.

نِزَاع. کشدا سخت برکشیده و فی المثل العرق نزّاع

مَنْزَع. بالفتح کشید نگاه منه لم یبق فی القوس منزع یعنی کار بنهایت رسید

مَنْزَعَة. کمقعدة کمان که زه از وی دور باشد و بازگشت و پایان کار و رای و تدبیر که مرد بسوی آن بازگردد و رجوع کند منه لتعلمن اینا اضعف منزعة ای رأیا و سنگ که بر آن آب کشنده ایستد و همت و بکسر یقال فلان قریب المنزعة ای قریب الهمة و شرابٌ طیبُ المنزعة شراب نیکو مقطع شرب

مِنْزَع. کمنبر تیر که بدان کشند و مرد سخت کشنده

مِنْزَعَة. کمکنسة چوبی است کفچه مانند که بدان شهد چینند

(ض) نَزَعَهُ مِن مکانه. از جای خودش بر کشید آن را و منه یقال هو فی النزع یعنی او در حالت جان کندن است و نزع یده. از جیب بر آورد دست خود را و نزع الی اهله نزاعة کسحابة و نزاعا کتاب و نزوعا آرزومند گردید بسوی اهل خود و مشتاق شد و نزع عن الامور

نُزُوعًا. بپایان آن رسید و پرداخت از آن و نزع اباه و آلیه. بپدر خود ماننست و نزع فی القوس کشید کمان را و نزع الدلو. آب کشید بدان و نزع الفرس سننا. یک تک رفت و نزع نزوعا رفت و نزعه لنفسه خواهانی آن کرد

اِنْزَاع. آشکارا و دو اشدن نزع از موی و خداوند شتران نزائع گردیدن قوم

ثُمَامٌ مُنْزَع. کمعظم گیاه بر کنده شد للمبالغة

مُنَازَعَة. آرزومند شدن باهم کشش کردن بخصومت با کسی کشیدن دلو را و قریب و متصل شدن ارضی تنازع ارضکم ای تتصل بها

تَنَزُّع. تشا علیق و دایة متنزع الی کذا ای متسرع الیه نازعا

تَنَازُع. خصومت کردن دو گروه باهم و بهمدیگر گرفتن چیزی را

اِنْتِزَاع. باز داشتن و بر کنده و از جای بر کشیدن و بر کنده شدن لازم متعدی یقال انتزعت الشیء فانتزع

ن ز غ

نَزْغ. بالفتح طعن کردن بزبان و غیبت نمودن و در دل افگندن چیزی و تباهی افگندن میان قوم و بر آغالانیدن منه قوله تعالی من بعد ان نزغ الشیطان بینی و بین اخوتی و الفعل من فتح

نزّاغ. کشدا بمعنی منزغ ست رجلٌ مِنزَغٌ. کسے آنکه بتباهی افگند و برآغالاند مردم را و آنکه غیبت کند مردم را منزغة کلکنسته مثله فی الصحّل. و نیز منزغة. پرکلیچه و نان که از پرہاے مرغ یا آهن یا آهن باشد

ن ز ف

نُزف. بالضم برکشیدگی آب چاه اسم مصدر است

نُزفة. بالضم اندک آب و شراب و مانندان نُزَف کصرد جمع

نزیف. کامیر تب زده و مست و بیهوش و آنکه از بسیاری رفتگی خون سست شده باشد سخت تشنه که رگها و زبانش خشک گردد و نام شمشیر عکرمه بن ابی جهل رضی الله عنه

نزاف. کقطام بمعنی امر است اے انزف

نزوف. کصبور چاه که آب آن بدست کشیده شود

عروق نُزَّف. کرکع رگهاے غیر سائله

منزفة. کمکنسته دلوے است خرد که برسر چوبے دراز بندند و بدان آب کشند

منزاف. کمصباح بزکه شیرش سپرے گردد

منزوف. مست و بیهوش و آنکه خونش بسیار برآمده چندانکه ضعیف گردیده باشد و سخت تشنه که رگ و زبانش خشک گردد و فی المثل اجبن من المنزوف

ضرطا و قد مرد کره فی الصحاح

(ض) نزف ماء البئر نزفا. بالفتح برکشید همه آب چاه را و نزفت البئر خشک گردید چاه کذا نُزفت البئر مجهولا لازم متعد. و نُزف الرجل عقل رفته گردید یا بیهوش و مست شد منه قوله لا ینزفون و نزفه الدم خون بسیار برآمد از وی چندان که سست گردید و نُزف فلان دمه مجهولا کذلک و کذا انزف فلان یعنی منقطع گردید حجت او در خصومت

(س) نزفت عبرته نزفا. بالفتح ایستاد اشک وے

منزف کمکرم و بکسر زا و آنکه خونش بسیار رفته باشد و مست و بیهوش

انزاف خشک شدن همه آب چاه یقال اُنزفت البئر مجهولا و برکشیدن آب چاه لازم است و متعدی و ایستادن اشک کسی را و بیهوش و مست کردن منه قوله تعالی لا یصدعون عنها و لا ینزفون ای لا یسکرون و رفتن آب چشمه و چاه و سپرے شدن مے قوم

تنزیف. خون آوردن زن در بارداری یقال نزفت المرأة ای رأت دما علی حملها

ن ز ق

مکان نَزِق. محرکه جاے نزدیک

ناقة نزقة. کلکاب شتر ماده شتاب رو

(س ن ض) نزق الفرس

نزقا. بالفتح نزوقا. برسکیزید اسپ بر ماده با پیش درآمد از سبکی و چستی و برجست

(س ض) نزق نزقا محرکه سبکی و شتاب نمود وقت خشم و نیز نزق. لبالب شدن آوند بکیر

انزاق. آلیز کنانیدن ستور را بسیار خندیدن و سبکسار شدن بعد بردباری

تنزیق. برسکیزانیدن و الیز کنانیدن ستور را و برجهانیدن

نازقه نزاقا. بالکسر و مناقة دشنام داد و رایج از و نزدیک گردید بوی

تنازق. یکدیگر را دشنام دادن

ن ز ك

نزك. بالکسر و بفتح نره سوسمار نزعم العرب ان له نزکین و نیز نزك. بالکسر برسوی ران

نُزك. کصرد سخت عیب کننده مردم را

نزیکات. مردم فرومایه بد و بزردی و بیکاره کانها جمع نزدیک

نیزك. کحیدر نیزه کوتاه نیازك جمع

(ن) نزکه نزکا. نیزه کوتاه زد و را و نزك فلانا زشت گفت و دروغ بربست بروے بناحق

ن ز ل

نزلة. بالفتح زکام یقال به نزلة و یکبار فرود آمدن منه قوله تعالی و لقد رآه نزلة اخری ای مرة و ارض نزلة. زمین نیکو زراعت

نِزل. بالکسر فراهم آمده و مجتمع

نُزل. بالضم منزل و آنچه پیش مهمان فرود آینده نهند از طعام و جز آن انزال جمع و فزونی برکت یقال طعام کثیر النزل ای البرکة و خوبی و پاکیزگی و بالیدگی کشت و آب فرود

نَزَل. محرکه باران پاکیزگی و بالیدگی زراعت و خوبی آن و فزونی و برکت یقال طعام کثیر النزال

نُزُل. بضمتین منزل و فرودگاه و آنچه پیش مهمان فرود آینده نهند از طعام و طعام با برکت و فزونی و برکت و دهش و گروه فرود آینده و بهترین و افضل زراعت و پاکیزگی و بالیدگی آن و قوله تعالی جنات الفردوس نزلا قال الاخفش هو نزول الناس بعضهم علی البعض

نَزِل. ککتف جایکه اکثر در آنجا فرود آیند و حظ نزل خط مجتمع و فراهم آمده و جاے درشت و سخت رود و سیل آورد

نَزِلة. کفرحة زمین سخت و صاف که باندک باران سیل از وے روان شود نزلات جمع و قولهم ترکتهم علی نزلاتهم. بالفتح و کسر الزا و فتحها یعنی گذاشتم ایشان را بر استقامت و درستی احوال و منازل آنها

نزیل. کامیر طعام با برکت مهمان فرود آینده و ثوب نزیل جامه کامل

نزال. کقطام فرود آ امر است

بمعنی اِنْزِل للواحد والجمع المذکر والمونث وهو معدول من النَّازِلة

مُضَارِبُ بن نُزَیل - کزبیر و نُزَیل بن مسعود که محدثان اند

نِزَالَة - بکتابه سفر

نَزَالَة - بکتابه آب ترکه فرو ریزد

نَازِلَة - بمعنی زمانه و بلاے سخت

نَزَال - بکشدا دا از نامهاے جنگ

مَنزِل - بمجلس آب خور و جاے فرو آمدن و سراے و نیا بفتح

مَنَازِل جمع + و مَنَازِلُ القمر بیست و هشت منزل است +

و مَنَازِلُ بن فَرعان - بالفتح شاعری است + و فروق لمنازل نرمی است نزدیک طایف

مَنزِلَة - بمحله جاے فرو آمدن و سراے مَالَ ذو الرّمة +

أَمَنْزِلَتَي مَيٍّ سَلَامٌ عَلَيكُمَا
هَل الأَزمُنُ اللاء فی مضین

رواجع + و نیز منزلت - نور و مرتبه و حرمت و هی لا تجمع

(ض) نَزَلَهُم و بِهِم و عَلَیهِم نُزُولًا و مَنزِلًا - بمجلس و مقعد فرو آمد نزد ایشان + نُزِلَ الرَّجُلُ - مجهولا از کام زده گردید

یقال مَا نَزَلَتْ أَنْزِلُ یعنی همیشه سفر میکنم + و نیز تنزیل فرو آمدن بمعنی

(س) نَزِلَ الزَّرعُ نَزَلًا - محرکة پاکیزه و بالیده گردید کشت + و نَزِلَ نَزَالَة - نرکام زده گردید

و نَزَلَتِ الأَرضُ تَزَالَة - درست و صاف گردید زمین چنانکه باران سیل روان گردد از وی

مُنَزَّل - بمکرم فرو فرستادن و فرو فرستاده و قوله تعالی أَنزِلنِي مُنزَلًا مُبَارَكًا

اِنْزَال - فرو فرستادن یقال أَنزَلَه إِنزَالًا و مُنزَلًا - و فرو آوردن و آب از مرد جدا شدن

تَنزِیل - فرو فرستادن بترتیب دادن و به ترتیب فرو فرستادن و فرو د آوردن

مُنَازِل - بمساعد از اعلام است

نِزَال - بالکسر فرو آمدن دو گروه باهم از شتر بر اسپ جهت کارزار و فرود آمدن دو گروه باهم در حرب مُنَازَلَة مثله

تَنَزُّل - بدرنگ و مهلت فرو د آمدن

تَنَازُل - باهم کشش و پیکار کردن

اِسْتِنْزَال - فرو د آوردن و فرو فرستادن و از مرتبه خود فرود انداختن و فرود آمدن خواستن

ن ز م

نَزم - بالفتح بمعنی گزیدن

نَزِیم - کامیر رسته تره

سِنْزَم - بمنبر دندان قاله بن عباد و الصواب فی الکل بالباء الموحدة

ن ز و

نَزوَة - بالفتح کوتاه و کوهے است در عمان

نَزِيٌّ - کامیر عربده گر یقال

إِنَّه لَنَزِيٌّ إِلَی الشَّرِّ ای سَوَّارٌ إِلَیه -

نَزِیَّة - بغنیة کاسه و رتنگ ابر

نَزَاء - بسما آلیز

نِزَاء - بکسا بر جستن نر بر ماده و ذلک فی الحافر و الظلف و السباع

نُزَاء - کغراب نوعی از بیماری گوسپند

نَازِیَة - تیزی و سرد و کاسه پهن و درتنگ و چشمه است نزدیک صفرا

نَزَّاء - بکشدا د فتنه انگیز عربده گر

(ن) نَزَا نَزوًا - بالفتح و نُزَاءً کغراب و نُزُوًّا بالشد الواو و نَزَوَانًا محرکة برجست + نَزَا بِه قَلبُه شیفته وے گردید و شش ز و بوے دل او + و نُزِيَ - مجهولا الیتا د اشک وے + و نَزَا الطَّعَامُ - اے غلا و نیز نُزُق جوش زدن ے از آمیزش آب و نیز نزوات بر گشتن و تیز گردیدن و عربده کردن

اِنْزَاء - بر جهانیدن

تَنزِیَة - بر جستن و بر سیکیز انیدن و بر جهانیدن نر بر ماده تَنزِیّ مثله -

إِنَّه لَمُتَنَزٍّ إِلَی الشَّرِّ - یعنی شر انگیز است و عربده گر

تَنَزِّي - بشتافتن و بر جستن

ن ز ه

نَزه - بالفتح پرهیزگاری + و نَزِهُ الفَلَاة - زمین دشت که از آب دور باشد + و رجل نَزِهُ الخلق بفتح و کسر الزا مرد پاک سرشت پرهیزگار که تنها باشد و بذات و بمال خود و حمایت سلیها نکند و سے او مال خود از شرکت دیگران نپالاید نُزَهَاء کامراء و نَزِهُون و نِزَاه کتاب جمع

نُزهَة - بالضم در رے یقال هُوَ بِنُزهَةٍ مِنَ المَاءِ ای بِبُعدٍ مِنهُ دوری از ناخوشی و بدمالی و الفعل من سمع

مَکَانٌ نَزِهٌ - کتف جاے دور از آب و علف و تعرّاب از مگسان ده و مردم و از آب خیز دریا و از فسا د هوا أرض نَزِهَة و نَزِیخ کذلک

نَزِیه - کامیر مرد دور از ناخوشی و بدمالی + و یقال هُوَ نَزِیهُ الخُلُقِ و فُلَانٌ کَرِیمٌ نَزِیهٌ ای بعید عن اللوم + و مَکَانٌ نَزِیهٌ بمعنی مکان نزه است و نَزِیهَة مؤنث

نَزَاهَة - بسحابة پرهیزگاری و دوری از بدی

نَازِهُ النَّفْس - پرهیزگار که تنها باشد و بخود و مال خود مخالطت بیوت نکند و مال خانه خود از دیگران نیالاید

(ف) نَزَهَتْ إِلَی نَزهًا نَا - محرکة دور کردم شتران خود را از آب

(ك ض) نَزُهَ نَزَاهَة - بکرامة و نَزَاهِیَة بکراهیة نزیه گردید جاے و نَزُهَ الرَّجُلُ - دوری گزید از همه ناخوشی ها و ناپسندی ها

تَنزِیه - دور داشتن خود را از زشتی و بدی و پرهیز کردن

تَنَزُّه - دور شدن مجد الدین

اِسْتِعْمَالُ التَّنَزُّهِ فِي الْخُرُوجِ اِلَى الْبَسَاتِيْنِ الْخُضْرِ وَالرِّيَاضِ غَلَطٌ قَبِيْحٌ قلت عن ابن السكيت ايضًا كذلك قال مِمَّا يَضَعُهُ النَّاسُ فِي غَيْرِ مَوْضِعِهِ قولهم خَرَجْنَا نَتَنَزَّهُ اِذَا اخرجوا اِلَى الْبَسَاتِيْنِ وَاِنَّمَا التَّنَزُّهُ التَّبَاعُدُ عَنِ الْاَرْيَافِ وَالْمِيَاهِ وَمِنْهُ قيل فُلَانٌ يَتَنَزَّهُ عَنِ الْاَقْذَارِ وَيُنَزِّهُ نَفْسَهُ عَنْهَا اى يباعدها عَنْهَا

بَابُ النُّوْنِ فَصْلُ السِّيْنِ

ن س ء

نَسْءٌ . بالفتح مے مست و بیہوش کنندہ و شیر تنک بسیار آب و پیہ و فربہی یا آغاز آن و پشم شتر کہ بعد افتادن برآید ✦ وَامْرَاَةٌ نَسْءٌ زن کہ حیض او درنگ کند

نِسْءٌ ـ بالکسر آمیزندہ و خوش گفتار و درست وارندہ زنان یقال هُوَ نِسْءُ نِسَاءٍ یعنی او ہم سخن و محب زنان است

نَسْءٌ . مثلثۃ زن کہ بروے گمان حمل کنندہ و آنکہ حملش نمایان گردد

نُسْاَةٌ ـ بالضم درنگ و تاخیر

نَسِيْءٌ . کامیر تاخیر و بنسیہ فروختن اسم مصدر است و ماہی کہ عرب در جاہلیت حرمت محرم را بر آن انداختی و ذلك انهم كانوا فِي الْجَاهِلِيَّةِ لَا يُغِيْرُوْنَ فِي الْاَشْهُرِ الْحُرُمِ فيشتد عليهم ذلك فيحلونه لرجل منهم وَيَقُوْلُوْنَ النَّسِيءَ شَهْرًا فَيُحِلُّ لَهُمُ الْمُحَرَّمَ وَيُؤَخِّرُوْنَهُ اِلَى صَفَرٍ فَنَهَى اللّٰهُ عَزَّ وَجَلَّ عَنْهُ ✦ و نیز نَسِيْءٌ . شیر تنک بسیار آب وَهُوَ فَعِيْلٌ بِمَعْنَى مَفْعُوْلٍ مِنْ نَسَاْتُهُ فَهُوَ مَنْسُوْءٌ اى اخرته ثم يحول مَنْسُوْءٌ اِلَى نَسِيْءٍ كمقتول الى قتيل.

نَسِيْئَةٌ . کسفینۃ درنگ و تاخیر

نَسُوْءٌ . کصبور زن کہ گمان حمل بروے کنند

نَسَاءٌ . کسماء درازی عمر یقال نَسَاَ الْقَوْمَ . اخرہم

نَاسِئٌ فربہ یقال دَبٌّ نَاسِئٌ وَهُمْ نَسَاةٌ محرکۃ

مِنْسَاْةٌ . کمکنسۃ عصا بدان جہت کہ بوے ستور رانند مَنْسَاَةٌ کمعدۃ مثلہ ویترك الهمزة فيهما وقول الفراء يجوز يعنى فى الاية من سَاْتِهِ بفصل من على انه حرف جر لِسَاْتِه لغة فى سِيَةِ القوس فيه بعد وتحرف

(ف) نَسَاَ الْاِبِلَ نَسْاً . بالفتح وَمَنْسَاَةً . کمقعدۃ بانگ بر زد و شتران را در اندہ نَسَاْتُه الْبَيْعَ یعنی بنسیہ فروختم بدو ✦ و نَسَاَ دَيْنَهُ نَسَاءً . کسماء بار بسیر انداخت وام او را وَمِنْهُ قَوْلُ حَكِيْمِ الْعَرَبِ مَنْ سَرَّهُ النَّسَاءُ وَلَا نَسَاءَ فَلْيُخَفِّفِ الرِّدَاءَ وَلْيُبَاكِرِ الْغَدَاءَ وَلْيُقِلَّ غِشْيَانَ النِّسَاءِ عبد الرداء الدين ✦ وَنُسِئَتِ الْمَرْاَةُ نَسْاً . مجہولا درنگ کرد حیضش و از ہنگام پس امید بارداری گردید ✦ و نیز نَسْءٌ . تاخیر کردن در نان دادن یقال نَسَاَ اللّٰهُ تَعَالٰى فِيْهِ اَجَلَهُ و نگاہبانی نمودن و درساختن شتر را از حوض و آمیختن شیر و آب و آمیختن ہرچہ باشد و لیسیدن آہو مادہ بچہ را و زیرکم بچہ نوزادہ را نَسْءٌ نوشانیدن کسے را و افزودن یک روز یا دو روز باز آید از آن در مدت میان دو نوبت آب خوردن شتر و فربہ شدن گرفتن ستور و رویدن پشم شتر بعد افتادن یقال نَسَاَتِ الْمَاشِيَةُ ويقال جرى النَّسْءُ فى الدواب وهو بدءُ السمن فيها وَالْاِفْتِزَارُ نهايته پس انداختن حرمت را تا صفر و بمنساز دن ستر را

اِنْسَاءٌ . تاخیر کردن و پس انداختن و دور ساختن و بنسیہ فروختن و زمان دادن و ازان است کہ عرب در جاہلیت شخصی را حکم مے کردند و میگفتند وے را انسئنا شهرا یعنی پس انداز از ماحرمت محرم را تا ماہ صفر

تَنْسِئَةٌ . راندن و بانگ بر زدن ستر را

اِنْتَسَاَ فِي الْمَرْعٰى . دور رفت در چراگاہ ✦ وَانْتَسَاَ عَنْهُ . اندم از وے و دور شدم

اِنْتِسَاءٌ . مہلت و زمان خواستن در دام و بنسیہ فروختن خواستن یقال اِسْتَنْسَاْتُهُ فَاَنْسَاَنِي

ن س ب

نِسْبَةٌ . بالکسر و الضم نزدیکی با خویشی پدرے خاصۃ

نَسَبٌ . محرکۃ نزدیکی قرابت آبائی خاصۃ اَنْسَابٌ جمع

نَسِيْبٌ . کامیر مناسب و صاحب نزادہ ✦ و نَسِيْبٌ نَاسِبٌ . کشعر شاعر

نَسِيْبَةُ . بِنْتُ كَعْبٍ کسفینۃ وَنَسِيْبَةُ بِنْتُ سِمَاكٍ ہر دو صحابیہ اند

عَاصِمُ بْنُ نُسَيْبٍ . کزبیر شیخ است مر شعبہ را

نُسَيْبَةُ بِنْتُ نِيَارٍ . کجہینۃ و نُسَيْبَةُ اُمُّ عَطِيَّةَ . ہر دو صحابیہ وَقَيْسُ بْنُ نُسَيْبَةَ بنت بنند او است

نَيْسَبٌ . کحیدر راہ راست و روشن نَيْسَبَانٌ مثلہ بالنشان راہ و صف مورچہ و مورکہ در پے یکدیگر آیند و راہ مور و نام مردے

اَنْسَبُ . کاحمد قلعۂ است بیمن ✦ وَهٰذَا الشِّعْرُ اَنْسَبُ یعنی این شعر بسیار لطیف است از روے عشقبازی .

نَسَّابٌ . کشداد مرد نیک دانا بانساب نَسَّابَةٌ بالتاء مثلہ والتاء للمبالغة فى المدح لعلامة تقول عندى ثلثة رجال ثم نصفهم بنسابات ونعمهم

مَنْسُوب۔ صاحب نسب و شعرِ مَنْسُوب شعری که دران بیان عشقبازی باشد مناسبت جمع
(ن ض) نَسَبَہ نَسَباً۔ حرکة و نِسْبَةً۔ بالکسر یاد کرد نژاد وی را و خواست از وی که منتسب گردد و نَسَبَ بِالْمَرْأَةِ نَسَباً و نَسِيباً۔ کامیر و مَنْسَبَةً۔ کمقعدة تشبیب کرد بدو در شعر و غزل گفت و صفت جمال وی نمود
تَنَسَّبَ بَيْنَهُمَا نَسِيبَةً۔ تکاپوی نمود و در سخن چینی میان ایشان
اِنْتِسَاب۔ سخت وزیدن باد و بر داشتن آن خاک و سنگریزه را
مُنَاسَبَة۔ ہم شکل شدن و نسبت داشتن و باکسی خویشی داشتن و یقال فُلَانٌ يُنَاسِبُ فُلَاناً فهو نَسِيبُهُ ای قريبه
تَنَسُّب۔ دعوی کردن خویشی و نزدیکی کسی را منه المثل القريب من تقرب لا من تنسب
اِنْتَسَبَ اِلَى اَبِيهِ۔ باز بست خود را بدان
اِسْتِنْسَاب۔ نژاد کسی یاد کردن و یاد کردن خواستن

ن س ت ر

نَسْتَر۔ کجعفر زاہدی است فارسی مجوسی که در زمان کسری نوشیروان بود و ریحانی است نَسْتَرَن مثله
نِسْتَر۔ کدرہم ناحیه است در عراق
نَسْتَرُو۔ بالفتح و سکون الواو جزیره است میان دمیاط و اسکندریه
مُنَسْتِير۔ بضم المیم و فتح النون موضعی بافریقیه معبد زاہدان و تارکان دنیا و شهری دیگر در آن داخل آن قومی از قریش است و میان آن و قیروان شش مراحل و موضعی است شرقی اندلس

ن س ت ق

نُسْتُق۔ کقنفذ خادم و لغة رومیة نطقوا بها

ن س ج

نُسُج۔ بضمتین سجاده‌ها
هو نَسِيجُ وحده۔ کامیر یکتا و بی نظیر است در علم و جز آن بدان جهت که چون جامه رفیع گردد در منوال آن احدی بافتن نتواند
نِسَاجَة۔ ککتابة جامه بافی
نَاقَة نَسُوج۔ کصبور شتر ماده که بار بر ان مضطرب نشود یا ناقه که بار وی بر دوش وی آید از شدت سیر وی
نَسَّاج۔ کشداد جولاه و زره و دروغگوی سخن ساز
مَنْسَج۔ کمقعد مجلس سرکار و کارگه
مِنْسَج۔ کمنبر کارچوب که بر وی جامه را بافند و مِنْسَجُ الفَرَس فرود سر کتف اسپ
(ن ض) نَسَجَ الثَّوْبَ نَسْجاً۔ بالفتح بافت جامه را و نیز نَسَجَ۔ زور دن و آراستن سخن را و نَسَجَ الرِّيحُ۔ بطول و عرض وزیدن باد و یقال نَسَجَتِ الرِّيحُ الرَّبْعَ ای تعاورته الريحان طولاً و عرضاً

ن س ح

نَسْح۔ بالفتح ریزه و شکسته پوست خرما و غلاف خرما و مانند آن که در تنگ خنور ماند
نَسَاح۔ ککتاب و سحاب رودباری است و یمامه و آن را روزی است
نُسَاح۔ کغراب ریزه و شکسته خرما و ریزه غلاف خرما و مانند آن
نُسَيْح۔ مصغر نَسِيح رودباری است
مِنْسَاح۔ بالکسر آنچه بدان خاک پراکنند بفارسی سکوتست
(ف) نَسَحَ التُّرَابَ نَسْحاً۔ برداشت و پراکند خاک را
(س) نَسِحَ نَسَحاً۔ محرکة از مند گشت و خشم داشت

ن س خ

نُسْخَة۔ بالضم کتابی که از آن نقل کنند
بلدة نُسَيْخَة۔ کجهینة شهری دور
بلدة نَسِيخَة۔ کسفینة شهر دور
نُسُوخ۔ بالضم دهی است در قادسیه
(ف) نَسَخَہ نَسْخاً۔ بالفتح زایل کرد آن را و برگردانید یقال نَسَخَتِ الرِّيحُ آثار الديار ای غيرتها و نَسَخَہ۔ ناچیز و ہیچکاره ساخت آن را و چیزی دیگر را بجایش قایم کرد و نَسَخَ الشَّيْءَ از صورتش برگردانید و نوشت نمود آن را و نیز نَسَخ۔ نوشتن یقال نَسَخَ الكتابَ اِذَا كَتَبَهُ عن معارضة و از خانه بخانه بردن زنبور آنچه دران باشد و نَسَخَ الآية بالآية۔ ازالة مثل حکمها فالثانية ناسخة والاولى منسوخة
اِنْتِسَاخ۔ نویسانیدن یقال انتسخه الکتاب فنسخه و منسوخ یافتن
مُنَاسَخَة۔ در میراث مردن بعض وارث پیش از تقسیم میراث
تَنَاسُخ۔ مردن وارثی پس وارثی پیش از قسمت میراث و نوبت بنوبت گردیدن زمانه و فی الحدیث لم تکن نبوة الا تناسخت ای تحولت من حال الی حال یعنی امر الامة و گذشتن قرنی بعد قرنی و از انست تناسخیه گروهی که منتقل ارواح بسوی اجساد قائل اند منکر بعث و جنت و نار فالمثاب ينتقل الى جسد وهو عاقل بتلذذ و يفرح و المعاقب ينتقل الى اجساد البهائم و بهذا قال الرافضة لانهم زعموا ان الله تعالى يحتجب با بدان الائمة فينتقل من جسد امام الى جسد امام تعالى الله عن ذلك علواً كبيراً
انتساخ۔ نوشتن و نسخه گرفتن

وزائل گردانیدن یقال انتسخت الشمس الظل ای ازالته

اِستِنساخ ۔ نقل کردن کتاب از کتابے دیگر

ن س ر

نسر ۔ بالفتح کرگس بدان جہت که از منقار برکند گوشت را گویند که سید مرغان است و ہزار سال زندگانی کند و تیز نظر است چنانچه از چہار صد فرسخ می بیند وعن الحسن بن علی بن ابی طالب رضی الله عنہما قال انه یقول فی صیاحہ یا ابن آدم عش ما شئت فان الموت ملاقیك قلت وفی ھذا امناسبة لما خص النسر به من الطول العمر النسر کالفلس نسور جمع و نام بت قوم نوح علیه السلام که ذی الکلاع را در زمین حمیر بود و دو ستاره است نسر واقع و نسر طائر و غدود میان سم گوسپند و مانند آن یا آنچه بلند برآمده در شکم سم اسپ نسور جمع + و نیز نسر موضعی بعقیق مدینه و دو کوه است در بلاد غنی و ھما نسران و سفیان بن نسر و نمیر بن نسر ہر دو صحابی اند یحیی بن ابی بکر بن نسر یا ابن بشر قاضی کرمان استاذ مالک اکبر از یحیی بن بکیر است

نُسَیر بن ذُعلوق ۔ کزبیر تابعی است + و نیز نُسَیر ۔ پدر قطن عائذ و جد عبد الملک بن محمد که محدثان اند و قلعه نُسَیر بن دیسم بن ثور نزدیک نہاوند است

نِسَار ۔ ککتاب آبی است مر بنی عامر را و آن را روزی است

نَاسِر ۔ کصاحب دہی است بجرجان از ان ده است حسن بن احمد محدث و محمد بن محمد فقیه

نُسَادِیَّة ۔ بالضم و شد الیاء عقاب

نِسرِین ۔ بکسر النون و الراء گلے است

ناسُور ۔ ریش روان که اکثر در ماق چشم و حوالی مقعد و بن دندان پیدا گردد گی است تباه که بعد از روانگی نالیستد نواسیر جمع گویند که ریق مصعد را اگر بر ناسور پاشند به گرداند ہمچنین خاکستر خارپشت

مَنسَر ۔ کمجلس و منبر منقار مرغ و گله اسپ از سی تا چہل یا از چہل تا پنجاه یا تا شصت یا از صد تا دو صد و پاره از لشکر که مقدمه لشکر بزرگ باشد

(ن) نَسَرَ فلانا نَسرًا ۔ بالفتح پوستین وے افتاد + و نیز نَسر برکندن مرغ گوشت را بمنقار و برہنه کردن و شکستن ریش و خون کشادن و درین ہر سه معنی از ضرب نیز آید و اندک گرفتن از طعام و جز آن

تَنَسُّر ۔ گسسته شدن رسن و پراگنده و منتشر گردیدن ریم زخم بشکستن و پاره پاره فرو ریختن جاره و کاغذ و متفرق و پراگنده گردیدن نعمت یقال تنسّرت النعمة عنه اذا تفرّقت

اِستِنسار ۔ بکرگس ماننده در قوت و کرگسے کردن والمثل ان البغاث بارضنا یستنسر و این بجائے استعمال کنند که ضعیف در وے قوی گردد

ن س س

نُسُس ۔ بضمتین اصلہا روے و ہیچکاره

نسیس ۔ کامیر گرسنگی سخت و غایت شفقت و جہد مردم سرشت و بقیه جان و منه بلغ منه نسیسه یعنی بمرگ گردیده و رگ است در گوشت که از ان مغز استخوان را تری و تازگی رسد

نَسِیسَة ۔ کسفینه سخن چینی

نَسَائس ۔ جمع و تری که بر سر ہیزم گرداید در سوختن و سرشت یقال بلغ منه نسیسته یعنی قریب است که بمیرد

نَسَاسَة ۔ کجبانه نام مکه شرفہا الله تعالی

نَاسَّة ۔ نام مکه سمیت لقلة الماء بہا اذ ذاك اولان من بغی فیہا حاقته ای اخرجته عنہا + و حطمة

نَاسَّة ۔ نان خشک

نَسنَاس ۔ بالفتح و بکسر و بو مردم یا نوعی از مردم که یک پای و یک دست دارد و فی الحدیث ان حیا من عاد عصوا رسولہم فمسخہم الله نسناسا لکل واحد منہم ید و رجل من شق ینقزون کما ینقز الطائر و یرعون کما ترعی البہائم گویند که قوم عاد که ممسوخ شده بود نیست گردید و قومی که برین سرشت بالفعل موجود است خلق علحده است جنسی اند ناس و نسناس و نسانس یا اناس ۔ نوع از آنہا یا نسانس کرامی قدر از نسناس است یا آنہا یاجوج و ماجوج اند یا قومی از بنی آدم از نسل ارم بن سام و زبان عربی دارند و بنامہاے عرب نے نامند و بر درخت می آیند و از آواز سگ می گریزند یا خلقی برصورت مردم مگر در عوارض مخالف مردم اند و آدمی نیستند و در بیشہا بر کرانه دریاے ہند زندگانی می کنند و در قدیم عربان شکار مے کردند و می خوردند آنہا را + و نیز نَسنَاس ۔ سیر رفتار و نشان یقال قطع الله نسناسه ای سیره و اثره + و قرب نسناس قرب شتابنده و ناقة ذات نسناس شتابنده و با باقی مانده سیر

مِنَسَّة ۔ بالکسر چوب و ستی منساة منشاه

(ن) نَسَّتِ الجُمَّةُ ۔ پراگنده گردید موی سر + و نیز نَسّ ۔ بالفتح

راندن وسرزنش کردن بانگ
بر زدن وخشک شدن نُسُوس
مثله واین معنی از ضرب نیز آید
ولازم گرفتن روائی هر امر را و
شتاب رفتن ودو دو آمدن
در آب خاصه تَنَسّاس بفتح
الفوقیه مثله فیهما
تَنَسْنَسَة. راندن وزجر کردن
وسست شدن وشتاب پریدن
مرغ وسرد وزیدن باد
تَنَسْنُس. اِس اِس گفتن کودک
را تا ببشاشد وغایط اندازد و
بر فتار آوردن ستور را
تَنَسْتَس بنده خبر را. بوی
نیکوئی یافت از وی

ن س ط

اَنْسَط. بالفتح بدست بر آوردن
آبکش از رحم ناقه وپاک کردن روده
وپوست وجامه تر کرده فشردن
تا آب بیرون رود والفعل
من نصر
نُسُط. کعنق آنانکه بدر کنند
بچگان را وقتیکه زادن دشوار
گردد

ن س ط ر

نَسْطُورِیَّة. بالضم وتفتح گروهی
از ترسا که در مذهب مخالف اند
باقی ترسایان را وایشان اصحاب
نسطور اند که حکیمی بود در زمان مامون
وبر وفق مذهب خود در انجیل
تصرف پاکرده وقال ان الله
واحد ذو اقانیم ثلثة وهو
بالرومیة نسطورس

ن س ط س

نِسْطَاس. کقرطاس نامی است
وبمعنی دانا وعالم طب در لغت
رومی ٭ وعبید بن نِسطاس
بکائی محدث است

ن س ع

نِسْع. بالکسر نوار وتنگ ستور که
از دوال پهن بافند بر شکل شراک
کفش نِسْعَة پاره از آن شیء
نِسَعًا الطُّولِهِ نُسُع بالضم نِسَع
کعنب اَنْسَاع ونُسُوع جمع و
بند میان کف ورش دست نام
باد شمال وشهری است وکوهی
سیاه
ریح نَسْعِيَّة. بالفتح وشد الیا
باد شمال
نَاسِع. گردن دراز وبلند
وبر آمده وزن ختنه ناکرده
نَاسِعَة. زن دراز پشت
یا دراز شکم وزن ختنه ناکرده
نُسُوع. بالضم درازی وکوشکی
است در یمامه ٭ وذات النُّسُوع
اسپ بسطام بن قیس
يَنْسُوعَة. بالفتح موضعی است
میان مکه وبصره
مِنْسَع. کمنبر باد شمال
مِنْسَعَة. کمکنسة زمین زود
رویاننده گیاه
(ف) نَسَعَتِ الاسنان نَسْعًا
بالفتح ونُسُوعًا دراز شد گوشت
بن دندان از دندان وفروهشته
وسست گردید ٭ ونَسَعَت
ثَنِيَّتَاهُ. بیرون افتاد بر آمد

هر دو ثنیه او از گوشت بن دندان ٭
ونَسَعَ فی الارض رفت در زمین ٭
ونَسَعَتِ المرأة نَسْعًا ونُسُوعًا
خمید پشت یا دندان یا شکم وی
ومائل گردید
اِنْسَاع. در باد شمال در آمدن
وافزون شدن رشک کسی همسایه را
تَنَسِّيع. در واشدن گوشت
بن دندان وسست وفروهشته
شدن آن
اِنْتِسَاع. پراگنده شدن
شتران در چراگاه

ن س غ

نُسُغ. بالضم آب درخت که از بریدن
آن بر آید
نَسِيغ. کامیر خوی وعرق
مِنْسَغَة. کمکنسة دسته پر دم مرغ
که از آن کلیچه ونان را نشان کنند
وگاهی آن آهنین باشد
(ف) نَسَغَ فی الارض نبت ٭
ونَسَغَ اللبن بالماء. آب آمیخت
شیر را ٭ ونَسَغَ من ابله گرفت
وبر آورد از آن چیزی ٭ ونیز نَسَغ
بسخن وبتازیانه در خستن کسی را
ومتهم کردن بچیزی وطعنه نمودن
یقال نَسَغَهُ بکذا اِذا اتهمه
وسوزن در خلانیدن واشمه
دست کسی را جهت نگار ونشان
وفروهشته ونرم شدن بن دندان
اِنْسَاغ. برگ بر آوردن نهال
خرما وباز روئیدن درخت از
بن پس بریدن وبتازیانه در خستن
تَنْسِيغ. نرم وفروهشته گردیدن

بن دندان وباز بر زدن درخت
از بن پس بریدن وشاخ بر شاخ
بر آوردن آوردن خرما درخت
اِنْسَاغ. پراگنده گردیدن و
دور شدن شتران در چراگاه
ودرست بر زدن شتر بر پنجم پیل از
جهت مگس

ن س ف

نَسْفَة. بالفتح وتثلیث وبحرک
سنگ پای خاشیء به لانتسقم
الوسخ من الرجل یا سنگ سیاه
سوخته نَسَف کعنب ونِسَاف
ککتاب ٭ ونُسُف ککتب جمع
والصواب بالشین ولغتان
نَسَف. محرکه کنخشب که شهری
است معرب است
نَسِيف. کامیر شکن کف وپیشانی
ونشان خر گزیدگی ونشان لگد بر
اندام ستور وسخن پنهان وراز
نَسِيفَة. کسفینه نسفه که سنگ
باشد
نُسَافَة. کثمامة آنچه برافتد از باد
بر دادن گندم وفی المثل اعزل
النُّسَافَة وکل الخالص ٭ ونیز
نُسَافَة. کفک شیر
اِنَاءٌ نَسْفَان. که کران
آوند پر لب ریز
نَسَفَان. محرکة روستائی
است نزدیک ذمار
بَعِيرٌ نَسُوفٌ. کصبور شتر
که علف را از بیخ بر کند مناسیف
جمع بر غیر قیاس ٭ وفرس
نَسُوفُ السُّنْبُكِ. اسپ که

در دویدن پیش سم را بزمین نزدیک دارد یا آرنج را به تنگ گرداند وانما تکون ذلك لتقارب مرفقیه وهو محمود٭ وعقبة نسوف پشته دراز دشوار گذار
نُسَّاف. کزنار مرغی است شبیه فراشتوک نساسیف جمع
مِنْسَف. کمنبر سکون که بدان گندم وجز آن بر باد دهند ودهن شتر منسف کمنزل مثله
مِنْسَفَة. کمکنسة آلت برکندن بنا
(ن) نَسَفَ نَسْفًا. بالفتح ونسوفاً گزید بالنسوف ۔ آشکار گزیدگی است
(ض) نَسَفَ الْبِنَاءَ نَسْفًا. بالفتح از بیخ برکند بنا را نسف البعیر النبت کذلك یعنی از بن برکند گیاه را٭ ونیز نسف کوفتن کوه را وهموار کردن وپرانیدن آن را وباد بردادن خرمن وجز آن را
تَنَسُّف. هر دو دست گرفته بپا خود لغزانیدن حریف را در کشتی یقال تنسف فی الصراع اذا قبض بیدیه ثم عرض له رجله ایضاً
تَنَاسُف. راز پنهان گفتن سخن یقال هما یتناسفان الکلام ای یتسارّان
اِنْتِسَاف. از بیخ برکندن بنا واز بن برکندن شتر گیاه را در ندیدن با وخاک از زمین وبرگردانیدن زنگ یستعمل مجهولاً وتمام ناکردن سخن را وآهسته گفتن از خوف

ن س ق

نَسْق. بالفتح سخن را بر یک نظر وسیاقت راندن وترتیب دادن وبعض آن را بر بعض عطف کردن والفعل من نصر
نَسَقَانِ مُثَنًّی. دو ستاره اند که نزدیک فلکه که کاسه درویشان است ظاهر شوند یکی یمانی است ودیگری شامی
نَسَق محرکة سخن ترتیب داده بر یک روش آورده ورسته دندانها راست وبرابر وشبه در رشته کشیده دستارگان برج جوزا یا آن به ضم است وهر چیزی که بر یک روش عام آراسته باشد٭ حروف النسق. حرف عطف است و الواو والفاء وثم واو وام وحتی وبل ولا واما ولکن لکل معنی وقد ذکر فی بابه
اِنْسَاق. مسجع گفتن سخن را
تَنْسِیق. آراستن وترتیب دادن
مُنَاسَقَة. پنهان پیروی یکدیگر کردن
تَنَاسُق. با یکدیگر منتظم وآراسته شدن
اِنْتِسَاق. باهم منتظم شدن امور

ن س ك

نُسُك. مثلثة وبضمتین پرستش هر چه حق خدای عز وجل باشد
نَسَك. محرکة جای الفت گرفته نُسُك. بضمتین بالضم قربانی یا نسائك بضمتین خون
نُسُك. کصرد مرغی است
نَسِیك. کامیر زر وسیم
نَسِیكَة. کسفینة قربانی وآنچه ذبح کرده شود ونسك بضمتین ونسائك جمع وپاره سطبر زر وزر وسیم
نَاسِك. عابد نساك کرکع جمع
اَرْضٌ نَاسِكَةٌ. زمین سبز نو باران رسیده
مَنْسَك کمجلس منعقد قربانی جای در راه دین وجای روش عبادت ویقال منا مناسکنا ای متعبد اتنا در رسته عبادت ونیز منسك کمقعد جا الفت گرفته
مَنْسُولَة. زمین نیز داده سرگین پاشیده وآمیخته بدان٭ وفی نسخة منسوکة یعنی آب زمستیم
(ن) نَسَكَ الثَّوْبَ او غیره. بازشست آن را وپاک کرد منسوك لغت است ازان٭ ونسك السبیخة پاکیزه کرد آن را٭ ونسك الی طریقة جمیلة. همیشگی نمو وبراه نیك
(ن ك) نَسَكَ نَسْكًا. مثلثة وبضمتین ونسكة مفتوحة ومنسكا کمقعد نساکة. ککرامة پرستید ویارسا گردید
تَنَسُّك. پرستیدن

ن س ل

نَسْل. بالفتح فرزند زده وآفرینش انسال جمع
نَسَل. محرکة شیری که از انجیر سبز برآید وشیری از پستان پلی دوشیدن بیرون آید وآن شیر که بر سر پستان باقی ماند
نَسِیل. کامیر آنچه افتد از پشم وپر وجز آن نسیلة یکی وهم انگبین که گشته دار موم پیدا شده٭ ونیز نسیلة پیسر فتیله وانگبین
نُسَال. کغراب آنچه افتد از پشم وپر وجز آن نسالة یکی دخوشه گیاه خشك پراگنده افتاد
نَسُولَة. بالفتح ناقه که بجهت زه نگاه دارند
نَخْلَةٌ نَاسِلَةٌ. آن که نوعنت
(ن) نَسَلَ نَسْلًا. بالفتح زاد٭ ونسل الصوف نسولاً افتاد پشم نسل الریش من الطیر والثوب من الرجل کذلك٭ ونسله آنا که زکتم آن را لازم متعد
(ن ض) نَسَلَ الْمَاشِی نَسْلًا. بالفتح والتحریك ونسلاناً محرکة شتاب رفتن ومنه نسل الذئب وقال الله تعالی والی ربهم ینسلون٭ ونیز نسل نسلان جامه از کتف افتادن
اِنْسَال. زادن وفرو افتادن پشم وافکندن آن را لازم متعد وپیر دن آوردن گیاه صلیان شاخها وفرو افتادن آن را دهنگام پشم ریختن رسیدن ستور را وپیشی گرفتن بر قوم
تَنَاسُل. از یکدیگر زادن

ن س م

نَسَم. محرکة دم روح وناسته

انسام و تنسم جمع و دم باد نرم
را دل یا دی کرد و ...یدن گیز فی
الحدیث بُعِثتُ فی نسم الساعة
ای حین ابتدأت وأقبلت
أوائلها و بوی شیر و بوی چربش
را ه نا پیدا د نوعی از مرغان نیز
... تیز پرنده
نسمة. محرکة دم ... و مردم
نسم بحذف تا و نسمات جمع و
مملوک مرد باشد یا زن ... و
فی الحدیث تنکبوا الغبار فمنه تکون النسمة
نسیم. کامیر باد نرم و دم باد
یقال للریح نسیم طیب جان خوی
تناسم. بیمار ... بمرگ رسیده
تنسم. بجد ربا د نرم ... را ه
نا پیدا و محو شده
اناسیم. مردم
منسم. کمجلس سپل شتر و
سپل شتر مرغ و یقال هو
ظرف خف البعیر بمنزلة
الظفر للانسان و نشان و
راه و روش و مذهب جهت
یقال من این منسمک ای
وجهتک
رض. نسمت الریح نسما.
بالفتح و نسیما کامیر و نسمانا
محرکة نرم وزید باد + نسمت
الارض نسامة کرامة رسید
آب از زمین + و نسم البعیر
بخفه بسپل زد زمین را + نسم
الشیء متغیر گردید و درین معنی
از سمع نیز آید

منسم کمحدث زنده کننده مردم
تنسیم. در شدن درکار و آغاز
کردن آن قیل ولا یکون الا
الشر و زنده کردن آواز گردانیدن
نسیم را و جستن بوی گوشت
مناسمة. یکدیگر را بوییدن
تنسم. دم زدن و دم بخود کشیدن
و بوییدن نسیم را فی الحدیث اما
تنسموا روح الحیوة ای
وجدتم نسیمها و خوشبوی
... شدن جای یقال تنسم
المکان بالطیب ای آ...خ د
نرمی کردن درخواستن علم و ترم
وزیدن باد و خبر بدست پیدا ...

ن س یو

نسوة. بالفتح ... اشام از شیر
و گذاشتن عمل
نسوة. بالکسر والضم نساء
کسآء و نسوان و نسوان بکسرهما
زنان بهن جمع المرأة من غیر
لفظها نسیة مصغر نسوة و نسیا
تصغیر جمع الجمع نسوی منسوب بوی
نسا. کعصا رگی است از برسوی
ران تا شتالنگ نسوان انسیان
مثنی انساء جمع و از عرق
النسا نیز گویند الزجاج لا تقل
عرق النسا لان الشیء لا
یضاف الی نفسه
نسی. کغنی مرد درگین نسا
نسا. کسماء شهری است بپارس
و دهی بسرخس و دهی بکرمان
و دهی بهمدان
نسی. بالکسر و بالفتح فراموش

شده و آنچه ماند بفراموشی اندازند
در منزلی که کوچ کرده باشند از وی
و یقال تتبعوا انساءکم قری
قوله تعالی بالفتح وکنت نسیا
منسیا وهی قراءة الاعمش
وحمزة وحفص عن عاصم
در کوکی حیض که بینداز ندآن را
نسی. یعنی آنکه در قوم شمارش
کمند و بسیار فراموش کننده
ناسی مثله قال الله تعالی وما
کان ربک نسیا ای ناسیا
النسی ... نسا نسیاء
... رگی است ...
نسیان. بالفتح آنکه فراموشی
بر وی غالب باشد
نسیان. بالکسر فراموشی
منسی. فراموش شده و آنکه
بزرگ نسا ی وی رسیده باشد
(س) النسیة. نسیا نسیانا
و نسایة. بکسرهن نسوة
بالفتح فراموش کرد آن را و قوله
تعالی لا تنسوا الفضل اجاز
بعضهم الهمز فیه قال المبرد
کل واو مضمومة لک ان
تهمزها الا واحدة فانهم
اختلفوا فیها هی قوله تعالی
ولا تنسوا الفضل بینکم
وما اشبهها من واو الجمع
والاختیار ترک الهمزة فی
الجمیع واصله تنسیوا
فسکنت الیاء واسقطت
لاجتماع الساکنین فلما احتیج
الی تحریک الواو ردت فیها

ضمة الیاء + و نسیه
نسیا. بالفتح رگ نسای وی
زد و این معنی از ضرب نیز آید یقال
نساه ای ضرب اصاب نساه
و نسی نسی. محرکة درد گین نسا
گردیده و نیز نسیان گذشتن
و ماندن چیزی را منه قوله تعالی
نسوا الله فنسیهم ای
ترکهم
انساء. فراموش گردانیدن چیزی
مرکسی را یقال انسانیه ایاه
فنسیه و قوله تعالی وما
انسانیه الا الشیطان
تنسیة. فراموش گردانیدن
چیزی مرکسی یقال نسانیه الله
تناسی. فراموش نمودن کسی یقال
تناساه الشیء ای انساه ایاه

باب النون فصل الشین

ن ش ء

نشء. بالفتح شتران ریزه ... نشاء
محرکة ... و ابر بلند و ابر پاره که
نخستین نمایان گردد
نشاءة. بالفتح آنچه راست
برآمده باشد از گیاه و هنوز سطبر
نگردیده و آفرینش نشاءة بالمد مثله
نشیء. کامیر ابر پاره که نخستین
نمایان گردد
نشیئة. کسفینة برخاستن بعد
خفتن و حوض نو کنده و یقال
هو بادی النشیئة اذا جف
عنه الماء و ظهرت ارضه
و شاخ نازک خرما بن بلند گیاه

نصی یا صلیان یا آنچه راست برآمده باشد از گیاه و هنوز سطبر نگردیده و سنگ که در تگ حوض اندازند و خاک که گرد سنگ باشد
نَاشِئٌ۔ کودک و دختر که از حد صغر گذشته باشد للذکر و الانثیٰ
نَشْءٌ۔ بالفتح و التحریک جمع مثل طالِب طَلَب و صاحِب و صَحَب و ابر که نخستین پیدا و نمایان گردد و آنچه بشب پیدا و حادث شود
نَاشِئَة جمع یا نَاشِئَة۔ مصدر است بروزن فاعلة ٭ و نیز
نَاشِئَة۔ اول روز و اول شب یا ساعت نخستین از شب یا هر ساعت که شب زنده دارد در آن قیام ورزد یا قیام شب یا برخاستن بعد خفتن
(ف ک) نَشَاءَ نَشْءًا و نَشَاءَةً۔ بفتحهما و نُشُوءًا کدخول و نَشَاءً کسحاب و نَشَاءَةً ککرامة آفرید و زیست و اکوالید و جوان گشت یقال نشأت فی بنی فلان اذا شببت فیهم ٭ و نَشَأَت السحابة بلند برآمد ابر
مُنْشَأ۔ کمکرم بلند و تیز از علم و سنگ توده راه که هر دو علامت راه باشد ٭ و یقال اِنَّ الی عملك لَمُنْشَأ ای مُنْشَأ و سعة ٭ الجواری المُنْشَآت کشتیها بلند بادبان
اِنْشَاءً مِنْهُ اِنْشَاءً ا۔ بیرون آمد از آن ٭ و نیز اِنْشَاء آفریدن و برداشتن و آغاز کردن چیزی و در شدن آن یقال اَنْشَأ یحکی ای جعل یحکی و آبستن شدن شتر و پیدا کردن بنای سرای را و بلند کردن ابر را و وضع نمودن حدیث را و برساختن آن
تَنْشِئَة۔ پروردن و زنده کردن و کوالانیدن و منه و قرئ اَوَمَن یُنَشَّأُ فِی الحِلیَةِ بالتخفیف و التشدید
تَنَشَّأَ لِحَاجَتِهٖ۔ کوچ کرد و رفت در حاجت خود
مُسْتَنْشَأ۔ علم و سنگ توده راه بلند و تیز
مُسْتَنْشِئَة۔ زن فالگیر
اِسْتِنْشَاء۔ پیروی و تتبع اخبار کردن و یقال الذئب یَسْتَنْشِئُ الرِّیحَ یعنی می بوید گرگ باد را و قیل انما هو من نَشِیتُ الرِّیحَ بلا همز ای شممتها

ن ش ب

نُشْبَة۔ بالضم آویزش مردی که بکاری آویزد رها نشود و منه یقال کنت نُشْبَةً فَصِرْتُ عُقْبَةً ای کنت اذ تَشَبَّثْتُ و علقت بانسان لقی منی شرًّا فقد اعقبت الیوم و رجعت ٭ و نیز نُشْبَة۔ گرگ اسم است آنرا و نام مردی که پدر قبیله است از قیس نُشْبِی کعربی منسوب بوی از آن قبیله است علی بن مظفر خشنی نُشْبِی
نَشَب۔ محرکة مال اصیل ناطق باشد یا صامت و آب و زمین نَشَبَة بالفتح مثلة فی الصکل نُشُوب جمع و درختی است که بدان کمان سازند ٭ و نیز نَشَب۔ جد علی بن عثمان محدث و فی المثل لهم نَسَبٌ و ما لهم نَشَبٌ ان هم الا خشب
نَاشِب۔ مرد با تیر و نام مردی
نَاشِبَة السحال جمع آنکه
نَشَّاب۔ کحسان۔ تیرگر قوم نَشَّابَة۔ بالنا گروه تیراندازان
نُشَّاب۔ کرمان تیر نُشَّابَة یکی
مَنْشَبَة۔ کمقعدة مال اصیل ناطق باشد یا صامت
مِنْشَب۔ کمنبر غوره خرمای هیچکاره مَنَاشِب جمع
(س) نَشِبَ العظم فیه نَشَبًا بالفتح و نُشُوبًا و نُشْبَة۔ بالضم بسته شد و در آویخت ٭ و نَشِبَ مَنْشَبَ سَوْءٍ۔ بالفتح در بدی افتاد که روی رهائی ندارد از آن و یقال نَشِبَت الحرب بینهم و نَشِبَةُ الامر۔ لازم گردید و دوام یافت کار و ما نَشِبْتُ افعل کذا یعنی همیشه میکنم چنان
اِنْشَاب۔ بسته نمودن و آویخته گردانیدن و نار و ان ساختن و سخت وزیدن باد و برداشتن خاک و سنگریزه را و در دام آویختن شکاری شکار را
بُرْدٌ مُنَشَّبٌ۔ کمعظم چادر نگارین بنگار تیر
تَنْشِیب۔ بسته کردن و گونه بر گردانیدن و در آمدن در چیزی و در کار بد شدن یقال نَشَّبَ فی الشیء ای نَشِبَ
مُنَاشَبَة۔ نَاشَبَتْهُ الحَرْبُ مُنَاشَبَةً۔ لازم شد او را جنگ
تَنَاشُب۔ فراهم شدن قوم و در یکدیگر آویختن
اِنْتِشَاب۔ در آویختن و هیزم چیدن و فراهم آوردن آن را و گرد کردن گندم را و گرفتن نشب را

ن ش ت ب ر

نِشْتَبْر۔ کجردحل وهی است

ن ش ج

نَشَج۔ محرکة راه گذر آب اَنْشَاج جمع
نوشجان۔ بالفتح گروهی است یا شهری
(ض) نَشَجَ الباکی نَشِیجًا۔ کامیر گلوگرفته شد در گریه و نیز نَشِیج۔ آواز برگردانیدن خر در سینه و غوک در دهان و جوش زدن دیگ و خنب چندانکه آواز برآید و جدا نفصل کردن مطرب میان دو آواز و در آن کشیدن آن

ن ش ح

نُشُح۔ بضمتین مستان
نَشُوح۔ کصبور آب اندک و قیل الشراب
سِقَاءٌ نَشَّاح۔ کشداد مشک پر تراونده
(ف) نَشَحَ نَشْحًا و نُشُوحًا۔ کم از سیری خورد آب را یا پر شکم خورد از اضداد است ٭ و نیز نشح و نشوح۔ آب دادن ستور را

بقدر تسکین

ن ش د

نِشْدَة. بالکسر بانگ و آواز
نَشِید. کامیر بلندی آواز و شعر
درجواب خوانده شده
اُنْشُودَة. کاعجوبة شعرکه در
تناشد خوانند آنا نِشِید جمع
(ن) نشد الضالة نَشْدًا.
بالفتح و نِشْدَةً و نِشْدَانًا.
بکسر بها جست گم شده را و تعریف
آن نمود * و انشد فلانًا نشدًا
آن را * و نشدتُ بالله سوگند دا
بخدا * و انشد فلانًا انشدًا.
بالفتح نشدتُك الله گفت او را
یعنی بخدا سے پرسم ترا کانّا تی
ذکر دادہ ایاہ * و نشدتك الله
سوگند میدہم سے سوز اید ترا
مُنْشِید. یحیی موضعی است عیاض نهوی
و سماهل دمو ضعی دیگر در کوہ لے
اِنْشَاد. تعریف کردن گم شده
را و تعریف کردن خواستن از
اضداد است و شعر خواندن هجو
کردن یقال انشد بهم ای
هجاهم * تناشدوا نِشَاد.
بالکسر سوگند خورانیدن
تَنَاشُد. بهدیگر شعر خواندن
نوشتم تنوشد ای نشدی یعنی سنبل
تَنَشُّد. اخبار خواستن جهت دور
دبیا دآوردن
اِسْتِنْشَاد. روایت شعر خواستن

ن ش ر

نَشْر. بالفتح بوی خوش یا عام است
یا بوی دهن زن یا بوی بغل بعد

خفتن و کردخارش و گرد پراگنده
که سردر ندارند و بیحرک و گیاه
خشک دیگر یا سبز شده و آن بد
علف است * محمد بن نَشْر محدثی
است که لیث بن ابی سلیم از وی
روایت کند
نُشْرَة. بالضم تعویذ افسون
که بر دیوانه و مریض و مند
اَلنَّشَر. محرکة پراگنده و پراگنده
واحد و جمع در وے یکسان است
و منه اللهم اضمم نشری
نَشِیر. کامیر سبزه کشت که بدست
چینند آن را و فراهم آرند و نکنند
نَشُوْر. کصبور با دهموار النشر
بضمتین و محرکة و لُشْر و نَشْر سکن
الشین نُسخًا جمع * و بها
قرئ قوله تعالى الله الذي يرسل
الرياح نُشُرًا و نُشْرًا و نَشْرًا و
نَشَرًا معناه احیاء بنشر السحاب
الذی بنه المطر شاذ قیل معنی
مُنْتَشِرَةً نَشْرًا
نُشُور. بالضم زهی است بدینو
و یوم النشور روز رستخیز
نَاشِر. پراگنده و آنکه بعد مردن
زنده گردد
نَاشِرَة. پی درون و بیرون ساعد
دست و بازو و یا رگ بازو که درون
ذراع یا بیرون آن نواشر جمع
و زمین که گیاه خشک شده باشد
و نَاشِرَةُ بن اغواث مردے است
که همام را بفریب کشته
مالك بن زید و عباس بن
فضیل و محمد بن عبد بسر و

عبد الرحمن مُزْهِر ناشریان
محدثان اند
نُشَارَة. کثمامة ریزه که با چوب
که پاره بریده شود
ابل نَشْرَى. کجمزی شتران
گر رسیده
نِشْوَار. بالکسر آخور ستور فارسی
است معرب
تَنَاشِیر. سرمشقهای طفلان
مکتب و احد ندارد
مِنْشَار. بالکسر اره و چوبی پنجه
دار که بدان گندم و جز آن را بر باد
دهند و نوعی از ماهی در دریا رنگ
آبی کلان جثه از سر تا م استخوانها
سیاه بر مثال اره بقدر دو
ذراع و بر سر دو شلخ طویل هر
واحد بقدر ده ذراع دارد هر گاه
زیر مرکب گذرد بهر دو شلخ مے
شکند و تباه سازد من حیاة
الحیوان نقلا عن عجائب
المخلوقات
مَنْشُور. مرد پریشان کار و مال
شاهی مهر ناکرده
مَنْشُورَة. زن گرامی سخیه
(س) نَشِرَتِ الابلُ نَشَرًا.
گر رسیده شدن شتران * و نیز
نشر محرکة پراگنده گردیدن گوسپندان
شب جهت چرا
(ن) نَشَرَتِ الریحُ نَشْرًا. بالفتح
وزید یاد ور دراز بر خاک * و نشرت
الارض. نبات رویانید زمین
از باران بهاری * و نَشَرَهُ و
عنهُ. رقیه دمید برو کرد و فی الحدیث

فلعل طبًا اصابه یعنی سحرا ثم
نَشَرَهُ بقل اعوذ برب الناس
ای رقاه و کذلك اذا کتب له
النشرة * و نیز نشر زنده کردن
و زنده شدن نشور بالضم
مثل فیهما یقال نشرهم فنشر
لازم متعدد و دیگر باره سبز شدن
گیاه و پراگنده شدن برگ برگ
بر آوردن درخت و گستردن
و پراگنده و فاش کردن خبر و درز
معنی ضرب نیز آید و بریدن چوب
پاره و بر دمیدن گرفتن گیاه * و
نُشُور بضمتین بیرون آمدن ندی
مردم
نَشَرَتِ الدابة نِشْوانًا.
بالکسر گذاشت اندکی از علفت
مولدہ
اِنْشَار. زنده گردانیدن تعالے
انشرهم الله ای احیاهم و
منه قرأ ابن عباس رضی کیف
نُنْشِرُهَا و قرأ الحسن
نَنْشُرُهَا ذهب الی النشر و الطی
قال الفراء و الوجه ان یقول
انشرهم الله فنشروا
صُحُفٌ مُنَشَّرَةٌ لعظمها
پریشان شد للکثرة
تَنْشِیر. گستردن و فسون
کردن و نشره نوشتن
تَنَشُّر. گسترده گردیدن
مُنْتَشِر بن وهب. برادر
اخیافی اعشی باهلی است
اِنْتِشَار. گسترده گردیدن
و وراز شستن روز و فاش شدن

خبر و پراگنده گردیدن شتران غفلت
شبان و دور واشدن نره یقال
انتشر الرجل ای انعظ و با و
لی ستور راز ماندگی گسترده شدن
شاخهای خرما بن و برگها بر آوردن
آن و پراگنده شدن هرچه باشد
و رفتن در زمین

ن ش ز

نشز - بالفتح والتحریک جای بلند
نشوز و انشاز و نشاز بکتاد
جمع
نشز - محرکة کهن سال توانا
نشاز - سحاب جای بلند یقال
اقعد علی ذلك النشاز
عرق ناشز - رگ بلند بر آمده
و برجهنده از بیماری + وقلب
ناشز - دل از جای رفته از ترس
(ن ض) نشز نشزا - بالفتح
بلند نشست منه قوله تعالی
اذا قیل لهم انشزوا فانشزوا
ونشز بقرنه بشاخ خود برداشته
بر زمین زد و نشزت نفسه
شورید دل او بر آمد و نشزت
المرأة نشوزا ناسازواری
کردن زن با شوی و در خشم آوردن
ونشز بعلها علیها - زد او را
شوی او و ستم نمود و منه قوله
تعالی وان امرأة خافت من
بعلها نشوزا او اعراضا
انتشار - برداشتن استخوانهای
مرده را بجایگاه آن و ترکیب
دادن بعض آن را ببعض و
برداشتن چیزی را از جای وی

تنشز - سخت گردیدن و آماده
شدن

ن ش ش

نش - بالفتح بیست درم سنگ
و آن نیم اوقیه باشد او قیه چهل درم
است و پنج درم را نواة گویند
نشیش - کامیر آواز جوشش
آب و دیگ و جز آن
ارض نشیشة - کسفینة
زمین شور که هیچ نروید
نشاش - کشتان وادی است
گیاه شیرناک مر بنی نمیر را و وادی
جای میان بنی عامر و اهل یمامه
جنگ واقع شده
سبخة نشاشة - کشتانه
شوره زار که خاکش خشک نگردد
و گیاه نروید
رجل نشنشی الذراع - مرد
سبک دست در کار
نشنشة - کزبرجنة پاره از
هرچیزی و خو و سرشت و سنگ
و فی المثل نشنشة من اخشن
یعنی سنگی از کوهی است
رجل نشناش - بالفتح مرد
سبک کاوالو النشناش شاعر ست
ارض نشناشة - زمین شور
بی گیاه
دهن منشوش - روغن
بخوشبو پرورده
(ض) نش العزیز نشیشا -
کامیر فرو خورد و گرفت آب آن
در زمین و نیز نش - بالفتح نرم
راندن در سخن

نشنشة - کدحرجة آواز جوشش
دیگ و بشتاب پوست باز کردن
و دور کردن و سخت جنبانیدن
و راندن و گائیدن و ازار کشادن
و بر کشیدن جامه از تن و روان
شدن آنچه در خنور باشد و بمنقار
خود بر کندن مرغ پر را بعمال
نشنش الطائر ریشه بمنقاره
اذا اهوی له اهواء خفیفا
فنتف منه و طیره و شتاب
خوردن گوشت را و بانگ کردن
زره
انتشت شجرة انتشاشا - در از
گردید و هو قول ابن عباد تصحیف
صوابه انتشت کالهت و ذکر
فی ن ت ش

ن ش ص

نشیص - کامیر نیزه راست و
ایستاده و آرد که در آن خمیر اندازند
و نان پزند پیش از نیکو شدن خمیر
نشاص - کسحاب ابر بلند بر آمده
یا ابر بر هم نشسته نشاص کتاب
مثله نشص ککتب جمع و دختر جوان
همسن یقال رایت نشاص جوار
اذا کن اترابا همواره و برابر یکسال
و رایت نشاص خیل و ابل
اذا کانت مستویة
فرس نشاصی - اسپ بلند
اطراف
ناشص - ناسازوار و غضبناک
نشوص - کصبور نیزه ایستاده
و منشاص - بالکسر زنیکه شوی را
از فراش خود منع کند

(ن) نشص السحاب نشوصا -
بلند گردید ابر و نیز نشوص -
ناسازواری کردن زن شوی را
و در غضب آوردن و درین معنی
از ضرب نیز آید و طعن کردن و نیزه
زدن و شوریدن دل و وا رشدن
دندان و بیرون آوردن چیزی
و دور واشدن آن از جای و برکنده
گردیدن از شهر و مسکن
انشاص - برکندن از جای
انتشاص - از بیخ برکندن
درخت را

ن ش ط

نشط - بضمتین دراز کشندگان
رسن تا نرم گردد و دوباره تافته شود
نشیط - کامیر شادمان یا مردی که
اهلش شادمان باشند و نام تابعی
است و نام مردی بناکه جهت زیاد
سرای بنا کرد و قبل تمام گریخته
در مرو رفت و هرگاه زیاد رای
گفتندی که سرای را تمام ساخته
حتی یرجع نشیط من مرو لم
یرجع فصار مثلا
نشیطة - کسفینة آنچه غازیان
در راه یابند از غنیمت پیش از آنکه
بساحت قوم که جای مقصود است
برسند و مراد اینکه بی قصد گرفته آمده شود
نشوط - کصبور ماهی که در آب
و نمک تر دارند و چاه دور تنک که دلو
از وی به بسیار کشیدن بر آید
ناشط - شادمان و خرسند و گاو
دشتی که از جای بجای رود و نطیر آن
ناشط - راه که از چپ و راست

راه بزرگ برآید ✤ وكذالك التَّواشِطُ من المسائل

ناشِطات. ستارگان که از برجے ببرجے روند یا فرشتگان که جان مومنان را باسانی و سهولت قبض کنند یا النفوس مومنه که وقت مرگ خرسند و شادمان برآیند

بِئْرٌ اَنْشَاطٌ. بالفتح و بکسر چاه نزدیک تنگ که دلو از ان بیک کشیدن برآید

اُنْشُوطَة. کا عجوبه گره آسان کشای چون گره ازار بند و مانند آن و اقیال ما عِقَالُكَ بِاُنْشُوطَةٍ ای ما مودتك بواهية

(ن) نَشَطَتْهُ الحَيَّةُ نَشْطًا. گزید او را مار ✤ و نَشَطَ الحَبْلَ گره آسان بست در رسن

(ض) نَشَطَ مِنَ المَكَانِ نَشْطًا. بالفتح بیرون آمد از جاے ✤ و نیز نشط. آب از دلو بر کشیدن بے بکره و گزیدن مار و بر کندن کسی را از جاے بجاے و آسان گره بستن

(س) نَشِطَ نَشَاطًا. بالفتح شادمانی نمو واز کار و جز آن ✤ و نَشِطَتِ الدَّابَّةُ. فربه گردید ستور

اِنْشَاط. فربه گردانیدن علف ستور را و خداوند ستور با نشاط شدن یا خوش اهل گردیدن مرد

مُنْشِيط. لغت است از ان و گزیدن مار و گرم کشان و دراز کرده پاے بند شتران در بودن چیزے را و استوار کردن بے قصد گرفتن شتران را و راندن

تَنْشِيط. فربه کردن ستور را و گره آسان بستن

رَجُلٌ مُتَنَشِّط. مردے که ستور همراه دارد و هرگاه سوارئ ملول شود فرود آید ✤

تَنَشُّط. شادمانی نمود و بنشاط رفتن ناقه و درگذشتن از وادی و بیابان و سخت سیر گردیدن ناقه

اِنْتِشَاط. باز کردن پوست ماهی و بدندان کشیدن شتر علف را و کشیدن گره تا کشاده شود

اِسْتِنْشَاط. درز نجیدن و فراهم شدن پوست

ن ش ظ

نَشْظ. بالفتح شتاب بودن

نُشُوظ. بالضم و فتحتین روئیدن نبات که زمین بشگافد و هنوز برگ بر نیاورده باشد والفعل من نصر

ن ش ع

نُشَاعَة. کشامه آنچه بدست کشیده و بیندازی آن را

نَشُوع. کصبور و لعیم دارو ے مهر داهان افگندنی و در بینی ریختنی و هرچه بحر دانده و م را

نَاشِع. بلند و برآمده

مِنْشَع. کمنبر دارو دان که بدان دارو در بینی ریزند

مُنْشَع. آزمند و حریص

(ف) نَشَعَهُ نَشْعًا. بالفتح مسعا گردد و انما الفعل ذالك لتشوق الکعقد بدرستی کشید آنرا ✤ و نُشِعَ بكذا. مجهولا. آزمند گردید بوی ✤ و نیز نُشُوع. دارو در کام و دهان ریختن و سخن آموختن کسی را و گردانیدن گریه در سینه و نزدیک بمرگ رسیده و به شدن از بیماری

اِنْشَاع. دارو در کام و دهان و در بینی چکانیدن و مزد فال گوهی دادن و یقال اَنْشَعَ فُلَانًا لِبَشَارَةٍ یعنی بشریت الغریادا و رسید

اِنْتِشَاع. بر کشیدن و افگندن دوا را و به بینی خویش کردن

ن ش غ

نَشُوغ. کصبور دارو ے در دهان و بینی ریختنی

نَوَاشِغ. راه گذرهاے آب وادی

مِنْشَغَة. کمکنسه دارو دان

مُنْشُوغ. آزمند بچیزے

(ن) نَشَغَ بالرُّمح نَشْغًا. بالفتح نیزه زد ✤ و نَشِغَ بالشیء مجهولا. آزمند آن گردید ✤ و نیز نَشْغ. روا گردیدن آب و سخن آموزانیدن و تلقین کردن و دارو در دهان و بینی ریختن مستعمل معروفا و مجهولا و بدست آب خوردن و گردانیدن گریه در سینه و نعره زدن چنانکه بیهوش خواهد که شود

اِنْتِشَاغ. بیهوش شدن

تَنَشُّغ. نعره زدن و گریه در سینه گردانیدن چندانکه به بیهوشی نزدیک آوا آسفًا

اِمْتِشَاغ. پراگنده و دور شدن شتران در چراگاه و دست بپهلو پنجم زدن او مگس

ن ش ف

نَشْفَة. بالفتح لته پاره که بدان آب باران گرفته در آن نما افشارند

نُشْفَة. بالضم والکسر چیزے اندک که در او ندابی باشد و آنچه از دیگ بکفلیز برآرند و گرم گرم بخورند ✤ و نُشْفَة. بالضم کف شیر وقت دوشیدن

نَشَفَة. مثلثه بحرک سنگ سیاه سوخته و سنگ پاخا نشفه محرکة و مکسور مع و نشفه لعنب و صرد و نشافکتاب جمع

نَشَف. محرکة آب بجو د در کشی جا و غیر آن اسم مصدر است

اَرْضٌ نَشِفَةٌ. کفرحة زمین آب بجو د در کشنده

نُشَافَة. کثامة کف شیر وقت دوشیدن

نَشُوف. کصبور ناقه که پیش از زه آوردن شیر و بعد از آن شیر گردد

نَشَّاف. کشداد آنکه روغن بر سر و یک ترکند و تنها خورد

نَشَافَة. دستار پاک کردنی

نَاقَةٌ مِنْشَافٌ. شتر ماده که گاه بے شیر و گاه شیر دار

(ن) نَشَفَ. رفت و هلاک شد

نَشِفَ المَاءُ فی الاَرْضِ. فرو رفت آب در زمین ✤ و نیز نَشْف. بجو د کشیدن جامه خوے را و کاغذ سیاهی را و حوض آب را

اُنْشَاف ـ بچه نر زادن ناقه بعد
بچه ماده و سرشیر خورانیدن
یقال اُشْتِنِيْ
تَنَشُّف ـ بخرقه و مانند آن
گرفتن آب را و بانشافه شدن شتر
یقال اَمْسَتُ اِبِلُکُمْ تُنَشِّفُ و
تَرْعَى اَلْهَا نُشَافَةٌ وَ رَغْوَةٌ
تَدْغُفُ ـ بخود کشیدن حوض آب را
و کاغذ سیاهی آچامه خوی را
اِنْتِشَاف ـ نشافه خوردن کودک
یرگرفتن و دیدن یستعمل مجهولا

ن ش ف

نُشْقَة ـ بالضم گردن بند مثل که
حلقه رسن باشد که در گردن هایم افگنند
نَشُوق ـ ککتف آنکه چون بکاری
درآید در آویزان باشد در وی
نُشَاق ـ کغراب موضعی است بدیار
خسر اعقه
نَشُوف ـ کصبور داروی بینی که
در بینی ریزند یا سبو یند تا از
حرارت و بوییش عطسه آید
نَشَّاق ـ کسکاری شکار که حلقه
رسن در گلوی وی افتد یقول القائل
لشرکه الی التنشق و لك العلائق
مُنْتَشِق ـ کمقعد بینی
(س) نَشِقَ النَّشُوقَ نَشْقًا ـ
بالفتح بوی کرد آن را انتشقت منه
ریحًا طیبةً کذلك و نَشِقَ
الظبی در دام آویخته آهو و
یقال هذه ریح مکروهة
النشوای الشم
اِنْشَاق ـ بدام آویختن آهو را
و بویانیدن نشوق را در بینی

کردن آن را
اِسْتِنْشَاق ـ آب و جز آن در
بینی کردن و بوی کردن چیزی را

ن ش ك

نَشَّاك ـ کشداد جد خالد بن سیار محدث

ن ش ل

نَشِیل ـ کامیر گوشت پاره که از
دیگ بی کفگیر بدست برگیرند گوشت
بی توابل پخته و شیر بنگام دوشیدن
و تیغ سبک تنک و آب که نخستین
از چاه برآرند
فَخِذٌ نَاشِلَةٌ ـ ران کم گوشت
نَشَّال ـ کشداد آنکه گرده نان را
در دیگ فرو برده تر کند و
تنها خورد
مُنْتَشَلَة ـ کمقعدة جای خاتم
از خنصر که تفقد آن در طهارت
مستحب باشد
مِنْشَل ـ کمنبر آله گوشت کشیدن
از دیگ
مِنْشَال ـ بالکسر آله گوشت کشیدن
از دیگ که آهنین باشد و نام اسپ
حجر بن معویة
(ن) نَشَلَ نُشُولًا ـ کم گوشت
گردید و نیز نشول شتاب
برکشیدن چیزی را و گاییدن
(ن ض) نَشَلَ اللحم نَشْلًا ـ
بالفتح بدست برآورد و آن را از دیگ
بی کفگیر و عضوی بدست گرفته
بدهن خورد گوشت آن را و بی
دیگ افزار پخت گوشت را
تَنَشُّل ـ ناشتا شکستن کسی را
یقال تنشّل ضیفك ای لهنه

مُنْتَشَل ـ گوشت پاره از دیگ
بدست برکشیده
اِنْتِشَال ـ بدست از دیگ بر
آوردن گوشت را بی کفگیر

ن ش م

نَشَم ـ محرکة درختی است که از وی
کمان سازند
نَشِیم ـ کحقف گاو که در آن نیم کهایی
سپید و سیاه باشد
یدی نَشِمَة ـ کفرحة دست
من کوتاه است از چربش و جز آن
مِنْشَم ـ کمجلس و مقعد خوشبوی
است که بدشواری کوفته شود یا
ثمر و ن السنبل است که زهری
است در حال کشنده و یا درختی
است سیاه بدبوی و دانه ملسان
و موضعی و نام دختر وجیه که در مکه
بوی خوش می فروخت و نیز
المثل اشام من عطر منشم
اصله ان العرب کانوا اذا اراد
القتال و تطیبوا بطیبها کثرت
القتلی فقالوا اشام من
عطر منشم
(س) نَشِمَ الثور نَشَمًا ـ محرکة
خال خال گردیده کاو
نَشَّمَ فی الامر تَنْشِیمًا ـ آغاز
کرد آن را و نَشَّمَ فی الشر در
بدی شد و در آویخت در آن و منه
قولهم نَشَّمَ الناس فی
عثمان رضی الله عنه و
و نیز تَنْشِیم ـ برگردیدن گوشت
و بوی گرفتن آن و زهانیدن
زمین آب را و بلند گردانیدن

ذکر کسی را یقال نشم الله
ذکره
تَنَشُّم ـ آغاز کردن کاری را
و نرمی کردن در علم خواستن

ن ش و

نَشْوَة ـ بالفتح بوی و مستی و
انترجة نشوة ـ ترنج هماناک
نَشَا ـ کعصا و ممد بوی خوش
و نشاسته فارسی معرب حذف
شطره کما قالوا للمنازل منا
نَشَاة ـ بالفتح درختی نوخاسته
نَشَا جمع
نَشِیَة ـ کغنیة بوی محمد حبیب
نشالی است
نَشْیَان ـ کسکران مست نشوان
بانوا و مثلث و نشیان الاخبار
آنکه اخبار را خستین معلوم کند
و جویای آن باشد
نَشْوَی ـ بکسر شهری است
باذربیجان و آن را نخجوان و نخشوان
و نقشوان گویند
(ن) نَشَا ریحًا طیبة
و عام نشوة مثلثة بوی کرد
آن را و نشا الخبر ـ دانست
آن را و بر رسید آن را و
نشا ملاان نشوًا ـ بالفتح و
نشوة ـ مثلثة مست
گردید و نشا بالشیء ـ بار
بار بازگشت بران و نشا
المال ـ بیمار گردید شتران
از بوییدن عصا که گیاهی است
اِنْتِشَاء ـ بوی چیزی یافتن
تَذَنْیِشَی ـ بوییدن مست گردیدن

اِنْتِشَاء. بوی خوش کردن و مست گشتن

اِسْتِنْشَاء. بوے خوش کردن و مست شدن

بَابُ النُّونِ فَصْلُ الصَّاد

ن ص ع

(ف) نَصَأَ نَصْأً. بالفتح گرفتن موی پیشانی وی را + و نیز نَصْءٌ. بانگ بر زدن شتر را و زجر کردن و بر داشتن

ن ص ب

نَصْب. بالفتح بیماری و سختی و نشان بر پای کرده و بحرکت پایان بت و آنچه بر پا کنند بجهت پرستش انصاب. جمع قال الله الانصاب و الازلام و نَصْبُ الاعراب زبر و هو الاعراب کالفتح فی البناء اصطلاح نحوی و نَصْبُ العَرَب نوعی از سرود که حزین و نرم تر باشد از حدا و منه الحدیث لو نَصَبْتَ لنا نَصْبَ العَرَب ای لو غَنَّیْتَ غناء العَرَب

نصب بالکسر بهره

ذَاتُ النَّصْب. بالضم دهی است نزدیک مدینه + و هذا النَّصْبُ عینی. بالضم و الفتح او الفتح لحن ابن منظور نظر من است

نُصْبَة. بالضم ستون

نُصُب. بالضم و بضمتین بیماری و سختی و بدی و بلا و منه قوله تعالی انّی مسّنی الشیطان بنُصْب و عذاب و علم و نشان و آنچه بر پای کنند بجهت پرستش از سنگ و جز آن

نَصَب. محرکة رنج و سختی و منه قراءة الحسن یعقوب مسّنی الشیطان بنَصَب

نَصْب کفلس بیمار و دردگین

نَصِیب. کامیر بهره النصیباء انْصِبَة جمع و حوض و دام بر پا کرده

نَصِیبَة. کسفینة بر چه از اعلم و نشان گردانند و سنگ گرداگرد دیوار خانه و سنگ گرداگرد حوض که در آن رانج و مانند آن در گیرند نصائب جمع

نُصَیْب. کزبیر نام شاعرے

نِصَاب. ککتاب از ادو اصل هر چیزی و باز گشت و جای غروب آفتاب و دسته کارد نصب ککتب جمع و آن قدر از مال که زکوة واجب گردد بر وی و نام اسپ مالک بن نویره

نَاصِب. نام اسپ حُوَیص بن بُجَیر + و هَمٌّ نَاصِبٌ غم با رنج و هو فاعل بمعنی مفعول لانّ یُنْصَب فیه و یُتْعَب کقولک لَیْلٌ نائمٌ ای ینام فیه و یوم عاصف ای تعصف فیه الریح او ذو نَصَب علی النَّسَب کلابن و تامر ای ذو لبن و تمر و سمع عن العرب نَصَبَه الهَمُّ ای اَتْعَبَه فهو هَمٌّ ناصب + و عَیْشٌ نَاصِبٌ زیست با رنج و تکلیف

تَیْسٌ اَنْصَب. نر ایستاده شاخ نَاقَةٌ نَصْبَاءُ شتر ماده ایستاده سینه و عنز نصباء بز ماده ایستاده شاخ

نَصِیبِین. شهری است تخت گاه دیار ربیعة و فیه للعرب مذهبان منهم من یجعله اسمًا واحدًا و یلزمه الاعراب کما یلزم الاسماء المفردة التی لا تنصرف فیقول هذه نَصِیبِینُ و مررت بنَصِیبِینَ و رایت نَصِیبِینَ و منهم من یجریه مجری الجمع فیقول هذه نَصِیبُونَ و مررت بنَصِیبِینَ و رایت نَصِیبِینَ و نسبت بوی نَصِیبِینِی بصورت اول و نَصِیبِیّ بصورت ثانی

اَنْصَاب. سنگهاے گرداگرد کعبه بر پاے می کردند و پرستیدند و بروی ذبح و قربانی می کردند جمع نَصْب است + و اَنْصَاب الحَرَم حد هاے حرم

نَصَائِب. سنگهای گرداگرد حوض نصب کنند و درجها بکلوخ و جز آن گیرند

نَوَاصِب. گروهی از مسلمانان که با علی کرم الله وجهه عداوت و بغض دارند و آنرا ناصبیة و اهل النَّصْب نیز نامند سمیت به لانّهم نصبوا له ای عادوه

اَنَاصِیب. نشانهای راه که از سنگ بر پا کنند موضعی است

تَنَاصِیب. بفتح الفوقیة علمهای راه که از سنگ سازند

مَنْصِب. کمجلس جای باز گشت و اصل هر چیزے

عَیْشٌ ذُو مَنْصَبَةٍ. زیست با رنج و کلفت

مِنْصَب. کمنبر دیگدان آهنی

(ض) نَصَبَهُ المَرَض. دردناک گردانید او را بیماری + و نَصَبَ الشَّیْءَ. فرونهاد آن چیز را و پست کرد و بر داشت آن را و بر پای کرد از اضداد است و کذا نَصَّبَهُ للامر ای اقامه و نَصَبَ لفلان. دشمن داشت آن را + و نَصَبَ له الحرب. طرح جنگ افگند با وے + و نیز نَصَب. زبر دادن کلمه را و دیر سیر کردن یا همه روز با هستگی رفتن و بسرود حے راندن شتر را و سرود گفتن و بر پای خاستن و یقال نُصِبَ الشَّیْءُ مجهولا اذا رفع استقبل به شیء + و نیز نَصْب. در توانی سالم ماندن قافیه از فساد

(س) نَصِبَ نَصَبًا. محرکة ماندہ گردید و رنج دید + و نَصِبَ الرَّجُلُ. کوشش نمود و قال الله تعالی فاذا فرغت فانصب ای بالعبادة و نیز نَصَب ایستاده شدن شاخهای گوسپند

هَمٌّ مُنْصِبٌ. کمحسن اندوه رنج آور

اَنْصَبَ اِنْصَابًا. گردانید جهت وے نصیبی را + و نیز انصاب مانده گردانیدن اندوه و رنج رسانیدن و دردمند گردانیدن بیماری و دستجه کردن کارد را

تَرَى مُتَنَصِّبٌ. کمعظم خاک نمناک بر هم نشسته + و ثعر متنصب.

دندان ہموار رستہ
تَنضِيب. پست گردانیدن و
برداشتن چیزے را و بزپاے کردن
ارا اضداد است • بدی آشکار کردن
برائے کسی و بہرہ گردانیدن مرکسی را
وستون ایستادہ کردن
نَاصِبَةُ الشَّرِّ. بدی آشکار کرد
برائے وی وکذا نَاصَبَهُ الحَربَ
ای نصبها له
تَنَصُّب. برپای خاستن و بلند
گردیدن غبار و ایستادن مادہ
خران گرد اگرد نر
اِنتِصَاب. برپای خاستن و
بکاری قیام کردن یقال انتصب
للامر اذا اقام له و منصب بلند حرف

ن ص ت

نُصتَةٌ. بالضم خاموشی
(ض) نَصَتَ نَصتًا. بالفتح
خاموش ماند
اِنصَات. خاموش بودن و
گوش داشتن و یعدای بنفسه
باللام یقال انصَتَهُ و لَهُ ای
سَکَتَ لَهُ واستَمَعَ لِحَدِیث
وقد ورد بالی فی شعر الکُمَیت
وخاموش کردن لازم و متعدی
بباز پس کردن
اِنتِصَات. خاموش بودن
اِستِنصَات. خاموش بودن
خواستن

ن ص ح

نَصِیح. کامیر پند دہندہ نُصَحَاءُ
جمع و از اعلام است
نَصِیحَة. کسفینة پند و اندرز

نِصَاح. ککتاب رشتہ و سلک
نُصح. بالضم و نصاحة بالتاء
و جمع و نام پدر شیبہ قاری
نِصَاحَات. کجمالات چرمہا و
ریسمانے حلقہ دار کہ آنرا نصب
کردہ یوز گیان را شکار کنند و چند
کوہ است در سرات
نَصحَاء. کصحراء موضعی است
نَاصِح. نصیحت کنندہ نُصَّح
کرکع و نُصَّاح. کرمان جمع و درزی
و انگبین بے آمیغ • و رجل نَاصِحُ
الجَیب. مرد صاف دل • و نیز
و نَاصِح. اسپ حارث بن مراغة
یا فضالة بن ہند و اسپ سُوَید
بن شداد و از اعلام اسپ
نَاصِحِی. بشد الیاء درزی
التَّوبَةُ النَّصُوح. و بضم توبہ
راست یا توبہ کہ باز رجوع نکنند
برآنچہ از آن توبہ کنند یا تائب
نیست رجوع ندارد و ہو مأخوذ
من قولہم نَصَحتِ الابل الشرب
او من نَصَحَ الثَّوبَ اعتبارًا
لقولہ علیہ السلام مرا عتاب
خرقت و من استغفر رقاء
نَصَّاح. کشداد درزی
مَنصَح. کمقعد موضعی است
مَنصِحِیَة. بالفتح و تشدید الیاء
آبے است در تہامہ
مِنصَح. کمنبر سوزن مُنصِحَة
بالتاء مثلہ و شہرے است
اَرضٌ مَنصُوحَةٌ. زمین
نیکو گیاہ و متصل روئیدہ
(ف) نَصَحَهُ و لَهُ نُصحًا بالضم

و نَصَاحَةً کَکَرامة و نَصَاحِیَةً
ککراہیة پند داد او را و نصیحت
کرد و ہو باللام افصح قال اللہ
تعالی وَاَنصَحُ لَکُم • و نَصَحَ
الغَیثُ البلاد سیراب کرد باران شہرہا
و گیاہ رویانید چنانکہ خالی نماند
جائے • و نصحت الابل الشرب
نُصُوحًا. راست کرد شرب را و
و نیز نصح. خالص و بے آمیغ شدن
و جامہ دوختن و بسیرابی خوردن
آب را یقال نَصَحَ الرَّیَّ ای
شرب حتی روی
اِنصَاح. آب سیر خورانیدن
شتران را
تَنَصُّح. جامہ دوختن و بناصحان
مانند شدن
مُتَنَصَّح. للمفعول جامہ درپے
کردہ و نیکو دوختہ
اِنتِصَاح. نصیحت پذیرفتن
اِستِنصَاح. ناصح شمردن کسی را

ن ص ر

نَصر. بالفتح یاری گر واحد و جمع
در وی یکسان است و نَصرُ بن
قُعَین پدر قبیلہ است و اِبرَاهِیمُ
بن نَصر ضبی محدث است و
بَنُو نَصر بطنی است
نُصرَة. بالضم خوبی یاری گری
و نُصرَة بن سلطان صلاح الدین
را روایتی است
نَصرُیُون. گروہی است و عبد
الرحمن بن حمدان و محمد بن علی
نصرویہ نصرویان محدثان اند
عبد اللہ بن محمد بن عبد اللہ نصر

محرکہ محدث است
نَعرَة. محرکہ دہی است کان
فیہا الصالحون
نَصِیر. کامیر یاری گر اَنصَار
جمع و انصار النبی صلی اللہ
علیہ وسلم باشندگان مدینہ
کہ یاری گر آنحضرت شدند سُمُّوا
بہ لا نہ غلبت علیہم الصفة و
از اعلام است
ابو منصور نَصِیر. کزبیر نحوی
شاگرد کسائی است
نَاصِر. یاری کنندہ
نُصَّار کرمان و اَنصَار و نُصَرَآء
کصحراء و نصر بالفتح جمع و راہ گذر
آب بسوی وادی نواصر جمع و نیز
بزرگ بدر ازی یک گز وہ و مانند
آن و آب کہ از دور آید و مدد کند
سیلہا را و از اعلام است و بنو
ناصر بطنی است
نَاصِرَة. دہی است بطبریہ
ناصریہ. دہی است در افریقیة
اَلنُّصَر. مرد ختنہ ناکردہ
نَصَّار. کشداد از نامہاے
عربان است
بُختَ نَصَّر. کبقم بالتشدید
امیرے بود از امرا لہراسپ
فارسی کہ بپادشاہی رسید اصلہ
بوخت و معناہ ابن یا عبدہ
نصر صنم وکان وجد عند الصنم
ولم یعرف لہ اب فنسب
الیہ حرم ما لقدس.
نَصرَانَة. دہی است بشام
و آن را نَاصِرَة و نَصُوریة

بج

نیز نامند یا آن نصران است
نَصْرَانِی. منسوب بوی یقال
رَجُلٌ نَصْرَانِیٌّ و امرأة نصرانیة
نصرانیةٌ . نصاری جمع نصرانی
والنصرانة ونصرانیة است
چنانکہ ندامی جمع ندمان ندمانة
یا جمع نصری است ہمچو مہرے
ومہاری وأنہار النصرانی و
انصار نیز گویند
نَصْرَانِیَّۃٌ . دین نصاری
مَنْصُور. نام مردے ولقب
خلیفہ دوم از خلفاء عباسیہ
وهو ابو جعفر منصور بن محمد
بن علی بن عبد اللہ بن عباس
بن عبد المطلب . ولقب امام
قدیم منتظر مہدی علیہ السلام
مَنْصُورَة . شہرے است اسلامیہ
بسند وشہرے بنواحی واسط و
نام خوارزم قدیم کہ شرقی جیحون بود
وشہرے نزدیک قیروان وآنرا
منصوریہ نیز نامند وشہر در بلاد
دیلم وشہرے میان قاہرہ ومیاط
ومن العجب ان کلا منہا بناها
ملک عظیم فی جلال سلطانہ
وعلو شانہ وسماها المنصورة
تفاءلا بالنصر والدوام فخربت
جمیعها واندرست وعفت
رسومها واندرست
(ن) نَصَرَ الْمَظْلُومَ نَصْرًا . بالفتح
ونُصُورًا . یاری دادن را +
ونَصَرَ الْغَیْثُ الْأَرْضَ . بہمہ
زمین رسید باران + ونَصَرَہٗ
مِنْہُ . رہانید او را از وے + ونیز
نَصْر . عطا دادن
تَنَصُّر . ترسا گردانیدن منہ
الحدیث فابواہ یہودانہ
وینصرانہ
تَنَصُّر . مدد رسیدن بیاری
آمدن وترسا شدن
تَنَاصُر . یکدیگر را یاری دادن
وراست گردانیدن بعض خبر
مر بعض را
اِنْتِصَار . داد ستدن
اِسْتِنْصَار . یاری خواستن
واسْتَنْصَرَہٗ عَلَیْہِ . ای سألہ
ان ینصرہ وخواستن

ن ص ص

نَصّ . بالفتح نہایت ہر چیزے
فی حدیث علی رضی اللہ عنہ
اذا بلغ النساء نَصَّ الْحِقَاقِ
او الحقایق فالعصبہ اولی
یعنی چون بنہایت بلوغ رسیدند
زنان دختر مند شدند یا قادر
گشتند دران مدت بر حقاق
وہو الخصام یا نزاع برخیزد میان
ایشان پس ہر ولی گوید کہ احق
ہستم یا استعارہ از حقاق
شتر یعنی بپایان رسید خردسالے
ایشان + وسَیْرٌ نَصّ . رفتار
بنہایت تیز ورفیع
نَصَّة . بالفتح گنجشک مادہ
نُصَّة . بالضم توک موی یا موی
کہ از پیش بر رو زن افتد
سَیْرٌ نَصِیص . کا میر رفتار
رفیع وبا کوشش + ونَصِیصُ
الْقَوْم . مدد ایشان
نَصَّاصُ الْأَنْف . کشادہ مرد
سخت خشمناک یعنی بجنبانیدن
حَیَّة نَضْنَاض . بالفتح ماریست
جنبندہ
مَنَصَّة . بالفتح حجلہ وخانہ آراستہ
جہت عروس ماخوذ من نص
المتاع
مِنَصَّة . بالکسر آنچہ بران عروس
را نشانندہ
(ن) نَصَّ الْحَدِیْثَ اِلَیْہِ .
برداشت آنرا بسوی او وکذا
نَصَّ الْخَبَرَ اِلَیْہِ + ونیز نص .
نیک راندن شتر را یقال نص
ناقتہ ای استخرج اقصی ما
عندها من السیر + رفتن وشتر
جنبانیدن منہ یقال فلان
ینص انفہ غضبا . وبر یکدیگر نہادن
رخت را ونیک باریکی کردن در
پرسیدن تا غایت آنرا بداند وبر روشن
وبر منصہ نشاندن عروس را وآشکارا
کردن چیزی را + ونیز نص اسناد
کردن بسوی رئیس بزرگ ووقف
گردانیدن بر چیزی ومعین نمودن
بر چیزے +
(ض) نَضَّتِ الشِّوَاءُ نَصِیْصًا
کا میر بانگ کرد کباب بر آتش +
نَصَّتِ الْقِدْرُ . جوشید
نَصْنَصَة . زانو در زمین استوار
کردن شتر تا برخیزد با بار گران و
جنبانیدن چیزی وفی حدیث
ابی بکر حین دخل علیہ عمر رضی
اللہ عنہما وہو ینصنص لسانہ
ویقول الجوهر هذا اوردنی
الموارد قال ابو عبید ہو بالصاد
لا غیر وبالضاد المعجمہ لغۃ
لکن لیس فی الحدیث وتشہ
مُنَاصَّة . سخت تقاضا کردن ومنا
نمودن با غریم
اِنْتِصَاص . بر منصہ نشستن
عروس در نجیدن وبر پاے
خاستن وبلند شدن

ن ص ع

نَصْع . بالفتح کوہے سرخ باسفل
حجاز مشرف بر غور بسوی دست راست
ینبع یا میان ینبع وصفراء
نصع . مثلثہ جامہ است سخت
سپید ووستی سپید یا ہر پوست سپید
نِصْع . کعنب نطع ادیم
نَصِیع . کا میر روشن وبے آمیغ
نَاصِع . خالص از ہر چیزی یقال
اَبْیَضُ نَاصِعٌ واصفر ناصع ازرق
وصاف قال الاصمعی کل ثوب
خالص بیاض والصفرة
او الحمرة فہو ناصع
مَنْصَع . مقعد انجمن یا جای خالی
کردہ جہت بول وقضاے حاجت
مناصع جمع
(ف) نَصَعَ نَصَاعَةً . ککرامة
ونُصُوعًا . خالص بے آمیغ گردید
ونَصَعَتِ الْاُمُّ بِالْوَلَدِ . زاد
بچہ + ونیز نُصُوع . پیدا وروشن
شدن کار وخالص گردیدن
رنگ وسخت سپید شدن و
فرو نشاندن آشامندہ تشنگی را
واقرار کردن وگزاردن حق کسی را
یقال نصع بالحق

اَنْضَعَتِ النَّاقَةُ لِلْفَحْلِ
اِنْضَاعًا۔ ثابت ماند + و نیز
اِنْضِمَاع۔ اقرار کردن وگزاردن
حق کسی را وپیش آمدن جہت
بدی و فراخیدن یا آشکارا کردن
آنچه در دل باشد و آہنگ جنگ
کردن

ن ص ف

نِصْف مثلثۃ نیمہ چیزے اَنْصَاف
جمع قرأ زیدُ بن ثابت فلہا
النُّصف بالضم
نِصْف۔ بالکسر متوسط از مردم
مذکر و مونث واحد و جمع درو ے
یکسان است + نِصْف بالکسر
وبثلث دال
نَصَف۔ محرکۃ زن میانہ سال
یا زن بسال چہل و پنج یا پنجاه و
مانند آن رسیده اَنْصَاف و
نُصُف ککتب و بالضم جمع
نُصَیْف بدون ہا مصغر آن لانہا
صفۃ + و نیز نَصَف مرد پنجاه سالہ
اَنْصَاف و نَصَفُون جمع و داد
اسم مصدر است
نَصَفَۃ۔ محرکۃ داد
نَصِیْف۔ کامیر معجر و مقنعہ زنان
و نیمہ چیزے و عمامہ و ہر چہ بدان
سر پوشند و چادر دو رنگ
و پیمانہ است منہ الحدیث
ما بلغتم مد احدهم ولا
نصیفہ
نَاصِف۔ چاکر نصفہ محرکۃ
جمع
نَاصِفَۃ۔ آب رو نَوَاصِف

جمع یا سنگ بزرگ که در آب راہہ
و وادی باشد و موضعی است
اِنَاءٌ نَصْفَان۔ کسکران خنور
نیم پر
قِرْبَۃٌ نَصْفَی۔ کسکری
مشک نیمہ پر
مَنْصَف کمقعد نیمہ راه و
رود باری است در یمامہ و خادم
مَنْصَفَۃ مونث
مِنْصَف۔ کمنبر چاکر مِنْصَفَۃ
مونث مَنَاصِف جمع
مَنَاصِف۔ بالفتح موضعی است
(ن) نَصَفَہ نَصْفًا۔ بالفتح
بہ نیمہ رسید + وکذا نَصَفَ النَّہار
ای انتصف + و نصف القوم
نَصْفًا و نَصَافَۃً۔ کرامۃ و بکسر
نصف گرفت از ایشان + و
نَصَفَ الشَّیْءَ نَصْفًا۔ نیمہ آن
گرفت + و نَصَفَ الْقَدَحَ۔ نوشید
نیمہ آن را + و نَصَفَ النَّخْلُ
نُصُوْفًا۔ سرخ شد بعض غوره
آن و سبز ماند بعض آن
(ض ن) نصف فلانًا نَصْفًا
بالفتح و نِصَافًا و نِصَافَۃً۔ بکسرہما
و فتحہما خدمت کرد او را
اِنْصَاف۔ داد دادن و راستی
کردن و بہ نیمہ رسیدن روز و
جز آن و خدمت کردن و در نیمہ
روز سیر کردن و نصف چیزے
گرفتن و شتافتن
مُنَصَّف۔ کمحدث عمامہ پوشنده
مُنَصَّف۔ کمعظم شراب که نصف
آن سوختہ باشند

تَنْصِیْف۔ سرخ شدن بعض
غوره خرما و سبز ماندن بعض آن
و خمار پوشانیدن دختر را و دو
نیم کردن چیزے را و دو موی گردیدن
سر باریش
مُنَاصَفَۃ۔ دو بخش کردن مال را
تَنَصُّف۔ معجر پوشیدن زن
و خدمت کردن و خدمت خواستن
از اضداد است و خواستن آنچه
نزد کسے باشد و فروتنی نمودن
نزد کسے و انصاف خواستن از
سلطان و ہمگی موی سپید گردیدن
از پیری و یقال تنصفنا لک
بیننا۔ یعنی گردانیدیم ترا میان خود
و تمام حق گرفتن
تَنَاصُف۔ یکدیگر را انصاف
دادن
مُنْتَصَف۔ بالفتح الصاد
میانہ ہر چیزے
اِنْتَصَفَ مِنْہُ۔ تمام حق خود
گرفت از ان + و نیز اِنْتِصَاف
معجر بر سر فگندن زن و نیمہ رسیدن
و در آمدن تیر در شکار و داد ستدن
اِسْتَنْصَفَ مِنْہ۔ تمام حق
خود گرفت از ان

ن ص ل

نَصْل۔ بالفتح پیکان تیر و پیکان
نیزه و تیغ بے قبضہ و کارد النصل
کا فلس و نِصَال ککتاب و نُصُول
جمع و آنچہ نو بیرون بر آمده باشد
از گیاه ہمی و سر مع جمیع اجزا آن
و تندی پس سر و اعلای سر و رشتہ
از دوک بر آمده + و معول

نَصْل پیش قبضہ بر آمد و وصف
بالمصدر + و نیز نَصْل۔ درازی
سر شتر و اسپ
نَصِیْل۔ کامیر سنگے است دراز
باندازه یک گز که بدان کوبند
کام دہن و گندم صاف و پیوند
میان گردن و سر زیر ہر دو زنخ
و نول مرغ یا بینی آن و تلاق
زن و تیر و اعلای سر و موضعی است
لِحْیَۃٌ نَاصِل۔ ریش از خضاب
بیرون آمده
نَصْلَان۔ کسکران پیکان تیر
و نیزه و تیغ بے دستہ
اُنْصُوْلَۃ۔ کاعجوبۃ شگوفہ نصل
گیاه وہمی یا ہمی که از گرمی خشک
شده باشد نَاصِیل جمع
مِنْصَیْل۔ کمندیل ستای است
که بدان گوبند منصال بالکسر
مثلہ + و نیز مِنْصَال از لشکر جماعتی
کم از سی یا چہل
(ن) نَصَلَ السَّہمُ فیہ نُصُولًا
و نشست پیکان تیر در چیزے
و نَصَلْتُہٗ اَنَا۔ در نشاندم پیکان
را در آن + و نیز نُصُوْل۔ بیرون
افتادن پیکان از تیر و ہو من
الاضداد لکن قالوا و عندی
انہ لیس من الضد لانہم انما
یقولون نَصَلَ النَّصْلُ اذا خرج
من الفلح و ثبت فی الموضع لا
لا فی الفلح + و بیرون آمدن
موے از خضاب و بر آمدن سم
از ستور و بر آمدن زہر از نیش
مار و کژدم و زایل گردیدن از زن

وزائل شدن رنگ حنا از دست
مُنْصِلُ الاَسِنَّة. لمحن نام
ماه رجب وکان اُمنصِلُ الاَلِّ.
سمی لانهم کانوا ینزعونَهَا
فیه لایغزون حرمته
مُنْصُل. بضمتین شمشیر تیغ
مُنْصِلِیَّة. بالضم وشد الیاء
موضعی است
اِنْصَال. پیکان در نشاندن
در تیر و پیکان از تیر و نیز بیرون
کشیدن ضد غابرآوردن بهی
تَنْصِیل. پیکان در نشاندن
در تیر و پیکان از تیر بیرون کشیدن
از اضداد است
تَنَصُّل. بیرون آمدن موی از
خضاب و از گناه بیزار شدن
و بیرون کشیدن خود در ایتال
تَنَصَّلَ اِلَیْهِ مِنَ الْجِنَایَة اذا
خرج وتبرء عنها و بیرون آمدن ولبا
چیزے را برگزیدن چیزے را
و گرفتن آنچه با کسی باشد
اِنْتِصَال. بیرون افتادن
پیکان
اِسْتَنْصَلَ الْحَرُّ السَّفَا. الضوله
کرد گرما خار خشک بهمی را
اِسْتِنْصَالَه. بیرون آوردن از
وَاسْتَنْصَلَ الْهَیْفُ السَّفَا.
افگند باد گرم خار بهمی را

ن ص م

نَصْمَة. بالفتح صورتی که پرستند

ن ص و

نَصْو. بیماری است شبیه پیچش
در شکم و اضطراب

نِصَاء. کسحاء موضعی است
نَاصِیَة. موی پیشانی نَوَاصِی
جمع ٭ و نیز نَوَاصِی النَّاس اشراف
مردم ٭ اِبِلٌ نَاصِیَةٌ شتران بلند
برآمده در چراگاه
نَاصَاة. موی پیشانی بلغت طے
(ن) نَصَاهُ نَصْوًا. بالفتح موے
پیشانی وی گرفت یا کشیدن آنرا
قالت عائشة رضی الله عنها
مالکم تَنْصُونَ مَیِّتَکُم ای
تمدون ناصیته کانها ظن
تسریح رأس المیت ٭ ونَصَتِ
المفازة بالمفازة متصل
گردید بیابانے به بیابانے ٭
ونصا الثوب کشاد آنرا
اِنْصَاء. موی پیشانی کسی گرفتن
نَاصَیْتُه مُنَاصَاةً ونِصَاءً
بالکسر موی پیشانی یکدیگر را گرفتیم
و یقال هٰذِهِ فَلَاةٌ تُنَاصِی
فَلَاةً یعنی هر دو بیابان باهم
متصل اند
تَنَصَّتِ الْمَرْأَةُ. شانه کرد
موی خود را
مُنْتَصَا. اعلای وادی
و موضعی است
اِنْتِصَاء. دراز گردیدن موے

ن ص ی

نَصِیّ. گیاهی است و هو
مَادَامَ رَطْبًا سمی نَصِیًّا
فاذا ابیض فهو طریفة و
اذا ضخم ویبس فهو الحلی
نَصِیَّة. گزیده و خیار و برگزیده
از مردم و ستور و جز آن

نَصِیّ. جمع اَنْصَاء و اَنَاصِی جمع الجمع
اَنْصَتِ الْاَرْضُ اِنْصَاءً البسیار
نصی گردید زمین
تَنَصِّی. نزدیک گشتن و زن
خواستن در برگزیده قوم یقال
تَنَصَّی بنی فلان اذا تزوج
فی نواصیهم
اِنْتِصَاء. برگزیدن و دراز گردیدن
گوه و زمین و بلند شدن آن

باب النون فصل الضاد

ن ض ب

نَاضِب دور
تَنْضُب. کتنصر درختی است
حجازی خارش خرد شبیه خار عوسج
و وی است نزدیک مکه والتاء
زائدة فیه لانه لیس فی
الکلام فعلل بتضبة یکی قال
ابن سلمة النبع شجر القسی
و تَنْضُب شجر تتخذ منه السهام
(ن) نَضَبَ الْمَاءُ نُضُوبًا.
فرو شد آب بزمین ٭ و نیز نُضُوب
روان گردیدن و مردن و کم شدن
نبات و سخت شدن پشت لیشر
و دور شدن دشت و مردم یقال
نضبت المفازة و نضبوا ای
بعدت و بعدوا و فرو رفتن
چشم در مغاک یا بخصوص چشم ناقه
اِنْضَاب. کشیدن چله کمان را
تا بانگ کند مقلوب اِنْبَاض
تَنْضِیب. فرو شدن آب بزمین
و کم شیر گردیدن ناقه و دیر دوشیده
شدن آن

ن ض ج

نَضِیج. کامیر میوه رسیده و پخته
هر چه باشد ٭ رجل نَضِیجُ الرَّاْیِ
مرد استوار خرد
نَاضِج. گوشت پخته و میوه رسیده
مِنْضَاج. بالکسر باب زن
(ن) نَضَجَتِ النَّاقَةُ بِوَلَدِهَا
یکسال گزارد و بچه نداد
(س) نَضِجَ الثَّمَرُ نُضْجًا. بالفتح
والضم رسید ٭ و نیز نُضْج پخته شدن
هر چیزے چون گوشت و ریش و مانند
اِنْضَاج. پختن گوشت و جز آن را
و رسانیدن میوه را
تَنْضِیج. تا یک سال بچه ناآوردن
ناقة مُنَضِّج لغت است از آن
مُنَضِّجَات جمع

ن ض ح

نَضَح. محرکة حوض اَنْضَاح جمع
نَضِیح. کامیر خوی و حوض نُضُح
بضمتین جمع
نَضُوح. کصبور نوعی از خوشبو
و داروی دهن ٭ و قَوْسٌ
نَضُوحٌ. کمان تیر دور انداز
نَاضِح. شتر آب کش نَاضِحَة
مونث و هی سانیة نَوَاضِح جمع
نَضَّاح. کتان آب کشنده
با شتر ٭ و نَضَّاحُ ابن اشیم کسی است
نَضَّاحَة. دور انداز و
نیک انداز مردم
قَوْسٌ نَضِیحَة. کجهینة کمان
تیر دور انداز
مِنْضَحَة. کمکنسة اشتر کالبلنگ
(ض) نَضَحَ الْبَیْتَ نَضْحًا. بالفتح

آب شاشیده در آن و فی الحدیث
یغسل بول الجاریة و ینضح بول
الغلام ٭ و نضح فلاناً بالنبل
تیر انداخت بر وے ٭ و نضح بالرای
علی نحو یده کمیز آلود ساخت
ران را ه و نضح عنه دور ساخت
از وے ٭ و نیز نضح فرو
فشاندن تشنگی را و سیری آب
آشامیدن یا کم از سیری
آب خوردن از اضداد
است و آب دادن خرما بن ۔ نضح شجر
شکافته شدن درخت جهت گل
بیرون آوردن و پیدا شدن
گرفتن دانگشت
رف ۔ نضحت القربة نضحا و
نضحانا ۔ بالفتح الفوقیه تراوید ٭
و نضحت العین ۔ اشک ریخت
انضح عرضه ۔ زشت گردانید
آبروی وے را و آلود ٭ و نیز انضاح
پیدا شدن گرفتن و انگشت
مناضحة ۔ دور کردن
تنضحت العین ۔ جوشید آب از آن
و تنضح منه ۔ دور گردید از آن
انتضاح ۔ جوشیدن اشک چشم
و آب بر شرم گاه پاشیدن بعد وضو
استنضاح ۔ آب بر فرج پاشیدن
بعد وضو

ن ض خ

نضخ ۔ بالفتح نشان خوشبو که در
جامه و جز آن باقی باشد یقال
اصابه نضخ
نضخة ۔ بالفتح یکبار باریدن
نضاخ ۔ کتان باران بسیار
عینان نضاختان ۔ بالتاء چشمه بسیار
آب منه قوله تعالی فیهما
عینان نضاختان ای فوارتان
منضخة ۔ ککنسة زدانه العامة
تقول نضاخة مشدّدة
رف ۔ نضخه نضخا ۔ بالفتح
شاشید آب را مانند نضح او النضح
دون النضخ ٭ و نضخ الماء ۔
سخت جوشید یا از زیر بالا رفت ٭
و نضخ النبل فی العدو ٭ پراگند
انگند تیر در دشمن ٭ و نیز نضخ
نیم سیر شدن از آب و لا یقال منه
فعل و لا ینفعل مناضخة و
نضاخ ۔ بالکسر پاشیدن با هم
انتضاخ ۔ آب شاشیدن

ن ض د

نضد ۔ محرکة رخت بر هم نهاده
یا برگزیده آن و رخت جامه و رخت
و بزرگی آبائی و بزرگ و شتر ماده
ذره انضاد جمع ٭ و
انضاد الفق مرتفعات
مردم ٭ و انضاد الرجل اعمام
و اخوال المتقدمون فی
الشرف ٭ و انضاد الجبال
سنگها بر یکدیگر ٭ و انضاد السحاب
ابر بر هم نشسته و بر یکدیگر برآمده
نضید ۔ کامیر رخت بر هم نهاده
نضیدة ۔ کسفینة بالش و آنچه
پر کرده شود از رخت
نضاد ۔ کقطام کوهی است در
عالیه و یونث و تمیم تجریه مجری
ما لا ینصرف
نضود ۔ کصبور ناقه فربه
منضود ۔ رخت بر هم نهاده
رض ۔ نضد متاعه نضدا
بالفتح بر هم نهاد رخت را
تنضید ۔ بر هم نهادن رخت
متاع منضد ۔ بفتح الضاد و لغة
است از آن شدد للمبالغة
انتضد بالمکان ۔ اقامت
نمود در آن جاے ۔

ن ض ر

نضر ۔ بالفتح زر و سیم نضار
کتاب و لجین نضر ۔ کافلس جمع ٭
و نضر بن کنانة پدر قبیله قریش
و حسین بن حسن بن نضر
بن حکیم نضری و پسر قاضی
عبد الله و شیخ الاسلام ابو نصر
بن طاهر نضری محدثان اند
نضرة ۔ بالفتح نعمت و زیست
و توانگری و خوبی و تازه روئی و
ابو نضرة منذر بن مالك و
ام نضرة تابعیان اند
نضر ۔ بالکسر زن مرد
عباس بن فضل نضرتی
محدث است
نضیر ۔ کامیر تازه و آب دار و زر و
سیم و حی است از یهود خیبر نضیری
منسوب بوی و از آنها است
بکر بن عبد الله شیخ دارقطنی
و ابو النضیر بن تیهان صحابی
است در جنگ احد حاضر بود
نضیرة ۔ کسفینة جاریه ام سلم
نضیر کزبیر راوی نضر است
نضار ۔ کسحاب زر و سیم
نضارة ۔ کسحابة تازگی و تازه
روی و خوبی
عبید بن نضار کغراب
محدثی است
نضار ۔ کغراب زر و سیم خالص
ناگداخته بی غش و چوب درخت
گز یا گز سرسبز بی آب یا گز رسته
راست شاخها یا گز کوهی و چوب
که از آن آوند سازند و کسیر و از آن
است منبر آن حضرت صلی الله
علیه و سلم و نضار بن حذیفة
از همدان است ٭ و قدح
نضار بالعنت و الاضافة
یعنی کاسه از چوب گز زرد رنگ
نضارات ۔ بالضم جهند وادی
است بدیار بلحارث بن کعب
نضور ۔ بالضم خوبی و تازه روئی
ناضر ۔ روی تازه و باآب نیکو
درخت سبز ٭ و نیز ناضر بطراز
مبالغه در هر رنگ زند فیقال
اخضر ناضر و احمر ناضر
و اصفر ناضر ٭ و نیز ناضر خرما
انضر ۔ تازه و آب دار و زر و سیم
رن ك س ۔ نضر الشجر و
الوجه و اللون نضرا ۔ محرکة
و نضارة و باآب گردید ٭ نضره
الله ۔ تر و تازه گردانید و را اضداد
لازم متعدی ٭ و نیز نضر خوبی و
تازه روئی
انتضار ۔ تازه روی گردانیدن
یقال انضره و انضر بتشدید
الراء من الانضار کذا العین
فی النسخة الثانیة من القاموس
من نسخة المولف رحمه الله

بخطه وفی بعض النسخ الموثوق
عند نا النضره فانضر ای
یتعدی ولا
تَنْضِیر- تازه روی گردانیدن
وبناز ونعمت پروردن منه
الحدیث نَضَّرَ الله امرءًا سَمِعَ
مَقَالتی فوعاها ای نَعَّمه الله

ن ض ض

نَضّ- بالفتح کار ناپسندیده
وآب اندک ودرم و
دینار نقد شده یا عام است
نَضِیض- کامیر آب اندک
نِضَائِض ونِضَاض کَکِتَاب
جمع وگروه مردم یقال جاءوا
باقصی نَضِیضِهِم کم گوشت
یقال رجلٌ نَضِیضُ اللحم
نَضِیضَة- کسفینة باران
اندک ونَضَائِض جمع وباد
که آب آرد وبا دست وگروه
یقال جاء وباقصی نَضِیضَتِهِم
ای جماعتهم نشتلی یقال
ابلٌ ذاتُ نَضِیضَةٍ وذاتُ
نَضَائِضَ ای ذات عطش
وامالا گوشت بوئت بریان
کردن نَضَائِض جمع
نِضَاض- ککتاب عطیه است
نُضَاض- بالضم برگزیده قوم
نُضَاضَة- بالتا همچنان
وجز آن وسپین فرزند مرد مذکر
ومونث تثنیه وجمع درو یکسان
است
بئر نَضُوض- کصبور چاه که
آبش اندک اندک بر آید

نَاضّ- درم و دینار نقد شده یا
ناض آن درم و دینار است که
عین گردد بعد از آن که متاع باشد
وقیل للناض المال الصامت
وامرٌ نَاضّ- کار ممکن
حَیَّةٌ نَضْنَاض- بالفتح
مار بسیار جنبان مضطرب که در یک
جای قرار نگیرد و بسیار زهر که گزید
آن در حال هلاک شود یا ماریکه
زبان را بسیار بجنباند وبیرون آرد
و درون برد نَضْنَاضَة- مثله
(ض) نَضَّ الماءُ نَضًّا- بالفتح
ونَضِیضًا- کامیر اندک اندک
گردید آب یا تراوید ونَضَّ العود
او سر چوب آب تراوید یا از طرف
طرف دیگر و نَضَّ الامرُ ممکن
گردید و نیز نَضَّ درید و شد
مشک از بسیاری پری و شکاف
کردن و اندک دادن و بال
جنبانیدن مرغ و نقد گردیدن
درم و دینار یقال خُذ ما
نَضَّ لک من دینک یعنی بگیر
نقد شده را و یقال ما نَضَّ
بیدی منه شیٌ
نَضْنَضَة- زبان جنبانیدن مار
اِنْضَاض- حاجت روا کردن
واندک اندک شیر خورانیدن ماهی
بچه خود را
تَنْضِیض- بسیار درم و دینار گردیدن
و بی آرام ساختن کسی را
تَنَضَّضْتُ مِنهُ حَقِّی- تمام
گرفتم حق خود از وی و تَنَضْنَضْتُ
الحاجة روای آن خواستم از و

وتَنَضْنَضْتُ فلانًا- برانگیختن
خواستم او را
اِسْتِنْضَاض- احسان و عطیه
خواستن یقال هو یستنض معروفا
ای یستقطره و نقد کردن دین
خواستن یا اندک اندک گرفتن آن وزود خواستن آن را

ن ض ف

نَضَف- محرکة صعتر دشتی
نَضِف- ککتف پلید نَضِفُون جمع
نَضِیف- کامیر پلید
رجلٌ نَاضِف- مرد گوز زننده
نَضَفَان- محرکة پهلو
رجلٌ مُنْصَف- کمنبر مرد گوز
زننده
(ن ض س) نَضَفَ نَضْفًا- بیرون
نَضْفًا- بالفتح همه شیر پستان مکید
شتر بچه و نیز نَضَف- خدمت
کردن و تیز دادن
اِنْضَاف- همیشه صعتر خوردن
و تیز دهانیدن و پوپه دویدن
ناقه و پوپه لیوانیدن آن را
اِنْتِضَاف- همه شیر پستان مکیدن
شتر بچه

ن ض ل

نَضْل- بالفتح موضعی است
نُعْمَان بن نَضْلَة- بالتاء و
نَضْلَة بن حُدَیْج و نَضْلَة
بن عُبَید و نَضْلَة بن طریف
و نَضْلَة بن عمرو نَضْلَة
بن مَاعُز صحابیان اند و ابو
نَضْلَة- کنیت هاشم بن عبد مناف
نِضِل- کزبرج بالهمزه بلا
وسختی

(س) نَضِلَ البعیرُ نَضَلًا-
محرکة لاغر و نزار گردید و مانده شد
و بنیا بگشت
(ن) نَضَلْتُهُ نَضْلًا- بالفتح
چیره شدم بروی در تیر اندازی
اِنْضَال- لاغر و مانده گردانیدن
نَاضَلَ مُنَاضَلَةً و نِضَالًا-
بالکسر و تَنْضَالًا بالفتح الفوقیه
تیر اندازی کردند باهم و نبرد نمودند
در تیر اندازی و نَاضَلَ عَنهُ-
گفت گوی عذر در پیش آورد و دفع
کرد
تَنَضُّل- بیرون آوردن
اِنْتِضَال- بیرون آوردن
گزیدن یقال اِنْتَضَلَ منه
و دست انداختن شتر در رفتن
برهمدیگر تا زیدن مردم و تیر اندازی
کردن باهم و بسخن و شعر نبرد کردن
یقال اِنْتَضَلُوا بالکلام ثم بالاشعار
تَنَاضُل- نبرد کردن در تیر
اندازی

ن ض م

نَضْم- بالفتح گندم کردد بر
نَضْمَة- یکی

ن ض و

نِضْو- بالکسر آهن لگام لاغر
از شتر و جز آن نِضْوَة مونث
اَنْضَاء جمع و تیر قمار تنک و تیر تباه
شده از کثرت رمی و جامه کهنه
و نِضْوُ السَّهْمِ تنه تیر یعنی از
پیکان تا پیه
نَضِیّ- کامیر لاغر از شتر و جز آن
و تیر بی پیکان و بی پر و تیر قمار بکار

ج ۲

نا داشته وپیکان تیر وتنه تیر ونیزه وگردن تا اعلای آن یا استخوان آن یا دوش وگوش میان کتف وگردن یا شانه جاے وزره مرد
اَنْضِیَة جمع

(ن) نَضَاۃ مِن نُوبِه اَنْضُواً - بالفتح بیرون کشید جامه از وی
ونیز نَضْو پیش گرفتن اسپ
و در رفتن و در گذشتن تیر و برکشیدن شمشیر وبریدن شهرها ومنازل
ورفتن ومحو شدن رنگ خضاب دست وپای وسر وریش یا بخصوص رفتن رنگ خضاب سر وریش
است نُضِی ونُضُو بشد الواو والیاء مثله فی الکل وفرو شستن
ورم اندام وفروخوردن آب درزمین

مُنْضِی - بکرم ستور لاغر کرده

مُنْضَات - مونث

اِنْضَاء - لاغرگردانیدن ستور لاغر دادن کسے را وکهنه گردانیدن جامه را

تَنَضِّی - لاغرگردانیدن ستور را

اِنْتِضَاء - برکشیدن شمشیر وکهنه گردن جامه ولاغرگردانیدن شتر

نضی

(ض) نَضَیْتُ السَّیْفَ نَضْیاً - بالفتح برکشیدم آنرا و نَضَیْتُ الثَّوْبَ کهنه گردانیدم آنرا
اَنْضَیْتُه وانْتَضَیْتُه کذالک

مُنْتَضی - موضعی است

بَابُ النُّون وفصل الطاء

ن ط ب

نِطَاب - ککتاب سرو رگ گردن

نَاطِب - پالونه

نَوَاطِب - جامه پارها که در پالونه داخل کنند وبدان چیزها را صاف کنند

مَنْطَبَة - کمقعدة کول

مِنْطَب - کمنبر پالونه مِنْطَبَة مثله

(ن) نَطَبَه نَطْباً - بانگشت زد گوش وے را

مُنَاطَبَة - بر یکدیگر براغالانیدن

ن ط ث ر

نَطْثَرَه - بیناک خوردن پیه وچربی را چندانکه گران گردد دل از ان مقلوب طنثره

ن ط ح

نَطْحَة - بالفتح یکبار سرو زدن منه الحدیث فارس نَطْحَة او نَطْحَتَان ثم لا فارس بعدها ابداً یعنی اهل پارس با مسلمانان یکبار یا دوبار معرکه خواهند پرداخت سپس آن ملک وسلطنت از دست ایشان خواهد رفت

نَطِیح - کامیر بز که بسرو زدن بمیرد و نَطِیحَة مثله والهاء لغلبة الاسمیة علیها وکذلک القریسة والاکیلة والرمیة لانه لیس هو علی نطحتها فهی منطوحة وانما هو الشیٔ فی نفسه مما ینطح مما یفترس ومما یوکل وقیل النطیحة للمونث وهی لحی ومرد بدفال واسپ که در پیشانی او دو دائره باشد وآن مکروه است وهرچه پیش آید از مرغ ووحش خلاف قعید

نَاطِح - هرچه پیش آید از مرغ ووحش ورنج وسختی نَوَاطِح جمع
یقال اَصَابَه نَاطِحٌ من الدهر
ای امر شدید نَطْح ونَاطِح دو ستاره است از منازل قمر ببرج حمل که هر دو شاخ وی اند ویقال ماله نَاطِحٌ ولا خَابِطٌ یعنی او را نه گوسپند است نه شتری

نَطَّاح - کشدا کبش سرو زن

مَنْطُوحَة - بزی که بسرو زدن بمیرد جاءت بالها الغلبة الاسمیة علیها

(ف ض) نَطَحَه نَطْحاً - سرو زد او را

تَنَاطُح - باهم سرو زدن وجفا

اِنْتِطَاح - باهم سرو زدن وجفار

ن ط خ

هو نِطْخ شَرٍّ - بالکسر او شر انگیز وصاحب بدی است

ن ط ر

نَطْر - بالفتح باغبانی نمودن والفعل من نصر

نَطْرُون - بالفتح بوره ارمنی

یَنْطُرُون بالفتح مثله

نِطَارَة - ککتابة باغبانی

نَاطِر - باغبان انگور وخرما عجمی است نُطَّار کرمان وِنُطَرَاء کامراء ونَطَرَة محرکة جمع

نَاطِرُون - موضعی است بشام یا آن ناطرون بمیم است

نَطَّار - کرمان مترس که در باغ وکشت نصب کنند تا وحوش وطیور از آن ترسند

نَاطُور - باغبان انگور وخرما عجمی است نَوَاطِیر جمع وابن النَّاطُور - والی ایلیار وصاحب هرقل که منجمی بود وپیشوای نصارای شام شد ویروے فیه بالظاء المعجمة من النظر

نِنْطِر - کز برج بالهمزه مرد نیک زیرک تیز فهم

ن ط س

نَطْس - بالفتح وککتف وعضد دانا

نُطُس - بضمتین طبیبان نیک زیرک وسخت پرهیزگاران از الایش وچرک وریم

نَطِس - ککتف دانا رنیک پاک از آلایش چرک وریم وپرهیز دارنده آن را

نُطَسَة - کهمزه مرد نیک پرهیز کننده از آلایش واحتیاط نماینده از ناپاکی

نِطَاسِی - بالکسر والفتح دشنه الیا دانا طبیب

نَاطِس - جاسوس

نِطِّیس - کسکیت طبیب

طبیب نماینده خود را

(س) نَطِسَ نَطَساً - محرکة نیکو دانست وباریک رفت

در دانش
تَنَطُّس. بپاک پاکیزه شدن و سخت احتیاط کردن در طهارت و در کلام و طعام و جامه و در جمیع امور و نیکو دانستن و باریک رفتن در دانش و جاسوسی کردن از خبر

ن ط ش

نَطْش. بالفتح استواری خلقت
نَطِیش. کامیر جنبش یقال ما به نَطِیشٌ ای حرکة
عَطْشَان نَطْشَان. بالفتح از اتباع است

ن ط ط

نَطِیط. کامیر دور نَطِیطَة مونث
اَنُطٌّ جمع و نُطُط بضمتین جمع
عَقَبَةٌ نَطَاةٌ. بالفتح عقبه دور
نَطَاط. کشداد بیهوده گوئی
نَطْنَط. کفدفد فلفل دراز
کشیده بالانطناط بالفتح شد
نَطَائِط جمع
(ض) نَطَّ نَطًّا. بالفتح بیهوده گفت و نَطَّ فِی الْاَرْض رفت و نط نَطًّا و نطیطًا. گریخت
و نیز نَطَّ. بالفتح بستن و دراز کشیدن
تَطَنْطُن. سفر دور کردن و دور شدن
و دراز کشیدن چیزی را
تَنَطْنُط. دور شدن

ن ط ع

نِطْع. بالکسر و بعنب کام دهن که در وی شکنها است نُطُوع
ج و گستردنی است از ادیم نطع بالفتح و بالتحریک مثله
اَنْطَاع و نُطُوع جمع
حروف نِطْعِیَّة. بالفتح و شد الیاء سه است ط د ت
نُطُع بضمتین تکلف فصاحت نمایندگان
نِطَاع. ککتاب رود باری است در یمامه و نِطَاعُ الْقَوم خیمه های قوم یا زمین ایشان
نَطَّاع. کقطام و کتاب آبی است در بحرین مر بنی زراح را
نُطَاع. کغراب آبی است بیمامه
نَطَاع. مثلثه موضعی است بیمامه
نُطَاعَة. بالضم لقمه که نیمه آن خورند و نیمه آن بر خوان باز آرند
بیاض ناطع. سپیدی خالص
نَطَّاع. کشداد آنکه طعام را در نطع چیند و در چیدن زیرکی بکار برد
(ف) نَطَعَ لَوْنُه. مجهولا بگردید گونه آن
تَنَطُّع. دور در شدن در سخن و غلو بکار بستن و در کام گفتن سخن را زیرکی و باریکی کردن در امور حیلة لغی

ن ط ف

نُطْفَة. بالضم آب صافی و روشن کم باشد یا بسیار آب اندک که در تک دلو و مشک بماند
نِطَاف ککتاب و نُطَف ککتب جمع و دریا نُطْفَتَان دریای مشرق و دریا مغرب یا آب فرات و آب بحر جُدّه یا بحر روم یا بحر چین و نیز نُطْفَه آب مرد نُطَف کصرد جمع
نِطْف. بالکسر نام مردی از بنی یربوع
نَطَف. محرکة عیب بدی و تباهی و زخم پشت و بیماری است که مردم را جهت دفع آن داغ کنند و آلودگی بعیب یقال هم اهل الریب و النطف
نَطَفَة. محرکة کهمزة گوشواره یا مروارید روشن یا مروارید خرد
نَطَف بحذف تاء نُطَف کصرد جمع
نَطِف. ککتف پلید نَطِفُون جمع و مرد فریبنده و آنکه شکستگی شتر بدماغ رسد و نام مردی و لعیر نطف شتر مبتلا بنطف نَطِفَة مونث
نُطَافَة. کثمامه آب اندک که در تک دلو و مشک باقی بماند
نَطُوف. کصبور موضعی است
و لیلة نطوف. شبی که تا بامداد وی باران بارد
نَاطِف. شکرینه
نَاطِفِی. شکرینه فروش
(ن ض) نَطَفَ الماء نَطْفًا و نَطَافًا. بفتحهما و نَطَفَانًا محرکة و نِطَافَةً ککتابة بندروان گشت آب و رفت و نَطَفَ فُلَانًا بِفُجُورٍ تهمت کرد او را و بعیب آلود آن را و نَطَفَ الماءَ ریخت آب را
(س) نَطِفَ نَطَفًا. محرکة و نَطَافَةً کگرامة و نُطُوفَةً متهم گردید و آلوده بعیب گشت و تباه شد نُطِفَ مجهولا کذلک و نُطِفَ الرجل بستوه آمده از خوردن و جز آن و نا توان شد و نیز نَطِفَ بشپت ریش گردیدن شتر با غده برآوردن در شکم و مشرف گشتن زخم پشت بطرف درون چنانکه در دل آن سوراخی پیدا شود و همچنان شکستگی سر بطرف درون و تباه شدن
اِنْطَاف. متهم کردن کسی را
وصیفة مُنَطَّفَة. کمعظمة دای یا کنیزک گوشوار پوشیده
تَنْطِیف. متهم کردن کسی را و عیب ناک ساختن و گوشواره کردن دیگری را
تَنَطُّف. گوشواره در گوش نهادن و آلوده شدن بعیب و انتظار کردن خبر و پیدا نمودن از چیزی و بعد من

ن ط ق

نُطُق. بضمتین اعراض و نواحی کوه که بعض آن بر بعض باشد تشبیه است بمیان بندها
نِطَاق. ککتاب میان بند مردان
نُطُق. ککتب جمع و پارچه که زنان آن را پوشند و در میانش بسته جانب بالائش را بر جانب زیرینش فرو هشته تا بزانو میگذارند و جانب زیرینش تا بزمین میرسد و ازار حجزه و نیفه و هر دو ساق نباشد
و ذات النطاقین. لقب اسماء بنت ابی بکر رضی الله عنهما لانها شقت نطاقها لیلة خرج رسول الله صلی الله علیه وسلم الی الغار فجعلت واحد

لُسُفرَة رسول الله صلی الله علیه وسلّم ولاخری عصا قالقُربَتِهٖ وذاتُ النِطاق لشتہ است مر نبی کلاب را وکمر آن سپید ہست ہمچو نطاق ۔ و نِطاقان ۔ دو لب فرج زن
نَاطِق ۔ گوینده ۔ و یقال مَالَهٗ نَاطِقٌ ولا صَامِتٌ یعنی او را نه حیوانی است نه مالی دیگر
نَاطِقَة ۔ تہی گاه و سخن گوئی
مِنطَق ۔ بکسر نطاق
مِنطَقَة ۔ کمکنسته کمر بند و آنچه بآن میان را بندند
مِنطِیق ۔ بالکسر زبان آور و نیک گویا و زن که بالشچه بر میان لبسته دارد تا سرینش کلان نماید
(ض) نَطَقَ نُطقًا ۔ بالضم و مَنطِقًا کمجلس و نُطُوقًا برزبان راند حرفے سخنے را که از آن معنی مفهوم گردد ۔ و نیز منطق ۔ سخن اسم است
اِنطَاق ۔ گویا گردانیدن و بسخن در آوردن
مُنَطَّق ۔ کمعظم کوه بلند بدان جهت که ابر در نیمه اش بماند و بر اعلای آن نرسد
مُنَطَّقَة ۔ کمعظمة گوسپندی که بر میانش داغ سرخ کنند و کمر بسته
تَنطِیق ۔ بستن کمر بند بر میان کسی تا نیمه لشته و بجز آن رسید آن آب
مُنَاطَقَة ۔ باهم گفت و گو و سخن کردن
تَنَطُّق ۔ کمر بر میان بستن خود را
مُنتَطِق ۔ بکسر الطاء عزیز و یقال جَاءَ مُنتَطِقًا فرسه یعنی کتل ساخت آن را و سوار نشد
اِنتِطَاق ۔ نطاق پوشیدن زن و کمر بر میان بستن مرد و حرف اند و قول امیر المؤمنین علی کرم الله وجهه او هو من امثالهم من یَطُل عن ابیه یَنتَطِق به آنکه فرزندان پدرش بسیار باشد توانا و زور آور باشد بایشان و کذا قولهم من یَطُل ذَیلُهُ یَنتَطِق به یعنی هر کرا دامن فراخ باشد می تواند که بجاے دیگر گزار د آن را وهو من النطاق او النطق
اِستِنطَاق ۔ گویا گردانیدن و باهم سخن کردن و سخن کرن خواستن

ن ط ك

اَنطَاکِیَة ۔ بالفتح والکسر وسکون النون وکسر الکاف وفتح الیاء المخففة تخت گاه عواصم است چشمها و فواکه بسیار دارد و محاط لسوری است سنگین بس بزرگ و داخل آن پنج کوه است و دور آن دوازده میل

ن ط ل

نَطل ۔ بالفتح پوست دانه انگور و آنچه بر آید از زبیب تر نهاده افشرده
نِطل ۔ بالکسر لقیه شراب
نُطلَة ۔ بالضم یک آشام و آنچه از دهن مشک بدست بر آرند
نَطُول ۔ کصبور آب جوشانیده بدار و ها
نَاطِل ۔ یک آشام از آب و شیر و شیره و فضله که در پیاله باقی باشد و خمر و پیمانه شراب و بفتح الطاء دیهمز ۔ و یقال مَا ظَفِرتُ بنَاطِلٍ یعنی چیزی دست یافت بد
نَطلَاء ۔ کصحراء بلا و سختی
اَنطَلَة ۔ سختیها و یقال رَمَاهُ بالانطلة
نَیطَل ۔ کحیدر کوزه که شراب پیمایند بوی و مرد نیک زیرک و دراز مرد و دلو و سختی نَیَاطِل جمع
مَنَاطِل ۔ افشردگی ها
(ن) نَطَلَ الخَمرَ نَطلًا ۔ بیفشرد آن را ۔ و نَطَلَ رَاسَ العَلِیلِ بالنَّطُول نَطُولًا ۔ بالضم آب جوشانیده بدار و ها در کوزه کرده اندک اندک چکانید بر سر آن
اِنتَطَلَ مِنَ الزِّقِ ۔ اندکے ریخت از آن

ن ط ن ز

نَطَنز ۔ محرکة وبسکون النون شهری است میان قم و صفهان و آن را نَطَنزَة بتانیز گویند

ن ط و

نَطو ۔ بالفتح دراز کشیدن و دوری و خاموشی و تنیدن رشته والفعل من نصر
مَکَانٌ نَطِیٌّ کغنی جاے دور ارضٌ نَطِیَّةٌ مونث یقال بلدةٌ نِیَاطُهَا نَطِیٌّ ای طریقها بعید
نَطَاة ۔ بالفتح آنچه ملصق باشد بغوره یا شمراخ خرما الانطاء جمع و معرفة نام خیبر یا چشمه در آن یا قلعه یا علف زار آن
اِنطَاء ۔ بخشیدن بلغت یمن
مُنَاطَاة ۔ بایکدیگر نزاع کردن و ستم نمودن و دو زن روبار وی نشسته کرو هر دو نشسته پیش یکدیگر انداختن تا بافند جامه را
تَنَاطِی ۔ بهم پیشی گرفتن و مرو سیدن با کسی و فرا گرفتن سخن و بهم کشیدن آن را یقال تناطی الکلام اذا تعاطاه و تجاذبه

باب النون فصل الظاء

ن ظ ح

اِنظَاح ۔ پیدا گردیدن آرد در خوشه یقال انظح السنبل ای جرى الدقیق فیه

ن ظ ر

نَظرَة ۔ بالفتح ننگ و عیب و تیز سر و رشتی پیکر و گشتگی صورت و بیهشی و چشم زخم و زبان داشت یا وسوسه جن و پری و مهربانی و رحمت
نِظر ۔ بالکسر مانند
نَظَر ۔ محرکه همسایگان یقال حَیٌّ حِلَالٌ نَظَرٌ ای مُتَجَاوِرُونَ یری بعضهم بعضا
نَظِرَة ۔ کفرحة درنگی در امور
نَظِیر ۔ کامیر مانند نُظَرَاء جمع
نَظِیرَة ۔ کسفینة مهتر قوم که مردم در هر امور بوی نگرند و دست گرا و باشند مذکر و مونث واحد و جمع در وے یکسان است
نَظَائِر جمع و دیدبان و نگاهبان لشکر
نَظَار ۔ کقطام چشم و ار یعنی

اُنتظر۔ اسم فعل است بمعنی امر مثل نزال و تراک

نَظَارَۃ۔ کسحابۃ پاکی و پرہیزگاری وھولحن یستعملہ بعض الفقہا

نِظَار۔ ککتاب دانائی و دریافتگی

نَظُور۔ کصبور مہتر کہ مردم دست نگر او باشند و بوی نگرند در ہر امور

نَظُورَۃ مثلہ مذکر و مونث واحد و جمع در وے یکسان است

نظائر جمع و آنکہ بازنگر و اندنگاہ را از آنکہ در دست دارد آنرا و نیز نُظُورَۃ۔ دیدبان لشکر

نَاظِر۔ چشم یا نقطہ سیاہ چشم یا مردمک چشم و بینائی یا رگ آب بینائی و رگی است در جانب بینی کہ اشک از وے کشاید و ھما

نَاظِرَان۔ دو استخوانی است کہ از پیشانی تا بہا نیم فرود آید و باغبان و دیدبان و نگاہبان

و قلعہ است بخوزستان و شَتِیْتُ النَّاظِر۔ پاک از تہمت کہ بہ پیش چشم نظر کند

نَاظِرَۃ۔ چشم و کوہی است یا آبی مر بنی عبس را یا موضعی

نَوَاظِر۔ چند پشتہ است در زمین باہلہ

نَظَائِر۔ فاضل و اماثل یقال عددت ابلہم نظائر یعنی و شمردم شتران ایشان را

فرس نَظَّار۔ کشداد اسپ چالاک تیز خاطر بلند اطراف و بنو النظار گروہی است از عکل اہل نَظَّارِیَّۃ منسوب بوی یا نظار نشی است نجیب

نَظَّارَۃ۔ بالتشدید قومی کہ بسوے چیزے نظر کنند و نگرندگان

بَنُو نَظَرِی الجمزی وقد تشدد الظاء نگرندگان بسوی زنان و عشقبازی کنندگان با آنہا

امرأۃ سُمْعُنَّۃ و نُظُرُنَّۃ۔ بضم اولہما و ثالثہما و بکسر اولہما و فتح ثالثہما و بکسر اولہما و ثالثہما و شد النون فی الکل زن کہ بشنود و بنگرد خلاف آنچہ گمان کردہ باشند

نَاظُور۔ باغبان و ابن الناظور صاحب ایلیا و صاحب ہرقل و قد مر فی الطاء

نَاظُورَۃ۔ مہتر کہ در امور منتظر او باشند واحد و جمع و مذکر و مونث در وے یکسان است

مَنْظَر۔ کمقعد جای نگریستن خوش آیند باشد یا بدنما مَنْظَرَۃ بالتا مثلہ یقال مَنْظَرُہ خَیْرٌ من مَخْبَرِہٖ و نیز مَنْظَرَۃ توی کہ بسوے چیزی نگران باشند و جا دیدبان

مَنْظَرِیّ۔ منسوب بانیکو منظر

مَنْظَرَانِیّ مثلہ

مِنْظَار۔ آئینہ

مَنَاظِر۔ زمینہای بلند و قلعہ ایست و موضعی نزدیک عرص و موضعی قریب ہیت

مَنْظُور۔ بن حبۃ شاعرے است و حبۃ نام مادر او است و پدرش مرثد نام داشت و مَنْظُور بن سیّار مردے است و مَنْظُور بن زَبَّان فزاری است کہ مادرش چہار سال در شکم داشت او را

مَنْظُورَۃ۔ زن عیبناک و داہیۃ ملا رن

نَظَرَہٗ نَظْرًا۔ درنگ کرد و مہلت داد بروے و نَظَرَ الشَّیْءَ فروخت آنرا بمہلت و نَظِرَ الرَّجُلُ مجہولا پری زدہ گردید و نیز نَظَر۔ محرکۃ اندیشیدن بچیزے تا اندازہ و قیاس نماید و چشم داشتن فال گوئی کردن و فرمان دادن میان قوم و یاری دادن و چشم زخم رسانیدن یقال نظر الدھر الیہم فاھلکہم و نیز نظرۃ۔ کفرحۃ خیر کردن زمان دادن منہ قولہ تعالی فَنَظِرَۃٌ الی میسرۃ

اَنْظُور۔ بمعنی اَنْظُر است در لغت بعض عرب منہ قولہ و اِنَّنِی حیثما یثنی الہوی بصری من حیث ما سلکوا اذنو فانظور

(ض س) نَظَرَہٗ و الیہ نَظَرًا محرکۃ و مَنْظَرًا المقعد و مَنْظَرَۃً بالتاء و نَظَرَانًا محرکۃ تَنْظَارًا بالفتح بتامل نگریست او را و نَظَرَتِ الْاَرْضُ۔ نمودار کرد گیاہ خود را و نَظَرَ لَہُمْ رحم کرد بر آنہا و مہربان شد و مدد کرد و نَظَرَ بَیْنَہُمْ حکم کرد میان آنہا

اِنْظَار۔ گوش داشتن یقال اَنْظِرْنِی ای اِصْغَ اِلَیَّ و در پس انداختن و زمان دادن

تَنْظِیر۔ بمہلت فروختن

مُنَاظَرَۃ۔ ماننستن با کسے و یکے را نظیر دیگرے گردانیدن منہ قول الزہری لا تُنَاظِرْ بکتاب اللہ ولا بکلام رسول اللہ صلی اللہ علیہ وسلم ای لا تجعل نظیرًا لہما او معناہ لا تجعلہما مثلا لشیء تعرض کقول القائل جئتَ علی قدر یا موسی لمسمّٰی بموسی جاء فی وقت مطلوب ما کان ھذا نظیر الھذا و جدال کردن و اصلہ من النظر لانہما تنظران ای القولین اصوب

تَنَظُّر۔ نگریستن در چیزے و درنگ کردن و مہلت دادن و چشم داشتن بچیزے

تَنَاظُر۔ بر یکدیگر نگریستن یقال تَنَاظَرَتِ النَّخْلَتَانِ یعنی نگریست خرما بن مادہ بسوی نر و گشنی حاصل نشدہ تا کہ گشنی دادہ نشد و مقابلہ نمودن مشقت و ریاضت کشیدن در کار

اِنْتِظَار۔ درنگ کردن و چشم داشتن

اِسْتِنْظَار۔ مہلت خواستن

ن ظ ف

نَظِیْف۔ کامیر پاکیزہ و شتان و یقال ھو نظیف السراویل یعنی او پاک دامن و پرہیزگار است

نَظَافَۃ۔ کسحابۃ پاکیزگی و الفعل

ج

من کرم

تَنْظِیف۔ پاک کردن

تَنَظُّف۔ پاکی نمودن بتکلف و پاکی جستن و پاکیزہ شدن

اِسْتِنْظَاف۔ تمام گرفتن چیزی را یقال اِسْتَنْظَفَ الْوَالِی مَا عَلَیْهِ مِنَ الْخَرَاجِ ای اسْتَوْفیٰ

ن ظ م

نَظْم۔ بالفتح شعر و رشتہ مروارید و گروہ بسیار از ملخ یقال جَاءَ نَا نَظْمٌ مِنْ جَرَادٍ و سہ ستارہ جوزا و مروارید برشتہ درکشیدہ اصلہ مصدر

نَظِیْم۔ کامیر راہ درکوہ کہ دروی آبگیرہا نزدیک باہم باشد و کوکہ نہال خرما دران بیک رستہ نشاندہ باشند و موضعی است

نَظِیْمَة۔ موضعی است

نِظَام۔ ککتاب رشتہ مروارید و جزآن نُظُم ککتب جمع و آنچہ امر بدان قایم باشد و مایہ آن اَنْظِمَة و اَنَاظِیم و نُظُم ککتب جمع و روش و طریقہ و خوی و عادت و شعر و خط سپید رشتہ وار کہ از دم تا گوش ماہی و سوسمار باشد و هُمَا نِظَامَان۔ و دریک برہم نشستہ و نام جد جد اعشی ہمدانی و عبدالرحمن بن عبداللہ بن الحارث

نَظَّام۔ کشدا و لقب ابراہیم بن سیارہ متکلم رئیس معتزلہ و لقب محمد بن الجبار شاعر اندلسی و نیز

نَظَّام۔ مروارید برشتہ درکشندہ

اَنْظَام۔ بیضہای منتظم در رشتہ کہ مہرہ دروی درکشند و رمگ برہم نشستہ

اُنْظَام۔ کاکرام خط سپید کہ از دم تا گوش ماہی باشد اُنْظُوْمَة کاعجوبة مثلہ و هُمَا اِنْظَامَانِ و اُنْظُوْمَتَانِ

مَنْظُوْم۔ گروہ ملخ و ستارہ سہ گانہ از جوزا و موضعی است و پردین و یکی از منازل قمر و آن پنج ستارہ است در ثور و آن را دبران نیز گویند

(ن) نَظَمَتِ السَّمَكَةُ وَالضَّبُّ نظام دار گردید ماہی و سوسمار

نَاظِم لغت است ازان

(ض) نَظَمَ اللُّؤْلُؤَ نَظْمًا۔ بالفتح و نظاما ککتاب برشتہ کشید آنرا و نیز نَظَمَ۔ آراستن چیزی را بچیزی ضم کردن و کشیدن سخن در وزن و ترتیب دادن

اِنْظَام۔ برآوردن ماہی و سوسمار

مُنْظِم کمحسن لغت است ازان و بیضہ پیدا کردیدن در شکم ماکیان یقال اَنْظَمَتِ الدَّجَاجَةُ

مُنَظِّم۔ کمحدث ماہی نظام دار

تَنْظِیْم۔ درکشیدن جواہر برشتہ و سخن در وزن و ترتیب دادن و نظام برآوردن ماہی

تَنَظُّم۔ درکشیدہ و راست گردیدن مروارید در رشتہ

اِنْتِظَام۔ درکشیدہ و راست شدن مروارید و تمام شدن کار و نیزہ در خستن یقال اِنْتَظَمَهُ بالرُّمْحِ ای اخْتَلَّهُ

بَابُ النُّوْنِ فَصْلُ الْعَیْن

ن ع ب

رِیْحٌ نَعْبٌ۔ بالفتح باد تند و

ذُو نَعَب۔ مردی است از الہان بن مالك

نَعُوْب۔ کصبور شتر مادہ تیز رو نعب ککتب جمع

نَاعِب بموضعی است و بنو ناعب حی است

نَاقَةٌ نَاعِبَةٌ۔ ناقہ تیز رو و بَنُو نَاعِبَة بطنی است از بنو ناعب

نَعِیْب۔ کامیر بانگ زاغ

نَعَّابَة۔ ککتانہ ناقہ تیز رفتار نُعُب ککتب جمع

مِنْعَب۔ کمنبر اسپ نیکو کہ در رفتار گردن دراز کند ہمچو زاغ و آنکہ سربلند نماید و کول بابانگ و ناقةٌ مِنْعَبٌ۔ ناقہ تیز رو

(فض) نَعَبَ الْغُرَابُ وَ غَیْرُهُ نَعْبًا۔ بالفتح و نَعِیْبًا کامیر و نُعَابًا کغراب و تَنْعَابًا بفتح الفوقیة و نَعَبَانًا محرکة بانگ کرد و یا گردن دراز کرد و جنبانید وقت بانگ کردن نَعَبَ الْمُؤَذِّنُ کذلك و ربما قالوا نَعَبَ الدِّیْكُ علی الاستعارة و نیز نَعَب۔ بالفتح شتاب رفتن شتر یا نوعی از سیر آن والفعل من فتح۔

ن ع ب ل

نَعَابِل۔ بالفتح قوم طارق دلیسق

ن ع ت

نَعْت۔ بالفتح اسپ نیکو پیشی گیرندہ اسپان را اَلنَّعْتَة مثلہ و قال الخلیل و کل جید بالغ فهو نَعْتٌ

عِنْدَكَ نُعْتَةٌ۔ بالضم نزد تو نہایت بلند مرتبہ است لهذا امتك نُعْتَةٌ

نَعِیْت۔ کامیر اسپ نیکو پیشی گیرندہ نَعِیْتَة مثلہ و نام دو شاعر و مردی از بنی سامة بن لؤی

نَاعِتُوْن۔ نام جایی آن عتیرن است

(ف) نَعَتَهُ نَعْتًا۔ بالفتح صفت کرد او را و النعت فی الاعراب اجراء الاسم علی المنعوت فی اعرابه بالرفع والنصب والجر و له احکام ذکرت فی ما به

(ك) نَعُتَ نَعَاتَةً۔ معنوف گردید و نیکو شد

(س) نَعِتَ نَعَتًا محرکة بتکلف موصوف گردید

اَنْعَتَ اِنْعَاتًا۔ خوب روی گردید چنانکہ سزاوار صفت شد

مُنْتَعِت۔ اسپ نیکو پیشی گیرندہ اسپان را

اِنْتِعَات صفت کردن

اِسْتِنْعَات۔ صفت کردن خواستن

ن ع ث

هُمْ فِی اَنْعَاثٍ یعنی رنج کشیدن در امور

(ف) نَعَثَهُ نَعْثًا۔ بالفتح گرفت آن را

اَنْعَثَ فی مَالِهٖ اسراف کرد
در مال خود در تهیئو و آمادگی س
وسامان سفر در آمد
اِنْتِعَاث گرفتن چیزے را

ن ع ث ل

نَعْثَل کجعفر گفتار سزو پیر کول
ونام یهودی است که در مدینه
بود و مردی دراز ریش کان
یُشَبِّه بِعُثمانَ اِذَا نِیلَ
مِنْه وعلیؒ بن نَعْثَل محدث ا
نَعْثَلَة کولی و رفتار پیران ست
و فراهم آوردن و پا کشاده وقدم
برگردانیده رفتن گویا از پای
می بر دارد چیزے را وآن
رفتار از دو تبختر است
مَنْعَثِل ـ بکسر الثاء اسپ که
در رفتن پائے کشاده دارد و
پر سوے بردارد که گویا از گل مسکند آمزا

ن ع ج

نَعْجَة ـ بالفتح میش ماده ونعاج
ونَعَجات محرکة جمع و
نَعْجَة الرَّمْل گاو دشتی نعاج
جمع ولا یقال لغیر البقر من
الوحش ♦ وابو نَعْجَة صالح
بن شُرَحبیل و اخنس بن
نَعْجَة کلبی هر دو شاعر اند
نَعَج ـ محرکة گرانی دل از خوردن
گوشت میش وسپیدی خالص*
ونیز نَعَج ـ سپیدی خالص گردیدن
نُعُوج مثله والفعل من نصر
و فربه شدن و دل گرفتن از
گوشت میش والفعل من
سمع و بشتاب رفتن یقال النعج
فی سَیْرِهٖ اِذَا اَسْرَعَ نَاعِجَة
زمین نرم و شتر ماده سپید تیزرو
و ناقه که آن سوار شده میش وحشی
را شکار کنند
نَوَاعِج شتران تیزرو
مَنْعَج ـ کمجلس موضعی است
او هو بالفتح
اِنْعَاج ـ خداوند شتران فربه
شدن قوم

ن ع ر

نَعْرَة ـ بالفتح آواز و آواز خیشوم
ونَعْرَةُ النَّجم ـ وزش باد و
سختی گرمی وقت طلوع آن
نُعْرَة ـ بالضم بن بینی یا اندرون آن
نَعَرَة ـ محرکة بزرگ منشی و کار که
بدان آهنگ نماید
نَعِر ـ ککتف ستور مگس در بینی
در آمده نَعِرَة مونث و آنکه بیک
جا قرار نگیرد
نَعَر ـ کصرد بچه ناتمام گورخر در
رحم ماده و جنین صورت گرفته
در زهدان و باد که در بینی در آید
آید و آواز نرم برار و ثمر نخستین
اراک مگس ازرق خام ستور آن
و مگسی که در بینی ستور در آید
لیس بجیزے بر نیاید
نُعَرَة ـ کهمزه بن بینی یا اندرون
و خو بینی و بزرگ منشی یقال فی
راسه نعرة اکبر و کار مقصود
و بچه ناتمام گورخر در رحم ماده و
یقال للمرأة ولکل انثٰی
ماحملت نُعَرَةً وقَطُّ ای
حملت مَلْقُوحًا حنا و خر مگس
نَعِیر ـ کامیر فریاد و فغان در
جنگ و بدی ♦ وبَنُوا النَّعِیر
بطنی است وفلانٌ نَعِیرُ
الهَمِّ یعنی او دور آهنگ و بلند همت
نُعَیر ـ کزبیر پسر پدر بُعَیطِیَّة
بن نُعَیر ـ محدثان اند
نَعُور ـ کصبور باد و سر دکه
ناگهان در گرما رسد یا عکس آن*
وعِرْقٌ نَعُور ـ رگه خون جوشنده از
وی ♦ ولیّة نَعُورٌ قصد دور دراز
نَعَّار ـ کشداد نافرمان و حیله گر
فتنه دوست و سخت فغان وعِرْقٌ
نَعَّار ـ رگ که خون جوشد از وی
نَعَّارَة ـ کشداده زن با بانگ
پلید زبان
امرأة نَعِیرَی نَعْرَی بکسرهما
زن با بانگ و فغان ولا یجوزان
یکون تانیث نَعْرَان لِاَنَّ
فعلان و فعلی یجیئان فی
باب سمع لافی باد فتح
نَاعُور ـ پهلوی آسیا و رگے
که خونش نا ایستنده
نَاعُورَة ـ دولاب یا کوزه آن
نوعی از دلو که بدان آب کشند نواعیر جمع
رفض ، نَعَرَ نَعْرَةً ـ بالفتح
نَعِیرًا کامیر ونُعَارًا کغراب
بانگ کرد و آواز داد از خیشوم
ونَعَرَ العِرْقُ جوشید خون از آن
یا بانگ کرد و رگ بر آمدن خون
ونَعَرَ فلان فی البِلاد ـ رفت در شهرها
اف نَعِرَ نَعَرًا ـ بالفتح خلاف
ورزید و انکار نمود ♦ ونَعَرَ
القَوْمُ ـ جوش و خروش نمودند
و فراهم آمدند ♦ ونَعَرَ اِلَیْه
آمد بر وی یقال من این
نَعَرْتَ اِلَیْنَا ـ ای من این
اَقْبَلْتَ ♦ ونَعَرَ فی الاَمْرِ ـ
برخاست و ران دکوشید
(س) نَعِرَ الحمار نَعَرًا ـ مگس
در بینی وے در آمد
اِنْعَار ـ بار آوردن اراک
تَنْعِیر ـ گردانیدن تیر را
بر ناخن نا درستی و راستی آن معلوم شود

ن ع س

نَعْس ـ بالفتح نرمی و سستی جسم و
کاسکی بازار
نُعَاس ـ کغراب خواب یا سستی
حواس و فی المثل مَطْلٌ کنُعَاسِ
الکَلْب
نَاقَةٌ نَعُوس ـ کصبور ناقه
شیر ناک
نَعْسَان خواب آلود
رف ، نَعَسَ نَعْسًا ـ بالفتح و
نُعَاسًا کغراب بخواب شد نَاعِس
لغت است از آن و هو اعلی من النَّعْسَان
اِنْعَاس ـ فرزندان است و
کسلمند آوردن و خوابانیدن کسی را
تَنْعِیس ـ خوابانیدن
تَنَاعُس ـ خویشتن را خوابیده
نمودن

ن ع ش

نَعْش ـ بالفتح زندگانی و جنازه
با مرده و بے مرده را سریر خوانند
و محفه بانندی است که بادشاه را
چون بیمار شود بر وی بر دارند
قال لم ♦ الم تر خیر الناس

اصبح نعشه * علی قبة قد
جا وزالحی سائرا * و نیز چوبے
است کہ بر سر آن لته بسته بچه شترمرغ
را شکار کنند * و بَنَاتُ نَعش
کبریٰ و صغریٰ ہفت ستاره است
در شمال و در جنوب سه را نبات
گویند و چهار را نعش و یک را
از وی ابن نعش اتفق سیبویه
و الفرّاء علی ترک صرف نعش
للمعرفة و التانیث و تذهب
نکرة لا معرفة و لهذا جاء الشعر
بَنُو نَعْشٍ
مَیِّت مَنْعُوش. مرده بر
نعش نهاده
(ف) نَعَشَه نَعْشًا. بالفتح
برداشت آن را * و نَعَشَ
فلانًا نیکو کرد حال او را پس
درویشی و تنگدستی * و نیز نعش
نیکی یاد کردن مرده را و برداشتن
چشم را و بلند نگریستن
اِنْعَاش. برداشتن
تَنْعِیش. برداشتن و نَعَشَكَ
الله گفتن کسے را
اِنْتَعَشَ الْعَاثِر. در واشد
افتاده از لغزش و اِنْتَعَشَ المریض
افاقه یافتن بیمار

ن ع ص

نَاعِصَة. یاری گر یقال هو
من نَاعِصَتِی ای ناصرتی
و اَسعَدُ بن نَاعِصَة. شاعر
است نصرانی قدیم مشتق من
النَّعَص محرکة
نَوَاعِص. بموضعی است

(ف) نَعَصَ الجَرَادُ الاَرضَ.
خورد ملخ گیاه زمین را * و نیز
نَعَص. محرکة خمیدگی و بر
گردندگی
اِنْتِعَاص. خشم گرفتن و گران
بار رفتن و در واشدن افتاده

ن ع ض

نُعْض. بالضم درختی است
ریگستانی خاردار که از ان
مسواک سازند و از پوست
آن پوست پیرانید
(ف) مَا نَعَضْتُ منه شَیئًا
بچیزے نرسیدم از وے

ن ع ط

نَاعِط. کصاحب روستائی است
بیمن و کوهی بصنعا که جای باش
بود بنام آن کوه ملقب
شد ربیعه بن مرثد که پدر قبیله
است از همدان بدان جهت که در آن
کوه سکونت گرفته * و نیز نَاعِط
قلعه است در همان کوه و دیگر
بناهاے عجیب از ابنیه ملوک
حمیر دارد * و نیز ناعط مسافر
دور دست و آنکه لقمه را بدو نصف
بریده نیمه را بخورد و نیمه دیگر را
بنهد از جهت کثرت و فراخی یا
جهت سوء ادب در طعام خوردن
و عدم مروت نُعُط بضمتین جمع
اِنْعَاط لقمه بریدن در خوردن

ن ع ظ

حِرٌ نَعِظٌ. کَکَتِف سوراخ مستجامع
بنو نَاعِظ. بطنی است
نَاعُوظ. انگشت وظ آرد و کر را

(ف) نَعَظَ ذَکَرُه نَعْظًا بالفتح
و بالحرکة و نُعُوظًا. برخاست
نره آن
اِنْعَاظ. برخیزانیدن نره و
سخت آزمند شدن مرد و زن
بجماع و باز فراز کردن ستور ماده
فرج را از غایت اشتهای فحل
اِنْتِعَاظ. باز و فراز کردن ماده
کس را از غایت آزمندی فحل

ن ع ع

نَعّ. بالفتح مرد سست
نَعَاعَة. کثمامة گیاه تر و نازک
نُعَاع. بحذف ها جمع و موضعی است
نَعْنَع. کجعفر و هدهد بوے دسعه
نَعْنَاع بالفتح مثله النجم دواء
للبواسیر ضماد او بورقه ضماد
بملح لعضة الکلب و للسعة
العقرب احتماله قبل الجماع یمنع
الحبل و نیز عصاره آن با سرکه
قطع نفث دم کند و اگر یک دو
شاخ وی در شیر اندازند از خرابی
نگاه دارد
نَعْنَعَة. کندی زبان یا بجای لع
بلام نع بنون بر آمدن از زبان و
لحروبدن نره اسپ پس قوت
نُعْنُع. کهدهد مرد دراز
خلقت و فرج باریک دراز و
فروهشته
نُعْنُعَة. بالتا چینه دان مرغ
تَعَالِعُ المِنْطَقَةِ. ذباذب
کمربند
تَنَعْنُع. دور گردیدن و مضطرب
و پراگنده شدن و پیچ پیچان رفتن

ن ع ف

نَعْف. بالفتح جای بلند هموار
که فرود از کوه باشد و جای بلند
از فرود رود بار و مقدم و باریک
جای از ریگ نِعَاف جمع و نِعَافٌ
نُعَفٌ. کرکع تاکید است
نَعْفَة. بالتاء دوال کفش که بر
پشت پاے از جانب چپ قدم باشد
نَعَفَة. محرکة بند گوشت تنها شده
و پوست پاره که سپس پالان
اویزند یا آنچه زاید باشد از پیش
پالان و در اطراف آن دوال
پاره آویزند تا بجنبد و غبغب
و تاج خروس و موی هاے زیر
زنخ آن
ضَعِیف نَعِیف. کامیر
اتباع است
اُذُنٌ نَعُوف. کصبور گوش
فروهشته
اُذُنٌ نَاعِفَة. گوش فروهشته
اَخَذَ نَاعِفَةَ القُنَّة براه سهل از سر کوه رفت
مَنَاعِف الجَبَل. سرهاے کوه
اِنْعَاف. بر نعاف شستن
مُنَاعَفَة. معارضه نمودن براه
یعنی یکی بر دیگر پیشی گرفتن و
خواستن یقال نَاعَفْتُ الطریقَ
اِذَا عَارَضْتَهُ
اُذُنٌ مُنْتَعِفَة. بکسر العین
گوش فروهشته
مُنْتَعَف. بفتح العین حد
میان زمین درشت و نرم
اِنْتِعَاف. آشکارا گردیدن
سوار و بلند بر آمدن بر نعف

و بدیگرے ماندن چیزے را

ن ع ق

نَاعِق۔ نام اسپ بنی فقیم
و نَاعِقَان دو ستاره است از جوزا
(ف ض) نَعَقَ یَنْعَقُ
نَعْقًا۔ بالفتح و نَعِیقًا۔ کامیر و
نُعَاقًا کغراب و نَعَاقًا نًا۔ محرکۃ
بانگ کردن شبان گوسپندان
خور را و زجر نمود ✦ و نَعَقَ
الْغُرَابُ۔ بانگ کرد

ن ع ل

نَعْل۔ بالفتح کفش و جز آن که
پا ے افزار باشد نَعْلَة بالتا
مثله مونث آید و آنچه بدان سم
ستور را از سودگی نگاه دارند
نِعَال مکتاب جمع نُعَیْلَة مصغر
و آهن پاره پائین نیام شمشیر و
زمین درشت که سنگ ریزها
از وی درخشد و هیچ نرو یاندیل
که در گوشه کمان زنند یا چرم که
همه پشت کمان را بدان پیچند
و مرد سخت ذلیل و خوار و زجه
و آهن آماج که بدان زمین شیار کنند
و ماهی است بزرگ سر و کلعه است
بر کوه شطب ✦ و ذَاتُ النِّعَال
اسپ زبیر
حُسَیْن بن احمد بن طلحة
نعلی و اسحق بن محمد نعلی
و ابو علی بن دو ما نعلی۔
محدثان اند
و نُعَیْلَة بن مُلَیْك بن ضمرة
کجهینة لیثی است
نَاعِل۔ بسیار نعل و با نعل و
حَافِر نَاعِل۔ سم درشت ✦ و
نیز نَاعِل۔ گورخر سمی لصلابة
حافره
مَنْعَل کمقعد و مَقْعَدَة زمین
درشت اسم آن را صفت
(ف) نَعَلَهُم۔ نعل داد ایشان
را ✦ و نَعَلَ الدَّابَّة۔ نعل بست
در پاے آن
(ف س) نَعِلَ نَعَلًا۔ نعل
پوشید
مُنْعَل۔ کمکرم مرد با نعل ✦ و
فرس مُنْعَل۔ اسپ سخت سم ✦
و فرس مُنْعَل بید کذا او
رجل کذا او الیدین او
الرجلین۔ اسپ که میان سم
و رسغ آن سپیدی باشد و
کر دیگر و دیا بر تر گذرد و اسپید
خانم که سپیدی اندک است مو
و دیة مُنْعَلَة۔ نهال از
بیخ بر کنده
اِنْعَال۔ نعل بستن در پاے ستور
و بسیار نعل شدن مرد ✦ و نیز
اِنْعَال۔ سپیدی میان سم و رسغ
اسپ تا که از رسغ درنگذرد و چون
از رسغ برگذرد آنرا مخدم گویند
تَنْعِیل۔ نعل بستن در پاے ستور
بستن سپل شتر از چرم یا از آهن
تَنَعُّل۔ نعل پوشیدن
اِنْتِعَال۔ نعل پوشیدن پیاده
پا رفتن در زمین و در زمین درشت
سم کاشتن و در آمدن در آن

ن ع م

نَعِمَ عَیْنًا۔ بالفتح منصوبًا
باضمار الفعل ای افعل ذلك
اِنْعَامًا لِعَیْنِكَ و اکسر امًّا
نَعْمَة۔ بالفتح فراخی و آسودگی
زندگانی و یقال نَعْمَة عَیْنٍ
ای افعل نَعَمَ عَیْنٍ
نِعْمَة۔ بالکسر دست و دسترس
نیکوئی و نیکی و ناز و مال و دست و سرور
و شادمانی و آسودگی و تن آسانی
و آنچه کرده شود از نیکوئی در حق
کسے نِعَم کعنب و اَنْعُم
کافلس و نِعِمَات بکسرتین
و بفتح العین جمع ✦ و نعمة
عَیْنٍ۔ ای افعل نعم عین
بُرْقَة نُعْمِیّ۔ کتر کی یکی از برقهاے
عرب است
نُعْم۔ بالضم نازکی و نرمی و نیکوئی
خلاف بؤس و یقال یوم نُعْم
و یوم بؤس اَنْعُم۔ کافلس جمع و نام
زنے و جاے است بر حبه ملاك
و چهار موضع است دیگر و یقال
نُعْمَ عَیْنٍ اے افعل ذلك
نعم عین
نُعْمَة العین۔ بالضم آنچه
بدان خنکی چشم دست دهد و یقال
نُعْمَة عَیْنٍ افعل ذلك
نُعْم عَیْنٍ۔
نَعَم۔ بالتحریك و قد یسکن
عینه شتر و گوسپند بالخصوص شتر
و قیل هی المال الراعیة و اکثر
ما یقع هذا الاسم علی الابل
قال الفراء هو ذکر لا یونث
یقولون هذا نعم وارد کالنعام
و نعمان بالضم جمع مثل
حمل و حملان و الانعام یذکر
و یونث قال الله تعالی فی موضع
مِمَّا فی بُطُونِهِ و فی موضع مِمَّا
فی بُطُونِهَا اناعیم جمع الجمع یراد
به التکثیر فقط لان جمع الجمع
اما ان یراد به التکثیر او
الضرب ✦ و نیز نَعَمْ۔ و قد تکسر
العین و یسکن الاخر او هو
عدة و تصدیق و جواب الاستفهام
و ربما ناقض بلی اذا قال لیس
لی عندك و دیعة فقولك نعم
تصدیق لما قبله و بلی تکذیب
نَعِیم۔ کامیر نعمت و تن آسانی
و فراخی و مال ✦ و نَعِیمُ اللهِ۔ بشر
و عطیا و تعالی ✦ و یقال نَعِیمَ عین
ای افعل نعم عین
نُعَیْم۔ کزبیر نام شانزده صحابی
است ✦ و نیز نُعَیْم۔ کوهی است
نَعَام۔ کسحاب شتر مرغ اسم
جنس است مثل حمام نَعَامَة
یکی مذکر و یونث و دشت و نشان
که در راهها نصب کنند و بنو نعام
بطنی است ✦ و نیز نَعَام۔ آری
مروی است عن معافی بن زکریا
و نَعَامَ عَیْنٍ۔ مثلثة ای افعل
ذلك نعم عین
نَعَامَة۔ زیر قدم و نشان راه
بلند و آب کش تا که بر سر چاه باشد
و کوشش و ماغ و جماعت قوم
و قولهم شالت نعامتهم ذکرا
فی شرول و پالان و پائین
آن و سراے بر کوه که شبیه سایه
باشد و ماغ اسپ یا دهن آن

در راه ونفس واستخوان ساق و
شادمانی وخورسندی والزم وفتح
مستعمل وتاریکی ونادانی ودشت
وچوب بر پهنای سر پاه و بالا چوبے
خرد وصفت اسپ است مرحارث
بن عبا وخالد بن نضلہ اسدی و
مرداس بن معاذ جشمی وہی ابنہ
صعر وعتبہ بن اوس مالکی ومسافع
بن عبد العزی ومنقذ عنزی وفراص
اردی را وسنگ بلند برآمده اندرون
چاه وموضعی است بنجد ونیز نعامہ
لقب ابرہا وشاه حیره ولقب
بهیس ❊ وابو نعامہ لقب قطری
بن فجاءة ونعامۃ الضبی صحابی
است وفی المثل انت کصاحبۃ
النعامۃ درصیبت شخصی گویند کہ
بر غیر ثقہ اعتماد کند اصلہ ان صاحبۃ
النعامۃ وجدت نعامۃ قد
غصت بصعرور یبھمغۃ
فاخذتہا فربطتہا بخمارہا
الی شجرۃ ثم دنت من الحی و
ہتفت من کان یحفنا ویرفدنا
فلیترک وقوضت ببیتہا
لتحمل علی النعامۃ فانتہت الیہا
وقد اساغت غصتہا وفلتت
بقیت المرأۃ لا سیدہا حمرت
ولا نصیبہا من الحی حفظت
نبت ناعم ۔ گیاه نازک ونرم
ثوب ناعم ۔ کذلک ❊ ونیز ناعم
کوہی است ونیز از اعلام است
ناعمۃ ۔ کصاحبۃ زن نیکو زندگانی
ونیکو خورش ومرغزار
نعمی ۔ کبشری نعمت تن آسانی

ونراخی ودسترس نیکو وآنچہ کرده
شود از نیکوئی درحق کسے ویقال
انعمی عینی افعل نعم عین
واز اعلام است
نعامی ۔ بالضم والقصر باد جنوب
یا باد ما بین جنوب وصبا ونعامی
عین ای افعل ذلک نعم عین
غایت یقال نعامک ان تفعل کذا
نعماء ۔ کصحراء نعمت وشادمانی
ودسترس نیکو ونیکوئی کہ کرده شود
درحق کسے
نعمان ۔ کسحبان رودباری
است ورای عرفہ وآنرا نعمان
الاراک نیز گویند ورودباری است
نزدیک کوفہ ورودباری است
درزمین شام نزدیک فرات وادی
است در تنعیم ودو موضعی است
دیگر ❊ نعمان بن فراد وبعلی
بن النعمان تابعیانند
نعمان ۔ بالضم پسر منذر کہ پادشاہی
است عرب را وخون وبوی شقائق
را منسوب کنند بجہت سرخی یا شقائق
منسوب است بنعمان بن منذر
لانہ حماه ونعمان بن ثابت بن
زوطا امام کوفی از تابعیان ❊ و
معرۃ النعمان ۔ شہری است
اجتاز بہ النعمان بن بشیر
الانصاری فدفن بہ ولدا فاضیفت
الیہ ❊ ونعمانون سی کس صحابی اند
نعیمان ۔ مصغر پسر عمرو کان
مزاحا یضحک النبی صلی اللہ و
علیہ والہ وسلم کثیرا باع سویبط
بن حرملۃ من الاعراب بعشرۃ

قلائص فتمع ابو بکر فاخذ القلائص
وردہا وسترد سویبطا فضحک
النبی صلی اللہ علیہ وسلم و
اصحابہ منہ حولا
نعمانیۃ ۔ منسوبادہی است
بمصر وشہری میان واسط وبغداد
ودرہریکے از آنہا کان کل سرشتنی
است ودہی در سنجار
انعم ۔ کافلس موضعی است یا نام
دو از نامہاے عرفان است
انعمان ۔ بالفتح وضم العین
دو وادی است یا آن ہردو انعم
وعاقل است
نعائم ۔ منزلے است ماه را
وموضعی است بنواحی مدینہ
انیعم ۔ مصغرا موضعی است
نعابا ۔ بالفتح کوہی است
تنعم ۔ کتنصر از اعلام است
ینعم ۔ کیمنع حی است
تنعیمۃ ۔ درختی است نرم برگ
منعم ۔ بضمتین جاروب
رجل منعام ۔ مرد بسیار فضل واحسان
(ف) نعمہم ۔ برہنہ پاے آمد
نزد ایشان
(س ن ض ک ح) نعم نعومۃ
نرم ونازک گردید از حسب شاذ
است واز فضل یفضل نیز مرکب
از دو باب ❊ ومنزل نعمہم
مثلثہ یعنی منزل کہ آسودگی ارد
(س) نعم اللہ بک عینا ۔
خنک گرداند خداے چشم محبوب ترا
بتو یا چشم ترا محبوب تو ونعم
العود ۔ سبز وتازه ونرم گردید ❊

ونعم وبئس یعنی نیک است
وبد است وہما فعلان لا کاضرب
لا یتصرف فان تصرف سائر
الافعال لانہما استعملا لحال
بمعنی الماضی وفی نعم اربع
لغات نعم کسمع ونعم بکسر
النون وفتحہا مع سکون العین
ونعیم بکسرتین تقول نعم الرجل
زید ونعمت المرأۃ ہند
نعم المرأۃ ہند فالرجل فاعل
نعم وزید مرفوع اما بان یکون
مبتدأ قدم علیہ خبره او
بان یکون خبر مبتدا محذوف
کانک لما قلت نعم الرجل
قیل لک من ہو فقلت ہو زید
واذا قلت نعم رجلا کانک
قلت نعم الرجل رجلا لان فاعل
نعم وبئس لا یکون الا معرفۃ
بالالف واللام وما یضاعف
الی ما فیہ الالف واللام وقد
یدغم ما علیہ فیجتمع بین
الساکنین کقولہ تعالی فنعما
ہی وان شئت حرکت العین
بالکسر وان شئت فتحت النون
مع کسر العین تقول غسلت
غسلا نکتفی بما مع نعم عن
صلتہ ای نعم ما غسلتہ
ویقال ان فعلت ذلک فبہا
ونعمت بناء ساکنۃ وقفا و
وصلا ای نعمت الخصلۃ
انعم اللہ بک عینا ۔ ای
نعم اللہ بک عینا ❊ وانعم
فی الامر ۔ مبالغہ نمود وهدان ❊

وانعم الله صباحک فراخ و
خوش گرداد بامداد ترا و
هو من النعومة + و نیز انعام
نعمت دادن یقال انعم الله
و انعم بها وافزودن
نحو لا انعم ان نخیس ای نزاد
یا آمدن نزدیک کسی و
گرم گفتن به و یقال منزل
ینعمهم. منزلی است که فرو
آیندگان را بآرام و آسودگی آرد
منعم محدث نام مردی
کالامم منعم کمعظم تن نرم
منعماة کمعظمة زن نیکو زندگانی
و نیکو خورش
تنعیم فراخ و آسان زندگانی
گردانیدن و نعم گفتن یقال انعمه
ای قال له نعم و نعم بالملک
یقال نعملک عینا معنی نعم الله
بک عینا + و نیز تنعیم کتصریف
موضعی است بر سه یا چهار کروه
از مکه نزدیک تر با طراف حل بسوی
خانه کعبه سمی لان علی یمینه جبل
نعیم و علی یساره جبل ناعم
والوادی اسمه نعمان
نبت مناعم گیاه نرم و نازک
مناعمة. زن نیکو زندگانی و
نیکو خورش.
مناعمة استوار گردانیدن
یقال ناعم حبلک ای احکمه
بناز نشستن و در یقال تنعمه فتنعم
تنعم. فراخ و آسان زندگانی
گردیدن و جستن یقال تنعمه
بالمکان ای طلبه و برهنه پای

رفتن و شیهیدن برامدن ستور
و یقال تنعم قدمه ای
ابتذلها و سار او اری گردن یقال
انبت ارضهم فتنعم تنعمتنی ای
واقفتنی
نبت متناعم. گیاه نرم نازک
تناعم. تن آسان گردیدن و
تن آسانی نمودن + و نیز تناعم بطنی است

ن ع و

نعو. بالفتح دائره زیر بینی. جرو گرو کفتگی
لفخ بالا بین شتر کفتگی و نبالهٔ سم
اسپ و کشادگی موی سم اسپ
نعوة. بالتا موضعی است
نعاء. کدعاء آواز گربه
نعوان. کسکران وادی است

ن ع ی

نعی. بالفتح خبر مرگ
نعی. کغنی خبر مرگ و خبر مرگ آرنده
و بد خبر دهنده
نعاء فلانا کقطام امر است
یعنی خبر مرگ ده او را و آشکار کن
فوت او و منه الحدیث یا
نعاء العرب ای انعهم
ناعی. خبر بد دهنده ناعیة مونث
منعی کمقعد خبر مرگ منعاة
کذلک مناعی جمع یقال ما کان
منعاة منعاة واحدة لکنه
کان مناعی
(ف) نعاه له نعیا. بالفتح و
نعیا کغنی + نعیانا بالضم خبر مرگ
او آورد او یقال هو ینعی علی
زید ذنوبه. یعنی آشکارا میکند
گناهای زید را

استنعت الناقة. پیش رفت
باگریزان بازگشت با دوید با صاحب
شد و یا پراگنده و منتشر گردید
و استنعی الرجل النعم خواند
آنرا و پیش گردید تا در پی روند +
و استنعی بفلان الشر ای دوید
بدی بسید بر وی + و استنعی به
حب الخمر. ای تمادی به +
و استنعی ذکره فاش گردید
ذکر وی + و نیز استنعاء. رمیدن
شتران و جز آن و متفرق شدن
یقال استنعی الابل والقوم
اذا تفرقوا شتی و انتشروا
تناعی القوم خبر کشتگان گفتند
تا یکدیگر را برانگیزند بر جنگ

باب النون فصل الغین

ن غ ب

نغبة. بالفتح و بالضم یک جرعه
و یک آشام آب و جز آن نغب
کصرد جمع او الفتح للمرة و الضم
للاسم + و نیز نغبة. بالفتح بیکبار
گرسنه شدن و بی نان خورش
گردیدن قوم و بالضم کار زشت
یقال ما جربت علیه نغبة
قط ای فعلة قبیحة
(ف ن ض) نغب الریق
نغبا. بالفتح فرو برد آب دهن را
بحلق + و نغب الطائر خورد
آب را + و نغبت من الاناء نغبا
چند جرعه خوردم از آن خوردم + و نیز
کنغب. جرعه جرعه خوردن آب
و جز آن

ن غ ب ق

نغبقة. بالفتح آواز شکم ستور
که شنیده شود یا آواز زره آنچه بین
در غلاف جنبد نغبوقة بالضم

کذلک

نغبق کقنفذ کول
نغبوق کعصفور مرغی است
و موضعی

ن غ ب ل

نغبول کعصفور مرغی است
و گیاهی.

ن غ ت

نغت. بالفتح موی کشیدن
والفعل من فتح

ن غ ث

نغث. بالفتح بدی پیوسته سخت

ن غ د ل

رجل منغدل الراس.
بکسر الدال مرد فرو هشته سر یا
بزرگی و سطبری آن

ن غ ر

نغر. محرکه چشمه آب نمکین و شور
نغر کتف خشمناک
امراة نغرة. کفرحة زن غیرتمند
نغر کصرد و بلبل و بچه گنجشک و
نوعی از آن یا خران نر نغرکی
نغران کصردان جمع نغیر مصغر
آن منه الحدیث یا ابا عمیر
ما فعل النغیر و بهای حوا ال
چون بانگ کند
یحیی بن نغیر که صحابی است
و آنرا ابن نقیر بقاف نیز گویند
جرح نغار. کشداد زخم که خون

از وی روان باشد

مُنغار- گوسپند که بیرون آمد شیر سرخ یا شیر با خون عادت وی باشد

(س ض ف) نَغَرَ عَلَیْهِ نَغَراً و نَغَرَاناً محرکتین خشمناک گردیدن و نَغَرَ النَّاقَةُ. موخر خود را ضم کرده گذشت + و نَغَرَتِ القِدْرُ. بر جوش شد دیگ + و نَغَرَ الصَّبِیُّ. مالیده موی کودک را

(س) نَغَرَ مِنَ الْمَاءِ. آب بسیار خورد

اِنْغَار- تباه شدن بیضه و سرخ شیر گردیدن گوسپند یا فرود آمدن خون با شیر آن مُنغِر لغت است از ان

نَغَّرَهَا تَنْغِیْرًا- بانگ کرد بر آن + نَغَّرَ الصَّبِیَّ. نرم مالید آن را

تَنَغَّرَ عَلَیْهِ- دیگرگون گردید بر وی و خشم گرفت و نرسانید + و نیز تَنَغَّرَ. به خشم شدن و انگشت را در حلق کسی در آوردن

تَنَاغُر- ناشناخته آوردن

ن غ ر ق

نُغْرُقَة- بالضم توک موے سپید مرغول کرده

ن غ ز

نُغَّاز- کرانار تباهی افگنندگان میان قوم و فتنه انگیزان

(ن) نَغَزَ بَیْنَهُمْ نَغْزًا- بالفتح برآغالانید ایشان را و تباهی افگند

نَغَزَهُمُ الْمُتَغَاز کذلک و نَغَّزَ الصَّبِیَّ. ای دغدغ یعنی نرم مالید آن را

ن غ ش

نُغَاش. کغراب نیک کوتاه

نُغَاشِیّ بشد الیا مثله

نُغَاشَة. کثمامة مرغی است

(ف) نَغَشَ نَغْشًا. بالفتح نَغَشَاً محرکة مضطرب گردید و لرزید و جنبید بجاے خود و یقال هو یَنْغَشُ اِلَیْهِ. یعنی او میل کند بوے

تَنَغُّش. لرزیدن و جنبیدن فرخ و چهارپایه و جز آن بجاے خود

اِنْتِغَاش. لرزیدن و جنبیدن چیزے بجاے خود و یقال داسه یَنْتَغِشُ نَمْلًا و دارة تَنْتَغِشُ اولادا

ن غ ص

شَرَابٌ نَغِصٌ. ککتف شراب که خورندگان را بریده گردد پیش از ان که سیراب شوند

(س) نَغِصَ فُلَانٌ نَغَصًا. محرکة بتمام مراد خود نرسید + و نیز نَغَص. وا گردن شتر را بر حوض و سیراب ناشده گردانیدن آن را و دیگرے بجایش در آوردن و سیراب ناشدن شتران بریده گردیدن شراب بر خورندگان و سیراب ناشدن از ان

اِنْغَاص- تیره گردانیدن زندگانی را بر کسی یقال اَنْغَصَ اللّٰهُ علیه العیش ای کدّره.

نَغَّصَهُ العیشُ عَلَیْهِ تَنْغِیْصًا تیره ساز و عیش را بر وے

تَنَغُّص- تیره شدن زندگانی

تَنَاغُص- انبوهی نمودن شتران

ن غ ض

نَغْض- بالفتح آنکه بلرزد و سر ش و بجنبد در رفتن + و نیز نَغْض بیکسر معرفة شتر مرغ اسم است آن را بدان جهت که در رفتن سر می جنباند یا گله از شتر مرغان

نُغْض- بالضم و الفتح کرکرانک کتف یا هر جاے که جنبان باشد

نَغُوض. کصبور ناقه بزرگ کوهان بدان جهت که چون کوهان بزرگ گردد بجنبد در رفتن

نَاغِض. کرکرانک کتف که جنبان باشد یا هر جاے جنبان و غَیْمٌ نَاغِضٌ بجنبد و یکدیگر

مَحَالٌ نُغُضٌ. کرکم چرخهاے چاه که بزرگ باشد

نَغَّاض. ککتان سطبر و شکن دار منه کان صلی اللّٰه علیه وسلم نَغَّاضَ البطن ای معکنه و کان تکنخس سبائک الذهب و الفضة + و غیم نَغَّاض ابر که در ہے یکدیگر بجنبد

(ن ض) نَغَضَ نَغْضًا. بالفتح و نُغُوضًا و نَغَضَانًا و نَغَضًا محرکة جنبید و مضطرب گردید و جنبانید لازم متعدی + و نیز نَغْض و نُغُوض. سطبر گردیدن پالان شتر و دندان کودک که خواهد افتاد و نَغَضَان. کذلک و حرکت کردن ابر بر هم نشسته + و نیز نَغْض شتران را بر حوض آوردن و بعد از خوردن آب از هر دو شتر قوی را بر آورده ضعیف را بجایش داخل کردن در حوض

اِنْغَاض جنبیدن و مضطرب شدن و جنبانیدن لازم متعدی و سر جنبانیدن تعجب منه قوله تعالی فَسَیُنْغِضُونَ اِلَیْکَ رُءُوسَهُمْ

مُنَاغَضَة. انبوهی کردن

تَنَغُّض. جنبیدن و مضطرب شدن

ن غ ض ل

بِرْذَوْنٌ نُغْضُلٌ. بجعفر ستور گران بار

ن غ ط

نُغُط بضمتین مردم دراز بالا

ن غ ظ ل

نَغْظَلَة. بالظاء المعجمة آهسته دویدن و چپ و راست خمیدن و خمیدن در رفتن

ن غ غ

نُغْنُغ. کقنفذ لحول است نُغْنُغَة مونث و کس پر گوشت اطراف و جاے میان کام و شوارب نای گلو و گوشت پاره بن کام تندی زیر بناگوش و گوشت پاره بالای گردن شتر که در نشخوار کردن بجنبد

نُغْنُغَة مثلثة نَغَانِغ جمع

نَغْنَغَة. درد گین نغغ گردیدن یقال نَغْنَغَ زَیْدًا ای اصابه داء فی نُغْنُغِه + و نُغْنِغَ. مجهولا اذا عولج نغنغه من داء

ن غ ف

نَغَف. محرکة و قد یسکن کرمی که در بینی شتر و گوسپند باشد نَغَفَة یکی یا کرم سپید خسته خرما یسمله الحدیث اِنَّ یَاجُوجَ وَ مَاجُوجَ یُسَلَّطُ عَلَیْهِمُ النَّغَفُ فَیَاخُذُ فی رقابهم. یا کرمی است در گوشت

ویاریک که از حنا فسی وجز آن بر
کشند و آب مینی خشک و مانند آن
که از بینی بر آرند و ار ینجا است
که در حق حقیر و خوار گویند یا نُغَفَۃ
و نیز نَغَفَۃ۔ استخوانی است
در رخسار یقال لکل راس
فی عَظمی وجُنَیبِہٖ نَغفَتَان
ای عَظمتان من تحرکھما یکون
العُطاس
(س) نَغِفَ البَعِیرُ نَغَفًا محرکۃ
بسیار گردید کرم بینی او

ن غ ق

نَاقَۃٌ نَغُوقٌ۔ کامیر ناقہ کہ مرۃ
بعد اخری بانگ کند و تَغنیق
الغُرَاب بانگ زاغ
(ص) نَغَقَ الغُرَابُ نَغِیقًا۔
کامیر بانگ کرد زاغ او نَغَقَ
فی الخَیرِ۔ نَعَبَ فی الشَّرِّ

ن غ ل

نَغَل۔ بالفتح پوست تباہ شدہ
در دباغت و پسر زنا لغۃ عامیۃ
نُغُولَۃ۔ بالضم تباہی پوست
نَغِل۔ ککتف پسر زنا ن نغلۃ
مونث
جَوزَۃ نَغِلَۃ۔ کفرحۃ چہار مغز
متغیر و تباہ
نَغِیل۔ کامیر زنا زادہ نَغِیلَۃ
مونث
مالك بن نُغَیل۔ کزبیر
محدث است
(س) نَغِلَ الادِیمُ نَغَلًا۔
محرکۃ تباہ گردید پوست در دباغت
و نیز نَغِل۔ تباہ گردید زخم

و بدشدن نیت و کینہ ورگردیدن
و بعدی یعلی و تباہی انداختن
میان قوم و سخن چینی نمودن
(ك) نَغُلَ المَولُودُ نُغُولَۃً۔
تباہ گشت بچہ
اِنغَال۔ تباہ گردانیدن پوست
را و تباہی انداختن میان مردم

ن غ م

نَغمَۃ۔ بالفتح و تحرک آواز یقال
فُلان حَسَنُ النَّغمَۃِ اذا کان
حسن الصوت فی القراءۃ و فی
الحدیث نُہِیتُ عن صَوتَین
فاجرین صوت عند نَغمَۃ
لَہوٍ و لَعِبٍ و صوت عند مُصِیبَۃٍ
نُغمَۃ۔ بالضم جرعہ نُغَم
کصرد جمع
نَغَم۔ محرکۃ و یسکن سخن آہستہ
نَغمَۃ یکے
(ن) نَغَمَ نَغمًا۔ دم
بر آورد
(ض ن س) نَغَمَ فی الغِنَاءِ
نَغمًا۔ آہستہ سرائید و
نَغَمَ فی الشَّرِّ ای بعد و انما
تَنَغُّم سخن آہستہ گفتن یقال
سَکَتَ فما تَنَغَّمَ و آہستہ سرائیدن

ن غ و

نَغو۔ بالفتح نرم گفتن سخن را و
الفعل من نصر
نَغوَۃ۔ بالفتح آواز

ن غ ی

نَغیَۃ۔ بالفتح آواز و خبر نخستین
کہ ہنوز ثابت نشدہ و سخن خوش
نَغیًا۔ بالفتح دہی در انبار و دانے

میان واسط و بصرہ
(ض) نَغَی نَغیًا۔ سخن نرم گفت
و یقال سکت فما نَغَی
بِحَرفٍ ای ما نَبَس
اِنغَاء۔ گفتن سخنی کہ فہمیدہ شود
مُنَاغَاۃ۔ نزدیک گردیدن
یقال ھذا الجَبَلُ یُنَاغِی السماءَ
ای یُدَانِیھَا بطولہ و مضاحکہ
نمودن و عشق بازی کردن با زن
و سخن خوش گفتن یقال لِلمرأۃ
تُنَاغِی صَبِیَّھَا ای تُکَلِّمُہُ بما
یُعجِبُہٗ و یَسُرُّہٗ

باب النون فصل الفاء

ن ف ء

نَفْء۔ بالفتح موضعی است
نُفَأ۔ کصرد پارہائے علف و گیاہ
پراگندہ رستہ با سبزہ زار مجتمع و فراہم
آیدہ بریدہ و جدا از علف زار
بزرگ و کلان افزون و بالیدہ بران
نُفَأَۃ۔ بالضم یکی مثال صُبرَۃ و صُبَر

ن ف ت

نَفِیتَۃ۔ کسفینۃ اشتی آزارد
و جز آن کہ با آب باشیر ترتیب دہند
سطبر تر از سخینہ
مِرجَلٌ نَفُوتٌ۔ کصبور دیگ جوشان
(ض) نَفَتَ نَفتًا۔ بالفتح
و نَفَتَانًا۔ محرکۃ خشمگین گردید
با برآماسید از خشم و نَفَتَت
القِدرُ۔ جوشید و تیرک زد و دیگ
جوشان یا چفسیدہ شوربا در
جوانب آن و نَفَتَ الدَّقِیقُ
و نحوہ نَفتًا منتفخ گردید بر پختن

آب بر آن
مُنَافَتَۃ۔ جوشیدن یقال
القدر تُنَافِتُ

ن ف ث

نَفَثُ الشَّیطَان۔ بالفتح شعر
دمُ نَفِیثٌ۔ کامیر خون دان دم
نُفَاثَۃ۔ کثمامۃ دم کہ در دمند سینہ
بدہن می زند و آنچہ از دہان بدمیدن
فرو اندازند از ریزۂ مسواک
و مانند آن منہ المثل لو سألتنی
نُفَاثَۃَ سِوَاکِ ما اعطیتکھا
و پدر قومی است از عرب
نَفَّاث۔ کشداد و منہ نَفَّاثَۃ
مونث نَفَّاثَات جمع و
النَّفَّاثَاتِ فی العُقَدِ۔
زنان ساحرہ
آنافِث۔ موضعی است بیمن
(ض ن) نَفَثَ نَفثًا۔ بالفتح
در دمید و ھو اقل من التفل
و یقال الحَیَّۃُ تَنفِثُ السَّمَّ
اذا انکزت و فی المثل لابد
للمصدور ان ینفث

ن ف ج

نُفجَۃ۔ بالضم تریز جامہ
نُفُج۔ بضمتین کرانباران و امواج
نُفَّجُ الحَقِیبَۃِ۔ زن سطبر سرین
و بزرگ سرین
نَفِیجَۃ۔ کسفینۃ کمان
نِفَاجَۃ۔ ککتابہ پارچہ چہار
گوشہ کہ زیر آستین دوزند
صَوتٌ نَافِجٌ۔ آواز درشت سخت
نَافِجَۃ۔ ابر بسیار باران و
استخوان خرد پہلو و دختر بدان

جهت که مال پدر را بمهر خود ما فزون
گرداند کانت العرب تقول
فی الجاهلیة اذا ولد لاحد
هم بنت هنیئاً لك النافجة
ای المعظمة لمالك و نافجه
معرب است و باد که بخستین
سخت وزد و نوافج جمع
نفاج - کشداد متکبر و نازنده
بآنچه که ندارد
نفاجة - کرمانه تریز جامه
نفیج - کسکیت مرد بیگانه که نقوم
درآید و صلح کند بایشان یا بیگانه
که لقوم درآید و نه صلح کند نه
فساد و نفج بضمتین جمع
انفجالی - بالفتح و شد الیا السیار
گوی و یاوه درای
تنافیج - پارهای تریز جامه
سنافیج لته پا - هاکه بدان زنان
سرین را کلان گردانند
(ن) نفج الارنب نفجا - بالفتح
برجست خرگوش و دوان خاست
ونفجت الفروجة - از بیضه
بیرون برآمد + ونفج الثدی
القمیص - بر داشت و بلند
کرد پستان نو برآمده پیراهن را
ونفجت بریح - سخت وزید
باد + ونفج المال - افزود مال
را
انفاج - جدا کردن آوندان
پستان وقت دوشیدن و بر
جهانیدن و دوانیدن خرگوش
را و برانگیختن شکار را
تنفج - نازیدن برافزون تراز
آنچه که دارد
منتفج - بکسر الفا متکبر و بزرگ
منش
انتفج جنباه - بلند گردید مرد
و پهلوے ستور + وانتفج الصید
برانگیخته شد شکار
استنفاج - خشم آشکارا کردن
یقال ماالذی استنفج غضبك
ای اظهره و اخرجه

ن ف ح

نفحة - بالفتح باد و یکبار وزیدن
باد و عطیه یقال له نفحة طیبة
و لفلان نفحات من المعروف
و پاره از عذاب و شیر خالص
نبیة نفح - محرکة نیت دور و
بلند
نفیحة - کسفینة کمان تیر دور
انداز و ریزه چوب نبع
نفوح - کصبور ناقه که شیرش بے
دوشیدن روان شود و کمان
دور انداز نده تیر را
نفاح - کشداد بسیار نفح و منعم
بر خلق و شوی زن و تند بوی
نفیح - کسکین مرد که در کار بے
فائده درآید و در هر چیز پیش
گردد و دخل نماید
انفحة - بالکسر و فتح الفا مخففة
الحاء و قد تشدد و قد تکسر
الفاء چیزے است زرد رنگ که
از شکم بره و بزغاله شیر خواره برآید
وآنرا در پاره پشم بر دارند پس سطبر
وخشک گردد مانند پنیر و لفحة نزد
جوهری از اصمعی و ابوزید سکینه
بره و بزغاله است که هنوز علف
نخورده باشد و هو الصحیح قال
الشاعر * کم قد اکلت کبداً
وانفحة - ثم ادخرت الیة
مشرحة + انافج جمع والانافج
کلها لاسیما الارنب داعلق
منها علی ابهام المحموم شفی
و نیز درختی است شبیه درخت باونج
منفح - کمنبر آنکه در کار بیفائده و نا
مقصود درآید و در هر امر پیش گردد
و دخل نماید
منفحة - کمکنسة بمعنی انفحة است
که سکینه باشد
(ف) نفح الطیب نفحاً - بالفتح
و نفاحاً کالغراب و نفحاناً محرکة
دمید بوی خوش و نفح العرق
برجست خون از رگ + و نفح الشیء
بسیفه - تیغ زد آن را از دور +
و نفح فلاناً بشیء - چیزے وا داد
قال الشاعر * لما اتیتك ارجو
فضل نائلکم * نفحتنی نفحة
طابت لها العرب * و نفح اللمة
جنبانید زلف را + و نیز نفح - پای
زدن ناقه و جز آن یقال نفحت
الدابة اذا رمحت بحافرها
و فی حدیث شریح انما ابطل
النفح الا ان تضرب فتعاقب
ای ابطل حکم نفح الدابة برجلها
ولم یلزم صاحبها شیئاً الا
ان تتابع النفح شیئاً عقیب شیء
و نیز نفح - وزیدن باد و قال
الاصمعی ماکان من الریاح
نفح بالنون فهو برد و ماکان
لفح باللام فهو حر
منافحة - رو باروی جنگ و
خصومت کردن
انتفح به - معترض گردید بدان
و پیش آمد او را + و انتفح الی موضع
کذا - برگردید بسوے آن

ن ف خ

نفخة - بالفتح و تثلیث آماس شکم
یقال به نفخة و لکذا اجد فیه
نفخة اذا انتفخ بطنه بالفتح یکبار
بار دمیدن قال الله نفخة واحدة
نفخ - بضمتین مرد پر از جوانی
نفیخ - کامیر آنکه بروی خدمت
آتش دمیدن باشد
نفاخ - کغراب آماس شکم
نفاخ - ککتاب شهری است مغرب
ما بالدار نافخ ضرمة -
یعنی نیست درو کسے
رجل انفخ - مرد آماسید خایه
نفخاء - کصحرا زمین بلند برشته
و ریگ و ایملا استخوان ساق
نفاخ - کرمان ورم که از بیماری
حادث شود
نفاخة - کرمانه غوزه آب چیزیکه
است نفخ و برآمده در شکم ماهی که
بصلابها تستقل السمکة
فی الماء و تتردد
رجل انفخان - بضم الهمزة الفا
و بکسر ها مرد پر گوشت از فربهی
انفخانی بشد الیاء مثل انفخان
و انفخانیة مونث
منفاخ - بالکسر دمه آهنگران
منفوخ - کلان شکم و فربه

(ن) نَفَخَ بِفِیهِ نَفخاً- بالفتح در دمید نَفَخَ فِیهِ و نَفَخَه کذا فی لغةٍ فیه منه الحدیث نهی النبی صلی الله علیه وسلم عن النفخ فی الصلوٰة قال ابو حنیفة و محمد اذا نفخ فی صلاته نفخاً یُسمع فسد صلوته وقال الشافعی اذا لم یکن فی نفخه حرفان لم تفسد نفخ بهایر دا و نیز نَفخ- بلند شدن چاشت آفریدن قال نَفَخْنَا فِیهِ مِنْ رُوحِنَا و نار د بزرگ منشی یقال هُوَ ذُو نَفخ ای ذو کبرٍ و فخرٍ

تَنْفِیخ- در دمیدن

اِنتِفَاخ- بر آماسیدن چیزے و بلند بر آمدن روز

ن ف د

(س) نَفِدَ نَفَاداً- کسحاب و نَفَداً محرکة نیست و نابود گردید و رفت

اِنْفَاد- نابود گردانیدن بی توشه و بے ستور شدن قوم و سپری گشتن آب چاه

مُنَافَدَة- باهم نزد حاکم شدن و خصومت کردن باهم و کوشش و توان خود را در باختن در خصومت و یکا یعنی هر دو احد بود کردن حجت صاحبت خود خواهد + خصم منافد لغت است ازان منه الحدیث ان نافدتهم نافدوک و یروی بالقاف

قَعَدَ مُنْتَفِداً- بکسر الفاء بگوشه نشست و یکسوی گردید فیه مُنْتَفَدٌ عَنْ غَیرِهِ- بفتح الفاء در وی بی نیازی و فراخی است از دیگران + و تَجِدُ فِی البِلَادِ مُنْتَفَداً یعنی بیابی در شهرها گریزجای و رفتن جاے و اضطراب جاے

اِنْتِفَاد- نیست گردانیدن و تمام چیزے را گرفتن و شیر دوشیدن

اِسْتِنْفَاد- نیست ساختن و کوشش و توان خود را در باختن

ن ف ذ

نَفَذ- محرکة روانی چیزی و نفاذ آن و یقال لی بِنَفَذ مَا قَالَ یعنی راه بر آمد ازان و طَعْنَةٌ لَهَا نَفَذٌ ای نافذة

نَفِیذ- کامیر کار روان و مطاع یقال امرہ نَفِیذٌ مطاعٌ

نَفُوذ- کصبور رسا و درگذرنده در هر کار

نَافِذ- درگذرنده و رسا در امور و کار روان و مطاع یقال امره نافذ ای مطاع

نَافِذ- راه سلوک و روان

نَوَافِذ- هر سوراخ که بدان نفس را سرور یا غم رسد همچو سوراخ گوش و بینی و دهن و سوراخ دبر

نِفَاذ- کشداد درگذرنده و رسا در هر کار

(ن) نَفَذَ الْقَومَ نَفَذاً- درگذشت آنها را و خلاف نزدند و نیز نَفَاذ- گذشتن چیزے از چیزے و رها شدن ان ازان نفود بالضم مثله و درگذشتن تیر از جهانی که صید یا بیرون آمدن سر تیر بطرف دیگر و تمام آن در اندرون بودن نَفْذ بالفتح مثله و رفتن نامه و فرمان بسوے کسے و حرکت دادن های وصل که برای ضمیر است در قافیه مطلق نحو تجرّد المجنون کمن کسائه

اِنْفَاذ- درگذرانیدن و روا کردن کار را و فرستادن و جاری کردن نامه و فرمان را و با قوم شدن یا قوم را شکافته در وسط آنها در آمدن و درگذشتن از قوم و خلاف ورزیدن از آنها و نیز وجه آن بر چیزے گذرانیدن

تَنْفِیذ- روان کردن نامه و فرمان فرستادن آنرا

تَنَافُذ- بقاضی رسیدن یقال تَنَافَذُوا اِلَی القَاضِی ای خلصوا الیه فاذا ادلی کل منهم بحجته فیقال تَنَافَذُوا بالله

تَنَفُّذ- گذشتن چیزی از چیزے و رها شدن آن

مُنْتَفَذ- بفتح الفاء فراخی و وسعت

ن ف ر

نَفر- بالفتح قومی که با تو گریزند یا بکاری پیش آیند یا از یکدیگر گریزند در جنگ و گروه مردم از سه تا ده یقال لقیته نفک کُلِّ صَنِیعٍ وَ اَنفر یعنی نخست دیدم او را + و یَومُ النَّفْر- روز بازگشت حاجیان از منی و آن دوازدهم ذی الحجه است + و بنو نفر- بطنی است + و ذو نفر پادشاهی بوده حمیر را

نَفْرَة- بالفتح قومیکه بکاری پیش روند و گروهی که با کسی رهند و خویش و نزدیک مرد که بخشم و خشمناک شوند و گروه مردم از سه تا ده

عِفْرٌ نِفْرٌ- بالکسر از اتباع است کذا عِفْر نِفر کلتف

نُفْرَة- بالضم حکم و فرمان و آنچه جهت دفع چشم زخم بر کودک آویزند نُفْرة کهمزة مثله

نَفَر- محرکة مردم و گروه مردم از سه تا ده اَنْفَار جمع + و یوم النفر- روز بازگشت حاجیان از منا

عِفْرِیَةٌ نِفْرِیَةٌ و عِفْرِیتٌ نِفْرِیتٌ و عُفَارِیَةٌ نُفَارِیَةٌ و عِفْرِیتَةٌ نِفْرِیتَةٌ- از اتباع است

نَفِیر- کامیر گروه مردم از سه تا ده و قومیکه بکاری پیش روند و باکسے گریزند یا از هم گریزند در جنگ و یوم النفیر- یوالنفیر

نُفَیر بن مَالِك- کزبیر صحابی است + و جبیر بن نُفَیر تابعی

نُفَارَة- کغرابة فرمان و آنچه بگیرد غالب از مغلوب یا آنچه حاکم بگیرد از کسے

نَفُور- کصبور رمنده و گریزنده مذکر و مونث در وی یکسان است

یَومُ النُّفُور- بالضم روز بازگشت حاجیان از منا

نُفُورَة- بالضم فرمان و خویش و قریب مرد که بخشم وی خشمناک شوند

نِفَّر - بالکسر وشد الفاء کاتّع
نهی است از اعمال بابل از ان
ده است احمد بن فضل نِفَّری
نَافِر - رمنده مذکر ومونث درو
یکسان است نَفْر بالفتح جمع
وغالب * وشاۃٌ نَافِرٌ -
گوسپندان پراگنده
نَافِرۃ - خویشان وزن دیهم
نَفْرَاء - کصحرا موضعی است
نَفَارِیر - گنجشکها
نَفُور - کیعقوب سخت رمنده
مَنْفُور - مغلوب
(ن) نَفَرَہٗ نَفْراً - چیره شد
بروے در نبرد ومنافرت
(ن ض) نَفَرَتِ الدَّابَّۃُ
نُفُوراً ونِفَاراً - کتاب سید
و دور گردید * ونَفَرَ الظَّبْیُ نَفَراً
بالفتح ونَفَراناً محرکۃ - بهد بر
جست * ونَفَرَ نُہٗ - رمانیدم
اورا * ونَفَرَتِ الْعَیْنُ و
غَیْرُهَا نُفُوراً - آماسید منه
الحدیث تَخَلَّلَ رَجُلٌ بالقصب نَفَرَ
فَنَفَرَ فمه ای وَرِمَ
(ض) نَفَرَ الْحَاجُّ من مِنًى
نُفُوراً ونَفْراً - بالفتح گروه گروه
بازگشتند حاجیان از منا * و
نَفَرَ الْقَوْمُ لِلْاَمْرِ اَلَیْهِ نِفَاراً
ککتاب ونُفُوراً ونَفِیْراً -
کامیر رفتند براے کار دهم یکبا
بیش آمدند در آن * ونیز نَفَرَ
پراگنده شدن وغلبه کردن
اَنْفَرَہٗ عَلَیْهِ اِنْفَاراً - بچیرگی
حکم کرد بروی * ونیز اِنْفَار -
رمانیدن ویاری دادن ودراز
کشیدن وخدا ونداشتران رمنده
ونافر شدن
نَفَّرَہٗ عَلَیْهِ تَنْفِیْراً - بچیرگی وے
حکم کرد بروے * ونَفِّرْ عَنْهُ
یعنی لقب ناپسندیده نه بروی
کانّهم عِنْدَهُمْ تَنْفِیْرٌ لِلْجِنِّ
والعین عنه قال اعرابی لما
ولد ثقیل لا بی نفّر عنه
فسمانی قنفذا وکنانی ابا
العداء * ونیز تَنْفِیْر - مانیدن
مُنَافَرَۃ - داوری کردن باهم
درحسب ونسب یا دنازیدن باهم
تَنَافُر - بکاری رفتن قوم وبهم پیشتر
حاکم شدن
مُسْتَنْفَرَۃ - بفتح الفاء رسیده
اِسْتِنْفَار - رمیدن منه قوله
تعالیٰ حُمُرٌ مُسْتَنْفِرَۃٌ ای نافرۃ
ورمانیدن وبیرون شدن خواستن
یقال استنفرهم فنفروا معه

ن ف ر ج

نَفْرَجَۃ - سخن بسیار گفتن
نِفْرِج - کزبرج بددل نِفْرِجَۃ
بالتاء ونِفْرَاج کقرطاس و
نِفْرَاجَۃ ونِفْرِجَاء بالکسر
ممدودا معرفۃ مثله
نِفْرِیج - کقندیل بسیار گوی
ماده وراى

ن ف ز

نَفْزَۃ - بالفتح شهری است
بمغرب
نَفِیز - کامیر مسکه که در شیر زند
پراگنده شود ونَفِیزَۃ مثله
نَوَافِزُ الدَّابَّۃِ - پایهای ستور
نُقَّاز - کرمان بازی است عرب
راکه دران باهم برجهند
ظَبْیٌ نَفُوز - کیعقوب آهو
برجهنده
(ض) نَفَزَ الظَّبْیُ نَفْزاً - بالفتح
ونَفَزَاناً محرکۃ برجست آهو
اِنْفَاز - تیر بر ناخن گردانیدن
تا کجی از راستی معلوم گردد وبر
جهانیدن کودک را
تَنْفِیز - برجهانیدن کودک را
ونیز بر ناخن گردانیدن تا کجی از
راستی آن معلوم گردد ویقال اَنْفَزْتُ
السَّهْمَ عَلٰی ظُفْرِیْ اِذَا ادرته
تَنَافُز - باهم برجستن

ن ف س

نَفْس - بالفتح جان یقال خرجت
خرجت نَفْسُہٗ ای رُوحُهٗ
وخون منه حدیث ابراهیم
النخعی کل لیست له
نَفْسٌ سَائِلَۃٌ لا ینجس الماء اذا مات
فیه تن وچشم زخم یقال نفسته
بنفس ای اصبته بعین
ونزد یک یقال تَعْلَمُ مَا فِی
نَفْسِیْ ولا اَعْلَمُ مَا فِیْ نَفْسِکَ
ای ماعندی وماعندک
او حقیقتی وحقیقتک و
وعین هضه یقال رأیت فلانا
نفسه وجاءنی بنفسه ودانچه
بدان پوست پیرایند از پیخ درخت
وبرگ سلم وجز آن بقدر یک بلغ
یا تمام است یقال هب لی
نَفْساً من الدِّبَاغ وقصدول
وننگ وعار وعیب وقوت وجلالت
یقال لیس له نفس ای عقوبت
قیل منه لجد رکم الله نفسه
وبزرگی وچیرگی وارجمندی
نُفْسَۃ - بالضم مهلت وزمان
یقال لک فی هذا الامر نُفْسَۃٌ
نَفَس - محرکۃ دم انفاس جمع
وجرعه یقال اکرع فی الاناء
نَفَساً او نَفَسَیْن ای جرعۃ او
جرعتین اَنْفَاس جمع وسخن دراز
یقال کتب کتابا نَفَساً ای
طویلا وفی قوله لا تسبوا
الرِّیْحَ فانها من نَفَسِ الرحمٰن
واجد نَفَسَ ربکم من قبل
الیمن اسم وضع موضع المصدر
الحقیقی من نَفَّسَ تَنْفِیْساً و
نَفَساً ای فَرَّجَ تَفْرِیْجاً یعنی
دشنام مدهید باد را که او دور میکند
اندوه وغم را وبری انگیزد ابر و
باران را ودفع می سازد خشک
سالی را وقوله من قبل الیمن
مراد از نفس نصرت ویاری کری
وبهای دادن وخوان که از اهل
مدینه آنحضرت صلی الله علیه وآله
وسلم رسیده ایشان یمانیان
بودند * وشَرَابٌ ذُوْ نَفَس
شراب با فراخی وسیرابی وشراب
غَیْرُ ذِیْ نَفَسٍ شراب کریه
برگردیده بوی ورنگ چون کسی
بچشد دم برزند * ونیز نَفَس
فراخی وکشادگی کار یقال انت
فی نَفَسٍ من اَمْرِکَ ای فی
سَعَۃٍ وسیرابی نَفِیْس - کامیر

گرانمایه و مرغوب و نیکو از هر چیزے
و مال بسیار و نفیس بن محمد
از موالی انصار است و کوشکی
است و برابر دو گرده از مدینه
نِفاس - بالکسر زچگی زن و آن از ا
چهل روز است و نزد شافعی
شصت و اقل آن از احد نیست
نزد محمد و از ثوری سه روز است
نُفُوسَة - بالضم چند کوه است
بمغرب
تنافِس - بدچشم و نیز از تیر کلما
اَنفَسُ لمال. گرانمایه ترین مال
نُفَسَاء - بشعر از زن زچه نُفَسَاء
کعبراء و لجراك مثل نُفَساوات
مثنی نِفاس ککتاب و کغراب
و نُفُس کُکتب و بالضم و نَوافِس
و نُفَساوات جمع و لیس فُعلاء
یجمع علے فعال غیر نُفَساء عُشَرَاء
و علی فعال بالضم غیر نُفَساء
مَنفُوس - بچه زاده منه الحدیث
مامن نفسٍ منفوسةٍ الّا
وقد کتب مکانها من الجنّة
او النار + و شیء مَنفُوس چیز
گرانمایه و مرغوب + وَ وَلَدٌ
مَنفُوسٌ. بچه که مادرش زچه باشد
نَفِسَ نَفَسًا محرکة و نَفَاسَةً
بخیلی کردن از عزیزی + و
نَفِسَ عَلَیهِ بِخَیرٍ حسد برد
و نَفِسَ عَلَیهِ الشَّیءَ نَفَاسَةً
دریغ داشت بروی و اهل نشمرد
او را بجنت الخیر + و نَفِسَت
المرأة نِفاسًا. بالکسر و نَفَاسَةً
بالفتح زچه شدن زن بِنُفِسَت مجهولا

کذلك و الکسر فیه اکثر
(ك) نَفُسَ نَفَاسَةً. کرامند
و نِفاسًا کالکتاب و نَفَسًا محرکة
گرانمایه گردید
شیءٌ مُنفِسٌ. کمحسن چیز گرانمایه
و مرغوب + و مالٌ مُنفِسٌ
مال بسیار و مالٌ مُنفَسٌ
کمکرم کذلک یقال ما یسرّنی
بهذا الامر مُنفِسٌ و نَفِیسٌ
اَلنَفَسَةُ - درشگفت آوردن
او را + و اَنفَسَهُ فی الامر ترغیب
نمود او را در آن کار
تنفیس - آسایش دادن
و رهایش بخشیدن از غم یقال
نَفَّسَ کربته عنه ای فرّجه
مُنافَسَة و نِفاس - بالکسر
رغبت کردن در چیزی بطریق
مبارات یقال نافَسَ فی الکرم
و هم نفسی کردن
تَنَفُّس - دم بر زدن با دسر
کشیدن و دمیدن صبح منه
قوله تعالیٰ والصبح اذا تنفّس
و شگافتن کمان یقال تنفّست
القوس اذا تصدّعت و
النشفت و برآمدن روز و آب
پاشیدن دریا بموج یقال
تنفّس الموج اذا نضح الماء
و آب خوردن از آوند بی جدا
کردن از دهن یا بسه دم جدا
کانه آب خوردن در آن از
سه دم است و فی الحدیث
انه صلی الله علیه وسلم کان
یتنفّس فی الاناء و نهی عن

التنفس فی الاناء
تنافُس - رغبت کردن بچیزے
بطریق مبارات و یعدی بفی
ن ف ش
نَفَش محرکة پشم و ارزانی + و
ابلٌ نَفَشٌ. محرکة شتران شب
چرنده و لا یکون النفش الا باللیل
و الهمل یکون لیلًا و نهارًا
نَفِیش - کامیر رخت پراگنده
در خنور
ابلٌ نُفّاش. کرمان شتران
شب چرنده نوافش مثله
عِهنٌ مَنفُوشٌ - پشم
رنگین زده
ن. نَفَشَتا نُفُوشًا - در
ارزانی در آمدیم + و نیز نُفُوش
متوجه چیزے شدن که می خورد
آن را + و نیز نَفش بالفتح گشنا
پراگندن چیزے را و پشم و پنبه
و بشب چرا کردن شتر گوسپند
بے راعی نُفُوش مثله و الفعل
من ضرب و نصر و سمع
منه قوله تعالیٰ اذ نفشت
فیه غنم القوم
اِنفاش - شب بچرا ماندن
ستور را
مُنَفَّشُ المِنخَرَین - فراخ
سوراخ بینی
تَنفِیش - بانگشتان پراگندن
چیزے را و واخیدن پنبه و پشم
و موے
مُتَنَفِّش - آماسیده زم و درون
تَنَفُّش - موی برافراشتن گربه

و و اتیغ خاستن موی و بال
جنبانیدن مرغ گویی می ترسد
یا می ایزد و واخیده شدن پنبه
و پشم و موی یقال نَفَّش شعره
فتنفّش
مُنتَفِش - آماسیده زم شکم
امّة مُنتَفِشَةُ الشَّعرِ -
داه پراگنده موی + و اَرنبةٌ
مُنتَفِشَةٌ. نوک بینی گسترده بر ابی
اِنتِفاش - موی برافراشتن
گربه و و اتیغ خاستن موی و بال
جنبانیدن مرغ
ن ف ص
نُفصَة - بالضم یک لخت خون
نَفِیص - کامیر شیرین و
خوش
نُفاص - کغراب بیماری است
گوسپندان را که بسبب آن بار بار
گمیز انداز و چندانکه بمیرد
مِنفاص - بالکسر زن بسیار
خنده و کمیز کننده بر بستر
ان. نَفَصَ بالکلمة شتاب
گفت سخن را
اِنفاص - شتاب سخن گفتن و
بسیار خندیدن یقال انفص
بالضحك و دفعه دفعه کمیز انداختن
گوسپند یقال انفصت الشاة
ببولها و بلب اشاره کردن
مانند ستر رمز
مُنافَصَة - برد کردن بدور
انداختن کمیز یقال نافصه
ای قال له تعال حتی نبول فننظر
اینا ابعد بولا

اِنتِقاص ـ آب پاشیدن از نُکاف انگشتان بر تره

ن ف ض

نِفض ـ بالکسر بشکل زنبور یا کرم مرده آن که در جاے شهد افتاده باشد یا انگبین کرم افتاده که بدان خانهٔ زنبور رن راسع آسرالانیه زنبور در آن آید و انگبین سازد او هو بالقاف

نُفضَة ـ بالضم لرزهٔ تب نُفَضَة کهمزه مثله و باران که بجاے رسد و بجاے نرسد

نَفَض ـ محرکة برگ و میوه زیر درخت افتاده یا آنکه از فشاندن افتد و دانه انگور که بعض آن در بعض گرفته باشند

نَفَضَة ـ محرکة گروهی که تجسس دشمن و خوف فرستند هر جانبی جمع نافض

نَفِیضَة ـ کسفینة گروهے که بجهت تجسس دشمن و خوف فرستند هر جانبے

نَفَاض ـ کسحاب لرزش تب اسم مصدر است و بے توشگی و تنگ دستی منه المثل النفاض یقطر الجلب یعنی چون تنگدستی و خشک سالی رسد شتران را قطار قطار بمعرض بیع برند

نِفَاض ـ ککتاب نوعی از ازار طفلان و جامه یقال ما علیه نفاض ای شیٔ من الثیاب و گستردنی است که بدان برگ سمر و مانند آن افگنند نُفُض ککتب جمع و برگ که بران ریخته شود

نُفَاض ـ کغراب و کسر آنچه با فشاندن بیفتد از برگ و میوه و جز آن و بے توشگی و تنگدستی

نُفَاضَة ـ کثمامة ریشه و ریزهٔ مسواک که در دهن ماند و آنچه با فشاندن بیفتد از برگ و میوه و جز آن

نَفُوض ـ کصبور بسیار بچه از زن و ناقه

نُفَضَی ـ بجمزه جنبش و لرزه نِفِضّی کزمکّی و نِفِیضَی کخلیفی مثله

نَافِض ـ تب لرزه مذکر آید و یقال اخذته حمی بنافض و حمی نافض و حمی نافض بالاضافة والوصف

نُفَضَاء ـ کشعرا لرزه و تب و باران که بجاے رسد و بجاے نرسد

نَفَائِض ـ شتران زمین طے کنندہ و شتران لاغر و کسانیکه سنگ اندازی نمایند خواه در پس آنها چیزے کرده باشد خواه دشمن

اَنَافِیض ـ برگ که بر نفاض ریخته شود

مِنفَض ـ کمنبر باد بیرون و هر چه بوی افشانده شود

مِنفَاض ـ زن بسیار خنده او هی بالضاد المهملة

مَنفُوض ـ تب لرزه زده

(ن) نَفَضَ المکان نَفضًا بالفتح دید هر چه دران بود تا بشناسد و نیز نفض ـ بر فشاندن جامه و درخت و نتاج دادن شتر و بسیار فرزند گردیدن زن و ناقه و سپری شدن توشه قوم و خوشه بستن کشت و بیرون بر آمدن غوره انگور و رفتن بعض از رنگ و خواندن و فشاندن تب لرزه کسی را و چپ و راست نگریستن منه المثل اذا تکلمت نهارًا فانفض ای التفت هل تری من تکره و کذا اذا تکلمت لیلا فاخفض و نیز نفوض بالضم به شدن از بیماری

اُنفِضَت الجُلّة ـ افشانده شد خنور خرما ✤ و نیز اِنفَاض ـ بچه دادن شتر و درویش گردیدن قوم و مردن ستور آنها و سپری شدن توشه یا سپری گردانیدن آن و باران زده شدن مردم

تَنفِیض ـ سخت فشاندن جامه و درخت

تَنَفُّض ـ دیدن آنچه باشد در جاے تا بشناسد

اِنتِفَاض ـ افشانده شدن جامه و درخت و سبز و تازه گردیدن برگ رز و پاک گردانیدن ذکر از باقی مانده بول

اِستِنفَاض ـ نگریستن هر چه باشد در جای تا بشناسد و پاک کردن ذکر را از بول باقی مانده و بر آوردن چیزی و تجسس دشمن فرستادن جماعتی را و بسنگ استنجا کردن

ن ف ط

نِفط ـ بالکسر و یفتح او الفتح خطأ روغنی است که از بعض زمینهای ولایت شیروان حاصل شود و سفید و سیاه می باشد و نیکوترین آن سفید است محلل مذیب مفتح المسدد والمغص قتال للدید ان الکائنة الفرج احتمالا فی فرزجه

نَفطَة ـ بالفتح و یکسر چیچک و آبله نَفِطَة کفرحة مثله فیهما ✤ و نیز نَفطَة شهری است با فریقه اهل آن اباضیه اند

نُفَطَة ـ کهمزه سخت خشمناک

کَفٌّ نَفِیطَةٌ ـ کسفینة کف دست آبله رسیده و شوخگین از عمل

نَافِطَة ـ بز ماده یا آن اتباع است عافطة را یقال ماله عافطة ولا نافطة و قد مر و گوسپند که دفعه دفعه کمیز اندازد

و کَفٌّ نافِطَةٌ ـ کف دست آبله کرده و شوخ بسته

نَفَّاط ـ کشداد جای از آن نفط بیرون آید و نوعی از چراغ که بدان چراغ دیگر افروزند و یخفف فیهما و ظرفے است مسی که بدان نفط را اندازند

کَفٌّ مَنفُوطَةٌ ـ ای نفیطة

(ض) نَفَطَ نَفطًا خشمناک گردید یا بر جوشید از خشم ✤ و نَفَطَت العنز نَفِیطًا کامیر یعنی افشاند ماده ماده بز یا عطسه داد ✤ و نَفَطَت الکف

جوشید و تبرک زد و یک جوشان شد
و نَفَطَ الصَّبِيُّ. بانگ کرد کودک
و نَفَطَ فُلَانٌ. گفت سخنی را که لفهم
نرسید + و نَفَطَتْ اَسنُنهٗ تیز
داد

(س) نَفِطَتِ الْیَدُ نَفَطًا.
بالفتح و نَفَطًا محرکۃ و نَفِیطًا. کابیر شکر
کرد دست از کار یا شوخگین گردید
اِنْفَاط. آبله انداختن کار در دست
یا شوخگین کردن آن را درگمیز
انداختن گوسپند
مُنَافَطَة. کنکاس انداختن
دیگ
تَنَافُط. موی از پوست برکنده
بآتش سوختن جست نمودن
یُفْعَلُ ذَالِكَ فِی الْجِدَابِ
تَنَفُّط. جوش زدن از خشم
و سوختن از آن و آبله کردن

ن ف ط ر

نَفَاطِیر. گیاه متفرق یا گیاه
نخستین بهاری نُفْطُورَة بالضم
یکی و النون زائدة

ن ف ع

نَفْع. بالفتح سود و سود کردن
و هو ضد الضر صلته بالباء
و الفعل من فتح
نَفْعَة. بالفتح چوب دستی فعلة
من النفع نَفَعَات محرکة جمع
نِفْعَة. بالکسر چرم که از میان
شکافته در دو جانب توشه دان
دوزند و هر پاره آن را لِفْعَه گویند
نِفَع بالکسر کعنب جمع
نَفِیعَة کسفینة سودمندی

نُفَیْع. کزبیر کوهی است بمکه و کان
الحارث المخزومی یحبس فیه
سفهاء قوم و نام مولای است
مر نبی صلی الله علیه و سلم را و هو
ابو بکرة نُفَیْع بن الحارث الثقفی
نُفَیْعَة کجُهَیْنَة دختر السنجار
نَفَّاع. کسحاب سودمند
رجل نَفُوعٌ کصبور مرد بسیار سود
نُفُع بالضم جمع
نَافِع. مولای است مر آنحضرت
را صلی الله علیه و آله و سلم و دیگری
مر ابن عمر رضی الله عنهما که از کبار
تابعیان است + و ابو طیبة نافع
حجام مولای محیصة بن مسعود
انصاری + و نافع بن عبد
الحارث و نافع بن عتبة
صحابیان اند و نافع بن جبیر
بن مطعم و نافع بن علقمة
و ابو غالب نافع باهلی و نافع
بن مالك تابعیان + و نیز نافع
نام زندانی است بنا کرده علی
بن ابی طالب کرم الله وجهه
و روستائی است بیمن + و نافع
بن عبد الرحمن. مدنی یکی از
ائمه قراءة است گویند که اصل
او از اصفهان است
نَفَّاع. کشداد مرد بسیار سود
و نفع و نام مردی دهلی است نزدیک مدینه
نُوَیْفِع. بتصغیر نام مردی
مَنْفَعَة. کمقعدة سودمندی
و مَنْفَعَة بن کُلَیْب. تابعی است
و ابو مَنْفَعَة ثقفی صحابی است
و کبیس مصحف ابو مَنْفَعَة

الاَنماری بالقاف
اِنْفَاع. تجارت بعصا کردن
اِنْتِفَاع. سود یافتن

ن ف غ

(ف) نَفَغَتْ یَدُهُ نَفْغًا. بالفتح
و نُفُوغًا. آبله ناک گردید دست
وی و دست وی تنگ شد از سختی کار
تَنَفُّغ. آبله ناک دست تنگ
گشتن دست از کار

ن ف ف

نُفَیْعَة. بالضم نُفَیَّة کسفره
نُفَّی کصرد مثله محلها المعتل
نَفِّی. بالفتح مشددة الفاء سفره
مانندی است که بر آن پسته را
پیزند اسم است آن را نفانی
جمع
نَفِیَّة. کغنیة سفره مدور که از
برگ خرما سازند و محلها المعتل
نَفِیْف. کامیر تنگ پالان شتر
یا گیاهی است
نَفْنَف. کجعفر هوا و هوای میان
دو کوه و کرانه کوه شبیه دیوار هنی
هموار و از لب چاه تا تک آن
در وی کوه بلند رخنه از آن فرود
آمده و از سر دیوار تا پائین و بن
آن و میان آسمان و زمین و دشت
و موضعی است + و نیز نَفْنَف
نام غلام دحیل بن علی که مغنی بود او را
نَفْنَاف. بالفتح هوای میان
دو کوه
نَفَانِفُ الدَّارِ. گرداگرد
خانه و کذا نَفَانِفُ
الْکُبَیْد. ای نواحیها کانه
جمع نفنف

(ن) نَفَقَ الْاَرْضُ نَفْقًا. بالفتح
تخم کاشت در زمین
(س) نَفِقَ الدَّوَاءَ نَفْقًا. بالفتح
سفوف خورد یا سفوف. اخذ اخذا
و کذا نَفِقْتُ السَّوِیقَ ای سففت

ن ف ق

نَفَق. محرکة راه باریک در زمین
که بسوی جائی رود منه قوله تعالی
نَفَقًا فِی الْاَرْضِ و سوراخ
کلاکموش منه المثل ضل درید
نفقه ای جحره در حق کسی گویند که تدارک
کار نداند و قد مرنی درص
نَفَقَة. محرکة هزینه از درم مانند
آن نفاق کسحاب نفقات جمع
نسرش نَفِقَ الْجَرَاء کخفت اسپ
شتاب مانده شونده و منقطع کننده
جستن را
نُفَقَة. کهمزه یکی از سوراخهای نهان کلاکموش
نُفَیْق. کزبیر موضعی است
نَافِقَة. کصاحبة نافه مشک و
کوهی است بمرو
نَافِقَان. دهی است بمرو
نَافِقَاء. یکی از سوراخهای
کلاکموش که نهان دارد آن یا دیگر
را ظاهر کند گویند که چون از جانب
قاصعاء آیند بنافقاء
سر زند و بیرون رود نَوَافِق جمع
نَیْفَق. کحیدر جای بند ازار و
شلوار و مانند آن معرب نیفه و
بکسر النون عند العامة
رجل مِنْفَاقٌ. مرد بسیار نفقه
(ن) نَفَقَ الْبَیْعُ نَفَاقًا. کسحاب
رائج و روان گردید بیع و نفقت

ج ۷

النُّوقُ نفَاقًا۔ برپای شد و رواج و رونق گرفت بازار ٭ و نفق الرَّجُلُ والدَّابةُ نُفُوقًا۔ مرد و ند ستور و مرد ٭ و نَفِقَ الجُرحُ۔ برکنده پوست گردید زخم

(س ن) نَفِقَ الزَّادُ نَفَقًا۔ محرکة سپری گردید و نیست شد مالکم گشت توشه نَفِقَت نِفَاقُهم کذلك ای فنیت نَفَقَ الیربوع بنافقاء۔ بیرون رفت کلاکموش از نافقاء

اِنفَاق۔ درویش گردیدن و سپری کردن مال را و هزینه نمودن و سپری شدن مال منه قوله تعالی اذاً لَأمسَکتُم خَشیةَ الاِنفَاق ای الفقر و خدا وند بازار رائج شدن قوم و برواج بازار رسیدن مردم و پراگنده و منتشر گردیدن پشم شتر از فربهی و روای دادن رخت و سلعه را

تَنفِیق۔ بنافقاء بیرون آمدن کلاکموش و نافقاء ساختن و رواج دادن رخت و سلعه را

مُنَافَقَة۔ و دوروئی کردن

نِفَاق مثله یعنی کفر پوشیدن و ایمان آشکار کردن یقال نَافَقَ فِی الدِّین۔ مُنَافِق لغت است از آن ٭ و نیز نفاق فعل منافق یعنی دوروئی ٭ و نیز منافقة نافقاء ساختن کلاکموش منه اشتقاق المنافق فی الدین

تَنَفُّق۔ از نافقاء بیرون آمدن و در آمدن کلاکموش را

مُنتَفِق۔ بکسر الفاء پدر قبیله است ٭ ومالك بن مُنتَفِق۔ مردے ست که بسطام بن قیس را کشته

اِنتِفَاق۔ در راه تنگ در آمدن و بنافقاء بیرون آمدن کلاکموش و نافقاء ساختن کلاکموش

اِستِنفَاق۔ سپرے گردانیدن مال را

ن ف ك

نَفَكَة۔ محرکة نخفه که اصل استخوان زنخ بانند و دبیس گوش باشد

ن ف ل

نَفل۔ بالفتح عطیه و عباتے که واجب نبود و سرما

نَفَل۔ محرکة غنیمت و هبه انفال و نِفَال گکتاب جمع وگیاهے است بهترین نره ها کلش زرد خوشبوی فربه کن اسپان را

نُفَل۔ بکسر دسه شب از ماه که پس غرر آید یعنی شب چهارم پنجم ششم

نَافِلَة۔ غنیمت و دهش و عطیه و عبادتے که واجب نبوده باشد منه نَافِلَةُ الصَّلوة نَوَافِل جمع و نبیره قال الله تعالی ووَهَبنَا لَهُ اِسحٰقَ وَیَعقُوبَ نَافِلَةً

نُفَیل۔ کزبیر نام مردے

نَوفَل۔ کجوهر دریا و دهش و بعض از بچگان و دگان کفتار شغال و مرد بسیار عطا و جوان نیکو صورت ٭ و نوفل بن ثعلبة و نوفل بن الحارث و نوفل بن طلحة و نوفل بن عبد الله و نوفل بن فروة و نوفل بن مساحق و نوفل بن معویة صحابیان اند و نوفل بن عبد مناف برادر هاشم که جد پیغمبر است صلی الله علیه وسلم و ابو نوفل معویة بن مسلم است ٭ و نیز نوفل و سختی

نَوفَلَة۔ نمک زار و شوره نان با نمکدان و چیزی است از پشم که زنان عرب بر آن خمیر سازند

(ن) نَفَلَه نَفلًا۔ تنفل نفلاً۔ غنیمت و عطیه داد او را ٭ نَفَلَ فُلَانٌ۔ سوگند خورد ٭ و نَفَّلَ الامَامُ الجُندَ۔ غنیمت داد امام لشکر را

اِنفَال۔ غنیمت دادن و سپر گرفتن حجت بریدن قنا دشتر را

تَنفِیل۔ غنیمت دادن و سوگند خورانیدن و دور نمودن از یار خود

تَنَفُّل۔ عن اصحابه۔ گرفت افزون را از آنچه گرفتند یاران او از غنیمت ٭ و نیز تَنَفُّل۔ نفل گذاردن

اِنتِفَال۔ جستن و بیزار شدن از چیزی و دور گردیدن یقال اِنتَفَلَ مِنهُ و نماز نفل گزاردن

ن ف و

نَفَاهُ نَفوًا۔ بالفتح یکسو کرد از الغة فی نفاه ینفیه

ن ف ه

نَافِه۔ مانده شده نُفَّه کرکع جمع و بد دل

مَنفُوه۔ مرد سست دل جبان ترسنده

(ف) نَفِهَ فُلَانٌ نُفُوهًا۔ سست و بد دل گردید بعد قوت و دلیری یقال انه کان نافهًا فنفه ٭ و نیز نُفُوه و ذلیل و رام گردیدن پس سختی و درشتی

(س) نَفِهَت نَفسُه نَفَهًا۔ مانده گشت

اِنفَاه۔ مانده گردانیدن و سهم دادن کسی را و مال را ست

مَنفَه۔ کمعظم شتر مانده کرده مذکر و مونث در وے یکسان است

تَنفِیه۔ مانده و سست گردانیدن

اِستِنفَاه۔ آرام کردن

ن ف ي

نَفی۔ بالفتح وعده بدیقال انا نافیکم ای وعید لهم

نَفَاة۔ بالفتح چیز بلایه رودی و لقیه و رانده دور کرده نفوة بالفتح و نفاء کسحاب و نفایة کسحابة و بضم و نُفَاوَة کثمامة مثله

نَفیَة۔ بالفتح سفره برگ خرما که بر آن پنیر خشک کنند

نِفِی۔ کغنی کفک که دیگ جوشان فرو اندازد و آب که از رسن دلو چکد و سنگریزه و حجر آن که از سم ستور پراگنده گردد و سبیر برگ خرما و خاک گرد گرد آمده از بادو بنهای درختان و ر وے و بیچکاره از هر چیزے و نَفِیُّ المطر۔ ما ینفیه و یرسشه و نیز نِفِی گروهے که جدا شوند از لشکران تثنیه است نفی الریح

و ابنُ نِفِی۔ آنکه او را پدرش از خانه بدر کرده باشد

نَقِبَتَة. کغنیۃ سفرہ برگ خرما کہ
بران پنیر خشک کنند
نَقَبَان. محرکۃ خاک وگرد وگر دآمدہ
ازہار درنہا درختان ورشا شہ
با انچہ آنچہ پرہ ارقطرات باران
رض ا نَفَاہُ نَفْیاً. بالفتح
راند ودور کرد آن را + ونَفی
ھُوَ. دور گردید لازم متعد + ونیز
نَفْی. برداشتن سیل آب آورد را
وانکار کردن چیزے را و پرانیدن
باد خاک گرد را نَفَیان محرکۃ مثل
وجہن اشفا د پرانیدن درم
وآب راندن ابر
مُنَافَاۃ. یکدیگر را راندن و
دور کردن یقال ھذا ینافی ذلک
تَنَافِی. باہم منافی گردیدن
ویکدیگر را نفی کردن
اِنْتِفَاء. دور شدن دیکسو
گردیدن

بَابُ النُّون فصل القاف

ن ق ب

نَقْب. بالفتح سوراخ وریش
کہ بہلو برآید وکر وخارش وبفیم
پارہ پارہ ای پراگندہ از گر نُقْب
کصرد مثلہ فیہما وراہ در کوہ
نُقْب بالضم مثلہ اَنْقَاب
ونِقَاب ککتاب جمع ودہی است
نُقْبَۃ. بالکسر ہیات روی
بند بستن
نُقْبَۃ. بالضم رنگ وآواز ورو
ونیز ازاندی است بلی منیفہ کہ دران
استجاف دوزند باشلوارہا پاے
یقال نَقَبْتُ الثوبَ نَقْباً ای
جعلتُہ نُقْبَۃً وآغاز گر نُقَب بجاہا
ھا ونُقَب کصرد جمع
نَقِیب. کامیرنای وزبان ترازو
وسنگ گلو سوراخ کردہ جہت
سست شدن آواز یَفْعَلُہ
اللَّعِیمُ لِئَلَّا یَسْمَعَ صوتَہ
الاضیاف وگواہ قوم پذیرفتار
ایشان ومہتر وعریف ودانندہ
نساب قوم نُقَبَاء جمع
نَقِیبَۃ. کسفینہ نفس وخرد
وکنکاش ودکا وسرشت یقال
فُلَانٌ مَیْمُونُ النَّقِیبَۃِ اے
مبارک النفس والامر ینجح فیما
حاول ویظفر ومَیْمُونُ
المَشْوَرَۃ وناقہ بزرگ پستان +
ونیز نَقِیبَۃ. روانی راے
نُقَیْب. کزبیر موضعی است
میان تبوک ومعان
نِقَاب. ککتاب مرد بینا ےانا
آزمودہ کار وراہ در زمین درشت
وردی بند زنان وشکم منہ المثل
فرخان فی نقاب درحق دو
شخص ہم شکل وشباہت گویند
وموضعی است نزدیک مدینہ
نَاقِبَۃ. ریش کہ بہلو برآید یا
بیماری است کہ بسبب دیر ماندن
پہلو بر بستر حادث گردد
نَقَبَانَۃ. محرکۃ آہکی است
در اجار
اَنْقَاب. بالفتح گوشہا واحد نُقْب
مَنْقَب کمقعد راہ در کوہ وجای
سوراخ وناف ستور یا پیشگاہ آن
مَنْقَبَۃ. راہ در کوہ ومایہ ناز
وبزرگی وآنچہ بدان نازند وہنر
وستودگی مردم ضد مثلبۃ وراہ
تنگ میان دو خانہ ودیوار
مِنْقَب. کمنبر نشتر بیطار وراہ
در زمین درشت
مَنَاقِب. بالفتح کوہی است
در ان پشتہا وراہہا است
تا یمامہ ویمن وغیر آن ونام راہ
طائف از مکہ حرسہا اللہ تعالی
مُنَقَّب. بکرزدہ
رن، نَقَبَ عَلَیْہِم نِقَابَۃً کِکنایۃ
نقیبی کرد + ونَقَبَ فِی الاَرْض
رفت + ونَقَبَ عَنِ الاَخْبَار
بحث کرد از ان دکاوید یا خبر
داد + ونَقَبَ الخُفَّ. دریے
کرد آن را + ونَقَبَتِ النَّکْبَۃُ
فُلَاناً خواری وبدبختی رسید
او را + ونیز نَقْب بالفتح سوراخ
کردن دیوار وجز آن وسوراخ
کردن بیطار ناف ستور را تا آب
زرد بیرون آید از وی وفراہم آوردن
اسپ پای ہا را در دویدن و
میتر بی بیغہ ساختن
(س) نَقِبَ الخُفُّ نَقَباً محرکۃ
دریدہ شد + ونَقِبَ البعیر
سودہ سپل شد شتر یا تنک وباریک
گشت وکذلک الحافر ونحوہ +
نَقِبَ فِی البِلَادِ. رفت در شہرہا
گریزان
(س ک) نَقِبَ نَقَابَۃً.
لکرامۃ نقیب گردید پس
از ان کہ نبود وقالہ الفراء
وقال سیبویہ نقابۃ بالکسر الاسم
وبالفتح المصدر مثل الولایۃ
اِنْقَاب. رفتن در زمین وسودہ
وتنگ وباریک شدن سپل شتر و
دربان یا نقیب گردیدن خداوند
شتران باریک یا سودہ سپل شدن
تَنْقِیب. رفتن در جہان ودر شہرہا
گشتن گریزان منہ قولہ تعالی
فَنَقَّبُوا فِی البِلَادِ
نِقَاب. بالکسر ناگاہ دوچار شدن
با کسی یقال لَقِیتُہُ نِقَاباً ای
مواجہۃً او غیر میعاد ناقبتہ
نقاباً کذلک ویقال وَرَدَتِ
الماء نقاباً یعنی انبوہی کردم بران بطلب
اِنْتِقَاب. روے بند بستن

ن ف ت

نَفْت. بالفتح مغز بیرون آوردن
از استخوان والفعل من نصر لغۃ
فی النقف یقال نَفَتَ المُخَّ ونفوتہ
کَاَنَّہُم ابدا لوا الواو ناءً

ن ق ث

نَقَاث کقطام گفتار
(ن) نَقَثَ نَقْثاً. بالفتح شتابی
کرد + ونَقَثَ فُلَاناً بِالکَلَامِ
بسخن رنجانید او را + ونیز نَقْث
سخن آمیختہ گفتن ومغز بیرون
آوردن از استخوان وکندن چیزے
را واز جای بجای بردن یقال
نقث الشیءَ اذا نقلہ
تَنْقِیث. شتافتن
تَنَقُّث. دلداری کردن مہربانی
نمودن یقال تَنَقَّثَتِ المَرْاَۃُ
اذا استعطفہا واستعطفہا

گویند دفدا کلسر قافهما
نقو. بالکسر چابک دانه خرما
بینهما نقرة. بالکسر در میان
ایشان بازگردانیدگی کلام است
یعنی بیکدیگر سخن را باز می گردانند
نقرة. بالضم گوگرد خرد و زمین
نقر کصرد و نقار ککتاب جمع
و مغاکچه بالای پس گردن پاره
از زر و سیم گداخته نقار ککتاب
جمع و مغاک چشم و سوراخ گون
و جای بیضه نهادن مرغ
نقر ککتف خشمناک
نقیرة کغرفة هر زمین بلند در
زمین نشیب و مرغی فراره را
و نقره است میان هر دو فرق
کرده + مشاة نقرة. گوسپند افروزده
نقر ککسر موضعیست
نقرة بهم نه بیماری است در پای
یا پهلوی گوسپند
نقیر. کامیر چابک پشت خسته
خرما و نا و و گو خرد در زمین کنقیرة
جمع و سوراخ کرده از سنگ و
چوب و مانند آن و تنه درخت کرده آن
سوراخ کرده چوب در کنند و هیچو
زبه سازند تا بوی بغرف رسند
بن چوبی که کنده کرده در آن نبیذ
سازند و نبیذ آن تیز و تند تر باشد
و هو الذی ورد النهی عنه و از
مرد یقال فلان کریم النقیر
ای کریم الاصل و نیک و از بشر
و تنگدست یقال هو فقیر نقیر
او هو اتباع و نوعی از نرگس سیاه
نقیرة. کسفینة چاهیست میان
تاج و کاظمه
النقرة. کالقمرة موضعیست
و حیره و شهری بر دم یا قاصره
و دران قیل هو سعر بالنکوریة
فان صح فهی حمویّة التی غزا
المعتضهم و مات بها امرؤ
القیس الشاعر مسموما و
دفن بها
ضریب بن نقیر بن سمیر
مصغرات صحابی است یا آن نقبا
است و از التعیل نیز گویند
نقایرة کهینة دهی است بیمن الخ
نقادة. کثمامة القدر که مرغ بنک
منقار زدن بر چینید یقال ما ترك
عندی نقارة الا انتقرها
ای ما ترك عندی شیئا الا اخذه
ناقر. تیر که بر نشانه رسد
ناقرة. موضعیست بلاد سخن و
بحث و مصیبت و رنج و یقال
بینهما ناقرة ای مراجعة فی
الکلام یعنی سخن را بهم باز
بیکدگر دانند
اتتنی عنه نواقر. از وی کلام
بد رسید مرا یا جمع ناقرة مصیبت
نقری. کجزی عیب و غیبت اسم
است + و بنات نقری آن
زنان که عیب کنند بر گرا ایشان
گذر و منه قالت امرأة لزوجها
مر بی علی بنی نظری و لا تمر بی
علی بنات نقری تمر بی علی
الرجال الذین ینظرون و لا
تمر بی علی النساء اللواتی یعبننی
و دعوتهم النقری دعوت
خاص کردم ایشان را یعنی خواندم
بعض را
ناقور. شاخ و نبیدلی که صور
باشد منه قوله تعالی اذا نقر
فی الناقور ای فی الصور
انقود. بالضم چابک پشت دانه
خرما
منقر. کمنبر بیتین پیر قبیله
از تمیم از آن قبیله است قیس بن
عاصم منقری صحابی و چوب کنده
کرده برای شراب و چاه تنگ
سر یا چاه بیآب و حوض مناقر
منقر. نخل چوب کنده کرده
جهت شراب مناقیر جمع شد و
و چاه خرد سنگ سر در زمین درشت
یا چاه و بیآب و حوض مناقر جمع
منقار. بالکسر نول مرغ و
آهنی است شبیه تبر که بدان زمین
کنند و نوعی موزه + منقار النجار
آهنی که بدان چوب کنند بهندی کهانی
است + و منقاد الرحی. آهنی که
بدان آسیا کنند مناقیر جمع
(ن) نقره نقرا. بالفتح زد
و را و عیب کرد + و نقر
البیضة عن الفرخ. سوراخ
کرد بیضه را جهت برآمدن بچه +
و نقر فی الناقور. در دمید در
صور + و نقر فی الحجر. نوشت
بر آن + و نقر الخشب. کنده.
بهولا سوراخ دار گردید + و نیز
نقر. دانه چیدن مرغ و کندا
گری کردن در چوب و دعوت
خاص کردن یقال نقر بهم
ای دعوتهم خاصة من بین
الجماعة. و سر زبان بر کام چسپانیده
آواز دادن و اضطراب کردن
زبان و انگشتک زدن و ستور
راندن بانگ منه قول فدکی
المنقری + انا ابن ماویة
اذ جدّ النقر + اراد النقر
بالخیل فلما وقف نقل حرکة
الراء الی القاف کما تقول هذا
بکر و مررت ببکر و لا یکون
ذلك فی النصب ان شئت
لم تنقل و وقفت علی السکون
دان کان قبله ساکن
(س) نقر نقرا. محرکه خشمناک
گردید + و نقرت الشاة.
نقره زده گشت + و نیز انقر.
رفتن و ضایع شدن مال یقال
اعوذ بالله من الفقر و النقر
منقر. کمحسن شیر نیک ترش
انتقار. باز ایستادن از چیزی
یقال انتقر عنه و ما انتقر عنه
ای ما اقلع عنه
منتقر العین. کمعظم مرد که
چشمش و مغاک فرو رفته باشد
نقر فی الموضع تنقیرا. رم
کرد جای را تا بیضه نهد + و
نقر باسمه. نام او را از
نامهای آنها + و نیز تنقیر.
باز کاویدن از چیزی یقال
نقر عنه و بانگ کردن
و هو شبه الصفیر
منافرة و نقار. بالکسر
همدیگر باز گردانیدن سخن را

یقال مُنَافَرَة ونقاز ای اجعة فی الکلام
تَنَقُّز۔ باز کاویدن از چیزے
مُنْتَقِرُ العَیْن۔ آنکه چشم وی در مغاک فرو رفته باشد
اِنْتِقَار۔ کنداگری کردن در چوب نوشتن وسوراخ دار گردیدن و برگزیدن و باز کاویدن از چیزے وخواندن بعض را از قوم وبسم برکندن اسپان زمین را یقال انتقرت الخیل بحوافرها نُقَرًا

ن ق ر د

نَقْرَدَة۔ اقامت نمودن بجاے ویقال مالك مُنقَرد ای ثبات

ن ق ر س

نِقْرِس۔ کرج آماسی است و درد نهد شتالنگ و بند انگشتان پا ذاکثر اہل نعمت را عارض شود و ہلاکت وسختی سترگ و مرد زیرک و رہنماے ماہر طبیب حاذق بسیار نظر دقیقه شناس نِقْرِیس مثله فیهما یقال طبیبٌ نقرسٌ ونقریسٌ اے حاذق وچیزے است مصنوع از ابریشم وجز آن شبیه گل سرخ که زنان بر سر گذارند

ن ق ز

نَقْز۔ بالفتح برجستن و برجستن آہو در دویدن نَقَزَان محرکة مثله مثله والفعل من نصر وفی الحدیث کان ابن مسعود یصلی الظهر والجنادب تنقز من الرمضا
نُقْز۔ بالضم چاه
نَقَز۔ محرکة ستوران ریزه و لاغر و مردم فرومایه وبکسر فیهما
نِقْز۔ کشف آب روشن و خوش لعب وبارنامه وبحرک
نَقِیْزَة۔ کسفینة شهرستانے است در مصر
نُقَاز۔ کغراب بیماری است ستور را شبیه طاعون که بحدوث آن بر می جهد چنانکه بمیرد
عَطَاءٌ نَاقِزٌ۔ دهش ہیچکاره
نَوَاقِزُ الدَّابَّة۔ دست و پای ستور
نُقَّاز۔ کرمان گنجشک ریزه یا مرغی است دیگر نُقَّاز کتان مثله
شَاةٌ مَنْقُوزَة۔ گوسپند نقاز زده
اِنْقَاز۔ پیوسته آب صافی وخوش خوردن وفراہم آوردن وذخیره کردن و خداوند ستوران نقاز رسیده شدن و زود کشتن دشمن را
تَنَقُّز۔ رقصانیدن کودک و برجهانیدن آہو را
اِنْتِقَاز۔ بسیار نقاز گردیدن گوسپند عطای خسیس دادن یقال انتقز له من ماله ای عطاه خسیسه

ن ق س

نَقْس۔ بالفتح عیب وفسوس کرد خارش
نِقْس۔ بالکسر سیاہی دوات أنقاس وأنقس کافلس جمع
نِقَاسَة۔ ککتابة لقب کذا شتگی اسم مصدر است
نَاقِس۔ شراب ترش
أَنْقَس۔ کاحمد کنیزک زاده
نَاقُوس۔ کطاوس چوب ترسایان که بوقت نماز خویش زنند وآن دو چوب است یکے ناقوس کوزا باشد ودیگرے وبیل که کوتاه تر نَقَسَ بالوبیل الناقوس نَقْسًا۔ بالفتح زد وبیل ناقوس را وفی الحدیث کادوا ان ینقسون حتی رای عبد الله بن زید الاذان فی المنام + ونیز نقس۔ عیب وفسوس کردن کسے را
تَنْقِیس۔ سیاہی در دوات کردن ولقب نهادن کسے را

ن ق ش

نَقْش۔ بالفتح صمغ اندک ذا لبسته خرمای خشک در ابان نهاده وآب بران پاشیده + ونیز نقش نگاشتن ونگار کردن وگائیدن نجار زدن خوشه خرما را تا زود رطب گردد + یقال نُقِشَ العِذْق مجهولا اذا ظهر به نُکَتٌ من الارطاب۔ وبیرون کردن خار از پای ونهایت آشکار کردن چیزے را و پاکیزه کردن خوابگاه گوسپند را از خارخس وجز آن وبرکندن موی بمنقاش والفعل من نصر
تَنْقِیْش۔ کاہیر متاع پراگنده در آوند ومثل وهمتا
نِقَاشَة۔ ککتابة نگارش ونقاشی
نَقَّاش۔ کشدا ونگارنده
مِنْقَاش۔ کمنبر موی کن که آهنی باشد که بدان خار وموی برکنند منقاش مثله
مَنْقُوش۔ نگاشته
مُنَقِّشَة۔ بشکستگی که استخوانهای ریزه از وے بیرون کشند
مُنَقِّشَة۔ کمحدثة سر شکستگی که استخوان از وے شکسته باشد
تَنْقِیْش۔ نگاشتن ونگار کردن
مُنَاقَشَة۔ باریکی کردن در حساب وفی الحدیث من نُوقِشَ فی الحساب عُذِّبَ
اِنْتِقَاش۔ خار از پاے بر آوردن و برنگین نقش کردن وفرمودن نقاش را و پای بر زمین زدن شتر که دران خار در آمده باشد منه قولهم لطمه لطم المنتقش وبیرون آوردن و برگزیدن چیزے را
اِنْقِشَاش۔ سخت گرفتن غریم را وهمیشه خرماے خشک آب پاشیده خوردن وپیوسته گائیدن

ن ق ص

نَقْص۔ بالفتح کم کردن وبهره وکم شدن تَنْقَاص بالفتح و نُقْصَان۔ بالضم مثله لازم ومتعدی کمی در دین وعقل وجز آن یقال دخل علیه نقص فی دینه وعقله ولا یقال نقصان و شهرا عید لا ینقصان ای فی الحکم وان نقصا عددا والفعل من نصر
نَقِیْص۔ کامیر آب شیرین وخوش وهر چیزی پاکیزه که بوے خوش داشته باشد
نَقِیْصَة۔ کسفینة سخن چینی وعیب وخوے زشت راست
نُقْصَان۔ بالضم کمی آن قدر از مال که کم گردد

نَقَاصَة. کراهة شیرین وخوش گردیدن آب جز آن الفعل من کرم
مَنْقَصَة. کمقعدة کمی
مَنْقُوص. آنکه در آن نقصان واقع شود و از اجزای عروض آنکه معقب و نقصان پذیرفته باشد
اِنْقَاص. کم کردن
تَنْقِیص. کم کردن شدید للکثرة
تَنَقُّص. عیب کردن و بد گفتن یقال هو یتنقّص فلانا ای یقع فیه
اِنْتِقَاص. کم کردن و کم شدن لازم متعدی و بانگ کافتن انگشتان آب چکا نیدن بزره و عیب کردن مر دم را
اِسْتِنْقَاص. بها کم کردن خواستن مشتری

ن ق ض

نَقْض. بالفتح شکستن عهد و پیمان و باز کردن بنا و تاب رسن و جز آن را ضد الابرام و الفعل من نصر
نِقْض. بالکسر عهد شکسته و بنا و تاب رسن باز کرده و پیچال زنبور عسل در جای عسل نهاده یا کرم درده که در انگبین بر افتاده باشد یا انگبین کرم افتاده که بر آن جای زنبور را مع آس آلایند تا در ان جای آید و انگبین دهد و شتر لاغر شده از بسیاری سفر مذکر و مونث درو یکسانست یا نقضة بتا مونث و کلیم و خبای باز کرده غاش نموده تا دوباره رشته و تحرک.

وزمین ور واشده وقت بر آمدن سماروغ انقاض و نقوض جمع و آواز چوزه مرغ و عقرب و غوک و عقاب و شتر مرغ و سمانی و بارو و تنگ و وزغ و مانند آن و آواز بند اندام مردم
نُقْض. بالضم بنای شکسته باز گردیده
نُقَض. کصرد نوعی از بند کشتی گیری
نَقَض. محرکة بنای باز کرده فعل بمعنی مفعول
نَقِیض. کامیر باشکوفه چیزی دار ازپوست و پای وزه کمان و نوار تنگ ستور و آواز محمل و پالان و چرخ چاه و بانگ انگشتان و استخوان پهلوی و آواز بند اندام و آواز نی که بمکیدن شاخ حجامت می بر آید
نَقِیضَة. کسفینة راه در کوه و باشکوه جواب گفتن شعر کسی را
نُقَاضَة. کثمامة آنچه تاب باز داده شود از رسن و موی و پشم
نَقَّاض. کشداد و لقب فقیه اسمعیل بن احمد شافعی و بارگران که پشت را لاغر گرداند یا گران سازد چنانکه آواز بر آید از آن
نُقَّاض. کرمان گیاهی ست
اِنْقِیض. کازمیل بوی خوشی که بس کو خوش داشته باشد
اَنْقَضَ بالدابة. زبان بکام چسپانیده بانگ برزد ستور را و نیز انقاض. بانگ کردن عقاب و چوزه مرغ و بند اندام و بر هم زدن انگشتان تا بانگ کند و الانقاض فی الحیوان والنقیض فی الموتان الفعل من نصر و ضرب و نیز انقاض سماروغ بیرون آوردن زمین و خواندن گوسپند را و بانگ بر آوردن از علک بخائیدن و مکروه و گران کردن بار پشت را منه قوله تعالی الذی انقض ظهرک و نیز انقاض. و کیفیت آواز شتران خورد سال و قرقره و هدیر آواز شتران کلان سال
تَنْقِیض. بیرون آوردن اسپ نره را بی استواری اخوذ
مُنَاقَضَة. سخن بر خلاف یکدیگر گفتن
تَنَقُّض. قطره قطره چکیدن خون و بانگ کردن استخوان و آواز بر آوردن بنا وقت گسستن و شکافیدن زمین از سماروغ
تَنَاقُض. عهد شکستن و باز کردن بنا و تاب رسن و جز آن
اِنْتِقَاض. باز کردن بنا و تاب رسن و گسستن و پیمان و جز آن

ن ق ط

نُقْطَة. بالضم خجک سیاهی بر سپیدی یا عکس آن و خجک که بر حرف معجمه گذارند نقط کصرد و نقاط کلکتاب جمع منه نقاطا من الکلاء و نقط للقطع المتفرقة منه و مال گزیده و نیز نقطة. نام مردی
نَقِیط. کامیر نهده آواز و درا و نرد ناقط مثله
نَقَّاط. کشداد نقطه گزارنده بر حرف
(ن) نَقَطَ الحرف نقطا. بالفتح خجک زد حرف را
تَنْقِیط. خجک زدن حرف را شدید للکثرة
تَنَقَّطَ المکانُ. خجک دار گردید جا از گیاه پارها و نیز
تَنَقُّط. اندک اندک نقد کردن خبر را

ن ق ع

نَقْع. بالفتح آواز شتر مرغ و تنگ جای گرد آمدن آب و آنچه در چاه فراهم آمده باشد از آب منه الحدیث انه نهی ان تمنع نقع البئر. و زمین نیکو خاک فراهم آمدنگاه آب نقاع کلکتاب و انقع کافلس جمع منه المثل انه لشراب بانقع در حق کسی گویند که بسیار آزموده کار پر تعذر و در آینده در امور بمنتها رساننده مراد خود باشد یا در کارهای سخت دشوار در آینده بدان جهت که چون راهنما بنشستهای دشتها را نیک دانا و ماهر گردد در سلوک طریق بسوی انقع و نیز نقع. گرد و غبار نقاع کلکتاب و نقوع جمع و دشت و زمین پست و هموار نقاع کلکتاب جمع و موضعیست نزدیک مکه
نَقِیع. کامیر آب ایستاده خوشگوار

وآب شیرین خنک یا آب نه شور
ونه خوش وچاه بسیار آب نُقَعَة
جمع وهو مذکر وشراب مویز یا
آب خرما ومویز ودیگر میوها که تر نهاده
باشد وشیر بے آمیغ که سرد کنند و
خورند وحوض که در آن خرما تر
نهند وبانگ وفریاد ومرده
که ما در شی از قوم دیگر باشد + و
نیز نَقِیع ـ جائیست که در حوالی
طائف وموضعی ببلاد مزینه
بر دو شبه راه از مدینه و آن نَقِیع
الخَضِمَات است که عمر رضی الله
عنه آن را حما ساخته یا نَقِیع
ونَقِیع الخَضِمَات هر دو دو جای
جداگانه است
نَقِیعَة ـ کسفینة مهمانی مسافر
وستور که در مهمانی کشند نَقَائِع
جمع ومنه قولهم النَّاسُ نَقَائِعُ
الموت ای یجزرهم جزر الجزار
النَّقِیعَة ـ وطعام مردی آن
شب را که مالک گردد وموضعیست
میان بلاد بنی سلیط وضبّه
نُقَاعَة ـ کثمامة آب که در آن
چیزی تر نهند
سَمٌّ نَاقِعٌ ـ زهر کشنده بالغ در
سمیت وثابت ومجتمع هو وحمر ناقع خون
تازه وماءٌ ناقعٌ ـ آب خوشگوار
اَنْقَعَ تشنگی فرونشاننده تر و
فی المثل الرشف انقعُ ای اقطع
للعطش در ترک شتابنازدگی و
مجات گویند
نَقْعَاء ـ کصحرا زمین خوش
خاک که آب در وے گرد آید وزمین

پست هموار وموضعیست پس
مدینه در وادی ودی مزنی ملاک
بن عمر دماء وکثیر در قول خود مرج
راهط را نقعا نامیده + وابو
تلاقی یوم نقعاء راهط
نَقُوع ـ کصبور رنگ که در آن
بوی خوش باشد وآب شیرین بهر
ویا آب نه شور نه خوش وآنچه در آب
تر نهند چون مویز وخرما ودوا ودیگر
وجز آن + ورجُلٌ نَقُوعُ اُذُنٍ
مرد که بهر چیز ایمان آرد
نَقَّاع ـ کشداد لبیار ظاهر کننده
تضایل را که ندارد
اَنْقُوعَة ـ کاعجوبة جای که کسی
که در او اچرلش گرد آید وهر جاے
که بسوے آن آب رود از
آب راهه وجز آن
مَنْقَع ـ کمقعد دریا وجاے که در
آن آب گرد آید مَنْقَعَة مثلة
مَنَاقِع جمع وسیرابی + وعدل
مَنْقَعٌ ـ گواه عادل که بس است
گواهی او یا ذات یا حکم او
اَبُو مُنْقَعَة ـ انماری یا تابعی
بن حارث صحابی است
مِنْقَع ـ کمنبر خنور تر نهادنے
مِنْقَعَة مثله ومِنْقَعُ البُرَم
ایضا خنور دیگ
مُنْقَعَة ـ کمکنسة مرحلة وهذه
عن کراع نظر فیست خرد نیز یا دیگچه
که در آن شیر وخرما نهند وکودکان را
خورانند
مُنْقُع ـ کمنخل بضمتین مُنْفَعَة
است که ظرف باشد

(ف) نَقَعَ الموتُ نُقُوعًا بسیار
گردید موت + ونَقَعَ فلانًا بالشتم
بد گفت ودشنام زشت داد او را +
ونَقَعَ الدَّوَاءَ فی الماءِ تر نهاد
دارو را در آب + ونَقَعَ الصَّارِخُ
بِصَوْتِهِ درپے بانگ رفت +
ونیز نَقَع ـ بالفتح تشنگی نشاندن و
بلند گردیدن آواز وگریان بدن
ومهمانی مسافر کردن وگوسپند و
شتر کشتن بجهت آن مهمان نُقُوع
مثله وفی کلامهم اذا لقی
الرَّجُلُ مِنْهُم قومًا یقول میلوا
یُنْقَعْ لکم ای یجزر لکم کانّه
یَدْعُوهُم الی دعوته وفراهم
آوردن آب دهن در دهان +
ونیز نُقُوع ـ باز داشتن خبر را یقال
ما نَقَعْتُ بخبر فلانٍ نُقُوعًا
ای ما عجبتُ بِصلامه
ولم اصدقه وسیراب شدن
از شراب وجز آن وشفا یافتن
یقال نَقَعْتُ بالخَبَرِ والشراب
اِذا اشتفیتُ مِنْهُ وبلند شدن
آواز وفریاد وگرد آمدن آب در جاے
مُنْقَع ـ کمکرم خم وته دیگی وآب
خوره سنگین یا گلیم که زنبار از کرده
دو باره رسند ودر دیگ نهند و
شیر ناب که سرد کنند وخورند وآب
میوها که تر نهند وصحابی است
تمیمی غیر منسوب یا آن پسر حصین بن
یزید است ومُنْقَع پسر مالک است
که در حین حیات آنحضرت صلی الله
علیه وسلم بود وآنحضرت را حکم خواند
برآن وسمٌّ مُنْقَع زهر پرورده شیر

پرورده
اَنْقَعَ شرًّا ـ پنهان داشت
بدی را وهو استعارة + ونیز
اِنْقَاع ـ شتر کشتن مهمانی از سفر
آینده وسیراب گردانیدن و
تر نهادن میوه ودارو وجز آن
ودر پے بانگ وفریاد رفتن ایستادن
آب بجاے وزرد ومتغیر گردیدن
آب وبانگشت زدن بینی کسے را
ودفن کردن مرده را وآشتن
ونگارین کردن سرای را یا با
شکوفه گردانیدن آن را یعنی اعلای
آن را با سفل آوردن ودوشیزگی
ربودن دختر را
اُنْتُقِعَ لَوْنُهُ ـ مجهولا برگردید
گونه او + ونیز اِنْتِقَاع شتر کشتن
مهمانی از سفر آینده وسیراب گردیدن
وکشتن شتر وگوسپند غنیمت پیش
از قسمت
مُسْتَنْقَع ـ جائے گو وآمدن
آب وجای غسل آوردن از انگبیر
ولپستان که وقت دوشیدن تهی
گردد ووقت فرو گذاشتن پر شیر
اِسْتَنْقَعَ فِی الغَدِیرِ ـ فرود
آمد در غدیر وغسل نمود وگویا ثبوت
ورزید در آن تا خنک گردد +
واسْتَنْقَعَ الماءُ فی الغدیر
فراهم آمد آب در آن ایستاد +
اُسْتُنْقِعَ لَوْنُهُ ـ مجهولا برگردید
گونه او + ونیز اِسْتِنْقَاع بلند
شدن آواز در فریاد ومرده و
متغیر گشتن آب وبیرون آمدن
روح یا بدهان رسیدن آن

بن کرم نقالون محدثان اند
اِنْقِلَاء ۔ بکسر الهمزه والقاف
ممدودًا نوعی از خرما بشام
مِنْقَل ۔ کفش دراه در کوه موزه
ونعل کهنه وریپے کرده وفی حدیث
ابن مسعود ما من مُصَلٍّ لِاِمْرَأَةٍ اَفْضَلَ من اشد مکانا
فی بیتها ظلمة الا امراة
قد یئست من البعولة فهی
فی منقلیها قال ابو عبید لولا
ان الروایة اتفقت ما کان
وجه الکلام عندی
الاکسرها۔
مَنْقَلَة ۔ کمرحلہ منزل وفرود
آمدنگاه
فرس مِنْقَل ۔ کمنبر اسپ
سریع زود رو وبر دارنده قوایم
را منقال مثله مناقل جمع
(ن) نَقَلَهُ نَقْلًا ۔ بالضم از جا
بجائے بردن آن را وَنَقَلَتِ
الابل یکبار دوبار آب
خورانیدم شتران را + ونیز نقل
درپے کردن نعل وموزه وپاره
دوختن بسپل شتر را واصلاح
نمودن ودرپے کردن جامه را
وبرداشتن حدیث را یقال نقل
الحدیث ای رفعه۔
مُنَقِّل ۔ محسن درپے کننده نعل
وموزه را منه قول الکمیت
وصارت ابا طحها کالاریت
وسترى بأخفه المنقل +
الذی یخصف نعلیه بنقیلة
ای سوی الحافی والمنتعل

با باطح مکنا او لحفوة احتفلة
القوم المرعی والمنقل لجمعة
ینتقلون من المرعی الا
احتفوه الی مرعی اخر یقول
استوت المراعی کلها
اِنْقَال ۔ نیکو کردن نعل وموزه
وخف شتر را
مُنَقِّلَة ۔ کمحدثه شکستگے سرکہ
استخوان از وے شکسته باشد
یا پس ده بالای استخوان منتقل شود
وفی الحدیث عن النبی صلے
الله علیه وسلم فی المنقلة
خمس عشرة من الابل
تَنْقِیل ۔ نیکو نمودن نعل وموزه
وخف شتر را وبسیار نقل وحرکت کردن
نَاقَلَ الفرس مُنَاقَلَةً ونِقَالًا
زود رو وبر دارنده قوایم گردید
اسپ + ونیز مُنَاقَلَة ۔ باہم
سخن گفتن وبیکدیگر رسانیدن
قدح در مجلس شراب ونوعے
از رفتار ونهادن اسپ دست
وپاے را بغیر سنگ بجهت حسن
نقل او در سنگستان + ونیز نِقَال
یکبار ودوباره آب علف
خوردن شتر بے چرانیدن کسی
تَنَقُّل ۔ بسیار برگشتن وچیزے را
نقل شراب گردانیدن
اِنْتِقَال ۔ از جائے بجائے شدن

ن ق م

نُقْم ۔ بالضم وہی است ہمین
نِقْمَة ۔ بالکسر والفتح وکفرحة
کینه کشی وپاداش بعقوبت نِقَم
کعنب ونِقِم ککتف ونَقِمَات جمع

نَقَم ۔ محرکة میانه راه
مَیْمُون النَقِمَة ۔ پاک نفس
وهو اهدال النقیبة۔
نَاقِم ۔ لقب عامر بن سعد بن
عدی که پدر بطنی است ونام
نوعی از خرما بعمان وعتاب کننده
وپاداش دهنده
نَاقِمِیَّة ۔ لقب زنے وهی
رقاش بنت عامر
نُقْمَی ۔ بجیلی وادی است
نَقَمِی ۔ کجمزی موضعیست از اعراض مدینه
(ض س) نَقَمَ مِنْهُ نَقْمًا
بالفتح وتنقاما کالکلام سزا
کرد او را وکینه کشید وعتاب نمود
ویقال ما نقمت منه الا الاحسان
ونقم الامر ۔ ناپسند شمرد آن را + ونیز
نقم بشتاب خوردن
اِنْتِقَام کینه کشیدن عتاب دن
ویقال انتقم الله ای عاقبه

ن ق ن

نَقَنَّة ۔ بفتح النون والقاف والنون
المشددة پدر ابی جعفر احمد وزیر دولت
علویات از بنی امیه در اندلس
نُوقَان ۔ بالضم شهریست از ان
است فقیه محمد بن ابی علی بن ابی
نصر وابو المکارم فضل الله بن محمد حافظ
ابی سعید وناصر بن اسمعیل محمد
بن منتصر وعلی بن ناصر محمد
فقیهان نوقانیان

ن ق و

نَقْو ۔ بالفتح والکسر استخوان
بازو یا هر استخوان با مغز
اَنْقَاء جمع

نَقْوَة الشیء ۔ بالفتح برگزیده چیزے
نَقَاوَتُهُ بالفتح ونُقَایَتُهُ ونُقَاوَتُهُ
بضمهما مثله جمع النَّقَاوَة
نُقًا ونُقَاء بضمهما جمع
النُّقَایَة نَقَایَا بالفتح ونُقَاء
کغراب + ونیز نُقَایَة الطعام
بضم روے ونیکارہ از گندم وآنچه
دور کنند آن را از گندم + ونیز نَقَاوَة
گیاہی است شور که بدان جامه
شویند نَقَاوَی جمع
نِقْی ۔ بالکسر مغز استخوان
نَقًا ۔ کعصا ریگ توده یا ریگ
توده پست محدب وهما نقوان
ونقیان والنقاء ونُقِیّ بالضم
جمع وبنات النقا کرمی است که
در ریگ باشد وآن را شحمة النقا
نیز گویند + ونیز نقا استخوان بازو
یا هر استخوان با مغز
نَقَاة ۔ بالفتح برگزیده چیزے
وآنچه دور کنند از گندم وقت
پاک کردن وبضم وقال بعضهم
نقاة کل شیء ردیه ما
خلا التمر فان نقاته خیاره
نِقَة نِقَة ۔ از اتباع است
نَقَاء ۔ کسما پاکیزه وپاکیزگی
نَقِی ۔ کغنی پاکیزه وبرگزیده نِقَاء
ککتاب ونُقَوَاء بالضم ممدود
نادرة جمع
رجل اَنْقَی ۔ مرد باریک بینی
نَقْوَاء مونث
(ن) نَقَوْتُ العظم نَقْوًا ۔
بالفتح بیرون کردم مغز استخوان را
(س) نَقِیَ نَقَاوَةً ۔ ککرامت

ولُقَاءً او نُقَاعَةً و نُقَابَةً بضمّهن ونُقَاوَةً. بالضم پاکیزه گردید
اِنْقَاء. برگزیدن و فربه شدن شتران و مغز استخوان گردیدن و برگ گردانیدن گندم را
تَنْقِيَة. پاک کردن
تَنَقِّي. برگزیدن
اِنْتِقَاء. برگزیدن و مغز از استخوان برآوردن

ن ق ه

نَقِه کَکَتِف فهمنده سخن را و داننده
نَاقِه. به شدن از بیماری نُقَّه کرکّع جمع و فهمنده سخن و دانا
(س ف) نَقِهَ مِن مَرَضِه نَقَهًا. محرکة نُقُوهًا به شد و برخاست از بیماری و هنوز ضعف باقیست
ونَقِهَ الحَدِيثَ. فهمید آن را و دانست
اِنْقَاه. برخیزانیدن از بیماری
ويقال اَنْقِهْ لي سَمْعَكَ. ای اَرْعِنِيه یعنی گوش بمن دار
اِنْتَقَهْتُ مِنَ الحَدِيثِ. نیک دریافتم آن را
اِسْتِنْقَاه. فهمیدن کلام را و پرسیدن

ن ق ی

نِقْي. بالکسر مغز استخوان پیه چشم از فربهی اَنْقَاء جمع
نَقِيّ. کغنی میده سپید
نَقِيَّة. کغنیة کلمه و سخن
نِقْيَا. بالکسر دیست با بازان ره اسعد یحیی ابن سوسن یا نَقْيَا. دهی دیکر ده

مَنْقَى. کمرمی راه و موضعی است میان احد و مدینه
(ض) نَقَيْتُ العَظْمَ نَقْيًا. بالفتح بیرون کردم مغز را از استخوان و نیز نقی مغز خورانیدن کسے را
(س) نَقِيَه نِقَاءً. دیدار کرد او را لغة فی نَقِبَه

بَابُ النُّونِ فَصْلُ الكَاف

ن ک ء

نَكَأَة. محرکة کهمزة شگوفه را از و فلانٌ نُكَاءَةٌ نُكَأَة کهمزة او میگزارد حق را و درنگ میکند در آن
(ف) نَكَأَ القَرْحَة. باز کرد پوست را از ریش پیش از به شدن پس ریم بهم رساند. ويقال هُنِّئْتَ ولا تُنْكَأْ ای هنأك الله مما نِلْتَ ولا اصابك بوجع كذا هُنِّئْتَ ولا تُنْكَه بالدال الهاء من الهمزة مثل آراق وهراق
ونَكَأَ العَدُوَّ. کشت دشمن را
ونَكَأَ فلانًا حَقَّهُ. گذارد حق او را
اِنْتِكَاء. قبض کردن حق را

ن ک ب

نَكْبَة. بالفتح رنج و سختی نَكْب بدون تا مثله نُكُوب بالضم و نَكَبَات محرکة جمع
نُكْبَة. بالضم انبار گندم کیل و وزن ناکرده
نَكَب. محرکة کژی در هر چیزے ولنگی شتر یا نوعی از بیماری ستور که در منکب پدید آید و بدون لنگی کند یا آن بخصوص در کتف باشد و آن را قوله غو گویند بتر کی
نَكِب. ککتف پاے کفته خون آلوده شده بسنگریزه
نَكِيب. کامیر دائره سپل ستم
اَنْكَب. مرد بے کمان و مرد ستمگار جفاکار و شتر نکب رسیده ستمان
نَكْبَاء. کصحرا بادی که از مهب خود برگردد و میان دو باد وزد یا میان صبا و شمال نُكُب بالضم جمع یا نکبا و بهار باد است آذیب و آن نکبا صبا و جنوب است وصَبَابِيَة. و آنرا نکیبا هم نامند نکبا صبا و شمال و دبور و آن نَيْحَة از یب است و هیف نکبا جنوب و دبور و آن نَيْحَة نُكَيْبَاء
يَنْكُوب. کیعقوب موضعی است یا آبے
مَنْكِب. کمجلس بازو و کتف مذکر آید و کرانه هر چیزے و نقیب قوم و یاری گر آنها و زمین بلند مَنَاكِب جمع. و نیز مَنَاكِب چهار پر بال مرغ بعد از قوادم واحد ندارد
مَنْكُوب. رنج رسیده يقال نكب فهو مَنْكُوب. وطَرِيقٌ مَنْكُوبٌ. راه بر غیر حد اعتدال
وخُفٌّ منكوبٌ. سپل گفته خون آلوده
(ن) نَكِبَت النَّكْبَاءُ نُكُوبًا. وزید. و نَكَبَ نِكَابَةً. ککتابة ونکوبًا. بالتقیب دپذیرفتار قوم گردید و تکیه جاے و معتمد قوم شد نَكَبَ عَلَى قَوْمِهِ كذلك. و نیز
نَكَب. ریختن آنچه در جعبه باشد و نگون گردانیدن تیر دان را و گفتن و خون آلود کردن سنگ پاے را و دور انداختن يقال نَكَبَه رنج و سختی رسانیدن نَكْبَة بالفتح و نکب محرکة مثله يقال نَكَبَه الدَّهْرُ نَكْبَةً ای بَلَغَ مِنْهُ اَوْ اَصَابَه بِنَكْبَتِه
(ن س) نَكَبَ عَنْهُ نَكْبًا. بالفتح والتحریك ونُكُوبًا. برگردید از آن
(س) نَكِبَ البَعِيرُ نَكَبًا. محرکة لنگید از جهت نکب
تَنْكِيب. برگشتن و یکسو شدن و یکسو گردانیدن متعدی و برگشتن از راه يقال نَكَّبَ الطَّرِيقَ و نَكَّبَ بِه ای عَدَلَ عَنْه
مُنَكِّب خزاعی مُنَكِّب سلمی بکسر الکاف شاعران اند
تَنَكُّب. برگشتن و تیردان یا بر دوش افگندن
اِنْتِكَاب. تیردان یا کمان را بر دوش افگندن و رنج و سختی افتادن

ن ک ت

نُكْتَة. بالضم عجب و دی کالنقطه نِكَات. ککتاب جمع و زنگ آئینه
نَكَت. شتر که آرنج وی بگردد و بر پهلو خورد و مجروح سازد
نَكَّات. کشداد بسیار عیب کننده

مردم را

(ن) نَکَتَهُ نَکْتاً. بالفتح بسر درافگندن او را یقال طعنه فنکته. ونیز نَکْت. زدن بر زمین بعصا وجز آن چنانکه نشان بماند. یقال رأیته ینکت فی الارض ای متفکر فی امره. جستن و بے آرامی کردن یقال مر الفرس ینکت ای ینبو عن الارض

رُطَبَةٌ مُنَکَّتَةٌ. محدث خرما برطب شدن رسیده.

اِنْتِکَات. بسر درافتادن

ن ک ت ل

نُکَیْتِل کسفیرج مصغر صحابی است

ن ک ث

نِکْث. بالکسر پدر بشیر شاعر

نَکِیْثَة. کسفینة نفس یقال فلان شدید النکیثة وعهد شکنی وخلاف و دروغ یقال لا نکیثة فی قوله ای لا خلف وتمام کوشش یقال بلغ فلان نکیثته بعیره اذا اقصی مجهوده فی السیر وکار دشوار که در آن قوم عهد و پیمان شکنند و سخت وقوت.

نُکَاث. نغراب آبله ریزه که در دو دهان شتر بر آید

نُکَاثَة. کثمامة شکسته و ریزه مسواک که در دهان بماند و پارهٔ شکسته سر رسن

حبل انکاث. بالفتح رسن شکسته

(ن ض) نَکَثَ العهد نَکْثاً. بالکسر شکست پیمان را. ونیز نِکْث. بالکسر غاز کردن پشم گلیم و چادر کهنه را تا دوباره رسیده شود و تاب بازگردانیدن از رسن و پراگنده شدن سر مسواک

تَنَاکُث. همدیگر عهد و پیمان شکستن

مُنْتَکِث بکسر الکاف لاغر و نزار

اِنْتَکَثَ مِنْ حَاجَةٍ اِلٰی اُخْرٰی. برگشت از حاجتی و بسوی دیگری. ونیز اِنْتِکَاث. گسسته شدن رسن و پیمان

ن ک ح

نَکْح. بالفتح کس زن

نُکُح. بالضم والکسر کلمهٔ که عرب بدان عقد نکاح می بستند عقد بستگی اسم مصدر است وکان یقال لام خارجة عند الخطبة خطب فتقول نکح فقالوا اسرع من نکاح ام خارجة

رجل نُکَحٌ. کصرد مرد بسیار نکاح

رجل نُکَحَة کهمزة کذلک

مَنَاکِح. بالفتح زنان

(ن) نَکَحَ النعاس عینه نَکْحاً. بالفتح غلبه کرد خواب برچشم وی. ونکح المطر الارض. رسید باران زمین را

(ن ض) نَکَحَ المرأة نِکَاحاً. ککتاب گاییدن او را. ونیز نِکَاح. عقد زنان شوی بستن یقال نکحها ونکحت هی فهی ناکح وناکحة ای ذات زوج

اِنْکَاح. شوهر دادن زن را

اِسْتِنْکَاح. گاییدن و عقد و زنان شوی بستن

ن ک خ

(ف) نَکَخَهُ فِی حَلْقِهِ نَکْخاً. بالفتح مشت یا نیزه بر حلق وی زد

ن ک د

رجلٌ نَکِدٌ. بالفتح مرد بد فال دشوار خوی. رجلٌ نَکَدٌ محرکة وکتف مثل اکما وجمع مَنَاکِید مثل شدن وذا

نُکْد. بالضم کمی دهش و بالفتح

اَنْکَد. مرد بد فال دشوار عشیرت

وَاَنْکَدَان. دو قبیله اند وهما مازن بن مالک و یربوع بن حنظله

نُکْدَاء. کصحراء شتر ماده بسیار شیر و بے شیر از اضداد است والثانی مروی عن ابن فارس و شتر ماده که بچه دے زید و شیرش افزون گردد بدان جهت که بچه شیرش نمی مکد. نُکْد بالضم جمع

نِکِیْدی. بالفتح مقصور آنهم حکیم بقراط در روم

عطاءٌ مَنْکُوْدٌ. کم عطا کم

(ت) نَکِدَ الغراب نَکَداً. بالفتح بنهایت کشید آواز را. ونکد زید حاجة عمرو. باز داشت حاجت وی را. و نَکِدَ فلانٌ. مجهول بسیار سوال وکم نوال گردید. ونیز نَکْد. باز داشتن سائل را از خواسته او و اندک دادن از آن

(س) نَکِدَ عَیْشُهُمْ نَکَداً

سخت و دشوار و ناخوش گردید زیست ایشان ونکد البئر کم گردید آب آن. ونیز نَکَد سختی و ناخوشی زیست

مُنَاکَدَة. زشت خوئی نمودن و باهم دشواری کردن

تَنَاکُد. سخت و دشوار شدن و دشواری کردن باهم

ن ک ر

نَکْر. بالفتح زیرکی و بالضم یقال ما اشد نکره

نُکُر. بالضم و بضمتین منکر از هر چیزے و کار دشوار و زشت

نُکْرَة. بالضم ابن تکبیرة کبیر و عمرو بن مالک و پسرش یحیی و نبیره اش مالک بن یحیی و احمد بن ابراهیم و برادرش احمد بن ابراهیم دپسر برادرش عبد الله بن [illegible] سعید خداش نکریات محدثانند

نَکَرَة. محرکة ناشناسائی و اسم از انکار کالنفقة من الانفاق

امرأةٌ نُکُر. بضمتین زیرک

نَکِر. کصف زیرک نکر لغة وعنق مثله

نَکِرَة. کفرحة ناشناسا و نشناس معرفت و اسم نکره آنکه در خصوصیتی نباشد رجل [illegible] وانکر النکرات حیٌّ ثم جوهرٌ ثم جسمٌ ثم حیوان ثم انسان ثم رجلٌ. ونیز نَکِرَة. پوستکی سبز که از شکم با بچه بیرون آید و آنچه از آبله پاره خون یا ریم و جز آن بیرون آید

سبع

زجیر یقال اسہل فلان نکرۃ و
مالہ نعل مشتق

نکیرین۔ کا میر نام فرشتہ پرسند ہ
در گور + وحصن نکیر قلعہ استوار
ونیز نکیر۔ دیگر گونی و برگردیدگی
حال وحجود ہم است انکار را قال اللہ
تعالی کیف کان نکیر
نکاء۔ بالفتح زیرکی
نکراء۔ بکسر ا زیرکی در زن
زیرک تیز فہم ومنکر از ہر چیز
نکراء۔ محرکۃ ممدود ازوش و طول
یقال سمنت ناقۃ نکراء ای تمتا
یثبہ لہ عند شراب الماء والسختی
سمیفع بن ناکور۔ نام
ذو الکلاع اصغر
طریق ینکور بفتح التحیۃ را
بہرہ۔ بر غیر قصد
(س) نکر فلان الامر نکرا
محرکۃ + ونکرا۔ بالضم وبضمتین
ونکورا ونکیرا۔ کاری ناشناخت انرا
(ك) نکر الامر نکارۃ سخت
و دشوار گردید کار
منکر۔ بکرم زیرک مناکیر جمع
و ناشناختہ و کار زشت وسخت
ومنکر ونکیر دو فرشتہ پرسندہ
در گور + ومنکرات الموت شدائد
سختیہای مرگ
انتکار۔ ناشناختن وتغیر حال
وحجو کردن
تنکیر۔ دیگر گون کردن ناشناسا
ساختن ونکرہ گردانیدن اسم را
مناکرۃ۔ کارزار کردن باہم
جنگیدن قال ابو سفیان ان محمدا

لم تناکر احد الا کانت منہ
الاھوال وباکسی بدء وزیرکی
نبرد کردن
تنکر۔ دیگر گون شدن وبد حال
گشتن از حال نیکو
تناکر۔ خویشتن را نادان نمودن
وناشناختہ آوردن وناشناختن
در ہمدیگر دشمنی ورزیدن قوم
استنکار۔ ناشناختن در یافتن
خواستن امر را کہ نمی شناسی آنرا

ن ك ز

نکز۔ بالکسر زرد مار ودبلا از
ہر چیزے وباقیماندہ مغز در استخوان
نکوز۔ کصبور چاہ بے آب
نکز۔ ککتب جمع
ناکز۔ چاہ کم آب یا چاہے
کہ آب آن سپری شدہ باشد
نواکز ونکز ککتب جمع
نکاز۔ کگتان ماری است
بے دہان کہ بہ بینی گزد ودنب از
سرش شناختہ نشود بجہت باریکی
وان خبیث ترین مارہا است
نکاکیز ونکازات جمع
(ن س) نکزت البئر نکزا
بالفتح والتحریک سپری شد آب
چاہ + ونیز نکز یعنی تنقو ستور
گزیدن مار وزدن ودور کردن
وسپوختن ودرخستن بچیزے تیز
سر + ونیز نکوز۔ فرو رفتن آب
در زمین
انکاز۔ سپری کردن چاہ را

ن ك س

نکس۔ بالکسر تیر سوفار شکستہ کہ

آغل و را الی گردانند وکمان کہ
سر شاخ را پائین آن سازند
وبن شاخ را سر آن وآن عیب
است ومرد سست وضعیف + پیکان
کہ بیخش شکستہ پس سر آنرا بن
وے کردہ باشند وبچہ کہ پایش
نخست بر آید ومقصر از غایت کرم
وجوانمردی انکاس جمع
نکس بضمتین بر جای ماندگان
از پیری
ناکس۔ سر فرو فگندہ نواکیس
جمع شندوذا
نکیس۔ بالکسر نام شکلے از
اشکال رمل کہ منکوس است
منکوس۔ نگونسار کردہ منہ
ھو یقرأ القرآن منکوسا
ای یبتدئ من آخرہ وتعلمہ بالفاتحۃ
ومن اخر السورۃ فیقرأھا
الی اولہا مقلوبا وکلاھما مکروہ
الا الاول من تعلیم الصبیۃ
ونیز منکوس۔ نام شکلے از اشکال
رمل وبچہ سرنگون آمدہ یعنی پایش
از سر بر اید بزادن
منکوسۃ۔ کمان کہ سر شاخ
را پائین آن سازند وھو عیب
(ن) نکسہ نکسا۔ بالفتح
نگونسار کرد آن را + ونکس
الطعام وغیرہ داء المریض
بار گردان کرد طعام وجز آن
بیماری را + ونیز نکس۔ بالضم
بار گردان شدن بیماری ویا باز
عجز دیدگی آن اسم است کنکاس
کغراب مثلہ فیہما نکس الرجل

جہولا فہو منکوس وبہا
تعساً لہ ونکسا۔ وقد یفتح
ھہنا للازدواج
منکس۔ کمحدث اسپ سر فرو
فگندہ از سستی یا اسپ کہ باسپان
دیگر لاحق نشود
تنکیس۔ نگونسار گردانیدن
انتکاس۔ سرنگون افتادن
ونگونسار شدن

ن ك ش

منکش۔ کمنبر بار کاوندہ امور را
(ن ض) نکش الرکیۃ نکشا
بقعر رسانید چاہ را ونیز بر آورد
کل ولائے آن را + ونکش الشیء
سپری کرد آن را یقال اتوا علی
عشب فنکشوہ ای ما
یبقوا منہ شیئا + ونکش
منہ۔ فارغ گردید از آن یقال
فلان بحر لا ینکش ای لا ینزف
ولا یغیض + وملعۃ ما تنکش
یعنی سبزہ زاری کہ از بیخ برکندہ
نشود
انتکاش۔ بیرون کشیدن گل و
لائے از چاہ

ن ك ص

(ن ض) نکص عن الامر
نکصا۔ بالفتح ونکوصا ونکصا
کمقعد سپاگی رفت وبدل
شد و باز ایستاد از آن ونکص
علی عقبیہ برگشت از کارے
کہ در پے آن بود وھو خاص
بالرجوع عن الخبر وفی الشر
نادر

مُنَکِّص کمعظم وبخفف بکیسو و
برکنار شدن

ن ك ظ

نَکَظ۔ محرکة کوشیدن ورنج
دیدن وشتافتن نَکُظ بالفتح
ونَکَظَة بالتاء والتحریك مَنکظة
کمقعدة مثله وسخت گرسنگی
والفعل من سمع وشتابانیدن
ودشوار گردانیدن حاجت
کسی را والفعل من نصر
اِنکاظ۔ شتابانیدن
تنکیظ۔ شتابانیدن
تَنَکُّظ۔ پیچیده گردیدن وتفتی
ورزیدن ودشوار حال شدن
در سفر

ن ك ع

نَکعَة۔ بالفتح گیاهی است
شبیه طرثوث
نَکَعَة۔ محرکة شلغم قتاده بر
نقاوی ویاردختی است سرخ
وسربینی وسیاه سرخی مائل اسم
است آنرا + ونَکَعَة الطرثوث
شکوفه [illegible] سرخ رنگ شبیه بستان
افروز که بدان رنگ کنند
نَکِعَة۔ کفرحة زن سرخ فام
ولب نیک سرخ
نُکَع کصرد رنگ سرخ ومرد
سیاه سرخی مائل
هُکَعَة نُکَعَة کهمزة مرد
کول یا مرد کول که از جای نجنبد +
ودر حلّ نُکَعَة۔ مرد پوست
بینی رفته + ونُکَعَة الطرثوث شکوفه آن
نَکُوع۔ کصبور زن بستک نکع

کُکتب جمع
اَنکَع۔ مردی که پوست بینی وی
رفته باشد
(ف) نَکَعَه عن الامر نَکعًا۔
بالفتح شتابانید ورا از کار یار و
نمود و دور ساخت آنرا + نکع
عن الحاجة سستی کرد در حاجت +
ومانکع علی کذا همیشگی نمود
بر آن + ونیز نکع۔ بالفتح تیره
عیش گردانیدن شتابانیدن
ولشیت بر کون زدن وبند کردن
حق کسی را از وی وادن آن
از اضداد است وبد وشیدن
سختی کردن بر ستور تنکاع بفتح
الفوقیة مثله
(س) نَکِعَ اَنفُه نَکَعًا۔ محرکة
رفت پوست بینی او
مُنکَع۔ بمکرم سپاسگی رونده
اِنکاع۔ شتابانیدن از کار
ودور گردانیدن وماند ساختن
انفٌ مُنکَّع۔ کمعظم بینی پست
پهن استخوان
تنکیع۔ تیره عیش گردانیدن
کسی را شتابانیدن

ن ك ف

نَکَف۔ محرکة غدودهای خرد
که در بن زنخ میان نرمه گوش
ولپس گوش باشد نکفة یکی
نُکُفتان۔ بالضم والفتح وبالتحریك
دو بن استخوان زنخ بجیب وراست
ذات نَکیف۔ کامیر موضعیست
بناحیه تهامه ویوم نکیف دو روز
است ودر جنگ آن روز بنی
کنانه از دست قریش شکست
خورده
نُکاف کغراب اماس بناگوش
وآماسی است در بن زنخ شتر یا
بیماری است در حلق شتر وهو قاتل
ذریعًا۔
ناکِف۔ تنگ دارنده از کاری
بنکف۔ کینبع جائی است و
پادشاهی بود حمیر را
مَنکِف۔ بمجلس موضعیست
مَنکوف۔ شتر شکایت [illegible] منکوفة
مونث
(ن) نَکَفَ الدمعَ۔ بانگشت
پاک کرد اشک از رخسار + نکف
عنه۔ برگردیدن از آن وعدول
نمود + ونیز نکف۔ پی گم کردن
یقال نکفت اثره اذا عرضه
لی مکان سهل لانه اذا
علا ظلفا من الارض لا یودی
اثرا۔ وسپری کردن یقال نکفت
الغیث ای اقطعته ای
انقطع عنی وهذا غیث لا
یُنکف ویقال ما نکفه احد
سار یوما ولا یومین ای ما
اقطعه + وفلان غیث لا
یُنکف مجهولا ای ینقطع وبحر
اوجیش لا ینکف ای لا ینزح
ولا یبلغ آخره ولا یقطع ولا
یحصی
(س ن) نَکِفَ عنه نکفا۔
محرکة تنگ داشت از آن کار
وباز ایستاد
(س) نَکِفَ منه۔ بیزار شد
از آن + ونَکِفَتِ الیاءُ۔ ورونا
گردید دست
اِنکاف۔ پاک گردانیدن از ننگ
وعار وانکاف الله سبحانه
تنزیهه وتقدیسه عن الانداد
نَکَّفَت الابل تنکیفا۔ پیدا
گردید غدود در زنخ شتران
مُنَکِّف ومُنَکِّفَة لغتست از آن
تَنَاکُف۔ بنوبت گفتن سخن را
اِنتکفت الغیث سپری کردم
آنرا + ونیز اِنتکاف۔ پی
گم کردن واز جای بجای رفتن
ومیل کردن یقال ضرب هذا
فانتکف فضرب هذا او تکسیر شد
اِستنکاف۔ ننگ داشتن وپی
گم کردن ونهوگ منشی نمودن

ن ك ك

نَکنَکَة۔ سخت گرفتن غریم را
ونیکو کردن کار را یقال نکنک
العمل اذا اصلحه

ن ك ل

نِکل۔ بالکسر قید وبند سخت یا بند
آهنین انکال جمع قال الله تعالی
ان لدینا انکالا ونوعی از لگام
یا لگام ستور نامه بر دهن لگام
ومهار ومردی که از وی در
بند شوند دشمنان وی ومرد
مثل شعبه وشبه یقال انه
لنکل شر ای یُنکل به
اعداه
نُکل۔ بالضم آنچه بدان سزا کنند
یقال رماه بنکله ای بما ینکل به
نُکلَة۔ بالضم سزا وآنچه بدان

ج

بسزا رسانند مردم را
نَکَل - محرکه رسن دلو بزرگ
که در پا بین آن بسته بگوشهای
دلو محکم کنند و مرد توانا دلیر و زیرک
آزموده کار و اسپ قوی رام کرده
تیز خاطر و آزموده منه الحدیث
اِنَّ اللهَ یُحِبُّ النَّکَلَ عَلَی النَّکَلِ
ای الرَّجُلَ القَوِیَّ المُجَرَّبَ علی
الفرس القوی المجرب فی
الجهاد فی سبیل الله
نَکَال - کسحاب عقوبت و سزا
هرچه باشد سم است تنکیل اقال الله
تعالی نکالا لما بین یدیها
وما خلفها و قیل النکال
الاشتهار بالفضیحة
ناکِل - ترسنده سست ضعیف
دل و قاصر در امور و باز ایستاده
از سوگند
مَنْکَل - کمقعد آنچه بدان مردم را
بسزا رسانند و عقوبت کننده
سنگ بزرگ
مِنْکَل - کمنبر آنچه بدان عقوبت و
سزا کنند مردم را
(ض ن س) نَکَلَ عَنْهُ نُکُولاً
سپسا نگی برگردید از ان و ترسید
و سست بدول شد و نیز نکل
باز ایستادن از دشمن و سوگند
و لیعدی بعن
(س) نَکِلَ نَکَلاً - محرکه عقوبت
و سزا پذیرفت
اِنْکَال - دور کردن و راندن
و فی الحدیث مضر صخر لله
التی لا تنکل ای لا تدفع عنه

وقعت علیه و برکول گشتن
کسی را
نَکَّلَ بِهِ تَنْکِیلاً - عقوبت کرد
آن را و رسوا نمود و عبرت دیگران
گردانید + و نیز تنکیل برگردانیدن
و دور ساختن و بکسو کردن آنچه پیشتر
وی بوده باشد و فی الحدیث
لا تنکل ای لا تدفع عما سلطن
علیه النبوتها علی الارض

ن ک م
نَکْمَة - بالفتح رنج و مصیبت
دشوار و سخت

ن ک ه
نَکْهَة - بالفتح بوی دهان
نَکَهَ - کرکع شتران سست ضعیف
از بیماری برخاسته یا شتران لاغر
فرو رفته از ضعیفی هی لغة تمیم
فی النقه
(ض ف) نَکَهَهُ عَلَیْهِ - دم
بر زد بینی و نیز شمید بوی دهان را
یقال نکهته اذا شممته
و این معنی از سمع نیز آید یا هر کرد
بینی دیگری تا بوی دهان معلوم
کند + و نَکَهَ الرجل مجهولا ارگرد
بوی دهن او از تخمه و منه یقال
فی الدعاء للانسان هنئت
ولا تنکه ای اصبت خیرا ولا
اصابت الضر و سخت گردیدن
گرمی آفتاب
اِسْتِنْکَاه - شمیدن بوی دهان و هر
کردن و نمودن کسی را

ن ک ی
مَنْکِیّ - کشته و مجروح

(ض) نَکَی العَدُوَّ و فیه نِکَایَة
کنکایت کشت دشمن را و مجروح کرد
و بد سگالید + و نَکَی القرحة
باز کرد پوست ریش را و یقال
لا انکک ای لا انکئت و لا احبلت
منکیا

باب النون فصل اللام

ن ل ج
نِیلَنج - بالکسر دخان پیه که زنان
بر چشم پاشند تا نگار سبز نماید و عصاره
برگ نیل است و آن را نیلنج نیز
گویند بحذف نون ثانی + والثوب
النیلج - جامه نیلی

ن ل ف ر
نَیْلُوفَر - بالفتح کرنب و آنرا
نینوفر نیز گویند فارسیست
و آن در آب ایستاده روید
برگش قریب بسطح آب و گلش بیرون
آب باشد و اکثر کبود و بعض آن
سرخ و مائل بزردی و به تیرگی
در سوم سرد و در دوم تر لیّن
صلح جهت سرفه و درد های پهلو
و سینه و طلای خمیر
بیخش مرة بعد اخری رافع بهق
و عجین آن بازفت واقع دار الثعلب

ن ل ك
نُلُك - بالضم و بکسر درخت چنار
یا میوه است که بفارسی آن را
الج گویند نلکه یکی

ن ل ل
نُلْنُل - کهدهد مرد سست
و ضعیف

باب النون فصل المیم

ن م ء
نَمَأ - بالتحریک مثل ریزه و نمء
بالفتح مثله

ن م ت
نمت - بالفتح گیاهی که برازا بخورند

ن م ذ ج
نَمُوذَج - بالفتح نموده معرب آن
اُنْمُوذَج بالضم لغة ردیة
فیه اللحن

ن م ر
نِمْر - بالکسر نام مردی و هو
نمر بن سعید
نُمْر - بالضم نبیت بلاد هذیل
نُمْرَة - بالضم نجک از هر رنگ
که باشد نمر کصرد جمع
نَمِر - کنف پلنگ و بکسر میمی
النمر التی فیه نمرة مونث
نمر کالفلس و انمار و نمر
بالضم و بضمتین و نمار و نمارة
ککتاب و کتابة و نموز جمع و در
طبع آن عداوت شیر است و در
شدت بوی مثل زنند گویند هو
اشد من النمر و آب پاکیزه
بسیار روسا ده گوار و شیرین باشد
یا نه و حسب خالص پاک از الائش
وذو نمر - رود باریست بنجد +
و نمر بن قاسط - پدر قبیله است
نمری محرکه منسوب بوی و منه
المثل اسق اخاک النمری
یصطبح - از انست حاتم بن
عبد الله و حافظ یوسف بن عبد الله

بن عبد البر و نمر بن تولب شاعری است که زمان جاهلیت و اسلام را دریافته و به آن حضرت صلی الله علیه و آله وسلم لاحق گشته و آن را النَمِر بالفتح و نِمر بالکسر نیز گویند

نَمِرَة ـ کفرحة ابر پاره خرد نمر بحذف تا جمع و نوعی از چادر بهانی و شمله که در آن خطوط سیاه و سپید باشد یا نوعی از چادر پشمین که عرب پوشند منه فی حدیث سعد نَبَطِیٌّ فی جِبْوَتِه اَعْرَابِیٌّ فی نَمِرَتِه اَسَدٌ فی تَامُورِتِه و فی المثل اَرِنِيهَا نَمِرَةً اُرِكَهَا مَطِرَةً والقیاس نَمْرَاء یعنی ابر پلیسه در حق چیزے گویند که وقوعش یقینی باشد چون علامتش آشکار گردد و هذا نقل لم یتعالی خَرَجْنَا خَضِرًا ابر یدالاخضر و نامره که دام صیاد باشد و موضعیست در عرفات یا کوهی که بر آن انصاب حرم است بر دست راست آنکه از زمین بر آید و اراده موقف دارد و مسجد آن مشهور است و موضعی است بفندید + عقبق نَمِرَة جائے است در زمین تباله

نَمِيرَة ـ کامیر آب پاکیزه و بسیار و روشن و ساده و شیرین باشد یا نه و حسب خالص و پاک از آلایش

نُمَيْر بن عَامِر ـ که بیر پدر قبیله است از قیس

نُمَيْرَة بیدان ـ بجهینة کوهی یا پشته است میان نجد و بصره یا و پشته است نزدیک جاء آب و هما نُمَيْرتَان

نِمَار ـ کتاب کوهی است مر سلیم را

نُمَار ـ کغراب رود باری است مر خثعم را یا موضعی در دمشق یمامه

نُمَادَة ـ کثمامة موضعیست آنرا روزلیست و نامردے

نَامِرَة ـ دام که در آن گوسپند بسته گرگ را شکار کنند یا آهنی است چنگال دار که دران گوشت پاره در کشیده گرگ شکار نمایند

اَنْمَر ـ آنچه بر آن نقطهاے سیاه سپید باشد نَمْرَاء مونث مستور پلیسه و ابر پلیسه

نِمْرِی ـ بالکسر مقصورا ناحیه است از نواحی مصر

نِمْرَان ـ بالکسر از اعلام است

نُمْرَانِيَّة ـ بالضم و شد التحتیة دهی است در غوطه

نَامُول ـ خون

نَامُورَة ـ نامره که دام گرگ باشد

اَنْمَار ـ خطهاے پاے گاو دشتی + و اَنْمَار بن نِزَار مردی است و آنرا اَنْمَار الشاة نیز گویند

(ن) نَمَرَ فِي الْجَبَلِ نَمْرًا ـ بالفتح بر آمد بر کوه

(س) نَمِرَ نَمَرًا ـ محرکة خشم ناک گردید و بدخوی گشت + و نَمِرَ السَّحَابُ پلنگ رنگ گردید ابر

اِنْمَار ـ آب گوارا و ساده یافتن و بآب پاکیزه و روشن رسیدن

تَنَمُّر ـ خشم گرفتن و بدخوی شدن

تَنَمُّر ـ دراز کشیدن آواز وقت ترسانیدن و بیم کردن و پلنگی نمودن و خشم گرفتن و زشت خوی شدن و دگرگون گشتن و متغیر شدن یقال تَنَمَّرَ له تشبیه است بپلنگ بدان جهت که پلنگ دیده نشود مگر آنکه خشم متغیر و بر گردیده باشد

ن م ر د

نَمْرُود ـ کعصفور پادشاهیست که ابراهیم علیه السلام را در آتش انداخت

ن م ر ق

نُمْرُق و نُمْرُقَة ـ مثلثة بالش خرد و نهالین زین و پالان ج ذو نَمَارِق کندی نعمان بزید است

نِمْرِقَة ـ گزبرجه ابر اند کباران

ن م س

نَمْس ـ بالفتح راز گفتن و پنهان داشتن راز والفعل من ضرب

نِمْس ـ بالکسر جانوریست بمصر که اژدر را کشد

نَمَس ـ محرکة تباه شدن روغن والفعل من سمع

اَنْمَس ـ تیره نُمْس بالضم جمع منه یقال للقطا نُمْسٌ

نَامُوس ـ صاحب راز آگاه بر نهانی امر یا صاحب راز خیر و نام جبرئیل علیه السلام و مرد دانا ماهر در کار لطیف المدخل و کازه صیاد و دام آن و مرد سخن چین و مکر حیله نهانی و خوابگاه شیر

نَامُوسَة ـ مثله

نَمَّاس ـ کشداد مرد سخن چین

اَنْمَس بَيْنَهُم ـ فلتنه انگیخت میان ایشان و بدی افگند

تَنْمِيس ـ پنهان داشتن مکر و عیب از کسے

مُنَامَسَة ـ بکازه در نشستن صیاد بکازه در آمدن مُنَامِس لغتیست از آن در راز گفتن

اِنِّمَاس ـ کانفعال پنهان شدن

ن م ش

نَمْش ـ بالفتح خطهاے کف دست و پیشانی + و نیز نَمْش سخن چینی و چیدن چیزے از زمین بیهوده کاران و دروغ گفتن و خوردن ملخ آنچه بر روے زمین باشد والفعل من نصر

نَمَش ـ محرکة نقطهاے سپید و سیاه یا نقطهاے پوست گاو و جز آن مخالف رنگ آن و خطهاے نگارجامه و جز آن و ابلق و چپا شدن والفعل من سمع

نَمِش ـ ککتف گاو زرچپا پید + و بَعِير نَمِشٌ ـ شتر که در سبل آن نشانی باشد سوا ے اثره که بر روے زمین ظاهر گردد + و سَيْفٌ نَمِشٌ ـ تیغ که بر پشت آن خطوط باشد

نَامِش ـ دهیست در بیهق

اِنْمَاش ـ سخن چیدن

تَنْمِيش ـ پوشیدن راز و سخن چینی کردن

ن م ص

نَمْص ـ بالفتح موے برچیدن

والفعل من نصر
نِمْص - بالکسر نوعی از نبات
نَمَص محرکة باریکی و تنگی موی
چنانکه پر ریزه زرد چوزه مانند
و کمی موی - والفعل من سمع
و برگ تاه ریزه و گیاهی است که از آن
طبقها و سرپوشها سازند و بکسر
اَنْمَص - مردم کم موی
نَمِيص - کامیر چیده و علف
که ستور از وهان برکنده گذارد
یا گیاهی که بعد از خوردن روید
نِمَاص بکتاب رشته و وزن
نُمَاص - کغراب ماه یقال لم
یا تنی نماصا ای شهر النمص
ککتب و اَنْمِصَة جمع
نَامِصَة - زن موی فرق پیشانی
چیننده دیگری با جهت
زینت و آرایش
نُمَاصِين - بالضم موضعیست
مِنْمَص کمنبر آلتی که موی بدان
چینند مِنْمَاص مثله
اِنْمَاص - روییدن گرفتن گیاه
تَنَمَّص الشعر تَنَمُّصًا و
تَنَمَّاصًا - بفتح الفوقیة برچید
موی اشد دللکثرة
نَمَّص - خود را موی چیدن
داون منه الحديث لُعِنَتِ
النَّامِصَةُ والْمُتَنَمِّصَةُ ای
المزینة والمتزینة

ن م ط

نَمَط - محرکة ابره هر فرش که باشد
و نوعی از گستردنی نگارین و
روش و طریقه و گونه چیزی و گروه
مردم که بر یک کار باشند منه
الحديث خير هذه الامة
النمط الاوسط يلحق بهم التالي
ويرجع اليهم الغالي و جامه نشیمن
که بر هودج افکنند اَنْمَاط و
نِمَاط ککتاب جمع و نسبت بوی
اَنْمَاطِی و نَمَطِی آید و ابن انماطی
اسمعیل بن عبد الله بن عبد المحسن
فقیه بارع است
نُمَيْط - کزبیر رود باری است بدهنا
تَنْمِيط - راه نمودن بسوی چیزی

ن م غ

نَمَغَة - محرکة جان و آنکه کودک
نوزاده که جنبان باشد و از یده
قوم و میانه آن و نَمَغَةُ
الجبل - زیر کوه نَمَغَةُ الراس
کذلك و نیز نَمَغَة - بسیاری
مال
رجل مُنَمَّغُ الخلق - کمعظم
مرد آمیخته خلق
تَنْمِيغ - آمیختن سیاهی و سرخی
و سپیدی

ن م ق

نَمَقُ الطریق - محرکة میانه
راه و معظم آن
نَمَقَة - محرکة روای چیزی
منه یقال للشیء المرتج فيه نمقة
ر ن، نَمَقَ عَيْنَهُ نَمْقًا - بالنح
طپانچه زد بر آن و نَمَقَ الكتاب
نوشت نامه را
رُطَبٌ مُنْمِقٌ - کمحسن خرمای
بی دانه
اَنْمَقَتِ النَّخْلَةُ - خرمای بی دانه
آورد درخت این
تَنْمِيق - نیکو نوشتن کتاب را
و آراستن بکتابت و نگارین
کردن چیزی را

ن م ل

نَمْل - بالفتح مورچه نَمْلَة یکی
وقد تضم الميم نِمَال ککتاب
جمع و گویند هم کالنمل کثرة ای
هم کثیرون قال فی حیاة الحیوان
سميت نملة لتنملها وهو كثرة
حركتها وهي لا تتزوج ولا تتلقح
انما يسقط منها شيء حقير
في الارض فينمو حتى يصير بيضا
ثم تكون منه نملة والبيض
كله بالضاد المعجمة الابيض
النملة والنعام فانه بالظاء
المشالة وفيه بيض النمل اذا سحق
وطلي به موضع منع انبات الشعر
فيه ؛ و رقية النمل - از الغاز
ایشان است یا معنی آنست
که زن باید که بهر آرایش خود را
بیارآید مگر عصیان نکند شوی را
و نیز نَمْل - ریش پهلو و سپیدگی و
آبلهای خرد که باندکی آماسیدگی
پوست بر اندام برآید از التهاب
و احتراق پس همچون مورچه در
اطراف سرایت کند و فراخ گردد
و آن را اطبا زباب خوانند سبب
آن صفرای حاده است
نَمْلَة - بالتا ریش پهلو و سپیدگی
که بر اندام برآید و کفتگی سم اسپ
و هو عیب و دروغ گوئی یقال نمیمة
نَمْلَةٌ ای کذب و از اغلام است
و ابو نَمْلَة - جدّ او بن معاذ انصاری
صحابی است
نُمْلَة - بالضم جنبش یقال ما لك
ذو نُمْلَةٍ ای کثیر الحرکة و باقی
مانده آب در حوض
نَمَّلَة - بتاء سخن چینی
نَمِل - ککتف سخن چین اَنْمَال
جمع ؛ فرس نَمِلٌ - اسپ که
بیجا نایستد و کذا فرس نمل
القوائم ؛ و رجل نَمِلُ الاصابع
مردی که هر چیز را ببیند همان
سازد و یا مرد تا هر دو بر کار بچیزی
نَمِل - کودک نوزاده که بدست
وی مورچه نهند یقولون تخرج
كيّسا ذكيا
اَرْضٌ نَمِلَةٌ - کفرحة زمین
مورچه ناک
نَمْلَة - کسفینة سخن چینی
اسمعیل بن نُمَيْل کزبیر
و محمد بن عبد الله بن نُمَيْل
خلالان محدث اند
نُمَيْلَة - غیر منسوب بجهینة ؛ و
نُمَيْلَة بن عبد الله بن نعیم
صحابیان اند
نَامِل - سخن چین
نَامِلَة - راه باسیر و بیابان و
امرأة نَمْلَى - کسکری زنی
که بجای قرار نگیرد
ذی نَمْلَى - بکسر می آبی است نزدیک
مدینه
نَمَّال - کشداد بمعنی سخن چین
اَنْمُلَة - بتثلیث المیم والهمزة
لغات سر انگشت که بر آن ناخن

باشد آنامِل واُنمُلات جمع
مِنْمَل کمنبر نیک سخن چین
مَنْمُوْل۔ زبان + وطعام
مَنْمُوْلٌ طعام مورچه رسیده
رجل مُؤنَمِلُ الاَصَابِع مرد
که انگشتانش سطبر سر وکوتاه باشد
(ن س)، نَمَلَ نَمَلاً۔ بالفتح
سخن چینی نمود + ونَمَلَ فی الشجر
نَمَلاً تا۔ محرکة برآمد بر آن +
نَمَلَ عَلَیْهِ۔ مشرف شد بر آن
(س)، نَمِلَت یَدُہ نَمَلاً۔
محرکة بخواب شد دست وسست گردید + ونَمِلَ فے
الشجر۔ برآمد بر آن + ونیز نَمَل
ونَمَلان محرکتین سبکے ودشتانزدگی
مُنَمِّل کمکرم نوشته متقارب الخط
اِنْمَال۔ سخن چینی نمودن مُنَمِّل
کمحسن لغتست ازان
مُنَمَّل کمعظم بلند کرده ونوشته
یا نوشته متقارب الخط
امرأة مُنَمَّلَةٌ۔ کمعظمه زنے
که بیکجا قرار نگیرد
مُنَامَلَت۔ بندی وار رفتن
تَنَمُّل جنبیدن بعض قوم در
بعض درآمدن

ن م م

نَمّ۔ بالفتح سخن چین نَمِّیْن
واَنِمَّاء جمع + ونیز نَمّ نفس
وحرکت وقد یهمز فیجعل من الکلم
نِمَّة۔ بالکسر سپس سر یا موچه
نُمّم۔ بالضم سخن چین نُمَّة
مؤنث
نُمِّی۔ بالضم وشد الیها نارسی
دوغلی وعیب ودشمنی وسرشت
وسنگ ترازو ولیشیز یا درم که
در آن آمیزش مس یا ارزیز باشد
نُمِّیَّة یکی نماهی انگشتری جمع
وگوهر مرز دادن ویقال ما
بها نُمِّی یعنی کسی نیست در آن
ونیز نمیمة۔ فاخته
نَمِیْمَة۔ سخن چینی وآواز
ترکش وآواز کتابت وآواز کلام
نرم
نَمُوْم کصبور سخن چین ورغلانند
وآراینده سخن را
بدروغ
نَامَّة۔ حسن وجنبش وحیات
نفس وزندگانی یقال اَسْکَتَ
الله نَامَّتَهٗ ای اماته
نَمَّام کشداد سخن چین وگیاهی
است خوشبوی مدر مُخْرِجُ الجنین
المیّت والد ... و یقتل القمل
وخاصیّتُه النفع من لسع
الزنابیر شربًا مثقالا بالسکنجبین
نِمْنِم۔ کزبرج نشان وخط که
باد بر خاک گذارد ونِمْنِیْم
کقندیل مثله
نُمْنُم۔ کهدهد وفلفل سپیدی
که بر ناخن نوجوانان پدید آید
نُمْنُمَة یکے
مِنَمّ۔ بالفتح سخن چین غلانند
(ن)، نَمَّ المسکُ نَمًّا۔
وسید بوی آن وبرآمد + ونیز نَمّ
بالفتح سخن چینی کردن وبرانگا
لانیدن وفاش کردن سخن را
باشاعت وافساد یا آراستن
سخن را بدروغ والفعل من
نصر وضرب
ثوبٌ مُنَمْنَمٌ۔ کمسرهد جامه
آراسته
نَمْنَمَة۔ نگار کردن آراستن
وخط کشیدن باد بر خاک وگذاشتن
آن هیچ کتابت

ن م و

(ن)، نَمَا نُمُوًّا۔ بالضم وشد
الواو افزون شد وگوالید + نَمَا
الخضاب۔ افزون گردید سیاهی
یا سرخی آن + ونَمَوْتُ الیه
الحدیثَ۔ ای نَمَیْتُ اِلَیْهِ
ونَمَا الیه نسبت کرد بوے

ن م ه

نَمَة۔ محرکة سرگشتگی ماندے
است والفعل من سمع

ن م ی

نَمَاة۔ بالفتح مورچه ریزه نَمًی
بحذف تا جمع
نِمِیَّة۔ کغنیة ونصل از رشته
باهم مقابل که در گرده گردانند
نامی مصیصی۔ ونامی عرّانی
هر دو شاعراند
نَامِیَة۔ آفرینش خدای تعالے
منه قوله لا تمثلوا بنامیة الله
یعنی الخلق لانه ینمی وشاخ انگور
خوشه دار وآبیست
نُمِی۔ کهنے قدمر فی ن م م
اَلنُّمِی۔ کترکی بالضم توشک ونهالی
آگنده بکاه
(ض) نَمَی نَمْیًا۔ بالفتح ونُمِیًّا
بالضم وشد الیاء ونَمَاءً۔ کسماء
ونَمِیَّةً۔ کغنیة گوالید + نَمَی
النَّارَ۔ بلند برداشت وسیراخت
ونیز نَمَی ونَمَاء۔ فربه شدن
مردم وبرآمدن وبلند گردیدن
آب وبرداشته شدن سخن وحدیث
وبرداشتن حدیث وخبر بکسے
ومنسوب نمودن بسوئے کسے
وسخن رسانیدن بوجه نیکوی و
اصلاح وبرآمدن وافزون
شدن رنگ وگران گردیدن
نرخ
اِنْمَاء۔ گوالیدن وگوالانیدن
وفاش کردن حدیث را بطرز
سخن چینی ونیز انداختن بر شکار
بطوریکه بگریزد وبمیرد ومنه
الحدیث کل ما اَصْمَیْتَ
تَنْمِیَة۔ گوالیدن وبرداشتن
حدیث وخبر بکسے ونسبت کردن
آن بکسی وسخن رسانیدن ببدی
وسخن چینی کردن وهیزم بر آتش
نهادن وبرگیرانیدن
تَنَمِّی۔ رفتن باز از جاے
بجاے وبلند شدن
اِنْتِمَاء۔ نسبت کردن بکسے
یقال اِنْتَمَی اِلَیْهِ۔ منسوب
شدن وپریدن باز از جای
بجاے

بابُ النّون فصلُ النون

ن ن ك

نَنّک۔ کبقم علمیت
نانک۔ کهابر لقب احمد

بن داود بن زیاد سانی محدث
نتن - بالفتح معروف ستست محمد
بن عبد اللہ بن نتن راوی است
قال وهو رويناستمن اجازة

ن ن و

ننا مخففۂ مفتوحہ پدر ابی بکر محمد
بن محمود اصفہانی فقیہ محدث

باب النون فصل الواو

ن و ع

نوء - بالفتح ستارہ مائل بغروب
یا آن طالع است و آن منزلیست
قمر را از منازل بیست و ہشت انواء
و نوآن جمع کبطن و بطنان یا
آن غروب منزلیست بمغرب تا
فجر و طلوع رقیت آن بمشرق در ہما
ساعت و در مقابل آن در ہر شب
تا سیزدہ یوم کہ ہر منزل راست
و قمر در ہر شب بمنزلے از منازل
فرود آید ہلذا کل نجم الی
انقضاء السنۃ ما خلا الجبھۃ
فان لہا اربعۃ عشر یوما و
العرب تضیف الامطار و الریاح
و الحر و البرد الی الساقط منہا
و قال الاصمعی الی الطالع
منہا فتقول مطرنا بنوء کذا
فمن اراد بالنواء الوقت ای
مطرنا وقت کذا فھو جائز
ای اللہ تعالی اجری العادۃ بالمطر
فیہ و من انتظر منہا علی انہا
فاعلۃ من دون اللہ فھو کافر
و نیز نوء عطا و بخشش
الانواء - کاحمد و اناء الانواء ایقا

ما بالبادیہ انوأ منہ ای اعلم
لا فعل لہ و ھو کاحنک البعیر
(ن) ناء نوءا - بالفتح و تنوءا
بفتح الفوقیہ برخاست بکوشش
و مشقت تمام ✤ و ناء بالحمل -
بگرانی برخاست ✤ و ناء بہ
الحمل - گران و مائل گردانید
او را بار منہ قولہ تعالی ما ان
مفاتحہ لتنوء بالعصبۃ ای
لتنوء العصبۃ بثقلہا ✤ و ناء
فلان - افتاد از گرانباری راہ را
است و یقال عندی ما ساءہ
و ناءہ ای اثقلہ و ما یسوءہ
و ینوءہ الاتباع و لا یجی ناء
متعدیا و جاء بہ لازدواج
الکلام کقولہم انیہ
الغدایا و العشایا مع ان
الغداۃ لا یجمع علی غدایا ✤
و ناء النجم نوءا - بالفتح فرو رفت
نجم بمغرب و برآمد رقیب آن بمشرق
و رحال و قیل النوء الطلوع ✤ و ناء
فلان دور شد لغۃ فی نأی
اناءۃ - گران گردانیدن و مائل
ساختن گرانی بار یقال اناءہ
الحمل اذا اثقلہ و امالہ کذا
بہ و اذہبت
مناوأۃ و نواء - بالکسر دشمنی
کردن باہم مفاخرت نمودن
و ربما لم یہمز و اصلہ الہمز لانہ
من ناء الیک ای نہض -
مستناء - عطا خواستہ
ستناءۃ - فرو رفتن ستارہ
بمغرب و برآمدن رقیب آن بمشرق

استیناء علی الاصل مثلہ
و عطا خواستن

ن و ب

نوب - بالفتح نزدیکی و آنچہ بر مسافت
یک شبانہ روز باشد و قوت و
توانائی
نوبۃ - بالفتح بار و پاس نوب
کصرد جمع یقال جاءت نوبتک
و نیابتک و دولت و گروہ مردم
پروائے کار
نوب - بالضم گروہی از سیاہان
نوبۃ مثلۃ نوبی یکے و وہی است
بصنعای بن عبد الصمد بن احمد
بن نوبی و ھبۃ اللہ بن احمد
نوبا نوبی محدث است
نوبۃ - بالضم رسیدگی کار سترگ
و مصیبت اسم است ✤ و نیز نوبۃ
زنی است صحابیہ و بلادی است
فراخ زنگیان را بجنوب صعید
از آن است بلال موذن آنحضرت
صلی اللہ علیہ و آلہ و سلم
نیابۃ - کتابۃ بار و پاس
نائب - قایم مقام نوب بالفتح
جمع و زنبور عسل نوب بالضم جمع
و خیر نائب خیر کثیر
نائبۃ - مصیبت و کار دشوار
نوائب جمع ✤ و الحمی النائبۃ تب
روزمرہ
بیت نوبی - کطوبی شہریست
از فلسطین
آناب - بالفتح نوعی از بوی خوش
منہ لا مسک و لا آناب لیبیہ
من نسک من آناب

مناب - بالفتح راہ بسوی آب
(ن) ناب عنہ نوبا - بالفتح
و منابا - بر جاے وے ایستاد و
قایم مقام شد ✤ و ناب الی اللہ
تعالی بازگشت از گناہ ✤ و ناب
فلان لازم گرفت بندگی را ✤ و نیز
نوب - فرود آمدن کاری نوبۃ
مثلہ
منیب - کمقیم باران جود و نیکو
بہاری و نام مردے و آبے است
مرضبہ را
انبتہ عنہ انابۃ - قایم مقام
او گردانیدم او را ✤ و نیز انابۃ
بخدائے تعالی بازگشتن
مناوبۃ - عقوبت کردن
تناوبوا علی الماء قسمت نمودند
آب را بنگریزہ قسمت دھم
یتناوبون النوبۃ فیما
بینہم فی الماء و غیرہ یعنی
ایشان بنوبت میگیرند آن را
منتاب - از اعلام است
انتیاب - بیا لی آمدن یقال
فلان ینتاب القوم ای
اتاہم مرۃ بعد اخری

ن و ب د

نوبندجان - بفتح النون
و الیاء و الدال المہملۃ قصبۂ شہرستان بور

ن و ت

نوت - بالفتح جنبیدن از سستی
و الفعل من نصر
نات - مردم
نوتی - کترکی کشتی بان نواتی
جمع

ن وج

ناج بن یشکر بن عدوان۔
قبیلۂ است واکثر از علما و رواة
حدیث منسوب اند بوے
نوجة۔ بالفتح گردباد
(ن) ناج نوجا۔ بالفتح ریا
کرد در کار خود

ن وح

نوح۔ بالفتح آواز قمری وکبوتر
اسحق بن محمد نوحی
واسمٰعیل بن محمد نوحی
بالفتح ہردو خطیب اند محدث
نوح۔ بالضم نام پیغمبرے ھو
نوح بن ملک بن متوشلخ بن
ادریس علیہما السلام
ہزار سال زندگانی کرد ششصد
وپنجاه پیش از طوفان وسه صد
وپنجاه بعد طوفان وھو شیخ
المرسلین اعجمی منصرف لخفته + و
نوح بن حبیب محدث است
ونوح بن ابی مریم متروک
الحدیث
نیاحة۔ کتابة نوحه گری اسم
مصدر است
نائح۔ نوحه کننده نوح بالفتح جمع
نائحة۔ مونث نوح بالفتح وانواح
ونوح کرکع ونوائح ونائحات
جمع یقال ھم نوح وھن نوح
نوائح۔ موضعیست
نوح۔ کبقم قبیله است در نواحی حجر
کنا فی مناحة فلان۔ بالفتح
یعنی در ماتم وگریه فلان بودیم
نیحة۔ گلیسته ا دے که بدرازی

باد دیگر وزد بخلاف نسیحة
وآن بادی که بعرض باد دیگر
وزد
(ن) ناحت المرأة زوجها
وعلیه نوحا۔ بالفتح ونواحا
کغراب ونیاحا ونیاحة بکسرھما
ومناحا۔ گرد ماتم نمود بآواز بلند
برشوے
تنوح۔ جنبیدن چیز فروهشته
آویزان
تناوح۔ باہم روباروی گردیدن
یقال الجبلان یتناوحان
استناحة۔ نوحه کردن و
بانگ کردن گرگ وگریستن مرد
وگریانیدن دیگرے را

ن وخ

نوخة۔ بالفتح اقامت کردن
ناخة۔ زمین و در
تنوخ۔ حی است از یمن وهما
فی ت ن خ
ذومناخ ابرهة بن عبد
شمس۔ بالفتح پادشاهی
است حمیر را
منیخ۔ کمعظم شیر بیشه
مناخ۔ بالضم خواب جای شتر
اناخة۔ فروخوابانیدن شتر
وفروخوابانیدن شتر ناقه را
جهت گشنی ولا یقال ناخت من
المجرد ولا اناخت
نوخ الله الارض طروقة للماء
یعنی زمین را طاقتی بخشد خدای
که بردارد آب را
تنوخ۔ فروخوابانیدن شتر ناقه
را تا گشنی کند وفروخوابیدن
ناقه جهت آن
استناخة۔ فروخفتن ناقه پیش
فحل بگشنے

ن و د

نوادة۔ کسحابة دهی است
بیمن و دوران است قبر سام
بن نوح علیه السلام
(ن) ناد نوداً ونوادا کغراب
ونودانا محرکة بهرسو
خمید از خواب
تنود۔ جنبیدن خواب شاخ
و منه نوادان الیهود فی مدارسهم

ن و ر

نور۔ بالفتح شگوفه وغنچه یا شگوفه
سپید وزرد را زهر خوانند نورة
بالتاء مثله انوار جمع
نور۔ بالضم روشنی هرچه باشد
یا شعاع روشنی انوار ونیران
بالکسر جمع و ذات آنحضرت صلی الله
علیه وآله وسلم وآنکه آشکار و بیان
کند چیزے را + ونیز نور دهی
است بنجارا از اوده است حافظ
ابوموسی عمران نوری حسن بن علی
نوری واما ابوالحسین نوری
واعظ منسوبست بنوری که در وعظ
وے ظاهر میشد نه بسوے
آن ده + وجبل نور کوه حرا
وذوالنور لقب طفیل بن عمرو
دوسی دعا له صلی الله علیه وسلم
فقال اللهم نور له فسطع نور
بین عینیه فقال اخاف
ان یکون مثلة فتحول الی
طرف سوطه فکان یضیئ
فی اللیلة المظلمة + وذو
النورین عثمان رضی الله عنه
نورة۔ بالضم نشان ستور
وآهک وقطران وزن نیک جا بد کر
نار۔ آتش مونثة وقد
یذکر انوار ونیران بالکسر و
نیرة کقردة والنورة ونور
بالضم ونیار کتاب جمع ونشان
ستور یقال ما نار هذه الناقة
ای ما سمتها وفی المثل
نجارها نارها وخرد وراے
منه لا تستضیئوا بنار اهل
الشرک + وبنو النار بوقعقاع و
ضنان ونوب که هرسه شاعر
پسران عمرو بن ثعلبه اند مرّبهم
امراء القیس فانشدوه فقال
انی لاعجب کیف لا یمتلی
علیکم بیتکم نارا من جودة
شعرکم فقیل لهم بنو النار
نویرة۔ کجهینة مصغر نار وناحیه
است بمصر + وذو النویرة
لقب عامر بن عبد الحارث شاعر
ومکمل بن دوس کمان ساز
ومتمم بن نویرة صحابی
واو برادرش مالک بن نویرة
هردو شاعر اند
نوار۔ کسحاب زن دور از
تهمت پاک دامن وزن رمنده
از مرد ونور بالضم جمع والاصل
نور بضمتین کقذال وقذل
فکرهوا الضمة علی الواو فسکنوا
بقرة نوار گاو ماده که از گشن

گریزد و آهوے رمنده نور بالضم جمع + و نوش نَوَاز اسپاد کہ خواہش نزد اشته باشد لیکن سستی کند و ترسد از صولت نر + و دیگر نَوَار کَذَلِكَ + نیز
نَوَادِ نام زنے نِیْ کمیر نیل و دود پیه که دشنام و نگار بدان سیاه کنند و سنگ ریزه سرمه مانندے است که آن را کوفته بر بن دندان بزنند تا سیاه گردد و زن دور از تہمت قُلبت الواو المضمومة همزة
نَائِرَة۔ دشمنائی
اَنْوَر۔ خوب روی
نُوَّارَة۔ کرانه شگوفه یا شگوفه سپید نُوَّار کُزنار جمع
تَنْیِرَة۔ کلیسه یکی ضرب یا یک زخم از تیر یقال بَغَاهُ اللهُ تَنْیِرَةً ای ضربةً او رمیةً تَنْیِرُ فلا تخفى على احد
مَنُور۔ ذی القعده موضعی است یا کوہی بر پشت حره بنی سلیم و یقال بَغَاهُ اللهُ ذات مَنُور ای ضربة او رمیةً تَنْیِرُ فلا تخفى على احد
مَنَار۔ روشنی دیگر و نشان و نشان که در راه برپا کنند و راه واضح و حد فاصل میان دو چیز و ذُو المَنَار۔ لقب اَبْرَهَه تُبَّع بن رائش که یکے از ملوک یمن است لُقِّبَ لانّه اوّل من ضرب المنار على طريقه فی مغازیه لیهتدی بها اذا رجع + و نیز مَنَار نوعے از ماهی بر شکل مناره که خود را بر مرکب انداز دو پس بشکند آن را

مَنَارَة۔ بالفتح روشنی جاے چراغ و پایه و جاے اذان گفتن اصلها مَنْوَرَة مَنَاوِر بالواو على الاصل و مَنَائِر بالهمزة کمصائب جمع و من همزه فقد شبّه الاصلی بالزائد وقیل المنارة مفعلة من الاستنارة هى الميقدة و بالكسر المبذ نة
(ن) نَارَ نَوْرًا۔ روشن گردید + و نُرتُ النَّاقَةَ۔ نشان گذاشتم بروے + و نَارَتِ المَرْأَةُ نُورًا بالفتح و نَوَارًا۔ بالفتح و الكسر گریخت از تہمت و دور شد و ترسید + و نَارَ المَرْأَةَ۔ دور داشت اورا از تہمت و گریزانید لازم متعدی + و نَارَ القَوْمُ۔ شکست خوردند + و نَارَ النَّارَ من بعيد۔ دید آتش را از دور
اِنَارَة۔ روشن شدن و روشن کردن جاے و جز آن لازم و متعدی و گل کردن درخت و خوب روے شدن و آشکار گردیدن اِنْوَار مثله
نَوَّرَ علٰى فُلَانٍ تَنْوِيرًا۔ آمیخته و مشتبه گردانید کار را بروے یا کرد فعل نوره ساحره با وے + و نیز تَنْوِیر۔ روشن گردیدن و روشن کردن لازم متعدی و روشن شدن صبح و دانه پیدا شدن در خرما یقال نَوَّرَ التَّمرُ۔ و گل کردن درخت و دست بسوزن آژدن و نیل بر آن ریختن تا نشان ماند و رسیدن کشت و دور داشتن زن را از تہمت

مُنَاوَرَة۔ باہم دشنام دادن
تَنَوُّر۔ روشن گشتن و آہک و قطران مالیدن بر خود و شکست خورده شدن قوم از دو و دیدن آتش را
اِنْتِوَار۔ آہک یا قطران مالیدن بر خود اِنْتَوَرَ على الاصل كذلك
اِسْتِنَارَة۔ روشن شدن مدد خواستن از شعاع و روشنی جستن یقال استنار به اذا استمدّ شعاعه و دور داشتن زن را از تہمت و پیروزی یافتن یقال استنار عليه

ن و ز

نُوز۔ بالضم دہی است
تَنَوُّز نیز۔ کم خوردن

ن و س

نَوْس۔ بالفتح جنبیدن پیرایه و گیسو و جز آن نَوَسَان محرکة مثله والفعل من نصر یقال ناس الابل ای ساقها
نَاس۔ آنچه آسمان خانه آویزان باشد + و النَّاس مردمان از آدمی و پری جمع اِنْس است اصله اُنَاس بالضم جمع عزیز مخفف و ادخل علیه ال لکنّه لم یُجعَل فیه عوضًا من الهمزة المحذوفة لانّه لو كان كذلك لما اجتمع مع المعوّض منه فی قول الشاعر + اِنَّ المَنَايَا يَطَّلِعنَ + على الاُنَاسِ الآمِنِينَا + و نام قیس عیلان کذا فی القاموس و فی نسخة مصححه من الصحاح

معروبة النَّاس اسم قیس عیلان و هو النَّاس بن مضر بن نزار و اخوه اَلْيَاس بن مضر بالياء
نَوَالِيسى بالفتح و شد الیا نوعی از انگور سپید نیکو که در شراب خیزد
نَوَّاس۔ کتان لرزنده مضطرب و سست فروشته + و نَوَّاس بن سِمْعَان صحابی است
ذُو نُوَاس۔ کغراب لقب زرعه بن حسان که ملکیست از ملوک یمن بدان جهت که گیسوے او تا به پشت میرسید و ایشان اذواء یمن خوانند بسبب آنکه همه بلفظ ذو موصوف اند چون ذو یزن و ذو جدان و ذو نواس و ذو الانواح و اَبُو نُوَاس حسن بن ہانی شاعر رشید است
نَاوُوس۔ کطاوس گورستان مجوس
اِنَاسَة۔ جنبانیدن
مَنُوس۔ کمحدث خرما که اطراف آن سیاه گردیده باشد
نَوَّسَ بالمکان تَنْوِيسًا۔ اقامت کرد در آن جاے

ن و ش

نَوْش۔ بالفتح گرفتن کسے را یقال ناشه اذا تناول رجلا ليأخذ براسه و لحیته و جستن و رفتن و بشتاب برخاستن و نیکوئی رسانیدن بکسے یقال ناشه خیرًا ای اناله والفعل من نصر

تُوُوْش کفصبو توانا و سخت گیرنده و نده

تَنَوُّش. توپ دادن

مُنَاوَشَة. بهمدیگر را گرفتن و نزدیک شدن در کارزار

تَنَوُّش. ف. به دستار مالیدن و پاک کردن یقال تَنَوَّشَ یَدَهٗ بالمندیل ای مَسَحَهَا من الغمر

تَنَاوُش. دست نا دیدن و فرا گرفتن چیزے را و باز گردیدن قوله تعالیٰ انّٰی لَهُمُ التَّنَاوُشُ من مَکَانٍ بَعِیْدٍ ای انّٰی لهم تناول الایمان فی الاٰخرة وقد کفروا به فی الدنیا ولک ان تهمزا لواو کما یقال اُقِّتَت و وُقِّتَت وفرق نیست ہمہ اجمیعًا و در آمدن بعض قوم در بعض

اِنْتِیَاش. دست نا دیدن و گرفتن چیز کسے را و به در آوردن

ن وص

نَوْص. بالفتح گور خر بدان جهت که پیوسته سر را بلند دارد و ہمچو گریزنده و رمنده

نَوْصَة. بالفتح یکبار جستن از آب وجز آن اصله موصة قُلِبَت المیمُ نونًا

نَائِص. سر و روا و ارنده رمنده

نَوِیْص. کامیر توانائی و جنبش یقال ما به نَوِیْصٌ ای قوة وحراک

مَنَاص. بالفتح پناه جاے و گریز جاے

(ن) نَاصَ مَنَاصًا و نَوِیْصًا کامیر وَنِیَاصَة الکتابة وَنَوْصًا نَاصَرَکَتِه وَنَوْصًا بالفتح جنبید + وَنَاصَ عنه نَوْصًا. یکسو گردید از آن و خویشتن را باز کشید + وَنَاصَ اِلَیْهِ. برخاست و پناه برد لبوی و نیز نَوْص وَمَنَاص. بازپس شدن و درنگ کردن و گریختن قال الله تعالیٰ وَلَاتَ حِیْنَ مَنَاصٍ اے لیس وقت تأخر وفرار

اِنَاصَة. اراده کردن

مُنَاوَصَة. بهمدیگر را گرفتن در کارزار و در رسیدن وفی المثل نَاوَصَ الجَرَّةَ ثُمَّ سَالَمَهَا در حق شخصے گویند که مخالفت قومی کند و باز بسوے ایشان برگردد و رجوع کند

اِسْتِنَاصَة. سپس ماندن و جنبانیدن و شتاب شمردن کسی را پس بحاجت خویش بردن آنرا وجنبیدن اسپ جهت رفتن

ن وض

نَوْض. بالفتح پیوند میان سرین و پشت و نیز استخوان و مغزه و جنبش و جاے بر آمدن آب و جایهاے بلند برافراشته الواض جمع اَنَاوِیْض جمع الجمع + و نیز اَنْوَاض موضعیست

(ن) نَاضَ فِی البلادِ نَوْضًا. بالفتح رفت در شهرها + و نیز نَوْض جنبانیده برکندن شاخ و میخ وجز آن و بیرون آوردن آب را و درخشیدن برق وجنبیدن لبیا خوشه گردیدن انگور

اَنَاض. نادانی وجهل آشکارا گردید بروے + وآنَاضَ النخلُ رسید خرماے آن

نَوَّضَ الثَّوْبَ بِالصِّبْغِ تَنْوِیْضًا رنگ کرد جامه را

ن وط

نَوْط. بالفتح سربار که میان دو تنگ بار باشد و هرچه از چیزے در آویخته شود سمے بالمصدر و توشه دان خرد که در آن خرما وجز آن نهند و از شتر آویزند اَنْوَاط و نِیَاط کتاب جمع ومنه المثل اِنْ اَعْیَا البَعِیْرُ فزده نَوْطًا ای لا تُخَفِّف عنه اذا تلکأ فی السیر وفی المثل عاط بغیر انواط ای یتناول ولیس هناک شیٔ معلّق + و نیز اَنْوَاط معلقات + و ذَاتُ اَنْوَاط. نام درختے

نُوْطَة. بالتا ریشه دان مرغ و آماس سینه شتر یا آماس اعلای سینه یا آماس بن ران یا غدود شکم شتر و آن مهلک است و کینه و نار سخی طلحستان یا طرفا زار یقال نَوْطَةٌ من طَلْحٍ کما یقال عِیْصٌ من سدر و اَیْکَةٌ من اَثْلٍ و فَرْشٌ من عُرْفُطٍ و وَهْطٌ من عُشَرٍ و غالٌ من سَلَمٍ و سَلِیْلٌ من سَمُرٍ و قَصِیْمَةٌ من غضا و من رِمْثٍ و صَرِیْمَةٌ من غضا و من سَلَمٍ و حَرَجَةٌ من شجر و جاے بلند از آب یا جاے که نه رود بار باشد و نه پشته و میان پشت و سرین نُوَط جمع

نِیَاط. رگ کتاب دل و بند و ره ۱ است که در میان آنها قلب عقرب است و بیابان دور کشنده و دوری راه و دشت گویا آویخته است بدشت دیگر و آنچه بدان چیزے آویزند منه نیاط القوس والقربه و رگی است سطبر که بدان دل دور رگ تین آویخته است نِیَط بفتح مشدده آلتونه شده کا غلظ والانواط و نوط بضم جمع منه یقال للاذناب المقطعة النیاط نف وکلا ای نیاطها یقطع ومنهم من یکسی ضما عر المقطعة ای من سرعتها انقطع نیاطها او نیاطها الکلاب سگی است در پشت زیر و تندی پشت

نَاِیْط. رگ پشت که زیر و تندی پشت باشد و النائط معتدی فی الصلب بالحرکة المصنور

نِیَط. گلیس چاهی که از جوانبش آب در میان آید و از تنگ بر تر بود

اِنْتِیَاط. گلیس شتر که با خاره بار آونده فرستند تا خوار بار آورد

تَنَوُّط. بضم التا و کسر الواو المشدده مرغیست خرد برابر کنجشک که در جنگل‌ها از تار برگ درختان آشیانه خود را همچو ملند ساند و خانه او از شاخ باریک آویخته باشد بر تار ضعیف بهندے بیا است تَنَوُّطُ کَعَصْفُوْرٍ مثله تَنَوُّطَة یکی یقال اَصْنَعُ مِنْ تَنَوُّطٍ و تُنْوَاط بفتح الفوقیه آرایش هوده که از وے گرویزند چون علاقها وجز آن هذه منی مَنَاطُ الثُّرَیَّا بالفتح یعنے از من نهایت دور است

مَنُوْط. آویخته یقال هو مَنُوْطٌ به مردیکه بقومے نجز و نماید با خود ایشان منسوب کند

(ن) نَاطَه نَوْطًا بالفتح ویخت آنرا و نیز نوط آماسیدن سینه شتر یستعمل مجهولا

اِنَاطَه. نوطه رسیده شدن شتر

نَوَّطَ القِربةَ تَنْوِیْطًا آویخته آنرا تا دور شود الدائیتا ط فلانٌ له فرید شتر را تا خوار بار آرد جهت وے

و نیز اِنْتِیَاط در آویخته شدن و دور گردید جاے و بر بستن چیز برای آرایش خوبے صورت دیگر استنباط فلانٌ لعِیْرِه فلانا یعنے همراه او کرد شتر خود را تا خوار بار آرد برآن برائے او

ن وع

نَوْع. بالفتح هر گونه چیز و گونه

ہر چیزے وھو اخص من الجنس
ونیز نَوَع جستن ونزدیک رسیدن
مرغ جہت فرود آمدن وپیچ پیچان
رفتن والفعل من نصر
نُوعَة. بالتا فاکہۂ تر
نُوع. بالضم تشنگی یقال رماہُ
اللّٰہُ بالجوع والنوع وکذا جُوعًا
ونُوعًا.
نُوَیعة. کجہینہ رودباری است
نِیاع. ککتاب موضعی است
نائع. تشنہ نیاع بالکسر جمع یقال
فلانٌ جائعٌ نائعٌ وھم جِیاعٌ
نِیاعٌ یا آن از اتباع است یا نائع
بمعنی پیچ پیچان رونده از گرسنگی
ونائعات. دو کوه خرد است در
بلاد بنی جعفر بن کلاب
مِنواع. بالکسر نورد بافنده
تَنویع. جنبانیدن وزدن باد
چیزے را
مکانٌ مُتَنَوِّعٌ. بکسر الواو جای
دور
تَنَوُّع. گوناگون شدن وجنبیدن
شاخ وپیش شدن ورفتن وجز آن
یقال تنوّع فی اسیرای تقدّم
اِستِناعة. پیش شدن رفتن
وجز آن وجنبیدن شاخ درخت

ن و ف

نَوف. بالفتح کوہان بلند الواف
جمع ونلاق زن وآنقدر از نلاق
که خافضہ بختنہ ببرد وآواز یا بانگ
کفتار وبطنی است از ہمدان * و
نوف بن فُضالة بکالی تابعی امام
دمشق است

نَاقَةٌ نِیافٌ ککتاب ناقہ دراز
با بلندی جملٌ نِیافٌ وقصہا نیاف
کذلک والاصل نِوافٌ
جملٌ نَیّافٌ. کشداد شتر بلند
کوہان والاصل نَیواف
نَیِّف. ککیس فزونی وزیادت
چیزے وقد تخفف اصلہ نَیوف
یقال عشرةٌ ونَیِّفٌ او نَیفٌ
وہر چہ بر عقد افزاید آنرا نیف گویند
چندانکہ بعقد ثانی رسد * ونیز نیف
فضل واحسان واز یک تا سہ
یَنُوف. کیقول نام پشتہ یا موضعی
است در دو کوه طے یا آن یُوفی
یا تَنُوفی. است بقصر ومثناه فوقیہ
یا تحتیہ
مَنَاف. بالفتح نام بتے * و
عَبدِ مناف. پدر ہاشم است
وعبد شمس ومطلب ونماضر و
قلابہ مَنافی منسوب کو والقیاس
عبدی فعدل لو لا ازالة اللّبس
مَنُوف. دہی است بمصر
(ن) نَافَ عَلَی الشَّیءِ. بر آمد بر آن
وبلند گردید * ونیز نَوف. بالفتح
مکیدن پستان را وبلند ودراز
گردیدن شتر وجز آن
مُنِیف. کمنیم کوہی است وحصنی
بر کوه صبر از اعمال تعز وقلعہ از
اعمال تجم
مُنِیفَة. بالتا آبکی است مر
تمیم را میان نجد ویمامہ
اَنَافَ عَلَی الشَّیءِ. بر آمد بر آن *
وناف الدّراہم علی المائة
افزون گردید بر صد

نَیَّفَ عَلَیہِ تَنییفًا. افزون
شد بر آن

ن و ق

نَاق تشکاف مانندی ند بن
گوشت زر انگشت وبن گوشت
پاره زیر انگشت خنصر ومقدم ریش
دست وبند پنجہ وہر جائے کہ بعضے
تشکاف مانند چون شکم آرنج و
بن دمقره وآبلہ کہ در دست
بر آید ناقة یکی.
نَاقَة. شتر ماده وزن فعلة
بالتحریک واصلہ نَوَقَةٌ بالواو
فاعلت ناق ونِیاف ککتاب
وناقات واَنواق ونُوق بالضم
جمع وفَعْلَة بالتسکین لا یجمع
علی ذالک وجمع القلة منہ علی
اَنوُق کافلس فاستثقلوا الضمة
علی الواو فقدّموھا علی النون
فقالوا اَونُق ثم عوضوا من
الواو یاءً فقالوا اَینُق اَنانق
ونیاقات جمع الجمع وتصغیر
اَینُق اُیَینِقات والقیاس
اُیَینِق * ونیز ناقة چند ستاره
است کہ بر شکل ناقہ واقع شده
نِیق. بالکسر بلند ترین جائے از
کوه نِیاق ککتاب وانیاق و
نُیُوق جمع * ونِیقُ العُقاب
موضعی است میان حرمین شریفین
ونِیق ایضًا دہی است دیگر
نُوق. بالضم دہی است ببلخ
نُوقَة. بالضم دانائی ومہارت
در ہر چیزے
نوقات. بالضم محلہ است

بسجستان
نَوَق. محرکة سپیدی یا آمیختہ بسرخی
نَوَقَة. محرکة آنانکہ پاک کنند
گوشت را از پیہ جہت جہودان
وایشان امنای جہودان اند
نُوقات. بالضم یکے از دو شہرہا
نَوّاق. کشداد رائض شتران
ودرست ونیکو کنندۂ آنہا
نَیِّق. کیس مرد خوش طعام و
خوش لباس
نِیقَة. بالکسر آراستگی وافزونی
در کار ولباس وطعام وخورش
اسم است ومنہ المثل خرقاءُ
ذاتُ نیقة در حق جاہلی گویند
کہ با وجود نادانی وجہل دعوی
معرفت ودانست نماید
نِیقِیَة. بالکسر مخففہ جائے است
از اعمال اسطنبول یا آنرا اَینقِیة
بفتح ہمزه وکسر نون یا اَینقِیاء
ممدود خوانند
تَنُوق. بفتح الفوقیہ موضعی است
بعمان
یَنُوق. بفتح التحتیہ کوہی است
کلان دھو لیس مصحف تنوق
نَق نُوق. بالضم پاک کن گوشت
را از پیہ وھو امر بتنقیة اللحم
من الشحم الیہود
مُنَوَّق. کمعظم شتر ریاضت
یافتہ رام کرده وخر با بن کشتی داده
وشتر بصف البتاده ودر گیاه
باز داشتہ مُنَوَّقَة. مونث
اَنقِنی اِیناقًا وِنیاقًا. در شگفت
انداخت مرا

اِنْتِیَاق۔ برگزیدن
تَنَیّق فی مَطْعَمِه وَمَلْبَسه۔ چیدگر وانید ونیکو کرد خورش ولباس خود را ونیز تَنَیُّق۔ آراستگی کردن در کار تَنَوُّق بالواو مثله فی الکل
اِسْتِنْوَاق۔ ناقه گردیدن شتر نر ومنه المثل استَنْوَقَ الجمل در حق شخصی گویند که سخن خود را بسخن دیگرے در آمیزد واصله ان المسیّب بن عَلَس انشد بین یدی عمرو بن هند + وقد اتلافی الهم عند احتضاره + بناج علیه الصیعریة مِکدم + وطرفة بن العبد حاضر وهو غلام فقال استنوق الجمل وذلك لان الصیعریة من سمات النوق دون الفحل فغضب المسیّب وقال لیقتلنه لسانه وکان کما تفرس

ن و ك

نُوك۔ بالضم والفتح کولی
اَنْوَك۔ کول نوکی گر کرے ونُوك بالضم جمع نوکاء مونث
نُوك بالضم جمع
مَا اَنْوَكَهُ۔ چه احمق است ولم یقل انوك به وهو القیاس
(س)، نَوِكَ نَوَاكَة کرامة وَنَوَکا محرکة کول گردید
اَنْوَکَهُ۔ کول یافت آنرا
سْتنواك۔ کول گردیدن
مُسْتَنوك لغت است ازان

ن و ل

نَوْل۔ بالفتح رود بار روان و مُزد کشتی ونورد جولاه اَنْوَال جمع + ونیز نَوْل سزاوار یقال نَوْلُكَ ان تفعل کذا ای ینبغی لكَ وما نَوْلُكَ ای ماینبغی لكَ ان تَنَالَهُ اصله من التناول
نَوْلَة۔ بالفتح دہش یقال ما اَصَابَ منه نَوْلَة ای شیئاً وبوسه وقلعه است + ونیز نَوْلَة نام دختر اسلم صحابیه یا آن نعم بنت کجهینة است و علی بن محمد بن نَوْلَة محدث است
نُوَل۔ بالضم گروہی از نگیان
نُوْلَة۔ بالضم بخشش وعطا
نَال۔ بخشش ورجلٌ نالٌ مرد بسیار عطا جوان مرد وهما نالان الوال جمع
نَالَة۔ گرداگرد حرم یا میدان وساحت مکه
نِوَال۔ کسحاب دہش وعطا وسزاوار یقال نَوَالُكَ ان تفعل کذا وبهره ونصیب وصواب
نَائِل۔ دہش وعطا
نَائِلَة۔ نام بتے ذکر فی اس ف ونیز نَائِلَة دختر سعد صحابیه است وَابُو نَائِلَة۔ سلکان بن سلامة صحابی است
مَا اَنْوَلَهُ۔ چه بسیار عطا وچه جوانمرد است او
نَوَّان۔ کشداد نام مردے
مِنْوَل۔ کمنبر نورد بافنده که چوبی باشد مدور

مِنْوَال۔ بالکسر نورد بافنده و آن چوبے باشد مدور یقال هم علی مِنْوَالٍ وَاحِدٍ ای علی طیبة واحدة یعنی بر یک نورد اند در خوی وجز آن وجولاه وسزاوار یقال مِنْوَالُكَ ان تفعل کذا ای ینبغی لك وحتك
مَنُوْلَة۔ کمقوله مادری است
(ن) نُلْتُهُ وَلَهُ وبه نَوْلًا۔ بالفتح عطا دادم او را + ونالت المرأة بالحدیث والحاجة جوانمردی کرد بسخن وحاجت یا آهنگ کردن ونیز نَوْل۔ نور دیدن
(س) نَالَ الرجل نَائِلًا ونَیْلًا بالفتح جوانمرد وبسیار عطا گردید
اَنَالَ المَعْدِن اِنَالَة۔ فراهم آمد دران چیزے + ونیز انالت دادن و سوگند خوردن یقال انالك ایا الله
مُنَوِّل کمحدث نام مردے
تَنْوِیْل۔ دادن یقال نَوَّلْتُهُ ونَوَّلْتُ علیه وبه
مُنَاوَلَة عطا دادن
تَنَاوُل۔ گرفتن یقال نَاوَلْتُهُ فتناول۔

ن و م

نَوْم۔ بالفتح خواب نیام بالکسر مثله
نِیْم۔ بالکسر جامه خواب
نِیْمَة۔ خوابیدگی اسم است وهیأت خواب یقال فلان حَسَنُ النِّیمَة وقوت شهر یقال ماله نیمة لیلة ای بیتها
رجلٌ نُوْمَة۔ بالضم ساکنة الواو مرد بے اعتبار گمنام
نَامَة۔ کشادگی فرج
نَامِیْن۔ موضعی است
نُوَم۔ کصرد مرد بسیار خواب نُوَمَة کهمزه مثله + ونیز نُوْمَة۔ مرد گمنام بے اعتبار نادان کند خاطر
نُوَیْم۔ کامیر مرد کند خاطر نادان یا گمنام بے اعتبار
نُوَام بغراب خواب یقال اخذ نُوَامُه ای تعتریه النوم یعنی خواب گرفتش
نَؤُوم۔ کصبور خوابنده مذکر ومونث دروے یکسانست
نَائِم۔ خوابیده نیام کتاب ونُوَّم کرکع علی الاصل ونُیَّم علی اللفظ نِیَّم بالکسر وشد نیاما [illegible] نُوَّام ونُیَّام [illegible] بالفتح جمع [illegible] لیلٌ نَائِمٌ [illegible] وهو فاعل بمعنی مفعول فیه
نَائِمَة۔ مرگ ومار [illegible] بخواب شده نُوَّم ونُیَّم [illegible]
نُوْمَان کسکران مرد بسیار خواب یقال یا نومان ولا یقال رجلٌ نومان لانه مختص بالنداء وگیاهے است
مَنَام۔ بالفتح جاے خواب
مَنَامَة۔ بالتا جاے خواب وجامه خواب وبستر و دکان
(ن) نُمْتُهُ نَوْمًا چیره شدم بروی در خواب ونوم + نُوَّم۔ بے آواز شدن پاے برنجن از پری ساق وکاستن باز از ایستادن

سال عجوز نهبلة - مونث
و نیز نهبلة - بالتا شتر ماده سطبر
قال و فی الترمذی فی حدیث
الدجال فیطرحهم بالنهبل
وهو تصحیف والصواب بالمیم
یعنی مهبل کمعظم که شگاف کوه
است ٭ و نیز نهبلة کدحرجة
کلان سال شدن و رفتاری
باگران باری

ن ه ت

نهیت - کامیر بانگ کردن
شیر قیل هو دون الزئیر
و دم سرد و ناله بر آوردن
نهاب کغراب منه فیهما
والفعل من ضرب
ناهت - کصاحب کلو
نهات - کشداد خر بسیار بانگ
و مرد سخت بانگ و شیر بیشه سخت
آواز و نام اسپ ناحی بن تجار
منهت - کمنبر شیر بیشه
منهیت - کمسکن شیر غرنده

ن ه ت ر

نهتر فلان علینا - حکایت
دروغ کرد بر ما

ن ه ث ر

نهثرة کدحرجة بالمثلثة نوعی
از رفتار

ن ه ج

نهج - بالفتح راه روشن و کشاده
و نیز نهج پیدا و کشاده گردانیدن
راه و رفتن بران و پیدا و کشاده
شدن آن و کهنه ساختن جامه را
والفعل من فتح و کهنه گشتن جامه
درین معنی از سمع و کرم نیز آید
نهج محرکة تاسه و دمه و تاسه
و دمه زده شدن والفعل
من سمع وضرب
منهج - کمقعد راه پیدا و کشاده
منهاج - بالکسر مثله
انهاج پیدا و روشن گردانیدن
راه را و پیدا و کشاده شدن
آن لازم متعد و سیر کردن ستور
چندانکه تاسه زده گردد و یقال
ما ادری ما انهجه نمیدانم
چه چیز تاسه زده کرد او را و کهنه
نمودن جامه را و کهنه گردیدن آن
استنهاج - واضح گردیدن ام
و براه دیگرے رفتن

ن ه د

نهد - بالفتح هر چیز بلند و برآمده
و شیر بیشه و جوانمرد که بامور
معضلات آهنگ نماید و اسپ
نیکو تنداره پر گوشت بلند اطراف و نیلیا بمعنی بست
نهدة - بالتا مسله سطبر
نهد - بالکسر نفقه و هر چیزی که در
سفر هر یکے از رفیقان برابر یکدیگر
برآورند و قد تفتح
نهید - کامیر مسکه تنک و فے
الصحاح زبد نهید اذا لم یکن
لفیفا کذا فی الشمس و غیرها
نهیدة - کسفینة مغز دانه حنظل
که بار د ترتیب و هند و خورند
نهاد - کغراب اندازه یقال
هذا نهاد مائة ای نهاؤه
ناهد - زن برآمده پستان
ناهدة مثله و شیر بیشه
نهدان - کسکران پر از حوض
وا آوند و خنور یا پر تا دو ثلث
نهداء - کصحرا ریگ توده بلند
(ن ف) نهد الثدی نهودا -
برخاست و برآمد ٭ و نهدت
المرأة - برآمده پستان گردید
و نهد الرجل برخاست ٭
نهد لعدوه و الیه نهودا و نهدا
بالفتح والتحریک برخاست بسوے
دشمن و نهد الهدیة بزرگ
شمرد یا بزرگ کرد آنرا ٭ و نیز
نهود - گذشتن بهر حال که باشد
دل نهد الفرس نهودة -
نهدگردید اسپ
انهاد - بزرگ شمردن یا بزرگ
کردن هدیه را و پر کردن آوند
و حوض و جز آن یا نزدیک پری
رسانیدن آن را
امرأة منهد - کمحدث زن
بلند و برآمده پستان
تنهید - بلند برآمدن پستان
زن بلند پستان شدن آن
مناهدة - بسوے یکدیگر آهنگ
کردن در حرب و بانگشتان فال
گرفتن و قرعه کردن با کسے
تناهد - هر کسے چیزی از نفقه
بیرون آوردن برابر یکدیگر

ن ه ذ

آناهید - ناهید که زهره باشد
فارسی است غیر معرب در وے
عن ابن عباد بالدال ایضا
فلا مدخل له حینئذ
فی الکلام

ن ه ر

نهر - بالفتح و بحرک جوی انهار
و نهر ککتب و نهور و انهر
کافلس جمع قال الله تعالی فی
جنات و نهر ای انهار و
قد یعبر بالواحد عن الجمع
کما قال تعالی و یولون الدبر
نهری منسوب بوے ٭ نهریون
عبدالله بن علی و احمد بن
عبدالله محدثان و علی بن
حسین بن میمون شاعر ٭
و نهر عیسے شهری است یا بلادے
نهارة - بالفتح بودگی و خواندگی
نهر محرکة فراخی و کشادگی
نهر و نهر - ککتف جوی فراخ
و کشاده و رجل نهر مرد بروز
غارت کننده قال الراجز
ان کنت لیلیا فانی نهر
متی اری الصبح فلا انتظر
و نهار نهر روز نیک
روشن ٭ و نیز نهر انگور سپید
نهیر - کامیر بسیار
نهیرة - کسفینة شتر ماده
بسیار شیر
نهار - کسحاب روز ضد لیل
یعنی روشنی مابین طلوع فجر تا
غروب آفتاب یا از طلوع
آفتاب تا غروب آن انتشار
روشنی بینائی و افتراق آن
انهر کافلس و نهر ککتب جمع
او لا یجمع کالعذاب و التراب
و چوزه سنگخوار یا چند نر یا بچه
چوبینه و شوات نر و ماده آنرا

لیل خوانند اَنْهِرَة و نُهُر کتب جمع و نَهَار بن توسعة شاعرے است از بنی بکر بن وائل
نَهَارٌ اَنْهَر۔ کاحمد مبالغہ است یعنی روز نیک روشن ٭ و اَنْهَرَان عَوّاء و سِمَاك کہ ہر دو منزل است ماہ را سُمّیا لکثرۃ ماءہما
نَهَر و اَنْ بفتح النون و تثلیث الراء و بضمها سہ رود است اعلا و اوسط و اسفل میان واسط و بغداد و نیز نام شہرے
نَاهُور۔ ابر
مَنْهَر۔ کمقعد جاے آب کند جوے و جوی خرد در قلعه که از ان آب در قلعه روان گردد
مَنْهَرَة۔ بالتاء جاے خاک روبه انداختن
(ف) نَهَرَ النَّهْرَ نَهْرًا۔ بالفتح جاری کر و جوی را ٭ و نیز نَهْر۔ سرزنش کردن و بانگ بر زدن و منه قوله تعالیٰ وَ اَمَّا السَّائِلَ فَلَا تَنْهَرْ۔ جاے درشت گرفتن جهت۔ و ان کردن جوی و رفتن آب در زمین و تا آب رسیدن چاه کن و این معنی از سمع نیز آید یقال حفر حتی نَهِرَ اے بلغ الماء۔
اِنْهَار۔ تا آب رسیدن چاه کن یقال حفر حتی اَنْهَرَ و راندن آب و خون و جز آن و فراخ کردن جوی را و نا ایستادن خون رگ و زخم فراخ زدن بنیزه و به نیکوی رسیدن و فربه گردیدن زن و آهسته دویدن و روان گشتن خون و روز گردن و بروز در آمدن و در رفراغت نمودن
اِنْتِهَار۔ سرزنش کردن و نا ایستادن خون رگ و روان گردیدن شکم
اِسْتِنْهَار۔ زجر کردن و رفتن آب در زمین و فراخ شدن و گرفتن زمین محکم براے جاری کردن نهر

ن ه ر ش

نُهَارِش۔ کزبرج نام جد زید بن ضُبَیَات که یکے از رقاع است

ن ه ز

هٰذَا اَنْهَزُ کَذَا۔ بالفتح یعنی باندازۂ انست
نُهْزَة۔ بالضم فرصت و برد آر کار و غنیمت
نُهُز۔ کقفذ شیر بیشه
نُهَاز۔ بالضم و بالکسر اندازه یقال هٰذَا نُهَازُ ذٰلِكَ اے قدره
نَاهِز۔ از اعلام است
نَهَّاز۔ کشداد خر که بر سینه برخیزد و برفتار و از اعلام است
(ف) نَهَزَ بِالدَّلْوِ فِی الْبِئْرِ دلو در آب چاه زد تا پر شود ٭ و نیز نَهْز۔ بالفتح زدن و راندن و دور کردن و سپوختن و نزدیک شدن چیزے و سر جنبانیدن و بر سینه برخاستن ستور رفتن و سر زدن گوساله و شتر بچه پستان مادر را
مُنْهَز۔ بکسر م جاے ایستادن آب کشتن از پشت چاه نزدیک و بان آن که پیدا و نمایان باشد
مُنَاهَزَة۔ نزدیک شدن باهم و پیش آمدن شکار را و فرصت یافتن و غنیمت شمردن و نزدیک رسیدن کودک بلوغ را
تَنَاهُز۔ شتابی کردن و کسی بر یکدیگر امارت شهرے را و بهم فرصت یافتن
اِنْتِهَاز۔ فرصت یافتن و غنیمت شمردن و زشت خندیدن و افراط کردن در ان یقال اِنْتَهَزَ فِی الضِّحْكِ اذا افرط و قتح و نزدیک آوردن کودک بلوغ را

ن ه س

نُهَس۔ کصرد مرغے است که گنجشک را شکار کند نِهْسَان بالکسر جمع
نُهَیْس۔ کزبیر جد نعیم بن راشد
نَهُوس۔ کصبور شیر بیشه نَهَّاس کشداد و مثله
مَنْهَس۔ کمقعد جا که از ان چیزے خورند
مَنْهَس۔ بن فهم کمنبر محدثے است
مَنْهُوس۔ مرد کم گوشت ٭ و مَنْهُوسُ الْقَدَمَیْنِ۔ مرد کم گوشت کف پاے و منه فی صِفَتِه صلی الله علیه وسلم کان مَنْهُوسَ الْکَعْبَیْنِ و یروی منهوس القدمین و بالشین ایضًا۔
(ف س) نَهَسَ اللَّحْمَ نَهْسًا بالفتح بدندان پیش گرفت و زیر آن او برکند ٭ و نیز نَهْس گزیدن مار
اِنْتِهَاس۔ بدندان پیش گزیدن

ن ه س ر

نَهْسَر۔ کجعفر گرگ یا بچه گرگ و گفتار و مرد سبک تیز رو و آزمند گوشت و بسیار خورنده
نَهْسَرَة۔ بریدن گوشت را و خوردن طعام را

ن ه ش

نَهْشَل۔ لَیْدَن کقفذ ستور سبک دست ٭ و کذا نُهُش القوائم ٭ و بعیر نَهِش شتر که در باطن سپل آن نشانی باشد سواے اثره که بر زمین آشکار گردد
نَهَاوُش بالفتح ستمها و تنگ گرفتگیها مردم را
رجل مَنْهُوش۔ مرد مشقت کشیده ٭ و رجل مَنْهُوشُ الْقَدَمَیْنِ۔ مرد کم گوشت پاے
(ف) نَهَشَه نَهْشًا۔ بدندان پیش گزید آن را و برکند و نَهَشَتْهُ الدَّهْر۔ در مشقت انداخت او را زمانه و از بیخ برکند ٭ و نُهِشَت عضداه باریک شدند
مُنْتَهِش۔ بکسر الهاء زن که در مصیبت روی را بخراشد و لیا نچه زند بر آن

ن ه ش ل

نَهْشَل۔ کجعفر گرگ و چرغ و پیر

کلان سال از زنده رسیده
از پیری بانده طاقت نهشلة
مونث ونام مردی وقبیله است
والو نهشل - لقیط بن زراره
تمیمی

نَهْشَلَة - کلان سال شدن
وگزیدن بدندان از لهو وبازی
وهیچو سخت گرسنه خوردن وبرناقه
مستعار سوار شدن

ن ه ض

نَهْض - بالفتح ما بین منکب وکتف
جای شتر انهض کافلس
جمع
نُهَاض الطَّرِیق - کغراب
بلند یهای راه وعقبهای آن
نُهَیْض - کزبیر موضعی است
نَاهِض - چوزه مرغ بال تمام
است کرده وآماده پریدن شده
وگوشت اعلی بازوی اسپ + وناهض
ابن ثومه - شاعری است
نَاهِضَةُ الرَّجُل - برادران
پدری مرد که با وی قیام نمایند
دکسانیکه بجهت وی غضب کنند
برکسی وقیام نمایند بکار وی
نَوَاهِض - شتران کلان
جثه درشت اندام
نَهَّاض - ککتان نام مردی
(ف) نَهَضَ نَهْضًا - بالفتح و
نُهُوضًا - برخاست + ونهض
النَّبْتُ - راست وتمام بالا گردید
گیاه ونهض الطَّائِر - در واشد
بال گستر وجهت پریدن +
نیز نهض ستم کردن وسرزنش

نمودن
اِنْهَاض - برخیزانیدن ونزدیک
پری گردانیدن مشک را
مُنَاهِض - بللفاعل نام مردی
مُنَاهَضَة - مقاومت کردن
باهم وبرابری نمودن در جنگ
تَنَاهُض - بسوی یکدیگر درروا
شدن وآهنگ کردن دو خصم
در حرب
اِنْتِهَاض - برخاستن
اِسْتِنْهَاض - برخاستن
خواستن بکاری یا برخاستن
فرمودن جهت آن یقال استنهضه
لِکذا ای اَمَرَهُ بالنُّهُوضِ لَهُ

ن ه ض ل

نَهْضَل - کجعفر کلان سال از
مردم وکرکس وباز

ن ه ط

(ف) نَهَطَهُ بالرُّمْحِ نَهْطًا
بالفتح نیزه زد اورا

ن ه ع

نَهَعَ نُهُوعًا - بستم قی کرد
وچیزی برنیاید از گلو

ن ه ف

نَهْف - بالفتح سرگشته شدن
والفعل من فتح

ن ه ق

نَهْق - بالفتح مرغی است گیاهی
شبیه جرجیر یا نهق - محرکة جرجیر
دشتی است
نَهِیق - کامیر بانگ خر نُهَاق
کغراب مثله
نَاهِق - جای برآمدن نُهَاق

از گلوی خر نَوَاهِق جمع + و
نَاهِقَان - دو تندی رخسار اسپ
وغیره مانند آن که در مجرای اشک
است وآن هر دو را نَوَاهِق
نیز گویند
(ض س) نَهَقَ الحِمَارُ نَهِیقًا
کامیر ونُهَاقًا - کغراب بانگ کرد
خر

ن ه ك

نَهْکَة - بالفتح لاغری وسستی از
بیماری وسختی آن یقال بانت
عَلَیْهِ نَهْکَةُ المَرَض
نَهِیك - کامیر مبالغه کننده در
هر چیزی ودلیر وشتر توانا حمله
آور بر مردم وتیغ بران در گذرنده
در ضریبه ونیکوخوی وشیر بیشه
ونام مردی وکرمی است شبیه
کیک که نیش وی نیش زنبور مانند
وآنرا حرقوص نیز خوانند نُهَیْك
کزبیر مثله
نَهُوك - کصبور دلاور
نَاهِك - فزونی نهنده در هر
چیزی ومبالغه کننده
مَنْهُوك - بیمار گران ولاغر ونزار +
ونیز مَنْهُوك - از رجز آنچه دو
ثلث آن رفته ویک ثلث باقیمانده
باشد کقوله (ع) ما الذین
الا بالورع
(ف) نَهَكَ الثَّوبَ نَهْکًا -
بالفتح پوشید جامه را کهنه گردید +
ونَهَکَهُ نَهَاکَةً - ککرامة
چیره شد بر وی + ونهکه القرّا
لاغر کرد اورا شراب + ونیز

نَهْك ونَهَاکَة - فزونی ومبالغه
نمودن در طعام خوردن ودر
دشنام دادن کسی را یقال
نَهَكَ مِنَ الطَّعَامِ ونَهَكَ
عِرْضَهُ اذا بالغ فیهما ونیز شیر
پستان دوشیدن یقال نَهَكَ
النَّاقَةَ اذا استوعب ما
فی ضرعها ولاغر ونزار گردانیدن
تب ورنجیده ساختن آن یا نهك
مبالغه کردن باشد در هر چیزی
(س) نَهِکَتْهُ الحُمّٰی نَهْکًا -
بالفتح والتحریک ونَهَکَةً - محرکة
ونَهَاکَةً ککرامة لاغر ورنجور
کرد اورا تب ونَهِکَهُ السُّلْطَانُ
نَهْکًا ونَهْکَةً بفتحهما مبالغه نمود
در عقوبت وی ونَهِكَ الثَّوبَ
سپری کرد آنرا ونُهِكَ فُلَانٌ
مجهولا بیمار ولاغر گردید
(ك) نَهُكَ نَهَاکَةً - بالفتح
دلیر ونهیك گردید
اِنْهَاك - مبالغه نمودن در عقوبت
ودر شستن وپاک کردن چیزی
منه الحدیث اَنْهِکُوا الاَعْقَابَ
او لَتَنْهَکَنَّهَا النَّارُ ای بالغوا
فی غسلها وتنظیفها فی الوضوء
وکذلك یقال فی الحث علی
القتال انهکوا وجوه القوم ای
اجهدوهم وابلغوا جهدهم
تَنْهِیکَة - کتشنیه عقوبت کردن
اِنْتِهَاك - رنجیده ولاغر ساختن
تب وزشت وآلوده کردن ناموس
کسی را وهمه شیر پستان ناقه
دوشیدن

مایَنْہَلُ اِنْہَکاکًا۔ یعنی جدا نمے شود۔

ن ه ل

اِبلٌ نَہَلَةٌ۔ بالفتح شتران نخست برآب آمده

نَہَلٌ۔ محرکه وبسکن نخست آب خوردن وتشنه وسیراب شدن از اضداد است والفعل من سمع ویقال اِنْہَلْ فلان یعنی بس است ترا این ساعت ✤ ونیز نَہَلٌ محرکه طعام خورده شده

نُہَیْلٌ۔ کزبیر نام مردے

نَاہِلٌ۔ شتر نخست آب خورنده نَوَاہِلُ ونِہَالٌ۔ ککتاب ونَہَلٌ محرکه ونُہُولٌ جمع وسیراب وتشنه از اضداد است وشتر گرسنه نَوَاہِلُ جمع

نَاہِلَةٌ۔ آینده وروندہ در آب خور

اِبلٌ نَہْلَی۔ کسکری شتر نخست آب خورنده

نَہْلَانُ۔ کسکران آنج رنده وسیراب وتشنه از اضداد است

مَنْہَلٌ۔ کمقعد آب خور ونخست آب خوردن وجاے آب خوردن یقال مَنْہَلٌ بنی فلان ای مشربہم موضع نہلہم ومنزل یا منزل دشت ومرد بنہایت در سخاوت وکور

منہال۔ بالکسر مرد بسیار بخشم آور ولیشته بلند ریزان ومرد بسیار عطا ونہایت در سخا وقبر وبینی است ومِنْہَالُ

قیس صحابی است او صوابه ملحان

مُنَہِّلٌ کمحسن آبے است مر سلیم را

اِنْہَالٌ۔ نخست برآب آوردن شتر را او نخست آب خورانیدن دوادن یقال انہل ای اعطا وخداوند شتران نخست آب خورده شدن وتشنه وسیراب گردانیدن از اضداد است وخشمناک کردن

ن ه م

نَہْمٌ۔ بالفتح آواز کمی وسرزنشی وتوعدی که بدان شتر وجز آن را زجر کنند

نَہْمَةٌ۔ بالفتح حاجت ونیاز ونَہْمَةُ الاسد بانگ شیر نَہْمَةُ الرجل کذلک وآواز که بدان شتر را زجر کنند

نُہْمُ بن رَبِیْعَةَ۔ بالکسر پدر بطنی است

نُہْمٌ۔ بالضم دیویست وبتے مر مزینه را واز اینجاست که عبد نہم نام گذارند

نَہِمٌ۔ ککتف نیک آزمند وحریص برطعام وگرسنه چشم

نُہَمٌ۔ کصرد پسر عبد الله بن کعب بن ربیعه بن عامر بن صعصعه است

نَہِیمٌ۔ کامیر نیک آزمند خوردن وگرسنه چشم که سیر نشود وآوازی است وتوعدی وزجری وبانگ شیر وفیل

نَہَامٌ ونِہَامِیٌّ۔ منسوبا مثلثتین آهنگر ودرود گر یا نِہَامِیٌّ بالکسر صاحب دیر وکلیسا وبضم وراه آسان

نُہَامَةٌ۔ کسحابة شیر بیشه

نُہَامٌ۔ کغراب مرغی است یا چغد وپارسائی ترسایان که در کلیسا باشند

نَہَّامٌ۔ کشداد شیر بیشه ومیانه راه روشن

مَنْہَمَةٌ۔ کمقعده جاے درودگری وجاے تراشیدن از چوب

نَاقَةٌ مِنْہَامٌ۔ بالکسر شتر ماده که براندن زود راه رود ومَنَاہِیمُ جمع

مَنْہُومٌ۔ آزمند بر طعام وحریص یقال هو مَنْہُومٌ بکذا ای مولع به منه الحدیث مَنْہُومَانِ لا یَشْبَعَانِ مَنْہُومٌ بالمال ومَنْہُومٌ بالعلم

(ض) نَہَمْتُ هِمَتُہُ نَہْمَةً بالفتح رسید همت او در چیزے ✤ وکذا نَہَمَتْ شَہْوَتُہُ یعنی گزید ✤ ونُہِمَ۔ بمجهولا آزمند گردید ✤ ونَہَمَ بانگ برزد وبانگ فهیم

(ض ف) نَہَمَ اِبِلَہُ نَہْمًا ونَہَمَةً۔ بالفتحهما ونَہِیمًا۔ کامیر زجر کرد وبانگ وراند در راه ستور را ✤ ونیز نَہَمَ سنگریزه وجز آن انداختن بانگشتان در راندن بدان

(ف) نَہَمَ الفِیلُ نَہْمًا ونَہِیمًا غرید وبانگ کرد

(س) نَہِمَ نَہَمًا۔ محرکه ونَہَامَةً کسحابة نیک آزمند گردید بطعام ونیز نگر دید چشم بسیار خوار وسیر نشد ✤ ونُہِمَ بِکَذَا۔ آزمند آن گردید

مُنَاہَمَةٌ۔ باهم دم سرد وناله بر آوردن

ن ه م س

مُنْہَمِسٌ۔ بکسر المیم کار پوشیده

ن ه ن د

نَہَاوَنْدُ۔ مثلثة النون الاولی والفتح والکسر عن الصغانی والضم عن اللباب شهریست از بلاد جبل جنوبی همدان اصله نوح اوند لانه بناها او صله اینها وند

ن ه ه

نَہْنَہٌ۔ کجعفر جامه تنک یا فته

نَہْنَہَہُ عن الامر۔ باز داشت او را از کار وسرزنش نمود ✤ ونَہْنَہْتُ السَّبُعَ بانگ بر زدم بر آن تا ایستد والاصل فی نَہْنَہَ ونَہَّہَ بثلاث هاءات فابدلوا الوسطی نونا للفرق بین فَعْلَلَ وفَعَّلَ وزادوا النون لان فی الکلمة نونا

تَنَہْنَہَ عن الامر۔ باز ایستاد از کار

ن ه ی

هذا رَجُلٌ نَہْیُکَ من رَجُلٍ بالفتح یعنی این مرد بس است ترا لا یونث ولا یجمع لانه مصدر

نِہْیٌ۔ بالکسر والفتح حوض بزرگ وآبگیر یا شبیه آن۔ انہ وانْہَاءٌ ونُہِیٌّ کدلی ونِہَاءٌ کسماء جمع

ناقةٌ نِہیۃٌ ۔ بالکسر ناقہ بنایت فربہ
نُہیۃ ۔ بالضم سوراخ سر میخ و عقل و خرد و نہی کصرد جمع و غایت چیزے و پایان آن + و نیز
نُہیۃ ۔ باز و است اسم مصدر است
نُہًی ۔ کہدی خرد و دہی است در بحرین
نَہاۃ ۔ بالفتح اسپی است
رجلٌ نَہٍ ۔ ککتف و نِہٍ بالکسر علی الاتباع مرد نیک خردمند
نَہِینَ جمع
نَہِیٌّ کغنی مرد بپایان خردمندی رسیدہ اَنہیاء کانبیاء جمع
نَاقَۃٌ نَہِیَّۃٌ ۔ کغنیہ ناقہ بپایان فربہی رسیدہ … نَہِیَّۃٌ ای ضخمۃ سمینۃ
ھذا الرجلُ نَہَاکَ من رجلٍ اے حسبک
نِہَاءٌ ۔ ککساء پایان و خرد ترین از جایہائے کہ دران آب باران ایستد و آبگینہ و بقصر یا شیشہ مُہَاءٌ بالضم جمع و سنگے است سپید نرم تر از رخام و دار و ئے است ببادیہ و نوعے از مہرہ + و نیز
نُہَاءٌ ۔ بلند شدن روز و آب
نِہَایۃٌ ۔ کحکایۃ پایان چیزے و نہایت … ب عران دربینی شتر و چوب کہ بدان بار بر دارند
نُہَاءٌ ۔ بالضم اندازہ یقال نُہَاءُ مِائۃٍ ای مقدار مِائۃٍ
نَہُوٌّ ۔ کعدو باز دارندہ یقال ھو نَہُوٌّ عن المنکر امورٌ بالمعروف یعنی بسیار باز دارندہ از بدی و بسیار امر کنندہ نیکی را
ھٰذ رجلٌ نَاھِیکَ من رجلٍ این مرد بس است ترا از طلب دیگری و کذا ھذہ امرأۃٌ نَاھِیَتُکَ من امرأۃٍ یذکر و یونث و یجمع و یثنی او تقول فی المعرفۃ ھٰذ عبد اللّٰہ ناھِیکَ فتنصب ناھیک علی الحال
مالہ ناھِیَۃٌ ۔ ای نہی
نِہْیًا ۔ بالکسر والتحریک ابی است … و دیر نِہْیًا ۔ بالکسر دیری است بمصر
نُہَیَّۃ ۔ کسمیۃ نام پسر اسد بن عبد العزی و مادر پسر عمر بن الخطاب رضی اللہ عنہ
تَنْہِیَۃٌ ۔ آن جائے از کرانہ رود بار کہ آب دران منتہی شود و
تَنَاھِی جمع
تِنْہَا ۔ بالکسر خاک و جز آن کہ بدان سیل را باز گردانند
تَنْہَاءٌ ۔ بالفتح ممدودۃ جائے منتہی شدن آب و دو بار از کرانہ
رجلٌ مَنْہَاۃٌ ۔ بالفتح مرد خردمند
(ف) نَہَاہُ نَہْیًا ۔ بالفتح باز داشت او را از کار و گفت و جز آن خلاف امرہ و طلب حاجۃً حتّی نَہِیَ عنہا خواست حاجت را چنانکہ گذاشت حاصل شدہ باشد یا نہ و یقال الیکَ نَہْیَ المثلُ مجہولاً و معروفًا قلیلاً یعنی نظیر تو نایاب است
(ک) نَہُوَ نَہَایَۃً نیک خردمند گردید
اِنْہَاءٌ ۔ در آمدن در حوض و رسانیدن چیزے را و پیغام و جز آن را و گذاشتن یقال طلب حاجۃً حتّی انہی عنہا ای ترکہا ظفر بہا او لم یظفر و یقال الیکَ اُنْہِیَ المَثَلُ مَعْرُوفًا و مجہولاً یعنی نظیر تو نایاب است
تَنْہِیَۃٌ ۔ بپایان رسانیدن چیزے را و بپایان آن رسیدن یقال الیکَ نُہِّیَ المَثَلُ و یعنی ہمتائے تو نایاب است قول الفرزدق فنہاکَ عنہا منکر و نکیر ای نہاکَ انما شدد البالغۃ
تَنَاھِی ۔ بپایان رسیدن چیزے و باز ایستادن از کار و جز آن و یکدیگر را باز داشتن یقال تَنَاھَوْا عَنِ المُنْکَرِ ای نَہٰی بَعْضُہُمْ بَعْضًا و ایستادن آب در حوض و آرمیدن آن و رسیدن خبر
اِنْتِہَاءٌ ۔ باز ایستادن از کار و جز آن و بپایان رسیدن چیزے و یقال الیکَ انتہی المثل یعنی نظیر تو نایاب است و رسیدن خبر

بَابُ النون فَصْلُ الیاء

ن ی ء

نِیْءٌ ۔ بالکسر کریع گوشت نیم پختہ
نُیُوءٌ ۔ بالضم نیم پختگی گوشت
نُیُوءَۃٌ مثلہ
(ض س) نَاءَ اللحمُ نَیْئًا بالفتح نیم جوش گردید گوشت و نیکو پختہ نشد و نَاءَ فلانٌ دور شد لغۃ فی نأی
اَنْیَأَ اللحمَ اِنْیَاءً ۔ نیم جوش پخت گوشت را
نَیَّأَ الامرَ تَنْئِیَۃً ۔ استوار نکرد کار را

ن ی ب

نَاب ۔ دندان نشتر مونث
اَنْیُبٌ کافلس و اَنْیَاب و نُیُوبٌ علی غیر القیاس و نَیِّب جمع و مہتر قوم و شتر مادہ کلان سال اَنْیَاب و نُیُوب و نِیب بالکسر جمع و فی المثل لا اَفْعَلُ ذٰلکَ ما حَنَّتِ النِّیبُ نُیَیْبٌ مصغرات قیل سُمِّیَتِ الناقۃُ لطول نابہا اذا اسنت فہو کالصفۃ فلذلک لم تلحقہ الہاء لان الہاء لا تلحق تصغیر الصفات و لا یقال للجمل ناب قال سیبویہ تصغیر نُوَیْب ایضًا بالواو لان ہذہ الالف یکثر انقلابہا من الواوات قال ابن السراج ہذا غلطٌ منہ + و نیز ناب نام پدر لیلی کہ مادر عنبان بن مالک است و تہر آنکہ ناب جوی است نزدیک دا در بغداد و ذو الانیاب لقب قیس بن معد یکرب و سُہَیل بن عمرو بن عبد شمس
اَنْیَب ۔ کاحمد بزرگ و سطبر دندان

نَیُّوب بکتسور ناقه کلان سال
رض، نَابَتْ نَیْبًا - بر دندان و
زدم + ونابه رسید وندان وی را
تَنْیِیب - بدندان گزیدن تیر را
تا سختگی چوب آن معلوم گردد و
بدندان نشان کردن در ان
و پیر و کلان سال گردیدن ناقه
وبیخ بر آوردن گیاه
تَنَیُّب بیخ بر آوردن گیاه

ن ی ت

نَیْت - بالفتح خمیدن پیچ پیچان
رفتن از ضعف والفعل من
ضرب علی عبد العزیز نَابِت
بسر بی موب است وروایت
حدیث کرده

ن ی ح

نَیْح - درشت وسخت گردیدن
استخوان خرد و کلان پس
رطوبت و نیز خمیدن شاخ
درخت نیحان بالفتح مثله
والفعل من ضرب
عَظْمٌ نَیْحٌ - کلیس استخوان
سخت وقوی
نَیَّحَ اللّٰه عظمه تَنْیِیحًا -
سخت وقوی گرداند خدای
استخوان او را وریزه ریزه کند از
اضداد است وما نیّحته بخیر -
نه بخشیدم او را چیزی

ن ی ر

نِیر - بالکسر نی در رشته چون
مجتمع گردد ونگار وعلم جامه و پود
جامه وریشه و پرزه جامه ولی حدیث
عمر رضی اللّٰه عنه انه کان یکره النیر

تحیل بیر ید من الحریر وکذالک
عن ابن عمر انه کان یقطع نیر
الحریر من عمامته ویوغ
آماج وچوب جولاهکان که برو
بافند انیار ونیران جمع وکرانه
راه یا صدر آن یا نشان روشن
راه وشکاف آن ودهی است
ببغداد ازان ده است ابو
جعفر احمد بن عبد اللّٰه محدث و
کوهی است مربنی غاضره را
ناقة ذات نِیرَین - ناقه کلان
سال که در ان بقیه باشد فاقة
ذات انیار کذلک ورجل
ذو النیرین آنکه قوت او دو چند
قوت یار او باشد
اَبُو بُردة بن نِیَار - بکتاب
ونیار بن ظالم بن عبس ونیار
بن مسعود بن عبدة ونیار
بن مکرم اسلمی صحابیان اند
هذا انیر منه - این روشن
تر و آشکارتر است ازان
رض، نِرْتُ الثوب نیرا -
بالفتح نگارین کردم جامه را
آنارَیه - بانگ برزوران +
واَنار الثوب - علم ونگار کرد در آن
کذا هنا ره مثل ناقه وهراقه
مُنَیَّر بکعظم جامه دو پرده یعنی
ثوب منیر ای منسوج علی
نیرین و پوست کنده وسطبر
تَنْییر - علم ونگار کردن در جامه
مُنَایَرَة - بدی یقال
بینهم منابرة
ای شیء

ن ی س

نَیْسَان - بالفتح ماه هفتم از
ماههای رومی

ن ی ص

نَیِّص - بالفتح خارپشت اسم
است آنرا وحرکت سست وضعیف

ن ی ض

نَیْض - بالفتح جنبیدن رگ
والفعل من ضرب

ن ی ط

نَیْط - بالفتح رگ یا مرده یا آنهات
زمان عمر
رض، نَاطَ نَیْطًا - بالفتح دور شد
اِنْتِیَاط - دور گردیدن

ن ی ع

نَوَائِع - شاخهای خمیده
رض، نَاعَ نَیْعًا - بالفتح خمید

ن ی ک

نَیَّاک - کشنده بسیار گاینده
رض، نَاکَ المَرْأَةَ نَیْکًا
بالفتح گایید آنرا نائک لغت است
ازان وفی المثل من ینک
العَیْرَ ینک نَیَّاکًا
تَنَایُکْ - خواب آلوده شدند
وغالب شد بر ایشان خواب +
وتَنَایَکَ الاجفان فرو نشست
پلک ها بر یکدیگر

ن ی ل

نَیْل - بالفتح عطیه و دهش نیلة
مثله یقال ما اصاب منه نیلًا
ونیلة ولا نُولَة بالضم یعنی نرسید
از وی عطائی
نِیل - بالکسر نام رود مصر وهی

است بکوفه ودهی دیگر وهیز و
وشهریست میان ابطه و واسط
ونیز نیل - گیاهی باشد که عصاره
آنرا نیله ونیلج گویند و بدان
رنگ کنند + برگ نیل را آب
گرم میشویند و کبودگی و کدورت
آن دور کنند و آب را بجا بگذارند
تا همچو گل نیک نشیند پس آب را
می ریزند و نیله را خشک کنند و
آن مبرد است ومانع جمیع
اورام در ابتدا و آشامیدن
چهار جو از ان محلول با آب مسکن
هیجان اورام وخون و دور
کننده عشق قبل از تمکن وجالی
کلف و بهق وقاطع خون حیض
ونافع دار الثعلب وحرق آتش
ویک درم نیلج هندی ویک
اوقیه درم مربی شربًا دفع وحشت
وغم وخفقان کند ومحمد بن نیل
فهری وابو النیل شامی وقد
یفتحان محدثان اند
نَالَة الذَّادِ - کشادگی میان سرای
نُیَال - بالضم موضعی است
نَائِل - عطا و دهش
نَائِلَة - نام زنی وبتی
رس ض، نِلْتُهُ نَیْلًا - بالفتح
نالًا ونالة - یافتم آنرا ورسیدم
بدو + ونال من عرضه
دشنام داد آن نهم ونلته
دادم او را اِنَالَة واملت
یقال نلته ایاه ولم

ن ی م

نِیم - بالکسر نعمت نام و آنکه

ہج

مردم از وے آرام و اطمینان
از وے آرام و اطمنان یابند
و بوی انس گیرند و دختیست کہ
از ان قداح و کاسہ سازند
و زندگانی آسان و خوش و جامہ
نرم و نور و رنگ کہ بوزیدن باز بهم
رسد و پوستین کهنہ
مَنیمون - بالفتح و فتح الباء
شهر ستانیست بمصر

ن ی ه

نِیۃ - بالکسر شهریست میان
سجستان و اسفراین
نَفسٌ تَاهَةٌ - نفس باز ایستاده
از هر چیزے
نائِہ بلند بر آمده
رس نَاهٍ نَبَهْنَا - بلند
گردید و بشگافت آ درد

الکتاب السادس و العشرون

فی الواو

باب الواو فصل الهمزه

وءء

وَأْوَأْ - کعدد فد آواز شغال

وءب

وَأْب - بالفتح کاسہ کلان و
فراخ و سم سخت بهم چسپیده و سردم
سبک یا سم قبہ دار لسیار در گیرنده
زمین را یا سم نیکو بزرگ مقدار
و شتر کلان جثہ + و نیز وَأْب
شرمنده شدن و سر درکشیدن
ترنجیده شدن از شرم آیة

مثلہ کوصل صلۃ و الفعل
من ضرب -
وَأْبَۃ - بالتاء سفالی برشکل
کرآب در زمی گردآید و چاه فراخ
و درتنگ با و درتنگ فقط
اِئبَۃ - کعدة رسوائی و ننگ و
شرم تُوءَبَۃ کهمزة مثلہ بعنا ل
نکح فلانٌ فی آبۃ قال ابو عمرو
نعدّی عندی اعرابیٌ ثم
دفع یده فقلت له از دُنفال
ما طعامُک یا ابا عمرو بطعام
تُوءَبَۃٍ ای بطعام یُستحیا
من اکله و اصل التاء واو
وَأَب - محرکۃ خشم آگین گردیدن
و الفعل من سمع
تَوْأَبَانِیّان - بالفتح و شد الیاء
دو سر پستان سپشین ستور حصل
التاء واو و قد مر فی ت ء ب
قِدْرٌ وَئِیْبَۃ - کسفینۃ دیگ
دور تنگ
مُوْئِبَۃ کمجلسۃ سوالی و
ننگ و شرم
مُوْئِبَات - رسوائیها
اَوْأَبَہُ - کرد کاری را باو دے کہ
از ان شرم دارد یا خشمناک گردانید
یا بر گردانید او را از حاجت وی
برسوائی اتّأبہ بقلت التاء مثلہ
اِتّأَب - کافتعل رسوا گردید
و شرمنده شد

وءج

وَأْج - بالفتح سخت گرسنگی

وءد

وَأْد - بالفتح آواز یا آواز بلند
درشت و بهر برشتہ
تَوَأْد - بالفتح آهستگی و درنگی
تُوءَدَة بالضم مثلہ
وئید - کامیر دختر کہ زنده
در گور کرده و ئیدة بالتاء
مثلہ و آواز یا بانگ بلند درشت
و هیر برشتہ و درنگی
مَوَائِد - بالفتح سختیها و بلاها
مَوْءُوْدَۃ - دختر کہ زنده بگور کرده
(ض) وَأَدَ بِنْتَہ وَأْدًا
انعش یعنی در گور کرد و آن را
تَوَءُّد - آهستہ رفتن و پوشیدن
و ربودن یقال تَوَأَّدَتْ عَلَیْہِ
الأرض ای غیّبتہ ذهبت بہ
اِتَّأَد - کافتعال آهستگی نمودن
یقال اِتَّئِد فی مرک ای تثبّت

وءر

اِرَۃ - کعدة آتش کده و آتش
و وُءْرَة بالضم مثلہ اِرَات
و ارون و اُوَار لغرات و ارکصرد جمع
و گوشت کہ در شکنبہ در کرده پزند
اَرْضٌ وَئِرَۃٌ - کفرحۃ زمین سخت
خشک بسیار او را یعنی کبیار
تشنگی مقلوب است
وِأْر - کتاب بلهاے گل کنی
وائِر - ترسناک
(ض) وَأَرَہُ وَأْرًا - بالفتح
ترسانیدن او را و در بدی افکندن او را
اِتّأرہا - آتشکده ساخت جہ آتش
اَوْأَرَہُ - رمانید او را و آگاهانید
او را یا ایشان کرد بر ان
تَوَءُّر - در بدی افکندن کسی را
اِستیئار - در پے یکدیگر رمیدن

یقال اِستوأرت الابل ای
تتابعت علی نفار قال ابو زید
هذا اذا انفرقت فصعدت
الجبل و اذا کان نفارها فی
السهل قیل استأورت +
قیل هذا کلام بنی عقیل

وءص

وئیبصۃ - کسفینۃ گروه مردم
یقال ما ادری ای الوئیبصۃ
هو ای ای الناس
(ض) وَأَصَ بِہِ الارض
اِصَۃ - کعدة بر زمین زد او را
تَوَأُّص - فراهم آمدن و
انبوهی کردن بر آب

وءط

وَأْطَۃ - بالفتح لجہ بلند آب
و جاے بلند
(ض) وَأَطَ القوم - زیارت
کرد قوم را + و نیز وَأْط - بالفتح
برانگیختہ شدن و برانگیختن

وءل

وَأْل - بالفتح جاے پناه در راه
وَأْلَۃ - بالفتح سرگین و پشکل
گوسپند و شتر فراهم آمده
برهم چسپیده با کمیز و سرگین شتر فقط
یقال انّ وَئْوُدهم الوَأْلَۃ
سرگین جاے و قبیلہ است حمیر
وائل بن قاسط - پدر قبیلہ
است و وائل بن حجر و وائل بن
ابی قعیس ابو وائل بن شقیق
بن سلمہ صحابیان اند
و وائل بن عبید تابعی است
وائلۃ - از اسماے رجال

است + ونیز وَائِلَة بطنی است
از ہمدان وہو وائلة بن شاکر بن
ربیعه بن مالک ونیز بطنی است از
عرب .
اَوَّل بخست نقیض اصلاً اَوْأَل
علی افعل مهموزالاوسط
فقلبت الہمزة واوا وادغمت
یدل علی ذٰلك قولہم ہٰذا اوّل
منك وقیل اصله ووّل و
وَوَّل مشددة الواو علی فوعل
قلبت الواو الاولی همزة اَطرئِل
واوالی علی القلب واَوَّلُون جمع
ولم یجمع علی اَوَاوِل لاستثقالہم
اجتماع الواوین بینہما اَلِف
الجمع اولی مونث اَوَّل کعمرد
وکرع جمع اذا جعلت اَوَّلا
صفةً لم تصرفه والا صرفته
تقول لقیته عاما اَوَّلَ و
عاما اَوَّلا ولا تقل عام الاوّل
اوهو قلیلٌ وتقول ما رأیته
مذ عامٌ اوّلُ ترفعه علی
الوصف کانک قلت اوّل من
عامنا وتنصبه علی الظرف
کانک قلت مذ عامٌ قبل
عامنا وفی قولك ابدا أبدا أوّلَ
تضم علی الغایة کما تقول
فعلته وان ظهرت المحذوف نصبت
نصبت تقول فعلته اوّلَ
کلِ شیءٍ وان لم تر شیئا یوما
قبل امس قلت ما رأیته مذ
اوّلُ من امس فان لم تره
مذ یومین قبل امس قلت
ما رأیته مذ اوّل من اوّلِ
من امس ولا تجاوز ذٰلك و
یقال ہٰذا اَوَّلُ بین الاوّلیة
وَأُلَان کسکران لقب شکر بن
عمرو که پدر قبیله است ووأُلَان
بن قرفة عدوی + ومحمود
بن وأُلَان عدلی محدثان اند
مَوْئِل کمجلس رہائی وجای
پناہ والیناد نگاہ سیل
مَوْأَلَة کمعقدة پناہ وبنو
موأَلَة بطنی است
(ض) وَأَلَ اِلَیْهِ وَأْلًا بالفتح
ووُؤُولًا ووئیلا کامیر پناہ
گرفت بوے وَوَأَلَ بہایش
جست ووَأَل الی المکان بشتافت
بسوی آن أوْأَلَ المکانُ
سرگین ناک شد جاے واو
آلته الماشیة وفیه سرگین
ناک ساخت آن را
مُؤَیِّل کمحدث خداوند ستور
مُوَاءَلَة ووِئَال کتاب پناہ
گرفتن ورہیدن ورہایش جستن
وشتافتن بسوے جاے
اِسْتِیْبَاْل گرد آمدن شتران

وءم

وَأْم بالفتح خانه گرم
رَجُل وَأَمَةٌ محرکة مردے
که کار ونقل حکایت کار دیگری نماید
مُؤَوَّمَة خود آہنی بے مونسه آن
پارہ آہن جامه باشد که بدان
خود را حلقہاے زرہ بر گردن
بندند
تُوءَم کجوہر ہمزاد دو باشد
یا زاید از ان یقال ہما تو أمان
وہٰذا توأم وہٰذہ توأمة
توائم وتُؤام کغراب جمع +
ونیز توأم قبیله است از حبش
ودوم تیر قمار اصله ووأم
صالح بن نبہان مولی التوأمة
تابعی است
توأمان بالفتح گیاہے است
ریزہ که ثمرش شبیه کمون باشد
مِتْآم کمحراب زن دوگانه
زاینده
اَتْاَمَت المرأة اِتْآمًا دوگانه
زاد زن وزیک شکم اصوانه
شعر لغت است از ان
مَوْأَم کمعظم کلان سر زشت سکر
تُوَیْئِم کلان سر زشت صوتی
گردانیدن یقال وأمه الله
ای شتر ہٰذہ
وَاءَمَ فلانا وِئَاما ومُوَاءَمة
سازواری نمود وارایا مباہات
کرد باوے وفی المثل لولا الوئام
لہلك الانام یعنی اگر موافقت
میان مردم نبودی از جدال و
خلاف ہلاک شدندی یا مردم
که کارہای نیکو وپسندیدہ میکنند
نه از سرشت وسیرت است بلکه
از راہ مباہات وتشبه بنیکوکاران
وبلندہمتان
مُتَوَائِم موافق وسازوار
دیقال غنّی غناءً متوائما
یعنی سرائید بے اختلاف لحن

وءن

وَأْن مرد پہن تن وپہن
وعریض از ہر چیزی وأنة مونث

وءی

وأی بالفتح عدد وشمار از مردم
ووہم وگمان
وَأْیَة بالفتح فراخ از دیگ
وکاسه
وَأًی محرکة سخت شتاب و
تیزرو از گورخر واسپ وجز آن
وَأَاة مونث
وَئِیَّة کغنیة مروارید فراخ
از دیگ وکاسه وشتر ماده کلان شکم
وءال سطر فراخ وزن نگاہبان خانه
(ض) وَأْی وَأْیًا بالفتح وعده
کرد وضامن شد وپذیرفتار گردید
قال سیبویه سألت الخلیل
عن فُعِل من وایت فقال
وُئِی فقلت فیمن خفف
ولکن فقال اُوِی ابدل من
الواو همزة فقال لا یلتقی
واوان فی اول الحرف قال
المازنی والذی قاله خطأ لان
کل واو مضمومة فی
اول الکلمة فانت
بالخیار ان شئت ترکتہا علی
حال وان شئت قلبتہا همزة
فقلت وُعِد وأُعِد وَوُجُوه
وأُجُوه ووُرِیَ واُرِیَ و
وُوْرِیَ واُوْرِیَ لا لاجتماع
الواوین لکن لضمة اولی
تَوَائِی فراہم آمدن
اِتّاء وعده پذیرفتن
اِسْتِیْئَاء وعده خواستن

باب الواو فصل الباء

و ب ء

وَبَاء - محرکہ بالقصر و بمد بیماری عام کہ آنرا مرکا مرگی گویند یا طاعون اَوْبَاء جمع مقصور است و اَوْبِئَة جمع ممدود

بِئَة - کعدة مرکا مرکی و کلمہ رسہگی اسم است و بِئَة کفرحة زمین مرکا مرکی ناک و بِئَة کسفینة مثلہ

(ف) وَبَاءٌ و وَبْأٌ - بالفتح آمادہ کردن آنرا و وَبَأَ الیہ - اشارہ نمود بسوے وے و وَبَأْتُ ناقتی الیہ - آرزومند و مائل گردید بسوی آن تَبَاءَ بالتاء مثلہ

(س) وَبِئَتِ الأَرْضُ تَبْأَ و تَوْبَأُ و بَأً - محرکة بیماری ناک گردید زمین و بِئَتِ الأَرْضُ وَبْأً - مجہولا کذلک ای ارضٌ مَوْبُوءَةٌ لغت است ازان

(ك) وَبُؤَتِ الأَرْضُ وَبَاءً اَوْ وَبَاءَةً و اَبَاءً او اَبَاءَةً - بفتحہا بسیار بیماری گردید زمین

مُوْلِئٌ - کمحسن آب اندک و سیری شدہ

اَوْبَأَتِ الأَرْضُ - بیماری ناک گردید زمین موبئة بکسر نیز لغت است ازان و نیز اِیْبَاء بانگشت اشارہ کردن از پیش روے تا پیش آید و ایماء اشارہ کردن از پس تا پس ماند و ناگوار شدن شیر بچہ را ایل اَوْلِعُ الفَصِیْلُ مجہولا ای

سنق لامتلائہ

تَوْبِئَة - آمادہ کردن

اِسْتِیْبَاء - گران و ناگوار شدن طعام دو بار رسیدہ و مرکا مرکی ناک یافتن جاے را

و ب ب

وَبّ - بالفتح آمادہ شدن بحملہ کردن و جنگ الفعل من ضرب

وَبُوْبَة - کدحرجہ آمادہ بحملہ شدن در جنگ

و ب ت

(ض) وَبَتَ بِالْمَکَانِ بِتَةً - کعدة جاے گرفت و مقیم

و ب خ

تَوْبِیْخ - نکوہیدن و بیم و تہدید کردن و سرزنش نمودن

و ب د

وَبَد - محرکة مغاکی در کوہ وَبْد - بالفتح مثلہ و سختی زندگانی و زشتی حال مصدر یوصف بہ نیز لہ رَجُلٌ وَبَدٌ ای سیئ الحال و وھو للواحد و الجمع ثم قد یجمع اوباداً علی توھم النعت الصحیح

و نیز وَبَد بسیاری فرزند و عیال و کمی مال و خشمگینی و سوزش و عیب و کمنگی جامہ و الفعل من سمع فی الکل

وَبِد - کگتف گرسنہ چشم خم رسانندہ

اَوْبَد - کا حمد موضعی است

اِیْبَاد - جدا ساختن

مُتَوَبِّد - بکسر البا سخت چشم زخم رسانندہ

مُسْتَوْبِد - بکسر البا رنا دان بمکان و بد حال

و ب ذ

مَوْبَذ - بفتح المیم و البا و قد بضم المیم مع کسر الباء و فتحہا دانشمند و دانا و عالم پارسیان و حاکم مجوس

مُوْبَذَان - بضم المیم و فتح البا مثلہ فیہما معرب موبد مَوَابِذَة جمع دالہا المعجمة

و ب ر

وَبْر - بالفتح روزی از روزہای عجوز و وَبْرَة مثلہ و جانور کیست ماننان بحرہ بگرخورد ترا زان و آنرا بپارسی دنگ گویند و در ترکی سعور وبرة یکی با مونث وُبُوْر و وِبَار و وَوْبَار ککتاب و کتابہ جمع و نام مردے و اُمّ اَلوَبْر زنی است

وَبَر - محرکة پشم شتر و پشم خرگوش و مانند آن اَوْبَار جمع و وبر بن ابی دُلَیلَہ شیخ است بخاری را و بکسر

وَبَرَة - محرکة دہی است بیمامہ و وَبِرَة مشہور و وَبَرَة بن محصن یا یحنس صحابیان اند

وَبِر - کگتف پشم ناک از شتر و خرگوش و مانند آن وَبِرَة مونث

وَبَار کقطام و قد تصرف زمینے است عاد را میان یمن و رمال یبرین تسمیت بوبار بن ارم لما اھلک اللہ تعالیٰ اھلہا عاد اورث محلتہم الجن فلا یدخلہا احد منا و ھی الارض المذکورة فی قولہ تعالیٰ اَمَدَّکُمْ بِاَنْعَامٍ وَبَنِیْنَ وَجَنّٰتٍ وَعُیُوْنٍ

وِبَار - ککتاب نوعے از درخت ترش کہ در تبا دلہ روید

وُبَیْر - کزبیر زو و بارے است در یمامہ و زُمَیْل بن وُبَیْر مردے است کہ سالم بن کادۃ را کشتہ

مَا بِہٖ وَابِرٌ - کسی نیست دران

اَوْبَر - پشمناک از شتر و خرگوش

وَبْرَاء مونث و وبجات اوبر نوعی از سمارو غ ریزہ پشم دار خاکستر گون و بلا دسختی بقال لَقِیْتُ مِنْہُ بَنَاتِ اَوْبَرِ الداھیہ و نیز بَرَاء - گیاہے است

(ض) وَبَرَ یَبِرُ وَبْرَةً - کعدة اقامت نمود

(س) وَبِرَتِ الإِبِلُ وَبَراً - محرکة پشم ناک گردید

اِیْبَار - پشم ناک شدن و وُبِرَتِ النَّخْلَةُ تَوْبِیْراً مجہولا گشنے دادہ شد خرما بن و تَوْبِیْر موے ریزہ زہ و برآوردن چوزہ شتر مرغ و رمیدن مردم و وحشت و بیگانگی نمودن و پیوستہ بجاے اقامت کردن یا اقامت نمودن و رفتن شتر و روباہ و خرگوش و در زمین درشت تا نشان نہفتہ ماند و گویند کہ جز خرگوش سیاہ گوش و یگرازو دوا نشان پا را نہفتند

و ب ش

وَبَش - بالفتح و یحرک سپیدی کہ بر ناخن پیدا گردد و سیاہی سپیدی آمیز کہ از خارش و گر بر پوست

سج

شتر حادث شود
وَلَبش۔ محرکۃ مردم درآمیختہ
از ہر جنس و فرومایہ او باش جمع
شلَ اوشاب وقبیل ہو جمع.
مقلوب من البَوْش منہ
الحدیث قد وَبَّشَت قُریشٌ
اَوْبَاشًا لَہَا۔
وَبِش۔ ککتف شتر سیاہ سپید
پوست از اثر گر
وَابِش بن دُهْمَة۔ در ہمدان
واست بنو وابش بن زید بن
عدوان بطنی است
(س) وَبِشَ البَعیرُ وَبَشًا۔
محرکہ سیاہ سپید پوست گردید
شتر از گر
اِیْبَاش۔ شتافتن وگیاہ
روپانیدن زمین آمیختہ علف گردیدن آن
وَتَبَشَ الحَجَرُ تَوَبُّشًا۔ آشکار
گردید درخشش خدرگ بوزیدن با
باران ✤ و وَبَّشَ القَومُ فی
الامر۔ در آویختند در کارے
از ہر چیزے

وب ص

وَبَص۔ محرکہ شادمانی
فرسٌ وَبِصٌ۔ ککتف اسپ
شادمان
وُبَیْصَة۔ کسفینۃ آتش
وَابِص۔ علمی است
وَابِصَة۔ آتش ویقال اِنّہ
لَوَابِصَةُ سَمْعٍ یعنی وے
استوار دارندہ است ہر چیزے را
کہ بشنود ✤ ونیز وابصۃ
موضعی است و وابصۃ بن
مَعْبَد صحابی است
وَبْصَان۔ کسکران وبضم ماہ
ربیع الثانی
وَبَّاص۔ ککتان درخشان
رنگ وماہ
(ض) وَبَصَ البَرقُ بَصًا۔
بالفتح و وَبِیصًا کامیر درخشید برق
و وَبَصَ الجَرْوُ چشم کشاد سگ
بچہ ✤ وَبَصَت الاَرضُ بسیار
گیاہ گردید
اِیْبَاص۔ درخشیدن زمین بہ
پیدا شدن نبات بسیار
گیاہ گردیدن آن و درخشیدن
آتش و ربانہ زدن آن
تَوَبُّص۔ چشم کشادن سگ بچہ
و اندک چیزے دادن یقال
وَبَّصَ لی بِیَسیرٍ ای اَعطانیہ

وب ط

وَابِط۔ فرومایہ بددل سست
(ض) وَبَطَہُ۔ از مرتبہ افگند
آن را ✤ و وَبَطَ حَظُّہُ۔ بہرۂ خسیس
داد او را ✤ و وَبَطَ الجُرحَ باز
کرد زخم را ✤ و وبط عن حاجتہ
باز داشت آن را از حاجت وے
(ض س ك) وَبَطَ وَبْطًا
و وَبَاطَةً۔ بفتحہا و وَبَطًا محرکۃ
و وُبُوطًا۔ بالضم سست
رائے گردید
اِیْبَاط۔ سست کردن یقال
اَوْبَطَہُ اِذَا اَثْخَنَہُ۔

وب ع

وَبِعَان۔ بفتح الواو وکسر الباء
موضعی است یا دہی در سواد رقہ
وَبَاعَة۔ ککتانہ کون یقال
کذب بَثّہ و تباعتہ یعنی تیز داد
و جان دانہ کودک
وَتَبَعَ بِہَا تَوَبُّعًا۔ تیز داد

وب غ

وَبَغ۔ محرکۃ سبوسہ و بیماری ست
کہ پشم شتر را بریزد
وَبَغَة القوم۔ محرکہ فرا ہم آمد
نگاہ قوم و میانہ آنہا
وَبِغ۔ ککتف انکہ سر ش سبوسہ
ناک باشد داش وَبِغ ای ذو
ہبریۃ ایضًا کذلک
اَوْبَغ۔ کاحمد موضعی است
وَبَّاغَة۔ ککتانہ یقال کذبت
وَبَّاغَتُہ ای ضرطہ۔
(ض) وَبَغَہُ۔ عیب کرد او را
وطعنہ زد

وب ف

مَوْبِق۔ کمجلس جا ہلاکی و وعدہ
گاہ و زندان و وادی است
در دوزخ قال اللّٰہ تعالیٰ وجعلنا
بَینَہُم مَوْبِقًا۔ و ہر چہ در آید
میان دو چیز
(ض س ح) وَبَقَ وُبُوقًا
و مَوْبِقًا۔ کمجلس و وَبَقًا
محرکۃ ہلاک گردید
اِیْبَاق۔ بند کردن و باز داشتن
یا ہلاک نمودن
اِسْتِیْبَاق۔ ہلاک شدن و
ہلاک شدن خواستن

وب ل

وَبْل۔ بالفتح باران بزرگ قطرہ
وَبْلَة۔ خواہانی تریقال بالشاة
وبلۃ ای شہوۃ الفحل
وَبَلَة۔ محرکۃ گرانی و ناگواریدگی
طعام اَبَلَة بالہمزۃ مثلہ
وَبِیل۔ کامیر کار سخت و دشوار
وضرب وبیلٌ و عذابٌ
وبیلٌ ای شدید و قولہ تعالیٰ
وَاَخَذْنَاہُم اَخْذًا وَبِیلًا
شدیدًا و گران و ناگوارندہ و
بند ہیزم و عصائے سطبر ✤ ویقال
ابیل علی وبیل یعنی پیر عصا منہ
قول طرفۃ فمرت کہاۃ ذات
خیف جلالۃ ✤ بمقبل شیخ
کالوبیل المندّد ✤ ای العصا
او مجنۃ القصا ✤ و نیز وبیل
شاخ نرم وگو تنگ کازرگر بعد
شستن بدان کوبد و جلا دہد
و چراگاہ ناگوارندہ وُبُل ککتب
جمع و چوبے است ترسایان
را کہ بر ناقوس زنند
وبیلۃ۔ کسفینۃ پشتوارہ ہیزم
وعصائے سطبر ✤ وارض وبیلۃ
کسفینۃ زمین ناگوار چراگاہ وُبُلٌ
ککتب جمع
وَبَال۔ کسحاب سختی و گرانی و نام
ضمرۃ بن جابر بن قطن و آبے
است مرنی اسد را
اِبَالَة۔ بالکسر پشتوارہ ہیزم
و آبِل۔ باران بزرگ قطرہ
و موضعی است در اعلائے مدینہ
و نام جد ہشام بن یونس لؤلؤی
محدث
وَابِلَة۔ بازو و سر زانو یا کرانہ
کتف از سر باز و یا استخوانی است

و بند الو یا آنچه پیچیده باشد
از گوشت زانو و نزا دشتر و
گوسپند
وَبِیلَۃ۔ کمری گوسپند و شتر ماده
که شیر بسیار فرود آرد و بعد سخت
دوشیدن
مَوْبَل۔ کمنزل عصاے سطبر
مِیْبَل۔ بالفتح فسهاے بافته
بر چوب بسته که بدان ستور رانند
مِیْبَلَة۔ بالتاء دره و تازیانه
مِیْبَل۔ کمنبر عصاے سطبر
اَرْضٌ مَوْبُوْلَۃ۔ زمین باران
بزرگ قطره رسیده
(ض) وَبَلَتِ السَّمَاءُ وَبْلًا
بالفتح باران بزرگ قطره بارید
آسمان + وَوَبَلَ الصَّیْدَ۔
سخت راند آنرا + وَبَلَہُ بِالْعَصَا
بچوب دستی زد وے را
(ک) وَبُلَ وَبْلًا۔ بالفتح وَوَبَالًا
ووبالة بفتحهما ووبولا ناگوار و
گران گردید وبلت الارض
ای گاه ناگوار و تاک شد زمین
وبالة ... گی کردن درکاری
اِسْتَوْبَلَ الْاَرْضَ۔ ناگوار شمرد
جاے را و این وقتی گویند که زمین
ناموافقت کند گوارا و دوست
داشته باشد آنرا + وَاسْتَوْبَلْتُ
الْغَنَمَ کشتن خواه گردید گوسپند

و ب ن

وَبِنَة۔ بالفتح رنج و گرسنگی
ها فی الدار وابن یعنی کسے
نیست درسراے

و ب ه

وَبْه۔ بالفتح زیرکی و بزرگ منشی
(ف س) وَبَہَ لَہُ وَبْہًا بالفتح
دانست آن را و کذا اَبَہَ وَبَہْتُ
لہ و یقال فلان لا یُوْبَہُ بِہٖ
وَلَہٗ۔ یعنی باک نیست بوے
ما انت تنبہ یعنی ای نبالی
اِیْبَاہ۔ دانستن و دریافتن

بَابُ الْوَاوِ فَصْلُ التَّاء

و ت ء

وَتَاَنی مَشْیَتِہٖ۔ گران بار
رفت از پیری یا از نیکو خوئی
و رزانت

و ت ب

(ض) وَتَبَ وَتْبًا۔ بالفتح پاید
درجاے و همیشگی نمود دران

و ت ت

وَتٌّ۔ بالفتح و بالضم بانگ
قمری ... مثله
... رساوس

و ت ج

مُوَتَّج۔ کمعظم موضعی است
نزدیک لوے

و ت ح

وَتَح۔ بالفتح والتحریک چیز اندک
و حقیر وَتِح ککتف و وَتِیْح کامیر
مثله و شیءٌ وَتِحٌ وعر ازاتباع
است و رجل وَتِحٌ ککتف
مرد فرومایه
وَتْحَة۔ محرکه چیزے اندک
یقال ما اغنی عنی وتحة
اے شیئا۔
(ض) وَتَحَ عَطَاءَہٗ۔ کم کرد
دهش را
(ک) وَتُحَ الشَّیْءُ وُتُوْحَۃً
و تاحۃً کراماۃ کم گردید
و کذا اَوْتَحَ الْعَطَاءُ
اِیْتَاح۔ کم کردن دهش را
و کم مال گردیدن مردم و در رنج
و مشقت انداختن۔
تَوْتِیْح۔ کم کردن دهش را
تَوَتَّحَ مِنَ الشَّرَاب
نوشید اندک از شراب

و ت خ

وَتَخَة۔ محرکه گل تنک یقال
ما اغنی عنی وتخۃ ای شیئا۔
مِیْتَخَة۔ بالکسر چوبدستی
(ن) وَتَخَہٗ بِالْعَصَا وَتْخًا۔
بچوب دستی زد او را
اَوْتَخَ مِنِّیْ۔ رسید از من

و ت د

وَتَد۔ بالفتح والتحریک میخ در
زمین باشد یا در دیوار و تندی
اندرون گوش یا پیش گوش و ها
و تدان و نیز وَتْد۔ از عوض
لفظ سه حرفی چون علی و تد
ککتف مثله فی الکل وکذا الد
الود فی لغۃ من یدغم و تا
جمع و اوتاد الارض۔ کوهای
زمین هو و اوتاد البلاد۔ مهتر
شهر و اوتاد الفم۔
دندانهاے دهن
وَتِدَة۔ کفرحة جاے است
در نجد یا بدهنا آن را شیب است
که دران شب بنی تمیم بر بنی عامر
بن صعصعه شب خون زدند و تِدَاتْ
چند کوه است بنی عبد اللہ بن
غطفان را و آنرا زرسیت
قَتِدٌ وَاتِدٌ۔ تاکید است
چون شغل شاغل
وَاتِدَة۔ آبے است
مِیْتَد۔ بالکسر میخ کوب مِیْتَدَۃ
مثله یقال تِدْ وَتِدَکَ بالمیتد
(ض) وَتَدَ الْوَتِدَ وَتْدًا ا
بالفتح وتدة لعدة میخ کوفت
وَتَدَ هُوَ کوفته شد میخ و ثابت
گردید و لا امر منه تِدْ
اِیْتَاد۔ میخ کوفتن
تَوْتِیْد۔ میخ برپا کردن و
برخیزانیدن ذکر را

و ت ر

وِتْر۔ بالکسر و بالفتح تنها و طاق
یا هر عدد که طاق باشد منه
صلوۃ الوتر و کینه یا ستم و فزونی
دران روز عرفه و روز بازپسین
در ... ماه
وُتْر۔ بالضم دهی است بحوران
وَتَر۔ محرکه زه کمان اوتار جمع
وَتَرَة۔ محرکه برگزیده و بهترین
از هر چیزے و پرده میان سوراخ
بینی و کرانه منخر و کرانکی است
ریزه و اعلاے گوش
و پوستگی میان سبابه و ابهام
یا میان هردو انگشت و ستون
خانه یکیک نهاده و رگ
درونی زه دار رگ پوست
آن وے که فراگیرد مخرج سرگین
اسپ پی زیر زبان و پی پشت

وما بين لونک بيني وبردت وجاے
گذشت تير از کمان عربيه وَتَر
جمع درهمه
وَتِيْر - کامير موضعي است وانا
عرفة تا آدام
وتِيْرة - کسفينة کينه يا ستم و
اغرولي دران و پاره زمين
باريک دراز وسطبر گسترده وهموار
و نرم وحلقه تير اندازي وستون
طاق نهاده از خانه و زمين سپيد
وکوروگل سپيد يا گل سرخ و
شکوفه گل وسپيدي گرد پيشاني
اسپ ورگ پوست زه ✦ ونيز
وتيرة . روش ونهاد يقال
ما زال على وتيرة واحدة اے
طريقة دراه يا راه پيوسته کوه
وسستي در کار يقال ليس فے
عمله وسيره وتيرة وعيب
وسستي در عقل وکوتاهي ✦ ونيز
وتيرة خرک بيني وآن پرده
ميان دو سوراخ بيني وکرانگي
است ريزه در اعلاے گوشش
وپيوستگي ميان سبابه وابهام
يا ميان هردو انگشت وآلي است
در اسفل مکه مرخزاعه را ونام عقد
عشره
وَتَرات . محرکه شهريست در
بلاد هذيل .
جاءوا تَتْرىٰ . ياے يک پس
يکديگر آمدند يا متفرق وپريشان
واصلها وترى ان کانت الفها
للتانيث لاتنون وان کانت
للالحاق تنون

وتائر - بالفتح موضعي است ميان
مکه وطائف
مَوْتُوْر - آنکه کينه وخون کشته
خويش درنيابد
(ض) وَتْرة وَتْرًا بالفتح
وَتِرَةً کعدة ستيد کينه را ✦
ووَتَرَ القَوْمَ جفت ايشان را
طاق ساخت ✦ ووَتَرَ القَوْسَ
زه کشيد بر کمان ✦ ووَتَرَ الصَّلٰوة
وتر گرد نماز را ✦ ونيز وتر و وتِرَة
ترسانيدن ومکروه وبدي
رسانيدن وکم کردن مال حق
کسي را منه قوله تعالى وَلَنْ
يَتِرَكُمْ اعمالَكُمْ اى لن
يَنقُصَكُم ✦ ونيز وتِيرة
کسفينة کوتاهي کردن وبند
نمودن وباز داشتن ودرنگ
کردن
اِيْتَار - بزه کردن کمان را وزه
ساختن کمان را وطاق گردانيدن
جفت را ونماز وتر گزاردن و
طاق گردانيدن چيزے را و
طاق کردن نماز را
تَوْتِير - سخت گردانيدن زه
کمان را يا زه کردن آن را
ويقال وتر الصلوة اى اوترها
ناقة مُواتِرة - بکسر التاء شتر
ماده که يک زانو را بر زمين نهد
آنگاه زانوے ديگر نه هردو را
يکبار واين تعلش دشوار باشد
مرسوار را .
مُواتَرة - در پے يکديگر شدن
گسسته و دوروز ميان روزه

داشتن ونامه وخبر در پي يکديگر
فرستادن يگان يگان با مهلت
وِتَار - بالکسر مثله يقال واتَرَ
بين اجنازة وواترة ولا
تکون المواترة بين الاشياء
الّا اذا وقعت بينهما فترة
والّا فهى مداركة ومواصلة
ويک روز يا دوروز ميان روزه
داشتن وطاق طاق آوردن
آنرا بخلاف مدارکت مهلت
تَوَتُّر - سخت گرديدن پي وکردن
مُتَواتِر - قافيه که ميان دوساکن
آن يک متحرک باشد چون
مفاعيلن
تَوَاتُر - پياپي آمدن يا پس
يکديگر آمدن بمهلت

وت ز

وَتْز - بالفتح درختے است
لغة يمانية

وت ش

وَتْش - بالفتح اندک از هرچيزے
وفرومايه يقال انه لمن وَتَشِهِم
اى من رذالهم
وَلَتَش - محرکه نام مردے
وَلَتَشة - بالتاء مرد سست بيا
برجاے مانده مشرف برمرگ

وت غ

وَتَغ - محرکه درد وکسے خرد در
سخن ودرشتي گفتار ولبياري
ناداني وکوهش وبزه مند شدن
وهلاک گشتن والفعل من
سمع في الکل ووَتِغَه شدن
زن يقال وَتِغَت المراة تَوْتَغ
وتيتغ بالياء ايضا
ولِتغة - کفرحة زن ضبعة فرج
خود يعني آنکه خود فرج کند فرج
خود را از شهوت
اِيْتَاغ - هلاک گردانيدن يقال
اوتغه الله اى اهلکه . وباز
داشتن يا در بدي وفتنه افگندن
کسي را يا در دناک ساختن وتباه
آوردن دين خود را از بزه وگناه

وت ك

اَوْتَاك - کاحمد خرماي شهريا
خرماے سواد او تنکي مقصود اشکل

وت ل

آوتَل - مرد پرشکم از شراب
وُتُل بضمتين جمع

وت ن

وَتْنَة - بالفتح خلاف ورزي
وَتِين - کامير رگ دل اذا انقطع
مات صاحبه ووتن کتب
او تنة کاغلمة جمع
واتِن - ثابت وپايندي در
جاے خود وآب روان
(ض) وَتَنَ وُتُنًا ووَتِنَة -
بر وتين وے زدن ووتن الماء
وتونا ووتنة پيوسته روان ماند
آب ومنقطع نشد
مُواتَنَة - ملازمت کردن کاررا
استيتان - فربه شدن شتران

وت و

وَتَا - کعصا ريم وخون
ولاسے

باب الواو فصل الثاء

وثء

وثء و وثاءة بفتحهما کفتگی کوبگوشت رسد و لیس با در کفتگی استخوان و عیب آن بے شکستگی یا جدا شدگی گوشت از استخوان یقال به وثء لا ولیّ او هو قول العامة

وَثْأَة کفرحة دست گفته و معیوب

وَثِيئَة کفعیلة دست کفت یا درد کمی بے شکستگی استخوان

(ف) وَثَأَ اللحم میرانید گوشت را یقال ضربه قد ثا اللحم و وثئت یده کفته و معیوب کردم دست او را

(س) وثئت یده وَثْأً و وَثَاءً کسحاب کفته یا معیوب گردید بے شکستگی استخوان وثئت مجهولاً مثله

یدٌ موثوءة نعت است از آن

ایثاء کفته یا درد ناک گردانیدن دست یا و معیوب ساختن

وثب

وَثْب بالفتح برجستگی

ثبة کحمه گروه

وثاب کفتاب تخت و گستردنی یا نشستنگاه

وُثْبَی کبشری زن بسیار برجستن

مَوْثِب کمجلس و مقصد موضعی است

میثب بالکسر زمین نرم

وزمین بلند و برآمده و برجهنده و نشیننده و چشمه خرد و آبے است مر عُباده را و آبے مر عقیل را و مالی است بمدینه که یکے از صدقات آنحضرت است صلی الله علیه و آله وسلم قال هکذا وقع فی کتب اللغة وهو غلط صریح والصواب میثب کمیل من الارض

المیثاء موضعی است در راه مکه نزدیک غدیر خم

موثبان بفتح المیم والثاء پادشاهی که نشیند و عز المنادی انه یزال قاعد علی الوثاب

(ض) وَثَبَ وَثْبًا بالفتح و وَثَبَانًا محرکة و وثابًا کالکتاب و وُثُوبًا و وَثِيبًا کامیر برجست و نیز وثب نشستن بلغت حمیر یقال ثِبْ ای اقعد

ایثاب برجهانیدن

توثیب برنهالین نشاندن و نهالین پیش کسے افگندن تا نشیند بروے

مواثبة بهمدیگر برجستن و حمله کردن

توثّب برجستن و ستم مستولی شدن یقال توثب فی ضیعتی ای استولی علیه ظلمًا

تواثب بهمدیگر حمله کردن و برجستن

وثج

وَثِيج کامیر آگنده و فربه و درست از هر چیزے

ثیاب موثوجة جامه نرم رشته و تنک و نرم بافته

(ك) وثج وثاجة ککرامة درشت و فربه گردید و بسیار گشت شد

مُوثِجة بکسر الثاء زمین بسیار گیاه

استیثاج اوحتین بعض از گیاه و بعض و تمام بالا گردیدن آن و بسیار شدن شتران و بسیار مال شدن یقال استوثج الرجل المال اذا استکثر منه

وثخ

وَثَخَة محرکة تری آب

وَثِيخَة کسفینة گیاه تر و تازه آمیخته از هر جنس و استخوان تنک پیه آمیخته و زمین گل ناک و شیر و فربه و ستبر

رجلٌ موثوخ الخلق مرد سست اندام

مُوَثَّخ کمعظم مرد سست اندام

وثر

وَثْر بالفتح نرم و پاسپرده و تر کتنف مثله و میزر چرمین بے نیفه که دختران خرد سال پوشند و آن تسمه هاست بدراز شگافته بعرض چهار انگشت یا یک وجب یا تسمه های عریض یا میزر بے ساق شبیه صدار و آب گشن در رحم ناقه که از وی آبستن نشود

وِثْر بالکسر بستر نرم یقال اعجب الاشیاء وثر علی وثر یعنی گائیدن بر بستر نرم و جامه که بدان جامها را پوشند

وَثِيرَة کامیر پاسپرده وثیرة مؤنث و پارچه که در آن جامها نهند و بوے پوشند و نمد زین یا بالشچه مانندے که پیش زین باشد و بستر نرم و پوست جانوران درنده و مرکبے است کلا از حریر و دیبا سازند و نیز وثیرة کسفینة زن پرگوشت یا فربه بالسته بخوابگی وثائر و وثار ککتاب جمع

وُثَیْر بن مُنذِر کزبیر محدث است

وثارة کسحابة بسیار گوشت

وِثار بالکسر پاسپردگی و بفتح اسم مصدر است و بستر نرم

اُوثَر کاحمد دشمنی و عداوت

تواثیر سرهنگان و خدمتگاران

تأثیر کعصافیر مثله و هر دو جمع توثور دست و قلی کرنی اثار

میثرة بالکسر جامه که بوی جامها پوشند و بالشچه مانندے که پیش زین باشد یا نمد زین مواثر و میاثر جمع و پوست و دو مرکبے از حریر و دیبا

(ض) وثره وثرًا بالفتح نرم و سپرده کرد او را و نیز وثر بسیار گشنی کردن گائیدن بے آنکه آبستن گردد

(ك) وثر وثارة ککرامة نرم و پاسپرده گردید قال ابو زید الوثارة کثرة الشحم والوثاجة کثرة اللحم

صح

تَوْثِیر - پائمال و نرم کردن
اِسْتِیثار - بسیار خواستن چیز را وبسیار آمدن

وث غ

وَثْغَة - بالفتح باران اندک
وَثِیغَة - کسفینة رکوی که در زوج شتر ماده گذارند چون خواهند که بر بچه غیر مهرآرد و بچه خود پندارد واشکنه بریکدیگر فراهم آورده و باران اندک وگیاه بهاری از هر جنس آمیخته و برهم پیچیده
ثَرِیدَةٌ مَوْثُوغَةٌ - اشکنه برهم دیگر نهاده خلط کرده
(فض) وَثَغَ رَاسَهُ وَثْغًا - شکست سر او وحاصل دَوَثَغَ نَاقَتَهُ وثیقه ساخت جهت ناقه

وث ف

(ض) وَثَفَ الْقِدْرَ ثِفَةً - دیگ پایه ساخت دیگ را
اِیثاف - دیگ پایه سایه ساختن جهت دیگ تَوْثِیف کذلك

وث ق

وَثِیق - کامیر استوار وِثاق کلکتاب جمع
وَثِیقَة - کسفینة عهد نامه وانچه بدان استواری نمائند در کارها وارض وَثِیقَةٌ کسفینة زمین بسیار گیاه
وِثاق - بالکسر والفتح بندمنه قوله تعالی فشدوا الوثاق
مِیثاق - بالکسر عهد وپیمان واستواری مَوْثِق کمجلس مثله مَوَاثِق ومَوَاثِیق ومَیَاثِق ومَیَاثِیق جمع
(ك) وَثُقَ وَثَاقَةً - استوار واستوار کاری نمود
(ح) وَثِقَ بِهِ ثِقَةً - کعدة ومَوْثِقًا استوار داشت واعتماد کرد بر آن
اِیثاق - بندکردن به تاکید
اَوْثَقَهُ فیه ای شدّه
تَوْثِیق - استوار کردن ومعتمد داشتن وثقه گفتن کسے را
مُوَاثَقَة - عهد وپیمان کردن باهم منه قوله تعالی ومیثاقه الذی واثقکم به
تَوَثُّق - استواری کردن ووثیقه گرفتن در آن
اِسْتِیثاق - وثیقه گرفتن از کسے

وث ل

وَثَل محرکة رسن از لیف خرما
وَثَلَة - محرکة دهی است ودود
وَثْلَه - بادشاهی است حمیر را
وَثِیل - کامیر پوست درخت خرما ورسن دوست ودرخت کهن سال ورسن کهنه لیف خرما ورسن کنب وسست وجا است ونام پدر سُحَیم
وَاثِلَه لَیْثی - که حجر اسود را سپید دیده ونیز پسرش ابوالطفیل عامر وواثِلَه بن اسقع ووائله بن خطاب ووائله ندلی صحابیان اند
وَثّال - کشدّاد نام مردے
مَوْثُول - رسیده وچسپیده
تَوَثُّل - محکم واستوار گردیدن
وتوانا کردن وفراهم آوردن مال را

وث م

وَثَم - محرکة کمی
وَثِیم - کامیر گنده گوشت
وَثِیمَة - کسفینة سنگریزه وطعام وعلف فراهم آورده ونام مردے روثیمة بن موسی محدث ست
مَا اَوْثَمَ الْاَرْضَ - چه کمتر است چراگاه آن
مِیثَم - کمنبر نام مردے و خُفٌّ مِیثَمٌ سپل شتر سخت زننده زمین را
(ض) وَثَمَهُ وَثْمًا - بالفتح شکست آنرا وکوفت ونیز وَثْم بسم ورخستن اسپ زمین را وخون آلود کردن سنگریزه پاے را
وَثَام کسحاب مثله ودویدن وگرد کردن یقال ثم لها ای اجمع
(ك) وَثُمَ وَثَامَةً - کگرامت آگند وگوشت گردید
(س) وَثِمَتْ اَرْضُنا وَثَمًا - محرکة کم علف گردید
مُوَاثَمَة - باهم نبرد کردن در دویدن وبرجستن در آن گویا دوری کند خویشتن را وهمدیگر صبر کردن

وث ن

وَثَن - محرکة بت وُثُن - ککتب واَوْثان جمع
وَاثِن - ثابت وپیوسته دریک جاے پاینده وآب پیوسته روان
مَوْثُونَة - زن خوار وذلیل
اَوْثَنَ زَیْدًا - وشن سترگ داد آنرا واَوْثَنَ مِنَ الْمَالِ - افزون گرفت مال را
اِسْتِیثان - فربه گردیدن شتران وباقی ماندن چیزے واستوار گردیدن چیزے وبسیار ورزیدن مال وایقال استوثن من المال ای استکثر وشد ودو فرقه گردیدن خرا بنان یعنی خورد وکلان ووشتر شدن شتر بچگان

وث ی

وَثْیٌ - محرکة معیوب کردن تر بے آنکه استخوان اشکند ومنه یقال وُثِیَتْ یَدُهٗ - مجهولا یعنی معیوب گردید والفعل من سمع
وَثْیٌ - کهندی دردها
یَدٌ مَوْثُوبَةٌ - کمرمیة دست معیوب گردد بے شکستگی استخوان وکفیده
مِیثاء - کلوخ کوب وسندان آهنگر
اِیثَاء - خداوند مرض شکسته شدن استخوان شتی

باب الواو فصل الجیم

وج م

مَاءٌ وَجْءٌ - بالفتح آب ذا خیر
وَجَأ - محرکة دجاء سحاب مثله
وَجَاة - بیماه خشک بے خیر
وَجِیءٌ - کامیر تکه خصی کرده
وَجِیئَة - کسفینة طعامی است که از خرما وملخ کوفته ورد غن یا زیت ترتیب دهند یا از پست

دخترا دگاوماده
وِجَاءٌ بالکسر نوعی از خصی
کردن و فی الحدیث علیکم
بالباءة فمن لم یستطع
فعلیه بالصوم فانه له وجاء
مَوْجُوءٌ خصی کرده شده
از بیخ انثیین بکوفتن
موجأ عین
(ف) وَجَأَهُ بالیدِ والسکین
وَجْأً بالفتح بدست و بکارد
زد او را + وجأت عنقه
گردن زدم او را + و نیز وَجْء
گاو بودن خصی کردن که بکوفتن
نایه میان دو سنگ یا ریزه
کردن بسنگ چندانکه پراگنده
گردد وجاء بکناب منله یقال
وجأت الکبش فهو موجوء بالضم
و بی شدن آب چاه
اِیجَاءٌ دور کردن و کسی
گردانیدن و بی نیل مقصود
باز گردیدن و بی شدن آب چاه
تَوَجُّؤٌ بدست و بکارد زدن
تَوَجِّی خایه یافتن پاه را
اِتِّجَاءٌ پراگنده شدن خرما

وج ب
وَجْبٌ بالفتح شتر ماده که در
پستانش فلابسته باشد و مشک
بزرگ از پوست بکه کوهی
وِجَابٌ بکتاب جمع و کول و بدل
و خطر یعنی آنچه گرو بندند بدان در
اسپ دوانیدن و تیر انداختن
وجبة بالفتح یکبار افتادن
و شکوفه یا بانگ برفتنده بعد
سمعت للحائط وَجْبَةً قال الله
تعالی فاذا وجبت جنوبها و یکبار
خوردن در شبانروزی یا خوردن
هر روز بوقتی معین یقال هو
یاکل الوجبة ای یاکل فی
الیوم والليلة مرة
وَاجِبٌ بصاحبته و آنکه کردن
آن لازم باشد مکلف را و فاعل
آن مستحق مدح و ثواب و تارک
آن سزاوار ذم و عقاب
وَجِیبَةٌ بسفینه روزینه و نیز
از طعام و جز آن و مقریع و هو
ان یوجب البیع علی ان یاخذ
البائع من ثمنه بعضا فبعضا
فاذا استوفی یقال استوفی
وجیبته
وِجَابٌ بکتاب ایضا دگکاه آب
وَجَّابٌ بکشدا و سخت کول و
بد دل وجّابة بالتا مثله
مَوَاجِبُ بالفتح کشتنگاه قوم
مصارع آنها یقال خرج القوم
الی مواجبهم ای مصارعهم
(ض) وَجَبَ علیه وجوبا
بالفتح و بضم وَجِبَةً بعده لازم
شد او را + وَجَبَ عنه برگردید
از آن + و وَجَبَ القلبُ وَجْبًا
بالفتح و وجیبا کامیر و وجبانا
محرکه طپید دل + و نیز وجوب
سزاوار شدن و مقرر گشتن بیع
یقال اوجبت و وجبت افتادن
وَجْبَةً بالفتح مثله و فرو شدن
آفتاب وجب بالفتح مثله و فرو
رفتن چشم بمغاک و مردن
(ك) وَجُبَ وُجُوبَةً بدل
و گول گردید
مُوجِب بمحسن شهری است میان
قدس و بلغار و نام ماه محرم
مُوجِبَة بمحسنه بزه یا نیکوی
بزرگ که بدان دوزخ یا بهشت
واجب گردد
اِیجَاب فرض کردن و لازم
گردانیدن یقال اوجب لك
البیع مواجبة و وجابا بالکسر
لازم گردانید پر توبیع را دکاری
کردن که بسبب آن بهشت یا
دوزخ واجب گردد و طپانیدن
دل کسی را یقال اوجب الله
قلبه و یکبار خوردن در شبانروزی
مُوَجِّب بمحدث ناقه که در
پستانش فلابسته باشد
تَوْجِیب لازم گردانیدن
و عادت دادن نفس و عیال
و اسپ خود را بیکبار خوردن
در شبانروزی و یکبار خوردن
در آن و یکبار دوشیدن ناقه
را در شبانروزی و مانده شدن
ستور و جز آن و بسته شدن فلا
در پستان ناقه و بزمین زدن
اِسْتِیجَاب مستحق و سزاوار
شدن چیزی را

وج ج
وَجّ بالفتح فریکه دارو ی است
و آن بیخ درختی است گرم و خشک
در دوم محلل ورم طحال منقی معده
مفتح سدد و مدر بول + و نیز
وجّ بسنگنجوار و شتر مرغ و وادی
است بطائف یا طایف کذا
فی الشمس یا شهری است و آن
و آن در میان کوه مُحْتَرِق و
اُصَیْحَرِین واقع است منه
الحدیث آخِرُ وَطْأَةٍ وَطِئَهَا
الله بِوَجّ و مراد از آن غزوه
حنین که وادی است پیش وج
و در غزوه طایف جنگ واقع
نشده + و نیز وجّ شتابی چوب
که بر گردن گاو قلبه نهند
وُجّ بضمتین شتر مرغ تیز رو

وج ح
وَجَح محرکه سمج مانندی
است
وَجِیح کامیر جامه سخت بافت
باب مُوجَح درسته
وِجَاح مثلثه پرده و پوشش
اِجَاح مثلثه کذلك سنگ تابان
و یقال لقیته ادلی وجاج یعنی
نخستین و بیدم او را و آب اندک
که تک حوض را پوشاند
(ض) وَجَحَ پیدا و آشکار گردید
مُوجَح بمکرم پوست تابان و
درخشان رنگ و جامه سخت بافت
و پناه جای
اِیجَاح پیدا و آشکار گردیدن
راه و جز آن و بسنگ تابان رسیدن
بکندن یقال حفر حتی اوجح
و تنگ گردیدن بول بر کسی و پناه
بردن یقال اوجح الیه و پرده
فرو هشتن خانه را

وج د
وَجْد بالفتح توانگری مثلث

والیتا د نگاه آب وجاد کِتاب
جمع + ونیز وجد شیفتگی واشفتگی
یقال به وجد فی الحب وکذا
فی الحزن لکن بکسر ماضیه
وَجِید - کامیر زمین هموار وُجدان
بالضم جمع
وُجُود - هستی
مَوْجُود - هست شده
(ض) وَجَدَ المطلوبَ وُجدًا
بالفتح وَجِدَةً کعدة ووُجدًا بالضم
ووُجُودًا ووجدانًا واِجدانًا
بکسرهما یافت آن را + ووَجَدَ
عَلَیْهِ وَجْدًا وجِدَةً ومَوْجِدَةً
کمجلسة خشم گرفت بروی وبکسرهما
وبضمها ایضا لغة عامریة فیهما یقال
وجده یَجِدُهُ ویَجُدُهُ لانظیر
لها فی باب المثال + ووَجَدَ
المالَ وغیرَهُ وُجدًا اِشاشة
وَجَدَهُ مستغنی شد ازان +
ووَجَدَ بِهِ وَجْدًا شیفته وی
شد + ووُجِدَ مِنَ العَدَم
مجهولا هست گردید ولا یقال
وَجَدَهُ الله تعالی واِنَّما یقال
اَوْجَدَهُ اللهُ تعالی + ونیز
وِجْدَان - گم شده یافتن + ونیز
وَجْد - بالفتح اندوهگین شدن
یقال وَجَدَ بِهِ یجد بکسرهما
وهو الاکثر + ونیز وُجْد بالضم
والکسر توانگر شدن وتوانگری
گزیدن جِدَةً کذلك
اِیْجَاد - آفریدن وهست نمودن
وبمطلب رسانیدن کسی را وتوانگر
وبی نیاز کردن یقال الحمد لله

الَّذِی اَوْجَدَنِی بعد فقر واَجْدَنِی
بعد ضُعفٍ ای قوّانی وبستم برکاری
داشتن یقال اَوْجَدَ علی الامر
وتوانا گردانیدن بعد سستی یقال
اَوْجَدَهُ واَجَدَهُ ورنج دادن
تَوَجُّد - شکایت نمودن بیخوابی
وجز آن را واندوهگین شدن یقال
تَوَجَّدْتُ لِفلان ای حَزِنْتُ له

وج ذ

وَجْذ - بالفتح مغاکی در کوه که
آب گرد آید در وی وجوش وُجذان
بالکسر ووِجاذ کِتاب جمع
مَکانٌ وَجِذٌ کِکتف جای
مغاک وحوض ناک
اَوْجَذَهُ اللهُ اِیجاذًا بمضطر
کردا ورا السوی او را لوی جنا اَوجَذَ
عَلَیْهِ بستم داشت او را برکاری

وج ر

وَجْر - بالفتح سیج کوه وکوهی است
میان اَجاء وسلمی ودهی
در هجر
وَجْرَة - بالفتح وبحرک کوی که
جهت شکار وحوش کنند که چون
وحوش بران گذر پا در مغاکی در
آید اَوْجار جمع وبیابانی است
میان مکه وبصره مسافت چهل
کروه ماوای وحوش که دران
منزلی نیست
وَجِر ککتف ترسان وَجِرَة
مونث
وِجَار - بالکسر والفتح کلاه کفتار
وسوراخ کفتار وجز آن اَوْجِرَة
کاغلمة ووُجُر ککتب جمع وآب

کند سیل از وادی
وَجُور - بالفتح داروی در دهن
ریختنی وبالضم وسخن ناپسند وشنوای
آن
اَوْجَر - ترسان وَجْرَاء و
قیل لا یقال وجراء
وَجْوَی - بالفتح مقصورا شهری
است نزد بکاث مبتیه
مِیْجَر - بالفتح کپچه و دارو دان
که دارو در دهان ریزند مِیْجَرَة
مثله
مِیجار - بالکسر چوبی است شبیه
چوگان که بدان گوی زنند
(ض) وَجَرَ وَجْرًا - بالفتح
دارو در دهان وی ریخت + ووَجَرْتُهُ
وَجْرًا شنوانیدم او را آنچه
مکروه داشت
(س) وَجِرَ مِنْهُ وَجَرًا -
محرکة ترسید ازان
اِیجَار - دارو در دهان کسی
ریختن ونیزه زدن در دهان و
جز آن
تَوَجُّر - فرو خوردن دارو را
و بناپسندی آب آشامیدن
اِتِّجَار - دارو کردن بوجود هو
افتعال منه

وج ز

وَجْز - بالفتح تیز جنبش سریع
الحرکة وَجْزَة مونث ووزود دهنده
وسبک وکوتاه از کار وسخن واز
هر چیزی
وَجْزَة - بالفتح نام اسپ یزید
بن سنان + وابو وجزة یزید

بن عبید یا ابی عبید شاعری است
سعدی ونیز کنیت مولای آل زبیر
وَاجِز - کوتاه از هر چیزی
وَجِیز - کامیر کوتاه از هر چیزی
واز سخن وکار
مِیجاز - بالکسر کوتاه گوینده
سخن را
مَوَاجِز - بالفتح موضعی است
(ك ض) وَجُزَ فی مَنْطِقِهِ
وَجْزًا - بالفتح ووَجَازَةً کالکرامة
ووُجُوزًا کوتاه کرد سخن را
مُوجَز - بکرم سخن وجز آن کوتاه
مُوجِز - کمحسن مثله
اِیجاز - کوتاه کردن سخن را وکوتاه
گردیدن آن وشتاب دادن بیشتر را
تَوَجُّز - روا جاجت خواستن وستدن آن را

وج س

وَجْس - بالفتح آواز نرم وبیم وآنچه
در گوش خورد از آواز وجز آن
وَجَسَان - بالفتح مثله وآواز جماع
منه کانوا یکرهون الوجس یکون مع
جاریته والاخری تسمع حسه و
ترسیدن دل الفعل من ضرب وسمع قلیلا
اَوْجَس - که همه روزگار روفی ویضم
الجیم ومنه لا افعله سجیس الاوجس
وقد مر + واندک از طعام وشراب
یقال ما ذقت عنده اوجس شیا
وَاجِس - اندیشه ومجربه در دل گذرد
مِیجَاس - بالکسر علمی است
اِیجَاس - در دل افگندن ترس را
ونهان داشتن در دل وقوله تعالی
فاوجس فی نفسه خیفة ای
احس واضمر

تُوَجُّس ـ گوش داشتن باواز نرم و اندک اندک چشیدن و نهان داشتن ترس

وج ع

وجعة ـ کعدة بمعنی جو

وَجَع ـ محرکة رنجوری و دردمندی وِجَاع ککتاب اَوْجَاع جمع

وَجِع ککتف رنجور و دردمند وَجِعُون و وَجْعَی کسکری وجاعی کسکاری و وَجِعَات جمع ۱۰ و اُمّ وجع الکبد تره است سمیت لانها شفاء لوجع الکبد.

ضَرْبٌ وَجِیعٌ ـ کامیر ضرب دردناک

وَجْعَاء ـ کصحرا کون موضعی است و قبیله است از ازد

(س) وَجِعَ وَجَعًا ـ بالتحریک رنجور و دردمند گردید وَجَاء وَجِع کوعد والغابر یَجَعُ و یَوْجَعُ و یَیْجَعُ و یَاجَعُ بالیاء والهمزة و یِیجَعُ بکسر الاول ایضًا وهی لغة بنی اسد هم یقولون یِیجَعُ بکسر الیاء و لا یقولون یِعلَمُ استثقالا للکسرة علی الیاء فلما اجتمعت الیاءان قویتا و احتملتا ما لم تحتمله المفردة و یقال فلان یَوْجَعُ رَاسَهُ بنصب الراس و یَوْجَعُهُ رَاسُهُ برفع الراس کیمنع فیهما و انا اِیجَعُ رَاسِی و یُوجِعُنِی رَاسِی بفتح الیاء و ضمها لحن

اِیجَاع ـ دردناک ساختن مُوجَع لغت است از آن

تَوَجُّع ـ دردمند و رنجور گردیدن و مرثیه گفتن مرده را یقال تَوَجَّع لفلان ای رثی

وج ف

وَجْف ـ بالفتح نوعی از رفتار شتر و اسپ

وَجِیف ـ کامیر نوعی از رفتار شتر و اسپ

(ض) وَجَفَ وَجْفًا ـ بالفتح و وَجِیفًا کامیر و وُجُوفًا پیک آرام گشت و وَجَفَت الاِبِلُ برفتار وجفت رفت

اِیجَاف ـ راندن شتر برفتار و جیف منه قوله تعالی فما اوجفتم علیه من خیل و لا رکاب ای ما اعملتم

اِستیجاف ـ شیفته و آشفته گردانیدن محبت دل را و بردن وی آن را

وج ل

وَجِل ککتف مرد ترسناک وَجِلَة مونث رجال ککتاب وَجِلُون جمع

وَجِیل ـ کامیر گوگه آب در وی ایستد

رجلٌ اَوْجَل ـ مرد ترسناک لا یقال فی المونث وَجْلاء و لکن یقال وَجِلَة

وُجُول ـ بالضم پیران

اِلجَلَی ـ بالفتح مقصورا جایی است

اَیجِلن ـ بالفتح و بکسر اللام و سکون النون قلعه است بمغرب

اِیجِلِین ـ بالکسر کوهی است مشرف بر مراکش

مَوْجِل ـ کمجلس جای ترس و مغاکی که آب دران ایستد

(ن) وَجَلَهُ ـ چیره شد بروی در ترس

(س) وَجِلَ وَجَلًا ـ محرکة و مَوْجَلًا کمقعد ترسید و فی غابره اربع لغات یَاجَلُ و یَوْجَلُ و یِیجَلُ بکسر اوله و کذلک فیما اشبهه من باب المثال اذا کان لازما فمن قال یَاجَلُ جعل الواو الفا لفتحة ما قبلها و من قال یِیجَلُ بکسر الیاء فهی لغة بنی اسد فانهم یکسرون یاء المستقبل اذا کان بعدها یاء اخری لتقوی احدی الیائین بالاخری و تقولون انا اِیجَلُ و نحن نِیجَلُ و انت تِیجَلُ و لا یکسرون الیاء فی یعلم و الامر منه اِیجَلْ صارت الواو یاء الکسرة ما قبلها

(ک) وَجُلَ وَجَالَةً ـ پیر گردید

مُوَاجَلَة ـ نبرد کردن در ترسیدن

وج م

رجلٌ وَجْمٌ ـ بالفتح مرد ناکس کمینه و وَجْمُ سُوءٍ مرد بد ۱۰ و نیز

وَجْم ـ بالفتح و بحرک نشان در راههای دشت یا آن سنگ برهم نهاده بطبر ترد لا از نادآدوم که عاد بر لشته ها گذاشته اند جهت هدایت راه اَوْجَام جمع

وَجْمَة ـ بالفتح یکبار خوردن و برروی درافتادن درخوردن و جای است

وَجَم ـ محرکة بخیل سبک اندام ناکس

وَجَمَة ـ محرکة ننگ و عار

وَجِم ککتف مرد ترس روی سرفرو افگنده از شدت اندوه

یَوْمٌ وَجِیمٌ ـ کامیر روز سخت گرم

وَجِیمَة ـ کسفینة علف گندم آفت رسیده

وَاجِم ـ کصاحب ترش روی سرفرو افگنده از شدت اندوه یقال مالی اراک واجما

اَوْجَمُ الرَّمْلِ ـ میانه و معظم ریگ توده

مِیجَمَة ـ بالکسر کدین و کمربند

(ض) وَجَمَ وَجْمًا ـ بالفتح و وُجُومًا ـ خاموش گردید از اندوه و از خشم و یقال لم اَجِمْ عنه یعنی خاموش نشدم از وی از ترس و بیم ۱۰ و نیز وَجْم ـ ناپسند داشتن چیزی را و لگد زدن بر سینه و مشت برکردن و سینه زدن

وج ن

وَجْن ـ بالفتح دور انداختن و بر زمین کوفتن و یعدی بالیاء کوفتن گازر جامه را و الفعل من ضرب ۱۰

وَجْنَة ـ مثلثة رخسار یا تندی رخسار وَجَنَة محرکة و کفرحة فهی خمس لغات و اُجْنَة بالهمزة المضمومة کذلک وجنات جمع

وَجِین ـ کامیر کرانه وادی و کرانه زمین درشت هموار اندک بلند

اَوْجَن ـ رسن سطبر

وَجْنَاء ـ کصحرا شتر ماده سخت و استوار اندک هم ماخوذ من الوجین للارض و گویند وجنا ناقه بزرگ وجنه

مِیجَنَة ـ بالکسر کوتنک گازر مواجن جمع

مَوْجُونَة ـ خانه آراسته عروس

رجلٌ مُوجَّن - کمعظم مرد بزرگ تندی رخسار
مَا اَدْرِی اَیُّ مَنْ وَجَّنَ الجلدَ هو توجِیْنًا - یعنی نمیدانم که کدام کس است او
تَوَجُّن - خوار گردیدن و فروتنی کردن

وج ه

وَجْه - بالفتح روی مردم و از هر چیزی اَوْجُه کافلس وُجُوه و اُجُوه بقلب الواو همزة جمع و عین چیزے یقال هٰذا وَجْهُ الرّای ای هو الرّای نفسه و یبقی وجه ربک و منه قول ا[لمصلی] وجهت وجهی لله ای ذاتی خالصة لله وقیل لوجه العمل و می جهت عملی و اول روزگار و آن قدر از ستاره که پیدا و ظاهر گردد و ترا مقصود سخن و رضا و خوشنودی و منه انما یطعمکم لوجه الله ای لرضاه و مهتر قوم وُجُوه جمع و بزرگی و منزلت و آب اندک و یحرک و سوے و کرانه و وُجُوهُ البلد اشراف شهر
جِهَة - بالکسر والضم و بثلث کرانه و ناحیه و سوے جهات جمع والها عوض عن الواو
وُجْهَة - بالضم والکسر سوے و کرانه
وَجْه - کندس و صاحب جاه و با قدر
وَجِیْه - کامیر مهتر قوم و با قدر و منزلت وُجَهَاء جمع و جا در گلیم و درخه و مهره است و بچه که نخست هر دو دست وی یکبار بیرون آید از شکم مادر وقت زادن و نام دو اسپ
وَجِیْهَة - کسفینة مهره است و بنو وجیهة بطنی است
اُوَیْجِه - مصغر وجه یقال نظرو الی باُوَیْجِه سوء ای بکراهة
لَقِیْتُهُ وِجَاهًا - کسحاب و باروے ملاقات کردم از روے
قَعَدْتُ وِجَاهَكَ مثلثة یعنی نشستم مقابل روی تو و کذا قَعَدْتُ تُجَاهَكَ بتثلیث التاء
وِجَاء - ککتاب اندازه یقال هٰذا وجاه الف ای زهاءه
مَوْجُوْه - بر روے زده شده
(ض) وَجَهَهُ وَجْهًا - بر روی وے زد و وَجُهْتُ اِلَیْكَ - روی آوردم بتو + وَجُنْتُكَ عند الناس وجیه و با قدر گردیدم از تو پیش مردم
(ك) وَجُهَ وَجَاهَةً - روے شناخته و با قدر گردید
اِیْجَاه - بزرگ گردانید و با قدر یافتن منه قول الله دره + ان الغوانی بعد ما اَوْجَهْتِنی اعرضن ثمت قلن شیخ اعور + و با قدر گردانیدن
مُوَجَّه - کمعظم صاحب جاه و وقار و چادر و گلیم دو درخه و آنکه در پشت و سینه وے کوژی باشد و شیء مُوَجَّه چیزے بر یک وتیره و روش
وَجَّهْتُ اِلَیْكَ تَوْجِیْهًا - روے آوردم بتو + و وَجَّهْتُه فی حَاجَةٍ و وَجَّهْتُ اِلیها کذالك کسیل کردم او را بحاجتی و فرستادم و فی المثل و وَجِّهِ الحَجَرَ وِجْهَةً مَالَهُ بالنصب والرفع ای تدبیر امر کن بروشی مناسب + و نیز
تَوْجِیْه - بزرگ و با قدر گردانیدن و برگیے روش کردن یاران بین را و مائل اشتمال نشاندن نخله را تا راست گردانند و مایل شدن دست و پایهاے اسپ یا نزدیکے تندی پس سم و لی پاے و دست بسمها و نخست بر آمدن هر دو دست اسپ کره از شکم مادر وقت زادن و پیچیدگی است در هر دو بند دست و بیرون رویه میل کردن سم ستور + و تَوْجِیْه - در شعر حرفے است که قبل حرف روے در قافیه مقید و واقع شود و آنرا بهر حرف و حرکت که خواهند تغیر دهند کقول امری القیس : الی آقْرِعْ قوله صُبُرْ والیوم قَرْ وقیل التوجیه اسم لحرکات ما قبل الحرف فیسمی الدخیل
مُوَاجَهَة - روباروی کردن ذیقال لقیه مواجهة ای قابل وجهه بوجهه
تَوَجُّه - روے آوردن یقال توجهت نحوک و الیك و شکست خوردن و روے گردانیدن پیر شدن و تَوَجَّهَ الشَّیْخُ ای ولی و کبر و فی المثل اَحْمَقُ مَا یتوجّه ای لا یحسن ان یاتی الغائط
تَوَاجُه - بهمدیگر مقابل شدن
اِتِّجَاه - روے دادن یقال اتّجه له رای ای سنح وهو افتعل صارت الواو تاء وادغمت ثم بنی علیه قولك تقد تجاهك و تَجَهْتُ اِلَیْكَ و اَتَّجِهُ

وج ی

وَجًی - محرکة سوده شدن سم ستور یا سخت سوده شدن آن والفعل من سمع و بخیل یافتن یقال سألناه فَوَجَیْنَاه یعنی خواستیم از وے پس بخیل یافتیم او را و خصی کردن و یسکن فیهما والفعل من ضرب
وَجٍ - ککتف سوده سم از ستور و جز آن
وَجِیّ - کغنی سوده سم و ناکس بے خبر
وِجَاء - ککتاب جامه دادن و پشتواره جامه اَوْجِیَة جمع
وَجْیَاء - کصحرا ستور ماده سوده سم
مُوَجّی - کعیسی نام جد لقمان بن مُقَرّن صحابی
اِیْجَاء - بخشیدن و رفیق کردن یقال اَوْجِی علی اذا انجل و نیز ضد او است و سوده گردانیدن سم ستور را و بی امید باز گشتن شکاری دهها عز و جل و در زمین درست رسیدن چاه کن و آب بر نیاوردن و اعراض نمودن و کشیدن یقال اوجی عن کذا و ناکس بے خبر یافتن کسی را یقال

سَأَلْنَاهُ فَأَوْجَيْنَاهُ
تَوَجِّي۔ سوده سم گردیدن ویقال
انه لیتوجی

بابُ الواو فصلُ الحاء

وح ب

وُحَاب۔ کغراب بیماری است
شتر را

وح ج

وَحَج۔ محرکہ جاے پناه
وَحَجَة۔ محرکہ جاے نشیب
اَوْحَاج جمع
(س) وَحَج۔ پناه گرفت
اِيحَاج۔ مضطر کردن

وح ح

وَحّ۔ بالفتح میخ و مرد و درویش
سندهٔ وافتقر من وحّ او من
الوتد + ونیز وحّ بکسر الحا زجری
است دگاو را موضعی
وَحْوَح۔ کنفد مرد سبک شتاب
و زنیک پت و توانا و سگ بانگ
کننده وَحْوَاح بالفتح مثله فی الکل
و مرغی است
وَحْوَحَة۔ گرم کردن آواز گلو
گرفته و دمیدن در دست از
سختی سرما
تَوَحْوَحَ الظَّلِیمُ فوقَ البیض
مهربان شد بر آن و اپس آشکار کرد
حرص خود بر آن

وح د

وَحْد۔ بالفتح چارپایه وحشی تنها
وجدا شده و مرد ناشناخته گوهر و
نژاد او + ویقال رَأَیْتُهُ وَحْدَهُ
یعنی دیدم او را فقط وهو مصدرٌ
لا یُثنّی ولا یُجمع ونصبُه علی
الحال عند البصریین وعلی المصدر
عند البعض فی کل حال کانّك
قلت اوحدته برؤیتی ایحاداً
ای لم ار غیره ثم وضعت حده
هذا الموضع وعند اهل الکوفة
نصبه علی الظرف باسقاط علی
وقال ابو العباس یحتمل وجهاً آخر
وهو ان یکون الرجل فی نفسه
منفرداً کانّك قلت رأیتُ رجلاً
منفرداً انفراداً ثم وضعت
وحده موضعه او هو اسم مُمکّن
فیقال جلس وحده وعلی وحده و
جلسا وحدهما وعلی وحدهما و
جلسوا علی وحدهم و علی
وُحَیدته ای توحّده ولا یضاف
الا فی قولهم فلا نسیجُ وَحْدِه و
مدحٌ وجُحَیشُ وَحْدِه وعُیَیْرُ
وَحْدِه وهما ذمّ کانّك قلت
نسیجُ افراد فلما وضعت حده
موضع مَصدر مجرور لجرّ رته
وربما قالوا جُلَیْلُ وحدِه
وَحْدَة۔ یگانگی۔
فعله من ذاتِ حِدَتِه وعلی
ذاتِ حِدَتِه ومن ذی
حِدَتِه۔ یعنی از رای و دانش
خود کرد آن را ویقال اُعْطِ کُلَّ
واحدٍ منهم علی حِدَةٍ ای علی
حِیالِه والهاء عوض من الواو
وَحَد۔ محرکه تنها و یگانه اَحَد۔
بالهمزه مثله + ونیز اَحَد۔ یکی
و یکم و روز یکشنبه آحاد جمع و مذکور
است در باب الدال
وَحِد۔ ککتف یگانه وَحِدَه مونث
وَحِید۔ کامیر یگانه و موضعی است
و وَحِیدَان۔ دو آب است
در بلاد قیس و بنو وَحِید قومی
از بنی کلاب
وَحِیدَة۔ کسفینة جاے از
اعراض مدینه میان مدینه و مکه
دَخَلُوا اُحَادَ اُحَادَ۔ کغراب
یگان یگان درآمدند وهو
معدول من وَاحِدٍ وَاحِدٍ
هو ابنُ اِحْدَاها۔ او پدران
و مادران گرامی و کریم دارد از
مردم باشد یا شتر
وَاحِد۔ یکی وهو اوّل عدد ال
حساب وقد یُثنّی وَاحِدَان جمع
وقال الفراء انتم حیٌّ واحدٌ وحیٌّ
واحدون کما یقال شرذمة
قلیلون ومتقدم در علم یا در مردم
وُحْدَان۔ بالضم جمع اُحْدَان
بالهمزه مثل کشاب وشبان یگانه
وهو وَاحِدُ دَهْرِه او یگانه
روزگار است وفلانٌ لا وَاحِدَ
لَهُ ای لا نظیر لَهُ
لستُ فیه باَوْحَد یعنی درین
خاص نیستم مونث آن وحدی
ایهُوَ اللهُ الأَوْحَدُ اوصاف
وحدانیت و یگانگی است هُوَ
اَوْحَدُ اَهْلِ زمانه او یگانه
است از اهل روزگار خود وُحْدَان
بالضم جمع ومثل اَسْوَد وسُودان
اصله وُحدان
اِحْدَی بَنَاتِ طَبَق۔ بالکسر
مقصور ابلا و سختی و مار
وُحْدَان۔ بالضم زمینی است
دَخَلُوا مَوْحَدَ مَوْحَدَ بفتح
المیم والحا، یگان یگان درآمدند
مِیحَاد۔ یک یک اذا رایت
الکمات منفردات کل واحدة بائنة
عن الاخری قلت تلك مِیحَادٌ
یعنی اینها فرد فرد اند مواحید
جمع
(س ك) وَحِدَ وَحَادَة۔
کالکرامة وُحُودَة و وُحُوداً
و وَحْداً و وَحْدَة بفتحها و حِدَة
کعدة تنها و یکتا ماند
شَاةٌ مُوحِدٌ۔ کمحسن گوسپند
یک بچه زاینده
اَوْحَدَهُ للاعداء ایحاداً
تنها گذاشت او را جهت دشمن
وَاَوْحَدَهُ اللهُ۔ ای جانبه
یعنی تنها باقی ماند + ونیز ایحاد
یگانه روزگار گردانیدن یک
بچه زادن گوسپند
تَوْحِید۔ یگانه گردانیدن
وهذا ایطّرد الی العشرة
فیقال وَحَّدَهُ وثَنَّاهُ وثَلَّثَه
دیگر دانستن و یکی گفتن خدا را
و گرویدن بیگانگی او تعالے
رجلٌ مُتَوَحِّدٌ۔ بکسر الحا،
مرد یگانه + والله المتوحّد۔
الصاحب یگانگی
تَوَحُّد۔ یگانه شدن و تنها داشتن
یقال توحّده الله بعصمته
ای عصمه لم یکله الی غیره

وح ر

وَحْر۔ بالفتح کینه و خشم و غش
تیرگی دل وهو اسم مثل وغر

و المصدرُ بالتحریک
وَحَرَةٌ ۔ محرکہ جانورکی است چون
کربسہ یا کرمی است سرخ بر زمین
چسپید بر ہر چیزے کہ بگذرد زہر
ناک سازد آنرا وَحَرٌ جمع و شتر کوتاہ
بالا + و امرأۃٌ وَحَرَةٌ زن سیاہ
فام حقیر زشت یا سرخ رنگ سیتکار
وَحَرٌ ۔ کمکتف کینہ و خشم ناک
(س ض) وحِرَ علی صَدْرُہٗ
وَحَرَةٌ ۔ محرکہ کینہ داشت بر
من در دل خود
(س) وحِرَ وحَرًا ۔ محرکہ مسموم
گردید بخوردن چیزے کہ وحرہ
بروے گذشت + و وَحِرَ الطعامُ
وحرہ افتاد در طعام
اوحرت الوحرةُ الطعامَ ۔
مسموم ساخت وحرہ طعام را کہ
بخورندش قے آید یا شکم
روان گردد

وح ش

وَحْش ۔ بالفتح جانور دشتی جنسے
یکی وُحُوش و وُحْشان بالضم
جمع وحِاد وَحِش وحِاد وَحشِیّ
بالاضافہ و الصفۃ گوخرے بلدٌ
وُحْشٌ ۔ شہر ویران و خشک یقال
لقیتُہ بوحش اِصْمِت یعنی در
شہر خشک ویران ملاقات کردم
از وے + و بات وَحْشًا ۔ گرسنہ
شب گذاشت و بِتْنا اَوحاشًا
ای جیاعًا
وَحْشِیّ ۔ جانب راست از ہر
چیزے قال الراعی + فمالتْ
علی شِقّ وحشیّها + وقد ریع
جانبُها الایسرُ + یقال لیس
من شیئٍ یفزعُ الامال الی
جانبہ الایمن لان الدابۃ
لا تُؤتیٰ من جانبها الایمن و
انما تُؤتیٰ فی الاحتلاب والرکوب
من جانبها الایسر فخوفہ منہ
والخائف انما یفر من موضع
المخافۃ الی موضع الامن یا
وَحْشِیّ جانب چپ است ہذا
عند الاصمعی و پشت کمان و
من الانسان بخلاف اِنسی کہ
آن آنچہ مقابل تست از ان
کالساعد بین الذراعین و
القدمین وکذلک وحشی
الید والرجل فما اقبل منهما
علی الانسان فہو انسیٌّ وما ادبر
عنہ فہو وحشیٌّ و وَحْشِیُّ بن
حَرْب صحابی کہ در جاہلیت حمزہ
رضی اللہ عنہ را کشتہ و در اسلام
مُسَیْلَمَہ کذاب را
وَحْشَہ ۔ بالفتح اندوہ و ترس
و تنہائی و بزمانی و زمین خشک
و خشمناک
وَحْشِیَّہ ۔ بالتاء بادی کہ در زیر
جامہ تو در آید بقوت
وَحِیش ۔ کامیر جانور دشتی
وُحْشان ۔ کسکران غمناک
وَحاشی جمع
اَرْضٌ مَوْحُوشَةٌ زمین بسیار
وحش
(ض) وَحَشَ ثَوبَہٗ وَحْشًا ۔
جامہ از خود انداخت در گریختن
بخوف لاحق شدن دشمن +
و نیز وَحْشَة ۔ بزمانی و اندوہ
کردن
اِیحاش ۔ بے نبات و بے مردم
یافتن زمین و شہر را و ویران و
خراب گردیدن خانہ و جاے
و بزمان و اندوہگین کردن گرسنہ
شدن و بے توشہ گردیدن
تَوحِیش ۔ سلاح و جامہ از خود
انداختن در گریختن ومنہ الحدیث
فوحّشوا برماحهم
تَوَحُّش ۔ ویران و بے اہل و
خشک شدن خانہ و جاے بزمان
گردیدن و تہی شکم گردیدن و شکم
تہی کردن یقال توحّش یا فلان
ای اَخْلِ مَعِدتَک من الطعام
والشراب لشرب الدواء
اَرْضٌ مُسْتَوْحِشَةٌ ۔ زمین
وحشت انگین
اِسْتِیحاش ۔ اندوہگین شدن
و وحشت یافتن

وح ص

وَحْص ۔ بالفتح آبلہ ریزہ کہ در
رخسار دختر ملیحہ بر آید
وَحْصَة ۔ بالتاء سر یقال
اَصْبحتُ ولیس بها وَحْصَةٌ ای برد
(ض) وَحَصَہٗ وَحْصًا بر زمین
کشید آنرا

وح ظ

وُحاظَة ۔ بالضم شہرے یا
زمینے است است در یمن کہ روستائی
وحاظۃ منسوب است بآن و
آنرا احاظۃ نیز گویند

وح ف

وَحْف ۔ بالفتح انبوہ نیک سیاہ و
نیکو بحرکت و بال مرغ بسیار پر و
گیاہ تازہ انبوہ و نام شمشیر عامر
بن طفیل
وَحْفَة ۔ بالفتح آواز و سنگ سیاہ
وِحاف ۔ کتاب جمع و نام اسپ
عُلاثَة بن عُلاس
لُحْفَة ۔ بالضم والکسرۃ ہدیہ و ارمغان
تحف کصرد جمع اصلہ وحفہ و مذکور
است در ت ح ف
وَجِیف ۔ کامیر موضعی است
بمکہ کہ سابق در ان جاے
مردار را می افگندند
وُحَیف ۔ کزبیر عقیل یا عمرو
بن طفیل
وِحاف ۔ بالکسر موضعے
وَاحِف ۔ بال بسیار پر و گیاہ انبوہ
وَاحِف ۔ بال بسیار پر و گیاہ انبوہ
و نیز وَاحِف ۔ دلو کلان کہ در
دوال گوشہ آن بریدہ بدان آویزان
باشد و نیز جاے است
وَاحِفان ۔ نام جاے
وَحْفاء ۔ کصحرا زمین کہ در آن
سنگہاے سیاہ باشد و گستان
نباشد وحافی کسکاری جمع
و زمین سرخ
مَواحِف ۔ خوابگاہ شتران
ناقۃٌ مِیحاف ۔ بالکسر ناقہ کہ
از خوابگاہ خو و نرود
(ض) وَحَفَ البعیرُ وُحُفًا ۔
خود را بر زمین زد + و وَحَفَ وَحْفًا ۔
نزدیکم آمد + و وَحَفَتْہُ الیَشْنا

آہنگ ماکردد فرود آمدن زدنما
ونیز وحف شتابی کردن
(ک س) وَحُفَ النَّبَاتُ و الشعر وَحَافَةً ککرامۃ ووُحُوفۃ
افزون گشت وانبوہ وپیچیدہ شد بیخہاے آن
مُوْحِف بمعنی مرد بےعیب و خوابگاہ ناموافق شتران
اِیحَاف شتافتن وناموافق آمدن خوابگاہ شتران را
مُوَحَّف بمعظم شتر لاغر
تَوْحِیف خود را بر زمین زدن شتر وشتافتن وبعصا زدن و کاہل کردن عضو شتر کشتنی را

وح ل

وَحَل۔ محرکہ گل تنک کہ ستوران در ماند اَوْحَال ووُحُول جمع
وَحْل۔ بالفتح لغۃ ردیۃ
مَوْحَل بمقعد دگل افتادن و موضع است
مَوْحِل بمجلس جائے گل تنک وگل ناکے اسم است
(ض) وحَلْتُہٗ وَحْلاً۔ بالفتح چیرہ شدم بروے در مواحلت
(س) وَحِلَ مَوْحَلاً بمقعد وگل تنک در افتاد
اِیحَال۔ در گل افگندن وبدے سخت در افگندن کسی را یقال اَوْحَلَ فلاَنٌ شَرًّا
مُوَاحَلَۃ۔ نبرد کردن برفتن در گل تنک
اِتِّحَال۔ استشنا کردن در سوگند
تَوَحُّل۔ گل ناک شدن جاے
اِسْتِیحَال۔ گل ناک شدن جاے

وح م

وَحْم۔ بالفتح آہنگ کردن یقال وحمت وحمۃ والفعل من ضرب
وحم۔ محرکہ آرزو وانہ زن بار دار وآواز بال پر مرغ کہ در پریدن بر آید ونیز وَحَم سخت آزمند شدن زن آبستن بخوردن چیزے وخواہانی جماع وخواہانی ہر چیز بے والفعل من حسب وسمع
یَوْمٌ وَحِیْمٌ۔ کامیر روز سخت گرم
وِحَام۔ بالکسر والفتح نیک۔ گرایش وآرزومندی زن آبستن بخوردن چیزے اسم مصدر است ودشواری کردن ستور وقت بار کردن والفعل من سمع
وَحْمیٰ بسکری زن آبستن نیک آزمند بخوردن چیزے وِحَام بالکسر ووَحَامیٰ کسکاری جمع وفی المثل وَحْمیٰ ولاحَبَل
تَوْحِیم۔ ذبح کردن وآرزوانہ زن آبستن خورانیدن آنرا و چکیدن آب از چوب شکستہ نو ای

وح ن

وَحْنَۃ۔ بالفتح گل نیک چسپندہ والغز انندہ
(س) وَحِنَ عَلَیْہِ۔ گل اندود بروے
تَوَحُّن۔ کلان شدن شکم وخوار گردیدن وہلاک شدن

وح ی

وَحْی۔ بالفتح اشارت وکتابت ونامہ وپیغام وسخن پوشیدہ وہر چہ بدیگری فرستی واندازی وآواز کہ مردم وغیر آن باشد وُحِیّ کحلی جمع ودر دل افگندن وشتابی نمودن وفرستادن یقال وحیت الیہ واشارہ کردن یقال وحیت لہ والفعل من ضرب
وَحًی۔ کرحی آواز مردم وجز آن کہ دراز وخفی باشد وَحَاۃ مثلہ یقال سمعت وحاۃ الرعد اے صوتہ الممدود والخفی والرعد یحی وحاۃ وشتاب وشتابی نمودن وسید ومہتر بزرگ وبادشاہ وبا ویقال الوحی الوحی یعنی المبداد البدار
وَحِیّ بمعنی شتاب وتیز رو ومنہ شئ وحی وموت وحی
اَوْحَی اللہُ۔ فرستاد بسوے والہام کرد بدو اَوْحَی نفسہٗ۔ ترسناک گردید
وَحَّاہُ تَوْحِیَۃً۔ شتابانید اورا
تَوَحِّی۔ شتافتن یقال توح بہذا اے اسرع
اِسْتِیحَاء جنبانیدن وبفرستادن خواندن کسے را ودریافتن بہتر در یافتن وخواستن یقال استوحینا ہم

باب الواو فصل الخاء

وخ خ

وَخّ۔ بالفتح رنج وآہنگ
وَخْوَخَۃ۔ حکایت آواز مرغ و حکایت کردن آن را
وَخْوَاخ۔ بالفتح فروہشتہ شکم فراخ پوست سست وگسلمند نامرد یا آنکہ خواہش زنان ندارد وخرما ے نرم

وخ د

وَخْد۔ بالفتح شتافتن شتر یا نوعی از رفتار شتر ہمچو رفتار شتر مرغ یا فراخ گام نہادہ رفتن آن وَخَدَان محرکہ ووَخِید۔ کامیر مثلہ والفعل من ضرب ووَاخِد ووَخَّاد۔ کشداد ووَخُود کصبور لغت است از ان

وخ ز

وَخْز۔ بالفتح چیزے اندک یقال جاؤا وَخْزًا یعنی چہار چہار آمدند ونیز وَخْز۔ درخستن بنیزہ وجز آن چنانکہ در نگذرد وکشیدن وآمیختن چیزے واندک سپید گردیدن موے سر وخیر ساختن والفعل من نصر
وَخِیز۔ کامیر رشکنہ شبیہ

وخ ش

وَخْش۔ بالفتح ہیچکارہ وردی از ہر چیزے ومردم وفرومایہ کمینہ بے اعتبار واحد جمع مذکر ومونث درو ے یکسان است وتثنیہ آن می آید وگاہی جمع آن اَوْخَاش ووِخَاش کتاب آید قال الراجز
جَادِیَۃٌ لَیْسَتْ مِنَ الْوَخْشَنِ +
کَأَنَّ مَجْرَی دَمْعِہَا الْمُسْتَنِّ +
قُطْنَۃٌ مِنْ اَجْوَدِ الْقُطْنِنِ +
اراد الوخش والقطن فزاد فیہما نونا ثقیلۃ + ونیز وخش شہرے است بماوراء النہر
(ک) وَخُشَ وَخَاشَۃً ککرامۃ

وُخُوشَةٌ. تباه و فرمایه و بے
اعتبار گردید و ردی و زبون
گشت
اَوْخَشَ لَهٗ بِعَطِيَّةٍ. کم کرد
دهش او را ✦ و اوخش فی
عرضِه. زشت گردانید ناموس
وے را و زیان رسانید در آن ✦
و نیز اِيخَاش. در آمیختن و مرة
بعد اخرىٰ باز گردانیدن تیر قمار
بر یابه و آن تیر دان سهام قداح
است چون کنانه
تَوْخِيش. کم کردن دهش را و
بدست کسی سپردن خویشتن را
و فرمان برداری وی کردن

وخ ص

وُخُوص. بالضم جنبش
اَوْخَصَ الرَّاكِبُ فِي السَّرَاب
باری بلند و باری پست گردانید
سوار سراب را ✦ و اَوْخَصَ لے
بِعَطِيَّةٍ. کم کرد عطیه ابرای من

وخ ض

وَخْض. بالفتح در خلانیدن
نیزه چنانکه در نگذرد بجانب دیگر
یا درخستن بنیزه بے مبالغه و
در آمیختن سپیدی موی یقال
وَخَضَهُ الشَّيْبُ والفعل من ضرب
وَخِيض. کامیر درخسته به نیزه

وخ ط

مِيخَط. بالکسر در آینده
(ض) وَخَطَهُ الشَّيْبُ وَخْطًا
بالفتح در آمیخت موی سپید موئی
سیاه او را یا فاش گردید موے
سپید وے یا موئی سپید سیاه
او برابر شد ✦ و وُخِطَ الرَّجُلُ
مجهولا آمیخته شد موی وے و موی گردید
مَوْخُوط. لغت است از آن ✦
و نیز وَخْط. شتاب رفتن و در
آمدن و نیزه گذاره یا سبک
زدن و بانگ کردن کفش رفتن
و گاهی سود و گاهی خساره برداشتن
در بیع و تیغ سبک زدن یقال
وُخِطَ الرَّجُلُ مجهولا اذا ضرب
بالسیف تناولا بذبابه

وخ ف

وَخْف. بالفتح زدن خطمی را
چنانکه لعاب دهد و زده شدن
آن لازم متعدد و زشتی یا دکردن
کسے را والفعل من ضرب
وَخْفَة. بالفتح خریطه مانندے
است از چرم
وَخِيفَة. کسفینه لعاب خطمی
مُوخِف. کمحسن کول بدان جهت
که پلیدی خود را میزند چنانکه خطمی زده
میشود و طعامے است که پنیر را
سائیده در آب شورانیده
روغن یا چربش تنک بران ریزند
یا خرما در مسکه انداخته خورند و آب
گل آلوده و چپاو خرنه یا صوف
بافنده و گلیم چهارگوشه سطبر
اِيخَاف. زدن خطمی را چنانکه
لعاب بیرون آورد شتافتن
اِتَّخَفَتْ رِجْلُهُ. لغزید پائے
وی اصله اِوْتَخَفَتْ من افتعل

وخ م

وَخْم. بالفتح مرد گران و ناموافق
اَوْخَام و وِخَام کتاب جمع
وَخَم. محرکه بیماری است مانند
باسورکه در فرج ناقه پیدا گردد
وَخَمَة. محرکه شتر ماده وخم
رسیده
وَخِم. ککتف مرد گران سنگ
و ناموافق و خامی کسکاری جمع
اَرْضٌ وَخِمَةٌ. بالفتح و کفرحة
زمین که گیاهش ناساز و ناگوار نده
باشد و بَلْدَةٌ وَخِمَةٌ شهر ناموافق
باشندگان
وَخِيم. کامیر مرد گران و ناموفق
وِخَام ککتاب جمع و طَعَامٌ وَخِيمٌ
طعام ناگوارد
اَرْضٌ وَخِيمَةٌ. کسفینة بمعنے
ارض وخمة است بلده وخیمه کذلک
وَخُوم. کصبور مرد گران سنگ
و ناموافق اَرْضٌ وَخُومٌ زمین
که گیاهش ناگوارنده باشد
اَرْضٌ وَخَامٌ. کسحاب زمین
گیاه ناگوارنده ناک
اَرْضٌ مَوْخَمَةٌ. کمقعدة
زمین وخیمه
تُخَمَة. کهمزة ناگوارد ویُسَكَّن
خاؤه فی الشعر تُخَم و تُخَمات
جمع
مَتْخَمَة. کمقعدة طعامیکه تخمه
آرد اصله موخمة
(ض) وَخُمَتْهُ. چیره شدم
بر وے در نبرد مو خمت
(ض س) تَخَم. تخمه زده گردید
(ك) وَخُمَ وَخَامَةً. لکرامة
و وُخُومَةً و وُخُومًا گران بار و
ناموافق گردید ✦ و وَخُمَ الطَّعَامُ
گران و ناگوار و شد طعام
اِتْخَام. کافعال تخمه پیدا
کردن طعام
مُوَاخَمَة. نبرد کردن در زخامت
و گران سنگی یقال واخمنی
فَوَخَمْتُهٗ
تَوَخُّم. گران و ناگوار گشتن طعام
و جز آن
اِسْتِيخَام. گران و ناگوار شدن
طعام و جز آن
اِتِّخَام. کافتعال تخمه زده
گردیدن از طعام

وخ ن

وَخْنَة. بالفتح تباهی
تَوَخُّن. آهنگ کردن بچیزے
خیر باشد یا شر

وخ ي

وَخْي. بالفتح آهنگ و راه معتمد و
قاصد وُخِيّ کدلی و وَخِيّ کغنی
جمع و جهت یقال هٰذَا وَخْيُ اَهْلِكَ
ای سمت اهلك حيث ساروا ✦
و نیز وَخْي. رفتن یامیانه رفتن یعنی
نه آهسته و نه شتاب و آهنگ نمودن
یقال وَخَيْتُ وَخْيَكَ ای قصدت
قصدك و روی آوردن بچیزے
یقال ابن وخی فلان ای ابن
توجه والفعل من ضرب
وَآخَاهُ. لغتی است ضعیف در
آخاه من امواخاة
وَخَّاهُ لِلْاَمْرِ تَوْخِيَةً. متوجه
گردانید او را در آن کار ✦ و تَوَخَّى
رِضَاهُ. جست خوشنودی
او را

تَوَرُّخِی. صواب جستن و خوشنودی خواستن

اِستِنجاء. خبر خواستن یقال اِستَنوِخ لَنَا بَنِی فُلاَنٍ مَا خَبَرُهُم ای اِستَخبِرهُم

بَابُ الوَاوِ فَصلُ الدَّال

ودء

وَدَأ. محرکة هلاکی

(ف) وَدَأَهُ وَدءًا. بالفتح برابر کرد آن را * وَدَأَ بِهِم بدی فراگرفت آنها را * وَوَدَأَ الفَرَسُ. برابر و ورزه را تا کمیز انداز و و یا برباد جهد دیقال دَأ یعنی بگذار مرا

(س) وَدِئَتِ الاَخبَارُ عَلَیهِ وعنه. پسپری گردید بر آن و منقطع شد

مُوَدَّأة. کمعظمة هلاک جاے در دشت

تَوَدَّأَ عَلَیهِ الاَرضُ تَوَدُّؤًا. برابر کرد زمین را بر آن * وَدَّا فلانٌ بالقوم. هلاک کرد قوم را

تَوَدَّأَت عَلَیهِ الاَرضُ. برابر شد بر وے زمین یا فراگرفت آن را یا ویران کرد یا بشکست * تَوَدَّأَت عَلَیهِ وعنه الاَخبَارُ منقطع گردید و پنهان شد * و تَوَدَّأَ زید علی مَالِهِ. گرفت آن را * و تَوَدَّأَ عَلَیهِ. هلاک کرد آن را

ودب

وَدب. بالفتح بدحال

ودج

وَدج. بالفتح رگ گردن بریدن یقال دج دابتك ای اقطع وَدجَها وهو لها كالفصد للانسان و نیکو و راست کردن و صلح افگندن میان قوم والفعل من ضرب

وَدَج. محرکة رگ گردن و سبب و وسیله * وَ وَدَجَان. دو تا

وِدَاج. ککتاب رگ گردن و هُمَا وِدَاجَان

تَودِیج. رگ گردن بریدن * و نیز تَودِیج. شهرے است نزدیک ترمذ

ودح

مَا اَغنَی عَنّی وَدَحَةً. محرکة ای ولحة. یعنی چیزے فائده نداد از من

اِیدَاح. گردید یا اقرار کردن بهر چیز و باطل یا بخواری و بفرمان برداری کسی که می کشد و می برد آن را و گردن دادن بفرمان و فروتنی کردن و بکوکردن حوض را و فربه و خوش حال گشتن شتران و باز ایستادن شتر از گشنی

ودد

وَدّ. بالفتح دوست و بتثلیث و بسیار محبت واحد و جمع در وے یکسان است اَوُدّاء و اَوُدَاد و ادّ. بالفتح و بکسر الواو و ضمها جمع و بیخ کوهی است * و نیز وَدّ. بالفتح و بالضم نام بت قوم نوح علیه السلام

وَدِید. کامیر دوست و دوستان جمع وُدَّاء و اَوِدّاء جمع

وَدُود کصبور دوست و بسیار محبت وُدَدَاء جمع یستوی فیه المذکر والمونث لکونه صفا داخلا علی وصف للمبالغة

وَدَّان. بالفتح دهی است نزدیک ابواء که صعب بن جثامة وَدّانی دران سکونت ورزیده و شهری با فریقیه از آن است علی بن اسحق ادیب شاعر و کوهی است دراز نزدیک فید و روستائی است بنواح سمرقند

وَدَّاء. بالفتح والمد و برقة وَدّاء و بطن الوَدّاء یا بطن الوُدّاء موضع است

مَوَدَّة. بالفتح کتاب و بفتح قوله تعالی یُلقُونَ اِلَیهِم بِالمَوَدَّةِ ای بالکتب و نام زنے

مِوَدّ. بکسر المیم دوست بسیار محبت

(س) وَدِدتُهُ وُدًّا. بالضم و وَدَادًا. بالکسر و بتثلیثها و وَدَادَةً الکرامة و مَوَدَّةً و مِوَدَّةً و مَودِدَةً کمجلسة دوست داشت آن را و از فتح نیز آید برشدود * و نیز وَدّ و وَدَاد و وَدَادَة. آرزو بردن یقال وَدِدتُ ان تفعل کذا و وَدِدتُ لو انك تفعل ذالك

تَوَدُّد. کشید دوستی و یرا * و تَوَدَّدَ اِلَیهِ. دوست داشت او را

تَوَادّ. یکدیگر را دوست داشتن

ودر

(ض) وَدَرتُ وَدرًا. بالفتح مست شدم چنانکه بیهوشی خواهد که طاری گردد

تَودِیر. در مهلکه افگندن کسی را یا ورغلانیدن بر آنچه بدان در مهلکه افتد و پیک فرستادن و یکسو و دور کردن یقال وَدِّر وَجهَكَ عَنّی نَحِّه و بَعِّدهُ و دفع نمودن بدی و فساد را و گمراه ساختن و پریشان کردن مال را و اسراف نمودن دران

تَوَدُّر. باسراف رفتن و پریشان شدن مال * و یقال تَوَدَّرَ فِی الاَمرِ. بکار دشوار افتاد و قد یکون التَّوَدُّر فی الصدق والکذب وهو ایراد صاحبك فی مهلکة

ودس

وَدس. بالفتح اول گیاه که روید یقال مَا اَحسَنَ وَدسَهَا

وَادِس. گیاه نخست بر آمده

وَدِیس. کامیر گیاه خشک

وِدَاس. ککتاب گیاه که روی زمین را پوشد و هنوز شاخ بر نیاورده باشد والاآنرا الملتف گویند

مُودُوسَة. زمین گیاکم کم بر آورده

(ض) وَدَسَ وُدُوسًا. بالفتح پنهان گشت * وَدَسَ عَلَیَّ پوشیده شد * و مَا اَدرِی اَینَ وَدَسَ ای ذهب * و وَدَسَ بِه. بنهفت آن را و برد * وَدَسَتِ الاَرضُ. نخست روئید گیاه آن و انبوه نگشت * و وَدَسَ اِلَیهِ

بکلام - تمام نکرد سخن را

اِیْدَاس - رویانیدن زمین گیاه را چنانکه بپوشد روی آنرا

تَوْدِیس - پنهان گردیدن و رویانیدن زمین گیاه را چنانکه بپوشد آن را

تَوَدُّس - چرانیدن ستور در گیاه

وداس

ودش

وَدْش - بالفتح تباهی و فساد

ودص

(ض) وَدَصَ اِلَیْه بکلام

وَدْصًا - بالفتح آغاز کردن باوے سخن را و انجام ننمود

ودع

وَدْع - بالفتح قبر و محوطه که گرد اگرد گور باشد و کلاکموش و یحرک

وَدَعَة - بالفتح و یحرک شبه سپید که از دریا برآرند و شکاف آن بهیچ شکاف خسته خرما باشد و بفارسی مورچه خوانند و بهندی کوڑی و جهت رفع چشم زخم بگردن کودکان آویزند وَدَعَات و وَدَع محرکه جمع

وذو الودعات - لقب هَبَنَّقَه یزید بن ثروان لُقِّبَ بِهِ لِاَنَّه جعل فی عنقه قلادة من وَدَع وعظام وخزف مع طول لحیته فسئل فقال لئلا اَضِلَّ فسرقها اخوه فی لیلة وتقلدها فاصبح هبنقه ورآها فی عنقه فقال اخی انت انا فمن انا فضرب بحمقه المثل

ذَاتُ الْوَدَع - محرکة بت و کشتی نوح علیه السلام و خانه کعبه شرفها الله تعالی بدان جهت که مُهره‌ها در ستور روے آویخته بودند

دَعَة - بکسر راحت و تن آسانی و فراخی زندگانی والهاء عوض من الواو

تُدْعَة - بالضم و بهمزه تن آسانی و فراخی عیش

وَدِیع - کامیر تن آسان و امید و عهد و پیمان وَدَائِع جمع و اسپ آسایش جو و آسانیده

وَدِیعَة - کسفینه زنهار و امانت وَدَائِع جمع + و وَدِیعَة بن جُذَام و وَدِیعَة بن عمرو هر دو صحابی است

وِدَاع - کسحاب بدرود و اسم مستعمل است تودیع را و آن تفاؤل است بتن آسانی و راحت که لاحق حال او باشد وقت باز آمدن از سفر + ثنیة الوداع پشته است در مدینه سمیت لان من سافر الی مکة کان یُوَدَّع ثَمَّ ویشیع الیها

وَدَاعَة - کسحابه تن آسانی و فراخی زندگانی و وَدَاعَة بن ابی وَدَاعَة سهمی صحابی است و وَدَاعَة بن عمرو پدر قبیله است یا آن وادعة است

وَادِع - تن آسان و آرمیده یقال نال فلان المکارم وَادِعًا ای من غیر کلفة

وَادِعَة - حی است بهمن و در دستانی و ران و وَادِعَة بن جزام یا حرام و وَادِعَة بن ابی زید صحابیانند

وَادِع بن اسود راسبی - محدث است + و وَادِع بن عبدالله مَعْرِی برادرزاده ابی العلاء است

اَوْدَع - کاحمد نامی از نامهاے کلاکموش + وحمام اَوْدَع کبوترے که بر چینه دان وے سپیدی باشد

وَدْعَان - بکسران موضعی است نزدیک ینبع و علمی است

مِیْدَع - بکسر جامه کهنه و جامه سخت و جامه دان یا جامه که بدان جامه را از گرد و غبار نگاه دارند مِیْدَعَة و مِیْدَاعَة - بکسر بها مثله فیهما مَوَادِع جمع + یقال ماله مِیْدَعٌ یعنی چیزی نیست که کار را و را بسند گردد + و کلام مِیْدَع سخن اندوه آور بدان جهت که از آن شرم دارند و نیکو نشمارند چنانکه جامه کهنه را

مَوْدُوع - آرامش یقال عَلَیْکَ بالمودوع ای بالسکینة والوقار ولا یقال منه وَدَعَه کما لا یقال من المعسور والمیسور عَسَرَه ویَسَرَه + و نیز مودوع علمی است و اسپ هرم بن ضمضم + و فرس مودوع اسپ آسوده زیست آسایش جوے

(ف) وَدَعَهُ) پدرود کرد آنرا و وَدَعَ الثوب بالثوب جامه را در جامه دیگر نهاد و نگاه داشت آنرا در آن و گویند دَعْه یعنی بمان آنرا و بگذار وهو امر بمعنی الترک اصله وَدَع کَوَضَع وقد اُمیت ماضیه عند سیبویه فلا یقال وَدَعَه ولا هو وادع وانما یقال فی ماضیه تَرَکَه وجاء فی الشعر ضرورة وَدَعَه وهو مودوع علی اصله قال + لیت شعری عن خلیلی ما الذی غاله فی الحب حتی وَدَعَه + و قرئ شاذًا ما وَدَعَکَ ربک وهی قراءته صلی الله علیه وسلم ویقال ان کلمتی دع وذر اصلان فی معنی الترک الا ان دع للمخاطب بترک الشئ قبل العلم به وذر امر بترکه بعد علمه وروی ان بعض الائمة سأل الامام فخر الدین رازی رحمه الله عن قول الله تعالی اَتَدْعُوْنَ بعلا وتذرون احسن الخالقین لم لم یقل وتدعون احسن الخالقین وهذا اقرب الی الفصاحة للمجانسة بینهما فقال رحمه الله لانهم اتخذوا الاصنام الهة وترکوا الله بعد ما علموا ان الله ربهم ورب ابائهم الاولین استکبارًا واستکبارًا فلذلک قیل لهم وتذرون ولم یقل تدعون کذا قال القرشی رحمه الله

(ك) وَدُعَ وَدَاعَةً - بسفر رفت و وُدِعَ دَعَةً - تن آسان و فراخ زندگانی گردید و راحت و آرام گرفت

مُوَدِّع ـ بکسر اسپ آسانیده و آسایش جو

اِیْدَاع ـ ودیعت نہادن بکسی و پذیرفتن از کسے ودیعت را وہو من الاضداد و صلح کردن میان قوم

تَوْدِیع ـ پدرود کردن و ذخیره واشتن کسی را جهت کشتی وقوله تعالی مَا وَدَّعَكَ رَبُّكَ وَمَا قَلٰی قالوا ما ترکک و در جامه ودن نہادن جامه و ودع آویختن چیزیرا

مُوَادَعَة ـ بالضم صلح نمودن و آشتی کردن

تَوَدُّع ـ در مِیدَع نگاه داشتن و در حاجت خودش داشتن از اضداد است ویقال تَوَدَّعَ مِنّی مجهولا ای سُلِّمَ عَلَیَّ وقوله صلی الله علیه وسلم اذا رأیت امتی تهابُ الظالمَ ان تقولَ انّك ظالمٌ فقد تُوُدِّعَ منهم ای استُرِیحَ منهم وخُذِلوا وخُلِّیَ بینهم وبین المعاصی وتُحُفِّظَ منهم وتُوُقِّیَ کما یُتَوَقّی من شرار الناس

تَوَادُع ـ باهم آشتی کردن

رَجُلٌ مُتَّدِعٌ ـ مرد تن آسان فراخ زندگانی یا آنکه عضوی از اعضایش درد کند و سائر اندامش صحیح باشد

اِتِّدَاع ـ آرمیدن و تن آسانی گزیدن و قرار گرفتن

مُسْتَوْدَع ـ جاے آدم و حوا علیهما السلام از جنت یا زهدان بهما فسر شعر العباس رضی الله عنه

اِسْتِیدَاع ـ نگاه داشتن خواستن ودیعت را و فی الحدیث من استودع ودیعة فهلك فلا ضمان علیه ای بلا تعدٍّ منه

ودف

وَدْفَة ـ بالفتح مرغزار سبز علف ناک

وَدَفَة ـ محرکة گیاه نصی و صلیان و طلاق زن

وَدِیفَة ـ کسفینة مرغزار سبز علف ناک

وُدَاف ـ کغراب زه بدان جهت که ازوی آب منی و جز آن چکد

(ض) وَدَفَ الشَّحْمُ وَدْفًا ـ گداخته و روان گردید پیه * و وَدَفَ الْاِنَاءُ ـ چکید آب از آن * و وَدَفَ لَهُ الْعَطَاءَ ـ کم کرد و دهش را

تَوَدُّف ـ بازکاویدن از خبر و برسر کوه برآمدن نزکوی یقال تَوَدَّفَ اُلاوَعال فوقَ الجبل

اِسْتَوْدَفَ لَبَنًا فِی الْاِنَاءِ ـ سرکشاد آوند شیر را و مطلع شد بر آن * ونیز اِسْتِیدَاف قطره قطره چکانیدن پیه را و بازکاویدن از خبر و فراهم نمودن زن آب مرد را در زهدان و دراز گردیدن گیاه

ودق

وَدْق ـ بالفتح باران یا باران شدید ویقال الودق ما یخرج من خلال المطر کانه غبار و نقطه سرخ که در چشم از خون حادث گردد یا گوشت پاره که در چشم کلان گردد یا بیماری است در چشم که بسبب آن گوش بیاماسد و تحرك وَدْقَة یکے و وِدَاتٌ وَدْقَتَین بلا تعنی گویا آن دو دی دار و منه قول امیر المؤمنین علی کرم الله وجهه تکلّم ترابش تُمنّانی لتقتلنی فلا وَرَبِّكَ ما بَرُّوا ولا ظفروا فان هلکتُ فرهنٌ ذمّتی لهم بذاتِ وَدْقَینِ لا یعفو لها اثرٌ * قال لما نالی رضی الله عنه لم یصح انه تکلم بشیء من الشعر غیر هذا ابن البیتین صوّبه الزمخشری

وَدْقَة ـ بالتا از اعلام است

وَدِقَة ـ کفرحة چشم ودق رسیده

وَدِیق ـ کامیر اسپ ماده آزمند

وَدِیقَة ـ کسفینة سختی گرما و جاے تره یا گیاه ناک

وِدَاق ـ بکتاب آزمندی کشن یقال بها وِدَاقٌ

وَدُوق ـ کصبور آزمند کشن از خر ماده و اسپ ماده

وَادِق ـ تیز از شمشیر و جز آن

وَدَقَان ـ کسکران جاے نیست

مَوْدِق ـ کمجلس جاے دوق و جهتے که بدان چیزے آید

(ض) وَدَقَ وَدْقًا ـ بالفتح چکید * وَوَدَقَ اِلَیْهِ وُدُوقًا ـ نزدیک وی شد وقا درگرد انید وے را و فی المثل وَدَقَ الْعَیْرُ اِلَی الْمَاءِ ای دَنَا منه ورحق شخصے زیر ص و آزمندی چیزے و فروتنی نماید * و وَدَقَ بِه ـ آرام یافت بدو و انس گرفت

وَوَدَقَ بَطْنُهُ ـ فراخ شد شکم او یا روان گردید * وَوَدَقَتِ السَّمَاءُ ـ بارید باران * ونیز وَدْق ـ تیز گشتن شمشیر و فرو هشته شدن ناف یا برآمدن آن همچو ناف مرد برآمده ناف

(ض س ك) وَدَقَتْ ذَاتُ الْحَافِرِ وِدَاقًا ـ کسحاب وَدَقًا و وَدَقَانًا ـ محرکتین خواهش کشن کرد

(س) وَدِقَتْ عَیْنُهُ تَیْدَقُ بکسر التا وَدَقًا محرکة و دق رسیده شد چشم او

اِیدَاق ـ باریدن باران و آزمند کشن گردیدن ماده خر و جز آن

اِسْتِیدَاق ـ آزمند کشن گردیدن ماده اسپ و مانند آن

ودك

وَدَك ـ محرکة چربش گوشت و نام مادر ضحاک بادشاه

دِکَة ـ کعدة چربش گرفتگی

لَحْمٌ وَدِكٌ ـ ککتف گوشت فربه پیه ناک

دَجَاجَةٌ وَدِیكٌ ـ کامیر ماکیان فربه پیه ناک

وَدِیکَة ـ بالتا ماکیان فربه یا پیه از اعلام است * ونیز وَدِیکَة ـ آرد که چربش آمیخته مانند حریره سازند

وُدَیْك ـ کزبیر موضعی است

دَجَاجَةٌ وَدُوكٌ ـ ماکیان بسیار دار پیه * ونیز وَدُوك از اعلام است

رَجُلٌ وَادِكٌ ـ مرد فربه پیه ناک

ونيز وداك. نام مردے
وَدّاك. کشداو نام مردے
نبات اودك. کاحمد بلا ہا وسختی ہا
وما ادری ای اودك هو یعنی
نمیدانم چہ مردم است او
وَدْكَاء. کصحرا، یک توده است
یا جائے
(س) وَدِكَتْ يَدُهُ وَدَكًا.
محرکہ چربش ناک گردید دست وے
مُوَدَّك. کمحدث از نامہائے
عربان است
تَوَدِّيك. چربش ناک گردانیدے
دست را

ودل

(ض) وَدَلَ السِّقَاءَ وَدْلًا.
بالفتح جنبانید مشک شیر را

ودم

وَدْم. بالفتح علمی است وبطنے
از کلب ودر تغلب وجشم بن
وَدْم بن بلے در قضاعه

ودن

وَدِين. کامیر تر وترنہاده
اَوْدَن. نرم ونازک ودو نہے
است میان مرعش وفرات
اَوْدَنَة. دہی در بخارا از آن
ده است داود بن محمد محدث
اَوْدَنی
مَوْدُون. ترنہاده وبچہ لاغر
ونزار ومرد کوتاه کردن دست
وکوتاه الواح ناقص اندام
ناقص خلقت تنگ دوش مَوْدُونَة
مونث ونام اسپے وجائز
ان یکون المبدأ ان بالکسر

مشتقا من هذا المعنى
کالمضمار لما فيه من معنى
الضمير والاعجاف للفرس
فی الرهان ونيز مَوْدُونَة
زن درہم اندام کوتاه گردن
خروجثه
(ض) وَدَنَهُ وَدْنًا. بالفتح
وِدَانًا بالکسر ترکرد آن را و
ترنہاد و وَدَنَ العَرُوس
وَدْنًا وَوِدَانًا. نیکو کرد حال
عروس را ونیکو قیام نمود بر آن
وَدَنَ الشيء. کوتاه ساخت
آن را. ودنه بالعصا بچوب
دستی زد او را
(س) وَدِنَتِ المرأة وَدْنًا
بالفتح فرزند لاغر زاد زن
مُوْدِن. کمکرم بچہ لاغر
اِيدَان. کوتاه گردانیدے چیز
و فرزند لاغر زادن
تَوْدِين. ترکردن وترنہادن
در آب وجز آن وکوتاه گردانیدن
چیزے را وبعصا زدن
تَوَدُّن. نرم گردیدن چرم
اِتِّدَان. ترکردن وترنہادن
در آب وترنہاده شدن
لازم متعد

وده

وَدْهَاء. کصحرا زن خوشرنگ
باندکے سپیدی
(ض) وَدَهَهُ عَنِ الامر
وَدْهًا. بالفتح باز داشت
او را از آن وبرگردانیدن
(س) وَدِهَ عَنِ الامر. برگردید

ازان
اِيدَاه. بانگ بر زدن بر شتر
اِسْتِيدَاه. گرد آمدن شتران
ورفتن آنہا ومنقاد ومغلوب
گردیدن دشمن یقال اسْتَيْدَهَتِ
الابل واسْتَوْدَهَت واسْتَيْدَه
الخصم واسْتَوْدَه. در است شدن
کار وسبک شمردن کسے را

ودي

وَدْي. بالفتح آب مرد کہ بعد از
بول بر آید
دِيَة. کعدة خون دیات
جمع
وَدِي. کغنی ہلاک
وَدِيّ. کغنی آب مرد کہ بعد از
بول بر آید ونہال ریزه خرما وَدِيَّة
یکے
وادي. رود وکشادگی میان
دو کوه ودو ولپشتہ وجز آن اَوْدِيَة
واَوْدَاء جمع وربما التقوا بالکسر
عن الياء کما قال قوقوقم
الواد بالشاهق وقال الله تعالى
وجابوا الصخر بالواد وکان الکلا
بقف بالياء
(ض) وَدَي القَتِيلَ دِيَةً.
خون بہائے کشتہ دادوا اذا
آمرت منہ قلت دِ فلانًا
للاثنين ديا وللجماعة دُوا
فلانًا ونيز دِيَة ووَدْي. نزدیک
گردانیدن کار وزره فرو ہاکردن
ودی انداختن مرد
مُوْدِي. کمحسن شیر بیشه وہلاک
شونده

اِيدَاء. ہلاک شدن ومرگ فرا
رسیدن یقال اُودِيَ به الموت
اي ذهب به وتکفر السلاح
وودی انداختن مرد
وَدَّى تَوْدِيَة. وودی انداخت
ونيز تَوْدِيَة. چوبی کہ بر پستان ناقه
بندند چون کم شیر گردد تا شیر جمع
شود تَوَادِي جمع ومرد کوتاه
اِتِّدَاء. دیت گرفتن
اِسْتَوْدَى الحق. گردید حق مرا

بَابُ الواو وفصل الذال

وذء

وَذْء. بالفتح سخن ناپسند ومکروه
ونيز وَذْء. عیب کردن وحقیر
گردانیدن وبانگ بر زدن وباز
ایستادن وکند وخیره شدن
بینائی چشم والفعل من فتح
وَذْأَة. بالفتح بیماری یقال ما
به وَذْأَة اي لا علة به
اِتِّذَاء. عیب وسرزنش پذیرفتن
یقال وذأته فاتّذأ اے
زجرته فانزجر

وذر

وَذْرَة. بالفتح پارچہ گوشت
بے استخوان ویحرک یا گوشت پاره
گرد ودہن بریده وتلاف زن
وَذْر ویحرک جمع واب وهما
وَذْرَتان وقولهم یا ابن شامة
الوَذْرَة. دشنام است وآن
کنایه است از گیر وسرگیر ونيز
وَذْرَة. موضعی است باشکونیة
اندلس

وَذِرَة. کفرحة زن که در فرج او گوشت بسیار باشد و زن گنده بوی یا سطر لب
وَذَار. کسحاب دہی است بسمرقند و باصفهان
وُذَارَة. کثمامه تراشه درزی
(ض) وَذَرَه وَذْرًا. بالفتح برید آن را، و وذر جرحه بنشتر فرو برد و بجراحت دی. وَذَّرَ
اَلوَذْرَة. برید تلاق زن را ویقال ذَرْهُ یعنی بگذار آنرا ویقال ایضا یَذَرُهُ تَرْكًا ولا یقال وَذْرًا یعنی میگذارد و اصل وَذِرَهُ یَذَرُهُ کوسعه یسعه لکن ما نطقوا بماضیه ولا بمصدره ولا باسم الفاعل فلا یقال وَذَرَهُ وَذْرًا فهو وَاذِرٌ وقیل وَذِرَهُ شاذًا
تَوْذِیر. تلاق زن برید ن و پاره پاره کرد ن گوشت را بنشتر فرو برد ن بجراحت

وذع

وَاذِع. آب پیوستہ روان و هر آب که برنگ تلخ روان باشد
(ف) وَذَ الماءُ وَذْعًا. روان گردید

وذف

وَذْف. بالفتح روان شدن و جنبان والفعل من ضرب
وَذَفَة. محرکة تلاق زن
وُذَاف. کغراب گیر
وَذْفان. کسکران شتابندگی

انزدیک منه نزل صلی الله علیه وسلم بام معبد یا وَذْقَات مخرجه الی المدینه ای حدثانه وسرعانه
تَوَذِّیف. کام نزدیک نهادن و دو جنبان خرامان رفتن و شتاب رفتن یقال مرّ یُوَذِّف
تَوَذُّف. بمعنی تودیف است یقال مرّ یتوذّف

وذل

وَذَلَة. محرکة زن شادمان نیکو قامت
وَذِلَة. کفرحة زن شادمان چست و چالاک، و خادم وَذِلَة خادم سبک و چالاک
وَذِیلَة. کسفینة آئینه و پاره از سیم جلا داده یا عام است، وَذِیل و وذائل جمع و پیه پاره کوهان و سرین و ماه زبان آور کوتاه سرین و شادمان نیکو قامت
وَذَالَة. کسحابه و بکسر پاره گوشت که قصاب پیش از تقسیم جزء جدا کند
تَوَذُّل. برید ن گوشت را بے تقسیم یقال لقد توذّلوا من الجزور اذا اقتطعوا بغیر قسم

وذم

وَذَم. محرکة افزونی در آنخ و زرع هر دو خصیه گوشت در آنخ زهدان ناقه که از ولادت باز دارد و دوالها گوشه دلو و چوب چنبر دلو و وَذَمَة یکے و نام مردے
وَذَمَة. محرکة روده شکنبه

وِذَام. بکتاب جمع ومنه حدیث علی کرم الله وجهه لئن ولیت بنی امیة لانفضنهم نفض القصاب الوذام التربة یعنی و ذام خاک آلوده
وَذِیمَة. کسفینة هدیه خانه کعبه وَذَائِم جمع، و نیز وَذَائِم اموالی که در آن نذرها باشد
وَذْمَاء. کصحرا زن نازآینده
(س) وَذِمَتِ الدَّلو. برید ه شد دوال دلو
اِیذَام. وذم بستن بر دلو و دوال گردانید ن حج را بر خویشتن
تَوْذِیم. دوال بستن بر گردن سگ تا معلوم شود که معلم است و افزود ن یقال وَذَّمتُ علی الخمسین ای زدت علیها و بریدن و علاج کردن وذم ناقه را

وذن

وَاذِنان. بکسر الذال دہے است باصفهان
تَوَذُّن. حیله کرد ن و فضیلت نهادن خود را

وذي

وَذْي. بالفتح خراش و خراشیدن والفعل من ضرب
وَذْیَة. بالفتح درد و بیماری د آب اندک و عیب یقال ما به وَذْیَة
وَذَاة. بالفتح آنچه بدان رنج و سختی کشند

باب الواو وفصل الراء

ورع

وَدَاع. کسحاب فرزند فرزند، و نیز
وَرَاء. مثلثة الآخر مبنیة پس و پیش از اضداد است و مؤنث آید وُرَیِّئَة. شد الیاء مصغر آن
(ف) وَرَأَهُ. دور کرد آن را
وَرَأَ منَ الطَّعام. پرشکم گردید از طعام، و ما وُرِئَت. مجهولا وقد تشدد الراء فهمیدم
تَوَرَّأَت علیه الارض. فرا گرفت او را زمین حکاه ابن جنی

ورب

وَرْب. بالفتح خانه وحش از زمین گله ستوران و شتی در ما بین دو استخوان پهلو و عضو ما بین دو انگشت سبابه و ابهام و کون و دبر مثلثه و دهانه سوراخ موش و کژدم اوداب جمع
وِرْب. بالکسر لغتی است در ارب بمعنی عضو و زیرکی و مکر و بدی
وَرِب. ککتف تباه یقال عرق وَرِبٌ و ابر فروهشته
(س) وَرِبَ وَرَبًا. محرکة تباه شد
تَوْرِیب. پنهان کردن چیزے بمعارضات مباح
مُوَارَبَة. بهم بگر زیرکی کردن یا آفت رسانیدن و مکر و فریب نمودن باهم

ورث

وَرْث. بالفتح تازه و تر از هر چیزے
بنو وِرْثَة. بالکسر بطنی که بسوے مادر خود منسوب است
تُرَاث. کغراب آنچه از مرده بکسے رسد و اصل التاء فیه واو

وارث. آنکه بماند بعد مردن خلق
ورثه محرکه جمع + و پاینده مدام
فی الدعاء امتعنی بسمعی و
بصری واجعله الوارث منی
ای ابقه معی حتی اموت
اُوْرْثان. کسکران موضعی است
میراث. مالی که از مرده رسد بکسی
(ح) وَرِثَ آبَاهُ ومِنْهُ وِرْثًا
و وراثةً وِرْثًا. بکسرهن
ورثه کعده میراث گرفت
اِیْراث. وارث گردانیدن
تَوْرِیْث. وارث گردانیدن و
شریک ورثه کسی نمودن دیگری را
و آتش جنبانیدن تا شعله زند
تَوَارُث. همدیگر وراثت جستن
یقال توارثوا کابرا عن کابر

ورج

اَوَارِجَة. دفتری باشد که
حسابهای پراگنده دیوانی و جز آن
در وی نویسند و مذکور است در ارج

ورخ

وَرْخ. بالفتح درختی است شبیه مرخ
در نبات
اَرْضٌ وَرِخَةٌ. کفرحة زمین
درهم پیچیده گیاه
وَرِیْخَة. کسفینة تر خمیر نرم
فروهشته
(س) وَرِخَ العجینُ وَرْخًا. محرکة
نرم و فروهشته گردید
اِیْرَاخ. فروهشته گردانیدن خمیر را
تَوْرِیْخ. تاریخ نوشتن کتاب را
تَوَرُّخ. تر شدن زمین نرم شدن خمیر
اِسْتِیْرَاخ. تر شدن زمین

ورد

وَرْد. بالفتح گل هر درخت و نماند لیکن
گل سرخ را گویند وَرْدَة یکی و اسپ
گلگون یعنی مابین کمیت و اشقر ورده
مونث وُرْد بالضم و لی ادکتاب
واوراد جمع + و مرد دلیر و زعفران
و شیر بیشه + و نیز ورد. معرفة قلعه
است و نام شاعری + وابوالورد
نره مرد و نام شاعری و نام کاتب
مغیره و چند اسپ ست مرعدی
بن عمرو طائی و هذیل بن
هُبَیْرَة و جاریة بن مُشَمّت
عنبری و عامر بن طفیل بن
مالک را
وَرْدَة. بالفتح هلاکی یقال وقع
فی وَرْدَة هلکة + وعین الوردة
راسعین است + و نیز وَرْدَة. نام
مادر طرفه شاعر + وعشیة وَرْدَة
شام که افق آن سرخ باشد
وَرْدِیَّة. بالفتح مقبره است
در بغداد
وِرْد. بالکسر تب اسم است
آن را یا نوبت تب و پاره خواندنی
از قرآن و جز آن یقال قرأت
الورد و نوبت آب و بهره از
آب و گله مرغان و بر آب آیندگان
از مردم و شتر و گروهی از لشکر
وُرْدَة. بالضم گلگونی
وَرِیْد. کامیر رگ گردن دهما
وریدان اوردة کاغلمة
وُرُود جمع.
وَارِد. آینده بر آب و جز آن
وسابق وُرَّاد کزوار واردین
جمع وراد + ووارد الارنبة
مرد فراز نوک بینی و موی دراز
فروهشته
وَارِدَة. گروه فراآینده بر آب
وراه و میانه راه شهری است
نُرْمَاوَرْد. بالضم نوعی از طعام
که از گوشت و تخم ترتیب دهند معرب
است و عامه آن را نرم ماورد گویند
وَارِدَات. جایی است
اَوْرَاد. جایی است
وَرْدَان. کسکران و دو باری
و مولایی است آن حضرت را صلی
الله علیه وسلم و مولای عمرو بن
عاص را که سوق وردان در مصر
از ابنیه وی است + و نیز وَرْدَان
نام مردی + و بنات وَرْدَان
دابه است
وَرْدَانَة. بالتاء دهی در بخارا
وَرْدَانِیَة. دهی است
وَرَّاد. کشداد آینده بر آب
و جز آن و از اعلام است
مَوْرِد. کمجلس راه و آب خور
مَوْرِدَة مثله
مَوْرُوْد. پژمرده
(ض) وَرَدَ وُرُوْدًا. آمد
و نیز وِرْد. بالکسر آب آمدن
و نوبت آمدن تب یقال وُرِدَ
الحمی فهو مورود
(ک) وَرُدَ وَرَادَةً و
وُرُوْدَةً. گلگون گردید اسب
اِیْرَاد. آوردن حاضر آوردن
بر مورد
ثوب مُوَرَّد. کمعظم جامه گلرنگ
وهو دون المضرج
تَوْرِیْد. گل کردن درخت گلگونه
کردن رخسار را یقال وَرَّدَت
المرأة خدها اذا حمرت
مُوَارَدَة. با یکدیگر بر آب آمدن
مُتَوَرِّد. بکسر الراء شیر بیشه
تَوَرُّد. در جستن و کم کم در آمدن
در شهر یقال تَوَرَّدَت الخیل البلدة
ای دخلتها قلیلا قلیلا قطعة
قطعة و بآب آمدن
مُسْتَوْرِد بن شداد صحابی است
اِسْتِیْرَاد. آمدن بآب و جز آن
و حاضر آوردن بر آب خور
اِیْرِیْدَاد. دو گرد و بدن اسپ
و گلگون اصله اوریداد صارت
الواو یاء الکسرة ما قبلها
(ض) وَرَدَ فی حاجته اهستگی
نمود و دران و درنگی کرد

ورک

وَرْک. بالفتح بسوی ران و ارزانی
و فراخ سالی
وَرَکَة. بالفتح زن خوار و حقیر
دبر سوی ران
وَرْقَدِی. کبربری مردی ست
بنایی و نام نحوی است هم
روزگار ابی نام که ابوعبدالله
کنیت داشت
مُوَرِّد. بکسر الراء مرد سبک
سر و خود را در خطر افگنده
وَرْقَدَنْطَل ... نیز
گزلیست + وَرْقَرَة
فی الکلام بیتابی
کردن آن

ورن

وَرْنَی. بالفتح موضعی است وابراهیم بن محمد بن بشر وَیه بن ورنی محدث است

وَرْنَة. بالنا لقب مقاتل بن ولید

وَرِیزَة. کسفینة رگے است کر از معده تا جگر رود ومعزة مردی است از غسان

ورس

وَرْس. بالفتح اسپرک و آن گیاهی گیاهی است شبیه بسمسم منبت آن بلاد یمن است یبس میکارند آن را و تا بیست سال باقی باشد نافع للکلف طلاءً والبهق شربا ولُبس الثوب المورس مقوٍّ علی الباءة وقد یکون العرق والرمث وغیرهما من الاشجار لاسیما بالحبشة ورس لکنه دون الاول واسحق بن ابی الورس محدث است

وَرْسَه. بالفتح نام چشمه است بسیار آب

وَرْسِی. منسوبا نوعی از کبوتر که رنگش مائل بسرخی وزردی باشد وبهترین کازرین

ثوبٌ وَرِیسٌ. کامیر جامهٔ رنگین بورس مِلحفةٌ وَرِیسَة کذلک

(س) وَرِسَتِ الصَّخرةُ فی الماء چغزلاده نشست بر سنگ چندانکه سبز ولغزان گردید

اِیراس. زرد شدن برگ ورق وارس لغت است ازان مُورِس مثله قلیلا وجداً ولا یقال وارس الا للنبات القیاس واسپرک ناک شدن جا و برگ بر آوردن درخت

تَوَرِّیش. بورس رنگ کردن

تَوَرُّس. خود را ورس آلودن

ورش

وَرْش. بالفتح طعامی است که از شیر سازند ولقب عثمان بن سعید مُقری که قرات را از نافع بن نعیم روایت میکند

وَرَش. محرکة دروشکم

وَرِش. ککتف سبک شادمان از نشر وجز آن دستور که او را باز نتوان داشت از رفتن وَرِشَة مونث وَرِشات جمع

وَارِش. ناخوانده بر طعام کسی آینده

وَرَشَان. محرکة قمری وَرَشانة مونث گوشت آن خفیف تراز گوشت کبوتر است وفی المثل بعلة الورشان یاکل تمر المشان والاصل ان قوماً استحفظوا عبداً لهم رطب نخلهم وکان یاکله فاذا عوقب علی سوء الاثر فیه قال اکل الورشان فقیل ذلک واین مثل در حق شخصے گویند که چیزے آشکار کند وخلاف آن از وے مراد باشد

وَرَاشِین ووِرشان. بالکسر جمع وبعضهم یسمیه الوراشین ومنه قوله • یا علماء الفریض الی • اعجزنی للفریض کشفه فخبرونی عن اسم طیر النصف طرف والنصف حرف

(ض) وَرَشَ فلانٌ بفلانٍ ورغلانیدن او را • ووَرَشَ علیهم ناخوانده بر وقت خوردن ایشان در آمد • ونیز وُرُوش گرفتن طعام وبحرص تمام خوردن آن را وآزمند شدن چیزے را درپے کار رهاے دون شدن

(س) وَرِشَتِ الابل وَرَشا. محرکة سبک وشادمان گردید

تَوَارِیش. براغالانیدن

ورص

امرأةٌ مِیراصٌ. زن که حدث کند وقت جماع

(ض) وَرَصَتِ الدجاجةُ وَرْصًا. بیکبار بیضه نهاد

اِیراص. بیضه نهادن ماکیان بیکبار

تَوْرِیص. بیکبار بیضه نهادن ماکیان وبیکبار انداختن مرد غایط را وماکیان بر خایه نشسته پنجال را

ورض

(ض) وَرَضَ وَرْضًا. غایط تنک انداخت • ونیز وَرْض بیکبا خایه نهادن مرغ

اِیراض. بیکبار افگندن مرد غایط وماکیان بر بیضه نشسته سرگین را

تَوْرِیض. غائط رقیق وتنک انداختن وبیکبار بیضه نهادن مرغ وزمین گیاه جستن ونیت روزه کردن منه الحدیث لاصیام لمن لا یورضه باللیل

ورط

وَرْطَة. بالفتح گو ون وهر زمین پست مغاک وزمین هموار بے راه ونشان وهلاکی وهر امر دشوار که روی رهای نداشته باشد وگل تنک وگلزار که چون گوسپند در ان افتد رها نشود وچاه وراط الکتاب جمع

وِرَاط. الکتاب مکر وفریفتن ووراط در صدقه جمع کردن شتران متفرق را وپراگنده کردن گلها را یا پنهان داشتن مواشی خود در دیگر مواشی یا نهفتن آنرا در گور وصحرا تا مصدق بران مطلع نشود یا پراگنده کردن مواشی را وبدروغ گفتن مصدق را که زکوة فلان صدقه است وچنان نباشد منه الحدیث لاخلاط ولا وراط

اِیراط. درچاه ودر هلاکت انداختن ونهفتن شترے را بدیگر شتران ورسن در حلقه گردن شتر بسته کشیدن چندانکه گلو گرفته گردد

تَوْرِیط. پنهان کردن شتر را بدیگر شتران ودر هلاکی افگندن

تَوَرَّطَ فی الامر. بکار دشوار افتاد ونیز تورط در هلاکت افتادن

اِستَوْرَطَ فی الامرِ. در آویخت بکار دشوار که راه رهائی نیافت

ودع

وَدَع. محرکة پرهیزگاری وبددل ترسنده قال ابن السکیت والعامة یذهبون بالورع الی الجبان ولیس کذلک وانما الورع المتحرج

الضَّعِیفُ الَّذی لاغِنَاءَ عنده یقال اِنَّمَا مَال فُلانٍ اوتاعٌ ای صغارٌ
رِعَةٌ. کعدة پرهیزگاری رِیعَة بالکسر مقلوبًا مثله یقال فلان سَیّئ الرِعة ای قلیل الورع و قربانی که بمکه فرستند و خوبی هیأت یا ضدّ او از اضداد است و حالت + و نیز ربیعة نام اسپے
وَرِعٌ. ککتف پرهیزگاری و بددل و خورد و حقیر و سست بےخیر و بے فائده
وَرِیع. کامیر پرهیزگار
وَرِیعَة. کسفینة نام اسپ حص بن عمر و که مالک بن نُوَیرَة را همچو ؟؟ موضعی است مر بنی فقیم را
(ح س ف ك) وَرِعَ وَرَاعَةً. ککرامة و وَرْعًا بالفتح و بحرك و وُرُوعًا بالفتح و بضم پرهیزگار گردید و باز ایستاد
(ف ك) وَرُعَ فُلَانَ وَرَاعَةً و وَرَاعًا بفتحهما و وَرْعَة بالفتح و بضم وُرُوعًا و وُرْعًا بالضم و بضمتین بددل و خرد و سست و بےخیر و فائده گردید
اَوْرَعَ بَیْنَهُمَا. منع آمد میان ایشان
مُحَاضِر بن مُوَرِّع کمحدث محدث است
تَوْرِیع. باز داشتن منه حدیث عمر رضی الله تعالی عنه وَرِّعِ اللِّصَّ ولا تُرَاعِه ای اذا رَأیتَه فی منزلك فادفعه واکففه ولا تنتظر ما یکون منه و باز گردانیدن شتر را از آب
مُوَادَعَة. باهم سخن گفتن و کشاکش نمودن
تَوَرَّعَ مِنْ کَذَا. پرهیز کرد از آن و باز ماند

ورف

وَرْف. بالفتح آنچه رقیق و تنک باشد از پیرامون جگر
رِقَة. کعدة گیاه سبز و تر
رُفَة. کثبة کاه خشک منه قولهم هو یَسْتَغْنِی عَنْهُ غِنَاءَ التُّفَةِ عن الرفة
(ض) وَرَفَ الظِّلُّ وَرْفًا. بالفتح و وَرِیفًا کامیر و وُرُوفًا فراخ افتاد سایه و دراز و کشیده شد + و وَرَفَ النَّبَاتُ. گوالید گیاه و نیک سبز گردید ظل وارف و نبات وارف لغت است از آن
اِیرَاف. فراخ افتادن سایه و دراز گردیدن آن
تَوْرِیف. یکیدن بخش کردن زمین را و دراز و فراخ گردیدن سایه

ورق

مُحَمَّد بن عَبْدُ اللهِ بن جَمَدَوَیْهِ بن وَرْف. بالفتح محدث است
وَرْقَة. بالفتح عیب یقال فی القوس وَرْقَة
وُرْقَة. بالضم خاکستر گونی
رِقَة. کعدة سیم مضروب والهاء عوض عن الواو رِقُون جمع رِقَات مثله و فی الحدیث فی الرِقَة ربع العُشْر و فی اربعین شاة شاة و ؟؟ فی خمس من الابل شاة و قولهم ان الرِقِین تغطی افن الافین یعنی ان المال تغطی العیوب و آنچه نخست روید از گیاه نصی و صِلّیان و زمین که در ایام برآمد گرما و در آمد سرما و در ایام گرما باران رسد پس سبز و گیاه ناک گردد
وَرَق. محرکة کاغذ بریده و برگ
وَرَقَة. یکے و خون پاره مدور بر زمین بارید و زرد آب که از ریش چکد و هر چه ستون آن را پا سپر کرده و شکسته باشد و هر حیوان زنده و مال از درم و شتر و جز آن و نوجوانان قوم یا جوانان سست و نیکوئی قوم و خوبی ایشان و جمال دنیا و خرمی و خرسندی آن + و نیز وَرَق مثلثة و بحرك سیم مضروب وَرِق ککتف مثله اَوْرَاق و وِرَاق الکتاب جمع
وَرَقَة. محرکة فرومایه ناکس و گرامی و جوانمرد از اضداد است یا وَرِق ککتف در مذکر آید و وَرِقَة کفرحة در مونث
رَجُلٌ وَرِقٌ. ککتف مرد فرومایه ناکس
وَرِقَة. کفرحة زن فرومایه و درخت بسیار برگ و شهرے است بیمن + و وِرْقَة بن
نَوْفَل. بن اسد بن عبد العزی پسر عم ام المومنین خدیجه رضی الله عنها در اسلام او اختلاف است و وَرِیقَة بن حابس تهمی صحابی است
شَجَرَة وَرِیقَة. کسفینة درخت بسیار برگ شَجَرَةٌ وَرِیقٌ کذلك
اَوْرَق. کز بر مصغر اورق یعنی شترک خاکستر گون اسلو وُرَیق منه المثل جاءَ نَا بِاُمِّ الرُّبَیقِ علی اُرَیق یعنی او ربلای عظیم را
وُرَیْقَة. کجهینة موضعی است
وَرَاف. کسحاب گیاه و سبزی زمین از گیاه
وِرَاق. ککتاب هنگام برگ بیرون آوردن درخت
وِرَاقَة. ککتابه کاغذ تراشی و کتاب نویسی
وَارِقَة. درخت خوش سبز برگ
اَوْرَق. کاحمد خاکستر و شتر خاکستر گون و آن خوشتر از شتران است بگوشت نه بسیر و عمل و سال بی باران و شیر که یک ثلث شیر و ثلث آب باشد در و وُرْق بالضم جمع
وَرْقَاء. کصحرا گرگ ماده و کبوتر و فاختة وَرَاقی بفتح القاف و کسرها هم کصحاری و صحار در نادی منسوب بحی ابدلوا من همزة التانیث واوا و بدیل بن وَرْقَاء صحابی است
وَرْقَان. کبکران موضعی است
وَرِقَان. بالفتح و کسر الرا کوهی است سیاه میان عرج و رویثه بدست راست رونده از مدینه

بسوئے مکہ جز سہما الله تعالی
وَرَّاق ۔ کشمار و مرد بسیار درم
و دینار و کاغذ برنده در تی ساز
نویسنده
مُوَرَّق ۔ بمقعده بادشاه
روم و نام پتطریف مدنی محدث
ولا نظیر له سوی موکل و
موزن و مَوهب و مَوطلب
و مَوحد
مُورِقَة ۔ بالتا سبب فزونی
و سرسبزی یقال النجا نماۃ
مُوْرِقَةٌ للمال ای مکثرۃ
(ص) وَرَق الشجر وُرُوقًا ۔
بالفتح برگ آورد درخت + ونیز
وَرق ۔ برگ گرفتن از درخت
مُوْرِق ۔ بکرم جائے است
در پارس
اِیْرَاق ۔ برگ آوردن درخت
و بسیار مال و بسیار درم شدن
یقال اَوْرَق الرجل فهو مُورِق
اذا کثر ماله و بازگشتن بی صید
و غازی بے غنیمت و جوینده
بے نیل مقصود
مُوَرِّق بن مُهَلّب ۔ محدث
و مُوَرِّق بن مُشَمرخ تابعیان
اند و مُوَرِّق بن مُخَیّب محدث
تَوْرِیق ۔ برگ بیرون آوردن
درخت
مَا زِلْتُ مِنْكَ مُوَارِقًا ۔
للفاعل یعنی پیوسته با تو نزدیکم
تَوَرُّق ۔ برگ خوردن شتر
اِبْرِیْقَاق ۔ زنگ گرفتن انگور
عِنَبٌ مُوْرَاقٌ نعت است از آن

ورك

وِرْك ۔ بالکسر جانب کمان و جای
گذرزه آن کمانے که از بن تنه
درخت ساخته باشند
وَرِك ۔ محرکة استخوان بر سوی
ران و بن درخت
وَرِك ۔ بکتف بر سوی ران مونث
آید وَرْك ۔ بالفتح و الکسر مثله
اَوْرَاك جمع و یقال القوم علی
وَرِكٍ واحدٍ بالفتح یعنی قوم
مجتمع اند بر یک اندیشه و تدبیر
جهت شکست من
وَرِكَة ۔ کفرحة ریک توده است
بیمانه
وِرَاك ۔ ککتاب جائے که پائے
راکب باشد از پالان و جامه که
بدان مورک پالان را بیارایند
وُرُك بکتف و یضم جمع و چادرے
که بر مورک اندازند و ران دوزی
پیشم نگین باشد یا خز قرار بسته
که بدان مورک را پوشند و یا بچه
پیش پالان
وَارِك ۔ جاے که راکب پا خود
را گذارد از پالان وَارِکَة مثله
اَوْرَك ۔ مرد بزرگ بر سوی ران
وَرْکَاء مونث
وَرَکے اکبکری و بکسر اصل خبر
یقال ان عنده لورکی الخبر
ای اصل خبر
وَرْکَان ۔ بالفتح محله است
با صفهان
وَرْکَانَة ۔ کندمانه زن کلان
سرین

وِرْکَان ۔ بالکسر آنچه متصل بیخ
باشد از بن و تنه درخت
وَرْکَاء ۔ کصحرا زن کلان سرین
و مولد ابراهیم خلیل الله
علیه السلام
مَوْرِك ۔ کمجلس جائے پائے
داشتن راکب از پالان مَوْرِکَة
مثله و نعل موارك و مُوَرِّکَة نعل
بیرون یعنی نعل موزه
مَوْرِکَة ۔ کمکنسة پیشگاه پالان
مِوْرَاك ۔ بالکسر مثله و بالشبه پالان
که سوار زیر سرین نهد
مِیْرَکَة ۔ کمکنسة بالشبه پیش
پالان که سوار چو مانده گردد
پائے خود بگذارد
نعل مُوَرَّکَة ۔ نعل بیرون
یعنی نعل موزه
(ص) وَرَك الجبل اَوالرجل
وَرْكًا ۔ بالفتح حمهال ورک ساخت
رسن را + وَوَرَك بالمکان وُرُوکًا
اقامت نمود در آن جائے + وَوَرَك
علی الامر وُرُوکًا توانا گردید
بر آن + وَوَرَك الحمار علی
الاتان ۔ زنخ خود بر بر سوی ران
ماده نهاد خر + ونیز وَرَك ۔ بر
ورک نمودن + ونیز وُرُوك
ورک پیچیدن جهت فرود آمدن
و بر بر سوی ران کسے زدن
(ح ف) وَرِاك وُرَاکًا بپهلو
خفتن گویا ورک خود را بر زمین نهاد
مُوْرِك ۔ بمحسن آنکه وراحتی نباشد
یقال فلان مُورِك فی هذه
الابل ای لیس له منها شیء

مُوَرِّك ۔ بمعظم بے گناه یقال انه
لمُوَرِّك فی الامر ای لیس له ذنب
تَوْرِیك ۔ حیال ورک گردانیدن
رسن و پالان را و بر سرین ستور بر
نشستن و دوتا کردن پای بر
ستور و بر یک سرین نشستن بر
زین و درگذشتن از کوه و توانا
شدن بر کارے و واجب لازم
گردانیدن چیزے و میل کردن
یقال ورّکن ای عدلن و گناه
بر دیگرے نهادن یقال وَرَّك
فلان ذنبه علی غیره + تَوْرِیك
در یمین نیت کردن حالف خلاف
نیت مستخلف
مُوَارَکَة ۔ از کوه درگذشتن
تَوَرَّك علی الدابة ۔ برگردانید
پائے را بر ستور جهت آسایش
یا جهت ترک منه قولهم لا تورك
فان التورك مصرعة + و
تَوَرَّك عن الحاجة ۔ درنگی نمود
در حاجت و آهستگی کرد در آن
و تَوَرَّك فی خرئه ۔ در پلیدی
خود آلوده گشت + و تَوَرَّك
بالمکان ۔ اقامت ورزید در آن
جائے + ونیز تَوَرُّك ۔ بر سرین
نشستن تکیه نمودن بر سرین و
زیر بغل گرفتن کودک را بر یک سرین
نشاندن مادر کودک را یقال
تَوَرَّکت المرأة الصبی ای
جعلته علی ورکها معتمدة علیها
و بر یک سرین خفتن و سرین بر پای
راست نهادن در نماز یا هر دو
سرین یا یک سرین بر زمین نهادن

وران قال الازهري التورك في الصلوة ضربان سنة و مكروه اما السنة فهو ان ينحي رجليه في التشهد الاخير و يلزق مقعده بالارض واما المكروه فهو ان يضع يديه على وركيه في الصلوة وهو قائم وقد نهي عنه وكان مجاهد لا يرى باسا بتورك الرجل على رجله اليمنى في الصلوة وفي حديث اخر كره ان يسجد الرجل متوركا يعني ان يرفع وركه اذا سجد حتى يفحش في ذلك وقيل ان يلصق اليتيه بعقبيه في السجود ونيز تورك. قا در گرديدن بركار

تَوَارُك. بر سرين تكيه كردن

ورل

وَرَل. محركة جانوري است مانند سوسمار بشكل بزرگ تر از گربه و دراز دنب خرد سر گوشت آن بسيار گرم و فربه كننده بقوت و سرگين آن جاے ضع و ماليدن بيه آن كلان كننده ذكر. وِرْلان بالكسر و اَوْرَال و اَوْرُل كافلس بالهمزه جمع + ونيز اَوْرَال موضعي است

وَرْكَة. بالفتح چاهي است بني كلاب را

ورام

وَرَم. محركة آماس اَوْرَام جمع

اَوْرَم. مردم يا مردم بسيار و معظم لشكر و لشكر ذو عظمت و شوكت و پراگنده و اَوْرَم كبري و اَوْرَم صغري و اَوْرَام بر امكنة و جزئ چهار موضع است و حلب و در اخير آن اعجوبه است كه باشندگان انجا شب در كليسا كه در آن موضع واقع است روشني آتشي مي بينند و چون نزديك روند نشان چيزے نيابند

مَوْرِم مجلس روئيدنگاه دندان

(ح) وَرِمَ وَرَمًا. محركة آماسيد + وَرِمَ اَنْفُهُ. خشمناك گرديد و برباد كرد بيني را از تكبر و خشم

اَوْرَمَتِ النَّاقَةُ. آماسيد پستان وے

مُوَرَّم. كمعظم مرد آگنده اندام

تَوَرُّم. آماسيده گردانيدن و خشمگين كردن و ماليدن و دراز شدن گياه و يقال ورام بانفه يعني تكبر نمود

تَوَرُّم. آماسيدن

ورن

وَرَنَة. بالفتح نام ماه ذيقعده

وَرَانِيَة. كعلانية كون

وَرَادَان. بالفتح دهي است به تبريز

تَوَرُّن. بلبيار روغن ماليدن و بناز پروردن

وراه

وَرِهَة. كفرحة زن بسيار پيه + وسحابة وَرِهَة ابر بسيار باران

دَارٌ وَارِهَةٌ. سراے فراخ

اَوْرَه. كول وَرْهَاء مونث + وسحابة وَرْهَاء. ابر بسيار باران وريح وَرْهَاء. باد تند وشتاب و زنده + ونيز وَرْهَاء نام اسپے

وَدُهْرَهَة. بالفتح زن كول

(س)، وَرِهَ وَرَهًا. محركة كول گرديد و نا استادي كرد در كار + و وَرِهَتِ الرِّيحُ بسيار وزيد باد

(ح)، وَرِهَتِ الْمَرْأَةُ وَرْهًا بسيار پيه گرديد

تَوَرَّهَ فِي عَمَلِهِ. نادانستگي و استادي كرد در آن

وري

وَرْي. بالفتح ريم شكم يا سخت ليش كه از آن ريم و خون زهد در شكم

وَرِيَة. بالفتح فروزينه آتش از لته و هيزم

وَرِيَّة. كعدة كشمش و آنچه بدان آتش افروزند از لته و هيزم

وَرِيّ. كغني آفريدگان يقال لا ادري اي الوري هو اي الخلق و جاي گرد گي ريم در شكم و جز آن هم است مصدر را يقال سلط الله عليه الوري وحمى خيبرا

وَرِيّ. كغني پيه آگنده فربه + لحم وَرِيّ. گوشت فربه + ونيز وَرِيّ آتش زنه و آتش دهنده

تَرِيَّة. كغنية آنچه خالص وقت اعتسال بيند از زرد و اندك و خفي

وَرَاء. بالفتح مثلثة الاخر مبنية والوراء معرفة باللام پس و پيش از اضداد است يا آنكه لا بيك معني بو و يعني آنچه پوشيده باشد از پس بوده باشد يا از پيش بعد از ان بمعني پس و پيش استعمال كردند قال الاخفش لقيته من وراء على الرفع للغاية اذا كان غير مضاف وجعلته اسمًا وهو غير متمكن كقولك من قبلُ ومن بعدُ وقولهم وَرَاءَكَ اَوْسَعُ لك نصب بالفعل المقدر وهو تأخر وقوله تعالى وكان ورائهم ملك اي امامهم وتصغيرها وُرَيِّئَةٌ بالهاء وهي شاذة

وَارِي. آتش زنه كه زود آتش دهد و پيه آگنده و فربه + ومِسْكٌ وَارٍ مشك جيد و نيكو

وَارِيَة. بيماري است در شش وليست من لفظ الوريه وناقه فريه

(ض)، وَرَى القيح جوفه وَرْيًا. بالفتح تباه كرد ريم شكم وے را وفي الحديث لان يمتلي جوف احدكم قيحا حتى يريه خير له من ان يمتلي شعرا وفي الامر منه تقول ويا رجل و للاثنين ريا وللجماعة روا وللمرأة ري وللمرأتين ريا وللنساء رين ونيز وَرْي. خانه كردن ريم درون پوست و شش كسے زون و افروخته شدن آتش

رِيَة. كعدة مثله و پيه ناك و بسيار آگنده شدن مغز در استخوان شتر از فربهي و آتش جستن از زند وري بالضم و شد الياء مثله

(ح س)، وَرِيَ الْمُخُّ. گرد آمد

کنده شد مغز در استخوان ✱ و
وَرِيَ الزَّنْدُ وَرْيًا بالفتح و
وُرِيًّا بالضم وِرْيَةً آتش
جست از آتش زنه
اِيْرَاءٌ۔ پیه ناک و استخوان پرمغز
گردانیدن فربهی شتر را و آتش
برآوردن از آتش زنه
وَرَّيَ عَنْهُ بَصَرَهُ تَوْرِيَةً
بلند کردنگاه را از وی و برداشت
و نیز تَوْرِيَةٌ آتش برآوردن
از آتش زنه و پوشیدن حقیقت
خبری و ظاهر کردن غیر آن یقال
وَرَّی عن كذا واندوگهین
کردن ریشه جراحت دارو و
کننده را
مُوَارَاةٌ نهفتن چیزے را
تَوَارِي۔ پوشیده شدن
اِسْتِيرَاءٌ۔ آتش از آتش زنه
برآوردن خواستن یقال فلان
اِسْتَوْرَى زِنَادَ الضلالة
ای یطلبُ الایراء منها

بَابُ الواو فصلُ الزاء

وزء

(ف) وَزَءَ اللحمَ وَزْءًا۔
بالفتح خشک کرد گوشت را ✱ و
وَزْءُ القومِ۔ پراگنده کرد
قوم را و از همدیگر جدا نمود
(س) وَزِئَ وَزْءًا۔ محرکة
استوار خلقت شد
تَوْزِئَة۔ استوار بستن چیزیرا
در طرفی تَوْزِيء بشله و پرکردن
مخنور مشک را و افگندن ناقه

سوار خود را و بهر سوگند سوگند
دادن کسے را
تَوَزُّؤ۔ پر شدن مشک

وزب

مِيْزَابٌ۔ بالکسر ناودان
فارسی است معرب بهمزه و
بدون همزه مَآزِيبُ جمع مَيَازِيب
بترک الهمزه کذلک
وَزَّابٌ۔ کشدا و وز و ماهر
در وزدی
(ض) وَزَبَ الماءُ وُزُوْبًا بالضم
روان گردید آب
اوزب فی الارض۔ رفت
در زمین

وزر

وِزْرٌ۔ بالکسر بزه و گرانی و
پشتواره جامه کلان و سلاح
و سازه و تنگبار گران اَوْزَارٌ
جمع
وَزَرٌ۔ محرکه کوه بلند و پناه
جائے معتصم
وَزِيرٌ۔ کامیر همنشین خاص
بادشاه که مشیر تدبیر و ظهیر سریر
باشد و تحمل بارگران مملکت نماید
اَوْزَارٌ و وُزَرَاءُ جمع و هم پشت
و مددگار و علمے است
وِزَارَةٌ۔ کالکتابة وزیری و بالفتح
مَوْزُوْرٌ۔ بزه مند و فی الحدیث
اِرْجِعْنَ مَأْزُوْرَاتٍ غَيْرَ
مَأْجُوْرَاتٍ للازدواج ولو
اُفرد لقيل مَوْزُوْرَات
(ض) وَزَرَهُ وِزْرًا۔ بالکسر
برداشت آن را بر پشت و قوله
تعالی وَلَا تَزِرُ وَازِرَةٌ
وِزْرَ اُخْرٰی ای لتحمل حاملة
حِمْلَ اُخرٰی وقال الاخفش
ای لا تأثم آثمة باثم اخری و
وَزَرَ الشُّلْمَة۔ بیدکرد رخنه را
و وُزِرَ الرجل۔ چیره شد بروے
و وُزِرَ۔ مجهولا بگناه گرفتار شد
(ض س) وَزَرَ وَزْرًا۔ بالکسر
والفتح وِزْرَةً لغة بزه مند
گردید وُزِرَ مجهولا کذلك
اِيْزَارٌ۔ در پناه آوردن استوار
کردن و بردن و سپرده
گردانیدن جهت کسے و گران نمودن
آن را نهفتن
مُوَازَرَةٌ۔ هم پشتی و وزیری
کردن
تَوَزُّرٌ۔ وزیر شدن و وزیری
نمودن
اِتِّزَارٌ۔ گناه کردن
اِسْتِيْزَارٌ۔ وزیر گردانیدن
و وزارت خواستن و وزارت
کردن و گردن و بردن

وزز

وَزٌّ۔ بالفتح مرغ آبی لغة فی
الاِوَزّ
وَزِيْنٌ۔ بالفتح مرغ آبی
وَزْوَزٌ کجعفر مرغ و چوبے
است پهن که بدان خاک را از
فراز به نشیب
وَزْ وَزَةٌ۔ سبکی و شتابی و
شتاب برجستن و کام نزدیک
نهاده مع جنبش اندام رفتن
وَزْوَازٌ۔ بالفتح مرغی است
و مرد سبک برجست و آنکه سرینش
پیچیده و دوماه گرد و در رفتن
و کوتاه
وُزَازِ و زَّةٌ۔ بالضم مرد سبک جست
اَرْضٌ مَوَزَّةٌ۔ بالفتح زمین
مرغابی ناک
رَجُلٌ مُوَزْوِزٌ۔ مرد بلند
بردارنده آواز ضرب انگیز

وزع

وَزُوْعٌ۔ بالفتح و ... ماندگی
و در غلانیدن
اُوَيْزِعٌ۔ کزبیر علمی است اصله
وُزَيْع
وَازِعٌ۔ سرهنگ و سالار لشکر و
مهتمم امورات آن و باز دارنده
و بادشاه باز دارنده از محارم الٰہی
وَزَعَةٌ۔ محرکة جمع و سگ بدان
جهت که گرگ را از گوسپند باز
دارد و زجر کننده و وَازِعُ
بن وِزَاع و دیگری غیر منسوب
صحابیان اند و وَازِعُ بن عبد الله
تابعی و اَبُو الوَازِعِ نهدے
و ابو الوازع عمیر و ابو
الوازع جابر راسبی تابعیان
اند و نیز بجائے وازع بالواو
یازع بالیا خوانند
اَوْزَاعٌ۔ گروهے مردم
لقب مرثد بن زید که پدر بطنی
از همدان اوزاعی منسوب
بوے از ایشان است امام
عبد الرحمن بن عمرو و وے است
بدمشق خارج از باب فرادیس
از انست مغیث بن سمی که صحبت

بزار صحابی را دریافته

مُوْزِع ـ کمقعد وہی استیاس کہ منزل مستحقم است حاجیان عدن را

(ف) وَزَعْتُهُ وَزْعًا ـ بالفتح باز داشتم او را ✤ و نیز وَزْع اول و آخر لشکر را فراہم آوردن

اِیْزَاع ـ برانگیزانیدن بچیزے یقال اَوْزَعْتُهُ بِهٖ فَاُوْزِعَ بِهٖ مجہولا مُوْزَعٌ بِهٖ کمکرم ای مغرًی بِهٖ والہام دادن منه قوله تعالیٰ رَبِّ اَوْزِعْنِیْ اَنْ اَشْکُرَ و پارہ پارہ بول انداختن ناقہ او ہو بالغین المعجمۃ فقط و پراگندن

تَوْزِیْع ـ بخش کردن بہ جمعے برکے دیگری و پراگندہ کردن

تَوَزُّع ـ پراگندہ شدن و قسمت را

مُتَّزِع ـ بکسر الزاء آہنگ دل و درشت اندام

اِتِّزَاع ـ باز ایستادن

اِسْتِیْزَاع ـ الہام خواستن شکر نعمت را از خدائے تعالیٰ

وزاغ

وَزْغ ـ بالفتح پارہ پارہ کمیز انداختن ناقہ و آن بوقت آبستن باشد و الفعل من ضرب

وَزَغ ـ محرکۃ لرزہ و مرد بسیار بر جا ماندہ و فرومایہ خوار

وَزَغَة ـ محرکۃ کربسہ یا جانوری است شبیہ کربسہ سُمِّیَت بہا لخفتہا و سرعۃ حرکتہا وزغ بحذف تا و اَوْزَاغ و وِزْغَان بالکسر و وِزَاغ کتاب و اِزْغَان بکسر الہمزۃ جمع

اَوْزَاغ ـ ضعیفان

اِیْزَاغ ـ پارہ پارہ کمیز انداختن ناقہ و آن حوامل را باشد و منه الحوامل توزغ بالبول و الطعنۃ توزغ بالدم

تَوْزِیْغ ـ صورت کردن جنین را در شکم یستعمل مجہولا

وزاف

(ض) وَزَفَ وَزْفًا ـ بالفتح و وَزِیْفًا ـ کامیر شتافت منه قری قوله تعالیٰ فَاَقْبَلُوْا اِلَیْهِ یَزِفُّوْنَ و وزف فلانا ـ شتابانید او را لازم متعد

اِیْزَاف ـ شتافتن توزیف کذلک

مُوَازَفَة ـ ہر یکے چیزے از لفظ ہمدگر آوردن برابر یکدیگر

تَوَازُف ـ بمعنی موازفت است

وزاك

(ض) وَزَكَتِ الْمَرْاَةُ ـ شتافت یا برفتار زشت رفت ✤ وَزَکَت عِنْدَ الْجِمَاع ـ نرمی و فرو شستگی نمود در آن

وزام

وَزْم ـ بالفتح دستہ سبزی ترہ و اندازہ و وزمۃ مثلہ و گوشت کہ عقاب در آشیانہ خود جمع کند و امری کہ بوقت خود آید

وَزِیْم ـ کامیر دستہ ترہ سبزی گردکردہ و گوشت خشک سوسمار و ملخ و جز آن کہ کوفتہ بروغن آمیزند تُوْزِیْمَة مثلہ فیہما و باقی ماندہ از شوربا و از ہر چیزے و بریانی و دِجُل و وَزِیْم مرد بسیار گوشت

وِزَام ـ کتاب شتابی

وازم بن زز ـ صحابی است

وَزَّام ـ کشداد مرد بسیار گوشت و پلی ناک

(ض) وُزِمَ فلانٌ فی مَالِہٖ وَزْمَة ـ بالفتح مجہولا اندکی زیان رسید در مال وے ✤ و نیز وَزْم ـ بالفتح گزاردن وام را و چیز اندک را بسوی شل آن گردکردن و رخنہ کردن در چیزی و یکبار روزی یکبار خوردن ✤ و نیز وَزْمَة ـ بالتاء بزدی درافتادن و رخوردن

تَوْزِیْم ـ خوی کنانیدن نفس را بر یکبار خوردن یکبار روزی

مُتَوَزِّم ـ بکسر الزاء نیک سپرندہ بپاے

موتزم ـ بفتح الزاء زمین

وزان

وَزْن ـ بالفتح مثقال و اندازہ سنجیدگی آم است اَوْزَان جمع و آن قدر را از خرما کہ یک کس برداشتن نتواند و آن نیم جلہ از جلہای ہجر یا سہ یک جلہ آن باشد وَزْن جمع و ستارہ است کہ پیش از سہیل برآید و کمان برند کہ سہیل است و مقابل و ہمچیزے یقال ہو وزن الجبل بالنصب علی الظرف ای حذاءہ و ناحیتہ زِنَة الجبل مثلہ و نام اسپ شبیب بن ویسم ✤ رَاجِح و اَوْزَن ـ کامل خرد و تمام را ✤ و دِرْہَمٌ وَزْنًا بالنصب و دِرْہَمٌ وَزْنٌ بالرفع درہم باسنگ و یقال وَزْنَة و زِنَتُه یعنی او برابر آن است وَوَزْنُ سَبْعَةٍ از القاب است

وَزْنَة ـ بالتاء زن پست بالا خردمند سنجیدہ

وَزَانَة ـ بالکسر سنجیدگی یقال انہ لحسن الوزنۃ ای الوزن

وَزِیْن ـ کامیر گران و باسنگ و یقال ہو وزین الرای یعنی او استوار رای محکم خرد است و نیز وزین حنظل آس کردہ

ہذا وِزَانُہ ـ کتاب آن برابر اوست

دِرْہَمٌ وَازِنٌ ـ درہم باسنگ

اَوْزَان ـ باسنگ و ہذا اشعر اَوْزَنُ من غیرہ ای قوی و امکن منه ✤ و اَوْزَنُ الْقَوْم رئیس و مہتر قوم

ہذا اِتَّزَانُہ و اِتِّزَانَتُہ ـ بکسر الثاء و تاء ہما ای قبالتہ

مِیْزَان ـ ترازو و اندازہ و عدل و یقال استقام میزان النہار یعنی نیمہ در آمد روز و اصل موزان است نقلبت الواو یاء الکسر ما قبلہا

مَوْزَن ـ کمقعد سنجیدگاہ و موضعی است و ہو شاذ مثل مَوْحَد و مَوْہَب

مَوْزُوْنَة ـ زن کوتاہ سنجیدہ خردمند

(ض) وَزَنَ نَفْسَہٗ عَلَی الذا ـ نہادن دل خود بر آن ✤ و نیز وَزْن ـ بالفتح سنجیدن زِنَة

ج

كعدة مشد و اندازه كردن يقال وزنت فلانا وله فلانا دراهم منه قوله تعالى اذا كالوهم او وزنوهم ويقال وزن المعطي واتزن الاخذ كما يقال نقد المعطي وانتقد الاخذ وسنجيدن شعر را يقال وزن الشعر فاتزن

(لث) وَزُنَ فلانٌ وَزَانَةً خردمند وسنجيده عقل گرديد ومحكم راي شد

اِيزان - دل نهادن بر چيزي

مُوَازَنَة - برابر كردن ميان دو چيز در وباروي ساختن و پاداش كردار دادن

تَوَازُن - هم وزن شدن وهم سنجيده گرفتن

اِتِّزَان - سنجيده گرفتن يقال اتزن الاخذ سنجيده شدن شعر ومثل كشتن يقال اتزن الشيء اي اعتدل

وزي

وَزِيٌّ - كغني خر لو انا درشت اندام ومرد كوتاه كمرد و درهم اندام

(ض) وَزَى وَزْيًا - فراهم آمدن او وزى ظهره - تكيه كرد بپشت خود + واوزى للدابة - تكيه گاه ساخت و آنرا انداكرد ديوار خانه را

مُسْتَوْزِي - استيغ بلند وتكيه كننده برراي ودانش خود

اسْتَوْزَى في الجبل - برآمد بر كوه

بابُ الواو فصلُ السين

وس ب

وَسْب - بالفتح چوبي است كه نزديك تنگ چاه اندازند چون خالش ريزان باشد وسوب جمع

وِسْب - بالكسر گياه انبوه

وَسَب - محركة چرك وريم

وسبي - كسكري آبي است مر بني سليم را

مِيسَاب - بالكسر غوره خرماي نيم رسيده

(ض) وَسَبَتِ الارضُ وَسْبًا گياه ناك گرديد زمين

(س) وَسِبَ وَسَبًا - محركة چرك وريم ناك گرديد

كَبْشٌ مُوسِبٌ - كهن قچقار پشم ناك

اِيسَاب - بسيار گياه شدن جاي

وس ج

وَسِيج - كامير رفتاري است شتر را و جائي است در تركستان

وسوج - كصبور شتر گردن دراز كننده در رفتار

جملٌ وَسَّاجٌ - كشداد شتر نيك گردن دراز كننده در رفتار + وتيز رو + وعقبة بن وساج محدثي است وبكير بن وساج شاعري

(ض) وَسَجَ وَسِيجًا - كامير برفتار وسيج رفتن

اِيسَاج - برفتار وسيج راندن

وس خ

وَسَخ - محركة ريم ورمناك شدن دست واندام وجامه وجز آن يقال وَسِخَ الثوبُ يَوْسَخُ وياسخ وييسخ والفعل من سمع

وَسْخَاء - كصحرا موضعي است

اِيسَاخ - چرك وريمناك گردانيدن

تَوْسِيخ - چرك وريمناك كردن

تَوَسُّخ - ريمناك گرديدن

اِتِّسَاخ - ريم وچرك آلوده گشتن

اِسْتِيسَاخ - ريمناك شدن

وس د

وِسَاد - ككتاب بالين وتكيه جاي وناز بالش وِسَادَة بالتاء و وبثلث مثلهما وُسُد بضمتين وبسائد جمع وقوله صلى الله عليه وسلم ان وسادك لعريض كنايه است از كثرت خواب بدان جهت كه چون بالين عريض باشد خواب خوش آيد يا كنايه است از پهناي قفا وبزرگي سر كه دليل غبارت باشد

وِسَادَة - بالكسر موضعي است براه مدينه از شام

ذَاتُ الوَسَائِد - موضعي است در زمين نجد

اَوْسَدَ في السَّيْرِ - شتابي كرد در رفتار + واوسد الكلب - برانگيخت سگ را بر شكار اَسَدَه بالهمزه مثله

تَوْسِيد - تكيه جاي وبالين گردانيدن جهت كسي چيزي را

وقوله صلى الله عليه وسلم في شريح الحضرمي ذاك رجل لا يتوسد القرآن يحتمل كونه مدحًا اي لا يمتهنه ولا يطرحه بل يجله وذمًا اي لا يكب على تلاوته اكباب النائم على وساده ومن الاول قوله صلى الله عليه وسلم لا توسدوا القرآن ومن الثاني ان رجلا قال لابي الدرداء اني اريد ان اطلب العلم فاخشى ان اضيعه فقال لان تتوسد العلم خير لك من ان تتوسد الجهل

وس س

وَسّ - بالفتح عوض

وسوس - كفدفد وادي است در قبيله

وَسْوَسَة - بد انديشيدن ودل افگندن شيطان ونفس چيزي بي نفع وبي خير وِسْوَاس بالكسر مثله يقال وسوست اليه وله نفسه وسوسة ووسواسًا وقوله تعالى فوسوس لهما الشيطان

وَسْوَاس - بالفتح انديشه بد و آنچه در دل گذرد ونام ديو منه قوله تعالى من شر الوسواس و آواز نرم سگ وصيا و آواز پيرايه و آواز نرم درخت از حركت باد + ونيز وسواس كوهي است

وس ط

وَسَط - محركة ميانه وراست

و اعدال از هر چیزے قال الله تعالی جعلناکم امة وسطا ای عدلا خیارا وشئ وسط چیزے میانه نه زشت نه نیکو + ونیز وسط. کوهی است + و وسط الشئ. مابین دو طرف آن چیز اسم است وبسکون سین ظرف است وهما فیهما هو مصمت کالحلقه فاذا کانت اجزاؤه متباینة فبالاسکان فقط او کل موضع صلح فیه بین فهو بالتسکین والا فبالتحریک ویقال جلست وسط القوم بالتسکین وجلست وسط الدار بالتحریک والصواب فی وسط الدال الساکن المتحرک ساکن ای محدد والساکن متحرک والمحدد لا بد فیه من فی

وسیط. کامیر آنکه در نسب میان و در قدر ومنزلت بلند تر باشد یقال فلان وسیطهم ومیانجی میان ایشان خصم

وسیطة. کسفینة آبیکه بر گل و آب غالب باشد یقال صاد الماء وسیطة ای غلب علی الطین

وساطة. کسحابة میانجی

وسوط. کصبور، نوعی از خیمه مؤمنین یا خانه کوچک از خانهای مومنین وناقه که پر کند آوند را از شیر وناقه که بر سر ولشپت وے بار کشند وقید وبند نشایند آنرا وناقه که برحمل آن بر یک سال چهل روز برافزاید

واسط. آبدان + ونیز واسط شهری است بعراق وهو مذکر مصروف وقد یمنع بختطه الحجاج فی سنتین ویقال له واسط القصب ایضا او هو قصبة کان قد بناه اولا قبل ان یبنی البلد ومنه المثل تغافل کانک واسطی لانه کان یتسخرهم فی البناء فیهربون وینامون بین الغرباء فی المسجد فیجئ الشرطی ویقول یا واسطی فمن رفع راسه اخذ فلذلک کانوا یتغافلون + ونیز واسط دهی است نزدیک مکه در وادی نخله ودهی بلخ ازان ده است محمد بن ابراهیم والبشر بن میمون محدثان ودهی در باب طوس وآن را واسط الیهود نیز نامند ازان است محمد بن حسین واعظ ودهی بحلب نزدیک آن دهی است دیگر که آنرا کوفه نامند ودهی بنجا و دو ده است بموصل ودهی بدجیل ازان ده است محمد بن عمر علی عطار محدث ودهی در حلت مزیدیه ازان است ابو النجم عیسی بن فاتک ودهی بیمن ومنزلی است میان عذیبه وصفراء ومنزلی است مر بنی قشیر را وموضعی مر بنی تمیم را وشهرے در اندلس ازان شهر است ابو عمرو احمد بن ثابت ودهی بیمامه وقلعه است مر بنی سحیم ودهی بنهر الملک وکوهی است در اسفل

جمرة العقبة میان مأزمین کان یقعد عنده المساکین ماوشط نام در کوه است که نزدیک عقبه واقع است و دانه واسط موضعی است + وواسط الکور پیش پالان قاسطة الکور پیش پالان وراسطة القلادة. جوهر میانگی گزیده

اوسط. میانه + واوسط الشئ مابین دو کرانه آن + و اوسط القوم. گزیده آنها

وسطان. کسکران شهری است مراکرا ورا

وسطی. کبشری. انگشت میانگی کالصلوة الوسطی. نماز صبح یا ظهر یا عصر یا مغرب یا عشا یا وتر یا نماز فطر یا عید اضحی یا نماز چاشت یا نماز بجماعت یا جمیع نماز هاے فرض یا صبح وعصر معا یا نماز غیر معین یا عشا وصبح معا یا نماز خوف یا نماز جمعه در روز جمعه در دیگر روزها نماز ظهر نماز میانه نه دراز نه کوتاه یا هر واحد از نماز پنجگانه بدان جهت که قبل آن دو نماز است وبعد آن دو قال ابن سیده من قال هی غیر صلوة الجمعة فقد اخطأ الا ان یقوله بدایة مسندة الی النبی صلی الله علیه وسلم قیل لا یرد علیه شغلونا عن الصلوة الوسطی صلوة العصر لانه لیس المراد بها فی الحدیث المذکورة فی التنزیل

(ض) وسطهم وسطا. بالفتح وسطة کعدة نشست میان ایشان و در میان شد

موسط البیت. بکسر آنچه در میان سرای باشد خاصة

توسیط. در میان آوردن چیزے وقوله فوسطن به جمعا ای بدو نیم بریدن چیزے را

توسط. میانجی کردن و چیزے میانه گرفتن نه جید نه ردی و در میان قوم نشستن

وس ع

وسع. مثلثة فراخی وتوانگری ودست رس وطاقت

سعة. بالفتح فراخی وتوانگری ودست رس وطاقت والهاء عوض من الواو وقوله تعالی لینفق ذو سعة من سعته ای علی قدر

میسع. کامیر فراخ واسپ فراخ گام وفراخ ذرا ع وآلی است میان بنی سعد وبنی قشیر

وساع. کسحاب مرد سبک در حاجت وگرامی واسپ جواد گرامی یا فراخ گام وفراخ ذراع

واسع. فراخ ضد ضیق ونامے از نامهاے باری تعالی المعنی بسیار عطا که عطایش می گنجد هر چیز را که خواسته شود یا محیط است همه چیز را یا آنکه می گنجد رزق او جمیع مخلوقات را ورحمت او همه اشیا را + وواسع بن حبان. صحابی است ودر صحبت او اختلاف است کذا قال وفی اللواحق

هو واسع بن حبان بن منقذ الانصاری المدنی المازنی تابعی جلیل کثیر الروایة روی عن ابن عمر و ابی سعید و جابر بن عبد الله و عبد الله بن بدر و ابن عاصم

الیسع. کیضع نام پیغمبری هو الیسع اخطوب کان قبل الیاس فد عالم النبی بعده و هو تعرف با بن العجوز و هو اسم اعجمی قد ادخل علیه آل و لا یدخل علی نظائره کیعمر و یزید الا فی ضرورة الشعر قرئ و اللیسع بلامین

(س) وسعه الشیٔ یسعه سعة. کدعه و زنة گنجید آن در آن چیز و ما اسع ذلک. طاقت و گنجایش آن ندارم و هذا الاناء یسع عشرین کیلاً یعنی آن آوند گنجایش بیست کیل دارد و هذا یسعه عشرون کیلاً ای یتسع فیه عشرون و نیز سعة فراخی کردن یقال اللهم سع علینا ای وسّع و الیسعک بیتک امر بالقرار فیه یعنی آرام کن در سرای خود و یقال وسعت رحمة الله کل شیٔ و لکل شیٔ و علی کل شیٔ

(ك) وسع الفرس سعة ککرامة و سعة کعدة فراخ گام و فراخ و گرامی نژاد گردید

ایساع. با دست رس و توانگری شدن موسع لغت است از آن منه قوله تعالی و انا لموسعون ای اغنیاء قادرون و فراخ گردانیدن نعمت را بر کسی و توانگر کردن صلته بعلی

توسیع. فراخ کردن خلاف تضییق و توانگر و فراخ دست گردانیدن یقال وسّع الله علیه ای اغناه

توسّع. فراخی و فراخ نشستن در مجلس یقال توسعوا فی المجلس

اتّساع. فراخ شدن

استیساع. فراخ گردیدن

وس ف

وسف. بالفتح کفتگی که نخست در آن وسرین شتر پیدا گردد از فربهی پستر در اندامش شائع گردد

توسّف. پوست از سر ریش باز شدن و وسف پیدا شدن در شتر یا در فراخی رسیدن شتر و فربه گردیدن آن و افتادن پشم کهنه و برآمدن پشم نو

وس ق

وسق. بالفتح بار شتر و یکصد و شصت صاع وسوق جمع و فی حدیث جابر عن النبی صلی الله علیه وسلم لا صدقة فی الشیٔ من الزرع و الکرم حتی یبلغ خمسة اوسق

وسیق. کامیر باران

وسیقة. کسفینة کار شتران هم سفر و هی للابل کرفقة للناس فاذا اسرقت طردت معاً لا تخرج من قولهم وسق الابل اذا طرد

واسق. ناقه بار گرفته و بستن شده و ساق کتاب جمع مواسیق و مواسیق کذالك علی غیر القیاس

میساق. بالکسر مرغی که بال بهم زند در پریدن میاسیق و ماسیق جمع

(ض) وسقه وسقاً. بالفتح گرد کردن آن را و بار نمود و قوله تعالی و اللیل و ما وسق اذا جلّل الجبال و الاشجار و البحار و الارض فاجتمعت له فقد وسقها و نیز وسق. راندن

وسوق. کامیر مثله و بار گرفتن ناقه و جز آن و گرفتن آب منی رحم و بر داشتن یقال لا افعله و ما وسقت عینی الماء ای حملته

ایساق. بار کردن شتر او بیا بار گردیدن خرما درخت

توسیق. تنگ تنگ کردن بار را

مواسقة. به هم سنگ آمدن در معارضه و بسوی یکدیگر آهنگ کردن در حرب

اتّساق. ترتیب دادن و راست و تمام شدن و فراهم آمدن

استیساق. فراهم آمدن شتران

وس ل

وسیلة. کسفینة سبب و دستاویز و نزدیکی و پایه و منزلت نزدیک پادشاه و وسیل و وسائل جمع

واسل. واجب و راغب بسوی خدای قال لبید بلی کل ذی دین الی الله واسل

واسلة. وسیله

آوسلة. حشر بطنی است مدبهان

ام موسیل. مجلس شیره است

موسیل. مصغر آلی است مر نبی طےرا

توسیل. نزدیکی جستن بچیزے و کاری کردن که بدان نزدیکی و تقرب و منزلت دست دهد یقال وسّل الی الله تعالی وسیلة

توسّل. نزدیکی جستن بچیزے و بکارے یقال توسّل الیه بوسیلة ای عمل عملاً تقرب به الیه و دزدی و دزدیدن یقال توسّل الی ای سرق کذا الی توسّلا

وس م

وسم. بالفتح نشان و داغ وسوم جمع

وسمة. بالفتح و کفرحة گیاهی است برگش شبیه برگ مورد و ساق غیر مجوف و ثمرش بقدر فلفل و بعد از رسیدن سیاه گردد و بدان ابروے و موے را خضاب کنند و در آن قوت محلله باشد یا آن برگ نیل است

سمة. نشان و داغ سمات جمع

وسمی. بالفتح و شد الیا باران نخستین بهار سمی به لانه یسم الارض بالنبات

وسیم. کامیر زیبا و خوب روی یقال فلان وسیم ای حسن الوجه وسماء و وسام ککتاب جمع و نام مردے

وَسِیمَة ـ بالتاء زن جمیل نیکو روی وِسَام جمع
وَسَامَة ـ کسحابة خوبی زیبائی
وِسَام ـ کتاب نشان وداغ ستوران وجز آن
اَسْمَاء ـ کصحرا نام دختر ابی بکر رضی الله عنه وهی من الوسامة وهمزته من الواو
مَوْسِم ـ کمجلس هنگام هر چیزی وهنگام فراهم آمدن حاجیان وجای گرد آمدن در حج سمّی بذلك لانه معلم یجتمع الیه
مِیسَم ـ کمنبر آهن داغ وخوبی وزیبائی یقال امرأة ذات مِیسَم ای جمال میاسم علی اللفظ ومواسم علی الاصل جمع وعلامت قال الاصمعی یقال رایت میسما من الامر اعرفه ای علامة ، ونیز مِیسَم نام مسلم بن عُتَیبة که آنحضرت صلی الله علیه وسلم بسلم تغیر داده
مَوْسُوم ـ نام اسپ مالك بن جلاح وفلان موسوم بالخیر یعنی نشان نیکوی دارد
ارض موسومة ـ زمین وسمی باریده ، ودرع موسومة ـ زره که پائین آن بلاشبه آراسته باشند
(ن) وَسَمَهُ چیره شدم بروی در زیبائی وخوبی وجمال
(ض) وَسَمَهُ وَسْمًا ـ بالفتح وسمة وسمة نشان کرد وداغ نهاد
(ك) وَسُمَ وَسَامَة ووَسَامًا بالفتح زیبا وخوب روی گردید
تَوَسُّم ـ بموسم حاضر آمدن یقال وَسَمُوا عَرَفُوا کمال یقال عَیَّد وافی العید
مُوَاسَمَة ـ نبرد کردن در خوبروی وزیبائی
مُتَوَسِّم ـ داغ دارد وفی الحدیث الشیخ المتوسم المتحلّی بسمة الشیوخ
تَوَسُّم ـ دیدن چیزی را بنظر کردن وفراست بردن واستدلال بردن بچیزی یقال توسمت فیه الخیر ومنه قول عبد الله بن رواحه فی النبی صلی الله علیه وسلم ، انی توسمت فیك الخیر اعرفه والله یعلم انی ثابت البصر ، ونیز توسُّم علف وسمی جستن ووسمه بکار بردن فاذا امرت منه قلت توسَّم یعنی موی را خضاب کن
اِتِّسَام ـ داغ ونشان پذیرفتن وخویشتن را بچیزی داغ ونشان کردن

وسن

وَسَن ـ محرکة حاجت ونیاز یقال ماهو من همّتی ومن وسنی اوسان جمع وکذا قضت الابل اوسانها من الماء ای اوطارها ، ونیز وسن محرکة گرانی خواب یا اول آن یا پینکی وغنودگی وسنة بالتاء وسنة بالفتح وسنة کعدة مثلثه والفعل من سمع دبهوش شدن از بوی بد چاه وجز آن ویقال رنیة مالم یوسن به فی نومه
سِنَة ـ کعدة غفلت یقال هو سِنَة
وَسِن ـ ککتف غنوده وخوابناك وسنة مونث
وَسْنَان ـ کسکران غنوده وخوابناك
وَسْنَی ـ کسکری زن سست کسلمند وزن غنوده پینکی رسیده مونث وسنان
مَیْسَان ـ بالفتح موضعی است
مِیسَان ـ بالکسر خواب آلود وبسیار خواب وامرأة مِیسَان کانّ بها سِنَة من نَاتنها
مِیسَانَة الضحی ـ بالتاء زن بسیار خوابنده وقت چاشت وآن مدح است زنان را
مَوْسُونَة ـ زن سست کسل شده
مُوسِنَة ـ کمحسنة چاه که از بوی بد آن بیهوشی آید
اِیسَان ـ بیهوش کردن بوی چاه
تَوَسُّن ـ کشتی کردن فحل ناقه خوابیده را وهمچنان زن خوابیده را گائیدن
اِسْتِیسَان ـ خوابناك گردیدن وغنودن وپینك زدن

وسی

مُوسَی ـ کمکرم استره ونام حضرت کلیم الله هو موسی بن عمران بن قاهت بن لاوی بن یعقوب قال الفراء هی فعلی مونثة ، معبد الله الاموی هو مفعل من اوسیت وهو مذکر لا غیر وقال ابو عمرو هو مفعل ویدل علیه انه یصرف فی النکرة وفعلی لا تنصرف علی حال والنسبة الیه موسوی وموسی فیمن قال فعلی ، ونیز موسی . چاهی است [illegible] است وموسی بن طلحه بن عبد الله تابعی ، ونیز موسی [illegible] از محدثان ، [illegible] موسی موضعی است
اِیسَاء ـ موی ستردن یقال آوسی رأسه وبریدن
تَاسَاه ـ باری دادو اللغة مهدیة فی آساه
اِسْتِوْسَیْتُه ـ واسینی گفتم او را یعنی یاری ده مرا والصواب استاسیته واسیته

باب الواو فصل الشین

وشب

وَشْب ـ بالفتح هر چیزی ردی وگنده وسطبر وشبة مونث یقال ثمرة وشبة یعنی خرمای سطبر پوست
اَوْشَاب ـ گروه مردم از هر جنس مقلوب اوباش وشب بالکسر

وشج

وَشِیج ـ درختی که از آن نیزه سازند ودر هم پیچیدگی خویشی وقرابت

وَشِيجَة. كسفينة بيخ و ريشهٔ درخت
وشيج جمع و پوست درخت خرا
كه تافته درميان دو چوب بسته
بران گندم و جز آن درووه از
جای بجاے برند + وَشِيجَة
القوم. جزدان و فرمايگان قوم
و موضعی است در حقيق مدينه
وَاشِجَة. قرابت و خويشی بهم در
پيوسته و كل مُشتبك و اشج
(ض) وَشَجتِ العروق و الاغصان
درهم پيچيده شد و شَجَت بك
قَرابتُه و شَجًا درهم پيوست
خويشی و قرابت وے بالو
تَوْشِيج. درهم پيوسته گردانيدن
خويشی پيوند را يقال وَشَّجَها
الله باهم و جز بستن كجاوه را
بدوال و جز آن تا از ان چيزے
نيفتد

وشح

وُشحة. بالضم كوشش و حميت
اصله وُشحة و قد مرّت شرح
وُشَاح. بالضم و الكسر حميل
و دو رشته منظوم از مروارید و
جواهر مختلف الالوان كه بر يكديگر
پيچيده زنان از گردن تا زير بغل
آويزند يا آن دوالی است
پهن مرصع بجواهر رنگارنگ اِشَاح
بالهمزه مثله و وُشُح بالضم و
بضمتين و اَوْشِحَة و وَشائح
جمع + و امرأة غَرثَى الوِشاح
زن باريک ميان
وِشَاح. بالكسر شمشير شيبان
نهدی + و ذو الوِشاح لقب
مردی از بنی سوم بن عدی و شمشير
عمر بن الخطاب رضی الله عنه
وِشَاحَة. بالكسر شمشير
وَاشِح. بطنی است از ازد
وَشْحَى. كسكری ابی است مر بنی
عمرو بن كلاب را
وَشْحَاء. كصحرا گوسپند گردن
و سينه سپيد
شَاة مُوَشَّحَة. كمعظمة گوسپند
كه بر هر دو پهلوی آن خط
سپيد باشد
تَوْشِيح. حمائل درافگندن
بگردن و بگرے
تَوَشُّح. حمائل درافگندن و
حميل در بگردن و بخيتن جامه
و شمشير را يقال توشّح بسيفه و
ثوبه اذا جعله مكان الوشاح
و هو يتوشّحنی. ای يعانقنی
اِتِّشَاح. حمايل بگردن در
افگندن

وشخ

وَشَخَة. محركة هرچه از برگ خرما
بافند
وَشْخ. بالفتح هيچكاره و سست
و در زنبيل از برگ خرما كه در وے
خرما نهند

وشر

وَشْر. بلغتين خوبی و تيزی
دندان خلقی باشد يا جعلی
مِيشَار. بالكسر ارّه اَلمِنشار
(ض) وَشَرَ الخشبة وَشْرًا
بالفتح پاره بريد ارّه و نيز وَشَر
تيز و تنک كردن زن دندان را
وَاشِرَة لغت است از آن و
هو غير مهموز لغة فی اشر
مُوَشَّر العضد بن كمعظم خبر ذكرهما
مُؤتَشِرَة. زنی كه دندان روشن
و تيز كردن خواهد و فی الحديث
لعن الله الواشرة و المؤتشرة
يروی المستوشرة و هی مهموزة من
الاشر لا من الوشر و الا فصح الكلام
المتشرة و المستوشرة
اِتِّشَار. تيز و تنک كردن خواستن
زن دندان را تا كم سن نمايد
اِسْتِيشَار. مثله

وشز

وَشْز. بالفتح شتر توانا بر سير و جاے
بلند و آنكه بدو بے تكيه كنند و بوی
پناه گيرند + و نيز وَشْز بالفتح
و بجرات سختی و سختی زندگانی و
سرعت و شتاب اَوْشَاز جمع
يقال اصابتهم وشاز الامور ای
شدائدها و لقيته علی اوشاز
وَ وَشَزَ ای وفاز و رفز ای عجلت
و نير اَوْشَاز. يار گران و مدو
گاران و فرمان بران و فرمايگان
و پيوندها
وَشَائِز. نازبالشهای بسيار
مليس
تَوَشُّز. آماده شدن چيزے را
يقال توشّز للشرّ يعنی آماده
گرديد بدی را

وشش

وَشْوَشَة. كدحرجه سخن شوريده
و سبكے و اندک دادن
بعجل و شوشی الذراع. مرد
سبک و ركار
وَشْوَاش. بالفتح سبک و شترمرغ
سبک نيزرو
نَاقَة وَشْوَاشَة. ناقه سبک
چست تَوَشْوُش. جنبيدن قوم
و هم ديگر پس و پيش و زير و زبر
شدن

وشط

وَشِيظ. پيروان و نوكران و
مردم در شعبت ها و گول و گروه
پراگنده از هر جاے و هر جنس كه
از يک اصل نباشند
وَشِيظَة. كسفينه پاره از
استخوان كه زايد باشد بر استخوان
صميم و پاره چوب كه بدان كاسه را
پيوند كنند و فرمايگان قوم يقال
هُم وشيظة فی قومهم ای حشو فيهم
(ض) وَشَظَ القومُ اِلَينا.
در پيوستند بما و آميزش نمودند
و ايشان اندک اندک + و نيز
وَشْظ. بالفتح فانه ميخ در بن
دسته تبر و تيشه زدن تا تنک
و استوار گردد و پاره از استخوان
شكستن
مُوَاشَظَة. آرزومند جماع
شدن دو مرد با هم پس افشردن
ذكر خود بر شكم يكديگر
تَوَاشُظ. بمعنی مواشظه است

وشع

وَشْع. بالفتح شكوفهٔ ترهٔ درخت
بان
وَشْع. كمنع خانه تنيده
وَشِيع. كامير شاخ ريزه ها و مانند

کہ بر سقف و بالاے پروار ہ اندازند وگاہی انسان پر و یا پردہ ہا جوانب خانۂ شین سازند آنرا نگیاہ نہ بندند و آنچہ پیرامون باغ نصب کنند از درخت و خار و نی و جز آن تا در آمدن را منع کنند و بوریا ہائیکہ است کہ از بہر بن سازند و درختی کہ خشک گردیدہ بیفتد و علم جامہ و چوب سطبر بر سر چاہ کہ انگشن بر آن ایستد و ماکوی بافندہ و خانۂ شین کہ جہت امیر لشکر سازند تا بر وے بر آمدہ بنگرد و آنرا موضعی است

وَشِيعَة۔ سفینہ خطہاے غبار برہم پیچیدہ و ماشورہ و چوبے کہ بافندہ بر آن رشتہ ہای رنگین پیچید و ماکوی بافندہ و نوال بافندہ و خطہای جا در ہر چیزے پیچیدہ

وشوع۔ بضبو گیاہ متفرق گردیدہ کوہ رویدہ و داروے در دہان ریختن

یُوشَع بن نون۔ بضم اول و فتح شین صاحب موسیٰ و خلیفہ او علیہما السلام کہ در حیاتش نبوت وے منتقل گردید ہذا ما قالہ ابن اسحق و عن السدی ہو یوشع بن نون بن افراہیم بن یوسف بن یعقوب بعثہ اللہ نبیا بعد موسیٰ علیہ السلام و بدعائہ ردت علیہ الشمس و زید فی النہار یومئذ نصف ساعۃ

(ف) وَشَعَہ شَعَۃً۔ در ہیخت آن را ٭ و نیز وَشَع بر شدن بر کوہ و بر آمدن سپیدی موے بر سر وشیعۃ مثلہ و بر آمدن گیاہ سبز از بن گیاہ خشک

اِیْشَاع۔ گل کردن درخت و دار در دہان ستور ریختن

تَوْشِیع۔ نگار کردن جامہ را و باغندہ ساختن پنبہ را بعد زدن یا در ایام و خضر پیچیدن رشتہ را تا در نی و زغوتہ داخل نمانید و بر آمدن سپیدی موی بر سر

تَوَشُّع۔ بر آمدن گوسپند بر کوہ بچرا و فرا گرفتن چپ راست کوہ را بعیدی لفی و افزون شدن و پراگ ویدن سر

اِسْتِیشَاع۔ آب کشیدن

وش غ

وَشْغ۔ بالفتح اندکے

وَشُوغ۔ بضبو رداروئے کہ در دہان ریزند

(ض) وَشَغَ بَوْلَہٗ وَشْغاً۔ انداخت کمیز را

اِیْشَاغ۔ کمیز انداختن و دارو در دہن ریختن و کم کردن دہش را

تَوْشِیغ۔ خون آلودہ جامہ چنانکہ خطوط پیدا گردد

تَوَشُّغ بِالسُّوْءِ۔ زشت گردانید و بد کرد

اِسْتِیشَاغ۔ بدلو دریدہ آب کشیدن

وش ق

وشق۔ بالفتح چراگاہ متفرق

وَشْقَۃ۔ بالفتح شہری است باندلس

وَشِیق۔ کامیر گوشت بدرازا بریدہ خشک کردہ یا گوشت یک جوش قدید کردہ جہت توشہ

وَشِیقَۃ۔ بمعنی وشیق است وَشَائِق جمع و فی الحدیث اَنَّہٗ اُتِیَ بِوَشِیقَۃٍ یابسۃٍ من لحم صید فقال اِنِّی حرام ای محرم

وَشَاق۔ کسحاب شیر اندک سپید شوندہ و روندہ

وَاشِق۔ شیر اندک و روندہ و سپید شوندہ و باشہ لغتی است و نیز واشق و معرفۃ نام سگے و نام پدر بروع صحابیۃ

وُشَّق۔ کسکر شلم نباتی است مانند خیار لغۃ فی اشق باشہ گیاہی است معرب است

مَوَاشِیق۔ و ندانہاے کلید کہ آنہ جمع میشاق

(ض) وَشَقَ اللَّحْمَ۔ قدید کرد گوشت را ٭ و نیز وشق نیزہ زدن و شتافتن

اِیْشَاق۔ در آویختن بچیزے

تَوْشِیق۔ پارہ پارہ بریدن و پراگندہ کردن

تَوَاشُق۔ و شیق ساختن قوم گوشت را و بریدن یقال توشقہ القوم بالسیوف ای قطعوہ

اِتِّشَاق۔ قدید کردن گوشت را و وشیق ساختن

وش ك

وَشْك۔ بالفتح و بالضم شتابی منہ وُشْكَ الْفِرَاق۔ ای سرعتہ وکذ وَشْكَ الْبَیْن ای سرعۃ الفراق ویقال عجبت من وَشْكِ ذٰلِكَ الْاَمْرِ

وَشِیك۔ کامیر شتاب کار و سریع یقال خرج وشیکاً۔ مذکر و مونث در وی یکسان است لفظ رجل وشیک و امراۃ وشیک و نیز وشیک۔ نام آبی حجاز و قع ربی

وِشَاك۔ ککتاب تیز روی و شتابی اسم است مواشکۃ را

وَشْكَان۔ کسرعان و ثلاث شتافت اسم است فعل را بمعنی وشک الامر۔ سرعت آن کار ویضم

(ك) وَشُكَ الْاَمْرُ وَشَكاً۔ بالفتح شتافت یقال وَشُكَ ذا خروجا ای سرع

اِیْشَاك۔ شتافتن و یُوشِكُ الْاَمْرُ ان یکون و یوشک ان یکون الامر۔ ولا تفتح شینہ او لغۃ ردیۃ یعنی شتاب شدن گرفت کار

تَوْشِیك۔ شتافتن

مُوَاشِیك۔ بکسر الشین شتابندہ تیز رو

مُوَاشَکَۃ۔ سرعت قیل ما یقال بہذا اللفظ و لا یقال منہ واشک

مُوَاشَکَۃ۔ شتاب رفتن لغۃ ردیۃ او لا یقال منہ غیرہ م

وش ل

وشل۔ محرکۃ آب اندک کہ از کوہ یا سنگ زہد و قطر باشد متہ الی و متصل بہم نباشد یا آب اندک کہ از اعلای کوہ و چکیدہ آب بسیار

واشک اندک واشک بسیار از
اضداد است اوشال جمع وفی
المثل هل بالرمل اوشال یقال
جاء ۱۱ وشالاً یعنی درپی یکدیگر
آمدند + ونیز وشل کوهی است
بزرگ در تهامه ونام دو موضع +
ونیز وَشَل. ترس بیم
ناقة وَشُول کصبور شترماده
بسیار شیر
وُشُول. بالضم کمی دولت و
غنا وکمی بهره وسستی
جَبَل واشِل کوه که پیوسته
ازان آب رود + وفلان واشِل
الحظ یعنی او کم بهره است
مَوَاشِل. جاے ها
(ض) وَشَلَ وَشَلاً. بالفتح
ووَشَلاً ناکم کم روان شد یا
چکید + ووَشَلَ الرجل سست
گردید ودرویش ونیازمند گشت
ووَشَلَ اِلَیْهِ. زیاد خواست
از وے وزار ید
اِیْشَال. کم کردن بهره کسی را
وزمینه یافتن آب را ودخل
کردن سرپستان قد دهان بچه
تا شیر مکیدن آموزد

وشم

وشم. بالفتح نقش ونگار که بر
اندام سوزن آزده ونیله بران
پاشیده سازند وُشُوم ووشام
جمع وگیاه نخستین که روید
کیرد وشهرے است نزد یمامه
وآنرا وَشم الیمامه نیز
گویند + نیز وُشُوم. خط وتهاے
گاو وحشی وموضع است + ودو
اُوشُوم لقب اسپ عبدالله
بن عدی البرجمی + ونیز وَشَم
اندام را بسوزن آزدن ونیله
پاشیدن بران والفعل من ضرب
وَشْمَة. بالفتح قطره باران یقال
اصابتنا وشمة ای قطرة
مطر وسخن یقال ما عصیته
وشمة ای کلمة
وَشِیمَة. کسفینه بدی ودشمنی
مِیْشَمَة. بالکسر سوزنے است که
در سرین خود نگار کرده بودند نیکو
انما یرعف المتنزه واعظم لنفسه
من المیشمة والاسم الوشمة
اِیْشَام. رنگین شدن گرفتن انگور
بعد رسیدن یا نرم ونیکو گردیدن
آن وپستان کردن دختر وگیاه
برآوردن وافزودن سپیدی
موی وعیب ناک کردن ناموس
کسے را ودشنام دادن صلتها
وچراگاه گیاه ناک یافتن شتر و
اندک درخشیدن برق وگریستن
صلتد بغی + ویقال اوشم فلان
یفعل کذا یعنی کردن
گرفت چنان
تَوْشِیْم. وشم کردن وگیاه
برآوردن
اِسْتِیْشَام. وشم کردن
خواستن منه الحدیث لعن الله
الواشمة والمستوشمة

وشن

وَشْن. بالفتح زمین بلند وشتر
آگنده گوشت وذفرک
اَوْشَن. آنکه با دیگری نیامیزد و
ونشیند وبخورد طعام وی را
وُشْنَان. مثلثة نشان گیاه است
اِسْت
تَوْشُن. کم شدن آب

وشی

وَشْی. بالفتح نگار جامه از هر رنگ
که باشد ویرند تمشیر وشتوی محرکة
منسوب بوی تولک الیه الواو
وهو فاء الفعل وتترک الشیء
مفتوحا هذا قول سیبویه
وقال الاخفش القیاس التسکین
وحجر به وَشْی سنگ کان که در
زر است + ونیز وشی. نوعی از
جامها وِشَاء کِکساء جمع
وَشَاء. کسماء بسیاری مال اسم
مصدر است
شِیَة. کعدة نشان واسپ
اسپ وجز آن که مخالف ستر اندام
باشد شیات جمع منه قوله تعالی
لاشیة فیها ای لیس فیها لون
یخالف سائر لونها ویقال ثور
اَشْیَه یعنی گاو چبار کما یقال
فرس ابلق وتیس اذرم
وَاشِی. مرد بسیار فرزند واشیة
مونث وستور بسیار بچه وبافنده
جامه وکاونده کان جهت زر و
سکه زن وُشَاة جمع
اُشْتی. بالضم وشدالیا سپیدی
پیشانی است که غره نامندش
وسپیدی دست وپای آن یقال
فرس حسن الاشی
ثَوْبٌ مُوشی کمرمی جامه نگارین
(ض) وَشَی الثوب وَشْیاً
بالفتح وشیة کعدة نگارین کرد
جامه را واراست ونیکو نمود
آنرا + ووشی به الی السلطان
وَشْیاً ووشایة کِکتابة سخن
چینی کرد وسعایت نمود نزدیک
پادشاه والامر شِه بالهاء
لانها لا ینطقون بحرف واحد
واقل مایحتاج الیه والبناء
حرفان حرف یبتداء وحرف
یوقف علیه فاذا وصلته
بشیء ذهبت الهاء استغناء
عنها + ونیز اشی ووشیة دروغ
گفتن واراستن سخن بدروغ
وبسیار شدن اهل قبیله وفرزندان
کسے وشدن یقال ماوشت
هذه الماشیة عندی لشیء
ای ما ولدت وفی المثل اللیل
طویل ولا اشی شیته یعنی شب
دراز است لیکن بیدار نمی شوم
بجهت فکر وتدبیر امری که میخواهم
ودر صدد وتدبیر ودرستی آنم قال
لا اعرف صیغة اشی ولا اوجه
تصریفها
اِیْشَاء. گیاه نخستین برآوردن
زمین ونمایان شدن رطب
خرما درخت وبسیار مال گردیدن
مرد ومعنی کلام وشعر برآوردن
واندک زر یافته شدن در کان
یقال اوشی المعدن اذا وجد
یسیر من ذهب وسبزی برزن
آوردن چیزی را بجهت یا بگفتن
اسپ بلا بنهایت دواندن

وساختن چیزے را و گرفتن چیزے
از درم و دینار یقال اوشی فی
الدراهم ای اخذ منها و به
گروانید دار و بیمار را
ثوب موشی. کمعظم جامہ بسیار
نگار
توشیة. نگار کردن جامہ را
و آراستن و نیکو نمودن شدد
للمبالغة
توشی فیه الشیب. نمایان
شد دران سپیدی موی برنگ نگار
انتشی العظم. بہ شد از
شکستگے کہ داشت
استوشی فرسه. برآوردہم
تک اسپ را + و ستوشی فلان
بعقبه. بپاشنہ زد اسپ را تا تیز
رود + و نیز استیشاء خواندن
وجنبانیدن ہر چیزے را

باب الواو فصل الصاد

وص ء

(س) وصئ الثوب. ریناک
وچرکین گردید

وص ب

وَضب. بالفتح ما بین خنصر تا سبابة
وَصَب. محرکة بیماری اوصاب جمع
وصب. ککتف بیمار و رنجور
وَصَابَی کسکاری و وصاب
ککتاب جمع
مفازة واصبة. دشت سخت
دور و دراز
(ض) وَصَبَ وُصُوبًا. پاینده
و ثابت گردید + و وصب علی
الامر. ہمیشگی ورزید بران و نیکو
ایستادگی نمود و قوله تعالی لهم
عذاب واصب و قوله تعالی
وله الدین واصبا ای دائما
وقیل واجبا وقیل خالصا
(س) وَصِبَ وَصَبًا. محرکة
بیمار گشت
مَوْصَب. بیمار
ایصاب. بیمار شدن و بیمار
گردانیدن لازم و متعد و پیوستہ
بودن بر چیزے و نیکو قیام نمودن
بران یعدی بعلی و پائیدن و
فرزندان بیمار زادن و پیہ
پیدا شدن در شتر یقال اوصبت
الناقة ای نبت شحمها
مُوَصَّب. کمعظم بسیار رنجوری
و درد
تَوَصُّب. بیمار گردیدن
تَوَصُّب. بیمار گشتن

وص خ

وصخ. محرکة ریم و چرک و ریمناکی
و چرکینی والفعل من سمع

وص د

وصد. محرکة بالفتح
وَصِید. کامیر آستان پیشگاہ
سرائے و حظیرہ مانندی است
کہ در کوہ از سنگ سازند جہت
ستوران وَصِیدة مثلہ و سم
کردن اصحاب کہف ناست
و رزیدند و کوہ و گیاہ کہ بجائی
او نزدیک یکدیگر باشد و نیک
و بند و آنکہ او را دو بار ختنہ کردہ
باشند و حظیرہ کہ از شاخہا سازند
و صاد. کشاد و بافندہ
(ض) وَصَدَ وَصْدًا بالفتح
پائید و ثابت ماند
ایصاد. حظیرہ ساختن و بہ
اغلانیدن سگ و تیزان را و
بندکردن در را و قفل کردن
یقال اوصد الباب واصد
ایضا و اوصد مجهولا فهو موصد
و قوله تعالی انها علیهم مؤصدة
قالوا مطبقة
مُوَصَّد. کمعظم پردہ برائے دختران
در گوشہ خانہ و پردہ خانہ
تَوْصِید. ترسانیدن و بستہ کردن
استیصاد. حظیرہ ساختن کوہ

وص ر

وِصر. بالکسر پیمان و عهدنامه
وچک و دستاویز با مہر وَصِیرة
کسفینة و وصرة بالتحریک
مشددة الراء مثلہ
اَوْصَر. زمین بلند

وص ص

وَصّ. بالفتح استوار کردن کار را
والفعل من نصر
وصوص. کجعفر سوراخ پردہ
و جز آن بمقدار چشم کہ بنگرند از روے
و وصوصة. بوصواص نگریستن
و چشم کشادن سگ بچہ و تنگ بستن
زن نقاب بند خود را چشم تنگ کردہ
نگریستن چیزے را
وَصْواص. بالفتح سوراخ
پردہ بمقدار چشم کہ بنگرند از وی
و برقعے بند خرد کہ دختران برروے
افگنند و نگریہا ے درمیانہ
زمین یا درمیان زمین سخت
و وصاوص جمع
توصیص. تنگ بستن زن روے
بند خود را چنانکہ جز چشم وی نتوان
دید و استوار کردن کار را

وص ع

وَصَع. بالفتح و بحرکت مرغی است
خرد تر از گنجشک یا آن صعوہ است
وِصعان بالکسر جمع و فی الحدیث
ان اسرافیل لیتواضع الله
تعالی حتی یصیر کانه الوصع
و نیز گنجشک ریزہ + و نیز وصع
فراگرفتن و پوشانیدن والفعل
من فتح قال الشاعر + اتانی
تنعم ما اقلولی و حوی علی
خمس کمعز الحبوب +
ای الشکنات الخمس تغیبته
فی الارض والصواب بضم
الضاد
وصیع. کامیر آواز گنجشک
و گنجشک ریزہ

وص ف

صِفة. کعدة بیان حال چو
علم و سواد و اما النحاة فانما
یریدون بها النعت وهو اسم
الفاعل والمفعول کضارب
و مضروب او ما یرجع الیهما
من طریق المعنی کمثل و شبه
و مایجری مجرای ذلک یقولون
رایت اخاک الظریف فالاخ
الموصوف والظریف صفة له
ولا یجوزان یضاف الشیء الی
صفته کما لایجوزان یضاف

الی نفسه لانّ الصفة هو
الموصوف عندهم
وَصِیْف- کامیر خدمتگار غلام
باشد یا کنیزک وُصفاء جمع +
و نیز وَصِیفَة مونث وَصَائِف
جمع
وَصَّاف قد تنکوا منه خدمتگار
اسم است
وَصَّاف. گستا و صفت تار
و لقب مالک بن عامر که یکے از
مهتران عرب است و از اولاد
او است عبید الله بن
قلید وصّاف محدث
(ض) وَصَفَه وَصْفًا. بالفتح
و صِفَة صفت کردا و را و
ستود وصفت المهر تمییل کرد اسپ
کر بستگی خوش ... وصف البعیر
وصوفًا شتابے نت قال بعضهم
(ك) وَصُفَ الغلام وَصَافَة
للوامة بحد خدمت رسید
اِیْصَاف. خدمتگاری اسم
مصدر است و بحد خدمت
رسیدن غلام و کنیزک
بَیْعُ المُوَاصَفَة. فروختن
با خر بدان چیزے را بصفت
و بغیر رویت
تَوَاصُف. باهم صفت کردن
چیزے را
اِتِّصَاف. صفت گرفتن و
ستوده شدن و باهم ستودن
چیزے را
اِسْتِیْصَاف. ... بعلاج پرسیدن
از طبیب

وص ق

وَصِیْق. کامیر کوهی است که
پائین آن مرکعا نه راست

وص ل

وصل. بالفتح پیوند و بند اندام
یا پیوند استخوان اوصال جمع
و منه همتا یقال هذا وصل
هذا + ولیلة الوصل لسیر شب
ماه + و حرف الوصل حرفی که
بعد روی آید مسمّی لانه وصل
حرکة حرف الروی کقوله سقیت
الغیث ایتها الخیام + و قوله
کانت منازل من الایام +
و قوله لما ذلت ابکی عنده
وا خاطبه + و قوله اذا ما
رأتنا زال منّا زویلها + فالمیم
والباء واللام روی والواو
والباء وصل + و ابو الوصل
صحابی است
وُصْل. بالکسر و الضم استخوانے
که نشکند و با استخوان دیگر پیوند
یا فراهم آمدنگاه دو استخوان
اوصال جمع
وُصْلَة. بالضم پیوستگی یقال
بینهما وصلة اذا اتصل شیء
بشیء وُصَل کصرد جمع
وَصِیْل. کامیر آنکه با تو در آید
و رود
وَصِیْلَة. کسفینة عمارت و
فراخی و آبادانی و گروه و هم سفر و
تیغ و گروه ... و زمین فراخ و
جامه است مخطط یمانی وصائل
و شتر ... که ده شکم ...
زاید و گوسپند که هفت بطن
دو دو بچه ماده در پے یکدیگر
آرد و فان ولدت فی السابعة
او الثامنة عناقا و جدیا قیل
وَصَلت اخاها فلا یشرب
لبن الام الا الرجال دون النساء
و لا یذبحون اخاها لاجل
الهتهم یجری مجری السائبة
وان ولدت جدیا ذبحوها
لالهتهم او الوصیلة خاصة
بالغنم کانت الشاة اذا ولدت
الانثی فهی لهم و اذا ولدت
ذکرا جعلوها لالهتهم فان
ولدت ذکرا و انثی قالوا
وَصَلت الانثی اخاها فلم
یذبحوا الذکر لالهتهم و هی
شاة تلد ذکرا ثم انثی
فتصل اخاها فلا یذبحون اخاها
من اجلها فاذا ولدت ذکرا
قالوا هذا قربان لالهتنا
وَاصِل. نام مردے و اصل جمع
وَاصِلَة. موی زنان را پیوند
کننده و واصلة بن جناب
صحابی است او الصواب اثلة
بن الخطاب
تَصِل. کنعد جاهے است در
بلاد هذیل
مَوْصِل. مجلس پیوند رسن
و میان ران و سرین شتر و
شهری است و زمینی میان عراق
و جزیره و آن زمین و جزیره را
موصلان خوانند
مَوْصُول. کرسی است شتر ...
میگزد مردم را و مروی است
رض، وَصَل الشیء بالشیء
وَصْلاً و صِلَةً. بالکسر و الضم
پیوست آن را بدان چیز و پیوند
کرد و پیوسته شد لازم متعد
وَصَلَك الله بکسر العین لغة
فیه + و وَصَل الشیء و الیه
وُصُولاً و صِلَةً بالفتح وَصِلَة
رسید آن را + و وَصَلَه ...
وَصِلَة. دوستی خالص کرد با وے
و نیز وصل. ضد هجر و ...
کردن جامه را و عطا دادن
صلته نشلة
اِیْصَال. رسانیدن و
و پیوند دادن
اسمعیل بن مُوَصِّل کمعظم
محدث است
تَوْصِیْل. پیوند کردن چیزے
را بچیزے شد للمبالغة
مُوَاصَلَة و وِصَال. بالکسر
دوستی بے آمیغ و بے غرض کردن
و پیوسته داشتن منه المواصلة
فی الصوم
تَوَصُّل. پیوستگی جستن بلطف
تَوَاصُل. پیوستگی کردن
اِتِّصَال. رسیدن و پیوستن
و پیوسته شدن کاری جدا شدگی
مُسْتَوْصِلَة. آن زن که بر موی
وے پیوند کند منه الحدیث لعن
الله الواصلة والمستوصلة

وص م

وصم. بالفتح شگاف چوب بی
جدائی و کرد چوب یقال به وصم

الفناة وَصْمٌ وسگالت وننگ و
عار وعیب وَصْمَة یکے یقال مافیه
وَصْمَةٌ وَصُوم جمع وبی استین
وُصْمَة. بالضم سستی
وَصَم. محرکه بیماری
تَوْصِیم. کامیر ما بین خنصر وبنصر
(ض) وَصَمَهٗ وَصْمًا. بالفتح
شتاب بست آن را ونیز وَصْم
شگافتن چوب بے جدائی وعیب
کردن چیزے را
تَوَصُّم. رنجور وکاهل شدن از
تپ
تَوْصِیم. رنجور ودردناک کردن
تپ کسی را وشکستن اندامها و
سست شدن وگرانی وسستی
وکاہلی یقال وَصَّمَتْهُ الحمّٰی

وص ن

وَصَنَة. بالفتح خرقه خرد

وص ے

وَصَاة. بالفتح اندرز وپند
وَصَایَة. کسحابة اندرز وشاخ
خرما که بدان پشتواره بندند
وَصًا کعصا جمع
وَصِیّ. کغنی اندرز کننده واندرز
کرده شده ند ومونث در وے
یکسان است اَوْصِیَاء کانبیا
جمع با مونث وجمع وے نیاید
وَصِیَّة. کغنیة اندرز واچه بدان
وصیت کنند وشاخ خرما که بدان
پشتواره بندند وَصِیّ کغنی
جمع
نبت واص گیاه باهم رُسته ویک
ودهم

اَرْضٌ وَاصِیَةٌ. زمین درهم
وپیوسته گیاه
یُوْصٰی. بالضم والقصر مرغی است
(ض) وَصٰی وَصْیًا. خوار گردید
بعد رفعت ومنزلت وگران
سنگ شد پس سبکی وزن ویک
رسید پیوست ـه ووَصَت
الارضُ وَصْیًا. بالفتح ووَصِیًّا
کغنی ووصاءً ووَصَاءَةً بفتحهما
درهم وپیوسته روئید گیاه و
وَصَیْتُهٗ بکذا. رسانیدم
او را بدان
اِیْصَاء. اندرز کردن فرض نمودن
منه قوله تعالی یُوْصِیْکُمُ اللّٰهُ ای
یفرض علیکم ووصی گردانید یقال
اَوْصَیْتُ لِلشَّیْءِ واَوْصَیْتُ اِلَیْهِ
ای جعلته وَصِیَّکَ وصایة
بالضم والکسر اسم است آن را
تَوْصِیَة. اندرز کردن
تَوَاصِیْ. یکدیگر را اندرز ووصیت
کردن منه قوله اَتَوَاصَوْا بِهٖ
ای اوصی به اَوَّلُهُم اٰخرهم
ودرهم پیوسته روئیدن گیاه زمین
اِسْتِیْصَاء. وصیت پذیرفتن
وفی الحدیث اسْتَوْصُوْا بِالنِّسَاءِ
خیرا فانّهنّ عَوَانٍ عندکم.

بَابُ الواو فصل الضاد

وضء

وَضَاءَة. کَکَرامة نیکوئی و
پاکیزه روئی
وَضِیْءٌ. کامیر خوب ونیکو وپاکیزه
اَوْضِیَاء کانبیاء ووِضَاء کَکِتَاب
جمع
وُضَّاء. کرمان خوب وپاکیزه روئے
وُضَّاءُوْن ووَضَاضِیُّ جمع
وَاضِیْء. پاکیزه روی یقال ما
هُوَ بِوَاضِیْءٍ یعنی او پاکیزه نیست
وَضُوْء. کصبور آب دستی وآبدست
کردن وبالضم آبدست وآبدست
کردن وآن شستن اعضاے
وضو ومسح سر است وگاهے
شستن بعض اعضا را هم وضو نامند
قیل ومنه من مس ذکره فلیتوضأ
ای یغسل یده وکذا الوضوء
قبل الطعام ینفی الفقر سر
لغت در هر دو معنی آید ذکره
الاخفش فی قوله عزّ وجل وَقُوْدُهَا
النَّاسُ وَالْحِجَارَةُ قال بالفتح
الحطب وبالضم الاتّقاد قال
ومثل ذلک فی الوضوء بالفتح
هو الماء وبالضم هو الفعل و
یقال انهما لغتان بمعنی وقال
غیره الوَلُوع والقبول مفتوحان
وهما مصدران شاذان وما
سواهما من المصادر فمبنی
علی الضم
مِیْضَاة. بالکسر جاے دست
وروی شستن وآب وضو و
آبدست دان
(ف) وَضَأْتُهٗ. چیره شدم بروے
مواضأت
(ک) وَضُوْءَ وَضَاءَةً. خوب
وپاکیزه روی گردید
مُتَوَاضَاعَة. باهم چیرگی جستن
در پاکیزگی وخوبی

تَوَضَّأْتُ لِلصَّلوٰةِ. وضو کردم
نماز را تَوَضَّیْتُ بالیاء لغیة فیها
او لثغة وتوضّاء الغلام والجاریة
بالغ شدند ورسید.

وض ح

وَضَح. محرکه روشنی وسپیدی و
سپیدی بامداد وسپیدی ماه
وسپیدی پیشانی اسپ که آنرا
غره نامند وسپیدی دست وپای
اسپ وپیسی اندام وپری سفید
موی ومیانه راه وکشادگی آن
وشیر ودرم ورخت وسره وپیرایه
از سیم اَوْضَاح جمع وپای برنجن و
گیاه ریزه وآبی است مرنبی کلاب را
وَضْحَة. محرکه خرماده
وَضِیْحَة. کسفینة چهار پایه
وَضَائِح جمع
وَاضِح. پیدا وآشکار وشتر سپید
غیر شدید
وَاضِحَة. دندان که بخنده
پدیدار گردد
وَضَّاح. کشداد نیک روشن
وآشکارا ومرد سپید نیکو رنگ
وروز ونیز وَضَّاح لقب
جذیمه ابرش بدان جهت که پیسی
اندام داشت ومولای بربری
مرنبی امیه را ولسوی آن منسوب
است وَضَّاحِیَّة که دهی است
وعلم وَضَّاح. بازی است
وآن چنان باشد که طفلان
استخوان سپیدی را در شب تاریکی
اندازند پس آن بر واحد جدا
جدا در طلب آن روند وهر که بیابد

اَلوَضَّاحُ نمازصبح وثنی دُهمان نمازعشای اخیر
اَوَاضِح - مدوزهای شبهای روشن یعنی سیزدهم وچهاردهم وپانزدهم ما ومنه امر النبی صلی الله علیه وسلم بصیام الاواضح ای الایام البیض اصله وواضح فقلبت الواو همزة
تُوضِحُ - بالضم وکسر الضاد موضعی است میان امرۃ تا اسود العین
(ض) وَضَحَ الامرُ وُضُوحًا وَضَحَةً - کعدة وسعة روشن وپیدا وآشکار گردید کار ومنه من این بدا وَضُوحُكَ بالفتح
(ف) وَضَحَتِ الابلُ باللبن پیدا کرد شتر اوه شیر را پستان کرد
موضحة - کمحسنة شکستی سرکه به استخوان رسد
ایضاح - پیداگشتن وپیدا وآشکارکردن لازم ومتعدی وفرزند سپید شدن مرد را ومنه اوضح الرجل یقال من این اوضحت الغت
توضیح - پیدا کردن
مُتَوَضِّح - بکسر الضاد آنکه در راه ظاهر وآشکار گردد وبراه روشن ومیانه رود درجماعت وانبوه درنیاید وشتر اندک سپیده ونیز متوضح تهیگاه
تَوَضُّح - پیدا وآشکار گردیدن
اِتِّضَاح - پیدا شدن
اِسْتِیضَاح - دست بالای چشم نهاده بنگریستن چیزی تا دیده شود
اِسْتَوضَحَ عنه یا فلان وآشکار کردن خواستن

وضخ

وَضُوخ - کصبور کم از نیم دلو آب
(ض) وَضَخَ الدلو وَضْخًا - نیم پر کردن دلو را
ایضاخ - نیم پر کردن دلو را وآب اندک ماندن یقال اوضخ له الماءُ وکم آب گردیدن چاه
مُواضَخَة ووِضَاخ - نبرد کردن در آب کشیدن در دویدن ونیز بسیر صاحب خود رفتن
تَوَاضُخ - نبرد کردن در آب دادن ودر رفتن

وضر

وَضَرَة - بالفتح کوهی است بیمن که چند قلعه دارد
وَضَر - محرکة ریم وچرک چربش وچرک شیر یا آب شسته مشک وکاسه ومانند آن وبوی ناخوش باقی مانده قطران وبوی طعام گنده وتباه شده وآلایش آلودگی زعفران ومانند آن اوضار جمع ونیز
وَضَرا - ریمناک شدن آلوده زعفران گردیدن والفعل من سمع
وَضِر - بکتف ریمناک وچرکین یا زعفران آلوده وَضِرَة مونث فیهما
وَضْری - کسکری زن زعفران آلوده یا زن چرکین ووضری ویمد سنگ بزرگ بیرون جسته از سر یا از بن کوه
وَضْرًا - کصحراء نشانی است درگردن شتر مر بنی فرازه را شبیه به پنجه زاغ
تَوضِیر - ریمناک کردن
اِیَاءٌ مُتَوَضِّر - خنو چرکین
تَوَضُّر - ریمناک شدن

وضض

وَضّ - بالفتح اضطراب وپریشانی خاطر والفعل من ضرب

وضع

وَضْعَة - بالفتح وبکسر نهاد
ضِعَة - کعدة مثله یقال ضع اللبنة عنکبوهن الوضعة یعنی بنه خشت را چنانکه نهاد
ضَعَة - کسعة گیاه شور درختی است شور یا گیاهی شبیه ثمام
وفرومایگی وپستی وناکسی وبکسر یقال فی حسبه ضعة یعنی در تبار او فرومایگی است
وَضِیع - کامیر مردم فرومایه ودنی واز مرتبه فرود افتاده وزنهار وامانت وخرمای خشک ناشده در خنور نهاده
وَضِیعَة - کسفینة گیاه شور مزه یقال هؤلاء اصحاب الوضیعة ای اصحاب الحمض مقیمین فیه وتاوان کم کرده یا آنچه کم کنند فرو وتهند از چیزی وشتر مائل بچراگاه شیرین وشتر وباج که سلطان گیرد وپسر خوانده وکتاب که در آن حکمت نویسند وضائع جمع وگندم که آن کوفته در روغن آمیخته خورند ونیز
وَضِیعَة - نام گروهای لشکر که بنامهای ایشان موضع وشهرها را مسمی سازند که اهل آن غزا کنند درخت وبار قوم وضائع جمع یقال این خلفوا وضائعهم واما الوضاع الذین وضعهم کسری فهم شبه الرهاین کان یرتهنهم بعض بلاده ووضائع الملك فی الحدیث آنچه بر رعایا مقرر کرده واجب است در ملک ایشان از زکات ای لکم الوظائف التی نوظفها علی المسلمین فی الملك لا نزید علیکم فیها ولوی الوضیعة موضعی است
وَاضِع - شتر گیاه ترش چرنده مذکر ومونث در وی یکسان است ودستانی است بیمن و
امرأة واضع - زن بی خمار وزن آبستن شونده در آخر طهر
وَاضِعَة - شتر ماده گیاه ترش چرنده ومرغزار وزن ساه کار سیاه نامه
مَوضِع - کمجلس جای
موضِعَة - کمجلسة مهر ودوستی ومحبت یقال فی قلبی موضعة وموقعة
مَوضُوع - مرد زبان زده در تجارت وشتر که بر سر خود بی راعی چرا کند وشب بخانه باز آید موضوعة مونث ونیز موضوع وداغی موضوع دو موضع است والاحادیث

اَلْمَوْضُوْعَة - حدیثہاے ساختہ و بربستہ
دَائِرَةُ الْمَوَاضِیع - موضعی است
(فت) وَضَعَة وَضْعًا - بالفتح وَمَوْضِعًا کمجلس وبفتح ضاد وہ وَمَوْضُوْعًا نہادن آن را برجاے
وَوَضَعَ عَنْهُ - از مرتبہ او فرود افگند آنرا ✦ وَوَضَعَ عَن غَرِیْمِه - کم کرد بر غریم چیزے از مال یا فتی ✦ وَوَضَعَ الْبَعِیْرُ حَکَمَتَهٗ وَضْعًا وَمَوْضُوْعًا - سبک سر و تیز رو گردید ✦ نیز وَضَع - ودیعت نہادن نزد کسے ونہادن زن سجر را از سر و بچہ آوردن زن وُضْع وتضع بضمہما مثلہ و در آخر طہر و ابتداے حیض آبستن گردیدن زن وُضْع بالضم وتُضْع بالضم وبضمتین مثلہ یقال ما حملته امّه وُضْعًا وتُضْعًا - و تیز رفتن ناقہ و زیان زدہ گردیدن مردم در تجارت ضَعَة بالفتح والکسر وَوَسِیْعَة سفینة مثلہ یقال وُضِعَ فلان فی تجارته مجہولا وکفرح ایضا ای خسر ✦ و نیز وَضِعَ گیاہ شور خورانیدن شتر را و ملازم آن گردانیدن او را یقال ضعت الابل اذا الزمتها الحمض فهی موضوعة و نیز گیاہ شور خوردن و ملازم بودن آنہا وضیعة کسفینة مثلہ بہلو لازم متعدی ای واضع وضعة لغت است از ان وخوار ساختن نفس خود را وضوع وضعة بالکسر مثلہ و گردن زدن و ساقط و محو کردن جنابت کسی را یقال وضع الجنایة عنه و ناکس و دون مرتبہ گردانیدن ✦ نیز مَوْضُوْع - تیز رفتن شتر وبعیر حسن الموضوع - شتر نیکو تیز رفتار
(ك) وَضُعَ ضَعَةً - کسعة ویکسر ضاعة فرومایہ و ناکس و دون مرتبہ گردید ✦ وُضِعَ پسر خوانده گردید
اِیْضَاع - گیاہ ترش چریدن شتر بجز آنہ آب وپیوستہ بودن بران ابل موضعة لغت است از ان و نیز رفتن شتر و تیز راندن و میان زو مکر کردن مردم در تجارت یستعمل مجہولا وقولہم لا وضعوا خلالکم یعنی بر داشتند مرکبہاے خود را بر شتاب
مُوَضَّع - مظلم شکستہ وبریدہ وسست اندام تا استماہ خلقت ہچو مخنث
تَوْضِیْع - فرومایہ و ناکس گردانیدن و جُبّة بر دوختن بعد پنبہ نہادن در آن و بر ہم چیدن شتر مرغ بیضہ را
مُوَاضَعَة - ہمدیگر گروبستن و تا نمن خرید و فروخت باہم و بر چیزے موافقت وساز دار نمودن و قرار دادن و باہم آگاہی بخشیدن منہ ہلم اواضعك الرای ای اطلعك علی رایی و تطلعنی علی رایك
تَوَاضُع - فروتنی کردن و نرم گردنی وخواری نمودن و دور شدن یقال تواضع ما بیننا ای بَعُدَ
اِتِّضَاع - فرومایہ و ناکس و دون مرتبہ شدن و پست کردن و سر شتر تا پاے بر گردن وی نہند و بر نشینند
اِسْتَوْضَعَ مِنْهُ - کم کردن خواست
انسان

وض ف

(ض) وَضَفَ الْبَعِیْرُ وَضْفًا - بالفتح شتاب رفت
اِیْضَاف - شتافتن شتر و شتر راندن برفتار وجیف

وض م

وَضَم - محرکة تختہ و بوریا و مانند آن کہ بروے گوشت نہند تا خاک آلود نگردد واوضمة جمع ✦ وترکہم لحما علی وضم - فرو افگند ایشان را وذلیل و خوار و ہلاک گردانید
وَضْمَة - بالفتح بمعنی وضیمة است یقال الحی وضمة واحدة ای جماعة متقاربة
وَضِیْمَة - کسفینة یک گروہ مردم از دو صد تا سہ صد و گروہے کہ بر قوم دیگر فرود آیند و طعام ماتم و گیاہ گرد آوردہ بالطعام کر دکر و ثقیل وضیمة ضیف الطعام مثل وثیمة من الکلاء
(ض) وَضَمَ اللَّحْمَ وَضْمًا - بالفتح بر تختہ یا بوریا نہاد گوشت را یا وضم ساخت جہت آن ✦ و وَضَمَ بنو فلان علی بنی فلان یعنی فرود آمدند بر آنہا
اِیْضَام - وضم ساختن جہت گوشت یا نہادن بر آن یقال اَوْضَمَ اللَّحْمَ لَهٗ
تَوَضُّم - گائیدن
اِسْتِیْضَام - ستم کردن

وض ن

وَضْن - بالفتح دوتا کردن بعض چیزے را بر بعض با دوختہ گردانیدن یا بر یکدیگر نہادن و لوار بافتن والفعل من ضرب
وَضِیْن - کامیر ہر چیزے بر ہم چیدہ و دوتا کردہ و تواز تنگ و درج پہن کہ از دوال یا موے بافند یا آن جز از چرم نباشد ✦ وُضُن ککتب جمع ✦ وهو بمنزلة البطان للقتب والتصدیر للرحل والحزام للسرج یا تنگ پالان شتر یقال قلق وضینه یعنی جنید تنگ وی از لاغری
مِیْضَنَة - بالکسر جوال زرگ خرما مواضین جمع
مِیْضَانَة - کدوی خشک میان تہی و آوندی است شکر آن
مَوْضُوْن - چیز بر ہم چیدہ و دوتا کردہ
مَوْضُوْنَة - زرہ بافتہ یا زرہ متقارب بافتہ یا بد لوہ

حلقہ بافتہ یا بجواہر مرصع وجامہ وکلاں مرصعینہ منہ قولہ تعالیٰ
علی سرر موضونۃ
توضّن۔ خوار گردیدن
اِتضان۔ نزدیک گردیدن

باب الواو فصل الطاء

وطء

وَطْء۔ بالفتح زمین نشیب میان زمیہاے بلند
وَطَاءَۃ۔ بلے قدم و تنگی و فشار و گرفت سخت منہ الحدیث
اللّٰھم اشدد وطأتک علی مضر
ای اخذک وطأۃ وطاھا اللہ بوج
طِئَۃ۔ کعدۃ سپردگی و کوفتگی
طَاءَۃ کسعۃ مثلہ
وَطَأَۃ۔ محرکۃ راہ یا سپردہ بسیار سلوک و مسافران
وَطِیءٌ۔ کامیر کوفتہ و سپردہ و زیر پا و شیءٌ وطیءٌ ای بین الوطاءۃ
وَطِیئَۃ کسفینۃ نوعی از طعام کہ بشیر و خرمای خستہ بر آوردہ ترتیب دہند یا بینو شکر آمیختہ و جوال کہ در وے گوشت خشک و نان کاک دارند منہ الحدیث
اخرج ثلاث اکل من وطیئۃ
ای ثلث قرص من غرارۃ
وِطَاء۔ کسحاب زمین پست میان زمین بلند
وَطَاءَۃ۔ کسحابۃ پا سپردگی
وُطُوءَۃ مثلہ
وِطَاء۔ ککتاب و سحاب عن تکسائی کسترد نی خلاف غطاء

واطئۃ۔ مسافران سموا بذلک لوطئھم الطریق یا راہ پا سپردہ بسیار سلوک و ریزہاے افتادہ از خرما فاعلۃ بمعنی مفعولۃ لانھا توطأ
(مَوْطِئ) کمقعد جاے قدم موطی کمجلس مثلہ
مِیطاء۔ کمحراب زمین پست میان زمین ہاے بلند و مرتفع
(س) وَطِئَہٗ وَطْأً۔ بالفتح سپرد آنرا زیر پای ✤ و وطی المرءاۃ۔ گائید آنرا والغابر فیھما یطا بسقوط الواو کما سقط من یسع لتعدیھما لان فعل یفعل مما اعتل فاؤہ لا یکون الا لازما فلما جاءا من اخواتھما متعدیین خولف بھما نظائرھما ویقال بنو فلان یطؤھم الطریق یعنی نزدیک راہ فرود آمدند پس روندگان راہ سپرد ند و کوفتند ایشان را وقوی
ھی اشد وطأ ای قیاما
(ف) وَطُأَ وَطَاءَۃً۔ آمادہ کرد آنرا و نرم و آسان گردانید
(ك) وَطُوءَ وَطَاءَۃً۔ کرامۃ کوفتہ و نرم و پا سپردہ شد
اِیطاء۔ بسپردن دادن یقال اوطأہ فرسہ ای حملہ علیہ فوطئہ واوطأتہ الشیء فوطئہ و برکار نادانستہ و نادیدہ فرمودن کسے را یقال اوطأہ العشوۃ وعشوۃ ای ارکبہ علی غیر ھدی و تکرار قوافی

کردن در شعر بلفظ و معنی یقال اوطأ الشعر فیہ وتعاءۃ و بقہر و غلبہ پامال ساختن یقال اوطأھم ای جعلھم یوطئون قہرا و غلبۃ
رجل مُوَطَّأ الاکناف۔ کمعظم مرد نرم خوی جوانمرد و بسیار مہمان یا آنکہ در ناحیہ خود یاران و ہمسایہ را جای دہد و ایذا نرساند ✤
و مُوَطَّأ العقب۔ پادشاہ با فر و شوکت کہ خلایق پیرو وے باشند ✤ و نیز موطا۔ نام مسند امام مالک رحمۃ اللہ
تَوْطِیَۃ۔ سپردن زیر پا و سپرانیدن و آمادہ نمودن و نرم و آسان گردانیدن و پست کردن یقال وطأہ اللہ تعالیٰ و تکرار قافیہ کردن در شعر یقال وطأ الشعر وطأ بالھمزۃ
مُوَاطأۃ۔ موافقت کردن یقال واطأہ علی الامر اذا وافقہ قال الاخفش فی قولہ تعالیٰ
لیواطئوا عدۃ ما حرم اللہ ھو من واطأت قال ومثلہ قرئ قولہ تعالیٰ ھی اشد
وِطَاءً ا بالمد ای مواطأۃ ھی المواتاۃ ای مواتاۃ السمع والبصر ایاہ تکرار قوافی کردن در شعر بلفظ و معنی یقال واطأ فی الشعر
تَوَطُّوء۔ سپردن زیر پا و سازواری و موافقت نمودن
تَوَاطُؤ علی الامر۔ موافقت و سازواری و اتفاق کردند برکاری

اِتِّطَاء۔ آمادہ شدن و نرم و آسان گردیدن و راست و درست شدن و استیج الیتا دن و بنہایت و دوستی گردیدن
اِستیطاء۔ سپردہ و کوفتہ یافتن یقال استوطأت المرکب ای وجدتہ وطیأ

وطب

وَطْب۔ بالفتح مشک شیر خاصہ و ھو جلد الجذع فما فوقہ اوطب کافلس و وطاب ککتاب و اواطاب جمع اواطب جمع الجمع و مرد سخت دل و درشت خوی و پستان بزرگ ✤ و یقال صفرت وطابہ کنایہ یعنی بمرد یا کشتہ شد
وُطْباء کصحراء زن بزرگ پستان

وطث

وَطْث۔ بالفتح سخت پاے بر زمین زدن والفعل من ضرب

وطح

وَطْح۔ بالفتح و بحرک پلیدی و سرگین و گل کہ بر سم و چنگال ستور و مرغ چسپیدہ باشد وطحۃ یکے
وَطِیح۔ کامیر قلعہ ایست بخیبر
(ض) وَطَحَ الوطح وطحا۔ سخت دور کرد و طح را بدرشتی
تَوَاطُح۔ باہم فرا گرفتن شر و بدی را و فتنہ انگیختن یا کارزار نمودن باہم و انبوہے کردن شتران بر حوض

وطخ

تَوَاطُخ - باهم فراگرفتن قوم چیزیرا میان خود

وطد

وَطِید - کامیر استوار وپایه برجای کرده وگران سنگ گردانیده
واطد - ثابت طادی مقلوب است ازان
وَطَائد - دیگ پایها وقواعد بنا وسرای
مِیطَدَة - بالکسر چوب اشکنه وچوبی که بدان اساس بنا وجز آن استوار کنند
(ض) وَطَدَ الشیٔ وَطْدًا - بالفتح وطِدَةً کعدة پای برجای کرد آن را واستوار گردانید وگران سنگ ساخت مَوْطُود لغت است ازان + ووَطَدَ الیه چسپانید وی را بآن وفراگرفت آن را وکند وَطَدتُ بابُ الغار الصخرا ی سددته به ونضدته علیه ووطد له منزلة - راست کرد برای وی منزلت را + ونیز وَطْد وطِدَة - کوفتن زمین را تا سخت گردد وبرجای وثابت ماندن وسیر کردن ورفتن از اضداد است وسخت سپردن زیر پای لغة فی وطء منه روایة اللّٰهم اشدد وطدتك علی مُضَر
تَوْطِید - پای برجای کردن واستوار گردانیدن وگران سنگ ساختن
تَوَطُّد - استوار شدن پای برجای شدن وگران سنگ گردیدن
مُتَوَاطِد - پای برجای وثابت که یکی در پی دیگری باشد متتوا

وطر

وَطَر - محرکة حاجت ونیاز یا حاجت که بدان کمال قصد وتوجه باشد اوطار جمع + ولا یبنی منه فعل ویقال قضیت وطری اذا بلغتها

وطس

وَطْس - بالفتح سخت زدن موزه وجز آن وشکستن والفعل من ضرب
اوطاس - وادی است بدیار هوازن
وَطِیس - کامیر تنور آهنین یا عام است ویقال الآن حمی الوطیس یعنی درین هنگام سخت شد حرب ونایره قتال بالا گرفت
وَطِیسَة - کسفینة سختی کار
وَطَّاس - کشداد شبان
تَوَاطُس - بموافقت کردن بلند شدن موج وطپانچه زدن آن

وطف

وَطْف - بالفتح درازکشیدگی یقال فی السحابة وَطْفٌ ای تدلت ذیولها الکثرة ملئها
وَطْفَة - بالفتح موی اندک یقال علیه وطفة من الشعر
وَطَف - محرکة بسیار رمژه وابر شدن نخته باران والفعل من سمع
اَوْطَف - مرد بسیار موی مژگان وابر وتاریکی برهم نشسته وزیست خوش وفراخ باناز ونعمت
سَحَابَةٌ وَطْفَاءُ - ابر فروهشته دامن باران ناک یا پیوسته ریزان

وطم

وَطْم - بالفتح سپردن زیر پا وپردو فروهشتن والفعل من ضرب

وطن

وَطَن - محرکة ومسکن جای باش مردم وجای باش گاوان وگوسپندان اوطان جمع
مَوْطِن - کمجلس جای باش مردم وجای وقوف در مکه وحرب جای مَوَاطِن جمع منه قوله تعالی ولقد نصرکم اللّٰه فی مواطن کثیرة
مِیطَان - بالکسر غایت یقال من این میطانك ای غایتك واول غایت حلبه رهان که اسپ ازانجا دوانند میتاء ومیداء الحلبة
(ض) وَطَنَ بِهِ وَطْنًا - جای گرفت در آن ومقیم شد
اِیطَان - اقامت نمودن بجای وجای باش ساختن
تَوْطِین - جای باش ساختن ودل نهادن بر چیزی
تَوَطُّن - جای گرفتن وبر چیزی شدن دل
اِسْتِیطَان - جای باش ساختن

بَابُ الواو فصل الظاء

وظب

وَظْبَة - بالفتح فرج ستور مادگان شگافه سم
مَوْظَب - کمقعد جای است نزدیک مدینه وهو شاذ کموردفا
مِیظَب - کمنبر سنگ تیز
رجل مُوْظُوب - مردی که مال او را حوادث نوبت بنوبت رسیده باشد
اَرْض مَوْظُوبَة - زمین که ستوران در پی در پی چراکنند پس گیاه باقی نماند بر آن
(ض) وَظَبَ عَلَیْهِ وَظُوبًا - پیوسته بود بر آن ومداومت ورزید ولازم گرفت آن را وتیمار آن داشت
وظبه وظبًا - بالفتح سپرد آن را زیر پای
مُوَاظَبَة - پیوسته بودن بر کاری وتیمار داشتن ولازم گرفتن

وظر

وَظِر - کتف پرگوشت فربه یا آنکه ران وشکم وی پرگوشت باشد
(س) وَظِرَ وَظَرًا - فربه گردید وپرگوشت شد

وظف

وَظِیف - کامیر خورد ساق وذراع اسپ وشتر وجز آن اَوْظِفَة ووُظُف الکتب جمع ویقال جاءت الابل علی وظیف یعنی در پی یکدیگر آمدند
وَظِیفَة - کسفینة روزمره از طعام ورزق وخدمت وکار وکار وکار ذکر ومانند آن وپیمان وشرط وَظَائِف ووُظُف بضمتین جمع
(ض) وظفه وَظْفًا - کوتاه

ج ۴۷

کرد یا ہی بندوی را و بر ظلیف نے زو ۔ و وَظَفَ الْقَوْمَ ۔ پیرو ایشان شد
تَوْظِیف ۔ روزمرہ کردن بر کسے
مُوَاظَفَة ۔ موافقت کردن ہم پشتی و وزیری نمودن وپیوستہ بودن با چیزے یا با کسے
اِسْتِیْظَاف ۔ تمام فرا گرفتن

وظم

وَظْمَة ۔ بالفتح تہمت

بَابُ الواو فصل العین

وعب

وَعْب ۔ بالفتح راہ کشادہ
بَیْتٌ وَعِیْبٌ ۔ کامیر خانہ فراخ
وَجَاءَ الفرس بَرْکضٍ وَعِیْبٍ یعنی بنہایت کوشش دوید
وِعَاب ۔ بالکسر جاہا فراخ وکشادہ از زمین
اَوْعَب ۔ سزاوار تر بتمام گرفتن یقال هٰذا اوعب لکذا ای اَشَدُّ لاستیفائه وفی الحدیث فهو اوعب الغسل ای اخرى ان یخرج کل بقیة فی ذکره من الماء
(ض) وَعَبَهُ وَعْبًا ۔ بالفتح تمام آن گرفت
جَاءُوا مُوْعِبِیْن ۔ بکسر العین یعنی ہمگی فراز آمدند
اِیْعَاب ۔ جملہ شدن قوم یقال اوعب بنو فلان جلاءً ای لم یبق ببلدهم احدٌ وہمگی چیزے گرفتن و فراہم آوردن واز بیخ کندن یقال جدعه فاوعب انفه ای استأصله ومنه فی الشتم جدعه الله جدعًا مُوْعِبًا وجملہ چیزی را در چیزے در کردن
اِسْتِیْعَاب ۔ ہمگی چیزے گرفتن وازبیخ برکندن ومنه الحدیث فی الانف اذا استوعب جدعه الدیة ای اذا لم یترك منه شیءٌ

وعث

وَعْث ۔ بالفتح جائے نرم وبے ریگ کہ پائے در آن فرو درود ورا رہ بآسانی نتوان رفتن ودروے وعث گفتن مثلا استخوان شکستہ گران سنگ ولاغری
امراءةٌ وَعِثَةٌ ۔ کفرحة زن فربہ بسیار گوشت
وَعْثَاء ۔ کصحرا مشقت وسختی سفر
مَوْعُوْث ۔ مرد ناقص کمہر
(س ك) وَعِثَ الطریقُ وَعْثًا دشوار گذار گردید راہ
(س) وعثت یدُهٗ ۔ شکستہ گردید دست وے
اِیْعَاث ۔ در زمین وعث افتادن وبیہودہ خرج کردن مال را یقال اَوْعَثَ فی مالِهٖ اذا اسرف
مُوَعَّث ۔ کمعظم راہ دشوار
تَوْعِیْث ۔ بند کردن وباز گردانیدن

وعد

وَعْد ۔ نوید دادن عِدَةً مَوْعِدًا ومَوْعِدَةً کمجلسة ومَوْعُوْدًا ومَوْعُوْدَةً مثله یستعمل فی الخیر والشر یقال وَعَدَ الامرَ وبه خیرًا وشرًّا فاذا اسقطوا الخیر والشر قالوا فی الخیر وَعَدَ وَعْدًا وعِدَةً وفی الشر اَوْعَدَ وقالوا ایضًا اَوْعَدَ الخیرَ واَوْعَدَ بالشرِ والفعل من ضرب
عِدَای بنسوب بعدة کالزمی الی زنة ولا ترد الواو کما تردها فی شیة والفراء یقول عدوی وزنوی کما یقال شیوی
وَعِیْد ۔ کامیر وعدہ بد وبیم کردن و ویدیر شتر زچون آہنگ جستن نماید
فرسٌ وَاعِدٌ ۔ اسپ کہ نوید دہد برفتار بعد رفتارے و نیز وَاعِد ابر بدان جہت کہ نوید باران مے دہد ورعد کہ اول آن نوید سرما یا گرما دہد
اَرْضٌ وَاعِدَةٌ ۔ زمین کہ نوید خیر دہد از گیاہ وعلف خود
مَوْعِد مجلس وعدہ جائے وعدہ گاہ ووعدہ دادن لانّ ما کان فاءُ الفعل منه واوًا ویاءً ثم سقطتا فی المستقبل نحو یَعِدُ ویزن فانّ المفعل منه مکسور فی الاسم والمصدر جمیعا ولا تبالی منصوبا کان یفعل منه او مکسورا بعد ما ذهبت الواو منه الا احرفا جاءت نوادر قالوا دخلوا مَوْحَد مَوْحَد وفلان ابن مَوْرَق ومَوْکَل اسم موضع او جبل ومَوْهَب اسم رجل ومَوْزَن موضع هٰذا سماع والقیاس فیه الکسر فان کانت الواو من یفعل فیه ثابتة نحو یوجل ویوجع ففیه الوجهان فان اردت به المکان والاسم کسرت وان اردت به المصدر فتحت قلت موجل فان کان مع ذلك معتل الاخر فالمفعل منه مفتوح ذهبت الواو فی یفعل وثبتت کقولك المولی والموعی والموفی من یلی یعی یفی
مِیْعَاد ۔ وعدہ جائے ووعدہ گاہ ووعدہ دادن
(ض) وَعَدَتْهُ ۔ چیرہ شدم بروے دربسیاری وعدہ
اِیْعَاد ۔ ترسانیدن ببدی
مُوَاعَدَة ۔ ہمدیگر وعدہ نمودن ومیعاد کردن ونبرد کردن بوعدہ
تَوَعُّد ۔ ببدی ترسانیدن
تَوَاعَدَ الْقَوْمُ ۔ یکدیگر نوید دادند هٰذا فی الخیر واما فی الشر فیقال اِتَّعَدُوْا
اِتِّعَاد ۔ وعدہ پذیرفتن وباہم وعدہ بدی کردن اصله الاوتعاد قلبوا الواو تاءً وادغموا وناس یقولون ایتعد یاتعد فهو مؤتعد بالهمزة

وعر

وَعْر ۔ بالفتح دشوار وخلاف سہل اوعر کاکلب وعار ووعور جمع وکوہی است ۔ ورجلٌ وَعْرُ المَعْروف مرد کم احسان کم خیر ۔ وقلیلٌ وَعْرٌ ۔ از اتباع است
وَعِر ۔ ککتف دشوار تقال الاصمعی ولا تقل وَعِرًا وشعرًا معرًا وعرًا از اتباع است

وَعِير. کامیر دشوار
وُعَيرَة. کجهینة قلعه است
نزدیک کرک
وَاعِر. دشوار و عوسا جمع
اَوْعَر. دشوار
اَوْعَار. موضعی است
(ض) وَعَرَهُ وَعْرًا. بند کرد
آنرا از حاجت وی و باز داشت
(ك ض س) وَعُرَ المَكَانُ وُعُورًا
بالفتح والتحريك وُعُورَة و وَعَارَة
لكرامة و وُعُورًا. دشوار گردید
جای
(س) وَعِرَ صَدْرُهُ. پر شد سینه
او از خشم و کینه لغة فی وَغِرَ بالمعجمة
(ك) وَعُرَ الشَّيْءُ وَعَارَةً لكرامة
و وُعُورَة گم گردید
اَوْعَرَ بِهِ الطَّرِيقُ. دشوار گشت
راه بروی و بجای دشوار رسانید
او را و نیز اِيعَار. بدشواری
افتادن و کم مال گردیدن و کم نمودن
چیزی را و دشوار یافتن
تَوْعِير. دشوار گردانیدن و
سرگشته کردن در سخن یقال وعّرته
فی الکلام ای حیّرته و از
حاجت باز داشتن
تَوَعُّر. دشوار گشتن و سختی نمودن
در چیزی و دشوار کار گردیدن و
سرگشته و متحیر شدن در کلام
یقال توعّر فی الکلام ای تحیّر
اِسْتِيعَار. دشوار یافتن جای
و راه را و دشوار شمردن

وع ز

وَعْز. بالفتح پیش آمدن بکاری
یقال وَعَزَ الیه فی کذا ای تقدّم
او ان یترکه والفعل من ضرب
اِيعَاز. پیش آمدن بکاری و فرمان
دادن بکاری
تَوْعِيز. بمعنی ایعاز است و
ترکیب دال بر مبالغه

وع س

وَعْس. بالفتح درختی است که از آن
بربط و رباب سازند و نشان
و ریگ نرم که رفتن در وی دشوار
باشد و نیز وَعْس. سپردن
زیر پای والفعل من ضرب
اَوْعَس. زمین نرم ریگناک
وُعْس. بالضم و اَوْعَاس جمع
وَعْسَاء. کصحراء الشتة ریگ نرم
که زمینها نیکو روید در وی و
موضعی است میان ثعلبیه
و خزیمیه
مِيعَاس. زمین نرم و ریگناک
و زمین که سپرده نشده و ریگ
نرم و راه کانه ضد
ذَاتُ المَوَاعِيس. جایست
اِيعَاس. در ریگ وعس آمدن
مُوَاعَسَة. نوعی از رفتار شتر
و بر ریگ نرم دشوار گذار رفتن و
برابری و نبرد کردن در رفتار شب
و بشب رفتن

وع ط

وِعَاط. کتاب گل سرخ یا گل زرد

وع ظ

(ض) وَعْظ و وَعْظًا و عِظَة
کعدة و مَوْعِظَة. پند دادن و را
بستان دل نرم کننده
اِتِّعَاظ. پند پذیرفتن یقال
السَّعِيدُ مَنْ وُعِظَ بِغَيْرِهِ و
الشَّقِيُّ مَنِ اتَّعَظَ بِهِ غَيْرُهُ

وع ع

وَعْ. بالفتح شغال
وَعْوَع. شغال و خطیب سخن آور
دشت و روباه و سست و
دیدبان
وَعْوَعَة. آواز گرگ و آواز سگ
و شغال ماده و نیز وعوعة
موضعی است و نام مردی از قیس
بن حنظلة منه المثل هَنْتًا و هَنًّا
عن جمال وعوعة یعنی دور از
شتران وعوعة و قیل معناه اذا
اسلمت لم اکترث بغیرك کما
تقول کل شيء ولا وجع الراس
و قال ابوزید هو کقولك کل شيء
ما خلا الله باطل و نیز وعوعة
خروشیدن و ضبانیدن
وَعْوَاع. بالفتح آواز سگ بانگ
گرگ و شغال ماده گروه مردم
با توم یا بانگ و مرد بیهوده گوی
و خروش مردم و نیز وعواع
دیدبان واحد و جمع در وی
یکسان است و موضعی است
وَعْوَعِي. زیرک خوش طبع تیز خاطر
وَعَاوِع. دلاوران و زورمندان
شدید القوة و آنکه سخت تفر باو
مقاتلان رسد

وع ف

وَعْف. بالفتح هر جای سطبر
و درشت از زمین که در آن آب
ایستد و وعاف کتاب جمع
وُعُوف. بالضم کندی و سستی
بینائی

وع ق

رَجُلٌ وَعْقٌ و وَعِقٌ. بالفتح مرد بدخوی
زشت سیرت تنگدل و بی آرام
رجل وَعِق. ککتف مرد
بدخوی
وَعْقَة. بدخوی یقال فیه
وعقة و مرد بدخوی
وَعِيق. کامیر آوازی که از شکم
ستور آید وقت رفتن و عاق
تعریب شد والفعل من ضرب
وَاعِقَة. جایی است
مَا اَوْعَقَكَ. کدام چیز شتاب
کرد ترا
(ح) وَعَقْتَ عَلَیَّ یا رَجُلُ
شتابی کرد بر من
تَوَعُّق. درنگ کردن و باز داشتن
و خلاف ورزیدن و بازی و بیهوده گی
کردن و بدی نسبت دادن
کسی را

وع ك

وَعْك. بالفتح سختی گرما دادن
تب و تیزی آن و درد و کسل
تب در اندام و رنجوری از سختی
و درماندگی رجل مَوْعُوك و وَعِك. مرد
تب زده و سختی آمده از آن
وعك کعه شد
وَعْكَة. بالفتح حرب گاه و انبوه
شتران بر آب خوردن اسم است
ایعاك راه کارزار و بسته بدی
و سختی گرما
مَوْعُوك. مرد تب زده

(ض) وَعَكَه وَعْكاً. بالفتح سخت رنجور ساخت او را بیماری و وَعْكَهُ فِي التُّرَاب. در خاک مالیدن او را + و نیز وعک البتادن باد

اِیعاك در خاک مالیدن چیزے و غلطانیدن سگ صید را در خاک و انبوهی کردن شتران بر آب خور و سخت افتادن در دویدن در فتن و کارزار دلیران چنانکه در هم آویزید

وعل

وَعل. بالفتح بز کوهی وعل گکتف و وُعل کدئل مثله و هذا نادر اَوْعَال و وُعُول و وعل گکتف و مَوْعِلَة کمهلسة و مَوْعِلَة کمعرِّمة جمع + و نیز موعلتة و وعلة مونث و نیز وعل. بالفتح مهتر و شریف و توانا اَوْعَال و وعول جمع منه الحدیث یظهر التحوت علی الوعول ای یغلب الضعفاء الاقویاء و پناه جائے و نام ماه شوال و چاره یقال مالك عنه وَعْلَ یعنی نیست ترا چاره از وی و هم علینا وَعْلُ اَحَدٍ یعنی ایشان بر ما مجتمع اند + و نیز دَعِل قلعه است و قلعه دیگر و وعلان

وَعِل گکتف شبان اَوْعَال و وِعْلان بالکسر جمع و شریف و توانا

وَعْلَة. بالفتح تکمه پیراهن و جای بلند از کوه یا سنگ بلند بر آمده ز کوه و دسته و آبریزه + و نیز وَعْلَة نام شاعرے بری و وعلة بن یزید

صحابی است و وَعْلتان. قلعه است در قلعه علاان

اوعال موضعی است و اُمّ اوعال پشته است

وُعَیْلَة. کجهینة آبی است و شهری

وُعال. کغراب جای است یا کوهی

وَعْلان. بالفتح پدر قبیله است و قلعه یمن

(ض) وَعَلَ وَعْلاً. بر بلندی بر آمد

توعل. بر آمدن بر کوه

مُسْتَوْعَل. بفتح العین پناه جای بر کوهی در سر کوه مُسْتَوْعَلات جمع

اِسْتَوْعَلَ الیه. پناه برد بوی و اسْتَوْعَلَ الوَعِل. بر کوه رفت بز کوهی

وعم

وَعْم. بالفتح خط کوه که مخالف سائر رنگ آن باشد و وعام بالکسر جمع و نیز وَعْم. اَنْعِمْ گفتن یعنی خوش باش یقال وعم الله بالدار ای قال لها اَنْعِمِی و منه وعم صباحا و مساء اوظلاما والفعل من ضرب و حسب

وعن

وَعْنَة. بالفتح زمین درشت سخت یا سپیدی زمین که چیزے نرویاند و عن بدون تا مثله و عان گکتاب جمع و نشان خاک تودہ خانه مور مخلوط که و شبیه بگیاه دراز یا اندک خاک + و نیز وعن پناه جای

توعّن. بنهایت فربهی رسیدن شتر و گوسپند و همگی چیزی گرفتن

وعي

وَعْي. بالفتح ریم و زرد آب و خروش و فریاد و وَعَی محرکة مثله یا بخصوص بانگ سگ است و چاره یقال مالی عنه وَعْیٌ ای بدٌّ و لا اَوْعَی عن ذلك الامر. ای لا تماسك دونه

فَرَسٌ وَعِيٌّ. کغنی اسپ درشت اندام سخت

وِعَاء. کسکسا، و بضم خنور اعاء بالهمزة مثله اَوْعِیَة و اَوَاعٍ جمع

وَاعِي الیتیم. والی آن

وَاعِیَة. بانگ و فریاد و وزن فرغیو کننده + و اذن وَاعِیَة گوش نگاهدارنده و شنوا

مَوْعِي. گمری استوار یقال هو مَعِی الرُّسْغِ ای موثقة

(ض) وَعَاهُ وَعْیاً. بالفتح نگاه داشت آن را و یاد گرفت منه وعیت الحدیث + و نیز وَعْی. گرد کردن و به شدن استخوان شکسته بر کجی و ریم کردن جراحت و گرد آمدن ریم و آواز و فریاد کردن وَعَی محرکة مثله

اِیعَاء. در وعا نهادن چیز را و یاد گرفتن و نگاهداشتن و فراهم آوردن و قوله تعالی والله اعلم بما یوعون ای یضمرون فی قلوبهم من التکذیب + تنگ کردن گفته اوعاه لا و عن کوی

الله علیک و از بن برکندن تنه درخت

اِسْتِیعَاء. از بن برکندن تنه درخت

بَابُ الواو فصل الغين

وغب

وَغْب. بالفتح جوال درخت ردی و هیچکاره و کول سست اندام و ناکس و فرومایه و شتر سطبر توانا از اضداد است او غاب و وغاب گکتاب جمع وَغْبَة مونث و اَوْغَابُ البَیْت خنورهای خانه

وَغَبَة. محرکة کول

(ك) وَغُبَ وُغُوبَةً. سطبر و درشت گردید

وغر

وَغْر. بالفتح و بحرک کینه و شوق و بانگ و خروش لشکر

وَغْرَة. بالفتح سختی گرما و خشم و کینه و بحرک فیهما

جِرَة. کعدة وعده و نوید

وَغِیرَة. کامیر گوشت بر سنگ تفسان بریان کرده و شیر بسنگ تفسان گرم کرده و شیر جوشان و مطبوخ و هِیرَة مثله و آب گرم

مِیغَرَة. بالکسر سفات و هنگام کار و جای آن و وعده جاے و وعده گاه

(ض) وَغَرَتِ الهَاجِرَةُ. سخت شد گرمای نیم روز

(ض س) وَغَرَ صَدْرُهُ وَغْراً. بالفتح و بحرک پر شد سینه او از خشم و کینه و برافروخت از خشم و یقال

وَغْر، صدا که بیغی. بالکسر
اَوْغَرَ اِلَیْهِ. پناه گرفت بوی +
واَوْغَرَ وَبَیْنَهُمْ مِیْغَرًا. میغر
معین نمود ندمیان خود ها و نیز
اِیْغَار. درسختی گرما درآمدن و کینه
در خشم ناک گردانیدن و گرم کردن
اخشم کسی را و غیره ساختن جوشانیدن
آب و شیر و جزآن و تمام رسیدن
عامل باج زمین را یا بخشیدن
پادشاه شخصی را زمینی بی خراج
از عامل روپوش شده پیش سلطان
الکبر گزاردن خراج را و گاهی ضمان
خراج را نیز ایغار خوانند و آن
مولد است
تَوَغُّر. بر کینه و خشم بر انگیختن کسی را
و گرم نمودن شیر و آب
وجزآن
تَوَغِّر. سخت برافروختن بخشم
مُسْتَوْغِر بکسر الغین لقب عمرو بن
ربیعه بن کعب لقب بقوله +
ینش الماء فی الربلات منها +
نشیش الرضف فی اللبن الوغیر

وغ ض

وَغْض ولاة ء و تَوْغِیض. پر
کردن آن را

وغ ف

وَغْف. بالفتح پاره از چرم یا
از گلیم که بر شکم بز نر بندند تا گشن
نکند تا بول خود ببینا شامد یک
نتواند کرد و سستی بینائی و غوف جمع
(ض) وَغَفَ وَغْفًا. بالفتح
شتاب رفت و دوید
اِیْغَاف. حرکت کردن زن بهنگام ... [illegible]

بر دو وقت جماع و دویدن بشتاب
رفتن سخت ... [illegible] چنانکه بیتاب
گردد و سست بینائی گردیدن
و آن قدر خوردن که بسنده باشد
و زبان بیرون انداختن سگ
از تشنگی و زدن خلمی را تا لعاب
بیرون آرد

وغ ق

وَغِیْق. کامیر آواز کلیار شکم
ستور برآید در رفتار یا از غلاف [illegible]

وغ ل

وَغْل. بالفتح سست فرومایه
بی اعتبار و سستی کننده در کارها
و درخت در هم پیچیده و دانه
تلخه که گندم که کبوتر خورد و بدروغ
دعوی نسب کننده و پناه جای
و مرد بدخورش و ناخوانده مجلس
شراب و طعام کسی درآینده و
شراب که واغل خورد و چاره
یقال ما فی عن ذالک وغل ای بد
وَغْل. گفت بدخورش
وَاغِل. آنکه ناخوانده در مجلس
شراب و طعام کسی درآید
(ض) وَغَلَ الشَّیْءُ وُغُوْلًا. درآمد
در ان چیز و نهان شد یا دور شد
و رفت و وَغْل و وَغَلَانًا. بالفتح
بر مجلس شراب کسی ناخوانده درآمد
مُوَغِّل. مجلس شتاب درآینده
اِیْغَال. نیز رفتن و دور شدن
در شهرها و مشغول گردیدن در علم
و دور رفتن در شدن و مبالغه نمودن
بعدی ... از جای بیرون
... و شتابانیدن آن

تَوَغُّل. در رفتن در شهرها و در
علم و دور در شدن در آن
و مبالغه نمودن
اِسْتِیْغَال. بغل شستن

وغ م

وَغْم. بالفتح کشتن و کران جانی
که نا خورش دارند آن را و کول جنگ
و کینه یا کینه جای گرفته در سینه
و مهر او غام جمع
(ض) وَغَمَ بِالْخَبَرِ وَغْمًا.
بالفتح خبر غیر یقین داد آن را
(س) وَغِمَ عَلَیْهِ. کینه گرفت
بروی
تَوَغَّمَ عَلَیْهِ. خشم گرفت بروی

وغ ن

وَغْنَة. بالفتح سبوی فراخ
تَوَغُّن. پیش درآمدن در جنگ

وغ ی

وَغْیَة مِنْ خَلِیَّة. بالفتح
اندک از خبر
وَغَی. یکی وغی بانگ خروش و
از اینجاست که جنگ و کارزار را
نیز وغی نامند جهت شور و غوغای
آن
اَوَاغِی. شیر بنه که در کشت زار
افتد

باب الواو فصل الفاء

وف د

وَفْد. بالفتح بالای کوه در یک
بلند برآمده
وَافِد. آینده و برسولی آینده
وُفُوْد و وَفْد بالفتح و اَوْفَاد و

وُفَّاد کوکع جمع یا اَوْفَاد و وُفُود
جمع الجمع و شتر پیش رو و سنگ
خواره پیش گیرنده در سیر و تندی
و رخسار که وقت خاییدن بلند
گردد و آن در پیری زائل شود
وحی است
اَوْفَاد. قومی است از عرب یقال لهم
هم علی اوفاد ای علی سفر
بنو وفدان. بالفتح حی است
(ض) وَفَدَ اِلَیْهِ وَعَلَیْهِ وَفْدًا
بالفتح وُفُوْدًا و وِفَادَةً بالکتابة
و اِفَادَةً بکسر الهمزة برسولی
برآمد نزد وی
اَوْفَدَهُ عَلَیْهِ و اِلَیْهِ. برسولی
فرستاد او را نزد وی و نیز
اِیْفَاد. برآمدن بر چیزی و سر
برآوردن آهو بره و گوش استخم
کردن آن و شتافتن و بلند
گردیدن و یقال الفرس ما
احسن ما اوفد ها ای کما ... بی
آن شرفت
تَوْفِیْد. فرستادن
تَوَفُّد. برآمدن بر چیزی
مُسْتَوْفِد. بر سر پای در روا
نشیننده

وف ر

وَفْر. بالفتح توانگری و بسیاری
و فراخ از مال درخت و بسیار از
هر چیزی و فُوْر جمع و یقال
وَفْر مشک تمام پوست
وَفْرَة. کعده بسیاری و افزونی
وَفْرَة. بالفتح موی مجتمع بر سر
یا موی تا نرمه گوش آنگاه جمه که

تا فر و د زمرہ گوش رسد آنگاہ
لمہ کہ بجبت فرود آید وفار ا
کلکتاب جمع
وَافِر۔ بحر چہارم از بحور عروض
وزنش مفاعلتن شش بار
وَافِرَة۔ سرین بچتار چون کلان
گردد و این جمان آمرأة وافرة
مثلہ و حیات و سرہ پارہ دراز
سِقَاءٌ اَوْفَرُ۔ مشک تمام پوست
وَفْرَاء۔ کیسوار پر و توشہ دان
تمام پوست و گوسفند بزرگ
و زمین لسیار گیاہ تمام نبات
و موضعی است
مَوْفُور۔ تمام و شعر کہ خرم آن
جائز باشد و کردہ نشود
(ك ض) وَفَرَ المَالُ وَفَارَةً
کالوامة و وَفْرًا بالفتح وُفُورًا
و وَفَرَةً بسیار گردید و افزون
و تمام شد
(ض) وَفَرَہٗ وَفْرًا۔ بالفتح
وَفِرَةً تمام کرد و افزود جست
دی * وَفَرَ عِرْضَہٗ۔ دشنام
نداد او را * وَفَرَ عَطَاءَہٗ
و اپس داد بخشیدہ او را با خوشنودی
منہ المثل تُوفَرُ وتُحْمَدُ۔ این مثل
آسخا گویند کہ کسے بخشیدہ را باز دہد
بے آنکہ از وی بخشم شود
مُوَفَّر۔ کمعظم شعر موفور
تَوْفِير۔ افزودن و تمام داشتن
یقال وَفَّرَ عِرْضَہٗ لہٗ بسیار گردانید
و تمام کردن و بسیار بر بدن جامہ
را و تمام کردن حق کسے ایقال
وَفَّرَ عَلَیْہِ حَقَّہٗ

تَوَفَّرَ عَلَیْہِ۔ نگاہداشت حرمت
وے را
هُمْ مُتَوَافِرُونَ۔ ایشان
بسیار اند
اِتِّفَار۔ افزون شدن
اِسْتَوْفَرَ عَلَیْہِ حَقَّہٗ۔ تمام
گرفت حق او را

وفز

وَفْز۔ بالفتح و بجهات شتابی و
شتاب اَوْفَاز جمع منہ لحن علی
اَوْفَاز وَفَز و جاے بلند
ایفاز۔ شتابانیدن
مُتَوَفِّز۔ مرد غلطان بر بستر
کہ خوابش نبرد
تَوَفَّزَ لِلشَّرِّ۔ آمادہ بدی شد
اِسْتَوْفَزَ فِی قِعْدَتِہٖ۔ بر سر
پای دور و انشست

وفض

وَفْض۔ بالفتح و بحرک شتاب
و شتابی اَوْفَاض جمع یقال لَقِیتُہٗ
عَلٰی اَوْفَاضٍ * و نیز اَوْفَاض۔
گروہ گروہ مردم یا گروہ مردم
از ہر جنس یا از ہر قبائل در آمیختہ
و نیز اصحاب صفہ کہ در پیش گاہ
مسجد نبی صلی اللہ علیہ وسلم می بودند
یا گروہ مردم کہ با ہر یکے خریطہ
باشد جہت طعام و فی الحدیث
انّہ امر بصدقة ان توضع
فی الاوفاض ای اهل الصفة
وَفْضَة۔ بالفتح خریطہ شبان
کہ در آن زاد و اسباب خود دارد
و تیردان چرمین وِفَاض بالکسر
جمع و کولب ہالائین

وَفَض۔ محرکة آنچہ بر آن گوشت
برند و پارہ پارہ سازند اَوْفَاض
جمع
وِفَاض۔ کتاب پوستکی کہ زیر
آسیا گسترند و جاے کہ آب
در آن ایستد
ناقةٌ مِیفَاضٌ۔ شتر ماده شتابان
و نعامة میفاض کذلك
(ض) وَفَضَ وَفْضًا۔ بالفتح
والتحريك دوید و شتاب رفت
اِیفَاض۔ دویدن و شتافتن
منہ قولہ تعالی کانھم الی نصب
یوفضون و شتابانیدن متعدی
ولازم و پراگندہ کردن شتران گستردن
بستری را از خاک نگاہ دارد
اِسْتِیفَاض۔ شتافتن و دویدن
و شتابانیدن و راندن و پراگندہ
شدن شتران و از شہر بدر کردن
و نفی نمودن

وفط

لَقِیتُہٗ عَلٰی اَوْفَاطٍ۔ دیدار کردم
یا وی بشتاب و بالنظار اعراف

وفع

وَفْع۔ بالفتح بنای بلند و ابر کہ از آن
سپید باران باشد
وَفْعَة۔ بالفتح لتہ کہ بدان آتش
گیرند و سر بند شیشہ و خنور مانند
از شاخ کرد روی طعام و جامہ
نہند و بالقاف لحن
غلام مُوَفَّع۔ محرکة کودک کالیدہ
و وَفْعَة بالتاء مثلہ و وِفَاع
بالکسر جمع
وَفِیعَة۔ کسفینة سر بند شیشہ
و خنور مانند چوبین کہ خرما و طعام
و جامہ در وے نہند و لتہ کہ بدان
قلم را پاک کنند و چشم پارہ کہ از سنگ
کرکین را قطران مالند بوے
وِفَاع۔ ککتاب سر بند شیشہ

وفق

وَفْق۔ بالفتح ساز وار و پسندیدہ
یقال حَلُوبَتُہٗ وَفْقُ عِیَالِہٖ ای
لبنھا قدر کفایتہم لا فضل فیہ
و اَتَیْتُكَ لِوَفْقِ الْاَمْرِ یعنی آمدم
نزد تو در وقت ساز واری کار
وَفِیق۔ کامیر ہمراہ و معرفة
علمے است
اَتَیْتُكَ لِتَوْفَقِ الْهِلَالِ۔
آمدم ترا ہنگام بر آمدن ہلال
اتیتك لِتَوْفَاقِ الْاَمْرِ و
تِیفَاقِہٖ۔ بفتح الفوقیة و کسرها
ای توفقہ * و یقال لقیتہ
لتوفاق الہلال و تیفاقہ یعنی
ملاقات کردم او را ہنگام بر آمدن
ہلال * و بیت المعمور تیفاق
الکعبة و یفتح یعنی بیت المعمور
کہ بر آسمان است مقابل و محاذی
خانہ کعبہ است
اَتَیْتُكَ لِمِیفَاقِ الْهِلَالِ۔
ای لتوفقہ
(ح) وَفِقْتَ اَمْرَكَ وَفْقًا
موافق یافتی کار خود را و ہو
من التوفیق کذا وَفِقَ اَمْرَہٗ
ای صار الی توفیق
اَوْفَقَ السَّہْمَ وَبِہٖ اِیفَاقًا۔
سوفار تیر را در زہ کمان نہاد
تا انداز د کانہ قلب فوق مثلا

یقال اَوْفَقَ + واوفقت السهم بالسهم قصد آن کردم بتیری
ونیز ایفاق - نزدیک شدن و موافق گردیدن سخن یقال وَفَّقَ القومُ لِفُلانٍ ای دوامند و اجتمعت کلمتهم وصف بستن و برابر گردیدن شتران همتا کافی
ملاقات شدن یقال وُفِّقَ لِزَیْدٍ لِقاءٌ نا مجهولا و یافتن

تَوْفِیق - دست دادن کسی را بکاری + ویقال اتیتک لتوفیق الهلال یعنی آمدم بتو هنگام برآمدن هلال

مُوافَقَة - سازواری کردن

وِفاق ککتاب مثله یافتن یقال وافقته اذا صادفته

مُتَوَفِّق - بکسر الفاء آنکه باهم یکی و مجتمع نماید کلام مردم را و آماده سازد

تَوَفُّق - دست یافتن بر کاری یقال لا یتوفّق عبدٌ حتی یُوَفِّقَهُ الله بتوفیقه تعالی

تَوافُق - باهم یکی شدن و هم پشتی کردن

اِتِّفاق - باهم یکی شدن و همدیگر سازواری نمودن و باهم نزدیک گردیدن

اِسْتِیفاق - توفیق خواستن از خدای و توفیق جستن + وانه لمُسْتَوْفِقٌ لَهُ بالحجة - او بر صواب است در حجت

وف ل

وَفْل - بالفتح چیزی اندک تصبّبٌ وافِلٌ - لی رسید بار نبوه

(ض) وَفَلْتُهُ وَفْلاً - برکندم پوست آن را

تَوْفِیل - افزودن + ونیز تَوْفِیل گیاهی است که مرزنا مندش

وف ن

وَفْنَة - بالفتح کمی مد هر چیزی

تَوَفُّن - کم گردیدن در هر چیزی

وف ه

وَفاهَة - کسحابة روزمره خادم کلیسا

وافِه - خادم کلیسا منه الحدیث لا یُغَیَّرُ وافِهٌ عن وَفْهِیَّتِه ولا قِسِّیسٌ عن قسّیسیّته

(ف) وَفَهَ وَفْهاً - خادم کلیسا گردید

وف ي

وَفَى - محرکة زمین بلند برآمده

وَفا - بالفتح جای است

وَفاة - بالفتح مرگ

وَفِي - یعنی تمام و رسان

وَفاء - کسماء بسر بردگی عهد و سخن ضد غدر و درازی یقال مات فلانٌ وانت بوفاءٍ یعنی بمرد فلان و عمرت دراز باد

وافِي - تمام و رسان + ونیز وافِي - یک درم چهار دانگ

اَوْفَى بن مطر و عبد الله بن ابی اَوْفَى - صحابی است

مِیفا - بالکسر سرپوش تنور و آتش دان که جهت نان وسیع سازند و خانه خشت پخته و زمین بلند برآمده میفاة مثله

مِیفاء - بالکسر برآینده و عَنَیْزٌ مِیفاءٌ علی الآکام - گورخر بر پشتها بسیار برآینده

(ض) وَفَى بالعهد وفی المودة وَفاءً - کسماء بسر بردن دوستی و پیمان را و فی بالکلام کذلک و وَفَى الشیءُ وُفِیّاً - کحلی انجام پذیرفت و افزون شد + و وفی الدرهمُ المثقالَ - هم سنگ مثقال برآمد درم

مُوفِیَة - کمحسنة وهی است

اِیفاء - بسر بردن پیمان دوستی را و برآمدن بر چیزی یعدی بعلی و بتمام گزاردن حق کسی را و آمدن بر قوم

مُوَفِّیَة - کمحدثة نام مدینه منوره صلی الله علی ساکنها وسلم

تَوْفِیَة - گزاردن حق کسی را بتمام

مُوافاة - ترجمه گزاردن یقال وافیت العامَ و آمدن بر قوم بغتة

تَوَفِّی - میرانیدن یقال توفّی الله تعالی ای قبض روحه و تمام گرفتن حق را

تَوافِی - افزون شدن قوم و خفتن

اِسْتِیفا - طلب تمام کردن و تمام گرفتن

باب الواو فصل القاف

وق ب

وَقْب - بالفتح مغاکی در سنگ که آب گرد آید در وی و چار مانندی در زمین سخت باندازه یک قامت یا دو قامت و هر مغاک اندام همچو مغاک چشم و شانه جای و مغاکچه بالای چشم اسپ و جمع اَوْقاب و سوراخ چرخ چاه که محور در وی درکنند و کول و فرومایه و ناکس

وَقْبَة - بالتاء مغاکی در سنگ که آب گرد آید در وی و روزن رگ کازان پرتو آفتاب آید جامک اشکنه و روغن که دران گرد آید

قِبَة - کعدة شکنبه بزرگ بزغاله و بره با شیر خواره چون کلان گردد

وَقِیب - کامیر آواز غلاف نره اسپ

اَوْقاب - رخنهای خانه و احمقان

وُقْبِیّ - بالضم و شد الیاء آزمند صحبت احمقان

ذِکْرُها اَوْقَب - نره بسیار در آینده و رس

وَقَبَى - محرکة آلی است مر بنی مازن را و سیکن

وَقْباء - کصحرا موضعی است و یقصر

مِیْقَب - کمنبر مهره که مورچه نامندش

مِیقاب - بالکسر مرد آب بسیار آشامنده و زن کول یا زن فرزند احمق زاینده یا فراخ کس و سیر المیقاب - سیر یک شبانروز پیوسته + و یا ابن المیقاب - دشنام است

(ض) وَقَبَ الظلامُ - فرود آمد تاریکی بر مردم + ونیز وَقَب بالفتح پنهان شدن وُقُوب بالضم

مثله و در وقت داخل شدن
و ایستادن و درآمدن و متوجه
شدن و فرو شدن آفتاب وغروب
شدن و خسوف گرفتن ماه منه
قوله تعالی ومن شر غاسق
اذا وقب یا معنیش آنکه از بدی
ذکر چون ایستاده شود حکاه
الغزالی وغیره عن ابن عباس
رضی الله عنه
ایقاب. گرسنه شدن و در وقبه
در کردن چیزی را

وقت

وَقْت. بالفتح هنگام وهو مقدار
من الدهر واکثر ما یستعمل
فی الماضی اَوْقَات جمع وقت
مَوْقُوت هنگام معین امر موقوت
کذلک + ونیز وقت هنگام
معین کردن یقال وقته ای
حدّد و بیّن للفعل وقتا منه
قوله تعالی اِنّ الصّلوٰة کانت
علی المؤمنین کتابا موقوتا ای
مفروضا فی الاوقات والفعل
من ضرب
مُوَقِّت. مجلس میقات
مِیقَات. هنگام کار و جای آن
و موضع احرام بستن حج و عمره
تَوْقِیت. هنگام پیدا کردن یقال
وقّته لیوم کذا مثل اجّلته
وقت موقّت لمعظم لغت است
ازان وقری قوله تعالی واذا
الرسل وُقّتت مشدده و
مخففة و اُقّتت بالهمزة کما
فی وُجُوه اُجُوه

مُوَاقَتَة. وقت مقرر کردن منه
قرئ قوله تعالی واذا الرّسل اُقّتت

وقح

وُقُح. بالضم و بضمتین شوخی
وَقِح. کسکف مردکم شرم
رجل وَقَاح. کسحاب مرد بیشرم
و جری برار تکاب بزه + وحافر
وَقَاح. سم سخت و شوخ گرفته وقح
بضمتین جمع + وامرأة وقاح
الوجه. زن بی شرم
وَاقِح. شوخین و سخت
(ک س ض) وَقُح وَقَاحَة
کالکرامة و وُقُوحَة و قحة کعدة
وسعة و وُقحا. بالضم و بضمتین
شوخ گرفت و سخت شد یقال وقح
الحافر وغیره ای صلب و نیز
وَقَاحَة وقحة و وُقُوحَة.
بی شرم شدن
ایقاح. کم شرم یا بی شرم شدن
و شوخ گرفتن و سخت شدن سم
مُوَقَّح لمعظم آزموده کار سختی
دیده
تَوْقِیح. بکلوخ و سنگ اصلاح
کردن حوض را و پیه گداخته
استوار نمودن سم را
اِسْتِیقَاح سخت شدن و سم
شوخ گرفتن

وقد

وَقْد. بالفتح والتحریک افروخته
شدن آتش و وُقُود بالضم
والفتح و قِدَة کعدة و وَقَدَان
بالفتح مثله والفعل من ضرب
وَقْدَة. بالفتح سخت ترین ما
و آن ده روز است یا نصف آن
وَقَد. محرک آتش
وَقِید. کامیر هیزم
وَقِیدِیَّة. منسوب بانوعی از بزان
وِقَاد. ککتاب هیزم
وَقُود. کصبور هیزم و فروزینه
آتش و قرئ النار ذات الوقود
بالضم و قری النار ذات الوقید
والوقاد ایضا
وَاقِد. نام مردی و ابو واقد
لیثی. حارث بن عوف صحابی است
و پسرش واقد و ابو واقد لیثی
صالح بن محمد تابعیان + وواقد
بن ابی مسلم و واقدی محدث
وَقْدَان. کسکران از نامهای
عربان است
وَقَّاد. ککتان زیرک درگذرنده
در امور و روشن خاطر و دل زود
شادمان شونده و درگذرنده
در امور + ونیز وقّاد. از اعلام است
مَوْقِد. جای افروختن
زند مِیقَاد. بالکسر آتش زنه
زود آتش دهنده
اِیقَاد. آتش افروختن و گرم شدن
یقال اَوْقَدْتُ للصّبی نارا ای
ترکته و یقال اَبْعَدَ الله دارَه واَوْقَد
نارا اثره یعنی باز نگرداندا و را خدا
مُتَوَقِّد. بکسر القاف زیرک خوش
طبع درگذرنده در امور
تَوَقُّد. آتش افروختن و افروخته
شدن آن
اِتِّقَاد. افروخته شدن آتش
اِسْتِیقَاد. آتش افروختن و
افروخته شدن لازم متعد

وقذ

وَقْذ. بالفتح ضرب سخت
وَقِیذ. کامیر کشته افتاده و افگنده
و آهسته رو و گرانبار و سخت بیمار مشرف
بر هلاک و نیک لاغر یقال رجل
وَقِیذ ای ما یحطر ک + وشاة
وَقِیذ. گوسپند کشته بچوب
وَقَائِذ. سنگهای گسترده
مَوْقِذ. مجلس طرف اندام
همچو شتالنگ و زانو و آرنج و دوش
مَوَاقِذ جمع
مَوْقُوذ. سخت بیمار مشرف
بر هلاک
شاة مَوْقُوذَة. گوسپند
کشته بچوب
(ض) وَقَذَه وَقْذا. بالفتح
بر زمین زد او را و افگند + ونیز
وَقْذ. زدن و کشتن بزدن و
سست گردانیدن و آرام
دادن و چیره شدن غلبه کردن
خواب کسی را و بیمار گذاشتن کسی را
اِیقَاذ. بیمار گذاشتن
ناقة مُوقَذَة. بمعظم شتر ماده
که پستان بند و پستان وی اثر
کند یا ناقه بزرگ پستان که شیر
کم کم بیرون آید از ان دکیدن
و دوشید بسیار در پستان وی
اثر کند چندانکه ورم کند و بیمار
گردد

وقر

وَقْر. بالفتح گرانی گوش یا رفتگی
شنوائی و کینه یقال فی صدره

وَقُرٌ اي وَعْرٌ
قِرَةٌ۔ کعدۃ گلہ گوسپندان منہ هو اکثرمنه قرۃ و عیال مرد و گرانی و پیر سال خوردہ و ہنگام بیماری و گوسپندان و شتران و بردباری اسم است وقار رایت رجل حسن القرۃ ای الوقار
وَقْرَةٌ۔ بالفتح چاہک سنگ کہ آب در آن گرد آید و فی المثل کانت وقرۃ فی صخرۃ و این مثل بجاے استعمال کنندہ کہ کسی در مصیبت مصیبت باشد و در وی آن مصیبت اثر کند
وِقْرٌ۔ بالکسر بار گران یا عام است اوقار جمع و بار خر و استر چنانکہ وسق بار شتر
وَقَرَات۔ محرکۃ آثار و نشانہا جمع وقرۃ
وَقَرِيٌّ۔ محرکۃ منسوب باشبان و قیر کہ گلہ گوسپندان است یا فراہم آرندہ گوسپندان و خداوند خران و یا شندہ شہر
وُقُرٌ۔ بضمتین موضعی است
وُقُوْرٌ۔ کنڈس بردبار و آہستہ کار
وَقِيْرَةٌ۔ کامیر استخوان شگافتہ و سوکھاے چشم و گوگلان در سنگ کہ آب گرد آید در وی و مغاکی در کوہ وقیرۃ مثلہ فیہما و گلہ گوسپند یا گوسپندان ریزہ یا کلپنج صد گوسپند یا عام است یا گوسپندان معہ سگ و خروشبان الا وقیرۃ مثلہ موضعی است یا کوہی۔ وَقِیْرٌ و وُقُرٌ شمشیر است یگوسپندان ریزہ یا اتباع ا

وَقَار۔ کسحاب آہستگی و بردباری اسم است و صد ہم و لقب زکریا بن یحیی مصری ✦ و رجل وقار۔ مرد آہستہ و بردبار
وَقُوْرٌ۔ کصبور آہستہ و بردبار مذکر و مونث در وی یکسان است
اَوْقِرَةٌ۔ موضعی است
دَابَّةٌ وَقُرِيٌّ۔ کسکری ستور بار کردہ
وَقَّاد۔ کشداد نام پسر حسین کلابی کہ ہر دو محدث اند
يَنْقُوْر۔ بالفتح علی فعیول مرد بردبار با وقار و آہستہ والیاء مبدلۃ من واو کما فی تراث و وراث
مَوْقِرٌ۔ کمجلس جای نرم نزدیک روی کوہ یا پایین آن
نخلۃ مِیْقَاد۔ بالکسر خرما بن بابار مَوَاقِیر جمع
مَوْقُوْر۔ گران گوش و استخوان گفتہ
(ض) وقرها اللہ وقرا۔ بالفتح گران کرد گوش وی را خدا ✦ یقال ایضا اللھم قراذنہ۔
وَوَقَرَ قِرَةٌ۔ کعدۃ بردبار گردید و آہستگی نمود ✦ و وَقَرَ وُقُوْرًا بالفتح و کقفرہ نشست و قولہ تعالی وقرن فی بیوتکن بکسر الکاف من الوقار و قد مر جوابہ فی القراد ✦ و نیز وَقْرٌ بالفتح شگافتن ساق و گفتن سوکھاے چشم و چاہکہاے سنگ و شکافتن استخوان و وَقْرَةٌ بالتاء مثلہ یقال وُقِرَ العظم مجھولا فهو موقور ✦ و نیز وَقْرَةٌ بالفتح شکوخیدن یقال وقرت الدابۃ ای اصابها وقرۃ
(ض س) وَقَرَ وَقُرًا۔ بالفتح والقیاس بالتحریک گران گردید گوش وقر مجھولا کذلک
(ك) وَقُرَ وَقَارَةً و وَقَارًا۔ بفتحہا آہستہ و بردبار گردید
رجل مُوَقَّرٌ۔ کمکرم مرد بابار گران ✦ و نخلۃ موقرۃ خرما بن بابار شاذ است
مُوْقَرَةٌ۔ کمکرمہ ستور بابار گران و زن گرانبار و خرما بن گرانبار موقرۃ و موقرۃ۔ کمحسن و محسنۃ مثلہ مواقیر جمع
اِيْقَار۔ بار کردن یقال اوقر الدابۃ ایقارا و قد کعد نگرانبار شدن و کفانیدن ساق استخوان را و شکوخانیدن یقال اوقر اللہ الدابۃ
مُوَقَّر۔ کومعظم مرد آزمودہ خردمند و جای است در بلقاء ز اعمال دمشق
نخلۃ مُوَقَّرَةٌ۔ کمعظمۃ خرما بن بابار
تَوْقِيْر۔ بزرگ داشتن و حلیم شمردن و آزمودن و آرام دادن ستور را خستہ کردن گرانی بار یا عام است و بردبار گردانیدن و گردانیدن نشان و آثار جبت کسی
تَوَقُّر۔ آہستگی نمودن و بردبار شدن
اِتِّقَاد۔ آہستگی نمودن و بردبار گشتن

اِسْتِيْقَار۔ بار از سرکسی شدن و فربہ شدن شتران

وقذ

مُتَوَقِّذ۔ بکسر القاف بے آرام و بے قرار کہ خواب نبرد

وقس

وَقْس۔ بالفتح زنان دہرگیاہ و دیدے کہ از حد درگذرد و کر
اَوْقَاس۔ گروہ از مردم یا فرومایگان قوم و بندگان یا گروہ فیل پراگندہ و متفرق واحد ندارد و یقال اتانا اوقاس من بنی فلان
وَاقِس۔ موضعی است بنجد
(ض) وقسہ وَقْسًا۔ بالفتح باز کرد پوست آن را ✦ و نیز وَقْس۔ باز کردن پوست از سر ریش و یقال ان بالبعیر لوقسا اذا فارقہ شیء من الجرب بعینہ
موقوس شتر رکین لغت است از ان ✦ و نیز وَقْس۔ ذکر کردن زنا را و متہم کردن کسے را بزنا یقال وقس فلانا اذا رماہ بالفاحشۃ و پراگندہ شدن گر در شتران قبل از استحکام آن
ابل مُوَقَّسَةٌ۔ کمعظمہ شتران گرکین
تَوَقُّس۔ خداوند شتران گرکین شدن

وقش

وَقْش۔ بالفتح ادل گیاہ و تہی است نرد و کم سنام و وقش عن ذهبہ انداوس و لبسر ش

رفاعة ونبیرگانش سلمة بن ثابت
وسلمة وسلکان وسعد واوس
بنو سلامة وعباد بن بشر ہر سہ
صحابیان اند ✤ ونیز وَقْش ۔ بحرکت
جنبش وحس یقال وجد فی
بطنه وقشا ای حرکة من ریح
او غیرها وکذا سمعت له قشة
ای حسه ونیز ہیزم وَقْشة
بالتاء مثله فیهما ومحو وناپدید
شدن والفعل من ضرب
بَنُو اُقَیْش ۔ قومی از عرب وهو
مصغر وقش وکل واو مضمومة
همزها جائز فی صدر الکلمة
وهو فی حشوها اقل
اَوْقَاش ۔ گروه آمیخته از
ہر جنس
تَوَقُّش ۔ جنبیدن

وقص

وَقْص ۔ بالفتح گردن شکستن
وشکسته شدن گردن لازم
متعد یقال وقص عنقه فوقصت
هی ووُقِصَ الرجل مجهولا
فهو موقوص ویقال وَقَصَتْ
به راحلته یعنی راحله وی گردن
او را شکسته وقه وکفولك خذ
الخطام وخذ بالخطام وکوفتن
یقال وقص الفرس الاکام ای
دقها والفعل من ضرب وعیب
کردن وکم کردن وکم شدن ✤
وُقُص ۔ درع وض جمع کردان
اضمار وضبن را دیگرک
وَقَص ۔ بالتحریک چوب ریزهای
شکسته که ازان آتش افروزند
ومال افزودن برنصاب کلازان
مال زکات واجب نگردد واوقاص
جمع شنق بالنون مثله وبعضهم
یستعمل الوقص فی البقر والشنق
فی الابل وهما جمیعا ما بین
الفریضتین ✤ ونیز وَقَص محرکة
کوتاهی گردن وکوتاه گردن
شدن والفعل من سمع
اَوْقَاص ۔ پراگندگان وپریشان
شدگان یقال صار اوقاصا
ای متبددین ✤ واوقاص من
بنی فلان ناکسان وفرومایگان ایشان
وَاقِصَة ۔ موضعی است میان
ترعاء وعقبة الشیطان آبی
مر بنی کعب را وجای در راه کوفه
نزدیک ذی مرخ وجای بیمامه
وَقَائِص ۔ سر استخوانها کوتاه
اَوْقَص ۔ کوتاه گردن واوقص
الطرفین ۔ راه نزدیک تراز هر
دو وشبوالا وقص بطنی است
ابو اسحق سعد بن ابی وقاص
مالك بن وهیب ۔ کشداد
یکے از عشره مبشره است
وَقَّاصِیَّة ۔ دهی است در سواد
منسوب بسوے وقاص بن
عبده بن وقاص
اُیْتِقَاص ۔ کوتاه گردن گردن را
تَوْقِیص ۔ ہیزم ریزه بر آتش انداختن
تَوَقُّص ۔ جهمان راه رفتن اسپ
یا برفتار میانه میان عنق وخبب
رفتن یا توقص سخت سپردن در
رفتار گویا می شکند آنچه بروے
می گذرد
تَوَاقُص ۔ بارقص ماندستن

وقط

وَقْط ۔ بالفتح گو در زمین درشت
یا گوکه آب گرد آید در وی وِقاط
واوقاط بالکسر جمع
وَقِیط ۔ کامیر مرد گران جسم کسلند
از بیخوابی شب دہر گران اندام
از ضرب یا از اندوه ومغاکی در
زمین سخت یا کوه که در وی آب
گرد آید وقطان در وقاط واِقاط
بکسرهن جمع ✤ ویوم الوقیط
روزی است که دران حکم بن
خیثمة کشته وعجل بن ماموم ومامو
بن شیبان اسیر شدند کانه سمی
به لما حصل فیه من الحزن
او الضرب المثقل
وُقَیْط ۔ کزبیر آبی است مجاشع
را در اعلای بلاد تمیم ولیس لهم
بسواه وَذَرُود
مَوْقُوط ۔ انداخته وگران بضرب
(ض) وَقْطَه وُقْطا ۔ بالفتح
افگند وگران کرد او را بضرب ✤
ونیز وَقْط ۔ برجستن خروس بر ماده
وگران گردانیدن شیر کسی را
تَوْقِیط ۔ مغاک کردن باران زمین
را وآب که از بالا چکد ومغاک
شدن سنگ
اِسْتِیقَاط ۔ مغاک شدن جای

وقظ

وَقْظ ۔ بالفتح حوض خرد که آنرا
آب گیری باشد که آب بسیار دران
گرد آید
وَقِیظ ۔ کامیر آنکه دران ثبات
باشد بر نهوض قادر نبود
(ض) وَقَظَه وُقْظا ۔ بر زمین
زد او را یا از دست گردانید ✤
و وَقَظ علی الامر ۔ ہمیشگی ورزید
بران ✤ و وُقِظَ به فی کاسه
مجهولا گران سر گردید بضرب
کما وقیط بالطاء او الصواب
بالظاء

وقع

وَقْع ۔ بالفتح آسیب وزد یکے
چیزے بچیزی وجاے بلند از کوه
یا عام است وابرکه دران امید
باران باشد یا ابر تنك
وَقْعَة ۔ بالفتح آسیب وآسیب
کارزار که در وی یکدیگر آیند ✤ و
یقال یاکل الوجبة ویتبتز
الوقعة یعنی باری بخورد و
باری مے رید
وِقْعَة ۔ بالکسر ہیأت افتادن
یقال انه لحسن الوقعة
وَقَع ۔ بالتحریك سنگ وقعة
بالتاء یکے
املکنة وُقْع ۔ بالضم جایهای
آب گیرناک
وَقَعَة ۔ محرکة بطنے است از
بنی سعد بن بکر
وَقِع ۔ ککتف ابر که در آن امید
باران باشد یا ابر تنك وپای
وسم سوده از سنگ واز زمین درشت
وَقِیع ۔ کامیر کارد وشمشیر تیز
کرده بسنگ فسان وسوهان و
سم تنك وتیز شده از سنگ
وَقِیعَة ۔ کسفینة آسیب کارزار

وخورا از شاخ خرما که در وے جامه و جراب نهند و جا که گرد با زمین نرم که آب در وی ایستد وِقَاع کلتاب ووقاع جمع اشعار وفتنه وغیبت مردم وَقَائِع جمع وَاَرضٌ وَقِيعَةٌ. زمین که آب را فرو نخورد ✦ وَقَائِعُ العَرَب ایام حروب واخبار ایشان وَقَاع. کقطام داغ گرد که بر دو کرانه ران ستور باشد

وَاقِع. مرغ فرود آینده از هوا وُقُوع وَوُقَّع که جمع ونام اسپ ربیعه بن جشم نمری دوَاقِع بن سحبان. محدث است ✦ ونسر واقع ستاره ایست کانه کاسر جناحیه من خلفه حیال النسر الطائر من بنات نعش ✦ ونیز واقع کوفیان فعل متعدی را گویند

وَاقِعَة. سختی وحادثه سخت وآسیب کارزار وروز رستخیز قال الله تعالى اذا وقعت الواقعة ورجل واقعة مرد دلیر

آوْقَع. شعبے است یعنی راه در کوه

وَقَّاع. کشداد غلامی بود فرزدق را کان یوجه فی قبائح ✦ ورجلٌ وَقَّاعٌ. مرد غیبت کننده مردم را وَقَّاعَة بالتاء مثله

مَوْقِع کمجلس جاے افتادن یقال وقع الشیء موقعه وجای افتادن باران مواقع جمع ومنه فلا اقسم بمواقع النجوم ای مساقطها وقرئ بموقع على التوحید

مَوْقَعَة کمقعدة فرود آمدن جاے مرغ وکیسر فانه وکوهی است

مُوَيْقِع بمصغرا جاے است میان شام ومدینه علی ساکنها الصلوة والسلام

مِيقَعَة. بالکسر چوب گازر که جامه بروی کوبد وخانسکی کرسی باز وسنگ فسان راز دو بان

مَوْقُوع. سم تنک وتیز شده از سنگ ووادی است در ناحیه بصره وموضعی است

(ف) وَقَعَ وُقُوعًا. افتاد ✦ وَقَعَ القَولُ عَلَيهِم. واجب گردید ✦ ووَقَعتُه بالمِيقَعَةِ تیز کردم آن را بفسان ✦ ووَقَعتُ الدَّابَّةَ داغ وقاع کردم بر سرین یا بر سوی ران ستور ✦ وُقِعَ فی یدیه مجهولا خوار گشت وندامت کشید ✦ ووَقَعَ بالقَومِ بجنگ در انداخت ایشان را ✦ ونیز وُقُوع. ثابت گردیدن حق وفروختن شتر وبزانو درآمدن ستور وفراگرفتن بهار زمین را یقال وقع الربیع بالارض ولا یقال سقط وفرود آمدن مرغ از هوا بر درخت یا بر زمین ✦ ونیز وَقْع. بالفتح شتاب رفتن وسخن در انداختن از هر جنس یعنی بعض یقال وقعت من کذا وعن کذا وتیز کردن مردم را بسخن وپاره پاره گرفتن سنگ کرانه سم را ✦ ونیز وقیعه کسفینه کشش کردن وغیبت نمودن یقال وقع فیه وقیعة

(س) وَقِعَ الرَّجُلُ وَقَعًا. محرکة درد ناک گردید پای او از زمین درشت وسنگ ✦ ونیز وَقَع سوده وتنک شدن پای وسم از سنگ واز زمین درشت

مُوَقَّع کمحسن قبیله است

اِيقَاع. فرود گرفتن مرغ را آرابا ویست کردن سرود کولی آواز را وراست کردن آن را وبجنگ در انداختن کسے را یقال اَوقَعَ بالقَومِ ای بالغ فی قتالهم واندختن کسے را در آنچه بد آید او را یقال اَوقَعَهُ بالشر

مُوَقِّع. کمحدث نرم سپرنده زیر پا ے

مُوَقَّع. کمعظم بلا رسیده وسختی کشیده وسفر دیده از مردم وشتر وخر ونیز خر وشتر پشت ریش شده وراه نرم وکوفته ✦ کالوقیع تیز کرده نصال ✦ مُوَقَّعَة کمعظمه پیکانها بسنگ وفسان تیز کرده

تَوقِيع. نشان ونشان کردن بر نامه یقال السهر ذو توقیع جانور وگمان بردن در چیزے یقال وَقَّعَ ای اَلقَی ظنک علے شیٔ ونزدیک انداختن تیر را گویا نیزه یم که بر چیزی اندازی در روی او رسان صیقل بر تیز کردن شمشیر بمیقعه وواقع انگور ساختن وپشت ریش کردن ستور را وپاره پاره ورئیدن گیاه زمین از آن را متفرق وپریشان ونیز وتنک گردانیدن سنگ سم را ✦ ونیز توقیع. نوعی از رفتار اسپ شبیه تلقیف وآن بلند کردن اسپ دو دست را

مُوَاقَعَة. باهم بجنگ ومحاربه در افتادن وگایدن ومخالطت نمودن با زن وقاع بالکسر مثله

تَوَقُّع. چشم داشتن وطمع چیزے

اِستِيقَاع. چشم داشتن بوقوع چیزے وترسیدن وهنگام تیز کردن رسیدن شمشیر را

وق ف

وَقْف. بالفتح دستیانه از دندان فیل ودهی است بجله مزیدیه ودهی بنجالعص شرقی بغداد وموضعی ببلاد بنی عامر واسپ که در خردگاه دست وپای وے سپیدی باشد ✦ ونیز وَقْف. سپرے که گردش زسر ون یا آهن یا مانند آن درگیرید ✦ ونیز وَقَف ایستاد وُقُوف مثله وایستانیدن یعنی کردن کاری با کسی که بدان ایستد لازم متعدد وفرو نشاندن جوشش دیگ بآب سرد وخدمت کردن نصرانی کلیسا را ای تیغنی الخلیفی مثله ومطلع کردن بر گناه ودیر بهر چیزے ووقف کردن بر مساکین چیزے را

جزاه خدای وعُدّ والوُقُوف. بالضم اسپ نهشل بن وارم

وَقْفَة. بالفتح لی که در کمان پیچند ولی بالای گروه علیا وهما وَقفَتان

وَقِيفَة. کسفینة بز کوهی که در پناه سنگی ایستاده باشد از بیم سکان و فرود آمدن نتواند

وَاقِف. لقب مالک بن امرئ القیس که پدر بطنی است از انصار منهم هلال بن امیة الواقفی احد الثلثة الذین تیب علیهم

وَقَّاف. کشداد در تک وسستی کننده باز ایستاده وپس باشونده از کار زنهار و شاعری است عقیلی

مَوْقِف. کمجلس جای ایستادن ونام است بمصر + وموقفا الفرس. تهیگاهای دو تهی گاه اسپ یا دو مغاکچه دو تهی گاه آن متصل سر گروه + وموقفا المرأة. روی وقدم آن با دو چشم و دو دست آن و هر چه آشکار کردن آن را ضرور باشد یقال مرأة حسنة الموقفین

ونیز مَوْقِفان. دو رگ است پنهان در استخوان کرد اگر در بر اذا لتشنجا لم یقیم الانسان واذا قطعا مات

مِيقَف. بالکسر چوبی که بدان دیگ جنبش دهند واز جوشش وغلیان باز دارند میقاف مثله

اِيقَاف. خاموش بودن ایستانیدن وباز ایستادن از کاری یقال أوقفت عنه و وقف کردن بر مساکین چیزی را لکنها لغة ردیة وذکر الاصمعی والیزیدی عن ابی عمرو العلاء انه قال لو مررت برجل واقف لسقا وقفك ههنا الرایته حسنا

مُوَقَّف. کمعظم اسپ اعکادوش وی چهار باشد گویا آن منقش است از سپیدی یا دخر دگاه دست و پای آن سپیدی باشد و خر که بر هر دو ذراع آن داغ مدور باشد و بز کوهی و گاو که در دست آن سرخی باشد مخالف سائر اندام و مرد آزموده و استوار خرد و تیر قمار که بازند آنرا

تَوْقِيف. ایستانیدن و دست برنجن بر دست کردن و بحنا نخک زدن در دست ولی خون آلود برخانه کمان پیچیدن و وقف گردانیدن اسپ را و اصلاح کردن زین را و ساختن زین را بطوری که پشت ریش نکند و بیان کردن حدیث ها و واقف گردانیدن کسی را بر چیزی و نص کردن و فرو آمدن در حج در پس یکدیگر و ایستادن لشکریان و جای دست برنجن بریدن + ونیز تَوْقِيف. نشانی است در تیر قمار کسی

مُوَاقَفَة ووِقَاف. بالکسر با کسی فرا ایستادن در کار یا در جنگ و بیکار و ایستادن خواستن یقال واقفته علی کذا

تَوَقُّف. درنگ کردن چشم داشتن و ثابت ماندن بر چیزی یقال توقف علی الشیء

تَوَاقُف. دو گروه باهم بجنگ ایستادن

اِسْتِيقَاف. ایستادن خواستن

وق ق

وَقّ. بالضم آواز در کاک

وَقْوَقَة. آواز سگ و بانگ مرغ نزدیک خوف

وَقْوَاق. بالفتح مرد بد دل و درختی است که از آن دوات سازند و شهری است فوق چین

رجلٌ وَقْوَاقَة. مرد یاوه درای بسیار سخن

وق ل

وَقْل. بالفتح درخت مقل یا بار آن یا با خشک آن و بار تر آنرا بهش نامند أوقال جمع

وَقْلَة. بالتا خسته مقل وقول جمع

وَقَل. محرکة سنگریزه و شاخ بریده که بن آن در تنه باقی باشد و بدان بخوبی بر درخت بر آمدن توانند + وفرسٌ وَقْلٌ. اسپ نیکو بر آینده بر کوه

رجلٌ وَقْلُ الرأس. محرکة نیک خرد سال

فرسٌ وَقِلٌ. ککتف اسپ نیکو بر آینده بر کوه وقل کندس مثله

فرسٌ تَوْقَلَة. بالفتح الفوقیة اسپ نیکو بر آینده بر کوه

(ض) وَقَلَ فی الجبل وَقْلاً. بالفتح بر آمد بر کوه وفی المثل هو أوقل من غفر هو ولد الاروية ای الوعل + ونیز وَقْل بر داشتن پای و ثابت کردن پای دیگر را

تَوَقُّل. بر کوه بر آمدن

وق م

وِقَام. ککتاب تیغ و تازیانه و چوب دستی و رسن

وَاقِم. قلعه است بمدینه حرسها الله واقمی منسوب است بوی

مَوْقُوم. نیک اندوهگین و شکسته حال

(ض) وَقَمَتِ الارضُ وَقْماً. بالفتح جهولا خورده شد گیاه آن و پاسپر کرده شده ارض موقومة لغت است از آن ع + ونیز وَقْم. چیره شدن بر کسی و ستم کردن و خوار کردن و شکستن یقال وقم الله العدو ای اذله

و باز داشتن کسی را از حاجتش و برشتی باز گردانیدن و سخت اندوهناک ساختن و عنان کشیدن و فرو نشاندن جوشش و یکسو

اِيقَام. چیره شدن و خوار کردن و باز داشتن از خواسته

تَوَقُّم. ترسانیدن و آهنگ کردن بکاری و دور داشتن و کشتن صید را یا دگرگفتن سخن را

وق ن

وُقْنَة. بالضم آشیانه مرغ و مغاک زمین یا مانند آن در پشت کوه بالهمزه مثله فیهما وُقُنات ووُقَنات جمع

مَوْقُوْتَة - دختر پروگین
تَوَقُّن - بجوه بر آمدن و شکار
کردن کبوتر را در آشیانه

وق ه

وَقْهَة - بالفتح بندگی و فرمان
برداری
وُقَّاه - کغراب خادم کلیسا
وَاقِه - خادم کلیسا و فرمانبر
وِقَاهِيَة - ککراهیة خدمت
گزاری کلیسا
(ح) وَقَه وَقْهًا - فرمان
برداری کرد
اَيْقَهَ - فرمانبرداری و بندگی کرد
اِتِّقَاه - بنهایت رسیدن بندگی
کردن و سخن وی شنیدن یقال
اِتَّقَه لَهٗ ای اطاعه و سمع منه
اِسْتِيقَة - بندگی و فرمانبرداری کرد

وق ی

تُقَی - بالضم کهدی پرهیز و ابو التقی
محمد بن حسن و عبد الرحمن بن
عیسی بن تقی منونا از روات
اند
تُقَاة - بالضم پرهیزگاری یقال
اتقی تقاة
رجل تَقِیٌّ - کغنی مرد پرهیزگار
اَتْقِيَاء - کانبیاء و تُقَوَاء کعشراء
جمع + و سرج وَقِيٌّ یعنی که پشت
ریش نکند ستور را
تَقِيَّة - کغنیه پرهیزگاری و نیز
تقیة الاد منازیة - شاعره بنت
الفلر است و تَقِيَّة بنت حمد
متوکلة بنت امونشاه در مصر
وُقِيٌّ - بالضم و شد الیاء پرهیزگاری
وحفظ و نگاهداشت
وَقَاء - کسحاب و بکسر هر چه بدان
چیزی نگاهدارند و پناه دهند
داینٌ وَقَاء - مردی است +
و وَقَاء بن ایاس ککسا محدث است
وَقَايَة - کنتابة معجز مان هرچه
بدان چیزی را نگاهدارند و پناه
دهند وَقَايَة بالفتح والضم مثله
وَاقِی - نگاهدارنده و مانع قال الله
تعالی مَا لَهُمْ مِنَ اللّٰهِ مِنْ وَاقٍ
و نیز واقی - درکاک مرغی است و
یقال هو واق بلا یاء سمی بذلک
لحکایة صوته + و سرج وَاقٍ -
یعنی که پشت ریش نکند ستور را و
فرس وَاقٍ - اسپ سم بر جا نگاه
نهنده
وَاقِيَة - مونث واقی اواقی
جمع اصلها وواقی علی فواعل
فکرهو اجتماع الواوین فقلبو
الاولی الفا
تُقَی - کسمی موضعی
تَقْوٰی - بالفتح مقصورا پرهیز
اصله تقیا قلبوه للفرق بین
الاسم والصفة کخزیا و صدیا
وقوله تعالی هو اهل التقوی ای
اهل ان یتقی عقابه
اوقِيَّة - بالضم و شد الیاء هفت
مثقال وقیة بالضم و فتح الیاء
المشددة مثله و هل در مقال
الجوهری و کذلک کان فیما
مضی فاما الیوم فیما یتعارفه
الناس و یقدر علیه الاطباء
فهو رقیة النار و ثلثا استار
واقی بشد الیاء و اواق بحذفها
جمع وقد مر فی اوق
مَا اَتْقَاهُ لِلّٰهِ - چه پرهیزگار
است کلمه تعجب است
(ض) وَقَاهُ وَقْيًا - بالفتح و
وقاية بالكسر و واقية نگهداشت
آن را و تَقِيَّة تقی کهدی
و تَقِيَّة و تقاء اکساء پرهیز
کردم آن را و وقی من الحفا -
نگاهداشت سم را از سودگی
و یقال ق علی ظلعك - یعنی
لازم بگیر اهتمام حال خود را یا
نخست اصلاح امر کن
مُوَقَّی - ولا و نیک محفوظ
تَوْقِيَة - نگاهداشتن و حفظ نمودن
تَوَقِّی - پرهیز کردن
مُتَّقِي - پرهیزگار
اِتِّقَاء - پرهیز کردن یقال اتقیت
الشیء اصله او تقیت قلبت
الواو یاء الانکسار ما قبلها و
ابدلت منها التاء فادغمت
فلما کثر استعماله علی لفظ الافتعال
توهموا ان التاء من نفس
حرف فجعلوه اِتَّقٰی یَتَّقِی بفتح
التاء والتخفیف فیهما ثم لم
یجد واله مثالا فی کلامهم
یلحقونه به فقالوا تَقٰی یَتَّقِی
مثل قضی یقضی کما مر انفا
و یقال فی الامر تق وللمرأة
تقی قال + زیادتنا نعمان
لا تنطعنها ، تق الله فینا
والکتاب الذی تتلوه نبیهم
علی التخفیف واستغنی عن الالف
المتحرکة الحرف الثانی فی المستقبل

بَابُ الْوَاوِ فَصْلُ الْكَافِ

وك ء

تُكَأَة - کهمزة تکیه جای و
چوب دستی و مرد بسیار تکیه کننده
بر چیزی
(ض) وَكَأَ عَلَيْهِ - تکیه نمودن
بر آن وَكَأَتِ النَّاقَةُ - بانگ
کرد ناقه بگرفتن درد زه
اِيكَاء - تکیه کردن و بر پای
کردن تکیه گاه جهت کسی + و نیز
اتکاء - بالتاء کاخراج بر هیات
متکئ یا بر پهلوی چپ افکندن
یقال ضربه فاتکاه
تَوَكُّؤ - تکیه نمودن
مُتَّكِئ - للفاعل تکیه کننده
منه قوله صلی الله علیه وسلم
اما انا فلا اکل متکیا ای جالسا
جلوس المتمکن المتربع و نحوه
من الهیات المستدعیة للکثرة
الاکل بل کان جلوسه للاکل
مستوفزا مقعیا غیر متربع
ولا متمکن ولیس المراد المیل
علی شق
مُتَّكَأ - تکیه جای
اِتِّكَاء - تکیه کردن و تکیه گاه
گردانیدن جهت کسی

وك ب

وَكَب - محرکة سیاهی خرما چون
پخته شود و ریم چرک
وَاكِبَة - ایستاده
ظَبْيَة وَكُوب - کصبور آهوی ماده

فراخ گام
وکحاب ـ کشاد اندوه مهند و
شاعری است هذلی
مَوکِب ـ کمجلس نوعی از رفتار
وگروه روان جهت آرایش سواره
باشند یا پیاده وکان یا جماعت
شتر سواران
(ض) وَکَب وُکُوباً وَوَکَباناً ـ
بالفتح وَوَکَباناً محرکة فراخ رفت
ونیز وَکب بالفتح پیوسته بودن
بر کاری وبرپای خاستن
وایستادن
(س) وَکِب وَکَباً ـ بالتحریک
پدید آمدن رنگ رسیدگی در خرما
اِیکَاب ـ لازم گرفتن موکب را
وآماده پریدن شدن مرغ یا
بال جنبانیدن آن وقت فرود
آمدن وچشم آوردن کسے را
مُوکِب ـ کمحدث خرما برسیدگی پیوسته
تَوکِیب ـ رنگ رسیدگی در خرما
پیدا آمدن وخرما چیدن
ناقةٌ مُوَاکِبةٌ بکسر الکاف
شتر ماده فراخ گام یا شتاب رو
تیز رفتار
مُوَاکَبة ـ سیر کردن با دیگران
یا پیشی گرفتن یا سوار گردید با کسی
وپیوسته بودن بکاری یقال
واکب علیه ای واظب

وک ت

وَکت ـ بالفتح چیز اندک ونیز
وَکت ـ نشان کردن و پر کردن
وگام نزدیک نهادن در رفتار
وَکتة ـ بالفتح همچنین
کالنقطة یقال فی عینیه وکتة
وُکتة ـ بالضم جاے الکوح وهمچنین
از آتش زنه
وَکِیت ـ کامیر سخن چینی و بدی
سگالیدن نزد والی وسخن بدروغ
آراستن
وَاکِت ـ شتری که آرنج وی بگردد
وبر پهلو در خورد و مجروح گرداند
مُوکُوت سخت اند و هگین
مُوکِت بکسر الکاف کمحدث غوره
چکهاے سیاه بر آورده موکتة
مثله
تَوکِیت ـ بر کردن و کتهای سیاه
بر آوردن غوره خرما و رنگ
پختگی پدید آمدن در وی

وک ث

وِکَاث ـ کتاب وغراب ناشتا
شکستن که بامداد خورند
اِستِیکَاث ـ ناشتا شکستن

وک ح

وُکُح بضمتین مرغ بچگان فربه
آگنده گوشت
اَوکح ـ خاک وسنگ
(ض) وَکحه بحِجله وَکحاً ـ
بالفتح سخت سپرد آنرا زیر پاے
اِیکَاح ـ مانده گردیدن بسنگ
رسیدن در کندن چاه یقال اَوکحهم
فی حفرة وبریدن وخاص کردن
عطیه را و باز ایستادن از کاری
صلته بعن
اِستِیکَاح ـ بسطبر وآگنده شدن
چوزه و کلان کردن بخشیدن
یقال سَالَهُ فَاستَوکَحَ ای امتنع
ولم یعط

وک د

وَکد ـ بالفتح آهنگ ومراد یقال
وَکَدَ وَکدَهُ ای قصد قصده
ومعرفة موضعی است میان حرمین
یا کوهچه است مشرف بر غلاطی که
از کوهها مکه است
وُکد ـ بالضم کوشش وتوانائی
وکار یقال مَا زَال ذٰلِکَ وُکدِی
ای فعلی
وَکِید ـ کامیر استوار آکید
مثله
وِکَاد ـ کتاب دوال پالان بند
ورسن که وقت دوشید بر پاده
گاو بندند اکاد بالهمزة مثله
فیهما وکائد جمع
تَواکِید ـ دوالها که بدان کوهه
زین بندند تآکید بالهمزة
کذلک
مَیَاکِید ـ دوالها که بدان کوهه
زین بندند
(ض) وَکَدَ وُکُوداً ـ اقامت
نمود وآهنگ کرد و رسید و
وَکَدَ العقد ـ استوار کرد گره
را وَکَدَ الرحل ـ بست پالان را
اِیکَاد ـ استوار کردن گره وعهد
تَوکِید ـ استوار کردن گره وعهد
وزین وپالان بر پشت اسپ وشتر
وجز آن تاکید مثله یقال
وَکَدتُه تَوکِیداً واکّدتُه تاکیداً
والتوکید بالواو افصح من التاکید
وَمِن ذٰلِکَ اَوکِدَة واکدة وقولد
وتأکد
مُوَاکِفة ـ بکسر الکاف شتر ماده
مانده وسخن
مُتَوَکِّد ـ ایستاده وآماده
بر کارے
تَوَکُّد ـ استوار گردیدن تأکّد
بالهمزة مثله

وک ر

وَکر ـ بالفتح آشیانه مرغ کو مرغ
نباشد وروی وَکرَة بالتاء مثله
وُکور کافلس واَوکار ودکور ووکر
کصبر جمع ونوعی از دویدن اسپ
وشتر ویحرک
وَکرَة ـ بالفتح ویحرک مهمانی
بناے نو
وُکُورَة ـ بالضم آبخور وجاے
فرود آمدن در آب
وَکِیرة ـ کامیر مهمانی بناے نو
وَکِیرَة مثله
وِکَار ـ کتاب جاے است
وَاکِرة مرغ با آشیانه در آینده
ناقةٌ وَکَرَی محرکة مقصورا
ناقه تیز رو یا کوتاه بالا پر گوشت
وامرأةٌ وَکَرَی ـ زن سخت سپرد
زمین را زیر پاے ونیز وکری
نوعی از دویدن اسپ وشتر
وَکوَاء ـ کصحرا موضعی است
وَکّار ـ کشداد جنگ درنده
(ض) وَکرهم وَکراً ـ بالفتح
مهمانی بنای نو وایشان داد
ونیز وکر مشت بر سینه کسے زدن
وهو لیس تصحیف الکسر بالجیم
آشیانه ساختن مرغ
وبرجستن آهو کسے که بر معنی مشک

وجزآن را وشتاب وکوتاه اندام
پرگوشت گردیدن شتر ماده و
دوویدن اشتر واسپ
ایکار - پرکردن خنور را
توکیف - پرکردن مشک وشکم
وجزان را معانی بنای دادن
توکر - پرشدن مشک وشکم
یقال توکر الصبیُّ امتلأ بطنه
ونیز پرشدن سنگدان مرغ
اِتّکار - آشیانه ساختن مرغ

و ك ز

وَکز - بالفتح موضعی است ونیز
وَکز - بالفتح دورکردن وراندن
نیزه زدن بمشت ودن سپوختن وپر
کردن ودویدن فم الفعل من ضرب
توکز - آماده شدن بدی را
وتکیه زدن وپرشدن

و ك س

وَکس - بالفتح منزل ماه که دران
کسوف پذیرد وگرفته شود ولقبی
فساد ظم یقال برأت الشجة علی
وکس اذا بقی فی جوفها شیٔ
ونیز وَکس - کم کردن وکم شدن
لازم متعد وفی الحدیث لها
مهر مثلها لاوکس ولا شطط ای
لانقصان ولازیادة وبمنزل
ستاره نحس درآمدن ماه وخون
یااستخوان در داغ افتادن وزیان
وکمی رسیدن در تجارت وزیان
رسیده شدن مرد در تجارت یقال
وکس الرجل فی تجارته مجهولاً
اوکس هو معروفا
رجل اوکس - مرد سرمایه
اَوکس ما لکسا ایکاسا - رفت مال و
وکم شد + واوکس الرجل فی
تجارته مجهولا زیان زده
شد مرد در تجارت
توکیس - کم کردن وزجر وسرزنش
نمودن وبیم کردن

و ك ظ

وَاکِظ - راننده ودفع کننده
(ض) وَکظه وَکظا - بالفتح
دورکردن آنرا وراند + ووکظ علی
الامر - دوام وزید بر آن
مُواکظة - مداومت کردن
برکاری
تواکظ - درهم وشوریده شدن کار

و ك ع

وَکیع - کامیر مشک استوار که از
وی آب نزهد واسپ استوار که
خوی نکند وپوستین درشت وسخت
ودل استوار یا دلی که آنرا دوچشم
بینا ودوگوش شنوا باشد + فلان
وکیع لکیع ای لئیم وناکس است
فلان وکوع لکوع کصبور
کذلک + ونیز وَکیع - گوسپندی که
دیگر گوسپندان پی روی باشند و
وَکیع بن الجراح رواسی از
سفیان ثوری واوزاعی روایت
می کند ومسند وخارج فیها مشهور
است در روز عاشورا سال یکصد
ونود وهفت فوت کرد ودر فید
مدفون گردید ووکیع بن محرز
ووکیع بن عُدُس یا حُدُس
محدثان اند
اَوکع - مردیکه انگشت ابهام
پایش بر سبابه برنشسته باشد و
مرد دراز ومرد فرومایه کول وَکعاء
مونث درهمه + ونیز وَکعاء -
زن دردکین
مِیکَعَة - بالکسر بزن یا آهن
آماج میکع جمع + ونیز میکع -
مشک درشت
مِیکَعان - بموضعی است مر بنی
مازن را
(ف) وکع الفه وَکعا - بالفتح
مشت بر بینی وی زد + ونیز وَکع
گزیدن مار وکژدم وفرو شستن
ماکیان جهت گشنی کردن وازدرد
افتادن شتر وسرزنش نمودن
کسی را بکاری یقال وَکع فلانا
بالا مرای بکته وبدست زدن پستان
را بدوشیدن ولبسر زدن بره و
گوساله پستان را وقت مکیدن
ومن کلام العرب قالت العنبر
احلبنی ودع فان لک ما تدع
وقالت النعجة احلبنی وکع فلیس
لک ما تدع ای الهزال الضرع
واحلب کل ما فیه
وَکَع - محرکة انگشت ابهام پای
بر سبابه نشستن چندانکه بیخش مانند
گرهی بیرون برجسته باشد
والفعل من سمع
(ك) وَکع وَکاعة - ککرامة ناکس
گردید ودرشت ودرست
وسخت گشت
ایکاع - درشت وسطبر وسخت
گردانیدن مشک وجزآن را و
خداوند شتران فربه وسطبر ودرشت
اندام شدن وکم خیر گردیدن و
کار دشوار آوردن واستوار
ودرشت گشتن کار
مُواکعة - ستیزیدن خروس
ماکیان را
اِتّکاع - درشت ودرست گردیدن
سقاء مستوکع مشک که
از ان چیزی ندان تکم
استیکاع - سخت شدن بیت
یقال استوکعت معدته
استوار گردیدن مشک ودرشت
گشتن درزهای آن

و ك ف

وَکف - بالفتح گستر ولی ادیم
وَکَف - محرکة بزه وعیب یقال
لیس علیک فی هذا اَوکف ای
عیب وکرانه کوه وخوی وعرق
عند ابن فارس الفرق بالفاء
ولعله تصحیف ورودزهن ودشت
سنگناک وبرواره مانندی که
بر کنیف خانه سازند اوکاف
جمع وفی الحدیث خیار الشهداء
اصحاب الوکف ای الذین
انکفات علیهم مراکبهم فی
البحر فصارت فوقهم مثل اوکاف
البیت فسره النبی صلی الله علیه
وعلی اله وسلم
وِکاف - کِکتاب رخت پالان
اِکاف بالهمزه مثله
ناقة وکوف کصبور شتر ماده
شیر داک
(س) وَکِف وَکفا - محرکة
خمیده ومیل کرد + ونیز وَکف

ستر کردن. عیب ناک شدن وبزه مندگردیدن وسست گشتن وتباهی وگرانی وسختی

(ص)، تَوَکَّفَ البَیْتُ وَکْفًا. بالفتح وَکِیفًا کامیر وتَوْکَافًا بفتح الفوقیة چکید سقف خانه که وترآن از باران یعنی دروه کرد وکفت السحابةُ بالمطر وکفت العینُ بالدمع کذلك

اِیکَاف. چکیدن سقف خانه از باران ودرریزی فگندن کسی را ونشاکند بستن بر ستور یقال آکفه

تَوْکِیف. نشا کند نهادن بر ستور تا کیف مثله

وَاکَفَه فی الحَرْب مُوَاکَفَة. رد باردی جنگید ومعارضه نمود

تَوَکُّف. بازعهد بستن وتیمار داشتن یقال هو یتوکّف لهم ای یتعهّدهم وینظر فی امورهم وچشم داشتن خیر ونیکوی را وپیش آمدن کسی را ومتعرض شدن تا وقتیکه ملاقات گردد یقال توکّف لفلان ای تعرض حتی لقیه

تَوَاکُف. روی گردانیدن وکناره کردن

اِسْتِیکَاف. چکانیدن وچکیدن خواستن وفی الحدیث توضّأ فاستوکف ثلثا ثلثا یرید غسل یدیه وقیل بالغ فی غسل الید حتی وکف منهما الماء

ولك

وَلْك. بالفتح دور کردن یقال اِمتنزه فلان ازرگه عنه وکفه

یعنی فرونهشت هر دو طرف شما را یا دو برچید تمام آن را والفعل موضحاب

وُکُوکَة. هدیر کبوتر وگردیدن ورفتن وگریختن از جنگ

وَکْوَاك. بالفتح کردکرد نده در رفتار وبد دل ترسنده

وُکُوَاکَة. بالتاء زن کلان سرین

تَوَکْوُك. کردگردیدن بر رفتن

ولك ل

رجلٌ وَکَلٌ محرکة مرد عاجز عاجز که کار خود را بدیگری سپارد وبروی تکیه نماید

وجلٌ وُکَلَةٌ. کهمزة ای وکل محرکة تُکَلَةٌ بالتاء مثله

وَکِیل. کامیر آنکه بروی کار گذارند ویکون للجمع والانثی والله عز وجل

وُکَال. کسحاب وبکسر سستی وکاهلی یقال دابّة فیها وکال وکالت کسحابة وکیلی وبکسر

فرس وَاکِلٌ. اسپ که بر صاحب خود اعتماد کند ورد ودنبال ومحتاج ضرب باشد

تُکْلَان. کعثمان عجز نمائی وکار سپردگی بر دیگری اسم است توکل را

سِیدٌ تُوَاکِلَةُ الشوائم. بفتح الفوقیة بکسر الکاف لاقوائم له

تُوُکَّل. کمقعد کوهی است یا حسنی واسپ ربیعه بن غزاله سکونی

امرٌ مَوْکُولٌ. کار بدیگرے سپرده

(ص)، وَکَلَ بالله وُکُلًا. بالفتح تکیه نمود بر خدا واعتراف کرد بعجز خود ووکل الیه الامر وُکُلًا ووُکُولًا. کار بوی گذاشت وسپرد بر دی ووکلت الدابّةُ سست گردید

اِیکَال. گذاشتن کار بکسی

تَوْکِیل. وکیل گردانیدن کسی را بچیزے گماشتن وگذاشتن کار را بکسے

رجلٌ مُوَاکِلٌ. بکسر الکاف مرد عاجز که کار خود را بدیگرے سپارد

مُوَاکَلَة. بریکدیگر کار گذاشتن واعتماد کردن وبد سست رفتن ستور ووکال مثله

اِتِّکَال. کار بکسی گذاشتن واعتماد کردن برکسے ویعدی بعلی یقال اتّکلت علی فلان فی امری ای اعتمدته اصلها اوتکال قلبت الواو یاء لانکسار ما قبلها وابدلت منها التاء ثم ادغمت ثم بنیت علی هذا الادغام اسماء من المثال وان لم تکن فیهما تلك العلة توهّمًا ان التاء اصلیة لان هذا الادغام لا یجوز اظهاره فی حال فمن تلك الاسماء تُکَلَة تُکْلَان تخمة تهمة وغیرها فاذا صغّر قلت تُکَیْلَة تُخَیْمَة ولا تعید الواو لان هذه حروف الزمت البدل فثبتت فی التصغیر

والجمع

مُتَوَکِّل عجلی. بکسر الکاف

ومُتَوَکِّل بن عبد الله بن نهشل ومُتَوَکِّل بن عیاض شاعران اند ومُتَوَکِّل جعفر بن محمد معتصم بالله وهم خلیفه از خلفاء بنی عباسیه وابو المتوکّل ناجی. محدث است

تَوَکَّلَ عَلَیْهِ. تکیه کرد واعتماد نمود بروی واعتراف کرد بعجز خود

تَوَاکُل. ترک دادن وبریکدیگر اعتماد کردن

ولك م

وُکْمَة. بالفتح زن سطبر سپر شکم

مَوْکُوم. سخت اندوهناک وقال الاصمعی الموکوم المردود عن الحاجة اشد رد

(ض)، وُکِمَتِ الارضُ وَکْمًا. مجهولا سپرده شد زیر پای وخورده شد گیاه آن ارض موکومة لغت است از ان ع. ونیز وکم بالفتح اندوهمند گردانیدن وشکستن وخوار کردن چیزی را ویقال هم یکمون الکلام ای یقولون السلام علیکم بکسر الکاف

(ح)، وَکِمَ وَکَمًا. محرکة اندوهگین گردید

ولك ن

وَکْن. بالفتح آشیانه مرغ وُکْنَة مثلثة واُکْنَة بضم الهمزة ووُکُنَة بضمتین مثله اوکن کافلس ووکن بالضم

ودكون ووكنات بالضم وضمتين
وبفتح الكاف ايضا جمع الاصمعي
الوكن ماوى الطائر فى غير
عش والوكر ماكان فى عش قال
ابو عمرو الوكنة والاكنة بالضم
فيهما مواقع الطير حيثما نعتت
ونيز وكن سخت رفتن ونشستن و
بيضه در زير گرفتن مرغ وكون مثله
يقال وكن الطائر بيضته و
عليه اذا حضنته والفعل
من ضرب
واكن نشسته ومرغ بيضه در
زير گرفته واكنة مونث حمائم
واكنات جمع ، ونيز واكنة -
فلعواست
موكن مجلس آشيانه مرغ
موكنة مثله
توكن - جای گرفتن

ول ي

وكاء بكسر بند سر مشك
وجز آن منه الحديث احفظ عفاصها
ووكاءها وكل ما شد راسه من
وعاء ونحوه وكاء ويقال ان فلانا
لوكاء اى ما يسئل بشئ اى ما يبذل
(ض) وكى القربة وكيا -
بالفتح بست بوكا سر مشك را
ايكاء - بوكا بستن سر مشك را
يقال وكى القربة وعليها اى شدها
بالوكاء و زفتی کردن یقال سئل
فاوكى ويقال وك حلقك يعنى
خاموش باش
توكية - پر كردن مشك را وفى
الحديث كان الزبير يوكى بين
الصفا والمروة اى يملاءما
بينهما سعيا كما يوكى السقاء
بعد الملء ويروى بالتخفيف
ومعناه انه كان يسكت ولا
يتكلم كانه يوكى فمه ومنه قول
اعرابى لرجل سمعه يتكلم
اوك حلقك اسكت
استيكاء - پر ناک گردیدن ناقه
وپر شدن مشک و بر نیامدن
غائط وبول از شکم یقال استوكى
البطن اذا لم يخرج منه النجو

باب الواو فصل اللام

ول ب

والب - رونده و درآینده در
چیزی قال ؛ رایت عميرا والبا
فى ديارهم ؛ وبئس الفتى ان
ناب دهر بمعظم
والبة - گشت دوباره برآمده
وفرزندان قوم وبچگان گاو و
گوسپند و موضعی است وبطنی
وهو والبة بن الحارث بن ثعلبة
بن دودان والبى منسوب بوی
اولب شهری است باندلس
(ض) ولب الشئ اليه ولوبا
رسیده وپیوسته هر باشد و نیز
ولوب - در آمدن در چیزی
وشتافتن

ول ت

ولت - بالفتح کمی و کم کردن یقال
ولته حقه والفعل من ضرب
ايلات - کم کردن

ول ث

ولث - بالفتح باران اندک
وپیمان بی اختیار وبی قصد و
نا استوار وخمیر باقی مانده در
کاسه وبقیه آب در خیک چرمین
یا در پیکان وفضله بکنی در آوند
وناکس است ونشان واثر درد
چشم ؛ ونیز ولث - زدن یقال
ولثه بالعصا وآزاد کردن بنده
را بعد موت بان تقول تحرر
بعد موتی وعهد نا استوار بستن
یقال ولث له عقدا ومنه قول
عمر رضی الله عنه لما تلیق اولا
ولث عقد لضربت عنقك
والفعل من ضرب
شر والث - بدی پیوسته ودین
والث - دام گران

ول ج

ولج - محرکة راه ریگستانی
ولجة - محرکة سمج کوه که رونده
در باران وجز آن در آن درآید
بفارسی باران گریز است وخم وادی
ولج بالتحریک واولاج جمع
ولج بضمتین کرانها و گوشها
کوچها وکفلیزهای انگبین
تلج - کصرد جوزه عقاب و لج
ولجة - کهمزه بسیار درآینده
یقال فلان خرجة ولجة اى
كثير الخروج والولوج
وليجة - کسفینة نهانی مرد
وخاصه و برگزیده یا معتمد علیه
آن از غیر اهل وی و مرد درآمده
در قومی یقال هو وليجتهم اسے
لصيق بهم
والج - شهری است در بدخشان
والجة - سختی و درد دندان و
درد شکم یا ریش غربیلک یا نوعی
از بیماری سخت
تولج - بفتح الفوقية جای باش
وحوش قیل التاء مبدلة من الواو
وهو فوعل فى الاصل لا تفعل
رجل مولوج - مرد سختی دیده
و درد دندان رسیده
(ض) ولج ولوجا ولجة -
کوتاه درآمد
ايلاج - درآوردن وقوله تعالى
يولج الليل فى النهار ويولج النهار
فى الليل اى يزيد من هذا
فى ذاك ومن ذاك فى هذا
توليج - در حیات خود بعضی از
فرزندان بخشیدن مال را که مردم
بشنوند واز سوال باز مانند
اتلاج - درآمدن ودرآوردن

ول ح

وليحة کسفینة غراره وجنور
وليح وولائح جمع
(ض) ولح البعير ولحا - بار
کرد بر شتر فوق از طاقت آن

ول خ

ارض ولخة کفرحة زمین درهم
پیچیده گیاه
وليخ - کامیر جامه است از کتان
ولخة - شیر و فرک وکل تنک
وزمین پیچیده گیاه
ارض مولخة - بکسر اللام
زمین پیچیده گیاه

اِستیداخ - تر شدن زمین

و ل د

وَلَد - بحرکت فرزند وَلد بالضم
والکسر الفتح مثله واحد وجمع
دروی یکسان است وگاهی جمع
آن اَولاد ووِلدة وِالْدَۃ بکسر
ہردو ووُلد بضم آید ومنه المثل
والد من دمّی عقبیك ای
من نفست به فهو ابنك ویقال
الا دری ای ولَدِ الرجل ھو
یعنی نمیدانند کدام مردم است او
لِدَة - کعدة ہم زاد والهاء عوض
ن الواو لانہ من الولادة
وجمعہا لدات ولدون جمع
ولیدات ووُلَیْدٌ ون مصغر
آن ولُیدیات ولَیْدون بشد
الیاء چنانکه بعض بغلط میگویند
وهنگام زه آدری وزادن
وَلید - کامیر زاده وکودک
وبنده وِلدان وولدة بالکسر
فیهما جمع وامّ الولید ماکیان
ویقال هم فی امر لا ینادی
ولیدهٔ - یعنی مشغول شدند
در آن کار بحدیکه اگر کودکی دست
بچیزی گران مایه دراز درا ز
کند زجر وسرزنش کرده نشود
اصله من جری الخیل لان
الفرس اذا کان جوادا اعطی
من غیر ان یصاح بہ لاستزاده
ثم قیل ذلك فی کل امر عظیم لکل
شئ کبیر خیرا وشرا + ونیز ولید
نام مردی وخالد بن ولید صحابی
وَلِیدَة - کسفینة کودک مادینه
وپرستار وَلائِد جمع وزن مولوده
میان عرب
بَنُو وِلادَة - بالکسر بطنی است
وَلُود - کصبور گوسپند زاینده
وُلد بالضم جمع
وَالِد - پدر ومادر ومذکر ومونث
در وی یکسان است + ونیز
وَالِدَة - مادر وهما الوالدان
وشاةٌ والِدٌ ووالدةٌ کذلك
وَلَدَة جمع + ونیز شاةٌ والد -
گوسپند باردار عن ابن السکیت
وُلُودِیَّة - بالضم کودکی وخردی
وبفتح وستم وکم مهربانی
وَلّاد - کتان انا علام است
مَوْلِد - کمجلس هنگام زادن و
جای زادن
مِیلاد - بالکسر وقت زادن
مَوْلُود - زاده مولودة مونث
(ض) وَلَدَت المرأة وِلادًا
وولادة - ککتاب وکتابة
والادة بالهمزة ولِدَة کعدة
ومولدا کمجلس زاد
تُوَلِّد - کمحسن مادر ومَوالید
ومَوالد جمع
اِیلاد - زادن ونزدیک
زادن رسیدن زن
مُوَلِّدَة - کمحدثة مامزاف
کتابٌ مولَّدٌ - کمعظم نامه
ساخته وبربافته
مُوَلَّدَة - کمعظمه زن غیر عرب
زاینده میان عرب ونو پیدا
از هر چیزی وشاعر نوشتی
لحد ولدت وبینة مولدة
محدث غیر ثابت
تَوْلِید - زاینده گردانیدن و
پروردن ومنه قول الله عزوجل
لعیسی علیه السلام انت نبیی
وانا ولدتك ای ربیتك فقالت
النصاری انت بنی وانا ولدتك
تعالی الله عن ذلك علوا کبیرا
تَوَلُّد - پیدا شدن چیزی
از چیزی
تَوَالُد - بسیار شدن قوم و
بهم بزادن

و ل ذ

وَلْذ - بالفتح تیزی رفتار وجنبش
وَلّاذ - کشداد دروغ گوی که
گوید ونکند وخورای نادرست
دوستی

و ل س

وَلْس - بالفتح نادرستی وفریب
وَلُوس - کصبور ناقهٔ تیز رو
ونیک شتاب
وَلّاس - کشداد گرگ
(ض) وَلَسَتِ النَّاقَةُ وَلْسًا
وَلَسَانًا - محرکتین شتاب رفت
ووَلَسَ الحدیث - بکنایه
گفت سخن را
اَوْلَسَ بالحدیث اِیلاسًا
بکنایه گفت سخن را
مُوَالَسَة - ہمدیگر را فریب
کردن وظاهر کردن خلاف
نهانی وبکنایه گفتن سخن را
تَوَالُس - ہمدیگر را یاری دادن
در فریب وباهم
فریفتن

و ل ع

وَلْع - بالفتح دروغ وَلْعٌ وَالِعٌ
مبالغة کما یقال عجب عاجب
وُلَعَة - کهمزه مرد آزمند بچیزی
بی فائده
وَلِیع - کامیر شکوفه ناشگفته
خرما وجز آن
بَنُو وَلِیعَة - کسفینة حی است
از کنده
وَالِع - دروغ گوی وَلَعَة محرکة
جمع وموضعی است وکار
وَالِعَة - مانع وباز دارنده یقال
ما ادری ما والعته یعنی نمی
دانم کدام چیز باز دارنده او است
وَلُوع - کصبور آزمند شدن
وآزمند العنب المصدر کلاهما
بالفتح
(ف) وَلَعَ وَلْعًا - بالفتح ولَعًا
محرکة سبک وخوار گردید ودروغ
گفت + ووَلَعَ بحقه - ربود
آن را + وما ادری ما وَلَعَه
نمیدانم چه چیز باز داشت او را
(س) وَلِعَ بِهِ وَلَعًا - محرکة
ووُلُوعًا بالفتح حریص وآزمند
گردید بآن
اِیلاع - آزمند کردن وبرانگیختن
یقال اولعته به واُولع به
مجهولا فهو مُولَعٌ به بکرم
مُوَلَّع - کمعظم پیسه یقال برذون
مُوَلَّع وثور مولع
تَوْلِیع - پیسه گردانیدن وهر
رنگی در آمیختن ستور را
رجلٌ مولَعُ القلب - مرد شیفته

ال از جای رفته
اَبْلَغ مَلاً کالقعة - پوشیده
محمد بن کاردی بس نمیدانم که
زنده است یا مرده

ول غ

وَلْغَة - بالفتح دلو خرد
وَلْغُون - محرکة دهی است در
بحرین
وَالِغ - کوهی است میان احسا
و یمامه
وَالِغُون - بکسر اللام رود بارها
است و اعراب آن مانند اعراب
نصیبین است
مِیلَغ - بالکسر خنور که سگ در وی
آب خورد و مِیلَغة مثله
(ف) وَلَغَ الکلبُ فی الاناءِ
وفی الشراب ومنه وبه یَلَغُ
و یَالَغُ وَلْغًا - بالفتح والضم و
وُلُوغًا و وَلَغَانًا محرکة - اطراف
زبان آب خورد سگ از آن یا در
کرد زبان خود را در آن و جنبانید
و این معنی از هر سبع نیز آید و خصوصاً
ثابت فی السباع ومن الطیر
یالغ بالف ما و لَغ و لوغًا - بالفتح
چیزی بخورد
اِیلاغ - آب خورانیدن سگ را
اِستیلاغ - باک نا داشتن مردم
از کوشش و عار مُسْتَوْلِغ بکسر اللام
لغت است از آن

ول ف

وَلِیف - کامیرق پیاپی درخشنده
و نوعی از دویدن که پایها با هم افتد
وَلُوف - برق پیاپی درخشنده

(ض) وَلَفَ البرقُ وَلْفًا بالفتح
و وِلَافًا و وَلَافًا کالکتاب و وَلِیفًا
کامیر پیاپی درخشید برق
و نیز وَلِیف - باهم آمدن قوم
برابر و نیز وَلَف نوعی از دویدن
که پایها باهم افتد
مُوَالَفَة - بکاف بکتاب یکسی
الفت گرفتن و باهم آمدن قوم
برابر و نزدیک شدن و نسبت
کردن خود را بکسی یا بچیزی

ول ق

وَلِیقَة - کسفینه طعامی است
که از شکر و آرد یا آرد و شیر و
روغن سازند
جَنْدَل بن وَالِق کصاحب
تابعی است کوفی
وَالِقِی - منسوب بالیقی است مر
خزاعه را
اَوْلَق - کاحمد و کجوهر دیوانگی
یا نوعی از دیوانگی منه قوله
لعمرك بی من حب اسماء
اولق و مرد کول
وَلَقی - کجمزی نوعی از دویدن
ناقه یا مانند سختی و نیز وَلَقَی
ناقه تیز رو
مَالُوق - کمغروب دیوانه ج مَالِیق
کمسرهد مثله
(ض) وَلَقَهُ بالسیف وَلْقًا
بالفتح بشمشیر زد او را و وُلِقَ
الرجل بجهول اُولِقَ زده و گویند
و نیز وَلْق شتافتن و نیز پیهم
زدن و پیوسته رفتن و دروغ
گفتن ومنه قراءة عائشة

رضی الله عنها قوله تعالی اِذْ
تَلِقُونَهُ بالسنتکم ای تکذبون
و قال علی کرم الله وجهه لرجل
کذبت و وَلِقْت

ول ل

وَلْوَل - کجعفر نام شمشیر عتاب
بن اسید
وَلْوَال - بالفتح شدت اندوه
و چغدر
وَلْوَلَتِ القوس - بانگ کرد
کمان و وَلْوَلَتِ المرأة وَلْوَلَة
و وَلْوَالًا - بالفتح بانگ فریاد کرد زن
و نیز وَلْوَال - بویل دعا کردن

ول م

وَلَم - بالفتح و بتحریک تنگ زین و
تنگ پالان و قید و زنجیر و رسن که
بدان تنگ پالان را با ستان
بندند تا جنبش نکند
وَلْمَة - بالفتح تمامی چیزی و
اجتماع و فراهم آمدن آن و لَلْعة
است در اندلس
وَلِیمَة - کسفینه مهمانی عروسی
و منه الحدیث اذا دعی احدکم
الی الولیمة فلیاتها فان کان مفطرا
فلیطعم و ان کان صائما فلیدع
ای بالبرکة والخیر و هی مستحبة
و عن بعضهم انها واجبة قال
ابن حجر و قیل اسم الولیمة یقع
علی کل دعوة تتخذ لسرور حادث
لکن الاشهر استعمالها عند
الاطلاق فی النکاح و یقید
فی غیره فیقال ولیمة الختان و
نحو ذلك

اِیلام - طعام عروسی ساختن
و فی الحدیث لعبد الرحمن بن
عوف اَوْلِمْ ولو بشاة و مجمع و
فراهم آمدن خوی و خرد

ول ن

وَلْوَلَن - بفریاد برداشتن آواز را
وقت مصیبت

ول ه

وَلِیهَة - کسفینه موضعی است
واقع فی وادی تَوْلَه لبنی تمیم
و کسر اللام یعنی وادی هلاک شدن و
وَلَهَان - کسکران اندوه مند
و بیخود از اندوه و سرگشته و ترسناک
و هی اُکسکری مونث و نام شیطانی
که برانگیزد مردم را به بسیاری
ریختن آب در وضو
مِیلَه - بکسر دشت و بیابان
مِیلَاه - بالکسر زن سخت اندوه مند
و ناشکیبا بر فوت فرزند و بیش
مِیلَاه - با دشت و ناقه اندوهناک
برکم کردن گوشن که همراهی او پرورش
یافته یا سخت واله بمحبت بچه
(ح س ض) وَلِهَ وَلَهًا -
محرکة ترسید و بیمناک شد و نیز
وَلَه - محرکة بیم و اندوه و بیخودی
از اندوه و سرگشتگی و سرگشتگی از
عشق وَلَهَان محرکة مثله و آلِه
والِهَة و الِهَا الهمزة لغت است
از آن یقال رجل واله و امرأة
والهة و ولهة ایضا
مُوَلَه - بکسرم تشنده و بسوی
دشت رها کرده و یقال ماء مُوَلَه
اذا ارسل فذهب فی الصحراء

اِیْلَاہ - اندوہگین گردانیدن و سرگشته کردن
مَاءٌ مُوَلَّہ - بفتح لام آب روان کرده بسوی دشت
تَوْلِیہ - جدا کردن بچه را از مادر و فی الحدیث لا تُوَلِّہ والدۃٌ بولدها ای لا یفرق بین المرأۃ وولدها وذالک فی السبایا
تَوَلُّہ - اندوہگین شدن و سرگشته و بیخود گردیدن
اِتِّلَاہ - اندوهمند شدن و سرگشته گردیدن بر فرزند و جز آن یقال اتّله الرجل اذا اشتد حزنه وجزعه و نیز بیخود کردن یقال اِتَّلَہَتْہُ النبیذ ای ذهب بعقله

و ل ی

وَلْی - بالفتح نزدیکی و باران بعد باران وسمی
وَلِیّ - یعنی باران دوم بهاری
اَوْلِیَۃ جمع و لَوِی بحرکت منسوب بوی و دوست و مهربان و یار و مددگار و نگاهبان و متصرف بر هر وکل من ولی امر واحد فهو ولیه و نزدیک یقال انه ولی داری
وَلِیَۃ - بغتیه پشماکند یا آنچه زیر پشماکند گستر ند و توشه که زن جهت مهمانی فرو آینده آماده کند یا جمع ولایا - ردا از وَلِیَۃ - سرای نزد و یقال انه لبین الولیۃ و قوله کالبلاء یا و سها فی الولایا یعنی الناقۃ التی کانت تعکس علی قبر صاحبها ثم تطرح الولیۃ علی راسها الی ان تموت

وَلَاء - کسماء ملک و پادشاهی و بکسر قرابت یقال بینهما ولاء و آزادی و فی الحدیث نهی عن بیع الولاء وعن هبته و الشافعی ولا ولاء الا للمعتق و دوستداری ولاءۃ مثله یقال انه لبین الولاء والولاءۃ و یقال هم ولاء فلان ای موالوه یعنی دوستداران وی اند
وِلَایَۃ - بالکسر پادشاهی
اَوْلٰی - سزاوار و یقال هو اولی به ای احری بها و اولیان مثنی و هم اولی بلفظ واحد ما والی و اولون جمع والیا بالضم مونث و اُلْیَیَات مثنی و الی بالضم و وُلْیَیَات جمع
مَا اَوْلَاہُ لِلْمَعْرُوْفِ - فی التعجب چه احسان کننده است وهو شاذ
مَوْلٰی - خداوند و بنده و آزاد کننده و آزاد کرده و همنشین و قریب و نزدیک چون پسر عم و مانند آن منه و انی خفت الموالی من وراءی ای بنی العم و دوست و همسایه و هم سوگند و مولوی منسوب بوی و پسر و برادر و پدر و به مهمانی فرود آینده و انبار و پسر خواهر و یار و مددگار و صاحب و منه النار مولٰکم ای صاحبکم و تولی الناس بعضهم لبعض یا مولای ای یا ولی یا بالمودۃ و مصاحبه و فی الحدیث من کنت مولاه فعلی مولاه ای من کنت اولاه فعلی

بتولاه و من کان یتولانی یتولاه و پرورنده و نعمت دهنده و نعمت داده شده و مهربان و ولی بود اما و شوی خواهر مرد و خسر
مَوْلَوِیَّۃ - همتائی و شباهت بمولی یقال فیه مولویۃ یعنی شباهت بمولی است
(س) وَلِیَ الشَّیْءَ وَعَلَیْہِ وَلَایَۃ - بالفتح والکسر دست یافت بر آن و تصرف کرد در آن یقال ولی الوالی البلد فلان ولی آن و ولی علیه کما یقال الحس علیه بالفتح مصدر است و بکسر خطه و امارت و قدرت و ملک و یقال نه لبین الولایۃ و یکسر و نیز بالفتح پادشاهی ماندن یا یاری دادن و یقال القوم علی ولایۃ واحدۃ و یکسر ای ید یعنی مجتمع اند و نیز وَلْی - بالفتح بعد وسمی باریدن باران یقال وُلِیَت الارض مجهولا
(ح) یَلِی وُلْیًا - بالفتح نزدیک شد و یقال تباعد تا بعد ما ولی و کل مما یلیک ای مما یقاربک
اِیْلَاء - نزدیک نمودن و دادن یقال اولیته معروفا و والی گردانیدن و کار بگردن کسی انداختن و وصیت کردن یقال اولی علی الیتیم و اولی لک یعنی هلاکی باد و این کلمه تهدید و وعید است یعنی نزدیک رسید او را هلاکی قال امرء القیس

فعادی بین هادیتین منها و الی ان یزید علی الثلث ای قارب
وَلَّی الشَّیْءَ وَعَنْہُ تَوْلِیَۃ - پشت گردانیدن و دور گردیده و نیز تَوْلِیَۃ - والی گردانیدن و کار در گردن کسی کردن یقال ولاه الامیر عمل کذا و نقل کردن مبیع را بالعقد و ثمن نخستین در وی آوردن بیعتی و کاری منه قوله تعالی فول وجهک شطر المسجد الحرام و قوله تعالی لکل وجهۃ هو مولیها ای مستقبلها بوجهه و روی بگردانیدن
پشت دادن و صبر و منه قوله تعالی ولی مدبرا و برگردانیدن منه قوله تعالی ما ولٰهم عن قبلتهم و خشک شدن خرما
وَالٰی بَیْنَ الْاَمْرَیْنِ مُوَالَاۃ و وِلَاءً - پیاپی کرد دو کار را
و والی غنمه - جدا کرد بعض آنها از بعض و نیز مُوَالَاۃ - دوستی و پیوستگی باهم نمودن و نیز وِلَاء - پیوست یکدیگر کردن یقال افعل علی الولاء ای علی التتابع
تَوَلِّی - ولی ساختن و بخود گرفتن کاری را و بکار کسی قیام نمودن و ولایت دادن و بگردن گرفتن کار را یقال تولی الامر و تقلد و برگشتن و روی گردانیدن و یقال منه قوله تعالی فتولی عنهم و دوستی کردن با کسی و منه قوله تعالی ومن یتولهم منکم

ویقال امسلین التولّی
تولّی - پیاپی شدن و بخشک شدن
در آمدن خرمای تر
استبلاء - تمام دست یافتن
بر چیزی و بپایان چیزی رسیدن
یقال استولی علی الامر ای بلغ
الغایۃ فیہ
تمولی بمهتران ماننستن یقال
هو یتمولی ای یتشبہ بالسادۃ

باب الواو فصل المیم

وم ء

وامئۃ - کصاحبۃ بلا و سختی یقال
ذهب ثوبی فما ادری ما وامئتہ
ای داهیتہ والتی ذهبت بہ وقع
فلان فی وامئۃ ای داهیۃ
(ف) ومأ الیہ ومأ بالفتح
اشارہ کردن بوی وقد تقدم فی عبء
ایماء - اشارہ کردن
تومیۃ - اشارہ کردن
مواماۃ - سازواری کردن
باکسی مثل مواثئۃ وهما لغتان
او هی مقلوبۃ

وم ت

شئ مومومت - چیزی شناختہ
و اندازہ کردہ

وم ج

وقاج - یکتان کس زن
و بالحاء رح

وم ح

ومحۃ - بالفتح اثر گرمی آفتاب
وقاح - گشادہ ستان کس
زن یا کس زن

وم خ

ومخۃ - بالفتح نکوهش و ملامت
و رنج رسا

وم د

ومد - محرکۃ گرمای سخت یا گرمای
سخت مع ایستادگی باد یا تری و
خشکی کہ در شدت گرما از طرف دریا
آید یا سختی گرمای شب و مد بالکسر
مثلہ یقال ومدت لیلتنا ای
حمیت و خشم و بخشم شدن یقال
ومد الرجل ای غضب والفعل
من سمع فی الکل
لیلۃ ومدۃ - یکمت شب سخت
گرم و مدۃ مثلہ

وم ذ

ومذۃ - بالفتح سپیدی آمیغ

وم ز

(ض) ومز بانفہ جنبانید
بینی را از خشم یا اشارہ بینی
تومز - شتافتن و برجستن و رفتار
از شتابی و جنبیدن سرزہ و تکالیف
و آن آمادگی قیام آن است

وم س

ومس - بالفتح سودن چیزی را
بچیزی تا پوست وا گردد
مومسۃ - کمینۃ زن تباہ کار
مومسات و موامیس جمع
ایماس - برساس و بسودن
اندام و در گردانیدن ای سودن
موموس - کمنطم شتر هنوز ساییدہ
نایافتہ

وم ش

ومشۃ - بالفتح خال سپید

وم ض

(ض) ومض البرق ومضا و ومیضا
بالفتح و میضا کما و ومضانا محرکۃ
درخشید برق آنگر پراگندہ گردد در
ابر و آنچہ از برق در نواحی ابر پراگندہ
شود و آن را خفو گویند و آنچہ بدانا
درخشد ابر را شکا فد آن را عقیقہ خوانند
ایماض - درخشیدن برق بے
پراگندگی وی در ابر و در دیدہ نگاہ
کردن زن و اشارہ خفی کردن

وم ط

ومطۃ - افتادہ بر زمین از
تعب و سختی

وم ع

ومعۃ - بالفتح یکبار افتادن
باران

وم غ

ومغۃ - بالفتح یک موی دراز

وم ق

وامق - درست دارندہ و نام
مردے
(ح) ومقہ ومقا و مقۃ -
کعدۃ دوست داشت آن را
تومق - بدوستی گرفتن

وم ك

ومکۃ - بالفتح فراخی و کشادگی

وم ن

تومن - افزون شدن فرزندان

وم ه

ومهۃ - بالفتح خلاصہ هر چیز
یا گذارش آن
(س) ومہ النهار ومها -
سخت گرم گردید آن

باب الواو فصل النون

ون ب

ثابت بن طریف و نبی محرکۃ
محدث و تابعی است
وانبۃ - کصاحبۃ شهری است باندلس
تونیب - سرزنش کردن و ترسانیدن
و ملامت نمودن

ون ج

ونج - محرکۃ نوعی از اوتار یا رود
جامہ و رباب و چغانہ و دیگر آلات
در نسخ معرب ونہ

ون ح

مونحۃ - سازواری کردن با کسے

ون د

تونید - بلند کردن

ون ع

ونع - محرکۃ کنایت است از چیز
اندک لغۃ یمانیۃ

ون ك

وانك - مرغ بجای نشستہ
(ض) ونك فی قومہ ونکا -
بالفتح جای گرفت میان ایشان

ون م

ونمۃ - محرکۃ پیخال مگس
ونیم - کامیر پیخال مگس
(ض) ونم ونما - بالفتح و نیما
کامیر پیخال انداخت مگس

ون ن

ون - بالفتح چنگ کہ با انگشتان
نوازند کہ دستی و هی است از آن
دہ است حسین فرضی ونی

وقی

وَثِیمَة. بالفتح مروارید پارشسته مروارید و جوال پر و گفتنی است و گاو
بکسر یقال فعل ذالك بلاوئیه
ای بلا توانی
وَلَی. بفتحتین ماندگی و سستی از
اضدا داست او بید
وَنَاة. بالفتح مروارید و امرأة
وَنَاة. زن بردبار و سست و آهسته
و با وقار در نشست و برخاست
و رفتار و تقلب لواوهمزه فیقال
آناة و منه قول ه نفته
بهیط عامر و کم الضحی فی ماتم
وَانِی. سست و مانده
نَاقَة وَانِیَة. ناقه سست
و مانده از سیر و سفر
وَمِیْنًا. بالکسر جای بلب آمدن
کشتی و بید و جوهر آبگینه
(ض) وَنَی وَنْیًا. بالفتح و وَنَی
بالتحریك و وُنِیًّا بالکسر و الضم
و شد الیاء و وَنْیَة بالفتح
و الکسر ماندگی و سست شد
وَنَاه القوم گذاشتند او را و
وَنَی الکِنْم. برچید آنرا و
یقال هو لاینی یفعل کذا ای
او پیوسته میکند چنان و وَنِی
فی الامر وَنًی. کسمع ضعف
لغة فی ونی
اِیْنَاء. سست گردانیدن و ماندگردانیدن
تَوْنِیَة. بیکار سست درکار
یافتن کسے را
تَوَانِی. ماندگی و سست گردیدن
و کوتاهی کردن یقال توانی

فی حاجته ای قصر فیها

بَابُ الواو فَصْلُ الواو

و و ل

آوَّل. نخست قال هذا موضع
ذکره فی و ال قال النحاة اوائل
بالهمزة اصله اوّل لکن لما
اکتنفت الالف واوین ثم الیت
الاخیرة الطرف فضعفت
و کانت الکلمة جمعا و الجمع مستثقل
قلبت الاخیرة همزة و قد
یقلبون فیقولون الاواّل

و و ه

وَاهًا لَه. بالفتح و التنوین
وقد یترك تنوینه کلمه است
که وقت شگفت برچیزی خوش
آینده گویند واها له ما اطیبه
یعنی شگفت چه خوش است کلمه
هم یقال واها له ای دریغ برای او

و ا و

وَاو. حرفی است از حروف هجا
و یقال وَوَّیْتُهَا و آن مرکب
است از واو و یاء و یقول ابو
علی وارسند و الیقول الخفش
و آن از اقسام است که می آید
حروف لینه انشاء الله تعالی

بَابُ الواو فَصْلُ الهاء

و ه ب

وَهْب بن حُذَیْفَة. بالفتح
و وُهَیْب بن زمعة و وهب
بن عبد الله و وهب بن عمیر
صحابیان اند و وهب بن کیسان
و ابو عبید الله وهب بن مُنَبِّه
و مقدمان از تابعیان و وابو
وَهْب صفوان بن امیه
صحابی است و ابو وهب یلم
بن هوشع تابعی و ابو وهب
عبد الله بن عبید الله کلاعی
از مکحول روایت دارد
وَهَب. محرکه بخشش و از
اعلام است
وُهَیْب. کزبیر از اعلام است
و ابوبکر وُهَیْب بن خالد بصری
از هشام بن عروه روایت میکند
وَهُوب. کصبور بخشنده
و اهِب. بخشنده و کوهی است
مر بنی سلیم را و از اعلام است
وَهَّاب. کشدان نیک بخشنده
وَهَّابَة. بالتاء مثله والهاء
للمبالغة
وَهْبَان بن نُفَیْبَة کسکران
محدث است
وُهْبَان بن تَلُوص کعثمان
شاعری است
وَهْبِین. بالفتح موضعی است
مَوْهَب. کمقعد نام مردی
مَوْهَبَة. کمقعدة ومیش وابر
که هر جا بار و دلغه است بضعا
و نام مردی و آبگیر کوچك بکسر ها
و ه مغاکی در کوه که آب گرد آید
در وی مَوَاهِب جمع
مَوْهِب. کمجلس بخشش
موهبة بالتاء مثله
(ف) وَهَبَه لَه وَهْبًا. بالفتح
و التحریك و هبة کعدة بخشید
آن را و لاتقل وهبکه ادحکاه
ابو عمرو عن اعرابی واهب
لغت است از ان وَهَبْنِی
فعلت یعنی انگار کرده ام هو
بمعنی احسب یتعدی الی
مفعولین تقول هب زیدا
منطلقا و لا یستعمل منه ماض
و لا مستقبل بهذا المعنی
و وَهَبَنِی الله فداك شارت
کند مارا
(ف ح) وَهَبَه وَهْبًا چیره
شد بر وی در نبرد مواهبت
اَصْبَحَ فُلَانٌ مُوْهِبًا کمحسن
ای معد آماده را
مُوْهَب. کمکرم آماده یقال
طعام موهب
اِیْهَاب. آماده نمودن یقال
تَوَهَّبَ آنرا دست داد و لازم
لازم متعد همیشه بودن چیز یقال
اَوْهَبَ کنه الشیء
مُوَاهَبَة. نبرد کردن بخشش
تَوَاهُب. یکدیگر را بخشیدن
اِتِّهَاب. بخشش پذیرفتن
اِسْتِیهَاب. بخشیدن خواستن

و ه ب ل

وُهْبِیل بن سعد بن مالك
بن نخع. پدر بطنی است از ان
بطن است علی بن مدرك
وُهَیْبِلی محدث

و ه ت

وَهْتَة. بالفتح افتادگی سخت
(ض) وَهَتَه وَهْتًا فشرد آنرا
یا سخت فشرد و بدیوار و جز آن

تنگ کرد وکوفت
إيهات. بوی گرفتن گوشت یقال
أوْهَتَ اللحمُ وأَهَتَ ای انتن

وهث

وَهْث. بالفتح کوشیدن وتهیدن
در چیزی وسخت سپردن زیر پاے
والفعل من ضرب
تَوَهُّث فی الامر بغور نگریست
در آن کار

وهج

وَهَج. محرکة سوزانی آتش و
افروختگی آن اسم است
تَوَهُّج. کامیر افروختگی یقال
لها وهیج ای توقد
(ض) وَهَجَت النارُ وَهْجًا.
بالفتح وَوَهَجانًا محرکة افروخته
شد آتش
إيهاج. آتش افروختن
تَوَهُّج. افروخته شدن آتش
ودمانش گردیدن بوی خوش و
درخشیدن گوهر

وهد

وَهْد. بالفتح زمین پست ہموار
وَهْدَة بالتاء مثله اوهد کافلس
ووِهاد کالکتاب ووُهدان
بالکسر جمع مغاک در زمین
اَوْهَد کاحمد روز دوشنبه
آو اوهد جمع
تَوْهِید. گستردن فرش را
تَوَهُّد. گائیدن زن را

وهر

یوسف بن ایوب بن وَهْرَة بالفتح
محدث است
وَهَر. محرکة افروختگی پرتو آفتاب
بر زمین چنانکه اضطراب آن بچه
نمایان گردد
وَهْرَان. کسکران بندرگاهی
است وشهری در اندلس از آنجاست
عبد الرحمن بن عبد الله استاد
ابی عمر بن عبد البر وموضعی
است بپارس
(ض) وَهَرَهُ وَهْرًا. بالفتح
درکاری دشوار انداخت او را
که راه رهای ندارد
تَوْهِير. انداختن کسے را در
امری که روی رهای ندارد
تَوَهُّر. گذشتن بیشتر از شب بیشتر
از زمستان وفرو دویدن ریگ
ومضطر کردن کسے را در سخن بحیثیتی
که متحیر ماند در آن
إستيهار. بیقین دانستن یقال
انا مستوهر به ای مستیقن

وهز

وَهْز. بالفتح مرد کوتاه بالا استوار
خلقت درشت اندام میانه قامت
ونیز وَهْز. سپردن زیر پای ودو
کردن وراندن وبرانگیختن وکش
کشتن میان دوناخن وبهمه دست
زدن یقال وهزته اذا اخذته
بثقل یدک والفعل من ضرب
وِهازة. کالکتابة رفتار زن نیکوتر
اَوْهَز. نیکو رفتار
مُتَوَهِّز. کمعظم سخت سپرنده زیر
پاے
مُتَوَهِّز. بکسر الهاء سخت سپرنده
زیر پاے
تَوَهُّز. برجستن وسپردن شتر
گران بار

وهس

وَهْس. بالفتح سختی رفتار ودراز
ورفتار سخت وشتافتن ودست
درازی نمودن بر خویش وتبار
وحیله نمودن وسخن چینی کردن و
کوفتن وشکستن وسپردن زیر پای
والفعل من ضرب
وَهِيسَة. کسفینه بلغ بریان کرده
کوفته بروغن یا چربش آمیخته
وَهَّاس. کشداد شیر بیشه و
دلیر است
مُوَاهَسَة. شتافتن وراز گفتن
تَوَهُّس. شتافتن وپای در زمین
بر زمین در رفتار یقال موتوهس
الارض فی مشیه ای یغمزها
غمزا شدیدا وبطرز نیکو رفتن
شتر ونیز تَوَهُّس. رفتار گران بار
تَوَاهُس. شتاب رفتن

وهش

تَوَهُّش. سودگی وبے کفشی پای
ورفتار گران بار

وهص

وَهْص. بالفتح شکستن چیزی
نرم وسست با میان کار واک وسر
شکستن وسخت سپردن زیر پاے
وسخت بر زمین زدن انداختن
بدرستی منه الحدیث ان آدم
حین اهبط من الجنة وهصه
الله تعالی ای کانما رمی به
وهصه الی الارض وخمی کردن
والفعل من ضرب
وَهْصَة. بالتاء زمین که ہموار است
وَهَّاص. کشداد بسیار عطار
بنو مَوْهَصی. بالفتح مقصورا
بندگان
رجل مُوَهَّص الخلق. مردی که
گویی استخوانها پس یکدیگر
در آمده
رجل مُوَهَّص. کمعظم اسے
موهوص

وهض

وَهْضَة. بالفتح زمین ہموار
پست یا زمین گرد پست ہموار
ووَهْضَة من مغ رفظ زمین پست
مغاک غرفظ نک لغت فی وهط

وهط

وَهْط. بالفتح لاغری وگروه و
بوستان وغرفطستان ویقال وهط
من عشر یعنی عشرستان کما یقال
عیص من سدر ونیز وهط
نام حدیقه که عمرو بن عاص را بود در
طائف بر سه گروه انوح وادوح الکوشر
بزه لکحبوب بود وقیمت هر چوبی
درہمی ونیز شکستن وسپردن زیر پاے
ونیزه زدن وسست وضعیف شدن
والفعل من ضرب
وَهْطَة. بالفتح زمین پست مغاک
وَهْط ووِهاط. بالکسر جمع
اَوْهاط خصومتها
إيهاط. سست وگران گردانیدن
ومغلوب ساختن ودر مکروه ہلاکت
انداختن وبر زمین زدن چندانکه
نتواند که برخیزد وکشتن

توهّط فی الطین۔ فرو شد در گل ولای + و توهّط الفراش گسترد آن را

و ہ ف

وِهافة۔ ککتابت بالفتح خدمت گری کلیسا و مُهیفة بالضم وشد الیاء کالمُنیفة وهِیفیّة بکسرتین وشد الیا عمثله

وَاهِف۔ خادم کلیسا و مجاور آن

(ض) وَهَفَ النبات وَهَفاً بالفتح و وَهِیفاً کامیر برآورد گیاه و سبز شد و گوالید + وَهَفَ فلانٌ۔ نزدیک شد + وَهَفَ لهم شیٔ من الدنیا۔ پیش آمد و آشکار گردید + وَ وَهَفَ لی الشیٔ نزدیک رسید و حاصل شد آسان گردید و یقال کلما وهف له شیٔ اخذه ای لا یبالی حلالا کان او حراما و وَهَفَ وَهْفاً بالفتح و وِهافة ککتابة خادم کلیسا گشت

اِیهاف۔ نزدیک رسیدن چیزے و آسان گشتن و یقال ما یوهف لشیٔ الا اخذه ای ما یترفع

و ہ ق

وَهَق۔ محرکة و یسکن کند اوهاق جمع یا معرب ست و رسن که در گردن ستور اندازند و لهی بند کنند و فی حدیث عائشة فی ابیها نبض رسول الله صلے الله علیه وسلم وهو عنه راضٍ فقد طوقه وهق الاماٰنة یعنی الصلوٰة

(ض) وهقه عنه۔ بندکرد آنرا و بازداشت از آن

مُواهقة۔ برابری و نبرد کردن در رفتن با یکدیگر و گردن دراز کردن شتر در رفتن و برابری کردن آن در آن

توهّق فلانا فی الکلام۔ متحیر و مضطر کرد او را در سخن بچیزے حیرت ناک + و نیز توهّق سخت گرم و غدود سنگریزه

تواهق۔ برابر گردیدن قوم در کرده و باهم رفتن شتران

و ہ ل

وَهِل۔ بالفتح ترسنده و بیمناک

وَهْلة۔ بالفتح و یحرک اول هر چیزے یقال لقیته اول وهلة ای اول شیٔ + و نیز وَهْلة ترس و بیم

وَهِل۔ ککتف ترسنده و سست لقیته اول واهلة ای اول وهلة

(ف ط) وَهَلَ الی الشیٔ وَهْلاً بالفتح گمان برد در آن و دلش بجاے رفت که قصد آن نبود

(س) وَهِلَ وَهَلاً۔ بالتحریک سست گردید و ترسید + وَهِلَ عنه و فیه۔ غلط کرد در آن و سهو نمود و فراموش کرد + و نیز وَهَل بیم و بددلی و غلط و نسیان

توهیل۔ ترسانیدن

توهّل۔ تعریض کردن و سخن سربسته گفتن بکسے تا در غلط افتد تقول توهلت فلانا اذا عرضته لان یوهل ای یغلط

مُستَوهَل۔ بکسر الها ترسنده و مُستوهَل بفتحها مثله و سست

و ہ م

وَهْم۔ بالفتح انچه در دل گذرد با گمان و اعتقاد مرجوع او هام جمع و راه فراخ و مرد بزرگ جثه و شتر رام فربه توانا وَهْمة مونث اوهام و وهوم و وُهُم ککتب جمع و یقال لا اوهم من کذا ای لا بد منه

تُهَمة کهمزة بدگمانی اسم است

تهیم کامیر تهمت نهاده

(ض) وَهَمَ فی الشیٔ وَهْماً بالفتح رفت دل او بجای که مراد نبود و این معنی از حسب نیز آید

(س) وَهِمَ فی الحساب وَهَماً محرکة غلط کرد در حساب

اِیهام۔ غلط کردن در حساب و یقال اوهم کذا من الحساب ای اسقط و بگمانے افگندن یا رفتن دل بسوی چیزے بے قصد آن و گذاشتن یقال اوهم من صلاته رکعة و اوهمت الشیٔ اذا ترکته کله و تهمت نهادن کسی را

اتّهام۔ کافعال تهمت نهادن برکسے یقال اتهمه بکذا اتهاما

توهیم۔ بگمانی افگندن و در غلط انداختن

توهّم۔ گمان بردن

اِتّهام۔ کافتعال تهمت نهادن کسی را و تهمت پذیرفتن و بدنام شدن مُتَّهَم لغت است ازان

و ہ ن

وَهْن۔ بالفتح سستی و مرد کوتاه درشت اندام و مقدار نیم شب یا پاره دراز از آن و شتر انبوه

وَهِین۔ کامیر آنکه در پاس و همراه مزدوران باشد تا بر کار برانگیزد آنها را

وَاهِن۔ مرد سست وَاهِنة مونث وُهُن بالضم جمع

وَاهِنة۔ استخوان کوتاه پهلو و مهرهٔ گردن و استخوان بازو و استخوان سخت پهلو اسپ متصل سینه و باد که در دوش یا بازو یا اضلاع حادث شود وقت پیری و زن سست

وَهْنانة۔ بالفتح زنی که در وی اندکے سستی و فتور باشد وقت برخاستن و رفتن

مَوْهِن۔ کمجلس مقدار نیم شب یا پاره دراز از شب

مَوْهُون۔ مرد سست مَوْهُونة مونث

(ض ح ك) وَهَنَ فی العمل وَهْناً۔ بالفتح و یحرک سستی کرد در کار و سست گردید + و نیز وهن سست کردن لازم متعدد و در نیم شب درآمدن

اِیهان۔ سست کردن و در مقدار نیم شب درآمدن

توهین۔ سست گردانیدن

توهّن۔ سست شدن یقال توهن له اوله

و ہ ہ

وَهّ۔ بالفتح اندوه و یقال و یها من کذا منونا ای وَهّ کاُفّ اف

فرس وَهْوَهٌ۔ کفدفد اسپ شادمان تیز وَهْوَاه بالفتح مثله و نیز وَهْوَاه۔ شیر غران و حایل

بماده

وَهْوَهَة ۔ آواز گلوی اسپ کہ بعد صهیل آید و نیز وَهْوَهَةٌ برگردانیدن سگ آواز در گلو از ترس و بیم و بانگ کردن خر نرماده از شفقت و باندوه ناله و بانگ زن دغریدن شیر و فریاد کردن مرد از بیم و ترس

مُوَهْوِهَة ۔ للفاعلة زنے کہ از بہری گوشت لرزد

تَوَهْوَهَ الْاَسَدُ ۔ غرید شیر

و ه ی

وَهْي ۔ بالفتح شگافت چیزی و در کیسہ آن وُهِي کدلی و اَوْهِيَة جمع یقال فی السقاء وَهْيٌ وُهَيَّة مصغر آن دهی خرق قلیل

وَهْيَة ۔ بالتا کهینه گی ادیم و جز آن ومنه قولهم غادر وَهْيَةً لا تُرقع ای فتقا لا تُسد علے رُتقه

وَهِيَّة ۔ کغنیة مروارید و شتر کشتنی سطبر فربه

اُوْهِيَة ۔ بالضم کرونیه هوا و هوای میان اعلا کوه تا فرنگها و

وَاهِيَة ۔ سست و دریده کل مُسْترخ فهو واهٍ

(ف س) وَهِي ۔ کعنیده شگافته شد مشک وسست و فروهشته گردید بند و رسن آن وفی المثل خل سبیل من وهی سقاؤه ومن هُرِیق بالفلاة ماؤه یضرب لمن لا یستقیم امره و وَهِي ریخت ریخته شدن ابر و گول گردیدن و افتادن ضعیف شدن و بوسیده و کهنه گردیدن رسن و نزدیک گردیدن دیوار با فتادن

اِیْهَاء ۔ دریده گردانیدن یقال اَوْهَيْتُ السِّقَاءَ فَوَهِيَ و هوان یَتَهَیَّأَ للخرق شکستن یقال اوهی الیه فاوهی ای اصابها کسرا و ما اشبه ذلك

بَابُ الْوَاوِ فَصْلُ الْيَاء

و ی ب

وَيْب ۔ بالفتح وای کلمه تحقیر است یا کلمه وعید مثل وَيْل ویقال وَيْبَكَ بالنصب و وَيْبٌ لَكَ و وَيْبٌ لزيدٍ بالرفع فيهما و وَيْبًا لَهُ بالنصب و وَيْب كَنُو وَيْبٌ و وَيْب غیره بالجر و ويب زيد بالنصب والجر و وَيْبُ فلانٍ بكسر الياء ورفع فلانٍ عن ابن الاعرابی اما الرفع مع اللام علی الابتداء اجود من النصب والنصب مع الاضافة اجود من الرفع ومعنى الكل الزمه الله تعالی وَيْلًا ويقال وَيْبًا لهذا ای عجبا

وَيْبَة ۔ بالتاء بیست و دو یا بیست و چهار مد است

و ی ج

وَيْج ۔ بالفتح چوب فدان

و ی ح

وَيْح ۔ بالفتح وای کلمه ترحم است چنانکه وَيْل کلمه عذاب وقال الیزیدی هما بمعنی یقال وَيْحٌ لزيدٍ و وَيْحًا له رفعه علے الابتداء و نصب بالفعل و وَيْحَ زَيْدٍ و وَيْحَهُ نصبهما به ایضا و وَيْحما زيد بمعناه ام مکه وی فوصلت بحاء مرة تحاء مرة و بلام مرة و بباء مرة لیبین

و ی خ

وَيْخ ۔ بالفتح وای کلمه زجر است مثل وَيْح وَيْس و وَيْه و وَيْل و وَيْب لیکن کلمه است که هفتم ندارد

و ی س

وَيْس ۔ بالفتح وای کلمه است که در محل رافت و استملاح کودکان مستعمل شود و نیز وَيْس ۔ درویشی خواسته مردم از اضداد است یقال اَيْقِي وَيْسًا یعنی یافت مطلوب و خواسته خود را

و ی ل

وَيْل ۔ بالفتح در آمدن بدی و شر و دردمند نمودن مصیبت زده ساختن و نیز وَيْل ۔ وای سختی یقال وَيْلَهُ و وَيْلَكَ و وَيْلِي و آن کلمه وعید و عذاب است و تقول وَيْلُ الشيطان مثلثة اللام مضافة و وَيْلًا له منونة مثلثة و در ندبه گویند وَيْلَاهُ و نیز وَيْل ۔ نام وادی است در جهنم یا نام چاهی یا دروازه در آن

وَيْلَة ۔ بالتاء رسوائی ویقال یا وَيْلَنَا عند التهلف والتعجب

وَيْلٌ وَيْلٌ ۔ کتف مبالغه است کرجل ویل کامیر و ویل ثاثاء کذلك رجل ويل

وَيْلِمَة ۔ بالفتح وکسر اللام وضمها مرد زیرک تیز فهم ویقال للمستجاد وَيْلِمّهِ ای وَيْلٌ لِاُمِّهِ کقولهم لا اب لك فركّبوه وجعلوه کالشئ الواحد ثم الحقوه الهاء مبالغة کداهية

تَوَيُّل ۔ وَيْلَاه و بسیار گفتن یقال وَيْلَكَ و وَيْلٌ لَهُ ای اکثر له من ذکر الويل

تَوَيُّل ۔ بویل دعا کردن برای چیزے که فرو آید

تَوَايُل ۔ بریکدیگر ویل گفتن یقال هما يتوايلان

و ی م

وَيْمَة ۔ بالفتح تهمت و سخن چینی و شهریست بطبرستان و شهرستانی در اندلس یا آن وَيْمِيَة است

و ی ن

وَيْن ۔ بالفتح انگور سیاه و وَيْنِي الكسكری موضعیست

و ی ه

وَيْه ۔ بالفتح وه کلمه تحریض و اغراء است وتكون للواحد والجمع والمذكر والمونث يقال وَيْهِ يا فلانُ و وَيْهًا يا فلانُ كما تقول دُونَكَ فلانُ يعني حَلَاهِنين يا فلان سيبويه لقب عمرو بن عثمان شیرازی امام نحویان و نحویان وهو مركب من الاسم والصوت و بنی الاسم على الفتح والصوت على الكسر و جعلا اسما واحدا و کسر لهاء و كذا عمرويه وسعكو

بج

مخوها ومنهم من اعربه
كاعراب ما لاينصرف يقول
هذا سيبويه ورايت سيبويه
وثناه وجمعه فقال سيبويهان
وسيبويون ويعربه يقول
في التثنية ذوا سيبويه كلاهما
سيبويه والجمع ذوو كلهم سيبويه

وى ى

وَيْ. بالفتح وسكون اليا كلمهٔ
تعجب است يقال وَيْكَ وَوَيْ
لِزَيْدٍ ومعنى..... آيد منها كانه
لا يفلح الكافرون وتدخل على
كأنّ المخففة والمشدّدة +
ونيز وَيْ. كنايه است از ويل
وقوله تعالى وَيْكَأَنَّ اللّٰهَ يَبْسُطُ
الرِّزْقَ وروى سيبويه
عن الخليل انها وى مفصولة
من كان ونحيل معناه الم تر
وقيل ويك بمعنى ويلك حذف اللام
حكاه الفراء وقيل اِعْلَم

الكِتَابُ السَّابِعُ العِشْرُونَ

فِي الهَاءِ

بَابُ الهَاءِ فَصْلُ الهَمْزَةِ

ه ء ء

هِيْءُ. بالكسر اسم صعد است
هَأهَأَة را
هَأهَأَ. كفد فدمرد تيك خنده
كما هاهاه كصلصال مثله + ونيز
هَأهَأَ. كلمه است كه بدان
شتر را زجر كنند

هِيْءُ هِيْءُ. بالكسر والسكون كلمه
است كه بدان شتر را بعلف
خوانند
هَأهَأَ بالاول هَأهَأَة بالكسر
مكاهاها. بالفتح خواندن شتر را
بعلف بلفظ هِيْءُ
يا زجر كردن را بلفظ هَأ
هَأ + ونيز هَأهَأَة
خنديدن

بَابُ الهَاءِ فَصْلُ البَاءِ

ه ب ء

هَبْءٌ. بالفتح قتيا است از حرز
هَنَاءَة. بالفتح زينت مر
غلفان را

ه ب ب

هَبَّة. بالفتح يكبا يقال اَتَيْتُهُ
هَبَّةً اي مرة
هِبَّة. بالكسر حال وجامه كهنه
وپاره از جامه هِبَب جمع
وساعتى كه ازهنگام باقى باشد و
دستى از روزگار وبالفتح فيهما
يقال عشنا هِبَّةً من الدهر
اي حقبة. ودوانى شمشير ونيزه
درضربه وخرش آن يقال سيف
ذو هِبَّة بالفتح اى ذو مضا
هَبِيْب. كامير باد گرد انگيز
هَبِيْبَة مثله
هُبَيْب بن مغفل. كزبير
صحابى است + ووادى هُبَيْب
كه در راه اسكندريه واقع است
منسوب بوى
هَبَاب. كسحاب گرد وهوا كه
از روزن پديد آيد در آفتاب
ولكتاب نشاط شتر در رفتن
ولنيغ
هَبُوْب. كصبور باد گرد انگيز
هَبُوْبَة. بالتاء مثله
هَبْهَب. كجعفر تيز رو وگرگ
سبك تيز رفتار
هَبْهَبِيّ. بالفتح وتشديد اليا،
مرد نيكو سرود گوى شتران ونيكو
خدمت وقصاب وشتر گشن تيز
رو وشتاب وشتر سبك وشبان
گوسپندان يا گوسپند نر
هَبْهَبِيَّة. شتر ماده سبك وشتاب
ثوب اَهْبَاب. جامه كهنه پاره
پاره شده
ثوبٌ هَبَائِب. جامه كهنه دريده
هَبْهَاب. بالفتح تيز رو ونيك
بانگ ودريا دكننده وسراب
وبازى است مردكودكان را
تَيْسٌ هِبْهَاب. بالكسر نگر نيك
تيز شده بگشنى وبانگ كننده
رن هَبَّتْه هَبًّا وهَبَّة. بالفتح
وهِبَّة. بالكسر بريد آنرا وهَبَّ
يفعل كذا. گردن گرفت آن را
ومن اين هَبَبْتَ يعنى از كجا آمدى
ونيز هَبَّ بالفتح وهُبُوْب بالضم
وزيدن باد وهَبِيْب. كامير مثله
وبيدار شدن ونشاط رفتن شتر
وجز آن وتيز ونيك شتاب رفتن
هِبَاب. كتاب مثله يقال هَبَّ
البعير في السير هبابا اذا
نشط. وجنبيدن ودرخشيدن
شمشير ومدتى غائب بودن
كسى ودشكست خوردن يقال
هَبَّ في الحرب اذا انهزم ثم
وخواندن گشن را بگشنى يقال
هَبْهَبْتُ بالتيس اذا دعوته
لينزو
(ض ن) هَبَّ التَّيْسُ هَبِيْبًا.
كامير وهِبَابًا بالكسر كتاب وهِبَّةً بالكسر
بانگ كرد ونيكو وقت گشنى تيز شد
(س) اَيْنَ هَبِبْتَ هُنَا. كجا
پنهان شدى از من
هَبْهَبَة. بانگ كرد وتيز شدن
گشن وخواندن گشن را
بگشنى وشتاب رفتن ودرخشيدن
سراب وبانگ برزدن وبيدار
شدن وذبح كردن
اِهْبَاب. بيدار كردن از خواب
تَهَبُّب. نيك دريدن
تَهَبْهُب. كهنه شدن جامه و
ودريدن آن
اِهْتِبَاب. تيز شدن وبانگ
كردن نكه وقت گشنى تيز مَهْتَبَب
لغتست از آن وبريدن
تَهَبْهُب. جنبيدن

ه ب ت

هَبْتَة. بالفتح سستى يقال
فى عقله هَبْتَة اى ضعف
هَبِيْت. كامير مرد بد دل ومتحير
مَهْبُوْت. مرد بد دل وشوريده
(ض) هَبَتَ هَبْتًا. مجهولا
بد دل ومتحير گرديد وهَبَتَه
زد او را وفرود آمد ودست
گردانيد وفرود افگند

هج

ه ب ت

هَبْتَرٌ. کجعفر کوتاه و بالا

ه ب ث

هَنْبَثَة. بالفتح کار و شوار و نیز شوریدگی کار و سخن

ه ب ج

هَبَجٌ. محرکة آماس پستان بسیار ماده

هَيْبَجٌ. کامیر آهو که در دو پهلوی وی دو خط دراز میان پشم شکم و پشت باشد

هَوْبَجَة. بالفتح شکم زمین یا زمین پست هموار میانهای وادی که آب دران ریزد و گو که بجاے استاده نگاه آب کنند وان را بسوے آن روان کنند و ازان نوشند

هَبَيَّج. کعملس لغة فی الهَبَيَّخ بالخاء معجمة

هَوْلَج. برغزارها است بسیار

ف هَبْجَة بالعصا هَبْجًا. بالفتح زد او را بچوب دستی

مُهَبَّج. کمعظم گران جان

تَهْبِيج. آماسانیدن پستان ناقه را

تَهَبُّج. آماسیدن

ه ب خ

هَبَيَّخ. کعملس گول فرو هشته اندام و مرد بے خیر و دو بار بزرگ وجوی کلان و نا در و و باری فرو کوک نوجوان نازک پر گوشت

هَبَيَّخَة. کعملسة زن شیرده و دختر نازک جوان پر گوشت و نیز نوعے از خرامش

هَبَيَّخَى. مقصورا نوعی از خرامان

رفتارے

اِهْبَيَّخ اِهْبِيخَاخًا. رفت برفتار هبیخی

ه ب د

هَبْد. بالفتح حنظل یا دانه آن هَبِيْد کامیر مثله فیهما

هَابِدَة. زن حنظل چیننده هَوَابِد جمع

هَبُوْد. کصبور نام مردی آبی است عمرو بن جعد را و آنهیست یا موضعی در بلادبنی نمیر و گاهی آنرا هَبَابِيْد نیز گویند

(ض) هَبَدَ الهَبِيْدَ هَبْدًا. بالفتح شکست حنظل را و پخت و چید آن را + وهَبَدَ فلانًا. حنظل خورانید او را

تَهَبُّد. حنظل چیدن و شکستن آنرا و یقال یتهبّد الظلیم اذا استخرج ذالك لیاكله

اِهْتِبَاد. حنظل چیدن و شکستن آنرا و دانه برآوردن و تر نهادن آنرا تا تلخی از وی بیرون رود

ه ب ذ

هَبْذ. بالفتح دویدن و شتاب رفتن و نرو و پریدن والفعل من ضرب

هَابِذَة. ناقه شتاب رو

اِهْبَاذ. شتابی کردن در رفتن و در پریدن

مُهَابَذَة. بمعنی اهباذ است

اِهْتِبَاذ مثله

ه ب ر

هَبْر. بالفتح هموار و پست از زمین و ریگ هُبُوْر وهُبُر بالضم

جمع + و نیز هُبُوْر بگمها سهبور بزرگ بر پشتها فرهبه + هَبْر ضرب در دنبا یا ضرب که پاره گوشت جدا برد وصف بالمصدر

هَبْرَة. بالفتح مهره است که زنان مردان را بدان بند کنند و پاره گوشت بے استخوان یا پاره فراهم آمده از گوشت و بطنی است از سهلان نام مردے

هُبْر. بالضم آنچه از کتان بشفتند بشانه و خسته انگور

جمل هَبِرٌ. ککتف شتر بسیار گوشت ناقة هَبِرَة مونث +

و بعیر هَبِرٌ و بُرٌ شتر پر گوشت و پشم

هِبْرِيَة. بکسر الهاء والراء ریشه ریزه پنبه و پشم و پر که بپرد و چرک و سبوسه سر ابریة بالهمز مثله

هَبِيْر. کامیر زمین پست هموار که گرد وی بلند باشد هُبُر بضمتین و اَهْبِرَة جمع و ریگ پست و هموار و فرج زن و هَبِيْر سیار ریگستانی است نزدیک زرود +

وضرب هَبِيْر. ضرب که گوشت را ببرد

هُبَيْرَة بن شبل کسفینة صحابی است

هُبَيْرَة بن سعد. کجهینة مردے که مفقود شد منه المثل لا آتیك هُبَيْرَة بن سعد ولا آتیك اَلُوَة بن هُبَيْرَة یعنی هرگز نیایم ترا و ذلك لانهما فقدا فلم نعلم لهما خبرا فاقاموا هُبَيْرَة و اَلُوَة مقام الدهر فنسبوهما + و نیز هُبَيْرَة. گفتار خرو ابوهُبَيْرَة

غوک نر + و اُمّ هُبَيْرَة. غوک ماده

هَبُّوْر. کصبور عنکبوت

هَابِر. نام مردے + و ضراب هَابِر. ضرب که گوشت را ببرد

جمل اَهْبَر. شتر گوشتناک ناقة هَبْرَاء مونث

هَبِر. ککتف بریده

هَبَّار. کشداد کپے بسیار پشم و از اعلام است + وهَبَّارَان دو ماه میان زمستان از ماههاے رومی یعنی کانون اول و کانون دوم + وهَبَّار بن اسود وهَبَّار بن سفیان صحابیان اند + و سیف هَبَّار. تیغ بران

هَبُّوْر. کتنور مورچه ریزه

هُبَارِيَة. کعلابطة ریشه ریزه پنبه و پشم که بپرد

ریح هَابِرِيَّة. بیاے مشدد باد گرد ناک

هَوْبَر. کجوهر یوز یا بچه یوز و سوسن یا سوسن سرخ و کپے بسیار موی و موضعیست که در آن درخت قتاد بسیار است و منه المثل دون الظلمة خرط قتاد هَوْبَر و یزید بن هوبر حارثی رئیسی بود که کشته شد

هِنْبِر. کزبرج بچه کفتار و خر کره و اُمّ الهِنْبِر. ماده خر رباعی والنون زائدة و سیجیٔ لغاته و معانیه

ز ن ا هَبَرَ اللحم هَبْرًا کان پاره پاره برید گوشت را ... و هَبَرَ من اللحم هَبْرَة. برید پاره

او پاره از گوشت • ونیز هَبْر در قراءت بر سرایت وقف کردن آن مکروه است
(س) هَبِرَتِ الابلُ هَبَرًا- محرکة بسیار گوشت گردید وفربه شد
مَهْبُورَة- بالکسر شتر ماده بسیار گوشت • واذنٌ مَهْبُورَةٌ بالفتح
الیا گوش بسیار موی یا پشمناک
اِهْبَار- نیکو فربه گردیدن
اِهْتِبَار- بی گوشت گردیدن شتر و بریدن یقال اِهْتَبَرَهُ بالسّیف ای قطعه

هـ ب ر ث
هَبْرَاثَان- بالفتح وهی است بهندوستان

هـ ب ر ج
هَبْرَج- بجعفر رفتار شتاب یکی و مرد متکبر و درهم کننده رفتار و جامه نگارین و مرد متکبر فربه دیکسر و گاو وآهو کلان سال
هَبْرَجَة- نگار کردن و درهم آمیختن رفتار را
مُهَبْرَج- بکسر بوزه تباه و فاسد مختلف المتن و ناراست

هـ ب ر د
تَرِیدَةٌ هِبْرِدَانَةٌ مُهَبْرِدَةٌ- بکسرتین شکسته سر و فراهم آورده هموار و گرد کرده

هـ ب ر ز
هِبْرِزِیّ- بالکسر و شد الیاء دست بند فارسی و دینار نو و هر چیز خوب و باد پیدار و شیر بیشه و مرد نیکو و زر بی آمیغ • و آنچه

الْهِبْرِزِی تب

هـ ب ر س
تَهَبْرُس خرامیدن یقال مر یَتَهَبْرَس

هـ ب ر ق
هَبْرَقِیّ- بجعفری و هبرزی آهنگر و زرگر و گاو دشتی

هـ ب ر ک
شبابٌ هَبْرَکٌ- بجعفر جوانی تمام • وشابٌ هَبْرَکٌ- جوان تمام جوانی نیکو اندام هُبَارِکٌ کعلابط مثله
هَبْرَکَة- بالتاء دختر نازک اندام

هـ ب ر ک ع
هَبَرْکَع- کسفرجل مرد کوتاه قامت

هـ ب ر ک ل
هَبَرْکَل- کسفرجل جوان خوب اندام نیکو تن

هـ ب ر م
هَبْرَمَة- کدحرجة بسیار خوردن و بسیار سخن گفتن

هـ ب ز
(ض) هَبَزَ هُبُوزًا وهَبَزَانًا محرکة مرد یا ناگاه مرد • ونیز هَبْز بالفتح گوشت گرفتن شتر یا بریدن پاره بزرگ از گوشت

هـ ب س
هَبَس- محرکة گل نیرو که آن را منثور و شام نیز نامند

هـ ب ش
هَبْش- بالفتح فراهم آوردن و ورزیدن و دوان بضرب

ورد ناک یا عام است ورسیدن چیزی را والفعل من ضرب
هُبَاشَة- بالضم جماعت مردم از هر قبیله و آنچه گرد آورده شود از مال
هَبَاشَة- گروه نو
هَبَّاش- بکتان بسیار راننده و فراهم گرد آورنده
مَهْبُوش- ورزیده و کسب کرده
تَهْبِیش- فراهم آوردن
تَهَبُّش- گرد آمدن و ورزیدن یقال هو یَتَهَبَّشُ لعیاله
اِهْتِبَاش- فراهم آمدن رسیدن چیزی را یقال اِهْتَبَشَ منه عطاءً اصابه

هـ ب ص
هَبَص- محرکة شادمانی نمودن و شتافتن و آزمند شکار و برخوردن چیزی شدن و بس بیقراری نمودن بر آن والفعل من سمع
هَبِص- بکتف شادمان وشتاب
هَبَصَی- بجمزی رفتار شتاب
اِهْتِبَاص- شادمان شدن و شتاب رفتن و مبالغه نمودن در خندیدن
اِنْهَبَصَ للضحک- فرو نی نمود و در خنده و مبالغه کرد

هـ ب ط
هَبْطَة- بالفتح زمین هموار پست
هَبِیط- کامیر لاغر از بیماری و گوشت رفته

هَبُوط- کصبور زمین نشیب
هَبْیَاط- بالفتح پادشاهی بود در روم
تَهَبَّط- بکسرات مشددة الباء مرغیست خاکستر رنگ که بد و پای خود آویزد و بانگ کند بیانگی که گویا میگوید انا اموت انا اموت
هِیَبْط- بالیاء التحتیة شهری است یا زمینی
مَهْبُوط- لاغر از بیماری
(ن) هَبَطَهُ هَبْطًا- بالفتح فرود آورد او را یقال اللهم غبطًا ولا هبطًا وقد مرّ فی غ ب ط • ونیز
هَبُوط- لاغر گردانیدن بیماری کسی را و زدن و در آمدن بشهری و در آوردن در شهری و کم شدن بهای متاع و کم کردن آن را و هَبْط بالفتح مثله لازم متعدیه ونیز هَبْط کم شدن و به بدی در افتادن
(ض ن) هَبَطَ هُبُوطًا- فرود آمد از بالا
اِهْبَاط- فرود آوردن
اِهْبَاط- کم شدن و فرود آمدن

هـ ب ع
هُبَع- کصرد خر و شتر بچه که در آخر نتاج زاده باشد یقال ماله هُبَعٌ ولا رُبَعٌ هُبَعَة مونث هُبَعَات و هِبَاع ککتاب جمع
(ف) هَبَعَ هُبُوعًا وهَبَعَانًا محرکة گردن دراز کرده رفت یا هُبُوع رفتار خر خاصة و بناگاه فراپیش آمدن قوم از هر جای
مُهَیْبِع- بمحسن خداوند هبع

اِسْتِهْبَاع۔ برانگیختن شتر ما بر رفتار ہبوع

هـ ب غ

(ف) هَبَغَ هُبُوغًا۔ بخواب رفت

هـ ب ق ع

هُبْقَع۔ کجعفر کوتاه بالاگرد اندام استوار خلقت سخت پے هَبَاقِع کعلابط مثله

هَبَنْقَع۔ کسمندل بزرگ نشین کول و دوست دارنده محادثت زنان و آنکه عصا در دست گرفته گدائی کند و از مردمان سوال نماید و آنکه چون نشیند برنخیزد و از جاے نرود

هَبَنْقَعَة۔ بالتاء شتر فراخ کنج و بن فروهشته لب و نیز هَبَنْقَعَه برپی پاشنه پای نشستن یا سر دو پای واداشته و سر دو ران با شکم چسپانیده بر سرین نشستن

اِهْبِنْقَاع۔ بہ نشست هبنقعه نشستن

هـ ب ك

هُبَكَة۔ کهمزة کول و زمین نرم که دران پاے فرو رود

هُبَكَات كَلْب۔ چند آب است کلب را

اِنْهَبَكَت بِهِ الْاَرْض۔ فرو برد او را زمین

هـ ب ل

هِبِل۔ کابل کلان سال گران سنگ از مردم و شتر و از شتر مرغ

ذیبٌ هِبِل۔ کهف گرگ زاینده

هُبَل کصرد نام بتے که در کعبه بود و پدر بطنیست از کلب آنهان را هُبَلات گویند

هَبِيل۔ کامیر پدر بطنیست

هُبَيْل بن وَبَرَة۔ کزبیر و هُبَيْل بن كَعْب صحابیان اند

هَبَال۔ کسحاب درختیست

هَبَالَة۔ کسحابة جست وجوے و نام ناقه

هَبَالَة۔ کثمامة موضعیست

هَبُول۔ کصبور زن گم کرده فرزند و بے فرزند و پادشاهیست عرب را و آنرا هَبُولَة یا ابن هَبُولَة نیز گویند

هِبِل۔ کعبد طمر مرد بزرگ جثه یا دراز بالا هِبِلَّة مونث نیز مردم و شتر گران سنگ سال خورده

هَبَّال۔ کشماد ورزنده حیله سازو شکار ے فریبنده

هِبِلَّى۔ کزمکی اخراش

هَابِيل۔ نام پسر آدم علیه السلام که بر دست برادر خود قابیل کشته شد و او اول قتیل است در زمین از اولاد آدم

هَنْبَل بن یحیی۔ کجنبل محدث است

هَنْبَلَة۔ رفتار گفتار لنگ نون زائده

مَهْبِل۔ کمجلس و بفتح زهدان یا راه نزه دران یا نهایت آن یا دهانه آن یا جاے بچه انسان یا جاے فرو افتادن بچه از زمین و سهمن و فرو آینده از سر کوه بطرف شعب

مِهْبَل۔ کمنبر سبک

(س) هَبِلَتْهُ اُمُّهُ هَبَلًا۔ محرکة گم کرد او را مادر وی و بے فرزند شد

اِهْبَال۔ بے فرزند گردانیدن و گران کردن گوشت کسے را و شتافتن

مُهَبَّل۔ کمعظم گران سنگ و آنکه او را هَبِلَتْك اُمُّك گویند و مرد گوشت ناک آماسیده روے

تَهْبِيل۔ ورزیدن جهت اهل و گران کردن گوشت کسے را

تَهَبُّل۔ ورزیدن جهت اهل

مُهْتَبِل۔ بکسر الباء دروغ گوی

اِهْتِبَال۔ حیله کردن و دروغ بسیار گفتن و شکار جستن و گم کردن فرزند را یقال اِهْتَبَلَ عَلَى وَلَدِهِ اے اغتنم و ورزیدن یقال اهتبل لاهله و غنیمت شمردن کلمه حکمت را و یقال اِهْتَبِلْ هَبَلَك محرکة اے علیک بشانك یعنی لازم بگیر درستگی حال خود را

هـ ب ل س

هِبْلِس۔ کزبرج کسے هِبْلِيس مثله یقال مَا بِهَا هِبْلِسٌ و لا هِبْلِيس اے احد

هـ ب ل ع

هِبْلَع۔ کعلس مرد بسیار خوار بزرگ لقمه فراخ گلو هِبْلَاع کقرطاس و هِبْلَع۔ کدرهم مثله و نیز هِبْلَع کدرهم مثله و نیز هُبْلَع کدرهم سگ سلوقی و نیز نام سگے

هـ ب ل ق

هَبَلَّق۔ کعلس کوتاه قامت

هـ ب ن

هُبُون۔ کصبور عنکبوت

هـ ب ن غ

هَبَنِّيغ۔ بفتح الهاء و الباء و النون کول

هـ ب ن ق

هَبْنَقَة۔ بالفتح شکم مرد دران یا بزمین چسپانیده نشستن

هُنْبُق۔ کقنفذ خدمتگار و چاکر

هُنْبُوق۔ کزنبور هَبَنِّيق کقندیل بفتح و هَبَنِّيق کسمیدع و هَبَّانِق کعلابط مثله

هَبَنَّق۔ کعلس کول کوتاه بالا

هَبَنَّقَة۔ بالتاء لقب ذی الودعات یزید بن ثروان و مذکور است در و دع

هُبْنُوقَة۔ بالضم نامی و اف یا هر آله سرود

هـ ب ن ك

هَبَنَّك۔ کعلس کول سست سخن چین هَبَنَّكَة مونث هر دو و نیز هَبَنَّكَة مرد کسلمند

هـ ب و

هَبْو۔ بالفتح حی است از عرب

هَبْوَة۔ بالفتح گرد و تیرگی

هَبِي۔ لوعی از آواز که بدان اسپ را برانند یعنی دور شو از من

هَبَاء۔ کسما گرد و غبار هوا که از روزن پیدا آید در آفتاب و بدو مانند یا غبار و ریزه خاک بلند رفته و پراگنده بر زمین مرد کم عقل اَهْبَاء جمع

هَبَاءَة۔ بالفتح زمینے مر غطفان را

آن ویقال هتک حرش فلان
یعنی منوار و ذلیل گردید
تهتیک - پرده دریدن شدن
للمبالغة
مهاتکة - همدیگر در تاریکی شب
رفتن یقال هاتکنا اللیل - یعنی
در تاریکی شب بسر کردیم
رجل منهتک بکسر التاء مرد
بی پروا که از رسوای باک ندارد
تهتک - دریده و شگافته گردیدن
پرده و رسوا شدن
رجل مستهتک - مرد رسوا
و بی باک
رجل متهتک بکسر التاء مرد
بی پروا که از بی پردگی و رسوائی
باک ندارد
انهتاک - دریده و شگافته شدن
ه ت ک ر
هینکور - بالفتح آنکه بیدار نشود
نه در روز نه در شب
ه ت ل
سحاب هیتل کصیقل ابر نیک
بارنده
هیتل - کاییر موضعیست
هاتل - ابر پیوسته بارنده هتل
کرکع جمع
هتلی بکسری گیاهی است
هتلان - محرکة باران سست پیوسته
(ض) هتلت السماء هتلا
بالفتح و هتولا و هتلانا بفتح الفوقیة
الفوقیة و هتلانا -
محرکة پیاپی بارید یا نیک
بارید ابر

ه ت م
هتمة - بالفتح موضعیست به کوسلمی
هتیمة - کسفینة گیاه ترش ریزه
هتیم - کزبیر نام مردی
هتامة - کثمامة شکسته افتاده چیزی
هاتم - کصاحب از اعلام است
آهتم - مرد شکسته دندان پیشین
هتماء - مونث منه حدیث او
ینهی بالهتماء ای التی تکسرت
اسنانها - و نیز آهتم لقب سنان
بن خالد لان ثنیته هتمت
یوم الکلاب
هیتم - کحیدر نوعی از درخت شور
لغة فی المثلثة
(ض) هتم فاه هتما - بالفتح
شکست دندان او را از بن یا
شکست مقدم دندان را
(س) هتم الرجل هتما
محرکة شکسته شد دندان پیشین
او از بن
اهتام - شکستن دندان از بن
یا مقدم دندان
تهتیم - سست گردانیدن یقال
ما زال یهتمه بالضرب ای
یضعفه
تهتم - شکسته شدن دندان
تهاتم - بر یکدگر دعوای
باطل نمودن
ه ت م ر
هتمرة - کدحرجة بسیاری سخن
و سخن بسیار گفتن
ه ت م ل
هتملة - کدحرجة سخن پوشیده
و سخن پوشیده گفتن
مهتمل - کمدحرج بالکسر سخن چین
ه ت ن
هتن - بالفتح پیاپی باریدن ابر
و چکیدن مثل هطل یا آن فوق هطل
است یا باران ضعیف پیوسته یا باران
یکساعت که پس آن سست شود
پستر باز عود کند هتون بالضم
و هتنان محرکة و تهتان بفتح
الفوقیة مثلثه الفعل من
ضرب سحاب هاتن و هتون
کصبور لغتست از آن هتن
ککتب و هتن کرکع جمع
تهاتن - باران باتن باریدن
ه ت و
(ن) هتوته هتوا شکستم او را
زیر پای
مهاتاة - دادن یقال هاتی
ای اعطی و تصغیره کما یجیئه
ه ت ی
هتی - بالفتح وقتی از شب یقال
مضی هتی من اللیل
هتیان - محرکة شتران ریزه
و مردم خرد و فرمایه و افزونی در
سخن یا گنه بالش و جز آن
هات یا رجل - بکسر التاء بیار
ای مرد و للمرأة هاتی یا امرأة
و للاثنین هاتیا یا رجلان للجمع
هاتوا یا رجال و هاتین یا نساء
مهاتاة - چیزی بکسی دادن و
یقال ما اهاتیک ای ما انا
بمعطیک

باب الهاء فصل الثاء
ه ث ث
هث - بالفتح دروغ و دروغ
گفتن والفعل من ضرب
هثاث - کشداد دروغ گوی
هثهثة - آمیخته شدن و ستم
کردن و شتاب فرستادن و اشتاب
بارید باران یقال هثهثت السماء
بقطرها ای ارسلته بسرعة
و سخت سپردن زیر پای
هثهاث - شبابی کننده و آمیخته
و شهر بسیار خاک و دروغ گوی
ه ث ر م
هثرمة - کدحرجة سخن بسیار
گفتن
ه ث م
هثم - بضمتین ریگ توده فرو
دویده
هیثم - کحیدر چوزه کرگس و چوزه
عقاب و ریگ توده سرخ یا زمین
نرم و موضعیست میان قاعة و
زبالة - و هیثم بن ابی سنان
از ابن عمر و ابو هریره و ابو الحصین
هیثم بن شفی از ابو ریحانة و ابو
عامر حجری روایت می کنند
(ض) هثمه هثما - بالفتح
کوفت آنرا چنانکه سائیده شد
و هثم کمعظم ماله - بیکبار
مال نیکو وجید داد او را
ه ث م ل
هثملة - کدحرجة تباهی و تباه
شدن و آمیختن

هـ ث م ن

هَثْمَنَةٌ - کدحرجة بسیاری سخن وبسیاری سخن گفتن

بَابُ الهاء فصل الجیم

ج ء

هَجأ - محرکة هر چیزے کہ سپرے گردونزد کسے

هُجَأَة - کهمزة کول

(ف) هَجَأَ جُوعُهُ هَجْأً - اسانتح وهُجُوءًا - فرومرد گرسنگی او وآرمید ونیز هَجْءُ وهُجُوءٌ - خوردن و پر کردن شکم وفرونشاندن طعام گرسنگی را یقال هَجَأ طعامکم غرثی وبجر ا بازداشتن شتر ا نرا

(س) هَجِیءَ هَجَأً - محرکة تیز گردید گرسنگی وے

اِهْجَاء - بازداشتن شتر را بجرا وفرونشاندن گرسنگی او گزاردن حق کسے را وخورانیدن چیزی را

تَهْجِئَة - هجا کردن حروف راش تهجی

هـ ج ب

هَجْب - بالفتح راندن وشتابی کردن وچوب دستی زدن الفعل منه

هـ ج ب س

هَجَبُوس - بالفتح کجز بون مرد درازکول و درشت خوے شتاب زده

هـ ج ج

هُجّ - بالضم یوغ آملغ

هَجِ - بالتخفیف والتسکین وقد ینون کلمه است که بدان سگ را زجر کنند هجا مثله

هَجِیج - کامیر زبانهٔ آتش مثل اَجِیج یا بدال مثل اراق وهراق و وادی مغاک وزمین دراز که بر شتاب آرورونده زخطی که بزمین کشند بطریق فال وکهانت

هُجَّات بالضم جمع

سَیْرٌ هَجَاجٌ کسحاب رفتار تند

ونیز هَجاج - مردم فرومایه قال ابن الاعرابی + ورکب فلان هَجاجِ کقطام وبفتح آخره یعنی برسر خود رفت وهو غیر منصرف یقال هَجاجَیک بلفظ المثنی اذا اردت ان تکف الناس عن شیء وکذا هذاذیک یعنی دور باش

هَجَاجَة - کسحابة گرد که هر چیز را فروپوشد + ورجل هَجاجة مرد کول

عَیْنٌ هَاجَّةٌ چشم بمغاک فرورفته

اِهْجِیج - کقندیل وادی مغاک

هَجْهَج - کجعفر زمین درشت خشک سال رسیده + ونیز هَجْهَجْ بسکون الآخر کلمه است که گوسپندان را زجر کنند بوے وانما حرک آخره الشاعر ضرورةً اوهو مبنی علی الفتح

هُجَهِج - کعلبط قیچقار وآب نوشیده وخورده

هَجْهَاج - بالفتح کول هَجْهاجة مثله وشتر سخت گریزنده وسخت بانگ ودراز بالا از شتر ومردم ودرشت خوی ومرد زیرک

هُجَاهِج - کعلابط سطبر

(ن) هَجَّ البیتَ هَجًّا - بالفتح وهَجِیجًا - کامیر شکست آن را وویران کرد

هَجْهَجَة - کدحرجة حکایت آواز گردان وقت کارزار وزجر کردن شتر را بلفظ هَجْ وبانگ بر زدن بر وے یقال هَجْهَجَ بالسبع وهَجْهَجَ بالجمل وپیاپی بانگ کردن شتر یقال هَجْهَجَ الفحلُ فی هدیره ای تابعه

تَهْجِیج - بمغاک فرورفتن چشم یقال هَجَّجَتْ عینُه ای غارت هَجَّجَتِ النَّاقةُ - بزه آوردن نزدیک گردید ناقه

اِهْتَجَّ فیه - ستیهید دران وتمادی کرد

اِسْتِهْجَاج - برائے دوانش خود کار کردن وشتاب راندن وندگانرا

هـ ج د

هَجْد - کفلس وکجبیر مع سکون الآخر زجر لیست مر اسپ را

هَاجِد - خوابیده وشب زنده دار ضد

هَجُود - کصبور نماز تهجد گزارنده هُجُود بالضم وهُجَّد کرکع جمع

(ن) هَجَدَ البعیرُ جِرانَهُ بالارض هُجُودًا - بر زمین نهاد پیش گردن خود را + ونیز هُجُود - بشب خفتن وبیدار بودن از اضداد است

اِهْجَاد - شب خفتن وخوابیدن وخفته یافتن کسے را و بر زمین انداختن شتر پیش گردن خود را

تَهْجِید - بیدار کردن خوابیدن یقال هَجِّدْنی فقد طال السُّرَی ای نوّمنی ومنه قول لبید قال هَجِّدنا فقد طال السُّرَی وقدرنا ان خنی الدهر غفل

تَهَجُّد - بشب خفتن وبیدار بودن از اضداد است ومنه قیل لصلوة اللیل التهجد

هـ ج د م

هِجْدَم - بالکسر وفتح الدال کلمه است که بدان اسپ را زجر کنند تا پیش رود ولغة فی اجدم قیل اول من رکبه ابن آدم القاتل حمل علی اخیه فزجر الفرس وقال هج الدّم مخففا

هـ ج ر

هَجْر - بالفتح جدای ودرازی وکلانی درخت یقال ذهبت الشجرةُ هَجْرًا ای طولًا وعظما ویقال لقیتُه عن هَجْر یعنی ملاقات کردم با وے بعد سالی یا سپس شش روز یا زائد ازان یا بعد غیبت + ونیز هَجْر نیم روز یعنی از وقت زوال آفتاب مع ظهر یا از وقت زوال تا عصر وسختی گرما ونیکو وگرامی نژاد چوان مرد وبهتر ومهار یا زه کمان و فراخی ودرازی اَهْجَار جمع یقال ما بلده الا هَجْر من الاهجار ای خسب

هَجْرَة - بالفتح سال تمام هُجَیرة مصغر آن

هج

هِجرا - بالکسر شتر لایق وفایق
مذکر ومونث دروی یکسان است
هِجرة - بالکسر جدائی اسم مصدر
است * وهِجرة الحَجیج - نزدیک
صنعای یمن است * وهِجرة
ذی غیب - قریب ذمار * ونیز
هِجرة از زمینی بزمینی رفتن وبضم
ومنه الهجرتان هجرة الی الحبشة
وهجرة الی المدینة * وذو
الهجرتین - آنکه بسوی حبشه ومدینه
هجرت کرده باشد
هُجر - بالضم سخن زشت و
بیهوده
هَجَر - محرکة شهریست بیمن
بمسافت یک شبانروز از عثر
خرما بوی نسبت کنند مذکر و
مصروف وقد یؤنث ویمنع
هَجَری منسوب بوی هاجری
کذلک علی غیر القیاس ونیز بمعنی
زمین بحرین را هجر نامند منه
المثل کمبضع تمر الی هجر وقول
عمر رضی الله عنه عجبت لتاجر
هَجَر کأنه اراد لکثرة وبائه
اولراکب البحر یروی عجبت
التاجر هجر وراکب البحر خصها
لکثرة وبائها والمعنی تاجرها
وراکب البحر سواء فی الخطر *
ونیز هجر - دهی بود نزدیک مدینه
وبسوی آن نسبت کنند قلال را
یا آن منسوب است بسوی بحرین
ونام یک حصه از روستای تاذن
هجران - دو ده است زوبار وی
در سر کوه حصین ومحکم نزدیک حضرموت

که یکی آن را حیدون ودیگری
را دمون نامند
هِجرا - یکتف بهتر وفاضلتر از
غیر خود وگران بار سست رونده
هُجر - کصرد جائی است
هَجیر - کامیر نیم روز نزدیک
زوال مثل ظهر یا از وقت زوال
آفتاب تا عصر سمی لان الناس
یسکنون فی بیوتهم کانهم قد
تهاجروا وگرمای نیم روز وسختی گرما
هجیر مثله فی الکل وفی الحدیث
کان النبی صلی الله علیه وسلم
یصلی الهجیر حتی تدحض الشمس
وحوض بزرگ فراخ هُجُر بضمتین
جمع وشورگیاه خشک شکسته
وگورخر درشت وآگنده گوشت
وکاسه سطبر وآبکی است مربنی
عجل را میان کوفه وبصره وگشن
سست وبازایستاده از گشنی
وشیر خفته
هُجَیر - کزبیر موضعی است
هِجار - کتاب زه کمان وگلوبند
وتاج وانگشتری است که فارسیان
آن را نشانه کرده بودند ورسن
که در خروگاه پای شتر بسته بر تهیگاه
یا به تنگ متصل تهیگاه آن بندند
ورسن پالان شتر
هَجُوری - بالفتح منسوباً طعامیکه
وقت نیم روز خورند
هَاجِر - سخن پریشان گوی جدای
کننده ولایق وفایق از دیگران
وقبیله است
هَاجِرة - نیم روز مع ظهر یا از

وقت زوال آفتاب تا عصر سختی گرما
هَاجِرات - رسوائیها یقال رماه
بهاجرات ای بفضائح وفواحش
هَاجِری - منسوب با معمار وآنکه
لازم گیر حضر وشهر نزد وهر چیزی
خوب گرامی وجید وجوانمرد
هَاجَر - بفتح الجیم نام مادر اسمعیل
صلوات الله وسلامه علیه وآل اجر
نیز گویند وهبتها سارة لزوجها
ابراهیم علیهم السلام لما
ایست من الولد * وبنو هاجر
بطنی است از مذحج
اَهجَر - درازتر وسطبرتر وگرامی تر
یقال هذا اهجر منه وموضعی است
بیمن که جای باش ملوک حمیر بود
وبضم عینه
هُجرَاء - کسحراء سخن زشت وبیهوده
وفائده وکفایت یقال ما عنده
غناء ذلک ولا هجراؤه
ذو هَجَران - محرکة لقب پسر
کسی از بنی میثم بن سعد که یکی
از دعاست
هِجِّیرا - بالکسر وشد الیاء عمنوی
وعادت وشان
هِجِّیری - کدلیلی خوی وعادت
وحال اِهجِیری بالکسر والقصر والمد
وهجیر کسکین وهجیرة بالتاء و
اُهجُورة کاعجوبة مثله یقال هذا
هجیراه - ای دابه وشأنه
مَهجُور - سخن پریشان وقوله
تعالی ان قومی اتخذوا هذا
القرآن مهجوراً ای قالوا فیه
غیر الحق وجدا مانده وگشن شتر

که گردن او را بپای بسته باشند
هَجرَاة هجرا - بالفتح * و
هِجرانا بالکسر جدائی کرد * وهجر
فی الصوم - از جماع باز ماند در
روزه * وهجر فی نومه او
مرضه هُجرا - بالضم وهجیری
کدلیلی واهجیری بالکسر والقصر
هذیان درائید در آن وپریشان
گفت * وهجر البعیر هجرا -
بالفتح وهجورا - هجار بست شتر
را وتنگ برکشید * ونیز هجر
وهجران گذاشتن چیزی را و
ترک دادن وگذاشتن شرک را هجرة
بالکسر مثله یقال هجر الشرک هجرة
حسنة * ونیز هجرت کفلة بسوی
ده هجرت کردن
مُهجِر - کمحسن گرامی نژاد وخوب
روی ونیکو وجید از هر چیزی
وبهتر وفاضلتر بر غیر خود وشتر
نیکو بیه خوش سیر وشتری که برفتار
وفربهی فزون باشد یقال لبعیر
مهجر وناقة مهجرة ویقال
هو الذی یتناعته الناس و
یهجرونه ای ینعتونه بعد
مُهجِر - عدو بسیار ویقال اتینا
مُهجِرین - کما یقال موصلین
ای فی وقت الهاجرة والاصیل
ونخلة مُهجِر ومُهجِرة - خرما
بن بس دراز وگسترده شاخ
مُهجِرة المجنة رسوائی وفحش
مُهجِرات جمع ومنه رماه
مُهجِرات ای بفضائح وکذا
تکلم بالمهاجر یعنی فحش وسخن

زشت گفت
اَهْجَرَتِ النَّاقَةُ. نیکو وجوان گردید وفزون شد در پیه و در رفتار + واَهْجَرَ فی مَنْطِقِهٖ و بِهٖ اِهْجَارًا وهُجْرًا. بالضم فسوس کردن وران وسخن زشت وبیهوده وفحش گفت + ونیز اِهْجَار گذشتن و وقت هجیر رفتن وبگرمای نیم روز در آمدن
تَهْجِیْر. رفتن بجاے وقت هجیر وآمدن نماز را در اول وقت منه قوله صلی الله علیه وسلم المُهَجِّرُ اِلی الجمعة کالمُهْدی بدنة و قوله صلی الله علیه وسلم لو یعلمون مَا فی التَّهْجِیر لاستبقوا الیه وهو بمعنی التکبیر الی الصلوٰة کما فسره ولیس من الهَاجِرَة
مُهَاجَرَة. از زمینی بزمینے رفتن ومنه هَاجَرَ النبی صلی الله علیه وسلم من مکة الی المدینة فدخل یوم الاثنین لاثنتا عشرة لیلة خلت من ربیع الاول فکان التاریخ منه ثم رُدَّ الی یوم الخمیس اول المحرم + ونیز مُهَاجَرَة. بریدن از جاے بدوستی بجاے دیگر
مُتَهَجِّر. بکسر الجیم نام است عبد یغوث بن عمرو بن مُرَّة
تَهَجُّر. در هجیر سیر کردن ودران وقت بجاے شدن وبمهاجران مانستن منه الحدیث هاجروا ولا تَهَجَّرُوا
تَهَاجُر. بهمدیگر بریدن وجدای کردن وفی الحدیث ما تهاجر مومنان فوق ثلثة ایام
اِهْجِمَار. ازهم جدا شدن

ه ج ر س

هِجْرِس. کز برج کپی در رو باه یا بچه روباه ومردم ناکس وخرس وهر جانور خرد که بشب گشت کند فرد در روباه برتر از کلا کموش
هِجْرِس بن حر. مردی است از اشراف عرب وفی المثل اَزْنی من هِجْرِس. ای الدب او القرد
واَغْلَمُ من هِجْرِس. ای القرد
هَجَارِس جمع + ونیز هجارس سختیهای ایام وریزه ترین باران سرما مثل پشک

ه ج ر ع

هِجْرَع. کدرهم وجعفر کول ودراز بالا سبک گوشت ودیوانه ودراز قامت لنگ وسبک سلوقی خفیف جست

ه ج ز

هَجْز. بالفتح گذشتن اندیشه بدل وآواز نرم که شنوده شود
مُهَاجَزَة. باهم راز گفتن

ه ج ز ع

هِجْزَع. کدرهم بد دل لانه من الجزع عن الحیانی

ه ج س

هَجْس. بالفتح آواز نرم که شنیده شود ومفهوم نگردد وآنچه در دل گذرد
هِجِیْسَة. کسفینة شیر برگردیده تباه شده در مشک
هَاجِس. در دل گذرنده
هَجَّاس. ککتان شیر بیشه که گوش کند آواز را
هُجَیْسِیّ. مصغرا منسوب است مربی تغلب را
مَهْجُوس. کار مشتبه وشوریده یقال وقعوا فی مهجوس من الامر ای ارتبالو واختلاط
اض هَجَسَ الشیئ فی صدره هَجْسًا. بالفتح در دل او گذشت آن چیز یا هجس گذشتن اندیشه ووسواس بدل ونیز هجس بازگردانیدن انکار خبر مُتَهَجِّس بکسر الجیم نان لطیر ما طالبی [illegible]
اِهْتِجَاس. برگردیدن

ه ج ش

هَجْش. بالفتح نرم راندن وبرانگیختن وبر آغالانیدن وآهسته بردن والفعل من ضرب
هُجْشَة. بالفتح نهضت و برخاستگی
هَاجِشَة. گروه نو فراهم آمده

ه ج ع

هَجْعَة. بالفتح خواب سبک اول شب یقال اتیت بعد هجعة ای نومة خفیفة اول اللیل
هِجْع. بالکسر مدهوش بجز دو گول
هُجَعَة کهمزه ولتف مثله
هِجْعَة. بالکسر بهات خواب ومرد غافل گول هُجَعَة کهمزة مثله
هَجِیْع. کامیر پاره از شب
هُجَیْع بن قیس. کزبیر صحابی است
رَکْب هُجَّاع. کقطام برسر خود رفت او هو تصحیف صوابه هجاج
هُجُوع. بالضم بخواب رفتن بشب تَهْجَاع بفتح الفوقیة مثله یا تهجاع خواب سبک است + و نیز هُجُوع شکستن گرسنگی را نه تا حد سیری وشکسته شدن آن لازم متعد والفعل من فتح
هَاجِع. بشب خوابنده هُجَّع کرکع وهُجُوع جمع
طَرِیْقٌ مُهْجَع بجعفر بالفوقیة راه کشاده
مِهْجَع. کمنبر غافل گول + و مهجع بن صالح صحابی است
اِهْجَاع. بتسکین دادن گرسنگی
تَهْجِیْع. نیک خواب کردن و خوابانیدن

ه ج ف

هِجْفَة. بالکسر ناحیه تر وغیلاک
هَجْفَة. کفرحة زن لاغر
هَجْفَان. بسکران تشنه
هِجَفّ. بکسر الهاء وفتح الجیم وشد الفاء شترمرغ سال خورده یا بد هیئت اندام گران سنگ از شترمرغ واز مردم ودراز سطبر وفراخ شکم هجنجف مثله
(س) هَجِفَ هَجَفًا. محرکة گرسنه شد وفروهشته گردید شکم وے + وهَجَفَت اَرْضُنَا پراگنده شد آنچه دران بود

ه ج ف ل

قوس هِجَنْفَل. بجمرش کمان سبک تیر یا سبک تیر گذار

ه ج ل

هَجل - بالفتح زمین هموار پست میان کوه یا عام است اهجال وهجال کَکتاب وهُجول وهجلات محرکة جمع + ودموع مَهجول بالضم اشک روان

طریق هُجُل - بضمتین راه تنک

هجیل - کامیر زمین هموار پست هجال ککتاب جمع

هجول - کصبور زن فراخ فرج وزن تباه کار بعضهم

هاجل - مرد خوابنده وبسیار سفر

هوجل - کجوهر دشت دور اطراف بی نشان قال الاصمعی اذا قصدت الهوجل لنفسه فهو مذکر اذا وصفت به الفلاة فهو مونث وزمین ناهموار وشتر تیز. وناقه شتاب زده وذلیل وخوار ومرد آهسته وگران وزن فراخ فرج وزن تباه کار وشب دراز وبقیه خواب یا پینکی ولنگر کشتی ومرد دراز کول شتاب زده ونوعی از رفتار یا فروهشتگی واسترخا

هجل - کقنفذ مردگان که صحکش را ناخوش دارند

ابو الهجنجل - کغضنفل مردی است

مهجل - کمجلس راه زهدان وراه آب

ن هجلت المرأة بعینها

هجلاً - چشم بگردانید زن تا اشاره کند مردی را + وهجل به انداخت آن را + قال الازهری لا اعرف هجل بمعنی رمی

هوجلة - خفتن ودر زمین هموار پست رفتن

امرأة مُهَجِّلة - کمکرمة زن که دو راه وی یکی شده باشد

اهجال - بهل وبی شبان گذاشتن شتران را وفراخ کردن بچیزی وضائع نمودن بال الهجل

عرضه تهجیلاً - زشت گردانید ناموس وی را + ونیز تهجیل الحشر شنوانیدن ودشنام دادن وبی حرمتی نمودن وبچوب وتازیانه انداختن

مهاجلة - در زمین هجل رفتن ومفاخرت کردن باهم در آب راندن ودر آب خورانیدن

اهتجال - نو بیرون آوردن چیزی را

ه ج م

هجم - بالفتح کاسه بزرگ وبچه کلان اهجام جمع وخوی وعرق وآبی است بنی فزاره را

هجمة - بالفتح گله شتر از چهل تا بیشتر از آن یا از سی تا صد یا از هفتاد تا صد یا اندکی کم از صد وسختی سرما وگرما

هجیمة - کسفینة شیر که در مشک نو ریزند ودوغ ناکرده خورند یا شیر دفزک یا جغرات شده یا شیر نزدیک جغرات شدن رسیده

بنو الهجیم - کزبیر بطنی است

ابنا هجمة - کجهینة در فارس اند

هجوم - کصبو ناگاه در آینده برکسی ودر آورنده وباد سخت که خانها ویران کند وریزن را کند وریگ برکند ونام تیغ ابی قتاده حارث بن ربعی رضی الله عنه

هجمان - بالفتح وبضم الجیم نام مردی از مذحج

هیجمانة - بالتا مروارید بزرگ وعنکبوت نر ونام دختر عنبر بن عمرو

بیت مهجوم - خیمه ستونها فرو آمده بکشادن رسنها

ن هجم علیه هجوماً - بناگاه آمد بر آن یا در آمد برکسی بی دستوری ویقال هجم الصباح هجم الشتاء + هجم فلاناً در آورد او را + هجم البیت شکسته وویران شد خانه + وهجمت عینه هجماً وهجوماً در مغاک فرو شد چشم وی + ونیز هجم همه شیر پستان دوشیدن وارمیدن چیزی وچشم فرو خوابانید وویران کردن خانه را وراندن کسی را وخوی آوردن یقال هجمته الهواجر دزائل وسست شدن از بیماری

اهجام - ودر آمدن برکسی یا برچیزی بناگاه وباز گردانیدن شتر را بسوی مراح ودور کردن وسست نمودن بیماری را یقال اهجم الله المرض عنه ودر آوردن چیزی را

اهتجام - همه شیر پستان دوشیدن

انهجام - شکسته وویران گردیدن خانه واشک ریختن چشم

ه ج ن

هُجنة - بالضم سخن معیوب وزشتی واضاعت علم وعیب یقال فیه هجنة ای عیب

هجین - کامیر ناکس وفرومایه از هر چیزی وآنکه پدرش آزاد ومادرش پرستار باشد یا پدرش از مادر بهتر باشد وحسب هجین بالضم وهجناء وهجنان بالضم ومهاجین ومهاجنة جمع

هجینة مونث هجن ککتب هجائن هجان ککتاب جمع وفرومایه ونااصل از اسپ وستور یقال فرس هجین وبرذونة هجینة ای غیر عتیق + ولبن هجین شیر که نه خالص باشد نه فله

هجان - ککتاب برگزیده از هر چیزی منه قول الشاعر هذا جنای وهجانه فیه + وکل جان یده الی فیه وشتران سپید موی وبرگزیده مذکر ومونث واحد وجمع در وی یکسان است یقال ناقة هجان وابل هجان وهجائن ایضا ای بیض کرام + ونیز هجان - رو پلید رقیل بجل هجان ابیض وزن گرامی وزمین خوش خاک مرستیوان

هجانة - ککتابة پلیدی تقول یقال هو بین الهجانة

هاجن - دختر نارسیده که او را شوی دهند وهمچنین خردسال

هج

از گوسپندان وجز آن که پیش از رسید گی کشن دهند آن را یا بز غاله ماده که قبل از بلوغ بار گیرد و فی المثل جلّت الهاجن الولد و جلّت الهاجن عن الرفد هو القدح الضخم قال ابن الاعرابی جلّت الحلبة عن الهاجن ای کبرت قال هی بنت لبون یحمل علیها فتلقح ثم تنتج وهی حقّة ، و نیز هاجن آتش زنه که بیک زدن چقماق آتش ندهد

هاجنة - نخله که اول بار آورد و نو باده نماید

غلمة اهیجنة - صغرا کودکان نا بالغ که دختران نارسیده نهند ایشان را

مهجنة - کمقعدة گروه بے خیر

مهجنی - بالفتح مقصورا گروه بے خیر مهجنی بضم الجیم و بمد مثله

(ض ن) هجنت الجارية هجنا بالفتح باجن گردید و کذا هجنت النخلة وغیرها

(ك) هجن هجنة - بالضم و هجانة ککرامة و هجونة بالضم هجین گردید مرد و ناکس و فرومایه گشت ✦ و نیز هجانة گرانمایگی و نیکوی ✦ و نیز هجنة پدر آزاد و مادر بنده بودن

اهجان - خداوند شتران گزیده شدن و بار دار کردن گشن ناقه بنت لبون را

مهجنة - کمعظمة ناقه که بجهت نجابت و اصالت آن از کشتها فرومایه و هجین باز دارند و نخله نخست بار آورده

تهجین - زشت و عیب ناک گردانیدن و هجین ساختن

متهجنة - بکسر الجیم نخله که نخست بار آرد و نو باده نماید

نخلة مهجنة - بالکسر بمعنے نخلة باجنة است

اهتجان - دختر نارسیده را گائیدن

استهجان - زشت شمردن یقال انا استهجن فعلك وهذا مما یستهجن

هجنس

هجنس - کقمطر گران سنگ

هجنع

هجنع - کعملس مرد دراز آگنده گوشت و دراز از هر چیزے و پیر موی پیش سر رفته و شتر مرغ کلانی که در آن هنوز بقیه قوت باشد

هجنعة - مونث و شتر بچه که در شدت گرما زاده باشد

هجنف

هجنف - کعملس دراز بهن

هجو

هجاة - بالفتح غوک

هجاء - ککساء شکل یقال هذا علی هجاء هذا ای علی شکله

هاجی - هجو کننده و حروف مقطعات خواننده

اهجیة - بالضم و شد الیاء آنچه بدان هجو کنند از شعر و جز آن

اهجوة - بالضم و شد الواو مثله یقال بینهما اهجیة یتهاجون بها

مهجو - هجو کرده شده

(ن) هجاه هجوا - بالفتح و هجاء الکتاب و تهجاء - بفتح الفوقیه ممدود او دشنام داد او را بشعر و نکوهید خلاف مدحه ✦ و المرأة تهجو زوجها یعنی مدت صحبت او میکند ✦ و نیز هجاء - ککساء حروف مقطعات خواندن یقال هجیت الحروف و تهجیتها

(ك) هجو یومنا - سخت گرم گردید روز

اهجیت الشعر - هجا یافتم آن را

تهجیة - حروف مقطعات خواندن

مهاجاة - همدگر را هجو کردن هجاء کالکاهجر

تهجی - حروف مقطعات خواندن

تهاجی - باهم هجو کردن

مهجوون - هجو کرده شدگان

هجی

(س) هجی البیت هجیا - بالفتح آشکار و گشاده گردید

هجیت عین البعیر - در مغاک فرو رفت چشم شتر

باب الهاء فصل الخاء

هخخ

هخ - بالکسر حکایت آواز آب بینی انداز نده

باب الهاء فصل الدال

هدء

هدء - بالفتح خوی و سیرت

هدی - بالتحتیه مثله و نیز هدء آرمیدن هدوء بالضم و هدأ بالفتح و بالتا ، و هدی کامیر مهدا کمقعد هدوء کدخول مثله یقال اتانا بعد هدء من اللیل آمد بعد آرمیدن شب آرام کردن مردم خفتن آنها و کذا اتانا فلان وقد هدأت الرجل و اللیلة ای بعد ما سکن الناس من المشی باللیل و بعد ما هدأت العیون و اتانا هدوءا ای بعد نومه یا هدء بالفتح اول شب تا یک ثلث آن یقال اتانا بعد هدء من اللیل و الفعل من فتح

هداة - بالفتح موضعیست میان طائف و مکه و نیز درا علائے مر الظهران هدوی محرکة منسوب بوے بر غیر قیاس

هداة - بالکسر قرت شب یقال مالهید اة لیلة ای قوتها

هدأ - محرکة کوزپشت گردیدن و الفعل من سمع و خو وے کوهان از بسیار بارکشی

هدأة - محرکة نوعی از رفتار

آهدأ - کاحمد کوزپشت و شتر کرا علالیش ما سیده و فرو نشسته باشد

هدآء - کصحرا شتر ماده که کوهان خرد و پژمرده شده باشد از بسیار بارکشی

هداءة - کرمانة اسپ لاغر میان خاص بالذکور

مهیدئة - حال نخست یقال ترکته علی مهیدئة ای

حالتیه التی کان علیها تصغیر
المهدأة
اِهْدَاءٌ - آرام دادن ویقال
لا اَهْدَأَهُ اللهُ تعالی یعنی دور نگرداند
خدای رنج او را و دست زدن کودک
را تا بخواب شود وکوژ پشت گردیدن
پیری کسی را و آماسیده دوش
گردانیدن

ه د ب

هُدْب - بالضم وبضمتین مژه
چشم وریشه وپرزه جامه هُدْبَة
یکی هُدْبَة بن خالد - بالضم محدثی
است معروف اَهْدَاب گکتان
وهدبة بن الخشرم شاعر است
هَدَب - محرکة شاخهای طلح و
مانند آن وهر برگ درخت که همیشه
باشد چون سرو وهر گیاه که برگ ندارد
وخود قایم مقام برگ باشد یا هر برگ
که پهنا نه باشد مانند برگ سرو
وطاق ومانند آن هَدَبَة یکی
اَهْدَاب وهداب گکتاب جمع
هَدِب - ککتف شیر بیشه
هُدَبَة - کهمزة مرغیست
هُدُب - کعتل کند خاطر عاجز
وگران جان گران سنگ
اَهْدَب - مرد بسیار مژه ودراز مژه
شجرة هَدْبَاءُ - کصحراء درخت
دراز وفروهشته شاخها
هُدَّاب - کرمان درمانده گران
سنگ کند خاطر وگران جان وبرگی
که پهنا ندارد وهَدَّابَة - یکی
هداب ککتاب جمع وریشه
وپرزه جامه وهُدَّاب النخل تیغ

شاخهای آن
هَیْدَب - کحیدر ابر فروهشته
دامن وریشه وپرزه جامه وکس
زن که فروهشته باشد واشک
پی هم ریزان ومرد کند خاطر وعاجز
وگران سنگ ونام اسپ عبد
عمرو بن راشد
رجل هَیْدَبِیُّ الکَلَام - بالفتح
وشد التحتیة مرد بسیار سخن وداثة
هَیْدَبِی - شاعری است
هَدَبِیَة - محرکة منسوب آبی
است نزدیک سوارقیه
هَیْدَبَی - بالفتح مقصور انواع از
رفتار اسپ ومانند آن بکوشش
(ض) هَدَبَهُ هَدْبًا - بالفتح
برید آن را وَ نیز هَدَب دوشیدن
ومیوه چیدن یقال هدب الناقة
وهدب الثمرة اذا احتلبها واجتناها
(س) هَدِبَتِ العَیْنُ - دراز
مژه گردید وهَدِبَ الشَّجَرُ - دراز
وفروهشته شاخ گشت
اِهْدَاب - دراز وفروهشته
شاخ گردیدن درخت
دِمَقْسٌ مُهَدَّبٌ کمعظم
دیبای پرزه دار

ه د ب د

هُدَبِد - کعلبط شیر نیک خفته
وجرات شده هُدَابِد کعلابط
مثله وخردی چشم وسستی آن مع
جریان اشک یا عام است وشب
کوری یقال بعینه هُدَبِد
ای عمش وعشاء وعلتی است سیاه
ومرد سست بینائی

ه د ب س

هَدَبَّس - کعملس بر نریا بچه آن

ه د ب ل

هِدَبْل - کسبحل مرد بسیار موی
وژولیده موی که شانه نکند
وگران سنگ

ه د ج

هَدَجَة - محرکة نالیدن ناقه
ونالهٔ آن
هَدَجَان - محرکة رفتار پیران
هُدَاج - کغراب مثله والفعل
من ضرب یقال هَدَجَ الظَّلِیمُ
یعنی لرزان رفت
قدر هَدُوج - کصبور دیگ
شتاب جوش وریح هَدُوج -
باد با بانگ
هَدَّاج - کشداد برفتار پیران
رونده وَ نیز هَدَّاج - نام اسپ
نیسب بن شریف ونام پدر هیلیة
هَوْدَج - کجوهر هودج بار گیرگه
سواری است زنان را معرب هودج
هَوْدَجَة - بلند شدن کوهان
شتر وجز آن
هَدَجْدَج - کسفرجل رفتار
پیران رونده
اِهْدَاج - بالکسر شتر ماده
نالان وریح مُهْدَاج - باد بانگ فزا
تَهَدُّج - بریده گردیدن آواز
یا لرزه ومهربان شدن ناقه بر بچه
مُسْتَهْدِج - بکسر الدال شتابی
کننده
مُسْتَهْدَج - بفتح الدال شتابی
کردن

ه د د

هَدّ - بالفتح مرد گرامی نژاد وجز آن و
وبانگ شتر وآواز سخت ودرشت
که از افتادن دیوار وجز آن آید
ومرد سست ضعیف ویکسر هُدُود
بکسر جمع یقال اذا اوعد الرجل
غیره انی لغیر هد ای غیر ضعیف
وقال ابن الاعرابی الهد بالفتح
الجواد الکریم وبالکسر فهو الجبان
الضعیف وَ نیز هَدّ سخت ویران
کردن ویقال هَدَّتْهُ المصیبة
ای اوهنت وشکستن هُدُود
بالضم مثله وپیری وپیر گردیدن و
بانگ کردن ویقال مررت برجل
هَدَّكَ من رجل وتکسر الدال
ای حسبك من رجل اثنت علیه وصفت
محاسنه وفیه لغتان منهم
من یجریه مجری المصدر ولا
یؤنثه ولا یثنیه ولا یجمعه و
منهم من یجعله فعلا فیثنی
ویجمع ویؤنث فیقول مررت
برجل هدك من رجل وبامرأة
هَدَّتْكَ من امرأة وبرجلین
هَدَّاكَ وبرجال هَدُّوكَ وبامرأتین
هَدَّتَاكَ وبنساء هَدَدْنَكَ
ویقال انه لهد الرجل یعنی او
البتة نیک مرد است وچون کسی را
بجلادت ودلیری صفت کنند گویند
فلان لیهد مجهولا وَ نیز هَدّ -
سست ضعیف گردیدن والفعل
من ضرب وسمع
هَدِّ - بالفتح وکسر الدال المشددة
کلمه ایست که وقت آب خوردن خر گویند

هَدَّة - بالفتح آواز فرو رفتن دیوار و مانند آن + و نیز هَدَّة بموضعی میان عسفان و مکه یا آن انطالف است و قد یخفف والصواب هدأة بالهمزه و تقدم

هَدَد - محرکه آواز سخت و درشت

هُدَدُ بن بَدَد - بضم دو پادشاهی بود که بزور رستم کشتی گرفتی رواه البخاری

هَدِید - کامیر مرد دراز + و نیز

هَدِید - بانگ و بانگ بر آوردن دیوار و جز آن وقت فرو رفتن والفعل من ضرب

هُدَید بن جُحح - کزبیر مردی است

هَدَادَة - کسحابه بد دل ترسنده

هَدُود - کصبور زمین نرم و پشته شانه و زمین نشیب

هَادّ - آواز دریا که در آن بانگ و دوی شنیده شود و گاهی از آن زلزله پیدا گردد

هَادَّة - تندر و بانگ ابر

اَهَدّ - بد دل ترسنده

رَجُل مِهَدّ - بالکسر مرد بسیار

هَدَادَیْك - بالفتح یعنی بگذار و دور باش و یکسو شو

هَدْهَد - بالفتح آواز جن واحد ندارد

هَدْهَدَة - بانگ کبوتر هَدَاهِد جمع + و نیز هَدْهَدَة بانگ کردن شتر و مرغ و یقال الفحل یهدهد هدیره و حرکت دادن کودک را تا بخواب شود و فرود آوردن چیزی را از بلندی به پستی

و یقال فلان یُهَدْهِد اِلَیَّ بهمو لا یعنی او بخیال من میگذرد

هُدْهُد - بالضم هر مرغ که بانگ و فریاد کند و پوپک هُدَهِد کعلبط و هُدَاهِد کعلابط مثله و فیه یقال الشاعر لله دره + جاءت سلیمان یوم العرض هدهده + اهدت لهن جلاد کان فی فیها + وانشدت به لسان الحال قائلة + ان الهدایا علی مقدار مهدیها + لو کان یهدی الی الانسان قیمته + ماکان قیمتک الدنیا و مافیها + الاصح تحریم اکله لنهی النبی صلی الله علیه وسلم عن قتله قبل یحل اکله و کبوتر بسیار بانگ هَدَاهِد کسفاج و هَدَاهِید جمع + و نیز هُدَاهِد بالضم حی است از یمن و بالفتح نرمی و ملائمت و یقال ما فی فؤاده هَدَاهِد یعنی لطفی نیست در دوستی وے

هُدْهَاد - بالفتح صاحب مسائل قاضی و نام پدر بلقیس ملکه سبا و هو هدهاد بن شرح بن شرحبیل بن ذی سحر ملکے از ملوک حمیر

تَهْدِید - ترسانیدن و در پے یکدیگر گذاشتن و گوسپند ازا

اِهْدَاد - قوی و توانا شدن

تَهَدُّد - ترسانیدن

تَهَادّ - در پے یکدیگر بر آمدن قوم

اِنْهِدَاد - شکسته و ویران شدن یقال انهد الجبل ای انکسر

هدر

رَجُلٌ هُدَرَةٌ - بالکسر مرد گران

هَدَر - محرکه رایگان از خون و حق و جز آن و خون باطل کرده یقال دِمَاؤُهُم هَدَرٌ ای مُهْدَرَةٌ و مردم از اعتبار افتاده

رَجُلٌ هُدَرَةٌ - کهمزه مرد ساقط

هَدِیر - کامیر بانگ شتر و کبوتر

مُنْکَدِر بن عبد الله بن هُدَیر - کزبیر صحابی است

هَدَّار - کسحاب موضعی یا وادی است بیمامه که مولد مسیلمه کذاب است

هَادِر - شیری که زیرین آن سطبر و جغرات شده باشد و زیرین آن تنک و زرد آب و این پس از ترش شدن گردد و مرد بے اعتبار که بهیچ نیرزد و افتاده

هَدَرَة - محرکه و کعنبه جمع یقال هو هادر و هم هدرة و نیز در هَدَرَة واحد و جمع مذکر و مونث یکسان است + و نیز هَادِر شتر با بانگ هَادِرَة مونث هَوَادِر جمع

اَرْضٌ هَادِرَةٌ - زمین گیاه ناک و تمام گیاه

جوف اَهْدَر - شکم آماسیده

هَدْرَاء - کصحرا آبگی است بنجد مر بنی عقیل و بنی دحیدرا

اَبُو الْهَدَّار - کشداد شاعری است

و نُعَیم بن هَدَّار یا هَبَّار یا هَمَّار صحابی است

مَهْدَرَة - کمقعدة دندان پیشین خود

(ض ن) هَدَرَ هَدْرًا - بالفتح و التحریک رایگان و باطل شد حق و خون و جز آن و هَدَرَتُهُ باطل گردانیدم آنرا لازم متعد

(ض) هَدَرَ الْبَعِیرُ هَدْرًا - بالفتح و هَدِیرًا کامیر بانگ کرد بے شقشقه و هَدَرَ الْحَمَامُ هَدْرًا و هَدِیرًا و تَهْدَارًا - بالفتح الفوقیه بانگ کرد و نیز هَدْرًا - بالفتح و حرکت جوشیدن شراب تَهْدَارًا مثله و شگفتن شگوفه خرما و نیک دراز گردیدن گیاه و انبوه و تمام شدن یقال هدر العرفج اذا عظم نباتها هُدُورًا و هَدِیرًا مثله نیز

هُدُور - افتادن یقال ضربه فهدرت اسنانه ای سقطت

اِهْدَار - رایگان و مباح گردانیدن خون را

مُهَدِّر - کمحدث شتر با بانگ منه المثل کالمهدر فی العنة و آن کشتی باشد که در حظیره بند کنند با کشتی نکنند او بانگ و فریاد میکند و این در حق شخصے گویند که فریاد می نماید و بر کارے نباشد

تَهْدِیر - بانگ کردن شتر بے شقشقه و نیز بانگ کردن کبوتر

تَهَادُر - باهم مباح گردانید خون را

اِهْدِیدَار - پیوسته ریخته شدن باران

هدرس

هَدَارِیس - سختیها مثل وهاریس

ه د س

هَدَس۔ محرکۃ درخت آس لغۃ اہل الیمن قاطبۃ

ه د ش

(ن) هُدِشَ الکَلْبُ هَدْشًا مجهولا برانگیخته شد

اِنْهِدَاش۔ برانگیخته شدن سگ بر شکار

ه د ع

هِدَع۔ کعنب ساکنۃ العین وبسکون الدال مکسورۃ العین کلمہ است کہ بدان شتر بچگان را تسکین دہند از گریز

هَوْدَع۔ کجوہر شتر مرغ

ه د غ

(ف) هَدَغَ هَدْغًا۔ شکست آن را یا کفانید

مُنْهَدَغ۔ طعامی است نرم کرمے آشامند

اِنْهِدَاغ۔ فرہشتہ و نرم شدن از خشکی وفشاردہ شدن خرما

ه د ف

هِدْف۔ بالکسر تنداب جسیم

هِدْفَة۔ بالتا گروہی از مردم وخانہاے چند بر پا در جائے

هَدَف۔ محرکۃ ہر چیزے بلند و برافراشتہ از بنا و ریگ توده کوہ و پشتہ و مانند آن ونشانہ تیر و مرد بزرگ جثہ وبسیار خواب وگران ناسازوار بے خیر۔ ونیز هَدَف هَدْف بالسکون کلمہ کہ بدان گوسپند برا یدوشیدن خوانند

هَادِف۔ دمانیدہ و مرد غریب

هَادِفَة۔ گروہ

(ن) هَدَفَ اِلَی الهَادِفَةِ هَدْفًا بالفتح درآمد در آن هَلْ هَدَفَ اِلَیْکُمْ هَادِف کذلک ۔ هَدَفَ لِلْخَمْسِیْن بہ پنجاه نزدیک گردید

(ض) هَدَفَ هَدْفًا۔ کسلمند گردید سست شد۔

اِمْرَاَۃٌ مُهْدِفَةٌ۔ کمحسنۃ زن گوشت ناک

اَهْدَفَ لِلْخَمْسِیْن۔ بہ پنجاه نزدیک گردید۔ واَهْدَفَ عَلَیْهِ۔ برآمد بر آن ۔ واَهْدَفَ اِلَیْهِ۔ پناه بر دبوے ۔ واَهْدَفَ لَهُ الشَّیْءُ منتصب گردید جہت وے ۔ واَهْدَفَ مِنْهُ نزدیک وے رسید یا ایستاد یا استقبال نمود واَهْدَفَ الکَفَلُ۔ کلان گردید سرین چنانکہ بهدف مانست

رُکْنٌ مُسْتَهْدِفٌ۔ بکسر الدال ستون پہن

اِسْتِهْدَاف۔ پائیدن بلند گردیدن ونشانہ چیزے شدن وکیَد باللام وکمی کردن دوشندہ

ه د ك

هَوْدَك۔ کجوہر فربہ

هَنَادِكَة۔ بالفتح جمع هِنْدِکی است منسوب بہندوے آید

(ض) هَدَكَ هَدْكًا۔ ویران کرد

تَهَدَّكَ بِالکَلَامِ۔ سختی کرد بسخن وترسانید

ه د ك ر

هَدْکَرَة۔ گرفتن چیزے را کہ امکان گرفتن آن باشد

هُدَکِر۔ کعلبط زنے کہ در رفتن گوشت و استخوان خود را بجنباند وشیر خفتہ وفرزک

رَجُلٌ هُدَاکِرٌ۔ کعلابط مرد بناز پروردہ

هَیْدَکُر۔ بالفتح وضم الکاف زن بسیار گوشت هُدَکُوَرَة بالضم وهَیْدَکُوَر و هَیْدَکُوَرَة بالفتح مثلہ یا هَیْدَکُور پنہان شوندہ جہت فربہی وزن جوان سگرف اندام نیکو کرشمہ هُدَکُورَة مثلہ وشیر وفرزک ولقب حارث بن عدی بن منذر کہ شریف قوم بود ولقب مردی از کندہ ۔ و بیت هَیْدَکُورُ الاَسَاطِیْن۔ سراے ثابت ستونہا

مُتَهَدْکِر۔ بکسر الکاف شیر درہم آمیختہ

مُتَهَدْکِرَة۔ بکسر الکاف مسکہ تنک کہ در تابستان بر آید: و در رقت بشیر ماند

تَهَدْکَرَ مِنَ اللَّبَنِ۔ شیر نوشید شیر را چندانکہ بخواب شد۔ ونیز تَهَدْکُر۔ جستن وشتاب رفتن یقال تَهَدْکَرَ عَلَی النَّاسِ ای تنتزی

ه د ل

بَنُو هَدْل۔ بالفتح گروہی از یہود شام کہ در مدینہ سکونت ورزیدند

لَبَنٌ هِدْلٌ۔ بالکسر شیر خفتہ ترش شدہ

هَدِل۔ ککتف شتر آویختہ لب

هَدِیْل۔ کامیر بانگ کبوتر یا عام است یا بخصوص بانگ کبوتر وحشی وچوزہ کبوتر وکبوتر نر یا کبوتر بچہ بود در روزگار نوح علیہ السلام فمات عطشًا او ضیعةً او صاده جارح من الطیر فما من حمامة الا وهی تبکی علیہ

هَدَال۔ کسحاب شاخ سر فرود آوردہ

هَدَالَة۔ گروہ ونوعے از درخت کہ در سمر زار روید وسمر نیست

هِدَال۔ بالکسر جمع ودے است ہمین

هَادِل۔ بالفتح اوبکان وبعیر هادل شتر او بکان بعضم و ذلك هما یمدح به

اَهْدَل۔ شتر او بکان لفتح مشفر اَهْدَل کذلك

شَفَةٌ هَدْلَاءُ۔ کصحرا لب از نخ فرو رفتہ

(ض) هَدَلَ الحَمَامُ هَدْلًا و هَدِیْلًا۔ کامیر بانگ کرد ۔ و هَدَلَ الشیءَ وغیرہ هَدْلًا بالفتح فرو ہاکرد آن را وفرو ہشت ۔ وهَدَلَ البَعِیْرُ۔ قرحہ گرفت شتر را پس فرو ہشتہ گردید لفتح آن ۔ هَدَلَ البَعِیْرُ لذ بکان گرد یا لفتح خود

(س) هَدِلَ المِشْفَرُ هَدَلًا۔ محرکۃ او بکان گردید لفتح شتر ۔ و هَدِلَ البَعِیْرُ۔ او بکان لب گردید

هَیْدَلَة۔ راندن شتر بسرود کذا فی النسخۃ المصححۃ

تَهَدُّل۔ فرو ہشتہ شدن کہ بہت خصیہ وسست گردیدن لب

وفرود آمدن شاخهاے درخت

ه د ل غ

هِدْلَوْغَة - بالکسر کهرکولہ وبضم زشت خلقت کول

ه د ل ق

هِدْلِق - کزبرج پرویزن وفرو هشته از هر چیزے وشتر فراخ کنج دهن

هِدْلِقَة - بالتا اپشم زیر زنخ شتر

ه د م

هَدْم - بالفتح خون رایگان وباطل وهیچ کس

هَدْمَة - بالفتح باران سبک ویک دفعہ باران ویک دفعہ از زال

هِدْم - بالکسر جامہ کہنہ ودر لپے کرده یا خاص است بگلیم پشمینہ اَهْدَام وهِدَم کعنب جمع وپیر سال خورده وموزه کہنہ ونام مردے

هَدَم - محرکہ آنچہ از کرانہ چاه فرو دریده در چاه افتاده باشد ونیز است ویقال دِمَاؤُهم بینهم هَدَمٌ ای هَدَرٌ

هَدَمَة - [illegible] بندی باد وزرا یقال ناقةٌ بها هَدَمةٌ اے ضبعةٌ شدیدة

هَدِم - کلفت کشت

هَدِمَة - کفرحہ ناقہ سخت ازسندکش هدامی کسکاری وهِدَمَة کفرده جمع

هَدِیْم - کامیر گیاه باقی مانده سال اول

هُدَام - کغراب دوران سر کہ از سواری کشتی عارض شود

هِنْدَام - کہ طاس اندام معرب است یقال لهِنْدَامٌ

ذُو مِهْدَم - کمنبر ومقعد بادشاهی است حمیر را وبادشاه حبش

ذُو الاَهْدَام - لقب متوکل بن عیاض شاعر ولقب نافع کہ فرزدق هجو وے کرده

مَهْدُوْم - شیر خفتہ وسطبر شده

الارض مَهْدُوْمَةٌ - زمین بارانہا سبک رسیده

(ض) هُدِمَ الرَّجُلُ هُدُوْلًا دوران سر رسید او را از سواری کشتی + ونیز هَدْم - بالفتح شکستن بنا وویران شدن شکستن

(س) هَدِمَتِ النَّاقَةُ هَدَمًا وهَدَمَةً محرکتین سخت کش خواه گردید ناقہ

اِهْدَام - سخت ازسند کش گشتن ناقہ مُهْدِم محسن لغت است ازان

تَهْدِیْم - شکستن بنا وویران کردن شد للمبالغة

نَابٌ مُتَهَدِّمَة - بکسر الدال ناقہ پیر فانی عَجُوْزٌ مُتَهَدِّمَةٌ کذالک

تَهَدُّم - ویران شدن وسخت شدن خشم وبخشم وعده بدکردن وترسانیدن یقال تَهَدَّمَ علیه غضبا وسخت کش خواه گردیدن ناقہ

تَهَادُم - باهم رایگا ومباح کردن خون را

اِنْهِدَام - ویران شدن

شیءٌ مُهَنْدَم - بالفتح چیزے باندام واندازه

ه د م ل

هِدْمِل - کزبرج جامہ کہنہ ودیرینہ وبسیار موی ژولیده سر

هِدَمْل - کسجل جامہ کہنہ ومرد گران کپشتہ بلند فراهم آمده

هِدَمْلَة - کسجلة ریگ توده درختناک وروزگار دیرینہ وقدیم وموضعیست وگروهی از مردم

هَدْمَل هِدْمَلَة - درید جامہ را

ه د ن

هَدْنَة - بالفتح باران سست اندک

هِدَات - بالکسر فراخی وارزانی سال وموضعیست بحرین

هُدْنَة - بالضم آشتی وصلح وتن آسانی وآرامش یقال هُدْنَةٌ علی دَخَنٍ ای سکون علی غلّ

هِدَان - کتاب کول گران سنگ هُدُن ککتب جمع

هَیْدَان - بالفتح بد دل وبخیل

(ض) هَدَنَ هُدُوْنًا - آرمید وآرام داد لازم ومتعد وهَدَنَ الصَّبِیَّ خوشنود کرد آن را + ونیز هُدُوْن - دفن کردن وکشتن وتن آسان وفراخ زندگانی شدن وآسودن مُهَدَّنَة کمقعده مثلہ

فرسٌ مَهْدِنٌ کمحسن اسپ کہ تهان دار وتنگ خود را

اِهْدَان - لاغر گردانید اسپ را

تَهْدِیْن - خوشنود کردن وآرام دادن ومشغول کردن زن کودک را بسخن وآهستگی وباز داشتن از کار

مُهَادَنَة - آشتی کردن باهم

تَهَادُن - راست ایستادن ودرست وراست شدن کار یقال تَهَادَنَتِ الاُمُوْرُ اِذَا اسْتَقَامَتْ

اِنْهِدَان عن عزمہ - سست گردیدن از قصد خود

ه د ی

هَدْی - بالفتح قربانی کہ بمکہ فرستند بدیہ یکے وقال الفراء لا واحد لہ وعروس + ونیز هَدْی روش وخوے وسیرت وبکسر هِدْیَة بالتاء مثلہ یقال ما احسن هَدْیَہٗ وهِدْیَتَہٗ ای سیرتہ

هُدْیَةُ الاَمْرِ مثلثہ روی وجهت کار وکار یقال خذ هُدْیَتَہٗ والکسر اعلی ای فیما کنت من الحدیث والعمل ونظر فلان هِدْیَةَ امرہ او فی هِدْیَةِ امرہ ای جهتہ

هُدٰی - بضم الهاء وفتح الدال راستی وراه راست وراهنماے ودلالت ویونث ورود

هَدَاة - بالفتح اوانت والات

هَدِیّ - کغنی بندی وعروس وجهازم وارجمند از هر چیزے وقربانی کہ بحرم فرستند وقربانیست

حتی یبلغ الهدی محله بالتخفیف
والتشدید هدیة یکے وقیل
الهدی جمع هدی مثل عکید
وکلب وکلیب
هدیة کغنیة تحفه وارمغان
هدایا وهداوی کسکاری
وبکسر الواو جمع عروس واز اعلام است
هدیة کسمیة نام مردے
هداء کسماء آوردن دو زن
هر یکے طعام خود را بجای خوردن
باہم اسم است
هداء بکسر سست وکند نشاط
هادی۔ رہنمای وپیشوا گردن
هوادی جمع یقال اقبلت هوادی
الخیل ای اعناقها وپیکان تیر و
کاریکه در مرکز خرمن بربندند او را
وقت خرمن کوبی وشیر بیشه واول
از شب واول گله شتران پیش رو
کرنمایان شود وهوادی جمع
هادیة۔ چوب دستی وسنگ
بلند بر آمده در آب هادیات
جمع ۔ ونیز هادیات گله گاوان
دشتی وجز آن که پیش پیش رود
هدو۔ کعدو راهنما
هدیا مصغرا مثل ومانند
یقال لك عندی هدیاها
ای مثلها ورمیت بسهم ثم
بسهم آخر هدیاه ای قصده
مهدی بکسر آنچه هدیه در روے
آرند چون طبق وجز آن که با هدیه
باشد وبسیار هدیه آرنده للذکر
والانثی یقال رجل مهدے
وامراة مهدی ایضا

مهداء۔ بالکسر بسیار هدیه آرنده
مهیدیة۔ حال وکلامکرد آنها
یقال فلان علی مهیدیته
مهدیة۔ کمرمیة عروس
وشهرے است بمغرب
(ض) هداه هدی بالضم
وفتح الدال وهدیا بالفتح و
هدایة ککتابة وهدیته آمر
راه راست نمود آن را هداه
الله الطریق وله والیه کذا
وهدی الطریق۔ یافت راه
را وکذا فلان لایهدی
الطریق یعنی نمی یابد راه را ونیز
هدایة پیدا وآشکار کردن
وآگاهانیدن وراه نمودن
یقال هدیته الطریق والبیت
ای عرفته وقوله تعالی اولم
یهد لهم قال ابو عمرو اولم
یبین لهم + ونیز هداء بکسر
عروس را بخانه آوردن وفرستادن
عروس را بخانه شوی یقال هدیت
المراة الی بعلها وهدیت
المراة مجهولا فهی مهدیة
ورفتن براه دیگرے یقال هدے
هدی فلان ای سار سیرته
وفی الحدیث اهدوا هدے
عمار وپیش در آمدن وپیشی
گرفتن یقال هداه اذا تقدمه
اهداء۔ هدیه فرستادن و
دادن یقال اهدی له والیه
فرستادن عروس را بخانه شوی
تهدیة۔ هدیه فرستادن و
دادن وجدا کردن

مهاداة۔ بدوش آوردن چنانکه
یکے بر یک جانب ودیگرے بر دیگر
جانب یقال جاء فلان یهادی
بین اثنین اذا کان یمشی بینهما
متعمدا علیهما من ضعف او سکر
تهادی۔ یکدیگر را هدیه دادن
وفی الحدیث تهادوا فتحابوا ونرم
رفتن وخمیدن در رفتار وبدوش
رفتن یقال تهادت المراة ای
تمایلت فی مشیتها
تهدی۔ راه یافتن
اهتداء۔ راه راست یافتن
یقال هو لایهتدی الطریق
وکذا لایهدی بفتح الهاء و
کسرها وبشوهر فرستادن عروس را
وپیش رو شدن وسبقت گرفتن
یقال اهتدی الفرس الخیل ای
صار فی اوائلها
استهداء۔ رہنمونی وہدیه خواستن

باب الهاء فصل الذال

هذء

هذاة بالفتح بیل آهنی وکلند
(ف) هذاه هذا بالفتح
زود بریدن آن را زود تر از
حد ۔ وهذا العدو۔ هلاک گردانید
او را۔ وهذا فلانا سخن مکروه شنوانید
او را وهذات الابل افتاد ونسوخ زمین
(س) هذئ من البرد۔ هلاک
شد از سرما
تهذؤ۔ تباه شدن زخم وپاره
پاره گردیدن آن

هذب

هذب محرکة روشنی وصفای
وپاکیزگی وبرگزیدگی
هیذبی۔ بالفتح مقصورا نوعے
از رفتار اسپ بکوشش
ابل مهاذیب۔ شتران تیز رو
وسریع
(ض) هذبه هذبا۔ بالفتح
برید آن را وپاکیزه وبے آمیغ کرد
وبرگزید ودرست نمود + ونیز هذب
پاک کردن نخل را از پوست ولیف
وروان شدن چیزے وشتافتن
مردم وجز آن هذابة کسحابة مثله
وافزون گشتن بانگ وخروش قوم
اهذاب۔ شتابی کردن در
دویدن وپریدن ودر سخن وشتاب
باریدن ابر
رجل مهذب کمعظم مرد
پاکیزه خوے
تهذیب۔ پاکیزه کردن ودرست
واصلاح نمودن وشتافتن در
پریدن ودویدن ودر سخن
مهاذبة۔ شتافتن مردم وجز آن

هذخر

هذخرة۔ خرامیدن زن
تهذخر۔ خرامیدن زن

هذذ

هذ۔ بالفتح برنده + ونیز هذ
سبک بریدن وشتاب خواندن
منسوب را هذذ محرکة وهذاذ
کسحاب مثله ویقال یهذ القرآن
والحدیث ای یسرده
هذاذیك۔ بالفتح یعنی بازایست

وذلك تقول للناس إذا أردت ان يكفوا عنك وهو على تقدير الاثنين مثل سعديك اى قطعا بعد قطع

هَذْوَذ ـ کصبور برنده

هَذّاذ ـ کشداد تیک برنده + وجمل هَذّاذ شتر زبیشی گیرنده

هَذْهَاذ ـ بالفتح برنده + و قَرَبٌ هَذْهَاذٌ ـ قرب دور و دشوار یا قرب شتاب

هَذَاهِذ ـ کفارح برنده و آنانکه هرکس راکه بینند گویند از ایشان است از خدمتگاران ایشان

اِهْتِذَاذ ـ سبک بریدن و شتاب خواندن مکتوب را

ه ذ ر

هَذَر ـ محرکه بسیار هیچکاره و ملا بر یا سخن بیهوده در وے + رجلٌ هَذِرٌ ـ ککتف مرد بسیار سخن و بیهوده گوئی هذار کند و هُذَرَة کهمزة و هُذُرّة بسنين و هَذّار کشداد مثله هَذِرَة کفرحة مونث

يومٌ هاذِرٌ ـ روز سخت گرم

هَيْذَار ـ بالفتح بیهوده گوی بسیار سخن هَيْذَارَة بالتاء و هِذْرِيَان بالکسر مثله و نیز هذریان مرد بسیار سخن و سبک خدمت

مِهْذَر ـ کمنبر مرد بیهوده گوے

مِهْذَار للذکر والانثی و مِهْذَارَة بکسرها مثله

(ن ض) هَذَرَ فی منطقه هَذْرًا ـ بالفتح و تهذارا ای تهذار بالفتح الفوقیة بیهوده گفت + و هَذِرَ اليومُ ـ سخت گرم گردید روز

(س) هَذِرَ كلامُه ـ بیهوده و باطل گردید کلام وے

اِهْذَار ـ بسیار بیهوده گفتن

ه ذ ر ب

هَذْرَبَة ـ سخن بسیار و بسرعت گفتن

هُذْرُبَان ـ کعفوان مرد شتاب سخن و سبک خدمت

هُذَيْرِبی ـ مصغرا مقصورا خوے و عادت یقال هذه هُذَيْرِبَاهُ

ه ذ ر ف

هَذْرَفَة ـ شتاب رفتن

هُذْرُوف ـ کعصفور تیز رفتار و سریع هَذَارِيف جمع

ه ذ ر م

هَذْرَمَة ـ سبک گفتن سخن و شتاب خواندن یقال هَذْرَمَ فی کلامه و هَذْرَمَ وردَه + امراةٌ هَذَرْعَى الصخب. علی فعللی بالفتح زن بسیار بانگ و فریاد و سخت بد خشمناک

هُذَارِم ـ کعلابط مرد شتاب در سخن و در قرات هُذَارِمَة بالتاء مثله

ه ذ ف

هَذِف ـ کتاب مرد شتاب رو چابک

هَذّاف ـ کشداد مرد شتاب و تیز و چالاک

(ض) هَذَفَ هُذُوفًا ـ شتاب رفت

(مُهْذِف ـ کمحسن مرد شتاب رو و تیز

ه ذ ک ر

تَهَذْكُر ـ لرزیدن گوشت و استخوان در رفتار تَهَذْكُر مثله و خرسند و شادان شدن

ه ذ ل

هَذْلَة ـ بالفتح نوعے از رفتار شتاب که در آن گام نزدیک نهند

هَذَلان ـ محرکة شتاب رفتن والفعل من ضرب

هُذَيْل ـ کزبیر نام صحابی است که پدر و مادرش هر دو مقعد بودند و هُذَيْل بن مدرکة بن الیاس بن مضر پدر حی است از مضر هذلی منسوب بوے و هُذَيْل بن نضر بن باج محدث است ابو هُذَيْل صحابی

هَاذِل ـ میانه شب و اول آن یا القبیسیه

هُذْلُول ـ کعصفور مرد سبک و سبک از هر و گرگ و اسپ دراز درشت اندام و پشته خرد و آب اندک خورد و در یک ریزه هَذَالِيل جمع و آفت و فتنه و اول شب یا بقیه آن و باران که اندک دیده شود و ابر باریک و اسپ عجلان بن بجرة و جابر بن عقیل سدوسی و شمشیر هُبَيْرَة بن ابی وهب مخزومی

هَوْذَل فی مشیه هَوْذَلَة ـ شتاب رفت یا مضطرب شد در دویدن + و هَوْذَل ببوله السبوع بالا انداخت کمیز را و انداخت و هَوْذَل السقاء ـ جنبانیده شد مشک شیر + و نیز هَوْذَلَة

پست شدن در جماع و جنبانیدن آن و بیرون آمدن بول شتر جنبیدن دلو

ه ذ ل ب

هَذْلَبَة ـ کدحرجة سبکی و شتابی

ه ذ ل غ

هُذْلُوغ ـ کعصفور مرد کنده لب

ه ذ ل م

هَذْلَمَة ـ کدحرجة نوعے از رفتار بسرعت

ه ذ م

هذمة بن لاطم ـ بالضم مردی است از مُزَينَة

هَذَمَة بن عتاب ـ محرکة در نبی طے است

سعد بن هُذَيْم ـ کزبیر پدر قبیله است و هو ابن زید لکن حضنه عبد اسود اسمه هُذَيْم فغلب علیه

هُذَام ـ کغراب دلیر و شمشیر بران

هَيْذَم ـ کحیدر شتاب رو سریع

هَيْذَام ـ بالفتح بسیار خوار و دلیر و نام مردے

مِهْذَم ـ کمنبر شمشیر بران

(ض) هَذَمَ هَذْمًا ـ بالفتح برید و بشتاب خورد

ه ذ م ل

هَذْمَلَة ـ نوعی از رفتار شتاب که در آن گام نزدیک نهند

ه ذ و

(ن) هَذَوْتُ السیفَ هَذْوًا ـ بالفتح جنبانیدم شمشیر را + و هَذَوْتُ فی الکلام ـ بیهوده گفتم در آن

ه ذ ی

هُذَاءٌ کغراب بیهوده گوی از بیماری وخواب اسم است
رَجُلٌ هَذَّاءٌ کشدا و مرد بسیار بیهوده گوی از بیماری یا خواب
هَذَّاءَةٌ بالتاء مثله
(ض) هَذَی هَذْیاً بالفتح وهَذَیاناً محرکة بیهوده درایید از بیماری وخواب وجز آن
اَهْذَیتُ اللحمَ نیک پختم گوشت راچنانکه سختگی نماند

باب الهاء فصل الراء

ه ر ء

هُرَاءٌ کصرد مرد بسیار سخن وبیهوده گوی
هَرِیْءٌ کامیر گوشت نیک پخته
هَرِیَّةٌ کسفینة سردی یقال هذه قِرَّةٌ لها هَرِیَّةٌ ای بردٌ له شدةٌ وضر
هِرَاءٌ ککسا نوباده خرما درخت ونام دیوی که موکل خوابهاے زشت است
هُرَاءٌ کغراب سخن بسیار خطا یا زشت وفحش یا سخن تباه ناآراسته ومرد بسیار سخن بیهوده گوی
(ف) هَرَأَ فی مَنْطِقِهِ هَرْأً بالفتح بسیار فحش یا زشت گفت یا بسیار خطا کرد در سخن * وهَرَأَهُ البَرْدُ هَرْأً وهَرَاءَةً کراهة سخت شد سرما بروے چنانکه خواهد که بکشد آنرا یا گشت سرما اورا * وهَرَأَتِ الریحُ سخت سرد گردید باد * وهَرَأَ اللحمَ نیک پخت آنرا وهُرِئَ المالُ والقومُ مجهولا سرد گردانیده شد
مَهْرُوءٌ لغت است ازان
(س) هَرِئَ اللحمُ هَرَأً بالفتح وبالضم وهُرُوءاً نیک پخته شد گوشت
اِهْرَاءٌ سخت گردیدن سرما بر کسی چنانکه بقتل نزدیک گرداند یا کشتن آن ونیک پختن گوشت را وسرد گردانیدن یقال اَهْرَأَنَاهُ وذلك بالعشی او خاصٌّ برواح القیظ وکشتن وسخن بسیار وبیهوده گفتن
تَهْرِئَةٌ نیک پختن گوشت وجز آن را مُهَرَّاءٌ کمعظم لغت است ازان
تَهَرُّؤٌ نیک پخته شدن گوشت

ه ر ب

هُرْبٌ بالضم پیه تنک بالاے شکنبه ورووده
هَارِبٌ گریزنده واز آب بازگردنده یقال ماله هاربٌ ولا قاربٌ ای صادرٌ عن الماء ولا وارِدٌ یعنی اوراچیزے نیست یا آنکه نه از وے کسی می گریزد ونه نزدیک اوی رود وکوی حقیقی ندارد
هَارِبِیَّةٌ آبکے است مر بنی هَارِبَةَ بن ذُبیان را
هَرَّابٌ کشدا واز اعلام است
مِهْرَبٌ کمنبر چوبی است کشادر کشاورزان راکه بدان زمین شیبا زنند
(ن) هَرَبَ هَرَباً محرکة مَهْرَباً مقعد وهَرَباناً محرکة گریخت * وهُرِبَ مِنَ الوَتَدِ نیم میخ فرو شد بزمین
(س) هَرِبَ هَرَباً محرکة پیر کلان سال گردید
مُهَرَّبٌ کمحسن ترسان ونیز تام مردے
اِهْرَابٌ سخت درافتادن درکارے ومستغرق شدن آن وبکوشش رفتن ترسان وگریزان وبردن باد خاک را وبسوی گریز مضطر کردن کسے را
تَهْرِیبٌ گریزانیدن

ه ر ب ج

هَرْبَجَةٌ زشت گردانیدن کار را واستوار ناکردن

ه ر ب ذ

هَرْبَذٌ کزبرج هربذ یعنی مجاور آتشکده هنود یا مردم با قدر وعالم ایشان یا خادم آتشکده مغان وقاضی کبران معرب فارسی هرابذه جمع
هَرْهَذَةٌ نوعی از رفتار اسپ کمتر از خبب
هِرْبِذَی بالکسر وفتح الباء مقصورا رفتاری است با خرامش ونازو یقال عدا الجمل الهِرْبِذَی ای فی شق وقال الاصمعی هِرْبِذَی مشیة تشبه مشی الهرابذة

ه ر ب ع

هُرْبُعٌ کقنفذ سبک وچست وچالاک از دزد وگرگ

ه ر ب غ

هُرْبُوغٌ کعصفور ترہ است شبیه اشتر خار که مجفور زنداآنرا

ه ر ت

هِرَاتٌ ککتف شیر بیشه * وهَرِیتٌ کامیر فراخ وفراخ کنج دهن ن هر دو راه یکے شده وشیر بیشه * ونرس هَرِیتٌ اسپ که عذار لگام آن کوتاه باشد خلاف ایل * ونیز هَرِیتٌ مردے که راز راپنهان نه شد ومرد زشت سخن
هَرُوتٌ کصبور شیر بیشه
اَسَدٌ اَهْرَتُ شیر فراخ دهن
هَرَّاتٌ کشدا شیر بیشه
مَهْرُوتُ الفم فراخ دهن
(ض ن) هَرَتَ اللحمَ هَرْتاً بالفتح نیک پخت گوشت را ومهرا کرد * ونیز هَرْتٌ طعن کردن در ابروی کسے یقال هَرَتَ عِرْضَهُ اذا طعن فیه ونیز جامه درانیدن
(س) هَرِتَ هَرَتاً محرکة فراخ گردید * ونیز هَرَتَ هرتی گردیدن زن
کِلَابٌ مُهَرَّتَةٌ کمعظمة سگان فراخ دهن
تَهْرِیتٌ نیک پختن گوشت را واشدد للمبالغة

ه ر ث

هِرْثٌ بالکسر جامه کهنه
هُرْثٌ بالضم دہی است بواسط

ه ر ث م

هَرْثَمٌ کجعفر شیر بیشه هَرَاثِم کعلا بط مثله
هَرْثَمَةٌ نوک بینی یا مابین بینی ولب یا کولب بالائین وسیاهی

نہان و سوراخ بینی سگ و نام
مردی و شیر بیشه

ه ر ج

هَرْج - بالفتح آشوب و فتنه و
و مصدر فی الاصل
هِرْج - بالکسر کول دست
از هر چیزی
هِرْجَة - بالتا رکمان نرم
هَرَّاج - کشداد اسپ نیک
رونده تیز تک
هَرَّاجَة - کتانه کرده در میزهم
وا فزاینده در حدیث
مِهْرَج - کمنبر اسپ بسیار تک
و نیک رونده
(ض) هَرَجَ النَّاسُ هَرْجًا
بالفتح در آشوب و فتنه و کشش
و اختلاط و آمیزش افتادند و
فی حدیث اشراط الساعة
قیل وما الهرج یا رسول الله
قال القتل واصل هرج افزونی
است در هر چیزی منه قولهم فی
الجماع بات فلان یهرجها لیلته
جمعاء + وهَرَجَ الباب کشاده
گذاشت در را + وهَرَجَ فی الحدیث
بسیاری وافزونی نمود در سخن و سخن
شوریده و مشتبه گفت + وهَرَجَ
جاریته گائیدآن را و بمعنی از
نصر نیز آید + وهَرَجَ الفرس
برفتار آمد ویقال مرّ یهرج ای
یسرع
(س) هَرِجَ البعیرُ هَرَجًا
محرکة سرگشته و سراسیمه گردید از
سختی گرما و از افزونی مالش قطران

اهراج - بسیار راندن شتر را
در نیم روز چندانکه سرگشته گردد
تَهْرِیج - نیک راندن شتر را چنانکه
سرگشته گردد از سختی گرما یقال
هَرَّجْتُ البَعِیرَ اذا حملته
علی السیر فی الهاجرة حتی
سدر + و بانگ برزدن و زجر کردن
سباع را و بشارب رسیدن نبیذ
یقال هَرَّجَ النبیذُ فلانًا اذا
بلغ منه یعنی دریافت او را
اِنْهِرَاج - مست شدن از
بنگی و مانند آن

ه ر ج ب

هِرْجَاب - کقرطاس دراز
از مردم و جز آن و حجت کقرطاس
منقذ و موضعی است بثلیث

ه ر ج س

هرجاس - کقرطاس تند آور
و تن آور فربه و هو غلط والصواب
الجرهاس بتقدیم الجیم

ه ر ج ش

هِرْجِشَة - کزبرجة شتر ماده
سال خورده

ه ر ج ع

هَرْجَع - کجعفر سخت لنگ

ه ر ج ف

هِرْجَف - کقرشب مرد سست و نرم

ه ر ج ل

هَرْجَلَة - رفتار شوریده و
شوریده رفتن
هُرْجُل - کقنفذ مرد کشاده گام
هَرَاجِیل - مردمان دراز قامت
و شتران آگنده گوشت فربه

ه ر د

هِرْد - بالکسر شتر مرغ و مرد
بی وقار و بی اعتبار
هُرْد - بالضم زعفران و گل سرخ
و بیخ درختی است که بدان رنگ
کننده
هُرْدِی - منسوبا از هرد رنگ
کرده
هُرْدِیَّة - بالضم و شد الیا
نی با دسته نی که بر آن گیاه بری
بپیچیده بر پهنا دیوار نی بندند
هَرَدَة - محرکة موضعی است ببلاد
ابی بکر بن کلاب
اَهْرَدُ الشِّدْق - فراخ
کنج دهان
هِرْدِی - بالکسر مقصورا
و بمد گیاهی است
هُرْدَان - کعثمان موضعی است
و مردی
هَیْرَدَان - بالفتح دزد و گیاهی
است و نام مردی
ثَوْبٌ مُهَرَّدٌ - جامه زرد رنگ
(ض) هَرَدَ اللَّحْمَ هَرْدًا -
بالفتح نیک بپخت گوشت را و مهرا
کرد + وهرد اللحم خوب پخته
شد و لازم متعد + و نیز هرد -
دریدن و پاره پاره کردن جامه
را و دست یافتن هر چیزی
و در آشوب و فتنه در افتادن و
طعن کردن در ناموس کسی و
تنگ افتادن بهبهت تباه کردن هرّد
الشَّیْءَ اَهْرِدُهُ - ای ادّت
الشَّیْءَ اُرِیدُهُ یعنی خواستم آن را

تَهْرِید - نیک پختن گوشت را
و مهرا کردن شدد للمبالغة جامه
مهرور پوشیدن

ه ر د ب

هِرْدَبَّة - کجردحبة نوعی از دویدن
گرانبار
هِرْدَبَّة - کقرشیته کنده پیرمرد
بد دل کلان شکم

ه ر د ج

هَرْدَجَة - شتاب رفتن

ه ر د ش

هِرْدِشَة - کزبرجة کلان سال
از شتر ماده و زن از گوسپند

ه ر ذ

مَهْرُوذَة - بلفظ مهر ساخته و لم
تسمع الا فی قول النبی صلی الله
علیه وسلم فی المسیح علیه السلام
ینزل عند المنارة البیضاء شرقی
دمشق فی مهروذتین ای بین
ممصرتین و یروی بالدال
المهملة

ه ر ر

هَرّ - بالفتح نوعی از زجر و شتر
و کلمه تحذیر
هِرّ - بالکسر گربه هِرَّة گربه ماده
جمع هِرَرَة مونث هرر کعنب
جمع و فی المثل هو الألف من
هر و فی الحدیث نهی عن بیع
الهرة قیل المراد به الهر الوحشی
الذی لا ینتفع به فاما الهر الاهلی
فلا خلاف فی جواز بیعه کذا فی
شرح المهذب + و نیز هر -
مکروه از هر چیزی و نام زنی

وشهری است + و داس هرا۔ موضعی است بزمین فارس
هرا۔ بالضم بسیار از آب وشیر و زمینی است بلند در یمامه وشیر بیشه
هَادٌ۔ آواز گربه یقال سمعت هَادًّا ای صوت الهِرّة
هِرَابِیر۔ کامیر بانگ سگ از سرما کمتر زبناح + ویوم هریر نصر وزے است کہ دران میان بکر بن وائل وتمیم جنگ واقع شدہ وحارث بن بیبہ سید تمیم کشتہ شد
اَبُوهُرَیْرَةَ۔ کنیت عبدالرحمن بن صخر صحابی کنیت بہا لانہ رأے النبی صلی اللہ علیہ وسلم فے کمہ هرة فقال یا اباهُرَیْرَةَ فاشتہر بہ واختلف فی اسمہ علی نیف وثلاثین قولا قلت وقال الحاکم ابو احمد محرشی عند نافی اسم ابی هریرة عبدالرحمن بن صخر وهو دو وغلبت علیه کنیته فهو کمن لا اسم لہ + ونیز هُرَیْرَةُ از اعلام زنان است وموضعی در دهناء
هِرَّان۔ بالکسر قلعہ است بدیک از یمین
هُرَاد۔ کغراب بیماری است مانند بورم کہ میان پوست وگوشت شتر حادث شود و پوست باز اندیا روان شد شکم آن از هر بیماری کہ باشد
هَرْدُور۔ کصبور قلعہ است از اعمال موصل وموضعی
هُرْدُد۔ بالضم انچہ بہا فتد از دانہ انگور
هَرْبَاد۔ کشداد سگ بسیار بانگ ونام اسپ معویة بن عبادة
وهَرَّان۔ دو ستارہ نسر واقع وقلب عقرب ونیز هراراک دو کانو عین هَرَّانَةٌ چشم بسیار آب
هَرْهَر۔ کقنفذ فراوان روانی آب
هَرْهَرَةٌ۔ آواز میش وبانگ شیر بیشہ وخندہ بیہودہ
هِرْهِر۔ کزبرج ناقہ کہ زہدان آن از کلان سالی آب دہد وگوسپند کلان سال
هَرْهَار۔ بالفتح بسیار از آب وشیر وبیہودہ خندندہ وگوشت لاغر وشیر بیشہ
هُرَاهِر۔ کعلابط آب وشیر بسیار وشیر بیشہ
هُرْهُور۔ کعصفور بسیار از آب وشیر وانچہ بر افتد از دانہ انگور وگوسپند کلان سال وآب بسیار کہ وا از ہر ہر آید از وے ونوعے از کشتی
هِرْهِیر۔ کقندیل ماہی است ونوعی از خبیث ترین مار مرکب میان باخہ وسیاہ مار کہ شش ماہ خواب کند وگزیدہ اش علاج پذیر نشود
بَعِیْرٌ مَهْرُوْرٌ۔ شتر ہرار زدہ مَهْرُوْرَةٌ مونث
(ض) هَرَّ الْکَلْبُ الْبَرْدُ هَرِیْرًا بالفتح ببانگ آوردو او را سرما + وهَرَّ بسلحہ برنج زد + ونیز هَرَّ بانگ کردن سگ وکمان خشک وپراگندہ شدن خار قیل انما یقال ذلک اذا صار کالنباب
الهر وخوردن انچہ از انگور بیفتد ورو ان گردانید شکم شتر را
(ن ض) هَرَّهُ هَرًّا۔ بالفتح وهَرِیْرًا کامیر مکروہ وناپسند داشت آن را + وکذا هَرَّ فلان الکاس والحرب ای کرههما + وهَرَّتِ الابل هَرًّا وهُرَارًا + یعنیہما بجهولا بہ بیماری ہرار مبتلا گردید + وهَرَّ سَلْحُهُ۔ روا شد شکم وے چندانکہ بمرد + ونیز هِرَّ بالکسر راندن گوسپند را یا خواندن آن کہ بسوے آب منہ المثل وهو لا یعرف هِرًّا مِنْ بِرٍّ ای الهر من البر یعنی او نمی شناسد رنج رسان را از راحت رسان یا فرق نمیکند خواندن گوسپند را از راندن و قد مر تفسیرہ فی ب رر
(س) هَرَّ فلانٌ هَرَرًا محرکة بدخوی گردید
هَرْهَرَةٌ۔ بر آب خواندن یا آوردن گوسپند را وجنبانیدن چیزے را یقال هرهرت الشئ لغة فی فرفرتہ ستم و دست درازی نمودن وحکایت کردن آواز ہندیان جنگ
اِهْرَار۔ بانگ کنانیدن سگ را سردی وجزآن ومنہ المثل شَرٌّ اَهَرَّ ذا ناب واین مثل در وقت پیدا شدن علامات ومخائل شر وفساد گویند لما سمع قائلہ هَرِیْرَ الکلب شفق من طارقِ شَرٍّ فقال ذلک تعظیما للحال عند نفسہ ومستمعہ ای ما اَهَرَّ ذا ناب الا شر ولذا احسن الابتداء بالنکرة + ونیز اِهْرَار براغیختن یا آوردن گوسپند را
مُهَارَّةٌ۔ در وے بانگ کردن

ه ر ز

هَرْز۔ بالفتح سخت درخستن وزدن والفعل من سمع
هَرْوَزَةٌ۔ مردن وہلاک شدن تَهَرْوُزٌ کذلک

ه ر ز ق

هُرْزُوْقی۔ بالضم مقصورہ اسم است حبس وبند را
مُهَرْزَق۔ کمسرہد بندی

ه ر س

هَرْس۔ بالفتح گربہ ونیز هَرْس بالفتح سخت خوردن وسخت کوفتن والفعل من نصر
هَرَس۔ محرکة سخت خوار گردیدن والفعل من سمع
هَرِس۔ ککتف شیر استوار اندام بسیار خوار وجامہ کہنہ وگربہ
اَرْضٌ هَرِسَةٌ۔ کفرحة زمین درخت ہراس ناک
هَرِیْس۔ کامیر طعامی است کہ از گوشت وحبوب ترتیب دہند وبہترین آن انچہ از گندم وگوشت مرغ سازند هریسہ بالتاء مثلہ
هَرَاس۔ کسحاب درختے است خاردار بر آن شبیہ بکنار هَرَاسَةٌ یکے ونیز از اعلام است وابراہیم بن هَرَاسَةَ متروک الحدیث

هَرّاس. کغراب شیر سخت اندام بسیار خوار
هَرّاس. کشداد هریسه ساز و شیر درشت و سخت خورنده
مِهْراس. بالکسر ها و ضح جواز که بدان کندم کوبند و کاسه سنگین که ازان وضو سازند مَهارِیس جمع و شتر سخت خورنده وگران جسم و مردے که بشب نترسد و بیم شب از شب روے منع نکند
بو آبے است باحاء و موضعی است بیمامه کراعتی در وے فرود آمد
تَهْرِیس. نیا پختن گوشت را چندانکه شکسته آمیخته گردد

هـ ر ش

هَرْش. کیکف گول و زشت خوے
هَرْشَی. کسکری پشته است نزدیک جُحْفَة. و وادی است در راه مکه
(ن ض) هَرَشَ الله هُرْهُرْشًا سخت شد روزگار
(س) هَرِشَ الرَّجُلُ هَرَشًا. محرکة بدخوی گردید
تَهْرِیش. برانگیختن سگان را بر یکدیگر و تباہی افگندن میان مردم
فرس مِهْرَاشُ العِنَان. بکسر المیم اسپ سبک عنان
مُهَارَشَة. بر یکدیگر برانگیختن سگان را هِرَاش بالکسر مثله
تَهَارُش. واگر دیدن ایشان
تَهَارُش. برآغالانیده شدن سگان بر یکدیگر

هـ ر ش ب

هِرْشَبَّة. کقرشبّة کنده پیر کلان سال

هـ ر ش ف

هِرْشَفَة. اندک اندک آشامیدن
هِرْشَفَّة. کقرشبّة کنده پیر کلان سال و لته پاره که بدان آب باران بردارند از زمین و در دلو فشارند بخشک سال قال + کل عجوز رأسها کالقُفّة + تسعی الجبة معها هِرْشَفّة + و نیز هرشفة لیفه دوات که خشک گردد و دلوکمنه
تَهَرْشُف. اندک اندک آشامیدن
اِهْرِشْفَاف مثله

هـ ر ش م

هِرْشَم. کقرشب سنگ نرم و کوه نرم
هِرْشَمَّة. بالتا گوسپند بسیار شیر و زمین درشت از اضداد است

هـ ر ش ن

هِرْشِن. کزبرج فراخ کنج دهان

هـ ر ص

هَرَص. محرکة گرم و کر خشک بدن
هَرِیصَة. کسفینة فراهم آمد نگاه آب
(س) هَرِصَ هَرَصًا. محرکة مبتلا گردید بکر خشک
تَهَرُّص. خشک و سوخته شدن بدن بکر خشک او هست به بالضّاد المعجمة

هـ ر ض

هَرَض. محرکة کرخشک که بر اندام برآید از حرارت والفعل من سمع
(ت) هَرَضَ الثَّوبَ هَرْضًا. بالفتح درید جامه را

هـ ر ض ف

هُرْضُیف. کقندیل زاعلام است

هـ ر ط

هِرْط. بالکسر شتر ماده کلان سال اِهْرَاط و هُرُوط جمع و گوشت لاغر شبیه آب بینی خشک دیفتم و مرد مالدار و میش کلان سال لاغر
هِرْطَة. بالتا میش سال خورده لاغر و زن کول بد دل هِرَاط کعنب جمع
هَیْرَط. کصیفل نرم
(ن) هَرَطَ عِرْضَهُ و فیه طعن کرد و درید ناموس او را و بد گفت
وهَرَطَ فی الکلام سخن نا استوار در وے گفت
تَهَارُط. یکدیگر را دشنام دادن

هـ ر ط ل

هِرْطَال. کقرطاس دراز قامت

هـ ر ط م

هُرْطُمَان. بضم الهاء و الطاء دانه است متوسط میان جو گندم نافع جهت اسهال و سرفه

هـ ر ع

هَرْع. بالفتح سخت راندن والفعل من فتح و یقال مر یهرع ای مر مسرعا
هَرْعَة. بالفتح سپش و بحرک
هَرَعَة. محرکة کرکی است
دَمٌ هَرِعٌ. ککتف خون گرم نیک روان + و رجل هَرِعٌ مرد زود گریه
هِرَعَة. کقرحة زن نیک آرزومند جماع یا زن که وقت ملاعبت انزال آیدش
هَرَیْعَة. کسفینة و مصغر است ریزه دیار یک چوب
هَیْرَع. کحیدر مرد بد دل سست بے خیر و کول و یا و شتاب و تند بسیار غبار و زن شتاب سک چست
هَوْرَع مثله
هَیْرَعَة. بالتا نای شبان و غبار معرکه یا آواز شوریده کارزار و دیو بیابانی و زن نیک آرزومند جماع
هِرْیاع. کجریال برگ کاز با دبیغتد
یَهْرَاع. کیمنع موضعی است + وذو یَهْرَاع موضعی دیگر
مَهْرَع. کمقعد موضعی است
مِهْرَاع. بالکسر شیر بیشه
مَهْرُوع. دیوانه بر زمین افتاده یا مرد افتاده بر زمین از کوشش یا از ناتوانی
(س) هَرِعَ الدَّمُ هَرَعًا. محرکة روان گشت خون + و نیز هَرَعَ شتابان مضطربانه رفتن هُراع کغراب مثله یقال اُقْبِلَ یُهْرَعُ مجهولا و فی التنزیل یهرعون الیه یستحثون الیه
مُهْرَع. کمکرم شیر بیشه
اُهْرِعَ الرَّجُلُ مجهولا لرزید

از خشم یا از ضعف یا از ترس لرزیدن
مُهراع - لغت است از ان و نیز
اِهراع شتافتن و راست کردن
نیزه بسوی کسی و گذشتن بدان
مُهراع - نیزه راست کرده گذشتن
تَهرّع - راست شدن نیزه
بسوی کسی
اِهتراع شکستن چوب را

ه ر ع ل

هَراعِلة - کفرازنه ناکسان

ه ر ف

(ض) هَرَفَ هَرْفاً - بالفتح
فزونی و دراز نفسی نمود در مدح
وثنا بشگفت یا ستودی بی نسبت
و خبر یقال لاتهرف بمالاتعرف
و نیز هَرف - زود رسانیدن نخله
برخود را
اِهراف - خداوند مال نامند
شدن و زود رسانیدن خرما
بن برخود را
تَهریف - زود رسانید نخل بار
را و شتابی نمودن یقال هرفوا
الی الصلوة ای عجلوا

ه ر ق

هِرق - بالکسر جامه کهنه
هُورقان - بالضم جزیره است یا کرد
مُهرقان - بضم المیم والراء و فتحهما
و بضم المیم و فتح الراء دریا یا جای
که آب روان گردد در وی و نیز
مُهرقان - بالضم شهری است
بساحل بحر مصر معرب ماهی
روبان
مظلوم مُهرق دم ست - للفاعل
ریزان
مُهرَق - بکسر صحیفه درو کاغذ
و مهره معرب است مهارق
جمع و دشت املس و تابان
هِراقة - بالکسر ریختن آب و
خون و جز آن یقال هَراقَ الماء
یُهَریقه بفتح الهاء هَراقة و
یقال ایضاً اَهرَقه یُهرِقه اِهراقاً
واَهراقه یُهریقه اِهرِیاقاً فهو
مُهَریق و ذالک مُهراق و
مُهَراق بسکون الهاء و فتحها
اصلها اراقه یُریقه اِراقة
واصل اراق اَریَق واصل یُریق
یُریِق واصل یُریِق یُأریِق
فابدلوا الحرکة والسکون بین
الراء والیاء فصار یأریق استثقلوا
الهمزة بین فی قولهم انا اأریقه
فقالوا اُهریقه مبدلا الهاء [illegible]
فی اُهَریق نُهریق انهم ابدلوا
من الهمزة الهاء ثم الزمت
فصارت کانها من نفس الکلمة
ثم اُدخلت الالف بعد علی الهاء
وترکت الهاء عوضا من حذفهم
العین لان اصل اَهرَق اَریَق
واهراق شاذ لانظیر له الا
اسطاع یسطیع اسطیاعاً
بفتح الالف فی الماضی وضم
الیاء فی المستقبل لغة فی اطاع
یطیع فجعلوا السین عوضاً من
ذهاب حرکة عین الفعل وکذلک
حکم الهاء فی یُهَریق وزنه
یُهَریق بفتح الهاء یُهفعل بالتحریک
مُهفعل و اما یُهَریق و مُهَراق
بتسکین هائهما فلایمکن
ان ینطق به لان الهاء والفاء
جمیعا ساکنتان + وهَرِیقوا
عَلیکم اوّل اللیل یعنی فرود
آیید اول شب
هَرِیق علی خمرک تهرّیق [illegible]
وثابت باش بر جای خود

ه ر ق ل

هِرَقل کسبحل و زبرج نام بادشاه
روم وهو اول من ضرب الدنانیر
واوّل من احدث البیعة
و نیز هِرقِل کزبرج هرا قلة
کسبحلة شهری است بروم

ه ر ک س

هِرَنکس کغضنفر بر بلا که ختی
که هلاک کند و از بیخ بر کند
شتران را

ه ر ک ل

هَرکلة - بالفتح دختر شگرف
اندام نیکو خلقت خوش رفتار
و فیها لغات هَرکَلة کعلبطة
وهِرکِلة کسبحلة وهرکولة کزنبورة
وهِرکیل کقندیل و رفتاری
است بناز و خرامش کبرذونة
لرزان سرین هرکولة مثله
هِراکلة - بالفتح ماهی سطبر
تن آورد یا سگ ماهی یا شتر آبی
یا سنور و دریای کلان سرین
وگرد آمدنگاه امواج دریا
هِراکِل - کعلابط اگنده اندام
از شتر و مردم

ه ر و ل

هَروَلة - کدحرجة رفتاری است
میان دویدن و رفتن یا دویدن
بعد عنق یا شتاب رفتن

ه ر م

هَرم - بالفتح گیاهی است شور
یا درختی یا آن بقلة الحمقاء
است هَرمة یکی + ویوم الهرم
روزی است و ذوالهرم
ماء … از طائف مر عبد المطلب
یا ابی سفیان را
ابن هَرمة بالفتح پسین
فرزند زن و مرد که کلان سال
و شاعری است
هِرم بن هَنی بن بلی -
بالکسر از قضاعة است
هَرم - محرکة موضعی است بمصر که
بناهای عجیب را اردان ملوک حمیر
یا هَرمة محرکة جای است در حرم بنی [illegible]
هَرمی بن عبد الله - محرکة
منسوب صحابی است
هِرم - ککتف نیک پیر خرف هرمون
و هَرمَی کسکری جمع هِرمة مؤنث
هَرمان و هرمی جمع و النفس و
خرد و سرشتی در دل یقال … لم
هَرمانک ای نفسک و عقلک
و نام اسب ابی النغنة شاعر [illegible]
ابن سنان و هَرم بن حیان
و مضرم بن خنیس و هرم
بن قطبة و هرم بن عبد الله
و هرم بن مسعدة صحابیان
اند و هرم بن جریر و هرم نسیب
تابعیان
هِرمة - کفرحة شیر ماده
هُرَیم بن عبد الله - کزبیر

صحابی است وهو یزید بن سفیان محدث

هَرَوم. کعصفور زن پلید بدخوی
بَعِیرٌ هارِمٌ. شتر هرم خوار که بخوردنش پشم زیر حنک سپید گردد هوارم جمع
ذُو الهَرَم. کاحمد لقب مردے
هَرَمی. بکسری هیزم خشک
هَرَمان. کعثمان خرد و هوش یقال ماله هُرمان
هَرَمان. محرکت دو بنا است از بناهاے نخستین در مصر قیل بناهما ادریس علیه السّلام لحفظ العلوم فیهما عن الطوفان او بناء سنان بن المشلشل او بناء الاوائل لما علموا بالطوفان من جهة النجوم وقیل فی تاریخها قد بنی الهرمان والنسر فی السرطان وفیهما کل سحر طلسم وطلسم وهنالك اهرام صغار کثیرة وقیل هما قبران لملکین من ملوك مصر الاولین
مَهْرَمَة. بالفتح پیری و سبب پیری یقال ترك العشا مهرمة
(س) هَرِمَ هَرَمًا. محرکة و مَهْرَمًا و مَهْرَمَةً سخت پیر و کلان سال گردید
اِهْرام. پیر کلان سال گردانیدن تَهْرِیم پیر خرف گردانیدن و بزرگ گردانیدن و بزرگ دهن شتن ریزه ریزه بریدن
هرهمه. خود را پیر خوف نمودن

ه رم ت

هَرَامِیت. بالفتح چاهها

ه رم ز

هُرْمُزَة. کدحرجة کلام که از صاحب خود پوشد
و نیز هُرْمُزَة. خائیدن لقمه را یا نرم نرم خائیدن و فرو مردن آتش و ناکسے
هُرْمُز. کقنفذ پادشاه کبیر پارس هُرْمُزان بالضم و هارْمُوز مثله و نام پسر بهمن بن اسفندیار و پسر انوشیروان و نیز هُرْمُز شهری است بر شعبه از شعبه هاے دریاے هند قلعه میان قدس و گرگ و علمی است و رامَهُرْمُز. شهری است بخوزستان

ه رم س

هَرْمَسَة. کدحرجة ترش روئی و نالیدن مردم و بانگ و فریاد کردن از ترس
هِرْمَاس. کقرطاس شیر سخت خون خوار مردم و هُرَامِس کعلابط مثله و بچه پلنگ و ابو حُدَیر هِرْمَاس بن زیاد صحابی است او هو لقب و اسمه شریح و هرماس بن حبیب تابعی
هِرْمِیس. کقندیل شیر سخت خون خوار و کاومیش و کرگدن

ه رم ط

هَرْمَطَعَرْضَهُ. درید ناموس وی را و زشت گردانید

ه رم ع

هَرْمَع. کمفلس مرد زود گریه و شتابی بر کی

اِهْرِمّاع. بشتابی کردن و سبک شدن و ستیهیدن در سخن و بسیار گفتن صلة بلی و بدرو غ گریستن بر کسی یقال اِهْرَمَّع الیراذا نبا کی و روان شدن آب و اشک

ه رم ل

هِرْمِل. کزبرج زن کلان سال و زن شتاب زده فرد هشته اندام و ناقه سال خورده
هُرْمُول. کعصفور پاره از موے باقی مانده در کرو سر و پاره پر و پشم باقی مانده و نیز موی برکنده افتاده هَرَامِیل جمع
هُرْمولة. بالتاء خرقه پاره که از دامن پیراهن کهنه شکافته گردد مثل رعبولة
هَرْمَلَ الرّجُلَ هَرْمَلَةً برکند موی وے را و هَرْمَلَ الشّعرَ. برکند موی و تراشید و نیز هَرْمَلَة. بے خورد گردیدن پیر زن و تباه گردیدن کار

ه ر ن

هَارَان بن تارخ. نام برادر ابراهیم و پدر لوط علیهما السلام
هَارُون. بن عمران برادر بزرگ موسی بن عمران است علیهما السلام که بعد غرق فرعون و خسف قارون فوت کرد و در رتبه و یکصد و هفده سال عمر داشت و ابو جعفر هارون الرشید بن محمد مهدی پنجم خلیفه است از خلفاے عباسیه
هَیْرُون. کزیتون نوعی از خرما

هَرْنُوی. بالفتح وضم النون و شد التحتیة گیاهی است یا آن کمونی بالتاء یا هرنوی مقصور یا یا فرنوة یا قلیفلة است و هو جید لوجع الحلق وتلیین البطن

ه ر ن ص

هَرْنَصَة. رفتار بر نصانه
هِرْنَصَانَة. بکسرتین کرمی است که آنرا سرفه نامند

ه ر ن ع

هُرْنُع. کقنفذ شپش خورد
هِرْنِعَة. کزبرجة شپش بزرگ
هُرْنوع. کعصفور شپش ریزه و شپش بزرگ از اضداد است و کوبند کرکی است دیگر
هَرَانِع. بالفتح بجهای گیاهی است شبیه طرثوث

ه ر ن ف

هَرْنَفَة. نرم خندیدن
تَهَرْنُفَة. زن سست آواز و سست گریه

ه ر د

هِرَادَة. بالکسر نام و اسپ است و چوب دستی کند و هَرَاوَے کسکاری و هُرِیّ کدلی و هِرِیّ بکسرتین جمع
(ن) هَرَاهُ هَرْوًا. بالفتح بچوب دستی زد او را
تَهَرِّی. بچوب دستی زدن

ه ر ی

هُرْی. بالضم خانه کلان که در آن طعام سلطان گرد آرند اهراء جمع

هَرَاة - بالفتح شهری است بخراسان و وهی بپارس فان وقفت علیها وقفت بالهاء هروی وهَرَوِيَة محرکه منسوب بوی
هِرَاء - بکسا، نوباوهٔ خرما
هَرَّاء - کشدا ولقب ابومعاذ مسلم نحوی که استاد کسائی و علم تصریف از وضع اوست لقب لبیعه الثیاب الهرویة
(ض) هَرَاهُ هَرْيًا - بالفتح بچوب دستی زد اورا
تَهْرِيَة - هروی ساختن جامه را یا زرد گردانیدن آنرا یقال هَرَّيْتُ العمامة ای صفرتها
مُهَارَاة - باهم فسوس کردن

باب الهاء فصل الزاء

هزء

هُزْأَة - بالضم آنکه بروی فسوس و ریش خند کنند
هُزَأَة - کهمزة آنکه بر مردم فسوس و خنده کند
(ف) هَزَأَهُ شکست آنرا ٭ وهَزَأَ الابلَ سرما کشت شتر را ٭ وهَزَأَ راحلته جنبانید آنرا وحرکت داد
(ف س) هَزَأَ منه وبه هُزْءًا بالضم وهُزُوءًا ومَهْزَأَة کمقعدة فسوس کرد بوی ٭ وهَزِئ الرجل مرد
اِهْزَاء - بسر کشتن شتر را و در آمدن در شدت سرما و شتافتن یقال اَهْزَأَتْ بِهِ ناقتُهُ ای اسرعت
تَهَزُّء - فسوس کردن
اِسْتِهْزَاء - فسوس کردن و انکار چیزے نمودن و مکافات فسوس دادن یا ناگاه گرفتن بر آن

هزب

هَوْزَب بجوهر شتر توانا بر سیر یا شتر کلان سال و کرکس
هَيْزَب بحیدر حدید ٭ ولیث
هَبْزَب - شیر توانا
هَازِبِي - بکسر الزاء مقصورًا و یمد نوعی از ماهی هازبیه مثله

هزبر

هَزْبَرَة - بریدن
هِزَبْر - کسجل شیر بیشه و درشت آگنده سطبر هزبرکه هم وهزابر کعلابط مثله فی الکل هزابر بالفتح
هَزَنْبَر کغضنفر زیرک تیز سر
هَزَنْبَرَان - بالفتح مثله ونیز هَزَنْبَر وهَزَنْبَرَان بمعنی مرد بدخوی او الصواب فیهما بزائین

هزبز

هَزَنْبَز کقرنفل بسیار رجهیده و تیز و مرد بدخوی هُزُنْبُزَات بالتحریك مثلثة فیهما
هَزَنْبَزَانِيّ - مشددة الیاء تیز خاطر چالاک

هزبل

هزبلة سخت محتاج گردیدن
هَزْبَلِيكَة بجندلیسته چیزے یقال ما فیه هَزْبَلِيكَة

هزج

هَزَج - محرکة آواز تند و نوائے از سرود و ترانه طرب انگیز و آواز ماندگی گرفتگی گلو و هر کلام متدارک و متقارب و نام بحرے از عروض بدان جهت که کلمات آن متدارک و متقارب باشد
هَزِيج - کامیر پاره از شب یقال مضی هزیج من اللیل
(س) هَزِجَ المُغَنِّي - سرائید سرود طرب انگیز
اِهْزَاج - در بحر هزج شعر گفتن
تَهَزُّج - سرائیدن
تَهْزِيج - سرائیدن و بانگ کردن کمان وقت زه کشیدن

هزد

هَزْدَة - بالفتح و بحرک زمین تنگ
هِزْد - بالکسر زیان زده و کول و درشت
ذو هَزَرَات - محرکة زیان زده مغبون در هر چیزے ٭ دفیه هَزَرَات ای نیک کسلمند است
هَزَار - کصر و قبیله است از یمن که بشب خون کشته شدند یا موضعی که در ان قوم ثمود هلاک شد یا شهرے است مر هذیل را که اهلش بشب خون کشته شدند یا موضعی است و در آن گورستان جاهلیت است
هَيْزَر - کامیر بعصا درخته و راند
هُزَيْرَة کجهینة مصغر هزره یعنی سخت کسلمند
هَزَار کسحاب هزار دستان ٭ رستائی است بفارس
هَيْزَر بحیدر نام مردے
هَزَوَّر کعملس سست
دجل مِهْزَاق کمنبر مرد زیان زده و مغبون در هر چیزے
مَهْزُور - رود باری است
(ض) هَزَرَهُ بالعصا هَزْرًا بالفتح بعصا سخت زد بر پهلو و پشت وے یا سخت درخست یا راند و دور کرد او را بعصا مَهْزُور لغت است از ان ٭ وهَزَرَ به الارض بر زمین زد او را ٭ وهَزَرَ لَهُ عطاے بسیار داد او را ٭ ونیز هَزَرَ خندیدن و شتافتن و بجا گران کردن نرخ در بیع و بے اندیشه خریدن چیزے را و در ماندن در آن

هزرب

هَزْرَبَة - سحد حرجة سبکی و شتابی

هزرف

هَزْرَفَة - شتافتن
هِزْرَوْف - کبنر دون شتر مرغ سریع سبک هُزْرُوف کعصفور مثله
هِزْرِفَة - کزبرجه شتر ماده کلان سال دکنده پیر هَزْرَفَة کبرونة مثلثه فیهما
هِزْدَاف - کقرطاس بمعنی برزوف است هُزَاف کعلابط مثله

هزرق

هَزرَقَة - نوعی از بدترین خنده
هُزرُوقی - بالضم مقصور است ابدا اسم
است آن را اللغة فی هُزرُوقی
لا تصحیف
مُهزرِق کسی که بسیار خندد مثال مُهزرِق

ه ز ن

هِزّة - بالکسر شادمانی و خرسندی
و خوش دلی و فراخ خوی که بدهش پیدا
گردد و تردد و بانگ تندر و آواز جوشش
دیگ و نوعی از رفتار شتر
کوکب هَازّ - ستاره جنبان و
درخشان
هِزَبز - کامیر آواز و بانگ
تندش با دو ترد د آوار تندر
هِزّان - پدر قبیله است
هُزهُز - که در آب بسیار و
روان + و بئر هُزهُز - چاه
دور تنگ و نیز هُزهُز جو جنبان
مثل مُهزهِز - که علبط آب بسیار
و سیلان مُهزهِز کعلابط مثله
و سبک و شتاب
هَزهَاز - بالفتح آب بسیار و روان
و سیف و هَزهَاز شمشیر جنبان
و روشن بسیار آب و درخشان +
و نیز هَزهَاز نام سگی
هَزاهِز - فتنها که مردمان
در آن جنبند
(ن) هَزّة و یهُزّه هَزًّا - بالفتح
جنبانیدن آن را + و هَزّ الحادی
الابل هَزیزًا - کامیر بنشاط
آورد حاوی شتران را بسرود
و هَزّ الکَوکَب فرود افتاد ستاره
در شب و دور فرود شدن

هُزاهِزة - برانگیختن فتنه و شورش
و جنگ میان مردم و خوار و رام
گردانیدن و جنبانیدن
تَهَزّیُز - جنبانیدن
تَهَزّز - جنبیدن
اِهتِزاز - جنبیدن و جنبیدن
شتر با آواز حدا و درخشیدن ستاره
بوقت فرو شدن و شادمانی
کردن و فی الحدیث اهتزّ
عرش الرحمن لموت سعد
بن معاذ ای ارتاح بروحه
واستبشر لکرامته علی ربه
وقیل فرح اهل العرش بموته
و نیز اهتزاز - بالبدن گیاه و
آواز و فریاد موکب
تَهَزهَز الیه قلبی - شادمان
و سرور اندوزگردید دل من بوی

ه ز ع

هُزاع - کصرد شیر بسیار سخت
شکننده شکار
هِزیع - کامیر پاره از شب یا
مقدار سه یک یا چهار یک از آن مرکول
مُهزیع - کزبیر از اعلام است
مَا فی الجَعبَة الّا سَهم هِزاع
کغراب یعنی در کیش بجز یک تیر
نیست
اَهزَع - کاحمد پسین تیر که در کیش
مانده باشد یا جید یا آن بهترین
تیرها باشد که جهت شدائد پیکار
سخت نگاه دارند یا روی تر د
یقال ما فی الکنانة اهزع منه
یعنی کسی در سرای نیست فی ماله
اَهزَع ای شیء

هَیزَعة - کدحرجة ترس بانگ
و خروش در پیکار
هَزّاع - کشداد شیر که شکار را
بسیار شکند
مِهزَاع - کمنبر کوبه و آنکه بشکند
هر درخت را + و آسنگ مِهزَع
شیر سخت گیر + و نیز مهزع
از اعلام است
(ف) هَزَع هَزعًا و سَاشتافت
یقال مَرّ الفرس یهزع ای یسرع
تَهزیع - شکستن چوب و جز آن
تَهَزّع - ناخوش و ترش روی
گردیدن و ناشناخته گردانیدن
خود را بر کسی یقال تهزّع لهای تنکّر
و پریشان رفتن زن صلته بغی
و شتافتن و جنبیدن شتر در رفتار
از شادمانی و جنبیدن نیزه و شمشیر
و شکسته شدن چوب و جز آن
اِهتِزاع - شتافتن و جنبیدن
شمشیر و جز آن یقال اهتزعت
القناة ای اهتزّت
اِنهِزاع - شکسته و کوفته شدن

ه ز ف

هَزف - بالفتح سبک شتافتن والفعل من ضرب
هِزَفّ - کهجف شترمرغ گران
سنگ تیز رو یا گریزنده یا دراز پر
با جاقی تنا ور

ه ز ق

هَزَق - محرکة شادمانی
هِزَاق - کیکتف تندر سخت آواز
هِزَقَة - کفرحة زن که قرار
نگیرد بجای
مِهزاق - بالکسر زن بسیار
خنده و زن که قرار نگیرد
اهزق فی الضحک اِهزاقًا -
بسیار خندید

ه ز ل

هَزل - بالفتح بیهودگی خلاف جد
هِزَال - ککتف نیک بیهوده کار
هُزَیل بن شرحبیل - کزبیر تابعی است
که زمان جاهلیت را دریافته
هُزَیلة - کجهینة نام مردی و هُزَیلة
بنت حارث خواهر ام المؤمنین
میمونة و هُزَیلة بنت مسعود
و هُزَیلة بنت عمر و هُزَیلة بنت
سعید صحابیات اند
هُزَال - کغراب لاغری خلاف
سمن
هُزَالة - کثمامة خوش منشی
و زیرکی
هَازِل - بیهوده و بازی کننده
هُزَلی - کسکری مارها واحد ندارد
هَزّال بن مرة - کشداد و هَزّال
بن دکاب و هَزّال بن یزید
و نیز هَزّال غیر منسوب همه صحابیان
صحابیان اند
هَیزَلة - بالفتح ستور
مَهَازِل - خشک سالیها
مَهزُول - لاغر مهازیل جمع
(ن) هَزَل هُزلًا - بالفتح و بضم
لاغر گردید هزلته الله ابتهزنه
کغراب مجهولًا کذلک
(ض س) هَزَل - بیهودگی
و بازی کرد
(ض) هَزَلته هَزلًا - لاغر
گردانیدم او را + و هَزَل الرجل

لاغر شتر گردید مرد و مردند شتران پس درویش گردید

اِهْزَال بیهوده کار یافتن کسی را وخدا وند شتران لاغر گردیدن و بند کردن مال خود را از سختی و تنگی

تَهْزِیل - لاغر گردانیدن

مُهَازَلَة - بیهودگی و بازی کردن

ه ز ل ج

هَزْلَجَة - شوریدن و درهم شدن آواز

هِزْلَاج - کقرطاس گرگ سبک ظلیم هِزْلَج - کعملس شترمرغ تیزرو

ه ز ل ع

هَزْلَعَة - رفتن و درگذشتن بچه گرگ از کفتار و پنهان بیرون آمدن از میان چیزے

هِزْلَاع - کقرطاس بچه گرگ لاغر سرین که از کفتار پیدا شود و از اعلام است

هَزَلَّع - کعملس تیزرو

ه ز م

هَزْم - بالفتح زمین نشیب هموار و ابر تنگ بی آب + وهَزْم الصَّنَائِع - ریزهای شکسته از گیاه شبرق هَزْمَة یکے هزم جمع

هَزْمَة - بالفتح هر جای نشیب و مغاک هَزْم - بالفتح وهزوم جمع و مغاکچه سینه تر پیذ سیب و جز آن که از غمز انگشت پیدا آید

هَزَم - بالتحریک بانگ کمان

سهم بن مسافر بن هَزْمَة جهرکه و بیسکن یکی از قواد و لشکر کشان از یمن است

هَزِم - ککتف اسپ منقاد و رام و غَیْثٌ هَزِمٌ باران که نه ایستد

قِدْرٌ هَزِمَة - کفرحة دیگ سخت جوشان

هُزَام - کز فر جدام المؤمنین میمونه بنت حارث بن حزن بن بجیر بن هُزَم بن رُوَیبه رضی الله عنها + و بنو الهُزَم بطنی است هَزِیم - کامیر تندر و آواز آن و اسپ سخت آواز و باران که نه ایستد

هَزِیمَة - کسفینة شکست لشکر اسم مصدر است و چاه بسیار آب و ستور لاغر هَزَائِم جمع

هُزَیْم - کزبیر نخلستانی است و چند ده بیمامه + و نیز هزیم لقب سعد بن لیث قضاعی و هزیم بن اسد در نسب مضر است + و ذوهزیم شهرے بیمن

قَوْسٌ هَزُوم - کصبور کمان سخت آواز

هُزُومَة - بالضم جاے است از بلاد لحیان

هَازِمَة - بلا و سختی

هَزَّام - کشداد از اعلام است

هَیْزَم - کحیدر درشت درست از هر چیزے و شیر بیشه و نام مردے

هِزِّیمَی - کخلیفی شکست لشکر اسم مصدر است

مِهْزَم - کمنبر از اعلام است

مِهْزَام - چوبے که بر سر آن آتش افروخته طفلان بدان بازی کنند و چوب آتش کاو و چوب دستی کوتاه و از اعلام است

(ن) هَزَمْتُ عَلَیْهِ هَزْمًا - مهربانی کردم بروی + و نیز هزوم بصبح نزدیک گردیدن شب

(ض) هَزَمَهُ هَزْمًا - انگشت خلانید در آن چنانکه مغاکچه پیدا آمد

هَزَمَ فُلَانًا - زد او را چنانکه ما بین سرینش در آمد و بر آمد ناف او + و هَزَمَ لَنَا حَقَّهُ چیزے از حق او باز شکست + و نیز هَزْم بانگ کردن کمان شکستن لشکر و دشمن را هزیمة کسفینة مثله و چاه کندن

مُهَزَّم - کمعظم از اعلام است + و ابو المُهَزِّم - یزید یا عبد الرحمن بن سفیان تابعی

مُتَهَزِّم - ابر با بانگ و تندر

تَهَزُّم - بانگ کردن کمان و تندر و شکسته شدن عصا و با بانگ و آواز واکردیدن ابر و دریده گشتن مشک از خشکی و بانگ کردن رعد

اِهْتَزَمَ الفَرَسُ اِهْتِزَامًا - رفت اسپ چنانکه شنیده شد آواز تک آن + و نیز اهتزام شکافته و واکردیدن ابر و شنیده شدن آواز تک اسپ و گلو بریدن و شتابی کردن در آن و منه المثل اِهْتَزِمُوا ذبیحتکم ای بادروا ذبحها قبل هزالها و شتافتن یقال اِهْتَزَمَ الیه

اِنْهِزَام - شکسته شدن و شکست خوردن لشکر و مغاک شدن چیزے بخلانیدن انگشت در وے و شگافته و گفته شدن عصا چندانکه آواز بر آید از وے

ه ز م ج

هَزْمَجَة - کدحرجة سخن متتابع و پیاپی و آمیزش آواز یا زاید

هُزَامِج - کعلابط آواز پیاپی دالمیم زایده

ه ز م ر

هَزْمَرَة - جنبش سخت و نهیب و سرزنش و عتاب کردن و سختی نمودن

هِزَمْیُر - کقندیل شهرے است بمغرب

ه ز م ل

هَزَامِل - کسفارج آوازها اصلها اَزَامِل -

ه ز ن

هوزن - کجوهر گرد و غبار است ز پدر بطنی از حمیر

هَوَازِن - بالفتح قبیله است از قیس

ه ز ن ع

هُزْنُوع - کعصفور بیخ گیاهے است شبیه بطرثوث والعنقر بالراء والغین المعجمة

ه ز و

اَبُو هَزْوَان نبطے - بالفتح یکی از حواشی هشام بن عبد الملک است

(ن) هَزَا هَزْوًا - بالفتح سیر و رفت

ہج

باب الهاء فصل السین

ه س ب

هَسُب ـ بالفتح بسنده وکفایت همچو حسب

ه س ج

هِسِنْجان بکسر الهاء والسین دهی است بعجم

ه س د

هَسَد ـ محرکه شیر بیشه ومرد دلیر هساد کَکِتاب جمع

ه س ر

هُسَرة ـ بالضم نزدیکان وخویشان از اعمال واحوال هُسَيْرَة مصغر آن کانه ابدال الهمزة هاء والاصل اسرة

ه س س

هُس ـ بالضم والسکون کلمه است که بدان گوسپندان را زجر کنند

هَسِيس ـ کامیر کوفته وریزه ریزه سخن پنهان ونرم

هَسْهَاس ـ بالفتح شبان که گوسپندان را همه شب چراند و پاس دارد وآنکه بشب خواب نکند جهت کاری وقصاب ✦ وقَرَب هَسْهَاس ـ قرب شتاب

هَسَاهِسُ الجن ـ بالفتح آواز خفی جن که بشب در بیابان شنیده شود ✦ وهَسَاهِسُ الناس کلام خفی که فهمیده نشود ـ جمع هَسْهَسَة

(ن) هَسَّه هَسًّا ـ بالفتح کوفت آنرا وشکست

(ض) هَسَّ الرجلُ هَسًّا ـ بالفتح سخنی اندیشید وامرے درآمد در دل او

هَسْهَسَة ـ آواز کردن زره وپیرایه وآواز حرکت پائے وجز آن بشب وآواز خفی حرکت هر چیزے وپیوسته روان شدن آب ورفتن بشب

تَهَسْهُس بمعانی هسهسة است

ه س ع

هَاسع وهُسَع ـ کصرد وهُسَيْع کزبیر وهَيْسَع ـ کَنَبْر هر چهار بسر الهَمَيْسَع بن حمیر بن سبا اند

هَيْسُوع ـ بالفتح نام مردی

(ف) هَسَعَ هَسْعًا ـ بالفتح شتافت

ه س م

هَسَم ـ بالفتح شکستن لغة فی الهشم

هُسُم ـ بضمتین داغ کنندگان لغة فی الحسم

هُوسَم ـ کجوهر شهرے است پس طبرستان

باب الهاء فصل الشین

ه ش ر

هَشَر ـ بالفتح سبکی چیزے وتنگی آن

هَشَرَة ـ بالفتح برگ منشی ودیگی هُشَيْرَة مصغر آن کانه ابدال الهمزة هاء والاصل الاشرة من الاشر

شجرة هَشِرَة ـ کفرحة درخت که برگش زود بیفتد

شجرة هَشُورٌ ـ کصبور درخت که برگش زود بیفتد

هَيْشَر ـ کحیدر نرم سست وگیاهی است سست بآن کنگر دشتی ست که گیاهی باشد یا درختے است ریگستانی یا گوکنار

رِهْشَار ـ بالکسر شتر ماده که بخواهش پیش آید گشن را وبالبیز نخستین بار گیر دخلاف مماجن

مُهَشُور ـ شتر ماده سوخته ریه

(ن) هَشَرَ النَّاقَةَ هَشْرًا ـ بالفتح همه شیر پستان آن دوشید

ه ش ش

هَش ـ بالفتح سست ونرم از هر چیزے واسپ بسیار خوی آور خلاف صلود ونان نرم ومرد شادمان وتازه روی وسبک روح یقال انا به هَشٌّ بَشٌّ یعنی شادمانم ویقال اذا مدح الرجل هَشُّ المکسر یعنی مرد نرم وآسان خوی است وقت خواستن از وی حوائج را

هَشِيش ـ کامیر آنکه از سوال خواهندگان خوش وشادگردد ومرد سست اندام ونرم

خبزٌ هَشَاش ـ کسحاب نان نرم

شاة هَشُوش ـ کصبور گوسپند بسیار شیر

قربة هَشَاشَة ـ کثمامة مشک که از وے آب چکد بسبب تنگی پوست

هَشْهَاش ـ مرد نیکو خوی سخی

(ن ض) هَشَّ الورقَ هَشًّا ـ بالفتح بعصا زد برگ درخت را تا فرو افتد قال الله تعالى وَأَهُشُّ بِهَا عَلَى غَنَمِي

(ض) هَشَّ الخبزُ هُشُوشَة نرم وسست گرد ✦ ونیز هَشَاشَة وهَشَاش بفتحهما شادمانی وشادمانی وسبکی نمودن وخرسند شدن یقال هَشِشْتُ به ای خففت الیه واز سمع نیز آید

هَشْهَشَة ـ جنبانیدن

تَهَشْبُش ـ سست شمردن کسی را وشادمان گردانیدن

مُتَهَشْهِشَة ـ للفاعلة زن شوی دوست شادمان بشوی

اِسْتِهْشَاش ـ سبک شمردن

ه ش ل

هَيْشَلَة ـ کسفینة الاع شتر وجز آن که بے دستوری خصم برند وباز گردانند ودزدیده از شتر وجز آن وجز آن

هيشلة ـ کحیدرة شتر ماده کلان سال فربه

اِهْشَال ـ بهیشله دادن کسی را

تَهَشْبِيل ـ شیر اندک فرو دآوردن شتر ماده

اِهْتِشَال ـ سوار شدن بر ستور بے دستوری مالکش

ه ش م

هَشم ۔ بالفتح شکستن نان خشک و ہر چیز خشک یا میان کاواک را یا بخصوص شکستن استخوان و سر یا شکستن روی و بینی یا ہر چیزے خشک باشد یا ر ہشوم لغت است ازان و گرامی کردن و بزرگ داشتن و ہمہ شیر دوشیدن یا بجملہ کف دست دوشید و شکستن باد درخت خشک را و الفعل من ضرب

هَشمَة ۔ بالفتح نفس متلاشی الجبل الکذا ابو

هَشَمَة ۔ محرکۃ بزکوہے

هَشَمات جمع

هُشم و بضمتین کوہای نرم و دوشندگان شیر

هَیشم ۔ کحیدر جوانمرد

هَشِیم ۔ کامیر شکستہ و سست اندام و گیاہی است خشک کہ ریزہ ریزہ گردد یا ہر گیاہ خشک و ہر چیز و درخت پوشیدہ

هَشیمَة ۔ کسفینۃ زمین کہ درختانش خشک گردد و یقال ماهو الا هَشِمَة کرم یعنی او جوانمرد و جوادست

هُشَیم بن بشیر ۔ کزبیر محدث است

هِشَام ۔ ککتاب جوانمردی و نام پانزدہ صحابی و سی محدث است و هِشَام بن عبد الملک دہم خلیفہ از خلفاے بنی امیہ

هَاشِم ۔ لقب پدر عبد المطلب کہ عمرو نام داشت لقب لانہ اول من ثرد الثرید و هَشَمَہ

قال الشاعر عمرو العلا هَشَم الثرید لقومہ ✤ و رجال مکہ مسنتون عجاف

هَاشِمَة ۔ شکستگی سر کہ استخوان شکند یا بشکند آنرا بی جدائی یا بشکند آنرا پس ترخون روان گردد پس برانند آن استخوان شکستہ و آشکار گردانند فراشہ را

هَاشِمِیَّة ۔ شہرے است بکوفہ مر سفاح را و شہرے بری و آبکی شرقی خزیمیہ

هَیشَم ۔ کحیدر نام مردے

هَشَمشَمَة ۔ بالفتح شیر بیشہ

ناقة مِهشام ۔ بالکسر شتر مادہ زود لاغر شوندہ

مُهَشِّم ۔ کمحدث نام مردے

مُهَشَّمَة ۔ کمعظمہ دہی بیمامہ

تَهشِیم ۔ گرامی کردن و بزرگ داشتن

تَهَشُّم ۔ شکستہ شدن و شکستن و بر بان گشتن خواستن و مہربان شدن یقال تَهَشَّم علیہ ای تعطف لازم متعد و خوار و سست شدن شتر و شکستن و خوار کردن

اِهتِشَام ۔ بجملہ کف دست دوشیدن و ہمہ شیر پستان دوشیدن و خوار گردیدن یقال اهتشمت نفس لہ ای اهتشم تہالہ

اِنهِشَام ۔ شکستہ شدن و خوار و سست گردیدن شتر مادہ

ه ش و

آهشَاء ۔ بالفتح مردمان سرگشتہ

مُهَاشَاة ۔ فسوس کردن

بَابُ الهَاء فصل الصَّاد

ه ص ب

هَصب ۔ بالفتح گریختن و الفعل من ضرب

ه ص ر

هَصر ۔ بالفتح کشیدن و خمانیدن و شکستن و راندن و نزدیک گردانیدن و پیچیدن چیزی تر و تازہ ہمچو شاخ درخت و مانند آن و شکستن آنرا بے جدائی یا عام است یا پیچیدن ہر چیزے را کہ باشد یقال هَصَرَہ و بہ والفعل من ضرب

هَصَرَة ۔ بالفتح و بحرک مہرہ است افسون کہ زنان با خود دارندہ و مردان را بدان بند کنند

هَیصَر ۔ کنفذ شیر بیشہ هُصَر کصرد و هُصَرَة کہمزۃ مثلہ

هَاصِر ۔ کصاحب شیر بیشہ

هَصَّار ۔ کشداد مثلہ

هَصُور ۔ کصبور شیر بیشہ هَصُود بالفتح و هَصُورَة کہورۃ و هَیصُور و هَیصَار بفتحہما مثلہ قال بحت ثیابہ اسد هصور ای قوی

مِهصَر ۔ کمنبر شیر بیشہ مِهصَار و مِهصِیر بکسرہما مثلہ

مُهَاصِر بن حَبیب ۔ بکسر الصاد شاعری است و مُهَاصِر بن مالک عم عروۃ بن حزام شیفتہ عشق و کشتہ آن تابعی است و ابو مُهَاصِر تباح بن عمرو و یزید بن مُهَاصِر محدثان اند

مُهَاصِری ۔ منسوب بہا درے است یمنی

مُهتَصِر ۔ بکسر صاد شیر بیشہ

اِهتِصَار ۔ پیچیدن شاخ ستن و پیچید و شکستہ شدن یقال اهتصر فاهتصر و خوشہ خرما بر شاخش نہادن و برابر و راست کردن آن را

اِنهِصَار ۔ پیچیدہ شدن و شکستہ گردیدن

ه ص ص

هَصِیص ۔ کامیر یا پیر دہ شکستہ و هَصِیص النار ۔ درخش آتش

هُصَیص بن کعب بن لوی ۔ کزبیر پدر مرۃ است و ما در ہردو مخشیۃ بنت شیبان

هَاصَّة ۔ چشم پیل

هَصَّان بن کاهل ۔ ککتان محدث است و المحدث بکسر نیز هَصَّان لقب عمر بن کعب

هُصهُص ۔ کہدہد مرد توانا و سیاہ هصاهص مثلابط مثلہ

هَصهَاص ۔ باستخ مرد درخشان چشم

(ن) هَصَّہ هَصًّا ۔ بالفتح بپاسپرد آنرا پس شکست و در نشاند مخصوص لغت است ازان یقال هصصت الشی اذ اخمزتہ

مُهصهِصَة ۔ للفاعل چشم دزد شب گشت خاص است بدان

هَصهَصَة ۔ درخشیدن و در نشاندن و عیب کردن

تَهصِیص ۔ نیکو گشادن چشم را

و تیز نگریستن

ه ص م

هُصَم کصرد شیر بیشه هَصّام کشدا و مثله

هَیْصَم کحیدر نوعے از سنگ تابان و مرد دلیر توانا و شیر بیشه

هَصَمْصَم کسفرجل شیر قوی و توانا

هَیْصَمِیَّة منسوبا گروهی از کرامیة اصحاب محمد بن هیصم

مِهْصَم کمنبر شیر بیشه

(ض) **هَصَمَہٗ هَصْمًا** بالفتح شکست آنرا

ه ص و

اَهْصَاء مردم استوار اندام قوی و توانا

(ن) **هَصَا هَصْوًا** بالفتح کلان سال گردید و پیر شد

مُهَاصَاة پشت شکستن و ست کردن

بَابُ الْهَاءِ فَصْلُ الضَّاد

ه ض ب

هَضْبَة بالفتح پشته و کوه گسترده بزمین یا کوه بیک سنگ سرشته یا کوه دراز و بلند تنها سرخ رنگ و باران بزرگ قطره پیوسته هِضَب کعنب و هَضْب بالفتح و هِضَاب ککتاب جمع اهاضیب جمع الجمع

غنم **هَضِیبَة** کامیر گوسپند کم شیر

هُضُوبَة بالضم یک دفعه از باران بزرگ قطره یقال اَصَابَتْهُمْ الهُضُوبَة من المطر کذا فی النسخ ولعله سهو من الناسخ او لغیة والصواب الاهضوبة بالضم علی افعولة یقال اصابتهم الاهضوبة من المطر ای الدفعة منه اهاضیب جمع

هَاضِب باران بزرگ قطره هُضَب محرکة جمع مثل تابع و تبع

هِضَبٌّ کهجف اسپ بسیار خوی و ست و درشت اندام توانا

(ض) **هَضَبَتِ السَّمَاءُ هَضْبًا** بالفتح بارید آسمان ✤ و **هَضَبَ الرَّجُلُ** برفتار افسرده لاان رفت ✤ و **هَضَبَ فی الحدیث** بسخن درآمد و بلند کرد آواز را

اِهْضَاب بسخن درآمدن یقال اهضبوا یا قوم ای تکلموا

اِهْتِضَاب بسخن درآمدن

اِسْتِهْضَاب کم شیر گردیدن گوسپند یقال استهضب الغنم ای صار هَضِبًا

ه ض ج

ضِبْیَانٌ هَضِیجٌ کامیر کودکان خرد سال

هَضَجَ الرَّجُلُ مَالَہٗ هَضْجًا نیکو نکرد پاسبانی و رعی شتران خود را

ه ض ض

هَضَاضَة کسحابة آنچه بردست احدے بشکنند

هَضِیض کامیر شکسته و کوفته

هَضَّاء بالفتح گروه مردم

هَضَّاض کشداد از اعلام است و فحل **هَضَاض** کش کردن شکننده کشان **هَضْهَاض** بالفتح مثله

مِهَضّ بالکسر از اعلام است

(ن) **هَضَّہٗ هَضًّا** بالفتح شکست آنرا و کوفت مهضوض لغت است از ان یا هَضّ شکستن دون جد و فوق رض ✤ و نیز هَضّ شتاب رفتن شتر و بروش نیکو رفتن مردم و برآغاز لانهدن

مُهَضْهَضَة للفاعلة زن آزارنده همسایگان

هَضْهَضَة شکستن و کوفتن

اِهْتِضَاض کوفتن و شکستن وَ اهْتَضَضْتُ نَفْسِی لفلان مقصر شمردم نفس خود را جهت وے

اِنْهِضَاض شکسته و کوفته شدن

مُنْهَضّ لغت است از ان

ه ض ل

هَضْل بالفتح بسیار

هَضْلَاء کصحرا زن دراز پستان

هَیْضَل کحیدر گروه مردم باسلاح و لشکر بسیار

هَیْضَلَة بالفتح زن ضخم میانه سال یا چهل ساله و ناقه بسیار شیر و شتر ماده سطبر اندام دراز و کلان سال و گروه مردم سلاح پوش و بانگ و خروشهای مردم

(ن) **هَضَلَ بِالشِّعْرِ وَ بِالْکَلَامِ** بشعر و سخن درآمد

اِهْضَال بریزان شدن ابر و حمله آب چاه برگرفتن دلو یقال اهتضل الله لو ای اصبہا جال البئر فنجحت بالماء

ه ض م

هَضْم بالفتح و بکسر زمین پست هموار و شکم رود بار و شکم دره اَهْضَام و هُضُوم جمع و در تحذیر گویند اللیل و اهضام الوادی ای احذرها و اَهْضَام تباله وبهاے آن

هَضَم محرکة نوعی از بخور خوشبو اَهْضَام جمع

هَضِیم کامیر ستم رسیده و مظلوم و زن باریک شکم نازک تهیگاه و نیز شکم باریک و درهم چسپیده و غنچه ناشگفته یقال طلع النخلة هضیم ای منضم فی جوف الجف و قصبة هضیم فی لطیف

هَضِیمَة کسفینة ستم و خشمگینی و طعام که جهت مرده سازند هَضَائِم جمع

هَضِیمِیَّة منسوبة موضعی است

هَضُوم کصبور دوارے و گوارش و آنکه بسیار خرج کند مال را و شیر بیشه ✤ و یدٌ هَضُوم دست بسیار عطا که هرچه یابد ببخشد

هُضُم ککتب جمع

هَاضِم آبی که در آن نرمی درخاوت باشد

اَهْضَم باریک شکم و تهیگاه و بهم درآمده پهلو هَضْمَاء مونث و شکم باریک و درآینده یقال لمسبق فی الحلبة اهضم

قطا و آنکه دندان پیشین وی سطبر

وکننده باشد
هَضِیم بکذیم وادی است
هَضّام. گشتاد و داروی گوارش
و مردخرچ کننده مال را و شیر بیشه
هَاضُوم. داروی گوارش
وصرف کننده مال و شیر بیشه
قَصْبَةٌ مَهْضُومَةٌ. مزما
ولطیف؛ ونیز مَهْضُومَة.
خوشبو که از مشک وبان امیزند
(ض) هَضَمَ عَلَیْهِم هَضْمًا
بالفتح انبوهی کرد بر ایشان بازفرود
آمد؛ ونیز هَضْم شکستن طعام
در معده یقال هَضَمَ اللّٰهُ دَاءُ
الطعام ای نهکه وستم کردن
وخشم گرفتن برکسے وچیزی از حق
کسی باز شکستن وماندن بعضی
از حق برکسے
(س) هَضِمَ الْبَطْنُ هَضَمًا
محرکة باریک شد و درآمده شکم
گردید بطن مَهْضُوم لغت است
از آن؛ ونیز هَضَم. باریک
گردیدن تهیگاه وبهم درآمدن
پهلو های وراست گشتن استخوان
پهلوی اسپ ومنضم گردیدن اعلای
شکم آن وراست شدن شکم و در
آمدن اعلای آن وآن عیب
است
اِهْضَام. دندان شیر افگندن
شتر بدر آمدن بسال پنجم یا ششم
وبرآوردن غیر آن ونیز دندان
شیر افگندن گوسپند یقال اهضمت
الإبل للاجذاع والإسداس
جمیعا اذا ذهبت رواضعها

کشحٌ مُهْضَمٌ. کمعظم تهیگاه باریک
وتازک
قَصَبَةٌ مُهَضَّمَةٌ. کمعظمة نی
لطیف؛ ونیز مُهَضَّمَة. جی است
تَهَضُّم. ستم نمودن وخشم گرفتن
برکسے ومنقاد شدن وکم آمدن
از خصم
مُهْتَضَم. مظلوم وستم رسیده
اِهْتِضَام. ستم کردن وخشم گرفتن
برکسے وچیزے از حق کسے باز
شکستن
طَلْعٌ مُنْهَضِمٌ. بکسر الضاد شگوفه
خرما چسپیده در غلاف
اِنْهِضَام. گوارد شدن منه
طعام سریع الانهضام یعنے
زود گوارا خلاف بطیء الانهضام

هضو

هِضَاة. بالکسر گیسو و ماده خر
أَهْضَاء. گروهاے مردم
مُهَاضَاة. گول شمردن وسبک
وحقیر انگاشتن

بَابُ الهَاءِ فَصْلُ الطَّاءِ

هطر

هَاطَرِی. بمقصور اعلمی است و
دهی بسر من رای ودهی در زمین
میسان
(ن) هَطَرَ الْکَلْبَ هَطْرًا.
گشت آن را بچوب یا عام است؛
ونیز هطرة. زاری وتذلل گدا
پیش توانگر وقت سوال
تَهَطُّر. خراب و ویران شدن چاه

هطرس

تَهَطْرُس. خمان خمان رفتن و

خرامیدن

هطط

هُطُطٌ. بفتحتین مردم هلاک
شوندگان
أَهَطّ. شتر نیک رونده وشکیبا
هَطَّاء مونث
هُطَاهِط. کعلابط اسپ
هَطْهَطَة. کدحرجة آواز اسپ
ونیز شتابی کردن در رفتار
وکار

هطع

هَطِیع. کامیر راه فراخ
(ف) هَطَعَ هُطُوعًا. بالفتح
وهُطُوعًا شتافتن وترسان پیش آمد
یا متوجه شد بچشم ونگرفت از آنچه
که نگریست وے را
مُهْطِع. کمحسن آنکه بنگر بفروتنی و
خواری وبرنگیرد چشم را از آن یا
خاموش رونده بسوی کسے که آواز
داد او را و خواند وبعیر مُهْطِع.
شتر دراز گردن
گردن
اِهْطَاع. گردن راست دراز
کردن وسر فرود آوردن وتیز
دویدن
اِسْتِهْطَاع. گردن راست
دراز کردن وپست نمودن سر را

هطف

هطف. بالفتح آواز شیر در شیر
دوشه؛ ونیز هطف. دوشیدن
شبان وباریدن آسمان والفعل
من ضرب
هَطِف. ککتف باران بسیار؛

وبنو الهطف. گروهی از بنی کنانه
یا از بنی اسد که نخست کاسه شیر
دوشیده تا شیدند
هُطَیْف. کزبیر قلعه است بیمن
بکوه اقرة

هطق

هَطَق. محرکة شتاب رفتن

هطل

هَطْل. باران سست پیوسته
واندک اندک خوی برآوردن
تک اسپ ونرم رفتن ناقه وپیاپی
شدن بزرگ متفرق قطره قطره
مانند اشک و ریختن آن هَطَلان
وتهطال بفتح الفوقیة مثله
واشک راندن چشم یقال هطلت
العین بالدمع والفعل من ضرب
هِطْل. بالکسر گرگ و دزد و گول
وماندہ کننده یا بخصوص شتر
مانده کننده
دِیمَةٌ هُطْلٌ. بالضم باران پیوسته
مَطَرٌ هَطِل ککتف باران پیوسته
سحابٌ هَطِل کذلک لا سحاب
اَهْطَل کنتو لهم امرأة حسناء
لا رجل احسن
هَاطِل. باران پیوسته وپیاپی
بارند هُطَّل کرکع جمع
دِیمَةٌ هَطْلَاء. باران پیوسته
نَاقَةٌ هَطَلَی. کسکری شتر ماده
آهسته رو دکاهل وبطی یا ابلٌ
هَطْلَی شتران فرو مانده در ماه
یا واگذاشته بے ساربان ابلٌ
هَطْلَی بجمزی مثله
هَطَّال. کشداد باران پیوسته

بزرگ قطره نیک بارنده نام آب
نید الجبال جای در کوهی است
هَبَّطَل - کحیدر روباه و اسم است
مر بلاد را و مادراء النهر را و گروهی
اندک از مردم که بآنها عز اشمایند
و قومی از ترک خلج و قومی از ایشان
که ایشان را شوکت و منزلتی بود
و اهل طخرستان هَیَاطِل و
هَیَاطِلَه مثله
هَیْطَلَة - بالتاء پاتیله رُوئین
معرب است
ارض مَهْطُولَة - زمین
باران پیاپی باریده
تَهَطَّلَ مِنَ المَرَض - به شد
از بیماری

ه ط ل س

هطلس کجعفر علس وزد
را زن و گرگ
تَهَطْلُس - حیله و فریب کردن
وزود در طلب و افاقه یافتن و به
شدن از بیماری

ه ط ل ع

هَطَلَّع - کعملس گروه بسیار
ولشکر گران و مرد دراز تن آور

ه ط و

هَطْو - بالفتح انداختن والفعل
مِن نصر
هُطَا - بالضم بر زمین افگندن
با سخت زدن

بَابُ الهَاء فَصْلُ العَیْن

ه ع ر

هَبَعْرَسَة - کدحرجة دیو بیابانی

که از راه فرید و زن تباه کار
یا زن سبک خفت و سبکی + و نیز
هَیْعَرَة - بیک جاے آرام
قرار ناگرفتن زن
هَیْعَرُون - بلا و سختی و کندپیر کلانسال
تَهَیْعُر - بیکجا قرار و آرام
ناگرفتن زن

ه ع ع

هُعْ هُعْ - بالضم والسکون
حکایت آواز قے
هَعَّة - بالفتح قے کردن والفعل
من نصر و من فتح ایضا قلیلاً

بَابُ الهَاء فَصْلُ الغَاء

ه غ ی

هَاغِیَة - زن گول ست

بَابُ الهَاء فَصْلُ الفَاء

ه ف ت

هَفْت - بالفتح گولی بسیار و زمین
هموار نشیب و باران زود بارنده
و نیز هَفْت - از سبکی پریدن و سخن
بسیار و بے اندیشه گفتن هُفَات
بالضم مثله فیهما و پست گردیدن
و کم شدن چیزے و باریک گشتن
والفعل من ضرب
هَفِیْتَة - کسفینة گروه مردم سختی
دیده و رنج و غربت کشیده یا
قحط رسیده یقال وردت
هَفِیْتَة مِنَ النَّاس ای
الَّذِین اقحمتهم السنة
هَفَات - کسحاب گول
مُهَفُوت - سرگشته و متحیر

تَهَافُت - افتادن و پاره پاره
افتادن و پیاپی آمدن و جود را
بچیزی افگندن و کهنه گردیدن
جامه یقال تهافت الثوب ای بلی
اِنْهِفَات - پست شدن و کم گردیدن

ه ف ت ق

هفتق - کجعفر هفته معرب است

ه ف ف

زُفَاقُ الهَفَّة - بالفتح موضعے
ز بطیحة که جای گذر کشتیهاست
یا طَرِیْقُ الهَفَّة - موضعی است
در بصره
هِفّ - بالکسر کشت از وقت
درو درگذشته کرد آنها از وے
ریخته باشد و ابر تنک بے آب
و نوعے از ماهے ریزه و بالفتح و
کفچلیزهاے بزرگ هِفَّة یکی و مرد
سبک و شهد تنک و لانه سبک گم عسل
یا بی عسل و هر چیز سبک میان
کاواک
هَفَّاف - کشداد خرام چست و
سبک و سایه سرد یا سایه آرمیده
یا سایه تنگ و بال مرغ سبک
در پریدن و پیراهن تنگ شفاف
و براق و درخشنده و سبک
رِیْح هَفَّافَة - بالتاء باد خوش
و آرمیده + و عین هَفَّافَة -
چشم درخشان تیز نظیر
هَفَّان - بالفتح و بکسر از نامهای
عرب است و جاء علیٰ هِفَّانِهِ
ای علیٰ اثره
هَفْهَاف - بالفتح بال مرغ
سبک در پریدن و پیراهن تنک

شفاف و لاغر و باریک شکم و تشنه
یَهْفُوف - کیعقوب بد دل یا
تهی خاطر و گول و زمین بی آب و گیاه
(ض) هَفَّتِ الرِّیْح هَفًّا
و هَفِیْفًا - کامیر وزید با وکه شنیده
شد آواز وی و هفت هفیفًا -
درخشید و سبک گردید و شتر
هَفِیْف - شتاب رفتن
جاریة مُهَفْهَفَة لا هولیة
دختر باریک شکم سبک روح
لاغر میان
هَفْهَفَة - باریک شکم و لاغر
میان و نازک تن گردیدن چنداکه
بشاخ درخت ماند جاریة
مُهَفْهَفَة - کمعظمة دختر لاغر
میان باریک شکم سبک
روح
اِهْتِفَاف - درخشیدن سراب
و جنبش آن و آواز نرم که گوش خورد

ه ف ك

هَیْفَك - کحیدر زن گول
مُهَفَّك - کمعظم مرد خطاکار و درهم
کننده امور
مُتَهَفِّك - بکسر الفاء مرد مضطرب
و پریشان خاطر فرو هشته و سست
رفتار و بسیار خطا و نیک درهم
کننده

ه ف و

هَفْو - بالفتح مرد سبک و گرسنگی
هَفْوَة - لغزش یقال عفا
عن هفوته
هَفَا کعصا باران که باری بارد
و باری ایستد

ج ۴۷

هفاة - باران و بارنی است شبیه باران سست پیوسته
اَهفاء - مردم گول بی خرد
هَافی - گرسنه
هَوافی الابل - بالفتح ضوالّها یعنی شتران گم شده در چراگاه.
(ن) هَفا هَفوًا و هُفوّة - بفتحها و هفوانًا محرکة شتافت یقال مرّ الظبی یهفو والخیل تهفو
و نیز هَفوة جهیدن و بال زدن مرغ و پریدن و جنبیدن و یقال هفا الطائر بجناحیه ای خفق وطار
و گرسنه شدن + و نیز هُفو برباد پریدن پشم و مانند آن
و هُفوّ بشد الواو مثله و بردن و جنبانیدن باد پشم و پنبه را یقال هَفتِ الصّوفة فی الهواء و هفت الریح بها
و رفتن دل در پی چیزے و خوشنود شدن ازان
مُهافاة - بدوستی خود مائل گردانیدن

بَابُ الهاء فصل القاف

ه ق ب

هقب - بالفتح فراخی
هَقُب - کعنب کلمه است که بدان اسپ را زجر کنند
هِقَبّ - کهجف فراخ گلو و سطبر و دراز از شتر مرغ و جز آن
هَقَیقَب - کسفرجل درشت استوار و توانا

ه ق ر

هُقُرّاة - بالضم درودی است گوسپند را
هَقَوَّر - محرکة مشددة الراء کلفد و دراز گنده اندام گول

ه ق ز

هقز - و بکسر قهز که نوعی از جامه باشد پشمی سرخ یا سپید و گاہے ابریشم در آن آمیزند و بالوجهین یروے فی بیت لبید

ه ق ط

هِقِط - بکسرتین مبنیة علی السکون کلمه است که بدان اسپ را زجر کنند
هَقَط - محرکة شتاب رفتن لغة یمانیة

ه ق ع

هقعة - بالفتح دائره پیش سینه اسپ یا جای پاشنه سوار یکره فیقال ان المهقوع لایستوابدا
یا نکته سپید در پہلو چپ آن و منزلے است ماه را و ان سه ستاره است در دوش جوزا نزدیک یکدیگر همچو دیک پایه که فجر طلوع گردد و گرمی افزاید
هَقِع - ککتف آزمند و حریص
هَقَعة - کفرحة شتر ماده که خود را پیش گشن اندازد از غایت آز و خواهانی
هُقَعَة - کهمزة مرد بسیار تکیه کننده و بر پہلو خسپنده میان قوم
هُقَاع - کغراب غفلت و فراموشی از اندوه یا بیماری
(ف) هَقَعة هَقْعًا - بالفتح داغ کرد او را
(س) هَقِعَتِ النّاقة - سخت گشن خواه گردید
هَیقعة - کدحرجة آواز رسیدن شمشیر بر جاے و حکایت آن آواز یا زدن چیز خشک بر چیزے خشک یا زدن آہن از بالا تا آواز بر آید
تَهَقّع - پیش فرو افتادن ناقه از غایت آزمندی و فرومگی کردن و بزرگ منشی نمودن و امر زشت آوردن و سفاهت شنوانیدن و بجمله بر آب آمدن قوم یقال تهقع القوم الورد و یقال تُهُقّع مجهولا نگونسار شد یا برگشت بیماری
اِهتِقاع - بند کردن و باز داشتن و یقال اُهتُقِعَهُ عرق سوء ای اقعده عن بلوغ الشرف والخیر خوابانیدن گشن ناقه را و سکیزیدن و باز آمدن تپ بعد یکروز و باز گردیدن ہر چیزے و برگشتن رنگ یستعمل مجهولا
انهقاع - گرسنه شدن و باریک شکم گردیدن ازان

ه ق ع

(ف) هَقَعَ هُقُوعًا - سست شد از گرسنگی یا از بیماری

ه ق ف

هقف - محرکة کمی اشتهاء و خواهش طعام والفعل من سمع

ه ق ق

هُقُق - بضمتین بسیار گانیدگان
هُقُهاق - بالفتح چست و شتابی کننده در امور
(ن) هَقّ المرأة هَقًّا -
هَقهَقَة - برفتار سخت رفتن و عطیه اندک آوردن میان قوم

ه ق ل

هِقل - بالکسر شتر مرغ جوانه سال و دراز و گول و نادان در کار
هَقِل - ککتف گرسنه
هَاقل - موش نر
هَیقل - کحیدر شتر مرغ و سوسمار
هَیقلة - کدحرجة نوعی از رفتار
تَهَقّل - برفتار گران بار رفتن

ه ق ل س

هَقَلّس - کعملس مرد زشت خوے و گرگ و روباه هَقالس جمع

ه ق م

هَقِم - ککتف مرد سخت گرسنه
هَیقَم - کحیدر آواز موج دریا و دریای فراخ دور تک و آواز فرو بردن لقمه و شتر مرغ دراز
هَیقُمانی - بالفتح و ضم القاف و شد الیاء دراز بالائی
هِقَمّ - کهجف مرد بسیار خوار و دریا
(س) هَقِمَ هَقَمًا - محرکة سخت گرسنه گردید
تَهَقّم - چیره شدن بر کسے و کلان لقمه خوردن طعام را یقال تهقم الطعام

ه ق و

(ن) هَقا هَقوًا - بالفتح بیهوده گفت و هذیان در آمیزد و هَقا فلانًا - ببدی فرا گرفت

اوراہ وهَکَّعَا قَلْبَهُ۔ افسرده و تباه گردانید دل کسی را

بَابُ الهَاءِ فَصْلُ الکَاف

ه ك ب

هَکْبٌ۔ بالفتح و بالتحریک فسوس کردن و الفعل من نصر

ه ك د

هَکَدَ عَلَى غَرِیمِهٖ تَهْکِیْدًا سخت گرفت غریم را

ه ك ر

هَکْرٌ۔ بالفتح شگفت داشتن یا سخت ترین شگفت داشتن و بکسر و بحرک و الفعل من ضرب و سمع و گرفتن پیلگی کسی را یا سخت شدن خواب و بحرک و الفعل من سمع

هَکِرٌ۔ ککتف غنوده و خواب آلوده

هُکُرٌ۔ کقنفذ مثله و نیک شگفت دارنده و شهری است بیمن که جای باش ملوک حمیر بود یا بتخانه است رومی یا کوشکی

هَکِرَان کسکران موضعی است یا کوهی پیش مُرَّان

هَکَّارِیَّة۔ بالفتح مشدده الکاف ناحیه است فوق موصل

مَهْکَر۔ کمقعد جای شگفت

مَهْکَرَاة مثلیقال ما فیه مهکر

تَهَکُّر شگفت نمودن و سرگشته شدن

ه ك ر س

هَکَارِس۔ بالفتح عنوکان

ه ك ع

هَکِعَة۔ کفرحة ناقه فروهشته از شدت ازمندی گشن

هُکَعَة۔ کهمزه گول

هُکَاع۔ کغراب سرفه و خواب که بعد ماندگی آید و خواهانی جماع از اینجا است هَکَاعِیّ لقب مردی

(ف) هَکَعَ البَقَرُ تَحْتَ الشَّجَرِ هُکُوْعًا۔ ارمید زیر درخت و جای گرفت + وهَکَعَ بِالقَوْمِ۔ فرود آمد بقوم بعد شام + وهَکَعَ اِلَى الاَرْضِ۔ نگونسار افتاد بر زمین یقال مَا اَدْرِي اَیْنَ هَکَعَ یعنی کجا رفت + ونیز هُکُوع سر فیدن شتر و فرو هشتن شب تاریکی خود را و باز شگفته شدن استخوان بعد درستگی

(س) هَکِعَ هَکَعًا۔ محرکة ناشکیبا گشت و فروتنی نمود

اِهْتِکَاع۔ ناشکیبای کردن و فروتنی نمودن و باز داشتن و بند کردن

ه ك ف

هَکَف۔ محرکة شتابی کردن در رفتن یا در دویدن

هَنْکَف۔ بالفتح و زیادت نون یا زیادت یا موضعیست

ه ك ك

هَكّ۔ بالفتح مرد تباه خرد هَکَکَة محرکة و اَهْکَاك جمع و باران سخت

هَکِیْك۔ کامیر سائیده و مخنث

هَکَوَّك۔ کصبور مرد شوخ بی باک شتاب زده

هَکْهَاك۔ بالفتح بسیار گاینده

هَکَوَّك۔ محرکة مشدده الواو جای درشت سخت و جای آسان نرم از اضداد است و فربه و مرد شوخ چشم بی باک شتاب زده

مَهْکُوْك۔ سائیده و آنکه غائط و تیز را ضبط کردن نتواند و دلیر و شوخ بی باک در سخن

(ض ن) هَكَّ بِالسَّیْفِ هَکًّا۔ بالفتح بشمشیر زد او راہ و هَكَّ النَّبِیْذُ فُلَانًا۔ دریافت او را بکنی:۔ و هُكَّ۔ مجهولا افگنده شد + ونیز هَكّ۔ تیز دادن ینحال انداختن مرغ و شتر مرغ رسانیدن چیزی را و بر آوردن شیر را و چیره شدن بر کسی و لاغر کردن و سخت گائیدن و بسیار گائیدن و بیابلی زدن و فرو دویدن چاه و سرگین انداختن شوات هَکِیْك کامیر مثله

هَکْهَکَه۔ کدحرجة بسیار گائیدن

تَهَکُّك۔ فروهشته شدن بندگی زن کلان گردیدن پستان آن چون بزادن نزدیک گردد

مُنْهَکَّة۔ بفتح الکاف المشدده زن که ولادت بروی دشوار شده باشد

اِنْهِکَاك کشاده شدن پیوندگی زن وقت ولادت و بر زمین چسپیدن شتر وقت فرو خفتن و مست شدن یقال هَكَّ النَّبِیْذُ اي بَلَغَ مِنْهُ فَانْهَكَّ

ه ك ل

هَیْکَل۔ کحیدر سطبر و درشت از هر چیزی و اسپ دراز ضخم و گیاه دراز تمام بالیده و شگوفه و کالبد و پیکر و بنای بلند و خانه ترسایان که دران پیکر مریم علیها السلام باشد و کلیسای ایشان و هَیْکَل بن جابر صحابی است

هَیْکَلَة۔ کدحرجة زن کلان جثه و دراز + و نیز هَیْکَلَة۔ تمام شدن گیاه

تَهْکِیْل۔ خرامیدن و رفتن اسپ نیکو و نجیب

تَهَاکُل۔ باهم پیکار کردن و خصومت نمودن

ه ك ل س

هَکَلَّس کعملس درشت استوار

ه ك م

هَکِم۔ ککتف مرد بدولی یا کانه در کار بی فائده در آینده

اُهْکُوْمَة۔ کاعجوبة فسوس

تَهْکِیْم۔ سرود گفتن کسی را و مغنی گردانیدن یقال هَکَّمْتُهُ اي غَنَّیْتُ لَهٗ

مُتَهَکِّم۔ مرد متکبر

تَهَکُّم۔ شکسته و ویران شدن و فرو ریختن چاه و مانند آن و فسوس نمودن و بیابلی و نیزه زدن و خرامیدن و تکبر کردن و سخت بخشم شدن و پیش آمدن کسی را به بدی و پشیمانی خوردن بر فوت کاری و سرود گفتن + و نیز تَهَکُّم۔ باران بسیار که بر داشت

نشود
مُسْتَهْنِکْ بکسر الکاف بزرگ
منش متکبر
اِسْتِهْنَکام ـ تکبر کردن

ه ك ن

تَهَکُّن پشیمان شدن

ه ك و

اَهْکاء ـ سرگشتگان
مُهاکاة ـ سبک شمردن مثل عقل
کسے را

بَابُ الهاء فصلُ اللام

ه ل ب

هُلْب ـ بالضم موی هرچه باشد
یا موی گنده سطبر یا موی سطبر دنب
اسپ وجز آن یا سبلت خوک که
آنرا کاسموی نامند وبدان کفش
دوزند هُلْبَة یکے
هُلْبَةُ الشِّتاء ـ بالضم سختی
سرما هُلُبَة بضمتین وشد الباء
مثله + وَلَدٌ اَهْلَبَةُ الزَّمان ـ
سختی روزگار
هَلَب محرکة بسیاری موے
والفعل من سمع
هَلْب کیکف لقب ابی قبیصة
یزید بن قنافة الطائی یضم الحدثان
وهو ابه کنعف کان اقرع فمسحه
النبی صلی الله علیه وسلم
فنبت شعره
هَلِیب ـ کامیر نام چند روز است
نهایت سرد در کانون دوم یا
در ایام سختی سرما
هَلّابَة کثمامة آب شسته
یا برگ چغو نوزاده
هَلُوب ـ کصبور زن که از شوی
نزدیکی نماید وزنی که ازان کناره
گزیند از اضداد است
هَالِبُ الشَّعر ـ روزی از
روزهای زمستان مُنْبَجِسُ البَعْر
کذلک
لَیْلَةٌ هَالِبَةٌ شب باران
اَهْلَب مرد بسیار موی واسپ
انبوه دم هَلْباء مونث هما
وسال ودنب بریده با دنب بے
موی ودنب بسیار موی از اضداد
است وسال بسیار باران با
فراخی مثال از بحر علی التشبیه
هَلْباء کصحرا زن بسیار موی
وسرین وموضعی است میان مکه
ویمامه وآن را روزی است +
وهَلْبَةٌ هَلْباءُ ـ بلای سخت
هَلّاب کشداد باد سرد با باران
هَلّابَة مثله وسال بسیار باران
ونیز هَلّاب چند روز است نهایت
سرد در کانون دوم یا در شدت
سرما ویوم مُهَلِّب ـ روز باد
وباران ناک
اُهْلُوب کعصفور بالهمزة نام اسپ
وهب بن عمرو واسپ ربیعة بن
عمرو وحال ولونه اهالیب جمع
مَهْلُوب ـ برکنده موی
(ن) هَلَب هَلْبًا ـ بالفتح
برکندن موی آن + ونیز هَلَب
ترگردن آسمان قوم را
به پشنگ وتری یا پیاپی باریدن
باران برایشان وپے در پے
دویدن اسپ رفتار را
(ض) هَلَبَهُم بلسانه هَلْبًا
بالفتح هجو کرد ایشان را ودشنام داد
اِهْلاب ـ پے درپے گام دویدن
اسپ رفتار را
مُهَلَّب کمحدث لیث است کامیر
مُهَلَّب کمعظم لقب شاعری که
پدر لطنی است که ایشان را مهالبة
خوانند لقب من قولهم هلبهم
ای هجاهم ومن هَلَبَه اے
نتف هُلْبَه
تَهْلِیب ـ موی برکندن وهجو کردن
ودشنام دادن
تَهَلُّب ـ برکنده موی شدن
اِنْهِلاب ـ برکنده موی شدن
وبرکنده گردیدن موی

ه ل ب ث

هِلْبَوث ـ کفردوس مرد گول یا
گران جان ودرمانده در سخن کم فهم

ه ل ب ج

هُلَبِج کعلبط شیر وفرک هُلابِج
کعلابط مثله
هِلْباجَة ـ بالکسر گول گران
جان ودرشت اندام بسیار خوار
جامع جمله بدیها وشیر وفرک

ه ل ب س

هَلْبَس کجعفر کسی هَلْبَسِیس
کخندریس مثله یقال ما فی الدار
هَلْبَسٌ وهَلْبَسِیسٌ ای احد
یستانس به + ونیز هَلْبَسِیس
جامه هَلْبَسِیسَة مثله یقال
ما علیه هَلْبَسِیسٌ هَلْبَسِیسَة
ای ثوب وچیزے اندک یقال
ما اصبت هَلْبَسِیسًا ای شیئا
بسیو او لایستعمل مثله الا بالنفی

ه ل ب ش

هَلْبَش کجعفر نام مردے
هُلابِش ـ کعلابط نام مردے

ه ل ب ع

هُلَبِع کعلبط آزمند خوردن و
گرگ بدان جهت که سخت حریص
باشد
هُلابِع ـ کعلابط ناکس تنا ور
خبیث وآزمند خوردن وگرگ
ونام مردے

ه ل ت

هَلْت ـ بالفتح پوست باز کردن
وبرکندن والفعل من نصر
هَلَتات گروه که گاهی اقامت
نمند وگاهی کوچ کنند
هُلاتَة ـ کثمامة آب شسته بره
وبزغاله نوزاده سیاه
هَلْتَی ـ کسکری گیاهی است
اِنْهِلات ـ دور شدن وفراموش
کردن وبغفلت رفتن

ه ل ث

هُلْثَة ـ بالضم گروه بلند آواز
هُلاثَة کغراب فروهشتگی که
بمرد عارض شود
هَلْثَی کسکری گروه بلند آواز
هَلْثاء وهَلْثاءة ممدودان
وقد یکسران مثله وموضعی است
بصره + ونیز هَلْثاعة فروهشتگی
کمردم عارض شود

ه ل ج

هَلْج ـ بالفتح جد محمد بن حماس

یلهی محدث

هُلْم ـ بالضم خواب‌های پریشان

هَالِج ـ آنکه خوابهای پریشان وبے حاصل بسیار بیند

اِهْلِیْلَج ـ بالکسر وفتح اللام الثانیة وقد تکسر سلیلة اِهْلِیْلَجة بالتاء یکی بعض آن زرد باشد وبعض سیاه

(ن) هَلَج هَلْجًا ـ بالفتح گاهی داد از آنچه گردیده نیست بدان

اِهْلَاج ـ پنهان کردن

ه ل ج ب

هِلْجَاب ـ کقرطاس دیگ بزرگ

ه ل د

هَلَدَ الْوَعْکُ النَّاسَ ـ فرا گرفت تپ مردم را

ه ل د م

هِلْدِم ـ کزبرج گلیم که دریے آن نایان باشد ونمد وخوگیر کنده سطبر

ه ل ز

تَهَلُّز ـ دامن برچیدن باخرامیدن وآماده شدن

ه ل س

هَلْس ـ بالفتح نیکوئی بسیار وبیماری سل مهلس ـ باریکی ولاغری

هُلُس بضمتین بهشدگان از بیماری ومردمان ضعیف کونقاهت نداشته باشند

هُلَاس ـ کغراب بیماری سل ویقال الشلاس فی العقل والهلاس فی البدن

هوالس ـ مردم سبک اندام

مَهْلُوس ـ بیمار سل وعقل رفته بیهوش

امرأة مَهْلُوسَة ـ زن لاغر کسی کو یا گوشت آن رندیده وباز کرده شد

(ض) هَلَسَ الرجل هَلْسًا بالفتح مهولا بیماری سل گردید وبخیر گشت ـ وهَلَسَهُ المرض لاغر گردانید اورا بیماری

اِهْلَاس ـ سست خند بدن وپنهان کردن سخن را ونهان در از گفتن یقال اَهْلَسَ اللّٰه حدیثًا

تَهَلْبُس ـ لاغر شدن

مُهَالَسَة ـ باهم راز گفتن

مُهْتَلِسُ العقل ـ بفتح اللام بیخود وعقل رفته

اِهْتِلَاس ـ بیخود شدن

ه ل ض

(ن) هَلَضَ الشیءَ هَلْضًا ـ برکشید آنرا وبرکند

ه ل ط

هَلْطَة ـ بالفتح خبری که بشنوی آن را ونه راست نه شناسی ونه دروغ

هَالِط ـ فروهشته شکم وگشت درهم پیچیده

ه ل ط س

هِلْطَوْس ـ کفردوس کس ریزه کذا فی النسخ الصحیحة

ه ل ع

هَلَع ـ بالتحریک خروشیدن از ناشکیبائی والفعل من سمع

هَلِع ـ ککتف خروشنده از ناشکیبائی ونیک آزمند

هِلَع ـ کصرد نیک آزمند وذیب

هُلَعٌ بُلَعٌ ـ کصرد بزرگ حریص خورنده الاول من الحرص والثانی من الاتباع

هُلَعَة ـ کهمزة ناشکیبا وزود گرسنه شونده

هِلَّع ـ بالکسر وشد اللام بره وبزغاله یقال ماله هلع ولاهلعة ای جدی ولا عناق

هَلُوع ـ کصبور سخت ناشکیبا وترسنده از بدی وآزمند بخیل بر مال وطپان وسخت نالان که بر مصیبت صبر نتواند قال اللّٰه تعالٰی اِنَّ الْاِنْسَانَ خُلِقَ هَلُوعًا ـ

هَالِع ـ شترمرغ گذرنده ورمنده

هَالِعَة مونث ومرد نیک ناشکیبا وفی الحدیث من شر ما اُوتی العبد شُحٌّ هَالِعٌ وجُبْنٌ خَالِعٌ ای یجزع فیه العبد ویحزن کما یقال یوم عاصف ولیل نائم

هَوْلَع ـ کجوهر شتابنده

هُلَاع ـ کغراب بددلی

هَلُوعَة ـ شتافتن

هَیْلَع ـ کصیقل سست

هِلْیَاع ـ کقرطاس ورنده ست خرد یا خارپشت نر والصواب بالغین المعجمة

هِلْوَاعَة ـ بالکسر مرد آزمند یا سخت گریزنده ورونده از سر شادمانی وشتر ماده تیز ونیک شتاب وچست ورام هِلْوَاع بدون التاء مثله فیهما یقال الجمل هِلْوَاعٌ وهِلْوَاعَةٌ وناقة هلواع والهلواعة ای سریعة حدیدة

ه ل غ

هِلْیَاغ ـ کقرطاس جانورے است درنده یا خارپشت نر

ه ل غ ف

هِلَّغْف کجردحل مرد ضخم اندام اگنده گوشت

ه ل ف

هِلَّوْف کسنور مرد گران سنگ ودرشت اندام گران جان یا کلان شکم بے خیر ناشکیبا ودروغ گوے وپیر کلان سال وریش سطبر هِلَّوْفَة بالتاء مثله ومرد کلان ریش وبسیار موی درشت اندام هُلُوف ـ کعصفور مثله دروزی که ابر نتواند آفتاب را پوشد وشتر نر کلان سال واشتقاقه من الهلف وهو فعل مُمات

ه ل ق

هَلَقَی ـ کجمزی نوعی از دویدن همچو دلقی

(ض) هَلَقَ هَلْقًا ـ بالفتح شتافت

تَهَلُّق ـ شتافتن

ه ل ق ت

جوع هِلَّقْتٌ ـ کجردحل گرسنگی سخت

ه ل ق س

هِلَّقْس ـ کجردحل سخت وشدید از گرسنگی وجز آن ومرد گوشت ناک

ه ل ق ص

هَلَنْقَص کغضنفر کوتاه

ج۲

ه ل ق ف

هِلَّقْف ـ کجردحل مرد گران جان سطبر اندام و فربه‌گ

ه ل ق م

هِلْقِم ـ کزبرج زن کلان سال و مرد توانا و فراخ گنج دهن
هُلْقُم ـ کعلبط بسیارخوار
هِلْقَم ـ کاروب مهتر سطبر اندام ضخم خداوند شتران و مرد بسیارخوار
هِلْقَام ـ بالکسر سطبر دراز و شیر بیشه و نام مردے
هِلْقَامَة ـ بالتا و بسیارخوار
هَلْقَم هَلْقَمَةً ـ فرو خورد لقمه را و بسیارخورد وهو ملحق بدحرج بزیادة الهاء

ه ل ك

لَاَذْهَبَنَّ فَاِمَّا هَلْكٌ وَاِمَّا مُلْكٌ ـ بفتحها و ضمها یعنی مے دراَئم در آن کار پس یا هلاک شویم یا مالک آن میگردیم
هِلْكَة ـ بالکسر افتاده و هِلَك کعنب جمع یقال فلانٌ هِلْكَةٌ من الهلك
هُلْك ـ بالضم نیستی
هَلَك ـ محرکة میان هر دو طبقه زمین تا زمین هفتم و مردار هر چیزے هالك و مابین سرکوه و اسفل آن و هوائے میان هر دو چیزے و هر چه فرود افتد
هَلَكَة ـ محرکة نیستی و سال خشک بے آب هَلَك بحذف ها و هَلَكَات جمع
اَفعل ذٰلك اِمَّا هَلَكْتُ هُلُكْ بضمات ممنوعة و غیر منصرف یعنی میکنم آنرا بهر طور و بهر حال که باشد و قد هَلَكْتُ هُلُكَهُ بالاضافة و عن الکسائی هَلَكَةٌ هُلُكُ جعله اسما و اضاف الیه و وقع فی مسند احمد بن حنبل فی خبر الدجّال ذا ما هُلُكُ الهُلُكِ فانّ ربکم لیس باعور بضم الهاء و الکاف فی الاول و باد خال ال فی الثالث
هَلَاك ـ کسحاب نیستی
هَلُوك ـ کصبور زن تباه کار برروئے افتنده بر مردان و بلایه کار و لا یقال رجل هلوك و زن نیکو در زنا شوی از اضداد است و مرد شتاب انزال کننده
هَالِك ـ مرده و نیست شونده
هَلْكیٰ کسکری و هُلَّك کرکع و هُلَّاك کرمان جمع هَوَالِك کذلك شذ و ذا منه المثل فلان هَالِكٌ فی الهوالك
هُلَّاك ـ کرمان آنانکه بضرورت پیش مردمان آیند بطلب احسان و معروف ایشان و جوینده‌گان آب و علف که راه گم کرده باشند
هَالِكَة ـ نفس حریص
هَالِكِیّ ـ آهنگر و صیقلگر منسوب بسوی هالك بن عمرو بن اسد بن خزیمة بدان جهت که هر که نخست کار آهن کرد آن هالك بود
هَلْكَاء ـ کصحرا نیستی هَلْكَة هَلْكَاء تاکید است
هَلَكُون ـ کحلزون و تکسر الهاء زمین خشک سالی و قحط رسیده اگرچه در آن آب باشد و یقال هذه ارض هَلَكُون و ارض هَلَكُون اذا لم تمطر منذ دهر
هَيْلَكُون ـ بالفتح داس بے دندان
هَالُوك ـ اسم الغار و نوعے از گیاه طرثوث
تُهُلِّك ـ بضم التاء و الهاء و کسر اللام المشددة ممنوعا باطل و ناچیز یقال وقع فی وادی تُهُلِّك ای الباطل
تَهْلُكَة ـ بفتح الفوقیة و ضم اللام هر چه انجامش هلاکت باشد و نیستی منه قوله تعالیٰ لَا تُلْقُوْا بِاَیْدِیْکُمْ اِلَی التَّهْلُكَةِ
مَهْلَكَة ـ بالفتح و یثلث اللام دشت و بیابان
(ض ف س) هَلَكَ هُلْكًا بالضم و هَلَاكًا کسحاب هُلُوْكًا و تُهْلُوْكًا بضم الفوقیة و مَهْلَكَةً و تَهْلُكَةً بالفتح و تثلیث لام در هر دو مرد و نیست شد
(ض) هَلَكَهُ هَلْكًا ـ بالفتح میرانید و هلاک کرد آنرا و نیست گردانید لازم متعد و هَلَكَت النفس هَلَاكًا ـ بالفتح آزمند گردید و نیز هَلَاك ـ افتادن و گم شد منه الحدیث عاد کنا مع النبی صلی الله علیه وسلم فی السفر فهلك عقد لعایشة فطلبوه حتی اصبحوا و لیس مع القوم ماء فنزلت الرخصة فی التیمم
اِهْلَاك ـ میرانیدن هلاک کردن و فروختن مال و رخت را
تَهْلِيك ـ میرانیدن و نیست کردن
تَهَالَكَ عَلَى الْفِرَاش ـ بر بستر افتاد و تَهَالَكَتِ الْمَرْأَةُ فی مِشْيَتِهَا ـ خمان چمان رفت
اِسْتِهْلَاك ـ میرانیدن و هلاک کردن و هزینه نمودن مال و سپری و نیست و نابود گردانیدن آن را
مُهْتَلِك ـ بکسر اللام آنکه قصد او نباشد بر کاری و مردم تنگ کنند او را از آن و جوینده آب و علف که راه گم کرده مُهْتَلِكُون جمع
اِهْتِلَاك ـ در تهلکه افگندن خود را یقال اِهْتَلَكَتِ القطاة خوف البازی ای رمت بنفسها فی المهالك
اِنْهِلَاك ـ در هلاکت انداختن خود را

ه ل ك س

هَلْكَس ـ کجردحل گرسنگی و جز آن سخت و مرد بسیار گوشت و ناکس زشت خو هَیْكَس کزبرج مثله

ه ل ل

هَلٌّ ـ بالفتح تنگ و نرم از موی و جامه
هَلْ ـ مخففة ساکنة حرفی است جهت استفهام بمنزله ام و بل

وکابی بروی ان ابهقال الخلیل
قلت لابی الدقیش هل لک
فی زبد وتمر فقال اشد
الهل نقاله لیکمل عدد
حرف الاصول قال ابن السکیت
اذا قیل لک هل لک فی کذا ای
هل لک فیه حاجة قل لی فیه
او مالی فیه او ان لی فیه ولا
تقل ان لی فیه هلا وقد یکون
بمعنی الجزاء والجحد الامر و
بمعنی قد نحو قوله تعالی هل اتی
علی الانسان ای قد اتی و
بمعنی ما یقال هل هی الا کذا
ای ما هی وقوله تعالی هل
من اله غیر الله وال لغة
فی هل وتصغیره هُلَیل و
وهُلَیّة مشددة التحتیة
وهُلَی
هَلَا۔ مخففه مفتوحه کلمه است
جهت استعجال و در غلانیدن
یقال حی هلا الثرید ای هلم
الی الثرید یعنی بشتاب بشتابید
وکذا حی هلا الصلوة لیستوی
فیه الواحد والجمع والمونث
فتحت یاء حی لالتقاء الساکنین
وبنیت مع هل علی الفتح و
جعلتهما اسما واحدا مثل
خمسة عشر اذا وقفت علیه
قلت حی هلا والالف لبیان
الحرکة کالهاء فی کتابیه و
حسابیه لان الالف من
مخرج الهاء ویقال حی هلا
بدون الالف ای هلمّا و

تعال منه الحدیث اذا ذکر
الصالحون فحی هل بعمر بفتح اللام
معناه علیک بعمر ای انه من اهل
هذه الصفة ویجوز التنوین فی
فحی هلا یجعل هلا نکرة وبلا
تنوین فی الوقف واما فی الادراج
فهی لغة ردیة واما قول لبید
یذکر صاحبا له فی السفر کان امره
بالرحیل یتمازی فی الذی قلت
له ولقد یسمع قولی حی هل
فانما سکنه للقافیة وقد
یقولون حی من غیر هل کقولهم
فی الاذان حی علی الصلوة حی
علی الفلاح وانما هو دعاء
الی الصلوة والفلاح وحکی ان
بعض العرب یقول حی هل الصلوة
یصل بهل کما یصل بعلی معناه
ایتوا الصلوة واقربوا منها
ونیز جرسی است شتر واسپ را
هَلَّة۔ بالفتح چراغ پایه ویقال
ما اصاب هَلّة ولا بَلّة یعنی بچیز
نرسید و نیز هَلّة۔ باران هَلَل
محرکة جمع
هِلّ۔ بالکسر نموداری ماه نو هِلّة
مثله یقال اتیته فی هِلّة الشهر
وهِلّه و نیز هِلّ۔ زن یک جامه
پوشیده برای کار
هَلَل۔ محرکه ترس یقال هَلَل فلان
هَلَلًا یعنی برگشت از ترس و
باران نخست وقیل آواز بارش
باران زهر و تنیده تمنده و مغز
پیل و آن زهر است در یکساعت
کشد

هَلّا۔ کلمه است جهت تحضیض
مرکب از هل ولا یقال هلا فعلت
ای چرا نکردی
هَلِیلَة۔ کسفینة زمین باران
رسیده گرد و پس همچنان خشک باشد

هَلَال۔ بالفتح باران نخستین وبکسر
هِلَال۔ ککتاب ماه نو یا ماه
دو شبه تا شب سوم یا تا شب
هفتم و ماه و شب آخر ماه یعنی
بیست ششم و بیست هفتم و در
شبهای غیر مذکور قمر نامندش
وآب اندک در تک چاه و پیکان
دو شاخه و ماریا مار نر و پوست مار
که می اندازد و شتر لاغر و لقیه زر خون
که در خنور بماند و نیز هِلَال۔
گیسوی کفش و گرد و غبار و آنچه
خرما پی کنند و خسته خرما خمیده و
کودک خوبصورت و کناره سنگ
آسیا که شکسته بود و سنگ برهم نهاده
و سپیدی که در بن ناخن پیدا
گردد و دفعه از باران اهلّة
واهالیل جمع و نیز هِلَال۔
چنبر و آهنی یا چوبی است که میان
دو چنو پالان چسپانند و داغی
است شتر را و حی است از هوازن
و نیز هلال معرفة نام شانزده
صحابی است و نیز ابو هلال۔
تیمی صحابی است و ذو الهلالین
لقب زید بن عمر الخطاب رضی الله
عنه که مادرش ام کلثوم بنت علی
ابن ابی طالب کرم الله وجهه بود
لقب تجدید

هُلَال۔ بالضم شتربان است در
تهامه که از هر است از ناحیه یسوم می آید
هَالِل بکسر اللام زجری است شتر را
اسپ افرنج
هُلّی۔ کربی زیش در خم که بعد اندمال
اُهلُول۔ کعصفور ناچیز و باطل
اسم است آنرا
اَهَالِیل۔ باران‌ها واحد ندارد و
هِلِّیان۔ بکسرتین وبشد اللام
ممنوعه وقد یصرف و ورمی
یا علم است و وی یقال ذهب
بهلیان وبذی هلیان ای
حیث لا یدری
هَلْهَل۔ کجعفر جامه تنگ بافته و
موی تنگ نرم و جامه تنگ نرم و نوعی
از زره معرب است و شعر رقیق
هُلْهُل۔ کقنفذ برف
هُلَاهِل۔ کعلابط آب بسیار روشن
وذو هُلاهِل۔ بادشاهی در یمن
از اذواء یا آن هُلاهِلة تباه است
هَلْهَال۔ بالفتح تنگ نرم از موی
وجامه هلاهل بالفتح مثله
تَهَلّل بفتح الفوقیه والهاء واللام
المشددة ناچیز و باطل اسم است
(ض) هَلّ المطر هلا۔ بالفتح
سخت ریزان شده و نیز وهل۔
برآمدن هلال و ظاهر شدن هلال
ماه یقال هل الشهر اذا ظهر هلاله
ولا تقل اهل من الاهلال
وشادمان گردیدن و بانگ
کردن از شادی و نیز هلل
محرکة تنیدن عنکبوت خانه را
مُهَلهِل۔ للفاعل لقب عدی

کرشاعری است یالقب بیعه لقب لانه اول من ارق الشعر و یقوله لیا تو غل فی الکراع جمیعهم هلهلت اثارکالا وصنبلا

هَلْهَلَة تنگ بافتن جامه را

مُلْهَل کمسرهد لغت است از ان نزدیک شدن یقال هلهل یُدْرِکُه ای کاد وبرگردانیدن آواز در گلو وحشم داشتن ودرنگی نمودن وبیختن آرد را بپرویزن تنگ باف وبلفظ هلا زجر کردن اسپ یقال هلهل بفرسه

هَیْلَلَه لا اله الا الله گفتن یقال قد اکثرت من الهیللة

اِهْلَال برآمدن ماه نو یقال اَهَلَّ الهلال واُهِلَّ ایضا مجهولا ولا تقل اهل الشهر ای ظهر هلاله ویقال التینة فی اهلال الشهر وا گریستن کودک وبسوی هلال نگاه کردن وکشتن بشمشیر کسے را وبریدن بوی یقال اَهَلَّ السَیْفُ بِفُلَانٍ وبسوی کام برداشتن تشنه زبان را تاریق گردآید وهلال ماه دیدن وماه نو دیدن وبرداشتن تلبیه گوی وجزآن آواز را یقال اَهَلَّ المعتمر ومنه قوله تعالی مَا اُهِلَّ لِغَیْرِ اللهِ بِه ای نودی علیه لغیر اسم الله

مُهَلَّل کمعظم شتر لاغر وخمیده مُهَلَّلَة مثله

تَهْلِیل لا اله الا الله گفتن وسپسائی برگشتن یقال حَمَلَ فَمَا هَلَّلَ وبزدل شدن وگریختن ونامه نوشتن وپس ماندن وباز ایستادن از دشنام داد یقال هَلَّلَ عن شتمه اذ تاخر عنه

مُهَالَّة وهِلَال بالکسر اباره کردن اجیر را

تَهَلُّل درخشیدن ابر وبرق وروی از شادی وروان شدن اشک

اِهْتِلَال درخشیدن روی وابر ودندان آشکار کردن بخنده

اِسْتِهْلَال سخت بیزان گردیدن ابر وباریدن آسمان وبرآمدن ماه نو یُسْتَعْمَلُ معروفا ومجهولا وهما عَلَی ویقال التیتة فی استهلال الشهر وبانگ گریستن کودک وقت ولادت یا عام است وبلند کردن یا پست نمودن متکلم آواز را وشمشیر برکشیدن نیام ودرخشیدن روی از شادی

اِنْهِلَال سخت ریخته شدن ابر وباران وروان شدن اشک

ه ل م

هَلَم محرکة جواب هَلُمَّ

هُلُم بضمتین آهوکوهی

هَلِیْم کامیر جسپنده از هر چیزے

هُلَام کغراب طعامی است کراز گوشت وپوست گاو ساله ترتیب دهند یا شوربای سکباج است کرسرد کرده او روغن پاکیزه وصاف کرده باشند

هَلُمَّ بیا قوله تعالی هَلُمَّ اِلَیْنَا اصله لَمَّ من قولهم لَمَّ الله شَعَثَه ای جمعه اراد لُمَّ نفسک الینا ای اقرب وها للتنبیه وحذفت الفها وجعلا اسما واحدا واستعملت استعمال البسیطة لیستوی فیه الواحد والجمع والتذکیر والتانیث عند الحجاز بنی تمیم تجریها مجری رُدَّ واجلس یُثنّی وتجمعها فیقولون هَلُمَّ هَلُمَّا هَلُمُّوا هَلُمِّی هَلْمُمْنَ والاول افصح وقد توصل باللام فیقال هلم لَکَ الی کذا ویثقل بالنون فیقال هَلُمَّنَّ یا رجل وفی المؤنث بکسر المیم فی الجمع بضمهما وفی التثنیة هلمانّ للمذکر والمونث وللنسوة هَلْمُمْنَانِّ واذا قیل لک هَلُمَّ الی کذا قلت فی جوابه الامر اَهَلُمَّ بفتح الهمزة والهاء اصله الی ما الم وترک الهاء علی ما کانت علیه واذا قیل هَلُمَّ کذا وکذا قلت لا اَهْلُمُّه وقد تضم الهمزة وحدها وقد تضم الهمزة واللام وقد تضم الهمزة وتکسر اللام ای لا اعطیکه ویقال جاء بِهِلْمَتِه اذا اطاعه

هِلَّم یقنب فروهشته سست

هِلَّمَة مونث

آهْلُم کانک شهرے است بطبرستان

هِلِمَّان بکسرتین مشددة المیم بسیار از نان وجزآن هَیْلُمان بفتح الهاء واللام وقد تضم لامه مثله یقال جاء بالهَیْلِ والهَیْلُمان ای بالمال الکثیر

هَلْمَمَ بِه هَلْمَمَةً خواند آنرا بلفظ هلم

اِهْلَام هلم گفتن کسے را

اِهْتَلَمَ بِه برد آنرا

ه ل م ط

هَلْمَطَة گرفت آنرا وفراهم آورد

ه ل م ع

هَلَمَّع کعلس مرد زود گرینده فی الهرمع

ه ل ن

هِلْیَوْن کبرذون گیاهیست بفارسی مارچوبه ومارگیاه نیز خوانند وهو حار رطب باهی

هُلَیْنِیَة مصغرا نام زنے

ه ل و

هَلَا بتخفیف کلمه است که بدان اسپ را زجر کنند واسپ مادگان را تسکین دهند در وقت ضراب قال وای جواد لا یقال لها هلا یقال ذهب بذی هِلِیَّانٍ وبذی بِلِیَّانٍ بتشدید مشلیه مع اللام وقد تضم فاؤه ای حیث لا یدری

هَالاة ومُهَالَاة ترسانید او را وهو قلب هاوأه

بَابُ الهَاءِ فَصْلُ المِیْم

ه م ء

هِمْء بالکسر جامه کهنه اَهْمَاء جمع

(ف) هَمَأَ الثوبَ هَمْأً بالفتح درید جامه را وکهنه کرد

اِهْمَاء جامه دریدن وکهنه گردانیدن

تَهَمُّؤ شگافته وکهنه شدن جامه

اِنْهِمَاء کهنه ودریده گردیدن جامه

ه م ت

(ن) هَمَتَ الثرِیْدُ در روغن نهان شد اشکنه

اِهْمَات پنهان داشتن سخن و / سنده را

ه م ت ع

هُمتَع - کقنفذ بتاء فوقیه بر منصب که در حقیقت حجازی او دینه هُمفَعل لانّه من متع دلیل تحیّیه همقع بالقاف

ه م ج

هَمَج - محرکه گرسنگی و تدبیر بد و معاش و هَمَج هَامِج توکید است بالفظ مثل لیل الیل

هَمَجَة - محرکه نوعی از مگس ریزه شبیه بپشه که بر روی گوسپند و خر نشیند و گوسپند لاغر و مردم فرومایه گول و میش کلان سال

هَمَج بحذف تا جمع

هَمِیج - کامیر آهو ماده جوان و باریک شکم یا آهو ماده که در دو تهیگاه وی دو خط باشد یا آن که روی وے خشک شده باشد از دردی که عارض شد ویرا

هَامِج - گذاشته بطورے که یکے در دیگرے در آید

(ن) هَمَجَت الابل من الماء هَمْجاً - بالفتح بسیار آب خورد چندانکه شکست تشنگی را

(س) هَمِج هَمَجاً - محرکه گرسنه و بدزندگانی گردید

اِهْمَاج - پنهان داشتن و کوشیدن اسپ در رفتار

اِهْتِمَاج - سست شدن از گرمی و جز آن و پژمرده و خشک گردیدن روے

ه م ذ

هَمَاذِی - بالفتح و تشدید یا شتر تیز رو سبک رفتار بذکر و مونث در یکسان است و شتابی و سختی باران و سختی گرما

هَمَذَان - محرکه شهرے که همذان بن فلوج بن سام بن نوح آنرا بنا کرده + و نیز هَمَذَان - رفتار که در آن نشان پیل بر ماند

هَمَذَانِی - محرکه مشدده الحقیة مرد بسیار سخن و رفتار آمیخته از انواع رفتارها

ه م ر

هَمْرَة - بالفتح مُهره است که بدان زنان مردان را بند کنند یقال یا همرة اهمریه + وبنو همرة بطنے است + و نیز هَمْرَة - بالفتح یکبار شکستن شاخ درخت و یکبار باریدن باران یک دفعه از آن و هلاک شدن بخشم یا بخشم آوردن

هَمِر - بکتف درشت اندام فربه و ریگ بسیار

ظَبْیة هَمِر - کامیر آهو ماده نیکو اندام

هَمِیرَة - کسفینة گنده پیر فانیه

بنو هُمَیر - کزبیر بطنیست

هَامِر - ابر نیک روان

هَمَّار - کشداد ابر نیک روان و مرد بسیار گوی یا ده درای + و نعیم بن همّار صحابی است

هَمَرِی - بجری زن با بانگ و فریاد و درشت آواز و پلید زبان

هَیْمَرَة - بالفتح گنده پیر فانیه

هَمْهُور - کعصفور بسیار سخن یا ده درای و ریگ بسیار

مِهْمَر - کمنبر مرد بسیار گوے

مِهْمَار - مثله

(ن ض) هَمَر هَمْراً - بالفتح ریخت آنرا + و هَمَر هُمُوراً ریخته شد لازم متعد + و نیز هَمْر دوشیدن همه پستان و سخن بسیار گفتن بسخت سم بر زمین زدن اسپ و رنج دادن ماری شیر ناقه را و دادن یقال هَمَر من ماله ای اعطاه

(ض) هَمَرَه هَمْراً - بالفتح شکست آنرا و ویران ساخت

اِهْمَار - بسخت بر زمین زدن اسپ سم را

مُهَامَرَة - بردن و بیشتر گرفتن از چیزے یقال فلان یهامر الشیٔ

اِهْتِمَار - برفتار آمدن اسپ و تیز رفتن آن

اِنْهِمَار - ریخته شدن و شکسته و ویران شدن و ریخته شدن آب و اشک و روان گردیدن آن و فرو افتادن برگ درخت و تیت زدن بعصا یقال انهمرت الشجرة

ه م ر ج

هَمْرَجَة - ناچیز و باطل و تیز هَمَارِجَة شتابی و سبکی و آمیزش و آمیخته شدن و بانگ و غوغا نمود مردم و ناهموار رفتن و شوریده گردن خبر را

هُمْرُجَان - بالضم فریاد و غوغا مردم

هَمَرَّج - کجلس و گاوزره در امور و بسیار

ه م ر ج ل

هَمَرْجَل - کسفرجل شتر نیکو و تیز رو و ناقه تیز رو سبک و چست شتاب از هر چیزے

هَمَرْجَلَة - ناقه گزیده نیکو

ه م ر ز

هَامَرْز - بفتح المیم پادشاهیست از پادشاهان عجم

ه م ر ش

هَمَرِّش - کجحمرش گنده پیر کلان سال و شتر ماده بسیار شیر و نام سگ ماده است

هَمْرَشَة - جنبش اسم است تهمرش را

تَهَمْرُش - جنبیدن

ه م ز

هَمْز - بالفتح بچشم اشاره کردن و درخستن و فشردن به پنجه و جز آن و سپوختن و عیب کردن و همزه آوردن در کلمه قیل لاعرابی اتهمز الفار فقال السنور یهمزها ای یقبضها و در گردن زدن و گزیدن و شکستن والفعل من نصر و ضرب و بر زمین زدن یقال همزت به الارض والفعل من نصر + و همز الشیطان - دیوانگی بدان جهت که از نخس و اغوای شیطان سر زند بکذا فسر النبی صلی الله علیه وسلم و خطره که شیطان در دل انداز و همزات جمع

هَمزَة. حرفی است از حروف هجا رجل همیز الفؤاد. کامی

مرد و تیز خاطر

هُمَیْذِع. گر چیز از اعلام است

هُمَزَة. بضم ها و فتح میم عیب جوی مردم و سخن چین یستوی فیه المذکر والمونث

هَمَزی. بجزی موضعیست + و دیخ هَمَزی. با دسخت آواز + و قوس هَمَزی. کمان سخت دور انداز نده تیر را

هَمّاز. کشداد عیب کننده و سخن چین از اعلام است

هَامِز. عیب کننده و سخن چین

مِهْمَز. کمسر میخ آهنین که بر پاشنه موزه رائض باشد که بر تهیگاه اسپ توسن زند مِهْماز مثله مَهَامِز و مَهَامِیز جمع

مِهْمَزَة. بکلمسته تازیانه و کوبه باسدان و چوب دستی یا عصاے که بر سران آهن باشد که بدان خر رانند

اِنْهِمَاز. فشرده شدن

ه م س

هَمْس. بالفتح آواز نرم و هر چیز خفی یا آواز خفی تر از آواز قدم و آواز نرم دهن بے آمیزش آواز سینه و منه قوله تعالی فلا تسمع الا همسا + و نیز همس فشردن و شکستن و لب بند داشته خائیدن طعام را و نیک رفتن بشب یا رفتن یا اندک سستی و فتور بشب و روز

هَمُوس. کسا هر آواز نعل پای شتر

هَمّاس. کشداد شیر بیشه و سخت شکننده

هَمُوس. بصبور بشب رونده و شیر شکننده شکار را و شیر نرم گیرنده

حروف مهموسة. ده حرف است مجموع درین سه کلمه حثه شخص فسکت

مُهَامَسَة. باهم راز گفتن

تَهَامُس. بهمدیگر راز گفتن

ه م س ع

هَمَیْسَع. کسمیدع مرد توانا و نیک توی که کسی بر زمین افگندن نتواند او را و مرد دراز بالا و نام پسر حمیر بن سباء

ه م ش

هَمْش. بالفتح نوعی از دوشیدن شیر + و نیز هَمْش. گرد کردن و فراهم آوردن و گزیدن و سخن بسیار گفتن والفعل من ضرب و سمع و در یکدیگر در آمدن و جنبش نمودن یقال همش القوم اذا تحرکوا و دخل بعضهم فی بعض

هَمِش. آنکه بانگشتان کار نیکو و زود تر کند

هَمْشَة. بالفتح جنبش و زیر و زبر شدگی ملخ و پیش و پس رفتگی مردم اسم است اهتماش را یقال بهم هَمْشَة اذا اقبلوا و ادبروا و اختلطوا

هَامِش. حاشیه کتاب لغت مولد است

امراة هَمَشَی. بجزی زن بسیار سخن و بسیار بانگ و فریاد

مُهَامَشَة. ستانی کردن باهم

تَهَمُّش. روان شدن چنانچه ملخ

تَهَامُش. در یکدیگر در آمدن و جنبیدن باهم

اِهْتِمَاش. آمیخته شدن و آمدن و شدن و پیش و پس رفتن مردم و زیر و زبر شدن ملخ و نرم رفتن ستور و ملخ

ه م ص

هَمْص. بالفتح گوشت خوردن و بر زمین افگندن کسے را و بر نشستن بر وی و کشتن والفعل من نصر رجل مَهْمُوص الفؤاد. مرد شوریده دل

اِهْتِمَاص. بر نشستن بر کسے و کشتن

ه م ط

همط. بالفتح ستم کردن و سخت زدن و پاسپر کردن و بے اندازه گرفتن و بیباکانه سخن گفتن و خوردن و بغصب و ستم گرفتن آب و جز آن را و حق را بباطل آمیختن و فی حدیث ابراهیم کان العمال یهملون ثم یدهون فیحابون ای یدعون الی الطعام فیحابون ولا یکره ذلك والفعل من ضرب

تَهَمُّط. بستم ستدن آب را

اِهْتِمَاط. آب ستدن بستم و دشنام دادن و بقیصه گفتن کسے را

ه م غ

هُمَّغ. کجیدر درخت مغد

هَمِیْغ. بالکسر کدر هم مرگ شتاب کشش

دف هَمَغ راسه هَمْغا. بالفتح شکست سر او را

اِنْهِمَاغ. شکسته شدن طبه و جز آن و تر گردیدن زخم و جراحت

ه م ق

هَمِق. بکتف گیاه نرم تازه و گیاه بسیار و گیاه خشک

هِمَّق. کجذب گول مضطرب خلقت

هِمِقّی. کزمکی بکسر المیم و فتحها نوعی از رفتار یعنی گاهی کج و گاهی راست خمیدن در رفتن یقال مشی هَمِقّی ای مشی علی جانب مرة و علی جانب اخری

هَمْقِیق. بحصیص گیاهی است

هَمْقَاق. بالفتح و بضم دانه است که در کوه بلعم پیدا گردد و جهت قوت باه از زابریان کرده خورند

هَمْقَاقَه یکے

[illegible] کمعظم پست سائیده

ه م ق ع

هُمَقِع. کربلق و بالضم و کسر القاف و کعلبط مرد گول هُمَقِعَة بالتاء مونث و بر درخت تنضب یا بر عضاه

ه م ك

فرس مَهْمُوك المعدّین. اسپ واگذاشته و فرو هشته سر دو معدن

هَمَكَ فِی الامر هَمْکا. ستیهانید او را در کار

تَهَمُّك. ستیهیدن و کوشیدن

ج ۴

و در بطالت و تباهی انداختن نفس خود را

اِنْهِمَاك ـ سیتهیدن و جد و کوشش کردن یقال اِنْهَمَكَ فی الامر اذا اجدّ فیه ولج

اِهْمِكَا كـ ـ بر خشم شدن

ه م ل

هِمْل ـ بالکسر گلیم سطبر که اعراب پوشند و خیمهٔ کهنه پشمینه و جامه در پی کرده

هَمَل ـ محرکة پوست برکنده از درخت خرما و آب روان که او را باز دارنده نباشند و شتران بر سر خود گذاشته

هَامِل ـ شتر بچرا گذاشته بی شتربان مذکر و مونث درین یکسان است هَوَامِل و هُمَّل و هَامِلَة و هَمَل محرکة و هُمَّل کرکع و هِمَال ککتاب و هَمَلَ بالکسر ای جمع و یقال ترکتها هَمَلاً محرکة ای سدی بلا راع منه المثل اختلط المرعی بالهَمَل

هُمَال ـ کغراب ملکی از ملوک حمیر

هَمَّال بن دمون ـ کشداد صحابیست یا آن هُمَیل کزبیر است

هُمَّال ـ کزنار زمین سست از هر چیزی و زمین ویران خراب شده از جنگ که کسی آباد نکند آن را

هَمَالِیل ـ گیاهای باقیمانده و مرغان ضعیف واحد ندارد و جامه پاره پاره شده

(ض) هَمَلَتِ الابل هَمْلاً بالفتح بر سر خود بچرا گذاشته شدند شتران بی راعی مثل النفش الا ان النفش لا یکون الا لیلاً والهمل یکون لیلا و نهارا

(ن ض) هَمَلَتْ عَیْنُهُ هَمْلاً بالفتح و هَمَلاناً محرکة و هُمُولاً روان گردید اشک چشم وی و هَمَلَتِ السَّمَاءُ ـ پیوسته بارید

مُهْمَل ـ کمکرم سخن که آن را استعمال نکنند

اِهْمَال ـ بخود فروگذاشتن چیزی را و استعمال نا داشتن آن را

اِنْهِمَال ـ روان شدن اشک چشم

ه م ل ج

هَمْلَجَة ـ نیک رفتن اسپ و ستور فارسی است معرب

هِمْلَاج ـ کقرطاس ستور نیک رو و هَمَالِیج جمع و شاة هِمْلَاج ـ گوسپند بی مغز استخوان از لاغری

مُهَمْلَج ـ بکسر ضد اسپ نیک رو و کار خوار و منقاد

ه م ل س

هَمَلَّس ـ کعملس مرد استوار ساق نیک تیز رو

ه م ل ط

هَمْلَطَة ـ گرفتن و فراهم آوردن او الصواب هَلْمَطَة بتقدیم اللام علی المیم

ه م ل ع

هَمَلَّع ـ کعملس مرد سخت تیز رو که گام سخت زند جست چستی و گرگ و مرد سخت گر خبیث و مرد بیوفا که بر یکجهتی و برادری نپاید و شتر تیز رو و ریا عی است یا لام زائد

ه م ل ق

هَمْلَقَة ـ شتابی و شتافتن

ه م م

هَمّ ـ بالفتح اندوه هُمُوم جمع و آنچه بدان قصد کنند و قصد + و نیز هَمّ ـ بسند کافی هَمَّة بالتاء مثله یقال هذا رجل هَمُّكَ من رجل و هَمَّتُكَ من رجل ای حسبك

هِمّ ـ بالکسر پیر فانی هِمَّة بالتاء مثله اَهْمَام جمع

هِمَّة ـ بالکسر و تفتح کاری که قصد کردن آن نمایند و قصد دل یقال فلان بعید الهِمَّة هِمَم کعنب جمع و خواهش و پیر فانی و کنده پیر هِمَّات و هَمَائِم جمع

هَمِیم ـ کامیر باران سست و نرم

هَمِیمَة ـ مثله و شیر که در مشک اندازند و خورند و دوغ نزنند

لَاهَمَامِ ـ کقطام یعنی قصد نمیکنم اسم فعلست و یقال جاء زید هَمَامِ ای یُسَمْسِم

هُمَام ـ کغراب پیه که از کوهان گداخته شود و آب برف روان شده و مرد و پادشاه بزرگ همت و مهتر دلیر جوانمرد خاص است بمردان

هِمَام ککتاب جمع و شیر بیشه و کنیت مرنی زبان بن کعب را

هُمَامِیَّة ـ منسوبا شهری است بواسط مرهام الدولة منصور بن وبیس را

هَمُوم کصبور شتر ماده خوش رفتار و چاه بسیار آب دلی و نیزه چون باد بجنباند آن را و سحابة هَمُومَة ـ ابر ریزنده

هَامَّة ـ جانور خزنده و گزنده و ستور یقال نعوذ من الهامّة هذا هَوَام جمع دواب هَامَّة ستور بسیار خوار

هَمَّام ـ کشداد خرچین ور دز سوم از روزهای سرما + و هَمَّام بن حارث و هَمَّام بن زید و هَمَّام بن مالك صحابیان اند

هَامُوم ـ پیه گداخته و کوهان گداخته و شتر گداخته کوهان

هَمْهَام ـ بالفتح مرد دلیر جوانمرد و شیر بیشه هُمْهُوم کعصفور مثله و اذا قیل أبقی شیء قلت هَمْهَامِ مبنیة علی الکسر یعنی باقی نماند

هَمْهَامَة ـ بالفتح گلهٔ بزرگ از شتران هُمْهُومَة بالضم مثله

هِمْهِم ـ بالکسر شیر بیشه و خر برگرداننده و آواز در سینه

هَمَاهِم ـ بالفتح هموم اندوه ها

تَهْمِیم ـ کتصریف باران سست

لَامَهَمَّة ـ بالفتح یعنی قصد آن ندارم و نمیکنم

(ن) هَمَّهُ الامر هَمّاً ـ بالفتح و مَهَمَّة اندوهگین کرد او را کارش و هَمَّ السُّقْمُ جِسْمَهُ ـ گداخت بیماری اندام او را و لاغر کرد + و هَمَّتِ المرأة فی رأس الصبی در خواب کرد کودک را آواز + و نیز هَمّ ـ گداختن پیه را و شیر دوشیدن در بجور گردانیدن بسیاری شیر ناقه را و آهنگ کردن منه قوله تعالی ولقد هَمَّتْ به وهَمَّ بها

(ض) هَمَّتْ خَشَاشُ الارض

هَمِیمًا ـ کامیر نرم رفت و خزید +

ونیز هُمُومَة وهَمَامَة بگرامة پیر شدن

هَمْهَمَة - خوابانیدن زن کودک را بآواز نرم و برگردیدن آواز در سینه از اندوه ✦ ونیز هَمْهَمَة سخن نرم و آواز خفی که فهمیده نشود مثل آواز گاو و سیل و مانند آن و هر آواز که با گرفتگی گلو آید و نام مردے

مُهَمِّم - للفاعل کار سخت

اِهْمَام - اندوهگین گردانیدن و بی آرام کردن کسے را و سخت پیر شدن

تَهَمُّم - جستن چیزے را و تجسس نمودن و سپش جستن در سر کسی

اِهْتِمَام - اندوهمند شدن و غمخوارگی کردن یقال اِهْتَمَّ له بامره

اِسْتِهْمَام - اندوهگین شدن و رنج دیدن بجهت کار قوم

اِنْهِمَام - گداخته شدن پیه و جز آن قال الشاعر (ع) يَنْحَلْنَ عن كالبَرَدِ المُنْهَمِّ ✦ و پیر شدن

ه م ن

هُمَيْنَة - بنت خلف جهینة صحابیه است

هُمَانِيَة - بالضم و التخفیف دهی است در بغداد

هِمْيَان - بالکسر ازاربند و کمربند و کیسه که دران هزینه دارند و برمیان بندند هَمَابِين جمع ✦ یقال لِهِمْيَانِه یعنی او بزرگ سرین است لهم هَمَايِين كذلك ✦ ونیز

هِمْيَان - پسر محافه سعدی و یضم و یثلث

مُهَيْمِن - للفاعل و قد یفتح المیم الثانیة گواه و نگاهبان و آنکه امین کند دیگرے را از ترس و بیم و امین که حق کسے را ضائع نکند و مؤتمن که بیم را دفع کند و بهمه معانی صفتی است از صفات باریتعالے اصله مُأَأْمِن بهمزتین قلبت الثانیة یاءً ثم الاولی هاءً

هَيْمَنَ هَيْمَنَةً - آمین گفت مثل امن تامینا ✦ وهَيْمَنَ الطَّائِرُ على فراخه - بال گستر دبر بچه خود ✦ وهَيْمَنَ على كذا - نگاهبان و رقیب گردید بر آن

ه م و

(ن) هَمَا الدَّمْعُ هَمْوًا - بالفتح روان شد اشک

ه م ي

هَمَا و الله - بمعنی اما و الله است که برای تحقیق تالی خود آید تقول هما ان زیدا عاقل یعنی در حقیقت او عاقلست

هَوَامِي الابل - شتران گم شده در چراگاه

هِمْيَان - بالکسر ازاربند و کیسه که در آن درهم نهند پارسی است و معرب و نام شاعری و یثلث

هَمَيَان - محرکة موضعی است

(ض) هَمَى الماءُ والدَّمْعُ هَمْيًا - بالفتح وهُمِيًّا بالضم و شد الیاء وهَمَيَانًا - محرکة روان گشت آب و اشک ✦ وهَمَتِ العين ريخت چشم اشک را ✦ وهَمَتِ الماشية - رمید و پراگنده رفت بچراگاه ✦ وهَمَى الشيءُ هَمْيًا - بالفتح افتاد

بَابُ الهاء فَصْلُ النون

ه ن ء

هِنْء - بالکسر عطا و بخشش و قران مالیدگی اسم مصدر است و پاره از شب

هَنِيء - کا میر آنچه بے دست رنج رسد کسی را و گوارنده از طعام و شراب ومنه قوله تعالى فَكُلُوهُ هَنِيئًا مَرِيئًا ✦ ونیز هَنِيء و مَرِيء دو جوی است در شام مر هشام بن عبد الملک را

هِنَاء - کتاب قطران و خوشه خرما که باران خورده باشند لغة فی الاهان

هُنَاءَة - کثمامة نام مردی

هُنَيْئَة - کجهینة چیزے اندک وصوابه ترك الهمزة و یذکر فی ان وان شاء الله تعالى

هَانِئ - نوکر و خادم و ابوبرده هانی بن نیار و ابوشریح هانی بن یزید بن نهیک صحابیان اند و هانی بن عبد الله و هانی مولای عفان تابعیان و ام هانی فاختة بنت ابی صحابیه

ابل هَنَائِي - کسکری شترانی که بچیاه کم از سیری رسیده باشند

مُهَنَّأ - کمقعد آنچه بے دست رنج رسد

(ف ض ن) هَنَأَني وهَنَأَ لي الطعامُ هَنْأً - بالفتح والکسر گوارا شد مرا طعام ✦ وهَنَأَني الطعامُ العافيةَ - گوارا و گوارانید عافیت طعام مرا ✦ وهَنَأَ الابلَ هَنْأً - قطران مالید شتر را ✦ وهَنَأَ فلانًا - یاری گری کرد او را

(ف ض) هَنَأَهُ - طعام خوش گوارا خورانید او را و طعام گوارا داد او را یا عام است ✦ وهَنَأَ الطعامَ - هَنْأً - بالضم و الکسر هِنَاءَةً بالفتح نیکو کرد آن را

(ف) هَنَأَهُ بالامر - گفت او را گوارا باد ترا کار ✦ وهَنَأْتُهُ شهرًا - ای عُلْتُهُ - یعنی در عیال خود داشتم او را یکماه

(ك) هَنُؤَ الطعامُ هَنَاءَةً - کگرامة وهَنَأً محرکة وهَنْأً بالفتح گوارنده گردید بعد ناگواری

(س) هَنِئَتِ الماشيةُ هَنْأً - بالفتح وهَنَأً محرکة یافت بهره از گیاه که سیر نشده از آن ✦ وهَنِئَ به - شادمان شد بوی ✦ وهَنِئَ الطعامَ - ای تهنّأ به یعنی گوارنده شد آنرا

(ف س ك) هَنِئَ هَنَاءَةً - کگرامة بے رنج و مشقت رسید ✦ و هَنِئَ الطعامُ - گوارا گردید ✦ وهَنَأَهُ هَنْأً - بالفتح داد او را و بخشید

اِهْنَاء - طعام خوش گوارا و خورانیدن و دادن

مُهَنَّاء - کمعظم نام مردے

تَهْنِئَة - مبارکباد دادن

خالف تعرية لقحتی متلاقية هنئا
الامر آمدن کسی را
تَهَنُّؤ - گرانده شدن
اِهْتِنَاء - نیکو بیا کردن شتر انرا
اِسْتِهْنَاء - یاری خواستن وعطا خواستن

ه ن ب

هَنَب - [illegible]
هِنْب - بالکسر نام مردی و مخنثی است که آنحضرت صلی الله علیه وسلم ورا نفی کرده و نام [illegible] هیندل بن [illegible] است
هَنَبَاء - بالضم و شد النون ممدود ازان گول و نادان که در کار زیرکی و [illegible] کردن [illegible]
هَنَبِی مقصورا [illegible] یا آمخ هنباء کسرا است [illegible] الشاعر المجنون [illegible] المجنون + ویروی بهما ابن درید [illegible] اهنباء وهنبی بالتحریک فیهما
هِنْبَب کزبرج نهایت نادان

ه ن ب ت

هَنْبَتَة - فرو شده شدن و سستی و درنگی کردن و سستی و فرو هشتگی

ه ن ب ذ

هَنْبَذَة - کدحرجة کار سخت و دشوار هنابذ جمع

ه ن ب ر

هِنْبِر - کزبرج خرکره هِنْبِرَة مونث
اَبُو هِنْبَر - کدرهم کفتار نر و ام هِنْبَر - کفتار ماده و خر ماده
هِنْبِرَة - بالتاء خر ماده
هِنْبَر - کجعفر وجل کفتار ماده و هِنَبْر کسجل و هِنْبِر کزبرج مثانه گاو نر و اسپ و پوست [illegible] پیکاره یا کرانه آن
هَنَابِیر - جای بارگ و دوزخ یا زمین بلند

ه ن ب س

هَنْبَسَة - خبر جستن
تَهَنْبُس - خبر جستن

ه ن ب ص

هَنْبَصَة - نوعی از نرم خندیدن
هِنْبِس - کزبرج مرد سست و دَهْنَبِس کقنفذ مرد کلان شکم

ه ن ب ض

رجل هُنْبُض - کقنفذ مرد کلان شکم

ه ن ب ع

هُنْبُع - کقنفذ روی بندی است دختران را شبیه مقنعه که مقدم آنرا ببدوزند
هُنْبُعَة - بالتاء رفتاری است دران هنبعة مثل رفتار کفتار

ه ن ب غ

هُنْبُغ - کقنفذ سختی گرسنگی و گرسنگی سخت هِنْبَاغ کقرطاس مثله و خاک که از کمتر باد بپرد و شیر بیشه و زن سست گیر و زن گول
هَنْبَغَة - گرسنه شدن و بسیار گردیدن گرد و غبار و پریدن و برانگیخته شدن آن

ه ن ب ل

هَنْبَلَ الرَّجُلُ - لنگید و برفتار و دوان رفت

ه ن ب ت

هَنْتَبَ فِی اَمْرِهِ هَنْتَبَةً سستی و درنگی کرد در کار

ه ن ت ل

هُنْتُل کجندل موضعی است

ه ن ج

تَهَنَّجَ الْفَصِیْلُ - جنبش نمود شتر بچه و جان یافت

ه ن ج ل

هُنْجُل - کقنفذ گران سنگ

ه ن د

هِنْد - بالکسر کلمه صد شتر است آنرا یا انچه نزدیک اید از صد یا اندکی کم ازان یا دو صد و نام زنی بُنْصَرِف و لا اَهْنُد کافلس و اَهْنَاد و هُنُود و هِنْدَات جمع و نام مردی و ام سلمه هند بنت ابی امیه زوج النبی صلی الله علیه وسلم
و هند بنت ربیعه مادر معویه و هند بنت الولید و هند بنت بسیره صحابیات اند و بنو هند بطنی است + و نیز هند گروهی است از اولاد لود ابن حام بن نوح علیه السلام یا نام هندان
هُنُود و هِنْدِی منسوب بوی
و دَیْرُ هِنْد - دهیست بدمشق و دو موضع است در حیرت
هِنْدَوَانِی - بالکسر و بضم شمشیر منسوب بسوی هنود
هُنَیْدَة - کجهینه صد شتر و نشد آن اسم است آنرا قال ابو عبیدة هُنَیْدَةُ اسم لکل مائة ای من الابل و غیرها و هی معرفة لا یدخلها الالف واللام اما قوله + و تضربن [illegible] بهمان الهنیدة عاشها و تسعین عاما ثم قوم قائضا + بالالف واللام [illegible] بین المائة من السنین و ایما من الابل + و هنیدة بن خالد - صحبت و اختلاف است
اَهَانِد - مردان هند
هَنَادِک - مردان هند هنادکی جمع
هِنْدِمَنْد - بالکسر و فتح الدال والمیم نهر سجستان وهو الذی ینصب الیه الف نهر فلا یظهر فیه الزیادة و ینشق منه الف نهر و لا یظهر فیه النقصان
هُنْدُوَان - بضم الهاء و الدال جوی است بخوزستان و موضعی است
دَرْ هِنْدُوَان - بفتح الدال و کسر الهاء و ضم الدال الثانیة محله است ببلخ ازان محله است فقیه ابو جعفر هِنْدُوَانی
هَنَّاد بن سری دارمی کشداد محدثی است استاد ترمذی و نسائی
هَنَّادَة - بالتاء از اعلام زنان است
مُهَنَّد - کمعظم شمشیر که از آهن

هندی زیاده باشند

مَاهَنْدَنَہٗ شَیْئًا - دروغ نگفت با در نگہ نمود * وهَنَّدَتْہُ المرأۃُ - بعشق خود مبتلا کرد او را از نرمی و ملاطفت * و نیز تَهْنِید - کوتاهی کردن در کار و بہجو چیند بانگ کردن و زشت گفتن و دشنام دادن و برداشت کردن دشنام را و بند کردن زبان را از دشنام و دشنام دهنده و تیز کردن شمشیر را

ه ن د ب

هِنْدَب - کدرہم و هِنْدَبَاء بالکسر و فتح الدال و قد تکسر مقصورا و ممدودا کاسنی هِنْدَبَاۃ یکی معتدل نافعۃ للمعدۃ والکبد والطحال کلاً وللسعۃ العقرب ضمادا باصولها طلبها الاکثر خطأ من غاسلها

هِنْدَابَۃ - بالکسر مادر ابی هندایۃ کندی شاعر

ه ن د ز

هِنْدَاز - کقرطاس اندازه معرب است یقال اعطاہ بلا حساب ولا هِنْدَاز و انما کسروا اوله و فی الفارسی مفتوح لعزۃ بناء فعلال فی غیر المضاعف

مُهَنْدِز - بکسر الدال اندازه گیرنده در کاریز و بنا و زمین و انما صیّروا الزاء سینًا و یقولون مهندس انہ لیس فی کلامهم زاء قبلها دال

ه ن د س

هَنْدَسَۃ - اندازه اسم است مشتق از هنداز معرب از انداز فابدلت الزاء سینا لانہ لیس لهم دال بعدہ زاء

هِنْدِس - کزبرج دلیر مرد آزموده کار نیک نگرنده در امور

هُنْدُوس - کعصفور دانائی امور هَنَادِسَۃ جمع

مُهَنْدِس - مهندز است

ه ن د ك

رجلٌ هِنْدِکِیٌّ - بکسر الهاء و الدال منسوب مرد هندی هَنَادِکَۃ و هَنَادِک جمع و لیس من لفظ الهند لان الکاف لیست من حروف الزیادۃ

ه ن د ل ق

هَنْدَلِیق - کزنجبیل مرد بسیار سخن

ه ن ر

هَنْرَۃ - بالفتح چاهک کوش و هی شاذۃ لانہ قلما یقع فی الاسماء کلمۃ فیها نون بعدها راء لیس بینهما حاجز

ه ن ز

هَنِیزَۃ - کسفینۃ اذیت و رنج

ه ن ز ط

هِنْزِیط - کقندیل سرحدی است بروم

ه ن ز م ن

هِنْزَمْن - کجر و حل انجمن معرب است

ه ن س

اَهْنَاس - بالفتح و شهرت از شهرهای مصر بکوره بهنسی ممبر لصغری و کبری

ه ن ش

هَنْشَنَش - کسفرجل سبک جست

ه ن ع

هَنْعَۃ - بالفتح داغ بن گردن شتر و یکی از منازل ماه از برج جوزا و آن پنج ستاره است عنب کشید بر منکب چپ جوزا یا دو ستاره سپید باهم نزدیک در کهکشان میان جوزا و ذراع مقبوضه یا هشت ستاره بصورت کمان که آنرا ذراع اسد نامند دو ستاره است در مقبض قوس که آنرا نیز هَنْعَۃ نامند یا آن دو ستاره سپید است بفرق یک تازیانه در پس هَقْعَۃ در راه کهکشان و ماه بجز در تجافی فرود نیاید و تجافی سه ستاره است مقابل هنعۃ جمع تحیاۃ

هَنَع - محرکہ پستی گردن و کجی قامت و پستی گردن شتر بر وشیکہ بیخ گردنش پست گردد و سر بلند و میان دو شانہ بر آمده باشد * و نیز هَنَع در آهو آن خاص است آهو سپید بدان جهت که کوتاه گردن باشد

هَالِع - فروتن هُنَّع کرکع جمع

اَهْنَع - پست گردن و خمیده قامت کوتاه هنعاء مونث یقال ظلیم اَهْنَع و نعامۃ هنعاء ای فی عنقها قصر و التواء * والکمۃ هَنْعَاء - پشتہ پست خلاف مطلعہ و نیز اَهْنَع - آنکه بر زمین درست و راست نتواند نشست و بچپ و راست مائل باشد و پسر زن گرامی نزاد که از بنده آزاد زاده باشد

رجلٌ هَنِیعٌ - کامیر مرد کج قامت یا پست و کوتاه گردن

بعیر مَهْنُوع - شتر بداغ هنعہ رسیده

(ف) هَنَعَہٗ هَنْعًا - بالفتح پیچید آنرا و دوتا ساخت * و هَنَعَ لَہٗ - فروتنی کرد برای او

(س) هَنِعَ هَنَعًا - محرکہ پشت کردن و خمیده قامت گردید

اِسْتِهْنَاع - منکسر شدن از جواب

ه ن غ

هَبْنَغ - کجیدر زن تباه کار فاجره و زن که راز خود را بهر کس آشکار کند و زن بسیار خنده

مُهَانَغَۃ - عشق بازی کردن با زن

ه ن ف

اِهْنَاف - نرم خندیدن فوق تبسم مانند خنده فسوس کننده و آن خاص است زنان را و شتابی کردن و به گریستن آماده شدن کودک

تَهْنِیف - شتابی کردن

مُهَانَفَۃ - بفسوس خندیدن مثل اهناف هِنَاف ککتاب مثلہ و باهم بازی کردن

تَهَانُف - بمعنی اهناف است که بفسوس خندیدن باشد

ه ن ق

هَنَق۔ محرکہ گفتگی وبی آرامی از اندوہ کہ ہمردم عارض شود مثل خنق

إِهْنَاق۔ تفتہ وبی آرام کردن

ه ن ق ب

هَنْقَب۔ کجعفر کوتاہ

ه ن م

هَنَم۔ محرکہ خرما یا نوعے ازان

هَنُوم۔ کصبور نام مردی ہمیز از ہمدان واز اولاد اوست أَهْنُوم قبیلہ بزرگ از قبائل ہمدان

هَيْنَم۔ کحیدر ینبہ

هَيْنَمَة۔ بالفتح آواز نرم وخفی وترہ است

هِنَّمَة۔ بالکسر مشددۃ النون شبہ از شبہای زنان کہ بہت افسون باخود دارند ومرد زشت پیکر کوتاہ

بَنُو هِنَّام۔ بالکسر مشددالنون قبیلہ است از یمن

هَيْنَام۔ بالفتح سخنی کہ فہمیدہ نشود وهَيْنُوم مثلہ

ه ن ن

هَن مخففہ مفتوحۃ فرج زن اصلہ هن مشددہ عند البعض فیصغر هُنَيْنًا

هِنَّنَة۔ کعنبۃ نوعے از خارپشت

هَانَّة۔ پیہ درون چشم کہ زیر مقلہ باشد وباقی ماندہ مغز ونیہ شتر

هُنَانَة۔ کثمامۃ بمعنے هانۃ یقال ما بالبعیر هُنَانَة ای ما بہ طرق

هَنِّن۔ بالفتح وکسر النون الاولی المشددۃ دہی است

هُوَيْنِن۔ بالضم وکسر النون الاولی شہری است

هُهُنَا۔ بمد الهاء الاولی وضم الثانیۃ وفتحها مشددۃ النون اینجا هُنَا منونا مثلہ یقال تَنَحَّ هُهُنَا وهَهُنَا وهُنًا یعنی اندکے دور شو او یقال للحبیب هِهِنا وهُنَا ای اقترب وللبغض و هَهُنَا وهنا مثقلتین نونًا ای تنحّ وبجیٔ فی الالف ان شاء الله تعالٰی

مَهْنُون۔ مرد گریانیدہ

رض، هَنَّ هَنًّا

هَنَّ هَنًّا۔ بالفتح وهَنِينًا کامیر گریست ونالید

إِهْنَان۔ گریانیدن یقال أَهَنَّهُ الله فهو مهنون

ه ن و

هِنُو۔ بالکسر ہنگام وپدر قبیلہ است

هَن۔ کفم کلمہ کنایت است ومعنی آن چیزاندک اصلہ هَنُو یقال هٰذا هَنُكَ وهَنُوكَ ای شیئك هَنَان وهَنَوَان مثنی هَنُون جمع وفی الحدیث من تعزّی بعزاء الجاهلیۃ فاعضوه بهن ابیہ ولا تکنوا وفی المثل من یطل هن ابیہ ینطق بہ ای یتقوّی باخوتہ وربما جاء مشددا فی الشعر و یقال هَنَةٌ للمونث وهَنْتٌ بسکون النون لغۃ فیها هُنَيَّة وهنیہۃ بابدال الیاء الثانیۃ هاءً ا مصغر هنتان مثنے هَنَات وهَنَوات جمع ویقال فی فلان هَنَاتٌ ای خصلات شرّ ولا یقال ذلك فی الخیر ویقال هَنُوكَ ورأیت هَنَاكَ ومررت بهنیك ویقال فی النداء یاهَنُ اقبل ویاهَنَان اقبلا ویاهَنُونَ اقبلوا ولك ان تدخل فیہ الهاء لبیان الحرکۃ فتقول یاهَنَه کما تقول لمہ ومالیہ وقد تشبع النون منہ فتقول یاهَنَاهُ اقبل وهذہ اللفظ تختص بالنداء ابهامًا مضمومۃ ویاهَنَانَاهُ اقبلا ویاهَنُوتَاهُ اقبلوا وحرکۃ الهاء فیهن منکرۃ لکن هکذا رواہ الاخفش وتقول فی الاضافۃ یاهَنِي اقبل ویاهَنَيَّ اقبلا ویا هَنِيَّ اقبلوا وللمرأۃ یاهَنْتُ اقبلی بتسکین هنوت کما تقول اخت وبنت ویاهَنَتَانِ اقبلا وهنات اقبلن ویاهنتاہ اقبلی ویاهنتانیہ اقبلا ویا هَنَاتُوہ اقبلن + وهَنُ المرأۃ فرج زن

هَنَاة۔ بالفتح بلا وسختی هَنَوَات جمع

ه ن ی

هَنَيْتُ هَنْيًا۔ کردم وهو کنایۃ عن فعلت

بَابُ الهاء فصل الواو

ه و ء

هَوْء۔ بالفتح آہنگ وہمت یقال فُلَانٌ بعید الهَوْء ای بعید الهمۃ ورای عنا ورگذرندہ در امور وگمان ویضم یقال وقع فی هَوْئِي وهُوئِي ای ظنّی

هَاءَ۔ کجاء تلبیۃ قال الشاعر + لا بل یجیبك حین تدعو باسمہ فیقول هاءَ وطال ما لبّی +

هَاءِ۔ بکسر الهمزہ یقال هاءِ یارجل ای هات وهائیا انتما وهاؤوا انتم هائی انت بائبات الیاء وهائیا انتما وهائین انتن ونقیم الهمزۃ فی جمیع هذا مقام التاء فی هات وهاءَ یا رجل بفتح الهمزۃ معناہ هاك وهاؤما وهاؤم مثل هاکما وهاکم هاءِ بکسر الهمزۃ بلا یاء وهاؤما وهاؤن مثل هاکما وهاکن تقیم الهمزۃ فی هذا کلہ مقام الکاف وفیہ لغۃ اخری هَأْ بمعنی خذ تقول هَأْ یارجل هع بهمزۃ ساکنۃ ای خذ یعنی بگیر اصلہ هاء حذف الالف لاجتماع الساکنین وهائی کهاعی للمرأۃ وهاء کهاع للتثنیۃ و هاؤا وهأن مثل هعن واذا قیل لك ها قلت ما هاء ای ما اخذ + ولاهاء الله ذا۔ بالمد یعنی سوگند خدای آری الا فصح لا ها الله ذا بترك المد او المد لحن والاصل لا والله هذا اما اقسم بہ فادخل اسم الله بین ها وذا

مُهَوْأَن۔ بضم المیم

بفتح الهمزة وکسر ها وتشدید النون دشت فراخ وخوی رعادت وپارهٔ از شب

(ن) هَاعَ بنفسه الی المعالی

هُوعًا - بالفتح بلند گردانید آن را والعامة تقول یهوی بنفسه

وهَوَّتهُ بخبر او بشر وهُوِّتُ به خبرًا او شرًا گمان بردم بدو نیکی یا بدی را + وهُوِّتُ به - شادمان شدم بدو

(س) هَوِیَ اِلَیه - آهنگ کرد بسوی آن

ه و ب

هَوْب - بالفتح دوری وبضم یقال ترکته فی هَوْبِ دابرٍ هُوبُ دابر بحیث لایدری این هو وقیل صواب بالمثناة الفوقیة مرد گول وبیهوده گوی وفروغ آتش

هُوَیب - کز بیر موضعی است بزبید

اَهْوَاب - بالفتح موضعی است بکرانهٔ دریای یمن

ه و ت

هُوتَة - بالضم وبفتح زمین نشیب هُوت کصرد جمع

هَوَّتَ به تَهْوِیتًا - بانگ کرد

ه و ث

هَوثَة - بالفتح زن تشنه یا تشنگی

ه و ج

هَوَج - محرکة درازی باندگی گولی وسبکی وشتاب زدگی اَهْوَج لغت است ازان

هَاجَة - غوک هُوَیجَة مصغر آن

هَوجَاء - کسمرا شتر باد تیز شتاب وهی خاصة بها فلا یقال بعیر اهوج + ونیز هوجاء باد تند که از زمین برگیرد و ویران کند تمامها را اَهْوُج بالضم جمع

ه و د

هَوْد - بالفتح توبه کردن وپشیمان شدن وبحق بازگشتن وجهود شدن والفعل من نصر

هُود - بالضم جهودان ونام پیغمبری هو هود بن عامر بن ابی رخشد بن سام بن نوح منصرف آید یقال هذه هود اذا اردت سورة هود وان جعلت هود اسم السورة لم ینصرف وکذلک نوح ونون

هَوَدَة - محرکة کوهان هَوَد بحذف تا جمع

هَوَادَة - بالفتح نرمی وآنچه بدان امید صلاح ونیکوئی باشد ورخصت ودستوری ونیز صلح نمودن ومیل کردن ونرم رفتن

هَائِد - توبه کننده وبحق بازگردنده هُود بالضم جمع مثل بازل وبُزل

اَهْوَد - کاحمد روز دوشنبه وقبیلهٔ است

یَهُود - بفتح التحتیة جهودان وهو جمع یَهُودی مثل زنجی وزنج وانما عرف علی هذا الحد فجمع علی قیاس شعیرة وشعیر ثم عرف الجمع بالالف واللام ولولا ذلک لم یجز دخول الالف واللام علیه لانه معرفة مؤنث فجری فی کلامهم مجری القبیلة ولم یجعل کالحی وجمع یهود عسلی

یُهَدَان بالضم ونام برادر یوسف علیه السلام

تَهْوِید - جهود گردانیدن باهم جواب گفتن جن وآواز بگلو بر گردانیدن بنرمی ونیکو کردن آواز وسرود گفتن ومشغول شدن بسماع سرود وسست کردن شراب کسی را ونرم بانگ کردن تَهوَاد بالفتح مثله وآهستگی کردن وسیر وسخن ونرم رفتن تَهوَاد مثله وفی الحدیث اسرعوا المشی فی الجنازة ولا تُهَوِّدُوا کما تُهَوِّدُ الیهود والنصاری + ویقال عنائهم تَهوِید یعنی نرم وآهسته ونیز تهوید بخواب شدن وگوشت کوهان خوردن

مُهَاوَدَة - باهم وعده کردن وآشتی نمودن ویکدیگر را مائل گردانیدن وبارگردیدن باهم

تَهَوُّد - آهستگی نمودن در سخن وجهود شدن وبهستگی جستن بحرم ولتوبه کردن وکار نیکو نمودن

ه و ذ

هَوذَة - بالفتح سنگخوار هُوَذ کصرد جمع وگویند که هَوذَة معرفه جانوری است ونام مردی

الهاذ - بلام درختی است الهاذی جمع کذا فی النسخ

یَهُودی - یهودی است

ه و ر

هَوْر - بالفتح دریا ونام دریائی بیشه آب بسیار وانبار آن فرات گوید اهوار جمع وگلگونه اینداران پیدا شده جهت که از کثرت بعضی بر بعضی بر افتد

هَوَرَة - بالفتح هلاکت جای

هُورَة - بالضم تهمت وبدگمانی اسم مصدر است

هَوَارَة - کسحابه نیستی وهلاکی ومنه الحدیث من اطاع الله فلا هوارة علیه هوارات جمع و فی الحدیث من اتقی الله وقی الهورات ای المهلکات

هَائِر - بنای شکسته وویران

هَارِی - بنای شکسته وبرجای مانده از سستی رونده گار یقال رجل هائر وهار ایضا ومقلوب هائر مثل شائک وشاک

رجل هَیَار - گشاده مرد سست

هَیِّر - گلیس آنکه بی باک در هر چیزی درآید

هَوَرْوَرَة - ... سفر جله زن ... شونده

تَیْهُور - بفتح الفوقیة ریگ توده بلند وآنچه شکسته گردد از ریگ توده وزمین پست هموار وبیابان دشوار

مَهْوَی - ... موضعی است بحجاز

(ن) هَارَهُ بالامر هَورًا - بالفتح وهُوُورًا تهمت نهاد ... آن ... وهَارَ بکن ... گمان برد ...

وهاز عن الشئ - باز گردانید
ازان + وهاز علی الشئ برانگیخت
او را بر آن + و نیز هوز کشتن قومی
را و بردی و افتادن قوم بر یکدیگر
و نصیحت کردن بغرض و استوار
کردن چیزی را و بر زمین زدن
و شکستن بنا را و شکسته و ویران
شدن آن هُوَّمَ مثله لازم و متعدی
تهوّیر - بر زمین زدن کسی را
و افگندن دیوار و جز آن
تهوّر - فرود ریدن بنا تهیّر
مثله و افتادن چیزی بهیاکی
و فرا گرفتن تب قوم را و گذشتن
شب یا بیشتر از آن و بیشتر از
زمستان و شکستن سرما
اِهتوار - هلاک و نیست شدن
اِنهیار - فرود ریدن بنا

هوز

هُوز - بالضم آفرینش یقال ما
فی الهُوز مثلك و ما ادری
ای الهوز هو ای الناس
اَهواز - بالفتح نه ده است
میان بصره و فارس و هر یکی را
نامی است جداگانه و مجموع آن را
اَهواز خوانند و یکی از ان هوز
نیست و آن رامهرمز است
و عسکر مکرم و تستر و
جندیسابور و سوس و سوق
و نهر تیرا و ایذج و مناذر
هَوَز - بالفتح و شدّ الواو چند
حروف است که حساب جمل
وضع کرده اند و نام یکی از ملوک حمیر
تهویز - مردن

هوس

هَوس - بالفتح نوعی از رفتار که
بر زمین تکیه کنان روند و کوفتن و
شکستن و پشت شکستن و سخت
خوردن و نرم راندن شتر و تباهی
انداختن یقال هاس الذئب
فی الغنم و گردگردیدن والفعل
من نصر
هَوَس - محرکة نوعی از جنون
هَوِس - کتف گشن تیز شهوت
هَوِسة - کفرحة شتر ماده
آرزمند گشن
هَوِیس - کامیر اندیشه و نهانی
که در دل پنهان دارند
هِواس - ککتاب خواهانی گشنی
اسم مصدر است
هَوّاس - ککتان گشن تیز شهوت
و شیر نیک درنده
هَوّاسة - کجبانة شیر نیک
درنده والتاء للمبالغة و مرد دلیر
اَهوَس - نیک خورنده
هَوسی - کسکری خورندگان
منه قولهم الناس هوسی الزمان
اهوس ای یاکلون طیبات
الزمان الزمات یاکلهم بالموت
مُهوَّس - کمعظم دیوانه

هوش

هَوش - بالفتح عدد بسیار هوش
هائش مبالغه است یقال جاء
بالهوش الهائش ای بالکثرة
و نیز هوش - درآمیخته شدن
والفعل من نصر
هَوشة - بالفتح فتنه و برانگیختگی
و اضطراب و اختلاط و منه الحدیث
ایاکم و هوشات اللیل و هو
شات الاسواق
هو و هاش یمضی است
هاشة - نام دزدی و از اولاد
او است جعد بن قیس بن قنان
بن هاشم که یکی از شرفاست
هُویشة - کسفینة گروه آمیخته از
هر جنس مردم
هُواشات - بالضم گروههای
مردم و شتران باهم آمیخته و اموال حرام
تهاوش - بفتح الفوقیة عدد بسیار
مشتق من الهوش تهاوش ترجیع
و هو مقصور من التهاویش
مَهاوش - بالفتح آنچه بدزدی
و غصب برند منه الحدیث
من اصاب مالا من مهاوش
اذهبه الله فی نهابر و قیل المهاوش
کل مال اصیب من غیر حله
کالغصب والسرقة و نحو ذلك
(س) هَوِش هَوَشا - محرکة
مضطرب گردید یا خرد شکم گشت
از لاغری و کذا اهوشت بطونها ای
اضطربت من الهزال
تهویش - درآمیختن مردم و سخن
و جز آن و گرد و خاک آوردن و باد
مُهاوشة - آمیختن همدیگر را
تهوّش - آمیخته شدن و انبوهی
کردن
تهاوش - آمیخته شدن

هوع

هَوع - بالفتح بدی از حرص
و سختی آن و دشمنی و بالضم
هُواع - کغراب ماه ذی قعده
هُواعات و اهوعة جمع + و نیز
قی و قی کردن
رجل هاع - مرد آزمند
رجل جائع هائع - گرسنه
سخت حریص
مِهواع - بالکسر شورش و بانگ
در حرب مِهواع مثلة
(ف ن) هاع هَوعا - بالفتح
سبک گردید و اندوهناک گشت + و نیز
هَوع - بر یکدیگر جستن و آهنگ
کردن قوم و قی کردن بی تکلف
هَیعُوعة بالفتح مثله + و نیز هوع
و هیعوعة قی اسم است
تهویع - قی آوردن
تهوّع - بستم قی کردن

هوغ

هَوغ - بالفتح چیز بسیار

هوف

هَوف - بالفتح و بالضم باد گرم
و باد سرد از اضداد است
هُوف - بالضم مرد تهی بی خبر و کول
و بد دل و پوست بغیه مانند
و گیاهی یمنی لغتی است در هیف

هوق

هَوقة - بالفتح گروه مثل اوقة

هوك

هَوك - بالفتح کول مانند که
زیر کی هوک که جمع هکوك
کیعقوب مثله
هُوکة - بالضم لو و مغاك
هَوَك - محرکة کولی
ارض هَوِکة - کفرحة زمین

بوے ناک
هَوَّاكٌ. گشدا و سرگشته
هَوَّاكَة. گُکتانه بوے بد
(س) هَوِكَ هَوَكًا. محرکة
کول گردید
تَهَوُّكٌ. چاه کندن
مُتَهَوِّكٌ. بکسر الواو سرگشته و بیباکانه درآینده در چیزے و در افتنده و منه فی الحدیث اَمُتَهَوِّكُوْنَ اَنتم کما تَهَوَّكَتِ الیهود والنصارٰی ای متحیرون انتم
تَهَوُّكٌ. بیباکی در چیزے در افتادن و متحیر شدن
اِنْهِيَاكٌ. بیباکانه بر چیزے در افتادن و سرگشته شدن

ه و ل

هَوْلٌ. بالفتح ترس و کار بیمناک که راه آن دریافته نشود اَهْوَالٌ و هُئُوْلٌ جمع و هَوْلٌ هَائِلٌ و هَوْلٌ مَهُوْلٌ کمصون تاکید است و اَبُو الهَوْل شاعرے است و نیز هَوْل پیکری است بشکل سر مردم نزدیک هرمان بمصر گویند که آن طلسم ریل است
هِيلَة. بالکسر ترس کار هول ناک
نَاقَةٌ هَوْلُ الجَنَانِ. بالضم ناقه تیز خاطر و چالاک
هُوْلَة. بالضم خویشتن بینی و نازِ زن که بشگفت انداز و از حسن خود و آتش که بوے سوگند خورند و آن در جاهلیت بوده است
هَال. سراب لغتی است در آل
هَالِ. بکسر اللام زجری است اسپ را

هَالَة. خرمن ماه و نام زن عبد المطلب و مادر دراه که صحابیه است. و اَبُوْ هَالَة صحابی است که دخترش هند نام داشت و مذکور است در ن ب ن
هَوْلَوْلٌ. کسفرجل مرد سبک
مَكَانٌ مَهِيْلٌ. بالفتح جای خوفناک مَهَال بالفتح کذالك
(ن) هَالَهٗ هَوْلًا. بالفتح ترسانیدن آن را
(س) هِيْلَ السَّكْرَانُ.
تَهَاوِيلُ. و رنگهای گوناگون و بدمست درستی
مُهْتَال. کمحدث سوگند با آتش خورانده
تَهْوِيْل. ترسانیدن و خود را بپیرایه و لباس آراستن و زشت گردانیدن کاری و نیز تَهْوِيْل آنچه بدان ترسانند و آتشی که بر آن سوگند میخورندی در جاهلیت وهذا اذا ارادوا ان یستحلفوا انسانا اوقدوا نارا یحلف علیها و کان لسَدَنَتِهٖ یطرحون فیها ملحا من حیث لا یشعر یهولون بها علیه و نیز وجد
تَهَاوِيْلُ یعنی کارهاے رسانندہ و رنگهاے گوناگون و آرایش تصویرها و نگارها و پیرایهها
تَهَوَّلَ لِمَالِهٖ. چشم زخم رسانیدن خواست بر مال وی و نیز تَهَوُّل. ترسانیدن شتر را بدانچه خود را در صورت گرگ نمائی بوے یقال تهول الناقة

اى تشبه لها بالسبع لتكون ازام و لبشگفت آوردن
اِهْتِيَال. ترسیدن

ه و م

هَوْم. بالفتح شکم زمین و هُوْمُ المَجُوْس بفارسی مَرانیه که دارو است بلغت سنگ مثانه و مدر فضلات و مقوی معده
هَوْمَة. بالفتح دشت بیابان
هَام. شهری است بیمن
هَامَة. شهرستانی است در دشت مصر و نیز هَام جمع و هَامَة القَوْم. مهتر و رئیس قوم
هُوَام. کغراب تشنگی سخت و نوعی از جنون و عشق
اَهْوَم. کاحمد بزرگ سر
هَوَّام. کشدّاد شیر بیشه
تَهْوِيْم. سر فرود افگندن و جنبانیدن از خواب
تَهَوُّم. بمعنی تهویم است

ه و ن

هَوْن. بالفتح روش و گرانبار یقال اِمْشِ عَلٰی هَوْنِكَ و نیز هَوْن آرامش و آهستگی و بردباری منه قوله تعالی یَمْشُوْنَ عَلَی الاَرْضِ هَوْنًا. ای برفق و مرد خرد و حقیر
هِيْنَة. بالکسر روش و آهستگی و وقار یقال امش علی هِيْنَتِكَ ای علی رِسْلِكَ
هُوْن. بالضم رسوائی و خواری و مشقت و تمامه آفرینش و نام پدر قبیله و هو هُوْنُ بن خُزَيْمَة بن مدرکة بن الیاس بن

مضر برادر کنانه و اسد
هُوْنَة. بالفتح و بضم آرمیده و آهسته کار
هَيْن. بالفتح نرم و آسان و سبک هَيِّن کَکَيِّس مثلیا هَيِّن مشدّد از هوان است و مخفف از لین اَهْوِنَاء جمع یقال ایضا قوم هَيْنُوْنَ لَيْنُوْنَ
اَهْوَن. آسان و نرم یقال هو اَهْوَنُ عَلَيْهِ و روز دوشنبه و نام مردے
هَاوَن. بفتح الواو و ضمها جواز مانندی که در آن چیز کوبند هَاوُوْن مثله معرب است هَوَاوِيْن جمع
مَهَانَة. بالفتح رسوائی و خواری و سبک داشت هَوَان بالفتح مثله یقال رجل فیه مهانة ای ذل و ضعف
(ن) هَانَ هُوْنًا. بالضم و هَوَانًا بالفتح آسان گشت خوار گردید. و هَانَ هَوْنًا. بالفتح آسان گشت و سبک گردید یقال هَانَ عَلَيْهِ ای خف
اِهَانَة. حقیر و سبک داشتن و قوله لا تهین الفقیر علّك ان ترکع یوما والدهر قد رفعه ای اراد لا تُهِيْنَنْ بنون التاکید الخفیفة فحذفت عند الوصل
تَهْوِيْن. آسان و سبک کردن بر کسے و سبک داشتن و حقیر و هیچ شمردن
مُهَاوَنَة. نرمی کردن یقال هو یهاون نفسه ای یرفق بها

تهاوت. سبک شمردن
استهانة. سبک شمردن یقال
استهان به ای استحقره
مُهَوَّن. کمطمئن وبفتح الهاء
باے دو ریا زمین پست ہموار
اهونتین المفازة پست و
ہموار وکشاده گردید دشت

ه و ن

هَوْنَة. بالفتح کرانه روزن خانه
هُوَ. بالضم وفتح الواو ضمیر
مذکر است
هُوَّة. کقوة زمین پست ومغاک
ومابین آسمان وزمین
هِیَ. بالکسر مخففة ومشدد ان
یک زن ضمیر مونث وقد یحذف
یاءه فیقال حتی فعلت ذاک و
منه دیار سعدا اذ هِ من هواکا
هَوَی. بالفتح مقصور آخوست
وعشق در خیر باشد یا در شر وخواہش
دل وخواسته ومعشوق اهواء جمع
من الاضافة الی نفسک قلت
هوای وہذیل یقولون
هوَیّ کعصَیّ
هِيَّ بن بَيِّ. بالکسر مشدده
کنایه است از آنکه او را پدرش را
کسے نشناسد یا هَيّ یکے از پسران
آدم علیه السلام که نسلش منقطع
گردید ویقال لا ادری ای هَيِّ
بن بَيِّ هو ای ای الخلق هو ویا
هيَّ مالی کلمه تعجب است یعنی
در مهموز دیقال یاهیّ ای یاعجبا
هَیَا هَیَا. مفتوحة مشدده کلمه
است که بدان زجر کنند

هَوی کغنی دوست دارنده
هَوِیّ کغنی وبضم پاره از شب
وبانگ وفریاد یقال سمع لاذنه
هویّا ای دویّا ومضی هوی
من اللیل ای هزیع منه
هَوِیّة. کغنیة چاه دور ژرف
هَیَاة. کارمنه ماهیّاة ای
ما امره
هَاء. حرفی است از حروف ہموز
وگاہی زائد آید ومبدل شود
هَوَاء. کسما میان آسمان وزمین
اهویة جمع وخالی ہرچه باشد
قوله تعالی وافئدتهم هواء
ای خالیة لاعقول فیها وبدل
هَاوِی. ملخ
هَاوِیَة. میان آسمان وزمین
ومغاکی ومادر گم کرده فرزند و
نیز هاویة. معرفة بلا الف
ولام والهاویة بالالف اللام
ایضا دوزخ اعاذنا الله منها
وقوله تعالی فامه هاویة ای مستقره النار
اَهْوَی. کاحمر دوست تر یقال
هذا اهوی الی ونیز اهوی یکی
سوقة اهوی ... اهوی
برسه مواضع اند
هَیَّان بن بَیَّان. بالفتح کنایه
است از آنکه او را پدرش را
کسے نشناسد
هَوْهَاءة. بالفتح وبضم گول
وچاہی که در آن متعلق وجاے
فرود آمدن نباشد
هُوَاءة. کرنانة زمین پست
ومغاک

اُهْوِیَّة. کاثفیة میان آسمان
وزمین ومغاکی
هَوَاهِی. یعنی باطل ولغو
تَهوَاء. بکسر التاء وقیة ممدودا
پاره از شب
مَهْوَاة. بالفتح میان آسمان
وزمین ومغاکی میان دو کوه
ومانند آن مَهْوَی مثله
مَهْوِی. خواسته
(ض) هَوَتِ الطعنة نیزه
کشاد زخم نیزه + وهوت العقاب
هُوِیّا. بالضم وشد الیاء فرود
آمد برشکار یا جز آن + وهوی
الشیء. افتاد + وهوت یدی له
دراز شد وبلند گردید + وهوت
الریح. وزید باد + وهوی فلان
بمرد ودر گذشت + وهوت
اذنه. آواز نرم شنید گوش وے
وهوت امه. کم کناد وما دراو
وهیبک تنابلی کن درآنچه هستی
ونیز هَوِیّ. بالفتح والضم شد الیا
وهویان محرکة از بالا بزیر افتادن
یا هوی بالفتح بالا برآمدن بالضم
فرود افتادن + ونیز هُوَّة
کقوة بربلندی برآمدن وبلند
گردیدن
(س) هَوِیَه هَوًی محرکة
دوست داشت آنرا
اَهْوَی الشیء افتاد + واهوی
له بالسیف. فرود آورد دم
شمشیر را بروی + ونیز اهواء
دراز وبلند شدن دست بسوی
چیزے واشاره کردن بدست

تَهَاوَاه. مدارات واشتی کردن
وقد یهمز وباہم ستیهیدن وکشی
سیر + ونیز هِوَاء. بالکسر پیش
آوردن ونرم گردانیدن یقال
الهواء واللواء ای ان تقبل بالشی
وتدبر ای تلاینه مرة وتشاده
اخری
تَهَاوِی. درپے یکدیگر فرود آمدن
قوم در مغاک
اِسْتِهَاءَة. بے خرد وسرگشته
گردانیدن ومدہوش ساختن
یانیکوئی نمودن عشق را بر کسے منه
قوله تعالی کالذی استهوته
الشیاطین فی الارض حیران
اِنْهَوَی الشیء. افتاد + ونیز
اِنْهِوَاء. از بالا بزیر افتادن و
در گذشتن

ه و ه

هَهْ. بالفتح تذکره ووعید
هاه. وعید است وحکایت
خندنده
رجل هُوهَة. بالضم مرد
بددل
(ف) هَدَّ هَدَّا وهَدَّة.
التعنه عارض شد او را وابند شد
زبانش در سخن

باب الهاء فصل الیاء

ه ی ء

هَیْئَ. بالفتح وهِیْئَ بالکسر
بطعام شراب خواندن وبرآب
خواندن اشتر را وقولهم یاهَیْئَ
مالی. بالفتح کلمه تعجب است یعنی

آگاه باش یا اسم فعل ست بمعنی تنبه کصه لا سکنت بنی علی حرکت لساکنین وعلی الفتح لخفة
هَیْأَة ـ بالفتح پیکر ونهاد وحال چیزے وکیفیت آن وقد یکسر یقال فلان حَسَنُ الْهَیْأَة والهِیأَة
رجل هَیِّئٌ ـ کامیر مرد نیکو پیکر
رجلٌ هَیِیْءٌ ـ ککتف مرد نیکو هیأت
(ف ض) هَاءَ لِلْأَمْرِ ـ آماده گردید جهت آن کار وساخت هیأت آن قال الاخفش قرأ بعضهم قالت هِئْتُ لك بکسر الها وضم التا مثل جِئْتُ یعنی تهیأت
(ف ک ض) هَاءَ ـ نیکو وخوش پیکر گردید
(ف) هَاءَ اِلَیْهِ هِیْأَة ـ بالکسر آرزومند وی گردید
تَهْیِئَة وتَهْیِیْئ ـ راست ونیکو کردن کار را
مُهَایَأَة ـ للمفعول کاری که بران آمادگی وموافقت وسازواری کنند
مُتَهَیِّئَة ـ بکسر الیا شتر ماده که بالین نخست آبستن گردد
تَهَیَّأَ لِلْاَمْرِ ـ آماده شد برائے آن کار
تَهَایُؤ ـ باهم سازواری وموافقت کردن

ه ی ب

هَیْبَة ـ بالفتح ترس وبیم وپرهیز وبزرگی

هَاب ـ ار وبالسکون زجرے است اسپ را یا کلمه است که بدان اسپ را خوانند هب بالفتح والسکون مثله هاب هاب کلمه است که بدان شتر را وقت راندن زجر کنند
هیوب کصبور ترسان وبیناک
هَیِّب ککیس مثله مرد بد دل وفی الحدیث الایمان هَیُوبٌ ای ان صاحبه یهاب المعاصی
هَیُوبَة بالتاء مثله آنکه ازو ترسند
هَائِب ترسان
اَهْیَب مهیب ترمنه قولهم اَهْیَبُ وطأةً من الاسد من یمشی فی الطریق الاسد ای من یخاف الواحد یخاف منه کل شی الاسد
هَیُبَان کسکران آنکه ازوی ترسند
هَیَّاب ـ کشداد وهَیَّابَة کعلامة ترسان وبد دل وآنکه ازوے ترسند
هَیَّبَان ـ بالفتح مشددة الیاء مفتوحة ویکسر مرد بسیار ترس وبد دل ترسنده وتنکه شیبان چست وسبک وخاک وکفک دهن شتر ونیز هَیَّبَان صحابی است اسلمی وقد یخفف وقد یقال هَیَّفَان بالفاء
مَهَابَة ـ بالفتح ترس وپرهیز وبزرگی
هٰذَا الشَّیْءُ مَهْیَبَةٌ لَکَ ـ کمقعده آن چیز سبب ترس تست

مَهُوب ـ مرد که ازوے ترسند وشیر بیشه مَهِیْب کمبیع مثله فیهما ومکانٌ مَهُوبٌ ـ جائے ترس سهمگین مکانٌ مَهَابٌ مثله بنی علی قولهم هوب الرجل حیث نقلوا من الیاء الے الواو فیهما
(س) هَابَهُ هَیْبًا ـ بالفتح ومَهَابَة ترسید ازوا الامر منه هَبْ بفتح الهاء سقطت الالف لاجتماع الساکنین وحکایة النفس منه هِبْتُ واصله هَیِبت فسکنت الیاء واسقطت لاجتماع الساکنین ونقلت کسرتها الی ما قبلها ویقال هیبی ای اَقْبِلِی اوا قدمی
اَهَابَ بِالْاِبِلِ ـ بانگ برزد بران بلفظ هَابْ هَابْ واَهَابَ الْخَیْلَ ـ خواند آنرا یا زجر کرد بلفظ هَابْ یا بلفظ هَبْ وهاب بغنمه ـ بانگ برزد بران تا بایستد یا باز گردد
تَهْیِیْب ـ مهیب گردانیدن چیزے را نزد کسی یقال هیبت الشیء الیه جعلته مهیبا عنده
مُتَهَیِّب ـ بد دل ترسنده
تَهَیُّب همدیگر ترسیدن یقال تَهَیَّبْتُهُ وتَهَیَّبَنِی
اِهْتِیَاب ـ ترسیدن

ه ی ت

هَیْتَ لَکَ ـ بالفتح مثلثة الآخر وقد یکسر اوله بنیا وهو اسم فعل بمعنی هَلُمَّ قال ابن عباس هی نبطیة وقال الحسن هی سریانیة ویقال هی عربیة یستوی فیه الواحد والجمع والمونث والمذکر الا ان العدد فیما بعده تقول هَیْتَ لکما وهیت لکم قال الله تعالی هَیْتَ لَکَ هکذا قراءة ابی عمرو والاعمش والکوفیین وقرا ابن کثیر بکسر الهاء وضم التاء
هِیْت ـ بالکسر زمین پست وشهری است بعراق ومخنثی بود که آنحضرت صلی الله علیه وآله وسلم اورا از مدینه منوره بدر کرده وهو بالنون الموحدة وقد تقدم
هَاتِ ـ بالکسر التا بیار وبده یقال هات یا رجل وهاتیا هاتوا هاتی هاتین قال الخلیل اصل هات من آتی یؤتی فقلبت الالف هاء
هَیَّتَ بِهٖ تَهْیِیْتًا ـ بانگ کرد وخواند آنرا

ه ی ث

هَیْث ـ بالفتح چیزے اندک دادن هَیَثَان محرکة مثله جنبیدن وحاجت روا کردن بمال وتباهی انداختن در مال کم کردن ونهش با والفعل من ضرب
هَیْثَة ـ بالفتح گروهی از مردم
تَهَیُّث ـ دادن
مُهَایِث ـ للفاعل بسیار گیرنده
مُهَایَثَة ـ باهم افزونی نمودن در عطا
اِسْتِهْیَاثَة ـ افزونی کردن وتباهی انداختن

ه ی ج

یَوْمٌ هَیْجٌ ـ بالفتح روز باد و باران و بارانی و ورزشش و کارزار
هِیْجِ ـ بالکسر مبنیًّا علی الکسر زجریست مر ناقه را هِیْجِ بالسکون
کذلک
هَاجَة ـ چغز ماده معاجات جمع
هَاجَ ـ گشتن تیز شده گشتن و جوشش و خشم یقال هَدَأَ هَائِجُهُ
ای سکن و هَاجَ هائجه ای الغضب
هَائِجَة ـ زمین خشک گیاه و یا بانده گیاه
هَیْجَاء ـ صحرا جنگ و تقصیر
هَیَّاج بن بَسَّام کشاده
هَیَّاج بن بِسْطَام محدثان اند
مُهْیَاج ـ بالکسر شتر ماده آرزومند مشتاق وطن و شتر که زرد و وخست از شتران تشنه گردد
(ض) هَاجَ هَیْجًا ـ بالفتح و هَیَجَانًا بمحرکه و هِیَاجًا کالکتاب برانگیخته شد و نیز هَیْج و هَیَاج ـ برانگیختن لازم و متعدی و تشنه شدن شتران و زرد و خشک گردیدن گیاه و خشم شدن و جوشش نمودن خون و جز آن
اِهَاجَة ـ خشک گردانیدن باد گیاه را و خشک گیاه یا زرد گیاه یافتن زمین را یقال اَهْیَجَ الارضَ اذا وجدها هائجة
تَهْیِیْج ـ برانگیختن و حرکت داون و خشک کردن باد گیاه را یقال هَیَّجَتِ الرِّیحُ النبت اذا ایبسه
مُهَایَجَة ـ برانگیختن و خشم گرفتن
و کارزار و گشتش کردن هِیَاج بالکسر مثله
تَهَیُّج ـ برانگیخته گردیدن و جنبیدن
تَهَایُج ـ باهم برجستن بکارزار یقال تهایجوا اذا نوا ثبوا القتال و تحرکوا
اِهْتِیَاج ـ برانگیخته شدن

ه ی خ

هِیْخ ـ بالکسر کلمه ایست که وقت فرو خوابانیدن شتر گویند
هَیْخ ـ کقنب شترے که چون هیخ گویند آن را بانگ کند
تَهْیِیْخ ـ زیادت کردن حریش را در هر لیه و برانگیختن تکه را بر آلیز

ه ی د

هَیْد ـ بالفتح مضطرب پریشان و جنبش یقال ماله هَیْدٌ و زجریست مر شتر را هِیْد بالکسر مثله و اَیَّامُ هَیْدٍ روزهای موتان که در جاهلیت بود و یقال هَیْدَ ما لك چه سان است حال تو کلمه استفهامی بها عن الشأن و نیز هَیْد ـ ترسانیدن و رنج رسانیدن و جنبانیدن و اصلاح کردن و از جاے برکندن و برگردانیدن و زجر کردن و بانگ برزدن شتر را والفعل من ضرب و قیل لا ینطق بیهید الا بحرف جحد یقال لا هیده لا هادا ای ما یقال له کذا و لا یمنع و لا یزجر
هاد ـ زجریست شتر را و جنبش یقال ماله هاد
هَیْدَة ـ پشته ایست در اعلاے مضجع
هَیْدَان ـ بالفتح مرد بددل و هو یعطی الهیدان والزیدان یعنی مے بخشد مردم شناخته و ناشناخته را
هَیُود ـ کصبور کوهی است
تَهْیِید ـ اصلاح کردن و حرکت دادن و رنج رسانیدن و بیم کردن و شتافتن و زجر کردن

ه ی ر

هَیْر ـ بالفتح والکسر نصف اول از شب و باد شمال آید و ایر لغتان فیهما یا بدال الهمزة
هَیْرَة ـ بالفتح زمین آسان نرم
هِیْر ـ بالکسر ممنوعة موضعی است در بادیه
هَیَار ـ کسحاب آنچه بیفتد و فرو دریده شود
هَیِّر ـ کسید نصف اول از شب و باد شمال
هَیْرُون ـ بالفتح نوعی از خرما
یَهْیَرّ ـ بفتح التحتیتین و شد الراء سنگ سخت یا سنگیست شبیه بکف دست و پاره بزرگ از شلم و سراب و منه المثل اکذب من الیهیرّ و سیتهید گی در دروغ و نیز یَهْیَرّ جانوریست بزرگ تر از کلاکوش و حنظل و زهر و شلم و طلح
یَهْیَرَّة ـ بالتاء شتر ماده که شیر شیر روان باشد از بسیاری
یَهْیَرَّی ـ مشدد الراء مقصورا آب بسیار و ناچیز و هیچ کاره و ضمغ طلح و گیاهیست یا نوعے از درخت و زنه یفعلی او فیعلی او فعللی
تَهْیِیْر ـ افگندن دیوار و جز آن
تَهَیُّر ـ تهور است وزنًا و معنے

ه ی س

هَیْس ـ بالفتح آماج یا جمیع اسباب برزیگری از حقیقت کاو و جز آن و نیز هَیْس ـ بافزونی گرفتن چیزے را و بپا کوفتن و پراگنده کردن و رفتن بهر نوع که باشد والفعل من ضرب
هَیْسِ هَیْسِ ـ مبنیًّا علی الفتح کلمه است که وقت امکان و برانگیختن بر کاری گویند و فی الفعل احکی یا لیلك من لیلی هیسی لا تنعم اللیلة بالتعریس و یضرب لمن نزل به الامر الشدید الذی یحتاج الی ان ینصب فی تعنیه به
اَهْیَس ـ مرد دلیر و شتر دلیر که بچیزے نترسد و منقبض نگردد
هَیْسَان ـ کسکران دهی است باصفهان

ه ی ش

هَیْش ـ بالفتح تباهی افگندن و جنبیدن و برانگیختن و برانگیخته شدن و نرم دوشیدن و فراهم آوردن و سخن بسیار گفتن والفعل من ضرب
هَیْشَة ـ بالفتح فتنه و شورش و اضطراب و گروه مردم آمیخته و ام حبین که دابه است و یقال لیس فی الهیشات قود ای فی

القتیل فی الفتنة لا یدری قاتله

ه ی ص

هَیْص - بالفتح درشتی در چیزی و سرگین مرغ و گردن کوفتن و سرگین انداختن مرغ والفعل من ضرب

مَهِیص - بالفتح جای پچال انداختن مرغ مَهَایِص جمع

ه ی ض

هَیْضَاء - کصحراء گروه

(ض) هَاضَ العَظمَ هَیْضًا بار شکست استخوان را بعد گرفتگی

هَیِیض لغت است ازان + و نیز هَیْض. سرگین انداختن مرغ و بازگردان کردن بیماری یقال هَاضَنِی الشئ اذا ردک فی مرضک و یقال لکل وجع بعد وجع هَیْض

هَیْضَة - بازگردان کردن غم و اندوه یا خو گر شدن بدان و باز گشتن بیماری بعد بیماری و ناگوار و افتادن طعام یقال به هَیْضَة ای به قیاء و قیام جمیعا

هَیَضَ شکسته شدن

مُهْتَاض - استخوان شکسته بعد گرفتگی

اِنْهِیَاض بپچل انداختن مرغ و شکسته شدن استخوان بعد گرفتگی

اِهْتِیَاض - باز شکستن استخوان بعد گرفتگی مُهْتَاض لغت است ازان

ه ی ط

هَیْط - بالفتح بانگ و فریاد کردن یقال مازال یهیط هیطا و نیز هَیْط - فریاد و بدی و شورش و اضطراب یقال فلان فی هَیْط و مَیْط ای فی ضجاج و شر

هِیَاط مُهَایَطَة - بانگ و فریاد کردن و نزدیک گردیدن و دور شدن یقال وقع القوم فی هِیَاط و مِیَاط ای دنو و تباعد

تَهَایُط گرد آمدن و اصلاح امور کردن میان خلاف تمایط

ه ی ع

هَیْعَة - بالفتح آنچه ترساند کسی را از آواز و خروش و فاحشه مانند آن و درشتی و حرص و سستی

هَاع - بد دل ترسنده و سست یقال رجل هَاع لاع و امرأة هَاعَة لاعَة ای جبان جزوع

رِیح هِیَاع لِیَاع - کتاب با تند و شتاب

رجل هَائِع لائِع - مرد بد دل ترسنده و سست + و لیل هَائِع شب تاریک + و رصاص هَائِع ارزیز گداخته روان

هَالِعَة - آواز سخت و آواز که بترسد از وی

مِشْرَح بن هاعان - نامی است جَحْل بن هاعان محدث و هاعان بن شطان شریفی است از بنی خثیمه

طریق مَهْیَع - کمقعد راه فراخ مَهَایِع جمع

مَهْیَعَة - نام جحفه که موضعی است میان حرمین میقات شامیان در حج

(ض ت) هَاع هَیْعًا بالفتح گستر ده گردید + و هِیعَة - بالکسر با لیدم و طپیدن و تنگدل شدم + و نیز هَیْع - گداخته شدن ارزیز و بستم قی نمودن و خواهش آب نمودن شتر و بد دل گشتن و گرسنه شدن هُیُوع و هَیَعَان محرکة مثله فیهما و سخت حریص شدن هَیْعَة مثله و نیز رفتن آنچه بریزند بر زمین از آب و جز آن مثل مَیْعَة

مُتَهَیِّع - بکسر الیاء ستمگار و شتابنده بسوی بدی

تَهَیُّع گستر ده گردیدن منبسط شدن

مُتْهَاع - شتابنده بسوی بدی

اِنْهِیَاع - روان شدن سراب و درخشیدن آن

ه ی غ

أَهْیَغ - نیک فراخ عیش و نیکو حال و آب بسیار و سال فراخی از علف و علف + و اَهْیَغَان ارزانی و خوبی حال با کل و نکاح یا اکل و شرب و یقال انهم لفی الا هیغین ای فی الخصب و حسن الحال

تَهْیِیغ - نیکو گردانیدن باران زمین را و افزودن چربش را در اشکنه

ه ی ف

هَیْف - بالفتح سختی تشنگی و باد گرم که از جانب یمن وزد و از یکجا است میان جنوب و دبور نباتات و آب را خشک گرداند و حیوانات تشنه کند منه المثل ذهبت هَیْف لاَدْیَانِهَا ای لعاداتها لانها تجفف کل شئ و این وقتی گویند که هر کس بشان و حال خود جدا جدا متوجه گردد یا در حق شخصی گویند که عادت خود را لازم گیرد + و نیز هَیْف بمعرفه رود بلکه استن بمین

هَیَف - محرکة لاغری شکم و باریکی میان مردم و جز آن

هَافَة - شتر ماده زود تشنه شونده

هَائِف - مرد زود تشنه شونده یا سخت تشنه هُیُوف کصبور هَیَفَان محرکة مثله

ابل هَائِفَة - شتر تشنه که بسوی باد سموم دهان کشاده دارد

أَهْیَف - مرد لاغر میان

امرأة هَیْفَاء - زن لاغر شکم باریک میان فرس هَیْفَاء کذلک

هِیف بالکسر جمع

رجل هَیْفَان - کسکران مرد تشنه

مِهْیَاف - بالکسر ناقه زود تشنه شونده و شتر دراز گردن و مردم سریع العطش یا سخت تشنه

(س) هَیِفَ هَیَفًا بالفتح والتحریک لاغر شکم و باریک میان گردید هاف کذلک الشئ و هاف العبد گریخت + و هَافَت الابل هِیَافًا - بالکسر والضم دهان کشاده که و شتر بسوی باد سیف از سختی تشنگی

اِهَافَة تشنهٔ خداوند شتران تشنه شدن

هَیْف سموم زده شدن

اِهْیَاف تشنه شدن مُهْتَاف لغت است از ان

ه ی ق

هَیْق شتر مرغ هَیْقَم بزیادهٔ میم کذلک و بامیک دراز از هر چیزی

اَهْیَق. دراز گردن

ه ی ك

تَهْیِیك شتافتن و چاه کندن لغة فی تهیک

ه ی ل

هَیْل. بالفتح آنچه فرو ریزد از ریگ و خاک وارد و جز آن هجا بِالهَیْل ملکیلمان. وتضم الها بسیار آورد یا آورد ریگ باد را و نیز هَیْل. قاقله هندی است بفارسی هندی الاچی است در دوم گرم و خشک مسخن و محلل هاضم و مفرح و مقوی دل و معده و مفتح سدد با قوت قابضه و مسکن غثیان و قی

هَیْلَة. بالفتح نام بزی که زالی را بود که دوشنده اگر بر وی سختی کردی شیر دادی والا مسرون دی منه المثل هَیْل هبر حالبیك تنضلحین

هَالَة خرمن ماه هالات جمع

هَیَال کسحاب آنچه فرو ریزد از ریگ

هَیُول کصبور گرد پراگنده در روشنی آفتاب که در خانه نمایان گردد معرب است

رمل هَالٌ. ریگ فرو ریخت رملٌ هائل کصاحب مثله

رَمْلٌ اَهْیَل. ریگ فرو ریخته و نیز اَهْیَل موضعی است

هَیْلاَن. بالفتح قبیله است و نام جاهی و کوهی بیمن

هَیَلاَن. محرکة آنچه فرو ریزد از ریگ

هَیْلاء. کوهی است سیاه بمکه

هَیُولی. بالفتح مقصورا و تشدید الیاء عن ابن القطاع بینه و متقدمین طینت عالم را بهیولی تشبیه داده اند یا هیولی در اصطلاح ایشان چیزی که موصوف باشد بصفاتیکه اهل توحید بدان خدای تعالی را صفت کنند یعنی انه موجودٌ بلا کمیة و کیفیة ولم یقترن به شیءٌ من سمات الحدث ثم حلّت به الصنعة واعترضت به الاعراض فحدث منه العالم

مَهِیْل کمبیع ریخته از ریگ و خاک و جز آن

(ض) هَیَلَ عَلَیْهِ التُّرَاب والرمل هَیْلاً. بالفتح فرو ریخت بر وی خاک و ریگ را و نیز هَیَّلَ فرو ریختن آرد در انبان و وزن و کیل منه اتکیلون ام تهیلون وفی المثل حُسنة تهیلیها یضرب لمن عمل عملا و هو فیه مُصیبٌ

اِهَالَة. فرو ریختن خاک و ریگ مُهَال لغت از ان

تَهْیِیل. فرو ریختن خاک و ریگ را

تَهَیُّل. ریخته و فرو دریده شدن خاک و ریگ و جز آن و روان شدن

اِنْهِیَال. فرو ریخته شدن خاک و ریگ مُنْهَال لغت است از ان یقال اِنْهَالَ عَلَیْهِ یعنی پیاپی آمدند بر وی فرا گرفتند او را بدشنام و ضرب

ه ی م

هَیْمُ اللهِ. بالفتح ای ایم الله یعنی سوگند خدای

هِیْم. بالکسر شتران تشنه قوله تعالی فَشَارِبُوْنَ شُرْبَ الْهِیْم ای الابل العطاش

هَامَة. سر هر چیزی هام جمع هامات مثله و هیم و فی الحدیث لاعدوی ولاصفر و لاهامة وقد مر و مهتر قوم و اسپ

هَیَام. کسحاب ریگ روان و پیوسته بران یا ریگستان خشک یا ریگ خاک ویضم هُیُم بضمتین جمع

هُیَام. کغراب شیفتگی و شوریدگی از عشق که بدیوانگی ماند یا نوعی از دیوانگی و تشنگی سخت و تپ شتر یا نوعی از بیماری ستور

هَیُوْم. کصبور سرگشته و تشنه

رَجُلٌ هَائِمٌ. مرد سرگشته و سخت تشنه

هُیَّام. کرمان زردوست دارند گان و عشاق و مردم وسواس زده

لَیْلٌ اَهْیَم. شب بی ستارگان

هَیْمَان. کسکران تشنه و شیفته و سرگشته هَیْمَی مونث شتر و بسیار زده

هَیْمَاء مونث هَیَام کتاب جمع فیهما

هَیْمَاء. کصحرا دشت بی آب و بی نشان و بی راه و بیماری است شتر را که با شامیدن آب باران فراهم آمده ببیابان حادث گردد

هُیَیْمَاء. مصغر آبی است مر مجاشع را و یقصر

مَهْیُوْم. شتر بیمار

(ض) هَامَ هَیْمًا. بالفتح و هَیَمَانًا. محرکة دوست داشت زن را و عاشق گردید و سرگشته و شیفته شد از عشق و رفت بغیر اراده و مراد

تَهَیُّم. رفتاری است نیکو

لاَ یَهْتَامُ لِنَفْسِه. ای فریب نمیدهد و حیله نمیکند یا نفس خود

مُسْتَهَام. سرگشته و آشفته را نا جای رفته و رنجور از عشق و قلب مُسْتَهَام. دل شیفته و سرگشته از عشق

ه ی ه

هَیْه. بالفتح آنکه دور از نداوان دیکنو کنند جهت جرکینی جامه وی

هِیْهِ هِیْهِ. بالکسر کلمه استزاق است و گاهی بدان چیزی رانند و دور کنند فیقال هِیْهِ هِیْهِ

هَیَاه. کسحاب از اعلام دیوانگی است

هَیْهَات. بالفتح مثل الاخر مبنیة و معربش دور است فیه التاء مفتوحة مثل کیف و اصلها هاء و یکسرونها ایضا علی کل حال بمنزلة نون التثنیة و قد تبدل الهاء همزة فیقال ایهات

الوقف علیها بالتاء لمن نصبها وبالهاء لمن کسرها فیقال هیهات وهیهاه قال الاخفش یجوز هیهات ان تکون جماعة فتکون التاء التی فیها تاء الجمع التی التانیث ولا یجوز ذلک فی اللات لان اللات وکیت لا یکون مثلهما جماعة لان التاء لا تزاد فی الجماعة الا مع الالف وان جعلت الالف والتاء زائدین بقی الاسم علی حرف واحد وفیها لغات ایهات وهیهان وایهان وهایهات وهایهان وایهات وایهان کلهن مبنیات ومعربات وهیهاه وساکنة الاخر ایهاه وایهات وغیر ذلک احد وخمسون لغة

الکتاب الثامن والعشرون

فی الیاء

باب الیاء فصل الهمزة

ی ء ی

یأیأ. بالسکون کلمه است که جهت تشکر و آمدن گویند
یویو. بالضم مرغی است شکاری شبیه باشه یائی جمع
یأیاء. کصلصال آواز یویو یأیاه ویأیأة ویأیأ یأیاء ا. بالفتح آشکار کرد مهربانی خود را ویأیأ بهم. خواند ایشان را

ویأیأ بالابل لفظ ای گفت ایا تا ایستد. ویأیأ القوم یا یا گفت قوم را تا فراهم آیند

ی ء ج

یأجج کیمنع ویکسر جیم بلو موضعی است وذکر فی اجج وقال سیبویه ملحق بجعفر

ی ء س

یأس. بالفتح نومیدی خلاف رجا یأسة مثله والیاس بن مضر بن نزار اول کسی است که او را بیماری سل رسیده
یؤس. کندس نومید
یأس. محرکه بیماری سل
یائس. نومید
یأوس. کصبور نومید
(س ف) یئس یأسا ویأسة بفتحهما نومید گردید وبرید امید را واز حسب وضرب نیز آید شذوذا ونیز یأس. دانستن وظاهر شدن بلغت جرهم وقوله تعالی افلم ییأس الذین امنوا ای افلم یعلموا ولم یتبین وفی صفة النبی صلی الله علیه وسلم لا یأس من طول ای لا تؤیس من طوله لانه کان الی الطول اقرب ویروی لا یائس من طول ای لا یؤیس منه من اجل طوله ای ییأس مطاولة لافراط طوله وقرا ابن عباس لا ییأس من روح الله لغة من یکسر الی المستقبل الا ما کان الیئه وانه اکسر فی ییأس یحیل لتقوی احد الیائین بالاخری
آیأسه. نومید گردانید او را وکذا ایبسه مقلوبا
مایاءسة. نومید کردن
استیئاس. نومید شدن
اتئاس. نومید گردیدن

باب الیاء فصل الباء

ی ب ب

ارض یباب. کسحاب زمین ویران وخراب وکیس هو باتباع للخراب

ی ب د

ایبد. کاحمد گیاهی است خوشه وگیاه آن همچو خوشه وگیاه جو باشد فربه کن شتران است

ی ب ر

یبرین. بالفتح ریگ توده است که اطرافش مدرک نکرده بجانب دست راست مطلع آفتاب از قصبه یامه ودهی نزدیک حلب. یبرین لغتی است در هر دو وقف یقال فی الرفع یبرون

ی ب س

یبس. بالفتح خشک سپس تری
یبس. محرکه خشک جای که گاهی تر بگردیده باشد وگویند جای تر که خشک شود ومنه قوله تعالی فاضرب لهم طریقا فی البحر یبسا وقیل لانه لم یعهد قط طریقا لا رطبا ولا یابسا انما اظهره الله لهم حینئذ مخلوقا علی ذلک ویسکن الباء ایضا ذهابا الی انه وان لم یکن طریقا فانه موضع کان فیه ماء فیبس. وامراة یبس. زن بی خیر که هیچ نیابد از وی خوشاة یبس گوسپند بی شیر ویسکن
یبس. لکتف خشک
یبیس. کامیر گیاه خشک تره که بهترین آن خشک شده باشد وتره که چون خشک کرده پراگنده شود یا هر گیاه خشک عام است از تره وجز آن ویبیس الماء جوی
یبوس. بالضم وکصبور موضعی است در زوزن شنوده
یبوسة. بالضم خشکی
یباس. کقطام عورت یا رسوای وبدبخت وزن سبک زشت خو
یابس. خشک یبس بالفتح جمع یقال حطب یبس ونام شمشیر حکیم بن جبلة عبدی وجزیره است خشک در بحر روم بطول سی کروه وبعرض بست کروه
یابسة. شهری است نیکو
ایبس. خشک وساق بی گوشت واستخوان وکرانه پیشین ساق که بی گوشت باشد واذا غمرت الملک وهما ایبسان آیابس جمع ونیز آیابس چیز درشت وسخت که بران شمشیر آزمایند
(س) یبس ییبس ویابس یبسا. بالضم خشک گردید واین حتی از حسب نیز آید لیشذوذ
ایباس. بلغت خشک رسیدن

وخشک گیاه گردید زمین ویقال
اَیْبَسَتِ الارض ای کثر یبسها
وخشک گردانیدن چیزے را
وپیاده رفتن. ویقال اَیْبِس
یعنی خاموش باش
تَیْبِیْس خشک کردن
اِتِّبَاس خشک شدن

بَابُ الیاء فصل التاء

ی ت ج ر

یَتَاجِر کعَنَبَر گشت از آن معلوم غریب است

ی ت خ

یَتَاخ کسحاب موضعی است یا قبیله از آن است احمد بن محمد بن یزید بتاخی محدث

ی ت ع

یَتُوْع کصبور وتنوع درگیاه بزره که وقت بریدن از آن شیر برآید وشیر تمامه آن مدر است ومسهل ومحرق وقطع وضعی را بریانند واگر برگ یا تخم آنرا در آب ایستاده اندازند ماهی مست شده بر آب آید جمیع یتوعات در غایت گرمی وخشکی است واکثر آن در مرتبه چهارم لهذا استعمال آن فقط در خارج اندام جائز داشته اند وخوردن آن بے مصلح جائز نیست وچون بر غیر وجه مستعمل گردد هلکند ومشهور از آن هفت است شبرم ولاغیه وماهو ودانه وعرطنیثا ومازریون وعشر

ی ت م

یَتْم. بالفتح اندوه
یُتْم. بالضم یکتائی وبی پدری مرد وبی مادری ستور ولفتح ویحرک والفعل من ضرب وسمع
یَتَم. محرکة کوتاه شدن دست گردیدن وماندہ گشتن وآهستگی ودرنگ کردن ویقال فی سیره یَتَم ای ابطاء والفعل من سمع
یَتِیْم. کامیر مرد بی پدر وستور بے مادر تا وقتیکه ببلوغ رسد وگوهر بنظیر وبے مانند ویکتا وفرد وهمتا از هر چیزے اَیْتَام و یَتَامٰی کسکاری ویتمه محرکة ومیتمة بالفتح جمع
یُتَیْم. کصغیر کوهی است یا آن یُتَیْم کزبیر است
یُتْمَان. کسکران یتیم
یَتَائِم. چند ریگ توده است جدا یکدیگر یا کوهی است
(ض س) یَتَمَ یَتْمًا. یتیم یکتا وفرد گردید ویتیم شد
اِمْرَأَةٌ مُؤْتِم. کمحسن زن یتیم دار میاتیم جمع
اِیْتَام. یتیم دار شدن زن
تَیْتِیْم. یتیم گردانیدن

ی ت ن

یَتْن. بالفتح نخست بیرون بر آمدن پاے کودک از شکم مادر وقت زادن یقال خرج یَتْنًا اذا خرج رجلاه قبل یدیه
مَیْتُوْن. کودک که پایش نخست بیرون برآمده باشد از رحم یقال
اَیْتَنَتِ المرأة فهی موتن والولد مَیْتُوْن والقیاس موتن
اَیْتَنَتِ المرأةُ وغیرها اِیْتَانًا نخست برآمد پای مولود وقت زادن مُوْتِنٌ ومُوْتِنَةٌ لغت است از آن
تَیْتِیْن. موتن گردیدن زن

بَابُ الیاء فصل الثاء

ی ث ع

یَثْبِع کیضرب پسر هون بن خزیمه است
یُثَیْع. کزبیر نام پدر زید تابعی است وآنرا اُثَیْع بهمزه نیز خوانند ویثیع بن بکر در قبیله عدوان است ویثیع بن ارغم در اشعریین ویثیع بن آزده در لخم
آیْثَع بن نَذِیْر. کاحمد در بجیله است واَیْثَع بن ملیح بن هون گرد آزنده قاره

بَابُ الیاء فصل الجیم

ی ج ر

مِیْجَار. کمیزان چوگان ذکره ابن سیده فی ی ج ر

بَابُ الیاء فصل الدال

ی د ج

اَیْدَج. کاحمد شهری است از شهرستانهای اهواز ودیهے بسمرقند

ی د د

یَدّ. بالفتح وشد الدال دست لغتے است در ید مخفف

ی د ر

یَدَّار. کبقم نام جد محمد بن یحیے اسبتے محدث

ی د ع

یَدَعَة. محرکة دشتی است میان حرمین شریفین
یَدِیْع. کبیع جای است میان فدک وخیبر
اَیْدَع. کاحمد زعفران وچوب بقم وخون ما ودشان وشلمی است سرخ که از سقطری آرند ودر تداوی جراحات بکار برند ودرختی است که بدان جامها رنگ کنند یا نوعے از حنا ومرغی است
یَدَعَان. محرکة وادی است ودر آن مسجد لیست مر نبی صلی الله علیه وسلم را لشکرگاه هوازن روز حنین
مَیْدُوْع. نام اسپی هو بالیاء الموحدة
اِیْدَاع. واجب کردن حج را بر خود بتطیب زعفران بجهت احرام یقال ایدع الحج علی نفسه اذا اوجبه
تَیْدِیْع. بایداع رنگ کردن جامه را

ی د ی

یَد. دست اَیْدٍ و یُدِیّ کدلی جمع اَیَادِی جمع الجمع اصلها یَدْیٌ بسکون الوسط لان جمعها علی اَفْعُل وفُعُول وهذا جمع فعل مثل فلس وافلس وفلوس ولا یجمع فعل محرکة علی افعل فی حروف معدودة مثل زمن وازمن وجبل واجبل واعصا واعص

یدی کرحی ویدنه بفتحتین ویدّ مشدّدة لغات فیها وهمایبان
کرحیات. ونیز ید بزرگی ووقار
وراه ودست رس وچیرگی وغلبه
وتوانائی یقال مالی به ید ای
ای طاقة ولایدین لک بهذا
ای قوة وقوله تعالی والسماء
بنیناها بایدٍ وملک که قبضه و
تصرف باشد وباز داشت مستحق را
ازحق وباز داشت ستم وبلا ذمین و
گروه واکل وپشیمان وفریادرسی
واسلام وخواری قال الله تعالی
حتی یعطوا الجزیة عن ید
ای عن ذلة واستسلام یقال
عن نقد لانسیئة ولغت واحسان
ونیکوئی درحق کسے یدی مثلث
الاول وایدی جمع ویقال اعطاه
عن ظهر ید یعنی به تفضل وتبرع
داد اورا نه بیع ومکافات وقرض
ویقال ذهبوا ایدی
ایادی سبا یعنی پراگنده رفتند
وهما اسمان جعلا اسما واحدا
وابتعت الغنم بیدین یعنی
خریدم آنرا بدو قیمت مختلف.
وبین یدی الساعة یعنی
پیش از قیامت. وبین یدی
پیش روی. ولقیته اول
ذات یدین یعنی پیش از هر چیز
وسقط فی یدیه وکذا اسقط
فی یده بمجهولین یعنی شرمنده
شد وپشیمان گشت ویقال تربت
یداه وهو دعاء وهذا امما
قدمت یداک للتاکید ای

ماقدمت وهذا فی یدی یعنی
این در ملک من است یدیّ و
یدویّ منسوب بوی. ونیز
ید الفاس. دسته تبر. وید القوس
گوشهٔ برگشتهٔ کمان. وید الرحی
دستهٔ آسیا وید الطائر. بال مرغ
وید الریح. غلبهٔ باد. ویدا لدهر
درازی روزگار یقال لاافعله
ید الدهر ای ابدا. وید
الثوب. آنچه زائد باشد از جامه
بعد التحاف وتعطف ویقال ثوب
قصیر الید. وذوالیدین.
خرباق سلمی صحابی واو پسر حبیب
که دلیل حبشه بود بروز فیل سمّے
بذی الیدین لانه کان یعمل
بیدیه جمیعا
یدیّة مصغر ید است.
وذوالیدیة. مردی که در
نهروان کشته شد وقیل بالثاء
المثلثة ویقال خرج نازعا یدا
یعنی خشمگین برآمده وهم علیه
ید ای مجتمعون
رجل یدیّ. مرد استادکار
امرأة یدیة کذلک وثوب
یدیّ. جامه فراخ ثوب ادیّ
کذلک
یداء. کد تار در دست
ماایدی فلانة. کلمهٔ تعجب
است یعنی چه خوش دست کار
است او
میدیّ. گرمی آهوی دست
بدام افتاده یقال فی السوال
عن وقوع الظبی فی الحبالة امیدیّ

ام مرجول یعنی اوقعت یداه
اوجله فی الحبالة. ورجل
مید یّ مرد بریده دست
(ض) یدی. بمعنی احسان
کرد ونیکوئی نمود. ویدیته
زدم دست اورا ورسید بر دست
او. ویدیت عنده نیکوئی کردم
(س) یدی یدی سبقت
کرد ونیکوئی نمود وهذا ضعیف
ویدی فلان من یده. نیست
دست وی خشک شد وهو
دعاء علیه کما یقال تربت یداه
ایداء. نیکوئی کردن برکسے یقال
ایدیت عنده وهذا اکثر
من یدیته فانا مود وهو
مودی الیه
یاداه میاداة. پاداش داد
اورا دست بدست ویقال اعطاه
میاداة یعنی دست بدست داد اورا

باب الیاء فصل الراء

ی ر ت

یرت. بالفتح نام جد عرف بن
عیسی فرغانی فقیه شافعی

ی ر ج

یارج. کهاجره دستیانه ویاره
وهذیل بن نضر بن یارج
محدث است
ایارجة. بالکسر وفتح الراء
ایادة که معجونی است مسهل آیاج
جمع معرب ایاره دارو
الهی باشد
یارسج. کطاوس شمشیر بیکان

منه قولهم وقع الیارنج علی
الیا فوخ اهون من ولایة
بعض الفروخ

ی ر د

یزد. بالفتح نام پدر ادریس
ویزدشیر شهری بکرمان اوهو بالباء

ی ر ر

یرّة. بالفتح آتش
یرر. محرکة سختی والفعل من سمع
یقال یر الحجر یررا یعنی سخت
گردید سنگ ولایقال للماء والطین
بل لشیء صلب ویقال هذا
الشر والبر کانه اتباع
حار یار. از اتباع است
حران یران کذلک
حجر ایر. سنگ سخت یقاعر
مونث وفی حدیث لقمان
انه لیبصر اثر الذر فی الحجر الایر

ی ر ع

یرع. بالفتح بچه گاو
یرع. محرکة کرکی است شبیه پشه
که روی را پوشد. ونیز یرع
بد دل شدن
یرعة. محرکة موضعی است
فرزاره را
یراع. کسحاب کیچه که کسے است
شب تاب ونیز که از وی تیر وقلم
سازند یراعة یکے ونکس یزه
شبیه پشه که روی را پوشد ومرد
بد دل
یراعة. کسحابة گول وبد دل
وشترمرغ ماده وبیشه ونشیب
نیستان ناک

یَزُوع بکسور ترس وبیم لغت
ردی است

ی ر ق

یَرَقان محرکة وبسکون زردی
که در کشت افتد بفارسی سیک است
وبیماری زرده وذکر فی ارق
یارَق. کما جرباره که دستیانه
باشد معرب است یا دستیانه

مَارُوق ومَیْرُوق -
کشت سیک زده در قَ ماروق
متلبسه وجل مَیْرُوق - مرد
زرده رسیده رجل مَیْرُوق

ی ر م

یَرَم - محرکة دهی است باصفهان
وموضعی است ذکره ابو تمام

ی ر ن

یَرُون بکسور داغ پیل و آن اسم
است وخوی ستور و آب کشن

ی ر ن ء

یَرَنّا - بفتحتین وبضم الاول
مشددة النون مقصورة علی
یفعل حنا یا رنگی است مانند حنا
یُرَنّاء بالضم والمد علی یُفَعّال
مثل ذکره فی الابنیة وقال ابن
جنی اذا قلت الیَرَنّاء بفتح الیاء
همزات لا غیر واذا ضممت
جاز الهمزة وترکه
یَرَنّا - بشد النون کمثا رَنّب
کرد لعبا وهو من غریب الافعال

باب الیاء فصل الزاء

ی ز د

یَزْد - بالفتح ولایتی است قصبه سیاعمارات
وبسیار مردم میان شیراز وخراسان یزدی
منسوب بوی ویزدیون جماعتی از محدثان
یَزْدآباد - بالفتح دهی
است بری
یَزْدُوْد - بالفتح قصبه است دیگر
یَزْدِجِرْد - معرب یزدگرد پدر
بهرام گور است وآنرا یزد والاثیم
نیز گویند ونیز پسرزاده انوشیروان
که آخر ملوک عجم است

ی ز ر

یَزِر - بکسف روستائی است
بخراسان از ناحیه خوارزم

ی ز ع

یازِع - زجر وسرزنش کننده
لغة لهذیل فی الوازع منه
قول حبیب الهذلی کر قرّة من
العلد: لمّا عرفت بنی عمرو ویازعهم
ایقنت ان لهم فی هذه قردُ

ی ز ن

یَزَن - محرکة رودباری است و
یمنع لوزن الفعل والتعریف اصله
یزان وطنی است از حمیر از آن است
ابو الخیر مرثد تابعی وابو البقاء
هشام بن عبد الملک وذو یزن
پادشاهی است مر حمیر را سمی
به لانه حمی ذلک الوادی یزنی
منسوب بوی یزانی وازنی وازانی
مثلثة یقال رمح یزنی ورماح
یزنیة یعنی منسوب بذویزن

باب الیاء فصل السین

ی س ت ع ر

یَسْتَعُور - بالفتح باطل وهیچ کاره
از هر چیزی وگلیم که بر سرین شتر
اندازند ودرختی است که مسواک
آن بغایت نیکو باشد وموضعی است

ی س ر

یَسْر - بالفتح وبحرک نرمی وانقیاد
فرمان برداری
یَسْرَة - بالفتح سوی دست چپ
خلاف یمنة یقال قعد یَسْرَةً
ای شامةً
یُسْر - بالضم موضعی است
یُسُر - بالضم بضمتین آسانی
وتونگری وفراخ دستی خلاف عسر
یَسَر - محرکة آسان وآماده وگروه
گرد آمده بر قمار وقمار بازوامین
تیر قمار یا نام تیر سوم از تیرهای
قمار واَعْسَر یَسَر آنکه بهر دو دست
برابر کار کند ولا یقال اعسر وایسر
یَسَرَة - محرکة خطهای کف
دست از هم کشاده وداغ در ران
اَیْسار جمع ویَسَرَة بن صفوان
محدث
یَسَرِیّ منسوب یسر دموفق
یسری از حنابلهٔ شام است
یَسَرات - دستها وپایهای سبک
یَسِیر - کامیر اندک وآسان وقمار
باز ونام اسپ ابی نضیر عبشمی وابو
الیسیر محمد بن عبد الله وابو
الیسیر علوان بن حسین محدثان
اند وابو جعفر محمد بن یسیر شاعر
یُسَیْر - کزبیر صحابی است ویُسَیْر
بن عمرو مخضرم است یعنی جاهلیت
واسلام را دریافته ونیز یسیر نام پسر
عمیله ونام پدر سلیمان کوفی تابعی
ویُسَیْر بن موسی بضم است
یا بالفتح
یَسار - کسحاب آسانی وتوانگری
یَسارة مثله ودست چپ و
بکسر او هو افصح وتشدد
الاولی یسر بالضم بضمتین
جمع یقال انظر لی حتی یسار
منی علی الکسر لانه معدول
عن میسرة ونیز یسار نام غلامی
بود مر نبی صلی الله علیه وآله وسلم را
که بر دست عرینیان کشته شد
ویُسار بن عمرو ویَسار بن عبد
ویَسار بن سبع ویسار بن بلال
یا عبد الله ویسار بن هلال
ویسار بن ازیهر ویسار راعی
ویسار خفاف صحابیان اند و
نیز یسار نام ابو الحسن بصری
ونام پدر عطاء وسلیمان عبد
الملک که هر دو برادر وی اند
ونام پدر سعید ابی الحباب
ومسلم بن یسار طنبذی بصری
است ویسار بن ابی مریم
ونیز یسار - شبانی است مر زهیر
بن ابی سلمی را ونام اسپ ذی
الغصه حصین بن یزید کوهی
است بیمن
یَسُور - بصبور قمار باز
یاسِر - آسان وچپ وشتر کشتر
که گوشت را بهره بهره کند و
قسمت کننده جزور قمار وقمار
باز اَیْسار جمع ویاسر بن سوید
ویاسر بن عامر وعمار بن

یاسر صحابیان اند ونیز یاسر کوهی است در پایین یاسرة و پادشاهی از پادشاهان تبع و ذوالحاجتین محمد بن ابراهیم بن یاسر اول کسی است که با ابو العباس سفاح بن محمد که میت دولت بنی امیه است بیعت کرد فحکمة کل یوم فی حاجتین
یَاسِرَاتٌ - آبی است مر بنی ابی بکر بن کلاب
یَاسِرِیَّة - دهی است ببغداد و انان ده است جماعتی از زهاد و نضر بن حکم و عثمان بن مقبل اغلط محدثان اند
اَلْیَسَر - کاحمد چپ و محدثی است که از ابن مندة روایت میکند و ازوی حسین خلال
یُسْرَى کبشری دست چپ خلاف یمنی و بهشت
یاسُورِیَّین - موضعی بالای موصل و آن را بلد نیز گویند
دَابَّةٌ حَسَنُ التَّیْسُور - بالفتح ستور نیکو بر دارنده قوایم را و ستور
فسریه
مَیْسَر - کمقعد موضعی است و گیاهی و موضعی بشام
مَیْسَرَة - کمقعده سوی چپ و توانگری و آسانی و یثلث السین و فراخی و قرأ بعضهم فنظرة الی مَیْسُرِه بالاضافة قال الاخفش وهو غیر جایز لانه لیس فی الکلام مفعل بغیر الهاء اما مکرم و معون فهما جمع مکرمة و معونة
مَیْسِر - کمنزل قمار باختن الفعل من ضرب و قمار یا میسر شتر کشتنی که بر آن قمار میکردند کانوا اذا ارادوا ان ییسروا اشتروا جزورا نسیئة و نحروه قبل ان ییسروا و قسموه ثمانیة و عشرین قسما او عشرة اقسام فاذا خرج واحد واحد باسم رجل رجل ظهر فوز من خرج لهم ذوات الانصباء و غرم من خرج له الغفل یا میسر نرد یا هر قمار
مَیْسُور - آسان کرده شده یا آسان شدن مصدر است بر وزن مفعول
(ض) یَسَرَ یَیْسِرُ یَسْرًا - بالفتح و یکسر آسان و نرم و فرمان بردار گردید + و کذلک یَسَرًا - محرکة با سانی زاد و آنزاج ویَسَرَت الْمَرْأَة - باسانی زاد و نیز یَسَرَه بالفتح فرو رویه تافتن با نیکه دست راست را بسوی خود کشی و بسوی روی خوریزه زدن و بسوی چپ آمدن کسی را و بخش کردن شتر قمار را بجهت قمار و قمار باختن
هُوَ یَسَرٌ بجسن لوا نگره فراخ دست فیاسر بزیج
اَلْیَسَر اَلْیَسَارَة و یُسْرًا - بالضم توانگر گردیدن نیاز کشیده و نیز
اِیْسَار - باسانی زادن زن
مُیْسِر - کمطعم و الذکر نادر و باشد
یُسْرَ اَلرَّجُل مَیْسَرَة ایسانی زای منه بد شعر ما کاخ کوسپند
ا + و یَسَّرَاتِ الْغَنَم - بسیار شیر یا بسیار بچه شد گوسپند منه توام رجل مُیَسِّر بکسر السین هو خلاف المجنب + و نیز تَیْسِیر آسانی کردن و آسان گردانیدن یستعمل فی الخیر و الشر توفیق دادن + و دابة حسن التَّیْسِیر ستور نیکو بردارنده قوایم را
مُیَاسَرَة بسوی چپ گرفتن و نرم و آسان و رام کردن آسان گرفتن با هم و نرمی کردن یقال یاسر باصحابك ای خذ بهم یسارا
تَیَسُّر - آسان شدن و سرد گردیدن و رو زهر آماده شدن
تَیَاسُر - بهره کردن گوشت جزور را و همچنین آسان گرفتن و بسوی چپ گرفتن و خلاف تیامن
اِیْتِسَار - بهره کردن گوشت جزور را اِئْتِسَار بهمزه مثله
اِسْتِیْسَار - آسان شدن و آماده گشتن کما یقال استیسر له الامر
ی س س
(ض) یَسَّ یَسًّا بالفتح رفت
ی س ف
یَسَف - محرکة کمس
هِلَال بن یَسَاف - ککتاب و قد یفتح تابعی است کوفی مولا اشجع زمان جناب امیر المومنین علی کرم الله وجهه را دریافته
ی س ل
یَسَل محرکة گردهی از قریش ظواهر مکة و گردهی دیگر که از بنی عامر بن لوی اند بل هی با موحده
ی س م
یَاسَمُوت و یَاسَمِیْن بفتح السین گلی است بهندی چنبیلی است یاسم کصاحب یا یاسم کعالم واحد ان است و لا نظیر له سوی عالموت جمع عالم او هو معرب فلا یجری مجری الجمع و هو ابیض و اصفر نافع للمشایخ و الصداع البلغمی و الزکام و ذرر سحیقه یابسه علی الشعر الاسود یبیضه و شرب اوقیة من مائه سحیق زهره ثلثة ایام مجرب لقطع نزف الارحام
ی س ن
یَسَن - محرکة برگردیدن چاه از رنگ و بوی و الفعل من سمع
یَاسِیْن - اسمی است معناه یا انسان و ذکرانی س ی ن
باب الیاء فصل الشین
ی ش ب
یَشْب - بالفتح یشم که سنگی معرب است
ی ش ش
(ض) یَشَّ یَشًّا - بالفتح شادمان شد
باب الیاء فصل الصاد
ی ص ص
یَصْصَ الجرو یَیْصِصُ تیصیصا چشم

باز کردن سگ بچه وهی لغة فی
جثتس لان بعض العرب یجعل
الجیم یاء فیقول الشیرة شیرة
والجنیجات جنیات + ولیضّعت
الارض [illegible] و ورد [illegible]
بر ویانید [illegible] + وتیضّضت
النبات [illegible] شد شکوفه + و
یتصّع علی القوم حمله کرد بر ایشان

باب الیاء فصل الضاد

ی ض ض

تیضیض چشم باز کردن سگ
بچه لغة فی الصاد

باب الیاء فصل الطاء

ی ط ب

یاطِب کصاحب چند آب
است در کوه اجار
ما اَیطَبَه چه خوش است آن
مثل ما اَطیبَه
اَیطَبَة بالفتح وتشدید الباء
[illegible] ای زیقال قبلت الشاة
فی ایطبتها ای فی شدة
استمرامها

باب الیاء فصل العین

ی ع ر

یَعر بالفتح بزغاله که آن را بر
مغاک شیر و دوده بندند جهت
شکار یا عام است یعرة مثله
وفی المثل هو اذل من الیعر
درختی است و کوهی و شهری
یَعارة بالفتح پیش آمدن کشن
ناقه را و فرو خوابانیدن آن تا گشنی
کند یا کشن را براده عرض کردن
تا اگر آن را قبول کند بانند الا فلا
وذلک کرهها وهو الا علی +
قال نهایت لا ینقعن الا یعارة
عراضا و لا ییترین الاعوانیا
یُعار کغراب آواز گوسپند و بز
یا سخت ترین آوازهای گوسپند
یَعور کصبور گوسپند که وقت
دوشیدن بول کند و شیر را از آن
تباه سازد گوسپند بسیار بانگ
(ض ف) یعرت الشاة یُعارا
بالضم بانگ کرد گوسپند یا سخت
بانگ کرد

ی ع ط

یَعاطِ بتثلیث اول مبنی بر کسر
کلمه است که بدان گرگ و اسپ را
زجر کنند و برانند و قیب چون
لشکر دشمن را بیند اهل خود را بدان
آگاه کند یا یاعاط بزیادت
الف مثله فی الکل
ایعاط بانگ بزدن گرگ را
و یعاط گفتن یقال ایعطت
بالذیب
تیعیط زجر کردن و بانگ کردن
یاعطه مُیاعطة یعاط
گفت او را و بانگ برزد

ی ع ع

یَع گفته کلمه است که بدان
زجر کنند تا از گرفتن چیزی باز مانند
مثل کخ درعجم
یَعیاع بالفتح از افعال طفلان
است چون کودکی بسوی کودکی
چیزی را اندازد

باب الیاء فصل الفاء

ی ف ث

یافِث کصاحب نام پسر نوح
که پدر ترکان و یاجوج و ماجوج است
آیافِث کآنارب موضعی است بیمن

ی ف خ

یافوخ جاندانه کودک
(ض) یفخه یفخا رسید بیافوخ
او و زد بر آن میفوخ لغت
است از ان ذکر فی افخ

ی ف ع

یَفَع محرکة پشته و زمین بلند
و غلام یَفَع کودک بالیده
ایفاع جمع
غلام یَفَعة محرکة کودک
بالیده لا یثنی و لا یجمع
یَفاع کسحاب پشته و زمین بلند
اسکنه یَفوع بالضم جاهای
بلند
غُلام یافِع کودک بالیده
یَفَعة کطلبة و یُفعان کعثمان
جمع + و نیز یافع موضعی است و نام
اسپ والبة برادر بنی سعد بن
عمرو + و نیز یافع پدر قبیله است
از رعین و یافع بن عامر محدث
و شریح بن شهاب یافعی صحابی
است + و نیز یافعیون گروهی
از محدثان
یافِعاتُ الامور کارهای
بیرون از طاقت والیافعات
من الجبال کوههای دشوار
بلند جاهای آن
اَیفَع کاحمد راوی است ضعیف
که از سعید بن جبیر روایت میکند +
و اَیفَع بن عبد الکلاع و اَیفع
بن ناکور ذوالکلاع هر دو صحابی
اند یا نام ایفع بن ناکور سمیفع
یا اسمیفع است
مَیفَعة کمقعدة زمین بلند +
و نیز مَیفَع و مَیفعة کمقعدة
دو شهر است بساحل دریای یمن
مسافت مابین هر دو دوازده راه است
(ف) یَفَعَ الغلام یَفعا
بالفتح کوالید کودک نزدیک بلوغ
رسید + و یفع الجبل برآمد بر کوه
ایفاع کوالیدن کودک نزدیک
بلوغ رسیدن یقال ایفع الغلام
فهو یافع لا مُوفِع
تیفّع بر پشته برآمدن

ی ف ن

یَفَن محرکة پیر کلان سال فرتوت
و گوساله چهار ساله و موضعی است
و منه یُفن بالضم جمع و یفن
بن سام بن نوح علیه السلام
او هو بالقاف
یَفَنة بالتار گاو ماده یا گاو
ماده آبستن

باب الیاء فصل القاف

ی ق ت

یاقوت جوهری است و فارسی
معرب وهو فاعول یاقوتة یکی
یواقیت جمع اجوده الاحمر الرمانی
نافع للوسواس الخفقان و ضعف

القلب والمعدة شرباو بجمود الدم تعلیقًا

ی ق د

یَاقِد - کصاحب دہی است بکلب

ی ق ظ

یَقَظَة - محرکة بیداری خلاف نوم و نام مردے

رجل یَقُظٌ - کندس کتفر مرد بیدار وہشیار ایقاظ جمع

یَقظَان - کسکران بیدار وہشیار

یَقظَی کسکری مونث یقاظی جمع + وابو الیقظان خروس و خر ولقب صحابی است تابعی

(ک س) یَقُظ یقاظة - کثمامة و یَقَظًا محرکة - بیدار گردید

اِیقَاظ - بیدار کردن از خواب وگر وبر انگیختن

تَیَقُّظ - بیدار نمودن وگرد بر انگیختن شد وللمبالغة

تَیَقَّظ - بیدار وہوشیار بودن وبیدار شدن از خواب

اِستِیقَاظ - بیدار وہوشیار بودن وبانگ کردن پای برنجن وجز آن از زیر اپر

ی ق ق

یَقَق - محرکة سپید خرابن

یَقَقَة - بالتاء پاره از سپید خرما وپنبه

اَبیَض یَقَق - کنکتف وبحرک نیک سپید بیض یقاق جمع

(س) یَقَّ یَقُوقَة - بالفتح سخت سپید گردید

ی ق ن

یَقَن محرکة بی گمانی + وذو یقن آسپی است

یَقَنَة - محرکة آنکه ہرچه بشنود یقین نماید

یَقِین - مثلثة القاف بے گمان بتحقیق داننده

رجل یَقِنٌ بالشی ءکیکتف مرد حریص وآزمندان چیز

اَیقِین - کامیر بے گمانی ومرگ وہاشم بن یقین محدث است ودبماء برّ واعز الظن بالیقین وبالغلط عن الیقین

یَاقِین - دہی است بقدس

مِیقَان - بالکسر آنکه ہرچه بشنود یقین نماید میقانة مونث

(س) یَقِنَ الامر یَقنًا - بالفتح ومحرکة بتحقیق رسید ودانسته شدن آن کار

اِیقَان - بی گمان دانستن یقال ایقنه وبه

تَیَقُّن - بی گمان دانستن

اِستِیقَنَه وبه - بتحقیق دانست آن را

باب الیاء فصل الکاف

ی ک ک

یَک - بیکے فارسی است وقد وقع فی شعر وبه + وقد اتا سجحلة الخصم الحک + تحد الرومی من بلک بلیک + ای واحدا لواحد وشهری است بمغرب

یَکَک - محرکة موضعی است

باب الیاء فصل اللام

ی ل ب

یَلَب - محرکة سپر یازره چرمین بالخصوص کلاه چرمین وپولاد وآہن بی آمیغ وجوشن چرمین یلبة + والیلب فی الاصل اسم ذلک الجلد + ونیز یلب سپر کردن کرعسل وریگ گیخته اندر وبش پر کنند وکلان از ہر چیزے وچرم

ی ل ق

یَلَق - محرکة سپید از ہرچیزی یلقة یکے + ونیز یلقة - بز سپید

ی ل ل

یَلَل - محرکة کوتاہی دندان بالا وکژی ومیلان آن جانب دخل وہمن ناہموار وئیدگی آن الل بالہمزة کذلک وتا بانی یقال صفاة بینة الیلل یعنی سنگ لغزان وتابان الفعل من سمع

اَیَل - بشد اللام مرد کوتاه کج دندان یلاء مونث + وقمت ذیل - پشته درشت بلند وحافر اَیَل - سم کوتاه اطراف

یَلِیل - بجبیر موضعی است نزدیک وادی صفرا

یَالِیل - کہابیل نبی است + وعبد یالیل - پسر عبد کلال است ومذکور است در ک ل ل

ی ل م

اَیلَمَة - بالفتح جنبش وآواز یقال ما سمعت له ایلمة ای صوتا انعلة لا فعلة

یَلَم - کسفر جبل کوہی است بره دو منزل از مکه معظمه وآن میقات اہل یمن است وحج وہر کہ مرجم

نی ل م ۔

ی ل م ق

یَلمَق - بجعفر یلمه که قبا باشد فارسی است معرب یلامق جمع

باب الیاء فصل المیم

ی م ر

یَامُور - شتر نر

ی م م

یَمّ - بالفتح دریا لا یکسر ولا یثنی ولا جمع السالم وکبوتر وحشی یمم محرکة مثله وتمثیر اشترو آپے است نجد + ومیموم - یطنی است

یَمَامَة - بالفتح موضعی است

یَمَام - کسحاب کبوتر وحشی یمامة یکے وآہنگ وقصد ویمامة مثله + ونیز یمامة کنیزکی بود چشم که از سه روزه راه سوار را می دید منه المثل ابصر من زرقاء الیمامة وبلاد جو نسوا است باسم آن کنیز فیقال جو الیمامة سمیت بها لکثرة ما اضیف الیها وهی اکثر نخیلا من سائر الحجازا وبها تنبی مسیلمة الکذاب وهی دون المدینة فی وسط الشرق عن مکة علی ستة عشر مرحلة من البصرة وعن الکوفة نحوها والنسبة الی الیمامة یمامی ویقال

(مض يماهي ويماهيني يعني بگذر
ازپيش من
يَمّى كمتى جوى هست بطيجة
ماهي آن بهتر وجيد باشد
(ض) يُمَّ الرجُلُ يمًّا مجهولا
بدريا انداخته شد رجل مَيْمُوم
لغت است ازان وكذ ايُمَّ
الساحل دريا غالب شد ساحل را وبرابد آن
مُيَمَّم كمعظم پيروزى يا بنده
برمطلب
تَيَمُّم قصد كردن وارادہ
نمودن يقال تيمّمتهُ بالرمح اى
توخيتُهُ وقصدتُه دون من
سواه وتَيَمُّم وادن نماز وعبادت
را يقال يتمم المر بعض للصلوة
بالتراب اذا مسح له يه وجهه
ويديه وفى الحديث سال رجل
عليًا كرم الله وجهه عن صاحب
له يسجد ى واصابته الجنابة
كيف يصنع فقال يتيمّم
تَيَمُّم آهنگ كردن بخاك
وست ورو ى ايمدن نيت عبادت
ومنه قوله تعالى فتيمّموا صعيدًا
طيبًا اى اقصدوا صعيدًا وابلغ
بدل من الهمزة

ى م ن

يَمْنَة ـ بالفتح سوى راست خلاف
يسره يقال اخذ يمنةً اى
ناحية اليمين
يُمْن ـ بالضم افزايش ونيك
بختى وبركت وازاعلام است
ولى است
يُمْنَة ـ بالضم نوعى ازچادر هاى يمن

يَمَن ـ بـ كة سوى راست يقال
اخذ يمنًا اى ناحية اليمين +
ونيز يَمَن ـ بلادى است ازبلاد
غور بر سوى دست قبله يَمَنى
ويَمَنى مشددة ويمانى مخففة
منسوب بوى والالف عوض من
ياء النسبة فلا يجتمعان يقال
رجل يَمَنيٌّ وبردٌ يمانٍ وقوم
يمانية ويمانون كثمانية و
ثمانون وامرأة يمانية +
ونيز يَمَن ـ ازاعلام است
يَمِين ـ كامير مبارك وسوے
راست خلاف يسار ايمُن كافلس
وايمان وايامن وايامين جمع
ويُمَيِّن بالتشديد بلا هاء
مصغر آن اما الذى فى حديث
عمر رضى الله عنه زودنا بِيُمَيْنِهَا
من الهبيد فانها تصغير يُمنى
فابدل من الياء الاولى تاء ان
كانت للتانيث + ونيز يمين سوى
وست راست ولا يجمع لانه ظرف
والظرف لا تكاد يجمع لانها جهات
واقطار مختلفة الالفاظ وازيش
وبركت وتوانائى ومنه وكنتم
تاتوننا عن اليمين اى تخدعوننا
باقوى الاسباب او من قبل الشهوة
لان اليمين موضع الكبد والكبد
مظنة الشهوة والارادة وفلان
عندنا باليمين اى بمنزلة
حسنة وسوگند ومونث آيد سمّى
به لانهم كانوا يتماسحون بايمانهم
فيتحالفون ايمُن كافلس وايمان
جمع

يُمَيْن ـ كزبير قلعه است
حُذَيفَة بن اليَمَان كسحاب
صحابى است رضى الله عنه
يَمَانية ـ بالفتح مخففة الياء
نوعى از جو سرخ خوشه
يَامِن ـ مبارك وازاعلام است
آيِمن ـ كاحمد مبارك آيامن
جمع ويقال قدم فلان على ايمن
اليمين يعنى بيمن وبركت بازآمد
ازسفر + ونيز ايمن بدست راست
كاركننده ومرد بسيار يمن وبركت
يَمْنَاء مونث وام ايمن نام دايه
فرزندان رسول عليه السلام + ونيز
ايمن موضعى است
ايمُن ـ كافلس نام مردى + و
ايمُنُ الله ـ بالفتح وضم الميم و
ويكسر الاول اسمى است موضوع
بجهت قسم تقديره ايمن الله
قسمى وكذا ايمن الله بفتح الهمزة
والميم ويكسر وايم الله بالفتح وايم الله
بكسر الهمزة والميم والف فوصل
ولم يجئ فى الاسماء الف الوصل
مفتوحة غيرها وبما حذفوا منه النون
وقالوا ام الله مثلثة الميم وام الله
بكسر الهمزة وضم الميم وفتحها
وربما قالوا من الله مثلثة الميم
والنون وربما ابقوا الميم وحدها
مثلثة فيقال م الله وقد تدخل
عليها لام الابتداء للتاكيد فيقال
لَيْمُنُ الله ولَيْمُ الله فتذهب
الالف فى الوصل وتدخل فيها كاف
الخطاب كما فى حديث عروة
بن الزبير لَيْمُنُكَ لئن كنت

ابتليت لقد عافيت وربما يقال
هيم الله بفتح الها وضم الميم و
هو مرفوع بالابتداء وخبره
محذوف والتقدير ليمن الله
قسمى وليمن الله ما اقسم به قال
ابو عبيدة كانوا يحلفون باليمين
ايضًا ويقولون يمين الله لا افعل
كذا ثم يجمع اليمين على ايمن و
حلفوا به فقالوا ايمن الله لا افعل
كذا قال فهذا هو الاصل فى
ايمن الله وقيل الف الف قطع
وهو جمع يمين وانما خففت
همزتها وطرحت فى الوصل لكثرة
استعمالهم لها
يَامِين ـ نام مردے
بِنْيَامِين ـ كاسرافيل نام برادر
يوسف عليهما السلام ولا تقل
ابن يامين
تَيْمَنِى ـ بالفتح وشد التحتية
الثانية كرانه يمين
مَيْمَنَة ـ بالفتح بركت ونيك
بختى وسوى راست خلاف ميسره
مَيْمُون ـ مبارك ونيك بخت
مَيَامِين جمع وزره مرد وجوى است
ونيز ميمون ـ نام پسر خالد حضرمى
ونسوے وے منسوب است
چاهے بمكه
(س لف) يَمَن يَمْنًا ـ
مبارك ونيك بخت گرديد يُمِن
مجهولا كذلك
(ض) يَمَن به ـ بدست
راست برد آن را
(ف س) يَمَن يَمْنًا ـ ازسوى

راست او آمد
اِیْمَان بیمن در آمدن بسوی راست رفتن
مُیَمَّن کعظم آنکه بسیار و برکت وافزایش را
تَیَمُّن ـ بر دست راست رفتن و بیمن در آمدن و برکت دعا کردن کسی را یقال تمن علیہ
مُیَامَنَة بیمن آمدن وسوی راست گرفتن یقال خذ باصحابك میامنة ای خذ بهم یمنة ولا یقل تیامن بهم والعامة تقول
وسوی دست راست بردن
تَیَامُن ـ یہ بر دست راست بردن نیز تیامن بیمن آمدن
تَیَمُّن ـ تبرک کردن و مبارک شدن و مردن بسوی راست نهادن مرده را در گور و خویشتن را بیمن منسوب کردن و برکت دعا خواندن کسے را
اِسْتِیْمَان ـ مبارک شدن وسوگند دادن

باب الیاء فصل لنون

ی ن خ
اِینَخْ اِینَخْ ـ بالکسر و السکون کلمه است که بدان ناقه را بکشتی خوانند
اَیْنَخَ النَّاقَةَ اِیْنَاخًا خواند ناقه را بسوی کشتی پس گفت اینخ ینخ

ی ن د د
یَنْدَد ـ بجعفر موضعی است و مدینه رسول الله صلی الله علیه وسلم وند کو راست ورن دد

ی ن ر
یَنَّار ـ کشداد نام جد حمدان بن غارم زندنی بخاری محدث

ی ن ص
یَنِّص ـ بالفتح خارپشت مقلوب النیص او واحدها التصحیف

ی ن ع
یُنْع ـ بالضم درخت بزرگ
یَنَع ـ محرکۃ نوعی از عقیق
یَنَعَة ـ یکتا مهره است سرخ
یَنِیْع ـ کامیر میوه رسیده
یَانِع ـ سرخ از هر چیزی و هر رسیده ینع بالفتح جمع
سَعِیْد بن وَهْب یَنَاعی صحابی تابعی است
(ف ض) یَنَعَ الثَّمَرُ یَنْعًا ـ بالفتح والضم وینوعا رسید وهنگام دردن رسید
مُوْنِع ـ کمحسن رسیده
اِیْنَاع ـ رسیدن میوه

ی ن ف
یَنَاف ـ کسحاب نام بطریقے است مر روم را که کشته شد و سر او را حضور صدیق رضی الله عنه آوردند
یَنَّاق ـ کشداد نام صحابی است وهو جد الحسن بن مسلم بن ینّاق

ی ن م
یَنَم ـ محرکۃ بزر نظونا بنمة

یکیے و گیاہے است دیگر او در القیام زخمها بکار آید

ی ن ت
یَنَّة ـ بالفتح نام مردے وهو ابوعبد الرحمن الحمراوی شهد فتح مصر والیه ینسب حمام ینة بمصر وعبد العزیز بن ابراهیم بن هبة الله بن ینة راوی است

باب الیاء فصل لواو

ی و ب
یُوْب ـ بالضم جد است محمد بن عبد الله بن عیاض محدث را
یُوْبَب ـ کجعفر وجندب بدو با نام پدر شعیب نبی علیه السلام

ی و ج
یَابَج ـ قلعه است بصقلیة و قد تکسر الجیم

ی و ح
یُوْح ـ بالضم نامی است از نام ہائے آفتاب یوحی بالضم مقصور کذلك

ی و خ
یَوْخ ـ بالفتح قال ذکره اللیث ولم یفسره وقال لم یجئ علی بنائها غیر یوم وقط

ی و ص
یَوَصِّی ـ بفتح الیاء والواو وکسر الصاد المشددة وبالیاء الشدیدة مرغے است بعراق بال آن دراز تر از بال باشه وهو اخبث صیدا وهو الحر

ی و ل
یُوْلَة ـ بالضم نام جد احمد بن محمد مینقی

ی و م
یَوْم ـ بالفتح روز ایام جمع اصله ایوام فادغم قال الاخفش فی قوله تعالی اسس علی التقوی من اول یوم ای من اول الایام کما تقول لقیت کل رجل ای کل الرجال
وَیَوْمٌ اَیْوَم ـ تاکید است یعنی روز سخت وَیَوْمٌ ذُو ایام ـ روز سخت یا روز آخر ماه یَوْمٌ ذُو اَیَاوِیم کذلك وَاَیَّامُ اللهِ نعمتهائے خدا وند تعالے
یَام ـ قبیله است بیمن و نیز یام ـ نام پسر نوح که در طوفان غرق شد
یَوْم رکواب بفتح الیاء وهمزة قبیله است از حبش
(س ح) یَوِمَ یَوْمًا ـ روز گرفتن
مَیَاوَمَة یِوَام ـ بالکسر روز مزد کردن

ی و ت
یَوَن ـ محرکۃ دهی است بیمن
یَوَان ـ کسحاب دهی است بباب اصفهان
یُوْنَان ـ بالضم دهی است ببعلبک دهی دیگر میان برذعة و بیلقان
یُوْنَا یُوْنَان ـ گروهی بود گذشت

ی و ی
یُوَی ـ کسمی کوہی نامی است

که یُوئیان از اہل ساده منسوب اند بوی واز ایشان است نصر بن احمد یوئی که سلفی از وے حدیث نقل کرده

بَابُ الیَاء فصل الهَاء

ی ه ت

اَیهَتَ اللحم ایهاتًا - بوی ناخوش گرفت گوشت

ی ه ر

یَهْر - بالفتح دلیر لشکر جاے فراخ تابان و ستیهیدگی

ذُو یَهَر - محرکة وقد یسکن پادشاہی بود مر حمیر را

یَهَیّر - بالفتح وشد الراء مذکور است در ه ی ر

اِسْتِیْهَار - سلطه و درازی نمودن در کاری و ترسیدن خرد و ہجو و بے خرد گردیدن مرد و بلی الفهم السنتر امری را و عونس گرفتن یقال استیهر بابلک ای استیهد ال یلاغیرها

ی ه م

یَهَم - بحرکة دیوانگی

اَیْهَم - بلی خرد و نافهم و مرد کر و دلیر و سنگ تابان و کوه بلند دشوار گذار و دشت بے پایان و جبلة بن ایهم آخر ملوک غسان است

اَیْهَمَان - بالفتح بلغت اہل بادیه بمعنی توجبه و شتر زچو شان کشنده و بلغت شهریان توجبه و سوزان یا توجبه و شب سیاه و از ہر واحد باز داشت خواسته می شود فیقال نعوذ بالله من الایهمین

یَهْمَاء - که صحراء دشت بے پایان بے راه و بے نشان و سال نیک سخت تلخ کننده زیست مردم را

ی ه ه

یَاهِ یَاهِ - بالتکرار و کسر الهاء وتسکینها وقد تنون بمعنی پیش بیا و آن کلمه است که شبانان بدان صاحب خود را خوانند وقد تفتح الهاء الاولی فیقال یا هَیَاه للواحد والجمع والمذکر والمونث وقد تثنی وتجمع فیقال یا هَیَاهَان یا هَیَاهُون و یا هَیَاهِ بفتح الاخر و یا هَیَاهَتَین و یا هَیَاهَات

یَهْیَه بالابل - زجر کرد شتر را بیاه یاه

ی ه ی

یَهْیَا - کلمه است که شبانان بدان خوانند یا زجر کنند

بَابُ الیَاء فصل الیَاء

ی ی ن

یَیَن - محرکة چشمه است یا رود بار میان ضاحک و ضویحک

تم الکتاب والحمد لله اولا و آخرا وصلی الله علی محمد و آله وسلم تسلیما کثیرا

باب الالف اللینیة وغیرها من الحروف

(الف) بفتح الاول و کسر دوم بمعنی مرد بلی زن و نام یکے از حروف تهجی و آن غیر همزه است و ننستی است که الف بر سه وجه است یکے آنکه جزو کلمه بود و این بر سه نوع آید (۱) اصلی و این یافته نمی شود مگر در اسم مبنی چون ذا اسم اشاره و ما موصوله یا در حرف چون الی و حتی (۲) بدل از حرف اصلی چون قال و مقال (۳) زاید برائے الحاق چون اَرْطی بقول کسانیکه همزه آن را اصلی شمارند یا برائے تحصیل صیغه جمع چون جبال و مساجد و مصابیح و انعام و سکاری و امثال آن یا برای بنای اوزان مزید فیه چون قاتل و خاتم و قرطاس و امثال آن و صاحب قاموس این الف را الف مجهول نامیده + دوم آنکه کالجزو بود و این شش نوع است (۱) الف فاصل میان نون جمع مونث و نون ثقیله چون اِفْعَلْنَانِّ (۲) علامت رفع در تثنیه و مانند آن چون زیدان و اثنان (۳) ضمیر تثنیه نحو فعلا و یفعلان (۴) علامت نصب در اسماء ستة چون اباک و اخوات آن (۵) الف تانیث چون حبلی و فضلی (۶) الف که با نون زائده شود مثل سکران و عمران این الف و نون مزید تان گویند + سوم آنکه نه جزو کلمه بود نه کالجزو و این هفت قسم است (۱) آنچه نوشته شود و در تلفظ نیاید و این الفی است که بعد واو جمع در فعل نوشته شود تا رفع کند التباس واو مذکور را بواو عاطفه چون قتلوا لیکن در غیر مواضع التباس چون ضربوا نیز آن را جاری داشته اند و بعضی بعد واو جمع در اسم نیز الف نویسند هرگاه نون جمع از وی افتاده باشد چون بنو ازید الضاربوا زید لیکن غیر مختار محققان است (۲) بدل تنوین بعد فتحه و آن نوشته شود و در تلفظ نیاید مگر بحالت وقف چون ضربت زیدًا (۳) بدل نون خفیفه و این نیز نوشته شود و در تلفظ نیاید مگر بحالت وقف چون لَنَسْفَعًا بالناصیة (۴) الف صله که بعد حرف روی مفتوح زیاده کنند چنانچه در العتابُ اصاب العتابا و اصابا خوانند هرگاه در قافیه واقع شود (۵) الف تعایی و این الفی است که آخر کلمه زیاده کنند وقتے که زبان متکلم بر آن بند شود و در فکر رود که بعد از آن بکدام کلمه تکلم نماید و فائده این الف امداد است متکلم را در انفتاح زبانش بتکلم کلمه دیگر مثلا اگر کسے گوید ان محمد و زبانش بند شود پس او فتحه آخر عمر را دراز کند تا الف پیدا شود و کلمه

دیگر بابوی لاحق نماید (۶) الف
ندبه چون وا نیدا (۷) الف
استغاثه چون یا زیدا ہ اما
همزه بر دو گونه است یکے آنکہ جزو
کلمه بود و این بر چہار وجه است
(۱) اصلی چون اَخَذَ وابل و
الیٰ (۲) بدل از حرف اصلی چون
اَحَدٌ وقائل (۳) زاید و این
دو قسم است یکی وصلی و این همزه
است کہ برائے رفع ابتدا بسکون
در صدر کلمه ساکن الاول زیاده
کنند و هرگاه کلمهٔ دیگر بالا ی چنین
کلمه بیاید این همزه از تلفظ مے
افتد و آخر کلمهٔ اول با ول کلمهٔ
آخر می پیوندد و فائده دیگر از این
همزه متصور نیست چون همزه
مصادر و افعال ماضی و امر حاضر
از ابواب ثلاثی منشعبه و رباعی
منشعبه و همزه امر حاضر از ابواب
ثلاثی مجرد و همزه حرف تعریف
بقول بعضی و همزه اسماء عشره مذکوره
ابن ابنة ابنم اسم است اثنان
اثنتان امرؤ امرأة ایمن الله
دیگر قطعی کہ زیاده کرده شود در اول
کلمه بجهت فائده دیگر سوای رفع
ابتدا بسکون مثلا برای تحصیل معانی
مختصهٔ باب افعال از تعدیه وغیره
چون اَذْهَبَ و امثال آن یا
برائے حصول ابنیهٔ جمع چون اَطْعِمَة
والوات و اَحْرُفْ و امثال آن
یا برای معنی وصفی چون اَسْوَد
و جز آن یا برای معنی تفضیلی چون
اَشْرَف اَشْرَف و مانند آن

و علی هذا القیاس چون تامل کرده
شود معانی دیگر مفهوم گردد چنانچه
معنی وجدان متکلم در مانند اَضْرَبْتُ
و امثال آن و لهذا بسبب ورود
کلمه از بالای کلمه که این همزه در رسته
همزه در تلفظ باقی ماند و هر دو کلمه را
با هم پیوستن ندهد و الا این فوائد
مفقود گردد (۴) بدل از زاید
چو صحائف ہ دوم آنکہ جزو کلمه
نبود و این دو نوع است (۱)
همزه برای ندای قریب چون اَزَیْدُ
بمعنی یا زید (۲) همزه استفهام
و آن فهم امری خواستن است از
مخاطب چون ءَ زیدٌ قام و گاہے
خارج میشود از حقیقت استفهام
مذکور پس می آید برای یکے از
هشت معنی یکی تسویه و آن همزه
است کہ داخل شود بر جمله دوم
عاطفه بر جمله دیگر ضد جمله اول و
هر دو جمله صلاحیت تاویل بمصدر
دارد و این همزه دلالت میکند
بر اینکه حصول مضمون هر دو جمله
یکسان است و ضرور نیست کہ بعد
کلمه سواء واقع شود چنانچه بعضے
گمان کرده اند بلکه بعد سَوَاءٌ
و ما اُبالی و ما اَدْری لیت شعری
و امثال آن در آید چون آیه
سَوَاءٌ عَلَیْهِمْ اَسْتَغْفَرْتَ لَهُمْ
اَمْ لَمْ تَسْتَغْفِرْ لَهُمْ برابر است
بر آن کفار آمرزش خواستن تو و نخواستن
تو برای آنها و مَا اُبَالِی اَقُمْتَ اَمْ
قَعَدْتَ یعنی ایستادن و نشستن
تو یکسان است نزد من و علی هذا

القیاس ہ دوم انکار ابطالی
و این همزه دلالت کند بر اینکه
ما بعدش غیر واقع است و مدعی
آن کاذب مانند اَفَسِحْرٌ هٰذَا
آیا پس سحر است این یعنی سحر
نیست ہ هر کہ گمان برد کہ این
سحر است کاذب و هرگاه این
همزه بر جمله منفیه در آید مفید بود
اثبات را مانند آیه اَلَیْسَ اللّٰهُ
بِکَافٍ عَبْدَهٗ یعنی خدا کافی است
بنده خود را ہ سوم انکار توبیخی
و این همزه دلالت میکند بر اینکه
ما بعدش واقع شده لیکن فاعل
آن سزاوار ملامت است چون
آیه اَتَعْبُدُوْنَ مَا تَنْحِتُوْنَ
آیا می پرستید چیزے را کہ مے
تراشید از دست خود ہ چهارم
تقریر و این همزه دلالت کند بر
اینکه متکلم می برانگیزد مخاطب را
بر اقرار و اعتراف با مریکه ثبوت
یا نفی آن مستقر است نزدیک متکلم
چون اَضَرَبْتَ زَیْدًا برائے
تقریر فعل است و ءَاَنْتَ ضَرَبْتَ
زَیْدًا برائے تقریر فاعل و
اَزَیْدًا ضَرَبْتَ برائے تقریر مفعول
پنجم تهکم و استهزاء چون آیه
اَصَلٰوتُکَ تَاْمُرُکَ اَنْ نَتْرُکَ
مَا یَعْبُدُ اٰبَآؤُنَا آیا نماز تو می
فرماید کہ بگذاریم آن را کہ مے
پرستیدند پدران ما ہ ششم امر
چون ءَاَسْلَمْتُمْ بمعنے اَسْلِمُوْا
اسلام بیارید ہ هفتم تعجب چون
آیه اَلَمْ تَرَ اِلٰی رَبِّکَ کَیْفَ

مَدَّ الظِّلَّ آیا نمی بینی بسوی
پروردگار خود چگونه دراز کرده
است سایه را ہ هشتم استبطاء
بمعنی درنگی شمردن چون اَلَمْ
یَاْنِ لِلَّذِیْنَ اٰمَنُوْا اَنْ
تَخْشَعَ قُلُوْبُهُمْ آیا نرسیده
است برائے مومنان آن
وقت کہ نرم شود دلهای ایشان
و بعضے گفته اند کہ هرگاه همزه
استفهام از معنی حقیقی خود بر آید
مناسب مقام هر معنی کہ خواهند
انتزاع نمایند منحصر در هشت معنی
مذکور نیست چنانچه گویند کہ در
آیه اَلَمْ نُهْلِکِ الْاَوَّلِیْنَ
معنی تهدید است و علی هذا القیاس
(آ ا) بتقدیم همزه بر الف حرف
نداست نزد اخفش و کوفیان
برای بعید و ابن عصفور گفته
کہ برائے ندائے قریب است
مانند همزه مفتوحه کہ سابقا مذکور
شد و از سیاق کلام صاحب
قاموس موافق ابن عصفور مفهوم
میگردد کہ آ زید به از زید تفسیر کرد
جوهری گوید کہ آ بتقدیم همزه
بر الف نیز نام اول حروف تهجی
است و چون ممدود کنند آءٌ
خوانند به تنوین و همین حکم است
باقی حروف تهجی را مانند با جا
(اء) بتقدیم الف بر همزه حرف
تانیث است مانند الف حبلیٰ
و در آخر اسما لاحق شود چون
حمراء و این الف ممدوده خوانند
چنانچه الف حبلیٰ را الف مقصوره

وسوای آنچه مذکور شد کلمه یافته نشده
که اول و ثانیش همزه اصلی و الف
اصلی یا دو همزه اصلی بود
(اذا) بالکسر چون و تکون للفاجاة
ولغیرها وقد تکون زائدة
نحو حتی اذا اتوا علی واد النمل ای
حتی اتوا وقد مر فی اذ
(اذ) بالکسر والسکون چون
وان برای زمان ماضی است
وگاهی برای مفاجاة آید بشرطیکه
در جواب بینا یا بینما واقع شود
وقد تکون زائدة نحو اذ واعدنا
موسی ای واعدنا و مر فی اذ
(اذما) بالکسر چون انا و ات شرط
است دو فعل را بجزم کند خلافا
للبعض وهی حرف عند سیبویه
مثل ان وظرف عند المبرد و
غیره وقد مر فی اذ
(اذن) کعنب بسکون آخر النون
وهی حرف وقیل اسم بسیطة
وقیل مرکبة من اذ وان و
معناها الجواب والجزاء خلافا
لبعضهم یقال اذن اکرمك
فی جواب اتیتك وتبدل نونها
الفا عند الوقف تشبیها بتنوین
المنصوب وقیل یوقف علیها
بالنون لان نونها کنون لن و
قد مر فی اذن
(آل) بر سه وجه آید اسم موصول
بمعنی الذی و مانند آن حرف
تعریف وان بر چهار گونه است
ال عهد خارجی نحو لیس الذکر
کالانثی وعهد ذهنی نحو لیتنی
اخاف ان یاکله الذئب و
جنس نحو الرجل خیر من المرأة
واستغراق نحو ان الانسان
لفی خسر وزائد نحو الذی الحارث والتم
والعباس
(الا) بفتح الهمزة والتخفیف
بدان واگاه باش حرف استفتاح
است و بر دو وجه می آید تنبیه نحو الا
انهم هم السفهاء وتفید
تحقیق ما بعدها لترکبها من
الهمزة ولا وهمزة الاستفهام
اذا دخلت علی النفی افادت
التحقیق نحو الیس ذلك بقادر
علی ان یحیی الموتی و توبیخ وانکار
نحو الا ارعواء لمن ولت
شبیبته اذنت بمشیب
بعده هرم واستفهام از
نفی نحو الا اصطبار لسلمی ام
لها جلد اذا الاقی الذی
لاقاه امثالی وتمنی نحو الا
عمر ولی مستطاع رجوعه
فیرأب ما اثات ید الغفلات
وقیل هذه الاقسام الثلثة
مختصة بالدخول علی الجمل
الاسمیة تعمل عمل لا التبرئة
وعرض وتحضیض ومعناهما
طلب الشیء لکن العرض طلب
بلین والتحضیض طلب بحث ویختص
بالفعلیة نحو الا تحبون ان یغفر الله
لکم والا تقاتلون قوما نکثوا
ایمانهم
(الا) بالفتح مشددة حرف تحضیض
است مختص بجمله فعلیه خبریه
(الا) بالکسر مشددة مگر و سوا
وهو استثناء وقد مر فی الا
(الو) بضمتین خداوندان وهو
جمع لا واحد له لفظه وقیل اسم
جمع واحده ذو واولات للاناث
واحدها ذات
(اولی) اینها وهو جمع لا واحد
له من لفظه او واحده المذکر
وذه للمونث یمد ویقصر و
مقصورة یکتب بالیاء نحو اولی او
واحده الذی وممدوده مبنی
علی الکسر یستوی فیه المذکر
والمونث وتصغیره الیاء بضم
الهمزة مشددة الیاء بالمد
والقصر یدخل علیها هاء التنبیه
لقولك هولاء بالکسر علی البناء
ومن العرب ومن ینون
الهمزة مکسورة وتقول هولاء
قومك ویلحق الکاف للخطاب
تقول اولئك واولاك واولالك
قال الکسائی واحد اولئك
ذلك وواحد اولاك ذاك
والالك بالتشدید لغة فیها
قال ما بین الالك الی الاکا
وربما قالوا اولئك فی غیر
العقلاء قوله تعالی ان السمع
والبصر والفواد کل اولئك
(الی) کعلی بالضم انها وهو
جمع لا واحد له من لفظه واحده
الذی اما قولهم ذهبت
الالی فهو مقلوب من الاول
لانه جمع اولی مثل اخری
واخر
(الی) سوی حرف جر است و
می آید جهت انتهای غایت
زمانیه نحو ثم اتموا الصیام
الی اللیل ومکانیة نحو من
المسجد الحرام الی المسجد الاقصی
ومعیت واین وقتی باشد چیزی
را با چیزی ضم کنند نحو من
انصاری الی الله والذود
الی الذود ابل وتبیین
وهی المبینة لفاعلیة مجرورها
بعد ما یفید حبا او بغضا من
تعجب او اسم تفضیل نحو رب
السجن احب الی ومرادفت
اللام نحو والامر الیك وموافقت
فی نحو لیجمعنکم الی یوم القیمة
وابتدا بلا نحو تقول وقد عالیت بالکور فوقها
ایسقی فلا یروی الی ابن احمرا
ای منی وموافقت عند
قال ام لا سبیل الی الشباب
وذکره اشهی الی من الرحیق
السلسل وتوکید وآن زاید
باشد نحو فاجعل افئدة من
الناس تهوی الیهم بفتح الواو
ای تهواهم وقد یتضمن معنی
الامر فتکون بمعنی امسك نحو
الیك عنی ای امسك عنی
وبمعنی خذ نحو الیك کذا ای
خذه ویقال اذهب الیك
ای اشتغل بنفسك وقال
سیبویه الف الی وعلی منقلبتان
من واو لان الالفات لا تکون
فیها الامالة ولو سمی به رجل
قیل فی تثنیته الوان وعلوان

و اذا اتصل بالمضمر قلبت
یاء نحو الیك و علیك و بعض
العرب تترکه علی حاله و تقول
الاک و علاک
(أم) بالفتح حرف عطف است بمعنی
ای و هل و مر فی ام م و نیز
گاهی زائد باشد نحو یا لیت
شعری و لا منجا من الهرم
ام هل علی العیش بعد الشیب
من ندم و گاهی بجای آل
مستعمل شود و پس حرف تعریف
باشد نحو ذالک خلیلی وذ و
یواصلنی یرمی ورائی بامـ
سهم و امسلمه بالسهم
و السلمة بکسر اللام و هی احجار
السلم للحجارة و فی الحدیث
لیس من امبر امصیام فی امسفر
(آما) بالفتح و التخفیف بدان
و آگاه باش حرف استفتاح
است بمعنی الا نحو اما والذی
ابکی و اضحک والذی امات
و احیی والذی امره الامر
و گاهی بمعنی حقا یا احقا آید علی
خلاف فیه و هی بسیطة حرف
و قیل اسم بمعنی حقا و قیل
هی کلمتان الهمزة للاستفهام
و ما اسم بمعنی شیء و ذلک الشیء
حق فالمعنی احقا و گاه باشد
که همزه را حذف کنند کقوله
ما تری الدهر قد ابا دمعشر
و اباد السراة من عدنان
(أمّا) بالفتح و التشدید
حرف است جهت شرط و تفصیل

و توکید و مر فی ام م
(إمّا) بالکسر و التشدید کلمه
است که برای شک و جز آن آید
و مر فی ام م
(آنّی) مفتوحة مشددة
مقصورة چگونه کجا از کجا هر کجا
یقال انی تاتینی اتک ای من
ای جهة والی الی ان تفتح
الحصن ای کیف لک ذلک
و قوله تعالی قال یا مریم انی
لک هذا ای کیف لک و انی
لک هذا ای این لک هذا
و هی من الظروف التی یجازی
بها
(او) بالفتح و التخفیف حرف
عطف است و قد مر فی او و
(ای) بالکسر و التخفیف حرف
ایجاب است بمعنی نعم و مر فی ای ی
(أی) مفتوحة مخففة حرف ندا
و حرف تفسیر است و مر فی ای ای
(أیّ) مفتوحة مشددة هر چه
و هر که اسم و قیل حرف یاتی علی
معان و مر فی ای ی
(أیا) مفتوحة مخففة حرف
است جهت ندای بعید و گویند
جهت قریب و تبدل همزته
هاء فیقال هیا
(إیّا) مکسورة مشددة اسم
مبهم است و تمام ضمایر منصوب
بدو متصل گردد تقول ایاک
ایاکما ایاکم ایاکن ایاه
ایاهما ایاهم ایاها ایاهما ایاهن
ایای ایانا فالکاف

و الهاء و الیاء و النون جعلت
بیانا عن المقصود و لا موضع لها
من الاعراب فهی کالکاف فی ذلک
و ارایتک و کالالف و النون التی
فی انت فتکون ایا الاسم و ما بعدها
للخطاب و قد صار کالشیء الواحد
لان الاسماء المبهمة و سائر
المکنیات لا تضاف لانها معارف
و قیل ایا مضاف الی ما بعده
و استدل علی ذلک بقولهم
اذا بلغ الرجل الستین فایاه و
ایا الشواب فاضافوه الی الشواب
و خفضوها و تبدل همزته هاء
و تارة واوا تقول هیاک و ویاک
قال الاخفش ایا اسم مضمر
مفرد یتغیر آخره کما یتغیر اواخر
المضمرات لاختلاف اعداد
المضمرین و قیل الکاف و الهاء
و الیاء و النون هی الاسماء
و ایا عماد لها لانها لا تقوم
بانفسها و لا یصح ان تقول ضربتیاک
لانقول ضربت ایای و لا نقول ضربت
ایاک لانک انما تحتاج الی ایا
اذا لم یمکنک اللفظ بالکاف
فاذا وصلت الی الکاف فترکتها
و یجوز ان تقول ضربتک ایاک
لان الکاف اعتمد بها علی
الفعل و قد تکون للتحذیر نحو ایاک
و الاسد و تقول ایاک ان
تفعل کذا
(إیا الشمس) بالکسر و القصر و
بالفتح و المد روشنی آفتاب و خوبی
آن ایاتها بالفتح و الکسر کذلک

و کذا من النبات و موضعه
ای ی و قد مر و یقال ایاة
للشمس کانها لة للقمر
(آیا یا) زجری است شتر را ایایا
و یایه کذلک
(آیا بها تا ئبة) زجر کردن
شتر را بلفظ آبا یا
(با) حرفی است از حروف
شفت و از عوامل جر ای آید
الصاق حقیقی باشد نحو امسکته
بزید یا مجازی نحو مررت
بزید کانک الصقت المرور به
نحو ذهب الله بنورهم کل
فعل لازم متعدی بالباء
و الالف و التشدید و تعدیة
نحو کتبت بالقلم و نحرت بالقدوم
و منه باء البسملة و سببیت
نحو فکلا اخذنا بذنبه انکم
ظلمتم انفسکم باتخاذکم
العجل و مصاحبت
نحو اهبط بسلام ای معه
و قد دخلوا بالکفر و ظرفیت
نحو لقد نصرکم الله ببدر
و نجیناهم بسحر یا بینهم و نو
و بدل نحو فلیت لی بهم قوما اذا
رکبوا شنوا الاغارة فرسانا
و رکبانا و مقابلت نحو
اشتریته بالف و کافاته بضعف
احسانه و مجاوزت بمعنی عن
و قیل یختص بالسؤال نحو فاسال
به خبیرا و لا یختص نحو و یوم
تشقق السماء بالغمام و ما غرک
بربک الکریم و استعلاء

نحو مَن اِنْ تأمنه بِقنطار ای علی قنطار وایضا توضع علی موضعها. وتبعیض نحو عَیْنًا یشرب بها عباد الله وامسحوا برؤسکم. وتسم نحو باللہ. وغایت نحو احسن بی ای احسن الیّ. ومعنی من اجل قول لبید غُلْبٌ تشذّر بالدخول کانہم ای من اجل الدخول. وتوکید وآن زاید باشد وتکون زیادة واجبة کاحسن بزید ای حَسُنَ زیدٌ ای صار ذا حُسْنٍ وغالبة وهی فی فاعل کفی نحو. کفی باللہ شہیدًا. وضرورة کقوله. الم یاتیك والانباء تنمی. بما لاقت لبون بنی زیاد. وحرکتها الکسر وقیل الفتح مع الظاهر نحو مررت بزید

(تاء) حرف هجاء وقصیدة تاوِیَّةٌ وتائِیَّةٌ وتَیَوِیَّةٌ منسوبة الیها ای قصیدة التی قوافیها علی التاء والتاء المفردة محرکة فی اوائل الاسماء وفی اواخرها وفی اوائل الافعال وفی اواخرها ومسکنة فی اواخرها والمحرکة فی اوائل الاسماء حرف جرّ للقسم تختصّ بالتعجب باسم الله تعالی وربّما قالوا تربّی وتربّ الکعبة وتالرحمن بدل من الواو کما ابدلوا منها فی تتری وتراث والتُدبدل من الیاء والمحرکة فی اواخرها حرف خطاب کانتَ وانتِ وعلامة للتانیث نحو قائمة وللوحدة نحو تمرة وشجرة وللجمع نحو قِرَدة وللمبالغة نحو علّامة وقد تکون بدلا من المحذوف نحو عدة واخت وفی اوائل الافعال تکون زائدة لفائدة نحو تقبّل وتدحرج وفی المضارع لمخاطبة المذکر ومخاطبة المونث نحو تضرب وقد تحذف نحو قوله تعالی تنزّل الملائکة والروح وفی امر الواجهة الحاضر کما قرئ قوله تعالی فلتفرحوا وفی اواخر الماضی مفتوحة لخطاب المذکر ومکسورة لخطاب المونث ومضمومة للحکایة عن نفسك والساکنة علامة التانیث کقامت قیل فان تأخرت هذه التاء عن الاسم کانت ضمیرًا وان تقدمت کانت علامة وربّما وُصلت ثمّ اُوربَ والاکثر تحریکها معهما بالفتح. وتا) اسم یشار به الی المونث مثل ذا للمذکر وتہ مثل ذہ وتان للتثنیة واولاء لجمعهما وتصغیر تانیا بالفتح والتشدید ویدخل علیها هاء التنبیه تقول هاتا وهاتان وهولاء وهاتیّا وبکاف الخطاب قلت تیك وتاكَ وتِلْكَ بالکسر وتَلك بالفتح لغة ردیئة وللتثنیة تانك بالتشدید والتخفیف وفی الجمع اولئك واولاك واولالك فالکاف لمن تخاطبه فی التذکیر والتانیث والتثنیة والجمع وما قبل الکاف لمن تشیر الیه فی ذلك جمیعًا وتدخل لها علی تیك وتاك فیقال هاتیك وهاتاك ولا تدخل علی تلك وتالك لغة فی تلك

(تبیّنت تاءً حسنةً) نیکو نوشتم تا را

(حا) حرفی است از حروف هجا هی حلقیه تمدّ وتنوّن فی التنکیر. وزبر حا) زن زبان ور از عن الخلیل وحی است از مذحج ونام مردے نسب الیه بیرحاء بالمدینة وقد یقصر او الصواب بیرو حی کفیعلی وقد تقدم. وحاء ممدودًا مبنیا علی الکسر زجری است مر شتر را وقد یقصر. ووصفت برصد سالہ گوینده لاحاء ولاسائ ای لا محسن ولا مسیئ اولا رجل ولا امرأة ولا یستطیع ان یزجر الغنم بها ولا الحمار بساء. وحاء بضأنك) بکسر الهمزة یعنی بخوان میش خود را حاح بضأنك کذلك قال ابو عمرو ویقال حیحیت وحاحیت بالمعز حاحیة حیحاءً وحیحاءة یعنی خواندم آن را وذلك ان تقول لها حاء قال سیبویه ابدلوا الالف بالیاء فی قولهم حاحیت بالمعز حیحاءً وانما هو صوت بکیت منه فعلا کما ان رجلا لو اکثر من قوله لا لجاز ان تقول لالیت فاجری حاحیت وهاهیت وعاعیت مجری دعدعت اذا کن للتصویب

(خا) حرفی است از حروف هجا حلقیه لغیة فی الهمزة

(خاء بك) شتاب کن جعل اصوتا مبنیا علی الکسر ویستوی فیه التثنیة والجمع والمذکر والمونث

(ذا) ابن مرو وهو اسم اشارة الی المذکر تثنیته ذان بسقوط احدی الالفین اعنی الف ذا والف التثنیة لسکونها فمن اسقط الف ذا قرأ قوله تعالی ان هذین لساحران واعرب ومن اسقط الف التثنیة قرأ ان هذان لساحران لان الف لا یقع فیها اعراب وقیل انها علی لغة بنی الحارث بن کعب وذی) بکسر الذال وسکون الیاء وذہ بکسر الذال وسکون الهاء وکسرها للمونث معناہ این زن والهاء بدل من الیاء ولیست للتانیث وانما هی صلة والجمع للمذکر والمونث اولاء من غیر لفظه وتدخل علیها هاء التنبیه فتقول هذا زید وهذی وهذه بتحریك الهاء هند والتصغیر ذیّا وذیّان وهذیّا وهذیان بتشدید للتحیة ولا تصغر ذی للمونث

وانّما تصغر للمونث تا وقد
اكتفوا بها عنه وتدخل عليها
كاف الخطاب تقول ذالك ذالك
واللام زائدة وتدخل ها
على ذاك ايضا تقول هذاك
زيدٌ ولا تدخل على ذلك ولا
على اولئك كما لم تدخل على
تلك ولا تدخل كاف الخطاب
على ذى للمونث وتدخل على تا
تقول تلك وتيك ولا تقل ذيك
وتقول فى التثنية جاءنى ذانك
الرجلان بالتشديد والتخفيف
ورايت ذينك الرجلين وفى
المونث تانك بالتشديد
والتخفيف شدد وذا تاكيدا
وتكثيرا للاسم لانه بقى على
حرف واحد كما ادخلوا اللام
على ذلك تكثيرا له وانما يفعل
مثل هذا فى الاسماء المبهمة
بنقصانها

(ذُو) بمعنى صاحب يعنى خداوند
والتثنية ذوا وذَوَى بفتح الواو
والجمع ذَوو وذَوِى بكسر الواو
والمونث ذات والتثنية ذواتا
والجمع ذَوَات وهو لازم للاضافة
فان وصفت به نكرة اضفته
الى نكرة وان وصفت به
معرفة اضفته الى المعرّف بالالف
واللام لا يجوز ان تضيفه الى
مضمر ولا الى زيد وما اشبهه
فى العلمية تقول جاءنى رجل
ذو مال وهذه امرأة ذات
مال ومررت برجل ذى مال

وبرجال ذوى مال وبنسوة
ذوات مال وهكذا فى النصب
واصل ذو وذوى مثل عصو
يدل على ذلك قوله تعالى
ذَوَاتَا اَفْنَانٍ فى التثنية و
يُرى ان الالف مُنقلبة من
واو ثم حذفت من ذا ما
عين الفعل لكراهتهم اجتماع
الواوين فى التثنية لانه كان
يلزم حينئذ ذووان مثل
عصوان فبقى ذا منونا ثم
ذهب التنوين منه للاضافة
كما تقول رايت رجلا ذا مال
ولو نسبت اليه قلت ذووى
وكذلك النسبة الى الذات
لان التاء تحذف فى النسبة
ولو سمّيت رجلا ذو لقلت
هذا ذوًا قد اقبل فتردّ ما
ذهب لانه لا يكون اسم على
حرفين احدهما حرف لين
لان التنوين يذهبه فيبقى
على حرف واحد + واما ذو
بمعنى الذى تصاغ ليتوصّل
بها الى المعارف بالجمل تقول
انا ذو عرفت وانا ذو سمعت
وهذه امرأة ذو قالت كذا
فتكون ناقصة مبنية لا تظهر
فيها اعراب كما فى الذى لا يستوى
فيه الجمع والتثنية والتذكير
والتانيث + قال سيبويه ان ذا
وحدها بمعنى الذى كقولهم
ماذا رايت فتقول متاع
حسن وهى مع ما بمنزلة اسم

واحد كقولهم ماذا رايتَ
فتقول خيرًا بالنصب كانه
قال ما رايتُ ولو كان هنهنا
بمنزلة الذى لكان الجواب
خيرٌ بالرفع كقوله تعالى وَاِذَا
قيل لهم ماذا انزل ربكم قالوا
اساطير الاولين بالرفع و
كقوله تعالى وقيل للذين اتقوا
ماذا انزل ربكم قالوا خيرًا
بالنصب نظرا على الاول و
قولهم ذات بينكم اى حقيقة
وصلكما وذات البين اى
الحال التى يجتمع بها المسلمون
وهذا ذو زيد اى هذا صاحب
هذا الاسم + وجاء من ذى
نفسه ومن ذات نفسه اى
طبعا وتكون وامّا قولهم ذات
مرّة وذا صَبَاح فهو من ظروف
الزمان التى لا تتمكن تقول لقيته
ذات مرة وذات يوم وليلة
وغداة وعشاء وذا عنقه
والعُوَيم وذا اصباح ومساء و
صبوح وغبوق وانما سمع فى
هذه الاوقات ولم يسمع ذات
شهر ولا ذات سنة وقال الاخفش
فى قوله تعالى واصلحوا ذات
بينكم انث ذات لان
بعض الاشياء قد يوضع له
اسم مونث ولبعضها اسم مذكر
كما قالوا دار وحائط انثوا الدار
وذكروا الحائط + يقال ذيت
وذيت يعنى اين اين مثل كيت
وكيت واصله ذيو على فعل ساكنة

العين فحذفت الواو وشددت
الياء للحذف ثم عوض من
التشديد التاء وان حذفت
التاء وجئت بالهاء ترد التشديد
وتقول ذيّه وذيه وان نسبت
اليه قلت ذيوى كما تقول بنوى
فى النسبة الى البنت

(فا) حرفى است از حروف عطف
وآن مهمل است يعنى عمل نكند در
اثر يا نصب كند نحو مَا تَاتِينَا
فَتُحَدِّثَنَا يا جزم يا يد نحو قفا نبك
حبيبى فد طرفت وموضع فا بجا
مثل ومى آيد جهت عطف وتقيد
الترتيب مع الاشتراك وهو
نوعان معنوى نحو قام زيد فعمرو
وذكرى وهو عطف مفصّل
على مُجْمَل نحو فَاَزَلَّهُمَا الشيطان
عنها فاخرجهما مما كان فيه
والتعقيب مع الاشتراك وهو
فى كل شيء بحسبه كتزوج
فولد له اذا لم يكن بينهما مدة الحمل و
دخلت البصرة فبغداد +
ومى ايد بمعنى ثم نحو خلقنا النطفة
علقة فخلقنا العلقة مضغة
فخلقنا المضغة عظاما فكسونا
العظام لحما + وبمعنى واو نحو بين
الدخول فحومل + وتجى للسببية
على العطف والتعقيب دون
الاشتراك وذلك غالب فى
العاطفة جملة نحو فوكزه موسى
فقضى عليه او صفة نحو لاكلون
من شجر من زقوم فمالئون منها
البطون فشاربون عليه من

الحميم وتكون رابطة للجواب ح
يكون مابعد الفاء كلاما مستانفا
يعمل بعضه فى بعض والجواب
جملة اسمية نحو وان يمسسك
بخير فهو على كل شئ قدير وان
تعذبهم فانهم عبادك وان
تغفر لهم فانت العزيز الحكيم
او تكون جملة فعلية كالاسمية
وهى التى فعلها جامد نحو ان
ترن انا اقل منك مالا وولدا
فعسى ربى ان يؤتينى خيرا
ان تبدوا الصدقات فنعما
هى اويكون فعلها انشائيا نحو
ان كنتم تحبون الله فاتبعونى
وعليك ان تنصب مابعد
الفاء فى انشائيات باضمار ان
وقد يكون فعلا ماضيا لفظا
ومعنى اما حقيقة نحو ان يسرق
فقد سرق اخ له من قبل او مجازا نحو ومن
جاء بالسيئة فكبت وجوههم
فى النار نزل الفعل لتحققه منزلة
الواقع ويقترن بحرف استقبال
نحو من يرتد منكم عن دينه
فسوف ياتى الله بقوم ويجب
له الصدق كقوله فان اهلك
فذى حنق لظاه على تكاد
تلتهب التهابا وقد تحذف
الفاء ضرورة نحو من يفعل الحسنات
الله يشكرها اى فالله وقيل
لايجوز مطلقا والرواية من
يفعل الخير فالرحمن يشكره او
لغة فصيحة ومنه قوله تعالى
ان ترك خيرا الوصية للوالدين

والاقربين وقيل يجوز فى النثر
نادرا منه حديث اللقطة
فان جاء صاحبها والا استمتع بها
ثم الفاء كما تربط الجواب
بشرطه كذلك تربط شبه
الجواب بشبه الشرط نحو الذى
ياتينى فله درهم وقد يكون
زائدة ودخولها فى الكلام
كخروجها نحو وقائلة خولان فانكح
فتاتهم واكرومة الحيين خلو
كما هيا ونحو زيد فلا تضربه وقيل
قد تكون للاستينات نحو الم
تسئل الربع القواء فينطق
وهل يخبرنك اليوم بيداء
سملق اى فهو ينطق
(كذا) چنين وچندين وهو
اسم مبهم تقول فعلت كذا
وقد يجرى مجرى كم فينصب
مابعدها على التمييز يقال
عندى كذا درهما والاصل
ان كذا ترد على ثلثة اوجه
احدها ان تكون كلمتين
باقيتين على اصلها وهما كاف
التشبيه وذا الاشارية نحو
رايت زيدا فاضلا ورايت
عمرا كذا الثانى ان تكون كلمة
واحدة مركبة من كلمتين
مكنيا بها عن غير عدد كما فى
الحديث انه يقال للعبد يوم
القيامة اتذكر يوم كذا وكذا
فعلت كذا وكذا الثالث
ان تكون مركبة مكنيا بها عن
العدد فتوافق كاين فى التركيب

والبناء والابهام والافتقار
الى التمييز وتخالفها فى انها ليس
لها الصدر وان تميزها واجب
النصب وان لايستعمل غالبا
الامعطوفا عليها
(كلا) بالفتح مشددة اللام
نه چنين ست وهى كلمة زجر و
ردع وتحقيق ومعناه انته
ولا تفعل قوله تعالى ايطمع كل
امرئ منهم ان يدخل جنة
نعيم كلا اى لايطمع ويكون
بمعنى حقا كقوله تعالى كلا لئن
لم ينته لنسفعا بالناصية
وقد يكون بمعنى الا الاستفتاحية
وقد تكون حرف جواب بمنزلة
اى ونعم وحملوا عليه كلا الفهو
كلاك والله وبلاك والله
اى كلا والله وبلى والله وهى
مركبة من كاف التشبيه
ولا النافيه وشددت لامها
لتقوية المعنى ولدفع توهم
بقاء الكلمتين وقيل هى بسيطة
(لا) نه وهى حرف تجئ على
ثلثة اوجه اولها ان يكون
نافية وهى على خمسة اقسام
عاملة عمل ان نحو لاصاحب
جود ممقوت وعمل ليس ولا
تعمل الا فى النكرات كقوله من
صد عن نيرانها فانا ابن قيس
لا براح وتكون عاطفة بمعنى
اخراج الثانى مما دخل فيه
الاول بشرط ان يتقدمها
اثبات نحو جاء زيد لا عمرو او امر

نحو اضرب عمرا لا بكرا وان
تسبقها امتعاطفها فلايجوز جاءنى
رجل لا زيد لانه يصدق على
زيد اسم الرجل فان ادخلت
عليها الواو وخرجت من ان
يكون حرف عطف كقولك لم
يقم زيد ولا عمرو لان حرف
النسق لايدخل بعضها على
بعض قالوا وللعطف ولا لتاكيد
النفى وتكون جوابا مناقضا
لنعم وتحذف الجمل بعدها
كثيرا تعترض بين الخافض و
المخفوض نحو جئت بلا زاد و
غضبت من لا شئ والوجه
الثانى ان تكون موضوعة
بطلب الترك وتختص بالدخول
على المضارع وتقتضى جزمه
واستقباله نحو لاتتخذوا عدوى
وعدوكم اولياء والوجه
الثالث ان تكون زائدة منعك
اذ رايتهم ضلوا ان لاتتبعن
ومامنعك الا تسجد لئلا
يعلم اهل الكتاب وقد تزاد
فيه التاء فيقال لات وقولهم
اما لى فافعل كذا بالامالة اصله
ان لا وما صلة ومعناه ان لايمكن
ذلك الامر فافعل كذا
(لو) اگر وهو حرف يقتضى فى
الماضى امتناع مايليه مستلزما
لتاليه سيبويه لو حرف لما كان
سيقع لوقوع غيره وتجئ على
خمسة اوجه احدها المستعمل
فى نحو لو جاءنى اكرمته وهذه

تفيد ثلثة امور احدها الشرطية
يعنى عقد السببية والمسببية
بين الجملتين بعدها الثانى
تفيد الشرطية بالزمن الماضى
الثالث امتناع الثانى من اجل
امتناع الاول بخلاف ان الشرطية
لانها لوقع الثانى من اجل وقوع
الاول وقيل انها تفيد امتناع
الشرط وامتناع الجواب كلاهما
وقيل انها تفيد امتناع الشرط
خاصة .. وثانيها ان تكون حرف
شرط فى المستقبل الا انها لا تجزم
نحو ولو تلتقى اصداء نا بعد
موتنا .. ومن دون رمسينا
من الارض سبسب .. لظل
صدى صوتى وان كنت رمة
بصوت صدى ليلى يهش و
يطرب .. وثالثها ان تكون حرفا
مصدريا بمنزلة ان الا انها
لا تنصب نحو يود احدهم لو
يعمر .. ورابعها ان تكون للتمنى
نحو لو تاتينى فتحدثنى .. وخامسها
ان تكون للعرض نحو لو تنزل
عندنا فتصيب خيرا .. ان
جعلت لو اسما شددته قلت
اكثرت من اللو .. حروف المعانى
والاسماء الناقصة اذا صيرت
اسماء تامة بادخال الالف
واللام عليها او باعرابها شدد
ما هو منها على حرفين بان
يزاد فى اخره حرف من جنسه
فيدغم ويصرف كقولك اكثرت
من اللو ومن لوّ ومد ما فيه

الالف كقولك كتبت لاء اجيد
(لولا) اگرنہ وهى حرف مركبة
من معنى إن ولو تكون لربط
امتناع الثانية من اجل وجود
الاول فتدخل على جملة اسمية
نحو لولا زيد لهلكنا .. وللتحضيض
والعرض فتختص بالمضارع او ما
فى تاويله نحو لولا تستغفرون
الله ونحو لولا اخرتنى الى اجل
قريب .. وللتوبيخ والتنديم فتختص
بالماضى نحو لولا جاءوا عليه باربعة
شهداء فلولا نصرهم الذين
اتخذوا من دون الله قربانا
الهة .. وقد تكون للاستفهام
نحو لولا انزل عليه ملك قاله
الهروى والظاهر انها للتوبيخ
(لوما) اگرنہ وهى بمنزلة لولا
تقول لوما تاتينا بالملائكة وزعم
المالقى انها لم تات الا للتحضيض
(ما) چه وچيست وهرچه وآنچه
وچيزى ونه ونيست وآنكه وچند آنكه
وآن كلمه است دال بر معانى
مختلفه بعضى اسم وبعضى حرف فالاسمية
ثلثة اقسام .. الاول معرفة
تكون ناقصة وهى الموصولة و
تسمى ما خبر نحو قوله تعالى
ما عندكم ينفد وما عند الله
باق يعنى آنچه نزد شما است ..
وتامة وهى نوعان عامة و
هى مقدرة بقولك الشئ وهى
التى لا يتقدمها اسم نحو ان
تبدوا الصدقات فنعما هى اى
فنعم الشئ هى وخاصة وهى التى لم

يتقدمها ذلك وتقدر من لفظ
ذلك الاسم نحو غسلته غسلا
نعما اى نعم الغسل .. والثانى
تكون نكرة مجردة عن معنى الحرف
وهى ايضا تكون ناقصة و
هى الموصوفة وتقدر بقولك
شئ نحو مررت بما معجب لك
اى بشئ معجب لك يعنى گذشتم
بچيزے شگفت وتامة وتقع فى
ثلثة ابواب .. التعجب نحو ما
احسن زيدا اى اى شئ
احسن زيدا يعنى چه نيكو است
زيد .. وباب نعم وبئس نحو
غسلته غسلا نعما اى نعم
شيئا واذا ارادوا المبالغة فى
الاخبار عن احد بالاكثار من
من فعل كالكتابة قالوا ان
زيدا مما ان يكتب اى انه
مخلوق من امر ذلك الامر
هو الكتابة .. والثالث ان
تكون نكرة مضمنة معنى
الحرف وهى نوعان احدهما
الاستفهامية ومعناها اى
شئ نحو ما هى چيست آن وما
لونها وما تلك بيمينك يا موسى
يعنى چيست واذا ركبت ما
الاستفهامية مع ذا لم تحذف
الفها .. وماذا تاتى على اوجه
احدها ان تكون ما استفهاما
وذا اشارة نحو ماذا التوانى
وماذا الوقوف والثانى ان
تكون ما استفهاما وذا موصولة
كقول لبيد .. الا تسألان

المرء ماذا يحاول .. انحب
فيقضى ام ضلال وباطل ..
والثالث ان تكون ماذا كله
استفهاما على التركيب كقولك
لماذا جئت .. والرابع ان
تكون ماذا كله اسم جنس بمعنى
شئ او بمعنى الذى كقوله .. وعى
ماذا علمت سأتقيه .. ولكن
بالمغيب نبئينى ويكون ما زائدة
وذا اشارة نحو انوارا اسرع ما
ذا يا فروق .. وتكون ما استفهاما
وذا زائدة فى نحو ماذا صنعت ..
ثانيهما ان تكون ما شرطية
غير زمانية نحو ما تفعلوا من
خير يعلمه الله يعنى هرچه كنيد
ما ننسخ من اية او ننسها و
زمانية فما استقاموا لكم
فاستقيموا لهم ويجب حذف
الفها اذا جرت وابقاء الفتحة
دليلا عليها نحو فيم والام وعلام
وربما تبعت الفتحة الالف
فى الحذف وهو مخصوص بالشعر
يا ابا الاسود لم خلفتنى لهموم
طارقات وذكر .. واما اوجهه
الحرفية فاحدها ان تكون
نافية بمعنى ليس وبمعنى لا
وبمعنى لم فان دخلت على الجملة
الاسمية اعملها الحجازيون
والتهاميون والنجديون عمل
ليس بشروط معروفة نحو ما
هذا بشرا وما هن امهاتهم
وندر تركيبها مع النكرة تشبيها
بلا كقوله .. وما باس لو ردت

عَلَيْنَا لَجِيَّةٌ ۞ قَلِيلٌ عَلَى مَن
يَعرِفُ الحَقَّ عَابُهَا ۞ وان دَخَلَت
علی الفعلية لم تعمل نحو وما تنفقون
اِلَّا ابتغاء وجه الله وقد
يستثني بما نحو كل شيءٍ مَهمَهٌ
ما النِّسَاء وذكرهن نصب
النساء على الاستثناء ۲ ثانیها
تكون مصدرية غير زمانية
نحو ضاقت عليهم الارض بما
رحبت وزمانية نحو ما دُمتُ
حَيًّا ۞ وثالثها ان تكون ما
زائدة وهي نوعان كافة وهي
ثلثة انواع كافة عن عمل الرفع
ولا تتصل الا بثلثة افعال قلّ
وكثر وطال وكافة عن عمل
النصب الرفع وهي المتصلة بان
واخواتها نحو انما الله اله واحد
ونحو كانما يساقون الى الموت
وكافة عن عمل الجر وتتصل
باحرف ظروف فالاحرف
رُبَّ نحو رُبَّمَا اَوْفَيْتُ في عَلَمٍ
ترفعن ثوبي شمالات ۞ الكاف
نحو ع ۞ كما سيف عمرٍو لم
تَخُنْهُ مضاربُه ۞ والباء نحو
فلئن صِرتَ لا تحير جوابًا ۞
لبما قد ترى وانت خطيبُ ۞
ومن نحو ع ۞ وانا لمما يضرب
الكبش ضربة ۞ والظروف
بعد نحو ۞ اعلاقة ام الوليد
بعد ما ۞ افنان راسك كالثغام
المخلس ۞ وبين نحو بينما نحن
بالاراك معًا ۞ واذ اتى راكب
على جمله ۞ وغير الكافة وهي ايضا

نوعان عوض وغير عوض
فالعوض في موضعين احد
هما في نحو قولهم اما انت منطلقا
انطلقت ۞ والثاني نحو افعل هذا
اما لا اصله ان كنت لا تفعل غيره
وغير العوض تقع بعد الرفع نحو
شَتَّانَ مَا زيدٌ وعمرو وقوله لوبا
بَيْنَ جاء يخطبها ۞ زُمّل ما انف
خاطب بدم ۞ وبعد الناصب
الرافع نحو ليتما زيدٌ قائم وبعد
الجازم نحو ۞ واما تنزغنك اياما
تدعوا ۞ وبعد الخافض حرفا
كان نحو فبما رحمة من الله او اسم
نحو ايما الاجلين قضيت ۲ رابعها
يستعمل ما موضع من نحو ولا
تنكحوا ما نكح اباءكم فانكحوا ما طاب
لكم يعني آنکه حلال است ۞ وا
خامسها يكون ما للتابيد نحو
قوله تعالى ما دامت السموات
والارض يعني چندانکه بپاید آسمانها
وزمینها ۞ سادسها للتفخيم كقوله
تعالى القارعة ما القارعة يعني
قيامت چه قيامت ۞ مَوَوِيَّة
وماوية منسوب بسوی ما یقال
قصيدة مُوَيّة ماویة يعني قصيده
كه در آخرش ما باشد
(ماء) مماء مبني على الكسر
حكاية صوت الشاء
(متى) بفتح الميم وقد يضم
کلمه ایست غیر متمکن است می آید
جهت سوال از زمان نحو متى
نصر الله ونحو متى يجاري به ۞ و
بمعنى من نحو اخرجها متى كمه ۞

وجهت شرط وجزا نیز نحو متى تذهب
اذهب ومتى اضع العمامة
تعرفوني ۞ وبمعنى وسط نحو
وضعته متى كمي اي وسط كمي
(مَهْمَا) بالفتح بعضے گفتہ اند قيل انها
اسم لعود الضمير اليها في مهما
تاتنا به وقيل حرف بدليل قول
زهير ۞ ومهما يكن عند امرئ
من خليقة ۞ وان خالها تخفى
على الناس تعلم ۞ فهي حرف
بمنزلة ان بدليل انها لا محل
لها وقيل ان مهما ظرف زمان
والمعنى اي وقت وآن بسيط است
نه مرکب از مه وما ونه از ما ما وهي
آید بسبب معنی یکے زمان متضمن معنی شرط
نحو مهما تاتنا به من آية ثانی
زمان وشرط ودرین هنگام ظرف
فعل شرط باشد کقوله ۞ وانك
مهما تعط بطنك سوله فرجك
نالا منتهى الذم اجمعا ۞ سوم
استفهام نحو ۞ مهما لي الليلة
مهما ليه ۞ اودى بنعلي وسرباليه
(واو) حرفی است از حروف
هجا وچند وجه می آید العاطفة
لمطلق الجمع فتعطف الشيء على
مصاحبه نحو فانجيناه واصحاب
السفينة ۞ وعلى سابقه نحو لقد
ارسلنا نوحا وابراهيم ۞ وعلى
لاحقه نحو كذلك يوحي اليك والى
الذين من قبلك واذا قيل
قام زيد وعمرو احتمل ثلثة معان
وكونها للمعية راجح وللترتيب
كثير وند رعكسه ويجوز

ان يكون بين متعاطفيها تقارب
او تراخ نحو انا رادوه اليك و
جاعلوه من المرسلين وهي تنفرد
عن سائر احرف العطف بخمسة
عشر حكما احتمال معطوفها
للمعاني الثلثة السابقة واقترانها
باما نحو اما شاكرا واما كفورا ۞ و
اقترانها بلا نحو قام زيدٌ ولا عمرو
واقترانها بلكن نحو ولكن رسول
الله ۞ وعطف المفرد السببي
على المفرد الاجنبي عند الاحتياج
الربط نحو زيد قام عمرٌو وغلامه ۞
وعطف العقد على النيف نحو
احد وعشرون ۞ وعطف الصفات
المتفرقة مع اجتماع منعوتها
كقوله بكيت وما بكا رجل حزين
على ربعين مسلوب وبال ۞
وعطف ما حقه التثنية او
الجمع نحو ان الرزية لا رزيه
مثلها ۞ فقد ان مثل محمد و
محمد وعطف ما لا يستغني عنه
كاختصم زيدٌ وعمرٌو وعطف
العام على الخاص وبالعكس
نحو رب اغفر لي ولوالدي و
لمن دخل بيتي ۞ وعطف عامل
حذف وبقي معموله على عامل
اخر يجمعهما معنى واحد نحو
وزججن الحواجب والعيونا ۞
وكحلن العيون ۞ وعطف الشيء
على مرادفه نحو انما اشكو بثي
وحزني الى الله ۞ وعطف
المقدم على متبوعه للضرورة
كقوله ۞ الا يا نخلة من ذات

عرف + عليك ورحمة الله
السلام ورعطف المخفوض على
الجوار كقوله تعالى فامسحوا برؤسكم
وارجلكم فيمن خفض لا رجل
وقد تخرج الواو عن افادة مطلق
الجمع وذلك على اوجه بمعنى او
وذلك على ثلثة مواضع احدها
تكون بمعناه في التقسيم نحو الكلمة
اسم وفعل وحرف وبمعناها
في الاباحة نحو جالس الحسن و
ابن سيرين اى احدهما وفي
التخيير نحو قالوا نأت فاختر
لها الصبر والبكاء فقلت البكا
اشفى اذن لغليلي اى او البكاء
لان البكاء لا يجتمع مع الصبر
وبمعنى باء الجر نحو انت اعلم
ومالك وبعت الشاء شاة و
درهما وبمعنى لام التعليل نحو
يا ليتنا نرد ولا نكذب وقاله
الخارزنجي + والاستيناف نحو لا
تاكل السمك وتشرب اللبن
فيمن رفع + وواو المفعول
معه نحو سرت والنيل + وواو
القسم لا تدخل الا على
مظهر لا تتعلق الا بمحذوف
نحو والقرآن الحكيم فان تلتها و
اوا خرى فالثانية للعطف الا
لاحتياج كل الى جواب نحو والتين
والزيتون وهي بدل من الباء
لقرب المخرج وواو رب ولا
تدخل الا على منكر ولا تتعلق الا
بموخر نحو + وليل كموج البحر
ارخى سدوله + والزائدة

نحو حتى اذا جاؤها وفتحت
ابوابها + وواو الحال نحو قمت و
الناس قعود اى قمت وادعوله
اى قمت داعيا له + والثمانية
يقال ستة سبعة وثمانية
ومنه + سبعة وثامنهم كلبهم
وواو ضمير المذكر نحو الرجال
قاموا الاخفش اسم والمازني
حرف + وواو علامة الرفع
نحو جاءني ابوه ومسلمون + و
واو علامة المذكرين في لغة طي
وازد شنوءة وبلحارث ومنه
قوله يتعاقبون فيكم ملائكة بالليل
وملائكة بالنهار + وواو الانكار
نحو الرجلوه بعد قول القائل قام
الرجل وقيل الصواب ان لا تعد
هذه لانها اشباع للحركة بدليل
الرجلاه والرجليه في النصب
والجر + والواو المبدلة من
همزة الاستفهام المضموم
ما قبلها كقراءة قنبل واليه النشور
وامنتم قال فرعون وامنتم به
وواو التذكير كقول من
اراد ان يقول يقوم زيد فنسي
زيدا فاراد مد الصوت
ليتذكر اذ لم يرد قطع الكلام
يقومو وقيل هذه ايضا للاشباع
وواو القوافي وواو الاشباع
كالبرقوع وواو مد الاسم بالندبة
والواو المحولة نحو طوبى اصلها
طيبى وواوات الابنية كالجواب
والتورب + وواو الوقت تقرب
من واو الحال نحو اعمل وانت

صحيح + وواو النسبة كاخوى
في النسبة الى اخ وواو عمرو
ليفرق بينه وبين عمر + والواو
الفارقة كواو اولئك واولى لئلا
تشتبه باليك والى + وواو الهمزة
في الخط كهذا نساؤك وشاوك
وفي اللفظ نحو حمراوان وسوداوان
وواو النداء والندبة وواو
الحال نحو اتيته والشمس طالعة
وواو الصرف وهو ان تكون الواو
معطوفة على كلام في اوله حادثة
لا يستقيم اعادتها على ما عطف
عليها كقوله + لا تنه عن خلق و
تاتي مثله + عار عليك اذا
فعلت عظيم + فانه لا يجوز اعادة
لا على وتاتي مثله وسمي صرفا
اذا كان معطوفا ولم يستقم
ان يعاد فيه الحادث الذي
فيما قبله + وتدخل على واو
العطف الف الاستفهام كقوله
تعالى اوعجبتم ان جاءكم
(وا) بدو وجه مى آيد حرف
است مختص در نداى ندبه نحو
وازيداه بعضى در نداى حقيقى
نيز استعمال كنند و اسم بمعنى اعجب
نحو + وا بابى انت وفوك الاشنب
كانما ذر عليه الزرنب
(هاء) حرفيست از حروف
هجا مى آيد بر پنج وجه ضمير غائب
و آن در هر دو موضع جر و نصب
مستعمل شود نحو قال له صاحبه
وهو يحاوره + و حرف غيبت
و آن هاى است كه در لفظ اياه و مانند

آن باشد + وهاى سكته و آن
جهت بيان حركت يا حرف در
آخر كلمه لاحق ميشود نحو ماهيه
وههناه واصلها ان يوقف
عليها وربما وصلت بنية
الوقف + وهاى مبدل از
همزه استفهام نحو الى صواحبها
فقلن هذا الذي + منح المودة
غيرنا وجفانا + وهاى تانيث
نحو رحمه در حالت وقف قال
الفراء العرب تقف على كل
هاء مونث بالهاء الا طيا
فانهم يقفون عليها بالتاء
فيقولون هذه امت وجاريت
والهاء تزاد في كلام العرب
على سبعة اضرب احدها
للفرق بين فاعل وفاعلة كضارب
وضاربة وكريم وكريمة الثاني
للفرق بين مذكر ومونث
في الجنس نحو امرأ وامرأة
والثالث للفرق بين واحد و
جمع نحو بقرة وبقر وتمرة وتمر
والرابع للتانيث اللفظية وان
لم تكن تحتها حقيقة تانيث
نحو قرية وغرفة والخامس
للمبالغة مثل علامة ونسابة
هذا مدح وهلباجة وفقاقة
وهذا ذم فما كان منه مدحا
يذهبون بتانيثه الى تانيث
الغاية والنهاية والداهية
وما كان ذما يذهبون به
الى تانيث البهيمة ومنه ما
يستوى فيه المذكر والمونث

نحو رجل ملولة وامرأة ملولة
والسادس ما كان واحدا من
جنس يقع على الذكر والانثى نحو
بطة وحية والسابع تدخل
فى الجمع لثلثة اوجه احدها
ان تدل على النسب نحو المهالبة
والثانى تدل على العجمة نحو
الموازجة والجواربة وربما
لا تدخل عليها الهاء كقولك
كيالج والثالث ان تكون عوضا
من حرف محذوف نحو المرازبة
والزنادقة والعبادلة وهم
عبد الله بن عباس وعبد الله
بن عمر وعبد الله بن الزبير وتكون
الهاء عوضا من الواو والذاهبة
من فاء الفعل نحو عدة وصفة
وعوضا من الواو والياء الذاهبة
من عين الفعل نحو ثبة من ثاب
الماء واقامة وعوضا عن
الياء الذاهبة من لام الفعل
نحو مائة ورية وبرة واذا
ادخلت الهاء فى الندبة تثبتها
فى الوقف وحذفتها فى الوصل
وربما ثبتت فى ضرورة الشعر
تنضم كالحرف الاصلى وتكسر
ايضا لالتقاء الساكنين انشد
الفراء ٭ يا رب يا رباه اياك
اسل ٭ عفراء يا رباه من قبل
الاجل ٭ وهو كثير فى الشعر
(ها) بالقصر حرف تكون
التنبيه وتدخل على اربعة احدها
على ذا وذى وغيرهما من
اسماء الاشارة الغير المختصة
بالبعيد تقول هذا وهذه
وهذاك وهذيك ٢ وذا لما بعد
وهذا لما قرب ٭ الثانى على
ضمير الرفع المخبر عنه باسم
الاشارة كقوله تعالى ها انتم
يا هولاء جميعا بين التنبيهين
للتوكيد ومثله الا هولاء ٭
الثالث لغت اى فى النداء
وهى غير مفارقة لاى نحو ايها
الرجل وهى فى هذا واجبة
للتنبيه على انه المقصود بالنداء
ويجوز فى هذا اى فى لغة بنى اسد ان
يحذف الفها وان تضم هاؤها
اتباعا وعليه قراءة بن عامر
ايه الثقلان يضم الهاء فى الوصل
الرابع على اسم الله فى القسم عند
حذف حرف القسم يقال ها
الله ما فعلت بقطع الهمزة و
وصلها وكلاهما مع اثبات الفها
وحذفها وهى المبدلة من واو
القسم ٭ وتكون اسم فعل بمعنى
خذ ويمد ويستعملان بكاف
الخطاب وبدونها ويجوز فى الممدود
ان يستغنى عن الكاف بتصريف همزتها
تصاريف الكاف يقال هاء و
هاء وهاؤما وهاؤم وهاؤن
ومنه هاؤم اقرؤا الكتابية
وتكون كناية عن امرأة واحدة
نحو رايتها وتستعمل مجرورة الموضع
ومنصوبته نحو فالهمها فجورها
وتقويها ٭ وتكون زجرا للابل
ودعاء لها ايضا ٭ وكلمة اجابة
وتكون كناية عن الغائب
والغائبة نحو ضربه وضربها
وغلامه وغلامها وتكون جواب
النداء بالمد والقصر كقولك
هاء وها فى جواب من دعاك
وللتقريب اذا قيل لك ابن انت
قلت ها انا ذا يعنى اينكم من
والمرأة تقول ها انا ذه وها
هو ذا اذا كان قريبا وها هو
ذلك اذا كان بعيدا وهاهى
ذه للقريبة وها هى تلك للبعيدة
(هو) كناية للمذكر وهى
للمونث وانما بنوا الواو فى هو
والياء فى هى على الفتحة فرقا
بين هذه الواو والياء اللتين
هما من نفس الاسم المكنى و
بين الواو والياء اللتين تكونان
صلة فى قولك رايتهو مررت بهى
لان كل مبنى فحقه ان يبنى
على السكون الا ان يعرض
ما يوجب له الحركة وهو امسا
اجتماع الساكنين نحو كيف
واين او كونه على حرف واحد
مثل الباء وللفرق بينه وبين
غيره كالفعل الماضى الذى
ضارع الاسم بعض المضارع
ففرق بالحركة بينه وبين
ما لم يضارع وهو الامر المخاطب
وربما حذفت الواو والياء من
هو وهى للضرورة نحو ٭ فبيناه
يشرى رحله قال قائل ٭ وقال
دار لسعدى اذه من هواكا
وقد تحذف الواو مع الحركة
نحو ٭ ومطواى مشتاقان له
ارقان ٭ الاخفش هذا فى ازد
شنوأة كثير ٭ ونيز هو بالضم
شهرى است بصعيد۔
(هيبوة) بالفتح قلعه ايست بيمن
(هلا) مخففه بركنار شوز جرى
است مر اسپ ناقه اوقد
يسكن بها الاناث عند دنو
الفحل منها اى توسعى وتنح
(هلا) مشددة پرانزهى
التحضيض مركبة من هل ولا
(تهلى) شتافتن اسپ جزآن
يقال تهلى الفرس اى اسرع
(هنا وهنا) بالضم اينجا و
هنا للقريب اذا اشرت الى مكان
وهناك وهنالك انجا وهما
للبعيد واللام زائدة والكاف
للخطاب وفيها دليل على التبعيد
يفتح للمذكر ويكسر للمونث
هنا وهنا وهناك وههناك
مفتوحات مشددة لاسم للبعيد
وقيل هنا بالفتح مشددة اى
ههنا وهناك اى هناك ومنه
قولهم تجمعوا من هنا وهنا اى
من ههنا وههنا ويقال للحبيب
ههنا وهنا مخففة اى تقرب
وادن وللبغض ههنا وهنا
مشددة اى تنح بعيدا اويفال
فى النداء خاصة يا هناه
بزيادة هاء فى اخره تصير
تاء فى الوصل معناه يا فلان
ونيز هنا بالفتح كوهر مردخسيس ودقيق
ويقال هنا وهنت بالفتح بمعنى
انا وانت ٭ ونيز هنا بالضم

مصرفۃٌ بازی ولهو ٭ وحدیث الرکب کو مھُنا ٭ وحلا بیتہما علی قصرۃ ٭ دنیز موضعی است (ھَنِیْ) بکسر النون ساکنۃ اینجا یقال جاء من ھنّی ای من ھنا وھنا (ھَیَا) حرفی است از حروف ندا اصلہ ایا مثل ھواق واراق (یا) حرفی است از حروف ہجا وھی من المھموسۃ ومن التی بین الشدیدۃ والرخوۃ ومن المنفتحۃ ومن المنخفضۃ ومن المصمتۃ ومن حروف المد واللین وتاتی علی اوجہ تکون ضمیر المؤنثۃ وعلامتہا التقرین وقومی ٭ وحرف انکار نحو ازیدنیہ ٭ وحرف تذکار نحو قدی ٭ ویکنی بہا عن المتکلم المجرور ذکرا کان او انثی نحو ثوبی وغلامی وان شئت سکنتہا ان شئت فتحت ولک ان تحذفہا فی النداء خاصۃ تقول یا قوم یا عبادِ بالکسر فان جاءت بعد الف المقصورۃ فتحتہا لاغیر نحو عصای وکذلک بعد یاء الجمع کقولہ تعالی وما انتم بمصرخی اصلہ بمصرخینی وقد تکسر توھما ان الساکن اذا حرک حرک بالکسر ولیس بوجہ و من المتکلم المنصوب الانم لا بد لہ من ان تزاد قبلہا نون وقایۃ للفعل لیسلم من الجر نحو ضربنی وقد زیدت فی المجرور فی اسماء مخصوصۃ لا یقاس علیہا نحو منی وعنی ولدنی وقطنی وذلک لیسلم سکون البناء الذی بنی الاسم والحرف علیہ وللیاءات القاب تعرف بہا ٭ یاء التانیث نحو اضربی ویا حبلی وعطشی وذکری وسیبی ویاء التثنیۃ ویاء الجمع ویاء الصلۃ فی القوافی ویاء المحولۃ کالمیزان ویاء الاستنکار کقول المستنکر الجسمیہ للقائل مررت بالحسن ویاء التعایی ویاء مدّ المنادی ویاء الفاصلۃ بین الابنیۃ ویاء الہمزۃ فی الخط وفی اللفظ ویاء التصغیر والیاء المبدلۃ من لام الفعل نحو الخامی والسادی فی الخامس والسادس ویاء الثعالی ای الثعالب والیاء الساکنۃ تترک علی حالہا فی موضع الجزم نحو الم یاتیک والانباء تنمی ٭ ویاء ندا ما لا یجیب تشبیہا بمن یعقل نحو یا حسرۃ علی العباد ٭ ویا ویلتی الدوا ناعجب زویاء الجزم المرسل نحو اقضِ الامر وتحذف لان قبلہا کسرۃ تخلفہا ویاء الجزم المنبسط نحو رایت عبدای اللہ لم تسقط الا انہ لا خلف عنہا (یا) مقصورۃ حرف ندا النداء البعید حقیقۃ او حکما وینادی بہا القریب توکیدا وھی مشترکۃ بینہما او بینہما وبین المتوسط وھی اکثر احرف النداء استعمالا ولہذا لا یقدر عند الحذف سواھا نحو یوسف اعرض عن ھذا ولا ینادی اسم اللہ تعالی والاسم المستغاث وایہا وایتہا الا بہا ولا المندوب الا بہا او بوا ٭ واذا ولی یا ما لیس بمنادی کالفعل فی الا یا اسجدوا وقولہ الا یا اسقیانی قبل غارۃ سنجال والحرف فی نحو یا لیتنی کنت معہم یا رب کاسیۃ فی الدنیا عاریۃ یوم القیمۃ والجملۃ الاسمیۃ نحو ٭ یا لعنۃ اللہ والاقوام کلہم ٭ والصالحین علی سمعان من جار ٭ فہی للنداء والمنادی محذوف او لمجرد التنبیہ لئلا یلزم الاجحاف بحذف الجملۃ کلہا او ان ولیہا دعاء او امر فللنداء والا فلا تنبیہ ٭ ویالک کلمۃ متعجب قال الراجز ٭ یالک من قبرۃ بمعمر ٭

ھذا اخر منتہی الارب فی لغات العرب المحتوی علی لغات القاموس المحیط والقابوس الوسیط وغیرہما من الکتب المذکورۃ اعتنیت بطبعہ وتالیفہ وبذلت جہدی فی تہذیبہ وترصیفہ وتلخیصہ واتقانہ راجیا ان یکون خالصا لوجہ اللہ ورضوانہ ونفع بہ کما نفع باصلہ وحسنہ بالقبول من کرمہ وفضلہ ولحزل من لدیہ ثوابا وجعلہ نورا بین یدی یوم

تعالی وبهر علی ذلك قدیر وبالاجابة جدیر وقد وفقنی الله اتمامه بدار الامارة کلکتة سنة الف ومائتین بعد سبع وخمسین من هجرة النبی الامین خاتم الانبیاء والمرسلین صلی الله علیه وسلم ⁂ ایام حکومة الامیر النبیل ذی المجد الاثیل والحکم النافعة والهمم العالیة والسیاسة المحمودة والشمائل الحمیدة الکمی المهیب المدرة الحسیب ارفع العظماء قدرًا اشرف رؤساء ذکرًا الیف العدل والانصاف حلیف النجدة والالطاف رافع الویة الرافة علی العباد ماحی اثار الظلم والفساد النوهب المستطاب نواب آکلنڈ بهادر (دامت دولته) هذا ولما ضقت ذرعا عن التکفل وثنیت عن التحمل لما نابنی من الدهر الهموم ودهمنی منه الملمات والغموم حتی کاد ان یتراخی الطبع بعد ما بلغ الصاد دعانی الیه وحثنی علیه من حضرته ینبوع النعم المتواترة والخیرات المتکاثرة الهمام الافخم السمیدع الخضم رفیع المقام ماذهر السجایا العظام مجده اثیل منصبه جلیل عزة فی جبهة الدهر شامة علی وجنه العصر غیث الجود غوث المنجود بذال مبلغ محیاه ذو جاه دونه مناة الشو باطیب النجار تفرع من دوحة العز والفخار رب الکمال لباهر الرأی الزاهر عین الاعیان منبع الجود والاحسان جناب هلدی دام عزه السامی ⁂ وامیر مهره العلوم الادبیة رئیس عصابة العلوم العقلیة منبع العلم معدن الحلم یجب الحق ویعطیه ویرمی الغرض ولا یخطیه شهد له الفضل بانه خیرا ربابه واعترفوا بقصور هم من ان یسمو عن درجات اذا به الحلاحل الامثل کبتن مارشل اطال الله عمره وصان عن الافول بدره ⁂ والجهبذ المصدع والشهم المصقع الذی برع ببره ورفده وفاق الاقران بجده کریم الاخلاق عمیم الاشفاق ⁂ هنری تارن دام عزه علی مر الزمن ووقاه الله من الشرور والفتن حتی رجعت الی ما خرجت وشمرت الذیل للتصحیح ما جمعت نجاه کنزا مدفونا ودمن الفرید مشحونا والحمد لله رب العلمین والصلوة والسلام علی رسوله محمد واله واصحابه اجمعین ⁂ برضمائر ارباب بصائر مخفی نرہے کہ یہ کتاب مستطاب المسمی بمنتہی الارب کہ جو ایک اعلی لغت عربی لغات میں سے ہے نسخہ صحیحہ مطبوعہ مطبع سرکاری لاہور (کہ جسکو کپتان ہالوائڈ صاحب بہادر دائرکٹر آف پبلک انسٹرکشن پنجاب نے ۱۲۰۱ھ مین طبع کرائی تھی) سے نقل کرکے اور بعد تصحیح اکثر اغلاط جو ہنوز باقی رہگئی تھین برائے افادہ طلبار مدارس عربی اور مدرسین دار العلوم اور مصنفین ومؤلفین کتب عربیہ کے لئے ہم خادمان ملت وشریعتین شیخ الہی بخش محمد جلال الدین تاجران کتب کشمیری بازار لاہور نے ماہ دسمبر ۱۹۲۵ء مطابق ماہ جمادی الاول ۱۳۴۲ھ مین طبع کرائی خدا سے امید ہے کہ فائدہ بخش اصحاب مذکورین ہو تاکہ فقیر کو دعائے خیر سے فراموش نکرین اور اگر ہنوز کہین کسی مقام پر سہو یا انکسار کی غفلت سے کوئی غلطی بمصداق

الانسان مرکب من الخطاء والنسیان ہوگئی ہو تو عفو فرماکر چشم پوشی کرین